163
H
8
BIBL. NAZ. NAPOLI

MAGNA

BIBLIOTHECA VETERVM PATRVM,

Et antiquorum SCRIPTORVM *Eccleſiaſticorum.*

PRIMO QVIDEM A MARGARINO DE LA BIGNE
EX ALMA SORBONÆ SCHOLA CELEBERRIMO THEOLOGO
Doctore Pariſienſi compoſita,

POSTEA STVDIO DOCTISSIMORVM COLONIENSIVM
Theologorum ac Profeſſorum aucta:

NVNC VERO ADDITIONE DVCENTORVM
CIRCITER AVTHORVM, TAM GRÆCORVM QVI IN EDITIONE
Colonienſi, quam LATINORVM qui in Pariſienſibus deſiderabantur, locupletata,
Accuratiſſimè emendata, & in XVII. Tomos diſtributa:

Nec non perfectiori ordine diſpoſita, materiarum enim, de quibus ſcripſerunt authores, ſeriem complectitur, & Hiſtoricam methodum per ſingula ſæcula quibus vixerunt, in indice Chronologico copioſiſſimo continet.

TOMVS DECIMVS.

Η ΣΟΦΙΑΣ ΠΗΓΗ

ΕΝ ΒΙΒΛΙΟΙΣ ΡΕΕΙ

PARISIIS,
Sumptibus Ægidij Morelli Architypographi Regij.

M. DC. XXXXIV.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

REVERENDISSIMO
IN CHRISTO PATRI
AC ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET
DOMINO, D. SALENTINO ELECTO

Archiepiſcopo Colonienſi.

Sacri Romani imperij per Italiam Archicancellario, Principi Electori, Vueſtphaliæ & Angariæ Duci legatóque nato, Domino ſuo clementiſſimo. S. P. D.

QVAM turbulenta ſit Chriſtiani orbis confuſio, Eccleſia quàm variis & quam acerbis caſibus concutiatur, quantiſque ſit calamitatibus vndique agitata & preſſa, nemo eſt, Antiſtes Reuerendiſſime, ac Illuſtriſſime princeps, in cuius oculos, in quamcumque eos mundi plagam conuertere velit, non ſtatim incurrat. Cuius dolore cum omnes, quorum mentem ſtupor non occupauerit, merito commoueantur, tum illos, qui antiquam eius formam & qualis patrum memoria floruit, intueri poſſunt, Eccleſiarumque per orbem origines memoria repetunt, multo etiam magis hic dolor ang t & excruciat: quod, quam florentiſſimam cogitant, & animo quaſi intuentur, eam miſerrimum in ſtatum adductam, ad internecionem quaſi propendere conſpiciant. Nam priſcis patrum temporibus magnas quotidie factas ad Eccleſiam acceſſiones, & noua ſubinde prole auctam, regna, prouincias, vrbes, dominia, caſtra ei adiecta, & per hæc, quaſi in multas propagines diffuſam, ſeu tanquam in colonias, ita in Epiſcopia diductam, piæ & religioſæ plebis tanquam optimarum frugum prouentum longe vbertimum, Optimates & Principes viros humili pietate illuſtres, in diuorum honorem magnifica templa exſtructa, eademque munificentiſſime dotata, ſacra religioſe & ſerio à viris Eccleſiaſticis exculta, eoſdem à maximis minimiſq; in ſummo honore & tanquam patres habitos, vnum omnium ſenſum, & lætam ac iucundiſſimam pacem, ſumma cum animi voluptate recordantur: Noſtro nunc ſæculo contra omnia, gregem Chriſtianum ab ouili Eccleſiæ variis inſidiis interceptum gregarim auerti, maximas in dies ab ea defectiones fieri, interire Epiſcopatus, pietatem in plebe extingui, optimates & viros nobiles, humili ac priſca pietate abiecta, ignobiliter arroganti & ſuperbæ hæreſi ſe captiuos ſubiicere, diripi templa atque dirui, ſacra omnia conculcari, viros Eccleſiaſticos in ſummum contemptum adductos, in eorum fortunas interitumque coniurari, in omnis priſcæ pietatis totiuſque antiquæ religionis internecionem conſpirari, ſacra omnia conculcari, diſſentientes voluntates, multiplices & diſcordantes de religione ſententias eſſe, inteſtinis bellis omnia perſtrepere, cũ gemitu & mœrore ſpectant. Qui dolor in illorum animis tanto altius infixus hæret, ex imiſq; præcordiis tanto is gemitus fortius ducitur, quanto magis intelligunt, ſicut priſcæ illius fœlicitatis, veneranda cœtus Eccleſiaſtici ſanctitas, inculpati clericorũ mores, in diuinis officiis pia & ſeria ſedulitas, de fidelis populi ſalute anxia ſollicitudo, præcipua cauſa extitit, ita eorundem deprauatos mores & ſanctitatis nunc omnis vacuã, & quæ omnium aures atq; oculos offendat, vitam in diuinis officiis peragendis ſacriſque tractandis ſupinam negligentiam, tenuem de fidelis populi Chriſti ſanguine redempti ſalute, & perexiguam curam, ſi non cauſam, magnam tamen tantæ deuaſtationi ac tam miſeræ ruinæ occaſionem præbuiſſe. Quod ſi non ingenue fateri, cauſaſque alias longe petere, & hanc à nobis culpam in alios reiicere velimus, nos ipſos nimium amare, nimiumque nobis adblandiri videbimur. Nam ſi plebs Chriſtiana, & Chriſti ſanguine emptæ oues ab Eccleſiæ ouili abducuntur, lupiſque præda fiunt, quem niſi noſipſos accuſabimus, qui parua earum hactenus perſæpe cura tacti fuimus, & quibus noſipſi paſtores adeſſe, pabulaque ſubminiſtrare, quarum ſaluti ipſi incumbere, & à ceruicibus infeſtas feras arcere præſentes debebamus, eas deſertas relinquimus, aut auaris mercenariis, & imprudentes lupis perſæpe commiſimus,

Dei optimi maximi ſacra abrogata & conculcata, templa prophanata, direpta, & clauſa multis in locis conſpeximus, & nos hæc vacua eſſe ante ſciuimus, Auguſtiſſimis ſacris non quem merebantur honorem, venerationemq; impendimus. Cum ad diuina Eccleſiæ officia populus frequens ac deuotus conueniret, eáque in magna religioſæ plebis corona nobis peragere liceret, nos ad ea ipſi tardè atque rarò conuenimus, nos ea leuiter perfunctorie, ac remiſſe negligenterque peragimus. An ne ergo Dei in nos iram, vt quondam Heli, Ophni, & Phinees concitauimus, eiuſque maledictionem, quam his, qui eius opus negligenter agunt, eſt interminatus, incurrimus? Vnde factum eſt, vt qui ſe in Eccleſia adhuc continent, ea negligant, quæ à nobis negligi conſpiciunt, ab aliis impietatis plena eſſe traducantur, noſque ipſi qui ea peragimus, tanquàm ſide Chriſto nunquàm audiuerimus, ita atheiſmi ac idololatriæ rei peragamur, & ſicut ab illis tum arca fœderis per Philiſthæos eſt ablata, ità nos à Chriſto nobis relicta chariſſima noſtra ſacra, ab impuris & perfidis hominibus contemni, rideri, conculcari & auferri à nobis, adſpicere cogamur. Et reliqua quidem nos miſſa nunc facimus: de diuinis autem officiis, de quibus veterum Epiſcoporum ac aliorum doctiſſimorum virorum ſcripta proferimus, breuiter pauca dicemus. Quæ quod negligentius à noſtris hominibus tractentur, quàm poſtulet, vel ipſorum officiorum dignitas, vel Dei ad cuius laudem fiunt, numen & maieſtas, vel Eccleſiæ & communis omnium, pro qua fiunt, ſalus & incolumitas, vel pro eorum, quo ipſi Eccleſiæ obſtricti ſunt officio ac miniſterio qui ea peragunt, id mihi præter alias cauſas propterea accidere videtur, quod qualia illa, & quomodo ad pietatem in hominum animis excitandam conſcripta ſint, quidve myſterij complectantur, non intelligant. Cæterùm quod eadem ipſa diuina officia improbi ac ſtolidi homines, tanquàm ſi impietatis plena eſſent, traducant, ab eiſque multos auocent Dei ob noſtram negligentiam irati permiſſionem primum agnoſcimus: deinde & illa quam diximus & hæc inſuper cauſa eſſe videtur, quod quibus ea auctoribus tradita, commendatáque habeamus, ignorent. Quod ſi cognitum haberent omnes, qui ſiue à nouis extraordinariiſque miniſtris perſuaſi, ſiue nouitate capti, ſiue dulcedine, & ſuaui nouarum cantilenarum modulatione decepti, Eccleſiæ diuinis officiis deſertis aliena ſacra ſeu ſacrilegia potius ſunt complexi, valde eos huius ſuæ leuitatis ac temeritatis pœniteret, quod veteribus clariſſimis & ſanctiſſimis viris, qui Eccleſiam aliquando legitimo ordine vocati gubernaſſent, obſcuros ac nouos homines, nulla vitæ innocentia, nulla ſanctitate commendatos qui cathedram, ex qua Eccleſiam non gubernarent, ſed euerterent extra ordinem & ſine vlla auctoritate arroganter inuaſerunt atque vſurparunt, prætuliſſent.

Itaque præclare nobiſcum, & cum Dei Eccleſia agitur, quod in omni memoria extiterunt ſemper pij aliquot & eruditi viri, qui diuinis officiis, quibus Eccleſia ſemper fuit, poſtquàm ei libere ſacris operari per tyrannorum perſecutiones licuit, explicandis operam poſuerunt. Quove ea ordine, quibus ritibus, per quos miniſtros, quove cultu peragi deberent, literis mandarunt, quodue eorum de his rebus præſcripta monumenta vſque ad noſtram ætatem ſint conſeruata. Eſt enim in eis multum vtilitatis poſitum ad noſtros erudiendos, vt cognita ſacra religioſius maiori pietate & reuerentia tractent, & præſidij plurimum ad conuincendos aduerſarios, Eccleſiamque ab inſigni eorum calumnia vindicandam. Quæ cauſa fuit, cum Amalarij Archiepiſcopi Triuirenſis Carolo Magno, & eius filio Ludouico Pio Auguſtis, Ponticificibus quoque Leoni III. & Gregorio IV. familiariſſimi, de diuinis officiis exactiſſime conſcripti, & à multis hactenus deſiderat, commentarij in manus meas veniſſent, meque vt cum omnibus eos communicarem, viri aliquot Reipub. Chriſtianæ ſtudioſiſſimi adhortarentur, quod morem eis gerendum exiſtimauerim: Et cum eiſdem hoc quoque probaretur, vt Amalario, qui ante quique poſt ipſum idem argumentum tractauiſſent, adiungerentur, vt quem morem per varia mundi climata, diuerſis temporibus in ſuis diuinis officiis Eccleſia ſemper obſeruaſſet, quid de eiſdem ante nos pij & ſapientes viri, & Eccleſiarum rectores ſemper ſenſiſſent, & docuiſſent hactenus, vno in opere omnibus legendum exhiberetur, & quaſi in aciem contra nouatores, multi inſignes & ſtrenui Eccleſiarum duces ſimul educerentur, quod hoc quoque eorum pium & ſalutare conſilium approbandum mihi duxerim: quando ex iſta multorum ſæculorum atque inſignium virorum ſerie ac conſenſione & noſtri homines confirmari, & qui à nobis defeciſſent, noſtráque ab antiquis non multum diſſidentia ſacra videre antiquata cuperent, à tanta temeritate abſterreri, & reuocari forte in viam, quod optamus, poſſint. Huiuſmodi autem ſcriptorum veterum aliquot à viris doctiſſimis editi ſed ſeparatim, & ſingulares libri, tum etiam neque integri iam ante habebantur, quos dedimus operam, vt ad manuſcriptorum & antiquórum codicum fidem caſtigaremus: alij à nobis nunc primum in lucem ex bibliothecarum ſcriniis proferuntur, ſuntque hi ſimul ſecundum temporum ſeriem, quibus quique floruerunt, à nobis ordine collocati, & velut Catholicorum ſacrorum vindices in aciem producti: Iſidorus primum Hiſpalenſis Epiſcopus, vir & ſanctitate & eruditione & auctoritate clariſſimus, poſt quem Bedæ venerabilis clari item apud Anglos viri diſcipulus ALBINVS, cuius magnum fuit ingenium, magnum optimarum artium & diuinarum præcipue Scripturarum ſtudium, & in eiſdem progreſſus tanti, vt non ſolùm Caroli Magni, ſed ſui etiam ſæculi Magiſter ſit cognominatus. Hunc doctiſſimum Magiſtrum doctiſſimi item ſequuntur diſcipuli Amalarius, & HRabanus Maurus Archiepiſcopus vterque, & Auguſtus vterque familiaris atque chariſſimus. Poſt quos Vvalfridus & Berno Abbates, Iuo & Hildebertus Epiſcopi, & Ioannes quidam, cuius liber Micrologus inſcribitur, omnes rerum Eccleſiaſticarum peritiſſimi viri, qui ſe ſæculis aliquot ſunt ſubſecuti vſque ad annum

Chriſti 1380. quo Radulphus de Riuo Tungreoſis Decanus in hoc volumine vltimos floruit, collo-
cantur. Omnibus autem præmittitur, ſicut omoibus eſt antiqnior ex vetuſtis codicibus exſcriptus li-
bellus, qui ORDO ROMANVS oominatus, qoemadmodum noſtri nnnc Ordinarij, modum atque
formulas dinina officia peragendi priſcis vſurpatas deſcribit, io quo explicando cæteri fere verſantur.
Ex quibus per annos octingentos propemodum qoæ diuinorum officiorum apud vatias nariones in
Catholica Eccleſia obſeruata ratio fuerit, repeti & cognoſci poteſt. Immo vero quando Iſidorus, qui
eſt cæteris antiquior, quæ de officiorum origine ſcribit, ea ſe ex antiquiſſimorum Patrum ſententia
& libris ſcribere ſignificat, idémque palàm affirmant cæteri, longius boc tempus repetendum eſſe per-
ſpicuum eſt: cùm non quæ ſuis temporibus primum cœperint, ſed quæ à Maioribus ad ipſos ſiot tra-
dncta, & quaſi per manus tradita, explicarutos ſe, & ex pattum quidem ſcriptis atque ſententia profi-
teantur: vt hæc tantorum virorum tam multa & antiqua teſtimonia, tam multorum ſæculorum coo-
ſenſio plurimum apud omnes, qui ſalutis ſuæ rationem habendam ceoſent, auctoritatis atque ponde-
ris obtinere debeat, eiſque non acquieſcere, ſed repugnare velle, extremæ videatur eſſe impudentiæ,
ne dicam inſaniæ. Porro Albinus, vt dixi, Amalarius, HRabanus in Caroli Magni ætatem incide-
runt. Qui bellicoſiſſimus idem & religioſiſſimus Imperator præter alias barbaras nationes, cum in
noſtra Germania Saxonum populos diuturno bello ſubiugatos & domitos Cbriſti regno adiecisset, nõ
eſt exiſtimandus aliud eis Euangelium per Epiſcopos, quibus prouinciam diſtribuerat, anounciaſſe,
alios ſacrorum ritus tradidiſſe, alias cæremonias præſcripſiſſe, aliáque eis diuina officia ordinaſſe,
quàm quibos ipſis imbutus ante fuerat, quæve in Eccleſia hauſerat, à Maioribus acceperat, & à ſui ſæ-
culi Epiſcopis & doctoribos didicerat. Quam Maiorum traditionem, & Epiſcoporum ſui ſæcoli at-
que doctorum inſtructiooem, doctrinámque in quæſtionibus ad Chriſtianam religionem pertinenti-
bus poſt ſacram ſcripturam, tanquàm certam ac firmam regulam ipſe ſibi ſequendam præſcribit, cum
Elipando Toletano, & aliis aliquot Hiſpaniarum Epiſcopis, qui ſuum ipſi errorem per Epiſtolam per-
ſuadere volebanr, & his eum verbis erant adhortari, ne paucorum ſubdolis aſſertionibus conſentiret,
ſed plurimorum teſtimoniis roboratam fidem firmiter teneret, grauiter ſane & conſtanter io hæc ver-
ba reſpondet: Facio certiſſime Deo Domino meo Ieſu Cbriſto donante, horum me ſanctiſſimæ mul-
tirudini (de Epiſcopis loquitur, eius auſpiciis Francofordiæ coactis) & probatiſſimæ auctoriratis in ve-
ræ fidei profeſſione firmiter aſſocians, nec veſtræ me paucitati in confeſſione hnius nouæ aſſertioois
ſocium admitto, ſed Apoſtolicæ ſedi, & antiquis ab initio naſcentis Eccleſiæ, & Catholicis tradirioni-
bus tota mentis intentione, tota cordis alacritate coniuogo. Quicquid in illorum legitur libris, qui
diuino ſpiritu afflati, toti orbi à Deo Cbriſto dati ſunt doctores, indubitanter teneo, hoc ad ſalutem
animæ meæ ſufficere eredens, quod ſacratiſſimæ Euangelicæ veritatis pandit hiſtoria, quod Apoſtoli-
ca in ſuis epiſtolis confirmat auctoritas, quod eximij ſacræ ſcripturæ tractatores, & præcipue Chriſtia-
næ fidei doctores ad perpetuam poſteris ſcriptum reliquerunt memoriam, cum his quoqne doctori-
bus, & ſanctæ Eccleſiæ paſtoribus (Francofordienſis Synodi patres iotelligit) veram prædico fi-
dem, quos in præſenti tempore ille nobis dedit luminaria, qui dixit, Ecce ego vobiſcum ſum omni-
bus diebus vſque ad conſummationem ſæcoli. Hi ſunt propugnatores fidei noſtræ, hi ſunt rectores
per diuerſas ſedes ciuitatis Cbriſti. Præclara profecto hæc Caroli Magni Imperatoris religioſiſſimi,
qui ſicut imperium in Germaniam, ita religionem & Cbriſtianam fidem in Saxoniam primus intulit,
& autea ſententia atque regula, quam ſi Saxones, & in vniuerſum Germani Gallique ſecuti eſſent,
eámqoe, exortas primùm nouas nouorum hominum opiniones ſi exploraſſent, tanram Eccleſiæ atque
Reipub. calamitatem & perturbationem non ſentiremus, Chriſtianam fidem tam varie diſſectam non
doleremus, noo tam molriplices & quaſi infinitas de vna religione ſenrentias aodiremus, non, quod
dolenter refero, ioiuſtiſſima ſub religionis fuco & prætextu, bella, oon fraternas acies, & pila minãtia
pilis, noo tantum à Chriſtianis Chriſtiani ſanguinis fundi, tam mnltas Chriſti ſangnine redemptas
Chriſtianas animas interire vidiſſemus: ſed vnam de religione ſententiam, florentem Eccleſiam, pa-
catam Rempub. retineremns, quam infelicem & perturbatiſſimam intueri cogimur. Eam autem re-
gulam ad execrandam Elipandi hæreſim, qua Cbriſtnm adoptiuum tautummodo Dei filium eſſe im-
pie prædicauerat, explorandam Carolus adhibuit. Quam ſi nos ad diuina officia, qnæ religionis pars
ſunt, accommodemus, euidens omnino erit & clarum, quando Carolus hoc ſibi in religionis negocio
ſequeodum præſcribat, quod in ſuo tempore ſanctæ Eccleſiæ Doctores & Paſtores ſeqnerentur, ac
prædicarent, quicqnid in horum Doctorum & Epiſcoporom, Albini, inquam, Amalarij, HRabani
commentariis de diuinis officiis reperitur, id Catolum Magnum tenuiſſe, id omne apud eas nariones,
quas Chriſtianas fecerat, inuexiſſe. Eteoim hi ſui ſæculi ſapienriſſimi Doctores & Paſtores fuére, quo-
rum Albinus etiam Syoodo illi, ad quam ex Btiranoia multos Carolus aceiuerat, interfuiſſe creditur.
Sed vt boc magis etiam fiat perſpicnum, quæ piiſſimi Imperatoris de Eccleſiaſticis officiis fuerit ſentẽ-
tia, quid de his etiam hi ipſi patres in eadem Synodo ſcriptum reliquerint, & quo auctore hæc ſe ba-
bere ſint profeſſi, eſt commemorandum. Illi cum ab Elipaodo & cæteris Hiſpanis Epiſcopis oblatum
fidei ſuæ libellom ſibi excutiendum & confutandom ſumpſiſſent, in quo inter cætera ſuæ cauſſæ fir-
mamenta, quod in diuinis officiis & ad Miſſas orationibus, quas ex Eugenij, Hildefonſi, Iuliani, Tole-
tanæ vrbis Epiſcopotom inſtitotione habere ſe gloriabantur, Cbriſtus Dei adopriuus filius nomioa-
retur, ad ſui erroris patrocinium produxerant, ea ſententia Dei ipſius teſtimonio confurata: Me-

liueſt, inquiunt, teſtimonio Dei patris credere de ſuo filio, quàm Hildefonſi veſtri, qui tales vobis compoſuit preces in Miſſarum ſolenniis, quales vniuerſalis & ſancta Dei non habet Eccleſia. Nec vos in illis exaudiri putamus. Etſi Hildefonſus veſter in orationibus ſuis Chriſtum adoptiuum nominauit: Noſter verò Gregorius Pontifex Romanæ ſedis, & clariſſimus toto orbe Doctor, in orationibus ſuis ſemper eum vnigenitum nominare non dubitauit. En Epiſcoporum atque doctorum Germaniæ, Italiæ, Galliæ, ac Britanniæ: qui ad eam Synodum à Carolo acciti conuenerant, de diuinis officiis teſtimonium, cum quibus doctoribus & ſanctæ Eccleſiæ paſtoribus, veram ſe prædicare fidem piiſſimus Carolus profitetur, quos ciuitatis Chriſti rectores agnoſcit, per quos ſuæ Eccleſiæ Chriſtum præſentem, ſicut ab ſe nunquam diſceſſurum is promiſit, tunc fuiſſe, & hos tanquam luminaria ad illuſtrandum ſana doctrina mundum ſuo tempore à Deo immiſſos agnoſcit ac prædicat. Et ante Caroli quidem ætatem diuina officia varie, nec quemadmodum apud Romanos, ità etiam apud Gallos peragebantur: habebántque Galli ſuas peculiares conſuetudines, à Romanis non ſolum in rebus atque officiis ipſis, ſed in cantandi quoque ratione differentes. Per quam diuerſitatem atque licentiam ne quod Hiſpanis hic accidiſſe audiuimus, errores in ea irreperent, Caroli auſpiciis factum eſt, vt vna atque eadem apud omnes diuinorum officiorum ratio eſſet, vtque antiquato Gallicano officio, Romanum ſiue Gregorianum ab omnibus reciperetur, & Romani etiam cantus, Gallicano ſublato, frequentaretur. In quam rem etiam Pipinum eius patrem diligenter anteà incubuiſſe Caroli Magni lex apud Anſegiſum earum collectorem demonſtrat. Ea eſt: Monacbi, vt cantum Romanum pleniter & ordinabiliter per nocturnale & Graduale officium peragant, ſecundum quod beatæ memoriæ genitor noſter Pipinus Rex decreuit vt fieret, quando Gallicanum cantum tulit ob vnanimitatem Apoſtolicæ ſedis, & ſanctæ Dei Eccleſiæ pacificam concordiam. Quæ lex cum & ad Monacbos pertineat, videntur mihi illi propoſiti tenaciores fuiſſe, neque tam facile adduci potuiſſe, vt ea quibus iam dudum aſſueuiſſent, relinquerent: Sed quod de cantu tantum præcipiat, ſi hic non pro ipſis officiis ſit accipiendus, ſed pro modulatione tantummodo & canendi ratione, D. Benedicti diuinorum officiorum ordinationem eis relinqui, quemadmodum etiàm hanc approbauit, eiſque reliquit ipſe Gregorius: rectè, opinor, exiſtimabimus, & vt Romano cantandi mori aſſueſcerent, tantummodo ipſis mandari. Ab aliis autem omnibus vt non ſolum cantandi mos Romanus, ſed ipſa etiam diuina officia, qualia à Gregorio ordinata retinebant Romani, in vſum reciperentur à Pipino tentatum, à Carolo demum eſt confectum. Quod iam ante commemorati Franconfordienſes Patres ſatis innuere videntur, cum orationibus, quarum Eugenium, Hildefonſum, Iulianum, hæretica, vt mihi perſuadeo, fraude, Elipandus auctores laudauerat, ipſi vniuerſalis & ſanctæ Dei Eccleſiæ preces opponunt, taléſque aliquot à Gregorio Romanæ ſedis Pontifice, quem clariſſimum toto orbe doctorem appellant, compoſitas producunt. Et noſtri etiàm idcirco, quos proferimus diuinorum officiorum interpretes, Albinus & Amalarius, qui in eam ætatem inciderunt, ORDINEM ROMANVM nominatim citant, & ex profeſſo interpretantur, & Sacramentarij atque Antiphonarij, qui à D. Gregorio collecti, & in optimum ordinem redacti, ipſa diuina officia complectuntur, perſæpè meminerunt. Ex quibus omnibus, non ſolum quæ diuinorum officiorum Caroli Magni ætate obſeruata ratio fuerit, qualia glorioſus hic Imperator, & coluerit ipſe ſemper, & apud hos quos Chriſtianos effeciſſet, inſtituerit ac propagarit, verum ex his etiàm horum Scriptorum qui in eam ætatem inciderunt, commentariis ea repeti poſſe, non eſt obſcurum. Quorum ſi originem inueſtigare, & ſi à primæua inſtitutione degeneraſſent, priſtinam illis formam reſtituere, Germani Galli que & ab ipſo Carolo inſtitutæ ac propagatæ Eccleſiæ potius, quàm hac inducta, nouam ſacrorum formam imaginari ac confingere voluiſſent, confuſione hac pluſquàm Babylonica, qua ſumus circumfuſi, non laboraremus. Nos autem qui ea adhuc excolimus ſacra, eadem diuina officia amplectimur, eaſque cæremonias retinemus, quas Imperator Chriſtianiſſimus eſt amplexus, quáſque per primos eius auſpiciis inſtitutos Epiſcopos primi apud Saxones Chriſtiani obſeruauerunt, immerito ſane propter hæc traducimur, male audimus, ſubſannamur: Et multo magis illi eſſe digni videntur, quos Carolus & primi eorum Epiſcopi ſimili increpatione, quali olim Paulus Galatas, adoriantur, ac ſtultos appellent, quod in aliud, quàm ipſis annunciaſſent, Euangelium ſint tranſlati, quod ab iis ſacris, quæ ipſis reliquiſſent, præſtigiis, dolis & fallaciis inquietorum quorundam hominum, qui ipſos, qui nos omnes, qui Eccleſiam, qui vniuerſum denique mundum turbis replere voluerunt, decepti ac circumuenti, reſiluerint. Et nos quidem, vt quæ tanta ſæculorum & grauiſſimorum virorum conſenſione atque approbatione tradita per manus acceperimus, deſeramus, facere non poſſumus: emendationem tamen eorum, ſicubi à primæua ordinatione ſit diſceſſum, vt forte in aliquibus diſceſſum eſt, non inuiti admitteremus. Quam rem Tridentinam nouiſſimam Synodum certis quibuſdam Patribus mandauiſſe cognouimus, qui diligenter inſpicerent, ſi quid in diuinis officiis emendandum eſſet, déque eo ad Pium Quartum Pontificem Maximum, ad quem ea cura pertinet, referrent. Eaque nobis præter cæteras magna ſatis cauſa videbatur, hæc veterum de his ſcripta proferendi, editionemque maturandi, quibus non mediocre adiumentum eis videretur allatum, ad certius aliquid & ex veterum ſententia, ex qua eos omnia eſſe reformaturos exiſtimabamus, de his conſtituendum. Ad te autem Reuerendiſſ. Antiſtes & Illuſtriſſ. Princeps hæc pulchra vetuſtatis monumenta quibus affici te & delectari plurimum non ambigebam, mittenda mihi eſſe duxi, vt non ſo-

lùm T. C. nomen præferentes, illi, quos dixi, Patres ea libentius ſuſcipiant, & noſtri homines, & tuus in primis clerus ea legat ſtudioſius, per quæ ad pietatem maiorem inflammari poſſint, atque qui ea cõtemnunt ac temere abrogarunt, legere ſaltem non dedignentur, quæ & ab antiquiſſimis ſcripta & Tuæ Celſitudini grata eſſe intelligant: verùm etiam ſi legere hæc tamen dedignabuntur, aut lecta impudenter calumniari nihilominus volent, eorum tu patrocinium aduerſus Ariſtarchos illos & tam iniquos iudices, vt ſuſcipias. Quo tuo patrocinio & ipſi digniſſimi eſſe, & tu quoque qui eis hoc impenderes, digniſſimus mihi videbaris. Epiſcoporum enim patronus quis rectiùs quæratur & ſit quàm Epiſcopus? Et ipſi quidem in excelſo honoris & dignitatis gradu conſtitutos viros ſibi, quiſque ſua ætate, delegerunt, quibus ſuos libros dedicarent: Albinus, non dubium, qui in Carolum Magnum, Amalarius, Ludouicum Pium, H Rabanus Heiſtulfum Archiepiſcopum Moguntinum, vt hoc maligno ſæculo, quo nihil tam ſanctum eſt, quod non violetur, nil tam benedictum quod non in calumniam rapiatur, magnus quoque illis patronus quærendus fuerit. Qui nunc ad te confugiunt, illum in Eccleſia nunc locum obtinentem, quem ipſi quondã tenuerunt: gaudebuntque ſi ab Epiſcopo Epiſcopi, à filio patres, benigne paternéque ſuſcipiantur, tuaque auctoritate & commendatione freti, in Principum virorum conſpectum atque manus, quemadmodum ſua ætate principibus viris atque ipſis etiam monarchis fuerunt familiariſſimi & chariſſimi, venturos ſe, & benigne ſuſceptum iri ſperant. Ego verò ſi quid laboris atque operæ in eam rem, vt ab interitu ſituque vindicari, & à ſordibus mendiſque repurgari, cultius & emendatius exirent, impendiſſem, cui hunc meum laborem, qui quantus fuerit, prædicare non debeo, eſſe commendatum magis vellem, quàm Archiepiſcopo meo, & quidem recens ad ampliſſimum hunc honoris & dignitatis in Eccleſia gradum, Deo bene propitio, prouecto non videbam. Vt quemadmodum te non ſolùm ciuitas Colonienſis, ſed vniuerſa Diœceſis anteà communibus vocibus, vnanimique conſenſu, non ſecus atque olim Ambroſium ciues Mediolanenſes, ſibi dari Epiſcopum, hoc tam difficillimo tempore expectauerant, & Reuerendorum atq; illuſtrium Eccleſiæ Colonienſis procerum ſuffragiis electum, ſibiq; exhibitum nunc fauſtis acclamationibus congaudent, & congratulantur: ità eandem ego electionem, atque ad Epiſcopatum legitimam vocationem, quam nullo ambitu factam & tu tibi ipſe es conſcius, & tota Colonia non ignorat, noſque propterea diuinitus factam non ambigimus, & omnia nobis felicia ex ea auguramur, & audemus polliceri, gratulatione etiam aliqua, quamuis ſera proſequerer, & non voce tantùm, ſed ex antiquitatis ſcriniis munere miſſo lætitiam meam declararem. Quod vt facere auderem, Reuerendus, atque celeberrimus quatuor Archiepiſcoporum & tuæ etiam Celſitudinis nunc vice eccleſiaſticus incorruptiſſimus iudex D. Ioannes Kempis, Metropolitanæ tuæ Eccleſiæ presbyter Canonicus, meus verò ſingularis patronus & humaniſſimus hoſpes, mihi auctor fuit. Qui præcelſa tua humanitate, incredibili benignitate, & in ſummo honoris gradu generoſa animi moderatione, & erga infimos comitate apud me prædicata, facile perſuaſit, vt à quo meus me pudor alioquin auertiſſet, hæc tibi de diuinis officiis veterum auctorum monumenta mittenda ac commendanda duxerim. Quæ ſane etiam, quia ex tuæ Colonienſis Eccleſiæ celebri olim bibliotheca, in quam Carolus Magnus à Leone III. Pontifice Maximo acceptos & Roma allatos libros per Hildebaldum tunc Archiepiſcopum & ſacri palatij Capellanum, ideirco repoſuiſſe videtur, vt ex hac velut Metropoli, in reliquos tunc primum à ſe inſtitutos Epiſcopatus deſcripti libri propagarentur: quia, inquam, nos ex hac bona ex parte ea deſumpſiſſemus, vendicare tibi, & à nobis iure optimo repetere potuiſſes. Etenim quaſdam Ordinis Romani partes, & Iſidori, Amalarij, atque H Rabani Mauri exemplaria, quibus in his edendis præter cætera vſi ſumus, illæ tuæ Eccleſiæ bibliotheca, quæ ab Hildebaldo vt apparet cœpta, ab Heriberto, Euergero aliiſque ſanctiſſimis Epiſcopis, quorũ & Hildeboldi maxime nomen multi adhuc libri præferunt, aucta, nobis ſuppeditauit, & ſi omnes eos haberet libros, quos ſub annum Domini 833. in ea fuiſſe index quidem antiquus prodit, vtiliſſimos multos hæc ætate auctores ſuppeditare poſſet. Pium certe hoc Patrum noſtrorum ſtudium, prouidaque de Eccleſia in qua eos Spiritus ſanctus poſuerat Epiſcopos, ſollicitudo, vt quam non ſua tantùm ætate prudenter adminiſtrarunt, ſed eidem quæ futuris ei temporibus ſummo vſui eſſent, veterum Patrum monumenta in bibliothecis conſeruare voluerunt. Quibus non ſolùm de pietate & religione, qualis ſua ætate & ante eam apud Chriſtianos ſemper fuiſſet, admoneretur inſtrueretùrque, verùm, cum eſſet opus, aduerſarios etiam ſuos conuinceret, & aduerſus eos ex his tanquam conſignatis quibuſdam tabulis, teſtimonium dicere & proferre poſſet. Quorum cum veſtigiis in illorum ſedem & poſſeſſionem omnium ordinum conſenſu, & ſumma omnium voluntate Deo bene propitio introductus tibi, Princeps, inſiſtendum duxeris, neque aliter ſaluam Eccleſiam Remque publicam tuam eſſe poſſe perſuaſum habeas, gratiſſimos futuros confido eos ſcriptores, qui prouida anteceſſorum tuorum diligentia conſeruati, ex eorum ſcriniis, & qui ex aliis item bibliothecis deſumpti, grauiſſimi antiquæ pietatis & religioſæ antiquitatis teſtes, ac diuinorum officiorum peritiſſimi interpretes, T. C. à me hoc tam opportuno & neceſſario tempore offeruntur, vt in tanta hoc tempore opinionum varietate, religionis tanta diſcordia, & tam variis ac multipliciter diſſectis inter ſe ſectis, quarum nulla eſt, quæ non tamen Euangelium, Religionis veræ nomen, Eccleſiam ad ſe obtorto collo rapiens, vſitata priſcis ſacra abiiciat, ac proprium ſuæ religionis (vt vocant) exercitium ſibi fingat & componat, antiquam nobis viam, in qua ſecurè cum religioſiſſimis Patribus noſtris conſiſtamus commonſtrent, antiquam nos ſacrorum formam, quam cum Maioribus noſtris vi-

ris piiſſimis in diuinis officiis piè ſequamur, edoceant, vt ne quod apud illos meliores certè Chriſtianos quàm nos ſimus, ſanctum, religioſum, Chriſtianum fuit, à nobis, tanquam ſi impium, ſuperſtitioſum, ethnicum ſit, abiiciatur. Et qui diuinis officiis peragendis deputati ac præfecti ſumus, Maiorum exemplo intentè, ſeriò, pie, ac reuerenter, quorum ex his ſcriptis myſteria cognoſcimus, auguſtiſſima Dei ſacra tractemus. Quo quam negligentia & eorum contemptu, ſicut olim Heli, Ophni, atque Phinees, Dei in nos iram irritauimus, eandem pio & ſerio feruore à nobis auertamus, ne ſicut Arcam olim illis, ita Dei Optimi Maximi ab ipſo nobis relicta nobiſque chariſſima ſacra, Philiſtæi, quod irato & permittente Deo factum multis in prouinciis cum dolore recordamur, ac gemitu adſpicimus, nobis quoque auferantur: néve in horrendas illas calamitates, quas illic legimus, & noſtra memoria prouinciæ multæ ſenſerunt, atquè etiamnum ſentiunt, incidamus. In qua tanta re quid tui muneris ſit, ipſe Princeps, pro tua prudentia intelligis, & quod ad tuam curam pertinere intelligis, ne quid Eccleſia & Reſpub. tua detrimenti accipiat, qui tuus eſt generoſiſſimus animus, daturum te diligenter operam, in non dubiam ſpem vocamur, cum in tuas actiones intuemur, & viſitationem, ſi vnquam, nunc maximè neceſſariam ſeriò meditari atque adornare audimus. Quas tuas adeò vtiles & neceſſarias cogitationes, tam piam de Eccleſia ſollicitudinem Deus ſua gratia adiuuet atque confirmet, diuque te nobis incolumen tam ſalutaria meditantem, quod tibi Eccleſiæ, Reipublicæque felix & fauſtum ſit, conſeruet. Ex noſtro muſeo IX. Cal. Septemb. ipſo D. Bartholomæi feſto. Anno M. D. LXVIII.

T. R. & ill. Celſ.

Observantiss.

MELCHIOR HITTORPIVS.

MELCHIOR. HITTORPIVS

CANDIDO LECTORI, S.

MVLTI in omni memoria viri extiterunt eruditi atque celebres, qui ea, quæ magno labore multiſque ſudoribus didicerant, literis deindè mandarunt, & ad poſteritatem tranſmiſerunt. Ex quorum numero qui eiuſmodi ſibi res tractandas explicandaſque ſumpſerunt, quæ non eo tantùm tẽporis, cùm ipſi viuerent, ſed poſt ſe etiam futuris prodeſſe, proferréque fructum poſſent, non ſolùm magnam ſibi apud ſuos homines laudem ſcribendo compararunt, ſed eorum memoria celebris atq; gloria diuturna apud poſteros perſeuerat. Manent enim eorum ſcripta ſemper, & intermori ea vix poſſunt, & quamuis neglecta ac quaſi ſepulta aliquandiù fortaſſis iaceant; tamen reuiuiſcere & in precio eſſe incipiunt: cùm homines eo fructu quem ex eis legere poſſent, deſtituti, ferre eorum deſiderium ampliùs nequeunt. Tunc enim non ſecus ac Reip. ſtudioſi & vtiles viri, quos felici & tranquillo rerum ſtatu ciues ſui negligunt, & nonnunquàm contumelia affectos exilio mulctant, cùm bonis illorum conſiliis deſtituta ciuitas æqualitatem conſeruare diutius nequit, reuocantur, & priſtina eis dignitas reſtituitur: ita hi, cum eorum rurſus opera eſſe vtilis incipit atque neceſſaria, ſtudioſè inquiſiti, magno omnium applauſu & gratulatione è tenebris proferuntur, & à ſitu quo obruti iacebant, repurgati, quam amiſiſſe videbantur, rurſum recipiunt priſtinam dignitatem. Quemadmodum Patrum memoria, cùm, barbaries quanta in Republ. mala inuexiſſet, intelligerent homines, magno Reip. bono eloquentiſſimorum hominum ſcripta exquiri, & prolata, eſſe in maiori apud omnes honore & exiſtimatione, quàm apud ſuos vnquàm fuiſſent, cœperunt. Quo. quod apud Ciceronem pulchrè Quintus de fratris ſui Mariana quercu aſſeuerat, manere eam, & manſuram ſemper, quod ingenio ſata eſſet: nullius autem agricolæ cultu ſtirpem tã diuturnam quàm poëtæ verſu ſeminari poſſe, hoc ipſum in aliis quoque magnorum auctorum præclarè & vtiliter ſcriptis locum habere conſpeximus. Et id eam quidẽ rem eruditiſſimi quique certatim ſibi eſſe incumbendum putauerunt, multiq; in hoc ſtudio honeſta ſeſe æmulatione prouocauerunt, non ſolum vt ab interitu vindicatos in lucem proferrent, ſed vt quas longo ſitu variiſque caſibus maculas contraxiſſent, abſtergerent; & ſordidatos, à puluere mendiſque repurgarent. Quorũ ſtudium nemo eſt qui ſibi reprehendendũ duxerit, nemo qui non fauore, beneuolẽtia, laude proſequendum exiſtimet, & de Repub. deque auctoribus ipſis quàm optimè meritos eſſe iudicet. Atque cum noſtro infelici ſæculo homines infeliciſſimi ſint exorti, qui veterem fidem tanquam nouellam diſcutere & poſt tam longa temporum interualla, poſt priſcorum Patrum inſignem pietatẽ, fideique claram confeſſionem, poſt martyrum ſudores atque vulnera, de veritate religionis contendere auſi, Eccleſiam Remq; publicam, in ſummum diſcrimen, ſuam atq; multorum, qui ipſis auſcultaſſent, ſalutem in extremum exitium adduxerunt. Maiores noſtri & ſancti Patres, qui non ſolum Chriſtiani & meliores Chriſtiani, quàm ſint hi reformatores, fuerunt, ſed ad Eccleſiæ gubernacula à Spiritu ſancto admoti, ſederunt, & eam aliquando rexerunt feliciſſimè, vtiliter ac neceſſario excitantur, & in vitam reuocantur, vt ſuam de religione ſententiam dicant, qua non ſolum nos ad veram de fide noſtra Chriſtiana ſententiã conſtanter retinendam confirmemur, ſed confutentur etiam aduerſarii, Eccleſiæ atque Reipub. ſubueniatur, ipſorũ denique ſi conſultum eſſe volent, ſaluti conſulatur. Ideoque non defuerunt neque deſunt de Eccleſiæ ſalute ſolliciti viri, qui hac multo meliori & magis neceſſaria ratione moti, Eccleſiæ ſalutarem hanc operam ſibi accommodandã exiſtimauerunt, vt SS. Patrum monumenta, in quibus ipſi Patres religionis Chriſtianæ incorrupti teſtes & grauiſſimi vindices, quaſi quodãmodo viuerent loquerentur, & ſuam de religione ſententiã exponerẽt, inueſtigata diligẽter ad communem omnium vtilitatem in lucem & conſpectum omnium producerent. Et quia mutila perſæpè facta, fœdiſq; maculis deturpata tẽporum iniuria eſſent, exemplaribus vndique conquiſitis ad eorum fidem collata, perficerẽt ac repurgarent. In quod ſtudium quamuis inglorium eſſe, & laboris atque tædii plurimum, ingenii non ita multum habere videatur, tamen cùm viri etiam doctiſſ. incumbant, qui ſuis ipſi monumentis & ſuo ingenio conſcriptis, nominis ſui gloriam ad poſteros tranſmittere poſſent; ſatis magnam dant ſignificationem exiſtimare ſe, ex eis non minus quàm ex propriis ſcriptis, ad Eccleſiam vtilitatis redundare. Quorum quando in hoc imitatores eſſe ob imperitiam ingeniique tarditatem non poſſemus, in altero tamen eorum nobis exemplum ſequendum eſſe duximus, vt cum de diuinis officiis, Eccleſiaſticis miniſtris, ſacro veſtitu, quæ multorum nunc calumniis expoſita eſſent, veterum aliquot auctorum eſſemus nacti antiquos & nunquam editos hactenus libros, eos cum omnibus cõmunicaremus, & ex MS. libris alios hactenus editos caſtigaremus. Ad quam rem ſuſcipiẽdam pia mihi doctorum & piorum virorum incitatio non defuit, & ab eiſdem adiumẽta nobis manuſcriptorũ cod. cum ſint ſubminiſtrata. Inter quos clariſſ. & doctiſſ. Theologiæ Licentiatus D. Iacobus Pamelius Brugenſis Canonicus, ſicus aſſiduus hortator, ita primus auctor mihi fuit, & mira quadam ratione occaſionem de eo cogitandi exhibuit. Nam cum is in ſua in Micrologũ à ſe caſtigatum, præfatione, Amalarii mentione iniecta, tres priores eius de diuinis officiis libros non exſtare annotaſſet, ego vero in

ã v

tegrum in fratrum Prædicatorum Coloniæ bibliotheca à me viſum meminiſſem certior de eo per me factus, editione dignum, & quando nunc de caſtigandis Breuiariis & Miſſalibus à Tridentina nouiſſima Synodo delecti patres ſeriò cogitarent, nullo vnquam magis opportuno tempore proferri poſſe iudicauit, eſtque me ad eius editionem cohortatus. Ego autem vnius exemplaris præſidio ſolùm inſtructus, hoc tentare nequaquam auſus, in ipſum potius, qui id facere melius poſſet, reiiciebam. Sed cùm deinde ſpes eſſet plura exemplaria conſequendi, perſuaderi hoc mihi tandē ſum paſſus ne laborem ſubterfugere voluiſſe viderer, & cum ipſe, ne quid deeſſet ad abſolutā diuinorum officiorū cognitionem, D. Gregorij Sacramentarium & Antiphonarium, aliaq; ad diuina officia pertinentia publicare ſtatuiſſet, laborem cum ipſo partirer. Atque hæc prima de hoc volumine cogitatio, ab Amalario cœpta: Quem cum ſolum edere anteà cogitaremus, facilè impetrauimus à Reuerendo Patre & exactiſſimo Theologo D. Theodorico Buſcoducenſi, Prædicatorum Colonienſ. Priore in Theologicis ſtudiis præceptore noſtro, vt nobis permitteret, quod in ſui cœnobij bibliotheca anteà notaueramus, Amalarij exemplar. Quo inſtructi, ad ornatiſſimum legum Licentiatū D. Geruuinum Calenium de Amalarij editione retulimus, iſque vt Repub. Chriſtianæ libenter & ſtrenuè, qua poteſt ratione, adiuuare non ceſſat, aſſenſit ſtatim: Nec hoc ſolum, ſed re cum doctioribus communicata, cum cognouiſſet hoc multis conſilium probari, vt ſi qui anteà non ſatis integrè & emēdate eſſent editi, & ſi qui alij reperiri poſſent, qui idem argumentum tractauiſſent, nondum hactenus editi, illi ad Manuſcriptorum librorum fidem diligenter collati & caſtigati, in vnum volumen & tomum coniungerentur, atque ſimul cum Amalario ad publicam vtilitatem ederentur, magnoperè me eſt adhortatus, vt quod in Amalario facturus videbar, id in aliis item facerem. Et aſſenſi ego ipſi, vt mihi ante ille aſſenſerat, indignumque eſſe iudicaui, cum ipſe ad rem Eccleſiaſticā & Catholicam religionem adiuuandam priſcorum patrum libris ſuo prælo edendis tam eſſet promptus, ego & qui noſtri ſunt ordinis, ſi non ſimilem alacritatem ad eam rem, ex qua ingens vtilitas ad Eccleſiam redundaret, adferrent: ità tamen aſſenſi, ſi de Manuſcriptorum librorum ſupellectile me inſtrueret, quod ſe facturum eſt pollicitus. Et Amalarij quidem, vt diximus, vnum exemplar habebamus: Sed ornatiſſimus & humanus admodum vir D. Cornelius Vvalterius, longo quidem tempore & labore immenſo, nec minori ſumptu quamplurimas bibliothecas perluſtrauit, & inſtructiſſimā vetuſtiſſimis libris nondum etiam editis bibliothecam, theſaurum longè optimum habet, alia nobis duo permiſit. Quartū denique D. Petri Metropolitanæ Colonienſ. Eccleſiæ bibliotheca ſuppeditauit, eandemq; binos & antiquiſſimos Iſidori codices dedit, cuius iam anteà, quem diximus, D. Cornelius duos item nobiſcum communicauerat. Ità quaternis exēplaribus in Amalario primū edendo, & totidē in Iſidoro caſtigādo ſumus vſi, vt ſi hic à nobis integer & caſtigatior, quàm anteà à viro eruditiſſimo Domino Ioanne Cochlæo ſtrenuo Eccleſiæ propugnatore nunc edatur, non hoc ad eius iniuriam pertinere debeat, neque ego mihi hinc laudem quærere poſſim, qui pro ſuo exactiſſimo, quo pollebat iudicio, emendatiorem etiam exhibere tot exemplaribus inſtructus, quot nobis ſunt ſuppeditata, potuiſſet. Idem mihi de Albino eſt dicendū, quē Vvolfangus Lazius Ferdinandi Cæſaris conſiliarius & hiſtoricus, ſuperioribus annis, Caroli Magni tamen nomine, & tanquam fragmenta, qualia ſanè eſſe ſic edita videntur, in lucem primum proferens, optimè de Eccleſia, meo iudicio eſt meritus. Perſpicuum enim ex eo factum eſt, quem nunc habet Eccleſia ſacrorū ritū, eum antiquiſſimum eſſe, & Maiorū auctoritate niti ac commendari: eaq; Eccleſiæ noſtræ cum veteri pulchra concordia, conformiſque rituum atque cæremoniarum ratio, ſicut inter alia catholicæ Eccleſiæ non leue eſt indicium, ita multis ſalutis propriæ nequaquā prodigis inter varias & multiplices ab ea defectiones perſuaſit, vt in eius gremio permanerent, neque ſequerentur nouos aliquot homines, qui nulla veterum auctoritate nixi, nullo exemplo freti, ſed priuato & proprio tantum iudicio, ne dicam ſtulta temeritate, quam ipſi ſibi finxerunt, nouam nouæ religionis praxim & formulā aliis quoque ſequendam propoſuerunt. Qualem in Eccleſia nunquàm fuiſſe, poſtquàm metu tyrannorum ſoluta, paceq; ei reddita, non in cryptis & priuatis domibus, ſed in publicis templis ei liberè ſacris operari licuit, vetus Eccleſia, omniſq; religioſa antiquitas teſtimonium dare poteſt. Ex qua grauiſſimi auctores iidē piiſſimi viri producti, ſi eum ſacrorum ritū, eas cæremonias & ſacris operandi formulas expoſuiſſe oſtendantur, quas etiamnum habet & obſeruat Eccleſia, apud hanc & in huius quantumuis calamitatibus concuſſæ, & calumniis etiā propter hæc ipſa ſacra exagitatæ, quiſe gremio continent conſtanter, prudenterq; illos contrà, qui nouæ illius ſeu verius nouarum religionum (ſunt enim variæ inter ſe diſſectæ) noua forma capti, eam ſibi ſequendam putauerunt, leuiter atque temerè facere cunctantur. Quare quod nobis antiquorum rituum & cæremoniarum teſtem grauem & inſignem vindicem in lucem primus emiſerit Vvolfangus Lazius, gratiæ ei habendæ ſunt maximæ: Sed quòd idem mutilus perturbato ac cōfuſo ordine, & mendoſe admodum ſit editus, cum ipſe ſuam eruditionem toti mundo ſatis probauerit: nemo eſt qui non eum extra omnem culpam ponat, & ſatis perſpiciat exemplari hoc tribuendum eſſe, ſicut quod in ſuum ordinem nos eum redegerimus, mutilum perfecerimus, menda multa ſuſtulerimus, exemplari hoc noſtro, quòd ex D. Cornelij Gvvalteri librorum theſauro habuimus, acceptum etiam eſt ferendum. Quod ipſum exemplar cum Caroli Magni deratione Septuageſimæ, Sexageſimæ, & Quinquageſimæ ad Albinum epiſtolam, (quæ forte epiſtola Vvolfango Lazio perſuaſit, & occaſionē dedit Carolo hunc libellū aſcribendi) nō Albini ad Carolum cōplecteretur, quod vtraque multa menda haberet, animaduertere quidem, mederi autem, M. S. exemplari deſtituti, non potuimus. Quod de Vvalafrido etiam nobis eſt fatendū, niſi quod hic à Cochlæo in ſpeculo antiquæ deuotionis ſatis emendatè editus, minus caſtigatione opus habere videbatur. Itaque præterquàm quòd quædā capita, ſola in codice antiquo reperta, cum excuſo cōtulerimus, nihil in eo magnoperè præſtitimus. Et Rabanus quoque Maurus præ cæteris editis hactenus erat emendatior, ſtudioſe tamen ad antiquiſſimos duos peregrino charactere ſcriptos libros, ex Metropolitana Colonienſis Eccleſiæ bibliotheca acceptos, diligenter eſt collatus, cuius nos laboris ob mēda quæ ſuſtulimus, nequaquā pœnitet. Bernonis Augienſis bb Aatis vnicum, Iuonis Epiſcopi duo habuimus, vterque autem nunc primùm prodit. Et alterum quidem Iuonis exemplar, quod omnes eos, quos exhibemus breues, ſed elegantiſſimos ſermones complectebatur, ipſe D. Licentiatus Geruuinus habebat: alterum, in quo nō omnes hi ſermones erant, & Bernonis quoq; libellum, D. Cornelius exhibuit. Hildeberti Epiſcopi Cenomanēſis de Miſſa ptum carnē, anteà ſine auctoris nomine ab

Vuolfango Lazio apud fragmenta, quorum meminimus, editum cum ſcripto exemplari, quod reuerendus pater & Theologiæ doctor D. Ioannes Rhetius nobis ſuppeditauit, contulimus. Quod quamuis cum ipſius Hildeberti nomine editū alibi eſſe, poſteà audiuerimus, nobis tamen eam editionem videre hactenus non cōtigit. Sed quæ in eo emēdauimus ſatis multa ex ſcripto illo exemplari emendauimus. Micrologum Dominus Iacobus Pamelius à ſe & clariſſimo Iuris vtriuſque doctore Antonio Cauchio Canonico Vltraiectino, iam iterùm ad MS. exemplaria diligēter recognitum, ad nos miſit. Qui cùm ſint viri omnis & Eccleſiaſticæ præſertim antiquitatis peritiſſimi, in eorum nos exactiſſimo iudicio diligentiáque nobis tibique acquieſcendum exiſtimauimus: quamuis in tribus quoque exemplaribus nos eundem libellum haberemus. Idem Pamelius Radulphum & de Riuo diligentē ſanè ſcriptorē, à ſe anteà in præfatione ad Micrologum laudatum, ad nos tranſmiſit. Itaq; cùm vnicum eius exemplar habuerimus integrū, (nā pars quoq; eius apud Cruciferos Colonienſes extabat) hæſitandum nobis ob prauā ſcriptionē & multas in ea abbreuiationes ſæpè fuit, vt deprecari veniam oporteat, ſi menda in eo fortè nonnunquā incidāt, relictaq; ſint. Ordinis deniq; Romani tria exemplaria ex D. Cornelij, & varias partes ex Colonienſis metropolitanæ Eccleſiæ bibliotheca accepimus. Habes amice lector, qua nos occaſione & ratione ducti, ad hanc Eccleſiaſticorum ſcriptorum collationem editionémq; quáue ſuppellectile inſtructi acceſſerimus, & per quos ea nobis ſit ſuppeditata. Quod commemorare volui, vt ſcires, quibus gratiæ, ſi quid ex iis proficeres, tibi habendæ eſſent, & ego non eſſe ingratus viderer, ſi eorum quorum vſus eſſem vel opera vel libris, nomina ſuppreſſiſſem. Inter quos Bartholomæus Porn mihi etiam numerandus venit, qui ſua ſingulari induſtria, & longo in libris corrigendis vſu, diligentiſſimè dedit operam, vt quæ à nobis caſtigata erant, ea ſic quoque typographi exprimerent, & mihi quoque adiumento ſæpè fuit ad lectionem, quæ ad ſēſum auctoris magis eſſet accommodata, ſi quando variæ inciderent, deligendam. Atque vt tibi collationis ac caſtigationis noſtræ ratio conſtet, hoc tibi perſuaſum eſſe velim, bona me in his auctoribus fide verſatum eſſe, & illic caſtigandi finem feciſſe, vbi aut manuſcriptorum codicum auctoritas, aut manifeſta ratio deficeret. Codices autem MS. religiosè ſum ſecutus ſemper, coniecturis parum tribuens, vt & tuum tibi iudiciū integrum, & Apoſtolicæ ſedi, quod in his rebus ſummum eſt, cuique hi auctores quàmplurimum ſemper detulerunt, ſuum quoque conſtaret. Nunc de ſingulis ex Trithemio aliiſque, & quæ ipſi obſeruauimus, quædam adiiciemus.

ORDO ROMANVS.

QVemadmodum, quo ſit auctore conſcriptus hic libellus, difficile dictu fuerit, ita antiquiſſimum eſſe argumēta non ſunt longè petenda. Et mihi quidem aliquando viſum fuit, à magiſtris Romanæ Eccleſiæ tum eſſe conſcriptum, cùm Stephano Pontifice, & Pipino primum, deinde Carolo Magno procurāte, diuina officia Romana cum Romano cantu in Galliam ſunt introducta. Quod eſſe horum ætate atque item opera factum, Hiduuinus Abbas S. Dionyſij, Vualafridus, Sigebertus in Chronicis, & ex hoc Leopoldus Babēbergenſis Epiſcopus, & alij itē auctores ſunt. Veriſimile enim eſt, vt hoc facere poſſent, quod eis imperabatur, deſcriptum libellum eſſe, & illis traditum, qui formulas omnes diuina officia peragendi complectitur. Et antiphonarios quidem Romanos ad hoc allatos & miſſos in Franciā, Amalarius noſter teſtis locuples eſt, qui in prologo ad librum de ordine Antiphonarij, ſe à Ludouico Pio Aug. ad Gregorium Pontificem legatum miſſum eſſe, vt ab eo Antiphonarios acciperet, commemorat, & reſponſum retuliſſe à Pontifice, ſe quos mitteret, nullos habere: ſed qui illic aliquando fuiſſent, perlatos eſſe in Franciam cum nomine Imperatoris Vuala eo legatione functus eſſet. Idemque mihi de Sacramentario D. Gregorij videtur dicēdum. In his enim libris, Sacramētario, inquā, Antiphonario & Ordine Romano, ipſa diuina officia quemadmodum priſci Romani ea peregerunt, continentur, vt diuinis officiis ex Romanæ Eccleſiæ more in vſum apud Francos ſeu Gallos traductis, & ab eis receptis, hos habere ipſos oportuerit, ſicut habuiſſe ſatis conſtat. Etenim Albinus, qui in tempus huius in Gallia mutationis incidit, Sacramentarium atque Antiphonarium citaſſe inuenitur, & ordinem Romanū ex profeſſo interpretatus eſt, cuius tamen, niſi vno tantum in loco, non meminit nominatim. Amalarius verò noſter ad Antiphonarium & Sacramentarium collimat ſemper, atque ea ſe diuina officia explicare velle, quæ his libris cōtineantur, diſertis verbis profitetur: Mihi, inquiens, peccatori groſſa res data eſt potius ad indagandum, quàm exponēdum, id eſt, de officio, quod continetur in Sacramentario & Antiphonario: & ſicut Sacramentarij atq; Antiphonarij perſæpè meminit, ita Ordinem Romanum in ore multum & ſæpè habet, eúmq; diligenter explicat. Quod vbi faciat nominatim, locos aliquot à nobis exceptos ſubiiciemus, vt conferre hos cum ipſo ordine quis poſſit, & ſunt hi: Libri primi capite vndecimo, duodecimo, decimotertio, decimoquarto, decimoquinto, decimoſeptimo, vigeſimoſeptimo, trigeſimo, trigeſimoprimo, Libri tertij capite quinto, decimooctauo, vigeſimoſeptimo, trigeſimoprimo. Libri quarti capite vigeſimo tertio, multiq; alij non ſolum in his libris, verum etiam in ordine Antiphonarij. Ex quibus à Gallis hunc quoq; libellum cum cæteris Antiphonario & Sacramentario tum acceptum eſſe, cum Romana officia ſuſceperūt, ſicut colligi poteſt, ita quòd eo tempore, & eorum quoq; in gratiam ſcriptus ſit, quamuis eſſe veriſimile videatur, nondum hinc tamen liquet, Quin imò nobis quædam Amalarij auctoritas perſuaſit, vt antiquiorem multo eſſe, non leui coniectura ducti opinemur. Qui c. 21 libri quarti de quadam diei paraſceues conſuetudine ſic refert: Necnon etiam altitudo ſignorum, quæ fiebat per vaſa ærea, deponitur, & lignorum ſonus vſquequaq; humilior æris ſono, neceſſariò pulſatur, vt conueniat populus ad Eccleſiam. Poteſt, inquit, & hoc humilior vſus Eccleſiæ Romanæ deſignari antiquis temporibus quàm nunc ſit, & præcipuè tunc, quando latitabat per cryptas propter perſecutores. Nam adhuc iunior Roma quæ antiquis temporibus ſub vno Domino cum antiqua Roma regebatur, vſum lignorum tenet, non propter æris penuriam, ſed propter vetuſtatem. Quo loco ſubindicat, quod ligneis ſignis ſuo illo tempore Romani non vterentur. Ordo Romanus autem, Feria quinta, inquit, maioris hebdomadæ, eadem nocte ſurgunt ad vigilias hora noctis octaua, & tāgitur cāpanæ ſignum, ſicut aliis diebus & poſt hæc non tāgitur ad Matutinum, niſi in nocte ſancti Paſchæ. Et de paraſceues die: In nocte paraſceues temporariè, id eſt, media nocte parum ligneum ſignum ſonetur,

&c. Qui loci ſatis indicant, vſos ligneis ſignis Romanos tum fuiſſe, cùm libellus hic eſt ſcriptus. Iam aliam item conſuetudinem ſua ætate in vſu eſſe deſiiſſe, quæ aliquando in vſu ſecundùm hunc libellum fuiſſet, cap. 11. lib. primi commemorat. Itaque non abſurdè, opinor, ratiocinabimur, nõ eo tempore primùm ſcriptum, ſed longè etiam antiquiorem eſſe: quippe cum nonnulla in eo deſcripta & explicata tunc exoleuiſſe & ſecus eſſe obſeruata intelligantur, quãuis cætera adhuc in vſu permanſiſſent. Id autem per contrariam conſuetudinem ſæpè euenit, vt res à priſcis aliter obſeruari ſolita, in deſuetudinem apud poſteros veniant, qui præſentia intuentur, iiſque contenti ferè ſunt, parùm admodum ſolliciti de præteritis. Necdum tamen de auctore liquet, quem cùm non prodant interpretes, qui tamen Sacramentarij & Antiphonarij D. Gregoriũ, Lectionarij D. Hieronymum auctores nominãt, videtur mihi illi ipſi, quiſnam fuerit, cognitum non habuiſſe, & nos idcircò etiam in eo inquirendo fruſtra laborare, maximè cùm de antiquitate atque auctoritate ſatis conſtet, quam hi auctores atque interpretes facile conciliare illi poſſunt. Videtúrque mihi quod de noſtris Ordinariis, hoc idem de Romano hoc ordine eſſe dicendum, qui cùm auctoritatẽ quiſque in ſua Eccleſia obtineant, quo auctores tamen ſcripti ſint, nemo facilè dixerit, ſicut nullius etiam nomen ferè præferunt. Sed ſatis eſt publica his, quæ approbati sũt, & in vſum ſuſcepti, auctoritas: Sic fuiſſe eum vel per primos officiorum ordinatores publica auctoritate conſcriptum, vt ſecundùm eum diuina officia celebrarentur, vel ex vſu qui tum obtinebat, ab
Diſt 15 *aliquo collectum & approbatum publice, breuiter. ſecundum eius præſcriptum diuina tum officia peracta. Veruntamẽ coniecturam noſtram proferemus: Gelaſianus ille canõ, Sancta Romana Eccleſia, quo præſcribitur, qui quibve tẽpore Scripturæ libri ſint per annum legendi in Eccleſiaſtico officio, per Ordinem Romanum ſparſus habetur. Atque ipſe Ordo poſt explicatum Miſſæ ordinẽ, ſic quoq; incipit, In Chriſti nomine Incipit ordo Catholicorum librorum, qui in Eccleſia Romana ponuntur ad legendum: Et exemplar mihi vnum fuit, in quo eodem ordine, quo ſunt in ipſo Gelaſij Canone ante reliquum Ordinem, ſimul, & non quemadmodum in reliquis codicibus, ſparſim, ea haberentur. Gelaſium autem diuinorum quoque officiorum Ordinatorem fuiſſe, Sacramentorum præfationes, orationes item conſcripſiſſe, in eius vita legitur, & quod de Gregorio cõmemorant ſcriptores, ſatis arguit, ſcilicet quòd & Gelaſianũ codicem emendarit, & in commodum ordinem digeſſerit, ſuperflua reſecarit, & in vnius libelli formam coarctarit, cui, libri Sacramentorum, titulum fecerit. Vt vel ab eo, vel eius auctoritate conſcriptum eſſet, cuius in eo is Canon, quem diximus, integer habetur, fortè colligi poſſit. Sed coniectura hæc tantummodo eſt, cui quantum tribuere velit, ſuum ſit arbitrium. Nos de auctore non ampliùs ſolliciti erimus, quibus Albini, Amalarij, Micrologi, aliorúmque qui ſuis eum commentarijs ſunt dignati, ad eius antiquitatem auctoritatemque conteſtandam ſufficit teſtimonium. Porrò noſtra hac ætate doctiſſimus vir & antiquitatis non ſolum vetuſtæ Romanæ, verum Chriſtianæ quoque & Eccleſiaſticæ omniſque hiſtoriæ diligentiſſimus inueſtigator Onuphrius Panuinius, in libello quem de interpretatione multarum vocum Eccleſiaſticarum hoc anno in lucem emiſit, hunc ſe quoque habuiſſe ſignificat, & in his vocibus, Patres diaconiæ, Subdiaconus oblationarius, ſchola cantorum, Archiparaphoniſta, Nomenclator, mentionẽ facit nominatim. Ex quo obſcurarum vocum explicatio, quæ hîc occurrent, repeti poteſt. Vnum adijciemus, videri nobis Ordinem Romanum interpolatum eſſe, & ex Albino quidem, cuius hîc multa inuenimus, aut ſi hoc non ſit, Albinum multa ex eo tranſcripſiſſe. Sed alterum illud mihi magis probatur, eiuſque meæ ſententiæ rationes proferre poſſem. Sed quemadmodum tribus eum libris M. S. inuenimus, ita exhibuimus, nihil neque addentes, neque reſecantes, ne tibi præiudicaremus, & tuum tibi iudicium integrum conſtaret.*

ISIDORVS.

Sixtus Senenſis in Bibliotheca ſua, & Trithemius.

ISidorus Hiſpalenſis Epiſcopus ad differentiam Iſidori ſenioris Cordubenſis Epiſcopi, Iſidorus iunior appellatus, &, vt quidam putant, diui Gregorij diſcipulus, vir eximiæ ſanctitatis & eruditionis, diuinarum ſcripturarum peritiſſimus, & in legendis, colligendis, coaptandiſque dictis, ac ſententiis & rapſodiis veterum Patrum ex innumeris & immenſis eorum voluminibus deſiderium habens inexplicabile, & vires omninò inexhauſtas, congregauit ex aliorũ laboribus innumerabilia penè omnium artiũ ac ſcientiarũ præclara volumina, quæ Trithemius enumerauit, inter quæ hi quoq; vtiliſſimi omnibus, & Eccleſiaſticis præſertim, de origine officiorum duo libelli ſunt, quos patres quoque, Ludouici Pij Auguſti auſpiciis in Synodo Aquiſgrani coacti, cùm ſibi Canonicorum regulam ſcribendam ſumpſiſſent, ad reformandos & inſtruendos Eccleſiaſticos viros, valdè eos accommodatos cernentes, in ſuam illam regulam ferè tranſcripſerunt. Sed & H Rabanus Maurus ex eo plurima deſumpſiſſe deprehenditur. De eo verò octaui Toletani Concilij Patrum præclarum & publicum teſtimonium adhuc recitabimus: Noſtri, inquiunt ſæculi Doctor egregius, Eccleſiæ Catholicæ nouiſſimum decus, præcedentibus ætate poſtremus, doctrinæ comparatione non infimus, atque (quod maius eſt) iam ſæculorum finitorum doctiſſimus, cum reuerentia nominandus Iſidorus, &c. Floruit ſub Heraclona Imperatore Heraclij filio, temporibus Siſebuti regis Gothorum in Hiſpania, anno Domini 630. cui ob ſanctitatem vitæ, die 16. Ianuarij annui ſtatuti ſunt honores.

ALBINVS.

IN ſua Bibliotheca ſancta Sixtus Senenſis Albino tria nomina tribuit, Albinum Flaccum cognomento Alcuinũ appellans: Onuphrius aliter ea, ſic nimirum, collocat: Flaccus Albinus: alias Alcuinus. Quorum auctoritatẽ ſecuti, ſic eum quoque inſcripſimus, quamuis Flaccum nunquam, Albinum autem & Alcuinum ſæpè, ſed & Alboinum & Albuinum in ſcriptis libris inuenerimus. Anglum omnes, Eboracenſem autẽ fuiſſe affirmat Onuphrius. Et quando Caroli Magni auſpiciis florere in Gallijs bonæ literæ & in precio eſſe cœpiſſent, ſiue hac fama permotum, ſiue à Carolo rege accitum, in Galliam veniſſe hiſtoriæ produnt, & Bedæ quidem presbyteri diſcipulum, Caroli autẽ Magni præceptorem fuiſſe omnes conſentiunt, ſuæque ætatis atque Galliarum doctiſſimum Magiſtrum Amalarius nominat, vt inter eius quoq; diſcipulos Amalarius ac H Rabanus ab aliis numerentur. Atque cum Carolus Magnus in Synodo Francofordienſi, ſe de Britanniæ partibus aliquot Eccleſiaſticos viros conuocauiſſe, inter hos etiam Albinum, non quidem tunc primùm euocatum, ſed fuiſſe tamen multi autumnãt. Quod mihi facilè perſuadet, virum iſta

ætate adeò celebrem, & Carolo gratiſſimum atq; amiciſſimum, quem à latere ſuo, niſi cùm bellis implicaretur, nunquàm diſcedere, quam magiſtrum ſuum, & ſe eius diſcipulum nominari voluit, ſecum ab eo ad Conſilium eſſe adductum. Et cæteros quidem ab eo doctiſſimè ſcriptos quàm plures libros Trithemius & Sixtus enumerarunt: Sed Gutielmus Eiſengrein in Catalogo teſtium veritatis, inter eos hunc de myſterio Miſſæ & aliorum rituum explicatione ad Carolum Magnũ, etiam recenſet à Trithemio prætermiſſum. In quo, vt Galli, quæ ſuſceperant Romana officia, quàm eſſent pulchrè ordinata, intelligerent, ex Romano ordine, Sacramentario & Antiphanario ea ſibi explicanda ſumpſiſſe, in eorum gratiam videtur. Et ipſe quidẽ ſe Albinus nunquàm prodit, niſi vno tantum in loco, vbi de Gallis loquens, & ſe inter illos, Gallorum ciuitate ſcilicet donatus, ac longa cum eis conſuetudine Gallus factus, referẽs: Huiuſmodi habitus, inquit, ità notus eſt in noſtris regionibus, vt ex eo Gallia Bracata cognominata ſit, & paulò antè, Huiuſmodi veſtis non habetur in Romana Eccleſia, vel in noſtris regionibus, ſed de eo, ex Amalario teſtimoniũ proferamus, ex quo perſpicuum fiat, quanto apud Gallos in precio fuerit: & quàm fuerit diuinorum officiorum diligẽtiſſimus & peritiſſimus excultor. Audiui, inquit capite 58. in libello de ordine Antiphonarij, illos reſponſorios cantari in iſto ordine, quando videbar puer eſſe ante Albinum doctiſſimum magiſtrum regionis noſtræ, & cap. 67. Audiui illas Antiphonas in ea feſtiuitate canere Albinum doctiſſimum Magiſtrum regionis noſtræ, de quo ſæpè mentionem facio. Porrò collegiſſe ipſum & in ordinem redegiſſe Caroli magni iuſſu, præſtantiſſimorum Eccleſiæ doctorum homilias in Euangelia, quæ per anni ambitum publicè in templis leguntur, Sixtus antè mihi commemoratus auctor eſt. quod Paulo Diacono alij tribuunt. Abbas S. Martini Turonenſis claruit ſub Carolo Magno Aug. anno Domini 780.

AMALARIVS.

HVius quoq; nomen non eadem ratione ſcribebatur in antiquis libris, in quibus Amelarius, Amularius, Amalbarius, frequentiùs tamen Amalarius, quomodo etiã Onuphrius ſcribit, inuenimus. Trithemius habet, Hamularius, & Fortunati cognomen ei addit. Legatum à Carolo Magno Conſtantinopolim miſſum, vt cum Michaele Imperatore pacem conſtitueret ſub annum Domini 813. hiſtoriæ teſtantur, quo anno quod Trithemius eum mortuũ ſcribat, μνημονικὸν ἁμάρτημα eſſe apparet, & poſtea perſpicuum fiet. Diuinorum officiorum à puero quam fuerit piiſſimus cultor & diligentiſſimus obſeruator ſcrutatorque quod ſuperius ex eo producimus teſtimonium, quo ab Albino quæ puer didicerat, obſeruaratque, commemorat, ſatis arguit. Ad quem modum quemcunque in locum ipſum venire contingeret, quæ illic in diuinis officiis obſeruarentur, diligenter annotaſſe ex eius his libris perſæpè conſpicitur. Sic cap. 1. lib. 2. rationem reddens, cur Sabbathum in 12. lectionibus dicatur, cùm tantùm ſex ſint, ait eaſdem Græcè & Latinè recitari, eumque morem Conſtantinopoli etiam obſeruari. Ita quod de ſignis ligneis ſupra memorauimus, id in Noua Roma, Conſtantinopolim intelligens in vſu remanſiſſe, Romæ non item, annotat. Sic in Ordine Antiphonarij. Hunc Pſalmum audiui Conſtantinopoli in Eccleſia S. Sophiæ. Et lib. 4. cap. 17. Propter hoc Sacramentum, vt opinor, audiui cantari in vigiliis Paſchæ in Eccleſia Turonenſi poſt lectiones, Benedicite: Apud Albinum credo, qui illic Abbas S. Martini fuit: Et Miſſam quota hora celebrari oporteat, cap 41. lib. 3. inquirens, Leonem refert ſe vidiſſe, quod diluculo ad Miſſam intrauerit. Ex quo loco cum ſe Leone Pontifice, quod factum credo, cum legatione ad Imperatorem Conſtantinopolitanum eſt functus, Romæ fuiſſe, & in prologo Antiphonarij eo ſe ad Gregorium à Ludouico miſſum affirmet, bis Romæ fuiſſe cognoſcitur. Quod quando & quo anno factum ſit, cap. 58. expreſſis cum ait: Poſt hoc veniens Romam anno ab incarnatione octingenteſimo triceſimo primo, ſub imperio Domini & piiſſimi Imperatoris Ludouici, & Apoſtolatu glorioſiſſimi Apoſtoli Gregorij (IIII. eius nominis) interrogaui &c. Vndè cum perſpiciatur, quando & quod poſt longam atque diuturnam diligentemque eorum obſeruationem matura iam ætate ad commentarios de diuinis officiis conſcribendos Epiſcopus acceſſerit, quantum eius libris tribuendum ſit, nemo eſt qui non intelliget, neque miretur, quòd qui poſt ipſum de eiſdem rebus ſcripſerunt, Berno, Bernoldus, Micrologus, Rupertus, Honorius, Durandus, Radulphus, nemo ferè ſit qui non plurimum ei deferat, & honorificè meminerit in diligentis de diuinis officiis tractatoris. In quibus conſcribendis ſumma modeſtia vſus ſemper, doceriq; ſe ab aliis facilè eſt paſſus, & quæ ab eis didiciſſe, candidè nunquam diſſimulauit. Vnde in Antiphonarij initio: Interrogaui, inquit, Archidiaconum Theodorum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, quem rogauit Dominus Apoſtolicus, vt me inſtrueret iuxta interrogationem meã de ordine Romani officij, &c. poſteà ſæpe. quæ ab eo percontatus ſit, quæ à magiſtris Romanæ Eccleſiæ, quæ à Gallis, qui eos Magiſtros audiuerant, quos Romani cantus ſui melodiam primum docuerant: Sed & Gregorium Apoſtolicum ſe de rebus ad diuina officia pertinentibus interrogaſſe commemorat Scripſit autẽ, vt ex ſuperioribus cognoſcimus, de ordine Antiphonarij poſt annum Domini 831. In quo cum citet Officiales libros (ſic appellat quatuor illos ad Ludouicum Pium) illos ante hunc à ſe perſcriptos eſſe perſpicuũ eſt: ſed quod poſt annũ Domini 820 ſcripti ſint, alia quadã ratione animaduertimus, nimirum cum in epiſtola dedicatoria, Iudith vxoris Ludouici meminerit: Iudith, inquiens, orthodoxæ, nobiliſſimæ atq; prudentiſſimæ Auguſtæ ſalus per multos annos, quam poſt obitum Hermingardis ſub annum Domini 820. H Ludouicum duxiſſe, apud Henricum de Erfordia, legimus Sed cùm ibidem acclamet etiam, Piiſſimos Dominos noſtros imperiales natos H Lotharium glorioſiſſimum coronatum, & fratres eius Chriſtus conſeruet, & H Lotharij coronatio in annum Domini 823 inciderit, poſt hunc quoque annum ſcriptos hos eſſe libros, non malè opinor ratiocinari poſſumus. Sed minuta hæc fortaſſis ſunt, & mihi etiã talia videntur: cõmemorare tamen volui, vt quando natura ætate & iam ſene, qui puer Albinũ audiuit, conſcripti ſint, tanto exactiùs ſcriptos eſſe perſuaſum haberemus, & quòd mortuum Trithemius 813. anno affirmat, ſecùs eſſe probaremus. Qui alios quoque ab eo conſcriptos libros recenſet, De Eccleſiaſticis officiis librum vnum, cuius ſit initiũ. Satis & nimium quidẽ: & alterũ item de myſteriis Miſſæ librũ, præter eum qui in his quatuor de Miſſa pertractat. Nos ex ipſo Amalario alios quoque notauimus. In primis Antiphonarium ex Metenſi & Romanis tribus, quos in Corbienſi Monaſterio reperit, cuius quidẽ rationẽ in libello de Ordine Antiphonarij, quem exhibimus, explicauit.

Deinde de Ordine Cantetorij, tertiò Lectionarium, quorum diſertis verbis in Ordine Antiphonarij meminit, vbi alium quoque de diurnali officio promittit: De duodecim, inquiens, noctibus ſcripſi in prologo lectionarij, & cogito ſcribere in commentario diurnalis officij. Qui ſi omnes exſtarent libri, nihil ad exactam diuinarum officiorum cognitionem deſideraremus, maximè poſtquam opera Ornatiſſ. D. Pamelij Liturgica, & D. Gregorij Sacramentarium atque Antiphonarium, & D. Hieronymi Lectionarium, ex hac officina, ſicut propediem futurum ſperamus, ſimus etiam habituri. Itaque vt hos nobiſcum ad publicam vtilitatem inquirant, Eccleſiaſticæ antiquitatis ſtudioſos viros rogamus.

RABANI MAVRI VITA IN TRITHEMIO.

Rabanus Maurus ſextus Archiepiſc. Moguntinus, ex Abbate Fuldenſis Monaſterij ordinis ſancti Benedicti, natione Teutonicus, ex ciuitate Fuldenſi in Buchonia Albini Anglici quondam auditor, vir in diuinis ſcripturis eruditiſſimus, & in ſæcularibus literis nobiliter doctus, philoſophus, rhetor, aſtronomus, & poëta ſubtiliſſimus, cui (vt abſque inuidia loquar) nec Italia ſimilem, nec Germania peperit æqualem. In Monaſterio ſiquidem Fuldenſi adhuc iuuenis monachum induit, & tam moribus quàm ſcientia mirabiliter profecit, vndè & IIII. eiuſdem cœnobij Abbas conſecratus, ouibus ſibi commiſſis verbo & exemplo XXIIII. annis præfuit, & penè infinita opuſcula ſcripturarum compoſuit. Tandem offenſus improbitate monachorum ſuorum, qui eum dicebant nimium ſcripturis intentum, temporalia negligere, agente id in eis diabolo, diſplicentiam contra eum acceperunt, ſcandalizati in eo, quo maximè debuerant ædificari. Dans igitur locum iræ, nec cum ingratis ouibus diutiùs manere conſentiens, monaſterium & habitatores eius deſeruit, & ad Lodouicum Imperatorem filium Caroli tranſmigrauit, cum quo & multis diebus permanſit. Monachi autem pœnitentia ducti, legationem ad eum mittentes, rogabant vt rediret ad monaſterium, ſed non impetrarunt. Manſit ergò cum Imperatore vſque ad mortem Otgarij Moguntinenſis Archiepiſc. in cuius locum ſuffectus, præfuit Eccleſiæ præfatæ Moguntinæ annis IX. Habita quoque ſynodo, multa ad vtilitatem fidelium conſtituit. Scripſit autem in monaſterio Fuldenſi adhuc conſtitutus, tam carmine quàm ſoluta oratione multa volumina, maximè in ſcripturis ſacris, quas à principio vſque ad finem omnes explanauit. Moritur ſub Lodouico & Lothario principibus, Anno Domini 855 Indictione tertia, Epiſcopatus ſui anno 9 Sepultus in monaſterio S. Albani propè Moguntiam, non ſine opinione ſanctitatis. Porrò de Inſtitutione clericorũ libros ante Epiſcopatum ſcripſit, eoſdemque antequam Amalarius de diuinis officiis ſcribere inciperet, ab ipſo editos poſteà animaduertimus, quòd Heiſtulpho eos dedicauerit, qui Archiepiſ.opus Moguntinus ſub annum Domini 815. mortuus eſſe perhibetur.

VVALAFRIDVS.

Eius ætatem Guilielmus Eiſengrein meliùs expreſſit, quàm Trithemius, eamque ex ipſius libello colligi poſſe animaduertit etiam Cochlæus, in quo præter alios, Ludouici Pij meminit. Itaque de eo ſic poſt Trithemium Guilielmus Eiſengrein: Vvalafridus cognomento Strabo, à vitio oculorum, Monachus & Abbas diuitis Augia, natione Germanus, vir omni doctrinarum genere celeberrimus, poëta grauis & inſignis ſui ſæculi hiſtoriographus, duobus libris vitas Sanctorum Galli & Othmari Sangallenſium Abbatum, à Goſberto Benedictina profeſſionis Monacho rogatus ſcripſit. Apocalypſin item B. Stephani Rom. Pontificis, Moritur anno Saluatoris Chriſti 849.

BERNO.

Cvm Henrico Imperatore Romæ fuiſſe, Pontifice Benedicto, cap. 2 ſignificat, quòd fortè in Coronatione Henrici fuit, quæ in Annum Domini 1014 incidit. Itaq; hinc de eius ætate teſtimonium habemus, de quo ſic Eiſengrein: Berno, aliàs Bernardus, ex Prumienſi Benedictina profeſſionis Monacho, abbas Augienſis, natione Germanus, qui ſe in publicis ſcriptis egregio humilitatis exemplo paſtorem appellat. Scripſit inter reliqua ſcripturarum monumenta Epiſtolas ad S. Henricum Imperatorem de vera laude regis, tractatum de Aduentu Domini, ad Aribonem Archiepiſcopum Moguntinum, Librum de ieiunio Sabbati ad Philegrinum Archipræſulem Colonienſem, Alium de ieiunio quatuor temporum, Vitam S. Vlrici Epiſcopi Auguſtini, De Officio Miſſæ volumen. Obiit VII. Idus Iunij, Anno Domini 1048. ſepultus in Augienſi quam conſtruxerat baſilica in Sacello S. Marci, cum præfuiſſet annis 40.

PETRVS DAMIANI.

Petrus Damiani, ex Monacho diui Patris Benedicti, Epiſcopus Oſtienſis, & ſacroſanctæ Rom. Eccleſiæ Cardinalis, vir in diuinis ſcripturis ſtudioſus & eruditus, & ſæcularium literarum non ignarus, ingenio mitis & acutus, eloquio placidus & compoſitus, & ad perſuadendum ſatis idoneus, non minus ſanctitate quàm eruditione clarus & inſignis effulſit. Qui exemplo magni Gregorij antiſtitis, amore ſolitudinis & quietis, Epiſcopatum ſuum deſerens, poſtea quam illum annis aliquot ſtrenuè gubernauerat, ad cœnobium ſuum reuerſus eſt, & vitam deinceps cum fratribus in tranquillitate animi exegit. Cum autem à Summo Pontifice charitatiua increpatione argueretur, cum Epiſcopatum, vt pote vir vtilis & idoneus, dimiſiſſet amore ſalutis priuatæ, ad tres ſibi inuicem ſuccedentes, Nicolaum ſecundum, Alexandrum ſecundum, & Gregorium ſeptimum, Rom. Pontifices, apologeticos edidit, in quibus auctoritate, ratione, & exemplo, factum ſuum humiliter excuſans, animos eorum placauit. De cuius opuſculis ſubiecta feruntur. Ad Leonem Eremitam, Vtrum ſolitarius orans horas Canonicas, debeat etiam dicere, Dominus vobiſcum, quando nemo ſit qui reſpondeat: Opuſculum inſtructum, quod prænotatur, Dominus vobiſcum, &c.

MICROLOGVS.

AVtor huius libelli, Gregorio ſeptimo σύγχρονος, & Anſelmi Lucenſis familiaris, floruit ſub annum Domini 1080. De diuinis officijs ſcripſit per quàm diligenter, & Ordinis Romani cap. 9. 10. 11. 17. & alijs quoque in locis meminit, cætera apud Pamelium in eius præfatione leges. Librum nos vnum vidimus, in quo Micrologus Ioannis: & alium, in quo Micrologus Ioannis Epiſcopi inſcriberetur.

IVO.

IVo Carnotenſis Epiſcopus ex præpoſito S. Quintini Beluacenſis, Ordinis Canonicorum regularium D. Patris Auguſtini, quem Ordinem ſub annum Domini 1080. reſtituiſſe Onuphrius in Chronico ſuo refert. Scripſit inſigne & præclarum opus Decretorum, quod opera Io. Mol. Gandenſis V. I. Doct. in lucem ſuperioribus annis emiſſum, variæ & multiiugæ lectionis præclarum teſtimonium ei præbuit. Hi quoque, quos tunc damus, ſermones inſignem eius pietatem quam ſpirant, & eruditionem qua ſunt referti, ob oculos omnibus ſubiicient.

HILDEBERTVS.

HIldebertus Cenomanenſis Epiſcopus, quem Honorius II. Pontifex, quod plurimum heroico carmine valeret, tanta beneuolentia eſt complexus, vt nullum genus officij prætermitteret, quo eum ad honeſtiorem dignitatis gradum euehi poſſe exiſtimaret, & Turonenſem Archipræſulem crearet, Berengarij Turonenſis auditor quondam, ſed perſecutor erroris. Scripſit de officio Miſſæ librum, Alium de Sacramento altaris, & alium de vitæ huius miſeria. Qui ſi Honorio II. familiaris fuit, ſub annum Domini 1124. quo hic eſt Pontifex deſignatus, floruiſſe conſtat. — *Ex Guilelmo Eiſengrein.*

RVPERTVS ABBAS.

DE Ruperto Abbate monaſterij Tuitienſis, vide infra in eius epiſtola pro lib. de diuinis offic. col. 849. & 850. — *Ex Trithemio.*

PETRVS ABBAS CLVNIACENSIS.

PEtrus Abbas Cluniacenſis ordinis S. Benedicti, vir in diuinis ſcripturis iugi exercitatione doctus, ingenio placidus, ſermone dulcis atque compoſitus, & ad perſuadendum ſatis idoneus: conuerſatione deuotus, & laudabilis, ac regularis obſeruantiæ zelator inſignis, nomen ſuum ſcribendo poſteris notificans ad vtilitatem legentium quædam deuota compoſuit opuſcula, de quibus iſta ferũtur. Reuelationes multorum lib. 1. De conuerſatione eremitica lib. 1 Epiſtolarum ad diuerſos lib. 1.

Alia quoque nonnulla edidit, quæ ad notitiam meam nondum venerunt. Præſertim opuſculum hoc quod quidem ſuum eſſe, recentiores conſtantiſſimè tuentur. Claruit circa An. Do. M. C. — *Ex R. Nicolao Aurifico Senen. in ſpeculo Miſſæ.*

RADVLPHVS.

RAdulphum de Riuo nihil feciſſe diligentiùs quàm vt diuina officia ſcrutaretur, nihil magis exoptaſſe quàm vt eis antiqua dignitas conſtaret, omniſque ob eiſdem nouitas exularet, cum ex hoc eius libro ſatis perſpicitur, tum magis etiam perſpiceretur, ſi ea eius ſcripta quæ Romæ reliquiſſe, indeque ſe expectare ſcribit, extarent. Quod optare quidem, præſtare vero nequaquam poſſumus. Eſt vero hoc ſuæ diligentiæ ſtudiique non leue etiam argumentum, quod Roma Antiphonarium Romanum antiquum ad Tungrenſes ſuos ſecum attulerit, ad cuius velut regulam exploraret & ſuæ & aliarum Eccleſiarum officia. De quo cum apud Trithemium nihil inueniamus, quod in Tungrenſis Eccleſiæ Calendario reperitur, ſubyciemus.

Anno milleſimo quadringenteſimo tertio, in die S. Huberti, videlicet tertia die menſis Nouembris, obijt M. Radulphus de Breda. alias de Riuo, decanus, dum vixit, Eccleſiæ beatæ Mariæ virginis oppidi Tungrenſis, patriæ diœceſis Leodienſis.

GEMMA ANIMÆ.

DE Auctore huius libri non ſatis conſtat. Iacobus Pamelius Brugenſis, vir in conquirendis veterum monimentis diligentiſſimus Honorio cuidam ipſum aſcribit: quis vero fuerit iſte Honorius, quoue tempore floruerit, nullam facit mentionem.

Tamen ſi libri initium perpendatur, Solitarium, Monachum, & forte Abbatem, virum pium, atque eruditum, eius auctorem fuiſſe conſtabit, de quo nihil apud Scriptores. — *Ex Aurifico in ſpeculo Miſſæ.*

Hæc de auctoribus huius voluminis in editione Hittorpiana Colonienſi anno. 1568. & Romana 1591. ſunt annotata, quibus in hac Pariſienſi, ann. 1609. addimus ex Ioanne Trithemio Abbate Spanhemenſi. *Honorius Auguſtodunenſis Eccleſiæ presbyter & Scholaſticus, vir in ſcripturis ſtudioſiſſimus, & valde eruditus, atque in ſæcularibus ſcientijs nobiliter doctus, ingenio ſubtilis, & clarus eloquio, ſcripſit multa præclara opuſcula; de quibus ipſe per ſe in libro illuſtrium virorum, quem prænotauit, De luminaribus Eccleſiæ, recenſuit ſubiecta: Elucidarium lib. 3. de libero arbitrio lib. 1. Sigillum ſanctæ Mariæ lib. 1. Gemma animæ de officijs diuinis lib. 6. Agnem in caſt. de imagine mundi lib. 2. Mundus itaque &c. Alia inſuper multa edidit, quorum titulos inuenire necdum potui. Claruit ſub Henrico quinto Anno Do. M C. X X.*

Cæterum in vltima editione Romana liber hic Honorij de diuinis officijs, qui Gemma animæ dicitur, in ſexaginta capita diuiſus fuit, quorum vltimum de Proceſſione publica reperies, pag. 1199. Nos vero multo ampliorem nacti editionem veterem Lipſienſem Melchioris Hittorp. ann. 1514. beneficio V. C. Nicolai Fabri Pariſienſ. bona fide illam repræſentauimus.

ORDINIS ROMANI SVMMA ET PRÆCIPVA CAPITA.

ORDO proceſſionis ad Eccleſiam ſiue Miſſam. col. 1
ORDO proceſſionis ſi quando Epiſcopus feſtiuis diebus Miſſam celebrare voluerit, ita vt ab antiquis patribus Occidentalium inſtitutione eſt conſtitutus. 7
ORDO eccleſiaſticus Romanæ Eccleſiæ, vel, qualiter Miſſa celebratur. 10
ORDO ROM. Qualiter celebrandum ſit officium Miſſæ 17
ORDO Catholicorum librorum qui in Romana Eccleſia ponuntur ad legendom. 21
ORDO in vigilia Natalis Domini. 21
ORDO in Natali S. Stephani. 22
ORDO in Natali S. Ioannis Euang. 22
ORDO in Natali SS. Innocentium. 22
ORDO in Octauis Natalis Domini. 22
ORDO in Vigilia Theophaniæ. 23
ORDO in Octaua Theophaniæ. 23
ORDO in Purificatione S. Mariæ. 24
ORDO in Cathedra S. Petri. 26
Annunciatio S. Mariæ. 26
De Septuageſima. &c. 27
ORDO in quarta feria quadrageſimæ, quæ eſt in capite ieiunij. 27
Vbi de FORMA SVSCIPIENDI Pœnitentes,
Denuntiatio menſis primi, quarti, ſept. & decimi. 33
ORDO vel denonciatio Scrutinij ad electos, quod tertia hebdomada in quadrageſima, ſecunda feria denunciatur. 24
ORDO à Dominica mediana vſque in octauas paſchæ de officijs diuinis, diebus ac noctibus breuiter digeſtus. 45
ORDO in Sabbato ante Palmas. 45
ORDO in die Palmarum. 46 alius 53
ORDO in feria quarta hebdomadæ maioris. 53
ORDO in Cœna Domini, 54 vbi de
FORMA Pœnitentes reconciliandi.
ORDO in nocte & die Paraſceues. 71
ORDO in nocte & die Sabbati ſancti. 75
ORDO in Vigilia & in die ſancto Paſchæ, 84
vbi de ritu baptiſmi. 88
De Sabbato infra Albas. 89
ORDO in Octauis Paſchæ. 89
ORDO in Litania Maiore. 89
De Litania Maiore. 89
ORDO in Inuentione S. CRVCIS. 89
ORDO in Vigilia Aſcenſionis. 90
ORDO in Sabbato ſancto Pentecoſtes, & in nocte Pentecoſtes. 90
ORDO de Octaua Pentecoſtes. 91
Denunciatio ieiunij menſis. I. IIII. VII. & X. 92

Alterius partis ſumma Capita.

ORDO ad Capillaturam incidendam. 93
ORDO, qualiter in Romana Eccleſia ſacri ordines fiunt. 96
ORDO, qualiter Epiſcopus in Romana Eccleſia ordinetur. 106
ORDO de ædificanda Eccleſia. 118
ORDO ROMANVS ad dedicandam Eccleſiam. 144
ORDO ad regem benedicendum. 147
ORDO ROMANVS ad benedicendũ Imperatorem. 153
ORDO ad Monachum faciendum. 153
ORDINATIO ABBATIS. 156
CONSECRATIO Abbatiſſæ Canonicam regulam profitentis. 162
ORDINATIO Abbatiſſæ Monaſticam regulam profitentis. 164
CONSECRATIO virginum, quæ à ſeculo conuerſæ, in domibus ſuis ſuſceptum caſtitatis habitum, priuatim obſeruare voluerint. 166
CONSECRATIO viduę, quę fuerit caſtitatẽ profeſſa. 167
ORDO ROMANVS, qualiter concilium agatur generale. 168
ORDO, qualiter agatur concilium prouinciale. 170
ORDO ad benedicendam ſponſam. 177
ORDO ad armandum Eccleſię defenſorem vel alium militem. 178

AVCTORVM NOMINA QVI HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

I. *ORdo Romanus de Miſſa, & reliquis per annum officiis.* pag. 1
II. *B. Iſidori Hiſpalenſis Epiſcopi, De Eccleſiaſticis officiis libri duo,* 181
III. *Albini Flacci Alcuini, Angli, cognomento Diaconi, Bedæ diſcipuli, præceptoris Caroli Magni, Liber de officijs diuinis; ſeu, Ordinis Romani expoſitio.* 225
IV. *Amalarij Fortunati, Germani, monachi Lexouienſis, & S. R. E. Card. Treuerenſis Archiepiſcopi, Officiales; ſeu, de diuinis officijs libri 4. ad Ludouicum Pium Aug.* 303
Eiuſdem, De Ordine Antiphonarij liber. 503
V. *HRabani Mauri, Archiepiſcopi Moguntini, ex Abbate Fuldenſis Monaſterij, Ord. S. Benedicti, natione Germani, ex Ciuitate Fuldenſi, in Buchonia, Albini Anglici quondam auditoris; De inſtitutione Clericorum, ad Heiſtulfum libri 3.* 545
VI. *Vualafridi Strabonis, Abbatis Augiæ diuitis, natione Germani: de exordijs, & incrementis rerum Eccleſiaſticarum, liber.* 661
VII. *Bernonis Abbatis Augienſis, de quibuſdam rebus ad Miſſæ officium pertinentibus, libellus.* 697
VIII *Petri Damiani, Monachi S. Benedicti, Epiſcopi Oſtienſis. & S. R. E. Card. liber qui appellatur, Dominus vobiſcum.* 715
IX. *Micrologus, de Eccleſiaſticis obſeruationibus.* 716
X. *B. Iuonis Carnotenſis Epiſcopi, De Eccleſiaſticis Sacramentis, ac officiis, & præcipuis per annum feſtis, Sermones 21.* 767
XI. *Hildeberti Cenomanenſis, & Turonenſis Epiſcopi, poſtmodum Archiepiſcopi, de myſterio Miſſæ carmen.* 839
XII. *Ruperti Abbatis Tuitienſis iuxta Coloniam Agrippinam, Ord. S. Benedicti, natione Germani, De diuinis officiis, libri 12.* 843
XIII *Petri, Abbatis Cluniacenſis, Ord. S. Benedicti, Nucleus de ſacrificio Miſſæ.* 1091
XIV. *Radulphi de Riuo, Decani Tungrenſis, de obſeruantia Canonum liber.* 1103
XV. *Miſſæ expoſitio breuis, tranſcripta ex veneranda vetuſtatis codicibus.* 1169
XVI. *Gemma animæ, de diuinis officijs; ſiue de antiquo ritu Miſſarum.* 1179
XVII. *Hugonis de S. Victore Ordinis Canonicorum Regularium Auguſtinianorum, & Abbatis, natione Saxonis, in ſpeculum de myſterijs Eccleſiæ.* 1353
XVIII. *Eiuſdem de cærimoniis, Sacramentis, officiis, & obſeruationibus Eccleſiaſticis libri 3.* 1367
XIX. *Idem in Canonem Miſſæ.* 1414
Claruit anno MCXXX. Sub Henrico Imp.

ORDO ROMANVS ANTIQVVS DE DIVINIS CATHOLICÆ ECCLESIÆ OFFICIIS ET MINISTERIIS PER TOTIVS ANNI CIRCVLVM.

ORDO PROCESSIONIS AD ECCLESIAM, SIVE MISSAM.

DENVNCIATA ſtatione diebus feſtis, primò mane præcedit omnis clerus pontificẽ ad Eccleſiã, exceptis qui in obſequio illius comitãtur, qui ordine ſuo ſcribũtur, expectãtes pontificẽ in eccleſia.

Sed dũ venerit pontifex propè eccleſiam, exeũtes acolyti & defenſores ex regione illa, cuius dies ad officium fuerit in obſequio, præſtolantur eum loco ſtatuto, antequam veniat vbi deſcenſurus eſt. Similiter & presbyter tituli vel eccleſiæ, vbi ſtatio fuerit, vnà cum Maioribus domus illius ciuitatis, vel patre diaconiæ, ſi tamen illa eccleſia diaconiæ fuerit, cum ſubditis ſibi presbytero & manſionario, thymiamateria deferentibus in obſequium illius, inclinato B capite dum venerit. Acolyti quidem cum defenſoribus primùm, deinde presbyteri cum ſuis petita benedictione diuiſis hinc inde partibus, prout militant, præcedunt pontificem vſque ad eccleſiam.

Cùm verò eccleſiam introierit pontifex, non aſcendit continuò ad altare, ſed prius intrat in ſecretarium ſuſtentatus à diaconibus, qui eum ſuſceperint de ſellari deſcendentem. Vbi cùm intrauerit, ſedet in ſella ſua. Et diaconi ſalutato Pontifice, egrediuntur è ſecretario, & ante fores eiuſdem mutant veſtimẽta ſua. Et parat Euangelium qui lecturus eſt, reſerato ſigillo ex præcepto archidiaconi ſuper planetam acolyti.

Pontifex autem per manus ſubdiaconorum regionariorum mutans veſtimenta ſolemnia, ordinabiliter compoſitis per primicerium & ſecundicerium veſtimentis eius, vt bene ſedeant, nouiſſimè per diaconum vel ſub- C diaconum, cui ipſe iuſſerit, pallio ſuperinduitur, & configitur per acus in planeta retrò & antè, & in humero ſiniſtro. Deinde ſubdiaconus regionarius porrigit ei mappulam, inclinans ſe ad genua ipſius.

His ita compoſitis, inuitante ad regiam ſecretarij præfato ſubdiacono ſcholã, quartus ſcholæ, qui ſemper nunciat pontifici de cantoribus, adſtans ante faciem pontificis, & nutum eius ad pſallendum expectans, ſtatim dum innuit ei, egreditur ante fores ſecretarij & dicit, Accendite.

Qui dum incenderint, ſtatim ſubdiaconus ſequens, tenens thymiamaterium aureum pro foribus, ponit incenſum, vt pergat ante pontificem. Et ille quartus

A ſcholæ ad priorem vel ſecundum, ſiue tertium, inclinato capite, dicit: Domini, iubete.

Tunc ſtatuuntur duæ acies in choro, per ordinem ab vtroque latere, & mox incipit prior ſcholæ antiphonam ad introitum. Subdiaconi verò de ſchola, leuant planetas cum ſinu. Quorum vocem diaconi dum audierint, continuò intrant ad pontificem in ſecretarium.

Tunc pontifex eleuans ſe, dat manum dexteram duobus presbyteris, & illi oſculatis manibus ipſius, procedunt cum ipſo ſuſtentantes eum, præcedentibus ante eos diaconibus ſeptem.

Tunc miniſtri cum thymiamaterio & thuribulis non amplius ternis, procedunt ante ipſum mittentes incenſum, & VII. Acolyti portantes ſeptem cereoſtata foras eccleſiam accenſa, procedunt ante pontificem vſque in chorum. Poſt thuribula portatur Euangelium B propius Epiſcopo. Eadem autem proceſſio fit ab auſtro in ſeptentrionem.

Tunc procedit pontifex, & antequam veniat ad ſcholam, diuiduntur cereoſtata quatuor ad dextram, tria ad ſiniſtram.

Et pertranſit pontifex in caput ſcholæ, & in gradu ſuperiore, inclinato capite ad altare, primò adorat ſancta, & ſtat ſemper inclinatus vſq; ad verſum prophetalem. Tunc † ſurgens, & faciens crucem in fronte ſua, dat pacem presbyteris duobus & diaconibus omnibus, qui dextera læuaque ſunt, de altiore gradu, numero minori: & de inferiore, maiori: & reſpiciens ad priorem ſcholæ, annuit ei, vt dicat, Gloria Patri. Et prior ſcholæ inclinans ſe põtifici, dat gloriam Trinitati. Et pontifex à ſæpè dictis presbyteris in ſuperiorem ducendus eſt gradum, non omnino ad altare. In quo etiam C loco figendus eſt greſſus, vſquequo presbyteri primùm, & tunc duo & duo diaconi altaris cornua oſculentur, & nouiſſimè archidiaconus ſolus. Euangelium verò, ſtatim poſtquam ad altare ventum fuerit, ſuperponitur. Subdiaconi autem, quaſi quadam linea porrecti vſque ad altare progredientes, ſimul ſe inclinant coram eo, atque Euangelio, vt prædictum eſt, ſuperpoſito, redeuntes in chorum, quatuor in dextera, & tres in ſiniſtra parte conſiſtunt.

† *Erigens ſe.*

Diaconi verò, ſicut priùs ſtantes retrò Epiſcopum inclinati, quando dicitur, Sicut erat in principio, ſurgunt vt ſalutent latera altaris prius, id eſt, ante Epiſcopum, duo & duo viciſſim, & redeunt ad Epiſcopum.

Tandem Epiſcopus oſculatur Euangelium & altare, & pergit ad dexteram altaris ad ſedem ſuam, & ſtat erectus & verſus Orientem, & diaconi retro illum, vnus poſt vnum ſtantes erecti, plures ad dexteram, pauciores ad ſiniſtram altaris.

Schola vero ad nutum diaconi, imponit Litaniam, Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, & reliqua. Et continuo acolyti ponunt cereoſtata in pauimento Eccleſiæ, quatuor quidem in dexteram partem, & tria in ſiniſtram: vel, vt alij volunt, lineatim ab auſtro in ſeptentrionem.

Litania finita, incipit ſolus pontifex clara voce hymnum, Gloria in excelſis Deo, ſi tempus fuerit. Deinde vero totus reſpondet chorus: Et in terra pax hominibus. Et non ſedet prius Epiſcopus, antequam dicant poſt orationem primam, Amen.

Poſtea ſalutans populum pontifex, dicit. Pax vobiſcum, ſiue, Pax vobis Sacerdos autem, Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Deinde dicit, Oremus. Sequitur oratio prima, quam Collectam dicunt, vſque, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate Spiritus ſancti, per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen.

Tunc tolluntur cereoſtata de loco, in quo prius ſteterant, vt ponantur in vna linea ab Oriente in Occidentem per mediam Eccleſiam.

Poſt primam autem datam orationem, pontifex ſedet tribus horis verſus ad populum, & presbyteri cum eo ad notum eius, & diaconi ſtant ante pontificem. Subdiaconi autem aſcendunt ad altare, ſtatuentes ſe ad dextram ſiue ſiniſtram. Subdiaconus vero, qui lecturus eſt, mox vt viderit poſt pontificem presbyteros reſidentes, aſcendit in ambonem vt legat, non tamen in ſuperiorem gradum, quem ſolus ſolet aſcendere, qui Euangelium lecturus eſt.

Poſtquam legerit, cantor cum cantorio ſine aliqua neceſſitate aſcendit, non ſuperius, ſed ſtat in eodem loco vbi & lector, & ſolus inchoat Reſponſorium, & cuncti in choro reſpondent, & idem ſolus Verbum Reſponſorij cantat.

Si fuerit tempus vt dicatur Alleluia, bene: ſin autem, Tractus: ſin minus, tantummodo Reſponſorium. Cantor vero qui inchoat Alleluia, ipſe ſolus cantat verſum de Alleluia. Ipſe iterum Alleluia dicit, ſtans in eodem gradu, id eſt, inferiore. Sequitur iubilatio, quam Sequentiam vocant.

Deinde diaconus oſculans pedes pontificis, petitaque benedictione, venit ante altare, & oſculans Euãgelium, leuat in manus ſuas codicem, in quo lecturus eſt, & partem eius in dextero humero ponẽs, vadit ad ambonem. Et procedunt ante ipſum duo ſubdiaconi, cum duobus thuribulis, ſiue vno, leuantes thymiamaterium de manu ſubdiaconi ſequentis, mittentes incenſum. Et duo acolyti portantes duo cereoſtata, venientes ante ambonem, diuiduntur à ſe, & tranſeunt ſubdiaconi & diaconi cum Euangelio per medium eorum. Subdiaconi autem *Microl. c. 9.* duo cum thuribulis ante Euangelium in ambonem ex vna parte aſcendentes, & ex altera parte ſtatim deſcendentes, redeunt ſtare ante gradum deſcenſionis ambonis. Ille autem abſque thymiamaterio vertens ſe ad diaconum, porrigit ei brachium ſuum ſiniſtrum, in quo ponit Euangelium, vt manu ſubdiaconi aperiatur ei locus, in quo ſignum lectionis poſitum fuerit. Inuentoq; loco lectionis, aſcendit in ambonem in ſuperiorem gradum, & dicit, Dominus vobiſcum. Reſp. omnis, Et cum ſpiritu tuo.

Quo audito, vertit ſe pontifex & omnis ſacerdotalis gradus, ſiue omnis populus fidelis ad Orientem.

Et poſtquam dixerit, Sequentia ſancti Euangelij ſecundum Lucam, ſiue Marcum, & reliqua, facit crucis *Ibidem.* ſignum in fronte ſua idem diaconus, & in pectore, ſimiliterque Epiſcopus & omnis populus, & reuertuntur ad Euangelium. Sed & baculi omnium deponuntur de manibus, & in ipſa hora neque corona, neque aliud operi-

A mentum ſuper capita eorum habetur. Ipſe vero diaconus ſtat verſus ad meridiem, ad quam partem viri ſolent confluere, alias autem ad Septentrionem. Sed & candelæ in pauimento, prædicante eo Euangelium, de manibus acolytorum iuxta ambonem deponuntur vſque ad finitum tempus Euangelij. *Microl. hũc locum citat cap. 9.*

Perlecto Euangelio, iterum ſe ſigno ſanctæ Crucis populus munire feſtinat, & deſcendente diacono de ambone, ſubdiaconus qui in filo ſtat, recipit Euangelium, quod tenens ante pectus ſuum ſuper planetam, porrigit oſculandum primùm Epiſcopo, aut Preſbytero, deinde omnibus per ordinem graduum qui ſteterint, & vniuerſo clero, necnon & populo, deinde conditur in loco ſuo.

B Poſt lectum Euangelium, candelæ in loco ſuo extinguuntur, & ab Epiſcopo, Credo in vnum Deum cantatur, & thuribula per altaria portantur, & poſtea ad nares hominum feruntur, & per manum fumus ad os trahitur.

Deinde ſalutat Epiſcopus populum, dicens: Dominus vobiſcum: poſtea dicit: Oremus. Tunc canitur offertorium cum Verſibus. Tunc venit ſubdiaconus, ferens in brachio dextro patenam, & in ſiniſtro calicem, in quo recipiuntur amulæ populorum, & ſuper calicem corporale, id eſt, ſindonem, quod accipiens diaconus, ponit ſuper altare à dextris, proiecto capite altero ad diaconum ſecundum, vt expandant. Deinde tranſit ſacerdos ad ſuſcipiendas oblationes. Interim cantores cantant offertorium cum Verſibus, & populus dat oblationes ſuas, id eſt, panem & vinum, & offerunt cum fa-

C nonibus candidis, primo maſculi, deinde fœminæ: nouiſſimè verò ſacerdotes & diaconi offerunt, ſed ſolum panem, & hoc ante altare. Subdiaconus vero cum calice vacuo ſequitur archidiaconum: & pontifice oblationes populorum ſuſcipiente, archidiaconus ſuſcipit poſt eum amulas, & refundit in calicem maiorem, tenente eum ſubdiacono, quem ſequitur cum ſcypho ſuper planetam acolytus, in quem calix impletus refunditur. Oblationes autem à pontifice ſuſcipit ſubdiaconus, & ponit in ſindonem, quæ eum ſequitur, quam tenent duo acolyti.

Tunc tenentibus duobus preſbyteris manus eius, Epiſcopus redit in ſedem, & lauat manus ſuas. deinde reſpicit archidiaconus in faciem pontificis, & innuit ei.

D Et ille reſalutato eo, & cantantibus adhuc cantoribus, accedit ad altare.

Tunc ſubdiaconi leuantes oblatas de manu ſubdiaconi ſequentis, porrigunt archidiacono, & ille componit altare. Ornato vero altari, archidiaconus ſumit amulam pontificis cum vino de ſubdiacono, & refundit ſuper colum in calicem: deinde deſcendit ſubdiaconus ſequens in ſcholam, & accipit fontem de manu archiparaphoniſtæ, & defert archidiacono, & ille ex amula infundit, faciens crucem in calicem, & aſcendunt diaconi ad pontificem.

Tunc ſurgens pontifex à ſede, & cantantibus adhuc cantoribus, deſcendit ad altare, & orat, & ſalutat altare, & ſuſcipit oblatas de manu preſbyterorum & diaconorum, quibus licitum eſt accedere ad altare. Deinde ar-

E chidiaconus ſuſcipit oblatas duas de oblationario, & dat pontifici: quas dum poſuerit pontifex in altare, leuat calicem archidiaconus de manu ſubdiaconi, & ponit eum ſuper altare iuxta oblationes pontificis à dextris, inuolutis anſis cum offertorio ſuo, quod etiam ponit in dextro cornu altaris. Poſt oblationem ponitur incenſum ſuper altare, & pontifex inclinans ſe paululùm ad altare, reſpicit ſcholam, & annuit vt ſileant, & conuertit ſe ad populum, dicens: Orate. *Microl. c. 10.*

Tunc finito offertorio, ordinantur preſbyteri poſt pontificem, & archidiaconus à dextris eorum, ſecundus diaconus à ſiniſtris, & cæteri per ordinem diſpoſita acie.

Subdiaconi etiam finito offertorio, vadunt retro altare, adſpicientes ad pontificem, ſtantes erecti, vſque dum dicta oratione ſuper oblationes ſecreta, & epiſcopo alta voce incipiente: Per omnia ſæcula ſæculorum: poſt ſalutationem & exhortationem finita præfatione, incipiant dicere hymnum angelicum, id eſt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, in quo bis repetitur Oſanna. Quæ dum expleuerint, ſurgit ſolus pontifex, & tacito intrat in canonem, & diaconi, ſubdiaconi, & presbyteri in presbyterio omnes permanent inclinati. In quo etiam Canone ſex ordines crucium obſeruantur, quorum primus eſt vbi dicitur: Vt accepta habeas, & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata. Secundus quippe eſt, vbi dicitur: Quam oblationem tu Deus in omnibus quæſumus benedictam, aſcriptam, ratam. Tertius namque eſt crucis ordo, vbi narratur. Et accipiens panem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, benedixit. Item: Tibi gratias agens, benedixit. Quartus vbi ſubinfertur: Hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ. Quintus, vbi dicitur: Per quem hæc omnia Domine ſemper bona creas, ſanctificas, viuificas, benedicis. Sextus quidem ordo ſequitur, quando profertur: Per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo, quando cum oblata calix tangitur.

In eodem officio diaconi adhuc inclinati, per miniſterium acolytorum lauant manus ſuas. Et ſacerdos quando dicit, Supplices te rogamus, humiliato capite, inclinat ſe ante altare. Et cum dixerit, aperta clamans voce: Nobis quoque peccatoribus: ſurgunt ſubdiaconi, & ſtant in loco, vbi ante ſteterunt, & ſurſum adſpiciunt in faciem pontificis.

Cum dixerint: Per quem hæc omnia Domine, erigit ſe archidiaconus ſolus. Et cum dixerit, Per ipſum, & cum ipſo, leuat cum offertorio calicem per anſas, & tenet exaltans illum iuxta pontificem. Pontifex autem tangit è latere calicem, cum oblatis duas faciens cruces, & dicens, Per ipſum, & cum ipſo, vſque, Per omnia ſæcula ſæculorum. Et ponit pontifex oblationes in loco ſuo, & archidiaconus calicem iuxta eas, dimiſſo offertorio in anſas eiuſdem. Sequitur in altum præfatio Dominicæ orationis, & oratio Dominica cum embolis ſuis, in qua tres articuli orationis inueniuntur.

Microl. c. 17.

Subdiaconi autem poſtquam viderint calicem, in quo ſanguis Domini eſt, ſanone circundatum, & audierint, Sed libera nos à malo: vadunt & præparant calices, ſiue ſindones mondas, in quibus recipiant corpus Domini, ne in terram cadat, & in puluerem vertatur, poſt diaconos ſtantes, donec ex eo populus vitæ ſumat confortationem æternæ.

Microl. c. 10.

Nam quod intermiſimus de patena, quando inchoatur canon, venit acolytus, ſub humero habens ſindonem in collo ligatam, tenens patenam ante pectus ſuum in parte dextera vſque medium canonem. Tunc ſubdiaconus ſequens ſuſcepit eam ſuper planetam, & venit ante altare, expectans quando eam ſuſcipiat ſubdiaconus regionarius. Finito autem Canone, ſubdiaconus regionarius ſtat cum patena nuda poſt archidiaconum: quando dixerit, Et ab omni perturbatione ſecuri, vertit ſe archidiaconus, & oſculata patena, dat eam tenendam diacono ſecundo.

Microl. ca. 17.

Poſt ſolutas, vt in his partibus mos eſt, pontificales benedictiones, cum dixerit, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, mittit in calicem de ſancta oblata. Sed archidiaconus pacem dat epiſcopo priori: deinde cæteri per ordinem, & populus ſeparatim viri & fœminæ. Tunc pontifex rumpit oblatam ex latere dextro, & particulam quam rumpit, ſuper altare relinquit. Reliquas vero oblationes ſuas ponit in patenam, quam tenet diaconus, & redit ad ſedem.

Iam archidiaconus leuat calicem, & dat eum ſubdiacono, quem tenet iuxta cornu altaris dextrum. Et accedentes ſubdiaconi cum acolytis, qui ſacculos portant à dextris & à ſiniſtris, & † tendentibus acolytis brachia cum ſacculis, ſtant à fronte, vt parent ſinus ſacculorum archidiacono, ad ponendas oblationes, prius à dextris, deinde à ſiniſtris. *al. extendentibus.*

Tunc acolyti vadunt dextra læuaque poſt epiſcopos circa altare, reliqui deſcendunt ad presbyteros, vt frangant hoſtias, patena præcedit iuxta ſedem, deferentibus eam duobus ſubdiaconibus ad diacones vt frangant. Sed illi adſpiciunt ad faciem pontificis, vt eis innuat frangere. Et dum innuerit, reſalutato pontifice confrangunt, & archidiaconus euacuato altari oblationibus, reſpicit in ſcholam, & innuit eis vt dicant, Agnus Dei: & vadit ad patenam cum cæteris.

Expleta † confractione, diaconus minor leuatam de ſubdiacono patenam defert ad ſedem, vt communicet pontifex. Qui dum communicauerit, de ipſa ſancta quam momorderat, ponit inter manus archidiaconi in calicem, faciens crucem ter, dicendo: Fiat commixtio & conſecratio Corporis & Sanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, accipientibus nobis in vitam æternam. Reſp. Amen. Pax tecum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. *al. conſecratione.*

Deinde venit archidiaconus cum calice ad cornu altaris, & annuntiat ſtationem, & refuſo parum in calicem, de ſcypho inter manus acolyti, accedunt primum epiſcopi ad ſedem, vt communicent de manu pontificis ſecundum ordinem. Sed & presbyteri omnes aſcendunt, vt communicent ad altare. Epiſcopus autem primus accipit calicem de manu archidiaconi, & ſtat in cornu altaris, vt confirmet ſequentes ordines.

Deinde archidiaconus accepto de manu illius calice, refundit in ſcypho, quem ſuprà diximus, & tradit calicem ſubdiacono regionario. Qui tradit ei pugillarem, cum quo confirmet populum. Calicem autem ſubdiaconus accipit ſequens, & dat acolyto, & ille recipiat in paratorium.

Quos dum confirmauerit, id eſt, quos Papa communicat, deſcendit pontifex à ſede, tenentibus ei manus, qui eum duxerint, vt communicet eos, qui in ſenatorio ſunt: poſt quem archidiaconus confirmat.

Poſtea epiſcopi communicant populum, innuente pontifice, & poſt eos diaconi confirmant. Presbyteri autem iuſſu Pontificis communicant populum, & ipſi viciſſim confirmant. Nam mox vt pontifex cœperit communicare populum in ſenatorio, ſtatim ſchola incipit antiphonam ad communionem, & pſallunt vſque dum communicato omni populo, etiam in parte mulierum, redit in ſedem: & repetito verſo quieſcunt.

Poſt omnes hos, communicat ad ſedem regionarios per ordinem, & eos qui in filo ſteterant, & ſaccellarium & acolytum, qui patenam tenet, & qui manutergium tenet. Et qui aquam dat, & poſt pontificem archidiaconus eos confirmat.

Pontifex vero contemplans populum communicatum eſſe, innuit per ſubdiaconum primo ſcholæ, & ille reſalutato eo, dicit, Gloria patri: &, Sicut erat, & verſum. Et finita Antiphona: ſurgit pontifex cum archidiacono, & veniens ad altare, dat orationem ad complendum.

Qua finita, cui præceperit archidiaconus de diaconibus, adſpicit ad pontificem, vt ei innuat, & dicat ad populum. Ite, Miſſa eſt. Reſp. Deo gratias.

Tunc ſeptem cereoſtata præcedunt pontificem, & ſubdiaconus cum thuribulo ad ſecretarium.

Deſcendente autem illo in presbyterium, Epiſcopi primum dicunt. Iube Domne benedicere. Reſp. Benedicat vos Dominus. Reſp. Amen.

Poſt Epiſc. presbyteri, deinde monachi, deinde de ſchola, deinde omnes proceſſores, & manſionarij, & intrat in ſecretarium.

ORDO PROCESSIONIS, SI QVANDO Epiſcopus feſtiuis diebus Miſſam celebrare voluerit, ita vt ab antiquis patribus occidentalium inſtitutione eſt conſtitutus, hic adeſſe cernitur ſcriptus.

POSTQVAM prima hora celebrata fuerit in conuentu fratrum, qui apud quoſdam Capitulum nuncupatur, à decano vel cantore ſinguli ad Miſſam miniſteria acturi, deſtinandi ſunt. Et cum tintinnabulum ad Tertiam ſonuerit, omnes ſimul fratres in chorum ordinatim conuenire debent humeralibus & albis, apud quoſdam autem caſulis induti. Sed proceſſionem coram Epiſcopo acturis, à cuſtode eccleſiæ in ſacrario ornamenta præbenda ſunt: presbyteris duobus, qui Epiſcopum ducturi ſunt, cappæ, diaconis ſtolæ & dalmaticæ, ſubdiaconis verò ſibi congruæ veſtes, quæ apud quoſdam ſubdiaconales nominantur, & mappulæ in ſiniſtra manu ferendæ: acolytis candelabra, & thuribulum portaturis caſulæ.

His cùm induti fuerint acolytis candelàbra portantibus, ſubdiaconibus archidiacono, qui Euangelium fert, in medio ſtante, extra ſacrarium ſiue intra, vbi ſe pontifex parat, retro acolytos ordinatim ſtandum eſt. Duo autem presbyteri, ita vt ad Miſſam, excepto quod cappis induti ſint, veſtiti vnà cum ſeptem diaconis coram Epiſcopo ſtantes, miniſtrent ei, cantantes cum illo ſeptem pœnitentiales pſalmos cum litania.

Tertia vero à fratribus impleta, procedant diaconi de ſacrario, diuidentes ſe in duas partes, quatuor ad dexteram, tres ad ſiniſtram. Et tunc procedat epiſcopus, ſtetque extra chorum, ſic prope adeo, vt cantori manu innuere valeat, cui etiam ſilendum eſt, vſquequo Epiſcopus cantare iuſſerit.

Dehinc innuente epiſcopo, cantetur introitus, & Pontifex à cuſtode eccleſiæ, qui alba indutus eſſe debet, incenſum accipiens, ponat in thuribulum, & archiſubdiacono apportante euangelium, complicatum oſculetur: quo tamen à pluriſque reuoluto, illud euangelium, quod illo die legendum eſt, oſculatur.

His impletis, cum pſalmus cantatur, innuente Epiſcopo procedant acolyti cum candelabris. Primum vnus, tunc duo & duo, & ſubdiaconi ſimiliter: protinus diaconi ſecuturi, & ſic procedat ſacerdos in chorum, ducentibus eum duobus presbyteris, quos cappis iam ante prædiximus eſſe indutos, ſiue, vt alij volunt, diaconibus.

Apud quoſdam autem in hac proceſſione alijs ſubdiaconis præcedentibus, ille qui lectionem lecturus eſt cum euangelio, retro diaconos epiſcopum præcedit: coram quo duo acolyti cum candelabris, vnuſquiſque cum thuribulo antecedunt, quibus vtique in hoc conſentiendum eſſe volumus.

Igitur vt omnis proceſſio in chorum venerit, acolyti cum candelabris ſe diuidant, quatuor ſcilicet in dexteram, & tres in ſiniſtram. Similiq; modo diaconi faciant. Subdiaconi autem protinus, vt in chorum venerint, quaſi quadam linea porrecti, vſque ad altare progredientes ſimul ſe inclinent coram eo, atque euangelio ſuperpoſito, quatuor in dextro ei cornu, & tres conſiſtant in ſiniſtro.

Pontifex igitur, poſtquam in medietatem chori perducitur, presbyteris qui eum ducebant, ſiue diaconibus manus eius oſculantibus, propriaque repetentibus loca, inclinans ſe, Deum pro peccatis ſuis deprecetur.

Tunc erectus, primum duobus presbyteris, deinde diaconis omnibus, pacis oſcula dabit per ordinem. In quibuſdam enim locis vſus eſt, & conſuetudo, vt his finitis, miniſter cum thuribulo, ſubdiaconum euange- A lium portantem antecedat ante altare, coram illo incenſum ponens, & ſubdiaconus deſuper euangelium deponens, reuertatur. In alijs vero non incenſum ad altare portatur, antequam oblationes altari ſuperponuntur. Igitur his peractis, cum Gloria, innuente epiſcopo, cantabitur, à ſæpe dictis presbyteris in ſuperiorem ducendus eſt gradum, non omnino ad altare. In quo etiam loco greſſus figendus eſt, vſquequo primum presbyter, & tunc duo & duo diaconi altaris cornua oſculantur, & nouiſſime archidiaconus ſolus. Sed continuo vt Epiſcopus in altiora ſcandere inceperit, ſubdiaconis qui prius iuxta altare ſtabant, Gloria Patri choro canente, ad propria loca reuertendum eſt, & quatuor in dextro choro, tribus in ſiniſtro ſtandum erit. Quibus ita finitis, B item verſus à choro cantandus eſt, & Pontifex vſque in medietatem altaris ducendus, vbi ſe altari inclinans, Euangelium oſculetur, & ſic demum dextro cornu altaris, vbi etiam ſibi ſedes parata eſt, oſculum ferat. Tunc alius presbyter proprium repetat locum, alius autem librum epiſcopo porrigat, atque reuoluat, & diaconi quatuor in dextro, tres in ſiniſtro altaris cornu conſiſtant. Peracto itaque introitu, annuente epiſcopo, cantandum eſt Kyrie eleiſon. Sine cuius inſinuatione cantorem nihil canere licebit. Et tunc acolyti candelabra in inferiori gradu, quaſi quodam filo per rectam lineam ponant, vel, vt quidam volunt, in modum crucis. Igitur cum Gloria in excelſis Deo percantabitur, & Pontifex ſe ad populum: Pax vobiſcum, dicturus, conuertit, diaconi ſimul cum eo ſe conuerſuri ſunt: C cumque collectam finierit, lectio legatur, & ſedente epiſcopo, accedat archidiaconus, & genu flexo ante eum, tegat veſtimenta illius, & præbens ſe ad pedem, reuertatur. Finita vero lectione, illis qui gradualem, & alleluia cantaturi ſunt iuxta pulpitum, in inferiori gradu ſtandum eſt.

Cum autem omnia vſque ad euangelium impleta fuerint, accedat Princeps eccleſiæ ad epiſcopum, pyxidem, in qua thus habetur, in manu ferens, ſequente acolyto, qui thuribulum portat, & impoſito in illud incenſo ab epiſcopo, & ſubdiacono in dextra parte altaris diaconum præſtolante, accedat diaconus ad altare Deum his verbis adoraturus: Domine, labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam. Et adorato altari, genu flectens ante epiſcopum, accipiat ab eo be- D nedictionem, & præbens ſe ad pedem eius, & adhibente manum epiſcopo, oſculetur eam: & protinus ad altare progrediens, ſumat euangelium, continuo lecturus. Candelabra autem ferentes, infra pulpitum contra diaconum ſtare debent: ſed ille, qui thuribulum tenet, iuxta eum ſtet in ſiniſtra parte, vſquequo euangelium perlegatur.

Vt autem diaconus legere inceperit, duo acolyti inuoluti in ſacrario à cuſtode eccleſiæ, ſacra vaſa accepturi ſunt, & ea in chorum portaturi, & alter cum calice corporali cooperto, & vino cum aqua mixta, infuſo in dextera parte, alterque cum patena in ſiniſtra parte erit. Itaque perlecto euangelio, accipiat ſubdiaconus puluinar, & euangelium à diacono, eumque præcedat. Coram quo etiam vnus cum thuribulo, & ſeptem acolyti E cum candelabris, vſq; ante altare antecedant. Quo cum peruenerint, epiſcopus accepto odore incenſi, & euangelio deoſculato, ad prædicationem per manus presbyteri & archidiaconi perducendus eſt. Et interim dum ſermonem facit ad populum, ſubdiaconus circumeundo fratribus euangelium adoptet, ab omnibus ordinatim deoſculandum. Sin autem epiſcopus prædicare noluerit, alta voce incipiat canere, Credo in vnum Deum: & ita omnis chorus incipiens, Patrem omnipotentem, ad finem vſque perducat.

Diaconus vero ſtatim, vt à pulpito gradum ad altare aſcenderit, accipiens corporale ab acolyto, alio ſe adiuuante diacono, ſuper altare diſtendat: quod vtique

quelinteum, ex purolino eſſe contextum debet, quia ſindone munda corpus Domini legitur inuolutum in ſepulchro & tantæ quantitatis eſſe debet, vt totam altaris ſuperficiem capiat.

Archiſubdiaconus quippe, vt Euangelium, vt ab omnibus clericis deoſculatum, ſuper altare depoſuerit, accipiens calicem ab acolyto, archidiacono apportet vinum, per colum. quod in ſiniſtra manu Romanus ordo archiſubdiaconum auriculari digito ferre iubet, purgandum. Quod vtique vas in id opus ex aliquo metallo formatum, in medio ſui plurima quaſi acus foramina, ad excolandum vinum oſtendit: & illud archiſubdiaconus per totum Miſſæ officium in ſiniſtra manu, illo quo prædiximus digito, annulo ſuſpenſum portaturus eſt.

Quibus ita peractis, & ſymbolo finito, dicat Pontifex ad populum, vnà cum illo diaconis, vt præfati ſumus, conuerſis: Dominus vobiſcum; &, Oremus. Et tunc illo innuente offertorium cantetur à choro, & ille à presbytero & archidiacono ad locum vbi oblationes à fidelibus laïcis, ſiue viris, ſiue fœminis offeruntur, eaſdem accepturus ducatur, præcedentibus coram eo ſubdiacono cum calice, & acolyto cum patena.

Quo cùm peruenerit, diaconos à ſubdiacono calicem accipiens, omnibus qui oblationes obtulerunt, eiſdem ab eo acceptis, & in patenam impoſitis, manum ſuam cum calice ad oſculandum præbeat, & illum iterum ſubdiacono det ad portandum. Ille autem cum presbytero epiſcopum ad altare reducat, ſimiliter, vt ante, præcedentibus illis cum calice & patena.

Vbi cum ventum fuerit, & epiſcopus ſedem petierit, antecedant duo acolyti cum manutergio, & genu flexo ante eum, totum illi ſinum eodem cooperiant, ne lauant manus, aqua caſulam ſpargat. Tertius autem acolytus, aquam illi miniſtraturus, in medio duorum, genu flectat coram eo. Quod ideo ab antiquis patribus decretum fertur, vt Pontifex, qui tunc cœleſtem panem accepturus eſt à terreno pane, quem iam à laïcis accepit, manus lauando expurget.

Lotis autem manibus, ſurgat epiſcopus, vt accipiat oblationes à duobus presbyteris & diaconibus, & ab omnibus clericis: quos non tam patrum inſtituta iubent, quam proprium arbitrium immolare ſuadet: quas cum acceperit, atque altari ſuperpoſuerit, apportante ſibi archidiacono oblatas in patena, à nullo immolatas, accipiat ex illis quantum ſibi ſufficere videatur, & alias archidiacono reſtituat, quas ille cuſtodi eccleſiæ ad obſeruandum committat. Igitur oblatione altari ſuperpoſita, accipiens diaconus calicem ab archiſubdiacono, ſuper altare continuo ponat.

Tunc epiſcopus benedicens hoſtias, & dicens: Veni ſanctificator omnipotens æterne Deus, benedic hoc ſacrificium tibi præparatum, qui viuis & regnas in ſæcula ſæculorum: conuertat ſe, & ſumat incenſum à cuſtode eccleſiæ, ponenſque in thuribulum, offerat illud altari deque archidiacono. Ille vero poſtquam hoc commendauerit acolyto, eat in locum ſuum, ſcilicet in medio diaconorum, qui omnes coram altari retro epiſcopum per rectam lineam ſtare debent.

Tunc epiſcopus dicat ad populum conuerſus: Orate pro me. Hoc cum dixerit, ſubdiaconi eant retro altare: & ibi ſtantes, cantaturi ſunt quindecim gradus, & diaconi coram altari ſimiliter. Apud quoſdã autem vſus obtinuit, ſubdiaconos in choro ſtare vſque dum Sanctus canatur: & hoc finito, eos coram altari retro diaconos aliquot gradibus infra conſiſtere, & tum retro ſubdiaconos acolytum patenam & fiſtulam habentem, inferius ſtare.

Ergo cum dictum fuerit, Sanctus, veniant tres acolyti, aquam diaconis miniſtraturi: qui cum loti fuerint, & archidiaconus cum epiſcopo calicem leuauerit, & ille dixerit, Per omnia ſæcula ſæculorum: in aliquibus locis, ſubdiaconis in priorem locum euntibus, diaconi ibi perſiſtunt, vſque dum Pater noſter cantabitur: & ſic demum

A omnes reuertuntur. Cumque Epiſcopus, Pater noſter, finierit, accipiens archiſubdiaconus patenam ab acolyto, offerat eam archiſubdiacono.

Ille autem vt Epiſcopus dicit: Da propitius pacem, patenam illi accommodans, humerum eius oſculetur, ſtatimque Epiſcopo dicente: Per omnia ſæcula ſæculorum, accipiat benedictionalem librum, & conuerſus ad populum dicat: Humiliate vos ad benedictionem: & clero reſpondente, Deo gratias, porrigat Epiſcopo librum.

Expleta autem benedictione, veniens presbyter, accipiat pacem ab Epiſcopo, eandem cæteris oblaturus: diaconus vero ſumens calicem & patenam ab altari, ſubdiacono patenam porrigat, quam ille acolyto

B ad tenendum præbeat. Ipſe autem diaconus tenens calicem & fiſtulam, ſtet ante epiſcopum, vſque dum ex ſanguine & corpore Chriſti, quantum voluerit ſumat, & ſic calicem & fiſtulam ſubdiacono commendet. Quo protinus in ſiniſtrum cornu altaris pergente, acolytos ibi cum patena coram Epiſcopo conſiſtat. Presbyteri ergo, & diaconi oſculando Epiſcopum; corpus Chriſti ab eo manibus accipiant, in ſiniſtra parte altaris communicaturi. Subdiaconi autem, oſculando manum Epiſcopi, ore accipiant corpus Chriſti ab eo.

Poſtquam vero diaconi in ſiniſtro cornu altaris de ſanguine Chriſti communicent, venientes ſubdiaconi ordinatim, accipiant ſanguinem Chriſti ab archidiacono, manus eius oſculantes. Et eidem diacono nimis

C cautè procurandum eſt, ne quid in calice aut patena ſanguinis vel corporis Chriſti remaneat.

His ita peractis, duo diaconi complicantes, corporale, ponant ſuper calicem, fiſtula in eo adhuc remanente.

Interim autem cantetur Agnus Dei, & quæ tunc canenda ſunt. Dehinc omnes cum iam communicauerint, acolytus qui patenam portat, in ſiniſtram partem altaris pergens, cum ſubdiacono conſiſtat. Sedente vero epiſcopo, ſecundum prædictum ordinem tres acolyti, genu flexo ante eum, aquam manibus miniſtrent.

Lotis autem manibus, ſurgente epiſcopo, conuertente ſe ad populum, & dicente: Dominus vobiſcum, ſubdiaconus cum calice, & acolytus cum patena, vnà cum diaconibus ſe conuerſuri ſunt. Cumque epiſcopus

D Collectam finierit, & Diaconus: Ite, Miſſa eſt, & clerus Deo gratias dixerit, duo diaconi accipientes manus Epiſcopi, & ſubdiaconus cum calice, & acolytus cum patena cum antecedentes, vt prædiximus, intrantem, ita exeuntem cum omni proceſſione ad ſacrarium reducant.

INCIPIT ORDO ECCLESIASTICVS
Romanæ Eccleſiæ, vel qualiter Miſſa celebratur.

E PRIMVM omnium obſeruandum eſt, ſeptem eſſe regiones eccleſiaſtici ordinis vrbis Romæ, & vnamquamque regionem ſingulos habere diaconos regionarios, & vniuſcuiuſque regionis acolyti per manum ſubdiaconi regionarij diacono regionis ſuæ officij cauſa ſubduntur. Quorum diaconorũ, ſi quando quiſpiã moritur, donec loco eius ſubrogetur alius, illius regionis acolyti archidiacono obediunt: quia omnes acolyti, cuiuſcunque regionis ſint, cauſa eccleſiaſtici officij ad miniſterium eius pertinent. Quod etiam de ſequentibus ordinibus intelligendum eſt, ſeruato vnicuique per eum proprij gradus (quatenus ordinis) archidiacono iis ſui ordinis miniſterio ſubditis. Vt ſi

quis, verbi gratia, vim paſſus fuerit, ſiue ab Eccleſiaſtico, ſeu à quacunque militari perſona, ſi à ſui ordinis primo, eius cauſa ad effectum minimè peruenerit, habeat Archidiaconus, id eſt, Vicarius Pontificis cauſam, qualiter ſubditorum ſibi querelas abſque notitia poſſit explicare Pontificis: cætera vero per minores ordines firmantur. Nam primo oportet, vt poſt numerum eccleſiaſticarum regionum, ſciat, qui voluerit, numerum dierum per hebdomadam, quo ordine circulariter obſequantur. Nam prima feria, regio tertia, id eſt, Paſchæ: ſecunda feria, regio quarta: tertia feria, regio quinta: feria quarta, regio ſexta: feria quinta, regio ſeptima: feria ſexta, regio prima: ſabbato, regio ſecunda ordine proprio, tam in proceſſione, quàm in eccleſia vbicumque eos propria dies ratione ſui gradus ſecundum † priſcam conſtitutionem ire, vel miniſtrare compulerit, à miniſterio Pontificis non poterit ſine vlla ſui deeſſe excommunicationis ſententia, vel animaduerſionis diſciplina. Quorum miniſteria primitus ſecundum rationem ſimplicem dupliciter diebus ſingulis † diuidebantur, id eſt, in proceſſione Apoſtolici ad ſtationem: & in egreſſu è ſacrario vſque ad Miſſarum conſummationem. Diebus itaque ſolemnibus, ſicuti eſt Paſcha, primo omnes acolyti regionis tertiæ, & defenſores omnium regionum conuenientes diluculo in patriarchio Lateranenſi, præcedunt Pontificem pedeſtres ad ſtationem: ſtratores autem laici à dextris & ſiniſtris equi ambulant, ne alicubi titubet: qui autem eos equitantes præcedunt, hi ſunt, diacones, primicerius & duo Notarij regionarij, defenſores regionarij, Subdiaconi regionarij. Procedunt vero diuiſis turmis, ſpatium inter ſe & Apoſtolicum facientes. Poſt equum vero hi ſunt qui equitant, Vicedominos, Veſtiarius, nomenclator atque ſacellarius: vnus autem ex acolytis ſtationarius præcedit pedeſter equum Pontificis, geſtans ſanctum chriſma manu in mappula inuoluta cum ampulla: ſed & omnes acolyti abſque ſacculis & ſindone & chriſmate non procedunt, quod diſponit ſtationarius. Si quis autem adire voluerit Pontificem, ſi equitat, ſtatim vt eum viderit, deſcendit de equo, & ex latere viæ, expectat vſque dum ab eo poſſit audiri, & petita benedictione, diſcutitur à nomenclatore, vel ſaccellario cauſa eius, & ipſi indicant Pontifici, & finiunt. Quod & ſimiliter obſeruabitur, etiamſi abſque vlla petitione ei quiſquam obuius fuerit. Qui vero pedeſter fuerit, tantummodo loco ſuo figitur, vt ab eo audiatur vel benedicatur. Die autem reſurrectionis Dominicæ, procedente eo ad ſanctam Mariam, Notarius regionarius ſtat in loco, qui dicitur Merulanas: & ſalutato Pontifice, dicit: In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, baptizati ſunt heſterna nocte in ſancta Dei genitrice Maria infantes, maſculi numero tanti, fœminæ tantæ. Reſpondet. Deo gratias, & accipit à ſacellario ſolidum vnum: Pontifex autem pergit ad ſtationem feria ſecunda ad miſſam ſimiliter. Feria tertia, in reflexione portici ſancti Pauli, tantum obſequuntur ij qui pedeſtres. In die vero ſancto Paſchæ, omnes acolyti regionis tertiæ, ſimul & defenſores omnium regionum, conueniunt primo diluculo in Patriarchio Lateranenſi, vt dum proceſſerit Pōtifex, equum illius præcedant. Acolyti autem qui inde fuerint, obſeruant, vt portent chriſma ante Pontificem & Euangelia, ſindones & ſacculos, & aquam manus poſt eum, ſicut ſuprà diximus. Apoſtolum autem Subdiaconus, qui lecturus eſt, ſub cura habebit: Euangelium, Archidiaconus: Aquam manus, patenam quotidianam, calicem, ſcyphos & pugillares, & alios aureos & gemelliones argenteos cum colatorio argenteo & aureo, & alio maiore argenteo, amas argenteas, cantatorum, & cætera vaſa aurea, & argentea, cereoſtata aurea & argentea de Eccleſia Saluatoris, per manus primi manſionarij ſumunt, & bauli portant. Diebus vero feſtis, calicem & patenam maiores, & Euangelia maiora: de veſtiario Dominico exi-

† Priſca ſtatione. al. priſca conſtitutione.

† al. diuiduntur.

gant ſub ſigillo veſtes per numerum, vt non perdantur.
A Sellam Pontificis cubicularius laicus præcedens deportat, vt parata ſit, dum in ſacrario venerit ad denunciatam ſtationem. Denunciata ſtatione diebus feſtis primo manè præcedit omnis clerus Apoſtolicum ad Eccleſiam, exceptis his, qui in obſequio illius comitantur, vt ſupra diximus, & expectantes Pontificem in eccleſia cum ſupplementario, & baiulis, & reliquis qui cruces portant, ſedentes in presbyterio. Epiſcopi quidem ad ſiniſtram intrantes, Presbyteri verò in dextram, vt quando Pontifex ſederit, ad eos reſpiciens, epiſcopos ad dexteram ſui, Presbyteros vero ad ſiniſtram contueatur: ſed dum venerit Pontifex propè eccleſiam, exeuntes acolyti & defenſores ex regione illa, cuius dies ad officium fuerit in obſequio, præſtolantur cum loco ſtatu-
B to, antequam veniat vbi deſcenſurus eſt. Similiter & Presbyteri tituli vel eccleſiæ, vbi ſtatio fuerit, vnà cum maioribus domus eccleſiæ Romanæ, vel patre Diaconiæ (ſi tamen illa eccleſia Diaconiæ fuerit) cum ſubdito ſibi presbytero & manſionario, thymiamaterium deferentibus in obſequium illius, inclinato capite dum venerit. Acolytus quidem cum defenſoribus primum, deinde presbyter cum ſuis, petita benedictione, diuiſis hinc inde partibus, prout militant, præcedunt Pontificem vſque ad eccleſiam. Aduocatores autem eccleſiæ ſtant quidem cum maioribus: non autem procedunt cum eis, ſed ipſi tantummodo ſequuntur ſellarem Pontificis cum acolyto, qui aquam manus portat, quem ſemper neceſſe eſt ſequi Pontificem, vſque dum ad altare aſcendit, paratus ſub humero in presbyterio, quan-
C do vocabitur à ſubdiacono regionario ad aquam tradendam. Cum vero eccleſiam introierit Pontifex, non aſcendit continuo ad altare, ſed prius intrat in ſecretarium, ſuſtentatus à Diaconibus, qui eum ſuſceperant de ſellario deſcendentem: vbi dum intrauerit, ſedet in ſella ſua, & Diacones ſalutato Pontifice, egrediuntur, ſecretarium, & ante fores eiuſdem mutant veſtimenta ſua, & parat Euangelium qui lecturus eſt, reſerato ſigillo ex præcepto Archidiaconi ſuper planetam acolyti: &, ſi neceſſe fuerit propter maiora Euangelia, duobus acolytis ſuper planetas tenentibus, parat Euangelium: quo facto, acolytus defert Euangelium vſque ante altare in presbyterium, præcedente eum ſubdiacono ſequente, qui eum deſuper planetam illius ſuſcipiens in manibus ſuis, honorificè ſuper altare ponat. Nam egre-
D dientibus diaconibus de ſecretario, remanent cum pontifice primicerius defenſorum, Notarij regionarij, & ſubdiaconus ſequens, qui tenet pallium Pontificis in brachio ſuo ſuper planetam in ſiniſtro cum acu. Pontifex autem per manus Subdiaconorum regionariorum mutat veſtimenta ſolemnia hoc ordine: Defert ea plicata cubicularius tonſuratus, accepta de manibus oſtiarij, iuxta caput ſcamni ſubdiacono regionario, & tunc cæteri ſubdiaconi regionarij ſecundum ordinem ſuum accipiunt ad induendum Pontificem iſta veſtimenta, alius lineam, alius cingulum, alius anabolagium, id eſt, amictum: alius laneam Dalmaticam, & alios planetam, & per ordinem ſic induunt Pontificem. Primicerius autem, & ſecundicerius componunt veſtimenta eius, vt bene ſedeat. Nouiſſime autem
E quem voluerit Dominos Pontifex de Diaconibus, vel Subdiaconibus, cui ipſe iuſſerit, ſumit de manu Subdiaconi ſequentis pallium, & induit ſuper pontificem, & configit eum cum acu in planeta retro & ante, & in humero ſiniſtro, & ſalutat Dominum, & dicit: Iube Domne benedicere. Reſpondet: Saluet nos Dominus, Amen. Deinde Subdiaconus regionarius, tenens mappulam pontificis in ſiniſtro brachio ſuper planetam reuolutam, exiens ad regiam ſecretarij, dicit, Schola? Reſpondet, Adſum: & ille, Qui pſallit? Reſpondet, ille & ille, & rediens ad pontificem ſubdiaconus, porrigit ei mappulam, inclinans ſe ad genua ipſius, & dicens: Serui Domini mei, talis Subdiaconus regionarius legi

legit Apoſtolum, & talis de ſchola cantat. Et poſteà non licet alterum mutare in loco lectoris vel cantoris: quod ſi factum fuerit, archiparaphoniſta à pontifice excommonicabitur, id eſt, quartus ſcholæ, qui ſemper pontifici nuntiat de cantoribus. Quod dum nuntiatum fuerit pontifici, ſtatim ſequitur quartus ſcholæ ſubdiaconum, adſtans ante faciem pontificis, vſquedum ei annuat pontifex vt pſallant: cui dum annuerit, ſtatim egreditur ante fores ſecretarij, & dicit: Accendite: qui dum incenderint, ſtatim ſubdiaconus ſequens, tenens thymiamaterium aureum pro foribus, ponit incenſum, vt pergat ante pontificem. Et ille quartus ſcholæ perueniens in presbyterio ad priorem ſcholæ, vel ſecundum ſiue tertium, inclinato capite, dicit; Domini, iubete: tunc illi eleuantes per ordinem, vadunt ante altare, & ſtatuuntur per ordinem acies duæ, paraphoniſtæ quidem hinc inde à foris, infantes ab vtroque latere infra per ordinem: & mox incipit prior ſcholæ antiphonam ad introitum, quorum vocem diaconi dum audierint, continuo intrant ad pontificem in ſecretarium, & tunc pontifex eleuans ſe, dat manum dextram archidiacono, & ſiniſtram ſecundo, vel qui fuerint in ordine: & illi oſculatis manibus ipſius, procedunt cum ipſo, ſuſtentantes eum. Tunc ſubdiaconus ſequens cum thymiamaterio, præcedit ante ipſum mittens incenſum, & ſeptem acolyti illius regionis, cuius dies fuerit, portantes ſeptem cereoſtata accenſa, præcedunt ante pontificem vſque ante altare. Sed priuſquàm veniant ante altare diacones in presbyterio exuuntur planetis, & ſuſcipit eas ſubdiaconus regionarius, & porrigit illas acolytus regionis, cuius fueriot diaconi: & tunc duo acolyti tenentes capſas cum ſancta apertas, & ſubdiaconus ſequens cum ipſis, tenens manum ſuam in ore capſæ, oſtendit ſancta pontifici, vel diacono qui præceſſerit. Tunc inclinato capite pontifex vel diacoous ſalutat ſancta & contemplatur: vt ſi fuerit ſuperabundans, præcipiat vt ponatur in conditorio. Tunc procedens antequam veniat ad ſcholam, diuiduntur cereoſtata, quatuor ad dexteram, & tria ad ſiniſtram partem: & pertranſit pontifex in caput ſcholæ, inclinato capite ad altare, ſurgit: & orans, & faciens crucem in fronte ſua, dat pacem vni epiſcopo de hebdomadarijs, & archipresbytero, & diaconibus omnibus, & reſpiciens ad priorem ſcholæ, annuit ei vt dicat Gloriam: & prior ſcholæ inclinat ſe pontifici, & imponit. Quartus vero ſcholæ præcedit ad pontificem, vt ponat oratorium ante altare, ſi tempus fuerit: & accedens pontifex, orat ſuper ipſum vſque ad repetitionem verſus. Nam diaconi ſurgunt, quando dicunt Sicut erat, vt ſalutent altaris latera, priùs duo, & duo, viciſſim redeuntes ad pontificem: & ſurgens pontifex, oſculatur euangelia & altare, & accedit ad ſedem ſuam, & ſtat verſus ad Orientem: ſchola vero, finita antiphona, imponit Kyrie eleiſon, & continuo acolyti ponunt cereoſtata in pauimento eccleſiæ, tria quidem in dexteram partem, & tria in ſiniſtram, vnum vero in ſpatium quod eſt inter eos. Prior vero ſcholæ cuſtodit ad pontificem, vt ei annuat quando vult mutare numerum litaniæ, & inclinat ſe pontifici: quamdum finierit, incipit pontifex, Gloria in excelſis Deo, ſi tempus fuerit, & non ſedet, antequam dicant poſt orationem primam, Amen: & tunc tolluntur cereoſtata de loco in quo prius ſteterant, vt ponantur in vna linea per mediam eccleſiam. Interea Diaconi ſi tempus fuerit, leuant planetas in ſcapulas, & ſtant iuxta pontificem: ſimiliter & leuant ſubdiaconi, ſed cum ſinu. Et tunc aſcendunt ſubdiaconi regionarij ad altare, ſtatuentes ſe ad dexteram ſiue ſiniſtram altaris. Tunc pontifex annuit epiſcopis & presbyteris vt ſedeant: ſubdiaconus vero qui lecturus eſt, mox vt viderit poſt pontificem epiſcopos & presbyteros ſedentes, aſcendit in ambonem, & legit. Poſtquam legerit, cantor cum cantatorio, & dicit reſponſorium gradalem: & ſi fuerit tempus vt dicatur alleluia, bene: ſin autem, tractum; ſin minus, reſponſorium tantùm. Deinde diaconus oſculatur pedes pontificis, & tacitè dicit ei pontifex: Dominus ſit in corde tuo & in labijs tuis. Deinde venit ante altare, & oſculatis euangelijs, leuat in manus ſuas codicem, & procedunt ante ipſum duo ſubdiaconi regionarij, leuantes thymiamateria de manu ſubdiaconi ſequentis, mittentes incenſum, & ante ſe habentes duos acolytos, portantes duo cereoſtata: & venientes ad ambonem, diuiduntur ipſi acolyti ante ambonem, & tranſeunt ſubdiaconi, & diaconus cum euangelijs per medium eorum. Ille qui abſque thymiamaterio eſt, vertens ſe ad diaconem, porrigit ei brachium ſuum ſiniſtrum, in quo ponit euangelium, vt manu ſubdiaconi aperiatur ei locus, in quo ſignum lectionis poſitum fuerit, & interpoſito digito ſuo, diaconus in loco lectionis aſcendit ad legendum, & illi duo ſubdiaconi redeunt ſtare ante gradum deſcenſionis ambonis. Finito euangelio, dicit pontifex: Pax tibi, Dominus vobiſcum, Et cum ſpiritu tuo. Deſcendente autem diacono, ſubdiaconus qui prius aperuerat, recipit Euangelium, & porrigit ipſum ſubdiacono ſequenti, qui in filo ſtat, quod tenens ante pectus ſuum ſuper planetam, porrigit oſculandum omnibus, per ordinem graduum qui ſteterint, & poſt hoc præparato acolyto in pogio iuxta ambonem cum capſa, in qua ſubdiaconus idem ponit euangelium vt ſigilletur. Acolytus autem erit regionis eiuſdem, cuius & ſubdiaconus eſt, & reuocet Euangelium per ordinem ad Lateranas. Cæteri vero acolyti ſumentes cereoſtata, ponent ea retro altare. Deinde pergente diacono ad altare, ſtante acolyto cum calice, & corporale ſuper eum, leuat calicem in brachio ſuo ſiniſtro, & porrigit diacono corporale, vt accipiat deſuper calicem, & ponit eum ſuper altare à dextris, proiecto capite altero ad diaconem ſecundum, vt expandatur. Tunc aſcendunt ad ſedem primicerius & ſecundicerius & primicerius defenſorum cum omnibus regionarijs & notarijs. Subdiaconus vero cum calice vacuo ſequitur archidiaconum. Pontifex deſcendit ad ſenatorium, tenente manum eius dexteram primicerio notariorum, & primicerio defenſorum ſiniſtram, & ſuſcipit oblationes principum per ordinem arcuum. Archidiaconus poſt eum ſuſcipit amulas, & refundit in calicem maiorem, tenente eum ſubdiacono regionario, quem ſequitur cum ſcypho ſuper planetam acolytus, in quo calix impletus refunditur. Oblationes à pontifice ſuſcipit ſubdiaconus regionarius, & porrigit ſubdiacono ſequenti: & ſubdiaconus ſequens ponit in ſindone, quam tenent duo acolyti. Reliquas oblationes poſt pontificem ſuſcipit epiſcopus hebdomadarius, & ipſe manu ſua mittit eas in ſindonem, quæ eum ſequitur. Poſt quem diaconus qui ſequitur archidiaconem, ſuſcipit amulas, & manu ſua refundit in ſcyphum. Pontifex vero antequam tranſeat in partem mulierum, deſcendit ante confeſſionem, & ſuſcipit oblatas primicerij defenſorum. Nam & ſecundicerij & primicerij defenſores diebus feſtis poſt diacones ad altare offerunt: ſimiliter aſcendens pontifex in partem fœminarum, ordine quo ſuprà omnia explet. Tunc tenentibus primicerio & ſecundicerio manus eius, redit in ſedem. Archidiaconus ſtans ante altare expleta ſuſceptione, leuat manus ſuas. Deinde reſpicit in faciem pontificem, annuit ei, & ille reſalutato accedit ad altare. Tunc ſubdiaconi regionarij leuantes oblatas de manu ſubdiaconi ſequẽtis ſuper brachia ſua, porrigunt archidiacono, & ille componit altare. Nam ſubdiaconi hinc inde porrigunt. Ornato vero altari, tunc archidiaconus ſumit amulam pontificis de ſubdiacono oblationario regionario, & refundit ſuper colum in calicem, deinde diaconorum, & in die feſto primicerij, ſecundicerij, primicerij defenſorum. Deinde deſcendit ſubdiaconus ſequens in ſchola, accipit fontem de manu archiparaphoniſtæ, & defert ad archidiaconum, & ille infundit, faciens crucem in calicem. Tunc aſcendunt diaconi ad pontificem, quos videntes primicerius, ſe-

cundicerius, & primicerius defenſorum reginnarij, & notarij regionarij, & defenſores regionarij deſcendunt de aciebus, vt ſtent in loco ſuo. Tunc ſurgens pontifex à ſede, deſcendit ad altare, & ſalutat altare, & ſuſcipit oblatas de manu presbyteri hebdomadarij & diaconorum. Deinde archidiaconus ſuſcipit oblatas pontificis de oblationario, & dat pontifici: quas dum poſuerit pontifex in altare, leuat calicem archidiaconis de manu ſubdiaconi regionarij, & ponit eum ſuper altare iuxta oblatam pontificis, à dextris inuolutis anſis cum offertorio, quem ponit in cornu altaris, & ſtat poſt pontificem, & pontifex inclinans ſe paululum ad altare, reſpicit ſcholam, & annuit vt ſileant. Tunc finito offertorio, epiſcopi ſtant poſt pontificem. Primus in medio, deinde per ordinem, & archidiaconus à dextris epiſcoporum, ſecundus diaconus à ſiniſtris, & cæteri per ordinem diſpoſita acie. Et ſubdiaconi regionarij, finito offertorio, vadunt retro altare, adſpicientes ad pontificem, ſtantes erecti vſque dum incipiant dicere hymnum angelicum, id eſt, Sanctus, quem dum expleuerint, ſurgit pontifex ſolus, & intrat in Canonem. Epiſcopi vero, diaconi, ſubdiaconi, & presbyteri in presbyterio permanent inclinati, & dum dixerit, Nobis quoque peccatoribus, ſurgunt diaconi. Cùm dixerit, Per quem hæc omnia Domine, ſurgit archidiaconus ſolus. Cùm dixerit, per ipſum, & cum ipſo, leuat cum offertorio calicem per anſas, & tenet exaltans illum iuxta pontificem. Pontifex autem tangit à latere calicem cum oblatis, dicens. Per ipſum, & cum ipſo, vſque: Per omnia ſæcula ſæculorum: & ponit pontifex oblationes in loco ſuo, & archidiaconus calicem iuxta eas, dimiſſo offertorio in anſis eiuſdem. Nam quod intermiſimus de patena, quando inchoat canonem, venit acolytus ſub humero habens ſindonem, in collo ligatam, tenens patenam ante pectus ſuum in parte dextera vſque ad mediũ Canonem. Tunc ſubdiaconus ſequens ſuſcipit eam ſuper platenam, & venit ante altare, expectans quando eam ſuſcipiat ſubdiaconus regionarius. Finito vero Canone, ſubdiaconus regionarius ſtat cum patena poſt archidiaconem, quando dixerit, Et ab omni perturbatione ſecuri: vertit ſe archidiaconus, & oſculata patena, dat eam tenendam diacono ſecundo. Cùm dixerit, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, mittit in calicem de ſancta: ſed archidiaconus pacem dat epiſcopo priori, deinde cæteris per ordinem & populis. Tunc pontifex rumpit oblatam ex latere dextro, & particulam quam ruperit, ſuper altare relinquit. Reliquas vero oblationes ſuas ponit in patenam, quam tenet diaconus. Mox primicerius & ſecundicerius, & primicerius defenſorum cum omnibus regionarijs & notarijs aſcendunt ad altare, & ſtant in ordine ſuo à dextris & à ſiniſtris. Nomencalator vero & ſacellarius, & notarius vicedomini, cùm dixerint, Agnus Dei, tunc aſcendunt ad altare ante faciem pontificis, vt annuat eis ſcribere nomina eorum, qui inuitandi ſunt ſiue ad menſam pontificis per nomencalatorem, ſiue ad vicedomini per notarium ipſius, quorum nomina vt impleuerint, deſcendunt ad inuitandum, & redit ad ſedem. Nam archidiaconus leuat calicem, & dat eum ſubdiacono regionario, quem tenet iuxta cornu altaris dextrum: & accedentes ſubdiaconi ſequentes cum acolytis, qui ſaccula portant à dextris & à ſiniſtris altaris, extendentibus acolytis brachia cũ ſacculis, ſubdiaconi ſequentes ſtant à fronte, vt parent ſinus ſacculorum archidiacono ad ponendas oblationes, prius à dextris, deinde à ſiniſtris. Tunc acolyti vadunt dextra læuáque per epiſcopos circa altare, reliqui deſcendunt ad presbyteros, vt confringant hoſtias: patena præcedit iuxta ſedem, deferentibus eam duobus ſubdiaconibus regionarijs ad diaconos, vt frangant: ſed illi aſpiciunt ad faciem pontificis, vt eis annuat frangere, & dum innuerit, reſalutato pontifice, confringunt, & archidiaconus euacuato altari oblationibus, reſpicit in ſcholam, & an-

A nuit eis vt dicant, Agnus Dei, & vadit ad patenam cum cæteris. Expleta confractione, diaconus minor, leuatam de ſubdiacono patenam, defert ad ſedem, vt communicet pontifex. Qui dum communicauerit de ipſa ſancta, quam momorderat, ponit inter manus archidiaconi in calicem, faciens crucem ter, dicendo: Fiat commixtio conſecratio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, accipientibus nobis in vitam æternam, Amen. Pax tecum: et cum ſpiritu tuo: & ita confirmatur ab archidiacono. Deinde venit archidiaconus cum calice ad cornu altaris, & adnunciat ſtationem, & refuſo parum de calice in ſcyphum inter manus acolyti, accedunt primum epiſcopi ad ſedem, vt communicent de manu pontificis ſecundum ordinem: ſimiliter presbyteri, vt

B communicent poſt eos. Epiſcopos autem primus accipit calicem de manu archidiaconi, & ſtat in cornu altaris, vt confirmet ſequentes ordines vſque ad primicerium defenſorum. Deinde archidiaconus accepto de manu illius calice, refundit in ſcyphum quem ſuprà diximus, & tradit calicem ſubdiacono regionario, qui tradit ei pugillarem, cum quo confirmat populum. Calicem autem accipit ſubdiaconus ſequens, & dat acolyto, quem reuocat in paratorium, qui dum confirmauerit, id eſt, quos Papa communicat, deſcendit pontifex à ſede cum primicerio notariorum, & primicerio defenſorum, tenentibus ei manus, qui eum duxerunt, vt communicet eos, qui in ſenatorio ſunt, poſt quem Archidiaconus confirmat. Poſt hæc epiſcopi communicant populum, annuente eis primicerio cum manu ſub platena,

C percontato pontifice. Poſt eos diaconi confirmant. Deinde tranſeunt in partem ſiniſtram, & faciunt ſimiliter. Presbyteri autem, annuente primicerio, iuſſu pontificis communicant populum, & ipſi viciſſim confirmant. Nam mox vt pontifex cœperit in ſenatorio communicare, ſtatim ſchola incipit Antiphonam ad communionem, & pſallunt vſque dum communicato omni populo, annuat pontifex, vt dicat Gloriam: & tunc repetito verſu quieſcunt. Nam pontifex mox vt communicauerit in parte mulierum, redit ad ſedem, & communicat reginnarios per ordinem, & eos qui in ſilu ſteterunt, & in diebus feſtis de ſchola duodecim. Nam cæteris diebus in preſbyterio, vbi potuerint, communicent. Poſt omnes hos redeuntes nomencalator & ſaccellarius & acolytus, qui patenam tenet, & qui manutergium te-

D net, & qui aquam dat, ad ſedem, cõmunicant: poſt pontificem Archidiaconus eos confirmat. Adſtat autem ſubdiaconus regionarius ante faciem põtificis, vt annuat ei. Ille verò contemplans populum, ſi iam cõmunicati ſunt, annuit ei, & vadit ad humerũ, aſpicit ad primum ſcholæ, faciens crucẽ in fronte ſua, annuit eidem dicere Gloriam, Sicut erat, & verſus. Finita Antiphona, ſurgit pontifex cum archidiacono, & veniens ad altare, dat orationẽ ad complendum: qua finita, cui præceperit Archidiaconus de diaconibus, aſpicit ad pontificem, vt ei annuat, & dicat ad populum: Ite Miſſa eſt. Reſpondet, Deo gratias. Tunc ſeptem cereoſtata præcedunt pontificem, & ſubdiaconus regionarius cum thuribulo ad ſecretarium. Diſcedente autem illo in Presbyterium, Epiſcopi pri-

E mum dicunt: Iube Domne benedicere: Reſpondet, Benedicat nos Dominus. Amen. Poſt epiſcopos presbyteri, deinde monachi, deinde ſchola, deinde milites draconarij, id eſt, qui ſigna portant: poſt eos baiuli. poſt eos cereoſtatarij, poſt quos acolyti, qui rugam conſeruant, poſt eos extra presbyterium cruces portantes: deinde manſionarij iuniores, & intrat in ſecretarium.

IN NOMINE

IN NOMINE DOMINI INCIPIT liber de Romano ordine, qualiter celebrandum ſit officium Miſſæ.

PRIMO omnium obſeruandum eſt, ſeptem eſſe regiones eccleſiaſtici ordinis vrbis Romæ, & vnamquamq; regionem ſingulos diaconos regionarios habere, & vniuſcuiuſque regionis acolytos per manũ ſubdiaconi regionarij diacono regionis ſuæ, cauſa officij ſubditos eſſe. Sopetiores autem vel diaconorum, vel ſubdiaconorum ordines, archidiacono, qui vicarius eſt pontificis, obedire, ſeruato vnicuique per eum proprij gradus miniſteriali ordine.

Oportet autem, vt poſt numerum Eccleſiaſticarum regionum, ſciat qui voluerit numerum dierum per hebdomadam, quo ordine circulariter obſequantur iuxta ordinationem antiquitus conſtitutam. Prima enim feria Paſchæ miniſtrabit regio tertia: Secunda feria, regio quarta: Tertia feria, regio quinta: Feria quarta, regio ſexta: Feria quinta, regio ſeptima: Feria ſexta, regio prima: Sabbato, ſecunda regio. Ergo vnaquæque regio ordines proprios, tam in proceſſione, quàm in Eccleſia habebit, vel vbicunque eos propria dies ratione ſui gradus, ſecundùm priſcam conſtitutionem, ire vel miniſtrare compulerit: & nullus in aliqua deſignatus regione, à miniſterio pontificis ſiue excommunicationis vel animaduerſionis ſententia deeſſe poterit.

Denuntiata ſtatione diebus feſtis, primo manè omnis clerus debet Apoſtolicum ad Eccleſiam præcedere, exceptis officialibus miniſtris, qui in obſequio illius comitantur pro pontificali dignitate, vt ſunt diacones ſtationarij, ſubdiaconi, & omnes acolyti illius regionis, quæ ipſo die pontifici debet miniſtrare. Sed cubiculario laico hæc cura eſt præſcripta, vt ſella pontificis in ſacrario ſit parata, donec ille veniat celebraturus diuina myſteria. Epiſcopi autem atque presbyteri, expectantes in presbyterio pontificem, cum his qui præparant ornatum Eccleſiaſticum atque vaſa eccleſiæ, ſedebunt ea locali diſpoſitione, vt intrantibus eccleſiam, epiſcopi ſint ad ſiniſtram, presbyteri vero ad dexteram: vt quando pontifex ſederit, & ad eos reſpexerit, Epiſcopos ad dexteram, presbyteros contueatur ad ſiniſtram. Suſcipiatur autem pontifex per presbyteros tituli vel eccleſiæ, vbi indicta eſt ſtatio, vna cum maioribus eiuſdem eccleſiæ, & offertur in obſequium illius thymiamaterium incenſi, inclinato offerentium capite, eique petita benedictione & accepta, hinc inde pontificem præcedunt ad eccleſiam, prout quemque contigit ſecundum ordinem militare. Sed hæc cura erit acolytorum, vt ſacri miniſterij vaſa per manum primi manſionarij, qui eſt cuſtos dominicalis veſtiarij, accepta, deferantur per baiulos de maiori monaſterio ad celebrandæ ſtationis locum, quæ ſunt aquamanile, hoc eſt, vas manuale, patenæ, calices & ſcyphi, atque pugillares aurei ſiue argentei, amulæ argenteæ, ad vina fundenda paratæ, colatorium aureum ſiue argenteum, & cantatorium. Subdiaconus autem qui lecturus eſt, ſub cura ſua habebit Apoſtolicum, & archidiaconus Euangelium. Cùm vero pontifex eccleſiam intrauerit, non continuo ad altare aſcendit, ſed prius intrat in ſecretarium, ſuſtentatus à diaconibus, qui eum deſcendentem à ſellario accipiunt obuijs, vt aiunt, manibus: vbi dum venerit, & in ſella ſua ſederit, diacones ſalutato pontifice, egrediuntur de ſecretario cum ordinabili diſciplina, & ante foras ipſius ſecretarij mutant veſtimenta ſua. Egre-

A dientibus autem diaconibus de ſecretario, remanent cum pontifice primicerius atque notarij ipſius ſtationis, & ſubdiaconi iam parati pro ſuo officio, quorum vnus pallium pontificis cum acu ſuper planetam teneat in brachio ſiniſtro. Atque pontifex per manus ſubdiaconorum regionariorum mutat & ipſe veſtimenta ſolemnia, ſicut Leuitæ faciunt in parte altera. Subdiaconi regionarij, ſecundum ordinem ſuum accipiunt ad induendum pontificem ipſa veſtimenta, alius lineam, alius ambolagium, id eſt, amictum quod dicitur humerale, alius lineam dalmaticam, quam dicimus albam, alius cingulum, alius dalmaticam, alius orarium, alius planetam, & ſic per ordinem induunt pontificem. Primicerius autem & ſecundicerius componunt veſtimenta pontificis, vt ex honorabili compoſitione exhibeatur circunſtantibus ſpectaculum reuerendæ digni-**B**tatis. Nouiſſimè autem, cui iuſſerit Dominus pontifex ex diaconibus, ſumit de manu ſubdiaconi ſequentis pallium, & ſuper pontificem induit, & illud cum acu in planeta retro & ante, & in humero ſiniſtro configit, & ſalutat Dominum, & dicit: Iube Domne benedicere: Reſpondet; Saluet nos Dominus. Amen. Deinde ſubdiaconus regionarius referens ad pontificem qui debeant legere aut cantare, ponit mappulam in ſiniſtro brachio pontificis ſuper planetam, cum diſciplinali ad genua eius inclinatione, & pronuntiat talem ſubdiaconum regionarium epiſtolam legere, & tale Reſponſorium, & tale Alleluia cantare: & poſtea non **C** licet in loco lectoris vel cantoris alterum mutare: quod ſi factum fuerit, excommunicabitur archiparafoniſta, id eſt, quartus ſcholæ, qui ſemper debet pontifici de cantoribus nuntiare. Statuuntur enim per ordinem acies duæ, & parafoniſta quatuor à foris hinc inde, ſed infantes infra per ordinem ab vtroque latere. Poſtquam autem pontifex ad pſallendum annuerit archiparafoniſtæ, dicit ſiue acolytis ſtantibus ante fores ſecretarij cum cereoſtatis, ſiue ſubdiacono regionario, qui ante ſe ad proceſſionẽ debet thymiamateria portare, Accendite. Sed ille quartus ſcholæ perueniens in presbyterium, vbi chorus in quatuor, vt dictum eſt, ordinatus aſſiſtit reuerenda diſpoſitione, poſtquam dixerit inclinato capite ad priorem ſcholæ, vel ſecundum, ſiue tertium, Domini iubete, mox Antiphonam ad Intro-**D**itum incipit prior ſcholæ. Quorum voce audita, diaconi intrant ad pontificem in ſecretarium: & ab archidiacono atque ſecundario acceptis vtrinque, & oſculatis manibus pontificis, procedunt cum ipſo, ſuſtentantes eum. Reliqui gradus procedunt in ordine ſuo, excepto quod vnus de regionarijs ſubdiaconibus, debet præcedere cum thymiamaterio, quem ſequuntur ſeptem acolyti illius regionis, cuius dies fuerit, portantes ſeptem cereoſtata accenſa ante pontificem, vſque dum ad altare venerit. Sed antequam perueniat proceſſio ad ſcholam, diuiduntur cereoſtata, quatuor ad dexteram partem, & tria ad ſiniſtram. In hoc honorabili miniſterio, debet pontifex venire in tribunal eccleſię, & inclinare caput contra altare, & poſtquam ſurrexerit, in fronte ſua crucem faciat, & vni epiſcoporum de **E** hebdomadarijs & archipresbytero, & diaconis omnibus pacem dare: ac deinde reſpiciens ad priorem ſcholæ, innuit ei vt debeat Gloriam dicere. Qui ſe inclinans pontifici, imponit hymnum, quo datur gloria S. Trinitati. Sed pontifex concelebrat interim ſecreto orationem, ante altare inclinatus, vſque ad repetitionem verſus. Nam diaconi, quando dicitur, Sicut erat in principio, ſurgunt ab inclinatione, & ſalutantes altaris latera, prius duo & duo viciſſim redeunt ad pontificem, tenentes locum quiſque pro ſuo ordine. At pontifex ad repetitionem verſus, ſicut dictum eſt, ſurgens ab oratione, oſculatur Euangelium & altare, ac deinde accedit ad ſedem, & ſtat verſus ad orientem. Schola verò, finita antiphona, imponit Kyrie eleiſon: ſed prior ſcholæ debet ad pontificem cuſto-

dire quando præcipiat mutare numerum litaniæ, & innuenti inclinat ſe. Quæ cum finita fuerit, pontifex incipit, Gloria in excelſis Deo, ſi tempus fuerit. Sedere autem non oportet pontificem, antequam dicant, Amen poſt primam orationem. Deinde debent ſubdiaconi regionarij aſcendere, & ad dextrum altaris & ad ſiniſtram ſe ſtatuere. Sed ille ſubdiaconus, qui lecturus eſt, poſtquam viderit epiſcopos ſiue presbyteros poſt pontificem ſedere, quos ipſe pontifex nutu ſuo facit ſecum conſidere, tunc aſcendit in ambonem, & legit lectionem. Poſtquam lector legerit, cantor cum cantorio aſcendit, & reſponſorium dicit, ac deinde per alium cantorem Alleluia, ſi tempus fuerit, ſiue tractus concinitur: ſiu minus, reſponſorium tantummodo cantatur. Deinde diaconus, oſculatis pedibus pontificis, & accepta ab eo hac benedictione, ſit in corde tuo & in labijs tuis, venit ante altare: & oſculatis euangelijs, leuat codicem in manibus ſuis. Prior autem de duobus ſubdiaconis, qui ſolummodò debet diaconum præcedere, incenſum mittit in thymiamaterium, ſed alter per proximæ ſtationis ſubdiaconum accipit illud ad portandum. Præcedunt ante ipſos duo acolyti cum duobus cereoſtatis, quibus acolytis ante ambonem diuiſis, tranſeunt per medium ipſorum ſubdiaconi, & diaconus cũ euangelijs. Sed ille ſubdiaconus, qui abſq; thymiamaterio eſt, porrigit brachiũ ſiniſtrum, vt à diacono accipiat librum euangeliorum, vt per ipſum aperiatur diacono locus, in quo ſignum lectionis fuerit poſitum. Aſcendente autem diacono ad legendum, ipſi duo ſubdiaconi redeunt ſtare ante deſcenſionis gradum: poſtquam finitum fuerit euangelium, dicit Pontifex: Pax tibi. Dominus vobiſcum. Sequitur Reſponſio, Et cum ſpiritu tuo. Deſcendente autem diacono, ſubdiaconus ille, qui prius aperuerat librum euangeliorum, recipit eum, & reuerſus in presbyterium, porrigit illum vni ſubdiaconorum, vt ipſe offerat omnibus ad oſculandum, qui ſteterunt per ordinem graduum. Poſt euangelicam ergo lectionem, reponitur liber euangeliorum in paratorio quodam, ſiue in ſecretario: ſed acolytus tenens calicem in brachio ſiniſtro, porrigit corporale ſuprapoſitum diacono, vt ipſe deſuper calicem accipiens, illud expandat ſuper altare, proiecto ad ſequentem diaconum capite altero. Pontifex autem ſuſtentatus hinc inde dextra læuaque à primicerio notariorum, & primicerio defenſorum, deſcendit ad ſenatorium, quod eſt locus principum, vt ſuſcipiat oblationes eorum. Archidiaconus vero poſt eum amolas ſuſcipit, & in calicem maiorem, quem ſubdiaconus regionarius ſequens portat, vacuum refundit: qui cum fuerit impletus, refunditur in ſcyphum, quem ibi tenebit ſequens acolytus. Oblationes vero principum ſubdiaconus regionarius à pontifice ſuſcipit, ac ſequenti ſubdiacono porrigit. & ipſe in ſindonem, quam tenent duo acolyti, eas ponit. Sed epiſcopus hebdomadarius ſuſcipit poſt pontificem oblationes reliquorum, quas ipſe manu ſua mittit in ſindonem, quæ ſequitur eum. Poſt quem diaconus ſequens amulas ſuſcipit, & in ſcyphum manu ſua poſt archidiaconum eas refundit. Similiter tranſiens pontifex in partem matronarum, explet omnia, vt ſuprà. Deinde redit ad ſedem tenentibus primicerijs manus eius. Archidiaconus autem ſtans ante altare, lauat manus ſuas expleta ſuſceptione. Poſt hoc in faciem pontificis reſpicit, & cum ei annuerit, reſalutato eo per humilem inclinationem, ad altare accedit. Tunc accipiens per ſubdiacones oblatas hinc inde porrigentes eas, ponit tantas ſuper altare, quantæ poſſint populo ſufficere. Compoſito igitur altari & ornato, archidiaconus deinde ſumit amulam pontificis de ſubdiacono oblationario, & refundit in calicem ſuper colatorium, deinde diaconorum, ac deinde primiceriorum & ſecundicenorum: poſtea autem ſubdiaconus ſequens deſcendit in ſcholam, & accipit fontem de manu archiparaſoniſtæ, ac defert ad archidiaconum, & ille

A infundit, faciens crucem in calicem. Aſcendentibus vero diaconis ad pontificem, primicerius & ſecundicerius, notarij & defenſores regionarij deſcendunt, & in loco ſuo conſiſtunt. Tunc pontifex ſurgens à ſede, deſcendit ad altare, & ſalutat altare, & ſuſcipit oblatas de manu presbyteri hebdomadarij, & diaconorum atque primiceriorum. Deinde archidiaconus ſuſcipit oblatas pontificis de oblationario, & dat pontifici: quas dum poſuerit pontifex in altari, leuat calicem archidiaconus de manu ſubdiaconi regionarij, & ponit eum ſuper altare iuxta oblatam pontificis à dextris, atque cum offertorio in cornu altaris poſito, inuoluens per anſas calicem, ſtat poſt pontificem. Et pontifex paululum inclinans ſe ad altare, reſpicit ad ſcholam, & annuit vt debeant ſilere.

B Finito autem offertorio, Epiſcopi ſtant poſt pontificem, primus in medio, deinde per ordinem, & archidiaconus à dextris epiſcoporum, ſecundus diaconus à ſiniſtris, & cæteri diſpoſiti acie per ordinem. At ſubdiaconi regionarij, finito offertorio, vadunt retro altare, adſpicientes ad pontificem, ſtantes erecti vſque dum incipiát dicere hymnum Angelicum, id eſt, Sanctus. Quem dum expleuerint, ſurgit pontifex ſolus. & intrat in Canonem. Epiſcopi verò, diaconi, ſubdiaconi, presbyteri, permanét in presbyterio inclinati: & cùm dixerit, Nobis quoque peccatoribus, ſurgunt ſubdiaconi: cùm dixerit, Per quẽ hæc omnia Domine, ſurgit archidiaconus ſolus: cum dixerit, Per ipſum, & cum ipſo, leuat archidiaconus cum offertorio calicem per anſas, & tenet exaltans illum iuxta pontificem. Pontifex autem tangit è latere calicem

C cum oblatis, dicens: Per ipſum, & cum ipſo: vſque, Per omnia ſecula ſeculorum. Et ponit pontifex oblationes in loco ſuo, & archidiaconus calicem iuxta eas, dimiſſo in anſis eius offertorio. Ecce autem finito Canone, ſubdiaconus regionarius ſtat ante altare cũ patena poſt archidiaconum, quam in medio Canone ſubdiaconus ſequens accipit per acolytum, qui ſcilicet acolytus, quando inchoat pontifex Canonem, venit, ſub humero habés ſindonem in collo ligatam, & tenet patenam in dextera parte ante pectus ſuum. Quando dixerit pontifex, Et ab omni perturbatione ſecuri: vertit ſe archidiaconus, & accipiens patenam, oſculatur eam, & dat diacono ſecundo tenendam. Cùm dixerit, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, mittit in calicem de ſancta, ſubiungens hæc verba: Fiat commixtio & conſecratio corporis & ſanguinis

D Domini noſtri Ieſu Chriſti, accipientibus nobis in vitam æternam. Sed interim archidiaconus pacem dat epiſcopo priori, qui & vltra dabit iuxta ſe ſtanti, ac deinde per ordinem cæteri, atque populus oſculantur ſe inuicem in oſculo Christi. Tunc pontifex rumpit oblatam ex latere dextro, & de ipſa ſancta quam rumperit particulam, ſuper altare relinquit: reliquas verò oblationes ſuas in patenam quam tunc tenet diaconus, ponit. Nam archidiaconus leuat calicem, & ſubdiacono regionario porrigit eum, vt teneat iuxta cornu altaris dextrum. Et accedentes ſubdiaconi ſequentes cum acolytis, qui ſacculos ad hæc idoneos portant à dextris & à ſiniſtris altaris: ipſi ergo ſubdiaconi extendentibus acolytis brachia, cum ſacculis ſequentes à fronte, parant ſinus ſac-

E culorum archidiacono ad ponendum oblationes, prius à dextris, deinde à ſiniſtris. Tum vadunt acolyti dextra læuáque poſt Epiſcopos ſiue presbyteros circum altare, vt ipſi ſacerdotes incipiant hoſtias confringere, patena præcedente, quam duo ſubdiaconi regionarij deferunt ad diaconos cauſa confractionis, vt ipſi quoque frangant, quando pontifex annuerit eis. Sed archidiaconus euacuato altari oblationibus, reſpicit in ſcholam, & annuit eis, vt dicant, Agnus Dei, ac deinde vadit ad patenam, quam tenent duo ſubdiaconi regionarij, vt ipſi etiam frangat cum cæteris diaconis iuxta cornu altaris. Expleta cõfractione, diaconus minor, leuata de ſubdiacono patena, defert eam ad pontificem, vt commu-

nicet corpore Dominico. Sed ipſe pontifex confirmatur A ab archidiacono in calice ſancto, de quo parum refundit archidiaconus in maiorem calicem, ſiue in ſcyphum, quem tenet acolytus, vt ex eodem ſacro vaſe confirmetur populus: quia vinum etiam non conſecratum, ſed ſanguine Domini commixtum, ſanctificatur per omnem modum. Accedunt primùm apiſcopi ſecundùm ordinem de manu pontificis communicare, & poſt eos aſcendunt presbyteri omnes, vt communicent ad altare. Cum autem communicauent archidiaconus, calicem interea tenet primus apiſcopus. Sicut enim in Romana eccleſia ſummo pontifici miniſtrant epiſcopi, ſic in cæteris ec- B cleſijs debent epiſcopis facere presbyteri. Recepto calice, archidiaconus confirmat omnes ſanguine Dominico, quos communicauerit pontifex corpore Dominico. Hoc officio iuxta altare peracto, & pugillari cum quo confirmetur populus, per ſubdiaconum regionarium iam accepto, traditur calix ab archidiacono eidem ſubdiacono perferendos acolyto, vt reponatur in paratorio. Deinde deſcendit pontifex cum primicerio notariorum & primicerio defenſorum, vt communicet principes populorum, & matresfamilias eorum. Et ſicut archidiaconus confirmat quos pontifex communicat: ſic reliqui diacones confirmant quos Epiſcopi ſiue presbyteri poſt pontificem communicant. Sed cùm cœperit pontifex clerum ſiue populum communicare, ſchola incipit Antiphonam ad communionem pſallere, ac deinde nutu Pontificis. Gloriam Patri, Sicut erat in principio & nunc & ſemper, ſubdiacono faciente crucem in fronte, vt ex hoc ſigno intelligat prior ſcholæ, quando poſt communionem debeat gloriam ſanctæ Trinitati dicere, paratus etiam verſum repetitionis ſubiungere. Fi- B nita Antiphona, quæ repetitur ad repetitionis verſum, pontifex ad altare dat orationem ad complendum. Qua etiam finita, diaconus, cui præceperit archidiaconus, reſpicit ad pontificem, vt annuat ei, & dicat ad populum: Ite, Miſſa eſt. Reſpondet populus: Deo gratias. Dicentibus autem epiſcopis ſiue presbyteris, vel ſequentibus ordinibus: Iube Domne benedicere, Reſpõdet Pontifex, Benedicat nos Dominus, Amen. Præcedunt igitur pontificem ſeptem cereoſtata, & ſubdiaconus regionarius cum thuribulo ad ſecretarium.

ORDO ROMANVS ANTIQVVS DE RELIQVIS ANNI TOTIVS OFFICIIS AC MINISTERIIS.

IN CHRISTI NOMINE INCIPIT ORDO Catholicorum librorum, qui in Eccleſia Romana ponuntur.

IN vigilia Natalis Domini leguntur lectiones tres de Eſaia Propheta. Prima lectio ſic continet in capite: Primo tempore alleuia- C ta eſt terra Zabulon, & terra Nephtalim. Vſq; Cutuemini ſub vinculo, & cum interfectis cadatis. Super omnibus his non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus eius extenta. Secunda lectio ſic continet in cap. Conſolamini, conſolamini popule meus, dicit Deus veſter. Vſque, Quia manus Domini fecit hoc, & ſpiritus eius creauit illud. Tertia lectio ſic continet in capite: Conſurge, conſurge, induere fortitudine brachij Domini. Vſque, Quia quibus non erat narratum de eo viderunt: & qui non audierunt, contemplati ſunt.

Poſteà legantur Homiliæ ſanctorum Patrum ad ipſum diem pertinentes. Romani hanc noctem ita celebrant. Prima die vigiliæ natalis Domini hora nona canunt miſſam ad ſanctam Mariam. Qua expleta, canunt veſpertinalem ſynaxim, dehinc vadunt ad cibum. In crepuſculo noctis intrat Apoſtolicus ad vigilias in præfatam eccle- D ſiam: tamen non cantant ibi inuitatorium ad introitum, ſed expletis vigilijs & matutinis, ſicut in antiphonario continetur, ibidem canunt primam Miſſam in nocte. Qua expleta, vadunt ad S. Anaſtaſiam canere aliam miſſam de nocte. Dehinc pergunt ad S. Petrum, vt ibi vigilias celebrent, ab eo loco, vbi inuenerit eos pſallere, qui ibidem excubant. Ipſi enim intrant ad vigilias debito tempore in proceſſu noctis, & canunt inuitatorium, & proſequuntur ordinem antiphonarij. Vnde etiam dupla officia in Romanorum antiphonarijs hac nocte deſcribuntur. Vigiliæ vero quæ à paſtoribus hac nocte cuſtodiebantur, in quatuor diuiduntur, ſcilicet leges IIII, ſignificãtes: Primam Naturalem, Secũdam Moſaïcam, Tertiam Prophetarum, Quartam noui teſtamẽti, in qua paſtoribus, id eſt, eccleſiaſticis doctoribus apparuit. Et nos cum paſtoribus vigilare debemus, vt mereamur illud ſuauiſſimum harmonicum, quod hac nocte primum cantatum eſt, audire: Gloria in excelſis Deo. Vnde etiam S. Teleſphorus Papa peruigiles nos malens fore, Miſſas celebrare fecit, ſcilicet in recordationẽ natiuitatis Chriſti, ſeu concentus Angelici. Alia vero Miſſa, quæ ſequitur, ſignat nouam lucem gaudij, qua per incarnati verbi myſterium perfundimur: ſeu propter viſitationem paſtorum ad præſepe Domini, in quo inuenerunt panem viuum, qui quotidie à fidelibus manditur.

Ordo in Natali S. Stephani Protomartyris.

IN ipſa nocte leguntur lectiones tres de Actibus Apoſtolorum. Prima lectio ſic continet in capite: In diebus illis, Creſcente numero diſcipulorum. Vſque, factum eſt autem magnum gaudium in ciuitate. Poſteà leguntur homiliæ Sanctorum Patrum, ad ipſum diem pertinentes.

Ordo in Natali S. Ioannis Euangeliſtæ.

IN ipſa nocte leguntur lectiones III. de Apocalypſi, à capite libri, vſque, Quia tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant & creata ſunt. Poſteà leguntur homiliæ Sanctorum Patrum, ad ipſum diem pertinentes.

Ordo in Natali Sanctorum Innocentum.

IN natali Innocentum leguntur lectiones III. de Apocalypſi, vbi dicitur: Et vidi in dextera ſedentis ſupra thronum. Vſque, Et facta ſunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræ motus factus eſt magnus. Poſteà leguntur ſermones Sanctorum Patrum, ad ipſum diem pertinentes.

Ordo in Octauis Domini.

IN octauis Domini ſimiliter leguntur lectiones, quæ in vigilia natalis Domini, &c, ſi fuerint Homiliæ ad ipſum diem pertinentes. Ieſus verò octaua die circumciſus eſt. Hæc circumciſio nihil aliud eſt, niſi abſciſio

in carne præputij, ſecundùm quod à Domino in lege A præceptum eſt: Circuncidetur ex vobis omne maſculinum, & infans octo dierum circuncidetur ex vobis. Sed quia vetera tranſierunt, & ecce facta ſunt omnia noua, oportet nos circumcidi, non in carne, ſed Spiritu: vt deponamus veterem hominem cum actibus ſuis & induamus nouum, eum, qui ſecundùm Deum creatus eſt. Hæ verò octauæ ideò reuerenter celebrantur, quia in hac die aduentum hominum ad Chriſtum celebramus: & in natiuitate eiuſdem, aduentum illius ad homines. Sed quia imperiti homines ſecundùm dementiam gentiliũ, hunc diem Kalendarum Ianuariarum à principe ſuo Iano, quem pro Deo colebant, ita vocatum, multis diabolicis ſpurcitiis ſacrauerunt, ſtatuit vniuerſalis Eccleſia ieiunium publicum in iſto die fieri, quatenus his calamita- B tibus auctor vitæ finem imponeret: Sed quia, Domino largiente, hæc à fidelibus pro nihilo habentur, in eiſdem Kalendis nihil aliud noui præſumendum eſt, excepto quod Octauæ Dominicæ cum eximio cultu celebrentur. Poſt octauas verò vſque in Theophaniam, ſiue nocte, ſiue die, omnia de quotidianis.

Ordo in vigilia Theophaniæ.

IN vigilia Theophaniæ leguntur lectiones III. de Eſaia. Prima lectio ſic continet in capite: Omnes ſitientes, venite ad aquas. Vſque, Erit Dominus nominatus in ſignum æternum, quod non auferetur. Secunda lectio ſic continet in capite: Surge, illuminare Hieruſalem. Vſque, In tẽpore eius ſubito faciam iſtud. Tertia lectio ſic continet in capite: Gaudens gaudebo in Domino: Vſque, Oculus non vidit, Deus, abſq; te, quæ præ- C paraſti expectantibus te. Poſtea leguntur homiliæ Sanctorum Patrum, ad ipſum diem pertinentes.

Solemnitas hæc ſacratiſſima, quæ à Græcis Theophania ſiue Epiphania nuncupatur, Latinè apparitio ſeu oſtenſio vel manifeſtatio interpretatur. Expletis namque Chriſtus quaſi triginta annorum curriculis, venit in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo, Anno videlicet quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris, Valeriano & Aſiatico Coſſ.

Nec hoc prætereundum eſt, quod ſecunda Natiuitas Chriſti tot illuſtrata myſterijs, honoratior ſit, quàm prima. Tunc tantummodò natus eſt, & Angelus paſtores affatus eſt; hodie verò à Magis cum muneribus eſt adoratus. Hodie cum in Iordanicis aquis tingeretur, filius dilectus à patre eſt vocatus de cælo, & Spiritus ſanctus D in ſpecie columbæ ſuper eum viſus eſt, necnon per baptiſmi Sacramentum, caput draconis eſt contritum. Hodie ex aqua vinum factum eſt, eidemque cæleſti ſponſo Eccleſia coniuncta eſt. Inſuper & quinque millia hominum ab eo refecta ſunt. Et ideo manifeſtatio interpretatur, quia in his manifeſtare ſe hominibus dignatus eſt. Quod autem in hac feſtiuitate nemo præſumat baptizare. S. Leo in decretalibus prohibet ita: Si quis autem Epiphaniæ feſtiuitatem, quæ in ſuo debito honore veneranda eſt, ob hoc exiſtimat habere priuilegium baptiſmatis, illius ſciat baptiſmi aliam gratiam, aliam fuiſſe rationem, nec ad eam pertinuiſſe virtutem, qua per Spiritum ſanctum renaſcuntur. Dominus non indigens remiſſione peccati, nec remedio renaſcendi, ſic voluit E baptizari, quomodo & circuncidi: Sed tunc regenerationis potentiam ſanxit, quando de latere illius profluxerunt ſanguis redemptionis, & aqua baptiſmatis. Vnde in baptizandis electis, qui ſecundùm Apoſtolicam regulam & exorciſmis ſeruandi, & ieiuniis ſanctificandi, & frequentibus ſunt prædicationibus imbuendi, duo tantum tempora, id eſt, Paſcha & Pentecoſten, conſtat eſſe ſeruanda, excepto pro mortis periculo, in perſecutionis anguſtiis, & in timore naufragij. Per triduanam enim ſepulturam, imitatur trina dimerſio: & ab aquis leuatio, inſtar eſt reſurgentis de ſepulchro.

Ordo in octaua Theophaniæ.

IN octauis Theophaniæ leguntur lectiones, quæ in Theophania, vel ſermones ad ipſum diem pertinentes. Dehinc vſque ad Septuageſimam ponunt Epiſtolas B. Pauli Apoſtoli.

Ordo in Purificatione S. Mariæ.

IN Purificatione ſanctæ Mariæ leguntur Cantica Canticorum, ſiue homiliæ ad ipſum diem pertinentes. De hac feſtiuitate, id eſt, ὑπαντὴ Domini, & aliis feſtiuitatibus ſanctæ Mariæ, in geſtis pontificalibus legitur, quod Sergius Papa præceperit litanias fieri in die præſentationis Domini in templo. Ita enim ſcriptum eſt, Vt in diebus annunciationis Domini, dormitionis ac natiuitatis ſanctæ Dei genitricis Mariæ & S. Simeonis, quod ὑπαντὴ dicitur Græcè cum litanijs exeant à ſancto Adriano, & ad ſanctam Mariam populus occurat. Ipſa ergo die aurora aſcendente, procedat omnis clerus & populus cum litania & antiphonis ad Eccleſiam ſancti Adriani, expectantes pontificem.

Ingreſſus pontifex in ſacrarium, induat ſe veſtibus nigris, & clerus ſimiliter: Deinde ex iuſſu pontificis inchoat ſchola antiphonam, Exurge Domine, cum Pſalmo, Deus auribus noſtris. Et egreditur pontifex de ſacrario cum miniſtris, annuens primo ſcholæ, vt dicant Gloriam. Deinceps vadit ad altare, & orat vſque ad expletionem Gloriæ. Poſt orationem oſculato altari & diacono, ſimiliter hinc inde, dicit ſchola verſum: Opus quod operatus eſt in diebus eorum & in diebus antiquis. Antiphona expleta, ſtans pontifex ante altare, dicit: Dominus vobiſcum: & Oremus. Et diaconus dicit: Flectamus genua: ſi tamen infra ſexageſimam euenerit.

Oratio ad Collectam

EXaudi, quæſumus Domine, plebem tuam, & quæ extrinſecus annua tribuis deuotione venerari interius aſſequi gratiæ tuæ luce concede.

Tunc exorcizetur ſal & aqua ad reſpergendos exinde cereos.

Poſtea dicantur hæ ſequentes orationes in benedictionem eorum. Reſp. Precioſa eſt in conſpectu Domini. Verſ. Mors ſanctorum eius.

Sequitur ſacerdos & dicit.

SAncta Maria mater Domini noſtri Ieſu Chriſti, & virgo perpetua, cum omnibus ſanctis intercedere digneris pro nobis peccatoribus, vt mereamur ab eo adiuuari & exaudiri, qui in Trinitate perfecta viuit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Reſpon. Amen.

Benedictio Ceræ.

BEnedic Domine Ieſu Chriſte hanc creaturam ceræ ſupplicantibus nobis, & infunde ei per virtutem ſanctæ crucis tuæ benedictionem cæleſtem, vt qui eam ad repellendas tenebras humano generi tribuiſti, talem ſignaculo ſanctæ crucis tuæ fortitudinem & benedictionem accipiat, vt in quibuſcumque locis accenſa ſiue poſita fuerit, diſcedat diabolus, & contremiſcat & fugiat pallidus cum omnibus miniſtris ſuis de habitationibus illis, nec præſumat amplius inquietare vel illudere ſeruientes tibi. Qui cum Deo patre, &c.

Alia.

SVpplices te quæſumus Domine, vt emittas ſanctum Angelum tuum Raphaelem, vt qui euulſit & repulit à Tobia & Sara dæmonem mortiferum, eos infeſtantem, per huius ceræ ſanctificationem conterat illum, & diſperdat de cunctis habitationibus colentium Deum de baſilicis, de dæmonibus, de angulis, de lectulis, de refectoriis, de vniuerſis locis, in quibuſcũque famulantes Deo habitant & requieſcunt, dormiunt, vigilant, ambulant & conſiſtunt, nec audeat illos malignus amplius inquietare, vel pauores immittere ſuper illos, quos ſancta chriſmatis tui vnctione feciſti eſſe munitos. Per, &c.

Alia.

BEnedico te cera, in nomine ſanctæ Trinitatis, vt ſis vbique diaboli effugatio, atque omnium contubernalium ſuorum exterminatio, adiuuãte eadem ſancta &

individua

indiuidua Trinitate, quæ in vnitatis eſſentia viuit & regnat Deus. Per.

Benedictio cerei.

DOmine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui omnia ex nihilo creaſti, & iuſſu tuo per opera apum, hunc liquorem ad perfectionem cerei euenire feciſti, & qui hodierna die petitionem iuſti Simeonis impleſti, te humiliter deprecamur: vt has candelas ad vſus hominum, & ſanitatem corporum & animarum, ſiue in terris, ſiue in aquis, per inuocationem tui ſanctiſſimi nominis, & per interceſſionem ſanctæ Mariæ ſemper virginis, cuius hodie feſta deuote celebrantur, & per preces omnium ſanctorum tuorum benedicere & ſanctificare digneris, & huius plebis tuæ, quæ illas honorifice in manibus deſiderat portare, teque cantando laudare: exaudias voces de cælo ſancto tuo, & de ſeda maieſtatis tuæ, & propitius ſis omnibus clamantibus ad te: quos redemiſti pretioſo ſanguine filij tui, qui tecum viuit, &c.

Alia

OMnipotens ſempiterne Deus, qui hodierna die vnigenitum tuum vlnis ſancti Simeonis in tẽplo ſancto tuo ſuſcipiendum præſentaſti, tuam ſupplices deprecamur clementiam, vt has candelas, quas nos tui famuli in tui nominis magnificentia ſuſcipientes, geſtare cupimus luce accenſas, benedicere & ſanctificare, atque lumine ſupernæ benedictionis accendere digneris, quatenus eas tibi Domino Deo noſtro offerendo, digni, & ſancto igne dulciſſimæ charitatis tuæ ſuccenſi, in templo ſancto gloriæ tuæ repræſentari mereamur. Per.

Alia.

DOmine Ieſu Chriſte, lux vera, qui illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum, effunde benedictionẽ tuam ſuper hos cereos, & ſanctifica eos lumine gratiæ tuæ, & concede propitius, vt ſicut hæc luminaria igne viſibili accenſa, nocturnas depellunt tenebras, ita corda noſtra inuiſibili igne, id eſt, ſancti Spiritus ſplendore illuſtrata, omnium vitiorum cæcitate careant: vt purgato mentis oculo ea cernere poſſimus, quæ ſunt tibi placita, & noſtræ ſaluti ſũt vtilia, quatenus poſt huius ſæculi caliginoſa diſcrimina, ad lucem indeficientem peruenire mereamur: Per te Chriſte Ieſu Saluator mundi, qui in Trinitate perfecta viuis & regnas Deus: Per omnia ſæcula ſæculorum. D Reſp. Amen. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum Spiritu tuo. Surſum corda. Reſp. Habemus ad Dominum Gratias agamus Domino Deo noſtro. Reſp. Dignum & iuſtum eſt.

Vere dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, Nos tibi Deo omnipotenti, rerumque omniũ creatori laudes aſſiduas perſonare, & munificentiæ tuæ indefeſſas ſemper grates perſoluere: qui inter cæteras mundanæ conditionis creaturas, de liquore aërio per apum efficaciam, cerei pretioſam fieri voluiſti ſubſtãtiam, vt tibi inde debiti honoris famulatus exiſteret, & nobis vſus neceſſarius proueniret. Proinde immẽſam clementiam tuam Domine ſuppliciter obſecramus, vt ſuper has cãdelas benedictionis tuæ munus infundas, vt omnes eas in Chriſti vicem manibus portantes, eiuſdem E ſacri tui ſpiraminis gratia, qua Beatus Simeon repletus fuerat, imbui mereantur. Qui hodierno die vnigenitũ tuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, lumen æternum, à parentibus in templo præſentatum, in vlnas ſuas accepit, ac reuelante Spiritu ſancto, ita prophetando benedixit: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei ſalutare tuum, quod tibi æterno Patri ſanctoque Spiritui coæternum & coæquale viuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen. Qua finita, dicat ſacerdos hanc orationem:

OMnipotens ſempiterne Deus qui per Moyſen famulum tuum, puriſſimum olei liquorem ad luminaria ante conſpectũ tuum iugiter accendenda A præparati iuſſiſti, benedictionis tuæ gratiam ſuper hos cereos benignus infunde, quatenus ſic adminiſtrent lumen exterius, vt te donante lumen Spiritus tui noſtris non deſit mentibus interius. Per. Tunc adſpergantur aqua benedicta, & thure adoleantur, & illuminentur, & interim canatur à clero antiphona: Hodie Beata virgo Maria puerum Ieſum. Poſt hæc accipiunt omnes ſingulos cereos de manu pontificis vel æditui, & dicit ſacerdos hanc orationem:

OMnipotens ſempiterne Deus, qui vnigenitum tuum ante tempora de te genitum, ſed temporaliter de Maria Virgine incarnatum, lumen verum & indeficiens ad depellendas humani generis tenebras, & ad incendendum lumen fidei & veritatis in mundum B miſiſti, concede propitius, vt ſicut exterius corporali, ita etiam interius luce ſpiritali mereamur irradiari. Per eundem, &c. Oratione hac expleta, eleuatis ſanctorum reliquijs & vexillis, clerus circuit eccleſiam, & inchoat ſchola primam Antiphonam:

AVe gratia plena Dei genitrix virgo: ex te enim ortus eſt ſol iuſtitię, illuminãs quæ in tenebris ſunt. Lætare & tu ſenior iuſte, ſuſcipiens in vlnas liberatorem animarum noſtrarum, donantem nobis & reſurrectionem.

Alia

ADorna thalamum tuum Sion, & ſuſcipe regem Chriſtum, amplectere Mariam, quæ eſt cæleſtis porta. Ipſa enim portat regem gloriæ noui luminis, ſubſiſtit virgo, adducens manibus filium ante Luciferum: C quem accipiens Simeon in vlnas ſuas, prædicauit populis Dominum eum eſſe vitæ & mortis, & Saluatorem mundi.

Alia

Reſponſum accepit Simeon à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi videret Chriſtum Domini: & cùm inducerent puerum in templum, accepit eum in vlnas ſuas, & benedixit Deũ, & dixit, Nunc dimittis ſeruum tuum in pace. Et ingrediendo Eccleſiam, canunt antiph. Cùm inducerẽt puerum Ieſum parentes eius, accepit eum Simeon in vlnas ſuas, & benedixit eum, dicens, Nunc dimittis Domine ſeruum tuum in pace. Qua finita, dicat ſacerdos hanc orationem.

DOmine Ieſu Chriſte, qui hodierna die in noſtræ D carnis ſubſtantia inter homines apparens, à parentibus in templo es præſẽtatus, quem Simeon venerabilis ſenex, lumine Spiritus tui irradiatus, agnouit, ſuſcepit, & benedixit: præſta propitius, vt eiuſdem Spiritus ſancti gratia illuminati atq; edocti, te veraciter cognoſcamus, & fideliter diligamus, qui cum Deo patre in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti viuis & regnas Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Reſponſ. Amen.

Secundùm Romanos autem, cùm appropinquauerint atrio ſanctæ Mariæ, faciendæ ſunt litaniæ His expletis ante altare, & ingreſſo põtifice in ſacrarium, inchoat ſchola antiphonam ad Introitum, Suſcepimus Deus. Ipſa die non cantatur Gloria in excelſis Deo, ſi infra ſeptuageſimam euenerit. Deinde peragitur Miſſa E ordine ſuo.

Ordo in Cathedra S. Petri.

IN Cathedra Sancti Petri leguntur lectiones quæ in natalitijs omnium Apoſtolorum, ſiue homiliæ ad ipſum diem pertinentes.

Annunciatio S. Mariæ.

IN Annunciatione ſanctæ Mariæ leguntur lectiones III. de Eſaia propheta. Prima lectio ſic continet in capite: Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini. Vſque, Exaltabitur autem Dominus ſolus in die illa. Secunda lectio ſic continet in capite: Et adiecit Dominus loqui ad Achas, dicens: Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo. Vſque à diebus ſeparationis Ephraim à Iuda, cũ rege Aſſyriorum. Tertia lectio

ſic cõtinet in capite: Egredietur virga de radice Ieſſæ.
Vſq; ipſum gentes deprecabuntur, & erit ſepulchrum
eius glorioſum.

De Septuageſima.

IN Septuageſima Paſchæ ponunt hepaticum, vſque
in quintamdecimam diem ante Paſcha Septuageſi-
ma videtur dici poſſe propter ſeptuaginta dies, qui ſũt
ab ipſo die ad ſabbatum ante octauas Paſchæ, quo die
alba tollũtur veſtimenta à nuper baptizatis. Porrò ſe-
xageſima inde dici poteſt, quia ſexaginta ſunt dies vſq;
ad mediũ Paſchæ, quod eſt feria quarta Paſchalis heb-
domadæ. Quinquageſima verò, quia decurrit vſque in
diem ſanctum reſurrectionis Dominicæ. Quadrageſi-
ma etiam cum Dominica ſua currit ad myſticũ Paſcha
Hebræorum, quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus cũ
B diſcipulis ſuis celebrauit, & nos dicimus cœnã Domi-
ni. Septuageſima ergo, vt prædictum eſt, computamt
ſecundum titulationẽ Sacramentarij & Antiphonarij,
nouem hebdomadis ante Paſcha in ſeptimam ſabbati.
Populus Dei in Babylone detẽtus eſt captiuus ſepma-
ginta annis: quibus expletis, reuerſus eſt Hieruſalem.
Ideò author officij noſtri, ſeptuageſimã poſuit in offi-
cijs noſtris, vt hoc tempore à delicijs abſtinẽdo, oſten-
deremus in noſtra conuerſatione, qualiter per omne
tempus ſæculi viuere debeant, qui poſt baptiſmũ pec-
catis ſe alienant à cœleſti Hieruſalẽ. Quapropter Alle-
luia illo tempore non cantatur apud nos, ſed Tractus,
id eſt, luctus. nec Gloria in excelſis Deo, quæ ſunt can-
tica cœleſtia: & in quibuſdam locis dalmaticarum vſus
intermittitur. Græci proximam hebdomadã id eſt, ſe-
C xageſimam ſanctificant ſuo ieiunio: Clerici noſtri, au-
ctore Teleſphoro Papa, ſequentem, id eſt, Quinquage-
ſimam, qui conſtituit ſeptem hebdomadarum ieiu-
nium ante Paſcha. Quadrageſimam verò Chriſtus ſuo
nobis dedicauit ieiunio.

Ordo in Quarta feria Quadrageſimæ, quæ eſt in capite ieiunij.

FEria quarta, id eſt, in capite ieiunij, veniũt ad Col-
lectam. Hac die, flectamus genua, pronũciante dia-
cono ſuper populum cum inclinatione capitis. in pri-
mis præmonere debet ſacerdos omnes Chriſtianos ex
ſacris ſcripturarum teſtimonijs, quatenus in capite ie-
iunij ad veram confeſſionem veramque pœnitentiam
D feſtinantius accedãt. Denique admonendi ſunt, in cœ-
na Domini redeant ad reconciliationem. Si verò inte-
reſt cauſa auſteritatis, aut cuiuſlibet occupationis, aut
ita forte hebes eſt, vt ei hoc ſacerdos perſuadere ne-
queat, iniungat ei iam quadrageſimalem quamque an-
nualem pœnitentiam, & reconciliet eum ſtatim. Sicut
autem ſacrificium offerre non debẽt, niſi epiſcopi vel
presbyteri, quibus claues regni cœleſtis traditæ ſũt, ſic
nec iudicia iſta alius vſurpare debet. Si autẽ neceſſitas
euenerit, & presbyter non fuerit præſens, diaconus
ſuſcipiat pœnitentes, ac det ſanctam communionem.
Denique cum ſacerdos ſuſceperit pœnitentem, ſi laï-
cus eſt, dimiſſo baculo quiſquis vero ille eſt, ſiue laicus
ſiue clericus, ſeu monachus, ſuppliciter inclinet ſe an-
te ſacerdotem. Tunc ſacerdos dicat orationem.

Oratio.

Domine Deus omnipotens, propitius eſto mihi pec-
catori, vt cõdigne poſſim tibi gratias agere, qui me in-
dignum propter tuam miſericordiam miniſtrum feci-
ſti ſacerdotalis officij, & me exiguum, humilémque
mediatorem conſtituiſti ad orandum & intercedẽdum
Dominũ Deum noſtrum Ieſum Chriſtum pro peccã-
tibus, & ad pœnitentiã reuertentibus. Ideóque domi-
nator Domine, qui omnes homines vis ſaluos fieri, &
ad agnitionem veritatis venire, qui non vis mortem
peccatorum, ſed vt cõuertantur & viuant, ſuſcipe ora-
tionem meam, quam fundo ante cõſpectum clemen-
tiæ tuæ pro famulis & famulabus tuis, qui ad pœnitẽ-
tiam & miſericordiam tuam confugerunt. Per.
A Deinde iubeat eum ſacerdos ſedere contra ſe, & col-
loqui cum eo de ſupra ſcriptis vitiis ſiue exhortationi-
bus, ne forte pro verecundia, aut ignauia, ſiue obliuio-
ne aliquid putridum in corde remaneat. per quod ite-
rum diabolus eum ad vomitum peccati reducat.

Conſideret etiam ſexum, ætatem, conditionem, ſta-
tum, perſonam: & ſecundum hoc, vt ſibi viſum fuerit,
ſingula quæque diiudicet, & aliquos à cibis abſtinẽdo,
alios eleemoſynas dando, & nonnullos ſæpius flecten-
do genua, ſiue in cruce ſtando, aut aliquid aliud huiuſ-
modi, quod ad animæ ſalutem pertinet.

Non omnibus vna eademque diſcretio ſit, vnicuiq;
eorum, hoc eſt, inter diuitem & pauperem, liberum &
ſeruum, inter infantem & puerum, iuuenẽ & adoleſ-
B centem, ætate ſenem, hebetem & ſtultum, ſcientem &
ignarum, laïcum & clericum, monachũ & epiſcopum,
presbyterum & diaconum, ſubdiaconum & lectorem,
in gradu, in cõiugio, vel ſine coniugio. inter virginem
& fœminam, inter canonicam, & ſanctimonialem, in-
ter debiles & infirmos, inter ſanos & ægros. De quali-
tate etiam peccatorum & hominum, inter continentẽ
& incontinentem, vtrum voluntate vel caſu, vel in ab-
ſcõdito quali compunctione emendet, neceſſitate vel
voluntate: loca & tempora diſcernat. Attendat etiam
ſacerdos, vt ſalui ſint omnes, & non puſillanimes, quia
potentes potenter tormenta patientur.

Poſt iſta omnia ſcrutata, & pœnitentem corrobora-
tum, interroget eum ſacerdos, ita dicens:

Credis tu Deum Patrem, & Filium, & Spiritum ſan-
C ctum: Reſpond. pœnitens, Credo. Item: Credis quia
iſtæ tres perſonæ, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus,
vnus ſit Deus Reſp. Credo. Item: Credis quia in hac
ipſa carne, in qua modo es, reſurgere habes, & recipere
ſiue bonum ſiue malum prout geſſeris? Reſpond. Cre-
do. Item: Vis dimittere illis, qui in te peccauerũt, om-
nia, vt & tibi Deus dimittat peccata tua? Ipſo dicente,
Si non dimiſeritis hominibus peccata eorum nec pater
veſter cœleſtis dimittet vobis peccata veſtra. Si vult
mittere, ſuſcipias eius confeſſionem, & indices ei pœ-
nitentiam: Si non vult, non ſuſcipias eius confeſſio-
nem. Volens ergo dimittere omnia his qui in ſe pecca-
uerunt, confiteatur omnia peccata ſua, quæ recordari
poteſt, in hæc verba.

D

Confeſſio pœnitentis.

COnfiteor tibi Domine pater cæli & terræ, tibiq;
bone & benigniſſime Ieſu Chriſte, vna cum ſan-
cto Spiritu coram ſanctis Angelis tuis, & coram ſãctis
tuis, coram hoc altari & ſacerdote tuo, quia in pecca-
tis conceptus, & in peccatis natus, & in peccatis nu-
tritus, & in peccatis poſt baptiſma vſque ad hanc ho-
ram ſum conuerſatus: Confiteor etiam quia peccaui
nimis in ſuperbia, inani gloria, in extollentia tam ocu-
lorum quam veſtium, & omnium actuum meorum, in
inuidia, in odio, in auaritia tam honoris, quàm pecu-
niæ: in ira, in triſtitia, in acedia, in ventris ingluuie, in
luxuria Sodomitica in ſacrilegiis, in periuriis, in adul-
B teriis, in furtis, in rapinis, in omni genere fornicationis
in immunditiis turpiſſimis, in ebrietatibus, in comeſſa-
tionibus, in fabulis ocioſis, in luxuriis, in oſculis & am-
plexibus immundis, in femoribus & genitalibus meis,
in homicidijs animo optatis, in fide, ſpe & charitate,
in accipiendo corpore & ſanguine Domini ſemper in-
digne, in exhortationibus & adulationibus mali-
gnis, in ignorantia, in negligentia, in ſubreptioni-
bus, in dandis & accipiendis muneribus, in vſuris
faciendis, in prælationibus, in diſpenſandis male re-
bus eccleſiaſticis, in ſubtrahendis eleemoſynis, in
pauperibus exaſperandis, in hoſpitalitatibus & rece-
ptionibus pauperum, in afflictione familiæ mihi com-
miſſæ, non viſitando infirmos, ſecundum euange-
licum

legum præceptum, & in carcere poſitos: non ſepeliendo mortuos, non veſtiendo pauperes, non recreando eſurientes, non potando ſitientes: ſolemnitatibus ſanctorum & Dominicis diebus ac feſtis, debitum honorem & celebrationem non impendendo, nec ſobrie ac caſte in his viuendo, conſentiendo ſeniori in malo, non adiuuando apud illum, & ſolatium non dando indigentibus, nocendo potius quàm adiuuando: potentibus, ſenioribus ac magiſtris ac principibus detrahendo, & blaſphemando amicis & benefactoribus meis fidem & debita obſequia non rependendo, animalium & pecudum concubitus conſcientia immunda intuendo: in eccleſiam Dei ſuperbe intrando, ſtando, ſedendo, iacendo, & egrediendo, ac ocioſis fabulis, & ſceleratis actibus turpibuſque colloquijs in eis cum alijs inſiſtendo, vaſa ſancta & miniſterium ſanctum polluto corde & manibus immundis tangendo, orationem & pſalmodiam, atque officium diuinum negligenter in eccleſia Dei faciendo, in cogitationibus peſſimis, in meditationibus peruerſis, & ſuſpicionibus falſis, in iudicijs temerarijs, in conſenſu malo, & conſilio iniquo, in concupiſcentia & delectatione immunda, in verbis ocioſis, ſuperfluis, luxurioſis, atque contumelioſis, in mendacijs, in falſitatibus, in iuramentis multimodis & diuerſis, in detractionibus aſſiduis, in rixis ac diſcordijs ſeminandis, irriſionibus, in ocioſitate, in contentione, in doloſitate, in malignitate, in ſuſurrationibus, in inani lætitia, in omni malo linguæ, in murmurationibus & blaſphemijs, in ſcurrilitatibus, in cachinnis, in ſomnolentijs, in maledictis, in conuicijs, in turpiloquijs, in inſultationibus, in diſſimulatione, in vigilijs Deo contrarijs, in concupiſcentijs carnalibus, in cogitationibus luxurioſis, in delectationibus immundis, in conſenſu diaboli, & tranſgreſſione præceptorum Dei, in negligentia propoſiti mei, in dilectione Dei & proximi, in viſu, auditu, guſtu, odoratu, & tactu luxurioſo & immundo, & omnimodis cogitatione, locutione, voluntate & actione perditus ſum.

Quoniam in his & in alijs omnibus vitijs, quibuſcunque humana fragilitas contra Dominum & creatorem ſuum aut cogitando, aut loquendo, aut operando, aut delectando, aut concupiſcendo peccare poteſt, me peccaſſe & reum in conſpectu Dei ſuper omnes homines eſſe cognoſco & confiteor. Ideo ſupplico vos omnes ſancti Angeli Dei, & omnes ſancti, & te venerande ſacerdos, in quorum conſpectu hæc omnia confeſſus ſum, vt teſtes mihi ſitis in die iudicij contra diabolum, hoſtem & inimicum humani generis, hæc omnia me confeſſum fuiſſe.

Obnixe etiam te ſacerdos Dei expoſco, vt intercedas pro me, & pro peccatis meis ad Dominum Deum noſtrum, quatenus de his & de alijs omnibus ſceleribus meis, veniam & indulgentiam per merita & interceſſiones omnium Sanctorum aſſequi merear. Tunc dicat ſacerdos:

Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, conſeruet te in omni bono, & perducat nos pariter Ieſus Chriſtus filius Dei in vitam æternam. Ab omni malo cuſtodiat nos omnipotens Dominus.

Præcauendum eſt tamen ſacerdoti de ſupraſcriptis vitiis, vt ei exhortationis gratia ad memoriam reducat, ne quid, aduerſante diabolo occultum remaneat.

Quo facto, flexis genibus in terra, & ſuper ipſa innixus ſtans, ſuppliciter tenſis manibus, blando ac flebili vultu reſpiciens ſacerdotem, dicat his verbis:

Multa quidem & innumerabilia ſunt alia peccata mea, quæ recordari nequeo, in factis, in dictis, & in cogitationibus, pro quibus omnibus miſera mens mea compungitur, & acri interdum pœnitentia cruciatur: Ideoque conſilium, immo iudicium tuum, qui ſequeſter ac medius inter Deum & peccatorem ordinatus es hominem, ſupplex deprecor, & vt pro eiſdem peccatis

A meis interceſſor exiſtas, humiliter imploro.

Quo perdicto, totum ſe in terram proſternat, & gemitus atque ſuſpiria vel lachrymas, prout Deus dederit, ab intimo corde producat. Sacerdos verò patiatur eum aliquantiſper iacere proſtratum, iuxta quod viderit eum diuina inſpiratione compunctum.

Deinde iubeat eum ſacerdos ſurgere. Et cum ſteterit ſuper pedes ſuos, cum tremore & humilitate præſtoletur iudicium ſacerdotis. Et indicat ei ſacerdos abſtinentiam, perpendens ſubtiliter perſonæ qualitatem, modum culpæ, intentionem animi, & corporis valetudinem vel imbecillitatem.

Percepta autem ſententia ſacerdotis, iterum proſternat ſe pœnitens pedibus illius, petens pro ſe orationem fieri, vt ſuggerat ei diuina viſitatio virtutem conſtanter B obſeruandi quæ illi iniuncta ſunt, & ita reuerenter ſacerdotis iudicio obtemperare ac ſi ab ipſius diuinæ maieſtatis ore opportuna ſalutis ſuæ medicamenta ſuſceperit.

Sed & hoc ſciendum eſt, vt cum venerint ſerui & ancillæ ad pœnitentiam, non eos cogatis ieiunare tantum, quantum diuites: quia non ſunt in ſua poteſtate. Ideoque medietatem pœnitentiæ eis imponite. Tunc imponat ſacerdos ſeptem Pſalmos pœnitentiales, Domine ne in furore tuo, 1. Beati quorum, Domine ne in furore tuo, 2. Miſerere mei Deus. Domine exaudi, 1. De profundis, Domine exaudi. 2. Poſtea dicat orationẽ Dominicam & preces iſtas: Domine, conuertere & eripe animam meam. Reſp. Saluum me fac propter miſericordiã tuam. Reſpice & exaudi me Deus meus Reſp. C Illumina oculos meos. Ab occultis meis munda me Domine. Reſp. Et ab alienis p. ſ. t. Delicta iuuentutis meæ. Reſp. Et ignorantias meas ne memineris Domine. Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo: multum eſt enim. Delictum meum cognitum tibi feci, & iniuſtitiã meam non abſcondi. Domine, ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſc. Exaudi orationem meam & deprecationem meam. Auribus percipe lachrymas meas. Complaceat tibi Domine vt eruas me. Domine ad adiuuandum me reſpice. Domine miſerere mei: Sana animam, quia peccaui tibi. Miſerere mei Deus, miſerere mei, Quoniam in te confidit anima mea. Domine auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Ne memineris Domine iniquitatum noſtrarum antiquarum, Citò D anticipent nos miſericordię tuæ, q. p. f. ſ. n. Adiuua nos Deus ſalutaris noſter, & propter gloriam nominis tui D. l. n. e. p. n. p. t. n. Ne tradas beſtijs animam confitentem tibi. Et animas pauperum tuorum n. o. i. f. Domine, tu ſcis inſipientiam meam. Et delicta mea à te non ſunt abſcondita. In multitudine miſericordiæ tuæ, Exaudi me in veritate ſalutis tuæ. Exaudi me Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua, Secundum multitudinem miſerationum tuarum reſpice in me. Ne auertas faciem tuam à puero tuo: Quoniam tribulor, velociter exaudi me. Intende animæ meæ, & libera eam. Propter inimicos meos eripe me. Domine vide humilitatem meam & laborem meum, Et dimitte omnia peccata mea. Ne perdas Domine cum impijs animam meam Et E cum viris ſanguinum vitam meam. Redime me Domine, & miſerere mei: Pes enim meus ſtetit in via recta. Clamaui ad te Domine, dixi, tu es ſpes mea: Portio mea in terra viuentium. Intende ad deprecationem meam, Quia humiliatus ſum nimis. Libera me à perſequentibus me, Quoniam conſortati ſunt ſuper me. Educ de tribulatione animam meam, & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos. Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat.

Poſt hæc dicat ſacerdos hanc orationem,

EXaudi Domine preces noſtras, & confitentium tibi parce peccatis, vt quos conſcientiæ reatus accuſat, indulgentia tuæ miſerationis abſoluat. Per,

Alia.

DA, quæſumus Domine, huic famulo tuo continuam purgationis ſuæ obſeruantiam pœnitendo gerere, vt hoc efficaciter implere valeat, gratia cum tuæ viſitationis & præueniat, & ſubſequatur. Per.

Alia.

PRæueniat hunc famulum tuum, quæſumus Domine, miſericordia tua, & omnes iniquitates eius celeri indulgentia deleantur. Per.

Alia.

ADeſto, Domine, ſupplicationibus noſtris, nec ſit ab hoc famulo tuo N. clementiæ tuæ longinqua miſeratio: ſana vulnera, eique remitte peccata, vt nullis iniquitatibus à te ſeparatus, tibi Domino ſemper valeat adhærere.

Alia.

DOmine Deus noſter, qui peccatis noſtris offenderis, ſatisfactione placaris, reſpice, quæſumus, ad hunc famulum tuum, qui ſe tibi peccaſſe grauiter confitetur: tuum eſt enim, ablutionem criminum dare, & veniam præſtare peccantibus, qui dixiſti pœnitentiam te malle quàm mortem: concede ergo Domine hoc, vt famulus tuus pœnitentiæ tibi excubias celebret, & correctis actibus ſuis, conferri ſibi à te ſempiterna gaudia gratuletur. Per.

Alia,

Exaudi, quæſumus, omnipotens Deus preces noſtras, quas in conſpectu pietatis tuæ effundere præſumimus, ſuppliciter deprecantes, vt famulum tuum in tua miſericordia confidentem benedicas, & omnia eius peccata dimittas, tuaq; eum protectione conſerues: vt poſſit tibi dignus fieri, & ad æternam beatitudinem valeat peruenire. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Adeſto Domine ſupplicationibus noſtris, & huius famuli tui confeſſionem benignus adſume, vt qui auxilium tuæ miſerationis implorat, & ſanctificationis gratiam percipiat, & quæ precatur obtineat.

Alia.

Precor Domine clementiæ, & miſericordiæ tuæ maieſtatem, vt famulo tuo peccata ſua confitenti, debita relaxare, & veniam præſtare digneris, & ei præteritorum criminum culpas indulgeas, qui humeris tuis ouem perditam reduxiſti, quique publicani preces confeſſione placatus exaudiſti: tu etiam huic famulo tuo N. placare, tu huius precibus benignus adſpira, vt in confeſſione placabili permaneat, fletus eius & petitio perpetuam clementiam tuam celeriter exoret, ſanctiſque altaribus & ſacramentis reſtitutus, ſpei rurſum æternæ ac cæleſti gloriæ mancipetur. Per.

Quibus dictis, iubeat ſacerdos pœnitentem ſurgere de terra. Sed & ipſe ſurgat de ſedili ſuo: &, ſi loco vel tempori congruit, eccleſiam ingreſſi & ſuper genua vel cubitos vterque innixus, decantent Pſalmos: Domine, ne in furore tuo. ſecundum. Benedic anima mea, primum. Vſque, renouabitur. Miſerere mei Deus. Vſque, dele iniquitatem meam. Deus in nomine tuo ſaluum me fac. Quid gloriaris, Vſque, Videbunt. Deinde Kyrie eleiſon & Pater noſter. Preces: Saluum fac ſeruum tuum Domine. Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum. Mitte ei Domine. Dehinc ſequitur Oratio.

DEus, cuius indulgentia cuncti indigent, memento famuli tui N. qui lubrica terreni corporis eſt fragilitate nudatus, quæſumus, da veniam confitenti, parce ſupplici: vt qui ſuis meritis accuſatur, tua miſeratione ſaluetur. Per. Miſſa poſt confeſſionem. Antiphona: De neceſſitatibus meis.

Oratio.

Omnipotens ſempiterne Deus, confitenti tibi huic famulo tuo pro tua pietate peccata relaxa, vt non plus ei noceat conſcientiæ reatus ad pœnam, quàm indulgẽtia tuæ pietatis proſit ad veniam. Per. &c. Lectio: Lauamini, mundi eſtote. Graduale: Saluum fac ſeruum tuum. Tract. Domine non ſecundum peccata. Euange. Duo homines aſcenderunt in templum. Offer. Miſerere mihi Domine ſecundum magnam. Secr.

A Præſta, quæſumus, omnipotens & miſericors Deus, vt hæc ſalutaris oblatio famulum tuum N. & à proprijs reatibus indeſinenter expediat, & ab omnibus tueatur aduerſis. Per. Comm. Deus, propitius eſto mihi peccatori. Poſt commun.

Omnipotens & miſericors Deus, qui omnem animam pœnitentem & confitentem magis vis emendare, quàm perdere, reſpice propitius ſuper hunc famulum tuum N. & per hæc ſacramenta quæ ſumpſimus, auerte ab eo iram indignationis tuæ, & dimitte ei omnia peccata ſua. Per. Hic mittendus eſt cinis ſuper caput pœnitentis, & dicendum:

Memento homo qui puluis es, & in puluerem reuerteris.
B Statimq; imponendũ cilicium, & dicẽdum: Contere cor tuum, & humilia animam tuam in cinere & cilicio. Cor enim humiliatum Deus non non deſpicit.

Sequitur Oratio.

Adſit, quæſumus Domine, huic famulo tuo inſpiratio gratiæ ſalutaris, quę cor eius fletuum vbertate reſoluat, ſicq; macerando conficiat, vt iracundiæ tuæ motus idonea ſatisfactione compeſcat. Per. Poſt hanc eijciendus eſt ab eccleſia, & tali modo increpandus.

Ecce eijceris hodie à ſinu matris tuæ ſanctæ eccleſiæ propter peccatum tuum, ſicut Adam primus homo eiectus eſt de paradiſo propter tranſgreſſionem ſuam. Sequitur reſponſio: In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, dixit Dominus ad Adam: cùm operatus fueris terram, non dabit fructus ſuos, ſed ſpinas & tribulos germinabit tibi.
C Ver. pro eo quòd obediſti voci vxoris tuæ plus quàm meæ, maledicta terra in opere tuo. Non dabit fructus ſuos. Eodem die fit collecta ad ſanctam Anaſtaſiam. Et in primis agitur benedictio cineris.

Omnipotens ſempiterne Deus, parce metuentibus, propitiare ſupplicantibus, & mittere digneris ſanctum Angelum tuũ de cælis, qui benedicat & ſanctificet hos cineres, vt ſint remedium ſalubre omnibus nomen ſanctum tuum humiliter implorantibus, ac ſemetipſos pro conſcientia delictorum ſuorum accuſantibus atq; ante conſpectum diuinæ clementiæ tuæ facinora ſua deplorantibus, vel ſereniſſimam maieſtatem tuam ſuppliciter obnixéq; flagitantibus, & præſta per inuocationem ſanctiſſimi nominis tui, vt quicunq; eos ſuper ſe adſperſerint, pro redemptione peccatorum ſuorum, corporis ſa-
D nitatem & animæ tutelam percipiant. Per.

Alia.

DEus, qui non mortem, ſed pœnitentiam deſideras peccatorum, fragilitatem conditionis humanę benigniſſime reſpice, & hos cineres, quos cauſa proferendæ humilitatis, atq; promerendę venię capitibus noſtris imponi decernimus, benedicere pro tua pietate digneris, vt qui nos cinerem eſſe: & ob prauitatis noſtræ meritum in puluerem reuerſuros cognoſcimus, peccatorum omnium veniam & præmia pœnitentibus repromiſſa, miſericorditer conſequi mereamur. Per.

Alia.

DEus qui humiliatione flecteris, & ſatisfactione placaris, aurem tuæ pietatis inclina precibus noſtris & capitibus ſeruorum tuorum horum cinerum ad-
E ſperſione attactis, effunde propitius gratiã tuæ benedictionis, vt eos & ſpiritu compunctionis repleas, & quæ iuſte poſtulauerint, efficaciter tribuas & conceſſa perpetua ſtabilitate, intactos manere decernas. Per. &c.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui Niniuitis in cinere & cilitio pœnitentibus indulgentiæ tuæ remedia præſtitiſti, concede propitius, vt ſic eos imitemur habitu, quatenus veniæ operimentum proſequamur. Per. Sequitur Antiph. Exaudi nos Domine: Saluum me fac Deus. Interim ponendi ſunt cineres ſuper capita, ſicut antiphona teſtatur: Immutemur habitu in cinere & cilicio, ieiunemus & ploremus ante Dominũ quia multũ miſericors

A muericors eſt dimittere peccata noſtra Deus noſter.

Sequitur oratio.

Concede nobis Domine præſidia militiæ Chriſtianæ ſanctis inchoare ieiunijs, vt contra ſpiritales nequitias pugnaturi, continentiæ muniamur auxilijs. Per. &c. Antiphonæ ad proceſſionem per viam cantandæ. Antiph. Iuxta veſtibulum & altare plorabunt ſacerdotes & Leuitæ miniſtri Domini, & dicent, Parce Domine, parce populo tuo, & ne diſſipes ora clamantium ad te Domine. Parce Domine, parce populo tuo, quem redemiſti Chriſte ſanguine tuo, vt non in æternum iraſcaris nobis. Reſp. Emendemus in melius. Verſ. Peccauimus cum patribus. His finitis, ſequuntur litaniæ. Dehinc Statio ad ſanctam Sabinam.

Denunciatio menſis primi, quarti, ſeptimi, & decimi.

B ANnua nobis eſt, dilectiſſimi, ieiuniorum celebranda feſtiuitas, quam menſis illius ſolennis curſus indicat. Quarta ergo & ſexta feria ſuccedente, ſolitis eandem conuentibus exequamur. Sabbatorum die lue ſacras acturi vigilias, vt per obſeruantiam competentem, Domino purificatis mentibus ſupplicantes, beatiſſimo Petro Apoſtolo ſoffragante, à præſentibus periculis exui mereamur pariter & futuri'.

Item inuitatio plebis de ieiunio menſis primi, quarti, ſeptimi, & decimi.

HAc hebdomada nobis menſis illius recenſenda ſunt ieiunia. Quapropter fidem veſtræ dilectionis hortamur, vt eadem quarta & ſexta feria ſolitis proceſſionibus exequentes, ſabbatorum diem vigilijs ſolennibus expleamus, quatenus apoſtolicis ſuffragantibus C meritis, propiotiationem Dei noſtri perſeuerantia debitæ ſeruituris obtineat.

Item denunciatio ieiuniorum menſis primi, &c.

IN anniuerſarij, fratres chariſſimi, ieiunij puritate, qua & corporis acquiritur & animæ ſanctitas, nos commonet illius menſis inſtaurata deuotio. Quarta ergo & ſexta feria ſolito conuenientes occurſu, offeramus Deo ſpiritale ieiunium. Die verò ſabbati apud beatum Petrum, cuius nos interceſſionibus credimus adiuuãdos, ſanctas vigilias Chriſtiana pietate celebremus, vt per hãc inſtitutionem ſaluiferam peccatorum ſordes, quas corporis fragilitate contraximus, ieiunijs & eleemoſynis abluamus, auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum patre & filio, &c.

Alia.

D ILlius menſis ieiunia in hac hebdomada nobis ſunt tenenda, ideoq; oramus ſanctam fidem veſtram, vt primi, quarti, ſeptimi, vel decimi ferias ieiunemus, quatenus diuinis inhærendo mandatis, propitiationem Dei noſtri perſeuerantia debitæ ſeruituos obtineamus.

De quatuor temporibus ieiuniorum primi, quarti, ſeptimi & decimi menſis.

IN primo menſe, quarta & ſexta feria, vel ſabbato in prima hebdomada ipſius menſis, primum ieiunium celebratur. Secundum temporis ieiunium in quarto menſe in ſecunda hebdomada ipſius menſis, quarta & ſexta feria vel ſabbato conſummatur. Tertium temporũ ieiunium ſeptimi menſis, id eſt, Septembris, tertia hebdomada ipſius menſis, quarta & ſexta feria vel ſabbato conſummatur. Quartum temporis ieiunium decimi E menſis, id eſt, Decembris, quarta hebdomada, quarta & ſexta feria vel ſabbato proximo ante Natalem Domini, completur. Et ſi vigilia Natalis in ſabbato euenerit, in antecedente hebdomada ſupra ſcriptum ieiunium die ſabbati celebratur. Quando duodecim lectiones leguntur, & cum Miſſis & oblationibus ipſa ieiunia conſummantur. Et tunc ſacri ordines in Eccleſia Romana de eis qui vocantur Cardinales, tradi conſueuerunt.

De Parochianis.

ET in ipſis quatuor ſupraſcriptis menſium temporibus, qualicunque die Dominus Apoſtolicus voluerit, ad ſacros ordines parochianos clericos per omnes eccleſias, ſi neceſſitas fuerit, benedicit.

A *Et hic eſt ordo:*

IN ſabbato, hora tertia, vel quali hora voluerint, primo ingreditur pontifex, ſeu ſacerdos, ſeu Leuitæ in ſacrarium, & induunt ſe veſtimentis religioſis, cum quibus debent celebrare Miſſarum ſolennia, canente interim clero anophonam ad introitum ad ipſum diem pertinentem. Ipſa finita dicunt Kyrie eleiſon. Deinde pontifex dicit, Oremus: Diaconus, Flectamus genua, Et vt ſurrexerint, dicit: Leuate. Proſequitur ſacerdos orationem primam, ſicut in ſacramentario continetur. Sequitur lectio, & tunc pronunciat lector lectionem lib. & legit. Deinde Reſp. Inde dicat ſacerdos, Oremus Diaconus vt ſupra. Et dicit orationem ſacerdos poſt primam lectionem, & ſuper vnamquamq; lectionem ſicut ſuperius. Expleta autem lectione, quæ eſt Danielis Prophetę, B canunt benedictionem. Et dum benedictio canitur, qui ordinandi ſunt, ſtent in pogio ſub gradibus. Et tunc deſcendens ad eos Archidiaconus, reueſtit eos. Si enim diaconi ordinandi ſunt, dat eis orarios & Dalmaticas: Si verò presbyteri, Orarios & planetas. Porrò Orarij qui dandi ſunt, per illam noctem ſuper altare ſint repoſiti, & de altari ab archidiacono tollantur, & ipſe ſuper eorum colla ponat. Benedictione completa, incipit clerus litaniam, & dum ipſa canitur, qui ordinandi ſunt, ante altare ſemper proſtrati iaceant, adſtante ſuper eos pontifice inclinato capite ad altare. Litania verò finita, ſurgens pontifex aſcendit ad altare vel ad ſedem, & ſtans verſus ad Orientem, conſecrat illos. Finita conſecratio- C ne, benedictóque incenſo, diaconus imponit Euangelium. Poſtea Miſſa celebratur ordine ſuo. Oratio poſt communionem non habetur ſuper populum in menſe primo, quia iſtud frequenter circa noctem Dominicam ſolet fieri, in qua minimè genu flectitur.

Incipit ordo vel denunciatio ſcrutinij ad electos quod tertia hebdomada in Quadrageſima, ſecunda feria, nunciatur.

SCrutinij diem, dilectiſſimi fratres, quo electi noſtri diuinitus inſtruantur, imminere cognoſcitis, ibidemque ſolita deuotione ſuccedente, ſequenti quarta feria, circa horam tertiam conuenire dignemini, vt cæleſte myſterium, quo diabolus cum ſua pompa deſtruitur, & ianua regni cæleſtis aperitur, inculpabili, Domino iuuante, miniſterio peragere valeamus. Per.

In quarta hebdomada Quadrageſimæ, & in quarta feria, varietas eſt per adiectionem vnius lectionis & vnius D reſponſorij. Prima enim lectio Ezechielis Prophetæ ita inchoat: Hæc dicit Dominus Deus: Sanctificabo nomen meum magnum. Gra. Venite filij. Verſ. Accedite. II. Lectio Eſaiæ Prophetæ. Hæc dicit Dominus: Lauamini, mundi eſtote. Gra. Beata gens. Verſ. Verbo Domini cæli firmati ſunt. Vt autem ad eccleſiam venerint, ſicut diximus, quarta feria, hora tertia, ſcribantur nomina infantum, vel eorum qui ipſos ſuſcepturi ſunt, & diaconus clamet, dicens: Catechumeni procedant. Et vocentur ipſi infantes ab acolyto in eccleſiam per nomina vel ordinem, ſicut ſcripti ſunt, ita dicendo, ille puer, & ſic per ſingulos ſtatuãtur maſculi ſeorſum ad dextram partem: Illa virgo, & ſic per ſingulas ſtatuantur fœminæ ſeorſum ad ſiniſtram partem.

Memorata quarta feria, apud cultores eccleſiæ, In apertione aurium dicitur.

E Eadem die agitur ſcrutinium tertium, quod maximum eſt inter ſeptem ſcrutinia.

Eadem die tanguntur aures & nares catechumenorum, digitis presbyterorum.

Eadem die inſtruuntur de auctoribus & initijs quatuor Euangeliorum.

Eadem die percipiunt orationem Dominicam, & ſymbolum ad reddendum in ſabbato S. Paſchæ.

Item benedictio cineris ad eos, qui ſcrutinia ſunt habituri, & baptizari deſiderant.

EXorcizo te cinis in nomine Dei patris omnipotentis, & Ieſu Chriſti filij eius, & Spiritus ſancti, qui te per ignẽ in fauillam conuerti præcepit: vt ſicut iuſſione

Dei per ſanctum famulum eius Moyſen cinis vitulæ in populo adſperſus, omnem congregationem Iſraël ſanctificauit, ita tu exorcizatos in nomine S. Trinitatis, adſperſus in eis, qui ſeruitura ſunt habituri, eos ſanctifices, vt diabolus non lateat, ſed manifeſtetur atque expellatur, vt puri & ſinceri inueniantur. Per.

Alia.

TE item petimus & rogamus omnipotens pater, vt ſicut Niniuitarum populus ad prædicationem Ionæ prophetæ miſericordiam tuam Domine exorantes, ſuorum veniam meruerunt conſequi peccatorum: ita & hi, qui ad tuam gratiam percipiendam venire deſiderant, amputatis carnalibus maculis per ſacri baptiſmatis regenerationem, ſuorum finem conſtituant vitiorum. Per. Tunc ſpargat cineres ſuper eos, qui ſeruitia ſunt habituri. Hoc expleto, tangat presbyter ſingulorum nares de ſputo oris ſui, & dicat vnicuique ad aurem dextram, Epheta, quod eſt, ad aperire: Ad nares, in odorem ſuauitatis. Ad ſiniſtram, Tu autem effugare diabole, appropinquabit enim iudicium Dei. Tunc imprimis inuocato nomine infantis, presbyter dicat:

Abrenuncias ſatanæ? Reſp. Abrenuncio. Et omnibus operibus eius? Reſponſ. Abrenuncio. Et omnibus pompis eius? Reſp. Abrenuncio.

Deinde dicat: Credis in Deum patrem omnipotentē, creatorem cęli & terræ? Reſp. Credo. Credis & in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, Dominum noſtrum, natum & paſſum? Reſp. Credo. Credis & in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam Catholicam, ſanctorum communionem, remiſſionem peccatorum, carnis reſurrectionem, & vitam æternam? Reſp. Credo.

Tunc exufflet in faciem tribus vicibus, dicens: Exi immunde ſpiritus, & da locum Spiritui ſancto paracleto.

Et tunc primitus faciat presbyter in ſingulorum frontibus crucem cum pollice, ita dicendo:

In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Et imponens manum ſuper capita eorum, dicat:

Omnipotens ſempiterne Deus, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, reſpicere dignare ſuper hūc famulum tuum N. quem ad rudimenta fidei vocare dignatus es, omnem cæcitatem cordis ab eo expelle, diſrūpe omnes laqueos ſatanæ, quibus fuerat colligatus. Aperi ei Domine ianuā pietatis tuæ, vt ſigno ſapientiæ tuæ imbutus, omniū cupiditatum fœtoribus careat, & ad ſuauem odorem præceptorum tuorum, lætus tibi in eccleſia tua deſeruiat, & proficiat de die in diem, vt idoneus efficiatur accedere ad gratiam baptiſmi tui percepta medicina. Per.

Item ſuper fœminas faciat ſimiliter, & poſteà benedicat ſalem hoc modo:

Exorcizo te creatura ſalis in nomine Dei patris omnipotentis, & in charitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in virtute Spiritus ſancti. Exorcizo te per Deum viuum, per Deum verum, qui te ad tutelā humani generis procreauit, & populo venienti ad credulitatem, per ſeruos ſuos conſecrari præcepit. Proinde rogamus te Domine Deus noſter, vt hæc creatura ſalis in nomine ſanctæ Trinitatis efficiatur ſalutare ſacramentum ad effugādum inimicum: quam tu Domine ſanctificando ſanctifices, benedicendo benedicas, vt fiat omnibus accipientibus perfecta medicina, permanens in viſceribus eorum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui venturus.

Et mittat in ora infantum de ipſo ſale, per ſingulos dicendo:

Accipe ſalem ſapientiæ, propitiatus in vitam æternam. Sequitur Oratio:

Deus patrum noſtrorum, Deus vniuerſæ conditor veritatis, te ſupplices exoramus, vt hos famulos tuos reſpicere digneris propitius, vt hoc primum pabulum ſalis guſtantes, non diutius eſurire permittas, quo minus cibo expleantur cæleſti, quatenus ſint ſemper nomini tuo ſeruientes: perduc eos ad nouæ regenerationis lauacrum, vt cum fidelibus tuis promiſſionum tuarū æterna præmia conſequi mereantur. Tunc dicat diaconus: Catechumeni recedant. Inde verò exeant foras eccleſiam,
A expectantes horā quando reuocentur. Tunc primùm incipiat clerus antiphonam ad introitum: Dum ſanctificatus fuero in vobis, congregabo vos de vniuerſis terris, & effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & dabo vobis ſpiritum nouum. Pſal. Confitemini Domino & inuocate. Qua finita, dicat presbyter hanc orationem:

DA quæſumus Domine electis noſtris, vt ſanctis edocti myſterijs, & renouentur fonte baptiſmatis, & inter eccleſiæ tuæ membra numerentur. Per.

Alia.

DA quæſumus Domine electis noſtris digne & ſapienter ad confeſſionem tuæ laudis accedere, vt dignitati priſtinæ, quā originali tranſgreſſione perdiderāt,
B per tuam gratiam reformentur. Per. Et poſteà ſedeat in ſede ſua, & dicat diaconus: Catechumeni procedant. Et vocentur infantes ab acolyto per nomina vel ordinem, vt ſcripti ſunt, & ſtatuantur vt prius. Et poſtmodum admoneantur à diacono ita: Orate electi, flectite genua. Et poſtquàm orauerint, dicat: Leuate, complete orationem veſtram, & dicite, Amen. Et reſpondeant omnes, Amen. Item dicat diaconus: Signate illos, accedite ad benedictionem: Et ſignent illos infantes in frontibus eorum patrini vel matrinæ cum pollicibus ſuis, dicendo: In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Tunc veniat acolytus, iterum faciēs crucem in frontibus ſingulorum, ita dicendo: In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Et imponat manum ſuper eos excelſa voce, his verbis.

DEus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, Deus qui
C Moyſi famulo tuo in monte Sinaï apparuiſti, & filios Iſraël de terra Ægypti eduxiſti, deputans ei angelū pietatis tuæ, qui cuſtodiret eos die ac nocte, te quæſumus Domine, vt mittere digneris ſanctum angelum tuum, vt ſimiliter cuſtodiat & hunc famulum tuum, N. & perducat eum ad gratiam baptiſmi tui. Ergo maledicte diabole recognoſce ſententiam tuam, & da honorem Deo viuo & vero, da honorem Ieſu Chriſto filio eius, & Spiritui ſancto, & recede ab his famulis Dei, quia iſtos ſibi Deus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus ad ſuam ſanctam gratiam & benedictionem fontémq; baptiſmatis vocare dignatus eſt. Et hoc ſignum ſanctæ crucis, quod nos frontibus eorum damus, tu maledicte diabole nunquam audeas violare.

D Et vertat ſe ad fœminas, & faciat crucem in frontibus earum, vt ſuperius, & imponat manum ſuper capita ſingularum: dicendo.

DEus cæli, Deus terræ, Deus angelorum, Deus archangelorum, Deus prophetarum, Deus martyrum, Deus confeſſorum, Deus virginum, Deus omnium bene viuentium, Deus cui omnis lingua confitetur, & omne genu flectitur cæleſtium, terreſtrium & infernorum, te inuoco Domine, vt hanc familiam tuam N. perducere digneris ad gratiam baptiſmi tui. Per. Ergo maledicte diabole.

Et annunciat diaconus, dicens: Orate electi, Flectite genua, & reliqua. Et ſignant patrini vt prius, & ſequitur alius acolytus, vt ſuper maſculos faciat crucem, ſicut prius fecit, & imponens manum ſuper eos, dicit:

E AVdi maledicte ſatanas, adiuratus per nomē æterni Dei, & Saluatoris noſtri filij eius, cum tua victus inuidia tremens, gemenſq; diſcede. Nihil tibi ſit commune cum ſeruo Dei N. iam cæleſtia cogitanti, renunciaturo tibi ac ſæculo tuo, & beata immortalitate victuro. Da ergo honorem aduenienti Spiritui ſancto, qui ex ſumma cæli arce deſcendens, proturbatis fraudibus tuis, diuino fonte purgatum pectus id eſt, ſanctificatum Deo templum & habitaculum perficiat, & ab omnibus penitus noxijs præteritorum criminum liberatus ſeruus Dei N. gratias perenni Deo referat ſemper, & benedicat eius ſanctum nomen in ſæcula ſæculorum. Amen. Item ſuper fœminas ſimiliter faciens crucem, imponit manum ſuper eas, dicens.

Deus

DEus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, Deus qui tribus Iſraël monuiſti, & Suſannam de falſo crimine liberaſti, te ſupplex deprecor Domine, vt liberes hanc famulam tuam N. & perducere eam digneris ad gratiam baptiſmi tui. Ergo maledicte.

Item diaconus dicit: Orate electi, & reliqua. Et ſignant patrini, vel matrinæ, vt ſuperius. Inde tertius acolytus facit crucem in frontibus puerorum, ſicut antenior fecit, & imponit manum ſuper capita eorum dicendo.

Exorcizo te immunde ſpiritus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vt exeas & recedas ab hoc famulo Dei N. ipſe enim tibi imperat maledicte damnate, qui pedibus ſuper mare ambulauit, & Petro mergenti dexteram porrexit. Ergo maledicte. Item ſuper fœminis faciens crucem vt prius, imponit manum ſuper capita earum, dicendo: Exorcizo te, immunde ſpiritus, per Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, vt exeas & recedas ab hac famula Dei N. Ipſe enim tibi imperat maledicte damnate, qui cæco nato oculos aperuit, & quatriduanum Lazarum de monumento ſuſcitauit. Ergo maledicte. Et admonet diaconus. Orate electi, & reliqua, ſicut antea. Et ſignant patrini, ſicut prius. Tunc presbiter accedit, faciens crucem in ſingulorum frontibus, ſicut prius, & imponit manum ſuper capita ipſorum, dicens hanc orationem

ÆTernam ac iuſtiſſimam pietatem tuam deprecor Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus luminis & veritatis, ſuper hunc famulum tuum N. vt digneris eum illuminare lumine intelligentiæ tuæ. Munda eum & ſanctifica, da ei ſcientiam veram, vt dignus efficiatur accedere ad gratiam baptiſmi tui. Teneat firmam ſpem, conſilium rectum, doctrinam ſanctam, vt aptus ſit ad precipiendam gratiam baptiſmi tui: Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & ſæculum per ignem. Item facit idipſum ſuper fœminas, ſimiliter dicens ipſam orationem: Æternam ac iuſtiſſimam. Iſtis omnibus conſummatis, iterum admonentur à diacono ita, Orate electi, flectite genua. Et poſt paululum dicit, Leuate: Complete orationem veſtram in vnum, & dicite, Amen. Reſpondentibus autem, Amen, iterum dicit: Signate illos, ſtate cum diſciplina & ſilentio, audientes attente. Et ſignant patrini vt prius. Inde reuertitur ſacerdos ad ſedem ſuam, & legitur lectio Ezechielis Prophetæ.

Hæc dicit Dominus, Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri. Et auferam cor lapideum de carne veſtra & dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum ponam in medio veſtri; & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini, & habitabitis in terra, quam dedi patribus veſtris. Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum, & ſaluabo vos ex vniuerſis inquinamentis veſtris, dicit Dominus omnipotens. Sequitur reſponſorium grad. Aſpiciam vos, & creſcere faciam. Poſtea admonentur à diacono ita: Catechumeni recedant: Si quis catechumenus eſt, recedat: Omnes catechumeni recedant foras. Et egrediuntur de eccleſia ipſi electi, expectantes pro foribus vſque dum completa fuerint Miſſarum ſolemnia. Deinde legitur Euangelium ſecundum Matthæum:

IN illo tempore, Reſpondens Ieſus, dixit: Confiteor tibi pater, Domine cœli & terræ, qui abſcondiſti hæc a ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Ita pater, quoniam ſic fuit placitum ante te. Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Et nemo nouit filium niſi pater, neque patrem quis nouit niſi filius, & cui filius voluerit reuelare. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Et offeruntur oblationes à parentibus, vel ab his qui ipſos ſuſcepturi ſunt, & ponit ipſas ſacerdos ſuper altare, & dicit orationem ſecretam.

SACRETA.

Miſeratio tua, Deus, ad hæc percipienda myſteria famulos tuos N. quæſumus & prouehat competenter, & deuota conuerſatione perducat. Per. Infra canonem vbi dicit Memento Domine famulorum famularumque tuarum, qui electos tuos ſuſcepturi ſunt ad ſanctam gratiam baptiſmi tui, recitantur nomina virorum ac mulierum, qui ipſos ſuſcepturi ſunt infantes. Item infra Agendam.

Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, ſed &
B cunctæ familiæ tuæ quæſumus Domine vt placatus accipias, quam tibi offerimus pro famulis & famulabus tuis, quos ad æternam vitam, & beatum gratiæ tuæ donum eligere atque vocare dignatus es. Hoc expleto, recitantur nomina electorum. Poſtquam recitata fuerint, dicat:

Hos Domine fonte baptiſmatis innouandos ſpiritus tui munere ad ſacramentorum tuorum plenitudinem poſcimus præparari iubeas, dieſque noſtros in tua pace diſponas, &c. Poſt comm.

Adeſto Domine, quæſumus, noſtræ redemptionis effectibus, vt quos ſacramentis æternitatis inſtituis, eoſdem protegas dignanter aptandos. Per.

Super populum.

Suppliciter Domine ſacra familia munus tuæ miſe-
C rationis expectat, concede quæſumus, vt quid te iubente deſiderat, te largiente percipiat. Per. Finitis vero Miſſarum ſolemniis, communicent præter ipſos infantes. Deinde annunciat presbyter, vt in ipſa hebdomada reuertantur ad ſcrutinium, ita dicendo: Die ſabbati veniente, colligite vos temporius ad eccleſiam illam, vel illam. Venientes autem omnes ad ipſum diem, ſicut eis denunciatum fuit faciunt ipſum ſcrutinium, & Miſſam per omnem ordinem, ſicut ſuperius ſcriptum eſt Miſſa hebdomada quarta, quæ pro ſcrutinio ſecundo celebratur.

Omnipotens ſempiterne Deus, eccleſiam tuam ſpiritali fœcunditate multiplica, vt qui ſunt generatione terreni, fiant regeneratione cœleſtes. Per Dominum
D noſtrum.

SECRETA.

Remedij ſempiterni munera Domine lætantes offerimus, ſuppliciter exorantes, vt eadem nos & digne venerari, & pro ſaluandis congruenter exhibere perficias. Per.

Infra canonem, vt ſupra, poſt commun.

Tu ſemper quæſumus, Domine tuam attolle benedignus familiam, tu diſpone correctam, tu propitius tuere ſubiectam, tu guberna perpetua bonitate ſaluandam. Per. Super populum.

Tu famulis tuis, quæſumus, Domine bonos mores placatus inſtitue: tu eis, quod tibi placitum ſit dignanter infunde, vt & digni ſint, & tua valeant beneficia promereri. Per.

Interim annunciat presbyter, qualem diem voluerit
E in ſequenti hebdomada, quæ eſt ab initio quadrageſimæ quarta, ita dicendo: Illa feria veniente, colligite vos temporius ad eccleſiam illam, qualem eis denunciauerit. Et vt venerint ad eccleſiam die qua eis fuerit denunciatum, clamat diaconus, dicens: Catechumeni procedant. Et vocantur infantes ab acolyto per nomina vel ordinem, vt prius.

Oratio ad Miſſam hebdomada quinta, quæ pro ſcrutinio tertio celebratur in aurium apertione.

Concede Domine electis noſtris, vt ſanctis edocti myſteriis, & renouentur fonte baptiſmatis, & inter eccleſiæ tuæ membra numerentur.

Et faciunt ſcrutinium per omnia, ſicut per illos prio.

res duos dies fecerunt, vſque ad id, vbi dicit: Signate illos, State cum diſciplina & ſilentio. Et tunc leguntur duæ lectiones in aurium apertionem.

Lectio Eſaiæ Prophetæ.

HÆc dicit Dominus: Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in craſſitudine anima veſtra. Inclinate aurem veſtram, & venite ad me: audite, & viuet anima veſtra. Et feriam vobiſcum pactum ſempiternum, miſericordias Dauid fideles. Ecce teſtem populis dedi eum, ducem & præceptorem gentibus: Ecce gentem quam neſciebas, vocabis: & gentes quæ te non cognouerunt, ad te current propter Dominum Deum tuum, & ſanctum Iſraël, quia glorificauit te. Quærite Dominum dum inueniri poteſt, inuocate eum dum prope eſt. Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad Dominum, & miſerebitur eius, & ad Deum noſtrum, quoniam multus eſt ad ignoſcendum. Sequitur Reſp. Gra. Venite filij. Item alia lectio. Ad Coloſſ. cap. 3.

FRatres: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum, eum, qui renouatur in agnitionem ſecundum imaginem eius, qui creauit eum, vbi non eſt Gentilis & Iudæus, circuncisio & præputium: Barbarus & Scytha, ſeruus & liber, ſed omnia & in omnibus Chriſtus. Induite vos, ſicut electi Dei, ſancti & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam, ſupportantes inuicem, & donantes vobiſmetipſis, ſi quis habet aduerſus aliquem querelam. Sicut Dominus donauit vobis, ita & vos. Super omnia autem hæc, charitatem habentes quod eſt vinculum perfectionis. Et pax Chriſti exultet in cordibus veſtris, in qua vocati eſtis in vno corpore. Et grati eſtote. Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter, in omni ſapientia docentes, & commonentes voſmetipſos pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritalibus, in gratia cantantes in cordibus veſtris Domino. Omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu, gratias agentes Deo, & patri per ipſum. Sequitur reſpon. Grad. Beata gens cuius eſt Dominus. Inde vero procedunt quatuor diaconi de ſacratio cum quatuor libris Euangeliorum præcedentibus eos doobus candelabris cum thoribulo & incenſo, & ponunt ipſa Euangelia ſuper quatuor angulos altaris, & antequam aliquis eorum legat, tractet preſbyter his verbis

APerturi vobis filij chariſſimi Euangelia, id eſt, geſta diuina, prius ordinem inſinuare debemus quid ſit Euangelium, & vnde deſcendat, & cuius in eo verba ponantur, & quare quatuor ſint, qui hæc ſcripſerunt, vel qui ſint ipſi quatuor, qui diuino ſpiritu annunciante, à propheta ſignati ſunt: ne forte ſine hac ordinatione vel cauſa ſtuporem vobis in mentibus relinquamus. Et quia ad hoc veniſtis, vt aures vobis aperiantur, ne incipiat vobis ſenſus veſter obtundi, Euangelium dicitur propriè bona annunciatio, quæ vtique annunciatio eſt Ieſu Chriſti Domini noſtri. Deſcendit autem Euangelium ab eo, quod annunciet & oſtendat, quod is, qui per prophetas ſuos loquebatur, venit in carne ſicut ſcriptum eſt: Qui loquebatur, ecce adſum. Explicantes autem breuiter quid ſit Euangelium, vel qui ſint hi quatuor, qui per prophetam ante monſtrati ſunt, nunc ſua quæque nomina ſingulis adſignemus indiciis. Ait enim Propheta Ezechiel: Et ſimilitudo vultus eorum vt facies hominis, & facies leonis à dextris illius, & facies vituli, & facies aquilæ à ſiniſtris illius. Hos quatuor has figuras habentes, Euangeliſtas eſſe non dubium eſt. Sed nomina eorum qui Euangelia ſcripſerunt, hæc ſunt, Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes. His expletis, annunciat diaconus, dicens: State cum ſilentio audientes intentè. Et tunc accipiens vnus diaconus deſuper angulo primo altaris ſiniſtro librum Euangeliorum, præcedentibus ante eum duobus candelabris cum thuribulis, aſcendit ad legendum, & dicit: Dominus vobiſcum.

Reſpon. Et cum ſpiritu tuo.

A Initium ſancti Euangelij ſecundum Matthæum:

LIber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham. Abraham genuit Iſaac. Iſaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam & fratres eius. Iudas autem genuit Phares & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Eſrom. Eſrom autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naaſon. Naaſon autem genuit Salmum. Salmum autem genuit Boos de Rahab. Boos autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Ieſſe. Ieſſe autem genuit Dauid Regem. Dauid autem Rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abia. Abia autem genuit Aſa. Aſa autem genuit Ioſaphat. Ioſaphat autem
B genuit Ioram. Ioram autem genuit Oziam. Ozias autem genuit Ioathan. Ioathan autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manaſſen. Manaſſes autem genuit Amon. Amon autem genuit Ioſiam. Ioſias autem genuit Iechoniam & fratres eios in tranſmigratione Babylonis. Et poſt tranſmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliachim. Eliachim autem genuit Azor. Azor autem genuit Sadoch. Sadoch autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Ioſeph virum Mariæ: de qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus. Omnes ergo generationes
C ad Abraham vſque ad Dauid, generationes quatuordecim, Et à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim. Et à tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum, generationes quatuordecim; Chriſti autem generatio ſic erat: Cum eſſet deſponſata Mater Ieſu Maria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu Sancto. Ioſeph autem vir eius cum eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis ei, dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea ortum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à
D peccatis eorum.

Et poſtquam legerit, ſubdiaconus ſuſcipit de eo ipſum Euangelium ſuper linteum, & portat in ſacrarium. Et tractet iterum preſbyter his verbis:

FIlij chariſſimi, ne diutius vos teneamos, exponemus vobis, quam rationem, quam figuram vnuſquiſque in ſe teneat, & quare Matthæus in ſe figuram hominis habeat, quia in initio ſuo nihil aliud egit, niſi natiuitatem Saluatoris pleno ordine generationis enarrat. Sic enim cœpit. Liber generationis Ieſo Chriſti filij Dauid. Videtis quia non immerito huic hominis ad ſignata eſt perſona, quando ab hominis natiuitate initium comprehendit; nec immerito, vt diximus, huic myſterio deſignata eſt Matthæi perſona. His expletis, dicit diaconus vt ſupra: State cum diſciplina & ſilentio, audientes inten-
E te. Iterum accipit alter diaconus deſuper ſiniſtro angulo altaris alium librum Euangelij, præcedentibus ſimiliter duobus candelabris, & legit: Initium ſancti Euangelij ſecundum Marcum: Initium Euangelij Ieſu Chriſti filij Dei, ſicut ſcriptum eſt in Eſaia Propheta:

ECce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qoi præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. Fuit Ioannes in deſerto baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Et egrediebatur ad illum omnis Iudææ regio, & Hieroſolymitæ vniuerſi & baptizabantur ab illo in Iordane flumine, confitentes peccata ſua. Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius.

Et

Et locuſtas & mel ſylueſtre edebat, & prædicabat dicẽs: Venit fortior me, poſt me, cuius non ſum dignus procumbens ſoluere corrigiam calceamentorum eius. Ego baptizo vos in aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu ſancto. Poſtmodum proſequitur presbyter iſtis verbis.

MArcus Euangeliſta, leonis gerens figuram, à ſolitudine incipit, dicens: Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, ſiue quia regnat inuictus. Huius leonis multifaria inueniemus exempla, vt non vacet dictum illud, Iuda filius meus, catulus leonis, de germine mihi aſcendiſti: recumbens dormiuit vt leo, & ſicut catulus leonis, quis excitabit eum? Iſtis expletis, dicit diaconus vt ſupra State cum ſilentio audientes intentè. Et accipit diaconus tertius deſuper tertio angulo dextro altaris tertium librum, & legit: Initium S. Euangelij ſecundum Lucam.

FVit in diebus Herodis regis ſacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia, & vxor illi de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Erãt autem iuſti ambo ante Dominum, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini ſine querela. Et non erat illis filius, eo quod eſſet Elizabeth ſterilis & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis. Factum eſt autem cum ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ ante Deum, ſecundum conſuetudinem ſacerdotij, ſorte exiit vt incenſum poneret, ingreſſus in templum Domini. Et erat omnis multitudo populi orans foris hora incenſi. Apparuit autem illi Angelus Domini, ſtans à dextris altaris incenſi. Et Zacharias turbatus eſt videns, & timor irruit ſuper eum. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua. Et vxor tua Eliſabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem. Et erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino, & vinum & ſiceram non bibet. Et Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ, & multos filiorum Iſraël conuertet ad Dominum Deum ipſorum. Et ipſe præibit ante illum in ſpiritu & virtute Heliæ, vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam. Et tractet Presbyter his verbis:

Lucas euangeliſta vituli ſpeciem geſtat, ad cuius inſtar Saluator noſter eſt immolatus. Hic enim Chriſti Euangelium locuturus, ſic cœpit de Zacharia & Elizabeth, de quibus Ioannes Baptiſta in ſumma natus eſt ſenectute: Et ideo Lucas vitulo comparatur, quia duo cornua, duo teſtamenta: & quatuor pedum vngulæ, quatuor euangelia quaſi tenera firmitate naſcentia, in ſe pleniſſime contineant. Iſtis expletis, iterum annunciat diaconus, vt ſupra: State, cum ſilentio audientes intente. Et accipit diaconus deſuper quarto angulo dextro altaris, quartum librum & legit: Initium ſancti euangelij ſecundum Ioannem.

IN principio erat verbum, & verbum erat apud Deũ, & Deus erat verbũ. Hoc erat in principio apud Deũ. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil: quod factum eſt, in ipſo vita erat. Et vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Nõ erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognouit. In propria venit & ſui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. Plenum gratiæ & veritatis.

Iterum proſequitur presbyter his verbis:

A IOannes euangeliſta habet ſimilitudinem aquilæ, eo quod nimis alta petierit. Ait enim, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deũ, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Et Dauid dicit de perſona Chriſti, Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua, id eſt, Ieſu Chriſti Domini noſtri, qui reſurgens à mortuis, aſcendit ad cœlos. Vnde iam vobis conceptus prægloriatur eccleſia, omnes feſtiuitates veterum ad noua tendere Chriſtianæ legis exordia, vt adueniente die venerabilis Paſchæ, lauachro baptiſmatis renaſcentes, ſicut omnes ſancti, mereamini fidele munus infantiæ, à Chriſto Domino noſtro percipere qui viuit & regnat Deus.

Et dicit præfationem ſymboli.

Dilectiſſimi nobis accepturi ſacramenta baptiſmatis,
B & in nouam creaturam ſancti Spiritus procreandi, fidem qua credentes iuſtificandi eſtis toto corde concipite, & animis veſtris vera conuerſatione mutatis ad Deum, qui mentium veſtrarum illuminator eſt: accedite, ſuſcipiẽtes euangelici ſymboli ſacramentum, à Domino inſpiratum, ab Apoſtolis inſtitutum. Cuius pauca quidem verba ſunt, ſed magna myſteria. Sãctus enim Spiritus, qui magiſtris eccleſiæ iſta dictauit, tali eloquio, taliq; breuitate ſalutiferam condidit fidem, vt quod credendum vobis eſt, ſemperque profitendum, nec intelligentiam poſſit latere, nec memoriam fatigare. Intentis itaque animis ſymbolum diſcite, & quod vobis ſicut accepimus, tradimus non alicui materiæ, quæ corrumpi poteſt, ſed paginis veſtri cordis aſcribite. Confeſſio itaque fidei quam ſuſcepiſtis, hoc inchoatur exordio: Ipſa expleta, accipiẽs
C acolytus vnum ex ipſis infantibus maſculum, & tenens in ſiniſtro brachio, ponit manum ſuper caput eius dexteram, & interrogat eum presbyter Græcè dicens: ποίᾳ γλώσσῃ ὁμολογοῦσι τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Et reſpondet acolytus, ἑλληνιστί. Iterum dicit presbyter: ἀνάγγειλον τὴν πίστιν αὐτῶν πῶς πιστεύουσι, Et dicit acolytus ſymbolum Græcè decantando his verbis:

ΠΙστεύω εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων, καὶ ἀοράτων. Καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτὸς, θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ: γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί· δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου
D καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος: Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, καὶ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν, καὶ μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

Hoc expleto, vertit ſe ad fœminas, & facit ſimiliter. Iterum acolytus alter accipiens ex ipſis infantibus maſculum vnum, & tenens in ſiniſtro brachio, ponit ma-
E num dextram ſuper caput ipſius, & interrogat eum presbyter Latinè, qua lingua confiteatur Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Et reſpondet acolytus, Latina. Iterum dicit presbyter; Annuncia fidem ipſorum qualiter credant. Et ponens manum acolytus ſuper caput infantis, dicit Symbolum Latinè decantando his verbis:

CRedo in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, viſibilium omnium, & inuiſibilium: & in vnum Dominum Ieſum Chriſtum, filium Dei vnigenitum, & ex patre natum ante omnia ſecula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt: qui propter nos ho-

mines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt de ſpiritu ſancto ex Maria Virgine, & homo factus eſt, crucifixus etiam pro nobis ſub Pontio Pilato, paſſus & ſepultus eſt, & reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas, Aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram Patris, & iterum venturus eſt cum gloria iudicare viuos & mortuos, cuius regni non erit finis: & in Spiritum ſanctum Dominum, & viuificantem, qui ex patre filioque procedit, qui cum patre & filio ſimul adoratur, & conglorificatur, qui locutus eſt per prophetas: & vnam ſanctam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam. Confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum: & expecto reſurrectionem mortuorum, & vitam futuri ſæculi: Amen.

Hoc finito, iterum accipit alter acolytus ex ipſis infantibus fœminam, ſicut ſupra. Et interrogat presbyter ſicut antea, & ipſe acolytus cantat ſymbolum, ſicut ſupra ſcriptum eſt. Hoc expleto, loquitur presbyter his verbis: Hæc ſumma eſt dilectiſſimi nobis fidei noſtræ, hæc verba ſunt ſymboli, non ſapientiæ humanæ ſermone facta, ſed veræ diuinitatis ratione diſpoſita. Quibus comprehendendis atque ſeruandis, nemo non idoneus, nemo non aptus. Hic Dei Patris & Filij vna æqualitas pronunciatur atque poteſtas: Hic vnigenitus Dei de Maria Virgine, & Spiritu ſancto ſecundum carnem natus oſtenditur. Hic eiuſdem Crucifixio & ſepultura, ac die tertia reſurrectio prædicatur. Hic aſcenſio ipſius ſuper cœlos, & conſeſſio in dextera paternæ maieſtatis agnoſcitur, venturuſque ad iudicandos viuos & mortuos declaratur. Hic Spiritus ſanctus in eadem, qua pater & filius, Deitate indiſcretus accipitur. Hic poſtremo Eccleſiæ vocatio, peccatorum remiſſio, & carnis reſurrectio perdocetur. Quæ breuiſſima plenitudo ita debet veſtris cordibus inhærere, vt omni tempore præſidio huius confeſſionis vtamini. Inuicta eſt enim talium armorum poteſtas, & contra omnes vobis inſidias diaboli tanquam bonis Chriſti militibus profutura. Diabolus qui hominem tentare non deſiſtit munitos vos hoc ſymbolo ſemper inueniat, vt deuicto aduerſario, cui renunciaſtis, gratiam Domini incorruptam & immaculatam vſque in finem, ipſo quem confitemini protegente, ſeruetis: vt in quo peccatorum remiſſionem accipitis, in eo gloriam reſurrectionis habeatis. Ergo dilectiſſimi præfatum ſymbolum fidei Catholicæ in præſenti cognouiſtis, nunc euntes edocemini; nullo mutato ſermone. Potens eſt enim Dei miſericordia, quo & vos ad baptiſmi fidem currentes perducat, & nos, qui vobis myſteria tradimus, vna vobiſcum ad regna cœleſtia faciat peruenire. Per eundem. His expletis, annunciat diaconus, dicens: State cum ſilentio & reuerentia, audientes intente. Deinde ſubſequitur ſacerdos hanc præfationem Dominicæ orationis:

DOminus & Saluator noſter Ieſus Criſtus inter cætera ſacra præcepta, diſcipulis ſuis petentibus quemadmodum orare deberent, non ſolum formam orationis conceſſit: verum etiam qua mente & puritate precarentur, oſtendit: vt in præſenti ſacra hæc lectio demonſtrabit: Tu autem cum orabis, intra in cubiculum tuum: & clauſo oſtio, ora patrem tuũ. Cubiculum, quod nominat, non occultam domum oſtendit: ſed cordis noſtri ſecretum, id eſt, vt à mala cogitatione pectus noſtrum myſtica fide claue claudamus, ac labiis clauſis, incorrupta mente loquamur. Deus enim noſter, fidei, non vocis auditor eſt. Ergo vnde ſermo eſt, id eſt, ſapientia Chriſtus Dominus noſter hanc orationem nos docuit, vt ita oremus:

Pater noſter, qui es in cœlis,

Hæc libertatis vox eſt, & plena fiducia. Ergo nobis his moribus eſt viuendum, vt & filij Dei, & fratres Chriſti eſſe poſſimus. Nam patrem ſuum Dominum qua temeritate dicere præſumit, qui ab eius voluntate degenerat; Vnde vos dilectiſſimi dignos exhibete adoptione diuina: quoniam ſcriptum eſt: Quotquot autem crediderunt in eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.

Sanctificetur nomen tuum.

A Non quod Deus noſtris ſanctificetur orationibus, qui ſemper eſt ſanctus: ſed petimus, vt nomen eius ſanctificetur in nobis, vt qui in baptiſmate eius ſanctificamur, in eo quod eſſe cœpimus, perſeueremus.

Adueniat regnum tuum.

Deus namque noſter eſt, quando non regnat, maxime cuius regnum eſt immortale; Sed cum dicimus, Adueniat regnum tuum, regnum petimus aduenire à Deo nobis promiſſum, Chriſti ſanguine & paſſione quæſitum.

Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, & in terra.

Id eſt, in eo fiat voluntas tua, vt quod tu vis in cœlo, hoc nos in terra poſiti, irreprehenſibiliter faciamus.

B *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie,*

Hic ſpiritalem cibum intelligere debemus. Chriſtus enim panis eſt noſter, qui dixit: Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi. Quem quotidianum dicens, ita nos ſemper immunes præcipit eſſe peccati, vt digni ſimus cœleſtibus alimentis.

Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris,

Hoc pactum eſt, ſignificans non nos aliter peccatorum poſſe veniam promereri, niſi prius nos in nobis delinquentibus aliis veniam relaxemus, ſicut in Euangelio Dominus noſter dicit: Niſi dimiſeritis peccata hominibus, nec vobis pater veſter dimittet peccata veſtra.

Et ne nos inducas in tentationem.

C Id eſt, ne nos patiaris induci ab eo, qui nos tentat, prauitatis auctore. Nam dicit ſcriptura: Deus enim intentator eſt malorum. Diabolus vero eſt tentator, ad quem euincendum Dominus dicit: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem.

Sed libera nos à malo.

Hoc ideo ait, quia dixit Apoſtolus: Neſcitis quid vobis oporteat orare. Vnde Deus omnipotens ita à nobis orandus eſt, vt quicquid humana fragilitas cauere non præualet, hoc ille propitius nobis conferre dignetur Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui viuit & regnat cum Deo patre & Spiritu ſancto, Per omnia ſæcula ſæculorum, Amen. Iſtis expletis, admoneantur à diacono: State cum ſilentio audientes intentè. Statimque proſequitur presbyter his verbis,

D AVdiſtis, dilectiſſimi, orationis Dominicæ ſacra myſteria: nunc euntes ea veſtris cordibus innouate, vt ad exorandam ac percipiendam Dei miſericordiam, perfecti in Chriſto eſſe poſſitis. Potens eſt Dominus Deus noſter, vt & vos, qui ad fidem curritis ad lauacrum regenerationis perducat, & nos, qui vobis myſterium fidei Catholicæ tradidimus, vna vobiſcum ad cœleſtia regna faciat peruenire. Qui viuit & regnat cum Deo patre in vnitate Spiritus ſancti, Per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Ipſis expletis, annunciat diaconus: Catechumeni recedant. Si quis catechumenus eſt, recedat: Omnes catechumeni exeant foras. Egreſſi vero parentes cum infantibus eorum, foris relinquunt ipſos infantes in cuſtodia, E & iterum ingrediuntur in Eccleſiam tam parentes, quam & illi qui ipſos infantes ſuſcepturi ſunt cum oblationibus eorum, & offerunt eas pro ipſis.

SECRETA.

Exaudi nos omnipotens Deus, & famulos tuos, quos fidei Chriſtianæ primitiis imbuiſti, huius ſacrificij tribuas operatione mundari. Per.

Ipſi vero infantes pro foribus expectent, donec conſummentur Miſſarum ſolemnia. Expleta vero Miſſa, communicant omnes, præter ipſos infantes. Poſt com.

Concurrat, Domine quæſumus, populus tuus, & toto tibi corde ſubiectus, obtineat, vt ab omni perturbatione ſecurus, & ſaluationis ſuæ gaudia promptus exerceat, & pro regenerandis benignus exoret Dominum,

Super

Super populum.

Deus, qui cum ſalutem hominum ſemper opereris, nunc tamen populum tuum gratia abundantiore multiplicas, reſpice propitius ad electionem tuam, vt paternæ protectionis auxilio regenerandos munias & renatos. Per.

Iterum annunciat preſbyter qualem diem voluerit in ſequenti hebdomada, qua reuertantur ad ſcrutinium. Et vt celebraturi venerint, ipſum ſcrutinium faciunt per ordinem, ſicut illa duo priora ante aurium apertionem fecerũt. Poſtea annunciat preſbyter, vt ipſa hebdomada, qua die & ad qualem Eccleſiam voluerit, reuertantur ad ſcrutinium quintum. Et vt venerint, faciunt ipſũ ſcrutinium per omnem ordinem, ſicut anterius fecerunt. Hoc expleto, iterum annũciat eis ſicut ſuperius, vt reuertantur ad ſcrutinium ſextũ in ſequenti hebdomada vltima ante Paſcha, qua die vel apud quãcumq; eccleſiam voluerit, & complent ipſum ſcrutinium vel Miſſam per omnia, ſicut anteriora fecerunt: Ita tamen agendum eſt, vt à primo ſcrutinio, quod incipit tertia hebdomada in quadrageſima, vſq; in ſabbatum ſãctũ in vigilia Paſchæ, ſeptem ſcrutinia eſſe debeant, ſecundum formam ſeptem donorum Spiritus ſancti, vt dum ſeptenario numero implebũtur, detur illis gratia ſeptiformis Spiritus ſancti. Itẽ annunciat presbyter, vt ipſo ſancto ſabbato hora tertia reuertantur ad eccleſiam, & tunc catechizantur, & reddunt ſymbolum, & baptizantur, & complebuntur ſeptem oblationes eorum.

Incipit ordo à Dominica mediana vſque in octauas Paſchæ, de officijs diuinis diebus ac noctibus breuiter digeſtus.

DOminica V. de paſſione Domini, ponunt Hieremiam prophetam vſq; in cœnam Domini. Igitur à Dominica, quam ſedes Apoſtolica medianam voluit nuncupari, vſum obſeruantiæ credimus intimandum. Vnde & ea quæ ipſa die dicuntur, numerum dierum oſtendunt, vt eſt iſtud: Quartadecima die ad veſperum. Et paulo poſt: In quintadecima ſolemnitatem celebrabitis. A quo die vſque in vigiliam ſanctæ Dominicæ reſurrectionis, in nullo reſponſorio decantatur gloria, nec in Venite. A cœna vero Domini nec in Pſalmis, nec in vllo loco decantatur, Gloria vſque in Paſcha.

Ordo in Sabbato ante Palmas.

SAbbatum ante palmas, ita prætitulatur in ſacramẽtario, Sabbato vacat, Dominus Papa eleemoſynam dat. Et quia de hac feria officium nõ habetur, de eiſdem ferijs repetitur, id eſt, de quarta feria. Antiph. Liberator meus de gentibus.

Lectio Zachariæ Prophetæ.

HÆc dicit Dominus: Exulta ſatis filia Hieruſalem, ecce Rex tuus veniet tibi iuſtus & ſaluator. Ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ. Et diſperdam quadrigam ex Ephraïm, & equum de Hieruſalem, & diſſipabitur arcus belli, & loquetur pacem gẽtibus, & poteſtas eius à mari vſque ad mare, & à fluminibus vſque ad fines terræ. Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Cõuertimini ad munitionẽ vinctæ ſpei. Hodie quoque annuncians duplicia reddam tibi, quoniam extendi mihi Iudam quaſi arcum, impleui Ephraïm, & ſuſcitabo filios tuos Sion ſuper filios tuos, Græcia, & ponam te quaſi gladium fortium, at Dominus Deus ſuper eos videbitur, & exibit vt fulgur iaculum eius. Et Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine auſtri: Dominus exercituum proteget eos. Et deuorabunt & ſubijcient lapidibus fundæ, & bibentes inebriabuntur quaſi vino, & replebuntur vt phialæ, & quaſi cornua altaris. Et ſaluabit eos Dominus Deus eorum.

Secundum Lucam.

IN illo tẽpore: Cum appropinquaſſet Ieſus ad Bethphage & Bethaniã, ad montem qui vocatur Oliueti, miſit duos diſcipulos ſuos, dicens: Ite in caſtellum A quod contra vos eſt. In quod introeuntes, inuenietis pullum aſinæ alligatum, cui nemo vnquam hominum ſedit. Soluite illum, & adducite. Et ſi quis vos interrogauerit, quare ſoluitis? ſic dicetis ei: Quia Dominus operam eius deſiderat. Abierunt autem qui miſſi erãt, & inuenerunt ſicut dixit illis, ſtantem pullum. Soluentibus autem illis pullum: dixerunt Domini eius ad illos: Quid ſoluitis pullum? At illi dixerunt: Quia Dominus eum neceſſarium habet. Et duxerũt illum ad Ieſum. Et iactantes veſtimenta ſua ſuper pullum, impoſuerunt Ieſum. Eunte autem illo, ſubſternebãt veſtimenta ſua in via. Et cum appropinquaret iam ad deſcẽſum montis Oliueti, cœperunt omnes turbæ deſcendentium gaudentes laudare Dominũ voce magna ſuper B omnibus, quas viderant virtutibus, dicentes: Benedictus qui venit Rex in nomine Domini. Pax in cœlo, & gloria in excelſis.

Ordo in die Palmarum.

DOminica indulgentiæ, quæ diuerſis vocabulis diſtinguitur, (id eſt, Dies palmarum, ſiue florum atque ramorum, Oſanna, Paſcha petitum ſiue competentium, & Capitolauium) ſtatio ad ſanctum Ioannem in Lateranis. Hora ſecunda conuenientes omnes in eccleſiam ſancti Ioannis ad Lateranas, primitius canunt Tertiam. Qua finita, faciunt litaniam, & expoſitis in medio palmarum vel oliuæ, ſeu aliarum arborũ ramis, primum benedicit ſacerdos ſalem & aquam, & benedicendo commiſcet. Deinde incipit cantor antiphonam: Oſanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine C Domini Rex Iſraël, Oſanna in excelſis. Sacerdos dicat oremus. Sequitur oratio:

DEus quem diligere & amare iuſtitia eſt, ineffabilis gratiæ tuæ dona in nobis multiplica, & qui feciſti nos in morte filij tui ſperare quæ credimus, fac nos eodem reſurgente, peruenire quo tendimus. Qui tecum.

Lectio Libri Exodi.

IN diebus illis, Venerunt filij Iſraël in Helim, vbi erãt duodecim fontes aquarum & ſeptuaginta palmę, & caſtrametati ſunt iuxta aquas: Profectique ſunt de Helim, & venit omnis multitudo filiorum Iſrël in deſertum Sin, quod eſt inter Helim & Sinaï, quintodecimo die menſis ſecundi, poſtquam egreſſi ſunt de terra Æ- D gypti. Et murmurauit omnis congregatio filiorũ Iſraël contra Moyſen, & contra Aaron in ſolitudine, dixeruntque ad eos filij Iſraël: Vtinam mortui eſſemus per manum Domini in terra Ægypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panes in ſaturitate. Cur eduxiſtis nos in deſertum iſtud, vt occideretis omnem multitudinem fame? Dixit autem Dominus ad Moyſen: Ecce ego pluam vobis panem de cœlo, vt egrediatur populus, & colligat quæ ſufficiunt per ſingulos dies, vt tentem eum vtrum ambulet in lege mea, an non. Die autem ſexta parent quod inferant, & ſit duplum quam colligere ſolebant per ſingulos dies. Dixeruntque Moyſes & Aaron ad omnes filios Iſraël, Veſpere ſcietis quod Dominus eduxerit vos de terra Ægypti, & mane videbitis gloriam Domini. Audiuit enim E murmur veſtrum contra Dominum. Nos vero quid ſumus, quia muſſitaſtis contra nos? Et ait Moyſes, Dabit vobis Dominus veſpere carnes edere, & mane panes in ſaturitatem; eo quod audierit murmurationes veſtras, quibus murmurati eſtis contra eum. Nos enim quid ſumus? Non enim eſt murmur veſtrum contra nos, ſed contra Dominum. Dixitque Moyſes ad Aaron, Dic vniuerſæ congregationi filiorum Iſraël: Accedite coram Domino, audiuit enim murmur veſtrum. Cumque loqueretur ad omnem cœtum filiorum Iſraël, reſpexerunt ad ſolitudinem. Et ecce gloria Domini apparuit in nube.

Tunc aſcendentes in pulpitum duo ex paraſoniſtis, imponant Antiphonam:

Collegerunt Pontifices & Phariſæi concilium, & dicebãt: Quid facuous, quia hic homo multa ſigna facit? ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum: Ne ſorte veniant Romani, & tollant noſtrũ locum & geotem. Verſ. Vnus autem ex ipſis Caïphas oomine, cum eſſet Põtifex anni illius, prophetauit, diceos: Eapedit vobis vt vnus moriator homo pro populo, & non tota gens pereat. Ab illo ergo die cogitauerunt interſicere eum dicentea: Ne ſorte.

Deiode dicat diaconus: Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Et legitur Euangelium ſecundam Matthæum.

In illo tempore: Cum appropinqoaſſent Hyeroſolymis, vſque Benedictus qui venit in nomine Domini. Finito Euangelio, faciat Epiſcopus, ſi velit, ſermonem ad populum de Euangelio, & de præſenti ſeſtiuitare. Quo peracto, benedicantur rami, dicatque ſacerdos: Dominus vobiſcum. Reſponſio: Et cum ſpiritu tuo:

Oremns.

ADeſto oobis omnipotens Deus, vt quod uoſtro miniſtratur officio, tuæ benedictionis potius impleatur effectu. Per.

Exorciſmus florum frondium.

EXorcizo te omnis creatura florum & fiõdinm io nomioe Patris omnipotentis, & in uomine Ieſu Chriſti filij eius, & io virtute Spiritus ſancti. Proinde omnis virtus aduerſarij, omnis poteſtas inimici, omnis incurſio dæmonum, eradicare & explantate ab hac creatura florum & frondium, vt ad Dei gratia feſtinãtium veſtigia non ſequaris. Per enm qui venturus.

Benedictio frondium oliuæ & palmarum.

DOmine ſancte Parer omnipotens, æteroe Deus, mundi conditor, omniomque creaturarũ mirabilis diſpoſitor, qui inter ipſa mũdi primordia cum ex nihilo cuncta conderes, ligna quoque fructifera, & diuerſo vſui congrua terrã producere iuſſiſti, ac poſt maledictũ interdictæ arboris, vnioerſa nobis per obediẽtiam vnigeniti tui in benedictiooem conuertiſti, benedic etiam hos multigenarum arborum ramos, inter quas præcipuè arbor oliuæ pinguedioe cũctas pręcellit, per quam etiam eum mondi crimina diluuio quõdam expiarentur effuſa, columba ramũ eiuſdem deferens, pacem terris redditã nunciauit, oecnon & innocens turba Spiritu ſancto afflata, voigenito tuo Domino noſtro Ieſu Chriſto pro totius mondi ſalute paſſuro obuiam currens, palmarum & huius arboris ramos abſcindens, ac veſtigiis eius ſubſternens, iam quaſi triũphatorem de mortis principe oſtendebat, te Domine ſuppliciter deprecamur, vt qoi annua deuorione eiuſdem redemptoris noſtri ſacratiſſimam paſſionem præuenire nitimor, ipſa adiuuante, palmam victoriæ teneutes, atque oleo miſericordiæ intrinſecus refulgentes, in eius ſancta reſurrectiooe præmium vitæ & immortalitatis coronam percipere mereamur. Per eundem Dominum.

Alia.

OMoipotens ſempiteroe Deus, qui in diluuij effuſione Noe famulo tuo per os columbæ geſtantis ramum oliuæ, pacem terræ redditam nunciaſti, te ſupplices deprecamur, vt hãc creaturam oliuæ, ſpatulaſq; palmarum, ſeu frondea arborum, quas ante conſpectũ gloriæ tuę offerimus, veritas tua ſanctificet, vt deuotus populus in manibus eas ſuſcipiens, benedictionis tuæ gratiam conſequi mereatur. Per.

Alia.

OMnipotens ſempiterne Deus, flos mundi, odor ſuauitatis, & origo naſcẽtium, qui omnis legis & prophetarum oracula in filij toi Domini noſtri Ieſu Chriſti humilitate declaraſti, quique etiam ei venienti Hieroſolymam, deuotam cum ramis palmarum ac myſticis laudibus hodierna die obuiam feciſti turbã procedere, reſpice propitius ad debitã tui populi ſeruitutem, & huius creaturæ nouitatem tua virtute sãctifica, vt ſicut tũc prioris populi gratus tibi fuit huius deuo-

A tionis affectus, ita nos quoque in veritate confeſſionis nominis eius, hęc eadẽ per reuoluta tempora frequentantes, purificatis ſenſibus dignũ tibi deferamus obſequiom: vt velot florum varietate piis vernãtes ſtudiis, ſarcina carnis depoſita, cum odore bonorum operum in cœleſti Ieruſalem eidem filio tuo Domioo noſtro valeamus occurrere. Per eundem.

Benedictio ſolius oliuæ.

PEtimus te Domine ſancte pater omnipotens æterne Deus, vt hanc creaturam oliuæ, quam ex ligni materia prodire iuſſiſti, quamque columba rediens ad arcam proprio obtulit ore, benedicere & ſanctificare digneris, vt quicunque ex ea receperint, accipiant ſibi protectionem animæ & corporis, fiatque, Domine,

B noſtræ ſalutis remedium, tuæ gratiæ ſacramẽtum. Per.

Alia benedictio oliuæ.

AVge fidem in te ſperantium Deus, & ſupplicum preces clemẽter exaudi, veniat ſuper nos multiplex miſericordia tua, beoedicãtur & hi palmites oliuarum: & ſicnt in figura Eccleſiæ multiplicaſti Noe egredientẽ de arca, & Moyſen exeuntem de Ægypto cum filijs Iſraël, ita nos portantes palmas & ramos oliuarum, bonis actibus occurramus obuiam Chriſto, & per ipſum in gaudium iotroeamus æternum. Qui tecum viuit.

Item benedictio oliuæ vel ramorum.

DEus qui per oliuæ ramum pacem terris columbam nunciare iuſſiſti: præſta quæſumus, vt hos oliuæ cæterarumque arborum ramos cœleſti benedi-

C ctione ſanctifices, vt cuncto populo tuo proficiant ad ſalutem. Per.

Item benedictio palmarum & oliuarum.

BEnedic, quæſumus Domine, hos palmarum ſeu oliuarum ramos, & præſta, vt quod populus tuus in tua veneratione hodierna die corporaliter agit, hoc ſpiritaliter ſumma deuotione perficiat, de hoſte victoriam reportando, & opus miſericordiæ ſummopere diligendo. Per.

Item benedictio palmarum & ramorum.

DEus, cuius filius pro ſalute generis humani de cœlo deſcendit ad terras, & adpropinquante hora paſſionis ſuæ, Hieroſolymam in aſino ſedens venire, & à turbis rex appellari ac laudari voluit, benedicere di-

D gnare hos palmarum cæterarũque arborum ramos, vt omnes, qui eos laturi ſunt, ita benedictionis tuę dono repleantur, quatenus & in hoc ſæculo hoſtis antiquĩ tentamenta ſuperare, & in futuro cum palma victorię, & fructu bonorum operum tibi valeant apparere. Per eum qui venturus.

Benedictio ramorum ſiue oliuarum.

OMnipotens ſempiterne Deus redemptor, qui de cœlis ad terram deſcendere, & ad paſſionem voluntaris tuæ venire dignatus es, vt humanũ genus tuo pretioſo ſanguine liberares, adeſto Eccleſiæ tuæ votis, & ſupplicationibus noſtris: Tu enim Domine, mãſuetus manſueti aſelli terga inſidens, ad paſſionem redemptionis noſtræ ſpontaneus adueniſti: cumque tibi ramis arborum occurrentibus diſcipulorũ turbis, certa-

E tim ſterneretur in via, & triũphatricibus palmis cum voce laudis occurrerent plurimorum cateruæ, reſultãtes pariter & dicentes, Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini, tibi in monte oliueti via conſtrata eſt. Tu quondam Noe in arca ſuper vndas diluuij gubernaſti, & columbæ miniſterio per oliuæ ramum pacem terris redditam nunciari voluiſti. Sed & Iacob Patriarcha in miniſterium gloriæ tuæ erigens lapidẽ, ea huius arboris ramis oleum benedictionis in cacumen tituli fudit, vnde vnxiſti Reges & Prophetas tuos. Tu enim es Chriſtus filius Dei, tibi competit fructus vnctionis & pacis: in cuius ineffabilem laudem Pſalmiſta cecinit, dicens: Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Quapropter ſuppli-

ſupplices te Domine deprecamur, vt benedicas hos ramos arborum, quos tui famuli in ſinis ſuſcipientes manibus, in occurſum tui properare, teque benedicere & glorificare deſiderant. Ecce Ieruſalem ſedens ſuper aſinam rex manſuetus aduenisti: Adueni ergo, rogamus, & nobis & in medio noſtri conſiſte, vt te aduenire in noſtris cordibus ſentiamus. Et qui nos tunc reparaſti per crucem, iterum lapſos repara per eandem beatificam paſſionem. Oris noſtri confeſſionem, ac ieiunij humiliationem libens ſuſcipe, & fructum nos viriditatis habere concede, quatenus tuis imbribus irrigati, mereamur tibi ſuauium fructuum vbertate placere: Et ſicut illi tibi proceſſerunt obuiam cum arboreis frondibus egreſſi, ita nos, te redeunte in ſecundo aduentu, cum palmis victoriæ læti mereamur occurrere: Saluator mundi, qui cum patre in vnitate Spiritus ſancti viuis & regnas Deus: Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſpon. Amen. Dominus vobiſcum. Reſpon. Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſpon. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Reſp. Dignum & iuſtum eſt.

Præfatio.

VEre dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, Te Domine inter cætera mirabilium tuorum præcepta laudare & benedicere, qui Lamech ſemen iuſtum dediſti Noë, cui reuelaſti per ſpiritum aquas diluuij futuras cognoſcere. Cuius arcam ad noſtram ſalutem teſtatur mater Eccleſia, de qua emiſſa columba volans, ſpiritalis oliuæ fructuoſum ſurculum retulit, quam ad ſe reuertentem Noë gaudens ſuſcepit: De cuius rami vnctione Iacob electus titulum erexit, Domino votum vouit, & oleum deſuper fudit. Hæc eſt indicio rami illius manantis de cœlis gratiæ, ſeu & populi vaſa replentis: hæc eſt gratia, quæ & viduam benedixit in oleo. Hæc eſt indicio rami illius plantati ſecus decurſus aquarum, cuius folium non defluit, per quod quotidiè per lauacrum baptiſmatis eccleſia procreatur, & noſtra delentur peccata: Hæc tua, Domine, plantatio bona valde, & tu es vita & reſurrectio mortuorum, qui quatriduanum Lazarum reſuſcitaſti à mortuis: Propterea & turba cum ramis palmarum obuians tibi clamabat, Oſanna, benedictus qui venit in nomine Domini rex Iſraël. Quapropter quæſumus Domine clementiam tuam, vt nos famulos tuos, qui huius rei gratiam, & fidem veritatis percepimus, eruas de ore inferni, & adiutorium gratiæ tuæ nobis tribuere digneris, vt iuſte & pie, ſanctèque viuentes, cum electis & ſanctis tuis facias habere conſortium. Per.

Sequitur oratio in communem benedictionem omnium.

DEus, qui Filium tuum Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum pro ſalute noſtra in hunc mundum miſiſti, vt ſe humiliaret ad nos, & nos reuocaret ad te, cui etiam dum Ieruſalem veniret, vt adimpleret ſcripturas, credentium populorum turba fideliſſima deuotione veſtimenta ſua cum ramis palmarum in via ſternebant: præſta quæſumus, vt illi fidei viam præparemus, de qua remoto lapide offenſionis & petra ſcandali, frondeant apud te opera noſtra iuſtitiæ ramis, vt eius veſtigia ſequi mereamur, Qui tecum viuit.

Hac oratione expleta, ſpargitur aqua benedicta ſuper ramos palmarum & oliuarum, & aliarum arborum. Poſt adſperſam aquam & thurificationem factam, dicitur hæc oratio.

DEus, qui Filium tuum vnigenitum pro redemptione noſtra dignatus es dirigere, vt populum tuum ab initio in peccati profunda demerſum, à morte ad vitam reuocares, & chirographo lethi deleto, ſanguine filij tui innouares gentibus regnum: Deus, qui diſperſa congregas, & congregata conſeruas, qui populis obuiam Ieſu ramos palmarum portantibus benedixiſti, benedic ✝ etiam & hos ramos palmæ & oliuæ, cæterarumque arborum, quos tui famuli ad nominis tui benedictionem fideliter ſuſcipiunt, vt in quemcumque locum introducti fuerint, tuam benedictionem habi- A tatores loci illius omnes conſequantur, ita vt omni aduerſa valetudine effugata, dextera tua protegat quos redemit. Per.

Alia.

OMnipotens genitor, qui vnigenitum tuum ab Ierico monteque Oliueti ad Hieruſalem direxiſti, cui turba mirabiliter occurrit, alij veſtimenta ſua ſternentes, alij ramos de arboribus cædentes oliuarum, alij palmas in manibus ſuis deferentes: te obnixis precibus humiliter deprecamur, vt hæc germina arborum ita ſanctificare digneris, vt hæc loca, vbi deportata fuerint, ſanctificata efficiantur, quatenus iniquitas ſeu illuſio dæmonum abſcedat, & tua nos ſemper dextera protegere dignetur. Per eundem. Finita hac oratione, dat ſa- B cerdos palmas ad populum, cantando hanc antiphonam:

Ante ſex dies ſolemnitatis Paſchæ, quando venit Dominus in ciuitatem Hieruſalem, occurrerunt ei pueri, & in manibus portabant ramos palmarum, & clamabant voce magna, dicentes: Oſanna in excelſis, benedictus qui veniſti in multitudine miſericordiæ, Oſanna in excelſis,

Sequitur hæc oratio.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum die azymorum ſuper pullum aſinæ ſedere feciſti, & turbas populorum veſtimenta vel ramos arborum in via ſternere, & Oſanna decantare in laudem ipſius docuiſti; da quæſumus, vt illorum innocentiam imitari poſſimus, & eorum meri- C tum conſequi mereamur. Per eundem.

Deinde expanſis palmis vadunt ad eccleſiam, vbi Miſſam debent celebrare, cantantes per viam antiphonas proceſſionales.

Cùm appropinquaret Dominus Hieroſolymam, miſit duos de diſcipulis ſuis dicens: Ite in caſtellum quod contra vos eſt, & inuenietis pullum aſinæ alligatum, ſuper quem nullus hominum ſedit; ſoluite & adducite mihi: ſi quis vos interrogauerit, dicite, opus Domino eſt: ſoluentes adduxerunt ad Dominum, & impoſuerunt ſibi veſtimenta, & ſedit ſuper eum, alij expandebant veſtimenta ſua in via, alij ramos de arboribus ſternebant, & qui ſequebantur, clamabant: Oſanna benedictus qui venit in nomine Domini, benedictum re- D gnum patris noſtri Dauid, Oſanna in excelſis, miſerere nobis, fili Dauid.

Cùm audiſſet populus quia Ieſus venit Hieroſolymam acceperunt ramos palmarum, & exierunt ei obuiam, & clamabant pueri, dicentes: Hic eſt, qui venturus eſt in ſalutem populi: hic eſt ſalus noſtra & redemptio Iſrael, quantus eſt iſte, cui throni & dominationes occurunt? noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit tibi ſedens ſuper pullum aſinæ, ſicut ſcriptum eſt: Salue rex fabricator mundi, qui veniſti redimere nos.

Item: Imponit cantor Antiphonam, Turba multa. Cum Pſalmo, Cantate, I. Inſuper cæteras Antiphonas huic feſtiuitati congruas. Vt autem peruenerint cum Pſalmis, vbi ſtatio eſt ſanctæ Crucis, clerus populuſque reuerenter ſtent per turmas in ordine ſuo cum baiolis, E & reliquo ornatu, & infantes paraphoniſtæ in loco competenti ſubſiſtentes, imponat antiphonam:

Fulgentibus palmis proſternimur aduenienti Domino, huic omnes occurramus cum hymnis & canticis glorificantes & laudantes, benedictus Dominus.

Reſpondet ſchola ex parte populi: Occurrunt turbæ cum floribus & palmis redemptori Domino, & victori triumphanti digna dant obſequia, Filium Dei olim gentes prædicant, & in laude Chriſti voces tonant per nubila Oſanna.

Tunc ſcolaſticie regionè crucis, lentu gradu veniant ante eam, & cum omni reuerentia caſulas vel cappas in terram iactantes, proni adorent Crucifixum, clero interim cantante antiphonam: Pueri Hebræorum ve-

veſtimenta proſternebant in via, & clamabant dicentes, Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini.

His recedentibus, continuò veniant ex latere pueri laici Kyrie eleiſon cantantes, & ſequendo vexillum quod ante eos portatur, veniant ante crucem, & annuente æditio, iactent ramos palmarum in terram, proni adorando Crucifixum, & clerus interim canat antiphonam: *Pueri Hebræorum tollentes ramos oliuarum, obuiauerunt Domino, clamantes & dicentes, Oſanna in excelſis.*

His recedentibus, ex ſchola infantes paraphoniſtæ iuxta crucem hunc hymnum cantent:

Gloria, laus & honor tibi ſit, rex Chriſte redemptor,
Cui puerile decus prompſit Oſanna pium.

Clero proſequente eoſdem verſus. Eo ordine ſequuntur alij verſus.

Iſrael es tu rex, Dauidis & inclyta proles.
Nomine qui in Domini, rex benedicte venis.

Reſpondet ſchola, *Gloria, laus.* Et inter omnes huius hymni verſus, adſpiciens ad ſanctum Euangelium, ſeu inclinans capita ad ſanctam Crucem

Cœtus in excelſis te laudat cœlicus omnis,
Gloria, laus *Et mortalis homo, & cuncta creata ſimul.*
Plebs Hebræa tibi cum palmis obuia venit:
Gloria, laus *Cum prece, voto, hymnis adſumus ecce tibi.*
Hi tibi paſſuro ſoluebant munia laudis:
Gloria, laus *Nos tibi regnanti pangimus ecce melos.*
Hi placuere tibi: placeat deuotio noſtra,
Gloria, laus *Rex pie, rex clemens, cui bona cuncta placent.*

His finitis, incipit ſchola cum baiolis antiphonam: C Omnes collaudent nomen tuum, & dicant, Benedictus qui venit in nomine Domini. Pſal. Lauda Hieruſalem. Adiungentes, Gloria Patri. Et tunc proſternit omnis populus hinc inde flores ſeu frondes, clero cantante Antiphonam: Cum Angelis & pueris fideles inueniantur triumphatori mortis clamantes, Oſanna in excelſis.

His ità peractis, veniat epiſcopus vel ſacerdos ante crucem, & proſtratus in terram cum omni populo, adoret Crucifixum, clero interim cantante antiph. Scriptum eſt enim, Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis: poſtquàm autem reſurrexero, præcedam vos in Galilæam: ibi me videbitis, dicit Dominus. Tunc ſurgens epiſcopus ſiue ſacerdos, hanc dicit orationem.

Oremus.

D Eus qui miro diſpenſationis ordine ex rebus etiam inſenſibilibus diſpenſationem noſtræ ſalutis oſtendere voluiſti; da quæſumus, vt deuota tuorum corda fidelium ſalubriter intelligant, quid myſticè deſignet in facto, quod hodie cœleſti lumine adflata, redemptori obuiam procedens, palmarum atque oliuarum ramos veſtigijs eius turba ſubſtrauit. Palmarum igitur rami de mortis principe triumphos expectant: ſurculi vero oliuarum, ſpiritalem vnctionem aduenisſe quodammodo clamant. Intellexit enim iam tunc illa hominum beata multitudo præfigurari, quia redemptor noſter rebus humanis condolens, pro totius mundi vita, cum mortis principe, eſſet pugnaturus, ac moriendo triumphaturus. Et ideo talia obſequens adminiſtrauit, quæ in illo triumphos victoriæ, & miſericordiæ pinguedinem declararent. Quod nos quoque plena fide, & factum & ſignificatum retinentes, te Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, per eundem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſupplicìter exoramus, vt in ipſo atque per ipſum, cuius nos membra fieri voluiſti, de mortis imperio victoriam reportantes, ipſius glorioſæ reſurrectionis participes eſſe mereamur. Qui tecum. Dicta oratione, crucem & vexilla ſequendo, honorificè progrediantur ad ciuitatem ſiue Eccleſiam, clero per viam cantante antiphonas vel reſponſoria de præſenti feſtiuitate, ſiue verſus iſtos in laudem Saluatoris compoſitos,

Magnum ſalutis gaudium,
A *Lætetur omne ſæculum:*
Ieſus redemptor gentium.
Sanauit orbem languidum.
Reſpondente ſchola: *Magnum ſalut.*
Sex ante Paſcha ferias
Aduenit in Bethaniam,
Vbi pie poſt triduum
Reſſuſcitauit Lazarum. *Ieſus redempt.*
Narde Maria piſtico
Vnxit beatos Domini
Pedes, rigando lachrymis,
Et detergendo crinibus. *Magnum ſalut.*
Poſt hæc iugalis aſinæ,
Ieſus supernus arbiter,
Pullo ſedebat, inclytam
B *Pergendo Ieroſolymam.* *Ieſus redempt.*
O quàm ſtupenda pietas,
Mira Dei clementia,
Seſſor aſelli fieri
Dignatur auctor ſæculi. *Magnum ſalut.*
Olim propheta præſcius,
Prædixit almo ſpiritu,
Exulta, dicens, filia
Sion ſatis & iubila. *Ieſus redempt.*
Rex ecce tuus humilis,
Noli timere, veniet,
Pullo iugalis reſidens,
Tibi benignus, patiens. *Magnum ſalut.*
Ramos virentes ſumpſerat
C *Palmæ recisſas tenera,*
Turba procedens obuiam
Regi perenni plurima. *Ieſus redempt.*
Cœtus ſequens & præuius,
Sancto repletus ſpiritu,
Clamabat in altiſſimis
Oſanna Dauid filio. *Magnum ſalut.*
Quidam ſolutis proprijs
Viam tegebant veſtibus,
Pluteſque flore candido
Iter parabant Domino. *Ieſus redempt.*
Ad cuius omnis ciuitas
Commota ingreſſum, tremuit;
Hebræa proles aurea,
D *Laudes ferebat debitas.* *Magnum ſalut.*
Nos ergo tanti iudicis
Curramus omnes obuiam,
Palmas ferendo gloriæ,
Mente canentes ſobria. *Ieſus redempt.*
Honor, decus, imperium
Sit Trinitati vnica,
Patri, nato, paraclito
Per infinita ſæcula *Magnum ſalutis gaud.*

His finitis, cum intrauerint portas ciuitatis, omni populo cantante Kyrie eleiſon, Primus ſcholæ imponit reſponſorium, Ingrediente Domino, Proſequente omni clero pariter & verſum, Cumque audiſſent. Cum gloria. Quod ſi tanta reſtat via, dicantur antiphonæ matutinales eiuſdem diei, vſque ad eccleſiam regiam. E Ingredientibus vero eccleſiam, imponat cantor antiphonam in Euangelio: Cœperunt omnes turbæ deſcendentium, gaudentes laudare Deum voce magna ſuper omnibus, quas viderant, virtutibus, dicẽtes: Benedictus qui venit rex in nomine Domini, pax de cœlis, & gloria in excelſis. Cum Pſalmo, Benedictus Dominus Deus Iſrael: vſque in finem. Cum Gloria. Sacerdote proſequente hanc orationem.

Oremus.

A Diuua nos Deus ſalutaris noſter, & ad beneficia recolenda, quibus nos inſtaurare dignatus es, tribue venire gaudentes. Per.

Deinde agatur Miſſa ordine ſuo. Miniſtri vero & clerus

clerus ac populus teneant palmas in manibus ſuis, vſque ad expletionem Miſſæ intermittunt aliqui ſalutationem in paſſione, id eſt, Dominus vobiſcum; quod non legitur in ordinibus, ſed in paraſceue tantùm, vbi retacetur officium ſacerdotale. Ideò autem hæc hebdomada maior dicitur, quoniam in ea maxima adhibenda eſt parcimonia, ſiuè quòd maius officiū celebretur in ea.

Ordo alius in die Palmarum, vt in quibuſdam codicibus inuenimus.

SEcunda hora diei mediante, ſacerdos & omnis clerus conueniant in eccleſiam Miſſalibus veſtimentis induti, & expoſitis in medio palmarum vel oliuæ ſeu aliarum arborum ramis, primùm benedicat ſacerdos ſalem, & aquam, ac commiſceat, poſtea media voce dicat hanc orationem.

Deus quem diligere & amare. Tunc ſubdiaconus legit epiſtolam quaſi ad Miſſam: In diebus illis, Venerunt filij Iſraël. Tunc canunt Antiph. Collegerunt. Hac finita, legat diaconus Euangelium quaſi ad Miſſam. In illo tempore, Cum appropinquaſſet Ieſus Hieroſolymis. Finito Euangelio, faciat, ſi velit, Epiſcopus ſermonem ad populum. Quo peracto benedicantur rami, dicátque ſacerdos, Dominus vobiſcum. Deus cuius filius pro ſalute generis humani.

Alia.

Deus qui per oliuæ ramum. Omnipotens ſempiterne Deus, qui per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum die azymorum.

Omnipotens ſempiterne Deus, flos mundi, odor ſuauitatis, vt ſup.

Sequitur Exorciſmus frondium.

Exorcizo te creatura florum vel frondium.

Item oratio.

Deus qui filium vnigenitum tuum.

Præfatio vſque æterne Deus, Mundi conditor. Tunc rami adſpergantur aqua benedicta cum Antiph. Adſperges me. Finita antiphona, dicatur oratio: Deus qui filium tuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum pro ſalute noſtra. Dicta oratione, expandantur rami publicè, & cantor dicat antiphonam, Turba multa: cum pſalmo, Cantate Domino. i. Deindè dicatur oratio hæc antequam de eccleſia exeant: Auge fidem in te ſperantium Deus. Tunc exeundo has dicant antiph. Cœperunt omnes turbæ. Ante ſex dies. Cum appropinquaret Dominus. Cum audiſſet; & cæteras antiphonas huic feſtiuitati congruas. Vt autem venerint cum palmis vbi ſtatio eſt S. crucis, clerus populúſque reuerenter ſtent ordine ſuo. Tunc ſcholaſtici lento gradu ambulent è regione crucis. Vt venerint ante eam, cum omni reuerentia caſulas vel cappas in terram iactantes, proni adorent Crucifixum, clero interim cantante Antiph. Pueri Hebræorum. His recedentibus, continuò veniant ex alio latere pueri laici, Kyrie eleiſon cantantes, & ſequendo vexillum, quod ante eos portatur, veniant ante crucem,

* ædili. & annuente * æditúo iactent ramos palmarum in terram, proni adorando Crucifixum, & clerus interim canat Antiph. Pueri Hebræorum tollentes. His recedentibus, ſchola iuxta crucem hunc hymnum canet; Gloria, laus & honor. Clerus quoque inter omnes huius hymni verſus inclinato capite canat *, Gloria, laus

* humiliter. & honor. His ita peractis, veniat epiſcopus ante crucem: & proſtratus in terra, adoret Crucifixum, clero interim cantante antiphonam, Scriptum eſt enim, Percutiam. Tunc ſurgens epiſcopus, dicat hanc orationem: Deus qui miro diſpoſitionis. Data oratione, crucem &

* vexillū. * vexilla ſequendo, tenent palmas in manibus vſque ad expletionem Miſſæ.

Ordo de feria quarta hebdomadæ maioris.

FEria quarta hebdomadæ maioris, quæ eſt pridie cœnæ Domini, hora tertia conueniunt omnes presbyteri tam de ciuitate, quàm de ſuburbanis & omnis clerus cum populo in eccleſia ſtatuta infra vrbem, expectantes pontificem, qui ſemper per ſe in eccleſia maiore ora-

A tiones ſolennes ipſa die, ſicut in ſacramentorum libro continetur, complet hoc ordine: Qui dum veniens de ſacratio proceſſerit cum ordine ſuo ante altare ad orandum ſuper oratorium, mox vt ſurrexerit, dicit Oremus. Et diaconus: Flectamus genua: Leuate. Dat orationem: Deus à quo & Iudas, Poſt Amen, ſequitur: Et dicit orationes ſolennes:

Oremus, dilectiſſimi nobis, in primis pro Eccleſia Dei. Et cæteras per ordinem. Tantummodò pro ſe intermittit. Poſtea verò dicit orationem pro rege Francorum ſiue Imperatore. Ad vltimum pro Iudæis non flectuntur genua. Quibus expletis, oſculatur altare, & egreditur. Presbyteri verò eccleſiarum ſiue de vrbe, ſiue de ſuburbanis, vadunt per eccleſias ſuas, vt hoc ordine

B feria ſexta, hora tertia cuncta faciant, hoc ſcientes, vt vbi pontifex de ſe intermiſit, ipſi illum commemorent. Poſteà verò hora octaua ingrediuntur ad miſſam hoc ordine: Dicit ſchola Antiph. ad Introitum: In nomine Domini omne genu flectatur. Et pontifex ſiuo Presbyter dicat orationem hanc:

Præſta quæſumus omnipotens Deus, vt qui noſtris exceſſibus inceſſanter affligimur, per vnigeniti tui paſſionem liberemur. Qui tecum.

Deindè legitur lectio Iſaiæ Prophetæ: Hæc dicit Dominus Deus: Dicite filiæ Sion. Sequitur Grad. Ne auertas faciem tuam. Cum vno verſu. Poſteà dicit aliam orationem; Deus qui pro nobis filium tuum. Legitur alia lectio de eodem proph. In diebus illis dixit Iſaias: Domine, quis credidit? Poſtquam legitur, cantatur Grad.

C Domine exaudi, cum verſibus quinque. Euangelium verò pronunciat diaconus ſine ſalutatione: ità, Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundum Lucam: qua expleta, completur Miſſa ordine ſuo. Secreta. Purifica nos miſericors Deus. Poſt com. Largire ſenſibus noſtris. Super populum. Reſpice, quæſumus Domine, ſuper hanc familiam tuam.

ORDO DE OFFICIIS DIVINIS A cœna Domini vſque in octauam Pentecoſtes.

FEria quinta maioris hebdomadæ, eadem nocte ſurgunt ad vigilias hora noctis octaua, & tangitur campanæ ſignum ſicut alijs diebus, & poſt hæc non tangitur ad Matutinum, niſi in nocte ſancti Paſchæ:

D & tunc Eccleſia omni lumine decoretur. Venientibus autem omnibus in Eccleſiam, infra chorum more ſolito non dicatur, Domine labia mea aperies, nec Deus in adiutorium meum intende, nec Venite, ſed cantor incipiat in Pſalmis antiph. Zelus domus tuæ comedit me. Et reliquas, ſicut in antiphonario continetur. In fine Pſalmorum non dicatur Gloria, nec in reſponſorijs, nec in vllo loco: nec finis ſubtrahatur. Poſt tres pſalmos dicatur verſus pleniter, non ſubtrahendo finem. Sed & in fine nocturni lector benedictionem non petit, nec pontifex aut presbyter more ſolito benedictionem complet, & quando finit lector, non dicit. Tu autem Domine, ſed ex verbis lectionis iubetur facere finem, aut certè exterminationem. Lectiones verò leguntur tres de lamentationibus Hieremiæ Prophetæ,

E ab eo loco vbi dicit. Quomodò ſedet ſola ciuitas, cum pronunciatione Aleph. Vſque, Cogitauit Dominus diſſipare murum filiæ Sion. Tres de tractatu S. Auguſtini in pſalmum ſexageſimum tertium, id eſt, Exaudi Deus orationem meam cùm deprecor. Et tres de Apoſtolo. Prima, vbi ait ad Corinth. cap. xi. Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Secunda lectio ſic incipit: Similiter & calicem, poſtquam cœnauit. Tertia: De ſpiritalibus autem nolumus vos ignorare. Nouem itaque pſalmi, nouem lectiones, nouem reſponſoria per omnia complenda ſunt: Accenduntur in quibuſdam locis in hac nocte vigintiquatuor lumina, & extinguuntur per ſingulas lectiones

& reſponſoria. Quæ ſimul per tres noctes fiunt ſeptuaginta duo. Lumen autem Eccleſiæ apud Romanos ab initio cantus nocturni inchoatur extingui. Hoc tamen ordine, vt ab introitu ipſius Eccleſiæ incipiat paulatim tutari. Vt verbi gratia, peracto primo nocturno, videatur eorum tertia pars eſſe extincta medio nocturno, iterum tertia. Tertio vero expleto, exceptis ſeptem lampadibus, nihil luminis relinquatur. Sequuntur matutinæ, in quibus ſimiliter non dicatur, Deus in adiutorium meum intende, nec Gloria Patri, ſed antiph. tantum ſuper matutinas laudes. Et in matutinis ſeptem lampades hoc ordine extinguantur: Initio pſalmi primi ſit cuſtos ſemper paratus in loco dextræ partis Eccleſiæ prope lampades: At vbi audierit primam antiphonam, tenens cannam in manu ſuâ, tutat lampadem vnam. In fine verò Pſalmi ipſius, tutat aliam ſiniſtræ partis. Sic vna ex parte vna, alia ex alia tutentur vſque ad Euangelium. In Euangelio verò ante Benedictus non dicatur lectio: ſed tantum verſus, & ſtatim tutatur mediana lampas vel ſubtrahitur & ſeruatur, vt ità veniat, vt Benedictus Dominus Deus Iſrael, abſque lumine pſallatur. Benedictus finito cum antiph. non dicatur Kyrie eleiſon, nec: Et ne nos inducas in tentationem, neque preces, neque oratio alta voce more ſolito, ſed ſecum tacitè. Factóque ſigno à Priore, omnes pariter ſurgant, ſicque finiantur vigiliæ nocturnæ atque matutini. Matutino autem completo, vadunt per oratoria pſalmos canendo cum antiphonis ſine Gloria.

Eodem die altaria templi, & parietes, ſiue pauimenta Eccleſiæ lauentur, & vaſa Domino ſacrata purificentur. Ad Primam autem non dicitur, Deus in adiutorium meum intende: ſed tantum pſalmi ſine Gloria, & ſine Kyrie eleiſon, ac ſine precibus: ſed tamen in choro communiter ſtent prout ſuprà, & ità finiatur. Similiter eodem die Tertia, Sexta, & Nona. Eadem verò die cœnæ Domini hora nona, quando dies longiores ſunt, ſeu hora quinta, quandò breuiores, faciunt excuti ignem de lapide in loco foris baſilicam. Si ibidem oratorium habuerint in porta, ibi excutiunt: Sin verò, in loco quo conſiderauerit Prior ità vt ex eo poſſit candela accendi. Et benedicitur ignis.

Benedictio ignis.

DEus qui per filium tuum, angularem ſcilicet lapidem, claritatis ignem tuis fidelibus contuliſti, productum è ſilice noſtris profuturum vſibus nouum hunc ignem ſanctifica, & concede nobis ita per hæc feſta paſchalia cœleſtibus deſideriis inflammari, vt ad perpetuæ claritatis puris mentibus valeamus feſta pertingere.

Alia.

DOmine Deus, pater omnipotens, lumen indeficiens, qui es conditor omnium luminum, benedic hoc lumen, quod à te ſanctificatum atque benedictum eſt, qui illuminaſti omnem mundum, vt ab eo lumine accendamur, & in eo illuminemur igne claritatis tuæ: & ſicut tuo igne illuminaſti Moyſen, ità illumines corda & ſenſus noſtros, vt ad vitam & lucem æternam peruenire mereamur. Per.

Alia.

DOmine ſancte pater omnipotens æterne Deus benedicentibus nobis hunc ignem in nomine tuo, & vnigeniti filij tui, Dei ac Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Spiritus ſancti, cooperari dignare, & adiuua nos contra ignita tela inimici, & illuſtra gratia cæleſti. Qui viuis & regnas cum eodem vnigenito tuo & Spiritu ſancto.

Oratio poſtquam incenditur.

VEniat, quæſumus, omnipotens Deus, ſuper hoc incenſum larga tuæ benedictionis infuſio, & hunc nocturnum ſplendorem inuiſibilis regnator attende, vt non ſolum ſacrificium, quod hac nocte litatum eſt, arcana luminis tui admixtione refulgeat: ſed in quocunque loco ex huius aliquid ſanctificationis myſterio fuerit deportatum, expulſa diabolicæ fraudis nequitia, virtus tuæ maieſtatis adſiſtat. Per.

ORDO.

A De quo igne illuminata candela, in arundine debet poni, & à manſionario Eccleſiæ præſente populo portari, & de ipſo igne continuo in eadem Eccleſia, vel in loco, vbi accenditur, lampas vna ſeruetur, vſque in ſabbatum ſanctum ad illuminandum cereum, qui eodem die benedicendus eſt, ordine, quo in ſacramentario continetur.

Hoc expleto, accipit manſionarius prior iam fatam candelam in manu ſua illuminatam, vt prædiximus in canna, proſequente cum populo cum ſupplici ſilentio: ita vt ſummitas candelæ, quæ illuminatur, altare verſus inclinata, reſpiciat illam Eccleſiam, quam ſunt ingreſſuri. Quæ tamen prius abſque lumine erit, præparatis ante altare ſeptem lampadibus ita compoſitis, vt B abſque vllo impedimento cuiuſcumque retardationis, manu manſionarij, cum eadem candela poſſint accendi, ac deinceps præparatis cuſtodibus omni lumine decoretur, & ita ingrediantur ad Miſſas, ſicut in ſacramentario continetur vel Antiphonario. Miſſa expleta, communicent ordine conſtituto, & ſeruent de ſancta vſque in craſtinum. Sed & ipſa Eccleſia vſque ad vigilias illuminata permaneat, & ſicut in iſto die taxauimus, ſic & ſexta feria faciendum eſt: ſimiliter & ſabbato ſancto, ea tantum ratione mutata, vt ad horam nonam excuſſo igne, vt diximus, à manſionario quinta feria portetur: ſexta feria, ab archidiacono: ſabbato vero ſancto, ab epiſcopo iuniore portetur. Sin autem hic ordo in monaſterio agitur, quinta feria ipſe ignis à cuſtode eccleſiæ, ſexta feria à præpoſito, ſabbato verò ſancto C ab abbate portetur. Ipſa feria quinta maioris hebdomadæ, id eſt, in cœna Domini, mane primo manſionarij ordinent omnia, quæ ſint neceſſaria ad conſecrationem chriſmatis, ampullas tres de oleo mundiſſimo plenas, ponentes in ſacrario: vnam ad oleum pro infirmis, alteram ad chriſma, tertiam vero ad oleum ad catechumenos vngendos: maximam illam, quæ ad chriſma debet fieri, de albo ſerico, alias autem de alio ſerico coopertas, & pontifex prouideat de balſamo.

Mediante autem hora prima diei Epiſcopus concilium ſolemnibus veſtimentis indutus, cum presbyteris cæteriſque ad hoc diſpoſitis, celebret ſecundum canonum inſtituta.

Peracto autem concilio, hora tertia ſonetur ſignum, D vt omnes veniant in eccleſiam, in qua chriſma debet conſecrari. Tunc egreditur pœnitens de loco, vbi pœnitentiam geſſit, vt gremio præſentetur eccleſiæ. Sedente autem pontifice pro foribus eccleſiæ, pœnitentibus in atrio eccleſiæ eminùs cum archidiacono iuſſum illius præſtolantibus, antequam eos offerat, poſtulat archidiaconus his verbis.

Adeſt, ô venerabilis pontifex, tempus acceptum, dies propitiationis diuinæ & ſalutis humanæ, quia mors interitum, & vita accepit æterna principium, quando in vinea Domini ſabaoth ſic nouorum palmitum plantatio facienda eſt, vt purgetur execratio vetuſtatis. Quamuis enim diuitiis bonitatis & pietatis Dei nihil temporis vacet, nunc tamen & largior eſt per indulgentiam remiſſio peccatorum: & copioſior per gratiam aſſumptio E renaſcentium. Augemur regenerandis, creſcimus reuerſis. Lauant aquæ, lauant lacrymæ. Indè eſt gaudium de aſſumptione vocatorum, hinc lætitia de abſolutione pœnitentium. Indè eſt quòd ſupplex grex tuus, poſteaquàm in varias formas criminum, neglectu mandatorum cœleſtium, & morum probabilium tranſgreſſione cecidit, humiliatus atque proſtratus prophetica ad Dominum voce clamat dicens: Peccaui, impiè egi, iniquitatem feci, miſerere mei Domine, Euangelicam vocem non fruſtratoria aure capiens, Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Manducauit, ſicut ſcriptum eſt, panem doloris, lachrymis ſtratum rigauit, cor ſuum luctu, corpus afflixit ieiuniis, vt animæ ſuæ reciperet, quam perdiderat ſanitatem. Vnicum itaque eſt

pœniten-

pœnitentiæ ſuffragium, quod & ſingulis prodeſt, & omnibus in commune ſuccurrit.

A Hic ergo dum ad pœnitudinis actionem tantis excitatur exemplis, ſub conſpectu ingemiſcentis eccleſiæ, venerabilis pontifex proteſtatur, & dicit: Iniquitates meas ego cognoſco, & delictum meum contra me eſt ſemper. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ſpiritu principali confirma me.

Quo ita ſupplicante, & miſericordiam Dei afflicto corde poſcente, iterũ archidiaconus ſubiungat, ſic dicens: Redintegra in eo Apoſtolice Pontifex, quicquid diabolo ſuadẽte corruptum eſt, & orationum tuarum patrocinantibus meritis, per diuinæ reconciliationis gratiam fac hominem proximum Deo, vt qui anteà in ſuis ſibi peruerſitatibus diſplicebat, nunc iam placere ſe Domino in regione viuorum, deuicto mortis auctore, gratuletur.

B Tunc dicit pontifex antiphon. Venite. Et diaconus ex parte pœnitentium, Flectamus genua. Tunc omnes adſtantes genua flectunt Pœnitentes. Quo facto, dicat diaconus ex parte pontificis, Leuate. Similiter agatur ſecundo, repetente Epiſcopo, Venite, Venite. Subſequente diacono, Flectamus genua; vt antea. Et ſic ad medium vſque atrij pauimentum ſolotenus veniant. Quando autem tertiò Dominus Epiſcopus annunciauerit antiph. Venite, Venite, Venite: Proſequatur diaconus, Flectamus genua. Mox cum diacono pœnitentes currant ad pedes Epiſcopi, ſicque proſtrati iaceant vſque dum Dominus Epiſcopus ſurgens, innuat alteri

C diacono, Leuate: proſequente clero antiph. Venite filij, audite me, timorẽ Domini docebo vos. Cum pſalmo, Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Et ad finẽ vſque ducente. Quamdiu vero pſalmus canitur à clero cũ antiphona. Venite filij ſemper, manuatim pœnitentes à plebe ſanis archidiacono, & ab archidiacono reddãtur Epiſcopo, & ab Epiſcopo reſtituãtur eccleſiæ gremio, proſtrato omni tẽpore in terrã. Deinde imponat Epiſcopus antiph. Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Cum pſalmo, Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Quo finito, proſternat ſe Epiſcopus vnà cum pœnitentibus in oratio, clero interim faciente litaniam. Qua expleta, poſtquam dicatur, Kyrie eleiſon erectus à terra di-

D cat Pater noſter. Et preces: Saluos fac ſeruos tuos Domine. Reſp. Deus meus ſperãtes in te. Conuertere Domine vſquequo. Reſp. Et deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos. Mitte eis Domine auxilium de ſancto. Reſp. Et de Sion tuere eos. Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruos tuos. Reſp. Saluos fac eos Domine, ne confundãtur, quoniã inuocauerunt te. Domine, vide humilitatem meam & laborem meum. Reſp. Et dimitte vniuerſa delicta mea. Exaudi me Domine, quoniã benigna eſt miſericordia tuà. Reſp. Secundum multitudinem miſerationum tuarũ reſpice in me. Ne memineris Domine iniquitatum noſtrarũ antiquarum. Reſp. Cito anticipent nos miſericordiæ tuæ, quia pauperes facti ſumus nimis. Adiuua nos Deus ſalutaris noſter. Reſp. Et propter gloriã

E nominis tui Domine libera nos, & propitius eſto peccatis noſtris propter nomẽ tuum. Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

ADeſto Domine ſupplicationibus noſtris, & me qui etiam miſericordia tua primus indigeo, clementer exaudi, & quẽ non electione meriti, ſed dono gratiæ tuæ conſtituiſti huius operis miniſtrũ, da fiduciam tui muneris exequendi, & ipſe in noſtro miniſterio, quod tuæ pietatis eſt, operare. Per.

Alia.

Exaudi Domine preces noſtras, & confitentium tibi parce peccatis, vt quos conſcientiæ reatus accuſat, indulgentia tuæ miſerationis abſoluat.

Alia.

A Præueniat hos famulos tuos, quæſumus Domine, miſericordia tua, & omnes iniquitates eorũ celeri indulgentia deleantur. Per.

Alia.

Deus infinitæ miſericordiæ veritatiſque immenſæ, propitiare iniquitatibus noſtris, & omnibus animarũ noſtrarum medere languoribus, vt miſerationum tuarum remiſſione percepta, in tua ſemper benedictione lætemur. Per.

Alia.

Deus, ſub cuius oculis omne cor trepidat, omneſque conſcientiæ pauereſcũt, propitiare omnium gemitibus, & cunctorum medere vulneribus, vt ſicut nemo

B noſtrum eſt liber à culpa, ita nemo ſit alienus à venia. Per Dominum.

Alia.

Præſta, quæſumus, Domine, his famulis tuis dignum pœnitentiæ fructum, vt eccleſiæ tuæ ſãctæ, à cuius integritate deuiarant peccando, admiſſorum veniã cõſequendo reddantur innoxij. Per.

Alia.

Omnipotẽs ſempiterne Deus, confitentibus tibi his famulis tuis pro tua pietate peccata relaxa; vt non plus eis noceat conſcientiæ reatus ad pœnam, quàm indulgentia tuæ pietatis proſit ad veniam. Per Dominum noſtrum.

Alia.

C Omnipotens & miſericors Deus, qui peccatorum indulgentiã in confeſſione † celeri poſuiſti, ſuccurre lapſis, miſerere confeſſis, vt quos delictorum catena conſtringit, miſeratio tuæ pietatis abſoluat. Per. † *ſceleris.*

Alia.

Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, reſpice propitius ſuper hos famulos tuos, qui ab infeſta huius ſæculi tempeſtate dimerſi, flebili lamentatione ſuos accuſant exceſſus, tu fletus & gemitus eorum piè ſuſcipias, eoſque de tenebris ad lumen reuoces, & medelam confitentibus, ſalutem pœnitentibus, & vulnerans auxilium ſanitatis indulgeas, ne vltra inimicus in eorum habeat animabus poteſtatem, eorumq; confeſſionem libenter admittẽs, eccleſiæ tuæ purificatos reſtitue, ac tuo altari repræſenta, vt ad ſacramentum re-

D conciliationis admiſſi, vnà nobiſcum ſancto nomini tuo gratias agere mereantur. Per.

Alia.

Deus miſericors, Deus clemens, qui ſecundum multitudinem miſerationum tuarum peccata pœnitentium deles, & præteritorum criminum culpas venia remiſſionis euacuas: maieſtatem tuã ſupplices deprecamur, vt his famulis tuis longo ſqualore pœnitẽtiæ maceratis, miſerationis tuæ veniã largiri digneris, vt nuptiali veſte recepta, ad regalem menſam, vnde eiecti fuerant, mereantur introire. Per.

Alia.

Maieſtatem tuam, quæſumus Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui non mortem peccatorum, ſed vitam ſemper inquiris, reſpice flentes fa-

E mulos tuos, attende proſtratos; eorumque planctũ in gaudium tua miſeratione conuerte, ſcinde delictorum ſaccum, & indue eos lætitiam ſalutarem, vt poſt longam peregrinationis famem, de ſanctis altaribus tuis ſatientur, ingreſſique cubiculum regis, in ipſius aula benedicant nomen gloriæ tuæ ſemper. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Famulos tuos, quæſumus Domine, ab ira tua confugiẽtes, paterna pietate ſuſcipe, vt qui tuæ maieſtatis flagella formidant, de tua miſeratione mereãtur venia gratulari. Per.

Alia.

Deus qui confitentium tibi corda purificas, & accuſantes ſuas conſcientias ab omni vinculo iniquitatis

abſoluis, da indulgentiam reis, & medicinam tribue vulneratis, vt percepta remiſſione omnium peccatorum, in ſacramentis tuis ſincera deinceps deuotione permaneant, & nullum redemptionis æternæ ſuſtineát detrimentum. Per.

Alia.

Deus, qui mundum in peccati fouea iacentem miſericorditer erexiſti: Deus qui leproſos, & alijs peccatis irretitos, ſacerdotum iudicio mūdari præcepiſti: Deus, qui per manus tuæ impoſitionem animarū & corporum valetudines effugaſti, idemque opus diſcipulis tuis eorumque ſucceſſoribus agere præcepiſti, exaudi preces noſtras pro his famulis & famulabus tuis, morbo criminum hactenus tabeſcentibus, & manum pietatis tuę manui noſtrę ſuperpone, vt per manus noſtrę impoſitionem, te cooperante, infundatur eis ſpiritus ſancti gratia: deſcendat ſuper eos cœleſtis benedictio, tribuatur eis peccatorum remiſſio, cūctorumque ſcelerum piacula relaxentur, & tuorum chariſmatum munera affluentius conferantur.

Alia.

Domine ſancte, Pater omnipotens, rex regum, & Dominus dominantium, qui ſanctiſſima diſpoſitione vnicum filium tuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, Spiritus ſancti gratia cooperante, in mundum miſiſti, quò genus humanum mortalibus vinculis adſtrictum, pia redimeret morte: tibi ſupplico, quatenus orationem noſtram mundam ſuſcipias, tribulationem adimas, propitius flagella redimas, ac ſereniſſimo vultu aurem tuæ pietatis & miſericordiæ accommodes, miniſteriumque tantæ dignitatis, quod tractare indignus C præſumo, ſanctificando ſanctifices, & quod te iuua opitulante verbis exequor humilibus, impleas effuſione ſancti Spiritus.

Tu enim Domine per filium tuum vnigenitum ſanctis dilectiſque Apoſtolis dona tribuens chariſmatum, dixiſti, Quæcunque ligaueritis in terra, & ſolueritis in cœlo, ligata & ſoluta manebunt. Ergo magnæ pietatis pater, nó meo tali addictus merito, ſed potius tuo aſſecutus dono, præſumo his famulis & famulabus tuis impertire, quod tuis fidelibus proprio conceſſiſti ore: Reſpice igitur Domine, & miſerere, & da veniam confitentibus, parce ſupplicibus; & quoniam de miſericordia benignitatis tuæ non diffidunt, non ſecundum quod egerunt hactenus, verum iuxta paternita- D tis tuæ clementiam amodo ſentiát indulgentiam. Oro ergo hos ſupplex cunctóſque mihi commiſſos, muniri tua ſancta protectione: quo tuo freti munimine, valeamus pariter inextinguibiles pœnas euadere. Per eundem Dominum.

Alia.

DEus humani generis benigniſſime conditor, & miſericordiſſime reformator qui in recóciliatione lapſorum etiam me, qui miſericordia tua primus indigeo, ſeruire effectibus gratiæ tuæ per ſacerdotale miniſterium voluiſti, vt ceſſante merito ſupplicis, mirabilior fieret indulgentia remittentis: Deus, qui iuſtitiæ leges, miſericordiæ ſemper multiplicatione moderaris, dum delinquentibus pœnitantiam adhibes, dum etiam malis prouidentiæ tuæ dona non ſubtrahis, & vindictam miſerando ſuſpendis: Deus, qui hominem inuidia diaboli ab æternitate obiectum, vnici filij tui ſanguine redemiſti, viuifica hos famulos tuos, quos tibi nullatenus mori deſideras, &, quos non dereliquiſti deuios, adſume correctos.

Moueat pietatem tuam fletus iſte mœrorum, tu eorum medere vulneribus, tu benignam iacentibus manum porrige, ne eccleſia tua aliqua ſui corporis portione priuata temeretur, ne grex tuus detrimentum ſuſtineat, ne de familiæ tuæ damno inimicus exultet, renatas lauacris ſalutaribus animas mors ſecūda poſſideat. Tibi ergo humiliamur omnes, tibi Domine ſupplices fundimus preces, tibi fletum noſtri cordis offe-

rimus: tu parce confitentibus, vt in imminētes pœnas, A futurique iudicij ſententiam, te miſerante, non incidant: neſciant quod terret in tenebris, quod ſtridet in flammis, & ab errorum via ad iter iuſtitiæ iam reuerſi, nequaquam vltra nouis vulneribus ſaucientur. Propitiare ergo Domine trementibus atque ſupplicibus ſub ſententiæ tuæ expectatione, & ad humilitatem iacentium ſubleuandam, dexteram ſalutis extende. Nobis quoq; ſeruis tuis, quos Apoſtolicæ claui ſacerdotaliſque officij miniſtros non electione meriti, ſed dono gratiæ tuæ conſtituiſti, da fiduciam tāti muneris exequendi, & ipſe in noſtro miniſterio, quod tuæ eſt poteſtatis, operare. Agnoſce piiſſime paſtor oues tuæ redēptionis, & conſtrictas vinculis peccatorū, eccleſiæ tuæ precibus exoratus abſolue. Redeant ad vnitatem eccle- B ſiæ tuæ, & poſt illam diram inopis exilij famem redeūtes, veſte ſplendida ornatæ, gaudeant ſe paterno receptas eſſe conuiuio. Nihil de honore adoptionis, nihil de hæreditatis ſorte perdiderint: ſed integrum ſit eis atque perpetuum, & quod gratia tua contulit, & quod miſericordia reformauit. Per.

Abſolutio pluralis.

DOminus Ieſus Chriſtus, qui dignatus eſt diſcipulis ſuis dicere: Quæcunq; ligaueritis ſuper terrā, erūt ligata & in cœlo: & quæcunq; ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo: de quorum numero quáuis indignum, & peccatorū vinculis adſtrictum, me eſſe ſua dignatione voluit, ipſe vos largifluo pietatis ſuæ dono, atque mea ſimul paruitatis miniſterio abſoluere dignetur ab omnibus fragilitatis veſtræ exceſſibus, interius exterius que humanitus contractis: Amen. Et ſicut peccata totius mundi ſua traditione, atque immaculati ſāguinis effuſione dignatus eſt expurgare, ita quoq; veſtrorum peccaminū maculas miſericorditer non dedignetur emundare eiuſdem ſancti ſanguinis interuentione, qui fuſus eſt in peccatorum remiſſionem. Amē. Deuotionem quoque veſtram ita deinceps adiutorio gratiæ ſuæ non dedignetur corroborare, quatenus & in hoc ſæculo ſubrepētium laqueos delictorum valeatis euadere, & in futuro vitam æternam Chriſti ſanguine cōparatam, ſine fine poſſidere. Amen. Adiuuāte Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui nos fecit, cum non eſſemus: & redemit, cum perditi eſſemus, ad laudem & gloriam ſāncti nominis ſui, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Item Abſolutio pluralis.

PRæſta, quæſumus, Domine, his famulis tuis ſecundum piiſſimam miſericordiam tuam, iuxta libitum eorum abſolutionis peccaminum ſuorum fructum, vt ſint tibi dignum habitationis tuæ templum, & mereātur deinceps cum iuſtis atque ſanctis in conſpectu tuo adſtantibus abſoluti manere ab omni criminum labe. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Nos etiam ſecundū auctoritatem nobis indignis à Deo commiſſam, abſoluimus vos ab omni vinculo delictorum veſtrorum, vt mereamini habere vitam æternam. Per eum qui viuit.

Abſolutio ſingularis.

SIcut principali ſententia conſtat, quia in multis offēdimus omnes, vnde ingemiſcimus: ita principali ſententia conſolamur, quia ſi confiteamur peccata no- E ſtra, fidelis & iuſtus eſt Chriſtus cōditor & redemptor ac ſaluator noſter, quem habemus aduocatum iuſtum apud Patrem, & eſt propitiatio pro peccatis noſtris, & interpellat pro nobis fideliter confitentibus, & dimittit nobis peccata noſtra, & emundat nos ab omni iniquitate. Quapropter frater noſter confitenti tibi peccata tua per eccleſiaſticæ auctoritatis poteſtatem, quam Dominus noſter Ieſus Chriſtus tradidit diſcipulis ſuis & Apoſtolis, dicens: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata remittuntur eis: & per eoſdem Apoſtolos ſuos ipſorū ſucceſſoribus, quorum vices licet indigni tenemus, etſi non merito tamen nomine atque officij ſuſceptione eandem poteſtatem donauit, & in ſe credenti fideliter dixit. Frat

tri s

tibi ſecundum fidem tuam: gratia & potentia ſua, virtute ſancti Spiritus qui eſt remiſſio omnium peccatorum, dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, conſeruet te in omni opere bono, & perducat te ad vitam æternam, & ad ſanctorum conſortium ſupernorum ciuium. Amen.

Abſolutio ſingularis.

FRater N. Dominus Ieſus Chriſtus, qui dixit diſcipulis ſuis, Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo: de quorum numero quamuis indignos nos eſſe voluit, ipſe te abſoluat per miniſterium noſtrum ab omnibus peccatis tuis, quæcunque cogitatione, locutione, atque operatione negligenter egiſti, & nexibus peccatorum abſolutum perducere dignetur ad regna cœlorum. Amen.

Abſolutio ſingularis.

FRater N. abſolutionem & remiſſionem peccatorum tuorum per inuocationem ſacrati nominis Dei, & per miniſterium noſtrum percipere merearis hic & in æternum.

Hic aſpergat eos aqua benedicta, & thurificet, & poſteà dicat: Exurge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te Chriſtus.

Poſt hæc ſurgant pœnitentes, & moneantur ab epiſcopo, vt quod pœnitendo diluerunt, iterando non renouent.

Item Ordo vnde ſuprà.

IPſo die ſonentur campanę ad Miſſam, & ad cæteras horas, ſicut mos eſt diebus ſolénibus, vt omnes veniant ad Eccleſiam, in qua chariſma mos eſt cõſecrari, & ſic ſileant vſque in ſabbatum ſanctum. Presbyteri vero & cæteri clerici hora tertia induant ſe veſtiméris ſolénibus, & diaconi dalmaticis, atque ſubdiaconi albis ſericis induantur, & ſtent in ordine ſuo ſinguli in Eccleſia, expectantes vſque dum veniat pontifex cum proceſſione plenaria ad Miſſam, ſicut diebus ſolennibus ſolet cum ſeptem diaconibus & totidem ſubdiaconibus & ceroferariis & ſeptem cereoſtatis, & duobus thuribulis cum incenſo. Cantor autem & ſchola ſtatim vt iuſſum fuerit, imponant introitum ad Miſſam, Nos autem gloriari oportet. Cum pſalmo, & gloria & verſu, & Kyrie eleiſon. Tunc dicat pontifex Gloria in excelſis Deo. Quo finito, dicat orationem pleniter, ſicut alijs diebus, Pax vobiſcum Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Oratio.

Deus à quo & Iudas reatus ſui pœnam, & confeſſionis ſui latro præmium ſumpſit, cõcede nobis tuæ propitiationis effectum, vt ſicut in paſſione ſua Ieſus Chriſtus Dominus noſter diuerſa vtrique intulit ſtipendia meritorum, ita nobis ablato vetuſtatis errore, reſurrectionis ſuæ gratiam largiatur. Qui tecum viuit. Tunc legatur epiſtola Pauli ad Corinthios.

Fratres, Conuenientibus vobis in vnum, vſque, Vt non cum hoc mũdo damnemur. Sequitur Grad. Chriſtus factus eſt pro nobis, Verſ. Propter quod & Deus. Ante Euangelium portentur candelæ, & incenſum, ſicut mos eſt, & legitur Euangelium ſecundum Ioannem.

Cap. 13. IN illo tempore, Ante diem feſtum Paſchæ. Vſque, quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Perlecto Euangelio, ſanctóque ad populum ſermone, dicat pontifex: Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Et, Oremus. Deinde canitur offertorium: Dextera Domini Offerentibus Presbyteris & cæteris qui voluerint. Tunc dicatur.

SECRETA.

Ipſe tibi, quæſumus Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, ſacrificium noſtrum reddat acceptum, qui diſcipulis ſuis in ſui commemorationem hoc fieri hodierna traditione monſtrauit, Ieſus Chriſtus filius tuus, Dominus noſter, qui tecum.

Sequitur Præfatio.

A VEre dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare: Nos tibi ſemper & vbique gratias agere Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, per Chriſtum Dominum noſtrum; Per quem maieſtatem tuam laudant Angeli, adorant dominationes, tremunt poteſtates: Cæli cælorumq; virtutes, ac beata Seraphim ſocia exultatione concelebrant: cum quibus & noſtras voces vt admitti iubeas deprecamur, ſupplici confeſſione dicentes: Sanctus, ſanctus, ſanctus. Et dicit Pontifex, Te igitur, ordine ſuo.

TE igitur clementiſſime pater, per Ieſum Chriſtũ filium tuum Dominum noſtrum, ſupplices rogamus & petimus, vti accepta habeas & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata, in primis

B quæ tibi offerimus pro Eccleſia tua ſancta Catholica, quam pacificare, cuſtodire, adunare & regere digneris toto orbe terrarum, vnà cum famulo tuo Papa noſtro N. Memento Domine famulorum famularumque tuarum, & omnium circumadſtantium, quorum tibi fides cognita eſt & nota deuotio, qui tibi offerũt hoc ſacrificium laudis pro ſe ſuiſque omnibus pro redemptionem animarum ſuarũ, pro ſpe ſalutis & incolumitatis ſuæ, tibique reddũt vota ſua æterno Deo, viuo, & vero. Communicantes & diem ſacratiſſimum celebrantes, quo Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro nobis eſt traditus. Sed & memoriã venerantes in primis glorioſæ ſemper virginis Mariæ genitricis Dei, & Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſed & beatorum Apoſtolorum ac Martyrum tuorum Petri, Pauli, Andreæ, Ia-

C cobi, Ioannis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis & Thadæi, Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelij & Cypriani. Laurentij, Chryſogoni, Ioannis & Pauli, Coſmæ & Damiani, Et omnium ſanctorum tuorum, quorũ meritis precibuſq; concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio, Per Chriſtum Dominũ noſtrum. Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, ſed & cũctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus ob diem, in qua Dominus noſter Ieſus Chriſtus tradidit diſcipulis ſuis corporis & ſanguinis ſui myſteria celebranda, quæſumus Domine, vt placatus accipias, diéſque noſtros in tua pace diſponas, atq; ab æterna damnatione nos eripias, & in electorũ tuorum iubeas grege numerari. Per Chriſtum Dominum

D noſtrũ. Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæſumus, benedictam, adſcriptam ratam, rationabilem, acceptabilémque facere digneris, vt nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſſimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui pridiè quàm pro noſtra omnium ſalute pateretur, hoc eſt, hodiè, accepit panem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, & eleuatis oculis ſuis in cælum, ad te Deum patrem ſuum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, dedítque diſcipulis ſuis, dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes: hoc eſt enim corpus meum. Simili modo poſteà quàm cœnatum eſt, accipiens & hunc præclarum calicem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, item tibi gratias agens, benedixit, dedit que diſcipulis ſuis, dicẽs: Accipite & bibite ex eo omnes: Hic eſt enim calix ſanguinis mei noui &

E æterni teſtamẽti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Hæc quotieſcumque feceritis, in mei memoriam facietis. Vnde & memores Domine, nos ſerui tui ſed & plebs tua ſancta, Chriſti filij tui Domini noſtri tam beatæ paſſionis, necnon & ab inferis mirabilis reſurrectionis, ſed & in cælos glorioſæ aſcenſionis, offerimus præclaræ maieſtati tuæ de tuis donis ac datis hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, panem ſãctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ. Supra quæ propitio ac ſereno vultu reſpicere digneris, & accepta habere ſicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel, & ſacrificium Patriarchæ noſtri Abrahæ, & quod tibi obtulit ſummus ſacerdos tuus Melchiſedech, ſanctum

ſacrificium, immaculatam hoſtiam. Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus angeli tui in ſublime altare tuum, in conſpectu diuinæ maieſtatis tuæ, vt quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum filij tui corpus & ſanguinem ſumpſerimus, omni benedictione cæleſti & gratia repleamur: Per Chriſtum Dominum noſtrum. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miſerationum tuarum ſperantibus partem aliquam & ſocietatem donare digneris cum tuis ſanctis Apoſtolis & Martyribus, cum Ioanne, Stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agata, Lucia, Agna, Cæcilia, Anaſtaſia, & cum omnibus ſanctis tuis: Intra quorum conſortium nos non æſtimator meriti, ſed veniæ, quæſumus, largitor admitte, Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Tunc offeratur pontifici oleum de ampullis quas offerunt populi ad vngẽdos tam infirmos, quàm energumenos, & in vltimo antequam dicatur, Per quem hæc omnia Domine ſẽper bona creas. Exorcizet & benedicat illud tam ipſe quàm omnes Presbyteri, qui abſunt, vt tantum poſſit à circunſtantibus audiri ita.

Exorciſmus olei.

EXorcizo te, immondiſſime Spiritus, omniſque incurſio ſatanæ, & omne phantaſma, in nomine patris, & Filii, & Spiritus ſancti, vt recedas ab hoc oleo, vt poſſit effici vnctio ſpiritalis ad corroborandum templũ Dei viui, vt in eo poſſit Spiritus ſanctus habitare, per nomen Dei patris omnipotẽtis, & per nomen dilectiſſimi filij eius Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et non peragatur concluſio.

Benedictio eiuſdem

Emitte Domine Spiritum tuum paraclitum de cælis in hanc pinguedinem oliuæ, quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectionem mẽtis & corporis, vt tua ſancta benedictione ſit omni tãgenti hoc, vnguentum ſalubre cæleſtis medicinæ, tutamen mentis & corporis, & ad euacuandos omnes dolores, omnéſque infirmitates, omnémque ægritudinem mentis & corporis: vnde vnxiſti Sacerdotes, Reges, Prophetas, & Martyres, chriſma tuum ſit perfectum nobis à te Domine benedictum, permanens in viſceribus noſtris in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Tunc dicatur:

Per quem hæc omnia Domine ſemper bona creas, ſanctificas, viuificas, benedicis & præſtas nobis per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo eſt tibi Deo patri omnipotenti in vnitate Spiritus ſancti omnis honor & gloria: Per omnia ſæcula ſæculorum. Et oleum eodem ordine quo aſcendit, reportetur, & in loco ſuo conſeruetur. Miſſa vero ordine ſuo agatur, vſque dum benedictiones Epiſcopale ſoluantur, dicente in altum Epiſcopo. Oremus.

Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati, audemus dicere.

Pater noſter qui es in cælis, ſanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et ne nos inducas in tentationem, Reſp. Sed libera nos à malo.

Libera nos quæſumus Domine, ab omnibus malis præteritis, præſentibus & futuris, & intercedente beata & glorioſa ſemper virgine Maria, & beatis Apoſtolis tuis, Petro, & Paulo, atque Andrea, cum omnibus ſanctis, da propitius pacem in diebus noſtris, vt ope miſericordiæ tuæ adiuti, & à peccato ſimus ſemper liberi, & ab omni perturbatione ſecuri: Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate Spiritus ſãcti: Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen, Pronunciante diacono. Humiliate vos ad benedictionem. Reſpon. Deo gratias. Sequantur benedictiones Epiſcopales, in hunc modum.

A BEnedicat vos Deus, qui per vnigeniti paſſionem vetus Paſcha in nouum voluit conuerti, cõcedatque vobis, vt expurgato veteris fermenti cõtagio, noua in vobis perſeueret conſperſio. Reſp. Amẽ. Et quia ad celebrandam redemptoris noſtri cœnam mente deuota conueniſtis, æternarum dapium vobiſcum epulas reportetis. Reſpon. Amen. Ipſiuſque opitulante clementia, mundemini à ſordibus peccatorum, qui ad inſinuandum humilitatis exemplum, pedes voluit lauare diſcipulorum. Reſpon. Amen. Quod ipſe præſtare dignetur. Et pax Domini ſit ſemper vobiſcum. Tunc cõmunicet ſolus pontifex ante altare, & diaconus offerat ei calicem, & non frangat oblatas, niſi eam ſolam, vnde ille communicat. Illo tantummodo die, poſtquam communicauerit Epiſcopus, ponat diaco-

B nus calicem ſuper altare: Deinde acceptã à ſubdiacono patenam, ponat iuxta calicem de latere ſiniſtro, & ſtatim à duobus diaconibus vtrumque cooperiatur de ſindone munda quam prius præparauerãt in ora altaris à regione pontificis poſt corporale iã expenſam. Tunc Dominus Epiſcopus vadat ad ſedem ſuam cum diaconibus, & expectet.

Ordo de conſecratione principalis chriſmatis.

EXpectante vero in ſede ſua pontifice, veniant ad ſacrarium duodecim Presbyteri, & cæteri clerici, quantum opus ſit ad deferendum cum omni decore oleum chriſmale, & etiam oleum catechumenorum & neophytorum vſque in Eccleſiam ante Epiſcopum: Sint etiam parati iidem Presbyteri, & cum eis cæteri clerici caſulis, & ſolennibus veſtimentis.

C Tunc duo acolyti accipientes illas duas ampullas, quæ ad chriſma & ad oleum catechumenorum conſecrari debent, inuolutas cum ſindonibus de albo ſerico, ita vt videri poſſint à medio teneant in brachio ſiniſtro, proiectis ſindonibus ſuper ſcapulam ſiniſtram, ita vt pertingant ad ſcapulam dextram, quatenus poſſint dependentia retineri, & procedant. Et ordinent ſe illi Presbyteri & prædicti clerici ritè, & ordinabiliter, ita vt primum ambulent duo acolyti, cum candelabris & ardentibus cereis. Deinde portentur duæ cruces, & inter illas medium chriſmale oleum: Poſt eas portentur duo thuribula cum incenſo, & inter illa ſicut prædiximus, medium oleum catechumenorum: Deinde portetur Euangelium, vt impleatur omne bonum:

D Poſteà ſequantur bini & bini illi duodecim Presbyteri, teſtes & cooperatores eiuſdem ſacroſancti chriſmalis myſterij. Tunc vero ſubſequantur pueri, in laudem eiuſdem myſterij concinentes hos verſus, ad hoc congruentes:

AVdi iudex mortuorum,
Vna ſpes mortalium.
Audi voces proferentum
Donum pacis præuium.
Et chorus reſpondeat:
O Redemptor, ſume carmen
Temet concinentium.
Arbor fœta alma luce,
Hoc ſacrandum protulit
Fert hoc prona præſens turba
E Saluatori ſæculi. O redemp
Stans ad aram, immo ſupplex
Infulatus pontifex,
Debitum perſoluit omne,
Conſecrato chriſmate. O redemp.
Conſecrare tu dignare,
Rex perennis patriæ,
Hoc oliuum, ſignum viuum
Iura contra dæmonum. O redemp.
Vt nouetur ſexus omnis
Vnctione chriſmatis,
Medeatur ſauciata
Dignitatis gloria. O redemp.
Lota mente ſacro fonte,

Auſugantur crimina:
Vncta fronte, ſacroſancta.
Influant chariſmata. O redemp.

Corde natus ex parentis,
Aluum implens Virginis,
Præſta lucem, claude mortem
Chriſmatis conſortibus. O redemp.

Sit dies hæc nobis feſta
Sæculorum ſæculis.
Sit ſacrata digna laude,
Ne ſeneſcat tempore. O redemp.

Venientibus autem eodem ordine in chorum, & ſtantibus ad orientem verſis, verſibuſq; finitis, intereà ordinent ſe lectores, oſtiarij, acolyti, & ſubdiaconi, & ſtent in ordine ſuo ſecundum eos gradus vbi aſcenditur ad altare, tanti, vt ſubdiaconus ſit ſextus in eminentiori loco: & iuxta eum Archidiaconus qui legebat, ita inuolutam ampullam commixtam ſuſcipientes, per ordinem vt aſcendat. Et dum peruenerit ad Archidiaconum, ille proferat eam ita inuolutam vnà cum ſindone ante pontificem: Interim autem vnus ſubdiaconus deferat vaſculum cum balſamo alij diacono, & ille pontifici ante altare. Tunc ordinentur circa Epiſcopum hinc & indè eadem candelabra, & cruces, & thuribula, atque Euangelium, necnon & prædicti duodecim Presbyteri, teſtes, & adiutores eiuſdem myſterij, ita vt diaconi poſt dorſum Epiſcopi ſtent, Presbyteri vero à dextris & à ſiniſtris, cruces vero & cætera vtrinque inter illos media. His ita ſtatutis, conuertat ſe Epiſcopus, aut cui ille præceperit, tam ad clerum quàm ad populum, & faciat ſermonem de confectione chriſmatis congruentem. Tunc conuertat ſe ad Orientem, & intret in conſecrationem principalis chriſmatis, Archidiacono tenente ante ipſum ampullam in ſiniſtro brachio inuolutam in ſindone, vt ſuprà diximus, & primo miſceat balſamum cum oleo.

Benedictio in commixtione olei & balſami.

ORemus Dominum noſtrum omnipotentem, qui incomprehenſibilem vnigeniti filij ſibique coæterni diuinitatem mirabili diſpoſitione veræ humanitati inſeparabiliter coniunxit, & gratia cooperante ſancti Spiritus, oleo exultationis præ participibus ſuis liniuit, vt homo fraude diaboli perditus, gemina & ſingulari conſtans materia, perenni redderetur, de qua exciderat, hæreditati: quamuis hos ex diuerſis creaturarum ſpeciebus liquores creatos, ſanctæ Trinitatis perfectione benedicat, & benedicendo ſanctificet, concedatque vt ſimul permixti vnum fiant, & quicunque exterius inde perunctus fuerit, ita interius liniatur, quo omnibus ſordibus corporalis materiæ carens, ſe participem regni cæleſtis effici gratuletur. Per eundem Dominum noſtrum. Hîc commiſceantur, dicente Epiſcopo:

Hæc commixtio liquorum, fiat omnibus perunctis propitiatio & cuſtodia ſalutaris in ſæcula ſæculorum. Deindè antequam benedicatur, halat ter ſuper ipſam ampullam, & dicit lenta voce exorciſmum chriſmalis olei.

Exorciſmus chriſmalis olei.

EXorcizo te creatura olei per Deum patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, vt omnis virtus aduerſarij, omnis exercitus diaboli, omniſque incurſio, & omne phantaſma ſatanæ eradicetur & effugetur à te, vt fias omnibus, qui ex te vngendi ſunt, in adoptionem filiorum per Spiritum ſanctum, in nomine Dei patris omnipotentis, & in charitate Ieſu Chriſti filij eius Domini noſtri, qui cum eo viuit & regnat Deus in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti. Tunc dicat alta voce: Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo.
Surſum corda. Reſp. Habemus ad Dominum.
Gratias agamus Domino Deo noſtro.
Reſp. Dignum & iuſtum eſt.

Præfatio.

Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & vbique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: qui in principio inter cætera bonitatis tuæ munera, terram producere fructifera ligna iuſſiſti, inter quæ huius pinguiſſimi liquoris miniſtræ oliuæ naſcerentur, quarum fructus ſacro chriſmati deſeruiret. Nam & Dauid Prophetico Spiritu gratiæ tuæ ſacramenta prænoſcens, vultus noſtros in oleo exhilarandos eſſe cantauit: & cum mundi crimina diluuio quondam expiarentur effuſo, ſimilitudinem futuri muneris columba demonſtrans, per oliuæ ramum pacem terris redditam nunciauit. Quod in nouiſſimis temporibus manifeſtis eſt effectibus declaratum, cum baptiſmatis aquis omnium criminum commiſſa delentibus, hæc olei vnctio vultus noſtros iocundos efficit ac ſerenos. Inde etiam Moyſi famulo tuo mandatum dediſti, vt Aaron fratrem ſuum prius aqua lotum per infuſionem huius vnguenti conſtitueret ſacerdotem. Acceſſit ad hoc amplior honor cum filius tuus Ieſus Chriſtus Dominus noſter lauari ſe à Ioanne vndis Iordanicis exegiſſet, vt ſpiritu ſancto in columbæ ſimilitudine deſuper miſſo, vnigenitum tuum, in quo tibi optimè complacuiſſet, teſtimonio ſubſequentis vocis oſtenderes, & hoc illud eſſe manifeſtiſſimè comprobares, quod eum oleo lætitiæ præ cõſortibus ſuis vngendum Dauid propheta cecinisset. Te igitur deprecamur Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, per eundem Ieſum Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum, vt huius creaturæ pinguedinem ſanctificare tua benedictione digneris, & ſancti Spiritus ei admiſcere virtutem, cooperante potentia Chriſti tui, à cuius ſancto nomine chriſma nomen accepit: vnde vnxiſti ſacerdotes & reges, Prophetas & Martyres, vt ſpiritalis lauacri baptiſmo renouandis creaturam chriſmatis in Sacramentum perfectæ ſalutis vitæque confirmes, vt ſanctificatione vnctionis infuſa, corruptione primæ natiuitatis abſorpta, ſanctum vniuſcuiuſque templum acceptabilis vitæ innocens odore redoleſcat, vt ſecundum conſtitutionis tuæ ſacramentum, regio & ſacerdotali propheticoque honore perfuſi veſtimento incorrupti muneris induantur, vt ſit his, qui renati fuerint ea aqua & ſpiritu ſancto, chriſma ſalutis, eoſque æternæ vitæ participes, & cæleſtis gloriæ facias eſſe conſortes: Per eundem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti: Per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Finita benedictione, Dominus Epiſcopus ſalutet chriſma nudum, & miniſtri qui iuxta eum ſunt, & ita iterum per ordinem deſcendat ſicut aſcendit. Et tenente ampullam acolyto, deferatur omnibus cooperta ad ſalutandum per ordinem, ita vt à nemine nuda videatur: Hoc facto, ſummo honore procuretur, vſque dum altera ampulla aſcendat, & iterum deſcendat, vt ambæ honorificè ad locum ſuum redeant.

Incipit exorciſmus olei quo vngendi ſunt catechumeni.

DEſcendente autem ampulla cum chriſmate, ſtatim alia cum oleo catechumenorum cooperta, aſcendat ſicut prior, vſque ante Epiſcopum, & halat in ipſam ter, ſicut in priorem ſed tacitè, ordine quo in ſupra delatam. Et in primis faciat ei exorciſmum, & benedicat eam quaſi legens lectionem.

Exorciſmus olei catechumenorum.

EXorcizo te creatura olei in nomine Dei patris omnipotentis, & in nomine Ieſu Chriſti, & Spiritus ſancti, vt in hac inuocatione trinæ poteſtatis, atq; vnius virtute Deitatis, omnis nequiſſima virtus aduerſarij, omnis inueterata malitia diaboli, omnis violenta incurſio, omne confuſum & cæcum phantaſma eradicetur, & effugetur, & diſcedat à creatura huius olei ad vtilitatem hominum conſtituta, vt fiat hæc vnctio di-

tinis ſacramentis purificata, in adoptionem carnis & Spiritus eis, qui ex eo vngi debent in remiſſionem omnium peccatorum, vt efficiantur eorum corpora ad omnem gratiam ſpiritalem accipiendam ſanctificata: Per eundem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui venturus eſt. Tunc dicatur, Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

DEus incrementorum omnium & profectuum ſpiritualium munerator, qui virtute ſancti Spiritus tui imbecillatum mentium rudimenta confirmas, te oramus Domine, vt venturis ad beatæ regenerationis lauacrum, tribuas per vnctionem iſtius creaturæ purgationem mentis & corporis, vt, ſi quæ illis aduerſantium ſpirituum inhæſere maculæ, ad tactum ſanctificati olei huius abſcedant. Nullus ſpiritalibus nequitijs locus, nulla refugis virtutibus ſit facultas: nulla inſidiantibus malis latendi licentia relinquatur, ſed venientibus ad fidem ſeruis tuis, & ſancti Spiritus tui operatione mundandis, ſit vnctionis huius præparatio vtilis ad ſalutem, quam etiam cæleſtis regenerationis natiuitate in ſacramento ſunt baptiſmatis adepturi: Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui venturus. Tunc Dominus Epiſcopus, & qui iuxta eum ſunt, ſalutent eam, & deſcendat per ordinem ſicut altera, & deferatur omnibus ad ſalutandum. His ita peractis, eodem ordine & decore quo aſcenderant in Eccleſiam, redeant ambæ ad ſacrarium. Tunc pontifex lauet manus, & diaconi vadant ad altare, & diſcooperiant ſancta. Et pontifex veniens ad altare, diuidat oblatas ad frangendum, & communicet omnis populus ordine ſuo, & ſumat de ipſis oblatas integras ad ſeruandum vſque manè diei paraſceues: De quibus communicent abſque ſanguine Domini. Sanguis verò eadem die penitus conſumatur. Et ſchola dicat, Agnus Dei. Abſque oſculo, & communionem Dominus Ieſus. Cum pſal. & gloria. Fractis autem oblatis, communicent Presbyteri primo, poſteà diaconi, & cæteri omnes. Et ita perficiatur Miſſa pleniter ordine ſuo.

Poſt communionem.

Refecti vitalibus alimentis, quæſumus Domine Deus noſter, vt quod tempore noſtræ mortalitatis exequimur, immortalitatis tuæ munere conſequamur. Per.

Super populum.

Concede quæſumus Domine, vt perceptum noui ſacramenti myſterium & corpore ſentiamus, & mente. Per.

Et pontifex deſcendat in ſacrarium, mandans Preſbyteris quid voluerit.

Tunc chriſma nouum miſceatur cum veteri, ſi quid reſiduum fuerit. Similiter & oleum, & ita diuidatur per Presbyteros, & finita ſunt iſta.

Ad veſperum in cœna Domini non dicatur, Deus in adiutorium meum intende: ſed antiphona, Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. pſal. Credidi, propter quod Antiph. Cum his qui oderant pacem, eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis. Pſal. Ad Dominum. Antiph. Ab hominibus iniquis libera me Domine. Pſal. Eripe me Domine. Antiph. Cuſtodi me à laqueo, quem ſtatuerunt mihi, & ab ſcandalis operantium iniquitatem. Pſalm. Domine clamaui. Antiph. Conſiderabam ad dexteram, & videbam: & non erat qui cognoſceret me. Pſalm. Voce mea. Lectio non dicatur, nec verſus: ſed Antiphona, Cœnantibus autem accepit Ieſus panem, benedixit ac fregit, dedit diſcipulis ſuis. Pſalm. Magnificat. Ad veſperum oratio.

Deus cuius cœnam ſacratiſſimam veneramur, vt ea digni inueniamur, munda nos quæſumus, à ſordibus peccatorum, qui ad inſinuandum nobis humilitatis exemplum pedes tuorum dignatus es hodie lauare diſcipulorum. Qui cum patre. Cum autem ſchola primam antiphonam dicit, Calicem ſalutaris accipiam: A Statim duo acolyti parati cum nigris caſulis, incipiant expoliare altaria, vſque dum finitur veſpera, poſteà tollantur. A veſpera autem huius diei, nuda ſint altaria vſque in mane ſabbati.

Expletis omnibus, procedat dominus epiſcopus cum omni alacritate cum Presbyteris & clero, ſi vult, ante vel poſt cibum, ad locum vbi mandatum perficere vult. Sintque ibi parati proceſſores, Acolyti duo cum candelabris duobus, tertius thuribulum portans: quartus cum thymiamaterio: & ſubdiaconus Euangelium portans. Et diaconus imponat Euangelium, Ante diem feſtum Paſchæ: ſicut ad Miſſam. Lecto Euangelio, dicat Epiſcopus hanc orationem, vt ſuprà: Deus, cuius cœnam ſacratiſſimam.

B Data oratione, Epiſcopus ponat veſtimēta ſua, & præcinctus linteo, præparet ſe ad lauandos pedes diſcipulorum ſuorum. Et primum incipiente pontifice, mutuatim pedes lauent & deter gant, canentes antiphonas.

Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem ſicut dilexi vos, dicit Dominus. Pſal. Beati immaculati in via. Antiph. In diebus illis, mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quod Ieſus accubuit in domo Simonis leproſi, attulit alabaſtrum vnguenti, & ſtans retro ſecus pedes Domini Ieſu, lachrymis cœpit rigare pedes eius & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Pſalm. Magnus Dominus. Antiph. Maria ergo vnxit pedes Ieſu, & exterſit capillis ſuis, & domus repleta eſt ex odore vnguenti. Antiph. Poſtquam ſurrexit Dominus C à cœna, miſit aquam in peluim, cœpit lauare pedes diſcipulorum, hoc exemplum reliquit eis. Pſal. Deus miſereatur noſtri.

Ante diem feſtum Paſchæ ſciens Ieſus quia eius hora venit, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem, & cœna facta ſurrexit, linteo præcinxit ſe, miſit aquã in peluim, cœpit lauare pedes diſcipulorum, venit ad Petrum. Dixit ei Simon. Non lauabis mihi pedes in æternum. Reſpondit Ieſus: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Domine, non tantum pedes, ſed & manus & caput. Antiphona: Domine, tu mihi lauas pedes: Reſpondit Ieſus: Qui lotus eſt, non indiget niſi vt pedes lauet. Antiph. Dominus Ieſus poſtquam cœnauit cum diſcipulis ſuis, lauit pedes eorum, & ait illis: D Scitis quid fecerim vobis? ego Dominus & magiſter, exemplum dedi vobis, vt & vos ita faciatis. Antiph. Amodo dico vobis, priuſquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis, quia vnus ex vobis me traditurus eſt. Bonum erat illi, ſi natus non fuiſſet homo ille. Antiph. Vos vocatis me Magiſter & Domine: & benè dicitis, Sum etenim. Si ergo ego laui pedes veſtros, Dominus & magiſter, & vos debetis alter alterius pedes lauare. Pſal. Deus miſereatur noſtri. Antiph. Vos vocatis me, magiſter & Domine, & benè dicitis, ſum etenim: ſi ego laui pedes veſtros, Dominus & magiſter, & vos debitis alter alterius lauare pedes. Pſal. Suſcepimus Deus, Antiph. Si ego Dominus & magiſter veſter laui vobis pedes, quanto magis vos debetis alter alterius, &c. Pſalm. Quam dilecta. Antiph. Cœna facta, dixit Ieſus diſcipulis E ſuis: Amen amen dico vobis, vnus veſtrum eſt hîc, qui me traditurus eſt in hac nocte. Pſ. Miſerere mei Deus. Antiph. Diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo eſt: & qui diligit fratrem ſuum, ex Deo natus eſt, & videt Deum. Pſal. Ecce quam bonum. Verſ. Vbi fratres in vnum glorificant Deum, ibi dabit Dominus benedictionem. Pſal. Ecce quam bonum. Antiph. In hoc cognoſcent omnes quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis adinuicem. Pſal. Laudate Dominum in ſanctis eius. Laudate. Antip. Congregauit nos Chriſtus ad glorificandum ſeipſum. Reple Domine animas noſtras ſpiritu ſancto. Antip. Fratres, Exiſtimo enim quod non ſint condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Antiph. Fratres,

Glorificate

Glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Antiph. Vbi eſt gaudium & lætitia, ibi ſanctorum eſt congregatio: ibi nec ira eſt, nec indignatio, ſed firma charitas in perpetuum. Amen. Antiph. Si verè, fratres, diuites eſſe cupitis, veras diuitias amate. Antiph. Si culmen veri honoris quæritis, ad illam cœleſtem patriam quantocyus properate. Antiph. Si gloriam dignitatum diligitis, in illa Angelorum curia adſcribi feſtinate. Cum alijs antiphonis ad hoc pertinentibus. Finitis antiphonis, diaconus aut lector, cui mandatum fuerit, imponat Euangelium ſecundùm Ioannem, quaſi lectionem legens, ab eo loco vbi ſcriptum eſt: Amen amen dico vobis, non eſt ſeruus maior Domino ſuo, neque Apoſtolus maior eo qui miſit illum: Vſque, & ego in ipſis. Preces poſt mandatum. Suſcepimus Deus miſericordiam tuam. Reſp. In medio templi tui. Tu mandaſti Domine mandata tua. Reſp. Cuſtodiri nimis. Tu lauaſti pedes diſcipulorum tuorum. Opera manuum tuarum ne deſpicias.

B

Orationes poſt mandatum.

ADeſto Domine officijs noſtræ ſeruitutis, quia tu pedes lauare dignatus es tuis diſcipulis, ne deſpicias opera manuum tuarum, quæ nobis retinenda mandaſti, vt ſicut exteriora abluuntur inquinamenta, ſic à te omnium noſtrum interiora lauentur peccata. Quod ipſe præſtare digneris, qui viuis & regnas.

Alia.

DEus, qui diſcipulorum tuorum pedes abluens, pio affectu eis exemplum præbuiſti, mandatumque dediſti; concede propitius, vt per obſequium mandatorum tuorum, eorum obtentu de tuo lætemur aſpectu. Quod ipſe præſtare.

C

Alia.

ANnue miſericors Deus, vt qui diuina præcepta violando, paradiſi felicitate decidimus, ad æternæ beatitudinis ſedeamus acceſſum, per tuorum cuſtodiam mandatorum. Quod ipſe præſtare.

Oratio pro his qui ipſum mandatum adimpleuerunt.

REſpice Domine ſuper hos famulos tuos, qui ſe inclinando, obedientiæ ſanctę pio obſequio fratrum ſuorum expleuerunt ſeruitium, vt ſemper te habeant in auxilium, & in bonis actibus ſuperent inimicum, & inoffenſè ſemper agant ſeruitium conſuetum, vt æternum à te mereantur percipere præmium. Per.

Ab hac nocte vſque in Sabbatum ſanctum, nonnulli ſerui Dei imitantes Apoſtolos, ieiuni permanent: aliqui verò contenti ſunt pane tantùm, vel herbis atque legumine, ſeu cicere.

D

Item benedictio olei ad omnem languorem quocumque tempore, & nulla in huius olei benedictione concluſio dicatur, antequam ſubinferatur.

Per quem hæc omnia Domine ſemper bona creas. In tuo nomine Deus pater omnipotens, & Ieſu Chriſti filij tui Domini noſtri ſigno, & in virtute Spiritus ſancti hanc creaturam olei exorcizamus, ſimulq; ſanctificamus, quia ita benignus Dominus per ſuos Apoſtolos declarare dignatus eſt, dicens: Si quis infirmatur in vobis, inducat Preſbyteros eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Et iterum per ipſum omnia poſſibilia eſſe credentibus docuiſti, & vt cunctum ſæculum eius claritate ſaluares: ſic per eundem locutus es, dicens: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Quapropter, Domine, tua ineffabili bonitate comperta, ſubmiſſis precibus credentes nullum alium Deum, niſi te Domine, qui diues es in miſericordia, celeriterq; ſubuenis, peritiſſimum medicum imploramus, vt apertis cælis Spiritus ſancti velocitate deducta, virtutis tuæ medicinam in hoc oleum propitius infundas. Deſcendat ſuper hoc oleum potentiæ tuæ donum, deſcendat claritas & origo virtutũ, deſcendat benignitas, & puritas ſanitatis. Exorcizetur crucis Chriſti vexillo, benedicatur dextera maieſtatis tuæ, & corroboretur filij tui Domini noſtri ſi-

E

A gnaculo. Præſto ſint, Domine, Angeli & Archangeli, & omnis militia cœleſtis. Adſit Apoſtolorum ac Martyrum, & fidelium ſacerdotum, vel etiam aliorum ſeruorum tuorum digniſſima oratio, ſub quorum præſentia dum in tuo nomine Domine pater immenſe, hoc vnguentum compoſitionis, atque permixtionis dederimus liniendis corporibus infirmis, continuò peragratis viſceribus eorum, omnem euomant violentiam fellis. Proſit, pater miſericordiarum, febribus & dyſenteria laborantibus, proſit paralyticis, cæcis & claudis, ſimulq; vexaticijs. Quartana, tertiana, & quotidiana excutiat frigora. Mutorum ora reſoluat, Arentia membra reficiat, Dementiam cordis ad ſcientiam reuocet, dolorem capitis, oculorum infirmitatem, manuum, pedum, brachiorum, pectoris ſimulque & inteſtinorum atque omnium membrorum tam intrinſecus, quàm extrinſecus, medullarumque dolorem expellat, ſomnum quietis infundat, & ſalutem conferat ſanitatis. Si qua verò maligna vel venenoſa naſcentia in corporibus quorumcunque fuerint grauata, tactus vnguenti huius omnes radicitus eorum areſaciat ſationes. Morſus verò beſtiarum, canum rabiem, ſcorpionum, ſerpentium, viperarum, atque omnium monſtruoſorum leniat dolores, & ſuperinducta ſanitate, plagarum ſopiat cicatrices. Impetum quoq; dæmonum, vel incurſiones ſpirituum immundorum, atque legionum malignarum vexationes, vmbras, & impugnationes, & infeſtationes, artes quoq; maleficorum, Chaldæorum, augurum, & diuinorum incantationes, & venena promiſcua, quæ ſpirituum immundorum virtute nefanda, & exercitio diabolico conficiuntur, iubeas Domine per hanc inuocationem tuam ab imis viſceribus eorum omnia expelli, vt exiens inimicus de corporibus famulorum, famularumque tuarum omnium, confuſus & excruciatus, & nullam in eis maculam relinquens, à tuis ſanctis Angelis conſtringatus, & in inferno, ſicut eum expectat digna ſententia, gehennæ ignibus mancipetur, nec vltra ad eos habeat ingrediendi locum, ſed ſaluati famuli tui ab his omnibus malis, referãt honori tuo laudes in perpetuum ſempiternas, & ſciant quia tu es Deus inſeparabilis Trinitas, regnans in ſæcula ſæculorum. Amen.

Benedictio olei Ambroſiana, ad vngendum tam infirmos, quàm energumenos.

DOmine, qui ſtudio ſalutis humanæ creatoris tui à vim benedictionis indidiſti, vt ad animarum noſtrarum ſanctificationis vtilitatem, creaturarum etiam corporalium miniſterio noſtris ſalus temporibus tribueretur, infunde ſanctificationem tuam huic oleo, vt ab his quæ vnxerit membra, fugatis inſidijs aduerſariæ poteſtatis, ſuſceptione præſentis olei, ſancti Spiritus gratia ſalutaris debilitatem expellat, & plenam conferat ſoſpitatem, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Item benedictio olei Ambroſiana, quo vngendi ſunt catechumeni.

DEus ſacramenti huius inuentor atque diſpoſitor, qui præſentis liquoris pingnedine beatorum confirmaſti corpora, cordaque pontificum, quique in hac creatura excellentis nobilitatem nominis, vt eos Chriſtos faceres, indidiſti: qui nitentes ac delibutos antiſtites iuſſiſti participibus anteferri, dignum æſtimans elementum, quo innocentiæ & variarum tribueremr formia virtutum, concede infuſione ſancti Spiritus olim tibi placitam præſentis olei confirmes nobilitéſque ſubſtantiam, vt quicquid ex eo in humano genere tactum fuerit, ad naturam tranſeat mox ſupernam, nec aliquid ſibi per vnctionem eius vendicet hoſtis antiquus, ſed doleat ſe telis beatæ huius propugnationis addictum, & pacis oleo vetuſti furoris comprimi ſuperbias ingemiſcat. Per Chriſtum Dominum noſtrum.

Per quem hæc omnia.

Præfatio chriſmatis Ambroſiana.

VNanimes atq; concordes, Fratres chariſſimi, Dei patris omnipotentis auxilium miſericordiæ de-

precemur, vt hoc vnguentum, quo in regali gloria populus eius veſtiendus eſt, cœleſti benedictione & virtutis ſuæ vigore corroboret, & tegmine eius plebs in æternum benedicta tueatur: Præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum patre, &c.

Oratio ad conſummandum chriſmatis benedictionem.

DOminator Domine Deus, rex vnctus, auctor vnguenti, ſpecioſus forma, ſpecioſior vnctione, ſacrator ipſe tuus, ipſe omnium conſecrator, qui vnguentum de poteſtate ſanctificas, poteſtatem conſecras de vnguento: de vnguento feciſti chriſma, de chriſmate nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine iſto ſit regalis vnctio Chriſtianis: in tuo ergo nomine fiat hæc creatura iam chriſma, & habeatur vt chriſma forma crucis, ſignum frontis, ſacri titulus bellatoris. In hoc chriſmate mulceatur auditus, purificetur viſus, odoratus ſuaueſcat, ſoporetur guſtus, tactus in trinitate ſit ſolidus, vt talibus ſtipendijs Domini milites decorati, atque ambroſio rore madidi, imperanti ſeruiant, non ſuadenti, & ſignati chriſmate ſancto, ſigniferi eſſe mereantur cæleſtes. Per te Chriſte Ieſu Saluator mundi, qui viuis & regnas Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Ordo in nocte Paraſceues.

IN nocte Paraſceues temporariæ, id eſt, media nocte, paruum ligneum ſignum ſonetur. Collectis omnibus in Eccleſia, non dicatur, Deus in adiutorium meũ, nec Venite, ſed antiphona: Aſtiterunt reges terræ. Ad pſalmos non dicatur Gloria, nec finis ſubtrahatur. Verſus dicatur pleniter, non ſubtrahendo finem. Dicantur autem nouem pſalmi cum totidem reſponſorijs. Lectiones legantur tres de lamentationibus Hieremiæ Prophetæ, ab eo loco vbi ait, Cogitauit Dominus diſſipare murum Sion: vſque. Miſericordiæ Domini multæ: cum pronunciatione Aleph. Tres de tractatu ſancti Auguſtini. de Pſal. 63. Et tres de Apoſtolo, vbi ait ad Heb. cap. 5. Feſtinemus ingredi. Secunda lectio, Omnis inquam pontifex. Tertia, De quo grandis nobis ſermo eſt. Lector benedictionem non petat, nec finem ſolitum faciat, ſed de ipſa lectione finem faciat. Luminaria ad pſalmos ſingulos extinguantur. Deinde ſequantur matutini. Ante Benedictus, non dicatur lectio, ſed verſus. Finito Benedictus, priuatim & ſub ſilentio dicantur preces & Kyrie eleiſon. Sic finiantur Matutini. Primam priuatim canente eodem die, ſimiliter Tertiam, Sextam, Nonam, & Veſperam communiter in choro ſtantes, ſimiliter & Completam.

Ordo in die Paraſceues.

FEria ſexta Paraſceues, quæ & ſexta ſabbati dicitur, Miſſa non cantatur, ſed neque in ſabbato ſancto, vſque ad vigilias noctis. In ipſo autem die, hoc eſt, feria ſexta, hora quinta, deportatur lumen, vt ſupra, ab archidiacono ſeu præpoſito, & illuminentur lampades ſeptem, vel (vt alius Ordo vult) illuminentur inde duæ candelæ ad altare vbi officium agitur. Conueniunt autem omnes Eccleſiaſtici, necnon & laici, & procedit Dominus Epiſcopus, vel qui vicem illius tenuerit in Eccleſia ſtatuta infra vrbem, non tamen in maiore Eccleſia, vbi mos eſt ſaluriferam ſalutare crucem. Et præparent ſe Presbyteri, & Archidiaconus, & diaconi, vel cæteri, quantum opus eſt ad miniſtrandum Domino pontifici ad Miſſam cum cantoribus & reliquis miniſtris, veſtibus quadrageſimalibus induti, ſcilicet, planetis fuſcis, non nudis pedibus, non enim licet Presbyterum, diaconum, vel acolytum ad altare miniſtrare per nudos pedes. Procedentes itaque de ſacrario vſque ad altare abſque vllo cantu, proſtrato omni corpore in terram diutius, oratione completa, atq; oſculato altari, vadunt ad ſedem pontificis more ſolito. Et mittitur paruum linteum ſuper altare nudum de ſub Euangelio. Ante Euangelium vero non portentur candelæ vel incenſum. Et dum veniens pontifex de ſacrario proceſſerit ante altare ad orandum ſuper oratorium, ſicut mos eſt, ſtatim vt ſurrexerit, cũ ſilentio aſcendit ad ſedem. Quo A ſedente, ſtatim vt annuerit Archidiaconus ſubdiacono, ſubdiaconus aſcẽdit ad legendũ, & legitur lectio prima in Oſeæ Propheta: In tribulatione ſua manè conſurg. Et poſt lectionem cantatur canticum, Domine audiui: Cum quatuor verſibus ſuis. Et dicit pontifex, Oremus. *Diaconus*, Flectamus genua, *Poſtea*, leuate. Et dat orationem: Deus à quo & Iudas reatus ſui pœnam. Qui tecum viuit. Deinde ſequitur altera lectio in Exodo: Dixit Dominus ad Moyſen & Aaron. Poſt quã ſequitur tractus. Qui habitat. Cantant hîc aliqui Tractum nuperrimè compilatum. Eripe me Domine ab homine malo. Quo finito, legitur abſq; vlla ſalutatione, Paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti ſecundum Ioannem: Egreſſus Ieſus trãs Torrẽtem Cedron. Nec incenſum ibi portatur. Hac exB pleta, ſtatim duo diaconi nudant altare ſindone, quæ prius fuerat ſub Euangelio poſita, in modum furantis. Aliqui vero antequam legatur paſſio Domini, præparãt ſindones duas ſibi inuicem cohærentes, & in eo verſu, vbi legitur, Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, ſcindunt hinc inde ipſas ſindones deſuper altare in modum furantis, & ſecum auferunt. Tunc venit pontifex ante altare, ſiue, vt in alio ordine legitur, tranſit in dexteram partem Eccleſiæ infra thronũ, & dicit: Oremus. Et Diaconus, Flectamus genua. & orat diutiſſimè. Et Diaconus, Leuate. Et dicit orationes ſolennes ad Hieruſalem.

ORemus, dilectiſſimi nobis, in primis pro Eccleſia ſancta Dei. Et cæteras per ordinem, ſicut in libro Sacramentorum continetur, ſicut ſupra in quarta feria pronunciante diacono, *Flectamus genua*, niſi pro C Iudæis tantum non flectantur genua.

Oremus. *Flectamus genua.*

Omnipotens ſempiterne Deus, qui gloriam tuam. *Leuate.* Per eundem.

Oremus & pro beatiſſimo Papa noſtro.

Oremus. *Flectamus.*

Omnipotens ſempiterne Deus, cuius iudicio. *Leuate.* Per Dominum.

Oremus pro omnibus Epiſcopis.

Oremus, *Flectamus.*

Omnipotens ſempiterne Deus, cuius ſpiritu: *Leuate.* Per Dominum.

Oremus & pro Chriſtianiſſimo.

Oremus. *Flectamus.*

D Omnipotens ſempiterne Deus, in cuius manu. *Leuate.* Per Dominum.

Oremus & pro catechumenis noſtris.

Oremus. *Flectamus.*

Omnipotens ſempiterne Deus, qui Eccleſiam tuam. *Leuate.* Per Dominum.

Oremus dilectiſſimi nobis.

Oremus. *Flectamus.*

Omnipotens ſempiterne Deus, mœſtorum conſolator. *Leuate.* Per Dominum.

Oremus & pro hæreticis.

Oremus. *Flectamus.*

Omnipotens ſempiterne Deus, qui ſaluas omnes. *Leuate.* Per.

Oremus & pro perfidis Iudæis, vt Deus. Ore-
E mus.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui etiam Iudaicam perfidiam. Per.

Oremus & pro Paganis, vt Deus.

Oremus. *Flectamus.*

Omnipotens ſempiterne Deus, qui non mortem peccatorum. *Leuate.* Per.

Subdiaconi autem ſtent retro altare, vertentes ſe ad altare, & ibi ſicut cæteri flectentes genua, non tamen terga vertentes altari. Quas vt finierint, omnes tacitè exeunt foras.

Notandum vèro eſt, quia in Romana Eccleſia extinguitur totus ignis in hac feria hora ſexta, & reaccẽditur hora nona.

Presbyteri

Presbyteri vero Eccleſiarum, ſiue de vrbe, ſeu de ſuburbanis, vadunt per eccleſias ſuas, vt hoc ordine hora nona cuncta vſque ad veſperum faciant, hoc tantum mutantes: vt vbi pontifex nominat Apoſtolicum, ipſi nominent epiſcopum ſuum.

Ad veſperum vero tam in eccleſia, vbi pontifex dicit orationem, quàm & in cæteris eccleſijs Presbyterorum: poſt orationes præparatur crux ante altare, interpoſito ſpatio inter ipſam & altare, ſuſtentata hinc inde à duobus acolytis, poſito ante eam orario. In cuius laudem dicitur, *Agios*, cum verſibus iſtis:

POpule meus, quid feci tibi? aut in quo contriſtaui te? reſponde mihi. Quia eduxi te de terra Ægypti, paraſti crucem Saluatori tuo.

Agios o theos, Agios iſchyros, Agios athanatos, eleiſon imas.

Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus & immortalis, miſerere nobis.

Quia ego eduxi te per deſertum quadraginta annos, & manna cibaui te, & introduxi in terram ſatis bonam. paraſti crucem Saluatori tuo. *Agios.*

Quid vltra debui facere tibi, & non feci? ego quidem plantaui te vineam meam fructu decoram, & tu facta es mihi nimis amara: aceto namque ſitim meam potaſti, & lancea perforaſti latus Saluatori tuo. *Agios*, & Sanctus, vt ſup.

Canunt aliqui ad ſalutandam crucem etiam hoc reſponſorium ſancti Ambroſij, ex perſona ſanctæ Mariæ: Vadis propitiator ad immolandum pro omnibus: non tibi occurrit Petrus, qui dicebat, Pro te moriar: reliquit te Thomas, qui clamabat, dicens: Omnes cum eo moriamur. & nullus de illis, ſed tu ſolus duceris, qui immaculatam me conſeruaſti filius & Deus meus. Verſ. Venite & videte Deum & hominem pendentem in cruce. Qui. Sequitur Antiph. Ecce lignum Crucis, in quo ſalus mundi pependit: venite adoremus. Pſalm. Beati immaculati.

Interea venit pontifex ſolus, & adoratam deoſculatur crucem. Deinde epiſcopi, presbyteri, diaconi, ac cæteri per ordinem, deinde populus.

Oratio ad Crucem Domini in prima genuflexione.

DOmine Ieſu Chriſte, Deus verus de Deo vero, qui pro redemptione generis humani ſerpentina ſuaſione decepti, mundum erroribus implicatum illuminare, & crucis patibulum ſubire voluiſti, vt & lignum ligno vinceres, & peccati hæreditariam mortem, morte potentiſſima ſuperares; exaudi me miſerum & indignum proſtratum ante oculos tuæ benigniſſimæ Maieſtatis, & adorantem te, & benedicentem nomen tuum ſanctum atque terribile, & concede mihi te puro corde ſapere, te laudare, te prædicare, & per vexillum huius ſanctæ crucis, quam hodie in tuo nomine adoraturus adueni, mentem meam corpuſque ſanctifica, ſcuto fidei tuæ me circumtege, galeam ſalutis mihi impone, gladio ſpiritali accinge, vt contra hoſtem nequiſſimum bellaturus, & tuæ muniar miſerationis auxilio, & ſaluiferæ crucis vexillo, cunctique tuo ſancto nomine inſigniti, ab hoſtis perfidi ſint incurſione ſecuri. Per te Chriſte Ieſu, qui viuis.

Oratio in ſecunda genuflexione.

DEus qui Moyſi famulo tuo in via ſqualentis eremi ſerpentem æneum in media populi multitudine, ad liberandas lethali veneno infectas animas, exaltare iuſſiſti, vt ſi quis mortifero vulnere afflictus, ad eum reſpiceret, & venenum exitiale euaderet, & optatæ ſalutis vitam adipiſceretur: ſignificans teipſum futura longè poſt curricula, pro tui ſalute plaſmatis, crucis extollendum patibulo: vt quos diabolus armis malitiæ captiuauerat, tua deſiderabilis paſſio ad patriam reuocaret, concede tam mihi miſero & peccatori, quam omnibus tuo cruore mercatis, qui hodie ſanctam paſſionem tuam ſupplices venerantur, lignumq; vitæ adorant, vt diabolicas inſidias te adiuuante vincamus, & æternæ vitæ participes eſſe mereamur. Qui cum patre.

Oratio in tertia genuflexione.

A DOmine Ieſu Chriſte, qui nos per crucis paſſionem hodierna die de diabolica ſeruitute liberaſti, vt quo die hominem condideras, eodem & reformares: exaudi me miſerum & peccatorem coram hoc ſignaculo crucis confitentem, & deprecantem, vt huius venerabilis & vitalis ligni tuitione munitus, & hoſtis nequiſſimi ignea tela repellere, & ab inflictis euacuare vulneribus, & ad vitam æternam valeam peruenire. Per te Saluator mundi, qui cum patre & ſpiritu ſancto. Pontifex vero redit ad ſedem, vſque dum omnes ſalutent crucem. Nam ſalutante pontifice vel populo crucem, cantatur ſemper Antiphona: Ecce lignum crucis, in quo ſalus mundi pependit: venite adoremus. Cum

B Pſa. 118. Beati immaculati in via, vt ſuprà, item Antiph. Crucem tuam adoramus Domine, & ſanctam reſurrectionem tuam laudamus & glorificamus: ecce enim propter crucem venit gaudium in vniuerſo mundo. Pſalm. Deus miſereatur noſtri. Item Antiph. Dum fabricator mundi mortis ſupplicium pateretur in cruce, Clamans voce magna tradidit ſpiritum: & ecce velum templi diuiſum eſt, monumenta aperta ſunt: terræmotus enim factus eſt magnus, quia mortem filij Dei clamabat mundus ſe ſuſtinere non poſſe. Aperto ergo lancea militis latere crucifixi Domini, exiuit ſanguis & aqua in redemptionem ſalutis noſtræ. O admirabile pretium, cuius pondere captiuitas redempta eſt mundi, tartarea confracta ſunt clauſtra inferni, aperta eſt nobis ianua regni. Vnde ſup.

C *CRux fidelis, inter omnes*
Arbor vna nobilis:
Nulla ſilua talem profert
Fronde, flore, germine:
Dulce lignum, dulces clauos,
Dulce pondus ſuſtinet.

Clero proſequente eundem verſum.

Pange lingua glorioſi
Prælium certaminis,
Et ſuper crucis trophæo
Dic triumphum nobilem,
Qualiter Redemptor orbis
Immolatus vicerit. Crux fid.

De parentis protoplaſti
Fraude factor condolens,
D *Quando pomi noxialis*
Morſu in mortem corruit,
Ipſe lignum tunc notauit,
Mortis damna vt ſolueret. Crux.

Hoc opus noſtræ ſalutis
Ordo depopoſcerat,
Multiformis proditoris
Ars vt artem falleret:
Et medelam ferret inde,
Hoſtis vnde læſerat. Crux.

Quando venit ergo ſacri
Plenitudo temporis
Miſſus eſt ab arce patris
Natus, orbis conditor,
Atque ventre virginali,
E *Caro factus, prodijt.* Crux.

Vagit infans inter arcta
Conditus præſepia:
Membra pannis inuoluta
Virgo mater alligat,
Et pedes, manus & crura
Stricta cingit faſcia. Crux.

Luſtra ſex qui iam peracta,
Tempus implens corporis,
Se volente natus ad hoc,
Paſſioni deditus,
Agnus in crucis leuatur
Immolandus ſtipite. Crux.

Hic acetum, fel, arundo,
Sputa, claui, lancea,
Mite corpus perforatur,
Sanguis vnda profluit:
Terra, pontus, aſtra, mundus,
Quo lauantur flumine. Crux.
Flecte ramos arbor alta,
Tenſa laxa viſcera,
Et rigor lenteſcat ille,
Quem dedit natiuitas,
Et ſuperni membra regis,
Mite tendas ſtipite. Crux.
Sola digna tu fuiſti
Ferre ſecli pretium:
Atque portum præparare
Nauta mundo naufrago,
Quem ſacer cruor perunxit,
Fuſus agni corpore. Crux.
Sit patri, natoque ſummo
Gratia cum ſpiritu,
Sempiterna Trinitati
Laus, ſalus & gloria,
Quæ creauit, quæ redemit,
Quæque nos illuminat. Crux.

Iſtis vero verſiculis in finem perductis, & cruce ſalutata, & in ſuo loco repoſita, duo ſubdiaconi & Presbyteri duo priores intrant in ſacrarium, vel vbi poſitum fuerit Corpus Domini, quod pridiè remanſit, ponentes illud in patenam. Et ſubdiaconus teneat ante ipſos calicem cum vino non conſecrato, & alter ſubdiaconus patenam cum corpore Domini. Quibus tenentibus, accipit vnus Presbyteri prior patenam, & alter calicem, & deferunt ſuper altare nudatum. Tunc deſcendens pontifex ante altare, inclinat ſe, & iterum eleuans, dicit: Oremus. Præceptis ſalutaribus moniti. Finita inanteà, Pater noſter. Sequitur, Libera nos, quæſumus Domine, ab omnibus malis præteritis, præſentibus & futuris, & intercedente beata & glorioſa ſemper virgine Dei genitrice Maria, & beatis Apoſtolis tuis Petro & Paulo atque Andrea, cum omnibus ſanctis, da propitius pacem in diebus noſtris, vt ope miſericordiæ tuæ adiuti, & à peccato ſimus ſemper liberi, & ab omni perturbatione ſecuri. Per Dominum noſtrum: Vſque, Per omnia ſæcula ſæculorum. Cum vero dixerint, Amen: ſumit de ſancta, & ponit in calicem nihil dicens, niſi fortè aliquid ſecretè dicere voluerit. Pax Domini, non dicit: quia non ſequuntur oſcula circumadſtantium. Sanctificatur autem vinum non conſecratum, per ſanctificatum panem, & communicant omnes cum ſilentio. Et ſic expleta ſunt vniuerſa. Et poſt paululum, veſperos dicit vnuſquiſque priuatum, & ſic vadunt ad menſam.

Ordo in nocte Sabbati ſancti.

IN Sabbato ſancto ad vigilias media nocte ſurgendum eſt, & ſimiliter, vt in Paraſceue fiunt omnia. Dicantur nouem pſalmi cum reſponſorijs. Tres lectiones legantur de lamentationibus Hieremiæ prophetæ, ſine pronuntiatione Aleph, Beth. & reliquorum, ab eo loco vbi dicit: Miſericordiæ Domini multæ, vſque ad finem. Et tres de Apoſtolo, vbi ait in epiſtola ad Hebræos, Chriſtus aſſiſtens pontifex. Secunda lectio, Vbi enim teſtamentum. Tertia, Vmbram enim habens lex bonorum futurorum. Deinde legantur homiliæ ſanctorum Patrum, ad ipſum diem pertinentes. Et in candelis accendendis vel extinguendis, ſicut ſuperius habetur.

Item ordo de Sabbato ſancto in die: primum qualiter catechizantur infantes.

SAbbati vero die ſancto, ac ſolemniſſimo, primo manè ornetur eccleſia cum omnibus vtenſilibus ſuis. Poſt tertiam denique horam ſabbati procedant ad eccleſiam, qui baptizandi ſunt, cum patrinis & matrinis, & ordinentur ab acolyto per ordinem, ſicut ſcripti ſunt, maſculi in dexteram partem, fœminæ vero in ſiniſtram: & tunc, qui poſſunt, reddunt orationem Domi- A nicam, & ſymbolum, ſiue patrini pro ipſis, atque matrinæ eorum, qui eos ſuſcepturi ſunt. Et faciens crucem ſacerdos cum pollice in frontibus ſingulorum, dicit: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Poſtea impoſita manu ſuper capita ſingulorum, dicit hanc orationem ad catechizandos infantes.

Nec te latet, Satanas, imminere tibi pœnas, imminere tibi tormenta, imminere tibi diem iudicij, diem ſupplicij ſempiterni, diem qui venturus eſt velut clibanus ardens, in quo tibi atque vniuerſis Angelis tuis æternus veniet interitus. Proinde damnate atque damnande, da honorem Deo viuo & vero, da honorem Ieſu Chriſto filio eius, & Spiritui ſancto, in cuius nomine atque virtute præcipio tibi, quicumq; es, Spiritus immunde, vt exeas, & recedas ab hoc famulo Dei, N. quem hodie B Dominus noſter Ieſus Chriſtus ad ſuam ſanctam gratiam & benedictionẽ, fontémque baptiſmatis dono vocare dignatus eſt, vt fiat eius templum per aquam regenerationis in remiſſionem omnium peccatorum: In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos & ſæculum per ignem. Ipſa expleta, tangit Presbyter ſingulorum nares & aures de ſputo oris ſui, & dicit vnicuique ad aurem dexteram, Effeta, quod eſt, adaperire, in odorem ſuauitatis. Ad ſiniſtram: Tu autem effugare diabole, appropinquabit enim iudicium Dei. Poſteà vero tangit eis pectus, & interſcapulum de oleo ſancto crucem faciendo cum pollice, & vocatis nomine ſingulis, dicit: Abrenuncias Satanæ? Reſp. Abrenuncio. Et omnibus operibus eius? C Reſp. Abrenuncio. Et omnibus pompis eius? Reſp. Abrenuncio. Et ego te linio oleo ſalutis in Chriſto Ieſu Domino noſtro in vitam æternã. Reſp. Amen. Hoc expleto, ambulat in circuitu impoſita manu ſuper capita eorum, decantando excelſa voce: Credo in vnum Deum patrem, & reliqua. Deinde vertit ſe ad fœminas, & facit ſimiliter. Poſteà dicitur eis ab Archidiacono: orate electi, flectite genua. Et poſt paululum dicit, Leuate. Complete orationem veſtram in vnum, & dicite, Amen. Et reſpondent omnes, Amen. Iterum admonentur ab Archidiacono his verbis, catechumeni recedant. Si quis catechumenus eſt, recedat. Omnes catechumeni exeant foras. Iterum dicat diaconus: Filij chariſſimi, reuertimini in locos veſtros, expectantes horam qua poſſit circa vos Dei gratia baptiſmum operari.

D Ipſo die, hora ſeptima, ingrediuntur ſacrarium pontifex, ſacerdotes, & leuitæ, & induunt ſe veſtimentis ſolenniſſimis, cum quibus vigilias ſanctas celebrare debent: diaconi dalmaticis, ſubdiaconi lineis aut ſericis albis, & deportet prior manſionarium in manu ſua, vt poſſit ex eo cereus accendi. Et procedant ſimul omnes de ſacrario foris Baſilicam ordinatim, & accenſo cereo in loco mundo, pontifex ſiue presbyter, faciens ſuper eum crucem, benedicit cum humili voce, ita vt à circunſtantibus poſſit audiri: ſchola interim cantante ſeptem Pſalmos pœnitentiæ, hoc modo incipiens: Dominus vobiſcum. Reſpon. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

E DEus mundi conditor, auctor luminis, ſiderum fabricator: Deus, qui iacentem mundum in tenebris, luce perſpicua retexiſti; Deus, per quem ineffabili potentia omnium claritas ſumpſit exordium, te in tuis operibus inuocantes, in hac ſacratiſſima noctis vigilia de donis tuis tuæ ſuppliciter offerimus Maieſtati, non adipem carnis pollutum, non profana vnctione vitiatum, non ſacrilego igne contactum: ſed cera atque ſtuppa conſtructum, in tui nominis honore ſuccenſum, obſequio religioſæ deuotionis offerimus. Magnum igitur myſterium, & noctis huius mirabile Sacramentum dignis neceſſe eſt laudibus cumulari, in quo Dominicæ reſurrectionis miraculo diem ſibi introductum tenebræ inueteratæ ſenſerunt, & mors quæ olim

fuerat

fuerat æterna nocte damnata, in fonte veri fulgoris & lumine, captiuam ſe trahi dominicis triumphis obſtupuit, & quod præuaricante protoplaſto, tenebroſa præſumptione fuerat in ſeruitutem damnatum, huius noctis miraculo, ſplendore libertatis irradiat. Ad huius ergo feſtiuitatis reuerentiam feruore Spiritus deſcendentes, quantum deuotio humana exigit, tibi fulgore flammarum placita luminaria exhibemus, vt dum hæc fide integra perſoluuntur creaturæ tuæ, etiam præconia extollantur. Flammæ lux quippe dicenda eſt, per quam poteſtas deitatis Moyſi apparere dignata eſt, quæ de terra ſeruitutis populo exeunti, ſalutifero lumine ducatum exhibuit, quæ tribus pueris in camino ſententia tyranni depoſitis, vitam blandimentis mollioribus reſeruauit. Nam vt præcedente huius gratia luminis, tenebrarum horror excluditur: ita, Domine, luceſcente maieſtatis tuæ imperio, peccatorum ſarcinæ diluũtur. Cum igitur huius ſubſtantiæ miramur exordium, apum neceſſe eſt laudemus originem. Apes vero ſunt frugales in ſumptibus, in procreatione caſtiſſimæ: Ædificant cellulas cereo liquore fundatas, quibus humanæ peritiæ ars magiſtra non coæquatur. Legunt pedibus flores, & nullum damnum floribus inuenitur. Partus non edunt: ſed ore legentes, concepti fœtus reddunt examina, ſicut exemplo mirabili Chriſtus ore paterno proceſſit. Fœcunda eſt in his ſine partu virginitas, quam vtique Dominus ſequi dignatus, carnalem ſe matrem habere virginitatis amore conſtituit. Talia igitur Domine digna ſacris altaribus tuis munera offeruntur, quibus te lætari religio Chriſtiana non ambigit. Qui viuis, &c.

Alia.

DOmine ſancte, pater omnipotens, æterne, in nomine tuo, & filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti, & Spiritus ſancti benedicimus hunc ignem, & eum cum cera & omnibus eius alimonijs ſanctificamus, & ſigno crucis Chriſti Ieſu filij tui altiſſimi ſignamus, vt intus vel foris accenſus, non quod nocet incendat, ſed omnia ad vſus hominum neceſſaria calefaciat ſiue illuminet, & quæ ex hoc igne fuerint conflata vel calefacta, ſint benedicta, & omni humanæ ſaluti vtilia, vt non cum Nadab & Abiu, ignem tibi offerentibus alienum, incendamur, ſed cum Aaron pontifice & filijs eius Eleazaro & Ithamaro, hoſtias tibi pacificas, ſancti Spiritus igne aſſatas, immolare valeamus, & ſemper eiuſdem Spiritus ſancti igne vitia noſtra vre, cordaque luce ſcientiæ tuæ illumina, & animas noſtras fidei calore clarifica. Per eundem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in vnitate eiuſdem.

Tunc accenditur ex eo cereus poſitus in arundine, & deportatur ab Epiſcopo ſeu Abbate, vel præpoſito, & procedunt ſimul omnes de loco benedictionis in Eccleſiam cum ipſo cereo ſilentio nihil cantantes, proſequente eum omni populo, ſicut ſuprà. Aliqui tamen hîc cantant hymnum Prudentij.

VERSVS.

INuentor rutili dux bone luminis,
Qui certis vicibus tempora diuidis:
Merſo ſole chaos ingruit horridum,
Lumen redde tuis Chriſte fidelibus.

Schola eundem verſum proſequente.

Quamuis innumero ſidere regiam,
Lunariq; polum lampade pinxeris,
Incuſſu ſilicis lumina nos tamen
Monſtras ſaxigeno ſemine quærere. *Inuen.*

Ne neſciret homo ſpem ſibi luminis
In Chriſti ſolido corpore conditam,
Qui dici ſtabilem ſe voluit petram,
Noſtris igniculis vnde genus venit. *Inuen.*

Pingues quos olei rore madentibus
Lychnis, ac facibus paſcimus aridis,
Quin & fila fauis ſcirpea floreis,
Preſſo melle prius collita fingimus. *Inuen.*

Viuax flamma viget, ſeu caua teſtula
Succum linteolo ſuggerit ebrio,
Seu pinus piceam fert alimoniam,
Seu ceram teretem ſtuppa calens bibit. *Inuen.*

O res digna, Deus, quam tibi roſcida
Noctis principio grex tuus offerat
Lucem, qua tribuis nil precioſius:
Lucem, qua reliqua præmia cernimus. *Inuen.*

Tu lux vera oculis, lux quoque ſenſibus,
Intus tu ſpeculum, tu ſpeculum foris,
Lumen, quod famulans offero, ſuſcipe
Tinctum pacifici chriſmatis vnguine. *Inuen.*

Per Chriſtum genitum ſumme pater tuum,
In quo viſibilis ſtat tibi gloria:
Qui noſter Dominus, qui tuus vnicus
Spirat de patrio corde paraclitum. *Inuen.*

Per quem ſplendor, honor, laus, ſapientia,
Maieſtas, bonitas, & pietas tua,
Regnum continuat numine triplici,
Texens perpetuis ſæcula ſæculis, *Amen.*

TVnc illuminentur ex eodem lumine ſeptem lampades ante altare, quæ tamen prius ſine lumine erunt, ità compoſitæ, vt abſque vllo impedimento poſſint accendi. Cereus vero magnus, qui benedicendus eſt, ponitur in candelabro ante altare in medio Eccleſiæ, congregato hinc indè omni clero ſeu populo.

Deindè veniens Archidiaconus facit crucem in eo, & illuminat illum de nouo igne, & humiliter inclinatus, rogat vnum de ſacerdotibus vel leuitis, qui ibidem reueriti adſtant, pro ſe orare, atque vt ſurrexerit, completur ab eo benedictio cerei prima, quaſi in modum legentis, ità.

Benedictio cerei.

EXultet iam Angelica turba cœlorum, Exultent diuina myſteria, & pro tanti regis victoria, tuba inſonet ſalutaris. Gaudeat ſe tellus tantis irradiatam fulgoribus & æterni regis ſplendore illuſtrata, totus orbis ſe ſentiat amiſiſſe caligině. Lætetur & mater Eccleſia, tãti luminis adornata fulgoribus, & magnis populorum vocibus hęc aula reſultet. Quapropter adſtantes vos fratres chariſſimi, ad tam miram ſancti huius luminis claritatem, vnà mecũ quæſo Dei omnipotentis miſericordiã inuocate, vt qui me non meis meritis intra leuitarum numerum dignatus eſt aggregare, luminis ſui gratiam infundendo, cerei huius laudem implere præcipiat. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui cum eo viuit & regnat Deus in vnitate Spiritus ſancti.

Poſteà dicit ipſe Archidiaconus eleuata in altum voce: Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Reſp. Dignum & iuſtum eſt. Indè vero accedit in conſecrationem cerei, decantando quaſi canonem ità:

Verè dignum & iuſtum eſt, inuiſibilem Deum omnipotentem, Patrem, Filiumque eius vnigenitum, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, toto cordis ac mentis affectu, & vocis miniſterio perſonare: qui pro nobis æterno Patri Adæ debitum ſoluit, & veteris piaculi cautionem pio cruore deterſit. Hæc ſunt enim feſta paſchalia, in quibus verus ille agnus occiditur, eiuſque ſanguine poſtes conſecrantur. Hæc nox eſt, in qua primum patres noſtros filios Iſraël eduxiſti de Ægypto, quos poſteà rubrum mare ſicco veſtigio tranſire feciſti. Hæc igitur nox eſt, quæ peccatorum tenebras columnæ illuminatione purgauit. Hæc nox eſt, quæ hodiè per vniuerſum mundum in Chriſto credentes à vitijs ſæculi, & caligine peccatorum ſegregatos, reddit gratiæ, ſociatque ſanctitati. Hæc nox eſt, in qua deſtructis vinculis mortis, Chriſtus ab inferis victor aſcendit. Nihil enim nobis naſci profuit, niſi redimi profuiſſet. O mira circa nos tuæ pietatis dignatio! O inæſtimabilis dilectio

charitatis: vt ſeruum redimeres, filium tradidiſti. O beata nox, quæ ſola meruit ſcire tempus & horam, in qua Chriſtus ab inferis reſurrexit. Hæc nox eſt, de qua ſcriptum eſt: Et nox vt dies illuminabitur, & nox illuminatio mea in delicijs meis. Huius igitur ſanctificatio noctis fugat ſcelera, culpas lauat, & reddit innocentiam lapſis, mœſtis lætitiam. Fugat odia, concordiam parat, & curuat imperia. In huius igitur noctis gratiam, ſuſcipe ſancte pater incenſi huius ſacrificium veſpertinum, quod tibi in hac cerei oblatione ſolenni per miniſtrorũ manus de operibus apum ſacroſancta reddit Eccleſia. Sed iam columnæ huius præconia nouimus, quam in honorem Dei rutilans ignis accendit: Qui licet ſit diuiſus in partes, mutuati luminis detrimenta non nouit. Alitur liquentibus ceris, quas in ſubſtantiam pretioſæ huius lampadis apis mater eduxit. O verè beata nox, quæ expoliauit Ægyptios, ditauit Hebræos: nox in qua terrenis cœleſtia iunguntur. Oramus te Domine, vt cereus iſte in honorẽ nominis tui cõſecratus, ad noctis huius caliginem deſtruendam indeficiens perſeueret, atq; in odorem ſuauitatis acceptus, ſupernis luminaribus miſceatur. Flammas eius lucifer matutinus inueniat: Ille, inquam, lucifer, qui neſcit occaſum: Ille, qui regreſſus ab inferis, humano generi ſerenus illuxit. Precamur ergo te Domine, vt nos famulos tuos, omnem clerum, & deuotiſſimum populum, vnà cum beatiſſimo Papa noſtro N. & glorioſiſſimo rege noſtro N. eiuſque nobiliſſima cõiuge N. necnon & Antiſtite noſtro in his paſchalibus gaudijs conſeruare digneris. Per eundem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate Spiritus ſancti, Per omnia ſæcula ſæculorum. Amen. Cereo benedicto, illicò illuminentur ab eodem in duobus candelabris alij duo cerei ſtaturam hominis habentes, & de ipſo nouo & benedicto igne accendant in omni domo, quia omnis ignis anterior, qui tunc ardebat, extingui debet. Et hic ordo cerei benedicendi in forenſibus ciuitatibus agitur. Nam in catholica Eccleſia infra ciuitatem Romanam non ſic benedicitur: ſed manè primo ſabbato ſancto venit archidiaconus in Eccleſiam, & fundit ceram in vas mundum maius, & miſcitat ibidem oleum, & benedicit ceram, & ex ea fundit ſimilitudinem agnorum, & ſeruat eos in loco mundo.

Benedictio ceræ.

BEnedic Domine Ieſu Chriſte hanc creaturam ceræ ſupplicantibus nobis, & infunde ei per virtutem sãctæ crucis tuæ benedictionem cæleſtem, vt qui eam ad repellendas tenebras humano generi tribuiſti, talem ſignaculo ſanctæ crucis tuæ fortitudinem & benedictionẽ accipiat, vt in quibuſcumque locis accenſa ſiue poſita fuerit, diſcedat diabolus & contremiſcat, & fugiat pallidus, cum omnibus miniſtris ſuis de habitationibus illis, nec præſumat amplius inquietare vel illudere ſeruientes tibi. Qui cum Deo patre.

Alia.

BEnedico te cera in nomine ſanctæ Trinitatis, vt ſis vbique diaboli effugatio, atque omnium contubernalium ſuorum exterminatio, adiuuante eadem ſancta & indiuidua Trinitate, quæ in vnitatis eſſentia viuit & regnat Deus. In octaua vero Paſchæ, dantur ipſi agni ab archidiacono in ipſa Eccleſia poſt Miſſam & cõmunionem populo, & ex eis faciunt incenſum accendi ad ſuffumigandum in domibus ſuis pro quacumque tribulatione eis euenerit neceſſitas. Similiter & in forenſibus ciuitatibus de cereo faciunt. Qui cereus per octo dies neophytorum præcedit pontificem, qui eſt caput populi. Cum autem pontifex ſiue Presbyter fuerit paratus, expectet clerus in ordine ſuo in choro vſque dum eis iuſſum fuerit obuiam illi venire, vt in Eccleſiam intret: eoque veniente ad ſedem ſuam, vel in ſacrario ſedere voluerit, alius presbyter dicat orationes ad altare per lectiones. Anteà vero quàm legantur lectiones, accipiant duo notarij ſuprà ſcriptos cereos accenſos, &

A teneant illos, vnus in dextro cornu altaris, alter in ſiniſtro vſque ad fontes. Deinde aſcendens lector in ambonem legere, non pronunciat, Lectio libri Geneſis: ſed ſic inchoat, In principio creauit Deus cælum & terram, planè. Et omnes alias lectiones ſimiliter inchoat. Et ante, In principio non dicit Epiſcopus orationem. Ea perlecta, dicit Epiſcopus aut Presbyter abſque ſalutatione, Oremus, & diaconus non dicit, Flectamus genua, Sequitur oratio.

Deus, qui mirabiliter creaſti hominem, & mirabilius redemiſti, da nobis quæſumus contra oblectamenta peccati, mentis ratione perſiſtere, vt mereamur ad gaudia æterna peruenire. Per. Sequitur lectio ſecunda

B de lib. Exodi Factum eſt in vigilia matutina. Poſtea canticum, Cantemus Domino. Sequitur ſacerdos & dicit: Oremus: Deus, cuius antiqua miracula etiam. Deinde tertia lect. Eſaiæ prophetæ. Apprehendent ſeptem mulieres virum vnum. Sequitur Cant. Vinea facta eſt. Dicit ſacerdos, Oremus: Deus qui nos ad celebrandum paſchale ſacramentum. Sequitur lect. quarta Eſaiæ prophetæ. Hæc eſt hæreditas Domini. Cant. Attende cælum. Sequitur oratio: Deus qui Eccleſiam tuam per gentium vocationem. Cant. Sicut ceruus. Sequitur oratio: Concede, quæſumus, omnipotens Deus, vt qui feſta paſchalia agimus.

Alia oratio de eodem Pſalm.

Omnipotens ſempiterne Deus, reſpice propitius ad deuotionem.

C Interim autem dum lectiones leguntur, Presbyteri catechizent infantes, qui non ſunt catechizati, & præparent ad baptizandum. Expletis autem lectionibus vigiliarum Paſchæ per ordinem cum canticis ad ipſum diem pertinentibus & cum reliquo officio, ſtatim venientes duo acolyti, tenentes ampullas in manibus ſuis de chriſmate & oleo ſancto coopertas, & ſtantes in dextro cornu altaris procedunt pontifici ſiue Presbytero obuiam, pergenti ad fontes: Secundus vero ſcholæ, tenet vas aureum in manu ſua ſiniſtra ſuper planetam, vnde pontifex mittat chriſma in fontem. Tunc deinde ſchola deſcendit ad fontes ad litaniam, faciendam, expectantes pontificem, & iuſſi faciunt litaniam ſeptenam. Deinde procedit pontifex de Eccleſia bene-

D dicendo cum omni decore & ordine ſacerdotum, cum litania quina, proſequente eum clero, vel populo vſque ad fontes, ſuſtentatus à duobus diaconibus præcedentibus ante eum notarijs cum duobus cereis ardentibus, qui antè fuerant illuminati, ſtaturam hominis habentibus in altum, cum thuribulis & thymiamatibus. Et illi duo cerei vel cereoſta illo die ſemper ante ipſum præcedunt vſque dum omnia fuerint finita. Et vt ventum fuerit ad *Agnus Dei*, ſemper illud cantant, vſque dum pontifex quidem annuit eis vt ſileant. Expleta autem litania ante fontem, adſtante omni clero vel populo in circuitu fontis, facto ſilentio, benedicturus fontem hora iam nona, vt mos eſt, dicit pontifex orationem Dominicam.

Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomen

E tuum: Adueniat regnum tuum: Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: Et ne nos inducas in tentationem, Sed libera nos à malo. Amen.

Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ: Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, Dominum noſtrum: qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine: Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus. deſcendit ad inferna. tertia die reſurrexit à mortuis: aſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis: inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Credo in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam Catholicam: Sanctorum

conmu-

communiunem, Remiſſiunem peccatorum, Carnis reſurrectionem & vitam æternam. Amen.

Quo finito, iſtum dicat verſum: Qoonism apud te eſt fons vitç. Reſp. Et in lumine tuo. Deinde, Dominos vobiſcum. Quod noſqoàmaliàs in iſto officio dicendum eſt Reſponſ. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, adeſto magnæ pietatis tuæ myſterijs, adeſto ſacramentis, & ad creandos nouos popolos, quos tibi fons parturit, ſpiritum adoptionis emitte, vt quod noſtræ humilitatis gerendum eſt miniſterio, virtutis tuæ impleatur effectu. Per.

Item aliam quaſi præfationem decantet.

Deus qui inuiſibili potentia ſacramentorum tuorum mirabiliter operaris effectum, & licet nos tantis myſterijs exequendis ſimus indigni, tu tamen gratiæ tuæ dona non deſeriens, etiam ad preces noſtras aures tuæ pietatis inclinas. Deus cuius ſpiritus ſuper aquas inter ipſa mondi primordia ferebatur, vt iam tunc virtutem ſanctificationis aquarom natura conciperet: Deus, qui naſcentis mundi crimina per aquas ablnẽs, regenerationis ſpeciem in ipſa diluuij effuſione ſignaſti, vt vnius eiuſdémque elementi myſterio, & finis eſſet vitijs, & origo virtutibus: reſpice Domine in faciẽ Eccleſiæ tuæ, & moltiplica in ea regenerationes tuas, qui gratiæ tuæ affluentis impetu lætificas ciuitatem tuam, fontémque baptiſmatis aperis toto orbe terrarum gentibus innouandis, vt tuæ maieſtatis imperio ſumat vnigeniti tui gratiam de Spiritu ſancto.

Hîc primam crucem faciat cum mano ſua, diuidens aquas in modum crucis.

QVi hanc aquam regenerandis hominibus præparatam, arcana ſui luminis admixtione fœcundet, vt ſanctificatione concepta, ab immaculato diuini fontis vtero, in nouam renata creaturam, progenies cæleſtis emergat, & quos aut ſexus in corpore, aut ætas diſcernit in tempore, omnes in vnam pariat gratia mater infantiam. Procul ergò hinc, iubente te Domine, omnis ſpiritus immundus abſcedat, procul tota nequitia diabolicæ fraudis abſiſtat: Nihil hîc loci habeat contrariæ virtutis admixtio, non inſidiando circumuolet, non latendo ſurripiat, non inficiendo corrumpat. Sit hæc ſancta & innocens creatura, libera ab omni impugnatoris incurſu, & totius nequitiæ purgata diſceſſu. Sit fons viuus, aqua regenerans, vnda purificãs, vt omnes hoc lauacro ſalutifero diluendi, operãte in eis Spiritu ſancto, perfectæ purgationis indulgentiam conſequantur.

Hîc ſecundam crucem faciat.

VNdè benedico te creatura aquæ per Deum viuum, per Deum ſanctum, qui te in principio verbo ſeparauit ab aridã, cuius ſpiritus ſuper te ferebatur, qui te de paradiſo manare, & in quatuor fluminibus totam terram rigare præcepit, qui te in deſerto amaram ſuauitate indita fecit eſſe potabilem, & ſitiẽti populo de petra produxit.

Hîc tertiam crucem faciat.

BEnedico te & per Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum, qui te in Chana Galilææ ſigno admirabili ſua potentia conuertit in vinum, qui pedibus ſuper te ambulauit, & à Ioanne in Iordane in te baptizatus eſt, qui te vnà cum ſanguine de latere ſuo produxit, & diſcipulis ſuis iuſſit, vt credentes baptizarentur in te, dicens: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

Hîc mutat vocem.

HÆc nobis præcepta ſeruantibus tu Deus omnipotens clemens adeſto, tu benignus aſpira, tu has ſimplices aquas tuo ore benedicito, vt præter naturalem emundationem, quam lauandis poſſunt adhibere corporibus, ſint etiam purificandis mentibus efficaces.

A *Hîc deponitur cereus benedictus in fonte, & Sacerdos dicat celſa voce.*

DEſcendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus tui, totámque huius aquæ ſubſtantiam regenerandi fœcundet effectu. *Hîc tollitur cereus.* Hîc omnium peccatorum maculæ deleantur, hîc natura ad imaginem tuam condita, & ad honorem ſui reformata principij, cunctis vetuſtatis ſqualoribus emundetur, vt omnis homo hoc ſacramentum regenerationis ingreſſus, in veræ innocentiæ nouam infantiam renaſcatur. Per Dominum noſtrum, qui venturus. His omnibus expletis, in præſentia cleri ſubdiaconus ferens vas aureum, vnde mittitur chriſma in fontem, & effundẽs in id de ampullis vtriſque, id eſt, de oleo ſancto atque de chriſmate, donat diacono, & ille pontifici. B Pontifex verò fundit chriſma de vaſculo aureo intra fontem ſuper ipſam aquam in modum crucis, dicens lenta voce: Sanctificetur & fœcundetur fons iſte renaſcẽtibus ex eo in vitam æternam. Et cum vaſe autem miſcitat ipſum chriſma cum aquá, & ſpargit cum mano ſua per omnem fontem, vel ſuper omnem populum circumſtantem. Hoc facto, omnis populus, qui voluerit, accipiat benedictionẽ, vnuſquiſque in vaſe ſuo de ipſa aqua, antequam ibi baptiſentur paruuli, ad ſpargendum in domibus, & vineis, & campis, vel fructibus ſuis. Deinde pontifex baptizet vnum, aut duos, vel quantum ei placuerit, de ipſis infantibus: Et tenente eo infantem, à quo ſuſcipiendus eſt, interrogat pontifex ita: Quis vocaris? Reſpondet ille. Item interrogat pontifex: Credis in Deum patrem omnipotentem, Creatorem cæli & terræ? Reſpon. Credo. C Item: Credis & in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum, natum & paſſum? Reſpon. Credo. Item: Credis & in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam catholicam, Sanctorum communionem, remiſſionem peccatorum, carnis reſurrectionem, & vitam æternam? Reſpon. Credo. Interrog. Vis baptizari? Reſpon. Volo. Tunc accipit eum, & dicit: Et ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Et reddit eum patrinis vel matrinis.

Deinde presbyteri aut diaconi, etiam ſi neceſsè fuerit, & acolyti, induentes ſe veſtibus mundis vel candidis, ingrediuntur in fontem intrò in aquam, & baptizantur primò maſculi, deinde fœminæ, ſub hac interrogatione: Quis vocaris? Reſp. ille, vel illa. Credis in D Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ? Reſpon. Credo. Credis & in Ieſum Chriſtum filiũ eius vnicum Dominum noſtrum, natum & paſſum? Reſp. Credo. Credis & in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam catholicam, & Sãctorum cõmunionem, remiſſionem peccatorum, carnis reſurrectionem, & vitam æternam. Reſp. Credo. Vis baptizari? Reſ. Volo. Et acceptis infantibus à parentibus vel patrinis eorũ, baptizant eos ſub trina merſione, tãtùm ſanctam Trinitatem ſemel inuocantes, ita dicendo: Et ego baptizo te in nomine Patris. Et mergit ſemel. Et Filij, Et mergit iterùm. Et Spiritus ſancti, Et mergit tertiò.

Vt autem ſurrexerint à fonte, illi qui eos ſuſcipiunt, leuantes ipſos infantes in manibus ſuis, offerunt eos vni presbytero. Ipſe verò presbyter facit de chriſ- E mate crucem cum pollice in vertice eorum, ita dicendo.

Deus omnipotens, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te regenerauit ex aqua & ſpiritu ſancto, quique dedit tibi remiſſionem omnium peccatorũ, ipſe te linit chriſmate ſalutis in Chriſto Ieſu Domino noſtro, in vitam æternam. Reſp. Amen. Et ſint parati qui eos ſuſcepturi ſunt, cum linteis in manibus eorum, & accipiant ipſos à pontifice & presbyteris vel diaconibus qui eos baptizant.

Pontifex ergò egreditur à fonte in ſacrarium, habens ibi compoſitam ſedem, vel in eccleſia, vbi voluerit

rit, & ſedeat in ea, vt cum veſtiti fuerint infantes, confirmet eos. Et deportantur ipſi infantes ante eum, & dat ſingulis ſtolam candidam, & chriſmale, & decem ſiliquas, dicens: Accipe veſtem cādidam & immaculatam, quam perferas ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti in vitam æternam. Pax tibi. Reſpon. Amen. Et ſic veſtiuntur. Induti verò ordinantur per ordinē, ſicut ſcripti ſunt, in circuitu, & infantes quidem in brachiis dextris tenentur: maiores verò pedem ponūt ſuper pedem patrini ſui. Interim ſchola iuſſa facit litaniam ad fontem ante altare, primò ſeptenam, & ſpatio facto, faciunt alteram quinam. ità enim inchoatur. Stat primicerius vnus in dextro choro, & dicit cum ipſo Kyrie eleiſon, & reſpondet ſecundicerius cum ſiniſtro choro, Kyrie eleiſon, vſque ter. Deinde Chriſte eleiſon, vſque ter. hoc ſunt ſeptem vices repetitæ, vnde & ſeptenæ dicūtur. Poſt hæc, Chriſte audi nos, vſque ſepties, & ſic per ordinem. Hoc ordine, interuallo facto, ſequuntur, vt prædictum eſt, litaniæ quinæ, id eſt, quinquies repetitæ. Pōtifex verò veniens ad infantes, tenente archidiacono chriſma, inuolutis ſcapulis & brachiis ex panno lineo, eleuata & impoſita manu ſuper capita omnium, det orationem ſuper eos, cum inuocatione ſeptiformis gratiæ Spiritus ſancti.

ORATIO,

OMnipotēs ſempiterne Deus, qui regenerare dignatus es hos famulos & has famulas tuas ex aqua & ſpiritu ſancto, quiſque dediſti eis remiſſionem omnium peccatorum, emitte in eos ſeptiformem ſpiritum tuum ſanctum paraclitum de cælis, Amen. Spiritum ſapientiæ & intellectus. Amen: Spiritum conſilii & fortitudinis, Amen: Spiritum ſcientiæ & pietatis, Amen: Adimple eos ſpiritu timoris tui. Amen: Et conſigna eos ſigno crucis Chriſti, in vitam propitiatus æternam. Per. Amen. Oratione expleta, interrogantibus diaconibus nomina ſingulorum, Pontifex tincto pollice in chriſmate, faciat crucem in frontibus ſingulorum, ità dicendo: Confirmo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Reſponſ. Amen. Pax tecum, Reſpon. Et cum ſpiritu tuo. Iterùm, confirmatis omnibus. dicit hos verſus; Ecce ſic benedicetur homo qui timet Dominum, Benedicat vobis Dominus ex Sion, vt videatis bona Hieruſalem omnibus diebus vitæ veſtræ. Cuſtodiat vos Dominus in timore ſuo ſanctiſſimo, qui viuit & regnat Deus in ſecula ſeculorum. Reſp. Amen. Pax vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Item oratio poſt Confirmationem.

DEus qui Apoſtolis tuis ſanctum dediſti ſpiritum, & per eos eorúmque ſucceſſores cæteris fidelibus tradendū eſſe voluiſti, reſpice propitius ad humilitatis noſtræ famulatū, & præſta, vt eorum corda, quorum frōtes ſacro chriſmate deliniuimus, & ſigno crucis deſignauimus, idem Spiritus ſanctus adueniens, templum gloriæ ſuæ dignanter habitando perficiat. Per. in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti.

Hoc autem omninò præcauendum eſt, vt non negligatur, quia tunc omne baptiſmum legitimum Chriſtianitatis nomine confirmatur. Quibus expletis, iuſſi incipiunt in eccleſia litaniam tertiam, trinam, ordine ſuprà ſcripto, & cāpanæ tanguntur, & ingrediuntur ad Miſſam. Et cùm dixerint, Agnus Dei, magiſter ſcholæ dicit excelſe voce: Accēdite. Tunc primum illuminantur omnes cerei neophytorum, quos manibus tenent, & illuminatur eccleſia. Ea verò qua ſequuntur, id eſt, Chriſte audi nos, & Kyrie eleiſon, tam diù debēt moroſè repeti, vt miniſtri queāt procedere. Nam miniſtri ità debent eſſe præparati ante oſtium ſacrarii, vt cùm magiſter ſcholæ dixerit: Accendite, abſque mora procedant ad altare. Et procedit pontifex de ſacrario cum ingenti decore, cum thymiamateriis, & duobus cereis: vnde ſuperiùs diximus, & ſtāt ſicut anteà à dextris & à ſiniſtris altaris. Litania expleta, dicit pō-

A tifex: Gloria in excelſis Deo. Quo finito, dicit: Pax vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus qui hanc ſacratiſſimam noctem gloria Dominicæ reſurrectionis illuſtras, conſerua in noua familiæ tuæ progenie, adoptionis ſpiritum, quem dediſti, vt corpore & mente renouati, puram tibi exhibeant ſeruitutem. Per. Deinde lect. Si conſurrexiſtis cum Chriſto. Allel. Confitemini Domino. vel Reſp. Laudate Dominum. Euang. Veſpere autem ſabbati. Ante Euangelium non portent lumen in ipſa nocte, ſed tantùm incenſum. Nec cantent offertorium, neque Agnus Dei, nec communionem, ſed Miſſam per ordinem, & Pater noſter. Vſque, Pax Domini ſit ſemper vobiſcū. Et oſculum pacis inter ſe non faciunt. Poſtquam omnes communicauerint, dicitur oratio ad complendum. Deinde dicit diaconus: Ite, Miſſa eſt, ſecundùm
B Romanum ordinem: ſed vſus Eccleſiæ non vult hoc propter veſperos. In hac nocte de veſpertinali ſynaxi apud Romanos nihil agitur, neque ante Miſſam, neque poſt Miſſam. Apud nos autem vnus de ſchola cui iuſſum fuerit, pro antiphona incipit Alleluia ad veſperum. Et dum communicauerint: cantatur pro veſpera feſtinanter pſalmus, Laudate Dominum omnes gentes. Ante Magnificat verò lectio non dicitur, vel verſus, ſed Antiph. Veſpera autem ſabbati. Finito Magnificat, dicat ſacerdos hanc orationem.

DEus, qui renatis ex aqua & ſpiritu ſancto cæleſtis regni pandis introitum, auge ſuper famulos tuos gratiam, quā dediſti, vt, qui ab omnibus ſunt purgati peccatis, à nullis priuentur promiſſis. Per. Illud autem de paruulis, Prouidendum eſt, ne poſtquam baptizati
C fuerint, vllum cibum accipiant, neque lactentur ſine ſumma neceſſitate, antequam communicent ſacramēto corporis Chriſti. Et poſteà per totam hebdomadam Paſchæ omnibus diebus ad Miſſam veniant, & parētes eorum pro ipſis offerant & communicēt. Item ipſa die diuturnalem curſum ſeparatim canunt. Tunc finitis omnibus deſcendat pontifex cum omni decore vſque in cubiculum ſuum cum pace & gaudio. Eodem die dominus Papa, & cæteri Romani oua manducant & formaticum, id eſt, caſeum.

D *Benedictio caſei in eodem ſabbato.*

DIgnare Domine omnipotens benedicere & ſanctificare hāc creaturam caſei, quam ex adipe animalium producere dignatus es, vt quicunque ex populis tuis fidelibus inde comederint, omni benedictione cæleſti, & gratiæ tuæ ſaturitate repleantur in bonis. Per.

Item in monaſteriis quomodo fiat in ſabbato ſancto.

VBi autem baptiſmum non fit, aqua benedicatur à ſacerdote, & ſpargatur in omni domo. Poſteà vt ordo eſt, ſicut manifeſtatur in ſacramentorum codice, ſic cantēt: Et vt finierint, abſque vllo cantu reuertantur in ſacrarium. Poſtea ingrediūtur ad veſperum. Poſteà modico interuallo, vt fuerit prima ſtella in cælo viſa, ſonant ſigna, & incipiunt canere litaniam ad in-
E tremitum, & ſtatim cum magno decore cum ſeptem cādelabris & cereis, cum incenſo & thuribulis procedit ſacerdos, canentibus interim clericis litaniam. Poſtquam finierint, dicit ſacerdos, Gloria in excelſis Deo: Poſteà dicit orationem, & legitur Apoſtolus. Hic autem ſuprà ſcriptus ordo baptiſmi, ſicut in hoc ſabbato Paſchæ, ſic & in ſabbato Pentecoſtes omnimodis celebretur.

Ordo in vigilia ſancti Paſchæ in nocte.

IN vigilia reſurrectionis Domini ante mediam noctem, populus non eſt dimittendus de eccleſia, iuxta canonum ſanctiones. In ipſa nocte matutina luce rumpente tenebras, ſurgentes, in eccleſiam veniunt, & mutua charitate ſe inuicem oſculantes, dicant: Surrexit Dominus de ſepulcro. Deinde dicit, Domine labia mea aperies. Et os meum annunciabit laudem

tuam. Deus in adiutorium meum intende. Super Venite, dicunt: Alleluia, de antiph. Præoccupemus faciẽ Domini. Sequuntur tres pſalmi cum antiphonis. Ego ſum qui ſum. Pſalm. Beatus vir. Antiph. Poſtulaui. Pſal. Quare fremuerunt. Antiph. Ego dormiui. Pſalm. Domine, quid multiplicati. Sequuntur lectiones tres de homilijs ſanctorum patrum, ad ipſum diem pertinentes cum reſponſorijs. Sequitur Matutinæ cum antiph. Infra albas Paſchæ, ſuper Venite, dicitur antiph. Surrexit Dominus verè. Et tres Pſalmos per nocturnum imponunt per ſingulas noctes, & ſic per omnes pſalmos cantatur Alleluia, vſque in octauas Paſchæ, hoc ordine. Feria ſecunda. Pſalm. Cùm inuocarem. Pſalm. Verba mea. Pſal. Domine ne in furore tuo. Feria tertia. Pſalm. Domine Deus meus. Pſalm. Domine Dominus noſter. Pſalm. In Domino confido. Feria quarta. Pſalm. Saluum me fac Domine. Pſalm. Vſque quò Domine. Pſal. Dixit inſipiens. Feria quinta. Domine qui habitat. Pſalm. Conſerua me. Pſalm. Exaudi Domine. Feria ſexta. Cæli enarrãt. Pſal. Exaudiat te. Pſal. Domine in virtute. Sabbato. Domini eſt terra. Pſal. Ad te Domine leuaui. Pſal. Iudica me Domine, quoniam. Item à Paſcha vſque ad octauas ad nullum curſum cãtatur reſponſorius, nec lectio recitatur: ſed pro verſu & reſponſorio cantatur reſponſorius gradualis. Hæc dies. Et de Alleluia tantùm prima.

Item ordo in die ſancto Paſchæ.

Die ſancto Paſchæ induti ſolenniſſimis veſtimentis, omnes clerici conuenientes ad ſtationem ad ſanctam Mariam maiorem, primitus cantent Tertiam. Qua finita, reſperſi aqua ſancta, quæ pridiè collecta eſt de fonte, tã ipſi, quàm & omnis populus, procedunt cum omni decore, cum crucibus & thymiamaterijs, præcedentibus etiam ſanctis Euangelijs, cantantes antiphonas proceſſionales.

Antiphona ad Proceſſiones.

In die reſurrectionis meæ, dicit Dominus, alleluia, cõgregabo gentes, & colligam regna, & effundam ſuper vos aquam mundã, Alleluia alleluia. Vidi aquã egredientem de templo à latere dextro, alleluia, & omnes, ad quos peruenit aqua iſta, ſalui facti ſunt, & dicent, alleluia, alleluia.

Alia.

Cùm rex gloriæ Chriſtus infernum debellaturus intraret, & chorus angelicus ante faciẽ eius portas principum tolli præciperet, ſanctorum populus qui tenebatur in morte captiuus, voce lachrymabili clamauerat: Aduenisti deſiderabilis, quem expectabamus in tenebris, vt educeres hac nocte vinculatos de clauſtris: Te noſtra vocabant ſuſpiria, te larga requirebant lamenta: tu factus es ſpes deſperatis, magna cõſolatio in tormentis, alleluia.

Cum verſibus iſtis in laudem ſancti Paſchæ:

Salue. *Salue feſta dies, toto venerabilis æuo,*
Qua Deus infernum vicit, & aſtra tenet.
Ecce renaſcentis teſtatur gratia mundi,
Omnia cum Domino dona rediſſe ſuo. Salue.
Namque triumphanti poſt triſtia tartara Chriſto,
Vndique fronde nemus, gramina flore fauent. Salue.
Legibus inferni oppreſſis, ſuper aſtra meantem
Laudant ritè Deum lux, polus, arua, fretum. Salue.
Qui crucifixus erat Deus, ecce per omnia regnat:
Dantque creatori cuncta creata precem. Salue.
Nobilitas anni, menſum, lux alma dierum,
Horarum ſplendor ſtridula cuncta fauent. Salue.
Chriſte ſalus rerum, bone conditor, atque redemptor,
Vnica progenies ex Deitate Patris: Salue.
Funeris exequias pateris vitæ auctor & orbis,
Intrans mortis iter, dando ſalutis opem. Salue.
Pollicitam ſed redde fidem, precor alma poteſtas:
Tertia lux rediit, ſurge ſepulte meus. Salue.
Solue catenatas inferni carceris vmbras,
Et reuoca ſurſum quicquid ad ima ruit. Salue.

A *Redde tuam faciem, videant vt ſæcula lumen:*
Redde diem, qui nos, te moriente, fugit. Salue.
Eripis innumerum populum de carcere mortis,
Et ſequitur liber, quò ſuus auctor adit. Salue.
Hinc tumulum repetens poſt tartara, carne reſumpta,
Belliger ad cælos ampla trophæa refers. Salue.

Quibus expletis, ingrediuntur eccleſiam cum Antiphona: Sedit angelus ad ſepulchrum Domini, ſtola claritatis coopertus: Videntes eum mulieres, nimio terrore perterritæ, ſubſtiterunt à longè. Tunc locutus eſt angelus, & dixit eis: Nolite metuere, dico vobis, quia illũ, quẽ quæritis mortuum, iam viuit, & vita hominũ cum eo ſurrexit, Alleluia. Verſ. Crucifixum in carne laudate, & ſepultum propter nos glorificate, reſurgentémque de morte adorate. Nolite. Verſ. Recordamini,
B quomodo prædixit, quia oportet filium hominis crucifigi, & tertia die à morte ſuſcitari. Nolite. Antiph. Maria & Martha cum veniſſent ad Monumentum, angeli ſplendentes apparuerunt, dicentes: Quem quæritis viuentem cum mortuis, non eſt hîc venite, & videte locum vbi iacuit. Citò euntes, dicite diſcipulis eius, & Petro, ſurrexit Chriſtus qui creauit omnia, & miſertus eſt humano generi. Alleluia.

Et ita ingrediuntur ad Miſſam. Ad introitum imponit cãtor antiph. Reſurrexi. Pſ. Domine probaſti. Dicitur oratio prima: Deus qui hodierna die per vnigenitum tuũ. Legitur epiſtola ad Corint. Expurgate vetus fermentum. Grad. Hæc dies. verſ. Cõfitemini Domino. Allel. Verſ. Paſcha noſtrum. Verſ. Epulemur. Euangelium ſecundùm Marcum: Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Salome. Indè completur Miſſæ or-
C dine ſuo. Et communicant omnes.

Item ſecundùm Romanos.

Die reſurrectionis Dominicæ, procedente Pontifice ad ſanctam Mariam cum ordinibus ſuis, notarius regionarius ſtat in loco, qui dicitur Merulanas: & ſalutato Pontifice, dicit: In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, baptizati ſunt heſterna nocte in ſancta Dei genitrice Maria infantes maſculi, numero tanti, fœminæ tantæ. Reſpondet Pontifex: Deo gratias. Et accipit à ſacellario ſolidum vnum. Pontifex autem pergit ad ſtationem.

In die verò ſancti Paſchæ primò omnes acolyti regionis tertiæ, & defenſores omnium regionum, cõuenientes diluculo in patriarchio Lateranenſi, præcedunt pontificem pedeſtres ad ſtationem. Secũda feria,
D regio quarta: Tertia feria, regio quinta. Feria quinta, regio ſeptima. Feria ſexta, regio prima. Sabbato, regio ſecunda ordine proprio, tam in proceſſione, quàm in eccleſia, vel vbicũque eos propria dies ratione ſui gradus priſca cõſtitutione ire, vel miniſtrare compulerit, à miniſterio pontificis non poterit ſine vlla deceſſe excommunicationis ſententia, vel animaduerſionis diſciplina. Quorum miniſteria penitùs ſecundùm rationem ſimplicem dupliciter diebus ſingulis diuiduntur, id eſt, in proceſſione Apoſtolici ad ſtationẽ, & in egreſſu ſacrarij, vſque ad Miſſarum conſummationem. Sed, dum venerit pontifex prope eccleſiam, exeuntes acolyti & defenſores ex regione illa, præſtolantur eum in loco ſtatuto antequàm veniat vbi deſcenſurus eſt. Similiter presbyter eccleſiæ cum ſubdito ſibi presbyte-
E ro & manſionario thymiamateria deferentibus in obſequium illius dum venerit. Et acolyti quidem cum defenſoribus primùm, deindè presbyter cum ſuis petita benedictione, diuiſis hinc indè partibus, præcedunt pontificem vſque ad eccleſiam. Cùm verò eccleſiam introierit, deſcendens in ſecretarium, mutet veſtimenta ſua ſolennia, & miniſtri ante ianuam eiuſdem ſecretarij mutent veſtimenta ſua, & paret Euangelium, qui lecturus eſt. Et dum pontifex innuit vt pſallant, mox incipit prior ſcholæ antiphonam ad introitum, & ita ingreditur põtifex ad Miſſam cũ ordinibus ſuis. Celebrata autem Miſſa, & communicantibus

omnibus det orationem ad complendum, & ianuente eo, vnus ex diaconibus dicit: Ite, Miſſa eſt. Reſp. Deo gratias. Tunc ſeptem cereoſtata præcedũt pontificẽ. & ſubdiaconus regionarius cũ thuribulo ad ſecretarium. Deſcendẽre autem illo in presbyterium, epiſcopi primum dicant, Iube Domne benedicere. Et ſtatim pontifex dat benedictionem ita, Benedicat nos Dominus. Reſp. Amen. Poſt Epiſcopos presbyteri. Deinde monachi. deinde ſchola. deinde milites drachonarij, id eſt, qui ſigna portãt: poſt eos baiuli, poſt eos cereoſtatarij. Poſt quos acolyti, qui rugã obſeruãt, Poſt eos extra presbyterium cruces portantes, deinde manſionarij iuniores, & intrant in ſecretarium.

Benedictio Agni in Paſcha.

Poſt celebratam Dominicæ ſancti Paſchæ ſolennitatem, poſtquàm etiàm tranſactos ieiuniorum dies, iam animabus ſpiritualibus dapibus refectis de menſa tuæ maieſtatis, offerimus famuli tui pro huius fragilitate corpuſculi aliquantulum reparandi, hanc vſui noſtro conceſſam creaturam agni, poſcentes vt eum ore proprio nobis ſignantibus benedicas, ac dextera tua ſanctifices, & voluerſis ex eo ſumentibus miniſtrata munuſcula grata effici præſtes, atque his cum gratiarum actione perceptis te Deum, qui es cibus vitæ & animæ noſtræ, magis & inhianter deſideremus, & indefaſsè fruamur. Per.

Benedictio aliarum carnium.

Deus vniuerſæ carnis qui Noë, & filiis ſuis de mundis & immundis animalibus præcepta dediſti, quiq; ſicut olera herbarum humano generi quadrupedia mũda edere permiſiſti, quique agnum in Ægypto Moyſi & populo tuo in vigilia Paſchæ comedere præcepiſti, in figura agni Domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius ſanguine omnia primogenita tibi de mundo redemiſti, & in nocte illa omne primogenitum in Ægypto percutere præcepiſti, ſeruans populum tuum agni ſanguine prænotatum: dignare Domine Deus omnipotens benedicere, & ſanctificare has ouium mundarum, ſiue aliorum animalium carnes, vt cuicunque ex eis de famulis tuis fidelibus comederint, omni benedictione cæleſti, & gratia ſaturati, repleantur in bonis. Per eundem Dominum.

Benedictio lactis & mellis.

Benedic Domine has creaturas lactis & mellis, & pota famulos tuos fonte perenni, qui eſt ſpiritus veritatis, & enutri eos de hoc lacte & melle. Tu enim Domine promiſiſti patribus noſtris, Abrahæ, Iſaac, & Iacob, dicẽs: Introducam vos in terram repromiſſionis, terram fluentem lacte & melle. Cõiunge Domine famulos tuos ſpirito charitatis & pacis, ſicut coniunctum eſt hoc lac & mel in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Qui tecum viuit & regnat.

Item ordo in eodem die ſancto ad veſperum, & vſque ad octauas Paſcha.

Die ſancto Paſchæ conueniente ſchola temporibus cum Epiſcopis & diaconibus ad ſanctum Ioannem in eccleſia maiore ad locum Crucifixi, incipiunt Kyrie eleiſon, & veniunt vſque ad altare: aſcendentibus diaconibus in pogium, Epiſcopi & presbyteri ſtatuuntur in locis ſuis, & ſchola ante altare. Finito Kyrie eleiſon, innuit archidiaconus primo ſcholæ, & ille inclinans ſe illi, incipiat Alleluia cum Pſalmo, Dixit Dominus Domino meo. Poſt hunc innuit ſecundo ſcholæ, vel cui voluerit, ſed & omnibus incipientibus hoc modo præcipit. Dicitur igitur Alleluia, cum pſal. Cõfitebor. Inde ſalutat primus ſcholæ archidiaconum, & illo innuente, dicit primus ſcholæ, Alleluia cum pſalmo, Beatus vir. Quo finito, primus ſcholæ cum paraphoniſtis infantibus incipiat reſponſorium gradalem, Hæc dies. cum verſu, Confitemini Domino. Quo finito, incipiat primus ſcholæ cùm melodis infantibus Alleluia, Paſcha noſtrum. Et reſpondent paraphoniſtæ. Sequitur verſus: Epulemur. Inde melodia. Hoc ordine expleto, incipit archidiaconus in Euangelio antiphonam,
A Et reſpicientes. Poſt hanc dicit ſacerdos orationem: & deſcendunt ad fontes cum antiphona. In die reſurrectionis meæ. Quam vt finierint, dicit primus ſcholæ Alleluia, cùm pſalmo, Laudate pueri Dominum. Deinde alleluia cũ pſalmo. In exitu Iſraël. Deinde primus ſcholæ dicit cum pueris, alleluia. Venite exultemus, cùm verſu, Præoccupemus. Poſt hunc ſequitur diaconus, & dicit antiphonam: Citò euntes, Deinde ſequitur oratio. Tunc vadunt ad crucem, canentes antiph. Vidi aquam. Siue, Chriſtus reſurgens à mortuis. Et ſequitur oratio. Deinde deſcẽdunt primates eccleſiæ ad accubita, inuitãte notario vice domini, & bibunt ter, de Græco primò, de Pactiſi ſecundò, de Procouia tertiò. Poſtquã biberint omnes, presbyteri
B & acolyti per ſingulos titulos, redeunt ad faciendos veſperos. Ipſi enim tantummodò ſuper pſalmos Alleluia dicunt, & ante Euangelium reſponſorium gradalem, Hæc dies. ſine verſu, & Alleluia tantùm primũ. Deinde orationem. Et bibent de dato presbyteri. Hæc ratio per totam hebdomadã, ſeruabitur vſque in Dominicam poſt albas, Alleluia, & antiphonis mutatis tantùm ſingulis diebus, pſalmos verò eoſdem canunt: Item: Infra albas ſingulis diebus ad Matutinos leguntur homiliæ ad ipſum diem pertinentes.

De Sabbato infra albas.

Sabbato infra albas albati, qui in ſabbato ſancto baptizati fuerint, albis veſtibus exuuntur.

Benedictio aquæ ad albas deponendas.

C Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, creator generis humani, nos qui per te redempti ſumus, & per gratiam pietatis tuæ in fonte aquæ baptiſmi renati ſumus; dignare quæſumus huic creaturæ per ſignum crucis ſobrietatem infundere, vt ſicut per fontẽ baptiſmi imbuti ſumus, ità ſuper hãc aquã, quam poſt fontem ſactum ad abluendas albas offerimus, veniat Spiritus ſanctus tuus, qui in fonte baptiſmi, & in confeſſione nominis tui peccata extinxit. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum viuit & regnat in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti Deus.

De obſeruanda veſtitione Chriſmatis.

Quanto autem tẽpore generaliter ab eccleſia celebratur aduentus Spiritus ſancti ſuper Apoſtolos, tãto tempore debet ſeruari vnctio chriſmatis apud
D vnumquemque qui accipit manus impoſitionem.

De octo officiis Neophytorum.

Octo officia, quæ fiunt in commemoratione Neophytorum, diſtinguuntur à cæteris ſequentibus vſque in Pentecoſten. Primum habet duas laudes, id eſt, Alleluia, Confitemini: Et tractum, Laudate Dominum. Septimum, duas ſimiliter, id eſt, duo Alleluia: Hæc dies, & Laudate pueri. quod non fit in vllo alio ſabbato vſque in Pentecoſten. Sex media habent reſponſorium & Alleluia.

De verſibus gradalibus infra albas.

Notandum eſt, verſus reſponſorij omnes eſſe de pſalmo, Confitemini Domino, qui ſonat confeſſionem laudis: Quæ tamen laus Alleluia concluditur. Qui ſunt, Confitemini Domino. Item, Dicat nunc
E Iſraël quoniam bonus. Item, Dicant omnes qui redempti ſunt. Item, Dextera Domini. Item, Lapidem quem reprobauerunt. Item, Benedictus qui venit, In fine autem verſuũ reſponſorij, Hæc dies, præpoſterus ordo eſt. Benedictus qui venit, præponitur in quinta feria verſui, Lapidem quem reprobauerunt, qui eſt in ordine prior: ſed ſexta feria cantatur, quia inter cæteros præcipuè ſonat de paſſione Domini, quæ facta eſt ſexta feria. Item notandum, quòd per illos ſex dies paſchales, in quibus reſponſorium cantamus: Alleluia ſubſequitur. Illi verò dies quinquaginta, qui ſequuntur à ſabbato Paſchali vſq; ad octauas Pentecoſtes, Alleluia tantùm habent, & per Dominicos dies, vel feſti-

uos Sanctorum dies, duo Alleluia dicuntur.

Ordo in octauis Paſchæ.

IN octaua Paſchæ ponunt Actus Apoſtolorum, & ſeptem epiſtolas Canonicas, ſiue Apocalypſim Ioannis vſque in octauas Pentecoſtes. Tres vero pſalmi citantur in nocturnali officio per ſeptem dies baptiſmales, & vnum diem ducimus in religione per illos ſeptem dies. Deinceps in ſequenti tempore quaſi creſcentium arborum frondes multiplicantur, & recoluntur more boni diuerſorum operum per plures pſalmos.

In eadem dominica poſt albas, id eſt, in octauis Paſchæ infra ciuitatem Romanam dantur Agni cerei ab archidiacono in eccleſia poſt Miſſam, & communionem populo, & ex eis faciunt infra domos ſuas incenſum accendi ad ſuffumigandum in domibus ſuis pro quacunque neceſſitate. Similiter in ſuburbanis ciuitatibus de cereo benedicto faciunt ad ſuffumigandum ſcilicet in domibus ſuis, ſeu ponendum in agris, vel in vineis propter illuſiones diabolicas, ſiue contra fulgura & tonitrua.

Ordo in Litania maiore.

ROmana conſuetudo vnum diem, id eſt, ſeptimo calendas Maij interponit, quem vocat Litaniam maiorem, non in ieiunio. Litania autem Græcè, Latinè Rogatio dicitur, inde & Rogationes. Poteſt enim ſerena mens, & aliena à voluntate mala, precari Deum, quamuis manducet ſobriè. Hanc autem legimus ſtatutam eſſe à ſancto Gregorio propter imminentem cœleſtis iræ mucronem. Iuſſit autem fieri in eodem die litaniam ſeptenam, ita præcipiens: Litania clericorum, exeat ab eccleſia beati Ioannis Baptiſtæ: Litania virorum, ab eccleſia ſancti Marcelli martyris: Litania monachorum, ab eccleſia ſanctorum martyrum Ioannis & Pauli: Litania ancillarum Dei, ab eccleſia beatorum martyrum Coſmæ & Damiani: Litania fœminarum coniugatarum, ab eccleſia beati Petri, & martyris Stephani: Litania viduarum, ab eccleſia beati martyris Vitalis: Litania pauperum, & infantum, ab eccleſia beatæ martyris Cæciliæ. Pro importunitate autem bellorum poteſt procul dubio videri Litania inſtituta eſſe, & ex æqualitate temporis colligimus, eam neceſſariam eſſe ad fruges conſeruandas. Quam Litaniam vna die obſeruare debent omnes Chriſtiani, non equitando, non precioſis veſtibus induti, cinere reſperſi, & cilicio induti, niſi infirmitas impediret.

De Litania minore.

TRes autem dies Rogationum, qui celebrantur ante Aſcentionem Domini, iuxta morem Gallicanæ eccleſiæ, conſtituit ſanctus Mamertus Vienen. Epiſcopus ob incurſionem ſcilicet malarum beſtiarum, quæ tunc temporis grauiſſime afficiebant populum Domini. Quæ conſuetudo apud nos vſque hodie pro diuerſis calamitatibus deuotiſſime recolitur. Nullus autem his diebus veſtimenta pretioſa induatur, quia in ſacco & cinere lugere debemus. Prohibeantur ebrietates, & comeſſationes, quæ fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præſumat, ſed diſcalceatis pedibus omnes incedant. Nequaquam muliereulæ ducant choros, ſed omnes in commune Kyrie eleiſon decantent, & cum contritione cordis Dei miſericordiam exorent pro peccatis, pro pace, pro peſte, pro conſeruatione frugum, & pro cæteris neceſſitatibus; Dies enim abſtinentiæ ſunt, non lætitiæ. Per quod triduum ſerui & ancillæ ab opere relaxentur, quò magis plebs vniuerſa conueniat. Et hoc triduo omnes abſtineant, & quadrageſimalibus cibis vtentur. Antiphonæ vero ad reliquas deducendas, in libro gradali vel antiphonario quærentibus occurrent per ſingulos tres dies.

Ordo in Inuentione ſanctæ Crucis.

IN Inuentione ſanctæ Crucis legantur lectiones, quæ & in natalitijs plurimorum martyrum ſiue homiliæ ad ipſum diem pertinentes.

ORDO.

A In Vigilia Aſcenſionis Domini leguntur lectiones tres de Actibus Apoſtolorum. Prima lectio ſic continet in capite: Primùm quidem ſermonem feci de omnibus ô Theophile! vſque, Et Maria matre Ieſu & fratribus eius. Secunda lectio ſic continet in capite. In diebus illis, Exurgens Petrus in medio fratrum: vſque, Et annumeratus eſt cum vndecim Apoſtolis. Tertia lectio ſic continet in capite. Qui ergo receperunt ſermonem eius: vſque, Qui ſalui fierent quotidie in idipſum. Poſtea leguntur homiliæ ſanctorum Patrum, ad ipſum diem pertinentes.

Ordo in ſabbato ſancto Pentecoſtes.

SAbbato in vigilijs Pentecoſtes omnes ieiunium faciunt, & omne diuinum officium vel ordinem, tam
B lectiones, quàm & baptiſmum, ſicut in ſabbato ſancto vigiliarum Paſchæ. Tantum hora octaua ingrediuntur ad vigilias, vel Miſſarum ſolennia, vt hora nona expleta, omnia conſummentur. In eis autem leguntur lectiones quatuor, & canuntur quatuor cantica ante baptiſmi conſecrationem, ſicut in vigilijs Paſchæ. Ante enim, quàm deſcendatur ad fontem ad baptizandum, legitur lectio prima, Tentauit Deus Abraham: Canticum: Cantemus Domino.

Oratio.

DEus qui in Abrahæ famuli tui opere, humano generi obedientiæ exempla præbuiſti, concede nobis & noſtræ voluntatis prauitatem frangere, & tuorum præceptorum rectitudinem in omnibus adimplere. Per.

Lectio ſecunda: Scripſit Moyſes. Reſ. Attende cœlum.

C

Oratio.

Deus qui nobis per prophetarum ora præcepiſti temporalia relinquere, atq; ad æterna feſtinare: da famulis tuis, vt quæ à te iuſſa cognouimus, implere cœleſti inſpiratione valeamus. Per. Lectio: Apprehendent ſeptem mulieres virum vnum. Reſp. Vinea facta eſt.

Oratio.

Deus qui nos ad celebrandam præſentem feſtiuitatem vtriuſque teſtamenti paginis inſtruis, da nobis intelligere miſericordiam tuam, vt ex perceptione præſentium munerum firma ſit expectatio futurorum. Per.

Lectio quarta Audi Iſraël.

Deus incommutabilis virtus & lumen æternum, reſpice propitius ad totius eccleſiæ mirabile ſacramentum, &
D da famulis tuis, vt hoc quod deuotè agimus, etiam rectitudine vitæ teneamus. Per. Tractus, Sicut ceruus.

Oratio.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui hanc ſolemnitatem aduentus Spiritus ſancti conſecraſti, da nobis quæſumus, vt cœleſtibus deſiderijs accenſi, fontem vitæ ſitiamus. Per.

Finitis lectionibus, deſcendendum eſt ad fontem cum ſancto chriſmate & cereis in magna reuerentia, decantando Litaniam. Aliqui canunt Litaniam metricam: Rex ſanctorum decus angelorum, totum mundum adiuua. Cum ſuis verſibus.

His expletis, baptizandum eſt ſicut in vigilia Paſchæ.

Poſt aſcenſum vero fontis, ingrediendum eſt ad Miſſam
E publicam ad ſanctum Ioannem.

In primis autem fiunt litaniæ ter repetendo, & cùm dixerint, Agnus Dei, dicat cantor excelſa voce, Accendite. Accenſis omnibus luminibus, procedat pontifex cum omni ornatu vſque ad altare, & dicat: Gloria in excelſis Deo. Et peragatur Miſſa cum Alleluia & Tractu ordine ſuo, ſicut in Sacramentario continetur.

Ordo in nocte Pentecoſtes.

IN aduentu Spiritus ſancti, id eſt, in nocte Pentecoſtes dicuntur tres pſalmi cum antiphonis, ſicut in Paſcha Domini, quia vnus ordo pſalmorum continetur & in reſurrectione Domini, & in aduentu Spiritus ſancti. Leguntur etiam lectiones tres de Actibus

Apoſtolorum. Prima lectio ſic continet in capite: Et cum complerentur dies Pentecoſtes. Vſque, Audiuimus eos loquentes noſtris linguis magnalia Dei. Secunda lectio ſic continet in capite: Stupebant autem omnes & mirabantur, adinuicem dicentes: vſque, Et erit, omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Tertia vero lectio ſic continet in capite. Viri Iſraëlitæ, audite verba hæc: Ieſum Nazarenum, virum approbatum à Deo, vſque: Quoſcumque aduocauerit Dominus Deus noſter. Alias vero leguntur homiliæ ad ipſum diem pertinentes. Quod in Paſcha dictum eſt de ſequentibus noctibus baptiſmalibus, hoc & hîc dicendum eſt, vt tres pſalmi per ſeptem dies neophytorum omnimodis canantur. Et ſicut celebramus maieſtatem Spiritus ſancti in Pentecoſte, celebremus & in octaua eiuſdem feſtiuitatis, id eſt, in nocte tres pſalmos in nocturnis, & vſque ad finem diei præſentis Dominici, Alleloia dicamus. In ipſis enim diebus præſentis hebdomadæ non ſtatim peracta die quinquageſima, genu ad orandum curuamus: ſed & illa adhuc ſeptimana ſtantes Domino ſupplicamus, & quamuis intermiſſa repetentes ieiunia, tamen Alleluia quotidie perſonamus, & per ſeptem dies laudes hymnorum debitas, ſimul & Miſſarum celebrationes Deo offerimus.

Ordo de octaua Pentecoſtes.

IN Dominica octauæ Pentecoſtes ponunt librum Regum, & Paralipomenon, vſque in Dominicam primam menſis Auguſti. Tempus autem Pentecoſtes inchoatur à prima die reſurrectionis, & currit vſque ad diem quinquageſimum poſt Paſcha. Qui dies quinquaginta celebrantur in lætitia poſt reſurrectionem Domini. Propter hoc ieiunia relaxantur, & ſtantes oramus quod eſt ſignum reſurrectionis. Duas autem varietates habet Eccleſia de ieiunio, quod fit poſt reſurrectionem Domini. Aliqui ſecundum vulgarem vſum ſtatuunt terminum, quadrageſimalis ieiunij in feſtiuitate ſancti Ioannis: aliqui volunt omnes dies habere in lætitia. Cur lætari debeamus in diebus Pentecoſtes, abundant exempla ſanctorum patrum. Cur ieiunare neceſſe ſit, vnuſquiſque ex ſuo corde cognoſcit. Sed voluntate licet vniquique ieiunare ob deuotionem mentis. Ab hac licentia excluduntur, qui propriè pœnitentes in Eccleſia nominantur.

Denunciatio ieiunij menſis I. IIII. VII. & X.

ANnua nobis eſt, dilectiſſimi, ieiuniorum celebranda feſtiuitas, quā menſis illius ſolemnis curſus indicit. Quarta ergo & ſexta feria ſuccedente, ſolitis eandem conuentibus exequamur, ſabbatorum die hîc ſacras acturi vigilas, vt per obſeruantiam competentem, Domino purificatis mentibus ſupplicantes, beatiſſimo Petro Apoſtolo ſuffragante, à preſentibus periculis exui mereamur pariter & futuris. Per.

De ieiunio quatuor Temporum.

IN quatuor Temporibus quando agimus duodecim lectiones, ſolemus ieiunare pro ordinandis, quamuis ordinatio non fiat: etiam ſi prouenerint in octauis Pentecoſtes, quando celebratur feſtiuitas ſeptiformis ſpiritus & neophytorum. Vt autem hoc ieiunium celebretur in largitione ſacrorum ordinum, Eccleſiæ primitiuæ mos obtinuit. In quarta autem feria quarti menſis leguntur duæ lectiones. Quinta feria deeſt officium & Miſſa, & ideo debes cantare de Dominica Pentecoſtes. Sexta feria vna tantum legatur lectio. Sabbato, quando benedictio agitur, quatuor lectiones leguntur, & ſingulas lectiones ſinguli reſponſorij decent. Proxima lectio ordinationi de camino ignis legitur. Quatuor temporibus annus voluitur, vnumquodque tempus tres menſes habet. Pro vnoquoque menſe ſinguli dies ieiunio conſecrantur. Per ſingulas orationes in duodecim lectionibus genu flectimus, excepto in octauis Pentecoſtes. In ſola de camino ignis, genu non flectimus.

Item de ieiunio Pentecoſt.

A SI autem ipſa hebdomada in menſe quarto euenerit, ieiunium faciant quarta & ſexta feria, & in ſabbato vſque ad horam nonam, & hæ lectiones legantur, quæ in menſe quarto ſcriptæ ſunt, cum reſponſorijs quatuor, & Benedicite, & Tractu, Laudate Dominum. Sin autem ea non tempore ſuo agitur, cum lectiones leguntur, non pronuntiat lector, Lectio libri: ſed inchoat planè, & legit in ſenſu lectiones, ſicut epiſtolæ Pauli diebus Dominicis leguntur. Si vero tempore ſuo agitur, tunc pronunciat, Lectio libri: ſimiliter & in reliquis tribus temporibus.

ORDO.

In Natali ſancti Ioannis Baptiſtæ leguntur homiliæ ſanctorum patrum, ad ipſum diem pertinentes. Item.

B In natali ſancti Ioannis ideo tres Miſſæ celebrantur, id eſt, vna in vigilia eiuſdem, duæ in die natiuitatis eius, quia tribus triumphis refulſit inſignis, id eſt, officio precurſoris, Baptiſtæ miniſterio, & quia Nazareus ex vtero matris permanſit.

ORDO.

In natali ſancti Petri Apoſtoli leguntur lectiones tres de Actibus Apoſtolorum. Prima lectio ſic continet in capite: Petrus & Ioannes aſcendebant in templum. Secunda lectio ſic continet in capite: Factum eſt autem dum Petrus tranſiret. Tertia lectio ſic continet in capite: Eodem tempore miſit Herodes rex manus. Deinde leguntur ſermones & homiliæ ſanctorum patrum ad ipſum diem pertinentes.

ORDO.

C In natali ſancti Pauli Apoſtoli leguntur ſermones ſancti Auguſtini, ſiue homiliæ ad ipſum diem pertinentes.

ORDO.

In Dominica prima menſis Auguſti, ponunt Prouerbia Salomonis, & Eccleſiaſten & Cantica Canticorum, & librum Sapientiæ, vel librum Ieſu filij Syrach, vſque in Dominicam primam menſis Septembris.

ORDO.

In Aſſumptione ſanctæ Mariæ in ipſa nocte leguntur Cantica Canticorum, vel homiliæ eiuſdem diei. In ipſa veſpera vigiliarum, præparant quoddam portatorium in ſancto Laurentio apud Lateranos, ſuperpoſitaque tabula imagine Chriſti Domini noſtri inſignita, à

D medio noctis concurrente populo, exeunt cum litania ad ſanctam Mariam minorem, mundatis per viam plateis, & ſuſpenſis per domos lucernis, ibique in gradibus ſanctæ Mariæ, depoſita aliquandiù icona, omnis chorus virorum ac mulierum genibus humiliter ante eam flexis, pugnis etiam pectora cædentes, vna voce per numerum dicit centies Kyrie eleiſon, centies Chriſte eleiſon, centies Kyrie eleiſon, fuſiſque lachrymis & precibus, per ſanctum Adrianum recta via vadunt ad ſanctam Mariam maiorem, auditaque Miſſarum celebritate, ad palatium reuertuntur.

ORDO.

In Dominica prima menſis Septembris ponunt librum Iob, & librum Tobiæ, & Iudith, ſiue Heſter, & Eſdram, vſque in Dominicam primam menſis Octo-

E bris. Menſe Septembri, quamuis feſta ſanctorum in ieiunio euenerint, illud tamen loco ſuo celebretur.

ORDO.

In natiuitate ſanctæ Mariæ, leguntur homiliæ ſanctorum patrum ad ipſum diem pertinentes. In ipſa die cum litanijs exeunt à S. Adriano, & ad ſanctam Mariam populus occurrit.

ORDO.

In exaltatione ſanctæ Crucis leguntur lectiones, quæ & in natalitijs plurimorum martyrum, ſiue homiliæ ad ipſum diem pertinentes. In ipſa die ſalutant in palatio Lateranenſi ſanctam Crucem & ſandalia Domini.

ORDO.

ORDO.

In Dominica prima menſis Octobris ponunt librum Machabæorum, vſque in Dominicam primam menſis Nouembris.

ORDO.

In Dominica prima menſis Nouembris ponunt Ezechielem, & Danielem, ſiue duodecim prophetas minores, vſque in Dominicam de Aduentu Domini.

ORDO.

Et in ipſis Kalendis Romæ, & per totum orbem plebs vniuerſa, ſicut in die natalis Domini, ad eccleſiam in honore omnium ſanctorum ad Miſſarum ſolennia conuenire ſtudet, illud attendentes, vt quicquid humana fragilitas per ignorantiam aut negligentiam in ſolennitatibus aut vigilijs ſanctorum mi-

A nus plenè peregerint, in hac obſeruatione ſancta ſoluatur.

ORDO.

Quatuor Coronatorum nomina per incuriam neglecta, Deo reuelante hæc ſunt: Seuerus, Senerianus, Victorinus, & Carpophorus: ſolennitas tamen eorum, vt ſtatuta fuerat, in aliorum ſanctorum nomine celebris permanſit.

B ORDO.

In Dominica prima Decembris de aduentu Domini ponunt Iſaïam prophetam vſque in Natiuitate Domini. Et de ipſa Dominica ad finem lectionum non dicatur, Tu autem Domine: Sed tantùm, Hæc dicit Dominus Deus, conuertimini ad me, & ſalui eritis, vſque in vigiliam Domini.

MELCHIOR HITTORPIVS
LECTORI BENEVOLO, S.

CVM in antiquis manu deſcriptis libris, ex quibus Ordinem Romanum antiquum de Miſſa & anni totius officijs exhibuimus, aliorum item officiorum atque rituum Eccleſiaſticorum ſiue ordines ſiue formulas deſcriptas reperiſſemus, quales ſunt, Ordo ſecundum quem in Romana eccleſia ſacri Ordines fiunt: Ordo qualiter Epiſcopus in Romana eccleſia ordinetur: Ordo Romanus ad dedicandam eccleſiam, & ſimiles alij: viſum eſt mihi non alienum eſſe ab huius operis argumento, ſi cum reliquo ordine etiam hæc eruditi viri & rerum eccleſiaſticarum ſtudioſi haberent. Non ſolum quod, ſicut monuit, in manuſcriptis libris cum ipſo ordine coniungerentur, ſed quod etiam de diuinis officijs commentarios ediderunt, Iſidorus, Albinus, Amalarius, Iuo, Honorius, Durandus, de eiſdem rebus, quarum in his ordo & agendi formula præſcribitur, pertractarint: ſitque tam ſanctorum rituum, & cæremoniarum cognitio iucunda, vtilis & perquàm neceſſaria, hac præſertim ætate, qua non deſunt, qui ſicut optima quæque & antiquam pietatem ſpirantia, ita ſanctiſſimas has cæremonias pijſſimis precibus tanquam gemmis diſtinctas & relucentes, quas maiores noſtri ſingulari pietate viri, exquiſitè & ſummo cum artificio compoſitas publicè in vſum acceperunt, & nobis reliquerunt, per inſignem temeritatem, ne dicam impietatem, rideant, calumnientur, & priuata authoritate abrogent. Quod quàm iniquè faciant, vt non ſolum religioſis viris & optimè erga priſcam pietatem affectis, ratio conſtare, ſed illis etiam ipſis perſpicuum eſſe poſſit, proferre hæc & omnibus ea ſpectanda exhibere operæpretium eſt viſum. Earum enim præclara forma atque pulchritudine, & pietatis qua plenæ redolent, fragrantia ſic afficiuntur, quorum ſenſibus ſtuporem malitia & obſtinatio non induxerit, vt eas cupidè amplecti & retinere, multo ſanè minus abiectas & abrogatas velint. Non ignoro autem exſtare Pontificalem librum, in quo hæc & ex eis quæ hactenus excuſa ſunt, nonnulla reperiantur. Sed ille, quæ & quemadmodum nunc vſus obtinet, ita ea exhibet, in quibuſdā fortaſſe ab antiquis ritibus differentia: Nobis propoſitum fuit, antiquum, ſi ita appellare placeat, Pontificalem ſeu Epiſcopalem librum, ex antiquis libris fideliter exſcriptum exhibere, qualem ſuperius memoratos ſcriptores, illa ſua ætate habuiſſe & eſſe interpretatos, ipſi poſt ſubijciēdi clarum efficient: vt ſicut cætera ad quæ reſpiciunt, quæque exponunt Ordinis Romani, ita hæc etiam in promptu haberemus, & quibus etiamnum hodie in Catholica Eccleſia in eccleſiaſticis rebus vtimur, agendi formulas, non nouas & recens excogitatas, ſed authoritatem earum eſſe antiquiſſimam conſtaret. VALE, & noſtrum in hiſce laborem, in tuis ad Deum pijs precibus noſtri memor, animo beneuolo proſequere.

ORATIO AD CAPILLATVRAM INCIDENDAM.

MANOA Deus benedictionem tuam & vitam in eccleſia tua, & vnguentum, quod deſcendit in caput Aaron, deſcendat ſuper hunc famulum tuum N. Maneat, quæſumus, in corpore Eccleſiæ tuæ paſcendus, cuius caput vnguenti tui ſuauitate dignatus es adimplere.

Alia.

Omnipotens Chriſte Saluator, innocens, & innocentiæ amator, humilis & humilitatis aſſumptor, manſuetus & manſuetudinis inhabitator, qui venientibus ad te paruulis, manus tuæ benedictionem imponens talium dixiſti eſſe regnum cœlorum, benedic hunc famulum tuum N. cuius in tuo nomine ſuperflua incidimus capillorum: da ei intellectum cum ætatis augmento, vt te timeat, te intelligat, & tua mandata cuſtodiat, & te auxiliante vſque ad canos ſenectutis cum ſumma ſanitate perueniat. Per te Saluator mundi, qui cum Deo patre.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, reſpice propitius ſuper hunc famulum tuum N. quem ad nouam capillos

A tondendi gratiam vocare dignatus es, tribue ei remiſſionem omnium peccatorum, atque ad cœleſtium donorum concede peruenire conſortium. Per.

Oratio ad puerum tonſurandum.

DOmine Ieſu Chriſte, qui es caput noſtrum & corona omnium Sanctorum, reſpice propitius ſuper infantiam huius famuli tui N. qui in tuo nomine ſua celebrat vota, & capillos capitis ſui tonſurat, vt per huius benedictionis copiam, ad iuuenilem venire mereatur ætatem, & cum gaudio ad futuram gloriam ſaluandus perueniat. Per.

Alia.

B Benedic Domine hunc famulum tuum N. noſtri oris alloquio, & tuo eum locupleta dono, vt felici vita concreſcat, & ſemper tuo adiutorio floreat, vitamque ſuam honeſtiſſimè perducat, & ſemper in mandatis tuis perſiſtat. Per.

Præfatio ad Clericum faciendum.

ORemus, dilectiſſimi fratres, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum pro hoc famulo tuo N. qui ad deponendam comam capitis ſui, pro eius amore & exemplo B. Petri Apoſtoli feſtinat, vt donet ei ſpiritum ſanctum, qui habitum religionis in eo perpetuum cuſtodiat, & à mundi impedimento vel ſecularia deſiderio cor eius defendat, vt ſicut immutatur in

vultu, ita manus dextera eius ei virtutem perfectionis, & boni operis tribuat incrementum, & abiecta omni cæcitate humana, ſpirituales eius oculos aperiat, & lumen ei æternæ gratiæ concedat. Qui cum Patre, &c.

Alia.

Adeſto Domine ſupplicationibus noſtris, & hunc famulum tuum N. benedicere dignare, cui in tuo ſancto nomine habitum religionis ſacræ imponimus, vt te largiente, & deuotius in eccleſia tua perſiſtere, & vitam percipere mereatur æternam. Per.

Dum tondes, tunc dices antiphonam iſtam: Tu es Domine qui reſtitues hæreditatem meam mihi. Verſ. Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei: Repetatur, Tu es. Gloria Patri. Iterum repetatur, Tu es. Ant. B Hic accipiet benedictionem à Domino, & miſericordiam à Deo ſalutari ſuo, quia hæc eſt generatio quærentium Dominum. Pſalm. Domini eſt terra. Vſque in finem, cum Gloria; & repetatur Antiphona: Hic accipiet.

Poſtquàm tonſuratus fuerit, ſequitur oratio.

OMnipotens ſempiterne Deus Chriſte Ieſu, propitiare peccatis noſtris, & ab omni ſeruitute ſecularis habitus hunc famulum tuum N. dum ignominiam huius mundi deponit, eruere & conſeruare dignare, vt tua ſemper gratia perfruatur, & ſicut ſimilitudinem coronæ tuæ eum geſtare fecimus in capite, ſic tuam virtutem & hæreditatem ſubſequi mereatur in corde. Qui cum Deo patre.

Alia.

Præſta quæſumus omnipotens Deus, vt famulus N. cuius hodie capitis comam pro diuino amore depoſuimus, in tua dilectione perpetuò maneat, & eum ſine macula in ſempiternum cuſtodias. Per.

Alia.

Benedicat te Dominus, & cuſtodiat, oſtendat faciem ſuam tibi, & miſereatur tui, conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Inuocabo nomen Domini Dei ſuper te, vt ille te benedicat, qui viuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen.

De gradibus Romanæ Eccleſiæ.

PRimùm in quacumque ſchola reperti pueri bene pſallentes, tollantur inde, & nutriantur in ſchola cantorum, & poſteà fiant cubicularij. Si autem nobilium filij fuerint, ſtatim in cubiculo nutriantur, & D hanc accipiant poteſtatem ab archidiacono, vt liceat eis ſuper lineum villoſum ſedere, quod mos eſt ponere ſuper ſellam equi. Deinde ſicut ſacramentorum codex continet, quando, & vbi fuerit, vſque in ſubdiaconatus officium ordinentur. Diaconi vero atque presbyteri nunquam niſi in publica ordinatione.

Capitulum de Canone Chalcedonenſi.

QVod non oporteat abſolutè quoſlibet ordinare presbyterum aut diaconum, neque quemlibet in gradu eccleſiaſtico, niſi ſpecialiter eccleſiæ, ciuitatis, aut poſſeſſionis, aut martyrij, aut monaſterij, qui ordinandus eſt, pronuntietur. Qui vero abſolutè ordinantur, decreuit ſancta ſynodus irritam haberi huiuſcemodi manus impoſitionem, & nuſquam poſſe miniſtrare, ad ordinantis iniuriam.

Capitulum ſancti Gregorij Papæ.

E SIcut qui inuitatus renuit, quæſitus refugit, ſacris eſt altaribus * remouendus: ſic qui vltro ambit, vel importunus ſe ingerit eſt procul dubio repellendus. Nā qui nititur ad altiora conſcendere indignus, quid agit, niſi vt creſcendo decreſcat? Cur non perpendit, quia benedictio illa in maledictum conuertitur, qui ad hoc, vt fiat hæreticus, promouetur?

*for. * admouendus.*

Caput Zozimi Papæ.

HÆc autem ſingulis gradibus obſeruanda ſunt tempora. Si ab infantia eccleſiaſticis miniſterijs ſtudium dederit inter lectores vſque vigeſimum ætatis annum, continuata obſeruatione perducet. Si maA iore iam ætate acceſſerit, ita tamen, vt poſt baptiſmum ſtatim ſe diuinæ militiæ deſideret mancipari, ſiue inter lectores, ſiue inter exorciſtas quinquennio tentatur, ac deinde acolytus, ſiue ſubdiaconus quatuor annis ſtet, & ſic ad benedictionem diaconi, ſi mereatur, accedat. In quo ordine quinque annis inculpatè ſi ſe geſſerit, hærere debet. Exinde ſuffragantibus meritis, per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyterij ſacerdotium poterit promereri. De quo loco ſi illum exactior ad bonos mores vita perduxerit, ſummum pontificatum ſperare debebit: hac tamen lege ſeruata, vt neque digamus, neque pœnitens, ad hos gradus poſſit admitti, ſanè vt etiam defenſores eccleſiæ qui ex laicis fiunt, ſupradicta obſeruatione teneantur, ſi meruerint in ordine eſſe clericatus.

Caput Leonis Papæ.

PAulus Apoſtolus præcepit Timotheo, Manus citò nemini impoſueris, neque communicaueris peccatis alienis. Quid eſt, citò nemini manum impoſueris, niſi, ante ætatis maturitatem, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam diſciplinæ? ſicut boni operis comparat fructum, qui rectum ſeruatur in eligendo ſacerdote iudicium, ita graui ſemetipſum afficit damno, qui in ſuæ dignitatis collegio ſublimat indignum.

Caput Clementis de oblationibus altaris.

OBlationes, quæ veniunt in altare, panes propoſitionis appellantur. De ipſis oblationibus tantum C debet in altari poni, quantum populo poſſit ſufficere, ne aliquid putridum in ſacrario remaneat.

De pallis.

Pallæ vero quæ ſunt in ſubſtratorio, in alio vaſe debent lauari, in alio corporales pallæ. Vbi pallæ corporales lotæ fuerint, nullum linteamen ibidem debet aliud lauari, ſed ipſa aqua in baptiſterium debet vergi.

De officijs ſeptem graduum.

Oſtiarum oportet percutere cymbalum, & aperire Eccleſiam, & ſacrarium, & librum aperire ei, qui prædicat.

De Lectoribus.

Lectorem oportet legere ei qui prædicat, & lectiones cantare, & benedicere panem, & omnes fructus nouos.

De Exorciſtis.

Exorciſtam oportet eijcere dæmones, & dicere populo qui non communicat, vt det locum, & aquam in miniſterio effundere.

De Subdiaconibus.

Subdiaconum oportet præparare aquam ad miniſtrationem altaris, & miniſtrare Diacono.

De Diaconibus.

Diaconum oportet miniſtrare ad altare; & baptizare.

De Presbyteris.

Sacerdotem oportet offerre & benedicere, præeſſe & prædicare, & baptizare.

De Epiſcopis.

Epiſcopum oportet iudicare, interpretari, conſecrare, conſummare, ordinare, offerre, & baptizare.

Ordo, qualiter in Romana Eccleſia ſacri ordines fiunt.

MEnſe quarto, quarta feria ieiuniorum fit conuentus populi, & congregatio regionum. primum ad ſanctum Adrianum, & inde pergit pontifex vnà cum populo, præcedente ſolito apparatu, id eſt crucibus, thuribus, vel tabulis, vſque ad ſanctam Mariam ad præſepe. Accedente pontifice ad altare, ſchola cantorum repetit litaniam. Deinde introitum. Et Pontifex dicit: Oremus. Et diaconus. Flectamus genua. Poſt collectam aſcendit lector in ambonem, & eleuata voce legit breuem lectionem de quarta feria. Et ſequitur gradale. Deinde pontifex dicit. Dominus vobiſcum,

biſcum. Diaconus vt ſupra. Poſt collectam aſcendit lector in ambonem, & eleuata voce, legit breuem in auribus populi, ſic continentem.

Cognoſcat charitas veſtra, quia ille, & ille aduocator in tali officio, vel in tali: Si quis habet contra hos viros aliquam querelam, exeat confidenter propter Deũ, & ſecundũ Deum, & dicat: Quod ſi nullus contradictor extiterit, ſequitur lectio & reſponſorium. Poſt hæc aduocantur rurſum, & ſtatuuntur in ſiniſtra parte altaris, vſque dum pontifex Miſſam compleat. Deinde aduocãtur ſexta feria ad Apoſtolos eo tenore vt ſupra. Sabbato vero egreditur pontifex ad S. Petrũ, & vniuerſæ regiones cum eo litaniã canendo. Ingrediente Papa in ſecretarium, ipſæ præſtolantur aduentum eius in presbyterio. Schola cantorum canit introitum, & pontifex dat orationem Subdiaconi legunt lectiones, & cãtant gradualia, expectãtibus illis qui benedicẽdi ſunt, ſub ambone, donec quinque lectiones compleantur. Deinde Apoſtolicus ille legit aduocationis breuẽ coram populo, & ſtant parati ſingulorum miniſtri cũ indumẽto, donec archidiaconus veniat, & ſingulis ſingula ſua manu tribuat. Poſthæc autẽ deſcendit Archidiaconus innuente pontifice, & dat vni ex ipſis manum, cæteri vero ſequantur eum, & aſcendant ad altare. Et proſternit ſe pontifex cum ipſis in orationẽ, clero interim canente litaniam. Surgentibus autem ab oratione ſtat pontifex in ſede ſua, ſingulatim imponens manus capitibus & benedicit eos. Accedens autẽ Archidiaconus, tollat orarios de cõfeſſione, qui heſterna die repoſiti ſunt, ibiq; imponat ſuper eos, & pontifex induat eos planetis, & ſtent induti diaconalia indumẽta, tollanturq; qui diacones eſſe debent de medio eorum. Deinde, qui presbyteri ordinentur. Tunc deſcendãt in presbyterium, & ſtatim vnus ex nouitijs diaconibus legat Euangelium, & ad ipſam Miſſam miniſtrent vnuſquiſque ſecundum officiũ ſuum. Tollat vero pontifex oblatas integras, & det ſingulis nouitijs presbyteris, & inde communicent vſq; dies octo. Expletis omnibus, Miſſaq; rite completa, ſint regiones paratæ ad ſingulos titulos pertinentes, cum candelabris & thuribulis, vt proprium ſuſcipiant ſacerdotẽ. Pontifex autem donet eis ſacerdotalia indumẽta, & miniſteria Miſſæ, aurum vel argentum, vinum, frumentũ & oleum. Egredientibus autem de baſilica S. Petri præcedat vnumquemque triginta candelabra cũ thuribulis, ipſe vero ſedeat ſuper equum album. Præcedens & ſubſequens populus canat ei laudem. Similiter etiam fœminæ diaconiſſæ, presbyteriſſæ, quæ eodem die benedicuntur. Plateæ autem ciuitatis, per quas tranſituri ſunt, coronentur pallijs, & cum tanta gloria ad ſtaturos titulos deducant proprios ſacerdotes, & ipſe facit eis illo die conuiuium.

Menſis primi, quarti, ſeptimi, & decimi ſabbatorum die, in duodecim lectionibus ad S. Petrum, vbi Miſſæ celebrantur, poſtquam Antiphonam ad introitum dixerint, per lectiones det põtifex orationes. Deinde Archidiaconus ſine caſula ad chori vſq; medium præcedens, habens præ manibus eorum qui ordinandi ſunt, nomina, & vocatis eis humiliter reſpiciens in Epiſcopum, his eum verbis alloquitur: Poſtulat hæc ſancta mater Eccleſia, reuerende pater, hos viros ordinibus aptos, conſecrari ſibi a veſtra paternitate.

Reſponſio Epiſcopi.

Vide vt natura, ſcientia, & moribus tales per te introducantur, immo per nos tales in domo Domini ordinentur perſonæ, per quas diabolus procul pellatur, & clerus Deo noſtro multiplicetur.

Ait Archidiaconus.

Quantum ad humanum ſpectat examen, natura, ſcientia, & moribus digni habentur, & probi cooperatores effici in his, Deo volente, poſſunt.

Tunc imponit ſchola Litaniam, proſtrato pontifice, & cæteris conſecrandis ſuper tapetia.

Qua finita, iubente Epiſcopo, Archidiaconus accedat propius, & vocentur denuo nominatim, vt benedicantur ab Epiſcopo.

A

Inuitatio ordinandorum.

De domo Sanctæ Mariæ eligimus N. ad oſtiarium, ad eundem titulum. De titulo Sancti Stephani N eligimus ad lectorem ad eundem titulum. De Eccleſia Sancti Petri N. eligimus ad exorciſtam ad eundem locum. Poſthæc celebrabitur conſecratio ſacrorum ordinum.

Pſalmiſtæ, id eſt, cantores, poſſunt abſq; ſcientia Epiſcopi, ſola iuſſione presbyteri officium ſuſcipere cantandi, dante eis presbytero, vel potius Epiſcopo antiphonarium in manus, & dicente ſibi: Videte vt quod ore cantatis, corde credatis: & quod corde creditis, operibus probetis.

B

Ordinatio Oſtiariorum.

Oſtiarij cum ordinantur, poſtquam ab Archidiacono inſtructi fuerint, qualiter in domo Dei debeant conuerſari, ad ſuggeſtionem Archidiaconi tradat eis epiſcopus claues eccleſiæ de Altari, dicens: Sic agite, quaſi reddituri Deo rationem pro his rebus, quæ iſtis clauibus recluduntur. Et tradit eis Archidiaconus oſtium eccleſiæ.

Præfatio.

Deum patrem omnipotentem, fratres chariſſimi: ſuppliciter deprecemur, vt hos famulos ſuos N. benedicere dignetur, quos in officium Oſtiariorum eligere dignatus eſt, vt ſit eis fideliſſima cura diebus ac noctibus ad diſtinctionem horarum certarum, ad inuocandum nomẽ Domini, Oremus. Et diaconus: Flectamus genua, Leuate.

C

Benedictio eorundem.

Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, benedicere dignare hos famulos tuos N. in officium Oſtiariorum, vt inter ianitores Eccleſiæ pareant tuo obſequio, & inter electos tuos partem tuæ mereantur habere mercedis. Per.

Ordinatio Lectorum.

Lectores cum ordinantur, faciat de illis epiſcopus verbum ad plebem, indicans eorum fidem ad vitam, atque ingenium, & dicat ad electos.

Allocutio.

Elegerunt vos fratres veſtri, vt ſitis lectores in domo Dei veſtri, & ideo agnoſcite officium veſtrum, vt impleatis illud. Potens enim eſt Deus, vt augeat vobis gratiam. Poſthæc expectante plebe, tradat eis epiſcopus codicem de quo lecturi ſunt, dicens:

D

Accipite, & eſtote verbi Dei relatores, habituri, ſi fideliter, viriliter & vtiliter impleueritis officium veſtrum, partem cum his qui verbum Dei bene adminiſtrauerunt.

Præfatio Lectorum.

Oremus, dilectiſſimi nobis, Deum patrẽ omnipotentem, vt ſuper hos famulos ſuos N. quos in ordinem lectorum dignatur aſſumere, benedictionem ſuam clementer effundat, quatenus diſtincte legant quæ in Eccleſia legenda ſunt, & eadem operibus impleant, Oremus. Flectamus genua, Leuate.

E

Benedictio eorundem.

Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, benedicere dignare hos famulos tuos N. in officium Lectorum, vt aſſiduitate lectionum ſint apti pronunciare verba vitæ, & mentis ac vocis diſtinctione populo monſtrare intelligibilia, & in vtroq; ſanctæ Eccleſię gratiam pro ſuis modulis ſpirituali deuotione reſonent. Per.

Ordinatio Exorciſtarum.

Exorciſtæ cum ordinantur, accipiant de manu epiſcopi libellum, in quo ſcripti ſunt exorciſmi, dicente ſibi epiſcopo: Accipite, commendate memoriæ, & habetote poteſtatem imponendi manus ſuper ener

gumenos, ſiue baptizatos, ſiue catechumenos.

Præfatio Exorciſtarum.

Deum patrem omnipotētem, fratres chariſſimi, ſupplices deprecemur, vt hos famulos ſuos N. benedicere dignetur in officium Exorciſtarum, vt ſint ſpirituales imperatores, ad eiiciendos dęmones de obſeſſis corporibus cum omni nequitia eorum multiformi. Oremus. Et diaconus, Flectamus genua, Leuate.

Benedictio eorundem.

Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, benedicere dignare hos famulos tuos N. in officiū exorciſtarum, vt per impoſitionē manum & oris officium, poteſtatem & imperium habeant ſpiritus immundos coërcendi & probabiles ſint medici Eccleſiæ tuæ, gratiæ curationum virtute confirmati. Per.

Ordinatio Acolytorum.

B Acolyti cum ordinantur, primum ab Epiſcopo quidem doceantur, qualiter in officio ſuo agere debeant: ſed ab Archidiacono accipiant ceroferarium cum cereo, vt ſciatis vos ad accendenda eccleſia luminaria mancipari. Accipiāt & vrceolum vacuum, dicente ſibi epiſcopo: Accipite vrceolum ad ſuggerendum vinum & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti.

Præfatio Acolytorum.

Deum patrem omnipotentē, fratres chariſſimi, ſuppliciter deprecemur, vt hos famulos ſuos N. benedicere dignetur in ordinem Acolytorum, quatenus lumen viſibile manibus præferentes, lumen quoque ſpirituale moribus præbeant, Oremus. Et diaconus: Flectamus genua, Leuate.

Benedictio eorundem.

C Domine ſancte, pater omnipotēs, æterne Deus, qui per Ieſum Chriſtum filium tuum & Apoſtolos eius, in hunc mundum lumen claritatis miſiſti, quiq; vt mortis noſtræ antiquū aboleres chirographum, glorioſiſſimæ illum crucis vexillo affigi, ac ſanguinem & aquam ex latere illius pro ſalute humani generis effluere voluiſti, benedicere dignare hos famulos tuos N. in officium acolytorum, vt ad accendendum lumen eccleſiæ tuæ, & ad ſuggerendum vinum & aquam, ad conficiēdum ſanguinem Chriſti filij tui in offerenda euchariſtia ſanctis Altaribus tuis fideliter ſubminiſtrent. Accende Domine mentes eorum & corda ad amorē gratiæ tuæ, vt illuminati vultu ſplendoris tui, fideliter tibi in ſancta eccleſia tua deſeruiant. Per eundem. D

Alia.

Domine ſancte, pater omnipotēs, æterne Deus, qui ad Moyſen & Aaron locutus es, vt accenderentur lucernæ in tabernaculo teſtimonij, benedicere & ſanctificare dignare hos famulos tuos N. vt ſint acolyti in eccleſia tua. Per.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, fons lucis, & origo bonitatis, qui per Ieſum Chriſtum filium tuum lumen verum, mundum illuminaſti, eiuſq; paſſionis myſterio humanū genus redemiſti, benedicere dignare hos famulos tuos N. quos in Acolytorum officium conſecramus, poſcentes clementiam tuam, vt eorum mentes & lumine ſcientiæ illuſtres, & pietatis tuæ rore irriges, vt ita perceptum miniſterium te auxiliante peragant, E qualiter ad æternam remunerationem peruenire mereantur. Per eundem.

Benedictio ad barbam tondendam.

Deus cuius prouidentia omnis creatura incrementis adulta congaudet, reſpice propitius ſuper hunc famulum tuum N. iuuenilis ætatis decore lætantem, & flore primi temporis attōdendo clemens adeſto, vt in omnibus tuæ protectionis munitus auxilio, & æuo longiore prouectus, cœleſtem benedictionem accipiat & præſentis vitæ præſidiis gaudeat, & æternæ. Per.

Dum tondes eum, dices antiphonam iſtam: Sicut ros Hermon qui deſcendit in Sion, ſic deſcendat ſuper te Dei benedictio. Pſal. Ecce quam bonum & quam iocundum. A

Sequitur oratio.

Omnipotens ſempiterne Deus, benedic hunc famulum tuum N. qui tibi primitias ſuæ offert iuuentutis. Effunde Domine ſuper eum benedictionem, & in caput barbamq; eius tranſeat ſicut vnguentum quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, vt in eadem benedictione in via mādatorum tuorum ambulet, & cum eadem ad ſummam ſenectutem perueniat. Per.

Ordo, qualiter in Romana Eccleſia presbyteri, diaconi, vel ſubdiaconi eligendi ſunt.

B Menſis primi, quarti, ſeptimi, & decimi, ſabbatorum die in duodecim lectionibus ad ſāctum Petrum, vbi Miſſæ celebrantur, poſtquam antiphonā ad introitum dixerint, data oratione, annunciat pontifex in populum, dicens: Auxiliante domino deo, & ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto, eligimus in ordinē ſubdiaconij, diaconii, ſeu presbyterii, acolytum, ſubdiaconum, diaconum de titulo illo, ad titulum S. martini, ad eccleſiā quæ eſt in pago illo, vel ad monaſterium N. Si quis autem habet aliquid contra hos viros, pro Deo & propter Deum cum fiducia exeat & dicat. Veruntamen memor ſit conditionis ſuæ.

Et poſt modicum interuallum proſtratis cum pontifice in oratorio, incipiat chorus litaniam. Hac expleta, aſcendant ipſi electi ad ſedem pontificis, vocante eos Archidiacono, & benedicat eos ad quod vocati ſunt. C Et deſcendētes, ſicut in ordine ſuo, benedictione percepta, & Archidiaconus imponat Euangelium, & omnes quibi ordinati ſunt, oblationes offerant ad manus epiſcopi, & ab eo conſecratas accipiant.

Ordinatio ſubdiaconorum.

Svbdiaconi cum ordinātur, quia manus impoſitionem non accipiunt, patenam de manu Epiſcopi accipiāt vacuam, & calicem vacuum. De manu vero Archidiaconi accipiant vrceolūm cum aquamanili, ac manutergium, dicente ſibi epiſcopo.

Videte, cuius miniſterium vobis traditur. Et ideo, ſi vſque nunc fuiſtis tardi ad eccleſiam, amodo debetis eſſe aſſidui. Si vſque nunc ſomnolenti, amodo vigiles. Si vſque nunc ebrioſi, amodo ſobrii: Si vſque nunc inceſti, amodo caſti. Ideo vos admoneo, vt tales vos exhi- D beatis, vt Deo placere poſſitis.

Præfatio ſubdiaconorum.

Oremus Deum ac Dominum noſtrum Ieſum Chriſtū, fratres chariſſimi, vt ſuper hos ſeruos ſuos N. quos ad ſubdiaconatus officium vocare dignatus eſt, effundat benedictionem & gratiam ſuam, vt in conſpectu ſuo fideliter ſeruientes, prædeſtinata ſanctis præmia conſequantur. Oremus, & diaconus, Flectamus genua. Leuate.

Benedictio eorundem.

Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, benedicere dignare hos famulos tuos, quos ad ſubdiaconatus officium eligere dignatus es, vt eos in ſacrario tuo ſancto ſtrenuos, ſollicitóſq; cœleſtis militiæ inſtituas excubitores ſāctíſque Altaribus tuis fideliter ſubminiſtrent, & requieſcat ſuper eos ſpiritus ſapientię & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis. Repleas eos ſpiritu timoris tui, & eos miniſterio diuino confirmes, vt obedientes, facto atque dicto parentes, tuam gratiam conſequantur. Per in vnitate eiuſdem Spiritus S.

Et epiſcopus det eis mappulas, dicendo: In veſtitione harum mappularum ſubnixè te Domine deprecamur, vt hi famuli tui ſic operentur in temporali conuerſatione, quatenus exemplo piorum patrum, in futuro mereantur perenniter gaudere. Per.

Ordinatio diaconorum.

Diaconi cum ordinantur, ſolus epiſcopus, qui eos bene-

benedicit, manum ſuam ſuper caput illorum ponat: quia non ad ſacerdotium, ſed ad miniſterium conſecrantur, & alloquatur populum his verbis.

Allocutio ad populum.

COmmune votum, communis oratio proſequatur, vt hi totius eccleſiæ prece, qui in diaconatus miniſterio præparantur, Leuiticæ benedictionis ordine clareſcant, & ſpirituali conuerſatione præfulgentes, gratia ſanctificationis eluceant, præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Benedictio ad ſtolas vel planetas, quando Leuitæ vel Presbyteri ordinandi ſunt.

B DEus inuictæ virtutis triumphator & omnium rerũ creator, ac ſanctificator, intende propitius preces noſtras, & has ſtolas, ſiue planetas Leuiticæ, ac Sacerdotalis gloriæ miniſtris tuis fruendas, tuo proprio ore benedicere, ac ſanctificare conſecrareque digneris, omnéſque tuis myſterijs à nobis indignis conſecrandos eis vtentes, & tibi in eis deuote ac laudabiliter ſeruientes, aptos tibi & gratos effici concedas, & nunc & per infinita ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen.

Præfatio Diaconorum.

ORemus dilectiſſimi, Deum patrem omnipotentẽ, vt ſuper hos famulos ſuos, N. quos ad officiũ diaconatus dignatur aſſumere, benedictionis ſuæ gratiam clementer effundat, eiſque donum conſecrationis indulgeat, per quod eos ad præmia æterna perducat. Oremus. C Et diaconus. Flectamus genua. Leuate.

Sequitur oratio.

Exaudi Domine preces noſtras, & ſuper hos famulos tuos N. ſpiritum tuæ benedictionis emitte, vt cœleſti munere ditati, & tuæ gratiam poſſint maieſtatis acquirere, & bene viuendi alijs exemplum præbere. Per. in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti.

Conſecratio eorundem in modum præfationis.

OMnipotens Deus, bonorum dator, ordinum diſtributor, officiorúmque diſpoſitor, qui in te manens innouas omnia, & cuncta diſponis, per verbum, virtutem, ſapientiámque tuam Ieſum Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum, ſempiterna prouidentia præparans, & ſingulis quibúſque temporibus aptanda diſpenſans, D cuius corpus, eccleſiam videlicet tuam, cœleſtium gratiarum varietate diſtinctam, ſuorumque connexam diſtinctione membrorum, per legem mirabilem totius compaginis vnitam, in augmentum templi tui creſcere, dilatarique largiris, ſacri muneris ſeruitutem in tribus gradibus miniſtrorum nomini tuo militare cõſtituens, electis ab initio Leui filijs, qui in myſticis operationibus domus tuæ fidelibus excubijs permanentes, hæreditatem benedictionis æternæ, ſorte perpetua poſſiderent, ſuper hos quoque famulos tuos quæſumus Domine, placatus intende, quos tuis ſacrarijs ſeruituros in officium Diaconij ſuppliciter dedicamus. Et nos quidẽ tanquam homines, diuini ſenſus & ſũmæ rationis ignari, horum vitam quantum poſſumus æſtimamus: te autẽ, E Domine, ea quæ nobis ſunt ignota, non tranſeunt, te occulta non fallunt: Tu cognitor ſecretorum, tu ſcrutator es cordium, tu eorum vitam cœleſti poteris examinare iudicio, quo ſemper præuales, & admiſſa purgare, & ea, quæ ſunt agenda, concedere. Mitte in eos quæſumus Domine Spiritum ſanctum, quo in opus miniſterij fideliter exequendi ſeptiformis gratiæ tuæ munere roborentur. Abundet in eis totius forma virtutis, authoritas modeſta, pudor conſtans, innocentiæ puritas, & ſpiritalis obſeruantia diſciplinæ. In moribus eorum præcepta tua fulgeant, vt ſuæ caſtitatis exemplo imitationem ſanctam plebs acquirat, & bonum conſcientiæ teſtimoniũ præferentes, in Chriſto firmi & ſtabiles perſeuerent, dignísque ſucceſſibus de inferiori gradu per gratiam tuam

A capere potiora mereantur. Per eundem in vnitate eiuſdem Spiritus S.

Ad conſummandum Diaconi officium cum ſtola.

ACcipe ſtolam tuam, imple miniſterium tuum, potens eſt enim Deus, vt augeat tibi gratiã, qui viuit & regnat cum Spiritu ſancto in ſæcula ſæculorum.

Alia.

Accipe ſtolam candidatã de manu Domini, ab omnibus vitiorum ſordibus purificatus in conſpectu diuinæ maieſtatis, vt omnibus vita conuerſationis tuæ præbeas exẽplum, plebſq; dicata Chriſti nomine, poſſit imitando te, imitationem acquirere iuſtam. Tunc ſtola, læuæ eius circumdata, det eis euangeliũ, dicens: Accipite poteſtatem B legendi euangelium in eccleſia Dei, tam pro viuis quam pro defunctis, in nomine Domini. Reſp. Amen.

Sequitur benedictio.

Domine ſancte, ſpei, fidei, gratiæ & profectuum munerator, qui in cœleſtibus & terrenis Angelorum miniſterijs vbique diſpoſitis, per omnia elementa voluntatis tuæ diffundis effectum, hos quoq; famulos tuos ſpeciali dignare illuſtrare aſpectu, vt tuis obſequiis expediti, ſanctis altaribus tuis miniſtri puri accreſcant, & indulgentia puriores eorum gradu, quos Apoſtoli tui in ſeptenario numero, B. Stephano duce ac prævio, ſancto Spiritu authore elegerunt, digni exiſtant, & virtutibus vniuerſis, quibus tibi ſeruire oportet, inſtructi compla- C ceant. Per Dominum.

Cum vero conſecrati fuerint, induantur dalmatica, & dent oſculum Epiſcopo & ſacerdotibus, & ſtent ad dexteram Epiſcopi.

Canon S. Theodori.

In ordinatione Presbyteri vel Diaconi, oportet Epiſcopum Miſſam cantare. Similiter Græci faciunt quando Abbatem eligunt vel Abbatiſſam.

Ordinatio Presbyteri.

Poſt lectionem & Tractum atque Litaniam, parato electo, qui Presbyter ordinandus eſt, diaconi more cum orario, præſentantibus eum atque ducentibus duobus diaconibus vſq; ad Presbyteros, duo Presbyteri ducant ad ſedem Pontificis. Et ipſe ſe erigens interroget, ſi iuſtus & dignus ſit, hoc modo: eſt dignus? Reſpondeant Presbyteri: Dignus eſt. Epiſc. eſt iuſtus? Reſp. Iuſtus eſt. D Et ſic denuo ac tertio vtrumque interrogetur. Deinde Epiſcopus dicat: Dignum & iuſtum faciat illum Deus ſemper in ſuo ſeruitio manere. Reſp. Amen.

Poſt hæc interroget Presbyterum talibus verbis. Vis Presbyterij gradum in nomine Domini accipere? Reſp. Volo. Vis in eodem gradu, quantum præuales & intelligis, ſecundum canonum ſanctiones iugiter manere: Reſp. Volo. Vis Epiſcopo tuo, ad cuius parochiam ordinandus es, obediens & conſentiens eſſe ſecundum iuſtitiam, & miniſterium tuum? Reſp. Volo, & hoc Deo & ſanctis eius ita in præſenti promitto, prout ſcio & implere valeo: Ita me Deus adiuuet, & ſancti eius.

Et Epiſcopus dicit: Voluntatem tuam bonam & re- E ctam ad perfectionem ſibi beneplacitam Deus perducere dignetur. Reſp. Amen.

Et alloquatur populum ſequentibus verbis pro ordinando Presbytero.

QVoniam, dilectiſſimi fratres, Rectori nauis, & nauigio deferẽdis, eadem eſt vel ſecuritatis ratio, vel timoris; communis eorum debet eſſe ſententia, quorum cauſa communis exiſtit. Nec fruſtra à patribus reminiſcimur inſtitutum, vt de electione eorum, qui ad regimen altaris adhibendi ſunt, conſulatur & populus, quia de actu & conuerſatione præſentandi, quod nonnunquam ignoratur à pluribus, ſcitur a paucis. Et neceſſe eſt, vt facilius quis obedientiam exhibeat ordinato,

cui aſſenſum præbuit ordinando. Fratrum noſtrorum & Preſbyterorum N. conuerſatio, quantum mihi vi-
A
detur probata ac Deo placita eſt & digna, vt arbitror, Eccleſiaſtici honoris augmento: Sed ne vnum fortaſſe vel paucos aut decipiat aſſenſio, aut fallat affectio, ſententia eſt expetenda multorum. Itaque quid de eorum actibus aut moribus noueritis, quid de meritis ſentiatis, Deo teſte conſulimus. Debet hanc fidem charitas veſtra habere, quam ſecundum præceptum Euangelij, & Deo exhibere debetis, & primo, vt his teſtimonium ſacerdotij magis pro merito, quam effectione aliqua tribuatis. Et qui deuotionem omnium expectamus, intelligere tacentes non poſſumus: Scimus tamen, quod eſt acceptabilius Deo, ſi aderit per Spiritum S. conſenſus vnus omnium animorum. Et ideo electionem veſtram, debetis publica voce profiteri. Illis autem profitenti-
B
bus, dicat eis epiſcopus qui ad Preſbyterij gradum prouehendi ſunt.

Qui ordinandi eſtis Preſbyteri, offerre vos oportet & benedicere, præeſſe & prædicare, baptizare, & bonis operibus & Deo placitis vndique redundare. Tunc eo inclinato, imponat manum ſuper caput eius, & omnes Preſbyteri, qui adſunt, manus ſuas iuxta manum epiſcopi ſuper caput illius teneant, & ille det orationem ſuper eum.

Præfatio presbyterorum.

Oremus, dilectiſſimi, Deum patrem omnipotentẽ, vt ſuper hos famulos tuos N. quos ad Preſbyterij munus elegit, cœleſtia dona multiplicet, & quod eius dignatione ſuſcipiunt, ipſius conſequantur auxilio. Oremus. Et diaconus: Flectamus genua. Leuate.

Sequitur oratio.

Exaudi nos, quæſumus, Domine Deus noſter, & ſuper hos famulos tuos N. benedictionem ſancti Spiritus, & gratiæ ſacerdotalis effunde virtutem, vt quos tuæ pietatis aſpectibus offerimus conſecrandos, perpetuam muneris tui largitatem conſequantur. Per.

Conſecratio eorundem.

Adeſto quæſumus, omnipotens Deus honorum author, & diſtributor omnium dignitatum, per quam proficiunt vniuerſa, per quem cuncta firmentur, amplificatis ſemper in melius naturæ rationalis incrementis, per ordinem congrua ratione diſpoſitum. Vnde & ſacerdotales gradus atque officia Leuitarum, ſacramentis myſticis inſtituta creuerunt, vt cum pontifices ſummos regendis populis præfeciſſes, ad eorundem ſocietatis &
D
operis adiumentum, ſequentis ordinis viros, & ſecundæ dignitatis eligeres: Sic in eremo per ſeptuaginta virorum prudentium mentes, Moyſis ſpiritum propagaſti, quibus ille adiutoribus vſus in populo, innumeras multitudines facile gubernauit. Sic in Eleazarum & Ithamarum filios Aaron, paternę plenitudinis abundantiam transfudiſti, vt ad hoſtias ſalutares, & frequentioris officij ſacramenta, miniſterium ſufficeret ſacerdotum. Hac prouidentia, Domine, Apoſtolis filij tui, doctores fidei comites addidiſti, quibus illi orbem totum ſecundis prædicatoribus impleuerunt. Quapropter infirmitati quoque noſtræ, Domine quæſumus, hæc adiumenta largire, qui quando fragiliores ſumus, tanto his pluribus indigemus. Da, quæſumus, omnipotens
E
pater in hos famulos tuos N. Preſbyterij dignitatem, innoua in viſceribus eorum ſpiritum ſanctitatis, vt acceptum à te Deus ſecundi meriti munus obtineant, cenſuramque morum exemplo ſuæ conuerſationis inſinuent. Sint prouidi cooperatores ordinis noſtri, & luceat in eis totius forma iuſtitiæ, vt bonam rationem diſpenſationis ſibi creditæ reddituri: æternæ beatitudinis præmia conſequantur. Per eundem, in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti.

Hic reflectet orarium ſuper humerum eius dextrum,
Matth. II. dicens ad eum: Accipe iugum Domini, iugum enim eius ſuaue eſt, & onus eius leue. Hic veſtiat eum caſula, dicens, Stola innocentiæ induat te Dominus.

Alia.

Accipe veſtem ſacerdotalem, per quam charitas intelligitur, potens eſt enim Deus, vt augeat tibi charitatem, & opus perfectum. Qui viuit.

Item aliter.

Induere veſtibus præclaris, à cunctis commaculationum ſpurcitiis expurgatus, deſcendatque ſuper te diuinæ Trinitatis ante mundi conſtitutionem tibi benedictio data. Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen.

Item allocutio ad populum.

Sit nobis, fratres, communis oratio, vt hi qui in adiutorium & vtilitatem veſtræ ſalutis eliguntur: preſbyteratus benedictionem diuini indulgentia muneris conſequantur, & vt ſancti Spiritus gratia Sacerdotalia dona priuilegio virtutum, ne impares loco deprehendantur, obtineant.

Item conſecratio.

Deus ſanctificationum omnium auctor, cuius vera conſecratio, cuius plena eſt benedictio, tu Domine ſuper hos famulos tuos N. quos Preſbyterij honore dedicamus, munus tuæ benedictionis effunde, vt grauitate actuum & cenſura viuendi præbeant ſe ſeniores, his inſtituti diſciplinis, quas Tito & Timotheo Paulus expoſuit, vt in lege tua die ac nocte, omnipotens, meditantes, quod legerint, credant: quod crediderint, doceant: quod docuerint, imitentur: iuſtitiam, conſtantiam, miſericordiam, fortitudinem in ſe oſtendant, exemplo probent, admonitione confirment, ac purum atque immaculatum miniſterij ſui donum cuſtodiant, & per
C
obſequium plebis tuæ, panem & vinum in corpus & ſanguinem filij tui immaculata benedictione transforment, & inuiolabili charitate virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, in die iuſti & æterni iudicij Dei, conſcientia pura, fide vera, Spiritu ſancto pleni, perſoluant. Per eundem: in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti.

Expleta autem oratione, accipiens oleum ſanctum, faciat crucem ſuper ambas manus eorum, dicens: Conſecrare & ſanctificare digneris Domine manus iſtas per iſtam vnctionem, & noſtram benedictionem, vt quæcunque recte conſecrauerint, conſecrentur: & quæcunque benedixerint, benedicantur, & ſanctificentur in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Reſp. Amen.

Hoc facto accipiat patenam cum oblatis, & cali-
D
cem cum vino, & det eis, dicens: Accipite poteſtatem offerre ſacrificium Deo, Miſſamque celebrare tam pro viuis, quam pro defunctis in nomine Domini. Reſp. Amen.

Benedictio in conſummatione Presbyterorum.

Benedictio Dei Patris, & Filij, & Spiritus ſancti deſcendat ſuper vos, vt ſitis benedicti in ordine ſacerdotali, & offeratis placabiles hoſtias pro peccatis atque offenſionibus populi omnipotenti Deo, cui eſt honor & gloria, per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen.

Tunc oſculetur ſingulos, dicens: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum: Et per manus commendet ſe orationibus eorum.

E

Decretum, quod clerus & populus firmare debet de electo Epiſcopo.

DOminis patribus, illis venerabilibus ſcilicet Epiſcopis diœceſeos metropolis, clerus, ordo, & plebs huic ſanctæ Eccleſiæ ſpecialiter obſequentes. Veſtræ paternitati eſt cognitum quantum temporis eſt, ex quo accidentibus variis eminentibus, hæc ſancta Eccleſia metropolis noſtro ſit viduata paſtore, ac deſtituta rectore, quod non ſolum ad noſtrum, verum ad veſtrum, omnis diœceſeos detrimentum pertinere dignoſcitur, cum totius prouinciæ ſolicitudinem Metropolitano conſtet eſſe commiſſam. Propterea elegimus huius diœceſeos illius Eccleſiæ Preſbyte-

A rum nomine ill. nobis ſufficientiſſimè cognitum, natalibus & moribus nobilem, Apoſtolica & Eccleſiaſtica diſciplina imbutum, fidei Catholicum, natura prudentem, docibilem, patiẽtem, moribus temperatum, vita caſtum, ſobrium, humilem, affabilem, miſericordem, literatum, in lege Dei inſtructum, in ſcripturarum ſenſibus cautum, in dogmatibus Eccleſiaſticis exercitatum, & ſecundum ſcripturarum tramitem, traditionemq; orthodoxorum, & canonum ac decretorum, ſedis Apoſtolicæ præſulum conſtitutiones ſano ſenſu Eccleſiaſticas regulas intelligentem, ſanoq; ſermone docentem atque ſeruantem amplectentemque eum, qui ſecundum doctrinam eſt fidelem ſermonem, & cum modeſtia corripientem eos, qui reſiſtunt, & qui ſanæ doctrinæ aduerſantur, eis reſiſtere, & redarguere præualentem, hoſpitalem, modeſtum, ſuæ domui bene præpoſitum, non neophytum, habentem teſtimonium bonum, in gradibus ſingulis ſecundum traditionem Eccleſiaſticam, miniſtrantem ad omne opus bonum, & ſatisfactionem omni poſcenti rationem de ea, quæ in illo eſt ſpe, paratum. Quem nobis quantocyus petimus ordinari pontificem, quatenus authore Domino regulariter nobis præeſſe valeat & prodeſſe, & nos ſub eius regimine ſalubriter Domino militare poſſimos, quia integritas præſidentum, ſalus eſt ſubditorum, & vbi eſt incolumitas obedientiæ, ibi ſanæ eſt forma doctrinæ. Vt autem omnium noſtrum vota in hanc electionem conuenire noſcatis, hunc decreto canonico promptiſſima voluntate ſinguli manibus propriis roborantes ſubſcripſimus.

B

Item ſubſcriptio Epiſcoporum in electionem Epiſcopi.

ILL. illius Eccleſię Archiepiſcopus vel epiſcopus, in electionem domini N. Eccleſiæ ill. Epiſcopi ſubſcripſi. Iſti illum in locum illius Eccleſiæ epiſcopi, ipſo conſentiente, ordinari conſenſerunt, quod præſens inſcriptio manifeſtat. Iſti in ordinationem illius eccleſiæ Epiſcopi conſcripſeruut.

C

Ex Concilio Africano 4. Cap. 1.

STatuta Eccleſiaſtica docent, qui epiſcopus ordinandus eſt, ante examinetur, ſi natura prudens eſt, ſi docibilis, ſi moribus temperatus, ſi vita caſtus, ſi ſobrius, ſi ſemper ſuis negociis vacans, ſi humilis, ſi affabilis, ſi miſericors, ſi litteratus, ſi in lege Domini inſtructus, ſi in ſcripturarum ſenſibus cautus, ſi in dogmatibus eccleſiaſticis exercitatus, & ante omnia ſi fidei documenta verbis ſimplicibus aſſerat, id eſt, Patrem, & Filium, & Spiritum S. vnum Deum eſſe confirmans, totamq; Trinitatis Deitatem coeſſentialem, & conſubſtantialem, & coæternalem, & coomnipotentem prædicans: & ſingulas quaſque in Trinitate perſonas, vnum Deum: ſi incarnationem diuinam non in Patre & Spiritu ſancto factam, ſed in Filio tantum credant, vt qui erat in diuinitate Dei patris filius, ipſe fieret in homine hominis matris filius Deus verus ex patre, & homo verus ex matre, carnem ex matris viſceribus, & animam humanam rationalem. Si ſimul in eo ambæ naturæ, id eſt, homo & Deus, vna perſona, vnus filius, vnus Chriſtus, vnus Dominus, creator, & author, & rector cum Patre & Spiritu ſancto, omniũ creaturarum, quæ ſunt: qui paſſus vera carnis paſſione,

D

E

mortuus vera corporis ſui morte, ſurrexit vera carnis ſuæ reſurrectione, & vera animæ reſumptione, in qua veniet iudicare viuos & mortuos. Quærendum etiam ab eo, ſi credit noui & veteris Teſtamenti, id eſt, legis, prophetarum & Apoſtolorum vnum, eundemq; authorem Deum: Si diabolus non per conditionem, ſed per arbitrium factus ſit malus. Quærendum etiam ab eo, ſi credat huius quam geſtamus, & non alterius carnis reſurrectionem: ſi credat iudicium futurum, & recepturos ſingulos pro his, quæ in carne geſſerunt, vel pœnas, vel gloriam: Si nuptias non improbet, ſi ſecunda matrimonia non damnet, ſi carnium perceptionem non culpet, ſi

A pœnitentibus reconciliatis communicet, ſi in baptiſmo omnia peccata, id eſt, tam illud originale contractum, quam illa quæ voluntariè admiſſa ſunt, dimittantur, ſi extra eccleſiam Catolicam nullus ſaluetur. Cum in his omnibus examinatus inuentus fuerit plene inſtructus, tunc cum conſenſu clericorum, & conuentu totius prouinciæ epiſcoporum, maximeque Metropolitani vel authoritate, vel præſentia ordinetur epiſcopus, ſuſcipiens in nomine Chriſti epiſcopatum, nec ſuæ delectationi, nec ſuis moribus, ſed SS. patrum diffinitionibus acquieſcens. In cuius ordinatione etiam ætas requiratur, quam ſancti patres exemplo Saluatoris in præeligendis Epiſcopis conſtituerunt.

Epiſtola vocatoria.

B DIlectiſſimis fratribus & filiis, Preſbyteris, diaconibus, honoratis clericis & poſſeſſoribus vel cunctæ plebi ill. Eccleſiæ, ſimulque vocato epiſcopo ill. N. auxiliante Domino, Metropolitanus ſanctæ ſedis Apoſtolicæ ill.

Dilectionem veſtram ſalubriter alloquimur, quia prædictum talem à vobis electum Epiſcopum virum venerabilem, tali Eccleſiæ ordinare compellimur, gaudemus, & honoramus Chriſtum Ieſum, vt qui vobis hanc electionis deuotionem dedit, nobis quoque perficiendi tribuat facultatem. Iam fatum virum religioſa violentia tenete, & ad ſanctam ſedem noſtram ill. perducere feſtinate, qui forte magis dignior erit, ſi ſe occultare voluerit. Ob quam rem, hãc direximus admonitionem, quemadmodum optime placuit ſanctæ ſynodo, Epiſcopum ſine vocatoria ſuſcipi non debere, ne obſcuritas dubiæ ordinationis incurrat.

C Epiſcopi autem omni tempore benedicuntur. Nunc vero mos eſt, vt nocturno tempore benedicantur. Secunda namque inciſione, id eſt, lectione ſexta egreditur pontifex de Eccleſia Petri, & aſcendit monaſterium ſancti Martini, quod ſub gradibus ipſius eccleſiæ ſitum eſt, & ſubſequitur ipſe electus, qui benedicendus eſt, ſuppliciter cum reliquo clero incedens, & ſtat foras oſtium oratorii. Schola cantorum incipit introitum. Poſtea dicit pontifex, Gloria in excelſis Deo.

Sequitur oratio.

Et euntes ab altari vnus preſbyter, & alter diaconus, induunt eum veſtimenta pontificalia, in primis lineam & cingulum, deinde anagolagium grande, poſtea dalmaticam minorem, & cingulum brachiale, & orarium breue, deinde dalmaticam maiorem, clero interim canente reſponſorium. Immola Deo. Tract. Qui ſeminat.

D

Euang.

Deſignauit Dominus & alios ſeptuagintaduo, & miſit illos binos ante faciem ſuam. Tunc aduocantur in baſilicam preſbyteri à dextris eius, & diaconi à ſiniſtris. Ipſe vero inclinato capite in medio eorum incedit, vſque dum veniat ante altare. Tunc exuitur caſula, & induit eum pontifex planeta, & legit breuem, hunc modum continentem:

Ciues, inquit, noſtri elegerunt ſibi illum paſtorem. Oremus itaque pro hoc viro, vt Deus omnipotens infundat in eum gratiam ſpiritus ſui, vt dignus habeatur ad cathedram Epiſcopatus regendam. Et reſpondeatur à ſchola: Chriſte audi nos. Et cantat litaniam, et tunc accedit propius ad altare ſubmiſſo capite. Pontifex vero

E

ponit manum ſuper caput eius, & dicit vnam orationem in modum collectæ, alteram in eo modulamine, quo ſolet conteſtatio cantari: & ſedet pontifex in ſella ſua. Ipſe vero oſculatur pedem eius, & ſuſcipitur ad pacem, & ſic conſummatur conſecratio illius. Et ipſo die vbi cumque Apoſtolicus Miſſam celebrat, de manu eius communionem accipiat.

Qualiter Epiſcopus debeat ordinari. Ex Concilio Niceno, cap 4.

EPiſcopum conuenit maxime quidem ab omnibus qui ſunt in prouincia, epiſcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter inſtantem neceſſitatem;

aut propter itineris longitudinem, tribus tamen omnimodis in idipſum conuenientibus, & abſentibus quoq; pari modo decernentibus, & per ſcripta conſentientibus, tunc ordinatio celebretur.

Qua die ordinetur Epiſcopus.

Eccleſiaſticorum vero ordinum conſecratio, in ieiunio quatuor Temporum die ſabbati celebretur. Epiſcopi autem conſecratio, qui eſt vicarius Apoſtolorum, immo & Chriſti, fit in Dominica, quia in eodem die per donum Spiritus S. dignatus eſt illuſtrare corda Apoſtolorum. Fieri etiam ſolet aliquoties in natalitiis Apoſtolorum. Nullis inuitis detur Epiſcopus: cleri, plebis & ordinis conſenſus & deſiderium requiratur.

Ordo, qualiter Epiſcopus in Romana Eccleſia ordinetur.

B EPiſcopus cum ordinatur, primo progrediatur dominus Metropolitanus cum electo, & cuncto clero & populo ad eccleſiam, vbi ipſam fieri vult ordinationem. Et ingreſſus ſacrarium, induat ſe veſtimenta pontificalia. Poſt puſillum procedat è ſacrario cum diaconibus & reliquis miniſtris, ſicut in Dominicis diebus mos eſt procedendi. Et electus ſacris veſtibus indutus, procedat vnà cum Archiepiſcopo, & cæteris Epiſcopis è ſacrario ante altare. Factoque ibi ſcrutinio, & concrepantibus ſignis Eccleſiæ, dominus Metropolitanus mox vt vult indicet cantori, & incipiat antiphonam ad introitum.

Antiphona.

Elegit te Dominus ſibi in ſacerdotem magnum, & aperiens theſaurum ſuum optimum, abundare te faciet omnibus bonis. Pſal. Exaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob.

C *Alia.*

Antiphon. Sicut fui cum Moyſe, ita ero tecum, dicit Dominus: conforta populum meum, neque timeas, ecce Dominus Deus tuus ante te eſt, & non te derelinquit. Pſal. Exaudiat te Dominus.

Alia.

Benedixit te hódie Deus Pſalm. Deus deorum Dominus. Cumq; finierint introitum, non dicatur Kyrie eleiſon, ſed dominus Metropolitanus dicat hymnum, Gloria in excelſis Deo. Deinde, Pax vobiſcum.

Oratio.

Quæſumus omnipotens Deus, vt huic viro ad vtilitatem Eccleſiæ prouehendo, benignitas gratiæ tuæ tribuat largitatem. Per.

D Hac oratione expleta, poſitaque ſella Metropolitani ante altare, cæteræ Epiſcopales ſellæ ordinentur contra, reſpicientes ſedem ordinatoris, & ordinandi cathedra collocetur in medio cæterorum. Interim electus illic ſacris veſtibus indutus, hoc eſt, alba, ſtola, cingulo, & cappa, procedat è ſacrario, ducentibus eum per manus duobus Epiſcopis ante altare. Sedentibus quoque ordinabili ſilentio omnibus, & libros ordinationis præ oculis habentibus, dominus Metropolitanus ita eum ſcrutando alloquatur:

Incipit examinatio in ordinatione Epiſcopi ſecundum Gallorum inſtitutiones.

E ANtiqua SS. Patrum inſtitutio docet & præcipit, vt his, qui ad ordinem Epiſcopatus eligitur, maximè vt legimus in canone Carthaginenſi, antea diligentiſſime examinetur, cum omni charitate, de fide ſanctæ Trinitatis, & interrogetur de diuerſis cauſis vel moribus, quæ huic regimini congruunt, & neceſſaria ſunt retinere ſecundum Apoſtoli dictum, Manus nemini cito impoſueris. Et vt etiam is, qui eſt ordinandus, antea erudiatur, qualiter ſub hoc regimine conſtitutum oporteat conuerſari in Eccleſia Dei, & vt irreprehenſibiles ſint, qui ei manus ordinationis imponunt. Eadem itaque auctoritate & præcepto interrogamus te dilectiſſime frater charitate ſincera, ſi omnem prudentiam tuam, quantum tua capax eſt natura, diuinæ ſcripturæ ſenſibus accommodare volueris. Reſponſio ordinandi Epiſcopi.

A Ita ex toto corde volo in omnibus obedire, & conſentire. Interrogatio:

Vis ea, quæ ex diuinis ſcripturis intelligis, plebem cui ordinandus es, & verbis docere & exemplis, Reſponſio: Volo: Interrogatio.

Vis traditiones orthodoxorum patrum ac decretales ſanctæ & Apoſtolicæ ſedis conſtitutiones veneranter ſuſcipere, docere, atque ſeruare; Reſponſio: Volo:

Interrogatio.

Vis B. Petro, ſuæq; Eccleſiæ, cui à Deo data eſt poteſtas ligandi atque ſoluendi, eiuſque vicario, ſucceſſoribuſq; eius fidem & ſubiectionem per omnia exhibere? Reſp. Volo. Interrogatio.

B Vis ſanctæ ill. Eccleſiæ mihi N. & ſucceſſoribus meis fidem & ſubiectionem exhibere? Reſp. Volo:

Interrogatio.

Vis mores tuos ab omni malo temperare, & quantum poteris, Domino adiuuante, ad omne bonum commutare; Reſp. Volo: Interrogatio.

Vis caſtitatem & ſobrietatem, cum Dei auxilio, cuſtodire & docere; Volo. Interrogatio.

Vis ſemper in diuinis negociis eſſe mancipatus, & à terrenis negociis, vel lucris turpibus eſſe alienus, quantum te humana hæc fragilitas conſenſerit, poſſe? Reſp. Volo.

Vis humilitatem & patientiam in temetipſo cuſtodire, & alios ſimiliter docere; Reſp. Volo.

Pauperibus & peregrinis, omnibuſque indigentibus vis eſſe propter nomen Domini affabilis & miſericors?

C Reſp. Volo. Tunc dicatur ei:

Hæc omnia & cætera bona tribuat tibi Dominus, & cuſtodiat te, atque corroboret in omni bonitate. Reſp. Amen.

Item interrogatio de credulitate.

CRedis ſecundum intelligentiam & capacitatem ſenſus tui ſanctam Trinitatem, Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum, vnum Deum omnipotentem, totamq; in Trinitate Deitatem coeſſentialem & conſubſtantialem, coæternam & coomnipotentem, vnius voluntatis, poteſtatis & maieſtatis, creatorem omniũ creaturarum, à quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, quæ ſunt in cælo & in terra, viſibilia & inuiſibilia & ſpiritalia:

D Reſp. Aſſentior, & ita credo. Interrogatio:

Credis ſingulam quamque in ſancta Trinitate perſonam, vnum verum Deum, plenum & perfectum. Reſp. Credo. Interrogatio.

Credis ipſum filium Dei, Verbum Dei æternaliter natum de Patre, conſubſtantialem, coomnipotentem, & æqualem per omnia Patri in diuinitate, temporaliter natum de Spiritu S. & Maria ſemper Virgine cum anima rationali, duas habentem natiuitates, vnam ex patre æternam, alteram ex matre temporalem, Deum verum, & hominem verum, proprium in vtraque natura atque perfectum, non adoptiuum, nec phantaſticum, vnicum, & vnum filium Dei, in duabus & ex duabus naturis, ſed in vnius ſingularitate perſonæ, impaſſibilem & immortalem diuinitate: ſed in humanitate pro nobis, &

E pro ſalute noſtra paſſum vera carnis paſſione, & ſepultum, ac reſurgentem à mortuis tertia die, vera carnis reſurrectione, die quadrageſimo poſt reſurrectionem cum carne qua reſurrexit, & anima aſcendiſſe in cælum, & ſedere ad dexteram Patris, inde venturum iudicare viuos & mortuos, & redditurum vnicuique ſecundum opera ſua, ſiue bona fuerint, ſiue mala;

Reſponſio ordinandi: Aſſentior, & per omnia credo. Interrogatio.

Credis etiam Spiritum ſanctum, plenum & perfectum, verumque Deum à Patre & Filio procedentem, coæqualem & coeſſentialem, coomnipotentem, & coæternum per omnia Patri & Filio? Reſponſio: Credo.

Interrogatio.

Credis

Credis hanc ſanctam Trinitatem, non tres Deos, ſed vnum Deum omnipotentem, æternum, inuiſibilem, & incommutabilem; Reſp. Credo. Interrogatio:

Credis ſanctam Catholicam & Apoſtolicam vnam eſſe veram eccleſiam, in qua vnum datur baptiſma, & vera omnium remiſſio peccatorum; Reſp. Credo, Interrogatio:

Anathematizas etiam omnem hæreſim extollentem ſe aduerſus hanc ſanctam eccleſiam Catholicam? Reſp. Facio, vel anathematizo. Interrogatio.

Credis etiam veram reſurrectionem eiuſdem carnis quam nunc geſtas, & vitam æternam? Credo.

Credis etiam noui & veteris Teſtamenti legis & Prophetarum, & Apoſtolorum vnum eſſe auctorem, Deum ac dominum omnipotentem? Reſponſio: Credo. Et dicatur ei:

Hæc tibi fides augeatur à Domino ad veram & æternam beatitudinem, dilectiſſime frater in Chriſto. Et reſpondeant omnes, Amen.

Item dicatur ei:

Hæc ſolicita mente & ſtudio vigilanti conſerua, & tibi commiſſis nota facere cura, vt vnanimes vno ore collaudetis Deum de ſuis erga vos beneficij, cui exhibendus eſt honor & gloria. Per omnia ſæcula ſeculorum. Reſp. Amen. Ita quoque examinato & plene inſtructo, legatur lectio.

Lectio epiſtolæ B. Pauli Apoſt. ad Timotheum. c. 3.

CHariſſime, Fidelis Sermo: Si quis epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Oportet ergo epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, ſobrium, prudentem, pudicum, ornatum, hoſpitalem, doctorem, non vinolentum, non percuſſorem, ſed modeſtum, non litigioſum, non cupidum, ſuæ domus bene præpoſitum, filios habentem ſubditos cum omni caſtitate. Si quis autem domus ſuæ præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit? Non neophytum, ne in ſuperbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. Oportet autem illum & teſtimonium habere bonum ab his, qui foris ſunt, vt doctrinam Dei noſtri ornet in omnibus.

Grad. Immola Deo ſacrificium laudis, & redde Altiſſimo vota tua. Verſ. Congregate illi ſanctos eius, qui ordinauerunt teſtamentum eius ſuper ſacrificia. Item. Grad. Memor ſit omnis ſacrificij. Verſ. Mittat tibi auxilium de ſancto. Allel. Qui poſuit fines eius. Allel. Diffuſa eſt gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. Tract. Deſiderium animæ eius tribuiſti ei, & voluntate labiorum eius non fraudaſti eum. Verſ. Quoniam præueniſti eum in benedictione dulcedinis. Verſ. Poſuiſti ſuper caput eius coronam de lapide pretioſo.

Tunc egrediatur epiſcopus deſignatus ad ſacrarium cum duobus epiſcopis, & archidiacono, cum ſubdiaconibus & acolytis, & induant ipſum electum cambagos, ſandalia, manicas, dalmaticam, planetam.

Quando induitur cambagis & ſandalijs, dicatur ab Epiſcopis.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui es initium & finis, fac iſtum famulum tuum N. fratrem ſcilicet noſtrum, tua benedictione calceari pedulibus iſtis in præparationem Euangelij pacis. Per.

Quando induitur manicis.

Immenſam clementiam tuam rogamus omnipotens & piiſſime Deus, vt manus iſtius famuli tui N. ſcilicet fratris noſtri, ſicut exterius obducuntur manicis iſtis, ſic interius adſpergantur rore tuæ benedictionis, vt quæcunque per eas ſint benedicenda vel conſecranda, per te benedicantur & conſecrentur. Qui viuis.

Quando induitur dalmatica.

Deus bonorum omnium auctor & largitor, guberna famulum tuum hunc N. fratrem noſtrum, vt ſicut hoc typico indumento, priſcorum patrum ritu, latiora veſtimenta præſentialiter conſtringuntur: ita mentis eius vanæ & vagæ cogitationes, ne in effectum periculoſum prouenian, te protegente coerceantur. Præſtante.

Epiſcopo verò deſignato ſolenniter præparato, id eſt Epiſcopi caſulis induti, deportent eum ſuperius iuxta altare. Et conuertens ſe ad populum ordinator, dicit:

Seruanda eſt, dilectiſſimi fratres, in exceſſu ſacerdotum lex & antiqua eccleſiæ conſuetudo, vt decedentibus alijs, quiq; digniſſimi ſubrogentur, per quorum doctrinā fides catholica & religio Chriſtiana ſubſiſtat ne ouile Domini prædo violentus irrumpat & diſperſas abſque paſtore oues fur nocturnus inuadat. Recepto itaq; diſpenſatione Dei ſacerdote veſtro, ſollicite vobis agendum eſt, vt in locum defuncti, talis ſucceſſor præparetur eccleſiæ, cuius peruigili cura & inſtanti ſolicitudine, ordo eccleſiæ & credentium fides, in Dei timore melius conualeſcat, qui præcipiente Apoſtolo in omni doctrina formam boni operis ipſe præbeat: cuique habitus, ſermo, vultus, inceſſus, doctrina, virtus ſit, qui vos vt paſtor bonus fide inſtruat, exemplo patientiæ doceat, doctrina religionis inſtituat, & in omni opere bono cōfirmet charitatis exemplo. Secundum ergo voluntatem Domini, in locum ſanctæ memoriæ illius nomine, virū venerabilem, alij teſtimonio preſbyterorum & totius cleri, & conſilio ciuium ac conſiſtentium, credimus eligendum virum, vt noſtis, natalibus nobilem, moribus clarum, religione probum, fide ſtabilem, miſericordia abundantem, humilem, iuſtum, pacificum, patientem, charitatem habentem, tenacem in cunctis, quæ in ſacerdotibus eligenda ſunt, bonis omnibus exuberantem. Hunc ergo, dilectiſſimi fratres, à teſtimonio boni operis electum, digniſſimum ſacerdotio, conſonantes laudibus clamate, & dicite: Dignus eſt.

His ita profitentibus, cum conſenſu clericorum & laicorum, ac cōſenſu omnis prouinciæ Epiſcoporum, maximeq; metropolitani vel auctoritate, vel præſentia ordinetur. Et ſtatim incipiat clerus Kyrie eleiſon cum litania, & proſternat ſe ordinator electi ſimul cum electo, & cæteris epiſcopis ante altare ſuper ſtramenta, vſquedum dicat ſchola, Agnus Dei. Vt autem ſurrexerint, duo epiſcopi ponant & teneant Euangeliorum codicem ſuper ceruicem eius & inter ſcapulas clauſum, & vno ſuper eum fundente benedictionem, reliqui omnes epiſcopi qui adſunt, manibus ſuis caput eius tangant, & dicat ordinator hanc orationem:

ADeſto ſupplicationibus noſtris omnipotens Deus, & quod humilitatis noſtræ gerendum eſt miniſterio, tuæ virtutis impleatur effectu. Per.

Sequitur Præfatio.

Oremus dilectiſſimi nobis, vt huic viro, vtilitati eccleſiæ prouidens benignitas omnipotentis Dei, gratiæ ſuæ tribuat largitatem.

Oratio.

Propitiare Domine ſupplicationibus noſtris, & inclinato ſuper hunc famulum tuum N. cornu gratiæ ſacerdotalis benedictionis tuæ in eum effunde virtutem. Per. Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda, Reſp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Reſp. Dignum & iuſtum eſt.

Præfatio.

Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & vbique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens æterne Deus. Honos omnium dignitatum, quæ gloriæ tuæ ſacratis famulantur ordinibus. Deus qui Moyſem famulum tuum ſecreti familiaris affatu, inter cætera cæleſtis documenta culturæ, de habitū quoque indumenti ſacerdotalis inſtituens, electum Aaron myſtico amictu veſtiri inter ſacra iuſſiſti, vt

intelligentiæ ſenſum de exemplis priorum caperet ſecutura poſteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ vlli deeſſet ætati, cum & apud veteres reuerentiam ipſa ſignificationũ ſpecies obtineret, & apud nos certiora eſſent experimẽta rerum, quàm ænigmata figurarum. Illius namque ſacerdotij anterioris habitus, noſtræ mentis ornatus eſt. & pontificalem gloriam non iam nobis honor commendat veſtium, ſed ſplendor animarum. Quia & illa quæ tunc carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius quæ in ipſis erant intelligenda, poſcebant. Et idcirco huic famulo tuo N. quem ad ſummi ſacerdotij miniſteriũ elegiſti, hãc quæſumus, Domine gratiam largiaris, vt quicquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarũ, & in multimodi operis varietate ſignabant, hoc in eius moribus actibuſque clareſcat. Comple in ſacerdote tuo myſterij tui ſummam, & ornamentis totius glorificationis inſtructum, cæleſtis vnguenti flore ſanctifica.

Hic mittat chriſma in caput Epiſcopi in modum crucis.

Vngatur & conſecretur caput tuum cæleſti benedictione in ordine pontificali, in nomine Patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Reſp. Pax tibi. Et cum.

Hoc, Domine, copioſe in eius caput influat, hoc in oris ſubiecta decurrat, hoc in totius corporis extrema deſcendat, vt tui ſpiritus virtus & interiora eius repleat, & exteriora circuntegat. Abundet in eo conſtantia fidei, puritas dilectionis, ſinceritas pacis. Sint ſpecioſi munere tuo pedes eius ad euangelizandum pacem, ad euangelizandum bona tua. Da ei Domine miniſterium reconciliationis in verbo & in factis, in virtute ſignorũ & prodigiorum. Sit ſermo eius & prædicatio non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus & virtutis. Da ei Domine claues regni cælorum, vt vtatur, non glorietur, poteſtate, quam tribuis in ędificationem, non in deſtructionem. Quodcunque ligauerit ſuper terram, ſit ligatum & in cælis: & quodcunque ſoluerit ſuper terram, ſit ſolutum & in cælis. Quorum detinuerit peccata, detenta ſint: & quorum dimiſerit, tu dimittas. Qui benedixerit ei, ſit benedictus: & qui maledixerit ei, maledictionibus repleatur. Sit fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituas tu Domine ſuper familiam tuam, vt det illis cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum. Sit ſollicitudine impiger, ſit ſpiritu feruens. Oderit ſuperbiam, humilitatem diligat: nec eam vnquam deſerat, aut laudibus aut timore ſuperatus. Non ponat lucem tenebras, nec tenebras lucem: non dicat malũ bonum, nec bonum malum. Sit ſapientibus & inſipientibus debitor, vt fructum de profectu omnium conſequatur. Tribuas ei domine cathedram epiſcopalem ad regendam eccleſiam tuam, & plebem vniuerſam. Sis ei auctoritas, ſis ei poteſtas, ſis ei firmitas, multiplices ei benedictionem & gratiam tuam, vt ad exorandam ſemper miſericordiam tuam, tuo munere ſemper idoneus, aut gratia ſemper poſſit eſſe deuotus per nominum. in vnitate eiuſdem ſpiritus ſancti.

Vngantur manus iſtæ de oleo ſanctificato, & chriſmate ſanctificationis: ſicut vnxit Samuel Dauid in regem & prophetam, ità vngantur & conſummentur in nomine Dei patris, & filij, & ſpiritus ſancti, facientes imaginem ſanctæ crucis ſaluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nos à morte redemit, & ad regna cælorum perduxit: exaudi nos pie pater omnipotens æterne Deus; & præſta, vt quod te rogamus, exoremus. Per.

Completa benedictione, confirmet pollicem conſecrati cum chriſmate, dicendo:

DEus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te ad pontificatus ſublimari voluit dignitatem, ipſe te chriſmate & myſticæ delibutionis liquore perfundat, & ſpiritalis benedictionis vbertate fœcundet, vt quicquid benedixeris, benedicatur, quicquid ſanctificaueris, ſanctificatur: & conſecratæ manus iſtius vel pollicis impoſitio, cunctis proficiat ad ſalutem. Per.

Benedictio annuli.

Creator & conſeruator humani generis, dator gratiæ ſpiritualis, largitor æternæ ſalutis: tu Domine permitte A tuam benedictionem ſuper hunc annulum, vt quicunq; hoc ſacro ſanctæ fidei ſigno inſignitus incedat, in virtute cæleſtis defenſionis ad æternam vitam ſibi proficiat. Per.

Quando datur annulus.

Accipe annulum diſcretionis & honoris fidei ſignum, vt quæ ſignanda ſunt, ſignes: & quæ aperienda ſunt, prodas; quæ liganda ſunt, liges: quæ ſoluenda ſunt, ſoluas: atq; credentibus per fidem baptiſmatis: lapſis autem, ſed pœnitentibus, per miniſterium reconciliationis ianuas regni cœleſtis aperias: cunctis verò de theſauro dominico noua & vetera proferas ad æternam ſalutem hominibus, conſolatus gratia Domini noſtri.

Admonitio.

MEmor ſponſionis & deſponſationis eccleſiaſticæ, B & dilectionis Domini Dei tui, in dei qua aſſecutus es hunc honorem, caue ne obliuiſcaris illius.

Alia.

Accipe annulum pontificalis honoris, vt ſis fidei integritate ante omnia munitus, miſericordiæ operibus inſiſtens, infirmis compatiens, bene volentibus congaudens, aliena damna propria deputans, de alienis gaudijs tanquam de propriis exultans.

Alia.

Accipe annulum, fidei ſcilicet ſignaculum, quatenus ſponſam Dei ſanctam videlicet eccleſiam, intemerata fide ornatus, illibate cuſtodias. Per.

Benedictio baculi.

Deus ſine quo nihil poteſt benedici vel conſecrari, hunc baculum benedicere dignare, vt quodcunq; famulus tuus illum geſtando, & te in corde tenendo per C hunc ſuſtentetur, tuæ benedictionis vbertate repleatur. Per.

Quando datur baculus, dicitur:

Accipe baculum paſtoralis officij, poteſtatem ligandi atque ſoluendi, & ſis in corrigendis vitiis perſeuerans iudicium ſine ira tenens, in fouendis virtutibus auditorum animos demulcens, in trãquillitate ſeueritatis cenſuram non deſerens.

Alia.

Accipe baculum ſacri regiminis ſignum, vt imbecilles conſolides, titubantes confirmes, prauos corrigas, rectos dirigas in viam ſalutis æternæ, habeaſque poteſtatem erigendi dignos, & corrigendi indignos, cooperante Domino noſtro.

Tunc det oſculum pontifici, & diaconibus omnibus, D & tenens eum archidiaconus, deportet in presbyteriũ & det oſculum epiſcopis & presbyteris. Deinde iubeat eum Dominus pontifex in capite ſedium epiſcoporum ſedere. Dominus vero pontifex redit ad ſedem, dum autem ſederit, lauet manus: & ponẽs incenſum in thymiamaterio, inclinanti archidiacono det benedictionem, & ille imponat euangelium ſecundum Marcum.

IN illo tempore: Circuibat Ieſus in circuitu docens, & cõuocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos, & dabat illis poteſtatem ſpirituũ immundorum, & præcepit eis, ne quid tollerẽt in via niſi virgam tantùm: non peram, non panem, neque in zona æs: ſed calceatos ſandaliis, & ne induerentur duabus tunicis. Et dicebat eis: Quocunque introieritis, in domum, illic manete, donec exeatis inde. Et quicunq; nõ receperint vos, nec audie- E rint vos, exeuntes vos inde, excutite puluerem de pedibus veſtris in teſtimonium illis, exeuntes prædicabant vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant. Et vngebant oleo multos ægros, & ſanabantur. Offert. Inueni Dauid. Allel. Gloria & honor. Secreta: Suſcipe Domine munera, quæ tibi offerimus pro famulo tuo, vt propitius in eodem tua dona cuſtodias. Per.

Infra actionem.

Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, ſed & cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus pro famulo tuo N. quem ad epiſcopatus ordinem promouere dignatus es, quæſumus Domine, vt placatus accipias, & propitius eo tua dona cuſtodias, vt quod diuino munere conſecu-

tus eſt, diuinis effectibus exequatur. Dieſque noſtros.

Benedictio.

Deus qui populis tuis indulgendo conſulis, amore dominaris, da ſpiritum ſapientiæ, quibus tradidiſti regimen diſciplinæ, vt de profectu ſanctarum ouium fiant gaudia æterna paſtorum. Amen.

Et qui dierum noſtrorum numerum, temporumque menſuras maieſtatis tuæ poteſtate diſpenſas, propitius ad humilitatis noſtræ reſpice ſeruitutem, & pacis tuæ abundantiam temporibus noſtris prætende perfectam. Amen.

Collatis quoque in me per gratiam tuam propitiare muneribus, & quem feciſti gradu Epiſcopali ſublimem, fac operum perfectione tibi placabilem, atque in eum affectum dirige cor plebis & præſulis, vt nec paſtori obedientia gregis, nec gregi deſit vnquam cura paſtoris. Amen. Quod ipſe præſtare.

Cum autem venerit ad communicandum, Dominus pontifex porrigit ei formatam atque ſacratam oblationem integram. Suſcipiensque eam epiſcopus, ipſe ex ea communicet ſuper altare: quòd verò reſiduum fuerit, ſibi reſeruet denuo ad communicandum vnoquoque die vſque quadraginta dies expletos. Et poſtmodù iuſſus à Domino pontifice, communicat populum cum cæteris epiſcopis.

Communio

Meſſis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo Dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam.

Post communio.

Plenum, quæſumus, Domine in nobis remedium tuæ miſerationis operare, & tales nos eſſe perfice propitius, & ſic foueri, vt tibi in omnibus placere valeamus. Per.

Formata Epiſcopo danda.

Dilectiſſimis fratribus & filijs, Presbyteris, Diaconibus, honoratis clericis & poſſeſſoribus, vel cunctæ plebi ill. Eccleſiæ N. auxiliante Domino, Archiepiſcopus ſanctæ ſedis catholicæ ill. Electionem veſtram Deo acceptiſſimam comprobantes, virum venerabilem N. in primo ordine vobis conſecrauimus ſacerdotem. Ideoque dilectionem veſtram ſollicitè commouemus, vt prædictum tali veneratione colatis, qua cum vobis voluiſtis conſecrati pontificem. Quamobrem talem miſſum ſedis noſtræ direximus, vt optimè placuit ſanctæ ſynodo, epiſcopum ſine formata ſuſcipi non debere, non obſcura aut dubia nota ordinationis incurrat. Ego N. recognoui, Iſt. N. in ordinatione ill. Eccleſiæ epiſcopi conſcripſerunt. Ego N. illius eccleſiæ epiſcopus ſubſcripſi.

Edictum quod dat pontifex Epiſcopo cui benedicit.

Dilecto nobis fratri ill. epiſ. ill. pontifex; Dum, vt credimus, te diuino nutu vocante, clerus vel populus ciuitatis illius vnà cum ſubiectis parochijs vnanimes vnoque ore ſibi elegerunt rectorem & ad nos vſque perducentes, petierunt conſecrari epiſcopum, quoniam qui auxiliante Domino teſtimonium illis reddentibus de conſcientia tua vel caſtitate, ſeu de reliquis bonis quæ Deo acceptabilia ſunt, ob vtilitatem ipſius eccleſiæ per manus noſtræ impoſitionem te epiſcopum conſecrauimus. A modò, frater chariſſime, ſcias te maximum pondus ſuſcepiſſe laboris, quod eſt ſarcina regiminis animarum, & commodis ſeruire multorum, omniumque fieri minimum atque miniſtrum, & pro credito tibi talento, in die examinis & iudicij, rationem redditurum. Nam ſi ſaluator noſter dixit, Non veni miniſtrari, ſed miniſtrare, & animam ſuam poſuit pro
Matt. 20. ouibus ſuis: quanto magis non deſidioſi ſerui ſummi patris familias debemus maximo ſudore incumbere,
Ioan. 10. oues Dominicas nobis à ſummo paſtore conſignatas, ad ouile Dominicum, ſuffragante diuina gratia, abſque morbo vel macula perducere: Denique exhortari volumus dilectionem tuam, vt fidem quàm breuiter lucidéque digeſſimus, illibatam & inuiolabiliter cuſtodias, quæ eſt ita in his verbis deprompta.

Sermo de Fide.

Credimus in vnum Deum omnipotentem, viſibilium omnium & inuiſibilium factorem: & in vnum Dominū noſtrum Ieſum Chriſtum Filium Dei viui & Spiritum ſanctum Domini. Non tres Deos, ſed patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, vnum Deum colimus, confitemur & adoramus. Patrem credimus ingenitum, Filium genitum, Spiritum verò ſanctum non genitum, non creatum, neque factum, ſed de patre, & filio procedentem, Patri & Filio coæternum, & coæqualem, & cooperatorem. Et in hac Trinitate nihil eſt prius aut poſterius, nihil eſt minus aut maius, ſed coæterni ſibi ſunt, & coæquales. Itaque pater & filius & ſpiritus ſanctus, hi tres vnum ſunt: Tres non confuſi, nec diuiſi, ſed diſtinctim coniuncti, & coniunctim diſtincti: æqui diuinitate, conſimiles maieſtate, qui ita vniti ſunt, vt tres quoque non dubitemus: ita tres ſunt vt ſeparari à ſe non poſſe fateamur. Diuiditur, vt ita dicam, hæc ſancta Trinitas indiuiſibiliter, & coniungitur diuiſibiliter, quemadmodum ipſe Dei filius Ieſus Chriſtus effatus eſt, dicens: Ego & pater vnum ſumus, Vnum, quod dixit, pluralitatē excluſit. Sumus, quod addidit, perſonas manifeſtè oſtendit. Cre- Ioan. 10.
dimus & in nouiſſimis temporibus propter nos homines, & propter noſtram ſalutem Dei filium deſcendiſſe de cœlis, & adſumpſiſſe humanam carnem ex Maria ſemper virgine. In qua vero carne, quam veraciter adſumpſit, paſſus eſt & flagellatus, colaphis, ſpinis illitus, ſpineam coronam in capite geſtans, cruci cum impijs latronibus adfixus, vt & illud impleretur, Quia cum iniquis Eſa. 53.
deputatus eſt, felle & aceto potatus, ſicut prædictum fuerat: Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea po- Pſal. 68.
tauerunt me aceto. Mortuus eſt, deſcendit ad inferos, & animas quas voluit, quæ ex Adam vinculo ibi adſtrictæ tenebantur, ad ſuperos reuocauit. Tertia die reſurrexit à mortuis, & per quadraginta dies poſt reſurrectionem ſuam in terris conuerſatus, & cum diſcipulis ſuis loquens, atque conueſcens, locutus eſt, dicens: Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum, &c Poſthæc in montem Oliueti conſcendens, vocatis diſcipulis ſuis, ait illis: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque præcepi vobis, & ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Tunc videntibus illis, aſcendit in cœlos, & ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Inde venturum expectamus eum ad iudicium, iudicaturum viuos & mortuos, & reddere vnicuique aut vitam æternam, præmium boni meriti, aut ſententiam pro peccatis æterni ſupplicij.

Credimus vnum baptiſma, credimus carnis reſurrectionem, & in triginta annorum ætate ad iudicium venturos. Credimus ſanctam Eccleſiam Catholicam, toto orbe diffuſam. Credimus remiſſionem omnium peccatorum, communionémque ſanctorum, & vitam æternam. Amen.

Scimus namque quòd ab infantia ſacris es litteris eruditus, & canonum inſtitutis ad liquidum edoctus: at tamen non prolixè, ſed breuiter quidem ſtrictimque ad te nobis dirigendus eſt ſermo.

Ordinationes ſi quas feceris, ſecundum canones atque Apoſtolicam eccleſiam aptis temporibus fac, id eſt, menſis primi, quarti, ſeptimi, atque decimi.

Vide vt citò nemini manum imponas, ne communices peccatis alienis.

Bigamos vel curiales, aut ſeruum cuiuſlibet ad ſacrum ordinem nequaquam promoueas, nec neophytum, ne ſecundùm Apoſtoli ſententiam elatus, in laqueum vel voraginem incidat diaboli, ſed eos in ſacro-

ſancta Eccleſia ordinare ſtude, qui ætatem habeant maturitatis, & apud Deum & homines fideliter vixerint, & deinceps viuere ſtudeant.

Et hoc cauendum eſt tibi, quaſique venentum peſtiferum reijciendum, ne auaritia ſubripiat cor tuum, vt per quodlibet munus acceptum, manus alicui tribuas, & in ſimoniacam hæreſim, quàm Saluator noſter omnimodis deteſtatur, in præceps ruas. Memento quia gratis accepiſti, gratis & da. Secundum enim vatis eloquium, Qui eijcit auaritiam, & excutit manus ſuas ab omni munere, hîc in excelſis habitabit, & munimenta ſaxorum, ſublimitas eius. Panis ei datus eſt, aquæ ipſius fideles ſunt, regem in decore videbunt oculi eius.

Temetipſum mitem, caſtumque cuſtodi. In habitaculum tuum aut rarò, aut numquam mulieri ſit ingreſſus. Omnes puellas aut virgines Chriſti, aut æquanimiter ignora, aut æquanimiter dilige. Nec de præterita caſtitate confidas, quia nec Samſone fortior, neque Salomone poteris eſſe ſapientior. Quando autem ob animarum lucrum viſitationis cauſa in collegium vel infra ſepta ingreſſus fueris ancillarũ Dei, non ſolus introeas, ſed tales tecum adhibe ſocios, de quorum contubernio non diffameris, quia oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, & teſtimonium habere bonum ad omnes, vt ne quis ex eo ſcandalum ſumat. Scandalizanti videlicet vnum ex puſillis, ſcimus quanta animaduerſio à Domino comparetur.

Prædicationi inſta, verbum Dei plebi tibi commiſſæ affluenter melliflueque atque diſtincte, in quantum rore cæleſti perfuſus fueris, prædicare non deſinas. Scripturas diuinas ſæpius lege, immò ſi poteſt fieri, lectio ſancta in manibus tuis, maximeque in pectore ſemper inhæreat. Ipſam verò lectionem oratio interrumpat. Ad vicem namque ſpeculi, anima tua in ipſam ſedule reſpiciat, vt vel quæ incorrecta ſunt, corrigat: vel quæ pulchra, amplius exornet. Diſce, quod ſapienter doceas, eum qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt poſſis exhortari in doctrina ſana, & contradicentes reuincere. Permane in his quæ didiciſti, & credita ſunt tibi eloquia Dominicæ diſpenſationis. Paratus ſemper eſto ad ſatiſfactionem: nec confundant opera tua ſermonem tuum, ne cum in Eccleſia loqueris, tacitus quiſlibet reſpondeat: Cur ergo ipſe non facis quod iubes? Recognoſce magiſter, qui turgidum ventrem ferre videns, ne de ieiunijs prædices. Furta atque periuria poſſunt etiam deteſtari latrones, & auaritiam cupidi. Vita ſcilicet tua irreprehenſibilis fiat: In ipſa filij tui regulam ſumant: In ipſa, quicquid in ipſis minus correctum fuerit, corrigant: Ex ipſa videant, quod diligant: cernant, quòd imitari feſtinent: vt ad exemplum tuum omnes fideli ſtudio viuere compellantur. Sit erga ſubiectos tuos ſollicitudo laudabilis. Exhibeantur cum manſuetudine diſciplina, cum diſcretione correptio. Iram benignitas mitiget, benignitatem zelus exacuat: & ita alterum ex altero condiatur, vt nec immoderata vltio vltra quam oportet, affligat: nec iterum frangat rectorem diſciplinæ remiſſio. Itaque boni te dulcem, praui aſperum ſentiant correptorem. In qua videlicet correptione hunc eſſe ordinem noueris obſeruandum, vt perſonam diligas, & vitia perſequaris: nè, ſi aliter agere fortaſſe volueris, tranſeat in crudelitatem correptio, & perdas per remiſſam iram, quos emendare per diſcretionem debueras. Sic enim vulnera te conuenit abſcindere, vt non poſſis vlcerare quod ſanum eſſe videtur, ne ſi pluſquam res exigit, ferrum inciſionis impreſſeris, noceas cui prodeſſe feſtinas. Nec dicimus, vt in te delinquentibus non te offendas vltorem, & vitia nutrire
Pſal. 110. permittas: ſed hortamur, vt in iudicio ſemper miſericordia miſceatur, vt poſſis cum propheta fiducialiter dicere: Miſericordiam & iudicium cantabo tibi, Domine. Sit in te paſtoris pietas, amabiliſque dulcedo, & ſecundum canonum regulas ſeuera diſtrictio, videlicet, vt innocenter viuentes leniter foueas, & inquietos perfi-
A doſque feriendo à prauitate compeſcas. Nullius faciem in iudicio adſpicias, vt nec diuitem potentia ſua apud te extollere poſſit, nec pauperẽ propter paupertatem humilitatemque ipſius, exaſperatio tua de re quam ſuggeret, humiliorem reddat. Subſtantiam Eccleſiæ, quam ad diſpenſandam ſuſcipis, fideliter atque diſcrete erogare ne diſſimules. Scias te alienum eſſe diſpenſatorem, vt in te Dominicum impleatur eloquium, dicens: Fidelis ſer- *Luc.* 12.
uus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illi eſcam in tempore.

Hoſpitalitatem ſectare: miſericordem, prout vires ſuppetunt, pauperibus te exhibe: quia Qui obturat *Prouer.* 21.
aurem à clamore eorum, vt non exaudiat: Ipſe clamabit, & non exaudietur.

B Viduæ, orphani, pupillique te benigniſſimum paſtorem, atque tutorem ſe habere gaudeant.

Oppreſſis defenſio tua ſubueniat. Illis autem qui opprimunt, vigor tuus efficaciter contradicat. Et ita cuncta Deo adiuuante præmunias, vt lupus ſæuiens, ſequaceſne illius, ad huc in carne vitam agentes huc illucque debacchantes, & animas innocentium laniare cupientes, in ouile Dominicum ingrediendi, ad perdendas animas, locum non habeant.

Nullus te fauor extollat, nulla aduerſitas atterat, id eſt, vt nec in proſperis cor tuum eleuetur, nec in aduerſis in aliquo deijciatur: ſed omnia & in omnibus, cautè & cum diſcretione agere te volumus, vt abſque reprehenſione ab omnibus viuere comproberis.

C *Exhortatio.*

Elà dilectiſſime frater, ſatage, atque elaborare non deſinas ad perficiendum opus quod acturus es, vt oues tibi traditas tandem aliquando ad ouile Dominicũ ſalubri refectionis pabulo educatas, repræſentare vna tecum merearis. Perpendamus communiter, frater chariſſime, nos qui paſtores ouium Dominicarum indignè dicimur. Paſtores ſunt ouium, brutorũque animalium, qui diu noctuque peruigiles exiſtunt, & greges à dominis ſuis ſibi commiſſos, cum maxima inſtantia fideliter cuſtodiunt. Fugit ſomnus ab oculis eorum, peruigiles in noctibus plurimis exiſtunt: æſtu vruntur & ſiti, conſcendunt cacumina montium, colles valleſque perſcru-
D tari non deſinunt, perquirentes paſcua ouium alendarum apta. Quæ dum inuenerint in eis collocare feſtinãt. Quem cùm in agmine ſuo omnia virentia, ac quæque delectabilia carpere conſpiciunt, aſſumptis muſicorum fiſtulis dulci modulamine iuxta ingenium ſui ſenſus aures gregũ ſuorum demulcent: & ſemper vndique oculis intentis inſpiciũt, ne quælibet beſtia ex ipſis aliquam de manibus eorum rapiat, vt ad caulas dominorum ſuorum, numerum ſibi traditum perducant. Et ſi qua ex illis errauerit, aut in denſitate vepřium inhæſerit, perquirendo ad ouile proprium reducunt; aut ſi feſſa ex ipſis in via defecerit, in humeris proprijs imponunt & geſtant: & quod morbidum fuerit, tangere vel redintegrare non dedignantur: & maximum laborem, plurimumque adhibent ſudorem, vt ne vna quidem ex ouibus
E bus eorum pereat.

Si enim paſtores ouium atque animalium, pro commodo temporali, tanto ſemetipſos labore afficiunt, vt oues dominorum ſuorum abſque damno cuſtodiant & lucrum acquirere poſſint; quid nos è contra in die diſtricti iudicij dicturi ſumus, quando apparuerit paſtor paſtorum, iudex viuorum, & cœperit cum ſeruis de talentis quæ tradidit, rationem ponere, qui curam alendarum ouium Dominicarum ſuſcepimus, ſed animabus ad imaginem Dei conditis, pro quibus Chriſtus ſemetipſum tradidit, paſcua virentia non perquirimus, id eſt, eas prædicatione ſancta atque verbis delectabilibus non inſtruimus? neque montium iuga æternalium conſcendimus, hoc eſt, exempla ſublimium pa-

trum non oſtendimus, nec dulcibus eloquijs blandimur, & errantes in peccatis veprium ſpinarumq; non perquirimus, nec laboramus vt ad ouile proprium eas reducamus, nec laſſis manum porrigimus, atq; in peccatis veprium laceſſentes & inclinãtes, ſubleuare non conamur? Quòd ſi fractum eſt, non alligamus, neq; malagma imponimus, ſed calamum quaſſatum, & linum fumigans, quod redintegrare & illuminare debueramus, extinguimus. Beſtijs, lupiſque ſpiritualibus atque carnalibus murum non obijcimus, vt infrà ſepta ouiũ ingredi non valeant: ſed quod peius eſt, noſmetipſos magis quàm oues paſcimus. quod craſſum, iugulamus: lanas quoque ac mollia quæq; induimus: aquam lympidiſſimam bibimus. & oues, quæ pedibus noſtris conculcata eſt, turbulentã ſitientes bibunt. Comeſſationibus & potationibus diu noctúque inſiſtimus: & cùm venter noſter replebitur, eructantes dicimus: Benedictus Dominus, quia vſq; ad ſatietatem ditati ſumus. Et quid aliud eſt, niſi quod nos qui paſtores dici debuimus, mercenarij ſumus?

Imploranda eſt itaque, frater chariſſime, cum gemitibus, crebriſque ſuſpirijs Domini miſericordia exorãda, vt opẽ ferat nobis miſeris, quatenus oues quas nobis ad regendum tradidit, iuxta illius voluntatẽ in procella huius ſæculi regere, atq; ad ouile ipſius per viam rectam incedentes, quę via Chriſtus eſt, vna vobiſcum perducere valeamus.

Hæc, amabilis frater, inter multa alia, quæ ſacra cõtinet lectio, ſacerdotij dignitati congrua nobis videntur, quid agendum quidve reſpõdendum ſit. Quod ſi implere non deſiueris, credimus, quòd adiuuante Domino, nauim quam in huius pelagi fluctibus gubernare inchoas, ad litus tutiſſimi portus extrahere poteris, & hac fiducialiter in directum, ſpretis ventorum & aquarũ ictibus, nauigaueris, ſi duobus gubernaculis vtraq; manu ſuſtenteris, id eſt, humilitate quæ fundamẽtum duntaxat eſt virtutum, atq; charitate, quæ vinculum eſt perfectionis.

Sancta Trinitas fraternitatem tuam ſua protectione incolumem cuſtodiat, vt dum tali moderamine in ueo noſtro onus, quod ſuſcepiſti, peregeris: in die æternæ retributionis, eo dicente, audire merearis: Euge ſerue
Matt. 25. bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui.

Ordo qualiter ordinetur Rom. Pontifex.

IN ordinatione Romani pontificis pſallunt ſecũdùm conſuetudinem, procedit electus de ſecretario cum cereoſtatis ſeptem, & venit ad confeſſionem. Et poſt litaniam aſcendunt ad ſedem ſimul epiſcopi & Preſbyteri. Tunc Epiſcopus Albanen. dat orationem primam ſuper Pontificem: Adeſto ſupplicationibus noſtris omnipotens Deus. Deinde Epiſcopus Portuenſis dat orationem ſecundam. Propitiare Domine ſupplicationibus noſtris. Poſtmodùm adducuntur euangelia, & aperiuntur, & tenẽtur ſuper caput electi à diaconibus. Tunc Epiſcopus Oſtienſis conſecrat pontificem ita: Deus bonorum omnium. In qua oratione hæc addi debent ad locum.

Et idcircò famulo tuo N. quem Apoſtolicæ ſedis præſulem, & primatem omnium qui in orbe terrarũ ſunt, ſacerdotum, ac vniuerſalis Eccleſiæ doctorem dediſti, & ad ſummi ſacerdotij miniſterium elegiſti, hanc, quæſumus, Domine gratiam largiaris.

Item poſt pauca.

Tribuas ei cathedram pontificalem ad regendam eccleſiam & plebem vniuerſam. Poſt hoc Archidiaconus mittit ei pallium. Deinde aſcendit ad ſedem, & dat pacem omnibus ſacerdotibus & dicit: Gloria in excelſis Deo.

A *Orationes iſtæ dicendæ ſunt à domino Papa ſuper Archiepiſcopum ante pallium.*

DOminus Deus, omnipotẽs pater, qui non proprijs ſuffragantibus meritis, ſed ſola ineffabili gratiæ tuæ largitate iſtum famulum tuum N. populo tuo præeſſe iuſſiſti: tribue ei per gratiam Spiritus ſãcti tui, dignè tibi perſoluere miniſterium ſacerdotalis officij, & eccleſiaſticis conuenienter ſeruire miniſterijs, plebemque commiſſam ad gloriã nominis tui, te in omnibus protegente, gubernare concede. Per Dominum noſtrum, in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti.

Alia.

Deus innocentiæ reſtitutor & amator, dirige hunc
B famulũ tuum N. ſpiritus tui feruore, vt in fide inueniatur ſtabilis, & in operibus tuis efficax: illumina eũ lumine ſapientiæ, munda eum & ſanctifica: da ei conſilium rectum, doctrinam ſãctam, vt qui eum inter ſummos ſacerdotes voluiſti numerare, cõcede, vt quod humano ore eum voluiſti vocare, hoc in conſpectu tuo per gratiam tuæ pietatis poſſit fieri, vt cum electis tuis æternæ vitæ beatitudinem percipere mereatur. Per.

Dato pallio, dicatur hæc oratio.

DOmine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, Rex regum, & Dominus dominantium, clementiam tuam humiliter exoramus, necnõ & vnigeniti filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui omnes æterno pontificatu ſupereminẽs, ſolus ſine macula ſacerdotale miniſterium impleuit: ſimulq; ſancti Spiritus, cuius
C ſeptiformis gratia cœleſti virtute cuncta ſanctificat, vt hunc famulum tuum N. diuinæ prouidẽtiæ gratia largiente, à minoribus vſq; ad maiora per gradus aſcendentem, ſupernæ pietatis tuæ gremio gratanter ſuſcipias: & quia nobis indignis, quos ſedis Apoſtolicæ, ſummæq; miniſtros ſeruituris, non exigentibus meritis, ſed dono clemẽtiæ tuæ conſtituiſti, ſalutaribus indumẽtis ad ſacri altaris officiũ foras veſtitus in præſẽti apparet, ab omnibus criminũ contagijs caſtigatus, perpetua ſpiritus tui ſanctificatione intus impleri mereatur, viuiq; fontis fluentis irrigatum, virtutum fructibus creſcere, & coram omnibus clareſcere concedas, vt eius vita alijs poſſit exempla præbere. Sit ei honor pallij ornamentum animæ, & vnde aduenit faſtigium viſibile, inde floreſcat amor inuiſibilis: tua diuina po-
D tentia eum corroboret, tua filij virtus viſcera eius fœcundet, tui ſpiritus gratia interiora eius impleat, per te firmitatem fidei catholicæ non ſolùm ſibimet ſeruãdi, ſed etiam alios docendi cauſa conſeruet: per te cathedra Epiſcopalis Eccleſiæ vniuerſalis ſcutum nõ ſolum à ſpiritalibus, ſed etiã à corporalibus huius ſæculi aduerſitatibus habere mereatur: per te Apoſtolicæ dignitatis in cœlis & in terris ſoluendi & ligandi, nõ ſolùm corpora, ſed & animas diuina Deitatis gratia, dominium ſuſcipiat, vt ita dignis ſucceſſibus deuotẽ degẽs, ad deſtinata * ſanctus per omnia perueniens, æternam accipiat beatitudinem. Per. * Sanctis.

Incipit ordo de ædificanda Eccleſia.

NEmo Eccleſiam ædificet, antequã ciuitatis Epiſ-
E copus illuc veniat, & ibidem crucem figat publicè & ante præfiniat, qui ædificare vult, quid ad luminaria, & ad cuſtodiam, & ſtipendia cuſtodum, & ad ſupletionem neceſſitatum Presbyteri, dotemq; Eccleſiæ ſufficiat atq; pertineat, & facta donatione, ſic demum ædificet. Poſtquam ergo Epiſcopus crucem in loco, in quo altare fabricandum eſt, fixerit, tunc adſpergat locum aqua benedicta, hãc canendo antiphonã *Antiph.* Signum ſalutis pone Domine Ieſu Chriſte in loco iſto, & non permittas introire angelum percutiẽtem. Cum Pſalmo, *Pſal.* Quam dilecta, vſque in finem. Pſalmo finito cum gloria, dicat epiſcopus hanc orationem pro conſecratione loci.

Domine Deus, qui licet cœlo & terra non capiaris,

domum tamen tibi in terra fieri iuſſiſti, in qua nomen tuum ingiter inuocaretur: hunc locum, quæſumus B. Mariæ ſemper virginis omniumq; Sanctorum tuorũ intercedentibus meritis, ſereno tuæ pietatis intuitu viſita, & vide, & illum ad fabricãdum elige, perque infuſionem gratiæ cœleſtis, ab omni inquinamento purifica, purificatumq; conſerua, & qui dilecti tui Dauid deuotionem, in filij ſui Salomonis opere complelti, tu famuli tui N. in hoc opere ita precamur vota perfice, vt illud te inſpirãte incipiat, te adiuuãte perficiat, ſniq; laboris præmiũ in terra conſequatur viuentium Effugiant ergo hinc, iubente te, Domine omnes nequitiæ ſpirituales, & cum fraudibus cuncta diaboli turma tua virtute depulſa. Reſurgat hic Eccleſiæ pura ſimplicitas, & amabilis tibi innocentiæ candor: ſicq; hunc locum per vnigeniti filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti dilectionem coæterni tibi ſpiritus paracleti rore fœcunda gratiſſimo, vt quicumque hic pro ſuis neceſſitatibus auribus tuæ benignitatis ingerit vota, votorum ſuorum conſequatur effectum. Per.

De Oratorio.

Qui in domo ſua oratoriũ habuerit, orare tibi poteſt, tamen non audeat in eo ſacras facere Miſſas ſine permiſſu Epiſcopi loci illios. Quod ſi fecerit, domus illius fiſci iuribus addicatur, & ab epiſcopo diſtricta pœnitentia coerceatur. Comes qui hoc ab Epiſcopo narrante cognouit, & non prohibuit, libra auri mulctabitur, & ab Epiſcopo loci illius canonicam ſuſcipiat excommunicationem, & excluſionem.

Denunciatio cum reliquia ſanctorum ponenda ſunt Martyrum, ab Epiſcopo ad populum facienda.

Dilectiſſimi fratres, inter cætera virtutũ ſolemnia, quæ ad gloriam pertinẽt Chriſti Domini noſtri, hoc quoque ſuis præſtitit martyribus, qui pro nominis eius confeſſione morte ſuſcepta, cœleſtia præmia meruerũt, vt fidelium votis eorũ præclaris reliquiis collocatis, integritas ſancti corporis eſſe credatur. Et ideò commonemus dilectionem veſtram, quoniam illa feria N. illo loco N. reliquiæ ſancti N. Martyris collocandæ ſunt, vt veſtram præſentiam nobis admonentibus non negetis. In præparando ſe ad diuinum officium, Epiſcopus dicat hanc orationem.

Virtutum cœleſtium Deus, de cuius gratiæ rore deſcendit, vt ad miniſteria tua purgatis ſenſibus accedamos, præſta, quæſumus, vt in eorum traditione ſolemniter, celebranda, tibi placitum deferamus obſequium. Per.

Item de eodem.

Deus qui ad ineffabilis obſeruantiam ſacramenti, famulorum tuorum præparas voluntates, donis tuis corda noſtra purifica, vt quod ſancta eſt deuotione tractandum, ſinceris mentibus exequamur Per.

*Ordo ad * benedicendam Eccleſiam,*

** Dedicandam,*

Primùm veniat Epiſcopus indutus veſtimentis ſacris, ſimiliter & clerus, ad tentorium, in quo reliquiæ præterita nocte cum vigilijs fuerunt: fiantque ibi litaniæ.

LITANIA.

Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Chriſte audi nos.
Saluator mundi, adiuua nos.
Sancta Maria, Ora pro nobis.
Sancte Petre, ora pro nobis.
Sancte Andrea, ora pro nobis.
Sancte Iacobe, ora pro nobis.
Sancta Ioannes, ora pro nobis.
Sancte Thoma, ora pro nobis.
Sancte Iacobe, ora pro nobis.
Sancte Philippe. ora pro nobis.
Sancte Bartholomeæ, ora pro nobis.
Sancte Matthæe, ora pro nobis.
Sancte Simon, ora pro nobis.
A Sancte Thaddæe, ora pro nobis.
Sancte Mathia, ora pro nob.
Sancte Luca, ora pro nobis.
Sancte Marce, ora pro nobis.
Omnes ſancti Apoſtoli & Euangeliſtæ, orate pro nobis.
Sancte Stephane, ora pro nobis.
Sancte Chriſpine, ora pro nobis.
Sancte Chriſpiniane, ora pro nobis.
Sancte Line, ora pro nobis.
Sancte Clere, ora pro nobis.
Sancte Clemens, ora pro nobis.
Sancte Sixte, ora pro nobis.
Sancte Corneli, ora pro nobis.
B Sancte Cypriane, ora pro nob.
Sancte Laurenti, ora pro nobis.
Sancte Chryſogone, ora pro nobia
Sancte Dionyſi, ora pro nobis.
Omnes ſancti Martyres, orate pro nobis.
Sancte Silueſter, ora pro nobis.
Sancte Hilari, ora pro nobis.
Sancte Martine, ora pro nobis.
Sancte Leo, ora pro nobis.
Sancte Ambroſi, ora pro nobis.
Sancte Gregori, ora pro nobis.
Sancte Germane, ora pro nobis.
Sancte Remigi, ora pro nobis.
Sancte Hieronyme. ora pro nobis.
Sancte Benedicte. ora pro nobis.
C Omnes ſancti Confeſſores, orate pro nobis.
Sancta Felicitas, ora pro nobis.
Sancta Perpetua, ora pro nobis.
Sancta Agatha, ora pro nobis.
Sancta Lucia, ora pro nobis.
Sancta Cæcilia, ora pro nobis.
Sancta Agna, ora pro nobis.
Sancta Petronella, ora pro nobis.
Sancta Regina, ora pro nobis.
Sancta Chriſtina, ora pro nobis.
Sancta Margareta, ora pro nobis.
Sancta Entropia, ora pro nobis.
Sancta Brigida, ora pro nobis.
Omnes ſanctæ virgines & viduæ, orate pro nobis.
D Omnes ſancti, orate pro nobis.
Propitius eſto, Parce nobis Domine.
Ab omni malo, Libera nos Domine.
Ab inſidijs diaboli, libera nos Domine.
Ab ira tua, libera nos Domine.
Ab omni iniquitate, libera nos Domine.
A morte perpetua. libera nos Domine.
Per Natiuitatem tuam, libera nos Domine.
Per Crucem tuam, libera nos Domine.
Per Paſſionem tuam, libera nos Domine.
Per mortem tuam, libera no. Domine.
Per Reſurrectionem tuam, libera nos Domine.
Per Aſcenſionem tuam, libera nos Domine.
Per Aduentum Spiritus ſancti paracleti, libera nos Domine.
E In die iudicij, libera nos Domine.
Peccatores, Te rogamus, audi nos.
Vt pacem nobis dones, te rogamus, audi nos.
Vt aëris temperiem bonam nobis dones, te rogamus, audi nos.
Vt fruges terræ nobis des, te rogamus, audi nos.
Vt ſpatium pœnitentiæ nobis dones, te rogamus, audi nos.
Vt remiſſionem peccatorum noſtrorum nobis dones, te rogamus, audi nos.
Vt gratiam ſancti Spiritus cordibus noſtris infundere digneris, te rogamus, audi nos.
Vt domnum Apoſtolicum & omnem ordinem Eccleſiaſticum in ſancta religione conſeruare digneris, te rogamus,

te rogamus, audi nos.
Vt Eccleſiam tuam ſublimare digneris, te rogamus, audi nos.
Vt domum iſtam ad honorem nominis tui factam, regalem aulam tibi Deo noſtro conſecrare digneris, te rogamus, audi nos.
Vt nobis peccatoribus propitiari digneris, te rogamus, audi nos.
Vt ad promiſſum gloriæ tuæ præmium nos perducere digneris, te rogamus, audi nos.
Vt nos exaudire digneris, te rogamus, audi nos.
Vt nos cuſtodire digneris, te rogamus, audi nos.
Fili Dei, te rogamus, audi nos.
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, parce nobis Domine.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miſerere nobis.
Chriſte audi nos. Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, Kyrie eleiſon. Tunc dicat Epiſcopus hanc orationem ante tentorium.

Oremus.

AVfer à nobis, quæſumus Domine, iniquitates noſtras, vt ad ſancta ſanctorum puris mereamur mentibus introire. Per.

Item alia poſt ingreſſum tentorij.

Oremus.

Fac nos Domine ſanctorum tuorum tibi ſpecialiter dicata membra contingere, quorum cupimus patrocinia inceſſanter habere. Per.

Sequitur exorciſmus ſalis.

Exorcizo te creatura ſalis per Deum viuum, per Deum verum, per Deum ſanctum, per Deum qui te per Heliſæum prophetam in aquam mitti iuſſit, vt ſanaretur ſterilitas aquæ, vt efficiaris ſal exorcizatum in ſalutem credentium, & ſis omnibus te ſumentibus ſanitas animæ & corporis, & effugiat atq; diſcedat ab eo loco, quo aſperſus fueris omnis phantaſia & nequitia vel verſutia diabolicæ fraudis, omniſq; ſpiritus immundus adiuratus. Per eum qui venturus eſt.

Benedictio ſalis. Oratio.

IMmenſam clementiam tuam omnipotens æterne Deus, humiliter imploramus, vt hanc creaturam ſalis, quam in vſum generis humani tribuiſti, benedicere & ſanctificare tua pietate digneris, vt ſit omnibus ſumentibus ſalus mentis & corporis, & quicquid ex eo tactum vel reſperſum fuerit, careat omni immunditia omnique impugnatione ſpiritalis nequitiæ. Per Dominum.

Exorciſmus aquæ.

EXorcizo te creatura aquæ in nomine Dei patris omnipotentis, & in nomine Ieſu Chriſti filij eius Domini noſtri, & in virtute ſancti Spiritus, vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem poteſtatem inimici, & ipſum inimicum eradicare & explantare cum valeas angelis ſuis apoſtaticis, per virtutem Domini noſtri Ieſu.

Benedictio aquæ. Oratio.

DEus qui ad ſalutem humani generis maxima quæque ſacramenta in aquarum ſubſtantia condidiſti: adeſto inuocationibus noſtris, & elemento huic multimodis purificationibus præparato, virtutem tuæ benedictionis infunde, vt creatura tua myſterijs tuis ſeruiens, ad abigẽdos dæmones morboſq; pellendos, diuinæ gratiæ ſumat effectum, vt quicquid in domibus vel in locis fidelium, hæc vnda reſperſerit, careat immunditia, liberetur à noxa: non illic reſideat ſpiritus peſtilens, non aura corrumpens: diſcedant omnes inſidiæ latentis inimici: & ſi quid eſt, quod aut incolumitati habitantium inuidet, aut quieti, adſperſione huius aquæ effugiat, vt ſalubritas per inuocationem ſancti tui nominis expetita, ab omni impugnatione ſit defenſa. Per Dominum. Hic mittatur ſal in aquam.

Benedictio. Oremus.

A Deus inuictæ virtutis auctor, & inſuperabilis imperij rex, ac ſemper magnificus triumphator, qui aduerſæ dominationis vires reprimis, qui inimici rugientis ſæuitiam ſuperas, qui hoſtiles nequitias potenter expugnas: te Domine trementes & ſupplices deprecamur ac petimus, vt hanc creaturam ſalis & aquæ dignanter adſpicias, benignus illuſtres, pietatis tuæ more ſanctifices, vt vbicumque fuerit aſperſa, per inuocationem ſancti tui nominis omnis infeſtatio immundi ſpiritus abigatur, terrorque venenoſi ſerpentis procul pellatur, & præſentia ſancti Spiritus nobis miſericordiam tuam poſcentibus vbique adeſſe dignetur. Per.

Tunc eleuent ipſas reliquias in feretro cum honore & laudibus, cum cruce & thuribulis ac luminaribus, &
B exeant pſallendo iſtam antiphonam: Surgite ſancti de manſionibus veſtris, loca ſanctificate, plebem benedicite, & nos homines peccatores in pace cuſtodite. Antiph. Cum iocunditate exibitis, & cum gaudio deducemini: nam & montes & colles exilient, expectantes vos cum gaudio, Alleluia.

Donec perueniat ad oſtium Eccleſiæ. Primitus verò ante quàm introeat pontifex eccleſiam, diaconus recludatur in ipſa: & illuminentur duodecim cãdelæ per circuitum eius, ſtante Epiſcopo vnà cum cætero clero pro foribus Eccleſiæ, & imponente pſallendò antiphonam hanc: Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales. Pſal. Domini eſt terra & plenitudo eius. Et circumeant Eccleſiam, eandem antiphonam per ſingulos verſus repetentes, vſquedum pontifex primò aqua
C benedicta aſpergat forinſecus parietes Eccleſiæ. Tunc veniens ante oſtium, dicat: Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Poſtea, Leuate.

Sequitur Oratio.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui in omni loco dominationis tuæ totus aſſiſtis, totus operaris, adeſto ſupplicationibus noſtris, & huius domus, cuius es fundator, eſto protector, nulla hic nequitia contrariæ poteſtatis obſiſtat, ſed virtute Spiritus ſancti operante fiat hic tibi ſemper purum ſeruitium, & deuota libertas. Per.

Hoc finito, accedat pontifex ad oſtium, percutiens cum cambutta ſua ſuperliminare ſemel, & dicat: *Verſ.*
D Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales & introibit rex gloriæ. Cui diaconus deintus reſpondens, dicat: Quis eſt iſte rex gloriæ? E contra pontifex reſpondens, addat hæc: Dominus fortis, Dominus potens in prælio. Et recedens ab oſtio, circumeat ipſam Eccleſiam cum clero, aquam ſpargendo & cantando reſponſorium.

In circuitu tuo Domine lumen eſt quod nunquam deficiet, vbi conſtituiſti lucidiſſimas manſiones, ibi requieſcunt animæ ſanctorum. *Verſ.* Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei noſtri in monte ſancto eius. Ibi requieſcunt. Tunc iterum veniens ante oſtium, dicat: Oremus. Et diaconus: Flectamus genua. Poſteà, Leuate.

Sequitur Oratio.

E Omnipotens ſempiterne Deus, qui per filium tuum, angularem ſcilicet lapidem, duos ex diuerſo venientes ex circumciſione & præputio parietes, duoſque greges ouium ſub vno eodemq; paſtore vniſti, da famulis tuis per hæc noſtræ deuotionis officia indiſſolubile vinculum charitatis, vt nulla diuiſione mentium, nullaque peruerſitatis varietate ſequeſtrentur, quos ſub vnius regimine paſtoris vnus grex continet, vniuſque te cuſtode ouilis ſepta concludunt. Per eundem.

Poſthæc accedens, percutiat ſecundo ſuperliminare, & dicat: Tollite portas principes veſtras. Et diaconus reſpondet: Quis eſt iſte rex gloriæ? Ac deinde pontifex: Dominus fortis, dominus potens in prælio. Deinde iterum circumeat Eccleſiam, aquam ſpargendo, &

reſponſorium cantando: Fundata eſt domus Domini ſuper verticem montium, & exaltata eſt ſuper omnes colles: & venient ad eam omnes gentes, & dicent, Gloria tibi Domine. *Verſ.* Benedic domine domum iſtam, quã ædificaui nomini tuo. Et venient. Et cum venerit ante oſtium, dicat: Oremus, Et diaconus: Flectamus genua. Poſteà, Leuate. Et ſacerdos dicat hac orationem.

Omnipotens & miſericors Deus, qui ſacerdotibus tuis tantam præ cæteris gratiam contuliſti, vt quicquid in tuo nomine digne perfecteq; ab eis agitur, à te fieri credatur, quæſumos immenſam clementiam tuam, vt quicquid modo viſitaturi ſumus, viſites: quicquid benedicturi ſumus, benedicas: ſitq; ad noſtræ humilitatis introitum, ſanctorum tuorum meritis fuga dæmonum, angeli pacis ingreſſus.

Tunc accedens ad oſtium, percutiat tertiò ſuperliminare Eccleſiæ, ac repetat prædictum, verſum, Tollite portas principes veſtras. Et diaconus: Quis eſt iſte rex gloriæ? Et reſpondeat pontifex: Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ. Adijciens, aperi. Tunc ſtatim oſtio aperto intrans Eccleſiam cum miniſtris duobus vel tribus, & cum manſionario & acolyto, dicat: Pax huic domui. Reſpondent: Amen. Et clauditur oſtium Eccleſiæ. Deinde incipiat clerus foris litaniam, ſacerdotibus ſecretum tenentibus vſq; dum conſecretur altare, & omnia inſtrumenta altaris ſanctificet. Et cùm venerit pontifex ante altare, proſternat ſe cum miniſtris ſuper ſtramenta, & fiat ibi litania, vſquedum dicat ſchola, Agnus Dei, Kyrie eleiſon; Chriſte eleiſon, Chriſte audi nos. Cum plena litania, ſicut ſuprà ſcriptum eſt. Illorum ſanctorum nominibus ſimul nominatis, quorum honore dedicãda eſt Eccleſia, vel quorum reliquiæ illic ſunt recludendæ. Et inter hæc agenda verſus iſte ſubinferẽdus eſt: Vt domum iſtam ad honorem nominis tui factam, regalem aulam tibi Domino Deo noſtro benedicere & conſecrare digneris, Te rogamos audi nos. Finita litania, cum ſurrexerit pontifex ab oratione, veniens ante altare, non dicat Dominus vobiſcum, ſed tantum excelſa voce, Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Poſteà, Leuate. Et dicat hanc orationem.

Magnificare Domine Deus noſter in ſanctis tuis, & hoc in templo tibi ædificato appare, vt qui cuncta in filijs adoptionis operaris, ipſe ſemper in tua hæreditate lauderis. Per.

Deinde incipiat pontifex de ſiniſtro angulo Eccleſiæ ab oriente ſcribere per pauimentum cum cambutta ſua totum alphabetum Græcum vſque in dextrum angulum occidentalem.

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω.

Incipienſq; ſimiliter iterum de dextro angulo orientali, alphabetum ſcribat Latinum, vſq; in ſiniſtrum angulum occidentalem.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Interim cantent, qui cum eo ſunt, antiphonam: O quam metuendus eſt locus iſte. Vere non eſt hîc aliud, niſi domus Dei, & porta cœli. *Pſal.* Benedictus Dominus

Geneſ. 28. deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Vſque in finem, ſi neceſſe ſit, Cum Gloria Patri.

Luc. 1. Deinde veniens ante altare Epiſcopus dicat:

Deus in adiutorium meum intende, cum Gloria, abſque Alleluia. Deinde benedicat ſalem & aquam.

Exorciſmus ſalis.

Matth. 5. Exorcizo te creatura ſalis in nomine Domini noſtri

Coloſ. 4. Ieſu Chriſti, qui Apoſtolis ſuis ait, Vos eſtis ſal terræ: & per Apoſtolum dicit, Cor veſtrum ſale ſit conditum vt ſanctificeris ad conſecrationem huius Eccleſiæ, ad expellendas omnes dæmonum tentationes, & omnibus qui ex te ſumpſerint, ſis animæ & corporis tutamentum, & ſanitas, & protectio, & confirmatio ſalutis. Per

A eundem.

Benedictio ſalis.

Rogamus & obſecramus te Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, vt hanc creaturam ſalis, quam in vſum generis humani tribuiſti, in ſignum ſapientiæ tuæ commutare digneris, vt quicunq; ex hac acceperint, omni fœtore fatuitatis carentes, ad te redeant, & in te roborentur, atq; donum gratiæ tuæ inuenire mereantur. Per.

Alia.

Virtutis tuæ inuictam fortitudinem deprecamur Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui inter omnia neceſſaria, quæ per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum procreari iuſſiſti, non minimam gratiam con-

B ferre dignatus es ſali, vt ex illo poſſint vniuerſa condiri, quæ omnibus ad eſcam per eundem tuum filium Dominum noſtrum procreaſti: ideò te ſupplices exoramus, vt hoc ſal adſpicere digneris, quatenus ex maieſtatis tuæ virtute, contra omnes immundos vigorem poſſit accipere, expellat ab omni loco, vbi tua fuerit inuocatione adſperſum, quicquid poteſt eſſe peſtiferum, & exhibeat plenum ſalutis effectum: deterreat omnes præſtigias inimici, & omnia monſtruoſorum genera longius faciat effugari, grauedines omnes, phantaſiaſq; compeſcat, & per ſignum crucis filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti tutelam fideliſſimam deſiderantibus præſtet. Qui tecum.

Alia.

Domine Deus pater omnipotens, benedic hanc creaturam ſalis ad effugandum inimicum, & ei ſalubrem

C medicinam immitte, vt ad animæ & corporis ſe ſumentium proficiat ſanitatem. Per.

Exorciſmus aquæ.

Exorcizo te creatura aquæ in nomine Dei Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vt repellas diabolum à termino iuſtorum, nè ſit in vmbraculis huius eccleſiæ, & tu Domine Ieſu Chriſte, infunde Spiritum ſanctum in hanc eccleſiam tuam, vt proficiat ad ſanitatem corporum animarumq; adorantium te vt magnificetur nomen tuum in gentibus, & increduli corde conuertantur ad te, & non habeant alium Deum præter te ſolum Deum. Qui viuis & regnas.

Alia.

Exorcizo te creatura aquæ per Deum viuum, per Deum

D verum, per Deum ſanctum, & per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt efficiaris aqua ſancta, aqua benedicta, & vbicunq; effuſa fueris vel adſperſa, ſiue in agro, ſiue in domo, effuges omnem phantaſiam, omnemq; inimici poteſtatem, vt Spiritus ſanctus habitet in domo hac. Præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto.

Benedictio aquæ.

Domine Deus, pater omnipotens, ſtatutor omnium elementorum, qui per Ieſum Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum, elementum hoc aquæ in ſalutem humani generis eſſe voluiſti, te ſupplices deprecamur, vt exauditis orationibus noſtris, eam tuæ pietatis reſpectu ſanctifices, atque ita omnium ſpirituum immundorum

E ab ea recedat incurſio, vt vbicunque fuerit in nomine tuo adſperſa, gratia tuæ benedictionis adueniat, & mala omnia te propitiante procul recedant. Per eundem.

Item alia, vt ſup. Deus qui ad ſalutem humani generis; maxima quæque ſacramenta, &c. Tunc miſceatur ſal & cinis, & faciat Epiſcopus ter inde crucem ſuper aquam, & dicat.

Hæc commixtio ſalis & cineris cum aqua benedicta ſit ſanctificata ad conſecrationem huius eccleſiæ & altaris, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. *Reſp.* Amen.

Oratio.

Deus inuictæ virtutis auctor, & inſeparabilis, vt ſup.

ſup. Deinde ponat vinum in ipſam aquam, & dicat:

A Fiat commixtio aquæ & vini, ad conſecrationem huius eccleſiæ & altaris, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

Præfatio aquæ cum vino mixtæ.

Deum omnipotentem, fratres chariſſimi, in cuius domo manſiones multæ ſunt, ſupplices deprecemur, vt habitaculum iſtud benedicere & cuſtodire dignetur, per aſperſionem huius aquæ cum vino mixto, vt tenebras ab eo repellat, & lumen infundat: nullã ſæuienti aduerſario tribuat poteſtatem, ſed propria ſit domus Dei, vt nullam in ea inimicus habeat licentiam nocendi.

Benedictio aquæ cum vino mixtæ. Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, creator & conſeruator humani generis, & dator gratiæ ſpiritualis, atq; largitor æternæ ſalutis, mitte ſpiritum tuũ ſanctum ſuper

B hoc vinum cum aqua mixtum, vt armatum cæleſtis defenſione virtutis, ad conſecrationem huius eccleſiæ & altaris tui proficiat. Per Dominum, in vnitate eiuſdem ſpiritus ſancti. Tunc ingrediẽs epiſcopus ad altare, primò cum pollice ſuo de ipſa aqua ſancta faciat crucem in medio altaris, dicens:

Sanctificetur hoc altare in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Reſp. Amen. Pax tecum. Reſp. & cum ſpiritu tuo. Deinde in dextera parte & in ſiniſtra per quatuor cornua altaris, eadẽ repetẽs quæ ſuprà, videlicet, Sanctificetur hoc altare. Deinde adſpergat ipſũ altare ſeptẽ vicibus in circuitu cum hyſſopo, canẽdo antiphonã. Adſperges me Domine hyſſopo, & mũdabor: lauabis me, & ſuper niuẽ dealbabor, Cum Pſalmo, Miſerere mei Deus. Deinde circumeat ipſam eccleſiã tribus vicibus aqua cõſpergendo parietes, incipiẽs à dex-

C tra parte orientis, vſquedum redeat in orientẽ. Et primo circuitu canatur eadẽ antiph. Adſperges me Domine hyſſopo. Cum Pſal. Miſerere mei Deus. Deinde canitur alia antiphona: Similabo eum viro ſapiẽti, qui ædificauit domum ſuper petrã. Pſal. Exurgat Deus, & diſſipẽtur inimici eius. Secundo autẽ circuitu canitur antiphona iſta: Tu Domine vniuerſorum, qui nullam habes indigentiã, voluiſti templum tuum fieri in nobis, conſerua domum iſtam immaculatã in æternum Domine: cum verſu, Tu Domine. cui humilium ſemper & manſuetorum placuit deprecatio. Tertio verò circuitu antiphona, Hęc eſt domus Domini, firmiter ædificata,

D bene fundata eſt ſupra firmam petrã. Pſal. Qui habitat in adiutorio Altiſſimi, in protectione Dei cœli cõmorabitur. Deinde aſpergat per medium eccleſiæ in longũ & latum, faciens crucem ſuper omne pauimẽtum, canendo antiphonã. Domus mea, domus orationis vocabitur, cum verſu: Narrabo nomẽ tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Et cum Gloria Patri. Qua finita, in medio eccleſię põtifex dicat: Oremus: at diaconus. Flectamus genua, Poſtcà, Leuate. at ſic põtifex dicat hanc orationẽ: Deus qui loca nomini tuo dicanda ſanctificas, effunde ſuper hanc orationis domũ gratiam tuam, vt ab omnibus hic inuocantibus nomen tuum, auxilium tuæ miſericordiæ ſentiatur. Per. Iterũm dicat, Oremus. at diaconus vt ſupra, & ſic ſequatur hæc oratio in conſecratione baſilicæ.

E Deus ſanctificationum, omnipotens dominator, cuius pietas ſine fine ſentitur, Deus qui cœleſtia ſimul & terrena cõplecteris, ſeruans miſericordiam tuam populo tuo ambulãti ante cõſpectum gloriæ tuæ, exaudi preces ſeruorum tuorum, vt ſint oculi tui aperti ſuper domum iſtam die ac nocte. Hanc quoq; baſilicã in honorem ſanctæ & victorioſiſſimæ Crucis, & ſancti N. ſacris myſterijs inſtitutã clementiſſimus dedica, miſeratus illuſtra, proprio ſplendore clarifica, omnemque hominem venientem adorare te in hoc loco, placatus admitte, propitius reſpicere dignare, & propter nomẽ tuum magnum, & manum fortem, & brachium excelſum, in hoc habitaculo ſupplicãtes libens protege, dignãter exaudi, æterna defenſione conſerua, vt ſemper felices, ſemperque in tua religione lætantes, conſtãter

A in ſanctæ Trinitatis confeſſione fidei catholica perſeuerent. Per.

Inde dicat excelſa voce, Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Reſp. Dignum & iuſtum eſt. Verè dignũ & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, nos tibi ſemper & vbique gratias agere: Omnipotens æterne Deus: Adeſto precibus noſtris, adeſto ſacramẽtis, adeſto etiã pijs famulorum tuorum laboribus, nobiſq; miſericordiam tuam poſcentibus: deſcendat quoque in hanc eccleſiam tuam, quã ſub inuocatione ſancti nominis tui in honore sãctæ Crucis, in qua coæternus tibi filius tuus Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro

B redemptione mũdi pati dignatus eſt, & sãcti martyris tui N. indigni cõſecramus, sãctus Spiritus tuus ſeptiformis gratiæ vbertate redundans, vt quotieſcunq; in hac domo tua ſanctum nomen tuum fuerit inuocatũ, eorũ qui te inuocauerint, à te pio Dñ̃o preces exaudiãtur. O beata & ſancta Trinitas, quæ omnia purificas, omnia mundas, omnia exornas. O beata maieſtas Dei, quæ cuncta imples, cuncta contines, cunctaq; diſponis. O beata & ſancta manus Domini, quæ omnia ſanctificas, omnia benedicis, omnia locupletas. O ſancte ſanctorum Deus, tuam clementiã humillima deuotione depoſcimus, vt hanc eccleſiã per noſtræ humilitatis famulatũ, in honore ſanctæ & victorioſiſſimæ Crucis & sãcti martyris tui N. purificare, benedicere, conſecrareq. perpetua sãctificationis tuæ vbertate digne-

C ris: hic quoq; ſacerdotes ſacrificia laudis offerãt, hic fideles populi vota perſoluant, hic peccatorũ onera ſoluantur, fideleſq; lapſi reparentur. In hac ergo, quæſumus Domine, domo tua, Spiritus sãcti gratia ægroti ſanentur, infirmi recuperentur, claudi curentur, leproſi mundentur, cæci illuminentur, dæmonia eijciantur. Cunctorum hic debilium incommoda, te Domine annuente, pellantur, omniumq; vincula peccatorum abſoluantur, vt omnes qui hoc templũ beneficia petituri ingrediuntur, cuncta ſe impetraſſe lætentur, vt conceſſa miſericordia quam precantur, perpetuo miſerationis tuæ munere glorientur. Per.

Hac expleta, eat ante altare, dicente ſchola antiph. Introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem

D meam. Pſalm. Iudica me Deus. Tunc faciat maltam de calce & tegula cum ipſa aqua benedicta ad occludendas ſanctorum reliquias in loco altaris, & reſeruetur ad tempus, & poſtea ipſam aquam, quæ remanet, fundat ad baſim altaris, & à diaconibus vel presbyteris extergatur altare de linteo. Poſtea pontifex deferat incenſum ſuper altare, & dicat ſchola hunc verſum: Dirigatur Domine. Tunc de oleo ſanctificato faciat pontifex crucem in medio altaris, & per quatuor angulos altaris tribus vicibus dicendo. Sanctificetur hoc altare in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Reſp. Amen. Pax tecum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. In prima vnctione canetur iſta antiph. Erexit Iacob lapidem in titulum, fundens oleum deſuper. Pſal. Quam dilecta. Secunda autem vice iſta, Mane ſurgens Iacob, erigebat lapidem

E in titulum, fundens oleum deſuper, votum vouit Domino: Verè locus iſte ſanctus eſt, & ego neſciebam. Pſal. Fundamenta. Et vngat item oleo ſancto ipſum altare, dicendo vt ſuprà: Sanctificetur hoc altare. Semper incenſum in circuitu ipſius altaris alio ſacerdote ferente, poſt expletum Pſalmum, mittat tertiò oleum, ſimiliter ſicut prius dicendo: Sanctificetur hoc altare. Et canendo antiph. Ædificauit Moyſes altare Domino Deo. Pſal. Deus noſter refugium & virtus. Hoc facto, ſumat chriſma: & faciat ſimiliter crucẽ ſicut ſuprà, dicendo: Sãctificetur hoc altare. Sequitur Antiph. Vnxit te Dominus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Poſtea dicat hanc orationem: Conſecretur & ſan-

ctificetur hoc altare, quæſumus Domine, ad laudem & gloriã nominis tui, & in honorem & venerationẽ omnium ſanctorum, per iſtam vnctionem & noſtrã benedictionẽ. Qui viuis & regnas. Et interea alius ſacerdos in circuitu altaris ſẽper ferat incenſum. Deinde in circuitu eccleſiæ vadat pontifex, & faciat crucem per parietes cũ pollice ſuo de ipſo chriſmate in duodecim locis, tres in oriẽte, tres in auſtrali, tres in occidẽte, tres in ſeptẽtrione: primò in dextra parte, & ſic in circuitu dicens per ſingulas cruces: Sanctificetur hoc templũ in nom. Interim dicat ſchola: Antiph. Sanctificauit Dñs tabernaculum ſuũ, hæc eſt domus Dei, in qua inuocatur nomen eius, de quo ſcriptum eſt, Erit nomen meũ ibi, dicit Dominus. Pſal. Cantate. Antip. Lapides precioſi omnes muri tui, & turres Hieruſalem gemmis ædificabuntur. Pſal. Lauda Hieruſalem Dominum.

Tunc iterum redeat ad altare, & offerat ibidem crucẽ incenſi ſuper illud, & dicat: *Antiph.* Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus.

Et præfationem.

Dei patris omnipotẽtis miſericordiam deprecemur, dilectiſſimi fratres, vt hoc altare ſacrificijs ſpiritalibus conſecrandum, vocis noſtræ exoratus officio, præſẽti benedictione ſanctificet, & in eo ſemper oblationes famulorum ſuorum, ſtudio ſanctæ deuotionis impoſitas, benedicere & ſãctificare dignetur, vt ſpiritali placatus incenſo, precãti familiæ ſuæ prõptus exauditor aſſiſtat. Per. Inde dicat: Oremus. Et diaconus: Flectamus genua. Poſtea Leuate. *Conſecratio altaris.*

Deus omnipotens, in cuius honore altare hoc ſub inuocatione tui nominis indigni cõſecramus, clemens & propitius preces noſtræ humilitatis exaudi: & præſta, vt in hac menſa ſint tibi libamina accepta, ſint grata, ſint pinguia, & ſancti ſpiritus tui ſẽper rore perfuſa, vt in hoc loco, omni tempore ſupplicantis tibi familiæ tuæ anxietates releues, ægritudines cures, preces exaudias, vota ſuſcipias, deſiderata cõfirmes, poſtulata cõcedas, vt ad donum gratiæ tuæ ſant, illibatiq; peruenire mereamur. Per Dominum, in vnitate eiuſdẽ ſpiritus ſancti. Deinde dicat excelſa voce, Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Reſp. Dignum & iuſtum eſt.

Præfatio.

Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, Nos tibi ſemper & vbiq; gratias agere Domine ſancte, pater omnipotens. Et vt propẽſiori cura & attentiori famulatu, tibi ſeruitutis officia deferamus, hoc præſertim in tempore, quo religioſarum mentiũ habitum vltra parietum ornatum delegiſti, & in quo ſanctorum tuorũ N. mentio habetur, per quorum ſacram reuerentiam & honorem ſacratiſſimo nomini tuo hoc altare dedicamus. Horum igitur Domine efflagitatus precibus, dignare hoc altare cœleſti ſanctificatione perfundere & benedicere. Aſſiſtãt angeli claritatis, & ſancti ſpiritus illuſtratione perfulgeat. Sit illius quoq; apud te gratiæ, cuius fuit illud, quod Abraham pater fidei, in noſtræ figurã redemptionis filium immolaturus, extruxit, quod Iſaac in conſpectu tuæ maieſtatis inſtituit, quod Iacob Dominum magna videns viſione erexit, vt hîc orantes exaudias, hîc oblata ſanctifices, hicq; ſuperpoſita benedicas, hinc quoq; benedicta diſtribuas. Sit ergo eccleſiæ tuæ titulus ſempiternus, ſit menſa cœleſtis, ſpiritaliq; conuiuio præparata. Tu ergo Domine proprio ore tuo hoſtias ſuper eam impoſitas benedicito, & benedictas ſuſcipito, atq; nobis omnibus tribue, vt participatione earum, vitam acquiramus ſempiternam. Per.

Sequitur oratio.

Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, clemens & propitius, preces noſtræ humilitatis exaudi, & reſpice ad huius altaris holocauſtũ, quod non igne viſibili probetur, ſed infuſum ſancti ſpiritus gratia, in odorem tuæ ſuauitatis aſcendat, & legitime ſe ſumentibus euchariſtia medicabilis fiat, & ad vitam proficiat ſempiternam. Per.

Alia oratio. *Oremus.*

Maieſtatem tuam Domine humiliter imploramus, vt altare hoc, ſacræ vnctionis libamine ad ſuſcipienda populi tui munera inunctum, propẽter benedicere & ſanctificare digneris, & quod nũc à nobis indignis ſub tui nominis inuocatione, in honore & nomine ſãcti martyris tui N. ſacroſancti chriſmatis vnctione eſt delibutũ, placeat tibi, atq; altare maneat perpetuum, vt quicquid deinceps ſuper eo oblatum ſacratumq; fuerit, dignum tibi fiat holocauſtum, atq; omnium hic offerentium ſacrificia, à te pio Domino benigne ſuſcipiantur, & per ea, peccatorum noſtrorum vincula abſoluantur, maculæ deleantur, veniæ impetrentur, gratiæ acquirãtur, quatenus vnà cum ſãctis & electis tuis, vitam percipere mereantur æternam. Per. Deinde dicatur iſta antiphona: Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis, à tẽplo ſancto tuo quod eſt in Hieruſalem, alleluia, alleluia. Deinde inungat oleo ſancto tabulam ſuper altare, dicens hanc præfationem:

Lapidem hunc, fratres dilectiſſimi, in quo vnguentũ ſacræ vnctionis effũditur, ad ſuſcipiẽda populi ſui munera & ſacrificia oremus, vt Dominus conſecret atq; benedicat, & quod eſt vnctum à nobis, ſit vnctũ in nomine eius, vt plebis oblata ſuſcipiat, & altari per ſacrã vnctionem perfecto dum propitiatione ſacrorum imponimus, ipſi propitiatores Dei eſſe mereamur. Per.

Benedictio tabulæ.

Dominum omnipotentem, fratres dilectiſſimi, votis exultantibus deprecemur, vt qui per omnem mũdum fidem ſparſit, & eccleſiam congregauit, qui & lapis exciſus ſine manibus, angularem compagem ſolidauit, & hanc petram ſerenus illuſtret, eamq; æterno lumine irrigatam ita multiplicibus ac diuerſis chariſmatibus locupletet, vt ſuper illam adminiſtrandã corporis ſui hoſtiã benedicat, & ſuſcipiat conſecratam. Qui cum Deo patre. Exaudi nos Deus ſalutaris noſter, & precum noſtrarum, &c. *Alia.*

Supplices tibi Domine Deus, pater omnipotens, preces effundimus, vt metalli expolitam materiã ſupernis imbuendam ſacrificijs, ipſe tuæ dotare ſanctificationis vbertate digneris, qui quõdam ſcripſiſti lapideis legem in tabulis. Per. Poſtea dicat alta voce, Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen. Dominus vobiſcum, Surſum corda. Gratias agamus Domino Deo noſtro.

Præfatio.

Vere dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, Nos tibi ſemper & vbiq; gratias agere Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus: Qui poſt offendiculi lapſus primi hominis, inſtituiſti tibi offerri propitiatorij delinimenta libaminis, vt culpa quæ preceſſerat per ſuperbiam, futuris tẽporibus expiaretur per munera, quibus honorarentur altaria honorificaretur & templũ. Adſit ergo miſericordiæ tuæ ineffabilis pietas, & ſuper hunc lapidem opem tuæ benedictionis infunde, vt te largiẽte referat premium, quiſquis intulerit votum. Per eum qui ſe angularem lapidem, & ſaxum ſine manibus exciſum nominari voluit, Dominum noſtrum.

Gen. 4. 8. 12. 13. 22. 26. 28.
Pſal. 117. Matth. 21. Dan. 2.

Alia oratio.

Deus omnipotens vniuerſarum rerum rationabilis artifex, qui inter cæteras creaturarum formas, lapideũ metallum ad obſequium tui ſacrificij condidiſti, vt legis libationi pararetur altare, annue dignanter, vt quicquid hîc oblatum ſacratumq; fuerit nomini tuo, aſſurgat religioni, proficiat ſpei, innitatur fidei, ſit honori. Per. His expletis, ſequitur oratio in medio eccleſiæ.

Oremus.

Habitator ſanctarum mentium Deus, cui anima fidelis hoſpitium, cui mens pia templum eſt, tibi preces effundimus, tibi ſupplicamus, vt hanc domum tuã quam per inuocationem nominis tui pro ſanctificamus officio

cio, miſericordia tua & protectione cuſtodias. Domina habitatoribus illius, i. ſacerdotibus, clero atque omni plebi, bonæ voluntatis ſtudium, & pij operis effectum. Sint in ea ſemper viri grauitate inſignes, fœminæ caſtæ, * prudentes pueri, probæ virgines, pro ſexu ſuo atque ætate laudabiles, vt dum ſanctificatam per inuocationem tuam domum habitant, ipſi te habitatorem mereantur habere. Per.

*prudentes.

Item benedictio baſilicæ nouæ.

Matt. 16. Deus qui ſuper myſticam petram apoſtolicæ poteſtatis ædificatæ principaliter eccleſiæ tuæ, portas inferni nunquam præualituras eſſe promiſiſti, cunctos ab eadem remoue placatus errores, vt quos aduerſus eã præſumptio falſitatis extollit, ſpiritus veritatis euincat. Dirige quæ ſumus eam diſpenſatione cæleſti, vt quæ ante mundi principium in tua ſemper eſt preſentia præparata, vſque ad plenitudinem gloriamque promiſſam, te moderante, permaneat, & in tuorum cordibus fidelium perpetuam tibi conſtrue manſionem, vt plebs hæc quæ deiectu in terram vultu benedictionis poſtulat donum, æternum à te percipiat præmium. Præſta quæſumus Domine, vt hæc baſilica, cuius hodie initiamus encænia, quæ tua dedicatione ſubſiſtit ſolennis, tua ſemper fiat habitatione præclara. Per.

Deinde teneant ſubdiaconus & acolyti linteamina, vel omnia ornamenta eccleſiæ ſeu vaſa ſacra quæcunque ad cultum Dei & eccleſiæ pertinere videntur, & benedicat ea pontifex iuxta hunc morem.

Benedictio linteaminum.

Domine Deus omnipotens, qui ab initio hominibus vtilia & neceſſaria creaſti, veſtimenta quoque pontificalia ſacerdotibus, & Leuitis tuis ornamenta & linteamina facere famulum tuum Moyſem per quadraginta dies docuiſti, ſiue etiam ea quæ * Maria texuit, & fecit in vſum miniſterij tabernaculi fœderis, ſanctificare, benedicere, conſecrareque digneris hæc linteamina in vſum altaris tui ad tegendum inuoluendumque corpus & ſanguinem filij tui Domini noſtri Ieſu Christi. Qui tecum.

*materia.

Alia.

Deus qui digne tibi ſeruientium deſideras famulatum, reſpice propitius ad humilitatis noſtræ ſeruitutem, & hæc linteamina tuæ ſeruitutis vſibus præparata, cæleſtis virtutis benedictione ſanctifica & conſecra, quatenus ſuper ea ſpiritus ſanctus tuus deſcendat, qui & populi tui oblationem benedicat, & corda ſine corpora ſumentium benignus reficiat. Per.

Benedictio linteaminum, aliorumque in vſum ſacri miniſterij.

Exaudi Domine preces noſtras, & linteamina hæc aliaque indumenta, necnon & vaſa ſancti altaris atque eccleſiæ tuæ cunctaque ſacri miniſterij vſui præparata, benedicere & ſanctificare digneris. Per.

Benedictio ad omnia vaſa, linteamina & inſtrumenta in vſum eccleſiæ

Omnipotens ſempiterne Deus, rex regum, & Dominus dominantium, ſacerdos omnium, pontifex vniuerſorum, per quæ vna cum patre & ſpiritu ſancto facta ſunt vniuerſa, Chriſte Ieſu benedicere, cõſecrare & ſanctificare digneris vaſa hæc, cum his altaris linteaminibus cæteriſque inſtrumentis, & quemadmodum officio tabernaculi teſtimonij olim cum arca oraculi, ſcilicet cherubim clauſa velis, columnas, cãdelabra, altare aureum, argenteas baſes, tabulas deauratas, holocauſta, hoſtias, æneum altare cum baſibus æneis, tentoria, funes, oleum vnctionis, & cætera in figuram noſtri temporis per manus ſanctorum ſanctificaſti ſacerdotum, ita nunc manens in æternum, ſumme ſacerdos ſacerdotum ſecundum ordinem Melchiſedech, vaſa hæc, & omnia inſtrumenta altaris huius Eccleſiæ, quæ inter noſtras palmas habentur; benedicas, purifices, conſecres, & conſummes, quibus inter nos æternam vnitatem in ſupremo meatu, ſine fine conſtare credimus, per te Ieſu Chri- A ſte, qui cum Patre in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti viuis & regnas Deus. Per omnia ſæculorum.

Benedictio ad omnia ornamenta in vſum Eccl. vel altaris.

Omnipotens & miſericors Deus, qui ab initio vtilia & neceſſaria hominibus creaſti, templaq; manu hominum facta nomini tuo ſancto dicari, tuæque habitationis loca vocari voluiſti, quique per Moyſem famulum veſtimenta pontificalia, & ſacerdotalia, ſeu leuitica, & alia quæque diuerſi generis ornamenta, ad cultũ & decorem tabernaculi & altaris tui fieri decreuiſti: exaudi propitius preces noſtras, & omnia hæc diuerſarum ſpecierum ornamenta, in vſum huius baſilicæ, vel altaris, ad honorem & gloriam tuam præparata, purificare, & ſanctificare, benedicere, & conſecrare per noſtræ humili- B tatis ſeruitutem digneris, vt diuinis cultibus ſacriſque miniſterijs apta exiſtant, hiſque in confectione corporis & ſanguinis Ieſu Chriſti filij tui Domini noſtri, dignis tibi pareatur famulatibus. Qui tecum.

Item benedictio veſtimentorum ſacerdotalium, ſiue leuiticorum, atque ſequentis ordinis miniſtrantium.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui per Moyſem famulum tuum pontificali atq; leuitica veſtimenta ad explendum in conſpectu tuo miniſteriũ eorum, & ad decorem ſeu laudem nominis tui fieri decreuiſti, adeſto propitius inuocationibus noſtris, & hæc indumenta ſacerdotalia famuli & ſacerdotis tui deſuper gratia tua irrigante, tua ingenti benedictione per noſtræ humilitatis ſeruitutem purificare, benedicere, & conſecrare digneris, vt diuinis cultibus & ſacris miniſterijs apta & C benedicta exiſtant. His quoque ſacris veſtibus ſacerdotes vel leuitæ tui induti, defenſi ab omnibus impulſionibus ſeu tentationibus malignorum ſpirituum eſſe mereantur, tuiſque eos miniſterij apte & condigne ſeruire & inhærere, in hiſque placide, & deuote tribue perſeuerare. Per.

Benedictio ad albas, planetas, ſtolas, & cingula.

Domine Deus, pater omnipotens, rex & magnificus triumphator, qui per ſanctus patres noſtros, qui tibi in ſacerdotali ordine placuerunt, diuerſi generis ornamenta & veſtimenta ſacerdotalia fieri, & his ornati ſacerdotes tibi ſeruientes iuſſiſti, exaudi propitius orationem noſtram, & hãc planetam famuli tui N. ſeu poderem, ac cingulum, orariumque dextera tua benedicere, conſe- D crare, ſanctificareque, & purificare digneris: quatenus hæc veſtimenta miniſtris tuis, leuitis ac ſacerdotibus ad diuinum cultum ordinandum explendumq; proficiant, ſanctiſque altaribus tuis munde & ornate in his ſacris veſtibus miniſtraturi, irreprehenſibiles in actu & in victu interius exteriuſque appareant, tibique ſoli tuo puro corde, & mundo corpore omnibus diebus vitæ ſuæ irreprehenſibiliter ſanctorum patrum exempla ſequentes ſeruire valeant, hiſque ſacris miniſterijs ſecundum tuam voluntatem quando tibi placuerit, expletis, cæleſtis regni gloriam cum omnibus ſibi commiſſis percipere mereantur. Per.

Benedictio ſtolæ, ſeu mappulæ, vel planetæ.

Deus inuictæ virtutis triumphator, & omnium rerum creator ac ſanctificator, intende propitius preces E noſtras, & hanc ſtolam ſiue mappulam, vel planetam leuiticæ ac ſacerdotalis gloriæ miniſtris tuis fruendas tuo proprio ore benedicere, ac ſanctificare, conſecrareque digneris, omneſque eis vtentes, tuiſque miniſterijs à nobis indignis conſecrandos, aptos, & tibi cum eis deuote & amabiliter ſeruientes, gratos efficere dignare. Per.

Benedictio Stolarum.

Domine Deus omnipotens, qui ab initio hominibus vtilia & neceſſaria creaſti, & veſtimenta pontificalia, aliaque ornamenta & linteamina ſacerdotibus ac leuitis in vſum tabernaculi fœderis fieri Moyſi famulo tuo iuſſiſti, cumque ſpiritu ſapientiæ ad id peragendum repleſti; hoc ornamentum in vſum miniſterij tui ſanctificare, benedicere, & conſecrare, atque miniſtros altaris

tui, qui illud portauerint, ſeptiformi Spiritu ſancto dignanter replere digneris, atque caſtitatis ſtola & indumento lætitiæ ſempiternę, & beata facias cum bonorum fructu miniſterijs congruenti immortilitate veſtiri. Per.

Benedictio Corporalis. Oratio.

Omnipotens ſempiterne Deus, benedic linteamen iſtud ad tegendum inuoluendumque corpus & ſanguinem filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui.

Alia.

Domine Deus, qui iam ſanctificare dignatus es hoc genus ſpecierum, quando eo dignatus es inuolui corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti vnigeniti tui in beatá paſſione; concede quæſumus per eundem Dominum nobis quanquam indignis famulis tuis, vt præſens linteum cæleſti benedictione ſanctum & aptum fiat Dominico ſepulchro, altari videlicet tuo, vt placabiliter poſſit in eo imponi corpus & ſanguis eiuſdem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt vita omnium fideliter ſumentium, & viuit, & regnat tecum Deus in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti.

Alia.

Clementiſſime Domine, cuius inenarrabilis virtus, cuius myſteria arcanis mirabilibus celebrantur; tribue quæſumus, vt hoc linteamen tuæ propitiationis benedictione ſanctificetur, ad cõſecrandum ſuper illud corpus & ſanguinem Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti filij tui. Qui tecum.

Præfatio vaſculi, in quo Euchariſtia reconditur.

Oremus, fratres dilectiſſimi, vt Deus omnipotens hoc vaſculum corporis filij ſui Domini noſtri Ieſu Chriſti gerulum, ſuæ benedictionis tutamine, ſuique filij Domini noſtri munere, ac ſancti Spiritus virtute implere dignetur. Per. in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti.

Sequitur Benedictio.

Omnipotens Deus, Trinitas inſeparabilis, manibus noſtris opem tuæ benedictionis infunde, vt per noſtram benedictionem hoc vaſculum ſanctificetur, & corporis Chriſti nouum ſepulchrum Spiritus ſancti gratia perficiatur. Per eundem. in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti.

Præfatio vaſculi, in quo Euchariſtia reconditur.

Oremos, fratres chariſſimi, vt diuinæ gratiæ benedictio conſecret, & ſanctificet hanc patenã ad conficiendum in ea corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti patientis Crucem pro ſalute omnium noſtrum.

Sequitur oratio. Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui legalium inter libatoria hoſtiarum, conſperſam ſimilaginem deferri in patenis aureis & argenteis ad altare tuum iuſſiſti, benedicere & ſanctificare digneris & hanc patenam in adminiſtrationem Euchariſtiæ Ieſu Chriſti filij tui, qui pro noſtra omnium ſalute ſeipſum tibi Deo patri in patibulo Crucis elegerat immolari. Qui tecum.

Inde faciat ſignum Crucis de chriſmate ſancto ſuper patenam, dicens:

Conſecrare & ſanctificare digneris Domine patenam hanc per iſtam vnctionem & noſtram benedictionem in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Qui tecum viuit & regnat.

Præfatio calicis.

Oremus, dilectiſſimi fratres, vt Deus & Dominus noſter hunc calicem in vſum miniſterij ſui conſecrandum, cæleſtis gratiæ inſpiratione ſanctificet, & ei ad humanam benedictionem plenitudinem diuini fauoris accommodet.

Sequitur Benedictio.

Dignare Domine calicem iſtum in vſum miniſterij tui pia deuotione formatum, ea ſanctificatione perfundere, qua Melchiſedech famuli tui ſacratum calicem perfudiſti, & quod arte vel metalli officio non poteſt altaribus tuis eſſe dignum, tua fiat benedictione precioſum atque ſanctificatum. Per.

Et faciat Crucem de chriſmate ſuper ipſum calicem per latera. *Oremus.*

A Omnipotẽs ſempiterne Deus, manibus noſtris opem tuæ benedictionis infunde, vt per noſtram benedictionem hoc vaſculum ſanctificetur, ac corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti nouum ſepulchrum Spiritus ſancti gratia perficiatur. P.

Alia.

Deus qui Moyſi famulo tuo in Oreb monte ſeruanda populo tuo precepta diſponens, templum ſanctum tuum, qualiter ędificaret inſtituiſti, ſacra quoque vaſa, quæ inferri altari tuo deberẽt, inſtar vaſorum cęleſtium fieri docuiſti, precamur vt hunc calicem, in quo celebrituri ſumus ſacroſancta myſteria, emiſſione ſancti Spiritus tui cæleſti benedictione ſanctifices, gratumque & acceptabilem habeas, & benedicas, vt digne ſociatus

B vaſculis tuis, & acceptabilem tibi deferat famulatum, & digne tuis myſterijs conſecretur. Per Dominum. in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti.

Ad benedicendam Crucem primitus fiat benedictio ſalis & aquæ. Poſteà litania. Deinde ſequatur oratio

Oremus.

Benedic Domine Ieſu Chriſte hanc Crucem tuam, per quam eripuiſti mundum à poteſtate dæmonum, & ſuperaſti paſſione tua ſuggeſtorem peccati qui gaudebat in præuaricatione primi hominis per ligni vetiti præſumptionem. Qui cum Deo patre & Spiritu ſancto viuis & regnas.

Alia.

Rogamus te Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, vt digneris benedicere hoc lignum Crucis, vt

C ſit remedium ſalutare generi humano, ſit ſoliditas fidei, profectus bonorum operum, redemptio animarum, ſit ſolamen & protectio ac tutela contra ſæua iacula inimicorum. Per. Deinde dicat alta voce. Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen.

Conſecratio.

Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus cuius ſanctum & terribile nomen inter cæteras viſibiles creaturas, ligna quoq; fructifera laudare ac benedicere non ceſſant, qui in figuram vnigeniti ſapientiæ tuæ ligno vitæ à principio paradiſum voluptatis ornaſti, vt eiuſdem fructus ſacroſancto myſterio protoplaſtos parentes noſtri generis mortem cauere, & vitam admoneres cuſtodire perpetuam, quique nos vetitæ arboris at-

D tactu iuſtæ morti addictos, eiuſdem coæternæ ſibi ſapiẽtiæ tuæ Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti innoxia morte ad vitam miſericorditer reuocare dignatus es, te ſupplices exoramus, vt hoc ſingulare ſignũ, quod ad exemplum primi ſacratiſſimique vexilli de precioſo filij tui ſanguine triumphalis, fidelium tuorum deuotione compactum eſt, cæleſti tua benedictione ſanctificare digneris, vt omnibus hîc genu flectentibus, ac tuæ maieſtati ſupplicantibus largior & cordis compunctio, & indulgentia concedatur admiſſorum, atq; intercedente ipſa victorioſiſſima vnigeniti tui filij paſſione, & tibi placita poſtulare, & citius valeant poſtulata percipere. Da quæſumus clementiſſime pater, in quo viuimus, mouemur, & ſumus, vt quoties triumphum diuinæ humilitatis, quæ ſuperbiam noſtri hoſtis deiecit, oculis intue-

E mur, quoties mente recolimus, & contra hoſtem ipſum fiduciam fortitudinis, & maiorem deuotæ tibi humilitatis gratiam conſequamur, quatenus in illo tremẽdo tuæ maieſtatis examine, cum pauentibus elementis, cælorũque virtutibus commotis, ſignum illud glorificum redemptionis noſtræ apparuerit in cælo, ipſi de morte ad vitam tranſire, ac perpetua beatæ reſurrectionis gaudia videre mereamur. Per eundem Dominum.

Rogamus te Domine ſuppliciter inuocantes, vt ſignum illud ſanctæ Crucis, ſit ſalus credentium in te per paſſionem Crucis tuæ, & per ſignum ſanctitatis tuæ ſignum ſit Dei viui ſignum ſalutis, ſignum beatæ Trinitatis, ſignum cæleſtis gloriæ, ſignum Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti Domini noſtri, hoc eſt, Crux Saluatoris

noſtri, Crux Patriarcharum, Crux Prophetarum, Crux Apoſtolorum ſanctorum, Crux Martyrum Chriſti, Crux Eccleſiæ Dei, Crux omnium credentium in ſanctam & perfectam Trinitatem. Reſp. Amen. Alleluia.

Te Domine, quæſumus, qui das animabus ſalutem per ſignum Crucis tuæ, vt in locis ac domibus vbi Crux iſta fuerit fixa, fugentur dæmones, & immundi ſpiritus, ac peſtifer expellatur inimicus, morbiſque careant, & immunditiis, ac omnes aduerſæ poteſtates cognitione tua ſint procul depulſæ, & virtute benedictionis tuæ ſit benedicta hæc Crux, & ſanctificata, & mundata dignanter, & in quocunque loco manſerit, in tuo nomine omnes timores meridiani atque nocturni, & omnes terrores liuoréſque ſerpentis excludantur, abſcedantque inſidiæ inimici, & phantaſmata pereant. Per.

Alia.

Deus qui beatæ Crucis patibulum, quod prius erat ſceleſtis ad pœnam, conuertiſti redemptis ad vitam, concede plebi tuæ eius vallari præſidio, cuius eſt armata vexillo, ſit ei Crux fidei fundamentum, ſpei ſuffragium, in aduerſis defenſio, in proſperis iuuamen, ſit ei in hoſte victoria, in ciuitate cuſtodia, in campis protectio, in domo fultura, vt paſtor per eam in futuro gregem ſeruet incolumem, quæ nobis agno vincente conuerſa eſt ad ſalutem. Per.

Alia.

Sanctifica Domine Ieſu Chriſte iſtud ſignaculum paſſionis tuæ, vt ſit inimicis tuis obſtaculum, & credentibus vitæ perpetuum efficiatur victoriæ vexillum. Qui cum Deo patre. Hic adſpergat eam aqua ſancta, addens odorem incenſi, ita dicendo: Sanctificetur iſtud lignum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. & benedictio illius ligni ſit in loco iſto, in quo ſancta membra Saluatoris ſuſpenſa ſunt, vt orantes inclinantéſque ſe propter Dominum ante iſtam Crucem, inueniant corporis & animæ ſanitatem. Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen.

Benedictio Crucis metallizata.

DEus gloriæ, Deus excelſe ſabbaoth, fortiſſime Emmanuel, Deus pater veritatis, pater ſapientiæ, pater beatitudinis & pulchritudinis, pater illuminationis atque vigilationis noſtræ, qui mundum regis, qui cuncta regna diſponis, qui es bonorum collator munerum, & bonorum omnium attributor, cui omnes gentes, populi, tribus, & linguæ ſeruiunt, cui omnis Angelorum legio famulatur, qui largiris famulis tuis fidem, & laudem nominis tui, vt debita tibi oblata perſoluant. Cui prius fides offerentium complacet, deinde ſanctificatur oblatio, quæſumus exorabilem miſericordiæ tuæ pietatem, vt ſanctifices tibi hoc ſignum Crucis, atque conſecres, quod tota mentis deuotione famuli tui religioſa fides conſtruxit, trophæum ſcilicet victoriæ tuæ ac redemptionis noſtræ, quod in amorem Chriſti triumphalis gloria conſecrauit, adſpice hoc ſignum Crucis inſuperabile, quo diaboli eſt exinanita poteſtas, mortalium reſtituta libertas, quæ licet fuerit aliquando in pœnam, ſed nunc verſa eſt in honorem per gratiam, & quæ quondam reos puniebat ſupplicio, nunc innoxios abſoluit à debito. Et tibi quid per hoc placere potuit, niſi id, per quod tibi placuit nos redimere? nullum tibi debitum amplius munus eſt, quam quod tibi tunc corporis dedicauit, affixio: nec tibi eſt magis familiaris oblatio, quam quæ familiari manuum tuarum extenſione ſacrata eſt. Illis ergo manibus hanc Crucem accipe, quibus illam amplexus es, & de ſanctitate illius hanc ſanctifica, ac ſicuti per illam mundus expiatus eſt à reatu, ita offerentium famulorum tuorum animæ deuotiſſimæ hujus Crucis merito, & obſecrationibus huius Sancti Martyris tui, cuius reliquiæ in præſenti Eccleſia continentur, omni careant perpetrato peccato, & tuæ veræ

Crucis obtectu eniteſcant ſucceſſibus aſſiduis triumphatores. Radiet hic vnigeniti tui filij ſplendor diuinitatis in A auro, emicet gloria paſſionis eius in ligno, in cruce rutilet noſtræ mortis redemptio, in ſplendore chryſtalli noſtræ vitæ purificatio. Sit ſuorum protectio, ſpei certa fiducia, eos ſimul cum gente & plebe fide confirmet, ſpe & pace conſociet, augeat triumphis, amplificet in ſæculis, proficiat eis ad perpetuitatem temporis, ad vitam æternitatis, vt eos temporali florentes gloria muniat, & ad perpetuam redemptos coronam, ad regna cœleſtia potenti virtute perducat. Præſta per propitiationem ſanguinis eius, per ipſum datorem, qui ſeipſum dedit redemptionem pro multis, qui ſe hoſtiam pro delictis offerre dignatus eſt, qui exaltatus in ligno Crucis ſuæ, principatus & poteſtates humiliauit, qui tecum ſidereo B ſedet in throno, indiſſolubili connexione Spiritus ſancti per infinita ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen.

Benedictio thuribuli.

Domine Deus, qui dum filios Iſrael ob rebellem ſui contumaciam, durum vaſtaret incendium, Aaron ſacerdotem tuum inter viuos & mortuos orando ſtantem, tibique incenſum offerentem exaudire dignatus es, populumque de incendio liberare, benedic hoc quæſumus thuribulum, & præſta, vt quoties tibi in eo offerimus incenſum, nos ipſos Chriſto tuo efficias boni odoris acceptabile templum. Qui venturus.

Alia.

Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui in deſerto prophanæ multitudinis murmurationem C flamma mulctante, cum Aaron ſacerdos tuus, repleto de altaris igne thoribulo, tuæ maieſtati pro illius liberatione humiliter ſupplicaret, incenſu placatus, precibus eius clementer annuiſti, benedic hoc quæſumus thuribulum tua maieſtate, & præſta, vt quod in eo tibi offertur incenſum, ſit fuga dæmonum, repulſio phantaſmatum, immundarum abſceſſio cogitationum, ſitque in illius odore, noſtra tibi oratio ſemper accepta. Per.

Benedictio Incenſi vel Thymiamatis.

Deus omnipotens, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, immitte in hanc creaturam incenſi, vel tymiamatis, vim odoris tui atq; virtutem, vt ſit ſeruis vel ancillis tuis munimentum, tutelaque defenſionis, ne intret hoſtis in viſcera eorum, nec habitum ibi vel ſedem poſſit D habere. Per. *Num. 16.*

Alia.

Domine Deus omnipotens, cui adſtat exercitus Angelorum, dignare reſpicere & benedicere hanc creaturam incenſi, vt omnes languorum dæmonumq; inſidiæ, odorem ipſius ſentientes fugiant, & ſeparentur à plaſmate tuo, quod filij tui precioſo ſanguine redemiſti, vt nunquam lædantur à morſu ſerpentis antiqui. Per.

Item Alia.

Deus qui Moyſi famulo tuo per Spiritum ſanctum reuelare dignatus es, quæ ad cultum ſanctuarij neceſſaria decreuiſti, ex quibus thymiama boni odoris ad opus Eccleſiæ tuæ ob cauſam religionis iugiter permanere iuſſiſti, vt myſticè nobis ſignificatione ſpiritalium virtutum fragrana oſtenderet odorem ſuauitatis: tua ergo E quæſumus omnipotens Deus immenſæ maieſtatis dextera hanc creaturam benedicere, ex diuerſarum rerum commixtione confectam dignare, vt virtute ſancti nominis tui, omnes immundorum ſpirituum phantaſmaticos incurſus effugare, omnéſque morbos reddita ſanitate expellere, vbicunq; fumus aromatum eius efflauerit, mirabiliter poſſit, atque in odorem flagrantiſſimum tibi Domino perpetua redoleat ſuauitate. Per.

Præfatio conſecrationis Capſarum.

ORemus dilectiſſimi nobis, Deum patrem omnipotentem, vt qui omnia per vnigenitum filium ſuum in virtute ſancti Spiritus valde bona creauit, ipſe nobis indignis ad conſecrationem harum capſarum reliquiis ſanctorum ſuorum condendis paratarum, rorem

gratiæ ſuæ clementer infundere dignetur. Per.

Conſecratio in modum Præfationis.

A Deus inæſtimabilis, Deus ineffabilis, Deus miſericordiarum & totius conſolationis, qui Moyſi famulo tuo præcepiſti, vt iuxta exemplar, quod ei in monte demonſtraſti, arcam de lignis imputribilibus cõſtrueret, & eam auro mundiſſimo circundaret, in qua vrna aurea, mãna cœleſti plena, cum tabulis teſtamenti, digito maieſtatis tuæ conſcriptus, in teſtimonium futuris generationibus ſeruari deberet, quique noſtris ſæculis eadem ſacratius intelligenda manifeſtaſti, dum corpus vnici filij tui opere Spiritus S. de incorrupta virgine conceptum, & anima rationali viuificatum, omni plenitudine diuinitatis impleſti, te ſuppliciter imploramus omnipotens Deus pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, vt hæc vaſcula ſãctorum tuorum pignoribus præparata, eiſdem ſanctis tuis B intercedentibus, cœleſti benedictione perfundere digneris, quatenus, qui eorum patrocinia requirunt, ipſis interuenientibus, cuncta ſibi aduerſantia, te adiuuante ſuperare, & omnia commode profutura, abundantia largitatis tuæ mereantur inuenire. Et ſicut illi Domine, te inſpirante, ſpiritalium nequitiarum verſutias cauere, & humanitus exquiſita tormenta non ſolum contemnere, ſed etiam penitus euincere, Chriſto Domino confortante, potuerunt; ita ipſorum merita venerantibus, & reliquias humiliter amplectentibus contra diabolum & angelos eius, contra fulmina & tempeſtates, contra grandines, & varias peſtes, contra corruptum aërem, & mortes hominum vel animalium, contra fures & latrones, ſiue gentilium incurſiones, contra malas beſtias, & C ſerpentium atque reptantium diuerſiſſimas formas, contra malorum hominum adinuentiones peſſimas, eorundem ſanctorum tuorum precibus complacatus, dexteram inuictæ potentiæ tuæ ad depulſionem proficiorum, ſemper & vbique propitius extende. Per.

Item alia oratio.

Domine Deus omnipotens, qui vt murmur inſani
Num. 17. populi compeſceres, & ſacerdotium Aaron tibi placitum comprobares, virgam eius aridam germinare & flores fructiferos producere feciſti, eademque in arcam teſtamenti pro ſigno virtutis tuæ poni iuſſiſti: ſed nobis eodem præſagio Chriſtum in ara Crucis arefactũ citiſſima reſurrectione floreſcere, & in Eccleſia nouiſſimo D tempore ſuſcitanda, ſiue per vitam, ſiue per mortem, die ac nocte fructificare demonſtraſti, te quæſumus indulgentiſſime generis humani promiſor, vt hæc vaſcula ſanctorum tuorum receptaculo præparata, gratuita gratia ſanctifices, vt vbicunq; in tuo nomine perlata fuerint, intercedentibus habitatorum eorum meritis, cuncta aduerſa repellas & nullifices, & omnia vtilia multiplices, atque cuſtodias, quatenus fideles tui magnitudine ſiue numeroſitate beneficiorum tuorum in parte modica reliquiarum, integra ſanctorum corpora ſe percepiſſe gratulentur, & per temporalia loca ipſorum precibus impenſa, ad æterna cum eis gaudia poſſidenda fiducialius animentur. Per.

Item alia oratio.

Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui E per vnigenitum tuum B. Paulum Apoſtolum vas electionis appellari voluiſti, & ipſo euangelizante, ac di-
2. Cor. 6. cente fidelibus: Vos eſtis templum Dei viui, & ſpiritus
1. Theſſ. 4. Dei habitat in vobis, vt ſciat vnuſquiſq; veſtrum ſuum vas poſſidere in ſanctificatione & honore, omnibus nomini noſtri Ieſu Chriſti membris eadem ſpem conceſſiſti, te humiliter imploramus, vt in hanc capſam capiendis ſanctorum tuorum membris, vel exuuijs vel pignoribus artificiose compactam & ornatam, rorem diuinæ ſanctificationis infundas, & non ſolum ad illorum præſentiam venientes, & ibidem ſuppliciter exorantes exaudiat, ſed & quippiam de memoriis eorum pro benedictione reportantes, aut fideliter accipientes, immenſæ pietatis tuæ gratia conſolari, refouere, tutari, ac remunerare digneris. Per

Item vnde ſupra in tranſcurſu.

A Quæſumus, omnipotens Deus, indefectiuam clementiam tuam, vt hoc inſtrumentum ſanctorum tuorum reliquiis honorificum, dextera maieſtatis tuæ dignanter extenſa, miſericorditer & placitus benedicas, vt quicunque illorum patrocinia, vel cominus expetentes, vel eminus recolentes, pietati tuæ fideli deuotione de quacunque neceſſitate ſupplicauerint, optata citius conſolatione, ac iuuamine potiantur. Per.

Præfatio cibory, id eſt, vmbraculi altaris.

Oremus, fratres chariſſimi, Deum ſectorem ac gubernatorem omnium ſæculorum, vt immemor omnium delictorum & facinorum iuuentutis & ignorantiæ ſine te-B merariæ præuaricationis meæ, iſtud inſtrumentum ad honorificentiam nominis ſui compactum placitus ac miſericors illuſtratione vultus ſui benedicere & ſanctificare dignetur. Per.

Conſecratio.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui fideli famulo tuo Moyſi præcepiſti, vt duos Cherubin ſuper arcam teſtamenti collocare, quam extenſis ad alterutrum alis protegerent, verſis vultibus in propitiatorium, quæſumus ineffabilem clementiam tuam, vt hoc regimen venerandi altaris tui, in quo ipſe vnigenitus filius tuus Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt propitiatio pro peccatis noſtris, fidelium manibus iugiter immolatur, & ſub quo ſanctorum tuorum corpora, quæ veraciter fuerunt arca teſtamenti tui, receptacula videlicet Spiritus ſancti, per C eundem conſubſtantialem tibi filium, qui factus eſt nobis à te ſanctificatio & redemptio, in virtute eiuſdem Spiritus veritatis, vniuerſa antiqui hoſtis falſitate cum ſatellitibus ſuis depulſa, cum omnibus ornamentis ad ipſum vmbraculum pertinentibus, vel ab illo dependentibus, aut eidem ſuppoſitis, tua ſancta benedictione perfundere, & conſecrare, atque ad tuitionem pignorum ſanctorum, ac roboranda ſiue multiplicanda vota fidelium tuorum diutino tempore conſeruare digneris, annuente eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto filio tuo: qui tecum.

Item præfatio minoris vel itinerarij cibory.

Oremus dilectiſſimi indulgentiam omnipotentis Dei, vt poſtpoſitis humanæ fragilitatis admiſſis, conſue-D tæ miſericordiæ ſuæ munere, hoc repoſitorium ſacris vſibus præparatum, per vnigenitum verbum, virtutem ſcilicet & ſapientiam ſuam, in ſpiritu ſanctificationis conſecrare dignetur. Per.

Conſecratio.

Conſecrare & ſanctificare dignare quæſumus ſancte pater, omnipotens æterne Deus, hoc conditorium ſanctorum pignorum, ad recondenda in eo tuorum munera precioſa ſanctorum, in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Qui.

Præfatio tabulæ itinerariæ.

Deum omnipotentem, fratres chariſſimi, votis exultantibus deprecemur, vt qui per omnem mundum fidem ſparſit, & Eccleſiam congregauit, qui & lapis exci- Dan. 2.
E ſus de monte ſine manibus angularem compagem ſolidauit, hanc petram ſerenus illuſtret, eamque æterno lumine irrigatam, ita multiplicibus ac diuerſis chariſmatibus locupletet, vt ſuper illam adminiſtrandam corporis ſui hoſtiam benedicat, & ſuſcipiat conſecratam. Qui cum Deo patre.

Conſecratio.

Exaudi nos Deus noſter, & precum noſtrarum libenter accipe vota, & hoc altare ad celebranda diuina myſteria præparatum, odore vnguenti cœleſtis aſperge, & aromata illi diuinæ ſanctificationis infunde, & ſicut la- Gen. 28.
pidem Iacob patriarchæ erectum, vnguenti perfuſione dicaſti, & angelicis viſionibus per ſcalam gradus eccleſiæ figuraſti; ſic ſuper hunc quoque lapidem altari coaptandum, cœleſtis gratiam benedictionis immitte, vt

dum

dum tibi ſuper eum ſacri corporis & ſanguinis vnigeniti tui myſteria conſecrantur, petentibus peccata deleantur, mœrentibus influat gratia ſempiterna. Per.

Et accipiens tabulam, adſpergat eam aqua benedicta, addens odorem incenſi, & confirmet eam cum chriſmate in crucem, ita dicendo: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Reſp. Amen:

Pax tecum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Oratio in dedicatione baptiſterij.

Primus fiat aqua benedicta cum litania.

Deinde dicatur oratio. Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, fons omnium virtutum, & plenitudo gratiarum, dignare hoc vaſculum ſacro baptiſmati præparatum maieſtatis tuæ præſentia conſecrare, vt qui vbique totus es, etiam hic adeſſe te noſtris precibus ſentiamus. Per.

Alia.

Propitiare Domine familiæ tuæ, & benignus humiliaris noſtræ vota ſanctifica, & omnes in hoc fonte regenerandos vniuerſali adoptione cuſtodi. Per.

Tunc adſpergat ipſum baptiſterium aqua benedicta, addens odorem incenſi. Deinde vadant ad eum locum, in qua reliquiæ præterita nocte cum vigilijs fuerũt, & ibi mutet pontifex, ſi voluerit, veſtimenta ſua: & præparet ſe ad Miſſam veſtimentis alijs ſolennibus.

Deinde redeat ad oſtium eccleſiæ, vbi litaniæ vel laudes circa feretrum celebrantur, & dicat præ foribus hanc orationem: ſignans oſtium eccleſiæ.

Deus qui ſacrandorum tibi author es munerum effunde ſuper hanc orationis domum benedictionẽ tuã, vt ab omnibus hic inuocantibus nomen tuum, defen-
C ſionis tuæ auxilium ſentiatur. Per. Et tunc portantes feretrum magno honore cũ reliquijs ſimul & crucibus & luminaribus, circumeant eccleſiam, ſequente clero, has Antip. vel Reſp pſallendo, & populo cum mulieribus & paruulis, Kyrie eleiſon decantate Antiph. Ambulate ſancti Dei ad locum deſtinatum, qui vobis præparatus eſt ab origine mundi. Antip. Plateæ Hieruſalem gaudebunt, & omnes vicini eius canticum lætitiæ dicent. Antiph. Cuſtodit Dominus animas ſanctorum ſuorum, de manu peccatorũ liberabit eas: Lux orta eſt iuſtis, & rectis corde lætitia. Antip. In ſanctis glorioſus es Deus noſter, quis ſimilis tibi? ſanctimonium tuum Domine, quod præparauerunt manus tuæ Domine, Domine qui regnas in æternum & in ſæculum, & adhuc.
D Antiph. Ambulate ſancti Dei, ingredimini in ciuitatẽ Domini ædificata eſt enim vobis eccleſia noua, vbi populus adorare debeat maieſtatem Domini. Antip. Sanctificaui Ieruſalem, dicit Dominus, & dabo ſãctis meis regnum & tabernaculum electũ, quæ præparaui in odorem vnguenti, Alleluia, alleluia Reſp. Sancti tui Domine. Verſ. Quoniã percuſſit petram. Reſp. Tradiderunt corpora ſua. Verſ. Iſti ſunt qui venerunt. Reſp. Sancti mei. Verſ Venite benedicti Reſp. Exultabunt ſancti. Verſ. Epulentur. Reſp. Fulgebunt iuſti. Verſ. Iuſti autem.

His ita per ordinem geſtis, cum redierit iterum ad oſtium eccleſiæ, facto ſilentio, habeat pontifex verbum ad populũ de honore eccleſiaſtico, de pace venientium
E ac redeuntium, & de decimis ac oblationibus eccleſiæ. ac de anniuerſaria ipſius dedicatione, & annunciet, tã clero, quã populo, in cuius honore conſtructa & dedicata ſit eccleſia, vel etiam nomina ſanctorũ ibi quieſcentium. Ipſe autẽ Dominus & conſtructor ipſius eccleſiæ, admoneatur de dote illius, & qualem honorem, vel curam eccleſiæ & presbytero exhibere debeat: illo autẽ profitente in omnibus ita ſe velle agere pontifex hæc à Domino poſtulans, antequam intret Eccleſiã, dicat hãc orationem. Domum tuã, quæſumus Domine, clementer ingredere, & in tuorum cordibus fidelium perpetuam conſtrue tibi manſionem, & præſta, vt domus hæc quæ tua ſubſiſtit dedicatione ſolemnis, tua fiat habitatione ſublimis. Per.

Deinde cum chriſmate ſignum faciat crucis in ſuper
A liminare, dicens: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: Porta ſis benedicta, cõſecrata, ſanctificata, conſignata, & Domino Deo cõmendata Porta ſis introitus ſalutis & pacis. Porta ſis oſtiũ pacificum, per eum qui ſe oſtium & oſtiarium appellauit Ieſus Chriſtus Dominus, qui cum Patre, & Spiritu ſancto.

Tunc accipiat pontifex feretrum cum presbyteris & ingrediendo dicat ſchola Antip. Ingredimini benedicti Dei, parata eſt vobis à Domino habitatio ſedis veſtræ, ſed & populus fidelis cum gaudio inſequitur iter veſtrum, vt oretis pro nobis maieſtatem Domini. Reſp. Sãcti Dei, dedit vobis Dominus iſtum locum, vt faciatis in eo mirabilia. Verſ. Benedicta gloria Domini de loco ſancto ſuo. Et cum intrauerint, extenſo velo inter po-
B pulum & altare, pontifex recondat reliquias in altari, & presbyteri qui cum eo ſunt cantent Antiph. Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. Pſ. Cantate Domino canticum nouum, laus eius in eccleſia ſanctorum.

Et antequam recludantur reliquiæ, dicat Pontifex hanc orationem.

Deus qui omni loco dominationis tuæ clemens ac benignus dedicator aſſiſtis, exaudi nos quæſumus, & concede, vt inuiolabilis huius loci permaneat conſecratio, & beneficia tui muneris vniuerſitas ſanctæ Eccleſiæ, quæ ſupplicat mereatur. Per.

C *Hac expleta, ponat chriſma in confeſſionem per angulos quatuor in crucem, dicendo:*

In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Reſp. Amen. Pax tecum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Deinde ponat tres portiones corporis Domini intro in confeſſionem, & tres de incenſo, & antequam recludantur reliquiæ in confeſſione, cantent iſtam Antiph. Sub altare Dei ſedes accepiſtis, intercedite pro nobis ad Dominũ, qui vos elegit. Cum Pſal. Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis.

Oratio ad dedicandum altare poſt impoſitas reliquias. Oremus.

Deus qui altaria nomini tuo dicanda ſanctificas, præſta quæſumus, vt quod noſtra fragilitas non meretur, interceſſione beati N. huc ſpiritus tui plenitudo deſ-
D cendat, qui & munera noſtra ſanctificet, & indulgentiã nobis tuæ pietatis obtineat, Per Dominum: in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti.

Et accipiens tabulam de ſubtus, confirmet eam cum chriſmate in Cruce, ita dicendo. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti Reſp. Amen. Pax tecum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Tunc ponat tabulam ſuper reliquias: & det orationem hãc Oremus.

Deus qui ex omni coaptatione ſanctorum, æternum maieſtati tuæ condis habitaculum, da ædificationi tuæ incrementa cœleſtia, & præſta, vt quorum hic reliquias pio amore complectimur, eorum ſemper meritis adiuuemur Per.

Deinde liniat eam cum calce, quæ autea fuerat præ-
E parata, & poſtquam linita fuerit, faciat crucem deſuper cum chriſmate, dicendo ſicut prius: In nominè Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Amen. Pax tecum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Et mittat chriſma per quatuor cornua Altaris, ipſa ſupraſcripta verba dicendo, & crucem faciendo, & cantent Antiph. Corpora ſanctorum in pace ſepulta ſunt, & viuent nomina eorum in æternum. Cum Gloria patri. Tunc diaconi veſtiant Altare, & ſchola dicat Antiph. Circumdate Sion Leuitæ, Altare Domini veſtite veſtimentis albis eſtote & vos canentes hymnum nouum, dicentes: Benedictus es Deus. Cum Pſal Mirabilis Deus. Et cum Gloria. Item aliã Antiph. In velamento clamabunt ſancti tui Domine, Alleluia, alleluia, alleluia. Poſtea quoq; offeratur incenſum, ver-

ſuſqoe dicatur: Omnis terra adoret te Deus. Deinde Kyrie eleiſon,& oratio Dominica.& preces. Fundata A eſt domus Domini ſuper verticem mõtium. Reſp. Bene fundata eſt ſuper omnes colles. Dominus in tẽplo ſãcto ſuo. Reſp. Dominus in cœlo ſedes eius. Domus mea, dicit Dominus. Reſp. Domus orationis vocabitur. Exultabunt ſancti in gloria Reſp. Lætabuntur in cubilibus ſuis. Exultet iuſti in conſpectu Dei. Reſp. Et delectentur in lætitia. Pretioſa eſt in conſpectu Domini. Reſp. Mors ſanctorũ eius. Lætamini in Domino & exultate iuſti. Reſp. Et gloriamini omnes recti corde. Iuſti confitebuntur nomino tuo. Reſp. Et habitabunt recti cum vultu tuo Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos. Reſp. Quemadmodũ ſperauimus in te. Exurge Domine, adiuua nos. Reſp. Et libera nos propter nomen tuum. Domine Deus virtutum conuerte nos. B Reſp. Et oſtende faciem tuam,& ſalui erimus. Domine exaudi orationem meam. Reſp. Et clamor meus ad te veniat. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Deſcendat quæſumus Domine Deus noſter, Spiritus tuus ſanctus ſuper hoc altare, qui & populi tui dona ſanctificet, & ſumentium corda purificet. Per.

Alia.

Omnipotens ſempiterne Deus, altare hoc nomini tuo dicatum, cœleſtis virtutis benedictione ſanctifica, & omnibus in te ſperãtibus auxilij tui munus oſtende, vt hic & ſacramentorum virtus & votorum obtineatur effectus. Per.

Deinde reuertatur pontifex in ſacrarium, donec ornetur Eccleſia,& accendantur luminaria. Et incipiat cantor, Antiph. ad introitũ: Terribilis eſt locus iſte. Pſ. Quã dilecta. Et procedat pontifex cum ordinibus ſuis: ſi autem conſuetudo eſt in feſtiuitatibus,& celebretur ſolemniter Miſſa, ſicut in ſacramentario continetur. Cum Gloria in excelſis Deo, & poſtea, per totam hebdomadam fiant Miſſæ publicè in ipſa, vſque ad dies octo completos.

Reconciliatio violatæ Eccleſia.

Primum efferantur reliquiæ,& veniat Epiſcopus ante ipſam Eccleſiam cum clero & populo,& dicat hanc orationem:

Oremus.

D Omnipotens & miſericors Deus, qui ſacerdotibus tuis præ cæteris tantam gratiam cõtuliſti, vt quicquid in tuo nomine digne perfecteq; ab eis agitur, à te fieri credatur, quæſumus immenſam clementiam tuam, vt quod modo viſitaturi ſumus, viſites,& quicquid benedicturi, benedicas, ſitque ad noſtræ humilitatis introitum, ſanctorum tuorum meritis fuga dæmonum, Angelis pacis ingreſſus. Per.

Item alia oratio.

Aufer à nobis, quæſumus Domine, iniquitates noſtras, vt ad loca tuo nomini purificanda, puris mereamur mentibus accedere. Per.

Tunc intret ipſe pontifex in Eccleſiam cum clero & litaniis. His peractis, dicat. Oremus. Et diaconus: Flectamus genua. Poſtea: Leuate, ſequitur oratio. E

Oremus.

Deus qui peccati veteris hæreditariam mortem, in qua poſteritatis genus omne ſucceſſerat, Chriſti filij tui Domini noſtri paſſione ſoluiſti, dona propitius, vt cõformes eiuſdem facti, ſicut imaginẽ terreni parentis naturæ, neceſſitate portauimus, ita imaginem cœleſtis gratiæ ſanctificatione portemus. Eiuſdem Chriſti Domini noſtri. Qui. Et benedicat aquam & ſalem cũ vino & cinere in terra,& circumeat tribus vicibus intrinſecus Eccleſiam ſpargendo, & cantando Antiphonam. Antiph. Adſperges me Domine. Cum pſalm, Miſerere mei Deus. Lauando ac purificando loca contaminata, dicat hanc orationem:

Oremus.

A Deum indultorem criminum, Deum ſordium mundatorem, Deum qui concretum peccatis originalibus mundum aduẽtus ſui nitore purificauit, fratres chariſſimi, ſupplices deprecemur, vt contra diaboli furientis inſidias fortis nobis propugnator aſſiſtat, vt ſi quid eius veneno ſua calliditate quotidianis inſectationibus maculatũ in iſto loco inuenitur atq; corruptum, efficiatur cœleſti miſeratione purgatum: quia ſicut illius eſt, ſolidum perfectumq; quaſſare, ita authoris noſtri eſt lapſa reſtituere, nutantia ſtabilire, & corrupta purgare.

Conſecratio.

Deus enim bonitas vt nõ habuit principium, ita nec B terminũ habebit, qui diuina naturaliq; pietate plenus, eligis in nobis magis reſtituere perdita, quã percutere peritura, & ſi quid aut negligentia polluit, aut ira cõmittit, aut ſtimulat ebrietas, aut libido ſubuertit, elemẽti patientia ſuſtines, vt hoc ante per gratiã purifices, quam percutias per furorẽ, & operis tui prouidus plaſtes, eligis potius erigere iacentia, quam punire dãnanda, te ſupplices deprecamur, vt in huius tabernaculi receptaculo negligentiæ plagas adſpicias. & Altare tuum, quod inſectãtis eſt inimici fraude pollutum, per infuſionẽ gratiæ cœleſtis purifices, purificatumq; poſſideas. Abſint in poſterũ omnes nequitiæ ſpiritales,& eliminentur. Extinguatur antiqu[illegible] ſerpentis inuidia,& cum fraudibus ſuis diaboli turba propellatur. Efferat maculam ſecum quam ingeſſit, & perennibus quãdo-C que ſuppliciis deputandus, operum ſuorum ſemina ſecum colligat peritura. Nihil in poſterũ noceat præteriti culpa cõtagij, nihil ſit quod remaneat inimici fraude pollutum, quandoquidem per ſpiritus tui infuſionẽ cõſtat eſſe purgatum. Reſurgat eccleſiæ tuæ pura ſimplicitas,& candor innocentiæ. hactenus maculatus nũ receperit gratiam, reſurgat ad gloriam, vt populorum iſtic fidelium turba conueniens, dum petitionis ingerit vota, votorum ſe ſentiat obtinuiſſe ſuffragia. Per. Tũc cantetur Antiph. Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius: cum eodem Pſalm. Et antequam * reportentur reliquiæ, dicat pontifex: Oremus. at diaconus: Flectamus genua. * *recludantur.*

Sequitur oratio.

D Deus qui omni loco dominationis tuæ clemens, ac benignus dedicator aſſiſtis, exaudi nos, quæſumus, & cõcede, vt in poſterum inuiolabilis huius loci permaneat conſecratio, & beneficia tui muneris vniuerſitas ſanctæ eccleſiæ quæ ſupplicat mereatur. Per. Tunc reliquiæ reportentur. Et cantent Antiphon. Confirma hoc Deus. Cum Verſ. Narrabo nomen tuum. Et Gloria.

Oremus.

Deus qui eccleſiam tuam ſanctam de omnibus mundi finibus congregarã, per tui lateris admirabile ſacramentum, cunctarum gentium matrẽ eſſe diuiſti perfectam, quam etiam populorum varietate depictã, martyrũ tuorum meritis decoraſti, benedic, quæſumus ſãctorum tuorũ N. opitulante ſuffragio tam altare, quod E eorum exornetur, te iubente, reliquijs, quã Eccleſiam, atq; fidelium tuorum tibi pie offerentium vota, in illa ſanctifica. Qui cum Deo patre.

Ordo ad benedicendum Eccleſiæ ſignum.

IN primis dicatur litania. Poſtea ſex Pſalmi venlales. Miſerere mei Deus ſecundum magnã 1. Deus in nomine tuo. Miſerere mei Deus, miſerere mei 3. Deus miſereatur noſtri. Deus in adiutorium meum intende. Inclina Domine.

Sequitur exorciſmus ſalis.

Exorcizo te creatura ſalis per Deum viuum, per Deum ſanctum, per Deũ totius creaturæ, qui diuina voce oris *Matth. 5.* ſui locutus eſt, ad diſcipulos ſuos dicẽs: Vos eſtis ſal terræ, & qui per Apoſtolorũ ſuum Paulum dignatus eſt di- *Coloſſ. 4.* cere,

cere, ſit ſermo veſter ſapientiæ ſale conditus, vt efficia ris ſal exorcizatum ad euacuandum & expellendum ab hoc eccleſiæ ſigno inimicum, omnemque virtutem putredinis eius, & omnes qui ex te ſumpſerint, ſint ſanctificati animis atque corporibus, & vbicumque fueris adſperſum, præſtes omnibus remiſſionem peccatorum, ſanitatem mentis, protectionem ſalutis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui venturus.

Benedictio ſalis.

Virtutis tuæ inuictam fortitudinem deprecantes, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, qui inter omnia neceſſaria, quæ per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum procreari iuſſiſti, non minimam gratiam conferre dignatus es ſali, vt ex illo poſſint vniuerſa condiri, quæ hominibus ad eſcam per eundem filium tuum Dominum noſtrum procreaſti, te ſupplices exoramus, vt hoc ſal digneris adſpicere, quatenus ex maieſtatis tuæ virtute contra omnes ſpiritus immundos valorem poſſit accipere. Expellat ab hoc eccleſiæ ſigno, & ab omni loco vbi fuerit tua inuocatione adſperſum, quicquid poteſt eſſe peſtiferum, exhibeat plenum ſalutis effectum, deterreat omnia præſtigia inimici, & omnia monſtrorum genera longius faciat effugari. Grauedines omnes, phantaſiaſque compeſcat, & per ſignum Crucis filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti tutelam fideliſſimam deſiderantibus præſtet. Per.

Exorciſmus aquæ.

Diſcede immunde ſpiritus ab omnibus quibus fides noſtra vſura eſt religioſi officij ſacramentis, nec prætendas culpam criminis, qui agnoſcis potentiam Saluatoris Non eſt meriti confidentia, ſed præcepti, licet ipſa poteſtas miniſterij dignitas ſit miniſtri. Te igitur per communem Dominum aquæ creatura conuenio, vt conſeruare motum ſenſibilitatis intelligens, ſubijci ſeruitio, quo placare Deum nitimur, non recuſes, omnem à te dæmonum communionem, omne collegium iniquitatis expurges, totam phantaſmatis labem, capax Dominicæ protectionis extermines, vt gratia ſanctificationis adepta, tuo noſtroque pariter creatori deſeruiens, omnem prauorum ſpirituum nequitiam ab hoc eccleſiæ ſigno, & in quocunque loco fueris adſperſa, depellas, & ſanctæ copiam benedictionis inducas. Præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Deo Patre & Spiritu S. venturus eſt iudicare viuos & mortuos.

benedictio aquæ.

Benedic Domine hanc aquam benedictione cœleſti, & aſſiſtat ſuper eam virtus Spiritus ſancti, vt cum hoc vaſculum ad inuitendos filios eccleſiæ præparatum, in ea fuerit tinctum, vbicunque ſonuerit hoc tintinnabulum, longe recedat virtus inimicorum, vmbra phantaſmatum incurſio turbinum, percuſſio fulminum, læſio tonitruorum, calamitas tempeſtatum, omnes ſpiritus procellarum, & cum clangorem illius audierint filij Chriſtianorum, creſcat in eis deuotionis augmentum, vt feſtinantes ad piæ matris Eccleſiæ gremium cantent tibi in eccleſia ſanctorum Canticum nouum, deferentes in ſono præconium tubæ, modulationem pſalterij, ſuauitatem organi, exultationem tympani, iocunditatem cymbali, quatenus in templo ſancto gloriæ tuæ ſuis obſequiis & precibus inuitare valeat multitudinem exercitus Angelorum. Per Dominum: in vnitate eiuſdem Spiritus S. Deus. Hic mittatur ſal in aquam. Fiat commixtio ſalis & aquæ in nomine Patris, & Filij, & Spiritus S.

Oratio poſt commixtionem.

Omnipotens æterne Deus, qui nobis à te conditam creaturam aquæ * bifide diſtinxiſti, vt liquorem ſimplicem ad lauacrum, ſalſam ſoliditatem præberes ad condimentum: quatenus & ſordidi poſſent ablui, & fatua imbui: quo & noxia tollerentur, & originalis corrigeretur error ad viam ſalutis, te officij noſtri functione immeriti deprecamur, vt hæc ſalis & aquæ in tuo nomine facta

* *vnde.*

permixtio, clementiæ tuæ dono ſanctificetur ad purificandum hoc eccleſiæ ſignum: quodque myſterialiter A baptiſmo commodum, culpæ traducis inimicum, ſapientiæ aptum, errori præſtas aduerſum, ſancti Spiritus tui ſanctitate reddas ſanctificatum, nec vllo contagio reddatur immundum, quod tua fieri credimus maieſtate beatum, ſed ita per te plenum præbeat ſanctificationis effectum, vt vbicumque inuocato tuo nomine manu fuerit emiſſum, vel modo quolibet aſſumptum, expulſis & exploſis omnibus inſidiis contrariæ poteſtatis, non ſolum diabolica machinimenta ex eodem loco fugata deficeant, ſed etiam ſanctorum Angelorum cuſtodiæ ſemper inibi manſura conſiſtat, te præſtante omnipotente Deo, qui cum Filio tuo, & eodem Spiritu ſancto regnas in ſæcula ſæculorum. Amen.

B Poſthæc canantur iſti Pſal. Lauda anima mea Dominum. Laudate Dominum quoniam bonus eſt Pſal. Deo noſtro. Lauda Hieruſalem Dominum. Laudate Dominum de cœlis. Cantate Domino. Laudate Dominum in ſanctis eius. Qui dum canuntur, lauet ſignum de aqua benedicta & ſale benedicto, cum oleo ſancto cruces in eo faciendo, & dicat hanc orationem.

Oremus.

Deus qui per beatum Moyſem legiferum tubas argenteas fieri præcepiſti, quas dum leuitæ tempore ſacrificij clangerent, ſonitu dulcedinis populus monitus ad te adorandum fieret præparatus, quarumque clangore etiam hortatus ad bellum, tela proſterneret aduerſariorum, C præſta, vt hoc vaſculum tuæ eccleſiæ præparatum, ſanctificetur à ſanctificatore omnium Spiritu ſancto, per illius tactum & ſonitum fideles inuitentur ad præmium, & cum melodia illius auribus inſonuerit, populorum, creſcat in eis deuotio fidei, procul pellantur omnes inſidiæ inimici, fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempeſtatum, temperentur infeſta tonitrua, ventorum flabra fiant ſalubriter ac moderate ſuſpenſa, proſternat aëreas poteſtates dextera tuæ virtutis, vt hoc audientes tintinnabulum, contremiſcant & fugiant ante ſanctæ Crucis in eo depictum vexillum. Per.

Tunc extergat illud cum linteo mundo, & canatur Antiph. Vox Domini ſuper aquas, Deus maieſtatis intonuit, Dominus ſuper aquas multas. Vſque, in finem: Cum Gloria. Et quot vicibus in Pſalmis dicit: Vox Do- D mini, totidem ſigna faciat cum chriſmate deforis in campana, & fiunt à foris ſeptem, intus quatuor. Deinde dicat hanc collectam.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui ante arcam fœderis per clangorem tubarum muros lapideos, quibus aduerſantium cingebatur exercitus, cadere feciſti, tu hoc tintinnabulum cœleſti benedictione perfunde, vt ante ſonitum eius longius effugentur ignita iacula inimici, percuſſio fulminum, impetus lapidum, læſio tempeſtatū, vt ad interrogationem propheticam, Quid eſt tibi mare quod fugiſti, ſuis motibus cum Iordanico retroactis fluento reſpondeant: A facie Domini commota eſt terra, à facie Dei Iacob, qui conuertit ſolidam petram in ſtagnum aquæ, & rupem in fontes aquarum. Non ergo no- E bis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam ſuper miſericordia tua, vt cum præſens vaſculum ſicut reliqua altaris vaſa, ſacro chriſmate tangitur, oleo ſancto vngitur, quicunque ad ſonitum eius conuenerint, ab omnibus inimici tentationibus liberi, ſemper fidei Catholicæ documenta ſectentur. Per.

Pſal. 113.

Tunc ponatur in incenſorio ignis & thymiama, thus & myrrha, & erigatur ſignum ſuper in cenſorium, vt totum illum fumum colligat, & dicatur hæc Antiph. Deus in ſancto via tua, quis Deus magnus ſicut Deus noſter? tu es Deus qui facis mirabilia. Viderunt te aquæ Deus: vſque ad finem, Cum Gloria.

Oremus.

Omni potens dominator Chriſte, quo ſecundum aſ-

ſumptionem carnis dormiente in naui, dum oborta A tempeſtas maria conturbaſſet, te protinus excitato & imperante diſſiluit, tu neceſſitatibus populi tui benignus ſuccurre, & hoc tintinnabulum ſancti Spiritus rore perfunde, vt ante ſonitum illius ſemper fugiat inimicus, inuitetur ad fidem populus Chriſtianus, hoſtilis terreatur exercitus, confortetur in Domino per illud populus euocatus, atque ſicut ſuper Dauidicam citharam delectatus, ſuper deſcendat Spiritus ſanctus, atque vt Samuele crinigero agnum mactante in holocauſto tuo Rex æterni Imperij, fragor aurarum turbam repulit aduerſantium, ita dum huius vaſculi ſonitus tranſit per nubila, ecclesiæ tuæ conuentum manus ſeruet Angelica, fruges credentium, mentes & corpora ſaluet protectio ſempiterna. Per te Ieſ Chriſte, qui cum Deo Patre in vnitate eiuſdem Spiritus S. viuis & regnas. B

Ordo in dedicatione Baptiſterij.

Primitus fiat aqua benedicta cum litania.
Deinde dicatur iſta oratio.

Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus, fons omnium virtutum, & plenitudo gratiarum, dignare hoc vaſculum ſacro baptiſmati præparatum, maieſtatis tuæ præſentia conſecrare, vt qui vbique totus es, etiam hic adeſſe te noſtris precibus ſentiamus. Per.

Alia.

Propitiare nomine familiæ tuæ, & benignus humilitatis noſtræ vota ſanctifica, & in omnes hoc fonte regenerandos, vniuerſali adoptione cuſtodi. Per.

Tunc adſpergat ipſum baptiſterium aqua benedicta, C addens odorem incenſi.

conſecratio Cœmeterii.

Primitus canantur ſeptem Pſal. pœnitentiæ. Et illuminentur in circuitu quatuor candelæ. Poſtea adſpergatur cœmeterium aqua ſancta, & dicatur oratio.

Oremus

Deus qui es totius orbis conditor, & humani generis redemptor, cunctarumque creaturarum viſibilium & inuiſibilium perfectus diſpoſitor, te ſupplici voce ac puro corde expoſcimus, vt hoc cœmeterium ſiue Polyandrium, in quo famulorum famularumque tuarum corpora requieſcere debent, poſt curricula huius vitæ labentia ſanctificare, purgare, atque benedicere digneris quique peccatorum remiſſionem perpetuam, magnam miſericordiam in te fidentibus præſtitiſti: corpo- D ribus quoque eorum in hoc cœmeterio quieſcentibus, & tubam primi Archangeli hic expectantibus conſolationem perpetuam largiter impertiri. Per.

Alia.

Domine ſancte, pater omnipotens, trina maieſtas, & vna Deitas, Pater, & Filius, necnon & Spiritus ſanctus, iuſtitiæ author, veniæ largitor, bonorum dator, ſanctitatis origo, chariſmatum diſtributor, omniumque ad te venientium pius receptor, præſta propitius, vt hoc cœmeterium in honore nominis tui compoſitum, benedicere, & ſanctificare digneris, qui Abrahæ beati Patriarchæ famuli tui terram, à filijs Ebron comparatam cauſa ſepulturæ benedixiſti, & qui populo Iſraelitico promiſſionis tellurem in æuum durum conceſſiſti famulorum E famularumque tuarum corporibus in hoc cœmeterium intrantibus, quietis ſedem, & ab omni incurſione malorum ſpirituum tutelam benignus largitor, tribuas, vt poſt animarum corporumque reſurrectionem coadunatam, te donante atque concedente, beatitudinem ſempiternam percipere mereantur. Per.

Alia.

Domine ſancte, pater omnipotens, æternę gloriæ, lux & honor ſapientiæ, cuſtos & vigor prudentiæ, ſalus ægrotantium, valetudo potentium, mœſtorum ſolamen, vita iuſtorum, gloria humilium, te flagitamus, vt hoc ſanctorum tuorum cœmeterium, ab omni ſpurcitiæ inquinamento ſpirituum immundorum cuſtodire, mundare, benedicereue digneris, atque corporibus humanis huic loco aduenientibus ſinceritatem perpetuam tribuere non deſinas, & quicunque baptiſmi ſacramentum perceperint, & in fide Catholica vſque ad vitæ terminum perſeuerantes fuerint, atque decurſo huius æui termino, corpora ſua in hoc cœmeterio requiei commendauerint, Angelicis tubis concrepantibus, materia corporis & animæ vnita, præmia cœleſtium gaudiorum ſempiterna percipiant. Per.

Conſecratio loculi vel ſepulchri.

Rogamus te Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, vt digneris benedicere & ſanctificare hoc ſepulchrum, & loculum in eo collocatum, vt ſit remedium ſalutare in eo quieſcenti, & redemptio animæ eius atque tutela & munimen contra ſæua iacula inimici. Per.

Alia.

Sanctificetur iſtud habitaculum Domine Deus per noſtram ſupplicationem, & fugetur ab eo immundus ſpiritus per virtutem Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſit placida requies corporis, quod poſtmodum in eo collocabitur, te protegente ac conſeruante maieſtate tua Ieſu Chriſte. Qui cum Patre & Spiritu.

Adeſto Domine ſupplicationibus noſtris, & nihil de noſtra conſcientia præſumentibus ineffabili miſeratione tua nobis ſuccurre, vt quod non habet noſtrorum fiducia meritorum, tuorum conferat largitas inuicta donorum. Per,

Ordo Romanus ad dedicandam Eccleſiam.

PRimitus vadat epiſcopus indutus veſtimentis ſacris ad eccleſiam, vel ad locum vbi reliquiæ ſunt repoſitæ, & faciat ibi litaniam, & dicat hanc orationem.

Aufer à nobis Domine quæſumus iniquitates noſtras.

Poſtea ponat reliquias in patenam, & porrigat eas presbytero in vlnas ſuas ſuper ſindonem, quam habeat in collo ligatam, & cooperiat ipſas, & exeant pſallendo Antiph. Cum iocunditate exibitis, & cum gaudio. Et pergant ad eccleſiam nouam, vbi recludi debent reliquiæ. Et antequam pontifex introeat in eccleſiam, diaconus recludatur in ipſa, & illuminetur duodecim candelæ in circuitu eccleſiæ, & induat ſe veſtimentis ſacris, & cum venerit ad oſtium eccleſiæ, percutiens ter ſuperliminare cum *cambutta ſua, dicit Antiph. iſtam: Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ. D Reſponſum det diac. intra Eccleſiam: Quis eſt iſte Rex gloriæ? Iterum pontifex ſimiliter dicit, & *diaconus vt ſupra, vſq; tertio dicit: Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ. Reſpondeat, Deo gratias. Et aperto oſtio, intrans eccleſiam cum miniſtris duobus vel tribus, dicat: Pax huic domui. Reſp. Amen. Et clauditur oſtium Eccleſiæ.

*cambuca.

*Archidiaconus.

Deinde incipiat clerus litaniam. at cum venerit ſacerdos ante altare, proſternat ſe cum miniſtris ſuper ſtramenta vſque dum dicat ſchola: Agnus Dei qui tollis peccata mundi. Vt autem ſurrexerint ab oratione, dicat pontifex excelſa voce: Oremus. Et dicat diaconus, Flectamus genua. Poſtquam orauerint, dicat: Leuate. Et tunc ſequatur iſta oratio. Magnificare Domine Deus noſter, in ſanctis tuis.

Deinde incipiat pontifex à ſiniſtro angulo ab oriente ſcribere per pauimentum cum cambutta ſua alphabetum vſque in dextrum angulum occidentalem: Incipiens igitur ſimiliter de dextro angulo orientali, alphabetum ſcribat vſque in ſiniſtrum angulum occidentalem.

Deinde veniens ante altare, dicat: Deus in adiutorium meum intende. Cum Gloria, abſque Alleluia. Inde benedicat ſalem & aquam cum cinere mixtam, & dicat hanc orationem.

Exorcizo te creatura.

Alia.

Deus qui ad ſalutem humani generis, maxima quæque ſacramenta.

Sequitur

Sequitur exorciſmus Salis.

Exorcizo te creatura ſalis per Deum viuũ, per Deum ſanctum, per Dominum totius creaturæ. qui te per Heliſæum prophetam in aquam mitti iuſſit, vt ſanaretur ſterilitas aquæ, per Apoſtolum Paulum dignatus eſt di- (Coloſſ. 4.) cere, Sit cor veſtrum ſale conditum. Ideòque efficere ſal exorcizatum ad euacuandum & expellendum inimicum, omnémque virtutem & putredinem eius in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui vent.

Et miſcet ſalem cum cinere, faciens inde crucem ſuper ipſam aquam, dicens: Exorcizo te creatura aquæ, per Deum viuum.

Deinde ponat vinum in ipſam aquam benedictam, dicens hanc orationem.

Omnipotens ſempiterne Deus, creator & conſeruator human.

Inde faciat crucem digito ſuo cum ipſa aqua in dextera parte altaris, & per quatuor cornua inde cum hyſſopo adſpergat altare in circuitu ſeptem vicibus canendo antiphonam iſtam: Aſperges me Domine hyſſopo. Cum pſalmo, Miſerere mei Deus. Tunc eat in circuitu Eccleſiæ per parietes ſpargendo, de dextera parte incipiens, vſque dum veniens ante altare, ſpargat iterum in circuitu Eccleſiæ, antiph. canendo, Exurgat Deus & diſſipentur. Cum ipſo Pſalm. Iterum veniens ante altare, ſpargat in circuitu Eccleſiæ antiph. canendo. Qui habitat in adiutorio Altiſſimi. Cum ipſo Pſalmo. Et mittat ex miniſtris & clericis duos vel tres; qui extrinſecus Eccleſiæ parietes vna vice pſallentes ſpargant. Iterum ipſe pontifex eat de altari, ſpargendo per medium Eccleſię in longum & latum, Crucem faciendo, & per omne pauimentum ſpargendo, cum antiph. Domus mea domus orationis. Cum pſalmo: Narrabo nomen tuum, & cum Gloria. at veniens in medium Eccleſię, dicat: Oremus. Et diaconus. Flectamus genua, Et dicat pontifex orationem: Deus qui loca nomini tuo dicata. Et iterum dicat excelſa voce, Oremus. Et diaconus, vt ſupra.

Conſecratio.

Deus ſanctificationum omnipotens dominator, Tũc eat ante altare, canendo antiphonam, Introibo ad altare Dei mei. Cum pſalm. Iudica me Deus. Tunc faciat maltam de calce, & tegulam cum aqua benedicta, & poſtea ipſam aquam quæ remanet, fundat ad baſim altaris, & extergatur altare de linteo. Poſtea offerat incenſum, & mittat oleum ſuper altare, in medio crucem faciens, & ſuper quatuor cornua, antiphonam canendo; Erexit Iacob lapidem. Pſalmus, Quam dilecta.; et vngat manu ſua totum illud altare. Alius vero ſacerdos faciat incenſum in circuitu altaris. Expleto pſalm. mittat iterum oleum ſicut prius, canendo antiphonam. Ædificauit Moyſes. Cum pſalmo, Deus noſter refugium. Et mittat chriſma ſuper altare, canendo antiphonam: Ecce odor filij mei. Cum pſal. Fundamenta. Deinde in circuitu Eccleſiæ per parietes de dextro vſque in dextrum, faciat cruces cum pollice de chriſmate in duodecim locis, dicens: Sanctificetur hoc templum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Inde faciens crucem incenſi ſuper altare, dicat hanc orationem ſuper altare: Dei patris omnipotentis miſericordiam. Iterum dicat: Oremus. Diaconus vt ſupra. Deus omnipotens, in cuius honore altare hoc. Deinde dicat antiphonam iſtam: Confirma hoc Deus. Cum Gloria. Inde benedicat tabulas his verbis, dicens: Singulare per illud propitiatorium, quod ſe in altari Crucis pro nobis redimendis obtulit immolandum, cuius (Gen. 28) præfiguratione patriarcha Iacob lapidem vnxit & erexit in titulum, quo fieret ſacrificium, & portæ cœli deſuper aperiretur oraculum, ſuppliciter tibi Domine preces fundimus, vt metalli huius expolitam materiem, ſupernis ſacrificiis imbuendam, ipſe ſuæ dotare ſanctificationis vbertate percipias, qui quondam lapideis legem ſcripſit in tabulis.

Alia.

A Deus omnipotens, vniuerſarum rerum rationabilis artifex.

Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, clemens & propitius, preces noſtras humiliter exaudi. Amen.

Poſt dicat excelſa voce: Surſum corda. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Dignum.

Præfatio.

Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, vſque æterne Deus. Qui poſt offendicula lapſus primi hominis inſtituiſti tibi offerri propitiatorij delinimẽta libaminis, vt culpa quæ præceſſerat per ſuperbiam, futuris temporibus expiaretur per munera, quibus honorarentur altaria, honorificaretur & templum. Quod tibi (Gen. 8.) B primus Noë præparauit officio, rurſus Abrahams im- (Gen. 22.) molaturus filium, dehinc electus Iacob erexit & vnxit (Gen. 28.) in titulum. Adſit igitur redemptionis tuæ ineffabilis pietas, & ſuper hos lapides opem tuæ benedictionis infunde, vt te largiente referat præmium, quiſquis intulerit votum: qui te ergo angularem lapidem & ſaxum ſine manibus exciſum nominari ipſe voluiſti, tu lapides iſtos diuinis cultibus apparatos benedic atque ſanctifica, & ſacri huius myſterij ſicut inſtitutor, ita etiam ſanctificator appare.

Deinde tenentibus ſubdiaconis vel acolytis linteamina vel omnia ornamenta Eccleſiæ, ſeu vaſa ſacra quæcumq; ad cultum Dei & Eccleſiæ pertinere videntur, benedicat ea pontifex, ſicut in ſacramento continetur. Ipſis completis, egrediatur Epiſcopus, & det C orationem ante oſtium: Deus qui in omni loco dominationis tuæ. Ipſa finita, ſuſcipiat ipſas reliquias à preſbytero, & portet eas cum honore laudes decantando, cum cruce, & thuribulis, & luminibus multis ad altare intus in Eccleſiam, & ponat ſuper altare nouum. Et extenſo velo, inter eas & populum, recondat eas ipſas reliquias pontifex manu ſua in loco altaris, canendo antiphonam, Exultabunt ſancti in gloria. Cum pſalmo, Cantate Domino. 2. Et antequam recludantur, ponat chriſma intus in confeſſionem per angulos quatuor in crucem, ita dicendo: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Pax tibi. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Deinde ponat tres portiones corporis Domini intus in confeſſionem, & tres de incenſo, & recludantur D reliquiæ intus in confeſſione. Et dum recluduntur cantent antiphonam: Sub altare Domini ſedes accepiſtis, intercedite pro nobis ad Dominum qui vos elegit. Et accipiens tabulam, quæ ſuper reliquias poni debet, antea confirmet eam ſubtus cum chriſmate, dicendo vt ſupra: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Et ponat tabulam ſuper reliquias, & dicat hanc orationem:

Oremus.

Deus qui ex omni coaptatione ſanctorum.

Deindè liniat eam cum calce, quæ antè fuerat præparata. Et poſtquam fuerit linita, faciat crucem deſuper cum chriſmate, dicendo vt ſupra, & faciat crucem ſimiliter cum chriſmate, per quatuor angulos altaris, deſuper dicendo vt ſupra. Et tunc velat altare, & dicit E hanc orationem: Deſcendat quæſumus Domine Deus noſter. Inde vero reuertatur pontifex in ſacrarium cum ordinibus ſacris, & induit ſe veſtimentis alijs ſolennibus, & interim veſtiantur altaria, vel Eccleſia, & accendantur luminaria. Hoc peracto; canat ſchola antiph. ad introitum. & procedat pontifex de ſacrario cum ordinibus ſacris, ſicut conſuetudo eſt.

Et poſt Kyrie eleiſon dicat: Gloria in excelſis Deo. Et compleatur Miſſa ordine ſuo, ſicut in ſacramentario continetur.

Et per totam hebdomadam Miſſa publica in ipſa eccleſia celebretur vſque dum octo dies completi ſunt.

Incipit ordo ad Regem benedicendum, quando nouus à clero & populo ſublimatur in regnum. Primum autem exeunte illo thalamum, vnus Archiepiſcopus dicat hanc orationem. A

OMnipotens ſempiterne Deus, qui famulum tuum ill. regni faſtigio dignatus es ſublimare, tribue ei quæſumus, vt ita in præſenti collecta multitudine cunctorum in commune ſalutem diſponat, quatenus à tuæ veritatis tramite non recedat. Per.

Poſtea ſuſcipiant illum duo Epiſcopi dextra læuaque honorificè parati, habentes reliquias collo pendentes. Cæteri autem clerici ſolenni apparatu ornati, præcedente ſancto Euangelio & duabus crucibus cum incenſo boni odoris, ducant illum ad Eccleſiam, reſponſo- B rium canentes: Ecce mitto Angelum meum. Cum Verſ. Iſrael ſi me audieris. Cuncta cum plebe ſequente: ad oſtium autem Eccleſiæ clerus ſubſiſtat, & dicat alius Archiepiſcopus hanc orationem.

Deus qui ſcis genus humanum nulla virtute poſſe ſubſiſtere, concede propitius, vt famulus tuus ill. quem populo tuo voluiſti præferre, ita tuo fulciatur adiutorio, quatenus quibus potuit præeſſe, valeat & prodeſſe. Per.

Introeuntes autem clerici Eccleſiam, hanc decantent antiphonam. Domine, ſaluum fac regem, & exaudi nos in die qua inuocauerimus te. Pſalm. Exaudiat te dominus. Totum. Vſque introitum chor. Tunc dominus Metropolitanus dicat hanc orationem,

Omnipotens ſempiterne Deus, cœleſtium terre- C ſtriumque moderator, qui famulum tuum ill. ad regni faſtigium dignatus es prouehere, concede quæſumus, vt à cunctis aduerſitatibus liberatus, & eccleſiaſticæ pacis dono muniatur, & ad æternæ pacis gaudia, te donante peruenire mereatur. Per.

Tunc deſignatus princeps pallium deponat, atque inter manus Epiſcoporum perductus in choru vſque ad altaris gradus incedat, cunctoque pauimento tapetibus & palliolis contecto, ibi humiliter totus in cruce proſtratus iaceat cũ Epiſcopis & presbyteris hinc inde proſtratis, cæteris autẽ in choro litaniã breuiter pſallentibus, id eſt, duodecim Apoſtolos, totidemque Martyres, Confeſſores, & Virgines. Et inter cæteras inferenda ſunt iſta.

Vt hunc famulum tuum illuſt. in Regem eligere digneris. Te rogamus, audi nos. D

Vt eum benedicere, & ſublimare digneris. Te rogamus, audi nos.

Vt eum ad imperij faſtigium perducere digneris. Te rogamus, audi nos.

Et cætera huic benedictioni conuenientia. Finita litania, erigant ſe Epiſcopi, ſubleuatumque principem interroget dominus Metropolitanus his verbis.

Vis ſanctam fidem à catholicis viris tibi traditam tenere, & operibus iuſtis obſeruare? Reſp, Volo. Vis ſanctis Eccleſiis, Eccleſiarumque miniſtris tutor & defenſor eſſe? Reſp. Volo. Vis regnum tibi à Deo conceſſum, ſecundum iuſtitiam patrum tuorum regere & defendere? Reſp. In quantum diuino fultus adiutorio ac ſolatio omnium fidelium ſuorum valuero, ita me per E omnia fideliter acturum eſſe promitto.

Deinde ipſe dominus Metropolitanus affatur populum his verbis.

Vis tali principi ac rectori te ſubiicere, ipſiuſque regnum firma fide ſtabilire, atque iuſſionibus illius obtemperare, iuxta Apoſtolum, Omnis anima poteſtati-
Rom. 13. bus ſublimioribus ſubdita ſit, regi, quaſi præcellenti. Tunc ergo à circunſtante clero & populo vnanimiter dicatur. Fiat. Fiat. Amen.

Poſtea vero eo deuotè inclinato, dicatur ab Epiſcopo hæc oratio.

BEnedic Domine hunc Regem noſtrum ill. qui regna omnia moderaris à ſæculo & tali eum benedictione glorifica, vt Dauidicæ teneat ſublimitatis ſceptrum, & glorificatus in eius protinus reperiatur merito. Da ei tuo inſpiramine cum manſuetudine ita regere populum, ſicut Salomonem feciſti regnum obtinere pacificum. Tibi ſemper cum timore ſit ſubditus, tibique militet cum quiete. Sit tuo clypeo protectus cum proceribus, & vbique tua gratia victor exiſtat. Honorifica eum præ cunctis regibus gentium, felix populis dominetur, & feliciter eum nationes adornent. Viuat inter gentium cateruas magnanimus, ſit in iudiciis æquitatis ſingularis, locupletet eum tua prædiues dextera, frugiferam obtineat patriam, & eius liberis tribuas profutura. Præſta ei prolixitatem vitæ per tempora, & in diebus eius oriatur iuſtitia. A te robuſtum teneat regiminis ſolium & cum iocunditate & iuſtitia, æterno glorietur in regno. Per Dominum.

Omnipotens æterne Deus, creator omnium, imperator Angelorum, rex regnantium, dominuſque dominantium, qui Abraham fidelem famulum tuum de ho- Gen 14.
ſtibus triumphare feciſti: Moyſi & Ioſue populo præ- Exod 17.
latis multiplicem victoriam tribuiſti, humilémque Dauid puerum tuum regni faſtigio ſublimaſti, & Salomo- 1. Reg. 16.
nem ſapientiæ paciſque ineffabili munere ditaſti; reſpi- 3. Reg. 3.
ce quæſumus ad preces humilitatis noſtræ, & ſuper hunc famulum tuum ill. quem ſupplici deuotione in regem elegimus, benedictionum tuarum dona multiplica, eumque dextera tuæ potentiæ ſemper & vbique circunda, quatenus prædicti Abrahæ fidelitate firmatus, Moyſis manſuetudine fretus, Ioſue fortitudine munitus, Dauidis humilitate exaltatus, Salomonis ſa- C pientia decoratus, tibi in omnibus placeat, & per tramitem iuſtitiæ in offenſo gradu ſemper incedat, Eccleſiamque tuam deinceps cum plebibus ſibi annexis ita enutriat ac doceat, muniat, & inſtruat, contraque omnes viſibiles & inuiſibiles hoſtes, eidem potenter regaliterque tuæ virtutis regimen adminiſtret, & ad veræ fidei paciſque concordiam eorum inimicos, te opitulante, reformet, vt horum populorum debita ſubiectione fultus, condigno amore glorificatus, ad paternum decenter ſolium tua miſeratione conſcendere mereatur. Tuæ quoque protectionis galea munitus, & ſcuto inſuperabili iugiter protectus, armiſque cœleſtibus circundatus, optabilis victoriæ triumphum fideliter capiat, terroremque ſuæ potentiæ infidelibus inferat, & pacem tibi militantibus lætanter reportet per Do- D minum noſtrum, qui virtute crucis tartara deſtruxit, regnoque diaboli ſuperato, ad cœlos victor aſcendit, in quo poteſtas omnis regumque conſiſtit victoria: qui eſt gloria humilium, & vita ſaluſque populorum, qui tecum viuit & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Deinde ab alio epiſcopo hæc dicatur oratio.

DEus inenarrabilis auctor mundi, conditor generis humani, gubernator imperij, confirmator regni, qui ex vtero fidelis amici tui patriarchæ noſtri Abrahæ prælegiſti regem ſæculis profuturum, tu præſentem regem hunc ill. cum exercitu ſuo per interceſſionem E omnium ſanctorum vbere benedictione locupleta, & in ſolium regni firma ſtabilitate connecte. Viſita eum ſicut Moyſen in rubo, Ieſum Naue in prælio, Gedeon Exod. 3.
in agro, Samuelem in templo. Et illa eum benedictio- & 17.
ne ſidera, ac ſapientiæ tuæ rore profunde, quam B. Da- Iud. 7.
uid in pſalterio, Salomon filius, te remunerante, per- 3. Reg 3.
cepit è cœlo. Sis ei contra acies inimicorum lorica, in aduerſis galea, in proſperis patiencia, in protectione clypeus ſempiternus, & præſta, vt gentes illi teneant fidem, proceres ſui habeant pacem, diligant charitatem, abſtineant ſe à cupiditate, loquantur iuſtitiam, cuſtodiant veritatem. Et ita populus iſte pullulet, coalitus benedictione æternitatis, vt ſemper maneant tripudiantes in pace victores. Quod ipſe præſtare

digne-

dignetur, qui tecum viuit. Tunc dominus metropolitanus vngat de oleo ſanctificato caput, pectus, & ſcapulas, ambaſque compages brachiorum ipſius, ita dicendo: Vngo te in regem de oleo ſanctificato in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Et dicant, Amen. Pax tibi. Et cum ſpiritu tuo. Deinde vngat ſibi manus de oleo ſanctificato, ita dicendo: Vngantur manus iſtæ de oleo ſanctificato, vnde vncti fuerunt reges & pro-
1. Reg. 16. phetæ, & ſicut vnxit Samuel Dauid in regem, vt ſis benedictus, & conſtitutus rex in regno iſto ſuper populum iſtum, quem Dominus Deus tuus dedit tibi ad regendum ac gubernandum. Quod ipſe præſt.

Sequitur.

Proſpice, omnipotens Deus, ſerenis obtutibus hunc glorioſum regem, & ſicut benedixiſti Abraham, Iſaac, & Iacob, ſic illũ largis benedictionibus ſpiritualis gratiæ cum omni plenitudine tuæ potentiæ irrigare atque perfundere dignare. Tribue ei de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini & olei, & omnium frugum opulentiam ex largitate diuini muneris longa per tempora, vt illo regnante, ſit ſanitas corporum in patria. & pax inuiolata ſit in regno, & dignitas glorioſa regalis palatij, maximo ſplendore regiæ poteſtatis oculis omniũ fulgeat, luce clariſſima clareſcat, atque ſplendere quaſi ſplendidiſſima fulgura, maximo perfuſa lumine videatur. Tribue ei omnipotens Deus, vt ſit fortiſſimus protector patriæ, & conſolator eccleſiarum, atque cœnobiorum ſanctorum maxima cum pietate regalis munificentiæ, atque vt ſit fortiſſimus regum, triumphator hoſtium, ad opprimẽdas rebelles & paganas nationes. Sitq; ſuis inimicis ſatis terribilis præ maxima fortitudine regalis potẽtiæ. Optimatibus quoque atq; præcellis, proceribuſque ac fidelibus ſui regni ſit magnificus & amabilis & pius, vt ab omnibus timeatur, atq; diligatur. Reges quoq; de lumbis eius per ſucceſſiones temporum futurorum egrediantur regnũ hoc regere totum, & poſt glorioſa tẽpora, atque felicia præſentis vitæ gaudia, ſempiterna in perpetua beatitudine haberẽ mereatur. Quod ipſe præſtare, Spiritus ſancti gratia, humilitatis noſtræ officio in te copioſa deſcendat, vt ſicut manibus noſtris indignis, oleo materiali oblitus, pingueſcis exterius, ita eius inuiſibili vnguine delibutus impinguari merearis interiùs, eiuſque ſpirituali vnctione perfectiſſimè ſemper imbutus, & illicita declinare tota mente & ſpernere diſcas ſeu valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter cogitare, optare, atque operari queas. Auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto. Qui cum Deo patre & eodem ſpiritu ſ. &c.

Alia.

Deus qui es iuſtorum gloria, & miſericordia peccatorum, qui miſiſti filium tuum precioſiſſimo ſanguine ſuo genus humanum redimere, qui conteris bella, & propugnator es in te ſperantium, & ſub cuius arbitrio omnium regnorum continetur poteſtas, te humiliter deprecamur, vt præſentem famulum tuum N. in tua miſericordia confidentem benedicas, eique propitius adeſſe digneris, vt qui tua expetit protectione defendi, omnibus ſit hoſtibus fortior. Fac eum Domine beatum eſſe & victorem de inimicis ſuis: corona eum corona iuſtitiæ & pietatis, vt ex toto corde & tota mente in te credens tibi deſeruiat, ſanctam tuam eccleſiam defendat & ſublimet: populumque à te ſibi commiſſum iuſtè regat, nullus inſidiantibus malis eum in iniuſtitiam vertat. Accende Domine cor eius ad amorem gratiæ tuæ per hoc vnctionis oleum, vnde vnxiſti ſacerdotes, reges, & prophetas, quatenus iuſtitiam diligens, per tramitem ſimiliter iuſtitiæ populum ducens, poſt peracta à te diſpoſita in regali excellentia annorũ curricula, peruenire ad æterna gaudia mereatur. Per eundem Dominũ. Per omnia ſæcula ſæculorũ. Reſp. Amẽ. Dominus vobiſcũ. Reſp. Et cũ ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Reſp. Dignum & iuſtum eſt.

Præfatio.

A Verè dignum, &c. vſque Deus. Creator omnium, imperator angelorum, rex regnantium, Dominuſque dominantium, qui Abraham fidelem famulum tuum de hoſtibus triumphare feciſti, Moyſi & Ioſue populo prælatis multiplicem victoriam tribuiſti, humilemque Dauid puerum tuum regni faſtigio ſublimaſti, & Salomonem ſapientiæ paciſque ineffabili munere ditaſti: reſpice quæſumus ad preces humilitatis noſtræ, & ſuper hũc famulum tuum N. quem ſupplici deuotione in regem elegimus, benedictionum tuarum dona in eo multiplica: eumq; dextera tuæ potentiæ ſemper & vbique circunda, quatenus prædicti Abrahæ fidelitate firmatus, Moyſis manſuetudine fretus, Ioſue fortitudine munitus, Dauidis humilitate exaltatus, Salomonis ſapientia decoratus, tibi in omnibus placeat, & per tramitem iuſtitiæ inoffenſo greſſu ſemper incedat. Eccleſiam ergo tuã deinceps cũ plebibus ſibi annexis ita enutriat & inſtruat, contraq; omnes viſibiles & inuiſibiles hoſtes eadẽ potenter regaliterque tuæ virtutis regimen adminiſtret, & ad veræ fidei paciſq; concordiã, eorũ animos, te opitulante, reformet: vt horum populorum debita ſubiectione fultus, cum digno amore glorificatus, ad paternum decenter ſolium tua miſeratione conſcendere mereatur. Tuæ quoque protectionis galea munitus, & ſcuto inſuperabili iugiter protectus, armiſq; cœleſtibus circundatus, optabilis victoriæ triumphũ feliciter capiat: terroremque ſuæ potentiæ infidelibus inferat, & pacem tibi militantibus lætanter reportet. Per Dominũ noſtrum, qui virtute crucis tartara deſtruxit, regnoque diaboli ſuperato, ad cœlos victor aſcendit, in quo poteſtas omnis, regumq; cõſiſtit victoria, qui eſt gloria humilium, & vita ſaluſque populorũ, qui tecum viuit & regnat Deus, ſcilicet Dei filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui à patre oleo exultationis vnctus eſt præ participibus ſuis, ipſe per præſentem ſacri vnguinis infuſionẽ, ſpiritus paracliti ſuper caput tuũ infundat benedictionẽ, eandemque vſque ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc viſibili & tractabili dono inuiſibilia percipere, & temporali regno iuſtis moderaminibus, executo, æternaliter cum eo regnare merearis, qui ſolus ſine peccato rex rẽgum, viuit & gloriatur, cum Deo patre in vnitate eiuſdem ſpiritus ſancti Deus.

Poſteà ab epiſcopis enſem accipiat, & cum enſe totũ regnum ſibi fideliter ad regendum ſciat commendatum, & dicatur: Accipe gladium per manus epiſcoporum licet indignas, vice tamen & auctoritate ſanctorum Apoſtolorum conſecratas, tibi regaliter impoſitum, noſtræque benedictionis officio in defenſionem ſanctæ Dei Eccleſiæ diuinitus ordinatum. Et eſto memor, de quo pſalmiſta prophetauit, dicens: Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime, vt in hoc per eundem vim æquitatis exerceas, molem iniquitatis potenter deſtruas, & ſanctam Dei Eccleſiam eiuſque fideles propugnes ac protegas, nec minus ſub fide falſos, quam Chriſtiani nominis hoſtes execres ac deſtruas, viduas & pupillos clementer adiuues ac defendas: deſolata reſtaures, reſtaurata conſerues, vlciſcaris iniuſta, confirmes benè diſpoſita, quatenus hæc in agendo, virtutum triumpho glorioſus, iuſtitiæque cultor egregius, cum mundi ſaluatore, cuius typum geris in nomine ſine fine merearis regnare. Qui cum patre & ſpiritu ſancto viuit & regnat. Accinctus autem enſe, ſimiliter ab illis armillas & pallium & annulum accipiat, dicente metropolitano.

Accipe regiæ dignitatis annulũ, & per hũc in te catholicæ fidei cognoſce ſignaculum, quia vt hodie ordinaris caput & princeps regni ac populi, ita perſeuerabis auctor ac ſtabilitor Chriſtianitatis, & Chriſtianæ fidei, vt felix in opere, locuples in fide, cum rege regum glorieris per eum, cui eſt honor & gloria per infinita. Poſteà ſceptrum & baculum accipiat, dicente ordinatore.

Accipe virgam virtutis atq; æquitatis, qua intelligas mulcere pios, & terrere reprobos, errantibus viam pandere, lapſis manum porrigere, diſperdaſque ſuperbos, & releues humiles, & aperiat tibi oſtium Ieſus Chriſtus Ioan. 10. dominus noſter, qui de ſeipſo ait: Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſaluabitur, & ipſe qui eſt clauis Dauid, & ſceptrum domus Iſraël: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Sitque tibi auctor, qui educit vinctum de domo carceris, ſedentemque in tenebris & vmbra mortis, & in omnibus ſequi merearis eum, de Psal. 44 quo Dauid propheta cecinit: Sedes tua Deus in ſæculũ ſæculi, virga æquitatis, virga regni tui: & imitando ipſum, diligas iuſtitiam, & odio habeas iniquitatem: quia propterea vnxit te Deus tuus, ad exemplum illius, quem ante ſæcula vnxerat oleo exultationis præ participibus ſuis, Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Poſtea metropolitanus reuerenter coronam capiti regis imponat, dicens: Accipe coronam regni, quæ licet ab indignis, epiſcoporũ tamen manibus capiti tuo imponitur: eamque ſanctitatis gloriam & honorem, & opus fortitudinis expreſsè ſignare intelligas, & per hãc te participem miniſterij noſtri non ignores, ita vt ſicut nos in interioribus paſtores, rectoreſque animarum intelligimur, tu quoque in exterioribus verus Dei cultor, ſtrenuuſque contra omnes aduerſitates eccleſiæ Chriſti defenſor, regnique tibi à Deo dati, & per officium noſtræ benedictionis vice Apoſtolorum, omniumque ſanctorum tuorum regimine commiſſi, vtilis executor, regnatorque proficuus ſemper appareas, vt inter glorioſos athletas virtutum gemmis ornatus, & præmio, ſempiternæ felicitatis coronatus, cum redemptore ac ſaluatore Ieſu Chriſto, cuius nomen vicemque geſtare crederis, ſine fine glorieris, qui viuit & imperat Deus, cum Deo patre in vnitate Spiritus ſancti, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen. Et ab eo ſtatim dicatur benedictio ſuper eum, quæ & tempore ſynodi ſuper regem dicenda eſt: Benedicat tibi Dominus, cuſtodiatque te, & ſicut te voluit ſuper populum ſuum eſſe regem, ita in præſenti ſæculo felicem & æternæ felicitatis tribuat eſſe conſortem. Amen.

Clerum ac populum, quem ſua voluit opitulatione in tua ſanctione congregari, ſua diſpenſatione & tua adminiſtratione per diuturna tempora faciat feliciter gubernari. Amen.

Quatenus diuinis monitis parentes aduerſitatibus carentes, bonis omnibus exuberantes, tuo imperio fideli amore obſequentes, & in præſenti ſæculo tranquillitate fruantur, & tecum æternorum ciuium conſortio potiri mereantur. Quod ipſe præſtare dignetur, cuius regnum & imperium ſine fine permanet in ſæcula ſæculorum. Benedictio Dei Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, deſcendat ſuper te. Amen.

Deinde coronatus, honorificè per chorum ducatur de altari ab Epiſcopis vſque ad ſolium, canente clero Reſp. Deſiderium animæ eius tribuiſti ei Domine. Deinde dicit ſibi dominus Metropolitanus. Sta, & tene amodò locum, quem hucuſque paterna ſucceſſione tenuiſti, hæreditario iure tibi delegatum per auctoritatẽ Dei omnipotentis, & præſentem traditionem noſtram ſcilicet omnium Epiſcoporum, cæterorumque ſeruorũ Dei. Et quanto clerum ſacris altaribus propinquiorem perſpicis, tanto ei potiorem in locis congruis honorem impendere memineris, quatenus mediator Dei & hominũ, te mediatorem cleri & plebis, (*Hoc in loco dominus Metropolitanus ſedere eũ faciat ſuper ſedẽ, dicendo:*) in hoc regni ſolio confirmet, & in regno æterno ſecum regnare faciat Ieſus Chriſtus Dominus noſter, rex regum, & dominus dominantium, qui cum Deo patre & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen.

Poſt hæc det illi oſcula pacis. Cunctus autem cœtus clericorum tali rectore gratulans, ſonantibus campanis, hymnum alta voce concinant, Te Deum lauda-A mus. Tunc Epiſcopus Metropolitanus Miſſam celebret plena proceſſione.

Incipit benedictio Reginæ in ingreſſu Eccleſiæ.

OMnipotens æterne Deus, fons & origo totius bonitatis, qui fœminei ſexus fragilitatem, nequaquam reprobando auerſaris, ſed dignanter comprobando potiùs eligis: & qui infirma mundi eligendo fortia quæque confundere decreuiſti, quique etiam gloriæ virtutiſque tuæ triumphum in manu Iudith fœmi- Iudith. 13. næ olim Iudaicæ plebi de hoſte ſæuiſſimo reſignare voluiſti: reſpice quæſumus ad preces humilitatis noſtræ, & ſuper hanc famulam tuam N. quam ſupplici deuotione in reginam eligimus, benedictionum tuarum B dona multiplica, eamque dextera tuæ potentiæ ſemper & vbique circunda, vt ambone muniminis tui vndique firmiter protecta, viſibilis ſeu inuiſibilis hoſtis nequitias triumphaliter expugnare valeat, & vnà cum Sara atque Rebecca, Lia, & Rachel, beatis reuerendiſque fœminis, fructu vteri ſui fœcundari ſeu gratulari mereatur, ad decorem totius regni, ſtatumque ſanctæ Dei Eccleſiæ regendum, necnon protegendum, per Chriſtum Dominum noſtrum, qui ex intemerato beatæ Mariæ virginis aluo naſci, viſitare, ac renouare hunc dignatus eſt mundum, qui tecum viuit & gloriatur Deus in vnitate Spiritus ſancti per immortalia ſæcula ſæculorum.

Item benedictio eiuſdem ante altare.

Deus qui ſolus habes immortalitatem, lucemque C habitas inacceſſibilem, cuius prouidentia in ſui diſpoſitione non fallitur, qui feciſti quæ ventura ſunt, & vocas ea quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt: qui ſuperbos æquo moderamine de principatu deiicis, atque humiles dignanter in ſublime prouehis, ineffabilem miſericordiam tuam ſupplices rogamus, vt ſicut Heſter reginam, Iſraëlis cauſa ſalutis, de capti- Heſter. 2 uitatis ſuæ compede ſolutam, ad regis Aſſueri thalamum, regnique ſui conſortium tranſire feciſti, ita hanc famulam tuam N. humilitatis noſtræ benedictione, Chriſtianæ plebis gratia ſalutis, ad dignam ſublimemque regis noſtri copulam, regnique ſui participium miſericorditer tranſire concedas: & vt in regalis fœdere coniugij ſemper manens pudica, proximã virginitati palmam obtinere queat, tibique Deo viuo & D vero in omnibus & ſuper omnia iugiter placere deſideret, & te inſpirante, quæ placita ſunt, toto corde perficiat. Per.

Sacri vnctio olei.

Spiritus ſancti gratia, humilitatis noſtræ officio, in te copioſa deſcendat, vt ſicut manibus noſtris indignis, oleo materiali oblita pingueſcis exteriùs, ita eius inuiſibili vnguine delibuta, impinguari merearis interiùs: eiuſque ſpirituali vnctione perfectiſſimè ſemper imbuta, & illinita declinare tota mente & ſpernere diſcas ſeu paleas, & vtilia animæ tuæ iugiter cogitare, optare, atque operari queas auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Deo patre, & eodem Spiritu ſancto viuit & regnat Deus in ſæcula E ſæculorum.

Coronæ impoſitio.

Officio indignitatis noſtræ ſeu congregationis, in reginam benedicta, accipe coronam regalis excellentiæ, quæ licet ab indignis, Epiſcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur, vnde velut exteriùs auro & gemmis redimita enites, ita & interiùs auro ſapientiæ, virtutumque gemmis decorari contendas: quatenus poſt occaſum huius ſæculi cum prudentibus virginibus ſponſo perenni Deo noſtro Ieſu Chriſto dignè & laudabiliter occurrens, regiam cæleſtis aulæ merearis ingredi, qui cum Deo patre & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus, per infinita ſæcula ſæculorum, Amen.

Incipit

Incipit ordo Romanus, ad benedicendum Imperatorem.

Promiſsio Imperatoris.

IN nomine Chriſti, promitto, ſpondeo, atque polliceor ego N. Imperator coram Deo & beato Petro Apoſtolo, me protectorem ac defenſorem eſſe huius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ in omnibus vtilitatibus; inquantum diuino fultus fuero adiutorio, ſecundum ſcire meum ac poſſe.

Orationem primam det Epiſcopus de Caſtello Albanenſi ante portam Argenteam. Oremus.

Deus in cuius manu corda ſunt regum, inclina ad preces humilitatis noſtræ aures miſericordiæ tuæ, & principi noſtro regimen tuæ appone ſapientiæ, & hauſtis de tuo fonte conſilus, & tibi placeat, & ſuper omnia regna præcellat. Per nominum.

Orationem ſecundam det Epiſcopus Portuenſis intra Eccleſiam beati Petri Apoſtoli, in medio rotæ. B

Deus inenarrabilis auctor mundi. vt ſupra ſcriptum eſt in ordinatione regis.

Deinde vadat ante confeſſionem beati Petri Apoſtoli, & proſternat ſe pronus in terram, & archidiaconus faciat litaniam. Qua finita, Epiſcopus Oſtienſis vngat ei de oleo exorcizato brachium dextrum & inter ſcapulas, & dicat orationem iſtam.

Domine Deus omnipotens, cuius eſt omnis poteſtas & dignitas, te ſupplici deuotione atq; humillima prece depoſcimus, vt huic famulo tuo N. proſperum Imperatoriæ dignitatis concedas effectum, vt in tua diſpoſitione conſtituto, ad regendam Eccleſiam tuam ſanctam nihil præſentia officiant, futuraq; non obſiſtant, ſed inſpirante ſancti Spiritus tui dono, populum ſibi C ſubditum æquo iuſtitiæ libramine regere valeat, & in omnibus operibus ſuis te ſemper timeat; tibi iugiter placere contendat. Per.

Pontifex ergo ſtet ſurſum ante altare, & imponat ei diadema ſuper caput, dicens:

Accipe ſignum gloriæ in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti, vt ſpreto antiquo hoſte, ſpretiſq; contagiis omnium vitiorum, ſic iudicium & iuſtitiam diligas, & miſericorditer viuas, vt ab ipſo Domino noſtro Ieſu Chriſto in conſortio Sanctorum æterni regni coronam percipias. Qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus, per infinita ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen.

Alia coronæ impoſitio.

D Accipe coronam à Domino Deo tibi prædeſtinatam, habeas, teneas, atque poſſideas, & filiis tuis poſt te futuris ad honorem Deo auxiliante derelinquas.

Exaudi Domine preces noſtras, & famulum tuum N. ad regendum Romanum imperium conſtitue, vt per te regere incipiat, & per te fideliter regnum cuſtodiat. Qui viuit & regnat.

Oremus.

Proſpice omnipotens Deus ſerenis obtutibus hunc glorioſum Imperatorem noſtrum N. & ſicut benedixiſti Abraham, Iſaac, & Iacob. *Require ſupra in benedictione Regis.*

Alia.

Deus pater æternæ gloriæ, ſit adiutor tuus & protector, & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cun- E ctis exaudiat, & vitam tuam longitudine dierum adimpleat, & ſemper in ſua voluntate cuſtodiat, thronum regni corroboret, gentes populumque tuum ad nutum ſuum ſubiciat, & à peſte & fame tuis temporibus conſeruet, inimicos tuos confuſione induat, & ſuper te Chriſti ſanctificatio floreat, & ſuper cætera regna excellentiorem faciat, vt qui tribuit in terris imperium, ipſe tibi in cœlis cum electis ſuis conſerat habere conſortium. Per.

Ordo ad Monachum faciendum.

COnueniente vniuerſo cœtu monachorum in Eccleſiam, vbi ordinatio celebranda eſt, proſtrato illo in terram, qui ordinandus eſt, prior ſcholæ ad nutũ

A Abbatis imponet antiphonam: Hic accipiet benedictionem. Pſalm. Domini eſt terra. Antiph. Cor mundum crea in me Deus. Pſalm. Miſerere mei Deus. Antiph. Dicam Deo, ſuſceptor meus es, Deus meus, ſperabo in eum. Pſalm. Qui habitat. Deinde litaniam. Et, Pater noſter, qui es in cœlis. Tunc Abbas imponat benedictionem veſtimentorum, dicens hanc orationem.

Oremus.

Deus æternorum bonorum fideliſſime promiſſor, certiſſime perſolutor, qui veſtimentum ſalutare & indumentum æternæ iocunditatis tuis fidelibus promiſiſti, clementiam tuam ſuppliciter exoramus, vt hæc indumenta humilitatem cordis & contemptum mundi ſignificantia, quibus famulus tuus ſancto viſibiliter eſt informandus propoſito, propitius benedicas, vt beatæ caſtitatis habitum, quem te adſpirante ſuſcepit, te protegente cuſtodiat, & quem veſtibus venerandæ promiſſionis induis temporaliter, beata facias immortalitate veſtiri. Per.

Alia.

Domine Deus bonarum virtutum dator, & omnium benedictionum largus infuſor, te ſubnixis precibus deprecamur, vt has veſtes, quas famulus tuus N. pro indicio cognoſcendæ religionis induere vult, benedicere & ſanctificare digneris, vt inter reliquos viros tibi cognoſcatur dicatus. Per.

Tunc exuatur ab Abbate ipſe nouitius propriis veſtimentis, & interroget eum, ſi propria voluntate abrenunciet mundo, & omnibus quæ ſunt mundi: & quod maius eſt, etiam voluntatibus: & ſi paratus eſt ad omnem iniuriam & opprobrium ſuſtinendum pro amore Domini noſtri Ieſu Chriſti. Et ſi omnia iſta gratuito animo promiſerit, Abbas dicat illi: Expolia te veterem hominem cum actibus ſuis, & indue nouum, Dominum Ieſum Chriſtum. Reſpon. Amen. Et adiiciens, dicat: Accipe hoc ſalutare indumentum, quod venerabilis pater Benedictus illæſum cuſtodiuit, vt per eius imitationem ipſius cœtui aggregatus, ante tribunal Chriſti valeas peruenire. Et indutus ipſam melotem, toto corpore proſtratus ante altare, dicat hunc verſum: Suſcipe me ſecundum eloquium tuum, & viuam, & non confundas me ab expectatione mea. Per tres vices omnibus eundem verſum repetentibus. Et adſperſa aqua ſuper eum benedicta, dicatur hæc oratio.

Omnipotens ſempiterne Deus, cuius charitatis ardore ſuccenſus hic famulus tuus, ſtabilitatem ſuam tibi in hoc monaſterio promittendo, legis tuæ iugo colla ſubmittit, concede propitius, vt in vltimo die examinis cum ſanctis omnibus in dextera iudicis locatus, cuncta ſuæ deuotionis promiſſa ſe adimpleſſe lætetur. Per.

Alia.

Deus qui hunc famulum tuum, à ſæculi vanitate cõuerſum, ad ſupernæ vocationis amorem accendis, pectori eius purificando illabere, & gratiam in eum, qua in te perſeueret, infunde: vt protectionis tuæ munitus præſidio, quod te donante promiſit, impleat: vt ſuæ promiſſionis executor effectus, ad ea, quæ perſeuerantibus in te dignatus es promittere, dona pertingat. Per.

Alia.

Deus qui beatiſſimum electum tuum Benedictum abſtractum à mundi turbinibus, tibi ſoli militare iuſſiſti, tribue quæſumus huic famulo tuo, ſub eiuſdem monaſterio ad tuum ſeruitium feſtinanti, & perſeuerandi inſtantiam; & perfectionis vſque in finem victoriam. Per.

Alia.

Dignare Domine, quæſumus, famulo tuo N. renuncianti ſæcularibus pompis, gratiæ tuæ ianuas aperire, qui deſpecto diabolo, confugit ſub titulum Chriſti, & venientem ad te ſereno vultu ſuſcipe, ne de eo inimicus valeat triumphare. Tribue ei brachium infatigabile

auxilij tui, mentem eius fidei lorica circunda, vt felici muro vallatus, mundum ſe gaudeat euaſiſſe. Per.

Alia.

Clementiſſime dominator Domine, tuam inuocantes pietatem ſuper hunc famulum tuum, quem à ſeculo conuerſum, in numero ſanctorum tuorum accerſire dignatus es: quæſumus, vt conuerſionis ſuæ fidem dignè cuſtodiat, & quicquid pro ſalute animæ ſuæ fuerit deprecatus, obtineat. Sed vita probabilis ſit ſapiens, & humilis, ſit ſcientia verus, obedientia clarus, continens in doctrina, in increpationibus immobilis, in grauitate decorus, in compaſſione piiſſimus, in operatione cautus, in diſpenſatione ſolicitus, in tentationibus fortis, in iniuriis patiens, in pace fixus, in eleemoſynis promptus, in orationibus frequens, in miſericordia efficax, in ſubditis pius, nec ſit immemor, quòd abs te de ſuis erit factis tuo iuditio iudicandus. Huius quoque Domine deprecamur vt munera placatus ſuſcipias, & ei, quicquid à te petierit clementer impertias. Per.

Alia.

Omnipotens & miſericors Deus, totius ſanctæ religionis origo, omniſque profeſſionis in te æterna ſaluatio, ſuſcipe propitius votum profeſſionémque famuli tui, qui in huius ſæculi vanitate & turbine ad te confugit. Sit, quæſumus, te adiuuante, ab omni negociorum ſecularium ſtrepitu exutus, à delectationibus ſpectaculorum præſentium auulſus, à cunctis mundi occupationibus extraneus, ab antiqui hoſtis inſidiis ereptus, mundo huic mortuus, mundi blandientis illecebris crucifixus, remotus à ſæcularibus pompis, remotus à cunctis malorum implicamentis, remotus à prauis delectationibus, remotus à præſentis vitæ contagiis, remotus ab omnibus prauorum retinaculis, remotus à cunctis iniqui hoſtis inſidiis. Doce eum Domine omnia huius vitæ contemnere proſpera, non timere aduerſa, iniurias tolerare, inimicos diligere, pro perſequentibus & calumniantibus ſuppliciter deprecari, nihil concupiſcere carnaliter vel ambire: non ſuperborum iniuriis fatigatus deficiat: non eum ſuperbia inflet, non ardor auaritiæ ſuccendat: non incentiua luxuriæ inflammet, non vana gloria turpiter iactet, non gula aut ebrietas præpediat, non ambitio ventoſa præcipitet, non ardor animoſæ contentionis exagitet, non deſiderium humanæ opinionis eleuet, non diabolus auctor perditionis lædat aut perdat: ſed tuæ pietatis dextera, clementiſſime Deus, eum à cunctis eruat malis, atque in præſenti & in futuro ſæculo protegat, regat, atq; gubernet, vt te timeat, imitetur, & diligat. Aperi ei ſenſum, vt in diuinarum ſtudiis literarum te legat corde, & ore, & opere meditetur, & intelligat, die noctúque tibi deſeruiat, cæleſtia & æterna ſapiat, terrena & caduca reſpuat. Obediens ſit & inſtructus, amicos & inimicos pro tui nominis amore amet atque diligat. Humilitatem & vilitatem teneat, atque exerceat. Caſtimoniam & pudicitiam corde & corpore amplectatur & teneat, patientiam & longanimitatem arripiat atque cuſtodiat. Ieiunio & abſtinentiæ ſtudeat, ſimul & amet gemitum, & orationem deſideret, atque ei inuigilet. Peccata ſua inceſſanter cum lachrymis & ſuſpiriis accuſet & diluat, & te omnipotentem corde, ore, & opere circumferat ſemper atque deſideret. Suſcipe, quæſumus, Domine pater omnipotens hunc famulum tuum, quem de huius ſæculi naufragiis & periculis eruiſti, & ad monaſticam vocare dignatus es gratiam. Concede propitius, vt arctam & anguſtam, quam profeſſus eſt, vitam iugiter diligat, teneat, atque ſectetur, quatenus ad æternam, quam in te perſeuerantibus promittere dignatus es, gloriam peruenire mereatur. Per.

Da famulis tuis, quæſumus Domine, ſpiritum veritatis & pacis, vt & te tota mente cognoſcant, & quæ tibi ſunt placita, toto corde ſectentur. Per Dominum.

Aliæ orationes pro monachis.

A Tu famulis tuis, quæſumus, Domine bonos mores placatus inſtitue, tu eis quod placitum ſit tibi, clementer infunde, vt & digni ſint, & tua valeant beneficia promereri. Per.

Alia.

Famulos tuos, quæſumus, Domine tua ſemper gratia benedicat, & inculpabiles ad vitam perducat æternam. Per.

Alia.

Da famulis tuis, quæſumus, Domine in tua fide & ſinceritate conſtantiam, vt in charitate diuina firmati, nullis tentationibus ab eius integritate vellantur. Per.

Alia.

B Famulos tuos Domine benignus intende, & eis dignanter pietatis tuæ impende cuſtodiam. Per.

Alia.

Reſpice, quæſumus, Domine, famulos tuos & in tua miſericordia confidentes, cœleſti protege benignius auxilio. Per.

Alia.

Famulis tuis, quæſumus Domine, in te ſperare concede, & ab omnibus eos culpis excuſa. Per.

Alia.

Adeſto Domine ſupplicationibus noſtris, & famulos tuos aſſidua protectione conſerua, vt qui tibi iugiter famulantur, continua remuneratione ditentur. Per.

Ordinatio Abbatis.

C INcipit capitulum ex canone Theodori. In ordinatione Abbatis, Epiſcopus debet Miſſam cantare, & eum benedicere inclinato capite cum duobus vel tribus de fratribus ſuis, & dat ei baculum & pedules. Poſt antiphoram ad introitum, & datam orationem annunciat Epiſcopus in populum, dicens.

Allocutio.

Eccleſiæ noſtræ, fratres chariſſimi, pater electus, ad ſuũ ad eſt ordinẽ ſuſpiciendũ. Vndè Apoſtolica priùs cenſemus eum auctoritate examinandum, ſuum propoſitum & ſancti Benedicti regulam ſi velit ipſe obſeruare, ſibique ſubiectos, vt idipſum faciant, diligenter inſtruere, res quoque Eccleſiæ vbique locorum hactenus diſperſas iniuſtè, quantum præualet, congregare, eaſque in vſus Eccleſiæ & fratrum, pauperum etiam & D peregrinorum obſeruare, ſicque dignum eſſe ad ordinem ſuſcipere.

Eo autem profitente pro viribus ſe hæc adimplere, proſternat ſe Epiſcopo ante altare, & Abbas ſacris veſtibus indutus. Fiántque ibi litaniæ. Sequitur, Dominica oratio, Pater noſter. Ex preces, Saluum fac ſeruum tuum Domine. Reſp. Deus meus ſperantem in te. Dominus conſeruet eum, & viuificet eum. Reſp. Et beatum faciat eum in terra. Dominus cuſtodiat introitum tuum & exitum tuum. Reſp. Ex hoc nunc. Dominus cuſtodiat te ab omni malo. Reſp. Cuſtodiat animam tuam Dominus. Mittat tibi Dominus auxilium de ſancto. Reſp. Et de Sion. Nihil proficiat inimicus in eo. Reſp. Et filius iniquitatis. Eſto illi Domine tur- E ris fortitudinis. Reſp. A facie inimici. Exurge Domine, adiuua nos. Reſp. Et redime nos. Domine exaudi orationem meam. Reſp. Et clamor meus.

Sequitur oratio.

Concede, quæſumus, omnipotens Deus, affectui noſtro tuæ miſerationis effectum, & famulum tuum, quem ad regimen animarum elegimus, gratiæ tuæ dono proſequere, vt te largiente, cum ipſa tibi noſtra electione placeamus. Per.

Conſecratio Abbatis.

Cunctorum operum conſtitutor Deus, qui per Moyſem famulum tuum ad gubernandas Eccleſias præpoſitos inſtituiſti, tibi ſupplices fundimus preces, téque deuotis mentibus exoramus, vt hunc famulum tuũ N.

quem conhibentia & electio famulorum tuorum Abbatem hodiè ouium tuarum inſtituit, protectionis tuæ gratia munerare digneris, ſicque regere ſubditos, commendatoſque oues concedas, & cum illis omnibus regna cœlorum adeptus, & te Domine opitulante Apoſtolicis iugiter fultus doctrinis, cum centeſimo fructu lætus introeat portas paradiſi, atque te Domine collaudante, audire mereatur: Euge ſerue bone & fidelis, quia in pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam: intra in gaudium Domini tui. Quod ipſe præſtare digneris, qui in Trinitate perfecta viuis. Tunc imponat ei manum ſuper caput, dicens orationem hanc in modum præfationis.

Matt. 25.

Omnipotens ſempiterne Deus, effluentem ſpiritum tuæ benedictionis, famulo tuo N. nobis orantibus propitiatus infunde, vt qui per manus noſtræ hodiè impoſitionem Abbas conſtituitur, ſanctificatione tua dignè à te electus permaneat vt numquam poſtmodũ de tua gratia ſeparetur indignus. Suſcipiat, te Domine largiente, hodie in bono opere perſeuerantiã, in aduerſis conſtantiam, in tribulationibus tolerantiam, in ieiuniis deſiderium, in impietatibus miſericordiam, in humilitate principatum, in ſuperbia odium, in fide dilectionem, in doctrina peruigilantiam, in caſtitate continentiam, in luxuria abſtinentiam, in varietatibus moderationem, in moribus doctrinam. Te munerante Domine talis in hoc miniſterio perſeueret, qualis leuita electus ab Apoſtolis ſanctis Stephanus meruit perdurare. Totam ab hodie diabolicam conuerſationem deſpiciat tua Domine benedictione largiente, contemnat præſentia, diligat cœleſtia, præmia deſideret ſempiterna. Sit exemplum & forma iuſtitiæ ad gubernandam regendamque Eccleſiam fideliter, vt ſpeculator idoneus inter ſuos collegas ſemper efficiatur. Sit imago conſilii, induſtriæ, cenſuræ, efficaciæ, diſciplinæ. Ità te Domine tribuente, in omnibus mandatis tuis ſine reprehenſione tibi mundo corde deſeruiat, vt ad brauiũ ſupernæ vocationis, multiplicato fœnore cum centeſimo fructu coronaque iuſtitiæ, & ad cœleſtium theſaurorum donatiua perueniat, præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto.

Alia.

Deus omnium fidelium paſtor & rector, famulum tuum, quem Eccleſiæ tuæ præeſſe voluiſti propitius reſpice, da ei quæſumus verbo & exemplo, quibus præeſt, proficere, vt ad vitam vnà cum grege ſibi commiſſo perueniat ſempiternam. Per.

Tunc det ei regulam, dicens: Accipe regulam à ſanctis patribus nobis traditam, ad regendum cuſtodiendumque gregem tibi à Deo creditum, quantum Deus ipſe te confortauerit, ac fragilitas humana permiſerit. Accipe monaſticæ conuerſationis regulam, ad quam propriam & ſubditorum corrigere debes vitam, & vide, vt non ſolum auditor, ſed etiam ſatagas eſſe illius operator.

Sequitur oratio.

Te omnipotens & piiſſime deprecamur Domine, hunc famulum tuum propitius intuere, vt gratia tua auxiliante, in ſua & ſubiectorum conuerſatione, præcepta ſanctæ regulæ efficaciter ſtudeat adimplere, vt tranſacto villicationis ſuæ tempore, vnà cum commiſſo grege perpetua potiatur beatitudine. Per.

Tunc tradat ei chirothecas & baculum, dicens: Accipe baculum paſtoralitatis, quem præferas cateruæ tibi commiſſæ, ad exemplum iuſtæ ſeueritatis & correptionis.

Aliter.

Accipe prælationis virgam, paſtoralis cuſtodiæ curam ſignificantem & diligentiam, quatenus in commiſſis tibi ouibus tam in coercendis earum erratibus, quàm in omnibus prouidendis vtilitatibus omnino ſis ſolicitus.

Sequitur oratio.

A Deus, cui omnis poteſtas & dignitas famulatur, da famulo tuo N. proſperum ſuæ dignitatis effectum, in qua te ſemper timeat, tibique iugiter placere contendat. Per.

Oratio pro adepta dignitate.

Omnium Domine fons bonorum, iuſtorumque profectuum munerator, tribue quæſumus famulo tuo adeptam bene gerere dignitatem, & à te ſibi præſtitam bonis operibus comprobare. Per. *Sequitur.* Te Deum laudamus. Populo acclamante, Kyrie eleiſon.

Poſteà dicatur oratio.

Deus æternæ lucis inuentor, omnipotentiam tuam ſupplici prece depoſcimus, vt famulum tuum, quem ad regimen animarum elegimus, gratiæ tuæ dono proſequaris, vt te largiente, cum ipſa tibi noſtra electione
B placeamus. Per vnigenitum tuum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cum quo & Spiritu ſancto vnus & verus es Deus, viuens & regnans per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Conſecratio ſacræ virginis, quæ in Epiphania Domini, vel in Albis Paſchalibus, aut in Apoſtolorum natalitiis celebratur.

Virginem Epiſcopo parentes cum oblatione offerant, & ille inuolutam manum eius in palla altaris recipiat, dicendo cum adſtantibus antiphonam: Ipſi ſum deſponſata, cui Angeli ſeruiunt, cuius pulchritudinem ſol & luna mirantur. Ex canone Carthaginenſi cap. 11. Sanctimonialis virgo cum ad conſecrationem ſui Epiſcopi offertur, in talibus veſtibus applicetur,
C qualibus ſemper vſura eſt, profeſſioni & ſanctimoniæ aptis. Hora ſiquidem competenti procedat Epiſcopus, ſicut mos eſt ſolemnibus diebus ad Miſſam cum proceſſionibus ſuis, & imponat cantor Antiphonam ad introitum, & agatur officium Miſſæ ordine ſuo vſque ad Euangelium. Tunc veniat illa quæ conſecranda eſt, ante altare coram Eccleſia: palamque in conuentu cum adſtipulatore ſuo, cuius licentia religionis habitum eſt ſuſceptura. Et dato eius aſſenſu, offerantur veſtimenta religionis, & velamina ante altare Epiſcopo ad benedicendum, & benedicat ea publicè in hunc modum;

Eſt hic canon 3. C. r. con.

Benedictio velaminum vel veſtimẽtorum ſacræ virginis.

Oratio.

Deus æternorum bonorum fideliſſime promiſſor.
D Domine Deus bonarum virtutum dator. Vt ſupra in ordinatione monachi.

Deinde alia.

Exaudi Domine preces noſtras, & hanc veſtem quam famula tua N. pro conſeruandæ caſtitatis ſigno ſe adeptam expoſcit, opportunæ benedictionis imbre perfunde, ſicut perfudiſti oram veſtimentorum Aaron, benedictione vnguenti profluente à capite in barbam. Et ſicut benedixiſti veſtes omnium religioſarum tibi per omnia placentium, ità etiam hanc benedicere dignare, ac præſta clementiſſime pater, vt ſuprà dictæ famulæ tuæ. N. hæc ſit veſtis ſalubris protectio, hæc cognitio religionis, hæc initium ſanctitatis, hæc contra omnia tela inimici robuſta defenſio, vt ſi continens eſt, ſexageſimi fructus donum accipiat: & ſi virgo, centeſimi
E muneris opulentia, in vtraque parte perſeuerante continentia, ditetur. Per.

Item ſingularis benedictio ſacri velaminis.

Oremus.

Caput omnium fidelium Deus, & totius corporis Saluator, hoc operimẽtum velaminis, quod famula tua propter tuum tuæque genitricis, beatiſſimæ ſcilicet ſemper virginis Mariæ amorem, ſuo capiti eſt impoſitura, tua dextera ſanctifica, vt hoc quod per illud myſticè datur intelligi, tua ſemper cuſtodia corpore pariter & animo incontaminata cuſtodiat: vt quando ad perpetuam ſanctorum remunerationem venerit, cum prudentibus & ipſa virginibus præparata, te perducente,

tea d perpetuæ felicitatis nuptias intrare mereatur. Per Dominum.

Hoc facto, ipſa virgo, veſte laïcali de capite reuerenter abiecta, recipiat ab Epiſcopo ſacræ religionis indumenta, excepto velo, & ingreſſa ſecretarium veſtiatur. Poſteà ſub adſpectu Epiſcopi, & Eccleſiæ ſuppliciter proſternat ſe ante altare, dicens hunc verſum tribus vicibus: Suſcipe me ſecundum eloquium tuum, Domine, & viuam: & non confundas me ab expectatione mea. Et imponat ſchola litaniam. Finita vero litania poſtquàm reſurrexerit, inclinato capite ante altare, benedicat eam Epiſcopus his verbis, Dominus vobiſcum. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Reſpice Domine propitius ſuper hanc famulam tuam N. vt virginitatis ſanctæ propoſitum, quod te inſpirante ſuſcepit, te gubernante cuſtodiat. Per dom.

Deindè dicat excelſa voce, Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen. Sequitur conſecratio in modum præfationis.

Deus caſtorum corporum benignus habitator, & incorruptarum amator animarum: Deus qui humanam ſubſtãtiam in primis hominibus diabolica fraude vitiatam, ita in verbo tuo, per quod omnia facta ſunt, reparas, vt eam non ſolum ad primæ originis innocentiam reuoces, ſed etiam ad experientiam quorumdam bonorum, quę in nouo ſæculo ſunt, habenda perducas, & obſtrictos adhuc conditione mortalium, iam ad ſimilitudinem prouehas Angelorum: reſpice ſuper hanc famulam tuam N. quæ in manu tua continentiæ ſuæ propoſitum collocans, tibi deuotionem ſuam offert, à C quo & ipſa idem votum aſſumpſit. Quando enim animus mortali carne circumdatus, legem naturæ, libertatem licentiæ, vim cõſuetudinis, & ſtimulos ætatis euinceret, niſi tu per liberum arbitrium hunc amorem virginitatis clementer accenderes, tu hanc cupiditatem in eius corde benignus aleres, vt fortitudinem miniſtrares? Effuſa namque in omnes gentes gratia tua, ex omni natione, quæ eſt ſub cœlo, in ſtellarum innumerabilem numerum, noui teſtamenti hæredibus adoptatis, inter cæteras virtutes, quas filijs tuis non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, ſed de tuo ſpiritu genitis indidiſti, etiam hoc donum in quaſdam mentes de largitatis tuæ fonte defluxit, vt cum honorem nuptiarum nulla interdicta minuiſſent, ac ſuper ſanctum coniugium
D initialis benedictio permaneret, exiſterent tamen ſublimiores animæ, quæ in viri ac mulieris copula faſtidirent connubium, concupiſcerent ſacramentum: nec imitarentur, quod nuptiis agitur, ſed diligerent quod nuptiis prænotatur. Agnouit auctorẽ ſuum beata virginitas & æmula integritatis Angelicæ, illius cubiculo ſe deuouit, qui ſic perpetuæ virginitatis eſt filius. Imploranti ergo auxilium tuum Domine, & confirmari ſe benedictionis tuæ conſecratione cupienti, da protectionis tuæ munimen & regimen, ne hoſtis antiquus, qui excellentiora ſtudia ſubtilioribus infeſtat inſidiis, ad obſcurandam perfectæ continentiæ palmam peraliquam mentis ſerpat incuriam, & rapiat de propoſito virginum, quod etiam morib. decet ineſſe nuptiarum.
E Sit in ea Domine per donum Spiritus tui prudens modeſtia, ſapiens benignitas, grauis lenitas, caſta libertas, in charitate ferueat, & nihil extra te diligat: Laudabiliter viuat, laudari non appetat: Te in ſanctitate corporis, te in animæ ſuæ puritate glorificet: amore te timeat, amore tibi ſeruiat. Tu ei ſis honor, tu gaudium, tu volontas, tu in mœrore ſolatium, tu in ambiguitate conſilium, tu in iniuria defenſio, in tribulatione patientia, in paupertate abundantia, in ieiunio cibus, in infirmitate medicina. In te habeat omnia, quem diligere appetit ſuper omnia: & quod eſt profeſſa, cuſtodiat: Scrutatori pectorum non corpore placitura, ſed mente tranſeat in numerum ſapientium puellarum, vt cœleſtem ſpõſum accenſis lampadibus cum oleo præparationis expectet:

nec turbata improuiſo regis aduentu, ſed ſecura cum
A lumine & præcedentium virginum choro iocanter occurrat, & ne excludatur cum ſtultis, regalem ianuam cum ſapientibus virginibus licenter introeat, & in agni tui perpetuo comitatu probabilis manſura, caſtitate permaneat. Per eumdem.

Benedictione expleta, & ad interrogationem Epiſcopi de obſeruatione ſacri velaminis illa coram profeſſa, Epiſcopus mittat velamen ſuper caput ipſius virginis, ità dicens: Accipe velum ſacrum puella, quod perferas ſine macula ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui flectitur omne genu cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, in ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen. Tunc ipſa velata incipiat Antiph. Induit me dominus cyclade auro texta & immenſis monilibus ornauit me. Cæ-
B teris ſanctimonialibus, quæ circumſtant, proſequentibus. Et ſi plures fuerint velatæ, per ſingulas, incipiatur eadem Antiph. vt ſupra.

Oratio poſt aſſumptum velamen dicenda.

Famulam tuam Domine tuæ cuſtodia muniat pietatis, vt continentiæ ſanctæ propoſitum, quod te inſpirante ſuſcepit, te protegente illæſum cuſtodiat. Per. Sequitur Antiphona. Ipſi ſum deſponſata, cui Angeli ſeruiunt. *Oratio.*

Da, quæſumus, omnipotens deus, vt hæc famula tua, quæ pro ſpe retributionis æternæ, tibi Domino deſiderat conſecrari, plena fide animoq; in ſancto propoſito permaneat. Tu eam omnipotens pater ſanctificare & benedicere, & in perpetuum conſeruare digneris. Tribue ei humilitatem, caſtitatem, obedientiam, chari-
C tatem, & omnium bonorum operum quãtitatem: da ei Domine pro operibus gloriam, pro pudore reuerentiam, pro pudicitia ſanctitatem, vt ad meritum poſſit gloriæ peruenire. Per Dominum.

Tunc cantent Antiphonam. Poſuit ſignũm in faciem meam, vt nullum præter eum amatorem admittam. Et dicat Epiſcopus benedictionem Matthæi Apoſtoli ſuper eam.

Deus plaſmator corporum, afflator animarum, qui nullam ſpernis ætatem, non ſexum reprobas, non vllam conditionem gratia tua ducis indignam, ſed omni æqualis creator es, & redemptor: tu hanc famulam tuam, quam ex omni numero gregis bonus paſtor eligere ad conſeruandam coronam perpetuæ virginitatis, & caſtimoniam animæ dignatus es, tuæ protectionis
D ſcuto circumtege, & ad omne opus virtutis & gloriæ, magiſtrante ſapientia præpara, vt vincens carnis illecebras, & licita connubia recuſans, inſolubilem filii tui domini noſtri Ieſu Chriſti copulam mereatur. Huic petimus Domine arma ſuggeras, non carnalia, ſed Spiritus virtute potentia, vt te muniente eius ſenſus & membra, in eius corpore & animo non poſſit dominari peccatum atque ſub tua gratia viuere cupienti, nihil ſibi defenſor malorum & inimicus bonorum, de hoc vaſe iam nomini tuo conſecrato præualeat vendicare. Omnem etiam genuinum calorem imber gratiæ cœleſtis extinguat, lumen vero perpetuæ caſtitatis accendat. Facies ſcandalis pudica non pateat, nec incautè occaſionem tribuat negligentia delinquendi. Sitque in ea
E caſta virginitas, & ornata pariter & armata fide integra, ſpe certa, charitate ſincera, vt præparato animo ad continentiam virtus tanta pręſtetur, quę ſuperet diaboli vniuerſa figmenta: atque contemnendo pręſentia, futura ſectetur. Ieiunia epulis carnalibus pręferat, & lectiones ſacras & orationes conuiuiis & potationibus antepouat, vt orationibus paſta, & eruditionibus expleta, illuminata vigiliis, opus gratiæ virginalis exerceat. His virtutum armis hanc famulam tuam, interius exteriuſque communiens, præſta inoffenſum curſum virginitatis implere. Per.

Ad annulum dandum iuxta Romanos.

Accipe annulum fidei, ſignaculum Spiritus ſancti, vt ſponſa Dei voceris, ſi ei fideliter ſeruieris.

Ad

Ad Torquem.

Accipe ſignum Chriſti in capite, vt vxor eius efficia- A
ris: & ſi in eo permanſeris, in perpetuum coroneris.
Interim dicatur Antiphona, Annulo ſubarrhauit me
Dominus meus Ieſus Chriſtus, & tamquam ſponſam
decorauit me corona.

Sequitur benedictio.

Benedicat te conditor cœli & terræ, Deus pater om-
nipotens, qui te eligere dignatur ad ſanctæ Mariæ ma-
tris Domini noſtri Ieſu Chriſti conſortium, vt inte-
gram & immaculatam virginitatem, quam profeſſa es
coram Domino & Angelis eius, conſerues, propoſitum
teneas, caſtitatem diligas, patientiam ſerues, & coro-
nam virginitatis accipere merearis. Per.

Deindè publica voce bannũ Epiſcopalem imponat,
ne quis eam à diuino ſeruitio ſub vexillo caſtitatis im- B
pediat. vt bona ſua cum pace & quiete poſſideat. Tunc
imponatur Euangelium, & illa velato capite ad manus
Epiſcopi offerat, & Miſſa ordine ſuo finita, communi-
cet. Poſtquam communicauit, reſeruet de ipſa commu-
nione, vndè vſque in diem octauum communicet. Et ſi
eſt qui ei teſtimonium perhibuit, mittat eam Epiſco-
pus in manus ſuas, dicens: Vide quomodo iſtam Deo
ſacratam, repræſentes immaculatam ante tribunal Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti.

Ordo ad Diaconam faciendam.

Epiſcopus cum diaconam benedicit, orarium in col-
lo eius ponat. Quando autem ad Eccleſiam procedit,
portat illud ſuper collum ſuum, ſic vero, vt ſummitas
orarii ex vtraque parte ſub tunica ſit.

Item Miſſa ad Diaconam conſecrandam. C

Antiph. Deus in nomine tuo, Pſalm. Deus exaudi
orationem. *Oremus.*

Deus caſtitatis amator & continentiæ conſeruator,
ſupplicationem noſtram benignus exaudi, & hanc fa-
mulam tuam propitius intuere, vt quæ pro timore tuo
continentiæ pudicitiam vouit, tuo auxilio conſeruet,
& ſexageſimum fructum continentiæ, & vitam æter-
nam te largiente percipiat. Per.

Ad Corinthios.

Fratres, Neſcitis quoniam corpora veſtra. *Require in
Dominica 12. poſt Pentecoſten Feria. 4.* Graduale. De ne
ceſſitatibus meis. Verſus. Ad te Domine leuaui. Allel.
Amauit eam Dominus. Deindè proſtrata illa ante alta-
re imponatur litania. Qua finita, dicat Epiſcopus ſuper
illam hanc orationem: D

Exaudi Domine preces noſtras, & ſuper hanc famu-
lam tuam. N. ſpiritum tuæ benedictionis emitte, vt cœ-
leſti munere ditata, & tuæ gratiam poſſit maieſtatis ac-
quirere, & benè viuendi aliis exemplum præbere. Per.

Sequitur conſecratio in modum præfationis.

Deus qui Annam filiam Phanuelis vix per annos ſe-
ptem fortitam iugale coniugium, ità in annos octogin-
ta quatuor in ſancta & intemerata viduitate ſeruaſti, vt
noctibus ac diebus orationes ieiuniaque miſcentem,
vſque ad Prophetiæ gratiam ſub circumciſione Chriſti
tui, iuſtus remunerator adduceres, quique deinceps
per Apoſtolicam intentionem, ſanctarum huius ordi-
nationis manibus fœminarum, ſexus ipſius adoleſcen-
tulas ac iuniores inſtrui eſt ſancti chriſmatis viſitatio- E
ne iuſſiſti, ſuſcipere dignare omnipotens piiſſime re-
rum omnium Deus, huius famulæ tuæ arduum & la-
borioſum, nec ſatis diſcrepans à perfecta virginitate
propoſitum, quia tu creaturarum omnium conditor
probè noſti mundiales illecebras non poſſe vitari: ſed
cum ad te venitur per te, nunquam animas ſemel viui-
ficatas vel terribiles paſſiones, vel deliciarum blandi-
menta ſolicitant. Nam ſenſibus quibus ipſe dignaris
infundi, nihil eſt deſiderabilius, quàm regnum tuum:
nihil terribilius, quàm iudicium tuum. Da ergo Domi-
ne ad petitionem noſtram huic famulæ tuæ inter con-
iugatas trigeſimum, cum viduis ſexageſimũ fructum.
Sit in ea cum miſericordia diſtrictio, cum humilitate
largitas, cum libertate honeſtas, cum humanitate ſo-
brietas. Opus tuum die ac nocte meditetur, vt die vo-
cationis ſuæ talis eſſe mereatur, quales per ſpiritum
Prophetiæ eſſe voluiſti. Per.

Tunc ponat Epiſcopus orarium in collo eius: dicens:
Stola iocunditatis induat te Dominus. Ipſa autem im-
ponat velamen capiti ſuo palam omnibus de altari ac-
ceptum, cum Antiph. Ipſi ſum deſponſata cui Angeli.

Oratio.

Preces famulæ tuæ, quæſumus, Domine benignus
exaudi, vt aſſumptam caſtitatis gratiam, te auxiliante
cuſtodiat. Per.

Ad Annulum dandum.

Accipe annulum fidei, ſignaculum Spiritus ſancti,
vt ſponſa Chriſti voceris, ſi ei fideliter ſeruieris. Per.

Ad Torquem.

Accipe ſignum Chriſti in capite, vt vxor eius efficia-
ris: & ſi in eo permanſeris, in perpetuum coroneris.
Deindè dicat Antiphonam. Annulo ſuo ſubarrhauit
me Dominus. *Sequitur oratio.*

Famulam tuam, quæſumus Domine, pia deuotio te
adiuuante perducat ad veniam, quatenus mereatur à
cunctis mundari ſordibus delictorum, reconciliatam
tibi per Chriſtum ſereno vultu reſpicias, & omnia eius
peccata dimittas, ſeueritatem quoque iudicii tui ab ea
clementer ſuſpendas, & miſerationis tuæ clementiam
ſuper eam benignus infundas. Per eumdem.

Tunc imponat Euangelium ſecundum Ioannem: In
illo tempore, reſpondit Ieſus, & dixit: Non poteſt ho-
mo accipere. Poſt Euangelium in ordine velatarum ad
manus Epiſcopi offerant, choro imponẽte, Offert. Mi-
ſerere mei Domine. Secret. Munera, quæſumus Do-
mine, famulæ & ſacratæ tuæ, quæ tibi ob conſecratio-
nem ſui corporis offert, ſimul ad eius animæ medelam
proficiant. Per.

Infra agenda.

Hanc ergo oblationem ſeruitutis noſtræ, ſed & cun-
ctæ familiæ tuæ, quæſumus Domine, quam tibi offero
pro incolumitate famulæ tuæ, ob deuotionem mentis
ſuæ pius ac propitius clemente vultu ſuſcipias, tibi ve-
ro ſupplicantes libens protege, dignanter exaudi. Dieſ-
que noſtros.

Benedictio.

Benedic Domine hanc famulam tuam, precioſi filii
tui ſanguine comparatam. Amen.

Benedictionis tuæ gratiam, quam deſiderat, conſe-
quatur: & ſine vlla offenſione, maieſtati tuæ dignum
exhibeat famulatum. Amen.

Curſum vitæ ſuæ impleat ſine vllis maculis delicto-
rum, & ſuperet in bonis actibus inimicum.

Quod ipſe præſtare digneris.

Communio.

Seruite Domino in timore.

Poſtcommunio.

Bonorum Deus operum inſtitutor famulæ tuæ cor
purifica, vt nihil in ea, quod punire, ſed quod coronare
poſſis, inuenias. Per.

Diacono vero illa inter myſteria ſacra communicet,
& poſt Miſſam Epiſcopus ei paſtorali banno pacem
confirmet, vt ſua cum ſecuritate & quiete poſſideat.

*Ordinatio Abbatiſſæ canonicam regulam
profitentis.*

IN ordinatione Abbatiſſæ, Epiſcopus debet Miſſam
cãtare, & eam benedicere hoc modo: Poſt antipho-
nam ad introitum, & datam orationem & reliquum
officium Miſſæ, vſque ad Euangelium proſternat ſe
electa ante altare cum duabus vel tribus de ſororibus
ſuis, fiantque ibi litaniæ. Quibus finitis, benedicat eam
Epiſcopus, inclinato capite, dicens: Dominus vobiſ-
cum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Exaudi Domine preces noſtras, & ſuper hanc famu-
lam tuam ſpiritum tuæ benedictionis emitte, vt cœle-

ſti munere ditata, & tuæ gratiam maieſtatis poſſit acquirere, & benè viuendi aliis exemplum præbere. Per. in vnitate eiuſdem Spiritus ſancti.

Alia.

Omnipotentiam tuam domine humiliter imploramus, vt ſuper hanc famulam tuam, quam ad ſacrum ordinem aſſumere dignatus es, benedictionis tuæ donum dignanter infundas, eique gratiam conſecrationis tribuas, vt quod te donante percipit, te protegente in Ieſu cuſtodiat. Per.

Tunc dicat in altum: Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Reſp. Dignum & iuſtum eſt.

Præfatio.

Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare: Nos tibi ſemper & vbique gratias agere, Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus. Adeſto precibus noſtris, adeſto votis, adeſto famulationibus, adeſto conſecrationibus, qui omnia per verbum virtutis tuæ mirabiliter diſpenſas, diſpenſanda miniſtras. Qui diuerſis floribus tuam ſemper exornas Eccleſiam, dum eam & virorum exemplis, & illuſtriũ fœminarum irradias inſtitutis: Qui etiam de infirmiori ſexu hanc famulam tuam ſeruitutis tuæ applicari dignatus es famulatui, effunde quęſumus Domine ſuper hanc famulam tuam, quam in officium diuinum fideliter dedicamus, gratiam Spiritus ſancti, vt tibi omni tempore eius ſeruitus dignanter complaceat, eamque dextera tuæ potentiæ benedicere & ſanctificare ſiue conſecrare digneris in opus miniſterii tui condignum, quatenus actum miniſtrationis ſibi creditæ fideliter exequatur, & eiuſdem ſancti Spiritus ſeptiformis gratiæ virtute corroboretur. Requieſcat ergo ſuper eam, precamur Domine, Spiritus ſapientiæ & pietatis, ac repleas eam ſpiritu timoris tui. Concede ei quoque grauitatem actuum, cenſuramque viuendi, vt in lege tua die ac nocte meditetur, mandata tua cuſtodiat, dictis tuis obediat, ſacris lectionibus inſiſtat, terrena & tranſitoria deſpiciat, atque omni tempore bonis operibus inſeruiat. Omnem libidinem prauæ voluptatis ſuperet, amorē honeſtæ caſtitatis teneat, vt tibi ſponſo venienti cum lampadibus ſuis inextinguibilibus poſſit occurrere, & præcedentium virginum choro iungi, & ne cum ſtultis excludatur, regalem ianuam cum ſapientibus virginibus licenter introeat. Abundet in ea totius forma virtutis, auctoritas modeſta, pudor conſtans, innocentiæ puritas, & ſpiritalis obſeruantia diſciplinæ, in moribus eius præcepta tua fulgeant, vt ſuæ caſtitatis exemplo, cunctis ſibi ſubditis imitationem præbeat, purum & bonum conſcientiæ teſtimonium oſtendens, in Chriſto Ieſu firma & ſtabilis perſeueret, atque ità perceptum miniſterium te auxiliante peragat, qualiter ad æternam remunerationem te donante peruenire mereatur. Per eumdem.

Tunc det ei regulam, dicens:

Accipe regulam ſanctæ conuerſationis, ſimulque gratiam diuinæ benedictionis, & vt per hanc cum grege tibi credito in ſtricti iudicij die, Domino incontaminata repræſentari valeas, ipſe te adiuuare dignetur: Qui cum Deo patre & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus.

Sequitur oratio.

Domine Deus omnipotens, qui ſororem Moyſia Mariam præeuntem cum cæteris mulieribus inter æquoreas vndas cum tympanis & choris læta mẽte ad littus maris venire feciſti, te ſupplices deprecamur pro fideli famula tua, quæ hodiè materna in cathedra ſuper vniuerſas ſubditas ſibi Abbatiſſa conſtituitur, vt ità canonica norma tueatur cunctas famulas tuas, quatenus ad æternam gloriam te auxiliante cum omnibus illis introeat læta, ibique exultans cum Angelis canens cantica noua, ſequatur agnum quocumque ierit, Chriſtum A Dominum noſtrum. Qui tecum viuit & regnat Deus.

Alia.

Famulam tuam, quæſumus Domine, tua ſemper gratia benedicas, & inculpabilem ad vitam perducat æternam. Per.

Quod ſi ordinatio in domo ſua facta fuerit, imponatur, Te Deũ laudamus. Populo acclamante, Kyrie eleiſon. Poſteà dicatur hæc oratio pro adepta dignitate.

Oremus.

Omnium Domine, fons bonorum, iuſtorumque profectuum munerator, tribue quæſumus famulæ tuæ adeptam benè regere dignitatem, & à te ſibi præſtitam bonis operibus comprobare. Per. Item ſi alibi conſecrata fuerit, regreſſæ ad Monaſterium omnis chorus virginum honorifice procedat ei obuiam, cum cruci- B bus & aqua benedicta, incenſo & Euangelio, & in ipſo Eccleſiæ introitu imponat, Te Deum laudamus, Turba acclamante Kyrie eleiſon. Ex Presbytero proſequente orationem, vt ſup. Omnium Domine fons bonorum.

Ordinatio Abbatiſſæ monaſticam regulam profitentis.

Capitulum ex canone Theodori Anglorum Epiſcopi.

IN ordinatione Abbatiſſæ, Epiſcopus debet Miſſam cantare, & eã benedicere hoc modo: Poſt Antiphonam ad introitum, & datam orationem, & reliquum officium Miſſæ, vſque ad Euangelium, proſternat ſe electa ante altare retro Epiſcopum, cum duobus vel tribus de ſororibus ſuis, fiantq; ibi litaniæ. Deindè, Pater noſter. Cum precibus iſtis, Saluam fac ancillam tuam C Domine Deus meus ſperantem in te. Dominus conſeruet eam, & viuificet eam. Et beatam faciat eam in terra. Dominus cuſtodiat introitum tuum & exitum tuum, Ex hoc nunc & vſque in ſæculum. Dominus cuſtodiat te ab omni malo. Cuſtodiat animam tuam Dominus. Mittat tibi Dominus auxilium de ſancto. Et de Sion tueatur te. Nihil proficiet inimicus in ea. Et filius iniquitatis non nocebit ei. Eſto illi Domine turris fortitudinis, A facie inimici. Exurge Domine adiuua eam. Et libera eam propter nomen tuum. Domine exaudi orationem meam, Et clamor meus ad te veniat. Precibus finitis, benedicat eam Epiſcopus, inclinato capite dicens: Dominus vobiſcum: Et cum ſpiritu tuo. Sequitur oratio.

Oremus.

D Concede, quæſumus omnipotens Deus, affectui noſtro tuę miſerationis effectum, & famulam tuam quam ad regimen animarum elegimus, gratiæ tuæ dono proſequere, vt te largiente, cum ipſa tibi noſtra electione placeamus. Per Dominum noſtrum.

Alia.

Exaudi, quæſumus Domine, preces humilitatis noſtræ, & ſuper hanc famulam tuam, gratiam tuæ benedictionis effunde, quatenus per noſtræ manus impoſitionem, inter fideles diſpenſatrices inueniatur, & cum ſubditis ſibi gregibus placere tibi mereatur. Per.

Alia.

Cunctorum operum inſtitutor Deus, qui per Moyſen famulum tuum. Require in ordinatione Abbatis, Deindè dicat alta voce. Per omnia ſæcula ſæculorum. E Reſp Amen. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Surſum corda. Reſp. Habemus ad Dominum. Gratias agamus Domino Deo noſtro. Dignum & iuſtum eſt. Tunc imponat ei manum ſuper caput, dicens hanc præfationem.

Verè dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare: Nos tibi ſemper, & vbiq; gratias agere. Domine ſancte, Pater omnipotens, æterne Deus.

Reſpice, quæſumus, ſuper hanc famulam tuam, quam in tui nominis vice cuſtodem monacharum ordinamus. Immitte ei Domine ſpiritum ſapientiæ & intellectus, ſpiritum conſilii & fortitudinis, ſpiritum ſcientiæ & pietatis, & reple eam ſpiritu timoris tui, quatenus

tua

tua gratia præuenta, nihil contra tuum præceptum faciat, doceat, conſtituat, vel iubeat: ſed magis mentes diſcipularum tam exemplis bonorũ operum, quàm verbis inſtruat: & quæ diſcipulabus docuerit eſſe contraria, in operibus ſuis iudicet non agenda. Sit in omnibus operibus ſuis prouida & conſiderata: ſit ſobria & caſta, ſit vita probabilis, ſit ſapiens, & humilis, ſit benigna & charitatiua, ſit in pauperum peregrinorum ſuſceptione aſſidua, ſit in hoſpitalitate hilaris, ſit pia & miſericors, & ſemper miſericordiam ſuperexaltet iudicio, vt ipſa à te æquiſſimo iudice veniam conſequatur. Fac eam Domine te ſolum ex totis viribus ſuis diligere, ieiunium amare, corpus caſtigare, delicias non appetere, tribulatis ſubuenire, neminem odiſſe, zelum iniuſtum & inuidiam non habere, ſuſpicionem omnino deuitare, in tuo nomine pro inimicis exorare. Fac B eam ſemper agnoſcere, quia tibi reditura eſt rationem villicationis ſuæ, & quantas ſub cura ſua animas habuerit, ipſas ſine dubio ante ſedem maieſtatis tuę ſit latura. Quapropter tibi piiſſimo paſtori ſupplicamus, vt ad humilitatis noſtræ orationes, cor eius gratia tua illuſtres, quo poſſit quæque ſingula ità diſcernere atque temperare, vt fortes habeant quod cupiant, & infirmæ quod non refugiant. Da illi Domine ſpiritum compunctionis, vt cœleſtia ſemper diligat, & inextinguibilem gehennæ ignem ante mentis oculos ſibi proponat, quatenus ſupernorum dulcedine gaudiorum, & infernalium amaritudine tormentorum ſemetipſam irreprehenſibilem cuſtodiat, vt cum creditis ſibi ouibus in tremendo examine gaudeat, & cum omnibus ſanctis tuis immarceſcibilem cœleſtis regni coronam acci- C piat. Per. Tunc det ei regulam, dicens:

Accipe regulam à ſanctis patribus nobis traditam, ad regendum cuſtodiendumque gregem tibi à Deo creditum, quantum Deus ipſe te confortauerit, ac fragilitas humana permiſerit.

Oratio.

Domine Deus omnipotens, qui ſororem Moyſis Mariam præeuntem cum cæteris mulieribus inter æquoreas vndas cum tympanis & choris læta mente ad littus maris venire feciſti, te ſupplices deprecamur pro famula tua, quæ hodiè materna in cathedra ſuper vniuerſas ſubditas ſibi Abbatiſſa conſtituitur, vt ita monaſtica norma tueatur cunctas famulas tuas, quatenus ad æternam gloriam te auxiliante cum omnibus illius introeat læta, ibiq; exultans cum Angelis canens cantica D noua, ſequatur agnum quocumq; ierit, Chriſtum Dominum noſtrum. Qui tecum viuit & regnat Deus.

Alia.

Concede, quæſumus omnipotens Deus, famulæ tuæ Abbatiſſę, vt oſtendendo & exercendo quę recta ſunt, & exemplo bonorum operum animos ſuarum inſtruat ſubditarum, & æternæ remunerationis mercedem à te piiſſimo paſtore percipiat. Per.

Alia.

Omnium Domine fons bonorum, iuſtorumq; prouectuum munerator, tribue quæſumus famulæ tuæ adeptam bene gerere dignitatem, & à te ſibi præſtitam bonis operibus comprobare. Per. Quod ſi ordinatio Abbatiſſæ infra monaſterium ſuum facta fuerit, impo- E natur, Te Deum laudamus. Populo acclamante, Kyrie eleiſon. Poſteà dicatur hæc oratio pro adepta dignitate.

Deus cui omnis poteſtas & dignitas famulatur, da famulæ tuæ proſperum ſuæ dignitatis effectum, in qua te ſemper timeat, tibique iugiter placere contendat. Per. Item ſi alibi conſecrata fuerit Abbatiſſa, regreſſæ ad monaſteriũ omnis chorus monacharum honorificè obuiam procedat: cum crucibus, aqua benedicta, incenſo, & Euangelio, & in ipſo Eccleſiæ introitu imponatur, Te Deum laudamus, Turba acclamante Kyrie eleiſon. Et Preſbytero proſequente orationem, vt ſupra. Deus cui omnis poteſtas.

A *Conſecratio virginum, quæ à ſæculo conuerſæ, in domibus ſuis ſuſceptum caſtitatis habitum, priuatim obſeruare voluerint.*

Benedictionem velaminum require retro in conſecratione ſanctarum virginum. Ancilla Dei virgo, cum ad conſecrationem ſui Epiſcopi offertur, in talibus veſtibus applicetur, qualibus ſemper vſa eſt profeſſione & ſanctimoniæ aptis. Procedente ergo Epiſcopo ad officium more ſolenni, imponatur Antiphona ad introitum, & cætera vſque ad Euangelium, profeſſa illa de religioſi habitus obſeruatione perpetua, proſternatur ante altare toto corpore, obſecrans intentè conſecrationum largitorem, & imponat ſchola litaniam. Qua finita, eadémque ancilla Dei erecta, & humiliter ante altare nudo capite inclinata, Epiſcopus dicat hanc præ- B fationem in eius conſecratione.

Præfatio.

Oremus, fratres chariſſimi, miſericordiam Domini: vt illud donum tribuat huic puellæ, quæ Deo votum vouit, veſtem candidam perferre cum integritate coronæ in reſurrectione vitæ æternæ, quæ futura eſt nobis. Sequitur benedictio.

Famulam tuam Domine tuæ cuſtodia muniat pietatis, vt virginitatis ſanctæ propoſitum, quod te inſpirante ſuſcepit, te protegente illæſum cuſtodiat. Per.

Alia.

Te inuocamus Domine ſancte, pater omnipotens, æterne Deus, ſuper hanc famulam tuam, quæ tibi vouit ſeruire pura mente, mundoque corde, vt eam ſociare digneris inter illa centum quadraginta quatuor millia C infantum, qui virgines permanſerunt, & ſe cum mulieribus non coinquinauerunt, in quorum ore dolus inuentus non eſt: & ità hanc famulam tuam facias permanere immaculatam vſq; in finem, per immaculatum Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cum quo viuis & regnas Deus in vnitate Spiritus ſancti, per omnia ſęcula ſæculorum. Benedictione expleta mittat Epiſcopus velamen ſuper caput eiuſdem virginis, dicens. Accipe velum ſacra puella, quod perferas ſine macula ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui flectitur omne genu cœleſtium, terreſtrium & infernorum in ſæcula ſæculorum. Reſp. Amen. Sequitur oratio.

Preces famulæ tuæ, quæſumus Domine benignus exaudi, vt aſſumptam caſtitatis gratiam, te auxiliante, D cuſtodiat. Per.

Alia.

Deus, qui habitaculum tuum in corde pudico fundaſti, reſpice ſuper hanc famulam tuam, vt quæ caſtigationibus aſſiduis poſtulat, tua conſolatione percipiat. Per. Sequitur benedictio.

Benedicat te Deus Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, in omni benedictione ſpiritali, vt maneas ſine macula ſub veſtimento ſanctę Marię matris Domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui viuit. *Ad Miſſam.* Preces famulæ tuę, quęſumus Domine. Vt ſupra. *Secreta.* Votiuis, quęſumus Domine famulę tuæ adeſto muneribus, vt te cuſtode ſeruata, hæreditatem benedictionis æternæ percipiat. Per. *Infra agenda.*

Hanc igitur oblationem famulæ tuæ N. quam tibi E offerimus ob diem natalis ſui, quo eam ſacro velamine protegere dignatus es, quæſumus Domine placatus accipias, pro qua maieſtati tuæ ſupplices fundimus preces, vt in numerum ſanctarum virginum eam tranſire præcipias, quatenus tibi ſponſo ſuo venienti cum lampade inextinguibili poſſit occurrere, atque intra regna cœleſtia gratias tibi referat, choris ſanctarum virginum ſociata. Dieſque noſtros.

Poſt communionem.

Deus qui habitaculum tuum, vt ſuprà. Præfata vero, ancilla Dei inter alias velatas ad manus Epiſcopi offerat, & ad Miſſam communicet, & poſt peracta myſteria, Epiſcopalis banni ſignaculo inſignita regrediatur ad ſua.

Conſecratio viduæ, quæ fuerit caſtitatem profeſſa.

Vidua quæ ſoluta eſt à lege viri, ſi ſeipſam vult Deo
dare, debet & à Presbytero velari, vel etiam cõſe-
cratum ab Epiſcopo velamen de altari, accipere, & ipſa
ſibi non Epiſcopus, illud debet imponere. Presbyteris
vero licet viduas velare, ſolis Epiſcopis virgines, & hoc
ante Euangelium. Benedictio veſtimentorum viduæ,
quæ fuerit caſtitatem profeſſa. Dominus vobiſcum.
Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus Viſibilium & inui-
ſibilium creator Deus, adeſto propitius, vt hæc indu-
menta ſanctitatis effigiem oſtendentia, deſuper gratia
tua irrigante, benedicere & ſanctificare digneris. Per.

Alia.

Aperi quæſumus Domine, oculos maieſtatis tuæ ad
benedicendam hanc viduitatis veſtem, vt quæ in ordi-
natis veſtibus viri ſui viſibus placuit, in ſacris indu-
menta benedictionis tuæ ſeruare mereatur. Per.

Tunc induatur ipſis veſtimentis, & agatur litania, et
ante altare proſtrata. Poſt litaniam cum ſe erexerit, ſe-
quitur hæc præfatio.

Incorruptum æternitatis Domini, & inuiolabilis
naturę Dominum, fratres chariſſimi, ſuppliciter depre-
camur, poſcentes pro ſorore noſtra, quæ corpore ac
mẽte perfectæ continentiæ & pudicitiæ ſe ſeruituram
Domino deuouit, vt petenti famulæ ſuæ ipſe, qui eſt
iudex viduarum, perfectam tribuat continentiam. Per

Benedictio propria viduæ.

Conſolare Domine hanc famulam tuam, viduitatis
laboribus conſtrictam, ſicut conſolari dignatus es Sa-
reptanam viduam per Heliam prophetam. Concede &
pudicitiæ fructum, vt antiquarum non meminerit vo-
luptatum. Neſciat etiam incentiua vitiorum deſideria,
vt ſoli tibi ſubdat propria colla, quo poſſit pro labori-
bus tantis ſexageſimo gradu percipere munus delecta-
bile ſanctitatis. Per.

Alia.

Da, quæſumus Domine, vt hæc famula tua, quæ
pro ſpe retributionis æternæ, ſe tibi Domino deſiderat
conſecrari, plena fide animoq; in ſancto propoſito per-
maneat. Tu eam omnipotẽs pater ſanctificare & bene-
dicere, & in perpetuum conſeruare digneris. Tribue ei
humilitatem, caſtitatem, obedientiam, charitatem, &
omnium bonorum operum quantitatem. Da ei Domi-
ne pro operibus gloriam, pro pudore reuerentiam, pro
pudicitia ſanctitatem, vt ad meritum poſſit gloriæ per-
uenire. Per.

Tunc imponat ipſa velamen capiti ſuo.

Oratio poſt aſſumptum velamen.

Famulam tuam Domine tuæ cuſtodia muniat pieta-
tis, vt continentiæ ſanctæ propoſitum, quod te inſpi-
rante ſuſcepit, te protegente illæſum cuſtodiat. Per.

Alia.

Domine Ieſu Chriſte omnium Deus, qui inter cæte-
ra virtutum documenta ad ſalutem noſtram vigorem
caſtitatis & pudicitiæ reparaſti. te ſupplices exoramus,
vt hanc ſororem noſtram viduam, ad gratiam pietatis
tuæ ex toto corde conuerſam, ab omnibus tentationi-
bus inimicorum tutam defenſamque cuſtodias, hæc
capitis velamina ad interioris hominis tutamen perſe-
uerare facias. Per.

Alia.

Confirma hoc Deus quod operatus es in vidua, vt
fideliter cuſtodire valeat promiſſiones, quas promiſerat
tibi, vt caſtitatem corporis & animæ exhibere Deo va-
leat & dignè occurrat, vt ſexageſimum fructum cum
electis ſocius eius participare mereatur. Per.

Alia.

Domine Deus virtutum cœleſtium æterne domina-
tor, tibi ſupplices effundimus preces, vt hanc famulam
tuam conſecrare digneris, quam de priſtina conuerſa-
tione ad nouitatem vitæ, expolians veterem hominem,
& induens nouum, conuerti feciſti, vt ſicut Anna pro-
pheteſſa multis temporibus veſtibus viduitatis induta,
in templo gloriæ tuæ ieiuniis, & orationibus fideliter
A deſeruiuit, ſic & hæc famula tua tibi ſoli Deo in Eccle-
ſia tua deuota mente deſeruiat. Per. Poſteà Epiſcopus
auctoritate paſtorali denunciet ei pacem, & omnibus
quæ illa poſſidet, & illa Miſſam intervelatas offerat, &
communicet. Oratio ad Miſſam in natali viduæ: Deus
caſtitatis amator, & reliqua vt ſupra, in conſecrat. dia-
coniſſæ.

Ordo Romanus, qualiter Concilium
agatur generale.

Conuenienteitaq; vniuerſo cœtu ſanctorum Epiſco-
porum, Abbatum, Presbyterorum, atque diaconorum,
cæterorumque Eccleſiaſticorum in nomine Domini,
ſiue in ciuitatem Metropolim, ſiue in eam quam Me-
tropolitanus Epiſcopus vnà cum conſenſu cæterorum
B Epiſcoporum decreuerit ad Concilium faciendum,
poſt orationes ſolitas venientes omnes in Eccleſiam
maiorem, vbi Concilium celebrandum eſt, ſedet in or-
dine ſuo cum ſilentio. Tunc cantet ſchola Antiphonam
ad introitum, Exaudi nos Domine. Et poſteà erigens ſe
Metropolitanus Epiſcopus, dicat: Oremus, Et diaco-
nus, Flectamus genua. Et poſt paululum. Leuate, Et
ipſe Metropolitanus Epiſcopus, aut alius ex ſenioribus,
dicat hanc orationem,

Omnipotens ſempiterne Deus, qui nos per miſeri-
cordiam tuam incolumes in hunc locum ſpecialiter
aggregaſti, mentes noſtras quæſumus paracletus, qui à
te procedit, illuminet, & inducat in omnem ſicut tuus
promiſit filius, veritatem, cunctoſque in tua fide &
charitate corroboret, vt exercitatio corporalium Con-
C ciliorum, proficiat nobis ad ęternæ felicitatis augmen-
tum. Per.

Poſt collectam dicatur litania. Ea finita dicat Epiſco-
pus: Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Et iterum,
Leuate. Sequitur oratio.

Da quæſumus Eccleſiæ tuæ Miſericors Deus vt ſpiritu
ſancto congregata, ſecura tibi deuotione ſeruire me-
reatur. Per.

Finita oratione, & reſpondentibus omnibus. Amen,
cum timore & diſciplina ſedeant omnes tam Epiſcopi
quàm Presbyteri in ſilentio magno. Tunc diaconus
progrediens de altari, ſacra veſte indutus, portans
Euangelium vſque ad ambonem in medio choro ad le-
gendum, dicat: Dominus vobiſcum, & reliqua ſicut
mos eſt, & legat lectionem ad hoc pertinentem: vel ſi
D Euangelium non legitur, librum aptam lectionem
continentem, aut canonem. Lectione finita, alloqua-
tur Metropolitanus Epiſcopus concilium, dicens: Ec-
ce beatiſſimi & venerabiles conſacerdotes, & patres, ac
fratres noſtri, præmiſſis Deo precibus, ſanctitatem ve-
ſtrã oportet, vt ea, quæ de diuinis officiis vel ſacris or-
dinibus aut etiam de noſtris moribus, & neceſſitatibus
Eccleſiaſticis à nobis conferẽda ſunt, cum charitate &
benignitate vnuſquiſque veſtrum ſuſcipiat, ſummáque
reuerentia quantum valeat, Domino adiuuante, perci-
piat, vel quæ emendatione digna ſunt, omni deuotio-
ne vnuſquiſque fideliter ſtudeat emendare. Et ſi cui
fortè quod dicitur diſplicebat, ſine aliquo ſcrupulo con-
tentionis palam omnibus conferat, qualiter Domino
E mediante, & hoc ad optimum ſtatum perueniat, ità vt
nec diſcordans contentio ad ſubuerſionem iuſtitiæ lo-
cum inueniat, nec item in perquirenda veritate vigor
noſtri ordinis vel ſolicitudo tepeſcat. Poſt allocutio-
nem, tractent apud ſe de diuinis myſteriis & Eccleſia-
ſticis diſciplinis, vel quibuſlibet neceſſariis, canonéſ-
que ibi legantur, aut liber officiorum, nec aliquis in-
de anteà tranſeat, quàm iſta omnia explicentur. Et ità
totis tribus diebus agatur. Nam de his qui foris ſunt, ſi
concilium pro qualibet cauſa appellare habent, Archi-
diacono Eccleſiæ metropolitanæ cauſam ſuam inti-
ment, & ille in concilio proferat, & ita introeundi de-
tur eis licentia. Concilium autem nullus ſoluere audo-
bit, niſi fuerint finita certamina.

Item

Item ordo alterius diei.

CONuentione facta, dicit Metropolitanus, Oremus, Et diaconus, Flectamus genua. Et dat orationem Epiſcopus, ſicut mos eſt: Mentibus noſtris, quæſumus Domine, Spiritum ſanctum benignus infunde, quatenus in nomine tuo collecti, ſic in cunctis teneamus cum moderatione pietatis iuſtitiam, vt hic à te in nullo diſſentiat voluntas noſtra, ſed ſemper rationabilia meditantes, quæ tibi ſunt placita, & dictis exequamur & factis. Per.

Deus qui nos inſtitiam loqui, & quæ recta ſunt præcipis iudicare, tribue nobis vt nec iniquitas in ore, nec prauitas inueniatur in mente, vt puro cordi purior ſermo conſentiat. Oſtendatur in opere iuſtitia nec appareat dolus in lingua ſed ex corde veritas proferatur. Per.

Finita oratione, legatur lectio, ſicut ſuperius continetur. Poſt lectionem alloquatur Epiſcopus huiuſmodi: Reuerendiſſimi & ſanctiſſimi nobis Domini & patres noſtri, pia ſolicitudine vos oportet, vt ſicut heſterno die admonuimus benignam manſuetudinem veſtram de diuinis officiis, & ſacris gradibus, aut etiam de conſuetudine & neceſſitatibus Eccleſiaſticis, quæcumque emendanda vel renouanda ſunt, charitas omnium veſtrum vbicumque nouerit aliqua emendatione condigna, in medium proferre non ambigat, vt per veſtræ ſanctitatis ſtudium, Domino largiente, ad optimum perueniat ſtatum, ad laudem & gloriam nominis Chriſti Domini noſtri.

Poſt allocutionem admoneat Epiſcopus, vt ſupra, vt de diuinis ſcripturis tractent inter ſe.

Item ordo tertiæ diei.

Conuentione facta, dicit Metropolitanus Oremus. Et diaconus, Flectamus genua. Et Epiſcopus det orationem:

Omnipotens ſempiterne Deus, qui ſacra verbi tui
Matt. 18. oracula promiſiſti, Vbi duo vel tres in nomine tuo ſunt congregati, te in medium fore, adeſto cœtui noſtro propitius & cor noſtrum illumina miſericors, vt à bono miſericordiæ tuæ nullatenus aberremus, ſed rectum iuſtitiæ tuæ tramitem in omnibus teneamus. Per.

Alia

Deus qui populis tuis & indulgentia conſulis, & amore dominaris, da ſpiritum ſapientiæ, quibus dediſti regimen diſciplinæ, vt de profectu ſanctarum ouium fiant gaudia æterna paſtorum. Per.

Finita oratione legatur lectio ſicut ſuperius continetur. Poſt lectionem alloquatur Epiſcopus huiuſmodi.

Dilectiſſimi igitur & venerabiles patres ac Domini noſtri beatitudinem veſtram oportet, vt ea quæ de Eccleſiaſticis officiis, & ſacerdotalibus gradibus, vel etiam canonicis ſanctionibus propter diuerſas occupationes, quas negare non poſſumus; & propter noſtram aliorumque deſidiam non tam pleniter, vt oportet, executa ſunt, noſtro omnium vnanimi conſenſu & voluntate requirantur & humiliter coram ſanctitate veſtra recitentur, vt & quæ digna ſunt emendatione ad meliorem ſtatum auxiliante Domino perducantur, & cui fortaſſis aliqua diſpliceant, quæ digeſta ſunt, ea ſanctitati veſtræ cum benignitate & modeſtia intimare non differat, quatenus totum quod ſynodali conuentione noſtra ſtatutum fuerit vel renouatum, abſque omni contrarietate, concordia ſanctæ pacis ab omnibus æquè cuſtodiatur, & teneatur ad augmentum æternæ omnium beatitudinis noſtræ.

Poſt allocutionem admoneat Epiſcopus, vt ſupra, vt de diuinis ſcripturis tractent inter ſe, & conſtituant, quæ neceſſe fuerit emendare. Terminatis autem omnibus vltimo die concilij, eleuantibus ſe omnibus cum reuerentia de ſedibus ſuis, dicat metropolitanus Epiſcopus, Oremus. Et diaconus dicat. Humiliate vos ad orationem. Tunc omnes proſtrati in terram orent, non modico interuallo. Et dicat diaconus. Leuate, Epiſcopus det orationem.

A Exaudi, quæſumus Domine, ſupplicum preces, & confitentium tibi parce peccatis, vt ſi quid offenſionis in hac concilij celebritate contraximus, te miſerante indulgentiam ſentiamus. Per.

Alia.

A cunctis exceſſibus nos, Domine quæſumus, propitiatus abſolue, & quia imperfectum noſtrum oculi tui viderunt perfectioni deputa miſericors, quod perfecto æquitatis fine concludere præoptamus. Per.

Intende, quæſumus Domine, preces noſtras, vt qui te in principiis operum noſtrorum occurſorem adeſſe popoſcimus, te quoque in hoc fine noſtri concilij indultorem eſſe noſtris exceſſibus ſentiamus. Per.

Hac oratione finita, ille Epiſcopus in cuius ſede ipſum concilium celebratur, dicat omnibus de benedictionis verbis:

B Chriſtus filius Dei, qui eſt initium & finis, complementum vobis ſuæ tribuat charitatis. Reſp. Amen.

Et qui ad abſolutionem huius fecit peruenire concilij, abſolutos vos efficiat ab omni contagione delicti. Reſp. Amen.

Vt ab omni reatu liberiores effecti, adiuti etiam per donum Spiritus ſancti, felici reditu veſtrarum ſedium cubilia repetatis illæſi. Reſp. Amen.

Quod ipſe præſtare dignetur, Tunc ſurgentes omnes cum reuerentia, incipientes à metropolitanis, oſculum pacis ſibi inuicem dent, cum timore & amore Dei. Et dicat iterum Pontifex: In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, Ite in pace. Et reſpondetur ab omnibus Deo gratias. Et ita conuentus abſoluitur.

C *Item ordo, qualiter agatur Concilium prouinciale.*

PRima die & ſecunda & tertia, omnes ante Miſſam ſequantur crucem cum litania, & ità ſubſcripto ordine ingrediantur ſynodum.

Ordo primæ diei.

Hora conuenienti quando Epiſcopo vel eius vicario viſum fuerit, omnes expellantur ab Eccleſia, obſeratiſque foribus cunctis, ad vnam ianuam per quam ſacerdotes ingredi oportet oſtiarii ſtent, & ſella ponatur in medio, & ſupra eam ſacræ reliquiæ, & plenarium cum ſtola ponantur. Deinde conuenientes Presbyteri omnes intrent & ſecundum ordinationis ſuæ tempus reſideant. Poſt hos ingrediantur diaconi probabiles quos ordo popoſcerit intereſſe. Exindè introducantur laici bonæ conuerſationis, vel qui electione coniugali intereſſe meruerint. D Tunc ingrediatur Epiſcopus, ſi voluerit, vel ſi neceſſitas exegerit: & ſi non aderit Epiſcopus, eius vicarius eadem faciat.

Prima die quando Epiſcopus vel eius vicarius ſynodum ingreditur, ſalutet ex omni parte non ſolum clerum, ſed & populum, & verſus ad orientem mediocri voce dicat: Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Oratio.

Deus humilium viſitator, qui nos fraterna dilectione conſolaris, prætende ſocietati noſtræ gratiam tuam, vt per eos in quibus habitas, tuum in nobis ſentiamus aduentum. Per.

Tunc procedens diaconus cum ſubdiacono, thuribulo & ceroferariis duobus, benedicente Pontifice, legat Euangelium in ambone. Cum eſſet ſero die illo. E Eo autem deſcendente, dicat pontifex, vel eius vicarius: S. Maria & omnes ſancti & electi Dei, intercedite pro nobis peccatoribus ad Dominum Deum noſtrum, vt mereamur ab eo adiuuari & ſanari, qui viuit & regnat in ſæcula ſæculorum. Amen. Poſtmodum duabus vicibus dicat: Deus in adiutorium meum intende. Clero reſpondente. Domine ad adiuuandum me feſtina. Item tertio dicatur. Deus in adiutorium meum intende. Clero reſpondente. Domine ad adiuuandum me feſtina, Cum gloria. Et Kyrie eleiſon. Et pater noſter. Cum precibus iſtis: Domine, ne memineris iniquitatum noſtrarum. Adiuua nos Deus ſalutaris noſter. Eſto nobis Domine turris fortitudinis. Domine exaudi orationem

meam. Dominus vobiſcum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

A Exaudi nos Deus ſalutaris noſter, & dies noſtros in tua pace diſpone, vt à cunctis perturbationibus liberati, tranquilla tibi ſeruitute famulemur. Per.

Deinde pro vniuerſis ordinibus, nec non pro ſtatu Papæ & antiſtitis eiuſdem ſedis, decantent Pſalmos hos: Miſerere mei Deus. Deus in nomine tuo. Miſerere mei Deus, miſerere mei. Deus miſereatur noſtri. Deus in adiutorium meum. Pater noſter Cum precibus iſtis: Sacerdotes tui Domine induant. Memento Domine congregationis tuæ. Saluos fac Domine Deus noſter Vt confiteamur nomini ſancto tuo. Adiutorium noſtrum in nomine Domini Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiſcum. *Oremus.*

B Omnipotens ſempiterne Deus, cuius ſpiritu totum corpus Eccleſiæ ſanctificatur, & regitur, exaudi nos pro vniuerſis ordinibus ſupplicantes vt gratiæ tuæ munere ab omnibus tibi gradibus fideliter ſeruiatur. Per. Deinde dicat orationem.

Deus omnium fidelium paſtor & rector, famulos tuos quos paſtores Eccleſiæ tuæ præeſſe voluiſti, propitius reſpice: da eis quæſumus verbo & exemplo, quibus præſunt, ità † præeſſe, vt ad vitam vnà cum grege ſibi credito perueniant ſempiternam. Per.

† *proſicere.*

His explens, ſeptem Pſalmos pœnitentiæ pro peccatis decantent, cum precibus iſtis, kyrie eleiſon. Et Pater noſter. Ego dixi, Domine miſerere mei. Conuertere Domine vſquequò. Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos. Domine Deus virtutum conuerte nos. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiſcum. C

Oremus.

Dies noſtros, quæſumus Domine, placatus intende, pariterque nos & à peccatis abſolue propitius, & à cunctis eripe benignus aduerſis. Per. Poſt hæc vero egrediantur omnes, exceptis Preſbyteris, & cæteris idoneis clericis: factoque ſilentio, dicat Pontifex vel eius vicarius hanc orationem palam.

Oremus.

Adeſto nobis, quæſumus, Domine ſancte Spiritus, peccati quidem immanitate detentis, ſed in nomine tuo ſpecialiter aggregatis. Veni ad nos, & dignare illabi cordibus noſtris: doce nos quid agamus, quò gradiamur oſtende, quid efficiamus operare. Eſto ſalus & ſuggeſtor & effector iudiciorum noſtrorum qui ſolus cum D Deo patre, & eius Filio nomen poſſides glorioſum. Non nos patiaris perturbatores iuſtitiæ eſſe, qui ſummæ veritatis diligis æquitatem, vt in ſiniſtrum nos non ignorantia trahat, non fauor inflectat, non acceptio muneris vel perſonæ corrumpat, ſed iunge nos tibi efficaciter ſolius tuæ gratiæ dono, vt ſimus in te vnum & in nullo deuiemus à vero, quatenus in nomine tuo collecti, ſic in cunctis teneamus cum moderatione pietatis iuſtitiam, vt & hic à te in nullo diſſentiat ſententia noſtra, & in futuro pro bene geſtis, conſequamur præmia ſempiterna, Per omnia ſæcula ſæculorum. Tunc tacentibus cunctis, ex Niceno Concilio fides Catholica à diacono legatur.

Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, E omnium viſibilium, necnon & inuiſibilium factorem, & in vnum Dominum Ieſum Chriſtum filium Dei, natum ex patre vnigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantia patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non creatum: homooſion, hoc eſt, eiuſdem cum patre ſubſtantiæ, per quem omnia creata ſunt cæleſtia & terrena, qui propter nos, homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt, & homo factus eſt, paſſus eſt, & reſurrexit tertia die, aſcendit in cœlum, ſedet ad dexteram Patris, venturus eſt indè iudicare viuos, & mortuos. Et in Spiritum ſanctum. Eos autem qui dicunt; Erat tempus quando non erat, & prius quam naſceretur, non erat, & quia ex nullis ſubſtantibus factus eſt, aut ex alia ſubſtantia vel eſſentia, aut di- A cunt eſſe treptoo, hoc eſt, conuertibilem, aut mutabilem Dei, hos anathematizat Catholica, & Apoſtolica Eccleſia.

Tunc diaconus alba indutus, codicem canonum in medio proferens, capitula de Conciliis agendis pronunciet, id eſt, de conſilio Tolet; quarto: Sancta ſynodus bis in anno Eccleſiaſtica decreuit habere concilia, vnum æſtate, aliud tempore autumni. Quiſquis autem clericorum ad hæc venire diſtulerit, abſque neceſſitatis cauſa anno integro Miſſas celebrare non præſumat.

Item de eodem concilio.

Interdixit per omnia magna ſynodus, non Epiſcopo, non Preſbytero, non diacono, nec alicui omnino, qui in clero eſt, licere ſubintroductam habere mulierem, niſi B fortè matrem, aut ſororem, aut amitam, vel eas tantum perſonas, quæ ſuſpiciones effugiunt. Finitiſque iſtis, & cunctis in ordine cum ſilentio ſedentibus, Epiſcopus vel (ſi voluerit) diaconus concilium alloquatur, cum exhortatione huiuſmodi.

Ecce ſanctiſſimi fratres, præmiſſis Deo precibus fraternitatem veſtram pia exhortatione conuenio, & per diuinum numen obteſtor, vt ea quæ à nobis de Deo & ſacris ordinib. vel ſanctis moribus vobis fuerint dicta, cum ſumma reuerentia perficere contendatis. Quod ſi forſitan aliquis veſtrum aliter quam dicta fuerint, ſenſerit, ſine aliquo ſcrupulo contentionis, in noſtrum omnium collatione mea † ipſa de quibus dubitauerit, conferenda reducat, qualiter Deo mediante, aut doceri poſſit, aut doceat. † *ipſa*

C Deinde ſimili vos obteſtatione conuenio, vt nullus veſtrum in iudicando aut perſonam accipiat, aut quolibet fauore vel munere pulſatus, à veritate diſcedat. Sed cum tanta pietate, quicquid cœtui noſtro ſe iudicandum intulerit, retractate, vt nec diſcordans contentio ad ſubuerſionem iuſtitiæ inter nos locum inueniat, nec item in perquirenda æquitate vigor noſtri ordinis vel ſolicitudo tepeſcat.

Poſt hanc exhortationem quiſquis clericorum velit, conferat querelam. Et admonendi ſunt, vt nullus ad ſynodum veniat, niſi ieiunus, vel à cœtu communi ſecedat non nè quàm generalis ſeceſſio aduenerit. Et ſic quoq; ſynodus primæ diei ſoluatur.

Ordo alterius diei.

Secunda die quando ingreditur ſynodum Epiſco- D pus, vel eius vicarius: in loco ſuo ſtans dicat: Dominus vobiſcum. *Oremus.*

Deus qui nobis in famulis tuis præſentiæ tuæ ſigna manifeſtas, mitte ſuper nos ſpiritum charitatis, vt in aduentu fratrum conſeruorumque noſtrorum, gratia nobis tuæ largitatis augeatur. Per.

Poſteà legatur Euangelium. Deſignauit Dominus & alios ſeptuaginta duos. Deindè dicat Pontifex, vel eius vicarius preces: Sancta Maria, & omnes ſancti. Sicut ſuperius. Tunc omnes proſtrati, pro peccatis decantent hos Pſalmos. Domine ne in furore tuo. Benedixiſti. Inclina Domine, cum Kyri eleiſon, & Pater noſter. Et precibus iſtis. Ego dixi Domine. Conuertere Domine. Adiutorium noſtrum Domine exaudi ora- E tionem meam. Dominus vobiſcum. Precibus noſtris, quæſumus Domine aurem tuæ pietatis accommoda, & orationes ſupplicum, occultorum cognitor benignus, exaudi, vt te largiente ad vitam perueniant ſempiternam. Per.

Poſteà decantent Pſalmos iſtos pro regis noſtri & reginæ & aliorum ſeu regni primatum ſoſpitate: Domine, quid multiplicati ſunt. Exaudiat te Dominus, Deus auribus noſtris. Cum kyrie eleiſon. Et Pater noſter. Cum precibus iſtis. Domine ſaluum fac regem Eſto ei Domine turris fortitudinis. Saluum fac populum tuum Domine. Fiat pax in virtute tua. Exurge Domine, adiuua nos. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiſcum.

Oremus.

Oremus.

Quæſumus omnipotens Deus, vt famulus tuus Rex noſter, qui tua miſeratione ſuſcepit regni gubernacula, virtutum etiam omnium percipiat incrementa, quibus decenter ornatus, & vitiorum monſtra deuitare, & ad te qui via, veritas & vita es, gratioſus valeat peruenire. Per.

Alia.

Deus regnorum omnium, & Chriſtiani maximè protector Imperij, da ſeruo tuo imperatori noſtro triumphum virtutis tuæ ſcienter excolere, vt qui tua conſtitutione eſt princeps, tuo ſemper munere ſit potens.

Alia.

Guberna Domine famulam tuam, & tuis beneficijs ſemper accumula, vt & præſentis vitæ ſubſidijs gaudeat, & æternæ.

B

Alia.

Prætende Domine famulis tuis dexteram cœleſtis auxilij, vt te toto corde perquirant, & quæ dignè poſtulant, conſequi mereantur. Per.

Deindè pro infirmis, & ſalute totius Eccleſiæ, iſtos Pſalmos decantent: Beatus qui intelligit, Domine Deus ſalutis meæ. Domine refugium: Cum Kyrie eleiſon. Et Pater noſter. Cum precibus iſtis. Caſtigans caſtigauit me Dominus. Nihil proficiet inimicus in eo. Exurge Domine, adiuua nos. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiſcum.

Oremus.

Deus infirmitatis humanæ ſingulare præſidium, auxilij tui ſuper infirmos famulos tuos & famulas tuas oſtende virtutem, vt ope miſericordiæ tuæ adiuti, Eccleſiæ tuæ ſanctæ repræſentari mereantur. Per.

C

Aſcendant ad te Domine preces noſtræ, & ab Eccleſia tua cunctam repelle nequitiam. Per. Iterum omnes laici & mulieres egrediantur, & legatur à diacono homilia S. Gregorij, incipiente à verſu iſto, Meſſis quidem multa. Vſque partes eſſe minime recogn. Tunc ſi clerici querelam non habeant conferendam, laici intromittantur: illis etiam audientibus, lectio recitatur Nicæni concilij: Iudices non niſi ieiuni leges & iudicia decernant. Quiſquis ex laicis habeat querelam iudicibus proferat. Et ſynodus ſecundæ diei ſic ſoluatur.

Ordo tertiæ diei.

Tertia die cum Epiſcopus vel eius vicarius ſynodum poſt Miſſam, ſicut in cæteris diebus ingreditur, dicat: Dominus vobiſcum.

D

Oremus.

Protege, Domine quæſumus, famulos tuos ſubſidijs mentis, & corporis, & ſpiritalibus enutriens alimentis, propitius redde ſecuros ab hoſtibus vniuerſis. Per. Poſteà legatur Euangelium. Circuibat Ieſus ciuitates. & caſtella. Deinde iſtos Pſal. pro defunctis, Verba mea. Domine ne in furore tuo. 1 Ad te Domine leuaui. Cum Kyrie eleiſon. Et Pater noſter, ac precibus iſtis. Requiem æternam dona eis Domine. In memoria æterna erunt iuſti. A porta inferi. Dominus vobiſcum.

Inueniant, quæſumus Domine, animæ famulorum, famularumque tuarum omnium in Chriſto quieſcentium, lucis æternæ conſortium, qui in hac luce poſiti, tuum conſecuti ſunt ſacramentum. Per.

E

Deindè cantentur iſti Pſalmi pro irreligioſis. Ad te clamabo. Benedicam Domino. Deus venerunt gentes. Voce mea. Cum Kyrie eleiſon. Et Pater noſter. Ac precibus iſtis. Fiat pax in virtute tua. Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam. Deus tu conuerſus viuificabis nos. Domine exaudi orationem meam. Dominus vobiſcum.

Oremus.

Deus qui infideles deſeris, & iuſtè indeuotis iraſceris, populum tuum quæſumus ad te conuerte propitius, vt qui te per duritiam irreligioſæ mentis ſemper offendunt, ad ſancta officia promerenda, tuæ miſerationis gratia inſpirante conuertas. Per.

A

Deus qui errantibus, vt in viam poſſint redire iuſtitiæ, veritatis tuæ lumen oſtendis, da cunctis qui Chriſtiana profeſſione cenſentur, & illa reſpuere quæ huic inimica ſunt nomini, & ea quæ ſunt apta ſectari. Per. Si quæ ſint quæſtiones vel querelæ conſectantur. Et ſic ſynodus tertiæ diei ſoluatur.

Ordo quartæ diei.

Quarta vero die Epiſcopus ante Miſſam ſynodum ingrediens, ſic procedat: Primum portentur ante eum duo candelabra, cum cereis incenſis. Quæ ſequuntur duo acolyti cum thuribulo, & thymiamaterio, Deindè ſubdiaconus portans Euangelium, duæ cruces hinc indè: deinde diaconus, poſtremum Epiſcopus Epiſcopalibus veſtimentis indutus & cappa ingrediatur. Et in ſede ſua ſtans dicat: Dominus vobiſcum.

Oremus.

Noſtrorum Domine tibi curuantes genua cordium, quæſumus, vt bonũ quod in nobis à te requiritur, exequamur. ſ. vt prompta tecum ſolicitudine gradientes, diſcretionis arduæ ſubtile iudicium faciamus, ac miſericordiam diligentes, clarioribus ſtudijs tibi placitæ actionis. Per. Poſtea legatur Euangelium ſolito more. Reſpiciens Ieſus diſcipulos ſuos, dixit Simoni Petro, Si peccauerit in te frater tuus. Sequentur ſeptem Pſalmi cum precibus quibus placuerit, Quibus finitis Epiſcopo & cæteris in ordine ſedentibus ab ipſo Epiſcopo ſiue à diacono ex ipſius perſona legatur hæc admonitio. *Matt. 18*

Fratres & Preſbyteri, & ſacerdotes Domini, cooperatores ordinis noſtri eſtis. Nos quidem quamuis indigni, locum Aaron tenemus, Vos autem locum Eleazari & Ithamaris. Nos vice duodecim Apoſtolorum fungimur, vos ad formam ſeptuaginta diſcipulorum eſtis. Nos vero paſtores veſtri ſumus, vos autem paſtores animarum vobis commiſſarum. Nos de vobis rationem reddituri ſumus ſummo paſtori noſtro Domino Ieſu Chriſto: vos de plebibus vobis commendatis. Et ideo, chariſſimi, videte periculum veſtrum. Admonemus itaque & obſecramus fraternitatem veſtram, vt quæ vobis ſuggerimus, memoriæ commendetis, & opere exercere ſtudeatis. Imprimis admonemus, vt vita & conuerſatio veſtra irreprehenſibilis ſit. ſ. vt cella veſtra ſit iuxta Eccleſiam, & in domo veſtra fœminas non habeatis. Omni nocte ad nocturnas ſurgite. Curſum veſtrum horis certis decantate. Miſſarum celebrationes religioſe peragite. Corpus & ſanguinem Domini cum timore & reuerentia ſumite. Vaſa ſacra proprijs manibus abluite, & extergite. Nullus cantet Miſſam, niſi ieiunus. Nullus cantet ſine amictu, alba, ſtola, fanone, & caſula. Et hæc veſtimenta munda ſint & ad nullos vſus alios ſint. Nullus in alba, qua in ſuos vſus vtitur præſumat Miſſam cantare. Nulla fœmina ad altare Domini accedat, nec calicem Domini tangat. Corporale mundiſſimum ſit. Altare ſit coopertum de mundis linteis. Super altare nihil ponatur, niſi capſæ & reliquiæ, aut fortè quatuor Euangelia, aut pyxis cum corpore Domini, ad viaticum infirmis. Cætera in nitido loco recondantur. Miſſalem plenarium, lectionarium, & antiphonarium; vnuſquiſque habeat. Locus in ſacrario aut iuxta altare ſit præparatus, vbi aqua effundi poſſit, quando ſacra vaſa abluuntur. Et ibi vas nitidum cum aqua dependeat; vt ibi ſacerdos manus lauet poſt communionem. Eccleſiæ ſint bene coopertæ, & cameratæ. Et atrium ſit ſæpe munitum. Nullus extra Eccleſiam per domos, nec in locis non conſecrans Miſſam cantet. Omnis Preſbyter clericum habeat vel ſcholarem, qui Epiſtolam vel lectionem legat, & ad Miſſam reſpondeat, & cum quo Pſalmos cantet. Infirmos viſitate, & eos reconciliate, & iuxta Apoſtolum oleo ſancto inungite, & propria manu communicate, & nullus præſumat tradere communionem, laico aut fœminæ, ad deferendum infirmo. Nullus veſtrum pro baptizandis infantibus, aut infirmis reconcilian- *Iac. 5.*

dis, aut mortuis ſepeliendis, præmium, vel munus exigat. A Videte vt per negligentiam veſtram nullus infans ſine baptiſmo moriatur. Nullus veſtrum ſit ebrioſus & litigioſus, quia ſeruum Dei non oportet litigare. Nullus arma ferat in ſeditione, quia arma noſtra ſpiritualia debent eſſe. Nullus canum aut auium iocis inſeruiat. Nolite in tabernis bibere. Vnuſquiſque veſtrum quantum ſapit plebi ſuæ de Euangelio, populo die dominico vel feſtis diebus annunciet. Verbum Domini debetis prædicare. Curam pauperum, peregrinorum, & orphanorum habete, & eos ad prandium veſtrum inuitate. Eſtote hoſpitales, vt à vobis alij exemplum bonum ſumant. Omni die Dominico ante Miſſam, aquam benedictam facite, vndè populus adſpergatur: & ad hoc ſolum vas habete. Sacra vaſa, & veſtimẽta ſacerdotalia nolite in vadium dare negociatori, aut B tabernario. Nullus veſtrum minus dignè pœnitentem, cuiuſcumque rei gratia ad reconciliationem adducat, & ei teſtimonium reconciliationis ferat. Nullus veſtrum vſuras exigat, & conductor ſui fœnoris exiſtat. Res & facultates, quas poſt diem ordinationis veſtræ acquiritis, ſciatis ad Eccleſiam pertinere. Nullus ſine ſcientia & conſenſu veſtro acquirat. Nullus per poteſtatem ſæcularium, Eccleſiam obtineat. Nullus per pecuniam, alterius Eccleſiam ſupplantet. Nullus Eccleſiam, ad quam titulatus eſt, dimittat, & ad aliam quæſtus gratia migret. Nullus plures Eccleſias teneat ſine adiutorio aliorum Presbyterorum. Nullatenus vna Eccleſia inter plures diuidatur. Nullus alterius parochianum, niſi in itinere, vel ſi ſibi placitum fuerit, ad Miſſam recipiat. Nullus in alterius parochia Miſſam cantet C, abſque proprij Presbyteri voluntate, & rogatu. Nullus decimam ad alium pertinentem recipiat. Nullus pœnitentem iubeat carnem manducare, & bibere vinum, niſi pro eo ad præſens eleemoſynam faciat. Nullus præſumat baptizare niſi pro vigilia Paſchæ & Pentecoſtes, niſi in periculo mortis. Vnuſquiſque fontem lapideum habeat, & ſi non poteſt habere lapideos, habeat vas aliud ad hoc paratum, in quo nihil aliud fiat. Videte vt omnibus parochianis veſtris, ſymbolum, & orationem Dominicam inſinuetis. Ieiunium quatuor Temporum & Rogationum, & litaniæ maiores, plebibus veſtris omnimodis obſeruandum inſinuate. Feria quarta ante quadrageſimam, plebem ad confeſſionem inuitate, & ei iuxta qualitatem delicti pœnitentiam iniungite, non ex corde veſtro, ſed ſicut in pœnitentiali D ſcriptum eſt. Tribus temporibus in anno, id eſt, in natali Domini, Paſcha, & Pentecoſte, omnes fideles ad communionem corporis & ſanguinis Domini accedere admonete. Certis temporibus coniugatos ab vxoribus abſtinere exhortamini. Eulogias poſt Miſſam in diebus feſtis plebi tribuite. Nullus veſtrum induatur veſtib. laicalibus. Nullus rem aut poſſeſſionem aut mancipium Eccleſiæ vendere, aut commutare, aut quocumque ingenio alienare præſumat. Diem Dominicum, & alias feſtiuitates, abſque opere ſimili à veſpera in veſperam celebrare docete. Cantus & choros mulierum in atrio Eccleſiæ, prohibete. Carmina diabolica, quæ ſuper mortuos nocturnis horis vulgus facere ſolet, & cachinnos quos exercet, ſub conteſtatione E Dei omnipotentis vetate. Cum excommunicatis nolite communicare. Nullus illis præſumat Miſſam cantare. Sed & plebibus commiſſis vobis, hoc annunciate, ad nuptias nullus veſtrum eat; omnibus nunciate, vt nullus vxorem accipiat, niſi publicè celebratis nuptijs. Raptum omnimodis prohibete, vt & nullus ad proximam ſanguinis ſui accedat, & vt alterius ſponſam nemo ducat. Porcarios & alios paſtores, Dominica die ad Miſſam facite venire. Patrini filiolis ſuis ſymbolum & orationem Dominicam inſinuent, aut inſinuari faciant. Chriſma, ſemper ſub ſera ſit, aut ſub ſigillo propter quoſdam infideles. Volumus autem, fratres chariſſimi, quatenus, quæ noſtra percepiſtis traditione, quantum humana patitur infirmitas, A bonis ſtudeatis operibus adimplere. Præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto.

Iam tunc ſi eſt ſynodus illa in vernali tempore, ab Epiſcopo, vel Archidiacono denunciandum eſt, qualiter officia decantanda ſint vſque in aliam ſynodum autumnalem, & ſi eſt autumnalis denunciandum eſt, quantæ hebdomadæ de natiuitate Domini vſque in initium quadrageſimæ, vel qualiter officia ſint cantanda, & indictum ieiunium, & quatuor tempora, quibus temporibus ſint obſeruanda, & in quos fines Epiſcopus cauſa officij ſui ſit hoc anno iturus, vel qui anathematizati, vel anathematizandi ſint. His omnibus ritè peractis, litania voce excelſa à duobus, ſynodo reſpondente, cantetur. Ea finita, dicant, Pater noſter. B Cum precibus. Et tunc Epiſcopus dicturus eſt hanc orationem.

Nulla eſt, Domine, humanæ conſcientiæ virtus, quæ inoffenſe poſſit tuæ voluntatis iudicia expedire. Et ideo, quia imperfectum noſtrum viderunt oculi tui, perfectioni quæſumus deputa, quod perfectè æquitatis fine concludere præoptamus. Te in noſtris principijs occurſorem popoſcimus, te quoque in hoc fine iudiciorum noſtrorum pro exceſſibus indultorem ſperamus. Et vt ignorantiæ parcas, errori indulgeas, perfectis votis perfectam operis efficaciam largiaris. Et quia conſcientia remordente tabeſcimus, ne aut ignorantia nos traxerit in errorem, aut præceps forſitan voluntas impulerit iuſtitiam declinare, ob hoc te poſcimus, te C rogamus, vt ſi quid offenſionis in hac concilij celebritate attraximus; te condonante † remiſſibile habeamus, vt in eo quod ſoluturi ſumus, aggregati concilio, à cunctis primum abſoluamur noſtrorum nexibus delictorum qualiter & tranſgreſſores venia, & confitentes tibi ſubſequatur remuneratio ſempiterna. Per. Deinde Gregorianam orationem dicat.

† al. remiſſibilem habeamus veniam.

Oremus.

Deus qui nos paſtores in populo vocari voluiſti, præſta quæſumus, vt hoc, quod humano ore dicimur, in tuis oculis eſſe valeamus. Per. Finitis iſtis, Pontifex indè procedat, & quia omnes clerici in laudem Dei conueniunt, de omnibus ſanctis Miſſa erit ſolenniter celebranda. Et Pontifex plena proceſſione procedens more ſolito, moueat clerum, & doceat populum, atque D in fine prædicationis remiſſionem peccatorum faciat, quia dies illa ſecunda, dies indulgentiæ habetur. Completa vero Miſſa, ſignis conſonantibus in laudem Dei cantor alta voce, Te Deum laudamus, imponat. Et cum ea laude decantetur kyrie eleiſon, à populo. Finita laude ea, dicat cantor Antiphonam, In viam pacis. Pſal. Benedictus: Antiphona finita, diaconus ſtolam in humero habens dicat alta voce: Humiliate vos ad benedictionem. Reſponſ. Deo gratias. *Sequitur benedictio.*

Chriſtus filius Dei, qui eſt initium & finis, complementum vobis tribuat charitatis. Reſp. Amen.

Et qui nos ad expletionem huius fecit peruenire concilij, abſolutos vos efficiat ab omni contagione delicti. E Amen.

Vt ab omni reatu liberiores effecti, abſoluti etiam per donum Spiritus ſancti, felici reditu veſtrarum cubilia ſedium repetatis illæſi. Reſp. Amen.

Quod ipſe præſtare dignetur. Reſpon. Benedictio Dei Patris, & Filij, & Spiritus ſancti deſcendat ſuper vos, ſempérque maneat vobiſcum. Reſponſ. Amen.

Quibus expletis, dum dictum fuerit ab Archidiacono, In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti eamus cum pace: Omnes illicò ab ipſo primum incipientes Epiſcopo, oſculum ſibi inuicem dabunt. Sicque data ſibi inuicem pace, conuentus concilij abſoluetur.

Ordo

Ordo ad benedicendam ſponſam.

Poſtquam fuerit mulier viro deſponſata, & legaliter dotata, introeat cum marito Eccleſiam, & proſtratis eis, dicat.

PRopitiare Domine ſupplicationibus noſtris & inſtitutis tuis, quibus propagationem humani generis ordinaſti, benignus aſſiſte, vt quod te auctore iungitur, te auxiliante ſeruetur. Per.

Alia.

Deus qui poteſtate virtutis tuæ de nihilo cuncta feciſti, qui diſpoſitis vniuerſitatis exordijs, homini ad imaginem Gen. 2. Dei facto idcirco inſeparabile mulieris adiutorium condidiſti, vt fœmineo corpori de virili carne dares principium, docens, quod ex vno placuiſſet inſtitui, nunquam liceret diſiungi: Deus, qui tam excellenti myſterio coniugalem copulam conſecraſti, vt Chriſti Eccleſiæ ſacramentum præſignares in fœdere nuptiarum: Deus, per quem mulier iungitur viro, & ſocietas principaliter ordinata, ea benedictione donatur, quæ ſola nec per originalis peccati pœnam, nec per diluuij eſt ablata ſententiam, reſpice propitius ſuper hunc famulum tuum & famulam tuam, qui maritali iungendi ſunt conſortio, & tua ſe expetunt protectione muniri.

Sit ergo Domine in hac famula tua iugum dilectionis & pacis: fidelis & caſta nubat in Chriſto, imitatrixque ſanctarum permaneat fœminarum. Sit amabilis vt Rachel viro, ſapiens vt Rebecca, longæua & fidelis vt Sara, nihil in ea ex actibus ſuis ille auctor præuaricationis vſurpet, nexa fidei mandatiſque permaneat, vni toro iuncta contactus illicitos fugiat, muniat infirmitatem ſuam robore diſciplinæ. Sit verecundia grauis, pudore venerabilis, doctrinis cœleſtibus erudita. Sit fœcunda in ſobole, ſit probata & innocens, & ad beatorum requiem atque ad cœleſtia regna perueniat, vt vnà videant filios filiorum ſuorum vſque in tertiam & quartam generationem: & ad optatam perueniant ſenectutem. Per Dominum.

Alia.

Quæſumus omnipotens Deus, inſtituta prouidentiæ tuæ pio amore comitare, vt quos legitima ſocietate connectis, longæua pace cuſtodias. Per.

Alia.

Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, benedic adoleſcentes iſtos, & ſemina ſemen vitæ æternæ in mentibus eorum, vt quicquid pro vtilitate ſua didicerint, hoc facere cupiant per Ieſum Chriſtum recuperatorem hominum filium tuum vnigenitum, qui tecum & cum Spiritu ſancto viuit & regnat.

Exaudi nos omnipotens & miſericors Deus, vt quod noſtro miniſtratur officio, tua benedictione potius impleatur. Per.

Epiſtola.

Fratres: Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti?

Euangelium.

Matt. 22. Loquebatur Ieſus cum diſcipulis ſuis in parabolis, dicens: Simile factum eſt regnum cœlorum. Require in Dominica 21. poſt Pentecoſt.

Secreta.

Suſcipe Domine pro ſacra connubii lege munus oblatum, & cuius largitor es operis, eſto diſpoſitor. Per.

In fractione.

Hanc igitur oblationem famulorum tuorum, quam tibi offerunt pro famula tua, ill. quam perducere dignatus es ad ſtatum menſuræ, & ad diem nuptiarum, pro qua maieſtati tuæ fundimus ſupplices preces, vt eam propitius cum viro ſuo copulare digneris, quæſumus Domine vt ſupra.

Poſt communionem.

Gratiæ tuæ, quæſumus Domine, famulo tuo & famulæ tuæ legaliter copulatis tribue largitatem, vt mandata tua te miſerante ſectantes, conſolationem præſentis vitæ percipiant & futuræ. Per Dominum.

A *Ordo ad armandum Eccleſiæ defenſorem, vel alium militem.*

In primis benedicat Epiſcopus vexillum eius hoc modo. Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui es cunctorum benedictio & triumphantium fortitudo, reſpice propitius ad preces humilitatis noſtræ, & hoc vexillum, quod bellico vſui eſt præparatum, cœleſti benedictione ſanctifica, vt contra aduerſarias & rebelles nationes ſit validum, tuoq; munimine circunſeptum, ſitq; inimicis Chriſtiani populi terribile, atque in te confidentibus ſolidamentum, & certa fiducia victoriæ. Tu es.n. Deus qui conteris bella, & cœleſtis præſidij ſperantibus, in te præſtas auxilium, per vnicum filium tuum Dominum noſtrum, qui tecum viuit & regnat.

B *poſt benedicat lanceam.*

Domine Deus omnipotens, lux & vita fabricæ mundi, qui per manus Tubalcain ad vſus hominum fabrilia Gen. 4. opera inſtituiſti, reſpice propitius noſtri deprecationem officij ad benedicendam hanc lanceam militaris inſtrumenti, qui à milite latus filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti, pro noſtra ſalute in cruce pendentis, permiſiſti lancea perforari, & per nomen eiuſdem filij tui eam ſic conſecrare & benedicere digneris, vt is qui eam tulerit, des ei proſperum ſignum tuæ defenſionis ſicut dediſti Gedeoni, Sauli, Dauid quoque regi, vt tuis ſemper fultus auxilijs, congaudeat & lætetur in te in omnibus proſperitatibus ſuis. Per eundem Dominum. Deindè alligetur vexillum lanceæ, & tenente eam milite adſper-
C gat eam Epiſcopus aqua benedicta, & dicat:

Oremus.

Inclina Domine Ieſu Saluator omnium, ac redemptor animarum, aures tuæ pietatis ad preces noſtræ humilitatis, & per interuentum B. Michaelis Archangeli tui omniumque cœleſtium virtutum præſta huic viro auxilium dexteræ tuæ, & ſicut benedixiſti Abraham aduerſum quinque reges triumphantem, atque Dauid regem in tui nominis laude triumphales congreſſus exercentem, ità & hunc benedicere, & ſanctificare digneris contra hoſtilem rabiem ob defenſionem ſanctæ Eccleſiæ vexillum iſtud deferre cupientem, quatenus in nomine tuo fideles, & defenſores populi Dei illud ſequentes per virtutem S. Crucis triumphum & victoriam ſe de hoſtibus adquiſiſſe lætentur, qui cum Deo
D patre & Spiritu ſancto viuit.

Poſt hæc benedicat enſem eius hoc modo.

Oremus.

Exaudi quæſumus Domine preces noſtras, & hunc enſem quo hic famulus tuus ſe circumcingi deſiderat maieſtatis tuæ dextera benedicere dignare, quatenus protectio atque defenſio poſſit eſſe Eccleſiarum, viduarum, orphanorum, omniumque Deo ſeruientium contra ſæuitiam aduerſariorum, aliiſque inſidiantibus ſit pauor, terror & formido. Per.

Item alia.

Benedic Domine ſancte, pater omnipotens, per inuocationem ſancti nominis tui, & per aduentum filii tui Domini noſtri Ieſu Chriſti, atque per donum Spiritus paracleti hunc enſem, vt is qui hodierna die tua
E pietate eo præcingitur, viſibiles inimicos conculcet, victoriaque per omnia potitus ſemper maneat illæſus. Per eundem.

Tunc benedicat militem. Oremus.

Famulum tuum, quæſumus Domine, pietatis tuæ cuſtodia muniat, vt hunc enſem quem te inſpirante ſuſcipere deſiderat, te adiuuante illæſum cuſtodiat. Per.

Deindè cingat eum Epiſcopus, dicendo.

Accipe hunc gladium cum Dei benedictione tibi collatum, in quo per virtutem Spiritus ſancti reſiſtere & eiicere valeas omnes inimicos tuos, & cunctos ſanctæ Dei Eccleſiæ aduerſarios adiuuante Domino noſtro Ieſu Chriſto. Qui cum Deo.

Quo accincto canant clerici has Antiphonas.

A Speciosus forma præ filijs hominum, diffuſa eſt gratia in labijs tuis. Verſ. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Cum Gloria. Antiph. Specie tua & pulchritudine tua intende proſperè, procede, & regna. Cum Pſalmo, Propter veritatem & manſuetudinem & iuſtitiam, deducet te mirabiliter dextera tua. Sagittæ tuæ acutæ, populi ſub te cadent. Cum gloria, & repetitione Antiphonæ, Specie tua.

Sequatur Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui famulum tuum N. eminenti mucrone circuncingi voluiſti, Fac illum contra cuncta aduerſantia ita cœleſtibus armari præſidijs: quo hic & in æuum nullis tempeſtatibus bellorum turbetur, nec inimicorum hominum inſidijs terreatur. Per.

Tunc benedicat ſcutum.

Domine Deus Saluator mundi, ſine quo vana ſalus eſt hominis, intende deprecationem noſtræ humilitatis & ſuper hoc ſcutum humani corporis tegumentum, infunde benedictionis tuæ donum, vt qui ipſum lateri ſuo applicuerit ob defenſionem ſui, ſcutum & tutelam te habeat contra inimicos animæ, & corporis, vt in vtroque vallatus & protectus, benedicat nomen gloriæ tuæ in omnibus ſuis operibus, & ad cœleſtia regna reducente peruenire mereatur. Per.

Tunc det ei Epiſcopus.

Accipe ſcutum militiæ ſalutaris, obſtaculum inimicis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: vt robore protectus superni iuuaminis non timeas populi millia te circundantis. Per Chriſtum.

Sequatur Oratio.

Domine Deus, qui conteris bella, & adiutor, & protector es omnium in te ſperantium, reſpice propitius inuocationem noſtram, & per merita SS. Martyrum tuorum & militum, Mauritij, Sebaſtiani, Georgij, præſta huic viro victoriam de hoſtibus ſuis, & ſalua eum tuo gratuito munere, qui dignatus es hominem redimere precioſiſſimo filij tui ſanguine, qui tecum viuit.

Deinde circumſtantes dicant Antiph.

Scuto circundabit te veritas Dei, non timebis à timore

B nocturno. Cum Pſal. A ſagitta volante in die, à negocio perambulante in tenebris, ab incurſu & dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis, ad te autem non appropinquabunt.

Sequitur, Oremus.

Conſerua, quæſumus Domine, famulum tuum ill. & ab omnibus aduerſitatibus redde ſecurum, vt in præſenti vita gaudeat & futura. Per.

FINIS.

BEATI

BEATI ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI.

DE ECCLESIASTICIS OFFICIIS LIBRI DVO.

DOMINO MEO ET DEI ſeruo Fulgentio Epiſcopo, Iſidorus Epiſcopus.

QVæris à me originem officiorum, quorum magiſterio in eccleſiis erudimur, vt quibus ſint inuenta auctoribus, breuibus cognoſcas indicijs. Itaque vt voluiſti, libellum de genere officiorum ordinatum miſi, ex ſcriptis vetuſtiſſimorum auctorum, vt locus obtulit, commentatum. In quo pleraque meo ſtylo elicui: nonnulla verò ita vt apud ipſos erant, admiſcui, quò faciliùs lectio de ſingulis fidei authoritatem teneret. Si qua tamẽ ex his diſplicuerint, erroribus meis paratior venia erit: quia non ſunt referenda ad culpæ meæ titulum, de quibus teſtificatio adhibetur auctorum.

CAPITA PRIMI LIBRI.

DE Eccleſia & vocabulo Chriſtianorum. 1
De templis. 2
De Choris. 3
De Canticis. 4
De Pſalmis. 5
De Hymnis. 6
De Antiphonis. 7
De reſponſoriis. 8
De precibus. 9
De lectionibus. 10
De libris teſtamentorum. 11
De ſcriptoribus ſacrorum librorum. 12
De laudibus. 13
De offertoriis. 14
De Miſſa & orationibus. 15
De ſymbolo Niceno. 16
De benedictionibus in populo. 17
De ſacrificio. 18
De tertiæ, ſextæ, & nonæ horæ officiis. 19
De veſpertinis. 20

A De completis. 21
De vigiliis. 22
De matutinis. 23
De Dominica die. 24
De natali Domini. 25
De Epiphania. 26
De Palmarum die. 27
De cœna Domini. 28
De paraſceue. 29
De ſabbato Paſchæ. 30
De Paſcha. 31
De Aſcenſione Domini. 32
De Pentecoſte. 33
De feſtiuitatibus martyrum. 34
De encæniis. 35
B De ieiunio quadrageſimæ. 36
De ieiunio Pentecoſtes. 37
De ieiunio ſeptimi menſis. 38
De ieiunio Calendarum Nouembrium. 39
De ieiunio Calendarum Ianuariarum. 40
De triduani ieiunij conſuetudine. 41
De diuerſorum dierum ac temporum ieiuniis. 42
De vario vſu Eccleſiarum. 43
De carnium eſu vel piſcium. 44

PROLOGVS.

C *EA quæ in officiis Eccleſiaſticis celebrantur, partim ſanctarum Scripturarum auctoritate, partim Apoſtolica traditione, vel conſuetudine vniuerſalis Eccleſiæ ſtatuta reperiuntur. Quorum quidem primordia repetentes, quibus orta fuerint,*
D *vt prædiximus, auctoribus referamus.*

LIBRI PRIMI.

CAPVT I.

De Eccleſia, & vocabulo Chriſtianorum.

PRIMVM à Petto Apoſtolo Eccleſia in Antiochia eſt fundata, ibique primum nomen Chriſtia-
Act. 11. norum per eius eſt prædicationem exortum, ſicut Actus Apoſtolorum teſtantur. Vocantur autem Chriſtiani deriuatiuo vocabulo ex nomine Chriſti. Nam ſicut ex Iudæ nomine vocabulum traxerunt Iudæi, à quo in illa gente regiæ ſtirpis dignitas claruit, ita à Chriſto Chriſtianæ genti nomen inhæſit: cuius eſt in gentibus & in Iudæis prærogatiua dignitas poteſtatis. Eccleſia autem vocatur proprie, propter quod omnes ad ſe vocet, & in vnum congreget. Catholica autem ideo dicitur, quia per vniuerſum mundum eſt conſtituta: vel Catholica, quoniam vniuerſalis in ea doctrina eſt ad inſtructionem hominum de viſibilibus atq; inuiſibilibus rebus cœleſtium ac terreſtrium: vel propter quod hominum omne genus trahit ad ſe, ad pietatis ſubiectionem, tam principum, quàm etiam principatui ſubiectorum & idiotarum: vel propterea, generaliter, quod curat omnium peccata, quæ per corpus & animam perficiuntur.

De templis. CAP. II.

Exod. 40 TAbernaculum Moyſes legiſlator primum Domi-
3 Reg. 6. no condidit: Salomon deinde Templum, prudentiam petiturus, inſtituit: oostrorum poſt hæc temporum fides in toto mundo Chriſti atria conſecrauit.

De Choris. CAP. III.

Exod. 15 CHoros idem Moyſes poſt tranſitum rubri maris primum inſtituit, vtrorumque ſexuum diſtinctis claſſibus ſeac ſorore præeunte, canere Domino, in choris carmen triumphale perdocuit. Chorus ab imagine
Eccl. 50. ductus eſt coronæ, & ex eo ita vocatus. Vnde & Eccleſiaſt. liber ſcribit ſtantem ſacerdotem ante aram, & in circuitu eius coronam fratrum. Chorus enim proprie multitudo canentium eſt, quique apud Iudæos non minus quàm decem conſtat canentibus, apud nos autem incerto numero à paucioribus pluribuſve ſine vllo diſcrimine conſtat.

De Canticis. CAP. IV.

CAnticū idem tunc Moyſes primus inuexit, quando percuſſa Ægypto decem plagis, & Pharaone ſubmerſo cùm populis per inſueta maris itinera ad deſertum gratulabundus egreſſus eſt, dicens: Cantemus
Exod. 15 Domino, glorioſe enim honorificatus eſt. Deinde Debbora non ignobilis fœmina, in libro Iudicum hoc
Iudic. 5. miniſterio functa reperitur: Poſtea multos non ſolum viros, ſed etiam fœminas ſpiritu diuino completas, Dei cecin.ſſe myſteria. Canticum autem vox humana eſt: Pſalmus vero, qui canitur ad pſalterium.

De Pſalmis. CAP. V.

PSallere vſum eſſe primum poſt Moyſen Dauid propheram; in magno myſterio prodit Eccleſia. Hic enim à pueritia in hoc munus à Deo ſpecialiter electus, & cantorum princeps, Pſalmorumque the-
A ſaurus eſſe promeruit: cuius Pſalterium idcirco cum melodia cantilenarum ſuauium ab Eccleſia frequentatur, quò facilius animi ad compunctionem flectantur. Primitiua autem Eccleſia ita pſallebat, vt modico flexu vocis faceret pſallentem reſonare, ita vt pronuncianti vicinior eſſet, quàm canenti.

Propter carnales autem in Eccleſia, non propter ſpirituales, conſuetudo eſt inſtituta canendi: vt qui à 10. Confeſſ. cap. 33.
verbis non coiopunguntur, ſuauitate modulaminis moueantur, Sic namque & beatiſſimus Auguſtinus in libris Confeſſionum ſuarum conſuetudinem approbat canendi in Eccleſia: vt per oblectamentum, inquit, aurium infirmus animus ad effectum pietatis exurgat. Nam in ipſis (ait) ſanctis dictis religioſius & ardentius mouentur animi noſtri ad flammam pietatis, cum
B cantatur, quàm ſi non cantetur. Omnes enim affectus noſtri, pro ſonorum diuerſitate vel nouitate, neſcio, qua occulta familiaritate excitantur magis, cum ſuaui & artificioſa voce cantatur.

De Hymnis. CAP. VI.

HYmnos primum eundem Dauid prophetam cōdidiſſe ac cecinisse manifeſtum eſt, deinde & Dan. 3.
alios Prophetas. Poſtea quidem & tres pueri in fornace poſiti, conuocata omni creatura, creatori omnium Hymnum canentes dixerunt. Itaque & Hymnis & Pſalmis canendis non ſolum Prophetarum, ſed etiam ipſius Domini & Apoſtolorum habemus exemplum,
C & præcepta de hac re vtilia ad mouendum piè animum, & inflammandum piæ & diuinæ dilectionis affectum. Sunt autem diuini hymni, ſunt & ingenio humano compoſiti. Hilarius autem Gallus Epiſcopus Pictauienſis, eloquentia conſpicuus, Hymnorum carmine floruit primus. Poſt quem Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus, vir magnæ gloriæ in Chriſto, & in Eccleſia clariſſimus doctor, copioſius in huiuſmodi carmine clarniſſe cognoſcitur, atque inde hymni ex eius nomine Ambroſiani vocantur, quia eius tempore primum in Eccleſia Mediolanenſi celebrari cœperunt: cuius celebritatis deuotio dehinc per totius Occidentis Eccleſias obſeruatur. Carmina autem quæcunque in laudem Dei dicuntur, Hymni vocantur.
D

De Antiphonis. CAP. VII.

ANtiphonas Græci primum compoſuerunt, duobus choris alternatim concinentibus, quaſi duo Esai 6.
Seraphim, duo quoque teſtamenta inuicem ſibi conclamantia. Apud Latinos autem primus idem beatiſſimus Ambroſius Antiphonas conſtituit, Græcorum exemplum imitatus: Exhunc in cunctis Occiduis regionibus earum vſus increbuit.

De Reſponſorijs. CAP. VIII.

REſponſoria ab Italis longo ante tempore ſunt reperta: & vocata hoc nomine, quod vno canente,
E chorus conſonando reſpondeat. Antè autem id ſolus quiſque agebat, nunc vnus interdum, interdum duo vel tres communiter canunt, choro in pluribus reſpondente.

De precibus. CAP. IX.

PRecibus Dominum deprecari Chriſtus nobis & compoſuit, & conſtituit. Cum ergo quærerent Apoſtoli Dominum ſupplicare, & neſcirent quomodo Luc. 11.
deprecarentur: dixerunt Chriſto, Domine doce nos orare, id eſt, compone nobis preces. Statim Dominus de libro iuris cœleſtis docuit quomodo orarēt, & quomodo

domo à Domino impetrarent. Ex hoc perducta eſt conſuetudo Eccleſiæ, Dominum precibus expoſcere contra ægritudines animæ: & vti precibus inſtar earum, quas conſtituit Chriſtus, qualque primum Græci cœperunt componere, quibus Domino ſupplicaretur.

De Lectionibus. CAP. X.

LEctiones pronunciare, antiquæ inſtitutionis eſſe, Iudæorum traditio docet. Nam & ipſi legitimis præfinitiſque diebus, lege & Prophetis lectione in Synagoga vtuntur, & hoc de veteri patrum inſtitutione ſeruantes. Eſt autem lectio non parua audientium ædificatio. Vnde oportet, vt quando pſallitur, pſallatur ab omnibus: cùm oratur, oretur ab omnibus: cùm lectio legitur, facto ſilentio, æque audiatur à cunctis. B Nam & ſi tunc ſuperueniat quiſque, cum lectio celebratur, adoret tantum Deum, & præſignata fronte aurem ſolicitè accommodet. Patet tempus orandi cum omnes oramus: patet, cum volueris orare priuatim, obtentu orationis: ne perdideris lectionem, quia non ſemper eam quilibet paratam poteſt habere: cum orandi poteſtas in promptu ſit. Nec putes paruam naſci vtilitatem ex lectionis auditu. Siquidem oratio ipſa fit pinguior, dum mens recenti lectione ſaginata, per diuinarum rerum, quas nuper audiuit, imagines currit. Nam & Maria ſoror Marthæ, quæ ſedens ad pedes Ieſu, ſorore neglecta, verbum intentius audiebat, bonam partem ſibi elegiſſe Domini voce firmatur. Ideo & diaconus clara voce ſilentium admonet, vt ſiue dum C pſallitur, ſiue dum lectio pronunciatur, ab omnibus vnitas conſeruetur, vt quod omnibus prædicatur, æqualiter ab omnibus audiatur.

De Libris teſtamentorum. CAP. XI.

PRonunciantur autem lectiones in Chriſti Eccleſijs de Scripturis ſanctis. Conſtat autem eadem ſancta ſcriptura ex veteri lege & noua. Vetus lex illa eſt, quæ data eſt primum Iudæis per Moyſen & Prophetas, quæ dicitur vetus teſtamentum. Teſtamentum autem dicitur, quia idoneis teſtibus vtrique prophetis ſcriptum eſt atque ſignatum. Noua vero lex Euangelium eſt, quod dicitur nouum teſtamentum, quod per ipſum filium Dei Chriſtum & per ſuos Apoſtolos dedit. Illa D lex vetus velut radix eſt: hæc noua velut fructus ex radice. Ex lege enim venitur ad Euangelium: Siquidem Chriſtus, qui hîc manifeſtatus eſt, antè in lege prædictus eſt, immo ipſe locutus in Prophetis, ſicut ſcriptum eſt, Qui loquebar, ecce adſum: legem quidem præmittens velut infantibus pædagogum: Euangelium vero perfectum vitæ magiſterium iam adultis omnibus præſtans. Ideo & in illa operantibus bona terræ promittebantur: hîc vero ſub gratia ex fide viuentibus regnum cœleſte tribuitur: Euangelium autem dicitur bonum nuncium: & reuera bonum nuncium, vt qui ſuſceperint, filij Dei vocentur.

De Scriptoribus ſacrorum librorum. CAP. XII.

HI ſunt autem libri veteris teſtamenti, quos ob amorem doctrinæ & pietatis legendos recipiendoſq; Eccleſiarum principes tradiderunt. Primi namque legis, id eſt, Moyſis libri, quinque ſunt, Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Hos ſequuntur hiſtorici libri ſedecim: Ieſu Naue ſcilicet & Iudicum libri ſinguli, ſiue Ruth. Regum etiam libri quatuor, Paralipomenon duo, Ezdræ duo, Tobiæ quoque, & Heſter, & Iudith ſinguli, & duo Machabæorum. Super hos Prophetici libri ſedecim ſunt. Eſaias, Hieremias, Ezechiel & Daniel, libri ſinguli; xij. quoque prophetarum libri ſinguli: & hæc quidem prophetica

ſunt. Poſt hæc verſuum octo libri habentur, qui di-
A uerſo apud Hebræos metro ſcribuntur, id eſt, Iob liber, & liber Pſalmorum & Prouerbiorum, Eccleſiaſtes, & Canticum canticorum. Liber Sapientiæ & Eccleſiaſticus, Lamentationeſque Hieremiæ. Sicque complentur libri veteris teſtamenti xlv. Noui autem teſtamenti primum quatuor Euangelia ſunt, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis: Hos quatuordecim Pauli Apoſtoli Epiſtolæ ſequuntur. Quibus etiam ſubiunctæ ſunt ſeptem catholicæ epiſtolæ, Iacobi, Petri, Ioannis, & Iudæ. Actus quoque duodecim Apoſtolorum, quorum omnium ſignaculum eſt Apocalypſis Ioannis, quod eſt, reuelatio Ieſu Chriſti, qui omnes libros & tempore concludit & ordine. Hi ſunt libri Canonici ſeptuagintaduo. Et ob hoc Moyſes ſeptuaginta duos elegit presbyteros, qui prophetarent, ob hoc & Ieſus
B Dominus noſter lxxij. diſcipulos mandauit prædicare: & quoniam lxxij. linguæ in hoc mundo erant diffuſæ, congruè prouidit Spiritus ſanctus, vt tot libri eſſent, quot & nationes, quibus populi & gentes ad percipiendam fidei gratiam ædificarentur. Veteris autem teſtamenti ſcriptores ſecundum traditionem Hebræorum habentur: Primus Moyſes ſcripſit Pentateuchum, Ieſus Naue edidit librum ſuum. Iudicum autem & Ruth & Samuelis primam partem ſcripſit Samuel: ſequentia Samuelis vſque ad calcem ſcripſit Dauid. Malachim totum edidit Hieremias: nam anteà ſparſus erat per ſingulorum regum hiſtorias. Iob librum Hebræi ſcripſiſſe Moyſen putant, alij vnum ex Prophetis. Pſalterium vero ſcripſerunt decem prophetæ, id eſt, Moyſes
C Dauid, Salomon, Aſaph, Eman, Ethan, Idithun, & filij Chore: id eſt: Aſir, Elana Eliaſaph, Abiathar. Sunt & qui Ezdram & Aggæum & Zachariam ſcripſiſſe dicunt. Salomon ſcripſit Prouerbia & Eccleſiaſten & Cantica canticorum. Eſaias ſcripſit librum ſuum, Hieremias ſcripſit librum ſuum, cum lamentationibus ſuis. Viri Synagogæ ſapientes ſcripſerunt Hezechielem, Duodecim prophetas, Danielem, Paralipomenon & Heſter. Ezdras ſcripſit librum ſuum. Omnes autem hos libros idem Ezdras propheta, poſt incenſam legem à Chaldæis, dum Iudæi regreſſi fuiſſent in Hieruſalem afflatus Spiritu ſancto reparauit, cunctaque prophetarum volumina, quæ fuerant à gentibus corrupta, correxit: totumque vetus Teſtamentum in vigintiduos libros conſtituit, vt tot libri eſſent in lege, quot & literæ
D habentur. Primam poſt Ezdram editionem de Hebræo in Græcum lxx. interpretes ediderunt, ſub Ptolemæo Ægyptiorum rege, ſucceſſore Alexandri, qui in legendo ſtudioſus fuit, omniumque gentium libros congregauit. Ille enim ab Eleazaro, qui erat princeps ſacerdotum, multa dona mittens ad templum, petiit, vt ſenes de duodecim tribubus Iſrael tranſmitterentur, qui interpretarentur omnes libros. Et vt fidem interpretationis adtexeret, ſingulis eorum qui fuerant deſtinati, ſingulas cellulas dedit, & aſſignans omnibus omnes ſcripturas, iuſſit interpretari. Cumque lxx. iſtius rei negocium adimpleſſent, omnium ſimul interpretationes, quas per diuerſa ſegregati, nullo ad nullum propinquante fecerunt, congregauit in vnum. Atque ita omnes libri interpretati per Spiritum ſanctum inuenti
E ſunt, vt non ſolum intellectu, verum etiam in ſermonibus conſonantes inuenirentur. Hæc fuit prima interpretatio vera ac diuina: hos libros meditari omnium gentium Eccleſiæ primum cœperunt, eoſque de Græco in Latinum interpretantes primi Eccleſiarum prouiſores tradiderunt. Poſt hæc ſecundam editionem Aquila, tertiam & quartam Theodotion & Symmachus ediderunt, ambo Iudæi proſelyti. Quintam vero & ſextam editionem Origenes reperit, & cum cæteris ſupradictis editionibus comparauit. Hi ſunt itaque tantum, qui ſcripturas ſacras de Hebræo in Græcum verterunt, quique etiam numerantur. Nam Latinorum interpretum, qui de Græco in noſtro eloquio

Vide Iuſtinū ad gentes lib. 1. c. 25. Au. de ciuit. Dei lib. 18. cap. 42. & de doct. chriſt. li. 2. cap. 15.

tranſtulerunt, vt meminit ſanctus Auguſtinus, infinitus numerus eſt. Si cui enim, inquit, primis fidei temporibus ad manus venit codex Græcus, atque aliquantulum ſibi vtriuſque linguæ peritiam ſenſit, auſus eſt ſtatim interpretari, atque inde accidit, tam innumerabiles apud Latinos extitiſſe interpretes. De Hebræo autem in Latinum eloquium tantummodo Hieronymus presbyter ſacras ſcripturas conuertit, cuius editione generaliter omnes Eccleſiæ vſque quaque vtuntur pro eo quod vel veracior ſit in ſententijs, & clarior
Sap. 10 in verbis. Librum Sapientiæ Salomon ſcripſiſſe probatur teſtimonijs illis quibus ibi legitur, Tu me (inquit) elegiſti regem in populo tuo, & dixiſti ædificare Templum nomini ſancto tuo, & in ciuitate habitationis tuæ. Hoc opus Hebræi, vt quidam ſapientium meminit, inter canonicas ſcripturas recipiebant. Sed poſtquam comprehendentes Chriſtum interfecerunt, memoran-
Sap. 2. tes in eodem libro tam euidentiſſima de Chriſto teſtimonia, quibus dicitur, Dixerunt inter ſe impij, comprehendamus iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & promittit ſcientiam Dei ſe habere, & filium Dei ſe nominat. Et infrà: Si verus eſt filius Dei, ſuſcipiet illum, & liberabit de manu contrariorum. Ac deinde, Vt ſciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam ipſius, morte turpiſſima condemnemus eum: Collatione facta, ne noſtri eis pro tam aperto ſacrilegio detogarent, à Propheticis voluminibus reciderunt, legendumque ſuis prohibuerunt. Librum autem Eccleſiaſticum compoſuit Ieſus filius Sirach Hieroſolymita, nepos Ieſu ſacerdotis, de quo meminit Zacharias: qui liber apud Latinos propter eloquij ſimilitudinem, Salomonis titulo prænotatur. Præterea Iudith & Tobiam ſiue Machabæorum libros, qui auctores ſcripſerint, minimè conſtat. In Nouo autem teſtamento quatuor libros Euangeliorum, quatuor Euangeliſtæ ſingulos ſcripſerunt, quorum ſolus Matthæus Hebræo ſcripſiſſe perhibetur eloquio, cæteri Græco. Paulus Apoſtolus ſuas ſcripſit epiſtolas, ex quibus nouem Eccleſijs ſcripſit, reliquas diſcipulis ſuis miſit, Timotheo, Tito, & Philemoni. Ad Hebræos autem epiſtola pleriſque Latinis eius eſſe, incerta eſt, propter diſſonantiam ſermonis: eandemque alij Barnabam conſcripſiſſe, alij à Clemente ſcriptam fuiſſe ſuſpicantur. Petrus ſcripſit duas nominis ſui epiſtolas, quæ Catholicæ nominantur: quarum ſecunda à quibuſdam eius eſſe non creditur, propter ſtyli, ſermoniſque diſtantiam. Iacobus ſuam ſcripſit epiſtolam, quæ & ipſa à nonnullis eius eſſe negatur: ſed ſub nomine eius ab alio dictata exiſtimatur. Ioannes epiſtolas tres edidit: quarum tantum prima à quibuſdam eius eſſe aſſeritur: reliquæ duæ Ioannis cuiuſdam presbyteri exiſtimantur: cuius iuxta Hieronymi ſententiam, alterum ſepulcrum apud Epheſum demonſtratur. Iudas ſuam edidit epiſtolam. Actus Apoſtolorum Lucas compoſuit, ſicut audiuit vel vidit. Apocalypſim Ioannes Euangeliſta ſcripſit, eodem tempore quo ob Euangelij prædicationem, in inſulam Patmos traditur relegatus. Hi ſunt ſcriptores ſacrorum librorum, diuina inſpiratione loquentes, atque ad eruditionem noſtram præcepta cœleſtia diſpenſantes. Auctor autem earumdem ſcripturarum Spiritus ſanctus eſſe creditur. Ipſe enim eſt, qui per prophetas ſuos ſcribenda dictauit. Iam tibi poſt Pſalmorum originem atque hymnorum, poſt ſanctorum etiam librorum numerum poſtulata ſequentia prænotabo.

De Laudibus. CAP. XIII

LAudes, hoc eſt, Alleluia canere, antiquum eſt Hebræorum, cuius expoſitio duorum verborum interpretatione vel compoſitione conſiſtit, hoc eſt, laus Dei. De cuius myſterio Ioannes in Apocalypſi refert ſpiritu reuelante, vidiſſe ſe aut audiſſe vocem cœleſtis exercitus angelorum tanquam vocem aquarum multa-
A rum, & tanquam vocem validorum tonitruorum dicentium, Alleluia. Ex quo nullus debet ambigere, cum hoc laudis myſterium digna fide & deuotione celebretur, angelis eſſe coniunctum. Alleluia autem, ſicut & Amen, de Hebræa in aliam linguam nequaquam transferuntur: non quia interpretari minimè queant, ſed ſicut aiunt doctores, ſeruatur in eis antiquitas propter ſanctiorem auctoritatem. In Africanis autem regionibus non omni tempore, ſed tantum Dominicis diebus, & quinquaginta poſt Domini reſurrectionem Alleluia cantatur, pro ſignificatione futuræ reſurrectionis & lætitiæ. Verum apud nos ſecundum antiquam Hiſpaniarum traditionem, præter dies ieiuniorum vel quadrageſimæ, omni tempore canitur Alle- Pſal. 33.
B luia. Scriptum eſt enim, Semper laus eius in ore meo. Quod vero poſt conſummatam pſalmorum, ſiue lectionum prædicationem Alleluia in fine cantatur, hoc in ſpem futuri facit Eccleſia, ſignificans poſt annunciationem regni cœlorum, quæ in hac vita per vtrumque teſtamentum mundo prædicatur, actionem noſtram non eſſe futuram, niſi in laude Dei. Sic enim ſcriptum Pſal. 83.
eſt, Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Hinc eſt, quod & liber Pſalmorum in laude concluditur, vt eadem poſt finem ſæculi laus æterna monſtretur.

De offertorijs. CAP. XIIII.

OFfertoria, quæ in ſacrificiorum honore canuntur, Eccleſiaſticus liber indicium eſt, veteres cantare ſolitos, quando victimæ immolabantur. Sic enim, Por- Eccleſ. 50
C rexit, inquit ſacerdos manum ſuam in libationem, & libauit de ſanguine vuæ, & fudit in fundamento altaris odorem diuinum excelſo principi. Tunc exclamauerunt filij Aaron, in tubis ductilibus & ſonuerunt, & auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Domino, non aliter & nunc in ſono tubæ, id eſt, vocis prædicatione cantus accendimur, ſimulque corde & opere laudes Domini declamantes, iubilamus in altum, in illo ſcilicet vero ſacrificio, cuius ſanguine ſaluatus eſt mundus.

De Miſſa & Orationibus. CAP. XV.

ORdo autem Miſſæ vel orationum, quibus oblata Deo ſacrificia conſecrantur, primum à ſancto Petro eſt inſtitutus, cuius celebrationem vno eodemque modo vniuerſus peragit orbis. Prima earumdem, ora-
D tio admonitionis eſt erga populum, vt excitentur ad exorandum Deum. Secunda inuocationis ad Deum eſt, vt clementer ſuſcipiat preces fidelium, oblationemque eorum. Tertia autem effunditur pro offerentibus ſiue pro defunctis fidelibus, vt per idem ſacrificium veniam conſequantur. Quarta poſt hæc infertur pro oſculo pacis, vt charitate omnes reconciliati inuicem digne Sacramento corporis & ſanguinis Chriſti conſocientur: quia non recipit diſſenſionem cuiuſquam Chriſti indiuiſibile corpus. Quinta infertur illatio in ſanctificatione oblationis, in qua etiam ad Dei laudem terreſtrium creatura, virtutumque cœleſtium vniuerſitas prouocatur, & Oſanna in excelſis cantatur, quod Saluatore de genere Dauid naſcente, ſalus mundo vſq; ad excelſa peruenerit. Porro ſexta exhinc ſuccedit con-
E firmatio Sacramenti, vt oblatio quæ Deo offertur, ſanctificata per Spiritum ſanctum, corporis & ſanguinis confirmetur. Harum vltima eſt oratio, quam Dominus noſter orare diſcipulos ſuos inſtituit, dicens: Pater noſter qui es in cœlis. In qua oratione, vt patres ſcripſerunt, ſeptem petitiones continentur: ſed in tribus primis æterna poſcuntur, in ſequentibus quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna adipiſcenda petuntur. Nam cum dicimus, Sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra: Hic quidem iſta tria inchoantur: ſed in illa vita ſperantur, vbi Dei ſanctificatio & voluntas & regnum in ſanctis ſuis immortaliter permanebit. Iam

vero

vero panis quotidianus, qui vel animæ vel carni tribuitur. hic expoſcitur: hic etiam poſt ſubſidium cibi, venia ad exemplum fraternæ indulgentiæ poſtulatur: hic ne in peccati tentationem incidamus, expoſcimus: hic poſt omnia vt à malis liberemur, Dei auxilium imploramus: illic autem iſtorum nihil eſt. Hanc itaque orationem Saluator noſter docuit, in qua & ſpes continetur fidelium & confeſſio peccatorum, de qua Propheta prædicens ait: *Ioel. 2.* Et erit, omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Hæ ſunt itaque ſeptem ſacrificij orationes, commendatæ Apoſtolica Euangelicaque doctrina, cuius numeratio inſtituta videtur, vel propter ſeptenariam ſanctæ Eccleſiæ vniuerſitatem, vel propter ſeptiformem gratiæ ſpiritum, cuius dono ea quæ offeruntur, ſanctificantur.

De Symbolo Nyceno. CAP. XVI.

SYmbolum autem, quod tempore ſacrificij populo prædicatur, trecentorum decem & octo ſanctorum patrum collatione apud Synodum Nicenam eſt editum. Cuius veræ fidei regula tantis doctrinæ myſteriis præcellit, vt de omni parte fidei loquatur, nullaque penè ſit hæreſis, cui per ſingula verba vel ſententias non reſpondeat. Omnes enim errorum impietates, perfidiæque blaſphemias calcat, & ob hoc vniuerſis eccleſiis pari confeſſione à populo proclamatur.

De benedictionibus in populo. CAP. XVII.

BEnedictionem dari à ſacerdotibus populo, antiqua per Moyſen benedictio pandit & comprobat, qua *Num. 6.* benedicere populos ſub ſacramento trinæ inuocationis iubetur. Ait enim ad Moyſen Dominus: Sic benedices populum meum, & ego benedicam illos: Benedicat te Dominus & cuſtodiat te, oſtendatque faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem, Amen.

De ſacrificio. CAP. XVIII.

SAcrificium autem quod à Chriſtianis Deo offertur, primum Chriſtus Dominus noſter & Magiſter inſtituit, quando commendauit Apoſtolis corpus & ſanguinem ſuum, priuſquam traderetur, ſicut legitur in Euangelio: Accepit (inquit) Ieſus panem & calicem, & *Matt. 26.* benedicens dedit eis. Quod quidem ſacramentum Melchiſedech rex Salem figuraliter in typum corporis & ſanguinis Chriſti primus obtulit, primuſque myſterium tanti ſacrificij imaginariè idem expreſſit, præferens ſimilitudinem Domini & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti ſacerdotis æterni, ad quem dicitur: Tu es in æternum *Pſal. 109.* ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech. Hoc ergo ſacrificium Chriſtianis celebrare præceptum eſt, relictis ac finitis Iudaicis victimis, quæ in ſeruitute veteris populi celebrari imperatæ ſunt. Hoc itaque fit à nobis quod pro nobis ipſe Dominus fecit, quod non manè, ſed poſt cœnam in veſperum obtulit. Sic enim Chriſtum oportebat id implere circa veſperam diei, vt Dominus hora ipſa ſacrificij oſtenderet veſperam mundi.

Proinde autem non communicauerunt ieiuni Apoſtoli, quia neceſſe erat, vt Paſcha illud Typicum antea impleretur, & denuo ad verum Paſchæ ſacramentum tranſirent. Hoc enim in myſterio tunc factum eſt, quod primum diſcipuli corpus & ſanguinem Domini non acceperunt ieiuni: Ab vniuerſa autem Eccleſia nunc à ieiunis ſemper accipitur. Sic enim placuit Spiritui ſancto per Apoſtolos, vt in honorem tanti Sacramenti in os Chriſtiani prius Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi, & ideo per vniuerſum orbem mos iſte *1. Cor. 10.* ſeruatur. Panis enim quem frangimus, corpus Chriſti *Ioan. 6.* eſt, qui dicit, Ego ſum panis viuus, &c. Vinum autem ſanguis eius eſt: & hoc eſt quod ſcriptum eſt: Ego ſum *Ibid. 15.* vitis vera. Sed panis, quia confirmat corpus, ideo corpus Chriſti nuncupatur: vinum autem quia ſanguinem operatur in carne, ideo ad ſanguinem Chriſti refertur. Hæc autem duo ſunt viſibilia, ſanctificata tamen per Spiritum ſanctum, in ſacramentum diuini corporis *Cypria. lib. epiſt. 3.* A tranſeunt. Proinde autem vt ſanctiſſimus Cyprianus ait: calix Dominicus vino aqua mixtus offertur, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino oſtendi ſanguinem Chriſti. Quando autem in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei in quem credidit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini, ſic miſcetur in calice Domini, vt commixtio illa ab inuicem non poſſit ſeparari, ſicuti nec Eccleſia poteſt à Chriſto. Sic autem in ſacrificando calice Domini offerri ſola aqua non poteſt, quomodo nec vinum ſolum poteſt. Nam ſi vinum tantum quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine populo: ſi autem aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. Quando autem miſcetur vtrumque, & adunatione conB fuſa ſibi inuicem copulantur, tunc ſpirituale ſacramentum & cœleſte perficitur. Sic vero calix Domini noſtri Ieſu Chriſti non poteſt eſſe aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi vtrumque ſibi miſceatur, quomodo nec corpus Domini poteſt eſſe ſimila ſola, aut aqua ſola, niſi vtrumque adunatum fuerit & copulatum, & panis vnius compage ſolidatum. Quo & ipſo ſacramento populus noſter oſtenditur adunatus, vt quemadmodum grana multa in vnum collecta, & commolita, & commixta vnum panem faciunt, ſic in Chriſto, qui eſt panis cœleſtis, vnum ſciamus eſſe corpus, qui coniunctus ſit noſter numerus & adunatus. Dicunt aliqui, niſi aliquo intercedente peccato, Euchariſtiam quotidie accipiendam: hunc enim panem dari iubente Domino, quotidie nobis poſtulamus, dicentes: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: C quod quidem bene dicunt, ſi hoc cum religione & deuotione & humilitate ſuſcipiunt, ne fidendo de iuſtitia, ſuperba præſumptione id faciant. Cæterum ſi talia ſunt peccata, quæ quaſi mortuum remoueant ab altario, prius agenda pœnitentia eſt, ac ſic deinde hoc ſalutiferum medicamentum ſuſcipiendum. Qui enim manducauerit in- *1. Cor. 11.* dignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Hoc eſt enim indignè accipere, ſi eo tempore quis accipiat, quo debet agere pœnitentiam. Cæterum ſi tanta non ſunt peccata, vt excommunicandus quiſque iudicetur, non ſe debet à medicina Dominici corporis ſeparare, ne, dum fortè diu abſtentus prohibetur, à Chriſti corpore ſeparetur. Manifeſtum eſt viuere eos, qui corpus eius attingunt: Vnde timendum eſt, ne, dum diu quiſque ſeparatur à Chriſti corpore, alienus permaneat à ſalute, ipſo dicenD te: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberi- *Ioan. 6.* tis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui enim peccare iam quieuit, communicare non deſinat. Coniugatis autem abſtinendum eſt à coitu, plurimiſque diebus orationi vacare, & ſic deinde ad Chriſti corpus accedere. Relegamus libros regnorum, & inueniemus ſacerdotem Abimelech de panibus propoſitionis noluiſſe prius dare Dauid & pueris eius, niſi ante eos interro- *1. Reg. 21.* garet, vtrum mundi eſſent pueri à mulieribus, non vtique ab alienis, ſed à propriis coniugibus: & niſi eos audiſſet ab heri & nudiuſtertius vacaſſe ab opere coniugali, nunquam panes, quos prius negauerat, conceſſiſſet. Quantum intereſt inter propoſitionis panes & corpus Chriſti? quæ differentia inter corpus & vmbram? inter E imaginem & veritatem? inter exemplaria futurorum, & ea ipſa quæ per exemplaria figurabantur? Quapropter eligendi ſunt aliqui dies, quibus prius homo continentius viuat quo ad tantum Sacramentum dignus accedere poſſit.

Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum hoc orbem cuſtoditur, credimus quod ab ipſis Apoſtolis traditum ſit. Hoc enim vbique Catholica tenet Eccleſia, quæ niſi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum ſpiritibus vel eleemoſynam faceret, vel Deo ſacrificium offerret. Nam & cum Dominus dicit, Qui peccauerit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro: demonſtrat quibuſ- *Matt. 12.*

Enchir. c. 110. de Ciuit. Dei li. 21. c. 24. Et de cu ra pro mortuis. dam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio
igne purganda. Ergo in quodam loco à ſancto Auguſti-
no dictum eſt, defunctorum animas ſine dubio pietate
ſuorum viuentium releuari, cum pro illis ſacrificium of-
fertur, vel eleemoſynæ fiunt: ſi tamé aliquod ſibi quiſque
meritum præparauit, dum adhuc in corpore viueret, pro
quo iſta proſunt, quæcunque pro illo fiunt. Nam non
omnibus proſunt. Et quare non omnibus proſunt? niſi
propter differentiam vitæ, quam quiſque geſſit in cor-
pore? Nam pro valdè bonis, gratiarum actiones ſunt:
pro non valdè malis, propitiationes ſunt: pro valdè ma-
lis, etſi nulla ſunt adiumenta mortuorum, qualeſcum-
que conſolationes viuorum ſunt. Quibus autem pro-
ſunt, aut ad hoc proſunt, vt ſit plena remiſſio peccato-
rum: aut certè, vt tolerabilior fiat ipſa damnatio.

De tertia, ſexta, & nona horæ officiis.

CAP. XIX.

HOram tertiam, ſextam & nonam Daniel & tres
Dan. 6 pueri ſupplicationibus deuouerunt, ſcilicet vt ab
ortu diei in tempus precationis tres horæ porrectæ, Tri-
nitatis nobis reuerentiam declararent, pariterque à ter-
tia ad ſextam, atque inde ad nonam per paria lucis inter-
ualla, ratis dimenſionibus terminata, Trinitas ter die ro-
gata coleretur. Illud etiam occurrit ad probationem ve-
Act. 2. nerabilis Trinitatis, quod Spiritus ſanctus hora tertia,
hoc eſt, ſuo loco & numero & tempore, deſcendit ad
terras, impleturus gratiam, quam Chriſtus promiſit.
Nam & ſexta hora Chriſtus paſſus, in nonam patibuli
cruciamenta porrexit. Tali enim ſacramento, legitimis
ad precem temporibus, per ternas horas, Trinitatis per-
fectio aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetra-
tur. Licet & computetur diurna celebritas per quater-
narium vſque in veſpertinum officium, hoc eſt, quater
ternis ſignificatur, quia mundus quadrifariè diuiſus, in
Trinitate ſaluatur. Si quidem & in nocte ſtationes, &
vigiliæ militares in quatuor partes diuiſæ, ternis hora-
rum ſpatiis ſecernuntur, vt & in ipſis nocturnis, mun-
dialibuſque officiis Trinitatis myſterium veneretur.

De veſpertinis.

CAP. XX.

VEſpertinum diurni finis officium, diurnæ & alter-
næ lucis occaſus eſt, cuius ex veteri teſtamento ſo-
Exod. 29 lennis eſt celebratio. Denique hoc tempore veterum ſa-
crificia offerri, adolerique altario aromata & thura mos
erat. Teſtis eſt hymnidicus ille regio ac ſacerdotali fun-
Pſal. 140 ctus officio, dicens: Dirigatur oratio mea ſicut incen-
ſum in conſpectu tuo Domine, eleuatio manuum mea-
rum ſacrificium veſpertinum. In nouo quoque teſta-
mento, eo tempore Dominus & Saluator noſter cœnan-
tibus Apoſtolis myſterium ſui corporis & ſanguinis ini-
tio tradidit, vt tempus ipſum ſacrificij veſperum oſten-
deret ſæculi. Proinde in honorem ac memoriam tanto-
rum ſacramentorum, his temporibus nos adeſſe decet
Dei conſpectibus, & perſonare in eius cultibus, oratio-
num noſtrarum illi ſacrificium offerentes, atque in eius
laudibus pariter exultantes. Veſperum autem nomina-
tur à ſidere, quod veſper vocatur, & decidente ſole ex-
oritur. De quo propheta ait, Et veſperum ſuper filios
Iob 38. hominum producere facit.

De Completis.

CAP. XXI.

DE completis autem celebrandis, id etiam in pa-
trum inuenimus exemplis, Dauid propheta dicen-
te: Si aſcendero in lectum ſtrati mei, ſi dedero ſomnum
oculis meis, & palpebris meis dormitationem: aut re-
Pſal. 131. quiem temporibus meis, donec inueniam locum Domi-
no, & tabernaculum Deo Iacob. Quis non ſtupeat tan-
tam in Dei amore animi deuotionem, vt ſomnum ſibi,
ſine quo vtique corpora humana deficiunt, penitus in-
terdixerit, donec locum ac templum Domino fabrican-
dum, in pectore ſuo rex & Propheta reperiret? Quæ
res nos debet fortiter admonere, vt ſi ipſi locus Domini
volumus eſſe, & tabernaculum eius ac templum cupi-
mus haberi, inquantum poſſumus, exempla ſanctorum
imitemur, ne de nobis dicatur quod legitur: Dormie- Pſal. 75.
A runt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri di-
uitiarum in manibus ſuis.

De vigiliis.

CAP. XXII.

ANtiqua eſt vigiliarum deuotio, familiare bonum
omnibus ſanctis. Eſaias Propheta denique excla- Eſai. 26
mat ad Dominum, dicens: De nocte vigilat ſpiritus meus
ad te Deus, quia lux præcepta tua ſunt ſuper terram.
Item Dauid & regio & prophetico ſanctificatus vn- Pſal. 118
guento, ita canit: Media nocte ſurgebam ad confiten- Exod. 12
dum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Hoc namque tempo-
re vaſtator angelus tranſiens primogenita Ægyptiorum
percuſſit. Vnde & nos vigilare oportet, ne periculo
Ægyptiorum admiſceamur. Iiſdem etiam horis ſe ventu-
rum eſſe, in Euangelio Saluator adſtruit. Vnde & ad vi-
B gilandum auditores ſuos exuſcitans, dicit: Beati ſerui
illi, quos, cum venerit, Dominus inuenerit vigilantes,
Et ſi veſpertina hora (inquit) venerit, & ſi media no- Luc. 12.
cte, & ſi galli cantu, & inuenerit eos vigilantes, beati Matt. 24
ſunt. Itaque & vos eſtote parati, quia neſcitis qua hora
filius hominis venturus eſt.

Si quidem nec verbis ſolum docuit vigilias, ſed etiam
confirmauit exemplo: namque teſtatur Euangelium, Luc 6.
quia erat Ieſus pernoctans in oratione Dei. Paulus quo- Act. 16.
que & Silas in cuſtodia publica circa medium noctis
orantes, hymnum (audientibus cunctis) vincti dixiſſe
memorantur, vbi terræmotu repentè facto, & concuſ-
ſis carceris fundamentis, & ianuæ ſpontè apertæ, &
omnium vincula ſunt ſoluta. Vnde oportet his horis
pſallendi orandique frequentiam nos in ſanctis habere
C officiis, finemque noſtrum; vel ſi aduenerit, ſub tali
actu expectare ſecurius. Eſt autem quoddam genus hæ-
reticorum, ſuperfluas exiſtimantium ſacras vigilias, &
ſpiritali operi infructuoſas, dicentes: Iura temerari di-
uina, qui noctem fecit ad requiem, ſicut diem ad labo-
rem. Qui hæretici Græco ſermone † nyctages, hoc eſt, † Nyſta-
ſomniculoſi vocantur. gontes.

De matutinis.

CAP. XXIII.

DE matutinorum antiquitate & auctoritate teſtis
eſt idem Dauid Propheta, dicens: In matutinis me- Pſal. 62
ditabor in te, quia fuiſti adiutor meus: & alibi: Præue- Pſal. 118
nerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia
tua. Caſſianus autem dicit, Matutinæ ſolennitatis offi-
cium nouo tempore inſtitutum, primitus in Bethlehem
D monaſterio, vbi Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro re-
demptione humanæ ſalutis ex virgine naſci dignatus eſt,
ſicque ex illo per vniuerſum mundum eiuſdem celebra-
tionis inualuit conſuetudo. Diluculo autem proinde ora- Luc 24.
tur, vt reſurrectio Chriſti celebretur. Matutina enim
luce radiante, Dominus & Saluator ab inferis reſurre-
xit, quando cœpit oriri fidelibus lux, quæ moriente
Chriſto occiderat peccatoribus: Siquidem & eodem
tempore cunctis ſpes futuræ reſurrectionis creditur, cum
iuſti & omnes ab hac temporali morte, quaſi à ſopore
ſomni reſurgentes euigilabunt.

De Dominica die.

CAP. XXIV.

DOminicum diem Apoſtoli ideo religioſa ſolenni-
tate ſanxerunt, quia in eodem Redemptor no-
E ſter à mortuis reſurrexit. Quique ideo Dominicus ap-
pellatur, vt in eo à terrenis operibus, vel à mundi ille-
cebris abſtinentes, tantum diuinis cultibus ſeruiamus,
dantes ſcilicet diei huic honorem & reuerentiam,
propter ſpem reſurrectionis noſtræ, quam habuimus
in illa. Nam ſicut ipſe Dominus Ieſus Chriſtus & Sal-
uator noſter tertia die reſurrexit à mortuis, ita & nos
reſurrecturos in nouiſſimo ſæculo ſperamus. Vnde
etiam in Dominico die ſtantes oramus, quod eſt ſignum
futuræ reſurrectionis. Hoc agit vniuerſa Eccleſia, quæ
in peregrinatione mortalitatis inuenta eſt, expectans
in fine ſæculi quod in Domini noſtri Ieſu Chriſti cor-
pore præmonſtratum eſt, qui eſt primogenitus à mor-
tuis.

tuis. Sabbatum autem priori populo in ocio corporaliter celebratum legimus, vt figura eſſet in requie. Vnde & ſabbatum requies interpretatur. Dies tamẽ Dominicus non Iudæis, ſed Chriſtianis per reſurrectionẽ Domini declaratus eſt, & ex illa cœpit habere feſtiuitatem ſuam. (Eccl. 11.) Ipſe eſt enim dies primus, qui poſt ſeptimum reperitur octauus: vnde & in Eccleſiaſte ad duorũ teſtamentorum ſignificationem dicitur: Illi ſeptem, & illi octo. Primo enim ſolum celebrandum ſabbatũ traditum eſt, quod erat antea requies mortuorum. Reſurrectio autem nullius erat vſque ad Chriſtum Dominum, (Rom. 6.) qui reſurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Iam poſtquam facta eſt talis reſurrectio in corpore Domini, vt præiret in capite eccleſiæ quod corpus Eccleſiæ ſperaret in finem, dies Dominicus, id eſt, octauus, qui & primus in feſtiuitate ſucceſſit. Apparet autem, hunc diem etiã in ſanctis ſcripturis eſſe ſolemnem: ipſe eſt enim primus dies ſæculi, in ipſo formata ſunt elementa mundi, in ipſo creati ſunt Angeli, in ipſo quoque à mortuis reſurrexit Chriſtus, in ipſo de cœlis ſuper Apoſtolos Spiritus S. deſcendit, manna (Exod. 16) eodem die in eremo primum de cœlo datum eſt. Sic enim dicit Dominus: Sex diebus colligetis manna, in die autem ſexto duplum colligetis. Sexta enim dies eſt paraſceue, quæ ante ſabbatum ponitur. Sabbatum autem ſeptimus dies eſt, quem ſequitur Dominicus, in quo manna primum de cœlo venit. Vnde intelligant Iudæi, iam tunc prælatam eſſe Iudaico ſabbato Dominicam noſtram. Iam tunc iudicatum, quod in ſabbato ipſorũ gratia de cœlo ad eos nulla deſcenderit, ſed in ſancta Dominica, in qua primum Dominus eam pluit.

De Natali Domini. CAP. XXV.

NAtalis Domini dies ea de cauſa à patribus votiuæ ſolennitatis inſtitutus eſt, quia in eo Chriſtus pro redemptione mundi naſci corporaliter voluit, prodiens ex virginis vtero qui erat in patris imperio. Cuius ſuſceptæ incarnationis cauſa hæc fuit. Poſtquã enim inuidia diaboli parens ille primus ſpe ſeductus inani cecidit, confeſtim exul & perditus, in omni genere ſuo radicem malitiæ ſuæ & peccati tranſduxit, creſcebatq; in malum vehemẽtius omne genus mortalium, diffuſis vbiq; ſceleribus, & quod eſt nequius omnium, cultibus idolorũ. Volens ergo Deus terminare peccatum, conſulit verbo, lege & prophetis, ſignis, plagis, prodigiis. Sed dum nec ſic quidẽ errores ſuos admonitus agnoſceret mundus, miſit Deus filium ſuum, vt carne indueretur, & hominibus appareret, & peccatores ſanaret. Qui ideo in homine venit, quia per ſeipſum ab hominibus cognoſci non potuit. Vt autem videretur: Verbum caro factũ eſt, aſſumendo carnem, non mutatum in carnẽ. Aſſumpſit enim humanitatem, non amiſit diuinitatem. Ita idem Deus, & idem homo in natura Dei æqualis Patri, natura hominis factus eſt mortalis in nobis, pro nobis, de nobis, manens quod erat, ſuſcipiens quod non erat, vt liberaret quod fecerat. Hæc eſt ergo Dominicæ natiuitatis magna ſolẽnitas, hæc eſt diei huius noua & glorioſa feſtiuitas, aduentus Dei factus ad homines. Itaque dies iſte pro eo quod in eo natus eſt Chriſtus, natalis dicitur: quemque ideo obſeruare per reuolutum circulum anni feſta ſolemnitate debemus, vt in memoriam reuocetur quod natus eſt Chriſtus.

De Epiphania. CAP. XXVI.

EPiphaniorum idem proinde feſta ſolemnitate viri Apoſtolici ſignauerunt, quia in eo per ſtellam eſt Saluator oſtenſus, quando inuenerunt magi Chriſtum in Præſepio iacentem, & adorauerunt eum offerentes ei competentia munera Trinitatis, aurum, thus, myrrham, regi, Deo atque paſſuro. Ideo ergo diem hunc annua celebritate ſacrauerunt, vt mundus agnoſcat Deum, quem elementa cœlitus prodiderunt. (Matt. 3.) Siquidem eodem die idem Deus etiam Iordanis lauacro tingitur, diuiſoque cœlo Spiritus S. deſcendentis teſtimonio Dei filius eſſe declaratur, cuius diei nomen ex eo, quod apparuit gentibus, Epiphania nuncupatur. Epiphania enim Græcè, apparitio vel oſtenſio dicitur. Tribus ergo ex cauſis hæc dies hoc vocabulũ ſumpſit, ſiue quia tunc in baptiſmo ſuo Chriſtus populis oſtenſus fuerit: ſiue quod eo die ſideris ortu Magis eſt proditus: ſiue quod primo ſigno per aquam in vinum verſam, multis eſt manifeſtatus. Refert autem Caſſianus apud Ægyptios natiuitatis diem & Epiphaniorum ſolennitatem non bifarie, vt in occiduis prouinciis, ſed vnius diei feſtiuitate celebrari. Epiſtolæ quoque Pontificis Alexandrini, ad vniuerſas Eccleſias Ægypti vel monaſteria diriguntur, quibus & initium Quadrageſimæ & dies Paſchæ denunciantur.

De die Palmarum. CAP. XXVII.

DIes palmarum ideo celebratur, quia in eo Dominus & Saluator noſter ſicut Propheta cecinit, (Zachar. 9. Matt. 21.) Hieruſalem tendens, aſello ſediſſe perhibetur. Tunc gradiens cum ramis palmarum multitudo plebium obuiam ei clamauerunt, Oſanna, benedictus qui venit in nomine Domini, rex Iſrael. In ramis enim palmarũ ſignificabatur victoria, qua erat Dominus mortẽ moriendo ſuperaturus, & trophæo Crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. (Ioan. 12.) In aſello autem, ſuper quẽ ſedendo, Hieroſolymam venit, indicabat ſimplicia corda gentilitatis, quæ præſidendo atque regendo perducebat ad viſionem pacis. Hoc autem die ſymbolum Competentibus traditur, propter confinem Dominicæ paſchæ ſolennitatem, vt quia iam ad Dei gratiam percipiendam feſtinant, fidem quam confitentur, agnoſcant. Vulgus autem ideo eundem diem Capitilauium vocat, quia tunc moris eſt lauandi capita infantum, qui vngendi ſunt, ne forte obſeruatione Quadrageſimæ ſordidata, ad vnctionem accederent.

De cœna Domini. CAP. XXVIII.

COEna nomini hęc, eſt quinta feria vltimę hebdomadis Quadrageſimæ, quãdo Dominus & Saluator noſter poſt typicum illud paſcha completum, ad verum paſcha tranſiens, myſterium corporis & ſanguinis ſui primum Apoſtolis tradidit: (Matt. 26. Ioan. 13.) quando poſt ſacramenta cæleſtia diſcipulus fallax & proditor precium à Iudæis accepit, & Chriſti ſanguinem vendidit.

Eo etiam die Saluator ſurgens à cœna, pedes diſcipulorum lauit, propter humilitatis formam commendandam, ad quam docendã venerat: ſicut & ipſe conſequẽter expoſuit: quod etiam decebat potentiſſimum, vt facto doceret, quod obſeruare diſcipulos præmoneret. Hinc eſt quod eodem die altaria templique parietes & pauimenta lauantur, vaſaque purificantur, quę ſunt Domino conſecrata. Qua die proinde etiam ſancti chriſma conficitur: quia ante biduum paſchæ Maria caput ac pedes Domini vnguẽto perfudiſſe perhibetur. Vnde & Dominus diſcipulis ſuis dixit: (Matt. 26.) Scitis quia poſt biduũ Paſcha fiet, & filius hominis tradetur, vt crucifigatur.

De Paraſceue. CAP. XXIX.

PAraſceue, id eſt, ſexta Sabbati, ideo in ſolemnitate habetur, quia in eo die Chriſtus myſterium crucis expleuit, propter quod venerat in hunc mundum, vt quia ligno percuſſi fueramus in Adam, rurſus per ligni myſteria ſanaremur. Huius enim cauſa triumphi, humana puſillitas Chriſto per omnem mundum celebritatem annuam præbet, pro eo quod dignatus eſt ſanguine paſſionis ſuæ ſæculum redimere, & peccatum mundi per crucem morte deuicta abſoluere. Cuius quidem crucis iniuriam non pertulit illa diuinitatis ſubſtantia, ſed ſola ſuſceptæ humanitatis natura paſſionem corporis: diuinitas vero exors iniuriæ mãſit. Tripartita autem ratio Dominicæ Paſſionis oſten-

ditur. Prima itaque cauſa eſt, vt Chriſtus pro reatu mũdi redemptio daretur, & hoſtis antiquus velut hamo (A) crucis caperetur, ſcilicet vt quos abſorbuerat, euomeret: & prædam, quam tenebat, amitteret, non potentia victus, ſed iuſtitia: non dominatione, ſed ratione. Secunda cauſa eſt, vt ſecuturis hominibus vitæ magiſterium præberetur. Aſcendit enim crucem Chriſtus, vt nobis & paſſionis & reſurrectionis præberet exẽplum: paſſionis, ad firmandam patientiam: reſurrectionis, ad excitandam ſpem: vt duas vitas nobis oſtenderet in carne, vnam laborioſam, alteram beatam: laborioſam, quã tolerare debemus: beatam, quam ſperare debemus. Tertia cauſa eſt ſuſceptæ crucis, vt ſuperbia ſæculi, & inflata ſapientia, per crucis ſtultam, vt putatur, prædicationem humiliata, corrueret: vt pateret id quod ſtultum Dei eſt quanto ſit hominibus ſapientius: & quod infirmum Dei eſt, quanto ſit fortius tota hominum fortitudine. [1. Cor. 1]

(B)

[Ephes. 3.] Docet autem Apoſtolus Paulus illuminatos debere habere oculos cordis ad intelligendum quæ ſit latitudo Crucis, & longitudo, altitudo & profundum. Cuius latitudo eſt tranſuerſum lignum, quo extẽduntur manus: longitudo à latitudine deorſum verſus vſque ad terram: altitudo à latitudine ſurſum vſque ad caput: profundum vero, quod terræ infixum abſconditur, quo ſigno crucis omnis vita ſanctorum deſcribitur.

Dicitur enim homini, Tolle crucem tuam, & ſequere me. Tunc enim crucifigitur caro, cum mortificantur membra noſtra ſuper terrã, fornicatio, immunditia, luxuria, & cætera: dumque exterior homo corrumpitur, vt interior renouetur de die in diem, paſſio eſt crucis. Et hæc quidem dum ſint bona opera, tamen adhuc laborioſa, quorum merces requies eſt: ideoque dicitur, ſpe gaudentes, vt cogitantes ſcilicet requiem futuram, cum hilaritate & laboribus operemur. (C)

Hanc hilaritatem ſignificat crucis latitudo in tranſuerſo ligno, vbi figuntur manus. Per manus enim opus intelligitur, per latitudinem hilaritas operantis: quia triſtitia facit anguſtias. Porro per altitudinem crucis, cui caput adiungitur, expectatio supernæ retributionis de ſublimi iuſtitia Dei ſignificatur, vt & ipſa bona opera non propter beneficia Dei terrena ac temporalia facienda credantur, ſed potius propter illud, quod deſuper ſperat fides, quæ per dilectionem operatur. Iã vero per longitudinem, qua totum corpus extenditur, ipſa tolerantia ſignificatur, vt longanimes permaneamus: vnde (D) longanimes dicuntur qui tolerant. Per profundum autem, hoc eſt, partem illam ligni, quæ in terræ abdito defixa latet, ſed inde conſurgit omne quod eminet, inſcrutabilia indicantur iudicia Dei: de quibus occulta eius voluntate vocatur homo ad participationem tantæ gratiæ, alius ſic, alius autem ſic.

De Sabbato Paſchæ.

Cap. XXX.

SAbbati Paſchalis veneratio hinc celebratur, pro eo, quod eadem die Dominus in ſepulchro quieuit. Vnde bene Hebræo ſermone ſabbatum requies interpretatur: ſiue quod Dominus in eo requieuit die, mundo perfecto: ſiue quod in eo requieuit Dominus & Re- (E) demptor noſter in ſepulchro. Hic autem dies inter mortem Chriſti & reſurrectionem medius eſt, ſignificans requiem quandam animarum ab omni labore, omnique moleſtia poſt mortem, per quam fit tranſitus per reſurrectionem carnis ad illam vitam, quam Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſua reſurrectione præmonſtrare dignatus eſt.

De Paſcha. Cap. XXXI.

[Exod. 12.] IAm vero Paſchale ſacramentum, quod nunc in Saluatoris noſtri myſterium manifeſtiſſime celebratur, in veteri teſtamento figuraliter primũ geſtum eſt, quando agno occiſo, Paſcha celebrauit populus Dei in Ægypto, cuius figura in veritate completa eſt in Chriſto, (A) qui ſicut ouis ad occiſionem ductus eſt: Cuius ſanguine illitis poſtibus noſtris, id eſt, cuius ſigno crucis ſignatis frontibus noſtris, à perditione huius ſæculi, tanquam à captiuitate Ægyptia liberamur. Cuius quidem diem Paſchalis reſurrectionis, non ſolum pro eo celebramus, quod in eodem à mortuis reſurrexit: ſed etiam pro aliis [Rom. 4.] ſacramentis, quæ per eundem ſignificantur. Quia enim ſicut dicit Apoſtolus, mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, trãſitus quidem de morte ad vitam, in illa paſſione Domini & reſurrectione ſacratus eſt. Nam & vocabulum illud quod Paſcha dicitur, non Græcum, ſed Hebræum eſt: neque enim à paſſione, quam Grecè dicunt πάσχειν, ſed à tranſitu Hebræo verbo Paſcha appellatum eſt, quod & maxime Euangeliſta expreſſit, cum celebraretur à (B) Domino Paſcha cum diſcipulis ſuis: Cum vidiſſet (in- [Ioan. 13.] quit) Ieſus, quia venit hora eius, vt tranſiret de mundo ad patrẽ. Tranſitus ergo de hac vita mortali in aliã vitã immortalẽ, hoc eſt, de morte ad vitam, in paſſione Dñi, & in reſurrectione commendatur. Hic tranſitus modo à nobis agitur per fidem, quæ nobis datur in remiſſionem peccatorum, quando conſepelimur cum Chriſto per baptiſmum, quaſi à mortuis tranſeuntes, de peioribus ad meliora, de corporalibus ad ſpiritualia, de conuerſatione huius vitæ ad ſpem futuræ reſurrectionis gloriæ. Propter ipſum ergo initium nouæ vitæ, ad quã tranſimus, & propter ipſum nouum hominem, quem iubemur induere, & exuere veterem, vetus fermentum expurgantes, vt ſimus noua conſperſio, quoniam Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Propter hanc er- (C) go vitæ nouitatem, primus menſis in anni menſibus celebrationi huic attributus eſt: nam ipſe dicitur menſis nouorum. Quia vero in tempore toto ſæculi nunc tertium tempus apparuit, ideo reſurrectio Domini triduana eſt. Primum enim tempus eſt ante legem, ſecundum ſub lege, tertium ſub gratia, vbi iam manifeſtatum eſt ſacramentum, quod ante erat in Prophetico ænigmate occultum. Hoc ergo in lunari numero ſignificatur. Quia enim ſeptenarius numerus ſolet in ſcripturis ad quandam perfectionem myſticus apparere, in tertia hebdomada lunæ Paſcha celebratur, id eſt, qui dies occurrerit Dominicus à quintodecimo in vigeſimum primum. Sed nec ſolum propter tempus tertium, quia inde incipit hebdomada tertia, ſed etiam propter ipſam (D) conuerſionem lunæ. Tunc enim illa ab inferioribus ad ſuperiora conuertitur, & hæc nobis de luna ſimilitudo aſſumitur, de viſibilibus ad inuiſibilia, de corporalibus ad ſpiritualia ſacramenta tranſire, vt magis magiſque huic ſæculo moriamur, & vita noſtra abſcondita ſit cũ Chriſto, omnemque lucem ſtudij noſtri, quæ ad inferiora vergebat, ad ſuperiora conuertamus, ad illam ſci- [Coloſſ. 3.] licet æternam contemplationem immutabilis veritatis. Vſque ad viceſimam vero, & primam ideo Paſcha obſeruatur, propter numerum ſeptenarium, quo vniuerſitatis ſignificatio ſæpe figuratur: qui etiam ipſi Eccleſiæ tribuitur, propter inſtar vniuerſitatis, ideoque & Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi ſcripſit ſeptem Eccleſiis. Eccleſia vero adhuc in iſta mortalitatis carne conſtituta, propter ipſam immutabilitatem, lunæ no- (E) mine in ſcripturis ſæpe vocatur. Quod vero anniuerſarius dies Paſchalis non ad eundem diem anni redit, ſicut dies quo creditur Dominus natus, hoc fit propter Dominicum diem & lunam. Manifeſtum eſt enim, quo die Dominus crucifixus ſit, & in ſepulchro fuerit, & reſurrexerit. Adiuncta eſt enim ipſorum dierum obſeruatio per Nicenum Concilium vniuerſo orbi Chriſtiano & perſuaſum, eo modo Paſcha celebrari oportere, vt non ſolum lunam Paſchalem, ſed & diem Dominicum, in quo reſurrexit à mortuis, expectare debeamus. Inde eſt, quod ad eundem diem anni non reuertitur Paſcha: Nam Iudæi tantundem menſem nouorum, & lunam obſeruant; diem autem addendum pa-

tres

tres noſtri conſueuerunt, vt & noſtra feſtiuitas à Iudæorum feſtiuitate diſtingueretur.

De Aſcenſione Domini. CAP. XXXII.

AScenſionis Dominicę ſolennitas ideo celebratur, quia eodem die poſt mundi victoriā, poſt inferni regreſſum, Chriſtus aſcendiſſe memoratur ad cœlos, Pſal. 67. ſicut ſcriptum eſt: Aſcendit in altum, captiuā duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quæ feſtiuitas ideo per reuolutum circulum annorū celebratur, vt humanitas aſſumptæ carnis aſcendens ad dexteram patris, in memoriam reuocetur: cuius corpus ita in cælo eſſe credimus, vt erat quando aſcendit, quod & vox angelica proteſtatur, dicens: Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum, id eſt, in eadem carnis ſpecie atque ſubſtantia, cuius profectò carnis immortalitatem donauit, naturam non abſtulit. Dextera autem patris, ad quam idem filius ſedere creditur, non eſt corporea, quod nefas eſt de Deo ſentire: Sed dextera patris eſt bea- Act. 1. titudo perpetua, quæ ſanctis in reſurrectione promittitur, id eſt, vniuerſæ Eccleſiæ, quæ eſt corpus Chriſti, ſicut & ſiniſtra eius rectè intelligitur miſeria & pœna perpetua, quæ impiis dabitur.

De Pentecoſte. CAP. XXXIII.

INitium ſanè & cauſa feſtiuitatis Pentecoſtes paulo latius repetenda eſt. Pentecoſtes enim dies hinc cœ- Exod. 19 pit exordium, quando Dei vox in Sina monte deſuper intonantis audita eſt, & lex Moyſi data. In nouo autem teſtamento Pentecoſte cœpit, quādo aduentum ſancti Spiritus, quem Chriſtus promiſit, exhibuit, quem ait non eſſe venturum, niſi ipſe aſcenderet in cœlum: denique dum portam cœli Chriſtus intraſſet, decem diebus interpoſitis, intremuit ſubito orantibus Apoſtolis locus, & deſcendente Spiritu ſancto ſuper eos, inflammati ſunt, ita vt linguis omniū gentium Dei magnalia lo- Act. 2. querentur. Aduentus itaque ſancti Spiritus, de cœlo ſupra Apoſtolos, in varietate linguarū diffuſa, ſolennitatem tranſmiſit in poſteros, eaque de cauſa Pentecoſte celebratur, & dies ipſe proinde inſignis habetur. Concordat autem hæc feſtiuitas Euangelij, cum feſtiuitate legis. Illic enim, poſteaquam agnus immolatus eſt, in- Eſaie 53 terpoſitis quinquaginta diebus, data eſt lex Moyſi, ſcripta digito Dei: hic poſtquam occiſus eſt Chriſtus, qui ſicut ouis ad immolandum ductus eſt, celebratur verū Paſcha, & interpoſitis quinquaginta diebus, datur Spiritus ſanctus, qui eſt digitus Dei ſuper cxx. diſcipulos Moſaicæ ætatis numero conſtitutos. Siquidem & hæc feſtiuitas aliud obtinet ſacramentum: conſtat enim ex ſeptimana ſeptimanarum. Sed dierum quidem ſeptimanæ generāt eandem Pentecoſten, in qua fit peccati remiſſio per Spiritum ſanctum: Annorum verò ſeptimanæ quinquageſimum annum faciunt, qui apud Hebræos Iubileus dicitur, in quo ſimiliter terræ fit remiſſio, & ſeruorum libertas, & poſſeſſionum reſtitutio, quę pretio fuerant comparatæ.

Septies etenim ſeptem multiplicati, quinquagenariam ex ſe generant numerum, aſſumpta monade, quā ex futuri ſæculi figura præſumptam eſſe, Maiorum auctoritas tradidit. Fit enim ipſa & octaua ſemper & prima, immo ipſa eſt ſemper vna, quæ eſt omnis dies. Neceſſe eſt enim, ſabbatiſmum animarum populi Dei illuc occurrere, atq; ibi compleri, vbi datur pars his qui ſunt Eccl. 11. octo. ſicut quidam diſſerens Salomonis dicta ſapienter expoſuit. Idcirco autem totius quinquageſimæ dies poſt Domini reſurrectionem, reſoluta abſtinentia, in ſola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ reſurrectionis, vbi iam non labor, ſed requies erit lætitiæ. Ideoque his diebus nec genua in oratione flectuntur: quia ſicut quidam ſapiens ait: Inflexio genuum, pœnitentiæ & luctus indicium eſt. Vnde etiam per omnia eandem in illis ſolennitatem, quam die Dominico cuſtodimus, in qua Maiores noſtri nec ieiunium agendum, nec genua eſſe flectenda, ob reuerentiam Dominicæ reſurrectionis, tradiderunt.

De feſtiuitatibus Martyrum.

CAP. XXXIV.

FEſtiuitates Apoſtolorum, ſeu in honore martyrum ſolennitates, antiqui patres in venerationis myſterio celebrari ſanxerunt, vel ad excitandum imitationem, vel vt meritis eorum conſociemur, atque orationibus adiuuemur: ita tamen, vt nulli martyrum, ſed ipſi Deo martyrum offeramus, quamuis in memoriis martyrum conſtituamus altaria. Quis enim antiſtitum, in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? ſed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit, quo ex ipſorum locorum amore maior affectus exurgat ad augendam charitatem, & in illis, quos imitari poſſumus, & in illo, quo adiuuante poſſimus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate paſſionem paratum eſſe ſentimus. Sed illos tanto deuotius, quanto ſecurius poſt certamina omnia ſuperata, quanto etiam fidentiore laude prędicamus iam in illa vita feliciores victores, quam in iſta adhuc vſque pugnantes. At verò illo cultu, qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non poteſt, cum ſit quædam propriæ diuinitatis debita ſeruitus, nec colimus, nec colendum docemus niſi vnum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificij; vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo aliquid tale offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam ſanctę animæ, vel cuiquam angelo, & quiſquis in hunc errorem dilabitur, corripitur per ſanam doctrinam, ſiue vt corrigatur, ſiue vt caueatur, dum etiam ipſi ſancti vel homines, vel angeli exhiberi ſibi nolunt quod vni Deo deberi norunt. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cum commoti miraculis, quæ per eos facta ſunt, Lycaonij tanquam dijs immolare voluerunt. Conſciſſis enim veſtibus ſuis, confitentes & perſuadentes ſe Deos non eſſe, iſta ſibi fieri vetuerunt. Apparuit & in angelis, ſicut in Apocalypſi legimus, Angelum ſe adora- Apoc. 19 ri prohibentem ac dicentem adoratori ſuo: Vide ne feceris, conſeruus tuus ſum & fratrum tuorum: Deum adora. Rectè itaque ſcribitur, homini ab angelo prohibitum eſſe adorare niſi vnum Deum, ſub quo ei eſſet & ille conſeruus. Non ergo ſit nobis ille diuinæ religionis cultus in angelis aut in martyribus, quia non ſic habentur vt tales honores quærant vt Deus, quia nec ipſi volunt ſe coli pro Deo, ſed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur. Honorandi ſunt ergo martyres propter imitationem, non adorandi propter religionem: honorandi charitate, non ſeruitute.

De Encæniis. CAP. XXXV.

ANnuas feſtiuitates dedicationis eccleſiarum ex more veterum celebrari in Euangelio legimus, vbi dicitur: Facta ſunt encænia Hieroſolymis. En- Ioan. 10. cænia autem, feſtiuitas erat dedicationis templi. Græcè enim Καινὸν dicitur nouum. Quandoque enim nouum aliquid fuerit dedicatum, Encænia vocatur. Illum enim diem, quo templum dedicatum eſt, Iudæi ſolenniter celebrabant, & ipſe dies apud illos feſtus agebatur: qui licet vſus in illis exoleuit, quia caruerunt & cultu & templo, Chriſtiani tamen ſeruant morem illum patrum, in quos gloria tranſlata videtur. Omnes autem feſtiuitates pro varietate religionum, diuerſaque in honorem martyrum tempora, ideo à viris prudentibus inſtituta ſunt, ne forte rara congregatio populi fidem minueret in Chriſto. Propterea ergo dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, vt è conſpectu mutuo & fides creſcat, & lætitia maior oriatur.

De ieiunio Quadrageſimæ. Cap. XXXVI.

A
IEiuniorum tempora ſecundum ſcripturas ſacras,
quatuor ſunt, in quibus per abſtinentiam & lamé-
tum pœnitentiæ. Domino ſupplicandum eſt: & li-
cet omnibus diebus orare & abſtinere conueniat, his ta-
men temporibus ampliùs ieiuniis & pœnitentiæ ſerui-
re oportet. Primum ieiunium quadrageſimarum eſt,
Exod. 24 quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moyſis & He-
3 Reg. 19 liæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ie-
Matt. 4. iunauit: monſtrans euangelium non diſſentire à lege &
prophetis. In perſona quippe Moyſis lex, in perſona
Heliæ prophetæ accipiuntur, inter quos in monte
Chriſtus glorioſus apparuit, vt euidentiùs emineret
Rom. 3. quod de illo dicit Apoſtolus, Teſtimonium habens ex
lege & Prophetis. In qua ergo parte anni, congruen-
tiùs obſeruatio quadrageſimę conſtitueretur, niſi con-
B finis atque contigua Dominicæ paſſionis, quia in ea ſi-
gnificatur hæc vita laborioſa, cui etiam opus eſt conti-
nentia, vt ab ipſius mundi illecebris ieiunemus, in ſola
manna viuentes, id eſt, cæleſtibus ſpiritualibuſque præ-
ceptis. In numero autem quadragenario vita iſta pro-
pterea figuratur, quia denarius eſt perfectio beatitudi-
nis noſtræ: creatura autem ſeptenario figuratur, quæ
adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis
per vniuerſum mundum temporaliter adnunciata. Et
quia mundus à quatuor ventis delineatur, & à quatuor
elementis erigitur, & à quatuor anni temporum vici-
bus variatur, denarius quater ductus, in quadraginta
conſummatur: quo numero oſtenditur ab omni tem-
porum delectatione abſtinendum, ac ieiunandum eſſe,
& caſtè continenterque viuendum.

C Licet & aliud Sacramenti myſterium exprimitur,
quòd quadraginta diebus eadem ieiunia celebrantur.
Lege enim Moſaica vniuerſo populo generaliter eſt
præceptum, decimas & primitias Domino Deo offer-
re. Itaque dum hac ſententia principia voluntatum
conſummationeſq; operum noſtrorum referre ad Dei
gratiam admonemur, in ſupputatione tamé quadrage-
ſimæ, ſumma iſta legalium decimarum expletur. To-
tum enim anni tempus xxxvj. numero dierum decima-
tur: ſubtractis enim à quadrageſima diebus dominicis,
quibus ieiunia reſoluuntur, his diebus quaſi pro totius
anni decimis ad Eccleſiam concurrimus, actuumq; no-
ſtrorum operationem Deo in hoſtiam iubilationis offe-
rimus. Cuius quidem quadrageſimæ legibus, ſicut ait
D noſter Caſſianus, qui que perfecti ſunt, non tenentur,
nec exigui huius canonis ſubiectione contenti ſunt.
Quem profecto illis, qui per totum anni ſpatium deli-
Collat. 21 ciis ac negociis ſecularibus implicantur, Eccleſiarum
principes ſtatuerunt, vt vel hac legali quodammodo
neceſſitate conſtricti, his ſaltem diebus vacare Domi-
no cogerentur, ac dierum vitæ ſuæ, quos totos quaſi
quoſdam fructus fuerant voraturi, vel decimas Domi-
no dedicarent.

De ieiunio Pentecoſtes. Cap. XXXVII.

SEcundum ieiunium eſt, quod iuxta canones poſt
Pentecoſten alio die inchoatur, ſecundum quod &
Moyſes ait, initio menſis hordearij faciatis vobis heb-
domadas ſeptem. Hoc ieiunium à pleriſque ex authori-
Deut. 16 tate Euangelij, poſt Domini Aſcenſionem completur, E
teſtimonium illud dominicum hiſtorialiter accipienti-
bus, vbi dicit: Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quã-
diu cum illis eſt ſpõſus? Veniet autem dies cum aufe-
Matt. 9. retur ab illis ſponſus, & tunc ieiunabunt. Dicunt enim
poſt reſurrectionem domini 40. illis diebus, quibus cũ
diſcipulis poſtea legitur conuerſatus, non oportere ie-
iunare, nec lugere, quia in lætitia ſumus. Poſtea vero
cum tempus illud expletur, quo Chriſtus aduolans ad
cœlos præſentia corporali receſſit, & tunc indicendum
Act. 1. ieiunium eſt, vt per cordis humilitatem & abſtinentiam
carnis, mereantur à cœlis promiſſum Spiritum ſanctum
accipere.

De ieiunio ſeptimi menſis. Cap. XXXVIII.

TErtium ieiunium eſt, quod à Iudæis agebatur poſt
tabernaculorum ſolemnitatem, quod decima die
ſeptimi menſis Eccleſia celebrabat. Hoc enim primum
in lege à Domino inſtitutum eſt, dicente ad Moyſen: Leuit. 23
Loquere filiis Iſraël, dicens: Decima die ſeptimi menſis
dies exorationis vocabitur, & ſanctus erit vobis, & hu-
miliabitis animas veſtras in ieiunio. Omnis anima quę-
cunque ſe non humiliauerit in ipſo die ieiunio, exter-
minabitur de populo ſuo. Omnis anima quæ fecerit
opus in ipſo die, peribit anima illa de populo ſuo. Quo
quidem ieiunio vſos fuiſſe antiquos, Eſdrę liber memi-
nit. Poſtquam enim redierunt (inquit) filij Iſraël in 2. Eſdræ
Hieruſalem, & fecerunt ſibi tabernaculorum lætitiam 9.
magnam, dehinc conuenerunt in ieiunio & ſaccis, &
humus ſuper eos, & ſteterũt, & cõfitebãtur peccata ſua,
B & iniquitates patrum ſuorum, & conſurrexerunt ad
ſtandum, & legerunt in volumine legis Domini dei ſui,
quater in die, & quater in nocte, confitebantur & ado-
rabant dominum Deũ ſuum. Hoc etiam menſe ſeptimo
ſol ſecundum computum incipit facere minus de die, &
nox eſſe maior, id eſt. octauo Calendarum Octobris,
quando æquinoctiũ eſt. Ideoque & ieiuniũ habetur in
hoc menſe, quia oſtenditur, in defectione ſolis & noctis
augmento, vita noſtra deficere adueniente morte, quæ
mors iudicio Dei & reſurrectioni præparatur.

De ieiunio Calendarum Nouembrium. Cap. XXXIX.

QVartum ieiunium Calendarum Nouembriũ eſt,
quod diuina auctoritate initiatum vel inſtitutum
Hieremiæ prophetæ teſtimonio declaratur, dicente ad
C eum Domino: Tolle volumen libri, & ſcribes in eo
omnia verba quæ locutus ſum tibi aduerſum Iſraël &
Iudam, & aduerſus omnem gentem, ſi forte reuertatur
vnuſquiſque à via ſua peſſima, & propitius ero iniqui-
tati eorum. Vocauit ergo Hieremias Baruch filium Ne-
riæ, & ſcripſit Baruch ex ore Hieremiæ omnes ſermo-
nes domini, quos locutus eſt ad eos, in volumine libri,
& præcepit Hieremias Baruch, dicens: Ingredere, &
lege de volumine, quod ſcripſiſti ex ore meo, verba do-
mini, audiente populo in domo Domini in die ieiunij
legis, ſi forte cadat oratio eorum in conſpectu Domi-
ni, & reuertatur vnuſquiſque à via ſua mala: quoniam
magnus furor Domini, & indignatio quam locutus eſt
Dominus aduerſum populum hunc. Et fecit Baruch
D filius Neriæ, iuxta omnia quæ præceperat Hieremias
propheta, legens ex volumine ſermonis domini in do-
mo Domini. Factum eſt autem, in menſe nono prædi-
cauerunt ieiunium in conſpectu Domini omni populo
in Ieruſalem. Hac ergo auctoritate diuinæ ſcripturæ
Eccleſia morem obtinuit, & vniuerſale ieiunium hac
obſeruatione celebrat.

De ieiunio Calendarum Ianuariarum. Cap. XL.

IEiunium Calendarum Ianuariarum propter errorẽ
gentilitatis inſtituit Eccleſia. Ianus enim quidã prin-
ceps paganorũ fuit, à quo nomen menſis Ianuarij nun-
cupatur. Quem imperiti homines, veluti deum colen-
tes, in religionem honoris poſteris tradiderunt, diemq;
ipſam ſcenis & luxuriæ ſacrauerunt. Tunc enim miſeri
homines, &, quod peius eſt, etiam fideles, ſumentes ſpe-
E cies monſtruoſas in ferarũ habitu transformantur: alij
fœmineo geſtu demutati, virilem vultum effœminant:
nonnulli etiam de fanatica adhuc cõſuetudine quibuſ-
dam ipſo die obſeruationum auguriis profanantur: per-
ſtrepunt omnia ſaltantium pedibus, tripudiantiũ plau-
ſibus, & quod his turpius eſt nefas, nexis inter ſe vtriuſ-
que ſexus choris, inops animi, furens vino turma miſ-
cetur. Proinde ergo ſancti Patres, conſiderantes maxi-
mam partem generis humani eodem die huiuſmodi ſa-
crilegiis ac luxuriis inſidere, ſtatuerunt in vniuerſo mũ-
do per omnes eccleſias publicum Ieiunium, per quod
agnoſcerent homines in tantum ſe praue agere, vt pro
eorum peccatis neceſſe ſit omnibus eccleſiis ieiunare.

De

De triduani ieiunij conſuetudine.

CAP. XLI.

TRiduanis autem diebus ieiunare de exemplo ſumptum eſt Niniuitarum, qui damnatis priſtinis vitiis, totos ſe tribus diebus ieiunio ac pœnitentiæ contulerunt, & opertis ſaccis, Deum ad miſericordiam prouocauerunt.

De diuerſorum dierum ac temporum ieiuniis.

CAP. XLII.

PRæter hæc autem legitima tempora Ieiuniorum, omni ſexta feria propter paſſionem Domini à quibuſdam ieiunatur, ſed & ſabbati dies à pleriſque, propter quod in eo Christus iacuit in ſepulcro, ieiunio cõſecratus habetur, ſcilicet ne Iudæis exultandum præbeatur quod Chriſtus ſuſtulit moriendo. Die autem B Dominico ſemper eſſe reficiendum, vt reſurrectionem Chriſti & gaudium noſtrum gentibus prædicemus, præſertim cum Apoſtolica ſedes hanc regulam ſeruet. Poſt paſcha autem vſque ad Pentecoſten licèt traditio Eccleſiarum abſtinentiæ rigorem prandiis relaxauerit, tamen ſi qui monachorum vel clericorum ieiunare cupiunt, non ſunt prohibendi: quia Antonius & Paulus & cæteri patres antiqui, etiam his diebus in eremo leguntur abſtinuiſſe, neque ſoluiſſe abſtinentiam, niſi tantùm die Dominico. Quis enim parſimoniam non laudet, ieiunium non prædicet? Ieiunium res ſancta eſt, opus cæleſte, ianua regni, forma futuri, quod qui ſanctè agit, Deo iungitur, alienatur mundo, ſpiritualis efficitur. Per hoc enim proſternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

De vario vſu Eccleſiarum. CAP. XLIII.

C HÆc & alia multa ſunt, quę in Eccleſiis Chriſti geruntur, ex quibus tamen quædam ſunt, quæ in ſcripturis canonicis commendantur, quædam quæ nõ ſunt quidem ſcripta, ſed tamen tradita cuſtodiuntur. Sed illa quidem quæ toto orbe terrarum ſeruantur, vel ab ipſis Apoſtolis, vel ab auctoritate principali conciliorum inſtituta intelliguntur: ſicut Domini paſſio, &
Aug. reſurrectio, & aſcenſio in cœlum, & aduentus Spiritus
epiſt. 118. ſancti, qui reſoluto die anni ob memoriam celebrantur, ſed & ſi quid aliud eſt, quod ſeruatur ab vniuerſis, quaque ſe diffundit Eccleſia. Alia verò quæ variè per diuerſa loca obſeruantur, ſicuti eſt, quod aliqui ieiunant ſabbato, alij non: alij quotidie communicant, alij certis diebus: aliis nullus dies prætermittitur, quo non offeratur ſacrificium: aliis ſabbato tantùm offertur & D Dominico: aliis tantùm Dominico, & ſi quid aliud huiuſmodi animaduerti poteſt, totum hoc genus rerum, vt quibuſcumque placuit ſacerdotibus eccleſiæ, vel religionis cui præerant inſtituerunt: nec diſciplina in his melior eſt graui prudentique Chriſtiano, niſi vt eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam ad quam forte deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra mores bonos habetur, indifferenter ſequendum & propter eorum inter quos viuitur, ſocietatem ſeruandum eſt, ne per diuerſitatem obſeruationum ſchiſmata generentur.

De Carnium eſu vel piſcium. CAP. XLIV.

CArnes autem & vinum poſt diluuium hominibus in vſum conceſſa ſunt: nam initio permiſſum non
Gen 1. fuerat, niſi tantum illud, vt ſcriptum eſt, Lignum fru-
Gen 9. ctiferum & herbam ſeminalem dedit vobis in eſcam. Poſtea vero per Noë data ſunt in eſum cuncta animalia, vini quoque tunc attributa licentia eſt.

Sed poſtquam Chriſtus, qui eſt principium & finis, apparuit, hoc quod in principio ſuſpenderat, etiam in temporum fine retraxit, loquens per Apoſtolum ſuum: Bonum eſt non manducare carnem, & non bibere vi-
Rom 14. num. Et iterum: Qui infirmus eſt, olera manducet. Nõn igitur quia carnes malæ ſunt, ideo prohibentur,
1. Cor. 6. ſed quia earum epulæ carnis luxuriam gignunt: fomes enim ac nutrimentum omnium vitiorum eſca ventri, & venter eſcis, Deus autem & hunc & hanc deſtruet. Piſ-

cem ſanè, quia eum poſt reſurrectionem accepit Domi- Ioan. 21.
A nus, poſſumus manducare. Hunc enim nec Saluator nec Apoſtoli prohibuerunt.

Explicit liber primus.

INCIPIT LIBER Secundus.

PRÆFATIO.

QVoniam origines cauſaſque officiorum, quæ in commune ab Eccleſia celebrantur, ex parte aliqua explicuimus, deinceps exordia eorum qui diuino cultui miniſteria religionis impendunt, ordine proſequamur.

INCIPIVNT CAPITVLA.

DE Clericis.	1
De Regulis Clericorum.	2
De generibus Clericorum.	3
De Tonſura.	4
De Sacerdotibus.	5
De Corepiſcopis.	6
De preſbyteris.	7
De Diaconibus.	8
De cuſtodibus ſacrorum.	9
De Subdiaconibus.	10
De Lectoribus.	11
De Pſalmiſtis.	12
De Exorciſtis.	13
De Oſtiariis.	14
De Monachis.	15
De Pœnitentibus.	16
De Virginibus.	17
De Viduis.	18
De Coniugatis.	19
De Cathecumenis, exorciſmo & ſale.	20
De Competentibus.	21
De Symbolo.	22
De Regula fidei.	23
De Baptiſmo.	24
De Chriſmate.	25
De Manus impoſitione, vel Confirmatione.	26

DE CLERICIS.

CAP. I.

ITaque omnes qui in Eccleſiaſtici miniſterij gradibus ordinati ſunt, generaliter clerici nominantur. Cleros
E autem vel Clericos hinc appellatos doctores noſtri dicunt, quia Matthias ſorte electus eſt, quem primũ per Act. 1.
Apoſtolos legimus ordinatum, & ſic omnes, quos illis temporibus Eccleſiarum principes ordinabant, ſorte eligebant. Nam Cleros ſors interpretatur, vnde & hæreditas Græcè cleronomia appellatur, & hæres cleronomos. Proinde ergo Clericos vocari aiũt, eo quod in ſortem hæreditatis Domini dentur, vel pro eo quod ipſe Dominus ſors illorum eſt, ſicut de eis ſcriptum eſt, loquente Domino: Ego hæreditas eorum. Vnde oportet, vt qui Deum hæreditatem poſſident, abſque vllo impe- Num 18
dimento ſæculi, Deo ſeruire ſtudeant & pauperes ſpiri- Deut 18
tu eſſe contendant, vt congrue illud Pſalmiſtæ dicere Pſal. 15.
poſſint, Dominus pars hæreditatis meæ.

De Regulis Clericorum. CAP. II.

A His igitur lege Patrum cauetur, vt à vulgari vita ſecluſi, à mundi voluptatibus ſeſe abſtineant, non ſpectaculis, non pompis interſint: conuiuia publica fugiant, priuata non tantum pudica, ſed & ſobria colant: Vſuris nequaquam incumbant, neque turpium occupationes lucrorum, fraudiſque cuiuſquam ſtudium appetant: amorem pecuniæ, quaſi materiam cunctorum criminum fugiant: ſæcularia officia negociaq; abiciãt, honorum gradus per ambitiones non ſubeant: Pro beneficiis medicinæ dei munera non accipiant, dolos & coniurationes caueant, odium, æmulationem, obtrectationem, atque inuidiam fugiant: Non vagis oculis, non infreni lingua, aut petulanti, tumidoque greſſu incedãt, ſed pudorem ac verecundiam mentis, ſimplici habitu, inceſſuque oſtendant: Obſcœnitatem etiam verborũ, ſicut operũ penitus execrentur: B Viduarum ac virginum viſitationes frequentiſſimas fugiant. cõtubernia extranearum fœminarum nullatenus appetant, caſtimoniã quoque inuiolati corporis perpetuo conſeruare ſtudeant, aut certè vnius matrimonij vinculo fœderentur: Senioribus quoque debitam obedientiam præbeãt, neque vllo iactãtiæ ſtudio ſemetipſos attollant. Poſtremo in doctrina, in lectionibus, Pſalmis, Hymnis, Canticis, exercitio iugi incumbant. Tales enim eſſe debent, qui diuinis cultibus ſe mancipandos ſtudent exhibere, ſcilicet vt dum ſcientię operam dant, doctrinæ gratiam populo adminiſtrent.

De generibus Clericorum. CAP. III.

DVo ſunt genera Clericorum: vnum Eccleſiaſticorum ſub regimine Epiſcopali degentium: Alterũ C Acephalorum, id eſt, ſine capite quem ſequantur ignorantium. Hos neq; inter laïcos, ſæcularium officiorum ſtudia, neque inter clericos religio detentat diuina: ſed ſolutos atque oberrantes, ſola turpis vita complectitur & vaga. Quique dum nullum metuentes, explendæ voluptatis ſuæ licentiã conſectantur, quaſi animalia bruta libertate ac deſiderio ſuo fruuntur, habentes ſignum religionis, non religionis officium. Hippocentauris ſimiles, neque equi, neque homines, mixtumque (vt ait Poeta) genus proleſque biformis. Quorum quidem ſordida atque infami numeroſitate, ſatis ſuperque noſtra pars Occidua polluitur.

De Tonſura. CAP. IV.

Num. 5. TOnſuræ Eccleſiaſticæ vſus à Nazaræis, niſi fallor, exortus eſt, qui prius crine ſeruato, denuo poſt D vitæ magnæ continentiã deuotione cõpleta, caput radebant, & capillos in ignem ſacrificij ponere iubebãtur, ſcil. vt perfectionem deuotionis ſuæ Domino conſecrarent. Huius ergo exempli vſus ab Apoſtolis introductus eſt, vt hi qui in diuinis cultibus mãcipati, Domino conſecrantur, quaſi Nazaræi, i. ſancti Dei, crine præciſo innouentur. Hoc quippe & Ezechieli Prophetæ iubetur, Ezec 5. dicente Domino: Tu fili hominis, ſume tibi gladium acutum, & duces per caput tuum & barbam: videl. quia & ipſe ſacerdotali genere Deo in miniſterio ſanctificationis deſeruiebat. Hoc & Nazaræos illos Priſcillam & Act. 18. Aquilam in Actibus Apoſtolorum primos feciſſe legimus, Paulum quoque Apoſtolum, & quoſdam diſcipulorum Chriſti, qui in huiuſmodi cultu imitandi extiterunt. E Eſt autem in clericis tonſura ſignũ quoddã, quod in corpore figuratur, ſed in animo agitur, ſcil. vt hoc ſigno in religione vitia reſecentur, & criminibus carnis noſtrę quaſi crinibus exuamur, atq; inde innouatis ſenſibus, vt comia rudibus eniteſcamus, expoliantes nos, iuxta Apoſtolum veterem hominem cum actibus ſuis, Ephes 4 Coloſſ. 3. & induentes nouum, qui in agnitionem dei renouatur. Quam renouationem in mente oportet fieri, ſed in capite demonſtrari, vbi mens noſcitur habitare.

Quod vero detonſo capite ſuperius, inferius circuli corona relinquitur, ſacerdotium regnumque Eccleſiæ in eis exiſtimo figurari: Tiara enim apud veteres cõſtituebatur in capite ſacerdotum. Hæc ex byſſo confecta, rotunda erat quaſi ſphęra media, & hoc ſignificatur in A parte capitis tonſa. Corona autẽ, latitudo aurei eſt circuli, quæ regum capita cingit. Vtrumque itaque ſignum exprimitur in capite Clericorum, vt impleatur etiam quadam corporis ſimilitudine quod ſcriptum eſt, Petro Apoſtolo perdocente: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium. 1. Pet 2.

Quæritur autem, cur, ſicut apud antiquos Nazaræos, non ante coma nutritur, & ſic tondetur: Sed qui hæc exquirunt, aduertant quid ſit inter illud propheticum velamentum, & hanc Euangelij reuelationem, de qua 2. Cor. 3. dicit Apoſtolus: Cum tranſieritis ad Chriſtum, auferetur velamen. Quod autẽ ſignificabat velamen interpoſitum inter faciem Moyſis, & adſpectum populi Iſraël, hoc ſignificabat illis temporibus etiam coma Sanctorum. Nam & Apoſtolus comã pro velamine eſſe dicit. B Proinde iam non oportet, vt velentur crinibus capita eorum, qui Domino conſecrantur: ſed tantum vt reuelentur: quia quod erat occultum in Sacramento Prophetiæ, iam in Euangelio declaratum eſt.

De Sacerdotibus. CAP. V.

VEniamus nunc ad ſacratiſſimos ordines clericorum, eorumque originem ſingulariter demõſtremus, quod eſt ſacerdotij fundamentũ, vel quo auctore pontificalis ordo adoleuit in ſæculo. Initium quidẽ ſacerdotij Aaron fuit, quanquam & Melchiſedech prior obtulerit ſacrificium, & poſt hunc Abrahã, Iſaac, & Iacob. Sed iſti ſpontanea voluntate, nõ ſacerdotali auctoritate, iſta fecerunt. Cæterum Aaron primus in lege ſacerdotale nomen accepit, primuſq; pontificali ſtola indutus, victimas obtulit, iubente Domino ac loquente C ad Moyſen: Accipe, inquit, Aarõ & filios eius, & applicabis ad oſtium tabernaculi teſtimonij; cumque laueris patrem cum filiis, indues Aaron veſtimentis ſuis, id eſt, linea & tunica, & ſuperhumerali, & rationali, quod cõſtringes balteo, & pones tiaram, & oleum vnctionis fundes ſuper caput eius, atque hoc ritu conſecrabitur. Filios quoque illius applicabis & indues tunicis lineis, cingeſque balteo, Aaron ſcilicet, & liberos eius, & impones eis mitras, eruntq; ſacerdotes mei lege perpetua. Quo loco contemplari oportet, Aaron, ſummum ſacerdotem, id eſt, Epiſcopum fuiſſe: nam filios eius presbyterorum figurã præmonſtraſſe. Fuerunt enim filij Aaron & ipſi ſacerdotes. quibus merito adſtare debuiſſent Leuitæ, ſicut ſummo ſacerdoti. Sed hoc fuit inter ſum- D mũ ſacerdotem Aaron, & filios eiuſdem Aaron, qui & ipſi ſacerdotes fuerunt, quod Aaron ſuper tunicam accipiebat poderem, ſtolam ſanctam, coronam aureã, mitram, & zonã auream, & ſuperhumerale, & cętera quæ ſupra memorata ſunt: Filij autem Aaron ſuper tunicas lineas cincti tantummodo & tiarati, ita adſtabant ſacrificio Dei. Sed forſan quæritur & hoc: cuius figuram faciebat Moyſes? Si enim filij Aaron presbyterorum figuram faciebant, & Aarõ ſummi ſacerdotis, id eſt, Epiſcopi, Moyſes cuius? indubitanter Chriſti. Et vere per omnia Chriſti, quoniã ſimilitudo fuit mediatoris dei, qui eſt inter Deum & hominem Ieſus Chriſtus, qui eſt dux populorum, verus princeps ſacerdotum, & Dominus pontificum, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen. Hactenus de primordiis ſacerdota- E libus in veteri teſtamento. In nouo autem teſtamento poſt Chriſtum ſacerdotalis ordo à Petro Apoſtolo cœpit: ipſi enim primus datus eſt pontificatus in Eccleſia Chriſti. Matt 16 Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es (inquit) Petrus, & ſuper hanc Petrã ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, & tibi dabo claues regni cœlorum. Hic ergo ligandi ſoluendique poteſtatem primus accepit primuſque ad fidem populum virtute ſuæ prædicationis adduxit: ſiquidem & cæteri Apoſtoli cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperunt, qui etiam in toto orbe diſperſi, Euangelium prædicauerunt, quibuſque decedentibus ſucceſſerunt Epiſcopi, qui ſunt

conſtu-

conſtituti per totum mundũ in ſedibus Apoſtolorum, qui non iam ex genere carnis & ſanguinis eliguntur, ſicut prius, ſecundùm ordinem Aaron, ſed pro vniuſcuiuſque vita meritoq; quomodo in eum Dei gratia contulerit, ſicut ad Heli Dominus pronunciauit, dicẽs. Hęc 1. Reg. 2. dicit Dominus Deus Iſraël, Dixi, domus tua & domus patris tui permanebunt coram me vſq; in æternum: & nunc dicit Dominus, Nequaquam ſed glorificantes me glorificabo, & qui me ſpernit, ſpernetur. Quatuor autem genera ſunt Apoſtolorum: Vnum à Deo tantùm vt Moyſes: Alterum per hominem & Deum, vt Ioſue: Tertiũ tantùm per hominem, ſicut his temporibus fauore populi & poteſtatum in ſacerdotium ſubrogãtur. Quartum autem genus ex ſe eſt: ſicut pſeudo prophetæ & pſeudo Apoſtoli. Quid ſit autẽ nomẽ Apoſtolorum, Apoſtoli in Latina lingua miſſi interpretantur, quia ipſos miſit Chriſtus Euangelizare ad illuminationem omnium populorum. Epiſcopatus autem, vt quidam prudentium ait, nomen eſt operis, non honoris: Græcum eſt enim, atq; inde ductum vocabulum, quòd ille, qui ſuper efficitur, ſuperintendit, curam ſcilicet ſubditorum gerens. Scopus quidem intentio eſt. Ergo Epiſcopos Latine ſuperintendentes poſſumus dicere, vt intelligat non ſe eſſe Epiſcopum qui non prodeſſe, ſed præeſſe dilexerit.

Gen. 27. 48. Nu. 27. Quòd verò per manus impoſitionem à prædeceſſoribus Dei ſacerdotibus Epiſcopi ordinãtur, ann qua inſtitutio eſt, Iſaac. n. patriarcha ſanctus ponens manum ſuam ſuper caput Iacob, benedixit ei ſimiliter & Iacob filius ſuis, ſed & Moyſes ſuper caput Ioſuæ manum ſuã imponens, dedit ei ſpiritũ virtutis & ducatus in populo Iſraël. Sic & ſuperimpletor legis & prophetarũ, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, per manus impoſitionem Luc. vlt. Apoſtolis ſuis benedixit, ſicut in Euangelio Lucæ ſcriptum eſt, Et perduxit eos trans Bethaniam, & eleuauit manus ſuper eos, & benedixit eos. Factum eſt autem cùm benedixiſſet illis, diſceſſit ab eis, & ipſi reuerſi ſunt Act. 13. in Hieruſalẽ cum gaudio magno. Et in Actibus Apoſtolorum ex præcepto Spiritus ſancti Paulo & Barnabę ab Apoſtolis manus impoſita eſt in Epiſcopatum, & ſic miſſi ſunt ad Euangelizandum.

Quod autem à trigeſimo anno ſacerdos efficitur, ab ætate ſcilicet Chriſti ſumptum eſt, ex qua idem orſus eſt prædicare. Hæc autem ætas profectu iam non indiget paruulorum, ſed perfectione ſui plena eſt & robuſta, & ad omnem diſciplinæ ac magiſterii exercitium præparata.

Qood verò vnius matrimonii virginalis ſint qui eliguntur in ordinem pontificatus, & in veteri lege man- Leuit. 21. datum eſt, & plenius ſcripſit Apoſtolus, dicens: Vnius 1. Tim. 3. vxoris virum. Sacerdotem quærit Eccleſia, aut de monogamia ordinatum, aut de virginitate ſanctum. Digamus autem haud fertur agere ſacerdotium. Porrò quòd epiſcopus non ab vno, ſed à cunctis comprouincialibus epiſcopus ordinatur, ideò eſt inſtitutũ, ne aliquid contra fidem Eccleſię, vnius ordinantis tyrannica auctoritas moliretur. Propterea ab omnibus conuenientibus conſtituitur, ac non minus quam à tribus præſentibus cæteris conſentiẽtibus teſtimonio literarum. Huic autem, dum conſecratur, datur baculus, vt eius indicio ſubditam plebem vel regat, vel corrigat, vel infirmitates infirmorum ſuſtineat. Datur & anulus propter ſignum pontificalis honoris, vel ſignaculum ſecretorum: Nam multa ſont quæ carnalium minuſque intelligentium ſenſibus occultantes ſacerdotes quaſi ſub ſignaculo abſcondunt, ne indignis quibuſque ſacramenta Dei aperiantur.

Iam verò quòd ſæculares viri nequaquam ad mini- 1. Tim. 3. ſterium Eccleſię aſſumantur, eadẽ auctoritas Apoſtolica monet & dicit: Manus citò nemini impoſueris. Et iterùm. Non neophytum, ne in ſuperbiam elatus, putet ſe non tam miniſterium humilitatis quàm adminiſtrationem ſecularis poteſtatis adeptum, & condemnatione ſuperbiæ ſicut diabolus, per iactantiam deiiciatur. A Quomodo enim valebit ſæcularis homo ſacerdotis magiſterium adimplere, cuius nec officium tenuit, nec diſciplinam agnouit? Aut quid docere poterit, cùm ipſe non didicit? Nunc verò ſæpe cernimus plurimos ordinationem talibus facere, nec eligunt qui Eccleſię proſint, ſed quos vel ipſi amant, vel quorum ſunt obſequiis deliniti, vel pro quibus maiorum quiſpiam rogauerit; & vt deteriora dicam, qui vt ordinentur, muneribus impetrauerunt. Taceo de reliquis: alii ſucceſſores filios vel parentes faciunt, & conantur poſteris præſulatus relinquere dignitatem: cùm hoc nec Moyſes amicus Dei Nu. 27. facere potuit, ſed Ieſum de alia tribu elegit, vt ſciremus principatum in populo non ſanguini deferendum eſſe, ſed vitæ meritis. Interdum autem & iuxta meritũ plebium eliguntur perſonæ rectorum: vnde nouerint po- B puli, meriti ſui fuiſſe, regimen peruerſi ſuſcepiſſe pontificis. Quod autem is qui poſt baptiſmum aliquo mortali peccato corruptus, ad ſacerdotium non promoueatur, lex ipſa teſtatur. Moyſes enim in lege præcipit ſa- Leu 1. & 22. cerdotibus, ne aliquod pecus vitiatum ad aram Deo offerant, quod ipſum poſtea ſpernentibus ſacerdotibus Iſraël per Malachiam improperauit Deus, dicens: Vos autem ſacerdotes qui polluiſtis nomen meum, & dixiſtis, In quo polluimus eum? offerentes ſuper altare Mala. 1. meum panem pollutum, & offerebatis cæcum & languidum, nonne malum eſt; Vnde & in Numeris vitula rufa, cuius cinis expiatio eſt populi, non aliter iubetur Nu. 19. offerri ad altare Domini, niſi quę terrena opera non fecerit, iugumque delicti non traxerit, nec vinculis peccatorum fuerit alligata, Sed quid plura ſubiiciamus? Si C enim is, qui iam in epiſcopatu vel presbyterio eſt poſitus, mortale aliquod peccatum admiſerit, non debet offerre panes Domino: quanto magis ante ordinationẽ peccator inuentus, repudiari debet, vt non ordinetur? Quapropter quia lex peccatores à ſacerdotio remouet, conſideret ſe vnuſquiſque, & ſciens quia potentes potenter patientur tormenta, retrahat ſe ab hoc non tam honore, quàm onere, aliorum locum qui digni ſunt Sap. 6. non ambiat occupare. qui enim in erudiendis atque inſtituendis ad virtutem populis præerit, neceſſe eſt vt in omnibus ſanctus ſit, & in nullo reprehenſibilis habeatur. Qui enim alium de peccatis arguit, ipſe à peccato debet eſſe alienus. Nam qua fronte ſubiectos arguere poterit, cùm illi ſtatim poſſit correptus ingerere, ante D docere quæ recta ſunt? Quapropter qui negligit recta facere, deſinat recta docere. Primitùs quippe ſemetipſum corrigere debet, qui alios ad bene viuendum admonere ſtudet, ita vt in omnibus ſemetipſum formam viuendi præbeat, cuſtoſque ad bonum opus & doctrina & opere prouocet. Cui etiam ſcientia ſcripturarum neceſſaria eſt, quia ſi epiſcopi tantùm ſancta ſit vita, ſibi ſoli prodeſt, ſic viuens: Porrò ſi & doctrina & ſermone fuerit eruditus, poteſt cæteros quoque inſtruere, & docere ſuos, & aduerſarios repercutere, qui niſi refutati fuerint atque conuicti, facile poſſunt ſimplicium corda peruertere. Huius autem ſermo debet eſſe purus, ſimplex, apertus, plenus grauitatis & honeſtatis, plenus ſuauitatis & gratiæ, tractãs de myſterio legis, de doctrina fidei, de virtute continentiæ, de diſciplina iuſtitiæ, E vnumquemque admonens diuerſa exhortatione iuxta profeſſionem morumq; qualitatem, ſcilicet vt prænoſcat quid, cui quando, vel quomodo proferat. Cuius præ cæteris ſpeciale officium eſt, ſcripturas legere, percurrere canones, exempla ſanctorum imitari, vigiliis, ieiuniis, orationibus incumbere, cum fratribus pacem habere, nec quemquam de mẽbris ſuis diſcerpere, nullum damnare, niſi diſcuſſum: Quique ita humilitate pariter & auctoritate præeſſe debet, vt neque per nimiam humilitatem ſuam, ſubditorum vitia conualeſcere faciat, neq; per immoderantiam ſeueritatis; poteſtatem exerceat: ſed tanto cautius erga commiſſos ſibi agat, quanto durius à Chriſto iudicari formidat. Tenebit

quoque illam ſupereminentem donis omnibus charitatem, ſine qua omnis virtus nihil eſt: cuſtos enim ſanctitatis, charitas: locus autem huius cuſtodis, humilitas. (A) Habebit etiam inter hæc omnia & caſtitatis eminentiam, ita vt mens Chriſto dedita, ab omni inquinamento carnis ſit munda, & libera. Inter hæc oportebit eum ſolicita diſpenſatione curam pauperum gerere, eſurientes paſcere, veſtire nudos, ſuſcipere peregrinos, captiuos redimere, viduas ac pupillos tueri, peruigilem in cunctis exhibere curam, prouidentiam diſtributione diſcreta. In quo etiam hoſpitalitas ita erit præcidua, vt omnes cum benignitate & charitate ſuſcipiat. Si enim omnes fideles illud Euangelium audire deſiderant, Hoſpes fui, & ſuſcepiſtis me: quanto magis Epiſcopus,
Matt.25 cuius diuerſorium cunctorum debet eſſe receptaculum? Laicus enim vnum aut duos ſuſcipiens, impleuit hoſpitalitatis officium: (B) Epiſcopus ſi non omnes ſuſceperit, inhumanus eſt. In negociis autem ſæcularibus dirimendis oportet eum cauſam merito diſcernere, non gratia: neque enim ſic debet Epiſcopus ſuſcipere potentem, vt contriſtet contra iuſtitiam pauperem, neque pro paupere auferre iuſtitiam à potente. Non defendat improbum, nec ſancta indigno committenda arbitretur, neque arguat & impugnet, cuius crimen non reprehendit. Erit quoque illi iuxta Apoſtolum manſuetudo, patientia, ſobrietas, moderatio, abſtinentia, ſiue pudicitia, vt non ſolum ab opere immundo ſe abſtineat, ſed etiam ab oculi & verbi & cogitationis errore, ita vt dum nullum vitium in ſe regnare permittit, impetrare veniam ſubditorum facinoribus valeat. Qui enim iſta ſectatus fuerit, & Dei miniſter vtilis erit, & perfectum ſacerdotium conſummabit. (C)

Item de Corepiſcopis. CAP. VI.

COrepiſcopi, id eſt vicarii Epiſcoporum, iuxta quod canones ipſi teſtantur, inſtituti ſunt, ad exemplum lxx. ſeniorum, tamquam ſacerdotes propter ſolicitudinem pauperum. Hi in vicinis & villis inſtituti, gubernant ſibi commiſſas Eccleſias, habentes licentiam conſtituere lectores, ſubdiaconos, exorciſtas: Preſbyteros autem & diaconos ordinare non audeant præter conſcientiam Epiſcopi, in cuius regione præeſſe noſcuntur: Hi autem à ſolo Epiſcopo ciuitatis, cui adiacent, ordinantur.

De Presbyteris. CAP. VII.

PReſbyterorum ordo exordium ſumpſit à filiis Aaron, vt dictum eſt, qui enim ſacerdotes vocabantur (D) in veteri Teſtamento, hi ſunt qui nunc appellantur presbyteri: & qui nuncupabantur principes ſacerdotum, nunc epiſcopi nominantur. Preſbyteri autem interpretantur ſeniores, quia ſeniores ætate Græci preſbyteros vocant. His enim ſicut Epiſcopis diſpenſatio myſteriorum Dei commiſſa eſt. Præſunt enim Eccleſiis Chriſti & in confectione diuina corporis & ſanguinis conſortes cum Epiſcopis ſunt, ſimiliter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi. Sed ſola propter auctoritatem ſummo ſacerdoti clericorum ordinatio & conſecratio reſeruata eſt, ne à multis Eccleſiæ diſciplina vendicata, concordiam ſolueret, ſcandala generaret. Nam Paulus Apoſtolus eoſdem presbyteros vt vere ſa- (E) cerdotes ſub nomine Epiſcoporum ita aſſeuerat, loquens
Tit.1. ad Titum: Huius rei, inquit, gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, quemadmodum ego tibi diſpoſui. Si quis ſine crimine eſt, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accuſatione luxuriæ, aut non ſubditos. Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe. Qua ſententia oſtendit presbyterum etiam ſub Epiſcopi nomine taxari. Vnde ad Timotheum de ordinatione Epiſcopi & Diaconi ſcri-
1 Tim.3 bens, de presbyteris omnino tacuit, quia eos in Epiſcopi nomine comprehendit. Secundus enim & pene coniunctus gradus eſt, ſicut ad Philippenſes Epiſcopis & diaconibus ſcribit, cùm vna ciuitas plures Epiſcopos habere non poſſit. *Philip.1.* Et in Actibus Apoſtolorum presbyteros Eccleſiæ, Hieroſolymam iturus, congregauit, quibus inter cætera: Videte, inquit, gregem, in quo vos *Act.20* Spiritus ſanctus Epiſcopos ordinauit, vnde etiam tales in Eccleſia Preſbyteros conſtituendos eſſe ſicut Epiſcopos, & Apoſtolus ad Titum loquitur, & canones ipſi teſtantur. Preſbyteros autem merito & ſapientia dici, non ætate: Nam & Moyſi præcepit Deus, vt eligat presbyteros. Vnde & in Prouerbiis dicitur: Gloria ſenum *Nu.11* canities. Quæ hæc canities? haud dubie quin ſapientia *Prou.16.* de qua ſcriptum eſt: Canities hominum prudentia eſt. Cumque nongentos & amplius annos ab Adam vſque ad Abraham vixiſſe homines legerimus, nullus alius primus appellatus eſt presbyter, id eſt, ſenior, niſi *Sap.4.* Abraham, qui multo paucioribus annis vixiſſe conuincitur. Non ergo propter decrepitam ſenectutem, ſed propter ſapientiam presbyteri nominantur. Quod ſi ita eſt, mirum, cur inſipientes conſtituantur.

De diaconibus. CAP. VIII.

DIaconorum ordo à Leui tribu accepit exordium. Præcepit enim Dominus Moyſi, vt poſt ordina- *Num.3. & 4.* tionem Aaron ſacerdotis & filiorum eius rurſus Leui tribus in diuini cultus miniſteriis ordinarentur & conſecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & ſeruirent pro Iſraël coram Aaron & filiis eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die & nocte, ipſique geſtarent arcam & tabernaculum, & omnia vaſa eius, & in circuitu tabernaculi caſtra ipſi conſtituerent, & in promouendo tabernaculo ipſi deponerent, rurſus ipſi componerent. A xxv. annis & ſupra in tabernaculo ſeruire mandatum eſt; quam regulam conſtituerunt ſancti *Concil.3 Arel can.1.* patres & in nouo teſtamento. In Euangelio autem primordia eorum in Actibus Apoſtolorum ita leguntur: Conuocantes autem xii. Apoſtoli multitudinem diſci- *Act.6.* pulorum, dixerunt: Non placet nos relinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis: quid eſt, fratres? Conſiderate ex vobis viros boni teſtimonii ſeptem plenos Spiritu ſancto & ſapientia, quos conſtituamus in hanc rem: Nos verò erimus orationi & miniſterio ſermonis inſtantes. Et placuit hic ſermo coram omni multitudine, & elegerunt Stephanum plenum fide & Spiritu ſancto, Philippum & Procorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenſem. Hi omnes ſteterunt ante Apoſtolos, & cùm oraſſent, impoſuerunt illis manus, & verbum Dei creſcebat, & multiplicabatur numerus credentium. Ex hinc iam decreuerunt Apoſtoli vel ſucceſſores Apoſtolorum, vt per omnes Eccleſias vii. Diaconi, qui ſublimiore gradu eſſent cæteris, circa aram Chriſti quaſi columnæ altaris aſſiſterent, & non ſine aliquo ſeptenarii numeri myſterio. Hi ſunt enim quos in Apocalypſi legimus, ſeptem An- *Apoc.1. & 8.* geli tubis canentes. Hi ſunt ſeptem candelabra aurea. Hi voces tonitruorum. Ipſi enim clara voce in modum præconis admonent cunctos ſiue in orando, ſiue in flectendo genua, ſiue in pſallendo, ſiue in lectionibus audiendo: ipſi etiam, vt aures habeamus ad Dominum, clamant: ipſi quoque Euangelizant: ſine ipſis ſacerdos nomen habet, officium non habet. Nam ſicut in ſacerdote, conſecratio, ita in miniſtro diſpenſatio ſacramenti eſt: illi orare, huic pſallere mandatur: ille oblata ſanctificat, hic ſanctificata diſpenſat. Ipſis etiam ſacerdotibus propter præſumptionem non licet de menſa Domini tollere calicem, niſi eis traditus ſit à diacono. Leuitæ inferunt oblationes in altaria, Leuitæ componunt menſam Domini, Leuitæ operiunt arcam teſtamenti. Non enim omnes vident alta myſteriorum, quæ operiuntur à Leuitis, ne videant qui videre non debent, & ſumant qui ſeruare non poſſunt: quique propterea altari albis induti aſſiſtunt, vt cæleſtem vitam habeant, candidique ad hoſtias & immaculati accedant, mundi ſcilicet corpore & incorrupti pudore. Tales enim decet Domi-

num

num habere miniſtros qui nullo carnis corrumpantur contagio, ſed potius eminentia caſtitatis ſplendeant. A Quales enim diaconi ordinentur, Apoſtolus Paulus pleniſſime ſcribit ad Timotheum. Nam cùm præmiſiſſet de ſacerdotum electione, continuo ſubiunxit: Diaconi [1. Tim. 3] ſimiliter irreprehẽſibiles, hoc eſt, ſine macula, ſicut Epiſcopi pudici vtique, id eſt, à libidine continentes, non bilingues, ſcilicet, ne conturbent habentes pacem: non multo vino dediti, quia vbi ebrietas, ibi libido dominatur & furor: non turpe lucrum ſectantes, ne de cœleſti miniſterio lucra terrena ſectentur. Eſt quoque turpis lucri appetitio, plus quam de æternis, de præſentibus cogitare. Poſt hæc autem ſubiecit: Hi autem probentur primum, & ſic miniſtrent, nullum crimen habentes. Hi vtique, ſicut Epiſcopi ante ordinationem probari debent, ſi digni ſunt, & ſic miniſtrare.

De Cuſtodibus ſacrorum. Cap. IX.

[Num. 3.] CVſtodes ſacrarii, Leuitæ ſũt. Ipſis enim iuſſum eſt cuſtodire tabernaculum, & omnia vaſa templi, quique ab anno quinquageſimo eligũtur, vt poſt edomitum carnis conflictum iam quieti, mundo corpore pariter & mẽte Deo ſeruiant, præferentes ſpeciem grauitatis, ne fallantur conſilio, ne fidem deſerant, neque quicquam intemperantius agant.

De Subdiaconibus. Cap. X.

SVbdiaconi, qui apud Græcos hypodiaconi vocantur, in Eſdra inueniuntur, appellantur ibi Nathinæi, [1. Eſd. 8] id eſt, in humilitate Deo ſeruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in Euangelio Ioannis diuina proditione commonitus, ſaluatorem meruit confiteri, quique etiam ad primum diuinitatis indicium fidelis enituit, proteſtante Domino, ac dicente: [Ioan. 1] Ecce verè Iſraelita, in quo dolus non eſt. Denique iſti oblationes in templo Domini ſuſcipiunt à populis, iſti obediũt officiis Leuitarum, iſti quoque vaſa corporis & ſanguinis Chriſti diaconibus ad altarium offerunt. De quibus quidem placuit Patribus: vt quia ſacra myſteria cõtrectant, caſti ſint, & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia ſint liberi, iuxta quod illis [Eſa. 52. 4 Carth. canon. 5.] Propheta dicente iubetur, Mundamini qui fertis vaſa Domini. Hi igitur cùm ordinantur, ſicut ſacerdotes & Leuitæ, manus impoſitionem non ſuſcipiunt, ſed patenam tãtùm & calicem de manu Epiſcopi, & ab Archidiacono ſcyphum aquæ cum aquamanili & manutergium accipiunt.

De Lectoribus. Cap. XI.

LEctorum ordo formam & initium à Prophetis accepit. Sunt lectores, qui verbum Dei prædicant, [Eſa. 58.] quibus dicitur: Clama, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam. Iſti quippe dum ordinantur, primùm de eorum conuerſatione Epiſcopus verbum facit ad populum. Denique coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum, ad Dei verbum annunciandum. Qui autem ad huiuſmodi promouetur gradum, iſte erit doctrina & libris imbutus, ſenſuumq; ac verborum ſcientia ornatus, ita vt in diſtinctionibus ſententiarum intelligat vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pẽdeat oratio, vbi ſententia extrema claudatur. Sicque expeditus † [† vim] vſum pronũciationis tenebit, vt ad intellectum omnium mẽtes ſenſuſque promoueat, diſcernendo genera pronunciationis, atq; exprimendo omnium ſententiarum proprios affectus, modo indicãtis voce, modo dolẽtis, modo increpantis, modo exhortantis, ſiue his ſimilia ſecundùm genus proprium pronunciationis. In quo magis & illa ambigua ſententiarum adhibenda cognitio eſt. [Rom. 8.] Multa enim ſunt in ſcripturis, quę niſi proprio modo pronuncientur, contrariã reddunt ſententiam. Sicuti eſt, Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Deus qui iuſtificat. Quod ſi quaſi confirmatiue non ſeruato genere pronũciationis ſuæ, dicatur, magna peruerſitas oritur. Sic A ergo pronũciandũ eſt, ac ſi diceret, Deus ne qui iuſtificat? vt ſubaudiatur, non. Neceſſe eſt ergo in tantis rebus ſcientiæ ingenium, quo propriè ſingula cõuenienterq; pronuncientur. Præterea & accentuum vim oportet ſcire lectorem, vt nouerit in qua ſyllaba vox protendatur pronunciantis. Plerumque. n. imperiti lectores in verborum accentibus errant, & ſolent irridere nos imperitiæ hi, qui videntur habere notitiam, detrahentes & iurantes penitus neſcire quod dicimus. Porrò vox lectoris ſimplex erit & clara, ad omne pronunciationis genus accommodata, plena ſucco virili, agreſtem & ſubruſticum effugiens ſonum, non humilis, nec adeò ſublimis, nõ fracta, nec tenera, nihilque fœmineum ſonans, neque cum motu corporis, ſed tantùm cum grauitatis ſpecie. B Auribus enim & cordi conſulere debet lector, non oculis, ne potius ex ſeipſo eos ſpectatores magis quàm auditores faciat. Vetus opinio eſt, lectores pronunciandi cauſa præcipuam curam vocis habuiſſe, vt exaudiri † multùm poſſent. [† in populo.] Vnde & dudum lectores præcones vel proclamatores vocabantur.

De Pſalmiſtis. Cap. XII.

PSalmiſtarum, id eſt, cantorum, principes vel auctores David, ſiue Aſaph extiterũt: iſti enim poſt Moyſen, [1. Parà. 6.] primi Pſalmos compoſuerunt & cantauerunt: mortuo autem Aſaph, filii eius in hunc ordinem ſubrogati ſunt à David, erantq; Pſalmiſtæ per ſucceſſionem generis, ſicut & ordo ſacerdotalis, ipſique ſoli continuis diebus in templo canebãt, candidis induti ſtolis ad vocem vnius reſpondente choro. Ex hoc veteri more Ec- C cleſia ſumpſit exemplum nutriendi pſalmiſtas, quorum cantibus ad affectum Dei mentes audientium excitantur. Pſalmiſtam autem & voce & arte præclarum illuſtremque eſſe oportet, ita vt ad oblectamenta dulcedinis animos incitet auditorum. Vox autẽ eius non aſpera, non rauca, vel diſſonans, ſed canora erit, ſuauis, liquida, atq; acuta, habens ſonum & melodiam ſanctæ religioni congruentem, non quæ traducem exclamat artem, ſed quæ Chriſtianam ſimplicitatem in ipſa modolatione demonſtret, nec quæ muſico geſtu vel theatrali arte redoleat, ſed quæ compunctionem magis audientibus faciat. Antiqui pridie quàm cantandum erat cibis abſtinebant, pſallentes tamen legumine in cauſa vocis aſſidue vtebantur. Vnde & cantores apud gentiles fabarii dicti ſunt. D Veteres lamina pectori impoſita ſibi ad cantica exclamanda pſallendis vocibus rationẽ demonſtrauere. Solent autem ad hoc officium etiam abſque cõſcientia Epiſcopi ſola iuſſionẽ presbyteri eligi quique, quos probabiles in cantandi arte eſſe cõſtiterit.

De Exorciſtis. Cap. XIII.

IN primo ordine & miniſterio Eccleſiæ eſſe exorciſtas [1 Eſd. 2.] ſecundùm officia, quæ in tẽplo Salomonis erant diſpoſita, quæque poſterius ſunt ab Eſdra diſpertita inuenimus, eoſque quos Eſdras actores memorat templi, nunc eſſe exorciſtas in Eccleſia Dei. Fuerunt enim ſub Eſdra actores Templi, ſeruorũ Salomonis filii qui actũ Templi totius ſub cura ſua haberent, aut ſacris actionibus deſeruirent. Et cùm fuiſſent ex ordine & miniſterio templi, E longè fuerunt ab officio altaris Dei, quia nec Pſalmiſtis, nec oſtiariis, nec ſacrorum ſeruis attingere licebat munera altaris, niſi tantummodo Leuitis. Quid ergo nullam aliam curam habebãt actores templi, niſi ad ſarta tecta reficienda, vt quæcumque fuiſſent vetuſta in ædificio templi aut delapſa per eoſdem actores de theſauris Dominicis reficerentur atque excolerentur.

Ergo actores templi exorciſtæ ſunt in populo Dei, quo modo enim actor prudens & bonus ſcit, quis ſit Domini ſui cenſus, & omnis ſubſtantiæ modus, & redigit apud ſe totius poſſeſſionis inſtrumenta originalia: ſic exorciſta redigit in ſua diligẽtia totius regni Domini ſecreta, & regnum Dei memoriæ commendat de ſcripturarum teſtimoniis, vnde exercent donum, quod

1. Cor. 12. illi eſt à Spiritu ſancto conceſſum, ſecundum Apoſtoli A præconium. Exorciſtas enim memorat Apoſtolus, cum dicit: Nunquid omnes habent donationes ſanationum? *4. Carth. Can. 7.* Hi enim cum ordinantur, ſicut ait canon, accipiunt de manu Epiſcopi libellum, in quo ſcripti ſunt exorciſmi, accipientes poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos, ſiue catechumenos.

De Oſtiariis.

Cap. XIV.

OStiarii ſunt, qui in veteri Teſtamento ianitores templi vocabantur, qui præerant portis templi *1. Para. 23. 2. Par. 23.* Hieruſalem, quique ordinati per vices ſuas omnia interiora templi vel exteriora cuſtodiebant. Hi denique inter ſanctum & iniquum diſcernentes, eos tantum in Eccleſia qui ſunt fideles, recipiunt. Intrare enim templum, niſi per eos non poſſumus: habent enim in po- B teſtate tam bonos recipiendi, quàm reiiciendi indignos.

De Monachis.

Cap. XV.

VNde autẽ ad monachos ſtudium defluxerit paupertatis, vel quis huius conuerſationis extiterit auctor, cuius iſti habitum imitantur. Quantum enim, *4. Reg. 2. & 6.* inquam, pertinet ad auctoritatem veterum ſcripturarum, huius propoſiti princeps Elias & diſcipulus eius *Hier. 35.* Eliſæus fuerunt, ſiue alii prophetæ, qui habitabant in ſolitudine, vrbibusq; relictis faciebant ſibi caſulas prope fluenta Iordanis. Huius etiam propoſiti in Euangelio Baptiſta Ioannes auctor extitit, qui eremum ſolus incoluit, locuſta tantùm & agreſti melle nutritus. Iam *Matt. 3.* deinde progeniti ſunt conuerſationis huius nobiliſſimi C principes, Paulus & Antonius, Hilarion, Macarius, cæterique patres, quorum exemplis per vniuerſum mundum adoleuit ſancta inſtitutio monachorum. Sex autem ſunt genera monachorum, quorum tria optima, reliqua verò teterrima, atque omnibus modis euitanda.

Primum genus eſt cœnobitarum, id eſt, in commune viuentium, inſtar ſanctorum illorum, qui temporibus *Act. 5. & 4.* Apoſtolorum Hieroſolymis vendita ac diſtributa omnia ſua dabant indigentibus, qui habitabant in ſancta communione vitæ, non dicentes aliquid proprium, ſed erant illis omnia communia, & anima vna, & cor vnum in Deum. Horum igitur inſtitutione monaſteria ſumpſere principium.

Secundum genus eſt Eremitarum, qui procul ab ho- D minibus recedentes, deſerta loca & vaſtas ſolitudines ſequi atque habitare perhibentur, ad imitationem ſcilicet Eliæ & Ioannis Baptiſtæ, qui eremi receſſus penetrauerunt. Hi quippe incredibili mundi contemptu ſola ſolitudine delectantur herbis tantùm areſcentibus victitantes, aut pane ſolo, (qui eis per certa interualla temporum defertur) vel aqua contenti: ſicque ſecretiſſimi penitus & ab omni hominum conſpectu remoti, diuino tantùm colloquio perfruuntur, cui puris mentibus inhæſerunt, cuius amore non ſolum mundum, ſed etiam hominum conſortia reliquerunt.

Tertium genus eſt Anachoretarum, qui iam cœnobitali conuerſatione perfecti, includunt ſemetipſos in cellis, procul ab hominum conſpectu remotis, nulli E præbentes acceſſum, ſed in ſola contemplatione diuina viuentes perſeuerant, id eſt, theoria. Sed iſti examinatione cœnobiorum probati in omnibus diſciplinis monaſterij per xxx. annos, ad hanc contemplationem per obedientiam eliguntur.

Quartum genus eſt eorum qui ſibi Anachoretarum imagine blandiuntur. Iſti, vt ait Caſſianus, in primordiis ſuis feruore quodam breui cœnobii perfectionem videntur expetere, ſed cõtinuò tepefacti, dum priſtinos mores ac vitia reſecare contemnunt, nec iugum humilitatis ac patientiæ diutius ſuſtinere contenti ſunt, ſubdique ſeniorum imperio dedignantur, ſeparatas expetunt cellas, & ſolitarii ſedere deſiderant, vt à nemine laceſſiti, manſueti vel humiles æſtimentur, quæ inſtitu- A tio immò tepor, hos quos ſemel infecerit, ad perfectionem nunquam permittit accedere. Hoc enim modo nõ ſolùm non abſcinduntur, verùm etiam in deterius eorum vita conualeſcit, vt quoddam lethale inteſtinum virus, quod quanto amplius celatum fuerit, tanto profundius ſerpens inſanabilem morbum generat ægrotanti. Pro reuerentia enim ſingularis cellæ, nullus iam vitia ſolitarii audet arguere, quæ ille ignorari maluit quam curari.

Quintum genus eſt Circumcellionum, qui ſub habitu monachorum vſquequaque vacantur, venalem circumferentes hypocriſin, circumeuntes prouincias, nuſquam miſſi, nuſquam fixi, nuſquam ſtantes, nuſquàm ſedentes: alii, quæ non viderunt, confingunt, opiniones ſuas habentes pro Deo: alii membra marty- B rum, ſi tamen membra martyrum ſunt, ſibi vendicant: alii fimbrias, & phylacteria ſua magnificãt, gloriam captantes ab hominibus: alii criniti incedunt, ne vilior habeatur tonſa ſanctitas, quàm comata. Vnde videlicet qui eos viderit, antiquos illos, quos legimus, cogitet, Samuelem & Eliam, & cæteros: Alii honores, quos non acceperunt, ſe habuiſſe proteſtantur: Alii parentes vel conſanguineos ſuos in illa vel in alia regione ſe audiſſe vel videre, & ad eos pergere mentiuntur, & omnes petunt, ab omnibus exigunt aut ſumptum lucroſum egeſtatis, aut ſimulatæ precium ſanctitatis, cùm intereà vbicunque in factis ſuis malis aut verbis deprehenſi fuerint, vel quoquomodo innotuerint: ſub generali nomine monachorum, propoſitum blaſphematur. C

Sextum genus eſt monachorum, & ipſum teterrimum *Act. 5.* atque neglectum, quod per Ananiam & Saphiram in exordio Eccleſiæ pullulauit, & Apoſtoli Petri ſeueritatis cultro ſucciſum eſt, quique ab eo quod ſemetipſos à cœnobiali diſciplina ſequeſtrant, ſuaſque appetunt liberi voluptates, Ægyptiorum lingua Sarabaitæ ſiue Renuitæ nuncupantur. Conſtruunt enim ſibi cellas, eaſque falſo nomine monaſteria vocant, liberique ab imperio ſeniorum, arbitrio ſuo viuunt, certatim in operibus laborantes, non vt indigentibus diſtribuant, ſed vt acquirãt pecunias quas recondant, & ſicut ait de ipſis ſanctus Hieronymus, quaſi ars ſit ſancta, non vita, quicquid vendiderint, maioris eſt precii. Reuera (vt idem dicit) ſolent certare ieiuniis, & ſecreto victu reſi- D dent: apud hos affectata ſunt omnia, fluxæ manicæ, caligæ follicantes, veſtis groſſior, crebra ſuſpiria, viſitatio virginum, detractio clericorum, & ſi quando dies feſtus venerit, ſatiantur ad vomitum. Inter cœnobium autem & monaſterium, ita diſtinguit Caſſianus, quòd monaſterium poſſit etiam vnius monachi habitatio nuncupari: Cœnobium autem non niſi plurimorum: quorum quidem conuerſationem, vt Patrum edocet inſtitutio, breuiter intimabo.

Hi quippe (vt prædictum eſt) contemptis primùm atque deſertis mundi huius illecebris, in communi vitam ſanctiſſimam congregati ſimul agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in diſputationibus, in vigiliis, in ieiuniis, nulla ſuperbia tumidi, nulla inuidia liuidi, ſed modeſti, verecundi, placati, concordiſſimam vi- E tam ſectantur, cogitationes ſuas alterutrum reuelantes, inuicem diſcutiunt & corrigunt. Nemo quicquam terrenum ſorte peculiari poſſidet, precioſis vel coloratis veſtibus non induuntur, ſed viliſſimis atque ſinceris, lauacris vtuntur nunquam delectatione corporis, ſed raro, propter neceſſitatem languoris: ſine conſultu abbatis nunquàm progrediuntur, neque aliquid ab eis ſine nutu paternæ iuſſionis aſſumitur: operantes autem manibus ea, quibus corpus paſci poſſit, & mens impediri non poſſit. Canunt autem pſalmos, manibus operantes; & ipſum laborem tãquam diuino celeumate conſolantur. Opus autem ſuum tradunt eis, quos Decanos vocant, eo quod ſint denis præpoſiti, vt nemini eorum

rum

rum cura ſui corporis impediat à propoſito mentis, ne-
que in cibo, neque in veſtimento, neque ſi quid aliud A
opus eſt, vel quotidianæ neceſſitati, vel mutuæ (vt ad-
ſolet) valetudini. Ipſi autẽ Decani tradũt ea Præpoſito,
Præpoſitus autem cum magna ſolicitudine omnia di-
ſponens, præſto facit quicquid illorũ vita propter im-
becillitatem corporis poſtulat: rationem tamen ipſe
reddit ei, quem patrem vocant. Hi verò patres intelle-
ctu, tolerantia, diſcretione inſignes, omnibus rebus ex-
celſi, nulla ſuperbia conſulunt his, quos filios appel-
lant, magna ſua in iubendo auctoritate, illorum in obe-
diendo voluntate.

Conueniunt autem omnes frequenter nocte ac die,
dato ſigno, feſtina cum properatione ad orationem ſo-
lennium horarum, celebrantes fixa intentione cordis,
& vſque ad conſummationem pſalmorum ſine faſtidio B
perſiſtentes. Item conueniunt diebus ſingulis inter-
poſitis, dum adhuc ieiuni ſunt, in collatione ad audien-
dum patrem. Audiunt autem eum incredibili ſtudio,
ſummo ſilentio, affectuque animorum ſuorum prout
eos prouocauerit diſſerentis oratio, vel gemitu vel fletu
ſignificantes. Corpus deinde cum ſilentio magno refi-
ciunt tantum, quantum ſaluti neceſſe eſt, coercente v-
noquoque eorum per parſimoniam, cõcupiſcentiæ gu-
lam, ne grauetur eorum cor vel in his ipſis quæ præſto
ſunt, parce & viliſſime. Itaque non ſolùm à carnibus &
vino abſtinent, pro ſufficiẽtia domãdarum libidinum,
ſed etiam ab omnibus, quæ ventris & gutturis prouo-
cant appetitum. Sanè quicquid neceſſario victui ſuper
eſt ex operibus manuum & epularum reſtrictione tãta
cura egentibus diſtribuitur, vt nihil remaneat, quod a- C
bundauerit. Ad cuius ſanctę militię propoſitum veniũt
non ſolùm liberi, ſed etiam plerũque ex conditione ſer-
uili, vel propter hoc potiùs liberandi. Veniunt quoque
ex vita ruſtica & ex opificum exercitatione, & ex ple-
beio labore, tanto vtique felicius, quanto fortiùs edu-
cati, qui ſi non admittantur, graue delictum eſt. Multi
enim ex eo numero viri magni, imitandique extiterũt.
1. Cor 1. Nam propterea & infirma mundi elegit Deus, vt con-
funderet fortia: & ſtulta mundi elegit, vt confunderet
ſapientes: & ignobilia mundi, & ea quæ non ſunt, vt
ea quæ ſunt, euacuaret, & non glorietur omnis caro
coram Deo. Simili quoque modo extant & cœnobia
fœminarum, hoc eſt, monachales virgines ſolicite ca-
ſteq; ſeruientes Deo. Quæ habitaculis ſuis ſegregatę, ac
remotæ à viris quàm longiſſimè, pia tantùm ſanctitate D
ac caſtitate iunguntur, & imitatione virtutis. Ad quas
iuuenum nullus acceſſus eſt, neque ipſorum quamuis
grauiſſimorum & probatiſſimorum ſenum, niſi vſque
ad veſtibulum neceſſaria præbendi, quibus indigent,
gratia. His pręſũt ſingulæ grauiſsimæ, ac probatiſsimę,
non tantùm inſtituendis componendiſque moribus,
ſed etiam inſtruendis mentibus peritæ atque paratæ.
Lanificio etiam corpus exercent atque ſuſtentant, ve-
ſteſque ipſas monachis tradunt. ab his inuicem quod
victui opus eſt, reſumentes. Hos mores ac vitam, hanc
inſtitutionem tenere videntur cœnobia Virginũ, ſicut
monachorum. Monachi autem ſecũdum humilitatem
eliguntur. Multos enim ex eis cenodoxiæ morbus com-
maculat, multos abſtinentia inflat, extollit ſcientia. Fa-
1. Cor. 8. ciunt enim bona, ſed propter famam non propter vitã
æternam, ſcilicet vt aut affectent gloriam laudis, aut
perueniant ad faſtigium deſiderati honoris: In his ſæ-
pius diſcordia oboritur, inuidiæque liuor de fraternis
profectibus gignitur, amor temporaliũ rerum graſſa-
tur, ſequentes terrenas concupiſcentias tanto inaniter,
quanto ſæpius, vt ante humanos oculos, impudenter.
Tales itaque nequaquam monachi vocitandi ſunt,
quia Deo ſola profeſſione, non actione, coniungun-
tur.

De Pœnitentibus. Cap. XVI.

PŒnitentiæ exemplum Iob primus exhibuit, quan- Iob. 42.
do poſt funera vel poſt flagella adhuc in ſui redar-
gutione etiam in cilicio & cinere lamenta pœnitudinis
ſumpſit, dicens: Idcircò ago pœnitentiam in fauilla &
cinere. Poſt hunc nobis Dauid pœnitentiæ magiſteriũ 2. Reg.
præbuit, quando graui vulnere elapſus, dum audiſſet à 12.
propheta peccatum ſuum, confeſtim pœnituit, & culpã
ſuam confeſsione pœnitentiæ ſanauit. Sic Niniuitæ & Ioan 3.
alii multi peccata ſua confeſsi ſunt, pœnitentiam ege-
runt, diſplicuerunt illis quales fuerunt, & quales per
Deum facti ſunt illi placuerunt. Eſt autem pœnitentia
medicamen vulneris, ſpes ſalutis, per quam peccatores
ſaluãtur, per quam Deus ad miſericordiã prouocatur,
quæ non tempore penſatur, ſed profunditate luctus &
lacrymarum. Pœnitentia autem nomẽ ſumpſit à pœna,
qua anima cruciatur, & caro mortificatur. Hi vero qui
pœnitentiam agunt, proinde capillos & barbam nu-
triunt, vt demonſtrent abundãtiam criminum, quibus
caput peccatoris grauatur. Capilli enim pro vitiis acci- Prou 5.
piuntur, ſicut ſcriptum eſt: Crinibus peccatorum ſuo- 1. Cor 11.
rum vnuſquiſque conſtringitur. Vir quippe ſi comam
nutriat, ignominia eſt, vt ait Apoſtolus. Ipſam ergo ig-
nominiam ſuſcipiunt pœnitentes pro merito peccato-
rum. Quòd verò in cilicio proſternuntur (per cilicium
quippe recordatio eſt peccatorũ) propter hœdos ad ſi-
niſtram futuros. Inde ergo confitentes in cilicio pro-
ſternimur tamquàm dicentes. Et peccatum meum con-
tra me eſt ſemper. Quod autem cinere adſpergũtur vel
vt ſint memores, quia cinis & puluis ſunt, vel quia pul- Pſ 50.
uis, id eſt, impii facti ſunt, vnde & illi præuaricatores
primi homines recedentes à Deo, maliſque factis offen-
dentes creatorem, in puluerem vndè ſumpti ſunt, re-
dierunt. Benè ergo in cilicio & cinere pœnitens deplo-
rat peccatum, quod in cilicio aſperitas & compunctio
peccatorum, in cinere puluis oſtẽditur mortuorum: &
idcircò in vtroque pœnitentiam agimus, vt & compun-
ctione cilicii agnoſcamus vitia, quæ per culpam com-
miſimus, & per fauillam cineris, perpendamus mortis
ſententiam, ad quam peccando peruenimus. Pœniten-
tiæ autem remediũ Eccleſia Catholica in ſpe indulgen-
tiæ fidenter alligat ad exercendos homines, & poſt vnũ
baptiſmi ſacramentum, quod ſingulari traditione com-
mendatum, ſolicitè prohibet iterandum, medicinali
remedio pœnitentiæ ſubrogat adiumentum, cuius re-
medio egere ſe cuncti agnoſcere debent pro quotidia-
nis humanæ fragilitatis exceſſibus, ſine quibus in hac
vita eſſe non poſſumus: honorum duntaxat dignitate
ſeruata, ita vt à ſacerdotibus & Leuitis Deo tantum te-
ſte fiat, à cæteris verò adſtante coram Deo ſolẽniter ſa-
cerdote, vt hoc tegat fructuoſa confeſſio, quod teme-
rarius appetitus, aut ignorantiæ notatur contraxiſſe
neglectus: vt ſicut in baptiſmo omnes iniquitates re-
mitti, vel per martyrium nulli peccatum credimus im-
putari, ita pœnitentiæ compunctione fructuoſa, vni-
uerſa fateamur deleri peccata.

Lacrymæ enim pœnitentium, apud Deum pro bapti-
ſmate reputantur. Vndè quamlibet magna ſint delicta, E
quamuis grauia, non tamen eſt in illis Domini miſeri-
cordia deſperanda: in actione enim pœnitudinis (vt ſu-
pra dictum eſt) non tam conſideranda eſt menſura tem-
poris, quàm doloris: cor enim cõtritum & humiliatum
Deus non ſpernit. Veruntamen quanto in peccando Pſ. 50.
fuit ad malum promptior mentis intentio, tanto deuo-
tior debet eſſe in pœnitẽdo. Duplex autem pœnitentiæ
gemitus eſt, vel dum plangimus quod malè geſſimus,
vel dum non agimus quod agere debemus. Ille autẽ ve-
re pœnitentiam agit, qui nec pœnitere præterita negli-
git, nec adhuc pœnitenda committit. Qui verò lacry-
mas indeſinenter effundit, & tamen peccare non deſi-
nit, hic lamentum habet, ſed mundationem non habet.

Si qui autem per gratiam Dei ad pœnitentiam conuertuntur, perturbari non debent, ſi rurſus poſt emendationem relicta vita corda pulſent, dum non poſſint bonæ cõuerſationi nocere, ſi talis cogitatio non erumpat in conſenſu vel opere. Ferre enim, ſine perfectione, vitiorum cogitationes, non eſt ad damnationem, ſed ad probationem: nec eſt occaſio ſubeundi diſcriminis, ſed potius augendæ virtutis. Nam & ſi quis circa finem ſuum per pœnitentiam deſinat eſſe malus, non ideò debet deſperare, quòd in termino eſt vltimo vitæ, quoniam Deus non reſpicit quales anteà fuimus, ſed quales circa finem vitæ exiſtimus.

Ex fine enito ſuo vnumquemque aut iuſtificat, aut cõdemnat, ſicut ſcriptum eſt. Ipſe iudicat extrema terræ; & alibi: Vniuerſorum finem ipſe conſiderat. Proin- 1. Reg. 2. Iob 28 de non dubitamus circa finem iuſtificari hominem per pœnitentiæ compunctionem: ſed quia rarò id fieri ſolet, metuendum eſt, ne, dum ad finem differtur conuerſio, incerta occupet mors priuſquam veniat pœnitentia: pro qua re, etſi bona eſt ad extremum conuerſio, tamen multo melior eſt, quæ longè ante finem agitur, vt ab hac vita ſecunus tranſeat.

De Virginibus. CAP. XVII.

NVnc autem quæ ſit ſacræ virginitatis integritas, vel à quo tam ſanctæ propoſiti ſtudiũ ſit exortũ, breuiter intimabo. Quantùm enim pertinet ad vetus teſtamentum, Elias & Hieremias & Daniel caſtitatis & continentiæ bonum primi cõſtituiſſe noſcuntur: quãtum verò ad nouum, virorum virginũ caput eſt Chriſtus, fœminarum virginum caput eſt Maria. Ipſa earum auctrix, ipſa mater noſtri capitis, qui eſt virginis filius, & virginum ſponſus. Inde agmina virorum & puellarum ſanctarum, indè ſectatores & ſectatrices perpetuæ continẽtiæ pullulauerũt, appetitum libidinis caſtigantes, nec ſolum in corpore, ſed etiam in ipſa cõcupiſcentiæ radice caſtrantes ſe, cæleſtẽ vitã angelicãq; in terrena mortalitate meditãtes, atq; in carne corruptibili incorruptionẽ perpetuam retinentes, quibus cedit omnis 2. Cor. 11. fœcũditas carnis, omnis pudicitia coniugalis: Nam cũ ipſa vniuerſa Eccleſia Virgo ſit, deſponſata vni viro, ſicut dicit Apoſtolus, quanto digniora ſunt honore membra eius, quæ hoc cuſtodiunt etiam in ipſa carne, quod tota Eccleſia cuſtodit in fide? Sed tamen ſic laudatur virginitas, ne nuptiæ condemnentur. Oportet enim non damnare quod bonum eſt, ſed ſuadere quod melius eſt. Ante aduentum quippe Chriſti coniugia placuere Deo, poſt aduentum eius virginitas. Prima enim Dei ſententia, creſcere & generare præcepit: Secunda ſentẽtia, contrà etiã ſuaſit. Nonne enim ſic locu- Gen. 1. & 9 ta eſt vox illius, Creſcite & multiplicamini? Quin iam Luc 21. alia vox ſuperuenit, dicens: Væ prægnantibus & nutrientibus; & illud. Tempos item collectum eſt: reſtat, vt qui vxores habent, tamquam non habentes ſint; & 1. Cor. 7. niſi fallor, vnius eiuſdemque Dei vtraque pronunciatio eſt. Tunc quidem Deus in primordio ſementem generis emiſit, indultis coniugiorum voluptatibus, donec mundus repleretur: nunc verò in extremitatibus temporum compeſcit quod emiſerat, & reuocauit quod Eccl. 3. indulſerat. Vodè & Salomon præuidens in ſpiritu, ait; Tempus amplexandi, tempus longè fieri à complexibus. Quia præcepti veteris eſt, vt terra procreationibus impleretur: noui verò, vt continentia atque virginitate cœlum adimpleatur. Quam tamen adeò ardui ſublimiſque præmii eſſe conſtat, vt dicentibus Apoſtolis Matth. 19. quodam loco. Si ſic eſt hominis cauſa cum vxore, non expedit nubere: reſpoonderit Dominus. Qui poteſt capere, capiat. Non ergo præceptum de continentibus, ſed ſuaſio eſt, nec iniungitur virginitas, vt ſit neceſſitatis, ſed vt voluntatis poſſit eſſe, laudetur, Apoſtolo pro- 1. Cor. 7. teſtante: De virginibus præceptum Domini nõ habeo, ſed conſilium do, tanquam & ipſe ſcientiam Dei ha-

A bens. Exiſtimo ergo hoc bonum opus eſſe propter inſtantem neceſſitatem, quoniam bonum eſt homini ſic eſſe. Attamen qui tentationem carnis non tolerant, neceſſe eſt vt portum coniugii petant. Vndè & idem Apoſtolus: Qui ſe, inquit, non continet, nubat, melius eſt Ibid. enim nubere quàm vri, Et iterum: Si acceperis, inquit, vxorem non peccaſti: ſi nupſerit virgo, non peccauit: & ſi non vis maior eſſe eſto vel minor, quia liberæ voluntatis es. Nuptiæ enim peccatum non ſunt, ſed per ſolicitudinem mundi, qui nubunt, legem Dei ſeruare vix poſſunt. Aliter illos dicit non peccare ſi nubant, qui nondum vouerunt Deo caſtitatem: cæterùm vel quæ in corde ſuo promiſit, ſi aliud fecerit, habet damnatio- Act. 5. nem, quia primam fidem, ſicut ait idem Apoſtolus, irritam fecit, quod enim erat per naturam licitum, per B votum ſibi fecit illicitum, ſicut Ananias & Sapphira, quibus de pretio poſſeſſionis ſuæ retinere nihil licuit, ob quam cauſam & ſubita morte proſtrati ſunt. In Euangelio autem virginum diuerſa genera memorantur, ſed illis ſpecialiter regni poſſeſſio deputatur, qui ſe amore Dei caſtrauerunt, id eſt, non quos impoſſibilitatis neceſſitas cogit, ſed quos voluntas efficit continentes. Sic enim ſcriptum eſt, Domino diſputante, Sunt enim Matt. 19 ſpadones, qui ſic nati ſunt: ſunt aliqui, qui ab hominibus facti ſunt: & ſunt, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cœlorum, quibus etiam per Eſaiam Prophetã Eſa. 56. Dominus dicit, ſe daturũ in domo ſua, & in muris ſuis locum nominatum, meliorem multo quàm filiorum & filiarum ſuarum.

Nam illis qui ſic naſcuntur, aut quibus ipſum vi- C rile membrum debilitatur, vt generare non poſſint, ſicut Eunuchi regum vel potentum, ſufficit vtique quòd Chriſtiani ſunt, & Dei præcepta cuſtodiunt, eo tamen propoſito, vt coniuges, ſi potuiſſent, haberent. Ideoque cæteris coniugatis in domo Dei fidelibus adæquantur, quod caſtrati ſunt propter ſæculum, non propter regnum cœlorum; neque enim vxores animi virtute, ſed carnis neceſſitate non ducunt. Tantum enim eſt in Apoc. 14 virginibus caſtitatis donum, vt etiam Ioannes eos tantùm agni veſtigiis inhærere præſcribat, qui cõtaminati à mulierũ coitibus nõ fuerint: ipſi enim ſunt centum millia ſanctorum citharistarum illibatæ virginitatis in corpore, inuiolatæ caſtitatis in corde, qui ſequuntur agnum quocunque ierit, quem nemo ſequi vel audire valet, niſi tantùm virginitas. Sequuntur itaque agnum D & cæteri fideles, qui virginitatem corporis amiſerunt: ſed non quocunque ierit ille, ſed quouſque ipſi potuerint.

Vndè, ne tantæ ſanctitatis donum corrumpatur, cauendum eſt, multos enim extollit virginitas, eleuat continentia. Fidenter dico, faciliùs ſequuntur agnum, & ſi non quocunque ierit, certè quouſque potuerint coniugati humiles, quàm ſuperbientes virgines. Quomodo enim ſequitur, ad quem accedere non vult; Aut quomodo accedit, ad quem non venit vt diſcat, quoniam mitis eſt & humilis corde; pergant ergo viam ſublimitatis virginei pede humilitatis: ſequantur Chriſtum tenendo perſeueranter quod vouerunt ardenter, ità vt profeſſæ ac ſeruatæ veritate virginitatis, cæteris E etiã morib⁹ congruant, ſine quibus procul dubio otioſa manet & inanis virginitas. Boni enim actus, ſi addantur virginitati, Angelicam vitam hominibus & cœli mores exhibent in terris. Illæ ergo virgines eſſe probantur, quę ſic continentiæ inſeruiunt, vt nullis criminibus, nulloque terrenę ſolicitudinis onere prægrauentur. Curã enim mundi, coniugalis copula gignit, Pau- 1. Cor. 7 lo dicente, dum dicit: Volo autem vos ſine ſolicitudine eſſe. Qui ſine vxore eſt, ſolicitus eſt quæ Dei ſunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt quomodo placeat vxori. Vndè agnoſcitur non poſſe placere Deo huiuſmodi continentiæ votum, quod præpeditur ſæcularium impedimento curarum, nihil enim prodeſt expeditos eſſe actione carnis, qui illigantur ſecula-

ſæcularibus curis, niſi tantùm quòd ſibi maiora acquirunt ſupplicia, pro eo quòd ſæculum minimè vincunt, qui carnem vincere potuerunt. Quæritur, autem, cur fœminæ virgines in benedictione velentur? Quarum hæc cauſa eſt: In gradibus enim vel officiis eccleſiaſticis fœminæ nullatenus præſcribuntur, nam neque permittitur eis in Eccleſia loqui vel docere, ſed nec contingere, nec offerre, nec vllius virilis muneris, aut ſacerdotalis officij ſortem ſibi vendicare, ideóque hoc tantùm, quia virgo eſt, & carnem ſuam ſanctificare propoſuit, idcircò velaminis venia fit illi, vt in Eccleſia notabilis vel inſignis introeat, & honorem ſanctificati corporis in libertate capitis oſtendat, atq; mitram quaſi coronam virginalis gloriæ in vertice præferat.

De Viduis. CAP. XVIII.

Ruth 1. VIduarum multarum exempla ſũt, quarum prima in ſcripturis Noemi legitur, & vidua ad quam Helias miſſus eſt, ſcribitur & vidua Sunamitis, quæ ſolebat 3 Reg. 17 4 Reg. 4 Eliſæum ſuſcipere, & victum adminiſtrare. Heſter & Iudit. 15 Iudith illa admirabilis vidua, quæ de Holoferne Aſſyriorum Principe triumphauit, ſaluoque pudore, Luc. 2. hoſte deuicto rediit. In nouo autem teſtamento, Anna prima vidua legitur, quæ Dominum cognouit infantem, quæ meruit eius diuinitatis gratiam agnoſcere antequam potuiſſet verbum eius audire, cuius quidẽ gradus virginitati penè coniunctus eſt, vndè & Chriſtum quem virgo peperit, vidua prima cognouit. Felix ergo virgo, quia intacta: fortior vidua, quia experta: vtrique tamen apud Deum merces, maior illa, ſubſequens iſta. Illam autem viduam Apoſtolus vocat, quæ poſt vnius 1. Tim. 5 coniugij interceptum virili ſexui renunciat. Dicit. n. vidua eligatur non minùs annorum xl. vnius viri vxor. Vndè conſequens eſt, vt quæ pluribus fuit nexa maritis, caruerit veræ nomine viduitatis.

Qualis autem eſſe vidua debeat, idem Apoſtolus expreſſit, dicens: Si fuerit in operibus bonis teſtimonium habens, vtique ſicut Thabita: ſi filios educauit, ſubau- Act. 9. ditur, Deo: ſi hoſpitio ſuſcepit, ſi ſanctorum pedes lauit, ſi tribulationem patiẽtibus ſobminiſtrauit, hoc eſt, ægrotis, vel in carcere poſitis, ſi omne opus bonum ſubſecuta eſt: breuiter vniuerſa concludens, vt in omnibus ſit exemplum bene viuendi. Et iterum, Anus ſimiliter Tit. 2. in habitu ſancto, vtique vt ipſe earum inceſſus & motus, vultus & ſermo, & ſilentium quandam ſacræ continentiæ præferat dignitatem.

Poſt hæc adiecit, Non criminatrices, non multo vino ſeruientes, ſed paruo vtentes. Namque ſolent hac ætate, quæ corporis frixere luxuria, vino ſe dedere pro luxuria. Poſt hæc addidit, benè docentes, vt prudentiã doceant. Docere illis quidem permittit, ſed vt fœminis, & hoc non in Eccleſia, ſed priuatim. nã hoc genus mulierculaꝛum ſolet eſſe garrulum. vndè & curioſas & verboſas quaſdam vidua idem Apoſtolus notat, & hoc vitium venire ex ocio. Simul autem, inquit, & o- 1. Tim. 5 cioſæ diſcunt circuire domus ſcilicet dum nullo timore detentæ, nec mariti poteſtati ſubiectæ, ſunt non ſolùm ocioſæ, verùm etiam curioſæ diſcurrunt, loquentes quæ non oportet. Prædicat autem idem Apoſtolus Ibid. damnationem habere viduas, quæ poſt propoſitum continentiæ nubere cupiunt: Cum enim, inquit, luxuriatæ fuerint, in Chriſto nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id eſt, quia in eo quod honeſtè primò vouerunt, non ſteterunt. Nec tamen ait, nubunt, ſed nubere volunt. multas enim earum reuocat à nubendo, ſi non amor præ- 1. Cor 7. clari propoſiti, vel aperti dedecoris timor. Igitur quæ nubere volunt, & ideò non nubunt, quia impune non poſſunt, hæ melius non vouerent, & nuberent quàm vrerentur, id eſt, quàm occulta flamma concupiſcentiæ vaſtarentur, quas pœnituiſſe profeſſionis forma declarat, ſed piget cõfuſionis, quæ niſi correctæ cor dirigãt, & Dei timore rurſum libidinem vincant, in mortuis 1 Tim. 5 deputandæ ſunt, ſi in deliciis agant (vnde dicit Apoſto-

lus: Quæ autem in deliciis eſt, viuens mortua eſt) ſiue in A laboribus atque ieiuniis nulla cordis correctione, ſed magis oſtentationi quàm emendationi ſeruientes.

De Coniugatis. CAP. XIX.

DE coniugatis lex naturæ à ſæculo eſt. Deus enim Gen 1. fecit Adam, & dedit ei adiutorium Euam, cum procreationis ſubſecuta ſententia, dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Sed facta eadem mulier, priùs ſolatio quàm coniugio fuit, donec de paradiſo inobedientia eiiceret, quos intra paradiſum obediẽtia tenuiſſet. Hic poſt beatæ ſedis exceſſum, mulierem ſuam pulſus agnoſcebat, libro Geneſeos dicente. Et cognouit Adam mulierem ſuam, & concepit, & peperit Gen 4. filium Cain.

Cùm ergo adiectum laborem nuptiæ præceſſerunt, B & tribulos & ſpinas paſſuri præuios adiere conuentus, ſecuta ſunt in procreationibus tædia. Vndè & parituræ præceſſit tale edictum: in dolore, inquit, & in mœrore Gen 3. paries filios tuos quos vtique creatos diuerſi dolores, vt cernimus, luctuſque ſubripuerunt. Vndè & Apoſto- 1 Cor. 7. lus prædicans, ait: Tribulationem tamen carnis habebunt huiuſmodi. Non tamen coniugiorum honorabi- Heb. 13. lis torus & immaculatum cubile, ſine fructu eſt: Nempè ſoboles inde ſanctorum, & quod laudatur in virginitate coniugij eſt, ideoque nec peccatum nuptias dicimus, nec tamen eas bono vel virginalis continentiæ, vel etiam viduali coæquamus. Coniugia autem tantùm per ſe bona ſunt: per ea verò quæ circa illa ſunt, mala fiunt. Per id namque mala ſunt, per quod dicit Apoſtolus: Qui autem cum vxore eſt, ſolicitus eſt, C quæ ſunt mundi. & iterùm: Propter fornicationem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat: Quod autem non 1. Cor 7. vnus & multæ, ſed vnus & vna copulantur, ipſa prima diuinitus facta coniunctio in exemplum eſt. Nam cum Dominus hominem figuraſſet, eique parẽ neceſſariam proſpexiſſet, vnam de coſtis eius mutuatus, vnam illi fœminam finxit, ſicque Adam & mulier Eua, vna inter ſe nuptiis iũcti, formam hominibus de originis auctoritate & prima Dei voluntate ſanxerunt. Item ſecundùm ſpiritales nuptias ſicut vnus Chriſtus & vna Eccleſia, ita & vnus vir, & vna vxor tam ſecundùm generis documentum, quàm ſecundùm Chriſti ſacramen- Gen. 4. tum. Numerum autem matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. Sed dicit aliquis, quod & Patriarchæ D ſimul pluribus vxoribus vſi ſunt, ergo propterea licebit nobis plures ducere. Sanè licebit, ſed ſi qui adhuc typi alicuius futuri ſacramenti ſuperſunt, quibus plures nuptiæ figurentur. Secundas autem nuptias propter incontinentiam iubet Apoſtolus. Meliùs eſt enim 1. Cor 7. denuo vni viro nubere, quàm explendæ libidinis cauſa cum pluribus fornicari: Sæpius autem nubendi licentia iam non eſt religionis, ſed criminis.

Nam quod in ipſa coniunctione connubij à ſacerdote benedicuntur, hoc eſt à Deo in ipſa prima coniunctione hominis factum. Sic enim ſcriptum: Fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum, maſculum & Gen 1. fœminam fecit eos, & benedixit eos, dicens: Creſcite & multiplicamini. Hac ergo ſimilitudine fit nunc in E Eccleſia, qua tunc factum eſt in paradiſo. Quod vero eiſdem virginibus legitimè nubentibus vni viro pronubæ adhibentur, ſcilicet propter monogamiam, etſi auſpicii cauſa, tamen boni auſpicium eſt.

Quòd verò eædem fœminæ, dum maritantur, velantur. ſ. vt nouerint per hæc ſe viris ſuis eſſe ſubiectas & humiles, vndè & ipſum velamen vulgo Mauortem vocant, id eſt, Martem, quia ſignum maritalis dignitatis ac poteſtatis eſt in eo. Caput enim mulieris vir eſt: 1 Cor. 11. licet proindè velentur, dùm nubunt, vt verecundiam mulieris agnoſcant, quia iam ſequitur indè, quod pudeat. Vndè Rebecca cum ad ſponſum duceretur, ſi- Gen. 24. mul vt eum ipſa conſpexit, ſalutationem vel oſcula non ſuſtinuit, ſed ſtatim ſentiens quid eſſet futura, pal-

lio caput velarit. Hinc etiam & nuptæ dictæ, eo quod vultus ſuos velēt. Obnubere enim operire dicitur. Vndè & nubes dictæ, eo quod æthera obtegant.

Quòd autem nubentes poſt benedictionem vitæ vno inuicem vinculo copulantur, videlicet ne compagem coniugalis vnitatis diſrumpant.

At verò quòd eadem vitta candido purpureoq; colore permiſcetur, cādor quippe ad munditiam vitæ, purpura ad ſanguinis poſteritatem adhibetur, vt hoc ſigno continentiæ lex tenenda ab vtriſque ad tempus admoneatur, & poſt hæc ad reddendum debitum non negetur. Quod enim dicit Apoſtolus coniugatis, Abſtinere

1. Cor. 4.

vos ad tempus, vt vacetis orationi, hoc ille candor vittę inſinuat: quod verò ſubiungunt, & iterum reuertimini in idipſum, hoc purpureus color ille demonſtrat. Illud vero quod in primis anulus à ſponſo ſponſæ datur, fit hoc nimirum vel propter mutuæ fidei ſignum, vel propter id magis, vt eodem pignore eorum corda iungantur. Vndè & quarto digito anulus idem inſeritur, quod in eo vena quædam (vt fertur) ſanguinis ad cor vſq; perueniat. Antiquitus autem non amplius vno dabatur, ne pluralitatis amorem vnicus caperet. Penes Iſrael autem illicitum erat puellam viro tradere, niſi poſt manifeſtum ſanguinem maritalem.

Apud veteres in eligendis maritis quatuor iſta ſpectabantur, virtus, genus, pulchritudo, oratio: in fœminis tria, ſi generoſa, ſi bene morata eſſet, ſi pulchra. Nunc autem non genus ac mores, ſed magis diuitiæ in vxoribus placent, nec quæritur fœmina quàm ſit pudica, ſed potius quàm ſit formoſa, quæ & concupiſcendi libidinem nutriat, & multorum poſt ſe ſuſpiria trahat. Pulchra enim (vt ait quidam ſapiens) citò adamatur, & difficilè cuſtoditur quod plures amant.

Illæ autem ſunt certæ nuptiæ, quæ in coniugio non libidinem, ſed prolem requirunt: neque enim ſic inſtitutæ ſunt, vt carnis voluptatibus ſeruiant, ſed tantùm vt fructum propaginis quærant. Nam & ipſæ dotales tabulæ cauſam indicant procreandorum liberorum. Quando ergo quiſque luxurioſe amplius viuit, quàm neceſſitas procreandorum liberorum cogit, iam peccatum eſt. Vndè neceſſum eſt, vt quotidianis eleemoſynis ac precibus intercedant, qui tori cōiugalis pudicitiam frequentiùs per incōtinentiam commaculant. Nuptialia autem bona tria ſunt, proles, fides, ſacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur: in prole, vt amanter ſuſcipiatur, pudicè nutriatur: in Sacramento, vt coniugium non ſeparetur, neque cauſa prolis ne alteri coniungatur.

Ephes. 5

Sacramentum autem ideò inter coniugatos dictum eſt, quia ſicut non poteſt Eccleſia diuidi à Chriſto, ità nec vxor à viro. Quòd ergo in Chriſto & in Eccleſia, hoc in ſingulis quibuſque viris atque vxoribus coniun-

1. Cor. 7

ctionis inſeparabile ſacramentum eſt. Vndè & Apoſtolus: Præcipio, inquit, non ego, ſed Dominus vxorem a viro non diſcedere. Prohibet enim dimitti quacunque ex cauſa, ne aliis coniungantur ſecundùm conſuetudinem Iudæorū, quam Dominus interdixit dicens: Qui-

Matt. 5. & 19.

cumque dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, & aliam duxerit, mœchatur. Solum (vt ait Hieronymus) adulterium eſt, quod vxoris vincat affectum. Immo cum illa vnam carnem in aliam diuiſerit, & ſe fornicatione ſeparauerit, à marito non debet teneri, ne virum quoque ſub maledicto faciat, dicente ſcriptura,

Prou. 18.

Qui adulteram tenet, ſtultus & impius eſt. vbicumque eſt igitur fornicatio & fornicationis ſuſpicio liberè vxor dimittitur. Quid ergo ſi ſterilis eſt, ſi deformis, ſi ætate vetula, ſi fœtida, ſi temulenta, ſi iracunda, ſi malis moribus, ſi luxurioſa, ſi guloſa, ſi fatua, ſi vaga, ſi iurgatrix & maledica? tenenda eſt, velis nolis, & qualiſcunque accepta eſt, habenda. Cùm enim eſſes liber, ſponte te ſeruituti ſubieciſti, cumque habet quis vxorem, (vt ait Lactantius) neque ſeruam, neque liberam habere poterit, vt matrimonij fidem ſeruet: neque enim vt iu-

A ris publici ratio eſt, ſola mulier adultera eſt, quæ virum habens, ab altero polluitur, & maritus ſi alteram habeat, à crimine adulterij alienus habetur, dum diuina lex duos in vnum matrimonij corpus coniunxerit, vt adulter ſit, quiſquis compagem corporis in diuerſa diſtraxerit.

Seruanda igitur fides ab vtroque alteri eſt, immo vero exemplo continentiæ docenda vxor à viro, vt ſe caſtè gerat. Iniquum eſt enim, vt id exigat quod præſtare nō poſſit; caput enim mulieris eſt vir: vbi autem melius viuit mulier quàm vir, capite deorſum pendet domus. Ideò præcedere debet vir in omnibus bonis factis vxorem ſuam, quia caput eſt, vt illa imitetur virum, & ſequatur verè vt corpus caput ſuum, ſicut Eccleſia ſequi-

B tur Chriſtum. Hortatur autem Apoſtolus, vt propter

1. Cor. 7.

orationem abſtineant, atque ex pari conſenſu tempora ſanctificationis obſeruent, vt ſine impedimento carnali orationibus vacent. Nam in veteri teſtamento ante

Exod. 19.

omnes ſanctificati ſunt à mulieribus, & ſic deſcendenti Deo in monte aſſiſtere meruerunt. Item hortatur idem Apoſtolus mulieres ſubditas eſſe viris ſuis: nā multæ er-

Coloſſ. 3.

ga ſimpliciores viros diuitiis prælatæ, & nobilitate, Dei ſententiæ non recordantur, per quam ſubiectæ ſunt illis. Ait quippe Dominus ad mulierem, Conuerſio tua

Gen. 3.

ad virum tuum, & ipſe tui dominabitur. Obediendum eſt itaque ſanctæ ſcripturæ præceptis, & ſeruiēdum viro quadam ſeruitute libera & dilectione plena. Etenim

1. Cor. 11.

non eſt creatus vir propter virum: & cùm caput mulieris vir ſit, caput autē viri Chriſtus, & quæcunque vxor

C non ſubiicitur viro, hoc eſt, capiti ſuo, eiuſdem criminis rea eſt, cuius & vir, ſi non ſubiiciatur Chriſto capiti ſuo. Verbum autem Domini blaſphematur, vel dū contemnitur prima Dei ſententia, & pro nihilo ducitur: vel Chriſti infamatur Euangelium, dum contra legem fidemque naturæ, ea quæ Chriſtiana eſt, & ex Dei lege ſubiecta, præeſſe deſiderat: cùm etiam gentiles fœminæ ſeruiant viris ſuis communi lege naturæ. Seruatur ergo lex naturæ & Dei, ſi mulier marito ſubiecta eſt. At cōtra, ſi illa imperare viro deſiderat, & ordo naturæ corrumpitur, & domus illa miſera & peruerſa vocabitur.

De Catechumenis, De Exorciſmo, & ſale.

CAP. XX.

D IAm nunc rationem Sacramentorum ſiue ordinem ad fidem venientium, proſequamur. Quorum gradus primus eſt catechumenorum, ſecundus competentium, tertius baptizatorum.

Catechumeni ſunt, qui primū de gentilitate veniunt, habentes voluntatem credendi in Chriſtum: & quia primum exhortationis præceptum eſt in lege Dei, Au-

Deut. 6.

di Iſrael Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt: Indè eſt, vt is cui per ſacerdotem, quaſi per Moyſen Deus primū loquitur, catechumenus (id eſt, audiens) nominetur, ſcilicet vt vnum agnoſcens Deum, relinquat errores nefarios idolorum. Puto autem omnes à Ioanne in pœnitentiam baptizatos, catechumenorum prætuliſſe figuram. Exorcizantur autem hi primùm, deinde ſalem accipiunt, & vnguntur. Exorciſmus autem

Exorciſmus.

E ſermo increpationis eſt contra immundum ſpiritum, in energumenis ſiue catechumenis factus, per quem ab illis diaboli nequiſſima virtus & inueterata malitia vel violenta incurſio expulſa fugetur. Quod ſignificabat

Matt. 17

lunaticus ille, quem increpauit Dominus Ieſus, & exiit ab illo dæmonium. Poteſtas autem diaboli exorcizatur, & inſufflatur in eis, vt ei renuncient, atque eruti à poteſtate tenebrarum, in regnum ſui Domini per ſacramentum baptiſmatis transferantur. Quod quia paruuli per ſe renunciare non poſſunt, per corda & ora geſtantium adimpleatur. Sal autem in myſterio catechumenis dandus, à patribus ideo eſt inſtitutus, vt eius guſtu condimentum ſapientiæ percipiant, neque

deſipiant

deſipiant à ſapore Chriſti, nec ſint fatui & retro reſpiciant ſicut vxor Loth, ne malum exemplum dantes, ipſi remaneant, & alios condiant. quemadmodum illa quæ cùm liberaretur à Sodomis, in via poſita retro reſpexit, (Gen. 19) ibique remanſit facta ſtatua ſalis. Quo ſigno condiuntur hi, qui per fidem mundo & actibus deſideriiſque eius renunciant, vt affectionis priſtinæ nõ recordẽtur, neq; ad ſeculi illecebras reuocentur: quia ſecũdum Saluatoris ſententiam, ponens manum ſuper aratrum, & reſpiciens retro, regno cœlorum aptus eſſe non poteſt. (Luc. 9)

De Competentibus. CAP. XXI.

POſt catechumenos ſecundus competentium gradus eſt. Competentes autem ſunt, qui iam poſt doctrinam fidei, poſt continentiam vitæ, ad gratiam Chriſti percipiendam feſtinant. Ideoque appellantur competentes, id eſt, gratiam Chriſti petentes: nam catechumeni tantum audiunt, nec dùm petunt. Sũt enim quaſi hoſpites & vicini fidelium: deforis audiunt myſteria, audiunt gratiam, ſed adhuc non appellantur fideles. Competentes autem iam petunt, iam accipiunt, iam catechizantur, id eſt, imbuuntur inſtructione fidei & ſacramentorùm. Iſtis enim ſalutare ſymbolum traditur, quaſi commonitorium fidei, & ſanctæ confeſſionis indicium, quo inſtructi agnoſcant, quales iam ad gratiam Chriſti exhibere ſe debeant.

De Symbolo. CAP. XXII.

SYmbolum autem, quod idem cõpetentes accipiunt, tali ratione inſtitutũ Maiores noſtri dixerunt: Tradunt enim his verbis, quòd poſt aſcenſionem Domini & Saluatoris noſtri ad Patrẽ, cùm per aduentũ Spiritus ſancti diſcipuli eius inflammati, linguis omnium gentium loquerentur, quo præſagio cõlocutum eſt, vt nulla illis gens extranea, nulla lingua barbara eis inacceſſa vel inuia videretur, præceptum eſt eis à Domino datũ ad prædicandum Dei verbum, ad ſingulas quaſque nationes adire. (Matt. 28) Diſceſſuri ab inuicem, normam priùs ſibi futuræ prædicationis in commune conſtituunt, ne localiter ab inuicem diſcedentes, diuerſum aliquid vel diſſonum prædicarent his, qui ad fidem Chriſti inuitabãtur. Omnes ergo in vno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue ſibi prædicationis indicium conferendo in vnũ quod ſentiebant, componunt, atque hanc credentibus dandam eſſe regulam conſtituunt.

Symbolum autem hoc, ex multis & iuſtiſſimis cauſis appellare voluerunt. Symbolum enim Græcè & indicium dici poteſt, & collatio, id eſt, quod plures in vnum conferunt: quod quidem fecerunt Apoſtoli in his ſermonibus in vnum conferendo vnuſquiſque quod ſentit. Indicium autem vel ſignum idcircò dicitur, quòd in illo tempore, ſicut Paulus Apoſtolus dicit, & in Actibus Apoſtolorum refertur, multi ſe ſimulabant eſſe Apoſtolos Chriſti, nominantes quidem Chriſtum, ſed (Act. 15) non integris traditionum lineis nunciantes. Idcircò igitur iſtud indicium poſuere, per quod agnoſceretur is, qui Chriſtum verè ſecundùm Apoſtolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obſeruari ferunt, quoniam armorum habitus par & ſonus vocis idem, & mos vnus eſt, atque eadem inſtituta bellandi, ſed vt ne quando belli ſurreptio fiat, ſymbola diſcreta vnuſquiſque dux ſuis militibus tradit, quæ Latinè vel ſigna, vel indicia nuncupantur, vt ſi fortè quis occurrerit, de quo dubitetur, interrogatus ſymbolum prodat, ſi ſit, hoſtis an ſocius. Idcircò autem patres hoc non ſcribi membranis, ſed retineri cordibus tradiderunt, vt certum eſſet, neminem hoc ex lectione, quæ interdum peruenire etiam ad infideles ſolet, ſed ex Apoſtolorum traditione didiciſſe. Diſceſſuri itaq; (vt dictum eſt) ad prędicandũ, iſtud vnanimitatis & fidei ſuæ Apoſtoli indicium impoſuere. Eſt autem ſymbolum ſignũ per quod cognoſcitur Deus: quod quique proinde credentes accipiunt, vt nouerint qualiter contra diabolum fidei certamina præparẽt. In quo quidem pauca ſunt verba, ſed omnia continentur ſacramenta. De totis enim ſcripturis hæc breuiatim collecta ſunt ab Apoſtolis, vt quia plures credentium litteras neſciunt, vel qui ſciunt, præ occupationibus ſæculi ſcripturas legere non poſſunt, hæc corde retinentes, habeant ſibi ſufficientem ſcientiam ſalutarem. Eſt enim breue fidei verbum, & olim à Propheta prædictum, Verbum breuiatum faciet Dominus ſuper terram. (Eſa. 10. Rom. 9.)

De Regula fidei. CAP. XXIII.

HÆc eſt autẽm poſt Apoſtolorum ſymbolum certiſſima fides, quam doctores noſtri tradiderũt, vt profiteamur Patrem & Filium & Spiritum ſanctum vnius eſſe eſſentiæ, eiuſdemque poteſtatis & ſempiternitatis, vnum Deum inuiſibilem, ita vt ſingulis perſonarum proprietate ſeruata, nec ſubſtantialiter Trinitas diuidi, nec perſonaliter debeat omnino confundi. Patrem quoque confiteri ingenitum, Filium genitum, Spiritum autem ſanctum nec genitum, nec ingenitum, ſed ex patre & filio procedentem, Filium autem à Patre naſcendo procedere, ſpiritum verò ſanctum procedendo non naſci. Ipſum quoque Filium perſectum ex virgine hominem ſine peccato ſuſcepiſſe, vt quem ſola bonitate creauerat, ſpontè lapſum miſericorditer repararet. Quem veraciter crucifixum, & tertia die reſurrexiſſe, & cum eadem ipſa carne glorificata aſcendiſſe in cœlum, in qua & ad iudicium viuorum & mortuorum expectatur venturus. Et quòd diuinam humanamque naturam in vtroque perfectus vna Chriſtus perſona geſtauerit, quia nec geminauit vtriuſque ſubſtantiæ integritas perſonam, nec confudit geminam vnitas perſonæ ſubſtantiam. Altero quippe neutrum excluſit, quia vtrumque vnus intemerato iure ſeruauit. Quod noui & veteris teſtamenti ſalubri commendatur auctoritate illa per Prophetiam, iſta per hiſtoriam veraciter perſoluta, quod neque de Deo, neque creatura veraciter ſit cum paganis aut hæreticis aliquid ſentiendum in his, quibus à veritate diſſentiunt: ſed quod in vtroq; teſtamento diuina proteſtantur eloquia, hoc tantummodo ſentiendum: Quod ſiue hominem ſiue vniuerſa, nulla neceſſitate Deus creauit: Nullam omnino eſſe viſibilem inuiſibilemque ſubſtantiam, niſi aut quæ Deus ſit, aut à bono Deo bona creata ſit: ſed Deus ſummè & incommutabiliter bonus: Creatura verò inferius, & mutabiliter bona: & quod animæ incerta ſit origo: & quod angelorum origo & natura vel animæ, non ſit pars diuinæ ſubſtantiæ, ſed Dei creatura, ex nihilo cõdita, & in corpore eſſe euidenter oſtenditur. Quoniam igitur apprehendi & transferri poteſt, corpora eſſe nihilominus oſtenditur: ad imaginem autem Dei creata eſt, probitate morum, ſine qua fides diuini cultus otioſa torpeſcit, & cum qua integritas diuini cultus perficitur, vt vnuſquiſque Deum proximumque in Deo diligens, vſq; ad dilectionem quoque inimicorum pertendendo proficiat, & proficiendo perueniat. Alterum quoque alterius pollui non poſſe peccato, vbi par non tenetur voluntatis conſenſio.

Legitimas nuptias non credi damnandas, licet ex eis quoque originali peccato obnoxia credatur naſci poſteritas, eiſque iure fidelium virginum vel continentium præferenda doceatur integritas. Nec vnum Trinitatis baptiſma, quod nefas eſt, iteretur: neque pro diuerſitate tradentium miniſtrorum, ſingulis putetur quibuſque conferri, ſed à Deo ſingulari poteſtate donari. De quo dictum legimus, Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt (Ioan. 1) qui baptizat in Spiritu ſancto: & ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei. Et ne pœnitẽtiæ remediis nos non egere putemus, pro quotidianis humanę fragilitatis exceſſibus, ſine quibus in hoc vita eſſe non poſſumus, ita vt pœnitentiæ compunctione fructuoſa vniuerſa fateamur deleri peccata, ſicut ſcriptum eſt: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum (Pſal. 31.)

tecta ſunt peccata. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Nullum quoque ſuis viribus, ſed per diuinam gratiam capiti Chriſto ſubiugi, atq; indiſruptæ pacis perſeuerantia in vnitate Eccleſiæ ipſius ſolidari, nec humanæ voluntatis arbitrio boni quicquam reputandum exiſtimari, ſed ſecundum propoſitum voluntatis Dei omnem numerũ electorum acquiri. Bona quoque temporalia bonis maliſque communia à Deo creari: eiuſdem diſpenſatione ſingulis quibuſque vel tribui, vel negari. Quorum bonorum in vnoquoque fidelium non habitus, ſed vſus aut improbandus eſt, aut probandus. Certa vero æternaque bona ſolos poſſe bonos in futuro conſequi, quorũ pignore Eccleſiam nunc informatam credimus detineri, hic habentem primitias Spiritus ſancti, in futuro perfectionem: hic ſuſtentari in ſpe, poſtea paſci in re: hic videre per ſpeculum in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem, cum ad ſpeciem fuerit perducta per fidem. Quod donec perficiatur in nobis, vt ſummi Dei fruamur bonis æternis, temporalibus fruendo in Deo, non oberimus & proximis. Eam quoque non ſpem reſurrectionis habere, vt eodem ordine eademque forma, qua ipſe Dominus reſurrexit à mortuis, nos quoq; reſurrecturos eſſe credamus in eodem corpore, in quo ſumus vel viuimus, non naturam vel ſexum mutãtes, ſed tantùm fragilitatem & vitia deponentes. Ipſum quoq; ſatanam cum Angelis ſuis atq; cultoribus, æterno incendio contemnẽdum: Neque ſecundùm quorũdam ſacrilegam diſputationem, ad priſtinam (id eſt, Angelicam) dignitatem, ex qua propria malignitate cecidit, reducendum. Hæc eſt catholicæ traditionis & fidei vera integritas, de qua ſi vnum quodlibet reſpuatur, tota fidei credulitas amittitur.

1. Cor. 13

Matt. 25

De Baptiſmo. CAP. XXIV.

BAptiſmi ſacramentum ſi prima repetens ab origine pandam, baptizauit Moyſes in nube & in mari, in typo & in figura. Ita enim Paulus pronunciauit. Habuit ergo mare, formam aquæ baptiſmi: nubes verò, Spiritus ſancti, à quo nobis verum manna, panis vitæ deſcendit. Hic enim, ſicut patrum exempla docent, Ægyptius demergitur, & Dei populus liberatus, ſancto renouatur Spiritu, qui etiam per mare rubrum inoffenſo tranſiuit veſtigio. Baptizauit & Ioannes, ſed non ex toto Iudaicè: non ſolùm enim in aqua, nec tamen in Spiritu ſancto: ſed hoc ſolùm addidit, quod in pœnitentia baptizauit, ſicut ait Paulus in Act. Apoſtolorum, Ioannes baptiſmo pœnitentiæ baptizauit populum, cui tamen ita datum eſt baptizare in aqua, vt Chriſtus, qui in aqua & Spiritu ſancto baptizaturus erat, Ioannis baptiſmate manifeſtaretur in Iſraël, quando Spiritus ſancti deſcenſione, & patris voce filius Dei palàm cunctis oſtenſus eſt. Cœpit ergo perfectum baptiſma à Ieſu, ipſe enim baptizauit primò in Spiritu ſancto, ſicut & Ioannes dicit: Ego quidem baptizo in aqua, medius autem veſtrum ſtat, quem vos neſcitis: ipſe baptizabit vos in Spiritu ſancto & igni: hæc eſt perfectio baptiſmi. Deus enim eſt qui baptizat, vt poſſint, & qui baptizantur, fieri filij Dei. Tria ſunt autem genera baptiſmi, quorum primùm, quo ſordes peccatorum per regenerationis lauacrum abluuntur. Secundum, quo quis ſanguine ſuo per martyrium baptizatur, quo baptiſmo etiam Chriſtus baptizatus eſt, vt & in hoc, ſicut & in cæteris, formam daret credentibus, ſicut dicebat ad diſcipulos filios Zebedæi: Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum? & baptiſmo quo ego baptizor, baptizari? Itaque ſanguis & aqua, baptiſmatis gemina figura eſt. Baptiſma vnum, quo regeneramur ex aquæ lauacro: aliud, quo conſecramur in ſanguine. Eſt & tertium baptiſma lacrymarum, quod laborioſiùs tranſigitur, ſicut ille, qui per ſingulas noctes ſtratum ſuum rigat, qui imitatur conuerſionem Manaſſæ, & humilitatem

1. Cor. 10

Matt 3.

Act. 9

Ioan 1.

Mar. 10

Prou 6.

1 Par 33

Ione 3.

A Niniuitarum, per quam miſericordiam conſecuti ſunt. Qui imitatur Publicani illius orationem in templo, ſtantis à longè, & percutientis pectus ſuum, quique nec auſus fuit oculos eleuare ad cœlum. Baptiſmũ autem aqua eſt, quæ tempore paſſionis Chriſti de latere profluxit, nullumque aliud elementum eſt, quod in hoc mundo purget vniuerſa, quod viuificet cuncta, ideoque cùm baptizamur in Chriſto, per aquam renaſcimur, vt purificati viuificemur. Fons autem origo omnium gloriarum eſt, cuius ſeptem gradus ſunt, tres in deſcenſu, propter tria quibus renunciamus: tres in aſcenſu, propter tria, quæ confitemur: ſeptimus verò is eſt, qui & quartus, ſimilis filio hominis, extinguens fornacem ignis, ſtabilimentum pedum, fundamentum aquæ, in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter.

B In Patre autem & Filio & Spiritu ſancto ſalutaris baptiſmi dona conſiſtunt. Vndè nequaquam baptiſmi ſanctificatur officio, niſi qui ſub Trinitatis tingitur ſacramento, ſicut Dominus ait: Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & reliqua. Proinde ſi omiſſa qualibet Trinitatis perſona baptiſma detur, manifeſtè in regenerationis aqua nil agitur, niſi tota Trinitas inuocetur. Nã & Dominus cùm à Ioanne baptizaretur, eundem baptiſmum ſub Trinitatis ſacramento legitur peregiſſe, dicente Domino: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui. Pater in voce, Filius in corpore, Spiritus ſanctus fuiſſe in colũbæ probatur ſpecie. Duæ ſunt autem pactiones credentiũ: Prima pactio eſt, qua renunciatur diabolo & pompis eius, & vniuerſæ conuer-

C ſationi illius. Secunda pactio eſt, qua ſe in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum credere profitetur. Semel autem nos oportet in Chriſto lauari, quia & Chriſtus ſemel pro nobis mortuus eſt. Si enim vnus Deus & fides vna eſt, neceſſarium eſt, vt & vnum baptiſma ſit, quia & Chriſti mors vna pro nobis eſt, in cuius imagine mergimur per myſterium ſacri fontis, vt conſepeliamur Chriſto morientes huic mundo, & ab iiſdem aquis quibus in forma reſurrectionis eius emergimur per myſterium, non reuerſuri ad corruptionem, ſicut & ille minime reuertitur ad mortem. Quòd ſi poſteà quiſque præuentus fuerit in aliquo peccato, non iterùm lauacri beneficio, ſed pœnitẽtia expiatur, quæ in ſimilitudine fontis peccata mortificat. Perfectis autem ætate baptiſmum vel ad purgationem originalis noxæ, vel ad

D ablutionẽ actualis peccati proficere credimus: Paruulis autem, vt ab originali peccato abluantur, quod ab Adam prima natiuitate contraxerunt. Qui ſi priuſquã ex aqua & Spiritu ſancto regenerẽtur, tranſierint, proculdubio à regno Chriſti alieni ſunt, ipſo Saluatore teſtãte: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt videre regnum Dei. Quique proindè iidem paruuli alio proteſtante baptizantur, quia adhuc loqui vel credere neſciunt, ſicut etiam ægri, muti, vel ſurdi, quorum vice alius profitetur, vt pro eis dum baptizantur reſpondeat. Quamuis autem per regenerationem pereat originale delictum; pœna tamen mortis quæ per præuaricationem mãdati introiuit, manet in eis, quos à reatu originis purgat baptiſma Saluatoris. Et hoc proin-

E de, vt homo nouerit pro futuræ beatitudinis ſpe ſe regenerationem conſequi, nõ vt à pœna tẽporalis mortis poſſit abſolui. Illud verò quod nec priuatis nec clericis ſine gradu baptizare liceat, niſi tantùm ſacerdotibus, in Euangelio legimus Apoſtolis tantùm permiſſum, Ieſu poſt reſurrectionem dicente illis: Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. Et hoc cùm dixiſſet, inſufflauit, & ait eis: Accipite ſpiritũ ſanctum: quorũ remiſeritis peccata remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta erũt. Et in alio loco: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Vndè conſtat, baptiſma ſolis ſacerdotibus eſſe traditum, cuiuſque myſterium nec ipſis diaconibus explere eſt licitum abſque epiſcopis vel presbyteris, niſi illis pro-

cul

Luc 17.

Dan 3.

Coloſſ 2.

Matth. vlt.

Matt 3.

Luc 3.

Rom. 6.

Ephes 4.

Ioan. 3.

Ioan. 20

Matth. vlt.

cul abſentibus vltima languoris cogat neceſſitas: quod & laicis fidelibus plerunque permittitur, ne quiſquam ſine remedio ſalutari de ſæculo euocetur. Hæretici autem, ſi tamen in patris & filij & ſpiritus ſancti atteſtatione docentur baptiſma ſuſcepiſſe, non iterùm baptizandi, ſed ſolo chriſmate & manus impoſitione purgandi ſunt. Baptiſmus.n. non eſt hominis meritum, ſed Chriſti: ideòque nihil intereſt, hæreticus an fidelis baptizet. Quod ſacramentum tam ſanctum eſt, vt nec homicida miniſtrante polluatur. Habet quidem baptiſmũ Chriſti hæreticus: ſed quia extra vnitatem fidei eſt, nihil ei prodeſt: at vbi ingreſſus fuerit, ſtatim baptiſma, quod habuerat foris ad perniciem, incipit illi iam prodeſſe ad ſalutem; quod.n. accipit, approbo: ſed quia foris accipiat, improbo. Dum autem venerit, non mutatur, ſed agnoſcitur; character eſt enim regis mei baptiſmus, non error ſacrilegus; corrigo deſertorem, non muto characterem.

Vide Aug. cõt. Parmeli, ca. 14

De Chriſmate. CAP. XXV.

CHriſmatis vnguẽtum, Moyſes primum in Exodo, iubente Domino, compoſuit & confudit, quo primi Aaron & filij eius in teſtimonium ſacerdotij & ſanctitatis perũcti ſunt. Deinde quoque & reges eodem chriſmate ſacrabantur, vnde & Chriſti nuncupabantur, ſicut ſcriptum eſt, Nolite tangere Chriſtos meos; eratque eodem tempore in regibus & ſacerdotibus tantum myſtica vnctio, quà Chriſtus figurabatur, vndè & ipſum nomen à chriſmate ductum eſt. Sed postquàm Dominus noſter verus rex & ſacerdos æternus, à Deo patre cœleſti myſtico vnguento eſt delibutus, iam non ſoli pontifices & reges, ſed omnis eccleſia vnctione chriſmatis conſecratur, pro eo quod membrum eſt æterni ſacerdotis & regis. Ergo quia genus regale & ſacerdotale ſumus, ideo poſt lauacrum vngimur, vt Chriſti nomine cenſeamur.

Exod. 30 *Pſ. 104.* *1. Pet. 2.*

De manus impoſitione, vel Confirmatione.

CAP. XXVI.

SEd quoniam poſt baptiſmum per epiſcopos datur Spiritus ſanctus cum manuum impoſitione, hoc in Actibus Apoſtolorum feciſſe meminimus Apoſtolos: ſic enim legitur: Factum eſt autem, vt dum Apollo eſ-A ſet Corinthi, Paulus peragratis ſuperioribus partibus, veniret Epheſum: ibique cùm inueniſſet quoſdam diſcipulos, dixit ad illos: Si Spiritum ſanctum accepiſtis credentes? at illi dixerunt ad eum: Sed neque ſi Spiritus ſanctus eſt audiuimus. Ille verò ait, In quo ergo baptizati eſtis? Qui dixerunt: In Ioannis baptiſmate. Ait autem Paulus: Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ plebem, dicens, in eum qui poſt eum venturus erat, vt crederent: hoc eſt, in Ieſum. Quod cùm audiſſent, baptizati ſunt in nomine Domini Ieſu, & cum impoſuiſſet illis manum Paulus, venit Spiritus ſanctus ſuper illos, & loquebantur linguis, & prophetabant. Item in alio loco: Cùm audiſſent qui erant Hieroſolymis Apoſtoli, quia recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad illos Petrum & Ioannem. Qui cùm veniſſent, orauerunt pro eis vt Spiritum ſanctum acciperent: nondũ enim in vllum eorum deſcẽderat, ſed tantum baptizati erant in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant Spiritum ſanctũ.

Act. 8.

Spiritum autem ſanctum accipere poſſumus, dare B autem non poſſumus: ſed vt detur, Deum inuocamus. Hoc autem à quo potiſſimùm fiat, quemadmodum Papa ſanctus Innocentius ſcribit, ſubiciam. dicit enim, non ab alio quàm ab Epiſcopo fieri licere: nam presbyteri, licet ſint ſacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem ſolis pontificibus deberi, vt vel conſignent, vel paracletum ſpiritum tradant, quod non ſolùm Eccleſiaſtica conſuetudo demonſtrat, verùm & ſuperior illa lectio Apoſtolorum, quæ aſſerit Petrum & Ioannem eſſe directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum ſanctum. Nam presbyteris, ſiue extra epiſcopum, ſiue præſente epiſcopo baptizant, chriſmate baptizatos vngere licet, ſed quod ab epiſcopo fuerit conſecratum: non tamen frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur epiſcopis, cùm tradunt ſpiritum paracletum.

Innocentius ad Decentium.

Hæc ſunt pauca ex multis, quæ probabilium virorum nouimus percepiſſe doctrinis, quorumque eloquia proinde quibuſdam in locis à nobis intereſſe noſcuntur, vt ſermo noſter paternis ſententiis fiemetur.

ALBINI FLACCI ALCVINI DE DIVINIS OFFICIIS LIBER.

De Natiuitate Domini.

SACRATISSIMA huius diei natiuitas idcò dicitur, quod in ea natus eſt chriſtus, anno videlicet iuxta Hebraicam veritatẽ, à cõditione mundi ter milleſimo, nõgenteſimo quinquageſimo ſecũdo: Secundũ alios vero, anno quinquies milleſimo, centeſimo nonageſimonono, qui eſt annus imperij Octauiani Cæſaris Auguſti quadrageſimus ſecundus, quo compreſſis cunctarum per orbem terrę gentium motibus, firmiſſimam pacem ordinante Deo patre, Ieſus Chriſtus ſextam mundi ætatem ſuo conſecrauit aduentu. Quocirca congruum erat, vt pax per totum orbem conſtituta eſſet, & homines perduelles ceſſarent à bellis & inimicitiis. Viæ quoque publicæ tunc tutæ fieri ſunt iuſſæ, quia veriſſima via debebat naſci, & vt ab omnibus potuiſſet agnoſci, homo fieri dignatus eſt. Vt enim illos alloqueretur, Verbum caro factum eſt. Sed antequam ex virgine naſceretur, portenta & ſigna in cœlo & in terra paruerunt. Quadam namque die cùm Cæſar Auguſtus vrbem Romam ingrederetur, hora circiter diei tertia, repentè liquido ac ſereno cœlo inſtar arcus cœleſtis orbem ſolis ambire

Chriſti ante natiuitatẽ ſigna & adumbratio.

C viſus eſt: Illum nempe præſagiens, qui ipſum ſolem, mundumque totum & feciſſet & regeret. Ea ſiquidem tempeſtate triginta millia ſeruorum dominis reddidit. Tria millia etiam, quorũ Domini non extabãt, in crucem egit. Deinde ouãs vrbem ingreſſus, omnia populi Romani debita donauit, abolitis literis. Per idem tẽpus fons olei largiſſimus de taberna meritoria per totũ fluxit diem, nimirum Chriſti gratiam ſignificans taberna, hoc eſt, larga Eccleſia, nouos populos ex gentibus proceſſuros. In multis etenim ſignis Auguſti Cæſaris, aduentus Chriſti deſignabatur. Vndè bene Cæſar poſſeſſio principalis, Auguſtus ſolenniter ſtãs interpretatur. D Quinimo Chriſtum exprimens, qui omnia ſolenniter poſſidet, omneſque principatus potentialiter obtinet. Cyrinus præſes qui hæres interpretatur, ſignificat Petrum, cui hæreditas Eccleſiæ à Domino largita eſt. Itaque cùm exiſſet edictum à præfato Cæſare, vt deſcriberetur vniuerſus orbis, prædictus Cyrinus ad Iudæam miſſus eſt, cenſus hominum poſſeſſioneſque deſcripturus. In qua deſcriptione inuenta ſunt ciuium Romanorum quadragies ſemel centena, & ſexaginta quatuor millia coloniæ deductæ. Nam anteà idem Cæ-

Miraculum de Chriſto, quod Cæſar Auguſtus viderat. *Præſagia Romæ de Chriſto.* *Cyrinus præſes.*

ſar omnibus prohibuerat, vt nemo illum Dominum auſus fuiſſet appellare ob id, quia eo imperante naſci deberet ille veriſſimus Dominus pariter & Imperator. Conceptus namque traditur octauo Cal. April. à quo ſupputantur dies ducenti ſeptuaginta ſex, id eſt, menſes nouem; & dies ſeptem vſque ad octauum Calend. Ianuarias, quando creditur natus Sulpitio & Camerino coſſ. Aptiſſimum namque erat, vt eo tempore eſſet conceptus, quo mundus per ipſum factus eſt, & in quo fructus terræ ſignificantur: & in eodem natus, quo creſcit lõgitudo diei, & noctis tenebræ diminuuntur. Sed quærendum eſt, cùm in nocte dicatur natus, cur Angelus paſtoribus euangelizabat, dicẽs: Natus eſt vobis hodie ſaluator: hodie enim dixit, hoc eſt, in die noui teſtamenti, quando finem ignorantiæ tenebris dedit, & initium ſcientiæ lucis poſuit. Sed & hoc conueniebat, vt circa illam horam noctis naſceretur, qua à mortuis reſurrexit. Vnde Salomõ: Dum medium ſilentium tenerent omnia, & reliqua. Quærendum etiam, cur hæc feſtiuitas non habet eandem varietatem, quam Paſcha & Pentecoſte: Scilicet, vt mundarentur dies ſeptimanæ, quas maculauit peccatum Adæ. Vnde Aguſt. Noſſe oportet diem natalem Domini non in ſacramento celebrari, ſed tantùm ad memoriam reuocare quod natus ſit. Ac per hoc nihil opus erat, niſi reuolutum diem anni, quo ipſa res facta eſt, feſta deuotione ſignari. Paſcha verò & Pentecoſte non ſolùm quod factum eſt, ad memoriam reuocamus, id eſt, quòd mortuus eſt ac reſurrexit, ſed illa quæ circa eum geſta eſſe teſtantur, ad Sacramentorum ſignificationem intelligimus. Vigiliç verò, quç à paſtoribus hac nocte cuſtodiebantur, in quatuor diuiduntur, ſcilicet leges quatuor, ſignificantes primã naturalem, ſecundam Moſaicam, tertiam, Prophetarũ, quartam noui teſtamenti. In qua paſtoribus, id eſt, Eccleſiaſticis doctoribus apparuit. Et nos cum paſtoribus vigilare debemus vt mereamur illud ſuauiſſimum harmonicum, quod hac nocte primò cantatum eſt, andire: Gloria in excelſis Deo, & reliqua. Vndè etiam S. Teleſphorus Papa peruigiles nos malens fore, Miſſas celebrare fecit, ſcilicet in recordationem natiuitatis Chriſti, ſeu concentus Angeli: alia verò Miſſa, quæ ſequitur, ſignat nouam lucem Euangelij, qua per incarnati verbi myſterium perfundimur: ſeu propter viſitationẽ paſtorum ad præſepe Domini, in quo inuenerunt panẽ viuum qui quotidie à fidelibus manditur. Romani hãc noctem ità celebrant: Pridie, id eſt, vigilia natalis Domini hora nona canunt Miſſam ad S. Mariam. Qua expleta, canunt veſpertinalem ſynaxin. Dehinc vadunt ad cibum. In crepuſculo noctis intrat Apoſtolicus ad vigiliam in præfatam Eccleſiam, tamen non cantant ibi introitum, ſed expletis vigilijs & matutinis, ſicut in antiphonario continetur, ibidem cantant primam Miſſam in nocte: qua expleta, vadunt ad S. Anaſtaſiam canere aliam Miſſam de nocte. Dehinc pergunt ad S. Petrum, vt ibi vigilias celebrent, ab eo loco vbi inuenerint eos pſallere, qui ibidem excubant: Ipſi enim intrãt ad vigilias ſolito tempore in proceſſu noctis, & canunt inuitatorium, & proſequuntur ordinem antiphonarij: vnde etiam dupla officia in Romanorum antiphonariis hac nocte deſcribuntur.

Dies & hora conceptionis Christi. Dies Natiuitatis Christi. — *Hodie natus quare in Euangelio dicatur.* — *Quare in nocte natus Christus.* — *Quare festum Natalis non sit mutabile.* — *Sunt hæc eisdem verbis in Rom. Ordine. Vigiliæ pastorum quid præfigurauerint.* — *Tres Missæ in nocte Natalis.* — *Pro festo Natalis cæremoniæ Romæ.* — *Vide Ord. Rom.*

De Circumciſione.

HÆc circumciſio nihil aliud eſt, niſi abſciſſio in carne præputij, quod ſolis Iudæis imperatum eſt: vnde etiam ab Abraham ſumpſit initiũ, quòd ei à Domino præceptum eſt. Circumcidetur ex vobis omne maſculinum, & infans octo dierum circumcidetur in vobis: Vt eſſet ſignum fœderis inter Deum, hominesque fideles: Vt purgarentur ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, iuſſa eſt caro circumcidi: & quod hodie nobis in fide baptiſmus Chriſti, hoc præſtabat illis circũciſio in die octaua, qua reſurrexit à mortuis, excepto quòd circuncidis necdum regni cœleſtis patebat ingreſſus. Sed quæritur, cum Dominus in veteri teſtamento iuſſit circuncidere, & ipſe in nouo circunciſus eſt, cur denuò ceſſauerit circunciſio? ipſe non venerat legem ſoluere, ſed adimplere. Neque vt diſſimilis videretur patribus ſanctis & prophetis, ex quorum proſapia ſecundùm carnem naſci dignatus eſt, idcircò voluit circuncidi, ſiue vt excuſationem auferret Iudæis dicendi. Diſſimilis es patribus, ideò nolumus credere in te: ſed quid vetera tranſierunt, & ecce facta ſunt omnia noua, oportet nos circuncidi non carne, ſed ſpiritu. Chriſtus enim ſicut pro nobis mortem ſuſcepit, ità circunciſionem non reſpuit, vt nos in ſpiritu circuncideremur: quoniam circunciſione cordis delectatur, ſicut propheta adſtipulatur: In nouiſſimis circuncidet Dominus corda veſtra, & non corpora. Hæc eſt vera circunciſio cordis, vt deponamus veterem hominem cum actibus ſuis, & induamus nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt.

Cæremoniæ in festo Circumcisionis. — *Circumcisionis causa & origo.* — *Quare Christus voluerit circumcidi.*

De Octaua Domini.

IN hac octaua die circũciſus eſt. Iſte dies octauus omnem plenitudinem in ſe obtinet, & eſt perfectus numerus. Ipſe eſt enim dies Dominicus, & dies reſurrectionis Domini. Vndè verò initium ſumpſerit, liber Leuiticus pandit: Dies, inquit, octauus erit celeberrimus atq; ſanctiſſimus. Et Paralipomenon: Porrò Matthias cum Leuitis in citharis pro octaua canebant epinicion, quod epiniciõ ſignificat triumphum Domini. Et tituli Pſal. ſexti & vndecimi, pro octaua inſcribũtur. Namque hæc octaua dies ad ęternam pertinet requiem. Vndè à nobis ſingulari numero accipitur, qui nullo ſuccedente mutatur. Hic vero mũdus non recipit hunc octauum diem, qui eſt ſingularis, ſed illos quos vocamus octauos: eo quod finito ſeptimo redit ſemper ad primũ. Nonnulli per hanc octauam, aduentum Domini ſecũdum putant ſignificari. Vndè Amos propheta: Væ cõcupiſcentibus diem Domini: ipſe enim eſt dies tenebrę, & non lucis. Et Sophonias: Vox diei Domini amara & dura, tribulabitur ibi fortis. Illi vero qui iſtum diem à conſtitutione mundi arbitrantur poſt ſex millia annorũ foreuenturum, eo quod ſeptimo die Dominus ab opere ſuo legitur ceſſaſſe, mille ſcilicet annos per dies ſingulos computantes, quia legitur, à conſpectu eius mille anni ſicut dies vna, non ſatis attendunt quòd Dominus in Euangelio hunc diem nec filium hominis noſſe adſtipulatur. Vndè nimis importunum, illud ſtudioſe quęrere, quod nobis diuina prouidentia noluit reuelare. Sane illam diem magnam & ſingularem amare & ſperare debemus, quam propheta Dauid ſitiens, vnam vocabat, dicens: Quia melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia. Hæ vero octauæ quas hodie colimus, ideo reuerenter celebrantur, quia primis diebus concurrunt ſicuti vnus dies Dominicus ad alterũm, qui eodem ritu celebratur: hodie enim aduentum hominum ad Chriſtum celebramus, & in natiuitate euſdem, aduentum illius ad homines.

Quare in octauo sit Christi circumcisio. — *Nouissimus dies quando sit.* — *Quare octauæ festiuitatum colantur.*

De Calendis Ianuarij.

HÆ calendæ ſecundùm dementiam gentilium potiùs dicendæ ſunt canendæ, quàm calenæ. Ea ſiquidem tempeſtate (quãdo iudices præerãt filiis Iſrael, hoc eſt, ante Samſonem) fuit quidam princeps gentilium in Italia, nomine Ianus, à quo Ianuarius menſis poſteà nuncupatus eſt. Hunc vero Ianum imperiti homines, qui Deum non cognoſcebant, quaſi regem metuebant, & pro Deo illum colere cœperunt, duaſque facies illi figurauere, propter Orientem & Occidentem: necnon & quadrifrontem appellauerunt, id eſt, Ianum geminum, propter quatuor partes, ſeu elementa quatuor, atque tempora quatuor. Sed cùm hoc facerent, formabant potiùs monſtrum, quàm Deum. Vndè Numa poſt Romulum hunc eſſe primum menſem anni voluit, tanquam bicipitis Dei menſem reſpicien-

Beda de temporibus.

tem

tem ac proſpicientem tranſacti anni finem, futurique initium: & Ianuarium vocatum, eo quod ſit limes & ianua anni. Vnde imperiti homines veluti deum colentes, diem ipſum multis ſpurcitiis ſacrauerunt. Quidam mutabant ſe in ſpecies monſtruoſas, in ferarumque habitus transformabant. Alij in fœmineo geſtu mutati, virilem vultum effœminabant. Nec immeritn virilem fortitudinem non habent, qui in mulieris habitum tranſierunt: aliqui fanaticis auguriis profanabantur, perſtrepebant ſaltandn pedibus, tripudiando plauſibus: nonnulli ita auguria obſeruabant, vt focum de domo ſua, vel aliud quodcunque beneficium, cuiquam petenti minime tribuerent. Diabolicas etiam ſtrenas & ab aliis accipiebant, & ipſi aliis tradebant. Necnon etiam menſulas plenas ad manducandum tota nocte paratas habebant, credentes, quod Calend. Ianuarij per totum annum præſtare poſſent. Et quia his atque aliis miſeriis mundus vniuerſus repletus erat, ſtatuit vniuerſalis Eccleſia ieiunium publicum in iſto die fieri, quatenus his calamitatibus auctor vitæ finem imponeret. Sed quia Domino largiente, hæc à fidelibus pro nihilo habentur, licet quantulæcumque ſimilitudines, quod abſit, adhuc lateant in feris hominibus, omni tamen conamine prohibendæ ſunt atque pellendæ: neque enim aliud quicquam noui in iſtiuſmodi Calend. præſumendum eſt, niſi quod & in aliis Calend. menſium, excepto quod octauæ Dominicæ cum eximio cultu celebrentur, vt ſupra præfixum eſt. Sed neque illud reticendum, quod dum quadam die hæ ſuperſtitiones diabolicæ Romæ agerentur, quidam S. Almachius cum diceret, Hodie octauæ diei Dominicæ ſunt, ceſſate ab his ſuperſtitionibus idolorum & ſacrificiis pollutis, iubente Alypio vrbis præfecto, hac de cauſa interfectus eſt.

Saturnalia & Lupercalia.

Strenæ in Ianuario.

Ieiunij publici origo in circumciſionis feſto.

De Theophania vel Epiphania.

SOlennitas hæc ſacratiſſima, quæ à Græcis Theophania, vel Epiphania nuncupatur, latine vero apparitio ſeu oſtenſio, vel manifeſtatio interpretatur, multimoda in ſe continet myſteria. Cum enim Chriſtus nuper ex aluo virginis egrederetur, Magi Chaldæi in Oriente ſtellam videntes nimia claritate fulgentem ita vt ſolem luce ſuperaret, vt erant edocti in curſu aſtrorum, animaduerterunt hanc eſſe ſtellam, quam olim Balaam Madianita, cuius traditionem ſequebantur, prædixerat ita ad futuram: Orietur ſtella ex Iacob & reliqua. Videbatur enim ſidus per diem. Iſtorum enim Magorum primus, Zoroaſtres rex extitit, à quo originem feruntur traxiſſe. Hi elementa concutiebant, turbabantque mentes hominum. Ex iſtorum genere quondam in Ægypto reſtiterunt Moyſi, vertentes virgas in dracones, aquaſque in ſanguinem. Hi Aſtrologi dicti, nec non Genethliaci propter natalium conſiderationes. Geneſes enim dierum hominum per duodecim ſidera cæli deſcribebant. Siderum quoque curſu naſcentium mores, euentuſque pronunciabant, id eſt, quis quali ſigno fuiſſet natus, aut quem effectum haberet vitæ qui naſcebatur. Hi vulgo Mathematici appellabantur, cuius ſuperſtitionis genus conſtellationes Latine vocabant, id eſt, notationes ſiderum, quomodo ſe haberent cum quis naſceretur. Idem autem ſtellarum interpretes nuncupabantur, ſicut & de eis legitur, qui in Euangelio natum Chriſtum annunciauerunt. Poſtea autem ſolo nomine Mathematici. Cuius artis ſcientia vſque ad Euangelium fuit conceſſa, vt Chriſto edito nemo exinde natiuitatem alicuius de cælo interpretaretur. Vnde mox perturbati atque conterriti ex viſione ſideris, acceptis muneribus, præeunte eos ſtella ad Chriſti cunabula tertiodecimo die, quod eſt hodie, in Bethleem perueniunt. Quem tiaratis vultibus adorantes, lætata eſt ſagax curioſitas Chaldæorum, quia illum videbant in terris editum, quem in cælis cognouerant aſtrorum facibus eſſe præſagitum: Cui etiam munera offerunt, hoc eſt, aurum, thus & myrrham. Quia à longe veniunt, gentium populos lucem fidei cognituros præſagiunt. Per aurum rex oſtenditur. In thure Deus dignoſcitur. Per myrrham, homo paſſus atque ſepultus. Hæc dona Iuuencus Presbyter † mire concluſit.

Aſtrologica prædictio damnata à Chriſto nato.

Dies profeſſionis Magorum.

† metro

Aurum, thus, myrrham, regique, Deoque, homini que.
Dona ferunt.

In hac die vnum omittimus ex his quæ in Natiuitate Domini celebramus, hoc eſt, Inuitatorium. Inſtitutor autem officiorum, inquantum potuit, actionem illius temporis, quando illa agebantur, quæ recolimus, in viſitato officio voluit ad memoriam nobis reducere, ſcilicet, quia voluit in iſto diſtinguere noſtram bonam inuitationem, qua inuitantur & excitantur fideles ad Deum deprecandum, ab inuitatione Herodis, qui propterea congregauit ſcribas & principes Iudæorum, vt ſciret vbi Chriſtus naſceretur, quem cogitabat interficere, Inuitatorium præſentis officij omiſit. Pſalmus autem, Deus noſter refugium & virtus, præpoſtero ordine cantatur, quia prius adoratus eſt à Magis Dominus, quam à Ioanne baptizatus. Et fortaſſe inſtitutor iſtius officij, magis voluit imitari ordinem venientium fidelium ad baptiſmum, quam ſequi ordinem Pſalmorum. Tunc ergo bene ad memoriam reducuntur facta præterita, cum rationes rationi conueniunt.

De Baptiſmo Domini.

EXpletis Chriſti quaſi triginta annorum curriculis, venit in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo, anno videlicet decimoquinto Imperij Tiberii Cæſaris, ſub Valeriano & Aſiatico conſulibus, nec non in Iudæa quatuor Tetrarchis dominantibus, id eſt, Herode, Philippo & Lyſania, filiis Herodis maioris: ſeu Pilato præſide Romano, agentibus pontificatum Anna & Caipha. Peracti enim erant ab initio mundi ſecundum Hebraicam veritatem anni quater mille, nongenti, octoginta duo, adnotato, quod decimoſexto anno Tiberii principium fuerit octogeſimi primi Iubilei. Iuxta ſeptuaginta interpretum vero editionem, anni ſunt quinquies mille, ducenti, vigintinouem. Pro tribus enim cauſis baptizatus eſt Dominus: primo, vt quia homo erat, omnem iuſtitiam legis impleret: Secundo, vt baptiſmo ſuo Ioannis baptiſmum comprobaret: Tertio, vti Iordanis aquas ſanctificans, per deſcenſionem columbæ Spiritus ſancti in lauacro, credentium monſtraret aduentum. Poſt baptiſmum ilico ductus eſt in deſertum à ſpiritu, vt tentaretur à diabolo, & cœpit ieiunare pro nobis quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Secundum hanc rationem cœptum eſt ieiunium à baptiſmo Domini, & ſolutum eſt decimoquinto Calend. Martias, quando diabolus confuſus ab eo receſſit. Adhinc quoque in populos Ieſus Chriſtus ſalutarem viam annunciat, ſignis atque virtutibus vera comprobans eſſe quæ diceret. Miracula etiam, quæ in Euangelio ſcripta ſunt, inchoat facere. Vnde primum erat miraculum, quod poſt reuelationem anni, quando vocatus eſt ad nuptias, aquas in vinum conuertit, quod eſt tertio die poſt vocationem diſcipulorum. Vinum iſtud ex aqua factum, diuina præcepta ſeu ſcripturas ſanctas meraciſſimas, vigorem cæleſtis ſapientiæ continentes, intelligimus: hæ nuptiæ gaudia ſalutis humanæ ſignificant: ſex hydriæ, ſex mundi ætates deſignant, per quas iuſti figuram Domini prætulerunt. Per architriclinum prædicatorem Paulum intelligamus. Fecit etiam hodie magnum miraculum, quando de quinque panibus & duobus piſcibus pauit quinque millia hominum. Quinque millia hominum, qui quinque panibus & duobus piſcibus paſti ſunt, Eccleſiæ ſunt populi, qui poſt quinque ſenſus corporis, alimento legis ſpiritali à Chriſto reficiuntur, & duplici teſtamento quaſi gemellis piſcibus ſaturantur. Neque hoc præter eundem eſt, quod hæc ſecunda natiuitas Chriſti tot illuſtrata myſteriis, honoratior eſt quam prima. Tunc tantummodo natus eſt, & angelus paſtores affatus eſt: hodie vero à Magis cum muneribus adoratus eſt: hodie cum in Iordanicis aquis tinge-

Baptizatio Chriſti ſecunda natiuitas.

retur, filius dilectus à patre vocatus eſt de cælo, & ſpiritus ſanctus in ſpecie columbæ ſuper eum viſus eſt, nec-non poſt baptiſmi ſacramentum caput draconis contritum eſt: hodie ex aqua vinum factum eſt, eademque cæleſti ſponſo Eccleſia iuncta eſt, inſuper & quinque hominum millia ab eo refecta ſunt, & idcirco manifeſtatio interpretatur, quia in his manifeſtare ſe hominibus dignatus eſt. Quod autem in hac feſtiuitate nemo præſumat baptizare, S. Leo Papa in Decretalibus prohibet ita: Si quis autem Epiphaniæ feſtiuitatem, quæ in ſuo debito honore veneranda eſt, ob hoc exiſtimat habere priuilegium baptiſmatis, ſciat illius baptiſmi aliam gratiam, aliam fuiſſe rationem, nec ad eam pertinuiſſe virtutem, qua per ſpiritum ſanctum renaſcuntur. Dominus non indigens remiſſione peccati, nec remedio renaſcendi, ſic voluit baptizari, quomodo & circuncidi. Sed tunc regenerationis potentiam ſanxit, quando de latere illius profluxerunt ſanguis redemptionis, & aqua baptiſmatis: vnde in baptizandis electis, qui ſecundum Apoſtolicam regulam & exorciſmis ſcrutandi, & ieiuniis ſanctificandi, & frequentibus prædicationibus imbuendi, duo tantum tempora, id eſt, Paſcha & Pentecoſten, eſſe ſeruanda, excepto pro mortis periculo, & in perſecutionis anguſtiis, & in timore naufragii. Aptiſſimum namque eſt, vt in morte crucifixi, & in reſurrectione mortui, pœnitentia baptiſmi nouam naturam condat ex vetere, vt in renaſcentibus operetur & reſurrectio & mors Chriſti, dicente Apoſtolo: An ignoratis, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Per triduanam enim ſepulturam imitatur trina demerſio, & ab aquis leuatio, reſurgentis inſtar eſt de ſepulchro.

In feſto Epiphaniæ nemo debet baptizari.

Rom. 6.

De Purificatione S. Mariæ.

DE hac feſtiuitate & aliis feſtiuitatibus ſanctæ Mariæ, in geſtis pontificalibus legitur, quod Sergius Papa præceperit Litanias fieri in die præſentationis Domini in templo: Ita enim ſcriptum eſt, Vt in diebus annunciationis Domini, dormitionis ac natiuitatis ſanctæ Dei genitricis Mariæ, & S. Simeonis, quod *ὑπαντὴ* dicitur Græce, cum litaniis exeant à S. Adriano, & ad S. Mariam populus occurrat. Ipſa ergo die aurora aſcendente procedit omnis clerus ſeu populus cum litaniis & antiphonis ad Eccleſiam S. Adriani, expectantes pontificem. Ingreſſus pontifex in ſacrarium, induit ſe veſtibus nigris, & clerus ſimiliter. Poſt hoc accipiunt omnes ſingulos de manu pontificis cereos. Deinde ex iuſſu pontificis inchoat ſchola antiphonam, *Exurge Domine* Pſal. *Deus auribus noſtris.* Et egreditur pontifex de ſacrario cum miniſtris, annuente eo ſcholæ primo, vt dicant *Gloriam.* deinceps vadit ad altare, & orat vſque ad expletionem *Gloria.* Poſt orationem oſculato altari, & Diacono ſimiliter hinc inde, dicit ſchola, Ver. *Opus quod operatus es*, abſque *Kyrie eleiſon.* Antiphona expleta, ſtans pontifex ante altare, dicit: *Dominus vobiſcum.* &, *Oremus* & diaconus dicit, *Flectamus genua.* ſi tamen infra ſeptuageſimam euenerit. Sequitur oratio: *Exaudi quæſumus Domine plebem tuam*: hac expleta, inchoat ſchola per viã Antiphonam, *Adorna thalamum.* Itẽ, *Aue gratia.* Item, *Reſponſum accepit Simeon.* Cum autem appropinquauerint atrio Eccleſiæ ſanctæ Mariæ, faciendæ ſunt litaniæ. His expletis ante altare, & ingreſſo pontifice in ſacrarium, inchoat ſchola ad introitum Antiphonam, *Suſcepimus Deus.* Ipſa die non cantatur *Gloria in excelſis Deo*, ſi intra ſeptuageſimam euenerit. Deinceps Miſſa peragitur ordine ſuo. De hac feſtiuitate dicit & Beda ſacerdos & doctor eximius in libro de temporibus: Secundum menſem dicauit Numa Februo, id eſt, Plutoni, qui luſtrationum potens credebatur: Luſtrarique eo menſe ciuitatem neceſſe erat, quo ſtatuit vt ſacrificia Diis Manibus ſoluerentur. Sed hanc luſtrandi conſuetudinem bene mutauit Chriſtiana religio, cum in menſe eodem die ſanctæ Mariæ, plebs vniuerſa cum ſacerdotibus ac miniſtris, hymnos modulando, deuota per Eccleſias perque congrua vrbis loca procedit, datoſque à pontifice cereos in manibus geſtant ardentes, & augeſcente bona conſuetudine, idipſum in cæteris quoque eiuſdem beatæ Matris & perpetuæ Virginis feſtiuitatibus agere didicit, non vtique in luſtrationem terreſtris imperii quinquennem, ſed in perennem cæleſtis regni memoriam, quando iuxta parabolam virginum prudentium, omnes electi lucentibus bonorum actuum lampadibus obuiam ſponſo ac regi ſuo venientes, mox cum eo ad nuptias ſupernæ ciuitatis intrabunt.

Ceremoniam Purificatione S. virginis

Litania in feſto Purificationis.

Cereorũ origo in feſto Purificationis.

De Septuageſima.

SEptuageſima computatur ſecundum titulationem Sacramentarii & antiphonarii, nouem hebdomadibus ante Paſcha in ſeptimam Sabbati. Populus Dei in Babylone detentus eſt captiuus ſeptuaginta annis. Quibus expletis, reuerſus eſt Hieruſalem. Septuageſimus numerus nobis ad memoriam reducit omne tempus præſentis ſeculi, quo alieni ſumus à cæleſti Hieruſalem. Ideo auctor officii noſtri ſeptuageſimam poſuit in officiis noſtris, vt hoc tempore à deliciis abſtinendo, oſtenderemus in noſtra conuerſatione, qualiter per omne tempus ſeculi viuere debeant, qui poſt baptiſmum peccatis ſe alienant à cæleſti Hieruſalem. Nam quod poſt ſeptuaginta annos populus de captiuitate reuertitur, quis non videat poſt euoluta tempora, quæ ſeptenario dierum numero tranſcurrunt, etiam nobis, id eſt, Eccleſiæ Dei, ad illam cæleſtem Hieruſalem ex huius ſeculi peregrinatione redeundum? Quapropter Alleluia illo tempore non cantatur apud nos, nec *Gloria in excelſis Deo*, quæ ſunt cantica cæleſtia. Dicit enim Pſalmus: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Sunt qui primam hebdomadam Septuageſimæ, ſine aliquo articulo nouellæ conuerſationis ducunt, excepta mutatione Alleluia, & in quibuſdam locis Dalmaticarum, & intermiſſione *Gloria in excelſis Deo* Græci proximam hebdomadam, id eſt, Sexageſimam, ſanctificant ſuo ieiunio. Clerici noſtri, auctore Teleſphoro Papa, ſequentem, id eſt, Quinquageſimam, qui conſtituit ſeptem hebdomadarum ieiunium ante Paſcha. Præceptor tamen officii noſtri ampliorem mutationem requirit, quam nos agamus, conſtitutione officii ſui. Ipſum enim ieiunium intimauit in prima oratione Miſſæ, dicens: vt qui iuſte pro peccatis noſtris affligimur: hic enim afflictionem ſonat. In Introitu quoque dicit, Circundederunt me gemitus mortis, dolores inferni. Propter hos dolores non poſſumus lætari & ſecuri eſſe, ſed præparare nos debemus ad bellum, vt Apoſtolus ait: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Dicit enim Ambroſius: Ab omnibus quæ vitanda eadem tradit diſciplina, cum ſciant vnum coronandum: quanto magis obſeruandum eſt, quibus omnis promiſſa eſt ſalus? Vnde autem abſtinere debeamus, qui bellaturi ſumus, docet Apoſtolus dicens: Fornicatio & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis. Teleſphorus Papa nonus poſt beatum Apoſtolum in ſede Romana, conſtituit, vt per ſeptem hebdomadas abſtinentiam obſeruent, quod adhuc multi faciunt. Quod tempus tunc duas ob cauſas Quinquageſimam placuit appellari, vel quia in ordine quinquageſimus numerus poſt quadrageſimum conſtat: vel quia exinde quinquaginta dies ſunt in ſanctam reſurrectionem. Poſtmodum Melchiades Papa natione Afer, trigeſimus quartus poſt S. Petrum, conſtituit vt nemo præſumeret in prima vel quinta feria ieiunare. In prima, propter Domini reſurrectionem: in quinta, in ea cœnauit Dominus cum diſcipulis ſuis, & in ea aſcendit in cælum. Tunc placuit fidelibus, vt octo hebdomadas conſecrarent ieiunio, & primam Dominicam ſexageſimam nominarent, non propter ſexagenarium dierum numerum, ſed propter vſum locutionis noſtræ, quo ſicut quadragenario quinquagenarius, ita quinquagenario ſexagenarius ſeptuagenarius ſeptuagenario coaptatur. A ſexageſima vſque ad Paſcha, octo ſunt hebdomadæ, è quibus ſingulis ſi primam & quintam feriam de abſtihentia

Septuageſimæ origo.

Alleluia depoſitio

Ieiuniũ clericorũ à Quinquageſima.

Antiquum ieiuniũ fuit 7. hebdomadarũ.

nentia ſubtrahas, vt Melchiades inſtituit, & ipſum diem ſanctum Paſchæ, quadraginta tantum dies remanent abſtinentiæ, ad imitationem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Septuageſima ideo à fidelibus fertur celebrari, vt & decimas dierum Deo reddere, & nihilominus primam & quintam feriam, & Sabbatum poſſint à ieiunio relaxare. A ſeptuageſima namque in Paſcha, nouem ſunt hebdomadæ, quæ faciunt ſexaginta quatuor dies: ex quibus ſi de vnaquaque hebdomada tres præfatos dies ſubtraxeris, & ſacrum diem Paſchalem, triginta ſex dies in decimatione anni ieiunas. Ille autem qui ſabbatum conſtituit honorandum, non propter legalia mandata hoc fecit, ſed quia requieuit illa die Dominus in ſepulchro. Auguſtinus libro. 15. de Ciuitate Dei: Non omnia inquit, quæ geſta narrantur, aliquid etiam ſignificare putada ſunt, ſed propter illa quæ aliquid ſignificant, etiam illa quæ nihil ſignificant, attexuntur: Non ſolo vomere aratur, ſed vt hoc poſſit fieri, etiam aratri cætera membra ſunt neceſſaria. Nec ſoli nerui in citharis aptantur ad cantum, ſed vt aptari poſſint, inſunt & cætera. Item *aliter*: Quare dicitur ſeptuageſima, cum ab ea die vſque *in Paſcha* non ſint plus quam ſexagintaquatuor dies? Conſuetudo eſt ſcripturarum diuinarum, vt omnis numerus, ex quo quamlibet decadam tranſierit vt † tertiis monadis incurrat, non deputetur idem numerus præcedenti Decadi, ſed is ad aquam tendit. Lege librum Geneſis in genealogia filiorum Noe. Item aliter: Cur dicitur ſeptuageſima, cum ab illa die vſque in Paſcha non ſint ſeptuaginta dies? ſeptuageſima tendit ad Sabbatum ante octauas Paſchæ baptizantur, alba veſtimenta deponunt, & tunc confirmari eos oportet ab Epiſcopo, & per impoſitionem manus accipere ſpiritum: & quia ſeptem dona ſpiritus ſancti deſcribuntur recte qui hunc accepturi ſunt, ſeptuageſimam ante celebrant. Quod enim ſeptenarius numerus per ſe, hoc idem ſignificat per denarium multiplicatus: Sexageſima tendit vſque ad medium Paſchæ, id eſt, quartam feriam hebdomadæ Paſchalis quinquageſima tendit ad ipſum diem Paſchæ, quadrageſima ad diem cœnæ Domini. Computa ergo dierum numerum, qui ſunt in abſtinentia à Septuageſima vſque ad quadrageſimam, inuenies ter ſenos, id eſt, 18. dies, exceptis Dominicis diebus. Quem numerum ſi per duplarem proportionem diuidas, inuenies in vna parte ſex, in altera duodecim: ſex putem ad duodecim, ſimpla: duodecim ad ſex, dupla proportio eſt. Item inter cœnam Domini & diem Paſchæ, duo ſunt dies, & inter Paſcha & medium Paſchæ, quod eſt quarta feria, quo tendit ſexageſima: & ab ipſo die vſq; ad Sabbatum, quo ſeptuageſima peruenit, ſimiliter duo ſunt, qui ſunt ſimul ſex. Quatuor enim ad duo, duplum eſt ad ſimplum. Præcedentes ergo numeri, qui ſunt in abſtinentia, ſignificant duplam mortem noſtram, ſimpla Chriſti morte eſſe deſtructam. Nos enim in anima & corpore morti eramus obnoxij. Chriſtus autem ſua corporali morte, & animæ & corporis mortem excluſit. Iſti autem dies, quos in Domini reſurrectione cum gaudio & lætitia celebramus, ſignificant reſurrectionem, quam Chriſtus duplam ſua ſimpla contulit. Ipſe enim ſicut ſolo corpore mortuus eſt, ita & ſolo corpore reſurrexit. Nos autem & in anima primum reſuſcitat peccata dimittendo, & in futurum etiam corpora reſuſcitaturus eſt.

Ieiuniorum dies. — Allegatio de numero. — Eccleſiæ ſcripturæ diſpoſitio — † tertio

Item de Septuageſima:

QVi ſacræ legis, veteris ſcilicet hiſtoriæ libros legunt, ſatis in promptu habent, Iſraeliticum populum ſæpius contra Deum deliquiſſe. Vnde frequenter admoniti per Prophetas, pœnitentiam agere noluerunt. Quapropter ſicut legitur in libro Regum, & beati Ezechielis Prophetia, poſt multas correctiones, ſicut diximus, in impudentia illis permanentibus tradidit illos Deus in manus diripientium. Et primum decem tribubus in captiuitatem ductis ab Aſſyriis & rege ipſorum tribus Iuda & Beniamin, qui remanſerant in Hieruſa-

A lem, ſæpius à B. Hieremia & cæteris prophetis admonitæ, vt reſipiſcerent, & à prauis operibus ceſſarent, ne ſimilia paterentur, veluti illi qui iam tranſducti in Babylonem fuerant, audire noluerunt, ſed in ſua cordis duritia & prauitate atque idololatria cæteriſque offenſionibus pertinaciter permanſerunt. Vnde regreſſus rex Aſſyriorum Nabuchodonoſor cum exercitu, regiones illorum vaſtauit, & ciuitatem Hieruſalem munitionibus circundedit, & tamdiu obſedit, quouſque deficientibus alimentis, victi omnes cederent, & relicta ciuitate, rex Sedechias cum filiis & paucis qui ſecum remanſerant, fugeret. Quem capta ciuitate, perſequens populus Aſſyriorum apprehendit, & in conſpectum regis ſui Nabuchodonoſor cum filiis & principibus populi filiorum

B Iudæorum, qui reſidui fuerant, adduxit: locutuſque eſt rex Nabuchonoſor cum rege Sedechia, ſicut legitur in libro Ieremiæ, iudicia: præcepitque in conſpectu regis Sedechiæ interficere filios eius, & omnes principes Iudæorum, qui remanſerant. Oculos autem Sedechiæ iuſſit eruere, & vinctum catenis duxit in Babylonem. Nabuzardan autem principem militiæ dimiſit ad deſtruendos muros Hieruſalem. Vnde ſicut illic ſcribitur, Nabuzardan princeps Cocorum, deſtruxit muros Hieruſalem. Et ita omnes ducti ſunt in captiuitatem in Babyloniam, paucis tantum de pauperibus populi derelictis, qui erant agricolæ & vinitores. In qua captiuitate morati ſunt in magna afflictione & penuria & ſeruitute per annos ſeptuaginta. Poſtea vero, miſerante diuina clementia, ſub Cyro rege Perſarum, magna illorum pars

C reuerſa eſt Hieruſalem, id eſt, quinquaginta fere millia hominum. Tempore vero Darij regis, omnis plenitudo populi Iudæorum ſub duce Zorobabel, & Ieſu filio Ioſedec ſacerdote magno, & Eſdra ſcriba, reuerſi ſunt Hieruſalem, & ædificauerunt muros eius & templum, & habitauerunt in ea. Erant autem tunc prophetæ illorum, qui ad ædificandum templum & ciuitatem, plurimum eos confortabant, Aggæus & Zacharias. Hanc ergo captiuitatem Iudaici populi, quæ noſtram præfigurauit peregrinationem, annuatim recolens ſancta Eccleſia, & in memoriam reducens celebrat ſeptuageſimam: vt ſicut ille populus ſeptuaginta annos, quamuis inuitus, in captiuitate & peregrinatione eſt detentus: ita nos, id eſt, Criſtianus populus, per ſeptuaginta dies noſtram peregrinationem & præſentis vitæ ærumnam voluntarie re-

D colentes, ad patriam, quæ eſt ſuperna Ieruſalem, redire cum animi auiditate, boni dediti operibus, vigiliis ſcilicet & ieiuniis & orationibus, intente ſtudeamus. Incipit autem ſeptuageſima ab illo die, quo conſuetudinem Eccleſia habet canere, *Circumdederunt me*, & pertendit vſque ad ſabbatum paſchalis hebdomadæ, quando canimus, *Eduxit Dominus*. Nam tot dies, ſi computati fuerint, id eſt, ſeptuaginta, ibi inueniuntur. Septuageſimus autem numerus ad memoriam nobis reducit nunc tempus præſentis ſæculi, quo alieni ſumus à cæleſti Hieruſalem: Quia, vt ait Apoſtolus, dum ſumus in corpore, peregrinamur à Deo. Hanc peregrinationem, ſpiritu ſancto præuentus, intelligebat Dauid propheta, qui in Pſalmo dicebat: Ne ſileas, quoniam aduena ego ſum apud te, &c. Et iterum in alio Pſalmo: Heu mihi quia incolatus

E meus prolongatus eſt, &c. Hanc etiam peregrinationem perpendens ſancta Eccleſia prima die ſeptuageſimæ, anguſtiis & afflictionibus circundata clamat, Circundederunt me gemitus. Quæ vox afflictionem præſentis ſæculi & tribulationem aperte demonſtrat. Concordat etiam huic afflictioni oratio ipſius diei, in qua dicimus: Preces populi tui, quæſumus Domine, clementer exaudi, &c. Hortatur etiam nos ipſa die ad curſum bonæ operationis B. Apoſtolus, dicens: Sic currite, vt comprehendatis. Reſponſorium etiam bene congruit, quod ipſa die cantatur. *Adiutor*. Necnon & Tractus, *De profundis*. Nam in iſtis diebus propter humilitatem non cantamus hymnum Angelicum, ſcilicet, Gloria in ex-

celſis Deo, neque Alleluia, quod eſt canticum lætitiæ & exultationis: Sed pro Alleluia cantamus humilem cantum, ſcilicet Tractum, qui à trahendo dicitur, eo quod tractim cantetur, & ſignificat gemitum ſanctæ Matris Eccleſiæ. In Euangelio etiam, quod ipſa die legitur, inuitat nos pater familias ad operationem vineæ, vt fideliter ſcilicet laborantes, denarium remunerationis percipere mereamur. Poſt Euangelium canitur Offerenda: *Bonum eſt confiteri*. & Antiphona ad Complendam, *Illumina faciem*. Quæ omnia diligenter inſpecta, magnis myſteriorum redolent ſacramentis, & Eccleſiæ gemitus Deum inuocantis ob auxilium de tribulatione, incitat, & ad ſpiritualis intelligentiæ doctrinam ſatis inſtruunt auditorem. In his etiam diebus, vt iam diximus, intermittimus hymnum Angelicum, & Alleluia, quod eſt Hebræum: & pro Alleluia, humiliori (id eſt, Latina) vtimur lingua, dicentes in Pſalmis, hymnis, & canticis: Laus tibi Domine, rex æternæ gloriæ. Nam in perſona eorum qui in captiuitate detinentur, dicitur in Pſalmo: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Et iterum dicit ſcriptura, Quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Ergo quicunque in his diebus ſeptuageſimæ ſaluberrime inſtitutis, curſum ſuum, id eſt, vitæ huius præſentis ſtatum bene direxerit, vt depoſita omni inepta lætitia & vanitate, in ieiuniis & vigiliis & orationibus, eleemoſynisque ac cæteris bonis operibus aſſidue inſiſtat, & peregrinationis ſuæ aſſidue recordatus fuerit, hic ſanctum paſcha feliciter celebrabit: canticum etiam lætitiæ, id eſt, Alleluia, quod eſt Laus Domini, ſine fine cantabit. Paſcha namque * Græce, Latine dicitur tranſitus: & nos ſi Paſcha ſanctum celebrare volumus, tranſitum faciamus à vitiis ad virtutes, & de terrenis ad cæleſtia, & de tranſitoriis ad ſemper manentia & æterna tranſmigrare ſtudeamus. Paſcha enim noſtrum immolatus Chriſtus eſt &c. Finitur autem ſeptuageſimę obſeruatio ſabbato ante octauam Paſchæ, quando etiam, ſicut iam ſupradiximus, Eccleſia ſancta canere ſolita eſt. *Eduxit Dominus*. Bene autem congruit myſteriis Eccleſiæ, quod ſeptuageſima ſabbato finitur. Peccatis enim noſtris exigentibus, in captiuitatem & peregrinationem deuenimus: ſed per Domini gratiam & miſerationem ad requiem, quæ per ſabbatum ſignificatur, reducimur. Sabbatum enim requies interpretatur. Cantantur etiam illo die duo Alleluia, quæ geminam ſanctorum lætitiam deſignant. Nam illud Alleluia, quod ſabbato canitur, ſ. *Confitemini Domino quoniam bonus quoniam in ſæculum miſericordia eius*, lætitiam ſāctorum deſignat, quam modo, quicunque fideliter finiuntur, in animabus accipiunt, & qua ſancti omnes, qui in cæleſti gloria ſunt, perpetuo perfruentur. Illa autem duo, quæ in ſequenti ſabbato, id eſt, fine ſeptuageſimæ canuntur, geminam ſanctorum omnium exultationem deſignant, quando ſicut legitur in Apocalypſi, expleto iudicio dabuntur eis ſingulis ſtolæ binæ, id eſt, immortalitas & beatitudo animarum & corporum, ſcilicet, & vt qui nunc ſingulis ſtolis animarum ſolummodo immortalitate gaudent, nunc beata & animarum & corporum immortalitate, ac perpetuæ beatitudinis gloria perfruantur: ad quam beatitudinis gloriam nos optimus Dominus ſua gratuita pietate dignetur perducere, cui eſt honor.

De Sexageſima.

SExageſima initium ſumit ſequenti Dominica poſt Septuageſimam, & finitur quarta feria hebdomadæ Paſchalis. Nam in ſuperiori hebdomada, ſcilicet ſeptuageſimæ circumdatam ſe doloribus & tribulationibus clamat Eccleſia, & ita conſtrictam afflictionibus & tribulationibus, vt vix ſpirare queat, & nullus euadendi pateat locus. Vnde dicit: *Circumdederunt me*. In hoc autem, id eſt, ſexageſima, iam quaſi reſumpta fiducia inuocat, & quaſi omnipotentis Dei clementiam implorat, dicens: *Exurge, quare obdormis Domine?* Quaſi dicat, quamuis nō dormites, neque dormias, qui cuſtodis Iſrael: tamen quia non cito auxiliando ſuccurris nobis, dormire videris. quare faciem tuam auertis? Quamuis peccata noſtra inter nos & te ſeparent, noli obliuiſci conditionis noſtræ, ſed reſpice propitius opus creationis tuæ, *Exurge, & ne repellas in finem, ſed vide tribulationem noſtram*. adhæſit enim in terra venter noſter id eſt, conſenſit impietati pulueris huius & fragilitatis ſenſus interior cordis noſtri. Et iterum inclamat, & quaſi importune auxilium petit, dicēs. *Exurge Domine, adiuua nos & libera nos* id eſt, quatenus nos digni non ſumus liberari, libera nos propter nomen tuum, id eſt gratis, & non ſecundum meritum noſtrum. Hoc idem namque ſonat oratio prima ipſius diei, in qua dicitur: *Domine qui conſpicis quia ex nulla noſtra actione confidimus*, id eſt, ex nullo bono noſtro opere fiduciam habemus, ſed ſola miſeratione ſaluari ſperamus. Et in Epiſtola bonus athleta Paulus & doctor gentium nobis proponitur, cuius ſapientiam & fortitudinem imitemur. Reſponſorium: *Sciant gentes quoniam nomen tibi Dominus*, id eſt, cognoſcant qui nos tribulant & perſequuntur qui non ſunt veri domini, nec nomen dominorum illis competit, ſed tibi ſoli qui nos condidiſti, & ſolus iuſte dominaris, altiſſimus ſuper omnem terram. Sequitur Tracta: *Commouiſti Domine terram tuam, & conturbaſti eā* Terram cōmouiſti, dicit peccatorū conſcientiā hominū ad pœnitentiā prouocatā. Terra quippe commouetur, quando peccatoris cor ad pœnitentiā & lachrymas excitatur: poſt motam autē terram ſemen inducitur, quia poſt commota corda pœnitentium ad lachrymas, ſemen verbum Dei auidius ſuſcipitur, & vberius fructum faciens, creſcit & multiplicatur. Vnde conuenienter Euangelium ſequitur, in quo de terra petroſa & ſpinoſa, atque de bona, quæ fructum per patiētiam reddit, multa narrantur. In ſeptuageſima increpati ſumus, quod otioſi ſtetimus, & ad vineā colendā inuitati ſumus: Nunc in ſexageſima ſemen verbum Dei in cordibus noſtris veluti in bonam terrā iacitur, vt creſcat, & fructificet, & per patientiam fructum plurimū afferamus. Sequitur offereda, *Perfice greſſus meos*: deprecatur Eccleſia, vt perficiantur greſſus illius, id eſt, à Domino dirigantur itinera eius in ſemitis viarum Dei, quia à Deo diriguntur greſſus hominis, non à ſeipſo, quod nemo per ſe niſi à Deo adiutus, poteſt eſſe rectus, ſicut ipſe Dominus ait diſcipulis ſuis: Sine me nihil poteſtis facere Et ideo quod à ſeipſa intelligit Eccleſia non poſſe perficere, à Domino totis votis petit impleri. Dicit etiā in cōmunione, *Introibo ad altare Dei*. Iā cōfiſa ſancta mater Eccleſia de miſericordia omnipotentis Dei, præſumit & dicit: Introibo ad altare Dei, eſt, in conſpectu ipſius apparebo, & de miſericordia ipſius glorificabor. Pertendit autem, diximus, hæc ſexageſima vſq; ad Paſchalis hebdomadæ quartā feriam, quia ſexaginta dies computantur ab hodierno die, quo canimus ad introitū: *Exurge, quare obdormis Domine?* vſq; ad pręfatū diem, in quo canimus: *Venite benedicti patris mei*. Quod magno myſterio non vacat. Nā ſenarius numerus perfectus eſt, & ſuis completur partibus. Eſt enim ſexta pars eius, Vnum: ſecunda, Tria: tertia vero, Duo. Vnū ergo & Duo & Tria, fiunt ſex. Et nec inferius manet numerus, nec ſuperabundat. Quod raro in aliis vnquam numeris reperitur. Decies autem ſeni, ſiue ſexies deni, ſexaginta fiunt. Et ideo ſexageſimus numerus, ſicut & ſenarius, perfectionem boni operis ſignat. Sex enim ſunt dies, in quibus oportet operari. Et in ſex diebus omnem curſum noſtræ bonæ operationis perficimus. In ſex enim diebus opera ſua perfecit Deus: & in ſexta ætate per ſeipſum viſitare dignatus eſt mundum, & hominem lapſum à paradiſi amœnitate, & diaboli fraude deceptum, proprio cruore redimere. De hoc ſenario numero loquens beatus Auguſtinus, & de eius perfectione in quodā loco dicit, quod non ideo ſenarius eſt perfectus, quia in eo perfecit Deus omnia opera ſua, ſed quia ſenarius numerus erat perfectus, ideo in eo Deus opera ſua perficere dignatus eſt. Quapropter neceſſe eſt, eſt vt in hac ſexageſima bonis operibus deditì ſimus, & cum Dei adiutorio in vigiliis, ieiuniis & orationibus, cæteriſque bonis

bonis operibus noſtram ſalutem operari ſtudeamus: quia qui per ſex dies bonæ operationis, præſentis vitæ curſum tranſierint, & fideliter in opere recto laborauerint, & vſque in finem in cœptis bonis operibus perſeuerauerint, ſexageſimum fructum laboris ſui & æternæ beatitudinis præmiũ percipient, audientes illã deſiderabilem vocem ipſius, quæ ipſa die in ſancta cãtatur Eccleſia, ſcilicet: *Venite benedicti patris mei, percipite regnũ.* Quã vocẽ nobis audire, & quod regnum nobis percipere concedat omnipotens Deus, qui viuit & regnat per omnia.

De Quinquageſima.

QVinquageſima initium ſumit à ſequenti hebdomada poſt ſexageſimam, quando canitur: *Eſto mihi in Deum protectorem*, & finitur die ſancto Dominico Paſchæ. In ſeptuageſima tribulationibus & anguſtijs circundati ſumus, in ſexageſima Dominum inuocamus, & quaſi dormientem excitauimus. In quinquageſima quaſi iam propinquiorem audacius & promptius inuocamus, dicentes: *Eſto mihi in Deum protectorem* & in prima oratione Miſſæ dicimus: *Preces noſtras quæſumus Domine clementer exaudi, atque à peccatorum vinculis abſolutos ab omni nos aduerſitate cuſtodi.* Magnam tam hæc verba videntur habere ſecuritatem, in quibus dicimus nos ab omnibus inimicis abſolutos & peccatis, & precamur Domini munitione nos defendi. Dicit etiam in Epiſtola beatus Paulus Apoſtolus, oſtendens nobis charitatis a meliora: *Si linguis hominum loquar & angelorum.* &c. vſque *cymbalum tinniens.* Et quibus munitionibus in Dei protectione ſubſiſtere & muniri debeamus, in fine huius lectionis oſtendit, dicens: Nunc manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, Maior autem his eſt charitas. Sequitur reſponſorium: *Tu es Dominus qui facis mirabilia ſolus* Quaſi diceret, Non eſt Dominus alius præter te Domine. Simulachra gentium non ſunt dij, ſed opera manuum hominum: Tu autem vere es Deus, qui ſaluas ſperãtes in te. Notam feciſti in gentibus virtutem tuam, redimendo & liberando nos de manibus eorum. Et iterum dicit in verſu: *Liberaſti in brachio tuo populum tuum.* Tractus etiam Domino nobis præcipit ſeruire, qui nos fecit, non ei cui noſmetipſi peccando viuimus. In ſeptuageſima terra cordis noſtri quaſi tribulationibus eſt exarata & culta: In ſexageſima ſemina verbi Dei ſuſcepimus & ſeminauimus. In quinquageſima ſeminis & bonæ operationis fructum colligimus. Vnde in Euangelio cæcus introducitur, qui nos ſignificat, non aurum neque diuitias quærens, ſed lumen, quod percipere meruit. Quod nos vt æternum & verum accipere mereamur, attentius quærere debemus. Sequitur Offerenda, eundem habens tenorem, hoc eſt in gratiarum actione manens, dicendo: *Benedictus es Domine, doce me iuſtificationes tuas.* Cõmunio autem, ad memoriam reducit antiquum populum, qui manna manducauit in deſerto, & non eſt fraudatus deſiderio ſuo. Hoc his verbis innuens, quod ſi nos in bono & ſancto deſiderio manſerimus, non eo fraudabimur, ſed æterna ſatietate donabimur quando hoc adimplebitur in nobis, quod alibi Pſalmiſta dicit, Satiabor dum manifeſtabitur gloria tua. Pertingit autem quinquageſima ad reſurrectionis Dominicæ diem. Nam à die qua canimus, *Eſto mihi in Deum protectorem*: vſque in diem ſanctum Paſchæ, quinquaginta dies ſunt. Qui numerus pertinet ad quinque corporis ſenſus, qui ſunt videlicet, auditus, viſus, guſtus, odoratus & tactus. Sicut enim ſenarius perfectionem operum demonſtrat, ita quinquagenarius omnia bona opera quæ perficiuntur per quinque corporis ſenſus. Quinquies enim deni, quinquaginta fiunt. Si quis ergo per quinque corporis ſenſus id eſt, per exteriorem adminiſtrationem decem verba legis impleuerit, hic ſine dubio ad conſortium beatæ reſurrectionis, quæ in Paſcha celebratur, eſt peruenturus. Eſt & aliud myſterium in hoc quinquagenario numero dierum. Nam in veteri teſtamento quinquageſimus annus, iubileus & annus remiſſionis vocabatur: In quo videlicet anno vnaquæque poſſeſſio ad

A proprium reuertebatur dominum. Et vnuſquiſque Dominus, quocunque modo, eſſet ab ea alienatus, ad propriam gratis reuertebatur poſſeſſionem. Et nos qui propriam in primo parente immortalitatis amiſimus hæreditatem, ſi bene & iuſte in hoc tempore vixerimus, quod ſignificatur per numerum quinquaginta dierum, poſſumus ad noſtram reuerti hæreditatem, id eſt, ſupernam Hieruſalem & ciuitatem ſanctorum, vbi eſt vera reſurrectio & beata immortalitas, auxiliante Domino noſtro Ieſu Chriſto, in cuius reſurrectione noſtra vera eſt reſurrectio, & peccatorum omnium remiſſio.

De Quadrageſima.

QVadrageſima incipit à ſequenti Dominica poſt Quinquageſimam, & finitur quarta feria ante Paſcha Domini, quando canimus: *In nomine Domini omne genu.*
B In quadrageſima namque iam aliqua pars pugnæ noſtræ peracta eſt. Quem namque in quinquageſima protectorem inuocauimus, in quadrageſima dicit quaſi conſolando in introitu: *Inuocauit me*, &c. In Epiſtola dicit B. Paulus: *Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te.* In reſponſorio canitur in perſona iuſti viri, ſiue S. Eccleſiæ: *Angelis ſuis mandauit.* In Tractu promittitur ſcutum diuinæ protectionis. In Euangelio proponitur nobis triumphus Dominicæ victoriæ, ſcilicet, vt eius exemplo cum diabolo pugnare, & eum ſuperare diſcamus. De hoc autem quadrageſimo numero, & de præſentis temporis obſeruatione nihil aliud nobis eſt dicere, quam quod beatus Gregorius in fine expoſitionis ipſius Euangelij, quod ipſa die legitur, ita proſequitur inquiens: Sed qua diebus his lectio Euangelica congruit,
C nam quadraginta dierum abſtinentiam noſtri redemptoris audiuimus, qui quadrageſimum tempus inchoamus: diſcutiendum nobis eſt, cur hæc ipſa abſtinentia per quadraginta dierum numerũ cuſtoditur. Moyſes vt legem acciperet, ſecundo diebus quadraginta ieiunauit. Helias in deſerto quadraginta diebus abſtinuit. Ipſe autem auctor hominum ad homines veniens, in quadraginta diebus nullum omnimodo cibum ſumpſit. Nos quoque, inquantum poſſumus, annuo quadrageſimæ tempore carnem noſtram per abſtinentiam affligere conemur. Cum ergo in abſtinentia quadragenarius numerus cuſtoditur, quid niſi quia virtus decalogi per libros quatuor ſancti Euangelij impletur? Denarius etenim quater ductus, in quadragenarium ſurgit: Quia tũc decalogi mandata perficimus, cum profecto quatuor li-
D bros ſancti Euangelij cuſtodimus. Ex qua re ſentiri & aliud poteſt. In hoc enim mortali corpore ex quatuor elementis ſubſiſtimus, & per voluptates eiuſdem corporis præceptis Dominicis contrahimus: præcepta autem Dominica per decalogum ſunt accepta. Qui ergo per carnis deſideria decalogi mandata contempſimus, dignum eſt vt eandem carnem quaterdecies affligamus. Quamuis de hoc quadrageſimæ tempore eſt adhuc aliud quod poſſit intelligi. A præſenti etenim die vſque ad paſchalis ſolennitatis gaudia, ſex hebdomadæ veniunt. Quarum videlicet dies quadraginta & duo ſunt. Ex quibus dum ſex dies Dominici ab abſtinentia ſubtrahuntur, non plus in abſtinentia quam triginta & ſex dies remanent. Dum vero per trecentos & ſexaginta dies annus
E ducitur, nos autem per triginta & ſex dies affligimur, quaſi anni noſtri decimas damus: vt qui nobiſmetipſis per acceptum annum viximus, auctori noſtro nos in eius decimas per abſtinentiam mortificemus. Verum, fratres chariſſimi, ſicut offerre in lege iubemini decimas rerum, ita Deo offerre contendite & decimas dierum. Vnuſquiſque quantum virtus ſuppetit, carnem maceret, eiuſque deſideria affligat, concupiſcentias turpes interficiat, & iuxta Pauli vocem, hoſtia viua fiat. Hoſtia quippe & immolatur, & viua eſt, quando & ab hac vita homo non deficit, & tamen ſe à carnalibus deſiderijs occidit. Caro nos læta traxit ad culpam, afflicta reducat ad veniam. Auctor etenim mortis noſtræ, per fructum ligni vetiti vitæ præcepta tranſgreſſus eſt. Qui ergo à

paradiſi gaudiis per cibum cecidimus, ad hæc, inquantum poſſumus, per abſtinentiam reſurgamus. [A] Sed nemo ſibi eandem abſtinentiam ſolam credat ſufficere poſſe, cum per Prophetam Dominus dicat: Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi? Subiiciens, Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſque induc in domum tuam: Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. Illud ergo ieiunium approbat Dominus, quod ad eius oculos manus eleemoſynarum leuat: quod cum proximi dilectione agitur, quod ex pietate conditur: hoc ergo quod tibi ſubtrahis, alteri largire: & vnde tua caro affligitur, inde egentis proximi caro reparetur. Hinc enim per prophetam Dominus dicit: Cum ieiunaretis & plangeretis, numquid ieiunium ieiunaſtis mihi? Et cum comediſtis & bibiſtis, nunquid non vobis comediſtis, & vobiſmetipſis bibiſtis? [B] Sibi enim comedit & bibit, qui alimenta corporis, quæ ſunt communia dona conditoris, ſine indigentibus percipit; Et ſibi quiſque ieiunat, ſi ea quæ ſibi ad tempus ſubtrahit, non pauperibus tribuit, ſed ventri poſtmodum offerenda cuſtodit. Hinc per Ioelem dicitur: Sanctificate ieiunium. Ieiunium quippe ſanctificare, eſt adiunctis bonis aliis dignam Deo abſtinentiam carnis oſtendere. Ceſſet ira, ſopiantur iurgia. In caſſum caro enim atteritur, ſi à prauis ſuis voluptatibus animus non refrænatur, cum per prophetam Dominus dicat, Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie, & omnes debitores veſtros repetitis. Neque enim qui à debitore ſuo hoc quod dedit repetit, aliquid iniuſtum facit: Sed dignum eſt, vt quiſquis ſe in pœnitentia macerat, & hoc ſibi quod iuſte competit, in- [C] terdicat. Sic, ſic nobis pœnitentibus & afflictis à Deo dimittitur quod iniuſte egimus, ſi pro amore illius & hoc quod nobis iuſte competit, relaxamus.

In capite Ieiunij.

IN primis præmonere debet ſacerdos omnes Chriſtianos ex ſacris ſcripturarum teſtimoniis, quatenus in capite ieiunij, hoc eſt, hodie ad veram confeſſionem, veramque pœnitentiam feſtinantius accedant. De hac Hieronymus inquit: Vtinam tam cito conuertantur peccatores ad pœnitentiam, quam cito Dominus præparatus eſt etiam mutare præfinitam ſententiam, non enim temporis longitudinem requirit Deus, ſed affectui ſinceritatis plenitudo penſatur. Gregorius. Satis alienus à fide eſt qui ad agendam pœnitentiam tempo- [D] ra ſenectutis expectat. Metuendum eſt enim, ne, dum ſperat miſericordiam, incidat iudicium. Itemque: Si quis te de peccato forinſeco correxerit, tunc confitere interiora quæ ille neſcit. *Quomodo pœnitentia debet iniūgi Chriſtianis.* Denique admonendi ſunt, vt in cœna Domini redeant ad reconciliationem, ſicut in conſequentibus dicetur. Si vero intereſt cauſa aut itineris, aut cuiuſlibet occupationis, aut ita forte hebes eſt, vt ei hoc ſacerdos ſuadere nequeat, iniungat ei tam quadrageſimalem, quam annualem pœnitentiam, & reconciliet eum ſtatim. Sacerdotibus vero ſummopere ſatagendum eſt, vt octo vitia criminalia cum eorum ſequentiis atque teſtimoniis ſcripturarum, quibus coercendi ſunt homines atq; ad meliora prouehendi, omni ſtudio intelligant, atque doceant, ſicut hic in prima fronte annexa [E] ſunt. Quorum vitiorum octo hæc ſunt nomina, in primis ſuperbia, gloria inanis, inuidia, ira, auaritia, triſtitia, ventris ingluuies, atque luxuria. De ſuperbia, quod eſt caput omnium vitiorum, oriūtur ſupraſcripta ſeptem vitia criminalia. *Superbia peccatū.* Superbia dicitur quaſi ſupergrediens mentem de eo quod non eſt. Vnde ſuperbus quaſi extra viam ambulans, de qua ſcriptura: Initium omnis peccati ſuperbia. Et ideo initium dicitur omnis peccati quia ipſa præceſſit in diabolo, & non ſolum peccatum eſt ipſa, ſed etiam nullum peccatum fieri potuit, poteſt, aut poterit ſine ipſa. Porro cupiditas atque ſuperbia intantum vnum eſt malum, vt nec ſuperbia ſine cupiditate, nec ſine ſuperbia poſſit inueniri cupiditas. Non enim primus homo ederet de ligno prohibito, niſi concupiſceret: nec deſereretur à Domino, niſi prius ipſe deſereret.

[A] De ſuperbia dicit Auguſtinus: Vitanda nobis eſt ſuperbia, quæ & angelos nouit decipere, & homines diſſipare. Hieronymus: Vir ſuperbus non decorabitur, nec voluntatem ſuam perficiet. Ambroſius: Superbia ex angelis dæmones fecit, humilitas autem homines ſanctis angelis ſimiles reddit. *In inani gloria.* De inani gloria, id eſt, vana, quæ Græce dicitur κενοδοξία, naſcitur inobedientia, hypocriſis, contentiones, pertinaciæ, diſcordiæ, & nouitatum præſumptiones. Eſt enim vanitas inflata appetitio dignitatum, dulcis miſeris, amara perfectis, cui ſeruiunt tumidi, ſub qua iacēt elati, tamque eos ardor humanæ laudis inflammat, vt laborioſa opera quæ populus admiretur, & quibus fama diffunditur, ſine labore ſuſcipiant, & libenter exerceant: vnde eſt quod ieiunare, abſtinere, vigilare, [B] Eccleſiam frequentare, vel pſallere, cum hæc omnia ſine labore non faciant, etiam cum delectatione faciunt, vt ab hominibus quibus placere, non Deo, deſiderant, videantur: vnde Veritas, Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. *Inuidia.* De inuidia ſiue inuido, qui ab inuidendo alterius felicitati dicitur, naſcitur odium, ſuſurratio, detractio, exultatio in aduerſis proximi, afflictio autem in proſperis. De hac Apoſtolus comminatur, dicens: Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt: & qui inuidet, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat. Vnde nihil infelicius poteſt eſſe inuido, qui alienis torquetur bonis: inuidia enim ſenſum mordet, pectus vrit, mentem afficit; & qui inuidet, ſimilis eſt diabolo, qui per inuidiam hominem de paradiſo eiecit. *Ira peccatum.* De ira longa quæ ab indignatione dicitur, à qua & iracundia, eo quod accenſo ſan- [C] guine, in furorem compellitur, naſcuntur rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blaſphemiæ. De ipſa enim dicit ſcriptura: Ira in ſinu ſtulti requieſcit. & alibi: Ira enim viri iuſtitiam Dei non operatur. Et in Pſalmo de quotidiana irā: Iraſcimini, & nolite peccare. & Apoſtolus: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram, & alibi: Illa enim ira mala eſt, quæ mentem turbat, vt rectum conſilium perdat. *Triſtitia* De triſtitia quæ oritur ex ira, naſcitur malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita. Et ſciendum quia inter triſtitiam & mœſtitiam hoc intereſt: Mœſtitia, cordis eſt: triſtitia, vultus: mœſtum enim vel inertem dicimus animum. triſtis enim facie, ita dignoſcitur abiecto vultu, pallido adſpectu, turbidis oculis, turbato vultu. de hac triſtitia dicit Apoſtolus: Quæ enim [D] ſecundum Deum triſtia ſunt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operantur, ſæculi autem triſtitia mortem operatur. Alibique: Triſtitiam non des animæ tuæ. Iſidorus: Vis nunquam eſſe triſtis? bene viue: ſecreta conſcientia triſtitiam leniter ſuſtinet. *Auaritia* De auaritia (quæ Græce dicitur philargyria, id eſt, amor pecuniæ, ab auiditate dicta, vnde auarus, quaſi auidus auri, qui nunquam opibus expletur) naſcitur proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, & contra miſericordiam obduratio cordis. De hac dicit Apoſtolus: Neque auari, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt, & Salomon: Auarus non implebitur pecunijs. Et idem: Auaro autem nihil eſt ſceleſtius: nihilque iniquius quam amare pecuniam. Et iterum: Cum enim morietur homo, hæreditabit ſer- [E] pentes & beſtias & vermes. *Auaritiæ medicina.* Hoc vero vitium vincitur largitione pauperum, in viſitatione infirmorum, in tegumento nudorum, & in reddendo quod iniuſte ablatum eſt, & in fletu ac lachrymis cum contritione cordis ſicut Dominus dicit: Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.

Voracitas & crapula. De ventris ingluuie, quæ Græce dicitur gaſtrimargia, id eſt, horrida voracitas atque guloſitas, quæ à gula dicitur, naſcitur inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, ſtultiloquium, multiloquium, hebetudo ſenſus circa intelligentiam, & eſt vitium ſpiritale De hoc ſcriptum eſt: Qui continet ventrem ſuum, minuit vitia: abundantia autem eſcarum, nutrit deſideria mala. Multæ eſcæ nutriunt ventrem fornicationis & Apoſtolus:

Non

Non in commeſſationibus & ebrietatibus. Et quia primus homo vitio gulæ cecidit, neceſſe eſt vt per abſtinentiam reſurgamus: læta cato traxit nos ad peccatum, afflicta reducat ad veniam. De luxuria, quæ à luxu nomen accepit, & eſt immunditia corporalis, vndè & luxurioſus, quaſi ſolutus & corruptor dicitur, naſcitur cæcitas mentis, inconſideratio, inconſtantia, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affatus præſentis ſæculi, horror autem vel deſperatio futurorum. Eſt autem vitium corporale. De ipſo dicit Apoſtolus: Fugite fornicationem. Et idem: Fornicatores & adulteros iudicabit Dominus. Hieronymus: Væ illi qui tunc habuerit terminum luxuriæ, quando & vitæ. Diabolus per ſuperbiam & fornicationem omni hominum generi dominatur. Omnibus peccatis fornicatio maior eſt: melius mori, quam fornicari: libido in infernum hominem mergit, & ſciendum quia fornicatores, libidinoſi, Sodomitæ, adulteri, inceſtuoſi, conſtupratores, raptores, molles, maſculorum concubitores, immundi, pollutores, impudici, generaliter luxurioſi nominantur. Vnde fornicatio dicitur amor legitimo connubio ſolutus, & vaga explendæ libidinis conſectandæ licentia. De qua ſcriptum eſt: Qui fornicatur in carne ſua peccat: & maioris eſt criminis, quia tollit membra Chriſti, & facit membra diaboli. Libidinoſi dicuntur, qui faciunt quod eis libet, ſunt enim cupidi voluptatis. Sodomitæ interpretantur excluſores ipſorum. Adulteri dicuntur, quia alterius torum violant, ſiue polluunt. Inceſtus dicitur, quaſi incaſtus, propter illicitam commixtionem, id eſt, quicumque cum parente propria, aut ſorore, vel vidua, ſiue nouerca, filia, vel cognata atque Domino ſacrata, præſumpſerit fornicari. Stupratores dicuntur, virginum corruptores. Raptores à rapiendo, qui rapto ſtupro fruuntur. Vndè & inter ſtuprum, adulterium & inceſtum ita differt: Stuprum in virgine, adulterium in nupta, inceſtus in parentibus. Molles ſunt effœminati, vel qui barbas non habent, ſiue qui alterius fornicationem ſuſtinent. De quibus Apoſtolus: Neque molles regnum Dei poſſidebunt, maſculorum concubitores, comites fornicantium, immundi, polluti, coinquinati, ſocij luxurioſis, pollutores, deformes, commaculati, vel qui propriis manibus ſe ſordidant. Impudici à podice vocantur: putorem enim fœtorem dicimus: ſiue impudicus, qui turpitudinem flagitio infert. Sed & alia vitia, quæ licet ex ſuperioribus oriantur, aliis tamen locis cenſentur, ſicut ſacrilegium quod Auguſtinus inter ſeptem vitia reputat. Sacrilegium eſt ſacrarum rerum furtum, quæ poſtea in idolorum cultum cedunt. Vnde ſacrilegus dictus, ab eo quod ſacra legit, & furatur contra leges: vel ſacrilegus, ſacra loca violans: faciunt hoc Eccleſiæ prædones. Fures à furuo dicti ſunt, id eſt, à fuſco. Nam noctis adeunt tempus. Vnde inter furem & latronem hoc differt: qui alienum ſubtrahit, fur eſt: qui furatur & occidit, latro eſt: à latendo enim dicitur latro. Periuri dicuntur, qui perperam iurant, id eſt, malè. Falſidici, qui aliud fantur quàm verum. Ebrius dicitur, qui ad tempus bibit: ebrioſus, qui ſemper. De quo ſcriptura: Ebrioſi regnum Dei non conſequentur. Acedioſus ab acedia dicitur, qui anxietatem ſiue tædium cordis patitur, qui & inconſtans vel vagus dicitur: ab aliquibus enim inter octo vitia reputatur. Patricida & parricida hoc differt: patricida eſt, qui parentem occidit, parricida qui parem aut ſocium. Fratricida, qui fratrem occidit, Homicidium, compoſitum ex homine & cæde, vnde & homicida. Stultiloquus eſt, qui turpia & riſum mouentia narrat. Vnde & ſtultiloquium nihil in ſe ſapiens habet. Scurrilitas & iocularitas, quæ conueniunt ex aliqua prudentia, riſum mouent audientibus, quibus magis conuenit lugere. Turpitudo eſt, cùm inflammantur ſenſus noſtri ad libidinem, & carnis titillationem. Anima ignita ſuccenditur, & nihil

Luxuria. *Luxuria formula.* *Sacrilegium.* *Periurium.* *Ebrietas.* *Acedia.* *Parricida.* *Homicidium.* *Stultiloquus.* *Turpitudo.*

Dei timore refrenatur. Idololatra dicitur, qui idolis ſeruit: & in Propheta idololatriam ſæpè fornicationem appellatam inuenimus: & qui plus nummum, quàm Deum diligit, ſculpturam nummi colit, & idola in eis cælata veneratur. Suſurro, de ſono locutionis appellatur, id eſt, qui libenter inutilia audit. Vndè ſcriptura: Non ſis ſuſurro. Malefici & Venefici dicuntur, qui cauſa mortis venenum parant, & artificioſe multa mala componunt. Maledici, linguoſi, ſiue litigioſi, ſortilegi, & diuini ſiue fanatici coniectores, qui ſub nomine fictæ religionis, per quaſdam (quas ſortes ſanctorum vocant) diuinationes & ſcientiam profitentur. Arioli ſiue Aruſpices propriè ſunt, qui circa aras idolorum nefarias preces emittunt. Augures, qui auguria & volatus atque voces auium intendunt. Auſpicia enim vltro veniunt. Fatuus eſt, qui quod fatur, non intelligit, neque quod alii dicunt, & dicitur excors. De quo in Euangelio: Qui dixerit fatue: genus enim conuicii eſt. Racha, inanis & vacuus ſiue abſque cerebro. Eſt enim genus deſpectionis ſiue iræ. Vnde in Euangelio. Qui dixerit fratri ſuo racha, hoc eſt, prouerbium prouinciale. Ecce vitia breuiter digeſta, per quæ humanum genus à diabolo quotidie impugnatur. De cætero ſciant ſacerdotes Chriſti, quia quotieſcumque ad pœnitentiam Chriſtiani accedunt, ieiunandum eſt prius cum eis, pro eorum erratibus, vt non dicatur eis, quod ſacerdotibus Iudæorum dictum eſt à Domino: Væ vobis legis peritis, quia aggrauatis homines imponentes ſuper humeros eorum onera grauia, ipſi autem digito veſtro non tangitis ſarcinas eorum. Nemo enim poteſt iacentem ſub onere ſubleuare, niſi inclinauerit ſe, & porrigat ei manum. Neque vllus medicorum vulnera infirmantium poteſt curare, niſi fœtoribus particeps fuerit. Ita quoque ſacerdos vel pontifex curare vulnera non poteſt, niſi præſtante ſolicitudine & oratione: & quoties dederis conſilium peccanti, ſimul quoque da illi pœnitentiam ſtatim quantum debeat ieiunare, & redimere peccata ſua, nè forte obliuiſcaris quantum eum oporteat abſtinere: tibi enim neceſſe eſt, vt iterum ab eo exquiras peccata, quia ille forſitan erubeſcit iterum peccata ſua confiteri. Non enim omnes clerici aut vllus laicus hanc ſcripturam vſurpare aut legere debent, niſi ſoli illi, quibus neceſſe eſt: hoc ſunt Epiſcopi vel preſbyteri, quibus claues regni cœleſtis traditæ ſunt, ſic nec iudicia iſta alius vſurpare debet. Si autem neceſſitas euenerit, & preſbyter non fuerit præſens, diaconus ſuſcipiat pœnitentiam, ac det ſanctam communionem. Denique ſacerdos hac auctoritate imbutus ſiue compunctus, ſuſcipiens pœnitentem, ſi laicus eſt, dimiſſo baculo: quiſquis vero ille eſt, ſiue laicus, ſiue clericus, ſiue monachus ſuppliciter ſe inclinet ante ſacerdotem. Tunc ſacerdos dicit hãc orationem: Domine Deus omnipotens; propitius eſto mihi peccatori, vt condignè poſſim tibi gratias agere, & reliqua. Deinde iubeat eum ſacerdos ſedere contra ſe, & colloqui cum eo de ſupradictis vitiis, ſiue exhortationibus diuinis, ne fortè pro verecundia aut ignauia, ſiue obliuione aliquid putidum in corde remaneat, per quod iterum diabolus eum ad vomitum peccati reducat. Conſideret etiam ſexum, ætatem, conditionem, ſtatum, perſonam, & ſecundum hoc vt ſibi viſum fuerit: ſingula quæque diiudicet, id eſt, aliquos à cibis abſtinendo, alios eleemoſynas dando; nonnullos ſæpius flectendo genua, ſiue in cruce ſtando, aut aliquid aliud huiuſmodi quod ad animæ ſalutem pertinet. Non omnibus vero vna eademque diſcretio ſit, vnicuique horum, hoc eſt, inter diuitem & pauperem, liberum & ſeruum, inter infantem & puerum, iuuenem & adoleſcentem, ætate ſenem, hebetem & ſtultum, ſcientem & ignarum, laicum & clericũ, monachum & Epiſcopum, preſbyterum & diaconum, ſubdiaconum & lectorem, in gradu in coniugio vel ſine coniugio, inter virginem & fœminam, in-

Idololatra. *Suſurro.* *Veneficium.* *Sacrilegium & incantatio.* *Arioli & augures.* *Stultitia.* *Racha.* *Ieiunatio ad pœnitentiam pertinet.*

ter canonicam & ſanctimonialem, inter debiles & infirmos, inter ſanos & ægros: De qualitate etiam peccatorum hominum, inter continentem & incōtinentem, vtrum voluntate vel caſu, vel in abſcondito: quali compunctione emendet, neceſſitate vel voluntate, loca & tempora diſcernat. Attendat etiam ſacerdos vt ſalui ſint omnes, & non puſillanimes, quia potentes potenter tormenta patientur. Item Ieſus filius Sirach: In iudicando eſto miſericors, pupillis vt pater & pro viro matri illorum. Et Iacobus: Iudicium ſine miſericordia erit illi, qui non fecit miſericordiam. Superexaltat autem miſericordia iudicium, vt diem conſequatur, vt S. Benedictus: Qui veram pœnitentiam faciunt, agant in ieiunio & fletu, in eleemoſynis, & orationibus, & perpetrata iterum non faciant; & ſi faciant, tamen non perſeuerent in eis, quia Dominus dixit: Malum cogitaſtis, ignoui: malum dixiſtis, ignoui: malum feciſtis, ignoui: perſeuerare in malo non ignoſco. Ergo qui perſeuerant in malo, non ignoſcet, & ſic iudica iuſtum iudicium ſecundum canones, vt alij timorem habeant.

Pœnitētiā cum miſericordia iniungendam.

Neque hoc omittendum eſt, quia propter iſta peccata affligimur flagellis temporalibus: inde ſuſcitantur bella, incurſiones paganorum, captiuitates, peſtilentiæ, fames, ægritudines, mortalitates hominum, atque animalium, morbi, incommoditates, aeris ſiccitates, inundationes, pluuiarum tempeſtates, tonitrua atque fulgura noxia, inclementia frigoris, vehementia ardoris, reges iniqui, potentes ſeu iudices peſſimi, beſtiæ nociuæ, & horum ſimilia. Propter iſta etiam emendanda, promulgantur leges, decernunt iuſta, proponunt ſupplicia, vincula, torturas, flagella, exilia, amputationes membrorū, amiſſiones rerum, mortes diuerſi generis, & auferri nequeunt de mundo. Fit etiam Eccleſiaſticus vigor, correptio, excommunicatio, de eccleſia excluſio, leges pœnitentiæ, anathematizatio: conſtituuntur iudices, inſiſtunt officia, mittuntur vltores vt hæc corrigantur, & auferri non poſſunt de Eccleſia. His vero peccatis ſemper manentibus, heu proh dolor! tam ſecuri pergimus ad tenebras exteriores, quaſi ibi nobis cubicula extruantur, deliciæ præparentur, miniſtri procurentur, theſauri congerantur, ornamenta multiplicentur, cum ſcriptura dicat: Quodcumque poteſt manus tua facere, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, erit apud inferos, quò tu properas.

Tormēta tēporalia & purgatoriū in mundo.

Eccleſiaſtica cēſura.

Contra iſta omnia ſuſcipiendum eſt bellum, & acriter gerendum, ne ad damnabilia peccata perducamur. Poſt iſta omnia ſcrutata & pœnitentem corroboratum, interrogat eum ſacerdos, dicens. Credis in Deum Patrem & Filium & Spiritum ſanctum? Reſpondeat pœnitens, Credo. Credis quia iſtæ tres perſonæ, quas modo dixi, Pater & Filius & Spiritus ſanctus, vnus Deus ſit? Reſpondeat, Credo. Credis quia in hac ipſa carne, in qua modo es, reſurgere habes, & recipere ſiue bonum ſiue malum prout geſſeris? Credo. Vis dimittere illis qui in te peccauerunt omnia, vt & tibi Deus dimittat peccata tua, ipſo dicente: Si non dimiſeritis hominibus peccata eorum, nec pater veſter cœleſtis dimittet vobis peccata veſtra. Si vult dimittere, ſuſcipias eius confeſſionem, & indices ei pœnitentiam: ſi non vult, non ſuſcipias eius confeſſionem. Volens vero dimittere omnia his qui in ſe peccauerunt, confiteatur omnia peccata ſua, quæ recordari poteſt. Præcauendum eſt tamen ſacerdoti de ſupradictis vitiis, vt ei exhortationis gratia ad memoriam reducat, ne quid aduerſante diabolo, occultum remaneat.

Quomodo ſacerdos debeat cōfitentem interrogare in cōfeſſione.

Quo facto, fixis genibus in terram, & ſuper ipſa innixus ſtans, ſuppliciter tenſis manibus, blando ac flebili vultu reſpiciens ſacerdotem, dicat his verbis: Multa quidem & innumerabilia ſunt alia peccata mea, quæ recordari nequeo, in factis, in dictis & cogitationibus, pro quibus omnibus miſera mens mea compungitur, & acri interdum pœnitentia cruciatur, ideoque conſilium, immo iudiciū tuum, qui ſequeſter ac medius inter Deum & peccatorem hominem ordinatus es, ſupplex deprecor, & vt pro
A eiſdem peccatis meis interceſſor exiſtas, humiliter imploro. Quo perdicto totum ſe in terram proſternat, gemitus atque ſuſpiria vel lachrymas prout Deus dederit, ab intimo cordis producat. Sacerdos vero patiatur eum aliquantiſper iacere proſtratum, iuxta quod viderit eum diuina inſpiratione compunctum. Deinde iubeat eum Sacerdos ſurgere, & cum ſteterit ſuper pedes ſuos, cum tremore & humilitate præſtoletur iudicium ſacerdotis, & indicat ei ſacerdos abſtinentiam ſiue obſeruantiam, perpendens ſubtiliter perſonæ qualitatem, modum culpæ, intentionem animi, & corporis valetudinem vel imbecillitatem. Percepta autem ſententia ſacerdotis, iterum proſternet ſe ſacerdotis pedibus, eius petens pro ſe orationem fieri, vt ſuggerat ei diuina viſitatio virtutem conſtanter obſeruandi
B quæ illi iniuncta ſunt, & ita reuerenter ſacerdotis iudicio obtemperare, ac ſi ab ipſo diuinæ maieſtatis ore oportuna ſalutis ſuæ medicamenta ſuſcepiſſet.

Quomodo confitens debeat ſe gerere.

Quapropter oportet ad pœnitentiam accedere cum omni fiducia, & ex fide credere indubitanter, pœnitentia aboleri poſſe peccata, etiam ſi in vltimo vitæ ſpiritu commiſſa pœniteat, & publica lamentatione peccata prodantur, quia non vult Deus mortem peccatoris, ſed vt ſaluatus miſeratione Dei viuat: nam ſecreta ſatisfactione ſolui mortalia crimina non negamus, quotidiana vero leuiaque peccata, ſine quibus hominis vita non ducitur, Dominica oratione purgantur, quorum eſt dicere: Dimitte nobis, ſicut & nos dimittimus. Nam ipſa eleemoſyna eſt, veniam homini pœnitenti
C ignoſcere. Vnde Dominus: Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis.

Pœnitētiæ medela quomodo conſequenda.

Menſuram vero temporis in agenda pœnitentia, idcirco non ſatis attentè præfigunt Canones pro vnoquoque crimine, ſed magis in arbitrio antiſtitis relinquunt, quia apud Deum non tantum valet menſura temporis, quàm doloris: nec abſtinentia ciborum, quàm mortificatio vitiorum. Sed & hoc ſciendum eſt, vt cum venerint ſerui vel ancillæ ad pœnitentiam, non eos cogatis tantum ieiunare, quantum diuites, quia non ſunt in ſua poteſtate: ideoque medietatem pœnitentiæ eis imponite.

Confeſſor debet habere iudiciū.

Poſt hæc vero dicat ſacerdos ſuper eū has orationes: Exaudi Domine preces noſtras, & tibi confitentium parce peccatis. Alia: Præueniat hunc famulum tuū quæſumus Domine miſericordia tua. Alia: Adeſto Domine
D ſupplicationibus noſtris, nec ſit ab hoc famulo tuo. Alia: Domine Deus noſter: qui offenſione noſtra nō vinceris. Alia: Adſis quæſumus Domine huic famulo tuo. Alia: Da quæſumus Domine huic famulo tuo. Alia: Precor Domine clementiam tuæ maieſtatis, & reliqua. Quibus dictis iubeat ſacerdos pœnitentem ſurgere de terra: ſed & ipſe ſurgat de ſedili ſuo, & ſi loco vel tempori congruit, ingreſſi eccleſiam, & ſuper genua vel cubitos vterque innixus, decantent pſalmos: Domine, ne in furore tuo, 2. Benedic anima mea Dominum, 1. Miſerere mei Deus, Deus in nomine tuo. Quid gloriaris? Deinde Kyrie eleiſon. Pater noſter. Saluum fac ſeruum tuum. Illuſtra faciem tuam. Mitte eis Domine. Oratio. Deus, cuius indulgentia nemo non indiget. Miſſa. Antiph. De neceſſitatibus. Ora-
E tio. Deus qui iuſtificas impium. Epiſtola: Lauamini, mundi. Graduale. Saluum fac ſeruum. Euangelium: Duo homines. Offertorium. Miſerere mihi Domine. Super oblat. Huius Domine virtute myſterium. Com. Deus propitius. Ad Complend. Purificent nos Domine. Eodem die fit collecta ad ſanctam Anaſtaſiam. Antiph. Exaudi nos Domine quoniam benigna. Pſalmus. Saluum me fac Deus. Interim ponendi ſunt cineres ſuper capita, ſicut antiphona teſtatur. Oratio. Concede nobis Domine. Antiphona ad proceſſionem: Iuxta veſtibulum. Item: Immutetur. Alia: Parce Domine. His finitis, ſequitur Litania. Dehinc ſtatio ad S. Sabinam.

Confeſſoris orationes.

Sabbatum

Diſpenſatio de eleemoſyna.

SAbbatum ante Palmas, ità præſitulatur in Sacramentario, Sabbatum vacat. Dominus Papa eleemoſynam dat. Cogitare oportet qualiter eadem die potiſſimum eleemoſyna tradenda ſit. Vbi notandum quod ea quæ colimus circa paſſionem Domini & reſurrectionem atque aſcenſionem in cœlum, in commemorationem illarum rerum, quæ ſuo in tempore peracta ſunt, agimus: vt illud, Quotieſcumque feceritis, &c. Habemus opus præcedens eleemoſynæ præſentis Sabbati, quod imitemur, & ad memoriam noſtri reducamus. Cur enim iſto die eleemoſyna ſpecialius ab Apoſtolico tribuatur, cum omni tempore danda ſit, Ioannes Euangeliſta inquit: Ante ſex dies Paſchę venit Ieſus in Bethaniam in domum Simonis leproſi, ibique Lazarum quatriduanum reſuſcitauit, feceruntque ei cœnam ibi. Maria ergo accepit libram vnguenti, & vnxit pedes Domini. Indignante pro hoc Iuda proditore, Ieſus in laudem mulieris ita reſpondit: Opus bonum operata eſt in me: Vbicumque enim prædicatum fuerit, & reliqua. Qui enim bene viuit, pedes Domini vnguento vngit. Vnguentum enim illud iuſtitia fuit, ideoque libra fuit. Qui ſuperflua dat pauperibus, pedes Domini capillis ſuis tergit. Domus impleta eſt odore vnguenti, & mundus repletus eſt fama bona mulieris. Vnde Apoſtolicus vir in memoriam deuotiſſimæ mulieris, membris Chriſti hodie facit, quod ipſa fecit capiti, & ideo à ſtatione publica vacat, non tamen celebratione Miſſæ, quia huic negocio inſiſtit. Et quia de hac feria officium proprium non habetur, de eiſdem feriis repetitur, id eſt, de quarta feria: Antiphona: *Liberator meus.* Lectio Zachariæ Prophetæ: *Hæc dicit Dominus*: Exulta ſatis filia Hieruſalem, ecce rex tua veniet tibi iuſtus & ſaluator, ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ, & reliqua. Euangelium ſecundum Lucam: Cum appropinquaſſet Ieſus ad Bethphage, & Bethaniam, & reliqua.

Feſtum ramorũ Palmarum.

HEſterna die Dominus in Bethania in domo Simonis recubuit, hoc eſt, ſexto die ante paſſionem: hodie vero, quod eſt quinto die ante Paſcha, exiens de Bethania, miſit duos diſcipulos in Hieruſalem, dicens eis: Ite in caſtellum quod contra vos eſt, & inuenietis aſinam & pullum: ſoluite & adducite mihi, qui ſoluentes, adduxerunt ad Ieſum, & impoſuerunt veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt. Cum autem audiſſet turba quę venerat ad diem feſtum, quod Ieſus pergeret Hieruſalem, acceperunt ramos palmarum, veneruntque ei obuiam, & clamabant: Oſanna, Benedictus qui venit, & reliqua. De hac die ſciendum eſt, quod diuerſis vocabulis diſtinguitur, id eſt, dies Palmarum, ſiue florum, ſiue ramorum: Oſanna, Paſcha petitum, ſiue competentium, & capita lauantium. Dies Palmarum ideo celebratur, quia in eo Dominus tendens Hieroſolymam, ei occurrit turba plurima, hincindè clamando, Oſanna, quod interpretatur, Saluifica: ſiue, Saluos nos fac. eſt enim Hebræus ſermo, qui apud illos dicitur Oſianna. In ramis Palmarum ſignificatur victoria, qua erat Dominus mortem moriendo ſuperaturus, atque per trophæum crucis de diabolo mortis principe triumphaturus. In ramis arborum intelliguntur dicta patrum, & exempla. Turba plurima ſignificat innumerabilem Martyrum exercitum, qui corpora ſua pro Domino tradiderunt. Veſtimenta Apoſtolorum opera ſunt iuſtitiæ. Vnde in Pſalmo: Sacerdotes tui induantur iuſtitiã. In aſello quo ſedebat, indicabat ſimplicia corda gentilitatis, quam præſidendo atque regendo perducebat ad viſionem pacis æternæ. Paſcha petitum, ſiue competentium dicitur: quia hodie Symbolum Competentibus tradebatur, propter confinem Dominicæ Paſchæ ſolennitatem, vt qui iam ad Dei gratiam percipiendam feſtinant, fidem quam confitentur, cognoſcant: Competentes enim, quaſi ſimul petentes, dicuntur, id eſt, gratiam Chriſti

A petentes. Capita lauantium ideo hunc diem appellat vulgus, quia tunc mos eſt lauari capita infantium, qui vngendi ſunt Sabbato ſancto, ne forte obſeruatione Quadrageſimæ ſordidati ad vnctionem accederent. Quanta vero reuerentia hæc conſuetudo à deuotiſſimis viris excolitur, libuit hîc parumper inſerere. Hodie præparatur quoddam portatorium honeſtiſſimè, in quo intromittitur ſanctum Euangelium, quod intelligitur Chriſtus, & ſtatuitur in Eccleſia ante aram, vndè clerus proceſſurus eſt. Deinde adunantur palmæ & flores, atque diuerſa genera frondium, ſeu oliuarum, ſuper quæ dicitur hæc oratio à ſacerdote: Omnipotens ſempiterne Deus, qui antequàm filium tuum Dominum noſtrum pro nobis mortem perpeti ſineres. Sequitur benedictio palmarum ſiue frondium: Omnipotens Deus Chriſte. His finitis, dantur à cuſtodibus B palmæ; accipienteque populo ramos arborum, oliuarum, ſiue florum, inchoatur Antiphona: Pueri Hebræorum. Deinde ſuſcipiunt Diaconi ſupra ſcriptum portatorium cum Euangelio, baiulantes cum ingenti exultatione iugum Chriſti ſuaue, & onus eius leue, pręcedente aqua benedicta cum candelabris atque thymiamateriis cum aliis ornamentis. Inſuper etiam laicorum ſchola cum vexillis atque fanonibus à longè præeunte. Exeunte enim clero ſeu populo ab Eccleſia, inchoatur Antiphona: *Cum appropinquaret Dominus.* Qua finita, inchoat ſchola Antiph. *Cooperuit omnes.* Item *Cum audiſſent.* Item *Appropinquante.* Cũ ingreſſi fuerint ciuitatem vel cœnobium, dicitur Reſponſoriũ, *Ingrediente Domino.* Item: *Collegerunt pontifices: Vnus* C *autem.* His finitis, ante atrium Eccleſię loco competenti ſubſiſtit ſchola cum baiulis & reliquo ornatu, & clerus ſeu populus expectant in loco atrij, inchoantes Antiph. *Occurrerunt.* Reſpondet ſchola Antiph. cum angelis & pueris. Hac finita, inchoantur à duobus cantoribus quidam verſ. *Iſrael es tu rex*: Reſpondet chorus adſpiciens ſeu inclinans ſe ad ſupraſcriptum ſanctum Euangelium, *Gloria, laus & honor tibi ſit.* Eo ordine ſequuntur alij verſus. His finitis, incipit ſchola cum baiulis Antiph. *Pueri Hebræorum*: & tunc proſternit omnis plebs hincinde frondes ſeu flores, decantantes Antiph. Oſanna filio Dauid, vſque ad altare. Et ſic intrant ad Miſſas. Miniſtri vero tenent palmas in manibus vſque ad completionem Miſſæ. Intermittunt aliqui ſalutationem in paſſione, id eſt, *Dominus vobiſ-* D *cum*: quod non legitur in ordinibus, ſed in paraſceue tantum, vbi reticetur officium ſacerdotale. Ideo autem hæc hebdomada maior dicitur, quia in ea maxima eſt adhibenda parſimonia, ſiue quod maius officium recolitur in ea.

Capitũ lotio in ſabbato Paſcha.

Palmas tenent ſacerdotes in manibus.

FEria quarta hebdomadæ maioris, hora tertia procedit Apoſtolicus cum omni clero ſeu populo ad Eccleſiam, & dicit orationes ſolennes, ſicut in ſexta feria. His expletis, oſculato altari, egreditur. Presbyteri vero Eccleſiarum, tam vrbani, quàm ſuburbani, reuertuntur ad titulos ſuos, vt hoc ordine feria ſexta compleant; hoc ſcientes, vt quod Pontifex pro ſe intermittit, ibi illum commemorent. Poſteà vero hora octaua ingrediuntur ad Miſſas more ſolito. Ideo E hæ orationes hodiè celebrantur, quia in hac feria quarta conſilium fecerunt Iudæi vt occiderent Dominum. Vnde nos ad memoriam reducere debemus crudele conſilium Iudæorum, & manſuetudinem Chriſti, vt contra omnem iniuriam armemus nos armis orationis & patientiæ. ſicut ipſe fecit, dicens: Pater, ignoſce illis. Sequitur manifeſta definitio, cur primum reſponſorium, vnum habeat verſum: ſecundum, quinque. Primus homo Adam duas mortes paſſus eſt. In prima lectione, & primo reſponſorio mors animæ: In ſecunda & ſecundo mors corporis ſignata eſt: Caro namque Saluatoris, pro ſalute corporis; ſanguis vero pro anima noſtra effuſus eſt: & quia omnis homo vnam habet animam, idcircò primum

Reſponſorium vnus ſequitur verſus: Reſponſorium ſecundum quinque verſus habens, quinque corporis ſenſus ſignificat in Adam mortuos, quos Chriſtus moriendo & reſurgendo reuiuificauit, & priſtino reddidit ſtatui. Paſſio quæ legitur, oſtendit Iudæorum conſilium præualuiſſe ad tempus, & in manſuetudine Chriſtum perſeueraſſe. Quod autem ſine ſalutatione pronunciatur, quod Dominica non agitur die, ſignificat Iudæorum prauum conuentum contra Chriſtum conſpiraſſe, & diſcipulorum ſilentium propter triſtitiam paſſionis illius, quæ feria ſexta vſque ſeruata eſt, qua die, primus homo conditus eſt & redemptus. Per tres continuos qui ſequuntur dies, id eſt, quinta, ſexta & ſeptima feria, triduanam ſepulturam Domini celebramus. Ac per hoc, vt compaginemur humilitati ſepulturæ eius, omittimus excelſa noſtra, id eſt, *Gloria patri*, & campanas, id eſt, ſigna.

Solennia ſepultura.

De Cœna Domini.

IN hac ſacra feſtiuitate diuerſa geſta ſunt, & geruntur. Surgendum eſt enim ad vigilias, hora noctis octaua, & tunc omni lumine decoratur Eccleſia. Ab hac nocte vſque in ſabbatum ſanctum, non dicitur, *Deus in adiutorium* more ſolito, neque *Gloria patri* in pſalmis, neque in reſponſoriis, ſed neque in vllo loco. Cantor vero mox inchoat Antiph. ſicut in Antiphonario continetur. Lector vero non petat benedictionem, neque à ſacerdote compleatur: Sed ex verbis lectionis iubetur finem facere, aut certè exterminationem. Lectiones primæ de lamentationibus Ieremiæ, Secundæ de tractu Pſalmi: *Exaudi Deus orationem meam cum deprecor.* Tertiæ de Apoſtolo: *Conuenientibus vobis in vnum.* In paraſceue vero, & in Sabbato ſancto de ſupradictis lamentationibus, & tractu Auguſtini in eodem Pſalmo, nouiſſime de epiſtola Pauli, Feſtinemus ingredi in illam. Per has nouem lectiones ſeu pſalmos ac reſponſoria, qui recoluntur in his tribus noctibus inſinuatur, quod Dominus deſcendens ad infernum, inde tria hominum genera rapuit, & tranſuexit ad cœlos. Ad ſocietatem videlicet nouem ordinum angelorum, ſicuti eſt: *Duo in lecto, duæ molentes, duo in agro.* Accenduntur enim in hac nocte lumina viginti quatuor, & extinguuntur per ſingulas lectiones & reſponſoria. Quæ fiunt ſeptuaginta duo illuminationes & extinctiones: Tot enim horis iacuit Dominus in ſepulchro. Lumen & cantus, gaudium & lætitiam ſignificat: Extinctio luminum, defectum ſeptuaginta duorum diſcipulorum, ſiue mœſtitiam Apoſtolorum, quam pertulerunt per ſeptuaginta duas horas, quæ conſecratæ ſunt Chriſti ſepulturæ. Hoc enim ordine per ſingulas noctes extinguuntur. In initio primi Pſalmi, eſt cuſtos paratus cum canna in loco dexteræ partis Eccleſiæ, & mox vt primam Antiphonam audierit, extinguit primam lucernam. In fine vero ſequentis Pſalmi ex parte ſiniſtra, tutat aliam in medio † tertiam: hoc ordine de aliis proſequitur. His omnibus extinctis, ſimili modo in matutinis per ſingulas Antiphonas extinguuntur. Dicto etiam verſu ante Euangelium, ſubtrahitur media, & reſeruatur vſque in Sabbatum ſanctum. His finitis, vadunt per oratoria, pſalmos canendo cum Antiph. Omittitur etiam *Gloria patri, &c.* vbi gloria recolitur ſanctæ Trinitatis. Quia vna eſt perſona filij Dei, & filij hominis, qui pati venerat, conformat ſe ſancta Eccleſia capiti ſuo, & de glorificatione eius reticet, vſquedum exaltetur per triumphum victoriæ. Quia ordo Prædicatorum tempore paſſionis ſiluit, reticetur ſonus ſignorum atque campanarum. Pro hoc enim humilior ſonus lignorum ad congregandum populum aſſumitur. A pacis oſculo ſine ſalutatione abſtinetur, non quod malum ſit, vbi ex charitate profertur: ſed ad vitandam ſalutationem peſtiferam, qualem Iudas proditor exercuit, vt demonſtretur, quam iniuriam paſſus eſt Chriſtus à ſuo diſcipulo, & nos vitemus eadem ratione iniuriam fratribus facere: ſigno enim doloſo traditus eſt Dominus. Inuitatorium non cantatur, vt ſciamus malum conuentum vitare, qualis fuit apud Iudæos de nece Chriſti. Sacerdotale officium Deo his diebus non agitur, quia percuſſus eſt paſtor, qui eſt Chriſtus, & arietes gregis diſſipati ſunt. Iſto die pœnitentes ad remiſſionem peccatorum redeunt, iuxta decreta Innocentij Papæ, qui dicit: De pœnitentibus autem qui ſiue ex grauioribus commiſſis, ſiue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, ſi nulla interuenerit ægritudo, Feria quinta ante Paſcha eis remittendum Rom. Eccleſiæ conſuetudo demonſtrat, Poſt hæc egreditur pœnitens manè de loco, vbi pœnitentiam geſſit, & in gremio eccleſiæ præſentatur, proſtrato omni corpore in terra, tunc decantantur hi Pſalmi, *Miſerere mei Deus*, cum antiph. *Cor mundum*, deinde *Kyrie eleiſon*, & *Pater noſter*, & capitul. & preces: Saluum fac ſeruum tuum Domine. Conuertere Domine. Mittat tibi Dominus Illuſtra faciem tuam. Domine vide humilitatem. Exaudi me Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua. Oratio: Adeſto Domine ſupplicationibus noſtris, & me, qui etiam miſericordia tua primus indigeo, & reliqua. Alia oratio: Præſta, quæſumus Domine huic famulo tuo dignum pœnitentiæ fructum. Alia: Deus humani generis benigniſſime conditor, & miſericordiſſime reformator. Alia: Deus, ſub cuius oculo omne cor trepidat, omneſque conſcientiæ contremiſcunt, & reliqua. Poſt hoc verò admoneatur à ſacerdote, vt quod pœnitendo diluit, iterando non repetat. Miſſa, vnde ſupra. Antiphona: Ego autẽ in Domino ſperaui. Omnipotens ſempiterne Deus confitentibus huic famulo. Epiſtola: Quærite Dominum dum inueniri poteſt. Grad. De neceſſitatibus. Euangelium: Subleuatus Ieſus oculis in cœlum. Offerto. Factus eſt Dominus firmament. Secret. Virtutum cœleſtium Deus, de cuius gratiæ rore deſcendit. Coll. Illumina faciem tuam. Orat. Ad complend. Concede quæſumus Domine, vt perceptum noui ſacramenti myſterium. Eodem die altaria templi & parietes ſiue pauimenta Eccleſiæ lauantur, & vaſa Domino ſacrata purificantur. Quamuis ornatui poſſit congruere lauatio eorum, tamen non deeſt aliquid myſticum. Parietes domus vocabulum habent Eccleſiæ, quia continent eccleſiam, non tamen ſunt ipſi eccleſia. Ac per hoc quia eccleſia conuocatio interpretatur, homines ſunt eccleſia, non parietes domus. Qui tamen propterea ſanctificantur ab Epiſcopo, vt in eis inuiſetur aduentus angelorum, & homines in ea intrantes ab omni turpiloquio & ſcurrilitate, & exili etiam cogitatione, nouerint ſe continere, vt audiant quod Moyſes audiuit, quando voluit videre rubum ardentem: Solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Calceamenta quæ ex mortuis animalibus fiunt, veteris hominis peccata ſignificant: intrantes nos in loca ſancta, vbi Dominus eſt & angeli eius, exuimus nos his calceamentis, & ea quæ ſunt Domini, cogitemus. Pauimentum Eccleſiæ, auditores magiſtrorum ſunt. Lauatio domus, quæ nuncupatiuè Eccleſia dicitur, ſignum eſt lauationis pedum fratrum: Lauatio pedum fratrum, ſignum eſt remiſſionis peccatorum, ſiue quando à Domino remittuntur, ſeu inuicem à nobis ipſis: Hodiè, chriſma conficitur vel conſecratur. Vndè Chriſtus, id eſt, vnctus, à chriſmate appellatur. Vnguentum iſtud Moyſes primùm in Exodo iubente Domino compoſuit, quo primi Aaron & filij eius in teſtimonium ſacerdotij & ſanctitatis peruncti ſunt. Deinde quoque reges eodem chriſmate ſacrabantur. Vnde & Chriſti nuncupantur, vt illud: Nolite tangere Chriſtos meos. Erátque eo tempore tantùm in regibus & ſacerdotibus myſtica vnctio. Sed poſtquàm Dominus noſter verus rex & ſacerdos æternus à Deo patre cœleſti hoc myſtico eſt delibutus vnguento, iam non ſoli reges & pontifices, ſed omnis eccleſia vnctio-

Quare lumina 72. eſſe debent.

† triam.

Media candela non extinguitur.

Quare Miſſæ nõ celebrãtur tẽpore ſepulturæ.

Commemoratio lotionis pedum.

Chriſma.

ne chriſmatis conſecratur, pro eo quod membrum eſt æterni regis & ſacerdotis. Conficitur enim ex oleo mundiſſimo & optimo balſamo. Quia genus regale & ſacerdotale ſumus, ideo poſt lauachrum vngimur, vt Chriſti nomine cenſeamur. Chriſmalis enim vnctio ſanctificat iam viuentes ex mortuis. Et ideo feria quinta conficitur, quia quinta ætate mundi ad nos Chriſtus veniſſe perhibetur, ſiue quod ante biduum paſchæ Mariæ caput ac pedes Domini perunxit. Benedicitur oleum infirmorum, quia paſſio Chriſti auctorem mortis deſtruxit: gratia eius quæ ſignificatur per olei vnctionem, arma eius quæ ſunt peccata quotidiana, deſtruxit, Iacobo atteſtante: Oratio fidei ſaluabit infirmum: & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei, cuius ſignum eſt olei vnctio. Eadem die, hora nona ſcilicet, quando dies ſunt longiores, ſeu hora quinta, quando breuiores, excutitur ignis de lapide in loco foris baſilicam, & illuminatur candela. De quo igne nouo illuminatur à manſionario eccleſiæ lampas vna, & ſeruatur vſque in Sabbatum ſanctum ad illuminandum cereum, qui eodem die eſt benedicendus. De quo in Sabbato ſancto dicendum eſt. Supraſcriptam vero candelam illuminatam ponit manſionarius in ſummitate cannæ, ita vt reſpiciat Eccleſiam quam ſunt ingreſſuri, proſequente eum populo cum ſummo ſilentio atque inclinatione: ipſa vero eccleſia abſque lumine erit. Cuſtodes autem lampades ſeptem ante altare ita præparatas habeant, vt abſque vllo impedimento cuiuſcumque retardationis manus manſionarij, cum eadem candela poſſint accendi. Denceps vero à cuſtodibus omni lumine decoretur Eccleſia, & ſicut iſto die taxauimus, ita & feria ſexta atque ſabbato. Eo ordine, vt à manſionario feria quinta portetur, ſexta feria ab Archidiacono, ſabbato ab epiſcopo iuniore. In cœnobiis vero feria quinta à cuſtode Eccleſiæ, feria ſexta à Præpoſito, ſabbato ab Abbate. Poſt illuminationem vero Eccleſiæ inchoatur ad Miſſam Antiphona: *Nos autem gloriari*. Interim egredietur pontifex de ſacrario cum diaconibus Dalmaticas, & ſeptem cereoſtatis ante eum, ſicut in die ſolenni, cum omni ſcilicet ornatu. Dum tranſierit per medium ſcholæ, annuat illi vt dicat *Gloriam*. Antequam vero aſcendat ad altare, dat pacem priori Epiſcopo, & priori preſbytero, deinde diaconibus: veniensque ante altare inclinat ſe ad orationem, proſtratus in terra vſque ad verſum repetendum. Quo finito, dicitur *Kyrie eleiſon*. Deinde, *Dominus vobiſcum*, & peragitur Miſſa. Ipſo die ita conficitur chriſma: in vltimo ad Miſſam antequam dicatur, *Per quem hæc omnia Domine ſemper bona creas*, leuatur de ampullis, quas offerunt populi, & benedicit tam Dominus Papa, quàm omnes preſbyteri: deinde ſequitur exorciſmus olei. His expletis, ſequitur oratio Dominica. *Libera nos quæſumus Domine. Pax Domini, & Agnus Dei*, & communicat Pontifex ſolus, & redit ad ſedem ſuam, & ſequitur ad Commun. *Dominus Ieſus poſtquam cœnauit*. Pſalmus: *Beati immaculati*, ad repetendum, quantum neceſſe erit. Interim communicat clerus, ſeu omnis populus. Sequitur ad Compl. oratio: Hac expleta, dicit Diaconus: Ite, Miſſa eſt. Cui ſubſequuntur veſperæ, vt in antiphonario continetur. De eodem vero die legitur in ordinibus, quod reſeruandum ſit de corpore Domini ad communicandum in craſtinum. Auguſtinus ad Ianuarium: Sunt qui quotidie Euchariſtiam volunt ſumere; & quia in paraſceue non conficitur corpus Domini, neceſſe eſt vt hi, quibus eſt voluntas communicandi, habeant ſacrificium ex priori die, quod tamen Romani non faciunt. In iſto enim die conſumitur agnus typicus, conſummaturque modus communicationis, & illud vetus ſacramentum per calicem, quem porrexit diſcipulis ſuis, Deo gratias agendo, quod vetera tranſitura, & ventura noua quæ debemus expectare vſque in reſurrectionem Domini. Dixit enim Dominus: Non bibam de hoc genimi-

Solemnitas & ceremonia cœna Domini in fer. 5.

Eucharistiæ conſeruatio.

ne vitis vſque in diem illum, & reliqua. Dehinc tranſitur ad conuiuium, ex quo cœna Domini vocatur. Cœna enim Dominica dicitur, eo quod ipſe Dominus cum diſcipulis ſuis Paſcha fecerit. Hoc autem ordine factum eſt: Circa veſperam vero cœna facta, id eſt, parata & ad conuiuantium menſam vſque perducta, non tranſacta, neque finita, ſurgit Ieſus à cœna, & ponit veſtimenta ſua: & cùm accepiſſet linteum, præcinxit ſe, deinde miſit aquam in peluim: veniensque primum ad Petrum, cœpit lauare pedes eius, & extergere linteo quo erat præcinctus, & diſcipulorum. Cui dixit Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes? & Dominus ait: Quod ego facio, tu neſcis modo: ſcies autem poſtea, & reliqua. Poſtquam autem lauit pedes, recubuit iterum. Non eſt hic intelligendum, conſumptam cœnam atque tranſactam: adhuc enim cœnabatur cum Dominus ſurrexit, & lauit pedes eorum. Nam poſtea recubuit, & buccellam ſuo traditori poſtea dedit, erat enim iam nox, vtique nondum finita cœna, hoc eſt, dum adhuc panis in menſa eſſet. Et poſt pauca ait diſcipulis: Si ego laui veſtros pedes: vſque, & vos ita faciatis. Aliqui enim viri religioſi ſumunt prius parum, & poſtea lauant pedes, deinde cœnant. Hoc imbuti exemplo fideles Chriſtiani, non dedignantur facere conſeruis ſuis, quod Chriſtus fecit diſcipulis: hoc eſt, pedes omnium lauare, tam pauperum quàm peregrinorum, & aliquid de copiis ſuis tribuere: & qui hoc non valet, debitum ſibi proximis relaxet, quatenus illi remittatur in cœlo. Ipſe enim nobis quotidie lauat pedes, qui interpellat pro nobis. Ipſum enim ſignum lauatio pauimentorum Eccleſiæ. In lauatione pedũ decantantur hæ Antiphonæ: *Poſtquàm ſurrexit Dominus. Si ego Dominus. Dominus Ieſus. Mandatum nouum. In hoc cognoſcent omnes. Diligamus nos inuicem. In diebus illis. Ante diem feſtum Paſcha. Charitas.* His finitis, nudantur altaria iam circa noctem, & ſic permanent vſque ad Sabbatũ ſanctũ. Altare Chriſtum ſignificat, qui tunc nudatus eſt à veſtimentis, hoc eſt, à diſcipulis, quando relicto eo omnes fugerunt. In hac enim nocte Chriſtus veteri legi finem dat, quæ non ſoluebat peccata, ſed puniebat: dat initium noui teſtamenti, per quod peccata abſoluuntur. Ab hac enim nocte vſque Sabbatum, nonnulli ſerui Dei imitantes Apoſtolos, ieiuni permanent: aliqui vero contenti ſunt pane tantum & herbis, atque leguminibus ſeu ſicera.

Solemnitas conuiuij cœnæ Dominicæ in fer. 5.

Ceremonia lotionis pedum fer. 5 in ſancta ſeptimana.

Denudatio altarium.

Feria ſexta, quæ & Paraſceue.

PAraſceue præparatio interpretatur, quæ & ſexta ſabbati dicitur. In hoc enim die præparabant Iudæi ea, quæ in Sabbato erant neceſſaria, iuxta quod de manna præceptum eſt: Sexta die colligetis duplum, & ideo in ſolennitate habetur, quia eo die Chriſtus myſterium crucis expleuit, propter quod in hunc mundum venerat, vt qui ligno percuſſi fueramus in Adam, rurſum per ligni myſterium ſanaremur. Huius enim cauſa triumphi humana poſſibilitas Chriſto per omnem mundum celebritatem annuam præbet, pro eo quod dignatus eſt ſanguine paſſionis ſuæ redimere peccatum mundi, & per crucem morte deuicta abſoluere. Tripartita autem ratio Dominicæ paſſionis oſtenditur. Prima, vt Chriſtus pro reatu mundi redemptio daretur, & hoſtis antiquus velut hamo crucis caperetur, ſcilicet vt quos abſorbuerat, euomeret, non potentia victos, ſed iuſtitia. Secunda cauſa eſt, vt ſecuturis hominibus vitæ magiſterium præberet: ad hoc enim aſcendit in crucem, vt nobis paſſionis & reſurrectionis præberet exemplum. Tertia cauſa eſt ſuſceptæ crucis, vt ſuperbia ſæculi, & inflata ſapientia, per crucis ſtultam, vt putatur, prædicationem humiliata corrueret, vt pateret, quod ſtultum Dei eſt, quanto ſit ſapientibus hominibus. Sed adhuc videndum eſt, quare Dominus tale genus mortis elegerit. Legimus enim in Euangelio, quod Phariſæi voluerunt eum præcipitare de monte: At ille tranſiens, per medium illo-

Solemnitas paraſceues.

Cauſa paſſionis Dominicæ.

rum ibat. Alibi quoque legimus, quod Iudæi lapides tulerunt, vt iacerent in eum: ipſe vero abſcondit ſe, & exiuit de templo. Quare Dominus noluit præcipitari aut lapidari vel in gladio truncari, vtique cauſa noſtræ ſalutis hoc fecit. Mors enim Chriſti, ſignum eſt noſtræ ſalutis. Noluit ergo lapidari, aut in gladio truncari, quod videlicet nos ſemper nobiſcum lapides aut ferrum ferre non poſſumus, quibus defendamur. Elegit vero crucem, quæ leui manus motu exprimitur, qua & contra inimici verſutias munimur. Hoc enim ſigno Crucis conſecratur corpus Dominicum, ſanctificatur fons baptiſmatis, initiantur presbyteri, & cæteri gradus eccleſiaſtici, & omnia quæcumque ſanctificantur, hoc ſigno Dominicæ crucis cum inuocatione Chriſti nominis conſecrantur. Nam ipſa Crux magnum in ſe myſterium continet, cuius poſitio talis eſt, vt ſuperior pars cœlos petat, inferior terræ inhæreat: fixa, infernorum ima contingat: latitudo autem eius, partes mundi appetat. Quia & Chriſtus per paſſionem crucis angelis profuit in cœlo, quorum numerus qui per apoſtatam angelum imminutus fuerat, ex animabus fidelium quotidie adimpletur: & nobis qui ſumus in terra, & illis qui propter originale peccatum detinebantur apud inferos: ſed & ipſis, qui in diuerſis mundi partibus habitabant. Ipſe eſt enim rex cœleſtium, terreſtrium & infernorum, vt omnis lingua confiteatur, quod Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Iacens vero crux, quatuor mundi partes appetit. Orientem videlicet & Occidentem, Aquilonem & Meridiem, quia & Chriſtus per paſſionem ſuam omnes gentes ad ſe trahit: & omnia ſibi ſubiugauit, iuxta quod ipſe ſurgens à mortuis, dicit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Cur autem hodie Miſſa non cantatur, ſed neque in ſabbato ſancto, donec ad vigilias noctis, S. Innocentius Papa in Decretalibus dicit: Iſto biduo ſacramenta penitus non celebrari, quia percuſſus eſt paſtor, & oues eius gregis diſſipatæ ſunt, ſeu quod Apoſtolos, quos imitari debemus, iſto biduo in triſtitia & mœrore fuiſſe, & ieiunos vſque in reſurrectionem permanſiſſe credimus. In die paraſceue ideo non cantatur, quia ipſa die Ieſus Chriſtus ſeipſum hoſtiam obtulit Deo patri pro nobis, & ipſa oblatio ſufficit ad ſalutem credentium. In ipſo autem die hora quinta deportatur lumen, vt ſuprà ab Archidiacono ſeu prepoſito, & illuminantur lampades ſeptem: Pontifex autem ſeu clerus atque populus procedunt ad Eccleſiam. Interim vero egreditur Archidiaconus cum aliis diaconibus de ſacrario, induti ſcilicet planetis fuſcis, & duo cereoſtata ante ipſos cum cereis accenſis procedentes vſque ad altare, cum ſilentio, & oratione completa, atque oſculato altari, vadunt ad ſedem Pontificis more ſolito: deinde annuit Archidiaconus ſubdiacono, vt legatur lectio prima; ſequitur reſponſorium, nomine audiui. Iſtud reſponſorium cum 4. verſibus ſignificat Chriſtum, qui 4. elementa in effigie hominis aſſumpſit. Illa pendebant in cruce inter duo animalia, hoc eſt, inter duos latrones. Sequitur altera lectio, deinde more Romano ſequitur tractus, *Qui habitat*. Iſte tractus trahit nos ad longitudinem vitæ æternæ. In qua ſalutare Dei, hoc eſt Chriſtum, quem nefandiſſimi Iudæi in cruce poſitum hodie viderunt, & nos credimus viſuros facie ad faciem in æternitate ſua. Canunt hîc aliqui tractum nuperrimè compilatum: *Eripe me Domine ab homine, &c.* ſequitur abſque ſalutatione, Paſſio Domini noſtri. Hac expleta, ſtatim duo diaconi nudant altare ſindone, quæ prius fuerat ſub Euangelio poſita, in modum furantis. Aliqui vero antequam legatur Paſſio, præparant ſindones duas ſibi inuicem parumper cohærentes, & in eo verſu vbi legitur: *Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi*, ſcindunt hincindè ipſas ſindones deſuper altari in modum furantis, & ſecum auferunt. Quia altare Chriſtum ſignificat, & Apoſtolos veſtimenta ipſius, conuenit vt ſubtus Euangelium aliquid iaceat ob honeſtatem, quo

Lectiones in die Paraſceues.

ſublato, traditur quod ſubiectum fuit; quia dedito A Chriſto inter manus iniquorum, Apoſtoli fugerunt. Per ſindonem vero poteſt intelligi Ioannes, qui perſeuerauit cum Domino vſque ad crucem, & poſtea ſe occuluit. Quod vero ipſa die pannus ſcinditur, hoc portendere videtur, quod pictura in parietibus expreſſa, videlicet, vt ſemper recolamus Dominum pro nobis paſſum, & veſtimenta eius fuiſſe diuiſa. Tenebræ luminum ideo extinctione figurantur, quia tunc vera lux mundi occubuit, & tenebræ totum mundum operuerunt. Notandum eſt enim, quia in Romana Eccleſia extinguitur totus ignis in ſexta feria, & reaccenditur: in hoc facto imitatur ignis focus, & conſeruatus per congeſta lignorum, principalem ignem, i. ſolem corporeum, qui ab humanis obtutibus ſe abſcondit B tempore paſſionis, a ſexta hora vſque ad nonam, ne ſuo lumine fruerentur, qui male gaudebant de ignominia Domini ſui: Hac cauſa extinguitur in vj. feria, vj. hora, & renouatur circa horam nonam, inter quæ conuenit, vt his horis hæc recolantur, quibus tunc geſta ſunt. Mox ſequuntur orationes ſolennes, ad Hieruſalem. Solennes dicuntur, quia ab omnibus ſolenniter debent celebrari. Fit in eis mentio omnium fidelium & infidelium. Nec ab re eſt, quod pendente Domino in cruce, & Iudæis illi inſultantibus pro ipſis orauerit. Ex hoc & nos ad memoriam reducamus, quod quando aliquid moleſtè patimur, aut ab inimicis perſequimur, ad orationem illico confugere debeamus. Pro periculis huius vitæ, & pro hæreticis & paganis, & per omnes alias orationes genu flectimus, vt per hunc habi- C tum corporis, mentis humilitatem attendamus, excepto quando pro perfidis Iudæis oramus: illi enim genu flectebant Domino opus bonum malè operantes, quia illudendo hęc faciebant: Nos ad demonſtrandum, quia fugere debeamus opera quæ ſimulando fiunt, vitamus genu flexionem pro Iudæis. Deniq; Pontifex veniens ante altare, ſiue (vt in alio ordine legitur) tranſiens in dexteram partē eccleſię infra thronum, dicit: *Oremus.* & diaconus *Flectamus genua.* Itē diaconus: *Leuate*, & Pontifex dat orationem, ſicut in ſacramentario continetur. His finitis, omnes exeunt foras, Apoſtolico hoc agente, nos hora nona inchoamus. Circa veſperum vero in omnibus eccleſiis presbyterorum ſiue epiſcoporum, atque cœnobiorum præparatur crux ante altare, & ſuſtentatur hincindè à duobus acolytis, poſito ante D eam oratio, venit Pontifex ſolus, & adoratam deoſculatur crucem. Deinde presbyteri & diaconi & cæteri per ordinem, deinde populus. Pontifex vero ſedet in ſede donec omnes ſalutent. Presbyteri vero duo priores, ſalutata cruce, intrant in ſacrarium, & deferunt corpus Domini quod pridie remanſit, ponentes illud in patena, & ſubdiaconus tenet ante ipſos calicem cum vino non conſecrato, & alter ſubdiaconus patenam cum ſupradicto corpore Domini, à quibus accipiunt presbyteri patenam & calicem, & ponunt ſuper altare nudatum: Pontifex vero ſedet dum ſalutat populus crucem: ſalutante enim prius Pontifice ſeu populo, cantatur Antiph. *Ecce lignum crucis.* Pſal. *Beati immaculati.* Item, *Crucem tuam adoramus, &c.* Pſal. *Deus miſereatur.* Alia: *Deus fabricator.* Quando hanc crucem E adoramus, omne corpus noſtrum hęreat terrę, & ipſum quem adoramus, quaſi pendentem in ea mente cernamus, virtutemque quam accepit ex Dei filio, ipſam adoramus. Proſternimur corpore ante crucem, mente ante Dominum: veneramur crucem, per quam redempti ſumus, & illum deprecamur, qui redemit. Qui vero non poſſunt habere de ligno Domini, ſalua fide adorant illam quam habent, de quibus venerationibus quæ conueniunt, per ſingulas orationes ſuperiores, B. Ioannes Chryſoſtomus inter cætera ſic dicit. Crux Eccleſiæ fundamentum, atque orbis terræ cautela. Crux annunciatio Apoſtolorum, gloriatio martyrum, ſpes Chriſtianorum. Crux gaudium ſacerdotum, virginum caſtitas,

Genuflexiones, die Paraſceues.

Adoratio Crucis die Paraſceues.

caſtitas, monachorum abſtinentia. Crux, imperatorum Philoſophia, & regum magnificentia, & deſtructio ſuperborum. Crux ægrotantium medicus, nauigantium gubernatio, atque periclitantium portus. Crux inſenſatorum ſapientia, atque libertas ſeruorum. Crux ſcandalum Iudæorum, atque perditio impiorum. Crux templorum deſtructio & repulſio idolorum. Qua ſalutata, & repoſita in loco ſuo, venit pontifex ante altare, & dicit: *Præceptis ſalutaribus moniti. Pater noſter. Libera nos quæſumus Domine.* Cũ vero dixerint, *Amẽ*, ſumit de pane ſancto, & ponit in calicẽ ſilẽdo. *Pax Domini* non dicit, quia non ſequuntur oſcula circũſtantiũ. Sanctificatur autem vinum non conſecratum per ſanctificatum panem. Tunc communicant omnes cum ſilentio, & expleta ſunt vniuerſa. De hac autem communicatione verum debeat fieri, ſuprà relatum eſt. Denique petente hodie corpus Domini Ioſeph ſerò, & adſpicientibus mulieribus vſque ſepulto, reuertentes emerunt aromata & vnguenta, & Sabbato ſequenti propter mandatum ſiluerunt, parantéſque aromata, manè vt vngerent corpus Domini, venerunt.

Quæſtio, quare dicatur Dominus tribus diebus & tribus noctibus fuiſſe in corde terræ, cum, ſicut Euangeliſta refert, paraſceue hora ſexta ſit crucifixus, & circiter hora nona, inclinato capite, ſpiritum emiſerit, Sabbato in ſepulcro quieuerit, & prima Sabbati valde diluculo à mortuis ſurrexerit. Sed hoc ſynecdochicos accipiendum eſt, à parte videlicet totum: Nam ſi partem paraſceues cum præterita nocte, qua comprehenſus eſt, accipias, itémque Sabbatum cum ſua nihilominus nocte, & rurſus noctem Dominicam cum eodem die, quo illuceſcente ſurrexit: inuenies profectò integrum triduum & tres noctes. Sciendum etiam, quod dupla erat mors noſtra, in anima videlicet & in corpore. Chriſti vero mors ſimpla fuit, quia peccatum, quod eſt mors animæ, non admiſit, ſicut eius reſurrectio ſimpla fuit. Dominus autem triginta ſex horis iacuit in ſepulcro, vno videlicet die, & duabus noctibus. Duodecim vero horæ diei, ad viginti quatuor horas duarum noctium, ſimplum ad duplum. Et duodecim quidem horæ diurnæ ſimplæ morti noſtri Redemptoris conueniunt: Viginti quatuor autem nocturnæ, ad duplam noſtram conſentiunt mortem. Magno igitur ſacramento vna die & duabus noctibus iacuit in ſepulcro, quia lucem ſimplæ mortis ſuæ, tenebris duplæ mortis noſtræ adiunxit. Veniens enim ad nos, qui in morte carnis preſſi eramus, vnam ſuam, id eſt, carnis mortem detulit, & duas noſtras abſoluit: ſimplam ſuam duplæ noſtræ contulit, & duplam noſtram ſubegit.

Quæſtionem à tua dilectione mihi propoſitam, eò difficilius aggredior elucidandam, quò hanc nec in patrum ſcriptis expoſitam hactenus reperi, nec magiſtrorum traditione percepi, ſed nec ab vllo quæſitam audiui, vnde toties te rogantem diſtuli, quia nec tibi, nec cuiquam aliquid dicere volui, quod non euidenti ratione, aut ſcripturarum auctoritate poſſem probare. Quid autem mihi exinde videatur, viua voce vtcumque tibi niſus ſum explanare, vt ſic me ſubducerem ab hac ſcrupuloſitate, cum enim dicat Salomon, Altiora te ne ſcruteris, vereor illa appetere, ad quæ tenuitas ingenioli mei non valeat aſſurgere. Modulum enim ſuum vnumquemque conſiderare prudenter nos admonet Lyricus, dicens.

Eſt quoddam prodire tenus, ſi non datur vltrà. Cũ ergo huius rei audientiam tibi ſufficere dixiſſem, cauſatus es fragilem eſſe humanæ mentis memoriam, nec audita diù retinere, & ob hoc literas eſſe repertas, quibus oblita per incuriam, poſſint recuperari per diligentiam, & ideò acrius inſtitiſti, vt hæc tibi qualicumque ſtylo literis mandata contraderem. Si quid ergo ineptum proceſſerit, non meæ temeritati, ſed tuæ iuſtius imputabitur importunitati. Quanquam haud ſcio, vtrumnam, quod ſentio, verbis valeam explicare. Quæris igitur, cum Sanctorum dies, quibus de hoc ſæculo migrauerunt, ſolemniter & cum magna exultatione celebremus, adeò vt in ipſis abſtinentiæ aliquantulum rigore laxato, paululum remiſſius viuamus, cur diem paſſionis Chriſti, quo de hoc mundo per mortem tranſiit, ſicut Euangelium teſtatur, in magna afflictione & carnis maceratione cordiſque contritione iubeamur celebrare, quam (vt ais) oportuerat tanto ſublimius, tantoque feſtiuius, immo alacrius excolere quanto conſtat Chriſtum ſanctorum omnium meritum tranſcendere. Quod vt autumo, rectè diceretur, iuſtéque dies illa cunctis feſtiuitatibus ſolemnior haberetur, ac iucundius celebraretur, ſi Chriſtus, vt purus homo, per temporalem mortem ad eam gloriam tranſiſſet, quam antea numquam habuiſſet. Iure enim eius gloriæ congauderemus, quam eam per mortem conſecutum fuiſſe ſciremus. At vero cum ſciamus Chriſtum Dei filium ante omnia ſæcula ſemper exiſtere glorioſum, euiſque gloriam, ſicuti nec minui, ita nec augeri poſſe, eumdem tamen pro noſtra redemptione tantum ſe humiliaſſe, vt non ſolum noſtræ carnis morticinium dignaretur aſſumere, verum etiam qui erat immortalis in ſua natura, mori dignaretur in noſtra, in qua morte plus humiliatus videtur, quam exaltatus: & nulla ſui neceſſitate, ſed benigna & ſpontanea voluntate, nec pro ſe, vtpotè qui morti nil debuit, ſed pro nobis qui morti eramus obnoxii, ſuſtinuit: iuſtum eſt, vt hi pro quibus paſſus eſt impaſſibilis cum omni huius ſæculi tempore, tum præcipuè in die ſuæ paſſionis ei compatiantur, pro ſe dolenti condoleant, pro ſe triſtanti triſtitiæ vicem rependant, amore pro ſe morientis in hac potiſſimum die ab omni carnis delectatione ſemetipſos commortificent. Si enim, iuxta Apoſtolum, vno aliquo dolente membro, condolent reliqua: quanto magis ſummo patiente membro, id eſt, capite, quo reguntur omnia membra, compati debent illa quæ ab eo reguntur membra? Chriſti autem eſſe membra credentes in eum, ipſumque caput omnium in ſe credentium, nullus ignorat fidelium: Sicut econtrà iniqui membra ſunt diaboli, inter quæ præcipuum locum tenent Iudæi perſecutores Chriſti, quos luce clarius conſtat immodicè gauiſos fuiſſe in morte Chriſti: Sicut econtrà Apoſtolos, qui ſunt præcipua membra Chriſti, admirabiliter contriſtatos de iniuſta nece Chriſti. Quod ſi nos inter membra Chriſti vel vltimos confidimus deputari, debemus cum ſublimioribus membris illius in paſſione capitis noſtri contriſtari: nè, ſi in hac die voluerimus corporali lætitiæ vacare, non cum Apoſtolis Chriſtum amare, ſed cum Iudæis videamur eius morti inſultare: atque ideò quod conſequens eſt, non inter membra Chriſti, quæ noluimus imitari, ſed potius inter membra diaboli, quibus videmur collætari, mereamur (quod abſit) iure computari. Triſtemur ergo in morte Chriſti cum Apoſtolis, vt mereamur in reſurrectione eius gaudere cum illis. Doleamus exultantibus iniquis, vt poſtmodum gaudeamus lugentibus illis. Iudæi namque, ſicut in morte eius gauiſi, ita probantur in eius reſurrectione triſtati. Ecce, vt potui, paucis enucleaui, cur diem paſſionis Chriſti in afflictione carnis, & contritione Spiritus conueniat celebrari, quamuis verba non ſuppeditauerint, quibus, quod ſentio, exprimere non valeo. Reſtat nunc, prout facundia linguæ, Domino largiente ſuffecerit, itidem breuiter expedire, cur ſanctorum dies, quibus ab hoc ſæculo tranſierunt, ſummis laudibus & magna recolamus alacritate. Vbi primo recolendum cenſeo, omnes Chriſtianos in Chriſto fratres eſſe, ipſo Domino cunctis in ſe credentibus ſic proteſtante: Patrem nolite vobis vocare ſuper terram. Vnus eſt enim pater veſter, omnes vos fratres eſtis. Omnes itaque qui iam de hoc mundo receſſerunt, ſiue qui adhuc verſantur in mundo, ſiue qui futuri ſunt vſque ad finem ſæculi credentes in Chriſto, fratres eſſe veraciter conſtat, vtpotè vna baptiſmatis regeneratione in

Chriſto renatos, vnius matris Eccleſię vberibus educatos, vnius fidei vinculo tãquam dulciſſimæ fraternitatis affinitate connexos, ad vnam eamdémque cæleſtis regni hæreditatem ab eodem piiſſimo patre Deo pia adoptione vocatos. Debemus itaque omnia quæ nobis accidunt, fraterno affectu inuicem communicare, id eſt, & in aduerſis pariter contriſtari, & in proſperis cõmuniter congratulari. Notum autem habet omnis qui verè Chriſtianus eſt, ſanctos cum ab hac corruptibili vita decedunt, ad meliorem, id eſt, incorruptibilem, & interminalem tranſmigrare, ſcilicet, de tenebris ad lucem perpetuam, de mœrore ad gaudium ſempiternum, de labore ad requiem perennem, de carcere ad libertatem, de ſeruitute ad regnum. Vnde & mos Eccleſiaſticus obtinuit, dies illos non funebres, ſed natalitios appellare. Iure enim naſci dicuntur, qui de preſſuris huius mundi tamquàm de anguſtiis cuiuſdã arctiſſimi vteris ad illam ſpatioſiſſimam & lucidiſſimam cæleſtis habitationis emittuntur latitudinem. Si ergò nos eorũ fratres eſſe præſumimus, quos ità glorificatos adſpicimus, dignum eſt eorum felicitati congratulemur, & eorum lætitiæ collętemur, fratrum noſtrorum gloriæ congaudeamus, eorumq; triumphis, quibus per diuinum auxilium diabolum vicerunt & ſæculum, dignis laudibus cæleſtes eorum natales debita alacritate veneremur. Nam ſi eos lugubriter aut cum mœrore tranſigamus, duplici redarguemur errore, quia videmur aut non credere eos ad gloriam tranſiiſſe, & ideò quaſi mortuos lugere: aut ſi ſcimus eos felicitati donatos, & non congratulemur, gloriæ illorum inuidere conuincimur. Et cum antiquos natalitia ſua, vel ſuorum affinium, quibus in hanc miſeram effuſi ſunt vitam, tanta alacritate inuenimus celebraſſe, vt in his etiam omni corporeæ voluptati licenter operam darent: quanto nos ſpirituali hilaritate ſanctorum patrum natalitia conuenit celebrare, quibus non ad miſerias naſcuntur, ſed de miſeriis ad gaudia tranſierũt ſine fine poſſidenda, non nos corporalibus illecebris reſoluentes, vt faciebant pagani, verum canticis ſpiritualibus hymniſque cæleſtibus in Chriſto tripudiantes, vt Chriſtiani. Quamuis non denegemus etiam corporaliter aliquantulum remiſſius quàm cæteris eſſe viuẽdum, propter quoſdam (vt reor) hebetiores, qui nihil putant eſſe feſtiuum, niſi quod viderint corporali delectatione mellitum. Sane, quia ſanctos eoſdem ad hanc, quam diximus felicitatem, per afflictionem non ignoramus perueniſſe temporalem, neceſſe eſt: vt ſicut æternæ eorum congaudemus lætitiæ, ſic temporali quoque illorum compatiamur anguſtiæ, quatenus per omnia eorum ſequentes veſtigia, ad eadem illis intercèdèntibus mereamur pertingere gaudia. Ad quod ſignandum præcedentibus eadem natalitia diebus, quas vulgo vigilias eorum appellamus, ſolito parcius veſcentes, eadem ſolemnia debitis ieiuniorum obſequiis & maceratione carnis deuotè præuenimus, vt per pridianam purificati abſtinentiam, dignius celebremus ſequentis feſti lætitiam. Vndè & in officio Miſſæ earumdem vigiliarum feſtiuiſſimum Alleluaticum melos intermittimus, ſicut aliis ieiuniorum diebus, niſi fortè Dominica dies fuerit, quàm nullo tempore ieiunare, ſed ſemper feſtiuam eſſe Dominicæ reſurrectionis auctoritas cogit. Quod vtrumque, & præcedentem totius Eccleſiæ ſanctorum afflictioni compaſſionem, & de eorum gloria ſequentem exultationem Dominus in Euangelio ſub ſpecie mulieris parabolicè deſignat, cum eam parturientem aſſerit triſtari: cum autem peperit, in immenſum gratulari. Quia enim parturire dicimus, ante partum anxiari: parere autem, partum effundere: iurè mulier, per quam ſancta figuratur Eccleſia, cum parturit, dolere dicitur, quia cum filios ſuos, quos fide conceperit, antequam in æternam pariat vitam, diuerſis tribulationibus ab impiis impediri conſpicit, tamquam difficultate pariendi anguſtiata, magnis doloribus ingemiſcit: cum vero eos, quos ita parturierat, de huius mundi anguſtiis ad cæleſte peperit regnum, dici non poteſt, quantum de feliciſſimo filiorum partu tripudiat. Quod primitiua quidem Eccleſia perſecutionis tempore hiſtorialiter agebat: ſed ea quæ nunc eſt Eccleſia, à Chriſto pace iam reddita, pia æmulatione ſpiritualiter repræſentat. Præteritos igitur parturitionis eius dolores, in vigiliis ſanctorum, ieiuniis & afflictione carnis imitamur: ſequentem vero eius iam enixæ alacritatem, ipſius iocunditate feſtiuitatis æmulamur. Importunitati tuæ dulciſſime fili, etſi non vt debui, vt potui tamen: ſatisfacere inſtitui, quanquam difficultate quæſtionis cogente, verboſior fortiſan exitit.

De Sabbato ſancti Paſchæ.

B SAbbati Paſchalis veneratio hinc celebratur, eò quod ipſo die Dominus in ſepulcro quieuit. Vndè Hebraicè requies, ſiue quod eo die mundo perfecto requieuit. Hic autem dies inter mortem Chriſti, & reſurrectionem medius eſt, ſignificãs quandam requiem animarum ab omni labore poſt mortem, per quam fit tranſitus per reſurrectionem carnis ad illam vitam, quam Chriſtus Dominus ſua reſurrectione præmonſtrare dignatus eſt. Et quia in tanta veneratione ab omnibus Chriſtianis excolitur, ſeu quod vſque ad medium noctis vigiliæ extenduntur, ſanctus Hieronymus ita docet: Traditio Apoſtolorum vel Iudæorum eſt, Chriſtum media nocte venturum in ſimilitudinem Ægyptii temporis, quando Paſcha celebratum C eſt. Vnde & reor traditionem Apoſtolicam permanſiſſe, vt die vigiliarum Paſchæ ante noctis medium populos dimittere non liceat, expectantes aduentum Chriſti. Poſtquam vero illud tempus tranſierit, ſecuritate præſumpta, feſtum cunctis agere diem. Manifeſtat & hoc benedictio cerei, *Hæc nox eſt*: & in oratione in Miſſa: *Deus qui hanc ſacratiſſimã noctem*: In Romana enim Eccleſia infra Vrbem, manè primo Sabbati venit Archidiaconus in Eccleſiam, & fundit ceram in vaſe mundo, & miſcitat in ea oleum; inde benedicit ceram, & ex ea fundit ſimilitudinem agnorum, & ſeruat eos in loco mundo. In octauis vero Paſchæ dantur ipſi agni ab Archidiacono poſt miſſas in Eccleſia & communionem populo, & ex eis faciunt in domibus ſuis accendi incenſum, & ad fumigandum in domibus D ſuis pro quacumque eis neceſſitate euenerit. Similiter in ſuburbanis ciuitatibus de oleo faciunt. Agni quos Romani faciunt, agnum pro nobis factum immaculatum deſignant: omnibus enim rebus Chriſtus nobis ad memoriam frequentius reducendus eſt. Quibus S. Gregorius oleum inſtituit, quando myſteria paſchalis agni reſerauit. Quod enim à nobis cereus benedicitur Zoſimus Papa inſtituit. Significat enim Dominum, qui præcedebat filios Iſraël in columna. Cera humanitatem Chriſti deſignat. Mel quippe in cera, eſt diuinitas in humanitate. Concordat cereus hic in ſignificatione cum columna ignis, qui illuminabat populum Iſrael in nocte, vt illud in ipſa benedictione. Sed iam columnæ huius præconia nouimus. Columna illa Chriſtum ſignificabat. Illa columna præcedebat filios Iſraël: E noſtra columna. i. cereus præcedit Catechumenos noſtros. Lumen ipſius Chriſtum ſignificat, quo & præſens nox illuſtratur, gratia ſcilicet reſurrectionis, & Catechumeni ad baptiſmum venturi. Quod à diacono benedicitur, morem ſequimur Romanum. In eo enim Archidiaconus conficit agnos. Qui cereus per ſeptem dies Neophytorum præcedit Pontificem, qui eſt caput populi, quia columna ignis præceſſit populum vſque ad terram repromiſſionis. Ipſo die hora ſeptima procedunt omnes ad Eccleſiam, & deportatur lumen ab Epiſcopo ſiue Abbate, proſequente eum populo ſicut ſupra, & illuminantur ſeptem lampades. Cereus vero qui benedicendus eſt, iam debet eſſe præparatus in

medio

medio Eccleſiæ, congregato hinc indè omni clero ſeu populo: deindè veniens Archidiaconus facit crucem in eo, & illuminat illum de nouo igne, atque completur ab eo benedictio cerei. Prima quaſi in modum legentis ità, *Exultet iam Angelica turba cælorum*, & reliqua. Secunda decantanda eſt in modum præfationis. Cereo benedicto illico illuminantur ab eodem alii cerei duo ſtaturam hominis habentes. Cereus qui nouo igne accenditur, nouam Chriſti doctrinam ſiue gratiam in nouo teſtamento, nouamque gratiam qua nox Dominica illuſtratur, deſignat: Duo qui illuminantur ab eo, doctrinam Apoſtolorum deſignant, quibus dicitur, Vos eſtis lux mundi. Quod enim Catechumenos præcedunt ad baptiſmum, ſignificat hoc quod columna ignis præcedebat filios Iſraël, antequam mare rubrum tranſirent. Vbi etiam figuraliter initium ſumpſit baptiſmus. Baptizauit, inquit, Moyſes in nube & mari. Habuit ergo mare formam baptiſmi: nubes Spiritus ſancti: Manna vero, panis vitæ: Deindè baptizauit Ioannes in pœnitentia, poſt hunc Chriſti perfectum baptizauit baptiſmũ in Spiritu ſancto & igne. Tria etenim genera ſunt baptiſmi: Primum, quo ſordes peccatorum per lauacrum abluuntur: Secundum, quo quis ſanguine ſuo per Martyrium baptizatur, quo etiam Chriſtus baptizari dignatus eſt. Tertium lachrymarum, quibus Dauid & Niniuitæ miſericordiam conſecuti ſunt. Denique in baptiſmo ſeptem gradus ſunt, tres in deſcenſu, propter tria quibus renunciamus: tres alii in aſcenſu, propter tria quæ confitemur. Septimus vero, qui quartus ſimilis filio hominis, extinguens fornacẽ ignis.

Baptiſmi genera.

Lectiones itaque quatuor quæ ſequuntur ante baptiſmum cum canticis ſeu orationibus, ad inſtructionẽ Catechumenorum atque Neophytorum pertinent. Quod vero non pronunciantur in capite, vt aliæ lectiones, ſicuti eſt, lectio libri Geneſis ſiue Exodi, & cæteræ per ordinem, hęc ratio eſt: dicit enim Apoſtolus: Sapientibus & inſipientibus debitor ſum. Catechumeni inſipientibus comparantur, ideo eis lectiones diſſimiliter pronunciantur, vt reducatur ad memoriam cæcitas cordis eorum, qui nondum cognoſcunt ciues cæleſtis Hieruſalem, fruſtrà eis pronunciatur auctor incognitus, quibus firmiſſima auctoritas poteſt vileſcere per ignorantiam. Antequam enim legantur lectiones, accipiunt duo notarii ſuprà ſcriptos cereos accenſos, & tenent illos, vnus in dextro cornu altaris, alter in ſiniſtro vſque ad fontes. Deinde aſcendit lector ad legendum, abſque pronunciatione lectionis. Lectio prima ex libro Geneſeos, ità inchoatur, In principio creauit Deus cælum & terram, & reliqua Sequitur oratio abſque ſalutatione: Deus qui mirabiliter creaſti hominem. Lectio ſecunda ex libro Exodi: Factum eſt in vigilia matutina. CAN. Cantemus Domino, O R A T. Deus cui miracula antiqua. Et lectio tertia Eſaiæ Prophetæ: Apprehendent ſeptem mulieres. C AN. Vinea facta eſt. Oremus: Deus qui nos ad celebrandum Paſchæ ſacramentum. Lectio quarta Eſaię Prophetæ, Hęc eſt hæreditas. C A N. Attende cælum. Oremus, Deus qui Eccleſiam tuam. De Pſalm. 41. Canticum: Sicut ceruus. Oratio: Concede, quæſumus. Alia oratio in eodem Pſal. 41. Omnipotens ſempiterne Deus, reſpice propitius ad deuotionem populi tui. Inter hæc duo cantica, non eſt lectio neceſſaria, quia propter conuenientiam lectionis & duorum Pſalmorum, ſine altera lectione congruè coniunguntur. Finitis lectionibus, deſcendendum eſt ad baptizandum. Qua hora baptiſmus hodie debeat celebrari, ſiue Pentecoſte, vel quid ſacerdotes Neophytis prædicent, hîc parum per intimandum eſt. Primo paganus, vt Catechumenus fiat, accedens ad baptiſmum, renunciet maligno ſpiritui, & omnibus damnoſis eius pompis: exufflatur etiã vt fugato diabolo, Chriſto Domino pateat introitus: exorcizatur, id eſt, coniuratur malignus Spiritus, vt exeat, & recedat, dãs locum vero Domino. Catechumenus audiens ſiue aditor, ſalem accipit, vt

Catechumenorũ baptiſmi origo.

A putrida & fluxa eius peccata, ſapientiæ ſale diuino munere mundentur. Deinde Symboli Apoſtolici traditur ei fides, vt vacua domus, & à priſco habitatore derelicta fide ornetur, & præparetur habitatio Domino. Fiunt ſcrutinia, vt exploretur ſæpius, an poſt renunciationem Satanæ, ſacra verba datæ fidei radicitus corde defixerint. Tanguntur & nares, vt quãdiu ſpiritum naribus trahat, in fide accepta perduret, pectus quoque eodem oleo perungitur, vt ſigno ſanctæ crucis diabolo claudatur ingreſſus. Signantur & ſcapulæ, vt vndique muniatur. Item in pectoris vnctione ſignatur fidei firmitas, & operum bonorum perſeuerantia: Deinde ſanctæ Trinitatis trina ſubmerſione baptizatur. Et rectè homo qui ad imaginem ſanctæ Trinitatis eſt conditus, per inuocationem ſanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id eſt, conſenſu, cecidit in mortem, tertio eleuatur de fonte vt per gratiam ſurgat ad vitam. Deinde albis induitur veſtimentis propter gratiam regenerationis, & caſtitatem vitæ, & angelici ſplendoris decorem. Tunc ſacro chriſmate caput perungitur, & myſtico tegitur velamine, vt intelligat ſe diadema regni, & ſacerdotii dignitatem portare, iuxta Apoſtolum: Vos eſtis genus electum, regale, ſacerdotale, offerentes voſmetipſos Deo viuo, hoſtiam ſanctam & Dèo placentem. Sic corpore & ſanguine Dominico cõfirmatur, vt illius ſit capitis membrum, qui pro eo paſſus eſt, & reſurrexit. Nouiſſimè per impoſitionem manus à ſummo ſacerdote & ſeptiformis gratiæ Spiritum accipit, vt roboretur per Spiritum ſanctum ad prædicandum aliis, qui fuit in baptiſmo per gratiam vita donatus æterna. Hodie autem hora nona baptiſmus celebratur, ſicut in Pentecoſte, ea de cauſa, quia angelus Domini venit ad Cornelium hora nona, annuncians ei, quod orationes eius ac eleemoſynæ aſcenderint in conſpectum Domini. Qui mox miſit ad Petrum, & promeruit ſacramentum baptiſmi. Sed & hoc decentiſſimum eſt, vt quia hora nona auctor vitæ emiſit ſpiritum, eadem hora nona Eccleſia ſancta percipiat ſanctum baptiſma. Quod vero non liceat præter hodie & Pentecoſten generaliter baptiſmum celebrari, S. Leo Papa ſatis denegat, niſi fortè infirmitas interfuerit. Neque hoc omittendum eſt, quod Romani infra Quadrageſimam ſex ſcrutinia celebrant, & hodie ſeptimum. In iſto ſeptenario intelliguntur ſeptem dona Spiritus ſancti in baptiſmate data. Poſt horam denique tertiam Sabbato præparantur ad Eccleſiam, qui baptizandi ſunt, ſimul cum patrinis, & matrinis, & ordinantur ab Acolyto, maſculi ad dexteram, fœminæ vero ad ſiniſtrã, & tunc qui poſſunt, reddunt orationem Dominicam & Symbolum ſiue patrini pro ipſis atque matrinæ eorum, qui eos ſuſcepturi ſunt. Deinde facit Preſbyter cum pollice in frontibus eorum ſignum crucis, dicendo: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, poſt hæc ponit manus ſuper capita eorum, & dicit orationem ad Catechumenum faciendũ: *Omnipotens ſempiterne Deus*. Hi iuxta ſanctum Gregorium reddunt Symbolum & orationem Dominicã, aut patrini pro ipſis. Poſt hæc ſequuntur orationes in Sabbato ſancto ad catechizandum infantem. Indè vero tangit ei nares, & aures de ſputo: & dicit ad aurem dexteram, E P H E T A, quod eſt, adaperire: ad nares, In odorem ſuauitatis. Ad ſiniſtram: Tu autem effugare diabole, appropinquabit enim iudicium Dei. Poſteà vero tangit ei pectus, & inter ſcapulas de oleo exorcizato crucem faciendo cum pollice, & vocato nomine eius, dicitur: Abrenuncias Satanæ? Reſpondet: Abrenuncio. Et omnibus operibus eius? Reſpondet: Abrenuncio. Et omnibus pompis eius? Reſpondet, Abrenuncio, Inde ſequitur Symbolum? Hic ſecundum Gregorium ſequuntur lectiones & cantica.

Tempus baptizandi antiquitus.

Suſceptores in baptiſmo.

Baptiſmi catechumenorum.

His expletis, procedit pontifex ad fontes benedicendos cum omni decore, proſequente cum clero ſeu po-

pulo, præcedit etiam benedictus cereus, ſiue duo illi cerei, quos tenent notarij, ab eodem ſcilicet illuminati: & ampulla cum oleo & balſamo in magna reuerentia. Nam & illi duo cerei præcedunt vbiq; pontificem vſque in octauas Paſchæ. Euntes ad fontes, canũt litanias ter tãtummodo repetendo. Quibus finitis ante fontes, & facto ſilentio, ſtante ſacerdote, ſequitur benedictio fontis: *Omnipotens ſempiterne Deus*, & reliq. Sequitur conſecratio fontis, in modum præfationis decantanda: Æterne deus, qui inuiſibili potentia ſacramentorum tuorum. Ad inuocationem vero Spiritus ſancti, quem ſacerdos celſa voce proclamat, id eſt, alto menus affectu, deponitur cereus benedictus in aquam, ſiue illi qui ab eo illuminati ſunt, ad demonſtrandam ſcilicet Spiritus ſancti præſentiam, ſacerdote iam dicente: *Deſcendat in hanc plenitudinem fontis*. Fõte benedicto, accipiat pontifex chriſma cum oleo mixto in vaſe ab Archidiacono, & adſpergit per medium fontis in modum crucis. Tunc põtifex adſpergit cum manu de ipſa aqua ſuper populum. Quo facto, accipit populus de ipſa aqua in vaſculis ad ſpargendum in domibus ſuis, ſiue agris, deinde tenente patrino infantem, à quo ſuſcipiendus eſt, interrogat eum ſacerdos ita: Quis vocaris? Reſpondet ille. Et ſequitur ſacerdos: Credis in deum patrem omnipotentem? & reſpondet: Credo. Et in Ieſum Chriſtum filium, vſque, paſſum? Reſpondet: Credo. Credis & in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiã? Reſpondet: Credo. Deinde baptizat eum ſacerdos ſub trina merſione tantum, ſanctam Trinitatem ſemel inuocando, ita dicens. Et ego te baptizo in nomine Patris, & mergat ſemel: & Filij, & mergat iterum: & Spiritus ſancti, & mergat tertio. Vt autem ſurrexit à fonte, faciat Preſbyter ſignum crucis de chriſmate cũ pollice in vertice eius, dicens hanc orationem: Deus omnipotens, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, tunc ſuſcipiatur ab ipſo, à quo ſuſcipiendus eſt: poſteà veſtiatur infans veſtimentis ſuis. Si vero Epiſcopus adeſt, ſtatim confirmari eum oportet chriſmate, & poſtea communicare, & ſi Epiſcopus deeſt, communicetur à Preſbytero dicente ita: Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat te in vitam æternam. Amen. Quod enim aliqui patrini ſolent à fonte extrahere ſuos filios, non legitur in ordinibus. De hac re Apoſtolicus apud Romanos ita agit. Poſtquam pontifex baptizauerit, vel quibus iuſſerit ipſe, leuant ipſos infantes in manibus, & offerunt eos vni de Preſbyteris, Ipſe vero facit crucem de chriſmate cum pollice in vertice eorum, dicens: Deus omnipotens pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſupra. Qua finita, ſunt parati qui eos ſuſcepturi ſunt cum linteis in manibus ſuis. Deindè accipiunt ipſos à Pontifice vel à Diaconibus, qui eos baptizauerunt. Poſtquam vero veſtiti fuerint, deportantur ante põtificem ad confirmandum. Quibus dat ſingulis ſtolam candidam, chriſmalem, & decem ſiliquas, & ſic veſtiũtur. Et poſtquam induti fuerint, dat Pontifex ſuper eos orationem, impoſita ſcilicet manu ſuper capita eorum, cum inuocatione ſeptiformis gratiæ Spiritus ſancti. O R. Omnipotens ſempiterne Deus, qui regenerare. Hac finita, facit crucem de chriſmate cum pollice in ſingulorum frontibus, ita dicendo, In nomine patris & filij & Spiritus ſancti, pax tibi: reſpondeant omnes, Et cum ſpiritu tuo. Hęc verba ſunt ſalutationis ad nouum hominem, qui regeneratur. Sane illud præcauendum eſt, vt hoc non negligatur. Quia in hoc omne baptiſmum legitimum Chriſtianitatis nomine confirmatur. Sed & hoc præuidendum eſt, vt nullum cibum accipiant, neque lactentur antequam communicent. Omni autem die, vſque in octauas, ad Miſſam veniant & communicent, petentes vero oblationes pro ipſis faciant. Similiter & in Pentecoſte omnia fiant. De hac vero confirmatione S. Innocentius Papa non ab alio quam ab Epiſcopo fieri licere aſſerit. Quamuis enim Preſbyteri ſint ſacerdotes, pontificatus tamen, apicem

Fontis benedictio.

Nota antiquitatẽ, quæ adhuc hodiè paſſim in ſpiis in vſu habetur.

Confirmationis vetuſtas.

Confirmatio non à baptiſmo.

A non habent, & ideo ſolis pontificibus debetur vt conſignent, vel paracletum ſpiritum tradant, ſicut lectio Apoſtolicorum Actuum demonſtrat, quæ aſſerit Petrum & Ioannem eſſe directos, vt baptizatis traderent ſpiritum ſanctum. Preſbyteris vero ſiue extra Epiſcopum, ſiue præſenti Epiſcopo, cum baptizant, chriſmate baptizatos vngere licet, ſed quod ab Epiſcopo fuerit conſecratum, non tamẽ frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur Epiſcopis, cum tradunt ſpiritum paracletum baptizatis. Quando infirmus venit ad baptizandum, non facies ſupra ſcriptum ordinem, ſed tantum poſt æternam ac iuſtiſſimam pietatem, addes orationem iſtam: Medelam tuam deprecor Domine ſancte pater, vſque ad gratiam baptiſmi tui, Per. Hac finita, dicis ſymbolum & orationem dominicam, deindè catechizas eum his verbis: Nec te latet Satanas & re-

B liqua, & non dicas illam benedictionem maiorem ad fontes, ſed iſtam minorem ad ſuccurrendum: Exaudi nos omnipotens, & huius aquæ ſubſtantiam immitte, vſque, vitam mereatur æternam, Per &c. Poſtquam eum catechizaueris, benedices aquam his verbis: Exorcizo te creatura aquę, in nomine patris, & Domini noſtri Ieſu Chriſti filij dei viui, & Spiritus ſancti, ſi quod phantaſma, vſque, in remiſſionem omnium peccatorum, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & ſæculum per. Baptizas eum, & linis de chriſmate in cerebro, & dicis illi: Baptizo te in nomine patris, & filij, & Spiritus ſancti. Poſteà tangis eum de chriſmate in capite, & dicis orationem hanc: Deus omnipotens, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. Communicas & confirmas eum, vt ſuprà.

C Finito etiam ſupradicto baptiſmo in Sabbato ſancto, fiunt litaniæ ex iuſſu pontificis ante altare: primo ſeptenæ, quintenæ, & ternæ fiũt litaniæ circa baptiſterij conſecrationem, interceſſiones ſanctorum pro renaſcentibus: ità enim inchoantur: Stat primicerius vnus in dextero choro, & dicit cum ipſo, Kyrie eleiſon, & reſpondet ſecundicerius cum ſiniſtro choro, Kyrie eleiſon, vſque quater Deindè Chriſte eleiſon, vſque ter, id fiunt ſeptem vices repetitæ, vndè & ſeptenæ dicuntur: Hoc ordine fiunt quintenæ & ternæ. Poſt hæc, Chriſte audi nos, vſque ſepties, & ſic per ordinem interuallo facto. Sequuntur litaniæ quinæ quinquies repetitæ. His finitis, pulſantur ſigna ad Miſſam publicam. Nam miniſtri ità debent eſſe præparati ante oſtium ſacrarij,

D vt cum cantor dixerit: Accendite, abſque mora procedant vſque ad altare. Sequuntur litaniæ trinæ, Kyrie eleiſon & reliqua, vſque, Fili Dei, te rogamus. Tunc egreditur pontifex de ſacrario cum ingenti decore, & prædicto cereo ſtata ante illum cum thymiamaterus, & cum dixerit ſchola, Agnus Dei: dicat cantor excelſa voce, Accendite. Tunc primum illuminantur omnes cerei Neophytorum quos manibus tenent, demonſtrantes hoc, quod per illum Agnum qui tollit peccata mundi, vnuſquiſque lumen accipere debeat. Quod vero ab imperitis extinguuntur in conſecratione fontis, quando illi maiores illuminati deponuntur, nil auctoritatis eſt. Sine lumine enim ſunt vſque ad hanc horam, qua cæteri cerei illuminantur Eccleſiæ, ea videlicet cauſa, vt prius accipiant impoſitionem manus Epi-

E ſcopi, & ſic eos credamus illuminari ſpiritu ſancto: Atque ſicut gloria reſurrectionis illuſtrata eſt nox, in qua celebramus Miſſas, ità illuſtretur & lumine cereorum, Sequitur Agnus Dei. Ea vero quæ ſequuntur, tamdiu debent moroſe repeti, vt miniſtri queant procedere. Sequitur, Chriſte audi nos, Kyrie eleiſon. His expletis, dicit pontifex, Gloria in excelſis Deo. Ex decretalibus Innocentij Papæ diximus, Sabbato Miſſam non celebrari: quod ita eſſe comperimus ex officio, quod totam noctem illuſtrat futuram, vt in prima oratione Miſſę: Deus qui hanc ſacratiſſ. noctem. Nota voce miniſtrorum ad Neophytos, vſque ad Euangelium, vt illud, Si conſurrexiſtis cum Chriſto. Cantatur prius Alleluia,

Cerei accenſi.

Allelúia, quod eſt Hebræum, propter primatum huius linguæ: hinc Tractus Latinè. Quod autem ante Euan- A gelium non portatur, niſi thymiama tantum, poſſunt intelligi aromata illa, quæ mulieres ante lucem ad vngendum Dominum detulerunt. Quod autē poſt Euangelium non cantatur Offerenda, & cantores tempore ſacrificii ſilent, ad memoriam reducitur ſacrificium ſeu ſilentium mulierum: ipſæ enim tunc tantummodo vnguenta detulerunt. Sanctus, Sanctus, Sanctus, quod eſt Angelorum cantus, ideo cantatur, quia Angeli non tacuerunt de eius reſurrectione. Iterum vice mulierum reticent cantores. Agnus Dei, quia quando interrogauit Maria hortulanum, Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, magis credebat illum furto eſſe ſublatum, quam tollere peccata mundi: ac propterea audiuit, volens eum tangere, Noli me tangere. Sacerdos qui eſt vicarius Chriſti, implet ſuum officium. Sequitur ad cōplendam oratio. Poſtquam omnes communicauerint, dicit Diaconus: Ite, Miſſa eſt. Reſpondetur: Deo gratias. In hac nocte de veſpertinali apud Romanos nil agitur, neque ante Miſſam, neque poſt Miſſam, quia ſecundum Auguſtinum & alios doctores, iſtud Sabbatum non habet veſperam.

Sacra in Sabbato Paſchali ac rem.

De ſancto die Paſchæ.

Cæremoniæ in ſacro Paſchatis die.

Die ſancto Paſchæ, in introitu per ora Prophetarū preſentat ſe Chriſtus in Eccleſia patri ſuo, dicens: Reſurrexi. Oratio prima monſtrat aditum regni cæleſtis apertum nobis eſſe, per capitis noſtri reſurrectionem. Epiſtola admonet nos ſeparari à vitiis, contra quæ certauimus per quadrageſimales dies. Reſponſorium monſtrat, quantum lætari oporteat eos qui purgantur à vitiis. In Alleluia oſtenditur, in quo ſit totius cauſa lætitiæ. Euangelium exponit perfectius cauſam totius lætitiæ. Eodem die ad veſperas ad ſanctum Ioannem congregatur maturius vniuerſus gradus Eccleſiaſticus in Eccleſia maiore, in loco qui vocatur, Crucifixo: ibiq; inchoat Schola Kyrie eleiſon, & eo concentu perueniunt vſque ad altare. Poſthæc inchoatur Alleluia ad Pſalmum, Dixit Dominus Domino. Inde Confitebor, cum Alleluia: Et, Beatus vir, cum Alleluia. Quo finito, ſequitur Alleluia. Paſcha noſtrum, cum verſu, Epulemur, inde melodia, inde Euangelium ſecundum Romanos. ANTIPH. Cito euntes, Verſ. Ecce præcedet vos. Item ANTIP. Et reſpiciens. In hac hebdomada non ſequitur poſt Euangelium Kyrie eleiſon, ſed Sacerdos dicit orationem, qua finita, deſcendunt ad fontes cum Antiph. In die reſurrectionis. Sequitur Pſalmus: Laudate pueri, cum Alleluia. Inde Alleluia, Dominus regnauit. VER. Parata ſedes tua. Item VER. Eleuauerunt. Inde melodia, inde Euangelium Antiph. Venit Maria, Sequitur oratio. Inde vadunt ad S. Ioannem ad fontes ſeu ad veſtem, cum Antiph. Lapidem. Sequitur Pſalmus, In exitu, cum Alleluia: quo finito, ſequitur Alleluia, Venite exultemus. VER. Præoccupemus. Item VER. Hodie ſi vocem. Inde melodia, In Euangelio, Antiphona: Ite, Nunciate. VER. Ibi eum. Item Antiphona, Nolite expaueſcere. Sequitur oratio. Qua finita, pergunt ad Crucem cum Antiphona, Vidi aquam. Ibiq; canunt iterum Pſalmum, In exitu Iſrael, & Alleluia. Venite exultemus, vt ſuprà. Inde Euangel. Antiph. Præcedam vos: & ſequitur oratio Sacerdotis. His finitis, & Eulogiis acceptis, remittitur vnuſquiſque ad titulum ſuum, vt ibidem veſperas celebret. Ipſi enim ſuper Pſalmum tantummodo Alleluia dicunt, & ante Euangelium dicunt Reſponſorium: Hæc dies, ſine verſu. Hæc ratio per totam hebdomadam ſeruatur vſque in Dominicam. Poſt albas, Alleluia, & Antiphonis mutatis tantum ſingulis diebus, Pſalmos vero eoſdem canunt.

De Sabbato in Albis.

Hodiè Albati, qui in Sabbato ſācto baptizati fuerunt, veſtibus albis exuuntur. Albati autem propter veſtes albas vulgo appellantur. Sicut ſeptem dies pertinent ad vetus teſtamentum propter Sabbatum, ità octo dies ad nouum propter octauum reſurrectionis diem. A Sabbato vſq; ad Sabbatum portātur albæ veſtes, quę nobis ſpeciem præſtant, quales eſſe debeamus in nouo teſtamento, & qualia corpora recepturi in octaua die, in qua præſentari nos oportet ante Dominum cum ipſo pignore, quod accepimus in baptiſmo. Alba autem veſtimenta albatorum, opera ſunt iuſtorum, munda & candida omni tempore. Quod vero in Sabbato exuuntur ipſa veſtimenta, hoc ſignificat, quod B anima cuiuſcumque fidelis migrans è corpore, inueniet Sabbatum, id eſt, requiem: & veſtiméta ſua hîc dimittet, id eſt, corpus, vt excipiat illud iterum in nouiſſima die. Octo dies Neophytorum, curſum præſentis vitæ monſtrant. Sicut enim Hebraïcus ille populus, tranſito mari rubro, columna ignis ſibi præcedente nocte, per omne iter in terram repromiſſionis triumphans de hoſtibus introiit: Ità noſtri baptizati, extinctis peccatis præteritis, ducuntur quotidiè ad Eccleſiam, columna cerei illuminata præcedente eos: vndè intelligitur, ad nullos alios vſus in quibuſlibet locis eam debere accendi, niſi in recordatione luminis Spiritus ſancti, dum 1 itur ad Eccleſiam. Octo dies Neophytorum diſtinguū-tur à cæteris, id eſt, octauus, primo concinit. Octo of- C ficia quæ fiunt in commemorationem Neophytorum, diſtinguuntur à cæteris ſequentibus vſque in Pentecoſten. Primum habet duas laudes, id eſt, Alleluia, Cōfitemini, & Tractum, Laudate Dominum. Octauum duas ſimiliter, id eſt duo Alleluia. Hæc dies. Et, Laudate pueri, quod non fit in vllo alio Sabbato vſq; in Pentecoſten. Sex media habent Reſponſ. & Alleluia. In memoriam itaque primę vitę quam habuit Adam, primo canitur Alleluia: & quia non fuit ſempiterna, tractus humiliore lingua, vt humilitas poſterioris vitæ recordetur. In recordatione vero potiſſimæ reſtaurationis, id eſt, vltimæ requiei, quæ redditur in ſeptima die, & perficitur in octauo die & octauo officio duo Alleluia canuntur: primum, quia vita redditur: ſecundum, quia ſempiterna. Similiter in Dominicis diebus Alle- D luia terminantur, vſque in Pentecoſten. Duo ſunt, vnde anima in ſeptima die, id eſt, in requie laudet Dominum: vnum, de percepta gloria: alterum, de percipienda reſurrectione: homo autem in reſurrectione conſtabit ex corpore & anima, & quia reſurrectio Dominica præceſſit in octaua die, quod futurum eſt in reſurrectione, hoc agimus per dominicos dies vſque in Pentecoſten, id eſt, vt mens & corpus laudet Dominum: & quia interim ſine corpore anima laudat Dominum, per ſingulos dies vnum Alleluia celebratur. At media ſex officia Paſchalis hebdomadæ, Reſponſ. tenent & Alleluia: ſicut ſeptenarius numerus requiem ſignificat, ita ſenarius opera: & in hac vita bonis operibus inſiſtendum eſt, & à Dei laude non ceſſandum. In fine verſuum Reſponſorii, *Hac dies*, prępoſter* ordo eſt. *Benedictus qui venit*, E prępōnitur in quinta feria verſui, *Lapidem quem reprobauerunt*, qui eſt in ordine Pſalmi prior: Sed ſexta feria cantatur, quia inter cæteros præcipuè ſonat de paſſione Domini, quæ facta eſt ſexta feria: In illa reprobauerunt Dominum Iudæi ædificantes, in illa factus eſt in caput anguli. Quod autem ſemel agitur baptiſmus, ſignificat, quia Chriſtus ſemel pro nobis mortuus eſt. In quo baptiſmo duas pactiones fieri non dubium eſt, primum videlicet abrenunciare diabolo & pompis eius, ſecundo credere in myſterium ſanctæ & indiuiduę Trinitati. Paruuli autem, alio profitente fidem illorum, idcirco baptizantur, quia adhuc loqui vel credere nequeūt. Qui ſi priuſquam regenerentur, tranſierint, proculdu-

Patrini & matrinæ. bio à regno Chriſti alieni exiſtunt. Patrini vero illorũ A præuidere debent, vt cum ad intelligibilem ætatem peruenerint, fide & bonis moribus inſtruant, orationem Dominicam & ſymbolum eos inſtanter erudiant. Quod ſi neglexerint, norint ſe rationem pro eis reddituros ante Dominum, quorum ſponſores extiterint. Quanto autem tempore generaliter ab Eccleſia celebratur aduentus Spiritus ſancti ſuper Apoſtolos, tanto tempore debet obſeruari vnctio Chriſmatis apud vnumquemque, qui accipit manus impoſitionem, & non immerito: quoniam Spiritus ſanctus in ſeptẽ muneribus hoc eſt, ſeptem virtutibus venit ad hoſpitem ſuum. Dominica poſt albas, id eſt, in octauis Paſchæ, danda eſt cera benedicta poſt Miſſam ad ſuffumigandum ſcilicet in domibus ſuis, ſeu ponendum in agris vel vineis propter illuſiones diabolicas, ſiue contra fulgura vel tonitrua. B

De litania Maiore.

Litania Romanorum ergo primo Maio. Romana conſuetudo vnum diem, ſcilicet ſeptimum calendas Maii, interponit, quem vocat in litania maiore, non in ieiunio. Litania autem Græcè, Latinè deprecatio vel rogatio dicitur, indè & Rogationes. Poteſt enim ſerena mens, & aliena à voluntate mala, precari Dominum, quamuis manducet ſobriè. Eo enim tempore, id eſt, ſeptimo Calendas Maii, ſolent inimici commouere bellum aduerſus vicina regna. Hinc reor cautè hoc eſſe prouiſum: Vel quia tunc omnia in quodam profectu ſunt. Meſſes pullulant, arbores fructus ex flore prodeunt, vineæ & oliuæ ſuis arboribus erumpunt, Animalia campos tondent. Quoniam neceſſaria hæc ſunt noſtris vſibus, petendum eſt C vt à Domino conſeruentur.

De diebus Rogationum.

Tres autem dies Rogationum, qui celebrantur ante Aſcenſionem Domini, iuxta morem Gallicanę Eccleſiæ conſtituit ſanctus Mamniertus Viennenſis Epiſcopus, ob incurſionem ſcilicet malarum beſtiarum, quæ tunc temporis grauiſſimè afficiebant populum Dei. Nam cum exigentibus peccatis, Galliarum populi luporum rabie acriter interimerentur, nec huius flagelli aliquod remedium inueniretur, congregati traduntur Galliarum Epiſcopi apud Viennam pręcipuam Galliæ vrbem, qui in commune ſtatuerunt, vt triduano ieiunio miſericordiam Domini implorarent, antiquorum patrum veſtigia ſequentes. Cumque ad D eorum preces oculus diuinæ pietatis reſpiciens, flagelli huius peſtem miſericorditer abſtuliſſet, hi dies in conſuetudinem annoæ celebritatis venerunt, vt per Galliarum prouincias ante Aſcenſionis diem celebrarentur: quæ conſuetudo apud nos vſque hodiè pro diuerſis calamitatibus deuotiſſimè recolitur.

De Aſcenſione.

Aſcenſionis Dominicæ ſolemnitas ideo celebratur, quia eodem die poſt mundi victoriam, poſt inferni regreſſum aſcendere memoratur ad cœlos, ſicut ſcriptum eſt: Aſcendit in altum, cepit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quæ feſtiuitas ideo per reuolutum annorum circulum celebratur, vt vnitas aſſumptæ carnis aſcendentis ad dexteram patris, in memoriam reuocetur: Cuius corpus ita in cœlo eſſe credimus, vt erat quando aſcendit. Quod & vox Angelica E proteſtatur, dicens: Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum, id eſt, in eadem carnis ſpecie atque ſubſtantia: Cui profecto carni immortalitatem donauit, naturam non abſtulit. Dextera autem patris, ad quam idem filius ſedere creditur, non eſt corporea, quod nefas eſt de Deo ſentire: ſed dextera patris eſt beatitudo perpetua, quæ ſanctis in reſurrectione promittitur, id eſt, Eccleſiæ, quæ eſt corpus Chriſti: ſicut & ſiniſtra eius, rectè intelligitur miſeria & pœna perpetua, quæ impiis dabitur.

De Vigilia.

A In vigilia Pentecoſtes ità agitur, ſicut in Sabbato ſancto Paſchę: Antequam enim deſcendatur ad fontes ad baptizandum, legitur lectio prima, Tentauit Deus Abrahã. ORA. Deus qui Abrahæ famuli. Lectio ſecunda, ſcripſit Moyſes canticum. CAN. Attende cælum. ORA. Deus qui nobis per Prophetarum oracula, &c. Lectio tertia, Apprehendent ſeptem mulieres. CAN. Vinea facta eſt. ORA. Deus qui nos ad celebrandum. Lectio quarta, Audi Iſraël præcepta vitæ: Deus incõmutabilis. CAN. Sicut ceruus. ORA. Concede, quæſumus, omnipotens Deus, vt qui feſta Paſchalia agimus. Finitis lectionibus, deſcendendum eſt ad fontes cum ſancto Chriſmate & cereis in magna reuerentia decantando Litaniam. His expletis, baptizan- *Ceremoniæ in feriis Pentecoſtes.*

B dum eſt, ſicut in vigilia Paſchæ. Poſt aſceſum vero fontis, ingrediendum eſt ad Miſſam publicam ad S. Ioannem. In primis fiunt Litaniæ † ter repetendo, & cum dixerint, Agnus Dei: dicatur excelſa voce, Accendite. Accenſis omnibus luminibus, procedit Pontifex cum omni ornatu vſque ad altare, & dicit: Gloria in excelſis Deo, & peragitur miſſa in ordine ſuo.

† Al. alterna percendo forte legendum. terna re per alia.

De Pentecoſte.

Initium ſanè & cauſa feſtiuitatis Pentecoſtes, paulo latius repetenda eſt. Pentecoſtes enim dies hinc cepit exordium, quando Dei vox in Sina monte deſuper intonantis audita eſt, & lex data eſt Moyſi. In nouo autem teſtamento Pentecoſtes cœpit, quando aduentum ſancti Spiritus, quem Chriſtus promiſit, exhibuit, quem ait non eſſe venturum, niſi ipſe aſcenderet in C cælum. Denique dum portam cæli Chriſtus intraſſet, decem diebus interpoſitis, intremuit ſubito, orantibus Apoſtolis, locus: & deſcendente ſancto Spiritu ſuper eos, inflammati ſunt ità, vt linguis omnium gentium Dei magnalia loquerentur. Aduentus itaque ſancti Spiritus ſuper Apoſtolos, gratia in varietate linguarum diffuſa, ſolemnitatem tranſmiſit in poſteros, eaque de cauſa Pentecoſtes celebratur, & dies ipſe propriè inſignis habetur. Concordat autem hæc feſtiuitas Euangelii cum feſtiuitate legis. Illic enim poſteaquam agnus immolatus eſt, interpoſitis quinquaginta diebus, data eſt lex Moyſi ſcripta digito Dei: Hic poſtquam occiſus eſt Chriſtus, qui tãquam ouis ad immolandum ductus eſt, celebratur verum Paſcha: & interpoſitis quinquaginta diebus, datur Spiritus ſanctus, qui eſt digitus Dei, D ſuper centum viginti diſcipulos Moſaicæ ætatis numero conſtitutos.

De Die ſancto.

Dominicum diem Apoſtoli ideo religioſa ſolẽnitate ſanxerunt, quia in eode ni Dominus & redemptor noſter à mortuis reſurrexit: quique ideo Dominicus appellatur, vt in eo terrenis operibus vel mundi illecebris abſtinentes, tantum diuinis cultibus ſeruiamus, dantes ſcilicet huic diei honorem & reuerentiam propter ſpem reſurrectionis noſtræ, quam habemus in illa. Nam ſicut ipſe Dominus Ieſus Chriſtus & Saluator noſter, tertia die reſurrexit mortuis: ita & nos reſurrecturos in nouiſſimo die ſperamus. Vnde etiã in Dominico die ſtantes oramus, quod eſt ſignum E futuræ reſurrectionis. Apparet autem, hunc diem etiam in ſanctis ſcripturis eſſe ſolemnem. Ipſe eſt enim dies primus ſæculi: in ipſo formata ſunt elementa mundi: in ipſo creati ſunt Angeli: in ipſo quoque à mortuis reſurrexit Chriſtus, in ipo de cælis ſuper Apoſtolos ſanctus deſcendit Spiritus, manna eodem in eremo primum de cælo datum eſt. Sic enim dicit Dominus: Sex diebus colligetis manna, in die autem ſexta duplum colligetis. Sexta enim dies eſt paraſceue, quæ ante ſabbatum ponitur; Sabbatum autem ſeptima dies eſt, quam ſequitur Dominicus dies, in quo primum manna de cælo venit. Vnde colligant Iudæi, iam tunc prælatam eſſe Iudaïco Sabbato ipſorum Dominicam noſtram: iam tunc indicatum, quod gratia Dei ad eos de cælo nulla

nulla deſcēderit, ſed in ſancta Dominica noſtra, in qua primum eandem Dominus pluit.

De quatuor temporibus.

QVatuor ſunt tēpora anni, id eſt, ver, æſtas, autumnus, & hyems. Hæc tempora ſolent nos per delectamenta ſua reuocare ab amore charitatis. In quibus oportet nos ieiunare, etiamſi venerit infra Pentecoſtē, quando celebratur feſtiuitas ſeptiformis Spiritus, vt illud Dominicum, Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. De his Auguſtinus: Quamuis ordinatio non fiat, neceſſarium tamē eſt noſtræ religioni, quatuor temporū ieiunia celebrare. De eodem ieiunio dicit Leo Papa in Homilijs: Vt ieiuniū celebretur in largitione ſacrorum ordinum, Eccleſiæ primitiuæ mos obtinuit, vt illud, Miniſtrantibus illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus, Separate mihi Saulum & Barnabam in opus miniſterij, & reliqua. Tunc ieiunantes & orantes, imponentéſque eis manus, dimiſerunt illos. Iſto die, id eſt, quarta feria, legūtur duæ Lectiones: quoniam hi qui ad ſacrum ordinem tranſeunt, debent admoneri, vt habeant notitiam legis & Prophetarum. Quarta enim ætate lex & Prophetæ viguerunt, & Dauid bellicoſiſſimus qui interpretatur manu fortis, in eadem ætate Goliath, id eſt humilitas ſuperbiam proſtrauit. Cōtra quem Goliath, id eſt diabolum, debent in humilitate dimicare, qui ad ſacros ordines prouehūtur. Quinta feria deeſt officium & Miſſa, ideo debet cantari de Dominica Pentecoſtes. Feria ſexta vna tantum legitur lectio, quia lex & Prophetia in vno Euangelio recapitulantur, quod legitur in ſexta ætate mundi.

Sabbatum in xij. lectionibus.

LEctiones duodecim propter duodecim lectores dicuntur, quia ab antiquis Romanis bis legebantur, hoc eſt, Græcè & Latinè, (Sex enim tantummodo ſūt) niſi fallor, duas ob cauſas: Vna, quia aderāt Græci, quibus ignota erat lingua Latina: aderant & Latini, quibus incognita erat Græca: altera cauſa propter vnanimitatem vtriuſque populi. Qui mos apud Conſtantinopolin vbique hodie ſeruatur. Nec ab re eſt, quod in vnoquoq; ieiunio tres dies ſunt, quia vnumquodque tempus tres menſes habet, pro vnoquoq; menſe ſinguli dies ieiunio conſecrantur. Et cur in Sabbato potiſſimum hæc cōſecratio celebretur, Auguſtinus ſcribit ad Ianuarium ità: Sabbatum commēdatum eſt priori populo in ocio corporaliter celebrandum, vt figura eſſet ſanctificationis in requie Spiritus ſancti. Scriptum eſt enim: Sanctificauit Deus diē ſeptimum. & quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, cōmemoratur ſanctificatio in ſeptimo die. Epiſcopi vero conſecratio, qui eſt vicarius Apoſtolorum, immo & Chriſti, fit in Dominica, quia eodem die per donū Spiritus ſancti dignatus eſt illuſtrare corda Apoſtolorum. Sabbato igitur quatuor leguntur lectiones, quando benedictio largitur, quia quatuor ſunt ordines benedicentium Dominum, vt illud Dauidis: Domus Iſrael benedicite Dominum, id eſt, Iſraeliticus populus: domus Aaron, id eſt, prælati: domus Leui, id eſt, miniſtri Dei: Qui timetis Dominum, de cæteris nationibus. Iu iſtis lectionibus imbuuntur ordinandi ad exempla ſanctorum quatuor ordinum patrum. Proxima lectio ordinationis de camino ignis legitur, quia non poteſt rite homo ad cōſecrationem accedere, niſi tranſeat per fornacem, & ibi benedicat Deum, vt illud, Vaſa figuli probat fornax, & reliqua. Quapropter debent tranſire per fornacem, quod ſonat lectio quinta, vt ſic probati, accedere ad ſacrum myſterium valeant, ſicut legitur in ſexta lectione. Scientes quod tribulatio patientiam operatur, & reliqua. De reſponſoriis non eſt neceſſe aliud dicere, quam quod ſingulis lectionib. reſponſoria ſingula reſpondeant. Grauitatem quam debet ſacratus ſeruare, Tractus monſtrat, ne forte in ſuperbia elatus incidat in laqueum diaboli. Tractus enim ſemper in

cauſa humilitatis ponitur. Per ſingulas orationes A debemus mentis humilitatem per genuflexionem oſtendere, excepto infra Pentecoſten, In ſolis, de camino ignis, non flectimus genua, quando Nabuchodonoſor compellebat populum adorare ſtatuam, quam fecerat, vt ſeparata ſit noſtra oratio, quæ eſt ad vnum Deum ab errore Gentilium. Oratio poſt communionem ſuper populum non habetur, quia iſtud officium frequenter circa noctem Dominicam ſolet fieri, in qua minime genuflectitur.

De ſancto Ioanne Baptiſta.

IDeo tres Miſſæ celebrantur in feſtiuitate S. Ioannis, quia tribus inſignib. triumphis excellenter refulſit. Ad hoc enim venit, vt viam Domino præpararet exemplo ſuæ cōuerſationis, qui triumphus celebratur in vi- B gilia eiuſdē. Per miniſterium baptiſmi claruit inſignis. Huius miniſterij triumphus in prima Miſſa recolitur. Nazaræus permanſit ex vtero matris: hoc donum recolitur in die.

De Feſtiuitate omnium Sanctorum.

SCriptum eſt in geſtis Pontificalibus, quod S. Bonifacius Papa quandam domum Romæ Pantheon nomine, quæ erat conſecrata in honore omnium dæmoniorum, eliminatis omnibus ſpurcitiis, ſacrauerit Eccleſiam in honore ſanctæ Dei genitricis, omniumque ſanctorum. Vnde conſtitutum eſt, vt plebs vniuerſa per totum orbem in Calendis Nouembribus, ſicut in die natalis Domini, ad Eccleſiam in honore Omnium ſanctorum, ad Miſſarum ſolennia conuenire ſtudeat, illud attendentes, vt quicquid fragilitas humana per C ignorantiam aut negligentiam in ſolennitatibus Sanctorum minus plene peregiſſet, in hac ſancta obſeruatione ſolueretur.

De quatuor Coronatis.

QVatuor Coronatorum nomina hæc ſunt: Seuerus, Seuerianus, Victorinus, & Carpophorus. Quorum nomina, & dies natalis per incuriam neglectus, minime reperiri poterat: ideo ſtatutum eſt, vt in eorum Eccleſia quinque cæterorum Sanctorum qui in Miſſa recitantur, natalis celebretur: id eſt Claudij, Nicoſtrati, Simphoriani, Caſtorii atque Simplicii, vt iſtis eorum quoque memoria pariter fieret: poſteà vero eorum nomina reuelata ſunt. Solennitas tamen, vt ſtatuta fuerat, in aliorum ſanctorum nomine celebris permanſit.

Feſtiuitas quatuor Coronatorum.

D *Officium, Vir erat in terra.*

VErba hiſtorica continentur in offertorio, Verba Iob ægroti & dolentis, continentur in Verſibus. Aegrotus, cuius anhelitus nō eſt ſanus, neq; fortis, ſolet verba imperfecta ſæpius repetere. Officij auctor, vt affectanter nobis ad memoriam reduceret ægrotantē Iob, repetiuit ſæpius verba more ægroti. In offertorio non ſunt verba repetita, quia hiſtoricus ſcribens hiſtoriā, non ægrotabat. In verſibus prædicti Offertorii duplicantur ſiue triplicantur ac multiplicantur verba, Iob fuit mirabiliter flagellatus, & mirabiliter ac ſingulariter inter antiquos patres victoria patientiæ laudatus. Ideo non abhorret à vero, ſi alio modo compoſi- E ta ſint verba ſua per ſuos verſus, in quibus ipſe videtur loqui, quam cæterorum verſuum. Iob ſicut cithara percutiebatur, id eſt, cita iteratione dolor dolorem ſequebatur: vulnus, vulnus. Præſente nugigerulo, alter intrabat. Conuicto vno rege obiurgante ſe, ilico alter ſuccedebat. Multiplex fuit eius dolor, & ſecundum multitudinem doloris anhelitus deficiens, ſæpius repetebant. Solet .n. auctor Antiphonarii aut diſtinctione eſtus, aut diſtinctione ordinis, varium affectum monſtrare ſanctorū: ſicut de Ioanne Symmiſta fecit per neumam circa intellectum verborum, ſapientiæ & intellectus in Reſponſorio, In medio Eccleſiæ. In quo quodammodo imitatur verbū ineffabile, de quo dicebat: In principio erat verbū. Et ſicut fecit in ordine officii, quod cantat

de Miſſa Innocentium: in quo ſubtrahitur, Gloria in excelſis Deo, & Alleluia, propter plorationem Rachel, quæ in figura præceſſit matris noſtræ ſanctæ Eccleſiæ: aut quia tempus erat, quo tunc ad inferni clauſtra deſcendebant paſſi, & expectabant antiqui patres Chriſti deſcenſum.

De Eccleſiaſtico ordine.

Dignitas Eccleſiaſtici ordinis, ab ipſo Aaron primo ſacerdote cauſas & originem ducit, Primus autem dicitur, quantum ad ordinationem. Nam fuerũt ante eum alii ſacerdotes, vt Melchiſedech ſacerdos Dei excelſus, qui Deo panem & vinum offerens, noui, hoc eſt, Euangelici ſacrificii modum qualitatémq; ſignificauit. Abraham quoque, Iſaac & Iacob, & multi antè, vt Abel & Noe, Deo hoſtias obtuliſſe dicuntur, ſed nullus eorum ordinatus vel conſecratus in ſacerdotium, A neque ſacris & myſticis veſtibus indutus fuiſſe inuenitur, niſi Aaron, qui primus, iubente Domino, oleo ſancto inunctus & ſacerdotalibus veſtibus decoratus. Tradunt autem Hebræi, quod ante Aaron primogeniti eſſent ſacerdotes. Denique Melchiſedech autumant fuiſſe Sem primogenitum Noe, ſacerdotem Dei excelſi. Ex omnibus enim tribubus Iſrael elegit Deus tribum Leui, & ex hac tribu elegit Aaron ſummum pontificẽ, filios vero eius minoris gradus vel ordinis, quos Presbyteros appellamus. B Cæteros in eadem tribu generali vocabulo Leuitas nuncupant, diuerſis gradibus & miniſteriis delegatos. Quidam enim ex ipſis erant oſtiarii, & hi erant in primo & in inferiori gradu, in ſecundo lectores, in tertio exorciſtæ, in quarto acolyti, in quinto ſubdiaconi, in ſexto diaconi, in ſeptimo Presbyteri: in ſupremo, & excellentiori gradu Epiſcopi ſiue pontifices conſtituti erant. C Hi erant octo gradus diuini miniſterii, de quibus fortaſſis Exechiel Propheta in myſtica templi viſione dicit, Et in octo gradibus aſcenſus eius. Nunc dicendum eſt de ſingulis, & quid officii haberent, breuiter intimandum.

Oſtiarii erant, qui & æditui vel ianitores vocabantur. Hi, vt in libro Paralipomenon legitur, erant ſuper exedras & theſauros domus Domini, & per gyrum morabantur in cuſtodiis ſuis, obſeruantes, vt nullus immundus templum Dei intraret.

Lectorum ordo, formam & initium à Prophetis accepit. Sunt igitur lectores, qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam.

D Exorciſtæ erant qui exorciſmis, id eſt, adiurationibus à Salomone compoſitis, dæmones ab energumenis effugabant, quales leguntur in actibus Apoſtolorum fuiſſe ſeptem filii Sceuæ.

Acolyti erant, qui tabernaculo Dei lucernis accendendis præerant, iuxta quod in Exodo legitur: Præcipe filiis Iſrael, vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum puriſſimum, piloque contuſum, &c. Hi obſequebantur in omnib. cæteris ſuperioribus gradibus: Vnde acolyti, id eſt, obſequentes vocabantur. ἀκολουθῶ enim Græcè, Latinè ſequor dicitur. Nunc in Eccleſia ceroferarii dicuntur à ferendis cereis. Sed tunc dici hoc nomine non poterant, quod nec mel, nec cera introferebatur in ſacrificio Domini.

Cenſu- l... de voce hac acolytos, quæ de ea grammatici certant, & adhuc ſub iudice lis eſt.

E Subdiaconi erant, quos Nathinæos vocabant, qui ſub Leuitis erant, ſubſeruientes & obſecundãtes illis. Vnde & Nathinæi, id eſt, humiles, vel in humilitate ſeruiẽtes, vocabantur. Ex iſtorum numero fuit Nathanael, qui à Domino in Euangelio ſumma laude declaratur, ipſum eſſe Dei filium & regem Iſrael confeſſus eſt. Tres ſuperiores gradus, Leuitarum, Presbyterorũ, Epiſcoporum ſiue pontificum. Leuitarũ ordo ab ipſa tribu Leui exordium ſumpſit & nomen. Interpretantur aſſumpti, quod pro omnibus tribubus aſſumpti erant, & ſeruitio Domini deputati. Et quãuis cæteri quoq; minoris ordinis de tribu Leui eſſent, ſpecialiter tamẽ hic ordo Leuitarũ ſub Presbyteris dicebatur, qui per ordinationem Aarõ & filiorum eius conſecrabantur: excubantes ſemper in templo Dei. Ipſi geſtabant arcam, tabernaculum, & victimarum adipem ſacerdotib. offerebant. Septimus ordo ſacerdotum vel Presbyterorum, filii ſcilicet Aaron: quibus ſacrificia & holocauſta, atq; omnis templi Dei cultus commiſſus erat & traditus: quorum erat diſcernere inter profanum & ſanctum, inter immundum & mundum; & quicũmq; ſecundum legem mundandus, vel immunditiæ adiudicandus erat, illorũ iudicio mundus vel immundus diſcernebatur. Interpretatur autem Presbyter ſenior, qui eligebantur ætate pariter & morum grauitate perfecti, quia Deus in ordinandis mores magis & ſapientiam approbat, quam ætates. Hos ſequebatur octauus ordo pontificum, qui & principes vocabantur ſacerdotum. Super omnes ſacerdotes, vel Presbyteros vnus cõſtitutus erat pontifex, cæteris omnibus excellentior, & velut in ſumma religionis arce locatus, ad quem cæteri reſpicerent, eiuſq; iudicium decretumque ſeruarent. Sciendum autem, quia primo vnus pontifex iubente Domino conſtitutus eſt: quo decedente, filius eius Eleazar ſacerdotium ſuſcepit, & hoc mortuo, filius eius Finees ſacerdotii ſucceſſor extitit: Sicque vſque ad tempora Dauid vnus poſt vnum pontificatus hæredes extitere. Dauid ergo cum cogitaſſet ædificare templum Domino, & diuinos cultus vellet augere, conuocata omni filiorum Aaron progenie, & illos ſcilicet qui de Eleazar, & qui de Ithamar ſtirpe deſcenderant, diuiſit eos in partes viginquatuor, ac de ſingulis ſingulos pontifices elegit. Cæteros vero qui in partibus erãt ſacerdotii minoris, qui nunc Presbyteratus dicitur, officio Presbyteratus fungi præcepit, qui põtifices ſinguli cum ſibi ſubiectis ſacerdotibus, per octonos miniſtrarent dies, hoc eſt, à ſabbato vſque ad ſabbatum. Cũque omnes ſacerdotali gradu eſſent æquales, vnus tamen in eis qui dignior videretur, ſpeciali reuerentia præeminẽs, ſummi ſacerdotis nomẽ haberet. Ipſe quoque rex Dauid primus delegauit, qui pſalmos in templo Domini modulata voce cantantes, animos populi ſublimitate & ſuauitate vocis, qua dicebantur, oblectarent, & ad amorem Diuini cultus amplius accenderẽt. Hæc de octo gradibus diximus, qui veteris legis tempore obſeruantiſſime cuſtodiebantur, quod in nouo teſtamento ſuſcepit Eccleſia tanto melius, quanto & verius: quia illis omnia in figuram contingebant. Quos, quia notiſſimi ſunt, & quid ſingulis conueniat, quid ve eis in ſua ordinatione tradatur, frequentiſſimo vſu ſcitur ab omnibus, paulo inferius breuiter *eos* commemoraſſe ſufficiebat.

De tonſura clericorum.

Clericorum autem tonſura à Nazareis fertur ſumpſiſſe exordium. Cũ enim quis voto ſe obligaſſet, vt per ieiunium atque aliarum rerum obſeruantiam ſe affligeret, abſtinebat ſe ab omni quod inebriare & ſtatum mentis auertere poſſet, eratque ſemper in templo, vnde & Nazareus, id eſt, ſanctus & Domino conſecratus vocabatur. Impletis autem voti ſui diebus, veniebat ad templum Domini, & offerebat pro ſe quæ lege præcipiebãtur, radebatq; capillos capitis ſui & barbæ, partémque pilorum in flamma altaris cremabat, ſic q; voti liber redibat ad propria. Fertur beatus Petrus primus huiuſmodi tonſuram ſibi feciſſe ad ſimilitudinem ſpineæ coronæ Domini: ſiue vt clerici à laicis non ſolum differant habitu, verum etiam tonſura.

Cleros igitur Græcè, Latinè ſors dicitur, vel hæreditas Domini. Qui ergo ad clericatus ordinem peruenit, Dei hæreditas eſſe debet: quia hoc debet ſẽper præuidere, vt dominũ poſſideat, & ipſe à domino poſſideatur, vt poſſit dicere cũ pſalmiſta: Dominus pars hæreditatis meæ. Legimus in veteri teſtamẽto Dominũ dixiſſe ad Moyſẽ: Filijs Leui nõ dabis hæreditatẽ, Ego enim ero hæreditas illorũ. Inde clerici dicti, eo quod de ſorte Dei & hæreditate ſiut, ſi regulariter viuũt: Si autẽ nõ viuũt regulariter, ſicut maximi clerici, qui totũ laicalẽ habitum ſequuntur.

ſequutur*, cingentes arma, & cætera facientes, quæ ordo Canonicus prohibet, illi tales non ſunt clerici. Quid ergo ſunt? Acephali, id eſt, ſine capite religionis. Canon Græcè, Latinè regula, eo quod recto tramite ducat hominem ad cœleſtem patriam, & inde canonicus regularis, eo quod regulariter debeat viuere, id eſt, rectè in ſancta Eccleſia.

Canonicorũ officium.

Oſtiarius ab oſtio Eccleſiæ dicitur, quod ità debet præuidere, ne vllo modo paganus ingrediatur Eccleſiam, quia ſuo introitu polluit eam. Debet etiam cuſtodire ea, quæ intra Eccleſiam ſunt, vt ſalua ſint: quia illi traditæ ſunt claues & commiſſa cura cuſtodiendæ Eccleſiæ.

Oſtiarij officium.

Lector dicitur à legendo, eo quod miniſterium legendi habeat in Eccleſia. Illi traditus eſt codex apicum diuinorum, vt diſtincte ad intelligendum diuinas lectiones pronunciando, populo placeat.

Lectoru officium.

Acolytus Græcè, Latinè Ceroferarius, id eſt cereum ferens. Illorum officium eſt, vt deportent cereos ante diaconum, quando legitur Euangelium in Eccleſia. & non ad effugandas tenebras, præſertim cum ſol in die rutilet: ſed vt demonſtretur, quod de tenebris infidelitatis venimus ad lucem fidei, & vt ſignum lætitiæ ſit, quatenus ſub typo corporalis luminis, lux illa in memoria habeatur, de qua dicitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Acolytorum officium.

Exorciſmus Græcè, Latinè dicitur ſermo adiurationis ſiue increpationis: & inde exorciſta, adiurator. Illorum officium eſt, vt ponant manum ſuper dæmoniacos, & per inuocationem nominis Dei repellant dæmones ab eis, dicentes: Adiuro te immunde Spiritus per Deum Patrem, & filium, & Spiritum ſanctum, vt recedas ab hoc famulo Dei. Iſtud miniſterium, vt Canones dicunt, nemo debet vſurpare, niſi qui idem officium habent, aut Presbyter, aut diaconus, aut ſubdiaconus, aut exorciſta.

Exorciſtarum officium.

Subdiaconus, ſubminiſter, eo quod ſub Diacono ſit, id eſt, ſub miniſtro. Illius miniſterium eſt, vt miniſtret Diacono, id eſt, deferat ei linteum, ſuper quod conſecrandum eſt corpus & ſanguis Domini. Deferat ei patenam cum oblatis, & calicem in quo vinum & aqua habeatur, quia de latere Domini proceſſit ſanguis & aqua. Peracto ſacrificio, myſterium corporis & ſanguinis Domini, quæ ſuper fuerint, à Diacono colligenda vel deportanda ſuſcipit.

Subdiaconorum officium.

Diaconus Græcè, Hebraicè Leuita, Latinè aſſumptus vel miniſter interpretatur: Aſſumptus quia aſſumitur, id eſt, eligitur ad ſeruitium altaris: Miniſter, quia miniſtrat Presbytero. Ponit linteum in altare, ponit panem & calicem, quæ nec mittendi, nec auferendi habet poteſtatem Presbyter, ſi Diaconus adfuerit. Sicut Presbytero officium conſecrandi competit, ità Diacono miniſtrandi.

Diaconi officium.

Presbyter Græce, Latine Senior dicitur, non propter ſenectutem, ſed propter dignitatem, honorem & ſapientiam: quia quicumque Presbyter eſt, ſapiens eſſe debet, vt intelligat ea quæ legit, intelligat orationes quas dicit & diurnis temporibus & nocturnis, intelligat ea quæ cantat in *Miſſa. Vere dignum & iuſtum eſt, Te igitur, Pater noſter, & cætera, id eſt, omnia cum Symbolo. Adam vixit annis D. CCCC. XXX. Noe D. CCC. & nemo illorum appellatus eſt ſenex, Abraham vero qui ad comparationem illorum per paucum vixit tempus, annis videlicet. CLXV. appellatus eſt ſenex. quare? Quia ſapientior illis fuit.

Presbyteri officium.

Sacerdos Græcè, Latinè dicitur ſacrum dans, id eſt, ſanctum ſacrificium offerens Deo.

• Presbyteri poteſtatem habent catechizandi, baptizandi, infirmos benedicti olei vnguine perungendi. his quoque conceſſum eſt officium prædicandi in Eccleſia. Super hos ſunt Epiſcopi, ſicut loco & dignitate, ſic ſanctitatis & eruditionis ſingularitate conſpicui, quibus ſolis eſt poteſtas ſacrum chriſma conficere, & baptizatorum frontes ſignare, & per manus impoſitionem Spiritum ſanctum illis tribuere. Habent poteſtatem ligandi atq; ſoluendi. Per ipſos quoque publica populi abſolutio in die cœnæ Domini ſolenni more peragitur. Sciendum autem, quod primis Eccleſiæ temporibus etiam Presbyteri Epiſcopi vocabantur: ſed poſtmodum vtili ſatis prouiſione conſtitutum eſt, vt hoc nomen ſolis Pontificibus tribuatur, quorum maioris gradus excellentia creſcat, & minor ordo menſuræ ſuæ limitem recognoſcat: ſitque differentia in vocabulis, ſicut præcellior locus honoris. Epiſcopus Græcè, Latinè dicitur Superintendens: ἐπὶ ſuper, σκοπεῖν intendere. hinc Epiſcopus ſuperintendens, id eſt, ſuperuidens: quia ipſe debet ſuperuidere vitam ſubiectorum ſuorum, qualiter credant, qualiter viuant, qualiter Dei præcepta cuſtodiant. Antiquis temporibus in ſingulis ciuitatibus erant turres altiſſimæ constructæ: vnaquæque ciuitas habebat ſuam turrim, in qua ſtabat ſpeculator aſſiduè, vt longe poſſet adſpicere ſi exercitus veniret ex aliqua parte: ſi videret exercitum venientem, nunciabat ſtatim Regi, & præparabantur omnes ad bellum contra hoſtem illum. Speculatoris illius ſimilitudinem gerit modo Epiſcopus: quia ſicut ille ſtabat in altitudine turris, ſic Epiſcopus & Presbyter debet conſiſtere in altitudine virtutum. Sicut enim illa turris cæteras domos excellebat, ſic Epiſcoporum & Presbyterorum vita debet excellere vitam ſubiectorum: & ſicut ille ſpeculator nunciabat aduentum hoſtis, vt ſe præuiderent ciues, ſic Epiſcopi & Presbyteri debent annunciare populis ſibi ſubiectis aduentum nequiſſimi hoſtis diaboli, vt ſe præuideant, ne eius laqueo capiantur. Speculatores animarum dedit Deus Epiſcopos & Presbyteros, iuxta quod ipſe dicit ad Ezechielem Prophetam: Fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſrael.

Epiſcopi officium.

Antiſtes quaſi anteſtans, id eſt, ante aram. Vnde quidam Antiſtitem dicere volunt, melius tamen dicitur à verbo anteſto, anteſtas, quod ſignificat emineo, excello: eo quod vniuerſum populum dignitate & honore ſupereminreat.

Antiſtes vnde.

Pontifex, quaſi pontem faciens, eo quod pontem, id eſt, viam alijs præbere debeat verbo & exemplo, vndè homines tranſeant ad patriam cœleſtem. Pons autem eſt tabulatum, quod fit ſuper aquas.

Qualiter Epiſcopus ordinetur in Romana Eccleſia.

Pontificem more eligẽdi Epiſcopũ ſecundum veteres.

CVm Epiſcopus ciuitatis fuerit defunctus, eligitur alius à clero ſeu populo, fitq; decretum ab illis, & veniunt ad Apoſtolicum cum ſuo electo, deferentes ſecum ſuggeſtionem, hoc eſt rogatorias literas, vt eis conſecret Epiſcopum. Tunc pontifex iubet eum inquiri de quatuor capitulis canonicis, hoc eſt, de * pro ancilla Deo ſacrata, pro quadrupedibus, aut ſi cõiugem habuit ex alio viro, quod Græcè dicitur *δευτερογαμία*. Et ſi de his inculpabilis inuentus fuerit, iurat Archidiacono ſuper quatuor Euangelia, Deindè confirmat ſuper corpus B. Petri de his inculpabilem ſe fore. Similiter Presbyteri & Diaconi. Poſt hæc reſidente Pontifice, & adſtante vniuerſo clero, interrogat eos, qui illum adduxerunt, de conuerſatione ſua, ſeu quot annos in vnoquoque gradu miniſtrauit. Deindè interrogat eum, ſitne de ipſa Eccleſia, aut de alia: Et ſi de alia eſt, interrogat, vtrum habeat dimiſſoriam ab Epiſcopo ſuo. Quæ oſtenſa, recitatur in medium. Quo facto ſubiungit pontifex: Quid vobis placuit de eo? Reſpondeant, caſtitas, hoſpitalitas, benignitas, & omnia bona quæ Deo ſunt accepta: & pontifex, Videte fratres, ne aliquam promiſſionem feciſſet vobis: ſcimus quod Simoniacum eſt & contra Canones. Illis reſpondentibus, Abſit à nobis: introducitur electus ante pontificem, proſtrato eo in terram. Cui Apoſtolicus, Protegat nos Dominus: & tunc interrogat de ſuis ordinibus, atque inſtruit de canonica auctoritate, & dicit: Quoniam in te bona conueniunt, abſtinebis te hodiè, hodiè abſtinebis, & craſtino Deo iuuante conſecraberis: & tunc egreditur

foras. Alia vero die quæ eſt Dominica, procedit põtifex in Eccleſiam cum omni ornatu, præſtolante eum vniuerſo clero atque populo. Quia vero in Dominica ordinatur, & reliqui miniſtri in Sabbato, ſuprà ſcriptum eſt: ingrediente Apoſtolico in ſacrarium, inchoat ſchola ad introitum, Antiphonam in ordinatione pontificis: completo introitu, non dicitur tum Kyrie eleiſon, ſed mox dicit Apoſtolicus orationem. Cantantibus egreditur Archidiaconus cum ſubdiaconis & àcolytis; & induit electum dalmatica ſeu caſula, & introducit eum. & Pontifex, Clerus vniuerſus, & plebs conſentiens ciuitatis cum adiacentibus ſuis, elegerunt ſibi illum Preſbyterum, vel Diaconum, Epiſcopum ſibi conſecrari: Oremus itaque nos pro eodem viro, vt Deus & Dominus noſter tribuat ei Cathedram Epiſcopalem ad regendam Eccleſiam ſuam, & plebem vniuerſam. Deindè inchoat ſchola Kyrie eleiſon cum Litania, proſtrato Domino Apoſtolico in terram ante altare cum ipſo electo, & Epiſcopis ac ſacerdotibus. Finitis litanus, ſurgunt, & benedicit eum. Illud vero, quod duo Epiſcopi tenent codicem Euangeliorum ſuper caput eius, & vno fundente ſuper eum benedictionem, reliqui, qui adſunt Epiſcopi, manib. ſuis ſuper caput eius tangunt, non repetitur in auctoritate veteri, neque noua, ſed neq; in Romana traditione. Sed & hoc ſciendum, quia reliqui miniſtri poſt Antiph. ad introitum. & orationem tunc ordinantur: Epiſcopi vero poſt Reſponſ. cantatum. Quod autem aliqui poſt Euangelium conſecrant Epiſcopum, non dicit vllus ordo. Ad communicandum vero pontifex porrigit ei formatam atque ſacram oblationem. Quam accipiens, communicat ſuper altare. cætera vero reſeruat ſibi ad communicandum vſque ad dies quadraginta. Poſtmodum ex præcepto Apoſtolici communicat omnem populum. Qualis autem eſſet antiquitus conſecratio Epiſcoporum, oſtendit Hieronymus in Epiſtola ad Euagrium: Alexandriæ, inquiens, à Marco Euangeliſta vſq; ad Eraclidem & Dionyſium Epiſcopos, Preſbyteri ſemper vnum ex ſe electum in excelſiori gradu conſtitutum vel collocatum Epiſcopum nominabant, quomodo ſi exercitus Imperatorem faciat, & Diaconi eligant de ſe quem induſtrium nouerint, & Archidiaconum vocent. Archidiaconus eandem conſecrationem habet, quam cæteri Diaconi, ſed electione fratrum præponitur. Item Hieronymus ſuper Epiſtolam ad Titum: Antequam ſchiſmata in religione fierent, & diceretur in populis, Ego ſum Pauli, & cætera, communi Preſbyterorum conſilio Eccleſia regebatur: poſtquam vero vnuſquiſquè quos baptizabat, ſuos eſſè dicebat, non Chriſti: in toto orbe decretum eſt, vt vnus de Preſbyteris electus ſuperponeretur cæteris, ad quem omnis cura Eccleſiæ pertineret, & ſchiſmatum ſemina tollerentur. Cur à tribus vel quatuor Epiſcopis Epiſcopus ordinetur, Gregorius Papa docet. Tales inquit, conueniant qui vel in profectu Epiſcopi ordinati gaudeant, vel pro eius cuſtodia omnipotenti Deo preces effundant. Quare prohibitum ſit vni hoc facere, Innocentius Papa monſtrat in Decretalibus cap. nono, ne vnus Epiſcopum ordinare præſumat, nè furtiuum beneficium præſtitum videatur. Auguſtinus in lib. de † quantitate animæ, verſum Horatij de ſapiente protulit:

† quali tate.

Fortis, & in ſeipſo totus teres atque rotundus.

Hinc ſequitur, & rectè: nam neque in animo bono quicquam inuenis, quod magis ſibi ex omni parte conſentiat, neque in planis figuris quam circulum. Superiorem capitis partem raſorio renouamus, cum forti ſolicitudine ſuperfluas cogitationes ab initio reſecamus: in inferiori parte coronam portamus capillorum, cum ea quæ ſecundum mundum neceſſario gubernanda ſunt, cum ratione concorditer coæquamus.

De ſingulis veſtibus.

NVnc dicendum de ſingulis veſtibus, quib. ſacerdotes vel reliqui ordines in veteri [te]ſtamento vtebantur. Erant autẽ octo ſpecies veſtium ſacerdotalium, id eſt, tunica linea ſtricta, tunica hyacinthina, ſuperhu- A merale, rationale, cidaris, balteum, lamina aurea in fronte pontificis, & feminalia linea. His omnibus pontifex tempore ſacrificii induebatur: Cæteris vero minoris gradus ſacerdotibus ſolis quatuor licebat vti, id eſt, tunica linea ſtricta, cidari, balteo & feminalibus. Reliqua vero quatuor tantum ſummi pontificis erant.

Nunc de ſingulis explanemus. Tunica linea, veſtis erat interior, quam camiſam dicimus vel ſupparum. Hæc ſtricta dicitur, quoniam adhærebat corpori, & ità erat ſtrictis manicis, vt nulla ei omnino ruga ineſſet: Sicut ſolent milites habere tunicas lineas, ſic aptas membris, vt expediti ſint dirigendo iaculo, tenendo clypeum, librando gladium, qualem & Ioab habuiſſe legitur.

Strictam ad menſuram habitus corporis ſui: pro qua B nunc ſacerdotes vel clerici albas habent. Tunica tota hyacinthina exterior, nullumq; aliom colorem recipiens, vſq; ad pedes deſcendens, ſicut & linea, vndè & vtraq; Græcè poderis, id eſt, talaris vocabatur, habens ſimilitudinem malorum granatorum aureorum, & tintinabula aurea. Erat autem ſine manicis ad colobiorum ſimilitudinem, & ideo vndè manus educerentur, aperta erat. Pro tunica hyacinthina noſtri pontificis primo colobiis vtebantur. Eſt autem colobium veſtis ſine manicis.

Hæ duæ veſtes, id eſt, tunica byſſina ſtricta, & tunica hyacinthina, balteo adſtrictæ erant, quod erat cinguli genus ex byſſo retorta, hyacintho, purpura ac vermiculo, opere plumari, in ſimilitudinem pellis colubri, latitudinis quatuor digitorum. Pro balteo nunc zonarum, quas Romanas appellant, vſus receptus eſt. Superhume- C rale quod Hebraice ephod dicitur, ſic vocatum quod humeros obnuberet: cuius contextus de omnibus coloribus erat magnitudinis cubitalis, id eſt, vſque ad cingulum pertingens, amplectens omnem locum pectoris, & ad manus eiiciendas hincinde apertum: cui veſtimento locus vacuus dimittebatur in medio pectore, magnitudine palmi, vbi inſerebatur rationale, quod Hebraicè dicitur eſſin, & Græcè logion: habebat autem ſuperhumerale in vtroq; humero ſingulos lapides onychinos, & in ſingulis lapidibus erant ſculpta ſingula duodecim Patriarcharum nomina. habent etiam nunc miniſtri Eccleſiæ Chriſti ſuperhumerale, quod amictum vocamus, quando ad altare miniſtrant. Rationale, opere polymito factum erat iuxta texturam ſuperhumeralis, id eſt, eiſdem coloribus factum erat, quadrangulum, habens D menſuram palmi in longitudinem & latitudinem. Erant in eo quatuor ordines lapidum, terni per ſingulos verſus diſtributi: ſculpti erant ſingulis duodecim Patriarcharum nominibus. Erant autem catenulæ aureæ, & vncini aurei: necnon & aurei annuli, tam in quatuor ſummitatibus rationalis, quam & in ſummitatibus ſuperhumeralis, quæ catenulæ inſerebantur, iungebantque rationale & ſuperhumerale ſuperius, inferius vero vittis hyacinthinis ſibi nectebantur. Pro rationali nunc ſummi pontifices, quos Archiepiſcopos dicimus, pallio vtuntur, quod à ſancta Romana ſede, Apoſtolico dante, ſuſcipiunt. Tiara erat veſtis, pileolum videlicet rotundum, quaſi ſphæra media ſic diuiſa, vt & pars vna ponatur in capite, ità vt medij verticis medietatem excedat, habens vittas, quæ conuolutæ, ſæpius connectun- E tur, ne facile dilabantur: & hoc quidem minorum erat ſacerdotum. Summus autem pontifex præter pileum habebat coronam auream, triplicemque, ſuper quam à media fronte ſurgebat quaſi calamus quidam aureus, ſimilis herbæ, quæ hebraicè acono, græcè autem hios, quæ apud nos latinè cidaris. Per circulum vero habebat flores ſimiles flori plantaginis, ab occipitio vſque ad vtrumque tempus. In fronte vero erat locus patens, vbi inſerebatur lamina aurea. quæ quatuor literis nomen Dei habebat ſcriptum. Huiuſcemodi veſtis non habetur in Romana Eccleſia, vel in noſtris regionibus. Non enim moris eſt, vt pileati diuina myſteria celebrent. Apud græcos autem hoc dicitur, qui pileos, id eſt,

tuphias

cuphas geſtant in capite dum aſſiſtunt altaribus. Lamina aurea in fronte pontificis, in qua ſanctum Domino ſiue ſanctum Domini ſculptum habebatur, ornamentum erat cæteris ſacratius indumentis. Sanctum autem Domino, quod ibi ſculptum erat nomen ſanctum & venerabile Dei, quod per quatuor litteras ſcribebatur, ſcilicet, iod, he, vau, het: & dicebatur, ineffabile, non quod dici non poſſit, ſed quia nec definiri & comprehendi ſenſu vllius creaturæ, vt dignè Deo aliquid dici poſſit. (Iehoua.) Ligabatur autem vitta hyacinthina ſuper tiaram, vt totam pontificalis ornatus pulchritudinem Dei vocabulum coronaret ac protegeret. Neque hanc ornamenti ſpeciem, Chriſti accepit ab illis Eccleſia. Ortauum, id eſt, nouiſſimum ornamentum feminalia linea, quibus operiebant carnem turpitudinis ſuæ, ab renibus vſque ad femina ſiue (vt viſitatius) femora cum ad ſacrificium accedebant. Huiuſmodi habitus ita notus eſt in noſtris regionibus, vt ex eo Gallia bracata cognominata ſit. Comprehenſum breuiter, quib. veſtibus ornarentur ſacerdotes & miniſtri templi Dei, Moſaicæ legis temporibus, quas ad inſtar illorum, reuelata Euangelij gratia, ſuſcepit Eccleſia. Sunt tamen alia quæ apud illos non habebantur, vt ſtola, ſandalia, & ſudarium, quod ad tergendum ſudorem in manu geſtari mos eſt, quod vſitato nomine fanonem vocamus. Verum quia illo tempore figuris omnia & ænigmatibus obumbrabantur, conuenit, vt quid illa veſtimenta myſtice ſignificauerint, quove nomine nunc ſpecialiter in Eccleſia venerantur, non verbatim, ſed capitulatim oſtendamus. Veſtimenta illa, quæ in ſanctis officiis portanda erant, typus erant ſanctarum virtutum, vnde & ſancta dicebantur. Ad hæc facienda non tam diuerſæ, quam ſpecioſæ ſpecies ſumebantur, aurum videlicet, quod eſt ſplendor ſapientiæ diuinæ, cui iungebatur hyacinthus, qui eſt color aërius, cæleſte videlicet deſiderium. Purpura apponebatur, quæ ſanguinis imitatur colorem, vt per duo genera Martyrii nouerint ſe exercendos electi, id eſt, ſi neceſſe ſit, non dubitent mori pro Chriſto. Et pacis tempore in ſeipſis appetitus occidant, mortificantes membra ſua cum vitiis & concupiſcentiis. Coccus bis tinctus, Dei & proximi dilectionem indicat efficaciter tenendam. Byſſus geminam caſtitatem, corporis ſcilicet & animæ ſignificat: vndè de verè vidua dicit Apoſtolus, Vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. His ornamentis debet Chriſti pontifex refulgere, his coloribus exornari. Tunica linea, & byſſina ſtricta, mortificationem carnis prætendit. Byſſum enim vel linum, multiplici elaboratum contuſione, & naturæ ſubtilitate deductum ac textum, in veſtem proficit. Sic nullus Chriſto ornari poterit, niſi caſtigatis & mortificatis omnib. carnis paſſionibus; vnde & bene ſtricta dicitur. Strictum enim, caſtum dicimus: econtrà laſciuum, diſſolutum vocamus. Tunica tota hyacinthina, quæ aërio refulgebat colore, cæleſtem deſignat conuerſationem: quæ tota erat hyacinthina, quia ſacerdos nihil debet curare terrenum: nemo enim, ait Apoſtolus, militans Deo, implicat ſe negociis ſæcularibus, vt ei placeat, cui ſe probauit. Balteus ſiue cingulum, quo tunica hæc cum interiore, id eſt, linea cingebatur, continentiam inſinuat, quæ mater eſt & cuſtos pudicitiæ, qua maximè ornari pontifices condecet: hanc, qui ingratus eſt Deo, perdit, ſicut Iob de talib. dicit: Balteum regum diſſoluit, & præcingit fune renes eorum. Regum enim, id eſt, ſanctorum ſacerdotum balteum, hoc eſt, pudicam continentiam diſſoluit, id eſt, diſſolui permittit, cum de ſuis virtutibus extolli cœperint: & præcingit fune aſperæ pœnitentiæ renes eorum, vt incipiant ſuis caſibus ingemiſcere, qui aliorum lapſibus debuerant auxilio ſubuenire.

Superhumerale quod Hebraicè ephod dicitur, obedientiam mandatorum Dei ſignificat, quo induebatur ſacerdos, vt meminerit præcepta Dei ſtrenuè quaſi onus humeris impoſitum debere portare. Quod vero nomina Patriarcharum inter ſacrificia & in humeris, ſicut & in pectore portabat, monetur per hoc ſacerdos, vt priorum patrum fidem & exempla ſequatur, vt fidelium, qui ſunt filii Apoſtolorum in ſuis orationibus meminerit, & vt ipſis eadem exempla ſequenda proponat.

Rationale, quod erat in fronte pontificis, deſignat, quia paſtor ſapientia & doctrina debet præditus eſſe. Nam & ideo rationale iudicii dicitur, quia debet rector Eccleſiæ ſubtili ſemper examinatione bona malaque diſcernere, & quid vel quibus, quando & qualiter conueniat, ſtudioſe cogitare. Hoc enim quod dicitur, Pones in rationale iudicii doctrinam & veritatem, vt videlicet habeat ſcientiam ſcripturarum, quo poſſit alios docere, & contradicentes arguere. Quadrangulum erat, propter quatuor Euangeliorum doctrinam duplex, propter ſcientiæ & operis firmitatem: Menſura palmi, quod eſt digitorum extenſio, deſignat diſcretionem in perſeuerantiam bonorum operum.

Quatuor ordines lapidum, qui erant in rationali, nominibus Patriarcharum inſculpti, quatuor exprimunt principales virtutes, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iuſtitiam. Terni in vnoquoque lapides, fidem ſanctæ Trinitatis, ſiue fidem, ſpem & charitatem demonſtrant. Quæ omnia in pectore pontificis neceſſario eſſe debere, huius ornamenti, id eſt, rationalis ſpecie præmonetur. Tiara, quæ & cidaris & mitra vocatur, & contegebat & ornabat caput pontificis, admonet eum omnes ſenſus capitis Deo conſecrare debere, ne vel oculi pateant ad videndum vanitatem, vel cæteri ſenſus, qui in capite vigent, iniquitati conſentiant, & per illos intromiſſa delectatio, inceſtet animi ſanctitatem. Lamina aurea, diuinæ maieſtatis atque potentiæ figura eſt, quæ in fronte pontificis deportabatur, quia illa ineffabilis Deitatis potentia cunctis quæ creauit, ſupereminet: & idcirco, quaſi cuncta ſanctificans, eximiam ſibi ſedem in fronte, hoc eſt, in mentis principalitate conſtituit.

Quatuor literæ in lamina ſcriptæ, quatuor ſunt cornua crucis, totum mundum complectentis, cruci enim Chriſti in omni creatura apex conceditur, qua omnium fidelium frontes ſignantur.

Quod lamina ſemper in fronte pontificis eſſe videbatur, oſtendit, quia dignitatem, quam prætendit in habitu, exercere ſemper debet in opere, vt Domini placitum ſemper habere, & ſubditorum vota Domino idoneus ſit ſemper offerre. Feminalia, quibus pudenda loca corporis tegebantur, continentiam à concubitu deſignant, quæ magnoperè omnibus gradibus obſeruanda præcipitur. Vndè dicitur, ad velandam turpitudinem. Turpe eſt enim, ſacerdotem nota laſciuæ ætatis infamari, quem conuenit velut in arce caſtimoniæ, ab omnibus ſuſpici & venerari.

Quod vero feminalia ipſi ſibi imponant, cætera Moyſes deſignat, vnumquemque ſe à carnali concupiſcentia refrænare debere. Deindè virtutibus ſibi ſubditos, quaſi Moyſen miniſtrum templi, veſtibus exornare.

Quid ſignificent veſtimenta.

SAndalia dicuntur ſoleæ. Eſt autem genus calceamenti, quo induuntur miniſtri Eccleſiæ, ſubterius quidem ſolea muniens pedes à terra, ſuperius vero nil operimenti habens, pater aquo iuſſi ſunt Apoſtoli a Domino indui. Significat autem, miniſtrum verbi Dei non debere terrenis incumbere, ſed potius cæleſtibus inhiare, & prædicationem ſuam nulli occultare. (Sandalia Epiſcoporum.)

Poſt ſandalia in Eccleſiæ veſtimentis, ſequitur Superhumerale, quod fit ex lino puriſſimo. Per linum quod ex terra ſumitur, & per multos labores ad candorem ducitur: deſignatur corpus humanum, quod ex terra conſtat. Sicut ergo linum per multos labores ad candorem perducitur, ita corpus humanum multis calamitatibus attritum, candidum & purum eſſe debet ab omni ſorde peccatorum. (Superhumerale Epiſcopi.)

Poſtea ſequitur poderis, quæ vulgo alba dicitur. Significat autem perſeuerantiam in bona actione. Hinc (Alba Epiſcopi.)

Ioſeph inter fratres ſuos, talarem tunicam habuiſſe deſcribitur. Tunica vſque ad talum, eſt opus bonum vſque ad conſummationem; in talo enim finis eſt corporis. Ille ergo bene inchoat, qui rectitudinem boni operis vſque ad finem debitæ perducit actionis. Qui enim perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

Zona Epiſcopi. Deindè ſequitur Zona, quæ cingulum dicitur, qua reſtringuntur poderis, ne laxè per pedes diffluat. Per quam deſignatur diſcretio omnium virtutum: virtutes enim ſine diſcretione, non virtutes, ſed vitia ſunt: nam virtutes in quodam meditullio ſunt conſtitutæ.

Stola. Sequitur orarium. Orarium, id eſt, ſtola dicitur eo quod oratoribus, id eſt, prædicatoribus concedatur. Admonet illum, qui illo induitur, vt memor ſit ſub iugo Chriſti, quod leue & ſuaue eſt, eſſe ſe conſtitutum.

Dalmatica. Dalmatica quæ ſequitur, ob hoc dicitur, eo quod in Dalmatia ſit reperta. Vſus autem Dalmaticarum à B. Silueſtro Papa inſtitutus eſt: nam anteà colobus vtebantur. Colobium vero eſt veſtis ſine manicis. Significat autem in eo quod eſt ſine manicis, vnumquemque fidelem exercitatum eſſe debere ad bona opera exercenda. Cum ergo nuditas brachiorum culparetur, vt diximus, à B. Silueſtro Dalmaticarum repertus eſt vſus. Eſt autem veſtimentum in modum crucis, monens indutorem ſuum crucifixum eſſe debere mundo, iuxta Apoſtolum, Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Habet etiam in ſiniſtra parte ſui fimbrias. Per ſiniſtram partem præſens vita figuratur, quæ diuerſis curis abundat: quæ curæ ſignificantur per fimbrias ſiniſtræ partis: per dexteram quæ fimbriis caret, futura vita exprimitur, in qua nullæ curæ ſolicitant animas ſanctorum. Inconſutilis etiam eſt, quia in Eccleſia vel in corde vniuſcuiuſque fidelis; nulla debet eſſe ſciſſura, ſed indiſciſſa fidei integritas. Siniſtrum latus habet fimbrias, quia actualis vita ſolicita eſt, & turbatur erga plurima: At dextrum latus non habet, quia contemplatiua vita nihil in ſe habet ſiniſtrum. Largitas brachiorum, largitatem & hilaritatem datoris ſignificat. Diaconus qui non eſt indutus Dalmatica, Caſula circumcinctus legit vt expeditè poſſit miniſtrare; vel quia ipſius eſt ire ad comitatum propter inſtantes neceſſitates.

Mappula. Mappula quæ in ſiniſtra parte geſtatur, qua pituitam oculorum & narium detergimus, præſentem vitam deſignat, in qua ſuperfluos humores patimur. *Caſula.* Caſula quæ ſuper omnia indumenta ponitur, ſignificat charitatem, quæ alias virtutes excellit. De qua Apoſtolus, commemoratis quibuſdam virtutibus, ait: Maior autem horum eſt charitas.

Pallium Archiepiſcoporum. Pallium Archiepiſcoporum ſuper omnia indumenta eſt, vt lamina in fronte pontificis. Pallium nihil eſt aliud niſi diſcretio inter Archiepiſcopum & eius ſuffraganeos. Pallium ſignificat torquem, quem ſolebant legitimè certantes accipere. Hoc etiam erat lamina illa, vt dixi, quam ſummus pontifex circa tempora ferebat, in qua ſcriptum erat nomen Dei Tetragrammaton, id eſt, quatuor literarum, Iod, He, Vau, & Heth. Eſt autem interpretatio, *ichoua.* Iob principium, He iſte, Vau vita, & Heth paſſio, id eſt, iſte eſt principium paſſionis vitæ. Paſſi igitur ſunt multi ante Chriſtum, ſed nemo eorum per ſuam paſſionem hominib. vitam attulit: Chriſtus vero, cuius ſanguis in cruce fuſus eſt pro totius mundi redemptione, humano generi attulit vitam. Secundum alium doctorem, Iod principium, He iſte, Vau & Heth vita interpretatur: Quod ita poteſt coniungi, Iſte eſt principium & vita Chriſtus. Vocabatur autem hoc nomen ſanctum Domini, vt eſt: Fecerunt laminam, id eſt, ſacrauerunt, ſcripſeruntque in ea ſanctum Domini, quod interpretatur ineffabile, non quod non fari, ſed quod deffiniri, vt eſt, minimè poſſit. Stephanus natione Romanus ex patre Iobio, vt legitur in geſtis Pontificalibus, conſtituit ſacerdotibus, Leuitiſque veſtes ſacras in vſu quotidiano non vti niſi in Eccleſia. Hinc Hieronymus in libro 14. ſuper Ezechielem. Porro religio alterum habitum habet in miniſterio, alterum in viſu vitaque communi. Sudarium

A quo ſolemus tergere pituitam oculorum & narium, atq; ſuperfluam ſaliuam decurrentem per labia: ſignificat ſtudium mundanæ cogitationis: in manu ſiniſtra portatur, vt oſtendatur in temporali vita tædium nos pati ſuperflui humoris. Varietas ſandaliorum, varietatem ſignificat miniſteriorum. Epiſcopi & ſacerdotis penè vnum officium eſt: At quia nomine & honore diſcernuntur etiam & varietate ſandaliorum, vt viſibus noſtris error auferatur. Epiſcopus habet ligaturam in ſuis ſandalis, quam non habet Presbyter. Epiſcopi eſt huc illucq; diſcurrere per parochiam: nè fortè cadant ſandalia de pedibus, ligata ſunt. Presbyter qui domi hoſtias immolat, ſublimius intendit. Diaconus quia diſſimilis eſt Epiſcopo in ſuo officio, non eſt neceſſe vt habeat diſſimilia ſandalia: & ipſe ligaturam habet, quia ſuum eſt ire ad comitatum. Sub- **B** diaconus qui in adiutorio Diaconi eſt, & penè in eodem officio, neceſſe eſt vt habeat diſſimilia ſandalia, ne fortè Diaconus æſtimetur. Sandalia ſignificant, quia prædicator neque cæleſtia debet abſcondere, neque terrenis inhiare. Signorum vſus à veteri teſtamento ſumptus eſt. In lib. Numerorum dixit Dominus Moſi: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quib. conuocare poſſis multitudinem. Officium Miſſæ addidit Cæleſtinus Papa, & conſtituit vt Pſalmi CL. ante ſacrificium pſallerentur antiphonatim ex omnibus, quod anteà non fiebat, niſi tantum Epiſtola Pauli recitabatur, & ſanctum Euangelium, & ſic Miſſa celebrabatur. *Miſſa officiũ.* Quod nos ita intelligimus, quia ex omnibus Pſalmis excerperet antiphonas, quæ pſallerentur in officio Miſſæ: nam anteà inchoabatur Miſſa à lectione. *Miſſa v. tot qualis.* Qui mos adhuc retinetur in vigilia **C** Paſchæ & Pentecoſtes. Procedens Pontifex in perſona Chriſti, ducit ſecum prophetas, id eſt, diaconos, qui annunciant ex Euangelio futuram vitam: & ſapientes, id eſt, ſubdiaconos qui ſciunt vaſa Domini diſponere, & quid primo ferendum ſit, quid poſterius: & ſcribas, id eſt, acolytos, qui accendunt corda fidelium ex ſcriptura. *Thuribulum Miſſa.* Procedit in thuribulo thymiama, quod ſignificat corpus plenum odore bono. Poſtquam præſentatus eſt Eccleſiæ, inclinatus ſtat in exemplum humilitatis Chriſti, in qua factus eſt obediens patri vſque ad mortem. In ipſa eleuatione dat pacem miniſtris, qui dextra læuaque ſunt. Ipſe eſt pax noſtra, per quam reconciliamur Deo. Eandem pacem offert cantoribus qui retro ſtant: vt illud, Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, præſentibus dat, *Pax vobiſcum.* abſentib. relinquit: hoc eſt quod ſolemus dicere, innuit **D** Epiſcopus cantori, qui mutat laudem de veteri in nouam, & incipit Trinitatem ſanctam laudare, & dicit, Gloria patri, *Gloria patri.* & Diaconi quaſi chorus Apoſtolorum, ſtant cum eo humiliari, & dicunt: Domine, doce nos orare. Indè viciſſim duo Diaconi altrinſecus vadunt oſculari latera altaris. Quo oſculato, demonſtratur pax, quam eis commendauit Dominus, dicens: In quamcunque domum intraueritis, dicite, Pax huic domui. Altare corda electorum ſignificat. Deindè in memoriam paſſionis Chriſti, dicunt cantores verſum de Pſalterio. *Verſus ex Pſalterio.* Pſalterium inferius percutitur, ſuperius reboat: & paſſio Chriſti ab inferiori parte habet percuſſuram, à ſuperiori dulcedinem reſurrectionis. Hinc oſculatur Euangelium, in quo duo populi ad pacem redeunt. Deindè tranſit ad dexte- **E** ram altaris. Liquet omnibus, quod ſemper Chriſtus egit dexteram vitam poſtquam reſurrexit. Diaconi poſteà ſtant in ordine, vt illud: Si quis vult poſt me venire, &c. Epiſcopo aſcendente ad ſedem, cereoſtata mutantur de locis ſuis in ordinem vnius lineæ vſque ad altare. Per Cereoſtata, ſignificantur dona gratiarum, per quæ illuminatur Eccleſia. Vnius lineæ poſitio, vnitas eſt Spiritus ſancti in ſingulis donis. Poteſt & ſimpliciter intelligi diſpoſitio cereorum expeditus curſus circa altare miniſtrandi. Teleſphorus natione Græcus ex Anachoreta, conſtituit, vt hymnus diceretur Angelicus ante ſacrificium. *Gloria in excelſis.* Symmachus poſt Teleſphorum quadrageſimus quintus, conſtituit vt omni die Dominico, & natalitiis Martyrum idem hymnus cantaretur.

Ad Orientem oramus, vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem ſe conuertere, id eſt, ad Deum. Poſt laborem & opus miniſterii pontifex aſcendit ſedem, in memoriam aſcenſionis Dominicæ, & ſedent cum eo quibus promiſit: Sedebitis ſuper ſedes duodecim. Per eos qui ſedent demonſtrantur membra Chriſti in pace quieſcentia: Per eos qui ſtant, in certamine poſita. Cantor ſine aliqua neceſſitate tenet tabulas propter illud: Laudent nomen Domini in choro, & reliqua. *Sequentia* Hæc iubilatio, quam Sequentiam vocant, illud tempus ſignificat, quando non erit neceſſaria locutio verborum, ſed ſola cogitatione mens menti monſtrabit, quod retinet in ſe. Anaſtaſius Papa inſtituit, vt quotieſcumque Euangelium legitur, ſacerdotes non ſederent, ſed circumſtarent. Diaconus portat Euangelium in ſiniſtro brachio, per quod ſignificatur temporalis vita vbi prædicari Euangelium B neceſſe eſt. Duo cerei qui portantur ante Euangelium, legem & prophetas deſignant præceſſiſſe aduentum Chriſti: Thuribulum, opinionem virtutum de Chriſto procedentem. Cantores more Leuitarum, qui omnia neceſſaria tabernaculi prouidebant, quærunt aquam ad fontem, & ſeruant eam coopertam, vſque ad tempus ſacrificii, & ſic eam mundam offerunt. Sixtus Papa conſtituit adiectionem illam primæuo Hymno, id eſt, Sanctus, *Sanctus, Sanctus, Sanctus,* Sanctus, Sanctus, &c. Auguſtinus in lib. de Ciuit. Dei 8. Sacrificium ergo viſibile, inuiſibilis ſacrificii ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt. Ab his perſonis dantur oſcula mutuo in Eccleſia, quæ nullius titillationem libidinoſæ ſuggeſtionis cogunt excitare. Sergius Papa conſtituit, vt tempore confractionis Dominici corporis, *Agnus Dei.* Agnus Dei. a clero & populo decantetur. C Triforme eſt corpus Chriſti, eorum ſcilicet qui guſtauerunt mortem, & morituri ſunt. Primum ſcilicet ſanctum & immaculatum, quod ſumptum eſt ex Maria. Alterum, quod ambulat in terra. Tertium quod iacet in ſepulcris. Per particulam oblatæ miſſæ in calicem, oſtenditur corpus Chriſti, quod iam ſurrexit à mortuis. Per comeſtam à ſacerdote vel populo, ambulans adhuc ſuper terram. Per relictam in altari vſque ad finem Miſſæ, iacens in ſepulchris vſque ad finem ſæculi.

De celebratione Miſſæ, & eius ſignificatione.

Celebratio Miſſæ, in commemorationem paſſionis Chriſti peragitur. Sic enim ipſe præcepit Apoſtolis, tradens eis corpus & ſanguinem ſuum: Hoc facite in meam commemorationem, hoc eſt, in memoriam paſſionis meæ: Tanquam diceret, quod pro veſtra ſalute paſſus ſum, ad memoriam reuocate, & pro veſtra veſtrorumq; ſalute eadem proferre curate. Hanc Petrus Apoſtolus primus omnium Antiochiæ dicitur celebraſſe. *Primitiuæ Eccleſiæ Miſſa qualis.* In qua tres tantummodo orationes in initio fidei proferebantur, incipientes ab eo loco, vbi dicitur: *Hanc igitur oblationem.* *Etymon Miſſæ.* Miſſa autem dicitur, quaſi tranſmiſſa, vel quaſi tranſmiſſio, eo quod populus fidelis de ſuis meritis non præſumens, preces & oblationes quas Deo omnipotenti offerre deſiderat, per miniſterium & orationem ſacerdotis ad Deum tranſmittat, quem mediatorem inter ſe & illum eſſe cognoſcit, confidens per eius orationem atq; interceſſionem a malis omnibus liberari, atq; creatori ſuo reconciliari, & in omnibus corroborari. *Etymon Miſſæ.* Vel Miſſa, vt Iſidorus dicit, dicta eſt ab emittendo. Tempore enim quo ſacerdos incipit conſecrare corpus Dominicum, dicendum eſt à Diacono poſt Euangelium: Si quis catechumenus eſt, procedat foras. Et quia tunc emittuntur Cathecumeni ab Eccleſia, qui non debent intereſſe ſacris myſteriis, eo quod nondum ſunt perfecti. Siue alio modo poteſt dici Miſſa, eo quod nos mittat ad Deum. Ideo autem non ab Apoſtolica vel Euangelica lectione, quod maius eſſe conſtat, eadem Miſſa inchoetur, ſed potius canendo & pſallendo, quatenus dulcedo ſuauitatis corda audientium prius demulceat, & ſic poſt modulationem, ſuauis cantilenæ in ſpiritualibus rebus populus per compunctionem mentis intentus, ſalutifera Euangelii verba ardenti affectu ſuſcipiat. Quod autem populus

Dominico die, ſiue ſolennitatum, ad Eccleſiam confluit, A ad imitationem Iſraelitici populi creditur fieri, qui temporibus ſtatutis ad templum Domini confluebat, & ſex diebus operans, ſeptimo ab omni opere ſeruili requieſcere iubebatur, non tamen à meditatione legis. Sic enim ait Apoſtolus: Moyſes habet in ſingulis ciuitatibus, qui eum per ſingula Sabbata prædicent in Synagogis. Vnde & canticum Moyſis per omne Sabbatum in Eccleſia recitare mos Eccleſiaſticus conſueuit. Et quod illi faciebant in Sabbato, qui primus apud illos in diebus hebdomadis habebatur, quoniam in ipſo requieuit Deus ab operibus ſuis: nos propter reuerentiam Dominicæ reſurrectionis, die Dominica agere curamus. Neceſſe eſt enim, vt populus Dei eo die, quo Dominus reſurrexit, à ruralibus vacans operibus inſtruatur, quomodo per totam hebdomadam ſpiritaliter Deo viuere debeat: & qui per totam hebdomadam curam corporis moriturі indeſinenter egit, eo die curam animæ in perpetuum victuræ agere curet. Primo omnium dicitur Antiphona ad introitum. Antiphona ex Græco interpretatur vox reciproca *Antiphona Miſſæ.* in Latinum, duobus alternatim pſallentibus ordine commutato, ſiue de vno ad vnum. Quod genus pſallendi Græci inueniſſe tradunt: quæ ideo ad introitum dicitur, quia per hanc introimus ad officium diuinum, ſicut *Gloria patri.* per introitum oſtii ad ſecreta domus. Deinde imponitur: *Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto.* Quod verba ad diuiſionem pſalmorum, qui prius indifferenter canebantur, B. Hieron. Damaſo Papa petente, compoſuit. Sed cum nequaquàm id ſufficeret, prædicto Apoſtolico iterum ſuggerente, addidit adhuc: *Sicut erat in principio,* C &c. Et hoc ad nutum Diaconi ait cantor, ſicut & *Kyrie eleiſon*, quia ad hoc in miniſterium admittitur, vt officium integre peragi poſſit. Quoniam Preſbyter ſine Diacono nomen habet, officium non habet. Induit Diaconus Dalmaticam in ſimilitudinem crucis, vt qui miniſter verbi Chriſti, Paſſionem illius ad memoriam reuocans, ſicut Chriſtus crucifixus eſt pro ſalute mundi, ita & miniſter verbi ipſius ſemetipſum vitiis & concupiſcentiis crucifigere non obliuiſcatur, pro amore Redemptoris. Quod eadem veſtis candiditatem habet, oſtendit miniſtrum Chriſti candorem caſtitatis mente ſimul & corpore habere debere, qui auctoritatem Euangelium prædicandi in Eccleſia retinet. Habet & coccineas virgulas, ſanguinem Chriſti pro ſalute mundi effuſum declarantes. Præcedentibus ad altare miniſtris, in medio eorum D propter debitum honorem Euangelium Chriſti defertur, tanquam perſona præpotentis, præcedentibus ac ſequentibus miniſtris conſtipata, cum procedit in publicum. Cerei quoque Euangelium præcedentes, demon- *Cerei in Miſſa.* ſtrant gratia Euangelii mundum, qui erat in tenebris peccatorum, illuminatum. Quod autem eadem proceſſio Euangelii ab Auſtrali parte fit in plagam Septentrionalem, declarat Dominum Ieſum Chriſtum, qui verbum ſalutis mundo intulit, a parte meridiana ortum eſſe. Nam Hieruſalem in qua Dominus Ieſus Chriſtus primo verbum ſalutis annunciauit, in meridie habet Bethleem, à quo loco ipſe Saluator venit, ſicut ſcriptum eſt: Deus ab Auſtro veniet. Cantore incipiente Kyrie eleiſon, collocantur cerei in ordine a parte Auſtrali in Septentrionem ab Acolyto, oſtendente hoc facto, quod miſertus ſit Do- E minus omnipotens mundo, in Meridie & Septentrione. *Kyrie eleiſon in Miſſa quare Græce canitur.* Ideo autem Kyrie eleiſon, Latini Græcè, & Græci Latine proferunt, quia & illorum quædam Græca honeſtius quàm Latina, & quædam Latina melius quam Græca ſonant, & vt vnum eius populum nos eſſe oſtendamus, vnumque Deum vtrumque populum credere, Kyrie Domine, eleiſon, miſerere, Chriſte eleiſon, id eſt, qui es vnctus non oleo viſibili, ſed plenitudine diuinitatis, miſerere. Nam chriſma dicitur vnctio. Incipit deinde Sacerdos: *Gloria in excelſis Deo*, *Gloria in excelſis Deo.* Hymnum in natiuitate Saluatoris ab Angelis decantatum: ſed à B. Hilario Pictauienſi poſteà auctum & conſummatum, & hoc ipſum ad imitationem Angelorum, vt oſtendamus nos eundem

Dominum colere in terris, quem & Angeli venerantur A in cœlis. Poſtea dicit Sacerdos: *Dominus vobiſcum*, ſalutans populum & orans, vt Dominus ſit cum eis, ſicut dignatus eſt dicere, per Prophetam: In habitabo in illis, & reliqua: & quod Saluator dixit diſcipulis ſuis, & in illis omnibus fidelibus: Ecce ego vobiſcum ſum. Qui ſalutationis ſermo non humano arbitrio compoſitus, ſed ex diuinæ ſcripturæ auctoritate probatur ſumptus, vbi frequenter & ſingulariter & pluraliter poſitus legitur: ſingulariter, ſicut Angelus ad B. Mariam: Aue gratia plena Dominus tecum: & ſicut ad Gedeonem ſimiliter Angelus ſalutando dixit: Dominus tecum virorum fortiſſime: Pluraliter, ſicut in libro Ruth legitur Booz ſalutando dixiſſe meſſoribus ſuis: Dominus vobiſcum: & ſicut in Paralipomenon propheta a Deo miſſus, inuenitur ſalutaſſe Aza Regem Iuda, cum exercitu ſuo victores de præ- B lio reuertentes: Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum Dómino. Ecclésia ergò tam ſalubri ſalutatione Sacerdotis accepta, & ipſa reſ l e indo orat, & orando reſalutat: poſtulans, vt ſicut ille optauit Dominum eſſe cum ipſis, ita ſit & cum ipſo, dicens: Et cum ſpiritu tuo, id eſt, cum anima tua ſit omnipotens Deus, vt dignè pro noſtra ſalute eum exores: & non dicit, Tecum, ſed cum ſpiritu tuo, vt officium ſubſecuturum ſpiritaliter totum fieri intelligatur. Et bene Dominus cum ſpiritu hominis eſſe optatur, quia in ſpiritu & mente rationali creatus eſt homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei, & ibi eſt capax diuinæ gratiæ & illuminationis. Sed & illa ſalutatio Epiſcopalis ad populum, quæ dicitur, *Pax vobiſcũ* ſiue *Pax vobis*, ſimiliter non humano ſenſu inuenta, ſed de ſcri- C pturæ ſanctæ auctoritate ſumpta eſt. Nam & in veteri teſtamento inuenitur dixiſſe Angelus Danieli prophetæ: Noli timere, vir deſideriorum: pax tibi, confortare, & eſto robuſtus: Et in nouo, id eſt, in Euangelio, penè ſemper ita legitur Dominus Apoſtolos ſalutaſſe dicendo: Pax vobis & eiſdem Apoſtolis eandem ſalutationis formam commendauit, dicens. In quamcunque ciuitatem aut domum intraueritis ſalutate eam, dicentes: Pax huic domui, Merito ergo & Apoſtolorum ſucceſſores, id eſt, Eccleſiarum præſules, hac ſalutatione vtuntur, domum Dei ſalutantes, vbi omnes oportet filios eſſe pacis, vt ſalutatio pacis ſuper eos requieſcens, & ſalutantibus & ſalutatis poſſit eſſe fructuoſa. Deindè dicit, Oremus, inuitans ſecum populum, vt ſimul orent. Quapropter acclinis debet eſſe populus, vſquequò ſacerdos incipiat dice- D re: Per omnia ſæcula ſæculorum. Sequitur collecta, quæ dicta eſt à collectione, eo quòd ex auctoritate diuinarum ſcripturarum ſit collecta quæ in Eccleſia leguntur, ſicut eſt illa de tribus pueris: vel quod ex multis ſermonibus vna colligatur oratio, ſiue à collectione vel ſocietate dicitur populi, qui tunc in vnum concurrens colligitur. Ideò autem in omnibus collectis interponitur, *Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum*, &c. vt omne quod datur à Patre, intelligamus per Filium eius nos accipere, cuius hæreditas ſumus. Per ipſum ergò hoſtiam laudis atque orationis offerimus, qui per mortem ipſius reconciliati ſumus, cum inimici eſſemus. Dicens verò ſacerdos, *Qui tecũ viuit & regnas*, ad monet populum, vt credat filium Dei viuere & regnare ſemper ſine initio, & ſine termino, & vnam poteſtatem habere æqualiter cum Patre & Spi- E ritu ſancto, atque vnam ſubſtantiam. Amen verò confirmatio eſt orationis à populo. Interpretatur enim, verè ſiue fideliter, tanquam reſpondens populus dicat: verè ita fideliter credimus ſicut dicis, filium videlicet Dei ante omnia ſæcula, & in præſenti & in futuro regnare cum Patre & Spiritu ſancto, & regnum ac poteſtatem eius nullo fine concludi. Deinde ſequitur lectio Apoſtolica ante Euangelium, nó cauſa dignitatis, ſed ad morem Apoſtolorum, qui ante Dominum ibant, ſicut narrat Euangelium, quos mittebat Dominus ante ſe binos & binos. Epiſtola autem dicitur ſupermiſſa, eo quod ſuper vetus teſtamentum & Euangelium miſſa ſit, non cauſa dignitatis, ſed vt quiſque qui Euangelium fuerit ingreſſus, ibi

Dominus vobiſcũ.

Et cum ſpiritu tuo.

Pax vobis Epiſcoporum.

Collecta

Amen

Epiſtola lect. o in Miſſa

inueniat medicinam ſalutis. Incipiente autem ſub diacono A Apoſtolicam lectionem, verſo ordine cerei transferuntur ab Oriente in Occidentem, vt demonſtretur, per vocem & per prædicationem Apoſtolorum totum mundum gratia fidei illuminatum, non ſolùm à Meridie in Septentrionem, ſed etiam ab Oriente in Occidentem. Nomine enim Orientis & Occidentis, omnia climata mundi comprehenduntur, & quòd tot diebus Sol ſua præſentia ea illuſtret, ſicut ibi: Venient ab Oriente & Occidente. Poſtmodùm cantatur Reſponſorium, dictum, quod à capite repetatur, Deinde cantatur Alleluia, quòd ex Hebræo in Latinum interpretatum ſonat, Laudate Deum. nam Alleluia dicitur, Laudate: Ia, nomen Dei eſt, vnum ex decem nominibus quibus vocatur Deus apud Hebræos. Alleluia autem, primùm in nouo teſtamento B additum eſt, dicente Ioanne: Audiui vocem in cœlo dicentium, Alleluia: & quia hac voce angelos in cœlo Deum laudare cognouimus, huiuſmodi voce laudationis creditum eſt Deum delectari. Hoc quoq; ideò canimus, vt eundem Deum nos colere in terra oſtendamus, qui etiam colitur ab angelis in cælo, & hoc ante lectionem Euangelicam à cantore interponitur, vt laudetur ab omnibus, cuius gratia ſaluantur omnes, quaſi dicat: Quia verba Euangelii ſalutem conferentia mox audituri eſtis, laudate Dominum, cuius beneficio hanc gratiam percipere meruiſtis. Defertur Euangelium ad analogium, præcedentibus cereis: vt oſtendatur, gratia ipſius mundum illuminatum. Verba Euangelii Leuita pronunciaturus, contra Septentrionem faciem vertit: vt oſtendat verbum Dei & annunciationem Spiritus ſancti contra eum C dirigi, qui ſemper Spiritu ſancto contrarius exiſtit, & in nullo ei communicat. Quos enim Spiritus ſanctus, qui eſt Deus, ad fidem colligere deſiderat, diabolus diſpergere ab vnitate Eccleſiæ, & integritate fidei laborat. Sicut enim per Auſtrum, qui ventus eſt calidus, & leniter flat, Spiritus Sanctus deſignatur, qui corda quæ tangit, ad amorem dilectionis inflammat: ita & per Aquilonem, qui durus & frigidus eſt, diabolus intelligitur, qui eos quos poſſidet, ab amore charitatis atque dilectionis torpentes & frigidos reddit. Quòd enim per Aquilonem diabolus deſignetur, oſtendit Propheta, dicens: O Lucifer, qui dicebas in corde tuo, Sedebo in lateribus Aquilonis, & reliqua. Crucem in fronte ponit diaconus, adnunciaturus verba vitæ, vt oſtendat ſe diſcipulum illius eſſe, qui crucem pro totius mundi ſalute ſuſtinuit. Deindè in pe- D ctore, vt omnis vana & immunda cogitatio ab eius corde pellatur. Salutat & populum, dicens: *Dominus vobiſcũ*, quatenus corda illorum à mundanis cogitationibus Dominus emundet, & ad ſuſcipienda verba ſalutifera aperire dignetur. Ad cuius ſalutationem populus crucem in frontibus ponit, vt malis cogitationibus corda ſua emundet, vt ad intelligenda verba ſaluris pura permaneant. Dicit Diaconus: *Sequentia Sancti Euangelij ſecundum Matthæum*, eo quòd poſt præcedentia, Euangelii ſequantur illa. Vndè quando initium alicuius Euangeliſtæ legitur, non dicit Sequentia, ſed Initium. Idcircò autem ſecundùm Matthæum, aut Marcum, aut Lucam, vel Ioannem vt ſciatur, ſecundum quem Euangeliſtam lectio illa legatur. Poteſt & ita intelligi, quòd dicit Sequentia, vt ea quæ ſequuntur, poſt ſalutationem in illa lectione ſe- E cundum illum Euangeliſtam contineantur. Hinc ſequitur Euangelium, quod de Græco in Latinum, ſonat bonum nuncium: Et quod eſt melius nuncium, quàm iſtud, Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum? quæ in Euangelio dicuntur de incarnatione filii Dei & de eius miraculis, prædicatione, & reſurrectione, atq; aſcenſione, de gloria quoque electorum, & damnatione reproborum. Per lecto Euangelio, iterùm ſe ſigno Crucis populus munire feſtinat, vt quod ex diuinis eloquiis ad ſalutem percepit, ſignatum ſigillo Crucis, atq; munitum permaneat, nè a mentibus eorum diabolica fraude euacuari valeat. Poſt recitatum Euangelium iterum Sacerdos populum ſalutat, orans in cordi-

bus

Reſpõſo. r. j origo.

Alleluia vocu origo.

Libri Euãgelio rũdelatio

Sequẽtia quare dicatur.

bus eorum verba ſalutis, quæ perceperunt à Domino confirmari, & inuitat illum ſecum pariter ad Orationem, dicens: Oremus. Sed licet apud nos tunc collecta inter Euangelium & offerendam non dicatur, apud Græcos tamen dicitur. Ita autem poteſt intelligi ſecundum quod apud nos fit, vt omnis populus oblationi inſiſtere iubeatur, dum oblaturi intentionem ſuam offerunt, quatenus illorum oblatio accepta ſit Domino. Sequitur deinde Offerenda, quæ inde hoc nomen accepit, quod tunc populus ſua munera offerat. Sequuntur verſus, à vertendo dicti, quod in offerenda reuertātur, dum repetitur offerenda. Suſcipit interim Sacerdos à populo oblata, vt ipſe qui eſt inter Deum & ipſum populum mediator, preces eorū & vota Domino offerat. In qua oblatione aqua miſcetur vino. Per vinū ſignificatur Chriſtus, per aquam autem populus: & ſi vinum offertur ſine aqua, videtur ſignificare, quod paſſio Chriſti nihil profuerit generi humano: Si autem aqua ſine vino, videtur ſignificare ſaluari potuiſſe populum ſine Chriſti paſſione: Vtrumque ergo miſcetur ſimul, vt intelligatur, paſſione Chriſti mundum ſaluatum, & ſine ea mundum non potuiſſe ſaluari. Quod autem ſacerdote oblationem ſuſcipiente, clerus Deo laudes interim perſoluit, ad imitationem populi Iſrael ſumptum eſt, qui oblationes & vota cū laude modulationis Deo offerre conſueuerat. Poſt oblationem ponitur incenſum ſuper altare, dicente ſacerdote: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, &c. hoc eſt dicere, Sicut incenſum gratum eſt & acceptum in cōſpectu populi, ita fiat oratio mea acceptabilis in conſpectu tuo. Quibus expletis, conuertit ſe ſacerdos ad populum, poſcens vt iniungant preces ſuas precibus eius, & mereatur exaudiri pro ſalute illorum: hoc autem dicendum eſt à ſacerdote cum ſilentio: Orate pro me fratres, vt meum pariter & veſtrum ſacrificiū acceptū ſit Domino. Adclinans ergo ſe populus, orare debet ita: Sit Dominus in corde tuo & in ore tuo, & ſuſcipiat ſacrificium ſibi acceptum de ore tuo, & de manibus tuis pro noſtra omniumq; ſalute, Amen. Vel hoc dicant omnes: *Exaudiat te Dominus in die tribulationis. Protegat te nomē Dei Iacob.* vſque, *pingue fiat.*

Corporale. Corporale cui ſuper ponitur corpus Dominicum, non aliud quàm lineum eſſe oportet, quoniam Ioſeph linteum mundum legitur emiſſe, vbi corpus Dominicum inuoluit. Nam & linum, purum germen eſt terræ: & Dominus purum & verum corpus habuit, non ſimulatum. Et ſicut linum per multos ſudores peruenit ad candorem, ita Ieſus Chriſtus multis affectus paſſionibus, migrauit ab hoc ſæculo, & ad cādorem reſurrectionis, atque immortalitatis perductus eſt. Ita ergo, qui corpus Chriſti in ſe recipere deſiderat, per multos bonorum operum labores, & per caſtitatē mentis & corporis debet ſe reddere mundum & candidum.

Corporalis complicatio. Quod ita plicari debet, vt nec initiū, nec finis appareat, ſicut etiam ſudarium in ſepulchro Domini inuentū eſt. Sudarium eſt ligamentum capitis. Per caput diuinitas deſignatur, quia caput Chriſti Deus. Inuolutio autem hoc ſignificat, quia Chriſtus, qui in humanitate habuit initium naſcēdo, & finem moriendo, in diuinitate neutrum horum, ſed ſemper eſſe habuit. Dicit ſacerdos collectam ſuper oblata, & in eius fine, *Per omnia ſæcula ſæculorum.* vt ſupra.

Per omnia ſæcula ſæculorum. Hucuſq; præfatio, id eſt, prælocutio, & allocutio populi, hinc ſequitur exhortatio: *Surſum corda.* hortatur enim ſacerdos populum, tanquā dicat: Iam Apoſtolis & Euangelicis præceptis ſufficienter inſtructi & confirmati, corda veſtra à terrenis curis ſurſum ad Dominū dirigite, vt ſacrificium, quod Deo offerendū mihi obtuliſtis, digne offerre valeam. Reſpondet populus: *Habemus ad Dominum.* quaſi dicat, corda noſtra, vt præcipis, erecta habemus ad Dominum, vt ſuſcipere dignetur votū noſtrum. Hortatur iterum: *Gratias agamus Domino Deo noſtro.* ſimul ego & vos: ſubaudis, de omnibus bonis ab illo præſtitis. Reſpondet populus & affirmat, dicens: *Dignum & iuſtum eſt.* vt illi gratias agamus Domino Deo noſtro. Hanc exhortationē quæ ſequitur, Gelaſius compoſuiſſe dicitur. Affirmat ſacerdos populi

A vocem, & conuertit ſe ad Deum patrem, dicens: *Vere dignum & iuſtum eſt* id eſt, ſicut populus tuus reſpondet tibi gratias agere, dignum, iuſtū & æquum idipſum eſt: Salutare, id eſt, ſalute plenum, quoniam ad noſtram corporis & animæ ſalutem pertinet, ſi dignè illū laudemus. Poſt confeſſionem populi, dignum eſſe & iuſtum, vt Deo gratiæ rependantur, intermiſſo populo cui loquebatur, iam conuertit ſe ſacerdos ad Deum patrem, & tanquam ad præſentem incipit loqui, dicēs: *Nos tibi gratias agere,* & hoc non ad horam, ſed *ſemper,* id eſt, omni tempore, & in proſperis & in aduerſis. *vbique,* id eſt, omnī loco. *Domine ſancte,* qui dominaris omnium quæ in cœlis ſunt, & quæ in terra, & qui omnia ſancta tua benedictione ſanctificas vt ſancta ſint. *Pater* Græcè Latine dicitur geni-

B tor. Deus enim ineffabiliter genuit filium ante omnia ſæcula: *Omnipotens* dicitur Deus, quia omnia poteſt, quæ illum decent: Mentiri non poteſt, quia veritas eſt: mori non poteſt, quia immortalis, immo vita eſt. Mutari non poteſt, quia immutabilis eſt. Omnipotens enim dicitur faciēdo quod vult, nō patiendo quod non vult. Æternus eſt Deus, quia nec initium habuit, nec terminum habebit, quia nec cœpit, nec deſinit. Gratiæ autem quas debemus offerre, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum offerendæ ſunt, qui eſt mediator inter Deum & nos, & qui eſt pontifex pontificum. Chriſtus Græcè, Latinè dicitur vnctus. Vnctus eſt Dei filius ſecundum humanitatem, non oleo viſibili, quo vngebantur reges & ſacerdotes, verum regem & ſacerdotem præfigurantes, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſed plenitudine diuini-

C tatis & dono gratiæ, quod viſibili ſignatur vnguēto, quo baptizatos vngit Eccleſia. Chriſtus tamen non tunc eſt vnctus Spiritu ſancto, quando ſuper eum baptizatum ſicut columba deſcēdit. Tunc enim corpus ſuum, id eſt, Eccleſiam præfigurare dignatus eſt in qua baptizati accipiunt Spiritum ſanctum. Sed myſtica vnctione tunc vnctus eſt, quando veniente † ad Mariam Virginem vterus repletus eſt Spiritu ſancto, hoc eſt, quando humana natura ſine vllis præcedentibus bonorum operum meritis, Deo vero in vtero virginis eſt ita vnita, vt cum illo vna fieret perſona: vnde & ob hoc confitemur illum natum de ſpiritu ſancto ex Maria Virgine. Vnctione autē olei deſignatur plenitudo Spiritus ſancti, quoniam ſicut oleo optimo corpus perfuſum recreat illud, atque recreans iocundius reddit: ſic & gratia Spiritus ſancti, cor,

D quod repleuerit, in amore & dilectione Dei perfecte reparans, omnem timoris mœſtitiam, quam pro peccatis primo contraxerat, ab ore repellit, & in charitatis perfectione confirmans, de ſpe vitæ æternæ exultationis gaudium ſubminiſtrat. *Per quem* Chriſtum *maieſtatem tuam laudant Angeli,* quia per illum ſunt creati, & non ſolum angeli per illum laudant Deū patrem, verùm etiā illæ virtutes cœlorum, quæ ſuper alias dominationem & poteſtatem habent, Hi ergo tam beati & ſublimes ſpiritus per Chriſtum maieſtatem Dei laudant ſicut ad eos congratulando dicitur in Pſal. Laudate Dominū omnes virtutes eius. Adorant quoque eandem diuinam maieſtatem, ſicut in hymno cōfeſſionis Eſdræ ad ipſum Dominum dicitur: Exercitus cœli te adorant. Tremunt etiā

E ſicut per figuram de eis in libro Iob dicitur: Columnæ cœli contremiſcunt & pauent ad nutum eius. Qui tamen tremor nē eis pœnalis ſit, non timoris eſt, ſed admirationis. Cum igitur in cœleſtibus tanta ſit deuotio laudantium, veneratio adorantium, tremor admirantium; conſideret hoc homo cui dictum eſt: Quid ſuperbis terra & cinis? Audiat Apoſtolum monentem, Cum metu & timore, & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini. Cœli quoque qui per Chriſtum facti ſunt, tunc laudant Deum patrem, quando nos prouocant ad laudem eius. Cœlorum quoque virtutes & Seraphim concelebrant, id eſt, in commune celebrāt concordi deuotione, & communi gaudio laudant. Nam celebritas eſt conuentus populi in laudes & celebrata dicimus, in celebri, id eſt, fre-

Per omnia ſæcula ſæculorum.

quentiſſimo conuentu acta. Ideo autem dicitur, quia maieſtatem *ſocia*, id eſt, iuncta *exultatione concelebrāt*, A quoniam ſine intermiſſione laudātes, viciſſim de illo & de ſe in illo lætantur. Hunc ergo omnium creatorem & rectorem laudant & concelebrant cœli, ſicut eū laudāt ſol & luna, ſtellæ & lumē. Vnde in pſalmo dicitur: Laudate eum ſol & luna: vſque, aquæ quæ ſuper cælos ſunt. In hymno quoq; trium puerorum, Dei ad laudem elementa omnia prouocantur: non quod elementa mutata habeant ſenſum laudandi, ſed quod cuncta bene cogitata, laudem pariant, & impletur cor conſideratione creaturæ ad eructandum hymnum creatori. Et quia longum fuit in iſta gratiarum actione totos angelorum ordines, qui in ſcripturis nouem inueniuntur, ponere, ſigillatim

Virtutes cœlorum quæ.

poſt cœlos ponuntur virtutes, quo nomine omnes cœleſtes ſpiritus generaliter appellari ſolent, vt in pſalmo: B Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ. Et iterum: Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Ad vltimum ponuntur Seraphim. qui eſt ſū-

Seraph.

mus ordo angelicorum ſpirituum, & vere beata, quæ ex ſingulari propinquitate creatoris ſui incōparabili ardent amore. Vnde & ardentes vel incendentes interpretātur. Sciendum autem, quod Cherubim & Seraphim per M. litteram prolata, iuxta proprietatem linguæ Hebrææ, maſculini ſunt generis & pluralis numeri tantum. Si autem per N literam dicantur, ſicut in pſalmis & hymnis, & in præſenti gratiarum actione ponitur. Græca declinatione in neutrale genus mutantur. Velut cum dicimus lucida ſidera ſpecioſa nemora, iucūda littora, ſic & beata Seraphin neutro genere, & plurali numero accipia-

Ad ſolū patrem oratio cur dirigatur.

mus. Vt autem ad ſolum patrem dirigatur oratio, cùm C totius ſāctæ Trinitatis, ſicut vna eſt diuinitas, ita æqualis honor & glorificatio, id Apoſtoli ſancto per eos ordinante Spiritu ſanxerūt, vt qui multorum deorum errores vnius Dei prædicatione nitebātur euellere, ſub Trinitatis ſacramento vni perſonæ in ſacrificiorum ritu eſſe ſupplicandū decernerent: nè qui vnū Deū prædicabant, in plurale diuinitatis numerum incidiſſe arguerentur, & quia Pater & Filius & Spiritus ſanctus, vnius Deitatis, vnius naturę, vnius ſubſtātiæ, vnius deniq; poteſtatis exiſtunt, vna ex eis perſona propter vnitatis myſteriū retinendū in ſacrificio inuocaretur. Nec alia debuit, niſi quæ prima eſt, in qua duæ cæteræ naturaliter manētes exiſtūt. *Cum quibus & noſtras voces*, & reliqua. Voces angelorum ſunt in laude conditoris, ipſa admiratio intimæ contem-D plationis. Quales ergo oportet eſſe voces noſtras, quas in conſpectu Dei cum angelicis laudibus deprecamur admitti id eſt intromitti? vtique tales voces non ſunt in ſono oris, ſed in deſiderio cordis. Voces enim apud ſecretiſſimas aures Dei non faciunt verba noſtra ſed deſideria: & quia ſuperna ciuitas ex angelis & hominibus cōſtat, merito ſancta Eccleſia, quæ illis ſocianda eſt in cœlo, & cum illis in Dei laudibus permanſura, iam nunc ipſis vocibus Deum laudant in terris, quibus eum ſancti Angeli laudant in cœlis. Et hoc non ſuperba præſumptione, ſed ſupplici confeſſione, id eſt, humili laude: ſic deſiderans maieſtatem Dei credere & confiteri in mūdo, ſicut ab angelis videtur & laudatur in cœlo: hæc enim confeſſio non eſt peccati, ſed laudis & gratiarum actionis. Vna igitur confeſſione, id eſt, laude & gratiarum E actione iam nunc homines cum angelis ſociantur, laudātes de cœleſtibus & terreſtribus, tanquam eum qui fecit

Sanctus, Sanctus, Sanctus.

cœlum & terram, & dicentes: *Sanctus, Sanctus. Sanctus Dominus Deus Sabaoth, pleni ſunt*, & reliqua. Iſtæ ſunt voces angelorum laudantium in cœlis. Hunc hymnum gloriæ Dei, & Eſaias ſe audiſſe teſtatur, & Ioannes in Apocalypſi. Ergo non humano arbitrio, ſed vtriuſq; ſcripturæ auctoritate coniuncta, dicimus ter *Sanctus*, & ſemel *Dominus*, vt oſtendamus omnipotentem Deum, & Trinitatem in perſonis habere, & vnitatem in ſubſtantia. Sabaoth autem vnū ex decem nominibus Dei apud Hebræos, & interpretatur, Exercituum, ſiue Virtutum,

Sabaoth

vel Militiarum. Dominus autem Sabaoth, Dominus omnipotens dicitur, quia omnis exercitus & militiæ virtuteſque angelorum illi ſeruiunt, Angelicos autem ſpiritus, rectè militiam dicimus, quia decertare eos contra aëreas poteſtates non ignoramus. Quæ tamen certamina non labore ſed imperio peragunt, quia quod agendum contra immundos ſpiritus appetunt, ex adiutorio cūcta

Gloria.

regentis poſſunt. Gloria, id eſt, diuinitate eius pleni ſunt cœli & terra, & omnia implet, iuxta quod ipſe dicit: Cœlum & terram ego impleo. Adiunguntur autem huic hymno angelorum, ſumpta ex Euangelio verba turbarum laudantium Deum & regem noſtrum venientem

Oſanna in excelſis.

Hieroſolymam, atq; dicentium: *Oſanna in excelſis*, & reliqua. Ita enim ex ſcriptura Prophetica & Euangelica completur plena laudatio, cum poſt laudem & gloriam ſanctæ Trinitatis adiungitur etiam gratiarum actio de B aduētu Saluatoris, qui vnus ex ipſa Trinitate pro ſalute noſtra homo factus eſt, & eandem ſalutem moriendo. & reſurgendo perfecit. Vnde merito illi gratias agentes, dicimus: Oſanna, id eſt, ſalus in excelſis. Vnde in pſalmo: Domini eſt ſalus. Recte quoque ſubiungitur: *Benedictus*

Benedictus qui venit.

qui venit in nomine Domini, iuxta quod ipſe ait in Euangelio: Ego veni in nomine patris mei. Aſſumunt autem laudis verſiculum turbæ de Pſalm. 117. quem de Domino eſſe cantatum, manifeſtum eſt: quod enim dicunt Oſanna, hoc eſt quod ibi dicitur, O Domine ſaluum me fac, ô Domine proſperare: & ſtatim eiſdem verbis ſubiūgitur. Benedictus qui venit in nomine Domini. Quod vero ſubiūgitur Oſanna id eſt, ſalus ſiue ſaluifica in excelſis, apertè docet aduentum Domini in carne, non ſolum humani generis in terra, ſed & angelorum in cœlis C eſſe ſalutem: quia dum nos redēpti ad ſuperna perducimur, eorum numerus, qui cadente Satana erat imminutus impletur, Recte igitur, Oſanna in excelſis, in eius laude canitur, cui tota incarnationis diſpenſatio pro implenda gloria patriæ cœleſtis apparuit. Huc uſq; præfatio & exhortatio, hinc obſecratio ſequitur.

Poſt has laudes & gratiarum actiones pro tanta gratia redemptionis noſtræ, quæ in illo diuino myſterio agitur & commendatur, facto totius Eccleſiæ ſilentio, in quo ceſſante omni ſtrepitu verborum, ſola ad Deum dirigitur intentio, & deuotio cordium, ſociatis ſibi omniū votis & deſiderijs, incipit ſacerdos orationem fundere, qua ipſum myſterium Dominici corporis & ſanguinis conſecratur. Sic enim oportet, vt in illa hora tam ſacræ & diuinæ actionis tota per Dei gratiam à terrenis cogi-D tationibus mente ſeparata & Eccleſia cum ſacerdote, & ſacerdos cū Eccleſia ſpiritali deſiderio intret in ſanctuarium Dei æternum & ſupernum: & quoniam ſpiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare, ſic eundē patrem Deum deprecetur: Te igitur clementiſſime pater, & reliqua. Idcircò, vt ferunt, cōſuetudo venit in Eccleſia, vt tacitè iſta obſecratio atque cōſecratio à ſacerdote cantetur: ne verba tam ſacra, & ad tantum myſterium pertinentia, vileſcerent, dū penè omnes per vſum ea retinentes, per vicos & plateas aliiſq; in locis, vbi non conueniret, ea decantarent. Indè fertur, quòd antequàm hæc conſuetudo inoleuiſſet, cum paſtores ea decantarent in agro, diuinitùs ſunt percuſſi. Dicit ergo ſacerdos: Supplices rogamus & petimus, & hoc per Ieſum Chriſtum, per quem omnis ſup-E plicatio & petitio noſtra dirigi debet ad Deum, tāquàm per verum mediatorem & æternum ſacerdotem, qui ſedet ad dexteram patris, & interpellat pro nobis. Quid autem roget & petat, oſtendit: videlicet, vt ea quæ offerūtur dona, munera, ſancta ſacrificia, accepta, id eſt, placita & habeat, & benedicat. Sacerdotum enim eſt offerre, & maieſtatem Dei inuocare: Dei autem, dignāter ſuſcipere, & ea quæ offeruntur, benedicere. Dicit ergò, Vti accepta habeas & benedicas, ac ſi ſuppliciter dicat: Petimus, vt hæc ſpiritu tuo ſanctifices, atque ore benedicas, vt quod noſtræ humilitatis geritur miniſterio, tuæ virtutis impleatur effectu. Quod autem ſubiungit, hæc do-

Hæc dona.

na, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia, non aliud atque

aliud

aliud dicitur, ſed res vna pro ſui magnitudine diuerſa appellatione laudatur. quæ enim diuinis offerũtur altaribus, & munera appellantur, ſicut Dominus, Si offers munus tuum: & dona vel ſacrificia, ſicut Apoſtolus de pontifice, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis: ſed, vt dictum eſt, ſermonum repetitio, tanti ſacramenti eſt commendatio, & piæ deuotionis excitatio. Quia hæc ſunt verè ſancta & illibata, id eſt inuiolata, & incõtaminata ſacrificia, quę in miniſterio Dominici corporis offerunt, vel illibata dicuntur, id eſt non prægustata, ſed integra adhuc manentia. Libare enim, ſub vno ſenſu dicitur fũdere. Vnde legimus, quòd Dauid libauit aquam Domino ſibi oblatã, id eſt, fudit: Sub alio ſenſu dicitur libare, guſtare: vndè & prælibata res dicitur prægustata. Reddidit autẽ cauſam ſacerdos, pro qua illa offerat ſacrificia, & dicit ſe in primis, id eſt principaliter pro Eccleſia catholica, id eſt, vniuerſali. Sic enim dignũ fuit, vt inciperet ſancta oblatio, videlicet pro eccleſia Dei toto orbe diffuſa, quæ eſt vnico ſanguine Domini redẽpta: quam pacificare digneris, vt pacem habeat ab hæreticis & paganis: adunare, quæ diſperſa eſt per paganos & hæreticorũ dogmata. Idipſum autẽ videtur eſſe adunare, quod pacificare: idipſum cuſtodire, quod & regere. Pacificando namq; adunat, cum omnium fidelium corda in ſua pace coniungit, cum omnium fidelium mentes vnius efficit volũtatis, diffuſa charitate per Spiritũ ſanctum: cuſtodiendo regit, cum inter omnia pericula clementer eam gubernat & regit. Quòd vero poſt generalem Eccleſiæ commendationem adiungitur, *Vna cum famulo tuo Papa noſtro*, ipſius Eccleſiaſtici corporis vnitas fortius cõmendatur: quia religionis cultũ ſic Dominus inſtituit, vt in beatiſſimo Petro Apoſtolorum ſummo principaliter collocaret, atq; ab ipſo quaſi quodam capite dona ſua vellet in corpus omne manare. Vndè conſtat, ab vniuerſi orbis communione ſeparatos eſſe, ſicut B. Pelagius docet, qui qualibet diſſẽſione inter ſacra myſteria Apoſtolici Pontificis memoriam ſecũdùm conſuetudinem non frequentant. Papa autem ſecũdùm quoſdam dicitur Admirabilis vel coronatus, ſed quod melius eſt, pater patrum, id eſt, Epiſcoporum. Sequitur, & antiſtite noſtro, Sicut enim vniuerſalis Eccleſiæ cõmemoratio propter vnitatem ſocietatis & pacis coniũgitur cõmemoratione Apoſtolici Pontificis, ita dignũ & religioſum eſt, vt ſingulæ Eccleſiæ cõmemorationẽ ſuorum ſubiungant antiſtitum, probantes ſe per illam orationem ſeruare cum eis vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Orthodoxi, id eſt, rectæ gloriæ dicũtur, eo quod nullo errore deprauati, rectæ fidei confeſſione Deum glorificẽt. Idem ergo ſunt Catholicæ & Apoſtolicæ fidei cultores. Catholicæ, id eſt, vniuerſalis, quã vniuerſa vbiq; ſeruat Eccleſia: Eiuſdemq; Apoſtolicæ, quam in toto mundo doctrina Apoſtolorum fundauit. Additur, per Chriſtum Dominum noſtrum: quia aliter nec oratio Eccleſiæ, nec oblatio Deo offerri poteſt, niſi per vnum mediatorem Dei & hominum, quod ipſe in Euãgelio commendat, dicens: Quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam. Quam petitionis formã in omni oratione ſua cuſtodit Eccleſia. Cum dicitur, Memẽto Domine famulorum, famularũq; tuarum: & ſic deinde ſubiungitur, Et omnium circunſtantiũ, manifeſtũ eſt, quod quaſi quidã locus ſit, vbi aliquibus ſpecialiter nominatis, etiam cæterorum qui aſſiſtunt in Eccleſia, cõmemoratio adiungatur. In quo loco liberũ eſt ſacerdoti, quos deſiderauerit, peculiariter nominare, & nominatim Deo cõmendare: aut certè illud ab antiquis eſt obſeruatũ vt ibi offerentium nomina recitarẽtur. Prius ergo oblationes ſunt commendandæ, ac tunc eorum nomina quorum ſunt edicenda, vt inter ſacra myſteria nominentur, non inter alia quæ præmiſimus. Quorũ tibi fides cognita eſt, & nota deuotio: id eſt, quam rectè credant, & quàm deuotè diligant, tu ſolus vides in cõſcientijs eorum, qui tibi offerũt: in quibus verbis fideliter conſiderandum eſt, quod tota Eccleſia Deo offerat

Adunare verbũ.

illud ſacrificium laudis, quia de omni multitudine circunſtantium dicitur, qui tibi offerunt. A Quod enim adimpletur propriè miniſterio Sacerdotum, hoc generaliter agitur fide & deuotione cunctorum. Sacrificium dicitur laudis, quia in laude illius offertur. Non enim noſtra illi damus, ſed ſua reddimus. Pro ſe ſuiſq; omnibus, id eſt ſe, vel genere, vel familiaritate, vel qualibet alia conditione ſub eiuſdem fidei profeſſione pertinẽtibus, tam viuentibus quàm defunctis. Et hoc qua ſpe faciãt, ſubiungitur: quia nõ pro aliquo terreno appetitu, non pro temporali lucro, ſed ſolummodo pro redemptione animarum ſuarum, quia in ipſo habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum. Pro ſpe ſalutis, id eſt, pro vita æterna, quæ eſt vera ſalus. Spe enim ſalui facti ſumus. Nec ſolum pro ſalute æterna, B ſed etiam pro temporali incolumitate, id eſt, corporali ſanitate. Incolumitas enim dicitur, ſanitatis integritas. Vtraque autem ſanitas ab illo eſt, & animæ ſcilicet & corporis, de quo in Pſalmo canitur: Domini eſt ſalus. Reddunt vota, id eſt, ſacrificia, vel vota fidei & piæ deuotionis. Communicantes, &c. vſque. Et omnium ſanctorum: Se qui offert, & omnes circunſtantes qui ſimul offerunt, dicit communicare & memoriam venerantes B. Dei genitricis & omnium Sanctorum: quia vt ſacrificium Deo poſſit eſſe acceptum, non alibi hoc offerũt, niſi in communione & ſocietate ſanctorum, & in eorũ memoriæ veneratione tanquã in vero templo Dei, quia in his voluit omnipotens Deus Eccleſiæ ſuæ conſtare fundamentum. Ideo ſumus communicantes memoriæ eorum, tanquam filij patrum & ſectatores præcedentiũ. C Communicãtes, id eſt, participantes fidei illorum, quia eandem fidem habemus, quam & illi habuerunt: Memoriam venerantes, id eſt, cũm pietate & humilitate veſtigia eorum ſequentes. In hac autem commemoratione Sanctorum, B. Dei genitrix primum ponitur, per quam & illi & nos meruimus auctorem vitæ ſuſcipere: & iungitur commemoratio ſanctorum Apoſtolorum & Martyrum, nõ ſolum eorum qui hic nominatim exprimuntur, ſed & omnium quorum nec numerum, nec nomina ſcire poſſumus, & tamẽ per fidem ſi in his præcipuis piè adhæremus, etiam illis in horum communione copulati ſumus. Quorum meritis, &c. Propter merita namque & interceſſionem iuſtorum Dominus miſeretur, vt in omnibus ſiue proſperis ſiue aduerſis protectionis eius muniamur auxilio. Per Chriſtum Domi- D num noſtrum. Sic & Moyſes pro populo peccante intercedens, patrum facit memoriam. Ezechiæ auxilium petenti dicitur: Ciuitatem hanc protegam propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Nec dubitandum eſt, fidelium petitiones à ſpiritibus iuſtorum ſciri: quia qui intus Dei claritatem vident, non eſt credẽdum, quia ſit aliquid foris quod ignorent. Poſtulat ergo Eccleſia ſuffragia martyrum, nec tamen ſacrificat martyribus, ſed vni Deo & martyrum, & noſtro. Ad quod ſacrificium ſicut homines Dei, qui mundum in eius confeſſione vicerunt, ſuo loco nominantur, non tamen inuocantur à ſacerdote, quia Dei ſacerdos eſt, non illorum. Ipſum verò ſacrificium corpus eſt Chriſti, quod non offertur ipſis, quia hoc non ſunt & ipſi. Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ. Quia dignum eſt vt ſeruus ſuo ſeruiat E Domino. Sed & cunctæ familiæ tuæ, & reliqua. Et in his verbis vnitas Eccleſiæ oſtenditur, quando in illa oblatione communis ſeruitus exhibetur Deo; tam à ſacerdotibus, quam à cuncta familia domus Dei. Oratur itaque Deus, vt hanc oblationem, quam illi ſoli debita ſeruitute defert Eccleſia, placatus accipiat, & ſic dies noſtros, quibus inter diuerſa pericula viuimus, in ſua pace diſponat, finitoq; huius mortalitatis curſu, ab æterna damnatione ereptos, in electorum ſuorum grege annumerare dignetur. Hæc quidem, id eſt, exhortationem, obſecrationem, & conſecrationem, principaliter Gelaſius compoſuit. Sed B. Gregorius addidit hunc verſiculum, atque ab æterna damnatione ereptos: vſque

per Chriſtum Dominum noſtrum. Hucuſque obſe-
cratio: hinc ſequitur conſecratio: ità incipiens: Quam A
oblationem &c. Oratur Deus, vt oblationem ſuis
altaribus impoſitam, & tantis precibus commenda-
tam, ipſe per virtutem Spiritus ſancti ita perfectam Eu-
chariſtiam accipiat, vt in omnibus ſit benedicta, aſcri-
pta, id eſt, in numerum placitorum ſibi recepta ſit, &
rata, id eſt, immobili firmitate perpetua: ſit quoque
rationabilis, vt quamuis de ſimplicibus terræ frugibus
ſumpta, benedictionis potentia efficiatur corpus &
ſanguis filij Dei, vt per hunc cibum & potum implea-
tur in nobis quod ipſe promiſit. Sicut miſit me viuens
pater, & ego viuo propter patrem: &, qui manducat
me, & ipſe viuet propter me. Hoc corpus, hic ſanguis
non in ſpicis, ſed in ſacramētis colligitur: & conſecra-
tione myſticus fit nobis, non naſcitur, Et ille quidem B
panis, & illud vinum per ſe irrationabile eſt: ſed orat
ſacerdos, vt ille rationabiliter tractatus, & ab omnipo-
tenti Deo conſecratus, rationabilis fiat, tranſeundo in
corpus filii eius, nobis, id eſt, ad ſalutem noſtram. Hoc
autem, quod ſequitur, Qui pridie quam pateretur, vſ-
que in memoriam facietis: Apoſtoli in vſu habuerunt
poſt aſcenſionem Domini. Vnde ergo Eccleſia iugem
ſui memoriam redemptoris celebret, ipſe Dominus
Apoſtolis, & Apoſtoli generaliter omni eccleſiæ tradi-
derunt in his verbis, ſine quibus nulla lingua, nulla re-
gio, nulla ciuitas, id eſt, nulla pars eccleſiæ poteſt cōſe-
crare hoc ſacramētum, quod Apoſtolus manifeſtat, di-
cens: Ego enim accepi à Domino: quod & tradidi vo-
bis, quoniam Dominus Ieſus qua nocte tradebatur, ac-
cepit panem, & reliqua. Chriſti ergo virtute & verbis C
iſte panis & calix ab initio conſecratus eſt, & ſemper
conſecratur, & conſecrabitur. Ipſe enim loquēs per ſa-
cerdotes ſua verba, cœleſti benedictione ſanctū corpus
& ſanguinem ſuum perficit. Quod autē ait, Sumite ex
hoc omnes: cōmendatio eſt vnitatis, vt per hoc myſteriū
Chriſto participantes, vnum ſimus omnes in illo, ſicut
Apoſtolus ait: Vnus panis, vnum corpus multi ſumus.
Tanta eſt autē eccleſiæ vnitas in Chriſto, vt vnus vbiq;
ſit panis corporis Chriſti: & vnus calix ſanguinis eius:
Accipiens, inquit, hunc præclarum calicem. Ideo dicit
hunc accepit, quod calix, quem ſacerdos Catholicus ſa-
crificat, non eſt alius niſi ipſe quem Dominus Apoſtolis
tradidit. Quia ſicut diuinitas verbi Dei vna eſt, quæ to-
tū implet mundū: ita licet multis locis & innumerabili- D
bus diebus illud corpus cōſecretur, non ſunt tamē mul-
ta corpora Chriſti, neque multi calices, ſed vnū corpus
Chriſti, & vnus ſanguis cum eo, quod ſumpſit in vtero
Virginis, & quod dedit Apoſtolis. Diuinitas enim verbi
replet illud quod vbiq; eſt, & cōiungit, ac facit, vt ſicut
ipſa vna eſt, ita coniungatur corpori Chriſti, & vnū cor-
pus eius ſit in veritate. Vnde animaduertēdum eſt, quia
ſiue plus, ſiue minus quis inde percipiat, omnes æquali-
ter corpus Chriſti integerrimè ſumunt, & generaliter
omnes, & ſpecialiter vnuſquiſque. Ideo autem ſanguis
Chriſti nouum teſtamentū eſt, quia noua dilectio, qua
vſq; ad mortē in nouiſſimis ſæculorum tēporibus nos
dilexit. Et ideo ſanguis ille noui & æterni teſtamēti eſt,
quia quos à vetuſtate innouat, ad hęreditatē ęternā per-
ducit. Myſterium fidei eſt, quia credere debemus, quod E
ibi ſalus noſtra cōſiſtat. Prouidēs enim nobis dedit hoc
ſacramentum ſalutis, vt quia nos quotidie peccamus, &
ille iàm mori non poteſt, per iſtud ſacramentum corporis
ſui remiſſionem conſequamur. Quotidiè enim ipſe co-
meditur & bibitur in veritate, & integer viuúſq; & im-
maculatus manet. Myſterium eſt, quod aliud videtur, &
aliud intelligitur. quod videtur, ſpeciē habet corporalē:
quod intelligitur, fructum habet ſpiritualem. Sed cum
myſterium ſit, vnde corpus & ſanguis Chriſti dicitur?
conſulens omnipotens Deus infirmitati noſtræ, qui nō
habemus vſum comedere carnem crudā, & ſanguinem
bibere, facit vt in priſtina remaneāt forma illa dno mu-
nera, & eſt in veritate Corpus Chriſti & ſanguis, ſicut
ipſe dicit. Sciendū vero quod eūdem calicem Dominici
A ſanguinis, niſi mixtū aqua offerre non licet, quia vinum
fuit in redemptionis noſtræ myſterio, cum ait: Non bi-
bā amodo de hoc genimine vitis, & reliqua: & de latere
eius aqua cum ſanguine, vinum de vera carnis eius vite
cum aqua expreſſum oſtendit. hæc enim ſunt ſacramē-
ta eccleſiæ, ſine quibus ad vitam nō intratur. Illius ergo
panis & calicis oblatio, mortis Chriſti eſt commemora-
tio, quę non tam verbis quàm myſterijs peragitur, per quę
noſtris mentibus mors illa precioſa arctius commenda-
tur. Propterea autem iturus ad paſſionē, & per reſurre-
ctionis atq; aſcenſionis gloriam diſceſſurus è mundo,
hoc ſacramētum vltimum diſcipulis tradidit, vt memo-
riam tātę charitatis arctius eorum mentibus infigeret.
Vnde & memores ſumus, &c. Idem eſt, quod dicit: Hoc
B facite in meam commemorationem. Quid dignius &
ſalubrius fieri poteſt, quā vt hæc myſteria frequētando,
memor ſit eccleſia beatæ paſſionis, quæ totius mundi
peccata deleuit? & quia non ſolum mortuus eſt pro no-
bis propter delicta noſtra, ſed etiam reſurrexit propter
iuſtificationem noſtram, ac ſi mortem noſtram moriē-
do deſtruxit, & vitam reſurgendo reparauit: memores
ſumus reſurrectionis quoque eius, per quam ſpoliauit
infernum; & quando aſſumptus eſt in cœlum, & viam
nobis aſcendendi patefecit, ſimus memores etiam glo-
rioſæ Aſcēſionis. Ideo enim precium redemptionis no-
ſtræ vel ſacramento Dominici corporis & ſanguinis ce-
lebramus, vt ſemper illud feliciter meditemur, quod ait
Apoſtolus: Empti enim eſtis precio magno. Memores
igitur horū tam ſacerdos, quam plebs fidelis offert prę-
C claræ & præcellenti, & glorioſæ maieſtati Dei non de
ſuo, ſed de eius donis, ac datis vere hoſtiam puram, ho-
ſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam: quę trina repeti-
tio, tāti myſterii eſt laudatio. Quam vero hoſtiam offert
Eccleſia? nonne quam à Deo accepit, id eſt, panem ſan-
ctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ? In hoc
pane vita æterna eſt, ſicut ipſe panis viuus de ſeipſo ait,
Ego ſum panis viuus. Qui māducat hunc panem viuet
in æternum: & Quod iſte panis ſit corporis ſui, expo-
nit: Et panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi
vita: & calix ſalutis perpetuæ, quia ſanguis ille effuſus
eſt pro multis in remiſſionem peccatorum. Supra quæ
propicio ac ſereno .i. placabili vultu reſpicere digne-
ris &, reliqua. Non quod vultus Dei aliquando mute-
tur: ſed tunc ſuper nos ſerenat & illuminat vultum ſuū,
D quādo declarat ſuper nos miſericordiam ſuam. Oratur
itaque Deus, vt placabilis ſereno vultu, id eſt, declarata
pietatis ſuæ præſentia, reſpiciat Eccleſiæ ſuæ munera: &
accepta. i. beneplacita habeat, ſicut munera iuſti pue-
ri ſui Abel, cuius fides & iuſtitia & oblationis acceptio,
& in lege commendatur, & in Euāgelio, & in epiſtolis
Apoſtolorum, qui non ętate, ſed puritate & ſimplicitate
puer dicitur: & ſicut ſacrificium, inquit, patriarchæ no-
ſtri Abrahę, quod ſacrificauit in oblatione vnigeniti ſui
Iſaac, offerens eum in holocauſtū, qui eſt patriarcha nō
tantum Iſraeliticæ plebis ſecundum carnem, ſed etiam
noſter ſecundum fidem. Adiūgitur adhuc, & quod tibi
obtulit ſummus ſacerdos tuus Melchiſedech, qui inter-
pretatur rex iuſtitiæ, cuius ſacerdotium & ſacrificiū tā-
E tum magnificatur, vt de eo dicat Apoſtolus, Aſſimilatur
per omnia Dei filio, manens ſacerdos in æternū. Quod
vero, ſubiungitur, ſanctum ſacrificium, immaculatam
hoſtiam, ad complendam petitionem ſubiunctum eſt.
Hoc autem totum oratur Deus quia in antiquis ſacrifi-
cio Abel, quod de primogenitis ouiū, & ſacrificio Cai-
ni, quod erat ex terræ fructibus prælatum eſt, noui te-
ſtamenti fides præfigurabatur, quæ ex innocētię gratia
Dominum laudans, veteris teſtamenti terrenis operib.
anteponitur, & immolatione vnici & dilecti filii Abra-
hæ, immolatio eius præfigurabatur de quo dicit pater:
Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi complacui. Et
Apoſtolus: Qui vnico filio ſuo nō pepercit; &c. Sacrifi-
ciū quoq; Melchiſedech tā vera erat ſignificatio ſacri-
ficii

ficij Chriſti, vt inde prædictum ſit: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Supplices A te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri: & reliqua. Hæc verba tam profunda quis comprehendere ſufficiat? quis unde digne aliqua loquatur? magis veneranda ſunt, quam diſcutienda. Beatus tamen Gregorius idoneus tanti ſacramenti interpres, quodam loco de eis tanquam de re ineffabili pene ineffabiliter loquens: Quis, inquit, fidelium habere dubium poſſit, in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocem cœlos aperiri? in illo Ieſu Chriſti myſterio Angelorum choros adeſſe? ſummis ima ſociari? terrena cœleſtibus iungi? vnumque quiddam ex viſibilibus atque inuiſibilibus fieri? Idem quoque alibi: Vno, inquit, eodem tempore ac momento, & in excelſis rapitur miniſterio Angelorum conſociandum corpori Chriſti, & ante oculos ſacer- B dotis in altari videtur. B. quoque Auguſtinus de eodem ſublimi altari in conſpectu diuinæ maieſtatis ſic ait: Eſt quoddam altare Dei inuiſibile, ad quod non accedit iniuſtus. Ille ſolus accedit, qui ad iſtud ſecurus accedit. Illic inueniet vitam ſuam, qui iſto decernit cauſam ſuam. Hæc ex patrum verbis poſita ſunt, ne quis carnaliter æſtimet in cœlis eſſe altare corporeum: ſed potius intelligamus ſublime altare Dei, rationale & intelligibile eſſe in electa & rationali creatura, Angelica ſcilicet & humana, quę in ſanctis Angelis, ex quo condita eſt, in contemplatione Dei ſublimata, & ſibi inuicem per Chriſtum vnita, verum & ſublime altare Dei exiſtit, ex quo accipit ſempiternum ſacrificium laudis & hoſtiam iubilationis; ad cuius vnitatem adiūgitur nunc per fidem, & in futuro per diuinæ contem- C plationis ſpeciem omnis multitudo electorum. Fit ergo & in iſta oblatione aliquid ineffabile, vt per Angelica miniſteria tanquam de ſublimi altari diuinæ maieſtati offeratur, cum adſtantibus miniſtris cœleſtibus Chriſtus, vt oblata conſecret, adeſſe credendus eſt. Vnde beatus Ambroſius: Non dubites, inquit, aſſiſtere Angelum quādo Chriſtus aſſiſtit, Chriſtus immolatur. Per hæc myſteria corda fidelium omni benedictione cœleſti replet & gratia, tribuens corporibus caſtimoniam, mentibus fidem, cogitationibus puritatem. Memento etiam Domine famulorum famularumque tuarum, & reliqua. Orat pia mater Eccleſia etiam pro defunctis ſuis, & eos ſacræ oblationis interceſſione commendat, certiſſime credens quia ſanguis ille precioſus, qui pro multis effuſus eſt in remiſſionem pec- D catorum, non ſolum ad ſalutem viuentium, ſed etiam ad ſalutem valeat defunctorum. Præcedunt enim fideles de corpore exeuntes ad Deum, ſed non præceduntur ab Eccleſia qui præcedunt cū ſigno fidei, quia aqua & Spiritu ſancto renati, quia Chriſti cruce ſignati: dormiunt autem, tanquam vere in Reſurrectione ſuſcitandi, in ſomno pacis, qui ab vnitate Chriſti, & eccleſiæ, nec per hæreſes, nec per mortalia crimina ſeparati ſunt, in quibus & ſi aliquando fuerint, tamen per pœnitentiam ſanati, & per orationem Eccleſiæ, cui dictum eſt, Quodcunque ſolueris, erit ſolutum: reconciliati & redemptionis myſterio ſociati, vtique in pace obierunt, miſerante illo, qui non vult mortem pecca- E toris, & reliqua. Neque enim piorum animæ defunctorum ſeparantur ab Eccleſia: alioquin non ad altare fieret eorum memoria in conſecratione corporis Chriſti. Poſt illa ergo verba, quibus dicitur: In ſomno pacis, vſus fuit antiquorum, ſicut etiam vſque hodie Romana agit Eccleſia, vt ſtatim recitarentur ex diptychis, id eſt, tabulis nomina defunctorum; atque ita poſt lectionem nominum, ſubiungerentur verba ſequentia, Ipſis, videlicet quorum nomina memorantur, & cæteris omnibus in Chriſto quieſcentibus indulgeas locum refrigerij, vbi non ſentitur ardor pœnarum: & lucis, de qua Pſalmiſta, Placeam coram Deo, & cætera: & pacis, in qua ſanctorum animæ requieſcunt, vt eſt: Illi autem ſunt in pace. Nobis quoque peccatoribus

famulis tuis, & reliqua. Licet omni tempore peccatores nos eſſe ex corde cognoſcere debeamus, tunc quam maxime confitendum eſt, cum illo ſacro myſterio celebratur remiſſionis gratia, & indulgentia peccatorum; & cum humilitate, & contritione cordis dicendum Deo. Nobis quoque peccatoribus, non de vllis noſtris meritis, ſed de multitudine miſerationum ſuarum ſperantibus, partem aliquam & ſocietatem donare dignetur cum ſuis Sanctis Apoſtolis, & martyribus & omnibus ſanctis, vt pro modulo noſtro quibus nunc ſociamur per communionem fidei, quorum memoriā veneramur, in quorum communione & vnitate hæc myſteria agimus, cum ipſis ſocietatem beatitudinis æternæ in futuro accipiamus. Intra quorum conſortium, vt Dei nos pietas introducat petimus, vt non noſtri meriti æſtimator, ſed veniæ largitor, vt quia ſanctorum ſocietati per meritum non poſſumus, per indulgentiam coniungamur. In fine autem orationis, per quem hæc omnia nobis ſperanda & obtinenda ſint, ſubiungitur, & ſtatim concluſio totius conſecrationis ſequitur, dicendo: Per quem hæc omnia Domine ſemper bona creas, & cætera: vſque, Amen. Per Chriſtum Deus pater hæc omnia non ſolum in exordio creauit condendo, ſed etiam ſemper creat propagando & reparando: bona, quia omnia à Deo creata valde bona. Creata & ſuis conſpectibus oblata ſanctificat, vt quæ erant ſimplex creatura, fiant ſacramenta. Viuificat, vt ſint myſteria vitæ. Benedicitque omni benedictione cœleſti & gratia accumulat. Præſtat nobis per eundem ſecum ſanctificantem qui nobis de corpore ac ſanguine ſuo tam ſalubrem dedit refectionem per ipſum tanquam verum mediatorem Dei & hominum, cum ipſo tanquam coæquali, in ipſo tanquam vere conſubſtantiali, omnis honor & gloria eſt Deo patri in vnitate ſpiritus ſancti, qui ex patre filioque procedens, vnitatem Deitatis poſſidet cum patre & filio. Inſinuatur itaque nobis in patre authoritas, in filio natiuitas, in Spiritu ſancto patris filijque communitas, in tribus æqualitas. Per omnia ſæcula ſæculorum. Ita dicuntur ſæcula ſæculorum, tanquam ſæcula in ſapientia Dei firma ſtabilitate manentia, iſtorum, quæ cum tempore tranſeunt, efficientia ſæcula ſæculorum. Aut certè ſimpliciter accipienda ſunt ſæcula ſæculorum, velut conſequentia præcedentium, vt continuata ſibi connexione copulentur, quæ dicuntur ſæcula ſæculorum, donec præſens, quod ex diuerſis temporum ſæculis contexitur, perueniat ad finem, & ſuccedat futurum ſęculum, quod non habet finem, vbi Deus videbitur & laudabitur ſine fine. Amen autem, quod ab omni Eccleſia reſpondetur, interpretatur verum. Hoc ergo ad tanti myſterij conſummationem, ſicut & in omni legitima oratione, reſpondent fideles, & quaſi ſubſcribunt reſpondendo. Adiungit autem adhuc ſacerdos, & dicit: Oremus, & orat eccleſia cum ſacerdote, non voce, ſed corde. Silentium eſt, & clamat pectus ad Deum in auribus Dei. Præceptis ſalutaribus moniti. Hoc enim præceptum nobis eſt ſalutare, id eſt, ad ſalutem noſtram proficiens, quo nos vnigenitus filius per lauacrum regenerationis & ſpiritum adoptionis Dei filios effectos, dicere monuit. & non humana, ſed diuina ſua inſtitutione, vt Deo audeamus dicere: Pater noſter, informauit, dicens: Sic vos orabitis, pater noſter, qui es in cœlis, &c. Diuina ergo inſtitutione informati, non præſumptionis temeritate, ſed obedientiæ pietate præſumimus dicere Deo patri, Pater noſter, qui es in cœlis, & cętera. Hæc autem obſecratio, oratio Dominica vocatur, quia eam Dominus docuit, & à Domino oratio Dominica. Diſcipuli rogauerunt Dominum, vt eos doceret qualiter orare deberent, quibus Dominus dixit: Non neceſſe eſt, vt multum loquamini in oratione, quia omnipotens ſcit quid opus ſit antequam petatis eum. Tunc dixit illis: Cum oratis, dicite: Pater noſter. Pater dicitur à patrando, id eſt, perficiendo. Qui ergo patrem

inuocat Deum, talem ſe debet præparare, vt filius eius dignus ſit vocari. Quod ſi iniuſtè eum vocat patrem, pro ipſa inuocatione iniuſta iudicium recipiet. Sicut enim filius imitatur bonum patrem, vt Iſaac imitatus eſt Abraham, & Iacob Iſaac, ſic nos qui Deum patrem vocamus, vt boni filij ſanctitatem illius imitari debemus, vt ſimus ſancti & immaculati, iuxta quod ipſe dicit: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Primum fuit omnipotens pater Iudæorum, iuxta quod ipſe dicit per Prophetam, Filius meus primogenitus Iſrael: &, Filios enutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me. Sed quid factum eſt? Deſiit pater eorum eſſe propter infidelitatem: noſter autem propter ſuam miſericordiam factus eſt pater per fidem & dilectionem, cui ſupplicamus quotidie, dicentes, Pater noſter. Pater duobus modis dicitur omnipotens, vel quia patrauit nos, id eſt, creauit, & compegit in vtero matrum noſtrarum ex carne & anima, ex ſemine viri & fœminæ, cum non eſſemus: vel quia fecit nos renaſci ex aqua & Spiritu ſancto cum perditi eſſemus. Prima natiuitas fecit nos filios præuaricationis: ſecunda, reconciliationis dimittendo nobis omnia peccata, & originalia & actualia. Talis eſt Deus Pater noſter. Qui es in cœlis. Pſalmiſta dicit Deo: Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades: etiamſi potuiſſet fieri, vt haberem pennas & volarem in extremas partes maris, illic te inuenirem. Et Dominus per Prophetam: Cœlum & terram ego impleo. Altior namque eſt cœlo, profundior abyſſo, latior terra, longior mari. Et ſi vbique per plenitudinem diuinitatis ſuæ, & non per extenſionem, quare ſpecialiter ſe dicit in cœlis? quia per cœlos intelliguntur Angeli, & homines iuſti, in quibus maxime Deus inhabitat, iuxta quod ſcriptum eſt: Anima iuſti, ſedes eſt ſapientiæ. Pater noſter, qui es in cœlis, id eſt, qui habitas in Angelis, quorum in habitaculum ſunt cœli, & homines iuſti. Sanctificetur nomẽ tuum. Nomen Dei per ſe ſanctum eſt, & quare nos dicimus, Sanctificetur nomen tuum? Quando renati ſumus ex aqua & Spiritu ſancto tempore baptiſmatis, in nomine Dei omnipotentis ſumus ſanctificati, dicente presbytero, Baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: ideo precamur, vt illa ſanctitas quæ facta eſt in nobis tunc in baptiſmate per inuocationem Dei, illa permaneat in nobis in æternum, vt non polluamus eam, ſed ſemper ſimus ſancti, vt ſicut tunc ſancti effecti ſumus: ita in perpetuo ſancti maneamus. Vel aliter, Sanctificetur nomen tuum, intelligatur à nobis quantæ ſanctitatis ſit nomen tuum, id eſt, ſanctum habeatur in omnibus operibus noſtris, vt dum tuam ſanctitatem recolimus, peccare timeamus. Vel aliter, eſt modo aliquis Chriſtianus bonus, facit bona opera: videt hoc aliquis paganus aut Iudæus, & dicit: Benedictus Deus qui talem ſeruum habet: nomen Dei ſanctificatur, id eſt, laudatur per illum bonum Chriſtianum. Econtra malus, videt eum paganus mala operari, & dicit, Certe ecce malus Chriſtianus, nos ſumus meliores: nomen blaſphematur per illum, iuxta quod Paulus dicit: Nomen Dei per vos blaſphematur in gentibus. Nos autem precamur, vt ſanctificetur nomen Dei, id eſt, laudetur & glorificetur in opere noſtro. Quicquid boni agimus, ad eius laudem refertur, quicquid mali ad eius contumeliam. Adueniat regnum tuum. Deus omnipotens ſemper regnat in cælo & in terra: & nos neſcimus modo qualiter regnat, idcirco precamur, vt adueniat regnum illius. Quid eſt iſtud regnum Dei? Æterna beatitudo, de qua dicturus eſt electis: Venite benedicti patris mei, &c. Hoc regnum precamur vt adueniat, dies iudicij valde debet eſſe præparatus. Vel aliter: Deus omnipotens regnat in electis ſuis per ſpem, fidem, & charitatem, & per cætera bona. Econtra diabolus regnat per luxuriam, per ebrietatem, odium, & cætera mala: idcirco precamur Dominum, vt ipſe regnet in nobis per iuſtitiam, non diabolus per peccatum. Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra. Sicut in cœlo, id

A eſt, in Angelis, qui nunquam peccauerunt, eſt voluntas tua bona, & illorum officium acceptabile habes: ſic fiat voluntas tua bona in hominibus in terra, vt illorũ ſeruitium placeat tibi. Vel aliter: Per cœlum intelligitur Dominus Ieſus Chriſtus: per terram ſancta Eccleſia. Scimus quia ſicut vir à muliere, ſic cœlum eſt à terra. Ab ipſo accipit omnem vbertatem: Sic & ſancta Eccleſia quicquid boni habet, à viro ſuo Chriſto percipit, iuxta quod ſcriptum eſt: Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt. Fiat voluntas. Ad Deum patrem dicitur: Sicut eſt voluntas tua in cælo, id eſt, in Chriſto, ita fiat in terra, id eſt in Eccleſia, quę eſt corpus eius. Vel, ſicut eſt voluntas tua in cælo, id eſt, in hominibus iuſtis, ita fiat in terra, id eſt, in peccatori-

B bus, vt ipſi valeant tibi placere per pœnitentiam. Vel, fiat voluntas tua ſicut in cælo, hoc eſt, in mentibus noſtris; ita fiat in terra, hoc eſt, in corporibus. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie: Pan Græcè, Latinè totum vel omne: & ab eo quod eſt pan, deriuatur panis: & ideo per panem intelligere poſſumus omnia neceſſaria tam in cibo, quam in potu, & veſtimento, omnique ſubſidio corporali. Panis quotidianus dicitur, quod quotidiè nobis eſt neceſſarius. Panem noſtrum quotidianum, id eſt, omnia quæ nobis ſunt neceſſaria tam ad victum, quam ad veſtimentũ, tribue nobis hodie, id eſt, omni tempore vitæ noſtræ. Vel aliter: Panem hîc poſſumus intelligere corpus & ſanguinem Domini, de quo ipſe dicit alibi: Niſi quis manducauerit, & reliqua. Precamur namque, vt det nobis carnem & ſan-

C guinem ſuum ad ſumendum, vt per illud quod viſibiliter ſumimus, illud quod non videmus in nobis ſuſcipere poſſimus, id eſt, Deum omnipotentem, iuxta quod ipſe dicit: Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, ipſe in me, & ego in eo. Illud quod dicitur hodie, non poſſumus generaliter referre ad corpus & ſanguinem Domini, quia ſunt tales, qui non poſſunt quotidie communicare, aut aliqua diſcordia contra proximum commaculari, aut nocturnali coinquinati pollutione: homines ſunt, non poſſunt eſſe ſemper parati. Econtra ſunt tales, qui quotidie poſſunt communicare: illis euenit quod Dominus dixit Zachęo, hodie in domo tua oportet me manere. At ille ſuſcepit eũ gaudens in domum ſuam, quia illi tales cum gaudio debent corpus & ſanguinem Domini ſumere. Illi vero,

D qui quotidie non poſſunt communicare, poſſunt dicere cum Centurione: Domine, non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum hodie: intrabis alia die. Sunt etiã tales, qui nolunt à ſua iniquitate recedere, abſtinent ſe à corpore & ſanguine Domini cauſa humilitatis. Talibus prædicans beatus Auguſtinus dixit: Placet, fratres, mihi humilitas veſtra, quod timetis accedere ad corpus & ſanguinem Domini: ſed melius eſſet, vt ab iniquitatibus veſtris recederetis, & mundi effecti per pœnitentiam, corpus & ſanguinem Domini ſumeretis. Quandiu non acceditis, non mihi placet. Dicamus aliter: Panem noſtrum quotidianum. Per panem poſſumus accipere diuina eloquia, ſcientiam legis & Prophetarũ, Pſalmorum & Euangelij. Panem noſtrum quotidianũ da no-

E bis hodie, id eſt, in omni tempore vitæ noſtræ refice nos doctrina ſanctarum Scripturarum, quod ſicut corporeo cibo reficitur corpus, ſic ſpirituali cibo reficitur anima ad amorem & agnitionem illius. Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Debita hic intelliguntur peccata. Duobus modis ſumus debitores Dei: aut faciendo ea quæ ipſe prohibuit fieri, aut non faciendo quæ iuſſit fieri. Ipſe dicit in Euangelio: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, tota anima, tota virtute, & proximum tuum ſicut teipſum. Non diligimus eũ neq; proximum ſicut ipſe præcipit: debitores ſumus, id eſt, peccatores. Ipſe dicit: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis lõgæuus ſuper terram. Non facimus hoc, debitores ſumus,

mus id eſt peccatores. Hæc ſunt quæ Dominus præcipit fieri. Non occides, non adulterabis, non furtum facies, non perturabis. Nos facimus talia quæ Dominus prohibuit fieri: Debitores ſumus, id eſt, peccamus, qui tanta flagitia contra præcepta Dei committimus. Neceſſarium eſt ergo, vt, ſi volumus ea nobis à Domino dimitti, dimittamus ex corde fratri in nobis peccanti, aut mala operanti, contra quem etiam dupliciter ſumus peccatores, aut faciendo quæ Dominus prohibuit fieri, videlicet ſi flagellauerimus eum iniuſte, aut ſi ſua abſtulerimus: aut non faciendo ea, quæ Dominus mandauit fieri, id eſt, ſi non dilexerimus eum, & illud quod in nos committit, non dimiſerimus. Si ergo indulſerimus ei, tunc veraciter dicere poterimus Deo, dimitte nobis debita noſtra. Et eſt ſenſus: O Deus omnipotens, ſicut nos dimittimus his, qui in nobis peccauerant, ita dimitte. Si autem nos non dimittimus eis, nec ille dimittet nobis peccata, quæ contra illius præcepta geſſimus, quia ipſe dixit: Si vos non dimiſeritis, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Et ne nos inducas in tentationem. Vna eſt tentatio quæ pertinet ad probationem, de qua dicit Moyſes ad populum Iſraëliticum: Tentat, id eſt, probat, vos Dominus Deus veſter, vt ſciat ſi diligitis eum. Et Pſalmiſta: Proba me Domine & tenta me. Hac tentatione tentauit Deus Abraham, & inuentus fidelis. Altera eſt quæ pertinet ad deceptionem & perditionem, de qua Iacobus Apoſtolus: Deus neminem tentat, ad hoc ſcilicet, vt perdat. Hac tentatione tentat diabolus, vt decipiat & perdat, & nos de hac tentatione precamur, vt non dimittat nos tentari, ſupra quam noſtra fragilitas poſſit ſufficere. In tentationem enim Deus inducere dicitur, quando à tentatione non liberat. Tale eſt, quod de Pharaone legimus: Indurauit Dominus cor Pharaonis, quod nihil eſt aliud, niſi non emolliuit cor eius quod induratum erat. Sed libera nos à malo, id eſt, à diabolo & pœnis inferni, & ab omni aduerſitate huius ſæculi. Amen, ſignaculum eſt iſtius orationis, ſicut ſigillū confirmatio eſt alicuius codiculi. Quaſi dicat Deo ille qui hac orationem decantat: Certe verum eſt quod hactenus dixi. Si ergo dimiſero peccanti in me, tunc dimittes ea quæ contra præceptum tuum egi: Si non dimiſero, nec tu dimittes mihi. Septem ſunt petitiones in hac oratione. Tres priores pertinent ad animam, & vitam æternam: Quatuor poſteriores, ad corpus & præſens tempus. Sanctificatio nominis Dei & regnum, & voluntas eius bona, in electis in futura vita perficietur. Panis autem & remiſſio peccatorum, & non induci in tentationem, & liberatio à Diabolo, & ab omni aduerſitate huius ſæculi, in præſenti ſunt nobis neceſſaria, quia in futura vita non erit vlla fames, ſed ſatietas æterna electorum de contemplatione Dei omnipotentis. In hac autem panis neceſſarius eſt, & remiſſio, quia hic peccamus, & hic neceſſe eſt, vt liberemur à diaboli tentatione, & huius ſæculi tribulatione. Poſt orationem vero Dominicam ad completionem tanti myſterij tota ad Deum fundit preces Eccleſia, & ſequitur in concluſione eiuſdem ſacerdos, & dicit: Libera nos, quæſumus Domine, & reliqua. Mala præterita, peccata tranſacta, intelliguntur, quorum ſi actio iam ceſſauit in nobis, tamen reatus manet, niſi Dei indulgentia deleatur. Mala vero præſentia, quotidiana peccata intelliguntur in animo, & accedentes ſæpe diuerſi languores, & afflictiones in corpore, & extrinſecus irruentes innumeræ calamitates, quæ quoties patimur, eius debemus implorare auxilium, qui ſolus ſua pietate & animas creat, & corpora. Futura mala, quæcunque nobis accidere poſſunt, ſiue per tentationes diaboli, ſiue per miſerias ſæculi. Orat ergo Eccleſia, vt quod in fine orationis dictum eſt, libera nos à malo: ita nobis per Dei miſericordiam præſtetur, vt liberemur ab omnibus malis, quę nobis vel in præterito acciderunt, vel in præſenti accidunt, vel in futuro accidere poſſe formidantur. Sequitur, & intercedente pro nobis, &c. vſque ſecuri. Præcepit Dominus populo Iſraël, cum teneretur Babylonica ſeruitute, vt orarent pro pace ipſius ciuitatis, quod in pace inquit, eius erit pax veſtra, & Apoſtolus hortatur fieri orationes pro omnibus hominibus, pro regibus, & his qui in ſublimitate ſunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus. Iuxta hanc formam populus fidelium in huius ſæculi peregrinatione, tanquā in Babylone captiuus, & ſupernæ patriæ inſpirans orat etiam pro pace temporali: ne impediatur à ſpirituali, vt remotis per Dei pietatē omnibus aduerſitatibus, quietam & tranquillā vitam agat Eccleſia. Hoc autem pauciſſimis, ſed eminētiſſimis ſanctis nominatis exorat, vt intercedēte in primis Dei genitrice, per quam nobis ſalus exorta eſt, & BB. Apoſtolis Petro & Paulo, atque Andrea impetrare mereamur. In qua poſtulatione nomē cæterorū ſanctorum prætermittitur, ſed in iſtorum commemoratione omnia ſuffragia expetuntur. Quia ita omnes ſibi in Deo vniti ſunt, ita vnum deſiderant & rogant pro ſalute hominum, vt in vno omnes habeantur pariter, & in vno omnes pariter negligantur. Quod autē dicit, Da propitius pacem in diebus noſtris, iuxta exemplum Ezechiæ, qui cum audiſſet à propheta mala venturæ captiuitatis, reſpōdit: Fiat pax & veritas in diebus meis, futura Dei iudicio reſeruans, de præſenti, quod ad ſuam & ad populi ſalutē pertinebat, deprecans. Ita & Eccleſia deprecatur pacem in diebus noſtris, quod & poſt nos alij, & poſt ipſos alij, vſq; ad finem ſæculi ſimiliter orabūt. Cur autem ipſam pacem poſtulet, ſubiungit ſcilicet: vt ope, id eſt, auxilio & protectione miſericordiæ Dei adiuti, quantū ad interiorem religionis deuotionem pertinet, ſimus ſemper à peccato liberi: quantum ad exteriorem pacē, ſimus & ab omni perturbatione ſecuri. Sequitur, quod & in omnibus Eccleſiaſticis orationibus ſubiungi ſolet: Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & reliqua: vt ſupra iam diximus. Hac oratione expleta, commiſcens ſacerdos Dominicam oblationem, vt calix Domini totam plenitudinem cōtineat ſacramenti, tanquā per eiuſdem myſterij copulationem imprecatur Eccleſiæ pacem, dicens: Pax Domini ſit ſemper vobiſcū. Cui tantum bonum etiam Eccleſia imprecatur, reſpondens illi: Et cum ſpiritu tuo. Pax Domini, ipſa eſt pax Chriſti, quæ finē non habet, & eſt omnis pię actionis perfectio. Vera autem pax vnitatem facit, quemodo qui adhęret Domino, vnus ſpiritus eſt. Imprecata igitur pace, incipiens à ſacerdote, dat ſibi mutuo omnis Eccleſia oſculum pacis, vt omnibus vera pace vnitis fiat in eis locus Dei, ſicut dicitur, Deus in loco ſancto ſuo, Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo. Et hoc ex traditione Apoſtolorum ſeruat Eccleſia, cui frequenter ab eis dicitur: Salutate inuicem in oſculo ſancto, id eſt, pacifico, vero, columbino, non ficto, non ſubdolo, quali vtūtur qui loquuntur pacem cum proximo ſuo, mala autē ſunt in cordibus illorum. Illi ergo oſculo ſancto ſalutāt inuicem, qui non diligunt verbo nec lingua, ſed opere & veritate. Inter hæc cantatur ab omnibus, & cantādo oratur, dicentibus: Agnus Dei qui tollis peccata mundi, & reliqua. Nullus enim tollit peccata, niſi ille ſolus cui nullum bonum hominis impoſſibile eſt, nullum malū inſanabile. Quomodo autem peccata mundi tollat, Ioannes in Apocalypſi demōſtrat, qui dilexit nos, inquiēs, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. quando ipſum ſanguinem dedit pro nobis in cruce, vel quādo quiſque noſtrum in myſterio ſacræ paſſionis illius, baptiſmi aquis ablutus eſt. verumetiam quotidie tollit peccata mundi, lauatque nos à peccatis noſtris quotidianis in ſanguine ſuo, cum eiuſdem beatæ paſſionis ad altare memoria replicatur. Poſt hæc ſumpta Euchariſtia, id eſt, bona gratia, (gratia enim Dei pro omnibus guſtauit mortem) & celebrata gratiarum actione, reſpondetur ab omnibus, Amen. Hęc enim clara vox ſanguinis Chriſti, quam ſanguis iſte exprimit ex ore fidelium eodem ſanguine redemptorum. Finitis omnibus,

adſtanti & obſeruanti populo abſolutio datur, inclinamante Diacono: Ite, Miſſa eſt. Miſſa ergo nihil aliud intelligitur, quam dimiſſio, id eſt, abſolutio, quam celebratis omnibus, tunc Diaconus eſſe pronunciat, cum populus à ſolemni obſeruatione dimittitur. Vnde & Miſſam catechumenorum Canones dicunt, quoniam poſt Euangelij lectionem incipiunt celebrari ſacra myſteria, quibus nullum niſi baptizatum intereſſe licet: tunc enim clamante Diacono, iidem cathecumeni mittebantur foras. Miſſa ergo cathecumenorum fiebat ante actionem ſacramentorum, Miſſa fidelium poſt confectionem & participationem eorundem ſacramentorum. Vel Miſſa eſt, id eſt, directa, Siue Miſſa eſt, id eſt, perfecta eſt pro nobis oblatio & oratio.

De Infirmis.

IAcobus Apoſtolus dixit: Infirmatur quis in vobis? Inducat preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Quod non eſt dubiũ de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui ſancto oleo perungi poſſunt, quod ab Epiſcopo confectum eſt, non ſolum ſacerdotibus, ſed omnibus vti Chriſtianis in ſua aut ſuorum neceſſitate ad vngendum. Nam idcirco preſbyteris conceſſum eſt, quia Epiſcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non poſſunt. Cæterum ſi Epiſcopus poteſt, aut dignum ducit infirmum viſitandũ & benedicendum, & tangendum chriſmate, ſine cunctatione poteſt, cuius eſt ipſum chriſma conficere. Nam pœnitentibus iſtud fundi non poteſt, quia genus eſt ſacramenti. Quibus autem reliqua ſacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur eſſe concededum? Hac authoritate promulgata, quotieſcumque fidelis infirmatur, ingrediuntur fratres ad ægrotum cum aqua benedicta, & cum cereis ſiue incenſo ante oleum ſanctũ, & peragunt omnia, ſicut in ſacramentorũ libro continetur. Ita ergo talium neceſſitati auxiliandum eſt, vt nec ratio illis pœnitentiæ. nec communionis gratia denegetur, Si etiam iam amiſſo vocis officio, per indicia integri ſenſus quærere comprobentur. Quod ſi ita ægritudine fuerint aggrauati, vt quod paulo ante poſcebãt, ſub præſentia ſignificare non poſſint, teſtimonia eis fidelium prodeſſe debebunt, ſimul tamen & pœnitentiæ & reconciliationis beneficium conſequantur.

De his qui in extremis ſunt.

DE his qui in exitũ veniunt, etiam nunc lex antiqua regularíſque ſeruabitur, ita vt ſi quis egreditur de corpore, vltimo & neceſſario viatico minime priuetur. Quod ſi deſperatus & conſecutus communionem, oblationiſque factus particeps, iterum conualuerit, ſit inter eos qui communicationem orationis tantummodo conſequuntur. Generaliter autem omni in exitu poſito, & poſcenti ſibi communionis gratiam tribui, Epiſcopus probabiliter ex oblatione dare debebit. Horum vero cauſa qui ſine communione ſunt defuncti, Dei iudicio reſeruanda eſt, in cuius manu fuit, vt talium obitus à communionis remedio differretur: Nõ quibus viuentibus non communicauimus, mortuis communicare non poſſumus.

Quomodo moriturus olim prouidebatur.

Qualis eſſe debeat cõfeſſio circa morituros.

VEra ergo ad Dominum conuerſio in vltimis poſitorum, mente potius eſt æſtimanda, quam tempore: propter hoc Domino taliter aſſerente. Cum conuerſus ingemueris. tunc ſaluus eris. Cum ergo Dominus ſit cordis inſpector, quouis tempore non eſt denegãda pœnitentia poſtulanti, cum illi ſe obliget iudici, cui occulta omnia nouerint reuelari. Poſt iſtas ſacratiſ-

ſimas definitiones, quando aliquis Chriſtianus articu-
A lum mortis perſenſerit imminere, primitus renouet confeſſionem ſuam cum puritate ac omni fiducia, deinde diſtribuat omnia quę poſſidet, poſthęc dimittat omnibus, qui in ſe peccauerunt, & reconcilietur. Tũc poſtulet Miſſas & oblationes ſeu communionem ſanctã. Qua percepta, & iam ſi ipſo die comedit, mutet habitum in cilicio & cinere ſeu viliori indumento. at tunc ingrediantur fratres cum omni grauitate, vel cæteri fideles cum aqua benedicta & cruce, & cũ cereis ſeu incenſo, dicentes, Kyrieeleiſon, Chriſteeleiſon ter repetendo. Poſthæc dicat ſacerdos: Ad vitam æternam reſuſcitet eum Dominus & miſertus ſit noſtri. Tunc canendi ſunt ſeptem Pſalmi pœnitentiales cum Litaniis, prout tempus permiſerit. Interim vero legantur paſſio-
B nes Dominicæ ante eum, ſeu aliæ Scripturæ ſacræ. His finitis, ſequitur Antiphona, Antequam naſcerer. Pſal. Domini eſt terra, cum repetitione, & dicitur ter Kyrieeleiſon, vt ſupra: Deinde Sacerdos: In ſinu Abrahæ collocet eum Dominus, & miſereatur noſtri. Sequuntur orationes ad commendandam animam.

De exequiis mortuorum, & eorum commemoratione.

DE his ita Auguſtinus in libro de cura agenda pro mortuis, & in libro Ciuitatis Dei. Qui facit, inquit, exequias mortuorum, ob amorem illius facit, qui promiſit corpora reſurrectura: neque enim contemnenda ſunt & abiicienda corpora defunctorum, maxime fidelium, quibus tanquam organis & vaſis ad om-
C nia opera bona vſus eſt Spiritus ſanctus. Vnde & antiquorum fidelium funera officioſa pietate curata ſunt, & exequiæ celebratæ, ac ſepulturæ prouiſæ. Ipſique cum viuerent, de ſepeliendis ſeu transferendis ſuis corporibus filiis mandauerunt, & Tobias ſepeliendis mortuis Deum promeruiſſe commendatur. Ipſe Dominus die tertia reſurrecturus, glorioſæ mulieris bonum opus prædicit prædicandum, & Ioſeph qui eum ſepeliuit, mire collaudatur. Ac ideo pro noſtris defunctis certare debemus, quatenus poſſint participes fieri eorum, quos Chriſtus à clauſtris reuocauit inferni. Similiter etiam modo celebramus officia pro ipſis, quomodo celebrantur in illis diebus, quando Chriſtus deſcendit ad inferna, in quibus & creditur mortuus. Denique in aliquibus locis generaliter pro omnibus defunctis
D omni tempore, exceptis Pentecoſtes, & feſtis diebus, oratur in officio Veſpertinali, in aliquibus quotidie propterea Miſſa celebratur. In Calendis etiam ſeu diebus anniuerſariis per nouem pſalmos, & reſponſoria, ſeu lectiones, ſimili modo officia perſoluuntur: & ideo iuxta Auguſtinum, non prætermittendæ ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus Chriſtianis fidelibus, etiam tacitis nominibus eorum, ſub generali commemoratione ſuſcepit Eccleſia, vt quibus iſta deſunt. parentes, aut filij, aut qualeſcunque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur matre communi. Si autem deeſſent iſtæ ſupplicationes, quæ fiunt recta & pia fide pro mortuis, puto quod nihil prodeſſet ſpiritibus eorum, ſi quamlibet locis ſanctis exa-
E nima corpora ponerentur. Quapropter ritè celebrantur illi tres dies generaliter ab omnibus infra trigeſimam, qui vocantur, tertius, ſeptimus, atque triceſimus. De tertio enim die, ſeu ſeptimo ita habetur in libro Numerorum: Qui tetigerit cadauer hominis. & propter hoc fuerit immundus, ſeptem diebus aſpergatur aqua luſtrationis, die tertia & ſeptima, & ſic mundabitur. Immunditia hæc pro tactu cadaueris, animam pollutam ſignificat operibus mortuis: & quia neglexit cultum Dei, in cogitatione, in vita, & in intellectu humiliter confitendo, offerimus ſacrificium Deo tertia die, quatenus ab his peccatis purgetur. In expiatione vero diei tertij commendati defuncti, poſſumus ad memoriam reducere tertiam diem Reſurrectionis Domi-

Anniuerſariorũ origo.

Officia pro defunctis Eccleſia.

Tertij, ſeptimi & triceſimi exequiarum origo.

ni, in qua deuotius eſt generaliter ſupplicandum. De ſeptimo vero die habemus authoritatem in libro Geneſeos: mortuo etenim Iacob in Ægypto, & tranſlato à Ioſeph trans-Iordanem cum comitatu maximo, celebrauerunt ibidem exequias cum planctu magno, & fecerunt ſeptem dies, & alibi: Luctus mortui ſeptem dierum, fatui autem omnes dies vitæ eius. Quod autem apud aliquos nonus dies celebratur, & vocabatur Nouendialis, Auguſtinus in libro Quæſtionum redarguit, maxime cum nullus ſanctorum hoc feciſſe probatur, cum ſit conſuetudo Gentilium. Sane ſeptimus dies in Scripturis authoritatem habet, quia ſeptenarius numerus propter Sabbati ſacramentum præcipuè quietis indicium eſt. Vnde merito mortuis tanquam quieſcentibus exhibetur. De tricesima die ſcriptum eſt in libro Numerorũ: Omnis autem multitudo videns occubuiſſe Aaron, fleuit ſuper eo triginta diebus, & Moyſen fleuerunt filij Iſrael in cãpeſtribus Moab triginta diebus. Dauid & filij Iſraël ieiunauerunt pro Saul, & planxerunt eum planctu maximo. Et in libro Sapiẽtiæ de tertio, ſeptimo, atque trigeſimo die: Fili, in mortuum produc lachrymas: Et poſt pauca; Propter delaturam autem amarè fer luctum illius: Et iterum; Fac luctum ſecundum meritum eius vno die, vel duobus propter detractionem. Vbi primo dixit, propter delaturam vno die fieri luctum, & poſtea propter detractionẽ vno vel duobus, tres dies introduxit in luctum. Quapropter & nos pro valde chariſſimis ieiunare, ſeu eleemoſynas facere, atque interius pro eorum reatibus flere debemus, vt quod illi in vita debuerant facere, & non fecerunt, ſaltem nos pro illis cum nostro auxilio adimpleamus. Interea dicunt aliqui, vtrum pro omnibus Chriſtianis licitum ſit Miſſas celebrare? Hinc Auguſtinus: Neque negandum eſt, defunctorum animas pietate ſuorũ viuentium releuari, cum pro illis ſacrificium mediatori offertur, vel eleemoſynæ in Eccleſia fiunt. Sed eis hæc proſunt, qui cum viuerent, hæc ſibi vt poſtea prodeſſe poſſent, meruerunt. Eſt enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat iſta poſt mortem: nec tam malus, vt ei non proſint iſta poſt mortem. Eſt vero talis in bono, vt hæc non requirat: & eſt rurſus talis in malo, vt nec his valeat, cum ab hac vita tranſierit, adiuuari. Quapropter oportet pro omnibus regeneratis iſta facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hęc beneficia poſſint & debeant peruenire. Præſertim cum quidam ab hoſtibus captus, vinculiſque ferreis mancipatus, à quodam ſeruo Dei ſcilicet germano ſuo vt putabatur mortuus, celebratis pro eo quotidie Miſſis more mortuorum, ſæpiſſime vincula ſoluerentur, à quibus poſtea abſolutus eſt. Sed & hoc notandum, quia quod Miſſæ mortuorum abſque Gloria & Alleluia, ſeu pacis oſculo celebrantur, quod eſt indicium lætitię, ad imitationem agitur officiorum, quę aguntur in morte Domini. Poteſt hoc addiſci in Homilia Origenis quinta libri Leuitici, vbi dicit: Sacrificium pro peccato non fit in

Fleuerũ ſua pro defunctis.

A oleo, dicit enim: Non ſuperponit ei oleum, cum ſit pro peccato eſt. Quod ergo pro peccato eſt, nec oleum lętitię, nec thus ſuauitatis imponitur, ac ideo abſq; Gloria & Alleluia celebratur, quia ſine oleo & thure. Romani in veſpertinis ſeu vigiliis atque matutinis defunctorũ tres tantummodo pſalmos recitant, ſcilicet ob ſepulturam triduanam Domini: At hi qui per nouennarium numerum, ſicuti eſt in Calendarum diebus ſeu anniuerſariorum recolunt, figurant illa officia nocturnalia, quæ in paſſione Domini ritè celebrantur. Anniuerſaria dies ideo repetitur defunctis, quoniam neſcimus qualiter eorum cauſa habeatur in alia vita.

Item breuiter de tertia, ſeptima & triceſima die pro defunctis.

B Tertia dies ſpecialiter pro animæ abſolutione celebratur, quia videlicet triplicis eſt naturæ, iraſcibilis, concupiſcibilis, & rationalis: & quia ingenio viget, intellectu & memoria. Propter hoc igitur ſacrificium die tertia peragitur, vt ſi quid tumulentum ex carnis cohabitatione contraxit, obliteretur, & ſanctæ Trinitatis ſimilitudo reparetur. Dies ſeptimus, nihilominus officiis deputatur eiſdem, vt anima ſuo corpori recõcilietur: ſeptenarius namque numerus ex ternario conſtat, & quaternario, & ternarius animæ tribuitur quaternarius corpori deputatur, propter quatuor notiſſimos, quibus conſtat, humores. Eſt ergo quaſi quædam rixa corporis & animæ, quæ carne illiciente, eamque ſuis illecebris attrahente, peccauit. Vt ergo anima ſuo corpori pacificetur, holocauſtum ſeptima die peragitur. Ad hoc forte pertinet, quod in libro Eccleſiaſtico dicitur:
C Luctus mortui, ſeptem dies: luctus autem fatui, omnes dies eius vitæ. Hæc de tertia & ſeptima die, authoritatiuè quædam breuiter diximus. Cæterum de trigeſima die in Dialogorum libris legimus B. Gregorium pręcepiſſe diebus triginta continuis pro quodam Monacho nomine Iuſto, ſibique neceſſario Medico, quem ipſe ob ſcelus rei peculiaris damnauerat, Miſſas & orationes per celebrari. Quibus expletis, diuina manifeſtatum eſt reuelatione, communionem ſanctorumque ſocietatem recepiſſe. Hæc ergo ſalutifera inoleuit conſuetudo, vt trigeſima dies defunctorum, deuotis frequentetur officiis. Poſſumus etiam, & hic authoritatis aliquid adhibere, nam Aaron primum ſacerdotum triginta diebus legitur fleuiſſe populus. Sunt qui dicunt hoc agi pro
D perfectione triceuarij numeri: nam Dominus triginta ànnorum ætate baptizatus eſt. Et Dauid triginta annorum, regni ſuſcepit gubernaculum. Primum etiam hominem, in triginta annorum ætate creatum Doctores aſſerunt, & noſtra corpora in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, credimus & ſperamus reſurrectura: multaque extant alia huius rei myſteria. Celebratur ergo dies triceſima, vt in anima incorruptionis renouetur iuuentus, & corpus quod in humilitate ſepultum fuerat, reſurgat in gloria, configuratum corpori claritatis Chriſti.

FINIS.

EPISTOLA ALBINI AD CAROLVM MAGNVM.

BENEDICTVS ſit Deus pater omnipotens, qui te creauit & honorauit: & benedictus ſit Dominus noſter Ieſus Chriſtus filius Dei viui, qui te redemit & elegit: Benedictus ſit Spiritus S. Paracletus, qui te illuminauit, & dilatauit cor tuum in omni ſapientia & ſcientia claritatis, dilectiſſime DD. & dulciſſime Domine, & benedicta ſit ſancta Trinitas*, vnus Deus omnipotens, Pater & Filius, & Spiritus S. qui mihi ſeruulo ſuo, licet indignè, talem conceſſit Dominum amicum, & adiutorē gratiæ ſuæ, qui mihi per ſeruum ſuum beatę memoriæ, magiſtrum meum, miniſtrare clementer dignatus eſt. Et benedicta ſit poteſtas & regnū tuū, & filij tui, & filij filiorum tuorum vſque in generationes ſæculi ſempiternas, & veniat ſuper te, & ſuper tuam generationem benedictio Sanctorum, in die Domini noſtri Ieſu Chriſti, vtique ſanctiſſima voluntas ſemper vigeat, floreat & creſcat in corde tuo, clariſſime Eccleſiæ Chriſti rector & defenſor. Repletus ſum gaudio veſtram audiens proſperitatem & exaltationem, & totus iucunditate exhilaratus dum veſtræ beatitudinis litteras accepi, legi & oſculatus ſum. Vnde & aliquid familiarius veſtræ dilectioni ſcribere præſumo, & illatas quæſtiunculas venerabili affectui veſtro præſentare. Sciens autem ſcholaſticæ inquiſitionem eruditionis & Eccleſiaſticæ diſciplinæ ſolertiam veſtræ clariſſimę ſapientiæ, & dulciſſimæ familiaritati gratam eſſe & iocūdam, & quicquid vrbanitatis ſale conditum cognoſcitur, veſtris intellectualibus fauorabile auribus, & acutiſſimis ſcientiæ oculis amabile eſſe probauimus. Vnde quod ſcholaſtica tyronum iuuentus flaccidis ingerere auribus ſolet, veſtræ ſanctiſſimæ prudētiæ dirigere ratū duximus, & inde ſolatia reſponſionis quærere, vnde ſophiæ flumina manare nouimus: tametſi has interrogationes veſtræ ſanctiſſimæ ſapientiæ patefieri poſſe fateor. Et ne meç aliquis ruſticitati præſumptuoſe reſpōderet, veſtrum laudabile ingenium & præfulgēs eruditionis cacumen conſulere tutum eſſe putauimus. Nam velut vermes feneſtris inuolant æſtiuis, ſic auribus meis inſident quęſtiunculæ, & horum conuenientium nunc temporum excitati de Eccleſiaſtico munera interrogant, cur ſeptuageſimus, & ſexageſimus, vel quinquageſimus ordo per dies Dominicos ante quadrageſimum dicatur vel colatur. Si reſpondero, Eccleſiæ hanc eſſe conſuetudinem, & Romana authoritate huius religionis ritum eſſe firmatum, minus illis videtur authoritati: quia dico nihil ſine cauſa in Eccleſiaſticis cōſuetudinibus à doctoribus conſtitutum præcipuis. Maxime titubat illorū ſenſus, quod numerus prędictus ordini dierum non conuenit, vbi dicunt ſeptuageſimus, ibi non ſunt 70. dies, vſque ad Reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Similiter vbi ſexageſimus numerus notatur in diebus Dominicis, nullatenus computo dierum conuenit vſque ad Paſcha. Iterum ſi duo ſynecdochicè

A dictum eſt, id eſt, à parte totum, quæ quidem tropica locutio, vt vos optime noſtis, ſcripturis ſanctis viſitatiſſima eſſe dignoſcitur, ſicut in tribus diebus & tribus noctibus, quibus Dominus noſter Ieſus Chriſtus in ſepulchro requieſcere legitur, intelligi neceſſe eſt, & multis alijs in locis, quæ omnia ſi dicantur, libri excedunt. magnitudinem addunt. Quærere tamen cur ſeptuageſima, vel ſexageſima, vel quinquageſima in tanto tempore dicantur. Audiui dum Romæ eſſem, quoſdam dicentes Magiſtros, quod Orientales populi VIII. hebdomadas, & Græci VIII. & Latini VII. ieiunare ſoleant, & inde ex cōſuetudine Romanā ſumpſiſſe Eccleſiam LXX. LX. & L. dies nuncupare Dominicos. Hoc quia à talibus non audiui magiſtris quorum authoritati me tradere auderem, omnino confirmare non fui auſus.

B Qua propter reſtat adhuc aliquid quærendū quod tempori conueniat, & rationi concordet, & noſtro nō aduerſetur. Videtur ſeptuageſimus dici poſſe dies propter decem hebdomadas, quæ ſunt ab ipſo die vſq; clauſum Paſcha, quo die alba tolluntur veſtimenta à nuper baptizatis. Igitur in Apoſtolo legitur. Regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen, & ſignificat vſque ad vltima tempora. Porro ſexageſima inde dici poteſt, quia lx. ſint dies vſque ad mediū Paſchæ, quod eſt feria quarta Paſchalis hebdomadis. Quinquageſima vero, quia decurrit vſq; in diem ſanctū Reſurrectionis Dominicæ. Quadragenarius etiā numerus cum Dominica ſua currit ad myſticum Paſcha Hebræorum, quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus cum diſcipulis ſuis celebrauit, & nos dicimus cœnam Domini.

C Nec typica interpretatio his diſcordare videtur rationibus. Nam ſeptenarius Spiritui ſancto conuenire multis in locis ſacræ Scripturæ noſcitur: Vnde poſt VII. hebdomadas Spiritus ſanctus miſſus eſt de cœlo in igneis linguis ſuper CXX. nomina credētium, & VII. dona ſancti Spiritus, legimus in Prophetis, & tunc maxime cum alba tolluntur veſtimenta à baptizatis, per manus impoſitionem à Pontifice accipere Spiritum ſanctum, conueniens eſt, qui in baptiſmo omnium receperunt remiſſionem peccatorum, & per VII. dies in Euangelico caſtitatis habitu, & luminibus cœleſtis claritatis, ſanctis aſſiſtere ſacrificiis ſolent. Necnon & ſenarius numerus perfectioni vitæ noſtrę concordat, quia ſex diebus omnia opera perfecta fecit Deus

D Creator omnipotens, & ipſe ſenarius numerus, ſicut veſtra doctiſſima ſagacitas*, partibus ſuis eſt perfectus. Sed & quinarius per decades ductus, ad reſurrectionē Chriſti concurrit, ſignificans nobis remiſſionem omnium peccatorum eſſe, & iuſtificationem vitæ in Chriſto. Quadragenarium vero per decades ductum quater, pœnitentiæ typum multis in locis tenere conſtat. Vnde & ipſe Dominus noſter xl. diebus ieiunauit. Vtque prędicatio prima fuit, Pœnitentiā agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Et ſicut Moyſes legem, Helias Prophetiam, ita Dominus noſter Euangelicam prædicationem xl. dierum ieiunio dedicauit, & vt veſtra nouit ingenioſa, & præclara in omnibus

Phi-

Philoſophorum diſciplinis prudentia, quia mirabiliter quadragenarius numerus, qui pœnitentiæ, vt diximus A conuenit, ſi per ſuas diuiſiones partitur, & per partes ſuas creſcit, vſq; ad quinquageſimũ peruenit. Quia per pœnitentiam ad remiſſionem peccatorũ noſtrorum eſt nobis feſti nandum, ſed & aliquid adhuc mirabile in hac conſideratione de conuenientia ſenarii numeri inueniri poteſt, & quodámodo principium huius repræſentationu mirabili fine concordat numerorum regulis. Igitur inter L X X. & LX. reperiuntur dies, ſimiliter inter LX. & L. & iam inter L. & X L. ſenarius inuenitur numerus, & faciunt xviij. Qui numerus ſi rationabiliter conſideratur, & diuiditur in tres partes æquales erunt ter ſex, & eſt ratio ſimpli ad duplum, & ſignificat duplã mortem noſtràm, ad ſimplam mortem Chriſti, quia nos duabus mortibus ſumus obnoxij, id eſt, animæ & cor- B poris: ille ſimpla morte ſua & innoxia duplam deſtruxit noſtram, & ſimpla reſurrectione ſua duplam oſtendit noſtram, & perdonauit vnam, nunc in anima, alteram in die magno aduentus ſui in corpore: vt ſit tunc vnus homo glorioſus corpore & anima, qui prius fuit mortalis anima & corpore, anima peccato, corpore corruptione. Similiter & ſi finis conſideratur calculationis, conuenienter huic rationi videtur concordare. Nam inter quintam feriam cœnæ dominicæ, in qua quadragenarius numerus decurrit vſq, in reſurrectionem Domini, id eſt, Dominicam diem, quò quinquagenarius numerus peruenit, duo ſunt dies. Item à Dominica re- A ſurrectionis die. vſque in quartam feriam, quo ſexageſimus numerus impletus eſt, duo ſunt dies. His verò ſi iunguntur duo & duo & duo, faciũt ſex. Et iſte ſenarius ſi diuiditur in duo in quatuor, eadẽ ſimpli & dupli ratio inuenitur in eo: Ita vt cõcordia pertineat ad reſurrectionẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti. Illa prior ad paſſionem, in qua redempti ſumus & iuſtificati, ſicut beatus Apoſtolus ait: Chriſtus paſſus eſt propter redemptionem noſtram, reſurrexit autẽ propter iuſtificationem noſtram. Poteſtis ex hac ſpeculatione veſtris demonſtrare familiaribus, quia iucunda eſt & vtilis Arithmeticæ diſciplinæ cognitio, quam & veſtræ diligentiæ bene natam, & per vos aliis cognitam eſſe credimus. Plurima exhinc dicere potui, ſed nolui chartu- B læ excedere modom: & maxime, quia non ignoranti ſcripſi, ſed ei, qui hæc omnia optime nouit. Ideò perpaucis hæc prælibaui verbis, quia vobis hæc omnia notiſſima eſſe ſciebam. Et vt dictum eſt, Cum ſapiente paucis vtendum eſt verbis, &, Beatus qui loquitur in aurem audientem, id eſt, intelligentem. Mihi itaque in fine epiſtolę cum Regina Saba dicendum eſt: Beati viri tui, & beati ſerui tui, hi qui ſtant coram te ſemper, & audiunt ſapientiam tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuiſti, & poſuit te ſuper thronum Iſraël in ſempiternum, & conſtituit te regem, vt faceres iudicium & iuſtitiam.

INCIPIT EPISTOLA D. CAROLI GLORIOSISSIMI REGIS AD ALBINVM ABBATEM.

DE RATIONE SEPTVAGESIMÆ, ET Sexageſimæ, & Quinquageſimæ.

CAROLVS GRATIA DEI REX FRANCORVM, IMPERATOR Longobardorum, ac patricius Romanorum, dilectiſſimo Magiſtro nobiſque cum amore nominando Albino abbati, in Domino noſtro Ieſu Chriſto æternam ſalutem.

PERVENIT ad nos Epiſtola miſſa C à religione prudentiæ veſtræ, quæ poſt laudes & benedictiones omnipotenti Deo debitas nobis & progeniei noſtræ benedictionem optabilẽ ſummamq; beneuolentiam detulit. Poſt hęc textus illius inquirendo ſubiectus eſt, cur Septuageſima & Sexageſima, necnõ & Quinquageſima, in ordine per dies Dominicos ante quadrageſimam dicatur, vel ſcribatur. Inde arrepta ratione per campos Arithmeticæ artis quicquid ex hac re veſtra ſenſit induſtria, ſe extẽdendo nobis pleniter ſignificare ſtatuit. Sed dum mẽs noſtra hoc illacque diſcurreret, ſolerti indagatione conſiderauimus, non ſolùm intra præſcriptos à vobis dies, ſed etiã per ſingulas hebdomadas, necnon & per totum anni D circuli ſpatium, per interualla horarum ac punctorum ſeu momentorum, myſteria numerorum poſſe ab his, qui huius artis peritia imbuti ſunt, reperiri. Vnde quia tuæ charitati placuit noſtram regalem aulam de hac re cõſulere, quicquid inde ſenſit noſtra ſerenitas ſermone comatico tibi patefacere non negauimus. Exigente igitur inquiſitione, & conſiderata, cur alii vi. alii vii. alii viii. nõnulli verò nouem abſtineant hebdomadas, Argumẽtum ſenſus noſtri tuæ familiaritati per hos apices ſignificare ſtudemus. Qui enim vi. hebdomadas obſeruantes, ſe abſtinentiæ tradunt, ſubtractis vi. diebus Dominicis, in quibus ieiunare minime licet, decimas dierum dantes corporis ſui, xxxvi. dies, ſicut B. Gregorius mirabilis doctor edocet, ieiunant: & hoc tempus, licet C in ipſo duo ſupereſſe videantur dies, vſque ad ſanctam reſurrectionem, Quadrageſimam doctoribus ſanctæ Dei Eccleſiæ nominari placuit. Religione verò creſcẽte, à Teleſphoro pontifice, qui poſt Petrum Apoſtolorum principẽ onus in ſancta Romana Eccleſia clarnit, vii. hebdomadæ in abſtinentia dedicatæ ſunt: & hoc tempus quo alio nomine rectius vocari, quam Quinquageſima in ordine rationabiliter debuit; Exhinc & deinceps collecta ratione, qui octo hebdomadas obſeruare ſtuduerũt, Sexageſimam gradatim nominauerũt. Similiter qui nouem, Septuageſimæ iuxta pręfatam rationem nomen impoſuerunt, & non ordinem numerorum, hebdomadarum, vel dierum, ſed tenorẽ nominis ſeruantes, hæc nomina compoſuerunt. Velut ſi qui nũc fuiſſent, qui decimam hebdomadam addere pro aliqua D iuſta ratione voluiſſent, & propter numerum hebdomadarum Decageſimam, ſeu qoolibet alio nomine, vel propter numerum dierum, Septuageſimam, vel Octuageſimam, ordine conſeruato vocabulorum, tramite recto pergendo nuncupare debuiſſent. Quia igitur gratia diuina opitulante, prout nobis viſum fuit, de nomine Septuageſimæ, & Quadrageſimæ, ac Quinquageſimæ; tuę charitati ſcripſimus: nunc ſtylo percurrente, de obſeruantia & cultu harum, iuxta capacitatem ſenſus noſtri, tibi ſcribere curauimus. Quinquageſima verò ideò dicitur & obſeruatur à nonnullis, vt decimas dierum ieiunando omnipotenti Deo offerre valeant, & imitari Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui quadraginta diebus ieiunium ſacratiſſimum impleuit. A Quinquageſima vſque in Paſcha, ſeptem hebdomadæ ſunt, quæ

faciunt dies quinquaginta, ex quibus ſi octo dies Dominicos ſubtraxeris, in quibus ieiunium non licet obſeruare, remanent quadraginta duo dies, & hi duo dies, quinta videlicet & ſeptima feriæ, qui quadragenarium numerum excedunt, apud quoſdam ieiunio dedicantur, apud quoſdam in refectione propter cœnam Dominicam & ſanctum Sabbatum habentur. Sexageſima autem, vt æſtimamus, propterea à nonnullis obſeruatur, vt & decimas dierum corporibus ſuis omnipotenti Deo dare poſſint, & Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quadragenario particulariter ieiunando imitari, & primam vel quintam feriam à ieiunio vacare debent, à ſexageſima quippe vſque in ſanctum diem reſurrectionis Dominicæ, octo hebdomadæ ſunt: ex quibus ſingulis hebdomadibus primam & quintam feriam ſi ſubtraxeris, & ipſum diem ſanctum Paſchæ, quadraginta tantum dies remanent in abſtinentia. Melciades verò natione Apher, per omnia Apoſtolicus, triceſimus quartus poſt ſanctum Petrum, cui ſucceſſit B. Silueſter in cathedram Apoſtolicæ dignitatis, hic conſtituit, vt nullatione in prima vel quinta feria ieiunium quis de fidelibus agere præſumeret. Nam cur in prima feria ieiunium ipſo tradente ſoluatur, non eſt neceſſitas texẽdo replicare. Quintam verò arbitrati ſumus propter magna myſteria, quæ in ea continentur, ab eo ſolutam. In ipſa namque ſanctum chriſma conficitur, ad abluẽdam totius mundi primæ originis culpam: in ipſa recõciliatio fit pœnitentium, in ipſa redemptio omnium. Cœnando cum diſcipulis, panem fregit, & calicem pariter dedit eis in figuram corporis & ſanguinis ſui, nobiſque profuturum magnum exhibuit ſacramentũ. Eo videlicet die poſt multa myſteria, Deus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſanctis videntibus diſcipulis ſuis glorioſa Aſcenſione cœlos penetrauit. Sed ne diutius ſermo protrahatur, multa te legiſſe de hac ſolemnitate in ſanctorum, venerabilium dictis Orthodoxorum Patrum, non ignoramus. Septuageſima denique, vt æſtimamus, propterea ab aliquibus obſeruatur, vt & decimas dierum Domino dare queant, & prima vel quinta, necnon & ſeptima feria ieiunium ſoluere poſſint. A ſeptuageſima vero vſque in Paſcha nouem hebdomadæ ſunt, quæ faciunt dies ſexaginta quatuor, è quibus ſi de vnaquaque hebdomada tres præfatos ſubtraxeris dies & Paſchalem ſacratiſſimum, triginta ſex in abſtinentia remanent dies. Hi verò ſabbatum in quo Dominus ab omnibus operibus requieuit, non ſolum ob ſuperſtitionem Iudæorum, nec propter mandata veteris teſtamenti legalia, quæ ſunt vmbra futurorum, ſed ne cùm Iudæis Sabbatizemur, ieiunium ſoluere conentur. Ea præcipuè cauſa eſt, quia veſperaſcente ipſo die, gaudium ſanctæ reſurrectionis à fidelibus honorificè celebratur, Sed

A quia vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundat, ſiue hoc, ſiue aliud ſit, ſalua fide & religione, nihil prædicauimus.

ALBINVS MAGISTER, FILIO Chariſſimo Odwino presbytero ſalutem.

QVia diuina donãte gratia, ad id diutino te perduxi labore, vt ſacerdotali honore dignus haberis: & vti tam eleganter illud in domo Dei miniſtres officium, quàm te diligenter per donum Dei erudire curaui ad cognoſcendum rationabilem ſacri baptiſmatis ordinem: de miniſteriis totius officii tibi breuiter ſcribere volui, vt cognoſcas, quàm neceſſarium ſit nihil prætermittere, quod à ſanctis patribus ſumptum eſt in illo officio. Primò paganus, catechumenus fit accedens ad baptiſmum, renunciat maligno ſpiritui, & omnibus damnoſis eius & pompis: exufflatur etiam, vt fugato B diabolo, Chriſto Domino noſtro paretur introitus: exorcizatur, id eſt, coniuratur malignus ſpiritus, vt exeat & recedat, dans locum Deo vero. Accipit catechumenorum ſalem, vt putrida & fluxa eius peccata ſapientiæ ſale diuino munere mundentur: Deinde ſymboli Apoſtolica traditur ei fides, vt vacua domus & à priſco habitatore derelicta, fide ornetur, & vt præparetur habitatio Deo: Tunc fiunt ſcrutinia, vt exploretur ſeruus, an poſt renunciationem ſatanæ, ſacra verba datæ fidei radicitus corde defixerit: Tanguntur & nares, vt quàm diu ſpiritum naribus trahat, in fide accepta perduret. Pectus quoque eidem perungitur oleo, vt ſigno ſanctæ Crucis, diabolo claudatur ingreſſus. Signantur & ſcapulæ, vt vndique muniatur. Item in pectoris & ſcapulæ vnctione ſignatur fidei firmitas & operum bonorum perſeuerãtia. Et ſic in nomine ſanctæ Trinitatis trina ſub-C merſione baptizatur, & rectè homo qui ad imaginem ſanctæ Trinitatis conditus eſt, per inuocationem ſanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem, & quia tertio gradu peccati, id eſt, conſenſu cecidit in mortem, tertio eleuatus de fonte, per gratiam reſurgat ad vitam. Tunc albis induitur veſtimentis, propter gaudiũ regenerationis ac caſtitatem vitæ, & Angelici ſplẽdoris decorem: Tunc ſacro chriſmate caput perungitur, & myſtico tegitur velamine, vt intelligat ſe diadema regni & ſacerdotii dignitatem portaturũ iuxta Apoſtolum: Vos eſtis genus regale, & ſacerdotale, offerentes voſmet Domino hoſtiam ſanctam & Deo placentem: Sic corpore & ſanguine Dominico confirmatur, vt illius ſit capitis membrum, qui pro eo paſſus eſt, & reſurrexit. Nouiſſime per impoſitionem manuum à ſummo ſacerdote ſeptiformis gratiæ ſpiritum accipit, vt roboretur per Spiritum ſanctum ad prædicandum aliis, qui fuit in baptiſmo per gratiam vitæ donatus æternæ.

Hactenus Epiſtola Caroli.

AMALAII FORTVNATI

EPISC. TREVERENSIS.

AD LVDOVICVM PIVM IMPERATOREM, † DE ECCLESIASTICO OFFICIO LIBELLI QVATVOR.

† Qui floruit anno Domini 831 tempore Gregorii IV. Pont.

GLORIOSISSIME Imperator, & magnificentiſſime ac centies inuictiſſime, à Deo coronate, necnoo & conſeruateatque conſeruande: Seruus ego veſter, quamuis minimus omnium, afficiebar olim deſiderio, vt ſcirem rationem aliquam de ordine noſtræ Miſſæ, quam conſueto more celebramus, & amplius ex diuerſitate, quæ ſolet fieri in ea, hoc eſt, quòd aliquoties vna Epiſtola legitur, aliquoties duæ & cætera talia: ſimulque de cæteris officiis. Præterita proxima æſtate videbatur mihi quaſi in crypta poſito, feneſtrarum lucis ſcintillis radiare vſq; ad noſtram paruitatem de re, quam deſiderabam longa eſurie auidus, non frenum paſſus ſum timoris alicuius magiſtri, ſed ilicò meo gratias agens Deo, ſcripſi quod ſenſi. Deinde tractare cœpi, cui ſapientum porrigerem ea quæ ſcripſi: vt eius auctoritate ſtatuerentur ea, quæ ordinate ſunt ſcripta: ſeu corrigerentur, quæ inordinate. Venit in mentem inter omnes ſpiritales mentes, io hoc ſæculo degentes, veſtram potiſſimum pollere, cui ineſt charitas ſine liuore, ſapientia ſine præiudicio ſcientiæ quæ inflat, humilitas cum pietate, quæ nulli rectitudini reſiſtit, quæ vos quotidie exaltat ante Dominum, & eos qui veſtigia veſtra intuentur ſequendo, ab infimis & caducis ad ſublimia & ſempiterna erigit. Quapropter arbitratus ſum poſſe meam paruitatem aditum reperire ad veſtrã excellentiſſimam præſentiam. Inſuper me etiã cognoui debitorem veſtri ſeruitii, quamuis abſens degerem, & non vacuum redire ad veſtram glorioſiſſimam & piiſſimam præſentiam debere, dicentẽ Domino in lege: Non apparebis in conſpectu meo vacuus. Et iterum in Euãgelio: Redddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari. Præſumpſi propter nimiam humilitatem veſtram, de qua diximus, veſtræ excellentiſſimæ poteſtati ea offerre præſertim cùm ſciamus vos rectorem eſſe totius Chriſtianæ religionis, quantum ad homines pertinet. Ardor mihi inerat vt ſcirem quid priores auctores haberent in corde, qui noſtra officia ſtatuerunt. Sed quia hoc difficillimum mihi eſt affirmare, vt idẽtidem ſcripſiſſem quod A illi meditabantur, vnum tamen ſuffugium mihi eſt, ſi ea, quæ ſcripſi, videbuntur veſtræ pietati à via charitatis nõ excedere. Ex libro Auguſtini de doctrina Chriſtiana, defendar ab illis qui me voluerint carpere, quaſi periculoſe ſcripſiſſem, eo quòd mentes auctorum officii noſtri non præſentes haberem. Dicit memoratus Doctor in libro memorato primo: Quiſquis verò talem inde ſententiam dixerit, quæ huic ædificandæ charitati ſit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quod ille quem legit, eo loco ſenſiſſe probabitur, nõ pernicioſe, fallitur, nec omnino mentitur. Ineſt quippe in mentiente voluntas falſa dicendi. Et paulo poſt: Sed quiſquis in ſcripturis aliud ſentit, quàm ille qui ſcripſit, illis non mentientibus, fallitur: Sed tamen, vt dicere cœperam, ſi ea ſententia fallitur, quæ ædificet charitatem, quæ finis præcepti eſt, ita fallitur, ac ſi quiſquam errore deſerens viam, eo tamen per agrum pergat, quo etiam via illa perducit: corrigendùs eſt tamen, & quàm ſit vtilius, viam non deſerere, demonſtrandum eſt, ne conſuetudine deuiandi etiam io tranſuerſum aut peruerſum B ire cogatur. Notandum eſt etiam, ne videretur paruitas mea quaſi furtum interpolare meis verbis ſanctorum dicta patrum, interpoſui io fine eorum & principio ſignum crucis. † Diuo HLudouico vita. Nouo Dauid perennitas. Da principi Domine vitam. Ipſi nouo Salomoni fœlicitas. Pax mũdi vos eſtis. Pio principi proſperitas. Domine, vitam ipſi concede. Veſtra fides vos ſeruet. Chriſtus quem vos honoratis, ipſe vos ſeruet. Poteſtatem veſtram Deus conſeruet. Deus pacificet regnum veſtrum. Iudith orthodoxæ nobiliſſimæ atque prudentiſſimæ Auguſtæ ſalus per multos annos. Lumina pacis Domine ſerua, Lumina mundi Domine ſerua. Vita veſtra, tutela omnium eſt. Veſtra fides Eccleſiarum eſt gloria. Piiſſimos Dominos noſtros imperiales natos Hlotharium glorioſiſſimum coronatum & fratres eius Chriſtus conſeruet. Ex proauis orthodoxos Domine ſerua. Cuſtodes fidei Domine ſerua.

Dedicatio ſcriptorum.

[illegible] de aditu [illegible] homines [illegible]

Exod. 23.

Matt. 22.

Cauſa ſcribendi hos libros.

Auguſtinus de doct. Chriſtia. lib. 1. c. 36.

Acclamationes more veteri.

PRÆFATIO ALTERA EX AVCTORIS SENTENTIA AD INITIVM HVIVS OPERIS PONENDA.

POSTQVAM ſcripſi libellum, qui à paruitate mea vocatur, De Eccleſiaſtico officio, veni Romã, interrogauique miniſtros Eccleſiæ ſancti Petri, quot orationes ſoliti eſſent celebrare ante epiſtolam Miſſæ per dies feſtos, in quibus duas ſolemnitates celebramus: ſicuti eſt in Natiuitate Domini ad Miſſam ſecundam de nocte, in qua continetur duplex officium in Sacramentario, id eſt, vnum de eadem Natiuitate Domini & alterũ de ſancta Anaſtaſia: Et in Dominicis diebus in quibus frequenter recolimus ſolennitates plurimorum ſanctorum: Reſponſum eſt mihi, Vnam tantùm. Hoc ſciſcitato, quia vidi apud pleroſq; diuerſo modo eumdem ordinem agere, id eſt, ali quos tres orationes, aliquos duas iuxta affectum vniuſcuiuſq; animi, non me piguit ſcribere inquiſitum meum ſuper hac re à Romanis, & in fronte ponere memorati libelli meorum deuotorum ad notitiam: necnõ etiam & iterare, quod ex ſcripto S. Ambroſii, & S. Auguſtini didici de ordine orationum in Miſſa, & in aliis officiis. Secuti ſunt enim ordinem beati Pauli Apoſtoli ad Timotheum. Inſuper etiam quæ mihi viſa ſunt rationi eiuſdem ordinis congruere iuxta capacitatem ingenioli mei. Sanctus Ambroſius per ſubiectum ordinẽ numerat memoratas orationes: Orationes, obſecrationes, poſtulationes, gratiarum actiones. Orationi ſupponit, quando bona nobis poſtulamus: Obſecrationi, quando abſolutionem à malis: Poſtulationi, pugnã cõtra omnia aduerſa. Et præſcribit ſæpè nos debere hoc facere, quando in vnum conuenimus. Sanctus Auguſtinus ita: Precationes, orationes, interpellationes, ſiue vt veſtri codices habent, poſtulationes, gratiarum actiones. Et dicit, Quas omnis, ſiue pene omnis frequentat Eccleſia in ſolemnitate ſacramẽtorum. Precatio eſt omnis oratio ante illud quod agitur in Dominica menſa. Oratio eſt, quicquid poſteà agitur vſque ad communionem. Interpellatio, ſiue poſtulatio eſt, quando populus benedicitur. Gratiarum actio omnia concludit. Vbi ſanctus Auguſtinus dicit precationes, noſtri codices habent, obſecrationes. Obſecrationi, vt dictum eſt, ſuppoſita eſt poſtulatio à ſancto Ambroſio pro abſolutione peccatorũ. Cætera vno modo nominamus, vt prælibatum eſt de S. Auguſtino, eandemque vim obtinent,
† quam. † quia S. Ambroſius ſuppoſuit eis & in celebratione Sacramentorum, & in cæteris officiis. In omnibus quæ ſcribo, ſuſpendor virorum ſanctorum atq; piorum patrum iudicio: interim dico quæ ſentio. Quæ aguntur in celebratione Miſſæ, de ſacramento Dominicæ paſſionis aguntur, vt ipſe præcepit dicens: Hæc quotieſcumque feceritis, in mei memoriam facietis. Idcircò presbyter immolans panem, & vinum & aquam in ſacramento eſt Chriſti: Panis, vinum & aqua in ſacramento carnis Chriſti & eius ſanguinis. Sacramenta debẽt habere ſimilitudinem aliquam earum rerum, quarum ſacramenta ſunt. quapropter ſimilis ſit ſacerdos Chriſto, ſicut panis & liquor ſimilia sũt corpori Chriſti. Sic eſt immolatio ſacerdotis in altari quodammodo vt Chriſti immolatio in cruce. Vt ſimilis ſit homo Chriſti reſurrectioni aliquo modo, manducat carnem, & bibit ſanguinem eius. Chriſtus reſurrexit à mortuis, & iam non moritur: Per corpus Chriſti quod manducat homo dignè, anima reſurrectione accepta per baptiſmũ, ſiue per pœnitentiã, viuit, vſq; dũ adimpleatur plena reſurrectio in octaua die. Qua de re quãdo in extremo vitæ eſt homo, vt ſeparetur corpus & anima, ſumit anima viaticũ ſibi corpus Chriſti, vt propter illud cor-

A pus in ſpe homo viuat, vſq; dùm recipiat corpus in reſurrectione, quod viuificabat per ſe, id eſt, per ſuam adminiſtrationẽ. Quam diù hic vixit anima, viuebat propter corpus Chriſti, & proprium corpus propter animam. Chriſtus antequam pateretur, ſæpè orauit ſolus, & pernoctabat in oratione. Pro nobis, non pro ſe, orabat. Omne genus humanum ſubditũ erat diabolo: Pro hac abſolutione deſcendit de cœlo, & ſuſceptam diſpẽſationem exercuit. Sacerdos enim præſens inſtar eius orationis, orationem facit pro abſolutione peccatorum antequam tranſeat ad immolationem. Multa vulnera vno medicamine frequenter ſanantur: Ita & vna oratione ſacerdotis creduntur multa peccata poſſe abſolui eorum qui obſequũtur. Dicta ſint iſta de immolatione ſacerdotis: dicamus de ordine orationũ, quem prætermiſimus. Principium habuit idem ordo de Miſſa nocte Natiuitatis Domini, vbi duplex oratio eſt: vna de
B Natiuitate Domini, & altera de ſancta Anaſtaſia. Vbi reliquiæ ſunt ſanctæ Anaſtaſiæ, vel vbi corpus eius eſt, dicantur orationes de ſancta Anaſtaſia iuxta Romanũ morem: Vbi hoc non reperitur, dicantur de incarnatione Domini. Quando in dominica die fuerit aliqua feſtiuitas ſanctorum, ſufficere poteſt illa oratio, in qua precatur adeſſe cum oratione ſacerdotis, interceſſio sãcti illius, cuius feſtiuitas celebratur, ad id quod intenditur, id eſt, ad memoriam immolationis Chriſti præcipuè cùm oratio, quæ in Dominica die ſtatuta eſt ſoleat currere per dies ſequentis hebdomadæ. Iuuat multos quando tempus vacat lectionis & pſalmodiæ, atque cæterarum orationum, ſeorſum ſacramenta celebrare de Dominicis diebus, & ſeorſum de feſtiuitatibus ſanctorum: Simili modo in cæteris diebus, quando feſtiuitas ſit plurimorum ſanctorum, duas aut tres Miſſas. Huic ordini congruit Sacramentarium, & Cantorius, in quibus inueniuntur ſæpè duo officia ſanctorũ in vno die: necnon & Domini præceptum dicit: Hæc quotieſcun-
C que feceritis, in mei memoriam facietis. In cæteris orationibus Miſſæ, quæ pro diuerſis neceſſitatibus inſcribunt, ſicut ſunt, In tẽpore belli, & Pro iter agentibus, ac pro diuerſis benedictionibus, vbi non ſatis eſt homini oratio cõmunis ſine pane & liquore, quid aliud agit ſacerdos, quàm vt Chriſtum quodammodo contendat recordari, qui nunquam obliuiſcitur magni precii ſanguinis ſui, & iuxta magnitudinem precii, maximum adiutorium eius precari? Tamen ſi quis voluerit diligenter attendere ea quæ ibi precantur, reperiet in ſequentibus orationibus Miſſæ. Si propriis conſcientiis voluerit intercedere, habet deuotus homo locum vbi pro eis roget. Poſt ſalutationem ſacerdotis. Euangelio lecto,
D quando ſacerdos dicit, Oremus, & dein tranſit ad accipiendas oblationes cõgruenter poteſt multitudo populi pro propriis conſcientiis intercedere, antequam trãſeat ad gratias agendas in Præfatione: Sacerdos propriis, quando poſt acceptas oblationes primò tranſit ad altare. Cantores in eo loco, vbi ſacerdos componit hoſtiam in altari, & facit eam tranſire per ſuam ſecretam orationem ad nomen hoſtiæ, ſiue muneris, donive, vel ſacrificii, ſeu oblationis. Si pro coniunctione ſanctorum Angelorum, habet in præfatione: Cum quibus & noſtras voces vt admitti iubeas deprecamur: Si pro pace certat intercedere, habet in Canone: Quæ tibi offerimus pro Eccleſia ſancta Catholica, quam pacificare: Si pro cuſtodia ſui, habet ibi, Cuſtodire: Si pro vnitate Eccleſiæ, habet ibi, Adunare: Si pro directione greſſuum mentis ſiue corporis, habet ibi, Regere digneris toto orbe terrarum. Ecce hic oratum eſt pro vniuerſ-

li Eccleſia. Si voluerit pro ſingulis amicis intercedere, habet ibi, Meměto Domine famulorum famularumq; tuarum: Nominet ibi quoſcumque ei & quas placuerit, ſingulaſve neceſſitates: dein recordetur eorum qui circunſtant, & præſens ſacrificium offerũt. Si quis voluerit pro ſua defenſione clamare, habet ibi: Communicantes & memoriam venerãtes multorum ſanctorum, quorum meritis precibuſque concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Ecce, hic oratum eſt pro ipſis ſacerdotibus. Si voluerit pro pace clamare totius temporis vitæ ſuæ, habet ibi in verbis quæ addidit ſanctus Gregorius, Dieſque noſtros in tua pace diſponas: & dein ab æterna damnatione eripias. Atque iubeas in electorum tuorũ grege numerari, Ecce, hic oratum eſt pro æterna vita. Iuxta dicta ſancti Ambroſii, in hac oratione, bona nobis neceſſaria poſtulam⁹. In oratione, quam dicit ſacerdos poſt communionem, dicit ſanctus Auguſtinus benedicere ſacerdotem populum, & tranſire populum ad manus ſacerdotis. Hæc conſuetudo non obſeruatur apud nos vſquequaque niſi forte id ſit tranſire populum ad manus ſacerdotis, quod eſt, accipere ab eo ſacramenta corporis Domini, quod pene omnis romana Eccleſia & Orientalis per omnes ſolennes dies agit: & id ſit benedici, quòd comeditur cibus Dominicus, Sic enim canitur in Canone, Vt quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum filii tui corpus & ſanguinem ſumpſerimus, omni benedictione cœleſti & gratia repleamur. Intendat diligens auditor, pro quibus ſonent orationes, quas ſacerdos dicit poſt communionem: reperiet nempè eas ſonare pro his, qui refecti ſunt pane cœleſti. Iuxta ordinem orationum, & expoſitionem memoratorum patrum, precatum eſt in prima oratione Miſſæ, pro abſolutione peccatorum: Super menſam verò, poſtulantur bona nobis inſtar orationis & hymni euangelici, quem Chriſtus cecinit ſecundùm Ioannem, commendando diſcipulos ſuos patri ante paſſionem ſuam: In iſta nouiſſima benedicitur populus Quid vult iſta benedictio? pugnare vult vtiq; contra diabolum & eius inſidias. Idipſum meminit ſanctus Ambroſius in tertio ordine, vbi poſtulatio eſt. Iuxta Auguſtinum, quartus ordo orationũ gratiarum actione omnia concludit, hoc eſt, quando populus reſpondet Deo gratias. Quæ ſi quis digna duxerit ad legendũ; latius ea repeniet ſcripta in ſequenti volumine. Hic notandum eſt, quod in diebus quadrageſimæ, quando populus hora nona conuenit ad Eccleſiam, celebretur apud noſtros oratio benedictionis ſuper populũ, & populus ſe humiliet proſtratus ad orationem iuxta dicta ſancti Auguſtini. Et poteſt videri ab aliquibus duplex oratio in tertio ordine orationũ. Quæ duplicitas ſi diligenter conſideretur, non reperietur quaſi duplicatio, ſed quaſi ſimplicitas ad vnam rem pertinens, id eſt, benedictionem: quæ tamen pro diuerſitate populi neceſſario duplicatur. Non enim omnis multitudo currit ad ſacrificium per continuos dies, qui ad Eccleſiam conueniunt, (prout faciunt, qui per dies ſolemnes conueniunt) qui non communicant, vt nõ ſint extorres à benedictione, ſuper eos benedictio ſacerdotis tranſit, quæ non tangit ſacramenta corporis & ſanguinis Domini: qui verò communicãt, benedicuntur ipſa communione, & pro eis oratur in priore oratione poſt communionem, vt tanto ſacramento congruenter ſint concordes. Hæc in eis ſunt, quæ à Romana ſede accepi de his, quæ hic inſerere volo, quamuis iam latiùs explanata ſint in ſequenti volumine. Prima ſalutatio ad populum, Pax vobis pronunciatur: non, Pax vobiſcum. Quando verſus de Alleluia canitur, exuit ſe planeta diaconus, ſtolamque poſt tergum ducit ſubtus dextram alam vnà cum planeta, & parat ſe ad miniſtrandum, ac in eo habitu perſeuerat vſque dum Apoſtolicus receſſerit de altari. Poſt Euangelium non offerunt incenſum ſuper altare. Calix inuolutus ſudario porrigitur ad altare, quod ſudarium ponitur in cornu altaris. Calix in latere oblatæ in altari componitur, non poſt tergum. A Litaniæ ita celebrantur in vigiliis Paſchæ, vt noſter mos olim obtinuit, id eſt, poſt baptiſmum per ſeptenarium, & quinarium & ternarium numerum.

Capitula prima libelli.

1 DE Septuageſima.
2 De Sexageſima.
3 De Quinquageſima.
4 De Quadrageſima.
5 Cur quadragenarius temporali vitæ aptetur, Auguſt. in libro de conſenſu Euangeliorum.
6 Cur in tempore tali conſtituta ſit obſeruatio Quadrageſimæ. Idem ad eumdem.
B 7 De varietatibus officiorum per diem vſque in reſurrectionem Domini.
8 De ſecunda varietate quartæ hebdomadæ quadrageſimæ.
9 De tertia varietate Sabbati ante Palmas.
10 De quarta varietate diei palmarum.
11 De quinta varietate quartæ feriæ maioris hebdomadæ.
12 De ſexta varietate cœnæ Domini.
13. De ſeptima varietate Paraſceues.
14 De adoratione ſanctæ Crucis.
15 De præſentatione corporis Domini in altari, & calicis cum vino conſecrato.
16 De octaua varietate quæ fit die Sabbati.
17 De agnis, de cera factis, benedicendis.
C 18 De cereo benedicendo.
19 De lectionibus.
20 De duobus cereis.
21 De pronunciatione lectionum in vigiliis Paſchæ, & in vigiliis Pentecoſtes.
22 De canticis.
23 De olei vnctione in Sabbato ſancto.
24 Comprobatur ex Euangelio, poſſe ſaluari Catechumenos per confeſſionem cæterorum fidelium.
25 De conſecratione baptiſterii.
26 De immiſſione cereorum in aquam.
27 De vnctione chriſmatis à preſbytero, & de impoſitione manus Epiſcopi ſuper neophytos.
28 De litaniis.
D 29 De veſtimento albatorum, & recapitulatio de ſeptuageſima.
30 De illuminatione cereorum.
31 De Miſſa in nocte.
32 De octo diebus neophytorum.
33 Item de eiſdem octo diebus.
34 De die ſancto Paſchæ.
35 Demonſtratio, quòd informent ſex dies Paſchales cæteros dies Dominicos & iuſtos homines: & dies quinquaginta à Sabbato Paſchæ vſque ad Sabbbatum octauarum Pẽtecoſtes, futuram vitam: & quotidiani dies ſine ſeptuageſimæ Dominici, ſeu quadrageſimales, pœnitentes.
36 De diebus Pentecoſtes.
37 De Litania maiore.
E 38 De vigilia Pentecoſtes.
39 De ſequentibus ſeptem diebus Pentecoſtes.
40 Quanto tempore debeant eſſe ſub diſciplina chriſmatis, qui non conſequuntur manus impoſitionem Epiſcoporum tempore baptiſterii, ſed poſt.
41 De Miſſa Innocentum.

Continentia cauſæ ſecuturæ ſcriptionis.

VBi ſanctum Auguſtinus exponit Euangelicum illud, Omnia ergo quæcumq; vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis: voluntatem ſeparat à cupiditate: voluntatem ponit in bono, cupiditatem in malo. Non enim conuenit, vt quodcunque vult ma-

us ſibi fieri, hoc poſſit ex anctoritate Euangelica præſentis loci, in alium libere perpetrare. Verbi gratia, vt ſi ego ganeo cupio inebriari, aut nimis ſaturari ab alio, non oportet vt id libere in cæteris agam: ſed quodcunque mihi boni cupio, id in cæteris debeo ſatagere. Voluntas quaſi quidam ſtipes eſt, quæ à Domino menti datur, cui inhærent quaſi quidam ramuſculi, appetitus: quibus coniungitur res ab auctore omnium rerum in qua aliquid operetur voluntas, cui ſi adſit ratio, aberit error. Ratio dirigit radios appetitus ad verum ſolem Domini, vt ſua luce perſpicuè & veraciter ſciat, quid vel quale ſit quod appetit. Vndè qui ſuprà. Nemo enim vult, quod omninò, quid vel quale ſit, neſcit. Qui claro lumine pollent & ſanis oculis, his proponitur ſubtiliſſima res & digniſſima: Qui aliquo næuo peccatorũ fuſcantur, his groſſior & manifeſtior à moderatore æquiſſimo Deo. Vndè Apoſtolus: Vnicuique, inquit, datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem. Stomachus eſt, qui diuerſos cibos recipit, de quibus ſolet ructus fieri ad ſuperiora: Similiter quidam venter eſt mentis, qui recipit cogitationes. Si his defuerit res, non habeur vndè ructum faciant. Mihi peccatori groſſa res data eſt potiùs ad indagandum, quàm exponendum, id eſt, de officio, quod continetur in ſacramentario & antiphonario, quæ pene omnibus ruſticis nota eſt. Fiducialiter agam coram Deo, qui vult vt vnuſquiſque deuotè in ſuis datis miniſtret pro præmio æterno. Humilis humilia de ſe ſentiens, præmium expectat humilitatis. Qui aurum argentumque & cætera magna dona in domo Dei ſuſcipit, non deſpicit pilos caprarum. Ardor mihi ineſt tritæ viæ & abolitæ propter antiquitatem, vt ſciam quid habeat in medulla res memorata, id eſt, quid in corde eſſet primorum dictatorum officii noſtri, & quem fructum pariat. Itaque mihi prima inquiſitio eſt de ſeptuageſima, cuius finis conſtat in primo menſe.

De Septuageſima. Cap. I.

Septuageſima computatur, ſecundum titulationem Sacramentarii & Antiphonarii, nouem hebdomadibus ante Paſcha Domini, & finitur poſt Paſcha Domini in ſeptima ſabbati, Die dominico habet initium, & in ſabbato finem. Populi . et tempus captiuitatis ſignificat, qui peccando receſſit à Deo, & per miſericordiam eius reuertitur ad requiem. Populus Dei in Babylonia detentus eſt captiuus ſub numero ſeptuagenario, quo numero completo, reuerſus eſt in Hieruſalem. De quo populo dicit Hieremias: Conſiderate & quærite in plateis eius, an inueniatis virum facientem iudicium, & quærentem fidem, & propitius ero ei. Quòd ſi etiam, viuit Dominus, dixerint, & hoc falsò iurabunt. Domine, oculi tui reſpiciunt fidem. & iterũ: Indurauerunt facies ſuas ſuper petram; & noluerunt reuerti: ego autem dixi, forſitan pauperes ſunt & ſtulti, ignorantes viam Domini, iudicium Dei: ibo igitur ad optimates, & loquar eis. Ipſi enim cognouerunt viam Domini: iudicium Dei ſui: & ecce magis hi ſimul confregerunt iugum, ruperunt vincula. Et iterùm: Omnis frater ſupplantans ſupplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet, & vir fratrem ſuum deridebit, & veritatem non loquetur, &c. Et paulo poſt: Núquid ſuper his non viſitabo, dicit Dominus? Et iterùm: Eiice illos à facie mea, & egrediantur. Quod ſi dixerint ad te, quo egrediemur? dices ad eos, Hæc dicit Dominus: Qui ad mortem, ad mortem: & qui ad gladium, ad gladiũm: & qui ad famem, ad famẽ: & qui ad captiuitatem, ad captiuitatem. Et Eſaias: Væ qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectãdam, & potandum vſque ad veſperum, vt vino æſtuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuiis veſtris, & opus Domini non reſpicitis, nec opera manuum eius conſideratis: propterea captiuus ductus eſt populus meus Quanto tempore in captiuitate fuerit, Hieremias manifeſtat, dicens: Perdam ex eis vocem gaudii & lætitiæ, vocem ſponſi & ſponſæ, vocem molæ & lumen lucernæ: & erit vniuerſa terra eius in ſolitudine & in ſtupore, & ſeruient omnes gentes iſtæ regi Babylonis ſeptuaginta annis: Cumque impleti fuerint anni ſeptuaginta viſitabo ſuper regem Babylonis, & reliqua †. Forſan dictator ſeptuageſimæ nouit, per Chriſti gratiam nobis peccata dimiſſa, ſeptuaginta annos mutauit (quia in aliquibus criminibus communicamus priori populo) ſeptuaginta diebus, vt quod illi inuiti ſuſtinuerunt, quia ſerui erant: nos voluntarie pro peccatis noſtris ſuſtineamus, quia liberi ſumus: omittamus cum eis vocem gaudii & lætitiæ, vocem ſponſi & ſponſæ, &c. Et Zacharias, In die, inquit, vigeſima & quarta vnde[illegible] menſis Sabbath, in anno ſecundo Darii factum eſt [illegible]bum Domini ad Zachariam filium Barachiæ fili[illegible] Addo Prophetam. Hieronymus in Zacharia: Menſis autem vndecimus qui appellatur Sabbath, & lingua noſtra in virgam vertitur, auſteritatem & corruptionem ſonat, & eſt in acerrimo tempore hyemis qui à Romanis Februarius appellatur: quem ſeptuageſima ſolet tangere. Sequitur poſt aliqua, Angelus Domini dixit: nomine exercituum, vſque quò non miſereberis Hieruſalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Iſte ſeptuageſimus annus eſt. Et reſpondit Dominus angelo, qui loquebatur in me, verba bona, verba conſolatoria. Eiuſdem in eodem: Quòd autem plenam miſericordiam poſtulat, vt inſtante anno ſeptuageſimo miſereatur Deus Hieruſalem & vrbium Iuda, ad illam intelligentiam referunt magiſtri Eccleſiarum, quod quamdiu vera pax veniat & ſabbatiſmus eſt, & ſeptem decadarum numerus, id eſt, annus ſeptuageſimus impleatur, nec Hieruſalem plenam recipiet libertatem, id eſt, Eccleſia: nec vrbes Iuda, id eſt, anima Dominum confitens. Denique Dominus reſpondit verba bona, & verbo conſolatoria, quòd nunc ex parte cernimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem venerit quod perfectum eſt, deſtruentur quæ ex parte ſunt, vt liberati de Babylone huius ſeculi, clamemus, In conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati. Dies Paſchæ verba bona & conſolatoria dat, erigit ad bona opera, in ea enim iuſtificamur. Sed requies, & liberatio perfecta in ſabbatiſmo datur, quãdo animæ ſãctorum requiem æternam percipiunt. Babylonem diaboli ciuitatem appellat Ioannes in Apocalypſi: Cecidit inquiens, cecidit Babylon illa magna. Beda in Apocalypſin libro ſecundo: Superbi tunc à Domino deiiciuntur quando à diabolo inflãtur: Sicut pſalmus, deiecisti, inquit, eos dum alleuarentur. Septuageſimus numerus ad memoriam nobis reducit omne tempus præſentis ſæculi, quo alieni ſumus à cœleſti Hieruſalem. Ideo auctor officii noſtri ſeptuageſimam poſuit in noſtris officiis, vt illo in tempore à deliciis huius mundi abſtinendo, oſtenderemus in noſtra conuerſatione, qualiter per tempus ſæculi viuere debeant ſubiecti, qui poſt baptiſmum peccatis ſe alienant à cœleſti Hieruſalem. Agamus dies ſeptuaginta vt captiuus in peregrinatione, luctus pœnitentiæ conuertatur in gaudium in reſurrectione Domini, per quam reuertimur ad Hieruſalem: Sic tamen, vt ſex ſequentes dies non ligemur cupiditate aliqua Babylonicæ ciuitatis, ſed iter perambulemus, vt ſeptima die veniente intuemus cœleſtem Hieruſalem. Cathecumeni qui ſuper hoc alligati ſunt originali peccato, illi abluantur aqua baptiſmatis in reſurrectione, & nos pœnitentia: & illi & nos in reſurrectione perſeueremus vſque ad plenam ſeptuageſimam, i. vt non moriamur peccatis. quamuis Perſarum rex Cyrus, cognomẽto Chriſtus, primo anno regni ſui laxaret maximam partem, id eſt, quinquaginta millia ferme hominum captiuitatis Iudaïci populi de Babylonia: tamen ſeptuageſimus annus protenditur vſque ad ſecundum Darii annum, vt vult Euſebius, teſtem adhibens Zachariam Prophetam, apud quem ſecundo Darii anno lo-

noloquitur Angelus: Domine exercituum, vſquequo tu non miſereberis Hieruſalē, & vrbium Iuda, quibus iratus es? Iſte ſeptuageſimus annus eſt. De iſtis ſeptuaginta annis dicit Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana tertio: Poſſunt & ſeptuaginta anni Hieremiæ prophetæ, pro vniuerſo tēpore ſpiritualiter accipi, quo eſt apud alienos Eccleſia. Et iterū idem in duodecimo libro contra Fauſtū: Nam quòd etiam poſt ſeptuaginta annos ſecundum eiuſdem Hieremiæ propheciā, reditur ex captiuitate, & templō renouatur: quis fidelis Chriſtianus non intelligat, poſt euoluta tempora, quæ ſeptenarii dierum numeri repetitione tranſcurrunt, etiam nobis, id eſt, Eccleſiæ Dei, ad illam cœleſtem Hieruſalē ex huius ſæculi peregrinatione redeundū? per quē, niſi per Ieſum Chriſtum, verè ſacerdotem magnum, cuius figurā gerebat ille Ieſus ſacerdos magnus illius tēporis, quo templō ædificatum eſt poſt captiuitatem? Nam & numerus præſens à ſeptuageſima die vſq; in Paſcha, Domini afflictionē & abſtinentiam quandam intimat. Sexaginta dies ſunt a ſeptuageſima, vſq; ad quartam feriam ante cœnam Domini, per hunc numerum viduæ, quæ in magna tribulatione ſunt, deſignantur. Quam tribulationem & afflictionem monſtrat computus digitorum, qui memoratum numerum exprimit indice ſuperpoſito pollici. Tres dies qui ſuperſūnt vſque ad reſurrectionem Domini triduanum ieiunium, quod ſecundùm Septuaginta interpretes, Niniuitæ exercuerunt, deſignant. Vt peccata noſtra pro quibus affligimur, in clarificatione reſurrectionis Domini aboleantur, neceſſe eſt triduo compati morti Chriſti. Poſt enim iam regenerati in anima per pœnitentiam, ſiue per baptiſmum, in Chriſti reſurrectione congratulari oportet vſq; ad requiem, quæ poſt hanc vitam donatur in ſabbato. Sexaginta dies viduitatem noſtram nobis ad memoriam reducunt, qua peregrinamur à Domino: Tres dies qui ſuperſunt, mortificationem noſtræ delectationis, vt non irretiamur retibus huius mundi, quæ ſolent nos irretire per concupiſcentiā carnis, & per concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitæ. At in ſex diebus qui ſuperſunt vſq; ad ſabbatum, bona opera recoluntur, quæ debemus operari, vt nō ſit vacua domus noſtra in ſabbato, id eſt, in requie animarum, perfectæ libertati reddimur. Hieremias ſuperiùs oſtendit velle nos Dominum ceſſare à voce gaudii quādiu in Babylone fuerimus, dicens: Et ceſſare faciam à vobis vocem gaudii, & lætitiæ. Quapropter Alleluia in illo tempore non cantatur apud nos, & dulciſſimus hymnus Angelorū, Gloria in excelſis Deo: ſed Tractus pro Alleluia, à trahendo dicitur Tractus, quem tractum intimauit Apoſtolus Paulus, dicens, In longanimitate & ſuauitate. Et trahitur tractus, & ſuauis eſt auribus. Alleluia, propter honorem & latitudinem primæ linguæ, præclarius eſt. Hieronymus in Eſaiam lib. 11. Ad comparationem enim linguæ Hebraicæ, tam Græci quā Latini ſermonis lingua pauper eſt. Pauperem linguam in ſopradictis diebus frequentamus, Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ. Dicit Pſalmus: Quomòdo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Alleluia, & Gloria in excelſis, cantica cœleſtia ſunt. Vnde Ioannes in Apocalypſi, Poſt hæc audiui quaſi vocem magnam tubarum multarum in cælo, dicētium Alleluia. De gloria in excelſis Deo nulli dubiū quin Angelorum cantus ſit. Oportet enim nos ſedentes, id eſt, humiliatos, ſupra flumina Babylonis flere, dum recordamur Sion. Sunt qui primam hebdomadam ſeptuageſimæ ſine aliquo articulo nouellæ conuerſationis ducunt, excepta mutatione Alleluia, & in aliquibus locis Dalmaticarum & intermiſſione Gloria in excelſis Deo. Si id vſquequaque obſeruetur, aut modo, ſicuti vidi aliquando, neſcio. Per ſeptuaginta annos captiuitatis, quos nos mutamus ſeptuaginta diebus, Ieiunium erat apud Iudæos. Vnde Dominus per Zachariam: Cùm ieiunaretis & plangeretis per hos ſeptuaginta annos, num quid ieiuniū ieiunaſtis mihi? Græci proximam hebdomadam ſanctificant ſuo ieiunio: Clerici autem noſtri, (auctore Teleſphoro Papa, qui conſtituit ſeptem hebdomadarum ieiunium ante Paſcha) tertiam ſuo: Præceptor tamen officii noſtri ampliorem mutationem requirit, quam agamus: nouit que Auguſtinum dicentem in libro Quæſtionum Euangelicarum, Ieiunium aut in tribulatione eſt, aut in gaudio: in tribulatione ad propitiandum Dominum pro peccatis: in gaudio vero, cùm tanto minùs delectant carnalia, quanto ſpiritualium maior eſt ſagina. Conſtitutione officii ſui ipſum ieiunium, quod prius dictum eſt, intimauit in prima oratione Miſſæ, dicens: vt iuſte pro peccatis, noſtris affligimur. Hic enim afflictionem ſonat. In introitu dicit, Circumdederunt me gemitus mortis, dolores inferni circumdederunt me. Auguſtinus in Pſalmis: In his qui me circumdederunt, vt perderent, erant dolores inuidentiæ, qui mortem operantur, perducuntque ad infernum peccati. Propter hos dolores non poſſumus lætari, & ſecuri eſſe: ſed præparare debemus nos ad bellum, vt Apoſtolus: Omnis autem inquit, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Dicit Ambroſius: Ab his omnibus, quæ vitanda eadem tradit diſciplina, cùm ſciant vnum coronandum: quanto magis obſeruandum nobis eſt, quia omnibus promiſſa eſt ſalus? Hæc diſciplina militibus nota eſt. Ex multis aliqua nobis proponenda ſunt, quæ ad abſtinentiam militiæ noſtræ pertinent. Dicit Apoſtolus ad Epheſios: Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos. Contra hæc vitia luctamen nobis eſt, eodem Apoſtolò dicente: non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates, & reliqua. In his ſuperantur vitia. Bene ſe contra hæc præparat, qui ea ita abhorret, & à communione ſua pellit, vt etiam apud ſe non nominentur. Futurum eſt bellum: abſtineamus nos ab his, quæ impediunt pugnam noſtram. Sequitur & turpitudo, & ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet, ſed magis gratiarum actio. Iſta ad rem capeſſendæ Hieruſalem non pertinent, ſed reſiſtunt: quapropter ab his abſtineamus. De turpitudine dicit Hieronymus inter aliqua, ſignificare abſconditam cogitationem, cùm inflammatur ſenſus noſter ad libidinem, & carnis titillationibus anima ignita ſuccenditur, & nihilominus Dei timore & mentis iudicio refrænatur. Et iterum de ſtultiloquio & ſcurrilitate: Stultiloquium nihil in ſe ſapiens & cordi hominis dignum habet: Scurrilitas verò de prudenti mente deſcendit, inconſulto appetit quædam vel vrbana verba, ruſtica, vel turpia, vel faceta, quam nos iocularitatem alio verbo poſſumus appellare, vt riſum moueat audientibus. Verùm & hæc à ſanctis viris penitus propellenda ſunt, quibus magis conuenit flere atque lugere, vt in Hebraico quoque Euangelio legimus Dominum ad diſcipulos loquentem: Et nunquam, inquit, læti ſitis, niſi cùm fratrem veſtrum videritis in charitate. Vnde Ioannes Chryſoſtomus in ſermone decimoquarto ſuper Epiſtolam ad Hebræos: Non audiſtis Paulum dicentem: Turpitudo, vaniloquium, & ſcurrilitas abiiciantur à vobis? Cùm turpitudinem & ſcurrilitatem poſuit, tu autem rides? vaniloquium quidem nullam habet vtilitatem, vel omnino rides, & effundis faciem tuam? qui monachum profiteris, qui crucifixus es, qui luges, rides? Dic mihi, vbi Chriſtus hoc fecit? Audiſti hoc alicubi? Nuſquam quidem: ſed contriſtatum ſæpiùs legiſti. Et poſt aliqua: Lugeamus ergo, dilectiſſimi, lugeamus, vt reuera rideamus in tempore gaudii ſinceriùs. Sic nobis videtur velle præceptorem officii, tempus ſeptuageſimæ tempus eſſe luctus, & propterea eum dixiſſe, Circumdederunt me gemitus mortis. & iterum. Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Auguſtinus in Pſalmo nono: Non enim conuertitur anima ad Dominum, niſi cum ab hoc ſæculo auertitur. Nec oportunius ab hoc ſæculo auertitur, niſi nugatoriis eius & noxiis, & perniciosis voluptatibus labores & dolores

miſceantur. Vbi labor & dolor, ibi ieiunium ſaltem amicitiæ huius mundi: vbi ieiunium, ibi humilitas mentis: vbi ieiunium ſeptuagenarium, compaſſio captiuorum. Si compatimur, & conregnabimus.

De Sexageſima. CAP. II.

IN Sexageſima circundati ſumus tribulationibus quã maximis, ac ſi non eſſet locus euadendi. Vendidimus nos ſub peccato, in nobis non eſt virtus ſoluendi. Vnde dicitur in prima oratione Sexageſimæ: Deus qui conſpicis, quia ex nulla noſtra virtute ſubſiſtimus. Optamus potiùs, quàm præſumimus, vt verus Dominus noſter ſe intromittat ad ſoluendum. Simili de cauſa dicit Iohel: Quis ſcit, ſi conuertatur & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem? Quod ſic exponit Hieronymus in eodem Iohele: Ego, inquit, hortor, quod meum eſt, ad pœnitentiam, & Dominum ineffabiliter noui eſſe clementem. Et paulo poſt: Sed quia profundum diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei noſſe poſſumus, ſententiam tempero, & opto potiùs, quam præſumo, dicens: Quis ſcit, ſi conuertatur & ignoſcat? Quod ait, quis, aut impoſſibile, aut difficile ſciendum eſt. Peccata ſeparant inter Deum & hominem, quare dubitamus in Sexageſima, vtrum Dominus ſit nobiſcum, & propterea dicimus in Introitu: Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem: quare faciem tuam auertis? Obliuiſceris inopiæ & tribulationis noſtræ? quoniam humiliata eſt in puluere anima noſtra. Vnde Auguſtinus in pſalmo xliii. Inter manus pulueris huius, inter manus impiorum & perſequentium, humiliata eſt anima noſtra ad hoc, vt te inuocaremus, & dares auxilium de tribulatione: Venter autem noſter hæſit in terra, id eſt, conſentit impietati pulueris huius. Et iterùm: Exurge Domine, adiuua nos, & redime nos propter nomen tuum, hoc eſt, gratis propter nomen tuum, non propter meritum meum: quia tu dignus facere, non quia ego dignus ſum cui facias. Eſt in epiſtola bonus athleta, qui nos confortat, vt quæramus viam euadendi de captiuitate, & deſpiciamus dominos, qui nos ad delendum tenent. Dicit, indignando ſuper eos, qui malis cedunt: Libenter ſuffertis inſipientes, cùm ſitis ipſi ſapientes. Suſtinetis enim, ſi quis vos in ſeruitutem redigit, ſi quis deuorat, ſi quis accipit, &c. Nos captiui obedientes, ſecundum gradum arripuimus, id eſt, de tribulatione conſcendimus ad inquirendũ noſtrum proprium Dominum: ſciant, dicimus, gentes, quoniam nomen tibi Dominus. Vnde Auguſtinus. Cognoſcant, inquit, quia nomen tibi Dominus, tanquam non vero, nec ſuo nomine nuncupentur, quicunque alii Domini nominantur, quoniam ſeruiliter dominantur, & vero Domino comparati, nec Domini ſunt. Tractus, Commouiſti Domine, oſtendit terram commotam conſcientia peccatorum. Poſt terram commotam ſemen inducitur. In ſeptuageſima increpati ſumus, quia ocioſi ſtetimus, inducti ſumus ad vineam colendam: in iſta Sexageſima ſemen iacimus. Sexageſima percurrit infra Septuageſimam ad quartam feriam Paſchalis hebdomadis. Hæc quarta feria habet conuenientiam cum quarta ætate mundi, in qua Dauid & Salomon regnauerunt. In quarta ætate gens illa cæleſti fide inclyta, regno Dauid & Salomonis glorioſa templi etiam ſanctiſſimi altitudine, totum nobilitabatur in orbem: In noſtra verò quarta feria triumphat Dauid, qui vicit leonem: Salomon æternus, pacificus regnat, de quo dicit Apoſtolus: Chriſtus reſurgens a mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabitur. Templum ædificat nobiliſſimũ Deo patri, qui dicturus eſt in fine, Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatum vobis regnum ab initio mundi. Ad id regnũ per ſexageſimam nos oportet currere. Senarius enim numerus partibus ſuis computatus, primus perfectus eſt, ſexta vnum, tertia duo, medietas tria: vnum enim & duo & tria, ſex faciunt. Hic numerus perfectionem demonſtrat. Beda in libro de temporibus. vbi notandum, quod non ideo ſenarius numerus perfectus eſt, quia Dominus in eo mundi opera perfecerit: ſed, ſicut Auguſtinus ait, Ideò Dominus, qui ſimul omnia creare valebat, in eo dignatus eſt operari, quia numerus ille eſt perfectus. Senarius per denarium ductus ſexaginta faciunt. Denarius ad mercedem operum reſpicit. Si quis per ſenarium, id eſt, perfectionem, mercedem operum requirit, ipſe percipiet regnum, quod nobis promittitur in quarta feria Paſchali.

De Quinquageſima. CAP. III.

QVinquageſima in tertio gradu conſiſtit. Antea dubitamus vtrum propitius Dominus nobiſcum eſſet, an non. Iam tenemus illum, & dicimus, Eſto mihi in Deum protectorem, & in locum refugii, vt ſaluũ me facias. Ieſum precamur ducẽ militiæ noſtræ, dicendo, Et propter nomen tuũ dux mihi eris, & enutries me. Iam in expeditione ſumus, aduenit doctiſſimus athleta, ſolito more nos hortans docet, quibus munimentis muniri nos oporteat, & dicit: Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc. De quibus dicit in alia Epiſtola, In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumite, & gladium Spiritus, quod eſt verbum Dei. Triumphator militiæ noſtræ Deus eſt, cui dicitur: Tu es Deus qui facis mirabilia. Et iterũ, Liberaſti in brachio tuo populum tuum. Tractus verò, Domino nobis præcipit ſeruire, qui nos fecit, non ei, cui nos vendidimus noſmetipſos. In ſexageſima ſeminauimus: in quinquageſima fructum colligimus. Quid quæſiuit cæcus à Domino, qui nos præfigurat? Nihil aliud niſi vt frueretur lumine: fructum quæſiuit, fructũ inuenit. Iſta Quinquageſima ſecundùm diem, primum venerabilis Paſchæ tangit. Sicut enim ſenarius perfectionem operum demonſtrat, ita quinquagenarius omnia bona opera, quæ perficiuntur per quinque ſenſus corporis. Quinquies decẽ quinquaginta. Quiſquis per exteriorem adminiſtrationem decem verba legis compleuerit in Spiritu ſancto, nõ dubitat ad conſortium perueniendum eſſe beatæ reſurrectionis, quæ celebratur in Paſcha Domini. Per ſabbatum venimus ad Dominicum: ſic & per ſeptiformem ſpiritum legem implendo, ad reſurrectionem. Tres gradus ſunt trium officiorum, quos infiximus vſque ad hunc locum. Primus continet planctum captiuorum, qui eſſe nolunt ſub dominiis vitiorum: ſecundus voluntatem fugæ demonſtrat, dummodo propitius Dominus velit eos ſuſcipere, ac non à ſe repellere. Tertius conſilium agit, quomodo fugiat, præſumens iam de ſuſceptione. Bonum conſiliũ adipiſcitur iuxta verba Introitus, Eſto mihi in Deum protectorem. Si quis tacito vel verboſo ſermone voluerit fari, non vt cætera, quæ in memoratis officiis continentur, ita aptari in eis gradibus quomodo excerpta, volabo ad quandam arborem Auguſtinum, ſedeboque in ramis eius, forſan defendat ſua denſitate à rapacibus accipitribus. Scribit idem in lib. 16. de ciuitate Dei: Non ſane omnia, quæ geſta narrantur, aliquid etiam ſignificare putanda ſunt: ſed propter illa quæ aliquid ſignificant, etiam ea quæ nihil ſignificant, attexuntur. Non ſolo enim vomere terra proſcinditur: ſed vt hoc fieri poſſit, etiam cætera aratri membra neceſſaria ſunt: Et non ſoli nerui in citharis atque huiuſcemodi vaſis muſicis aptantur ad cantum: ſed vt aptari poſſint, inſunt etiam cætera in compaginibus organorum, quæ non percutiuntur à canentibus: ſed ea, quæ percuſſa reſonant, his connectuntur: ita in prophetica hiſtoria dicuntur & aliqua, quæ nihil ſignificant, ſed quibus adhæreant quæ ſignificant, & quomodo religantur. Diximus tres gradus tendentium ad pugnam: ſimili modo dicimus tres articulos triumphi, i. vnam ſabbati, quartamque, & ſeptimam. Quia diximus Septuageſimam noſtram pendere à ſeptuaginta captiuitatis annis prioris populi in Babylonia, bonum eſt, vt reſpiciamus eoſdem articulos, quibus populus ille ad plenam libertatem peruenit. Prima reuerſio fuit facta ſub Zorobabel duce, & Ieſu Sacerdote magno, in quinquageſies mille

mille hominibus, quòd iã preſcripſimus. Vbi hoc notandũ eſt, quod in libro Eſdræ ſcribitur, Omnis multitudo A quaſi vir vnus. Vnde Beda in expoſitione eiuſdẽ: Nota gratiam primitiuæ Eccleſiæ, in qua multitudinis credẽtiũ erat cor vnũ & anima vna, etiã in hoc trãſmigrantiũ cœtu repertam, vt cum tãtus eſſet exercitus, qui prope quinquaginta milliũ ſummã cõpleret, & hic diuerſi gradus & cõditionis exiſtẽs, nihilominus omnis multitudo ob eandẽ fidem & dilectionem quaſi vnus eſſe videretur homo, donante illo qui habitare facit vnanimes in domo. Secunda reuerſio eſt ſub Eſdra, ſicut ab eodẽ ſcriptũ eſt: Promouimus ergo a flumine Ahaua duodecimo die mẽſis primi, vt pergeremus Hieruſalẽ, & manus Dei noſtri fuit ſuper nos, & liberauit nos de manu inimici & inſidiatoris in via, & venimus Hieruſalẽ, & manſimus ibi diebus tribus: Die autẽ quarta appẽſum eſt argentum & B aurũ, & reliqua. Sed nõdum muri Hieruſalẽ reædificati erãt. Vnde & in ſequẽtibus legitur: Et factũ eſt in mẽſe Caſleu anno vigeſimo, & ego erã (Neemias) in Suſis caſtro, & venit Anani vnus de fratribus meis, ipſe & viri Iuda, & interrogaui eos de Iudæis, qui remanſerant, & ſupererant de captiuitate, & de Hieruſalẽ dixerũt mihi, Qui remãſerũt, & derelicti sũt de captiuitate ibi in prouincia, in afflictione ſunt & in opprobrio, & murus Hieruſalẽ diſſipatus eſt, & portæ eius cõbuſtæ sũt igni. Tertia reuerſio ſub eodẽ facta eſt, ſic enim ſcriptũ eſt. Miſerat autẽ rex principes militũ & equites, & audierũt Sanaballath Oronites & Tobias ſeruus Amanites, & contriſtati ſunt afflictione magna, quod veniſſet homo, qui quæreret proſperitatẽ filiorũ Iſrael: & veni Hieruſalem, & erã ibi diebus tribus. Iſte Neemias ædificauit Hieruſalem. Hæc propterea prælibauimus, vt noſtra coaptaremus priori populo Dei. Hic prætermittamus quartam feriam, quando intrauimus in pugnã, quoniam in altera periocha tractanda eſt. Dies Dominicos ſequimur.

De Quadrageſima. CAP. III.

IN Quadrageſima aliqua pars pugnæ peracta eſt. Dicit nobis, quẽ in Quinquageſima protectorẽ inuocauimus, Inuocauit me &, ego Exaudiã eum, &c. Epiſtola ita: Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Et in reſponſorio: Angeli Dñi cuſtodiũt nos. In Tractu, Scuto veritatis circumdati ſumus. In Euangelio ad triũphum tẽdimus, vt dicamus inimico: Vade Satana in interitum. In genealogia hominis Chriſti, in quo triumphus tripudiat, numerũ præſentẽ Quadrageſimæ Matthæus ſanctificat, quẽ quadragenario numero Generationũ ſcribit deſcendiſſe ad terras. Vnde Auguſtinus in lib. 2. de conſenſu Euãgeliſtarũ: Acute animaduersũ eſt, Matthæũ, qui regiã in Chriſto inſtituerat inſinuare perſonã, excepto ipſo Chriſto quadraginta homines in generationũ ſerie nominaſſe. Numerus autẽ ipſe illud tẽpus ſignificat, quo in hoc ſæculo & in hac vita regi nos oportet a Chriſto, ſecũdũ laborioſã diſciplinã, qua flagellat Deus (vt ſcriptũ eſt) omnẽ filiũ quem recipit. De qua dicit Apoſtolus. Per tribulationẽ oportet nos intrare in regnum Dei. Ergo numerus iſte laborioſi huius tẽporis ſacramentum, quo ſub diſciplina regis Chriſti aduerſus diabolum dimicamus, etiam illud declarat, quod quadraginta dierũ ieiuniũ, hoc eſt humilitatẽ animæ cõſecrauit: & Lex & Prophetæ, per Moyſen & Heliam, qui E quadragenis diebus ieiunarũt, & Euangeliũ, per ipſius Dñi ieiuniũ. Quibus diebus quadraginta etiã tẽtabatur à diabolo, quid aliud quam per omne huius ſæculi tẽpus tentationẽ noſtrã in carne ſua, quã de noſtra mortalitate aſſumere dignatus eſt, præfigurãs? Iſte quadragenarius numerus, qui inchoatur a ſequẽti Dñica poſt Quinquageſimã, finitur quinta feria ante Paſcha Dñi, quæ vocatur cœna Dñi. Varietatẽ diei cœnæ Domini ſcribemus, ſi Dominus dederit, in memorata periocha. Hoc enim ſufficit hic commemorare, quòd quadraginta à ſupradicto Dñico duo dies ſuperſunt vſq; ad baptiſmũ, & fiunt quadraginta duo. tot enim manſiones habuerunt filij Iſraël, qui baptizati ſunt in mari rubro, quando exierũt de terra Ægypti, de dura ſeruitute, & peruenerũt ad ter- A rã promiſſionis. Tot enim generationes sũt ſeriei Chriſti, cum Iechonia his cõputato, & eodem Chriſto. Merito qui ad cœleſtẽ patriam tendunt, eodẽ numero mãſionum ſatagũt, quo filii Iſrael ad terrã promiſſionis venerũt. Et merito, qui ad Chriſtum tranſeunt per baptiſmum, eodẽ numero ad eum perueniunt, quo Chriſtus ad nos venire dignatus eſt. Et ſicut Hieronymus in libro manſionũ filiorum Iſrael, Nec mirum, ſi in illo numeri ſacramento perueniamus ad regna cœlorum, ſub quo Dominus atq; Saluator a primo Patriarcha peruenit ad virginem quaſi ad Iordanem, qui pleno gurgite fluens, Spiritus ſancti gratiis redundabat.

Bibl. Patr. Tom. 10.

Cur Quadragenarius numerus temporali vitæ aptetur. Auguſt. de conſenſu Euangeliſtarum. CAP. V.

B CVt autem iſte numerus hanc tẽporalem vitam terrenamq; ſignificet, illa interim cauſa de proximo occurrit quãuis ſit alia fortaſſe ſecretior: quia & tempora annorum quadripartitis vicibus currunt, & mundus iſte quatuor partibus terminatur. Quadraginta autem, quater habent decem. Porro ipſa decem ab vno vſq; ad quatuor progrediente numero conſummantur. Et iterũ ad Ianuariũ: Numero autem quadragenario vitam iſtam propterea figurari arbitror, quod denarius in quo perfectio beatitudinis noſtræ eſt, ſicut in octonario, qui redit ad primum, ita in hoc creatura, quæ ſeptenario figuratur, adhæret creatori.

Cur in tempore tali certi inſtituta ſit obſeruatio Quadrageſimæ. Idem ad eundem. CAP. VI.

IN qua ergo parte anni cõgruentius obſeruatio Qua- C drageſimæ conſtitueretur, niſi confini atq; contigua Dñicæ paſſioni? Quia in ea ſignificatur hæc vita laborioſa, cui opus eſt hæc cõuenientia, vt ab ipſius mũdi amicitia ieiunetur, quæ vtiq; fallaciter blãdiri, & illecebrarum fucos circum ſpargere atq; iacere non ceſſat.

De varietatibus officiorum per diem, vſq; in Reſurrectionem Domini. CAP. VII.

QVarta feria inter Quinquageſimam & Quadrageſimã ieiuniũ, quod protẽditur in Paſcha Dñi, inchoamus, vſq; ad iſtũ diem in expeditione fuimus, hodie pugnã cõmittimus. Hoc oſtendit prima collecta Miſſæ, dicens: Cõcede nobis Dñe præſidia militiæ Chriſtianæ sãctis inchoare ieiuniis. In eadẽ die non eſt altera varietas, niſi quod vſq; ad hanc diẽ Miſsã celebrauimus hora tertia, qua & Dñica die: in hac, hora nona, & deinceps mu- D tatam. Quibus armis pugnare debeamus, Iohel oſtendit, dicens: In ieiunio & fletu & planctu. &, Egrediatur ſponſus de thalamo ſuo, & ſpõſa de cubili ſuo. & Euangeliũ, Tu autẽ cum ieiunas, vnge caput tuũ, & faciẽ tuam laua, & reliqua opinio eſt aliquorũ, vt propterea hac die inchoetur ieiuniũ quadrageſimale, quia exceptis diebus ſex Dñicis infra Quadrageſimã quadraginta tantũmodo ſunt a memorata feria vſq; in ſabbato ſancto. Illud autem occurrit, quod sãctus Gregorius tantũmodo triginta & ſex dies abſtinẽtiæ, nobis inſinuat quadrageſimalis temporis: forsã, quia nondũ erãt additi quatuor dies a ſupra dicta feria quarta vſq; ad Dñicam Quadrageſimæ. (Vt ergo Quadrageſimæ sũma cõpleatur, quatuor dies præcedẽtis hebdomadæ ad illos xxxvi. dies addũtur: quos ſi- E mili deuotione venerabiles pari abſtinentia, id eſt, ieiunii obſeruatione cuſtodiendos, & ſanctorũ Fratrũ authoritas, & ratio ipſa cõmendat. Vnde & quarta feria, qua hoc ieiuniũ inchoamus, caput ieiunii appellari cõſueuit) Cõſtat etiã alia ratio, quæ nõ abhorret a vero ei, cui perſpicuũ eſt, capitis & mẽbrorum cõpaginem vnũ corpus eſſe. A memorata feria vſq; in ſabbato sãcto, quadraginta & ſex dies ſunt: Totidẽ numero annorum, templũ in Hieruſalẽ ædificatũ eſt. Vnde Beda in expoſitione Eſdræ. Cœpta eſt autẽ ædificatio tẽpli primo anno Cyri regis, & ſexto Darii anno cõſummata, qui ſunt anni iuxta fidẽ chronicorum, quadraginta & quinq; Siquidẽ Cyrus regnauit annos triginta, poſt quẽ Cambyſes filius eius annos octo, qui in hoc volumine, vt Ioſephus autumat, As-

Hæc lineis incloſa in vno tantummo erãt exẽplari.

taxerxes vocatur: poſt quem Magi qui illum interfecerunt, anno vno: poſt quos Darius vſq; ad cõſummationem ac ędificationem templi, annis ſex, qui ſunt, vt diximus, anni quadragintaquinque. Quęritur autem, quomodo dicente Domino Iudæis ſub figura templi de paſſione ac reſurrectione ſua, Soluite templū hoc, & in tribus diebus excitabo illud, reſponderunt ipſi: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & in tribus diebus excitabis illud? cùm non amplius quàm quinque & quadraginta anni reperiantur a primo Cyri regis vſque ad ſextum Darii regis annum. Sed ſi hiſtoriam Ioſephi legamus, in qua poſt conſummationem ac ædificationem templi, tres adhuc annos addit, in quibus peribolus, id eſt, circumpoſita templò munitionum conſtructio, & quædam alia quæ remanſerant, perfecta ſint, videbimus quia rectè in ædificatione templi, quadraginta B & ſex annorum poterit ſumma computari, in quibus eminentiora eius ædificia fuere completa. Templum hoc Domini corpus ſignificat. Auguſtinus in tractatus ſuper Ioannem libro decimo: Ipſius templi reſolutionem, & reædificationem anniuerſaria ſolennitate celebraturi ſumus: Ad quam vos exhortamur, vt præparetis vos, ſi qui eſtis catechumeni, vt accipiatis gratiam. Iam nunc tempus eſt, iam parturiatur, quod tunc naſcatur. Ergo illud nouimus: ſed forte hoc exigitur à nobis, vtrum habeat aliquod ſacramentum, quadraginta ſex annis ædificatum templum. Sunt quidem multa, quæ hinc dici poſſint: ſed quod breuiter dici poteſt, & facile intelligi, hoc interim dicemus. Fratres diximus iam, niſi fallor, heſterno die: Adam vnum hominem fuiſſe, & ipſum eſſe totum genus humanum. Nam ita C diximus, ſi meminiſtis, quaſi fractus eſt, & ſparſus colligitur, & quaſi conflatur in vnam ſocietatem atq; concordiam ſpiritualem, & gemit vnus pauper modo ipſe Adam: ſed in Chriſto innouatur, quia ſine peccato venit Adam, vt peccatum Adæ ſolueret in carne ſua, & vt redintegraret ſibi Adam imaginem Dei. Adam ergo, caro Chriſti. De Adam ergo templum, quod deſtruxerunt Iudæi, & reſuſcitauit Dominus triduo: reſuſcitauit enim carnem ſuam. Et poſt pauca, Quid ergo ſibi vult numerus quadragenarius ſenarius? Interim ipſe Adam quia per totum orbem terrarum eſt, audiſtis iam heſterno die quatuor literis Græcis verborum Græcorum. Si enim iſta verba quatuor ſcribas ſub inuicem, id eſt, nomina quatuor partium mundi, Orientis, Occidentis, D Aquilonis, & Meridiani, quod eſt totus orbis, vnde dicit Dominus, à quatuor ventis collecturum ſe electos ſuos, cùm venerit ad iudicium: Si ergo facias iſta quatuor nomina ſua.

Ἀνατολὴ quod eſt Oriens,
Δύσις, quod eſt Occidens,
ἄρκτος, quod eſt Septentrio,
Μεσημβρία, quod eſt Meridies:

Ἀνατολὴ, Δύσις, ἄρκτος, Μεσημβρία, capita verborum Adam habent. Quomodo ergo inuenimus ibi & quadragenarium & ſenarium numerum? quia caro Chriſti de Adam erat. Et iterum poſt pauca: Iam videte, iſtæ literæ quem numerum habeant: & ibi inuenietis, quadraginta & ſex annis ædificatum templum. Habet enim Adam ἄλφα μῦ, quod eſt, α vnum: habet & δ, quod E ſunt quatuor, habes quinque: Habet iterum ἄλφα quod eſt vnum; habes ſex. Habet & μ quod eſt quadraginta; habes quadraginta ſex. Quomodo nos compaginari oporteat corpori Chriſti, quod aſſumpſit, idem in ſequētibus oſtendit: Nos ſimus, inquiens, in humilitate cordis ſemper, & gaudium noſtrum penes ipſum ſit †. Qui ita agit, vt cantores admonent in memorata feria, ipſe eſt in humilitate cordis. Ipſi dicunt: Immutemus habitum cinere & cilicio, ieiunemus & ploremus ante Dominum. Compoſitor officii noſtri iuxta admonitionem ſuam, vult circum nos agi: Si quis intrauit in ſcholam diſciplinæ Chriſtianæ quarta feria, non eſt bonum vt egrediatur niſi poſt victoriam. Quia intrauimus quan-A do celebrauimus officia conſueta, bonum eſt, vt cum capite noſtro in die reſurrectionis triumphemus. Antequàm ſanctus Auguſtinus de numero memorato diſputaret, hortatus eſt catechumenos, vt ſe præpararent ad ſolennitatē Paſchalem. Petrus Apoſtolus oſtendit quomodo ſe debeant præparare, dicens: Agite pœnitentiam, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti in remiſſionem omniū peccatorum. Secundus Adam propterea venit, vt per pœnitentiam & baptiſmum reformetur ad ſuam imaginem primus Adam, qui eſt in quatuor partibus mundi. Quia Adam ſparſus eſt per quatuor partes mundi, illo numero ad colligentem Adam recurramus, quem continet totus orbis primis literis ſuis.

De ſecunda varietate quarta hebdomada Quadrageſimæ. CAP. VIII.

B SEcunda varietas fit in quarta hebdomada Quadrageſimæ, & in quarta feria. Primùm, quæ ſit varietas: deinde, quare: poſtremo, ſi Dominus dederit, cur in quarta feria quartæ ſeptimanæ. Varietas eſt per adiectionem vnius lectionis & vnius reſponſorii. Prima lectio Ezechielis prophetæ, Sanctificabo nomen meum magnum. GRA. Venite filii. II. lectio Eſaiæ prophetæ, Hæc dicit Dominus Deus, Lauamini, mundi eſtote. GRA. Beata gens cuius eſt Dominus. Cauſam promemus Domino miſerante: Memorata quarta feria, apud cultores eccleſiæ, in apertione aurium, dicitur. Eadem die agitur ſcrutinium tertium, quod maximum eſt inter ſeptem ſcrutinia. Eadem die tanguntur aures & nares catechumenorum digitis preſbyterorum. C Eadem die inſtruuntur de auctoribus & initiis quatuor Euangeliorum. Eadem die percipiunt orationem Dominicam & ſymbolum, ad reddendum in ſabbato ſancto Paſchæ. Vnde Auguſtinus in libro de fide & moribus: Cur ergo baptizandi ſymbolum tradimus, reddendumque repoſcimus? Nihil tale enim factum eſt erga illos, quos per mare rubrum Deus ab Ægyptiis liberauit. Si autem rectè intelligunt, hoc ſignificari præcedentibus myſteriis de ſanguine ouis poſtibus illito, & de azymis ſinceritatis & veritatis; cur non etiam illud conſequenter intelligunt, ipſam ab Ægyptiis ſeparationem, ſignificare diſceſſionem à peccatis, quam baptizandi profitentur. Scrutinium poſſumus rectè intelligere iter ad baptiſmum. Scrutinium proprium ſyntagma habet, & propriam Miſſam. De Miſſa, quam pu-D blicam vocamus, eſt modo dicendum. In ea commemoratio celebratur eorum, quæ aguntur in ſcrutinio. Duo officia ibi aguntur: Imbuitur namque de fide & moribus. Vnde qui ſupra in libro memorato: Audiant qui baptizandi ſunt, non ſolùm quid credere debeant, ſed etiam quemadmodum ſe ab hoc ſæculo prauo eripiant. Ibi enim neceſſe eſt, vt audiant quemadmodum credentes viuere debeant. Et iterùm: Quod ſcriptum eſt, euangelizaſſe Philippum ſpadoni Dominum, nullo modo dubitandum eſt, & illa in catechiſmo dicta eſſe, quæ ad vitam moreſque pertinent eius, qui credit in Dominum Ieſum. Hoc eſt enim euangelizare Chriſtum, non tantùm dicere quæ credenda ſunt de Chriſto: ſed etiam quæ obſeruanda ei, qui accedit ad com-E pagem corporis Chriſti. In prima lectione, quæ ſecundùm Ezechielem legitur, demonſtratur, quomodo catechumenos congreger Deus ad compagem corporis Chriſti. Eripit eos à priore vita, & facit credere in Chriſtum: ſic enim legitur ibi: Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo vos de vniuerſis terris, & adducam vos in terram, & effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus iniquitatibus veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & reliqua. Quod ſic Hieronymus in eodem Ezechiele: Creator enim omnium ſum, præcepi eis, & ſanctificaui illos, & gloriæ priſtinæ reſtitui, ita vt ſuper credentes, & ab errore cōuerſos, effunderem aquam mundā baptiſmi ſalutaris, & mundarem

eos

eos ab abominationibus ſuis, & ab vniuerſis erroribus, quibus fuerant occupati, & darem eis cor meum, crederent in filium Dei. Eandem rem in reſponſorio inueniet, qui quærit: Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos. Radix enim ſapientiæ eſt timere Dominum. Qui primo radicem figit credulitatis, neceſſe eſt vt ſciat timere Dominum. Vnde iterùm ſcriptum eſt: Fili mi, accedens ad ſeruitutem Domini, ſta in iuſtitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem. At ſecunda lectione affatim de moribus diſputat, in qua ait: Quieſcite agere peruerſe, diſcite benefacere: quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo. Et concluſione ita: Venite & arguite me, dicit Dominus, id eſt, ſi ita feceritis, & non reddidero vobis mercedem, merito arguetis me. Sequens reſponſ. demonſtrat catechumenos ad nomen tranſire dicens: Beata gens cuius eſt Dominus B Deus eius, populus quem elegit in hæreditatem ſibi. Verſus, bonos mores electorum demonſtrat: Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Fas eſt, vt qui ſe ſponte obtulerunt Deo, poſt inſtructionem fidei & morum, ad nomen eius tranſeãt, & eius firmitate muniantur, cuius hæreditate poſſideantur. Vt opinor, demonſtratum eſt, propter fidem & mores, quibus inſtruendi ſunt catechumeni, duas lectiones lectas eſſe eadem die. Ergo & Euangelium non diſſonat ab hoc officio, dicente Auguſtino ſuper Ioãnem: Lauit ergo oculos in ea piſcina, quæ interpretatur Miſſus: Baptizatus eſt in Chriſto. Si ergo quando eum in ſeipſo quodammodo baptizauit, tunc illuminauit: quãdo inunxit, fortaſſe catechumenum fecit. Modo dicendum eſt, vt promiſimus, quare hoc officiũ agatur quarta feria quartæ hebdomadis Quadrageſimæ. Per quadragenarium numerum omne tẽpus ſæculi ſignificatur, vt demonſtratum eſt in ſuperioribus ex libro ſancti Auguſtini de conſenſu Euangeliſtarum: ſex dies primi, ſex ætates ſæculi demonſtrant, & ſex ætates vnius hominis. De quarta tantummodo nunc dicendum eſt, quarta feria & quarta ſeptimana quadrageſimæ, compaginantur quarta ætate ſæculi, & æuo vnius hominis. Quarta ætas eſt à Dauid, dicente Beda in ſua chronica, vſq; ad transmigrationem Babylonis. Et poſt cætera, à qua velut iuuenili ætate, in populo Dei regum tempora cœperunt. Hæc namque in hominibus ætas, apta gubernando ſolet exiſtere regno, Item in eadem: Quarta ætas mundi non ſolùm cum inchoato gentis Iudææ imperio, ſed & cum innouata promiſſione, quæ patribus olim data eſt imperii Chriſtiani ſumit exordium, iurante Domino Dauid veritatem, de fructu ventris eius ſedere ſuper ſedem eius. Nõ immerito eadem die & eadem hebdomada catechumeni ad nomen Chriſtianum accedunt, quæ præfigurata eſt à quarta ætate hominis, id eſt, iuuenili, quæ apta eſt gubernaculo imperii: & ab eadem ætate ſæculi, quæ innouata eſt ex promiſſione regni Chriſti. De quo regno Gabriel Archangelus Mariæ. Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur: & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Beda in Luca: Accepit autem ſedem, ſiue regnum Dauid Dominus, vt gentem, cui Dauid quondam temporalis regni gubernacula ſimul & exempla iuſtitiæ præbuit, quamque modulis hymnorum ſpiritualium ad fidem atque amorem ſui conditoris accendere ſolebat, hanc ipſe factis, verbis, donis, & promiſſis tantùm mediator Dei & hominum dignis ad regnum cœleſte & immortale vocaret, atque ad ipſam Dei patris viſionem introduceret.

De tertia varietate ſabbati ante Palmas. Cap. 9.

VArietas tertia, eſt ſabbato ante Palmas, hæc eſt varietas eius. Prætitulatur in Sacramentario noſtro & in Antiphonario, Sabbato vocat, Dominus Papa eleemoſynam dat. Cogitare oportet, quare eadem die potiſſimum eleemoſyna Apoſtolici recitetur, cum

per omne tempus anni eleemoſynam tribuenda ſit. Vbi A notandum, quòd ea quæ recolimus cultibus Eccleſiaſticis circa paſſionem Domini & reſurrectionem atque aſcẽſionem in cœlos, in memorationem illarum rerum, quæ ſuo in tempore peractæ ſunt agimus, vnde quotidie dicimus in ſacrificio Miſſæ: Quotieſcunque hæc feceritis, in mei memoriam facietis. Habemus opus præcedens eleemoſynæ præſentis ſabbati, quod imitemur, & ad memoriã noſtri reducamus. Inſit ſymmyſta Ioannes: Ante ſex dies Paſchæ venit Ieſus in Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit: fecerunt autẽ ei cœnam ibi. Et poſt pauca: Maria ergo accepit libram vnguenti nardi piſtici precioſi, & vnxit pedes Ieſu, & extersit capillis ſuis pedes eius, & domus impleta eſt ex odore vnguenti. Ad indignationem Iudæ proditoris, B iuxta Matthæum, ita Dominus teſtificat opus mulieris: Quid moleſti eſtis huic mulieri? Opus bonum operata eſt in me. Nam ſemper pauperes habetis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Et poſt pauca: Amen dico vobis, vbicunque fuerit prædicatum hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit, in memoriam eius. Apoſtolicus vir in memoriam deuotiſſimæ mulieris, membris Chriſti facit, quod ipſa fecit capiti. Dicit Paulus: Imitatores mei eſtote filii chariſſimi, ſicut & ego Chriſti. Identidem dicit Apoſtolicus, quamuis non verbis, operibus tamen: Imitatores mei eſtote filii mei, ſicut & ego Mariæ. Vnde Auguſtinus ſuper Ioannem: Factum audiuimus, myſteriũ requiramus. Quæcunque anima fidelis vis eſſe Maria, vnge pedes Domini precioſiſſimo vnguento. Vnguentum illud iuſtitia fuit, ideo libra fuit. C Et iterum: Vnge pedes Domini bene viuendo, Dominica ſectare veſtigia, capillis terge: ſi habes ſuperflua, da pauperibus; & pedes Domini terſiſti: Capilli enim ſuperflua corporis videntur; habes quod agas de ſuperfluis tuis. Tibi ſuperflua ſunt, ſed Domini pedibus neceſſaria: ſorte enim in terra Domini pedibus indigẽt. De quibus enim niſi de mẽbris ſuis in fine dicturus eſt, cùm vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis? ſuperflua veſtra impendiſtis, ſed pedibus meis obſecuti eſtis. Domus autem impleta eſt ex odore vnguenti, mundus impletus eſt fama bona mulieris. Hoc precioſiſſimũ exemplum ſequitur Apoſtolicus: vtinam & nos ſequamur. Vbicunq; enim officium Romanæ Eccleſię agitur, hęc fama perſonat, Dominus Papa eleemoſynam dat. Det Deus, vt & in nobis perſeueranter ſonet, & acceptum D ſit, quod agimus, coram Angelis Domini in memoriam noſtri.

De quarta varietate diei Palmarum. Cap. 10.

QVarta varietas eſt, quę dicitur diei Palmarum. Eadem die Dominus de Bethania deſcendit Hieruſalem, quando obuiã venit ei turba, vt Ioannes narrat. In craſtinum autem turba multa, quę venerat ad diem feſtum, cùm audiſſet quia venit Hieroſolymam Ieſus, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerũt obuiam ei, & clamauerunt, Oſanna, benedictus qui venit in nomine domini rex Iſrael. In memoriam illius rei, nos per eccleſias noſtras ſolemus portare ramos, & clamare, Oſanna. Quare venerit Hieruſalẽ, Beda in Marco ex teſtimoniis E ſcripturarum promit, dicens: Appropinquante autem tempore paſſionis, appropinquare voluit Dominus loco paſſionis, ibique proximus manere, vbi conſtituto ac pręfinito ante ſęcula tempore inueniri poſſet ab eis, per quos eadem paſſio erat complenda. Et poſt pauca: Vbi non prętereunda ſilentio eſt non tantùm concordia in rebus, verùm etiam in temporibus veteris & noui teſtamenti, vmbrę & veritatis, Legis & Euangelii. Scriptum eſt namque in Lege, dicente Domino ad Moyſen & Aaron: Menſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni. Loquimini ad vniuerſum cœtum filiorum Iſraël, & dicite eis: Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. Et paulo poſt: Et ſeruabitis eum vſque ad

quartamdecimam diem menſis huius, immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam. A Decima ergo die menſis primi agnus qui in Paſcha immolaretur, domum introduci iuſſus eſt, quia & Dominus decima die eiuſdem menſis, hoc eſt, ante quinque dies Paſchæ in ciuitatem, in qua pateretur, ingreſſus eſt.

De quinta varietate quartæ feriæ maioris hebdomadæ. Cap. 11.

QVinta varietas eſt in quarta feria poſt palmas, quę habet varietatem & adiectionem vnius lectionis, & vnius reſponſorii, cum quinque verſibus, ac ex paſſione Domini, quæ ea die legitur, nec non etiam vt ſcriptum habemus in libello, qui dicitur, Romanus Ordo, B ex genu flexione. Intimat ſupradictus libellus, ex Romana conſuetudine debere eadem die ante publicum officium orationes, quas ſolemus in ſexta feria agere, recitari. Quid rationis hæ orationes habeant, ſiue in quarta feria, ſiue in ſexta, iuxta quod Dominus dederit, demonſtrabimus in ſexta feria ex dictis ſancti Auguſtini: in præſenti vero parum intimandum eſt. Libet modo primùm dicere, cur hæc varietas agatur in quarta feria, ſimulque intimare myſterium varietatis. Dicit Auguſtinus in libro ad Caſulanum presbyterum de ieiunio ſabbati: Quarta ſabbati, quam vulgo quartam feriam vocant, conſilium reperiuntur ad occidendum Dominum feciſſe Iudæi. Ex eo demonſtratum eſt, quare varietas celebrata ſit in memorata feria. Conſilium enim fecerunt Iudæi, vt occiderent Dominum. Sicut actus eorum qui fuit in ſexta ſabbati, ad memoriam reducitur, C ſic & conſilium eorum. In vtriſque iniuriam fecerunt Chriſto. Illud myſterium continet præſens officium, vt intelligamus, ſecundum Adam pro primo Adam mortuum eſſe, ſicut pſalmus, inquit, Quæ non rapui, tunc exoluebam. Vnde Auguſtinus: Omnino non rapuit, ſed quis rapuit? Adam †. Eadem die in memoriam noſtri reducitur crudele conſilium Iudæorum, & manſuetudo Chriſti: de qua manſuetudine dicit qui ſupra, in pſalmo xliiii. Vſque adeò manſuetus, vt pendens in cruce, diceret: Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt †. Huius exemplo, id eſt, capitis noſtri, docemur, vt contra omnem iniuriam armemus nos armis orationis & patientiæ, ſicut ſcriptum eſt in Euangelio: Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos. D Poſtquam tetigerimus officii conſtituta, ipſa dilucidabunt quid in ſe contineant. Introitus eſt, In oomine Domini omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, quia dominus factus eſt obediens vſq; ad mortem, mortem autem crucis: ideo Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Nomen Domini, in loco iſto pro re debemus intelligere. Vnde Ambroſius in Epiſtolam ad Philippenſes: Nomen euidens eſt, quomodo oon vocabulum, ſed rem quandam dicit acquiſitam ei, ſicut illud quod ſcriptum eſt, Et cognoſcent quia nomen tibi Dominus, hoc eſt, quoniam tu Dominus. Interpretatur verò Paulus, quid ſit illud nomen, In nomine Ieſu omne genu flectatur, & reliqua †. Quamuis iſta Ambroſius diſſerat poſt paſſionem Domini, tamen non E abhorret a vero, ſi dixerimus, in nomine Domini poſſe intelligi, in præcepto Domini. Omne genu flectatur contra aduerſa mundi, vt ſuperiùs dictum eſt, Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos: Ad quam rem ſignificandam, orationes prælibabimus ex Romano ordine: Intermiſit præceptor officii, Et omnis lingua confiteatur. Hoc bonum bene locutus eſt Apoſtolus. Bonum noſtrum Iudæi loquebantur de Chriſti morte, quæ interceſſit pro ſalute noſtra: ſed male proferebant linguis. Silentio linguæ docet nos præceptor officii vitare malum Iudæorum. Manſuetudo Chriſti orabat, quam nos imitemur. Sufficit de introitu, qui pertinet ad orationem, quam nos exercere debemus in iniuriis perſecutorum. Nunc ad orationem A Miſſæ tranſeamus, in qua ſicut in cæteris ſequentibus mortem Chriſti celebrabimus, quam erat pro nobis paſſurus. Regnum mortis nos ſtimulabat, quod venit Chriſtus reuerberare. Sic. n. dicit, Qui noſtris exceſſibus inceſſanter affligimur, per vnigeniti tui paſſionem liberemur. Videamus lectionem, quæ aperte paſſionem Domini demonſtrat, dicendo: Oblatus eſt, quia ipſe voluit, & noo aperuit os ſuum. Et in ſequentibus cur oblatus ſit, aperit: Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum: & reliqua, Vnde Hieronymus: ſi poſuerit pro peccato animam ſuam ille, quem Dominus conterere voluit, ſiue mundare, videbit ſemen longæuum, quod ſeminauit ſuper bonam terram, de quo & in Euangelio ſcriptum eſt: Exiit, qui ſeminat, B ſeminare ſemen bonum †. Audiamus reſponſorium: Ne auertas faciem tuam à puero tuo, & reliqua. Vnde Auguſtinus in Pſalmis: Et hæc commẽdatio eſt à puero tuo, id eſt, à paruo, qui iam caruit ſuperbia per diſciplinam tribulationis †. Verſus ita ſonat: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam, infixus ſum in limo profundi. Vnde qui ſupra in eodem. Præfigurans & transformans in ſe noſipſos, hæc ait: Saluum me fac Deus. quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam. Potuerunt, qui perſecuti ſunt, etiam occidere, ſed amplius quod faciant non habebunt. Et paulo poſt: Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia. Quid dicit limum? an ipſos qui perſecuti ſunt? de limo. n. factus eſt homo: ſed iuſtificando ad iuſtitiam. Et paulo poſt: Iſti autem cum C limus profundi eſſent, hæſi in illis. id eſt, tenuerunt me, præualuerunt mihi, occiderunt me †. Primos homo paſſos eſt duas mortes: mortem animæ, & mortem corporis. In prima lectione, & in primo reſponſorio recolitur mors animæ: In ſecunda & io ſecundo, mors corporis. Pro vtriſq; mortuus eſt Chriſtus. Vnde Ambroſius in Epiſtola ad Corinthios: Sanguis Domini ſanguinem noſtrum redemit, id eſt, totum hominem ſaluum fecit. Caro enim Saluatoris pro ſalute corporis, ſanguis vero pro anima noſtra effuſus eſt †. Primus homo vnam habuit animam, propterea primum reſponſorium vnus verſus ſequitur. Videamus primò, quomodo ſecunda oratio congruat intentioni noſtræ: deinde, quomodo lectio: poſtremo, quomodo reſponſorius qui habet quinque verſus. Oratio dicit: Deus, qui pro no- D bis filium tuum crucis patibulum ſubire voluiſti, vt inimici à nobis expelleres poteſtatem. Lectio referta eſt de paſſione Domini, quæ dicit, Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? & iterùm, Torcular calcaui ſolus. In quibus verbis nihil aliud redolet, niſi Angelorum inquiſitio, cur haberet Chriſtus tincta veſtimenta ſanguine, & eius reſponſio, quia torcular calcaui ſolus. Quare hoc ageret, in fine lectionis audituri ſumus ex gratiarum actione, quæ dicit, Miſerationum Domini recordabor, laudem Domini ſuper omnibus quæ reddidit nobis. Hieronymus in Eſaia: Preſſus, inquit, pondere malorum, in nullo alio niſi in miſericordia Dei ſpem habeo, qui facit miſericordiam in millia diligentibus ſe. Reſponſorius ſecundus quin- E que verſus habens quinque corporis ſenſus ſignificat in Adam mortuos. quos Chriſtus moriendo & reſurgendo reuiuificauit, & priſtino reddidit ſtatui †. Reſponſorius quinque verſus habet. Vnus homo per quinque ſenſus corporis mortuus erat. Operatorem mortis diabolum eſſe per ſenſus exteriores Cyprianus demonſtrat. Offert, inquit, oculis formas illices, faciles voluptates, vt viſu deſtruat caſtitatem: Aures per canora muſica tẽtat, vt in ſoni dulcioris auditu ſoluat, & molliat Chriſtianum vigorem: Linguam conuicio prouocat, manum iniuriis laceſſentibus ad petulantiam cædis inſtigat †. De olfactu ſilet. Faxit Deus, vt inſtigator mortis non habeat locum intrandi ad animum noſtrum per odorem libidinoſum. Quod magis timendum eſt, quum

quam tractandum. In aliquibus verbis verſuum reſponſoriis, ipſe Adam introducitur, à quo nos carnem trahimus. Dicit verſus: Quia defecerunt ſicut fumus dies mei. Auguſtinus inquit in eodem pſalmo: Vnde ſicut fumus? niſi propter elationem ſuperbiæ? Tales dies dignus fuit accipere ſuperbus Adam, vnde carnem Chriſtus accepit. Ergo in Adam Chriſtus, & Adam in Chriſto. Et iterum: Percuſſum eſt ſicut fœnum, & aruit cor meum. Reſpice ad Adam, vnde genus humanum. Vnde enim niſi ab illo hæreditaria iſta paupertas? Dicat ergo iam cum ſpe in corpore Chriſti poſitus ille aliquando in ſuo corpore deſperatus, Percuſſus ſum ſicut fœnum, & aruit cor meum †. Paſſio quæ legitur, noſtra corda confirmat. Oſtendit Iudæorum conſilium præualuiſſe ad tempus, & in manſuetudine Chriſtum perſeueraſſe. Propoſuimus tantum dicere de varietatibus, quapropter reticemus de ſequentibus Miſſæ: quia congruit, vt ad memoriam reduceremus mortem Chriſti conſilio Iudæorum, quam tamen eodem die per patibulum Crucis non ſubiit, oportet vt morte noſtra quæ iam erat, illam recolamus pro qua ipſe dignatus eſt venire ad paſſionem.

De ſexta varietate Cœna Domini.

CAPVT. XII.

SExta varietas eſt in quinta feria, quam vocamus cœnam Domini. In ea non canitur, Gloria patri & filio & Spiritui S. In ea conſecratur tribus modis oleum triũ officiorum. In ea reſeruatur corpus Domini vſq; in craſtinum, reficiturque in commemorationem refectionis Chriſti: Lauantur pedes fratrum, & pauimenta Eccleſiæ, nudantur altaria vſque in ſabbato ſancto. In ea die pœnitentes veniunt ad ſolutionem: & apud quoſdã redditur ſymbolum à catechumenis, vt in Canone Laodic. Concilii continetur: tamen Romanũ ordinem ſequentes hanc redditionem ſeruamus vſq; in ſabbato ſancto. Optamus ex his omnibus primo, ſi Dominus dederit, aliqua proferre de ratione olei. Vt Iſidorus ait, olea ipſa arbor eſt, fructus oliua, ſuccus oleum. Eſt autem arbor pacis inſigne: Habet & pinguedinem, qua laſſi atq; infirmi artus recreantur, & gratia præſtatur luminis. Illud oportet hoc in loco intimare, vt ſecundum Apoſtolum, ex viſibilibus inuiſibilia intelligantur. Sine oleo enim poteſt Deus ſanare infirmos, ſanctificare que ſuos, & dæmones effugare. Vnde Ambroſ. in epiſt. ad Corinth. 1. Scimus enim & Spiritum S. ſine manus impoſitione datum à Deo, & non baptizatum conſecutum remiſſionem peccatorum. Nunquid non hic inuiſibiliter baptizatus eſt, quando donum baptiſmatis conſecutus eſt? Olei naturam audiuimus, quæ habilis eſt ad recreandos artus feſſorum & luminis gratiam præſtat. Animales enim hæc poſſunt cognoſcere: Credant etiam quod non poſſunt videre, vt fiat quod de Apoſtolo prælibauimus: Inuiſibilia enim ipſius, à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, ſempiterna eius quoque virtus & diuinitas: quod aperte Auguſt. in Pſa. 44. explanat. Oleum enim viſibile, in ſigno eſt: oleum inuiſibile, in ſacramento: oleum ſpirituale, intus eſt. Poteſt Deus per ſe oleum tribuere ſpirituale, ſine corporali: ſed propter animales aguntur viſibilia, & inuiſibilia facilius capiantur. Si quis dixerit, ſi poteſt, quare tanto ſtudio obſeruatur cultus conſecrationis olei? reſpondebitur. Nonne antiqui iuſti potuerunt Deo placere ſine circunciſione? Potuerũt vtique: Sed poſtquam eis præceptum eſt, vt circunciderentur: niſi circunciderentur, peccati vinculo tenebantur. Vnde Auguſt. ad Seleuciam: Antiqui iuſti ſi non circunciderentur, non erat eis peccatum: poſtea vero quam iuſſit Deus, vt circunciderentur Abraham, eiuſq; poſteritas, iam niſi fieret, peccatũ graue fuit. Apoſtoli autem hac arte, i. olei vtebantur in redintegratione infirmorum: Apoſtolici viri in conſignatione neophytorum. Quapropter no ſine peccato a nobis poteſt dimitti, quod eorum authoritas conſecrauit. Sic enim ſcriptum eſt in Euangelio: Exeuntes prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & ſanabant. Vnde Beda: Dicit Apoſtolus Iacobus, Infirmatur quis in vobis? inducat preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Vnde patet, ab ipſis Apoſtolis hunc ſanctę Eccleſiæ morem eſſe traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti vngantur oleo Pontificali benedictione conſecrato. De eo oleo, quod infunditur ſuper neophitos, non tale quid legimus, ſed tenemus Apoſtolicam conſuetudinem, & authoritatem ſuam accepimus à Romana Eccleſia, quam pro lege tenere oportet, dicente Auguſtino ad Caſolanum preſbyterum de ieiunio ſabbati: In his enim rebus, de quibus nihil certi ſtatuit ſcriptura diuina, mos populi Dei vel inſtituta Maiorum pro lege tenenda ſunt. Nunc vero quia demonſtratum eſt de generali ratione olei, reſtat vt primo dicamus de oleo quod conſecratur pro infirmo. Conſecratur enim in ipſo officio conſecrationis corporis & ſanguinis Domini: Non habet proprium officium, id eſt, nec in capite verba ſalutationis, nec Oremus, nec in fine concluditur, vt cæteræ orationes: Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: Sed tantum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. In eo loco vbi ſolemus vuas benedicere, ibi conſecratur oleum pro infirmo, concluditurque concluſione: Per quem hęc omnia Domine ſemper bona creas. Vnde intelligimus embolim eſſe ſupradicti officii. Supradictũ officium, immolationem Chriſti & Eccleſię tantummodo tenet. Qui enim peccato viuit, non immolatur Domino: qui peccato moritur, immolatur Domino. Niſi infirmitas accideret ex peccatis, non diceret Iacobus: Et ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. In epiſtola quæ legitur eadem die, oſtendit Paulus, quibus peccatis accidat infirmitas, dicendo: Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Ideo inter nos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi. Hic oſtendit vulnera, Iacobus Coapoſtolus eius medicinam: Infirmatur quis in vobis? inducat preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit dimittentur ei. Quid infirmum ſaluet, hic manifeſtat, ſci. oratio fidei, cuius ſignum eſt olei vnctio. Si propterea infirmantur, quia manducant corpus Domini indignè, quibus tamen ſubuenit olei vnctio, id eſt, gratia Dei per orationem preſbyteri, merito conſecratio de qua nunc agitur, conſecrationi corporis & ſanguinis Domini iungitur, quæ fit in commemorationem paſſionis Chriſti, per quam author peccati æternaliter proſtratus eſt. Paſſio Chriſti, authorem mortis deſtruxit: gratia eius quæ ſignificatur per olei vnctionem, arma eius quæ ſunt peccata quotidiana, deſtruxit. Nouiſſima oratio conſecrationis Dominici corporis, ex voto pœnitentium fit, de quibus dicitur: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. Congruè in ea conſecratur oleum pro pœnitentibus, vbi eorum ſacrificium Deo offertur. Quoniam de olei natura, & quid ſignificet, & cur in tali loco conſecretur, ſummatim perſtrinximus: conſequens eſt, vt aliqua tangamus de verbis conſecrationis. Ait enim: Emitte Spiritum ſanctum tuum Paraclitum de cœlis in hanc pinguedinem olei, quam de viridi ligno producere dignatus es ad refectionem corporis. Paraclitum, eſt hic additum, quod non inuenitur in ſequentibus, vt reor, non ſine cauſa alicuius myſterii. Primo videndum eſt, quid operetur Spiritus ſanctus in ſingulis: inde apparebit, cur addatur in iſta. Exorciſmus olei iubet recedere diabolum à catechumeno, qui adhuc pro mortuo deputatur, quia nondum eſt baptizatus. Chriſmalis vnctio ſanctificat iam viuentem ex mortuis. Oleum pro infirmis, medelam præſtat ſauciatis,

Vnde in eadem, ad euacuandos omnes dolores, omnes A infirmitates, omnem ægritudinem corporis. Ægritudinem ſequitur dolor, dolorem conſolatio. Paraclitus cōſolator interpretatur. Qui mortuus eſt, nón dolet: quia non ſentit, quem non ſequitur conſolatio. Qui in Chriſto ſanctificatur per conreſurrectionem, non eget conſolatione ex dolore. Nunc transeundum eſt ad principalem conſecrationem chriſmatis. Ipſa enim dicitur principalis, quia ad eius vnctionem principalis ſpiritus tribuitur. Habet enim proprium officium per ſe. Inchoatur à Surſum corda: finitur, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui tecum viuit. Conſecratur in eo loco, vbi pacem inter nos ſolemus dare. Hoc eſt opus gratiæ Domini, vt pax & concordia regnet in nobis: vt Iſidorus ait, Olea eſt arbor pacis inſignis. Hæc pax perfigurata eſt olim in arca Noe, vt verba eiuſdem conſecrationis B teſtantur, dicendo: Et cum mundi crimina diluuio quondam expiarentur effuſo, ſimilitudinem futuri muneris columba demonſtrans, per oliuæ ramum pacem terris redditam nunciauit. Hic non ſolum oleum, ſed & balſamum conſecratur. Balſami arbor eſt vna aromatum, quę ſunt odoriferæ, vt idem Iſidorus. Aromata ſunt quæq; fragrantis odoris, quæ India vel Arabia mittit, vel Italię regiones. Nomen autem aromata traxiſſe videntur, ſiue quia aris impoſita, diuinis inuocationibus apta videantur, ſeu quia ſeſe aeri inſerere ac miſcere probantur †. Odor balſami in oleo, opinionem bonarum virtutum late diſperſam, operante gratia Spiritus ſancti, demonſtrat. Additur oleo balſamus, quia nitet in vultu Chriſti cœleſtis ſplendor. Vnde Hieronymus in Pſalmo quadrageſimoquarto ad Principiam virginem: Virgo de C virgine, qui non ex voluntate viri, ſed ex Deo natus eſt. Niſi enim habuiſſet in vultu quiddam oculiſq; ſidereum, nunquam eum ſtatim ſecuti fuiſſent Apoſtoli, nec qui ad comprehendendum venerant, corruiſſent. Ipſe nitor exhilarat, operante gratia Dei, vultus electorum, vt cum magna delectatione actus eorum imitemur. Vnde præſens oratio: Nam & Dauid prophetico ſpiritu gratiæ tuæ ſacramenta prænoſcens, vultus noſtros in oleo exhilarandos eſſe cantauit. Et pauló poſt: Hæc olei vnctio vultus noſtros iucundos efficit ac ſerenos. Vultus noſtros, manifeſtationem operum noſtrorum intelligimus. De qua re Auguſtinus in pſalmo centeſimoquarto: Gratia quædam, quæ eſt hominum ad homines, perſpicua ad conciliandum ſanctum amorem, oleum D dicitur in nitore diuino: & quoniam excellentiſſima in Chriſto apparuit, totus orbis eum diligit. Et pauló poſt: Tanta enim eius eſt gratia, vt multi qui in eum non credunt, laudent eum: & propterea dicant nolle ſe in eum credere, quia nemo poteſt hoc, quod iubet, implere. Laudando impediuntur, qui in illum vituperando ſæuiebant: amatur tamen ab omnibus, prædicatur ab omnibus: quia excellenter vnctus, id eſt, Chriſtus. Sequitur exorciſmus olei: vt Iſidorus, Exorciſmus Græce, Latine coniuratio, ſeu ſermo increpationis eſt aduerſus diabolum, vt diſcedat: & concluditur ſic, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui venturus eſt iudicare viuos & mortuos, & ſæculum per ignem. Illo inunguntur catechumeni, vt ſi quæ maculæ inhæſerunt corpori aut menti, poſtquam ad ſcrutinium acceſſerunt, E recedant, & munimentum deinceps habeant per hanc vnctionem, vt non poſſit diabolus repedare. Verba orationis, hæc demonſtrant, dicendo, vt ſi quæ illis aduerſantium ſpirituum inhæſere reliquiæ, ad tactum ſancti olei omnes abſcedant: nullus ſpiritualibus nequitiis locus, nulla refugis virtutibus ſit facultas, & reliqua. Hæc increpatio ſiue coniuratio ad diabolum, digna eſt habere iudicium nouiſſimum, in quo iudicandi ſunt mortui & viui & ſæculum per ignem. Ibi ſe ſcit potiſſimum diabolus damnandum, illius tremore vndique concutitur: At qui iam reſurrexerunt & viuunt cum Chriſto, illi audiant bona ſibi promitti, per eundem qui viuit & regnat Deus cum patre in vnitate Spiritus ſancti. Tres commemoratæ conſecrationes, ex vna eademque ſubſtantia ſunt, id eſt, ex olei liquore: Sic namque A Spiritus ſancti ſubſtantia vna, qui tamen diuiditur multiformiter per gratiam donorum ſuorum: Alii datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ, alteri fides, alii gratia ſanitatum, & reliqua. Hæc videntur nobis habilia eſſe ad dilucidandas conſecrationes noſtras. Sermo ſapientiæ, bonam conuerſationem tenet, eorum ſcilicet, quibus loquitur præſens Apoſtolus: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt, quærite, vbi eſt Chriſtus in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt, ſapite. Hunc ſaporém guſtauit, qui ait: Gratia Dei ſum id quod ſum. Ecce habes oleum: addatur ſermo ſcientiæ. Scientia ad doctrinam pertinet: quoniam in illa laborauit Paulus, propterea ſubiunxit, & gratia eius in me vacua non fuit: Habes & balſamum. Vbi hæc duo coniuncta fuerint, perfe- B ctum faciunt ſeruientem. Sequitur, Alteri fides; fidem in promptu ad duo opera introducimus, ad expulſionem videlicet, vt Apoſtolus: Si habuero fidem, ita vt montes transferam: & ad munimen, de quo dicitur, ſumentes ſcutum fidei. Habes exorciſmum olei, vt ipſa veritas teſtatur, dicendo: Si quæ inhæſere reliquiæ aduerſantium, ad tactum ſanctificati huius olei abſcedant. Et iterum, Nulla refugis virtutibus ſit facultas. Sequitur. Alij gratia ſanitatum: habes oleum pro infirmo. Verba huius orationis demonſtrant, non ſolum neceſſariam eſſe medicinam corporalem, ſed potius ſpiritualem, dicendo, tutamentum mentis & corporis. Peccatis infirmatur mens, gratia Domini ſanatur: ſine iſtis, vt reor, nullus aulam cœleſtis regni intrat, id eſt, niſi habeat con- C uerſationem bonam, & doctrinam ſiue verbis, ſiue moribus, qui non poſſunt abſcondi, dicente Apoſtolo: Similiter autem & facta bona manifeſta ſunt, & quæ aliter ſe habent, abſcondi non poſſunt: niſi habuerit fidem, ſine qua nemo poteſt placere Deo: niſi habuerit quotidianam gratiam curationum, quia quotidie peccamus. Quapropter hæc præcipue imprecantur à ſacerdotibus per miniſtrationem olei, vt omnes generaliter accipiant, quia niſi ea dederit gratia Dei, non ſunt habiles regno Dei. Sequentia dona, non omnes omnia hic poſſunt habere, ſed per multos diuiſa ſunt, qui tamen non creduntur diuiſi a regno Dei, quamuis non habeant operationem virtutum, id eſt, vt ſigna faciant, & dæmones eiiciant: ſiue non habeant propheriam, vt ſecreta ſcripturarum reuelent, aut futura prædicent: ſiue non habeant D diſcretionem ſpirituum, aut genera linguarum vel interpretationem ſermonum, non erunt extorres à regno cœlorum, dummodo habeant fidem, quæ per dilectionem operatur. Diximus Deo propitio, quo in loco conſecretur oleum, & quid in ſignificatione contineat: reſtat vt dicamus aliqua de ordine conſecrationis iuxta annotationem ſacramentarii, & libelli qui dicitur Romanus Ordo. De oleo pro infirmo ſic continetur in ſacramentario: Antequam dicatur. Per quem hæc omnia Domine ſemper bona creas, leuantur de ampullis quas offerunt populi, & benedicit tam dominus Papa, quam omnes Epiſcopi. In Exodo ſcriptum eſt, vt populi offerant oleum, dicente Domino: Præcipe filiis Iſraël, vt offerant tibi oleum de arboribus oliuarum puriſſimum. Quando à populis offertur, ſimplex liquor eſt: per be- E nedictionem ſacerdotum transfertur in ſacramentum. Hæc adminiſtratio ſignificat, debere adeſſe terrenam adminiſtrationem ſpirituali. Vnde dicit Apoſtolus: Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus? Benedicit tam dominus Papa, quam omnes preſbyteri. Mos eſt Romanæ Eccleſiæ, vt in confectione immolationis Chriſti adſint preſbyteri, & ſimul cum Pontifice verbis, & manibus conficiant: At quia in ipſa periocha concluditur conſecratio olei huius, oportet vt ſimilimodo ſicut & cætera, cum pontifice preſbyteri oleum conficiant. Dicit libellus Romani Ordinis de conſecratione chriſmatis: Continuo duo acolyti inuolutas ampullas cum ſindone alba de ſerico,

Principalis conſecratio chriſmatis.

ita

ita vt videri poſſint à medio, teneant in brachio ſiniſtro. Et paulo poſt: Antequam benedicat, halat ter in ampullam. Et iterum: Ampulla autem, quæ cum chriſmate eſt, ſtatim vt benedicta fuerit, operiatur, vt a nemine nuda videatur, ſed tenente eam acolyto omnes per ordinem ſalutent, quam Epiſcopus & diaconi prius ſalutent †. Si enim præſens ordo, vt ſcriptum eſt, non agitur, fruſtrauit ſcriptor laborem operis ſui: Si autem agitur, fruſtra agitur, niſi aliquid contineat in ſacramento. Libet primo dicere de hoc quod dicit, Halat ter in ampullam. Halitus ab interioribus & ſecretis procedit ad publicum, & vocatur ſpiritus in naribus eius eſt. Pontifex per ſpiritum ſuum ſubſtantiam Spiritus ſancti nunciat in corpore aſſumpto à diuinitate inhabitare, cuius aduentu renouata ſunt omnia. Ampulla enim cum chriſmate, quodammodo corpus Domini ex Virgine Maria aſſumptum ſignificat. Quod antequam tranſiret ad altare crucis, aliquo tempore coopertum erat, & aliquo nudum: primæuo tempore coopertum erat, quando ita fugit in Ægyptum Regem Herodem, quaſi non eſſet Rex regum, & Dominus dominantium: quando ita portatus eſt ad templum, quaſi non eſſet omnipotens: quando ita regredientibus parentibus ab Hieruſalem, requiſitus eſt inter cognatos & notos, quaſi non eſſet vbique: quando ita inuentus eſt in templo, ſedens in medio doctorum, atque audiens & interrogans, quaſi non eſſet fons ſapientiæ: quando ita ſubditur parentibus, quaſi non eſſet auctor parentum. In iſtis omnibus coopertus latebat. Operimentum erat ſindon alba, per quam non incongrue poſſumus intelligere mundiſſimam ſpecialiter conuerſationem eius, qua indutus fuit ab initio. Nudum erat, poſtquam cœpit miracula facere, quæ vltra hominum opera erant. Vnde Nicodemus, Nemo poteſt hæc ſigna facere quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum illo: ſimulq; prædicare, & Deum ſe demonſtrare. Vt inquit: Ego & pater vnum ſumus. Niſi Petrus intelligeret hoc dictum eſſe de diuina natura, non diceret: Tu es Chriſtus filius dei viui. At poſtquam tranſiuit ad altare crucis, id eſt, ad immolationem, quaſi ad conſecrationem Epiſcopi, ipſe eſt enim ſummus Pontifex, qui ſeipſum obtulit Deo patri, aliqua parte temporis nudum corpus ſuum demonſtrauit. Quæ pars ad memoriam reducitur per ampullæ nuditatem, quam Epiſcopus & diaconi ſalutant. Thomas qui miſit digitos ſuos in fixuram clauorum, & manus in latus, & dixit, Dominus meus, & Deus meus: nudum ſalutauit corpus Chriſti. Nuditatem eius, dicimus manifeſtationem præſentiæ corporalis: Similiter, qui manducauerunt & biberunt cum illo, poſtquam reſurrexit a mortuis. At poſtquam ſalutata eſt à Pontifice & miniſtris altaris ampulla, cooperitur, vt à nemine nuda videatur: cooperta tamen ſalutatur ampulla. Chriſtus namq; poſtquam præſentiam ſuam eis ſecundum ſuam diſpoſitionem exhibuit, quos voluit eſſe teſtes ſuæ reſurrectionis, aſcendit in cœlum, & inuiſibilis hominibus factus eſt, vt ipſe teſtatur: Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem: quod eſt aperte dicere: Viſibilis apparui hominibus: rediens ad patrem, inuiſibilis ero. Quamuis præſentiam eius corporalem non videamus, tamen venerando eam quotidie ſalutamus. Quia tetigimus ad dilucidandum de ratione olei: nunc placet dicere, ſi Dominus dederit, quare omittamus, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. Triduo iacuit Dominus in ſepulchro ſecundum Euangelium, quod dicit: Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Quod ita Auguſtinus in libro primo quæſtionum Euange[illegible]: Sextæ feriæ diei partem, qua ſepultus eſt, cum præterita nocte. pro nocte & die accipiens, hoc eſt, pro tota die ſabbatum nocte & die, & noctem Dominicam cum eodem die illuceſcente, ac per hoc accipiendo partem pro toto, habes triduum, & tres noctes. Triduanam Domini ſepulturam ad memoriam reducimus, quam non recolimus celebrando, niſi addatur cum ſexta feria & ſeptima, quinta. Dominica enim nox in magna gloria celebratur, vt liquet omnibus qui morem noſtræ Eccleſiæ tenent. Vnde Auguſtinus ex ſermone ad populum in vigiliis Paſchæ. Deinde ſabbati dies à ſua nocte incipiens, finitus eſt veſpere incipientis noctis, quæ pertinet ad initium Dominicæ diei, quoniam eam Dominus ſuæ Reſurrectionis gloria conſecrauit. Illius itaque noctis ad initium diei dominicæ pertinentis, nunc iſtam ſolenniter memoriam celebramus. Si iuxta Auguſtinum gloria fuit reſurrectio, nempe mors & ſepultura, humiliatio eius eſt. Si ſe exinaniuit, iuxta Apoſtolum, poſtquam formam ſerui accepit, quanto magis cum factus eſt obediens patri vſque ad mortem, mortem autem Crucis? Per tres continuos dies, id eſt, quinta feria, ſexta, ſeptimaque triduanam ſepulturam eius celebramus. Ac per hoc vt compaginemur humilitati ſepulturæ eius, omittimus excelſa noſtra, id eſt, Gloria Patri, & Filio, & campanarum ſigna: ſiue alia, quæ congruentius tractabuntur, cum ad dilucidandum ea peruentum fuerit. Panis cœleſtis, id eſt, corpus Domini, reſeruatur à feria quinta vſque in Paraſceuen. Secundum Auguſtinum ad Ianuarium. Sunt qui quotidie volunt Euchariſtiam ſumere. Valet etiam, inquit, ad hanc ſimilitudinem, quod in primo populo vnicuique fidelium manna ſecundum propriam voluntatem more ſapiebat: ſic vniuſcuiuſque in ore Chriſtiani Sacramentum illud, per quod ſaluatus ac ſubiugatus eſt mundus. Nam & ille honorando non audet quotidie ſumere, & ille honorando non audet vllo die prætermittere. Contemptum ſolum non vult cibus iſte, ſicut manna faſtidium. In Paraſceue non conficitur corpus Domini. Neceſſe eſt vt hi, quibus eſt voluntas communicandi, habeant ſacrificium ex priori die. Dein tranſitur ad conuiuium, ex quo Cœna Domini vocatur. Vnde Iſidorus: Cœna Domini dicta eſt, eo quod in eo die Saluator Paſcha cum diſcipulis ſuis fecit. Quali modo illud ſanctum conuiuium celebratum ſit, Ioannes Euangeliſta narrat. Et cœna facta, inquiens, cum diabolus iam immiſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Scariotis, ſciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiuit & ad Deum vadit, ſurgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua: & cum accepiſſet linteum præcinxit ſe: deinde miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus. Et poſt pauca: Poſtquam ergo lauit pedes eorum, accepit veſtimenta ſua: & cum recubuiſſet iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis? Quod Auguſtinus ita in eodem: Non itaque debemus intelligere veluti iam conſumptam atque tranſactam: adhuc enim cœnabatur, cum Dominus ſurrexit, & lauit pedes diſcipulorum. Nam poſtea recubuit, & buccellam ſuo traditori poſtea dedit: vtique nondum finita cœna, hoc eſt dum adhuc panis in menſa eſſet. Cœna ergo facta, dictum eſt iam parata, & ad conuiuantium menſam vſque perducta: Vidi quendam religioſum ea die primo aliquid ſumere de cibo, & poſtea lauare pedes peregrinorum, & ſic tranſire ad menſam, Domini noſtri exemplo. Lauamus eo die non ſolum pedes fratrum, ſed etiam pauimenta Eccleſiæ. Quamuis ornatui poſſit congruere lauatio eorum, Paſchalis feſtiuitatis, tamen non deeſt aliquid myſticum in eo. Parietes domus, vocabulum habent Eccleſiæ, quia continent Eccleſiam, non ſunt ipſi Eccleſia. Quod poſſumus intelligere ex interpretatione Eccleſiæ. Legamus Bedam ſuper Lucam. Eius lingua diſcernitur, quid inter ſynagogam & Eccleſiam ſit, atque interpretationem eorum. Verum differt, inquit, inter Synagogam, quæ congregatio, & Eccleſiam, quæ conuocatio interpretatur, quod veteris inſtrumenti populus vtroque vocabulo, noui autem tantum Eccleſia nuncupatur, quia videlicet, & pecora, & inanimæ quæque res con-

gregari in vnum poſſunt, conuocari autem non niſi ratione vtentia poſſunt. Ac per hoc quia Eccleſia conuocatio dicitur, homines ſunt Eccleſia non parietes domus: Qui tamen propterea ſanctificantur ab Epiſcopo, vt in eis velit eſſe aduentus Angelorum, & homines in eam introeuntes, ab omni turpiloquio, & ſcurrilitate etiam, & inutili cogitatione norint ſe prohiberi. Audiant qui intrant Eccleſiam, quod audiuit Moyſes, quando voluit videre rubum ardentem, & Dominus: Ne appropies, inquit, huc: ſolue calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Et iterum Angelus ad Ioſue: Solue, inquit, calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas, ſanctus eſt. Calceamenta de mortuis animalibus fiunt. Mortuum animal eſt Adam, de quo nos mortem traximus. Videamus ſi aliquo modo mens noſtra calceata ſit morte eius: Niſi ille fieret mortalis, non haberemus neceſſitatem dormiendi, non domorum ædificandarum, non neceſſitatem agriculturæ, non eſuriremus, non ſitiremus, non bella componeremus, quia vnicuique ſatis eſſet Dei imaginem ſibi reſeruare, & gaudere vnione fraternitatis: vt etiam taceam de apertis peccatis, quando circa hæc mens ſtudet, calceata eſt pellibus mortui animalis. Intrantes nos ad ſancta loca, vbi Dominus & Angelus eius eſt, exuamus nos hic calceamentis, & cogitemus de conuerſatione Angelorum, vbi eſt requies ſine ſomno, vbi domus, gratia protectionis Dei, vbi opus ſine labore, ſatietas ſine eſurie, vbi pax perpetua ſine bello. Pauimentum Eccleſiæ, auditores magiſtrorum ſignificat. Lauatio domus, quæ nuncupatiue Eccleſia dicitur, eſt ſignum lauationis pedum fratrum: Lauatio pedum fratrum, ſignum eſt remiſſionis peccatorum, ſiue quando à Domino remittuntur, ſiue inuicem à nobis ipſis. Auguſtinus de eo in Ioanne: Dominus dicit, veritas loquitur, quod opus habeat pedes lauare etiam ille, qui lotus eſt. Quid fratres mei, quid putatis? Niſi quia homo in ſancto quidem baptiſmo totus abluitur non propter pedes, ſed totus omnino: veruntamen cum in rebus humanis poſtea viuitur, vtique terra calcatur. Ipſi enim humani affectus, ſine quibus in hac mortalitate non viuitur, quaſi pedes ſunt, vbi ex humanis rebus afficimur: & ſic afficimur, vt ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipiamus, & veritas manſit in nobis. Quotidie ergo pedes lauat nobis, qui interpellat pro nobis, & quotidie opus habemus vt pedes lauemur, id eſt, vt vias ſpiritualium greſſuum dirigamus. In ipſa oratione Dominica confitemur, cum dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. In ipſa die pœnitentes ad remiſſionem peccatorum redeunt iuxta Decretalia Innocentii Papæ, qui dicit, De pœnitentibus autem, qui ſiue de grauioribus commiſſis, ſiue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, ſi nulla interueniat ægritudo, quinta feria ante Paſchæ Domini eis remittendum Romanæ Eccleſiæ conſuetudo demonſtrat. Innocentius tempus præfigit, Hieronymus modum in Epiſtola ad Oceanum de morte Fabiolæ, cuius, id eſt, Fabiolæ pœnitentiam laudat de adulterio commiſſo, dicens: Quid ego in abolitis & antiquis moror, quærens excuſare culpam, cuius pœnitentiam ipſa confeſſa eſt? Quis hoc crederet, vt poſt mortem ſecundi viri in ſemet reuerſa, quo tempore ſolent viduæ negligentes, iugo ſeruitutis excuſſo, agere ſe liberius, adire balneas, volitare per plateas, vultus circumferre meretricios, ſaccum indueret? errorem publicè fateretur? & tota vrbe ſpectante Romana, ante diem Paſchæ, in publica quondam Laterani, qui Cæſariano truncatus eſt gladio, ſtaret in ordine pœnitentium? Epiſcopis & presbyteris & omni populo conlachrymanti ſparſo crine, ora lurida, ſqualidas manus, ſordida colla ſubmitteret? Quæ peccata fletus iſte non purget? Quas inueteratas maculas hæc lamenta non abluant? In iſtis omnibus cognoſcimus valde, præſentem diem conſecratum eſſe remiſſioni peccatorum. Non enim putamus, præſenti quintæ feriæ fortui-
A tu hoc accidere. Nos ſcioli interim dicamus quid nobis videatur rationis habere, quod in ipſo die voluit Dominus pedes lauare, cuius exemplo nos pedes & cætera lauamus, quæ lauatio remiſſionem peccatorum ſignificat. Quapropter, & pœnitentes eadem die ad manus ſacerdotum recurrunt, & cur eadem die oleum conſecretur. Dominus noſter quinta ætate venit in mundum, ſextam conſecrauit ſuo aduentu. De quo Gregorius in libro de ædificatione templi. Qui & in fine ſynagogæ venit, & ante initium Eccleſiæ, quam ex gentibus collegit. Sed primo videamus qualis eſſet ætas quinta, poſtea intelligere poterimus, ſi eam Dominus inueniſſet. Dicit de ea dominus Beda: Quinta die piſces aueſque aquis eductæ. Et poſt pauca, Succeſſit & veſpe-
B ra, quando imminente iam Saluatoris aduentu, gens Iudæa propter ſcelerum magnitudinem Romanis tributaria facta, inſuper & alienis regibus eſt preſſa. Et iterum in eodem, id eſt, de temporibus: Quinta quaſi ſenilis ætas à tranſmigratione Babylonis vſque ad aduentum Domini Saluatoris. Et paulò poſt: In qua vt graui ſenectute feſſa, malis crebrioribus plebs Hebræa quaſſatur †. Quomodo quaſſata ſit, Eſaias tangit: Calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. Quod ita Gregorius in Moralibus: Quid enim calami nomine niſi Iudaici populi temporale regnum denunciat nitens quidem exterius, ſed interius vacuum? Et quia in eodem populo genus iam regale defecerat, & regnum eius alienigena poſſidebat, aperte hoc idem regnum quaſſatum calamum vocat. Quid vero per li-
C num, niſi eius ſacerdotium exprimitur? quod lineis nimirum veſtibus vtebatur, quod quia in aduentu Domini charitatis ardorem perdidit: quaſi amiſſo iam igne fidei, non ardens, ſed fumigans fuit. Incarnatus autem Dominus, calamum quaſſatum non confregit, & linum fumigans non extinxit, quia Iudææ regnum, quod pene deſtructum iam fuerat, eiuſque ſacerdotium, quod ignem fidei non tenebat, non poteſtate iudicii perculit, ſed cum patientiæ longanimitate tolerauit. Audiuimus quaſſationem quintæ ætatis, quam Dominus inuenit, audiamus reſtaurationem, qua Dominus ſextam ætatem ſuo aduentu reparauit. Qua de re veniſſet ad nos in fine quintæ ætatis, in fine quintæ feriæ hodiernæ feſtiuitatis demonſtrat, in qua & legem finiuit, quod in poſterioribus ſcribemus Deo volente: Nunc dicen-
D dum eſt de his quæ ſecum adduxit. Scribit Daniel: Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & vngatur ſanctus ſanctorum. Vnde Beda in libro de temporibus: Nulli dubium, quin hæc verba incarnationem Chriſti deſignent: qui tulit peccata mundi, legem & prophetas impleuit, vnctus eſt oleo præ participibus ſuis †. De qua vnctione dicit Eſaias ex perſona ipſius Saluatoris: Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me, Euangelizare pauperibus miſit me, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis viſum. Vnde Hieronymus in eodem Eſaie: Quando enim conſortes nominantur, naturam carnis intellige,
E quia Deus conſortes ſubſtantiæ ſuæ non habet. Et quia erat vnctio ſpiritalis, & nequaquam humani corporis, vt fuit in ſacerdotibus Iudæorum, idcirco præ conſortibus, id eſt, præ cæteris ſanctis vnctus eſſe memoratur. Cuius vnctio illo expleta eſt tempore, quando baptizatus eſt in Iordane, & Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ deſcendit ſuper eum, & manſit in illo. Secundum verba præcedentia propterea venit, vt conſortes faceret regni ſui. Hæc vnctio conficitur quinta feria, quia ipſe venit ad nos quinta ætate mundi. Sed dilatus eſt quidam modus vnctionis à natiuitate ſecundum Eſaiam, & Euangelium in ſpecie columbæ vſque ad Baptiſmum, (quamuis ab initio ex quo cœpit homo fieri, credamus vnctionem

nem

tiem in Ieſu ſpiritualem manere) non diſcrepat ab hac ratione, quod quinta feria conſecratur oleum, & vnctio ſeruatur vſque ad baptiſmum noſtrum. Quem modum Ambroſius manifeſtat in libro ſuper Lucam: Rogabo, inquit, patrem, & alium Paraclytum dabit vobis, vt vobiſcum ſit in æternum ſpiritum veritatis, quem hic mũdus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum. Merito ergo ſe in corpore demonſtrauit, quoniam in diuinitatis ſuæ ſubſtantia non videtur: Vidimus ſpiritum, ſed in ſpecie corporali. Homo Chriſtus Ieſus poſtquam cœpit eſſe homo, ſemper fuit Deus, cui per incrementa membrorum non credimus aucta eſſe chariſmatum dona. In ipſo enim inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Vnde Hieronymus in Eſaia: Noſcamus infantiam humani corporis diuinæ non præiudicaſſe ſapientiæ. Et iterum: Super hunc ergo florem, qui de trunca radice Ieſſæ per Mariam Virginem repentè conſurget, requieſcet ſpiritus Domini, quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter, nequaquam per partes, vt in cæteris ſanctis. Et Beda in Luca: Notanda diſtinctio verborum, quia Dominus Ieſus Chriſtus in eo quod puer erat, id eſt, habitum humanæ fragilitatis induerat, creſcere & confortari habebat: In eo vero quod etiam verbum Dei, Deus æternus erat, nec confortari indigebat, nec habebat augeri: Vnde rectiſſime plenus ſapientia perhibetur & gratia. Sapientia quidem, quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: Gratia autem, quia eidem mediatori Dei & hominum homini Ieſu Chriſto magna gratia donatum eſt, vt ex quo fieri homo cœpiſſet, perfectus eſſet & Deus. Simile eſt quod Ioannes ſcribit eum plenum gratia & veritate, eandem ipſam diuinitatis excellentiam veritatis, quam Lucas ſapientiæ nomine commendans. Et iterum eiuſdem in actibus Apoſtolorum: Vnctus eſt ergo Ieſus non oleo viſibili, ſed dono gratiæ Dei, quod viſibili ſignatur vnguento, quo baptizatos vngit Eccleſia. Nec tamen tunc vnctus eſt Spiritu ſancto, quando ſuper eum baptizatum velut columba deſcendit. Tunc enim corpus ſuum, id eſt, Eccleſiam ſuam præfigurare dignatus eſt, in qua præcipue baptizati accipiunt Spiritum ſanctum: ſed iſta myſtica & inuiſibili vnctione tunc intelligendus eſt vnctus, quando verbum Dei caro factum eſt, id eſt, quando humana natura ſine vllis præcedentibus bonorum operum meritis, Deo verbo eſt in Virginis vtero copulata, ita vt cum illo fieret vna perſona. Ob hoc eum confitemur natum de Spiritu ſancto & Maria Virgine. Ipſe venit tollere peccata mundi, vt memoratus Propheta dimittere confractos in remiſſionem †. Ipſa die finitur lex veteris teſtamenti, quod manifeſtat ex authoritate ſcripturarum idem in Luca. Moyſe quippe mortuo, Ioſue Dux ordinatur, quia lege traditionibus Phariſæorum corrupta Chriſtus incarnatur. Ioſue trans-Iordanem manna paſcit & paſcitur, quia Dominus vſque ad tempus ſui baptiſmatis cæremonias legis & ipſe ſeruat, & à cunctis ſeruari deſiderat. Transductam plebem Iordanem Ioſue petra circuncidit, quia baptiſmi gratia celebrata, Saluator etiam cogitationum, quod lex nequiuerat, illecebras fidei ſeueritate præcidit: & tres ſemis annos quaſi ſolito manna nutriret, ſacramẽta legis, quamuis ad cœleſtia promiſſa paulatim prouocans, obſeruare non ceſſat: donec tempore præfixo deſideratum Paſcha cum diſcipulis ſuis manducans, ita demum mane illuceſcente, mundiſſima ſui corporis & ſanguinis myſteria in crucis altari conſecrata quaſi azyma terræ repromiſſionis imbuendis fidelibus afferat. Et iterum: Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Et hic calix ad vetus illud Paſcha, cui finem deſiderabat imponere, pertinet. Quo accepto, gratias egit, ob hoc nimirum, quia vetera tranſitura, & futura fuerant omnia noua. Lex non ſoluebat peccata, ſed puniebat. Chriſtus in quinta feria veteri legi finem dat, peccata abſoluit. Idipſum in prima oratione Miſſæ ſonat ſacerdos, dicendo: Ita nobis ablato vetuſtatis errore reſur-A rectionis ſuæ gratiam largiatur. Affert & oleum quo vngantur ſui conſortes, de quibus dicit Petrus: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium. Reſtat adhuc vnum in Romano ordine, vbi præcipit, vt a quinta feria vſq; in Sabbato ſancto nuda ſint altaria: Quod aliud non ſignificat, ni fallor, niſi fugam Apoſtolorum, quam ipſe Dominus teſtatur in Euangelio Ioannis: Modo creditis: Ecce venit hora, vt diſpergamini vnuſquiſq; in propria, & me ſolum relinquatis. Quod Auguſtinus in eodem ita tractat: Tunc ita perturbamini, vt etiam quod modo creditis, relinquatis †. Altare Chriſtum ſignificat, vt Beda narrat in libro de tabernaculo & vaſis eius. Aureum vero altare ipſum Dominum ſignificat, quia miro atque ineffabili ordine ita carnem veram traxit ex B Adam, vt à peccato carnis Adę veraciter eſſet immunis. Quomodo quidem altare vtrumque ex vnius eiuſdemque generis lignis factum, ſed non vtrumque erat auro coopertum. Sed & in hoc altari nihil carnale offerebatur, verum aromata tantum adolebantur, quia Dominus preces ſiue lachrymas effundens, non pro ſuis erratibus, qui nulli erant, ſed pro noſtra hoc ſalute faciebat. Sicut enim arca intra velum poſita, hominem Deum ſedentem ad dexteram maieſtatis in excelſis, ſignificat: ita altare extra velum quidem, ſed prope introitum eius poſitum, eundem mediatorem Dei & hominum poteſt figuraliter exprimere †. Veſtimenta altaris, Chriſti ſancti ſunt, de quibus ſcriptum eſt: Et relicto eo omnes fugerunt.

De ſeptima varietate Paraſceue.

C

CAPVT XIII.

SEptima varietas eſt in ſexta feria, quam Paraſceuen vocamus. Paraſceue, vt Beda ait, pręparatio interpretatur. Quo nomine Iudæi, qui inter Gręcos conuerſabantur, ſextam ſabbati, quę nunc à nobis ſexta feria vocatur, appellabant: quod eo videlicet dię, quę in ſabbato fuerant neceſſaria, prępararent, iuxta quod de manna quondam erat pręceptum: Sexta autem die colligetis duplum, &c. Qui vero inter Romanos vitam ducunt Iudęi, vſitatius eam Latinè cœnam cognominant. Hęc ſexta feria, ſextæ ferię primę creationis, & ſextę ętati huius mundi coaptatur. De ſexta feria primę creationis dicit qui ſupra in libro de temporibus: D Sexta die terra ſuis animantibus impletur, & homo primus ad imaginem Dei creatur, moxque ex eius latere dormientis ſumpta coſta, fœmina fabricatur. Et iterum de ſexta ętate: Sexta ętate pręconantibus prophetis, filius Dei in carne, qui hominem ad imaginem Dei crearet, apparuit: qui dormiens in cruce, ſanguinem & aquam de latere, vnde Eccleſiam ſibi conſecraret, emanauit. Eadem die legitur lectio lib. Exodi, in qua agnus, qui die Dominico Hieruſalem ad immolandum intrauit, immolatur. Dicit lectio: Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas, (de quo in poſterioribus) & ſeruabitis eum vſque ad quartamdecimam diem menſis huius, immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam. E Dominus noſter eſt Agnus, qui incipiente quintadecima luna traditus eſt, & crucem aſcendit paraſceue. Sequitur Reſponſorius, cum quatuor Verſibus: nullique dubium, quin Chriſtus homo ex quatuor elementis conſiſteret. Naturale eſt hominis, vt ex terra, & aqua, & aëre, & igne conſiſtat. Quando naturam hominis aſſumpſit, hęc quatuor elementa aſſumpſit. Illa pendebant in Cruce inter medios duos latrones. Vnde vnus verſus: In medio duorum animalium cognoſceris. Quod ita Hieronymus in Abacuc: Porro ſimplex interpretatio & opinio vulgi de Saluatore intelligit, quod inter duos latrones crucifixus agnitus ſit †. Quamuis de eadem re ſit & alter ſenſus, tamen qui hoc officium conſtituit, illud intellexit, quod beatus Hieronymus re-

tulit ex vulgi opinione duorum latronum. Oratio ſequens memorat: Deus à quo & Iudas reatus ſui pœnam, & confeſſionis ſuæ latro præmium ſumpſit. Duo genera ſunt afflictorum. Vnum non prodeſt patientibus, quia non corriguntur per pœnas: in quo genere ſunt Iudas & latro non conuerſus. Alterum prodeſt his qui fructuoſe pœnitent, quorum typum alter latro portat, venerabilis quidem ex confeſſione. Hi qui non corriguntur ex afflictione, ad corpus pertinent Iudæ proditoris, & latronis impii: qui corriguntur, ad latronem, qui meruit audire: Hodie mecum eris in paradiſo. Sequitur lectio Oſeæ. Antequam dicamus de hac lectione, dicendum eſt cur addatur. In quarta feria quando conſilium Iudæorum de morte Domini ad memoriam reduximus, mortem noſtram duplam manifeſtauimus, pro qua venerat Chriſtus pati, tamen ſuam paſſionem vſque in ſextam feriam ſeruauit, quâ die primus parens noſter conditus eſt. Hodierna die, hoc eſt in paraſceue ad memoriam reducimus ſuam paſſionem ad noſtram imitationem, de qua dicit Petrus: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum; vt ſequamini veſtigia eius. Idipſum apertius poſſumus memorare ex lectione quæ legitur eadem die. Dicit enim: Erit abſque macula maculus anniculus, iuxta quem ritum tolletis bœdum, & ſeruabitis eum vſque ad quartamdecimam diem menſis huius. Agnus iſte abſque macula, Chriſti corpus ſignificat immaculatum: hœdus corpus ſuum, quod nos ſumus, qui peccatores ſumus. Vtrumque animal memoratur in religione Paſchæ. Sicut ex ſcriptura diſcimus, Paſcha noſtrum in immolatione eſſe Chriſti, ita noſtram immolationem in mortificatione vitiorum; & ſi neceſſe fuerit, in effuſione omnium præſentium rerum, etiam & ipſius animæ, & ſic tranſeundum ad patrem. Lectio ſequens Oſeæ dicit: Venite, & reuertamur ad Dominum, quia ipſe cepit & ſanabit nos, percutiet & curabit nos. Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius. Quod ſic Hieronymus in eodem Oſeæ: Percutit ergo Dominus, & curat nos, quia quem diligit corripit, & caſtigat omnem filium, quem recipit: & non ſolum curat, ſed viuificat poſt duos dies, & tertio die reſurgens ab inferis, omne humanum ſecum ſuſcitat genus. Cumque percuſſos curauerit, & curatos viuificauerit, & viuificatos ſuſcitauerit, tunc viuemus in conſpectu eius, qui illo abſente mortui iacebamus †. In iſta reſurrectione demonſtratur vtilitas imitationis noſtræ, quia ſi compatimur, & conregnabimus. Sequitur tractus: Qui habitat in adiutorio Altiſſimi. Expoſitor Auguſtinus Pſalmi præſentis, in præfatione eius monſtrat quam congruenter per præſentem Pſalmum imitari debeamus paſſionem Chriſti. In quo, inquit, imitaturi ſumus vias Chriſti? Nunquid in ea magnificentia, qua Deus erat in carne? Aut ad hoc nos exhortatur, aut hoc à nobis exigit, vt talia miracula qualia fecit, ipſi faciamus? Et paulo poſt: Non hoc tibi dicit non eris diſcipulus meus niſi ambulaueris ſuper mare, aut niſi ſuſcitaueris mortuum quatriduanum, aut niſi aperueris oculos cæci nati. Et paulo poſt: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Quod factum eſt propter te, hoc in eo debes attendere, vt imiteris. Et paulo poſt: Nec ad ipſa ergo miracula hortatur, quæ ipſe fecit, & antequam eſſet homo: Sed quo te hortatur? vt imiteris quod non poſſet niſi factus homo. Tolerare enim paſſiones nunquid poſſet niſi homo? Mori & crucifigi & humiliari non poſſet niſi homo. Si ergo & in moleſtias huius ſæculi pateris, quas fecit Diabolus, ſiue apertè per homines, ſiue occulte ſicut Iob, ſis fortis, ſis tolerans, habitabis in adiutorio Altiſſimi, ſicut dicit iſte Pſalmus †. Longus eſt iſte Tractus, quia, quod promiſſum eſt nobis in lectione Oſeæ, vbi dicit: Poſt duos dies ſuſcitabit nos, in tertia die reſurgere, in ſpe debemus tenere, non in re. Vnde Gregorius in libro de ædificatione templi. Hinc eſt quod Propheta alius per reſurrectionem Domini humanum genus vidit in fine

A ſuſcitari, atque ait: Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius. Ipſa reſurrectio in fine Tractatus memoratur: Longitudine dierum replebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum. Vnde Auguſtinus in eodem Pſalmo: Quæ eſt longitudo dierum? vita æterna: fratres, nolite putare longitudinem dierum dici hos, vt ſunt dies æſtatis dies maiores.

Tales dies nobis habet dare. Longitudo illa eſt, quæ non habet finem, æterna vita, quæ nobis promittitur. Et paulo poſt: Et oſtendam illi ſalutare meum. Nec hoc, fratres, breuiter prætereundum eſt, Oſtendam illi ſalutare meum: hoc dixit, oſtendam illi ipſum Chriſtum. Et paulo poſt: Per fidem adhuc viuimus, & non

B per ſpeciem. Quando erit ſpecies? Quando videbimus facie ad faciem? quod dicit Apoſtolus, quod nobis promittit Deus, in magno præmio omnium laborum noſtrorum: quicquid laboras, in hoc laboras, vt videas. Et poſt pauca: Ipſe qui humilis viſus eſt, ipſe videbitur magnus, & certificabit nos. Dehinc ſequitur paſſio. In ea velut ipſum Chriſtum in Cruce videmus. Refert Romanus libellus, quid poſtea agendum ſit, dicens: Statim duo diaconi nudant altare ſindone, quæ prius fuerat ſub Euangelio poſita, in modum furantis. Altare, vt ſæpe diximus, Dominum noſtrum ſignificat, in quo noſtras oblationes patri offerimus. Veſtimenta, Apoſtolos & omnes ſanctos. Congruum eſt, vt ſubtus Euangelium aliquid iaceat propter honeſtatem, quo ſublato, rapitur quod ſubiectum fuit: quia dedito Chriſto

C inter manus iniquorum, Apoſtoli more furum fugerunt & latuerunt. Quod enim ſignificat Altare, hoc & Euangelium. Poteſt in hac ſindone intelligi ſpecialiter Ioannes, qui perſeuerauerit cum Domino vſque ad crucem, qui & audiuit, Ecce mater tua: & poſtea propter metum Iudæorum ſe occuluit more furum. Poſt hoc celebrantur Orationes. Hic enim dicendum eſt ex Decretalibus Innocentii Papæ, quare Miſſa non cantetur in ſexta feria & in ſeptima. Nam vtique inquit, conſtat Apoſtolos biduo iſto in triſtitia & in mœrore fuiſſe, & propter metum Iudæorum ſe occuluiſſe, quod vtique non dubium eſt, in tantum eos ieiunaſſe biduo memorato, vt traditio Eccleſiæ habeat, iſto biduo ſacramenta penitus non celebrari †. Orationes tantum leguntur.

D [Ob hoc quoque non canitur hodie Miſſa, quia in hac die Dominus ſeipſum obtulit, & ipſa oblatio ſufficit ad ſalutem credentium.]

Miſſa cur non ſexta, nec ſeptima feria celebratur. Locus iſte ... [illegible] ... bus non orant.

Hic reddemus quod quarta feria promiſimus de S. Auguſt. Prius iterum ad memoriam reduco, quando perſequimur ab inimicis, vt ſemper reuertamur ad orationem, vnde ita memoratam ſcutum: Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi. Quid ait? Ego autem orabã. Non quidem dixit, quid orabat, ſed quid melius intelligimus quam præ eis ipſis? Crucifixo enim maxime detrahebãt, quando velut homini, quem quaſi vicerant, illudebant, de qua cruce ille dixit: Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Et paulo poſt: Nobis vtilius erat, quod patientiæ præbebat exemplum, quam ſi ſuos inimicos ſine vlla dilatione perdendo, ad hoc nos ædificaret, vt impa-

E tienter feſtinaremus de his, quos malos patimur, vindicari: cum ſcriptum ſit, Melior eſt patiens, quam fortis. Docent ergo nos diuina eloquia Dominico exemplo cum audimus: Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam, vt quando aliquos ſentimus ingratos, non ſolum non reddentes bona, ſed inſuper reddentes mala pro bonis, nos oremus, & ipſi quidem pro aliis, vel ſæuientibus, vel dolentibus, & in fide periclitantibus. Nos vero etiam pro nobis primitus, vt animum noſtrum Deo miſerante atque opitulante vincamus, quo ferimur in vlciſcendi cupiditatem cum detrahitur, ſiue præſentibus, ſiue abſentibus nobis: Deinde dum Chriſti patientiam recordamur, tãquam ipſo excitato, ſicut factum eſt, dum dormiret in naui, qui perturbationem

bationem cordis noſtri tempeſtatemque tranquillat, animo ſedato atque pacato, oremus etiam pro ipſis detractoribus noſtris, vt ſecuri dicamus. Dimitte nobis, ſicut & nos dimittimus: ſicut & ille dimittebat, qui peccatum quod ei dimitteretur, vtique non habebat †. Admonitione firmiſſima ſicuti admoniti ſumus. & pro nobis oremus, atque pro periculis huius vitæ, & pro hæreticis, perfidiſq; Iudæis, ac pro paganis. Per omnes orationes genuflexionem facimus, vt per hunc habitum corporis, mentis humilitatem oſtendamus, excepto quãdo oramus pro perfidis Iudæis. Illi enim genuflectebant, opus bonum malè operabantur, quia illudendo hoc faciebant. Nos ad demonſtrandũ quod fugere debeamus opera, quæ ſimulando fiunt, vitamus genuflexionem in oratione pro Iudæis. Similiter & à pacis oſculo in iſtis diebus nos abſtinemus: non quod pacis oſculum malum ſit, vbi ex charitate vera profertur: ſed vt demõſtretur quam iniuriam paſſus ſit Chriſtus à ſuo proditore: vt & nos vitemus eandem iniuriam in fratribus. Quod dico, tale eſt: Locutione & opere debemus ſubditus monſtrare vitandum eſſe malum Iudæ. Signo doloſo traditus eſt Chriſtus: nec mirum, ſi ea intermittamus, vt noſtra diſtinguantur à Iudaiſmo, cum ſanctus Auguſtinus dicat: Noſtram diem feſtum paſchalemque ideo tranſire ad Dominicũ, vt noſtra feſtiuitas diſtinguatur à feſtiuitate Iudæorum. Dicit ad Ianuarium: Nam Iudæi tantummodo menſem nouorum & lunam obſeruant à quartadecima vſque ad viceſimamprimam: Sed quia illud eorum paſcha, quo paſſus eſt Dominus, ità occurrit, vt inter mortem eius & reſurrectionem medius eſſet ſabbati dies, addendum patres noſtri cenſuerunt, vt & noſtra feſtiuitas à Iudæorum feſtiuitate diſtingueretur.

De adoratione ſanctæ Crucis. CAP. XIV.

POſt hæc monet libellus memoratus, vt præparetur Crux ante altare, quã ſalutant & oſculantur omnes. Crux ab initio, ex quo eam Dominus beauit ſanguine ſuo, ab omnibus fidelibus verbis & operibus glorificata eſt. Ex multis glorificationibus, quibus glorificatã eſt, pauca pingam in præſenti opere. Dicit Ioannes Chryſoſtomus in homilia de cruce & latrone, Crux ſpes Chriſtianorum. Crux reſurrectio mortuorum. Crux cæcorum dux. Crux deſperatorum via. Crux claudorum baculus. Crux cõſolatio pauperum. Crux refrenatio diuitum. Crux deſtructio ſuperborum. Crux malè viuentium pœna. Crux aduerſus dæmones triumphus. Crux deuictio diaboli. Crux adoleſcentium pædagogus. Crux ſuſtentatio inopum. Crux ſpes deſperatorũ. Crux nauigantium gubernator. Crux periclitantium portus. Crux obſeſſorum murus. Crux pater orphanorum. Crux defenſor viduarum. Crux iuſtorum cõſiliarius. Crux tribulatorum requies: Crux paruulorũ cuſtos. Crux virorum caput. Crux ſenum finis. Crux lumen in tenebris ſedentium. Crux Regũ magnificentia. Crux ſcutum perpetuum. Crux inſenſatorum ſapientia. Crux libertas ſeruorum. Crux Imperatorum Philoſophia. Crux lex piorum. Crux Prophetarum præconatio. Crux annunciatio Apoſtolorum. Crux Martyrum gloriatio. Crux monachorum abſtinentia. Crux virginum caſtitas. Crux gaudium ſacerdotum. Crux eccleſiæ fundamentum. Crux orbis terræ cautela. Crux templorum deſtructio. Crux idolorum repulſio. Crux ſcandalum Iudæorum. Crux perditio impiorum. Crux inualidorum virtus. Crux ægrotantium medicus. Crux emundatio leproſorum. Crux paralyticorum requies. Crux eſurientium panis. Crux ſitientium fons. Crux nudorum protectio. Penè omnis hæc glorificatio, qua decorata eſt ſancta Crux precata eſt orationibus preſbyteri poſt Euangelium. Si quis ea voluerit ſcrutari, quæ ibi deprecata ſunt, & mentem referre ad præſentem glorificationem, inueniet ea in virtute ſanctæ cru-

cis. De qua & Hieronymus in tractatu Epiſt. ad Ephe-
A ſios: Crux itaque Chriſti non ſolum nobis, ſed & angelis cunctiſque in cœlo virtutibus profuit, & aperuit ſacramentum quod antea neſciebant. Et Sedulius in carmine paſchali:

Ne quis ignoret ſpeciem crucis eſſe colendam.

Dei enim filius exinaniuit ſe, vt viſibilis appareret hominibus. Ea die qua crux deoſculatur, humiliatus eſt pro nobis patri vſque ad mortem, mortem autem crucis. Si huius mortis imitatores eſſe debemus, necnon & humilitatis oportet eſſe. Vnde proſternimur ante crucem, vt fixa humilitas mentis, per habitum corporis demonſtretur. Humilitatem mentis non poſſumus amplius monſtrare, quam vt totum corpus ad terram proſternatur. Vnde Auguſtinus in pſalmo quadrageſimo-
B tertio: Quiſquis enim ita humiliatur, vt genua figat, adhuc habet quo humilietur: Quiſquis autem ſic humiliatur, vt hæreat in terra venter eius, vltrà quo humilietur, non habet. Sic proſternor ante crucem, vt Paula proſtrata eſt, de qua laudator panegyricus eius Hieronymus dicit in libello vitæ eiuſdem Paulæ: Proſtrataque eſt ante crucem, quaſi pendentem Dominum cerneret. Et ego iacens ante crucem, paſſus Chriſtus pro me, proſcriptus eſt in corde meo, virtutem ſanctæ crucis, quam accepit ex Dei filio, adoro. Creaturam nullam colendo vt Deum adoro, ſed venerando: vnde Apoſtolus inquit, Honore inuicem præuenientes. Omnis ſubſtantia, quæ Deus non eſt, creatura eſt: & quæ creatura eſt, Deus non eſt. Crux Chriſti ante me poſita, Chriſtum quaſi pendentem, in ea men-
C te teneo. Ipſa verba noſtræ deprecationis demonſtrant quem adoremus. Dicimus; Crucem tuam adoramus Domine, & ſanctam reſurrectionem tuam laudamus & glorificamus. Hic non ſunt verba precationis, ſed oſtentationis adorandæ crucis, & glorificandæ reſurrectionis Domini: Sed & in alio loco ſolemus dicere: Deus qui vnigeniti filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti precioſo ſanguine humanum genus redimere dignatus es; concede propitius, vt qui ad adorandam viuificam crucem adueniunt, à peccatorum ſuorum nexibus liberentur. Quem deprecor, ipſum adoro: proſternor corpore ante crucem, mente ante Dominum. Veneror crucem, per quam redemptus ſum: ſed illum deprecor, qui redemit. De qua adoratione ſcriptum eſt in tripartita hiſtoria libro primo: Hoc enim ſignum
D bellicum inter alia precioſius erat eo quod, Imperatorem præcedere, & adorari illud à militibus moris eſſet. Item in eodem opere, libro ſecundo: Audiui enim & Probianum virum in palatio habentem militiam medicorum, crudeli podagræ paſſione detentum, ibi doloribus liberatum, eique apparuiſſe ſanctam mirabiliter viſionem. Cum enim dudum paganus eſſet, factus poſtea Chriſtianus, aliquatenus dogma ſequebatur: totius vero ſalutis cauſam, id eſt, ſacratiſſimam crucem nolebat adorare. Hanc habenti ſententiam, Diuina virtus apparens ſignum monſtrauit crucis, quod erat poſitum in altario eius eccleſiæ, & apertè palàm fecit, quia ex quo crucifixus eſt Chriſtus, omnia quæ ad vtilitatem humani generis facta
E ſunt, quolibet modo præter virtutem ſanctæ crucis geſta non eſſent, neque ab angelis ſanctis, neque ab hominibus piis † Fuerunt quidam, qui volebant dicere ſe velle eandem crucem adorare, in qua Dominus crucifixus eſt. Vtinam in omnibus eccleſiis haberetur, præ cæteris meritò veneraretur. Quamuis omnis eccleſia eam non poſſit habere, tamen non deeſt eis virtus ſanctæ crucis in eis crucibus, quæ ad ſimilitudinem Dominicæ crucis factæ ſunt: ſicut legitur in libro hiſtoriæ Anglorum de Oſuualdo fideli rege & Chriſtianiſſimo; qui in periculo poſitus, ſubito fecit crucem, & fixit in terram, eaque adorata, & deprecato Deo coram illa, dedit eis victoriam. Sic enim ſcriptum eſt in memorato libro tertio, titulo ſecundo: Oſten-

P

diuit autem vſque hodie & in magna veneratione habetur locus ille, vbi venturus ad hâc pugnam Oſuualdus, ſignum ſanctæ crucis erexit, ac flexis genibus Deũ deprecatus eſt. vt in tanta rerum neceſſitate ſuis cultoribus cœleſti ſuccurreret auxilio. Denique fertur, quia facta citato opere cruce, ac fouea præparata, in qua ſtatui deberet, ipſe fide feruens hanc arripuerit, ac foueæ impoſuerit, atque vtraque manu erectam tenuerit, donec aggeſto à militibus puluere terræ, figeretur, & hoc facto, elata in altum voce, cuncto exercitui proclamauerit, Flectamus omnes genua, & Deum omnipotentem viuum ac verum in commune deprecemur, vt nos ab hoſte ſuperbo ac feroce, ſua miſeratione defendat. Scit enim ipſe, quia iuſtè pro ſalute gentis noſtræ bella ſuſcipimus. Fecerunt omnes vt iuſſerat. Et ſic, incipiente diluculo, in hoſtem progreſſi, iuxta meritum ſuæ fidei victoria potiti ſunt. In cuius loco orationis, innumeræ virtutes ſanitatum noſcuntur eſſe patratæ, ad indicium videlicet & memoriam fidei eius. Nam & vſq; hodie multi de ipſo ligno ſacroſanctæ crucis haſtulas excidere ſolent, quas cum in aquas miſerint, eiſque languentes aut pecudes potauerint, ſiue adſperſerint, mox ſanitati reſtituuntur. Quoniam cætera dicta domini Bedæ accipimus, quare non & iſta accipiamus, in quibus narratur virtus Domini, monſtrata per venerationem ſanctæ Crucis? Si quis voluerit dicere, non ità eſſe actum de ligno ſanctæ crucis, vt Beda narrat; & ſi ei creditum fuerit, poterit multa teſtimonia ſanctarum ſcripturarum euellere, quod abſit. Et ſi quis voluerit ſuccenſere præſens factum, Deo rebellis videtur eſſe, qui hanc virtutem præſtitit ligno ſanctæ crucis, vt non in præſenti victoriam ſolum daret ſeruo ſuo, ſed etiam in ſequenti tempore virtutes exerceret per merita ſanctę Crucis, vt memoratum eſt in præſenti opere. Quod ſi aliquis dixerit, quare non adoras aſinum, quia in eo Dominus ſedit, ſiue cætera talia, quæ Dominus tetigit corpore ſuo? ſecundum paruitatem meam reſpondeo, quia non lego in auctoritate ſanctorum patrum, miracula & ſanitates ex his monſtrari, ſicut virtute ſanctæ crucis, & neque me ſcio per illa redemptum, vt per ſanctam crucem: neque diaboli artes ita per illa diſſipatas, vt per iſtam: neque portas per illa inferni fractas, vt per iſtam: neque animas iuſtorum ductas in Paradiſum, vt per iſtam. Diabolus, & fœmina, & vir, & lignum ſcientiæ boni & mali, fuerunt mucro perditionis noſtræ: Gratia Dei, & virgo quæ peperit, & vir, & lignum ſunt in cauſa reſtaurationis noſtræ: non aſinus, non mulier hæmorrhoiſſa, non lapis, nõ puteus: in quo Samaritana hauriebat aquam, & cætera talia. Sed non proderat naſci, niſi mori profuiſſet. Non enim fruſtra dixit Apoſtolus: Regnauit mors ab Adã vſq; ad Moyſen, etiam in eos qui non peccauerunt, in ſimilitudinem præuaricationis Adæ, qui eſt forma futuri. formam futuri Adę ita lego: Sicut primus Adam cauſa fuit mortis noſtræ, etiam nobis, qui non manducauimus de ligno vetito: ita Chriſtus eſt cauſa vitæ æternæ. Acceſſit diabolus ad Adam per fœminam, & occidit eum: pulſauit ad oſtium Adæ, quando ſuggeſſit Euæ. Aperuit oſtium Eua, & per illam intrauit ad Adam, quaſi ſuggeſtio per dilectionem ad conſenſum. Acceſſit gratia Domini ad virginem Mariam, & parauit ſibi habitaculum in homine Chriſto: & reuixit genus humanum, quod occiſum erat in Adam. Inſuper etiam diabolus, qui cœpit regnare per mortem in Adam, acceſſit ad Chriſtum, & tentauit eum per eoſdem aditus introeundi, per quos tentauit primum Adam, & non inuenit oſtium intrandi, excluſus eſt foris. Primus Adam accepit legem, vt non manducaret de ligno ſcientię boni & mali: Si obediret Domino, in ea lege, pręmium obedientię poſſideret in vitam æternam, quam ipſe perdidit, & nos per illum. Lignum ſcientiæ boni & mali ſecundum ſuam naturam non habuit mortem in ſe, ſed fuit in cauſa, vt in eo probaretur obedientia parentis noſtri, ſiue vindicaretur inobedientia. Sicut iſtud lignum fuit in cauſa probationis, ita lignum vitę in cauſa ſempiternæ vitæ.
A Hoc lignum attulit nobis Dominus noſter Ieſus Chriſtus per lignum crucis in Eccleſia noſtra: vt qui morti debitores eramus per lignum ſcientię boni & mali, faceret nos vitæ capaces per lignum ſanctę crucis. Sicut enim lignum ſcientiæ boni & mali ex ſua natura non habuit mortem, ità lignum, vnde nobis vita ſempiterna conceditur, non ex ſe habet hanc virtutem, ſed ex illius virtute, qui, ſi infirmus fuit ex nobis, viuit ex virtute Dei, cui virtuti nunquam & nuſquam poteſt reſiſti. Cœpit regnare mors & diabolus ab inobedientia ligni ſcientiæ boni & mali: ſuperata eſt eadem mors & diabolus per obedientiam ligni ſanctæ crucis. Sicut enim Deo placuit genus humanum reſtaurare per eandem naturam, per quam perdita erat, id eſt. per humanam:
B ità virtutem obedientiæ, quæ corrupta erat in Adam propter eſum ligni, per abſtinentiam illius, qui obediens fuit patri in ligno crucis. Sicut enim illa obedientia primi Adam omnibus profuiſſet, ſi permaneret vſque ad præmium, quo non poſſit peccare genus humanum; ità iſta omnibus reſpicientibus ad illam, prodeſt: Primus Adam inobedientiæ mucrone interfectus eſt à ligno ſcientiæ boni & mali: ſecũdus Adam per palmam obedientiæ à cruce tranſiuit in vitam æternam, & nos ſecum duxit. Quod enim erat Adæ primo deſtinatum, per lignum vitæ, vt feliciter viueret, ſi in obedientia Domini perſeueraret; hoc nobis nunc tributum eſt per lignum, quod Chriſtus obediens in noſtra Eccleſia plãtauit. Vnde non immerito crux viuifica vocatur. Adam perditio per quatuor partes mundi diſperſa erat,
C Adam ſaluatio quatuor partes mundi comprehendit ſtatura corporis ſui in ligno. Vnde Sedulius in Paſchali carmine:

Quatuor indè plagas quadrati colligit orbis.
Splendidus auctoris de vertice fulget Eous.
Occiduo ſacra lambuntur ſidere plantæ.
Arcton dextra tenet, medium læua erigit axem.
Cunctaque de membris viuit natura creantis.

Hanc ſanctam Crucem totus mundus adoret, qui per eam redemptus eſt, deprecando illum cui poteſtas eſt virtutem ſuam tribuere ſecundum ſuam voluntatem, iuxta quod diſpoſuit ante ſæcula vnicuique creaturæ.

De præſentatione corporis Domini in altari, & calicis cum vino non conſecrato.

CAP. XV.

D IN ſuperius memorato libro inueni ſcriptum vt duo Presbyteri afferant poſt ſalutationem crucis corpus Domini, quod pridiè reſeruatum fuit, & calicem cum vino non conſecrato, quod tunc conſecretur, & inde communicet populus. De qua obſeruatione interrogaui Romanum Archidiaconum, & ille reſpondit: In ea ſtatione vbi Apoſtolicus ſalutat crucem, nemo ibi communicat. Qui iuxta Ordinem libelli per commixtionem panis & vini conſecrat vinum, non obſeruat traditionem Eccleſiæ, de qua dicit Innocentius, Iſto biduo ſacramenta penitus non celebrari. Percuſſus eſt paſtor, oues gregis diſſipatæ ſunt. Paſtores qui videntur eſſe in Eccleſia, declinatione ſui officij demonſtrant ſtatum illius temporis, qui tunc agebatur apud diſcipulos
E Chriſti. Dominus enim dixit pridiè, Non bibã de hoc genimine vitis, donec bibam illud vobiſcum nouum: Quod manifeſtat actum eſſe lectio, quæ legitur ſecũda feria poſt Paſcha Domini, dicente Petro: Nobis qui manducauimus & bibimus cum illo, poſtquam reſurrexit à mortuis. Ratus ordo eſt, vt expectemus vſquedum Dominus noſter conſecrat ſacramenta corporis & ſanguinis ſui in cruce, & noua ea faciat per reſurrectionem ſuam, & ſic tandem manducemus & bibamus ſaluberrimum illud ſacramentum, non iam pranſi, quod Apoſtoli fecerunt in cœna Domini, ſed ieiuni. Et iſto ordine poſt ſalutationem crucis oportet ſingulos remeare ad ſua.

De octaua

De octaua varietate, quæ fit die ſabbati.

CAP. XVI.

OCtaua varietas eſt in ſabbato ſancto. Heri retulimus ex decretalibus Innocentij Papæ, hodie non celebrari Miſſam: quod ita eſſe comperiuus ex officio hodierno, quod totum, noctem illuſtrat futurã. Oportet vt hoc diſcamus ex prima conſecratione cerei, quæ dicit: Hęc nox, in qua deſtructis vinculis mortis. Et iterum: Hæc nox eſt, de qua ſcriptum eſt, & nox vt dies illuminabitur. Vigiliæ agẽdæ ſunt io nocte, vt ex auctoritate patrum recolimus. Dicit Auguſtinus ex ſermone ad populum in vigilus Paſchæ. Dicendum eſt, cur tanta celebritate, hodierna potiſſimũ nocte, vigilias celebremus. Quod die tertio reſurrexit à mortuis Dominus Chriſtus, nullus ambigit Chriſtianus. Hac autẽ nocte hoc factum eſſe, ſanctum Euangelium conteſtatur: & paulo poſt: Illam noctem agimus vigilãdo, qua Dominus reſurrexit, & illam vitam, de qua paulo ante dicebamus, meditamur, vbi nec mors vlla, nec ſomnus eſt, quam in ſua carne nobis inchoauit, quã ſic excitauit à mortuis, vt iam non moriatur, nec mors ei vltrà dominetur. Et iterum: Cui reſurgenti paulo diutius vigilando concinimus præſtabit, vt cum illo ſine fine viuendo regnemus. Sed & ſi forte his horis, quibus nos ducimus iſtam vigiliam, illius adhuc corpus in ſepulchro erat, nondumque reſurrexerat, nec ſic vigilando ſomnus incongruus, quia ille dormiuit vt vigilemus, qui eſt mortuus vt viueremus. Hieronymus horam certain vigiliarum demonſtrat in commentarius Matthæi, dicendo: Traditio Iudæorum eſt, Chriſtum in media nocte venturum in ſimilitudine Ægyptij temporis: quando Paſcha celebratum eſt, exterminator venit, & Dominus ſuper tabernacula trãſiit, & ſanguine agni poſtes noſtrarum frontium conſecrati ſunt. Vnde reor & traditionẽ Apoſtolicam permanſiſſe, vt die vigiliarum Paſchę ante noctis dimidium populos dimittere non liceat, expectantes aduentum Chriſti: & poſtquam illud tempus tranſierit, ſecuritate præſumpta, feſtum cunctis agentibus diem.

De Agnis, de cera factis, benedicendis.

CAP. XVII.

ROmanus libellus narrat, eodẽm die benedici ceram oleo mixtam, indeque fieri agnos, eoſque reſeruari vſque in octauas Paſchæ. In octauis vero poſt communionem dari populo ex his incenſum ad adolendum, & ad ſuffumigandum domibus ſuis: & narrat ſimiliter nos facere debere de cereo conſecrato. Cera namq; Chriſti humanitatem deſignat, vt Gregorius in homilus. Fauus quippe mel in cera eſt, mel vero in cera, eſt diuinitas in humanitate †. Agni quos Romani faciunt, agnum pro nobis factum immaculatum deſignant. Omnibus rebus nobis Chriſtus ad memoriam frequentius reducendus eſt, vt Auguſtinus ad Ianuarium: Non ideo, inquit, tamen putare debent ſtulti, qui nolunt in melius commutari, adoranda eſſe iſta luminaria, quia ducitur ex eis aliquando ſimilitudo ad diuina myſteria figuranda. Ex omni enim creatura ducitur †. Quando agnum de cera videmus, agnus præfiguratus & in Paſcha immolatus, ad memoriam reducitur: Cui ſanctus Gregorius oleum infundit, quando myſteria paſchalis agni reſerauit.

De Cereo benedicendo. CAP. XVIII.

ROmanis ita agentibus, nobis quoque præceptum eſt à Papa Zoſimo benedicere cereum. Vt diximus cera humanitatem Chriſti deſignat. Vnanimitatem ſignificationis vult habere cereus iſte, cum columna ignis, quæ illuminabat populum Iſraël in nocte. Vnde dicitur in conſecratione cerei: Hæc igitur nox eſt, quæ peccatorum tenebras columnæ illuminatione purgauit. Et paulo poſt: Sed iam columnæ huius præconia nouimus, quam in honore Dei rutilans ignis accendit. Columna illa Chriſtum præfigurabat, de qua dicit Hieronymus in libro manſionum: Mouerunt autem caſtra de Rameſſe menſe primo, quintadecimã die menſis primi. Altera die poſt Paſcha egreſſi ſunt filij Iſrael in manu excelſa. Et paulo poſt: In menſe primo quando hyems præterijt & abiit ſibi, quãdo veris exordium eſt, quando cuncta renouãtur, eximus quintadecima die menſis primi in craſtinum paſchæ, pleno mẽſis lumine poſt eſum agni immaculati, & iterũ. Et proficiſcẽtes filij Iſraël de terra Rameſſe, caſtrametati ſunt in Socoth. Et poſt pauca: Profecti de Socoth, caſtrametati ſunt in Ethan, quæ eſt in extremo ſolitudinis. Tertia mãſio offertur poſt tabernacula, in qua primum videtur Dominus in nocte in colũna ignis, & per diem in columna nubis, vt præcedat populũ, & dux itineris fiat. Ethan, nobis reſonat fortitudo atque perfectio. Et iterum: Præparemus nobis fortitudinem, aſſumamus perfectum robur, vt inter errorum tenebras, & confuſionem noctis, ſcientiæ Chriſti lumen appareat: dies quoque noſter nubem habeat protegentem, vt his ducibus ad ſanctam terram peruenire valeamus. Nã & columna nubis in perſona Spiritus ſancti accipitur, dicẽte Gregorio Nazianzeno in ſermone de ſecundis epiphanus: Baptizauit, inquit, Moyſes in mari & in nube, ſed in typo & in figura: ita enim Paulus pronũciat. Habuit ergo mare formã aquæ, nubes vero ſpiritus ſancti. Pars columnæ, in qua legitur nubem habitaſſe, protegebat populum Dei: pars altera illuminabat. Namq; de Spiritu ſancto legitur, Et virtus altiſſimi obumbrabit tibi: quod enim obumbrat, protegit. Si enim cereus rutilans illam humanitatem deſignat, quæ illuminatit omnem hominem venientem in hunc mundũ, profecto & perſonam Spiritus ſancti in eodem cereo debemus intelligere, quæ obumbrat caſto corpori, ne inficiatur æſtu concupiſcentiæ. Iſte cereus, qui præfigurat humanitatem Chriſti, illuminatus benedicitur: Quia humanitas Chriſti, poſtquã aſſumpta eſt à diuinitatẽ, ſemper fuit illuminata. Cui ſemper benedicitur †. Illa columna præcedebat filios Iſrael antequàm tranſirent mare rubrum: noſtra columna ſcilicet cereus, præcedat & noſtros catechumenos: Lumen ipſius, lumen Chriſti ſignificat, quo & præſens nox illuminatur, gratia ſcilicet reſurrectionis, & catechumeni qui venturi ſunt ad baptiſmum. Ipſam illuminationem deſignant lectiones, quæ ante baptiſmum leguntur, vt in ſequentibus monſtrabitur. Cereus propterea benedicitur, quia niſi ex benedictione miniſtri, nõ poteſt ex ſua ſimplici natura tranſire ad myſteria. In myſterio enim erat colũna ignis. Quod à diacono benedicitur morem ſequitur Romanum: in eo enim Archidiaconus conficit agnos. Qui cereus per octo dies neophytorum præcedit pontificem, qui eſt caput populi, quia columna ignis præceſſit populum vſque ad terram repromiſſionis.

De Lectionibus. CAP. XIX.

DIximus, cerei lumine Chriſti lumen ſignificari, quo illuminantur catechumeni: Nunc narrandus eſt, Domino miſerante, modus illuminationis, vt ordinate & illuminato itinere pergatur ad baptiſmum. Doctor catechumenorum conuiua debet eſſe catechumenorum. Hoc egit Chriſtus, quando conuiuabatur cum publicanis & peccatoribus, vt eos traiiceret in ſe. Hoc Petro dictum eſt in Actibus Apoſtolorum, quando ei vas linteum de cœlo miſſum eſt: Surge Petre, occide & manduca: quod ita Beda in eiſdem Actibus: Surge, inquit, ad euangelizandum præparare: occide in gentibus quod fuerant, & fac quod es. Qui enim manducat cibum foris poſitum, in ſuum corpus traiicit. Præcepit ergo vox diuina, vt nationes per incredulitatem ante fores poſitæ, interfecta præterita vita, ſocietati eccleſiæ, quam ſignificat Petrus inſerãtur. Hanc doctrinam ſignificat menſa in tabernaculo Moſaico, quę habet quatuor pedes: quia (vt Beda in libro de tabernaculo) quadriformi ratione omnis diuinorum eloquiorum ſeries diſtinguitur. Hic, oro, intendatis, quam congruentiam habeant lectiones quatuor, & cã-

tica, & orationes quæ aguntur propter inſtructionem catechumenorum, cum quatuor pedibus menſæ. Idem qui ſupra in memorato: Menſa tabernaculi quatuor pedes hebet, quia verba cæleſtis oraculi vel hiſtorico intellectu, vel allegorico, vel tropologico, id eſt, morali, vel certè anagogico ſolēt accipi. Hiſtoria eſt namq; cùm res aliqua quomodò ſecundum literam facta ſiue dicta ſit, plano ſermone refertur. Videamus ſi prima lectio cum iſto pede vadat. Nonne, ſicut ibi ſcriptum eſt, de generatione hominis tenetur ſecundùm hiſtoriam? Omnino ita credimus, vt ibi ſcriptum eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinē noſtram, & præſit piſcibus maris & volatilibus cæli. Et iterùm: Maſculum & fœminam creauit eos, & ſicut ibi narratur, die ſexto credimus hominem factum. Orat ſacerdos Deum, qui mirabiliter hominem creauit & redemit, vt homo qui eſt ad imaginem Dei factus, id eſt, mentis ratione, reſiſtat catechumenis contra oblectamenta mundi. Doctoris officium eſt, vt primò inſtruat catechumenum de ſua formatione, dein quomodò cecidiſſet: dummodò non conſentiat carnalibus, vt Adam Euæ, poſſe reſtaurari ad primam formationem. A doctore habet doctrinam, à ſacerdote verò confirmatio impetratur. Secunda lectio plano ſermone refert, quomodò populus Iſraël ex Ægypto ſaluatus ſit. Quia in ſuperiore lectione audiuit, catechumenus ſuam formationem, in iſta audiat redemptionem ſuam à dominis, quibus ſe vendidit ſuis peccatis: & audiat, quòd ſicut populum Iſraël liberauit Dominus de manu Pharaonis, quem deleuit in mari rubro, ſic poſſit & eum liberare de manu diaboli per aquam baptiſmi. Cui ſequitur victoriæ canticum: Cantemus Domino, glorioſè enim magnificatus eſt. Canticum magnam deuotionem animi demonſtrat, quam ſolent ſingulariter deuoti percipere, quibus non generaliter reſpondetur. Exultat deuotus animus, quia videt catechumenos deuotos per Dei vocationem & hoc videt ex affectu doctrinæ. Iſtas duas lectiones vnum canticum ſequitur, quia vtræque in primo pede menſæ ſtant, id eſt, in allegoria. Vel ideò priorem lectionem canticum non ſequitur, quia in illa inſinuatur parens, in quo omnes peccauerunt. Doctrinam doctoris confirmat ſacerdos, ità deprecando, quod vni populo à perſecutione Ægyptia liberando, dexteræ tuæ potentia contuliſti, id in ſalutem gentium per aquam regenerationis operaris, præſta, vt in Abrahæ filios & in Iſraëliticam dignitatem totius mundi tranſeat plenitudo. Tranſeamus ad ſecundum pedem menſæ. Idem qui ſuprà in eodem: Allegoria eſt, cùm verbis ſiue rebus myſticis præſentia Chriſti & Eccleſiæ ſacramenta ſignantur †. Tangamus tertiam lectionem, quæ quamuis tertia ſit ordine lectionum, tamen propter ſacramenta, quæ continet, ſecundo pedi menſæ coniungitur. In ea habemus ſacramenta Chriſti & Eccleſiæ: Apprehendent ſeptem mulieres virum vnum in die illa, dicentes, panem noſtrum comedemus. Secundum hiſtoriam, non legimus illud factum, ſed in Chriſto ſcimus completum, quem apprehenderunt ſeptem dona ſpiritus ſancti. Vnde Hieronymus in Eſaia: In aduentu Domini Saluatoris noſtri ſeptem mulieres, id eſt, ſeptem gratiæ ſpiritus ſancti, de quibus in conſequentibus idem propheta dicturus eſt, Exiet virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & reliqua. Et paulo poſt: Apprehenderunt Ieſum, quem multo tempore deſiderauerant, quia nullum alium poterant inuenire, in quo æterna ſtatione requieſcerent †. Ecce habes ſacramentum Chriſti: audi & ſacramentum eccleſiæ. Cum abluerit Dominus ſordes filiarum Sion, & ſanguinem Hieruſalem lauerit de medio eius ſpiritu iudicij & ſpiritu combuſtionis. Idem qui ſupra in eodem: Nota quia ſordes filiarum Sion lauerit ſpiritu iudicij, ſanguinem autem Hieruſalem, ſpiritu combuſtionis. Quod enim leue eſt, lauatur: quod grauius, exuritur. De quo iudicij ſpiritu & ſpiritu combuſtionis,

A Ioannes Baptiſta in euangelio loquebatur: Ego vos baptizo in aqua: qui autem poſt me venit, vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igne: Ex quo diſcimus, quia homo tantum aquam tribuat: Deus autem ſpiritum ſanctum, quo ſordes abluuntur, & ſanguinis peccata purgantur †. Ecce habes hîc ſacramenta Eccleſiæ. Hîc demonſtratur catechumenis, quid amare debeant, vt ſeptem mulieres quæ apprehenderunt virum vnum: & quid proficiat eis baptiſmus, id eſt, vt per ſpiritum iudicij & per ſpiritum combuſtionis minora & maxima peccata purgentur. Quam ſequitur Canticum, Vinea facta eſt: in quo continetur ſacramentum ſynagogæ. Si modo non eſt ſynagoga coniuncta viro Chriſto, erit, cum plenitudo gentium intrauerit. Propter

B hæc duo ſacramenta, id eſt, eccleſiæ & ſynagogæ, orat ſacerdos, dicens: Deus qui nos ad celebrandum paſchale ſacramentum vtriuſque teſtamenti paginis inſtruis, da nobis intelligere miſericordiam tuam. Quod doctor docuit, id eſt, remiſſionem peccatorum accipere gentes per Chriſtianitatem, & Iudaicam plebem, quæ vinea dicitur Soreth, quando fuerit vinea Domini Sabaoth domus Iſraël, id eſt, vir videns Dominum, hoc orat ſacerdos, vt eandem miſericordiam, per quam fit remiſſio, intelligat Eccleſia, & dicat: Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam. Tertium pedem menſæ requiramus. Dicat Beda in quo & ſupra: Tropologica (id eſt, moralis) locutio ad inſtitutionem & correctionem morum, ſiue apertis ſiue figuratis prolata ſermonibus, reſpicit. Fas eſt vt poſtquam

C docti fuerint catechumeni de purgatione baptiſmi, inſtruantur de moribus. Dicit lectio quarta: Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in craſſitudine anima veſtra, Inclinate aurem veſtram, & venite ad me: Audite, & viuet anima veſtra, & feriam vobiſcum pactum ſempiternum, miſericordias Dauid fideles. Quod ita Hieronymus in eodem Eſaia: Sermo diuinus non carnis illis bona, ſed animæ pollicetur. Si enim audieritis me, bona terræ comedetis, ſiue bonum, qui dicit, Ego ſum paſtor bonus: & delectabitur in bonis & in craſſitudine anima veſtra. Ergo bona quæ animæ repromiſſa ſunt, non diuitiæ & corporis ſanitas, & ſeculi dignitates, quæ etiam philoſophi appellant indifferentia, id eſt, nec bona nec mala, & pro vtentium qualitate variantur: ſed illa credenda ſunt, ad

D quæ hortatur Deus, Declina à malo, & fac bonum: & reliqua. Hæc vult docere, qui dicit, Audite audientes me: vt declinet catechumenus à malis moribus, & faciat bonos: & iterum: Derelinquat impius vias ſuas, & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad Dominum. Sicut primæ duæ lectiones propter hiſtoricam narrationem concluduntur vno cantico: ſic iſta vna dilatatur in duobus, propter duas res ſibi coniungentes, ſcilicet mores bonos, & cæleſtem patriam. Vnde Propheta: Anima eius in bonis demorabitur: & ſemē eius hæreditabit terram. Et bene in aliquibus reperiuntur eadem in canticis, quæ in lectione. Dicit lectio: Omnes ſitientes, venite ad aquas. Canticum dicit, Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum. Lectio dicit, Fe-

E riam vobiſcum pactum ſempiternum miſericordias Dauid fidelis. Canticum dicit, Deus fidelis in quo non eſt iniquitas. Lectio dicit, Et quomodo deſcendit imber, & nix de cœlo, & illuc vltrà non reuertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam: & reliqua. Canticum dicit, Audiat terra verba oris mei, expectetur ſicut pluuia eloquium meum, & deſcendant ſicut ros verba mea. Quibus in verbis Euangelica doctrina monſtratur, quam precatur doctor infundi ſuper catechumenos: poſtea admonet vt non ſileant, dicantque quid in corde habeant, & dicit: Date magnificentiam Deo noſtro, & reliqua. Iam ſunt in ipſo introitu oſtij baptiſmalis. Orat ſacerdos, qui ſentit ex deuotione animi vocatos eos eſſe à Domino, continuam protectionem

tectionem, dicendo: Concede propitius, vt quos aqua baptiſmatis abluis, continua protectione tuearis. In quarto Cantico teneamus quartum pedem menſæ. Beda in eodem: Anagoge, id eſt, ſenſus ad ſuperiora ducens, locutio eſt, quæ de præmiis futuris, & ea, quæ in cœlis eſt vita futura, ſiue myſticis ſiue apertis ſermonibus diſputat. Audiamus quid dicant catechumeni poſt admonitionem doctoris: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ità deſiderat anima mea ad te Deus. Quod Auguſt. ità: Et quidem non male intelligitur, vocem eſſe eorum, qui cum ſint catechumeni, ad gratiam ſancti lauacri feſtinant. Vnde & ſolenniter cantatur hic pſalmus, vt ità deſiderent fontem remiſſionis peccatorum, quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum. Sitiuit anima mea ad Deum viuum. Vnde qui ſuprà Quid ſitiuit? Quando veniam, & apparebo ante faciem Dei? Hoc eſt quod ſitio, venire & apparere, Sitio in peregrinatione, ſitio in curſu, ſatiabor in aduentu. Sed quando veniam? Quod enim citum eſt Deo, tardum eſt deſiderio. Quando veniá & apparebo ante faciem Dei? Ex illo deſiderio eſt & hoc quod clamatur alibi, Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini per omnes dies vitæ meæ. Totum anagogicum ſonat. Idipſum deprecatur ſacerdos, vt qui feſta paſchalia agimus, cœleſtibus deſideriis accenſi, fontem vitæ ſitiamus. Inter hæc duo cantica non eſt lectio neceſſaria, quia (vt prædiximus) qui in bonis motibus moratur, reſtat vt cœleſtia tantummodo ſciat, quamuis propter conuenientia lectionis & duorum canticorum, ſine altera lectione congrue coniungantur.

De duobus cereis. CAP. XX.

DIximus, cereum conſecratũ, Chriſti humanitatem deſignare, quo vtimur pro columna ignis, cui cõiunximus lectiones. Etenim illius lumẽ, Chriſti doctrinam ſignat, qui eſt fons omnis ſapientiæ: illo catechumenorum tenebræ expulſæ ſunt. Qui cereus ideo nouo igne accenditur, vt deſignet Chriſti doctrinam nouam, quæ eſt in nouo teſtamento: ſiue nouam gratiá, qua illuſtrata eſt nox ſingulariter, Dominica, videlicet, Chriſti reſurrectione. Additur etiã in libello memorato alter cereus, vbi dicitur: Et tunc illuminantur duo cerei tenentibus duobus notarus, & reliqua. Nos vero hunc ordinem diligenti cura volumus obſeruare, quoniam Chriſtus lux vera, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, dixit choro Apoſtolorum: Vos eſtis lux mundi. Sit cereus cõſecratus, in Chriſti perſona: ſit alter cereus, illuminatus à primo cereo, chorus Apoſtolorum: Vtrique ſint in eccleſia, vtrique præcedant catechumenos noſtros ad baptiſmum, præcedant nos ad terrá promiſſionis. Chriſti Apoſtolorumq; conſtitutionem diligentiſſima cura debemus obſeruare. Per ſe Chriſtus illuminat Eccleſiam, illuminat & per Apoſtolos. Vnde Auguſtinus ad Ianuarium, quando ei exponit, cur nos ieiuni communicemus, cum Apoſtoli non ieiuni communicauerint. Namque Saluator, inquit, quo vehementius commendaret myſterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum, à quibus ad paſſionem digreſſus erat: & ideo non præcepit, quo deinceps ordine ſumeretur, vt Apoſtolis per quos eccleſias diſpoſiturus erat, ſeruaret hunc locum. In duabus varietatibus catechumenorum Doctores introduximus, id eſt, in quarta feria poſt mediam quadragesimã, in qua docti ſunt de fide & moribus: & in hodierna die, qua perfectius inſtruuntur. In his duabus varietatibus non reor doctorem variare doctrinam, cum ex his duobus vita noſtra pendeat. Vnde dicit Beda in libro de tabernaculo: Vita noſtra in præſenti fide & operatione recta conſiſtit. Propterea hodierna die repetitur Doctoris opus, vt ſi fortè per obliuionem dilapſum eſt, quod olim didicerunt catechumeni, at ſi aliqui nondum interfuerunt, hodie plenius inſtruantur.

A *De pronunciatione lectionum in vigiliis Paſchæ & in vigiliis Pentecoſtes.* CAP. XXI.

TRibus generibus ſubditorum debitores ſumus loqui in eccleſia, ſcilicet ſapientibus, & inſipientibus & domeſticis noſtris. De ſapientibus & inſipientibus loquitur Paulus ad Romanos: Sapientibus inquit, & inſipientibus debitor ſum. De domeſticis dicit ad Corinthios, Præter illa, quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana, ſolicitudo omnium Eccleſiarum. Per inſtantia quotidiana, quæ vocat ſolicitudinem omniũ eccleſiarum, illam doctrinam monſtrat, quam quotidie faciebat ad eos, qui ſecum morabantur. Status noctis, in quo legimus quaſi inſipientibus, monſtrat corda inſipientium: quibus neceſſe eſt, vt extrinſecus lumen habeant. Vtroſque habemus in eccleſia noſtra, & B ſapientes & inſipientes. Melius enim conuenit, catechumenos comparari inſipientibus, quam ſapientibus. Propter hanc pronunciationem, quam facimus in vigiliis Paſchæ & Pentecoſtes, iſta tangimus, vt ostendamus quare aliter pronuncietur in officio Miſſæ, & aliter iſto officio. Quæ, ſi Dominus dederit, plenius dictura ſumus in officio diurnali & nocturnali: Propter cæcitatem cordis catechumenorum, qui ſunt inſipientes, comparauimus lectiones eorum ſtatui noctis: vt in nocte pronunciatur lectio, ita pronuncietur in præſentia catechumenorum. Dicit libellus, de quo ſæpe memorauimus, qui continet Romanum ordinem. Non pronunciatur lectio libri Geneſis, nec lectio libri Exodi; ſimiliter & de cæteris. Si enim hoc obſeruatur, hanc nobis videtur poſſe habere rationem: Eis, qui cognoſ- C cunt ciues cœleſtis Hieruſalem, vt ſapientes, pronunciandi ſunt iidem ciues: vt amore dulcedinis nominis ciuis ſui, auidius lectio bibatur. Hi vero, id eſt, catechumeni, qui nondum cognouerunt ciues Hieruſalem, fruſtra eis profertur auctor incognitus, quibus firmiſſima auctoritas vileſcere poteſt per ignorantiam.

De Canticis. CAP. XXII.

ESto, Catechumeni in proximo futuri ſunt de cœtu centũ quadraginta quatuor millium, qui cantant canticum nouum, quod nemo poteſt dicere, niſi ille. Pro illo precatur à ſacerdote in Sacramentario, vt ab immaculato diuini fontis vtero in nouam renatus creaturam, progenies cœleſtis emergat: Et quos aut ſexus in corpore, aut ætas diſcernit in tempore, omnes in vnam pariat gratia mater infantiam. Et in ſequenti- D bus: Vt omnis homo hoc ſacramentum regenerationis ingreſſus, in veræ innocentiæ nouam infantiam renaſcatur. Propter futuram renouationem in veram innocentiam, iam, quaſi factum ſit quod cito eſt venturum, ex perſona ipſorum cantat cantor cantica, quæ cæteri non poſſunt cantare, qui maculati ſunt poſt vterum baptiſmi. vt lectio ſit iſta, ſicut nobis videtur, quaſi ſpecies magiſtrorum: & canticum, quaſi beneuolentia auditoris: & Oratio ſacerdotis atque populi, qui reſpondent, amen, confirmatio præcedentis beneuolentiæ. Cantare ſolius eſt in conſpectu Domini, gaudere præ cæteris de innocentia, qua proculdubio veſtiuntur infantes in baptiſmo. Quamuis propter cantum cantica dici poſſunt: tamen in libris, vnde iſta excerpta E ſunt, carmina aut cantica vocantur. De primo ſcriptum eſt, Tunc cecinit Moyſes & filij Iſraël carmen hoc Domino, & dixerunt, Cantemus Domino. De ſecundo ita Eſaias: Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ ſuæ, vinea facta eſt. De tertio ita in Deuteronomio: Scripſit Moyſes canticum hoc, & docuit filios Iſraël. Quartum quamuis nõn prætituletur in pſalterio de cantico, tamen ab Auguſtino viro doctiſſimo habemus illud canticum nominatum. Sic enim ſcripſit in præfatione cantici, Sicut ceruus: Corpus inquit, Chriſti Eccleſia eſt, nec in omnibus qui intrant in eccleſiam, inuenitur tale deſiderium: Sed tamen quicumque ſuauitatem Domini guſtauerunt, & quod eis ſapit, agnoſcunt in Canticu.

De olei vnctione in ſabbato Sancto. CAP. XXIII.

SCrutinium habet ſuum proprium opuſculum, & propterea nos oportet præterire illud, præcipuè quia iam inde operatum eſt. Sed quia in itinere noſtro chariſſima inuenimus, non poſſumus præterire ea, niſi viſendi gratia oſculum eis præbeamus: Ac per hoc libet nunc dicere de olei vnctione. Dicitur in ſacramentario, In ſabbato Paſchæ ad reddentes, dicit Dominus Papa poſt *uiſtoue*: Primo dicendū eſt, quid reddant: & poſtea, quid dicat Papa: Nempe, lectionem, quam acceperunt quarta feria poſt medium quadrageſimæ, hodie reddunt. Papa infit: Nec te latet, Satana, imminere tibi pœnas, & poſt paululum: Da honorem Spiritui ſancto paraclito, & recede ab his famulis & famulabus Dei: iſte eſt exorciſmus Papæ, ipſe præceſſit in olei conſecratione. De quo officio dicit Gregorius in homilijs: Sancta quippe eccleſia quotidiè ſpiritaliter agit quod tunc per Apoſtolos corporaliter faciebat. Nam ſacerdotes eius cum per exorciſmi gratiam manum imponunt credentibus, & habitare malignos ſpiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt, niſi dęmonia eiciunt? Sequitur ſacramentario: Poſt hoc tangit ſingulis nares & aures, & dicit eis, Epheta. Iſtud officium prælibatum eſt in memorata quarta feria, ſed fors ideo reperitur quia aliqui nōdum venerant, ſiue per negligentiam perdideruot quod acceperunt, qui venerant. Sequitur in eodem Sacramentario: Poſtea tangit de oleo ſancto ſcapulas & pectus. Vt prædiximus iſtud oleum ad donum gratiæ Dei pertinet, de quo dicebat Paulus: Alteri fides in eodem ſpiritu. Ad tutamen mentis & corporis imponitur oleum in ſcapulis & pectore. In armis tutaminis locum ſcutum ſolet tenere. Fidem idem Apoſtolus inter cæteras virtutes pro ſcuto ponit, dicendo: Sumentes ſcutum fidei. Per cogitationes prauas & opera diabolus nos corrumpit, propterea munimur oleo exorciſmi, id eſt, ſcuto fidei in ſcapulis, quæ ſunt habiles ad portanda onera, per quas intelligere poſſumus opera, vt expulſa opera diaboli non habeant locum redeundi. Similiter & in pectore pro munimine cogitationum. Vnctio forinſeca oſtendit, quid intùs operetur Spiritus ſanctus ad inuocationem ſacerdotis: Et dicit, Abrenuncias Satanæ, id eſt diabolo, quem in ore tenebas per immolationem idolorum? Iterum, Et omnibus operibus eius? Quæ aliqua ſunt carnalia, ſicut eſt voluptas carnis, ad quam pertinet cibus ſuperfluus, & potus, & omnis luxuria: & aliqua ſpiritalia, ſicut eſt ſuperbia, inuidia, & cætera. Propter hæc carnalia, vt abſint, vngitur in ſcapulis: & propter ſpiritalia, vt adſint menti, vngitur in pectore. Sequitur: Et omnibus pompis eius. Vt breuiter ſtringam, omnes honores vanos & ſuperfluos hîc intelligo: de multis vnum proferam. Quando aliquis Imperator vel potens feſtis diebus procedit ad Miſſam, ducitur cum eo inter cæteras pompas phaleratus equus auro & argento, ſuper quem nullus ſedet eundo & redeundo. Ecce pompa, ecce fruſtratus honor. Promiſſio facta eſt, vt firma ſit, gratię Dei, quaſi quodam oleo, tribuendum eſt. De qua promiſſione dicit, qui ſupra, in memoratis: In die quippe baptiſmatis, omnibus nos antiqui hoſtis operibus, atque omnibus pompis eius, abrenunciare promiſimus. Itaque vniuſquiſque veſtrū ad conſiderationem ſuæ mentis oculos reducat: & ſi ſeruat poſt baptiſmum quod ante baptiſmum ſpopōdit, certus, quia iam fidelis eſt, gaudeat. Per præſentem abrenunciationē expulſus eſt prior hoſpes: per confeſſionem credulitatis, introeat ſecūdus. Quamuis poſt conſecratam aquam interrogetur credulitas, tamen hic à nobis recitabitur propter continuationem expulſionis prioris hoſpitis, & introductionis ſecundi. Dicit ſacerdos: Credis in Deum patrem omnipotentem? Confitetur interrogatus ſe credere. Ecce aditus iam paratus ſecundi hoſpitis per fidem. Poſtea interrogatus, ſi credat in filium? reſpondet credere ſe. Ecce aditus diuinorum operum. Propterea factus eſt Deus A homo, vt nos alloqui poſſet, & opera ſuæ voluntatis monſtrare. Poſt hoc dicitur: Credis in Spiritū ſanctum? Reſpondet ſe credere. Expulſæ pompæ, adoptantur dona vera ſpiritus ſancti, quæ enumerat Eſaias.

Comprobatur ex Euangelio, poſſe ſaluari cathecumenos per confeſsionem cæterorum fidelium.

CAP. XXIV.

SCriptum eſt in Euangelio Marci veniſſe Syrophœniſſam mulierem ad Chriſtum rogantem pro filia, quę habebat ſpiritum immundum. Cui Dominus dixit: Sine prius ſaturari filios: non enim eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa reſpondet, & dicit ei: Vtique Domine. Nam & catelli ſub menſa comedunt de micis puerorum. Et ait illi: B Propter hunc ſermonem vade: exiit dæmonium de filia tua. Hæc mulier Syrophœniſſa, typum geſſit Eccleſiæ, quæ quotidie rogat Dominum pro filia ſua, quæ nondum eſt Chriſtiana, & offert fidem ſuam pro ipſa, quoniam propter infantiam illa adhuc non poteſt loqui, quam tamen credimus ſaluari, iuxta illud Euangelij, per ſermonem matris: Vt iſta audiuit, propter hunc ſermonem, id eſt, quem mater protulit humilitatis & fidei, exiuit dæmonium à filia: ita credimus per confeſſionem porrigentium infantem ad fontes, expelli dæmones à catechumenis. Quod fide matris ſaluata ſit filia, apertè Matthæus narrat, dicente Domino: O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia illius ex illa hora. Vnde habemus in libro Bedæ ſcriptum, quem fecit ſuper Marcum: Propter humi- C lem, inquit, matris fidelemque ſermonem, filiam deſeruit dæmonium. Vbi datur exemplum catechizandi & baptizandi infantes, quia videlicet per fidem & confeſſionem parentum, in baptiſmo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per ſe ſapere vel aliquid cogitare boni poſſunt aut mali. Ex hoc datur intelligi, vt adultus, qui poteſt loqui, ore proprio confeſſionem ſuam proferat, quam propterea cæteri offerunt pro paruulis, quia ipſi loqui non poſſunt. De qua re dicit Auguſtinus in epiſtola ad Bonifacium epiſcopum de paruulis requirentem: Quæris à me, vtrum parentes baptizatis paruulis ſuis noceant, cum eos dæmoniorum ſacrificijs ſanare conantur? Et ſi noceant, quomodo eis proſit, cum baptizantur, parentum fides, quorum eis non poteſt obeſſe perfidia? Vbi reſpondeo, D tantam illius ſacramenti, hoc eſt, baptiſmi ſalutaris eſſe virtutem, in ſancta compage corporis Chriſti, vt ſemel generatus per aliorum carnálem voluntatem, cùm ſemel regeneratus fuerit per aliorum ſpiritalem voluntatem, deinceps non poſſit vinculo alienæ iniquitatis obſtringi, cui nulla ſua voluntate conſenſit. Si enim ſecundum ſanctum Auguſtinum, alterius voluntate regeneratur paruulus in baptiſmo, nulli incredibile debet eſſe, niſi ſaluetur fide alterius: Non enim poteſt, vt omnibus liquet, ſapientiam habere fidei infans, qui nondum ſapit, neque intelligit: & qui non, iuxta quod in promptu video, multum ſeparatur moribus à pecoribus. Animam habet paruulus, quæ viuificat corpus, quam etiam habent pecora: Memoriam habet, ſed illam quam pecora habent, id eſt, eam, quæ per E ſenſum corporis intrat ad animam: nihilominus in cæteris operibus, quantum ſegregetur, aut non ſegregetur ab illis, facilè poteſt dinoſci: Neque hoc mirum, ſi abſoluatur paruulus alterius fide, qui alieno peccato obligatus eſt. Quæ cauſa ſit, vt alterius voluntate regeneretur, memoratus Auguſtinus ad eundem quem ſupra, in ſequentibus monſtrat: Vt autem, inquit, poſſit regenerari per officium voluntatis alienæ, cùm offertur conſecrandus, facit hoc vnus ſpiritus, à quo regeneratur oblatus. Non enim ſcriptum eſt, Niſi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium vel miniſtrantium fide: ſed niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu. Aqua igitur exhibens forinſecus

ſacramentum

ſacramentum gratiæ, & Spiritus operans intrinſecus beneficium gratiæ. Liquido hîc monſtratur, morem confeſſionis noſtræ tenuiſſe Eccleſiam ſancti Auguſtini, id eſt, vt miniſter fidem ſuam offerat pro paruulo, quando dicit: Non enim ſcriptum eſt, niſi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium vel miniſtrantium fide. Quod propterea dicit, vt intelligamus non eſſe opus liberandi paruulum voluntate ſine fide offerentium, ſed Spiritu ſancto, qui communis eſt maioribus offerentibus & paruulis renatis: Tamen vt hoc fiat, id eſt, vt ſaluetur paruulus per opera Spiritus ſancti, valet multum voluntas & fides offerentium. Et paulo poſt dicit memoratus Auguſtinus in memorata Epiſtola: Regenerans ergo Spiritus, in maioribus offerentibus, & paruulo oblato, renatoque communis eſt: ideo per ſocietatem vnius eiuſdémque Spiritus, prodeſt offerentium voluntas paruulo oblato. Dicitur quodammodo paruulus fidem habere propter fidei ſacramentum, & conuerſionem ad Deum habere propter conuerſionis ſacramentum, quia eſt in illo celebrata ſimilitudo fidei, & ſimilitudo conuerſionis. Vnde eadem in Epiſtola idem qui ſupra: Si enim ſacramenta quædam ſimilitudinem rerum earum quarum ſacramenta ſunt, non haberent, omnino ſacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine plerumque iam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo ſecundum quendam modum, ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt: ſacramentum ſanguinis Chriſti, ſanguis Chriſti eſt: ita & ſacramentum fidei, fides eſt. Nil eſt autem aliud credere, quam fidem habere: Ac per hoc, cum reſpondetur paruulos credere, qui fidei non habent affectum, reſpondetur, fidem habere propter fidei ſacramentum, & conuertere ſe ad Deum propter conuerſionis ſacramentum: quia & ipſa reſponſio ad celebrationem pertinet ſacramenti, ſicut de ipſo baptiſmo Apoſtolus: Conſepulti, inquit, ſumus Chriſto per baptiſmum in mortem. Non ait, ſepulturam ſignificauimus: ſed prorſus ait, conſepulti ſumus. Sacramentum ergo tantæ rei, non niſi eiuſdem rei vocabulo nuncupauit.† Ex ſacramento quidem habet ſimilitudinem, quaſi ipſe paruulus reſpondeat: ex ore offerentium fidem ſuam, habet quodammodo fidem. Sicut nos propter ſimilitudinem ſepulturæ Domini, quam accepimus in baptiſmo, ipſam rem, id eſt, ſepulturam agimus: ita ex reſponſione parentum ſiue offerentium, qui ſimilitudinem credulitatis paruulorum exercent, agitur in infantibus fides. Solemus enim nominare infantem, & dicere ei: Credis in Deum patrem? atque reſpondet offerens, Credo. Satis ſuperius demonſtratum eſt ex Euangelico teſtimonio, quod fides offerentis poſſit eum ſaluare. Et ex Auguſtino poſſumus intelligere, eumdem paruulum reſpondere voce offerentis, vbi dicit, Facit hoc vnus Spiritus, ex quo regeneratur oblatus: & vbi idem Auguſtinus diſputat ex ſimilitudine ſacramentorum, ad eas res, quarum ſacramenta ſunt, vbi dicit, cum reſpondetur, paruulos credere qui fidei non habent affectum. Ex quo intelligere poſſumus, ex ſimilitudine reſpõſionis, quaſi ipſe paruulus reſpondeat, ſacramentum fidei celebrari in paruulo, & in alio loco, vbi dicit: Nam ſicut credere reſpondent, ità etiam fideles vocantur †. Ita credo propter opus vnius Spiritus ſancti, quod offerens reſpondet, hoc eſſe illiús quem offert. Non diceret toties ſanctus Auguſtinus fidei Sacramentum, niſi eſſet aliquis effectus inter rem ipſam & ſimilitudinem eius, id eſt, inter Sacramentum fidei, quod poteſt fides nominari, & ipſam fidem, quam homo profert ex intelligibili animo. Sicut enim diſtat aliquid inter oſtram ſepulturam, quam accepimus in baptiſmo, & Chriſti, qua reſurrexit à mortuis, vt vltra non moriatur: ita inter Sacramentum fidei, & fidem: Tamen ipſa Sacramenta ad hoc valent, vt nos perducant ad ipſas res, quarum Sacramenta ſunt. Sacramento fidei ſaluatur paruulus vſque ad tempus, quo poſſit diſcere fidem ſuam. Vnde qui ſupra, in ſequentibus ad eumdem quem ſupra, dicit: Itaq; paruulum etſi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate conſiſtit, iam tamen ipſius fidei Sacramentum fidelem facit. Nam ſicut credere reſpondentur, ita etiam fideles vocantur, non rem ipſam annuendo, ſed ipſius rei Sacramentum percipiendo. Cum autem ſapere homo cœperit, non illud Sacramentum repetit, ſed intelliget, eiuſq; veritati conſona etiam voluntate coaptabitur. Hoc quamdiù non poteſt, valebit ſacramentum ad eius tutelam aduerſus contrarias poteſtates, & tantum valebit, vt ſi ante † maioris vſum ex hac vita migrauerit, per ipſum ſacramentum commendante Eccleſiæ charitate, ab illa damnatione, quæ per vnum hominẽ intrauit in mundum, Chriſtiano adiutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri non poſſe arbitratur, infidelis eſt, etſi fidei habeat ſacramentum: longéque melior eſt illo paruulus qui etiam ſi fidem nondum habeat in cogitatione, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis apponit. † rationis.

De conſecratione Baptiſterij. CAP. XXV.

IN prima oratione mundatur & ſerenatur habitaculum hoſpitis, qui Deum debet ſuſcipere, & deprecatur eius aduentus, vt ex ipſa oratione poſſumus cognoſcere. Omnipotens, inquit, ſempiterne Deus, adeſto magnæ pietatis tuæ myſteriis, adeſto ſacramentis, &c. In ſequenti manifeſtat ſe iam habere hoſpitem, cui loquatur, quapropter dicit, Surſum corda. Deinde gratias agit, quia dignatus eſt tam magnus hoſpes ad tam humile hoſpitium deſcendere, vt in eadem oratione mõſtratur. Et licet, inquit, nos tantis myſteriis exequẽdis ſimus indigni, & cætera. Deinde recolit miracula, quæ iam facta ſunt per aquam, id eſt, in primordio creationis Spiritus ſanctus ferebatur ſuper aquas, vt virtutem ſanctificationis aquarum natura conciperet. Refert & aliud quod in ſalutatione arcæ factum eſt. Vnde ita ſcriptum eſt in memorata oratione: Deus qui nocentis mundi crimina per aquas abluens, regenerationis ſpeciem in ipſa diluuii effuſione ſignaſti, & cætera. Poſteà intrat ſacerdos ad expulſionem diaboli, dicendo: Procul ergo hinc, iubente te Domino, omnis Spiritus immundus abſcedat, &c. Quali ignominia dignus ſit hoſpes aquæ expelli, per ſuam inſufflationem ſacerdos monſtrat, vt illud impleatur quod Dominus dixit: Nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Eiecto illo hoſpite munitur aqua crucis ſignaculo, vt non habeat locum redeundi diabolus. Per inuocationem ſanctæ Trinitatis exemplo baptiſmi Chriſti, Trinitas adeſt in noſtro baptiſterio per inuocationem ſacerdotis. Prima benedictio patrem inuocat, quæ dicit: Benedico te creatura aquæ per Deum viuum, per Deum ſanctum, qui te in principio verbo ſeparauit ab arida, & rel. Secũdæ benedictioni filius adeſt: Benedico te & per Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, Dominum noſtrum, qui te in Chana Galilæę ſigno admirabili ſua potentia cõuertit in vinum, & reliqua. Spiritus ſanctus introducitur in nouiſſimo, & eſt omnis deprecatio, vt ſicut Dominus iuſſis ſuis aquam fecit obtemperare in ſuperioribus miraculis; ita & nunc eo iubente efficiatur non ſolum habilis ad abluenda corpora: ſed etiam ad purificationem mentis, ſicut in ſequentibus dicitur: vt præter naturalem emundationem, quam lauacris poſſunt adhibere corporibus, ſint etiam purificandis mentibus efficaces. Hoc in loco, id eſt, poſtquam dixerit ſacerdos, In nomine patris, & Filii & Spiritus ſancti, mutatur vox quaſi ad lectionem legendam. In præſenti oratione humilis deprecatio eſt, ſeu aliqua præparatio mentis ad impetrandum aduentum ſancti Spiritus in aquam, vt ſicut in prima oratione deprecatus eſt Deus venire in mentem ſacerdotis: ſic & in ſequentibus deprecetur virtus Spiritus ſancti, vt veniat in naturam aquæ. Ita enim dicit ſacerdos: Hæc nobis præcepta ſeruantibus, ac ſi dicat: Non noſtra præſumptione tantum

virtutem audemus inuocare in naturam aquæ, ſed ex præcepto Domini noſtri qui iuſſit baptiſmũ exercere. Atq. deinceps infit: Tu Deus omnipotens clemẽs adeſto, tu benignus adſpira, & reliqua quę ſequuntur. Poſt hác humilem deprecationem vocat ſacerdos Spiritum ſanctum, & alta voce, id eſt, alto mentis affectu deprecatur, vt dignetur aduenire ad ipſam aquam ita dicendo: Deſcendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus tui. Quæ deprecanda ſunt, vt ibi operetur, ſequentia verba monſtrant præſentis orationis.

De immiſſione cereorum in aquam.

CAP. XXVI.

CLamante voce ſacerdotis, vt deſcendat virtus Spiritus ſancti in aquam, cerei neophytorum deponuntur in aquam. quare hoc? niſi vt demonſtretur modò, cereus ſignare Spiritum ſanctum? legitur, vnam columnam fuiſſe in itinere filiorum Iſraël, quę vtrumque haberet in miniſterio, hoc eſt, vt lux eis eſſet in nocte ex vna parte, & ex altera protectio nubis in die. De qua dicit ſanctus Auguſtinus in libro contra Fauſtum vij. Cur non ergo & nobis Chriſtus columna, quia & rectus & firmus, & fulciens infirmitatem noſtram per noctem lucens, per diem non lucens, & vt qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant. Leguntúrq; quaſi duæ, vt noſtra tranſlatio tenet: Dominus autem præcedebat eos ad oſtendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis. Vt enim per cereum illuminatum ad memoriam reducimus columnã ignis, quæ figurabat Chriſtum, à quo illuminati ſunt Apoſtoli, quibus dicitur. Vos eſtis lux mundi: ſicut à benedicto cereo illuminatur alter cereus: ita per cereos extinctos, ſiue, vt melius poſſumus dicere, cereum propter vnitatem Eccleſiæ, per quem ad memoriam reducimus columnã ignis, Spiritus ſancti perſona deſignatur. Vnde Gregorius Nazianzenus in ſermone de ſecundis Epiphaniis: Baptizauit, inquit, Moyſes in mari & in nube, ſed in typo & in figura, ita enim Paulus pronunciat. Habuit ergo mare formam aquę: nubes vero Spiritus ſancti. Sine lumine eſt cereus neophytorum vſque ad tempus, quo cæteri cerei Eccleſiæ illuminantur: Tempore, quo cæteri cerei illuminantur, illuminantur & Neophytorum. Poſtquam enim Spiritus ſanctus purgauerit corda neophytorum, & eos introduxerit in ſocietatem & vnanimitatem Eccleſiæ, tunc illuminabit corda eorum. Sicut enim in ſua perſona habet, vt ſit communicatio patris & filii: ita habet in operatione, vt coniungat ſanctam Eccleſiam, & contineat in vnitate. Solemus differre officium illuminandorum cereorum vſq; ad Miſſæ officium: ſiue propter cauſam, vt prius accipiant neophyti impoſitionẽ manus Epiſcopi, & ſic eos credamus illuminari Spiritu ſancto: ſeu propter noctem, in qua celebramus Miſſam: vt ſicut gloria reſurrectionis illuſtrata eſt, ita illuſtretur lumine noſtrorum cereorum. Dictum eſt, vt æſtimo, quare cerei deponantur in aquam ad inuocationem Spiritus ſancti, quoniam ipſi Spiritus ſancti perſonam aliquo modo demonſtrant.

De vnctione chriſmatis à Presbytero, & de impoſitione manus Epiſcopi ſuper neophytum.

CAP. XXVII.

ANte quam aliquid dicatur de manus impoſitione Epiſcopi, dicendum eſt, qua de cauſa vngatur neophytus à Preſbytero in vertice capitis. Vt in geſtis pontificalib. legitur, Syluester Papa inſtituit, vt à Preſbytero vngeretur neophytus in cerebro. ita enim ſcriptum eſt: Hic conſtituit, vt baptizatum liniat Preſbyter chriſmate leuatum de aqua propter occaſionem tranſitus mortis †. Quo tempore Silueſter regeret Eccleſiam, manifeſtum eſt: hoc eſt, tempore quo Nicænum cõcilium confirmatum eſt ſub Imperatore Conſtantino. Dein, vt reor, patres ſancti conſtituerunt, vt vngerẽtur neophyti à Preſbyteris chriſmate conſecrato ab Epiſcopo. Vnde vnus eorum doctor egregius Beda dicit in tractatu ſuper actus Apoſtol. Nam Preſbyteris, ſiue extra Epiſcopum, ſiue præſente Epiſcopo, cum baptizant, chriſmate baptizatos vngere licet, ſed quod ab Epiſcopo fuerit conſecratum: non tamen frõtem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur Epiſcopis, cum tradunt Spiritum paraclytum baptizatis. quod ſi anteà agebatur, ſuperflue conſtitutum à ſancto Silueſtro, quod iam agebatur. Secundum hoc conſtitutum, reor, quod ad hoc priore tempore de vnctione chriſmatis Põtifex expectabatur, vt per manus Epiſcopi omnis vnctio chriſmatis ageretur: Vſq; ad illud tempus non generaliter omnes baptizabantur, præcipuè cum Imperatores & miniſtri eorum pagani erant, ac ideo non facile neophytis potuit occurrere Epiſcopus, vel ipſi ad Epiſcopum venire. Sacerdos, qui vngit neophytum, verbis ſuæ orationis ſolutionem vinculorum & alligationem vulnerum mõſtrat, dicendo: Deus omnipotens, pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu ſancto, quique dedit tibi remiſſionem omnium peccatorũ. In iſtis verbis & curationem intelligimus plagarum, & ſolutionem vinculorum. Poſtea addit memoratus ſacerdos: Ipſe liniat te chriſmate ſalutis in vitam æternam. In iſtis vero intelligimus ſaluationem quandam, quæ pertinet ad ſalutem vſq; in vitam æternam. Epiſcopus vero tranſilit verba, Ipſe te liniat chriſmate ſalutis, quaſi ditior, non ſolum vt ſaluare poſſet, ſed etiam ditare, & dicit: Emitte in eum ſeptiformem Spiritum ſanctum tuum paraclytum de cælis, ſpiritum ſapientiæ & intellectus, ſpiritum conſilii & fortitudinis, ſpiritum ſcientiæ & pietatis, adimpleat eum ſpiritu timoris Domini, & conſigna eum ſigno crucis, in vitam propitius æternam. Hæc ſunt veſtimenta, quibus ornari oportet filium regis, vt ſtare poſſit in aula cæleſti. Qui baptizantur, filii ſunt Dei, vt Ioannes Euangeliſta narrat: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, & reliqua. Epiſcopus deprecatur Deum, vt ſicut lauare dignatus eſt hominem per baptiſmum, ita dignetur veſtire regalibus veſtibus, quibus indui oportet filios regis. De quibus filiis dicit Apoſtolus Paulus, Omnes qui in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Ibi induunt ſe neophyti Chriſtum, vbi renouantur in imaginem eius, qui creauit eos. Mens enim veſtit ſe Chriſto, quando illo ſpiritu veſtitur, qui requieuit in homine Chriſto, poſtquam cœpit eſſe homo. Audiui quendam interrogare, ſi ſine impoſitione manus Epiſcopi poſſit neophytus poſſidere regnum cælorum. Latro qui in cruce confeſſus eſt Dominum, & audiuit ab eo, Hodie mecum eris in paradiſo, non ſuſcepit manus impoſitionem, quamuis eum baptizatum credamus fuiſſe in cruce ſuo ſanguine. De quo baptiſmo dicit Gregorius Nazianzenus in ſermone de ſecũdis Epiphaniis: Scio enim & quartum baptiſmum, quo quis ſanguine ſuo per Martyrium baptizatur, quo baptiſmo etiam Chriſtus baptizatus eſt, vt & in hoc, ſicut in cęteris formam credentibus & ſe ſequentibus daret †. De quo baptiſmo dicit Auguſtinus in Epiſtola ad Seleucianum: Iam non debemus quærere quando quiſq; fuerit baptizatus, ſed quoſcumque legimus in corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, pertinere ad regnum cælorum, non niſi baptizatos intelligere debemus: niſi forte quos anguſtia paſſionis inuenit, & nolentes negare Chriſtum, antequam baptizarentur, occiſi ſunt, quibus ipſa paſſio pro baptiſmo deputata eſt. Etiam verba S. Silueſtri, qui ob remedium difficultatis Epiſcopum conſequẽdi ante exitum animæ, iuſſit, vt liniretur neophytus à Preſbytero chriſmate ſalutis in vitam æternam, ſic ſonant, quaſi poſſit recipi in regno cælorum ſine impoſitione manus Epiſcopi. Diuerſæ enim ſunt manſiones in domo patris. De illis qui per negligentiam amittunt Epiſcopi præſentiam, & non ſuſcipiunt manus impoſitionem, penſandum eſt, ne forte in iuſtitia illa damnentur, in qua negligenter exercent iuſtitiam, quia debuerunt

feſtinare

feſtinare ad manus impoſitionem. Sicut enim Chriſtus
dicit, niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto,
non poteſt introire in regnum Dei: ſimiliter dicit, Niſi
abundauerit iuſtitia veſtra plus quam Scribarum &
Phariſæorum, nō intrabitis in regnum cœlorum. Vere
in baptiſmo dimittuntur noſtra peccata, & conſepeli-
mur Chriſto, in reſurrectione iuſtificamur, ſicut dicit
Apoſtolus Paulus: Mortuus eſt propter delicta noſtra,
& reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Quis
eum ſuſcitaſſet à mortuis, idem Apoſtolus manifeſtat
ad Rom. dicens: Quod ſi Spiritus eius, qui ſuſcitauit
Ieſum à mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitauit Ieſum
à mortuis, conuiuificabit etiam mortalia corpora ve-
ſtra. Ad quod opus viuificet Spiritus corpora noſtra,
ſuperius in memorata Epiſtola demonſtratum eſt, vbi
idem dicit: Spiritus vero viuit propter iuſtificationem.
De qua iuſtificatione dicit ſanctus Auguſtinus in libro
de ciuitate Dei vigeſimo primo, capitulo vigeſimo ſe-
ptimo: Nam quid cui prodeſt, quod baptizatur, ſi non
iuſtificatur? Nonne qui dixit, Niſi quis renatus fuerit ex
aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum Dei: Ipſe
etiam dixit, Niſi abundauerit iuſtitia veſtra ſuper Scri-
barum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cæ-
lorum? Chriſtus reſurrexit propter iuſtificationem no-
ſtram, Spiritus eum ſuſcitauit à mortuis: Idem Spiritus
viuificat, ſiue viuificabit & mortalia corpora noſtra.
Liquido apparet quod reſurrectio corporis Chriſti,
nobis viuificationem promittat, quæ reſurrectio fit
propter iuſtificationem noſtram. Iuſtificatio noſtra eſt
in exercitatione bonorum operum, vt Ambroſius ait
in tractatu Epiſtolæ ad Romanos. Quamuis & iuſtus
bonus dicendus ſit, tamen genera ipſa poſuit, iuſtum
in exercitio ſignificans, bonum vero natum, qui ſim-
plicitate innocens dicatur. Noſtra fides ita tenet, vt
ſine Spiritu ſancto neque cogitare, neque agere recta
aliquid valeamus. Per manus impoſitionem intimauit
Paulus Apoſtolus accipere Spiritum ſanctum creden-
tes, imponendo manus diſcipulis, quando venit Ephe-
ſum, & interrogauit eos, dicens: Si Spiritum ſanctum
accepiſtis credentes? quos poſtea baptizauit, quia
Ioannis baptiſmate erant baptizati, & impoſuit eis ma-
nus, vt acciperent Spiritum ſanctum. Acceperunt olim
quidam Spiritum ſanctum ſine impoſitione manus,
etiam antequam baptizarentur, ſicut ſcriptum eſt in
Actibus Apoſtolorum: Cecidit Spiritus ſanctus ſuper
omnes, qui audiebant verbum Dei. Vnde Beda in eo-
dem: Ne baptiſma gentibus tradere dubitet quin Pe-
trus Spiritus ſancti teſtimonio confirmatur, ipſas laua-
cri aquas, quas ſanctificare ſolet, nouo ordine præcur-
rentis: quod ſemel in teſtimonium fidei gentium, nun-
quam vero in Iudæis eueniſſe reperitur. De qua re dicit
Gregorius Nazianzenus in ſermone de ſecundis Epi-
phanus: Non continuo legem Eccleſiis dedit, ſi ſemel
aliquando, aut raro aliquid tale factum eſt: quoniam
quidem neque ſi vna alicubi hirundo videatur, veris
continuo tempus indixit. Quod miraculi cauſa fit, ſiue
neceſſitatis, non eſt trahendum in conſuetudinem. Se-
cundum Matthæum, modis duobus baptizamur ſpiri-
tu. Ipſe enim, inquit, baptizabit vos Spiritu ſancto &
igne. Baptizamur Spiritu ſancto & igne: Baptizamur
Spiritu ſācto, quādo abluimur à peccatis, quam ablu-
tionem ſignificant albæ veſtes in baptiſmate per totum
corpus. Baptizamur igne, quando ardorem Spiritus ac-
cipimus, vt Apoſtoli acceperunt in die Pentecoſtes.
Baptiſmum ignis accipimus per impoſitionem manus
Epiſcoporum, qui conſumat ligna, fœnum, ſtipulam:
quia Deus ignis conſumens eſt, & calorem præſtat vitæ
æternæ, atq; lumen videndi ea, quæ mortalibus oculis
clauſa ſunt. Iſte modus apparitionis Spiritus ſancti,
non fuit neceſſarius in Chriſti baptiſmate: quia non ve-
nit oſtendere neceſſario ea operari in homine Chriſto,
quæ commemorauimus: quoniam in ea habitat om-
nis plenitudo diuinitatis corporaliter: ſed in Apoſtolis
& cæteris hominibus: Si quis ſine iſto baptiſmate mi-
A grauerit de ſæculo, periculoſum iter arripit. Hoc præ-
uidens Silueſter Papa, quantum potuit, ſubuenit: &
propter abſentiam Epiſcoporum, neceſſitate addidit,
vt à Presbytero vngerentur. Timendum eſt, ne illa dif-
ferentia ſit inter illum, qui ſine impoſitione manus
moritur, & inter illum qui eam accipit, quæ eſt inter
ſtellarum claritudinem, hoc eſt, quamuis non excludā-
tur à regno Dei propter cætera bona opera, tamen non
habeant illum locum, quem haberent, ſi illam accipe-
rent. Non nego, poſſe hominem accipere Spiritum ſan-
ctum ſine impoſitione manus, ſi eum Dominus dare
voluerit: ſed eum oppido conſtringit Apoſtolica ob-
ſeruatio, quam exercuerunt per manus impoſitionem,
& cura præſens Eccleſiaſtica, qui per negligētiam per-
B dit manus impoſitionem. Conferamus eadem dona,
iuxta Auguſtinum, cum beatitudinibus demonſtratis
in monte: & videamus ex verbis Auguſtini, quantum
periculum incurrat, qui negligēter exit de mundo ſine
impoſitione manus. Moratus doctor ſapientiam com-
parat pacificis, in quibus ordinata ſunt omnia, nulluſ-
que motus aduerſus rationem rebellis eſt †. Secundum
hanc comparationem non eſt pacificus, qui ſapien-
tiam non habet, neque filius Dei. Si non fuerit pacifi-
cus: filius Dei nō eſt: quapropter non intrabit in aulam
cæleſtem. Intellectum comparat mundis corde, qui
purgato oculo cernere poſſunt, quod corporeus ocu-
lus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſ-
cendit. Secundum hæc, qui non habet intellectum, quò
vadat? quia cæcus eſt, & neſcit, quò vadat. Conſilium
C comparat miſericordibus, qui dimittunt, vt dimittatur
illis: & adiuuant cæteros ſicut ſe volunt adiuuari. Sine
hoc dono nemo peruenit ad regnum Dei, dicente
Euangelio. Si non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de
cordibus veſtris, nec pater veſter cæleſtis dimittet vo-
bis peccata veſtra. Fortitudinem comparat eſurienti-
bus, qui laborant deſiderando gaudium de veris bonis.
Quis poteſt adipiſci regnum cælorum, niſi deſiderans
gaudia verorum bonorum? Scientiam comparat lu-
gentibus, quia iam cognouerunt in ſcripturis, quibus
malis vincti teneantur, quæ tamquam bona & vtilia
ignorātes appetierunt. Niſi enim homo agnoſcat er-
rorem ſuum, & ab eo ſe corrigendo, reuertatur, non
eſt aptus regno Dei. Pietatem comparat mitibus: qui
enim piè quærit ſanctam ſcripturam, & non reprehen-
D dit, quod nondum intelligit, & propterea non reſiſtit,
quod eſt, mitem eſſe, ipſe poſſidebit terram. Timorem
comparat humilibus, de quibus Euangelium manife-
ſtat, quod ipſorum ſit regnum cælorum. Ad quod præ-
mium hæc dona perducant, in clauſula præſentis com-
parationis, idem, cuius verba intelligere cupimus, ex-
planat, dicendo: Vnum autem præmium, quod eſt re-
gnum cælorum, pro his gradibus variè nominatum eſt.
Sicut enim his ſubuenitur à donis Spiritus ſancti, qui-
bus tribuit idem Spiritus ſanctus, vt piè quærerent, ac
ſalubriter expectarent baptiſmalia ſacramenta, quam-
uis ad ea non peruenirent: ſic timendum eſt, ne non ſub-
ueniatur his, qui negligenter hæc Dei dona quærunt.
De his autem, qui negligenter ea tribuunt, ſcriptum
E eſt in Euangelio: Serue male & piger, ſciebas quia meto
vbi non ſemino, & congrego vbi non ſparſi: oportuit
ergo te mittere pecuniam meam nummulariis: & poſt
pauca: Inutilem ſeruum eiicite in tenebras exteriores,
ibi erit fletus & ſtridor dentium. Memorata dona ſan-
ctus Gregorius per gradus aſcendentium enarrat in li-
bro de ædificatione templi, vnde quædam excerpſi-
mus, quæ hîc locum habent. Propheta ergo, inquit,
quia de cæleſtibus ad ima loquebatur, cœpit magis à
ſapientia, & deſcendit ad timorem. Sapit, qui credit in
ſanctam Trinitatem. Intelligit, qui præcepta diuina
ſenſu percipit, & opere implet. Conſilium habet, qui
quodcumque agit, prudenter præuidet. Fortis eſt, qui
reſiſtit diabolo & voluntati eius. Scit, qui inter bonum

& malum diſcernere nouit. Pius eſt, qui peccata dimittit, & eleemoſynas facit. Timet Deum, qui non tantum A bene facit, ſed male facere nõ audet. Sed nos qui à terrenis ad cœleſtia tendimus, eoſdem gradus aſcendendo numeremus, vt à timore ad ſapiẽtiam peruenire valeamus. In mente etenim noſtra primus aſcenſionis gradus eſt timor Domini: ſecundus, pietas: tertius, ſcientia: quartus, fortitudo: quintus, conſilium: ſextus, intellectus: ſeptimus, ſapientia. Eſt enim timor Domini in mente, ſed qualis eſt iſte timor, ſi cum eo pietas non eſt? Qui enim miſereri proximo ignorat, qui compati tribulationi eius diſſimulat, huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus eſt, qui non ſubleuatur ad pietatem: Sed ſæpe pietas per inordinatam miſericordiam errare ſolet, ſi forte pepercerit quæ parcenda non ſunt. Peccata enim quæ ferri gehennæ ignibus poſſunt, B diſciplinæ ſunt verbere corrigenda. Sed inordinata pietas, cum temporaliter parcit, ad æternum ſupplicium pertrahit. Vt ergo vera & ordinata ſit pietas, ad gradum eſt alium ſubleuanda, id eſt, ad ſcientiam: Vt ſciat, vel quid ex miſericordia puniat, vel quid ex miſericordia dimittat? Sed quid, ſi ſciat quid agere quiſque debeat: virtutem vero agendi non habeat? Scientia ergo noſtra creſcat ad fortitudinem: vt cum videt quid agendum ſit, hoc agere per mentis fortitudinem poſſit, ne timore trepidet: & pauore collapſa, non valeat bona defendere quæ ſentit. Sed ſæpe fortitudo ſi fuerit improuida, & minus contra vitia circumſpecta, ipſa ſui præſumptione in caſum ruit: Aſcendat ergo ad conſilium, vt præuidendo præmuniat omne quod agere fortiter poteſt. Sed eſſe conſilium non poteſt, ſi intellectus C deeſt: quia non intelligit malum quod agentem grauat, quomodo poteſt bonum ſolidare, quod adiuuat? Itaque à conſilio aſcendamus ad intellectum. Sed quid ſi intellectus magno quidem acumine vigilet, & moderari ſe neſciat per maturitatem? Ab intellectu ergo aſcendamus ad ſapientiam, vt quod acutè intellectus inuenit, ſapientia mature diſponat. Vt per oleum intelligamus rectam conuerſationem, quæ moderatur in mente per maturitatem ſapientiæ: & per balſamum, doctrinam, quæ bonum odorem præſtat foris. Item in eodem libro, in alio loco dicit de ſapientia: Sapientia ad vitam, ſcientia vero pertinet ad doctrinam. Chriſmatis vnctio, vt prætulimus, pertinet ad duo dona Spiritus ſancti, i. ad ſapientiam & ſcientiam: oleum, ad ſapientiam: balſamus, odorem ſuum longe lateque ſpar- D gens, ad ſcientiam. Hæc duo, i. vita & doctrina, ſibi connexa inueniuntur in ſeptem donis. Sapientia primum & intellectus. Sapientia ad vitam, intellectus ad doctrinam: conſilium ad doctrinam, fortitudo ad vitam: ſcientia ad doctrinam, pietas ad vitam. Hæc ſunt ornamenta veſtis, quæ tribuit Deus menti per impoſitionem manus, ſine quibus periculoſum eſt aliquẽ inueniri in conuiuio regis, ne audiat vocem terribilem dicentis: Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem? Solent diuerſo modo orationem proferre magiſtri ſimul cum cruce, quam faciunt pollice in frontibus infantium. Omnia verba ſuperius memorata, orationis verba ſunt: quoniam non ab illis datur Spiritus, qui manus imponunt, ſed deprecantur vt E veniat. Vnde Auguſtinus in libro decimoquinto de Trinitate, titulo vigeſimoquarto: Nullus enim aliquis diſcipulorum eius dedit Spiritum ſanctum. Orabant quippe, vt veniret in eos, quibus manus imponebant, non ipſi eum dabant, quem morem in ſuis præpoſitis etiam nunc ſeruat Eccleſia. Eum, quem ſuperius precatus eſt Pontifex, vt mitteret Spiritum ſanctum, in ſequentibus petit, vt ſuſcipientem dignetur conſignare in vitam æternam, id eſt, vt eũdem ſpiritum non amittat ſuſcipiens vſquedum perducat hoſpitem ſuum ad vitam ęternam. De quo ſignaculo dicit Hieronymus in tract. Epiſtolæ ad Epheſios: Signati autem ſumus ſpiritu Dei ſancto, vt & ſpiritus noſter, & anima imprimãtur ſignaculo Dei, & illam recipiamus imaginem & ſimilitudinem, ad quam in exordio conditi ſumus. Hoc ſignaculo ſancti Spiritus, iuxta eloquium Saluatoris, Deo imprimẽte ſignamur. Hunc enim, ait, ſignauit pater Deus dignatur ergo etiam Spiritu ſancto omnis, qui ex eo, quod credidit Deo, ſignauit, quia verus eſt Deus, qui idcirco ſignatur, vt ſeruet ſignaculum: & oſtendat illud in die redemptionis purum atque ſincerum, & nulla ex parte mutilatum, & ob id enumerari cum his valeat qui redempti ſunt. Sine iſto ſignaculo non oportet nos præſentari ante Deum, de quo, quaſi de aliquo veſtimento, dicebat Paulus ad Corinthios: Etenim qui ſumus in corpore iſto, ingemiſcimus grauati, eo quod nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri, vt abſorbeatur, quod mortale eſt, à vita. De quo veſtimento dicat, in ſequentibus monſtrat: Qui autem perficit nos in hoc ipſũ, Deus, qui dedit nobis pignus Spiritus. Quoniam arrhabonem Dei ſuſcepimus, vt illius ſimus: ſigno crucis quo redempti ſumus, ſignamur, vt quando exterminator ſignum illud viderit in frontibus noſtris, pertranſeat domus noſtras & videat, quod non ſui ſumus, ſed illius, cuius ſignum portamus. Hæc crux chriſmate efficitur, quod confectum eſt ex oleo & balſamo. Opera hoſpitis noſtri, talis liquor mõſtrat. Charitatem, quæ ſignatur per oleum, cum ſuis frondẽtibus folijs plantat in mente, & odorem bonæ notitiæ è nobis exhalat, ſicut ex balſamo bonus odor redolet. Vt ab Epiſcopis ſolis iniungatur per manus impoſitionem, ab Apoſtolis aſſumptum eſt, vt Beda declarat in tractatu ſuper Actus Apoſtolorum.

Notandum autem, quod Philippus qui Samariæ euangelizabat, vnus de ſeptem fuerit. Si enim Apoſtolus eſſet ipſe, vtiq; manum imponere potuiſſet, vt acciperent Spiritum ſanctum. Hoc enim ſolis pontificibus debetur. Ipſa crux nullo in loco melius figitur, quam in eo, vbi ſummus Põtifex laminam auream, in qua ſculptum erat nomen Dei ineffabile, vigebat. Et vt per manus impoſitionem & orationem detur Spiritus ſanctus, ſimiliter ab Apoſtolica auctoritate ſumptum eſt, vt in Actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt: Cum audiſſent Apoſtoli qui erant Hieroſolymis, quia recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum & Ioannem: qui cum veniſſent, orauerunt pro ipſis, vt acciperent Spiritum ſanctum. Et paulò poſt: Tunc imponebant manum ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum. Iuxta exemplum Petri & Ioannis, occurrant Epiſcopi ad loca vbi ſunt, quibus neceſſe eſt imponi manus: Occurrãt & illi ſine retractione, qui accepturi ſunt veſtimentum nuptiale, vt poſſint, intrante rege, perſeuerare in conuiuio. Si aliquis prius ſubripitur de præſenti ſæculo, quam poſſit occurrere miniſterio tanto, Deus ſcit, cur eum prius coget exire de præſenti ſæculo. Nouit Dominus qui ſunt eius, & ſecundum Ioannem Euangeliſtam, Oues meæ vocem meam audiunt: & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. Hoc omnino cauendum eſt, ne torpore ſecuritatis, negligentia oſtium apertum inueniat. Dicit Romanus libellus, de quo ſæpe commemorauimus: Oratione expleta, facit crucem cum pollice ex chriſmate in ſingulorum frontibus, ita dicendo: In nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti, Pax tibi, & cum ſpiritu tuo. Hęc verba ſunt ſalutationis ad nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis.

De Litanijs. Cap. XXVIII.

Litaniæ quę fiunt circa Baptiſterii conſecrationem, interceſſiones Sanctorum deſignant pro renaſcẽtibus, quod poſſumus diſcere ex lectione libri Apocalypſis, Vidi oſtium apertum in cælo. In ipſa Chriſtus demonſtratur ſedens ſuper ſedem. Ibi Eccleſia, ſupra quam Dominus ſedet, ibi indicium aquæ, in colore iaſpidis: & ignis, in ſardinis. Ibi Spiritus Dei in ſeptem

lampadibus

lampadibus ardentibus ante thronum, qui ſunt ſeptem dona Spiritus Dei: Ibi baptiſmus in mari vitreo, ſicut ſcriptum eſt, Et in circuitu ſedis tamquam mare vitreum ſimile cryſtallo. Vnde Beda ſuper eumdem librum †. Propter fidem veram, baptiſma refertur ad vitrum, in quo non aliud videtur exterius, quam quod geſtat interius. Cryſtallo quoque, quod de aqua in glaciem & lapidem precioſum efficitur, baptiſmi gratia figuratur. De Iri tacuimus, quia in ipſo volumus deſignare litanias. Item inter alia dicit eadem Apocalypſis: Et Iris erat in circuitu ſedis, ſimilis viſionis ſmaragdinæ: vnde qui ſupra in eodem: Iris qui fit ſole nubes irradiante, & poſt diluuium primo propitiationis indicio factus eſt, interceſſu ſanctorum, quos Dominus illuſtrat, Eccleſiam muniri deſignat. Qui bene ſmaragdino lapidi nimiæ viriditatis comparantur. Quo enim B hæreditatem immarceſſibilem fide perfectiore expectant, eo potentius etiam cæteros orando protegunt. Quia Iris erat in circuitu ſedis, aguntur litaniæ, & ante baptiſmum. & poſt baptiſmum. Litaniæ Græcè, Latinè deprecationes.

De veſtimento albatorum, & recapitulatio de Septuageſima. CAP. XXIX.

ALbati propter veſtes albas vulgo appellantur. Scio eorumdem veſtimentorum ſignificationem diligenter explanatam ab Archiepiſcopis, qui fuerunt tempore beatiſſimæ memoriæ Caroli ad eumdem, eius tamen admonitione. Igitur non expedit in iſto opuſculo laborare de illa, ſed tantum, vt dicam, iuxta Domini pietatem, quid octo dies inſinuent, in quibus veſtiuntur albæ veſtes, & cerei neophytorum illuminantur. Sicut C enim ſeptem dies pertinent ad vetus teſtamentum propter ſabbatum: ita octo dies ad nouum, propter octauum diem reſurrectionis. De qua re dicit Salomon: Da partes ſeptem, necnon & octo: Iam enim docebat populum ſuum, vt non ſemper inhærerent veteri teſtamento, ſed tranſirent aliquando ad nouum. A ſabbato enim vſque ad ſabbatum portãtur albæ veſtes, quæ nobis ſpecimen præſtant, quales debeamus eſſe in nouo teſtamento, & qualia corpora recepturi in octaua die. A ſabbato vſque ad ſabbatum portamus illas, id eſt, ex qua die pignus ſpiritus accipimus: qui propter ſeptenarium numerum ſabbato deputatur vſq; ad alteram ſabbati, quæ eſt memoria illius ſabbati, in qua præſentari nos oportet ante Dominum cum ipſo pignore. Ipſa D veſtimenta ſunt ſtolæ albæ, de quibus ſcribitur in Apocalypſi, Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ. Singulas modo habent ſtolas animæ Sãctorum, de ſua beata immortalitate gaudentes. Et iterum in eodem: Amicti ſtolis albis, & palmæ in manib. eorum: Stolis, baptiſmum: palmis, triumphum crucis inſinuant. Et iterum in eodem: Beati qui lauant ſtolas ſuas, vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & reliqua. Dignum præmium ſtolis candidis, id eſt, vitæ immaculatæ promittit, videlicet, vt Domini aſpectu, qui eſt vita æterna potiatur. Et memoratis ſententiis poſſumus dignoſcere duas res, id eſt, vt albæ veſtes ſint in ſignum, qualia corpora noſtra debeant eſſe in nouo teſtamẽto, (corpora enim ſunt quodammodo veſtes animæ) & qualia nobis promittantur in futuro. De quibus Salomon ait: Omni tempore ſint E veſtimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat. Et hic poſſumus intelligere, quod talia debeant eſſe opera noſtra omni tempore, qualia ſunt veſtimẽta albatorum, tam munda & candida. Et ſicut ab illorum capite oleum non deficit per octo dies, ita numquam charitas ex mente noſtra deficiat. Quod in ſabbato exuuntur ipſa veſtimenta, hoc vult demonſtrare, quod in die exitus animę quando recedit de corpore inueniat eadem anima ſabbatum, id eſt, requiem, & veſtimenta ſua hic dimittat, id eſt, corpus, vt recipiat illud iterum in nouiſſimo die. Vnde mihi videtur congruentius eſſe, ſi portanda ſunt poſt dies octo, & vt verè portanda ſunt veſtimenta albatorum, vt potius ab ipſis portentur à quibus portata ſunt in ſanctificatis diebus, quam A ab illis, qui ſe multis maculis polluerunt poſt baptiſmum: quia corpora noſtra non alię animæ recipient in futuro, quam eædem, quæ iſta rexerunt in præſenti. Duplicia ſolent eſſe eadem veſtimenta: & duplex remuneratio ſanctis promittitur in æterna vita. Vnde Eſaias, Duplicia in terra ſua poſſidebunt, id eſt, gaudium animæ, & gloriam incorruptibilis corporis. Quoniam peccatis imminentibus polluimus corpora noſtra poſt baptiſmum, feſtinemus ad priorem emundationem per ſecundum baptiſmum venire, id eſt, per pœnitentiam: Quis eſt, qui purget nos à peccatis noſtris? Et quis eſt, qui introducat ad priorem mundationem, niſi Spiritus ſanctus: Spiritus ſanctus eſt ſeptiformis. Manifeſtum eſt, ſi decem præcepta eius cuſtodiamus; eidem B creatori noſtro, à quo per inobedientiam receſſimus, per obedientiam coniunctos nos eſſe. Qua de re in ſeptuagenario numero, qui eſt ſeptempliciter decuplatus ploremus & defleamus noſtram miſeriam, vt Spiritus ſanctus expurget nos à noſtris peccatis, & deducat per præcepta ſua vſque ad denarii remunerationem, vt ipſum regem Dominum noſtrum in decore ſuo mereamur videre. Diximus, quantum potuimus, in ſuperioribus ſeptuageſimum numerum pertinere ad plorationem captiuorum populi Dei, qui fuerunt ſub Nabuchodonoſor in Babylone. Poſſumus & eandem ſeptuageſimam aliquo modo comparare filiis Iſraël, qui fuerunt in Ægypto ſub Pharaone, quaſi prima officia, Circũdederunt me gemitus mortis: Et, Exurge, quare obdormis Domine? &, Eſto mihi in Deum protectorem, C congruant illi tempori, quando filii Iſraël ſe viderunt affligi ab Ægyptiis, & clamauerunt ad Dominum, vt ſcriptum eſt in Exodo: Poſt multum temporis mortuus eſt rex Ægypti, & ingemiſcentes filii Iſraël propter opera, vociferati ſunt, & aſcendit clamor eorum ad Dominum ab operibus, & audiuit gemitum eorum, & recordatus eſt pacti, quod pepigit cum Abraham & Iſaac & Iacob. Et officium quartæ feriæ, quod eſt caput ieiunii, illi tempori, quando dixit Dominus ad Moyſen: Solue calceamentum de pedibus tuis. Epiſtola vero, quæ in eodem die legitur, demonſtrat nobis, quid ſit ſoluere calceamentum de pedibus, vt ex multis vnum dicam, Egreditur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo. Calceamentum à noſtris pedibus ſoluitur, quando opus quod ex neceſſitudinibus concupiſcentiæ carnalis D percepimus, intermittitur. Et officium Quadrageſimæ illi tempori, quando affligebatur Pharao vt liberaretur populus Dei: & poſteà perueniendum eſt ad mare rubrum, id eſt, ad baptiſmum: ac deinde tranſeundum per deſertum ſub ducibus, ſicut neophyti noſtri per octo dies ſub ducibus Preſbyteris ſcilicet atque patronis & matronis deducuntur, & ſic tandem perueniendum in Sabbato ad terram promiſſionis. Illi qui baptizant, patres ſunt baptizatorum, vt ex multis teſtimoniis ſcripturarum poſſumus conicere: ſicut Marcus dicitur filius Petri in baptiſmate. De talibus filiis florent affatim ſcripturę Apoſtolorum. Quoniam plures ſunt baptizatorum, quam deduci poſſint ab his qui baptizant, commendantur cæteris patribus ſpiritualibus, vt eis hoc E præbeant, quod à Preſbyteris præbendum erat. Nec ſic abhorret à vero, quod quadragintaduæ manſiones filiorum Iſraël, quaſi quadragintaduo dies nos perducãt ad terram promiſſionis: quoniam propter nos qui iam tranſiuimus mare rubrum, conſtituti ſunt quadragintaduo dies, vt qui in captiuitate peccatorum noſtrorum redegimus nos, per exempla Patriarcharum reuertamur ad terram promiſſionis, non per baptiſmum aquę: Catechumeni noſtri, qui nondum tranſierunt mare rubrum, poſſunt eſſe ſub typo populi Iſraël, qui adorauerunt idola in Ægypto, & per duces optimos Moyſen & Aaron, liberati ſunt de Ægypto, & tranſierunt mare rubrum.

De illuminatione cereorum. Cap. XXX.

A QVod illuminatio cereorum ſecundum libellum Romani Ordinis expectatur vſq; ad Agnus Dei; hoc demonſtrat, quod per illum agnum qui tollit peccata mundi vnuſquiſque lumen accipere debet.

De Miſſa in nocte. Cap. XXXI.

DIcamus modo, Gloria in excelſis Deo, quia tanto lumine illuſtrata eſt præſens nox, ſcilicet, Dominica Reſurrectione: Canamus laudes Deo, quoniam in quibus habitabat diabolus, iam inhabitat Spiritus ſanctus. Hoc ait Pontifex ore & mente, vt nos mente teneamus, dicendo: Deus qui hanc ſacratiſſimam noctē gloria Dominicæ reſurrectionis illuſtras, conſerua in noua familiæ tuæ progenie adoptionis ſpiritum, quem dediſti. Vbi notandum, vocem miniſtrorū ad neophytos eſſe vſque ad Euangelium. Dicit ad eos Lector: Si B conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt, quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. Habes lectionē de anagogico pede, in quo catechumeni accenſi per verba cātici, ſicut cerui deſiderabant apparere ante faciem Dei: quod nunc habent in effectu, tunc habebant in deſiderio. Nemo poteſt perfecte ſapere quæ ſurſum ſunt, niſi interno deſiderio mentis cæleſti ſapore prius fuerit accenſus. Dicit ad eos Lector. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcōdita eſt cum Chriſto in Deo. Commortui eſtis Chriſto per baptiſmum, vita veſtra futura iam eſt in Chriſto: eſt vobis vita repoſita in ſua vita. Quod in illo ſcitis factum ex reſurrectione, in vobis ſperate futurum: Cum enim Chriſtus apparuerit vita veſtra, id eſt, cum ſe demonſtrauerit ille, qui modo in ſe C ſeruat vitam veſtram, & fecerit vos eſſe, quod ipſe iam eſt per immortalitatem: tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria, quæ modo vobis promittitur. Quapropter dicit Officialis, Nolite eſſe ocioſi: offerte Deo ſacrificium. Auguſtinus nobis demōſtrat in pſalmo centeſimo ſextodecimo, quale ſacrificium debeant offerre. †. Audiuimus fratres admonentem nos, atque hortantem Spiritum ſanctum, vt ſacrificium confeſſionis offeramus Deo, & paulo poſt: Per voſipſos poteſtis aduertere, non tantum in peccatis, ſed & in laudibus Dei confeſſionem diuinis literis ſolere nominari. Quid cōgruentius in hoc Pſalmo quando Alleluia cantamus, quod eſt, Laudate Dominū, nos admoneri intelligimus, cum audimus: Confitemini Domino, quam idipſum ſcilicet, vt laudemus Dominum? Non potuit laus Dei D breuius explicari, quam vt diceretur, quoniam bonus eſt. Quid ſit grandius iſta breuitate, non video, & paulo poſt: Sed quoniam populo dicitur in prænunciatione futurorum liberato ab omni labore & captiuitate peregrinationis, & ab omni permixtione iniquorum, quod ei per gratiam Dei præſtitum eſt, non ſolum non retribuentis mala pro malis, ſed etiam retribuentis bona pro malis, conuenientiſſime adiunctum eſt, quoniam in ſęculum miſericordia eius. Ex vno præcepto pendet Alleluia, & Tractus qui ſequitur, hoc eſt, vt neophyti offerant Deo ſacrificium laudis. Tractus dicit in cauſa neophytorum: Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi, quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas Domini manet in æternum. De quibus duabus virtutibus idem qui ſupra di- E cit in Pſalmo cxiij. Hæc duo, miſericordiam & veritatem, aduertite, in ſanctis ſcripturis, quam ſæpe ſibi iungantur. In ſuis quippe miſericordia vocauit impios, & in veritate iudicat eos, qui vocati venire noluerunt. Præſentes neophyti iter paratum habent intrandi ad regna cælorum: porta aperta eſt eis, quam nos, qui inquinati ſumus per mundanum affectum poſt baptiſmum, pulſare debemus bonis operibus. Idcirco tantum in cauſa eſt erga eos, vt offerant Deo ſacrificium laudis: Cantatur prius Alleluia, quod eſt Hebræum. Hebræa enim mater eſt cæterarum linguarum, vt credimus, & nobiliſſima conſtat propter auctoritatem diuinæ ſcripturæ. Latina inferior quaſi filia ſiue nurus, quam duxit in vxorem filius ſynagogæ, ac per hoc Alleluia pręponitur hîc, quod non fit in cæteris officiis: tamen cum ventum fuerit ad dicendū de prima & octaua die neophytorum, oportet repedare eamdem portam, ſiue ſic, ſeu alio modo. Ecce finitum eſt ſacrificium neophytorum: Deinde reſurrectio Domini ad memoriam reducitur, & Angelorum allocutio ad fœminas, & fœminarum affectus. Euangelium narrat ſecundum Marcum modum conuentus fœminarum, & dicit: Dum trāſiſſet ſabbatum, Maria Magdalene & Maria Iacobi & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum. Vt opinor, propter mulierum imitationem dicit Romanus libellus non portari hac nocte ante Euangelium aliud, niſi thymiama: ſiue, quia dubitat vtrum iam carnem ſuam plenam munere lucis reuexiſſet ab inferis Dominus, hoc tantummodo obtulerunt mulieres. Illis locutus eſt Angelus, dicens: Nolite expaueſcere, Ieſum quæritis Nazarenum crucifixum: ſurrexit, non eſt hîc. In ſequentibus manifeſtatur affectus mulierum. At illæ exeuntes, fugerunt de monumento. Inuaſerat enim eas timor & pauor, & nemini quicquā dixerunt, timebant enim. Quod ita Beda ſuper Marcum: Merito mouet quomodo Marcus ſcribat, Et nemini quicquam dixerunt: cum dicat Lucas, Et regreſſæ à monumento, nunciauerunt hæc omnia illis vndecim & cæteris omnibus. Similiter Matthæus, Et exierunt de monumento cum timore & gaudio magno, currentes nunciare diſcipulis eius: niſi intelligamus, ipſorum Angelorum nemini auſas fuiſſe aliquid dicere, i. reſpondere ad ea, quę ab illis audierant, aut certè cuſtodibus quos iacentes viderunt †. Reducendo ad memoriam ſilentium & ſacrificium mulierum, in tempore ſacrificii ſilent cantores. Et earum ſacrificium erat tunc, quod ferebant vnguentum ad vngendum corpus Domini. Sāctus, Sanctus, Sāctus cantant, quod eſt Angelorum cantus, quia Angeli non tacuerunt de eius reſurrectione: ſiue iſte, qui modo locutus eſt in Marco: ſiue illi, quos Ioannes narrat ſedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes. Vice mulierum iterum Agnus Dei reticent cantores. Agnus Dei, dico, qui tollis peccata mundi, miſerere nobis. Maria dicebat hortulano: Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, vbi poſuiſti eum? quem credebat, furtim ſublatum, non credebat tollere peccata mundi, ac proptereà audiuit, quando voluit Dominum tangere, Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem meum. Sacerdos Vicarius Chriſti, implet officium ſuum. Dubitantibus Apoſtolis de ſua reſurrectione, timentibus mulieribus & nihil dicentibus, Angelorum concentus clamat Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis. Chriſtus ipſe per ſuam glorioſam apparitionem manifeſtum ſe facit quibuſcumque vult.

De octo diebus neophytorum. Cap. XXXII.

DIcit Auguſtinus ad Ianuarium: Hæc de ſcripturis firmiſſime tenentur, id eſt, Paſcha & Pentecoſte, vt quadraginta dies illi ante Paſcha obſeruentur, Eccleſiæ conſenſio roborauit: ſic etiam, vt octo dies neophytorum diſtinguantur à cæteris, id eſt, vt octauus primo conueniat †. Octo officia, quæ fiunt in commemoratione neophytorum diſtinguuntur à cæteris ſequentibus vſque ad Pentecoſten. Primum habet duas laudes, id eſt, Alleluia, Confitemini Domino: & tractum, Laudatę Dominum omnes gentes. Octauū habet duas, id eſt, duo Alleluia, Hæc dies, & Laudate pueri Dominum: quod non fit in nullo Sabbato alio vſque in Pentecoſten. Sex medii habent reſpōſorium & Alleluia. Prima ergo vita, vt, qui ſupra ad eumdem, non fuit ſempiterna peccanti: Requies autem vltima ſempiterna eſt, ac per hoc & octauus ſempiternam beatitudinem habebit, quia requies illa, quæ ſempiterna eſt, excipitur ab octauo, non extinguitur, neque enim eſſet aliter ſempiterna. Ita erit octauus qui primus, vt prima vita, ſed æterna, reddatur. In memoratione primæ vitæ, quam habuit primo Adam, Alleluia canitur: & quia

non fuit

nõ ſunt ſempiterna, tractus ſequitur: vt in lingua humiliore, humilitas poſterioris vitæ recordetur. A Adhuc neophyti in peregrinatione ſunt, in qua tamen laudare Dominum debent, quia ſunt redempti. Requies vltima, quæ redditur in ſeptima die, & perficitur in octaua, ipſa habet ſempiternam beatitudinem: ac per hoc in memoriam potiſſimæ reſtaurationis in ſeptima die, & in octauo officio duo Alleluia cantantur: primum, quia vita redditur: ſecundum quia ſempiterna. Alleluia: glorioſior omnium linguarum lingua Hebræa eſt. Atque in iſto loco eadem ratione poſſumus nos abſoluere a debito octauarum dierum, id eſt, Dominicorum Pentecoſtes, quando duo Alleluia frequentantur. Duo ſunt, vnde anima in ſeptima die, id eſt, in requie, laudat Dominum: vnum de percepta lætitia, alterũ de percipienda in reſurrectione: & alio modo: B Homo in reſurrectione conſtabit ex anima & corpore, quamuis ſpirituali. In recordatione illius reſurrectionis per Dominicos dies Pentecoſtes duo Alleluia celebrantur. Et, quia Dominica reſurrectio præceſſit in octauo die, quod futurum erit in reſurrectione noſtra, hoc agimus per Dominicos dies Pentecoſtes, id eſt vt & mens & corpus laudet Dominum: Et quia interim ſine corpore anima in re laudat Deum, per ſingulos dies Alleluia celebratur. In feſtiuitatibus Sanctorum duo Alleluia ſunt: quia iam de Domini aſpectu potius lætantur, quam hæ quæ ſunt tantum in requie animæ. Vnum quia requieſcunt: alterum, quia vident Dominum. Quamuis memorata ſabbati, ſeptima dies ſit hebdomadis, tamen octauum officium in ea celebratur pro neophytis. At medii ſex reſponſorium tenent & alleluia. C Sicut ſeptenarius numerus requiem ſignificat, ita & ſenarius opera. Reſponſorius, qui nos inuitat per ſex dies ad Chriſti reſurrectionem, aliquam actionem vult nobis intimare in reſurrectione corporum. De qua actione dicit idem, qui ſupra, ad eundem: Ineſt autem in illa requie non deſidioſa ſegnitia, ſed quædam ineffabilis tranquillitas actionis ocioſæ. Sic enim ab huius vitæ operibus in fine requieſcetur, vt in alterius vitæ actione gaudeatur. Sed quia talis actio in Dei laude agitur, ſine labore membrorum, ſine angore curarum, non ad eam ſic tranſitur per quietẽ, vt ipſa labori ſuccedat, id eſt non ſic eſſe incipiat actio, vt deſinat quies. Neq; enim reditur ad labores & curas, ſed permanetur in actione. Quia ad quietem pertinet nec in opere laborare, nec in cogitatione fluctuare. D Quia ergo per requiem ad primam vitam reditur, vnde anima lapſa eſt in peccatum, propterea per ſabbatum requies ſignificatur. Illa autem prima vita, quæ à peregrinatione redeuntibus, & primã ſtolam accipientibus redditur per vnam ſabbati, quem diem Dominicum dicimus, figuratur. Et in alio loco idem ad eundem: Dies Dominicus, nõ Iudæis, ſed Chriſtianis reſurrectione Domini declaratus eſt, & ex illo cœpit habere feſtiuitatem ſuam. Animæ quippe omnium Sanctorum ante reſurrectionem corporis ſunt quidẽ in requie, ſed in ea non ſunt actione, qua corpore recepto vegetantur. Talem quippe actionem ſignificat dies octauus, qui & primus, qui non aufert illam requiem, ſed glorificat. Ex inſpiratione ſancti Auguſtini, per reſponſorium intelligimus actionem ſanctorum in corpore, quæ erit cum E omni lætitia, vt reſponſorius ſonat, Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Quia hæc lætitia exitum habet in glorificatione, Alleluia ſequitur: & vt demonſtretur eandem actionẽ non eſſe aliud niſi laudem Dei, poſt ſex dies continuatim Alleluia canitur. Vbi notandum eſt, verſus reſponſorii omnes eſſe de Pſalmo, Confitemini Domino, qui ſonat confeſſionem laudis, quæ tamen laus Alleluia cõcluditur propter nobiliorem linguam. Verſus ſunt, Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculũ miſericordia eius. Item: Dicat nunc Iſrael, quoniam bonus. Item, Dicant nunc qui timent Dominum, quoniam in ſeculum. Seu, Dicant qui redempti ſunt à Domino. Vtroſq; vidi ſcriptos in iſto loco, & vtroſq; audiui cantari. Item, Dextera Domini. Item, Lapidem quẽ reprobauerunt. Item, Benedictus qui venit. In fine enim verſuum prępoſterus ordo eſt. Benedictus qui venit in nomine Domini, præponitur in quinta feria verſui, Lapidem quem reprobauerunt, qui eſt in ordine Pſalmi prior, & quod non eſt ſine ratione, ſexta feria cantatur: Idem inter cæteros præcipue ſonat de paſſione Domini, quæ facta eſt ſexta feria: in illa reprobauerunt Iudæi Dominum ædificantes, in illa factus eſt caput anguli: coniungens duos parietes ſimul ex aduerſo venientes.

De eiſdem octo diebus. CAP. XXXIII.

OCto dies neophytorum, curſum præſentis vitæ monſtrant. Sicut enim iter filiorum Iſraël, poſtquam tranſierunt mare rubrum vſq; ad terrã repromiſſionis, ſignificat omnẽ curſum præſentis vitæ: ita & B conuerſatio neophytorum omnem curſum præſentis vitæ, in quo nos oportet ſecundum reſurrectionem Chriſti viuere. De quo curſu dicit Auguſtinus in libro contra Fauſtum duodecimo: Rubet in mari rubro baptiſmus, vtique Chriſti ſanguine conſecratus: hoſtes ſequentes à tergo moriuntur, peccata præterita. Ducitur populus per deſertum: baptizati omnes nondum perfruentur promiſſa patria; ſed quod non vident, ſperando, & per patientiam expectãdo, tanquam in deſerto ſunt: & illic laborioſæ & periculoſæ tentationes, ne reuertantur corde in Ægyptum: nec ibi tamen Chriſtus deſerit: nam & illa columna non recedit. Secundum hæc verba, baptizati noſtri ducuntur quotidie ad Eccleſiam: columna cerei illuminata præcedens eos, illuminata eſt iam, quia C in corpus Chriſti traiecti ſunt baptizati: ſpiritus Chriſti illuminat membra Chriſti. Ex ſequentibus poteſt dinoſci, quomodo illi octo dies coaptentur curſui ſtatus noſtri: Prima dies quãdo baptizatus deſcendit de aqua, quæ eſt ſabbatum, id eſt requies, ſtatum Adę nobis informat, antequam peccaret. Non Adam ita fuit factus, vt labore aliquo acquireret ſibi fructum viuendi, ſi non peccaret: ſed tamen legitur poſuiſſe eum in paradiſo Deum vt operaretur. Eandem requiem, quam præſtitit Deus Adæ, antequam peccaret, dat baptizatis in ſabbato: ita tamen, vt deinceps operentur bona vſque ad alteram ſabbati: Sicut & Adam operi deditus fuit abſq; vllo labore. Ipſa requies eſt innocens vita, quam habuit Adam in ſeptima die, quando requieuit Deus ab omnibus operibus ſuis: eandem recipiunt modo baptizati in D ſabbato. Ac dein quia via reſtat baptizatis per deſertum, quaſi poſt Alleluia, animę tractus, id eſt, patientia, per quam expectare debent terram repromiſſionis, ſequuntur ſex dies, qui pertinent ad opus bonũ, ſanctumque & pium: ne vacua domus inuadatur. Poſt illos ſex dies ſequitur ſabbatiſmus, qui eos introducit ad patriam repromiſſionis, vbi eſt requies ſempiterna, non reuertens ad aliquem laborem, ſed de lætitia glorię animarum, tranſit ad lętitiam incorruptibilis corporis: ac ideo non ſubſequitur Alleluia, Hęc dies, Tractus: ſed Alleluia, Laudate pueri Dominum. Sex dies qui inter duo ſabbata ſunt, vtrumq; nobis tempus ad memoriam reducunt, ſcilicet Adę, qui fuit deditus deſiderantiſſimo operi in paradiſo: & illud quo filii Iſraël tranſierunt E per deſertum ſub ducibus, in quo tempore non ſunt attrita veſtimenta illorum, & ſic tandem peruenerunt ad libertatem in terra repromiſſionis, quæ ſignificat patriam, in qua recipiuntur ſanctę animę poſt ſeculum tranſactum.

De die ſancto Paſche. CAP. XXXIV.

DIe ſancto Paſchę in introitu per ora Prophetarum pręſentat ſe Chriſtus ex reſurrectione patri ſuo, in Eccleſia ſua dicẽs: Reſurrexi, & adhuc tecum ſum. Oratio prima demonſtrat aditum eſſe apertum ſanctę Eccleſiæ regni cęleſtis per capitis ſui reſurrectionem. Epiſtola admonet nos, vt ſeparati ſimus à vitiis: In quo certauimus per dies quadrageſimales, & neophyti abiecerunt in baptiſmo. Corinthiis miſit illam Paulus, vt

ſepararent ſe iuſti ab his, qui tale peccatum fecerunt, quale nec inter gentes audiebatur: & per pœnitentiam A non reuertebantur ad cœtum ſanctorum. Ipſi erant vetus fermentum, & illi azymi propter nouitatem vitæ. Ita & nos admonemur illa, vt ſine retractione in die ſancto Paſchæ alieni ſimus à vitiis. Det Deus, vt ſicut filius eius Dominus noſter, qui hodierna die ità reſurrexit à mortuis, vt mors vltra repetitū non habeat in illo: ita nec in membris ſuis habeant præterita vitia, neque imminentia. Reſponſorius monſtrat quantum lætari oporteat eos, qui purgantur à vitiis. In Alleluia mōſtratur, in quo ſit tantæ lætitiæ cauſa, id eſt, quia Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: itaq; epulemur, & cætera. Euangelium ex ponit perfectius cauſam totius lætitiæ. Quia ſuo in loco, ſi Dominus dederit, dicturi ſumus enucleatius de toto officio Miſſæ: meæ paruitati hæc B ſufficiant, quæ propterea tetigi, vt non mihi viderer à tanta lætitia, quantam præſens continet dies, mente alienus fore. Inſuper etiam libet interponere, quod ſanctus Auguſtinus de orationibus Miſſæ dicit in lib. quæſtionum. In quæſtionibus ad Paulinum Nolanum Epiſcopum: Multa hinc dici poſſunt, quæ improbanda non ſunt: ſed eligo in his verbis hoc intelligere quod omnis vel pene omnis frequentet Eccleſia: vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione ſacramentorum, antequam illud quod eſt in menſa Domini, incipiat benedici: Orationes, cum benedicitur & ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminuitur, quam totam petitionem fere omnis Eccleſia Dominica oratione concludit: interpellationes, ſiue (vt noſtri codices habent) Poſtulationes fiunt, cum populus benedicitur. C Tunc enim antiſtites vel aduocati, ſuſceptos ſuos per manus impoſitionem miſericordiſſimæ offerunt poteſtati. Quibus peractis, & participato tanto ſacrificio, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis vltimam Apoſtolus commendauit. Hæc autem fuit præcipue cauſa iſta dicendi, vt his breuiter præſcriptis atque ſignificatis, non putaretur negligendum eſſe quod ſequitur, Pro omnibus hominibus, pro regibus, & his qui in ſublimitate ſunt, vt quietam & tranquillam vitā agamus in omni pietate & charitate: ne quiſquam, ſicut ſe habet humanæ cogitationis infirmitas, æſtimaret non eſſe iſta facienda pro his, à quibus perſecutionem patiebatur Eccleſia, cum mēbra Chriſti ex omni eſſent hominum genere colligenda. Vnde adiungit & D dicit: Hoc enim bonum eſt & acceptum coram Saluatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et ne quiſquam diceret, poſſe eſſe ſalutis viam in bona conuerſatione, & vnius omnipotentis Dei cultu, ſine participatione corporis & ſanguinis Chriſti: vnus enim Deus, inquit, & vnus mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus: vt illud quod dixerat, omnes homines vult fieri ſaluos, nullo alio modo intelligatur præſtari, niſi per mediatorem, non Deum, quod ſemper erat verbum, ſed hominem Chriſtum Ieſum, cum Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis †. Orationes quatuor quas memorat ſanctus Auguſtinus, ita nominat noſtra tranſlatio: Obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones. Vbi etiam notandum eſt, quod oratio illa, quæ ſic E inchoatur: Libera nos, quæſumus Domine, ab omnibus malis: concluſio ſit tantum orationis Dominicæ, cum beatus Auguſtinus dicat, quam totam petitionem fere omnis Eccleſia Dominica oratione concludit: Simulq; hoc notandum, quod orationem illam, quam Epiſcopi ſiue aduocati ſolent facere ſuper populum cum ſigno ſanctæ crucis, ille ſolebat facere eam, poſtquam comminuebat corpus Domini ad diſtribuendum: quam orationem vocat poſtulationes. Dein ſequuntur gratiarum actiones, quando poſt auditam vocem Diaconi, quæ dicit, Ite, Miſſa eſt: ſiue, Benedicamus Domino, populus reſpondet, Deo gratias.

Demonſtratio, quod informent ſex dies Paſchales cæteros dies Dominicos & iuſtos homines: & dies quinquaginta à ſabbato Paſcha, vſq; ad ſabbatum octauarum Pentecoſtes, futuram vitam & quotidiani dies ſine Septuageſima Dominici, ſeu Quadrageſimales, & pœnitentes.

CAP. XXXV.

Illi ſex dies paſchales, in quib. reſponſorium cantamus & Alleluia, informant cæteros dies Dominicos ſiue feſtos, quos celebramus ab octauis Pentecoſtes vſq; in Septuageſimam. Reſponſorius & Alleluia, actum eorum & lætitiam ſiue laudem ſiue gratiarum actiones, qui perſeuerant in ſanctitate, quam acceperunt in baptiſmo, recolunt. Ita enim in ſpe habent regnū futurum, vt etiam hic bene operando ad beatitudinē perueniant. Siue, vt alio modo dicamus, per reſponſorium, actiuam vitam intelligimus: per Alleluia, contēplatiuam. Actus neceſſe eſt hic celebretur, vt quod ſperamus & per patientiam expectamus, adipiſci valeamus per bona opera. Reſponſorii illi, quos per ſex dies cantamus, ſiue per cæteros Dominicos dies, vel feſtiuos dies ſanctorum, quib. ſubſequitur Alleluia, tales actus ſignificant, qualis eſt, prædicatio, lectio, eleemoſyna, viſitatio viduarum, pupillorū & infirmorum. Hæc in præſenti ſæculo omni die Dominico agere poſſumus ſine retractatione. Quibus, id eſt memoratis reſpōſoriis Alleluia ſequitur, quia poſt talem actionē in laudem Dei transfertur anima ſanctificata ab omni peccato. Illi dies quinquaginta, qui ſequuntur a ſabbato Paſchali vſq; ad octauas Pentecoſtes, alteram vitam informant, quam nondū percepimus, vbi non erit Reſponſorius, quia nemini ibi prædicabitur: ſed erūt omnes docibiles Dei, neq; aliquis viſitabitur, quia nemo ibi vidua, neq; pupillus, neq; infirmus. Eleemoſyna non erit neceſſaria, quia nemo ibi indigens, ſed tantum Alleluia ibi celebrabitur, id eſt, lætitia animarum de percepta immortalitate & receptione corporum, & gratiarum actio Deo vſque in ſempiternum. Eandem lætitiam numerus quinquagenarius ſignificat, qui apud Hebræos Iubilæus appellatur, id eſt iubilatione plenus. Quid cæteri dies informent, ex lib. ſancti Auguſtini de fide & operib. conſiderare, vt opinor, valeamus, ſic enim dicit: Non quia quiſquam ita debet extolli, vt non dicam, apud alios iactare, ſed apud ſeipſum putare audeat, ſe in hac vita eſſe ſine peccato. Sed niſi eſſent quædā ita grauia, vt etiam excomunicatione plectenda ſint: non diceret Apoſtolus, Congregatis vobis & meo D ſpiritu, tradere huiuſmodi ſatanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini Ieſu. Vnde etiam dicit: Ne lugeam multos ex his, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia & fornicatione quam geſſerunt. Item, niſi eſſent quædam non ea humilitate pœnitentiæ ſananda, qualis in Eccleſia datur eis, qui proprie pœnitentes vocantur, ſed quibuſdam correptionū medicamentis, non diceret ipſe Dominus, Corripe eum inter te & ipſum ſolū: & ſi te audierit, lucratus es fratrem tuum. Poſtremo, niſi eſſent quædā; ſine quib. hæc vita non agitur, non quotidianā medelam poneret in oratione quam docuit, vt dicamus: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. †. Quotidiani dies informant eos, qui ſolent Preſbytero confiteri peccata, vt corripiantur ab ipſo, & cōſilium E accipiant pœnitendi. Ipſi dies ſine Alleluia tranſiguntur, quia non eſt pulchra laus in ore peccatoris. Quamuis citus ſit Deus ad parcendum, tamen non cito poteſt erubeſcentia peccatorum tranſire à corde iuſti. Memoratum modum informat verſus qui dicit: Non eſt ſanitas in carne meā à facie iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis a facie peccatorum meorum. Informant etiam verba Domini, ad Moyſen dicentis de Maria: Si pater eius ſpuiſſet in faciem eius, nonne debuerat ſaltē ſeptem dierum rubore ſuffundi? Separetur ſeptem diebus extra caſtra, & poſtea reuocabitur. Cui enim ſpuitur in faciem, deſpectus adhibetur. Quando nos Deus deſpicit propter peccata noſtra, rubore debemus perfundi

vſque

vſq; ad complectionem ſeptem dierum, id eſt, vſque ad ſatisfactionem. Per abſtinentiam Allelu ia in quotidianis diebus in officio Miſſæ, rubor Eccleſiæ monſtratur, quem habet de ſuis vulneratis, & nondum ſanatis: At Dominici dies à ſeptuageſima vſq; in paſcha Domini, eos informant, qui his tentationibus tenduntur, ſine quibus vita præſens non poteſt tranſigi. Reſponſorijs dierum illorũ non ſubminiſtratur Allelu ia, ſed tractus, qui quãuis pertineat ad cõtemplationem propter ſuam dulcedinem & vnionem, tamen non eſt in tanta lætitia, in quanta eſt ille, de quo dicebat Iacobus: Qui autem in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir. In diebus quadrageſimalibus ante paſcha informat eos ſancta Eccleſia, qui propriè pœnitentes vocantur, excepto quod non excommunicatur: & ad manus reconciliationis Epiſcoporum non redit in finem Quadrageſimæ: Informat eos in ieiunio, in abſtinentia deliciarum, in habitu, in deiectione, in luctu, in vigilijs, in quietudine, in ſilentio, in obedientia operum, & cæteris bonis, quibus reconciliantur Deo ſimul cum pœnitentia.

De diebus Pentecoſtes. CAP. XXXVI.

TEmpus Pentecoſtes inchoatur à prima die reſurrectionis, & currit vſque ad diem quinquageſimam poſt paſcha. De quo tempore dicit Auguſtinus in libro ad Ianuarium: Quadragenarius autem partib. ſuis computatus, addit ipſum denarium; & fiunt quinquaginta, tanquam merces operis & continentiæ. Neque enim fruſtra ipſe Dominus quadraginta dies poſt reſurrectionem in hac terra, & in hac vita cum diſcipulis conuerſatus eſt: & poſteaquam aſcendit in cælum, decem diebus interpoſitis, promiſſum ſpiritum ſanctum miſit cõpleto die Pentecoſtes. Qui dies quinquagenarius habet alterum ſacramẽtum, quod ſepties ſeptem quadragintanouem fiunt, & cum reditur ad initium, quod eſt octauus, qui & primus dies, quinquaginta complentur, qui celebrantur poſt reſurrectionem Domini iam in figura non laboris, ſed quietis & lætitiæ. Propter hoc ieiunia relaxantur, & ſtantes oramus, quod eſt ſignum reſurrectionis. Vnde etiam diebus Dominicis omnib. ad altare obſeruatur, & Allelu ia canitur, quod ſignificat actionem noſtram non eſſe niſi laudem Dei, ſicut ſcriptum eſt, Beati qui habitant in domo tua, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. De relaxatione ieiunij Ambroſius dicit in tractatu ad Romanos †. Nam ſunt quidam, qui feria quarta carnem non edendam ſtatuerunt: ſunt, qui ſabbatis: ſunt iterum, qui a Paſcha vſque ad Pentecoſten edunt †. Et Hieronymus ad Marcellam de fide noſtra, & dogmate hæretico contra Montani ſectatores: Nos vnam quadrageſimam ſecundum traditionem Apoſtolorum tempore nobis congruo ieiunamus: Illi tres in anno faciunt quadrageſimas, quaſi tres paſſi ſint ſaluatores: non quod & per totum annũ, excepto Pentecoſten, ieiunare non liceat: ſed quod aliud ſit neceſſitate, aliud voluntate munus offerre. Et iterum ad Lucinum Bæticum: Atq; vtinã omni tempore ieiunare poſſimus, quod in Actibus Apoſtolorum diebus Pentecoſtes & die Dominico Paulum Apoſtolum, & cum eo credentes feciſſe legimus. Et iterum in eadem: Non hoc dico, quod feſtis dieb. ieiunandum putem, & contextas diebus quinquaginta ferias auferam: ſed vnaquæq; prouincia abundet in ſuo ſenſu, & præcepta Maiorum leges Apoſtolicas arbitretur. Et iterum eiuſdem in cõmentario ſuper Matthæum: Quando vero tranſierunt nuptiæ, & paſſionis ac reſurrectionis tempus aduenit, tunc ſponſi filij ieiunabunt. Nonnulli putant idcirco poſt dies quadraginta paſſionis ieiunia debere omitti, licet ſtatim dies Pentecoſtes & Spiritus ſanctus adueniens, indicet nobis feſtiuitatem, & ex huius occaſione teſtimonij, Montanus, Priſca & Maximilla etiam poſt Pentecoſtẽ faciunt quadrageſimam, quod ablato ſponſo, filij ſponſi debeant ieiunare; Eccleſiæ autem conſuetudo ad paſſionem Domini & reſurrectionem per humilitatem carnis venit, vt ſpiritualis ſaginæ ieiunio corporis præparemur. Iuxta leges autem tropologiæ ſciendum, quod quandiu ſpon- A ſus nobiſcum eſt, & in lætitia ſumus, nec ieiunare poſſumus, nec lugere. Cum autem ille propter peccata noſtra à nobis receſſerit, & auolarit, tunc indicendũ ieiunium eſt, tunc luctus recipiendus. Duas varietates habemus in Eccleſia noſtra de ieiunio, quod fit poſt reſurrectionem Domini. Aliqui ſecundum noſtrum vulgatem vſum, ſtatuunt terminum quadrageſimalis ieiunij in feſtiuitate ſancti Ioannis. Illi, qui hoc faciunt, non poſſunt ſemper dies Pentecoſtes excludere à ieiunio: Alioqui volũt ſecundum traditiones ſanctorum patrum, quos prætulimus & in ſequentibus habemus ponere, omnes dies Pentecoſtes habere in lætitia. Qui hoc faciunt, non poſſunt ſemper terminum huius quadrageſimæ facere in feſtiuitate ſancti Ioannis. Et vbi terminus ponatur, non B eſt fixum ex ſcripturis ſacris, neq; ex traditionibus patrum. Solet aliquoties euenire, vt poſt Pentecoſten dies abundent ad numerum quadraginta dierum implendum vſq; ad feſtiuitatem ſancti Ioannis: hoc eſt, quando Dies Dominicus Paſchæ occurrerit in vndecimo Kalendarum Aprilium, & in decimo ſuprascriptarum, & in nono & in octauo. Quando in memoratis octauis Kal. Aprilis occurrerit dies Dominicus Paſchæ, tunc habendus eſt dies Pentecoſtes in II. Idib. Maii. Ab illo die vſq; in feſtiuitatem ſancti Ioannis Baptiſtæ hebdomadæ ſex ſunt. Et, ſi quis voluerit Quadraginta tantummodo diebus intendere, intendat quando Dominicus dies paſchæ occurrerit in ſeptimo Kal. Apr. ſiue ſexto ſuprascriptarũ: & ſic poterit adimplere numerum ſuum inter Pentecoſten & feſtiuitatem S. Ioannis. Vt reor, C propter memoratos dies, qui per diſiunctos annos conuenientes ſunt termino, qui fit in feſtiuitate ſancti Ioannis, prætermiſſa eſt diligentia Pentecoſtes & incluſi ſunt ipſi dies in luctu, qui deberent eſſe in lætitia, ex auctoritate Dominicæ præſentationis, vt ſolitus terminus teneatur. Si viſum fuerit magiſtris, vt hoc diffiniant, quando tempus ieiunij peragatur eorum, qui ſponte propter peccata ſua ieiunant poſt reſurrectionem Domini, videtur nobis variabilis res auferri de noſtra Eccleſia. Cur lætari debeamus in diebus Pentecoſtes, abundant exempla ſanctorum patrum: cur ieiunare neceſſe ſit vnuſquiſque ex corde ſuo cognoſcit. Maior enim feſtiuitas eſt aduentus Spiritus ſancti, quam feſtiuitas beati Ioannis Baptiſtæ. Si includenda eſt feſtiuitas infra ieiunium, amplius includenda eſt feſtiuitas ſancti D Ioannis, quam aduentus Spiritus ſancti: Et ſi hoc ſtatuit ieiunans ſiue indicens ieiunium, vt in feſtiuitate ſancti Ioannis, vel ſancti Petri & Pauli abſoluatur ieiunium, & poſtea peragatur, nullum detrimentum facit animæ ſuæ. Non ſequimur nos in præſenti ieiunio Montanum & ſuos ſectatores, ſed conſideramus peccata noſtra, & pro eis certamus fructus dignos reddere pœnitentiæ. Ex Hieronymo memorato poſſumus addiſcere, à quibus illa ieiunia vſurpata ſint aliquando, quod non ex neceſſitate indicenda ſint ieiunia Pentecoſtes communi Eccleſiæ, ſed voluntate licere vnicuique ieiunare ob deuotionem ſuæ mentis. Ab iſta licentia & ab iſta libertate excluduntur, qui propriè pœnitentes in Eccleſia nominantur.

E *De Litania maiore.* CAP. XXXVII.

SEquitur vna varietas inter octauas Paſchæ & vigilias Pentecoſtes, hoc eſt, ieiunium triduanum in vigilia aſcenſionis Domini. Miror quomodo inoleuit cõſuetudo præſentis ieiunii in noſtra Eccleſia, quæ tamen non tenetur per omnes orientales Eccleſias, cum ſancti patres quos memorauimus, Ambroſius, Auguſtinus, Hieronymus dicãt relaxanda ieiunia tempore Pentecoſtes, necnon etiam venerabilis Preſbyter Beda de eodem tempore dicit in homilijs ſuis: Merito ergo ſacro ſanctis diebus his nos quoque maioribus epulis atque hymnis cæleſtibus vacamus, ob reuerentiam nimirum Dominicæ reſurrectionis, ob memoriam Dominici conuictus cum diſcipulis, ſimul & ob ſpem futuræ

noſtræ quietis ac vitæ immortalis. Et paulo poſt: Recte A etiam quinquagenario dierum numero ſtatum futuræ noſtræ beatitudinis in imagine veneramur: ieiunia videlicet relaxando, & Alleluia canendo, ſtantes orando, quæ ſunt aptiſſima perpetuæ quietis, reſurrectionis & laudis præſagia. A quo primo initium præſens ieiunium ſumpſit, Gregorius Turonen. manifeſtat in geſtis Francorum, ità dicens: In his temporibus fuit in Vienna vrbe terræmotus maximus, vbi multæ Eccleſiæ & domus multorum concuſſæ fuerunt & ſubuerſæ: vbi beſtiæ multæ oberrantes, lupi, vt ſi acerbi ingreſſi per portam ciuitatis, deuorantes plurimos, per totum annum hoc faciebant. Nam veniente ſolennitate ſancti Paſchæ, ſanctus Mamertus, qui in ea vrbe erat Epiſcopus, dum Miſſarum ſolennia ipſa vigilia celebraret, palatium quoq; regale, quod in ea ciuitate erat, diuino igne ſuc- B cenſum eſt. Cumque hæc agerentur, appropinquante Aſcenſione Domini, indixit ieiunium vir ſanctus Dei triduanum in populo cum gemitu & contritione. & paulo poſt: Tunc ceſſauit ipſa tribulatio & ſubuerſio. Deinceps omnes Eccleſiæ Dei & ſacerdotes hoc exemplum imitantes vſq; ad præſens, ipſas triduanas litanias vbiq; celebriter colunt. Vbi dicit, omnes Eccleſiæ Dei, non extra Gallias poſſumus eas intelligere: Vbi erant hi, de quibus Ambroſius dixit, qui quotidiè ſtatuiſſent carnem edendam vſque in Pentecoſten, ibi non fiebat ieiunium iuxta morem noſtrum, neq; vbi Hieronymus, neq; vbi Auguſtinus erat. Quod ſi fieret non tam apertè prædicarent relaxationem ieiunii infra quinquaginta dies. Romana conſuetudo vnum diem, id eſt, ſeptimo Kalendas Maii interponit, quem vocat in litania maio- C re, non in ieiunio: Litania autem, vt prædiximus, deprecatio eſt apud nos. Poteſt enim ſerena mens & aliena à voluntate mala, deprecari Deum, quamuis manducet ſobriè carnem meridie, & lætetur de reſurrectione Domini: tamen maiorum patrum, id eſt, Apoſtolicorum vſus ſequendus eſt. Forſitan ex ipſo officio poterimus intelligere, quid deprecandum ſit tali in tempore. Prima oratio ad Miſſam dicit: Præſta, quæſumus, omnipotens Deus, vt qui in afflictione noſtra de tua pietate confidimus, contra aduerſa omnia tua ſemper protectione muniamur. Huic concordat offertorium, dicens: Adiuua me Domine Deus meus, ſaluum me fac propter miſericordiam tuam. Et iterum: Qui inſurgunt in me, confundantur. Eo tempore, id eſt, ſeptimo calendarũ Maii, D poſſunt inimici commouere bellum aduerſus vicina regna, vt reor, caute prouidit ſancta Eccleſia Dominum rogare, vt qui deſtruxit olim cõſiliũ Achitophel, nunc deſtruat conſilia eorum qui volunt irruere ſuper pacem eius. Intẽdit ad hoc, quod dicit Epiſtola: Multum enim valet deprecatio iuſti aſſidua. Euangelium alteram petitionem ſonat, dicens: Quis autem ex vobis patrem petit panem? & iterum, Aut piſcem? & iterum, Aut ſi petierit ouum: In iſtis tribus tria temporalia petenda poſſumus intelligere, & tria ſpiritualia. Per panem, omnia bona quæ de terris naſcuntur: per piſcem, quæ de aquis: per ouum, animalia quæ coeunt ſimul. Hæc enim memorato tempore in aliquo profectu ſunt: Germina meſſis pullulant, arborum fructus ex flore prodeunt, vineæ atq; oleæ liquor ſuis ab arboribus ſe erumpit? pullorum E animantia campos tondent. Quoniam hæc neceſſaria ſunt noſtris vſibus, petenda ſunt a Domino, vt conſeruentur. At ſpiritualia, ità: Per panem, charitatem: per piſcem, fidem: per ouum, ſpem: Quibus tribus colitur à nobis diuinitas. Hæc illo in tempore præcipuè petenda ſunt à Domino quando reſurrectio Chriſti & Eccleſiæ celebratur, vt his roborati, in iuſtificatione perſiſtamus. Officium Romanum cantamus, & tempus eius deprecationis prætermittimus. Intereſt, ſecundum Hieronymum, quando ex voluntate munus offertur Deo, & quando ex neceſſitate. Voluntate omni tempore munus poſſumus in abſtinentia rerum percipiendarum offerre Deo, ſed ex neceſſitate non oportet.

De vigilia Pentecoſtes. Cap. XXXVIII.

A VEnıendum eſt modo ad vigilias Pentecoſtes. In eis leguntur lectiones quatuor, & canuntur quatuor cantica ante baptiſmi conſecrationem, ſicut in vigilijs Paſchæ. Ibi legimus, In principio creauit Deus cælum & terram: In vigiliis Pentecoſtes, Tentauit Deus Abraham. In illa non ſequitur canticum: in iſta ſequitur. Lectiones ad memoriã nobis adducunt duos patres, vnum ſecundum carnem, alterum ſecundum ſpiritum. Adam qui in priore lectione memoratur, carnalis eſt pater, à quo originem omnes ducimus, qui peccauit non obediendo præcepto Dei: Cui non ſubditur canticum victoriæ. Abraham pater ſpiritualis, quia eius fidem imitando filii eius efficimur, & populus Dei vocamur. Iſte B reſtituit obediendo in immolatione filii ſui, quod primus offendit non obediendo. Cui merito ſubditur canticũ victoriæ, occidit enim vitium inobedientiæ. Ipſum ſonat oratio ſacerdotis: Deus qui in Abrahæ famuli tui opere, humano generi obedientiæ exempla præbuiſti, & reliqua. Hæc lectio ad hiſtoriam pertinet: vt legitur, ità factum eſt. Sequitur alia lectio: Scripſit Moyſes canticum, De quo cantico dicat, cantor illic demonſtrat ſcilicet, Attende cælum. De quo Beda ſuper Lucam: Ad memoriam priſcæ religionis canticum Deuteronomii, in quo vniuerſus veteris populi ſtatus, quid videlicet offenſo, quid propitio Deo meruerit, continetur, nonnullis in locis ſabbato dicere cõſueuit. Alioquin eſſet præpoſterum vt prioribus ſeptimanæ diebus Prophetarum dictis carminibus Moyſis vltimum diceretur †. Ac per C hoc, quia præceſſerunt boni mores in filiis Abrahæ, antequam apprehenderent ſeptem mulieres virum vnum, proponitur lectio, Scripſit Moyſes canticum: &, canticum, Attende cælum, vbi Adam ad memoriam reducitur, qui eſt imago totius humani generis, in quo maior pars erat infidelis ante Chriſti aduentum. Vinea facta eſt, ſcilicet ſacramentum Chriſti & Eccleſiæ, (quod pertinet ad allegoriam) præcedit: quia niſi is veniſſet, boni mores ad vniuerſum orbem non tranſiſſent. De tertia lectione iam dictum eſt, in qua ſeptem dona Spiritus ſancti de obedientibus faciunt vnum virum, de quo dicebat Paulus, Donec occurramus omnes in virum perfectum, & reliqua. Quarta lectio eſt Hieremiæ Prophetæ, quæ dicit inter cætera: Diſce vbi ſit ſapientia, vbi virtus, vbi prudentia, vt ſcias ſimul vbi ſit longiturna D vita & victus, vbi ſit lumen oculorum & pax. Præſentibus verbis ad ſitim aliquam vocat audientes, ſcilicet, ſapientiæ, virtutis, prudentiæ. Quare hoc? Vt ſciat audiens, vbi ſit longiturna vita, lumen oculorum, & pax. Quod præcipit diſcere, ad deſiderium pertinet fontis, iuxta quod reſpondet audiens: Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, & cætera. Vbi rationem dicit, quare deſiderat fontem, ibi ſuperiorem vitam intimat dicendo, vbi ſit longiturna vita & lumen oculorum & pax, quæ pertinet ad anagogem. Et ſacerdos ita: Omnipotens ſempiterne Deus, qui hanc ſolennitatem aduentus Spiritus ſancti conſecraſti, Da nobis quæſumus, vt cęleſtibus deſideriis accenſi, fontem vitę ſitiamus. Vbi dicit, cęleſtibus deſideriis accenſi, anagogicum ſo- E nat. De litania circa baptiſmum, & Alleluia, & tractu, dictum eſt. Parum libet de Alleluia & Tractu iterum recordari. Alleluia in memoratione primę vitę innocentis Adæ cantatur: ſed quia non fuit eadem innocentia ſempiterna, in tractum conuertitur. Verbi gratia: Fui catechumenus Conſtantinopoli captus: quęſiuit me Dominus meus miſericors & piiſſimus, inuenit me captiuum: occidit illum qui me rapuit propter meam incuriam, & me reddidit libertati, vt reuerterer ad patriam meam. Quam ingens gloria apud me quia erutus ſum a ſeruitute, & redditus libertati? Tamen quia longa via & laborioſa & pericuIoſa reſtat, redeundo ad patriam meam, poſt magnam lætitiam aliquo tædio affectus ſum, neſciens, vtrum

peruenıendum

perueniendũ ſit ad patriam, quaſi de aliquo gradu deſcendens a maiore lætitia, id eſt, ab Alleluia, in minorem quaſi in tractum. Patienter tamen fero, laudando ereptorem, iter iniunctum, ſi aliquo modo aliquando reuerti potero ad patriam. Inſuper etiam ereptor meus mittit mecum defenſores, qui me defendant de barbarica rabie, quæ vndiq; circundat iter meum. Ipſi defenſores ſunt baptiſmalia ſacramenta, & cereus, atque patronus, qui mecum verſantur vſque ad ſeptimum diem lauationis albarum. Septima dies, vt ſæpe dictum eſt, illam requiem deſignat, quam exeuntes de mundo ſuſcipimus, quæ ſine vllo periculo manebit. Ad diſtinctionem Alleluia & Tractus, quam volumus hic demonſtrare, hæc parua mihi ſufficiunt: inſuper etiam placet hic intimare, quæ diſtantia ſit inter lectiones, quæ leguntur in Vigiliis Paſchæ, & eas quæ leguntur in Vigiliis Pentecoſtes. Quod enim diſtat inter Adam & Abraham, hoc oportet differre inter doctrinam magiſtrorum ad catechumenos, qui baptizãtur in Paſcha Domini, & in Pentecoſte. Deberet eis narrare periclitatioõem humani generis vſque ad internecionem prope per inobedientiam Adæ, ſicut tunc erat quando nullus hominum Deum colebat, niſi ſolus Abraham. Ipſa internecio permanſit in vniuerſo genere humano, exceptis his aliquibus, qui de Abrahæ ſtirpe prodierant: In illo enim, id eſt, Adam per aduentum Chriſti primo occiſus eſt diabolus: poſtea per dilectionem ſeptem mulierum, coniunctum eſt Chriſto genus humanum. Deinde ad bona opera directum eſt. Iſte ordo ſeruatur in vigiliis Paſchæ. Alter eſt in vigiliis Pentecoſtes. In iſto recolitur quomodo Abraham Deo placuit per obedientiam, & ſua progenies in bonis moribus delectata ſit, cum tamen neceſſe eſt in nouo teſtamento, vt adiungatur per baptiſmum Chriſto, & ſic in eo maneat vſquedum perducatur ad cæleſte regnum.

De ſequentibus ſeptem diebus Pentecoſtes.

CAP. XXXIX.

INchoatæ in ſequentibus diebus præſentis hebdomadæ quid agere debeamus, Dominus Beda manifeſtat in homilia ſua, dicens: Verum hoc quoque, quod non ſtatim peracta die quinquageſima, genu ad orandum curuamus, ſed & illa adhuc ſeptimana ſtantes Domino ſupplicamus, & quamuis intermiſſa repetentes ieiunia, tamen Alleluia quotidie perſonamus, nemo abſque diſcretione apta & congrua ratione myſterii putet actitari. Quia enim Spiritus ſancti ſeptiformis eſt gratia, iure ſolennitas aduentus eius per ſeptem dies laude hymnorum debita, ſimul & Miſſarum celebratione colitur. Quia tempore Pentecoſtes Eccleſia toto orbe nouos ſemper Deo populos per aquam regenerationis aggregare conſueuit, merito ſaluti eorum congaudentes quouſque albis induuntur ſtolis, & nitorem purificatæ mentis, ſplendore habitus demonſtrat, hymnum Deo deuotæ laudis offerimus iuxta præceptum ipſius piiſſimi paſtoris ac redemptoris noſtri, qui ait: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. Merito etiam tunc ſtantes oramus ob ſignificationem, videlicet, liberationis eorundem, qui per donum ſpiritus ſancti de morte animæ ad vitam reſuſcitari atque reſurgere meruerunt. Cuius donante gratia, etiam carnis immortalitate nos in nouiſſima die veſtiendos, atque ad gaudia beatæ reſurrectionis perducendos eſſe ſperamus.

Quanto tempore debeãt eſſe ſub diſciplina chriſmatis, qui non conſequuntur manus impoſitionem Epiſcoporum tempore baptiſterij, ſed poſt.

CAP. XL.

SOlet quæri inter vulgares, quanto tempore debeant vnctionem chriſmatis obſeruare in capite, vt non lauentur qui accipiunt manus impoſitionem abſque tempore baptiſterii? Quibus poteſt reſponderi, quanto tempore generaliter ab Eccleſia celebratur aduentus Spiritus ſancti ſuper Apoſtolos, tanto tempore celebretur apud vnumquemq; qui eum accepit, hoc eſt, ſeptem A diebus. Et non immerito: quia enim Spiritus ſanctus in ſeptem mulieribus venit ad hoſpitem ſuum, fas eſt vt vnicuique mulieri conuiuium ſuum paretur per ſingulos dies, de quibus mulieribus dicit Iſaias, Apprehendent ſeptẽ mulieres virum vnum. Conuiuium illarum mulierum eſt, quando ipſæ de ſe ſatiant hoſpitem ſuum. Talia conuiuia exercebat Chriſtus apud conuiuas ſuos, talia & Spiritus ſanctus exercet. Hoſpes Spiritus ſancti, mens eſt hominis. Mens tanto amplius ſatiatur à ſagina Spiritus ſancti, quanto minus fuerit dedita carnalibus deſideriis. Ità accipiens obſeruet tempus aduentus Spiritus ſancti, vt ſolet charus amicus circa charũ amicum obſeruare. Quando charus aliquis ad amicum charum venit, in nullo vult ille, qui ſuſcepit, illum offendere, ſed B quicquid nouit ei placitum eſſe, hoc ex corde benigno ei adhibet: ità quicquid cognouerit ſuſcipiens Spiritum ſanctum, placitum ei eſſe, hoc illi exhibeat, quandiu cum illo eſt. Si hoc fecerit, forſan citius poterit ei reconciliari, quãdo aliqua offenſa receſſerit ab eo. Quando chriſmatus recordatur vnctionem chriſmatis ſibi adeſſe, tunc potiſſimum recolit debere ſe eſſe ſub diſciplina Spiritus ſancti. Vnctio illa ideo fit, vt ſciamus quid inuiſibiliter operetur Spiritus ſanctus in nobis. Oleum ſolet feſſorum membra fouere, balſamus ſolet redolere. Feſſa ſunt membra animæ noſtræ, quando pœnitet ſe egiſſe, quod contra voluntatem Dei eſt. Ad quam ſolet venire Spiritus ſanctus, & ei monſtrare dimiſſa peccata ſiue dimittenda. Vnde & ipſe Spiritus ſanctus conſolator dicitur. De qua re dicebat Dauid: C Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Hunc Spiritum ſanctum acceperunt Apoſtoli in terra, quando Chriſtus inſufflauit eis in faciem, & dixit: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Non ſolum hoc operatur Spiritus ſanctus, id eſt, vt remittantur peccata, ſed etiam præſtat bona opera, quæ per opinionem bonam in alios bonum odorem inſpirant: ibi eſt balſamus. Hunc enim modum acceperunt Apoſtoli die Pentecoſtes, hoc eſt, vt virtutum ſignis odorem notitiæ ſuæ porrigerent populo. Eſt etiam alia natura olei, id eſt, vt lumen præſtet. Hoc enim Spiritus ſanctus operatur in homine, vt lumen habeat intelligentiæ: operatur ſimul & balſamum, quando per ora loquentium lumen, quando intrinſecus dedit, ad D cæterorum notitiam perducit cum dulcedine eloquii. Non enim fruſtra Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos venit in die Pentecoſtes in vento & igneis linguis: voluit futuræ Eccleſiæ monſtrare quod operaturus eſſet in Apoſtolis per aduentum ſuum, venit in vento vehementi, vt oſtenderet ſe excuſſurum eſſe ab Apoſtolorum cordibus omnem cupiditatem terrenam. Sicut enim ventus vehemens proiicit puluerem à facie terræ, ſic aduentus Spiritus ſancti à corde hominis eiicit omnem terrenam cupiditatem. In igneis linguis apparuit, vt demonſtraret quales facturus erat Apoſtolorum linguas, hoc eſt, loquentes & ignita verba infundentes in corde credentium. Hæc enim verba ignita, conſumunt peccata, & accendunt corda ad amorem æternæ patriæ. Ipſa eſt charitas quę diffunditur in cordibus cre-F dentium, & facit ea vnum cor eſſe ad imitationem ſuę proprię ſubſtantię, hoc eſt, vt vnum velint, ſicut ſancta Trinitas vnum vult. Hoc primum oportet conſeruare illum, qui accepit Spiritum ſanctum, vt in nullo diſcordiam habeat ab vnitate Eccleſię. Demonſtratur etiam per alteram apparitionem Spiritus ſancti in columbę ſpecie, altero modo eadem virtus charitatis, hoc eſt, per ſimplicitatem. Simplex eſt enim animal columba, & à malitia fellis alienum, ac ideo per eam voluit ſe monſtrare, vt innoteſceret hoſpitibus ſuis, ſimplices eſſe debere. Quomodo ſimplicitas debeat obſeruari, Apoſtolus docet, dicens, prudentes in bono, ſimplices in malo. Hoc eſt, ſciat ſibiipſi

homo prodeſſe & cæteris fratribus, & neſciat ſibi officere & aliis. Ille ſibi officit, qui in tempore aduentus Spiritus ſancti carnali concupiſcentia inquinatur. Ac per hoc ſe contineat a complexu fœminarum, qui non perficitur ſine carnali concupiſcentia: abſtineat ſe a crapula & ebrietate, vt mens ſaginetur ſpirituali cibo: abſtineat ſe a mendacio & ab omni ſimulatione, quoniam ſpiritus, quem ſuſcepit, fugit fictum. Non enim paruum peccatum eſt mēdacium, ſi comparauerimus luxuriam & caſtitatem, & mendacium & veritatem: non minus videbitur peccare, qui mentitur, quam qui polluitur luxu. Non eſt maior caſtitas veritate, Ipſam Dei ſubſtantiam dicimus veritatem. Qui mentitur, veritatem corrumpit, quantum in ſe eſt. In eo homine vbi duo corda ſunt, non habitat ille Spiritus qui facit vnanimes in domo. Multi enim loquuntur verbis ad vnum hominem, & ad alterum oculis innuendo. Porrigit ex vno corde dulcedinem verborum cui loquitur, ex altero corde alteri dolum, per quem venenum in corde eius fundit cui loquitur. Qui hoc facit in eo non eſt Spiritus ſanctus. Eſt qui ridet ore, & corde machinatur malum aduerſus eum qui porrigit riſum: & iſte habet duo corda, quapropter non in eo habitat Spiritus ſanctus. Hoc veſtimentum, id eſt, ſimplicitatis, perdidit miſer Adam, quando ſe nudum cognouit. De qua re ſcribit Auguſtinus in libro Geneſeos contra Manichæos: Quod autem nudi erant Adam & mulier eius, & non confundebantur, ſimplicitatem animæ caſtitatémq; ſignificat. Nam & Apoſtolus ità dicit: Aptaui vos vni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto. Timeo autem, ne ſicut ſerpens Euam fefellit in verſutia ſua, ità corrumpantur mentes veſtræ à ſimplicitate & caſtitate, quæ eſt in Chriſto. Et poſt pauca, Quomodo videbant, ſi clauſi erant oculi? Sed hoc dictum eſt, vt intelligeremus eis oculos eſſe apertos, poſtquam de fructu illo acceperunt, quibus ſe nudos videbant, & diſplicebant ſibi, id eſt, oculos aſtutiæ, quibus ſimplicitas diſplicet. Cum enim quiſque ceciderit de illa intima & ſecretiſſima luce veritatis, nihil eſt vnde velit placere ſuperbia, niſi fraudulentis ſimulationibus. Hinc enim & hypocriſis naſcitur, in qua multum ſibi videntur cordati, qui potuerunt fallere, & decipere, quem voluerunt †. Quia de conuiuio ſuperius fuimus locuti, quod debet hoſpes parare Spiritui ſancto per ſeptem dies, ita tamen vt ab eodem Spiritu ſancto petat idem conuiuium & credat ſe accipere, bonum eſt, vt demonſtremus ei, quid per ſingulos dies poſſit miniſtrare ſuſcepto hoſpiti ſuo. Dies ſingulos dicimus profectus quoſdam mentium. Dicit Petrus in Epiſtola ſua: Vos autem omnem curam ſubinferentes, miniſtrate in fide veſtra virtutem, in virtute autem ſcientiam, in ſcientia autem abſtinentiam, in abſtinentia autem patientiam, in patientia pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore fraternitatis charitatem. Qualiter iſti cibi parandi ſunt, Beda exponit in tractatu ſuper ſeptem Epiſtolas canonicas, dicens: Virtutem hoc loco non pro fortitudine ac miraculis, ſed pro conuerſatione bona poſuit, quæ fidei rectæ iungenda eſt, ne

A ſine operibus otioſa ſit & mortua. In quo rectè omnem curam ſubinferre præcipit, quia qui mollis & diſſolutus eſt in opere ſuo, frater eſt ſua opera deſtruentis. In virtute autem ſcientiam, iuxta illud Eſaiæ: Diſcite bene facere, quærite iudicium. In ſcientia autem abſtinentiam, vt cum bona facere didicerint, mox a malis abſtineant, ne in vacuum ſcientia cæleſtium cedat, ſi ſe ab illecebris terreſtribus quis continere neglexerit. In abſtinentia autem patientiam. Abſtinentiam neceſſe eſt ſemper patientia comitetur, vt quicumque à voluptatibus mundi ſe continere didicit, eius quoque aduerſa, corde firmo ſuſtineat, a dextris videlicet & a ſiniſtris, per arma iuſtitiæ munitus. In patientia pietatem, vt erga eos, quos patienter tolerat, etiam pius exiſtat, iuxta illud Apoſtoli Pauli, Charitas patiens eſt, benigna eſt. In pietate autem amorem fraternitatis, vt non alterius rei intuitu pietatis opera ſuis quiſq; aduerſarius impendat,
B niſi fraternæ tantum dilectionis, hoc videlicet tota intentione procurans, vt quos docendo ſolum vel redarguendo nequit ad effectum pietatis, orando vel bene faciendo conuertat. In amore autem fraternitatis, charitatem. Charitatem hoc loco appellat ſpecialiter eam, qua conditorem diligimus, quæ proficientibus virtutum gradibus, merito amori fraternitatis adiungitur, quia nec Deus ſine proximo, nec ſine Deo proximus perfectè valet amari. Et quidem Dei amor excellentior eſt amore proximorum, quia illos ſicut noſmetipſos, Deum vero toto corde, tota anima, tota virtute diligere iubemur: ſed tamen cōſuetudine nos amoris fraterni oportet ad amorem conditoris aſcendere. Qui enim non di-
C ligit fratrem ſuum quem videt quotidiè, Deum quem non videt, quomodo poteſt diligere? Hæc enim omnia ſi vobiſcum adſint, & ſuperent, non vacuos & ſine fructu vos conſtituent.

De Miſſa Innocentum. CAP. XLI.

Contigit cauſa, vt ea primo ſcriberem atque porrigerem, quæ ſtatui poſtponere in ordine opuſculi noſtri, in qua poſteriore parte iuxta ordinem ſtatus officiorum, debui interponere de Miſſa Innocentum: ſed quia oblitus ſum tunc illud introducere, nunc æſtimo me inueniſſe congruum locum, vt poſt Spiritum ſanctum, qui innocentes facit, veritatem Miſſæ Innocentum introducerem, ac ideo hic habeat locum De Miſſa Innocentum: prætitulatur in Antiphonario ſic: Gloria in excelſis Deo, non cantatur, nec Alleluia, ſed quaſi in
D triſtitia deducitur dies ille. Compoſitor officii præſentis coniungi nos vult animis deuotarum fœminarum, quæ in morte innocentum doluerunt & planxerunt. Sicut ſeperat nos ab actu malorum Iudæorum in cœna Domini, ſiue in paraſceue, ſiue in Sabbato, omittendo oſcula, ſiue cætera ſueta: ita coniungit in præſenti feſtiuitate dolori deuotarum fœminarum. Cauſam earum triſtitiæ omittimus, Gloria in excelſis Deo, & Alleluia.

EXPLICIT LIBER PRIMVS.

SECVNDVS

SECVNDVS LIBER INCIPIT.

CAPITVLA LIBELLI SECVNDI.

1 DE duodecim lectionibus.
2 De ieiunio annuo quatuor temporum.
3 De numero lectionum per tres memoratos dies.
4 De clericis, quo nomine generaliter nos vocamur.
5 De tonſura.
6 De ordinibus ſacris, quos epiſcopi noſtri conſueto more frequentant.
7 De oſtiariis.
8 De lectoribus.
9 De exorciſtis.
10 De acolytis.
11 De ſubdiaconibus.
12 De diaconis.
13 De presbyteris.
14 De pontifice.
15 De habitu ſacrorum ducum.
16 De non vtendis veſtibus ſacris in quotidiano vſu.
17 De amictu.
18 De alba.
19 De caſula.
20 De ſtola.
21 De Dalmatica.
22 De tunica, quam ſacerdos induit ſuper camiſiam.
23 De pallio quo vtuntur archiepiſcopi.
24 De ſodario.
25 De varietate ſandaliorum.
26 Recapitulatio veſtimentorum.

De duodecim lectionibus.

CAPVT I.

SEx lectiones ab antiquis Romanis Græce & Latine legebantur, (qui mos apud Conſtantinopolim hodieque ſeruatur) ni fallor propter duas cauſas: vnam, quia aderant Græci, quibus incognita erat Latina lingua, aderantque Latini, quibus incognita erat Græca: alteram, propter vnanimitatem vtriuſq; populi. Duodecim lectiones, propter duodecim lectores dicuntur, non propter duodecim varietates ſententiarum: Sex lectiones ſunt tantummodo in ſententiis. Neque enim ſi dixerimus amen, verum: propterea duas varietates intelligere debemus, ſed vnam in temporibus quando agimus xii. lectiones, ſolemus ieiunare, etiamſi prouenerint in octauis Pentecoſtes, B quando celebratur feſtiuitas ſeptiformis ſpiritus & neophytorum. Vndè Dominus Beda dicit in homilia ſua: Quod vero inter hæc ieiuniorum caſtigatio repetitur, de ipſorum Apoſtolorum exemplo ſumptum credere debemus qui accepto ſpiritu, quò perfectiùs noua cœleſtium bonorum ſuauitate fruebantur, eò altius mentem à memoria deliciarum abſtulere terreſtrium. Iam enim aduenerat tempus illud, de quo Dominus prædixit, quia diſcipuli, ipſo ſecum cõuerſante, ieiunare non poſſent: ablato autem eo, ieiunarent. Nam cum interrogarent eum diſcipuli Ioannis, dicentes: Quare nos & Pharisæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non ieiunãt? ait illis, Nunquid poſſunt filii ſponſi ieiunare, quamdiu C cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. Quia ergo & ante paſſionem, & poſt reſurrectionem Dominicam propter ipſius Domini præſentiam lugere ac ieiunare nequiuerant, conſtat profectò, quia poſt ablationem eius, ſpontaneis ſeſe ſubdiderunt ieiuniis. Namq; vbi Spiritus ſancti ſunt acceptione recreati, ſicut à cæteris mundialibus illecebris, ſic & ab epularum appetitu mentem prorſus auerterant, animæ potius quam corporis alimoniã gaudentes, & pro memoria patriæ cœleſtis, orationibus ac lachrymis inſiſtentes ſalubribus. † De eodem ieiunio ſcribit ſanctus Leo homiliam: Vt ieiunium celebretur in ordinatione ſacri ordinis, primitiuæ Eccleſiæ mos obtinuit. Sic enim ſcriptum eſt in Act. Apo. Erant autem in eccleſia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas & Symon, qui vocabatur Niger. Et poſt pauca: Miniſtrantibus autem illis Domino & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus: Separate mihi Barnabam & Saulum in opus quo aſſumpſi eos. Tunc

ieiunantes & orantes, imponenteſque eis manus, dimiſerunt illos. Et ipſi quidem miſſi à Spiritu ſancto, abierunt Seleuciam. Et in alio loco: Et cum conſtituiſſent illis per ſingulas eccleſias presbyteros, & oraſſent cum ieiuniis, commendauerunt eos Domino, in quem crediA derunt. Quamuis & continuatum ieiunium per aliquod ſpatiũ poſſit intelligi in ſupradictis verbis Domini Bedæ, tamen non excluditur ieiunium pro ordinandis. Et quia mentio eſt introducta de xii. lectionibus, oportet eam inchoare à tempore primi menſis. In duodecim lectionibus conſecratio ſacrorum ordinum celebratur. Ipſa enim conſecratione hoc agitur, vt homo Deo coniungatur, monſtrante hoc ſancto Gregorio ad interrogationem Auguſtini Anglorum epiſcopi, quando interrogauit, ſi ſolus epiſcopum ordinare poſſet, illo reſpondente, ſi difficultas eſſet aliorũ epiſcoporum, poſſet ſin autem, eſſent tres aut quatuor. Qua de cauſa ita inquit: Nã in ipſis rebus ſpiritalibus, vt ſapiẽter & mature diſponantur, exemplum trahere a rebus carnalibus poſſumus. Certè enim, dum coniugia in mundo celebrãtur, coniugati quique vocantur, vt qui in via iam coniugii præceſſerũt, in ſubſequentis quoque copulæ gaudio miſceantur. Cur non ergo & in hac ſpiritali ordinatione, qua per ſacrum miniſterium homo Deo coniungitur, tales cõueniant, qui vel in profectu ordinati epiſcopi gaudeant, vel pro eius cuſtodia omnipotẽti Deo preces pariter fundant. Primi Apoſtolici ſemper in Decembrio menſe, in quo natiuitas Domini noſtri Ieſu Chriſti celebratur, cõſecrationes miniſtrabant vſque ad Simplicium, qui fuit à B. Petro quadrageſimus nonus. Ipſe primus ſacrauit in Februario, ni fallor, nullam ob aliam cauſam, niſi intimãdo coniungendos propinquius Chriſti corpori, qui per ſacrum miniſterium prouehuntur. Quod nullo modo ſatius fieri poteſt quàm ſi per eos patriarchas, ex quibus Chriſtus natus eſt, generẽtur. Quod impoſſibile eſt ſecundum carnem, ſecundum vero ſpiritum dignũ & habile hoc eſt, vt per interpretationes patriarcharum nominum naſcantur mente, qui genealogiæ Chriſti videntur familiarius adſciſci: Et quia incõgruum eſt, ſicut vnicuiq; generationi ſingularis hebdomada deputatur, ità per vnamquamque hebdomadam conſecrationem celebrari, cauſa congruenti per ſingula tempora quæ conuenire poſſint virtutibus & interpretationibus patriarcharum, qui in articulis genealogiæ poſiti ſunt, conſecratio celebratur. Per tres [illegible] annuales, fiunt hebdomadæ quadragintaduæ. Tot generationes ſecundùm Matthæum Chriſti ſunt cũ ipſo. Tot etiam hebdomadæ inueniuntur à primo ſabbato primi menſis, vſq; ad quartum ſabbatum decimi menſis. Conſecratio prima celebratur primo ſabbato primi menſis, quæ quaſi in loco Abrahæ generat Chriſtum. Abraham interpretatur pater multarum gentium, cui dictum eſt:

In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Si quis conſecratus ſtat in ſemine multorum conuertentium, per ſua exempla ad Dominum, eſt primo patriarcha Abraham genitus: eſt ipſum ſemen Chriſtus, in quo ſemine promiſſum eſt Abrahæ benedici omnes gentes. Ipſa cōſecratio tempore verno celebratur, quod tempus habile eſt procreationibus. Nā & Abraham tertia ætate fuit huius mundi, quæ ætas comparatur adoleſcentiæ, quæ habilis eſt generationi filiorum. Secunda conſecratio eſt in quarto menſe ſecundo ſabbato, quod eſt initium ſecundi catalogi quatuordecim hebdomadarum. Hæc deputatur in loco Dauid filiorum. Dauid interpretatur fortis manu, ipſe proſtrauit Goliam, id eſt, humilitas ſuperbiam. Qui conſecrantur, propterea conſecrantur, vt fortes ſint per humilitatem, & ſuperbiam deiiciant. Ipſa celebratur in Iunio menſe, quando feruor magnus ſolis eſt B ſuper terram. Omnibus notum eſt, Dauid bellicoſum fuiſſe, & valde arſiſſe in Marte. Tempus Iunii aptum eſt bellis. Tertia conſecratio celebratur in Septembrio tertio ſabbato, quod eſt initium tertii catalogi. Hæc deputatur generationi Iechoniæ, Iechonias interpretatur præparatio Domini. Nulliq; dubium ſi omnes oportet præparari in aduentu Chriſti, quin potiſſimum eos qui conſecrantur, quæ conſecratio habet finem in ipſa natiuitate Chriſti, quæ aliquando in tertia hebdomada finitur propter anticipationem dierum natiuitatis Domini, & habet tredecim hebdomadas, aliquando in quarta propter tarditatem, & habet quatuor decim. Neque hoc ſine ratione eſt, quia ſi computatur catalogus nouiſſimæ teſſera decadis, & ſemel computetur Iechonias, non amplius inueniuntur cum ipſo Chriſto, quam tredecim C generationes: ſi ipſe bis computetur, quatuor decim inueniuntur.

De Ieiunio annuo Quatuor temporum.

CAP. II.

DIximus de ieiunio quod fit in duodecim lectionibus pro his qui ad ordinationem accedunt; deſideramus, ſi Dominus dederit, cuius muneri ingratus nullus debet eſſe, nec diues, nec pauper, ex demonſtratione ſancti Auguſtini monſtrare medicamina ieiunii Quatuor temporum: quod quamuis ordinatio in memoratis temporibus non celebretur, ſicut nec à primis epiſcopis celebrata fuit: tamen neceſſario oportere noſtræ religioni quatuor ieiunia annuatim celebrare. Qua de re cogito, D quia illa præceſſerunt, in his duodecim lectiones ſtatutas eſſe, & non ieiunium propter ipſas, ſed ipſas propter ieiunium præcedens. Atque ipſa quatuor ieiunia opinamur eſſe initium quadrageſimalis temporis. Denarius numerus totam diſciplinam noſtram continet. Noſtra diſciplina talis eſt, vt creatura ſeruiat creatori. Creator Deus in tribus perſonis colitur. Colitur ab animo, qui eum diligit ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute: cui ſubiicitur corpus ad regendum ex quatuor elementis, id eſt calido, ſicco, frigido, humido. Quod ſi benè rexerit, id eſt, tria & quatuor, quæ fiunt ſeptem, deuotiſſimè ſubditur homo creatori, & ſunt decē. Quatuor temporibus annus voluitur: vere, æſtate, autumno hyeme. Hæc quatuor tempora ſolent nos per delectamenta ſua reuocare ab amore Creatoris, qua de re ieiu E nandum eſt in vnoquoque tempore, vt caſtigentur noſtra quatuor elementa, nè ſubripiantur à † delectationibus mundi. Ipſa enim quatuor elementa coniuncta ſunt in ſua natura quatuor temporibus anni: Ver eſt calidum & humidum, in eo facimus vnum ieiunium, vt elementum humoris in nobis caſtigetur, nè conſentiat falſæ pulchritudini veris. Ex humore & calore naſcitur pulchritudo terræ. Æſtas ſicca eſt & calida, in qua alterum ieiunium facimus, vt caſtigetur elementum caloris in nobis, ne cōſentiat incendio carnali. Tertium ieiunium fit in autumno, qui eſt humidus & ſiccus, ne aliquo languore animi areſcamus ac defluamus, & inueniamur ſine pinguedine oleæ in æterno tabernaculo. Et enim illo A tempore congregamus, quo fruamur in futuro. Quartum ieiunium fit in hyeme, quæ eſt frigida & humida: ne membra noſtra fluxu atque luxu ſoluantur in comeſſationibus & potationibus, ac per hoc negligatur amor Dei. At quia quatuor tempora annorum nos impediunt ab amore Dei, quatuor ieiunia facimus, per ſingula quoque tempora ſuum ieiunium, vnumquodque ieiunium pro ſuo tempore. Simili modo diurna curricula quatuor, nos impediunt ab amore cœleſtium, ſcilicet, matutinum, meridianum, veſpertinum, nocturnum: per hæc etiam quotidie ab amore æternorum retrahimur. In vnoquoque ieiunio tres dies ſunt, quia vnumquodquè tempus tres menſes habet, pro vnoquoque menſe ſinguli dies ieiunio conſecrātur. Aſt vero quia quotidiana B peccata aggrauant, non ſufficit vnum ieiunium per vnumquodque tempus, ac per hoc quadrageſimale tēpus inducimus, quo quotidina peccata affligūtur. Denarius, qui pertinet ad diſciplinam noſtram, quater ductus, quadraginta facit. In ipſo denario præſidet ſancta Dei Trinitas, & regit creaturam ſuam, vt aliena ſit a deceptione primi parentis: quod nos boni facimus, ipſe facit in nobis. Modo ponamus verba Sancti Auguſtini. Dicit in lib. quæſtionum cap. 83. Omnis ſapientia & diſciplina eſt, quæ ad homines erudiendos pertinet, creatorem creaturamque dignoſcere, & illum colere dominantem, iſtam ſubiectam fateri. Eſt autem creator Deus, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia: & ideo Trinitas, Pater, & Filius & Spiritus ſanctus. Creatura vero partim eſt inuiſibilis ſicut animus: partim viſi C bilis, ſicut corpus. Inuiſibiliter ternarius numerus tribuitur, qua de re diligere Deum tripliciter iubemur, ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: Corpori quaternarius, propter euidentiſſimam naturā eius, id eſt, calidam, frigidam, humidam & ſiccam. Vniuerſæ ergo creaturę eſt ſeptenarius numerus. Quapropter omnis diſciplina dinoſcens & diſcernens creatorem atque creaturam denario numero inſinuatur. Et iterum in libro de doctrina Chriſtiana ſecundo: Quaternario namque numero & diurna & annua curricula peragūtur: diurna, matutinis & meridianis, veſpertinis nocturniſq; horarum ſpatiis: Annua, vernis, ęſtiuis, autumnalibus, hyemalibuſq; menſibus. A temporum autem dilectione, dum in temporibus viuimus, propter ęternitatem, in qua viuere volumus, abſtinēdum & ieiunandū D eſt, quamuis temporum curſibus ipſa nobis inſinuetur doctrina contemnendorum temporum, & appetendorum ęternorum. Porro autem denarius numerus, creatoris atque creaturę ſignificat ſcientiam. Nam trinitas creatoris eſt, ſeptenarius autem numerus creaturam indicat propter vitam & corpus: Nam illa tria ſunt: vndè etiam toto corde, tota anima, tota mente diligendus eſt Deus: in corpore autem manifeſtiſſima quatuor apparent, quibus conſtat, elementa. In hoc ergo denario dum temporaliter nobis inſinuatur, id eſt, quater ducitur, caſtè & continenter à temporum dilectione viuere, hoc eſt, quadraginta diebus ieiunare. Quibus diebus eadem ieiunia celebrentur, oportet memorari, ſcilicet 4. feria, ſexta & ſeptima. Quarta, quia in ea fecerunt Iudęi conſilium, vt occiderent Chriſtum: ſexta cū occiderunt: E ſeptima, Romanorum more, ieiunio concluditur propter triſtitiam Apoſtolorum de morte Domini, vt Innocentius narrat in Decretalibus. Sabbatum, inquit, ieiunandum eſſe ratio euidentiſſima demonſtrat. Nam ſi diem Dominicum & venerabilem reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, non ſolum in Paſcha celebramus; verum etiam per ſingulos circulos, hebdomadarū ipſius diei imaginem frequentamus, ac ſi ſexta feria propter paſſionem Domini ieiunamus, ſabbatum prętermittere non debemus, qui inter triſtitiam atq; lętitiam temporis illius videtur incluſus †. Cur in ea potiſſimum die conſecratio celebretur. Auguſtinus ſcribit ad Ianuarium; Sabbatum commendatum eſt priori populo in

ocio

† delectationes.

ocio corporaliter celebrando, vt figura eſſet ſanctificationis in requie Spiritus ſancti. Nunquam enim legimus in Geneſi ſanctificationem per omnes priores dies, ſed de ſolo ſabbato dictum eſt, Sanctificauit Deus diem ſeptimum. Quia ergo charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, ideo ſanctificatio in ſeptimo die commemorata eſt, vbi requies commendatur. † Epiſcopi conſecratio tranſit ad Dominicum diem. Ipſe eſt vicarius Apoſtolorum, immò etiam Chriſti. Eo die accipit donum Spiritus ſancti, qua die dignatus eſt illuſtrare corda Apoſtolorum.

De numero lectionum per tres memoratos dies. Cap. 3.

QVarta feria leguntur duæ lectiones, quoniam debent hi qui ad ſacrum ordinem trãſeunt, admoneri, vt habeant notitiam legis & prophetarum. Quarta ætate mundi, lex & prophetæ viguerunt. Apoſtolus admonet de doctrina, dicens ad Titum: Amplectentem eum qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui reſiſtunt, redarguere. Quod ita Hieronymus in epiſtola ad Titum: Obtineat eum qui ſecundùm doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt quomodò ſermo Dei, fidelis & omni acceptione dignus: ſic & ille talem ſe præbeat, vt omne quod loquitur, fide dignum exiſtimetur, & verba ipſius ſint regula veritatis. Potens quoq; ſit eos, qui ſeculi huius turbinibus exagitantur, conſolari, & per ſuam doctrinam infirma præcepta deſtruere. Sana autem doctrina dicitur ad diſtinctionem languidæ infirmæque doctrinæ. Talis quoque ſit, vt contradicentes arguat hæreticos, ſiue Iudæos, & ſæculi iſtius ſapientes. Et ſuperiora quidem quæ in epiſcopi virtutibus poſuit, ad vitam pertinent: hoc verò, quod ait, vt potens ſit conſolari in doctrina ſana, & contradicentes arguere, referendum eſt ad ſcientiam: quia ſi epiſcopi tantum ſancta ſit vita, ſibi prodeſſe poteſt ſic viuens: porro ſi & doctrina & ſermone fuerit eruditus, poteſt cæteros quoque inſtruere, & non ſolùm docere ſuos, ſed & aduerſarios repercutere, qui niſi confutati fuerint atque conuicti, facilè queunt ſimplicium corda peruertere. Hic locus aduerſus eos facit, qui inertiæ ſe & ocio ſomno dantes, putant peccatum eſſe ſi ſcripturas legerint, & eos qui in lege Domini meditantur die ac nocte, quaſi garrulos inutileſque contemnunt, non animaduertentes Apoſtolum poſt catalogum conuerſationis epiſcopi, etiam doctrinam ſimiliter præcepiſſe. † Hæc præterea interpoſui, vt intentum facerem ordinãdum ad notitiam legis & prophetarum, Sexta feria vna legitur. Apparet, quia lex & prophetia in vno Euangelio recapitulantur, quòd legitur in ſexta ætate mundi. De reſponſoriis non eſt neceſſe hic aliud dicere, quam quòd ſingulis lectionibus ſinguli reſponſorii reſpondeant, vt mos eſt. In futuro eos reſeruamus. In ſabbato quandò benedictio datur, quatuor leguntur. Quatuor ordines ſunt benedicentium Dominum, quos Pſalmiſta commemorat, dicens: Domus Iſrael, benedicite Domino: domus Aaron, benedicite Domino: domus Leui, benedicite Domino: qui timetis Dominum, benedicite Domino. Illas benedictiones ità explanat Auguſtinus in libro Pſalmorum: Benedicite populi Dominum, hoc eſt, domus Iſrael generaliter: Benedicite præpoſiti, hoc eſt, domus Aaron: Benedicite miniſtri Dei, hoc eſt, domus Leui: Qui de cæteris nationibus timetis Dominum, benedicite Domino. Omnes ergò vna voce dicamus, quod ſequitur, Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Ieruſalem. In iſtis lectionibus imbuuntur ordinandi ad exempla ſanctorum quatuor ordinum patrum, quæ ſi ſequuti fuerint, poterunt habere partem cum eis benedicendi Domino, ſiue quod benedictio illorum ſuper eos veniat. Ex lectionibus præſentibus ieiunii primi poſt Pẽtecoſten diſcamus, ſi quatuor ordines memorati, quatuor lectionibus conueniant. Prima lectio dicit: Effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, & reliqua.
A In his verbis & in ſequentibus demonſtratur generaliter domus Iſrael. Sequens lectio dicit, Offeretis ſacrificium nouum Domino ex omnibus habitaculis veſtris, panes primitiarum duos de duabus decimis, quos eleuabit ſacerdos coram Domino. Sacerdos præpoſitos demonſtrat, quod eſt domus Aaron. Tertia lectio dicit, Accedeſque ad ſacerdotem qui fuerit in diebus illis, & dices ad illum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo qui exaudiuit nos, & poſt pauca: Et idcircò nunc offero primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conſpectu Domini Dei tui, & adorato Domino Deo tuo epulaberis in omnibus bonis. Hic non refertur de oblatione ſacerdotis, ſed de miniſtro qui eam portauit, quem continet tertius ordo benedicentium. Quarta lectio dicit: Si in præceptis meis ambula-
B ueritis, & mandata mea cuſtodieritis, & reliqua; nulli dubium, quin hi qui timent Dominum, mandata eius cuſtodiant. Proxima lectio ordinationi de camino ignis legitur. Non poteſt homo ritè accedere ad conſecrationem, niſi prius tranſeat per fornacem, atque in fornace benedicat Domino. Dicit ſapientia: Vaſa figuli probat fornax, homines iuſtos tentatio tribulationis: Secundum Paulum qui dicit. Et hi probentur primò, & ſic miniſtrẽt, probati eſſe debent per fornacem, id eſt, per multas tribulationes, qui acceſſuri ſunt ad miniſterium ſacrum. Probationem præſentem Apoſtolus oſtendit ex epiſtola ad Miſſam, dicens: Scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero ſpem, ſpes autem non confundit, & reliq.
C Grauitatem quam debet ſacratus ſeruare, tractus demõſtrat, Laudate Dominum omnes gentes, Nè in ſuperbiam elatus, in iudicium & in laqueum incidat diaboli. Tractus tempore humilitatis ſolet celebrari, & ſemper in cauſa humilitatis ponitur: per ſingulas orationes in duodecim lectionibus ſolemus mentis humilitatem per genuflexionem oſtendere, excepto in octauis Pentecoſtes. In ſola de camino ignis non flectimus genua, quando Nabuchodonoſor compellebat populum, vt adorarent ſtatuam quam fecit: vt ſeparata ſit noſtra oratio, quæ eſt ad vnum verum Deum, ab errore gentilium. In ſola illa oratione qua deprecamur eripi ab incendio vitiorum, ſicut tres pueri erepti ſunt de camino ignis, prætermittimus genuflexionem.

D *De clericis, quo nomine generaliter nos vocamur. Cap. 4.*

DIcit Hieronymus ad Nepotianum presbyterum de vita clericorum vel monachorũ: Clericus eſt, qui Chriſti ſeruit eccleſiæ. Interpretetur primùm vocabulũ ſuum, & nominis diffinitione prælata, nitatur eſſe quod dicitur. Sic enim clerus ſors Latinè appellatur, propterea vocantur clerici, vel quia de ſorte ſunt Domini: vel quia Dominus ipſe ſors, id eſt, pars clericorum eſt. Qui autem vel ipſe pars Domini eſt, vel Dominum partem habet, talem ſe exhibere debet, vt poſſideat Dominum, & ipſe poſſideatur à Domino. Qui Dominũ poſſidet, & cum propheta dicit, Pars mea Dominus, nihil extra Dominum habere poteſt: Quòd ſi quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus.
E Verbi gratia, ſi aurum, ſi argentum, ſi poſſeſſionès, & cætera: ſiue comatus, ſiue Papa ſit, ſi non habuerit aliquid præter Dominum, clericus eſt.

De Tonſura. Cap. 5.

CAput noſtrum ſignificat principale mentis noſtræ, vbi agnitio Dei eſt, Agnitio Dei eſt in mente, quod eſt caput noſtrum. Capilli in capite, ſignificant cogitationes in mente. Duæ ſunt partes animi, ſuperior & inferior. Superior eſt mèns, in qua eſt agnitio Dei, illam radere debemus à ſuperfluis cogitationibus, vt oculus intellectus noſtri æterna poſſit intueri. Vnde quarè dicit Gregorius in Moralibus: Quid verò per caput, niſi ea quæ principale vniuſcuiuſque actionis mens ipſa ſignatur? Et poſt pauca: Caput ergo tondere, eſt cogitationes

ſuperfluas à mente reſecare. Inferior verò pars habet capillos, id eſt, multifluas cogitationes, in qua ſolemus de temporalibus ſæpè cogitare. Quæ pars non eſt ad imaginem Dei, vt Auguſtinus in libro de trinitate duodecimo, titulo ſeptimo. Sed quia ſexu differt à viſu corporis, quam mulier ritè potuit in eius corporali velamento figurari pars illa rationis, quæ ad temporalia gubernanda deflectitur, vt non maneat imago Dei, niſi ex qua parte mens hominis æternis rationibus cõſpiciendis vel conſulendis adhæreſcit. †. Non enim præcipitur Chriſtiano, ne aliquando cogitet de temporalibus, ſine quibus præſens vita non tranſigitur, ſed eſſe debere partem animæ quæ temporalia regit, ſubditam menti, ſicut mulier eſt viro. Quapropter capilli in inferiori parte capitis manent. Circulus vero, capillorum virtutem, æqualitatis rationi vndique conſentientem, ſignificat †. Tunc gubernantur benè res temporanæ, ſi rationi conuenerint. De qua re protulit idem qui ſupra, in libro de quantitate animæ, verſum Horatii, de ſapientia loquentem:

Fortis, & in ſeipſo totus teres atque rotundus.

Sequitur poſt verſum memoratus Auguſtinus, dicens: Et rectè: nam neque in animo boni quicquam inuenis, quod magis ſibi ex omni parte conſentiat, quam virtutem: neque in planis figuris, quam circulum. Superiorẽ partem capitis raſorio ſæpè renouamus, cùm forti ſolicitudine ſuperfluas temporaneaſque cogitationes de ſuperiore parte animi reſecamus. In inferiore parte coronam portamus, cùm ea, quæ ſecundum mundum neceſſario gubernare debemus, concorditer cum ratione æquamus. Hoc præuidendum eſt, vt nè ipſi capilli, id eſt, curæ huius mundi ſuperfluè creſcant, ne aures cordis cooperiant, & oculos impediant, quæ ſolent ſæpè ſuffocare verbum ſeminantes. Vndè Dominus dicit in Euangelio: Quod autem cecidit in ſpinis, hi ſunt qui audierunt, & a ſolicitudinibus & diuitiis & voluptatibus vitæ euntes ſuffocantur, & non referunt fructum. Diſcamus etiam ex verbis ſancti Gregorii, quid illud ſignificet, quòd in tempore ieiunii extra morem ſolitum capillos occipitii ſiue barbam permittimus creſcere. Idem in eodem quò ſuprà: Quid eſt enim quòd Nazaræi capillos nutriunt? niſi, quòd per vitam magnæ continentiæ, præſumptionum cogitationes creſcunt? Sed quid eſt, quòd deuotione completa, caput Nazaræus radere, capilloſq; in igne ſacrificii ponere iubetur, niſi quòd tunc ad perfectionis ſummam pertingimus, cùm ſic exteriora vitia vincimus, vt etiam cogitationes ſuperfluas mente reſecemus? Quas nimirùm ſacrificii igne concremare, eſt, flamma eas diuini amoris incendere †. Pias cogitationes quæ ſolent accreſcere tempore abſtinentiæ, nullus prohibere debet: ſed antequam perducant noſtram fragilitatem ad aliquam periculoſam præſumptionem, radere eas debemus. Interrogatur ab aliquibus, qui primus tonſus ſit noſtro more. Legi in epiſtola cuiuſdam viri, Petrus: ſed quia non tantæ auctoritatis eſt, vt ex illa firmare valeamus noſtram ſententiam, malumus eam ſilentio præterire. Non tamen ab re eſt, ſi dixerimus illum aut aliquem ſucceſſorem eius primò fuiſſe tonſum noſtro more, quoniam ab illa eccleſia ſumptus eſt talis vſus, in qua illi ſederunt. Sed quid ad nos, cùm multa agamus ex conſuetudine præſentis eccleſiæ, quorum auctores non proferuntur ſpecialiter: ſicut nec obſeruationes quadrageſimalis temporis ante Paſcha? Scimus tamen ex demonſtratione ſancti Auguſtini, conſenſione Eccleſiæ eam eſſe roboratam. Sic & nos dicimus, tonſuram noſtram ex auctoritate & conſuetudine Romanæ Eccleſiæ eſſe roboratam. Dicamus quod Gregorius dicit in Moralibus de ſcriptore libri Iob: Sed quis hæc ſcripſerit, valdè ſuperuacuè quæritur, cùm tamen auctor libri Spiritus ſanctus fideliter credatur: ſic & nobis non magnoperè curandum ſit, quis primus ſchema ſtemmatis capiti impoſuiſſet, cùm ſciamus magiſtra ratione compoſitam eſſe.

A *De ordinibus ſacris, quos noſtri epiſcopi conſueto more frequentant. Cap. VI.*

PRimò notandum eſt, eos ordines qui potiſſimum neceſſarii ſunt in Eccleſia, Apoſtolum Paulum denominaſſe, & eorum mores depinxiſſe, ſine quibus non poteſt ritè immolatio altaris celebrari, ſcilicet ſine ſacerdote & diacono. Vt ſine retardatione ſacerdos vigilet circa hoſtias, neceſſarius eſt diaconus, ad miniſtrandũ ea, quæ neceſſaria ſunt ſacerdoti: Cæteri ordines his adiecti ſunt. Creſcente eccleſia, creuit officium eccleſiaſticum: vt multitudini eccleſiæ ſubueniri poſſet, adiciuntur inferiores in adiutorio præpoſitorum. Vndè Ambroſius in tractatu epiſtolæ ad Timotheum: illud verò dictis noſtris aduci dignum eſt, quoniam non conuenit demirari, ſi neq; ſubdiaconorum, neque lectorum memoriam Apoſtolus feciſſe videatur: Illis etenim gradi-
B bus functionum qui in eccleſia neceſſariò habe ntur, iſti poſteà magis ſunt adiecti propter vtilitatem miniſterii, quod propter multitudinem credentium per alteros poſteà impleri debere neceſſitas flagitauit. Vndè nec ordinationem ante altare aſſequuntur, eoquod nec myſteriis miniſtrare ſtatuuntur: ſed alii quidem eorum, lectionum officium implent, alii vero intra diaconium illa præparant, quæ ad diaconi pertinent miniſteria, nec non ſollicitudinem implent luminariorũ. Nam myſterii miniſterium presbyteri ſoli implent & diaconi: alii quidem eorum ſacerdotale opus implentes, alii verò ſacris miniſtrantes. Iuxta verba Ambroſii intelligimus ſubiectos ordines diacono & presbytero non debere ordinationem accipere circa altaria: nec quando epiſcopus proſternitur ante altare debere ſecum proſternere alios, niſi eos
C qui prouehendi ſunt ad ſacerdotale miniſterium, vel ad diaconatus officium. Sic ſunt inferiores ordines in adiutorio ſuperiorum, vt tamen non excludant ſuperiores ab officiis ſibi commiſſis: Secundum Auguſtinum, ipſum ſummum pontificem Chriſtum, oſtiarium poſſumus accipere. Ita ſcribit in homilia quadrageſima tertia ſuper Ioannis euangelium. Non ergo pigeat nos fratres, ſecundùm quaſdam ſimilitudines ipſum videlicet Chriſtum accipere oſtium, ipſum oſtiarium. Quid eſt enim oſtium? Quo intramus. Quid eſt oſtiarius Qui aperit. Quis ergo ſe aperit? niſi qui ſeipſum exponit? Chriſtus dignatus eſt lector eſſe, vbi ſecundum Lucam aperuit librum, & legit. Exorciſtæ officium ad ſacerdotis miniſterium coniungit ſanctus Gregorius, vbi dicit. Nam
D ſacerdotes cùm per exorciſmi gratiam manum credentibus imponunt. & reliqua, Acolyti miniſterium inuenimus Aaron ſummum pontificem in lege celebraſſe, vbi dicitur in Exodo de lucerna. Et collocabunt eam Aaron & filii eius. De iſtis ſat eſt ad demonſtrandum vnumquemque ſacerdotem habere in ſe ſubiecta miniſteria: ſed propter multitudinem hominum non poſſe illum omnia adimplere, ac ideò adiectos eſſe ſibi ſocios, qui minora adimpleant. Nunc ordo depoſcit, quantùm Dominus dederit, vt de ſinglis ordinibus dicamus ſpecialiter.

De Oſtiariis. Cap. VII.

OStiarii habent exordium à veteri teſtamento: hi enim ianitores vocabantur. Scriptum eſt in libro
E Paralipomenon primo: Per quatuor ventos erant oſtiarii, id eſt, ad Orientem, & ad Occidentem: ad Aquilonem, & ad Auſtrum: Fratres autem eorum in viculis morabantur, & veniebant in Sabbatis ſuis de tempore vſq; ad tempus. His quatuor Leuitis, ſcilicet Sellum & Acub & Elmon & Achiman, creditus eſt omnis numerus ianitorum, & erãt ſuper exedras & theſauros domus Domini. Per gyrum quoque templi Domini morabantur in cuſtodiis ſuis, & cùm tempus fuiſſet vt ipſi manè aperirent fores: de eorum grege erant & ſuper vaſa miniſterii. Ad numerum enim inferebantur vaſa, & efferebantur. Iterùm de miniſterio eorum in ſecundo: Conſtituit quoque ianitores in partes domus Domini, vt non ingrederetur eam immundus in omni tempore. Et iterum:

Ianitores

ianitores vero per portas ſingulas obſeruabant, ita vt ne puncto quidem diſcederent à miniſterio, quamobrem & fratres eorum Leuitæ parauerunt eis cibos. Hi quando ordinantur, ſuſcipiunt claues eccleſiæ, & audiunt ab epiſcopo: Ità agite, ac ſi rationem poſſitis Deo reddere pro rebus quæ iſtis clauibus includuntur: & accipiunt oſtium. Nos quia generaliter ſumus genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, ſcrutari debemus quali modo oſtiarii officium peragamus. Oſtiarius aperit oſtium eccleſiæ. Eccleſia, Chriſti eſt populus, Si quis per fidem aliquem introduxerit in eccleſiam, ipſe oſtiarius eſt. Vnde Auguſtinus in tractatu ſuper Ioannẽ quadrageſimoſecundo: Ego veni vt vitam habeant, hoc eſt, fidem quę per dilectionem operatur, per quam fidem in ouile ingrediuntur vt viuant, quia iuſtus ex fide viuit. Hoc donum gratiæ Spiritus ſancti dinumerat Apoſtolus Paulus, vbi dicit: Alii fides in eodem ſpiritu. Tria habet fides: vnum eſt, vt ſit oſtium, quo vtitur in præſenti oſtiarius, & alterum, vt ſit expulſio quo vtitur exorciſta: & tertium, vt ſit munimen, quo vtitur presbyter in olei vnctione, quod in ſuo loco, Domino miſerante dictum eſt.

De Lectoribus. CAP. VIII.

Eſdram lectorem accipiamus in veteri teſtamento. Ille nos docebit, qualiter legere debeamus, ſicut ſcriptum eſt in eodem; Cõgregatuſq; eſt omnis populus quaſi vir vnus ad plateam, quæ eſt ante portam aquarũ; & dixerunt Eſdræ ſcribæ, vt afferret librum legis Moyſi. Et poſt pauca: Stetit autem Eſdras ſcriba ſuper gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum, & aperuit Eſdras librum coram omni populo, ſuper omnem quippe populum eminebat. Leuitæ ſilentium faciebant in populo ad audiendam legem: populus autem ſtabat in gradu ſuo, & legerũt in libro legis Dei diſtinctè & apertè ad intelligendum. Huius ſacerdotis & ſcribæ, ſcilicet Eſdræ, opera replicat epiſcopus in oratione ſua ad lectorem, dicens, vt aſſiduitate lectionum ſit aptus pronunciare verba vitæ, & mentis ac vocis diſtinctione populo monſtrare intelligibilia. Hoc miniſterium connũmeratur in dono gratiæ Dei, de quo dicit Apoſtolus: Alii ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum. Nos enim ſpiritualiter lectores ſumus, quandò de moribus inſtruimus aliquem intrantem in Chriſtianum populum.

De exorciſtis. CAP. IX.

Dicit Beda in tractatu ſuper actus Apoſtolorum: Refert Ioſephus regem Salomonem excogitaſſe, ſuamque gentem docuiſſe modos exorciſmi, id eſt, coniurationis, quibus immundi ſpiritus expulſi ab hominẽ, vlterius reuerti non ſunt auſi: Quando idem ordinatur, accipit libellum, in quo ſcripta eſt exorcizatio, & audit ab epiſcopo, vt habeat poteſtatem manum imponendi ſuper energumenum. Hoc donum gratiæ Dei ad fidem pertinet. Iſte eſt ſecundus modus fidei per expulſionem diaboli. Vndè dicit Matthæus: Amen dico vobis, ſi habueritis fidem, & non hæſitaueritis, non ſolum de ficulnea facietis, ſed & ſi monti huic dixeritis, tolle te, & iacta te in mare, fiet. Moraliter: Si quis per orationes ſuas vitium diaboli potuerit expellere de homine, exorciſta eſt.

De Acolytis. CAP. X.

Acolytus ab Aaron & filiis eius ſumat exemplum ſui miniſterii. Scriptum eſt in Exodo Præcipe filiis Iſrael, vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum puriſſimum, piloque contuſum, vt ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimonii extra velum, quod appenſum eſt teſtimonio, & collocabit eam Aaron & filii eius. Quod ita Beda in libro tertio de tabernaculo: Diſpoſito omni ornatu tabernaculi, conſequenter etiam lumen lucernæ prouidetur, vt decor eius admirabilis ſicut interdiù lumine ſolari, ita etiam noctu flammis lucernalibus illuſtretur, neque vnquam in domo Dei aliquis tenebrarum locus, aliqua vmbrarum poſſit hora ſuppetere. Ille cum ordinatur, accipit ab archidiacono ceroferarium. Quare hoc faciat Iſidorus dicit: Acolyti Græcè, Latinè ceroferarii dicuntur a deportandis cereis, quando legendum eſt Euangelium, aut ſacrificium offerendum. Tunc enim accẽduntur luminaria ab eis, & deportantur, non ad effugandas tenebras, dum ſol eo tempore rutilat, ſed ad ſignum lætitię demonſtrandum. Hoc donum ad prophetiam pertinet. Poſtquam imbutus fuerit homo de moribus, quod eſt primum donum ſcientię, neceſſe eſt vt frequenter admoneatur ſententiis ſcripturarum ſacrarum. Sicut enim ignis incenſus extinguitur, ſi non addiderimus fomenta: ſic prima doctrina extinguitur, niſi frequenter eadem reparetur diuerſis ſententiis. Duo ſunt officia Prophetę: vnum, vt obſcuros ſenſus ſcripturę dilucidet: alterum, vt futura nunciet. Ille eſt enim ſpiritualiter acolytus, qui ignem verbi cęleſtis, quo & illuminentur fratres ad agnoſcendum, & inflamentur ad diligendum Deum, pręedicando miniſtrat.

De Subdiaconis. CAP. XI.

Svbdiaconi in veteri teſtamento multis in locis Nathinæi appellantur, quale eſt illud in Eſdra: Nathinæi filii Iſai, filii Buſan, & reliqua. Et iterum: Habitabat, vnuſquiſq; in poſſeſſione & in vrbibus ſuis, Sacerdotes, Leuitę, Nathinęi, & filii Salomonis & cęt. Vt Iſidorus dicit, Nathinęi interpretantur, in humilitate Domino ſeruientes. De miniſteriis eorum idem dicit: Deſuquo iſti oblationes in templo Domini ſuſcipiũt à populis, iſti obediunt officiis leuitarum, iſti quoque vaſa corporis & ſanguinis Chriſti diaconis ad altaria Domini offerunt. Ipſi vocãtur apud Gręcos ὑποδιάκονοι apud nos ſubdiaconi. Hi quando ordinantur, ſuſcipiunt ab Epiſcopo patenam & calicem. Subdiaconi ſequentes qui accipiũt ab archidiacono vrceolum ad miniſtrandum vinum in Euchariſtiam, corporis Chriſti: Ipſi etiam accipiunt ſcyphum manile cum manutergio. Merito ab archidiacono ſuſcipiuntur, quia in eius adiutorio conſecrati ſunt. Subdiaconus regionarius tempore ſacrificii ſtat in facie Pontificis: ideo neceſſe eſt, vt ſubſequentes, neceſſaria à foris miniſtrent. Subdiaconus ideo dicitur, quia ſub diacono eſt. Ad vnum myſterium conſecrantur: ſubdiaconus vaſa altaris ad eum defert, ipſe vero ad altare, vt in eo diſponat, quę diſponenda ſunt, atque indè recipiat, vt bonus diſpenſator de menſa Domini ſui. Miror quare reſumptus vſus, in Eccleſia noſtra, vt ſubdiaconus frequẽtiſſimè legat lectionem ad Miſſam, cum hoc non reperiatur ex miniſterio ſibi dato in conſecratione commiſſum, neque ex litteris canonicis, neque ex nomine ſuo. Subdiaconus, vt monſtratum eſt, dicitur, quia ſub diacono eſt poſitus. In quibus rebus illi ſubditus ſit conſecratio eius & canonica inſtitutio monſtrant, id eſt, vt in his miniſtret diacono, quę aguntur circa altaris officia. Nam primæuo tempore diaconus non legebat Euangelium, quod nondùm erat ſcriptum: Sed poſtquàm ſtatutum eſt à patribus noſtris, vt diaconus legeret Euangelium, ſtatuerunt vt & ſubdiaconus legeret epiſtolam ſiue lectionem.

De Diaconis. CAP. XII.

Ordinem vel auctoritatẽ diaconi & presbyteri atque epiſcopi, ſiue differentiam aſſumendã a veteri teſtamento ſanctus Hieronymus nobis demonſtrat ex epiſtola ad Euagrium presbyterum, dicens: Et vt ſciamus traditiones Apoſtolicas ſumptas de veteri teſtamento, quod Aaron & filii eius atque Leuitę, in templo fuerunt, hoc ſibi epiſcopi & presbyteri & diaconi in Eccleſia vendicent. Ac per hos recurramus ad vetus teſtamentum, & inquiramus quale eſſet miniſterium Leuitarum in templo: Scriptum eſt in libro Numerorum, capitulo quinto: Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Applica tribum Leui, & fac ſtare in conſpectu Aaron ſacerdotis, vt miniſtrent ei, & excubẽt & obſeruẽt quicquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo teſtimonii; & cuſtodiant vaſa tabernaculi, ſeruientes in miniſterio eius. Ecce miniſterium audiuimus Leuitarum, id eſt, vigilias in templo,

& obſeruationes rerum, quæ pertinent ad cultum tabernaculi ſiue vaſorum. Et paulò poſt, Cumq; inuoluerint Aarō & filii eius ſanctuarium & omnia vaſa eius in commotione caſtrorum, tunc intrabunt filii Caath, vt portent inuoluta. Et iſtud miniſterium eorum, vt portent in itinere omnem ſuppellectilem tabernaculi, quin & ipſum tabernaculum, ſicut in ſequentibus demōſtrabitur. Hoc eſt officium familiæ Gerſonitarum, vt portent cortinas tabernaculi, & tectum fœderis, operimētum aliud & reliqua. De filiis Caath dicitur, vt ſint ſub manu Eleazar filii Aaron ſacerdotis. De iſtis, vt ſint ſub manu Ithamar filii Aaron ſacerdotis: & dicitur, vt a trigeſimo anno vſque ad quinquageſimum miniſtrēt in tabernaculo fœderis. Ex iſto libro Numerorum & ex verbis ſancti Hieronymi, qui nos iubet differentias ſacrorum ordinum ſumere a veteri teſtamento, diſcimus miniſterium eſſe Leuitarum, vt cuſtodiant eccleſiam & vaſa eius, atque ſupellectilem, necnon etiam & quæ neceſſaria ſunt eccleſiæ portare per iter, portent. Quapropter in Sardicenſi concilio ſtatutum eſt, vt qualeſcumque preces habuerint epiſcopi ad palatium, diaconi eas perferant. Ità ſcriptum eſt in nouo capitulo memorati concilii: Quicumque ergo, quales ſuperius memorauimus preces habuerint, vel acceperint, per diaconum ſuum mittant, quia perſona miniſtri inuidioſa non eſt, & reliqua. Quia audiuimus miniſterium diaconi ex veteri teſtamento, videamus cauſam cōſecrationis eius ex nouo. Scriptum eſt in Actibus Apoſtolorum: Conuocantes duodecim multitudinem diſcipulorum, dixerunt: Non eſt æquum nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis. Conſiderate ergo, fratres, viros ex vobis boni teſtimonii ſeptem, plenos Spiritu ſancto & ſapientia, quos conſtituamus ſuper hoc opus: nos vero orationi & miniſterio verbi inſtantes erimus. Vnde Hieronymus ad eundem quem ſupra: Nō eſt dignum, vt relinquentes verbum Dei, miniſtremus menſis: Sciāt quare diaconi conſtituti ſunt. Legant Acta Apoſtolorum, recordētur conditionis ſuæ. Et in eadem ſuperius, quid patitur menſarum & viduarum miniſter? Perſpicuum eſt eſſe miniſterium illorum in nouo teſtamento, vt afferant quæ ponenda ſunt in menſa Domini ad cœleſte conuiuium, & diſponant ea ſuper illam. Audiamus nunc conſecrationem. Scriptum eſt in libro memorato actus Apoſtolorum: Et placuit ſermo coram omni multitudine, & elegerunt Stephanum virum plenum fide & Spiritu ſancto, & Philippū: & paulò poſt. Hos ſtatuerūt ante conſpectum Apoſtolorum: & orantes, impoſuerūt eis manus. Eſt libellus quidam apud nos de ſacris ordinibus, neſcio cuius auctoris, qui dicit, ſolum epiſcopum debere manus imponere ſuper diaconum: quia non ad ſacerdotium conſecratur, ſed ad miniſterium. Nunquid ſcriptor libelli doctior atq; ſanctior Apoſtolis, qui poſuerunt plures manus ſuper diaconos quando conſecrabātur, & propterea ſolus epiſcopus ponat manum ſuper diaconum, ac ſi ſolus poſſit precari virtutem gratiarum, quam plures Apoſtoli precabantur? An fortè ideo non imponit ſacerdos manum ſuper eum, qui ad diaconatus officium conſecratur, vt non fiat quod ipſe eſt, id eſt ſacerdos? Si ita eſt, nec epiſcoporum oportet ei manum imponere, vt non fiat epiſcopus. Quod ſi propterea oportet eū epiſcopum manū imponere, quia ipſe orat pro eo, nō ſolus ille orat, ſed omnes qui piè intendūt verbis epiſcopi, ac mente retinent. Imitatio epiſcoporum, Apoſtolorum chorus eſt. Optimō eſt, bonos duces ſequi, qui certauerunt vſq; ad plenam victoriam. Quia de impoſitione manus legimus, quæ aſſumpta eſt à veteri teſtamento, bonum eſt inquirere quid ſignificet. Myſterium eſt, qualecumq; ſit: quæ in veteri teſtamento agebantur, vmbra erāt futurorum. Dicamus breuiter quod ſentimus. Deus dabit doctores, qui melius explanabunt conatum noſtrum. Per manus, opera intelligimus; per digitos, dona Spiritus ſancti. In membris humanis non eſt maior diſcretio membrorum, quam in digitis, ac per hoc diſcreta dona Spiritus ſancti per eos A monſtrantur. Caput enim, principale mentis deſignat: Scripſimus in præſenti opuſculo ex dictis S. Auguſtini, non dare Apoſtolos Spiritum ſanctum: ſed orare vt veniret ſuper eos quibus manus imponebant. Vnde ſcriptum eſt in libro Numerorum: Et dixit Dominus ad Moyſen: Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael, quos tu noſti quod ſenes populi ſint, an magiſtri, & duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis, facieſq; ibi ſtare tecum, & deſcendam & loquar tibi, & auferam de ſpiritu tuo, tradamq; eis. Non dixit: Aufer de ſpiritu tuo, & trade eis; ſed, auferam & tradam. Et paulò poſt: Deſcenditq; Dominus per nubem, & locutus eſt ad eum, Auferens de ſpiritu qui erat in Moyſe, & dans ſeptuaginta viris. Neque hic dixit, quod Moyſes daret, ſed Dominus dedit. B Per impoſitionem manuum, opera Spiritus ſancti intelligimus. Non enim adhuc eſt Deus omnia in omnibus. In aliquo eſt ſapientia, in aliquo fides, in aliquo pietas, in aliquo caſtitas, in aliquo humilitas. Hoc valent plurimæ manus ſuper caput eius, qui conſecratur, vt vnuſquiſque deprecetur Dominum, quatenus partem de ſpiritu ſuo det ei. Si enim quis voluerit dicere quid neceſſe eſt toties imponere manus ſuper capita eorum qui conſecrantur? Imponuntur enim ſuper diaconum, imponūtur poſteà ſuper preſbyterum: Quare hoc? niſi quia per conſecrationem de opere ad opus tranſit, ſicut de miniſterio diaconi tranſit ad immolationem ſacerdotalem. Quoniam nec illud opus, nec illud poſſumus agere, niſi dono gratiæ Dei adiuti, vt Apoſtolus, Deus enim eſt, qui operatur in vobis & velle & C operari pro bona voluntate. Repetitur manus impoſitio, ac ſic deprecatio primi operis tranſit ad deprecationem ſecundi. Additur vnum miniſterium diacono, id eſt vt legat Euangelium quod in primo tempore non legebatur, quando Stephanus fuit factus diaconus, Vt opinor, nondum erant Euangelia ſcripta. Diacono Euangelii lectio conuenit, quia miniſter eſt. Imitatur eum qui dixit, Non veni miniſtrari, ſed miniſtrare. Quamdiù Euangelium Chriſtus prædicauit, miniſter nobis Chriſtus factus eſt, quod in nouiſſimo oſtendit ante immolationem ſuam, quando lauit pedes diſcipulorum. Habet diaconus & donum prophetiæ. Et merito, quia eius fungitur officio, de quo dictum eſt: Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus de fratribus veſtris tanquàm me, ipſum audite. Et iterum in Euangelio: Propheta maD gnus ſurrexit in nobis.

De Prebyteris. CAP. XIII.

PResbyteri deputantur in loco filiorum Aaron. Scriptum eſt in libro Numerorum, Hæc nomina filiorum Aaron ſacerdotum, qui vncti ſunt, quorum repleta eſt conſecratione manus, vt ſacerdotio fungerentur. Hunc morem tenent epiſcopi noſtri, manus preſbyterorum vngunt de oleo. Manifeſtum eſt cur hoc faciāt, vt mundæ ſint, ad offerendam hoſtiam Deo, & largæ ad cætera officia pietatis. Vtrumq; deſignatur per oleū, & gratia curationis, & charitas dilectionis. Hi præſunt Leuitis, vt idem liber Numerorum demonſtrat: Princeps autem principum Eleazar filius Aaron ſacerdos, erit ſuper excubitores cuſtodiæ ſanctuarii. Et paulo poſt: Hic eſt cultus familiæ Gerſonitarum in taberna-E culo fœderis, eruntq; ſub manu Ithamar filii Aaron ſacerdotis. Ipſi enim quando conſecrantur, manus impoſitionē accipiunt. Quid illud ſignificet, ſecundum quod nobis Dominus dedit, miniſtrauimus. In quo ordine eſſent preſbyteri tempore Apoſtolorum, diſcamus ex auctoritate ſanctorum patrum. Dicit Ambroſius in tractatu ſuper Timotheum: Opinabitur quiſquis vſum diuinarum non habet ſcripturarū, B. Paulum preſbyteros prætermiſiſſe: ſed non ita ſe res habet: Illa enim quæ de epiſcopo in anterioribus dixit, etiam & de illis dicit, qui nunc nominantur preſbyteri, eo quod antiquis temporibus vtriſque nominibus vocabantur preſbyteri. Et poſt pauca: Melius autem qui cogno-

-ſcere

ſcere poterit illud ex illis quæ ad Titum ſcripſit Apoſtolus. Dixit enim, vt conſtituas per ſingulas ciuitates presbyteros, ſicut ego præcepi tibi: & dicens, quales debeant ordinari, addidit: Oportet enim epiſcopum irreprehenſibilē eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem: cum conueniret vtiq; vt presbyterum eum diceret: ſed euidenter eūdem & presbyterum & epiſcopū nominauit. Et Hieronymus in epiſtola ad Titum. Attendamus verba dicentis, vt conſtituas per ciuitates presbyteros ſicut ego tibi diſpoſui. Qui, qualis presbyter debeat ordinari, in cōſequentibus diſſerens, hoc eſt, ſi quis ſine crimine eſt, vnius vxoris vir, &c. Poſteà intulit: Oportet enim epiſcopum ſine crimine eſſe tanquam Dei diſpenſatorem. Idē ergo eſt presbyter, qui & epiſcopus. Et paulò poſt: Putet non ſcripturarum, ſed noſtram eſſe ſententiam, epiſcopum & presbyterum vnum eſſe, & aliud ætatis, aliud eſſe nomen officij, relegat Apoſtoli ad Philippenſes verba, dicentis: Paulus & Timotheus ſerui Chriſti Ieſu, omnibus ſāctis in Chriſto Ieſu, qui ſunt Philippis, cū epiſcopis & diaconis, gratia vobis & pax, & reliqua. Philippis, vna eſt vrbs Macedoniæ & certè in vna ciuitate plures, vt nuncupantur, epiſcopi eſſe non poterant. Sed quia eoſdem epiſcopos illo tempore quos presbyteros appellabant, propterèà indifferēter de epiſcopis quaſi presbyteris eſt locutus. Adhuc ſi alicui hoc videatur ambiguum, niſi altero teſtimonio comprobetur, in Actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt, quòd cum veniſſet Apoſtolus Paulus Miletum, miſerit Epheſum, & vocauerit presbyteros eiuſdem eccleſiæ, quibus poſteà inter cætera ſit locutus: Attendite vobis & omni gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos paſcere Eccleſiam Domini, quā acquiſiuit per ſanguinē ſuum. Et hic diligentiùs obſeruate, quomodo vnius ciuitatis Epheſi presbyteros vocans, poſteà eoſdē epiſcopos dixerit. Eiuſdē ad Euagrium: Sed & Petrus in prima Epiſtola, Presbyteros, inquit, in vobis precor compresbyter, & teſtis paſſionum Chriſti, & futuræ gloriæ, quæ reuelāda eſt, particeps, regere Eccleſiam Chriſti, & inſpicere non ex neceſſitate, ſed voluntarie iuxta Deum: Quod quidem Græcè ſignificātiùs dicitur ἐπισκοποῦντες. Vnde & nomen Epiſcopi tractum eſt. Parua tibi videntur tantorum virorum teſtimonia? clangat tuba Euangelica filius tonitrui, quem Ieſus amauit plurimū, qui de pectore Saluatoris doctrinæ fluenta potauit: Presbyter electæ Dominæ & filijs eius, quos ego diligo in veritate. Et in alia Epiſtola: Presbyter Caio chariſſimo, quem ego diligo in veritate †. Comites non dedignentur eſſe, quod duces fuerunt. A ducatu accepit nomen ſacerdos, vt Beda exponit in expoſitione de templo Salomonis. Sacerdos namque ab eo nomen Latinè accepit, quòd ſacrum præbere ducatum minoribus debeat. Qualis eſſet eorum conſecratio, Hieronymus in epiſtola memorata ad Euagriū exponit. Nam & Alexandriæ à Marco Euāgeliſta vſq; ad Eraclam & Dionyſiū epiſcopos, presbyterum ſemper vnum eſſe electum, & in excelſiori gradu collocatum epiſcopum nominabant, quomodo ſi exercitus Imperatorem faciat, aut diaconi eligant de ſe quē induſtrium nouerunt, & Archidiaconum vocēt †. Archidiaconi conſecratio nobis notiſſima eſt. Archidiaconus eandem conſecrationem habet, quam cæteri diaconi: ſed electioni fratrū præponitur. Idem Hieronymus exponit, quare vnus eligeretur, ſuper Epiſtolam ad Titum: Antequā diaboli inſtinctu ſtudia in religione fierēt, & diceretur in populis, Ego ſum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, communi presbyterorum conſilio eccleſiæ gubernabantur. Poſtquam verò vnuſquiſque eos quos baptizauerat, ſuos eſſe putabat, non Chriſti, in toto decretum eſt orbe, vt vnus de presbyteris electus ſuperponeretur cæteris, ad quem omnis cura eccleſiæ pertineret, & ſchiſmatum ſemina tollerentur. Item vnde ſupra in epiſtola ad memoratum Euagrium: Quòd autem poſteà vnus electus eſt, qui cæteris præponeretur presbyterum, in ſchiſmatis remedium factum eſt, ne vnuſquiſque ad ſe trahens Chriſti Eccleſiam rumperet.

A Videamus cur presbyteri nomen tranſeat ad epiſcopi. Ambroſius dicit in Epiſtola ad Timotheum: Quæ autem ſit cauſa, non eſt iuſtum tam ſilentio prætetire ob illam immutationē nominum, quæ ad præſens eſſe videtur, & qua ex cauſa diſcreta ſunt nunc nomina, & neque epiſcopus dici poteſt presbyter, neq; presbyter vnquam epiſcopi nuncupationem poterit ſibi vendicare, vſq; dum presbyter eſſe deſitit. Antiquis etenim temporibus quando pietati ſtudebant presbyteri, omni in loco ordinabantur, hoc quidem nomen contemplatione honoris accipientes: ſicut & apud Iudæos presbyteri dicebantur, qui populo præerant. Vocabantur autem & Epiſcopi ab illo opere, quod & implere videbantur, eo quod conſiderare omnia, quæ ad cultum pertinent B pietatis, fuerant conſtituti, ita vt vniuerſorum diſpenſationem haberent commiſſam. Nam & perfectam diſpenſationem & auctoritatem eccleſiaſtici miniſterij ipſi tunc commiſſam habebant, & omnia regebantur pro eorum arbitrio. Et in ſequentibus: Beatis verò Apoſtolis decedentibus, illi, qui poſt illos ordinati ſunt vt præeſſent eccleſiis, illis primis exæquari non poterant, neque miraculorum teſtimonium par illis habere, ſed & in multis alijs inferiores illis eſſe videbātur: graue exiſtimauerunt Apoſtolorum ſibi vendicare nuncupationem: diuiſerunt ergo nomina ipſa, & ab eiſdem, i. presbyteris presbyterij nomen reliquerunt. Alij verò epiſcopi ſunt nuncupati, hi qui & ordinationis præditi poteſtate, ita vt pleniſſimè iidem præpoſitos ſe eccleſiarum eſſe cognoſcerent † Hieronymus exponit quod C plus habeat Epiſcopus quàm presbyteri, dicens in epiſtola ad Euagrium ſæpè repetitum: Quid enim facit excepta ordinatione Epiſcopus, quod presbyter non facit? † Et exponit, cuius conſtitutione Epiſcopus ſit conſtitutus in tractatu ſuper Titum, dicens: Sicut ergo presbyteri ſciunt ſe ex Eccleſiæ conſuetudine ei qui ſibi præpoſitus fuerit, eſſe ſubiectos: ita Epiſcopi nouerint ſe magis conſuetudine, quàm diſpoſitionis Dominicæ veritate presbyteris eſſe maiores, & in commune debere Eccleſiam regere, imitantes Moyſen, qui cum haberet in poteſtate ſolus præeſſe populo Iſrael: ſeptuaginta elegit, cum quibus populum iudicaret. De eiſdem ſeptuaginta mentio facta eſt in conſecratione presbyteri, dicendo, vt cùm pontifices ſummos regendis populis præfeciſſet, ad eorum ſocietatis & operis adiumen- D tum ſequentis ordinis viros & ſecundæ dignitatis eligeres: ſic in eremo per ſeptuaginta virorum prudentium mentem, Moyſis ſpiritum propagaſti, & reliqua. Opus presbyteri, ad donum ſpiritus ſapientiæ pertinet, propter bonam conuerſationem.

De Pontifice. CAP. XIV.

PONtificē Aaron præfigurat in ſua vnctione, de quo ſcriptum eſt in Leuitico: Sanctificauit oleum Moyſes, quod fundens ſuper caput Aaron, vnxit eum & cōſecrauit. Et iterum in eodem: Pontifex, id eſt, ſacerdos maximus inter fratres ſuos. ſuper cuius caput fuſum eſt vnctionis oleum, & cuius manus in ſacerdotio conſecratæ ſunt. Et paulo poſt: Nec egredietur de Sanctis. Secundùm auctoritatem patrum, ſcilicet Paulum Apo- E ſtolum, Ambroſium Archiepiſcopum, & Hieronymum presbyterum, conſecratio ad immolandū facta eſt Epiſcopi, in ordinatione presbyteri: Sed quod additur ex canonica auctoritate, vt plures adſint Epiſcopi: dicendū eſt, cur addatur. Gregorius Apoſtolicus interrogationi Auguſtini reſpondit, quod iam prætulimus in ſuperioribus præſentis opuſculi: Et quidē, inquiens, in Anglorum eccleſia, in qua adhuc ſolus tu Epiſcopus inueniris, ordinare Epiſcopum non aliter niſi ſine Epiſcopis potes. Et paulo poſt: Cum igitur, auctore Deo, ita fuerint Epiſcopi in propinquis ſibi locis ordinati, per omnia Epiſcoporum ordinatio ſine aggregatis tribus vel quatuor Epiſcopis fieri non debet: In ſequentibus ex

ponit cur aduentus eorum neceſſarius ſit. Cur non ergo & in hac ſpiritali ordinatione, qua per ſacrum miniſterium homo Deo coniungitur, tales conueniant, qui vel in profectu ordinati Epiſcopi gaudeant, vel pro eius cuſtodia omnipotenti Deo preces fundant? Gregorius dicit, quare debeant cõuenire plurimi: frater eius Innocentius monſtrat, quare prohibitũ ſit vni hoc facere, in decretalibus nono capitulo: Nec vnus Epiſcopus ordinare præſumat, ne furtiuum beneficium præſtitum videatur. Additur etiam ad conſecrationem eius infuſio olei ſuper caput. Vnde dicit Beda in libro tertio de tabernaculo & vaſis eius: Indutus verò ſacris veſtibus Põtifex, modo oleo vnctionis perfunditur, vt per gratiam Spiritus ſancti conſecratio perficiatur: nõ quod ea quæ præmiſſa ſunt indumenta virtutum, abſque gratia Dei poſſimus habere: ſed quia maius neceſſe eſt auxiliũ gratiæ tribuatur à Domino, vbi quis vel maiorem conſcẽderit gradum, vel plurimorum fuerit regimini prælatus. Myſtice dicit Pſalmiſta: Sicut vnguentũ in capite, quod deſcendit in barbam, barbã Aaron. Auguſtinus in tractatu Pſalmorũ: Quis erat ſacerdos, niſi vnus ſacerdos, qui intrauit in ſancta ſanctorum? Quis eſt ſacerdos? niſi qui fuit & victima & ſacerdos, niſi ille, qui cum in mũdo non inueniret quod offerret, ſeipſum obtulit? Vicarius Chriſti Pontifex efficitur: ideò in capite vngitur. Caput noſtrum Chriſtus. Caput noſtrum vnctum eſt oleo inuiſibili: Epiſcopus, quia Vicarius Chriſti eſt, in capite vngitur: ab illo enim ſignificatur ſe accipere hãc vnctionis gratiam, qui caput eſt totius corporis. Imitãdo illũ, qui caput eſt totius Eccleſiæ, per vnctionis gratiam fit & ipſe caput eccleſiæ ſibi commiſſæ. Chriſtus pro vniuerſa Eccleſia interpellat: Epiſcopus pro ſibi cõmiſſa. Vice Chriſti regnat eccleſiã ſibi commiſſam, ſicut Chriſtus totam Eccleſiam. Hoc ſonant verba conſecrationis eius: Tribuas ei cathedram epiſcopalem ad regẽdam Eccleſiam tuam & plebem vniuerſam. Et aliter: Dicit Gregorius in Moralibus, oleum in capite, charitas in mente. Quia Vicarius Chriſti eſt, dilectionem quam Chriſtus nobis monſtrauit & docuit, in eo debemus inuenire: atque ab eo ad cumulum noſtri profectus trahere. Omnia hæc quæ extrinſecus geruntur, ſigna ſunt rerum intimarum. Si quis in mente habuerit ipſas res, ipſe eſt verus ſacerdos: Ac ideò verũ, quod Petrus dicit de vniuerſis catholicis, Gens ſancta, regale ſacerdotium. Dicit libellus ſecundùm, cuius ordinem celebratur ordinatio apud quoſdã, vt duo Epiſcopi teneant Euangelium ſuper caput eius, quod neque vetus auctoritas intimat, neque Apoſtolica traditio, neq; canonica auctoritas. Poteſt tamen Euangelij poſitio ſuper caput, monere tenentes, vt quo Dominus idem Euangelium firmet in corde eius, deprecentur, aut vt moneant eum qui cõſecratur, recordari ſe amplius eſſe ſub iugo Euangelij, quàm foret. Generaliter enim de benedictione omnium electorum dicit Beda in expoſitione de tẽplo Salomonis: Qui enim dixit, Benedixit omnes timentes Dominum, puſillos cum maioribus: ipſe dixit: Quia tu reddes ſingulis ſecundùm opera eorum. Cõmunis ergo ibi benedictio omniũ erit electorũ, attamen pro diſtincta operum qualitate, multæ ſunt manſiones beatorum in vna eademque domo patris æterna in cælis.

De habitu ſacrorum Ducum. Cap. vx.

PRimò notandum eſt, ita eſſe clericorum habitum conſtitutum in eccleſiaſticis officiis, vt in omnibus Chriſtiano populo poſſit præbere exemplum bonæ cõuerſationis. Quod quodammodò ſignificat Hieronymus in libro de veſte ſacerdotali ad Fabiolam: Legimus, inquiens in Leuitico, iuxta præceptum Dei Moyſen lauiſſe Aaron & filios eius. Iam tunc purgationem mundi, & rerum omnium ſanctitatem baptiſmi ſacramentã ſignabant. Non accipiunt veſtes, niſi loti prius ſordibus: nec coronantur ad ſacra, niſi in Chriſto noui homines renaſcantur †. Ex his verbis intelligimus, veſtes A ſacerdotales ad conuerſationem populi Chriſtiani pertinere.

De non vtendis veſtibus ſacratis in quotidiano vſu.
Cap. xvi.

STephanus natione Romanus ex patre Iobio, vt legitur in geſtis Epiſcopalibus, conſtituit ſacerdotalibus Leuitiſque veſtes ſacratas in vſu quotidiano non vti in eccleſia. Tale quid Dominus per Ezechielem loquitur: Hæc ſunt gazophylacia ſancta in quibus veſtiuntur ſacerdotes, qui appropinquant ante Dominum in ſancta ſanctorum. Et paulo poſt: Cùm autem ingreſſi fuerint ſacerdotes, non egredientur de ſanctis in atrium exterius, & ibi reponent veſtimẽta ſua, in quibus miniſtrãt, quia ſancta ſunt, veſtienturq; veſtimẽtis aliis, & ſic procedent ad populũ. Et iterùm: Cumq; ingredientur por- B tas atrij interioris, veſtibus lineis induentur, nec aſcẽdat ſuper eos quicquam laneum, quãdo miniſtrant in portis atrij interioris & intrinſecus. Et poſt pauca: Cumque egredientur atrium exterius ad populũ, exuent ſe veſtibus ſuis, in quibus miniſtrauerant, & reponent ea in gazophylacia ſanctuarij, & veſtiẽt ſe veſtimẽtis aliis. Quãuis hæc ſpiritaliter intelligere debeamus, tamẽ admoniti ſumus à ſupra memorato Apoſtolico, vt mutationem veſtimenti iuxta literam compleamus. Nobis enim qui ſpiritu ſumus renati, ante oculos bonum eſt frequẽtare, quod in mentem tranſeat. Per lineam veſtem, qua tantummodo vtimũr in ſanctis, intelligimus ſubtilem orationem, exutam ab omni carnali cogitatione ante Dominum. Locutio verò ad populum alia debet eſſe, tamq; C groſſa, vt intelligi valeat à populo. Vnde Hieronymus in libro decimotertio ſuper Ezechielem: Et quia ſemel præceperat, quibus veſtibus vti deberent ſacerdotes quãdo intrinſecus in miniſteriis ſunt, rurſum iubet, vt egredientes, in gazophylaciis ſiue in exedris Sanctorum ſe exuant priſtinis veſtibus, & induantur aliis, ne ſi ſanctas veſtes habuerint, ſanctificent populum foris poſitum, qui necdum fuerit ſanctificatus, nec ſe præparauerit in ſanctificatione tẽpli, vt ſit Domini Nazaræus. Per quæ diſcimus, non quotidianis & quibuſlibet pro vſu vitæ communis pollutis veſtibus nos ingredi debere in ſancta ſanctorum: ſed munda conſcientia & mundis veſtibus tenere Domini ſacramẽta. Et iterùm in eodem: Porrò, religio diuina alterutrum habitum habet in miniſterio, alterum in vſu vitaq; communi. Namque & hîc ex D verbis Hieronymi admoniti ſumus mutatione veſtimẽti. Sequitur eiuſdem in eodem: Hæc veſtimenta proprio nobis labore cõficimus, quæ texta ſunt deſuper, qualem & Dominus habebat tunicam, quæ ſcindi non poteſt: quibus induimur, quãdo ſecreta Domini, & arcana cognoſcimus, & habemus ſpiritũ qui ſcrutatur etiam alta & profunda Dei, quæ non ſunt monſtranda vulgo, nec proferenda ad populum, qui non eſt ſanctificatus, nec Dei ſanctitudini præparatus: ne ſi maiora ſe audierint, maieſtatẽ ſcientiæ ferre non poſſint: & quaſi ſolido ſuffocẽtur cibo, qui adhuc lacte infantiæ nutriendi ſunt. † Inter regulas ſacræ ſcripturæ ſeptem hæc vna ex illis cõſtat, vt à litera tranſeamus ad ſpiritũ, & à ſpiritu ad literam: Ac ideò non abhorret à vero, quãuis de laneo ve- E ſtimento accipiamus ſecundum ſpiritum, ſi ſecundùm literam perfecerimus mutationem veſtimenti, quod & ſecundùm literam & ſecundùm ſpiritum ritè poſſimus intelligere.

De Amictu. Cap. xvii.

AMictus eſt primum veſtimentum noſtrum, quo collum vndique cingimus: In collo eſt namque vox, ideoque per collum loquendi vſus exprimitur. Per amictum intelligimus cuſtodiam vocis, de qua Pſalmiſta dicebat: Dixi, cuſtodiam vias meas, vt nõ delinquam in lingua mea: poſui ori meo cuſtodiam. Et in alio Pſalmo, Pone Domine cuſtodiam ori meo. Amictus ideò dicitur, quia circumiicitur. In iſto primo veſtimento admonetur caſtigatio vocis.

De Alba. Cap. XVIII.

A Poſteà camiſiam induimus, quam Albá vocamus, de qua Hieronymus in Epiſtola memorata de veſte ſacerdotali ad Fabiolam: Secunda ex lino tunica, eſt poderis, id eſt, talaris. & in ſequentibus, Hæc adhæret corpori, & ita arcta eſt & ſtrictis manicis, vt nulla omnino in veſte ſit ruga, & vſque ad crura deſcendat. Volo pro legentis facilitate, abuti ſermone vulgato: Solent militantes habere lineas, quas camiſias vocant, ſic aptas mébris & adſtrictas corporibus, vt expediti ſint vel ad curſum, vel ad prælia, dirigendo iaculo, tenédo clypeo, enſe librando, & quocumque neceſſitas traxerit. Ergo & ſacerdotes parati in miniſterio Dei vtantur hac tunica, vt habentes pulchritudinem veſtimentorum nudorú, celeritate diſcurrant. In eo diſtat veſtimentum illud à B noſtro, quòd illud ſtrictum eſt, noſtrum verò largum. Etenim hi, qui in veteri teſtamento ſpiritu ſeruitutis erant adſtricti, de quo dicebat Paulus, Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore. Nos verò quia filius liberauit liberi ſumus, non accepimus ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed ſpiritú adoptionis filiorum. Ac ideò ſic illorum ſtrictum, noſtrum largum propter libertatem, qua Chriſtus nos liberauit. Quia primum veſtimentum diximus eſſe caſtigationem vocis, videamus ſi ſecundú habeat aliquam caſtigationem corporis. Dicit Beda in libro de tabernaculo: Hæc etenim linea, manus ac brachia debet ſtringere ſacerdotis, ne quid niſi vtile faciát: pectus, ne quid inane cogitet: ventrem, ne delicias vltra modum appetendo, deum ſe guloſum facere præſumat: ſubiecta ventri membra, ne laſciuiendo totam ſa- C cerdotalis habitus pulchritudinem corrumpant: genua ne ab orationis inſtantia torpeat: tibias & pedes, ne ad malú currant. Induatur ergo ſacerdos primò linea ſtricta, vt & corpus ab iniquis operibus, & à prauis cogitationibus mentem compeſcat. Quod ibi ſignificatur ſtrictura veſtimenti, hoc apud nos lini caſtigatio. Quia vſque ad pedes Beda peruenit diſſerendo de lineis veſtibus, congruum eſt, vt noſmetipſos abſoluamus de ſandaliis, ſiue vt alio nomine campobis, qui ſuperſunt in pedibus: Sandalia ſubtus cooperiunt pedem, deſuper nudum relinquunt, de quibus dicit idem, qui ſupra in tractatu ſuper Marcum: Marcus dicendo calceati eos ſandaliis, vel ſoleis, aliquid hoc calceamentum myſticæ ſignificationis habere admonet, vt pes neque tectus ſit, neque nudus ad terram, id eſt, nec occultetur Euange- D lium, nec terrenis commodis innitatur. Sicut per linú, quo pedes veſtiuntur, caſtigatio pédum ſignificatur, ita per ſandalia profectus ad prædicandum.

De Caſula. Cap. XIX.

Caſulam, quæ eſt generale indumentum ſacrorum ducum, ante cæteras veſtes quæ ſequútur, præponimus. In illis quæ ſupra prætulimus, caſtigatio corporis à vitiis deſignatur, excepto in ſandaliis. In ſequentibus verò opera iuſtitiæ demóſtrabuntur. Dicit Beda in libro memorato de tabernaculo: Veſtes ſanctæ Aaron, quas illi fecit Moyſes, opera ſunt iuſtitiæ & ſanctitatis. Caſula verò, quæ pertinet generaliter ad omnes clericos, debet ſignificare opera, quæ pertineant ad omnes: hæc enim ſunt fames, ſitis, vigiliæ, nuditas, lectio, pſal- E modia, oratio, labor operandi, doctrina, ſilentiú, & cætera huiuſmodi. In iſtis enim nullus ſacrorum Dux negligens debet eſſe. Quando iſtis operibus veſtitur, caſula indutus eſt. Hæc in aperto ſunt, & tam ad minores gradus pertinent, quàm ad ſupremos. Caſula dupla eſt, poſt tergum inter humeros, & ante pectus. Per humeros opera exprimuntur. In eis duplex ſit veſtimentum, quia ſic debemus bona opera foris proximis oſtendere, vt eadem intus coram Domino integra ſeruemus. In pectore duplex, quia in eo vtrunque debet eſſe, & doctrina & veritas: veritas interius, doctrina ad homines. Hæc duo duplicia ſint coniúcta, quia tunc benè miniſtratur, cùm opus & ratio in vnum conueniunt. Opus ad humeros, ratio ad pectus.

De Stola. Cap. XX.

Stolam accipit diaconus, quando ordinatur ab Epiſcopo. Ipſa enim ſemper vtitur in opere miniſterij. Per ſtolam deſignatur onus leue ac ſuaue. De quo Dominus dicit: Tollite iugum meú ſuper vos, iugum enim meum ſuaue eſt. & onus meum leue. Per iugum, Euangelium intelligimus, de quo dicit Hieronymus in commentariis Matthæi: Quomodo leuius lege Euangeliú, cum in lege homicidium, in Euangelio ira damnetur? Et paulo poſt: In lege multa præcepta ſunt, quæ Apoſtolus non poſſe compleri pleniſſime docet. In lege opera requiruntur, quæ qui fecerit, viuet in eis: In Euangelio voluntas requiritur; quæ ſi etiam effectum non habuerit, tamen præmium non amittet. In eo quòd ſtola ad genua tendit, quæ ſolent curuari cauſa humilitatis, hoc intelligimus, quod Dominus dicit: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Sciat ſe diaconus in ſtola ſuperpoſita collo, miniſtrum Euangelij eſſe, non præpoſitum. Euangelium Chriſtus eſt.

De Dalmatica. Cap. XXI.

Dalmatica à Silueſtro Papa inſtituta eſt, per Dalmaticá intelligimus religioné ſanctam immaculatam, quæ eſt apud Deum & patrem, vt viſitentur pupilli & viduæ in tribulationibus eorum, & viſitatores immaculatos ſe cuſtodiát ab hoc ſæculo. Ipſa Dalmatica duas coccineas lineas habet retrò, ſimiliterque in anteriori parte: Quia vetus teſtamentum & nouum rutilant dilectione Dei & proximi. Immaculatum eſſe, ad Deum pertinet: viſitare fratres, ad proximú. Per colorem coccineum opera miſericordiæ, quæ ex charitate fiunt in pupillis & viduis, intelligimus: per candorem, viſitatorum munditia deſignatur. Ipſa eſt enim veſtis, de qua dicitur in Pſalmo quadrageſimo quarto: Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate. Vnde Auguſtinus in eodem pſalmo: In veſte iſta varietas ſit. ſciſſura non ſit. Ecce varietatem intelleximus de diuerſitate linguarum, & veſtem intelleximus propter vnitatem: Et in ſequentibus, Circumamicta varietate, Pulchritudo intrinſecus. In fimbriis autem aureis, varietas linguarum doctrinæ decus. Fimbriæ, quæ procedunt de Dalmatica, verba ſunt eius prædicatoris, cuius religio ſancta & immaculata eſt. Sicut verba ab aura aeris raptantur, ita fimbriæ ſpiramine venti. Profert Paulus candidas fimbrias circa manus ad vtilitatem gentium, quando dicit, Magis auté laboret operando manibus ſuis, quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Quod Paulus prędicauit, opere compleuit, dicens ad Corinthios de ſe: In tribulationibus, in laboribus. Quod ita Ambroſius in eadem Epiſtola: Laborare nó debuit manibus ſuis, ne cui grauis eſſet. Fert fimbrias candidas in latere, quando dicit: Caſtigo corpus meum, & in ſeruituté redigo. & in alio loco: In caſtitate, hoc eſt, caſtitate corporis, & in vigiliis. Qui hanc cuſtodit, immaculatum ſe cuſtodit ab hoc ſæculo. Fert coccineas circa humeros & pectora, quádo dicit: In charitate nó ficta. Ficta charitas eſt, quę dimittit viduas & pupillos in tribulatione, & ſubuenit in proſperitate. Quę fimbrię ante ſunt & retro, quia mandatú dilectionis & in veteri teſtamento, & in nouo manet. Vnde Ioannes: Chariſſimi, nó mandatum nouú ſcribo vobis, ſed mandatum vetus, quod habuiſtis ab initio. Mandatum vetus, eſt verbum quod audiſtis. Iterum mandatum nouum ſcribo vobis. Quod ita Beda: Eadé charitas & mandatum vetus eſt, quòd ab initio cómendata: & mandatum nouum, quia tenebris eiectis, deſiderium nouæ lucis infundit. Aliquæ Dalmaticæ habét viginti octo fimbrias ante & retro. Vbi eſt octies repetitus ſeptiformis ſpiritus propter genera hominú, quos replet, vt laudent Deú, hoc eſt, reges terrę, & omnes populi, principes & iudices, iuuenes & virgines, ſenes & iuniores: & aliquæ triginta & triginta, ſingulæ lineæ altrinſecus quindecim, quia charitas & in veteri teſtamen-

to, & in nouo quindecim ramos ex ſe producit. Quiſquis ſtudet prodeſſe fratribus in aduerſitate & in proſperitate, iſte habet fimbrias coccineas in vtroq; humero. Hæ duæ fortunæ ſignantur per ſiniſtrum & dextrũ humerum. Quindecim ramos charitatis enumerat: Patiens eſt, benigna eſt: non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, nō quærit quę ſua ſunt, non irritatur, nō cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Linea quæ in medio eſt, eſt quaſi ſtipes charitatis. Quod enim ſignificant lineæ ſine fimbriæ in dextro humero ſiue ſiniſtro, hoc ſignificant in anteriori parte hominis quæ pertinet ad nouum teſtamentum. Siniſtrũ latus habet fimbrias, quia actualis vita ſolicita eſt, & turbatur erga plurima. At dextrum latus non habet, quia contemplatiua vita quieta eſt. Per ipſã figuratur regina, quæ ſtat à dextris. Ipſa eſt vna colũba, perfecta & proxima ſtat à dextris, & nihil in ſe ſiniſtrum habet. Largitas brachiorum, largitatem & hilaritatem datoris demonſtrat. Diaconus qui non eſt indutus Dalmatica, caſula legit circumcinctus, vt expedite poſſit miniſtrare, vel quia ſuum eſt ire ad comitatum propter inſtantes neceſſitates. Ipſa habet pertuſas ſubtus alas, quoniã Chriſtum vult imitari, qui lancea perfoſſus eſt in latere, & vult vt nos ſequamur eius veſtigia, quod ſignificat pertuſus in latere.

De tunica, quam ſacerdos induit ſuper camiſiam.

CAP. XXII.

SIcut in camiſia deſignatur caſtigatio corporis, ita in tunica virtutes intimæ, quæ ad ſolos ſublimes pertinent, de qua Hieronymus in Epiſtola ad Fabiolã. Hæc ipſa hyacinthina tunica, ſubucula nominatur, & propriè pontificis eſt, ſignificatque rationem ſublimiũ non patere omnibus, ſed maioribus, atque perfectis. Ipſa eſt interior, ipſaque deſignat virtutes animæ, quæ non multis cognitæ ſunt, & quas ſemper debet habere perfectus. Vnde Beda in tractatu ſuper Lucã. Quis etenim neſciat viſcera miſericordię, benignitatẽ, humilitatem, patientiam, modeſtiam, caſtitatem, fidem, ſpem & his ſimilia, ſine vlla temporũ intercapedine à fidelibus eſſe ſeruanda? Ipſa non cingitur, ſed camiſia. Quæ ita eſt fabrefacta, vt non impediat curſum noſtrum ad miniſtrationem, quoniam memoratę virtutes liberum nobis iter præbent ad contemplationem Dei. Camiſia cingulo continentiæ conſtringitur, præcipiẽte Domino: Sint lumbi veſtri præcincti, vt per duas virtutes, id eſt, obedientiam Domini, & naturalem diſputationẽ coonſtringatur omnis voluptas. Hęc ſunt veſtimenta, de quibus ſcribitur in parabolis Salomonis, Fortitudo & decor indumentum eius Et in ſuperioribus, Et cingulum tradidit Chananæo. Si quis voluerit vti duabus tunicis, oſtendet ſe eſſe diaconum & ſacerdotem, ſiue vt octo ſint veſtimenta ſecundùm numerum veſtimentorum ſummi pontificis Aaron, cuius veſtimẽta narrãtur fuiſſe circa caput & corpus vſque ad pedes. De veſtimento pedum & manuum reticetur. Ad illius normã, vt dixi, habet ſummus pontifex noſter à capite vſque ad pedes octo veſtimenta. Primũ eſt amictus, ſecundum camiſia, tertium cingulum, quartum ſtola, quintum & ſextum duæ tunicæ, ſeptimum caſula, octauum pallium. Porrò veſtimentum pedum potiùs pertinet ad noſtros pontifices, quàm ad Aaron. Dicitur noſtris pontificibus: Euntes docete omnes gentes: Aaron tantùm in Iudæa verſabatur. Sudarium in manu, potiùs ad noſtros quàm ad Aaron: quoniam maior munditia eſt in nouo teſtamento, quàm eſſet in veteri: & illa bona habemus, quæ illi habuerunt, & plura per Ieſum Chriſtũ Dominum noſtrum. Sacerdos in ſuo officio non ſe exuit caſula: quia præcipiente Domino per Moyſen non debet exire de ſanctis. ſicut ſcriptum eſt: Nec egredietur de ſanctis, vbi intelligi datur, debere eum iugiter in continentia & abſtinentia manere.

De pallio quo vtuntur Archiepiſcopi.

CAP. XXIII.

A PAllium archiepiſcoporum ſuper omnia indumenta eſt, vt lamina in fronte ſolius pontificis. Illo diſcernitur Archiepiſcopus à cęteris Epiſcopis. Pallium ſignificat torquem, quem ſolebant legitimè certantes accipere. Quo dono admonentur cæteri ad legitimum certamen. Quod habet duas lineas à ſummo vſque deorsũ antè & retro. Significat enim ſommæ doctrinæ decorẽ per diſciplinam mandatorũ Domini acceptabilem. Circulus circa collum, diſciplina eſt Domini circa ſermonem prædicatoris, vt non ſit alter ſermo prædicationis, & aliud opus, dicente Paulo, Nemini dantes vllam offenſionem, vt non vituperetur miniſterium noſtrum. Quod ita Ambroſius in tractatu Epiſtolæ ad Corinthios: Vituperatur enim miniſterium ipſorum, ſi ea quę
B verbis docebant, operibus ſuis, vt fierent, exempla nō darent. Mandata veteris teſtamenti, à principio Geneſeos vſque in finem: in humerali linea operando & docendo portet pontifex in pectorali: Noui, à primitiua Eccleſia vſque in finem. De torque dicebat Salomon in Parabolis. Vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Quod ita Beda in eodem: Mos apud veteres fuit, vt legitimè certantes, coronam in capite, torquẽ in collo acciperent. Et nobis ergo ſi diſciplinam conditoris noſtri, ſi gratiæ matris ſcita cuſtodimus, maior inde virtutum ſpiritalium claritas augetur. Additur gratia capiti, cùm charitas quæ principale mentis ornabat, ardentiùs inflammatur. Additur & collo torques, cum fulgore perfectæ operationis ſermo prædicationis, qui per collum procedit, coofirmatur: ac ne contemni ab auditori-
C bus debeat, indeficienti virtutum connexione ducitur. Sed & his qui Moſaicę legis decreta Domino veniente ſeruabant, addita eſt gratia noui teſtamenti cum ſpe regni cęleſtis, cuius ſplendor eximius ad exemplum coronæ, vel torquis nullo vnquam fine claudetur.

De Sudario. CAP. XXIV.

SVdario ſolemus tergere pituitam oculorum & narium, atque ſuperfluam ſaliuam decurrentẽ per labia. Ac ideò ſudarium ſignificat iſto in loco ſtudium mundandæ cogitationis. quo naturales & velut ingenitas noſtras delectationes ſtudemus tergere. ſiue propter effuſionem lachrymarum tergendum fertur ſudarium, vt in martyrologio Bedę legitur, quòd pater noſter Ar-
D ſenius propter redundationem lachrymarum tergendam, ſudarium ſemper in ſinu, vel in manu habuerit. In manu ſiniſtra portatur, vt oſtendatur in temporali vita tædium nos pati ſuperflui humoris, hoc eſt, carnalis delectationis. Et iterùm: Sudarinm ad hoc portamus, vt eo detergamus ſudorem, qui ſit ex labore proprij corporis, quod legimus vſitatum fuiſſe circa corpus Chriſti, Vnde legitur, Et ſudarinni quod fuit ſuper caput eius. Sudor tædium noſtro corpori eſt; ſi non eſſet tædium, non toties tergeretur. Habet aliquoties mens tædium, dicente Pſalmiſta: Dormitauit anima mea præ tædio. Tædium in anima, quaſi ſudor in corpore: Tædium animi aliqnoties ſolet fieri ex conſcientia peccatorum, aliquoties ex accidentibus, vt eſt omne flagellum quod patitur ab alieno corpore: aliquoties ex in-
E firmitate proprij corporis, quę infirmitas aliquoties ſolet accidere ex peccatis. Quando tædium ex infirmitate peccatorum frontem conſcientiæ noſtræ tegit, habeamus ſudarium ex lino caſtigatum & mundum, qualia ſunt verba Dauid Prophetæ, Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Et ſi fuerit infirmitas ex approbatione. ſicut in Iob, dicamus quod dicit: Sicut Domino placuit, ita factũ eſt: ſit nomen Dñi benedictũ. Munda cogitatio in Dauid fuit, quando dixit, Cor mundũ crea in me Deus: mundaq; in Iob quando dixit: Sicut Domino placuit, ita factum eſt. Sic & nos, quãdo tædio aliquo afficimur, ne maiore triſtitia abſorbeamur, in conſolationem noſtri quaſi quoddam

quoddam ſudarium exempla prædicta ſanctorum patrum ad corroborandam patientiam, & detergendum tædium ſumamus. Per ſudarium intelligimus mundos affectus & pios in labore.

De varietate ſandaliorum. CAP. XXV.

VArietas ſandaliorum, varietatem miniſtrorũ pingit. Epiſcopi & ſacerdotis penè vnũ eſt officium: At quia nomine & honore diſcernuntur, diſcernuntur etiam varietate ſandaliorũ, vt viſibus noſtris error auferatur, qui poteſt intereſſe propter ſimilitudinem officij. Epiſcopus habet ligaturam in ſuis ſandaliis, quam non habet preſbyter. Epiſcopi eſt, huc illucque diſcurrere per parochiam ad regendam plebem: ne fortè cadant ſandalia de pedibus, ligata ſunt. Ex eo poteſt ſciri, B quantùm neceſſe ſit ei firmare greſſus mẽtis, qui in turbis populorum verſatur. Preſbyter qui domi hoſtias immolat, ſecuriùs incedit. Diaconus quia diſſimilis eſt epiſcopo ab officio, non eſt neceſſe vt habeat diſſimilia ſandalia, & ipſe ligaturam habet, quia ſuum eſt ire ad comitatũ. Subdiaconus quia in adiutorio eſt diacono, & penè in eodem officio, neceſſe eſt vt habeat diſſimilia ſandalia, ne fortè æſtimetur diaconus. Myſticè, quia ſandalia prædicatoris curſum ſignant: ſolea quæ ſubtus eſt, admonet prædicatorem, vt non ſe implicet terrenis negociis. Lingua de albo corio, quæ ſubtus calcaneum eſt, monſtrat, debere eſſe eandem ſeparationem innocentem & ſine dolo, vt poſſit de eo dici, Ecce vere Iſraelita, in quo dolus non eſt. Non ſit talis, quales pſeudoapoſtoli erant, qui prædicabant per inuidiam & cõ- C tentionem. Lingua quæ indè ſurgit, & eſt ſeparata à corio ſandaliorum, linguam eorum monſtrat, qui prædicatori bonum teſtimonium debent proferre, de quibus dicebat Paulus: Oportet & eum teſtimonium bonum habere ab his qui foris ſunt. Hi ſũt in inferiore parte, & ſunt quodammodò ſeparati à conuerſatione ſpiritaliũ. Lingua ſuperior, ſpiritalium lingua eſt, qui prædicatorem introducunt in opus prædicationis. Hæc requiruntur in poſteriore vita prædicatoris. At intrinſecus de albo corio circumdata ſunt ſandalia: Ita oportet eſſe prædicatoris intentionem candidam coram Deo ex pura conſcientia: extrinſecus verò nigrum apparet, quoniam videtur prædicatorum vita deſpecta à ſecularibus propter multitudinem preſſurarum præſentis mundi. Superior pars ſandaliorum, per quam pes intrat, multis filis conſuta eſt, vt non diſſol- A uantur duo coria. In initio enim debet ſtudere prædicator pluribus virtutibus atque ſententiis ſcripturarũ, vt opera forinſeca cum his quæ intrinſecùs nitent coram Deo, non diſiungantur. Lingua ſandaliorum quę ſuper pedem eſt linguam prædicatoris poteſt figurare. Linea opere ſutoris facta procedens à lingua ſandalij vſque ad finem eius, Euangelicam perfectionem: lineæ procedentes ex vtraque parte, legem & prophetas, quæ in Euangelio recapitulantur. Etenim ipſæ recapitulatæ ſunt ad medianam lineam, quæ vſque ad finem currit. Ligatura myſteriũ incarnationis Chriſti, quæ incarnatio, quia in aliquibus aperta eſt humanis ſẽſibus humano more, ſicuti eſt, poni in præſepio, pannis inuolui, & cætera. Aliqua ſandalia ſine ligaturis tenet prædicatio, et aliter: Dicit Dominus in Euangelio: Quodcumque B ſupererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi. Diſponit Dominus his qui Euangelium prædicarent, de Euãgelio viuere: ſupererogauit Paulus quia ſine ſumptu expoſuit Euangeliũ, operabatur manibus ſuis victus ſibi neceſſaria. Opus Pauli quod ſupererogauit Euangelio, poſſumus intelligere corrigias ſupererogatas ſandaliis, quæ manibus huc illucque ducuntur vt ligentur. Firmo greſſu it prædicator, qui nulli oneroſus eſt.

Recapitulatio veſtimentorum. CAP. XXVI.

BReuiter deſiderabimus recapitulare omnẽ ornatum clericorum. Caput clerici mens eſt. In ſuperiore parte diſcoopertum, vbi eſt imago nei, in inferiore parte circũdatum capillis, quaſi aliquibus cogitationibus C de pręſenti neceſſitate. Amictus eſt caſtigatio vocis. Alba cęterorum inferiorum ſenſuum, pręſidente magiſtra ratione, interius per diſciplinam continentiæ conſtringente quaſi quodam cingulo voluptatem carnis. Calceamenti linea, prohibitio pedum ad malũ feſtinando. Sandalia ornatus, iter prædicatoris, quia cęleſtia nõ debet abſcondere, neque terrenis inhiare. Secunda tunica, opera mentis ſunt: caſula, opera corporis pia. Stola, iugum Chriſti, quod eſt Euangelium. Dalmatica Diaconi & ſui miniſtri, quæ eſt itineri habilis, cura proximorum eſt. Sudarium, piæ & mundæ cogitationes, quibus detergimus moleſtias animi ex infirmitate corporis. Pallium Archiepiſcuporum, torques deuotiſſimæ prædicationis, & in veteri teſtamento, & in nouo.

Explicit libellus ſecundus.

TERTIVS LIBER INCIPIT.

Capitula libri Tertij.

1 DE ſignis, quibus congregamur in idipſum.
2 De ſitu eccleſiæ.
3 De choro Cantorum.
4 De veſtimento Cantorum.
De introitu Epiſcopi ad Miſſam.
5 De Kyrie eleiſon.
7 De Cereis.
8 De Gloria in excelſis Deo.
9 De prima oratione Miſſæ.
10 De ſeſſione Epiſcopi.
11 De officio lectoris & cantoris.
12 Quid ſit inter reſponſorium & tractum.
13 De Alleluia.
14 Quid ſit inter Alleluia & tractum.
15 De expoliatione caſularum.
16 De tabulis.
17 De aſcenſu in pulpitum.

(∴)

D 18 De aſcenſione diaconi in tribunal.
19 De officio quod vocatur Offerenda.
20 De Secreta.
21 De Hymno ante paſſionem Dñi ſine pręparationẽ.
22 De Hymno Sanctus, Sanctus, Sanctus.
23 De Te igitur.
24 De inſtitutione Dominica in conficiendo corpus & ſanguinem.
25 De aſcenſione Chriſti in crucem.
26 De corpore Domini poſt emiſſum ſpiritum in cruce, & noſtra mortificatione in idipſum.
27 De præſentatione patenæ.
28 De officio quod memorat requiem Domini in ſepulchro.
29 De oratione Dominica.
30 De præſentatione ſubdiaconorum, vt ſuſcipiant corpus Domini de altari.

31 De immiſſione panis in vinum.
32 De oſculo pacis.
33 De Agnus Dei.
34 De Euchariſtia.
35 De parte oblatæ quæ remanet in altari.
36 De vltima benedictione.
37 De vlteriore vltima benedictione.
38 De Miſſa in feſtiuitate S. Ioannis Baptiſtæ manè prima.
39 De offerenda, vir erat in terris.
40 De Aduentu Domini.
41 De Natiuitate Domini.
42 De conſueto tempore Miſſæ. (·)
43 De hypanti.
44 De Miſſa pro mortuis.
45 De nomine Domini Ieſu.

DOmino opitulante, intercedente beato Medardo confeſſore, cuius feſtiuitas hodie apud nos celebratur in gaudio Sanctorum, promptiſſimus animo ad ſuſpiciendum Dei munus: ſi tamen ipſe dignatur purgare & ſerenare oculum, in quo diſcamus de officio Miſſa, quid rationis in ſe contineat diuerſitas illa, quæ ibi agitur: cum ſatis eſſet, ſine cantoribus & lectoribus & cæteris quæ ibi aguntur, ſola benedictio Epiſcoporum, aut presbyterorum ad benedicendū panem & vinum, quo reficeretur populus ad animarum ſalutem: ſicut primæuis temporibus fiebat apud Apoſtolos. Ac ideo primum dicendum eſt de ſignis. *Qualis fuit Miſſa apud Apoſtolos.*

De ſignis, quibus congregamur in idipſum.

CAP. I.

SIGNORVM vſus à veteri teſtamento ſumptus eſt: ſcriptum eſt in libro Numer. Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus conuocare poſſis multitudinem. Et paulò poſt: Quando autem congregandus eſt populus, ſimplex tubarum clangor erit, & non conciſè vlulabunt. Filij Aaron ſacerdotis clangent tubis. Et iterùm: Si quando habebitis epulum, & dies feſtos & Kalendas, canetis tubis, ſuper holocauſtis, & pacificis victimis, vt ſint vobis in recordationem Dei veſtri. Audiuimus clangorem tubarum in recordatione Dei noſtri reſonare. o&tque nobis Deus, vt quicquid boni facere poterimus, ſiue ſingulariter in cauſa noſtra, ſiue communiter in cauſa fratrum, vt eſt ſigna moueri, in memoriam eius faciamus. Audiamus & tubam vocantem nos ad pœnitentiam, quando in aduerſis affligimur, dicente Ioël: Canite tuba in Siō: ſanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, ſanctificate eccleſiam, coadunate ſenes, cōgregate paruulos & ſugentes vbera. Quod ita Hieronymus in eodem: Clangite tuba in Sion: & pœnitentiam populis prædicate. Sanctificate ieiunium, prædicate curationē, ſiue cœtum, de quibus iam diximus. Cōgregate populum, vt qui diſperſus peccauerat, congregatus peccare deſiſtat. Sanctificate Eccleſiam, vt nullus in eccleſia nō ſanctus ſit: ne forte impediantur orationes veſtræ, & modicum fermentum totam maſſam corrumpat. Et adunate ſiue eligite ſenes, vt non ætas in eis, ſed ſanctitas eligatur. Congregate quoque paruulos & ſugentes vbera. ne vlla ſit ætas, quæ non conuertatur ad Dominum. Paruulos atque lactentes, de quibus in Pſalmis & in Euangelio legimus: Ex ore infantium, & lactentiū perfeciſti laudem. Prædicationem quā ſignificat clangor tubarum, Hieronymo exponente, ſignat ſignum, quod in noſtra eccleſia reboat. Signum noſtrum eſt ex metallo æris. Æs eſt metallum durabile & ſonorū. Habet idem ſignum interius plectrum ferreum, quo tūditur, vt audiatur. Oraque prædicatorum ſignificat noui teſtamenti. quæ plus durant quàm tubæ veteris teſtamenti, atque altius reſonant. Ora prædicatorum noſtrorum durabunt vſque in finem, & auditur longè ſonus eorum vſque in fines terræ. Tempore Iudæorum notus erat tantùm in Iudæa Deus: at nunc in omni terra. Vas metalli æris ora ſignificat, vt diximus, prædicatorum: ferrum interius, linguam eorum: per funem, intelligimus mēſuram vitę noſtræ. Vnde dicebat Paulus: Sed in ipſis nobis, nosmetipſos metiētes & cōparantes. Menſura meæ conuerſationis nuſquā mihi ſatius oſtēditur, quàm in ſcriptura: ac ideò funem ſcripturā intelligo. Funis, qui habet initium à ligno, ſcripturam ſacram ſignificat noui teſtamenti, deſcendentem à ligno Dominicæ crucis. Quod tamen lignum à ſuperioribus cōtinetur, quia Dominica crux à prophetis & antiquis patribus continetur: qui funis vſq; ad manus ſacerdotis pertranſit, etenim ſcriptura ad opera ſacerdotū debet tranſire. de qua dicit Gregorius in libro de ædificatione tēpli: Quiſquis hanc legit, in ea ſemetipſum metitur, vel quantum in ſpiritali virtute profecit, vel quantum à bonis quæ præcepta ſunt, longè diſiunctus remanſit: quantum iam allurgat ad bona facienda, quantū adhuc in prauis proſtratus iaceat. Hæc verba nouiſſima valdè congruunt operi presbyteri, qui ſignum mouet: quando funem ſequitur ſurſum, id agit, vt in ſeipſo recogitet quantum ad bona opera ſit erectus: quando deorſum trahit, id conſiderat quantum iaceat adhuc in prauis. Qui ſecundùm verba ſancti Gregorij, ſemetipſum metitur, ipſe habilis eſt. fratres vocare ad vnum cor & vnam animā. Ne deſpiciat presbyter hoc opus agere, vt in iſto imitator ſit filiorū Aaron, ſicut & in multis cæteris. Qui ſe cognoſcit debitorē eſſe prędicationis, non debet ſe retrahere à mouēdis ſignis, cùm ex eiſdem poſſit prædicare populo. Vinculum, quo plectrum ligatur vaſi, quædam moderatio eſt. quæ ſcit ad tempus mouere plectrum linguæ, vt labia feriantur. Vinculum ad tactum funis mouet plectrum, quando modeſtia ad auctoritatem ſacræ ſcripturæ linguam prædicatoris mouet.

Num. 10. Tubæ duæ ductiles argenteæ. — Tuba vocans nos ad pœnitentiam. — Ioel. 2. — 1. Cor. 5. — Pſal. 8. Matt. 21. — Campana ſignum, eſt typus prædicatorum. — Pſal. 75. Quid per plectrum, & funes campana ſignificetur. — 2. Cor. 10. — Myſterium funis campanæ. — Trahere funem ſurſū & deorſum. — Ne deſpiciat presbyter pulſare campanam. — Vinculū plectri quid ſignificet.

De ſitu Eccleſiæ.

CAP. II.

ECcleſia eſt cōuocatus populus per miniſtros eccleſiæ ab eo, qui facit vnanimes habitare in domo. Ipſa domus vocatur Eccleſia, quia eccleſiam continet. Ipſa vocatur κυριακὴ quia eſt dominicalis, κύριος Grecè, Latinè dominus: ac ideò κυριακὸν dominicalis. Ipſa vocatur βασιλικὴ, id eſt, regalis. à βασιλεὺς, βασιλεὺς rex dicitur, quaſi baſis populi, λαὸς populus dicitur, βασιλεὺς baſis populi. Vnde Iſidorus: Baſilicæ prius vocabantur regū habitacula, vnde & nomē habent. Nam βασιλεὺς rex & baſilicæ, regiæ habitationes. Nunc autem ideò diuina templa baſilicæ nominantur, quia ibi regi Deo cultus & ſacrificia offerūtur. Ioſephus ſimili modo nominat domum, quam ædificauit Salomon ad ſuum opus, dicens: Poſt tēpli fabricam, quam ſeptē annis prędiximus fuiſſe perfectam, ædificium domus regalis conſtituere cœpit, quod tredecim annis vix impleuit. Non enim huiuſmodi feruēs ſtudiū erat, ſicut in templo. Et poſt pauca: Hæc quidem ſecundum fœlicitatē Hebraicæ regionis. ac merito regis ædificata ſunt. Quorū totam expoſitionem & ordinem dicere neceſſariū eſt, vt ex hoc omnes coniiciant magnitudinem, cùm legentes viderint huius rei deſcriptionem. Erat magna baſilica nimis & pulchra. Hęc innumera columnarū multitudine portabatur, quā ad iudicia rerumq; cognitiones diſtribuit. Audiſtis ex auctoritate veteri, ideò conueniſſe populū ad baſilicā, vt audiret iudicia. Audite Apoſtolū, cur cōueniatur in Eccleſia. Itaq; fratres mei, inquit, cùm conuenitis ad mādūcandum, inuicē expectate. Si quis autē eſurit, domi māducet, vt non in iudicium conueniatis. Monſtrante Paulo propterea conuenimus ad Eccleſiā, vt manducemus cœnam Domini. Duo autem audiſtis cur conueniat populus. Vnum ex antiqua traditione, vt iudicia rerum & cognitiones accipiat: alterum ex nouo teſtamēto, vt manducet. Vtraq; quærimus ad eccleſiam

Pſal. 67. — Baſilica pro quo accipitur. — Ioſephus de antiq. lib. 8 c. 3. & de bel. Iud. l. 6 c. 8. Baſilica Salomonis. — 1. Cor. 11. — Duplex cauſa conueniendi ad eccleſiam.

cleſiá, ſcilicet, vt in ea audiamus iudicia noſtra, mala ſiue bona, & cognitionem Dei, & vt manducemus corpus Domini. Idcirco quę prçter iſta ſunt, poſtponamus eo tempore, vt iudicia Domini percipere & retinere queamus, & panem Domini manducare, ſtudentes noſmetipſos probare, ſi digne poſſit à nobis manducari. In conuentu Eccleſiaſtico ſeorſum maſculi, & ſeorſum fœminæ ſtant. Quod accepimus à veteri conſuetudine, dicente Beda in tractatu ſuper Lucam: Quærit aliquis, quomodo Dei filius tanta parentum cura nutritus, his abeuntibus, potuerit obliuiſcendo relinqui. Cui reſpondendum, quia filiis Iſraël moris fuerit, vt temporibus feſtis, vel Hieroſolymam confluentes, vel ad propria redeuntes, ſeorſum viri, & ſeorſum fœminæ choros ducentes incederent, infanteſque vel pueri cum quolibet parente indifferenter ire potuerint. Ideoque beatam Mariam vel Ioſeph viciſſim putaſſe puerum Ieſum quem ſecum comitari non cernebant, cum altero parente reuerſum. Quamuis & aliud hac in re poſſimus tenere, quòd caro viri & mulieris, ſi propius acceſſerint, vnumquodque ex altero accendatur ad libidinem, qua de re dicit Salomon: Longe fac ab ea viam tuam. Quoniá propterea venimus, vt defleamus carnales delectationes, neceſſe eſt vitare fomenta earum. De habitu mulierum docet Paulus ad Corinthios: Decet mulieré nó velatam orare Deum, nec ipſa natura docet vos, quod vir quidem ſi comam nutriat, ignominia eſt illi: mulier vero ſi comam nutriat, gloria eſt illi, quoniá capilli pro velamine ei dati ſunt? Ambroſius in Epiſtola ad Corinthios: Mulier, inquit, idcirco debet velare caput, quia non eſt imago Dei, ſed vt oſtendatur ſubiecta: & quia præuaricatio per illam inchoata eſt, hoc ſigni debet habere, vt in Eccleſia propter reuerentiam ſacerdotalem nó habeat caput liberum, ſed velamine tectum: nec habeat poteſtatem loquendi, quia ſacerdos perſonam habet Chriſti. Quaſi ergò ante iudicem, ſic ante ſacerdotem, quia vicarius Domini eſt, propter reatus originem ſubiecta debet videri. Et alio modo: Quia & viri quidam comam nutriebát, & mulieres nudo capite procedebant in Eccleſiam, glorianteſ in crinibus, quod non ſolum inhoneſtum erat, ſed etiam concupiſcentiæ fomenta præſtabat. Maſculi ſtant in Auſtrali parte, & fœminæ in Boreali, vt oſtendatur per fortiorem ſexú, firmiores ſanctos ſemper conſtitui in maioribus tentationibus æſtus huius mundi: & per fragiliorem ſexú, infirmiores ſanctos aptiori loco, ſicut dicit Paulus Apoſtolus: fidelis eſt Deus, qui non patietur vos tentari, ſuper id quod poteſtis. Ad hoc quidem pertinet quod Ioannes in Apocalypſi ſua vidit angelum fortem, qui poſuit pedem ſuum dextrum ſuper mare, ſiniſtrum autem ſuper terram. Fortiora etenim mébra in maioribus periculis, & alia in competentibus ſiſtuntur. Locutionem quam homines debét habere in Eccleſia, Paulus manifeſtat dicens ad Epheſios: Loquentes vobiſmetipſis in Pſalmis & Hymnis & canticis ſpiritualibus. Quod ita Hieronym. in tractatu memoratæ Epiſtolæ: Qui ſe abſtinuerit ab ebrietate vini in quo eſt luxuria, & pro hoc ſpiritu fuerit impletus, iſte omnia poteſt accipere ſpiritaliter, Pſalmos, Hymnos, & cantica. Quid autem interſit inter Pſalmum, Hymnum, & canticum, in pſalterio pleniſſime diſcimus. Hic autem breuiter, Hymnos eſſe dicendum, qui fortitudinem & maieſtatem prædicant Dei, & eiuſdem ſemper vel beneficia vel facta mirantur. Quod omnes Pſalmi continent, quibus Alleluia vel præpoſitum, vel ſubiectum eſt. Pſalmi autem proprie ad ethicum locum pertineat, vt per organum corporis, quid faciendum & quid vitádum ſit nouerimus. qui vero de ſuperioribus diſputat, & conuentum mundi, omniumque creaturarum ordinem atque concordiam ſubtilis diſputator ediſſerit, iſte ſpiritale canticum canit. Vel certe, vt propter ſimpliciores manifeſtius, quod volumus, eloquamur, Pſalmus ad corpus, canticum refertur ad mêtem. Et canere igitur, & pſallere, & laudare Deum magis animo, quá voce debemus. Quod prætermiſimus, quis Apoſtolicorú primus ſtatuerit, vt fœminæ velatę intrarent in Eccleſiam, hic remur intromittere. Linus natione Italus, vt legitur in geſtis Epiſcopalibus, ex præcepto beati Petri conſtituit, vt mulier in Eccleſiam velato capite introiret.

In Eccleſia ſeorſum viri & ſeorſum fœminæ ſtant. Luc. 2. Cum ſeparatim ſtant viri & mulieres. Prou. 5. 1. Cor. 11. Cur mulier velato debet eſſe capite. Cur viri in Auſtrali, fœminæ in Boreali parte ſtant. 1. Cor. 10. Apoc. 10. Quid in templo loquendum ſit. Epheſ. 5. Quomodo differant Hymni, Pſalmi & Cantica.

De Choro Cantorum.

Cap. III.

AVguſtinus in Pſalmo centeſimo quadrageſimonono: Et chorus quid ſignificet, multi norunt. Chorum, quia in ciuitate loquimur, prope omnes norunt. Chorus eſt conſenſio cantátium. Si in choro cantamus, corde cantamus. In choro cantantium quiſquis voce diſcrepuerit, offendit auditum, & perturbat chorum. Iſidorus: Chorus eſt multitudo in ſacris collecta: & dictus chorus, quod initio in modum coronæ circú aras ſtarent, & ita pſallerent. Cantorum ordinem ſuſcipimus ex Dauidica inſtitutione. Quando reportanda erat arca Domini de domo Obededom in ciuitaté Dauid, præcepit Dauid (vt verba dierum narrant) conſtituere Leuitas de fratribus ſuis cantores in organis Muſicorum. Conſtituerút Leuitæ Eman, Aſaph, Ethan, vt concreparent in cymbalis æneis. Et poſt reliqua: Aſaph autem vt cymbalis perſonaret, Banaias vero & Aziel ſacerdotes canerent tubis iugiter coram arca fœderis Domini, In illo die fecit Dauid principem ad confitédum Domino, Aſaph & fratres eius. Et iterum: Eman quoq; & Idithun canentes tuba: & quatientes cymbala, & omnia muſicorum organa ad canendum Deo: Et iterum: Cantores filii Aſaph ſtabant in ordine ſuó iuxta præceptum Dauid, & Aſaph & Eman & Idithun prophetarum regis. Cantorum primus (vt verba dierum narrant) Eman extitit. Hi vero ſunt qui aſſiſtebant cum filiis ſuis, De filiis Caath: Eman cátor filius Iohel, filii Samuel, filii Elcana, filii Geroan, filii Heliel, filii Thohu, filii Suph, filii Elcena, filii Maath, filii Maſai, filii Elcana, filii Iohel, filii Azariæ, filii Sophoniæ, filii Thohath, filii Aſir, filii Abiaſaph, filii Chore, filii Saar, filii Caath, filii Leui, filii Iſraël, & fratres eius qui ſtabát à dextris eius. Officii tamen illorum auctor extitit Dauid. De qua re dicit Auguſtinus in lib. decimoſeptimó de ciuitate Dei cap. xiiii. Erat autem Dauid in canticis eruditus, qui harmoniam muſicam non vulgari voluptate, ſed fideli voluptate dilexerit, ea Deo ſuo, qui verus eſt Deus, myſtica rei magnæ figuratione ſeruierit. Diuerſorú enim ſonorú rationabilis & moderatus concentus, concordi varietate compactam bene ordinatæ ciuitatis ſignificat vnitatem. Hinc tractent cantores quid ſignificet ſymphonia eorum. Ea admonent plebem, vt in vnitate vnius Dei cultus perſeuerent. Etiamſi aliquis ſurdus adfuerit, idipſum ſtatu illorum in choro ordinatiſſimo inſinuant: Vt qui auribus capere nó poſſunt vnitatem, viſu capiant. Porro cantores laudatores Dei ſunt, & ad laudem cæteros excitantes. De quo Hieronymus in tractatu Eſaiæ libro primo: Et ſuper choros (qui in libro dierum plenius deſcribuntur) Aſaph & Idithun & Eman, & filii Chore conſtituti ſunt, vt paulatim à ſacrificiis victimarú ad laudé Domini tranſiret religio. Id frequentiſſime repetitur in veteri teſtamento, vbi eorum officium narratur, opus eorum eſſe confeſſionem Domini. Hic verſus ſępiſſime cantoribus imputatur: Confitemini Domino quoniá bonus, quoniam in æternum miſericordia eius. Noſtri cantores non tenent cymbala, neque lyram, neque citharam manibus, neque cætera genera muſicorum, ſed corde. Quanto cor maius eſt corpore, tanto Deo deuotius exhibetur quod per cor fit, quàm per corpus. Ipſi cátores ſunt tuba, ipſi pſalterium, ipſi cithara, ipſi tympanum, ipſi chorus, ipſi chordæ, ipſi organú, ipſi cymbala. Vnde Auguſtinus in libro Pſalmorum nouiſſimi Pſalmi: Idem ipſi ſancti ſunt in omnibus muſicis organis. Et pauló poſt: Laudate Dominum in ſanctis eius: Hoc exequitur variè, ſignificans eoſdem ipſos ſan-

Quid chorus ex Auguſt. 10. 8. Cantorú ordo à Dauide inſtitutus 1. Paral. 16. 1. Par. 6. Al Heman & Helcanæ. Symphonia chori quid. Cantorú officium. 1. Paral. 6 & 16. Tob. 8.

ctoscit. Laudate eum in ſono tubę, propter laudis excellentiſſimam claritatem. A Laudate eum in pſalterio & cithara. Pſalterium eſt de ſuperioribus laudans Deum: Cithara de inferioribus laudans Deum, tamquam de cæleſtibus & terreſtribus, tamquàm eum qui fecit cælum & terram. Iam quippe in alio Pſalmo expoſuimus pſalterium deſuper habere ſonorum illud lignum, cui neruorum ſeries, vt meliorum ſonum reddat, incumbit, quod lignum cithara inferius habet. Laudate eum in tympano & choro. Tympanum laudat Dominum, cùm iam in carne mutata, nulla eſt terrenæ corruptionis infirmitas: De corio quippe fit tympanum exiccato atquè firmato. Chorus laudat Dominum, quãdo eum laudat pacata ſocietas. Laudate eum in chordis & organo. Chordas habet & pſalterium, & cithara, quæ ſuperius commemorata ſunt. B Organum autem generale nomen eſt vaſorum omnium muſicorum. Quamuis iam obtinuerit conſuetudo, vt organa propriè dicantur ea, quæ inflantur follibus. Quod genus ſignificatum hic eſſe nõ arbitror. Nam cum organum vocabulum Græcum ſit, vt dixi, generale omnibus muſicis inſtrumentis, hoc cui folles adhibentur, alio Græci nomine appellant. Vt autem organum dicatur, magis Latina & ea vulgaris eſt conſuetudo. Quòd ergò ait, in chordis & organo, videtur mihi aliquod organum quod chordas habeat, ſignificare voluiſſe. Non enim pſalteria ſola & citharæ chordas habent, ſed quia in pſalterio & cithara propter ſonum ab inferioribus & ſuperioribus inuentum eſt aliquid quod ſecundùm hãc diſtinctionem poſſit intelligi, aliud nos in ipſis chordis quærere admonuit: quia ipſæ caro ſunt, ſed iam corruptione liberata. C Quibus ideò fortaſſe addidit organum, non vt ſingulæ ſonent, ſed vt diuerſitate concordiſſima conſonent: ſicut ordinatur in organo. Habebunt enim etiam hãc ſancti differentiam ad ſuos conſonantes, non diſſonantes, id eſt, conſentientes, non diſſentientes, ſicut fit ſuauiſſimus cantus ex diuerſis quidem, ſed non aduerſis inter ſe. Stella enim differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorum. Laudate eum in cymbalis benè ſonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis. Cymbala inuicem tanguntur vt ſonent: ideò à quibuſdam labus noſtris comparata ſunt. Sed melius intelligi puto in cymbalis quodammodò laudare Dominum, dum quiſque honoratur à proximo, non à ſeipſo, & inuicem honorantes dant laudem Deo.

Differentia pſalterium & cithara. *Laudat in tympano & choro.* *Quid organū.* *Myſterium in chordis.* *1. Cor. 15.* *Laudare in cymbalis.* *Rom. 12.*

De veſtimento Cantorum.

Cap. IV.

D PRimi cantores veſtiti erant byſſinis, vt verba dierum narrãt, dicendo: Tam Leuitæ, quàm cantores, id eſt, qui ſub Aſaph erant, & qui ſub Eman, & qui ſub Idithun filii & fratres eorum veſtiti byſſinis, cymbalis & pſalteriis & citharis concrepabant. Ex natura byſſi poſſumus intelligere, quàm proxima ſint inter ſe hæc duo, byſſus & linum, quo noſtri cantores vtuntur. Dicit Beda in libro de tabernaculo & vaſis eius: Byſſus namque, vt ſæpiùs commemoratum eſt, de terra viridis naſcitur: ſed eruta de terra, ſiccatur, contunditur, coquitur, torquetur, & magno & longo exercitio ad candidum de viridi producitur colorem: Sic & caro noſtra, vt ad virtutem decorémque caſtitatis perueniat, E arctis ſe neceſſe eſt ieiuniorum, orationis, vigiliarum, & totius continentiæ laboribus ſubigat, quibus naturales & velut ingenitas eius delectationes exſiccare, atque ad eam, quam deſideramus, dignitatem virtutis accedere queamus. Et in alio loco eiuſdem: Quid per byſſum, niſi candens decore munditiæ corporalis caſtitas deſignatur? † In ſignificatione non diſcrepat noſtrum linum, quo noſtri cantores veſtiuntur à byſſo. Ipſi enim labores quos ſuprà diximus, non ſunt candor: ſed per eos peruenitur ad candorem: ac ideò, vt prætulimus, per caſulam poſſumus intelligere ipſos labores: in camiſia verò ipſam munditiam carnis, quæ ſplendet ante Dominum. Ex nobis ipſis poſſumus addiſcere, A aliud eſſe ieiunium, orationes, & vigilias, & aliud munditiam carnis. Multi enim ieiunant, & orant, ac vigilant, & quod grauius eſt, delinquunt per carnis appetitum. Vnde & Hieronymus in tractatu Epiſtolæ ad Epheſios: Quanti enim diligunt Dominum, parati exilia, parati martyria, parati inopiam & omnia pro eo contumeliarum genera ſuſtinere, & nihilominùs carnis paſſione ſuperantur?

2. Paral. 5. *Cur byſſinus & lineus veſtimentis cantorum.* *Lib. 2. c. 25.* *† quoque.* *Byſſo & lino caſtitas deſignatur.*

De Introitu Epiſcopi ad Miſſam.

Cap. V.

OFficium quod vocatur Introitus Miſſę, habet initium à prima Antiphona, quæ dicitur Introitus, & finitur in oratione, quæ à ſacerdote dicitur ante lectionem. Introitus Epiſcopi ad Miſſam, qui vicarius eſt Christi, ipſius aduentum nobis ad memoriam reducit, B & populi adunationem ad eum, ſiue per ſuam prædicationem, ſiue ſuorum Prædicatorum. Introitus Epiſcopi celebratur vſque ad ſeſſionem ſuam. Tangit enim ex parte officium, quod Chriſtus corporaliter geſſit in terra, ſiue diſcipuli eius vſquequo aſcendit ad ſedem paternam. Hoc officium addidit Miſſæ Cæleſtinus, Ille vt in geſtis pontificalibus continetur, conſtituit, vt Pſalmi Dauid centum quinquaginta ante ſacrificium pſallerentur antiphonatim ex omnibus, quod ante non fiebat, niſi tantùm Epiſtola beati Apoſtoli Pauli recitabatur, & ſanctum Euangelium, & ſic Miſſa celebratur. quod nos ita intelligibamus, vt ex omnibus Pſalmis excerperet Antiphonas, quæ pſallerentur in officio Miſſæ. Nam antea inchoabatur Miſſa à lectione. Qui mos adhuc retinetur in vigiliis Paſchæ, C & in vigiliis Pentecoſtes: Chriſtus filius Dei, qui elegit ſuos ante mundi conſtitutionem, vt eſſent ſancti & immaculati, miſit præcones in veteri teſtamento, vt de aliis taceam, qui ſuauitate ac modulatione vocis populum ſuum congregarent ad vnius Dei cultum. Quorum auctor fuit Dauid, de quo Auguſtinum prætulimus dicentem in ſuperioribus: Erat autem Dauid vir in canticis eruditus, qui harmoniam muſicam non vulgari voluptate, ſed fideli voluntate dilexerit, & rel. Poſt eum Eman, Aſaph, Ethan & Idithun, de quibus iam prædictum eſt, & quid ſignificat eorum pſalterium, cithara, tympanum, chordæ, organum, & cætera. Hæc omnia ſunt in opere & cantu. Vnde mos inoleuit vt non ſedeatur in Eccleſia, quamdiu præſens officium agitur, quoniam operarii & laborarii Chriſti D ſiue præconum eius deputantur, quæ prædeſtinati ad cultum vnius Dei vocantur. De quo ſtatu dicit libellus, qui inſcribitur de Ordine Romano: Pontifex incipit Gloria in excelſis Deo, ſi tempus fuerit, & non ſedet antequam dicat poſt orationem primam Amen. Quicumque enim Deo attrahitur, delectatione attrahitur, non neceſſitate. Vnde Auguſtinus in tractatu ſuper Ioãnem, ſermone viceſimo tertio: Porrò ſi Poëtæ dicere licuit, Trahit ſua quemque voluptas: non neceſſitas, ſed voluptas: non obligatio, ſed delectatio: quanto fortiùs nos dicere debemus trahi hominem ad Chriſtum qui delectatur veritate, delectatur beatitudine, delectatur iuſtitia, delectatur ſempiterna vita? Ac ideò cantorum dulcis vox huic operi dedita eſt, vt ſua E dulcedine idonea ſit hortari populum ad confitendum Domino. Ita enim ſcriptum eſt in libro Paralipomenon: Igitur cunctis pariter & tubis & voce, cymbalis & organis, & diuerſi generis muſicorum concinentibus, & vocem in ſublime tollentibus, longè ſonitus auditur: vt cùm Dominum laudare cœpiſſent, & dicerent: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius, impleretur domus Dei nube, nec poſſent ſacerdotes ſtare & miniſtrare propter caliginem. Compleuerat enim gloria Domini domum Domini. Præconibus pſallentibus, quando placuit Chriſto Domino pſallentium venire, aſcendit ſuper currum ſuum, & venit in mundum, diſponere eumdem currum per loca congrua. De quo curru dicit Pſalmiſta

Introitus quod ſignificet. *Ephe. 1.* *Sup. c. 3. Auguſt. de ciuit. Dei l. 17 cap. 14.* *Cur non ſedeant ſub introitus officio.* *Quomodo trahimur ad Chriſtū.* *Rom. 9. Vir in Borol. Cantoris vendulcis.* *2. Paral. 5.* *Quid currus Chriſti per quē venit.*

Pſalmiſta: Currus Dei decem millibus multiplex. Vnde iterũ Auguſtinus in pſalmo ſexageſimo ſeptimo: Multitudinẽ ſanctorum atque fidelium, qui portando Deũ fiunt quodammodo currus Dei, ſignauit hoc nomine. Hanc in † manendo & regendo perducit in finem tanquam currum ſuum, velut in locum aliquem deſtinatum. Multitudo decem millium ſanctorum, eſt in ordinibus Eccleſiaſticis, & in auditoribus eorum. Septem gradus ſunt ordinatorum, octauus cantorum, nonus & decimus auditorum vtriuſque ſexus. Millium additur, ad inſinuandam perfectionem eorum. Veniẽte Domino, ducit ſecum prophetas & ſapientes & ſcribas, hos in Euangelio promittit ſe mittere ad inuitandum populum. Ecce ego, inquit, mittam ad vos prophetas & ſapientes & ſcribas, & reliqua. Diaconi in loco prophetarum ſunt, qui annunciant ex Euangelio futuram vitam. Subdiaconi in loco ſapientum, qui ſciunt ordinate vaſa Domini diſponere, & quod primum ferendum ſit, quodque poſterius. Acolyti in loco ſcribarum, qui accendunt corda fidelium ex ſcriptura ſacra. Præuenit in thuribulo thymiama, quod ſignificat corpus Chriſti plenum odore bono. Hoc enim corpus primo neceſſe eſt prædicari in omnibus gentibus. Vnde Paulus dicebat ad rudes Corinthios: Nihil me iudicaui ſcire inter vos, niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum. Dein ferantur candelabra, vt ſuper fundamentũ iam poſitum luceat lux prædicatorum coram hominibus: Iam eos illuminatos ſequantur ſubdiaconi, vt poſſit Prædicatorum ordo dicere, Sapientiam loquimur inter perfectos. Euangelium illis iungatur, in quo eſt declarata perfectio. Si vis, inquit, perfectus eſſe, vade, vende omnia. Epiſcopus & ſibi coniuncti, Euangelium ſequantur, iuxta illud Euangelicum: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Ante oculos habeat ſæpiſſime Epiſcopus, quod in mente ſemper oportet retinere. Septem prophetæ ſiue diaconi ſunt in miniſterio, quia ſeptempliciter diuiditur ſcriptura inter nouum teſtamentum, & vetus, quæ Euangelio miniſtrant. Epiſcopus in medio vicarius Chriſti quaſi Euangelium, habet in Nouo Teſtamento: miniſtros hiſtoriæ, Lucam in Actibus Apoſtolorum: habet miniſtros in ſeptem Epiſtolis canonicis: habet miniſtros in quatuordecim Epiſtolis Pauli: habet miniſtros in Apocalypſi: In veteri teſtamento, in lege, prophetis, & pſalmis. Vnde ſcriptum eſt in Euangelio Lucæ: Quæ ſcripta ſunt in lege Moyſis, & prophetis, & pſalmis de me. At ſi quinque fuerint, quinque miniſtros librorum demõſtrant in Euangelio miniſtrare. Epiſcopus in medio quaſi Euangelium, habet in nouo teſtamento primum ordinem prædicatorum hiſtoriæ, ſecundum Epiſtolarum, tertium prophetarum, vt eſt Apocalypſis: In veteri teſtamento vnum legis, & alterum prophetiæ. Hæc duo Philippus in Ioannis Euangelio ad medium deducit, dicens: Quẽ ſcripſit Moyſes in lege, & prophetis inuenimus Ieſum filium Ioſeph à Nazareth. At ſi fuerint tres, tres miniſtrationes trium librorum. Fons omnis ſapientię Euangelium, in medio duos libros in nouo teſtamento, ſcilicet Epiſtolarum, & prophetarum. Liber Actus Apoſtolorum, qui mittitur Theophilo, Epiſtolis coniungitur, Ex vna re eſt Epiſtola, quia mittitur alicui homini: ex altera, quia hiſtoriam tantũ continet, ſtat per ſe: In veteri teſtamento vnum: Omnis ſcriptura apud veteres lex nominatur, ſicut de Pſalmis dicitur: Et in lege veſtra ſcriptum eſt, quia ego dixi, Dii eſtis. Vnde Auguſtinus memoratus in tractatu ſuper Ioãnem ſermone quadrageſimoquarto: Legem appellauit Dominus generaliter omnes illas ſcripturas, quãuis alibi ſpecialiter dicat legem, à prophetis eam diſtinguens, ſicuti eſt, Lex & prophetæ vſque ad Ioannem prophetauerunt. Et, In his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Aliquãdo autẽ in tria diuiſit eaſdem ſcripturas, vbi ait, Oportebat omnia impleri, quæ ſcripta ſunt in lege & pro-

Pſal. 67. Iob 8. † ſ. mouendo. Currus Dei decem milliũ myſtice. Myſterium proceſſionis. Matt. 23. Qui ſunt prophetæ ſapientes & ſcribæ noui Teſtamẽti. Thymiama ſignificat corpus Chriſti. 1. Cor. 2. Candelabra illuminationem prædicatorum. 1. Cor. 2. Matth. 19. Matth. 16. Myſteriũ ſeptem diaconorũ. Luc. 24. Diaconi quinque. Ioan. 1. Diaconi tres. Generaliter totum vetus teſtamentum lex dicitur. Ioan. 10. Pſal. 81. Vetus Teſtamentum aliquãdo in duo diuiditur.

phetis & pſalmis de me. Si vnus fuerit, vnum præcep-
A tum dilectionis oſtẽdit, vt Apoſtolus ad Galatas: Omnis lex in hoc ſermone impletur, Diliges proximũ tuũ ſicut teipſum. Miniſterium Prophetæ eſt, ex memoratis libris Euangelicam veritatem approbare. Vt moderate prophetia diſponatur, habeat ante ſe ſubdiaconorũ ſapientiam, ſcilicet vt congruo tempore prophetent, & ita ordinate, vt poſſit capi ab auditoribus quod dicitur. Acolytorum lux, doctorum opus expleat, vt in manifeſtam lucem perducant memoratos libros. Qui enim Chriſtum præcedit ad aliquem locum, vt Euangelium prędicet, ita ſapienter debet præcedere, vt profit auditoribus, & explanet obſcuros ſenſus ſcripturarum. Poſtquam tranſit vicarius in medio adoleſcẽtularum tympaniſtriarũ, de quibus Auguſtinus qui ſupra: In mini-
B ſterio, inquit, honorabili, nã ita ſunt in medio miniſtri, præpoſiti Eccleſiarum nouarum, hoc enim ſunt adoleſcentularum, carne edomita Deum laudantium: Sapiẽtia, id eſt, ſubdiaconi, vadunt in medio adoleſcentularũ tympaniſtriarum, vt doceant, quem laudare debeant tympaniſtriæ. Tympaniſtriæ cantores ſunt. Miniſterium cantorum laudem reſonat, vt idem in pſalmo ſeptuageſimo ſecundo: Qui enim cantat laudem, non ſolum laudat, ſed etiam hilariter laudat. Qui cantat laudem, non ſolum laudat, ſed & amat eum quem cantat. Notum eſt, quid veteres cantores in lege amabant, de quorum perſona dicebat Dauid, Vt iumentum factus ſum apud te, ſcilicet, vt liberos haberent, opibus abundarent, honore fruerentur, & ſanitate gauderent. Chriſto homine nouo veniẽte, cor eorum mutari oportebat
C ad meliora, Sapientia Subdiaconorum innouat eos, vt qui vnum antea tantum Deum dicebãt, non in tribus perſonis: dicant nunc, Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto. Sed expectandum eſt vſque dum id fiat, quod precatur ſponſa in Canticis canticorum, Oſculetur me oſculo oris ſui. Scitis, dicente Apoſtolo, Chriſtum ſemetipſum exinaniuiſſe, & formã ſerui accepiſſe. Quapropter poſtquam præſentatus eſt Eccleſiæ, inclinatus ſtat vſq; ad impletionem ſuæ humilitatis, in qua factus eſt patri obediens vſque ad mortem. In ipſa inclinatione dat pacem miniſtris, qui à dextris læuaq; ſunt. Ipſe eſt enim pax, per quem reconciliatur Eccleſia Deo, ſiue de nouo teſtamento, ſiue de veteri: Ipſe deſtruxit medium parietem inimicitiarum, & fecit vtrunque vnum: Pacem dedit his qui longe, & pacem his qui prope. Eã-
D dem pacem offert cantoribus, qui retro ſtãt, adimplens quæ dixit diſcipulis: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, præſentibus dat, abſentibus, ſiue veteris teſtamenti, ſiue noui, relinquit. Hoc eſt, quod ſolemus dicere, Innuit Epiſcopus cantori. Quo facto ſapientia Dei quaſi aduentu ſubdiaconorum, intelligũt cantores mutati iam de veteri, trinitate Deum laudare, & dicunt, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. Diaconi quaſi chorus prophetarum, ſtãt cum eo humiliati, & dicunt, Domine doce nos orare: & ſpiritu prophetiæ, id eſt, ſpiritu reuelationis cognoſcunt non ſe poſſe habere affectum in oratione ad patrem niſi ab eodem vnigenito filio eius, qui eſt in ſinu patris, edoceantur. Quod ſeparatim diximus de diaconis, & ſubdiaconis, &
E acolytis, de vnoquoque diſcipulo Chriſti intelligimus: ſed propter quoſdam profectus affectuũ, vnius prædicatoris opus diſtinguitur per multiplices ordines. Cæterum propheta, diaconus ſapiens, & ſcriba. Sapiens ſubdiaconus, propheta & ſcriba: Scriba acolytus, propheta & ſapiens. Docet Chriſtus orare diſcipulos. Quapropter cantores, id eſt, laudatores aduentus Domini, annunciant tempus eſſe, vt corda patrum conuertantur in filios: Sicut Abraham tres angelos vidit, & tamen vnum Deum adorauit, & credidit trinitatem in vnitate: ſic & modo filios Abrahæ oportet credere. Et dicunt. Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper, & reliqua. Ecce meſſis multa, de qua dicitur in Euangelio, Meſſis quidẽ multa, operarii autem pauci, rogate ergo

aliquãdo in tria diuiditur. Matth. 22. Gal. 5. Miniſterium diaconorũ. Tympaniſtriæ cantores dicuntur. Cantare laudem quid eſt. Pſ. 72. Cantores vet. teſt. iumenta erant. Cãtores noui teſt. innouati ſunt. Cur Epiſcopus oſculatur miniſtros inclinatos. Cant. 1. Philip. 2. Chriſtus pax noſtra. Ephe. 2. Ioan. 14. Innuente Epiſcopo cantores dicunt Gloria patri, &c. Matt. 6. Luc. 11. Diuerſorum ordinum vnum opus. Gen. 18. Fides trinitatis. Luc. 10. Meſſis multa operarij pauci.

Dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam. Chriſtus Dominus meſſis, mittit operarios in meſſem A ſuam, vt ſcriptum eſt in Luca: Poſt hæc autem deſignauit Dominus & alios ſeptuagintaduos, & miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem ciuitatem, & locum, quo erat ipſe venturus. Eodem modo viciſſim duo & duo diaconi altrinſecus vadunt oſculari latera altaris. Per oſculum eorum demonſtratur pax, quam eis commendauit Dominus, dicens: In quamcumque domum intraueritis, primum dicite, Pax huic domui. Altare, vel alio modo menſa, quæ oſculatur, corda electorũ ſignificat, ſiue in Hieruſalem, ſiue extra Hieruſalem. Vnde Gregorius in libro de ædificatione templi: Corda itaque ſanctorum, menſæ Dei ſunt †. Poſtea reuertuntur ad Epiſcopum. Sic &, Euangelio dicente, legimus feciſſe miſſos illo tempore. Et reuerſi, inquit, Apoſtoli, B nunciauerunt illa quæ fecerunt. Et in ſequentibus, Et factum eſt, cum ſolus eſſet orans, erant cum illo diſcipuli eius. Sunt diſcipuli cum Chriſto, Chriſtus ſolus orat. Dein poſtquam tempus aduenit præconii Dominicæ paſſionis, cantores vt ad memoriam reducant Chriſti nouiſſimam humiliationem, dicunt verſum de pſalterio. Pſalterium ex inferiori parte percutitur, & ex ſuperiore parte habet in quo reboat: ſic & opus paſſionis Chriſti ab inferiore parte habet percuſſurã, à ſuperiore parte dulcedinem reſurrectionis, quæ reſultat longe lateque per ora prædicatorum. Adimpleto tempore præconatus præconum, vadit Chriſtus ad Hieruſalẽ, in qua eſt altare quod oſculatur in medio, quoniã ipſe eſt de quo dicitur in Canticis canticorum: Media charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem. Vica- C rius Chriſti hæc omnia agit in memoriam primi aduẽtus Chriſti. Oſculatur altare, vt oſtendat aduentum Chriſti fuiſſe in Hieruſalem: oſculatur Euangelium, in quo duo populi ad pacem redeunt, vt & nos eos diligamus, qui diſiuncti erant à nobis. Oſcula vicarũ Chriſti, oſculo Chriſti congruunt: Sicut Chriſtus primo oſculũ his præbuit, qui primo crediderũt: ſic Epiſcopus miniſtris primis: Et, ſicut Chriſtus his ſe offert vltro, quibus dicit, miſſus ſum ad oues quæ perierant domus Iſrael, ſic Epiſcopus altari per quod recolimus Hieruſalẽ, in qua Dominus ſuos dilexit vſque in finem ſecũdum Ioannem. Et ſicut Chriſtus adſciuit ſibi poſtea gentilem populum, qui reconciliatus eſt Deo in nouo teſtamento: ſic Epiſcopus Euangelium, quod eſt nouũ teſtamentum: Remanet Euangelium in altari ab initio D officii vſque dum à miniſtro aſſumatur ad legendum: quia ab initio aduentus Chriſti, Euãgelica doctrina reſonuit in Hieruſalem, & inde exiuit ad publicum, ſicut ſcriptum eſt: De Sion exiuit lex, & verbum Domini de Hieruſalem. Deinde tranſit Epiſcopus ad dexteram altaris. Liquet omnibus quod ſemper Chriſtus egit dexteram vitam, poſtquam reſurrexit à mortuis. Diaconi poſtea ſtant in ordine, quibus ille dixit: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Qui poſt eum ſtant, firmati ſunt, vt eum ſequantur vſque ad mortem, & cum eo tranſeant ad æternam vitam. Maior pars in dextera parte ſtat, & minor in ſiniſtra. Quid numerus illorum ſignificet, prædictum eſt. Ad inſinuandum nobis libere ve- E tus teſtamentum legere & tenere, vt Apoſtolus, Omnia autem probate: aliqua pars miniſtrorum in ſiniſtra parte ſtat, per quam temporalis benedictio deſignatur. Certe & noſtra Eccleſia vtrumque petit à Domino, & temporalem petimus, quando precamur, vt Deus conſeruet Dominos noſtros, filios eorum, fructus terræ, & pacem in terra noſtra: At æternam, quando iuſtitiam, ſapientiam, & charitatem, & cætera. Inter hæc omnia ſtant acolyti, & tenent cereos in manibus. Quid aliud ſignificat, niſi vnumquemque doctorem debere habere in manibus doctrinam ſuam, vt magis ſtudeat opere docere, quam verbis.

Luce 10 · *Cur duo Diacones oſculantur latera altaris.* · *Matth. 10.* · *Luc 10* · *Luc 11.* · *Cantores in principio verſum ex pſalterio dicunt.* · *Cant. 3* · *Cur Epiſcopus oſculatur altare & Euangelium; Repræſentatio oſculorum Chriſti per Epiſcopum.* · *Matt. 15.* · *Liber Euangelii in altari.* · *Eſa. 2.* · *Matt. 16* · *1. Theſſ. 5.* · *Cerei in manibus acolytorum.*

De Kyrie eleiſon. CAP. VI.

HOc opere completo, id eſt, adunato per prædicationem Chriſti populo Dei ex magna parte, in quo cantores magno certamine laborauerũt, ne aliqua præſumptio inutilis ſubripiat corda eorum, hortatur eos Dominus dicere: Dicite, ſerui inutiles ſumus. Vnde Beda in tractatu ſuper Lucam: Serui inutiles ſumus, quia non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad ſuperuenturam gloriã quæ reuelabitur in nobis, & alibi, Qui coronat te in miſeratione & miſericordia. Nõ ait, in meritis & operibus tuis, quia cuius miſericordia præuenimur, vt Deo ſeruiamus, eius munere coronamur, vt ſublimiter cum illo regnemus. Quod debuimus facere, fecimus. Re vera debuimus: quia qui non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, debitores ſibi nos fecit, non noſtris videlicet operibus confidentes, ſed de eius ſemper examine pauentes. Ac ideo dicant cantores Kyrie eleiſon, Domine pater miſerere. Chriſte eleiſon, miſerere, qui nos redemiſti ſanguine tuo, & iterum: Kyrie eleiſon, Domine Spiritus ſancte, miſerere. Poteſt & ſimpliciter intelligi de Kyrie eleiſon, neceſſario conſtitutum eſſe à præceptoribus Eccleſiæ, vt cantores poſt finitam Antiphonam deprecentur Domini miſericordiam, quæ deprimat inanem iactantiam, quæ ſolet ſequi cantores. Habent enim quandam exultationem propter egregiam compoſitionem melodiarum, & non humiliationem lectionis, qua illuminantur ad ſtudium humilitatis. Qua de re poſſunt fallaciter decipi per C philoſophiam & inanem fallaciam ſecundum traditionem hominum. Vbi eſt vera philoſophia, non ſequitur inanis fallacia: Vbi eſt pompoſa doctrina, ſequitur iactantia animi. Et alio modo: Ante omnem orationẽ ſpecialem ſacerdotum neceſſe eſt præcedere miſericordiam Domini propter tres cauſas, quę mihi in promptu occurrunt. Vna eſt, vt ſerenetur mens ſacerdotis ad ea intendenda quæ ore dicit: Altera, vt dignus ſit loqui Deo, quantum ad naturam humanam pertinet. Tertia, quòd, ſi tædio aliquo corporali affectus ſpiritus ſine mente orauerit, Dominus non in furore ſuo reſpiciat ſuper illum, ſed in iudicio miſericordiæ, oportet vt præcedat aliquid tale, quod repellat redundantes cogitationes à mente, quæ accidunt viſu, auditu, cæteriſque ſenſibus, vt in oratione mens ſola inuiſibilia cogitet, quo- D niam, inuiſibili loquitur. Ac ideo in omnibus peractis officiis ſequitur Kyrie eleiſon ante orationem Dominicam, vt eſt in matutinali & veſpertinali ſynaxi. Nam quod nos Galli finitis pſalmis nocturnalibus ſolemus cantare orationem Dominicam, Romana Eccleſia prętermittit.

Ne quis præſumat de merito operis ſuo · *Luc 17.* · *Rom. 8.* · *Pſ. 102.* · *Matt. 10.* · *Cur Kyrie eleiſon dicatur.* · *Cantorum iactantia in melodiis.* · *Coloſſ. 2.* · *Opus eſt orationi miſericordia propter tria.* · *Kyrie eleiſon ante orationem Dominicam in officiis horarum præmittitur.*

De Cereis. CAP. VII.

DIcentibus Kyrie eleiſon cantoribus, acolyti è manibus ponunt cereos in terram altrinſecus, & vnum in medio: quoniam poſt peracta bona opera, ad tãtam humilitatem nos deducit Spiritus ſanctus, cuius lumen ſignatur lumine cereorum, qui ſuperbis reſiſtit, E & humilibus dat gratiã, vt vere nos cognoſcamus eſſe cinerem & puluerem. Quo lumine illuminatus eſt patriarcha Abraham, quãdo poſt locutionem Domini ad ſe factam, dixit: Quia ſemel cœpi, loquar ad Dominum meum, cum ſim puluis & cinis. Cereus in medio ſtans, eum deſignat qui dixit: Vbi duo vel tres cõgregati fuerint in nomine meo, in medio eorum ſum. Numerus cereoſtatorum non pertrãſit ſeptenarium numerum, quoniã ſeptiformi ſpiritu illuminatur omnis Eccleſia, qui ſeptiformis ſpiritus ſingulariter in Chriſto habitat. Epiſcopo aſcendente ad ſedem, cereoſtata mutantur de locis ſuis in ordine vnius lineæ, excepto primo vſq; ad altare. Per cereoſtata varia dona gratiarum Spiritus ſancti figurantur, per quæ illuminatur Eccleſia. Io do-

nis

Humilitas poſt peracta opera. · *Iac. 4.* · *Gen. 18.* · *Matt. 18* · *Cereus in medio ſtans Chriſtum deſignat.*

nis memoratis duo debemus memorari, id eſt, multifaria dona, & vnitatē ſpiritus. Per cereoſtata altrinſecus poſita, vſq; nunc diſtributa dona per corda electorum ſignantur: Per compoſitionem vnius lineæ, vnitas Spiritus ſancti in ſingulis donis, quæ cōpoſitio examuſſim habet à primo cereo, quem diximus ſignificare Chriſtum, à quo procedit Spiritus ſanctus, & in quo æternaliter manet. Ab ipſo enim miſſus eſt die Pētecoſtes ceu vſque ad altare, id eſt, vſque ad corda electorū Apoſtolorum in igneis linguis. Ac ideo quod poſtea agitur in officio Miſſę, illud tempus figurate exprimit, quo Apoſtoli Apoſtolorumque ſucceſſores negocia Domini exercent: quod finitur Euangelio perlecto. Poteſt & ſimpliciter intelligi diſpoſitio cereorum, expeditus curſus circa altare miniſtrandi.

Cereoſtata ſub varia dona Spiritus ſancti. Spiritus ſanctus etiam à filio procedit. Act. 2.

De Gloria in excelſis.

Cap. VIII.

Teleſphorus natione Græcus ex anachorita, conſtituit, vt hymnus diceretur angelicus, hoc eſt, Gloria in excelſis Deo ante ſacrificium. Symmachus quadrageſimus quintus poſt Teleſphorum conſtituit, vt omni die Dominico & natalitus martyrū, idem hymnus cantaretur. Hymnus, Gloria in excelſis Deo, laus Dei eſt, vt in Euangelio legimus: Et ſubito facta eſt cū angelo multitudo militiæ cæleſtis laudantium Deū, & dicentium, Gloria in excelſis Deo. Sacerdos quando dicit, Gloria in excelſis Deo, Orientis partes ſolet reſpicere, in quibus ita ſolemus Dominum requirere, quaſi ibi propria eius ſedes ſit, cum potius eum ſciamus vbique eſſe. Non eſt ordo, vt qui Dominum laudare voluerit, tergum ad eum vertat, & pectus ad ſeruos. Ipſum ſtatim ex qualitate loci, vbi angeli cecinerunt memoratum hymnū poſſumus conijcere. Dominus qui vbique eſt, ſecundum formam ſerui in Bethleem erat, quæ Bethleem noſtrā Eccleſiam ſignat, quæ eſt domus panis. Angeli ad Orientem cecinerunt. De quo ſtatu dicit Michæas: Et tu turris gregis nebuloſa filia Sion, vſque ad te venient. Turris quippe gregis, quæ Hebraïce dicitur turris Ader, mille circiter paſſibus à ciuitate Bethleem ad Orientem diſtat. Diximus ſuperius, tranſitum Epiſcopi de altari in dexteram partē, ſignificare Chriſti tranſitum de paſſione ad æternam vitam: Ac ideo hoc in loco dicimus, Gloria in excelſis Deo cantandum, quoniam gloria ineffabilis in excelſis facta eſt, quando Chriſtus tranſitu ſuo animas Sāctorum copulauit conſortio Angelorum. Hoc gaudiū annunciauit angelus in Natiuitate eius dicens: Ecce ego Euangelizo vobis gaudiū magnum, quia natus eſt vobis hodie Saluator. Manifeſtum eſt, quibus extitit Saluator: Quādo gloria reſurrectionis eius celebrata eſt, tūc in terra pax hominibus fuit, quibus dicebat: Pax vobis. Pax magna eſt, quando ſub vno Domino copulantur cæleſtia & terrena. Ita factum eſſe poſt reſurrectionem ſuam denunciat Saluator, dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.

Hymnus laudis. Luc. 2. Cur ad orientem dicitur hic Hymnus. Bethleē Eccleſiā ſignificat. Mich. 4. Gloria Chriſti in tranſitu de paſſione ad cælū. Luc. 2. Pax magna per Chriſtū. Matt. 28.

De prima Oratione Miſſæ.

Cap. IX.

Qvando dicimus, Pax vobiſcū, ſiue Dominus vobiſcum, quod eſt ſalutatio, ad populū ſumus verſi. Quos ſalutamus eis faciem præſentamus: excepto in vno, quod eſt in præparatione hymni ante Te igitur. Ibi iam occupati circa altare, ita vt congruetius ſit vno modo verſos nos eſſe, quam retro aſpicere, ad inſinuandam intentionem deuotiſſimā quam habemus in offerendo ſacrificio. Nec debet arator dignum opus exercens, vultum in ſua terga referre. De iſtis ſat eſt, reuertamur ad ſalutationem. Salutauit enim in veteri teſtamento Angelus Gedeon, dicēs: Dominus tecum virorum fortiſſime, Et iterum: Dixit Dominus, Pax tecum, Et iterum in Ruth: Dixit Booz meſſoribus ſuis, Dominus vobiſcum: Et reſponderunt ei, Benedicat te Dominus, nullique dubium, quin in Booz ipſe Chriſtus ſalutaſſet, qui in lumbis eius erat. Scriptum eſt in libro Paralipomenon ſecundo: Audi me Aſa & omnis Iuda & Beniamin: Dominus vobiſcū, quia fuiſtis cum eo. Noſtra reſponſio, Et cum ſpiritu tuo, ex Pauli Epiſtola ſecunda ad Timotheum ſumpta eſt. Sic enim in illa ſcriptum eſt: Dominus Ieſus Chriſtus cum ſpiritu tuo. Quando ſacerdos dicit, Pax vobis, ſecundum Euangelicā ſcripturam, ſiue Dominus vobiſcum, hoc agit quod Paulus quando dicit, Dominus Ieſus Chriſtus cū ſpiritu tuo. Hac ſalutatione Epiſcopi & reſponſione populi intelligimus, vnum debere eſſe affectum Epiſcopi & populi, ſicut hoſpitum vnius † Domini. Poſtquam Chriſtus reſurrexit, manifeſtum eſt dixiſſe diſcipulis, Pax vobis: Deinde reuertitur Epiſcopus ad Orientē, & dicit, Oremus: ac dein ſequitur benedictio. Sic & Chriſtus antequam aſcenderet in cælum, benedixit eos. ſicut ſcriptum eſt in Euāgelio Lucæ: Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus ſuis, benedixit eis. Vtroque nomine, id eſt. benedictionis & orationis, vocatur oratio ſacerdotis. De benedictione dicit Apoſtol. Si benedixeris ſpiritu, qui ſupplet locum idiotæ, quomodo dicit Amē, ſuper tuam benedictionem, quia neſcit quid dicas? Hanc benedictionem vocat Ambroſius orationem dicens: Imperitus enim audiens quod non intelligit, neſcit finem orationis, & non reſpondet, Amen, id eſt verum, vt cōfirmetur benedictio. Per hos n. impletur cōfirmatio precis qui reſpōdent, Amen †. Finis præſentis officii noſcitur experimento aliorum officiorum. In fine aliorum ſolemus dicere Kyrie eleiſon, ac deinceps orationem, & ſic tandem vnumquēque remeare ad ſua. Eūdem ad demonſtrandum finem mutātur cerei de loco in locum. Libet hic proferre auctoritatem S. Auguſtini, quare mos obtinuit Eccleſiæ ſuas orationes verſum Orientem dirigere. Dicit in ſermone Domini in monte: Cum ad orationē ſtamus, conuertimur ad Orientē, vnde cælum ſurgit, non tamquam ibi ſit Deus & quaſi cæteras mūdi partes deſeruerit, qui vbique præſens eſt non locorū ſpatiis, ſed maieſtatis potētia: ſed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem ſe conuertere, id eſt, ad Dominum, cum ipſum corpus eius quod terrenum eſt, ad corpus excellentius, id eſt, ad corpus cæleſte conuertatur. Ideo dicitur Deus in cælis habitare, quia maior cognitio eſt in cælis illius ſummæ maieſtatis & eſſentiæ in angelis vel in animabus ſanctorum, quam in terra habitantibus ſanctis, propter grauedinem carnalis habitationis, quæ vix permittit animam ad purum veritatis lumen aduolare.

Cur in præfatione nō conuertitur ad populum ſacerdos. Luc. 9. Exempla ſalutationis in vet. Teſt. Iudic. 6. Ruth 2. 2 Paral. 15. Et cum ſpiritu tuo. 2. Tim. 4. † domus. Luc. 24. Oremus. 1. Cor. 14. Collecta dicitur & benedictio & oratio. Tom 4. c. 9. Cur verſus Orientem dicitur collecta. Cur Deus in cælis habitare dicitur.

De Seſſione Epiſcopi. Cap. X.

Deinde Chriſtus aſcendit in cælum, vt ſedeat ad dexterā patris. Epiſcopus, quia vicarius eſt Chriſti in omnibus memoratis ſuperius, debet & hic memoriam nobis inthronizare Chriſti aſcēſionem & ſedem. Quapropter aſcendit in ſedem poſt opus & laborem miniſterii commiſſi. Chriſtus diſpoſito curru ſuo per conuenientia loca, id eſt, preſbyteros in ſuo ordine, diaconos in ſuo, ſubdiaconos in ſuo, cæteroſque gradus in ſuis, necnon & auditores, vnumquemque in ſuo aſcendit ad ſedem, & ſedet. Sedent cum eo quibus promiſit: Cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. De quibus dicit Paulus Apoſtol. ad Epheſios: Et conreſuſcitauit & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu. De his qui aſcenderunt ſecum, aliqui ſedent, & aliqui ſtant. Per eos, qui ſedent, demonſtrantur membra Chriſti in pace quieſcentia: per eos qui ſtant, in certamine poſita. Caput & membra vnū corpus: quomodo Chriſtus in aliquibus ſedet, in aliquibus ſtat, (vt illum vidit Stephanus in certamine poſitus)

Cur Epiſcopus aſcendit in ſedem poſt orationem. Matt. 19. Epheſ. 2. Quidam cum Epiſcopo ſedent, quidam ſtant. Act. 7.

aliqui aſcendentium ſedent, aliqui ſtant. Dominus in alto cælorum ſedens, cuſtodit currum ſuum, id eſt, ciuitatem, de qua dicit Pſalmiſta, Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam, Paulus, quia vice Chriſti fungebatur, dicēte Auguſtino in pſal. 126. dicebat: Timeo ne forte ſicut ſerpens Euā ſeduxit aſtutia ſua, ſic & veſtræ mentes corrumpantur à caſtitate, quæ eſt in Chriſto. Cuſtodiebat, cuſtos erat, vigilabat quantum poterat ſuper eos quibus præerat: Et Epiſcopi hoc faciunt. Nam ideo altior locus poſitus eſt in Epiſcopis, vt ipſi intendant & tamquam cuſtodiant populum. Nam & Græce quod dicitur Epiſcopus, hoc Latine Superintentor interpretatur, quia ſuperintendat, quia deſuper videt. Quomodo enim vinitori altior fit locus ad cuſtodiēdam vineam: ſic & Epiſcopis altior locus factus eſt. Et de iſto loco alto periculoſa ratio redditur, niſi eo corde ſtemus hic, vt humilitate ſub pedibus veſtris ſimus, & pro vobis oremus.

Pſal. 126. 2. Cor. 11.

Cur altior locus debetur Epiſcopo.

De officio Lectoris & Cantoris.

LEctor dicitur, quia lectione fungitur, vt Iſidor. ait. Lectio dicitur, quia non cantatur vt Pſalmus vel hymnus, ſed legitur tantum. Illic enim modulatio, hic ſola pronunciatio quæritur. Cantor multa officia habet. Vnumquodque officium ex illo quod efficit, nomē habet. Lectionem quæ legitur poſt ſeſſionem, ſequitur cantus, qui vocatur Reſponſorius. Reſponſorium, vt idem qui ſupra, Itali tradiderunt. Quos inde reſponſorios cantus vocant, quod alio deſinente, id alter reſpondeat. Vſus lectionis & cātus, ſumptus eſt à veteri teſtamento, vt legitur in libro Eſdræ, quod ponendum eſt in nocturnali officio, ſi Dominus dederit. Poſſumus etiam officio cantoris, officium prophetæ intelligere. Lectio legis & Prophetarum frequentabatur à populo antiquo. Vnde ſcriptum eſt in Act. Apoſt. Et ingreſſi ſynagogam die Sabbatorum, ſederunt. Poſt lectionem autem legis & Prophetarum, miſerunt principes ſynagogæ ad eos, id eſt, ad Paulum & Barnabam, dicētes: Viri fratres, ſi quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebem, dicite: Surgens autem Paulus, & manu ſilentium indicens ait: & reliq. Quamdiu hæc duo celebrantur, id eſt, lectio & prophetia, ſolemus ſedere more antiquorum. Vnde Ambroſius in tractatu ad Corinthios: Hæc traditio ſynagogæ eſt, quā nos vult ſectari Apoſtolus, quia Chriſtianis quidem ſcribit, ſed ex gentibus factis, non ex Iudæis, vt ſedentes diſputent ſeniores dignitate in cathedris: ſequentes, in ſubſellijs: nouiſſimi, in pauimento ſuper mattas. Et iterum: Per lectoris officium & cantoris, poſſumus intelligere patrēfamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera. Vnde Gregorius in ſuis homilijs, In eo quod veritas dicit: Omnis ſcriba doctus in regno cælorū, ſimilis eſt patrifamilias, intelligi valet, quia non de his, qui fuerant, ſed de his qui eſſe in Eccleſia poterant, loquebātur. Qui tunc noua & vetera proferunt, cum vtriuſque teſtamenti prædicamenta vocibus & moribus loquuntur. Per lectionem, prædicationem veteris teſtamenti, quæ humilior eſt, poſſumus intelligere: per reſponſorium, noui teſtamenti, quæ excellentior eſt. Hæc duo prædicamenta, per Ioannis vitam & Chriſti deſignantur. Nam, quod ait Lucas Euangeliſta, Lamentauimus, & non ploraſtis, ad Ioannem pertinet, cuius abſtinentia à cibis & potu, luctum pœnitentiæ ſignificabat. Quod autem ait, Cantauimus tibijs, & non ſaltaſtis, ad ipſum Dominum, qui vtendo cum cæteris cibo & potu, lætitiam regni præfigurabat. At Iudæi nec humiliari cum Ioanne, nec cum Chriſto gaudere voluerunt. Sicut ſuauius eſt nouum teſtamentum veteri, ita vulgo ſuauior cantus lectione. Præſentes lectores & cantores, quibus eſt ſurgere, ſicut de Paulo legimus ſuperius, negocia Domini habent, quibus dicitur, Negociamini dum venio. Lector legem Domini debet tradere auditoribus, quaſi incipientibus in ſchola Domini exerceri. Nuper vocati ſunt per officia cantorum ad nuptias. Neoterici ſunt, audiant doctorem neceſſe eſt. Doctor & lector vnum ſunt. De Eſdra enim ſcriptum eſt, quod ipſe legem Domini faceret & doceret in Iſraël. Eūdem Eſdram idē liber inducit poſtea legētem in gradu ligneo. De Doctoribus dicit Ambroſius in Epiſtola ad Corinthios: Illos dicit doctores, inquit Paulus, qui in Eccleſia litteris & lectionibus retinendis pueros imbuebant more ſynagogæ, quia traditio illorum ad nos trāſitum fecit. Iterum mihi videtur eſſe inter lectionem & reſponſoriū, quod eſt inter elementa & artes ipſas. Ars quoq; Muſica habet elementa ſua, & Geometria ab elementis incipit linearum, & Dialectica atque medicina habēt Iſagogas ſuas. Sic elementis veteris teſtamenti, vt ad Euangelicā plenitudinem veniat ſancti viri eruditur infantia. Elementa, lex Moyſis & omne vetus inſtrumentum intelligendum eſt, quibus quaſi elemētis & religionis exordijs Deum diſcimus. Dent lectores, ſiue Doctores, precium Domini, id eſt, verba legis, & recipiāt ſcholaſticas mentes, ſcilicet vacantes ab emptione villæ, ab emptione boum, quinque iugorū, à ductu vxoris. Schola vacatio dicitur. At ſi adhuc aliquis ſurdus obturatis auribus cordis torpeſcit, veniat cātor cū excelſa tuba more Prophetarum, ſonetq; in aures eius dulcedinem melodiæ: forſitā excitabitur. Fiat in eo, quod de populo narratur factum eſſe in libro Eſdræ. Sic enim ſcriptū eſt in eo: Steterūt ſacerdotes in ornatu ſuo cum tubis, & Leuitæ filij Aſaph in cymbalis, vt laudarent Deum per manus Dauid regis Iſraël, & cōcinebant hymnis & cōfeſſione Domini, quoniā bonus, quoniā in æternū miſericordia eius ſuper Iſraël. Omnis quoq; populus vociferabatur clamore magno in laudādo Dominū, in eo quod fundatum eſt tēplū Domini. Et paulo poſt: Multi vociferantes in lætitia leuabant vocem, nec poterat quiſquam agnoſcere vocem clamoris lætātium, & vocem fletus populi. Vnde Beda in tractatu Eſdræ: Sacerdotes quidē ſanctis ornati veſtibus, prout ſtante adhuc templo conſueuerant, tubis perſonantes, & cor populi ad ſuauitatem ſupernæ laudis accendentes: Leuitæ autē in cymbalis bene ſonantibus hymnos Domino concinentes: populus vero clamore communi affectum ſui cordis in laudando Dominum oſtendens. Cantores qui reſpondent primo canenti, vocem auditorū proferunt, quos teſtificantur laudare Dominū. Non immerito ipſi cantores agunt cauſas Prophetarum, quia de filijs principis eorū, id eſt, Aſaph ſcriptū eſt in Paralipomenon: Filij eius ſub manu ipſius erant, prophetantes iuxta regem: Ipſi exaltāt vocem vt tuba, ipſis dicitur in Pſalmo octuageſimo, Tuba canite, hoc eſt, vt Auguſtinus, Clarius & fidētius prædicate, ne terreamini, ſicut ait Propheta quodam loco, Exclama & exalta vocem tuā ſicut tuba. Lex enim ſcripta data eſt in tabulis. Scriptura n. pertinet ad lectoris officium: Prophetia mētī inſcripta erat, quā voce fidenti Prophetæ proferebāt, quod pertinet ad cantoris officium. Fidi prædicatoris officiū gerit cantor, quē oportet poſt obedientiā auditorum verſum cantare. Quid ſignificet verſus in officio prædicatoris, ex Euangelica parabola addiſcere poſſumus, quæ narrat de ſeruo arante, ita dicens: Quis autē veſtrū habens ſeruum arantem, aut paſcentem, qui regreſſo de agro dicit illi ſtatim, tranſi & recumbe: & non dicit ei, para quod cœnem? Arat, qui aratro cōpūctionis ſcindit corda. Nulli dubium quin per modulationis dulcedinem ſcindantur corda, etiam carnalia, & ſeſe aperiant more ſulci in confeſſione vocis & lachrymarum. Muſica habet quandam naturalem vim ad flectendum animum, ſicut Boetius in ſuo libro ſcribit, quem de Muſica fecit. Vulgatum quippe eſt, quam ſæpe iracundias cantilena repreſſerit, quam multa vel in corporum vel in animorum affectionibus miranda perfecerit. Abſit vt vigorem Chriſtiani animi in mollitiem caducam poſſit conuertere, quod genus etiam ipſi gentiles vitabant. Vnde ſcriptum eſt in memorato libro, ſu-

periori

Lectio differt à pſalmo & hymno.

Cantus reſponſorius.

2. Eſd. 8.

Lectio legis & Prophetarum in vet. teſt.

Act. 13.

Dum legitur ſedendum eſt.

Lector ſcriba doctus in regno cælorum. Matt. 13.

Lectio & reſponſorius & cantus quomodo differūt. Luc. 7.

Lectorū & cantorum eſt ſurgere ad opus ſuum. Act. 13. Luc. 19.

Auditores Neoterici. Lector & doctor unū ſunt.

Differētia lectionis & Reſponſorium quod gradualē dicitur.

Auditores vacent à terrenis curis. Luc. 14. 1. Eſd. 3.

Cantores vet. teſt. in tubis & cymbalis.

Cantores vicem prophetarum gerunt. 1. Paral. 25.

Eſa. 58.

Officiū prædicatoris gerit cantor. Luc. 17.

Cantor modulatione flectit ac ſcindit corda.

periori loco: Idcirco Timotheo Mileſio Spartiatas ſuccenſuiſſe, quod multiplicem muſicam reddens puerorum animus, quos acceperat erudiendos, officeret, & à virtutis modeſtia præpediret, & quod harmoniam quam modeſtam ſuſceperat in genus chromaticum, quod eſt mollitus, inuertiſſet. Tanta igitur apud eos muſicæ fuit diligentia, vt eam animos quoque obtinere arbitrarentur. Sufficiant hæc pauca de naturali vi Muſicæ inſeruiſſe, reuertendum eſt ad Euangelicam parabolam. Seruus qui arat, non debet ilico de agro reuertens recumbere, ſed parare cœnam Domini. De quo ſeruo dicit Beda in tractatu ſuper Lucam: Seruus de agro reuertitur, cum intermiſſo ad tempus opere prædicandi, ad conſcientiam doctor recurrit, atque a publico locutionis, ad curiam cordis rediens, ſua ſecum ſecretius acta vel dicta retractat. Iuxta diſciplinam ſerui arantis admonetur cantor, vt non ilico poſt actum ſui officii requiem ſpectet, & torpore ſecuritatis torpeſcat. Perfecit enim opus ſuum, quando quodammodo ſua iubilatione bonos in exercitium aratri induxit, id eſt, cantores prouocauit, vt ſcinderent corda aratro compunctionis. Ac poſtea verſus ſequitur. In verſu neceſſe eſt, vt ſuas cogitationes ad ſe retrahat, & ſecum cogitet, quomodo aut quid a magiſtro didiciſſet. Verſus timore non eſt auſus alte leuare reſponſorium: neſcit quomodo finiat verſum. Et hic imitatur aliud exemplum doctrinæ Domini, qua iubetur, vt qui voluerit turrim ædificare, prius ſumptus cogitet, ſi habet quæ neceſſaria ſunt ad perficiendum. Sequitur Beda memoratus: Poſt paſtum atque agriculturam, domi ſibi iubet parare quod cœnet. Hoc eſt, poſt laborem apertę locutionis humilitatem quoque propriç conſiderationis exhibere. Hoc facit ille, qui verſum cantat. In repetitione reſponſorii exaltat vocem fiducialiter, iam non timens verſum. Illum qui prædicatorem ſignat, qui curſum ſuum conſummatum habet, qualis erat Paulus cum diceret, Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Diximus, quod exercitentur per reſponſorium, qui ſunt quodammodo ſurdi ad Epiſtolam: dicamus qualiter obedientes ilico proficiant per reſponſorium. In lectione paſcitur auditor, quaſi quodammodo bos. Ad hoc enim paſcitur bos, vt in eo exerceatur opus agriculturæ. Bos enim prædicator eſt. Vnde ſcriptum eſt in libro legis: Non alligabis os boui triturantⁱ. Paſtus eſt enim bos, exerceatur opus. Cantor enim eſt quaſi bubulcus, qui iubilat bobus, vt hilarius aratrum trahant. Cantor eſt de his, de quibus dicit Paulus: Dei adiutores ſumus. Boues ſunt qui reſpondent primo cantori, de quibus iterum dicit: Dei agricultura eſtis. Trahentibus bobus aratrum, ſcindunt terra, quando cantores intimos anhelitus commouentes, dulcem trahunt vocem, & proferunt ad publicum, qua corda ſuorum ſiue cæterorum compungunt ad lachrymas, ſiue ad confitenda peccata, quaſi ſecreta patefaciendo terræ. Et alio modo: Ideo ſcribuntur literæ, vt per eas memoriæ reddatur, quod obliuione deletum eſt. Simili modo ex pictura recordamur quod interius commendari memoriæ poteſt. Ita & reſponſorio admonetur prædicator, quomodo doctrinam, quæ præceſſit in lectione, exerceat. Primo, vt dulcedine ſuæ imitationis plurimos ſibi adſciſcat: Coniuncti, corda multorum excitent ad compunctionem & lachrymas: & ne ſe extollere debeat de opere prædicationis pulſatur verſu, quatenus ad memoriam reducat ſibi, de propriis cauſis iudicandum ante Dominum.

Spartiatæ cur ſuccenſuerunt Timotheo Mileſio. *Luc. 17.* *Tali ſeruo aſſimilatur cantor.* *Myſter. à cantādo verſū Reſponſorij.* *Luc. 14.* *Curſus conſummatus fidei in prabes 2. Tim. 4.* *Inlectione paſcuntur auditores.* *Deut. 25.* *Primus cantor ... 1. Cor. 3.* *Alio ſimilitudo de literis & picturis.*

Quid ſit inter Reſponſorium & Tractum.

CAP. XII.

HOc differt inter Reſponſorium cui chorus reſpōdet, & Tractum cui nemo, quod eſt inter duo ſacrificia, ſcilicet, columbarum, & turturum. Tractus verba congruentia ſui officii habent. Illa quæ ſunt in ſeptuageſima, tribulationem ſonant, vt eſt illud, De profundis clamaui ad te Domine: Quæ in ſexageſima, opportunitatem fugæ quærunt, vt eſt illud. Vt fugiant à facie arcus, & ſic cætera deinceps conicere poſſumus. Laudate Dominum omnes gentes, lætitia Neophytorum & nuper ordinatorum ſignificat. De iſtis ſat eſt. Reuertendum eſt ad volucres, ſcilicet columbas & turtures, quæ ſignificant reſponſorium & tractum, de quibus dicit Beda in tractatu ſuper Lucam: Volucres hæ pro cantu gemitus habent. Non immerito lachrymas humilium deſignant, quibus plurimum in ipſis etiam bonis operibus indigemus; quia etſi bona eſſe quæ agimus, nouerimus, qua tamen diſtrictione à Domino examinanda, qua a nobis perſeuerantia ſint conſummanda, neſcimus. Et iterum: Hoc ſane inter turturis & columbæ ſignificantiam diſtat, quod columba, quæ gregatim conuerſari, volare, & gemere conſueuit, actiuæ vitæ frequentiam demonſtrat, de qua dicitur: Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, nec quiſquam eorum, quæ poſſidebant, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia. Turtur vero, qui ſingularitate gaudet, adeo, vt ſi coniugem caſu perdiderit, ſolus exinde permaneat, ſpeculatiuæ vitæ culmina denunciat, quia & paucorum eſt iſta virtus. Et poſt pauca: Item cum intrans cubiculum clauſo oſtio oro patrem in abſcōdito, turturem offero: At cum eiuſdem operis compares quæro, canendo cum propheta, Venite, adoremus & procidamus ante Deum: ploremus coram Domino, qui fecit nos, columbas ad altare deporto. Moyſes quaſi tractum decantat tribulationis, qui ſolus aſcendit ad Dominum, & ne idem populus feriatur, lachrymoſis precibus impetrat. Daniel tractum lætitiæ cantat, quando ſolus fugientibus ſociis, inter angelos remanet. Solus Ezechiel quadrigas Cherubin & ſupernæ ciuitatis ędificia celſa miratur.

Pſal. 1 29. *Pſal. 59.* *Pſal. 116.* *Quid myſtice ſignificēt columba & turtur.* *Columba eſt memorium cō templatiuā vitā ſignificat.* *Act. 4.* *Matt. 6.* *Quid eſt offerre turturē, quid columbam.* *Pſal. 94.* *Exēpla contemplationis Exod. 19. & 32. Dan. 10. Ezech. 40.*

De Alleluia. CAP. XIII.

ALleluia, quod cantatur per feſtos dies in recordatione ęternę lętitię, tam lętitiam electorum, quam laudem Domini ad memoriam reducit. In quo non oportet aliquid ſiniſtrum ſonare, ſed totum dextrum, quale eſt in futura vita. Illi ſunt recti verſus, per quos reuertimur ad Alleluia, qui lętitiam Eccleſię & Domini laudē ſine triſtitia retinent. ſicut ſunt, Dominus regnauit, decorem induit. Et, Dominus regnauit, exultet terra. Et Lauda anima mea Dominum. Et, Iubilate Deo omnis terra, & cęteri tales. In reſponſorio ſeminamus, in alleluia metimus. De quo te dicit Pſalmiſta: Qui ſeminant in lachrymis, in exultatione metent.

Alleluia quid ſignificat. *Lætitiā Eccleſiæ, & Domini laudem.* *Pſal. 92. & 96.* *Pſal. 145.* *Pſal. 99.* *Pſal. 125.*

Quid ſit inter Alleluia & Tractum.

CAP. XIIII.

HOc eſt inter Alleluia & tractum, quod Alleluia lętitiam ſiue laudem Domino, tractus vero aliquando tribulationem, aliquando lętitiam ſonat. Tribulationem, vt, De profundis: vt, Commouiſti: vt, Qui habitat; vt, Ad te leuaui oculos meos: vt, Sępè expugnauerunt me: vt, Deus Deus meus. Lętitiam, vt Iubilate Domino: vt, Qui confidunt in Domino: vt, Laudate Dominum. Poſt duos tribulationis tertius occurrit lętitię, quoniam poſt duos dies ſepulturę, tertius occurrit reſurrectionis. Sunt etenim duo genera compunctionis: vnum, timoris: & alterum, amoris. Timor in duobus diuiditur, de quibus dicit Eſaias. Ecce ego venio, cogitationes & opera vt congregem. Verba in cogitationibus comprehenduntur. Cogitationes verba ſunt animi, & radices verborum ſonantium. Amor ſingularis eſt. Vnum ſcit amare & petere, vnum illud, de quo propheta dicit: Vnam petii a Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini.

Tractum aliquando tribulationē, aliquando lætitiā. *Pſa. 129. 59. 90. 122. 128. 21. 65. 124. 116.* *Duo genera compunctionis.* *Eſai. 66.* *Cogitationes ſunt verba animi.* *Pſal. 26.*

De expoliatione Caſularum. CAP. XV.

MIniſtri caſula ſe exuunt, quando lectoris ſiue cantoris officium aſſumunt. In lectoris officio &

Militia lectoris & cantoris.

cantoris, aliquod genus militiæ exprimitur. ſoli enim militant in lectione, ſiue in vocis modulatione. Hæc officia agendo extra chorum exeunt. Quid hoc aliud ſignificat, niſi iter quod arripuimus pro communi neceſſitate fratrum? Etiam talia ſunt illa opera, quæ ſignantur per caſulam, vt non poſſint obſeruari in itinere. Vnde Beda in tractatu ſuper Lucam: At vero famem, ſitim, vigilias, nuditatem, lectionem, pſalmodiam, orationem, laborem operandi, doctrinam, ſilentium, & cætera huiuſmodi, ſi quis ſemper exequenda putauerit, non modo ſe horum fructu priuabit, ſed & notam indiſcretæ obſtinationis, immo ſtultitiæ peruicaciis, incurret †. Albam ſine caſula portat lector ſeu cantor in ſingulari officio quando prudenter & ſtrenue agit contra oblectamenta mundi, & talem ſe præbet fratribus in neceſſitatibus temporalibus, vt à pluribus poſſit imitari.

Opera quæ in itinere ſeruari non poſſunt.

Alba ſine caſula quid ſignificet.

De Tabulis. CAP. XVI.

SCribit Beda in tractatu Eſdræ: Laudabunt autem Dominum Leuitæ per manus Dauid ſiue in organis quæ ipſe fecit, ſiue pſalmos quos ipſe inſtituit, continentes. Eorum vice cantor ſine aliqua neceſſitate legendi tenet tabulas in manibus, vt figuret illud Pſalmiſtæ: Laudent nomen eius in choro, in tympano, & pſalterio pſallant ei. Vnde Auguſtinus in eodem Pſalmo: Quare aſſumit tympanum & pſalterium? vt non ſola voce laudet, ſed & opere. Tabulæ quas cantor in manu tenet, ſolent fieri de oſſe, quia fortem perſeuerantiam ſignant bonarum cogitationum & bonorum operũ, iuxta Euangelium: Qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit: Vel ſignant dilectionem dei & proximi: Quæ dilectio niſi opera habeat, vana eſt. Quapropter tenentur in manu, vt dilectio vocis exerceatur per opus. Vnde idem qui ſupra in pſalmo centeſimo quadrageſimonono: Quando aſſumit tympanum & pſalterium, manus concinunt voci: Sic & tu ſi quando cantas Alleluia, porrigas & panem eſurienti, veſtias nudum, ſuſcipias peregrinum, non ſola vox ſonat, ſed & manus conſonant, quia verbis facta concordant. † Verſus Alleluia tangit cantorem interius, vt cogitet in quo debeat laudare Dominum, aut in quo lætari. Hæc iubilatio, quam cantores Sequentiam vocant, ſtatum illum ad mentem noſtram ducit, quando non erit neceſſaria locutio verborum, ſed ſola cogitatione mens menti monſtrabit, quod retinet in ſe. Finitur hic ſecunda periocha prædicationis. Vſque ad memoratum ſtatum currit ſermo prædicationis: quæ vltra ſunt, velata ſunt alis Seraphin.

Tabulæ vice organorum ſunt. Pſa. 149.

Tabulæ ex oſſe ſunt.

Mat. 10. 24.

Dilectio in verbo & opere.

De Aſcenſu in pulpitum.

CAP. XVII.

LEctor & cantor in gradum aſcendunt more antiquorum, iuxta quod ſcriptum eſt in Eſdra: Stetit autem Eſdras ſcriba ſuper gradum ligneum, quem fecerat ad loquẽdum. & paulo poſt, Super vniuerſum quippe populum eminebat. Huius loci, vt Beda ait in eodẽ, videtur meminiſſe ſcriptura Paralipomenõ, vbi dictum eſt, quia ſtetit Salomon coram altari domini ex aduerſo vniuerſæ multitudinis Iſrael, & extendit manus ſuas. Siquidem fecerat Salomon baſim æneam, & poſuerat eam in medio baſilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, & quinque cubitos latitudinis, & tres cubitos in altum, ſtetitque ſuper eam. In medio namque baſilicæ, in medio dicit atrii ſacerdotum, quæ baſilica maior atriorum exteriorum omni ex parte templi erat circundata. De quibus ſuperius in eodem libro ſcriptum eſt: Fecit etiam atrium ſacerdotum, & baſilicam grandem. Verum quia Salomon quaſi rex, baſem fecit æneam, porro Eſdras quaſi minoris potentiæ, gradum ad loquẽdum ligneũ conſtituit. Sicut etiam Salomon ſiue Moyſes altare holocauſti fecerunt æneum, pro quo filii tranſmigrationis repoſuerunt lapideum. Sed non eſt putandum, minoris ſacramentum perfectionis ligneum gradum, quam baſem habere æneam. Quod enim ſæpe dictum eſt, ſicut æs pro diuturnitate perdurandi vel ſuauitate ſonandi, diuinis competit ſacramentis, quæ nulla ſæculorum longitudine deficiunt, & in omnem terram exiunt ſonus eorum: ita etiam lignum eiſdem aptiſſime congruit, propter videlicet trophæum Dominicæ paſſionis. Super vniuerſum ergo populum pontifex eminet, quando is qui gradum Doctoris accipit, merito vitæ perfectioris actionem vulgi tranſcendit. Stat autem in gradu ligneo, quem fecerat ad loquendum, quãdo ſingulari imitatione Dominicæ paſſionis altiorem ſe cæteris facit. Vnde merito fiduciam libere verbum Dei prædicandi obtinet. Nam qui paſſionem Domini pro ſuo modulo contemnit imitari, necdum gradum ligneum, vnde infimis ſupereminéat, aſcendit. Ideoque neceſſe eſt, talis ſcriba trepidus præcepta Domini prædicet, timens ſiue erubeſcens ea, quæ ipſe non fecit, aliis facienda proponere.

2. Eſd. 8.

2. Par. 6.

Salomon ſtetit ſuper baſim æneam.

Eſdras ſtetit ſuper gradum ligneum.

Pſal. 18.

Ligneus gradus Dominicæ Paſſionis typus.

Prædicatores alios prædicando timent.

De Diaconi aſcenſione in tribunal. CAP. XVIII.

TRibunal vocat Cyprian. gradum, ſuper quem aſcendit diaconus ad legendum, ſcribens ad clerum & plebem de Celerino confeſſore lectore ordinato. Æſtimatum eſt a mea paruitate, vt ſanctior cognoſcatur dignitas diaconi, & magnitudo miniſterii eius. verba ipſius Cypriani ponenda, ac poſtea noſtrum ordinem: Hunc ad nos, fratres dilectiſſimi, cum tanta Domini dignatione venientem, teſtimonio & miraculo eius ipſius, qui ſe perſecutus fuerat, illuſtrem, quid aliud quam ſuper pulpitum, id eſt, ſuper tribunal Eccleſiæ oportebat imponi, vt loci altioris celſitate ſubnixus, & plebi vniuerſæ pro honoris ſui claritate cõſpicuus, legat præcepta & Euangelium Domini, quæ fortiter ac fideliter ſequitur? Vox Dominum confeſſa, in his quæ Dominus locutus eſt audiatur? Viderit an ſit vlterior gradus ad quem † proficiſci in Eccleſia poſſit? Nihil eſt in quo magis confeſſor fratribus proſit, quam vt cum Euangelica lectio de ore eius auditur lectoris fidem quiſquis audierit, imitetur. Iungendus in lectione Aurelio fuerat, cum quo & diuini honoris ſocietate coniunctus eſt. Et paulo poſt: Hos tamen lectores interim conſtitutos ſciatis, quia oportebat lucernam ſuper candelabrum poni, vnde omnibus luceat: & glorioſos vultus in loco altiore conſtitui, vbi ab omni fraternitate circumſtante conſpecti, incitamentum gloriæ videntibus præbeant. Nunc reuertamur ad ordinem. Vſque nunc ſedimus more veteris conſuetudinis, vt prætulimus, ſiue ob admonitionem, qua monemur quomodo Deo cantare debeamus, ſecundum Apoſtolum dicentem, Canentes & pſallentes in cordibus veſtris. Modo ſurgendum eſt ad verba Euangelii. Anaſtaſius natione Romanus, ex patre Maximo, vt legitur in geſtis Epiſcopalibus: Hic conſtituit, vt quotieſcunque Euangelia ſancta recitantur, ſacerdotes non ſederent, ſed curui ſtarent. Deinde ponit Epiſcopus thymiama in thuribulum ſuper prunas, vt ſuauem odorem excitet. Thuribulum corpus Chriſti ſignificat, in quo eſt ignis, ſcilicet Spiritus ſanctus: ex quo bonus odor procedit, quem vnuſquiſque electorum ad ſe vult rapere. Idem odor bonam operationem de Chriſto exire demonſtrat, quam, qui viuere vult, in ſuum cor traiicit. Poſt hoc diaconus petit à ſacerdote benedictionẽ: Sacerdos ei dicit: Dominus ſit in corde tuo, & in labiis tuis. Intendat diligenter diaconus, vt cor eius cum Dominicis verbis vadat, & non ſit infructuoſa oratio ſacerdotis. Dominum in mente teneat, quem ſuſcipit per benedictionem ſacerdotis, & vt non exhalent verba impoſita, neve introeant nociua, ſigno crucis facto manu ſacerdotis ſuper caput ipſius, munitur. Deinde vadit ad altare, vt inde ſumat Euangeliũ ad legẽdum. Altare Hieruſalem poteſt deſignare, vt prætulimus, de qua exiuit Euangelica prædicatio, ſicut ſcriptum eſt: De Sion exiuit lex, & verbum Domini de Hieruſalem:

Lib. 4. epiſt. 5.

Tribunal ſublimitas officii diaconorum.

profiſci

Lege, 11.

Epheſ. 5.

Dum legitur Euangelium, quo liceat ſtandum.

Thymiama in thuribulo.

Benedicit Epiſcopus diaconum.

Euãgeliũ librum de altari ſumere.

Eſai. 2.

vel

vel ipſius Domini corpus, in quo ſunt verba Euangelii, videlicet bonæ nunciationis. Ipſe præcepit Apoſtolis prædicare Euangelium omni creaturæ. Ipſe dixit, Verba quæ ego loquor vobis, ſpiritus & vita ſunt. Chriſtus vita. Verba quæ locutus eſt, in Euangelio continentur. Diaconus qui portat Euangelium, Chriſti pes eſt. Portat Euangelium in ſiniſtro brachio, per quod ſignificatur temporalis vita, vbi neceſſe eſt prædicari Euangelium. Salutante diacono, congruit vt omnis populus ad eum verſus ſit. Poſt hoc ſacerdos & omnis populus vertit ſe ad Orientem, vſquedum diaconus incipiat Dominum loqui & faciunt crucem in frontibus eorum. Neque hoc fruſtra accipiendum eſt: Quod infixit ſacerdos per ſuam deprecationem in corde diaconi: hoc vnuſquiſque fidelis ſtudeat infigere animo ſuo. Diacono quia non eſt licitum propter verba compoſita, ſequentia ſancti Euangelii ſecundum quemcumque Euangeliſtam orare, præuenit eum maior benedicere: ſiue, quia maiore benedictione indiget, qui tradit ſemina Euangelii, quam qui accipit. Sed populus interim deprecetur Deum, ne diabolus auferat verba Euangelii de corde eius, neque petroſa ſint corda neue dumoſa vel ſpinoſa: ſed terra bona, vt fructum bonum poſſit accipere & fructificare. Dicat ſaltem, qui promptior non eſt, vt capiat verba Euangelii, Gloria tibi Domine. Hoc orato, muniat ſe ſigno S. Crucis ad confirmanda ea, quæ bene cogitando & loquendo plantauerunt in mente. Quia mentio facta eſt de ſigno crucis in fronte, bonum eſt intimare, cur eam potiſſimum in ea parte corporis faciamus. Sedes verecundiæ in fronte ſolet eſſe. Siquidem Iudæi erubeſcunt credere in illum quem norunt crucifixum: vt Apoſtolus Paulus dicit, Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum. Sed nos credimus per crucifixum ſaluari, de cuius nomine Iudæi erubeſcunt, eiuſque nomine nos credimus muniri. Atque ideo in fronte ſignum facimus, vbi ſedes verecundiæ eſt, ſicut iam diximus. Vſque ad iſtud officium baculis ſuſtentabamur; modo, vt oportet ſeruos ante Dominum ſtare, humiliter ſtamus, deponentes baculos è manibus. Quod poteſt nos ſeparare ab opere Iudæorum, qui dabant arundinem in manu Chriſti: Sed non abhorret à vero, ſi noſtra humilitas per baculorum poſitionem demonſtretur in conſpectu Domini. Duo cerei, qui portantur ante Euangelium, legem & prophetas deſignant præceſſiſſe Euangelicam doctrinam: thuribulum vero, opinionem bonarum virtutum, procedentem de Chriſto. Ipſum thuribulum in tribunal aſcendit ante Euangelium, vt ibi ſuauem odorem miniſtret, Chriſti enim bona opera præceſſerunt Euangelicam doctrinam, vt Lucas teſtatur in Act. Apoſtol. Quæ cœpit Ieſus facere & docere. Prius fecit, & poſtea docuit. Excellentior locus, in quo Euangelium legitur, eminentiſſimam doctrinam Euangelicæ prædicationis, atque manifeſtiſſimam auctoritatem iudicandi ſignat. Status cereorum, monſtrat inferiorem eſſe legem & prophetas Euangelio. Euangelio repoſito poſt lectionem in loco ſuo cerei extinguuntur, quia finita prædicatione Euangelii, lex & prophetia ceſſabunt. Euangelium quod a primo tempore aduentus Epiſcopi quieuit in altari vſque ad nouiſſimam tubam diaconi, illud tempus ſignificat, quo neceſſe eſt illud prædicari. Præcedens officium, prædicationem Chriſti vſque ad horam paſſionis demonſtrat, & ſuorum prædicatorum vſque in finem mundi, & vltra. Sequens opus paſſionis Chriſti, & reſurrectionis, atque in cœlos aſcenſionis, ſimiliter ſuorum vel ſacrificium, vel mortificationem, & reſurrectionem per confeſſionem atque ſuſpirium in cœlum, vbi audituri ſunt, Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum.

Marc. 16. Ioan. 6. Euangelium ſiniſtro brachio portare. Cruce ſe ſignat populus. Luc. 8. Cur fit in ſignum crucis in fronte. 1. Cor. 1. Cur deponantur baculi è manibus. Cerei lex & prophetæ. Thuribulum. Act. 1. Altior locus Euangelii quam cæterorum. Euangelium vſque ad finem mundi. Matt. 25.

De officio, quod vocatur Offerenda. CAP. XIX

A Finitis prioribus officiis, ſuperius memoratis, officium introducitur, in quo celebratur oblatio eorum, qui Domino vota ſua perſoluunt. Primum ad memoriam reducenda eſt oblatio legalis, ac deinde Chriſti, poſtremo noſtra. Oblatio legalis habebat duo altaria: vnum, in introitu tabernaculi: alterum, in tabernaculo. Altare in introitu, præfigurabat præſens officium, de quo ſcriptum eſt in libro Exodi: Poſuit & tentorium in introitu tabernaculi, & altare holocauſti in veſtibulo teſtimonii, offerens in eo holocauſtum & ſacrificia, vt Dominus imperarat. Pro quibus cauſis offerebatur, Numerorum liber manifeſtat, dicens in capitulo decimoquinto: Loquere ad filios Iſrael, & dices ad eos: Cum ingreſſi fueritis terram habitationis veſtræ, quam ego dabo vobis, & feceritis oblationem Domino B in holocauſtum, & victimam pacificam, vota ſoluentes, vel ſponte offerentes munera. Eſt & alterum genus ſacrificii, quia duæ ſunt noſtræ oblationes: Vna eſt per mortificationem carnis, altera in oblatione bonorum operum, quæ vtræque offeruntur in introitu tabernaculi: In præſenti vita mortificare carnem oportet, & bona opera reddere. De ſecundo ſacrificio memoratus liber ita memorat: Erit ſacrificium ſimilæ duarum decimarum, quæ conſperſa ſit oleo tertiæ partis hin, & vinum ad libamentum tertiæ partis eiuſdem menſuræ offeret in odorem ſuauitatis Domino. Et quod per ſacerdotis manum debeat offerri, manifeſtatur in Leuitico capitulo decimoſeptimo: Ideo offerre debent ſacerdoti filii Iſrael hoſtias ſuas, quas occidunt in agro, vt ſanctificen- C tur Domino ad oſtium tabernaculi teſtimonii, & immolent eas hoſtias pacificas Domino. Et iterum in Paralipomenon monſtratur, pro quibus rebus ſit offerendum. Ingreſſi ſunt quoque ſacerdotes ad Ezechiam regem, & dixerunt ei: Sanctificauimus omnem domum Domini, & altare holocauſti. & poſt pauca: Conſurgenſque diluculo Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis, & aſcendit domum Domini, obtuleruntque ſimul tauros ſeptem, arietes ſeptem, agnos ſeptem, & hircos ſeptem, pro peccato, pro regno, pro ſanctuario, pro Iuda. Dixit quoque ſacerdotibus filiis Aaron, vt offerrent ſuper altare Domino. Docti ſumus veteri teſtamento, pro quibus offerre debeamus ſacrificia, ſcilicet, pro votis, pro ſpontaneis, pro peccato, pro regno, pro ſanctuario, pro Iuda. Quando adimplemus ea, quæ D in tribulatione promiſimus, pro votis facimus: Quando gratias agimus de perceptis, pro ſpontaneis: Quando compungimur de commiſſis, pro peccato: Quando tecta corda petimus regibus, pro regno: Quando ſtabilitatem ſacrorum graduum, pro ſanctuario: Quando pacem & vnanimitatem populi, pro Iuda. Interim cantus celebratur in templo Domini, dicente eodem Paralipomenon: Conſtituit quoque Leuitas in domo Domini cum cymbalis & pſalteriis & citharis, ſecundum diſpoſitionem Dauid. Et paulo poſt, Cumque offerrentur holocauſta cœperunt laudes canere Domino, & clangere tubis, atque in diuerſis organis, quæ Dauid rex repererat, concrepare. Omni autem turba adorante cantores, qui tenebant tubas, erant in officio ſuo, donec E completetur holocauſtum. Cumque finita eſſet oblatio, incuruatus eſt rex, & omnes, qui erant cum eo, & adorauerunt. Sed antequam ingrederentur ſacerdotes ad holocauſta, lauabant manus ſuas, vt ſcriptum eſt in libro Exodi. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Facies & labrum æneum cum baſi ſua ad lauandum, poneſque illud in tabernaculo teſtimonii ad altare: & miſſa aqua, lauabunt in ea Aaron & filii eius manus ſuas & pedes, quando ingreſſuri ſunt tabernaculum teſtimonii, & quando acceſſuri ad altare. Sufficiant iſta interim de oblatione veteri: nunc videamus Chriſti oblationem. Officium, quod nos dicimus offerenda, ab illo loco inchoatur, vbi ſacerdos dicit, Dominus vobiſcum. & finitur, vbi excelſa voce dicit

Oblatio legalis duo habuit altaria. Exod. 40. Duæ ſunt oblationes noſtræ. Num. 15. Offerre per manum ſacerdotum. Leu. 17. 2. Par. 29. Pro quibus rebus offerendo ſacerdotes Domino. Mystica ſacrificia pro diuerſis. Cantus inter offerendū. 2. Paral. 29. Exod. 30. Labrum æneum in templo ad lauandum. Principium & finis offerenda.

Per omnia ſæcula ſæculorum. Ideo excelſe nouiſſimum
A profertur, vt audiatur à populo. & populi reſponſione
confirmetur oratio. Chriſtus enim venire dignatus eſt
Hieruſalem die palmarum, & ibi expectare diem immo-
lationis ſuæ. Omnis retro immolatio illum præfigura-
bat: in illo conſummata eſt omnis immolatio. In eo die
deſcendit Dominus de mônte Oliueti, veniente ei ob-
uiam turba multa. Non eſt dubium, quin ſalutaret eam
ſecundum morem bonum antiquæ traditionis, quem
etiam noſtra non ſolum perita Eccleſia, ſed etiam vulga-
ris tenet. Solet ſibi obuianti aliquid bonum optare cau-
ſa ſalutationis. Et præcipue propterea dicimus Domi-
num ſalutaſſe turbam venientem ſibi obuiam, quoniam
talis erat conſuetudo Iudæorum, vt Auguſtinus in pſal-
mo, Sæpe expugnauerunt me. Noſtis enim, ait, fratres,
B quando tranſitur per operantes, eſt conſuetudo, vt dica-
tur illis, benedictio Domini ſuper vos. Et magis iſta cō-
ſuetudo erat in gente Iudæorum. Nemo tranſibat, & vi-
debat aliquod opus in agro, vel in vinea, vel in meſſe,
vel aliquid eiuſmodi, non licebat tranſire ſine benedi-
ctione. Hæc conſuetudo manet vſque hodie in noſtra
Eccleſia, quando tranſitum facimus de vno officio ad
alterum, quaſi nuper introeamus ad operarios, ſaluta-
mus eos verbis benedictione plenis. Poſtea dicit ſacer-
dos, Oremus. Niſi Chriſti virtus repleſſet corda turba-
rum ad orationem, non ei canerent tam magnificas lau-
des. Oratione enim ſerenatur cor ad cognoſcendum
Dominum. Puritas lintei, quod ponitur in altari, puri-
tatem mentium eorum ſignat, qui Domino cantabant.
Eandem puritatem, qua repleuerat corda cantātium, re-
C quirebat in templo, quando eiecit inde vendentes &
ementes, dicens: Scriptum eſt, Domus mea domus
orationis vocabitur. Dum enim ſacerdos ſuſcipit obla-
tiones, cantores cantant. Quandiu enim turba cantabat,
Oſanna in excelſis, Chriſtus vota eorum ſuſcipiebat.
Oblatione ſuſcepta, ſacerdos redit ad altare, vt in eo diſ-
ponat ſiue ipſe, ſiue diaconus oblationes coram Domi-
no, quas illi immolaturus eſt in ſequentibus Miſſæ.
Chriſtus .11. poſt accepta vota cantantium, Hieruſalem
& templum Domini intrauit, in quo erat altare, ibique
ſe præſentauit ſibi neoque patri ad immolationem futu-
ram. Poſtea dicit ſacerdos Secretam, vt ſecreta Chriſti,
quæ illo tempore agebantur, nobis ad memoriam du-
cantur. Auguſt. legamus ſuper Ioannem, vbi exponit
Chriſtum veniſſe ad diem feſtum ſcenopegiæ, non ma-
D nifeſte, ſed quaſi in occulto, ita inquit: manifeſtetur er-
go, tollatur velum, appareat quod erat ſecretum. Om-
nia quæ dicta ſunt antiquo populo Iſrael in multiplici
ſcriptura ſanctæ legis, quæ agerent ſiue in ſacrificiis, ſi-
ue in ſacerdotiis, ſiue in diebus feſtis, & omnino qui-
buſlibet rebus, quibus Deum colebant, quæcunque illis
dicta & præcepta ſunt, vmbræ fuerunt futurorum, quæ
implentur in Chriſto. Vnde dicit Apoſtolus: Quotquot
enim promiſſiones Dei, in illo etiam, id eſt, in Chriſto
impletæ ſunt. Ex bis dictis intelligere poſſumus, cuius e
vice Secretam dicat ſacerdos. Agnus paſchalis latebat
in Chriſto, qui immolatus erat. Hoc erat ſecretum
Apoſtolis; erat ſecretum cæteris fidelibus, qui cum eo
erant: erat ſecretum populo Iudæorum vſque ad diem
E cœnæ, quo ipſe apertius manifeſtare dignatus eſt paſſio-
nem ſuam. Vſque ad illum diem protenditur ſecreta
ſacerdotis. Moraliter in præſenti officio altare no-
ſtrum præfiguratur ab altari holocauſti, quo immola-
bantur victimæ pro peccato, pro regno, pro ſanctuario,
pro Iuda, pro votis, pro ſpontaneis. Has oblationes
quotidie habemus in noſtra Eccleſia: eaſdem per manus
ſacerdotis offerimus. Altare noſtrum deſignat in præ-
ſenti generalem vitam iuſtorum, qui carnem ſuam cru-
cifigere quotidie cum vitiis & concupiſcentiis, atque in
hoſtiam viuentem Deo offerre ſolent: ſi altare quod
præfiguratur ab altari holocauſti, ſignificat generalem
vitam iuſtorum, oblationes quæ in eo offeruntur, eorum
cogitationes & bona opera deſignant. Redeamus ad

Matt. 21. Immolatio. Chriſti Turba à Chriſto ſalutata. Pſal. 128. Conſuetudo ſalutandi operâtes. Oremus. Puritas lintei puritatem mentium deſignat. Matt. 21. Ioan. 2. Eſai. 59. Sacerdos redit ab oblatis ad altare. tract. 28. in 9. Secreta quid repræſentat. Aug. tract. 28. in 9. Vmbra futurorū in lege. 2. Cor. 1. Chriſtus agnus qui latebat. Altare holocauſti figura ſpiritualitatis noſtræ. Gal. 5. Rom. 12. Expoſitio officij ſecretæ.

initium præſentis officii. Salutat Epiſcopus popu-
A lum, deprecando, vt Dominus ſit cum illo. Populus
econtra orat pro ſacerdote, vt ſimul cum ſuo ſpiritu ſit
Dominus cum eis. Hæc ſalutatio introitum demon-
ſtrat ad aliud officium. Poſtea dicit, Oremus, admo-
netque vt vnuſquiſque offerentium ſeſe ad ſuam conſ-
cientiam introducat. Si quis habet ad immolandum,
immolet, id eſt, ſi quis conſcius eſt proprii vitii, roget,
vt mucrone inuiſibili feriatur: Si quis habet volunta-
rium ſacrificium, ſiue ſpontaneum, ſiue pro quacunque
re ſit, precetur antequam de manu eius exeat, vt acce-
ptabile ſit Domino, nec deſpiciatur, ſicut deſpectum
eſt Cain, quia non recte offerebat. Interim ponitur
ſindon in altare. Sindone quam ſolemus corporale
nominare, admonetur omnis, ſcilicet populus & mi-
B niſtri altaris, necnon & ſacerdos, vt ſicut illud linteum
caſtigatum eſt ab omni naturali viriditate & humore,
ita ſit mens offerentium ab omni carnali cupiditate: &
ſicut illud nitet ſuo ſplendore, ita intentio offerentium,
ſimplicitate niteat coram Deo. Dein tranſit ſacerdos
ad ſuſcipiendas oblationes: Interim cantores cantant
more antiquorum, vt iam prætulimus, ſiue turbarum,
quæ cantabant Chriſto venienti Hieruſalem. Populus
dat oblationes ſuas, id eſt, panem & vinum ſecundum
ordinem Melchiſedech. Panis quem offert & vinum,
exprimunt omnia deſideria pia intrinſecus latentia, ſiue
ſint pro immolatione, ſeu pro hoſtia viua. Quod foris
agitur, ſignum eſt illius quod intrinſecus latet. Vnde
Auguſtinus in libro decimo de ciuitate Dei cap. 19. Qui
C autem putant hæc viſibilia ſacrificia diis aliis congrue-
re: illi vero tanquam inuiſibili inuiſibilia, maiora ma-
iori, meliorique meliora, qualia ſunt puræ mentis &
bonæ voluntatis officia, profecto neſciunt hæc ita eſſe
ſigna illorum, ſicut verba ſonantia, ſigna ſunt rerum.
Quocirca ſicut orantes atque laudantes ad eum dirigi-
mus ſacrificantes voces, cui res ipſas in corde quas ſi-
gnificamus, offerimus: ita ſacrificantes non alteri vi-
ſibile ſacrificium offerendum eſſe nouerimus, quam
illi, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium
nos ipſi eſſe debemus †. Suſceptis oblationibus, re-
uertitur ſacerdos ad altare, diſponente diacono obla-
tas ſuper altare, more primorum ſeptem diaconorum.
Lauat ſacerdos manus ſuas more priorum ſacerdotum,
vt extersæ ſint a tactu communium manuum, atque
terreno pane. Quæ lauatio manus, munditiam cordis
D ſignat per lachrymas & compunctiones, ſicut Beda in
libro de tabernaculo & vaſis eius refert. Recte, inquit,
† pro altari holocauſti labrum ponitur, in quo abluti ſa-
cerdotes, ingrediantur tabernaculum, & thymiama Do-
mino incendant. Duobus namque modis lachrymarum
& compunctionum ſtatus diſtinguitur. Et poſt pauca:
Neque enim quiſquam de plebe ibi lauari, ſed ipſe
Pontifex iuſſus eſt, & filii eius, videlicet ſacerdotes gra-
dus inferioris: quia magnorum virorum ſicut perfectior
vita, ſic & compunctio ſolet eſſe ſublimior. Et iterum:
Quod in perſona Aaron ipſum magnum Pontificem
Dominum ſaluatorem accipere volumus, conſtat etiam
eum huius aqua labri prius, quam ad altare oblaturus
intraret, eſſe lotum: Quia, priuſquam thymiama ſui
E ſacroſancti corporis propter ſalutem noſtram in altari
crucis incenderet, pro noſtri amore etiam lachrymas fu-
dit, quod in reſurrectione Lazari celeberrime inno-
tuit. Cantantibus adhuc cantoribus, vadit ſacerdos ad
altare, & orat, Quod cæteros præmonuit facere, agit.
Orat pro ſuis propriis delictis remiſſionem, vt dignus
ſit accedere ad altare, & ad tactum oblatarum: ne fiat
illi, quod factum eſt Bethſamitibus, qui temere vi-
derunt arcam Domini, de quo ſcribitur in libro Samue-
lis: Percuſſit autem de viris Bethſamitibus, eo quod
vidiſſent arcam Domini, & percuſſit de populo ſe-
ptuaginta viros, & quinquaginta millia plebis. Dein-
de ſuſcipit oblationes Sacerdotum & Diaconorum,
quibus licitum eſt accedere ad altare. Accipit etiam
ab

Offerêtes in ſacramento conſcientiæ ſuæ. Gen. 4. Myſteriū in ſindone id eſt corporali. Oblatio populi & ſacerd. To. 5. Viſibile ſacrificium ſignum eſt inuiſibilis ſacrificij, quod nos ipſi ſumus. Lauat ſacerdos manus. Beda lib. 2. cap. 14. propoſ. Labrum ænæum ſiue labium. Chriſtus lachrymis lotus eſt antequā in cruce offerret. Item 11. Oratio ſacerdotis pro ſe ipſo. 1. Reg. 6.

ab archidiacono duas: vnam pro ſe, & alteram pro diacono. Ex thuribulo quod ſuperimponit poſt orationem, demonſtrar per quem ei propitiari poſſit Deus: videlicet per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, huius corpus deſignat, thuribulum, de quo ſcriptum eſt in Exodo, vt offerant in ea thymiama Domino, ne forte moriantur. Vnde Beda memoratus: Mors etenim timenda eſt animæ ſpiritalis & æterna, ſi qui ad miniſterium altaris electus, Thymiama orationum Deo reddere negligit. Diaconus aquam miſcet vino. Cur hoc faciat, Cyprianus monſtrat ad Quirinum, de ſacramento Dominici calicis, dicens: Quando autem in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credidit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini ſic miſcetur in calice Domini, vt commixtio illa ab inuicem non poſſit ſeparari. Vnde Eccleſiam, id eſt, plebem in Eccleſia conſtitutam, fideliter & firmiter in eo quod credidit, perſeuerantem, nulla res ſeparare poterit a Chriſto, quo minus hæreat ſemper & maneat indiuidua dilectio. Sic autem in ſanctificando calice Domini offerri aqua ſola non poteſt, quomodo & vinum ſolum non poteſt. Nam ſi vinum tantum quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis: ſi vero aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. Quando autem vtrumque miſcetur, & adunatione confuſa ſibi inuicem copulatur, tunc ſacramentum ſpiritale & cœleſte perficitur. Sic vero calix Domini non eſt aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi vtrumque ſibi miſceatur: quomodo nec corpus Domini poteſt eſſe farina ſola, aut aqua ſola, niſi vtrumque adunatum fuerit & copulatum, & panis vnius compage ſolidatum. Quo & ipſo ſacramento populus noſter oſtenditur adunatus: Vt, quemadmodum grana multa in vnum collecta & commolita, & commixta, panem vnum faciunt: ſic in Chriſto qui eſt panis cœleſtis vnum ſcimus eſſe corpus, cui coniunctus ſit noſter numerus & adunatus. Omnis populus intrans Eccleſiam, debet ſacrificium Deo offerre: At cantores, qui ſunt de genere Leuitarum, propter inſtantem neceſſitatem cantandi, non habent licentiam huc illucque diſcurrendi, vt ſinguli offerant cum cæteris. Statutum eſt eis, vt penitus non ſint extorres à ſacrificio, cuſtodire aquam, & hanc vnum offerre pro cæteris. Populus offert vinum, cantores aquam. Sicut vinum & aqua vnum fiunt in calice, ſic populus & cantores in corpore Chriſti. Cantores more Leuitarum antiquorum, qui omnia neceſſaria tabernaculi prouidebant, quærant aquam ad fontem, & ſeruent eam coopertam vſque ad tempus ſacrificii, & tunc mundam eam offerant. Poſtea ponit calicem in altari diaconus, & ſudarium ſuum in dextro cornu altaris: Eſt habile ad hoc, vt quicquid acceſſerit ſordidi, illo tergatur, & ſacerdotis mundiſſimum maneat. Si per incuriam ſacerdotis ante horam ſacrificii aliquæ maculæ in hæſerunt variarum tentationum, has ſuo ſudario detergat. Hora ſacrificii ita vigilet, vt nullæ poſſint inhærere, quantum humana fragilitas ſinit, quin illico repellantur in oſtio ſuggeſtionis, ac quieta mente pro peccatis aliorum intercedat. Vnde Cyprianus in ſermone de oratione Dominica: Quando autem ſtamus ad orationem, dilectiſſimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & ſæcularis abſcedat, nec quicquam tunc animus, quam id ſolum cogitet quod precatur. Ideo & ſacerdos ante orationem præfatione præmiſſa, parat fratrum mentes, dicendo, Surſum corda: vt dum reſpondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur, nihil aliud ſe quam Deum cogitare debere. Claudatur contra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat, nec ad ſe hoſtem Dei tempore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter, & penetrat, & ſubtiliter fallens, preces noſtras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quando intentione ſincera Deum debeat non vocis ſonus, ſed animus & ſenſus orare: quæ autem ſegnitia eſt, alienari & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cum Deum deprecaris: quaſi ſit aliud, quod magis debeas cogitare, quam id quod cum Deo loqueris. Quomodo te a Deo audiri poſtulas, cum te ipſe non audias? vis eſſe Deum tui memorem, cum rogas, quando tu ipſe tui memor non ſis? Hoc eſt de eo hoſte in totum non cauere, hoc eſt, quando oras Deum, maieſtatem Dei orationis negligentia offendere: hoc eſt vigilare oculis, & corde dormire: cum debeat Chriſtianus, & cum dormit oculis, corde vigilare, ſicut ſcriptum eſt ex perſona Eccleſiæ loquentis in Cantico canticorum: Ego dormio, & cor meum vigilat. Quapropter ſolicite & caute Apoſtolus admonet, dicens: Inſtantes orationi, vigilantes in ea: docens ſcilicet, & oſtendens, eos impetrare quod poſtulant de Deo poſſe, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem, non infructuoſis & nudis precibus ad Deum veniant. Inefficax petitio eſt, cum precatur Deum ſterilis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum, excidatur, & in ignem mittatur, & ſermo non habens fructum, promereri Deum non poteſt, quia nulla operatione fœcundus eſt. Et idcirco ſcriptura diuina inſtruit, dicens: Bona eſt oratio cum ieiunio & eleemoſyna. Quo facto, reuertitur ad populum ſacerdos, & precatur, vt orent pro illo, quatenus dignus ſit vniuerſæ plebis orationem offerre Domino. Præſentes adorationes prælibatæ ſunt in Paralipomenon, vbi orat turba cantantibus Leuitis. Poſt holocauſtum nempe incuruatus eſt rex, & omnis populus. Audiui dicere, quod plebs eadem hora tres verſiculos cantet pro ſacerdote: Mittat tibi Dominus auxilium de ſancto, & duos ſequentes.

Thuribulum designat corpus Christi. — *Exod. 30.* — *Cyp. lib. 2. epist. 3.* — *Vinum & aqua miscentur in calice.* — *Ex farina & aqua conficitur panis.* — *Populus vinum, cantores aquam offerunt.* — *Sudarium diaconi & sacerdotis.* — *Ne inhæreant sacerdoti tentationes.* — *Ser. 6.* — *Sursum corda.* — *Ne sit locus tempore cogitationi humanæ.* — *Vigilare in oratione.* — *Cant. 5.* — *Coloss. 4.* — *Ne sit oratio sterilis siue fructibus.* — *Mat. 3. & 7.* — *Tobiæ 12.* — *Oratio pro sacerdote fratres. Paral. 7.* — *Psal. 19.*

De Secreta.

CAP. XX.

SEquitur Secreta. Secreta ideo nominatur, quia ſecreto dicitur. In hac primo nominatur hoſtia ſiue ſacrificium, oblatio: in hac precatur ſacerdos per eandem hoſtiam purgari vſquequaque. Sacerdotis ſolius eſt ſoli Deo offerre ſacrificium, ac ideo quia Deo cogitationibus loquimur, non eſt neceſſaria vox reboans, ſed verba ad hoc tantum, vt eiſdem admoneatur ſacerdos, quid cogitare debeat. In ſequenti namque oratione clamat ad populum, vt quod ipſe iam habet, habeat & ille, hoc eſt, ſurſum cor, ac deinde, vt gratias agat Deo pro ſerenitate mentis. Igitur hoc neceſſario extollitur voce. Quod omnibus licet ſimul agere, id eſt, gratias referre Deo, hoc acclamatur: Quod ad ſolum ſacerdotem pertinet, id eſt, immolatio panis & vini, ſecreto agitur. Quantum enim victima præſtabat in veteri teſtamento ad Domini ſacrificium, poſtquam ducta erat ad oſtium tabernaculi, tantum præſtat ſacrificium in prima poſitione altaris. Non poteſt iam mutari neque in melius neque in deterius.

Oratio quæ secreto dicitur. — *Cor altè dicitur Sursum corda.* — *Leuit. 4.*

De Hymno ante paſſionem Domini, ſiue Præparatione.

CAP. XXI.

HYmnus ideo dicitur, quia refertus eſt gratiarum actione, & laudibus Angelorum. Præparatio, quia parat fratrum mentes ad honeſtatem decentem conuentui ſanctorum Angelorum, qui ſolent adeſſe conſecrationi corporis Chriſti, & ad ipſam reuerentiam tantæ conſecrationis. Ac ideo excelſa voce cantatur. Officium hoc inchoatur à ſalutatione quæ dicitur ante Surſum corda, & finitur in hymno, Sanctus, ſanctus, ſanctus: præſens officium tempus illud nobis ad memoriam reducit quando Chriſtus in cœna aſcendit in cœnaculum magnum ſtratum, & ibi multa locutus eſt cum diſcipulis, & hymnum retulit Deo patri, quem Ioannes commemorat, vſquedum exiret in montem Oliueti. Ibi gratias egit Deo, ibi hymnum cantauit, in quo precatus eſt Patrem,

Hymnus angelorum quid & Præparatio dicitur. — *Præfationis principium & finis.* — *Matt. 26.* — *Ioan. 17.*

Hymnus Chriſti poſt cœnam in horto.

vt ſeruaret diſcipulos ſuos à malo, dicendo: Non rogo vt tollas eos de mundo, ſed vt ſerues eos à malo: Et vt ſancti permaneant, ſubiunxit: Sanctifica eos in veritate. & iterum: Et pro eis ſanctifico meipſum vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate: Et vt in cœlum tranſeant, dicit in ſequentibus, Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum & illi ſint mecum, vt videant claritatem meam, quam dediſti mihi. iuxta hunc ſenſum, altare eſt menſa Domini, in qua conuiuabatur cum diſcipulis ſuis: Corporale, linteum quo erat ipſe præcinctus: Sudarium labor de Iuda proditore. Hunc ordinem ſequitur ſacerdos: Cum ſuis auditoribus aſcendit in cœnaculum, quãdo dicit, Surſum corda: Auditores reſpondent, Habemus ad Dominum. Quod precatus eſt pro ſe in præfatione, vt cor ſuum eſſet alienum à vinculis mundanis, hoc nunc monet auditores ſuos, vt pro tanto gratias agant Deo: Auditores confirmant dignum & iuſtum ita eſſe, & cætera, vſque, per Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem recõciliati ſumus Deo, per illum noſtras gratiarum actiones offerimus: & quia non ſolum ea renouata ſunt per Chriſtum, quæ ſunt in terra, ſed etiam quæ in cœlis, recolit cœleſtium laudes. Quia enim de ſacrificio agitur, reſtat vt & gratiarum actiones, quas ſacerdos offert, pro ſacrificio eius accipiamus: & miniſteria Angelorum quæ recoluntur in præſenti hymno, pro eorum ſacrificio. Illud intendendum eſt in omnibus officiis immolationis, tali nomine cenſendum eſſe viſibile altare, quale eſt eor offerentium. Tempore quo hymnus ante paſſionem celebratur, altare noſtrum appellatur altare thymiamatum, quod ſignificat ſpecialem quorumdam perfectorum vitam, eorum ſcilicet, qui maiori mentis perfectione, extinctis proſus ac ſopitis illecebris omnibus carnis, ſola Domino orationum vota offerunt, nihil de conſcientia peccati, vnde conturbentur ac paueant, habentes: ſed dulcium profuſione lachrymarum optantes venire & parere ante faciem Domini. Oblatio quæ ſuper poſita eſt in priore officio, Deo deputata eſt, ac per hoc ſanctificata, id eſt, à terrenis ſeparata, & cœleſtibus deputata: In iſta obſeruatur, vſquedum ex ea fiat corpus Domini, ac poſtea aſſumatur in cœlum. Intimatum eſt, hanc præparationem quæ celebratur in altari thymiamatis, ſacrificium Angelorum ad memoriam nobis reducere, ac ideo quod dicit ſacerdos, Quem laudant Angeli, Angelorum ſacrificium eſt. In Angelis, Archangelos intelligimus. Dominationum ſacrificium, adhortatio, in quibus Principatus intelligimus. Sicut Dominationes ſubiecta ſibi habent Angelorum agmina, quibus mira potentia præeminẽt: ſic & principatus ſpiritus bonorum Angelorum, quibus ad explenda diuina miniſteria principantur. Qui dominantur, principantur. Poteſtatũ tremor, cœlorumque Virtutum que ac beatorum Seraphin agminum ſocietas ſancta. Cœlos pro thronis poſitos intelligimus, quia cœlum ſedes Dei dicitur: Hiſque coniungimus Cherubin. ſuper quæ dicitur Deus ſedere, ſicut Pſalmus, Qui ſedes, inquit, ſuper Cherubin, appare. His nouem ordinibus prælibatis, ordo decimus conditionis humanæ adnexus eſt: ex cuius voce dicit ſacerdos, Cum quibus & noſtras voces vt admitti iubeas deprecamur. Hymnus ſequens, qui additus eſt primæuo hymno, à Sixto Papa additus eſt, vt in geſtis pontificalibus legitur. Ita enim ſcriptum eſt: Hic conſtituit, vt intra actionem ſacerdotis incipiens populus hymnum decantaret: Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus Sabaoth. Idem hymnus horum duorum ordinum voces continet: Ordo Angelorum dicit, Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus Sabaoth, Pleni ſunt cœli & terra gloria tua: ordo hominum dicit, Oſanna in excelſis, benedictus qui venit in nomine Domini. Quam partem hymni cantauit turba die palmarum præcedens Dominum Hieruſalem. Iam diximus de altari, quid ſignificet: dicendum eſt de ſudario. Sudarium iacens in altari, ſignificat laborem, quem habent Angeli in miniſterio humano, ſiue perfecti viri, qui non ceſſant orare pro noſtra fragilitate. Corporale vero intentionem non fictã. **A** Stant interim Epiſcopi ſiue ſacerdotes ſeu diaconi poſt pontificem: ſubdiaconi vero in facie eius. Ibi illud adimpletur, quod in memorato cœnaculo dicit Dominus diſcipulis ſuis ſecundum Lucam: Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur: vos autem non ſic; ſed qui maior eſt in vobis, fiat ſicut iunior: & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator. Nam quis maior eſt, qui recumbit, an qui miniſtrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio veſtri ſum, tanquam qui miniſtrat. Multos diſcipulos Chriſti doctrina habebat, de quibus erant illi centum viginti, qui die Pentecoſtes ſimul inuenti ſunt in vna domo. De ipſis erat Ioſeph ab Arimathia, diſcipulus Ieſu occultus propter metum Iudæorum: & ipſe baiulator aquæ, qui **B** ſuſcepit eum in cœnaculo ſuo, cui Dominus mandauit, dicit tibi magiſter. Hi denique ſiue eſſent corporali poſitione in cœnaculo, quando Dominus cœnauit, ſeu non forent; tamen eius obſequio non deerant: ſicut is non defuit, qui ſtrauit cœnaculum magnum. Hos credimus deſignati per ſubdiaconos, qui in facie ſtant, ſicut ſtetit ille ſiue per præſentiam ſuam, ſeu per miniſterium, cuius erat cœnaculum: ſiue mulieres, quæ perſeuerarunt in paſſione Domini, de quibus Gregorius de Moralibus ſcribit: Sed cum ad crucis horam ventum eſt, eius diſcipulos grauis ex perſecutione Iudæorum timor inuaſit, fugerunt ſinguli, mulieres adſtiterunt. Quaſi ergo conſumpta carne, os Domini pelli ſuæ adhæſit, quia fortitudo eius, paſſionis tempore, fugientibus diſcipulis iuxta ſe mulieres inuenit. Stetit equidem aliquandiu **C** Petrus: ſed poſt territus, negauit. Stetit etiam Ioannes, cui ipſo crucis tempore dictum eſt, Ecce mater tua: ſed perſeuerare minime potuit, quia de ipſo quoque ſcriptum eſt, quod adoleſcens quidam ſequebatur illum amictus ſindone ſuper nudo, & tenuerunt eum: at ille reiecta ſindone, nudus profugit ab eis. Qui etſi poſtea vt verba ſui Redemptoris audiret, ad horam crucis rediit, prius tamen territus fugit. Mulieres autem non ſolum non timuiſſe neque fugiſſe, ſed etiam vſque ad ſepulchrum ſteti ſſe memorantur. Dicit ergo, Pelli meæ conſumptis carnibus adhæſit os meum, hoc eſt, Hi qui meæ fortitudini propinquius inhærere debuerunt, paſſionis meæ tempore timore conſumpti ſunt, & eas quas ad exteriora miniſteria poſui, in paſſione mea ſine **D** formidine inhærere mihi fideliter inueni.

Altare menſa Domini dicitur. — *Præfationis verba.* — *Per Chriſtum Dominum.* — *Sacrificiorum.* — *Thymiama per feſtã vitam ſignificat.* — *Oblatio ea quaſi corpus Chriſti.* — *Sacrificiũ Angelorum.* — *Nouem chori Angelorum.* — *Eſai 66. Pſal 79.* — *Decimus chorus ex hominibus eſt.* — *Hymnus partim Angelorũ, partim hominũ eſt.* — *Matt 21.* — *Sudariũ quid ſignificat.* — *Diuerſus ſtatus circa altare.* — *Luc. 22.* — *Multi diſcipuli Chriſti extra XII. Apoſt.* — *Ioan. 19.* — *Luc. 22.* — *Illi diſcipuli per ſubdiacones repræſentantur.* — *lib. 14. c. 23.* — *Iob. 19.* — *Petrus & Ioannes in paſſione Chriſti.* — *Ioan 19.* — *Marc. 14.* — *Mulieres nõ fugerũt ſicut Apoſtoli.* — *Iob. 19.*

De Hymno, Sanctus, ſanctus, ſanctus.

CAP. XXII.

POſt hymnum inchoatum, Sanctus, ſanctus, ſanctus, inclinant ſe, & qui retro ſtant, & qui in facie, venerando ſcilicet maieſtatem diuinam, & incarnationem Domini, quæ introducta ſunt per cantum Angelorum & turbarum. Angelorum concentus, dicendo, Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus ſabaoth, maieſtatem diuinam introducit: Turbarum vero, Domini incarnationem, dicendo: Benedictus qui venit in nomine Domini, Oſanna in excelſis.

Quæ pars Hymni, Angelorum, quæ turbarum altera.

E

De Te igitur.

CAP. XXIII.

PErſeuerant retro ſtantes inclinati vſque dum finiatur omnis præſens oratio, id eſt, vſque dum dicatur poſt orationem Dominicam, Sed libera nos à malo. Quod enim ſequitur, vſque Per omnia ſæcula ſæculorũ, expoſitio eſt nouiſſimæ petitionis Dominicæ orationis. Illi.n. ſunt quibus Dominus dicit, vos autem eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, & ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum. Vnde Beda in tractatu ſuper Lucam; Non inchoationi patientiæ, ſed perſeuerantiæ cœleſtis regni gloria donatur,

Luc. 22.

donatur, quia nămirum perſeuerantia, quæ alio nomine conſtantia vocatur, robur quoddam & fortitudo mentis, cunctarumque, vt ita dixerim, eſt columna virtutum, quæ cùm benè recta & firma conſiſtit, nihil eſt certiùs, nihil tutius bonis moribus †. Ipſi ſtant inclinati, donec liberentur à malo. Hi enim ſunt Apoſtoli, qui magna tribulatione erant oppreſſi: Antequam audirent Domini reſurrectionem non ſe audebant erigere, vt confiterentur ſe eſſe Chriſti diſcipulos. Hi quamuis in paſſione non forent præſentes, tamen perſeuerant poſt Chriſti reſurrectionem in tentationibus. Non enim ſurgunt ante lucem, de qua Pſalmiſta dicit, Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere, id eſt, vanum eſt gloriari antequam reſurgatis à mortuis: At qui in facie ſtant, ſignant diſcipulos occultos propter metum Iudæorum, ſiue mulieres, quæ Chriſti poterant in facie perſiſtere. Sua inclinatione ſubdiaconi mœſtitiam eorum ſignant, de quibus dicit idem qui ſupra in eodem. Non autem ideo ſolus mulierum planctus cum ſequebatur, quia non innumerus etiam virorum præſentium cœtus de eius erat paſſione mœſtiſſimus: ſed quia fœmineus quaſi contemptibilior ſexus, liberius poterat præſentibus ſacerdotibus, & principibus, & magiſtratibus, quid contra eos ſenſerit, oſtentare, qui poterant non dolere, quando eum, quem nimio amore dilexerunt, & nouerunt innocentem, ab impiis comprehendi, ligari, duci ante eos, ſpui in faciem, flagellari, crucifigi viderunt? Quid ſignificet eorum erectio ante finitam orationem, ſi Dominus dederit, congruis in locis monſtrabitur: Nunc de *Te igitur*, dicendum eſt: Ab initio orationis vſque ad locum vbi dicitur, Et in electorum tuorum iubeas grege numerari per Chriſtum Dominũ noſtrum, celebratur ſacrificium electorum, qui non habent in carne quod eis repugnet, neque in conſcientia quod conturbet. Sicut enim duo altaria erant in tabernaculo Moyſis, ſiue in templo Salomonis, vnum thymiamatis, alterum, holocauſti: ita ſunt duo ſacrificia ſanctæ Eccleſiæ. Vnum eſt, in quo omnes carnales motus ſopiti ſunt, de quo commemorauimus, & nunc iterum commemorandum eſt. Alterum eſt, in quo neceſſe eſt quotidie carnales motus mactare: de quo in poſterioribus dicendum eſt. In promptu altare thymiamatis eſt, ex vtroque officio capitis ſcilicet & corporis, vſque ad locum de quo ſuperiùs titulatum eſt. Nunc verò reddendum eſt, cur oratio præſens & præfatio ſecretè dicantur, ex ſermone Cypriani Dominica oratione: Sit, inquit, orantibus ſermo & precatio cum diſciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos ſub conſpectu Dei ſtare, placendum eſt diuinis oculis & habitu corporis, & modo vocis. Nam vt impudentis eſt clamoribus ſtrepere, ita congruit verecundo, modeſtis precibus orare. Denique magiſterio ſuo Dominus ſecreto nos orare præcepit, in abditis & ſemotis locis, in cubilibus ipſis. Quod magis conuenit fidei, vt ſciamus Dominum vbique eſſe præſentem, audire omnes & videre, & maieſtatis ſuæ plenitudine in abdita quoque & occulta penetrare, ſicut ſcriptum eſt: Ego Deus appropinquans, & non Deus de longè: abſconditus fuerit homo in abſconditis, ego ergo non videbo eum: Nonne cælum & terram ego impleo? Et iterùm: In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos. Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & ſacrificia diuina cum Dei ſacerdote celebramus, verecundiæ & diſciplinæ memores eſſe debemus, non paſſim ventilare preces noſtras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modeſto Deo tumultuoſa loquacitate iactare, quia Deus non vocis, ſed cordis auditor eſt: nec admonendus eſt clamoribus, qui cogitationes hominum videt, probante Domino & dicente, Quid cogitatis nequam in cordibus veſtris? & alio loco: Et ſcient omnes Eccleſiæ, quia ego ſum ſcrutator renum & cordis. Quod Anna in primo Regnorum libro, Eccleſiæ typum portans, cuſtodit & ſeruat, quæ

Virtus perſeuerantia. Qui inclinati ſtant. Pſal. 129. Subdiaconi qui ſtant in faciem erecti. Te igitur. Duo altaria. Duo ſacrificia. Oratio ſecretò ſunt dicenda. Sermo 6. Matt. 6. Secreta oratio. Hier. 23. Prou. 15. Quales debeat eſſe orantes. Luc. 5. Hier. 17. Anna 1. Reg. 1.

Deum non clamoſa petitione, ſed tacite & modeſte intra ipſas pectoris latebras precabatur, & loquebatur prece occulta, ſed manifeſta fide. Loquebatur non voce, ſed corde, quia ſic Dominum ſciebat audire, & impetrauit efficaciter, quod petiit, quia fideliter poſtulauit. Declarat ſcriptura diuina quæ dicit, Loquebatur in corde ſuo, & labia eius mouebantur, & vox eius non audiebatur, & exaudiuit eam Dominus. Item legimus in Pſalmis, Dicite in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini. Per Hieremiam quoque hæc eadem Spiritus ſanctus ſuggerit, & docet, dicens: In ſenſu autem tibi debet adorari Dominus. Adorans autem, fratres dilectiſſimi, nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum Phariſæo publicanus orauerit, non alleuatis in cælum impudenter oculis, nec manibus inſolenter erectis, ſed pectus ſuum pulſans, & peccata intus incluſa conteſtans, diuinæ miſericordiæ implorabat auxilium: & cum ſibi Phariſæus placeret, ſanctificari hic magis meruit qui ſic rogauit: Qui ſpem ſalutis non in fiducia innocentiæ ſuæ poſuit, cum innocens nemo ſit, ſed peccata confeſſus, humiliter rogauit, & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoſcit. Quia audiuimus ex Cypriano modum orationis, audiamus ex *Te igitur*, orationes, Primò vice Chriſti ſacerdos tres orationes exercet, ſicut Dominus fecit poſtquam exiuit in montem Oliueti ante traditionem ſuam, id eſt, pro vniuerſali Eccleſia, & pro fratribus ſpecialibus, & pro choro ſacerdotum. Prima oratio Chriſti eſt: Mi pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat a me calix iſte: Verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Transferri à ſe calicem poſtulat, non quidem timore patiendi, ſed miſericordia prioris populi, ne ab illo bibat calicem propinatum. Vnde & ſignanter non dicit, Transfer à me calicem; ſed, Calicem iſtum, hoc eſt, populi Iudæorum. Secunda oratio Chriſti eſt: Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Quod ita Hieronymus: Secundo orat, vt ſi Niniue aliter ſaluari non poteſt, niſi aruerit cucurbita, fiat voluntas patris. Tertiò orauit Chriſtus eundem ſermonem, vt ex memorato Hieronymo diſcimus, qui dicit, Apoſtolorum timorẽ ſequenti pœnitentia magiſtrum impetraſſe corrigendum: Intelligimus eum pro ſuo corpore, id eſt Apoſtolis orare oraſſe. Eodem numero, id eſt, ternario ſacerdos voce electorum complet orationem ſuam. Sacrificium eſt electorũ ad Deum patrem per Chriſtum Dominum noſtrum. Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata. Dona & munera vnum ſunt, iuxta quod Daniel reſpondit Balthaſari, quando ei promiſit purpuram & torquem auream. Munera, inquit, tua ſint tibi, & dona domûs tuæ alteri da. Hoc vnum bis repetitur, quia duæ res offeruntur Deo, id eſt, panis & vinum. Quæ vtræque non incongruenter poſſunt plurali numero appellari. Etenim in pane eſt aqua & farina, in vino aqua & vinum. Idipſum tertiò repetitur: Hæc ſancta ſacrificia illibata. Singulari repetitione duo ſuperiora recapitulãtur, quoniam in vno corpore Chriſti hæc ſacramenta continentur. Sed quoniam potius requirit Deus ſacrificium cordis, quàm hoc, quod extrinſecus miniſtratur, in corde ſacerdotis volumus interpretari dona, & munera, & ſacrificia illibata. Vnde dicit Auguſtinus in lib. decimo de ciuitate Dei, cap. tertio: Dona eius in nobis, nos quoque ipſos vouemus & reddimus ei. Beneficiorum eius ſolennitatibus, feſtis, & diebus ſtatutis dicamus, ſacramuſque memoriam, ne volumine temporum ingrata ſubrepat obliuio, ſacrificamus hoſtiam humilitatis & laudis in ara cordis igne feruidam charitatis. Iuxta eundem Auguſt. ſi quis vult dona offerre Deo, ſeipſum offerat: ſi quis munera ſenius memoretur beneficiorum eius: ſi quis ſacrificia illibata, humilitatem laudemque & charitatem offerat. Dicit idem in libro memorato, cap. quinto: Sacrificium ergo viſibile, inuiſibilis ſacrificii ſacramentum, id eſt ſacrum ſignum eſt. Et in ſequentibus eodem, cap. decimonono: Quo circa ſi-

1. Reg. 1. Pſal. 4. Hier. 29. Oratio publicani in templo. Luc. 18. Triplex oratio in Te igitur. Triplex oratio Chriſti in horto. Luc. 22. Iona. 4. Hæc dona hæc munera, &c. Dan. 5. Sacrificia illibata. Sacrificium in ara cordis.

Sacrificium viſibile & inuiſibile.

cut orantes atque laudantes ad eum dirigimus ſacrificantes voces, cuius res ipſas in corde quas ſignificamus, offerimus: ita ſacrificantes, non alteri viſibile ſacrificiũ offerendum eſſe nouerimus, quàm illi, cuius in cordibus noſtris inuiſibile ſacrificium noſipſi eſſe debemus. Quia Domino miſerãte, ſacrificium verum inuenimus, ſequentia *Te igitur*, proſequamur. Sequitur: In primis quæ tibi offerimus pro Eccleſia tua ſancta catholica, & reliq. Memoratum ſacrificium pro tribus offertur, id eſt, pro Eccleſia ſancta vniuerſali, pro ſpecialibus, quorum eleemoſynas ſuſcepimus aut munus, aut quorum ſponſores ſumus facti, vel quorum præſentiam intuemur in officio Miſſæ noſtræ, quorũ tamen ſacrificium eſt laus: Pro nobis ipſis ſacerdotibus, qui communicamus ſanctæ Mariæ & Apoſtolis in vno Domino, vt in omnibus protectione Domini muniamur. Et iterùm: Tria ſunt ſacrificia iuxta Prophetam, quæ requirit Deus à nobis ſcilicet facere iudicium, & iuſtitiam, & diligere miſericordiam, & paratũ eſſe ire cum Domino Deo. Facit iudicium, qui ſe ei vouet & reddit, cuius totus eſt, & omne quod in eo eſſe poteſt ex his quæ ſunt. Idem facit, quando indicat primò orandum eſſe pro pace Eccleſiæ vniuerſalis: Deum diligit miſericordiam, qui ex præteritis beneficiis gratias agendo, futura ſibi acquirit. Ipſe ſibi multam miſericordiam acquirit, qui Deum ad potiora prouocat. Idem facit miſericordiam circa fratres, quando ſpecialiter pro eis deprecatur Dominum. Vult paratus eſſe vt eat cum Domino Deo, qui ſe dicit conſortio vnius Domini communicare, cum Maria & choro Apoſtolorum. Iſti vadunt quocunque ierit Dominus. Vt non exorbitet mortalis a recto tramite, propter periculum præſentis vitæ rogat, vt in omnibus protectione Domini muniatur. In hac oratione deſignat ſindon, quantum ad caput pertinet, humilitatem Chriſti, quam aſſumpſit ex terreno habitu, in qua orauit Deũ patrem. Sudarium verò quod iacet in cornu altaris, laborem ſuum, quem ſuſtinuit in oratione, ſicut Lucas dicit: Et factus eſt in agonia, & prolixius orabat, & factus eſt ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terrã. His ita prælibatis, dicit pium cor: Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, quæſumus Domine, vt placide accipias. In hac oratione deprecatur Deus, vt dignetur vota electorum ſuorum ſuſcipere: atq; ideò ei præſentantur per pronomen demonſtratiuum, dicendo, Hanc igitur oblationem, cui poſtea additum eſt à ſancto Gregorio, Dieſque noſtros in tua pace diſponas, & cætera. Oſtendit nullum ſecurum eſſe poſſe in præſenti ſæculo, de ſua ſtabilitate quamuis eſſe perfectus videatur, ac ideo neceſſe fore, vt ſemper deprecetur in pace diſponi ſuos dies in præſenti ſæculo, & in futuro eripi ab æterna damnatione, & in electorum grege numerari. De corporali & ſudario dictum eſt, quantum ad corpus pertinet. Chriſtus poſtquàm orauit pro membris ſuis, dixit diſcipulis ſuis: ſurgite eamus, ecce appropinquabit qui me traditurus eſt. Explanatio Hieronymi: Non nos inueniant quaſi timentes & retractantes, vltrò pergamus ad mortem, vt cõfidentiam & gaudium paſſuri videãt. Præſentat pium cor electorum ſuorum, oblationem ſuam Domino præſentat & pius Dominus ſeipſum his, per quos immolandus erat Deo patri. In hac oratione ſignificat ſindon ſubſiſtens, humilitatem maximam, in qua non ſolùm dignatus eſt orare pro ſuis, ſed etiam tradi in manus impiorum: Sudarium verò, laborem quem ſuſtinuit ex traditore.

Sacrificium iſtud pro trib° offertur. — Mich. 6 — Tria requirit à nobis Deus ſacrificia — Facere iudiciũ — Diligere miſericordiam. — Paratũ eſſe cum Deo ire — Apoc. 14. — Quid deſignat ſindon. — Quid Sudarium — Luc. 22. — Hanc igitur oblationẽ — Additio S. Gregorij. — Matt. 26 — Chriſti pietas dum ſe vltroob tulit immolandũ

De inſtitutione Dominica in conficiendo Corpus & ſanguinem. Cap. XXIIII.

Sacrificium vniuerſale.

Immolato priore ſacrificio perfectorum, quod conſtat orationibus, & eſt coniunctum ſacrificio Angelorum, deſcenditur ad vniuerſale ſacrificium, immolationem ſcilicet Chriſti, quod celebratur ante, Nobis quoque peccatoribus, Etenim Chriſtus pro peccatoribus deſcendit ad immolandum, dicente Paulo ad Timotheũ: Humanus ſermo & omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Ipſe eſt, per quem omne ſacrificium Deo offertur, quia in eo cõdita ſunt omnia, quæ in cælis ſunt, & quæ in terris. Ipſe cùm ſit Dominus omnium, voluit hoſtia fieri pro peccatoribus, qui non poterant Deo ſacrificium offerre, vt ſua immolatione reconciliarentur Deo: quatenus & ipſi non forent infructuoſi, ſed poſſent offerre ſacrificium. Quoniam vna hoſtia Chriſtus oblatus eſt pro iuſtis & iniuſtis: idem ſacrificium permanet in altari, quod ante poſitum eſt. Vndè modo dicit ſacerdos: Quam oblationem tu Deus in omnibus quęſumus, benedictam, aſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem, facere digneris. Quod ſic exponendum arbitror, ſaluo magiſtrorum intellectu: Quam oblationem, quæ ſic oblata eſt, vt iſta, id eſt, ea deuotione, in omnibus, hoc eſt, tota cogitatione, tota vita, toto intellectu: benedictam, ſicut hæc benedicta eſt, ſacerdote dicente, Vt accepta habeas & benedicas: aſcriptam, vt hæc, de qua dictum eſt, quæſumus Domine, vt placatus accipias: ratam, id eſt, fidelem, ſicut hæc quæ tibi porrecta eſt per Chriſtum Dominum noſtrum: Tu Deus, quæſumus, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris, quatenus hæc nobis fiat corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Quo ordine id perficiendum ſit, ex domini inſtitutione addiſcitur: Accipit ſacerdos panem manibus ſuis exemplo Chriſti, de quo dictum eſt: Accepit panem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, & reliq. ſimiliter & calicem, dicente Cypriano ad Cæcilium de ſacramento dominici calicis: Inuenimus non obſeruari à nobis quod mandatum eſt, niſi eadem quæ dominus fecit, nos quoq; facimus, & calicem pari ratione miſcentes, à diuino magiſterio non recedamus. Quamuis hoc ille de commixtione vini & aquæ concluſiſſet, tamen de tota inſtitutione dominica intelligere poſſumus adimplendum, in quo ſuum mandatum eſt, & Apoſtolorum obſeruatio. Cæterum de crucibus, quas ſolemus diuerſo modo facere ſuper panem & vinum, non eſt quid dicam, cur tali & in tali loco figãtur, vel quare plures in aliquo, vel pauciores in aliquo. Si dominus quãdo benedixit panem, feciſſet crucis ſignaculum, ipſi norunt, qui præſentes fuerunt, præſertim cùm nondum erat erectum vexillum ſanctæ Crucis: Ac modo ſcimus, quia neceſſaria eſt, dicente Auguſtino in expoſitione Euangelii Ioannis Homilia lxiiii. Quid, inquit, quod omnes nouerunt, ſignum Chriſti, niſi crucifixi Chriſti? Quod ſignum niſi adhibeatur ſiue frontibus credentium, ſiue ipſi aquę, ex qua regenerantur, ſiue oleo quo chriſmate vnguntur, ſiue ſacrificio quo alũtur, nihil horum ritè perficitur †. Videtur mihi, ſi ſemel fuerit facta crux ſuper panem & vinum, poſſe ſufficere, quia dominus ſemel crucifixus eſt. Non ab re eſt ſi bis figatur, quia pro duobus populis fixus eſt Chriſtus. At ſi figi neceſſe eſt in loco vbi dicitur: Accipiens panem, ſeorſum neceſſe eſt figuretur ſuper panem, & ſeorſum ſuper vinum, ſecundùm modum quo Chriſtus vſus eſt in acceptione panis & calicis. In eo pane commendauit Chriſtus corpus ſuum, & in calice ſanguinem ſuum, atque ſubiunxit: Hęc quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis. Hîc concrepant verba dominicę menſę cum toto officio Miſſę. Canitur hîc, Accipiens panem, & reliqua: quod actitatur a ſacerdote, quando ſuſcipit oblatam in ſecreta Miſſę, aut quando hîc eam eleuat. Gratias agit in Hymno, Verè dignum & iuſtum eſt: benedicit in pręſenti loco, frangit circa cõmunionem. Hîc credimus naturam ſimplicem panis & vini mixti, verti in naturam rationabilem, ſcilicet corporis & ſanguinis Chriſti. Sindon iacens in altari, ſignat linteum, quo erat dominus pręcinctus, & ſudarium, laborem quem aſſumpſit in lauatione pedum, ſiue quem ſuſtinuit pro labore Iudę. Altare, menſam Domini.

1. Tim. 1. — Per Chriſtũ omne ſacrificiũ offertur Deo. — Coloſ. 1 — Rom. 5. — Hebr. — Quam oblationem Deus benedictã, &c. — Domini inſtitutio obſeruanda eſt. — Cypr. lib. 2. epiſt. 3. — Doctrinam ... Sine ſigno crucis nihil recte perficitur. — Officiũ Miſſæ ſonat cœna Dominica. — Trãſubſtantiatio — Sindon. — Ioan. 13. — Sudariũ.

De aſcenſione Chriſti in Crucem.

CAP. XXV.

In memoriam Chriſti ſit miſſa. 1. Cor. 11

IN ſacramento panis & vini, necnon etiam in memoria mea, paſſio Chriſti in promptu eſt. Dixit ipſe: Hæc quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis id eſt, quotieſcunque hunc panem & calicem benedixeritis, recordamini meæ natiuitatis ſecundùm humanitatem, paſſionis & reſurrectionis. Quare ſubdit ſacerdos ex voce ſua & plebis: Vnde & memores Domine nos tui ſerui, ſed & plebs tua eiuſdem Chriſti filii tui Domini noſtri tam beatæ paſſionis, necnon & ab inferis reſurrectionis, ſed & in cælos glorioſæ aſcenſionis, offerimus præclaræ maieſtati tuæ de tuis donis ac datis hoſtiã puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam. Sicut in ſuperioribus Chriſti corpus eſt viuum in ſacramento panis & vini, atque in memoria mea, ita in præſenti aſ- B cendit in crucem. Cordis ſacrificio intendit Deus. Vnde Cyprianus in ſermone de oratione Dominica. Neque enim in ſacrificiis, quæ Abel & Cain primi obtulerunt munera eorum Deus reſpexit, ſed corda intuebatur: vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. †. De donis Dei ac datis hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, offerimus, quando charitate accenſi hoſtiam offerimus de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. De qua hoſtia in promptu dicat, inſtitutio ſacramenti ſubdendo manifeſtat, Panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ. Panis vitæ æternæ, & calix ſalutis perpetuæ, Chriſtus eſt, vel, ſicut ſuperius dixi, hoſtia pura eſt panis: hoſtia ſancta, calix hoſtia immaculata, vtrumque ſimul: quia vnum corpus efficiunt. De donis ac datis ita poſſumus dicere: C Dona ſunt in re æterna, data in opere temporali. Et quoniam à nobis peccatoribus vult Deus offerri ſibi ſua ipſa dona, obnixè precandũ eſt, vt dignetur ſuper ea reſpicere. Vnde ſubditur: Supra quæ propitio ac ſereno vultu reſpicere digneris, & accepta habere, ſicuti accepta habere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel, & ſacrificium Patriarchæ noſtri Abrahæ, & quod tibi obtulit ſummus ſacerdos tuus Melchiſedech, ſanctum ſacrificium, & immaculatam hoſtiam. Rogat ſacerdos Deum patrem, vt ſicut illo tempore reſpicere dignatus eſt ſuper munera Abel, & ſacrificium Patriarchæ, necnon & Melchiſedech, ita ſuper præſentia vota, quæ initium acceperunt ab immolatione Chriſti. Dein precatur vt ſuſcipiantur, dicendo, Supplices te rogamus omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus ſancti Angeli D tui in ſublime altare tuum, in conſpectum diuinæ maieſtatis tuæ, vt quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum filii tui corpus & ſanguinem ſumpſerimus, omni benedictione cæleſti & gratia repleamur per Chriſtum Dominum noſtrũ. Precatur ſacerdos, vt præſens oblatio ita ſit accepta in conſpectu diuinæ maieſtatis, quatenus ſumptam eam, ſimul fiant cæleſtes, & gratia Dei repleti. Mira & magna fides ſanctæ Eccleſiæ, quæ ſuis oculis videt, quod mortalibus deeſt: videt, quid credere debeat, quamuis nondum videat, quod in ſpecie eſt. Credit ſacrificium præſens per Angelorum manus deferri ante conſpectum Domini, & ſentit mandendum eſſe ab humano ore. Credit namque corpus & ſanguinem Domini eſſe, ac hoc morſu, cæleſti benedi- F ctione impleri animas ſumẽtium. Nempe Chriſtus orauit in cruce, incipiens à Pſalmo, Deus Deus meus, vſq; ad verſum, In manus tuas commendo ſpiritum meum. Poſteà inclinato capite, emiſit ſpiritum. Sacerdos inclinat ſe, & hoc quod vice Chriſti immolatum eſt, Deo patri commendat. Sancita eſt paſſio Chriſti pro nobis vſq; ad iſtum locum, ab eo loco vbi dicitur, Vnde & memores. Altare præſens, altare eſt Crucis. In iſto nos peccatores qui ex gentibus venimus, reconciliati ſumus Deo ad offerenda ei ſacrificia. Sindon in iſto, humilitatem illam ſignat, qua humiliatus eſt patri vſq; ad mortem. Non abhorret à vero, ſi humilitas deſignetur per ſindonem. Auguſtinus ſcribit in Pſalmo nonageſimo A ſecundo. Qui enim humilis tunc fuit, quando linteo præcinctus eſt, & lauit pedes diſcipulorum. Sudarium verò, laborem paſſionis. Inclinatio ſubdiaconorum vſquemodo, mœſtitiam demonſtrat eorum diſcipulorum, quibus licitum erat perſeuerare in præſentia Chriſti, quando flagellabatur, & omnia illa agebantur, quæ de eius paſſione leguntur, tunc potiſſimùm dolebant, qui eius erant ſectatores: At poſtquã emiſit ſpiritum, ſcientes nõ iam habere perſecutores, vnde rabiem ſuam amplius in Chriſti corpus expleant, vt ipſe dicit in Euangelio Lucæ, Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habent ampliùs quid faciant: conſolantur aliquo modo, & erigunt ſe, adſpicientes in dilectum ſibi corpus quouſq; pendet in cruce: maxime cùm vident multa miracula fieri, vnde conturbari poterant perſe- B cutores, & obſequentes ſolari. In eodem officio lauant diaconi manus, quia omnia opera ſordida prioris conuerſationis, Chriſti paſſione mundantur. Quod ſi nihil aliud voluiſſet ordo miniſterii noſtri ſignificare in lauatione manus, quam vt cautiore cura prius actus ſuos cogitatuſque diaconi diſcuterent, euentilarent, purgarent, ac ſic ad participãda fidei ſacramenta procederent, quod vnuſquiſque fidelium debet obſeruare, ne manducet & bibat indigne corpus Domini, nullo modo tali in loco manus lauarent, quia aptiùs poſſent eos lauare erecti quàm inclinati.

Pſalmo à Chriſto dictũ in cruce. Pſal. 21 Pſal. 30. Paſſio Chriſti incruẽta repræſentata. Humiliatas Chriſti per ſindonem ſignificata. — *Inclinatio ſubdiaconorum quid ſignificat. Luc. 12. Cur ibi lauant manus Diaconi.* — *Cordis ſacrificio intendit Deus. Cypr. ſer. 6. Gen. 4. 1 Tim. 1. De donis & datis. Verba canonis. Mira & magna fides eccleſiæ circa hoc ſacramentum.*

De corpore Domini poſt emiſſum ſpiritum in cruce, & noſtra mortificatione in idipſum. CAP. XXVI.

C CHriſtus enim prægustauit mortẽ, vt nos commoreremur peccatis. Chriſtus mortuus eſt peccato ſemel, vt nos moreremur vitiis. Dicit Paulus: Qui autẽ ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. Hæc crucifixio præcipue agitur per pœnitentiam. Plures ſunt, qui per anguſtum foramen tranſeunt ad ſtabilitatem continentiæ, ac ideò quantum ad moralem ſenſum pertinet, rectè præſens ſacrificium, ſacrificium pœnitentiæ dicitur. Et benè ante ſacrificium pœnitentium celebratur paſſio Chriſti, vt magis infirmos prouocet ad ſalubrem potionem. Vndè dicit Ioannes Chryſoſtomus in ſermone quarto ad Hebræos: Sicut enim medicus non habet neceſſitatem ex cibis, qui ægroto præparantur, guſtare: ſed ille conſolans, primus ex illius cibo deguſtat, vt perſuadeat ægroto promptiùs D illos cibos accipere: ſic etiam Dominus, quoniam homines mortem timebant, perſuadens eis, vt fiducialiter ad mortem accederent, & ipſe guſtauit mortem, nullam habens neceſſitatem. Ex verbis beati Ioannis oſtenſum eſt, ideò coniunctim prolatam eſſe paſſionem Chriſti, & noſtram confeſſionem peccatorũ, vt non timeremus dura pati pro peccatis noſtris. Chriſtus iam emiſit ſpiritum, exiuit ab eius latere ſanguis & aqua. Sine his ſacramẽtis nemo intrat in vitam æternam. De his ſacramentis dicit Auguſtinus in ſermone lxv. ſuper Ioannem, Ille ſanguis in remiſſionem fuſus eſt peccatorum: Aqua illa ſalutare temperat poculum: hæc & lauacrum præſtat & potum. Et poſt pauca: Hic ſecundus Adam inclinato capite in cruce dormiuit, vt inde formaretur ei cõiunx, F quod è latere dormientis defluxit. Coniunx iſta centurionem illum ſignat, de quo narratur in Euangelio: Videns autem Centurio quod factum erat, glorificauit Deum, dicens: Vere hic homo iuſtus erat. Niſi futurum eſſet, vt ſacramento ſanguinis & aquæ inficeretur gentilitas, non illicò ſe Centurio mutaret ad tantam compunctionem, vt apertè clamaret ex intimo cordis affectu, Verè hic homo iuſtus erat. Hanc mutationem deſignat ſacerdos per mutationem vocis, quando exaltat vocem ſuam, dicendo, Nobis quoque peccatoribus. Dicit de eo Beda in tractatu ſuper Lucam: Nõ randa diſtantia gentis & gentis. Et gentiles quippe moriente Chriſto, Deum timentes, aperta confeſſionis voce glorificant: Iudæi percutientes ſolùm pectora, domum re-

Chriſtus prægustauit mortem. Gal. 5. Sacrificium pœnitentia. Tom. 4. De latere Chriſti exiuit ſanguis & aqua. Tom. 9. Eccleſia de gentibus ex latere Chriſti credente Centurione. Matt. 27 Cur voce altiore dicitur: Nobis quoque peccatoribus.

Amici Ieſu ſtabãt à longe. deunt. Percuſſura pectoris, pœnitentiæ eſt & luctus indicium. Interim ſtabant autem omnes noti eius à longè, & mulieres quæ ſecutæ erant à Galilæa hæc videntes. *Pſal 87.* Hoc eſt quod ipſe Dominus in Pſalmo, explicata ſuæ paſſionis ſerie, patri queritur, dicens: Elongaſti a me amicum, & proximum, & notos meos à miſeria. Hos *Luc. 23.* amicos & proximos ad memoriam nobis ducunt ſubdiaconi erecti, & intuentes in presbyteri opus. His ita intuentibus venit vir nomine Ioſeph, qui erat decurio, vir bonus & iuſtus: hic non conſenſerat conſilio & actibus eorum, ab Arimathia ciuitate Iudææ, qui expectabat *Matt 27* & ipſe regnum Dei: Hic acceſſit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu, & depoſitum inuoluit in ſindone, & poſuit eum in monumento exciſo, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat. *Ioſeph hic omnibus Apoſtolis & diſcipulis promptior.* Qui quamuis ex numero foret occultorum diſcipulorum, tamen in prõptu omnes tranſcendit, ſcilicet & diſcipulos & Apoſtolos: Diſcipulis tantummodo à longè ſtantibus, & intuentibus, Apoſtolis latentibus in abditis, Ioſeph mercatus eſt ſindonem, vt depoſitum corpus Ieſu inuolueretur. Quantæ dignitatis foret iſte Ioſeph in tractatu Bedæ legitur ſuper Lucam, ita dicendo: Magnæ quidem iſte Ioſeph dignitatis apud ſæculum, ſed maioris apud Deum meriti fuiſſe laudatur: vt per iuſtitiam meritorum ſepeliendo corpori Dominico dignus foret, & per nobilitatem potentiæ ſæcularis, idem corpus accipere poſſet. Non enim quilibet ignotus ad Præſidem accedere, & crucifixi corpus poterat impetrare. *Repræſentatio iſtius Ioſeph* Hunc Ioſeph ad memoriam ducit archidiaconus, qui eleuat calicem de altari, & inuoluit ſudario, ſcilicet ab aure calicis vſque ad aurem. Sicut ille diaconus primatum tenet inter cæteros diaconos, qui leuat calicem cum ſacerdote: Ita iſte Ioſeph tenuit inter cæteros diſcipulos qui meruit corpus Domini de cruce deponere, & ſepelire in monumẽto ſuo. *Duæ cruces calicis.* Idem deputatur retro ſtare cum diſcipulis, quoniam timore Iudæorum occultus erat. Sacerdos qui eleuat oblatam, præſentat Nicodemum, de quo narrat Ioannes dicens: *Ioan. 19.* Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Ieſum nocte primùm, ferens mixturam myrrhæ & aloes quaſi libras centum. Acceperunt ergo corpus Ieſu, & ligauerunt eum linteis cum aromatibus, ſicut mos Iudæis eſt ſepelire. Sacerdos facit de oblata duas cruces iuxta calicem, vt doceat eum depoſitum eſſe de cruce, qui pro duobus populis crucifixus eſt. Chriſti depoſitionem de cruce, monſtrat eleuatio ſacerdotis & diaconi. *Sudariũ ſuper caput Chriſti* Sudariũ ſuper caput Ieſu, notum eſt fuiſſe, narrãte eodem Ioanne, quod viderit Petrus linteamina poſita & ſudarium, *Ioan 20* quod fuerat ſuper caput Ieſu. Oblata & calix, Dominicum corpus ſignant. Quando Chriſtus dixit: Hic eſt calix ſanguinis mei, ſuum ſanguinem ſignauit, qui ſanguis ſicut vinum eſt intra calicem, ita erat intra corpus. Hoc peracto quid agerent, quos præſentant ſubdiaconi, Beda in memorato lib. narrat: Supra legimus, inquiẽs, quia ſtabant omnes noti eius à longè, & mulieres quæ ſecutæ erant eum: *Mulieres ſecutæ funus Chriſti.* His ergo notis Ieſu poſt depoſitum eius cadauer ad ſua remeantibus, ſolæ mulieres quæ arctius amabant, funus ſubſecutæ, quomodo poneretur, inſpicere cupiebant. † Hæc oratio, Nobis quoque peccatoribus, tendit vſque, Per omnia ſæcula ſæculorum. Vſque ad iſtum locum quantum pertinet ad exequias ſepulturæ Chriſti. Altare crucem præſentat: quantum ad noſtram mortificationem, altare holocauſti. Sindon & ſudarium ſunt, quæ ſupra memoraui. *Moralis ſenſus de ſacrificio pœnitentium.* Moraliter, voce pœnitentium qui confitentur peccata ſua, eleuat ſacerdos vocem, quaſi quodam ſtimulo punctus nimii timoris. Talis compunctio vocatur & verè dicitur ſacrificium ſpiritus contribulati. Vox eleuata ſacerdotis in ſacrificio pœnitentium, ſignat clamorem debere magnum eſſe in corde pœnitentis. Vnde Auguſtinus in tra- *Tr. 9 Ioan. 11.* ctatu ſuper Ioannem ſermone lxvi. Quare fremuit, inquit, Ieſus, & turbauit ſeipſum, niſi quia fides hominis *Fremitus pœnitentium.* ſibi immerito diſplicentis fremere quodammodo debet in accuſatione malorum operum, vt violentiæ pœnitendi, cedat conſuetudo peccandi? Et iterũm in eodem: Et A cùm hæc dixiſſet, exclamauit voce magna, fremuit, lachrymauit. Voce magna clamauit. Quam difficile ſurgit, quem moles malæ conſuetudinis premit? ſed tamen ſurgit, occulta gratia intus viuificatus: ſurgit poſt vocem magnam. Sat eſt de eleuatione vocis, dicendum eſt de ſacrificio. Sacrificium pœnitentium, eſt ſpiritus contribulatus & cor cõtritum. Pœnitentia ſepeliuntur peccata noſtra. Altare pœnitentium, eſt altare holocauſti. Altare holocauſti ſignat cor eorum, quibus neceſſe eſt carnales motus conſumere feruore Spiritus ſancti. *Sindon caſtigatio carnis.* Sindon eſt ipſa caſtigatio carnis per ieiunia & vigilias, & cæteras virtutes, quibus de genuina carnali delectatione, quaſi de humore natiuo perducitur affectus hominis, ceu quoddam linum ad candorem, vt fiat de eo corporale, in quo poſſit Dominum recipere. B Ille in munda ſindone inuoluit Ieſum, qui pura eum mente ſuſceperit. *Sudariũ quid.* Sudarium eſt ipſa intentio, qua feſtinat omnes venientes motus tentationum priſtinarum tergere, antequam oculos ſaucient. Poſtquam vox pœnitentium prolata eſt, impetratio ſuccedit, vt partem ſibi ſocietatis concedat Dominus cum ſanctis ſuis. Quibus denominatis, ſequitur: Intra quorũ nos conſortium quæſumus admitte tu, qui es largitor veniæ, non æſtimator meriti. *Cõpletio cõmemoratio ſanctorum.* In completione prioris officii, quod fungebatur tãtummodo orationibus, ibi memoretur cõmunio ſanctorum, quorum penè cõuerſatio eſt æqualis: In iſto, quia longè diſtamus ab eorum conuerſatione, venia precamur introduci. *Per Chriſtũ ſolũ omnia bona.* Per Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem hæc omnia ſemper Domine bona ſcilicet quæ retro me- C morata ſunt, creas, vt ſint: ſanctificas, tibi ea deputando: viuificas, vt viua ſint: benedicis, vt vtilia ſint nobis, & præſtas ad fruendum, Per ipſum eundémq; videlicet, per quem ſuperius memorata cõcedis. Et cum ipſo qui tecum ſemper viuit, Et in ipſo, in quo reſtaurata ſunt omnia. Eſt tibi Deo patri in vnitate Spiritus ſancti omnis honor & gloria per omnia ſæcula ſæculorum. Hoc ipſum volendo tibi omni niſu monſtrare, tota fide me ita tenere, eleuo præſentia munera ad te, ego indignus ſacerdos, & diaconus vice præpoſitorum & auditorum, quia tibi ab omni Eccleſia tua, omnia bona deputantur. *Subdiaconi recedentes à præſentia ſacrificii.* Subdiaconi qui ſtant vſque modo in facie ſacrificii, & nunc recedunt, miniſteria fœminarum ad memoriam nobis ducunt, quæ receſſerunt de monomento, ſepulto Domino. Non enim ita receſſerunt à ſepulchro, vt abeſ- D ſent miniſterio Domini, ſed ſabbato ſiluerunt: quo tranſacto, parauerunt aromata vt vngerent corpus eius. Eo modo præſentes ſubdiaconi recedunt à præſentia ſacrificii, vt ſabbato quidem, hoc eſt, quãdiu ſeptẽ petitiones Dominicæ orationis dicuntur, ſint in ſilentio, & inclinati, ſicut erant Apoſtoli illo tempore & ſanctæ mulieres. Qui poſteà ſatagunt cum patenis ad requirendum corpus Domini circa altare, vt mulieres quæſierunt Domini corpus circa ſepulchrum. Moraliter poſſumus ſubdiaconos nos peccatores intelligere, qui faciem, id eſt, conſcientiam peccatorum noſtrorum ſacerdoti oſtendimus, vt noſtram cõfeſſionem offerat Deo: quo peracto, non illicò ſaltum facimus in locum magiſtrorum, ſed poſt diuturnam humiliationem feruore creſcente Spiri- E tus ſancti, dilatantur corda noſtra, quaſi patena ad ſuſcipienda ſacramenta Eccleſiæ.

De præſentatione patenæ. CAP. XXVII.

Dicit libellus Romanus, quem iam memorauimus. Quando inchoatur canon, venit Acolytus ſub humero habens ſindonem in collo ligatum, tenens patenam ante pectus in parte dextera vſque medium canonem. *Ceremonia circa patenã.* Tunc ſubdiaconus ſequens, ſuſcipit eam ſuper planetam, & venit ante altare, expectans quando eam ſuſcipiat ſubdiaconus regionarius: finito verò canone, ſubdiaconus regionarius ſtat cũ patena poſt Archidiaconũ: Quando exierit, Et ab omni perturbatione ſecuri: vertit ſe Archidiaconus, & oſculatã patenam, dat eam tenendam ſecundo diacono. Ordo talis eſt: ſubdiaconus

nus ſequens, non eſt auſus oſtia altaris relinquere ſecundùm canones Laodicenſis concilii qui dicunt capitulo quadrageſimo tertio, quòd non oporteat ſubdiaconum ſaltem paululùm ianuas deſerere, & orationibus vacare: ac ideò acolytus educit patenā de exedris quando dicitur, Surſum corda. Mea humilitas dicit quod ſibi videtur rationi congruere, relinquens magiſtrorum arbitrio, quid potiſſimum tenendum ſit. Videtur mihi vt ea hora præſentanda ſit patena, qua circa ſepulturam Domini ſatagebant diſcipuli vel mulieres. Poſtquam enim iuit ad menſam, ſtuduerunt circa myſteria paſſionis. Sequens verò ſubdiaconus medio canone, id eſt, cū dicitur, Te igitur, ſuſcipit illam ab acolyto, & ſtat ante altare cum patena vſquedùm ſuſcipiatur à ſubdiacono regionario, ſuſcipitur enim cùm dicitur, Per omnia ſęcula ſęculorum. Regionarius ſuſcipit illam finito canone, id eſt, vbi dicitur, Per omnia ſęcula ſęculorum: & tenet illam vſq; ad ſuſceptionem diaconi, Poteſt etiam intelligi ſimpliciter receſſio ſubdiaconi de facie Pontificis, acceſſio ad patenam. Vbi ootandum, quòd acolytus inuolutam tenet linteo patenam, ſubdiaconus nudam.

Quibus clericis liceat attingere ſacra vaſa. Vndè liquido apparet, quòd conſecrata vaſa a conſecratis clericis merito debeant tātummodo attingi. Hoc denique Eſdras ſacerdos expreſſit, quando reuerſus eſt de Babylone, & vaſa ſancta ſanctis cōmendauit, dicens: *1. Eſdr. 8* Separaui de ſacerdotum principibus duodecim, Et paulo poſt, Appendiq; eis argentum & aurum & vaſa conſecrata domus Dei noſtri. Et iterum, Et dixi, Vos ſancti Domini, & vaſa ſancta, & argentū & aurum, quod ſpōtè oblatum eſt Domino Deo patrum noſtrorum, vigilate & cuſtodite. *Carthag. Concil.* Vndè in concilio Carthaginenſi capit. 25. ſcribitur: Aurelius epiſcopus dixit, Addimus fratres chariſſimi præterea, cū de quorundam clericorū, quamuis lectorum, erga vxores proprias incontinentia referretur, placuit quod in diuerſis conciliis firmatum eſt: Subdiaconi qui ſacra myſteria contrectant, & diaconi & presbyteri, ſed & epiſcopi, ſecundum propria ſtatuta, etiam ab vxoribus ſe cotineant Necnon & Sixtus Papa natione Romanus ex patre Paſtore, conſtituit, vt miniſteria ſacrata non tangerentur niſi à miniſtris. Verùm & in hoc culpauit Daniel Balthaſar regem, quia in conſecratis vaſis bibebat, ſicut ſcriptū eſt: Tu quoq; Balthaſar filius eius non humiliaſti cor tuū, cùm ſcires hæc omnia, ſed aduerſus dominatorem cæli eleuatus es, & vaſa domus eius allata ſunt coram te. Tu & optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibiſtis in eis. Patena dicitur eo quòd pateat: Corda ampla charitate ſicut alabaſtrum, in quo portauit vnguentū Maria ad vngendum Dominum, ſignificauit cor eius, in quo erat fides ſine impoſtura: ita & patena poteſt corda ſanctarum fœminarum deſignare, quæ patebant latitudine charitatis in obſequio Chriſti. *Mat. 14. Mat. 27* Nam & ipſæ inerant, vt prætuli, non minima executione in miniſterio diſcipulatus Chriſti, de quibus dicit Matthæus Euangeliſta. Erant autem ibi mulieres multæ à longè, quæ ſecutæ erant Ieſum à Galilæa, miniſtrātes ei, inter quas erat Maria Magdalenæ & Maria Iacobi, & Ioſeph mater, & Mater filiorum Zebedæi. Tamen ipſæ non ſuſceperunt corpus Domini de cruce, ſed Ioſeph: ſicut nec ſubdiaconi, ſed diaconi ſuſcipiunt calicem de altari.

De officio quod memorat requiem Domini in ſepulchro.

CAP. XXVIII.

Svbdiaconus regionarius accipit patenam finito canone, quia lætitiam Dominicæ reſurrectionis mulieres primò audierunt. Illæ huc illucque diſcurrebant feruenti ſtudio circa ſepulturam Domini. Stant diaconi, ſtant q; ſubdiaconi inclinati vſquedùm audiant, Sed libera nos à malo. Ipſa eſt enim ſeptima petitio de oratione Dominica. Septenario enim numero vniuerſitas deſignatur. Septima petitione Dominicæ orationis, finis ſignatur totius triſtitiæ ac perturbationis Apoſtolorum, quam habebant de Domini morte. *Oratio ſuper oblata.* Sequens oratio quæ inchoatur, Libera nos, quæſumus Domine, ab omnibus malis † embolis eſt Dominicæ orationis, v *emboliſ.* per illud veniatur ad finem conſuetæ concluſionis, Per Dominum noſtrum. Quod apertius in ſequentibus demonſtrabitur, ſi Dominus dederit. *Quid egerint apoſtoli, iacente ſepulchro. Ioan. 20.* Quid illo tempore, hoc eſt, quando Chriſtus quieuit in ſepulchro, Apoſtoli agerent, non legitur apertè: ſed ex Ioannis Euangelio metum eorum cognoſcimus, qui dicit, Cùm eſſet ergo ſero die illa vna ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ, vbi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum. Ex quo diſcimus, triſtes fuiſſe Apoſtolos omore. Iſta triſtitia demonſtratur per diaconorum inclinatioonme. *Diſcipulorū triſtitia in morte Domini. Luc. 24.* Diſcipulorum verò triſtitiam cognoſcimus ex Domini ſermone, qui dicit ſecundùm Lucam, ad duos qui ibant in die reſurrectionis in caſtellū Emaus. Qui ſunt hi ſermones, quos confertis adinuicem, ambulantes, & eſtis triſtes? Ideò & ſubdiaconi inclinati manent. Secundùm modulum lucubrationis meæ demonſtratum eſt, quid velit inclinatio diaconorum, excepto quod oratio interna ſolet demonſtrari per habitum corporis. *Tom. 4. Animi habitus ex motu corporis cognoſcitur.* Vnde Auguſtinus in libro ad Paulinum de cura agenda pro mortuis: Nam & orantes de membris ſui corporis faciunt, qnod ſupplicantibus congruit, cùm genua figunt, cum extendunt manus vel etiam proſternuntur ſolo, & ſi quid aliud faciunt viſibiliter, quamuis eorum inuiſibilis voluntas, & cordis intentio Deo nota ſit, nec ille indigeat his indiciis, vt animus ei pandatur humanus: ſed his magis ſeipſum excitat homo ad orandum gemendumque humilius atque feruentius. *Augetur deuotio exteriori motu corporis.* Et neſcio quomodo cum hi motus corporis fieri niſi motu animi præcedente non poſſint, eiſdem rurſus exterius viſibiliter factis, ille interior inuiſibilis, qui eos facit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui vt fierent iſta, præceſſit, quia facta ſunt, creſcit. Verumtamen ſi eo modo quiſque teneatur, vel etiam ligetur, vt hęc de ſuis membris facere nequeat, nō ideo non orat interior homo, & ante oculos Dei in ſecretiſſimo cubili compungitur, ſternitur. *Repræſentatio paſſionis Domini in Miſſa.* Celebratio huius officii ita currit, vt oſtendatur, quid illo in tempore actum ſit circa paſſionē Domini & ſepulturam eius, & quomodo nos memoriam reducere debeamus per obſequium noſtrum, quod pro nobis factum eſt.

De oratione Dominica.

CAP. XXIX.

Dicendum quare Dominica oratio dicatur excelſa voce, cum cæteræ ſecreto dicantur. *Serm. 6. Oramus nō ſingulariter, ſed communiter* Dicit Cyprianus in ſermone de oratione Dominica: Ante omnia pacis doctor, atq; vnitatis magiſter, ſingulatim noluit, & priuatim precem fieri. Non, vt quis cum precatur, pro ſe tantum precetur. Non dicimus, Pater meus, qui es in cælis, nec panem meum da mihi hodie, nec dimitti ſibi tantum vnuſquiſque debitum poſtulat, aut vt in tentationem non inducatur, atque a malo liberetur; pro ſe ſolo rogat. Publica eſt nobis & communis oratio, & quando oramus, non pro vno oramus, ſed pro toto populo, quia totus populus vnum ſumus. Deus pacis & concordiæ magiſter, qui docuit vnitatem, ſic orare vnū pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipſe portauit. *Dan. 3. Oratio trium puerorum in camino ignis.* Hanc orationis legem ſeruauerunt tres pueri in camino ignis incluſi, conſonantes in prece, & ſpiritu conſenſionis concordes. Declarat ſcripturæ diuinæ fides, & cum docet quomodo orauerunt, tale dat exemplum, quod imitari in precibus debeamus, vt tales eſſe poſſimus. Tunc, inquit, illi tres quaſi ex vno ore hymnum canebant, & benedicebant Deum. Loquebantur quaſi ex vno ore, & nondum illos Chriſtus docuerat orare: & idcirco orantibus fuit impetrabilis & efficax ſermo, quia promerebatur Deum pacifica, ſimplex & ſpiritalis oratio. Quæ oratio ſic inchoatur: Oremus, præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati audemus dicere. Præcepta ſalutaria dicimus Euangelicam doctrinam: Dicimus inſtitutionem, traditionem, quam ipſe dignatus eſt tradere in conficiendo ſacramento corporis & ſanguinis. Vnde idem qui ſupra,

Cypr lib. 2 epiſt. 1. *Non eſt recedendū ab inſtitutione Chriſti.*

in ſermone de ſacramento Dominici calicis, Cæcilio: Quamquam ſciam, frater chariſſime, epiſcopos plurimos Dominicis eccleſiis in toto mundo diuina dignatione præpoſitos, Euangelicę veritatis, ac Dominicæ traditionis tenere rationem, nec ab eo quod Chriſtus magiſter & præcepit & geſſit, humanam & nouellam inſtitutionem docere, & reliqua. Et iterum in eodem. Ab Euangelicis autem pręceptis omnino non recedendum eſſe, & eadem quæ Magiſter docuit & fecit, diſcipulos quoque obſeruare & facere debere. Vbi Cyprianus dicit, Euangelicæ veritatis: & in poſterioribus, Ab Euangelicis autem præceptis omnino non recedendum eſſe, Euangelicā doctrinam monſtrat: vbi dicit, Ac Dominicæ eruditionis tenere rationem, & in ſequentibus, Eadem quæ magiſter docuit, & fecit, Dominicam inſtitutionem. Qua audacia intrandum ſit ad orationem Dominicam, demonſtratum eſt, id eſt, poſtquàm præcepta ſalutaria, id eſt, Euangelica mundauerint cor noſtrum, & formauerint diuina inſtituta, quæ dicimus in loco, vbi ſcriptum eſt, Accipiens panem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, & reliq. audemus intrare ad orationem Dominicam. Vbi notandum, quod non eſt præſumptuoſe intrandum ad eam, ſed cum reuerentia & ſereno corde. In recordatione ſeptimæ diei, quando Chriſtus quieuit in ſepulchro, agitur Dominica oratio, quæ ſeptem petitiones continet, in quo ſeptimo die laborabant Apoſtoli triſtitia ac metu Iudæorum. Et, ni fallor, orabant, vt liberarentur a malo, & conſecuti ſunt quod orabant, reſurrectione Domini. Orat & nūc ſancta Eccleſia quaſi in ſeptima die, quando iam quieſcentibus animabus ſanctorum, inſtat ieiunando, vigilando, orando, certando in charitate, ne abrumpatur periculis huius mundi à ſpe cæleſtium gaudiorum. Quis eſt, qui non deprecetur quādiu hîc eſt in præſenti ſeculo, vt liberetur à malo? Nec hoc negligenter curandum eſt, vt ante participationem corporis & ſanguinis Domini interueniat oratio, quæ nos purget à peccatis, ne indigne manducemus & bibamus corpus & ſanguinem Domini.

audemus dicere Pater noſter, &c. *Pater noſter dicitur in memoriā ſepulti Domini.*

Cypr. ſer 6. *Sed libera nos à malo.*

Quomodo cōpleatur oratio Dominica, in ſeptima petitione, idem qui ſupra, oſtendit in libro de oratione Dominica, dicens: Poſt iſta omnia in conſummatione orationis venit clauſula, vniuerſas petitiones & preces noſtras collecta breuitate concludens: In nouiſſimo enim ponimus: Sed libera nos à malo, comprehendentes aduerſa cuncta, quę contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus poteſt eſſe firma tutela, ſi nos Deus liberet, ſi deprecantibus atque implorantibus opem ſuam præſtet. Quando autem dicimus, libera nos à malo, nihil remanet quod vltra adhuc debeat poſtulari, quando ſemel protectionem Dei aduerſus malum petimus, qua impetrata, contra omnia quæ diabolus in mundum operatur, ſecuri ſtamus & tuti. Quis enim ei de ſęculo metus eſt, cui Deus tutor eſt? Quid mirū, fratres dilectiſſimi, ſi oratio talis eſt, quam Deus docuit, qui magiſterio ſuo omnem precem noſtram ſalutari ſermone breuiabit? Hoc iam per Eſaiam prophetam fuerat ante prædictum, cùm plenus Spiritu ſancto, de Dei maieſtate ac pietate loqueretur: Verbum conſummans, inquit, & breuians in iuſtitia, quoniam ſermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Quando dicit Cyprianus, quòd illa vna petitione concluſa ſit omnis oratio noſtra, id eſt, Sed libera nos à malo, id poſſumus intelligere, poſſe ſignificari per finem orationis, finem noſtræ perſecutionis. Sequens oratio, expoſitio eſt nouiſſimæ petitionis. Illa dicit, Sed libera nos à malo. Iſta dicit, à quibus malis, ſcilicet præteritis, pręſentibus, & futuris, & vt non ſit domus vacans, precatur pax à Deo intercedentibus ſanctis. Igitur ſubditur, Et da pacem in diebus noſtris. Nulla pax tutior, quam obedire Domini pręceptis, declinare à malo, & facere bonum. Inde dicit Propheta: Declina à malo, & fac bonum. Et Apoſtolus, Odientes malum, adhærentes bono. Replicat in ſequentibus eandem orationem. Non ſe confidit ſuis meritis hoc poſſe impetrare apud Deum. Quapropter dicit, vt ope miſericordię tuæ adiuti: Ac deinde ſubdit apertius, à quibus malis precetur erui, videlicet, vt à peccato ſimus liberi: & quam pacem precetur, ſubdit iterum, & ab omni perturbatione ſecuri. Quod non poteſt fieri, niſi ſtudeatur virtutibus. Vt diximus, nihil aliud continet ſequens, niſi vt exponat memoratam petitionem. Poſſunt tres articuli præſentis orationis coaptari tempori triduanæ ſepulturæ Domini. Ac ideò hoc ſolùm de Miſſa poſſe intelligi, celebrari in paraſceue pro tribus continentibus diebus ſepulturæ.

Eſa. 10 *Oratio canonis. Libera nos quæſumus, &c.* *Pſal. 33* *Rom. 12*

De præſentatione Subdiaconorum. vt ſuſcipiant corpus Domini de altari. CAP. XXX.

HOc officium ad memoriam ducit deuotiſſimas mulieres, quæ ſeipſas præſentauerunt in exequiis ſepulturæ Domini. Præſentantibus ſe ſanctis mulieribus ad ſepulchrum Domini, inueniunt ſpiritum rediſſe ad corpus, & Angelorum viſionem circa ſepulchrum, ac annunciant Apoſtolis quæ viderunt. De quo vtilem admonitionem dat Beda in tractatu ſuper Lucam: Quomodo, inquit, poſito in ſepulchro corpore Saluatoris, angeli adſtitiſſe leguntur, ita etiam celebrandis eiuſdem ſanctiſſimi corporis myſteriis, tempore conſecrationis aſſiſtere ſunt credendi, monente Apoſtolo, mulieres velamen habere propter Angelos. Cùm timerent autem & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quęritis viuentem cum mortuis? Non eſt hîc, ſurrexit. Nolite, inquiunt, cum mortuis, hoc eſt, in monumento, qui locus vtique eſt propriè mortuorum, quærere eum, qui ad vitam iam reſurrexit à mortuis. Et nos exemplo deuotarum Deo fœminarum quoties eccleſiam intramus, myſteriis cæleſtibus appropinquamus, ſiue propter Angelicæ præſentiam virtutis, ſeu propter reuerentiam ſacræ oblationis, cum omni humilitate & timore debemus ingredi. Ad conſpectum quidem Angelorum, vultum declinamus in terram, cum ſupernorum ciuium, quæ ſunt gaudia æterna, contemplantes, humiliter nos cinerem eſſe terramque recolimus. Poſt hæc præſentat ſe ſubdiaconus cum patena ſua ad ſepulchrum Domini, quam accepit a ſubdiacono ſequente, qui ad memoriam, vt ſupra diximus, reducit ſanctarum fœminarum ſtudioſiſſimum affectum circa ſepulturam Domini. Non eſt mirandum, ſi ſanctæ fœminæ iungantur in officio diaconis, cùm Paulus eas coniungat in ordinatione eis, ſcribit ad Timotheum poſt ordinationem diaconi: Mulieres ſimiliter pudicas, & reliqua. In omni admonitione ordinationis, vult eas ſimiles eſſe diaconis. Qua de cauſa ſint ſeiunctę à conſortio diaconorum, cùm Paulus eas coniungat ordinationi illorum, & ſubdiaconi ſuccedant, de quibus nihil dixit Paulus, norunt qui caſte volunt viuere. Nam & in choro Apoſtolorum legimus fuiſſe fœminas. Vnde Paulus ad Corinthios, Numquid nō habemus poteſtatem mulieres circunducendi, ſicut & cæteri Apoſtoli, & fratres domini, & Cephas? Poſtquàm ſacerdos dicit, Pax domini ſit ſemper vobiſcum, ponuntur oblatæ in patena. Poſtquam enim Chriſtus ſua ſalutatione lætificauit corda diſcipulorum, vota fœminarum completa ſunt, percepto gaudio reſurrectionis.

Mulieres circa ſepulchrū Angelos viderunt *Luc. 24* *Ioan. 20* *1. Cor. 11* *Fœminæ iunctę in ordinatione Diaconi 1. Tim. 3.* *1. Cor. 9.* *Pax vobis.*

De Immiſſione panis in vinum. CAP. XXXI.

IMmiſſionem panis in vinum, cerno apud quoſdam variè actitari, ità vt aliqui primò mittant de ſancta in calicem, & poſteà dicant, Pax domini: econtra aliqui reſeruent immiſſionem, vſquedum pax celebrata ſit, & fractio panis. Ac ideo ſtudet paruitas mea, vt verba libelli Romani de eadem reponam, & quod à domino impetrare potero, vt opinor, in indagine memoratæ rei promam. Dicit libellus memoratus: Cum dixerit, Pax domini ſit ſemper vobiſcum, mittit in calicem de ſancta: Vt reor, non fruſtrà. Corporalis vita ex ſanguine conſtat & carne. Quandiù hæc duo vigent in homine

Varietas circa immiſſionē hoſtiæ in calicem. *Vt docet libelli Rom.*

homine ſpiritus adeſt. In iſto officio monſtratur ſanguinem fuſum pro noſtra anima, & carnem mortuam pro noſtro corpore redire ad propriam ſubſtantiam, atque ſpiritu viuificante vegetari hominē nouum, vt vltrà non moriatur, qui pro nobis mortuus fuit & reſurrexit. Crux quæ formatur ſuper calicem particula oblatæ ipſum nobis corpus ante oculos præſcribit, quod pro nobis crucifixum eſt. Ideò tangit quatuor latera calicis, quia per illud, hominum genus quatuor climatum, ad vnitatem vnius corporis acceſſit, & ad pacem catholicæ eccleſiæ. Talia verba ſacerdos hoc agendo profert: Fiat commixtio corporis & ſanguinis Domini accipientibus nobis in vitam æternam. Quæ verba precantur, vt fiat corpus Domini præſens oblatio per reſurrectionem, per quam veneranda & æterna pax data eſt, non ſolum in terra, ſed etiam in cælo. Tunc ceſſauerunt murmurare operarij vineæ horæ primæ, tertiæ, & ſextæ: Tūc data eſt pax, quam promiſerunt Angeli in ſanctiſſima nocte, dicentes. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Eandem ſacerdos nunc ad memoriam reuocat, dicens: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum. Eandem populus inſequitur per baſia blanda. Æſtimo ſecundùm hunc ſenſum, quod non erret, ſi quis primò ſancta ponat in calicē, & dein dixerit, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, ſaluo magiſterio didaſcalorum. Sequitur in libello memorato: Sed archidiaconus pacem dat Epiſcopo prior, deinde cæteri per ordinem, & populus. Tunc pontifex rumpit oblatam ex latere dextro, & particulam quam rumpit, ſuper altare relinquit: reliquas verò oblationes ponit in patenam, quam tenet diaconus. Et poſt pauca: Tunc Acolyti vadunt à dextra læuaque per Epiſcopos circa altare: reliqui deſcendunt ad presbyteros, vt frangant hoſtias. Patena præcedit iuxta ſedem, ferētibus eam duobus ſubdiaconibus regionariis ad diaconos vt frangant. Et iterùm poſt aliqua: Expleta confractione, diaconus minor leuata de ſubdiacono patena, fert ad ſedem, vt communicet pontifex: Qui dum communicauerit de ipſa, quam momorderat, ponit inter manus archidiaconi in calicem. Si hoc ita agitur in Romana eccleſia, ab illis poteſt addiſci, quid ſignificet bis poſitus panis in calicem. Non enim vacat à myſterio, quicquid in eo officio agitur iuxta conſtitutionem patrum. Quid nobis videtur poſſe ſignificare immiſſio panis in vinum, & pax populo porrecta per vocem ſacerdotis, magiſtris obtulimus ad dilucidandum.

Crux per ſex particulam oblatæ ſuper calicem. *Fiat hæc commixtio corporis & ſanguinis.* *Dare pacem per oſculum.* *Partitio oblationum.* *Communicatio poſt fractionem.*

De pacis oſculo. CAP. XXXII.

Contentum me oportet eſſe de pace in eo quod Innocentius de ea ſcribit ad Decentium Epiſcopum in Decretalibus primo capitulo, propter auctoritatem tanti viri: Pacem igitur aſſeris ante confecta myſteria quoſdam populis imperare, vel ſibi inuicem ſacerdotes tradere, cum poſt omnia, quæ aperire non debeo, pax ſit neceſſaria indicēda, per quam conſtet, populum ad omnia quæ in myſteriis aguntur, atque in eccleſia celebrantur, præbuiſſe conſenſum, ac finita eſſe pacis concludentis ſignaculo demonſtretur. Interrogatus ſum ab aliquibus, quare non inuicem porrigant ſibi oſcula viri & fœminæ in officio Miſſæ? Quibus quamuis tunc non reſponderem, reſpondendum nunc fore arbitror. Carnales amplexus, quibus iunguntur ſæpiſſimè viri & fœminæ, vitandi ſunt in eccleſiæ conuentu. Ac ideo ſequeſtrantur viri & fœminæ in eccleſia, non ſolùm ab oſculo carnali, ſed etiam ſitu locali. Ab his perſonis dantur oſcula mutua in eccleſia, quæ nullam titillationem libidinoſæ ſuggeſtionis cogunt excitare.

Grat. diſt. 11. cap. ſin. & de conſec. diſt. c. pacem. *Quare non oſculantur in Miſſa viri & fœminæ inuicem, ſed ſequeſtrantur.*

De Agnus Dei CAP. XXXIII.

Sergius Papa conſtituit, vt Agnus Dei cātaretur, ſicut ſcriptum eſt in geſtis pontificalibus. Hic ſtatuit, vt tempore confractionis Dominici corporis, Agnus Dei à clero & populo decantetur. Deprecatio eſt pro populo, qui ſumpturus eſt corpus Domini, vt miſericordia innocentis agni, peccata ſubitanea & irruentia auferātur, ſcilicet cogitationum verborumque: &, ſicut paſſione ſua

Deprecatio per Agnus Dei.

totius mundi tulit offenſa, ità & nunc eccleſiæ, quæ eum ſuſceptura eſt per Euchariſtiam. Antiphona ſequens, id eſt, vox reciproca, iura fraternitatis oſtendit, vt vnuſquiſque alterius vtilitati ſtudeat, & prouocare curet ad gaudia reſurrectionis. Quem typum geſſerunt illi duo, qui Dominum cognouerūnt in fractione panis, & ilico perrexerunt Hieruſalem, & inuenerunt congregatos vndecim, & eos qui cum ipſis erant dicentes, quia ſurrexit Dominus verè, & apparuit Simoni: & ipſi narrabant quæ erant geſta in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Illi nempe cantauerunt antiphonam, viciſſim narrando de reſurrectione Domini.

Quid repræſentat antiphona poſt communionem. *Luc 24.*

De Euchariſtia. CAP. XXXIV.

Euchariſtia ſumenda eſt poſt oſculum pacis. Sicut vnus panis ſumus in Chriſto, ſic & vnum cor debemus habere. Ipſa vnitas vt teneatur, admonetur per oſcula pacis. Vndè Beda in Tractatu ſuper Lucā: Ne quiſquam ſe Chriſtum agnouiſſe arbitretur, ſi eius corporis particeps non eſt, id eſt, Eccleſiæ. Cuius vnitatem in ſacramento panis commendat Apoſtolus, dicēs: Vnus panis, vnum corpus multi ſumus. Per Euchariſtiam Chriſtus in nobis manet, & nos in illo per aſſumptum hominem. Ipſe eſt Deus pacis, per quem pacata ſunt cœleſtia & terreſtria. Sunt autem intra ſanctam Eccleſiā, qui rarò communicant, & qui quotidiè, quibus vtriſque dat aptum conſilium ſanctus Auguſtinus ad inquiſitionem Ianuarij de eadem re. Rectius, inquit, inter eos fortaſſe quiſpiam dirimit litem, qui monet, vt præcipuè in Chriſti pace permaneant. Faciat autem vnuſquiſque quod ſecundùm fidem ſuam piè credit eſſe faciendum. Neuter enim eorum exhorreat corpus & ſanguinem Domini: ſed ſaluberrimum ſacramentum certatim honorare cōtendat. Neque enim litigauerunt inter ſe, aut quiſquam eorum ſe alteri præpoſuit, Zachæus & ille centurio, cùm alter eorum gaudens in domum ſuam ſuſceperit Dominum, alter dixerit, Non ſum dignus, vt ſub tectum meū intres. Ambo Saluatorē honorificantes diuerſo & quaſi contrario modo, ambo peccatis miſeri, ambo miſericordiam conſecuti. Idem exponit Apoſtoli dictum, Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, in ſequentibus ità: Indè etenim Apoſtolus indignè dicit acceptum ab eis, qui hoc non diſcernebant à cæteris cibis veneratione ſingulariter debita. Cōtinuò quippe, cùm dixiſſet; iudicium ſibi manducat & bibit, addidit, vt diceret, non diiudicans corpus Domini. Vt à ieiunis ſuſcipiatur, idem dicit in eodem libro: Namque Saluator quò vehementiùs commendaret myſterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ diſcipulorum, à quibus ad paſſionē digreſſurus erat. Et ideo non præcepit, quo deinceps ordine ſumeretur, vt Apoſtolis, per quos eccleſias diſpoſiturus erat, ſeruaret hunc locum. Nam ſi hoc ille monuiſſet, vt poſt cibos alios ſemper acciperetur, credo, quod eum morem nemo variaſſet †. Ex quo tempore debeat ſe ſanctificare homo ad perceptionem tanti muneris, vetus hiſtoria docet. Dicit in Exodo Dominus Moyſi: Vade ad populum, & ſanctifica illos hodie & cras, lauentque veſtimenta ſua, & ſint parati ad diem tertium. In die enim tertio deſcendet Dominus coram omni plebe ſuper montem Sina. Eodem numero Dauid ſe & omnes pueros ſuos ſanctificatum dixit, vt comedat panes propoſitionis. Ità ſcriptum eſt in libro Samuelis: Dixit Abimelech ſacerdos, Non habeo panes laicos ad manum, ſed tantum panem ſanctum: ſi mundi ſunt pueri, maximè à mulieribus. Et reſpondit Dauid ſacerdoti, & dixit ei: Et quidem ſi de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudiuſtertius, quando egrediebamur, & fuerunt vaſa puerorum ſancta: Porro via hæc polluta eſt, ſed & ipſa hodie ſanctificabitur in vaſis. Dedit ergo ei ſacerdos ſanctificatum panem.

Vnitas Eccleſiæ in ſumptione Euchariſtiæ. *1. Cor 10. Ioan 6. Epheſ. 2.* *Aug ep. 118.* *De conſecr. diſt. 2. cap. Quotidie.* *Luc. 19.* *Matt. 8.* *1. Cor. 11.* *Vt ſuſcipiatur à ieiunis.* *Vt ſumatur à ſanctificatis per triduū. Exod. 19.* *1. Reg. 21.* *Exemplū Dauid circa panem ſanctū.*

De parte oblata, quæ remanet in altari.

CAP. XXXV.

Tres partes oblatæ ſecundū triplex corpus Chriſti.

TRiforme eſt corpus Chriſti, eorum ſcilicet, qui guſtauerunt mortem, & morituri ſunt. Primum videlicet, ſanctū & immaculatum, quod aſſumptum eſt ex Maria Virgine: Alterum, quod ambulat in terra: Tertium, quod iacet in ſepolchris. Per particulam oblatæ immiſſæ in calicem, oſtenditur Chriſti corpus, quod iam reſurrexit à mortuis: Per comeſtam à ſacerdote vel à populo, ambulans adhuc ſuper terram: Per relictam in altari, iacens in ſepulchris. Idem corpus oblatam ducit ſecum ad ſepulchrum, & vocat illam ſancta Eccleſia viaticum morientis, vt oſtendatur, non eos debere, qui in Chriſto moriuntur, deputari mortuos, ſed dormientes. Vnde & locus ſepulchrorum Græcè vocatur cœmeterium, id eſt, dormitorium. Vnde & Paulus ad Corinthios: Mulier alligata eſt legi, quanto tempore vir eius viuit: Quod ſi dormierit vir eius, liberata eſt. Remanetque in altari ipſa particula vſque ad finem Miſſæ: Quia vſque in finem ſæculi corpora ſanctorum quieſcent in ſepulchris. Munditiam mentis docet corporale, quod remanet in altari poſt Domini reſurrectionem, cui debet vnuſquiſque ſemper ſtudere accipiens corpus Domini, ſed præcipuè in fine.

Mortui in Chriſto, dicuntur dormientes.

1. Cor 7

De vltima benedictione. CAP. XXXVI.

ETenim Dominus ante Aſcenſionem in cælos, duxit diſcipulos in Bethaniam, ibique benedixit eos, & aſcendit in cœlum. Hunc morem tenet ſacerdos, vt poſt omnia ſacramenta conſummata, benedicat populo, atque ſalutet. Deinde reuertitur ad Orientem, vt ſe commendet Domini aſcenſioni. Dicitque diaconus, Ite, Miſſa eſt. Singularis etenim legatio Chriſtus miſſa eſt pro nobis ad patrem, habens indicia ſuæ ſecum paſſionis. Primo, vt per hæc diſcipulis fidem ſuæ reſurrectionis adſtruat: Deinde, vt patri pro nobis ſupplicans, quale genus mortis pro mortalium vita pertulerit, ſemper oſtendat. Tertio, vt ſua morte redemptis, quam miſericorditer ſint adiuti, propoſitis ſemper eiuſdem mortis innouet indiciis: ideoque miſericordias Domini in æternum cantare non ceſſent: ſed dicant qui redempti ſunt à Domino, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius. Poſtremo, vt etiam perfidis in iudicio quā iuſtè damnentur, oſtenſæ inter alia flagitia etiam vulnerum, quæ ab eis ſuſcepit, cicatrices denuncient. De qua legatione dicit Ioannes Apoſtolus: Sed & ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum: ipſe Ioannes certè vir iuſtus erat & magnus, qui de pectore Domini myſteriorum ſecreta bibebat: Non tamen dixit, aduocatum me habetis apud patrem, ſed aduocatum, inquit, habemus: &, habemus, dixit, non habetis: maluit ſe ponere in numero peccatorū, vt haberet aduocatum Chriſtum, quàm ponere ſe pro Chriſto aduocatum, & inueniri inter damnandos ſuperbos. Nec tamen dicendum, quia epiſcopi vel præpoſiti non petant pro populo. Orat enim Apoſtolus pro plebe, orat plebs pro Apoſtolo, qui dicit, Orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium verbi. Et pro Petro orabat Eccleſia, cum eſſet in vinculis Petrus, & exaudita eſt. Quomodo & Petrus pro Eccleſia, quia omnia pro inuicem membra orant. Caput pro omnibus interpellat, de quo ſcriptum eſt, Qui eſt ad dexteram Dei, qui & interpellat pro nobis. Vnigenito enim filio pro homine interpellare, eſt, apud coæternum patrem ſeipſum hominem demonſtrare: eique pro humana natura rogaſſe, eſt, eandem naturam in diuinitatis ſuæ celſitudinem ſuſcepiſſe. Interpellat igitur pro nobis Dominus, non voce, ſed miſeratione. O vtinam quando audiuimus à diacono. Ite Miſſa eſt, mens noſtra ad illam patriam tendat, quo caput noſtrum præceſſit, vt ibi ſimus deſiderio, vbi deſideratus cunctis gentibus, nos expectat cum ſuo trophæo, quatenus ſic deſiderando, aliquando ad eum peruenire poſſimus, qui ità patrem ſupplicat pro nobis: Volo pater, vt vbi ego ſum, ibi ſit & miniſter meus. Solet vulgus indoctum, requirere, à quo loco totius officij Miſſa inchoetur, vt ſi fortè ad totum non occurrerit, poſſit ſcire, quibus officiis ſe præſentare debeat ſine retractatione. Nobis videtur Miſſa vocari ab eo loco, quo incipit ſacerdos ſacrificiū offerre Deo, vſque ad vltimam benedictionem, id eſt, ab Offerenda vſque ad, Ite, Miſſa eſt. A tempore ſacrificij Iſidorus officium Miſſæ deputat, inquiens in libro Etymologiarum: Miſſa tempore ſacrificij eſt, quando Catechumeni mittuntur foras, clamante Leuita: Si quis catechumenus remanſit, exeat foras. Et inde Miſſa, quia ſacramentis altaris intereſſe non poſſunt, qui nondum regenerati noſcuntur. Conſuetudo noſtra tenet, vt catechumenos repellamus ante Euangelium. Non mihi videtur ex ratione incumbere, cum procul dubio prædicatoribus gentium præceptum ſit, vt Euangelium eis prædicent: ſed ſacrificio omnino intereſſe non poſſunt, niſi renati, quia neque pro eis rogatur à ſacerdote in conſecratione corporis Domini, neque confectum illis porrigitur. Sic orat ſacerdos pro circunſtantibus: Memento Domine famulorum famularumque tuarum, & omnium adſtantium, quorum tibi fides cognita eſt, & nota deuotio. Nondum renati, infideles vocantur, non fideles. Igitur non poſſumus animaduertere pro illis conſtitutam eſſe orationem in officio confectionis corporis Chriſti. Quapropter merito eo tempore recedunt, quo ſacrificium celebratur.

Luc. vlt.

† Chriſti.

Pſal. 117

1 Ioan 2. Chriſtus aduocatus noſter.

Coloſſ. 1. & 4.

Act 12.

Quomodo Chriſtus pro nobis interpellat.

Ioan. 17.

Agnoſc.

Cõmendo pro officium miſſa.

Emiſſio cathecumenorū.

De vlteriore vltima benedictione.

CAP. XXXVII.

ESt vltima benedictio, de qua nunc agimus, quam potiſſimum frequentamus tempore quadrageſimali: hoc eſt, poſt illam vltimam continuatam, in qua ſpiritalis refectio commendatur: reſtat hæc vlterior, de qua nunc, vt diximus, agitur, in qua milites Chriſti cõmendantur pugnæ contra antiquum hoſtem. Si omni tempore neceſſe eſt paratum eſſe bellicoſum aduerſus inſidias ſiue impetus inimicorum: quanto magis in procinctu? Quadrageſimali tempore ſcit aduerſarius noſter à ſancta Eccleſia ſingulare certamen commiſſum eſſe contra ſe, ac ideo inſtat fortius ad rapiendum atque proſternendum, ſi fortè aliquem inuenerit negligentem. Sacerdos noſter, vt prudens agonotheta & pugnator, quā tum in maiore periculo videt milites fore, tantum munit eos ampliùs ſua benedictione. Arma noſtra contra diabolum, ſunt humilitas & cæteræ virtutes. Vult ſacerdos noſter, vt noſtris armis veſtiti ſimus: propterea iubet per miniſtrum, vt humiliemus capita noſtra Deo, & ita tandem infundit ſuper milites protectionem benedictionis ſuæ. Benedictio ſacerdotis morem antiquum tenet, vt in nouiſſimo porrigatur. Iacob Patriarcha in nouiſſimo vitæ ſuæ benedixit filiis ſuis. Scriptum eſt in Geneſi, Benedixit ſingulis benedictionibus propriis, & præcepit eis, dicens: Ego congregor ad populum meum, ſepelite me cum patribus meis. Et iterum, Finitiſque mandatis, quibus filios inſtituebat, collegit pedes ſuos ſuper lectum, & obiit. Similiter ſcriptum eſt de Moyſe in libro Deuteronomij: Hæc benedictio qua benedixit Moyſes homo Dei filijs Iſraël ante mortem ſuam. Denique & ipſe Dominus Saluator, vt ſuperius prætulimus, ante aſcenſionem ſuam in cœlum, benedixit diſcipulis ſuis. Et vt cætera prætermittam ſanctorum patrum exempla, cauſa compendij breuiter dico: Quando familiarem affatum habemus cum ſeruis Dei, more religionis noſtræ, antequam ſeparemur ab illis, in vltimo benedictionem petimus.

Specialis benedictio pro pugnantibus in Quadrageſima.

A quo libeto is eſt, qui agonis eſt præfectus, & præmium certantibus proponet: vnde latino numeratio appellari poteſt.

Inclinate capita veſtra Deo

Exempla vltimæ benedictionis.

Gen. 49.

Deut 33

Luc. 24.

De Miſſa in feſtiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ mane prima. CAP. XXXVIII.

BEatus Ioannes Baptiſta legitur in Euangelio Lucæ repletus eſſe Spiritu ſancto ex vtero matris. Quapropter in exordio lucis diei quaſi in exordio natiuitatis ſacrificium Deo offertur in honore eius ad laudem creatoris, qui illum dignatus eſt honorare ex vtero matris. Ideo autem tres Miſſæ celebrantur in feſtiuitate beatæ

Luc. 1.

te beati Ioãnis, quia tribus inſignibus triumphis excellenter refulſit. Ad hoc enim venit, vt viã Domino præpararet exemplo ſuæ conuerſationis. Qui triumphus celebratur in vigilia eius. Per baptiſmi miniſterium claruit inſignis: Huius miniſterij triumphus recolitur in prima Miſſa. Nazaræus vero permanſit ex vtero matris: Hoc donum recolitur in ſecunda Miſſa in die.

De offerenda, Vir erat in terra.

CAP. XXXIX.

INterim occurrit mihi repetitio verborũ, quæ eſt in verſibus offertorij, Vir erat, nolui prætermittere quod ſenſi de illa, quamuis ordo rerum teneat poſt ſcriptionem natiuitatis S. Ioannis, natiuitatẽ Chriſti ſcribere. In offertorio non eſt repetitio verborũ, in verſibus eſt. Verba hiſtorici continentur in offertorio: verba Iob ægroti & dolentis continentur in verſibus. Ægrotus cuius anhelitus non eſt ſanus, neque fortis, ſolet verba imperfecta ſæpiùs repetere. Officij auctor, vt affectanter nobis ad memoriam reduceret ægrotantem Iob repetiuit ſæpiùs verba more ægrotantium. In offertorio vt dixi, non ſunt verba repetita, quia Hiſtoricus ſcribens hiſtoriam, non ægrotabat.

De Aduentu Domini. CAP. XL.

IN antiquis libris Miſſalium & lectionariorum reperitur ſcriptum; Hebdomada quinta ante Natalem Domini. Totidẽ enim lectiones habentur in lectionario, & totidem Euãgelia à tempore memorato per dies Dominicos vſque ad natiuitatem Domini. Antiphonarius habet tria officia diurna, & quartum in die Dominico, quia vacat poſt lectiones duodecim: Nocturna vero quatuor, vt ſuperius dixi, per dies Dominicos. Auctor lectionarij excitat fidem noſtram ad recolendum Domini noſtri Ieſu Chriſti venturi in mundũ præconium per quinque ætates mundi. Auctor Miſſalis, qui vocatur Gregorialis, & antiphonarij, nos tangit. vt recolamus natiuitatem Domini celebratam per tres ordines librorum, ſcilicet legis, prophetarum, & pſalmorum, necnon & per quartum, id eſt, principium Euangelij, in quo narratur Gabriel Archangelus miſſus ad Zachariã, videlicet nũcius natiuitatis præcurſoris Domini, verum etiam & prophetia Zachariæ de aduentu Domini, & Gabriel miſſus ad Mariam virginẽ, narrans ei conceptionem Saluatoris noſtri, & cętera talia vſque ad natiuitatem. Nempe & ipſa quarta hebdomada, hoc eſt. quæ proxima eſt ante natiuitatem Domini, ſiue in qua celebratur, ſingularis eſt, & habet in matutinali officio per quamque feriam antiphonas proprias in pſalmis. Et alio modo: Auctor lectionarij docet nos, quam fortis ſit Dominus, qui venturus eſt ad nos & intraturus domum noſtram, vt in ea habitet, quam ſolemus ſordidare quinque ſenſibus noſtris. Illices formæ intrãt per oculos: ſuſpicio mala de fratre, per aures: odor libidinoſus, per nares: per os ingluuies polluit, per tactum crudelitas. In ſordibus non vult habitare rex venturus: niſi ita purgetur hoſpitium, vt nec ſaltem puluis talium phantaſmatum remaneat, non dignabitur hoſpes venturus in illud intrare. Ideo ſcribit auctor quinque lectiones quinque hebdomadarum, vt nos hortetur circuncidere quinque ſenſus noſtros ab omni vitio, & parare manſionẽ dignam Regi, & Domino, atque vero prophetæ. De ipſo rege dicit prima lectio: Ecce dies venient, dicit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germẽ iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit. Et iterum de Domino: Et hoc nomen quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. Et iterum in Euangelio de propheta, Quia hic eſt vere propheta, qui venturus eſt in mundum. Auctor Miſſalis ſiue antiphonarij, eandem præparationem hortatur nos facere per quatuor hebdomadas. Sicut enim homo internuncius quinque ſenſibus ad animam bene aut malè operatur, ita per quatuor elementa aut ruit ad mala corporalia, aut ſurgit ad bona. Quapropter, vt dixi, hortatur nos auctor memoratus, vt ſi vſque modo torpuimus negligentia,

dehinc ſurgamus ad mundandam domum noſtram, vt

A qui non excitatus eſt in quinta hebdomada, ſaltem ſurgat in quarta. Ipſum enim ſonat lectio, quæ legitur in quarta hebdomada: Scimus quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere, & reliqua. Non dubito propterea, cantorem in memorata hebdomada cum tuba ſua exaltare vocem, Ad te leuaui animam meam, vt excitet eos qui in quinta hebdomada ſopore negligentię oppreſſi ſunt. Quomodo domum noſtram præparare debeamus, in ſequentibus memorata lectio monſtrat: Non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, non in contentione & æmulatione, ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum. Eandem præparationem inculcat in aures noſtras Sacramentariũ: Suſcipiamus in quiẽs, Domine miſericordiam tuam in medio templi tui, vt reparationis noſtræ ventura ſolennia

B congruis honoribus præcedamus. Si quis voluerit noſtra dicta infringere, quaſi nõ ſint quatuor hebdomadę plene à memorata Dominica vſque in natiuitatem Domini, videtur mihi ignarus eſſe regulæ ſanctæ ſcripturæ, quæ à parte totum ſolet implere. Vidi tempore priſco, Gloria in excelſis Deo, prætermitti in diebus aduentus Domini, & in aliquibus locis dalmaticas. Habet enim & iſtud aliquid rationis, ad inſinuandum tẽpus veteris teſtamenti. Nulli dubium quin maior gloria ſit in eccleſia Dei tempore noui teſtamẽti, quam foret veteris. Et alio modo: Quicquid enim raro fit, precioſius fit cũ fit. Vnde ſcribitur in libro Samuelis: Puer Samuelis miniſtrabat ante Dominũ coram Heli, & ſermo Domini erat precioſus. Ideo dicitur precioſus, quia

C illo in tempore erat rarus. Vnde Hieronymus ad Euagrium in epiſtola ſua: Omne quod rarũ eſt, plus appetitur. Pulegium apud Indos pipere precioſius eſt. Ac ideo quando intermittitur Gloria in excelſis Deo, ſiue alia claritas ſacri ordinis ad tempus, multo auidiùs ſumitur quando redditur; & clarius in animis deuotorũ reſplendet, quãdo ab æruginoſis reparatur. Quaſi nouũ canticum redditur, Gloria in excelſis Deo, in nocte natiuitatis Domini, vt eo magis ad memoriam nobis reducatur, tunc primum celebratum eſſe eundem cantum hymnis Angelorum.

De natiuitate Domini. CAP. XLI.

MIſſam, quã celebramus in nocte Natiuitatis Domini, Teleſphorus Apoſtolicus cõſtituit. Ita ſcriptum eſt in geſtis epiſcopalibus: Conſtituit vt natali

D Domini noctu Miſſæ celebrarẽtur. Vt opinor, propter recordationem Angelorum. qui nocte illa cecinerunt, Gloria in excelſis Deo. In eadem Natiuitate ſtatuit auctor officij Miſſam celebrari manè ſecundã. Quod ſuperiùs prętulimus de natiuitate Ioãnis, quæ habet Miſſam in initio lucis, hoc & in iſta retinemus, quamuis multum diſtet inter ſeruum & dominum. Nemo dubitat quod homo Chriſtus Ieſus poſtquam cœpit homo eſſe, ſemper Deus manſit. Vnde dicit Cyrillus Alexandriæ Epiſcopus in epiſtola ad Neſtorium Epiſcopũ Conſtantinopolitanæ vrbis: Non enim priùs homo communis ex ſancta eſt genitus virgine, & ſic poſtea Verbum ſuperuenit in eo: ſed ex ipſa vulua vnitus, natiuitatem carnalem creditur & dicitur pertuliſſe.

E *De conſueto tempore Miſſæ.*

CAP. XLII.

MEmoratus Papa Teleſphorus ſcripſit, quo tẽpore primo diei liceret Miſſam celebrare. Legitur in geſtis epiſcopalibus dixiſſe memoratũ Papã, vt ante horæ tertiæ curſum nullus præſumeret Miſſas celebrare, qua hora Dominus noſter aſcendit in crucem. Si enim propterea aptum eſt, iuxta memoratum Papã, tẽpus horæ tertiæ celebrationi Miſſæ, quia in eo legitur ſecundum Marcum crucem Chriſtum aſcẽdiſſe: & nos poſſumus conuenienter dicere, aptum eſſe tempus horæ ſextæ, quo ſecundum Matthæum crucem aſcendit: ſed & tempus horæ nonæ, quando emiſit ſpiritum:

Hæc tria tempora ſacrata ſunt Chriſti fixione linguis Iudæorum & ligno. Hi qui ante horam tertiã, ſiue poſt horam nonam neceſſario offerunt ſacrificium Deo amore diuino infecti, vt non prætereat dies ſine illorum ſacrificio, vt reor, non hoc agunt, quaſi proteruè contra inſtituta Apoſtolica: ſed habent cauſam ſeriam, qua excuſare probabiliter ſe poſſint, vt Dominus diſcipulos defendit reprehenſos à Iudæis, quãdo vellebant ſpicas, quaſi hoc facerent quod non licebat in ſabbatis, exemplo Dauid, quando neceſſitate famis tranſgreſſus eſt legem, vt manducaret panes conſecratos. Fames vtique in cauſa fuit, vt probabili excuſatione tranſgrederetur legem Dauid. Huic rei aliquid ſimile ſcribit Innocentius Papa cap. 55. Ergo quod neceſſitas pro remedio reperit, ceſſante neceſſitate, debet vtique ceſſare pariter quod vrgebat: quia alius eſt ordo legitimus, alia vſurpatio, quam ad præſens fieri tempus impellit. Namque vidi Leonem Apoſtolicum diluculo intrare ad Miſſam, neſcio vtrum cauſa neceſſitatis intercedente hoc, ageret, an ſola poteſtate. Quod legimus in geſtis pontificalibus, hoc ſcripſimus. Fulget enim poteſtas ratione decorata. Protulit enim Teleſphorus memoratus rationem de hora Miſſæ, qua de re ſponte incumbimus ſuæ auctoritati.

De vrarni. CAP. XLIII.

SCriptum eſt in geſtis pontificalibus, quod Sergius Papa præciperet litanias fieri in die præſentationis Domini in templo. Ita enim ſcriptũ eſt: Vt diebus annunciationis Domini, dormitionis, & natiuitatis ſanctę Dei genitricis Mariæ, & ſancti Simeonis, quod *vrarni* dicitur græcè, cùm litania exeant à ſancto Adriano, & ad ſanctã Mariam populus occurrat. De qua feſtiuitate dicit Beda ſacerdos & doctor eximius in libro de tẽporibus: Secundum menſem Noma dicauit Februo, id eſt, Plutoni, qui luſtrationũ potens credebatur, luſtrarique eo menſe ciuitatem neceſſe erat, quo ſtatuit, vt iura diis Manibus ſoluerentur. Sed hanc luſtrandi cõſuetudinem bene mutauit Chriſtiana religio, cum in menſe eodem die ſanctæ Mariæ plebs vniuerſa cum ſacerdotibus ac miniſtris hymnis modulatę vocis per eccleſias, perque congrua vrbis loca procedit, datoſque à pontifice cereos manibus geſtat ardentes, & augeſcente bona conſuetudine, idipſum in cæteris quoq; eiuſdem Matris & perpetuæ Virginis feſtiuitatibus agere didicit, non vtique in luſtrationem terreſtris imperij quinquennem, ſed perennem regni cœleſtis memoriam, quando iuxta parabolam virginum prudentum, omnes electi lucentibus bonorum actuum lampadibus obuiàm ſponſo ac regi ſuo venientes, mox cum eo ad nuptias ſupernæ ciuitatis intrabunt.

De Miſſa pro mortuis. CAP. XLIV.

Cur Miſſa pro defunctis ſine Gloria, Alleluia, & pacis oſculo celebratur.

MIſſa pro mortuis, in hoc differt à conſueta Miſſa, quod ſine Gloria, & Alleluia & pacis oſculo celebratur. Gloria & Alleluia ſuauitatem & lætitiam noſtris mentibus inculcant. Quid cogitem ex hoc dicere, verbis Origenis explicabo. Scribit enim idem in homilia quinta Leuitici libri: Sacrificium vero pro peccato, non fit ex oleo. Dicit enim, Non ſuper ponit ei oleum cum iam pro peccato eſt. Quod ergo pro peccato eſt, nec oleum lætitiæ ei, nec thus ſuauitatis imponitur †. Nulli dubium, quin mors ſit vindicta primi peccati, ac ideo ſine gloria & alleluia celebratur, quaſi ſine oleo & thure. Notandum eſt etiam, quod officium pro mortuis ad imitationem agitur officiorum, quæ aguntur in timore Domini. Iam prætulimus, quod nouimus, quare in officiis paſſionis Domini pacis oſculum non debemus: hic neſcimus aliud proferre, niſi quod ibi prælibauimus, quoniam ibi non agitur oſculum pacis, nec hic agitur. Recordatio mortuorum, nũcupatiuè agitur ante, Nobis quoque peccatoribus. Ibi finitur memoria mortis Domini, & inchoatur mors noſtra, per confeſſionem peccatorum. Ac ideo merito ibi agitur memoria tranſeuntium, qui in Domino moriuntur. Chriſtus enim præceſſit eos, nos ſequimur. Solemus eorum memorias generaliter celebrare tertia ac ſeptima, & triceſima die. Vnde talem habemus auctoritatem in veteri teſtamento: Scriptum eſt in libro Numerorum, capitulo quadrageſimo ſeptimo: Qui tetigerit cadauer hominis, & propter hoc fuerit immundus, ſeptem dies adſpergetur ex hac aqua, die tertia & ſeptima, & ſic mundabitur. In celebratione triginta dierum ſuffulti ſumus Moyſis & Aaron celebratione. Ita ſcriptum eſt in eodem libro, capitulo primo: Omnis enim multitudo videns occubuiſſe Aaron, fleuit ſuper eum triginta diebus per cunctas familias ſuas. Et iterum de Moyſe in Deuteronomio, capitulo trigeſimoquarto: Fleueruntque ſuper eum filij Iſraël in campeſtribus Moab triginta diebus. Immundus propter cadauer hominis, pollutam animam ſignificat mortuis operibus. Purgatio mortui hominis per ſacrificiũ ſacerdotis, tertia die & ſeptima congruit naturæ humanę. Cõſtat homo ex anima & corpore. Anima tribus quaſi quodammodo columnis erigitur, vt diligat Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Corpus vero quatuor notiſſimis elementis ſubſiſtit. Peccatum animæ, quæ neglexit cultum Dei in cogitatione, in vita & intellectu, humiliter confitendo, offerimus Deo tertia die, vt ab his peccatis purgetur. Similiter peccatum quod per corpus geſſit, cupimus purgare in quarto die poſt tertium diem, id eſt, ſeptimo poſt mortem ſuam. Duobus modis committitur peccatum, aut faciẽdo ea, quæ non debuimus facere, aut omittendo ea, quæ debuimus facere. Vſque ad ſeptimum diem, in quo numero deſignatur vniuerſitas, omnia peccata quæ egit, & non debuit agere deflemus, & pro his rogamus, ſeorſum pro anima, & ſeorſum pro corpore: deinceps vſque ad triceſimum: & pro his, quæ modo in ſuperioribus memorauimus, & pro illis quæ debuit facere, & non fecit. Triginta enim diebus completur menſis. Per menſem deſignatur curriculus præſentis vitæ, vt ex ſtatu lunæ facile dinoſcitur. Vnde Gregorius in Moralibus Iob, libro octauo: Menſium quippe nomine, dierum collectio & ſumma ſignatur. Per diem ergo vnaquæq; actio exprimi poteſt: per menſem autem, actionum finis innuitur. Quando ſtudemus vt opera amicorũ noſtrorum ſint plena coram Deo, triginta diebus pro eis ſacrificamus. Non opinor vt aliquis velit dicere, quod non liceat nobis orare quotidie & ſacrificare Deo pro mortuis. Sed quod agitur in tertia & ſeptima & triceſima die, publicè agitur, & generaliter ab omnibus amicis, ac conuenitur ſimul ad hoc in precibus Miſſarum, atque eleemoſynis & cæteris bonis ſtudiis. Legimus in hiſtoria Anglorum, quendam presbyterum opinatum eſſe de fratre ſuo quod mortuus eſſet in prælio, qui tamen non erat mortuus, ſed vulneratus & vinculatus. Mox memoratus presbyter nõ expectauit tertiũ diem, neque ſeptimum, neque trigeſimum: ſed frequentiſſime celebrauit pro eo Miſſas. Tempore Miſſæ quotidie ſoluta ſunt vincula vulnerati. Scriptum eſt volumine memorato, libri quarti capite vigeſimo quarto: Cumq; vidiſſet qui emerat, cum ſe vinculis non potuiſſe cohibere, donauit ei facultatem redeundi, ſi poſſet. A tertia autem hora, quãdo Miſſæ fieri ſolebant, ſæpiſſimè vincula ſoluebantur. At ille iureiurando promiſit vt rediret, vt pecuniam illi pro ſe mitteret. Et poſt pauca: Qui poſt hæc in patriam reuerſus, atque ad ſuum fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta, quæ ſibi aduerſa, quæ ve in aduerſis ſolatia prouenissent. Cognouitque reuertente eo, illis maximè temporibus ſua fuiſſe vincula ſoluta, quibus pro ſe Miſſarum fuerant celebrata ſolennia. Solet vulgus requirere, ſi pro omnibus Chriſtianis licitum ſit Miſſam celebrare. Quibus Auguſtinus reſpondet in libro Enchiridion: Neque negandum eſt, defunctorum animas pietate ſuorum viuentium poſſe releuari, cum pro illis ſacrificiũ mediatori offertur, vel eleemoſynæ in Eccleſia fiunt: ſed eis hæc

Origi. 10. 5.

Dies exequiarũ pro mortuis. Num. 19.

Num. 20.

Deut. 34.

Senſus myſticus de diebus exequiarum. De die tertia.

De die ſeptima.

De die triceſima.

To. 1. Orari quotidie pro mortuis.

Ex hiſtoria Anglorum.

In Enchir. cap. 110. Quibus proſunt poſt mortem exequiæ.

hæc proſunt, qui cum viuerent, hæc ſibi vt poſtea poſſint prodeſſe, meruerunt. Eſt enim quidam viuẽdi modus, nec tam bonus, vt non requirat iſta, poſt mortem: nec tam malus, vt ei non proſint iſta poſt mortem. Eſt vero talis in bono, vt is hæc non requirat: & eſt rurſus talis in malo, vt nec his valeat, cum hæc vita tranſierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo poſſit poſt hanc vitam releuari quiſpiã vel grauari. Et paulo poſt: Cum de ſacrificio ſiue altaris, ſiue quarumcumq; eleemoſynarũ pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis, gratiarum actiones ſunt: pro non valdè malis, propitiationes ſunt: pro valde malis, etiamſi nulla ſint adiumenta mortuorum, qualeſcumq; viuorum conſolationes ſunt. Quibus autem proſunt, aut ad hoc proſunt, vt ſit plena remiſſio, aut certè, vt eo tolerabilior fiat ipſa dãnatio. Vnde iterum ad Paulinum, de cura pro mortuis gerenda, libro ſecundo: Quamuis non pro quibus fiunt, omnibus proſint, ſed eis tantum, pro quibus, dum viuunt, comparatur vt proſint. Sed quia non diſcernimus, qui ſint,

Pro omnibus fieri ſacrificio.

A oportet ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus eorũ prætermittatur, ad quos hæc beneficia poſſint & debeant peruenire. Melius enim ſupererunt iſta eis, quibus nec obſunt, nec proſunt, quam eis deerunt, quibus proſũt. Anniuerſaria dies ideo repetitur pro defunctis, quoniam neſcimus qualiter eorum cauſa habeatur in alia vita. Sicut Sanctorum anniuerſaria dies, in eorum honore ad memoriam nobis reducitur ſuper vtilitate noſtra: ita defunctorum, ad vtilitatem illorum, & noſtram deuotionem implendam, credendo eos aliquãdo venturos ad conſortium Sanctorum. Alioquin omni tempore bonum eſt orare pro defunctis, etiamſi dies neſciatur defuncti per obliuionem, ſeu per ignorantiã, vel prętermittatur propter occupationem aliquam terrenam: agatur tamen eorum ſolennitas iuxta decretum B deuotiſſimarum mentium, credo, apud eum, apud quem non eſt viciſſitudinis obumbratio acceptam eſſe quaſi anniuerſaria ſit.

Cur anniuerſaria dies peragitur.

Explicit libellus tertius.

QVARTVS LIBELLVS.

IN hoc quarto libello cõtinẽtur multa ad inueſtigandum, & iuxta facultatẽ quam potui precari à miſericordia Domini, ſcripta de curſibus diurnalibus & nocturnalibus, ſiue in feſtis diebus, ſeu quotidianis. Quatenus conſiderato ordine compoſitionis, & numero pſalmorũ, & lectionũ ac reſponſoriorum cõueniẽti quibuſque temporibus, dulcius atque compunctius Deo aßiſtatur in eccleſia, & rogetur atque recordetur tam pro ſe, qui rogat, quàm pro illis, quibus neceſſaria eſt deprecatio: & recordetur illorum, quorum nobis eſt vtilis recordatio. Necnon etiam aliqua recapitulantur de ſuperioribus libellis quæ apertius inuenta ſunt à mea paruitate poſt ſcriptos memoratos libellos.

CAPITVLA QVARTI LIBELLI.

* VT ea quæ Dei ſunt, Deo reddamus. Quot horis ſol orbem luſtrat, totidem repetitionibus noſmetipſos offerimus Deo interdiu noctuque. exceptis Veſpertinis, Completoriiſque ac Matutinis officiis, de quibus ſeorſim dicendum eſt.
2 De Prima.
3 De Tertia.
4 De oratione, quam conuentus fratrum celebrat per aliquos curſus diurnos nocturnoſque.
5 De Sexta.
6 De Nona.
7 De Veſpertinali ſynaxi.
8 De Completorio.
9 De nocturnali officio.
10 De matutinali officio.
11 De nocturnali officio per quotidianas noctes.
12 De Matutinali officio per quotidianas noctes.
13 De tertia feria.
14 De feria quarta.
15 De quinta feria.
16 De ſexta feria.
17 De ſabbato.
18 De Dominicis noctibus in Matutinali officio à Septuageſima vſque in Paſcha.
19 De verſibus qui in Quadrageſima ſunt vſque in paſſionem Domini.
20 De paſſione Domini.
21 De cœna Domini & Paraſceue ac Sabbato ſancto.
22 De extinctione luminum.
23 De tribus Pſalmis, qui cantantur in nocturnali officio per ſeptem dies baptiſmales.
24 Repetitio de Litania maiore.
25 Sequuntur dicta ex epiſtolis S. Gregorij.
26 Repetitio de Alleluia, quod canitur in miſſa, & de veſtimento ſubdiaconorum, & Kyrie eleiſon, & Dominica oratione ex epiſtola S. Gregorij.
27 De completione dierum Pentecoſtes.
28 De hora baptiſterij in die ſancto ſabbato, ſiue in vigilijs Pentecoſtes.
29 De octauis Pentecoſtes.
30 Iterum de aduentu Domini.
31 De Natiuitate Domini.
32 De octauis in Natiuitate Domini.
33 De theophania & *vrani*
34 De octauis theophaniæ.
35 De natalitiis Sanctorum
36 De octauis natalitiorum Sanctorum.
37 De obſeruatione dierum per annum.
38 Qua reuerentia & metu ſtandum ſit in eccleſia, quando celebrantur diuina myſteria.
39 Iterum de tonſura clericorum.
40 Mentio iterum, qua hora diei Miſſa celebranda ſit à libere vacantibus.
41 De exequiis mortuorum.
42 De officiis mortuorum.
43 Repetitio de tribus pſalmis baptiſmalibus.
44 Repetitio ad antiphonam, Fluminis impetus quæ canitur in Theophania.
45 Repetitio de verſu, & de Pentecoſte, & de calice.

* *Vt ea quæ Dei ſunt, Deo reddamus: quot horis ſol orbem luſtrat, totidem repetitionibus noſmetipſos offerimus Deo interdiu noctuque, exceptis veſpertinis, completorijſque & matutinis officijs, de quibus ſeorſum dicendum eſt.*

CAP. I.

NOs qui cenſemur nomine Chriſtiano, redempti ſumus à ſeruitute diabolica Chriſti precioſo ſanguine. Ideo non ſumus noſtri; ſed redemptoris

noſtri. De quo precio dicit Apoſtolus: Empti enim eſtis precio magno. Et ideo quid agere debeamus, ſubiungit: Glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Glorificamus illum, quando ei gratias referimus de ſua redemptione: portamuſq; in corpore noſtro, quãdo in anima noſtra, quę portatur à corpore, inhabitat per dilectionẽ ſuã in cogitatu, & vita & intellectu: Ac ideo ſæpius per memoriam noſtram, & ſuam ſanctificationem portãdo illum in mente ſecundum ſuum beneplacitum ei, id eſt, corpori mens memorata præcipit ad obedientiam, per quam etiam plus placet redemptori noſtro inhærere ei, quæ portatur à corpore. Eidem redemptori, vt fidelis ſeruus Domino ſuo, ſemper debitores ſumus ſeruire, ſicut ſeruitur iuſtitiæ & ſanctificationi, & cæteris bonis moribus per amorem. De qua ſeruitute dicit Zacharias propheta: Vt ſine timore, de manu inimicorũ noſtrorũ liberati, ſeruiamus illi in iuſtitia & ſanctitate corã ipſo omnibus diebus noſtris. Conceſſit nobis idẽ Dominus noſter duo lumina temporum, ſcilicet, diei & noctis, vt ſol nobis luceret per die, & luna per noctẽ. Ex his duobus luminibus profectum noſtrę fruges aſſumunt, vt ad vtilitatem noſtram perueniãt. Ex luna habent humorẽ vt creſcant: ex ſole temperatiuũ ardorem, vt ad maturitatẽ perueniãt. poſſumus hæc manifeſtare ex dictis domini Bedę, (Scit aſſumptũ ab illo, à quocũque ipſe voluit: mihi ſufficit eius auctoritas.) Denique inquit: Cũ ſerenior nox eſt, & luna pernox, tũc largior ros refertur arua perfundere. & pleriq; ſub aëre quieſcẽtes, quo magis ſub lumine fuiſſet lunę, eo plus humoris ſe in capite collegiſſe ſenſerũt. Et in alio loco de ſole: Tẽpora ſunt anni quatuor, quibus ſol per diuerſa cœli ſpatia diſcurrẽdo ſubiectũ temperat orbem, diuina vtiq; procurãte ſapientia, vt non ſemper eiſdem cõmoratus in locis feruoris auiditate mundanum depopuletur ornatum: ſed paulatim per diuerſa cõmigrans terrenis fructibus naſcendis maturandiſq; temperamẽta cuſtodiat. Ex frugibus terræ corpus noſtrũ ſuſtentatur. Corpus animæ in obſequio eſt, vt hic in præſenti ſæculo poſſit ſeruire Deo manifeſtum eſt, poſtquã anima per nimiam afflictionẽ corporis receſſerit ab eo, non ei deputetur labor ad fructum: ſed quandiu in corpore eſt, oportet operari, vnde placeat Deo. Non enim ſolũ pro his, quæ nobis miniſtrãtur in pręſenti ſæculo, Deo adſtamus in noſtris officiis: ſed etiã quia debitores nos eſſe cognoſcimus iugis ſeruitij eius, vt fidelis ſeruus qui ſemper vult in ſeruitio adeſſe ſenioris ſui. Et in eo duodecim repetitiones de die facimus, per primam, & tertiã, & ſextam, & nonam horam, vt per vnamquamque repetitionẽ Deo præſente ſimus in omni hora: Similiter in nocte per duodecim pſalmos. Et quia pater noſter audiuit, In ſudore vultus tui veſceris pane tuo, cõuertimus nos aliquãdo ad opera temporalia. Atque vt propter hæc neceſſaria non omittamus ſeruitutem, quam Deo debemus in anima exhibere, ſtatuerunt patres noſtri, vt tot orationes pſalmodiarum fierent, quot horæ ſunt nobis datæ ad laborandum pro ſuſtentatione corporis. Et quia non poſſumus ita ſemper operari, niſi quies aliquando ſubſequatur, ſequitur nox, in qua nõ poſſum⁹ operari, ſed quieti ociũ damus, vt & pro ipſa quiete Deo ſeruitiũ reddamus, cantamus duodecim pſalmos pro duodecim horis noctis. Tendimus ad tale ſeruitium, quale primus Adã pater noſter exhibuit Deo, antequam peccaret, & quale ſperamus futurum poſt hanc vitam, hoc eſt, vt continui ſimus in Dei præſentia. Nõ enim neceſſe eſt aliquem in hac diſcretione muſſitare propter diſparem lõgitudinẽ dierum & noctium: etiam calculatores horarum tẽpora ſic diuidunt dierum & noctium, vt luna per noctem luceat ſiue æſtiuo ſeu hyemali tẽpore duodecim horis. Vnde idem qui ſupra Beda in libro de temporibus: Verum longiſſimis in bruma noctibus, vel itẽ æſtate breuiſſimis, quarum alias duodecim horarum ſpatium longè tranſcedere, alias nequaquã ad hoc pertingere poſſe conſtat, qua ratione lunam duodecim horas lucere credamus, niſi forte putemus non æquinoctiales horas intelligẽdas, ſed ſingulas quaſque noctes pro ſuæ menſuræ longitudinis aut breuitatis, in duodecim particulas, quas horas vocitamus, æqua diſtributione findendas.

De Prima. CAP. II.

Magnificẽtiſſime & glorioſiſſime atque Chriſtianiſſime Imperator, quoniã profeſſus eſt ſe ſeruus veſter, quãuis minimus omniũ, aliqua pangere de operariis, qui omni hora volunt aſſiſtere in ſeruitio Dei, videtur paruitati meæ per Dei donum, quod veſtrũ animum ad ſe rapit in proſperis & aduerſis, vt ab illa hora inchoem, qua paterfamilias conducit operarios in vineam ſuam. Sãcta eccleſia proculdubio eſt vinea patriſfamilias, quæ ità operatur per operarios in vinea ſua, vt ſibi fructificet: Nos ſumus vinea, quæ colitur per cultores, ſcilicet præpoſitos ſanctæ eccleſiæ, aut per noſmetipſos. Præpoſiti oſtendunt culturam, noſque ſimul cum illis exercemus illam. Fodiunt cultores vineam & ſtercorant, quãdo corda noſtra dura per verba increpationis ſcindunt, & fœtida peccata noſtra infundunt: fodimus & nos terrã circa vitem, ac facimus foſſam, quãdo noſtram naturã ad memoriam nobis inducimus, & humiliamur ſub potẽti manu Dei, adſpiciẽdo nos puluerem & cinerem eſſe. Inſuper etiam quia ipſam naturam corrumpimus peccãdo, inducimus ſtercus, vt peccata noſtra circa nos ſint in pręſenti ſęculo, atq; in futuro deſint, & per duas res, id eſt, per conſiderationẽ noſtræ naturæ, & per pœnitentiam noſtrorũ peccatorum creſcat noſter fructus vberius, fiatque vinum per anguſtiam torcularis, & expoliationẽ carnalium delectationum, quod quaſi per quoddam torcular introeat in cellarium æternæ domus. Vinum quod exprimitur ab vua per preſſuram torcularis, deſiderium noſtrũ feruens eſt, quod exuitur à carnali deſiderio, vt dignum ſit recondi in promptuario Domini. Fructui vineæ, multæ aduerſæ feræ inſidiantur, vt eum furẽtur & traiiciant in corpus ſuum. Eis quidem feris poſſunt cõparari Ziphæi quodammodo apparitores Saül, qui voluerunt rapere Dauid, vt traderent eum in manus Saul ad interficiendũ. Non enim deſunt nobis iidem Ziphæi, qui interpretãtur florẽtes: Quos intelligimus diaboli mẽbra eſſe, ſiue per ipſum diabolum, qui poteſt dici propterea florens, quia proſperitatẽ caducam ſuis oſtentat. Ipſe enim ſiue per ſe, ſiue per membra ſua inſidiatur nobis, vel apertè perſequitur, vt tradat æternæ morti. et fieret, niſi vinea Domini, quę nos ſumus, haberet ſepem circum ſe atq; cultores infra ſe. Sepes enim, cuſtodia Domini eſt circa electos ſuos: Cultores enim, vt prædiximus, ſunt Doctores & præpoſiti eccleſiæ. Illa ſepe circumdatus erat Dauid quando Ziphæi eum circundederunt: ac ideo ſaluatus eſt, & cecinit Pſalmum, Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & cætera. Quia Domino miſerante inchoaturi ſumus diurnalia officia ab hora, qua paterfamilias vocauit operarios in vineã ſuam, fas nobis videtur, vt ab eodem tempore inchoemus, quando illud Euangelium legitur, quod ordinationem operariorum continet per competẽtes horas, id eſt, ſeptuageſima. Sicut enim ouibus quę nocte cuſtodiuntur in ouilibus, & poſt matutinam cuſtodiã exeuntibus de viso ad paſcua in latitudinem camporum, neceſſe eſt vt illico habeant opilionem, qui eas defendat à lupis irruentibus: ita nobis neceſſe eſt primo diluculo ſurgentibus ad mandata Domini, vt habeamus paſtorem & doctorẽ qui nos introducat ad eadem mãdata, & defendat à lupis, de quibus lupis legitur in Euangelio ſecundum Ioannem: Et lupus rapit & diſpergit oues: ac nihilominus à leone, qui rugiens circuit quærens quem deuoret. Quomodo lupus rapiat, ſiue leo deuoret, manifeſtum eſt his, qui impugnantur à vitiis. Vnuſquiſq; enim qui videt quomodo tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus, cognoſcit, quem memoratæ feræ per gulam rapiant, quem per luxoriam, quem per curioſitatem nefariarum artium, quem per contemplationem ſpectaculorum

ſtaculorũ turpium & ſuperuacuorũ, quem per acquiſitionem rerum temporalium, quem per curioſitatem inquiſitionis ſiue detractionis vitiorum proximorum, quem per ſuperbiam, quem per iactantiam. Hæc ſunt vitia, quæ ſubiiciuntur tribus concupiſcentiis, quib. totus mundus inuoluitur, dicente Apoſtolo: Omne quod in mundo eſt, aut concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. Propter ſupraſcriptas feras dicit opilio noſter: Deus, in adiutorium meum intende, Domine ad adiuuandum me feſtina. In officiꝗ vnino precatur, vt non poſſint tantum præualere, quatenus ab eodem conciliabulo aliquem ſeparent per aſtutiam ſuam. Simili modo faciebat Moyſes, quando arca eleuabatur ad portandum. Dicebat enim: Surge Domine, & diſſipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, à facie tua. Nos enim ſpiritaliter ſumus illa arca. B Sicut enim quotidie circumdabatur illa ab inimicis: ſic & ſancta Eccleſia vſq; in finem circumdabitur à perſecutorib. ſiue apertis, ſiue occultis. Sequitur poſt deprecationẽ noſtri opilionis, Gloria ſanctę Trinitatis, quam deprecamur adeſſe noſtro adiutorio. Recordatur opilio noſter ſermonis Domini, quem dixit, Sine me nihil poteſtis facere. De additione, Gloria patri, per diuerſa loca, Hieronymus ſcripſit in Epiſtola ſua ad Damaſum Papam. Cur in memorato tẽpore, id eſt, ſeptuageſima, Alleluia non ſupponatur gloriæ ſanctæ Trinitatis, quæ eſt per omnia ſæcula ſæculorum: ſed Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ, diximus in libello quem fecimus de ſeptuageſima, ſcilicet non ob aliud, niſi vt humiliore lingua Latina, quam Hebræa, admoneamur nos debere informari ad humiliorem conuerſationem in tempore C ſeptuageſimæ, quam in alio tempore. Poſtea ſequitur Pſalmus, quem Dauid cantauit, quando Ziphæi voluerũt eum rapere, & tradere in manu Saul. Quem nobis neceſſe eſt cantare diluculo, iuxta quod ſcriptum eſt, Iuſtus cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo, vt velit nos Deus ſaluare, quoniam alieni inſurgunt ſuper nos, qui non proponunt Deum ante conſpectum ſuũ: atque vt ex omnibus tribulationibus nos eripiat, & ſuper omnes inimicos noſtros deſpiciat oculus noſter, vt Dauid ſuo in tempore fecit. Poſtea ſequuntur duæ repetitiones Pſalmi, Beati immaculati, qui plenus eſt moribus. Oportet enim, vt quos Deus liberauerit de vinculis & carcere inimicorum, moribus bonis & piis ei aſſiſtant in omni deuotione, ſicut ex duobus verſibus duarum repetitionum poſſumus conucere. D Vnus dicit, Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas: Alter ità, Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Iſtæ tres repetitiones ſuſtentãt & defendunt arcam Domini vſq; ad plenam tertiam, id eſt, per horam primam, & ſecundam, & tertiã. Deinde ſequitur verſus, Exurge Domine, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum. Simile quid dicebat Moyſes, quando arca deponebatur. Sic enim ſcriptum eſt in lib. Numerorum, capitulo vigeſimo ſexto: Quando autem deponeretur, aiebat: Reuertere Domine ad multitudinem filiorum Iſraël. Reuerſio Dei ad exercitum Iſraël, non eſt aliud, quam vt reuerti faciat Iſraël toto corde ad ſe. Deus non habet quo reuertatur, cui totum præſens eſt. Ita enim, Exurge Domine, non eſt aliud intelligendum, quam. E Nos fac exurgere à ſomno torporis, & fac induſtrios atq; ſtrenuos in opere mãdatorum tuorum. Ab ipſa reuerſione accepit idem cantus nomen Verſus. Eamdem enim reuerſionem, de qua admonetur per verſum, exercemus ſtatu corporis noſtri. Quando audimus verſum, illico vertimus nos ad Orientem. Quare hoc? niſi vt omnis cogitatio quæ foras exiuit, adſpiciendo & videndo hæc temporalia, reuertatur infra nos, & dicamus: Domine, da mihi cor, vt orem ad te. Poſtea inchoamus implorare miſericordiam Domini per Kyrie eleiſon & Chriſte eleiſon, & iterum Kyrie eleiſon. Tres articulos aliquo modo diuinæ maieſtatis & Trinitatis celebramus in Eccleſia. Primus eſt ante aſſumptam humanitatem, quando Trinitas inuocabatur ſine copula- A tione humanę naturæ, ac ideo merito ter dicimus Kyrie eleiſon, ſiue ſemel propter vnam ſubſtãtiam. Secundus eſt poſt aſſumptum hominem, quando Chriſtus videbatur in terra, & nihilominus à ſuis credebatur Deus, & filius Dei: vt Petrus, Tu es, inquit, Chriſtus filius Dei viui, & Paulus de eodem filio: Proprio, inquit, filio ſuo non pepercit. Quoniam propter aſſumptam naturam vocatur Chriſtus, quæ vncta eſt ſpirituali oleo, in medio articulorum dicimus, Chriſte eleiſon. Quando ſemel dicimus ei, Chriſte eleiſon, oſtendimus eum ſolum fuiſſe inter homines, & neminem habuiſſe ſui ſimilem per omnia. Et ſi tertio, oſtendimus nũquam eum fuiſſe ſeparatum à ſubſtantia ſanctę Trinitatis propter vnitatem perſonæ. Tertius articulus eſt ex eo tempore, quo B voluit clarificare illum aſſumptum hominẽ plus, quam eſſet quamdiu mortalis erat. Vnde ipſe dicebat ad patrem: Clarifica me tu pater apud temetipſum claritate quam habui priuſquam mundus fieret. Ac ideo ſimili modo, vt in primo, precamur Dominũ, vt ignoſcat nobis in talib. tentationibus, ſine quibus hæc vita non poteſt tranſigi. De quibus dicitur in parabolis Salomonis: Septies enim cadit iuſtus in die, & reſurgit, id eſt, per ignorantiam, per obliuionem, per cogitationem, per ſermonem, per ſubreptionem, per neceſſitatem, per fragilitatem carnis. Singulis diebus vel inuiti, vel volentes frequenter reatum incurrimus, & tamẽ reſurgit iuſtus, videlicet quia iuſtitiæ eius non præiudicat lapſus fragilitatis humanæ. Ac deinde ſequitur oratio Dominica, quam cum magna cautela oportet cãtare, vt ipſas res in C mente teneamus, quas verbis pronunciamus. Sæpiſſime præcedit Kyrie eleiſon, per quod reconciliatur primo Deus, vt cum ſua miſeratione & dignatione poſſimus cõgruenter illum inuocare patrem noſtrum, & intendere verbis orationis. Poſt orationem Dominicam ſequitur noſtra credulitas, quam ſancti Apoſtoli conſtituerunt de fide ſanctæ Trinitatis, atque diſpenſatione incarnationis Domini, ac ſtatu noſtræ Eccleſiæ. Modus orationis, quem prætulimus, ad eos adſpicit, qui de leuibus peccatis & quotidianis compunguntur. Sunt enim vtriq; in noſtra Eccleſia, ſcilicet, & qui in bonitate permanſerunt, & qui corruerunt peccando: ſed feſtinant quotidie reſurgere per pœnitentiã. Ex perſona illorum dicitur, Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me. Ac ſi diceret: Si mortua fuerit anima D mea pro erratib. meis, at deinde viuet per conuerſionem. Et iudicia tua adiuuabunt me. Quia dixiſti: Nolo mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat: Et iterum: Gaudeo ſuper vno peccatore pœnitentiã agente, quam ſuper nonaginta noue iuſtis, qui non indigent pœnitentia errorem priſtinum illius, qui nunc conuerſus dicit, Viuet anima mea, & laudabit te: monſtrat verſus ſequẽs. Erraui ſicut ouis quæ periit, require ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus. Ex eadem perſona ſequitur Pſalmus, quem Dauid cantauit, poſtquam pœnitendo conuerſus eſt à malo adulterii & homicidii. Poſt illum Pſalmum commendat ſe totus grex Deo, paſtor ſimul cum ouibus, & dicit: Reſpice in ſeruos tuos, & in opera tua, & dirige filios eorum. Hoc E debemus cum his verbis tenere in mente, vt filios noſtros cogitemus cogitationes, quæ naſcuntur ex mente, quatenus alias dirigat Deus ſecundum ſuum beneplacitum: & in ſequentibus vbi dicit: Et opera manuum noſtrarum dirige ſuper nos, opera procedentia ex cogitationibus. Ac deinde ſingularis opilio pro toto grege precatur, dicendo: Dirige Domine corda, id eſt, cogitationes, ſenſus, ſcilicet oculos, & aures, & nares, & ſermones noſtros, qui per os offeruntur, & opera manuum noſtrarum, vt poſſimus placere in conſpectu tuo. Et ſic tandem ſecuri properamus ad opera neceſſaria. Supra ſcripto verſu, Exurge Domine, non præponitur lectio: & ideo non ſequitur reſponſorium, vt in cæteris officiis. Morem ſanctæ Eccleſiæ tenet iſte curſus, vt primum

operari ſtudeat, & poſteà docere. Hoc exemplum reli- A quit nobis Chriſtus, de quo dicit Lucas. Quæ cœpit Ieſus facere & docere. Pſalmi pertinent ad opera, lectio ad doctrinam. Vnde, ſi Dominus dederit, apertius in ſequentib. parati ſumus dicere. In præſenti curſu precamur Dei adiutorium ad opera agenda. Operemur primo, & doceamus poſteà in curſu tertię horæ. qua de re, vt opinor, mos inoleuit, vt per monaſteria Deo deuota legatur lectio in capitulo, quatenus, hi, qui diebus ac noctib. occupati ſunt in ſeruitio Domini, non ſint ſine lectione. Auidi ſunt cęleſtis pabuli: non ſe poſſunt continere quin omni hora, quantumcumq; ſit, manducent de cibo ſcripturarum.

De Tertia. Cap. III.

TRes horæ diei nobis initiatæ ſunt ad adorandum B Deum à Daniele Propheta, de quibus ità ſcriptum eſt in libro eius: Quod cum Daniel comperiſſet, id eſt, conſtitutam legem, ingreſſus eſt in domum ſuam, & feneſtris apertis in cœnaculo ſuo contra Hieruſalem, tribus temporib. in die flectebat genua ſua. Vnde Hieronymus in explanatione eiuſdem libri: Tria autem tempora, quibus Deo flectenda ſunt genua, tertiam horam, & ſextam, & nonã Eccleſiaſtica traditio intelligit. Deniq; tertia hora deſcendit ſuper Apoſtolos Spiritus ſanctus. Sexta volens Petrus comedere, ad orationẽ aſcendit in cœnaculum. Nona Petrus & Ioannes pergebant ad templum. His ità perlectis, inuenimus in lib. Eſdræ, qui poſt Danielem fuit, quater in die populum Dei adoraſſe Dominum, & confeſſum eſſe peccata ſua. Ita enim ſcriptũ eſt in memorato libro: Conuenerunt filii Iſraël C in ieiunio & ſaccis, & humus ſuper eos, & ſeparatum eſt ſemen filiorum Iſraël ab omni filio alienigenæ, & ſteterunt, & confitebantur peccata ſua & iniquitates patrum ſuorum, & conſurrexerunt ad ſtandũ, & legerunt in volumine legis Domini Dei ſui, quater in die, & quater in nocte confitebantur & adorabant Dominum Deum ſuum. Vnde Beda ſic in tractatu memorati libri. Quis enim non miretur, tantum populum tam eximiam habuiſſe curam pietatis, vt quater in die, hoc eſt, primo mane, tertia hora, ſexta & nona, quibus orationi ſiue pſalmodiæ vacandum erat, auditui ſe legis diuinæ contraderet, quo innouata in Deum mente, purior ac deuotior ad deprecandam eius miſericordiam rediret? Sed & nocte quater excuſſo torpore ſomni, ad confitendum peccata ſua, & poſtulandum veniam exurge- D ret? Quorum exemplo reor in Eccleſia morem inoleuiſſe pulcherrimum, vt per ſingulas diuinæ pſalmodiæ horas, lectio vna de veteri ſiue nouo teſtamento, cũctis audientib. ex corde dicatur, & ſic Apoſtolicis ſiue propheticis cõfirmati verbis, ad inſtantiam orationis genu flectant: ſed & nocturnis horis cum à laborib. ceſſatur operum, liberæ auditui lectionum diuinarum aures accommodentur. Ex inſpiratione qua inſpiratus eſt Dominus Beda, nouimus noſtrum curſum diei ſiue noctis, habere exordium à libro Eſdræ. Si enim iuxta eorum morem, conuenimus ad rogandum Deum, oportet nos ſcire, quod habeamus opera murorum ædificãdorũ Eccleſiæ noſtræ, ſicut illi habuerũt vrbis Hieruſalem, & in circuitu inimicos, ſicut illi habuerunt. Murus Eccleſiæ E noſtræ habet in fundamẽto Chriſtum, ſuper quod fundamentum ſtabiliti ſunt Apoſtoli, & qui per eos crediderunt, ſiue credunt, ſeu credent. Nos ſumus hodierna die in ſtructura huius muri, qui ſemper ędificabitur vſque in finem mũdi. Vnuſquiſq; ſanctorũ qui prædeſtinatus eſt à Deo ad vitam æternam, lapis eſt illius muri. Lapis ſuper lapidem ponitur, quãdo magiſtri Eccleſiæ, iuniores aſſumunt in proprium ſtudium ad docendum, ad corrigendum, & ad ſtabiliendum in ſancta Eccleſia. Habet vnuſquiſq; ſuper ſe lapidem, qui laborem fraternum portat. De ipſo ædificio dicit Apoſtolus: Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. Groſſiores lapides ac politi, ſeu quadrati, qui ponuntur altrinſecus foris, quorum in medio iacẽt lapides minores, perfectiores viri ſunt, qui continẽt infirmiores diſ- A cipulos ſiue fratres in ſancta Eccleſia ſuis monitis atque orationibus. Stabilitas enim muri ſine cæmẽto non poteſt eſſe. Cæmentum enim conſtruitur calce & ſabulo, atq; aqua, Calx enim feruens charitas eſt, quæ ſibi coniũgit ſabulum, id eſt, terrenum opus, de quo dicit Apoſtolus Paulus: Magis autem laboret operando manibus ſuis quod bonũ eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Charitas enim vera ſolicitudinẽ maximam habet pro viduis & confectis ætate atque ægritudine, ſiue pupillis, ſeu debilibus: atq; ideo ſtudeat operari manibus, vt habeat, vnde eis bene faciat. Recolit dicta Salomonis, Honora Dominum de tua ſubſtantia. Et iterum Redẽptio animæ viri propriæ diuitiæ. Vt enim calx & terra valeat ad ædificium muri, aquæ cõmixtione glu- B tinantur. Aqua Spiritus ſanctus eſt, dicente Euãgeliſta Ioanne: Fluent de ventre eius aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de Spiritu ſãcto, & reliqua. Sicut enim ſine cæmento lapides muri nõ iunguntur ſimul ad ſtabilitatẽ muri: ſic nec homines ad ædificium cæleſtis Hieruſalẽ poſſunt ſimul coniungi ſine charitate, quam Spiritus ſanctus operatur. Ædificantib. nobis hunc murum adſunt Sanabalath, & Tobias, & Arabes, & Amanitæ, & Azoti, qui volunt impedire opus noſtrum. Per nominatos gentiles videmus diabolum impugnare nos cum armis ſuis, quæ ſunt vitia ſiue praui homines: At nos iuxta morẽ populi Iudaici teneamus arma noſtra manibus noſtris, & defendamus nos de inimicis noſtris ad Deum clamãtes. Ita enim ſcriptum eſt in lib. memorato Eſdræ: Et orauimus Dominũ Deum noſtrũ, & poſui- C mus cuſtodes ſuper murum die ac nocte contra eos. Et paulo poſt: Et factum eſt, à die illa media pars iuuenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum, & lanceæ, & ſcuta, & arcus, & loricæ, & principes poſt eos in omni domo Iuda, & reliqua. Noſtra arma ſunt protectio Dei. Per ſcutũ fidei, & galeam ſalutis & gladium verbi protegimur. Hæc teneamus in mente, quando ſumus congregati ſimul, & princeps noſter ſit nobiſcum vice Chriſti, qui dicat, Deus in adiutoriũ meum intende: doceat nos per lectionem, & muniat nos per orationem ſuã. Quis ſcit, ſi ſic poterimus euadere de manibus inimicorum noſtrorum? Inerãt etiam tam ſtudioſi viri in memorato populo Dei, vt vna manu tenerent arma pro defenſione, alteraq; murũ facerẽt: ita ſint & manus noſtræ, id eſt, intẽtiones porrectæ, quatenus vna reſiſta- D tur inimicis, & altera agatur bonum opus. Eadem enim reſonant aliqui verſus de tertia. In prima periocha dicitur verſus. Et reſpondebo exprobrantib. mihi verbum, quia ſperaui in ſermonibus tuis: In ſecunda dicitur, Superbi iniq; agebant vſquequaque, à lege autem tua nõ declinaui: in tertia ita, Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum, ego autem in toto corde ſcrutabor mãdata tua. Quid velint tres repetitiones in curſu tertiæ, in prima monſtratum eſt: Hoc eſt, vt hic protegamur per tres horas vſque dum iterum conueniatur, vna ſcilicet per quartã & quintam, ac per ſextam, ita tamen, vt pertingamus ad ſextam curſu horæ tertiæ, & intrãte ſexta, inchoemus alterũ curſum. Si Dominus voluerit, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, dare E nobis, vt aliquid digne poſſimus hic dicere de varietate, quæ fit in curſibus, id eſt. in pſalmodia, & lectionibus, & reſponſoriis, ac verſibus forte in ſequentib. libere incedemus. Dicit Paulus ad Epheſios. Nolite fieri imprudentes, ſed intelligentes quæ ſit voluntas Dei. Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria, ſed implemini Spiritu ſancto, loquentes vobiſmetipſis in Pſalmis & hymnis, & canticis ſpiritualibus, cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino. Vt de expoſitione ſancti Hieronymi mihi monſtratum eſt, tres mutationes noſtri curſus in iſtis tribus præceptis Apoſtolicis intelligo compleri, videlicet vt Pſalmi ſint in noſtra locutione, quando Pſalmos cantamus: & hymni, quando ex lectione dictorum ſanctorum patrum ad laudes Dei compungimur

gimur: & cantica, quando per cantum reſponſorii noſtra mens ſubleuatur aliqua lætitia ad concentum ſupernæ patriæ. Cantus enim ſæpiſſime in lętitia celebratur. Sanctorum mens non habet maiorem lætitiam, quam vt per anagogen ſubleuetur ad cæleſte regnum. Ipſius memorati ſummi noctoris verba ponenda ſunt, vt eius anctoritate figatur in mente audientium, quod cupimus diſſerere. Quid, inquit, interſit inter pſalmum, hymnum, & cáticum, in pſalterio pleniſſime diximus, hic autem breuiter hymnos eſſe dicendum, qui fortitudinem & maieſtatem prædicant Dei, & eiuſdẽ ſemper vel beneficia, vel facta mirantur. Quod omnes Pſalmi continent, quib. Alleluia vel præpoſitum, vel ſubiectũ eſt. Pſalmi autem proprie ad Ethicum locum pertinet, vt per organum vocis quid faciendum, & quid vitandum ſit, nouerimus. Qui vero de ſuperioribus diſputat, & conuentum mundi, omniumque creaturarum ordinem atque concordiam, ſubtilis diſputator diſſerit, iſte ſpirituale canticum canit. Opus pſalterii, quod manu percutitur vt reſonet, ad opera noſtra pertinet. Opera ſáctorũ ſunt mores boni, quos exercemus ſiue in profectione ſpiritualis itineris, ſiue in occiſione carnalium voluptatum. Hi enim mores ſine labore non poſſunt exerceri. Quapropter quando cantamus pſalmos, ſolemus ſtare, vt ex ſtatu corporis demonſtremus effectum noſtræ mentis, hoc eſt, paratos nos eſſe ſiue ad domandam carnem noſtram, ſeu ad exercitium operis in cauſa noſtra & fratrum. Poſt iſtam tropologicam locutionẽ, id eſt, quæ de moribus diſputat, ſubſequitur lectio, in qua illa reperiuntur, quæ ſanctus Hieronymus deputauit hymnis, id eſt, quæ ad laudem Dei pertinent. Ibi maieſtatem Domini inuenimus, quomodo incircumſcriptus omnia in ſe contineat. Ibi fortitudinem eius, quomodo creatum populũ ſuum redimat in manu forti & brachio extento. Ibi beneficia eius, quomodo ipſum quẽ redemit, ditet omnibus bonis. Ibi facta eius, quomodo fecit cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt. In illa non deeſt hiſtoria, non deeſt allegoria, non deeſt tropologia, non deeſt anagoge. quamuis tropologia ſeorſum celebretur, vt prætulimus in pſalmis. In tropologia pſalmorum noſtra opera recolimus: & in tropologia lectionum, aliorum. Non enim in Domini maieſtate, ſiue in ſua fortitudine, ſeu in beneficiis, vel factis laboramus: quapropter ſolemus ſedere in recitatione lectionis, aut ſilendo ſtare. In reſpõſoriis namque ſolemus vocem altius leuare, quam in ſuperioribus, id eſt, pſalmis & hymnis. Per altitudinem vocis altitudinem mentis monſtramus, quæ ſe erigit in gaudium ſupernæ ciuitatis. Poſt bona opera & refectionem mentis de ſancta ſcriptura, ſequitur gaudium cæleſte. Cur reſpõſorius dicatur, in ſcriptione Miſſæ dictum eſt. Reſponſorium in iſto loco canticis ſpiritualibus comparamus. Cantica ſunt, quia cantantur: ſpiritualia, quia pręcedunt ex iubilatione ſpiritalis mentis. Alia enim ſunt cantica, quæ de ſingulari munere gaudent, vt ſunt ea de quibus ſcripſimus in baptiſterio: vbi gaudiũ tripudiat neophytorum de ſingulari innocentia, quibus nemo reſpondet: & alia ſunt iſta, quibus vnuſquiſq; alterum incitat ad manſiones cæleſtes, quæ multæ ſunt in domo patris. Quid verſus reſponſorii ſignificet, in memorato officio Miſſæ deſcripſimus, hoc eſt, vt duo ſint in Eccleſiaſtico vero, ſcilicet exhortatio ad fratres, & ſingularis deprecatio ad Dominum. Gloria ſubſequitur in anagogico officio. Nulli dubium quod nullo in loco tanta gloria referatur Deo, quanta in cœtu ſanctorum Angelorum, & eorum Sanctorum qui in conſpectu Domini ſunt. In iſtis lectionibus, ſcilicet diurnalib. non petitur benedictio à maiore, quoniam maior cãtat eas, qui ſolet vicem Chriſti tenere in Eccleſia. Hoc intereſt inter has lectiones, & illam quæ ad Miſſam celebratur, quod eſt inter domeſticam admonitionem, & illam quę ad concionem agitur. Illam enim quam ad Miſſam agimus, ex gradu ſolemus proferre, vt omnis populus eam audiat. Quam prætulimus in officio de baptiſterio

A propter ſtatum temporis, id eſt, diei, ad ſapientes fieri, in qua & auctor ad memoriá reducitur, vt ſi forte aliquis eorum, qui congregatur ex vniuerſis locis propter raritatem lectionis, incognitam habet hiſtoriam, audiat auctorem, qui forte nõ eſt incognitus: & ex eius auctoritate firmius infigantur verba lectionis in corde, qui tamen ſapientes poſſunt eſſe propter rectam conuerſationem: At hi qui ſemper in Eccleſiaſticis rebus inſiſtuut, & in lectione diuina, vt ſunt domeſtici Eccleſiæ, non habent neceſſe audire auctorem: quia ex lectione cognoſcunt auctorem. Vt legimus in Eſdra, quatuor lectiones fiebant in die ab antiquo Dei populo. Et merito quatuor, quia quatuor elementis conſtat homo, vt vnumquodq; elementum per competentes horas ſe offerat creatori ſuo.

B Primam namq; iuxta morẽ noſtrum prætulimus ſine lectione. Si illa nõ habuerit lectionem, non erunt noſtræ lectiones tot, quot fuerunt in illo antiquo Dei populo. Quapropter procuratũ eſt à ſanctis patribus, vt in capitulo legeretur illa lectio, quę ſilentio prætermiſſa eſt in Prima. Et non fruſtra ibi prætermiſſa eſt, ſed quoniam paſtor loci doctorem, vult inſinuare, ideo ibi prætermittit ſuam doctrinam vt doceat vnũquemque doctorem, primo oportere operari, & poſteà docere. De qua dicit Moyſes in libro Deuteronomii; Non arabis in primogenito bouis. Poteſt etiam in iſtis tribus varietatib. omne genus muſicorum accipi, quod antiquus populus exercebat in laudem Dei. Triformis eſt natura muſicę artis. Aut enim per pulſum digitorũ fit, vt in pſalterio & cithara, & cæteris vaſis, quæ pulſu

C digitorum tanguntur: aut per vocem, vt eſt cantus: aut per flatum, ſicut eſt in tubis. Hæc tria memorantur in pſalterio. Dicit pſalmus triceſimus ſecundus: Confitemini Domino in cithara, in pſalterio decem chordarum pſallite illi: Cantate ei canticum nouum, bene pſallite ei in vociferatione. Et iterum in pſalmo tertio: Voce mea ad Dominum clamaui. Item in pſalmo centeſimo quinquageſimo: Laudate eum in ſono tubæ, laudate eum in pſalterio & cithara: Laudate eũ in tympano & choro, Laudate eum in chordis & organo. Laudate eũ in cymbalis bene ſonantibus, & reliqua. Quando enim pſalmos cantamus, genus exercemus Muſicæ, quod fit per pulſum digitorum. Nam & pſalterii volumen accepit nomen à pſalterio Muſicæ artis. Quando legimus, genus illud exercemus, quod per vocem fit. Lectionem

D voces vocauit Paulus Apoſtolus in Actibus Apoſtolorum, Ignorantes, inquit, Ieſum & vocęs Prophetarum, quæ per omne ſabbatum leguntur, quando reſponſoria cantamus, quaſi per tubam exaltamus vocem, excitando ad altiora fratres, vſque adeo vt perueniatur ad laudem ſanctæ Trinitatis, & dicamus, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. Quanto enim melius eſt corpus noſtrum vaſis muſicis, quę ędificabantur per homines: tanto acceptius eſt Deo obſequium in tempore iſto, quam eſſet in priſco. Et quanto melior eſt lux libertatis, quæ eſt per gratiam noui teſtamenti, lege ſeruitutis: tanto dignius eſt, vt in proprio corpore habeamus laudes, quas illi ſemper & vbique referamus, quam in ligneis vaſis & æreis. Hic iterum cupimus dicere & verſu. Verſus hanc vim habet, vt conuerti chorum totum

E faciat ad vnum, atq; totam intentionem illius ad rem, pro qua agitur officiũ. Sicut eſt primo mane, Exurge Domine, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuũ. Ac ſi dicat: Exurgere nos fac Domine ad omne ad opera, & adiuua virtute brachii tui ad operandum, & libera de inſidiis, quæ paratæ ſunt contra nos. Hãc petitionem intentio mentis debet in ſe retinere in officio Primæ. At hic in Tertia dicit verſus, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus: Ac ſi dicat, Adiuuiſti nos vſque ad præſens tempus, adiuua & deinceps. Nondum peruenimus ad id, quo tendimus, id eſt, ad meridiem, in quo tu paſcis; in quo tu accubas, iuxta Cantica Canticorum. Nẽ

derelinquas nos in iſto itinere, neq; deſpicias nos Deus ſalutaris noſter. Deinde ſequitur Kyrie eleiſon, & Chriſte eleiſon.

De Oratione, quam conuentus fratrum celebrat per aliquos curſus diurnos, nocturnoſque.

CAP. IV.

EST ſacerdos in terra, cui neceſſe eſt quotidie pro ſe & pro populo Dei intercedere: Et eſt ſacerdos in cælo, cui non eſt neceſſe intercedere: ſed tamen vult, & interpellat quotidie pro nobis: ſacerdos, qui eſt in terra, non vult neque poteſt dicere, quod abſque peccato ſit, dicente Ioanne: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Qui tamen quamuis ſit peccator, non debet à conſcientia ſua morderi, vt tantum ſit peccator, quantum multos cognoſcit eſſe in populo terræ. Qui populus in aliquibus eſt minus obligatus peccatis, in aliquibus magis. Pro his qui minora committunt, & pro ſe orat ſacerdos, quando dicit, Kyrie eleiſon, & orationem Dominicam, in qua nemo poteſt ſe excuſare, niſi veraciter dicat, Et dimitte nobis debita noſtra. Deiñ proſequitur ſacerdos modũ orationis, quem Paulus dinumerat, dicens: Obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, & cætera quæ ſequuntur. Vnde dicit Ambroſius in tractatu ſuo ſuper eãdem Epiſtolam: Ante omnia, inquit, illud obſecro, quod vel maxime vos ſcire operis eſſe debet, vt conuenientes ſcire poſſitis, quid fieri conueniens ſit. Dicit autem. Orationes, obſecrationes, poſtulationes. Et poſt pauca: Aut enim bona nobis à Deo dari poſtulamus, quod orationes vocauit; aut malorum ſolutionem, quod obſecrationes nuncupauit. Et iterum poſt pauca. Illa vero quæ ad hoc nobis ſunt contraria, multa ſunt & aſſidua. Vnum quidẽ quia dæmonũ ſubreptio variè nos à bono auertere cupit: alterum vero moleſtia paſſionum, quæ nobis ineſſe videtur, à quibus & à bonis excluſi cõtra noſtrum propoſitum ſæpe in illis, quæ nobis non conueniunt, concludimur. Sed neceſſarium eſt, nos, qui multam ſuper hoc pugnam ſuſtinemus, ad Dominum recurrere, qui potens eſt ſuo auxilio ſedare vniuerſa illa, quæ ad noſtram pertinent moleſtiam. Hoc dixit, poſtulationes. Et iterũ infra, Gratiarum vero actio pro his, quæ iam præſtita ſunt, efficitur: Et pro quibus hæc fieri conueniant, docetis: Pro omnibus hominibus. In commune pro omnibus hominibus debere eos ſolicitos eſſe præcepit. Et iterũ infra, Deinde ad illa quæ ſumma eſſe videntur inter homines, tranſit: Pro regibus, inquit, & omnibus qui in ſublimitate ſunt. Noſtri enim codices habent primo obſecrationes, & poſtea orationes. Hunc ordinem ſequitur noſtra oratio. Primus verſus poſt orationem Dominicam eſt, Ego dixi, Domine miſerere mei, ſana animam meam, quia peccaui tibi. In hoc verſu obſecratio eſt, per quam precatur abſolutio malorum. Quando dicit, Sana animam meam, quia peccaui tibi, medicinam Domini precatur, vt à lãguore abſoluatur. Sit ſecundus verſus, Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis. In eo verſu bona nobis poſtulamus, quod pertinet ad orationem. Sit tertius, Conuertere Domine vſquequo, & deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos. In eo verſu poſtulamus, vt omnia contraria bonis noſtris ſuperentur per Domini auxilium. Hoc pertinet ad poſtulationem. De quo verſu dicit Auguſt. in Tractatu ſuper pſalmos: Conuertere Domine vſquequo, & deprecabilis eſto ſuper ſeruos tuos: Vox eſt eorum, vel pro eis, qui multas perſecutiones in iſto ſæculo malas tolerantes innoteſcunt † compeditos corde in ſapientia, vt nec tamen malis coacti refugiant à Domino ad huius ſæculi bona. Sit quartus, Confiteantur tibi Domine, qui pertinent ad gratiarum actiones. Hucuſque oratum eſt ſecundum Apoſtolum pro omnibus hominibus. Deinde ſequitur, pro regibus & omnibus qui in ſublimitate ſunt, vt quietam & trãquillã vitam agamus in omni pietate & caſtitate. Quoniam ſunt intra noſtram Eccleſiam qui minima committunt, pro his tamen neceſſe eſt præcedens oratio. Sunt & qui maiora, pro quibus neceſſe eſt addere Pſalmum: Miſerere mei Deus, qui propriè pertinet ad pœnitentes. Alio modo. Oratio præcedens pro minimis peccatis: Pſalmus fit pro maximis. Poſtremo ſurgit ſacerdos voce illius ſacerdotis, qui in cælo eſt, & quotidie interpellat pro nobis, & dicit ſtando orationem. Hæc oratio in omni tempore ſubſequitur: id eſt, Paſchali, Pentecoſtes, Dominicis diebus & feſtis. Vt reſurrectionem recolat eius ſacerdotis, cuius vicem tenet, ſurgit ab accubitu, & ſtando dicit hanc orationem. Qui tamen prius iacendo orat cum cæteris, quoniam peccator eſt, cum peccatoribus proſtratus eſt: & quia vicem tenet Chriſti, ſtando dicit ſpecialem orationem. Hæc ſpecialis oratio ſacerdotum, quæ quodammodo libertatem & glorificationem monſtrat futuri regni, & tamẽ ſemper eſſe interceſſorem ibi pro nobis, per omnes memoratos dies feſtos currit. Reliqua oratio reticetur, quoniam ibi peccator nullus eſt, neque erit. Si quis voluerit dicere, quoniã hæc oratio vicem tenet interpellationis Chriſti, qui interpellat pro nobis quotidie patrem, quare dicat, Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: dicatur ei, Chriſtus qui eſt in patre naturaliter, & per quem aſſumptus eſt homo in Deum propter vnam eandémq; perſonam filii Dei, oſtium nobis fieri dignatus eſt, per quod nos & orationes noſtræ, & omnia bona noſtra tranſeant ad patrem. Idcirco merito ſacerdos dicit ſuam orationem ad Deum patrem per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quia per illum accepit hãc gratiam, vt viciſſitudinem ſuæ interpellationis fratribus atq; condiſcipulis miniſtret, & recolat, atque ad memoriam reducat. Quam orationem præcedit ſalutatio, & ſubſequitur Benedictio, quæ & gratiarum actio ſequitur. Poſt reſurrectionem ſuã Dominus ſalutauit diſcipulos, ſalutauit & iterum, benedixitque eos in monte Oliueti, & illi gratias referendo, adorauerunt in loco vbi ſteterunt pedes eius. Quod eædem precum orationes celebrandæ ſint veſpertina hora, quæ & nona, in Laodicenſi concilio, capitulo octauo decimo ſcriptum eſt. Quod idipſum officium precum nona & veſpera ſemper debeat exhiberi. Secundum hoc capitulum in feſtis & in cæteris diebus vno modo celebretur oratio in veſpertino & hora nona. Vt reor, ſimiliter poſſumus dicere de tertia & ſexta. Poſt veſpertinalia & matutinalia officia, quæ aguntur pro mortuis, ſolemus cantare Pſalmũ in loco, Miſerere mei Deus, Domine, ne in furore tuo. Ipſe eſt ſextus in ordine Pſalmorum, & tamen inſcribitur pro octaua. Idcirco, quia nos, qui in ſexta ætate mundi ſumus, debemus pro ſeptima & octaua ætate rogare Deum per hunc Pſalmum, vt euadamus tormenta, quæ malis debentur in memoratis ætatibus, de quo dicit Auguſtinus in prologo eiuſdem Pſalmi: Veniet octauus iudicii dies, qui meritis tribuens quod debetur, iam non ad opera temporalia, ſed ad vitam æternam ſanctos transferat, impios vero damnet in æternum. Quam damnationem metuens, orat Eccleſia in hoc Pſalmo, dicens: Domine, ne in ira tua arguas me. Et Beda in libro de temporibus: Ipſa eſt octaua, pro qua ſextus Pſalmus inſcribitur. Credo, quia in ſex huius ſæculi ætatibus pro ſeptima vel octaua huius ſæculi eſt ætate ſupplicandum. In qua quia iuſti gaudia, ſed reprobi ſunt ſupplicia percepturi, Pſalmus iſte ingenti pauore incipit, currit, finitur: Domine, ne in furore tuo arguas me.

De Sexta. CAP. V.

DE tribus repetitionibus ſextę ſiue nonę, prout potui, miniſtraui in curſu primæ, & tertiæ, & de lectionibus atque reſponſoriis. Præſentes tres repetitiones ſtatuunt nos in famulatu Domini, ſiue muniunt ab inſidiis inimici per ſeptimam horam, & octauam: & nonam, ita tamen, vt in ipſa nona habeant initium reliquæ tres repetitiones, quæ nos perducant vſque ad

finem

finem dici. Reſtat ex ſtatu temporis conſiderare verſum, qui dicitur ad ſextam. Status temporis eſt meridies, quando ſol in centro cæli eſt, & feruentiſſimum ardorem præſtat terris. Idem ſtatus perfectionem mentium deuotorum hominum monſtrat, quorum feruor ita coniunctus eſt igni inuiſibili, vt ab ipſo paſcatur delectatione, & illuminetur lumine intelligentiæ. Eadem hora aſcendit Petrus in cœnaculum, & voluit comedere. In prima ſunt initia virtutum, in tertia profectus, in meridie perfectio. Quam perfectionem denunciant nobis aliqui verſus curſus ſextæ. Prima periocha dicit. Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in verbo tuo ſuperſperaui. Secunda dicit, Quomodo dilexi legẽ tuam Domine? tota die meditatio mea eſt. Tertia ita, Oculi mei defecerunt in ſalutari tuo, & in eloquium iuſtitiæ tuæ. Statum talium mentium verſus monſtrat: dicens: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit. Vbi nos dicimus, Dominus regit me, trãſlatio quæ aſſumpta eſt à ſancto Hieronymo ex Hebraïca veritate, habet, Dominus paſcit me. Quem Dominus paſcit aduentu ſpiritus ſui, eumdem regit, id eſt, in illis moribus facit eum ſpiritus Dei delectari, qui ſecundum rationem ſunt, & deducunt per rectum iter ad ciuitatem munitiſſimam Hieruſalem. Et nihil deeſt, ſicut Paulus Apoſtolus dicit, Omnia poſſum in eo qui me confortat. Omnia illi cooperantur ſecundũ Deum: Proſpera & aduerſa æquanimiter tolerat: Ac ideo ſubſequitur. In loco paſcuæ ibi me collocauit, ſiue in abundantia intellectualium rerum in præſenti, ſiue in futuro in lætitia & gloria ſempiterna, vbi erit ſatietas omnium gaudiorum ſine fine.

De Nona. Cap. VI.

NOna continet nos per decimam horam & vndecimã & duodecimam. Status temporis, quando nona celebratur, deſignat feruorem ſtudiorum, quem exercebat mens in altitudine virtutum, aliquantulum tepefactum eſſe propter tentationes accidentes. Vnde Gregorius in Moralibus Iob: Vitia, dum nos tentant, proficientes in † nos virtutes humiliant. Sicut tunc ſol deſcendit à centro ad inferiores partes, ita mens quando tentatur, deſcendit ab altitudine intimi gaudii ad conſiderandam ſuam naturam atque fragilitatem, & videt quam facilis ſit ad occaſum. Tentabatur Paulus, quando dicebat, Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, Angelus ſatanæ qui me colaphizet. Qua de cauſa tentetur electus, præſens noſter magiſter Paulus hic demonſtrat. Atque in ſequentibus moleſtiam quam patiebatur ex tentatione, manifeſtat, dicens: Propter quod ter Dominum rogaui, vt diſcederet à me. Vt opinor, niſi ei moleſtiam faceret ſtimulus ſatanæ, non Deum precaretur, vt diſcederet ab eo. Eandem precationem ſonant aliqui verſus curſus Nonæ. Prima periocha dicit. Tribulationes & anguſtiæ inuenerunt me, mandata tua meditatio mea eſt. Quod ita Auguſtinus in eodem pſalmo: Sæuiant, perſequantur, dum tamen mandata Dei non relinquantur, & ex ipſis mandatis, etiam qui ſæuiunt, diligantur. Secunda dicit, Multi qui perſequuntur me, & tribulant me, à teſtimoniis tuis non declinaui. Tertia ita, Erraui ſicut ouis quæ periit, require ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus. Verſus præſcriptis curſus memorat tentationem, quæ deſignatur per ſolis declinationem: Ab occultis meis, inquit mũda me Domine, & ab alienis parce ſeruo tuo. Quod ita memoratus Auguſtinus in Pſalmo decimo octauo: Tolle mihi ex cordẽ malam cogitationem, repelle à me malum ſuaſorem: hoc eſt, Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce ſeruo tuo.

De veſpertinali ſynaxi. Cap. VII.

LEgimus in Eſdra, quod iam memorauimus, quater in die populum Dei confeſſum eſſe Domino, & quater in nocte: Et ex verbis Domini Bedæ, qui tractat in eodem Eſdra: Opinionem eſſe cognoſcimus ſanctæ Eccleſiæ, iuxta illum morem ſe quatuor officia celebra- A re in die, & quatuor in nocte. Non enim immerito nos qui militamus Deo, quater in nocte vigilias renouamus, cum hi qui ſæculo militabant, per quatuor vigilias findebant noctem in caſtris, ne irrumperentur caſtra ab inimicis inſidiantibus. Noſtras quatuor vigilias, in nocte ſolemus vocitare. Veſpertinum, Completorium, Nocturnum, & Matutinum. Ex etymologia Veſpertini nominis addiſcere poſſumus, Veſpertinum officium ad noctem pertinere. Dicit Iſidorus in libro etymologiarum, Veſpertinum officium eſt in noctis initio, vocatum ab ſtella veſpere, quæ ſurgit oriente nocte. Et Auguſtinus in Pſalmo vigeſimo nono, Veſpere demorabitur fletus. Quid eſt veſpere demorabitur fletus? Veſpera fit quando ſol occidit. Hinc poſſumus coniicere, B quando feriatos dies obſeruamus, quod eos obſeruare debeamus à veſpera vſque ad veſperam, vt à ſolis occubitu vſq; ad eius iterum occaſum, eos legitime obſeruare, neceſſe ſit. Iſte ſtatus noctis informat fletum eorum peccatorum, quibus occidit verus ſol. Illis neceſſe eſt plorare quinq; carnales ſenſus ſuos, qui obedire ſolent ad peccandum. vt in matutino, id eſt, in euaſione peccatorum, quando ſol eis iterum inchoat oriri, quibus occidit veſpere, poſſint lætari. Vnde idem qui ſupra in memorato Pſalmo: Veſpere demorabitur fletus, & in matutino exultatio, quando cœperit oriri fidelibus lux, quæ occiderat peccatoribus †. Informat etiam alterò modo ſtatum eorum, qui aliqua infirmitate opprimuntur, per quam appropinquant morti. Hi enim quantò plus timent mori, & ſententiam percipere veram pec- C catorum, tanto plus ante oculos mentis ſuæ reducunt carnales motus, qui generati ſunt per quinque ſenſus corporis, & eos deflent. Timor ſolet occupare mentes hominum, quando morti appropinquant, ſicut de ipſo Domino ſcriptum eſt, (quamuis non timeret infirmitate, ſed diſpenſatiue) cœpit contriſtari & mœſtus eſſe. Tamen multi ſunt, qui gaudent de matutino, quando reſurgent à mortuis propter conſortium reſurrectionis Chriſti. His duobus modis tranſcurſis, debemus venire ad quotidianum vſum noſtrum, quotidianus vſus noſter tenet, vt quinque Pſalmos cantemus in veſpertinali ſynaxi. Quis enim neſcit, quamuis per quatuor horas deprecemur Dominum, quanta impedimenta & quot triſtitiæ occupent mentem iuſti per diem? Oculi adducunt ad eam formas illices, quę quia ſine voluntate iuſti D animæ intrant ad eam, tædio afficitur. Simili modo per aures intrant verba aut detractionis, aut luxus, quæ nihilominus moleſtiam ingerunt menti. Nares etiam non ſunt alienæ ab hoc peſtifero internuncio. Os nõ ſe poteſt excuſare, niſi delinquat. Vnuſquiſque cognoſcit quando loquatur verba criminalia. quando verba ocioſa, & cætera talia, quibus per os polluitur mens. Manus proculdubio & pedes ſæpe id tangunt, vnde anima fit deterior per cogitationem. At quia in iſtis quinque ſenſibus tendimus quotidiano affectu ad tenebras, neceſſe eſt, vt noctis initio pro eis veniam Deum precemur. Iſti ſunt quinque ſenſus, quos mane commendamus Domino dirigendos, dicendo: Dirige Domine corda, ſenſus, & ſermones noſtros, & opera manuum noſtrarũ. Inter E ſenſus, & ſermones. & opera, comprehenduntur quinque ſenſus corporis. De cordib. eſt ſeorſum dicendum, poſtquam venerimus, ſi Dominus dederit, ad Hymnum Mariæ. Propter hos videlicet quinque ſenſus, quia forte non fuimus digni, vt dirigerentur per omnia ſecundum Domini placitum, quinq; Pſalmi cantantur, vt ignoſcatur nobis. Hos quinque Pſalmos Antiphonatim cantare ſolemus. Vt TRIPARTITA narrat hiſtoria in lib. decimo, cap. nono: ab IGNATIO Epiſcopo Antiochiæ Antiphonarum vſus in Eccleſiis primo cœpit actitari. Ita enim narrat: Dicendum tamen eſt, vnde ſumpſit initium, vt in Eccleſia antiphonæ dicantur. Ignatius Antiochiæ Syriæ tertius poſt Apoſtolum Petrum Epiſcopus, qui etiam cum ipſis degebat

Apoſtolis, vidit Angelorum viſionem, quomodo per Antiphonas ſanctæ Trinitati dicebant Hymnos, iſque modum viſionis Antiochenæ tradidiſſe probatur Eccleſiæ, & ex hoc ad cunctas tranſiuit Eccleſias.

Antiphona dicitur vox reciproca. Antiphona inchoatur ab vno vnius chori, & ad eius ſymphoniam Pſalmus cantatur per duos choros. Ipſa enim, id eſt, antiphona coniunguntur ſimul duo chori. Quanto enim melior eſt anima corpore, tanto melior eſt cantus animæ, quam corporis. Igitur intendendum eſt, quæ ſit antiphona animæ. Videtur nobis virtus dilectionis eſſe, quę coniungit opera duorum fratrum ſimul. Pſalmi ad opera referuntur. Antiphona ad illam dilectionem, qua vnuſquiſque fratri ſuo porrigit ſuum opus. Verbi gratia: Vnus legit & diſcit doctrinam in ſchola, alter ſeminat in campo: tempore fructus doctor ſeminanti porrigit doctrinam, ſator doctori panem. Duobus choris alternatur Antiphona, quoniam non poteſt minus eſſe charitas, quam inter duos. Hanc viciſſitudinem charitatis ſignificant cantores, qui alternatim ex vtraq; parte Antiphonas leuant. Hos duos choros deſignauerunt pennæ animalium inuicē porrectæ, quas vidit Ezechiel in figura aduentus Chriſti, & noui teſtamenti. Coniūctio duarum pennarum Antiphona eſt, quæ vicē tenet charitatis. Vnde Gregorius ſcribit in homilia ſeptima ſuper eūdem Ezechielem. Nam dum ille verbum prædicationis exhibet, & lumine veritatis ex corde meo ignorantiæ tenebras repellit, & dum illi ego quia fortaſſe à mundi huius potente opprimitur, ſolatium meæ defenſionis impertior, atque hanc de violentis manibus euello, viciſſim nobis pennas noſtras tendimus, vt nos affectu & ope vicaria ex bono quod accepimus, tangamus. Vnde bene primus paſtor admonet, dicens: Omnium finis appropinquabit: Eſtote itaque prudentes, & vigilate in orationibus: ante omnia mutuam in vobiſmetipſis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum. Poſt hoc ſequitur lectio à paſtore prolata. Ipſa eſt lectio, quam paſtor debet domeſticis ſuis ſolerter adminiſtrare. Audiui olim reſponſorios cātari apud quoſdam poſt lectionem veſpertinalem, qui continentur in aliquib. antiphonariis: ſed apud nonnullos modo ac pene omnes, poſt lectionem ſequitur coniunctim verſus. Sæpe enim reuoluo apud me, ſi decantari oportet reſponſorium poſt lectionem veſpertinalem, quare non ſimili modo decantetur poſt lectionem matutinalem. In hac reuolutione cogitationum occurrit mihi, vt ſicut hymnus Zachariæ excludit reſponſorium poſt matutinalem lectionem, ita excludat reſpōſorium hymnus ſanctæ Mariæ poſt veſpertinalem lectionem. De verſu foret hic dicēdum: ſed quia nos inchoamus hæc officia, à Septuageſima, non poſſumus hic referre aliquid de verſu, quem ſolemus dicere in veſpertinali officio, antequam dicamus aliquid de Alleluia, quod cantatur in Septuageſima. In eodem veſpere, & in nocte ſequenti, Alleluia per omnia officia cantoris currit. Ita agimus de Alleluia, quando illud recondimus in theſauris ſuis, id eſt, in cordibus electorum & Angelorum vocibus, Sicut ſolet dilectus circa dilectum agere, qui perrecturus eſt iter longinquum, oſculatur os eius, collum, oculos, frontem, & cętera. Dictum ſit ſtrictim de Alleluia, quod propterea toties frequentamus, quia diligimus illud, & in propinquo recondendum ſit. Dicendum eſt de verſibus, qui ſunt per Dominicas noctes cæteras, & per ſex dies hebdomadis. Per Dominicas noctes ſolemus dicere: Veſpertina oratio aſcendat ad te Domine, & deſcendat ſuper nos miſericordia tua. In cæteris autem noctibus ſolemus dicere, Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Vnam rationem habent iſti verſus: Dominicalis verſus ex ſuis verbis monſtrat actitari veſpertinam orationem. Talis namque debet eſſe omnis verſus, vt vel ſtatum officii ad memoriam reducat, vel ſtatum temporis: ſicut illi faciunt, qui circa paſſionem Domini & reſurrectionem cantantur: At quotidianus verſus in poſterioribus verbis ſuis, quamuis non cantentur, eadem aperit dicendo, Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. Propter hæc verba, verſus memoratus, Dirigatur oratio mea, inchoatur, ſed neſcio cur non cantentur: forſitan, quia cantoribus diſplicet, quod non conueniunt eorum modulationibus. Cum ipſo verſu offertur incēſum, quod Dominus præcepit offerri, de quo ſcriptum eſt in lib. Exodi: Ponēſq; altare contra velum, quod ante arcam pendet teſtimonii coram propitiatorio, quo tegitur teſtimonium, vbi loquar tibi. Et adolebit incenſum ſuper eo Aaron ſuaue fragrans: mane quando componit lucernas, incendet illud, & quando collocat eas ad veſperam, vret thymiama ſempiternum coram Domino, & reliqua. Intēdat ſummus ſacerdos, qui vicem tenet Aaron in Eccleſia, quis debeat incenſum offerre Domino ſuper altare. Poſt hoc ſequitur hymnus ſanctæ Mariæ. Sicut quinque Pſalmi deplorant, quod quinque ſenſus corporis deliquerant, ita hymnus ſanctæ Mariæ caſtigat cogitationes, quæ ſe inani iactantia extulerunt in proſperitate diei, dicendo. Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui, depoſuit potentes de ſede. Vſque huc, modum eorum hominum diximus, excepto de verſu Dominicali, qui aliqua negligentia percutiuntur, vnde habent plangere. At nunc dicendum eſt de illis, qui in Domino triumphant, & nihilominus ei laudem veſpertinalem offerūt per quinque Pſalmos, quos ſolemus cantare in Dominicis noctibus Sicut Dominica nox, victrix extitit Dominica reſurrectione: ita Pſalmi qui in ea cantantur, victoriam electorum Domini, & laudem eius reſonant. Primus Pſalmus, id eſt, Benedictus Dominus Deus meus, victoriam continet Dauid contra Goliam. Sequentes Pſalmi reſonant laudem Dei. De ſecundo dicit Auguſtinus in tractatu Pſalmorum, Exaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in ſæculum, & in ſæculum ſæculi: Videtis inchoatam eſſe Dei laudem, & vſq; in finem Pſalmi laus ipſa perducitur. De tertio ita, Ecce Pſalmus ſonat, Cuius vox eſt? Quæ, ſi vultis, veſtra eſt exhortantis animam ſuam ad laudandum Deum, & dicentis ſibi: Lauda anima mea Dominum. Et de quarto ita: Nobis dicitur, Laudate Dominum. Dicitur hoc omnibus gentibus, non ſolis nobis. Et iſtam vocem per loca ſingula ſonantem, à lectoribus ſingulatim audiunt Eccleſiæ. Vna vox tamen Dei ſuper omnes non tacet, vt laudemus eum, Et quaſi quæreremus, quare laudare Deum debeamus, videte quam cauſam attulit: Laudate Dominum, inquit, quoniam bonus eſt pſalmus. Quintus cōtinet laudem Hieruſalem, quæ reſtaurata eſt poſt peregrinationem. De quo idem qui ſupra, in eodem: Quid enim factura es ô Hieruſalem? Tranſit enim labor & gemitus, quid factura es? aratura es? ſeminatura? nouellatura? nauigatura es? negociatura es? quid factura es? An in illis operibus, quamuis bonis, & de miſericordia venientibus, exerceri adhuc te oportet? Conſidera numerum tuum, conſidera vndiq; ſocietatem tuam: vide, vtrum aliquis eſuriat, cui porrigas panem: vide ſi aliquis ſitiat, cui des calicem aquæ frigidæ: vide vtrum aliquis apud te modo peregrinus eſt, quem hoſpitio recipias: vide vtrum aliquis æger, quem viſites: vide, vtrum aliquis litiget, quem concordes: vide, vtrum aliquis moriatur, quem ſepelias. Quid ergo factura es? Collauda Hieruſalem Dominū. De hymno ſanctæ Mariæ ita tractat Dominus Beda in homiliis ſuis: Verba igitur Euangelicæ lectionis frequenti meditatione reuoluamus, exempla beatæ Dei genitricis ſemper animo retineamus, vt in conſpectu Dei humiles inueniri, & proximis quoque debito honore ſubmiſſi, mereamur vna cum ipſa perpetuo ſublimari gaudio. Studeamus ſolicite, ne nos indebite laudantium fauor extollat, cum illam videamus inter verba veræ laudationis inconcuſſam humilitatis tenuiſſe conſtantiam: Si immoderatus temporalium

rerum

rerum nos appetitus delectat, reminiſcamur quia iudex noſter diuites dimittit inanes: Si temporalis afflictio forte mentem conturbat, recogitemus, quia & humiles exaltat: Numquam de impetranda admiſſorum venia deſperemus, quia miſericordia eius a progenie in progenies timentibus eum: Nulli inter mala quæ fecit, grauior impœnitendi culpa ſubrepat, quia Deus ſuperbis reſiſtit, eoſq; beatorum ſorte ſecernens, per varia pœnarum loca pro peccatorum varietate diſpergit. Fit autem, largiente Domino, vt ſi beatæ Mariæ ſemper acta & dicta recolamus; ſemper in nobis & obſeruantia caſtitatis, & virtutis opera perſeuerent. Nam & optimus ac ſaluberrimus in ſancta Eccleſia mos inoleuit, vt hymnus ipſius quotidie cum pſalmodia veſpertinæ laudis ab omnibus canatur: quatenus ex hoc animos fidelium & frequentior Dominicæ incarnationis memoria, ad affectum deuotionis accendat, & recogitata ſæpius exempla genitricis illius in virtutum ſoliditate confirment. Et hoc opportune ad veſperas fieri complacuit, vt videlicet fatigata per diem ac diſtenta diuerſis cogitationibus mens noſtra, incumbente tempore quietis, ad vnionem ſe ſuæ conſiderationis colligeret, iamq; ſalubriter admonita, quicquid ſuperfluum vel nociuum diurna vagatione contraxiſſet, totum hoc nocturnis denuo precibus & lachrimis ex tempore mundaret. Poſt hunc hymnum per noctes Dominicas aliquibus in locis dicitur Kyrie eleiſon, vt audiui Romæ, & poſtea Collecta: aliquibus in locis Collecta tantummodo ſequitur. Sicut genuflexionem omittimus, recolendo reſurrectionem noſtram: ita & preces flebiles præſentis vitæ, quas ſolemus cum genuflexione promere, in eis noctibus omittimus. Vt ſuperius demonſtratum eſt ex verbis Auguſtini, in illa cæleſti Hieruſalem, vbi reſurrectio eſt vera & in re nulla precatio pro miſeriis exercebitur. Quapropter tantum ſequitur Collecta, quam ſolet Presbyter ſtando proferre ob recordationem futuræ reſurrectionis per Dominicas noctes. Quoniam in præſenti ſæculo ſumus, neceſſe eſt nobis, vt muniamur orationibus ſanctorum Presbyterorum. Et quia quodammodo recolimus feſtiuitatem ciuium cæleſtis Hieruſalem, oportet nos celebrare illam maiori lætitia & ſecuritate, quam cum celebramus noſtram peregrinationem. Quoniam in Septuageſima inchoauimus hanc † cõſtitutionem, volumus ſubiungere dicta ſancti Auguſtini de Septuageſima, quæ dicit in tractatu Pſalmi, Lauda Hieruſalem Dominum: Poſt ſeptuaginta ergo annos cum prophetat Hieremias reparari ciuitatem Hieruſalem, & factum eſt, vt ibi ſignificaretur imago futurorum, ſignificatum eſt nobis poſt omnem iſtam volubilitatem temporis, quæ ſeptenario numero voluitur, futuram illam ciuitatem noſtram in æternitate in vno die. In illa quippe habitatione tempus non voluitur quia habitatoribus non labitur. Ex verbis beati Auguſtini docemur, per Septuageſimam deſignari præſens tempus, quod voluitur ſeptenario numero: & per paſchales dies, qui ſequuntur Septuageſimam, futuram patriam.

De Completorio. Cap. VIII.

Completorium ideo dicitur, quia in eo completur quotidianus vſus cibi ſiue potus, qui neceſſario ſumitur ad ſuſtentationem corporis; ſeu locutio communis. Vnde & apud monachos tenetur vſus ex regula ſancti Benedicti, vt ab eo officio clauſtra oris muniant, & ea aliena faciant à communi colloquio, vſquedum iterum ad opera redeant. Non enim immerito poteſt hæc pars noctis conticinium vocari, in qua conticeſcunt omnia. Apud eos qui noctem diuidũt in ſeptem partes, prima pars vocatur crepuſculum, ſecunda, veſperum, tertia conticinium, de qua nunc agimus, quam ideo ſic poſſe vocari arbitror, quia in eo conticeſcunt omnia. In eo officio quatuor pſalmi recoluntur vſque ad verſum. In quatuor pſalmis quatuor elementa corporis noſtri commendamus Domino. Quod verſus apertè dilucidat, dicens: Cuſtodi me Domine vt pupillam oculi, ſub A vmbra alarum tuarum protege me. Quot pericula poſſint hominem inuadere, dormiendo extrinſecus pluſquam vigilando, vnuſquiſq; recognoſcit, qui vel tenuiter ſapit. Aptatur quodammodo hoc officium cõmendationi, quia ſe commendat homo Deo, quando tranſit de ſæculo. Somnus eſt imago mortis. Sicut enim alienatur mens mortui hominis ab iſtis mortalibus, & miſeriæ huius ſæculi obliuioni traduntur: ita quodammodò animus dormientis alienatur a cogitationibus conſuetis, & ab omni officio temporali. Quod monſtrat Auguſtinus in vno verſu Pſalmi primi, qui canitur in Completorio, dicens: In pace in idipſum dormiam & requieſcam. Recte enim à talibus ſperatur omnimodo mentis abalienatio à mortalibus rebus, & miſeriarum B ſæculi huius obliuio; quæ nomine obdormitionis & ſomni decenter & prophetice ſignificatur, vbi ſumma pax nullo tumultu interpolari poteſt: ſed hoc iam non tenetur in hac vita, ſed poſt hanc vitam ſperandum eſt. Secundus Pſalmus tranſit vſq; ad illum verſum, in quo Chriſtus ſpiritum ſuum poſuit in cruce. In quo cupimus conformari dormitioni eius, hoc eſt, vt membra quieſcant, & cor vigilet. Tertius Pſalmus, Qui habitat in adiutorio, plenus eſt verbis orationum, quæ deprecantur Domini protectionem. Qui & ſecundum Romanum vſum cantatur in paraſceue poſt lectionem, in qua ſecundum Oſee, noſtra mortificatio ad exemplum Chriſti demonſtratur, & reſurrectio poſt duos dies. Admonet nos per hunc Pſalmum compoſitor officii, vt in omnibus periculis & tribulationibus ſecundum verba C eius, mens noſtra intenta ſit ad deprecandum Deum. Ac ideo quia ſomnus noſter aliquam ſimilitudinem habet dormitionis eorum, qui ſub protectione Domini tranſierunt de præſenti ſæculo, idem Pſalmus cantatur in Completorio noſtro. Necnon & quartus Pſalmus aliquo modo recolit intentionem illorum, qui in tribulatione ſunt, & tamen de tribulatione tranſeunt in pace, dicendo: In noctibus extollite manus veſtras in ſancta. Vnde Auguſtinus in tractatu eiuſdẽ Pſalmi: Nox enim triſtis res eſt, dies læta res eſt. Et paulo poſt: Benedicite ergo Dominum. Quando? in noctibus. Quando benedixit Ioh, quam triſtis nox erat? Ablata ſunt omnia quæ poſſidebantur, ablati filii quibus ſeruabantur: Quam triſtis nox: Sed videamus, ſi non in noctibus benedicit: D Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum. Verſus qui ſequitur, vt prætulimus, totum opus officii monſtrat, hoc eſt, poſtulationem cuſtodiæ Domini circa pericula noctis. Et quam pacem deſiderat anima orantis, ſequens Hymnus ſancti Simeonis monſtrat, hoc eſt, vt ab omni tumultu huius ſæculi quieſcat. Hoc precabatur Simeon, quando cupiebat tranſire de hac vita ad alteram vitam, & dicebat: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace. Ex præſenti hymno manifeſte edocemur, quod in præſenti commendatione conformemur illis, qui in Domino mortui ſunt. Igitur non eſt congruum, poſt hanc commendationem bibere aut comedere, aut tale aliquid agere, quod non pertineat ad quietem membrorum, & E abalienationem ſtatus quieti corporis. Et quia non eſt deinceps collatio habilis inuicem referentium & diſputatio, quæ neceſſaria eſt poſt lectionem dormientibus palpebris oculiſque ſomnum trahentibus, ceſſat lectio. Tempus illud ſignificat, de quo ſcriptum eſt: Et erunt omnes docibiles Dei, & illud Apoſtoli, Siue Prophetiæ euacuabuntur, ſiue linguæ ceſſabunt, ſiue ſcientia deſtruetur. Et quia ex ordine Eſdræ neceſſaria eſt lectio in iſto officio, vt quater in nocte legantur, ſolent religioſi viri ante præſens officium lectionem legere. Sicut Maria quæ vnxit Dominum vnguento, præuenit facere quod faciendum erat in ſepulchro eius, ſi inueniretur corpus eius, ita lectio ſua doctrina vngit animas deuotas ante commendationem dormitionis.

De nocturnali officio. CAP. IX. A

IN nocturnali officio dicimus primo, Domine labia
mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam:
Deinde ſequitur Gloria. Quando pridem in nocte con-
uenti fuimus, commendauimus nos Domino, & con-
cluſimus ora, atque poſt ſinguli quaſi quodammodo in
ſingulis ſepulchris quieuimus, & ſoli Domino mente
adſtitimus cui non ſunt verba neceſſaria, quia omnes
cogitationes nouit: At nunc quia iterum conuenimus
ad confitendum Domino, precamur eum, vt ſua dire-
ctione labia noſtra aperiat, & ad ſuam laudem os no-
ſtrum ſatiſcat. Dein ſequitur Inuitatorium: In eo com-
munis cœtus fratrum conuocat omnes degentes vndi-
B que, vt excitentur, & veniant ad confitendum Domino,
iuxta quod verſus ſecundus ſonat inuitatorii, Præoccu-
pemus faciem eius, inquiens, in cōfeſſione, & in Pſalmis
iubilemus ei. Deinde ſequuntur duodecim Pſalmi, ſine
antiphona, cum tribus glorificationibus ſanctæ Trini-
tatis, per ternas diuiſiones quatuor Pſalmorum. Domi-
nica nox Dominicam reſurrectionem ad memoriam
noſtram reducit. Quæ ideo vocatur Dominica, quia
Dominus eam clarificauit ſua reſurrectione. Non enim
ſolus reſurrexit à mortuis, ſed omnes ſui electi, ſiue qui
fuerunt ab initio mundi ante ſuam incarnationem, ſiue
qui futuri ſunt vſq; ad finem mundi. Quapropter dicit
Apoſtolus Paulus: Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in
virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurre-
ctione mortuorum Ieſu Chriſti Domini noſtri. Quo-
C niam in ſua reſurrectione voluit reſurrectionem om-
nium electorum deſignare, propterea dixit, Ex reſurre-
ctione mortuorum. Horum omnium reſurrectionem
recolimus in Dominicis noctibus. Status Eccleſiæ no-
ſtræ trib. articulis diſtinguitur, id eſt, ſub lege naturali,
& ſub lege Moſaica, & ſub lege Euangelicæ gratiæ.
Quamuis multi ſancti eſſent ſub naturali lege, tamen
maxime duodecim Patriarchæ viguerunt, ſcilicet in-
tantum, vt ab his duodecim Tribus poſteà fierent. Sicut
ex duodecim Apoſtolis in nouo teſtamento propagatus
eſt Chriſtianus populus, ita in veteri teſtamento popu-
lus peculiaris Deo ex duodecim Patriarchis. Iſti duode-
cim pſalmi recolunt annum primum viſitationis vineæ,
iu quo ficus inutilis ſtetit. Vt nos inutiles non ſimus, re-
colimus duodecim pſalmos inſtar bonorum morum
D ſanctorum Patriarcharum. Quos diuiſos cantamus per
quaternarium numerum, quia quatuor virtutes ſunt,
quibus credimus ſanctos Patriarchas coluiſſe ſanctam
Trinitatem, ſcilicet, prudentia, fortitudo, iuſtitia, &
temperantia. Iſtæ virtutes non ſeparantur ab inuicem:
ſed vbi vna ex illis eſt, tres ſemper oportet adeſſe. Vnde
Auguſtinus in Epiſtola ad Hieronymum. Porro ſi pru-
dentia tunc erit, ſi & fortis, & iuſta & temperans ſit,
profecto vbi fuerit, ſecum habet cæteras: Sic & fortitu-
do imprudens eſſe non poteſt, vel intemperans vel in-
iuſta: Sic & temperantia neceſſe eſt vt prudens, fortis &
iuſta ſit: Sicut iuſtitia non eſt, ſi non ſit prudens, fortis, &
temperans: Ità vt vbi vera eſt aliqua eorum, & aliæ ſi-
militer ſint: vbi autem aliæ deſunt, vera illa non eſt,
etiamſi aliquo modo ſimiles eſſe videantur †. Sequen-
E tes tres pſalmi cum antiphonis recolunt ſecundum an-
num, in quo Dominus per legem viſitauit vineam
ſuam, permanente adhuc ficu inutili: Vt non ſimus inu-
tiles, cantamus tres pſalmos, quatenus conſortes ſimus
ordini trium electorum, qui fuerunt ſub lege Moſaica,
ſcilicet legiſlatorum, pſalmiſtarum, & Prophetarum.
Hoc eſt inter duodecim pſalmos, qui ſine antiphona
cantantur, & tres qui cum antiphona, quod erat inter
duodecim patriarchas, qui peregrini erant, & ſperabant
hæreditatem, quam poſteri eorum poſſederunt, &
eoſdem poſteros, qui hæreditauerunt terram promiſ-
ſam patribus eorum. Gloriati ſunt duodecim Patriar-
chæ de promiſſis, ſed poſteri eorum magis de perce-
ptis. Tres nouiſſimi pſalmi cum Alleluia, recolunt an-
num tertium in nouo teſtamento, ficu inutili manente,
coruſcante iam Euangelica gratia. Laudamus Domi-
num in primitiua Eccleſia ex Iudaico populo: Lauda-
mus in ſequenti ex gentilitate: Simili modo in reuoca-
tione populi Iudaici, vt noſtra ficus fructum pariat, no-
ſter videlicet populus, verbis & moribus colimus illam
per exempla ſanctorum patrum. Hoc enim diſtat inter
illos tres pſalmos, qui cum antiphonis cantantur, &
iſtos tres, qui cum Alleluia, quod eſt inter illos, qui ha-
buerunt teſtamentum mutandum: & eos, qui habent
teſtamentum non mutandum. Maior clarificatio eſt in
nouo teſtamento, quam in veteri. Horum omnium re-
ſurrectionem celebramus in Dominica noſtra: horum
participes nos credimus futuros. Tres articulos memo-
ratorum temporum dicit Gregorius in homilia ſua ſi-
gnificatos eſſe in tribus annis, quibus Dominus quæ-
ſiuit fructum ficulneæ, & non inuenit. Quando eo-
rum recordamur, qui migrauerunt de mundo, fodi-
mus foſſam circa ficulneam, quia humiliamus nos vſ-
que ad puluerem mortis: & ſtercus addimus, quando
peccata noſtra recolimus. Hic dicendum eſt, quid ſit
inter ſtatum præſentium lectionum, & earum quæ per
paſtores domeſticis adminiſtrantur. Lectiones quæ
per paſtores cantantur, domeſticos & ſcientes admo-
nent, vt non deficiant. Sicut ligna in focis adduntur li-
gnis, vt non deficiat ignis, ita ignitis ſenſibus domeſti-
corum, addantur verba ignita paſtorum, vt non defi-
ciant. Lectiones in nocturnali officio, typum gerunt
earum lectionum, quæ ſolebant fieri in ſcholis pa-
trum, in quibus neſcientes imbuebantur, & licitum
erat eis interrogare in quibus dubitabant. Quarum
exempla prætulimus in libello de officio Miſſæ, & hic
vnum proferimus. Scriptum eſt in Actibus Apoſto-
lorum: Hi autem erant nobiliores eorum qui ſunt
Theſſalonicæ, qui ſuſceperunt verbum cum omni
auiditate, quotidie ſcrutantes ſcripturas, ſi hæc ita ſe
haberent. Ipſa enim dubitatio, quæ eſt in mentibus
audientium, antequam ad plenam cognitionem ve-
niant, deſignatur per ſtatum noctis. Eſt varietas vna
de verſu, qui fit altero ordine in iſto officio, quam in
cæteris officiis. In cæteris officiis poſt lectionem ſe-
quitur verſus: in iſto præcedit. Verſus cauſa eſt, vt
oſtendat totam intentionem, quam gerit chorus in of-
ficio ſuo. Igitur, quia finis continet futurum effe-
ctum ſiue in malo ſeu in bono, merito poſt comple-
tum officium ante ſpecialem orationem verſus poni-
tur: At in iſto officio quoniam ſedetur ad lectionem
poſt pſalmos, præcedit verſus lectionem. Nulli du-
bium, quin aliqua quies ſit feſſis, ſeſſio, & quia aliqua
præſumptio de ocio. Atque ideo quia Deus non ſpernit
preces afflictorum, conſtitutum eſt, vt illico poſt affli-
ctionem corporum ſequatur oratio verſus. Coniun-
gunt nos nouem lectiones conuerſationi nouem ordi-
num Angelorum: Coniungunt nos nouem reſpon-
ſoria gaudiis eorundem nouem ordinum Angelorum.
Et quoniam orandum eſt, antequam ad illorum ſocie-
tatem perueniamus, celebratur verſus orationis com-
munis chorante lectionem. Primus verſus dicit, Me-
mor fui nocte nominis tui, & cætera. Ipſa verba oſten-
dunt, cur ſurreximus de ſtatu noſtro. Secundus ver-
ſus, Media nocte ſurgebam. Iſte oſtendit, qua hora no-
ctis oporteat ſurgere: ſed quoniam negligentes ſumus
de tempore quo ſoliti erant ſurgere patres noſtri non
audemus mentiri, mutamus verſum iſtum, & dicimus
alterum, Quoniam tu illuminas lucernam meam. Ter-
tius verſus dicit: Exaltare Domine. Iſte aperte nouum
teſtamentum recolit, in quo Chriſtus exaltauit ho-
minem aſſumptum ad cælos in virtute ſua. Quæ di-
ximus quod media nocte ſurgendum eſſet in noctur-
nali officio, ex verbis ſancti Auguſtini & Hieronymi,
oportet nos confirmare noſtra. Dauid dicit in Pſalmo,
Beati immaculati, quo tempore ipſe ſolitus eſſet ſur-

gere

gere ad confitendum Domino, Media nocte ſurgebam. Et in alio loco, Præueni in maturitate; & clamaui. Quod ità Auguſtinus, Præueni intempeſta nocte, & clamaui. Plures codices non habent, intempeſta nocte, ſed in maturitate: vix autem vnus inuentus eſt, qui haberet geminata. In præpoſitione, id eſt, in immaturitate. Immaturitas itaque hoc loco nocturnum tempus eſt, quod non eſt maturum, id eſt, opportunum, vt agatur aliquid vigilando, quod etiam vulgo dici ſolet hora importuna: nox quoq; intempeſta, id eſt, media, quando quieſcendum eſt. Hinc procul dubio nuncupata eſt, quia importuna eſt actionibus vigilantium. Tempeſtiuum enim dixerunt veteres opportunum, & intempeſtiuum importunum, à tempore ducto vocabulo, non ab illa tempeſtate, quæ conſuetudine Latinæ linguæ cæli perturbatio iam vocatur, quamquam iſto verbo libenter vtantur hiſtorici, vt dicant, Ea tempeſtate, quod volunt, Eo tempore, intelligi. Vnde & Hieronymus in libro de vita Paulæ, Poſt Alleluia cantatum, quo ſigno vocabantur ad collectam, nulli reſidere licitum erat, ſed prima vel inter primas veniens, cæteras operiebatur, pudore & exemplo ad laborem eas prouocans, non terrore. Mane, hora tertia, ſexta, nona, veſpere, noctis medio, per ordinem pſalterium canebant. Item eiuſdem ad Demetriadem virginem: Nunc tantum ad virginem loquar, id eſt, non ea, quæ extra te, ſed in te ſunt, tantum conſideratis. Præter pſalmorum & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, ſexta, nona, ad veſperum, noctis medio, & mane ſemper eſt exercendum: ſtatue quot horis ſanctam ſcripturam ediſcere debeas, quanto tempore legere, non ad laborem, ſed ad delectationem, & inſtructionem animæ, cumque hæc finieris ſpatia, & frequenter te ad figenda genua ſolicitudo animi ſuſcitauerit, habeto lanam ſemper in manibus, vel ſtaminis pollice fila deducito, vel ad torquenda ſubtegmina, in alueolis fuſa vertantur, aliarumque neta aut in globum collige, aut texenda compone, & reliqua. Et iterum eiuſdem ad aliam de inſtitutione filiæ. Præponatur ei probæ fidei, morum, ac pudicitiæ virgo veterana, quæ illam doceat, & aſſueſcat exemplo ad orationes & pſalmos nocte conſurgere, mane hymnos canere, tertia, ſexta, nona hora ſtare in acie quaſi bellatricem Chriſti, accenſaque lucerna reddere ſacrificium veſpertinum. Sic dies tranſeat, ſic nox inueniat laborantem, Orationi lectioni, lectio ſuccedat orationi. Sufficiant nobis hæc exempla ad demonſtrandum, qua hora ſurgendum ſit in nocturnali officio, & hic habeant finem tres ſtationes vigiliarum, quæ per ternas horas diuiſæ exercitæ ſunt, & in quarta oriente iam Lucifero, excuſſis corporibus tædii noſtri, ſobrie & ſtrenue præſtolemur aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſua reſurrectione nos lætificauit, & informauit ad reſurrectionem noſtram, quam deſiderauerunt patres, ſed in nobis impleta eſt, in quos fines ſæculorum deuenerunt. Quos fines recolimus in matutinali officio vſque ad reſurrectionem corporum.

De Matutinali. CAP. X.

MAtutinale officium, tempus noui teſtamẽti mentibus noſtris intimat, hoc eſt, ab initio baptiſmi vſq; ad plenam remunerationem, quam promiſit Deus cum iureiurando Abrahæ, & filiis ſuis in æternum. Eo enim tẽpore, id eſt, matutinali, baptizati ſunt filii Iſrael in mari rubro, vt Exodus narrat: Factum eſt, inquiens, in vigilia matutina, & ecce reſpiciens Dominus ſuper caſtra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis, & interfecit exercitum eorum, & ſubuertit rotas curruum, & reliqua. Quandò iſti ſunt interfecti, tunc baptizati ſunt filii Iſrael. Quæ ſit vigilia matutina, Beda in tractatu ſuper Marcum monſtrat, vbi diſputat de quarta vigilia noctis. Et circa, inquit, vigiliam quartam noctis, venit ad eos, ambulans ſuper mare. Stationes & vigiliæ

militares, in terna horarum ſpatia diuiduntur. Quando
A ergo dicit, quarta vigilia noctis veniſſe ad eos Dominum, oſtendit tota nocte periclitatos, & extremo noctis tempore eis auxilium præbitum. & paulo poſt, Cum vero mentem quis niſi iuſtus ad ſuperni lumen præſidii & perpetuæ dona retributionis erexerit, quaſi inter noctis vmbras repente exortũ Luciferi conſpicit, quod diem proximum nunciat. Lucifer namque cum plurimum tres horas noctis, id eſt, totam vigiliam matutinam illuminare perhibetur. Aderitque Dominus, qui ſopitis tentationum periculis, plenam libertatis fiduciam ſuæ protectionis attribuat. Quod tempus, id eſt, baptiſmi, præfiguratum eſt in arca Noë, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt. Docet Petrus Apoſtolus hoc præceſſiſſe in forma noſtri baptiſmatis, di-
B cens: In qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam: quod & nos nunc ſimilis formæ ſaluos baptiſma facit, & reliqua †, Sicut tunc octo animæ fuerunt in arca, ità poſſumus inuenire octo ordines electorum ſub tempore baptiſmi. Primus ordo eſt primitiuæ Eccleſiæ verſantis in populo Iudaico: ſecũdus, eiuſdem primitiuæ Eccleſiæ intrantis ad gentes: tertius, credentis gentilitatis: quartus, reſipiſcentis populi Iudaici: quintus, eorum, qui futuri ſub tempore Antichriſti: ſextus & ſeptimus & octauus, eorum, qui vniuerſaliter colligendi ſunt ex Aſia, & Europa, & Africa, & fruentur maiori pace, quam nunc fruatur Eccleſia. Vnde Gregorius: Quæ ſagena ſcilicet vniuerſaliter tunc repletur, cum in fine ſuo humani generis ſumma concluditur. Primus pſalmus monſtrat primitiuam Eccleſiam, quæ
C reformata & ędificata eſt Chriſti prędicatione, eo iam regnante, ſicut ipſe dicit, Data eſt mihi omnis poteſtas in cęlo & in terra. Quod primus & ſecundus verſus dilucidant, Dominus regnauit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem, & pręcinxit ſe. Iſte regnantem Chriſtum monſtrat: At ſecundus ędificationem membrorum ſuorum, dicens: Etenim firmauit orbem terrę, qui non commouebitur. Quid iſte pſalmus in ſe contineat, addiſcimus verbis ſancti Auguſtini in expoſitione tituli ipſius. Ita enim infit: In titulo enim tanquam admonemur in limine, quid intus quęramus. Inſcriptus ergo eſt ita: Laus cantici ipſi Dauid in die ante ſabbatum, quando fundata eſt terra. & poſt aliqua, Cum omnes qui credunt per vniuerſam terram, immobiles ſunt in fide, fundata eſt terra: tunc fit
D homo ad imaginem Dei, quod ſignificat ſextus ille dies de Geneſi. Sed quomodo illum fecit Deus? Quomodo fundata eſt terra? Chriſtus venit vt fundaret terram. Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere pręter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus †. Super hoc fundamentum Apoſtolica Eccleſia primo fundata eſt. Ipſa venit ad cęteras nationes, annuncians eis Chriſti aduentum, & pręcipiens, vt ei iubilarent & ſeruirent. Vnde idem, qui ſupra, dicit in tractatu pſalmi nonageſiminoni. Iubilate ergo Domino vniuerſa terra. Nunquid modo vocem meam audit vniuerſa terra? Et tamen hanc vocem audiuit vniuerſa terra: Iam iubilat Domino vniuerſa terra: & quod adhuc non iubilat, iubilabit. Pretendens enim benedictio
E incipiente Eccleſia ab Hieruſalem per omnes gentes, & reliqua. Ex his verbis noſtram vocationem ſentimus in ſecundo pſalmo per prędicationem Apoſtolorum: Ac in tertio noſtram beneuolentiam offerimus Apoſtolorum vocationi, & dicimus: Deus Deus meus, ad te de luce vigilo: Sitiuit in te anima mea, quam multipliciter tibi & caro mea. Titulus pſalmi monſtrat pręſentem pſalmum cantatum eſſe ex perſona gentilitatis. Titulum habet iſte Pſalmus, Ipſius Dauid, cum eſſet in deſerto Idumæę. Quod ita idem Auguſtinus in tractatu pſalmi eiuſdem: Per Idumæę nomen intelligitur ſęculum iſtud. Idumęa enim gens erat quędam errantium hominum, vbi idola colebantur. Arca enim Noë, quę octo animas continebat.

bicamerata erat. De qua re ſcribit idem qui ſuprà, in lib. A quintodecimo de ciuitate Dei: Et fieri quidem poteſt, vt & nobis quiſpiam, & alius alio modo exponat hæc aptius, dum tamen ea quæ dicuntur, ad hanc de qua loquimur, Dei ciuitatẽ in hoc ſeculo maligno tamquam in diluuio peregrinantem omnia referantur, ſi ab eius ſenſu, qui iſta conſcripſit, non vult longe aberrare, qui exponit. Exempli gratia, velut ſi quiſpiam quod hic ſcriptum eſt, inferiora bicamerata, & tricamerata facies ea, non quod ego in illo opere dixi velit intelligi, quia ex omnibus gentibus Eccleſia congregatur: bicameratam dictam, propter duo genera hominum, circuncifionem ſcilicet, & præputium, quos Apoſtolus & alio modo dicit Iudæos, & Græcos, & reliqua. Quia futurum eſt ante perſecutionem Antichriſti, vt populus ex B præputio & circuncifione vnum ſint in fide, ideo duo pſalmi in tertio ordine continentur ſub vna antiphona. Quæ continentur in pſalmo, Deus miſereatur noſtri, vtrumque populum deſignant, ſcilicet Iudæum, & gentilem. Poſtquam hi fuerint coniuncti, veniet tribulatio Antichriſti, in cuius figuram præceſſit Nabuchodonoſor, & mittet in caminum tribulationis tres filios Noë, quaſi tres pueros, quos non ſolum liberabit Deus de eius malignitate, quia electi ſunt: ſed & benedicent Domino in ſimilitudinem trium puerorum. Quapropter cum in cæteris pſalmis ſolemus dicere Alleluia, in iſta benedictione Latinis verbis vtimur, ad commendandam tribulationem, quam paſſuri ſunt ſancti in diebus memorati Antichriſti, ſiue modo patiuntur a membris eius. Et non eſt neceſſe ibi cantare, Gloria patri & C Filio, quia in ipſa benedictione commemoramus eandem ſanctam Trinitatem, dicendo: Benedicamus Deo Patri & Filio & Spiritui ſancto. Diximus de Gloria patri, quod eius vſum ſcripſerit beatus Hieronymus ad Papam Damaſum. Poſt hoc ſecundum Danielem erit quies aliqua, qui ita dicit: Beatus qui expectat, & peruenit vſque ad dies mille trecentos triginta quinque. Quod beatus Hieronymus ſic exponit, Beatus, inquit, qui interfecto Antichriſto ſupra mille ducentos nonaginta dies, id eſt, tres ſemis annos, dies quadragintaquinque præſtolatur, quibus eſt Dominus atque Saluator in ſua maieſtate venturus. In qua quiete celebrabitur laus Dei, quæ continetur in tribus pſalmis, ſcilicet, Laudate Dominum de cælis. &, Cantate Domino canticum nouum. &, Laudate Dominum in ſanctis eius, ab vniD uerſo genere humano, quod euadet de tribulatione, quod genus humanum a tribus filiis Noe propagatum eſt. Vnde Auguſtinus in memorato libro quintodecimo de ciuitate Dei: Tricamerata vero, quæ in arca erat, eo quod omnes gentes de tribus filiis Noë poſt diluuium reparatæ ſunt: Siue alio modo, vt idem Auguſtinus in libro quæſtionum Euangeliorum titulo quadrageſimoſeptimo, Ad ipſa tria genera quæ aſſumuntur, arbitror pertinere etiam illa tria nomina ſanctorum virorum, quos ſolos liberatos Ezechiel Propheta prænunciat, Noë, Daniel, & Iob. Videtur enim Noe pertinere ad eos, per quos Eccleſia regitur, ſicut per illum in aquis arca gubernata eſt, quæ figuram geſtabat Eccleſiæ: Daniel autem, quia cælibem elegit vitam, id eſt, nuptias terrenas contempſit, vt, ſicut dicit Apoſtolus, ſine ſoli- E citudine viueret cogitãs quæ ſunt Dei, genus eorum ſignificat, qui ſunt in ocio, ſed tamen fortiſſimi in tentationibus vt poſſint aſſumi: Iob autem quia & vxorem habuit, & filios, & amplas terrenarum rerum copias, ad illud genus pertinet, cui molendinum deputatum eſt: ſed tamen vt ſint fortiſſimi in tentationibus, ſicut ille fuit, non enim aliter aſſumi poterunt: nec puto alia eſſe genera hominum quibus conſtat Eccleſia, quam iſta tria. Quoniam futura ſunt hæc vnius virtutis, ſcilicet patientiæ conſortia, & communia, ſub vna antiphona ſiue Alleluia canuntur tres pſalmi: qui nos inuitant ad eorum ſocietatem. Dein ſequitur lectio, quæ pro admonitione fraterna recitatur in choro, quę ſemper placita erit quamdiù in pręſenti ſęculo deget Eccle- A ſia. Poſteà ſequitur verſus aptus tempori tali. dicit enim, Dominus regnauit, & cętera. Tunc fiet illud quod Apoſtolus dicit, Cum tradiderit regnum Deo & patri. Quando regnum Deo tradit, ſibi ipſi qui Deus eſt, coniungit illud ad perpetuum regnum ſuum. At hymnus Zacharię Prophetę recolit remunerationem promiſſam Abrahę, id eſt, vt ſeruiamus Domino ſine timore in ſanctitate & iuſtitia omnibus diebus. Tale ſeruitium reperitur modo in raris, qui ſunt iam perfecti: Sed tunc ab electis omnibus celebrabitur, quia omnes erunt perfecti.

De nocturnali officio per quotidianas noctes.

CAP. XI.

VT enim Dominica nox recolit ciues Hieruſalem ab initio mundi vſque in finem, ità quotidianę B noctes peregrinationem mortalium, & abalienationem à patria inter inimicos degentem. Et quia duodecim horę ſunt noctis, in quibus neceſſe habemus cuſtodia Domini muniri, duodecim pſalmos cantamus. Et quia hęc cuſtodia ferìa eſt per ſex ętates mundi, ſex antiphonis coniungimus pſalmos. Et quia ſex ętates mundi tribus temporibus concluduntur, ſcilicet naturalis legis, literę, & legis gratię, tres lectiones leguntur, & tres reſponſorii canuntur.

De Matutinali officio per quotidianas noctes.

CAP. XII.

IN Dominicis noctibus per quinq; antiphonas recolimus ſtatum Eccleſię ab initio Apoſtolicę ſtabilitatis vſque ad perfectionem electorum, qui in fine mundi C venturi ſunt: At quotidianis noctibus altero modo eundem ſtatum recolimus per mutationem pſalmorum, & canticorum à ſecunda feria vſq; in ſabbato. Primus pſalmus, Miſerere mei Deus, continet pœnitentium conuerſionem. Iudæi conuerſi, qui deputantur in primitiua Eccleſia, iſtius pſalmi vigorem frequentabant, quando ad prædicationem Petri pœnitentiam egerunt, & compuncti ſunt corde. De quib. ſcriptum eſt in actibus Apoſtolorum: His auditis, compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apoſtolos, Quid faciemus viri fratres? Petrus vero ait illis: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti. Simili modo per ſequentes noctes idem pſalmus nos, qui de gentili conuerſatione conuerſi ſumus, ad pœnitentiam prouocat. Sufficit de præ- D ſenti pſalmo. De cæteris, id eſt, Deus Deus meus ad te de luce vigilo. &, Deus miſereatur noſtri. &, Laudate Dominum de cælis, ac, Cantate Domino, atque, Laudate Dominum in ſanctis eius, iam dictum eſt: reſtat ordo vt ad ſecundam feriam reuertamur, & tranſeamus per mutationem pſalmorum & canticorum. Illud primo oportet intueri, vt pſalmus & canticum ſicut ſunt in officio deputata vnius noctis, ità ſint in rebus ſimilia & ſignificationibus. Pſalmus, Verba mea, habet hunc titulum, Pro ea, quæ hæreditatem accepit. Quem ità exponit Auguſtinus: Intelligitur ergo Eccleſia, quæ accepit hæreditatem, vitam æternam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt poſſideat ipſum Deum, cui adhærens, beata ſit ſecundũ illud, Beati mites, quoniam ipſi hæreditate poſſidebunt terram. Hanc hæreditatem E primitiua Eccleſia accepit, quæ ſimul cum Apoſtolis in præſenti ſęculo vixit. Ex eius perſona cantatur canticum Eſaię Prophetę, Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi: conuerſus eſt furor tuus, & cõſolatus es me. & cętera. Canticum iſtud, illud tempus recolit, quando primum vexillum ſanctę crucis erectum eſt. Vnde in ſuperioribus partibus in eodem Propheta ſcriptum eſt, Et leuabit ſignum in nationes, & congregabit profugos Iſrael, & reliqua. Quod ſic Hieronymus in eodem exponit, In die illa, hoc eſt, in illo tẽpore, de quo & ſupradictum eſt, cum reſurrexit radix Ieſſe in ſignum populorum, ſiue vt dominetur gentium, apponet Dominus ſecundo manum ſuam, vt nequaquam iuxta eos noſtros

Iudaizantes

Iudaizantes in finem mundi, cum intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Iſrael ſaluus fiat: ſed omnia hæc A in primo intelligamus aduentu. Et paulo poſt: Leuabit igitur ſignum crucis in nationes vniuerſas, & de ſynagogis Iudæorum primum Iſrael populos congregabit, vt Apoſtoli præceptum Saluatoris implerent, qui dixerat: Ite ad oues perditas domus Iſrael. Idem in ſequentibus in memorato libro monſtrat, de quibus canticum narrat, dicens: Qui prius in ſolitudine dixeratis, quando aſcendiſtis de terra Ægypti, & mare ſiccatum eſt rubrum: Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt: & nunc percuſſa lingua maris Ægypti, & flumine illius arefacto, atque conciſſo & humiliato, & glorificate Dominum, & dicite: Confitebor tibi Domine, quoniam iram meam & furorem. Tuam miſericordiam conſecutus ſum, Tu es enim Saluator meus, id eſt, Ieſus: & nequaquam fiduciam habebo in idolis, nec timebo quæ B non ſunt timenda: ſed tu es fortitudo mea, & laus mea. Hoc eſt inter pſalmum & canticum, quod eſt inter opera iuſti, & gratiarum actionem: vt pſalmus demonſtret, opera iuſti poſt conuerſationem, vt eſt in præſenti pſalmo: Quoniam ad te orabo Domine, mane exaudies vocem meam: Mane adſtabo tibi & videbo, & cætera: & canticum, Laudem Dei pro eodem opere. Verſus poſt lectionem per quotidianas noctes, illud tempus ad memoriam reducit, quando merces recompenſabitur poſt laborem præſentis ſæculi iuſtis a Domino. Verſus dicit, Repleti ſumus mane miſericordia tua, & reliqua. Quem ita exponit Auguſtinus in eodem pſalmo, vnde ſumptus eſt. Deinde, inquit, illa bona quæ futura ſunt, ſpe anticipans, & velut facta iam deputans, repleti ſumus, C inquit, mane miſericordia tua. Ergo in his velut nocturnis laboribus & doloribus prophetia nobis accenſa eſt, ſicut lucerna in obſcuro loco, donec dies illuceſcat, & Lucifer oriatur in cordibus noſtris. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Tunc replebuntur eo bono iuſti, quod nunc eſuriunt & ſitiunt, cum per fidem ambulantes peregrinantur a Domino. Vnde & illud dicitur, Replebis me lætitia cum vultu tuo: mane adſtabunt & contemplabuntur. Et, ſicut alii dixerunt interpretes, Satiati ſumus mane miſericordia tua. Tunc ſatiabuntur: Sicut enim alibi ait, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Vnde dicitur, Oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Atque ipſe Dominus, Oſtendam meipſum illi. Quod donec fiat, nihil boni nobis ſufficit, D nec ſufficere debet: ne deſiderium noſtrum in via remaneat. Et poſt pauca: Repleti ſumus mane miſericordia tua, & exultauimus, & † delectati ſumus in omnibus diebus noſtris. Dies ille, dies eſt ſine fine, ſimul ſunt omnes illi dies †. Quod per quotidianas noctes ſequitur poſt hymnum Zachariæ, qui nos introducit poſt reſurrectionem corporum in æternam vitam, oratio conſueta hoc innuit, quod illa omnia bona peccatores per pœnitentiam ſperant.

† lætati.

De tertia feria. CAP. XIII.

TErtia feria illud tempus recolit, quando ab impiis Imperatoribus perſequebatur Eccleſia, qui conabantur auferre luctum Apoſtolorum, ne filios ſpiritales generarent. Tempus illud præcipue fuit à prima perſecutione Neronis, vſq; ad tempora Diocletiani, & Ma- E ximiani. Qui ſancti eo tẽpore paſſi ſunt, pſalmus monſtrat, dicens: Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta, &c. Sequentia non minus demonſtrant triſtitiam ſanctæ Eccleſiæ, quam habebat, quia non ei aperte licebat Chriſtum generare in cordibus electorum. Euaſit ſancta Eccleſia de hac tribulatione, & cantat canticum, quod cantauit Ezechias poſtquam liberatus eſt de Sennacherib, & poſtquam cum Deus viſitauit per flagellum infirmitatis, ne eleuaretur cor eius de victoria conceſſa. Vnde & dicit, Viuens viuens ipſe confitebitur tibi, ſicut & ego hodie: pater filiis notam faciet veritatem tuam. Nam & ipſe ideo flebat, quia dolebat orbitatem filiorum.

De quarta feria. CAP. XIV.

A FEria quarta tempus illud recolit, in quo ſancta Eccleſia exaltata eſt ſuper omnes inimicos ſuos: Quod ex titulo pſalmi qui in ea cantatur, cognoſcere poſſumus. Titulus talis eſt, In finem pſalmus Dauid, Canticum Hieremiæ, & Ezechiel ex populo tranſmigrationis cum inciperent exire. Iſte pſalmus ex perſona eorum cantatur, qui inuenerunt reditum ad Hieruſalem, & libertatem populi Dei. Sicut Iudæi quondam liberati ſunt de Babylonia, & tranſducti Hieruſalem: ita & Eccleſia noſtra liberata eſt de manu impiorum Imperatorum, & donata libertati tempore Conſtantini Imperatoris. Vnde exultat in cantico, quod cantauit Anna Samuelis mater, poſtquam liberata eſt de afflictione Phenennæ æmulæ ſuæ: Exultauit, inquit, cor meum in Domino, & exaltatum eſt cornu meum in Deo meo. Ab B illo enim tempore poſtquam reſpublica & poteſtas Romanorum ſubdita eſt Apoſtolicis viris & Chriſtianis Imperatoribus, dilatatum eſt os Eccleſiæ ſuper inimicos ſuos, ſcilicet & Paganos & perfidos Iudæos. Iſta dilatatio hodierna die permanet. det Deus, vt diù permaneat & impleatur illud Apoſtoli, Donec plenitudo gentium introierit, & ſic omnis Iſrael ſaluus fiet.

De quinta feria. CAP. XV.

ISte articulus ſub vna virga, id eſt, ſub vno regimine ſuſcipit populum Iudaicum, & populum gentilem. Quia in iſto articulo recipiendus eſt populus Iudaicus, cantatur pſalmus in quinta feria, qui prætitulatur ex oratione Moyſis. Talis eſt titulus, Oratio Moyſis hominis Dei. Sequitur canticum, Cantemus Domino. Quod C olim cantauere in figura futuræ victoriæ percipiens quando implebitur quod Dominus in Euangelio dixit, Amodo non me videbitis, donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

De ſexta feria. CAP. XVI.

SExta feria celebratur in memoriam paſſionis Saluatoris noſtri. Pſalmus qui in ea cãtatur, hunc titulum habet, Ipſi Dauid, quando eum filius eius perſequebatur. De quo titulo ita dicit Auguſtinus in prologo eiuſdem pſalmi: Agnoſcamus ergo quemadmodũ Chriſtum perſequebatur filius ſuus: Habebat enim filios de quibus dicebat, Non ieiunant filii ſponſi quam diu cum illis eſt ſponſus, cum autem ablatus fuerit ſponſus, tunc D ieiunabunt filii ſponſi. Ergo filii ſponſi Apoſtoli, & inter hos perſecutor diabolus Iudas. Paſſionem itaque ſuam in hoc pſalmo prædicaturus eſt Chriſtus. Canticum paſſionem eius nihilominus ſonat, dicens: Cornua in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius. Quod ſic Hieronymus exponit: Vexilla & trophæa crucis, & in ipſis cornibus abſcondita eſt fortitudo eius. & paulo poſt; in cruce ergo paulisper fortitudo eius abſcondita eſt, quando dicebat ad patrem: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: &, Pater, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte, & in ipſa cruce, Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Iſta eſt quinta nox a ſecunda feria. Sicut in quinto pſalmo per Dominicas noctes celebratur contemptus Nabuchodonoſoris, & victoria trium E puerorum, inter quos erat quartus adſpectus filii hominis: ita & nunc in quinto loco contemptus totius mundi, & victoria ſummi & ſolius triumphatoris illius, cuius adſpectus olim videbatur inter tres pueros. Dignéque in ſexta feria memoratur eius paſſio præ cæteris noctibus, quia in ea peracta eſt.

De Sabbato. CAP. XVII.

SAbbatum recolit memoriam electorum Iudæorum, qui iuncti erunt Eccleſiæ in fine mundi. Sabbatum quod fingebant & fingunt Iudæi carnales ſe obſeruare, Iudæi fideles in veritate cuſtodient in fine. Pſalmus qui in eo cantatur, talem titulum habet: Pſalmus

V iii

cantici in die ſabbati. Ex titulo pſalmi conueniens eſt pſalmus ſabbato. Quomodo congruat populo Iudaico, verſus quidam demonſtrat, dicens: In decachordo pſalterio cum cantico & cithara. Quod ita Auguſtinus, decachordum pſalterium modo audiſtis: Dechachordum pſalterium ſignificat decem præcepta legis. Sed cantare in illo opus eſt, non portare pſalterium. Nam & Iudæi habent legem: portant, non pſallunt. Qui ſunt qui pſallunt? Qui operantur. Qui operantur cum triſtitia, nondum pſallunt, Qui ſunt qui pſallunt? Qui cum hilaritate faciunt bene, & reliqua. Hoc credimus futurum eſſe in populo Iudaico, quando populus vnus erit cum ſancta Eccleſia, quod modo beatus Auguſtinus narrat de ſancta Eccleſia. Canticum quod ſequitur, Audite cæli, quomodo ſabbato conueniat & populo Iudaico, Dominus Beda explanat in ſecundo libro tractatus ſuper Lucam: Confluebant autem die ſabbati in ſynagogis, vt iuxta quod Dominus præcipit, Vacate & videte, quoniam ego ſum Deus, feriatis mundi negociis, ad meditanda legis monita quieto corde reſiderent. Cuius quotidie deuotionis agendæ hactenus in Eccleſia perdurat indicium: quia ad memoriam priſcæ religionis canticum Deuteronomii, in quo vniuerſus veteris populi ſtatus, quid videlicet offenſo, quid propitio Deo meruerit, continetur, nonnullis in locis ſabbato dicere conſueuit: Alioquin eſſet præpoſterum, vt in prioribus ſeptimanæ diebus Prophetarum dictis carminibus, Moyſis vltimum diceretur. Valet enim ad opuſculum huiuſce fabricationis, ſi conſideremus ex ſenſibus & intellectu pſalmorum Dominicæ noctis in matutinali officio, quomodo eis colligentur pſalmi & cantica, quæ ſunt per ſex dies hebdomadis. Primus pſalmus, Dominus regnauit, Domini regnum demonſtrat poſt eius reſurrectionem, de quo ipſe dicit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra: econtra, Miſerere mei Deus, pœnitentiam mortui hominis peccato, ſed etiam reſpirantis per bonum odorem, quem accepit à nunciis verborum Dei. Pro illo enim venit Chriſtus mori & reſurgere à mortuis, vt ipſe in Euangelio manifeſtat, dicens: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores, & iterum: Veni enim ſaluare quod perierat, & vt manifeſtius dicam, propterea ſurrexit, vt nos reſurgeremus. Sua reſurrectio extitit per corpus immortale, noſtra extat per pœnitentiam. Vnde non immerito ſicut vice reſurrectionis ſuæ, Dominus regnauit, cantamus in Dominicis, & in feſtiuis noctibus: ita congruit vice noſtræ reſurrectionis in ſequentibus noctibus, Miſerere mei Deus, cantare. Quoniam duo continet memoratus pſalmus, Dominus regnauit, Chriſti regnum acceptum per triumphum crucis, & firmationem ſanctæ Eccleſiæ non commouendam à ſtatu ſuo, pſalmus de ſecunda feria & canticum huic, id eſt, pſalmo, Dominus regnauit, propter conſtructionem Eccleſiæ, adnectuntur. Pſalmus, Verba mea, vocem Eccleſiæ continet, quæ in primo tempore coniuncta eſt Apoſtolis. De qua dicit Auguſtinus in pſalmo quinto: Vox Eccleſiæ eſt in hoc pſalmo, † vocatæ ad hæreditatem Domini, Verba mea, Exaudi me Domine: vocata inuocat Dominum, vt eodem opitulante, pertranſeat nequitiam ſæculi huius, & ad eum perueniat. Canticum. Confitebor tibi Domine, vt ſuperius demonſtratum eſt, eandem Eccleſiam præſentat. Pſalmus, Iubilate Domino omnis terra, chorum prædicatorum continet, qui non timentes minas principum, excitauerunt Eccleſiam de Babylone ad ſeruiendum Domino ſoli: Quid idem chorus paſſus ſit à ciuibus Babyloniæ ciuitatis, pſalmus, Iudica me Deus & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta, dilucidat. Canticum minime latet anguſtiam Ezechiæ regis, qui dixit, Ego dixi, in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi, & cætera quæ ſequuntur. Ezechias bonus & iuſtus rex annumeratur in corpore prædicantium. Satis indicat præſens canticum anguſtiam præſentis Eccleſiæ, de qua anguſtia dicit verſus, Recogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Pſalmus, Deus Deus meus, continet vocem gentilis populi, qui a ſomno animæ euigilat poſt introductam illuminationem prædicatorum. Quis ſit ſomnus, de quo euigilat, quando dicit, Deus Deus meus ad te de luce vigilo, Auguſtinus memoratus dilucidat in tractatu eiuſdem pſalmi: Illud autem, inquiens, cauere debemus, ne ipſa anima noſtra dormiat. Malus enim eſt ſomnus animæ, bonus ſomnus corporis, quo reparatur valetudo corporis. Somnus autem animæ, eſt obliuiſci Deum ſuum. Quæcumque anima oblita fuerit Deum ſuum, dormit. Et infra: Deus Deus meus, ad te de luce vigilo: ſitiuit in te anima mea. Ecce illud deſertum Idumææ videte quomodo hic ſitit. Et paulo poſt, Quando anima ſitit, fontem ſapientiæ ſitit. De ipſo fonte ſapientiæ inebriabuntur animæ noſtræ, ſicut alius pſalmus dicit, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos. Sitienda eſt ergo ſapientia, ſitienda iuſtitia. Eandem reuerſionem ſonat pſalmus in quarta feria, id eſt, de obliuione Dei ad eius recordationem, quaſi, de Babylone ad Hieruſalem. In eodem pſalmo aliqua ſitis memoratur ſimilis de pſalmo, Deus Deus meus. Inſit iſte pſalmus, Sulcos eius inebria, multiplica generationes eius. Vnde idem qui ſupra in tractatu pſalmi, Te decet hymnus Deus, videmus, credunt, & ex credentibus alii credunt, & ex illis alii credunt, & non ſufficit vni homini vt factus ipſe fidelis vnum lucretur. Canticum, Exultauit cor meum in Domino, liquido monſtrat, ſanctam Eccleſiam ſuperiorem eſſe Babylonia. Pſalmus, Deus miſereatur noſtri, in quo per voces prædicantium colligitur populus Iudaicus, dicentium. Confiteantur tibi populi Deus, conuenit cum pſalmo de quinta feria, Domine refugium factus es nobis, qui habet titulum, Oratio Moyſis hominis Dei: Cui aptè reſpondet canticum, Cantemus Domino. Hymnus trium puerorum, Benedicite: paſſionem Domini ac triumphum eius ad memoriam nobis reducit. Nabuchodonoſor diabolum ſignificat: miniſtri eius, qui accenderunt flammam ignis in fornace, Iudæos clamantes, Crucifige crucifige. Miſſi ſunt tres pueri in caminum ignis, futurum enim erat, vt furorem incendii Iudæorum ſuſtineret Chriſtus. Tres fuerunt pueri, qui vna voce confitebantur Domino. Tria pura ſacramenta exierunt de homine Chriſto in paſſione eius, ſpiritus, aqua & ſanguis, quæ tria vnum monſtrant Chriſtum. Erat in fornace adſpectus quarti, quaſi ſimilitudo filii Dei: Etenim pendebat ſiue ſepeliebatur corpus Chriſti aſſumptum ex Maria Virgine. Puerorum corpora non ſunt corrupta in fornace: futurum erat vt Chriſti corpus non corrumperetur putredine mortis. Liberati ſunt tres pueri de camino: Liberatus Chriſtus de ore leonis. Propter hoc ſacramentum, vt opinor, audiui cantari in vigiliis Paſchæ in Eccleſia Turonenſi poſt lectiones, Benedicite. Omnes qui piè volunt viuere, perſecutionem patiuntur, & pertinent ad corpus trium puerorum, qui miſſi ſunt in caminum, cuius corporis caput eſt Chriſtus: At hi qui perſecutiones ingerunt, ad corpus diaboli, cuius membrum extitit Nabuchodonoſor, & omnes perſecutores vſque ad maximum membrum Antichriſtum. Et in merito in quinto ordine recolitur euaſio electorum de perſecutoribus, quia corpus, quod quinque ſenſibus regitur poſſunt occidere: amplius autem quid faciant, non habent. Pſalmus de ſexta feria, vt prætulimus, & canticum, Chriſti paſſionem detinent. Laudate Dominum de cælis, & Cantate Domino, &, Laudate Dominum in ſanctis eius, actum ſanctæ Eccleſiæ monſtrant poſt tranſactam perſecutionem, quem continet verſus, Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo altiſſime. At canticum, Audite cæli quæ loquor, quamuis duo in ſe contineat, id eſt remunerationem Domini

† vocatæ ſit.

pro

pro bonis, & retributionem pro offenſis: tamen propter ſabbati quietem, in qua cãtatur, ad eos illud dirigimus, qui bona pace vtuntur poſt perſecutionem in eccleſia noſtra. De quibus dicit verſus, Pars autem Domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius.

De Dominicis noctibus in Matutinali officio à Septuageſima vſque in Paſcha.

CAP. XVIII.

PEr Dominicas noctes à Septuageſima vſque in Paſcha Domini, in Matutinali officio duo pſalmi mutantur, Miſerere mei Deus, &c. Confitemini Domino. Per hos duos pſalmos informantur hi, qui nondum ſunt perfecti, etiam illo modo quo homines hîc perfecti eſſe poſſunt. De quibus dicebat Paulus: Quicunque perfecti, hoc ſapite. Quibus non congruit præceptoribus & doctoribus auferre timorem & ſpem. Timorem, quem oportet nobis peccatoribus habere in præſenti peregrinatione de vindicta Dei inculcat pſalmus, Miſerere mei Deus, qui reſultat vocem peccatoris pœnitentis. Plangamus peccata in pſalmo, Miſerere mei Deus: Poſt planctum aderit charitas, quæ foras mittit timorem per ſpiritum, qui conſolatur corda lugentium. Ac ideo quia poſt dolorem cordis, & indignationem reatus ſolet charitas præbere fiduciam accedendi ad Dominum, aſcendamus ſpe ſurtis electorum ad bona opera laudandi Deum, & dicamus ad alterutrum, Confitemini Domino quoniam bonus. De his duobus gradibus ſcribitur in Deuteronomio: Non accipies loco pignoris inferiorem & ſuperiorem molam, quia animam ſuam appoſuit tibi: Quod ſic ſanctus Gregorius exponit: Accipere namque aliquando dicimus auferre: vnde & aues illæ, quæ rapiendi ſunt auidæ, Accipitres vocantur. Et paulò poſt: Pignus verò debitoris, eſt confeſſio peccatoris. A debitore enim pignus accipitur, cùm à peccatore iam peccati confeſſio tenetur. Superior autem & inferior mola, eſt ſpes & timor. Et iterùm poſt pauca: In peccatoris itaque confeſſione inceſſanter debet ſpes & formido coniungi, quia incaſſum miſericordiam ſperat, ſi non etiam timeat: & incaſſum iuſtitiam metuit, ſi non etiam de miſericordia confidit. Et iterum. Tollit enim ſuperiorem, ſi flenti peccatum, dicat, Non habebis veniam de commiſſis: Tollit inferiorem, ſi peccantem palpet, & dicat, Age mala inquantum vis: Nam Deus pius eſt, & ad indulgentiam paratus, & reliqua. Pſalmus, Dominus regnauit, perfectos informat, quales fuerunt Apoſtoli: Miſerere mei Deus, fragiles & infirmos, quos oportet plorare & plangere, quod ſignificat tempus Septuageſimæ. Videtur paruitati noſtræ congruere propter numerum Septuageſimæ, qui tenet peregrinationem noſtram, vt cum Alleluia & cum altitudine pſalmi, Dominus regnauit, Gloria in excelſis Deo introducatur in theſauros ſuos vſque ad diem exultationis Eccleſiæ per reſurrectionem capitis noſtri.

De verſibus, qui in Quadrageſima ſunt, vſque in paſſionem Domini. CAP. XIX.

SÆpè dictum eſt quod pſalmus, Qui habitat in adiutorio altiſſimi, mentionem eorum informet, qui in certamine poſiti, in Domino ponunt ſpem ſuam, & omne adiutorium ab eo deprecantur. Eſt enim ſancta Eccleſia in maiori certamine conſtituta diebus Quadrageſimæ, quàm in alio tempore. Ideo hunc pſalmum eo tempore frequentat in verſibus, qui Domini protectionem inſinuat & adiutorium.

De paſſione Domini. CAP. XX.

DIes paſſionis Domini computantur duabus hebdomadibus ante paſcha Domini. Neque enim ab re eſt, quod in duabus hebdomadibus recolitur eius paſſio: quoniam in duobus temporibus huius mundi ſcribitur & informatur eadem paſſio: quale eſt illud primi tẽporis de Noe, qui inebriatus eſt vino, & denudatus iacuit, & ab vno filio dehoneſtatus, & à duobus veneratus: & illud iam ſub lege, Et erit vita tua quaſi pendens ante te, timebis nocte & die, & non credes

A vitæ tuæ. In illis diebus amittimus per vndecim dies in ſolis reſponſoriis gloriam ſanctæ Trinitatis, quoniam per humilitatem veniendum eſt ad paſſionem Chriſti. Paſſio & perſecutio humiliant, quantum ad præſens cernitur, maſſam, quæ ex Adam ſumpta eſt. Hanc immutationem humilitatis deſignant turbæ, quæ obuiam venerunt Domino die Palmarum ad deſcenſum montis Oliueti. Hymnus ſcilicet, Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto, gloriam ſanctæ Trinitatis recolit. Quoniam vna eſt perſona filii Dei & filii hominis, qui pati venerat, conformat ſe ſancta Eccleſia capiti ſuo, & de glorificatione eius reticet vſquedum exaltetur per triumphũ victoriæ. Hæc humiliatio prius, & iterum exaltatio per vnum verſum pſalmi centeſiminoni monſtratur, qui dicit, De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.

B De hoc torrente Dominus in via bibit, quoniam mortem in tranſitu guſtauit, atque ideo exaltauit caput, quia hoc quod moriendo in ſepulchro poſuit, ſurgendo ſuper angelos eleuauit. Quamuis ritè congruat, vt propter humiliationem capitis noſtri proximam, omittamus glorificationem ſanctæ Trinitatis, in qua honoratur filius hominis propter vnitatem perſonæ filii Dei. Vnde & ipſe præcepit Apoſtolis, ne alicui dicerẽt transfigurationem ſuam in monte, antequam reſurgeret à mortuis: poteſt tamen & ſimpliciter intelligi, quatenus ad memoriam nobis reducat, quod aliquando eſſet tempus, quando memoratus hymnus non dicebatur in Eccleſia noſtra. A ſancto Hieronymo ſcriptum eſt de eodem hymno ad Damaſum Papam. Simile eſt

C & illud, quod Innocentius Papa ſcripſit, non Miſſam celebrari in Paraſceue, & in ſabbato ſancto: tamen celebratur Miſſa, quæ celebrabatur ab Apoſtolis, ſcilicet, per ſolam orationem Dominicam, Si hoc voluit monſtrare verbis ſuis, vbi dicit, ſacramenta penitus non celebrari, vt nullo modo celebrarentur, nemo id ſentit apud nos. Sed vt populus qui reficiendus erat ipſo die haberet in fundamentum corpus Dominicum, & nihilominus reducatur nobis ad memoriam Miſſa Apoſtolorum, celebratur eadem: Quod non eſt neceſſe fieri in ſabbato ſancto, quia expectant omnes ieiuni vſq; ad noctem, quando Miſſa celebratur reſurrectionis Domini. Ab illo die quandò omiſimus Gloria patri, duæ hebdomadæ ſunt, hoc eſt, quatuordecim dies vſq; in Paſcha Domini, Dies Paſchæ iam de tertia hebdo-

D mada eſt, in qua reſtauratur omnis amiſſa glorificatio. In tertio tempore legis gratiæ omnia beneficia redduntur eccleſiæ, quæ expectauerunt patres noſtri, qui renebantur in clauſtris inferni, tempore naturalis legis, & tempore legis literæ. Neque abhorret à vero, ſi dies paſſionis Domini, qui per duas hebdomadas celebrantur, quaſi per duo tempora eorum murmurationem ad memoriam nobis reducant, qui meritis ſuis cœleſte regnum promerebantur, & tamen humiliati erant in clauſtris inferni vſque ad tertiam hebdomadam legis gratię.

De Cœna Domini, & Paraſceue, ac Sabbato ſancto.

CAP. XXI.

E QVantum ponit, inſtitutor officii conformari nos voluit ſua admonitione Chriſti paſſioni, & cauſis Apoſtolorum, qui obſtricti erant tempore paſſionis, necnon & disiungi moribus perſecutorum. Primò dicendum eſt, quod omnis doctrina paſtoris taceatur in eccleſia bis diebus, id eſt, cœna Domini, & paraſceue, ac ſabbato ſancto. Non dicitur, Domine labia mea aperies: non datur benedictio legentibus, admonitio lectionis non miniſtratur in matutinali officio: poſt hymnum Zachariæ non gubernatur oratio ſolito more à paſtore. Ideò hæc non fiunt, quia paſtor noſter Chriſtus receſſit, & arietes gregis, qui iam prædeſtinati erant, vt paſtores forent eccleſiæ, diſperſi ſunt. Minores quique faciunt ſuum officium typo diſcipulorum,

qui forſan minus cogniti erant diſcip illi eſſe Chriſti, & typo mulierum, quæ præſentes adede poterant humiliationi Chriſti. Solent enim aliqui cantores omittere verſum ante, Benedictus dominus Deus Iſrael, quia non præcedit lectio, quod non oportet illis facere. Suū officium illi celebrant, ſed paſtoris officium reticetur. Inuitatorium non cantant, vt doceant malum conuentum vitare ſuos qualis fuit apud Iudæos de nece Chriſti. Quanto propius inſtant paſſioni, tanto ſe plus humiliant in officio ſuo. Igitur in iſtis noctibus ſiue diebus penitus omittunt, Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. Omnis ſalutatio deeſt in iſtis tribus diebus, ſiue noctibus, ad vitandam ſalutationem peſtiferam, qualem diabolus Iudas exercuit. Necnon etiam altitudo ſignorum, quæ fiebat per vaſa ærea, deponitur, & lignorum ſonus vſquequaque humilior æris ſono, neceſſario pulſatur, vt conueniat populus ad eccleſiam. Poteſt & in hoc humilior vſus Eccleſiæ Romanæ deſignari antiquis temporibus, quam nunc ſit, & præcipuè tunc, quando latitabat per cryptas propter perſecutores: Nam adhuc iunior Roma, quæ antiquis temporibus ſub vno Domino cum antiqua Roma regebatur, vſum lignorum tenet, non propter æris penuriam, ſed propter vetuſtatem. Et quia Saluatoris noſtri humiliatio per ſepulturam, triduo celebratur, conuenit vt per tres dies, id eſt, quintam feriam & ſextam & ſeptimam, humiliatio noſtri officii ſubſequatur. Nouem pſalmi, & nouem lectiones, & nouem reſponſorii, qui celebrantur per tres noctes, inſinuant, quod Dominus deſcendens ad inferiora loca terræ, inde tria hominum genera rapuit, & tranſuexit ad ſocietatem nouem ordinum Angelorum. Hæc tria genera diſtinguuntur in Euangelio per eos, qui in agro ſunt, & per eos, qui in molendino ſunt, atq; per eos qui in lecto ſunt: Et quia hæc tria genera creduntur fuiſſe in naturali lege, & in tempore legis literæ, ſeu tempore prophetarum, merito per tres noctes recoluntur: & propter nouem ordines Angelorum, quorum nomina legimus per nouenarium numerum, eorum reductio colitur ad ſocietatem eorundem Angelorum. Memorata tria genera electorum Auguſtinus ita dilucidat in libro quæſtioonum Euangeliorum, titulo quadrageſimoſeptimo: Qui ſunt in illa nocte duo in lecto, & duæ molentes in vnum, & duo in agro, de quibus omnibus binis ſinguli aſſumentur, & ſinguli relinquentur? Tria genera hominum hîc videntur ſignificari. Vnum eorum qui ocium & quietem eligunt, neque in negociis ſæcularibus neque negociis eccleſiaſticis occupati, quæ illorum quies lecti nomine ſignificata eſt. Alterum eorum qui in plebibus conſtituti, reguntur à Doctoribus, agentes ea, quæ ſunt huius ſæculi, quos & fœminarum nomine ſignificauit, quia conſilio (vt dixi) peritorum eis expedit, & molentes dixit, propter temporalium negociorum orbem atque circuitum: quas tamen in vno molentes dixit, inquantum de ipſis rebus & negociis ſuis præbēt vſibus Eccleſiæ: Tertium eorum, qui operantur in Eccleſiæ miniſterio, tanquam in agro Dei, de qua agricultura Apoſtolus loquitur. Quoniam iſta tria genera non abfuiſſe credimus in omnibus articulis temporum, quæ tamen quamuis electa eſſent, deſcendebant ad inferni clauſtra, & ea in iſtis diebus deſcēdit Dominus indè auferre, & ſociare actioni & cognitioni & gaudio ſcilicet Angelorum, non immerito per nouem pſalmos, qui pertinent ad actionem, & nouem lectiones, quæ pertinent ad cognitionem operum Dei, & nouem reſponſorios, qui pertinent ad cantica ſanctorum Angelorum, nocturnalia officia celebrantur.

De Extinctione luminum.

CAP. XXII.

QVod lumen Eccleſiæ extinguitur in his noctibus, videtur nobis aptari ipſi ſoli iuſtitiæ, qui extinctus eſt, & ſepultus tribus diebus & tribus noctibus. Sol enim Chriſtus illuminauit Eccleſiam ſuam per diem & noctem, vt in proſperitate diei ſciret ſe moderatè exal- A tare, & in aduerſitate noctis æquanimiter ſubſiſtere. Sol qui præſentem mundum illuminat per diem & noctem vigintiquatuor horis perluſtrat orbem ſuum, & ſunt ſimul inter tres dies & noctes ſeptuagintaduæ horæ: Tot enim diſcipulos miſit Chriſtus binos & binos prædicare ante faciem ſuam. Igitur per ſingulas noctes memoratarum Feriarum vigintiquatuor lumina accenduntur. Et quia ipſe ſol ſignificat ſolem noſtrum, qui occubuit veſpere paſſionis, per lumen, quod nos poſſumus accendere & extinguere, inſtar ortus ſolis & occaſus demonſtramus ortum & occubitum veri ſolis aliquo modo. Illuminatur noſtra Eccleſia vigintiquatuor luminibus, & per ſingula cantica, in quibus nos oportet exultare, decidimus mœſtitia, quia verus ſol noſter occubuit, & ſic quaſi per ſingulas horas defectus ſolis au- B getur, vſque ad plenam extinctionem. Hoc enim fit ter, quia triduo recolitur ſepultura Domini. In die enim renouatur iſte ignis. Non enim aliter poteſt recuperari ad vtilitatem noſtræ Eccleſiæ niſi extrinſecus accipiat fomentum. De qua re dicit Gregorius in Moralibus, Ignis namque corporeus, vt eſſe ignis valeat, corporeis indiget fomentis. Qui, cum neceſſe eſt vt ſeruetur, per congeſta ligna proculdubio nutritur, nec valet niſi ſuccenſus eſſe, & niſi refotus, ſubſiſtere †. Propter noſtram infirmitatem reaccenditur, quia ſine lumine non poſſumus noſtra officia peragere in Eccleſia. Alioquin conueniret potius, vt poſt primam extinctionem extinctus eſſet vſque ad gloriam reſurrectionis & renouationis noui teſtamenti.

C *De tribus Pſalmis, qui cantantur in nocturnali officio per ſeptem dies Baptiſmales.*

CAP. XXIII.

TRes pſalmi, qui cantantur in Dominica nocte reſurrectionis Domini, opera trium dierum monſtrant, quæ Dominus ſecundum Lucam promiſit ſe perficere in præſenti ſæculo. Dicit Lucas: In ipſo autem die acceſſerunt quidam Phariſæorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite, dicite vulpi illi, ecce dæmonia eiicio, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſumor: Verumtamen oportet me hodie & cras & ſequenti die ambulare, quia non capit prophetam perire extra Hieruſalem. Hæc tria opera, id eſt, dæmonia eiicere, & ſanitates perficere, & tertia die conſummari, promiſit ſe D acturum, & ſtatim ſubiicit de ſua paſſione, quæ futura erat in Hieruſalem. De dæmonibus eiiciendis dicit ſecundum Ioannem: Nunc iudicium mundi eſt. Quod ſic exponit ſanctus Auguſtinus in ſermone quadrageſimotiono ſuper eundem Ioannem: Seruato illo in fine iudicio: vbi nouiſſimè viui & mortui iudicandi ſunt. Poſſidebat ergo diabolus genus humanum, & reos ſuppliciorum tenebat chirographo peccatorum. Dominabatur in cordibus infidelium, ad creaturam colendam deſerto creatore deceptos captiuoſque pertrahebat. Per Chriſti autem fidem, quę morte eius & reſurrectione firmata eſt, per ſanguinem eius, qui in remiſſionem peccatorum fuſus eſt, millia credentium à dominatu diaboli liberantur, Chriſti corpori copulantur, & ſub vno capite vno eius ſpiritu fidelia mem- E bra vegetantur: hoc vocabat iudicium, diſcretionem hanc, à ſuis redemptis diaboli expulſionem. De eadem expulſione dicit idem Ioannes Euangeliſta in ſequentibus: Nunc princeps mundi huius eiicietur foras. Ipſa eſt prima dies, de qua Dominus dicit ſecundum Lucam, Ecce dæmonia eiicio hodie. Ipſam diem monſtrat prima antiphona, quę dicit, Ego ſum qui ſum, & conſilium meum non eſt cum impiis. Hoc eſt iudicium, id eſt, diſcretio de qua dicit Ioannes, vt ſeparati ſint fideles, cum quibus eſt conſilium Domini, ab impiis. Eandem monſtrat primus Pſalmus, Beatus vir, qui deſcribit primo, quid beatitudo debeat fugere, & quid appetere: ac poſtea expulſionem impiorum nihilominus deſcri-

deſcribit, dicendo, Non ſic impii, non ſic, ſed tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ, & cætera quæ ſequuntur. Secunda antiphona monſtrat, quod in craſtino dixit Dominus ſe perficere ſecundum Lucam hoc eſt, ſanitates. Quæ ſint iſtæ ſanitates, Ioannes continuatim poſtquam dixit, Ecce princeps mundi eiicietur foras, ſubiunxit, dicens: Et ego ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham poſt me, Quod ità Auguſtinus in ſermone memorato: Non itaque hoc ad diuerſitatem hominum retulit, ſed ad creaturæ integritatem, aut certè omnia hominum genera, ſiue in linguis omnibus, ſiue in ætatibus omnibus, ſiue in gradibus bonorum omnibus. Et poſt paululum: Vt ſit caput eorum & illi membra eius. De qua te dicit antiphona ſecunda, Poſtulaui patrem meum, dedit mihi gentes in hæreditatem. Quæ traxit poſt ſe, ſunt gentes, quas pater dedit filio in hæreditatem. Tertia antiphona tangit conſummationem, quam Dominus ſe promiſit perfecturum in tertia die. Tertia dies eſt, quando eos de quibus diabolum eiecit, & ſanitati reſtituit, per coniunctionem corporis ſui perducit ad ſocietatem ſanctorum Angelorum. Antiphona dicit, Ego dormiui, & ſomnum cepi, & reſurrexi. Reſurrexit Chriſtus, ſed non ſolus. Hoc teſtificati ſunt illi, qui in die reſurrectionis eius per reſurrectionem apparuerunt multis in ſancta ciuitate. Caput ſurrexit: neceſſe eſt vt membra ſequantur. Propterea non dixit Paulus, Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortui Ieſu Chriſti Domini noſtri: ſed dixit, Ex reſurrectione mortuorum. Inſtitutor officii congruentius non potuit ſingula opera trium dierum monſtrare, quã per tres pſalmos, & tres antiphonas. In reſurrectione Domini omnia hæc impleta ſunt: Diabolus eiectus eſt a fidelibus, ipſi coniuncti ſunt capiti, caput ſurrexit: humana natura in ſua reſurrectione coniuncta eſt naturæ Angelorum, quamuis nimis exaltata ſit ſuper omnes angelos. Angeli vbique eſſe poſſunt citato tranſitu, & in cælo & in terra: & illa humana natura a ſua ipſa perſona, iuxta quod ipſa eademque perſona diſpoſuit, potuit, quando voluit, eſſe in terra & ſublimata in cœlum per immortalitatis triumphum. Angelorum natura non eget cibo, nec eget potu, nec veſtimento, neque vehiculo aliquo quo diſcurrat, neque eguit iſta, poſteà illa humana natura. Quapropter dixit Apoſtolus, Et ſi noueramus Chriſtum ſecundum carnem, ſed nunc iam non nouimus. Per iſtos tres dies informantur catechumeni noſtri in membris Chriſti. Primò quando per exorcizationem & abrenunciationem expellitur diabolus: deinde, per fidem perficitur ſanitas in eis: poſtremo per manus impoſitionem Epiſcoporum iuſtificantur. Reſurrectio Chriſti, noſtra iuſtificatio eſt. Ibi reſurgimus cum Chriſto, vbi iuſtificamur. Nempe per iſtos dies quaſi per tres antiphonas, ſcilicet primam, quæ nos diſiungit ab impiis, & poſteà alteram, quæ coniungit capiti Chriſto, atque tertiam, quæ nos facit ſurgere per iuſtificationem ingreſſi ſumus in Eccleſiam. Ex perſona Neophytorum dico: Sequentes dies & noctes baptiſmales oſtendunt, qualiter in ipſa Eccleſia ſecundum Chriſti doctrinam viuere debeamus. Dies oſtendunt reſurrectionem Chriſti. Igitur quia vna die reſurrexit Chriſtus, ſic currunt noſtra officia per illos ſeptem dies quaſi adhuc ſit dies Dominica. In Sacramentario cantamus, Vere dignum & iuſtum eſt, æquum & ſalutare, te quidem omni tempore, ſed in hac potiſſimum die glorioſius prædicare: Cantores quotidie cantant, Hæc dies quam fecit Dominus. Vnam eandemque diem per ſacramenta baptiſmalia ſeptem dierum celebramus, quando electi per omne curriculum huius vitæ non declinant per opera tenebrarum à capite ſuo, quod ita ſurrexit, vt vltra non moriatur. Sicut dies recolit reſurrectionem Domini, ita nos ſepulturam eius. Si fecimus de ſeptem diebus vnum diem propter ingem reſurrectionem bonorum operum, debemus noctes præcedentes quaſi vni diei aptare. Tri-
A duana ſepultura præceſſit reſurrectionem Domini, & triduana ſepultura præcedit iuſtificationem noſtram. Conſepulti enim ſumus cum illo, dicit Apoſtolus, per baptiſmum in mortem, vt quomodo ſurrexit Chriſtus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Qui enim moritur ac ſepelitur, nullum peccatum poteſt operari. Per noctem enim deſignatur tempus quietis, vt Dominus in Euangelio: Veniet autem nox, quando nemo poteſt operari. Quamuis hîc dicatur mixtim de bonis & malis operibus, poſſumus tamen noctem intelligere, quando quieſcit homo à prauis operibus. Hanc quietem in qua ceſſamus à malis, & vigilamus in bonis, recolimus per tres pſalmos, qui fiũt in nocturnali officio per dies baptiſmales. Quando
B mergimur ter in aqua conſepelimur Chriſto triduano ſepulchro. Ille enim cantat tres pſalmos in nocte, qui mente retinet conſepultum ſe eſſe Chriſto, & idcirco mortuum eſſe peccato. Ille mortuus eſt peccato, qui non operatur peccatum, Ille enim cantat in die, Hæc eſt dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea, qui perſeuerat in innocentia & in bonis operibus. Et quia hæc certatim debemus meditari, & ſatagere quamdiù in præſenti ſæculo ſumus, id eſt, vſquedùm veniat ſeptima dies, in qua ſeparatur anima a corpore, cantemus in d.e, Hæc eſt dies quam fecit Dominus, & in nocte celebremus ſepulturam Domini. Etſi in nobis pluribus non recolimus hanc mortificationem carnis, quæ deſignatur per tres pſalmos, & iuſtificationem, quæ deſignatur per vnius coloris officium, ſal-
C tem in his, qui nuper baptizati ſunt, recolamus. Aliter: Qui baptizantur ſimplici corde, ſeptiformem ſpiritum percipiunt, quem Iſaias propheta decantat ſuper Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſingulariter requieſcere. Niſi crederetur percipi poſſe ab eis idem ſpiritus, qui baptizantur, non deprecaretur ab Epiſcopis, qui manus impoſitionem exercent, mitti in Neophytos. Vt eidem ſeptiformi ſpiritui concinamus, per ſeptem dies religioſius, & cum maiori cautela ſolito, noſtros conuentus celebramus. Per ſingulos dies ſingulis donis ſatagimus concinere. Vitamus pigritiam ne iuxta Domini vocem corripiamur, qui dixit: Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis. Aduenit Spiritus ſanctus nouus hoſpes, exercet canticum lætitiæ inenarra-
D bilis, ſcilicet ſapientiæ & intellectus, conſilii & fortitudinis, ſcientiæ & pietatis, ac timoris Domini. Hoſpes ſuſcipiens debet ſaltare huic cantico fide, ſpe & charitate. Propter hanc viciſſitudinem per ſingulos dies cantamus aliquid ſiue in reſponſorio, ſeu in alleluia de Pſalmo Confitemini Domino, qui recolit bonitatem & miſericordiam Dei in ſæculum: & in nocte, tres antiphonas ſine alleluia cum tribus pſalmis. Vnuſquiſque Chriſtianus Spiritum ſanctum debet colere fide, ſpe & charitate. Has tres ſorores habet vnumquodque donum Spiritus ſancti: & omnium ſeptem ſunt tres hæ ſorores, & ſingulorum. Quod in noſtro vſu poſſumus experiri, ſi ſeptem fratres habuerunt tres ſorores, & omnium ſunt, & ſingulorum. Vt recolamus vnum ſpiritum, qui hæc omnia operatur, vnum diem
E ducimus in religione per ſeptem dies: & vt recolamus ſeptem dona eius, dies multiplicantur per ſeptenarium numerum: & vt recolamus noſtram fidem, ſpem & charitatem, quæ vſque in finem mundi nobiſcum manere debent ſecundum Apoſtolum, qui dicit: Nunc autem manet fides, ſpes charitas, vſque in ſeptimum diem tres pſalmos in nocte cantamus. Baptiſmalia ſacramenta vſque ad completionem dierum ſeptem tendunt, quia ſeptiformi ſpiritu ditantur nuper baptizati; ſiue. quia vniuerſitas temporis, quæ ſine ſeptem dierum voluitur, ſignificatur per ſeptem dies, in qua neceſſe eſt ſatagere, vt nullus Chriſtianus a fide, & ſpe, ac charitate alienus ſit, quamuis cætera omnia bona opera non poſſit capere: ſeu, quia vnaquæque anima

opera in agro exeat, nullus quodlibet negocium agere præſumat, quatenus ad ſanctæ genitricis Domini Eccleſiam conuenientes, qui ſimul omnes peccauimus: ſimul omnes mala quæ facimus, deploremus, vt diſtrictus iudex dum culpas noſtras nos punire conſiderat, ipſe a ſententia propoſitæ damnationis parcat. Sequitur: Litania clericorum exeat ab eccleſia B. Ioannis Baptiſtæ. Litania virorum, ab Eccleſia ſancti martyris Marcelli. Litania monachorum, ab Eccleſia martyrum Ioannis & Pauli. Litania ancillarum Dei, ab eccleſia beatorum martyrũ Coſmæ & Damiani. Litania fœminarum coniugatarum, ab eccleſia B. Petri & Martyris Stephani. Litania viduarum, ab eccleſia B. martyris Vitalis. Litania pauperum & infantum, ab eccleſia B. martyris Cæciliæ. In ſequenti epiſtola monſtrabitur, quod importunitate bellorum poteſt proculdubio videri litania inſtituta eſſe. Et ex qualitate temporis colligimus eam neceſſariam eſſe ad fruges conſeruandas.

Gregorius Phocæ Auguſto.

CONſiderare cum gaudiis & magnis actionibus gratiarum libet, quantas omnipotenti Domino laudes debemus, quod remoto iugo triſtitiæ ad libertatis tempora ſub imperiali benignitatis veſtræ pietate peruenimus. Nam quod permanere in palatio, iuxta antiquam conſuetudinem Apoſtolicæ ſedis, diaconem veſtra ſerenitas non inuenit, non hoc meæ negligentiæ, ſed grauiſſimæ neceſſitatis fuit. Quia dum miniſtri omnes huius veſtræ eccleſiæ tam contrita aſperaque tempora cum formidine declinarent, atque refugerent, nulli eorum poterat imponi, vt ad vrbem regiam in palatio permanſurus accederet: At poſtquàm veſtram clementiam, omnipotentis Dei gratia diſponente, ad culmen imperii perueniſſe cognouerunt, ipſi quoque ſuccedente lætitia ad veſtra veſtigia venire feſtinabant: quia illuc prius accedere valde timuerant. Sed quia eorum quidam ità ſenectute ſunt debiles, vt laborem ferre vix poſſint, quidam vero eccleſiaſticis curis vehementer implicantur: & lator præſentium ei qui primus omnium defenſorum fuit, bene mihi ex longa aſſiduitate compertus eſt vita, fide, ac moribus approbatus, hunc aptum pietatis veſtræ veſtigiis eſſe iudicaui. Vnde eum, auctore Domino, diaconem feci, & ſub celeritate ſtans mittere ſtudui, qui, cuncta quæ in iis partibus aguntur, inuento opportuno tempore, valeat clementiæ veſtræ ſuggerere. Cui rogo vt ſerenitas veſtra pias aures inclinare dignetur: vt tanto nobis celerius valeat miſereri, quanto afflictionem noſtram verius eius relatione cognouerit. Qualiter enim quotidianis gladiis & quantis Longobardorum incurſionibus, ecce iam per triginta & quinque annorum longitudinem premimur, nullis explere ſuggeſtionum vocibus valemus, ſed in omnipotenti Deo confidimus, quia ea quæ cœpit, conſolationis ſuæ nobis bona perficiet, & qui ſuſcitauit in republica pios dominos, extinguet crudeles tyrannos. Sancta itaque Trinitas vitam veſtram per tempora longa cuſtodiat, vt de bono veſtræ pietatis, quod tarde ſuſcepimus, diutiùs gaudeamus.

Repetitio de Alleluia quod cantatur in Miſſa, & de veſtimento ſubdiaconorum, & Kyrie eleiſon ac Dominica oratione, ex epiſtola ſancti Gregorij.

CAP. XXVI.

QVandò ſcripſit noſtra paruitas de officio Miſſæ ſimili modo me latebant, quæ ſequuntur vt, ea quæ ſuperius dixi de Litania maiore. Nondum legeram quod poſteà inueni in epiſtola ſancti Gregorii, quo tempore Alleluia in Miſſa primo cantatum eſſet in Eccleſia Romana, & cætera quæ manifeſtabuntur verbis ipſius epiſtolæ ad Ioannem Syracuſanum. Quibus inuentis non potui præterire, niſi ea hic introducerem, quamuis non in competenti loco, quia magis competebat ea ſcribi in officio Miſſæ, quàm in officio nocturnali, ſequitur textus epiſtolæ.

Gregorius Ioanni Epiſcopo Syracuſano.

A VEniens quidam de Sicilia, dixit mihi, quod aliqui amici eius, vel Græci vel Latini neſcio, quaſi ſub zelo ſanctæ Romanæ Eccleſiæ de meis diſpoſitionibus murmurarent, dicentes: Quomodo Eccleſiam Cõſtantinopolitanam diſponit comprimere, qui eius conſuetudines per omnia ſequitur? Cum dicerent, quas conſuetudines ſequitur, reſponſum eſt, quia Alleluia dici ad Miſſas extra Pentecoſtes tempus feciſtis, quia ſubdiaconos ſpoliatos procedere, quia Kyrie eleiſon dici, quia orationem Dominicam mox poſt canonem dici ſtatuiſtis. Cui ego reſpondi: Quia in nullo eorum aliam Eccleſiam ſecuti ſumus. Nam vt Alleluia hîc diceretur, de Hieroſolymorum Eccleſia ex beati Hieronymi traditione tempore beatæ memoriæ Damaſi Papæ traditur tractum. Et paulò poſt, Subdiacones autem
B vt ſpoliatos procedere facerem, antiqua conſuetudo Eccleſiæ fuit, ſed quia placuit cuidam noſtro pontifici, neſcio qui eos veſtitos procedere præcepit. Nam noſtræ Eccleſiæ nunquid traditionem à Græcis acceperunt? vnde habent ergo hodie, vt ſubdiaconi in eis in tunicis procedant, niſi quia hoc à matre ſua Romana Eccleſia perceperunt? Kyrie eleiſon autem, nos neque diximus, neque dicimus, ſicut à Græcis dicitur: Quia in Græcis ſimul omnes dicunt, apud nos autem a clericis dicitur, à populo reſpondetur, & totidem vocibus etiam Chriſte eleiſon dicitur, quòd apud Græcos nullo modo dicitur. In quotidianis autem Miſſis alia quæ dici ſolent, tacemus. Tantummodò Kyrie eleiſon & Chriſte eleiſon dicimus, vt in his deprecantibus vocibus
C paulo diutius occupemur. Orationem vero Dominicam idcirco mox poſt precem dicimus, quia mos Apoſtolorum fuit, vt ad ipſam ſolummodo orationem oblationis hoſtiam conſecrarent. Et valde mihi inconueniens viſum eſt, vt precem, quam ſcholaſticus compoſuerat, ſuper oblationem diceremus, & ipſam traditionem, quam redemptor noſter compoſuit, ſuper eius corpus & ſanguinem non diceremus. Sed & Dominica oratio apud Græcos ab omni populo dicitur, apud nos vero à ſolo ſacerdote: In quo ergo Græcorum conſuetudines ſecuti ſumus? Quia aut veteres noſtras reparauimus, aut nouas & vtiles conſtituimus, in quibus tamen alios non probamur imitari. Ergo veſtra charitas cum occaſio dederit, vt ad Catanenſium ciuitatem pergat, vel in Syracuſana Eccleſia eos, quos cre-
D dit aut intelligit, quia de hac re murmurare potuerint, facta collocutione doceat, & quaſi alia ex occaſione eos inſtruere non deſiſtat. Nam de Conſtantinopolitana Eccleſia quod dicunt, quis eam dubitet ſedi Apoſtolicæ eſſe ſubiectam: Quod & piiſſimus Dominus Imperator, & frater noſter eiuſdem ciuitatis Epiſcopus aſſidue profitentur. Tamen ſi quid boni vel ipſa, vel altera Eccleſia habet, ego & minores meos, quos ab illicitis prohibeo, in bono imitari paratus ſum. Stultus eſt enim, qui in eo ſe primum exiſtimat, vt bona quæ viderit, diſcere contemnat. Ex præſenti Epiſtola docemur, quicquid boni ab aliis Eccleſiis diſcere poſſumus, non ea contemnamus. Simulq; & docemur quod aliquo tempore cantabatur Miſſa in Romana Eccleſia
E abſque Alleluia. Si eo tempore cantabantur tractus per omnes Dominicos dies, & poſt Alleluia aſſumptum in ſolis Dominicis diebus de Septuageſima reſeruarentur, neſcio. Vnum habeo notum, ex eo quod Alleluia diuulgatum ſit, cantatum eſſe apud S. Auguſtinum, & apud Romanam Eccleſiam atque Conſtantinopolitanam priſcis temporibus, per dies Pentecoſtes debere Alleluia decantari, ad recordandum de lætitia reſurrectionis ſanctorum. Reſtat adhoc quod pulſat intentionem ad requirendum, hoc eſt, ſicut per Dominicos dies & feſtos cantatur Alleluia ad Miſſam, ità debeat cantari per communes dies, an non. Niſi forte imbui poſſimus ex præſenti ſcriptura ſancti Gregorii ex eo. Nam ex eo, vbi ſanctus Gregorius dicit,

alia quæ dici ſolent in quotidianis Miſſis, tacemus, tantummodò Kyrie eleiſon, & Chriſte eleiſon dicimus, poſſumus intelligere, quod non Alleluia cantabatur apud illum per quotidianos dies in officio Miſſæ.

De completione dierum Pentecoſtes.

CAP XXVII.

PRæcepit Dominus diſcipulis ſuis quando aſcendit in cœlum, ne ab Hieroſolymis diſcederent, ſed expectarent promiſſionem patris, quam audierunt per os eius: Quia Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto, non poſt multos hos dies: id eſt, poſt decem dies. Merito expectant decem dies, quia futurum erat, vt myſterium denarij numeri poſt decem dies perfectius, Spiritu ſancto veniente, perciperent. Ita Lucas narrat: Vos autem ſedete hîc in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto. Eduxit autem eos foras vſque in Bethaniam, & eleuatis manibus ſuis, benedixit eis. Et factum eſt, dum benediceret illis, receſſit ab eis, & ferebatur in cœlum, & ipſi adorantes eum, regreſſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno, & erant ſemper in templo laudantes Deum, & benedicentes Dominum. In ciuitate ſedere eſt, aliqua tacita mente & quieta cogitare de promiſſis Domini, & à ſtatu perpetuæ pacis non recedere: Firmare ſenſus corporis, ne mors per eos introëat: Et cogitare quod ſe ipſum debeat totum integrum reddere Deo. Hoc eſt, habere integra quatuor elementa in ſe, qualia illi Deus ea præſtitit, totum ſe verſum eſſe in dilectionem Dei, ex toto corde & ex tota anima, & ex tota mente, & ſcire imaginem ſanctæ Trinitatis ſignatam in ſe. Si quis iſtum denarium deſiderat in ſe habere, & cognoſcit ſe minus aliquid habere ab eo, debet adorare Dominum, & precari, vt ſibi concedat illum. Et ſi ſenſerit per charitatem, quæ foras mittit timorem, poſſe eum impetrare, maneat in templo, laudans & benedicens Deum. Hoc eſt, expectare per decem dies promiſſum patris, deſiderare iugiter integritatem ſuæ creationis, & creatoris ſui cognitionem. Hunc denarium perceperunt Apoſtoli amplius & perfectius, quam prius haberent in die Pentecoſtes. Eodem præcepto admonitus eſt ſanctus Auguſtinus à Spiritu ſancto antequam tranſiret de corpore, qui poſtulauit vt ſpatium ei daretur per decem dies meditandi ſe & ſua. Ità ſcriptum eſt in eius vita: Nam ſibi iuſſerat pſalmos Dauidicos, qui ſunt pauciſſimi, de pœnitentia ſcribi, ipſos quaterniones iacens in lecto contra parietem poſitos, diebus ſuæ infirmitatis intuebatur & legebat, & vbertim ac iugiter flebat. Et ne intentio eius a quoquam impediretur, ante dies ferme decem quam exiret de corpore, à nobis poſtulauit præſentibus, ne quis ad eum ingrederetur, niſi his tantum horis, quibus medici ad inſpiciendum intrabant, vel cùm ei refectio inferretur. Vſque huc de vita ſancti Auguſtini †. Aliter: Scribit idem ſanctus Auguſtinus in ſermone ſeptimo decimo ſuper Ioannem: Ieiunium autem magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſæculi, quod eſt perfectũ ieiunium, vt abnegantes impietates, & ſæculares cupiditates, temperanter & iuſtè viuamus in hoc ſæculo. Huic ieiunio quam mercedem addit Apoſtolus, ſequitur & dicit: Expectantes illam beatam ſpem & manifeſtationem gloriæ beati Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. In hoc ergo ſæculo quaſi quadrageſimam abſtinentiæ celebramus, cùm benè viuimus, cum ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus abſtinemus. Sed quia hæc abſtinentia ſine mercede non erit, expectamus beatam illam ſpem, & reuelationem gloriæ magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. In illa ſpe cum fuerit de ſpe facta res, accepturi ſumus mercedem denarium. Et paulo poſt: Denarius ergo qui accepit nomen a numero decem, redditur: & coniunctus quadragenario, fit quinquagenarius. Vnde cum labore celebramus Quadrageſimam ante Paſcha, cum lætitia vero tanquàm acceptam mercedem, quinquageſimam poſt Paſcha. Nam huic tanquam ſalutari labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum, additur quietis & felicitatis denarius, vt quinquagenarius fiat: ſignificauit hoc ipſe Dominus Ieſus multo apertius, quando poſt reſurrectionem quadraginta diebus conuerſatus eſt in terra cum diſcipulis ſuis: quadrageſima autem die cum aſcẽdiſſet in cœlum, peractis decẽ diebus, miſit mercedem Spiritus ſancti †. Nam vndecima die poſt Aſcenſionem Domini, hoc eſt, in vigilia Pentecoſtes, celebrat ſancta Eccleſia baptiſterium, & Litaniam exercet ante ſolennia Miſſarum. Orat enim ſiue vt ipſa mereatur frui aduentu Spiritus ſancti, ſicut Apoſtoli fruiti ſunt, qui baptizati ſunt ab eo in Pentecoſte, ſeu vt neophyti perſeuerent in vnitate Eccleſiæ. Cantat poſteà memorata Eccleſia, Gloria in excelſis Deo, more Apoſtolorum, qui priuſquam acciperent Spiritum ſanctum, in templo erant, ſemper laudantes Deum & benedicentes Dominum. Quamuis dimiſſo Eccleſiæ officio, non proponerem aliquid dicere in iſtis literis, tamen quia occurrit in hac feſtiuitate de Baptiſmo ſcribere, deſideraui voluntarium me demonſtrare de his quæ circa baptiſteria aguntur, ſcire aliquid. Nunc tranſeo ad tres pſalmos, qui cantantur in nocte Pentecoſtes. Vt mihi videtur, hoc differt inter iſtos tres pſalmos, qui in Pentecoſte cantantur, & inter tres qui in Paſcha Domini, quod eſt inter baptiſmum, quem acceperunt Apoſtoli per aquam, & baptiſmum, quem acceperunt per Spiritum ſanctum in die Pentecoſtes, de quo eis dixit Dominus, Vos autem baptizabimini Spiritu ſancto. Iam baptizati erant aqua, iam acceperant Spiritum ſanctum: tamen dicitur eis poſteà: Vos autem baptizabimini Spiritu ſancto. De baptiſmo aquæ dicit Auguſtinus in Epiſtola ad Seleucianum. Tunc ergò quando Hieroſolymis exijt cum diſcipulis ſuis in Iudæam, & illic morabatur cum eis, baptizabat non per ſeipſum, ſed per diſcipulos ſuos. Quos intelligimus iam fuiſſe baptizatos ſiue baptiſmo Ioannis, ſicut nonnulli arbitrantur, ſiue, quod magis credibile eſt, baptiſmo Chriſti. Neque enim miniſterium baptizandi defugeret, vt haberet baptizatos ſeruos per quos cæteros baptizaret, qui non defugit memorabilis illius humilitatis miniſterium, quando eis lauit pedes. Quod ante diem Pentecoſtes acceperint Spiritum ſanctum, Ioannes manifeſtat, dicẽs: Cùm ergo eſſet ſero die illa vna ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ, & poſt pauca: Hoc cum dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis, Accipite Spiritum ſanctũ: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & reliqua. Iam acceperant Spiritum ſanctum in remiſſionem peccatorum: ſed adhuc reſtabat donum, quod nondum acceperant, ſed accepturi erant in die Pentecoſtes, id eſt, vt prædicationem ſuam firmarent ſignis miraculorum, & vt non timerent rabiem perſequentium, neque irretiri poſſent vinculo terreni deſiderij, neque labefactari errore aliquo. Credimus Petrum iam baptizatum fuiſſe, quando negauit ad vocem ancillæ. Simili modo & Thomam, qui dubitauit de Domini reſurrectione. Sicut tunc duo baptiſteria leguntur in Apoſtolis, vnum per aquam, alterum per baptiſmum Spiritus ſancti: ità ſunt hodie in noſtra Eccleſia duo genera electorum, qui baptizati ſunt. Vnum genus eſt in actiua vita, alterum in contemplatiua. Quæ duo genera Martha & Maria ſoror eius ſignificabant. Optima pars Mariæ deputata eſt à Domino, ſed Marthæ non eſt reprehenſa, quia bona eſt. Hæc diſtinctio poteſt inueniri in antiphonis, quæ dicuntur in Paſcha Domini, & in Pentecoſte. In Paſcha Domini dicit prima antiphona. Conſiliũ meum non eſt cum impijs: prima de Pentecoſte dicit: Factus eſt repentè de cœlo ſonus tanquàm aduenientis Spiritus vehementis, ſpiritus vehemens puluerem terræ ſolet diſpergere. Diſtat multum inter donum Dei, quod ſeparat fideles ab impijs, & illud donum, quod terrenas cogitationes expurgat de pectore. Ibi dicit ſecunda antiphona: Poſtulaui patrem meum: hîc dicit:

Confirma

Confirma hoc Deus quod operatus es in nobis à tēplo ſancto tuo quod eſt in Hieruſalem, Alleluia Alleluia. Simili modo diſtat inter eos, qui in hæreditate Domini deputantur, quia fideles ſunt, & tamē in actuali vita, & inter eos qui omnia terrena reſpuerunt, & precantur Deum, vt ad hæc non reuertantur, ſed confirmet donum ſuum in eis, vt poſſint Deo ſemper à templo quod eſt in Hieruſalem, Alleluia cantare. Ibi dicit tertia antiphona, Ego dormiui & ſomnum cepi, & reſurrexi: hic dicit tertia, Emitte ſpiritum tuum. & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Christus enim reſurrexit à morte, & nos quotidie poſſumus reſurgere à vitiis, & poteſt nobis veraciter dici, Nolite contriſtare ſpiritum Dei. Hæc antiphona, quæ dicit, Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur, ſpiritum Dei precatur obnixe aduenire, vt neque in cogitationibus, neque in verbis regnet ſpiritus ſuperbiæ, ſed ſpiritus Dei vtrinque deducat per ſuam creationem, vt ſcriptum eſt in Euangelio, Cum vos ceperint, & adduxerint, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Precatur renouari faciem terræ, vt nouus homo ſit confitens ſe iuſtificatum non à ſe, ſed gratia Dei. Sicut in Paſcha Domini tres pſalmi recolunt opera Chriſti trium dierum, ſic & in aduentu Spiritus ſancti eadem opera. Vt demonſtretur vnum opus eſſe in potentia miraculorum totius S. Trinitatis, vnus ordo pſalmorum continetur & in reſurrectione Domini, & in aduentu Spiritus ſāncti. Sed in aliquibus minus operatur Chriſtus, & in aliquibus plus. Stella enim à ſtella differt in claritate. quod in Paſcha diximus de ſequentibus baptiſmalibus noctibus, hoc & hic dicimus, vt tres pſalmi recolant ſepulturam Domini triduanam in his præcipue, qui nuper cōſepulti ſunt Domino. Hoc agitur per ſeptem dies propter ſacramentum præſentis vitæ, & propter ſeptimam diem, quam animæ ſanctorū recipiunt exutæ à corporibus, vel ſeptiformem Spiritū ſanctum, qui per vnumquemque diem diuerſo cibo alit ſuos. Poſſunt & tres pſalmi recolere tres virtutes, id eſt. fidem, ſpem, & charitatem, ſine quibus nemo poteſt placere Deo. Adnectimus etiam conuiuium, quod vnumquodque donum quaſi vnuſquiſque frater parat ſuis cōuiuis per dies ſeptem, & tres virtutes, quaſi tres ſorores conuiuantes, ex libro ſancti Gregorij primo de Moralibus: Vt enim, inquit, hæc ipſa dona breuiter ſeptiformis ſpiritus replicem, alium diem habet ſapientia, alium intellectus, aliū conſilium, alium fortitudo, alium ſcientia, alium pietas, alium timor. Neque enim hoc eſt ſapere, quod intelligere, quia multi æterna quidem ſapiunt, ſed hæc intelligere nequaquam poſſunt. Sapientia ergo in die ſuo cōuiuium facit, quia mentem ab æternorū ſpe & certitudine reficit. Intellectus in die ſuo conuiuiū parat, quia in eo, quod audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illuſtrat. Conſilium in die ſuo conuiuium exhibet, quia dum eſſe præcipitem prohibet, ratione animū replet. Fortitudo in die ſuo conuiuium facit, quia dum aduerſa non metuit, trepidanti menti cibos confidentię apponit. Scientia in die ſuo conuiuium parat, quia in ventre mentis, ignorantiæ ieiunium ſuperat. Pietas in die ſuo conuiuium exhibet, quia cordis viſcera miſericordiæ operibus replet. Timor in die ſuo conuiuium facit, quia dum premit mentem, ne de præſentibus ſuperbiat, de futuris illam ſpei cibo confortat. Sed in hoc filiorum conuiuio illud perſcrutandum video, quod ſemetipſos inuicem paſcunt. Valde enim ſingula quælibet deſtituitur, ſi nō vna alij virtus virtuti ſuffragetur. Minor quippe eſt ſapientia, ſi intellectu careat: & valde inutilis intellectus eſt, ſi ex ſapientia non ſubſiſtat. Quia cum altiora ſine ſapientiæ pondere penetrat, ſua illum leuitas grauius ruiturum leuat. Vile eſt conſilium, cui robur fortitudinis deeſt. quia quod tractando inuenit, carens viribus vſque ad perfectionem operis non perducit: Et valde fortitudo deſtruitur, niſi per conſilium

fulciatur: quia quo plus ſe poſſe conſpicit, eo virtus ſine rationis moderamine deterius in præceps ruit. Nulla eſt ſcientia, ſi vtilitatē pietatis non habet: quia dū bona cognita exequi negligit, ſeſe ad iudicium arctius ſtringit: Et valde inutilis eſt pietas, ſi ſcientiæ diſcretione caret: quia dum nulla hanc ſcientia illuminat, quomodo miſereatur, ignorat. Timor quoque ipſe ſi nō has etiam virtutes habuerit, ad nullum opus proculdubio bonæ actionis ſurgit: quia dum ad cuncta trepidat, ipſa ſuā formidine à bonis omnibus torpens vacat. Quia ergo alternato miniſterio virtus à virtute reficitur, recte dicitur, quod apud ſe viciſſim filij conuiuantur. Cumque vnam alia ſubleuandam ſubleuat, quaſi per dies ſuos numeroſa ſoboles paſcenda conuiuium parat. Sequitur: Et mittebant & vocabant tres ſorores ſuas, vt comederent & biberent cū eis. Cum virtutes noſtræ in omni, quod agunt, ſpem, fidem, & charitatem ſciunt, quaſi operatores filij tres ad conuiuium ſorores vocant, vt fides, ſpes & charitas gaudeāt in opus bonum, quod vnaquæque virtus adminiſtrat. Quæ quaſi ex cibo vires accipiunt, dum bonis operibus fidentiores fiunt: Et dum poſt cibum contemplationis rore infundi appetunt, quaſi ex poculo ebriantur. Non abhorret à vero, ſi ſiue propter ſepulturam Domini, vt memorauimus, tres pſalmi in nocte cantentur in diebus neophytorum, ſeu propter fidem, ſpem & charitatem, quæ vnuſquiſque Chriſtianus debet tenere ab ipſo initio intellectus ſui.

De hora baptiſterij in ſabbato, ſiue in vigilia Pentecoſtes.

Cap. XXVIII.

Notandum eſt, quod ea hora diei nūc celebret ſācta Eccleſia baptiſmum, qua hora Angelus Domini venit ad Cornelium, annuncians ei, quod orationes eius & eleemoſynæ aſcenderant in memoriam in conſpectu Dei. & vt mitteret ad Petrum, qui eum baptizaret. Eadem hora venit baptiſta Petrus ad eundem Cornelium baptizandum. Ita enim interrogauit Petrus Cornelium, vt in Actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt: Interrogo ergo, ob quā cauſam accerſiſti me? Et Cornelius ait, A nudiuſquartana die vſque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & reliqua. Quem continuo imbuit Petrus ſymbolo fidei, vt in memoratis Actibus continetur, moxque cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebant verbum. Quo peracto, reſpondit Petrus, Nunquid aquam quis prohibere poteſt, vt non baptizentur hi, qui Spiritum ſanctum acceperunt ſicut & nos? Et iuſſit eos in nomine Ieſu Chriſti baptizari. Igitur eo in tempore circa primitiuam Eccleſiam hora nona baptiſmus celebratus eſt, vt & ipſa, & imitatrix eius, quæ hodierna die eſt, retineret in mente, quod in morte Chriſti, qui hora nona emiſit ſpiritum, oporteat eam baptizare. Hunc morem tenet nunc noſtra Eccleſia in vigilia Pentecoſtes, quem præſignauit Cornelius. qui vt mereretur accipere baptiſmum, hora nona erat orans & ieiunans in domo ſua.

De octauis Pentecoſtes. Cap. XXIX.

Qvinquaginta dies poſt Paſcha Domini, hoc eſt, totum tempus Pentecoſtes, figurant illam lætitiam, quæ erit in alia vita: ſiue, quia quadragenarius numerus partibus ſuis multiplicatus, quinquaginta facit, ſeu, quod quadraginta habent in ſe perfectionem operum bonorum: cui numero ſi addatur denarius, qui tenet remunerationem operū, quinquaginta facit: ſeu quæcunq; alia ratio ſit, hoc procul dubio tenetur. quod præſentes quinquaginta dies futuram quietem & ſecuritatē atq; lętitiā ſignificant. Septem dies qui ſequūtur, recolunt aduentum ſeptiformis ſpiritus, ſiue noſtram lætitiam, in qua congratulamur nuper baptizatis, qui nimirum informantur in corpore Chriſti. Habemus in noſtris libris officialibus ſcriptum, Poſt octauas Pentecoſtes. Ideo de eodē ſcripto tractare debemus. Satis manifeſtum eſt, Pentecoſten exprimere numerū quinquageſimū: Non enim mea ſimplicitas nouit, quas octauas habeat Pentecoſte, ſed quoniam hæc feſtiuitas, quæ

(vt diximus) recolit aduentum Spiritus ſancti, & remunerationem nuper baptizatorum nomen obtinuit Pen- A tecoſtes, ipſæ octauæ quæ huic myſterio poſſunt congruere, retinuerant nomen, quod habet prima dies huius feſtiuitatis. Quomodo aduentui Spiritus ſancti octauæ conueniant, vel regenerationi noui hominis, ex verbis ſancti Auguſtini de ſermone Domini in monte, aliquam ſcintillam luminis carpimus. Poſt enumeratas ſententias octo beatitudinũ, dicit inter cętera. Octaua tanquam in caput redit, quia conſummatum perfectúque oſtendit & probat. Et paulo poſt: Septem ſunt ergo quæ perficiunt, nam octaua clarificat, & quod perfectũ eſt, demonſtrat, vt per hos gradus perficiantur, & cæteri tanquam à capite ruſus exordiens. Videtur ergo mihi etiã ſeptiformis operatio Spiritus ſancti, de quo Eſaias loquitur, his gradibus ſententiiſque congruere. Et ite- B rum: Hæc octaua ſententia, quæ ad caput redit, perfectumque hominẽ declarat, ſignificat fortaſſe & circũciſionem octaua die in veteri teſtamento, & Domini reſurrectionem poſt ſabbatum, qui eſt vtique octauus idẽ qui primus dies, & celebrationem octauarum feriarũ, quas in regeneratione noui hominis celebramus. Hucuſque Auguſtini. Octauus dies eſt, qui & primus ſecũdum formã octo beatitudinum. Prima beatitudo dicit, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Octaua, Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Ad regeneratos pertinent hæ ſententiæ, vt qui pauperes ſunt, in hac vita propter regnum cælorum vſque ad finem vitæ perſeuerantes ſint, & accipiant regnum pro quo laborauerũt hic. Baptiſmus Neophyto- C rum quamuis in ſabbato agitur, ad illum baptiſmum pertinet, quem Apoſtoli acceperunt in die Pentecoſtes, cuius octauus dies, eſt dies dominica ſequens, quam ſolemus apellare octauas Pentecoſtes. Iſtæ ſunt feriæ, quas B. Auguſtinus memorat ſuperius octauarum feriarum regenerati hominis. Hoc eſt inter noſtrum baptiſma, & Apoſtolorũ, quod illi primo aqua baptizati ſunt, deinde acceperunt ſemel per inſufflationẽ Chriſti Spiritum ſanctum adhuc in terra Chriſto ſiſtente, poſtremo de cælo in die Pentecoſtes. Nos vero pręſente Epiſcopo ſimul baptizamur, & per impoſitionem manus Epiſcopi Spiritũ ſanctum accipimus. Imitando Chriſti mortem & eius reſurrectionem, debemus conſummationẽ noſtri baptiſmatis in die Dominica cogitare, ne præcedant membra caput. Et ſecundum modũ pri- D mitiuæ Eccleſiæ donationem Spiritus ſancti in eadem die hora tertia. Quamuis non eiſdem diebus vel horis propter aliquas occaſiones fluctuantis mundi celebretur aliquando baptiſmus vel impoſitio manus: tamen propter ſacramentum quod in ſe continet, eiſdem diebus & horis deputantur. Si enim propterea acceperunt Apoſtoli Spiritũ ſanctum hora tertia, quia fidẽ ſanctæ Trinitatis prædicaturi erant, voluamus & nos in mẽte eadem hora percepiſſe eundẽ ſpiritum, in quo copulatur Trinitas, quæ monſtrat eandẽ Trinitatem. Propius pertinet noſtrum baptiſma aliquo modo ad baptiſmũ Apoſtolorum, quam ad baptiſmum Chriſti. Non propter ſua abluenda peccata baptizatus eſt Chriſtus, ſed propter formam membrorũ ſuorum, quia eſſe in futu- E ro poterant aliqui, qui ſibi placerent de ſua innocentia, & cogitarent nõ ſibi eſſe neceſſarium baptiſma: ac ideo præceſſit Chriſti baptiſmus, qui ſine peccato fuit, vt nemo deceptus per ſtultam ſecuritatem, periret ſine baptiſmo. Non propterea aduenit Spiritus sãctus in columbæ ſpecie ſuper Chriſti baptiſmum, vt daret tũc ei donum, quod non habebat: ſed vt nobis noſtro in baptiſmate ſuam præſentiam mõſtraſſet adeſſe, & per columbæ ſimplicitatẽ demonſtraret Chriſti ſimplicitatẽ & puritatem. Apoſtoli propterea baptizati ſunt, vt peccata eorum delerentur in baptiſmo, ſicut & noſtra delentur: & ideo venit Spiritus ſanctus per ignem ad eos, quia rubigo peccati ex eorũ fragilitate potuit eis in hærere, & hãc voluit vis Spiritus ſancti in perpetuũ con- A ſumere. Vis enim ignis vnam materiã conſumit, & alteram reficit & fouet: Ligna conſumit: & materiã noſtri corporis reficit. Ita & ignis Spiritus ſancti rubiginẽ peccatorũ conſumit, & animã noſtrã calefacit ad amorem Dei & proximi. Iſti duo effectus ſunt duo denarij, quos Dominus dedit ſtabulario iuxta Lucam Euãgeliſtam altera die, id eſt, ſecunda die, poſtquam alligauit vulnera ſemiuiui quaſi ſecunda die poſt baptiſmũ. Bene duo ſunt, qui ſignificant ordinem dilectionis, quia deũ non poteſt diligere, qui non diligit proximum: neque recte diligit proximum, qui non eum propter Deũ diligit. Sicut in baptiſmate conformamur Chriſti morti & ſepulturæ, ita in acceptione Spiritus ſancti ſpiritus viuificanti, qui operatur in nobis rectum ordinẽ dile- B ctionis. Propter mortem Chriſti, quæ memoratur hora nona eſſe peracta, hora nona baptizãtur, qui in Chriſti morte baptizantur, propterq; myſterium conſepulturæ Chriſti, quę recolitur in ſabbato, baptizatur Chriſti corpus in ſabbato, vt poſt hãc ſepulturam in die Dominica reſurgat. Initiũ enim reſurrectionis à Dominica die debemus celebrare. Sit illa Dominica dies initiũ noui hominis, qui reſurrexit à mortuis: & iterum ſepultura eius, quando anima tranſit in requiem ſine corpore in ſabbato die, quando veſtimẽta mutantur baptizatorum: & receptio eorum corporũ celebretur in octauis Pentecoſtes. Vel ideo celebretur octaua Pentecoſtes, quia ſeptiformis ſpiritus opus tunc perficitur, quãdo perfectum hominem mõſtrat, de quo dicebat Apoſtolus: Si quis autem in verbo non offendit, hic perfe- C ctus eſt vir. Celebretur per ſeptem dies opus ſeptiformis ſpiritus, & in octaua die conſummatio, & declaratio, atque glorificatio eiuſdẽ operis. Quod ſi ita eſt, merito eandem glorificationem in noſtris officiis recolit octaua dies, quæ redit ad caput, quã & prima dies. Itaque ſicut celebrauimus maieſtatem Spiritus ſancti in Pentecoſte, celebramus & in octauis eiuſdem feſtiuitatis, quatenus ſæpiſſime recolendo eius dona, dignetur eius charitas ſe profuſius infundere cordibus noſtris, vſque dum, ſecundum Euangelicũ ſenſum: tria ſata farinæ fermententur in vnum, & totum quod cogitamus, aut intelligimus, aut viuimus, ad eius dilectionem referatur. In commemoratione harum trium menſurarum farinæ, cantamus in eadem nocte tres pſalmos in nocturnis, & vſque ad finem diei præſentis Dominici, Al- D leluia cantamus. Sic enim celebratur auctoritate diuinę legis feſtiuitas à veſpera vſque ad veſperam, id eſt, à ſolis occubitu vſque ad ſolis occubitum.

De Aduentu Domini. Cap. xxx.

SCripſimus in ſuperioribus libellis, in quinta hebdomada ac quarta ante natiuitatẽ Domini, inchoari præparationem aduentus Domini: In quinta hebdomada propter quinque ætates mundi, in quibus fuerũt tales electi, qui crediderunt, & ſperauerunt, & dilexerunt aduentum Domini: In quarta, propter quatuor ordines librorum ſcilicet legis, pſalmorum, prophetarum, & initium Euangelij. Quamuis liber Moyſis narret electos viros extitiſſe in prima & ſecunda & tertia ætate mundi, tamen eo tempore ſcripſit illum Moyſes E totum, in quo deputatur legiſlatio. Addidimus etiam alterum ſenſum, poſſe initiari aduentum Domini in quinta ſeu quarta hebdomada, ſequendo auctores lectionarij & antiphonarij, ac Miſſalis, cuius auctorem credimus eſſe beatum Papam Gregorium. Quæ vtraq; tempora intimant nobis rationabilem præparationem propter quinque ſenſus hominis, qui inſunt corpori noſtro, & quatuor elementa quibus conſtat corpus noſtrum: At nunc tertium intellectum addimus, qui non minus conuenit præparationi aduentus Domini. Dicimus duos ordines eſſe iuſtorum in Eccleſia noſtra, qui ſtudent ſe pręparare ad recipiendũ Dominũ venturum. Vnus ordo in ſæculari cõuerſatione ſtudet, alter in ſpiritali. De ordine ſæcularium poſſumus intelligere, quod

lectio

lectio dicit in quinta hebdomada ante natiuitatẽ Domini. Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent vltra, viuit Dominus qui eduxit filios Iſrael de terra Ægypti: ſed, Viuit Dominus, qui eduxit & adduxit ſemen domus Iſraël de terra Aquilonis.† Adduxit Dominus filios Iſrael de terra Aquilonis, quando de Babylonia reuerſi ſunt in Iudęam: Sed melius adducit noſtros bonos ſæculares Dominus ad Iudæam, id eſt, ad veram confeſſionem de confuſione Babyloniæ, quando eos liberat de poteſtate diaboli & de corpore eius. Hoc fit per baptiſmum, quem habent ſæculares fideles & ſpiritales communem. Qui in animo patiuntur Aquilonis rigiditatẽ, membra diaboli ſunt. Quanto peior eſt diabolus totus cum capite in ſuo corpore, quàm vnum membrum eius: tanto melius nos liberati ſumus à diaboli poteſtate, quàm eſſent filij Iſrael à regibus Chaldæorum. De ipſis ſecularibus memorat Euangelium, quod in quinta memorata hebdomada legitur. Narrat enim quinque millia hominum Dominum paviſſe ex quinque panibus. Quod ita Beda exponit in Euangelio ſuper Lucam: Erant autem fere viri quinque millia, quia quinque ſunt exterioris hominis ſenſus. Quinque millia viri Dominum ſequuti deſignant eos, qui ſeculari adhuc habitu poſiti, exterioribus quæ poſſident, bene vti nouerunt. Qui recte quinque panibus aluntur, quia tales neceſſe eſt legalibus adhuc præceptis inſtitui.† Officia cantorum & presbyterorum, quæ celebrantur in ſacramẽtario, & habent initium in quarta hebdomada ante natiuitatem Domini, ſpiritales per quatuor Euangelia ad potiorẽ perfectionem excitant. Vnde dicit Epiſtola, quæ eodem die legitur, Scientes quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere: Nunc autem propior eſt noſtra ſalus, quam cum credidimus. De eiſdem ſpiritalibus dicit memoratus Beda in memorato libro. Nam qui mundo ad integrum renunciant, & quatuor ſunt millia, & ſeptem panibus refecti, hoc eſt, euangelica refectione ſublimes, & ſpiritali ſunt gratia docti: Cuius ſignificandæ diſtãtiæ cauſa myſtice reor in introitu quidem tabernaculi quinque columnas deauratas, ante oraculum vero, id eſt, ſancta ſanctorũ, quatuor fieri iuſſas: quia videlicet incipientes per legem caſtigantur, ne peccent: perfecti autem, per gratiam vt deuotius Deo viuant, admonentur. Typice per cantum qui renouatur in quarta hebdomada ante natiuitatem Domini, gaudium mentium perfectorum intelligimus. Si per quinque hebdomadas illi intelliguntur, qui adhuc per pœnitentiam deplorant recentia peccata, merito per quatuor hebdomadas eos intelligimus, qui gaudio ſpiritali proficiunt de virtute in virtutem, in qua videbitur Deus deorum in Sion. Iſti duo ordines fuerunt in veteri teſtamento, iſti ſunt modo. Renouatio cantus ſignificat gaudium electorum, qui plurimum gaudent in aduentu dilecti Domini. Ad eos dicit verſus, qui canitur in veſpertinali officio: Rorate cæli deſuper, & nubes pluant iuſtum: aperiatur terra, & germinet ſaluatorẽ. Ipſi perfecti ſunt cœli, ipſi ſunt nubes, ipſi ſubtilia annunciant inſtar roris de incarnatione Domini, quando exponunt, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Ipſi pluunt groſſiora, quando narrant, quomodo Ioſeph deſponſauit Mariam, & Chriſtus natus eſt in Bethlehẽ & inuentus eſt in præſepio, & cætera talia. Aperta eſt terra, vterus ſcilicet ſanctæ Mariæ virginis ſine damno virginitatis, & protulit germen totius mundi odoris, qui bonus odor redolet per vniuerſum mundum. At nunc multa corda fidelium ad vocẽ prædicatorum caleſiunt, & germinant fidem tectam in Chriſto: proferunt gaudium, pacem, longanimitatem, & cætera germina, quæ fœcundat Spiritus ſanctus. Alter verſus in matutinali officio, dicit, Vox clamantis in deſerto, parate viam Domino, rectas facite ſemitas eius. Quod eſt dicere. Et bona opera ſatagite, & cogitationes pias. Hoc miniſterium, quod prædicatores debent ſatagere in diebus aduentus Domini, memoratij verſus recolitur. Quamuis cum gaudio boni ſerui expectent aduentum Domini ſui, tamen maximum gaudium recolunt, in pręſentia eius. Idcirco aliqua de noſtro reſeruamus vſque ad præſcotiã natiuitatis Domini, hoc eſt Gloria in excelſis Deo, & clarum veſtimentum Dalmaticarum: ſi forte nunc ita agitur, vt vidi actitari in aliquibus locis. Præparationem nobis neceſſariã inſinuat Paulus Apoſtolus in memorata Epiſtola, quæ legitur quarta hebdomada ante natiuitatem Domini, Nox, inquiens, præceſſit. dies autem appropinquauit. Abiiciamus ergo opera tenebrarũ, & induamur arma lucis, ſicut in die honeſte ambulemus, non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione: ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum. Sicut per plures & frequentiores nuncios mouetur magis ac magis animus ſubditi ad ſolicitudinem ſuſcipiendi prælatum: ita renouatione cantus mouemur magis ac magis ad curam noſtræ præparationis in ſuſceptionem Domini. Ideo octo dies ante Natiuitatem Domini renouantur ferme tota nocte reſponſorij & Antiphonæ, vt per hoc frequentius nos excitemur ad purgandas omnes quiſquilias turpium cogitationum ac terrenarum, & dignum habitaculum, ornatum videlicet piis cogitationibus, paremus regi regum & Domino dominantium.

De Natiuitate Domini. CAP. XXXI.

DEi filius, cũ eſſet vnigenitus filius, voluit ſibi fratres adiungere. Deſcendit ad humanum genus, & aſſumpſit hominem, vt faceret ſibi fratres, nullũ deſpiciens in fraterno loco ſuſcipere, quem cognouit obedientem in mandatis præceptorum ſuorum. Vt ſæpe dictum eſt, tempus præſcotis ſeculi tribus temporibus diſtinguitur, videlicet naturalis legis, & legis literæ, & noui teſtamenti, Præcipui viri in naturali lege extiterunt tres, Abraham, Iſaac, & Iacob. Quamquam multi forẽt ſimiles illis, tamen eorum ſe eſſe Deum ſpecialiter Deus idem ſæpiſſime memorat per ſcripturam, dicens: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Iſtis tribus tres pſalmos primæ periochæ nocturnalis officij deputamus: præcipue cum hi tres primi ponantur in genealogia Chriſti, & per hos ad memoriã reducimus omnes electos patres, qui in naturali lege fuerunt, & per Chriſti aduentum ſociati ſunt choro ſanctorum Angelorum, vt ſicut Angeli ſanctæ Trinitati congaudent, ita & illi congaudeant. Secunda periocha recolit eos, quos ſibi Chriſtus fratres fecit ex lege Moſaica, qui exercebantur per legem & pſalmos & prophetas. Eos nihilominus perduxit ad ſocietatem ſanctorum Angelorum, vt & illi congaudeãt ſanctæ Trinitati. Adiciuit ſibi etiam fratres in nouo teſtamento per primitiuam Eccleſiam, & per gentilitatis obedientiam, & Iudaicam recognitionem. Quoniam iſtos plus honorauit ſuus aduentus, quam præcedentes patres, ita vt ſi digni habeãtur, quando tranſeunt de mundo, ilico transferantur in cælum, & coniungantur ſocietati ſanctorum Angelorum, quod longo tempore expectauerunt patres murmurantes infra clauſtra inferni; ideo in illis antiphonis, quæ eos recolunt, Alleluia celebratur, ſicut eſt: Ipſe inuocauit me, Alleluia: & iterum, Notum fecit Dominus*, Alleluia.

De octauis in Natiuitate Domini. CAP. XXXII.

OCtauæ ideo celebrantur, quia primis diebus concurrunt, ſicut vnus Dominicus dies ad alterum; qui eodem ritu celebrantur. Quando ſequentia bona opera ad prima recurrũt, aliquo modo octauas exercemus. Tanta miſeria fuit in hominibus ante Chriſti aduentum, vt nemo ad eandem innocentiam perueniret, quam habuit primus homo antequam peccaret. Nam & circuncisio, quæ octaua die celebratur, in recordatione primæ innocentiæ agebatur, id eſt, vt mens circuncisa eſſet ab omni cogitatione carnali, quamuis ſit & ipſa figura futurorum virorum. Chriſtus per baptiſmum reſtituit in genere humano eandẽ innocentiam,

ideoque octaua die, id eſt, Dominica ex baptiſmo reſurrectio recolitur. Hoc eſt inter iſtos, qui primi innocentiam hominis imitantur, & illos qui in veteri teſtamento erant, quod quamuis illi iuſti eſſent, tamen detinebantur infra clauſtra inferni ante Chriſti aduentum: iſti penetrant regna cælorum. Et quoniam ad meliorem ſtatum vult nos redemptor noſter perducere, quam haberet primus Adam, adhuc expectatur octaua dies, quæ erit in reſurrectione corporum. Primus Adã ita erat innocens, vt poſſet peccare, ſi vellet: Et nos ita accipimus innocentiam per baptiſmum, vt poſſimus peccare, & poſſimus velle: ſed poſt receptionem corporum nemo poterit, nemo volet peccare. Igitur quia ad hoc inſtitutæ ſunt octauæ, vt redeant ad primum, oportet conſiderare quid in octauis Domini redeat ad primum diem natiuitatis. Primo die natiuitatis exiuit de vtero virginis, & inuentus eſt in præſepio pannis inuolutus: Numquid octaua die exiuit iterum de vtero virginis, & inuentus eſt in præſepio, & celebrata ſunt ea quæ de Angelorum affatu leguntur prima die acta? Poſſumus tamen inuenire, in quo congruenter octaua dies cõgruat primæ. Duas cauſas intelligimus in Chriſti natiuitate, ſcilicet primam, Chriſtum aduenisſe ad homines: ſecundam, homines veniſſe ad Chriſtum. De qua re dicit Auguſtinus in libro primo de doctrina Chriſtiana: Non enim ad eum, qui vbique præſens eſt, locis mouetur, ſed bono ſtudio boniſque moribus. Quod non poſſumus, niſi ipſa ſapientia tantæ etiam noſtræ infirmitati congruere dignaretur, vt viuendi nobis præberet exemplum. Non enim aliter, quam in homine, quoniam & nos homines ſumus. Sed quia nos cum ad illam venimus, ſapienter facimus, ipſa cum ad nos venit, ab hominibus ſuperbis quaſi ſtulte feciſſe putata eſt. Et quoniam nos cum ad illam venimus, conualeſcimus, ipſa cum ad nos venit, quaſi infirma exiſtimata eſt. Sed quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt, quàm hominis. Cùm ergo ipſa ſit patria, viam ſe quoque nobis fecit ad patriam. Et cum ſano & puro interiori oculo vbique ſit præſens, eorum qui oculum illum infirmum immundumque habent, oculis etiam carneis apparere dignata eſt. Quia enim in ſapientia Dei non poterat mundus per ſapientiam cognoſcere Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. Non igitur per locorum ſpatia veniendo, ſed in carne mortali mortalibus apparendo, veniſſe ad nos dicitur. Illuc ergo venit vbi erat: Quia in hoc mundo erat, & mundus per eum factus eſt, Chriſti aduentum ad homines colimus in die natiuitatis eius: hominum aduentum ad Chriſtum colimus in octauis eius. Quod facile dignoſcitur ex antiphonis, quæ cantãtur in matutinali officio. Prima antiphona in natiuitate Domini, Genuit puerpera regem, de pura natiuitate Domini narrat: prima in octauis Domini, dicit, O admirabile commercium. Quando dicit, commercium, oſtendit aliud dari, & aliud accipi. Dedit Chriſtus ſuam Deitatem, & accepit noſtram humanitatem. Quod dedit, colimus in natiuitate eius; & quod accepit, in octauis. Membra iuncta capiti, congratulantur in præſenti feſtiuitate. De ſequentibus antiphonis ſi quis conſiderare voluerit, poteſt agnoſcere, quod antiphonæ de natiuitate Domini ſuam natiuitatem ſpecialiter monſtrant, & de octauis Domini, membrorum ſuorum copulationem. In antiphona, Quando natus es, ex perſona hominis Dominus appellatur: & in nouiſſimo homo loquitur ad Deum, te laudamus Deus noſter. Tertia, Rubum quem viderat Moyſes, ſic loquitur ex perſona membrorum ad Dei Genitricem, intercede pro nobis. Quarta habet iterum in fine, Te laudamus Deus noſter. Quinta tenet verba Ioannis Baptiſtæ, quibus demonſtrauit vtilitatem noſtram, quæ data eſt nobis ex aduentu Chriſti, dicentis: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Antiphona, quæ in Euangelio dicitur, & Domini præſentiam ad homines monſtrat, & A hominis aſſumptionem ad eum. Sic enim dicit, Mirabile myſterium declaratur, hodie innouantur naturæ. Quomodo innouãtur naturæ Gregorius Nazianzenus manifeſtat in libro de ſecundis Epiphaniis, dicens: Quid de nobis agitur, vel pro nobis? Noua quædam & inaudita efficitur permutatio naturarum, Et Deus homo fit, & paulo poſt, Dei filius cœpit eſſe filius hominis, non conuerſus ex eo quod erat, ſed aſſumens quod non erat, vt capi poſſit qui capi non poterat, & per mediantem carnem ſicut velamine quodam interpoſito, allo qui nos poſſit. Quoniam quidem ferre ſinceram diuinitatis eius naturam non erat corruptibilis huius noſtræ fragiliſque naturæ, idcireo ergo incommixta miſcentur, & non ſolum natiuitati noſtræ Deus vel carni B ſupernamens, vel tempori illud quod ante omne tempus eſt, verum etiam virginitati partus imponitur, & impaſſibili paſſio conciliatur, & immortali mortis poculum propinatur. Sequitur in Antiphona: id quod fuit, permanſit: hoc eſt, verbum quod ſe nobis voluit demonſtrare per materiam carnis, vt fuit incommutabile lumen & Deus æternus, ſic permanſit, non mutatum in aliquam creaturam. Sequitur: Et quod non erat, aſſumpſit. His verbis monſtratur aſſumptio hominis: Quoniam Chriſtus hominem dignatus eſt aſſumere in vnam eandemque perſonam Dei, merito membra capitis dicuntur tranſiſſe in Deum. Vnde Auguſtinus in ſermone viceſimoſexto ſuper Ioannem: Quid eſt ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, & eius membris incorporari. C Sequitur: Non commixtionem paſſus, neque diuiſionem, ſcilicet non eſt paſſus illam commixtionem, quam dicit Sabellius in vnam perſonam Patris & Filij, neque illam diuiſionem, quam blaterat Arrius. De circumciſione Domini me abunde facit ſecurum lucubratio ſanctorum interpretum.

De Theophania & octaui. Cap. XXXIII.

VNum omittimus in theophania ex his quæ celebramus in natiuitate Domini, id eſt, Inuitatoriũ. Sæpe dictum eſt, quod inſtitutor officij, inquantum potuit, actionem omnem illius temporis quando illa agebantur, quæ recolimus in vſitato officio, voluit ad memoriam nobis reducere. Igitur quia voluit in iſto diſtinguere noſtram bonam inuitationem, qua inuitantur & excitantur fideles ad Deum deprecandum ab D inuitatione Herodis, qui propterea congregauit ſcribas & principes Iudæorũ, vt ſciret vbi Chriſtus naſceretur, quem cogitabat interficere, Inuitatorium officij præſentis omiſit. Præſens officium nocturnale certat intimare tria inſignia nobis manifeſtata per aduentum Chriſti, id eſt, Aduentum Magorum, & baptiſmum Chriſti, & miraculũ ex aqua factum à Chriſto. De ſecundo & tertio ſummatim memoratur in tertia nocturna, & in Antiphona, Hodie cæleſti ſponſo iuncta eſt Eccleſia. Aperte vero & plene de aduentu Magorũ canit in duobus ſuperioribus nocturnis. Nam & hoc videtur ordini potiſſimum congruere cæterorum officiorum. Verum officium, quod in nocte natiuitatis eius canitur, de infantia eius reſonat. Memoria quæ re- E colit per officia Cantorum de octauis Domini, & circumciſione eius ſcintillas mittit de infantia, ſimilique modo quod agitur in octaui. Idcirco cõgruebat, vt præſens officium plurimum illa tangeret, quæ circa infantiam eius geſta ſunt. Necnon & Apoſtolici viri ſatagebant baptiſmum generalem transferre de præſenti feſtiuitate in feſtiuitatem Paſchæ & Pentecoſtes: Quem propterea multi certabant frequentare in iſta feſtiuitate, quia in ipſa à multis creditur Dominus baptizatus eſſe à Ioanne. Vnde poteſt videri ab officio * præſentis ſummatim dictum eſſe de baptiſmo eius, & plene de aduentu Magorum. Vt plenius hæc clareſcant, inſero quod S. Leo Papa ſcripſit de memoratis feſtiuitatibus, dicens in capitulo octauo Decretalium: Ordo rerum

per

per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum temporaliter gerendarum in incarnatione verbi ſumpſit exordium. Vnde aliud tempus eſt, quo, adnunciante Angelo, beata virgo Maria fœcundandam ſe per Spiritum ſanctum credidit & concepit: Aliud, quo, ſalua integritate virginea, puer editus, exultante gaudio cæleſtium miniſtrorum, paſtoribus indicatur: Aliud, quo infans circunciditur: Aliud, quo hoſtia pro eo legalis offertur: Aliud, cum tres magi, claritate noui ſideris incitati, in Bethlehem ab Oriente perueniunt, adorant paruulum, & myſtica munerum oblatione venerantur. Nec iidem ſunt dies, quibus impio Herodi ordinata diuinitus in Ægyptum tranſlatione ſubtractus eſt, vel quibus ab Ægypto in Galilæam, mortuo perſecutore, vocatus eſt. Inter has autem diſpenſationum varietates accedunt augmenta corporea. Creſcit Dominus ſicut Euangeliſta teſtatur, profectibus & ętatis & gratiæ. Tertia nocturna præſentis feſtiuitatis recolit tres terminos credentium, id eſt, populi Iudaici ante receptionem gentilium, gentilis populi poſt repulſionem Iudaicæ plebis, iterum populi Iudaici in finem mundi. In prima nocturna recolitur intellectus Magorum, qui Chriſtum intellexerunt Deum eſſe. In ſecunda nocturna idem intellectus, qui conſpicit Chriſtum regem eſſe: In tertia qui conſpicit Chriſtum ad hoc veniſſe, vt doceret homines ſuo baptiſmo, neceſſarium eis eſſe baptizari, & per baptiſmum mori patri diabolo & operibus eius, & pompis eius: In baptiſmo Chriſti mors & ſepultura eius recolitur. Hanc tertiam periocham recolimus per Introitus Miſſæ ab octauis Theophaniæ vſque in præſentationem Domini, niſi forte anticipet nos tempus Septuageſimę. Primus introitus eſt poſt octauas Theophaniæ, iuxta ordinem Antiphonarij noſtri. In excelſo throno vidi ſedere virum, quem adorat multitudo Angelorum. Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum eſt iſta viſio, hoc eſt, vt mente intelligant eundem Dominum, qui à Magis adoratus eſt quaſi infans, & cuius præſentatio iſto in tempore expectatur vſque ad quadrageſimam diem natiuitatis gubernare virtutes cælorum, & ab his adorari. Secundus eſt, Omnis terra adoret te Deus, qui pertinet ad multitudinem credentium. Vt quem primo adorauerunt tres Magi, poſtea adorent omnes credentes ex Aſia, & Africa, & Europa. Iam circa hebdomadam, in qua celebratur pręſentatio Domini, cantatur, Adorate eum omnes Angeli eius vnde dicit Apoſtolus, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Quod ita exponit Ambroſius in Epiſtola ad Philippenſes: Hoc enim illi donauit, vt omnes illud adorent, & vt omnes Deum confiteantur Ieſum Chriſtum in gloria Dei patris effectum, hoc eſt, talem potitum gloriam qualem fas eſt illum qui ſibi patrem adſcribitur Deum, potiri, propter illam copulationem quam habet ad vnigenitum. Et poſt pauca: Cæleſtium quidem dicit inuiſibilium virtutum. Et Petrus de eodem filio Dei dicit: Profectus, inquit, in cælum ſubiectis ſibi angelis & poteſtatibus & virtutibus. Vnde Beda in tractatu epiſtolę eiuſdem Petri: Nulli dubium quin filio Dei ſemper erant Angeli & omnes patris cæleſtis virtutes ac poteſtates ſubiectæ, quem cum Patre & Spiritu ſancto vnum ſine initio Deum laudant, tremunt, adorant. Sed neceſſario admonendum beatus Petrus æſtimauit, quod aſſumpta humanitas in tantam ſit gloriam reſurgendo ſublimata, vt incomparabili culmine omni angelicæ dignitatis potentiæ præferatur. † Iſte introitus aut intra ſe habet *octauã*, aut initium poſſidet infra octo dies eiuſdē *octaui*, niſi per anticipationem Paſchæ præcurrat Septuageſima. Memorati introitus beneficia Chriſti inſinuāt pręſtita nobis ad lætificanda corda noſtra. Idcirco cū duobus cātamus offertoria, Iubilate. Lętari enim nos oportet, quia non ſolum de inferno inferiori beneficia Chriſti nos liberant, ſed etiā de clauſtris inferni, & perducūt vſq; ad viſionē ſempiternæ gloriæ. Vnde verſus reſpōſorij, qui cantatur in hebdomada *octaui*, dicit, Quoniā ædificauit Dominus Siō, & videbitur in gloria ſua. De quo ita Auguſtinus in tractatu pſalmorum: At vero cum venerit iudicare cum Angelis ſuis, quando congregabuntur ante eum omnes gentes. Et poſt pauca: Ædificauit Dominus Sion, & videbitur in gloria ſua, qui in illa primo viſus eſt in infirmitate ſua. Ex hoc verſu poſſumus conijcere inſtitutionem officiorū inſinuare voluiſſe præſentationem Domini in templo excitare nos ad præſentationem ſibi & patri. Quadraginta dies, in quibus expectatur Domini præſentatio, omnem ſtatum ſanctæ Eccleſiæ demonſtrāt hic in præſenti ſæculo, quandiu neceſſe eſt ei per quatuor partes mūdi ſatagere, vt impleat decem præcepta legis, hoc eſt, vt iuſte & pie viuat in hoc ſęculo, expectans beatam ſpem, quādo videat Dominum in gloria ſua & choros Angelorum adorantes Deum. Eandem perſeuerantiam in bono ſtudio figurat tunica talaris, quam induit Ioſeph in præfiguratione corporis Chriſti, & nos clerici eam portamus ſiue in quotidiano vſu, ſiue in eccleſiaſtico. Ex ea nempe admonemus populum Dei vt vſque ad finem mundi ſatagat ſe operire bonis operibus. Vnde Gregorius in primo libro de Moralibus: Nam quid eſt talaris tunica, niſi actio conſummata? Quaſi enim propēſa tunica talum corporis operit, cum bona actio ante Dei oculos vſque ad vitæ terminum tegit. Hoc eſt cereos accenſos manibus portare in *octaui*, quod eſt in præſentatione ſui vnumquemque ſecum habere opera ſua, in quibus clarus & lucidus appareat in cœtu ſanctorum Angelorum, in quorum commemoratione celebratur in nocturnali officio *octaui*, nouenarius numerus. Poſt commemorata officia, veniente Septuageſima, mutamus cantum lętitiæ in tribulationem, vt ex eo trahamus ad noſtram memoriam, cui affectui debitores ſimus ex noſtris meritis, & vt è ducatu humilitatis perueniamus ad paſſionem Domini.

De octauis Theophaniæ.
CAP. XXXIV.

NAtus eſt Chriſtus ex Maria virgine temporaliter non propter ſe, vt tunc inciperet eſſe, quaſi non antea eſſet: ante omnia tempora fuit cum Patre, per quem hæc omnia tempora creata ſunt: ſed vt mentibus noſtris noua lux appareret, per quam reuerteremur ad creatorem noſtrum, qui eramus in tenebris. Simili modo baptizatus eſt, non quod eguerit baptiſterio, vt in eo ablueret ſua peccata, quæ nulla erant: ſed vt formam daret ſuæ Eccleſiæ, quomodo quæreret ablui ſua peccata: Vnde ipſe dicebat in Euangelio: Sic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Mortuus eſt Chriſtus, vt ſuum corpus quod eſt ſancta Eccleſia, morti moreretur. Erat prius genus humanum Deo mortuum, quia morti obediebat. Viuebamus morti, cum ei ſeruiebamus: morimur morti, cum ei renunciamus. Vt ad memoriam reducamus, quod Chriſtus propterea paſſus ſit, vt nos moreremur peccato, in quarta feria ante cœnam Domini & noſtra mortificatio recolitur in aliquibus officiis, & Domini paſſio legitur. Vnde dictum eſt in iam ſcripto libello de quinta varietate. Si ſequerentur dies poſt ſextam feriam, in quibus oporteret triſtari, forte octauas paſſionis Domini celebraſſemus, hoc eſt, per celebrationem officij ad memoriam reduceremus morti obnixe mori nos debere. Moritur homo luxuriæ, qui caſtitatem ſeruat: moritur inuidiæ, qui caſtitate pollet: moritur incredulitati, cuius cor fide mundatur.

In duabus lectionibus quæ leguntur in ſexta feria paſſionis Domini animaduertimus duas mortes in eodem die celebratas. Lectio de Exodo, Chriſti mortem manifeſtat: de Oſee vero, membrorum ſuorum, de quibus dicit Paulus: Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerūt cum vitiis & concupiſcentiis. Tractus qui ſequitur poſt lectiones, Qui habitat in adiutorio altiſſimi, informat omne præſidium, quo adiuuantur à no-

mino ſancti in certamine poſiti. Hunc pſalmum congruit potiſſimum meditari, cum quis periculis appropinquat, & circundatur inſidiis aut anguſtiis, velut beſtia multis laqueis irretita, vt poſſit audiri à Domino: Inuocabit me, & ego exaudiá eum: cũ ipſo ſum in tribulatione. Idcirco nunc cantatur ex perſona membrorum, quia affectum illorum non dedignatus eſt Dominus in ſe aſſumere. Cantatur & per ſingulas noctes propter timores nocturnos, vel quia ſomnus habet imaginem mortis. In paſſione Saluatoris noſtri paries inimicitiarum ruptus eſt, & coniuncti ſunt duo populi in vno lapide angulari, quod nõ potuit fieri, niſi gentilitas prius moreretur morti vitiorum. Quoniam iſta nõ propoſuimus hic inquirere, ſed precamur ſupplices, vt ab eo ſpiritu inſerta ſint, qui vbi vult ſpirat: nũc ad propoſitum redeundũ eſt. In Theophania celebramus, quomodo Dominus à Magis ſit inquiſitus, & inuentus, ac adoratus: quomodo lætata ſint cõuiuæ in nuptiis: quomodo ſit baptizatus. Quæ omnia poſſumus dignoſcere ex antiphonis, quæ cantantur in matutino. In octauis eius celebratur res pro qua Chriſtus baptizatus eſt, hoc eſt, noſtrum lauacrum, per quod noſtra peccata abluũtur, quale eſt illud de prima antiphona in octauis Theophaniæ. Veterem hominem renouans Saluator & in ſecunda, Te qui in ſpiritu & igne purificas humana contagia. Idipſum poterit reperire diligẽs inquiſitor in ſequentibus. Quia duo præcepta ſunt dilectionis, Dei ſcilicet, & proximi, ſicut honorando baptiſmum Chriſti Dei & ſaluatoris noſtri celebrauimus in Theophania, celebremus & noſtrũ initiatum iam in capite noſtro, in octauis Epiphaniæ, hoc eſt, ad memoriam reducamus, qua de cauſa Chriſtus baptizatus ſit, ſcilicet, quia neceſſe erat vt baptizaremur. Et quid proſit baptiſmus, antiphonæ monſtrãt in octauis Theophaniæ. Vnde dicit vna ex illis, Baptizato Domino, facta eſt peccatorũ noſtrorum remiſſio, *etc.* non habet octauas, quoniã legaliter præſentatus eſt in templo Chriſtus. Ad quod nullus doctor nos coarctat, vt infantes noſtri quadrageſima die natiuitatis ſuæ præſententur in templo.

De Natalitiis Sanctorum.

CAP. XXXV.

QVæ ſint natalitia Sanctorum, ex vno reſponſorio, qui cantatur in feſtiuitate B. Stephani, cognoſcere poſſumus. Dicit reſponſorius: Heſterna die natus eſt Dominus in terris, vt Stephanus naſceretur in cœlis. Natalitia ſanctorum, natiuitates eorũ monſtrant, quibus naſcuntur in ſocietatem nouem ordinum Angelorum, & in ſocietatem SS. Patrum naturalis legis, & legis litteræ, & noui teſtamenti. Propter gloriam noui teſtamenti continent antiphonæ de tertia periocha Alleluia, veluti ſunt: Exaltabũtur cornua iuſti, Alleluia. Lux orta eſt iuſto, Alleluia. Cuſtodiebant teſtimonia eius, & præcepta eius. Alleluia. In feſtiuitatibus, quas recolimus per nouennarium numerum, ſtantes oramus, recolendo ſanctam ſocietatem Angelorum, & patrum ſanctorum, qui ſunt iam in lætitia ſempiterna.

De octauis Natalitiorum Sanctorum.

CAP. XXXVI.

SOlemnus octauas natalitiorum aliquorum Sanctorum celebrare, eorum ſcilicet, quorum feſtiuitas apud nos clarior habetur, veluti eſt, in octauis Apoſtolorum Petri & Pauli, & cæterorum Sanctorum, quorum conſuetudo diuerſarum Eccleſiarum octauas celebrat. Si non valemus omnium Sanctorũ natalitia celebrare, quanto minus octauas eorum? Non eſt nobis differendum, quæ Eccleſię illas vel illas colant octauas, ſed quid nobis innuant ipſæ octauæ. In natalitiis Sanctorũ frequentamus acceptiones illas, in quibus animæ Sanctorum recipiuntur, quando exeunt de corpore. De his receptionibus dicit Auguſtinus in ſermone quadrageſimo ſexto ſuper Ioannem: Sicut ergo diuerſæ cuſtodię agẽtium in officia, ſic diuerſæ cuſtodiæ mortuorum, & diuerſa merita reſurgentium. Receptus eſt pauper, receptus eſt diues: ſed ille in ſinu Abrahæ, ille vbi ſitiret,
A & aquæ guttam non inueniret. Habent ergo omnes animæ (vt ex hac occaſione inſtruam charitatem veſtrã) habent omnes animæ cum de ſæculo exierint, diuerſas receptiones ſuas: habent gaudium bonæ, & malæ tormẽta. Sed cum facta fuerit reſurrectio, & bonorũ gaudium amplius erit, & malorũ tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur. Recepti ſunt in pacẽ ſancti Patriarchę, Prophetę, Apoſtoli, Martyres, boni fideles, omnes tamẽ adhuc in fine accepturi ſunt, quod promiſit Deus. Promiſſa eſt enim reſurrectio etiã carnis, mortis conſumptio, vita æterna cum Angelis: hoc omnes ſimul accepturi ſumus. Nam requiem, quæ continuo poſt mortem datur, ſi ea dignus eſt, tunc accipit quiſque cum moritur. Priores acceperunt Patriarchæ,
B videte ex quo requieſcunt: poſteriores Prophetæ, recẽtius Apoſtoli, multo recentius Martyres ſancti, quotidie boni fideles. Et alij in iſta requie tam diu ſunt, alij non tam diu, alij annis paucioribus, alij nec recẽti tempore. Cum vero ab hoc ſomno euigilabunt ſimul omnes quod promiſſum eſt, accepturi ſunt †. In natalitiis Sanctorũ memoratæ requiei congratulamur: in octauis vero eorum, reſurrectionem corporũ. Quo honore digna ſit octaua dies, liber Leuiticus monſtrat: & quid habeat in myſterio, Eſychius Preſbyter tractat ſuper eundem Leuiticum in libro 6. Dicit Leuiticus, Et locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Loquere filiis Iſraël: A quinto decimo die menſis huius ſeptimi erunt feriæ tabernaculorum ſeptem diebus Domini, dies primus vocabitur celeberrimus atque ſanctiſſimus: Omne
C opus ſeruile non facietis, & ſeptem diebus offeretis holocauſta Domino, dies quoque octauus erit celeberrimus atque ſanctiſſimus. Vnde dicit memoratus Eſychius: Et primam autem ſeptem dierum celeberrimam atque ſanctiſſimam appellauit. Qui enim ſcit præſentibus tanquam tabernaculo vti, prima dies, id eſt, initium & principium à ſanctificatione vacationis incipit. Propterea & nimis conſequenter ait: Omne opus ſeruile non facietis: quia nulli in ſæculo ſeruiunt qui tanquam tabernaculum & tranſitoria ea quæ in eo ſunt, intendunt. Sed & ſeptem diebus holocauſta offerri pręcepit, oſtendens oportere per omne tempus perfectam conuerſationem ſequi. Quando ergo iſtam præſentem vitam percurrerimus, tunc celeberrimum, atque ſanctiſſimum octauum diem, ſæculum videlicet futurum, ha-
D bebimus. Et infra: Die autem primo requies, & in octaua dies requies, non iam ſeptimo, cum numero ſeptem dierum feſtiuitatem agi propoſuiſſet, ſed octauo. Primum quidem, quia his, qui ſecundum literam legem tenent, feſtiuitatem celebrare non licet. A nouo enim ſegregatus eſt populo qui ſcit legem ſecundum ſpiritum accipere, & octauum honorare, quem diximus ſignificare mortuorum reſurrectionem.

De obſeruatione dierum per annum.

CAP. XXXVII.

VBi S. Hieronymus exponit illud ad Galatas, Dies obſeruatis, & menſes, & tẽpora, & annos, Timeo vobis ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis, ibi ſen-
E tentiam Chriſtianorum ſubnectit contra eos, volunt nobis opponere, quod obſeruemus dies & tempora, vnde arguti ſunt à Paulo neoterici Chriſtiani. Dicit inter alia ita: Dicat aliquis, ſi dies obſeruare non licet, & mẽſes & tempora, & annos: nos quoque ſimiliter crimen incurrimus: quartam ſabbati obſeruantes, & paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiuniũ quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem, & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum diuerſa in honore martyrum tempora conſtitutã. Ad quod qui ſimpliciter reſpondebit, dicit: Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe, quos noſtros. Nos enim non azymorum Paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis: nec ſeptem iuxta morem Iſraël numeramus hebdomadas in Pentecoſten, ſed

Spiritus

Spiritus ſancti veneramur aduentum: & ne inordinatè congregati populi fides minueretur in Chriſto, propterea dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum omnes pariter veniremus, non quod celebrior ſit dies illa, qua cõuenimus, ſed quacumque die conueniendum ſit, ex cõſpectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò oppoſitæ quæſtioni acutiùs reſpondere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales eſſe: nec paraſceue tantùm Chriſtum crucifigi, die Dominica reſurgere: ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper eum carne veſci Dominica: Ieiunia autem, & congregationes inter dies propter eos à viris prudẽtibus inſtituta ſunt, qui magis ſæculo vacant quàm Deo: nec poſſunt, immo nolunt toto in Eccleſiam vitæ ſuæ tempore cõgregari, & ante humanos actus Deo orationum ſuarum offerre ſacrificium. Quotus enim quiſque eſt qui ſaltem hæc pauca, quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunãdi, ſemper exerceat? Itaque ſicut nobis licet vel ieiunare ſemper, vel ſemper orare, & diem Dominicã accepto Domini corpore indeſinenter celebrare gaudentibus: non ita & Iudæis fas eſt omni tẽpore immolare agnũ, pentecoſten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Poſt enumerationem temporum, quæ obſeruabantur tempore in illo, quando Beatus Hieronymus hæc ſcripſit, illata eſt cauſa, quare Chriſtiani tempora memorata obſeruantes, crimen non incurrant, hoc eſt, qui ſimpliciter reſpondebit, dicit, Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe, quos noſtros, & cætera quæ ſequuntur. Et iterùm infrà: Qui verò oppoſitæ quæſtioni acutius reſpõdere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales eſſe, nec paraſceue tantùm Chriſtum crucifigi, & die Dominica reſurgere, ſed ſemper ſanctũ reſurrectionis eſſe diem, & ſemper eum carne veſci Dominica. Superior excuſatio, in qua dicitur, non eoſdem dies eſſe in obſeruatione apud nos, qui apud Iudæos obſeruantur, aliquod nobis ſupplementum accommodat, qui propterea tempore paſſionis Domini omittimus ſalutationem ſolitam, quia Iudas ſalutauit Dominum falſo, & genuflexionem in oratione die paraſceues, quæ fit pro Iudæis, quia Ieſu illudendo genuflectebant, & in oratione duodecim lectionum, quando memoratur paſſio trium puerorum in fornace, quia nolebant poplite flexo adorare ſtatuam Nabuchodonoſoris cũ perfidis, & Inuitatorium in diebus paſſionis Domini, quãdo videlicet congregabantur ad peſſima cõſilia de nece Domini. Similiter in Theophania inuitatorium omittimus, quando Herodes congregauit ſapientes Iudæorũ prauo animo ad inquirendum, vbi Chriſtus naſceretur. Quartam feriam & paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadrageſimæ, & paſchæ feſtiuitatem, & pẽtecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum diuerſa in honore martyrũ tẽpora conſtituta obſeruamus. Quartam feriam obſeruamus, quia, vt ait Auguſtinus ad Caſulanum, in ea die congregati ſunt Iudæi, & conſiliati ſunt de nece ſaluatoris. Paraſceuen, quia in eo paſſus eſt idem ſaluator. Quoniam iſti dies antiquitus erant in obſeruatione, ritus Romanæ Eccléſiæ obtinuit, vt iiſdem diebus mutaret officia, & Miſſam celebraret hora nona: per quod forinſecus populus congregaretur in vnum, quando aliqua cauſa noua imminebat ad deprecandum in quibus obſeruatio celebrabatur. Vnde dicit Hieronymus memoratus in ſuperioribus: Ieiunia autẽ & cõgregationes inter dies propter eos ſũt à viris prudentibus inſtituta, qui magis ſæculo vacãt, quàm Deo, nec poſſunt, immò nec volunt toto in Eccleſiam vitæ ſuæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum ſuarum offerre ſacrificium. Quotus enim quiſque eſt, qui ſaltem hæc pauca, quæ ſtatuta ſunt vel orandi tempora, vel ieiunandi, ſemper exerceat? & reliq. Habemus ex Romano Ordine ſabbati diem in obſeruatione, quẽ non computauit Hieronymus in ordine dierum obſeruationis. Nouimus enim ex multis auctoribus, quod dies ſabbati ſicut quarta ſabbati, & ſexta incluſa erat ieiunio apud Romanos, & in eo officium

A mutatũ ſæpè habemus, ſicut in quarta & ſexta Sabbati, & præcipuè in ea benedictio datur, quia ipſa eſt quã benedixit Dominus, & propriè ſignificatio ad Spiritũ ſanctum pertinet, qui eſt ſeptiformis. Vndè cùm & pater ſpiritus ſit, & filius ſpiritus ſit, quoniam Deus ſpiritus eſt: & pater ſanctus, & filius ſanctus ſit, proprio tamen nomine amborum ſpiritus vocatur Spiritus ſanctus. De eodem Sabbato diuerſo modo obſeruatũ eſt apud Oriẽtes, & apud aliquos Occidentes, necnon & apud Romanam vrbem. De qua re ſufficienter à S. Auguſtino tractatum eſt in Epiſtola ad Caſulanũ presbyterum, de quibus pauca hic inſeram: De varietate, inquit, ad Caſulanum de Vrbico: Non tibi perſuadeat vrbem Chriſtianam ſic laudare Sabbato ieiunantẽ, vt cogaris orbem Chriſtianum damnare prandentem. Et

B iterùm ex reſponſione S. Ambroſii in eadem Epiſtola, qui loquit: Quando hic ſum, non ieiuno Sabbato: quando Romæ ſum, ieiuno Sabbato. Et ad quamcumque Eccleſiam veneritis, eius morem ſeruate, ſi pati ſcandalum non vultis, aut facere. Scriptum eſt in vita beati Ambroſii, quod ipſe Ambroſius ieiunaret cæteros dies hebdomadæ, Sabbato & Dominico prãderet. Quaſe prãdio vteretur in Sabbato aut in Dominica, memoratus Auguſtinus monſtrat in memorata Epiſtola, ſcribens de Sabbato ſic: Quibus autem diebus non oportet ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apoſtolorum, non inuenio definitum: Ac per hoc ſentio quidem non ad obtinendam veritatem, quam fides obtinet, atque iuſtitiam, in qua eſt pulchritudo filiæ re-

C gis intrinſecus: ſed tamen ad ſignificandam requiem ſempiternam, vbi eſt verum Sabbatum, relaxationem quàm conſtrictionem ieiunii aptius conuenire. Et infrà: Duo quippe ſunt, quæ iuſtorum beatitudinem, & omnis miſeriæ finẽ ſperare faciũt, mors, & reſurrectio mortuorum. In morte requies eſt, de qua dicitur per prophetam: Plebs mea, intra in cellaria tua, abſcondere puſillum, donec pertranſeat ira Domini: In reſurrectione autem in homine toto, id eſt, in carne & ſpiritu, perfecta fœlicitas. Hinc factum eſt, vt horum duorum vtrumque ad ſignificandum nõ putaretur labore ieiunii, ſed potius refectionis hilaritate, excepto vno Paſchali Sabbato, quo diſcipulorum, ſicut diximus, luctus propter rei geſtæ memoriam fuerat ieiunio prolixiore ſignificandus. Huic enim ſenſui poteſt cõgruere, quã-

D do feſtiuitates Sanctorum celebramus, vt in prioribus feſtiuitatibus congratulemur animabus Sanctorum, & in octauis eorũdem Sanctorum, reſurrectioni corporum. Pro hac re ſolebãt omnes Romani omnia Sabbata ieiunare, quã modo dixit Auguſtinus in vno Sabbato obſeruari. Propterea dico præteritum; quia neſcio quomodo nunc agunt. Si quis voluerit Epiſcoporum Ambroſium imitari vſquequaque, non erit extorris à conſortio Sanctorũ. Ponatur populus in doctrina ſancti Auguſtini, vbi dicit in memorata Epiſtola: Libenter acquieſcas Epiſcopo tuo in hac re, noli reſiſtere: & quod facit ipſe, ſine vllo ſcrupulo vel diſceptatione ſectare †. Vt omnis diſceptatio dyſcolis abſit propter diuerſa hæc ieiunia, dummodo teneatur fides, ſpes, & charitas in idipſum, quibus omnis doctrina prophetarum

E & ſcientia ſcripturarum ſeruit, repetit verſum ſæpè ſãctus Auguſtinus in memorata Epiſtola, Adſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circumamicta varietate. Obſeruatur etiam apud nos in aliquibus locis vnus dies, id eſt, ſecunda feria, qui non eſt deputatus in obſeruatione à memoratis auctoribus, id eſt, à ſancto Innocentio, & S. Ambroſio, & S. Auguſtino, nec non & beato Hieronymo, quem adhuc ſolent noſtri principes in ieiunio libare, quãdo indicitur triduanum ieiunium inſtar Niniuitarum. Quod vt reor, poteſt habere normam à prædicatione Pauli, qui dixit, Alius iudicat diem inter diem, alius iudicat omnem diem. Tamen exponens illud Ambroſius, de cæteris ſilet, quæ

tam & ſextam Sabbati introducit, iuxta morem quem tenebat populus, qui ei tunc notus erat. Veriùs tamen implent, quod dicit Paulus, qui inter Dominicũ diem & tertiam Sabbati refectionis, medium ieiunabant ſecũdam Sabbati: Iterùm inter tertiam Sabbati & quintam refectionis ieiunãt quartam: & iterùm inter quintam Sabbati & ſeptimam refectionis ieiunant ſextam, dies Dominicus interdictus eſt ad ieiunandum in libro qui propriè vocatur Canones. Rationem interdictiònis S. Auguſtinus aperit in memorata Epiſtola ad Caſulanum: Die, inquit, Dominico ieiunare ſcandalum magnum eſt, maximè, poſteaquàm innotuit deteſtabilis multumque fidei Catholicæ ſcripturiſque diuinis apertiſſimè contraria hęreſis Manichæorum, qui ſuis auditoribus ad ieiunandum iſtum tãquam legitimum conſtituerunt diem, per quod factum eſt, vt ieiunium diei Dominici horribilius haberetur. Sanctus Hieronymus vnam quadrageſimam ponit in obſeruatione: nos obſeruamus tres quadrageſimas, id eſt, ante Paſcha Domini, circaq; feſtiuitatem S. Ioannis, & ante natiuitatem Domini. Sit à pijs mentibus frequentatum apud nos: apud ſanctum Hieronymum manifeſtũ eſt, quòd Montanus hæreticus illam obſeruationem trium quadrageſimarum ſtatuerit apud ſuos, id eſt, tres quadrageſimas per annum: Apud nos quoque non eſt dubium, quin præparare nos debeamus in aduẽtu Domini multis pijs operibus. Natalitia Sanctorum obſeruãtur apud nos, de quibus dicit Auguſtinus in memorata Epiſtola: Diebus Dominicis omnibus, & quinquaginta poſt paſcha, & per diuerſa loca diebus ſolẽnibus martyrum, & feſtis quibuſque prandetur, ſolemus poſt octauas Natiuitatis Domini octauas celebrare S. Stephani, & S. Ioãnis Euangeliſtæ, atque Innocentum, vt earum octauarum cantu perueniamus fermè vſque ad vigilias Theophaniæ. De ieiunio quod facimus ante Aſcenſionem Domini, manifeſtũ eſt, à quo auctore habeat exordium, de quo nihil mihi dicendum eſt, quoniam dicat idem beatus Auguſtinus: In his enim rebus, de quibus nihil certi ſtatuit ſcriptura diuina, mos populi Dei & inſtituta Maiorum pro lege tenenda ſunt. Tamen non poſſumus dicere, quòd de lætitia dierum Pentecoſtes non ſit ſcriptum à ſanctis auctoribus.

Quando celebrantur diuina myſteria, qua reuerentia & metu ſtandum ſit in Eccleſia. Cap. XXXVIII.

QVoniã de natalitiis Sanctorum pauca prælibauimus, iuuat ſubnectere verba S. Ioannis Chryſoſtomi, vt his admonear, quomodo meipſum debeam coercere à ſuperfluis verbis & riſu, quando coram ſancto altari adſtitero. Dicit idem in tractatu duodecimo ſuper Epiſtolam ad Hebræos: Stat ſacerdos Dei, orationem offerens cunctorum: tu autem rides, nihil timens? Et ille quidem tremens pro te orationem offert, tu autem contemnis? Non auertis ſcripturam dicentem, Væ contemptoribus? Non contremiſcis? Non colligis temetipſum? Et in aulam quidem regiam intraturus, & habitu, & oculis, & inceſſu, & cunctis alijs componis & ornas temetipſum: huc autem ingreſſurus, vbi verè eſt aula regia, & talis, qualis cœleſtis eſt, rides? Et tu quidem neſcis, quia non vides, audi tamẽ quia Angeli præſentes ſunt vbiq;, & maximè in domo Dei adſtant regi, & omnia plena sũt incorporeis illis virtutibus. Iſti mihi ſermo etiam ad mulieres dicitur. Et ante viros quidem non citiùs hoc audent facere, ac ſi faciunt, non tamen ſemper, ſed in tempore remiſſioris. Hic autem & velas & obnubis caput tuum. Dic mihi, rides ô mulier, in Eccleſia ſedẽs? Ingreſſa es confiteri peccata tua, procidere Deo, poſtulare, & deprecari pro delictis tuis, & cum riſu hoc facis? Quomodo ergo eum propitiare poteris? Et quid malum eſt riſus, inquit? Non eſt malus riſus. Ità ne non eſt malum, ſed valdè malum, importuno tempore immoderatè? Riſus enim ineſt nobis, vt, quando amicos viderimus, poſt multum temporis hoc facimus; quando aliquos delinquentes & timentes, vt foueamus eos riſu, non vt cogamus nos ipſos, & ſemper rideamus. Riſus ineſt animæ noſtræ, vt remiſſionem habeat aliquando anima, non vt diffundatur.

Iterum de Tonſura clericorum. Cap. XXXIX.

MEmini me dixiſſe in ſuperioribus dubitando, Vtrùm corona clericorum noſtrorũ formam primò acciperet à ſancto Petro, an à ſucceſſoribus eius, ſcilicet Epiſcopis vrbis Romæ. Reperi poſteà auctoritatem huiuſce rei Bedæ famuli Dei in hiſtoria Anglorũ, capitulo vigeſimoprimo, ex Epiſtola Geolfrid abbatis ad Aytanum regem Pictorũ. Verùm etſi profiteri nobis liberum eſt, quia tõſuræ diſcrimẽ non noceat, quibus pura in Deũ fides & charitas in proximum ſyncera eſt. maximè cum nũquàm patribus catholicis ſicut de Paſchæ, vel fidei diuerſitate conflictus, ità etiam de tonſuræ differentia legatur aliqua fuiſſe controuerſia. Inter omnes tamen, quas vel in Eccleſia, vel in vniuerſo hominum genere reperimus tonſuras, nullam magis ſequendã nobis amplectendãque iure dixerim, quam in capite ſuo geſtabat illè, cui ſe confitendi Dominus ait, Tu es Petrus: nullam magis abominandam deteſtandamque merito cunctis fidelibus credideram ea, quam habebat ille cui gratiam Spiritus ſancti comparare volenti idem Petrus ait: Pecunia tua tecum ſit in perditione: quoniam donum Dei exiſtimaſti per pecuniam poſſideri, non eſt tibi pars neque ſors in ſermone hoc. Neque verò ob id tamen in coronam attondemur, quia Petrus ita attonſus eſt: ſed quia Petrus in memoriam Dominicę paſſionis ita attonſus eſt, Idcirco & nos qui per eamdem paſſionem ſaluari deſideramus, ipſius paſſionis ſignum cum illo in vertice, ſumma videlicet corporis noſtri parte, geſtamus. Sicut enim omnis Eccleſia quia per mortem ſui viuificatoris Eccleſia facta eſt, ſignum ſanctæ crucis eius in fronte portare cõſueuit, vt crebrò vexilli huius munimine à malignorum ſpirituum defẽdatur incurſibus, crebra huius admonitione doceatur, ſe quoque carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis crucifigere debere: ita etiam oportet eos, qui vel monachi votum, vel gradum clericatus habentes altioribus ſe neceſſe habent pro Domino continentiæ frenis adſtringere, formam quoq; coronæ, quã ipſe in paſſione ſpineam portauit, in capite, vt ſpinas & tribulos peccatorum noſtrorum portaret, id eſt, exportaret & anferret à nobis, ſuo quemque in capite per tonſuram proferre, vt ſe etiam irriſiones & opprobria pro illo libenter ac prõpte omnia ſufferre ex ipſo etiam frontiſpicio doceant, vt coronam vitæ æternæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe, ſe ſemper expectare, proque huius perceptione & aduerſa mundi ſe & proſpera contemnere deſignent. Dicit idem Beda de tonſura in vita venerabilis & ſanctiſſimi Cuthberti Epiſcopi: Poſtquam ſeruitutis Chriſti iugum tõſuræq; Petri formam in modum coronæ ſpineæ caput Chriſti cingentis, Domino adiuuante, ſuſceperat. Sufficiant hæc ad demonſtrandum, quid memoratus Dei famulus Beda de auctore coronæ noſtræ ſentiret.

Mentio iterum, qua hora diei Miſſa ſit celebranda à liberè vacantibus. Cap. XL.

REtulimus in huiuſce operis verbis, prohibitum eſſe ab Apoſtolicis viris celebrari ante horam tertiam, & Miſſam tamen indidi quod vidi, hoc eſt, Leonem nuper Miſſam celebrare diluculo. Additum eſt in geſtis pontificalibus, qua de re Miſſa celebranda ſit circa horam tertiam, ſcilicet, quia eadem hora Dominus crucifixus eſt linguis Iudæorum. Addidimus etiã propter noſtram conſuetudinem inolitam, ſexta hora rationabiliter poſſe Miſſam celebrari, quia ſexta hora diei

Dominus

Dominus crucifixus eſt manibus perſecutorum: ſimiliter & hora nona, quia tunc emiſit ſpiritum. Manifeſtum eſt, Miſſam celebrari præcipuè in recordatione paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti: In cuius commemoratione agatur, ex ipſis verbis quæ in canone legũtur, manifeſtè liquet. Hæc, inquit, quotieſcumque feceritis, in mei memoriam facietis. Vndè & memores ſumus Domine nos tui ſerui, ſed & plebs tua ſancta Chriſti filii tui Domini Dei noſtri, tam beatæ paſſionis, necnon & ab inferis reſurrectionis, ſed & in cœlos glorioſæ Aſcenſionis. Quæ aguntur in celebratione Miſſæ poſt initiatum canonem, Domini paſſionem & reſurrectionem, ac in cœlos Aſcenſionem recolunt, de quibus omnibus quæ mihi occurrerunt, tetigi, quando de officio Miſſę ſcripſi. Poſteà recordatus ſum ſanctum Gregorium inſinuaſſe nobis Caſſiũ Narnienſem Epiſcopum accedere hora tertia ad Miſſarũ ſolẽnia, quod diligenti cura ſtudui hic inſerere, vt meipſum admonerem, quamuis vidiſſem Apoſtolicum Leonem diluculo Miſſam celebraſſe, ſeu cæteros presbyteros in Romana Eccleſia, non tamen excidiſſe à S. Gregorio, quòd hora tertia celebranda eſſet Miſſa, præſertim cùm idem Papa referat in homilia ſua habita in baſilica S. Sebaſtiani die feſtiuitatis ipſius, memorato Caſſio Epiſcopo mandatum eſſe, vt inſtaret operi quod operabatur, per presbyterum quendam Domino noſtro Ieſu Chriſto dicente, Age quod agis, operare quod operaris, non ceſſet manus tua, non ceſſet pes tuus, natali Apoſtolorum venies ad me, & reddam tibi mercedem tuam †. Quid idem Epiſcopus ageret, idem S. Gregorius manifeſtat in eadem homilia, ſcilicet, Miſſam quotidie celebrauit. Et qua hora ad Miſſam iret, in ſequentibus aperit, dicens. Quibus auditis, Epiſcopus in oratione ſe cum magna cordis contritione proſtrauit: Et qui oblaturus ſacrificium ad horam tertiam venerat, hoc pro extenſæ orationis magnitudine ad horam nonam vſque protelauit. Vt opinor, S. Gregorius eádem horá voluit celebrare in celebratione Miſſæ, quá cognouit acceptabilẽ eſſe Domino per exhortationem factam ab eo ad illum Epiſcopum, quem dixit ad horam tertiam veniſſe ad Miſſarũ ſolemnia, ſaluo tamen conſtituto circa horam nonam per dies abſtinentiæ. Si enim in cæteris horis ex conſtituto agitur Miſſa, ratio quædam adeſt, qua defendatur eadem hora: Veluti eſt in Natiuitate Domini, in qua in nocte celebratur Miſſa propter Natiuitatem panis, qui nunc quotidie manditur ex altari, ſiue propter concentum Angelorum, quod iam retulimus. In eodem manè celebratur Miſſa propter exortum nouæ lucis, ſeu propter viſitationem paſtorum ad præſepe Domini, in quo inuenerunt pabulum, vnde quotidie ſanctorum animæ reficiuntur. Similiter habemus officia cõſtituta in feſtiuitate Ioannis Euangeliſtæ, & Ioannis Baptiſtæ primo diluculo, qui vtrique ex vtero matris, id eſt, ab accepto lumine huius mũdi, in ſemetipſis ſacrificium ſingulare quoddam Deo obtulerunt: Ioannes Euangeliſta obtulit ab initio huius lucis virginitatis ſacrificium: Ioannes Baptiſta ſacrificium abſtinentiæ, qui nec vinum bibit nec ſiceram, & Nazaræus permanſit omni tempore. In nocte ſancta reſurrectionis Domini Miſſam celebramus propter eamdem reſurrectionem, quæ in ea completa eſt, & propter viſitationem ſanctarum mulierum ad ſepulchrum Domini.

De Exequiis mortuorum. Cap. XLI.

APertè Dominus Beda declarat in exequiis ſancti Cuthberti, quomodo veſtiri oporteat ſacerdotem defunctum. Ità enim ſcribit de eius exequiis. Poſtquàm ergo ſanctæ memoriæ Cuthbertus Epiſcopus peracta communione, eleuatis oculis & manibus ad Deum, commendans ei animam ſuam, & emittens ſpiritũ ſedenſque ſine gemitu obiit in via patrum, à nauigantibus ad inſulam noſtram delatus, toto corpore lauato, capite ſudario circundato, oblata ſuper pectus ſanctum poſita, veſtimento ſacerdotali indutus, in obuiá Chriſti calceamentis ſuis præparatus, in ſindone cerata inuolutus, animam habens cum Chriſto gaudentem †. Nõ eſt dubitandum, quin ipſe mos eſſet apud Romanam Eccleſiam in hac re, qui apud Anglos fuit, præſertim cùm ex illa primum Epiſcopum Auguſtinum haberẽt Angliſaxones, & eo tempore quando celeberrima fuit Romana Eccleſia propter auctoritatem doctiſſimi eius Epiſcopi Gregorii, & poſteà ex eadem Eccleſia habuerunt archiepiſcopum Theodorum in vtraque linguà, ſcilicet Græca & Latina peritiſſimum. Sed mirari cœpi, quid vellet Dominus Beda dicere, vbi dixit, in obuiam Chriſti calceamentis ſuis præparatus, vtrùm vellet dicere, quòd cùm eodem veſtimento reſurrecturus eſſet Cuthbertus, an moribus bonis, qui deſignantur per veſtimenta. Interim occurrit mihi cogitare de Chriſto, vtrum ille veſtitus eſſet veſtimentis aliquibus poſtquàm reſurrexit à mortuis, & ſi fuit, vtrùm cum ipſis aſcenderet in cœlum, an ſolo naturali corpore, quod ſpiritale erat. Cœpi cogitare, vtrùm illis duobus qui eum in via conſpexerunt, apparuit veſtitus, quando eum cogitabant peregrinum eſſe: etiam & Mariæ Magdalenæ, quando eum credidit hortulanum eſſe: ſimiliter & diſcipulis, quando cum eis comedit & bibit, vel vbicumque apparuit eis. Similiter cogitaui quod Angeli apparuiſſent veſtiti. Vndè legitur de illis ſecundùm Ioannem, Vidit Angelos in albis ſedentes. Et in die Aſſumptionis eius ad cœlos legitur, Ecce duo viri adſtiterunt iuxta illos in veſtibus albis, qui & dixerunt; Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum. Et hic neſcio, vtrùm veſtitus tunc eſſet, an non. Scimus enim dixiſſe Angelos eum in ea forma venturum eſſe ad iudicium, qua tunc aſcẽdit ad cœlos. Simili modo cogitaui, quando transfiguratus eſt in monte, non amiſiſſe eum veſtimenta ſua. ſed ea facta eſſe alba ſicut nix. Poſt hoc occurrit quòd primi homines Adam & Eua, nudi erant antequam peccarent: Ad quorum conditionem nos venit reuocare redẽptor noſter, ſed multo meliorem. Quibus poſtquàm peccauerũt, fecit Deus tunicas pelliceas. Salua fide, quamuis neſciam, vtrum ita veſtiti venturi ſint homines, vt Chriſtus apparuit poſt reſurrectionem, & Angeli viſi ſunt: an ità nudi vt primi homines fuerunt, credo tamen nullam deformitatem fieri in ſpiritualibus corporibus, quæ poſſit offẽdere, vel nauſeam facere ſpiritualibus oculis. Inter has ambiguitates occurrit mihi, vt legerem Auguſtinum de ciuitate Dei, & ad Paulinum de cura pro mortuis gerenda. Pauca inde excerpſi, quibus tamen intelligi poteſt, exequias nos debere facere circa mortuos noſtros potiùs pro noſtra ſalute, quàm pro illorum, & ſi non fuerint exequiæ, ipſis, qui in Chriſto mortui ſunt, nihil obeſſe, & quòd qui eis facit exequias, ob amorem illius facit, qui promiſit corpora reſurrectura. Dicit idem in primo libro de ciuitate Dei, capitulo duodecimo: Multa itaque corpora Chriſtianorum terra non texit: ſed nullum eorum quiſquam à cœlo & terra ſeparauit, quá totam implet præſentia ſui, qui nouit vndè reſuſcitet quod creauit. Dicitur quidem in Pſalmo: Poſuerunt morticina ſeruorum tuorum eſcas volatilibus cœli, carnes Sanctorum tuorum beſtiis terræ: Effuderunt ſanguinem eorum tãquàm aquam in circuitu Hieruſalem, & non erat qui ſepeliret. Et paulo poſt: quamuis enim hæc in conſpectu hominum dura & dira videantur, ſed precioſa eſt in conſpectu Domini mors Sanctorũ eius. Proinde omnia iſta, curatio funeris, conditio ſepulturæ, pompa exequiarum, magis ſunt viuorum ſolatia, quàm ſubſidia mortuorum. Iterùm in eodem libro, ca. decimotertio: Nec ideò tamen contemnenda & abiicienda ſunt corpora defunctorum, maximè iuſtorum atque fidelium, quibus tãquam organis & vaſis ad omnia bona opera ſanctus vſus eſt ſpiritus. Si enim paterna

veſtis & anulûs, ac ſi quid huinſmodi, tanto charius eſt poſteris, quanto erga parentes maior affectus, nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ vtique multo familiarius atque coniunctius, quàm quælibet indumenta geſtamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adiutorium, quod adhibetur extrinſecus. ſed ad ipſam naturam hominis pertinēt. Vndè & antiquorum iuſtorum funera officioſa pietate curata ſunt, exequiæ celebratæ, & ſepultura prouiſa, ipſique cum viuerent, de ſepeliendis vel etiam transferendis ſuis corporibus filiis mandauerunt. Et Tobias ſepeliendo mortuos Deum promeruiſſe, teſte Angelo, commendatur. Ipſe quoque Dominus die tertio reſurrecturus, religioſæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quod vnguentum precioſum ſuper membra eius effuderit. atque hoc ad eum ſepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque bonorificè tegendum ſepeliendumque curarūt. Verùm iſtæ auctoritates non hoc admonent, quòd inſit vllus cadaueribus ſenſus: ſed ad Dei prouidentiā cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere ſignificant propter fidem reſurrectionis adſtruendam. Vbi & illud ſalubriter diſcitur, quanta poſſit eſſe remuneratio pro eleemoſynis, quas viuentibus & ſcientibus exhibemus, ſi neque hoc perit apud Deum, quòd exanimis hominum membris officia diligentiæque perſoluuntur. Ex iſtis verbis S. Auguſtini apparet, quod propterea debeamus exequias celebrare circa mortuorum hominum corpora, quia Deus vult ea reſuſcitare. Ecce manifeſtæ ſunt exequiæ mortuorum, manifeſtatuſque eſt affectus hominis, qui debet eſſe circa exequias mortuorum: Nunc dicendum eſt de officiis veſpertinalibus, & nocturnalibus, atque matitinalibus.

De officiis mortuorum. CAP. XLII.

HAbemus ſcriptum in quodam Sacramentario, quòd officia mortuorum agenda ſunt circa tertiam diem, & ſeptimam, & triceſimam. Quod non ità intelligo, quaſi ille qui tertia die agere vult officia mortuorū, debeat prætermittere priores duos dies ſine ſupplicationibus: aut qui in ſeptima die, ſex ſuperioribus debeat tenere in ocio: aut qui in triceſima, viginti & nouem vacare ocio: Sed quod tertia die dicuntur celebrari officia mortuorum, duobus modis poſſit, id eſt, vt tertia die infra ſeptem, ſeptima infra triginta celebrius aguntur circa officia mortuorum, quàm in cæteris diebus ſiue vt tertia die cōſummet illa. Simili modo dicimus de ſeptima & trigeſima. De his tribus terminis ponemus auctoritatem ſanctarum ſcripturarum. Dicitur in libro Sapientiæ de exequiis: Fili, in mortuum produc lacrymas, & quaſi dira paſſus, incipe plorare, & ſecundùm iudicium contege corpus illius, & non deſpicias ſepulturam illius. Propter delaturam autem amare fer luctum illius vna die, & conſolare propter triſtitiam, & fac luctum ſecundùm meritum illius vno die, vel duobus propter detractionem. Vbi primò dixit, propter delaturam vno die ferre luctum, & poſteà, propter detractionē vno vel duobus diebus, tres dies introducit in luctum. Poſſumus per tertiam diem commēdati defuncti, tertiam diem reſurrectionē Domini ad memoriam reducere: vt eo dierùm numero deprecemur pro noſtro defuncto, quatenus mereatur per remiſſionem peccatorum particeps fieri reſurrectionis Chriſti. Pro qua triduanum ieiunium Niniuitæ fecerunt ſecundùm ſeptuaginta, vt in Chriſti glorificatione per reſurrectionem ex mortuis, delerentur peccata eorum. Vndè dicit Auguſtinus in libro quæſtionum Geneſis: Nec ſeptuaginta interpretes, quos legere conſueuit Eccleſia, erraſſe credendi ſunt, vt non dicerent quadraginta dies, ſed triduum, & Niniue euertetur. Et poſt pauca: Triduum poſuerunt, quamuis non ignorarent, quòd dies quadraginta in Hebræis codicibus legerētur, vt in Domini Noſtri Ieſu Chriſti clarificatione intelligerentur diſſolui aboleriq; peccata. De quo dictum eſt, Qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Clarificatio autem Domini & in reſurrectione, & in cœlos Aſcēſione cognoſcitur. Secunda igitur celebratio pro defunctis in ſeptimo die, habet auctoritatem in Geneſi memorato. Habuit quoque, inquit, Ioſeph in comitatu currus & equites, & facta eſt turba nō modica. Veneruntque ad aream quæ ſita eſt trans Iordanem, vbi celebrantes exequias planctu magno atque vehementi, impleuerunt ſeptem dies. Vndè memoratus Auguſtinus in memorato libro quæſtionum ſcribit: Et fecit luctum patri ſuo ſeptem dies. Neſcio vtrùm inueniatur alicui Sāctorum in ſcripturis celebratum eſſe luctū nouem dies, quod apud Latinos nouendia appellant. Vndè mihi videntur ab hac cōſuetudine prohibendi, ſi qui Chriſtianorū iſtum in mortuis ſuis numerum ſeruant, qui magis eſt in gentilium conſuetudine. Septimus verò dies auctoritatem in ſcripturis habet. Vndè alio loco ſcriptum eſt, Luctus mortui, ſeptem dierum: Fatui autem, omnes dies vitæ eius. Septenarius autem numerus propter Sabbati Sacramētum, præcipuè quietis indicium eſt. Vnde meritò mortuis tamquam requieſcentibus exhibetur †. Tertia agitur triceſimo die, quam nobis Aaron & Moiſes in auctoritatem ducuntur, de quo dictum eſt in ſcoptione de Miſſa: Quoniam ſic certamus pro noſtris defunctis, quatenus poſſint participes fieri eorum, quos Chriſtus reuocauit à clauſtris inferni, in ea commemoratione ſimili modo celebramus officia pro ipſis, quomodo celebrantur in illis diebus, quando Chriſtus deſcēdit ad inferna, & in quibus creditur mortuus. Non enim poſſumus intelligere de omnibus, qui ſint, qui ideò poſtquā receſſerint de corpore, penetrent regna cœlorum, aut qui in aliis cuſtodiis recipiantur. Igitur vno modo facimus mortuorum officia. Sunt etiam loca, in quibus generaliter pro omnibus defunctis omni tempore, excepto Pentecoſtes & feſtis diebus, in officio veſpertinali & matutinali oratur. Sunt & alia, in quibus Miſſa pro iiſdem quotidie celebratur: Sunt etiam & alia, in quibus in initio menſis nouem Pſalmi, & nouem lectiones totidemque reſponſorii pro eis cantātur. Quid hoc valeat, Auguſtinus in libro ad Paulinum de cura gerenda pro mortuis, monſtrat: Non ſunt, inquit, prætermittendæ ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Chriſtiana ſocietate defunctis etiam tacitis nominibus, quorū ſub generali commemoratione ſuſcepit Eccleſia: vt quibus in iſta vita deſunt parentes, aut filii, aut qualeſcumque cognati, vel amici, ab vna eis exhibeatur pia matre communi. Si autem deeſſent iſtæ ſupplicationes, quæ fiunt recta & pia fide ac pietate pro mortuis, puto quod nihil prodeſſet ſpiritibus eorum, ſi quamlibet locis ſanctis exanima corpora ponerentur.

Repetitio de tribus Pſalmis baptiſmalibus.
CAP. XLIII.

DIximus in ſuperioribus, tres pſalmos baptiſmales per noctes nobis ad memoriam reducere tria opera Chriſti, hoc eſt, repulſionem dæmonum, effectum ſanitatum, & reſurrectionem noſtram, ſimulq; triduanam ſepulturam Domini: Atque alio modo, Officia dierum baptiſmalium, Spiritus ſancti deductionem in terra recta, & tres pſalmos doctium, fidem, ſpem, & charitatē: At nunc addimus, in operibus tenebrarū ceu in nocte, tria eſſe vitia originalia, id eſt, ſuggeſtionem diaboli, carnis delectationem, & cōſenſum animi. Propter hæc tria vitia vice trium virtutum, ſcilicet fidei, ſpei, & charitatis, tres pſalmos cantamus, quibus memorata vitia repellantur de noſtris catechumenis. qualiter celebrandum ſit officium in Dominica nocte, quæ eſt

eſt octaua poſt Paſcha Domini, ex ſuperioribus verbis monſtrauit: In quibus narratur de octo beatitudinibus, & de opere ſeptiformis ſpiritus, atque eius perfectione, ac de octo feriis regenerati hominis.

Repetitio de Antiphona, Fluminis impetus, quæ cantatur in Theophania. CAP. XLIV.

SOlent muſſitare de Pſalmo, Deus noſter refugium, quare præpoſtero ordine ponatur in tertia periocha. De qua re ita dicimus, ſequentes ordinem Euangelii. Priùs venerunt Magi adorare Dominum, quàm baptizatus eſſet: ideò officia quæ celebrantur in prima periocha, deſignant Christianos, & quodammodo imitantur munera & obſequia Magorum. Magi obtulerũt aurum, thus, & myrrham. Sicut enim præcipuum metallum eſt aurum, ita hoc munus mancipatur præcipuo officio, id eſt, regali. Per hoc munus Chriſto oblatum, poteſt deſignari regalis poteſtas cum omnibus ſuis ſubditis ventura ad Chriſtum. Hæc enim ſignant ſecundæ periochæ Antiphonæ, Thus igne aduſtum, redolet ſuauiter, & pertinet ad miniſterium ſacerdotum. Thus quod tunc fuit oblatum Chriſto, poteſt ſignare ſacerdotes & religioſos miniſtros Eccleſiæ, qui ex igne cordis thus orationum oblaturi erant Chriſto. Per myrrham poteſt deſignari omnis ſumma electorum. Myrrha eſt pigmentum feruens. Quicunque parati ſunt animo ad commoriendum pro Chriſti nomine, myrrham offerunt: In qua ſumma colligitur plebs & populus, qui notati ſunt in Antiphonis: Afferte Domino filii Dei: &, Omnes gentes quaſcunque feciſti: ac Venite, adoremus. Porrò tertia periocha Chriſti baptiſmum celebrat: Vnde & reſponſorium, In colũbæ ſpecie: &, Hodie in Iordane, in ea cantamus. Antiphona, Fluminis impetus, Apoſtolorum corda repleta de Spiritu ſancto in die Pentecoſtes, monſtrat, qui poſteà ſemper & vbique baptiſmum prædicauerunt. Tertia periocha per ſuos Pſalmos continet euentum illum, qui fuit eo tempore, quando Apoſtoli prædicauerunt baptiſmum, cui euentui congruit pſalmus, Deus noſter refugium. Antiphona monſtrat, quomodo Spiritus ſanctus lætificauit Apoſtolos, vt ſanctificarent tabernaculum Domini per baptiſmum. Cæteri verſus ſonant, quod homines mundi contra hoc agerent, ſicuti ſunt iſti, Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris: Sonuerunt & turbatæ ſunt aquæ eorum, conturbati ſunt montes in fortitudine eius. Pſalmus, Cantate Domino, monſtrat, quòd omnes dii gentium ſunt dæmonia. Et iterum de atrocitate gẽtilium infidelium, & lætitia credentium dicit, Commoueatur mare & plenitudo eius: gaudebunt campi, & omnia quæ in eis ſunt, & reliqua. Dominus regnauit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ, prædicationem Apoſtolorum monſtrant, nihilominus & ſubuerſionem idolorum. Ita inquit verſus: Alluxerunt fulgura eius orbi terræ, vidit & commota eſt. Montes ſicut cera fluxerunt à facie Domini, à facie Domini omnis terra, & in ſequentibus, Confundantur omnes qui adorant ſculptilia.

De verſu repetitio, & de Pentecoſte, & de Calice. CAP. XLV.

VErſus hoc habet ſingulare, vt excitet corda cantantium ad requirendum faciem Domini in oratione. Idcirco ſæpiſſime ante orationem præcedit Verſus, qui dicitur in nocturnali officio ante orationem, quæ præcedit lectionem, intenta vult facere corda præſentium ad lectionem. Notum eſt quod ſeſſio plus pertinet ad ſecuritatẽ, quam ſtatio. Securitas enim parit negligentiam inter ignauos. Ideo præcedit oratio ante leſſionem, vt Domini protectio noſtra corripiat ab omni ſecuritate fallaci. Ante hymnos, Magnificat, & Benedictus Dominus Deus Iſraël, præcedit A Verſus, quoniam ſic debemus eſſe vigilantes & intenti ad verba hymnorum memoratorum, vt in oratione. In cæteris curſibus ante nouiſſimam orationẽ præcedit. Oratio & benedictio ſemper in fine ſunt, antequã disiungantur fratres ſinguli ad propria. Morem tenet iſte vſus antiquæ Eccleſiæ. Ita legitur in Actibus Apoſtolorum de Paulo, quãdo receſſit ab Epheſo, & Epheſiis prædixit, iam faciem ſuam non viſuros eos amplius: Et cum hæc dixiſſet, poſitis genibus ſuis, cum omnibus illis orauit. Similiter quando de Tyro receſſit, Deducentibus nos omnibus cum vxoribus & filiis vſque foras ciuitatem, & poſitis genibus in littore orabamus: & cum vale feciſſemus inuicem, aſcendimus in nauim: illi autem redierunt ad ſua. Oratio nouiſſima ideò communiter celebratur in B nouiſſimo, vt vnuſquiſque tali ſcuto, id eſt, communi oratione rediens ad ſua, muniatur contra omnia aduerſa. Hanc orationem vocauit Sanctus Ambroſius poſtulationem. Poſtulationem namque Auguſtinus deputat in oratione Miſſæ, quam ſolet ſacerdos dicere poſt communionem. Quam orationem vbique ſubſequitur benedictio & gratiarum actio: hoc enim ſonant verba, Benedicamus Domino: & Deo gratias. Hæc enim vtraque ad gratiarum actionem referenda ſunt, qua oratione Paulus concludit cæteras orationes.

Repetitio de Pentecoſte. CAP. XLVI.

POſt ſuperiora deſcripta inueni iterum authenticum C perſpicuum Ambroſianum de quinquaginta diebus poſt Paſcha. Quod malui hic introducere, quamuis non in ſuo loco, quam pigritia præterire. Dicit Ambroſius in tractatu ſuper Lucam: Maiores nobis tradidere, Pentecoſtes omnes quinquaginta dies vt paſchæ celebrandos, & poſt pauca: Ergo per hos quinquaginta dies ieiunium neſcit Eccleſia, ſicut Dominica qua Dominus reſurrexit, & ſunt omnes dies tamquàm Dominica.

Repetitio de Calice. CAP. XLVII.

NVperrimè monſtratũ eſt mihi, vt puto ab eo, qui quod aperit, nemo claudit, quid rationabiliter poſſit dici de corpore Domini poſito in altari, & de ca- D lice ex latere eius, ſaluo magiſterio eorum qui alias & meliùs mihi volunt aperire, quomodo & quare aliter panis ponendus ſit in altari, & calix iuxta eum. Altare, crux Chriſti eſt, ab eo loco, vbi ſcriptum eſt in canone, Vndè & memores ſumus, vſq; dùm inuoluitur calix de ſudario diaconi vice Ioſeph, qui inuoluit corpus Domini ſindone & ſudario. De quo altari dicit Beda ſecundo libro ſuper Apocalypſin: Alia editio habet. ſuper aram, eo quòd ſuper altare crucis thuribulum ſuum aureũ, id eſt, corpus immaculatum & Spiritu ſancto cõceptum obtulerit patri pro nobis. Panis extenſus ſuper altare, corpus Domini monſtrat extenſum in cruce, quod nos manducamus. Vinum & aqua in calice, monſtrant ſacramenta, quæ de latere Domini in cruce fluxerunt, id eſt, ſanguinem & aquam, quibus nos potat Dominus E noſter. De quo potu myſticè dicit memoratus Ambroſius in libro memorato. Quæro etiam, cur ante mortem non inueniamus eſſe percuſſum, poſt mortem inueniamus, niſi fortè vt potus eius fuiſſe doceatur, & ordinem myſticum nouerimus: quia non antè altaris ſacramenta, poſt baptiſmum: ſed baptiſmum antè, & ſic poculum, & paulo poſt: Aqua enim & ſanguis exit. Illa; quæ diluat: iſte, qui redimat. Bibamus ergo precium noſtrum, vt bibendo redimamur.

Explicit liber quartus Amalary de diuinis officiis.

AMALARII FORTVNATI TREVERENSIS EPISCOPI, DE ORDINE ANTIPHONARII LIBER.

Incipit Prologus de ordine Antiphonary.

CVm longo tempore tædio affectus eſſem propter Antiphonarios diſcordãtes inter ſe in noſtra prouincia, moderni enim alio ordine currebãt, quã vetuſti, & quid plus retinẽdum eſſet, neſciebam: placuit ei qui omnibus tribuit affluenter, ab hoc ſcrupulo liberare me, inuenta copia Antiphonariorum in monaſterio Corbien. id eſt, tria volumina de nocturnali officio, & quartum, quod ſolummodo continebat diurnale: certaui à pelago curioſitatis, carbaſa tendere ad portum tranquillitatis: Nã quãdo fui miſſus Romam à ſancto & Chriſtianiſſ. Imperatore Hludouico ad ſanctum & Reuerendiſſimum Papam Gregorium de memoratis voluminibus, retulit mihi ita idem Papa: Antiphonarium non habeo, quem poſſim mittere filio meo Domino Imperatori. quoniã hos quos habuimus, Vuala quãdo functus eſt huc legatione aliqua, abduxit eos hinc ſecum in Franciã. Quæ memorata volumina contuli cũ noſtris Antiphonariis, inuenique ea diſcrepare à noſtris non ſolum in ordine, verùm etiam in verbis & multitudine Reſponſoriorũ & Antiphonarum, quas nos non cantamus. Nam in multis rationabilius ſtatuta reperi noſtra volumina, quã eſſent illa. Mirabar quomodo factum ſit, quòd mater & filia tantum à ſe diſcreparent. Inueni in vno volumine memoratorum Antiphonariorũ ex his quæ infrà cõtinebãtur, eſſe illud ordinatum priſco tempore ab Adriano Apoſtolico, Cognoui noſtra volumina antiquiora eſſe aliquanto tempore volumine illo Romanæ vrbis. In quibus tamẽ alicubi cognoui corrigi poſſe noſtra ab illis, & in aliquibus noſtra eſſe rationabilius & ſatius ſtatuta, vt prætuli: arripui mediũ inter vtraq; , vt à noſtris, vbi meliùs erant ordinata, non diſcederem: & vbi poterant corrigi à voluminibus Vrbis. nõ negligerem, ſeu in ordine, ſeu in verbis. Vbi noſtri moderni cantores rationabilius authenticis verbis ſtatuerunt officia ſua, diuidendo Antiphonas per ferias, necnõ & reſponſorios, & in feſtiuitatibus Sanctorũ Antiphonas diſtribuendo ſingulis vigiliis ſuas, ſcripſi primò ordinẽ Romanum, dein noſtrorum cantorum. Et vbi talem ordinem reperi deficere, addidimus illum ex vtriſque voluminibus, vt ſe demonſtrabunt feriæ & hebdomadæ ante Natiuitatem Domini, & hebdomada Paſchalis. Vbi ordo reſponſoriorum & Antiphonarum in perſpectis voluminibus diſſonare videbatur ab ordine librorũ, de quibus ſumpta ſunt, & à conſonantia quæ rationi adſtipulatur, non dubitaui ſequi in noſtro Antiphonario ea potiùs, quæ hiſtoriæ & rationi iſtius vel illius feſtiuitatis viſa ſunt cõgruere. Vbi ordinabiliùs viſum eſt mihi ſcriptum haberi in Antiphonario Romano, quã in noſtro, ibi ſcripſi in margine, R. propter nomen Vrbis Romæ: Et vbi in noſtro, M. propter Metenſem ciuitatem: Vbi noſtrum ingenium cogitauit aliquid poſſe rationabilius illis ordinare, I.C. propter indulgentiam & charitatem. Idcircò precor Cantores, vt non priùs deſpiciant noſtra, quàm diſcutiant ea, iuxta ordinẽ librorum & rotunditatem rationis. Et ſi inuenerint minùs congruè, ea ordini librorum & rationi alicui, dent indulgentiam meæ imperitiæ: Sin autem, non deſpiciant edere noſtra olera, quæ rubra teſta illius miniſtrat. In verſibus, quos penè mutatos reperiet, ſi fortè quis dignum duxerit præſens volumen frequentare, laborauit & ſudauit ſacerdos Dei Eliſagarus apprime eruditus, & ſtudioſiſſimus in lectione & diuino cultu, necnon & inter priores primus palatii excellentiſſimi Hludouici Imperatoris. Non ſolùm ille, ſed & quoſcumq; de eruditis viris ad ſe potuit conuocare, in præſenti negocio ſudauerunt. Quamuis enucleatiſſimè mutati verſus coniuncti ſint reſponſoriis ſuis: tamen quos aptos reperi, tranſcurrendo in prioribus Antiphonariis, non dubitaui inſerere in noſtro Antiphonario, vt inuenis inſertos. Notandum eſt, neceſſarium nobis eſſe, vt alteros verſus habeat noſter Antiphonarius, quàm Romanus: quoniam altero ordine cantamus noſtros reſponſorios, quàm Romani. Illi à capite incipiunt reſponſorium, finito verſu: nos verſum finitum informamus in reſponſorium per latera eius, ac ſic facimus de duobus corporibus vnum corpus. Ideò neceſſe eſt, vt hos verſus quæramus, quorum ſenſus cum mediis reſponſoriorum conueniat, vt fiat vnus ſenſus ex verbis reſponſorii, & verbis verſus. Hoc proſpexit memoratus vir & glorioſus presbyter Eliſagarus: qua de re certauit, vt ex diuerſis libris cõgregare verſus conuenientes reſponſoriis, quos nos & alii multi cupiunt frequentare in nocturnali officio. In omnibus iſtis aſſenſus me adiuuat ſummi ac ſanctiſſimi Apoſtoli Gregorii, qui interrogationi S. Auguſtini ſatisfecit, vt vndecumque vellet colligere Eccleſiaſtica officia, addere ſeu inſerere Romano ordini, licenter colligeret, & vſui ſuorum tribueret. Vndè ſcriptum eſt in hiſtoria Anglorum libro primo, capite quinto. Interrogatio Auguſtini: Cum vna ſit fides, ſunt Eccleſiarum diuerſæ cõſuetudines, & altera conſuetudo Miſſarum in Romana Eccleſia, atque altera in Gallia tenetur. Reſpondit Gregorius Papa: Nouit fraternitas tua Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, in qua ſe meminit nutritam: ſed mihi placet. vt ſiue in Romana, ſiue in Galliarum, ſeu in qualibet Eccleſia aliquid inueniſti, quòd plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicite eligas, & in Anglorum Eccleſia, quæ adhuc ad fidẽ noua eſt, inſtitutione præcipua, quæ de multis Eccleſiis colligere potuiſti, infundas; non enim pro locis res, ſed pro bonis rebus loca amanda ſunt. Ex ſingulis ergo quibuſque Eccleſiis quæ pia, quæ religioſa, quæ recta ſunt elige, & hæc quaſi in faſciculum collecta, apud Anglorum mentes in conſuetudinem depone. Hucuſque beati Gregorii. In multis locis prænotaui in primo ordine nomina Reſponſoriorum & Antiphonarum iuxta ordinem Antiphonarii Vrbis, & coniunctim in ſecundo iuxta ordinem noſtrę conſuetudinis: vt vtraque haberet pſalta præ oculis, & illud caueret, quod iudicio meliùs potiùs eligeret: notãdum eſt, volumen, quod nos vocamus Antiphonarium, tria habere nomina apud Romanos. Quod dicimus Graduale, illi vocãt Cãtatorium: qui adhuc iuxta morem antiquum apud illos in aliquibus Eccleſiis in vno volumine continetur. Sequentem partem diuidunt in duobus nominibus: Pars quæ continet reſponſorios, vocatur Reſponſoriale: Et pars quæ continet Antiphonas, vocatur Antiphonarius. Ego ſecutus ſum noſtrum vſum, & poſui mixtim reſponſoria & Antiphonas ſecundùm ordinem temporum, in quibus ſolemnitates noſtræ celebrantur.

De his quæ meo interrogatui reſponſa ſunt à Magiſtris Romanæ Eccleſiæ.

INterrogaui Archidiaconum Theodorum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, quem rogauit Dominus Apoſtolicus, vt me inſtrueret iuxta interrogationem meam de ordine Romani officii, quot verſus cantaret Romana Eccleſia in reſponſorio, *Adſpiciens à longè*, reſpondit, Duos. Sciſcitatus ſum, cur duos cantaſſet extra ſolitum morem in illo reſponſorio: Reſpondit, Propter honorem magnæ feſtiuitatis. Reperi poſtea non ſolùm in

hlm in iſto, id eſt, *Adſpiciens à longè*, tres verſus, vt in
noſtro Antiphonario continetur: ſed etiam in aliis mul- A
tis in Romano Antiphonario aut duos, aut tres ſcri-
ptos. Viſum eſt mihi, vt ratio talis reddi poſſit de tot
verſibus. Quando contigit his aut ter vnum reſponſo-
rium cantari in vna hebdomada, aut in hebdomadis, cui
ſubnexi ſunt tres verſus aut duo conuenientes, vt vnus
cantetur in vna nocte, alter in altera, tertius in tertia.
Interrogaui, quotiis ordo reſponſoriorum celebraretur
in Dominica nocte, quam ſolemus nominare Octauas
Paſchæ. Reſponſum eſt, Nouenarius, in ea cantamus de
auctoritate. Similiter interrogaui de officio Pentecoſtes.
Reſponſum eſt, Nouem cantamus, vt in cæteris Domi-
nicis noctibus. Interrogaui memoratum Archidiaco-
num, quo ordine reſponſorios cantarent poſt octauas
Pentecoſtes vſque in Aduentum Domini, Reſponſum B
eſt, In octauis Pentecoſtes incipimus legere librum Re-
gum: In eadem prima hebdomada cantamus reſpon-
ſorios de pſalmis. In ſequentibus hebdomadis vſque in
Auguſtum menſem, de hiſtoria Regum. In prima heb-
domada Auguſti, legimus Salomonem, & reſponſorios
cantamus de Pſalmis. In ſequentibus vſque in Septem-
brem menſem de Salomone, in prima hebdomada Se-
ptembris legimus Iob, & cantamus reſponſorios de
pſalmis: In duabus ſequentibus de Iob, In nouiſſima
hebdomada menſis memorao, de Tobia. In primis dua-
bus hebdomadis menſis Octobris, de Iudith & de He-
ſter & Eſdra, in duabus nouiſſimis menſis ſupraſcripti
de Machabæis. In prima hebdomada menſis Nouem-
bris, legimus de Prophetis reſponſorios cantamus de
pſalmis, In cæteris ſequentibus vſque in Aduentum Do- C
mini de Prophetis. Interrogaui ſi aliquid dicerent, Ma-
giſtri Romanorum inter interſtitium nocturnalis offi-
cii, & matutinalis. Reſponſum eſt mihi, Nihil, ſed con-
tinuò poſt nocturnale officium dicunt, *Deus in adiuto-
rium meum intende*. Orationem Dominicam non can-
tant poſt pſalmos nocturnales: ſed dicunt aliquod ca-
pitulum tale, quale iſtud eſt: *Intercedente* Beato princi-
pe Apoſtolorum Petro, ſaluet, & cuſtodiat nos Domi-
nus. Sæpè in octo reſponſoriis & nouem lectionibus
finit nocturnale officium. Interrogaui ſi canerent
per Dominicas noctes. *Te Deum laudamus*. Reſpon-
ſum eſt, Tantùm in natalitiis pontificum, Te Deum lau-
damus, canimus. Hic inſerimus, quomodo inuenimus
ſcriptum de auctoritate Adriani Apoſtolici: In nomine
Domini noſtri Ieſu Chriſti incipit reſponſoriale de cir- D
culo anni temporibus ter beatiſſimi & Apoſtolici Do-
mini Adriani Papæ per Indictionem ſeptimam. Item in
fine: Hoc opus ſummus reparat Pontifex dominus A-
drianus ſibi memoriale per ſecla.

Prænotaui obelo Alleluia, quod ſequitur pſalmum,
Confitebor tibi Domine, in Paſcha Domini ad veſpe-
rum. Scripſi illud, vt inueni in Romano Ordine, quòd
tamen apud noſtrum ordinem videtur ſuperfluum eſſe.
Scripſi olim in libello qui vocatur Officialis, de tempo-
re Septuageſimæ, & de myſterio eiuſdem numeri, & de
cæteris officiis, quæ aguntur in Eccleſia per annum, ſi-
ue ſint nocturnalia, ſiue diurnalia: Nunc dicturus, Deo
miſerante, de ordine Antiphonarii, cupio ſummatim
aliquid ſcribere, quaſi quoddam manuale de ſolis no- E
cturnalibus officiis, & de his, quæ vocantur vulgo Cur-
ſus. Quo ad memoriam reducto, renouetur mens ad de-
ſiderium cæleſtis patriæ, recordeturque quomodo ad
eam reuocata ſit, & quomodo quotidie reuocetur, &
quod per ſingulas horas noctis & diei poſſit ſeruire Do-
mino per eoſdem curſus, atque in nouiſſimo diei vota
ſua reddere pro eo, quòd quinque ſenſus virginitatis
ſuæ, ſuam pulchritudinem ſeruauerint, & ſuum habitũ
ſponſo ſuo: Quando affectibus his attingitur animus
meus, quos ſubter notare cupio per ſingulos curſus,
afficiot nempe dulcedine dilectionis Dei, & dilectio-
nis proximi, æternæque patriæ, & præſentiæ ſaluatòris
noſtri: Simulque notandùm, quòd deficit animus meus

ab adiutorio humano, & confirmat ſe in adiutorium Do-
A mini, ſeparaturque à terrenis & caducis, & coniungi-
tur cœleſtibus & ſpiritalibus.

Explicit Prologus.

*Incipit adnotatio de nocturnalibus officiis & diurnali-
bus, quæ vulgo Curſus vocantur.* CAP. I.

RESTAURATIO & renouatio ſtatus noſtræ innocentiæ,
in Chriſti Reſurrectione reddita eſt nobis. Idcir-
co locuturi, quod Dominus dederit, de nocturnali-
bus & diurnalibus officiis à Dominica nocte, quam
Dominus ſua reſurrectione prætulit cæteris noctibus,
incipiendum eſt. In Dominica nocte congruè iuxta
B conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ à ſomno ſurgen-
tes, dicimus primo, *(Dom ne lab. a mea aperies.)* & poſt
hunc verſum glorificamus S. Trinitatem, quæ glorifi-
canda eſt & de præteritis, & de præſentibus, & de fu-
turis. Poſteà dat tuba cantoris ſignum per antiphonam
inuitatoriam, vt excitentur Chriſtiani circumquaque,
& concurrant ad ſcholam doctorum & paſtorum Ec-
cleſiarum. Vnde Dominus Beda in tractatu ſuo ſuper
Lucam de quodam verſu pſalmi inuitatorii ſic: At, in-
quit, cum eiſdem operis compares quæro canendo
cum Propheta, Venite, adoremus & procidamus ante
Dominum, ploremus coram Domino, qui fecit nos,
columbas ad altare deporto. Poſt hanc antiphonam,
canuntur duodecim pſalmi ante lectiones & reſpon-
C ſorios. Duodenarius numerus vniuerſitatem tempo-
ris & rerum continet in ſe. In duodecim pſalmis im-
buitur apud Eccleſiaſticos viros memoria ſanctorum
Patrum, qui ante legem excoluerunt vineam Domi-
ni. Per hunc numerum inſtruuntur, qui ad nocturna-
le officium occurrunt de eo, quod Dominus ab ini-
tio mundi habuit prædicatores in ſua Eccleſia, qui po-
pulum Dei coluerunt ſuis laboribus, vt reditum quæ-
reret ad propriam patriam per Chriſti reſurrectionem.
Primus pſalmus, *Beatus vir*, concinit quodammodo
Abel iuſto homini, cuius ſanguis effuſus eſt in typo
ſanguinis Chriſti. Et Pſalm. (Domine Deus meus in
te ſperaui.) Noë & filius eius, atque vxoribus eorum,
quæ ſaluæ factæ ſunt per aquam. Et, (Saluum me fac
Domine, quoniam defecit ſanctus) Abrahæ, qui ſolus
D reſtitit, ne adoraret idola, cæteris corruentibus in ea.
Dehinc ſequitur verſus. Verſus dicitur ille cantus,
per quem reuertitur intentio orantis in aliam inten-
tionem, quaſi quædam compoſitio officialis, diſpo-
nens iter mentis ſuaui cantilena de vno affectu ad al-
terum. Verbi gratia, de pſalmodia ad lectionem: de
ſolitudine omnium Eccleſiarum ad propriam con-
ſcientiam, quæ conuerſio addiſcitur in reſponſoriis:
Iterùm de pſalmodia ad Euangelicum hymnum, ſiue
ad orationem Dominicam, cuius prologus ſolet eſſe
(Kyrie eleiſon & Chriſte eleiſon) ſeu ad orationem,
quam ſolet proferre ſolus ſacerdos. Iſte ſtatus mentis
in multis Eccleſiis demonſtratur per ſtatum membro-
rum. In multis Eccleſiis in principio cantus, qui voca-
E tur Verſus, vertit ſe chorus ad altare. Poſt verſum ſe-
quuntur tres lectiones cum ſuis reſponſoriis. Merito
noſtra Eccleſia poſt cultum Abrahę, tranſit ad ſcho-
lam diſciplinę. Abel & Enoch ſancti & iuſti viri fue-
runt: ſed non vocati patres gentium, neque patres
Chriſti, neque in ſigno poſiti ſunt fidei gentilis popu-
li: Abraham a Mattheo Euangeliſta ponitur in primo
ordine genealogię Chriſti: Abraham dicitur pater
multarum gentium: Abraham accepit ſignum fidei,
quę eſt in pręputio. Talis agricolę excipienda eſt do-
ctrina, & tenenda. Nam & ſtatus temporis admonet
nos, ad Abraham lectiones & reſponſorios celebra-
re. Sexta diei hora legitur in Euangelio Matthęi
Abraham intraſſe ad agriculturam: Nos verò medię

noctis tempore admonemur præcedere ante Dominum exemplo pſalmographi, dicentis: Præueni in maturitate, hoc eſt, in media nocte. Quod aliquando noſtra infirmitas ſolet protrahere vſque ad gallicinium. Merito memoria eorum mortuorum, qui in Chriſto mortui ſunt, recolitur per noctem, quoniam eorum tranſitus & quies nocti comparatur, dicente Euangelio: Veniet autem nox quando nemo poterit operari. Per pſalmos opus prædicatorum monſtratur, per lectiones doctrina. In iſto ordine ſequimur textum Lucæ Euangeliſtæ, dicentis: Primum quidem ſermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Ieſus facere & docere. Doctrina namque prædicatorum quærit imitatores. Ad hoc enim ſurgit cantor à ſede, & exaltat vocem in reſponſorio, vt excitet mentes quæ audierunt doctrinam ad actiones bonas. Surgunt namque deuotæ mentes per deuotionem bonorum operum in reſponſorio, vt reſpondeant exhortatori. Ordo poſtulat exhortatoriæ functionis, vt tale aliquid præcedat exhortationem quod intentum faciat audientem, & afficiat ad ſequendum: vt in promptu monſtratur, vbi vtilitas lectionis diuinarum ſcripturarum præcedit exhortatoriam vocem cantoris. Et vt nullatenùs mens exhortatoris poſſit per aliquam arrogantiam propter citatam reſponſionem ſubiectorum eleuari, conſtringitur verſu, in quo ſolus debet laborare. Quo facto admonetur ex propriis laboribus & ex propria conſcientia, ſe ſcire eſſe menſurandum ante tribunal Chriſti, non ex opinione populi & diſcipulorum. Priſcis temporibus non cantabatur Gloria poſt Verſum, ſed repetebatur reſponſorius. Ordo rationi congruus, vt qui cœpit exhortator fieri propter reditum ad cœleſtem patriam, perſeueret in eo vſque in finem. A modernis verò Apoſtolicis additus eſt hymnus, (gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto) poſt verſum, quo admonemur, vt ex omnibus donis atque datis ſemper laudemus creatorem. Ad quam patriam & ſocietatem nos intẽtet exhortari chorus ſanctorum prædicatorum per Chriſti reſurrectionem, numerus lectionum & reſponſoriorum, qui celebratur in Dominica nocte, euidenter manifeſtat, ſcilicet ad cœleſtem Hieruſalem & nouem ordines Angelorum. Qui rectiùs & æquiùs non poſſunt diuidi, quàm ternario numero per interſtitia pſalmorum trium vigiliarum, in quibus recoluntur tria tempora nominata in Euangelio, id eſt, prima vigilia, & ſecunda vigilia, & tertia vigilia. Nam in prima vigilia recolitur eorum reſurrectio futura in Chriſto: qui ante legem coluerunt vineam Domini: In ſecunda, eorum qui poſt legem datam vſque in aduentum Chriſti: In tertia, Chriſti diſcipulorum. Huius enim excellentia in tribus nouiſſimis pſalmis canitur Alleluia. Horum pſalmorum diuiſio ſic ſe habet: (Conſerua me Domine) memorat quieſcentes in Chriſto de Leuitico genere (Exaudi Domine iuſtitiam meam) requiem iudicum (Diligam te Domine) regum veteris teſtamenti palmam. (Cœli enarrant) prædicatorum noui Teſtamenti. (Exaudiat te Dominus in die tribulationis,) martyrum Chriſtianorum triumphum. (Domine, in virtute tua,) regnum manens ſpiritualium regum. Hæ perſonæ membra ſunt capitis illius, cuius regnum memoratur in pſalmo, Dominus regnauit, decorem induit. Hoc differt inter tres nocturnas Dominicales, & treſ quæ per cęteras noctes canuntur, quando feſtiuitas eſt ſanctorum, quod illæ recolunt reſurrectionem corporum, iſtæ autem beatitudinem animarum ſanctarum, quam tunc percipiunt, quando fiunt ciues ſpirituum cœleſtium & bonorum.

De Matutinali officio per Dominicas noctes.

CAP. II.

Officium matutinale Dominicalium noctium admonet Eccleſiaſticos viros proſpicere, quomodo primò poſt Chriſti reſurrectionem fugatis tenebris A errorum & vitiorum, primitiua Eccleſia ſurrexit ad lucem veræ fidei, quæ eſt in nouo Teſtamento, & quomodo in poſteriore tempore adiungeret ſibi Eccleſiam de gentibus, atque iterùm in vnum cunctas duas eccleſias oporteat eam tribulationibus probari, & per patientiam probatam inueniri, necnon & per probationem ad ſupernam beatitudinem peruenire. Primus verſus primi pſalmi matutinalis officii, demonſtrat Chriſtum regnaſſe poſt reſurrectionem ſuam, & induiſſe ſe decorem & fortitudinem. Secundus verſus monſtrat eſſe orbem terræ, videlicet Apoſtolos roboratos Chriſti reſurrectione atque aſcenſione ad cœlos, necnon & effuſione Spiritus ſancti. Secundus pſalmus monſtrat eorum intentionem, quam habuerunt, vt multos B ſibi coniungerent ex Iudæa, & vt vna eadem fides eſſet in magiſtris & ſubditis, & vna ſaluatio atque vna glorificatio. Tertius pſalmus admonet, vt intendatur quòd poſt Iudæorum ſalutem eadem ſalus perueniret ad gentes. Ex perſona gentium cantatur pſalmus, (Deus Deus meus, ad te de luce vigilo.) Interim repulſa Iudæa, colligetur & ipſa iterùm per prædicationem Enoch & Heliæ, & fiet vna eccleſia ex duobus populis. Idcireò præſentes duo pſalmi, id eſt, (Deus Deus meus ad te de luce vigilo:) &, (Deus miſereatur noſtri,) non diuiduntur, vt ſint in ſignum illius temporis, quando nulla diſtantia erit inter fidem gentilis populi & Iudaici: Adunata Eccleſia ex duobus populis proſperabitur per patientiam, vt ſcriptura dicit, Vaſa figuli probat fornax, & homines C iuſtos tentatio tribulationis. Tribulatio enim patientiam operatur. Tres pueri in caminum miſſi, quorum hymnus canitur in quinto ordine Pſalmorum, in tribulatione extiterunt patientes, & non ceſſerunt minis Nabuchodonoſor regis, & miniſtrorum eius. In ſua conſtantia præfigurant conſtantiam illorum ſanctorum, qui in tempore Antichriſti non cedent inſidiis & minis eius, ſed perſeuerabunt in fide catholica. Ipſi erunt patientes in tribulatione, & per patientiam probati inuenientur, & per probationem ſpe beati, De quibus ſcriptum eſt: Beati qui expectant & perueniunt vſque ad dies mille trecentos trigintaquinque. Spes autem non eſt ſine fide & charitate. Idcirco in noſtra eccleſia tres Pſalmi canuntur coniunctim, qui referti ſunt laude Dei. D Docent enim iſti tres pſalmi, ſanctos victuros poſt interfectionem Antichriſti in firmitate fidei, & beatitudine ſpei, & lætitiæ dilectionis, atque vnanimitate inſeparabili. Poſt hos pſalmos canitur aliqua lectio. Non deerit enim illo tempore cibus ſpiritalis in Eccleſia, qui augeat lætitiam ſemel cœptam. Poſt quam lectionem dicitur verſus (Dominus regnauit, decorem induit) Iſte verſus nos docet iterum electos recitaturos triumphum Chriſti: poſt interfectionem Antichriſti, qui eius tempore quaſi in latibulis ſilebant. Sicut poſt triſtitiam diſcipulorum Chriſti de eius morte, renouata eſt mens eorum lætitia de reſurrectione eius, vt ruminarent verſum, (Dominus regnauit) ità & poſt triſtitiam E Chriſtianorum de perſecutione Antichriſti, renouatur mens eorum lætitia de eius interfectione, vt canant, (Dominus regnauit, decorem induit.) Poſt hoc tempus ſequitur vt hymnus dicatur. (Benedictus Dominus Deus Iſraël, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ.). Sicut eo tempore, quando hunc cantauit Zacharias, in proximo erat Chriſti aduentus primus: ita & in nouiſſimo tempore, de quo ſuperiùs dixi, in proximo erit ſecundus aduentus eius, in quo ſancti ſeruient Domino ſine timore, de manu inimicorum liberati, in ſanctitate & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus, & cætera bona attribuentur, electis Dei, quæ in præſenti hymno canuntur. Vſque ad verſus, qui propriè reſultant de

Ioanne

Ioanne, id eſt, Tu puer propheta: & deinceps.

De nocturnali officio quotidianarum noctium.

CAP. III.

NVmerus pſalmorum qui currit per quotidianas noctes in nocturnali officio, id eſt, duodenarius, certat per clerũ Eccleſiaſticum orare pro propriis peccatis, & pro eorum, quorum oblationibus ſuſtentatur Eccleſia. Scriptum eſt in Euangelio Ioannis: Nonne duodecim horæ ſunt diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt: Qui autẽ ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non eſt in eo. Per 12. pſalmos comprehenditur vniuerſalis admonitio ad clerum, vt intercedant pro offenſis populorum, quæ in nocte operantur. Et per ſtatum noctis, comprehenditur qualitas peccatorum, dicente Paulo in epiſt. ad Theſſalonicen. Omnes enim vos filii lucis eſtis, & filii diei: non eſtis noctis neque tenebrarum, Igitur non dormiamus ſicut & cęteri, ſed vigilemus & ſobrii ſimus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt. Nos autẽ qui diei ſumus, ſobrii ſimus. Debitores enim ſumus nos, qui ex oblationibus fidelium viuimus, tam pro corũ peccatis intercedere, quàm pro noſtris. De qua re ſcribit ſanctus Gregorius in homilia ſua: Penſemus cuius damnationis ſit, ſine labore hic percipere mercedem laboris. Ecce ex oblatione fidelium viuimus: Sed nunquid pro animabus fidelium laboramus? Illa in noſtrum ſtipendium ſumimus, quæ pro redimendis peccatis ſuis fideles obtulerunt, nec tamen contra peccata eadem vel orationis ſtudio, vel prædicationis, vt dignum eſt, inſudamus. Nos fratres cantemus in nocturnali officio totidem pſalmos, quot horæ ſunt in nocte æquinoctiali: & ex ſtatu temporis, diſcamus, debitores nos eſſe pro peccatis eorum intercedere, quorum oblationibus ſuſtentamur. Et ex ſenis antiphonis, quas viciſſim chori per ſingulos verſus repetunt, admonemur, vt noſtra intentio tendat ad perfectionem bonorum operum, qui pro aliorum peccatis debitores ſumus intercedere. Si fecerimus, non erit periculoſa & reprehenſibilis ſuſcepta oblatio fidelium à nobis, dicente Euangelio: Dignus eſt enim operarius cibo ſuo. Recordemurque ſententiæ Iacobi Apoſtoli, dicentis: Confitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicem, vt ſaluemini: Multum enim valet deprecatio iuſti aſſidua. Qualitatem peccatorum, quæ tam facilè remittitur, ex ſcriptis ſancti patris noſtri Bedæ hic inſeruimus. In hac autem ſententia debet eſſe diſcretio, vt quotidiana leuiaque peccata alterutrum coæqualibus confiteamur, eaque quotidiana credamus oratione ſaluari. Et S. Auguſtinus in libro Enchiridion: De quotidianis autem breuibus leuibuſque peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium ſatisfaciat.

De numero Lectionum & Reſponſoriorum ſupra ſcriptarum noctium. CAP. IV.

SÆpè inculcatum eſt, reſponſorios ſequi lectiones propter diſciplinam eccleſiaſticam, quæ non vult auditores legis tantum habere in ſua ſchola, ſed factores, ſcribente S. Gregorio in ſuis reſponſis, ad Auguſtinum ità: Nam in ipſis rebus ſpiritualibus, vt ſapienter & maturè diſponantur, exemplum trahere à rebus etiam carnalibus poſſumus. Addiſcimus ex vigiliis militaribus, ad quid inſtruamur ex tribus lectionibus & reſpõſoriis. Dicit S. Ambroſius, Imitare milites iſtius ſæculi, & te militem eſſe Chriſti exiſtima, Armiductores conſtituerunt in militia ſua dormiẽtibus militibus caſtra tueri per tres vigilias in nocte. Quarta autem eſt in matutinali tempore, quando nos matutinos cantamus. In memoratis tribus vigiliis vigiles conſtituti ſunt, qui cuſtodiunt militum dormientium corpora, & ſupellectilem eorum. In militia ſęculari viciſſim dormiunt milites, & viciſſim vigilant. In Chriſtianorum verò militia dictum eſt in

A Euangelio Marci: Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate. Tres lectiones & tres reſponſorii per quotidianas noctes inſinuant ſanctæ plebi, clerum Eccleſiæ Dei ad hoc eſſe intentum vt admoneat per lectionem, hoc eſt, ſuam doctrinam; & per reſponſoriũ, hoc eſt, clamorem non paruum mentis prædicando, & exhortando populum Dei ad vigilias ſi Dominus domus repentè venerit, ſero an media nocte, an galli cantu, an manè, ne inueniat eum dormientem. Si enim venerit Dominus domus ſecundùm Lucam, in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit, & pulſanti confeſtim aperitur, beati ſunt ſerui illi. Hæc eſt intentio cleri Dei, vt ſi quis graui ſomno addictus, in prima vigilia negligens extiterit, in ſecunda vigilia ſolerti cura expectet Dominum reuertentem à nuptiis: Quòd ſi etiam in ſecunda B vigilia negligens extiterit, ſaltem in tertia vigilans inueniatur. Notandum eſt, quòd vnaquæque anima fidelis quacumque die exuta fuerit corpore, ſeptimam ſabbati recipit, & reſurrectio ſanctorum corporum octauam diem expectat: ita quæcunque anima euigilauerit à graui ſomno negligentiæ per curam eccleſiaſticam, ſiue in prima vigilia, ſiue in ſecunda, ſiue in tertia, ſtatim attingit matutinum tempus in quarta vigilia. Vt reor, S. Romana Eccleſia hoc ſpeciatim nobis inſinuat per ſuam conſuetudinem. Ipſa enim quotocunque ordine vel numero lectionum viderit † maturam procedere, vt auditur, dimittit nocturnale officium, & incipit matutinale. Periculoſum eſt enim tranſgredi terminos patrum, hoc eſt, niſi aut in maturitate, iuxta auctoritatem prophetæ Dauid ſurgamus, aut iuxta conſuetudinem C noſtræ fragilitatis, in gallicinio. † maturè

De Matutinali officio quotidianarum noctium.

CAP. V.

QVoniam homo pars eſt mundi, apud Græcos appellatur μικρόκοσμος, id eſt, minor mundus: & ideò non immeritò ſtatui temporum comparatur tota natiuitatis humanæ. Nox enim dicta eſt, quòd noceat adſpectibus vel negociis humanis, ſiue quia fures latroneſque in ea nocendi aliis occaſionem nanciſcantur. Ignorantia mentis, quæ ſolet euenire ex tenebris peccatorum comparatur nocti. De quo peccato dicit S. Auguſtinus in libro Enchiridion: Duabus ex cauſis peccamus, aut nondùm videndo quid facere debeamus: aut D non faciendo quod debere fieri iam videmus. Quorum duorum illud ignorantiæ malum eſt, hoc infirmitatis. Pro his enim, quorum mens obcæcata eſt ignorantia peccatorum, orant eccleſiaſtici viri, vt & ipſi reſipiſcant, & cognoſcant ſua peccata. Talium mentes ſolet Chriſtus propter ſuam miſericordiam interuenientibus meritis ſanctorum, viſitare quodammodo hora matutinæ. Matutinum eſt, receſſus tenebrarum, & aduentus auroræ. Eo tempore ſol appropinquat ad ſuperiora, vt expellat tenebras à ſuperficie terræ. Adueniente ſole vero, expellitur caligo ignorantiæ à mente humana ſicut factum eſt ſuper Petrum quando fleuit amarè, & quando miſit Deus Nathan prophetam ad Dauid, vt recognoſceret peccatum ſuum. Iam enim aduentante aurora dixit Dauid, Peccaui Domino. pro tali ſtatu mẽ- E tium conuerſatum, cantat ſancta Eccleſia in matutinali tempore pſalmum, (Miſerere mei Deus,) quem cantauit Dauid, poſtquam cognouit peccatum ſuum. In iſto pſalmo fides purificans corda, innuit menti remiſſionem peccatorum, per ſymbolum, dicens: Credo in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam Catholicam, ſanctorum communionem, remiſſionem peccatorum. Sicut in pſalmo, (Dominus regnauit) qui cantatur in libera nocte recolitur ſtatus eorũ qui poſt baptiſmum in curſu cœpto perſeuerant: ità in pſalmo, (Miſere mei Deus) qui cantatur in ſeruilibus noctibus eorum, qui poſt baptiſmum declinant à curſu ſuo, & poſtea per orationes fidelium corriguntur, & illuminantur. Poſt matutinum tempus ſequitur diluculum. Diluculum eſt quaſi iam

incipiens parua lux diei. Niſi hæc pars pertineat ad noctem, non erunt ſeptem partes noctis, quas Doctores enumerant, id eſt, crepuſculum, veſperum, conticiniũ, intempeſta, gallicinium, matutinum, diluculum. De eadem hora dicitur in Euangelio, Vna ſabbati valdè diluculo veniunt ad monumentum. Eadem hora vocatur & manè. Scribit & Ioannes de eadem hora, Maria venit manè cùm adhuc tenebræ eſſent. Et Marcus, quod iam prætulit, Serò, an media nocte, an galli cantu, an manè. Omnes pſalmi qui ſunt poſiti in ſecundo ordine per quotidianas noctes, aliquid de manè reſonant. Primus dicit, (Quoniam ad te orabo Domine, mane exaudies vocem meam: manè adſtabo tibi.) Secundus, (Emitte lucem tuam & veritatem tuam.) Tertius, (Exitus matutini, & veſpere delectabis.) Quartus, (Manè ſicut herba tranſeat, manè floreat) Et iterùm, (Repleti ſumus manè.) Quintus, (Auditam fac mihi manè,) Sextus, (Ad annunciandum manè miſericordiam tuam.) In iſto pſalmo operatur ſpes, In primo vitantur mala, in ſecundo appetuntur bona per ſpem. Quamuis pœnitens ſpem habeat, tamen ex nocte, id eſt, ex peccato habet vndè triſtetur. De qua triſtitia dicit Apoſtolus: Triſtitia autem quæ ſecundum Deum eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Ipſa triſtitia pars eſt noctis. In tertio ordine ſunt duo pſalmi coniuncti ſimul. In iſtis duobus celebratur præceptum dilectionis, quod eſt geminum. In primo pſalmo dicit homo imbutus dilectione Dei, (Deus Deus meus ad te de luce vigilo,) id eſt, poſtquàm receſſerunt tenebræ & aurora venit fidei, atque diluculum reſtaurationis per ſpem bonam mihi illuxit, ad te vigilo, & per amorem, quo rapior ad te: ſitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea. In iſto pſalmo dilectio Dei memoratur, in ſecundo pſalmo dilectio proximi. Iſta duo præcepta nulla interpoſitione diſiunguntur. Quapropter non inuenitur vlla diſiunctio inter præſentes duos pſalmos. Dicit diuina ſcriptura, Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Iſte homo, cuius ſtatus nunc recolitur, fuit primo tentatus & victus, Vult iterum Deus, vt teneretur & vincat, atque poſſideat triumphum victoriæ. Huius documenti cauſa & admonitionis ſequuntur cantica, quæ cantauerunt patres noſtri, poſtquam tentati ſunt, & Deus triumphũ præſtitit illis. Primum canticum dicit: (Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi) Audiſtis flagellum: audi triumphum. Conuerſus eſt furor tuus, & conſolatus es me. Et iterùm: Fiducialiter agam, & non timebo. Et iterùm: Exulta & lauda habitatio Sion. Secundum canticum cantatum eſt ab Ezechia, poſtquam conualuit de infirmitate. Tertium ab Anna, poſtquam æmula eius humiliata eſt, & illa exaltata partu filii. Quartum celebratum eſt poſtquam proſtrati ſunt Ægyptii, qui perſequebantur populũ Dei. Quintum ab Abacuc propheta, de quo dicit Hieronymus, Interim ſecundum literam cauſatur aduerſus Dominum propheta, cur Nabuchodonoſor templum vaſtet & Iudam, cur Hieruſalem quondam vrbs Domini deſtruatur, quare clamet populus & non audiatur, vociferetur ad Dominum oppreſſus à Chaldæis, & non ſaluetur: quare etiam ipſe propheta, vel populus, ex cuius perſona nunc loquitur adhuc vixerit, vt hucuſque perductus ſit, vt iniquitatem hoſtium, & ſuum videat laborem: cur in iuſtitia præualeat aduerſum ſe. Et hoc dicit præ mentis anguſtia, neſciens aurum in igne conflari, tres pueros de camino puriores exiiſſe, quàm intrauerant. Et infrà: Dominus noſter ſciens clementiæ ſuæ pondere atque menſura, interdùm non exaudit clamantem, vt eum probet, & magis prouocet ad rogandum, & quaſi igne excoctum, iuſtiorem & puriorem facit. Sextum à Moyſe, qui vexatus eſt propter Iudæos, qui exacerbauerunt ſpiritum eius, & tali fine concluditur: Laudate gentes populum eius, quia ſanguinem ſeruorum ſuorum vlciſcetur. Et vindictam retribuet in hoſtes eorum, & propitius erit terræ populi ſui. Poſt hæc Epinicia introducitur perſona exhortantis ad laudem Dei iuxta pſalmiſtæ vocem, dicentis: In Domino laudabitur anima mea, audiant manſueti & lætentur. Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in inuicem. In iſto ordine incipit exhortari conſortes, & conciues ſuos ad laudem ſanctæ Trinitatis, quæ ſeparata eſt tribus perſonis, & coniuncta in vna eademque ſubſtantia. Ideò tres pſalmi qui laude diuina pleni, huius exhortationis vice canuntur, canuntur ſine aliqua deiunctione apud noſtram Eccleſiam. Poſt hos pſalmos, qui finem faciunt pſalterii, & perfectè reſtauratum hominem monſtrant, ſequitur lectio. Et enim perfectum hominem oppido delectat docere & admonere negligentes more Dauid, qui tribus verſibus memorat renouationem mentis ſuæ, id eſt, Cor mundum crea in me Deus. &, Ne proiicias me à facie tua. &, Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & ilicò ſubiungit: Doceam iniquos vias tuas &, impii ad te conuertentur. Poſt lectionem ſequitur verſus. Noſtra prouincia ſolita eſt per omnes quotidianas noctes canere in iſto ordine † ſuper verſum, Repleti ſumus manè miſericordia tua. In Romano vero antiphonario inueni plures. Idcircò cœpi ex hoc canere verſum in matutinis, Domine meditabor in te, per ſecundam feriam & tertiam. Repleti ſumus miſericordia tua, per quartam & quintam feriam, (Auditam fac mihi manè,) per ſextam & ſeptimam. Omnes iſti verſus precantur bona Domini, quæ neceſſaria ſunt in mente conuerſum retinere in matutina hora vnumquemque, ſiue pro præſenti conuerſione, ſiue pro futuro manè, quod expectatur in reſurrectione. Poſt hos gradus aſcenditur ad ipſum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Apoſtropha fit de conuerſo homine per pœnitentiam ad Euangelicum virum, qui exhortatus eſt laudare ſanctam Trinitatem pro beneficiis præſtitis conuerſo, & dicit: Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui viſitauit miſeriam humanam, & fecit redemtionem illius, ſicut locutus eſt per os ſanctorum. Per eorum os promiſit, in quacunque die impius conuerſus eſſet ab impietate ſua, quod omnes iniuſtitiæ eius obliuioni traderentur. Reddidítque iuſiurandum, quod iurauit Abraham patri noſtro daturum ſe nobis, hoc eſt, vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati ſeruiremus Domino in iuſtitia & ſanctitate. ac ſi dicat eccleſiaſticus vir: Iſte, qui infirmus fuit, profectò ſanitati redditus eſt. Omnes partes noctis, cuius caligine iſte obſcuratus erat, repulſæ ſunt. Agamus Deo gratias, quoniam nunc poterit deinceps ſeruire Domino, & honeſtè ambulare, ſicut decet in eis. Dona Dei, quæ in iſto hymno memorantur, partim percipit ſancta Eccleſia in primo aduentu Domini, ſed pleniùs accipiet in ſecundo.

De curſibus diei. CAP. VI.

PRoprie vulgus omnem diem, ſolis præſentiam ſupra terras, appellat. Ex hac definitione datur intelligi, diem duodecim horarum inchoari debere ab ortu ſolis, & finiri in eius occaſu. Manè eſt quidam angulus noctis & diei. Diluculum & exortus ſolis, manè vocatur, vt prætuli, in Euangelio. Iam dictum eſt de manè in ſuperioribus, Cùm adhuc tenebræ eſſent. Et iterùm dicitur, Et valdè manè vna ſabbatorum veniunt ad monumentum, orto iam ſole. Et iterùm: Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam ſuam: Conuentione autem facta cum operariis ex denario diurno. Ex iſto diurno intelligitur in iſto loco manè pertinere ad diem. Scriptum eſt in altero Euangelio: Si quis ambulauerit in die, non offendit. Conuentus ſanctorum fratrum, qui congregatur prima hora, tertia ac ſexta, atque nona, illorum ſtatum in ſuo officio recolit, qui poſt ablutionem aquæ, ſiue poſt ſanitatem receptam per pœnitentiam, ſine retractatione currunt per viam domini, hoc eſt,

per

per legem eius ſcilicet vſque ad veſperum, id eſt vſque ad finem vitæ ſuæ. De quo curſu Paulus dicebat in nouiſſimis ſuis diebus: Certamen certaui, curſum cõſummaui, fidem ſeruaui. Et etiam pſalmus *Beati immaculati*, plenus eſt ſanctis moribus, per quos oportet ambulare vnũquemque, qui legem Domini certat implere. Pſalmus, Deus in nomine tuo ſaluum me fac,) qui præponitur centeſimo octauodecimo, non eſt ita præpoſitus, quaſi neceſſarius ſit tantùm vni parti diei, quæ vocatur prima, ſed toti ſpatio diei. Homo qui incipit ambulare in lege Domini, ſciat ſe ex vna parte habere leonem, & ex altera parte draconem: Leonem in apertis perſecutionibus, draconem in inſidijs. Quando inſidiati ſunt Dauid Ziphæi, vt eum comprehenderent, & traderent in manus Saül, qui eum volebat occidere, cantauit pſalmum iſtum: Et nos quando inchoamus in prima hora diei vitare perſecutiones & inſidias diaboli, cantemus pſalmum pro toto itinere diei, Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua libera me. Quare hoc? quoniam alieni inſurrexerunt aduerſum me. Et cætera. Quid enim volunt precari ambulantes per viam, niſi quod ſequens verſus monſtrat, dicens: Auerte mala inimicis meis, & in veritate tua diſperde illos. In iſto pſalmo oratum eſt pro cuſtodia vtriuſque partis viæ. In prima parte pſalmi, Beati immaculati, intramus in viam Domini. Quæ ſit intentio ambulandi, per iſtum pſalmum ex verbis S. Auguſtini edocemur. Dicit inter cætera in tractatu præſentis pſalmi: Nam profectò qui exhortatur, id agit, vt excitetur voluntas eius cum quo agit, ad illud propter quod exhortationis adhibetur alloquium. Vt quid ergo nobiſcum agitur, vt velimus quid velle non poſſumus, niſi quia omnes quidem beatitudinem concupiſcunt: ſed quonam modo ad eam perueniatur, plurimi neſciunt? Ideoque hoc docet iſte, qui dicit, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tanquam diceret: Scio quid velis, beatitudinem quæris: ſi ergo eſſe vis beatus, eſto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, ſine quo non peruenitur ad illud, quod omnes volunt. Sed vbi erit quiſque immaculatus, niſi in via? In qua via, niſi in lege Domini? Sermocinationi huius legis commiſimus nos per primam partem pſalmi octauidecimi in prima hora diei. Per ſecundam partem anticipant ſecũdam partem diei. Sicut in prima parte, ità in ea facimus mentionem de lege Domini. Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua. Et iterùm: Viam iniquitatis amoue à me, † & lege tua miſerere mei. Verſus qui ſequitur, Exurge Domine, adiuua nos, ſicut & pſalmus, Deus in nomine tuo ſaluum me fac, pertinet ad ſpacium totius diurni itineris, ſic & iſte verſus pertinet ad orationem, vt Dominus ſit ſui gregis per totum curſum itineris adiutor & liberator propter ſuam miſericordiam. Tertia pars memorati pſalmi celebratur in hora tertia diei, necnon & ibi mentio fit de lege Dei, dicendo: Legem pone mihi Domine viam iuſtificationum tuarum. Et iterùm: Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam. Et cætera. Quarta pars pſalmi cantatur pro quarta hora diei. Et ibi mentio fit de lege Domini: Portio mea Domine, dixi cuſtodire legem tuam. Quinta pars pſalmi canitur pro quinta hora diei. Et ibi mentio fit de lege Domini: Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum, ego verò legem tuam meditatus ſum. Et iterùm: Bonum mihi lex oris tui. Lectio quæ legitur per ſingulos curſus, hoc docet, vt quandocunque congregati fuerint ſancti viri, exceptis bonis operibus, quæ ſecum ſinguli ſtudent agere, paſſim diuino colloquio reficiantur. In ſexta parte pſalmi, intratur ad ſextam horam diei. Et ibi mentio fit de lege Domini. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed non vt lex tua. Et iterùm: Niſi quòd lex tua meditatio mea eſt, & cætera. Septima pars pſalmi canitur pro ſeptima hora diei. Et ibi mentio eſt de lege Domini. Quomodo dilexi legem tuam Domine, tota die meditatio mea eſt. Octaua pars pſalmi, pro octaua hora diei canitur. Eſt & ibi mentio de lege Domini: Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. In nona hora diei canitur nona pars pſalmi, ibi habemus legem Domini: Iuſtitia tua iuſtitia in æternum, & lex tua veritas. Decima pars pſalmi, canitur pro decima parte diei. Ibi eſt mentio de lege Domini: Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non ſum oblitus. Vndecima pars pſalmi canitur pro vndecima hora diei. Et ibi habemus de lege Domini: Iniquitatem odio habui & abominatus ſum, legem autem tuam dilexi. Et iterùm: Pax multa diligentibus legem tuam Domine. In duodecima hora diei reddit Dominus operariis ſuis denarium promiſſum. Scripſi nuperrimè in libello officiali de veſpertina hora iuxta etymologiam eiuſdem nominis, id eſt, veſpera: veſpertina hora iuxta ſuam etymologiam eſt poſt ſolis occubitum, & pertinet ad noctem. Si quis veſpertinale officium in ea hora celebrauerit, vndè etymologiam habet, id eſt, quando ſtella, quæ veſper nuncupatur, apparet, habet in libello officiali de eo ſcriptum quod potui ſentire: Nos verò ſæpiſſimè ſolemus veſpertinale officium celebrare ante ſolis occubitum. Vt ordo ille in noſtra Eccleſia celebretur, qui deſcriptus eſt in lib. Eſdræ, Quater in die confitebantur Domino peccata ſua, oportet veſpertinum officium computare ad partem diei. Dominus Beda ex ſcripto huius hiſtoriæ dicit, inoleuiſſe conſuetudinem in noſtra Eccleſia, vt quatuor lectiones recitentur fratribus in die, quod non fit niſi lectio veſpertinalis computetur parti diei, cum lectionibus de nona, & ſexta, & tertia. In prima non recitatur lectio. Officium primum diei inchoamus ab ortu ſolis. Veſpertinalem ſynaxin agimus circa duodecimam horam, quæ hora eſt circa finem diei. Finis diei, poteſt vniuſcuiuſque hominis finem deſignare, dies enim ponitur pro toto tempore viuus hominis. Vndè dicit Dominus in Euangelio: Me oportet operari opera eius, qui miſit me, donec dies eſt: Veniet hora quando nemo poterit operari. Dicit ſic ſanctus Auguſtinus, vbi exponit ſententiam Euangelii de quinque virginibus ſapientibus, quarum deuotioni optabam comparare eorum, qui quinq; pſalmos cantant veſperæ. Nam interrogatus Dominus ſecreto à diſcipulis de conſummatione ſeculi, inter multa quæ locutus eſt, hoc quoque dixit: Tunc ſimile æſtimabitur regnum cælorum decem virginibus. Et cætera. Et infrà: Videntur itaque mihi quinque virgines ſignificare quinque partitam continentiam à carnis illecebris: continendus eſt enim animæ appetitus, hoc eſt, a voluptate oculorum, à voluptate aurium, à voluptate olfaciendi, guſtandi, tangendi. Sed quia iſta continentia partim coram Deo fit, vt illi placeatur interioris gaudio conſcientiæ, partim coram hominibus, tantùm vt gloria humana capiatur, quinque dicuntur ſapientes, & quinque ſtultæ: Vtræque tamen virgines, quia vtraque continentia eſt, quamuis diuerſo fomite gaudeant. Qui coram Deo gaudent gloriari de ſuis operibus, illi ambulauerunt per diem in lege ſua, ipſi vocantur ſapientes virgines. Iſtæ ſapientes virgines habebunt veniente ſponſo lampades in manibus cum oleo in fine mundi. Per lampades deſignantur bona opera, quæ ſecum quiſque habet, qui ea operatus eſt, & non quæſiuit retributionem pro illis fallacem. Simili modo per pſalmos deſignantur bona opera. Quinque virginum vice in nouiſſima parte diei quinque pſalmos canit chorus, ac ſi teneat vnuſquiſque ſecum ſua bona opera, quæ operatus eſt per quinque ſenſus corporis, cum quibus quaſi quibuſdam lampadibus habentibus oleum in ſe, feſtinant venire obuiam ſponſo. Qui enim contendit obuiam ſponſo venire, gradus aſcenſionis diſponit in corde ſuo. Idcircò non abſque prouidentia pſalmi quindecim graduum includuntur in veſpertinali officio. Et quoniam ſi non ſufficiunt ad

numerum dierum ſeptem, altrinſecus aſſumuntur qui derelicti ſunt à cæteris officiis. Poſt hos pſalmos ſequi- A tur confabulatio Sanctorum mutua per lectionem, vt ea admoneantur, quomodo ornatum animi ſui renouent, & componãt ſe ſicut oportet ornari ſingulos, qui intrant præſentiam regis. Verſus qui ſequuntur, id eſt, Veſpertina oratio: Et, Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo, pulſant oſtium conclauis, vbi rex ſedet. Nam in Romano antiphonario inueni verſus, Exaltabo te Deus meus rex meus: Et, Magnus Dominus noſter: Sed quos prætuli, ipſi euidenter demonſtrãt, quantùm fieri poteſt, totam deuotionem veſpertinalis officii. Poſt hoc in hymno Euangelico, quem cantauit ſancta Maria, chorus virginum ſecum recolit illuc ſe oportere contẽdere, quò præceſſit virgo virginum, hoc eſt, in præſentiam Saluatoris. Sancta Maria, poſtquam B audiuit ſalutationem Archangeli, & illius verba retinuit in corde ſuo, cantauit præſentem hymnum, id eſt Magnificat anima mea Dominũ. Ideò enim dixit de ſe, Quia reſpexit humilitatem ancillę ſuę, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Nam & chorus virginum ſi poſtquàm audierit verba Euangelii, dicentis, Attendite ne faciatis iuſtitiam veſtram coram hominibus, vt videamini ab eis, retinuerit in corde ſuo, beatus vocabitur apud omnes. De eadem re ſcriptum eſt in Euangelio Lucæ: Extollens quædam mulier vocem de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti: At Ieſus dixit ei: Quinimmò, beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiũt illud. Beata dicitur ſancta Maria, quia audiuit ſalutationem Angeli: Beatus dicitur chorus virginum, quia audiuit à Domino ſenten- C tiam Euangelicam ſuprà ſcriptam, & cuſtodiunt illam. Cantet chorus virginum humilium, quem cantauit Virgo virginum, & omni niſu illuc contendat intrare, quò peruenit ſancta Maria.

* *De Completorio.* CAP. VII.

SEptem officiis commemoratis, de quibus dicit Propheta, Septies in die laudem dixi tibi, & in alio loco, Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo: Et alia ſcriptura, ſepties cadit iuſtus in die, & reſurgit: remanet octauum, quod vocatur Completorium. In eo ſumma perfectio eſt cæterorum officiorum. Quæ enim ſeptem officiorum gradus proficiſcendo operantur, hæc octauus demonſtrat perfe- D ctum, id eſt, conſummatum. Iſtud officium ad noctem pertinet: ſed propter effectum ſui nominis, in fine cæterorum officiorum ponitur. In iſto conſumitur eſus, potus, & collatio, & omne commune opus, omnia mẽbra derelinquuntur à ſuffugio humano: ſoli Deo, qui non dormit, neque dormitat, committuntur, Somnus enim eſt imago mortis. Idcircò aliquos pſalmos in iſto officio cantamus, quos ſolemus cantare in nocte ſabbati, quãdo Dominus requieuit in ſepulchro: & quos ipſe cantauit in cruce, & noſtra Eccleſia canit in officio mortuorum. Pſalmus, Cùm inuocarem, exaudiuit me Deus iuſtitiæ meæ, cantatur in nocte ſabbati memorata. Ipſe cantatur in completorio propter orationem, quam in ſe continet, In pace in idipſum dormiam & requieſcam. E Pſalmus, In te Domine ſperaui, cantatus eſt à Chriſto in cruce, & in eo loco vbi ſe commendauit patri, dicẽs, In manus tuas commendo ſpiritum meum, finitur in iſto officio. Pſalmus, qui habitat in adiutorio altiſſimi, ſcutum eſt contra inſidias diaboli. Quot latentes inſidiæ poſſunt ingruere ſuper dormiẽtes per ipſum diabolum, & per ſua membra, & pericula vermium ac beſtiarum, non valeo explanare. Contra quas præſens pſalmus habet congrua verba in oratione, dicentia: Scuto circumdabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno. Et enim veraciter dicimus Saluatori noſtro: Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Non recolo vtrùm ſcripſiſſem in libello officiali aut in altero, De ordine cantatorii ſenſum, quem mihi miſericordia Domini miniſtrauit ſi verus eſt, eo tempore quando deprecatus ſum pro officio completorii, ideò non me piget illud ſcribere in iſto loco: quamuis proprius ſit temporibus illis, quando tractus, Qui habitat in adiutorio altiſſimi, cantatur: Admonet nos tractus, Qui habitat in adiutorio altiſſimi, vt quotieſcunque diabolus nobis perſuadere voluerit, linguis hominum ſuccumbere ſibi per gulam & inanem gloriam, atque auaritiam, toties in corde noſtro verſentur verba pſalmi præſentis, in quo ſcriptum eſt, Suſceptor meus es tu, & refugium meum, Deus meus; ſperabo in eum, quoniam ipſe liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aſpero. In initio quadrageſimæ legitur Euangelium, in quo Dominus tentatus eſt, qui ſua tentatione noſtram tentationem deuicit: vt admoneamur ex eo quod præcipuè in illo tempore ſe infert diabolus ad tentandos Chriſti ſeruos: Tractus vero monſtrat nobis, quem murum debeamus opponere contra eius tentationem. Poſt quadraginta dies, id eſt, in Paraſceue canitur idem Tractus iuxta morem antiquum Romanæ Eccleſiæ. Qui ſtatus recolit ordinem temporum & rerum. Poſtquàm enim Dominus ieiunauit quadraginta diebus, cœpit eum diabolus tentare, & cantauit ei verſus de præſenti tractu. Et receſſit victus ad tempus, vſquedùm iterùm reuerteretur, non iam ad tentandum, ſed ad perſequendum per membra ſua, ſicut legitur in paſſione feciſſe, quæ ſequitur poſt tractum. Nos vero quando perſequimur à membris diaboli vſque ad martyrium, nihilominus frequentare oportet verba Tractus, quæ dicunt, Ipſe liberauit me de laqueo venantium, & a verbo aſpero, à ſagitta volante per diem, à negocio perambulante in tenebris, à ruina & dæmonio meridiano. Cantatur etiam quartus pſalmus in Completorio, propter verba in quibus continetur, In noctibus extollite manus veſtras in ſancta, & benedicite Dominum. Quatuor elementa ſunt, pro quibus cuſtodia poſtulatur: Quamobrem quatuor pſalmos canimus, ſiue quia quatuor vigiliæ celebrabantur apud antiquos in nocte. Petitionem noſtram in præſenti completorio eliquat verſus, Cuſtodi me Domine vt pupillam oculi, ſub vmbra alarum tuarum protege me. Vt feſſa membra quiete potiantur, credit ſe hoc ſancta Eccleſia profuſius percipere, ſi euangelici viri Simeonis memoriam fecerit: cantat ideo hymnum quem Simeon cantauit, poſtquam Chriſtum vidit & ſuſcepit, atque deprecatus eſt pacem ſempiternam, In iſto officio & in Prima, non eſt confabulatio lectionis. Habet tamen conſuetudinem noſtra Eccleſia, vt poſt officium Primæ, conueniant in vnum fratres ad lectionem, & ante iſtud officium ſimiliter. Lectio eſt quædam refectio mentis, In Prima dirigatur grex Domini in via, vt veniat ad paſcua. Operetur primo, vt poſtea impleatur refectione in hora tertia. In iſto vero officio conſummantur omnia ſicut prædixi. Hoc incipit fieri à primo pſalmo vbi dicitur, In pace in idipſum dormiam & requieſcam: Et in ſecundo, In manus tuas commendo ſpiritum meum. Poſt iſtam commendationem non eſt ordo, vt ſequatur collatio conſueta: ſed tantummodo poſtulatio pro cuſtodia deprecetur.

De officio, Adſpiciens à longe. CAP. VIII.

PRopter verſum, qui præponitur in veſpertinali ſynaxi, Rorate cœli deſuper, officiis cantorum de aduentu Domini, ſequentes verſus ſimili modo præpono, qui currunt per omne tempus aduentus Domini in nocturnali officio, & matutinali, ac veſpertinali. Non de ſingulis reſponſoriis propoſui dicere, ſed de ſingulis officiis Dominicalium noctium. Prima duo reſponſoria, id eſt, Adſpiciens à longè, & Adſpiciebam in viſu noctis, † figunt in capite libri perſonam illius Chriſti, qui eſt Deus & homo & rex vniuerſalis. Huius aduentum

aduentum certat nunc ſancta Eccleſia diuulgare longe lateque. In primo reſponſorio introducit cantor dicta ſeu facta Ioannis præcurſoris. Ex perſona Ioannis poteſt dici, Adſpiciens à longe, ſcilicet tantum à longè, quantum diſtat cælum à terra. Ipſe enim Ioannes dicit de ſe: Qui de terra eſt, de terra loquitur: De Chriſto, ſic: Qui de cælo venit ſuper omnes eſt: Quid aſpiciendo viderit, ſubinfertur: Ecce video Dei potentiam venientem. De eadem potentia dicit S. Gregorius in homilia ſua vice præcurſoris: Qui & humilitatem ſuam, & diuinitatis potentiam conſiderans, dicit: Qui de terra eſt, de terra loquitur. Et cætera. Sequitur, Et nebulam totam terram tegentem, id eſt, video caliginem ignorantiæ tegentem terrena corda Iudæorum, qui præſentem Deum non cognoſcunt in homine Chriſto. Iſte reſponſorius diuinam naturam in Chriſto recolit. Dicit Ioannes, Dirigite viam Domini. Quod ſic exponit S. Gregorius: Via Domini ad cor dirigitur, cum veritatis ſermo humiliter auditur. Hucuſque Gregorii. Quando veritatis ſermo ad cor vadit, Chriſtus vadit ad mentem hominis: Cum idem ſermo humiliter auditur, cor hominis Chriſto obuiam vadit. Iſte ſenſus recolitur in reſponſorio, dicente: Ite obuiam ei. Sequitur, Et dicite, nuncia nobis ſi tu es ipſe qui regnaturus es in populo Iſrael. Nempe præcurſor mittit diſcipulos ſuos ad Chriſtum, vt dicant ei: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? vnde ſic B. Gregorius: Sicut pro hominibus naſci dignatus es, an etiam pro hominibus mori digneris inſinua. Non immerito interrogatio præpoſita in reſponſorio, Ioannis interrogationi comparatur. Qui enim neſciuit vtrum mori dignaretur Chriſtus pro populo Iſraël, aut per ſe ad clauſtra inferni deſcendere, ipſe poterat † vtrum Chriſtus per ſe vellet regnare in populo Iſraël, an per alios, ſicut per multos fecit. In ſecundo reſponſorio manifeſtatur humana natiuitas, dicendo: Et ecce in nubibus cæli filius hominis venit, atque inde reſpondetur ſuperiori reſponſorio, quod interrogat, ſi Chriſtus debeat regnare in populo Iſrael. Iſte reſponſorius dicit: Et datum eſt ei regnum & honor, & non ſolum vt regnet in populo Iſrael, ſed vt tribus Iudaica & populus Iſraël & omnes linguæ ſeruiant ei. Signo poſito in eminenti loco, id eſt, manifeſtato rege, qui Deus & homo eſt, ſequẽtes reſponſorii currant per ordinem librorum & hiſtoriarum, vbi hoc perſpicere occurrerit nobis. Hic notandum, quod indifferenter in antiphonario poſita ſunt verba ſecundi aduentus Saluatoris & primi. Multa enim prophetata ſunt de primo aduentu Domini, & multa de ſecundo, ex his quæ in aduentu Domini canuntur. Poſt præſcriptos duos reſponſorios ſequitur, Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es, de noſtro. Ipſe eſt enim primus in contextu librorum. Poſt hunc ſequitur, Audite verbum Domini. Qui quamuis poſterior ſit in contextu reſponſorio, Ecce virgo concipiet, tamen conuenientiam habet aliquam vt præponatur. In ipſo enim reſpondetur Moyſis deprecationi, dicentis: Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es: cum dicit, Audite verbum Domini gentes. Et infra, Saluator noſter adueniet. Et iterum, Conuenit rationi, vt reſponſorii, qui conceptum ſanctæ Mariæ prænunciant, coniunctim ponantur. Reſponſorius, Ecce virgo concipiet, aperte de conceptu ſanctæ Mariæ prophetat: Sequens vero, Miſſus eſt Gabriel angelus, ea quæ prophetata ſunt, preſentia monſtrat. Aue gratia plena, ordinem contextus tenet. Compoſitus vero reſponſorius, Suſcipe verbum virgo Maria, ſuperioribus concinens, de Romano in noſtrum tranſlatus eſt. Sequitur ordo, vt poſt Euangelicos reſponſorios ſequatur Apoſtolicus, Saluatorem expectamus Dominum Ieſum Chriſtum. Propter cœptum ordinem reſponſoriorum ſequuntur reſponſorii ad tertiam, & ſextam, ac nonam. Idem prologus qui ſtat in capite tertii voluminis, quod vocatur apud Romanos Antiphonarius, præponitur primis antiphonis, id eſt. In illa die ſtillabunt montes dulcedinem, &c. Iocundare, atque

cæteris ſequentibus in noſtro antiphonario. Currit
A idem ordo antiphonarum in noſtro antiphonario, qui continetur in Romano vſque ad antiphonam, Angelus Domini nunciauit Mariæ. Dein ordo, quem accepimus de Metenſi antiphonario. In iſto officio antiphonas mutaui de verbis Metenſis antiphonario in noſtrum antiphonarium de quarta feria. Inuenimus in memorato Antiphonario in quarta feria antiphonam, Veniet fortior me poſt me, de verbis ſancti Ioannis Baptiſtæ. Et in ſequenti hebdomada antiphonam de Eſaia propheta, Vox clamantis. Reſeruaui eas vſque ad illud tempus quando legitur Euangelium de Ioanne, vnde ipſæ Antiphonæ aſſumptæ ſunt. Et poſui de Eſaia propheta, Egredietur virga de radice Ieſſe, in feria quarta primi officii. & præcipue in feria quarta & in feria ſexta de aduentu Domini poſui antiphonas de Prophetis, quoniam ipſæ
B feriæ in propheta Chriſti & Eccleſiæ extiterunt ab initio. Feria quarta ſol & luna collata ſunt in cælo, quæ ſunt in propheta Chriſti & Eccleſiæ. Sexta feria, homo qui fuit forma futuri Adam, creatus eſt.

De Reſponſoriis, Hieruſalem, cito veniet ſalus tua.

CAP. IX.

PRiores reſponſorii ex perſona familiarum Dei cantati ſunt, hoc eſt, ex perſona Eccleſiaſticorum virorum. Ideo aliqui reſponſorii de collato ſibi beneficio ſibimet congratulando, propriæ perſonę loquuntur. Sicuti eſt in primo reſponſorio: Ecce video Dei potentiam venientem, & in ſecundo, Adſpiciebam in viſu noctis, & ecce in nubibus cęli filius hominis venit: &,
C Saluatorem expectamus Dominum Ieſum Chriſtum: Et Moyſes ipſe per ſe loquitur, Domino dicens: Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es. At in pręſenti hebdomada loquitur aut eccleſiaſticus chorus, aut propheticus aliquis ſermo internuncius ad Hieruſalem, quę quondam erat metropolis & ciuitas regis magni, & per Hieruſalem ad primates totius Dei famoſę congregationis. Abſentia enim Chriſti nequaquam ſine triſtitia poteſt recordari. Illo modo loquuntur pręſentes reſponſorii, quaſi conſolantes ſint populum de aduentu Regis & defenſoris ſui: Hieruſalem, cito veniet ſalus tua, hoc loquitur. Ciuitas Hieruſalem, idipſum ſimili modo: Ecce Dominus veniet, & omnes ſancti eius cum eo. Quartus, Sicut mater conſolatur filios ſuos, conſo-
D latur ciues & vicinos Hieroſolymitanos. Quintus, Hieruſalem plantabis vineam in montibus tuis: de Hieremia, conſolatur captiuos, qui erant in Babylone. Sextus, Virgo Iſrael, iterum de Hieremia, conſolatur decem tribus, ſuper quas regnauit domus Effraim. Iuxta ordinem prophetię Hieremię, ſtant iſti duo in ſupradicto ordine. Reſponſorius, Egredietur Dominus de Samaria, mentionem facit Bethlehem, de qua reges oriundi ſunt, qui regebant populum Dei, ſcilicet, Dauid & Chriſtus rex regum. Reſponſorius, Bethlehem ciuitas Dei ſummi, declarat Dominium regis regum. Ideoque ſubiunxi illum priori. Reſponſorius, Ecce veniet Dominus protector noſter, habet in ſe ſtemma regum, ideoque ſequitur, Bethlehem reſponſorium. Antiphonę vadunt per ordinem iuxta Romanum antiphonarium,
E vſque ad Benedicta tu inter mulieres. Deinde ſequitur ordo Metenſis antiphonarii. Vbicunque potui, inſerui antiphonas, quæ præconium habent declaratione & conſolatione Hieruſalem, id eſt, primatu qui deſiderat aduentum Domini.

De Reſponſoriis, Gaudete in Domino ſemper & Ecce apparebit Dominus. CAP. X.

IN Metenſi antiphonario quem legi, non continetur reſponſorius, Gaudete in Domino: ſed de Romano tranſtuli illum in noſtrum. Per præſentes reſponſorios loquitur nuncius Dei ad pauperes & plebem, quæ facile opprimitur à potentibus. Sicut in prioribus

reſponſoriis conſolatus eſt dignitatem poteſtatis, ita in iſtis conſolatur ſubiectam plebem Reſponſorius, Gaudete in Domino, plenus eſt conſolatoriis verbis. Ecce apparebit Dominus, ipſe configit in capite regem regum, qui venturus eſt liberare pauperes & afflictos de manu potentiæ ſæcularis. Vtrunque demonſtrant præſentes reſponſorii, & liberatorem venturum pauperum, & eundem proximo tempore venturum. Hoc certat facere ſecundus reſponſorius, Prope eſt vt veniat tempus eius. & tertius, Qui venturus eſt: hoc etiam quartus, Ægypte noli flere. Orietur ſtella, tranſtuli de aliis reſponſoriis huc in quintum ordinem, vt ex eo eliquetur, quis ſit ille qui in ſuperiori reſponſorio dictus eſt dominator, ante cuius conſpectum mouentur abyſſi. Sequentes reſponſorii ſunt iidem, qui in cæteris antiphonariis continentur. Excipitur, Lætentur cæli & exultet terra, qui præ omnibus corda pauperum conſolatur. Antiphonæ ordinem Romani antiphonarii ſequuntur vſque ad antiphonam, Hoc eſt teſtimonium. Deui Metenſis antiphonarii, Certaui in iſta hebdomada antiphonas inſerere de proprio Euangelio, & de prophetis ea quæ plurimum conſolantur puſillanimes.

De Reſponſoriis, Canite tuba in Sion. CAP. VI.

IN hac hebdomada continentur mixtim in Romanis voluminibus Reſponſorii, quos ſolemus cantare in Dominica, quæ habet primum reſponſorium, (Canite tuba,) & illi, quos per ſequentes noctes infra hebdomadam diſtincte canimus. Prætermiſi ordinem confuſum, & conatus ſum ordinare numerum reſponſoriorum, qui diſtinctus eſt à noſtris a Dominica nocte per ferias ſingulas, vt in ſequentibus continetur. Præſentes reſponſorii & ſequentis hebdomadæ, certant multitudinem populi congregare, vt præſto ſint & parati ad ſuſcipiendum Dominum Dominorum. Idcirco plurimi (Ecce) quod eſt aduerbium demonſtratiuum, continent in ſe, ſicut eſt in reſponſorio. (Canite tuba in Sion, Ecce Deus ſaluator noſter. (Et in reſponſorio, (Clama in fortitudine, ecce Deus noſter.) quem expectabamus.) & in reſponſorio, (Ecce iam venit plenitudo temporis.) Primus reſponſorius, (Canite tuba in Sion,) commonet ciues, vt ſciant regis aduentum, & annuncient illum vicinis. Secundus reſponſorius, (Intuemini quantus ſit glorioſus iſte,) admonet conſiderare ciues, quod vltra reges ſit iſte, qui ingreditur ad ſaluandas gentes. Tertius reſponſorius, (Non auferetur ſceptrum de Iuda,) docet reges Iudæorum ſuo in tempore deficere. Quartus, (Clama in fortitudine,) nunciat ciuitati Hieruſalem, regem longo tempore expectatum, in foribus eſſe. Quintus admonet ciues, vt ſe veſtiant dignis veſtimentis ad ſuſcipiendum tantū regem, id eſt, vt viceſima quarta die ieiunent. Notandum quod iſte reſponſorius canebatur in Gallus octauadecima die decimi menſis. Pro quo inueni ſcriptum in Romano, viceſimaquarta die decimi menſis, nec non & de ipſo interrogaui Apoſtolicum Gregorium. Qui reſpondit: Non cantamus octauadecima die decimi menſis, ſed viceſimaquarta die. Sextus reſponſorius, (Ecce iam venit plenitudo temporis,) oſtendit modum ingreſſus maximi regis. Tres enim reſponſorios ſequentes aptaui conuenientiæ Euangelii, quod in propria Dominica legitur. Euangelium dicit ex perſona Ioannis Baptiſtæ: Ego vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, ſicut dicit Eſaias propheta. Reſponſorius ſeptimus dicit, (Rex noſter adueniet Chriſtus,) quem Ioannes prædicauit ſponſum eſſe venturum. Euangelium dicit, Qui poſt me venit, ante me factus eſt, cuius ego non ſum dignus vt ſoluam eius corrigiam calceamenti. Reſponſorius octauus dicit, (Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, ecce de quo dicebam vobis, qui poſt me venit, ante me factus eſt.) Nonus reſponſorius dicit, (Me oportet minui, illum autem creſcere: qui poſt me venit, ante me factus eſt, cuius non ſum dignus corrigiam calceamenti eius ſoluere.) Antiphonæ vadunt per ordinem iuxta Romanum antiphonarium, vſque ad Antiphonam, Ecce apparebit Dominus.

De Antiphonis feriarum in proxima hebdomada ante Natiuitatem Domini. CAP. XII.

PEr ſeptem dies renouantur Antiphonæ de matutinis in omnibus Antiphonariis ante Natiuitatem Domini, id eſt, à prima Antiphona, Canite tuba in Sion de Dominica nocte vſque ad primam Antiphonam, (Iudæa & Hieruſalem,) de ſabbati nocte, Septiformis ſpiritus, cuius opus eſt conceptio S. Mariæ & partus nobis ad memoriam reducitur per ſeptenarium numerum. Vnde & in eadem hebdomada legitur Eſaias propheta, qui numerat ſeptem dona Spiritus ſancti in ſexta feria quando primus homo creatus eſt, quem modo venit ſecundus homo reformare. Congruit enim itineri noſtro, quo pergendum eſt obuiam Chriſto infanti, frequentatio ſeptenarii numeri, quatenus eo diſcamus neceſſe nobis eſſe precari dona ſeptiformis ſpiritus, quibus renouati & ornati, poſſimus digne præſentari myſteriis natiuitatis Chriſti. Etenim ſanctā Mariā, vt potuiſſet ipſa eum, id eſt, Chriſtum Dominum noſtrū, ſuſcipere & portare, & fieri eius habitaculum, idem Spiritus ſanctus obumbrabit. Reſponſorios, vt dixi, non inueni diſtinctos ab antiquis patribus per ferias memoratas, ideo ſileo de eis. (Naſcetur nobis paruulus,) inueni inter reſponſorios, qui habent initium a (Canite tuba in Sion,) in Romano Antiphonario, & in Metenſi Antiphonario inter ferias poſitum, vt reor, quia de futuro ſcriptum eſt in Antiphonario, (Naſcetur nobis paruulus.) Nos enim legimus Eſaiam prophetam, vnde iſte reſponſorius aſſumptus eſt, & inuentum eſt in illo, & in Hebraica tranſlatione, & ſeptuaginta, de præterito ibi dictum eſſe, (Natus eſt nobis.) Secuti ſumus prophetam, & ſcripſimus illum in nocte natiuitatis Domini, quando leguntur verba reſponſorii in nocturnali officio, & in lectione ad Miſſam: Præcipue cum audirem illum prius in natiuitate Domini cantari, ſic tamen, vt vſque modo cantatus eſt, (Naſcetur nobis,) quem nos mutauimus iuxta Eſaiam Prophetam, (Natus eſt nobis.)

De Antiphonis quæ in principio habent, O.
CAP. XIII.

ANtiphonæ quæ canuntur per præſentem hebdomadam, cum hymno S. Mariæ, & habent omnes O, in capite, ſignum quoddam admirabile & inueſtigabile oſtendunt nobis in his diebus celebrari. De quo ſigno dicit Eſaias propheta: Propter hoc vobis dabit Dominus ſignum, Ecce virgo concipiet & pariet filium. De quo partu dicit Ioannes Baptiſta, Cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamenti. O, interiectio eſt admirantis. Per illud O, voluit cantor intimare verba ſequentia pertinere ad aliquam mirabilem viſionem, quæ plus pertinet ad mentis illuminationem, quam ad concionatoris narrationem. Et quoniam per conceptionem & partum ſanctæ Mariæ, facta eſt hæc admiratio, amplius congruunt memoratæ Antiphonæ hymno ſanctæ Mariæ quam Zachariæ. Et ſi quis voluerit octauam addere propter ſummam perfectionis, habet rationem apertam, quam ſanctus Auguſtinus ſcribit de ſermone Domini in monte, dicens: Beati ergo qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Hæc octaua ſententia, quæ ad caput redit, perfectumque hominem declarat. Antiphona quæ prima eſt ex octo præſentibus in contextu Antiphonarii, & inſcribitur, (O ſapientia, quæ ex ore altiſſimi prodiſti,) partim aſſumpta eſt ex libro Ieſu filii Sirach, partim ex Sapientia, quæ vulgo inſcribitur Salomonis. Ipſa enim mirabiliter laudat ſapientiam. Ita enim ſcriptum eſt in libro Ieſu filii Sirach de laude ſapientiæ: Ego ex ore altiſſimi prodii primogenita ante omnem creaturam. Non enim cogitare debemus membra & lineamenta corporis humani Dominum habere, ſicut homo habet: ſed propter diuerſa opera, quæ

operatus

operatur in ſingulis hominibus, membra humana nominantur in eo: quia non deſinit quotidie operari, quæ ſimul creauit: manus ei inſcribuntur, vt eſt illud, Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me: Quia generat perpetualiter filium ex ſua ſubſtantia, vterus: vt eſt, Ante Luciferum genuite. Quando tribuit ſapientiam & ſermonem rectum ad manifeſtationem hominum, Os ei inſcribitur, vt hic eſt, Ex ore altiſſimi prodii. Et iterum de Eſaia: Tunc delectaberis ſuper Dominum, & ſuſtollam te ſuper altitudinem terræ: & cibabo te hæreditate Iacob patris tui. Os enim Domini locutum eſt. De fine huius capituli ita ſcripſit S. Hieronymus in tractatu ſuper Eſaiam ſextodecimo libro, dicens: Os Domini locutum eſt, vt quomodo in manibus opus, & in pedibus inceſſum, & in ventre generationem, & in auribus oculiſque auditum atque intuitum, ſic in ore Dei ſermonem intelligimus. Cæterum ſimplex & incommutabilis Dei natura, ſemper & vbique eſt. Sequitur, (Attingis à fine vſque ad finem fortiter, & diſponis omnia ſuauiter, Quod ita continetur in memorato libro? Sapientia vincit malitiam, attingit ergo à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Hanc amaui, & exquiſiui à iuuentute mea. Iuxta ſuperiora præſentis libri, poſſunt hæc verba hiſtorialiter intelligi. Ita enim ſcriptum eſt: Ipſe enim mihi dedit horum, quæ ſunt, ſcientiam veram, vt ſciam diſpoſitionem terrarum, & virtutes elementorum, initium & conſummationem, & medietatem temporum, & meditationem omnium, & cætera quæ ſequuntur. Et paulo poſt: Et quæcunque ſunt abſcondita & improuiſa, didici. Omnium enim artifex docuit me ſapientia. Et infra: Omnibus mutabilibus melior eſt ſapientia. Attingit autem vbique propter ſuam munditiam, Quæ attingit vbique propter ſuam munditiam, attingit vbique à fine vniuſcuiuſque operis, cuius ipſa artifex eſt vſque ad finem alterius perfecti operis. De qua ſapientia ſanctus Auguſtinus dicit in opere ſuo contra Arrianos: Vbi autem non eſt ſapientia Dei quod eſt Chriſtus, de qua legitur, Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter? Cum ergo vbique ſit etiam filius, quo mittendus erat? Fortiter attingit à fine vſque ad finem, quia numquam & nuſquam & a nullo reſiſtitur. Diſponit omnia ſuauiter, ſcilicet ſine lite, ſine clamore, ſine angore, ſine tædio: Hæc interim. De cætero tentemus cantoris affectum depingere circa natiuitatem Chriſti. O quam mira es apud homines tu ſapientia, quæ ex ore altiſſimi prodiſti, vſque ad humanam cõfabulationem. Attingis à fine vſque ad finem fortiter, quoniam es æterna, & vbique regnas & inſuperabilis. Ex ore altiſſimi prodiſti, quando viſibiliter apparuiſti hominibus. Vnde tu ipſa dixiſti. Exiui à patre, & veni in mundum. De te enim dicit Apoſtolus Paulus, Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. In Chriſto apparuiſti, in eo finiſti legem & impleſti: Non ſolum in illo, ſed & in omnibus credentibus in ſe: Attingis tu ab homine Chriſto, qui eſt finis legis, vſque ad finem credentium in ſe, ita fortiter, vt fortis armatus non inueniat rupturam & ſciſſuram, quo introeat in ouile electi gregis ſui. Adimpletum eſt quod longe prædixit propheta Dauid: Tu Domine ſeruabis nos, & cuſtodies nos à generatione hac in æternum, in circuitu impii ambulant. Iterum tu ſapientia attingis à fine vſque ad finem fortiter, quando à Chriſto qui in fine mundi venit, & impleuit legem, vſque ad conſummationem ſeculi es cum diſcipulis tuis intantum, vt omnes aduerſarii non poſſint reſiſtere & contradicere ori & rationi eorum quam dediſti, Et diſponis illis omnia dona Spiritus ſancti in vno eodemque ſpiritu ſuauiter. Quoniam præſentes Antiphonæ dulcedine ſua decorant ſeptem ferias vel octo, in quibus recolitur ſeptiformis ſpiritus, qui in Chriſto homine ſemper habitauit ex quo cœpit homo eſſe, & Verbum caro factum eſt vt habitaret in nobis, fas eſt vt demonſtrem inquantum poſſim, quam conſonantiam habeant ſingulæ cum ſingulis gradibus Spiritus ſancti.

A Licet alter ordo ſcriptus inueniatur præſentium Antiphonarum in Romano Antiphonario & in Metenſi. Prima Antiphona, O ſapientia, congruit primo gradui ſpiritus ſapientiæ. Aliud eſt enim ſapere, & aliud intelligere. Multi enim æterna ſapiunt: ſed hæc intelligere nequaquam poſſunt. Sapientia enim quæ in Chriſto eſt, mentem de æternorum certitudine & ſpe fortiter reficit, & mature diſponit omnia. Sapientia ſumma eſt in Chriſto. Sapientia, quæ in cæteris hominibus eſt, ſcintilla eſt ſummæ ſapientiæ. Secunda Antiphona mirabilem oſtiarium demonſtrat Chriſtum. quod ipſe claudit, non eſt qui aperiat: & quod aperit, non eſt qui claudat. Ita ſcriptum eſt in Apocalypſi de eo: Hoc dicit ſanctus & verus, qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit.

B Quod ita intelligitur: Qui habet clauem Dauid, id eſt, regiam poteſtatem quaſi ex Dauid ſtirpe natus, ſiue quia prophetia Dauid Chriſti eſt diſpenſatione patefacta. Qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Legis diuinæ ſecreta, ſolius Chriſti poteſtate panduntur fidelibus, clauduntur incredulis. Hæc Antiphona aptatur gradui, ſpiritus intellectus. Spiritus intellectus qui in Chriſto eſt, acumine luminis ſui abdita penetrat, & tenebras cordis illuſtrat. Hoc enim egit, qui quando vult aperit, quod nemo poteſt claudere. Chriſtus eſt lux vera, quæ illuminat omnem hominem. Tertia Antiphona dicit. O Emanuel rex & legifer noſter. Quod eſt mirabile dictu, vt Deus ſit cum hominibus, manducet cum illis, & bibat, & ad eorum interrogata, quocunque voluerint,

C reſpondeat: Ipſe rex Dauid, non temporaliter, ſed æternaliter: Ipſe eſt quodammodo alter Moyſes, qui legem nobis dat permanentem in ſæcula ſæculorum. Illum nos qui de gentibus ſumus, expectauimus: Ipſe ſaluabit nos in æternum: Hæc Antiphona conuenit tertio gradui ſpiritus conſilii. Spiritus conſilii, qui in Chriſto eſt, prouidendo præmunit membra ſua, ne in præceps ruant. Hoc eſt regis miniſterium & legiferi, vt ſecundum rationem regat ſibi populum ſubiectum, & prouideat quid agere eum oporteat, & quid vitare. Chriſtus eſt conſiliarius, Deus fortis. Quarta, mira laude & quodammodo ineffabili ſe profert, quæ dicit radicem Ieſſe ſtare in ſignum populorum, & in præſentia eius ſilere reges, & eum gẽtes deprecaturas. Ita enim canit, (O radix Ieſſe, qui ſtas in cruce, in cuius mani-

D bus cornua ſunt, & es in ſignum populorum, quando ſol obſcuratus eſt, & terræ motus factus eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt. Super quem continebunt reges os ſuum, id eſt, principes huius ſæculi, qui cum rhetorica & dialectica ſua ſilebunt aduenientе prædicatione ſanctæ crucis & ſancti Euangelio: Vnde hodierna die gentes excitatæ ſunt ad prædicandum Crucifixum. Hæc Antiphona quarto gradui, ſpiritus fortitudinis, aptatur, Spiritus fortitudinis, qui in Chriſto eſt, facit aduerſa non metuere, & trepidanti menti fiduciam præſtat. De radice enim Ieſſe Dauid rex ortus eſt, id eſt, fortis manu. Qui rex fortis manu, ipſe ſtat in ſignum populorum, ſcilicet Dominus Ieſus Chriſtus in cruce crucifixus, vt ad eum multi reſpiciant

F & velint ſub eius fortitudine tueri. Super quem continent, qui ſunt nomine tenus reges, os ſuum, quia non poſſunt, neque audent contra fortitudinem eius inire certamen. Idcirco multæ gentes ad eum confluunt, deprecantes eius protectionem. Quinta nempe miratur in auditũ Orientem, qui non more viciſſitudinum temporum mutatur de die in diẽ, ſed eſt æternus: Cuius ſol non ſolum corporis oculos illuminat, ſed etiam mentis. Iuſtitia enim ad adſpectũ mentis pertinet. Hæc Antiphona congruit quinto gradui, ſpiritus ſcientiæ. Spiritus enim ſcientiæ, qui in Chriſto eſt, ſcit quid miſericorditer puniat, & quid miſericorditer dimittat, Ortus enim ſcientiæ, quæ charitate radicata eſt, Chriſtus eſt. Eſt opus ſolius iuſtitiæ, vt ſcientes reddat oculos ſe in-

tuentes mentis. Sexta Antiphona mirum quid narrat, id eſt, quod Dominus in igne flammæ rubi apparuiſſet Moyſi, & rubus non combureretur. Hæc Antiphona congruit ſexto gradui, ſpiritus pietatis. Spiritus pietatis, qui in Chriſto eſt, parcit miſericorditer eis, qui ſibi mala ingerunt. Illo enim ſpiritu repletus erat Moyſes, de quo legitur quod mitiſſimus fuiſſet ſuper omnes homines: Sed nullus mitior Chriſto. Chriſtus qui verſatus eſt inter populum Iudaicum, reſplenduit in flamma ignis. Miracula fecit, peccata dimiſit humilibus, & quietis, & trementibus verbum Domini: Sed ſuperbi cordis Iudæorum ſpineta non ſunt combuſta, qui contra Chriſtum inſidias & perſecutiones parabant: Tamen pietas Chriſti omnia hæc tolerauit, adeo ſcilicet, vt pro perſecutoribus ſuis oraret in cruce. Septima vero regem gentium memorat, & miro modo ponit lapidem in capite anguli. Quem lapidem nos credimus viuere, & vult eſſe opus ſuum ſicut Antiphona dicit, vt vtraque vnum faciat, id eſt, duos parietes ex diuerſu venientes, ſcilicet, de populo Iudaico & populo gentili ſimul cōiungat, & vnam Eccleſiam faciat. Hæc Antiphona conuenit ſeptimo gradui, ſpiritus timoris. Spiritus timoris, qui in Chriſto eſt, timere facit gentes, ſicut ſcriptum eſt: Timebunt gentes nomen tuum Domine, & omnes reges terræ gloriam tuam. Octaua, O virgo virginum: inſinuat mirabilem partum Eccleſiam mirari, dicens, Filiæ Hieruſalem, quid me admiramini? diuinum eſt myſterium hoc quod cernitis. Hæc Antiphona monſtrat illum hominem, qui ex Maria carnem aſſumpſit, ſolum & perfectum eſſe inter cæteros homines, quia in ipſo ſolo habitat ſeptiformis ſpiritus, qui ſuperius memoratus eſt. De qua re ſcribit ſanctus Auguſtinus in libro primo de ſermone Domini in monte. Septem ſunt ergo quæ perficiunt, nam octaua clarificat, & quod perfectum eſt, demonſtrat. Si quem delectat ordo præſentium Antiphonarum, qui in Romano Antiphonario continetur, reperiet illum in noſtro Antiphonario prætitulatum in ſequentibus.

De officio Sanctificamini.

CAP. XIIII.

PRæſens officium certat hoc, vt diem certum monſtret Natiuitatis Domini, & ſalutem noſtram quam adfert ſecum ipſa natiuitas, inſtar admonitionis Moyſis, qui præcepit populo ſe ſanctificare antequam Dominus deſcenderet in montem. Vnde ita ſcriptum eſt in Exodo, capitulo decimo nono, Vade ad populum, dixit Dominus Moyſi, & ſanctifica illum hodie & cras, Lauentque veſtimenta ſua, & ſint parati in die tertio. In die enim tertio deſcendet Dominus coram omni plebe ſuper montem Sina. Et infra: Deſcenditque Moyſes de monte ad populum, & ſanctificauit eos. Cumque lauiſſent veſtimenta ſua, ait ad eos: Eſtote parati in die tertio, ne appropinquetis vxoribus veſtris. Iſtam ſanctificationem multi ſequuntur in noſtra Eccleſia: Sed qui ſpiritualiter ſunt renati, ſpiritualiter debent veſtimenta lauare, id eſt, lachrymis & compunctionibus abluere mala perpetrata, vt poſſint deſcenſui Domini occurrere ſine offenſione.

De Natiuitate Domini CAP. XV.

REperi in Romano Antiphonario duo officia nocturnalia in vna eademque nocte poſita. Primum officium poſt Antiphonam (Dominus dixit ad me,) habebat Antiphonas. (Tamquam ſponſus,) &, (Diffuſa eſt gratia.) Secundum, (In ſole poſuit tabernaculum ſuum (&), Eleuamini portæ æternales. (Vnde interrogaui quendam clericum educatum ab incunabulis in ſancta Romana Eccleſia, cur eſſent hæc duo officia in vna nocte poſita, id eſt, vnum quod currit per Antiphonas, Dominus dixit ad me, &, (Tamquam ſponſus), & (Diffuſa eſt gratia:) & alterum quod habet primam Antiphonam, Dominus dixit ad me: ſecundam, (In ſole poſuit:) tertiam, (Eleuamini portæ æternales.) Qui reſpondit: Illud quod habet ſecundam Antiphonam, (In ſole poſuit) & tertiam, Eleuamini, ſolet Apoſtolicus A canere in vigiliis & in Eccleſia. S Mariæ ad præſepe ſine Inuitatorio. Alterum quod habet ſecundam Antiphon. [Tamquam ſponſus,] ſolent clerici canere in Eccleſia S. Petri, cum Inuitatorio, [Chriſtus natus eſt nobis, [nocturnali tempore quando populus ſolet ad officium ſurgere. Propterea primo poſuimus Antiphonas in noſtro Antiphonario, quæ habent curſum per ſecundam Antiphonam: [In ſole poſuit,] quoniam illud officium prius celebratur ab Apoſtolico in vigiliis, & poſtea quod habet in ſecundo loco, Tamqaum ſponſus, in Eccleſia S. Petri in nocturnali tempore. Iuxta ordinem pſalmorum & pulchritudinem ſoni conueniunt Antiphonæ ipſi nocti natiuitatis Domini, quas ſolemus canere in octauis Domini, & Apoſtolicus vt B canit ad primas vigilias in Eccleſia S. Mariæ Maiore. Antiphona, (In ſole poſuit tabernaculum ſuum,) præponitur in eodem pſalmo & in eodem verſu Antiphonæ, (Tamquam ſponſus.) Antiphona (Specioſus forma,) præponitur in eodem pſalmo, & in eodem verſu Antiphonæ, Diffuſa eſt gratia. Melodiaque pulchriores ſunt ſequentibus ſe. Sic & cæteræ ſequentes iuxta ordinem illum, vbi ſecunda eſt, in ſole poſuit tabernaculum ſuum. Sed intereſt, quod Antiphonæ de tertia nocturna, non habent alleluia in fine, neque in medio. Notandum eſt quod tres nocturnæ tria tempora totius mundi recolant, id eſt, tempus legis naturalis, tempus datæ legis per Moyſen, tempus gratiæ. Tertiam nocturnam, quæ recolit gratiam noui Teſtamēti, oportet habere Antiphonas cum Alleluia, ſi eo tempore C cantatæ fuerint, quo reſurrectio Domini frequentatur à fidelibus, id eſt, circa matutinale tempus: Nocturnæ vero quæ in primis vigiliis celebrantur, frequenter habent finem ante medium noctis, in qua parte non celebratur reſurrectio Domini, niſi in Paſcha propter conueniens ſibi myſterium: Idcirco ſolent hæ eſſe ſine Alleluia, ſicuti in iſto loco ſunt, quæ cantantur in vigiliis primis. Sed neque ipſa quæ canuntur in matutinis memorata hora, Alleluia habent, vt perſpici poteſt in Antiphonario noſtro, qui habet Antiphonas iuxta Romanum Antiphonarium in primis vigiliis, & in matutinis, niſi vna in Euangelio, Facta eſt cum Angelo. Dixit mihi memoratus clericus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, quod in hymno Zachariæ cantaretur in ipſa natiuitate Domini à S. Romana Eccleſia Antiphona, tuum ortus D fuerit ſol, quam tamē ſcriptam reperi in Romano Antiphonario cum hymno Zachariæ, ea nocte, quando canitur reſponſorius, Sanctificamini hodie, quam nos ſolemus canere cum hymno ſanctæ Mariæ præcedente nocte natiuitatis Domini ſecundum carnem: Antiphonæ vero, quæ celebrantur in eadem nocte circa pullorum cantum, & deinceps, habent in tertia nocturna Alleluia, vt eſt, (Ipſe inuocauit me, Alleluia,) & (Lætentur cæli, & exultet terra ante faciem Domini, Alleluia Alleluia. Notum fecit Dominus, Alleluia: (necnon & omnes Antiphonę habent Alleluia, quę canuntur in matutinis Reſponſorii de eadem nocte, morem illum ſequuntur, quem frequentant domeſtici regales & imperiales, quando conueniunt in pręſentiam regis, vnuſquiſque quod valet offert regi. E Diuerſa dona offerunt: ſed animos regis ęquabiliter cupiunt ſibi reconciliare, & blandiri. Ita & reſponſorii multarum mentium cogitationes vario colore & multiplici gratiarum actione depictas offerunt regi Chriſto: Agunt gratias laudando S. Mariam, quia quem cęli capere non poſſunt, ſuo gremio protulit: Agunt gratias, quia dignatus eſt cęlorum rex carnem aſſumere ex virgine, vt perditum hominem reuocaret ad cęlum, vnde gaudet exercitus Angelorū: Agūt gratias, eo quod per ſuam natiuitatem cęli, id eſt, prędicatores, mellifluis facti ſunt per dulcedinem ſpiritualis ſenſus. Ni fallor, hunc affectum, qui quæſierit, reperiet per multos reſponſorios de præſenti natiuitate Domini.

Numerus

Numerus lectionũ & reſponſoriorum, necnon & Antiphonarum nocturnalis officii, admonet nos benedicere Dominum, & laudare, atq; gratias agere, qui propterea voluit verbum ſuum carnem fieri, vt perditum hominem ad ſocietatem colligeret nouem ordinum Angelorum: Antiphonas in matutinali hora ita ordinaui, vt prima oſtenderet, id eſt, Genuit puerpera regem, Chriſti natiuitatem de virgine Maria, & virginitatem perpetuam eiuſdem ſanctę Mariæ: ſequentes de Euangelio ita, ſimiliterque & de ratione feſtiuitatum ſanctorum.

Sed & hic notandum eſt, quod ſicut per nouenarium numerum, qui celebratur in natiuitate Domini, gratias agimus de Dei deſcenſione vſque ad noſtram humiliationem: ita per eundem numerum gratias agimus in feſtiuitatibus Sanctorum quoniam illi digni ſunt aſcendere vſque ad altitudinem cæli in quo habitant Angeli.

De officijs veſpertinis in Natiuitate Domini, & in natalitiis Sanctorum. CAP. XVI.

Qvando iuuenis fui, vidi cantores præcedentẽ veſpertinalem ſynaxim ante diẽ alicuius ſolemnitatis celebriore cantu & glorioſiore celebrare, quam ſequentem veſpera diei feſtiuitatis: intantum, vt aliquoties in præcedente veſpera celebraretur cantus de feſtiuitatibus Sanctorum, & in ſequente de feriis communibus. Habuimus tamen ſcriptum in Antiphonariis, de die natiuitatis Domini, & Natalitiis Apoſtolorum Petri & Pauli atq; Andreæ, Antiphonas aptas & congruas memoratis diebus in veſpere ſequente ea die, quando Miſſa de natalitiis eorum celebratur, & ibi cecinimus eos ſicut adhuc facimus. Ego imbutus priſca conſuetudine cœpi cogitare, quare non eſſent memoratæ Antiphonæ de natalitiis Sanctorum in præcedentibus veſperis conſtitutæ, in quibus audiebam per cæteras feſtiuitates Sanctorum glorioſiorem ſonum, & videbam maiorem conuentum populorũ, atque celebrius officiũ luminum, quam in ſequentibus. Inueni, Deo miſerante, rationabilius inuentum eſſe cultum ſolennitatum veſpertinalium apud ſcriptores antiquos, qui Antiphonas ſcripſerunt, quam apud cantores modernos. Adhuc ſolens dicere interrogati de veſpertinali ſynaxi, Benedictus Dominus Deus meus, pertinere illam ad diem Dominicum. Si enim voluiſſent intendere, quod pſalmi huius veſperi in fine pſalmorum veſpertinalium eſſent poſiti, numquam hoc dicerent: quoniam ille, qui pſalmos veſpertinales conſtituit, proculdubio a Dominica die cœpit initium pſalmorum veſpertinalium cõponere, & non à fine hebdomadis. Idcirco, (Dixit dominus Domino meo) ad Dominicam diem pertinet: (Dilexi quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ,) ad ſecundam feriam: (Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi,) ad tertiam: (Niſi Dominus ædificauerit domum,) ad quartam: (Memẽm Domine Dauid,) ad quintã: (Confitebor tibi domine in toto corde meo,) ad ſextam: (Benedictus Dominus Deus meus,) ad ſeptimam. Niſi iſte ordo ſeruetur, non erit verum, iuxta expoſitionẽ domini Bedæ, quod in Eſdra ſcribitur, Quater in die confitebantur Domino, id eſt, hora tertia, ſexta, & nona & veſpere, Qui enim Antiphonas volunt celebrare de Euangeliis, quæ leguntur per dominicos dies, rite celebrant eas matutinali officio pertinente ad dominicam diem, & ad veſperum, in quo canitur pſalmus, (Dixit dominus oomino meo.) Quod ſi ſuperabundauerint Antiphonæ, indifferenter dici poſſunt per ſingulas quaſque ferias quamdiu idem Euangelium legitur. In feſtiuitatibus Sanctorum & aliis ſolennitatibus, ſi ſero fuerint veſpertinalia officia celebrata, ita vt ſol ad occaſum tranſierit, rite poſſunt dici Antiphonæ feſti diei in præcedentibus veſperis: quia ſcriptum habemus, Feſta veſtra celebrabitis a veſpera vſque ad veſperam, id eſt, à ſolis occaſu vſque ad ſolis occaſum. Quod ſi voluerit dicere cantor, quamuis ſol ad occaſum nondum tranſierit, tamen quia officium agimus in memoriam iſtius & illius ſolennitatis, in mente noſtra iam illa ſolennitas agitur, idcirco officium illius rite peragimus, cuius ſolennitas
A in mente noſtra agitur: Agimus Deo gratias de amore mentium illarum, quia charitas quæ omnia credit, omnia accepta facit apud Deum. Compoſitor Antiphonarii, qui poſuit Antiphonam veſpertinalem, (Tecũ principiũ, & cæteras ſequentes in fine diei Natiuitatis Domini, poſt celebrata cætera officia hoc intendit, quod ipſa veſpera magis pertineat ad feſta Natiuitatis Domini, quam præcedens ante ſolis occaſum. Hæccine ratio eſt per feſtiuitates Apoſtolorum, & cæterorum Saoctorum, quod magis pertineat ad diem natalitium eorum veſpera in fine diei poſt celebrata cætera officia, quam præcedens veſpera ante ſolis occaſum. De duodecim noctibus ſcripſi in prologo lectionarii, & cogito ſcribere in commentario diurnalis officii.

B *De feſtiuitate S. Stephani protomartyris.*

CAP. XVII.

Dixi in ſuperioribus, more antiquo ratione miniſtrante, quoniam præſcripſi, habere Antiphonas de tertia nocturna, quæ canitur circa quartam vigiliam noctis, Alleluia. ſimiliter & Antiphonas matutinales magnarum feſtiuitatum: quod non inuenitur in feſtiuitate ſancti Stephani, & ſancti Ioannis, & Innocentium. Sunt feſtiuitates, quarum officia celebrantur nocturnalia circa veſpertinam horam, quæ vulgo appellantur propria: & in poſteriore parte noctis canitur alterum officium ſiue de propria feria, ſeu de communibus ſanctis. Ita enim reor actitatum eſſe apud antiquos de illis feſtiuitatibus, quarum Antiphonæ in matutino officio non habent Alleluia. Antiphonæ, quas ſolemus canere
C in nocturnali officio in feſtiuitatibus Sanctorum, & habent initium Antiphona in lege Domini fuit voluntas eius die ac nocte, exceptæ ſunt, vt reor, à † mordis de multitudine Antiphonarum, quas habemus ſcriptas in noſtro Antiphonario Romano. Si quis voluerit eas legere, reperiet eas non à principio ita eſſe ſtatutas, vt cantantur apud nos, Reſponſorios ita ordinaui, vt ratio docuit hiſtoriæ & geſtorum ordo. Vbi verba mutaui de Romano Antiphonario: in margine eiuſdem paginæ e regione R. poſui.

† moder[n]is.

De feſtiuitate ſancti Ioannis. CAP. XVIII.

In feſtiuitate ſancti Ioannis ſex reſponſorios reperi, quibus præponimus tres, id eſt, Iuſtus germinabit ſicut lilium: &, Iſte eſt qui ante deum magnas virtutes operatus eſt: &, Iſte homo perfecit omnia quæ locutus
D eſt ei Deus; vt tres nocturnas faciamus. In nouiſſimo reſponſorio, id eſt, In medio Eccleſiæ contra conſuetudinem cæterorum reſponſoriorum cantatur neuma triplex, & Verſus eius atque gloria, extra morem neumate protelantur. Non enim fruſtra hoc actum eſt à prioribus. Voluerunt nobis per hoc aliquam doctrinam inſinuare, quæ forte poterat excedere mentem cantorum, quorum pars aliqua ſæpe mutatur à tranſitoriis ad æterna, & lætatur potius in æternis, quam in tranſitoriis. Fit enim neuma memoratum inter cætera verba circa verbum intellectum. Quando veneris cantor ad intellectum, celebra neuma, id eſt, fige gradum inſtantibus & manentibus rebus. Quid hoc vult? Vult nempe te docere, ſi aliquando veneris ad intellectum, in quo con-
E ſpicitur diuinitas & æternitas, vt deſiderio mentis preceris moras in eo. Si enim intellexeris illa, ibi te delectabit morari in his, quæ iubilabis, id eſt, lętaberis ſine verbis tranſitoriis. Intellectus vero erat intra viſcera Ioannis, qui ei pręſtabat ructum quendam, quando dixit: In principio erat verbum, & verbũ erat apud Deum. Verſus, (Miſit Dominus manum ſuam, & tetigit os meum,) ſic fatur, quaſi reſpondeat Ioannes interroganti. Vnde tibi Ioannes hic intellectus, in quo cantores neuma faciunt? Reſpondet inquiens: Miſit Dominus manum ſuam & tetigit os meum. Cur inquam in iſto verſu neuma facis cantor? Inquit, Quia hęc miſſio manus & tactus oris, per intellectum debent cõſpici. Cantus glorię Patris & Filii & Spiritus ſancti, ipſa virtute

debet ſanctam Trinitatem laudare, qua Deus vt cũ que conſpicitur, id eſt, intellectu. Non enim Romanos verſus debemus ad hoc conſtringere, vt ſenſus qui in fine verſus eſt, conueniat ſenſu lateri reſponſorii. Non enim ſancta Romana, & noſtra regio vno ordine canunt reſponſorios & verſus. Apud eam præcentor in primo ordine finit reſponſorium. Succentores vero eodem modo reſpondent. Dein præcentor canit verſum. Finito verſu, ſuccentores vero ſecundo incipiunt reſponſorium a capite, & vſque ad finem perducunt. Deinde præcentor canit Gloria Patri, & Filio & Spiritui ſancto. Quo finito, ſuccentores circa mediam partem intrant in reſponſorium, & perducunt vſque in finem. Poſtremo præcentor incipit reſponſorium a capite, & perducit illum ad finem. Quo finito, ſuccentores tertio repetunt reſponſorium à capite, & perducunt illum vſque ad finem. Idcirco quoniam ſuccentores ter canunt reſponſorium, trifarium neuma eſt circa verbum intellectus. Succentorum eſt, neuma canere propter fortitudinem coniunctarum vocum. Ab initio tertio cantabantur reſponſorii a cantoribus, quem ordinem monſtrant reſponſorii de paſſione Domini. Non enim ab initio cum reſponſoriis cantabatur Gloria. Habemus & alium Verſum in noſtro Antiphonario ſcriptum, cuius ſenſus conueniens eſt cum latere reſponſorii, vt ſi alicui ſuperfluũ videatur neuma canere, habeat noſtro more Verſum aptum ad cantandum. Poteſt & altero modo intelligi neuma pertinere ad cantores circa verbum intellectus. Maxima pars cantorum ſtudet ſono placere auribus hominum, & in eo toto ſtudio & ingenio laborat, & inuigilat. Eorum pars quanto plus certat ſono placere, tanto minus imbuitur de intellectualibus rebus. Eorum inſcitiam poteſt neuma eliquare circa verbum intellectus. Neuma Græcum eſt, & interpretatur nutus, vt Communianus Grammaticus dicit. In fronte enim percutit neuma cantores ſtolidos in verbo intellectus, quãdo eos monſtrat ſolo ſono delectari, circa intellectum ſcripturarum. Canunt etiam moderni cantores præſens neuma in reſponſorio. (Deſcendit de cælis, & in verbo, (Fabricæ mundi.) In quo verbo poteſt neuma apte conuenire. Eo neumate monſtrant difficultatem magnam ineſſe in ſchola cantorum verbis explicare, quomodo idem qui natus eſt hodierna die ex Maria virgine, fabricaſſet mundum & ornaſſet, & quomodo ipſe ſit lux & decus vniuerſæ fabricæ mundi. Eadem ſententia eſt in verſu, (Tamquam ſponſus Dominus proceſſit de thalamo ſuo) Impoſſibile eſt apud ſcholam cãtorum de ordine proceſſionis Chriſti de vtero virginis narrare, quæ comparatur ſponſo procedenti de thalamo.

De Octauis Domini CAP. XIX.

NOs enim non ſolemus canere, niſi vnum officium nocturnale in natiuitate Domini: Idcirco vnum de duobus quę celebrantur à Romana Eccleſia, & ſcripta ſunt in Antiphonario Romano, & noſtro in nocte natiuitatis Domini, cantamus in octauis Domini. Antiphonas in matutinis, de eadem nocte ſcripſimus, vt reperimus in Antiphonario Romano. Quid de octauis Domini & ſanctorum audierim à Romanis clericis, & quid noſtra regio frequentent ex eis, partim ſcripſi in libello Officiali, partim conor ſcribere in libello de diurnali officio.

De Dominica prima poſt Natiuitatem Domini.
CAP. XX.

ANtiphona, (Puer Ieſus,) eſt aſſumpta de contextu Euangelii, qui continet locum poſt officium Simeonis. Quod omnino peractum eſt ante aduentũ Magorum: ideoque teneat locũ in Dominica ante Epiphaniam, quando legitur Euangelium, Vnde aſſumpta eſt.

De Epiphania, id eſt, apparitione ſiue manifeſtatione.
CAP. XXI.

ANtiphonam, (Chriſto datus eſt principatus,) inueni in Romano Antiphonario inter Antiphonas de natiuitate Domini, & in Metenſi inter Antiphonas de Epiphania. Verum in ſuo ſenſu vtriq; feſtiuitati congrua eſt: & Antiphonam (Ecce aduenit) inter illas de natiuitate Domini. Quæ huic feſtiuitati congrua eſt, quod poteſt dignoſci ex Introitu ipſius diei. Idcirco inſcribo eam ad primam veſpertinalẽ ſynaxim: Et, (Chriſto datus eſt principatus,) ad veſperum ipſius diei Epiphaniæ. Noſtra regio in præſenti officio ſolita eſt vnum omittere de conſueto more, id eſt, Inuitatorium. Inuitatorius eſt pſalmus, (Venite exultemus Domino.) Illo conuocantur fratres in vnum, & docentur quid agere eos oporteat poſtquam conuenerint. Venite, inquit, exultemus Domino, iubilemus Deo ſalutari noſtro: præoccupemus faciem eius in confeſſione, quamdiu tempus eſt acceptabile. Deinde reddit cauſas, qua de re oporteat præoccupari faciem eius in confeſſione. Quoniam Deus magnus Dominus, & in manu eius omnes fines ſunt terræ, & altitudines montium ipſe conſpicit. Iterum docet pſalmus quid agamus. Venite, inquiens, adoremus & procidamus, & ploremus ante Dominum, qui fecit nos. Atq; forti inſtinctu nos pulſat, dicẽs: Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, ſicut fecerunt filii Iſrael, qui opera Domini viderunt per quadraginta annos, & propter duritiam cordis eorum non intrauerunt in requiem Domini. Hunc pſalmum audiui Conſtantinopoli in Eccleſia ſanctæ Sophiæ in principio Miſſæ celebrari. Memoria dualis facta eſt in præſenti ſolennitate verborum adorandi Dominum: Vna eſt Magorum, qui in veritate quærebant dominum, vt eum adorarent & ſalutarent muneribus: Altera eſt Herodis, qui doloſe dicebat Magis: Ite, & interrogate diligenter de puero: & cum inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum. Magorum beneuolentia, qui communes erant homines, nobis imitanda eſt: Verſutia Herodis, qui videbatur princeps & rex eſſe in populo Iudaico, vitanda eſt. Propter hanc admonitionem & caſtigationem poteſt rationi congruere, vt omittatur in præſenti officio in primo ordine pſalmorum, (Venite, exultemus Domino:) & ponatur in ſexto ordine. Antiphonæ ſex per duas nocturnas, magorum obſequia recolunt circa Chriſti natiuitatem. Tres magi, qui venerunt in iſta nocte ad Dominum, legati extiterunt myſticis ſuis muneribus gentilis populi, qui in terra inſuliſque habitat. Tria munera eorum, triplicem perſonam Chriſti præfigurabant, id eſt, regis, & ſacerdotis, & mortalis hominis: necnon & tres functiones membrorum Chriſti, id eſt, ſapientiam, virtutem orationis, & mortificationem carnis. Harum trium functionum legationem munera Magorum portauerunt. Ex munere thuris dicunt per primam antiphonam, (Afferte Domino filii Dei: ad inſulas ſacerdotum, qui inhabitant terram: Afferte Domino filii Dei, qui propterea poteſtis dici filii Dei, quia ſacerdotes eſtis. Quid debeant afferre, ſubauditur, Thura, Ac ſi dicatur, Virtutem orationis veſtræ Chriſto afferte, quoniam veſtræ preces per illum diriguntur Deo patri. Thus enim ſacerdotio congruit. Ex munere auri dicitur ſapientibus & intelligentibus per ſecundam antiphonam, (Pſallite Deo noſtro, pſallite: pſallite regi noſtro, pſallite ſapienter..) Per aurum ſapientia offertur. Scriptum eſt enim, Theſaurus deſiderabilis requieſcit in ore ſapientis. Aurum Deo & regi congruit. Ex munere myrrhæ dicitur de omni populo mortali & ſtudium habenti ad meliora per tertiam antiphonam, (Omnis terra adoret te, & pſallat tibi, pſalmum dicat nomini tuo Domine): Ac ſi dicat præſens Antiphona, Omnis terra adoret te, & pſallat tibi per mortificationem carnis: dicatque tibi, Propter te mortificamur tota die. Myrrha enim condimento conuenit mortuorum corporum. Iſta vigilia mentionem facit de gẽtibus, quæ habitant in terra: Secunda vigilia de eis, quæ habitant in inſulis, dicit, per primam antiphonam de ſapientibus, (Reges Tharſis & inſulæ munera offerent.) Reges enim

enim qui propterea vocantur reges, quia ſemetipſos regunt & cęteros, ſapientes vocantur. A Per ſecundam antiphonam dicitur de omni populo. (Omnes gentes quaſcumq; feciſti, venient, & adorabunt coram te Domine. Per tertiam antiphonam hortantur ſe inuicem ſacerdotes, & dicunt: (Venite, adoremus eum, quia ipſe eſt Dominus Deus noſter. Aſt tertia vigilia, de baptiſmo Chriſti mentionem facit. Tertia vigilia ſolet nobis ad memoriam reducere nouum Teſtamentum. Nouum vero teſtamentum, fundatum eſt per baptiſmum. In tertia vigilia, legatio Magorum complerur. In prioribus vigilijs dicitur allegationibus Magorum de futuro. (Omnis terra adoret te.) Et iterum: (Reges Tharſis & Inſulæ munera offerent: At in iſta, in qua recolitur noua Teſtamentum, per frequentationem alleluia cantat in præſenti omnis terra Domino, dicitque ſuis ſubditis, B (Adorate Dominum:) & iterum, Lætentur inſulæ multæ: dicunt, Adorate Dominum. Pſalmus, (Deus noſter refugium) propterea in iſta vigilia ponitur, quoniam in ea memoratur perturbatio hominum, qui conturbabantur propter prædicationem noui teſtamenti, & voluerunt reſiſtere prædicationi Apoſtolorum: & tamen, Deo diſponente, fluminis impetus, qui miniſtratus eſt ab Apoſtolis per officia baptiſterij, ſuperauit commotionem terrenorum hominum, & lætificauit ciuitatem Dei. Nam & hæc Dei ciuitas conſtat ex incolis terræ & inſularum. Eccleſia in nouo teſtamento dicit ad eos qui in Chriſto baptizati ſunt, & in terra habitant, per ſecundum pſalmum, (Cãtate Domino canticum nouum, cãtate Domino omnis terra:) & per antiphonam, (Adorate Dominum in aula ſancta eius.) C Dicit ad eos, qui habitant in inſulis, per tertium Pſalmum, (Dominus regnauit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ:) & per antiphonam, (Adorate Dominum omnes angeli eius.)

De Reſponſorijs. CAP. XXII.

IN ordine reſponſoriorũ habemus ſcriptum primũ reſponſorium, (Dies ſanctificatus:) deio, (Illuminare Hieruſalem.) Ipſe enim de tranſlatione LXX. ſcriptus eſt. In Hebraica vero legitur, (Surge, illuminare, quia venit lumen tuum.) Aſſumptus eſt enim de Eſaia propheta, narratque illuminationem ſanctæ Eccleſiæ per Chriſti aduentum. Si ità oportet dicere, vt vere oportet, de Magis, ſicut ſanctus Ambroſius dicit: qui enim D viderant Chriſtum, Chriſtum intellexerant, debemus intelligere Magos factos Hieruſalem. Non enim intelligerent Chriſtum, niſi illuminati eſſent ab eo. Poſt illum ſequitur reſponſorius tertius de memorato propheta, iuxta ordinem contextus hiſtoriæ, (Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes.) In memoratis Magis, quos credimus fuiſſe legatos totius mundi, omnes de Saba venientes poſſumus intelligere. Per eos qui de Saba, id eſt, de captiuitate veniunt ad Dominum, intelligimus multitudinem gentium conuertentium ad Dominum Saba, vt ſanctus Hieronymus dicit in tractatu ſuo ſuper Eſaiam prophetam libro decimoſeptimo, tota prouincia eſt, in qua ſunt regiones Madian & Epha. Saba interpretatur conuerſio, vel captiuitas, Et omnes de captiuitate venientes, & conuerſione ſua E aurum fidei deferentes & thus ſacrificij, & per hæc munera nequaquàm propria ſalute contenti, proficient vt cæteris prædicent ſalutare Dei. Huc uſque Hieronymus. Poſt hos duos ſequuntur reſponſorij de Euangelio iuxta ordinem Euangelij, quod narrat ordinem aduentus Magorum, & oblationem munerum ſuorum, necnon & declarat incitamentum eorum itineris fore apparitionem nouæ ſtellæ. Et poſt receſſum ab Herode, eandem præuiam conſtare vſq; ad domum, in qua erat Chriſtus. Poſt hanc hiſtoriam poſui reſponſorios in tertia nocturna de baptiſmo Chriſti, & nouiſſimo loco de miraculo ex aqua vino facto, iuxta ordinem rerum geſtarum.

De Antiphonis in Matutinis.

CAP. XXIII.

PRimo notandum eſt, intentionem eſſe cantorum, vt in iſta nocte præcipuè celebrent, quod primo actum eſt, de præſenti ſolennitate id eſt, aduentum Magorum. Ideo in præſentibus antiphonis certaui, iuxta tenorem reſponſoriorũ antiphonas ordinare de aduentu Magorum. Et vbi ratio conſtrinxit ad hoc, vt de cæteris ſolennitatibus cantaretur, quæ in iſta nocte recoluntur, non diſtuli ſcribere. Prima antiphona, (Ante Luciferum genitus,) demonſtrat præſentem ſolennitatem, id eſt, apparitionem Domini. Secunda, (Venit lumen tuum Hieruſalem,) monſtrat ex prophetia ſua, quẽ fructum perciperet ſancta Eccleſia ex apparitione Domini. Tertio ex prophetia eadem, (Venient ad te, qui detrahebant tibi,) recolit lucrum ſanctæ eccleſiæ. Quarta, (Maria & flumina,) quæ ex hymno trium puerorum aſſumpta eſt, de baptiſmo Domini reſonat. In quinto loco ponitur antiphona, (Magi viderunt ſtellã,) quæ prima eſt in contextu Euangelij de aduentu Magorum. Antiphona, (Hodie cœleſti ſponſo,) tres ſolennitates præſentes recolit. Sequentes antiphonæ, vt prætuli, manifeſtant Magorum aduentum, & ſeruant textum Euangelij, quæ ex eo aſſumptæ ſunt.

De Dominica prima poſt Epiphaniam.

CAP. XXIV.

ANtiphonas duas, id eſt, (Tolle puerum & matrem eius) & (Reuertere in terram Iuda.) ſcribo in iſto loco. Sunt enim aſſumptæ de Euangelio, (Defuncto Herode,) quod legitur in eadem Dominica. Continetur in eo Euangelio reuerſio Chriſti de Ægypto poſt Magorum aduentum antequàm baptizaretur.

De Octauis Theophaniæ.

CAP. XXV.

SIcut certauit ſchola cantorum in Epiphania frequẽtare aduentum Magorum, ſimili modo certat in octauis Epiphanię frequẽtare baptiſmũ Chriſti, quaſi ipſa die baptizatus eſſet. Qua de re non dubitaui ſcribere antiphonam de Euangelio, vt primo audiui illam canere. hoc eſt, (Hodie Ioannes exultat.) Notandum eſt, quod vbi deficiunt antiphonæ de ſolennitate Magorum, ibi cœpi ſcribere de antiphonis, quæ baptiſmum Chriſti reſultant, & deinde tendunt ad octauas Epiphaniæ. Plures enim ſunt, quàm ſit neceſſe celebrare, in vna nocte octauarum. Neque enim tot ſunt ſcriptæ de aduentu Magorum, vt illis ordinatim cantando poſſimus peruenire ad octauas Epiphaniæ.

De Dominica prima poſt octauas Epiphaniæ.

CAP. XXVI.

IN Dominica prima poſt octauas Epiphaniæ celebratur miraculum, quod Dominus fecit de aqua in ipſa Epiphania: Ideoque hic ſcribimus antiphonas de eodem Euangeliò.

De reſponſoriis, qui à pſalterio ſunt excerpti.

CAP. XXVII.

DE reſponſoriis pſalmorum non debet nos pigere, neque audientibus faſtidium fore, ſi eos recitauero in ſuo ordine. Manifeſtũ eſt, quod caſtigatio corporis per ieiunium, & humiliatio mentis, & amor Chriſti excludat diabolum de peribolo ſanctæ Eccleſiæ. Excluſus eſt diabolus ante natiuitatem Domini per hæc obſtacula: Excluditur & tempore natiuitatis Chriſti per ipſam Chriſti præſentiam. Triſtatur diabolus, quia excluſus eſt; lætatur Eccleſia, quia Chriſtus intrauit in mũdum. Sic enim cecinit Angelus paſtoribus: Ecce enim Euangelizo vobis gaudiũ magnum, quia natus eſt vobis hodie Saluator. De pace Eccleſiæ triſtatur diabolus, Angelorũ chorus gaudendo canit, Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ volũtatis. Omnes ſancti admonent Eccleſiã, vt gaudeat in præſenti feſtiuitate, quam celebrant ſolenniter: ſicut Angelus paſtoribus cecinit, vt gauderent de videndo oculis corporeis nato

Saluatore. Ex quibus vnus, id eſt, Gregorius Nazianzenus ordinem gaudij in homilia de ſecunda Epiphanijs exponit. Nos, inquiens, exultemus iu Chriſti baptiſmo, & diem feſtum celebremus, ooo ventri indulgentes, ſed ſpiritu exultantes. De qua re quidam Magiſter Græcorum dicit in homilia ſecunda ſuper librum Numerorū: Paulus dicit, Omnia honeſtè & ſecundū ordinē fiant: Paulus vero tanqoàm Euangelij miniſter non ſolum in actibus, ſed in ipſo habitu ordinatum vult eſſe Chriſtianum. Et paulò pòſt: Vnuſquiſque noſtrum ſi de cibo & potu ſolicitus ſit, & omnem curam in tebus ſæcularibus gerat, vnam verò aut duas horas ex integro die etiam Deo deputet, & ad oracionem veniat in Eccleſiam, vel in tranſitu verbum Dei audiat, præcipuam vero curam erga ſohcitudinem ſæculi & ventris expēdat, iſte non complet mandatum, quod dicit, vt homo ſecūdùm ordinem ſuum incedat, Huculque Magiſter Græcorum. Tranſgrediendo præſchs mandatum plerique, inſiſtendo ſeruitio ventris, delinquunt in feſtiuis diebus Natiuitatis & Epipbaniæ Domini. Diabolus ſemper eſt paratus, vt recedente parumper paſtore, ouem tapiat incautam. Credimus enim Chriſtum ſemper adeſſe, vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine eius: Ità & in Eccleſia per memoratas feſtiuitates, quæ de ſuo aduentu lætatur. Idcircò, eo quod lætitia eſt ſuſcepta feſtiuitatum in nomine ſuo, præcipuè id ipſis præcinente angelo, Chriſtus eſt in circuitu populi ſui, & cuſtodit eum. Feſtiuitatibus celebratis, neceſſe eſt vt Eccleſia curam ſui adhibeat altero modo: ſiue quia in peregrinatione eſt adhuc: ſeu quia in diebus feſtiuis ſpiritum gaudij fragilitate humana & genuino vſu declinauit ad curam & ſolicitudinem & lætitiam ventris. Contra boc oportet nos pugnare, & ideo ſubſequuntur reſponſorij de pſalmis, qui continēt in ſe plurimam orationem, & habent initium à pſalmo primo pœnitentū, id eſt, Domine nè in ira tua arguas me. Et iterum: Tempus enim præſens, id eſt, à feſtiuitate Theophaniæ, vſq; in ſeptuageſimam, recolit deuotionem & miniſterium prædicatotom à primis prædicatoribus Eccleſiæ, vſque ad nouiſſimos noui teſtamenti. Idipſum inſinuant nobis epiſtolæ ſummi prædicatoris Pauli, quę eodem tempore leguntur. Prædicatoribus enim congruit oratio, vt apertum oſtium habeat prædicatio eorum. De ordine pſalmorum per communes Dominicas noctes & ferias in diurnali officio & in nocturnali, ſcripſi in libello officiali.

De officio ſancti Marcelli.

CAP. XXVIII.

DE ſancto Marcello vnum reſponſorium reperi in Romano antiphonario, id eſt, Hic eſt vere famulus Dei. Qui reſponſorius cantatur ſæpè in feſtiuitatibus cæterorum ſummorum pontificum. In eo loco vbi Metenſis antiphonarius habet, Ideoque in ſtadio poſitus: in Romano vero continetur, ideoque in oratione poſitus. Legens ergo ſermonem ſancti Auguſtini de pœnitentia, inueni, Sanctos in ſtadio poſitos. Itaque nō mutaui hoc quod dudum noſtra Eccleſia cœpit canere, id eſt, Ideoque in ſtadio poſitus, domini Ieſu Chriſti confeſſor effectus eſt. Vt enim ſcriptum reperi ità ſcribo hic: vtrumque, inquit, veriſſimè ſcriptum eſt. Et qui natus eſt ex Deo, nou peccat: &, quod in eadem Ioannis Epiſtola legimus. Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: Illud enim ex primitijs noui hominis, hoc ex reliquijs veteris dictum eſt. Vtrumqne enim agimus io hac vita. Paulatim autem nouitas accedit, & paulatim vetuſtate cedente ſuccedit. Cum vero vtrumque agitur, in ſtadio ſumus. In præſenti reſponſorio de feſtiuitate ſancti Marcelli inſcribitur, (Ideoque in ſtabulo poſitus.) Quare reſponſorius, (Hic eſt verè, famulus Dei,) hoc proprium habeat in feſtiuitate ſancti Marcelli, ſcribam ex verbis Domini Bedæ, quæ excerpſit de vita ſancti Marcelli in Mratyrologio ſuo: Decimoſeptimo Kalendas Februarij natale ſancti Marcelli Papæ, qui iubente * Maximo Imperatore primo fuſtibus cæſus, & à facie eius, quem corripiebat, expulſus eſt. Deinde audiens quod domum ſanctæ Lucinæ, quam ipſe damnauerat proſcriptione, eo quod facultatibus ſuis Chriſtianis donauerit, Eccleſiam faceret, atque in ea Miſſam celebraret, in media ciuitate iuſſit in eadem Eccleſia plácas extrui ad animalia catabuli publica, & eundem ſtabulo epiſcopum ad ſeruitium animalium deputauit cum cuſtodia publica. Multa officia ſanctorum indidi in noſtro Antiphonario ex Romano, quæ non habet Metenſis antiphonarius. Cogitaui cur ea omitterem, cum eadem auctoritate fulciantur, qua & illa, quæ ſcripta inuenimus in Metenſi antiphonario, ſcilicet ſanctæ matris noſtræ Romanæ Eccleſiæ. Addimus etiam pauca, quæ noſtra regio ſola continet, vt ſunt antiphonæ de ſancto Medardo, & de ſancto Mauritio. Vtraque enim deſignatur ex ſignis præſcriptus in prologo antiphonarij

De vrarni. CAP. XXIX.

OLim quandò ſolus Antiphonarius Metenſis erat mihi notus, in quo reperi antiphonas ſuper pſalmos nocturnales de communibus virginibus, quæ non videbantur mihi congruere feſtiuitati præſentationis Domini in templo, cœpi inquirere antiphonas de diuerſis locis, quæ congruerent memoratæ feſtiuitati, atque eas cœpi canere cum meis fratribus in choro. Poſteà reperi in Romano antiphonario proprias, quas vtraſq; poſui in noſtro antiphonario. Si quis tenet Romanas, cantet illas: Si quis eas non tenuerit, videat, ſi poſſint aptàri in ſuis locis quas ſcripſi. Reſponſorios ſcripſi ex Romano antiphonario addidi, (Hic qui aduenit, nemo ſcit nomen eius.) Antiphonas matutinis diuerſo ordine poſitas inueni inter Metenſem antiphonarium & Romanum. Ipſe enim ſcriptus eſt io noſtro antiphonario. In ſecundo ordine ſcripſi eaſdem antiphonas, iuxta ordinem hiſtoriæ Euangelij.

De officio Septuageſimæ. CAP. XXX.

PRimo notandum eſt, quorum hominum ſtatus celebratus ſit à natiuitate Domini vſque in ſeptuageſimam, & à ſeptuageſima vſque in mediam quadrageſimam: Scilicet, Chriſti generatio & ſanctorum prædicatorum liberalitas celebrata eſt à natiuitate Chriſti vſq; in ſeptuageſimam, & à ſeptuageſima generatio eorum, qui de captiuitate emergi deſiderāt, & de anguſtijs præſentis peregrinationis vſquedum iterum renaſcatur Chriſti generatio circa paſchalia ſacramēta. Chriſti generatio, & ſuorum prædicatorum liberalitas, maxima ex parte migrauit de præſenti ſeculo vt regnet cum angelis coram Deo. Tempus talis demigrationis vocatur nox, dicente Domino in Euangelio. Venit nox quando nemo poteſt operari. Præſens Eccleſia, quæ in iſta peregrinatione eſt, ſeptuageſimæ in nocte recoli gloriam, quæ celebratur apud ciues, qui demigrauerunt: In die vero eorum, qui detinentur in captiuitate, & ſuſpirant, vt ad libertatem redeant: Apud illos vero non celebratur claritas Alleluia, quia triſtitia captiuitatis conſtringuntur: Apud eos vero qui demigrauerunt, celebratur Alleluia, quoniam ipſi non recedūt de laude Dei. In antiphonarijs eſt primus reſponſorius, Alleluia, dum præſens eſt, imitantur illam. Quantùm ad nomen alleluia pertinet, non poſſumus dicere, dum præſens eſt, imitantur illam. Alleluia, neutri generis eſt. Poteſt enim fieri, vt pro aliqua re intelligatur, Alleluia, & indicatur, dum præſens eſt, imitantur illam. Hiſtoria enim vnde præſens reſponſorius aſſumptus eſt, docet cui rei reſpondeat perſona pronominis. Ità enim in illa ſcriptum eſt, O quam pulchra eſt caſta generatio cum claritate. Immortalis eſt enim memoria illius, quoniam & apud Deum nota eſt, & apud bomines: Cum præſens eſt, imitantur illam: & deſiderant illam, dum ſe ſubduxerit: & in perpetuum coronata triumphat Ordo verborum ratus eſt, ſi præponatur nomen rei, & ſupponatur poſteà

perſona

perſona pro nominis. Ideo propoſui in iſto ordine reſponſoriorum, Alleluia: Nomen bonum melius eſt quàm diuitiæ multæ, vt aliquod nomẽ præcederet, cui ſubderetur, imitantur illam. De hoc nomine bono ſcribit dominus Beda in expoſitione ſuper parabolas Salomonis: Nomen ergo bonum, eſt nomen religionis, quod diuitiis mundialibus iure præfertur. Nam etſi mundum qui lucraretur vniuerſum, meritò hunc contemneret tantùm, vt nomen eius ſcriberetur in cœlo, eius memoria inter angelos & inter homines ſanctos figeretur æterna. ¡Hæc eſt generatio pulchra & caſta, cuius memoria figitur inter angelos & inter homines ſanctos. De ipſa generatione dicit reſponſorius, Dum præſens eſt, imitantur illam. Vſque ad noctem ſeptuageſimam, videbatur nobis illam habere præſentem, quia illam frequentabamus cum Alleluia per plura officia à Natiuitate Domini vſque ad illud tempus. Primus reſponſorius, Alleluia, Nomen bonum, ſic præponitur, quaſi ſignũ aliquod in monte poſitum, ad quod viatores oportet intendere. Tota intentio eſt in iſta nocte cantorum, vt magnificent nomen Alleluia. Secuudus reſponſorius habet in capite Alleluia, dum præſens eſt, imitantur illam. Hoc nomen Alleluia pro ipſa re accipiendum eſt, hoc eſt, pro verbis hiſtoriæ, dicẽtis: O quàm pulchra & clara & caſta eſt generatio ſpiritalis: dum præſens eſt, imitantur illam; & dum ſe ſubduxerit, deſiderant illam. Qui, niſi filij & filiæ remanẽtes in præſenti ſæculo? Tertius reſponſorius in ſuo Alleluia, laudem ſapientiæ recolit. Ac ſi dicatur: O laus ſapientiæ, ſola tenes principatũ in conſpectu Domini. Per ipſam omnia facta ſunt, Dicturq; rebus in eo reſponſurio à matre, quæ hic relicta eſt in ſæculo ad perficiendũ corpus Chriſti. Mihi congruit, vt declinem ad eam prolem noſtram, quæ in anguſtiis poſita eſt, & celebrem pro ea laudem Lamnè compatiendo eius tribulationi. Tu laus ſapientiæ, reuertere in theſauros tuos, id eſt, in frequẽtationem prolis noſtræ cum Hebræa lingua, quę triumphat ante Dominum: ibi enim te benedicent angeli. Quartus reſpõſorius ex eodem corpore eſt, vt plures reſponſorij ſunt. Quiotus reſponſorius, Mane apud nos Hodie, eſt aſſumptus de libro Iudicum. Ità enim ſcriptum eſt in illo, capitulo decimo nono: Fuit quidam vir Leuites, habitans in latere montis Effraim, qui accepit vxorem de Bethleem Iuda, quę reliquit eum, & reuerſa eſt in domum patris ſui Bethleem, manſitq; apud eum quatuor menſibus, ſecutuſque eſt eam vir ſuus. Et infrà: Die autem quarto de nocte conſurgens, haud dubium quin vir mulieris voluit proficiſci. Quem tenuit ſocer. Et iterùm infrà: Cui rurſum locutus eſt ſocer: Cõſidera quod dies ad occaſum decliuior ſit, & propinquat ad veſperam: mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficiſceris, vt vadas in domum tuam. Ille habet in ſuo alleluia laudem charitatis. Gener iſte quinta die receſſit à lætitia communi, quã habuit cum ſocero ſuo. Reſponſorius, Mane apud nos hodie, quintam regionẽ tenet. Ex iſto ordine reſidui reſponſorij frequentant in ſua oratione, vt Alleluia iterum reuertatur ad præſentẽ Eccleſiã, cum ſponſus dignatus fuerit reſurgere à mortuis. Sextus reſponſorius aſſumptus eſt de Tobia. Ità enim ſcriptum eſt: Dixit autem illi angelus: Ego ſaluũ ducam, & ſanum tibi reducam filium tuum. Reſpondens autem Tobias, dixit. Benè ambuletis, & ſit Dñs minus in itinere veſtro, & angelus eius comitetur vobiſcum. Et iterum: Credo enim quod angelus Dei bonus comitetur eis, & benè diſponat omnia, quæ circa ipſum geruntur ità vt, cum gaudio reuertatur ad nos. Iſte tangit aliquam conſolationem, quam non audiuimus in ſuperioribus, id eſt. vt iterum reuertaris cum gaudio ad nos; ac ſi dicatur, Cum glorioſa frequẽtatione Alleluia comitetur angelus Domini bonus, & benè diſponat itinera tua, & cum iterum adueneris tempore reſurrectionis oomini noſtri Ieſu Chriſti, & natiuitas pulchra & clara & caſta per baptiſmalia ſacramenta: cũ gaudio reuertatur ad nos, & ex ore noſtro per omnes A Eccleſias audiatur Alleluia. Septimus reſponſorius, Multiplicentur à Domino anni tui, penè eundem ſenſum habet. Poteſt conuenienter ſubdi reſponſorius iſtis, Narrabo nomen tuum fratribus meis: ac ſi dicat mater noſtra, quæ commendauit Alleluia apud ciues cœleſtes, & iterum deprecatur eius aduentum: Cùm * reuerſum fueris ad me, Alleluia, narrabo nomen tuum fratribus meis. Hunc ſequitur reſponſorius, Bonum eſt confiteri. In eo declaratur, quid ſit narrare & laudare nomen Alleluia.

De Sexageſima. Cap. XXXI.

PRæſentes reſponſorij conueniunt & præſenti celebrationi, id eſt, ſeptuageſimæ, & ſtatui temporum, id eſt, principio anni. In iſtis enim reuelatur miſeria hominis, quali modo commeruiſſet captiuitatem: & B primordia creaturarum decantantur. Verũ tempus principium eſt anni. In eo cantantur reſponſorij, qui aſſumpti ſunt de hiſtoriis primorum ſanctorum patrum, per quos ſancta religio primæuis temporibus reformata eſt poſt damnationem primæ maſſæ. Reſponſorij de Sexageſima, admonent nos de ſat felice creatione primi hominis, & ſatis miſera mutatione eius, id eſt, de luce in tenebras, de felicitate in miſeriam. Quod poteſt admoneri ex duobus reſponſoriis, ſcilicet. Dum deambularet Dominus in paradiſo: &, In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Reſponſorios huius concluſionis ordinaui iuxta tenorem hiſtoriæ, de qua aſſumpti ſunt.

De Antiphonis matutinalibus in Sexageſima.

Cap. XXXII.

C SExageſimæ nomen per obliquum deſcẽdit à ſeptuageſima. Sexageſima creuit ex ſenario numero & denario. In ſupputatione numerorum ſunt decem inter ſeptuageſimam & ſexageſimam. In hac conſueta denominatione librorum noſtrorum, non ſunt plus quàm ſeptem dies inter ſeptuageſimam & ſexageſimã. Quod non eſt ità denominatum abſque prouidentia. Quiſquis enim myſticos ſenſus voluerit ſcrutari, reperiet in ſeptenario numero denarium, hoc eſt, in ſeptem donis Spiritus ſancti perceptionem decem præceptorum legis. Septuageſima perficitur, vt ſæpè dictum eſt, in ſabbato, quod vocatur, clauſum Paſcha. Ex ſexageſima in quarta feria, quæ nominatur, mediũ Paſcha. Tres enim dies ſunt integri à feria quarta vſque in ſabbatum Vbi datur D intelligi, quod ſi quis peccatorum remiſſionem dignè & ordinatè quæſierit in primordio ſuæ conuerſionis, ad contemplationem perueniet ſanctæ Trinitatis. Septuaginta annis fuerunt patres noſtri in captiuitate, circa terminum ſeptuageſimæ ſupputationis meruerunt reuocari de captiuitate Illa captiuitas præfigurabat captiuitatem Chriſtiani populi, quam paritur ſub diabolo & miniſtris eius. Ipſa deploratur in pſalmo, Miſerere mei Deus. Pſalmus, Miſerere mei Deus, continetur numero quinquageſimo: Qui numerus orditur ex quinario numero. Quinario enim ſenſu noſtrum peccatũ colligitur. Pſalmus, Confitemini Domino, continetur numero centeſimo ſeptimodecimo. Per hunc numerum deſignatur regnum Dei perceptum. Qui in pſalmo, Miſerere mei oeus, ſatisfacit pœnitendo, & publicè con E fitendo peccata ſua in terra aliena, hic meretur reuocari & reſtitui regno Chriſti per pſalmum, Cõfitemini Domino. Satisfactionem memorant pœnitentis primę antiphonę de pſalmo, Miſerere mei Deus. Duabus ex cauſis peccamus: aut quãdo dimittimus quod facere debuimus: aut quando facimus, quod non debuimus facere: contra quæ quidem pugnare nos conuenit. Pro peccato delicti clamat prima antiphona, Miſerere mei Deus, & à delicto meo mũda me: quia tibi ſoli peccaui: Poſtquàm mens hanc ſcintillam lucis perceperit ex dono Spiritus ſancti, & perſeuerauerit clamare verba antiphonæ, iam initium capit redeundi ex captiuitate. Poſt præſentem pſalmum, id eſt, Miſerere mei Deus, ſequitur pſalmus,

Confitemini Domino quoniam bonus. Huius pſalmi, id eſt, cẽteſimi ſeptimi decimi, initia, & concluſio quinquageſimi pſalmi, conueniunt: Vtræque partes beneficia Dei recolunt. Initia vero quinquageſimi pſalmi, & termini centeſimi ſeptimi decimi pſalmi, mutuo reſpondent. In initiis pſalmi quinquageſimi, eſt confeſſio peccatorum ad abluenda peccata: in terminis centeſimi ſeptimidecimi, eſt confeſſio lætitiæ pro perceptis beneficiis & gratiarum actio. Tanta eſt Dei miſericordia erga pœnitentes, vt à gradu timoris ſuſcipiantur gradu pietatis, & à gradu humilitatis ſuſcipiantur gradu exaltationis. Antiphonæ primæ de pſalmo, Miſerere mei Deus, recolunt ſententiam dicẽtem: Iuſtus in principio accuſator eſt ſui: Et antiphonæ de pſalmo, Confitemini Domino, tenent ordinem Euangelij, dicentis: Cum vocatus fueris, vade, recumbe in nouiſſimo loco, vt cùm venerit, qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, aſcende ſuperius: tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus. Iuxta hanc ſententiam verſus, ſurſum tendunt antiphonæ præſentis pſalmi: Qui per pœnitentiam reuocantur ad Eccleſiam per gradus humilitatis debent aſcendere. Antiphona, Confitebor tibi, ad lætitiam pertinet, dicẽte Caſſiodoro in tractatu eiuſdem pſalmi: Breuiter edicimus, vt hanc confeſſionem lætiſſimam, poſt percepta beneficia fuſam intelligere debeamus: At cæteræ antiphonæ ſequentium pſalmorum, vadunt per ordinem contextus ſingulorum pſalmorum. Cum enim venerimus, Deo miſerante, ad loca, vbi ordo ſe commutauerit, dicemus ibi quod Dominus dederit.

De Quinquageſima. CAP. XXXIII.

QVinquageſima per obliquum deſcendens, ſtat à ſeptuageſima in tertio gradu. Nam & Abraham tertia ætate mundi extitit. Quinquageſima habet denominationem à quinario numero. Quinarius enim numerus congruit exteriori homini, qui quinque ſenſibus vegetatur, ſiue ad bonum, ſiue ad malum. Quinquageſimus pſalmus habet vocem pœnitentis. Quinquageſimus annus ponitur in iubileo. Quinquageſima habet reſponſum in ipſa die reſurrectionis Domini. Nam à quinquageſima ſunt quinquaginta dies vſq; ad Paſcha Domini. Qui in quinquageſima orat pro peccato, conſequitur lætitiam in Paſcha Domini. Reſponſorios de Noe, qui in iſto ordine habent locum, inueni cõiunctos in Romanis antiphonariis cum antiquis reſponſoriis de Quadrageſima. De qua coniunctione non eſt mihi aliquid dicendum, præſertim cum in ipſo ſequar modernos in noſtra Eccleſia, qui cum reſponſoriis de quinquageſima ante Abraham poſuerunt eos. Iuxta contextum ſcilicet hiſtoriæ ordo eſt, vt inter reſponſorios de Adam & Abraham, inſerti ſint de Noë. Quomodo conueniens ſit numeri ſacramentum quadraginta dierum & noctium, quibus cœli aperti ſunt, cum hebdomada præſenti, occaſionem intelligendi ponam ex dictis ſancti Auguſtini, vt inueni in volumine Eugypij, capitulo ſexageſimo primo: quadraginta diebus & quadraginta noctibus pluit, quia omnis reatus peccatorum in decem præceptis legis admittitur per vniuerſum orbem terrarũ, qui quatuor partibus continetur. Decem quippe quater ducta, quadraginta faciunt. Siue ergo ille reatus, qui ad dies pertinet ex rerum proſperitate, ſiue qui ad noctes ex rerum aduerſitate contractus ſit, ſacramento baptiſmi cœleſtis abluitur. Hi enim qui reformãdi ſunt per baptiſmum, oportet ut mas tangere quadragenarii & ſenarii numeri. Per baptiſmum recolitur diſperſus primus homo Adam per quatuor partes mundi ad vnum corpus Chriſti: Corpus Chriſti legitur fabricatum per quadraginta & ſex annos. De quo myſterio ex dictis Auguſtini habemus ſcriptum in libello officiali, in loco vbi ſcribitur de feria quarta, quæ vocatur caput ieiunii. A præſenti feria quarta ſunt quadraginta ſex dies vſque ad publicum baptiſmum. Quamuis ordo non teneat, vt in eadem feria quarta primo cantetur reſponſorius: Quadraginta dies & noctes: tamen iuxta ordinem Hiſtoriæ primus cantatur in ea Dominica nocte, cui ſub-
A dĩtur in ſua hebdodamada feria quarta caput ieiunii. Et iuxta ordinẽ hiſtoriæ & iuxta ſacramentum, quod cuditur de ratiocinatione quadrageſimi numeri, congruũ locum habẽt reſponſorii de Noë in quinquageſima ante Abraham. Reſponſorios de Abraham, vt priores ordinaui, iuxta ordinem hiſtoriæ, & in nouiſſimo poſui duo de Euangeliis, quę in eadem hebdomada leguntur.

De Antiphonis in matutinis in Quinquageſima.

CAP. XXXIV.

IN iſto ordine dicit antiphona: Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. In iſta oratur venia pro his, quæ operati ſumus contra legem Domini. In priore Dominica deprecati ſumus pro his, qui ea quæ debuimus facere, non fecimus: in
B iſta deprecatur pro his, quia fecimus quæ non debueramus facere. Poſt has duas antiphonas datur gratiarum actio in antiphona de pſalmo ſecundo, ac ſi ſe credat mens adeptam eſſe quod deprecata eſt. Vnde dicit Caſſiodorus in tractatu memorato: Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te. In primo enim commate dicit, Confitebor tibi: quod ad gratiarum pertinet actionem: in ſecundo, Exaltabo te: quia prædicationibus beatorum per cunctas gentes exaltatur Dominus Chriſtus, qui reddit bonum pro malo.

De Quadrageſima. CAP. XXXV.

MEteſes ſolent canere inuitatorium in media quadrageſima, Non ſit vobis vanum mane ſurgere
C ante lucem, quia promiſit Dominus coronam vigilantibus. Hæc enim antiphona continet quandam exhortationem congruam ad præſens tempus. Idcirco viſum eſt mihi, vt in capite quadrageſimalis temporis præponam illam. Reſponſorii de quadrageſima ſunt claues tituli de conuerſatione & ſtatu totius quadrageſimæ. In his enim diebus oportet corrigere mores noſtros, ieiunare, plorare, orare, patientes eſſe, vigilare, pœnitere, eleemoſynam dare præ cæteris temporibus anni. In iſto catalogo ſpurcitia hominum abſtergitur, & lauatur homo ab omnibus inquinamentis. Reſponſorios de ieiunio ſic mihi viſum fuit ſcribendos, vt primus ſtatueretur, Emẽdemus in melius, quæ ignorantes peccauimus. Ordo eſt, ſi quis voluerit conuerſionis iter arripere, vt primo dimittat vitia. Quid poſtea agendum ſit, ſecun-
D dus reſponſorius monſtrat In ieiunio & fletu. Quid per hanc caſtigationem conſequatur pia mens, tertius reſponſorius monſtrat, Paradiſi portas aperiet nobis ieiunii tempus. Præpoſitis enim reſponſoriis, qui de ieiunio prædicãt, ſequitur alter nodus ablutionis, id eſt, per cor pœnitens: Necnõ & tertius, id eſt, eleemoſynarum. Propterea de ieiunio præponuntur, quia præcipuè quadrageſimale tempus ieiunio conſecratum eſt. Reſponſoriũ, (Pater peccaui in cœlum,) abſtuli de iſto loco, & poſui illum in ea hebdomada quando id Euangelium legitur, vnde aſſumptus eſt. More noſtro ſubdidi poſt hos reſponſorios, reſponſorios ad tertiam & ſextam & nonã: Quos ſcripſi duobus ordinibus. Noſtra regio ſolita eſt ad tertiam canere per duas hebdomadas, participem me
E fac Deus, & cæteros qui inſcribuntur in Metenſi Antiphonario. De memorato reſponſorio facta eſt mentio in vita S. Ambroſii. Ipſe de ſe narrat, quid ſenſus memorati verſus apud ſe recoleretur in ſua oratione, id eſt, vt participem eum faceret Deus in quadrageſimali tempore omnium timentium ſe, quando ei reuelatum fuit de ſanctis martyribus Geruaſio & Protaſio. Etenim inueni alteros reſponſorios breuiores in Romano Antiphonario. Scripſi vtrumque ordinem in noſtro Antiphonario. Aliquoties enim iſtos cantamus, aliquoties illos. Quadrageſima denominatur à quatuor. Hæc denominatio in quarto loco ſtat à ſuo authentico, id eſt, à ſeptuageſima, & habet ſuam perfectionem in cœna Domini, quandò lauantur pedes fratrum, &

pauimenta

pauimenta Eccleſiarum. Vere qui quadraginta dies ſtuduerit ſub diſciplina conſtringi, quæ oſtenſa eſt in reſponſorus de Quadrageſima, non eſt dubium quin in cœna Domini poſſit notari cultus munditiæ.

De Antiphonis matutinalibus in Quadrageſima.

CAP. XXXVI.

PRima Antiphona in matutinis dicit, Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Nam & præſentes Antiphonæ, ſicut & cætera officia, quæ pertinent ad iſtum diem, inſtruunt, qualem intentionem abſtinentes debeãt exhibere ſuam coram Deo in tempore emendationis ſuæ. Antiphona, Cor mundum crea in me Deus, poſtulat rectam cogitationem in abſtinente. Quod enim eſt, Cor mundum crea in me Deus: idipſum repetitur, Spiritum rectum innoua in viſceribus meis. Spiritus rectus ad cor mundum pertinet: Crea, & innoua, vnum poſtulant. Antiphona, O Domine ſaluũ me fac, O Domine bene proſperare, poſtular, per interiectionem, O, id eſt, per magnum deſiderium, vt Dominus abſtinentem ſaluum faciat à peccatis, & quod aſperum videtur & naufragoſum in diebus abſtinentiæ, Dominus faciat illud tranquillum & portabile atque ſerenum. Quod eſt alio modo dicere: Hanc proſperitatem tribuat Dominus abſtinentibus, vt in abſtinentia, quam inchoauerunt in iſto tempore, perſeuerent vſque in finem. Tertia Antiphona, Sic benedicam te in vita mea: rogat, vt ſic ſe firmato in his, quæ ſuperius dixi, dein inſiſtat bonis operibus: hoc eſt enim benedicere Dominum, vigilanter inſiſtere in bonis operibus. Et deinceps, Leuabo manus meas, in oratione in modum crucis. Nè ventus elationis deſtituat tale ædificium, poſtulatur in quarta Antiphona ſpiritus humilitatis & anima contrita. & in his oblationibus & holocauſtis ſuſcipi militem à Domino. Antiphona quinta, Laudate Dominum cœli cœlorum, tenet ordinem pſalmi. Excipitur ſol & luna, quæ reſeruantur ad hiſtoriam Ioſeph.

De Reſponſorijs, qui cantantur de Iſaac & Iacob.

CAP. XXXVII.

REſponſorij de Iſaac & Iacob, iuxta ordinem hiſtoriæ ſtant poſt Abraham patrem illorum. Nam & hos iuxta ordinem hiſtoriæ ſtatui. In nouiſſimo loco præſentium reſponſoriorum ſtat reſponſorius, Pater peccaui in cœlum, propter Euangelium quod legitur in ſabbato præſentis hebdomadæ, vnde aſſumptus eſt. Rato ordine ſtat iſte reſponſorius poſt reſponſorios de Iacob, qui memorat exulem reuerſum de exilio. Vtique Iacob reuerſus eſt de exilio ad patriam, potuit inſtitutor officiorum, denominationem triceſimam ponere in iſto ordine iuxta quantitatem numerorum: ſed quia denominatio ſeptuageſimæ & ſexageſimæ & quinquageſimæ præfationes ſunt quadrageſimæ, quæ denominatio currit per totum tempus ieiunij vſque in paſcha Domini, ab illa, id eſt, quadrageſima, ceſſant ſequentes denominationes.

De Antiphonis in Matutinis.

CAP. XXXVIII.

PRima Antiphona dicit (Domine, labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.) In iſta hebdomada memoratur conſolatio illa, quam populus Dei audiuit per os Aggæi & Zachariæ prophetarum poſt tribulationem, quam paſſi ſunt ſub Aſſuero rege. Renouatio mentis illius populi ad gaudia ædificandi templi, memoratur per præſentes Antiphonas. Poſt intermiſſum opus, & iterum inceptum, dicitur Antiphona, (Domine, labia mea aperies.) Iſte mos adhuc ſeruatur in Eccleſia. Poſt intermiſſum colloquium tempore noctis per præſentem verſum repetitur iterum colloquiũ. Sequitur Antiphona, Dextera Domini fecit virtutem, Dextera Domini fecit hanc virtutem, vt in[...]petetur reædificari domus Domini, & ad hoc factus eſt Dominus adiutor. Ereptus populus de camino, quem præparauit ei Aſſuerus, alius ſcilicet Nabuchodonoſor, meritò Antiphonam cantat Deo, (Trium puerorum cantemus hymnum.) Multi aduerſarii voluerunt turbare populum Dei, ne ædificaret domum Dei: ſed quia à Domino erat hoc ſtatutum, non valebant deſtruere opus illud: hoc memorat Antiphona, (Statuit ea in æternum, & in ſæculum ſæculi.)

De Reſponſorijs Ioſeph.

CAP. XXXIX.

FRatres Ioſeph adorauerunt Ioſeph: quoniam venturum erat vt Eccleſia adoraret Chriſtum. Idcircò ſuis reſponſorijs præponitur Antiphona inuitatoria, (Adoremus Deum.) Reſponſorios vero de eodem Ioſeph, ordinaui iuxta contextum hiſtoriæ.

De Antiphonis in Matutinis.

CAP. XL.

PRima Antiphona eſt, Benignè fac; vel, vt quidam dicunt, Fac benignè: quod non continetur in tranſlatione propria, vnde Antiphonarius aſſumptus eſt, ſed, Benignè fac in bona voluntate tua. In iſta hebdomada recolitur conſummatio murorum Hieruſalem, quæ factã eſt ſub Neemia. Pro qua conſummatione præuenit precatio in præſenti Antiphona, dicente: Benignè fac in bona voluntate tua Domine, vt ædificentur muri Hieruſalem. Impedimentum aduerſariorum Neemiæ, qui volebant infatuare opus illud, explanatur in libro Eſdræ: Sed Dominus reſiſtebat illis, hortante Neemia ſic: Nolite timere à facie eorum, Domini magni & terribilis mementote. Vice iſtius ſententiæ cantatur Antiphona, Dominus mihi adiutor eſt, non timebo quid faciat mihi homo. In iſta nocte mutantur de ſuo ordine duæ Antiphonæ, id eſt, iſta, quæ iuxta ordinem, verſus caput pſalmi poſt Antiphonam, Bonum eſt ſperare in Domino, deberet ſtare, Et, ſol & luna, quæ deſcendendo à capite pſalmi, deberet ſtare ante Antiphonam, Statuit ea in æternum: verſo ordine, iſta ſtat in priore loco, & illa in poſteriore. Iſta conſolatur fratres in magna tribulatione, quam patiebantur ab inſurgentibus in ſe, quibus conuenit Dei ſolius recordari, & non timere hominem. Idcirco iuxta verſum, De tribulatione inuocaui Dominum, ſtat Antiphona maximæ conſolationis, Dominus mihi adiutor eſt. Spes enim tepidis ſolet arridere. Qui cogitant ſe defendere contra imminentem hoſtem neceſſe habent dicere Antiphonã: Deus miſereatur noſtri & benedicat nobis. Legitur in inferioribus partibus hiſtoriæ memoratæ. Factum eſt autem cum audiſſent omnes inimici noſtri vt timerent vniuerſæ gentes, quæ erant in circuitu noſtro, & conciderent inter ſemetipſos. Hæc ſententia poteſt non inconuenienter aptari Antiphonę, (Vim virtutis ſuæ oblitus eſt ignis, vt pueri tui liberarentur illæſi.) Furor ignis, qui erat contra Neemiam, & pueros ſuos in vniuerſis gentibus, quæ erant in circuitu Hieruſalem, ſopitus eſt, cùm conſummatus fuit murus Hieruſalem. Poteſt hæc Antiphona, (Vim virtutis ſuæ oblitus eſt ignis,) ſpecialiter accipi de caſtitate Ioſeph inuiolabili: Quando domina ſua exarſit libidine in eum, vis ignis libidinoſi extincta eſt in Ioſeph, vt ipſe puer innocens permaneret. Antiphonæ de pſalmo, Laudate Dominum de cœlis, ceperunt currere per ordinem: Sed iſte ordo mutatur in verſu, Laudate eum ſol & luna. Nempe hoc factum eſt propter hanc conuenientiam, quam habent inter ſe reſponſorij de Ioſeph, & iſta Antiphona, quæ facit aliquã mentionem de ſomnio Ioſeph, in quo vidit ſolem & lunam ſe adorare, quę eſt prophetia de Chriſto. Reſeruata ea de ſuo ordine vſque ad hanc noctem, propter dictam cauſam, ordo poſtulabat poſt laudem Angelorum, ſequi laudem cœli cœlorum & omnium aquarum: iuxta ordinem ſequitur tunc Antiphona, (Statuit ea,) quæ iuxta congruentiam ſuæ interpretationis, ſtat in conuenienti loco.

De media Quadrageſima. CAP. XLI.

REſponſorij de Moyſe, vadunt per contextum hiſtoriæ, vſque ad reſponſorios de Ioſue. Inter reſpõſorios de Ioſue, inueni vnum de Michæa propheta, id eſt, popule meus, quid feci tibi, quem prænotaui ex auctore proprio, de quo aſſumptus eſt. Qui idcireo conueniens eſt præſenti loco, quoniam ſuperiorem hiſtoriam depingit.

De Antiphonis Matutinalibus.

CAP. XLII.

ANtiphonæ præſentes, temporibus Moyſis & Ioſuæ coaptantur, & temporibus Neemię. In nocte quando iſtæ Antiphonæ cantantur, cantantur reſponſorii de Moyſe & Ioſue. Moyſes docuit ſacrificium offerre Deo. De ſacrificio nempe dicit prima Antiphona: Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ. Tempora patrum antiquorum replicantur in hiſtoria Neemiæ. Inter cætera ſic in ea ſcribitur de tempore Ioſuæ: Dediſti eis regna & populos, & partitus es eis ſortes, vt poſſiderent terram Seon. Et cætera. Vbi ſors intercedit, humanum conſilium abſcedit: Vbi humanum conſilium, aut refugium abeſt, ibi eſt ſpes ſola in Domino, de qua Antiphona dicit: Bonum eſt ſperare in Domino. Et infrà: Et venerunt filij, & poſſederunt terram, & humiliaſti coram eis habitatores terræ. Huius ſententiæ proximus eſt ſenſus nouiſſimi pſalmi, Deus miſereatur noſtri, Vnde Antiphona eſt, Benedicat nos Deus Deus noſter, & benedicat nobis. In benedictione enim poſſederunt filij terram. Tunc metuebant Dominum omnes habitatores terræ, quos Deus humiliauit ante filios Iſrael. Et infrà, vnde ſuprà: In tempore tribulationis ſuæ clamauerunt ad te, & tu de cœlo exaudiſti, & ſecundum miſerationes tuas multas dediſti eis ſaluatores, qui ſaluauerunt eos de manu hoſtium ſuorum. Verbis huius ſententiæ arrident verba antiphonæ, dicentis: Potens es Domine eripere nos, & de manu mortis liberare. In ſubſequentibus hiſtoriæ memoratæ, ſequitur catalogus regum Iudæorum, qui peccauerunt in Dominum. Pro quo, verſa vice, cantatur Antiphona in ordine: Reges terræ & omnes populi, laudate Deum. Temporibus Neemiæ conueniunt memoratæ Antiphonæ ſic: Scriptum eſt in inferioribus partibus hiſtoriæ: Statuemus ſuper nos præcepta, vt demus tertiam partem ſicli per annum ad opus Dei noſtri domus, ad panes propoſitionis, & ad ſacrificium ſempiternum in ſabbatis & Kalendis, in ſolennitatibus & in ſanctificatis, & pro peccato, vt exoretur pro Iſrael. Huic ſententiæ congruit Antiphona, (Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ.) Sequitur: Reliqua vero plebs miſit ſortem, vt tollerent vnam partem de decem, qui habitaturi ſunt in Hieruſalem. Notum eſt his qui hiſtoriam Eſdræ legunt, plebem iſtam, quæ nunc ſortem mittit pro his qui habitaturi ſunt Hieruſalem, & Neemiam confiſos eſſe in ſola ſpe cœleſti & in via & in patria: ideò ex eorum perſona non immeritò cantatur Antiphona, Bonum eſt ſperare in Domino. Et ſequitur infrà: Benedixit autem populus omnibus viris, qui ſe ſponte obtulerant, vt habitarent in Hieruſalem. Pro iſtis verbis ſtat Antiphona (Benedicat nos Deus, Deus noſter.) Sequitur in fine libri,) De filiis Ioiadæ filij Eliaſib, gener erat Sanabalath Oronites, quem fugaui à me: Recordare nomine Deus meus aduerſus eos, qui polluunt ſacerdotiũ. Et cætera: Mente canebat Neemias Antiphonam. (Potens es Domine, eripe nos,) qui effugauit generum datis. Non timuit mortem ab homine ſibi inferri, qui contra potentiam ſæculorum certabat, nè pollueretur ſacerdotium. Poſt hoc ſequitur in hiſtoria, conſtituiſſe eundem Neemiam ordinem totum miniſtrorum Dei. Huius, id eſt, Neemiæ intentionis vice, poteſt Antiphona decantari. (Reges terræ & omnes populi laudate Deum, quia exaltatum eſt nomen eius ſolius. Repetam quod in ſuperioribus partibus omiſi dè ratione Antiphonarum quæ ſunt de benedictione. Ab illa Domini-

ca die quando iam ab Alleluia ſe continet os Eccleſiæ,
A id eſt, à ſexageſima vſque ad reſponſorios de Ioſeph, tres Antiphonæ ſunt, de memorata benedictione, videlicet, (Benedictus es in firmamento cœli:) &, (Hymnum dicite, & ſuper exaltate:) & (Trium puerorum cantemus hymnum.) Hæ tres Antiphonę memorãt tres pueros, laudantes ſanctam Trinitatem in camino. Antiphona, (In ſpiritu humilitans,) quæ cantatur in quadrageſima, eſt quædam prædicatio ad totam Eccleſiam pro toto tempore quadrageſimæ afflictionis. Antiphona vero in ſeptuageſima, (Benedicat terra Dominum, & omnia naſcentia in ea, hymnum dicant ei,) humiliter coniungit humanam laudem cum laude Angelorum. Alleluia, cantus eſt Angelorum in cœlo. Monſtratur hoc in Apocalypſi Ioannis Apoſtoli: Benedictio, vnde Antiphona aſſumpta eſt, (Benedicat terra Dominum.)
B Laus eſt hominum in tribulatione poſitorum, ad ſignificandum, ſocietatem ſanctorum Angelorum eſſe cum his qui pro Deo patiuntur. Cum tribus pueris in camino ignis viſus eſt vir ſimilis filio Dei, & pro hac ſignificatione in ſeptuageſima cum continuo Alleluia miſcetur Antiphona. (Benedicat terra Dominum, & omnia naſcentia in ea, hymnum ei dicant.

De Paſsione Domini. CAP. XLIII.

DE numero noctium, quæ ad celebrandã paſſionẽ Domini pertinent, & de amiſſione Gloriæ, dictũ eſt in libello ſupraſcripto officiali. In duabus hebdomadibus ante paſcha Domini vndecumque potuit colligere compoſitor Antiphonarij ſermones conuenientes paſſioni Domini, ſuper eos fecit ſonum cantus habi-
C lem ad id tempus, id eſt, lugubrem, iuxta numerum neceſſarium reſponſoriorum & Antiphonarum. Antiphonas de vnguento Mariæ mutaui de prima feria Metenſis Antiphonarij in ſeptimam feriam. Illa enim die celebrata eſt eadem vnctio, id eſt, pridiè ante Palmas. In die Palmarum inueni Antiphonam, (Cum Angelis & pueris in benedictiona.) & in aliquibus, (Videns Dominus:) ad laudes, (Confundantur.) Viſum eſt mihi, (Confundantur) congruere Chaldæis & Iudæis, qui ſuccenderunt ignem iræ (Cum Angelis & pueris,) his qui laudant Dominum de cœlis.) In cœna Domini cõgregaui illos reſponſorios. in quibus Dominus prædixit diſcipulis ſuis de ſua traditione, & quid egerit orando, & quid Iudas econtra inſidiando & tradendo. Eos quos reperi de Euangelio, excerptos iuxta ordinem
D Euangeliorum poſui: Cæteros conatus ſum iuxta conſequentiam rerum geſtarum ponere. In nocte paraſceues mutaui de cœna Domini reſponſorium de Eſaia propheta, (Ecce vidimus eum,) qui proprie pertinet ad tempus crucis. Illum ſequitur de Hieremia propheta: (Animam meam dilectam tradidi in manus iniquorũ.) Hos duos de prophetis præmiſi. In contextu ſequentium Reſponſoriorum inſcribitur reſponſorius de Eſaia propheta, (Expandi manus meas,) quem non cantamus in iſtis noctibus, ſed in feſtiuitate ſancti Andreæ. Idcirco poſui illum in iſto ordine, quia inuentus eſt in Romano Antiphonario. Cæteri compoſiti ſunt à magiſtris ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, in quibus compunctio traditionis eius frequentatur, & dolo crucifixionis eius ſtimulat corda fidelium. In nouiſſimis duobus
E de Euangelio celebrantur ea quæ in nouiſſimo peracta ſunt circa paſſionem eius, vſque ad celebrationem ſepulturæ in die paraſceues. In ſabbato ſancto recolitur ſepultura eius in aliquibus reſponſoriis, in aliquibus vero planctus & fletus dolentium de nece iniuſta.

De Extinctione luminum circa ſepulturam Domini.

CAP. XLIV.

MOs eccleſiæ noſtræ obtinet per tres noctes, id eſt, per feriam quintam, quæ vocatur Cœna Domini, & per ſextam, quæ vocatur Paraſceue, & per ſeptimam, quæ vocatur Sabbatum ſanctum, vt extinguantur luminaria Eccleſiæ in nocte. De more ſanctæ matris noſtræ Romanæ Eccleſiæ interrogaui Archidia-

conum

conum Theodorum memoratæ Eccleſiæ, ſcilicet Romanæ: Qui reſpōdit: Soleo eſſe cum Apoſtolico in Lateranis, quando officium celebratur de cœna Domini. Nihil enim ibi in eadē nocte obſeruatur de extinctione luminum. In feria ſexta nullum lumē habetur lampadum ſiue cereorum in Eccleſia in Hieruſalem, quādiu Dominus Apoſtolicus ibi orationes ſolēnes facit, aut quādiu crux ſalutatur: Sed tamen in ipſa die nouus ignis accenditur, de quo reſeruatur vſque ad nocturnale officium. Vtriq; mores per rationabile iter gradiuntur. Noſter mos qui extinguit lumina cereorum aut lampadum per tres noctes, docet nos apoſtropham facere de lætitia in triſtitiam, de gaudio in mœſtitiam. Cognitum eſt omnibus, ſignificari Eccleſiæ lætitiam per lumen cereōrum & lāpadum. Simili modo cantus magis pertinet ad delectationem & lætitiam mentium, quam ad luctum & mœſtitiam. Per tres enim noctes extinguuntur lumina, quæ cōtinent in ſe cum ſuis diebus ſeptuaginta duas horas. Per præſentem extinctionem deſignatur extinctio lætitiæ, quæ recolitur facta eſſe in cordib. diſcipulorum Chriſti, quādiu Chriſtus iacuit in ſepulchro. Siue illa extinctio lætitiæ, quæ facta eſt in cordibus Apoſtolorū poſt traditionē Domini vſq; dum intrauit ad eos ianuis clauſis, & oſtendit eis manus & pedes, atque manducauit coram eis. Et bene in loco extinguuntur, vbi cantus renouatur, vt innoteſcat in vnoquoq; articulo alicuius improuiſæ lætitiæ affuiſſe ſemper obicem triſtitiæ. De hac re & numero cereorum habemus ſcriptum in libello officiali. Vt enim in ſexta feria iuxta Romanum morem reaccenditur lumen nouum, hanc habet rationem: In eadem die ſol obſcuratus eſt à ſexta hora vſque ad horam nonam: Inſtar eius obſeruationis extinguuntur lumina conſueta in Eccleſia, & iterum renouantur, quoniam circa horam nonam reuerſum eſt lumen ſolis ad orbem illuminandum. Per tres enim horas non dedit lumen ſuum, vt prædicaret orbi, tribus diebus & tribus noctibus creatorem ſuum & operatorem obſcuratum ſe in ſepulchro. Et propter neceſſitatem communem reaccenditur in ſancta Romana Eccleſia eodem die, vt ex illo cibi coquantur, & reſeruetur ad vſum noctis neceſſarium. In eadem vero nocte, id eſt, Dominica quæ pertinet ad reſurrectionem Chriſti, cauſa ſignificandi myſterii, omnia lumina renouantur. Propter ſacramentum Dominicæ ſepulturæ & reſurrectionis in Dominicā nocte, liquet ratum eſſe ordinem, vt cum ventum fuerit ad officium, quod pertinet ad reſurrectionem Chriſti, nouus ignis & permanſurus exurgat, qui illuminet totam Eccleſiam. Hoc eſt quod dico: Reſeruetur ignis de ſexta feria, vt illuminetur cereus, qui ponitur in vice columnæ ignis ad benedicendum, qui ab initio benedictionis illuminatus eſt. Et cum benedictus eſt, ab eo illuminetur ſecundus cereus. Cætera luminaria extincta permaneant vſq; ad nouiſſimam litaniam, quę pertinet ad officium Miſſæ de reſurrectione Domini. Tunc accendantur luminaria Eccleſiæ & neophytorum, vt ſignificetur, reſurrectione Chriſti de terra, illuminandum orbem terrarum.

De reſurrectione Domini. CAP. XLV.

DE numero Pſalmorum per Paſchales noctes, ſcripſimus quod potuimus, in memorato libello, qui vocatur, officialis. In noſtro Antiphonario reperitur ordo, qui in Romano Antiphonario eſt Antiphonarū & reſponſoriorum de Paſchalibus diebus. In eo ordine non inueniuntur Antiphonæ, quas ſolemus canere in nocte reſurrectionis Domini ſuper nocturnales Pſalmos, id eſt, [Ego ſum qui ſum: &, [Poſtulaui patrem meum: &, [Ego dormiui.] Neſcio vnde eas collegiſſent Metenſes. Vnum ſcio, quia verba habent conſonantia reſurrectioni Chriſti. Prima Antiphona, [Ego ſum qui ſum,] oſtendit Chriſtum crucifixū, Deum eſſe, & Dei voluntatem non eſſe cum impiis qui Chriſtum voluerunt extinguere; ſed cum illis Iudæis, qui in lege Dei veraciter perſeuerauerunt, ſicut Petrus & Paulus fecerunt. Antiphona, [Poſtulaui patrem meum,] docet gētilem populum additum eſſe gregi Chriſti per paſſionem ſuam. Tertia vero, [Ego dormiui,] Chriſti reſurrectionem monſtrat. Reſponſorios diſtinctos reperi in Antiphonario Metenſi per ſingulas quaſque ferias vſque ad quintam feriam. Viſum mihi fuit rationi congruere, vt quia quinque feriæ deputatos reſponſorios habuerunt, ſextæ & ſeptimæ non deeſſet hæc proprietas, iuxta ordinem Euangelii in capite debui reſponſorium depingere, [Dum tranſiſſet ſabbatum:] Sed propter nobilitatem cantus, & manifeſtam explanationem reſurrectionis Domini iuxta tenorem plurimorum Antiphonariorum poſui in capite. [Angelus Domini deſcendit de cælo,] Quem ſequuntur duo iuxta textum Euangelii, id eſt, [Dum tranſiſſet Sabbatum,] Et, [Angelus Domini locutus eſt mulieribus.]

De Feria ſecunda. CAP. XLVI.

MAria Magdalene reſurrectionē Domini declarat. [Introduxit vos Dominus,] competentibus Iudæis loquitur. [De ore prudentis,] conuenit ſuperioribus verbis, ſcilicet melli & legi Domini.

De Feria tertia. CAP. XLVII.

SVrgens Ieſus Dominus noſter,] de reſurrectione Domini ſonat: [Virtute magna,] conſtantiam primorum prędicatorum decantat. [Si conſurrexiſtis cum Chriſto,] attrahit miniſtros ad locum, vbi victor certaminis eſt.

De Feria quarta. CAP. XLVIII.

IN Feria quarta eſt adhuc allocutio ad Iudæos, qui iam inuitantur ad regnum Chriſti. Chriſtus eſt leo de tribu Iuda, & radice Dauid, qui vicit & aperuit ſuis portas cæli. Reſpōſorius, [Expurgate vetus fermentū,] continet in ſe hæc verba, [Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, itaque epulemur in Domino.] De hac epulatione dicit offertorium, quod ea die canitur, Panem Angelorum manducauit homo. Reſponſorius, [Chriſtus reſurgens à mortuis,] conſummatam victoriam Chriſti & primitiuæ Eccleſiæ manifeſtat.

De Feria quinta. CAP. XLIX.

TVlerunt Dominū meum,] aſſumptus eſt de Euangelio, quod legitur in quinta Feria. In reſponſorio [Congratulamini mihi omnes qui diligitis Dominū:] Maria circa monumentum quærit Dominum, & inuenit. In monumento ſepultus eſt Dominus. In reſponſorio, [Populus acquiſitionis,] monſtratur in hac Feria mentionem eius populi fieri, qui de præputio acquiſitus eſt Chriſti ſanguine.

De Feria ſexta. CAP. L.

REſponſorius [Surrexit paſtor bonus,] Oſtendit eū reſurrexiſſe, qui in ſexta die animam poſuit pro ouibus ſuis. In hac ſexta die memoratur baptiſmus gētium: In reſponſorio, (Dignus es Domine,) prædicatores præcipui laudes dignas dant Chriſto. Etenim, cuius ſanguis effuſus eſt pro noſtra redemptione, dignus eſt reuelare arcana ſcripturæ, quæ de eadem redemptione prælibata ſunt. Reſponſorius, (Data eſt mihi,) de proprio Euangelio excerptus eſt.

De Sabbato. CAP. LI.

OStendit mihi Angelus fontem aquæ viuæ,) ſic loquitur, quaſi hi loquantur ad Eccleſiam, qui in Chriſto baptizati ſunt, & ſunt agni nouelli, & hodie reuertuntur ad fontes, vt exuant ſe albis. Quibus ſubditur reſponſorius: (Omnes qui in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.)

De glorioſo Officio, quod ſit circa veſpertinales terminos in Paſchali hebdomada in Romana Eccleſia.

CAP. LII.

NOtum ſolēniter eſt, canere matrem noſtram Romanam Eccleſiam tres Pſalmos ante hymnum Euangelii, & poſt hymnum duos per diuerſa altaria diuerſorum locorum. Sæpiſſime tamen ad crucem & ad fontes, vt ex ſcriptis diſcimus, quæ continent per diuer-

ſos libellos ordinem Romanum. Simile modo notum eſt, quod in fine Pſalmorũ verſum ſolemus dicere ante orationem, quã ſolemus facere genua flectendo, ſiue, vultum declinando in terram. Verſu enim commouemur ad aliquam mutationem, & renouationẽ mentis, continentem habitum orationis. De eodem verſu ſcriptum habemus in libello officiali, & in prologo iſtius. Etenim hic oportet dicere de illo, quibus intelligatur, qua de re cõſuetudo S. Romanæ Eccleſiæ omittat verſum in Paſchalibus diebus, & alter cãtus conſtituatur pro eo. Paſchalis enim dies, qui per ſeptem dies quaſi vnus dies celebratur, apud nos ordine officii ſui prædicat nobis illud tempus, de quo Ieſus Chriſtus dixit in Euangelio Ioannis: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis: &, in illo die me nõ rogabitis quicquam. Orãdo enim rogamus quod nondum habemus. Quod non erit neceſſarium, quando cor electorum gaudebit, & gaudium eorum nemo tollet ab illis, & non erit neceſſe vt aliquid rogent. Vt iam gaudeamus in ſpe ex eo, quod expectamus futurum in re, verſus qui ſolet animũ noſtrum reuocare ad aliquam introducendã orationem, aufertur in Paſchalibus diebus, & cantatur pro eo ad aliquos curſus diurnales reſponſorius, (Hæc dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea,) Exultatio & lætitia vnde reſponſorius præſens dicit, clariores efficiuntur in mente noſtra, ſi clariore lingua, id eſt, Hebræa, pronũciatæ apud nos fuerint. Ideo in ea ſtatione, in qua Apoſtolicus celebrat veſpertinale officium, Alleluia cãnitur cum omni ſupplemento & excellentia Verſuum & Sequentiarum. In cæteris officiis diurnalibus pro verſibus canitur reſponſorius, Hæc dies. In veſpertinali poſt tres Pſalmos canitur vnum Alleluia ante hymnum ſanctæ Mariæ, poſt quartum vnum, poſt quintum vnum, quæ pertinent ad crucem & ad fõtes. In Romano enim ordine inuenitur in ipſa die reſurrectionis Domini repetitus Pſalmus, (In exitu Iſraël.) Hoc enim fit propter multiplicia altaria illius loci, vbi illa die ſtatio fit. Inuenitur etiam à quarta Feria reſponſorius inditus, (Hæc dies quam fecit Dominus) poſt duo Alleluia, vt demonſtretur, illum fuiſſe primo ſtatutũ pro verſibus, ſed dignitate Apoſtolica Alleluia mutatum eſt pro eis. Eadem enim re factum eſt, vt multi verſus Alleluia, græca lingua in memorato officio cantantur. In ſexta Feria interponitur reſponſorius, (Hæc dies quam fecit Dominus,) inter duo Alleluia, vt opinor, propter loca ſtationum, quæ prius deſignantur per loca vilia, & poſteà nobilia. De quibus ſcribitur in Romano õrdine: Vſque ad diem octauum Paſchæ, iuxta Romanam conſuetudinem, memoratum curſum celebramus. In nocte enim ſolemus verſus canere. Scimus duo curricula temporum, diei ſcilicet & noctis, diſtincta eſſe à Domino in Euangelio Ioannis: Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt: Si autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non eſt in eo. Præſumimus enim in die, id eſt, in meliore parte huius mundi, in ſpe lætari de futura re: pertimeſcimus vero in nocte, id eſt, in deteriore parte huius mundi, dicendo verſum: Ne forte offendamus præſumendo de ſpe, quæ poteſt in nobis corrumpi ex noſtra fragilitate, niſi Dominus cuſtodierit nos. Eoſdem Pſalmos cantamus per ſingulos veſperos, quia vna eadémque dies celebratur. In nocturnali officio eos recolimus, quos ſolemus in ſingulis quibuſque Dominicis noctibus celebrare.

De Reſponſoriis, qui prætitulantur de auctoritate ex perſona ſynagogæ credentis.

CAP. LIII.

RESpõſorii qui prætitulãtur de auctoritate, memorant introitum Apoſtolorum ad Eccleſiam, quæ ex Iudæis collecta eſt ad fidem noui teſtamenti. Propterea idem prætitulantur de auctoritate, quoniam, Apoſtoli, quorum habitus præſentibus reſponſoriis decantatur, vice Chriſti auctores extiterunt Iudaïcæ Eccleſiæ & gentilis. Primus reſponſorius, (Ego ſicut vitis fructificaui,) blande colligit partem Iudaicæ plebis ad vnitatem fidei. Sapientia enim illa loquitur in præſenti reſpõſorio, de qua dicit Dominus Apoſtolis: Ego enim dabo vobis os & ſapientiam. Ipſa ſapientia blande & ſuauiter alloquitur populum Iudaïcum per ora Apoſtolorum, dicens: Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me, hoc eſt, qui concupiſcitis ſapientiam, & à generationibus meis adimplemini, id eſt, à myſteriis, quæ reuelantur per nos Apoſtolos in tempore hoc. In multis Antiphonariis inuenitur reſponſorius in ſecũdo loco, (Speciosa facta es & ſuauis, altitudo tua ſimilis palmæ indeficienti:) Quem nos ponimus in tertio loco propter reſponſorii conuenientiam: (Delectatio bona) cum primo. Iſte reſponſorius ſecundus, per laudem ſapientiæ hortatur auditores tranſire ad Doctores ſapiẽtiæ. Sapientia eſt delectatio bona: in operibus manuũ illius, diuitiæ multæ. Reſponſorius tertius, (Speciosa facta es,) quodammodo poteſt concinere formidanti animo auditorum, qui non fidunt ſe poſſe aſcendere ad altitudinem palmæ, neq; viriditati eius indeficienti comparari. Cuius altitudini & pulchritudini altitudo ſapientiæ Apoſtolorum aſſimilata eſt. Ex eorum cœtu fuit aliquãdo Petrus qui dixit Domino: Exi à me quia homo peccator ſum. Tali querimoniæ ſubuenit quartus reſponſorius, dicens: Veniens à Libano quam pulchra facta es, & odor veſtimentorum tuorum ſuper omnia aromata: Ac ſi dicatur rudi auditori: Noli timere: Cũ veneris à Libano baptiſmi, pulchra eris, & odor veſtimentorum tuorum erit ſuper omnia aromata veteris teſtamenti. Poſt hos ſequitur quintus reſpõſorius, de Apocalypſi, (Audiui vocem in cælo tamquam vocem tonitrui magni, Regnabit Deus noſter, & cætera.) In iſto reſpõſorio eſt locutio ad baptizatos, & memoratur victoria Chriſti, qui dixit, Confidite, égo vici mundum. Sequitur ſextus: (Audiui vocem in cælo Angelorum multorum, dicentium: Timete Dominum, & date claritatem illi.) Ac ſi dicatur, Illum timete, & illi date claritatem, cuius victoria vobis intonuit in ſuperiore reſpõſorio, quia ipſe Chriſtus, qui vos eripuit de regno diaboli, & fecit eſſe ſuum regnũ; ipſe eſt, qui fecit cælum & terram, mare & fontes aquarum. In primis reſponſoriis narratur adunatio ad vnam fidem auditorum & præpoſitorum: In ſequentibus reſponſoriis monſtratur Eccleſiæ, quæ nunc collecta eſt, myſterium ſponſi & ſponſæ de quibus ipſa procreata eſt. Ipſa ſponſa eſt Hieruſalem, & idcirco frequenter præſens ſponſa memoratur per Hieruſalem, vt per hoc mens vertatur cantorum in iſtis reſpõſoriis ad primitiuam Eccleſiam, quæ primo cœpit creſcere in Hieruſalem. Septimus reſponſorius, (Locutus eſt ad me vnus ex ſeptem Angelis,] profert perſonam alicuius eximii auditoris, dicentis ad ciues ſuos, Locutus eſt ad me vnus ex ſeptem, id eſt, ex perfectis prædicatoribus: Veni, oſtendam tibi nouam nuptam ſponſam agni. Quod eſt aperte dicere, Myſterium illud oſtendam tibi, quod eſt in Chriſto & in Eccleſia. Narratur in octauo reſponſorio, quid vidiſſet adſpiciens, [Vidi Hieruſalem deſcendentem de cælo, ornatam auro mundo, & cætera.] Ideo vidi Hieruſalem deſcendentem de cælo, quia ſic mihi dixit vnus ex Angelis. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de ſurſum eſt, deſcendẽs à patre luminum. In cæteris reſponſoriis narratur pulchritudo ſtructuræ Hieruſalem, quæ omnia oporter intelligi myſtice de ſpiritualibus ædificiis, & cæleſti Hieruſalem. In nono deſcribitur porta eius: in decimo, plateæ eius: in vndecimo, aperitur, quod ipſa Hieruſalem ſit ciuitas magna cæleſtis, quæ tamen adhuc in ſæculo retinetur pro tabernaculo Dei. In duodecimo eliquatur, quod populus Iſraël credens in Deum Deo laudes decantet in eadẽ ciuitate, in qua prius Dauid regnauit & cum ſuis cantoribus Deo laudes canebat. In tertiodecimo, more

Moyſis,

Moyſis, qui per verba reſponſorii. (Docete filios veſtros, admonuit populum antequã moreretur, vt memoriter teneret legem Domini, admonetur populus Chriſtianus ex circunciſione, vt doceat poſteritatem ſuam legem Chriſtianam memoriter tenere. Iuxta tenorem officiorum, quæ continent in ſe perſonam primitiuæ Eccleſiæ, oportet præſentes reſponſorios per tres hebdomadas decantari.

De Reſponſoriis Pſalmorum cum Alleluia ex perſona filia. CAP. LIV.

PRæſentes reſponſorii, qui prætitulãtur de pſalmis, conantur monſtrare intentionem eorum, qui olim habitauerunt in Babylone, id eſt, in confuſione iſtius mundi, & poſteà deſiderium habuerunt in ſe reuocari per prædicationem, & orationem, & doctrinam eorum prædicatorum, qui de Hieruſalem deſcenderunt viſere eos. Idcirco primus reſponſorius eſt de pſalmo, (Super flumina Babylonis, illic ſedimus, & fleuimus dum recordaremur Sion. Ipſe reſponſorius nominatus, (Si oblitus fuero tui Hieruſalem, obliuiſcatur mei dextera mea: Iſte reſponſorius feruens ſtudium gentilitatis mõſtrat poſt conuerſionẽ eius. adeò, vt mala ſibi optet, ſi deinceps oblitus fuerit matris ſuæ Hieruſalem, Secundus reſponſorius. [In toto corde meo exquiſiui te,] iuxta ſenſum verborũ ſuorum præponi potuiſſet, quia exponit cuiuſdam cor gentilis tale, quale fuit Cornelii. Sed, vt prædixi. ad manifeſtandam totam ſeriem præſentium reſponſoriorum, de memorato pſalmo primus reſponſorius ſumptus eſt, in quo plurimum queritur propter repagula Babyloniæ captiuitatis. In tertio reſponſorio, id eſt, [Deduc me in ſemita mãdatorum tuorum[poſtulatur via exeundi de Babylone, & intrandi Hieruſalem, Ipſe qui fuit Babylon, profitetur errorem ſuum in quinto reſponſorio, [Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt.] Ac ſi dicat. Quam diù meritò bruto animali comparatus fui, non potui te videre: Nunc rationabili ſenſu debitus ego & populus meus. videmus te Deum eſſe, & timemus. Quomodo hoc ſit factum, in ſequentibus eliquatur: Vocem dederunt nubes. Hãc vocem audiuit populus iſte primo in Effrata, vt reſpõſorius ſextus dicit, quoniam ibi natus eſt Chriſtus, Ipſa inuenta eſt in campis gentium. Qui deſcenderunt de Hieruſalem, adorauerunt Deum cum populo, qui de Babylone reuocatus eſt, in ſua Eccleſia. In ipſa Eccleſia perſteterãt pedes Domini, id eſt viſiones Euangelicæ. Poſt quam pedes Domini ſteterũt in gentili populo, cœperunt habitatores Babyloniæ ciuitatis irridere eũ, & conari euellere eum de ſtatione ſua, dicuntq; ei in ſeptimo reſponſorio, [Hymnum cãtate nobis.] Superbus Babylonius & arrogans, vult ſibi luſus & delicias de Dei canticis exhiberi. quibus reſpondendum eſt. quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Miror cur ſubiunctũ ſit Alleluia prauæ irriſioni, id eſt, [Hymnum cãtate nobis Alleluia,] pro quo mutaui, [Alleluia, ait Babylon.] Ob defenſionem contra iſtos Babylonios cãtatur reſponſorius octauus, [Iudica iudicium meum,] & iterum nouus, [Fac cum ſeruo tuo.] Poſt hãc perſecutionem ſequitur liberatio Domini. Pro qua liberatione dicit reſponſorius decimus: [Dicant nũc qui redẽpti ſunt à Domino.] Quid habeant dicere, vndecimus reſponſorius manifeſtat: [Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere.] quare? quia ex omnibus tribulationibus noſtris liberauit nos Dominus. Sequitur duodecimus reſponſorius, [Deus canticum nouum cantabo tibi.] De quo Caſſiodorus in tractatu Pſalm, Benedictus Dominus Deus meus, ita: Venit, inquit, ad ordinem ſecundum, in quo ſe poſt liberationem ſpiritualium nequitiarũ & immaniũ populorum per nouum canticum Propheta gratias agere Deo pollicetur. [Et infra:] Nouum enim merito dicitur, quia dum non fit à Iudæis receptus, quibus promiſſus fuerat vt veniret, tranſiuit ad gentes. Sequitur. In pſalterio decem chordarum pſallam tibi. Et infrà: Pſalterium decem chordarum eſt decalogus, qui datus
A eſt tribubus Hebræorum. Et, vt ambo teſtamenta vnũ habere manifeſtaret auctorem; in vtriſque ſe Chriſto Domino pſallere compromiſit. Præſens Eccleſia non eſt contenta, vt ipſa ſola cãtet Deo: Mauult diuulgare nomen eius toto orbe per reſponſorium tertium decimum, [Narrabo nomen tuũ fratribus meis.] Quid dicat fratribus ſuis quartus decimus reſponſorius monſtrat, dicens: [In Eccleſiis benedicite Dominum.] In iſto reſponſorio ſeparat fideles à conuenticulis hæreticorum, & prauorum, ac rogat Deum laudare in Eccleſiis, in quibus vna fides eſt, & doctrina Apoſtolorum. Et iterum decimus quintus, (Cantate Deo, Pſalmum dicite ei,) hortatur populos, vt in his quę audierant, fideli mente præſumentes, laudes Deo hymnica exultatione concelebrent: Idcirco aſſumuntur præſentes
B reſponſorii de pſalterio, quod eſt decem chordarum, in quibus dilectio Dei propter tria, & dilectio proximi propter ſeptẽ deſignatur, vt ex reſpõſoriis Pſalterii proles ſe inſinuet diligere ſponſum matris ſuæ, & matrem ſuam, & loqui ſe, ac reſpondere ciuitati Hieruſalẽ, quæ in cælo habitat. Tria enim officia diurnalia, id eſt, [Cantate Domino,] &. [Vocem iocũditatis,] &, [Exaudi Domine vocem meam,] recolunt eadem tempora, quæ memorãtur per præſentes reſponſorios. Idcirco nil delinquit qui præſentes reſpõſorios cantauerit per tres hebdomadas, id eſt, ab officio [Cãtate Domino] vſque ad Pẽtecoſten, ſalua & celebrata feſtiuitate Aſcenſionis Chriſti. Neque reprehendo cõſuetudinem Eccleſiæ noſtræ, quæ ob amorem exaltationis
C Chriſti in cælis, & deſideriũ illius regni, quò iam ipſe præceſſit, cantat reſponſorios de Aſcenſione per decẽ dies. Habeant finem reſponſorii de Pſalmis in quocumque tempore cantor rationabiliter iudicauerit: initium ratum non poſſunt habere ante Dominicam, in qua cantatur Introitus, [Cantate Domino canticum nouum.]

De feſtiuitatibus Sanctorum. CAP. LV.

OFficia Sanctorũ, quæ celebrantur infra dies Pentecoſtes, in noſtro Antiphonario inſerui inter reſpõſorios de auctoritate, & reſponſorios de Pſalmis, de quibus nunc ſcripſi. Etenim aliqua tempora illa, in quibus celebrantur feſtiuitates Sanctorum, de quibus ſuprà memoraui, ſolent occurrere, priuſquam cantentur
D reſponſorii de Pſalmis.

De vigiliis in Aſcenſione Domini. CAP. LVI.

REſponſorios de Aſcenſione Domini, notaui iuxta hanc conſequentiam. quam tenet, vt nobis videtur, ordo rerum geſtarum de eadem Aſcẽſione. Notaui in principio illos. qui continent quandam prælocutionem Chriſti ad diſcipulos de ſua Aſcenſione, qui continentur ordine ſubſcripto. Primus eſt, (Tempus eſt vt reuertar ad eum qui me miſit:) ſecundus, [Non turbetur cor veſtrum:] tertius, (Non relinquam vos orphanos.) Per iſtos tres conſolantur corda diſcipulorum, ne conturbentur de eius Aſcenſione, cum eius aduentus procul dubio iterum promittatur poſt decem dies. In quarto reſponſorio, id eſt, (Exaltare Domine in virtute
E tua,) eſt allocutio diſcipulorum ad Chriſtũ illo genere locutionis, quo mater Eccleſia prælocuta eſt in canticis canticorum, Fuge dilecte mi, aſſimilare capreæ hinnuloque ceruorum ſuper montes aromatum: Ac ſi dicat. Quoniam docente te credimus, quia exiſti à patre, & veniſti in mundum, vbi pro nobis multa flagella paſſus es à perfidis, qui ſunt mundi amatores, & non fuiſti honoratus in mundo vt decuit, nunc præſertim cum audiuimus abs te nobis neceſſe eſſe, vt eas, & mittas nobis paraclitum tuum. cum te deceat hymnus in Sion, relinque mundum, & vade ad patrem: Tu exaltaberis in virtute tua, paraclitus tuus veniet, & docebit nos de tua clarificatione, quã habes apud patrẽ tuum.

Aſcenſione, & ex aduétu Spiritus ſancti. Quare noſtro more Antiphonæ in benedictione cantantur, ſcriptum habemus in libello officiali, ſcilicet, quia in eo hymno, id eſt (Benedicite:) memoratur tempus maximæ tribulationis, quæ futura eſt: Et Latina lingua eſt humilior Hebręa & Gręca, ideò humiliore illa tempus humilitatis & afflictionis maximæ rememoratur per antiphonam ſuæ linguæ, (In benedictione,)

De Reſponſorus Pſalmorum.

CAP. LVIII.

DE Reſponſorius Pſalmorú, ſcripſi in prologo huius ſomatis, quod tunc fuit mihi viſum ſcribere. Vnde iterum non piget me ſcribere aliquá ex illis, quoniam veni ad ordinem temporum, in quo ſolemus illos canere, Eccleſiæ noſtræ regionis, conſueto & vſitatiſſimo more canunt illos ab octauis Epiphaniæ vſque in ſexageſimam. Mos verò noſtræ humilitatis apud noſtros obtinet, vt canamus illos, ibi, & hic, id eſt, ab octauis Pentecoſtes vſque in Kalendas Iulii. Audiui illos canere in iſto ordine, quandò videbar puer eſſe ante Albinum doctiſſimum Magiſtrum totius regionis noſtræ. Cuius auctoritate delectatus ac fretus, poſtquam libertate vſus ſum canendi, quę congrua mihi videbantur, cœpi illos canere tempore ſupra ſcripto, id eſt, ab octauis Pentecoſtes vſque in Kalendas Iulii. Poſt hoc veniens Romam, anno ab incarnatione Domini octingenteſimo triceſimo primo, indictione nona, ſub imperio Domini, & piiſſimi Imperatoris Lodouici, & Apoſtolatu glorioſiſſimi Apoſtolici Gregorii, interrogaui de ordine reſponſoriorum à feſtiuitate Pentecoſtes vſque in aduentum Domini. Reſponſum eſt mihi à viris eruditis ſanctæ matris noſtræ Eccleſiæ: Prima hebdomada ante reſponſorios Regum, reſponſorios de Pſalmis canimus: Similiter ante reſponſorios de Sapientia, ſimiliter ante reſponſorios de Iob, ſimiliter ante Reſponſorios de prophetis. Si iſtum ordinem à præterito tempore audirem, non cantarem alterum, neque ſcriberem de altero. Talis enim ratio poteſt reddi de ordine pſalmorum ante ſeptuageſimam, qualis ſequitur. Simili modo & de reſponſorius, qui canuntur inter octauas Pentecoſtes, & aduentum Domini. Dies enim à natiuitate Domini vſque ad octauas Epiphaniæ, memorant præſentiam ſponſi cum ſponſa: Simili modo dies à reſurrectione Domini vſque ad octauas Pentecoſtes. De his enim diebus videtur ſcriptum eſſe, Nunquid poſſunt filii ſponſi ieiunare quaodiù cum illis eſt ſponſus? Dies verò ab octauis Epiphaniæ vſque in ſeptuageſimam & à feſtiuitate Pentecoſtes vſque in aduentum Domini, recolunt dies de quibus iterum ſcribitur in Euangelio: Veniet autem dies cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. In ſeptuageſima verò renouatur alter ordo dierum, qui videtur maiorem afflictionem inferre in Eccleſiam. Maiorem afflictionem ſuſtinet homo, qui captiuus eſt & exul, quam ille, qui infra patriam expectat ſponſi aduentum. Tempus ab octauis Pentecoſtes vſque in aduentum Domini, humiliationem illam inſinuat, quã ſolet, ſuſtinere ſancta Eccleſia à propria dominatione propter abſentiá ſponſi ſui. Vt ſapienter & maturè agamus circa tale tempus, frequenter repetemus reſponſorios de pſalmis, quibus admonemur, vt in eo tẽpore humiliemus nos ſub manu potentis Dei, & ieiunemus, & oremus, quatenus eruamur de periculis inſtantibus, & reſeruemur ſobriè vſque ad aduentum Domini. Ieiunandum eſt eo tempore, quoniam ablatus eſt nobis ſponſus, & lætitia vultus eius: Ieiunium & oratio vnum medicamẽtum præſtant: immundorum ſpirituum vel hominum tentamenta ſuperant. His duabus virtutibus monſtrat ſponſus nobis medelam præſtari contra quendam morbũ, dicẽs: Hoc genus in nullo poteſt exire, niſi in ieiunio & oratione, His diebus de quibus ſuprà dixi, qui recolunt præſentiam ſponſi eſſe cum ſponſa, maioribus epulis dedita eſt ſancta Eccleſia ex conſuetudine Maiorum, quam in cæteris: Idcirco in his diebus non habet occaſionem diabolus tantam quantam vult habere, per Cererem & Liberum maculandi honeſtorum hominum animas. Expletis his diebus, conſuetudine vetere & voluptate carnali imbuta humanitas, attrahitur appetitu ſuo ad epulas licitas dierum feſtorum: Cui non oportet obedire, quoniam ablatus eſt ſponſus, ſed atteri & ieiunare. Vt hoc poſſit fieri, neceſſe eſt adiungatur oratio. Hæccine cauſa eſt, quæ nos docet reſponſorius de pſalmis, quæ continent orationes plures, quam cæteri libri, canere in memoratis temporibus? Et vt amplius inſtruamur, pertinere eos ad tempus pœnitentiæ, primus reſponſorius aſſumptus eſt de pſalmo, qui primus deputatus eſt in ordine eorum qui vocantur pſalmi pœnitentiæ.

De feſtiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ.

CAP. LIX.

PRęſens feſtiuitas Antiphonas & reſponſorios habet de propheta Hieremię, & Eſaiæ, & de Euangelio. Hieremias & Ioannes vterique ſanctificati ſunt in vtero matris, vtriq; fortiſſimi prædicatores extiterunt contra duelles, Ideò verba quæ facta ſunt Hieremiæ, congruenter deputantur Ioanni Baptiſtæ. Antiphonæ quæ excerptę ſunt in præſenti feſtiuitate de Eſaia Propheta, Chriſti Ieſu propriæ perſonæ conueniunt: Sed quia Ioannes Baptiſta præcurſor eius meruit fieri, & ex ventre matris ſanctificari, cõueniunt quodammodò ei antiphonę, Dominus ab vtero vocauit me, & Poſuit os meum, formanſq; me ex vtero, atque, Reges videbunt, & conſurgent principes. Reſponſorios & antiphonas in matutinis, iuxta ordinem Euangelii, vt reor, notaui. Sed & hoc inquirendum eſt, cũ antiphonæ de feſtiuitatibus Apoſtolorum in tertia nocturna, & antiphonæ de matutino habent Alleluia in fine, quare & iſtæ nõ habeãt. Duas cauſas hîc poſſumus inſpicere. Prima eſt, quod antiphonæ de tertia nocturna, & antiphonæ de matutino, pulſent animum audientem, vt intendat cogitare, quod maior ſit gloria ſub tempore gratiæ noui teſtamenti, quam foret ſub tempore legis naturæ, & legis literæ. Ioannis enim natiuitas extitit ante reſurrectionem Domini: Apoſtolorũ verò natiuitas in cælo extitit poſt clarificationem Eccleſiæ per nouum donum Spiritus ſancti. Ideò iſtæ antiphonæ nõ decorantur Alleluia, illæque decorantur. Alter eſt, quam comperio ex Romano Antiphonario, qui ad nos peruenit. In præclariſſimis feſtiuitatibus Sanctorũ, conſuetudo eſt ſanctæ matris noſtræ Romanæ Eccleſiæ, duo officia peragere in nocte, quoniam officia prætitulantur, De vigiliis. Primum eorum, quod canitur in initio noctis, ſiue Alleluia peragitur: Alterum verò, quod habet initium circa medium noctis, & finitur in die, habet in tertia nocturna in ſuis antiphonis Alleluia, & in antiphonis de matutino: quaſi primum recolat illa tempora, quandò circa Apoſtolicum chorum legalis mos obſeruabatur, & ſabbata celebrabantur. Alterum vero, quandò penitus illa poſtpoſita ſunt, & reſurrectio Domini cœpit celebrari per Dominicos dies, vt hodie cernitur. Officia primitiuæ Eccleſiæ non ſolum ea procurabant, quæ tantummodò neceſſaria erant ad nouum teſtamentum: ſed & ea, quæ poterant ſubuenire infirmitati rudis Eccleſiæ, & obſiſtere falſitati Iudaicæ ſubintroductionis. Idcircò ea, quæ nũc aguntur in noſtra Eccleſia in commemoratione illius temporis, quandò mixta erant noua cum veteribus, quæ vt ſtercora deputata ſunt à Paulo in Epiſtola ad Philippenſes, non tam præclara ſunt, quantum illa, quæ recolunt illa tempora quandò ea tantum cœperunt obſeruari, quæ pertinent ad nouum teſtamentum, Ideò illa ſine Alleluia peraguntur: Iſta, quæ tranſeunt vſque ad conſortia ſanctorum Angelorum, habent in ſuis antiphonis prope finem poſitus Alleluia. Quæ ſententia in initio apud perfectos ſemper teneretur manifeſtatur ex dictis. Bedæ Preſbyteri in tractatu ſuper Lucam: Prudentia

verò, inquit, iuſtorum eſt, non de legis operibus iuſtitiam præſumere, ſed ex fide ſalutem quærere, vt quam- **A** uis in lege poſiti, legis iuſſa perficiant, gratia ſe tamen Dei per Chriſtum ſaluandos intelligant. De ordine nocturnalis & matutinalis officii ſcripſi in libello officiali.

De vigiliis Apoſtolorum Petri & Pauli.

CAP. LX.

DE numero pſalmorum & antiphonarum & reſponſoriorum, quod potui, ſcripſi in libello officiali: Nunc verò quia ſcripſi in noſtro antiphonario duas vigilias, quæ nõ continentur in Metenſi antiphonario, & ordinem mutaui reſponſoriorum, hinc dicenda ſunt pauca. Ex Romano Antiphonario poſui duas vigilias in noſtro Antiphonario. Primã ſolet Apoſtolicus facere, in initio noctis, quæ fit ſine inuitatorio, **B** quoniam ea hora nõ inuitatur populus ad vigilias. Populus enim inuitatur ad vigilias ea hora noctis, de qua dicebat Dauid Propheta: Præueni in maturitate, & clamaui. Si quis vult diſcere, quæ ſit illa hora, legat ſanctum Auguſtinum ſuper pſalmum decimumoctauum, inueniétque ibi maturitatem eſſe poſitam pro media nocte. Ea hora ingreditur clerus & populus ad ſecundam vigiliam, & cantatur inuitatorium. Reſponſorios more noſtro ſcripſi iuxta conſequentia rerum geſtarum, & ordinẽ hiſtoriæ, vnde ſumpti ſunt. In antiphonis ſecutus ſum ordinem Romani antiphonarii tam in vigiliis S. Petri, quam in vigiliis S. Pauli: Quare antiphonæ cantantur ſuper pſalmos veſpertinalis in fine diei feſti, ſcriptum habemus in officio de Natiuitate Domini. **C**

De vigilia ſancti Laurentii.

CAP. LXI.

IN vigilia ſancti Laurentii inueni in Romano antiphonario duo nocturnalia officia. Eundem ordinem inſerui in noſtro antiphonario.

De vigilia ſanctæ Mariæ in die Aſſumptionis eius.

CAP. LXII.

SImili modo vt ſuperius, duo nocturnalia officia inueni in Romano Antiphonario in vigilia ſanctæ Mariæ de Aſſumptione eius: Idcircò & nos duplicia officia poſuimus in ea feſtiuitate in noſtro antiphonario.

De vigilia S. Andreæ. CAP. LXIII.

IN vigilia ſancti Andreæ inueni, vt ſupra, duplicia nocturnalia, quod ſecutus ſũ in noſtro Antiphona- **D** rio. Reſponſorios & antiphonas proprias ſanctorum plures ſcripſi de antiphonario Romano, quas non inueni in Metenſi antiphonario.

De Reſponſoriis communibus Sanctorum.

CAP. LXIV.

REſponſorios communes omnium Sãctorum, iuxta Romanum antiphonarium prætitulaui. Poſt hæc ſcripſi ſeorſum de Apoſtolis, de Martyribus, de Confeſſoribus, Iterum de eo ſancto qui non fuit vocatus Epiſcopus.

De officio pro mortuis. CAP. LXV.

POſt officia Sanctorum inſerui officium pro mortuis. Multi enim transeunt de præſenti ſæculo, qui illico Sanctis coniunguntur. Pro quibus ſolito more **E** officium agitur. Qui autem minor eſt in illo regno, maior eſt iſto Sancto, qui in præſenti ſæculo eſt.

De Natalitiis Pontificum.

CAP. LXVI.

RAtio reddita eſt, quare ſubiungatur officiis Sanctorum, officium pro mortuis. Scilicet quoniam iuſti defuncti abſque periculo inſidiarũ antiqui hoſtis libere viuunt, & meliora ſperant: Pro quibus tamen agitur officium, quod pro mortuis ſtatutum eſt, vt ſuperius intimatum eſt. Iuſti verò viuentes in carne, quamuis religioſiſſime viuant, ſemper poſſunt eſſe ſoliciti & ſuſpecti, ne aliqua fraude diaboli aut ſua ipſius negligentia torpentes, debilitentur à recto curſu.

De officio in Dedicatione Eccleſiæ.

CAP. LXVII.

POſt officium Pontificũ inſeritur officium quo dedicantur loca, quæ vocantur propriè Eccleſiæ. Niſi prius fuerit Epiſcopus, non ſequitur dedicatio Eccleſiæ. Epiſcopus perficit officium, quo dedicantur loca Eccleſiæ. Maior eſt enim Pontifex, qui benedicit, quã domus quæ benedicitur. Quia mentionem feci de dedicatione Eccleſiæ, congruum eſt, vt dicam de officio, quod canitur in dedicatione Eccleſię ſancti Michaelis, quod officium ſtat in ſuo ordine, id eſt, tertio Kalendas Octobris. Confiteor me in nocturnali officiò poſuiſſe ibi antiphonas, quæ propriè poſitæ ſunt in dedicatione communium Eccleſiarum: Et hoc non ex me. Audiui illas in ea feſtiuitate canere Albinum doctiſſimum Magiſtrum noſtrę regionis, de quo ſæpe mentionem facio. Reſponſorios, quoſdam qui in ea feſtiuitate ſcribebantur in plurimis antiphonariis, & cantabantur à multis ſtultis cantoribus, audiui illum reſpuere. Quos non ſcripſi in noſtro antiphonario, ſed pro eis ſtatui de diuerſis officiis reſponſorios, in quibus tamen aliqua mentio recolitur de miniſteriis Angelorum. Quos ita ordinaui, vt ratio & hiſtoria librorum docet.

De Antiphonis, quæ ſunt ex Euangeliis quotidianis.

CAP. LXVIII.

POſt officium quo dedicatur Eccleſia, ſcripſi antiphonas de Euangeliis. de quib. interrogaui magiſtros Romanæ Eccleſiæ, ſi illas canerẽt, Reſponderũt, nequaquam: Noſtri tamen magiſtri dicunt ſe eas ab eis percepiſſe, per primos magiſtros quos melodiam cantus Romani docuerunt infra terminos Francorum. Deus ſcit ſi iſti fallãt, aut ſi ipſi fefelliſſent, qui glorian ſunt ſe eas percepiſſe à magiſtris Romanæ Eccleſiæ, aut Romani propter incuriam & negligentiam eas amiſiſſent, aut ſi nunquam cantaſſent eas, tamen nos cantamus illas, propter verba ſaluberrima, & auctoritatem noſtrorum cantorum, qui gloriantur magiſterio ſexta cantilenæ exercitationis.

De Inuitatoriis Antiphonis.

CAP. LXIX.

POſt hoc ſcripſi inuitatorias antiphonas, quæ currunt per Dominicas noctes, Et ſcripſi eas per ordinem iuxta contextum pſalmi. [Venite, exultemus Domino.] Nam de quotidianis noctibus ſcripſi ante ſeptuageſimam.

De Antiphonis Trium puerorum.

CAP. LXX.

POſt inuitatorias antiphonas ſequitur ordo, vt ſcribantur antiphonæ Trium puerorum, quas nõ aliter ordinaui niſi iuxta ordinem cæterorum antiphonariorum. Quamuis hæc omnia initium habeant ab octauis Pentecoſtes, necnon & reſponſorii de pſalmis, & regum, & Salomonis. & Iob, & ſequentes. Nolui his interpolare officia ſanctorum, vt expedite in noſtro antiphonario poſſint inueniri officia ſanctorũ & officia de quotidianis diebus. Nam & Romani in omnibus ſuis libris officialib. quotidiana officia in fine ponunt, præter capitula de Euangeliis. Vbi notandũ, quod maxime per dominicas noctes ab octauis Pentecoſtes vſque in aduentũ Domini, Romani cantant antiphonas de hiſtoriis librorum, vnde reſponſorii aſſumpti ſunt, aut Alleluia cũ hymnis Zachariæ & ſanctæ Mariæ. Eaſdẽ antiphonas præpoſui in capite reſponſoriorum. Eo tẽpore nõ fui recordatus, quod illa hora diei ſeptimæ feriæ, quandò canitur pſalmus ad veſperos, Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prœliũ, frequentius pertinet ad præteritã hebdomadam, quam ad ſequentem. Manifeſtum eſt, à Chriſti reſurrectione haberi initium diei ac noctis. Nox enim ſequentis diei nõ poteſt dici priuſquam ſol præteriti diei ad occaſum redactus ſit, ante cuius occaſum frequentiſſime celebratur ſynaxis veſpertina, in quo canitur pſalmus, Benedictus Dominus Deus meus, & cæteri ſequentes. Ideò

conuenit

conuenit ſcribere antiphonas, quæ pertinent ad Dominicam noctem illius noctis, quando cantantur reſponſorij Regum poſt reſponſorios. Simili modo dico de reſponſorijs cæteris & antiphonis. Vnde precor, ſi aliquis dignatus fuerit noſtra opuſcula ſcribere, in fine reſponſoriorum dignetur eas ſcribere.

De Reſponſorijs, qui prætitulantur Regum.

CAP. LXXI.

VT prædixi, ita audiui à Magiſtris Eccleſiæ Romanæ, hoc eſt, vt in primâ hebdomada ante reſponſorios Regum canerentur reſponſorij de pſalmis: Quibus commendatur iterum inchoari tempus ieiunij & orationis. Quid impedit ordini, ſi contigerit per ſeptem hebdomadas, aut per ſex, aut per quinque decantari reſponſorios regum ante Auguſtum menſem, aut per duas vel tres cantari de pſalmis, & quatuor Regum, cum neceſſe B ſit in iſto tempore, vt fiat admonitio & doctrina humilitatis & ſubiectionis? Admonitione hac perfuncta, reſtat aptum tempus quatuor hebdomadarum ad recordandum exemplorum ſanctorum patrum, id eſt, Samuelis, Dauid, Heliæ & Heliſæi. Horum omnium perſonæ, iuxta contextum hiſtoriæ, reperiuntur in reſponſorijs & antiphonis, quæ prætitulantur Regum. Iuxta ordinem hiſtoriæ conatus ſum ordinare reſponſorios & antiphonas, quas cantamus in noſtro antiphonario. Eo præcipuè tempore cantamus illas, quo habile eſt ire ad pugnam. Vir bellicoſus fuit Dauid.

De Reſponſorijs, qui prætitulantur de Salomone, ſiue de ſapientia.

CAP. LXXII.

REſponſorios de Salomone & ſapientia, vt ſuperiores, iuxta ordinem hiſtoriæ certaui ordinare. Hic C contextus officiorum iuxta ordinem canonicum currit. Tempus Salomonis concluditur in libris regum: coniunguntur ei de Sapientia reſponſorij, quoniam ſapientiſſimus fuit. Dauid ſtrenuus in bellicis rebus, Salomon ſtrenuus præ cæteris in ſapientia: Nam & ſapiens vir, fortis dicitur, Vnde Horatius Poëta:

Fortis, & in ſeipſo totus teres atque rotundus.

Meritò qui ſapientia pollet, fortis dicitur. De qua ſcriptum eſt, Sapientia vincit malitiam. Hi duo menſes fortiſſimi ſunt calore, vt quidam verſus referunt:

Solſtitio ardentis cancri fert Iulius aſtrum,
Auguſtum menſem leo feruidus igne perurit.

Ex traditione ſanctorum patrum diſcimus proprium eſſe ſapientiæ, vt feruorem præſtet ſuis executoribus. Vt D de pluribus vnum dicam, dicit Hieronymus in epiſtola ad Nepotianum de Monachorum & clericorum vita. Porro Sunamitis lingua noſtra coccinea dicitur, vt ſignificet calere ſapientia, & diuina lectione feruere. Idcirco congruere videtur Auguſto menſi feruido, vt in eo cantentur reſponſorij de ſapientia, quatenus eorum cantu inſtruamur, oportere illos qui aliquam ſcintillam ſapientiæ perceperint, precari augmentum eius à ſumma ſapientia & perfecta, quæ in cælo habitat, iuxta præſentium reſponſoriorum verba. Emitte Domine ſapientiam de ſede magnitudinis tuæ. Et iterum, Da mihi Domine ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam. Feruor menſis nos admonet & inſtruit per ſuos reſponſorios feruorem & amorem ſapientiæ ſitire. In præſentibus duobus menſi- E bus finitur fortitudo, decorque & altitudo ſapientiæ, quantum ad hiſtoriam pertinet veteris Teſtamenti Iſraeliticæ plebis. Quod manifeſtiùs demonſtrabitur ex hiſtorijs Eſdræ, & libro primo Machabæorum, cum per ordinem venero ad illos.

De Reſponſorijs Iob & Tobiæ.

CAP. LXXIII.

IN Septembri menſe iuxta doctrinam Romanæ Eccleſiæ, canimus propter admonitionem neceſſariam de afflictione, quam debemus recolere in diebus incolatus noſtri, reſponſorios de pſalmis in prima hebdomada, ſecunda & tertia de Iob, in quarta de Tobia. Iob de gentili populo electus eſt: Tobias in captiuitate meruit probari, & probatus inueniri: Vterque propter coronam

patientiæ flagellati, vterique probati inuenti per patien- A tiam. Idcirco memoria eorum coniunctim & in vno menſe celebratur. Quibus deficit numerus reſponſoriorum, id eſt, nouenarius, his poteſt addi ad perfectionem nouenarij numeri ſufficientia de reſponſorijs Iob, in quibus dolor & planctus continetur. Neuter enim eorum apice regni ſublimatus erat. Quamobrem non poſſident ſinguli ſingulos menſes, ſed in vno, in quo Aſſyriorum regnum memoramus, concluduntur. Vt comperi ab his, qui in plaga Orientali degunt, oppidò infirmus eſt Septembris menſis: Idcirco reſponſorij de Iob & Tobia infirmis in Septembri menſe canuntur, vt ægrotantes in eo diſcant iuxta exemplum beatorum patrum Iob & Tobiæ, flagella Dei patienter tolerare. Narrant enim Orientales propter abundantiam nouarum fru- B gum & muſti nouitatem, mutari in infirmitatem corpora ſumentia, vt quidam verſificator canit, abundantia muſti repletus eſt September:

Sidere virgo tuo Bacchum September opimat.

Quantùm pertinet ad hiſtoriam, quæ per reſponſorios præſentis temporis eliquatur, finitur regnum Aſſyriorum in reſponſorijs de Tobia. Reſponſorijs de Iudith, Eſdra & de Heſter, vſque ad reſponſorios Machabæorum, ſub tempore Perſarum & Medorum iacent.

De Reſponſorijs Iudith, Eſdræ, & Heſter.

CAP. LXXIIII.

LIber Tobiæ & Iudith & Heſter non recipiuntur in canone apud Hebræos: Tamen quia nos legimus illos in Eccleſia, cantamus ex illis reſponſorios. Ita ſcribit C Euſebius in Chronica ſua de Iudith. Cambyſes Perſarum Rex ſecundus annis octo. Hunc aiunt ab Hebræis ſecundum Nabuchodonoſor vocari, ſub quo Iudith hiſtoria conſcribitur. De Heſter ſic: Septimus Artaxerxes annis quadraginta. Ea, quæ de Heſter & Mardochæo ſcripta ſunt, quidam affirmant ſub hoc rege geſta, quod ego non puto. Numquam enim Eſdras de Heſter ſiluiſſet, qui ſcribit hoc tempore Eſdram & Neemiam reuerſos ex Babylone, & ea deinceps conſecuta, quæ ab his geſta referuntur. Hucuſque diuina ſcriptura temporum ſeriem continet. Memorat memoratus Euſebius ea, quæ ſunt ſcripta de Mardochæo & Heſter, contineri tempore Artaxerxis regis, qui fuit vndecimus Perſarum, ſic dicens Perſarum vndecimus Artaxerxes, qui cognominatus eſt Mnemon, Darij & Pariſatidis filius, annis quadra- D ginta. Sub hoc rege mihi videtur hiſtoria, quæ in Heſter libro continetur, expleta. Ipſe quippe eſt, qui ab Hebræis Aſſuerus, & à Septuaginta interpretibus Artaxerxes vocatur. De quo rege ſcribit S. Hieronymus in expoſitione Ezechielis, ſic: Artaxerxes cognomento Mnemon, Darij & Pariſatidis filius, regnauit annis quadraginta, qui ab Hebræis Aſſuerus appellatur, ſub quo Mardochæi & Heſter narratur hiſtoria, quando omnis populus Iudæorum de mortis periculo liberatus, recipit priſtinam libertatem. Fiuntque à ſecundo anno Darij vſque ad extremum Aſſueri, anni centum quinquagintaquinque, menſes quatuor, qui additi ſuperioribus annis ducentis trigintaquatuor, faciunt annos trecentos octuaginta nouem, menſes quatuor. Idcircò iuxta ordinem hiſtoriæ E poſt Iudith ordinandus eſt reſponſorius de Eſdra, & poſt hunc reſponſorij de Heſter. Hos & ſuperiores reſponſorios more ſolito iuxta contextum hiſtoriæ ſtudui ordinare. In iſtis reſponſorijs conſummatur regnum Perſarum & Medorum. Hos enim reſponſorios, id eſt, de Iudith, Eſdra & Heſter, cantamus in priore parte Octobris menſis.

De Reſponſorijs Machabæorum.

CAP. LXXV.

MAchabæorum hiſtoria tempora & regna Græcorum memorat. Nam & hos reſponſorios curaui, prout potui, ſtatuere iuxta ordinem hiſtoriæ. Reſponſorium, (Diſrumpam vincula populi mei.) non reperi in libro Machabæorum. Ideò poſui illum inter reſponſo-

rios de quacumque tribulatione ſit neceſſe clamare. Regnum Medorum præceſſit regnum Græcorum. Quod A ſuperiùs memoraui defeciſſe in officio Auguſti menſis fortitudinem & decorem in populo Iſrael, ex hiſtoria Eſdræ, ex libro Machabæorum in iſto loco monſtrabitur. Scriptum eſt in primo libro Eſdræ, Plurimi etiam de ſacerdotibus & Leuitis, & principes patrum, & ſeniores, qui viderant templum priuſquàm fundatum eſſet, & hoc templum in oculis eorum flebant voce magna. Et multi vociferantes in lætitia leuabant vocem, nec poterat quiſquam agnoſcere vocem clamoris lætantium, & vocem fletus populi. Et iterum in libro primo Machabæorum: Væ mihi, vt quid natus ſum videre contritionem populi mei, & contritionem ciuitatis ſanctæ, & ſedere illic cum datur inimicorum in manibus, ſancta in B manus extraneorum; Factum eſt templum eius, ſicut homo ignobilis. Vaſa gloriæ eius captiua abducta ſunt: trucidati ſunt iuuenes eius in plateis, & iuuenes eius ceciderunt gladio inimicorum. Quæ gens non hæreditauit regnum eius? Omnis compoſitio eius ablata eſt. Reſponſorii de Iudith & Eſdra & Heſter, qui ſubiacent temporibus Perſarum & Medorum, & reſponſorii de Machabæis, qui ſubiacent temporibus Græcorum, vno menſe concluduntur ob ſignificationem minoris poteſtatis regnorum Medorum & Græcorum, quàm fuiſſet Aſſyriorum & Romanorum. Quanto enim humiliora & viliora fuiſſent hæc duo regna, id eſt, Medorum & Græcorum, quàm Aſſyriorum & Romanorum, Oroſius in primo libro hiſtoriarum ita manifeſtat dicens: Ineffabili ordinatione per quatuor mūdi cardines quatuor regnorū prin- C cipatus diſtinctis gradibus eminentes, & vt Babylonium regnum ab Oriente, à Meridie Carthagīnenſe, à Septentrione Macedonicum, ab Occidente Romanum. Quorum inter primum & nouiſſimum, id eſt, inter Babylonium & Romanum, quaſi inter patrem ſenem ac filium paruum, Africanum ac Macedonicum breuia ac media, quaſi tutor curatorq; venerunt. poteſtate temporis non iure hæreditatis admiſſi. Vt opinor, ſatis monſtratum eſt ex hiſtoria ſupraſcripta, quare vno menſe concludantur reſponſorii de tot hiſtoriis.

De reſponſoriis Prophetarum.

CAP. LXXVI.

IN Nouembri menſe iuxta morem Romanæ Eccleſiæ in prima hebdomada cantamus reſponſorios de D pſalmis, in tribus ſequentibus de prophetis. Non requiratur in prophetis ordo hiſtoriæ: nec enim mos eſt prophetarum, vt ordinem hiſtoriarum ſequātur: ſed tactum Spiritus ſancti, qui vbicumque vult, ſpirat, & cuius vocem eius audieris, neſcis vnde veniat, & quo vadat. Iſti enim reſponſorii vice diuerſorum miſſorum Spiritus ſancti, præmittuntur ante aduentum Chriſti. In nullis libris veteris teſtamenti toties reperitur admonitio Spiritus ſancti ad populum, vt conuertatur ad Deum, quoties in prophetis. Et ideò quia in proximo eſt, vt veniat ſalus mundi, id eſt, in menſe Decembri, vt eadem admonitio in Nouembri menſe frequenter celebretur, neceſſe eſt. Adueniente tempore, quod nominatur, Aduentus Domini, ea quæ lucidius narrant de Chriſti natiuitate leguntur & cantantur. Nemo prophetarum tam lucidè & E apertè prophetat de Chriſti natiuitate, quantum Eſaias. Propterea ipſe legitur in aduentu Domini. Quem ſtatim ſequuntur & reſponſorii, qui euidentiſſime reboant de natiuitate Chriſti. Omnes Prophetæ de Chriſto prophetauerunt: idcircò in Nouembri menſe & eorum libri leguntur, & de ipſis ſumpti ſunt reſponſorii. Hieremias qui plurimum narrat de paſſione Domini, reſeruatur vſque ad tempus paſſionis: Tamen vna lectio legitur de eo quinta Dominica ante natiuitatem Domini. Nouember menſis regno Romanorum quodammodo reſpondet. Aſſyriorum regnum quoddam præſagium fuit regni Chriſtiani populi, quamuis à longè. Illud eſt enim æternum, & illud temporale. Prophetæ ſeminauerunt temporibus regnorum Aſſyriorum, & Affricanorum, atque Græcorum, quod Chriſtiani colligunt tempore Romani imperii. Idcirco fas eſt vt mentionem faciamus eorum ſacrorum nos, qui Chriſtiani ſumus, & à Chriſto ita vocati tempore memorati imperii, qui ad opus noſtrum ſeminauerunt meſſem, quam colligimus, de qua nutrimur. Et hoc nullo in tempore ſatius, quàm in Nouembri menſe, qui eſt coniunctus & affinis Decembri, in quo Chriſtus natus eſt, qui ad maturitatem perduxit ſationē prophetarum, & nobis dedit poteſtatem colligendi eam. Finitis reſponſoriis ſuperiorum regnorum, ordo eſt vt ſequantur reſponſorii prophetarum, qui nobis laborauerunt, in quos fines ſæculorum deuenerunt. Vt liquidius monſtretur quod cupio intimare, ſcribatur pars hiſtoriæ memorati Oroſii presbyteri de eadem re. A primo anno imperii Nini vſquequo Babylon à Semiramide inſtaurari cœpta eſt, interueniunt anni ſexaginta & quatuor: Et à primo anno Procæ, cum regnare cœpit, vſque ad conditionem vrbis factam à Romulo, interſunt anni æque ſexaginta quatuor. Ita regnante Proca futuræ Romæ ſementis iacta eſt, etſi nondum germen appareret. Eodem anno regni ipſius Procæ, Babylonis regnum defecit. Et infrà: Babylon nouiſſimè eo tempore à Cyro Rege ſubuerſa, quo primum Roma à Tarquiniorum regum dominatione libera eſt. Siquidem ſub vna eademque conuenientia temporum illa cecidit, iſta ſurrexit: Illa tunc primum alienigenarum perpeſſa Dominatum, hæc tunc primum etiam ſuorum aſpernata faſtigium. Illa tunc moriens, quaſi dimiſit hæreditatem: hæc vero pubeſcens, tunc ſe agnouit hæredem. Tunc Orientis occidit, & ortum eſt Occidentis imperium. Et iterum infra: Babylon poſt annos mille centum ſexaginta quatuor, quàm condita erat à Medis & Arbato rege eorum, præfecto autem ſuo ſpoliata, opibus & regno atque ipſo rege priuata eſt: ipſa tamen poſteà aliquamdiu manſit incolumis: Similiter & Roma poſt annos totidem, hoc eſt, mille centum ſexaginta quatuor, à Gothis & Alarico rege eorum, comite autem ſuo irrupta & opibus ſpoliata, nunc regno manet adhuc & regnat incolumis. Quamuis intantum arcanis ſtatutis inter vtramque vrbem conuenientiæ totius ordo ſeruatus ſit, vt & ibi præfectus eius Arbatus regnum inuaſerit, & hic præfectus eius Attalus regnare tentauerit, tametſi apud hanc ſolam merito Chriſtiani imperatoris attentatio prophana vacuata ſit: itaque hæc ad hoc præcipuè commemoranda credidi, vt tanto arcano ineffabilium iudiciorū Dei ex parte patefacto, intelligant hi, qui inſipienter vtique de temporibus Chriſtianis murmurant, vnum Deum diſpoſuiſſe tempora, & in principio Babylonis, & in fine Romani imperii, illius clementiæ eſſe quod viuimus: quod autem miſerè viuimus, intemperantiæ noſtræ. Ecce ſimilis Babyloniæ ortus & Romæ, ſimilis potentia, ſimilis magnitudo, ſimilia tempora, ſimilia bona, ſimilia mala: tamē non ſimilis exitus, ſimiliſve defectus. Illa enim regnum amiſit, hæc retinet: Illa interfectione regis orbata, hæc incolumi Imperatore ſecura eſt. Et hoc quare? Quoniam ibi in rege libidinum turpitudo punita, hîc Chriſtianæ religionis continentiſſima æquitas in rege ſeruata eſt. Ibi abſque religionis reuerentia auiditatem voluntatis licentia furoris impleuit: hîc & Chriſtiani fuere, qui parcerent: & Chriſtiani, quibus parceretur: & Chriſtiani, propter quorum memoriam, & in quorum memoria parceretur, Regnum Chriſtiani populi ſine fine perſeuerabit. Hoc enim certauit regnum Romanorum, vt totius orbis in vnum concurreret, & conueniret, vt vno Auguſto cenſus totius orbis deſcriberetur. Hoc Deo auctore, præſtitum eſt Chriſtiano populo. Ipſe nominatur per vniuerſum orbem terrarum, ipſe vni Chriſto vere & perpetualiter deſcribitur. Non eſt inane quod propheta dixit: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et in Euangelio Marci: Et in omnes gentes primum oportet prædicari Euangelium.

De Reſponſoriis de diuerſis officiis collectis.
CAP. LXXVII.

INueni quoſdam reſponſorios diſperſè poſitos per diuerſa officia nocturnalia qui non conueniebant cum cæteris, quales ſunt: (Dirumpam vincula populi mei,) quem inueni inter reſponſorios de Machabæis: & tamē in hiſtoria Machabæorum non inuenitur &, (Peccata mea ſicut ſagittæ infixæ ſunt in me.) reperi inter eos qui de pſalmis ſunt: & tamen ipſe non eſt aſſumptus de pſalmis. Eadem ratio eſt de cæteris ſequentibus, qui ſimul in vnum collecti, poſiti ſunt in noſtro Antiphonario poſt reſponſorios de prophetis. Collegique ſimul quaſdam Antiphonas, quę cōſonant tempori ea omologeſeos, & ſolemus eos & eas canere per noctes, quando obſeruatur ieiunium indictum, & ieiunium quatuor temporum anni.

De Antiphonis conuerſis per conuenientiam ſoni in Alleluia. CAP. LXXVIII.

ANtiphonæ aliquæ ſunt poſt reſponſorios collectæ, quarum ſonus redactus eſt in ſola Alleluia ſibi inuicem coniuncta, vt per Dominicás noctes ſuper pſalmos matutinales ſolum Alleluia audiatur, ad memorandam lætitiā futuræ reſurrectionis, quæ reſtat in octaua die. Excipitur hymnus trium puerorum, de quo ſcriptum habemus in libello officiali.

De ordine Sepulturæ cuiuſcumque Chriſtiani.
CAP. LXXIX.

INueni in Romano & in Metenſi Antiphonariis ordinem ſcriptum, quomodo fungi officio conueniat circa fines hominum, & circa ſepulturam eorum. Ex vtriſque collegi ea, quæ recta mihi videbantur & rationabili curſui congruere, atque ea redacta in vnum corpus, poſui ſub vno textu in fine Antiphonarij noſtri.

De Reſponſoriis quæ cantabantur ab antiquis ante hymnum ſanctæ Mariæ. CAP. LXXX.

INueni in vetuſto Romano Antiphonario reſponſoria ad veſperos, quæ ego ſubinde audiui canere, & cantaui: ſed quoniam maxima pars regionis noſtræ non ea cantabat, neque potui rationem inuenire cantandi ea ante hymnum ſanctæ Mariæ, cum ante hymnum Zachariæ non cantarentur, prætermiſi ea: At nunc quia inueni ea in Romano Antiphonario, hic ſubiungo illa. In aduentu Domini Reſponſorius, Tu exurgens Domine miſereberis Sion, quia tempus miſerēdi eius, quia venit tempus. In natiuitate Domini. Reſponſorius, Benedictus qui venit in nomine Domini, Alleluia. Verſus, Deus Dominus & illuxit nobis. In Epiphania Reſponſorius, Dies ſanctificatus illuxit nobis, Alleluia alleluia. Verſus, Venite gentes, & adorate Dominum, Alleluia Alleluia. In Dominicis noctibus, Reſponſorius Quam magnificata ſunt opera tua Domine. Verſus, Omnia in ſapientia feciſti, repleta eſt terra opera tua Deus Et iterum: Reſponſorius, vſque ad veſperum, Quam magnificata ſunt opera tua Domine. Verſus, Omnia in ſapientia, vt ſuprà. Infra hebdomadam Reſpōſorius, Adiutorium noſtrum in nomine Domini. Verſus, Qui fecit cælum & terram. Per duas hebdomadas infra Quadrageſimam, Reſponſorius: Educ de carcere animam meam, vt confiteatur nomini tuo Domine. Verſus, Periit fuga à me, & non eſt qui requirat animam meam. In ſequentibus duabus hebdomadibus Reſponſorius, Eſto nobis Domine turris fortitudinis à facie inimici. In nouiſſimis duabus hebdomadibus Reſpōſorius, Vſquequo exaltabitur inimicus meus ſuper me? reſpice & exaudi me Domine Deus meus. Verſus, Qui tribulant me, exultabunt ſi motus fuero, ego autem in miſericordia tua ſperaui. In paſchalibus diebus Reſponſorius, Alleluia Alleluia. Verſus, Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra. In Aſcenſione Domini, Alleluia Alleluia, Verſus, Aſcēdit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ. In diebus Pentecoſtes Reſponſorius, Alleluia, Alleluia. Verſus Repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui Alleluia Alleluia. In feſtiuitatibus Sanctorum de reſponſoriis propriis quæ in nocte cantantur.

FINIS.

Quinquam H literaben loco ocioſa videtur, tamē exēplaria vetera tam ſic habēt & apparet vſū eius apud veteres fuiſſe, vt aut herũ Latinè, aut heern Teutonice ſignaret, quē admodũ apud nos hodie D.

HRABANI MAVRI DE INSTITVTIONE CLERICORVM, AD HEISTVLPHVM ARCHIEPISCOPVM. LIBRI III.

PRÆFATIO.

DOMINO REVERENDISSIMO AC RELIgioſiſſimo Heiſtulpho Archiepiſcopo, Rabanus minimus ſeruorum Dei, æternam in Chriſto optat ſalutem.

CVm te, ſanctè pater, pro merito ſummæ pietatis plurimi venerētur, & omnibus fidelibus cauſa magnæ fidei & ſanæ doctrinæ honorabilis atque amabilis exiſtas: congruum eſſe iudicaui, vt ego, in quem plurimum tuorum beneficiorum contuliſti, aliquod munuſculum, licèt non condignum, tamen, vt credo, non ingratum, tuæ venerationi deferrem, nihil verens de precio, quia animus in bonitate diues, magis æſtimat deuotionem offerentis, quam donum: & hac fiducia auſus ſum partem laboris mei, quam in ſtudio ſacræ lectionis elaboraui, tibi, quem benigniſſimum atque æquiſſimum eſſe ſcio, vice muneris dirigere, vt à te, qualiſcumque ſit, reciperetur, ac tuo ſacro iudicio probaretur: atque ad purum examinaretur. Quæſtionibus ergo diuerſis fratrum noſtrorum, & maximè eorum, qui in ſacris ordinibus pollebant, reſpondere compellebar, qui me de officio ſuo, & variis obſeruationibus, quæ in Eccleſia Dei decentiſſimè obſeruantur, ſæpiſſimè interrogabant, & aliquibus eorum tunc dictis, aliquibus verò, ſcriptis, prout oportunitas loci ac temporis erat, ſecundum auctoritatem & ſtylum Maiorum ad interrogata reſpondi: ſed non in hoc ſatis eis facere potui, qui me inſtantiſſime poſtulabāt, immo cogebant, vt omnia hæc in vnum volumen congererem, vt haberent quo aliquo modo in quæſtionibus ſuis facerent ſatis, & in vno codice ſimul ſcriptum reperirent, quæ anteà non ſimul, ſed ſpeciatim ſinguli, prout interrogabant, in foliis ſcripta habuerant. Quibus conſenſi, & quod rogabant, feci quantum potui. Nam de hoc tres libros edidi. Quorum primus de Eccleſiaſticis ordinibus, & de veſte ſacerdotali continet. Item, de quatuor chariſmatibus Eccleſiæ, id eſt, Baptiſmo & Chriſmate, Corpore & ſanguine Domini, & de officio Miſſæ ſecundùm morem Romanæ Eccleſiæ. Secundus autem liber continet de officio canonicarum horarum, & de ieiunio, confeſſione, ac pœnitentia: de legitimis quoque ieiuniis, & feſtiuitatibus variis, de lectionibus & cantu eccleſiaſtico: de fide catholica, & è contrario de variis hæreſibus. Tertius verò liber edocet, quomodo omnia quæ in diuinis libris ſcripta ſunt, inueſtiganda atque diſcenda ſunt: nec non & ea quæ in gentilium ſtudiis & artibus eccleſiaſtico viro ſcrutari vtilia ſunt: Nouiſſime vero liber ipſe exponit, quomodo oportet eos, qui docendi officium gerunt, diuerſos auditores diuerſis allocutionibus admonere, & in doctrina eccleſiaſtica fideliter erudire. Et quia hæc omnia, quæ diximus, ad clericorum officium maximè pertinent, qui locum regiminis in Eccleſia tenent, & de vniuerſis legitimis Dei populum inſtruere debent, placuit ipſos libros de inſtitutione clericorum nūcupari, id eſt, cum qua ſe vel ſibi ſubditos ad ſeruitium diuinum inſtruere debent. Proinde obſecro te, ſancte pater, vt oblatum tibi opus ſuſcipias, ac pie relegens, diligenter illud examines: & ita quæ in eo rationabiliter inueneris dictata, ei hoc tribuas, à quo eſt omnis ratio creata: ſi qua verò inconſiderate repereris prolata, tuo ſtudio citiùs reddas illa emendata, &) ſic credo legentibus erunt vtilia. Tuo enim magiſterio ſemper me libens ſubdam, à quo recordor me accepiſſe dignitatem eccleſiaſticam. Confido tamen omnipotẽtis Dei gratiæ, quod fidem & ſenſum catholicum in omnibus tenuerim, nec per me quaſi ex me ea protuli, ſed auctoritati innitens Maiorum, per omnia illorum veſtigia ſum ſecutus: Cyprianum dico atque Hilarium, Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, Gregorium, Ioannem Damaſcenum, Caſſiodorum atque Iſidorum, & cæteros nonnullos, quorum dicta alicubi in ipſo opere (ita vt ab eis ſcripta ſunt) pro conuenientia poſui: alicubi quoque eorum ſenſum meis verbis propter breuitatem operis ſtrictim enunciaui: Interdum vero, vbi neceſſe fuit, ſecundum exemplar eorum quædam ſenſu meo protuli: In omnibus tamen (ni fallor) catholicam imitatus ſum veritatem, à qua (ſi Dominus adiuuerit) non patiar vllo modo diuelli, quam & te præ omnibus habere atque amare confido: & ideo tua ſuffragia ſupplex peto, vt ipſa veritas, omnium creatrix atque gubernatrix, licet non meis meritis, tamen propter tuam ſacratiſſimam orationem me in ſe ſine vllo deuio erroris in æternum conſeruare dignetur. Beatitudinem tuam opto ſemper bene valere in omnibus, ſancte pater memorem noſtri.

Rabanus [illegible]

EPICEDION RABANI MAVRI IN SVAM VITAM.

Lector honeſte, meam ſi vis cognoſcere vitam
Tempore mortali, diſcere ſic poteris:
Vrbe quidem hac genitus ſum, ac ſacro fonte renatus
In Fulda, poſt hac dogma ſacrum didici.
Quo monachus factus ſeniorum iuſſa ſequebar,
Norma mihi vita regula ſancta fuit.
Sed licet incaute hanc, nec fixe ſemper haberem,
Cella tamen mihimet manſio grata fuit.
Aſt vbi iam plures tranſiſſent temporis anni,
Conuenere viri, vertere facta loci,
Me abſtraxere domo inualidum, regique tulere,
Poſcentes fungi preſulis officio
In quo nec meritum vita, nec dogma repertum eſt,
Nec paſtoris opus iure bene placitum.
Promptus erat animus, ſed tardus: debile corpus:
Feci quod poteram, quodque Deus dederat.
Nunc rogo te ex tumulo, frater dilecte, iuuando,
Commendes Chriſto me vt precibus Domino.
Iudicis æterni me vt gratia ſaluet in æuum,
Non meritum adſpiciens, ſed pietatis opus.
Raban nempe mihi nomen, & lectio dulcis
Diuinæ legis ſemper vbique fuit.
Cui Deus omnipotens tribuat cæleſtia regna,
Et veram requiem ſemper in arce poli.

FINIS.

EIVSDEM AD FRATRES FVLDENSES EPIGRAMMA.

Cernite quid voluit, fratres, ſententia legis,
Quæ mandat rite, noſcere verba Dei.
Aures quiſquis habet, hic audiat, inquit, apertas,
Quid dicat ſanctus Spiritus Eccleſiis.
Cui Pſalmiſta pari concordat grammate, plebem
In legem Domini cernere rite iubens.
Sic quoque nos ſemper oculis atque auribus eſt fas,
Intentis fratres diſcere verba Dei.
Quid mandet dictis, quid factis indicet ipſis,
Qua codex geminus continet ille ſimul:
Quid celebrando pius ſignet chariſſima Chriſti
Sponſa ſacramentis, & ſtudiis variis.
Namque popoſciſtis hac vobis reddere ſcriptis,
Exhibui paruis hæc tribus ipſe libris.
Quid cultura velit, gradibus quid nunciet almis,
Quid prece, quid feſtis ſancta Dei Eccleſia.
Dignata qua cunctis pia diſcere, quave docere,
Condecet ordinibus myſtica Dicta Dei.
Sed licet hæc tota non poſſum carpere ſcriptis,
Plurima complexus hic tamen arte dedi:
Hac ego peccator HRabanus dona tonantis,
Vobiſcum capiens, nunc pia participo.
Supplex vos poſco, teſtans per ſceptra tonantis,
Me vt commendetis vos precibus Domino.
Quatenus ipſe pius concedat dona ſalutis.
Vobiſcum mihimet regna beata poli.
Chriſtus dux veſter, Chriſtus rex, Chriſtus amator,
Semper vos ſaluet ſummus in arce Deus.

LIBRI PRIMI CAPITA.

De vna Dei Eccleſia catholica. Cap. 1
De tribus ordinibus Eccleſiæ. 2
De tonſura clericorum. 3
De gradibus eccleſiaſticis. 4
De ordine tripartito epiſcoporum. 5
De preſbyteris. 6
De diaconis. 7
De ſubdiaconis. 8
De acolytis. 9
De exorciſtis. 10
De lectoribus ac pſalmiſtis. 11
De oſtiariis. 12
Quos oporteat ad ſacrum ordinem accedere, & quo ordine. 13
De veſtimentis ſacerdotalibus. 14
De ſuperhumerali. 15
De podere, id eſt, tunica linea. 16
De Cingulo. 17
De fanone. 18
De orario. 19
De Dalmatica. 20
De caſula. 21
De ſandalis. 22
De pallio. 23
De ſacramentis Eccleſiæ. 24
De baptiſmatis ſacramento. 25
De catechumenis. 26
De catechizandi ordine. 27
De tinctione baptiſmi, & vnctione chriſmatis. 28
De indumento baptizati, & Euchariſtia. 29
De impoſitione manus Epiſcopalis, & chriſmatis ſacramento. 30
De ſacramento corporis & ſanguinis Domini. 31
De officio Miſſæ. 32
De Ordine Miſſæ. 33

SECVNDI LIBRI CAPITA.

De officiis atque orationibus canonicarũ horarũ. 1
De matutina celebratione. 2
De officio primæ Horæ. 3
De tertia Horæ celebratione. 4
De officio ſextæ Horæ. 5
De officio nonæ Horæ. 6
De veſpertina celebratione. 7
De completorio. 8
De nocturna vigiliarum celebratione. 9
De cæteris legitimis orationibus. 10
De peculiaribus orationibus. 11
De quadripartita ſpecie orationum. 12
Quomodo ex his ſpeciebus compunctio naſcatur. 13
De exomologeſi, id eſt, confeſſione. 14
De litaniis. 15
De diſcretione orationis Dominicæ. 16
De ieiunio. 17
Quid ſit inter ieiunium & ſtationem. 18
De ieiunio quarti, v. vij. & x. menſis. 19
De quadrageſimali ieiunio. 20
De ieiunio Pentecoſtes. 21
De ieiunio ante natiuitatem Domini, quod fit in nono & decimo menſe. 22
De cæteris legitimis ieiuniis. 23

De ieiunio quatuor ſabatorum, in quibus duodecim lectiones fiunt & ſacræ ordinationes. 24
De priuatis ieiuniis. 25
De origine biduanæ ſiue triduanæ. 26
De eſu carnium, & de potione vini. 27
De eleemoſynarum differentia. 28
De pœnitentia. 29
De ſatisfactione & reconciliatione. 30
De natiuitate Domini. 31
De epiphania Domini. 32
De v[illegible]. 33
De ſeptuageſima & ſexageſima, & quinquageſima, & quadrageſima. 34
De die Palmarum. 35
De cœna Domini. 36
De Paraſceue. 37
De ſabbato ſancto Paſchæ. 38
De Paſcha Domini. 40
De Pentecoſte. 41
De die Dominica. 42
De feſtiuitatibus Sanctorum. 43
De ſacrificiis pro defunctis offerendis. 44
De encæniis, & vndè omnis ille ordo originem duxerit. 45
De feſtiuitatibus veterum, & vnde feſta vel feriæ ſint dictæ. 46
De cantico. 47
De pſalmis. 48
De hymnis. 49
De antiphonis. 50
De reſponſoriis. 51
De lectionibus. 52
De libris duorum teſtamentorum. 53
De ſcriptoribus ſacrorum librorum. 54
De benedictionibus. 55
De ſymbolo. 56
De regula fidei. 57
De hæreſibus variis. 58

LIBRI TERTII CAPITA.

QVid eos ſcire & habere conueniat, qui ad ſacrum ordinem accedere volunt. 1
De eminentia ſanctarum ſcripturarum, & ad quid omnis ſcientia referenda ſit. 2
Qoibus obſcuritatibus ſcriptura ſacra ſit inuoluta, & quòd eam temerè alicui legere non liceat. 3
De gradibus ſapientiæ & charitatis. 4
Quod is qui ad ſapientiæ integritatem peruenit, ad charitatis perfectionem perueniat. 5
De modo legendi ſacras ſcripturas. 6
De Canone Hebræorum, quomodò apud eos tripartitus eſt ordo diuinarum ſcripturarum. 7
Vnde ſit quod non intelliguntur quæ ſcripta ſunt. 8
De ignotis ſignis. 9
De tranſlatis ſignis. 10
De ambiguis ſigois qoomodo conſtat. 11
De ambiguis propriis. 12
Modus inueniendi, vtrum locutio propria ſit, an tranſlata. 13
De varia ſignificatione verborum, quæ conſtat in contrarietate & diuerſitate. 14
Quod oon ſit periculum varius intellectus in eiſdem ſcripturæ verbis, ſi ſenſus ipſe congruat veritati. 15
De duobus generibos doctrinarum gentilium, & quæ ſunt illa quæ ioſtituerunt homines. 16
Quæ diuinitus inſtituta inueſtigauerunt. 17
De arte grammatica & ſpeciebus eius. 18
De Rhetorica. 19
De Dialectica. 20
De Mathematica. 21
De Arithmetica. 22
De Geometria. 23
De Muſica. 24
De Aſtronomia. 25
De Philoſophorum libris. 26
De acquiſitione & exercitio virtutum. 27
Quid debeat doctor catholicus in dicendo agere. 28
Quod auctores canonicorum librorum, & ſapientes & eloquentes fuerunt. 29
Quod facili locutione vulgus debeat doceri. 30
De optimo modo dicendi, & quid oporteat prædicatorem in dicendo obſeruare. 31
De triplici genere locutionis, quod Romani auctor eloquij ita diſtinxit. 32
Quando ſubmiſſo genere, & quando temperato, quãdóque grandi vtendum ſit dicenti. 33
Exempla io Apoſtolo de prædictis generibus tribus. 34.
Quomodo debeant inter ſe hæc tria permiſceri, 35
Quid ſit ſapienter & eloquenter dicere, & quod alienum noo dicat, qui ab alio prolata, bene viuens prædicat. 36
De diſcretione dogmatum iuxta qualitatem auditorum. 37
Quæ virtutum ſpecies contrariæ ſint ſingulis ſpeciebus vitiorum. 38
Quod oportet poſtulari à Domino poſſibilitas prædicationis. 39

FINIS.

HRABANI MAVRI DE INSTITVTIONE CLERICORVM, LIBER PRIMVS.

DE VNA DEI ECCLESIA Catholica. CAP. I.

ECCLESIA ergo Dei Catholica quæ per totum orbem dilatata diffunditur, Chriſti nomine nobilitata glorificatur. Omnis .n. homo qui rectæ fidei exiſtit particeps, & ſacro baptiſmate regeneratur, à Chriſto Chriſtianus vocatur, & Dei patris atque Eccleſiæ matris noſcitur eſſe filius. ἐκκλησία Græcum eſt, quod in Latinum vertitur Conuocatio ſiue Conuentus, eo quod omnes conuocat ad ſe. Catholica autem dicitur, id eſt, vniuerſalis: quia in toto mundo vna eſt Eccleſia Chriſti, quæ & ſponſa & corpus eius eſt.

De tribus ordinibus Eccleſiæ. CAP. II.

SVnt tamen tres ordines in Eccleſia: Conuerſantium, id eſt, Laicorum, Monachorum, & Clericorum. Quorum primus, id eſt, laicus ordo, popularis interpretatur. λαὸς enim Græce, populus Latine dicitur. Secundus eſt Monachicus, id eſt, ſingulariter conuerſans, hoc eſt, à ſeculari conuerſatione remotus. μονὰς enim Græce ſingularitas dicitur, & monachus ſingularis vel ſolitarius. Tertius eſt ordo clericalis. κλῆρος quippe Græce, ſors vel hæreditas dicitur. Cleros autem vel clericos hinc appellatos doctores noſtri dicunt, quia Matthias ſorte electus
Num. 18. Act. 1. eſt, quem primum ab Apoſtolis legimus ordinatum: ſic & eos quos illis temporibus eccleſiarum principes ordinabant, ſorte legebant. Nam & hæreditas Græce κληρονομία appellatur, & hæres cleronomos. Propterea ergo dicti ſunt clerici, quia de ſorte ſunt Domini, vel quia Dominum partem habent, ſicut de eis ſcriptum eſt loquente Domino: Ego, hæreditas eorum. Vnde oportet vt qui Deum hæreditate poſſident, abſque vllo impedimento
Ezec. 44. ſæculi, Deo ſeruire ſtudeant, vt congrue illud Pſalmiſtæ dicere poſſint: Dominus pars hæreditatis meæ. Iſte au-
Pſal. 15. tem ordo iure præponitur in Eccleſia, quia in ſanctis deſeruit, & ſacramenta populis diſpenſat. Sicut enim in veteri teſtamento tribus Leui præ cæteris tribubus peculiariter à Domino electa eſt ad ſeruiendum illi per diuerſa officia in tabernaculo, quod eſt Eccleſia præſens, vt ſint populo in his quæ ad Deum pertinent, doceantque populum Dei omnia præcepta eius, & offerant Deo dona & ſacrificia pro ſua & populi ignorantia, & indicent inter iuſtum & iniuſtum & diſcernant inter ſanctum & prophanum, inter pollutum & mundum.

De Tonſura Clericorum. CAP. III.

Num. 6. TOnſuræ eccleſiaſticæ vſus à Nazaræis (ni fallor) exortus eſt, qui prius crine ſeruato, denuo poſt vitæ magnæ continentiam deuotione completa, caput radebant, & capillos in ignem ſacrificij ponere iubebantur, ſcilicet vt perfectionem deuotionis ſuæ Domino con-

A ſecrarent. Huius ergo exempli vſus ab Apoſtolis introductus eſt, vt hi qui in diuinis cultibus mancipati Domino conſecrantur: quaſi Nazaræi, id eſt, ſancti Dei crine præciſo innouentur. Hoc quippe & Ezechieli prophetæ iubetur dicente Domino. Tu fili hominis ſume Ezec. 5
tibi gladium acutum, & duces per caput tuum & barbã: videlicet quia & ipſe ex ſacerdotali genere Deo in miniſterio ſanctificationis deſeruiebat. Hoc & Nazaræos illos Priſcillam & Aquilam in Actibus Apoſtolorum pri- Act. 18
mos feciſſe legimus, Paulum quoque Apoſtolum, & Act. 21
quoſdam diſcipulorum Chriſti, qui in huiuſmodi cultu imitandi extiterunt. Eſt autem in clericis tonſura ſignum quoddam, quod in corpore figuratur, ſed in animo agitur: ſcilicet vt hoc ſigno vitia in religione reſecentur, & criminibus carnis noſtræ quaſi crinibus exuamur, atque inde innouatis ſenſibus vt comis rudibus eniteſcamus, expoliantes nos, iuxta Apoſtolum, vete- Coloſſ. 3
B rem hominem cum actibus eius, & induentes nouum, qui renouatur in agnitionem Dei. Quam renouationem in mente oportet fieri, ſed in capite demonſtrari, vbi ipſa mens noſcitur habitare. Quod vero detonſo ſuperius capite, inferius circuli corona relinquitur, ſacerdotium, regnumque Eccleſiæ in eis exiſtimo figurari. Tiara enim apud veteres conſtituebatur in capite ſacerdotum. Hæc ex byſſo confecta, rotunda erat quaſi ſphæra media, & hoc ſignificatur in parte capitis tonſa. Corona autem aurea, latitudo eſt circuli, quæ regum capita cingit. Vtrúque itaq; ſignum exprimitur in capite clericorum, vt impleatur etiam corporis quadam ſimilitudine, 1 Pet. 2.
quod ſcriptum eſt, Petro Apoſtolo dicente: Vos eſtis
C genus electum, regale ſacerdotium. Quæritur autem, cur modò (ſicut apud antiquos Nazaræos) non ante coma nutritur, & ſic tondetur? Sed qui hæc exquirunt, aduertant quid ſit inter illud propheticum velamentum, & hanc Euangelii reuelationem, de qua di- 2. Cor. 3.
cit Apoſtolus, Cum tranſieris ad Chriſtum, auferetur velamen. Quod autem ſignificabat velamen interpoſitum inter faciem Moyſis, & aſpectum filiorum Iſrael, hoc ſignificabat illis temporibus etiam coma Sanctorum. Nam & Apoſtolus comam pro velamento eſſe dicit. Proinde iam non oportet, vt velentur crinibus capita eorum, qui Domino conſecrantur, ſed tantum vt re-
D uelentur: quia quod erat occultum in ſacramento prophetiæ, iam in Euangelio declaratum eſt. Sunt quoque quidam doctorum, qui aſſerunt, diuerſas ob cauſas Petrum Apoſtolum hunc ritum primum ſumpſiſſe primitus, vt formam & ſimilitudinem Chriſti in capite geſtaret, dum pro redéptione noſtra crucis patibulum ſubiturus, à nefanda Iudæorum gente acutis ſpinarum aculeis crudeliter coronaretur. Deinde, vt ſacerdotes veteris & noui teſtamenti, in tonſura & habitu diſcernerentur. Poſtremo, vt idem Apoſtolus ſuique ſucceſſores, & ſeſquipedes ridiculoſum † gannaturæ ludibrium in populo Romano portarent: quia & horum barones, hoſtes exercitus ſuperatos, ſub corona vendere ſolebant. Sed de his quid ſuſcipiantur, lectoris iudicio derelinquitur.

mus. Veniamus ergo nunc ad ſacratiſſimos ordines clericorum, eorumque originem, & gradus ſingulariter demonſtremus.

De Gradibus Eccleſiaſticis. CAP. IV.

SVnt autem gradus Eccleſiaſtici octo: quorum nomina hæc ſunt: Oſtiarius, Pſalmiſta ſiue Lector, Exorciſta, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Preſbyter atque Epiſcopus. Initium quidem ſacerdotij in veteri teſtamento Aaron fuit: quamquam & Melchiſedech prior obtulerit ſacrificium, & poſt hunc Abraham, Iſaac, & Iacob, legitur & Noë altare ædificaſſe, & ſuper illud Domino holocauſtum obtuliſſe: Sed iſti ſpontanea voluntate, non ſacerdotali auctoritate, iſta fecerunt. Cæterum Aaron primus in lege ſacerdotale nomen accepit, primuſque pontificali ſtola infulatus victimas obtulit,
Exod. 28. iubente Domino ac loquente ad Moyſen: Accipe, inquit, Aaron & filios eius, & applicabis ad oſtium tabernaculi teſtimonij cumque laueris patrem cum filiis aqua, indues Aaron veſtimentis ſuis, id eſt, linea & tunica, & Superhumerali, & Rationali quod conſtringes balteo, & pones tiaram in capite eius, & laminam ſanctam ſuper tiaram, & oleum vnctionis fundes ſuper caput eius, atque hoc ritu conſecrabitur. filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingeſque balteo, Aaron ſcilicet & liberos eius, & impones eis mitras, eruntque ſacerdotes mei religione perpetua. Quo loco contemplari oportet Aaron ſacerdotem ſummum, id eſt, epiſcopum fuiſſe, nam filios eius preſbyterorum figuram præmonſtraſſe. Fuerunt enim filij Aaron & ipſi ſacerdotes, quibus merito adſtare debuiſſent Leuitæ ſicut ſummo ſacerdoti. Moyſes verò huius facti mediator Chriſtum ſignificat. In nouo autem teſtamento poſt Chriſtum ſacerdotalis ordo à Petro cœpit. Ipſi enim primùm datus eſt Pontificatus in Eccleſia Chriſti. Sic enim loquitur ad eum Chriſtus Dominus: Tu es, inquit Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non vincent eam: & tibi dabo cla-
Matth. 16. ues regni cælorum. Hic ergo ligandi, atque ſoluendi poteſtatem primus accepit, primuſque ad fidem populum virtute ſuæ prædicationis adduxit. Siquidem cæteri Apoſtoli cum Petro par conſortium honoris & poteſtatis acceperunt, qui etiam in toto orbe diſperſi, Euangelium prædicauerunt, quibus decedentibus ſucceſſerunt Epiſcopi, qui ſunt conſtituti per totum mundum in ſedibus Apoſtolorum, qui iam non genere carnis & ſanguinis eligùntur, ſicut primum ſecundum ordinem Aaron, ſed pro vniuſcuiuſque merito, fide & doctrina, quæ in eum gratia diuina contulerit. Quod vero per manus impoſitionem à prædeceſſoribus Dei ſacerdotibus epiſcopi ordinantur, antiqua eſt inſtitutio. Iſaac enim patriarcha ſanctus, ponens manum ſuam ſuper caput Iacob benedixit ei, Iacob filius. Sed & Moyſes ſuper caput Ieſu Naue manum ſuam imponens, dedit ei ſpiritum virtutis & ducatus in populo Iſrael: ſic & impletor legis & prophetarum Dominus noſter Ieſus Chriſtus, per manus impoſitionem Apoſtolis ſuis benedixit, ſicut in
Luc. 24. Euangelio Lucæ ſcriptum eſt: Et produxit illos foras in
Act. 13. Bethaniam, & eleuauit manus ſuas, & benedixit eis. Factumque eſt cum benediziſſet illis, diſceſſit ab eis, & ipſi reuerſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno. Et in Actibus Apoſtolorum ex præcepto Spiritus ſancti Paulo & Barnabæ ab Apoſtolis manus impoſita eſt in epiſcopatum, & ſic miſſi ſunt ad euangelizandum. Porro quod epiſcopus non ab vno, ſed à cunctis comprouincialibus Epiſcopis ordinatur, id propter hæreſes agnoſcitur inſtitutum, nè aliquid contra fidem Eccleſiæ, vnius tyrannica auctoritas moliretur. Ideoque ab omnibus conuenientibus inſtituitur, aut non minus, quam à tribus præſentibus, cæteris tamen conſentientibus teſtimonio litterarum. Huic autem dum conſecratur, datur baculus, vt eius indicio ſubditam plebem vel regat, vel corrigat, vel infirmitates infirmorum ſuſtineat, Datur & annulus propter ſignum pontificalis honoris, vel ſignaculum ſecretorum. Nam multa ſunt quæ ante carnalium minuſque intelligentium ſenſus occultantes ſacerdotes, quaſi ſub ſignaculo condunt, ne indignis quibuſuis Dei ſacramenta aperiantur.

De ordine tripartito Epiſcoporum.

CAP. V.

ORdo autem epiſcoporum tripartitus eſt, id eſt, in Patriarchis, Archiepiſcopis, qui & metropolitani ſunt & in Epiſcopis. [illegible] Græca lingua, pater principum ſiue ſummus patrum interpretatur, quia primum, id eſt, Apoſtolicum retinet locum: & ideò quod ſummo honore fungitur, tali nomine cenſetur, ſicut archiepiſcopus † Antiochenus Epiſcopus, atque Alexandrinus antiſtes. [illegible] Græco vocabulo dicitur, quod ſit ſummus vel princeps epiſcoporum. tenet enim vicem Apoſtolicam, & præſidet Epiſcopis cæteris. Singulis enim prouinciis præeminet, quorum auctoritate & doctrina cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt, ſine quibus reliquis Epiſcopis nihil agere licet, niſi quod ſingulis in propria parochia commendatum eſt. Solicitudo enim totius prouinciæ ipſi commiſſa eſt, & omnes ſuperius deſignati ordines, vno eodemque vocabulo Epiſcopi nominantur, ſed priuato nomine quidem vtuntur propter diſtinctionem poteſtatum, quam ſingulariter acceperunt. Metropolitanus autem idem vocatur, eo quod præſideat illi ciuitati, quæ cæteris ciuitatibus in eadem prouincia conſtitutis quodammodo mater ſit. [illegible] ergo Græce, mater ciuitatum interpretatur. Epiſcopatus autem vocabulum inde dictum, quod ille qui ſuperefficitur, ſuperintendat, curam ſcilicet ſubditorum gerens. [illegible] enim, Latine intendere dicitur. [illegible] autem Græce, Latine ſpeculatores ſiue Superintendentes interpretantur. Nam ſpeculator eſt præpoſitus in Eccleſia dictus, eo quod ſpeculetur atque proſpiciat populorum infra ſe poſitorum mores & vitam: intimet vnicuique actus ſuos, ſicut Dominus ad Ezechielem dixit prophetam: Et tu, inquit, fili hominis, ſpeculato- Ezech. 3.
rem dedi te domui Iſrael. Audiens ergo ex ore meo ſermonem, annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium, morte morieris, non fueris, locutus, vt ſe cuſtodiat impius à via ſua, ipſe impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram, & reliqua. Pontifex princeps ſacerdotum eſt, quaſi via ſequentium: ipſe & ſummus ſacerdos, ipſe pontifex maximus nuncupatur. Ipſe enim efficit ſacerdotes atque Leuitas, ipſe omnes ordines eccleſiaſticos diſponit, ipſe quid vnuſquiſque facere debeat, oſtendit. Antiſtes autem idem dictus eſt, eo quod anteſtet. primus enim eſt in ordine eccleſiæ, & ſupra ſe nullum habet ſacerdotem. Sacerdos quidem nomen habet compoſitum ex Græco & Latino, quaſi ſacrum dans. Diſpenſat ergo myſteria cæleſtia, fidelibus baptiſmum tradit, corpus & ſanguinem Chriſti diſtribuit, & verbum Dei prædicat. Sacerdos autem vocari poteſt, ſiue Epiſcopus ſit, ſiue presbyter. Epiſcopi autem Apoſtolorum vicem in Eccleſia tenent, ſicut ſupra diximus. Et chorepiſcopi, qui vicarij ſunt epiſcoporum, ad exemplum LXX. ſeniorum conſtituti ſunt: nec aliquid eis magis licet in Eccleſia ordinare aut conſtituere, niſi quantum eis conceditur à legitimis Epiſcopis, qui ſedem & regimen integrè in Eccleſiis obtinent. Ordinati ſunt autem chorepiſcopi propter pauperum curam, qui in agris & villis conſiſtūt, ne eis ſolatium confirmationis deeſſet. Dicti ſunt autem chorepiſcopi, quia de choro ſunt ſacerdotum: hi autem à ſolo Epiſcopo ciuitatis cui adiacent, ordinantur, ſicut preſbyteri.

De Presbyteris. CAP. VI.

PReſbyterorum ordo exordium ſumpſit à filiis, vt dictum eſt, Aaron. Qui enim ſacerdotes in veteri teſtamento vocabantur, hi ſunt qui nunc appellantur preſbyteri: & qui tunc princeps ſacerdotum, nunc Epiſcopus vocatur. [illegible] enim Græce, Latine ſenior inter-

terpretatur. Nō pro ætate autem vel decrepita ſenectute, ſed propter honorem & dignitatem & doctrinam ſapientiæ quam acceperunt, preſbyteri nominātur, ſicut (Pro 10.) per Sapientiam dicitur: Gloria ſenum canities. & item: (Ibi 2.) Canities hominū prudentia eius. Vnde & apud veteres idem & epiſcopi & preſbyteri fuerunt. quia illud nomē dignitatis eſt, hoc ætatis. Et Paulus Apoſtolus ad Titū ſcribens: Huius, inquit, rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ deſunt corrigas, & conſtituas per ciuitates preſbyteros, ſicut ego tibi diſpoſui, ſi quis ſine crimine eſt, (Ibid.) vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accuſatione luxuriæ, aut nō ſubditos. & ſtatim ſubiungit: Oportet enim epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpēſatorem, non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum, non percuſſorem, & reliqua. Et ad Philippenſes, epiſcopis & diaconibus ſcribit, cum vna ciuitas plures epiſcopos habere non poſſit, ſed ſub epiſcoporum nomine preſbyteros complexus eſt. Ideo autem preſbyteri ſacerdotes vocantur, quia ſacrum dant, ſicut epiſcopi, id eſt, in confectione diuini corporis & ſanguinis, & in baptiſmate, & in officio prædicādi. Sed licet ſint ſacerdotes, tamen pontificatus apicem non habēt, quod nec chriſmate frontem ſignant, nec paracletum ſpiritum dant, quod ſolis epiſcopis deberi, lectio Actus Apoſtolorum demonſtrat: nec ordinare clericos in ſacris ordinibus poſſunt, quod epiſcopis propter vnitatem & concordiam reſeruatur. Secundi vero ordinis viri, preſbyteri ſunt, quorum typum præferebant ſeptuaginta viri in veteri teſtamento, in quibus Dominus ſpiritum Moyſis propagauit, vt talibus adiutoribus vſus in populo, innumeras multitudines facile gubernaret. Sic & paternæ plenitudinis abundātia trāſfuſa eſt in Eleazaro & Ithamaro, vt ad hoſtias ſalutares & frequentioris officii ſacramentum, miniſterium ſufficeret ſacerdotum. Sic & apoſtolis Chriſti, doctores, fidei comites additi ſunt, quibus illi orbem totum ſecundis prædicatoribus impleuerunt, & per euangelicam doctrinam dilatauerunt.

De diaconis. CAP. VII.

(Exo. 19) LEuitæ ex nomine authoris vocati, de nomine Leui Leuitæ exorti ſunt, à quibus in templo Dei, myſtici ſacramēti myſteria explebantur. Præcepit enim Dominus, & dixit ad Moſen, vt poſt ordinationem Aarō ſacerdotis & filiorū eius, rurſus Leui tribus in diuini cultus myſterio ordinaretur, & conſecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & ſeruirent pro Iſrael corā Aaron & filiis eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die ac nocte, ipſique geſtarent arcam & tabernaculum, & omnia vaſa eius, & in circuitu tabernaculi caſtra ipſi conſtituerent, & in promouendo tabernaculo ipſi deponerent, & rurſus ipſi componerent. Hi Græce *diaconi* Latinè miniſtri dicuntur, quod ſicut in ſacerdote conſecratio, ita & in diacono miniſterii diſpenſatio habetur. In veteri teſtamento excubabant in tabernaculo teſtimonii ad præcepta Aaron, & ad cuncta opera tabernaculi: veruntamen ad vaſa ſanctuarii & ad altare non accedebant, ſicut (Num. 8) mandauerat Dominus Aaron, dicens: Ecce dedi vobis fratres veſtros Leuitas de medio filiorū Iſrael, & tradidi donum Domino, vt ſeruiant in miniſteriis tabernaculi eius: tu autē & filii tui cuſtodite ſacerdotium veſtrum, & omnia quæ ad cultum altaris pertinet, & intra velū ſunt, per ſacerdotes adminiſtrabuntur. & reliqua. Hi à vigintiquinque annis & ſupra ingrediebātur, vt miniſtrarent in tabernaculo fœderis: cumque quinquageſimum annum ætatis explebant, ſeruire ceſſabāt, & erant miniſtri fratrum ſuorum in tabernaculo fœderis, vt cuſtodirēt quæ ſibi fuerant commendata. In nouo autem teſtamento apoſtoli ſeptem diaconos, propter ſacramentum eiuſdem numeri, ordinauerunt ad miniſterium ſacrum & officium altaris, qui leguntur etiam & prædicaſſe, & baptizaſſe non paucos, ſicut ſanctus Stephanus diſputauit contra Iudæos, & Philippus baptizato eunucho euāgelizauit ciuitatibus cūctis donec veniret Cæſaream, & in Samaria prædicabat, & baptizabat eos qui ab apoſtolis Petro & Ioanne poſtmodum confirmabantur. Sed baptizare eis modo coram epiſcopis ſiue preſbyteris licitum eſt. Cęteris autem nō licet, niſi prædictis fortaſſis officiis longius cōſtitutis, neceſſitas extrema compellat. Hi enim ſunt (quos in Apocalypſi legimus) ſeptem angeli, tubis canētes: Hi ſūt (Apoc. 8) ſeptem candelabra aurea. Hi ſunt voces tonitruorum ſeptem, Ipſi enim clara voce in modū præconis admonent cunctos, ſiue in pſallendo, ſiue in lectionibus audiendis. Ipſi enim, vt aures habeamus ad Deum, acclamant. Ipſi quoque euangelizant. Sine his ſacerdos nomen habet, officium nō habet. Nam ſicut in ſacerdote conſecratio, ita in miniſtro diſpenſatio ſacramenti eſt. Ille oblata ſanctificat, hic ſanctificata diſpenſat. Ipſis etiam ſacerdotibus, propter præſumptionem non licet de menſa Domini tollere calicem, niſi eis traditus fuerit à diacono. Leuitæ offerunt oblationes in altaria. Leuitæ componunt menſam Domini. Leuitæ operiunt arcam teſtamenti: Non enim omnes vident altare myſteriorum, quæ operiuntur à Leuitis, ne videāt, qui videre non debent, & ſumant qui ſeruare non poſſunt: quique proptereà altari albis induti aſſiſtūt, vt hanc admoniti, cæleſtem vitā habeant, candidique ad hoſtias & immaculati accedāt. Quos primus fecit Sylueſter Papa, triceſimus quartus pontifex in Romana eccleſia poſt Petrū Dalmaticis vti, & conſtituit vt pallio linoſtimo eorum læua tegeretur, ſicut in geſtis pontificalibus continetur.

De Subdiaconis. CAP. VIII.

HYpodiacones Græcè, quos nos Subdiacones dicimus, qui ideo ſic appellantur, quia ſubiacent præ- (Sub diacones.) ceptis & officiis Leuitarum. Oblationes in templo Dei à fidelibus ipſi ſuſcipiunt, & Leuitis ſuperponēdas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinæi vocātur, vt liber Paralipomenon & Eſdræ teſtatur, quod interpretatur, in humilitate Domino ſeruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in euangelio Ioannis diuina proditione commonitus, Saluatorem meruit confiteri. quique etiam ad primum diuinitatis indicium fidelis enituit, proteſtante Domino ac dicente: Ecce verè (Ioan. 1.) Iſraelita in quo dolus non eſt. Iſti quoque vaſa corporis & ſanguinis Domini diaconibus ad altare offerunt. De quibus quidē placuit patribus, vt quia ſacra myſteria contrectant, caſti & continentes ab vxoribus ſiant, & ab omni carnali immūditia liberi, iuxta quod illis, Propheta docente, iubetur: Mundamini qui fertis vaſa Do- (Eſa 52.) mini. Hi ergo cum ordinantur, non ſuſcipiunt manus impoſitionem ſicut ſacerdotes & Leuitæ, ſed patenam tantum & calicem de manu epiſcopi, & ab archidiacono ſcyphum aquæ cum aquamanili & manutergium.

De Acolytis. CAP. IX.

AKόλυθοι Grece, Latine ceroferarii dicuntur, à deportandis cereis, quando legendum eſt euangelium, aut ſacrificium offerendum: tunc enim accēduntur luminaria ab eis & deportantur, non ad fugādas tenebras dum ſol eodem tempore rutilet, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum, vt ſub typo luminis corporalis illa lux oſtendatur, de qua in euangelio legitur: Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem (Ioan. 1.) in hunc mundum, quorum typum præferebant illi, qui Domini mandato in tabernaculo lucernas quotidie accendebant ſuper candelabrum poſitas.

De Exorciſtis. CAP. X.

EΞορκισταί, ex Græco in Latinum adiurātes ſeu increpantes vocantur. Inuocant enim ſuper catechumenos, vel ſuper eos qui habent ſpiritum immundum, nomen Domini Ieſu, adiurantes per eum vt egrediatur ab eis. Refert Ioſephus, regem Salomonem excogitaſſe, ſuamque gentem docuiſſe modos exorciſmi, id eſt,

adiurationis, quibus immuodi ſpiritus expulſi ab homine, vlterius reuerti ooo ſunt auſi. Teſtatur & de eis *Act. 19.* liber Actus Apoſtolorum, ita dicens: Tentauerunt autem quidam & de circumeuntibus Iudæis exorciſtis inuocare nomen Domioi IESV, & cæt. Inuenimus eos quos Eſdras actores memorat templi, eos nunc eſſe exorciſtas in Eccleſia Dei; fuerunt enim ſub Eſdra actores templi, ſeruorum Salomonis filij, qui actum templi totius ſub cura ſua haberent, non tamen ſacerdotalibus officiis miniſtrarent, aut ſacris oblationibus deſeruirẽt. Nullam ergo aliam curam habebãt actores templi, niſi ad ſarta tecta reficienda, vt quæcumque fuiſſent veterata in ædificio templi aut delapſa per eoſdem actores de theſauris Dominicis reficerentur atque excolerentur. Ergo exactores templi, exorciſtæ ſunt in populo Dei. Quomodo. n. exactor prudens & bonus ſcit, quis ſit Domini ſui cenſus, & omnis ſubſtantiæ modus, & redigit apud ſe totius poſſeſſionis inſtrumenta originalia, ſic exorciſta redigit in ſua diligentia totius regni Domini ſecreta, vt memoriæ mandet de ſcripturarum ſacramentis, vode exerceat ſcilicet doonum, quod illi eſt à Spiritu ſancto conceſſum ſecundum Apoſtoli præconium. Exorciſtas enim memorat Apoſtolus cum dicit: Nonquid omnes donationes habent ſanationum? *1. Cor. 12.* Hi enim cùm ordinantur, accipiunt de manu Epiſcopi libellum, in quo ſcripti ſuot exorciſmi, diceute eis Epiſcopo: Accipite & commendate memoriæ, & habete poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos ſiue catechumenos, vt imperetis immundis ſpiritibus, & abuciatis.

De Lectoribus. CAP. XI.

LEctores à legendo, Pſalmiſtæ à pſalmis canẽdis vocati. Illi prædicant populis quid ſequantur: iſti canunt, vt excitent ad compunctiones animos audientium. Licet & quidam lectores ita miſeranter pronunciant, vt quoſdam ad luctum lamentationemque compellant. Iidem etiam & pronunciatores vocantur, quod porro adnunciant; tanta enim & tam clara eorum erit vox, vt quantumuis longè poſitorum aures adimpleãt. Lectorum ordo formã & initium à prophetis ſumpſit. Sunt ergo lectores qui verbum DEI prædicant, quibus *Esa. 58.* dicitur: Clama, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam. Iſti quippe dum ordinantur, primum de eorum conuerſatione Epiſcopus verbum facit ad populum, dehinc coram plebe tradit eis codicem apicum diuinorum ad Dei verbum adnunciandum. Iſte ergo doctrina & libris debet eſſe imbutus, ſenſuúmque ac verborum ſcientia perornatus, vt diſtinctè & apertè ſonans, audiẽtium corda poſſit inſtruere. Pſalmiſtarum, id eſt, cãtatorum principes ſiue auctores, fuere Dauid ſiue Aſaph. Iſti enim poſt Moyſen pſalmos primi compoſuere & cantauere. Mortuo Aſaph, filij eius in hunc ordinem ſubrogati ſunt à Dauid, erantque pſalmiſtæ per ſucceſſiooem generis, ſicut & ordo ſacerdotalis, ipſique ſoli continuis diebus in templo canebant, candidis induti ſtolis ad vocem vnius reſpondente choro. Ex hoc veteri more Eccleſia ſumpſit exemplum nutriendi pſalmiſtas, quorum cantibus ad effectum Dei, mentes audientium excitentur. Pſalmiſtam autem, & voce & arte præclarum, illuſtrémque eſſe oportet, ita vt ad delectamentum dulcedinis animos incitet auditorum. Solent autem ad hoc officium etiam abſque ſcientia Epiſcopi, ſola iuſſione preſbyteri eligi quique, quos in cantandi arte probabiles eſſe conſtiterit.

De Oſtiarijs. CAP. XII.

OStiarij ſunt, qui & æditui & ianitores in lege dicebantur. Hi apud Hebræos in veteri teſtamento electi ſunt ad cuſtodiam templi, quique ordinatim per vices ſuas, omnia interiora templi vel exteriora cuſtodiebant, vt non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicti autem oſtiarij, quod præſint oſtiis templi, ipſi enim tenentes clauem, omnia intus ex vtraque parte cuſtodiunt, atque inter bonos & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, reſpuunt infideles.

Quos oporteat ad ſacrum ordinẽ accedere, & quo ordine.

CAP. XIII.

CAnones & decreta Zoſimi Papæ decernunt, vt clericus, qui ad ſacrum ordinẽ accedit, inter lectores ſiue exorciſtas quinque annos exoluat. exinde acolytus vel ſubdiaconus quatuor annis fiat. Ad benedictionem quoq; diaconatus non minoris ætatis quam xxv. annorum accedat, in quo ordine quinque annis expletis, ſi inculpabiliter miniſtrauerit, ad preſbyteratus honorẽ promoueri poterit, nõ tamen ante triginta annos ætatis, licet valde dignus ſit: quia & Dominus noſter non ante triceſimum annum prædicare exorſus eſt. De quo gradu ſi eum auctior ad bonos mores vita perduxerit, ſummum pontificatum accipere poterit: hac tamen lege ſeruata, vt neque bigamus pœnitens, nec neophytus ad hos gradus poſſit admitti.

De Veſtibus ſacerdotalibus. CAP. XIV.

DE veſte ergo ſacerdotali moderna, ad antiquum veteris teſtamenti habitum, comparationem facientes, ſecundum Maiorum ſenſum, quid myſtice ſignificet, proſequamur.

De Superhumerali, CAP. XV.

PRimom ergo eorum indumentum eſt Ephod Bad quod interpretatur ſuperhumerale lineum, quod ſignificat munditiam boo orum operum. Hinc bene in lege, cum Dominus de veſte ſacerdotali Moyſen inſtituit, primum de Superhumerali faciendo præcepit: quia quiſquis ad ſacerdotium magiſteriúmque populi Dei promouendus eſt, primum eius debent opera cognoſci, vt dum hoc, quod foris omnibus patet, irreprehenſibile patuerit, conuenienter ex tempore & integritas cordis eius, & fidei ſyoceritas ſcrutetur.

De Podere, id eſt, tunica linea.

CAP. XVI.

SEcundum eſt linea tunica, quæ Græce ποδήρη, Latine talaris dicitur, eo quod ad talos vſque deſcẽdat. Hac Ioſephus byſſinam vocat, cuius ſignificatio myſtica in promptu eſt. Cum enim conſtet, lino vel byſſo continentiam & caſtitatem ſignificari, ſtrictam habent lineã ſacerdotes, cum propoſitum continentiæ nõ eneruiter, ſed ſtudioſe conſeruant. Hæc ad talos vſque deſcendit, quia vſque ad finem vitæ huius bonis operibus inſiſtere debet ſacerdos, præcipiente ac promittente Domino, Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. *Apoc. 2.*

De Cingulo. CAP. XVII.

TErtium veſtimentum eſt cingulom ſiue balteum, quo vtuntur, ne tunica ipſa defluat, & greſſum impediat, hoc nimirum cuſtodiam mentis ſignificat. Qui enim tonica talari iodutus abſque cingulo incedit, defluit tunica, ac relicto corpore, ventis & frigoribus intrandi ſpatium tribuit: quin & præpeditis greſſibus, incedendi vſum retardat, vel etiam calcantibus ſe, cauſa efficitur ruinæ. Ergo lineas induunt ſacerdotes, vt caſtitatem habeant: accinguntur balteis, ne ipſa caſtitas ſit remiſſa & negligens, ne vento elationis animum perflandi aditum impendat, ne creſcente iniquitate refrigeſcere faciat charitatem ipſorum, ne bonorum greſſus operum iactantia ſuæ præſumptionis impediat, ne præpedito virtutum curſu ipſa etiam terreſtris concupiſcentiæ ſordibus polluta vileſcat, & ad vltimum, auctorem ſuum ad ruinam ſuperbiendo impellat.

De Phanone. CAP. XVIII.

QVartũ verò, mappula ſiue mantile, ſacerdotis indumentum eſt, quod vulgo phanonem vocant, quod ob hoc eorum tunc manibus tenetur, quãdo Miſſæ officium agitur, vt paratos ad miniſterium menſæ Domini populus conſpiciat. Mappæ ergo coonuiuij & epularũ appoſitarũ linteamina ſunt, vnde diminutiuẽ

mappul ,ſicut& mantilia, nunc pro operiendis menſis
ſunt: quæ, vt nomẽ ipſorum indicat, olim tergẽdis ma-
nibus præbebantur. Oportet ergo ſacerdotes & mini-
ſtros altaris mappulas manibus tenere, quorum officiũ
eſt, diuina ſacramenta conficere, vt cum deuotione mẽ-
tis opus ſpontaneum concordet: dignè exerceatur offi-
cium, quod piè diuino eſt munere collatum.

De Orario, id eſt, ſtola. CAP. XIX.

QVintum quoque eſt, quod orarium dicitur, licèt
hoc quidam ſtolam vocent. Hoc enim genere ve-
ſtis ſolummodò eis perſonis vti eſt conceſſum, quibus
prædicandi officium eſt delegatum. Bene etiã oratori-
bus Chriſti, orarium habere conuenit, quia cùm indu-
mentum eorum officio proprio concinat, & ipſi ſedulò
ad verbi miniſterium cohortentur, & plebs ipſis com-
miſſa, indicium ſalutare conſpiciens, ad meditationem
legis cõcurrere feruentiùs admonetur. Aptè ergò ora-
rium collum ſimul & pectus tegit ſacerdotis, vt inde
inſtruatur, quòd quicquid ore proferat, tractatu ſum-
mæ rationis attendat, vt illud Apoſtoli ſemper in eo
1. Cor. 14 impleatur quo dicit: Orabo ſpiritu, orabo & mente:
2. Cor. 6 pſallam ſpiritu, pſallam & mente. & iterùm: Os noſtrũ
ad vos ô Corinthi, cor noſtrum dilatatum eſt: Ne for-
tè ſi improuisè & irrationabiliter loquatur, damnum
Prou. 16. patiatur, Salomone atteſtante, qui ait: Cor ſapientis
erudiet os eius, & labus illius addet gratiam. item, Qui
Prou. 21 cuſtodit os ſuum, cuſtodit animam ſuam: qui inconſi-
deratus eſt ad loquendum, ſentiet mala.

De Dalmatica. CAP. XX.

SExtum namque eſt, quod dalmatica à Dalmatia
Græciæ prouincia, in qua primum texta eſt, nuncu-
patur. Hæc veſtis in modum eſt crucis facta, & paſſio-
nis Domini indicium eſt. Habet quoqne & purpureos
tramites ipſa tunica à ſummo vſq; ad ima, antè ac retrò
deſcendens, necnon & per vtramque manicam: vt ad-
moneatur miniſter Domini per habitus ſui ſpeciem,
cuius muneris particeps eſt, vt cùm per myſticam obla-
tionem paſſionis Dominicæ commemorationem agit,
ipſe in eo fiat hoſtia Deo acceptabilis.

De Caſula. CAP. XXI.

SEptimum ſacerdotale indumẽtum eſt, quod caſulã
vocant. dicta eſt autem per diminutionem à caſa, eo
quòd totum hominem tegat, quaſi minor caſa. hanc
Græci planetam nominant. Hæc ſupremum omnium
indumentorum eſt, & cætera omnia interiùs per ſuum
munimen tegit & ſeruat. Hanc ergo veſtem poſſumus
intelligere charitatẽ, quæ cunctis virtutibus ſuperemi-
net, & earum decorẽ ſuo tutamine protegit & illuſtrat.
Nec enim vllus iam erit virtutum ſplendor, ſi non eas
1. Cor. 13 charitatis irradiauerit fulgor, quod oſtẽdit Apoſtolus,
dicens: Si linguis hominum loquar & Angelorum, cha-
ritatem autem non habeam, factus ſum ſicut æs ſonãs,
aut cymbalum tinniẽs: Et ſi habuero prophetiã, & no-
uerim myſteria omnia, & omnem ſcientiã: & ſi habue-
ro omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem
autẽ non habuero nihil mihi prodeſt. Charitas patiens
eſt, benigna eſt: Charitas non æmulatur, nõ agit perpe-
ram, non inflatur, nõ eſt ambitioſa. non quærit quæ ſua
ſunt, non irritatur, non cogitat malũ, non gaudet ſuper
iniquitate, congaudet autẽ veritati. Omnia ſuffert, om-
nia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Charitas num-
quã excidit, & reliqua. Sine hac, nec ſacerdos ipſe ad al-
tare appropinquare debet, nec munus offerre, nec pre-
Mat. 6. ces fundere. Vndè veritas ipſa dicit: Si offers munus tuũ
ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet
aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuũ ante alta-
re, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens
Mar 11. offeres munus tuum. Et item: Cùm ſtabitis ad orandũ,
dimittite ſi quid habetis aduerſùm aliquem, & reliqua.
De hoc itaque ſpiritali virtutum indumẽto, Apoſtolus
Coloſſ 3. ad Coloſſenſes ita ſcripſit: Induite, inquit, vos ſicut ele-
cti Dei, ſancti & dilecti, viſcera miſericordiæ benigni-
tatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam, & cæteras

Et de charitatis eminentia paulò pòſt ſubiunxit, di-
A cens: Super omnia autem hæc charitatem habentes,
quod eſt vinculum perfectionis.

De Sandaliis. CAP. XXII.

INduũt quoque ſacerdotes pedes ſandaliis ſiue ſoleis,
quod genus calceamẽti euangelica auctoritate eis eſt
conceſſum vt Marci euangelium teſtatur: quia hoc cal- Mar. 6.
ceamentum myſticam ſignificationem habet, vt pes ne-
que tectus ſit, neque nudus ad terram, id eſt, vt nec oc-
cultetur Euãgelium, nec terrenis commodis innitatur. Ephe 6.
Nam ſcriptũ eſt in Apoſtolo: Et calceati pedes in præ-
paratione Euangelij pacis. Sicut ergo ſandalia partem
pedis tegunt, partem inopertam relinquunt: ita & Euã-
gelij doctores partim Euangelium operire, partimque
aperire debent: ita videlicet, vt fidelis & deuotus ſuffi-
B cientem habeat doctrinam, & infidelis & contemptor
nõ inueniat blaſphemandi materiam. Admonet etiam
& nos hoc genus calceamenti, vt carni noſtræ & corpo-
ri in neceſſitatibus conſulamus. non in libidinis laſci-
uiam defluamus, de quibus vtriſque nos diuina lex in-
ſtruit. Scriptum eſt enim, Carnem tuam ne deſpexeris, Eſa 58.
& item: Carnis curam ne feceritis in concupiſcentiis. Rom 13

De Pallio. CAP. XXIII.

SVper hæc autem omnia ſummo põtifici (qui Archi-
epiſcopus vocatur) propter Apoſtolicam vicem pal-
lij honor decernitur, quod genus indumenti crucis ſi-
gnaculum purpureo colore exprimit, vt ipſo indutus
pontifex, à tergo & pectore crucem habens, ſuaque mẽ-
C te piè & dignè de paſſione redemptoris cogitet, ac po-
pulo, pro quo Dominum deprecatur, redemptionis
ſuæ ſignaculum demonſtret. Condecet quoque benè,
vt ipſa Apoſtolica dignitas Apoſtolicum virum faciat,
vt plena deuotione, ſano ſermone, & digna operatione
poſſit dicere cum Apoſtolo: Mihi autem abſit gloriari
niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mi- Gal 6.
hi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Hæc quæque
de habitu ſacerdotali ad ſenſum ſecundùm modulum
ingenioli noſtri breuiter diximus, non præiudicantes
his, qui congruentiùs & digniùs de eadem re poſſint
ſcribere, & pleniùs diſputare.

De Sacramentis Eccleſiæ. CAP. XXIV.

DE ſacramentis autem quæ in Eccleſia fiunt, opor-
D tet vt ſequens ſermo exponat, atque declaret ritũ
ſacerdotalem. Sunt autem ſacramenta, Baptiſmum &
Chriſma, Corpus & ſanguis, quæ ob id ſacramenta di-
cuntur, quia ſub tegumento corporalium rerum, virtus
diuina ſecretiùs ſalutem eorundem ſacramentorum o-
peratur: vnde & à ſecretis virtutibus vel ſacris, ſacramẽ-
ta dicuntur. Quæ ideò fructuosè penes Eccleſiã fiunt,
quia ſanctus in ea manens ſpiritus, eundem ſacramen-
torum latenter operatur effectum. Vnde ſeu per bonos,
ſeu per malos miniſtros intra Eccleſiam Dei diſpenſen-
tur, nec bonorum meritis diſpenſatorum amplificen-
tur hæc dona, nec malorum attenuantur: quia neque
qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incre-
mentum dat Deus, vndè & Græcè μυστήριον dicitur, 1. Cor. 3.
E quod ſecretam & reconditam habeat repoſitionem.

De Baptiſmatis ſacramento. CAP. XXV.

PRimum autem ſacramentorum eſt Baptiſmus, quia
antequã ſancto chriſmate vngatur aliquis, aut cor-
poris & ſanguinis CHRISTI βαπτισμὸς Græcè, Latinè tin-
ctio interpretatur, quæ non tantùm ob hoc, quod ho-
mo in aquam mergitur, tinctio dicitur: ſed quia ſpiritu
gratiæ ibi in melius immutatur, & longè aliud quàm
erat, efficitur. Primùm homines fœdi eramus defor-
mitate peccatorum: in ipſa tinctione pulchri dealba-
tione virtutum efficimur. Vnde & in Canticis ſcribi-
tur Canticorum: Quæ eſt iſta quæ aſcendit quaſi deal- Cant 8.
bata? Cuius myſterium nõ aliter niſi ſub Trinitatis de- iuxta
ſignatione, id eſt, Patris & Filij & Spiritus ſãcti cogni- 70.

Matth. vlt. tione, completur, dicẽte Domino ad Apoſtolos: Ite do-
cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris &
Filij & Spiritus ſancti. Sicut enim in tribus teſtibus ſtat
omne verbum, ita ſacramentũ confirmat ternarius nu-
merus, nominum diuinorum. Quòd autem per aquam
baptiſmum datur, hęc ratio eſt: Voluit enim Dominus,
vt res illa inuiſibilis per cõgruentiam, ſed profectò in-
contrectabile & inuiſibile impenderetur elementũ, ſu-
per quod etiam in principio ferebatur Spiritus ſanctus.
Nam ſicut oleum naturali põdere ſuperfertur omni li-
quori, ita in principio ſuperferebatur Spiritus ſanctus
aquis. Sicut aqua expurgat exterius corpus, ita latenter
eius myſterio per Spiritum ſanctum purificatur & ani-
mus; cuius ſanctificatio ita eſt: Inuocato enim Deo deſ-
cendit Spiritus ſanctus de cælis, & medicatis aquis ſan-
ctificat eas de ſemetipſo, & accipiunt vim purgationis,
vt in eis caro & anima delictis inquinata mundetur.
Vtrunque enim baptizando neceſſe eſt adhiberi, & ba-
Ioan. 3. ptiſmi lauacrum, & Spiritus ſancti purgatio, quia ait
Saluator: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu
ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Sed ante ba-
ptiſmum, catechizandi debet in hominem peruenire
officium, vt fidei primum catechumenus accipiat ru-
Matt. 28 dimentum. Nam in Euangelio ſecundùm Matthæum
legitur, quòd poſt reſurrectionem Dominus Apoſtolis
præceperit, vt in nomine Patris & Filij & Spiritus ſan-
cti docerent, & baptizarent omnes gentes, id eſt, priùs
fidem Dei illis inſinuarent, & ſic credentes in remiſſio-
nem peccatorum baptizarent. Hinc eſt quòd ſecun-
dùm Marcum idem nominus legitur præpoſuiſſe fidẽ
Mar. 16 baptiſmati, cùm ita dixit: Qui crediderit & baptizatus
Ioan. 9. fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemna-
bitur; & Ioanne teſte, priùs ipſe Ieſus cæci nati oculos
luto ex ſputo facto ſuperliniuit, & ſic ad aquas Siloë
miſit: quia priùs debet baptizandus fide incarnationis
Chriſti inſtrui, & ſic ad baptiſmum iam credulus ad-
mitti, vt ſciat cuius gratiæ in eo eſt particeps, & cui iam
debitor fiat deinceps.

De Catechumenis. CAP. XXVI.

Iſid. lib. 2. c. 20 & 21. CAtechumenus autem dicitur, pro eo quòd adhuc
doctrinam fidei audit, necdum tamen baptiſmum
recepit. Nã κατηχούμενος, Græcè latinè auditor interpre-
tatur, & quia primum exhortationis præceptũ in lege
eſt, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus Deus vnus eſt, inde
Deut. 6. eſt, vt is cui per ſacerdotem quaſi per Moyſen Deus lo-
quitur, catechumenus, id eſt, audiẽs nominetur: ſcilicet
vt verũ agnoſcens Dominum, relinquat errores varios
idolorum. Puto autem omnes à Ioanne in pœnitentiã
baptizatos, catechumenorum prætuliſſe figuram. Poſt
catechumenos autem, ſecundus gradus eſt Competen-
tium. Competentes autem ſunt, qui iam poſt doctrinã
fidei, poſt continentiam vitæ, ad gratiam Chriſti perci-
piendam feſtinant: ideóque appellantur Competẽtes, id
eſt, gratiam Chriſti petentes. Nam catechumeni tantũ
audiunt, necdum petũt. Sunt enim quaſi hoſpites & vi-
cini fidelium, deforis audiunt myſteria, audiunt gratiã,
ſed adhuc non appellantur fideles. Competentes autẽ
iam petunt, iam accipiunt, iam catechizãtur, id eſt, im-
buuntur inſtructione fidei & ſacramentorũ. Iſtis enim
traditur ſalutare ſymbolum: quaſi commonitorium fi-
dei, & ſanctæ confeſſionis indiciũ, quo inſtructi agno-
ſcãt, quales iam ad gratiam Chriſti exhibere ſe debeãt.
Notãdum autem quod in Eccleſia Saluatoris, paruulo-
rum, qui per ætatem adhuc abrenunciare diabolo, nec
credere in Deum poſſunt, per corda & ora geſtantium
ſalus adimpleatur: quia & in Euãgelio legitur, quòd Ie-
ſus fidem illorum intuẽs, qui paralyticum ad ſanãdum
ſibi adferebãt, dixerit ipſi: Homo, remittuntur tibi pec-
cata tua: & quòd filiũ viduæ à mortuis ſuſcitauit, miſe-
ricordia motus ſuper ea. Manifeſtũ enim, quòd paruu-
li ſicut ex aliis ea, quæ illis remittũtur in baptiſmo, pec-
Matt. 9 cata traxerunt: ſic & per alios ad ſalutem credunt. Nec-
Luc. 7. non ſi quidã muti & ſurdi, qui nec audire, neq; profite-
ri fidem poſſunt, ab aliquibus Chriſtianis ad baptizan-
A dum offeruntur, per credulitatem offerentium ſaluari
creduntur: quia non obſiſtit omnipotentis Dei gratiæ,
naturæ infirmitas humanæ.

De Catechizandi ordine. CAP. XXVII.

CAtechizandi enim ordo hic eſt: Primùm interro-
gatur paganus, ſi abrenunciat diabolo & omni-
bus damnoſis eius operibus, atque fallacibus pompis:
vt primùm reſpuat errorem, & ſic appropinquet ad ve-
ritatem, poſſitque iuxta Apoſtolum deponere veterem
hominem ſecundum priſtinam conuerſationem, qui 1. Tim. 1.
corrumpitur ſecundum deſideria erroris, abnegans im-
pietatem & ſecularia deſideria.
B Deinde Apoſtolicæ fidei oſtenditur ei ſymbolum, &
exquiritur ab eo, ſi credat in Deum patrem omnipotẽ-
tem, & in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Domi-
num noſtrum, & in Spiritum ſanctum vnum Deum in
Trinitate & vnitate: ſi confiteatur vnam eſſe ſanctam
Eccleſiam catholicam, & ſi credat remiſſionẽ peccato-
rum, & carnis reſurrectionem. Hæc ergo omnia ſi ſeue-
rè profitetur credere, iam incipit per fidem induere no-
uum hominẽ, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſti-
tia & ſanctitate veritatis, quo tamen plenè induitur,
quando per baptiſmi lauacrum regeneratur. At poſt-
quàm ſe per confeſſionem veræ fidei ſo alterius com-
mendauerit dominium, & per abrenunciationẽ à prio-
ris poſſeſſoris ſe alienauerit ſeruitio, exufflatur ab eo ſę-
ua poteſtas, vt per pium ſacerdotis miniſteriũ Spiritui
C ſancto cedat fugiẽs ſpiritus malignus: ſignaturque ipſe
homo ſignaculo ſanctæ crucis tam in fronte quàm in
corde, vt ipſe apoſtata diabolus, in vaſe ſuo priſtino ſuę
interemptionis cognoſcens ſignum, iam ſibi deinceps
ſciat illud eſſe alienum. Exinde iam dicuntur ſuper eum
orationes, vt fiat catechumenus. Tunc datur ei ſal bene-
dictum in os, vt per ſal typicum, ſapiẽtiæ ſale conditus,
fœtore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorũ
vltra putreſiat: ſed magis illæſus ſeruetur ad maiorem
gratiam percipiendã. Dehinc iterum exorcizatur dia-
bolus, vt ſuam nequitiam agnoſcẽs, & iuſtum ſuper ſe
iudicium Dei timens, recedat ab homine, nec iam con-
tendat eum arte ſua ſubuertere, ne baptiſmum conſe-
quatur: ſed magis honorem Deo creatori ſuo exhibens,
reddat opus factori ſuo. Poſtea tanguntur ei nares &
D aures cum ſaliua, & dicitur ei illud verbum euangeli-
cum, quod Ieſus quando ſurdum & mutum ſanauit, tã-
gens cum ſputo linguam eius, & mittens digitos ſuos in
auriculas eius, dixit: Epheta, quod eſt, adaperire. Hoc Marc. 7.
enim ſacramentum hîc agitur, vt per ſaliuam typicã ſa-
cerdotis & tactum, ſapientia & virtus diuina ſalutem
eiuſdem catechumeni operetur, vt aperiãtur ei nares ad
accipiendum odorem notitiæ Dei, vt aperiantur illi &
aures ad audiẽdum mandata Dei, ſenſuque intimo cor-
dis reponendum. Deinde benedictione ſacerdotali mu-
nitur, vt ad ſacrum baptiſmum cum fide accepta cuſto-
diatur. Vngetur illius tunc pectus de oleo ſanctificato
cum inuocatione ſanctæ Trinitatis, vt nullæ reliquiæ
latentis inimici in eo reſideant, ſed in fide ſanctæ Tri-
nitatis mens eius confortetur: Vngetur & inter ſcapu-
E las de eodem oleo, vt vndique muniatur, & ad bona
opera facienda per Dei gratiam roboretur.

De tinctione Baptiſmi, & vnctione Chriſmatis.
CAP. XXVIII.

POſt hæc igitur cõſecratur fons, & ad ipſum baptiſ-
mum catechumenus accedit, & ſic in nomine ſãctę
Trinitatis trina ſubmerſione baptizatur. Et rectè homo,
qui ad imaginem ſanctæ Trinitatis conditus eſt, per
inuocationem ſanctæ Trinitatis ad eandem renoua-
tur imaginem, & qui tertio gradu peccati, id eſt, con-
ſenſu cecidit in mortem, tertiò eleuatus de fonte, per
gratiam reſurget ad vitam. Poteſt & hæc trina merſio
triduanam Domini ſepulturam ſignificare, maximè
cùm

enim dicit Apoſtolus: Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus: conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortē, vt quomodò ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim cōplantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus, & reliqua. Oportet ergo cum inuocatione ſanctæ Trinitatis ſub trina merſione baptiſmum confici, vt ſecundum perſonarum differentiam myſterium Baptiſmi celebretur, & ſecundum vnitatem

Eph. 4. ſubſtantiæ vnum baptiſma fiat, vnde dicit Apoſtolus: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma, & reliqua. Poſtquam enim aſcenderit baptizatus de fonte, ſtatim ſignatur in cerebro à presbytero cum ſacro chriſmate, ſequente ſimul & oratione, vt regni Chriſti particeps fiat, & à CHRISTO Chriſtianus poſſit vocari. Scri-

Matt. 3. ptum eſt in Euangelio ita: Baptizatus autem Ieſus, confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt cæli, & vidit ſpiritum Dei deſcendentē ſicut columbam, & venientem ſupra ſe. Benè quidem baptiſmo continuatur chriſmatis vnctio: quia Spiritus ſanctus, qui per illud Chriſma ſuæ virtutis admixtione ſanctificat credentes, baptizato Ieſu, ſtatim ſuper illum in columbæ ſpecie deſcendit: cuius videlicet typum præferebat columba illa, quæ in diluuio ad arcam reportauit ramum oliuæ virentibus foliis, ſignificās vtique quod Spiritus ſanctus per chriſmatis vnctionem in baptiſmate virorem confert fidelibus cæleſtis gratiæ. Sed de hoc plenius in ſequentibus dicemus. Legimus & in Geſtis patrum, quod Sylueſter Papa in Eccleſia Romana conſtituerit, vt ſicut poteſtas & priuilegium apud ſolum Epiſcopum conſtat, quod ſacrum chriſma ipſe conficiat, & baptizatum per manus impoſitionem cum ipſo chriſmate conſignet propter hæreticam ſuaſionem: ita presbyter eodem chriſmate liniat baptizatum leuatum ex aqua propter occaſionem

Rom. 8. tranſitus mortis, quia ſcriptum eſt in Apoſtolo: Vos autem fratres in carne non eſtis, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hîc non eſt eius, &c. Ac deinde profectò patet, quia quicumque non eſt Chriſti, regni ſui particeps fieri nequit. Ideoque neceſſarium eſt, vt ſtatim ſuccurratur baptizato cum chriſmatis vnctione, vt Spiritus ſancti participationem accipiens, alienus à Chriſto non exiſtat.

De indumento baptizati & Euchariſtia.

CAP. XXIX.

POſt baptiſmum autem traditur Chriſtiano veſtis candida deſignans innocentiam & puritatem Chriſtianam, quam poſt ablutas veteres maculas, ſtudio ſanctæ conuerſationis immaculatam ſeruare debet, ad præſentandum ante tribunal Chriſti: Cuncti vero renati albis induuntur veſtibus, ad myſterium reſurgentis Eccleſiæ, ſicut ipſe Dominus coram diſcipulis transfiguratus eſt, vt diceretur, Reſplenduit facies eius ſicut ſol, veſtimenta eius facta ſunt candida ſicut nix: quo facto ſplendorem, vt dictum eſt, reſurgentis in futurum figurauit Eccleſiæ. Vtuntur ergo albis veſtibus, vt quorum primæ natiuitatis infantia vetuſti erroris pannus fuſcauerat, habitus ſecundæ generationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur enim poſt ſacram vnctionem caput eius myſtico velamine, vt intelligat ſe dia-

1. Pet. 2. dematis regni & ſacerdotalis dignitatis portitorē, iuxta Apoſtolum: Vos eſtis, inquit, genus regale & ſacerdotale, offerentes voſmetipſos Deo hoſtiam viuam, ſanctam, Deo placentem, & reliqua. Nam ſacerdotes in veteri teſtamento quodā myſtico velamine caput ſemper ornabant. Deinde corpore & ſanguine Dominico omne præcedens ſacramentum in eo confirmatur, quia hæc ideo accipere debet, vt Deum habere mereatur in ſe habitatorem, & illius ſit capitis membrum, qui paſſus eſt & reſurrexit pro nobis. Dicit enim ipſa Veritas:

Ioan. 6. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem: ipſe in me manet, & ego in eo. Et item: Niſi man-

ducaueritis, inquit, carnem filii hominis, & biberitis

A eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.

De impoſitione manus Epiſcopalis, & chriſmatis ſacramento.

CAP. XXX.

NOuiſſimè autem à ſummo ſacerdote per impoſitionē manus, paraclitus traditur illi Spiritus ſanctus, vt roboretur per Spiritum ſanctum ad prædicandum aliis idem donum, quod ipſe in baptiſmate conſecutus eſt, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chriſmate per ſacerdotem in capitis ſummitate: per pontificem vero in fronte, vt priori vnctione ſignificetur Spiritus ſancti ſuper ipſum deſceſſio ad habitationem DEO conſecrandam: in ſecunda

B quoque vt eiuſdem Spiritus ſancti ſeptiformis gratia cum omni plenitudine ſanctitatis & ſcientię & virtutis, venire in hominem declaretur. Tunc enim ipſe Spiritus ſanctus poſt mundata & benedicta corpora atque animas, libens à patre deſcendit, vt vas ſuum ſua viſitatione ſanctificaret, & illuſtraret: & nunc in hominem ad hoc venit, vt ſignaculum fidei quod in fronte ſuſcepit, faciat eum donis cęleſtibus repletum, & ſua gratia confortatum, intrepidè & audacter coram regibus & poteſtatibus huius ſæculi portare, ac nomen Chriſti libera voce prædicare. Nec mirum, ſi homo bis eodem chriſmate ad accipiendum Spiritum ſanctum vngatur, cùm idem ſpiritus bis ſit ipſis Apoſtolis datus, id eſt, in terra ſemel, quando poſt reſurrectionem ſuam Dominus inſufflauit in eos, & dixit: Accipite Spiritum ſanctum:

C quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt: & de cælis ſemel, quando poſt Aſcenſionem Domini in die Pentecoſtes in linguis igneis ſuper Apoſtolos venit, & omnium gentium linguis eis loqui conceſſit. Ergo Spiritus ſanctus digitus Dei in Euangelio nominatur, & digito Dei ſcripta eſt lex. Idem autem digitus Dei dicitur, vt eius operatoria virtus ſimul cum Patre & Filio ſignificetur. Sicut autem per baptiſmum in Chriſto morimur & renaſcimur, ita Spiritu ſancto ſignamur, qui eſt digitus Dei, & ſpiritale ſignaculum. Benè quippe conuenit vt per ſacrum chriſma & per pinguedinem oliuæ gratia Spiritus ſancti tribuatur: quia in pſalmo ſcriptum eſt de ipſo Saluatore, quod vnxerit eum Deus pater oleo lætitiæ præ conſor- Pſal. 44. tibus ſuis, & item de nobis, quòd exhilaret faciem no-

D ſtram in oleo. χρῖσμα Græcè, Latinè vnctio nominatur, ex cuius nomine & Chriſtus dicitur, & ex ipſo homo poſt lauacrum ſanctificatur. Nam ſicut in baptiſmate peccatorum remiſſio datur ad veniam, ita per vnctionem † ſanctificatio ſpiritus adhibetur ad gloriā. († al. ſanctificato.) Et hoc de priſtina vnctione tractum eſt exemplum, qua vngi in ſacerdotium & regnum ſolebant antiqui, vnde & Aaron & filii eius poſt lauacrum à Moyſe vncti ſunt, vt ſacerdotes Domini fierent. Et Dauid, & Salomon & cæteri reges per prophetas & ſacerdotes perfuſi ſunt cornu olei, vt regni gubernacula tenerent. Quod dum carnaliter fit ſpiritaliter proficit, quomodo & ipſa baptiſmi gratia viſibilis actus eſt, quod in aqua mergimur: ſed ſpiritalis effectus, quòd à delictis mundamur. Videamus ergo & ipſam olei naturam ſi quid in

E ea huic ſignificationi conueniens poſſit intelligi. Oleum namque ardens illuminat, & medicās ſanat, & aquis infuſum perſpicuas eas reddit, quod bene gratiam Spiritus ſancti poteſt demonſtrare. Ipſe enim flamma charitatis & ſplendore ſapientiæ, animas illuminat. Ipſe medicamine clementiæ ſuæ per veniam peccatorum vulnera ſanat. Ipſe admixtione virtutis ſuæ, aquas baptiſmi ad effugandas peccatorum tenebras veraciter illuſtrat. Teſtatur etiam hoc ſacra ſcriptura. Ait enim Paulus: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris

Rom. 5. per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Et Ioannes: Qui diligit, inquit, fratrem ſuum, in lumine manet. Et item: Vos, inquit, vnctionem habetis à Spiritu 1. Ioan. 2.

ſancto, & noſtis omnia. Ecce Apoſtolorum ſententiæ manifeſtant, per vnctionem Spiritus ſancti lumen charitatis & ſcientiæ nos habere. Namque Saluator in Euãgelio ſpiritum ſanctum medicinam eſſe peccatorum oſtendit, cùm per ipſum poteſtatem Apoſtolis dedit peccata remittere; dicens: Accipite Spiritum ſanctum: *Ioan 20* quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & reliqua. Quod autem gratia Spiritus ſancti aquas baptiſmi fœcundas illuſtret, *Ioan. 1.* inſinuat Ioannes baptiſta, cum ipſum Dominũ in Spiritu ſancto baptizare teſtatus eſt, dicens: Sed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quẽ videris ſpiritum deſcendentem, & manentẽ ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Numquã enim aqua baptiſmatis filios lucis generare poſſet, niſi ipſa prius dono eiuſdem Spiritus ſancti illuminata eſſet, vt in ipſa mirabiliter partum ſpiritalis locis efficeret idem ſpiritus, qui in primordio ſimul cum Patre & Filio illam purgationi aptam creauit. Abluit ergo nos Dominus à peccatis in baptiſmate, & vnxit nos & conſignauit nos ſpiritu promiſſionis ſancto, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris, qui eſt vtique pignus hereditatis noſtræ in redemptionem acquiſitionis in laudem gloriæ ipſius, vt adoptionem filiorum reciperemus. *Gal 4.* Quoniam autem eſtis, ait Apoſtolus, filij Dei, miſit ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem, abba pater. *Rom. 8.* Nã confirmatio totius ſanctitatis, & virtutis & iuſtitiæ in ipſo conſtat: ipſe eſt remiſſio omnium peccatorum, ipſe filios Dei à filiis diaboli ſecernit. Quicumque enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Ipſe iuſtificat ſanctos & illuminat, ipſe eſt Deus, ipſe Dei donũ, eo quod datur à Deo. Vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem per ipſum: Alij datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu, alii gratia ſanitatum in vno ſpiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii diſcretio ſpirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio ſermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis pro vult. Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa: omnia autem membra corporis, cùm ſint multa, vnum corpus ſunt, ita & Chriſtus. Etenim in vno ſpiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi, ſiue gentiles, ſiue ſerui, ſiue liberi, & omnes nos vno ſpiritu potati ſumus. Spiritum enim ſanctum aquę nomine appellatum in E- *Ioan 7.* uangelio legimus, ipſo Domino clamante & dicente: Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat, qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc Euangeliſta expoſuit vnde diceret, ſecutus enim ait, Hoc enim dicebat de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. Sed aliud eſt aqua ſacramenti, aliud aqua quæ ſignificat Spiritum ſanctum. Aqua enim ſacramenti, viſibilis eſt: aqua ſpiritus, inuiſibilis eſt. Illa abluit corpus, & ſignificat quod fit in anima: per iſtã autem, id eſt, per Spiritum ſanctum, ipſa anima mundatur. Sicut etiam aqua corporalis corpus lauat & potat, ita ſpiritalis ſpiritum abluit & paſcit. Ideò autem Spiritus ſanctus ſeptiformis noncupatur, propter dona, quæ diuinitatis eius plenitudine particulatim quique, vt digni ſunt, conſequi promerentur. Ipſe enim ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, atque ſpiritus timoris Domini appellatur.

De Sacramento Corporis & Sanguinis Domini.

Cap. XXXI.

Sed quia de duobus ſacramentis, id eſt, baptiſmo & chriſmate iam, quantum nobis Dominus dedit, ſuprà diſſeruimus;upereſt, vt de reliquis duobus, id eſt, Corpore & Sanguine Domini, etiam nunc, quantum Dominus annuerit, diligentius † inueſtigemus. Ac primum nobis quærendum eſt, cur Dominus corporis & ſanguinis ſui myſteria in his rebus ſanciri voluiſſet, quæ comedi & conſumi poſſunt: & non potius in his quæ maiore honore ſeruata diutius integra haberi potuiſſent: deinde, cum in cibo & potu idem ſacramentum fieri voluiſſet, cur ex terrenis fructibus, quibus communi vſu terreſtres vterentur, & non magis ex alia aliqua re illud traderet, quæ ſimiliter percipientes reficeret? Sed tamen aliquatenus res inſinuata pro maiori miraculo etiam ab imperitis veneraretur, ſicut manna cibus cæleſtis pauit in deſerto populum Iſraeliticum, & omnibus admirandus de cælo pluit. Deinde illud etiam quæri poteſt, cur inter omnes fructus terræ potiſſimùm ad hoc elegerit frumentum atque vinum, quaſi ipſa cunctos fructus terræ dignitate præcellant, & precioſiores omnibus fiant: quæ videlicet omnia ita ſolui poſſe credimus. Maluit enim Dominus corporis & ſanguinis ſui ſacramenta fidelium ore percipi, & in paſtum eorum redigi, vt per viſibile opus, inuiſibilis oſtenderetur effectus. Sicut enim cibus materialis forinſecus nutrit corpus & vegetat, ita etiam verbum Dei intus animam nutrit & roborat: quia non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo *Matt. 4.* quod procedit de ore Dei: &, Verbum caro factum *Ioan 1.* eſt, & habitauit in nobis. Ait ergo veritas. Caro enim mea verè eſt cibus. & ſanguis meus vere eſt potus. *Ioan. 6.* Verè ſcilicet caro Christi eſt cibus, quia verè paſcit, & ad æternam vitam hominem nutrit: & ſanguis eius vere eſt potus, quia eſurientem & ſitientem animam iuſtitiam, in æternum veraciter ſatiat. Temporalem quippe vitam ſine iſto cibo & potu habere poſſunt homines, æternam omnino non poſſunt, quia iſte cibus & potus æternam † ſocietatem capitis membrorumque *† ſatietatem* ſuorum ſignificat. Qui manducat, inquit, carnem meam, & bibit ſanguinem meum, ipſe in me manet, *Ioan. 6.* & ego in eo, quapropter neceſſe habemus ſumere corpus & ſanguinem eius, vt in ipſo maneamus, & eius corporis membra ſimus: quia nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cælo. *Ioan 3.* Quod autem ex terræ fructibus voluit hæc ſacramenta confici, hæc ratio eſt: Quia *ergo* ipſe filius Dei homo in terra inter homines factus eſt, & ex terrenis parentibus, ſcilicet ex ſtirpe Adam progenitus, *Pſal 84.* veritas de terra orta eſt, vt ex terrigenis cælicolas faceret, de terrenis fructibus cibum cæleſtem homo cæleſtis fecit, vt ſicut ipſe Deus inuiſibilis in carne viſibili ad ſaluandos mortales mortalis apparuit, ita etiam ex materia viſibili rem inuiſibilem congruè ipſis demonſtraret, vt in eadem re ſimul ediſcerent, & quid Deus propter nos factus eſt, & quid nos per ipſum futuri ſumus. Ait enim Apoſtolus Ioannes: Chariſſimi, *1. Ioan. 3.* nunc filii Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus: ſcimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus. Cur autem panem & vinum in hanc dignitatem potiſſimum elegerit, exponit ſcriptura, quæ teſtatur Spiritum ſanctum prænunciaſſe ſecundum ordinem Melchiſedech Chriſtum ſacerdotem eſſe futurum. Melchiſedech ergo Geneſis narrat, panem & vinum obtuliſſe. Oportebat enim, vt qui ſecundum ordinem Melchiſedech ſacerdos factus fuerat oblationem eiuſdem pontificis ipſe pontifex factus imitaretur, vt ſcri- *Gen 14.* ptura de eo prænũcians, veridica eſſe probaretur: quia *Matt 5.* Ieſus non venit ſoluere legem, ſed adimplere, ſicut ipſa *Luc 24.* veritas teſtatur: Quoniam neceſſe eſt, inquit, impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege & prophetis & pſalmis de me. Propterea quippe Dominus noſter corpus & ſanguinem ſuum in eis rebus commendauit quę ad vnum aliquid rediguntur ex multis ſiue granis ſiue acinis, & ſanctorũ charitatis vnitatem ſignificaret, & intelligi daret corporis membrorumque ſuorum vnitatem, quod eſt ſancta Eccleſia in prædeſtinatis & vocatis & iuſtificatis atque glorificatis, ſanctis & fidelibus eius: quorum primum iam factum eſt, id eſt, in prædeſtinatione, ſecundum & tertium & factum eſt, & fit, & fiet, id eſt, vocatio & iuſtificatio: quartum

tum autem in re futurum eſt, id eſt, glorificatio. Huius rei ſacramentum, id eſt, vnitatis corporis & ſanguinis A Chriſti, de menſa Dominica aſſumitur quibuſdam ad vitam, quibuſdam ad exitium: res verò ipſa, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicumque eius particeps fuerit, id eſt, Chriſto capiti membrorum ad ſociatus fuerit in regno cæleſti, quia aliud eſt ſacramentum, aliud virtus ſacramenti. Sacramentum enim ore percipitur, virtute ſacramenti interior homo ſatiatur. Sacramentum in alimentum corporis redigitur, virtute autem ſacramenti, æterna vita adipiſcitur. In ſacramento fideles quique communicantes, pactum ſocietatis & pacis ineunt: In virtute autem ſacramenti omnia membra capiti ſuo coniuncta & coadunata, in æterna claritate gaudebunt. Sicut ergo in nos id conuertitur, cùm id manducamus & bibimus, ſic & nos in corpus B Chriſti conuertimur, dum obedienter & piè viuimus. Sed tamen ipſius ſacramenti (ſicut ſuprà diximus) tanta eſt dignitas & tanta potentia, vt quicunque illud indignè perceperit, magis ſibi damnationem quàm ſalutem acquirat, quod oſtendit Apoſtolus, dicens: Qui- 1. Cor. 11 cunque enim manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo. & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Tunc enim verè & ſalubriter corpus & ſanguinem CHRISTI percipimus, ſi non tantùm volumus, vt in ſacramento carnem & ſanguinem Chriſti edamus, ſed vſque ad ſpiritus participationem manducemus & bibamus, vt in Domini corpore C tanquam membra maneamus, vt eius ſpiritu vegetemur. Sumunt ergo fideles bene & veraciter corpus Chriſti, ſi corpus Chriſti non negligant eſſe, fiunt corpus Chriſti, ſi volunt, viuere de ſpiritu Chriſti. De ſpiritu Chriſti non viuit niſi corpus Chriſti. Indè eſt quod exponens nobis Apoſtolus hunc panem vnum, vnum Corpus Chriſti ſignificare intelligi voluit: Calix, inquit, benedictionis, cui benedicimus, nonne commu- 1. Cor. 10 nicatio ſanguinis Chriſti eſt? Et panis quem frangimus nonne participatio corporis Domini eſt? Quoniam vnus panis & vnum corpus multi ſumus, omnes qui de vno pane & de vno calice participamus. Nec enim in ſacramentis aliud offerri licet, niſi quod Dominus ipſe conſtituit, & ſuo exemplo facere nos docuit. Quoniam 1. Cor. 11 Dominus Ieſus, in qua nocte tradebatur, accepit D panem, & gratias agens, fregit & dixit: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquam cœnauit, dicens: Hic calix noui teſtamenti eſt in meo ſanguine: hoc facite quotieſcumque bibetis, in meam commemorationem. Ergo panem infermentatum, & vinum aqua mixtum, in ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti ſanctificari oportet: quia ipſa res de ſe Dominum teſtificare Euangelium narrat. Ait enim ip- Ioan. 6 ſe Dominus: Ego ſum panis viuus qui de cælo deſcendi: ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: Et Ioan. 15. panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita. Et item: Ego ſum, inquit, vitis vera. Panis enim Dei deſcé- Ioan. 6. dit de cælo, & dat vitam mundo, quem pater ſignauit E Deus, & miſit in mundum. Hic eſt panis vitæ: hunc qui manducat, non eſuriet in æternum. Iſte panis cor hominis confirmat: iſte quidem de terra naturæ noſtræ productus eſt. Iſtudque vinum lætificat cor hominis, quod ex vite vera proceſſit. Nec enim aliud ex vite quam vinum naſci poſſet. Ergo quia panis corpus confirmat, ideo ille corpus Chriſti congruenter nuncupatur. Vinum autem, quia ſanguinem operatur in carne, ideò ad ſanguinem Chriſti refertur: Hæc autem dum ſunt viſibilia, ſanctificata tamen per ſpiritum ſanctum, in ſacramentum diuini corporis tranſeunt. Quod autem panem ſacrificij ſine fermento eſſe oporteat, te- Leu. 8. ſtatur liber Leuiticus, vbi commemoratur, Dominum per Moyſen filiis Iſrael ita præcepiſſe: Omnis, inquit, oblatio quæ offertur Domino, abſque fermento fiat, nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in ſacrificio Domini. Credimus ergo & panem illum, quem primum Dominus in cœna myſtica in myſterium corporis ſui conſecrauit, infermentatum eſſe, maximè cùm in tempore paſchæ nullum fermentum cuiquam veſci, ſed nec in domo habere vlli minimè licebat, Domino illud, in lege præcipiente ac dicente, ſicut Exo- Exod. 12 dus teſtatur: Primo menſe (inquit) quartadecima die menſis ad veſperam, comedetis azyma vſque ad diem viceſimam eiuſdem menſis ad veſperam. Septem diebus non inuenietur fermentatum in domibus veſtris, qui comederit fermentatum, peribit anima ſua de cœtu filiorum Iſrael tam te aduenis, quam de indigenis terræ. Et paulo poſt: Azyma, (inquit) comedetis Ibidem. ſeptem diebus: non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis, & reliqua. Quod ergo neque in domo, neque in finibus cunctis eorum populo Dei habere licebat, ſuperfluum eſt arbitrari id Dominum foris exquiſiſſe. Quod autem fermentum illud ſignificet, quod in Paſcha comedi vetitum erat, oſtendit Apoſtolus, & paſchæ & azymorum rationem manifeſtiſſima narratione exponens: Etenim (inquit) Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: itaque epule- 1. Cor. 5 mur, non in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis. Quicunque ergo ad menſam Domini, vbi agni immaculati & incontaminati caro mactatur, & vbi veneranda myſteria paſſionis & reſurrectionis eius à fidelibus celebrantur, plenus dolo atque malitia accedit, & aut odij aut inuidiæ, aut auaritiæ, aut luxuriæ facibus accenſus corpus Domini percipere non metuit, verendum eſt, ne vbi vitam accipere debuit, iudicium damnationis inueniat: & magis incitetur ad pœnam, quàm retrahatur ad veniam. Scriptum eſt enim de Iuda proditore, qui malignus ad menſam Domini acceſſit, & ſacri conuiuij particeps eſſe non timuit, quod poſt bucellam ſtatim introiſſet Ioan. 13. in eum ſatanas. Dominuſque ei dixerit: Quod facis, fac citius, qui mox id, quod prius latendo machinabatur, continuo exiens, inſaniæ ſuæ manifeſtum effudit virus, ita vt cùm turba multa gladiis & fuſtibus, facibus & armis inſtructa, ad eum tanquam ad latroné capiendum veniret, qui mori vltro venerat. Qui ergo inſidiis mente conditis, qui præcordiis aliquo ſcelere polluti mysteriorum Chriſti oblationibus ſacroſanctis participare non metuit: ille in exemplum Iudæ, filium hominis tradit, non quidem Iudæis peccatoribus, ſed tamen peccatoribus, membris videlicet ſuis, quibus illud inæſtimabile & inuiolabile Dominici corporis ac ſanguinis ſacramentum temerare præſumit. Ille Dominum vendit, qui eius timore atque amore neglecto, terrena pro illo & caduca, immò etiam criminoſa diligere & curare conuincitur. Sed in ſacramento vinum aqua mixtum offerri debet, quia in Euangelio legitur, quòd cùm aperuiſſet vnus militum lancea latus IESV, Ioan. 19 continuò exierit ſanguis & aqua. Ille enim ſanguis in remiſſionem fuſus eſt peccatorum, aqua illa ſalutare temperat poculum, hæc & lauacrum præſtat & potum. Neuter ergo horum ſine altero in ſacrificio debet offerri, nec vinum ſine aqua, nec aqua ſine vino: quia & nos in Chriſto, & in nobis CHRISTVM manere oportet, quod oſtendit ſanctus Cyprianus, ita dicens: Calix, inquit, dominicus vino mixtus offertur, quia videmus in aqua populum intelligi, in vino verò oſtendi ſanguinem CHRISTI. Quando autem in calice aqua vino miſcetur, CHRISTO populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur & iungitur. Quæ copulatio & coniunctio aquæ & vini, ſic miſcetur in calice Domini, vt commixtio illa ab inuicem non poſſit ſeparari, ſicut nec Eccleſia à Chriſto poteſt diuidi & ſeparari, & reliqua. Attestante enim Ioanne, aquæ populi ſunt: & neque Apoc. 17

aquam ſolam neque vinum ſolum, ſicut nec granũ frumenti ſolum ſine aquæ admixtione & cõfectione in pa- A nem cuiquam licet offerre, ne videlicet talis oblatio caput à membris ſecernendũ eſſe ſignificet, & vel CHRISTVM ſine noſtræ redemptionis amore potuiſſe pati, vel nos ſine illius paſſione ſaluari, ac patri offerri poſſe confingat. Neque enim illi audiendi ſunt, qui aquã ſine vino in calice Dominico offerunt, contra quos etiã partẽ capitul' de libro prædicti martyris Cypriani, in quo de ſacramento calicis diſputat, ponamus. Soluitur quippe ibi quæſtio in qua quæritur, vtrum calix Dominicus aquam ſolam, an eam in vino mixtam debeat habere. Poſt principium ergo Epiſtolę idem martyr iam ſoluere incipiens præpoſitam quæſtionem, ita loquitur: Admonitos autem nos ſcias, inquit, vt in calice offerendo Dominica traditio ſeruetur. Neque enim aliud fiat à nobis, B quàm quod pro nobis Dominus prior fecit, Vt calix *Ioan. 15.* qui in cõmemorationem eius offertur, mixtus vino offeratur. Nam cum dicat CHRISTVS, Ego ſum vitis vera, Sanguis Chriſti non aqua eſt vtique, ſed vinum: *Gen. 9.* Nec poteſt videri ſanguis eius, quo redempti & iuſtificati ſumus, eſſe in calice, quando vinum deſit calici, quo Chriſti ſanguis oſtenditur, qui ſcripturarum omnium ſacramento ac teſtimonio prædicetur. Inuenimus enim in Geneſi circa ſacramentum Noë hoc idem præcucurriſſe, & figuram Dominicæ paſſionis illic extitiſſe, quòd vinum bibit, quòd inebriatus eſt, quod in domo ſua nudatus eſt, quod fuit recumbens nudis & patentibus femoribus. quod nuditas illa patris à medio filio nudata eſt, à maiore vero & minore cõtecta, & cætera quę non eſt neceſſe nunc exequi, cùm ſatis ſit hoc ſolum cõ- C plecti, quòd Noë typum futurę veritatis oſtendens, non aquam, ſed vinum biberit, & ſic imaginem Dominicæ paſſionis expreſſerit. Item in ſacerdote Melchiſedech, *Gen. 14.* hoc Dominici ſacramenti præfiguratum videmus myſterium, ſecundum quod ſcriptura diuina teſtatur, & dicit: Et Melchiſedech rex Salem protulit panem & vinum: fuit autem ſacerdos Dei ſummi, & benedixit Abraham. Quod autem Melchiſedech typum Chriſti portaret, declarat in pſalmis Spiritus ſanctus, ex perſona patris ad filiũ dicens, Ante luciferum genui te, Tu es *Pſal 109* ſacerdos in ęternum ſecundùm ordinem Melchiſedech. Dicunt aliqui, niſi aliquo intercedente peccato, Euchariſtiam quotidie accipiendam Hunc enim panem quotidie dari nobis (iubente Domino) poſtulamus dicen- *Matt 6.* tes: Panem noſtrum quotidianũ da nobis hodie, Quod D quidem benè dicunt, ſi hoc cum religione & deuotione & humilitate ſuſcipiunt, ne fidendo de iuſtitia, ſuperba præſumptione id faciãt. Cæterùm ſi talia ſunt crimina, quæ quaſi mortuum ab altari remoueant, priùs agenda pœnitentia eſt, ac ſic indè ſalutiferum medicamentum *1. Cor 11* ſuſcipiendum. Qui enim manducauerit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Hoc enim indignè accipere eſt, ſi eo tempore quis accipiat, quo debet agere pœnitentiam. Cæterum ſi tanta ſint peccata, vt excommunicandus quiſque iudicetur, non ſe debet à medicina Dominici corporis ſeparare, ne, dum quis prohibetur, à Chriſti corpore ſeparetur. Manifeſtum eſt enim eos viuere, qui corpus eius attingunt: vndè timendum eſt, ne, *Ioan. 6.* dum diù quis ſeparatur à Chriſti corpore, alienus remaneat à ſalute, ipſo dicente: Niſi comederitis carnem E filij hominis, & biberitis eius ſanguinem non habebitis vitam in vobis. Qui enim iam peccare quieuit, communicare non deſinat.

De Officio Miſsæ. CAP. XXXII.

DE ſacramentis (vt reor) ſatis ſuperius diximus: nũc de officio Miſſæ, quo ipſa ſacramenta corporis & ſanguinis Chriſti conficiuntur, quia ordo poſtulat, breuiter dicamus. Officiorum autem plurima licet ſint genera, tamen illud præcipuè, quod in ſacris diuiniſque rebus habetur officij nomine cenſebitur eſſe nuncupã- dum: quia quanto ipſa res maioris dignitatis eſt, tanto A paratiorem & promptiorem ipſius miniſterij quærit effectum. Officium autem dicitur ab efficiendo, quaſi efficium propter decorem ſermonis, vna mutata litera. Sacrificium dictum, quaſi ſacrum factum, quia prece myſtica conſecratur in memoriã Dominicæ paſſionis, vndè hæc, eo iubente, in corpus Chriſti & ſanguinem Domini, quod dum ſit ex fructibus terrę, ſanctificatur, & fit ſacramentũ, operante inuiſibiliter ſpiritu Dei, cuius panis & calicis ſacramentũ, Græci εὐχαριστίαν dicunt, quod Latinè bona gratia interpretatur. Et quid melius corpore & ſanguine Chriſti? Sacramentum eſt in aliqua celebratione cum re geſta: ita fit, vt aliquid ſignificate intelligatur, quod ſanctè accipiendum eſt.

Miſſa eſt tempore ſacrificij, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Leuita: ſi quis cathecumenus B remanſit, exeat foras: & indè Miſſa, quia ſacramentis altaris intereſſe non poſſunt, qui nondum regenerati noſcuntur. Miſſa autem, eſt legatio inter Deum & homines, cuius legationis officio fungitur ſacerdos, cum populi vota per preces & ſupplicationes ad Deum offert. Et benè hoc tempore ſacrificij fit, quando illius paſſionis memoria celebratur, Chriſti videlicet, mediatoris Dei & hominũ, qui ſemetipſum obtulit patri pro nobis. Hunc autem morem ſacrificij primùm Dominus noſter Ieſus Chriſtus & magiſter inſtituit, quãdo commendauit Apoſtolis ſuis corpus & ſanguinem ſuum, priuſquã traderetur, ſicut legitur in Euangelio: Acce- *Matt 26* pit, inquit, panem IESVS, & benedicens fregit & dedit eis, & ait: Sumite, Hoc eſt corpus meum. Et acce- *Matt. 14* C pto calice, gratias agens, dedit eis: & biberunt omnes ex illo, & reliqua. Cum benedictione enim & gratiarum actione primùm Dominus corporis & ſanguinis ſui ſacramenta dedicauit, & Apoſtolus tradidit, quod exinde Apoſtoli imitati fecere, & ſucceſſores ſuos facere docuerunt, quod & nunc per totum orbem terrarum generaliter tota cuſtodit Eccleſia. Sed enim in initio mos iſte cantandi non erat, qui nunc in Eccleſia ante ſacrificium celebratur, ſed tamen Epiſtolę Pauli recitabantur, & ſanctum Euangelium. Cæleſtinus autem XLV. Epiſcopus poſt Petrum Romanæ Eccleſiæ, traditur primus ſtatuiſſe, vt pſalmi CL. ante ſacrificiũ pſallerentur Antiphonatim ex omnibus. Fertur etiã & longè antè Theleſphorus Papa conſtituiſſe, id eſt, IX. poſt Petrum, vt ante ſacrificium hymnus Gloria in excelſis Deo, dicere- D tur: quod tamen modò non ſemper agitur, ſed in diebus tantum Dominicis, & in ſanctorum feſtiuitatibus, quod Symmachus Papa LIII. poſt Petrũ ita fieri mandauit. Verùm quia de ſacrificij celebratione ſermonem facere incipiebamus, ſecundum quam conuenientiam omnis ordo ille inſtitutus ſit, perſequamur.

De ordine Miſsæ. CAP. XXXIII.

PRimum autem in celebratione Miſſæ ad introitum ſacerdotis ad altare Antiphona cantatur à clero, vt audiatur ſonitus, quando ingreditur ſanctuariũ in conſpectu Domini, ſicut in veteri teſtamento per tintinnabulorum ſonitum ingreſſus innotuit Pontificis. Bene ergo in ingreſſu ſacerdotis, concrepanti- E bus choris, auditur modulatio Diuinæ laudis, vt Dominicæ celebrationis myſteria miniſtrorum piè præcedat conſonantia, & corporis & ſanguinis Chriſti venerabile ſacramentum antecedat dignæ laudis ſacrificium. Namque chorus eſt multitudo in ſacris collecta; & dictus chorus, quòd in initio in modum coronæ circum aras ſtarent, & ita pſallerent. Vnde & Eccleſiaſticus liber ſcribit ſtantem ſacerdotem ante aram, & in circuitu eius coronam fratrum. Alij chorum dixerũt à concordia, quæ in charitate conſiſtat, ſiue de concinẽtia ſoni. Cùm autem vnus canit, Græcè μονῳδία, Latinè ſicinium dicitur: & cùm duo canunt, bicinium dicitur: cùm autem multi, chorus vocatur. ἀντίφωνα Græcè, vox reciproca,

reciproca, ex duobus ſcilicet Choris alternatim pſallentibus dicitur. Poſt introitum autem ſacerdotis ad altare, litaniæ aguntur à clero, vt generalis oratio præueniat ſpecialem ſacerdotis: ſubſequitur autem oratio ſacerdotis, & pacifica primùm ſalutatione populum ſalutans, pacis reſponſum ab illo accipiet, vt vera concordia & charitatis pura deuotio faciliùs poſtulata impetret ab eo, qui corda adſpicit & interna diiudicat. Tunc lector legit lectionem canonicam, vt animus auditorum per hanc inſtructus, ad cætera intentior adſurgat. Poſt hanc ergo cantor dicit reſponſorium: vt ad compunctionem prouocet, & lenes animos audientium faciat. Reſponſorius ergo cantus inde dicitur, quod alio deſinente, id alter reſpondeat. Inter reſponſoria quoque & Antiphonas hoc differt, quod in reſponſoriis vnus dicat verſum, in Antiphonis autē alternent verſibus chori. Antiphonas Græci, reſponſoria verò Itali traduntur primum inueniſſe. Reſponſoriū enim iſtud quidam graduale vocant, eo quod iuxta gradus pulpiti cantatur. Poſt reſponſorium cantatur Alleluia, ſcilicet vt ad cęleſtia mentem populi ſubleuet, & ad diuinam contemplationem erigat. Alleluia enim duorum verborum interpretatio eſt, hoc eſt, laus Dei, & eſt Hebræum. Ia enim, de decem nominibus, quibus apud Hebræos Deus vocatur, vnum eſt. Similiter & Amen Hebræum eſt, quod ad omnem ſacerdotis orationem ſeu benedictionem reſpōdet populus fidelium. Interpretari quoque poteſt Amen in Latinum, vere, ſiue fideliter, ſeu fiat, Hieronymo teſte in Pſalterio, vbi ait, Fiat fiat, in Hebraico legitur, Amen amen. Hæc duo tamen verba, id eſt, Amen & Alleluia, nec Græcis, nec Latinis, nec Barbaris licet in ſuā linguam omninò transferre, vel alia lingua annunciare. Nam quamuis interpretari poſſunt, propter ſanctiorem tamen auctoritatem, ſeruata eſt ab Apoſtolis in his propriæ linguæ antiquitas. Tantum enim ſacra ſunt nomina, vt etiam Ioannes in Apocalypſi referat, ſpiritu reuelante ſe vidiſſe & audiſſe vocem cæleſtis exercitus, tamquam vocem aquarum multarum, & tonitruum validorum dicentium, Amen & Alleluia, ac per hoc ſic oportet in terris vtraque dici ſicut in cælo reſonāt. Deinde à diacono cum ſumma auctoritate in auribus populi recitatur Euangelium, vt ipſius ibidem audiatur doctrina, ad quem feruet intentio tota, ipſiuſque virtus intelligatur per Euangelium, cuius tunc corporis ſacroſanctum celebratur myſterium. Per hoc oblationes offeruntur à populo, & offertorium cantatur à clero, quod ex ipſa cauſa vocabulum ſumpſit, quaſi offerentiū canticū: immittiturque ſuper altare corporalis palliū, quod ſignificat linteum, quo corpus Saluatoris inuoluebatur. Quod ex lino puro textum eſſe debet, & non ex ſerico vel purpura, neq; ex panno tincto, ſicut à Syluestro Papa inſtitutum inuenimus, quia in Euangelio legitur, Sindone munda inuolutū eſſe à Ioſeph corpus Saluatoris, & ſudarium capitis eius poſt reſurrectionē Domini nō cum linteaminibus poſitum, ſed ſeorſum inuolutum inueniri. Ponuntur quoque tunc vaſa ſancta (quod calix eſt & patena) ſuper altare, quæ quodammodo Dominici ſepulchri typum habent: quia ſicut tunc corpus Chriſti aromatibus vnctum in ſepulchro nouo per officium condebatur, ita modo in Eccleſia myſticum corpus illius cum vnguentis ſacræ orationis conditum, in ſacris vaſis ad percipiendum fidelibus per ſacerdotum officium adminiſtratur. Poſtea cantatur Miſſa à ſacerdote, qui poſtquàm loquitur ad populum de eleuatione cordis ad Deum, exhortatur que eos ad gratias agendas Domino, laudibus os implet, rogatque vt ipſe omnipotens Deus pater, cui deſeruiūt cęleſtes poteſtates, ſua gratia illorum vocibus iubeat humanas aſſociare confeſſiones: quam deprecationē mox ſubſequitur laus, ex angelicis & humanis cātibus cōfecta: Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus ſabaoth, pleni ſunt cęli & terra gloria tua, &c. Dehinc iam conſecratio corporis & ſanguinis Domini fit, & deprecatio valida ad Deum, inter quæ & dominica oratio decantatur. Poſtquàm enim ad communicandum, & ad percipiendum corpus peruentum fuerit, pacis oſculum ſibi inuicem tradunt cantantes: Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miſerere nobis: vt pacifici ſacramentum percipientes, in filiorum Dei numero (remiſſis delictis omnibus) mereantur copulari. Poſt communionem ergo, & poſt eiuſdem nominis canticum, data benedictione à ſacerdote ad plebem, diaconus prædicat Miſſæ officium eſſe peractum, dans licentiā abeundi. Iſtum ergo ordinem ab Apoſtolis, & ab Apoſtolicis viris traditum Romana tenet Eccleſia, & per totum penè occidentem, omnes Eccleſiæ eandem traditionem ſeruant. Sed quia de ordinibus ſacris, & de quatuor ſacramentis, necnon & de officio Miſſæ ſermonem explicuimus, huic libro terminum hîc ponendum eſſe cenſemus, in ſequentibus, de cæteris officiis atque obſeruationibus (ſi Dominus annuerit) plura relaturi.

Apoc. 19

Additio quæ ſequitur, in duobus quibus nos vſi ſumus exemplaribus, non erat. Quod te monere Lector volui, vt impreſſum hactenus ſecutos, nos, hoc loco eam reliquiſſe non ignorares.

Additio de Miſſa.

ANaſtaſius natione Romanus, ex patre Maximo, (vt legitur in geſtis Epiſcopalibus) hic conſtituit vt quotieſcumque ſancta recitarentur Euangelia, ſacerdotes & reliquum vulgus non ſederent, ſed ſtarēt. Deinde orationem pro ſuis propriis delictis & plebis remiſſione, vt dignus ſit accedere ad altare, & ad tactū oblatarū, ne fiat illi quod factum eſt Bethſamitis, qui temerè arcam Domini tangebant. Sueceptis oblationibus, reuertitur ſacerdos ad altare, & lauat manus ſuas, & extergit ab actu communium manuum atque terreno pane, ſacerdos facit de oblata duas cruces iuxta calicem, vt doceat Chriſtum depoſitum eſſe de cruce, pro duobus populis & crucifixum. Eleuatio ſacerdotis & diaconi corporis & ſanguinis Chriſti, eleuationem eius ad crucem inſinuat pro totius mundi ſalute. Pannus extenſus ſuper altare, corpus Domini monſtrat extenſum in cruce, & ſuper eo corpus & ſanguis Domini conſecratum, quòd nos manducamus, aqua & vinum in Calicē monſtrant ſacramenta, quæ de latere Domini in cruce fluxerunt, quibus nos potati ſumus. Immiſſio panis in vinum, variè apud quoſdā habetur & agitur. Itali quoque primo mittūt de ſancto pane in calicem, & poſteà dicūt, Pax Domini, aliqui verò reſeruāt immiſſionē vſquedū pax celebrata ſit, & fractio panis. Romani verò cum dicunt, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, mittunt corpus Domini in calicem oblatæ particulæ. Ipſum corpus nobis ante oculos oſtendit, quod pro nobis eſt crucifixum. Ideo vero tangit quatuor latera calicis: quia per illud humanū genus per quatuor climata mundi ad vnitatem vnius corporis confūgit, & ad pacem Eccleſię catholicæ & Apoſtolicæ producit. Talibus nāque verbis mittit in calicem corpus Domini: Fiat commixtio corporis & ſanguinis Domini accipientibus nobis ad ſalutem mentis & corporis in vitam æternam. Tūc populus facit pacem, vt oſtēdatur quod nos membra eius ſumus, qui pro nobis crucifixus eſt & reſurrexit, facta pace, ſacerdos rumpat oblatam ex latere dextro, vna particula relicta ſuper altari & reliquas oblationes ponat in patenam, tenente eam diacono. Per particulā oblatæ immiſſę in calicem, oſtendit Chriſti corpus, quod iam reſurrexit à mortuis. Per comeſtā à ſacerdote & populo, quod poſt reſurrectionem adhuc cum diſcipulis ambulans in terra & ſeipſum viuum præbens. Per relictam in altari, inſinuat eum iacere in ſepulchro, & à diſcipulis in paſſione derelictum. Quæritur, in quo loco inchoatur officium Miſſę, & ſi fortè ad totum officium non occurrerit, vbi præſentare debeat in initio Miſſæ: Nobis videtur, Miſſam vocari ab eo loco, vbi incipit ſacerdos ſacrificium Deo offerre vſque ad vltimam benedictionem, qua clamante Leuita, dicit: Ite, Miſſa eſt.

Primi libri finis.

HRABANI MAVRI DE INSTITVTIONE CLERICORVM, LIBER SECVNDVS.

DE OFFICIIS ET ORATIONIBVS Canonicarum horarum.

A

CAP. I.

OFFICIVM ergo Miſſæ, quod in ſuperiori libro contexuimus, maxima ex parte ad ſolum pertinet ſacerdotem, cui ſacrificandi data licentia, eſt, & veneranda myſteria conſectare. Sed quia iſtud pro ſua reuerentia dignitate primo loco poſitum eſt, de cæteris officiis diurnalium ſiue nocturnalium horarum, quibus certis ſpatiorum terminis, preces & orationes generaliter ſine differentia vniuerſa Domino offerre debet Eccleſia, cõſequenter exponamus. Oratio enim petitio dicitur: Nã orare eſt petere, ſicut exorare impetrare. Conſtat autem oratio loco & tempore. Loco quoniam vbique & in B publico ſiue in plateis more Phariſæorũ orare à CHRISTO prohibemur: ſed vbi opportunitas dederit, aut neceſſitas importauerit. Neque enim huic illud Apoſtoli contrarium eſt, quod dicit, ad Timotheũ ſcribens: Vo-
1.Tim.2. lo, inquit, viros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira & diſceptatione, & reliqua. Et neque illud Pſalmiſtæ, quod dicit: In omni loco dominationis eius,
Pſ. 102. benedic anima mea Dominum. Sed hæc ad interna reſpectant, quibus ſemper DEVM orare & benedicere oportet: Ille ergo in omni loco orat DEVM, qui per charitatis officia & bona opera vbique manus cordis mundas eleuare ad Deum ſatagit. Tempore autẽ, quoniam canonicas horas ad orandum à patribus conſtitutas inceſſanter ſeruat Eccleſia, quas quaſi pro debito exorandi officio ſtatutas, nullo modo negligere fas eſt, vt ſunt Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſpera, & cæteræ C quæ ſimiliter obſeruantur. Nec enim illud hanc conſtitutionem confundit, quod Pſalmiſta dicit: Benedicam
Pſal. 33. Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo, & Apoſtolus. Sine intermiſſione, inquit, orate, &
1.Theſ.5. reliqua. Benedicere enim Deum in omni tempore, eſt, ſemper illum digna conuerſatione laudare: & ſine intermiſſione, orare, eſt, omnia in gloriam Dei agere, ſicut
1.Cor.10. dicit idem Apoſtolus. Siue enim manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam DEI facite. Supradictæ enim horæ ideò ſpecialiter ad orandum diſcretæ ſunt, vt ſi fortè aliquo opere fuerimus detenti, ipſum nos ad officium tempus admoneat. Quæ tempora in ſcripturis diuinis præſtituta inueniuntur. Nam in ve-
Leu.14. teri teſtamẽto præceptum eſt, quotidie, manè & veſpere D Domino adolere incenſum. Et Dauid dicit: Veſpere, ma-
Pſal.54. ne, & meridie narrabo, & annunciabo, & exaudiet vo-
Pſ. 118. cem meam. Et item: Septies in die laudem dixi tibi. Sed & ſanctus Daniel propheta tertia, & ſexta, & nona horadici ad deprecandum Dominum aſcendit in ſolarium ſuum, expanſis manibus ad cælum, Deum deprecabatur pro ſe & pro populo Iſraël.

De Matutina celebratione. CAP. II.

Pſal.62. PRimùm ergo de matutinorum antiquitate Danid propheta teſtatus eſt, dicens: DEVS Deus meus, ad
Pſ.118. te de luce vigilo, & item: In matutinis meditabor in te. & item: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Diluculo autem proindè oratur, vt reſurrectio CHRISTI celebretur. In vigilia ergo matutina Dominus Iſraël ducens per mare rubrum, Pharaonem & Ægyptios in ipſo dimerſit: & matutina hora CHRISTVS à morte reſurgens, populum ſuum ſal-A uans, diabolum & ſatellites eius æterna captiuitate damnauit. Matutina enim luce radiante, Dominus & ſaluator noſter ab inferis reſurrexit, quando cœpit oriri fidelibus lux, quæ moriente CHRISTO occiderat peccatoribus. Si quidem & eodem tempore cunctis ſpes futuræ reſurrectionis creditur, cùm iuſti & omnes ab hac temporali morte, quaſi à ſopore ſomni reſurgentes euigilabunt.

De officio primæ Horæ. CAP. III.

PRimæ autem horæ celebratio proindè fit, quia in exortu diei quandò ſol ab Oriente primùm apparet, oportet vt ſolem iuſtitiæ oriri nobis poſtulemus, vt in illius lumine ambulantes, peccatorum tenebras & laqueos mortis euadamus, iuxta illud, quòd ipſa veritas nos admonet, dicens: Ambulate dum lucem habetis, ne fortè Ioan 12.
B tenebræ vos comprehendant. Et item. Qui ambulat in Ioan. 9. die, non offendit.

De Tertiæ horæ celebratione. CAP. IV.

TErtiæ horæ officium ideò fit, quia tertia hora CHRISTI paſſio cœpit, cum per Iudæorum linguas iam tunc Dominus crucifixus eſt: & poſt reſurrectionem eius in die Pentecoſtes, tertia hora Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendit. Suo vtique loco & numero ad probationem venerabilis Trinitatis, ſpiritus paraclitus deſcendit ad terras, impleturus gratiam quam Chriſtus promiſit.

De officio ſextæ horæ. CAP. V.

SExta autem hora Chriſtus in aram crucis aſcendit, æterno patri ſeipſum offerens, vt nos à poteſtate inimici & à perpetua morte liberaret: atque ideò conuenit, vt ea nos hora orantes & deprecantes in laudi- C bus eius inueniat, qua ipſe nos per ſuam paſſionem ad vitam æternam reſtaurauit.

De Officio nonæ horæ. CAP. VI.

NOna vtiq; hora inde conſecratur, quia in ea Dominus pro inimicis poſtulans, in manus Patris ſpiritum commendauit, qua videlicet fideles quoſque oportet vt ſe Deo commendent cum deuota oratione, qua caput ſuum cognoſcunt propriam animam patri ſuo commendaſſe, vt in eius corpus coadunati, cum ipſo regnum poſſint intrare perpetuum. Hocque conſideratione dignum eſt. quòd per cuncta hæc temporum ſpatia ternarius numerus ſatis venerabilis emicat, nos admonens, vt poſt trium horarum curricula vnumquodque horum officiorum peragentes, ſanctam Tri-
D nitatem ſacris laudibus celebremus. Horũ quoque officiorum ſtatuta obſeruaſſe ipſi Apoſtoli leguntur, ſicut Act 10. in Actibus Apoſtolorum legitur, quòd Petrus qua die viſionẽ communicationis in illo vaſculo expertus eſt, ſexta hora orandi gratia aſcenderit. Et item; Petrus, in- Act 3. quit, & Ioannes aſcenderunt in templũ ad horam orationis nonam.

De Veſpertina celebratione. CAP. VII.

VEſpertinum officium in diurnæ lucis occaſu eſt, cuius ex veteri teſtamento ſolennis eſt celebratio. Denique hoc tempore veterum ſacrificia offerri adolerique altario aromata & thura [ſicut ſuprà diximus] mos erat, cuius rei teſtis eſt hymnidicus ille, regio Pſ. 140. ac ſacerdotali functus officio, dicens: Dirigatur oratio mea ſicut incenſum, in conſpectu tuo: eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum: in nouo quoque teſtamento eo tempore Dominus & Saluator noſter cœnantibus Apoſtolis myſterium ſui corporis & ſanguinis

ſanguinis in initio tradidit, vt tempus ipſum ſacrificii, veſperum oſtenderet ſæculi. Proindè in honorē ac memoriam tantorum ſacramentorum in his temporibus adeſſe nos decet Dei conſpectibus, & perſonare in eius cultibus, orationum noſtrarum illi ſacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Veſperum *Ib. 58* autem nominatur à ſidere, quod veſper vocatur, & decidente ſole exoritur, de quo propheta dicit: Et veſperum ſuper filios hominum perducere facit.

De Completorio.

CAP. VIII.

Pſ. 31. DE completis autem celebrandis, etiàm in patrum inuenimus exemplis, Dauid propheta dicente: Si aſcendero in lectum ſtrati mei, ſi dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, aut requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis non ſtupeat tantam in amore Dei deuotionem animi, vt ſomnū ſibi, ſine quo vtique corpora humana deficiūt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandum, in pectore ſuo rex & propheta reperiret: Quæ res nos debet fortiter admonere, vt ſi ipſi locus Domini eſſe volumus, *Pſ. 75.* & tabernaculum eius, ac templum cupimus haberi, inquantùm poſſumus exempla ſanctorum imitemur, ne de nobis dicatur quod legitur: Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt, & reliqua. Circa vndecimā autem horam, id eſt, in fine diei, quando huius officii tempus eſt, credimus Saluatoris corpus poſitum eſſe in ſepulchro, ac proindè iſtius quoq; curſus ſolēnis debet eſſe celebratio atque magnopere poſtulare debemus, vt ipſe qui hac hora quietē ſepulchri intrauit, nobis æternam requiem in cælis concedere dignetur.

De Nocturna Vigiliarum celebratione.

CAP. IX.

Eſa 26. DE vigiliarum quoque nocturnalium celebratione antiqua eſt inſtitutio. Vigiliarū deuotio, familiare bonum eſt omnibus ſanctis. Eſaias quoque propheta exclamat ad Deum, dicens: De nocte vigilat ſpiritus *Pſ. 118.* meus ad te Domine: quia lux præcepta tua ſunt ſuper *Exo. 12.* terram. Item Dauid & regio & prophetico ſanctificatus vnguēto, ità canit: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ: Hoc namque tēpore vaſtator Angelus tranſiens, primogenita Ægyptiorum percuſſit. Vnde & nos euigilare oportet, ne periculo Ægyptiorū admiſceamur. Eiſdem etiam ho- *Luc. 12.* ris venturum ſe eſſe in Euangelio Saluator adſtruxit, vnde & ad vigilandum auditores ſuos excitans, dixit: Beati ſerui illi, quos, cùm venerit Dominus inuenerit vigilātes. Vigilate ergò, neſcitis enim quando Dominus veniat: ſerò, an media nocte, an galli cantu, an ma- *Mar. 13.* ne; ne, cùm venerit, inueniat vos dormientes. Et ne ſolis Apoſtolis illud præceptū eſſe crederetur, mox ſubiunxit: quod autem, inquit, vobis dico, omnibus dico. Vigilate. ſiquidem nec verbis ſolùm docuit vigilias, *Luc. 6.* ſed etiam confirmauit exemplo. Nāque teſtatur Euangeliū, quia erat Ieſus pernoctans in oratione Dei. Paulus quoque & Silas in cuſtodia publica circa medium *Act. 16.* noctis orantes, hymnum (audientibus cunctis) vincti dixiſſe memorantur. vbi terræmotu repentè facto, & cōcuſſis carceris fundamentis, & ianuæ ſponte apertę, & omnium vincula ſunt ſoluta. Vnde oportet his horis pſallendi orandique frequentiam nos in ſanctis habere officiis, finemque noſtrum, vel ſi aduenerit, ſub tali actu expectare ſecuros. Eſt autē quoddam genus hæreticorum, ſuperfluas exiſtimantiū ſacras vigilias, & ſpiritali opere infructuoſas, dicētes: Iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, ſicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco ſermone *νυσταγοι*, hoc eſt, ſomniculoſi vocantur. Iſte autem eſt catholicus ordo diuinarum celebrationum, qui ab vniuerſa Eccleſia Chriſti incommutabiliter ſeruatur.

De cæteris legitimis Orationibus.

CAP. X.

SVnt & aliæ orationes legitimæ, quę ſinè vlla admonitione debentur vt eſt illa, quam dicimus ante inceptionem alicuius operis, Domini adiutorium poſtulantes. Nec enim decet Chriſtianum, aliquod opus ſinè præſumptione incipere, antequam ſtudeat Dominum *Ioan. 15.* in auxiliū aduocare, quia ipſe dixit: Sine me nihil poteſtis facere. Humiliter ergo aduocatus, dignetur nos ad- *Pſ. 90.* iuuare, ſicut de ipſo ſcriptum eſt: Inuocabit me, inquit, & ego exaudiam eum: cum ipſo ſū in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. & reliqua. Sed & cibum non priùs ſumere licet, quā interpoſita oratione, priora enim habenda ſunt ſpiritus refrigeria quàm carnis. quia priora ſunt cæleſtia quàm terrena. Similiter autē & poſt cibū orare conuenit, vt Domino pro ſuis donis gratiæ referantur, vt illud in hoc compleatur Pſalmiſtę *Pſ. 21.* quo dixit: Edent pauperes & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eum.

De peculiaribus Orationibus. CAP. XI.

PEculiares autem orationes purè & frequenter facere, & bonum & laudabile eſt: quia multorum patrū exempla id nos facere ſuadent, & ipſe Dominus etiam ſuo magiſterio hoc docere nos dignatus eſt, dicens: Tu *Matt. 6.* autem cùm oraueris, intra in cubiculū, & clauſo oſtio, ora patrem tuum: & pater tuus, qui videt in abſcōdito, reddet tibi. Sed & hoc non in clamoſa voce faciendum eſt. ſed cum intentione cordis, & compūctione lachry- *Pſ. 6.* matum, quia hoc modo nos exaudiri à Domino credimus, dicēte Pſalmiſta: Exaudiuit Dominus vocem fletus mei, & reliqua. Et item: Sacrificium Deo ſpiritus *Pſ. 50.* contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Nam aſſiduè & inſtanter orare ipſa veritas nos docuit, cùm dixit: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis: omnis enim qui *Matt. 7.* petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. Et vt exemplo aliquo eandem rem magis ſuaderet, parabolam de homine protulit in medium; qui amicū *Luc. 11.* ſuum in conclaui poſitum de tribus panibus poſtulauit, & panis & lapidis, piſcis & ſerpentis, oui & ſcorpionis *Ibid.* comparationem faciens, nouiſſimè ita narrationē concluſit: Si ergo vos, inquit, cùm ſitis mali, noſtis bona dare filiis veſtris, quanto magis pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?

De quadripartita ſpecie Orationum.

CAP. XII.

1 Tim. 2. ORationum ergo ſpeciem Apoſtolus quadripartita ratione diſtinxit, dicens: Deprecor itaque primo omnium fieri obſecrationēs, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones: quæ non inaniter ab Apoſtolo ita fuiſſe diuiſa minimè dubitandum eſt. Non enim credendum eſt aliquid tranſitorie ac ſine ratione Spiritum ſanctum per Apoſtolum protuliſſe: ac ideo primitus indagandum eſt, quid obſecratione, quid oratione, quid poſtulatione, quid gratiarum actione ſignetur: deinde perquirendum, vtrùm hæ quatuor ſpecies ab vno quóque orante ſint pariter aſſumendæ: an alius quidem obſecrationes, alius orationes, alius verò poſtulationes, aliuſquo gratiarum actiones Deo debeat exhibere. Sed menſuram ſcilicet ætatis ſuæ, in qua vnaquæque mens per intentionem proficit, & induſtriam vnumquemque oportet intendere. Obſecrationes itaque ſunt, implorationes ſeu petitiones pro peccatis, quibus vel pro præſentibus, vel pro præteritis admiſſis ſuis vnuſquiſque compunctus veniam deprecatur: Orationes ſunt, quibus aliquid offerimus ſeu vouemus Deo, verbi gratia: Oramus, cùm renunciantes huic mundo & actibus atq; conuerſationi mundanæ, ſpondemus nos tota intentione cordis Domino ſeruituros. Oramus, cùm promittimus nos puriſſimam corporis caſtitatem, ſeu immobilem patientiam exhibituros eſſe perpetuo, vel cum de corde noſtro radices iræ ſiue triſtitiæ, mortem operātes, vouemus nos funditus

eruere. Tertio loco ponuntur poſtulationes, quas pro A alijs quoque, dum ſumus in feruore ſpiritus conſtituti, ſolemus emittere, vel pro charis ſcilicet noſtris, vel pro totius mundi pace poſcentes, vt ipſius Apoſtoli verbis 1. Tim. 2. eloquar, cùm pro omnibus hominibus, pro regibus, & pro his qui in ſublimitate ſunt, ſupplicamus. Quarto deinde loco gratiarum actiones ponuntur, quas mens vel cùm præterita Dei recolit beneficia, vel cùm præſentia complectitur, ſeu eiùm in futurum, quæ & quãta præparauerit Deus his qui diligunt eum, proſpicit, per ineffabiles exceſſus Domino refert. Qua intentione nonnumquàm preces vberiores emitti ſolent, dum illa quæ poſita ſunt in futuro præmia, puriſſimis oculis intuendo, gratias cum immenſo gaudio ſpiritus noſter inſtigatur infundere.

Quomodo ex his ſpeciebus Cõpũctio naſcatur. CAP. XIII. B

EX his quoque quatuor ſpeciebus ſolent occaſiones ſupplicationum pinguium generari. Nã & de obſecrationis ſpecie, quæ compunctione naſcitur peccatorum; & de orationis ſtatu, quæ de fiducia oblationũ, & conſummatione futurorum pro cõſcientiæ profluit puritate, & de poſtulatione, quæ de charitatis ardore procedit, & de gratiarum actione, quæ beneficiorum ac magnitudinis ac pietatis eius cõſideratione generatur, feruentiſſimas ſæpiſſimè nouimus preces, ignitaſque prodire. Ita & cõſtat omnes has, quas prædiximus ſpecies omnibus hominibus vtiles ac neceſſarias inueniri, vt in vno eodemq; viro, nunc quidem obſecrationum, nunc autem orationum, nunc poſtulationum, & nunc gratiarum actionum puras ac feruẽtiſſimas ſupplicationes variatos emittat affectus. Prima ad illos C peculiariùs videtur pertinere, qui adhuc vitiorũ ſuorũ aculeis ac memoria remordentur. Secunda ad illos, qui in profectu iam ſpiritali appetitu virtutum quadã mẽtis ſublimitate conſiſtunt. Tertia ad eos, qui perfectionem votorum ſuorum operibus adimplentes, intercedere pro alijs quoque conſideratione fragilitatis eorũ charitatis ſtudio prouocantur. Quarta ad illos, qui iam pœnali conſcientiæ ſpina de cordibus pulſa, ſingulares iam munificentias Domini ac miſerationes, quas vel in præterito tribuit, vel in præſenti largitur, vel præparat in futuro, mente puriſſima retractãtes ad illã ignitam, & quæ ore hominum nec comprehendi, nec exprimi poteſt, orationem feruentiſſimo corde raptantur. Nõnumquam tamen mens, quæ in vllum verum puritatis D proficit affectum, atq; in eo iam cœperit radicari, ſolet hæc omnia ſimul pariterque concipiẽs, atq; in modum cuiuſdam incomprehenſibilis, atque rapaciſſimæ flammæ cũcta peruolitans, ineffabiles ad Deum preces puriſſimi vigoris effundere, quas ipſe ſpiritus interpellans gemitibus inenarrabilibus ignorantibus nobis immittit ad Deum, tanta ſcilicet in illius horæ momento concipiens, & ineffabiliter in ſupplicatione profundẽs, quanta non dicam ore percurrere, ſed in ipſa quidem mente valeât alio tempore recordari.

De Exomologeſi, id eſt, confeſſione.

CAP. XIV.

EΞ μολόγησις Græco vocabulo dicitur, quo Latinè confeſſio interpretatur. Cuius nominis duplex ſignificatio eſt: aut enim in laude intelligitur cõfeſſio, ſi- E Luc. 10. cut eſt. Confiteor tibi Domine pater cæli & terræ, aut denudatione peccatorum, cùm quiſque Deo confitetur ſua peccata ab eo indulgẽda, cuius indeficiens eſt miſericordia. Ex hoc igitur Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur Exomologeſis, quòd delictum noſtrum Domino confitemur, non quidem vt ignato, cuius cognitioni nihil occultum eſt. Vnde per ſapientiam dici- Pro. 28. tur: Qui abſcõdit ſcelera ſua, non dirigetur: qui autem confeſſus fuerit, & reliquerit ea, miſericordiam conſequetur. Cõfeſſio eſt rei ſcilicet eius quę ignoratur, profeſſa cognitio. Vtile enim ac iocundum quiſquam eſſe exiſtimauerat rapere, adulterare, furari: Sed vbi hæc æternæ dãnationi obnoxia cognouit, cognitis his, cõfitetur errorem. Confeſſio autem erroris, profeſſio eſt A deſinendi. Deſinendum ergo eſt à peccatis. dum confeſſio eſt: confeſſio autem antecedit, remiſſio ſequitur. Cęterum autẽ extra viam qui eſt peccatum cognoſcit, nec cognitum confitetur, de quo inſtruxit nos Pſalmiſta, dicens: Reuela Domino viam tuam, & cæt. Nam Pſ. 36. idem & ſe feciſſe teſtatur, dicens: Dixi, pronunciabo Pſ. 31. aduerſum me iniuſtitias meas Domino, &c. Apoſtolus verò Iacobus idem nos facere exhortatur, dicens: Cõ- Iaco. 5. fitemini alterutrum peccata veſtra, & orate pro inuicẽ, vt ſaluemini. Itaque Exomologeſis, proſternendi & humilefaciendi hominibus diſciplina, eſt, habitu vili atque victu gracili, ſacco & cinere corpus incuruare, ac ſordibus obſcurare, animum mœroribus deiicere, illa quæ peccauit, triſti tractatione mutare.

De Litanijs. B

CAP. XV.

ΛItaniæ autem Græco nomine appellantur, quæ & Latinè dicuntur Rogationes. Inter litanias vero & Exomologeſin hoc differt, quòd exomologeſis ex ſola confeſſione peccatorum agitur: litaniæ vero, quæ indicuntur propter rogandum Dominum, & impetrãdam aliquam eius miſericordiam. Supplicationis nomen quodammodò nunc ex gentilitate retinetur. Nã feriæ aut legitimæ erant apud eos, aut indictæ. Indictæ autem, quia paupertas antiqua Romanorum ex collatione ſacrificabat, aut certè de bonis damnaturũ. Vnde ſupplicia dicuntur, ſupplicationes, quæ fiebant de bonis ex paſſorum ſupplicio. Sacræ enim res, de rebus execrandorum fiebant.

De diſcretione orationis Dominicæ. C

CAP. XVI.

APud Euãgeliſtam Matthæum ſeptem petitiones Dominica continere videtur oratio, quarum tribus æterna poſcuntur, reliquis quatuor tẽporalia, quæ tamen propter æterna cõſequenda ſunt neceſſaria. Nã Matt. 6. quod dicimus, Sãctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra: quod non abſurdè quidam intellexerunt, in ſpiritu & corpore, omnino ſine fine retinenda ſunt: quę hîc quidem inchoantur, & quantumcumque proficimus, augentur in nobis: perfectè verò, quod in alia vita ſperãdum eſt, ſemper poſſidebũtur. Quod vero dicimus Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitori- D bus noſtris, & ne inferas nos in tẽtationẽ, ſed libera nos à malo: Quis non videat ad præſentis vitæ indigentiã pertinere? In illa itaque vita æterna, vbi nos ſperamus ſemper futuros & nominis Dei ſanctificatio, & regnũ eius & volũtas eius in noſtro ſpiritu & corpore perfectè atque immortaliter permanebũt. Panis vero quotidianus ideo dictus eſt, quia hîc eſt neceſſarius, quantus animæ carnique tribuendus eſt, ſiue ſpiritualiter, ſiue corporaliter, ſiue vtroque intelligatur modo. Hîc eſt etiam, quam poſcimus, remiſſio. vbi eſt, omnis cõmiſſio peccatorum. Hîc tentationes, quæ nos ad peccandum vel alliciunt, vel impellunt, hîc deniq; malum vnde cupimus liberari; illic autẽ nihil horum eſt. Euãgeliſta verò Lucas in oratione Dominica petitiones non ſeptem, ſed quinque complexus eſt, nec ab ipſo vtique E diſcrepauit, ſed quomodo iſta ſeptem ſunt intelligẽda, ipſe ſub breuitate cõmonuit. Nomen quippe Dei ſanctificatur in ſpiritu, Dei autem regnũ in carnis reſurrectione venturum eſt. Oſtendens ergo Lucas. tertiam petitionem duarum ſuperiorum eſſe quodammodo repetitionem, magis eam prætermittendo fecit intelligi: deinde tres alias adiũgit de pane quotidiano, de remiſſione peccatorum, de tentatione vitanda. At verò quod ille in vltimo poſuit, Sed libera nos à malo, iſte non poſuit, vt intelligeremus ad illud ſuperius, quod de tentatione dictum eſt. pertinere. Ideo quippe ait, Sed libera: non ait, Et libera, tamquam vnam petitionem eſſe demonſtrans: noli hoc, ſed hoc: vt ſciat vnuſquiſque in

eo

eo ſe liberati à malo, quo non infertur in tentationem. Hęc igitur oratio licet omnẽ videatur perfectionis plenitudinẽ continere, vtpotè quæ ipſius Domini auctoritate vel initiata ſit, vel ſtatuta, prouehit tamẽ domeſticos ſuos ad illum præcelſiorem quem ſuperius commemorauimus ſtatum, eoſque ad illam igneam ac perpaucis cognitam vel expertam, immò (vt prius dixeram) ineffabilem orationem gradu eminentiore perducit, quem ſtatum Dominus quoque noſter illarũ ſupplicationum formula, quas vel ſolus in monte ſecedens, vel

Luc. 6. tacitè fudiſſe deſcribitur, ſimiliter figurauit, cũ in orationis agonia conſtitutus, etiã guttas ſanguinis, inimi-

Luc. 22. tabili intentionis profudit exemplo. Qui enim vult orationem ſuam ad Dominum volare, faciat illi duas alas, ieiuniũ & eleemoſynam, & aſcendet celeriter & exaudietur. Ieiunium ergo cum oratione, omnem virtutem inimici ſuperat, & cunctã proteruitatem eius expellit:

Matt. 17 quod oſtendit in Euangelio Dominus, cum Apoſtoli conqueſti fuerant, quod lunaticum curare nõ poterãt, ita reſpondens eis: Hoc autem genus non eiicitur niſi per orationem & ieiunium. Eleemoſynas autem orationem adiuuare, confirmat liber Actus Apoſtolorũ, cum

Act. 10. narrat Angelum Cornelio Centurioni ita dixiſſe: Corneli orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Domini. Sed prius de ieiunio, poſtea de eleemoſynis dicemus. Quis enim parſimoniã non laudet, qui recolit primi hominis lapſum per gulæ appetitum accidiſſe? quis ieiunium non prædicet, qui nouit protoplaſtum parentem noſtrum per eſum victum, & Saluatorem per Ieiunium diabolum viciſſe?

De Ieiunio. Cap. XII.

IEiuniũ res eſt ſancta, opus cæleſte, ianua regni, forma futuri. Quod qui ſanctè agit, Deo iungitur, alienatur mundo, ſpiritalis efficitur. Per hoc enim proſternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

Quid ſit inter ieiunium & ſtationem.
Cap. XVIII.

IEiuniũ eſt & parſimonia victus, abſtinentiaque ciborum, cui nomen inditum eſt ex quadam parte viſcerum tenui ſemper & vacua, quod vulgo ieiunũ vocatur. Vnde ieiunio nomen creditur deriuatum, quòd ſui inedia viſcera vacua & exinanita exiſtant. Ieiunium autẽ & ſtatio dicitur: Statio autem de militari exemplo nomẽ accepit, pro eo quod nulla lætitia obueniens caſtris, ſtationem militũ reſcindit. Nam lætitia libentius, triſtitia ſolicitius adminiſtrat diſciplinam. Diſcernunt autem quidam inter ieiunium & ſtationem. Nam ieiunium indifferenter cuiuſlibet eſt abſtinentia, non per legem, ſed ſecundum propriam voluntatem: Statio obſeruatio ſtatutorum dierum vel temporum, dierum, vt

Luc. 18. quartæ feriæ & ſextæ feriæ ieiunium, ex veteri lege pręceptum, de qua ſtatione in Euangelio dixit ille: Ieiuno bis in ſabbato, id eſt, in quarta & ſexta ſabbati: temporum autem, quæ legalibus aut propheticis inſtitutionibus, terminatis tẽporibus ſtatuta ſunt, vt ieiuniũ quarti, ieiunium quinti, ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi: vel ſicut in Euangelio dies illi, in quibus ablatus eſt ſpõſus: vel ſicut obſeruatio Quadrageſimæ, quæ in vniuerſo orbe inſtitutione Apoſtolica obſeruatur circa confinium Dominicæ paſſionis.

De Ieiunio quarti, quinti, ſeptimi, & decimi menſis.
Cap. XIX.

IEiunium ergò quarti eſt in mẽſe Iulio, ſeptimadecima die menſis eiuſdem, quando deſcendens Moyſes de monte, tabulas legis confregit, in eo etiã die Nabuchodonoſor vrbis Hieruſalem primũ muros deſtruxit. Dies ieiunij quinti menſe Auguſto eſt quando pro ſpeculatoribus ad terram ſanctam miſſis, ſeditio in caſtris Hebræorum exorta eſt, & factum eſt, vt per deſertũ quadraginta annos diſcurrerẽt laborioſè, & in annis quadraginta in eremo omnes perirent. Si quidem & in eo menſe à Nabuchodonoſor, & multo poſt tempore à

A Cæſare Tito tẽplum euerſum eſt, atque ſuccenſum, & in opprobrium gentis perditæ exaratũ. Dies ieiunij ſeptimi, in ſeptimo menſe eſt, qui appellatur September, in quo occiſus eſt Godolias, & reliqui qui erãt in Hieruſalem, interfecti ſunt, iuxta quod loquitur Ieremias. 4. Reg. 25

Dies ieiunij decimi, eſt in menſe decimo, qui apud nos Hier. vocatur December, quandò cognouerunt cũcti Babylonij capti, quinto menſe templum fuiſſe deſtructũ, & 40. & 41. fecerunt planctum atque ieiunium. Hæc beatiſſimus Hieronymus in commentariis Zachariæ ſcripſit. Sed quia hæc ieiunia magis in veteri teſtamento, quàm in nouo celebrata ſunt, nè penitùs illa prætermiſiſſe videremur (quia in propheta Zacharia cõmemorata ſunt) breuiter adnotauimus, ad noui teſtamenti ieiunia ex-

B ponenda tranſeuntes.

De Quadrageſimali ieiunio. Cap. XX.

PRimum enim ieiunium Quadrageſimæ eſt, quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moyſis & Heliæ & ex Euãgelio, quia totidẽ diebus Dominus ieiunauit, demonſtrans Euangeliũ non diſſentire à Lege & Prophetis. In perſona quippe Moyſis, lex, in perſona Heliæ, prophetæ accipiũtur, inter quos in mõte Chriſtus glorioſus apparuit, vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apoſtolus, Teſtimoniũ habens à lege & prophetis. In qua ergo parte anni cõgruentius obſeruatio Quadrageſimæ cõſtitueretur, niſi cõfinis atq; cõtigua Dominicæ paſſionis, quia in ea ſignificatur hæc vita Act. 14. laborioſa? Cui etiã opus eſt cõtinentia, vt ab ipſius mũdi illecebris ieiunemus, viuẽtes in ſola mãna, id eſt, in

C cæleſtibus ſpiritualibuſque præceptis. Numero autem quadragenario vita iſta propterea figuratur: quia denarius eſt perfectio beatitudinis noſtræ. Creatura autẽ ſeptenario figuratur, quæ adhæret creatori, in quo declaratur vnitas Trinitatis per vniuerſum mundũ temporaliter annunciata. Et quia mundus quatuor ventis deſcribitur, & à quatuor elementis erigitur, & à quatuor anni tẽporũ vicibus variatur, decẽ quater ducta, in quadraginta cõſummantur: quo numero oſtẽditur ab omni temporum delectatione abſtinendum & ieiunandum eſſe, & caſte continenterq; viuendum, licet & aliud Sacramenti myſterium exprimitur in hoc, quòd quadraginta diebus eadem ieiunia celebrantur. Lege enim Moſaica generaliter vniuerſo populo eſt præce-

D ptum, decimas & primitias offerre Domino Deo. Itaq; cum in hac ſententia principali voluptatũ, conſummationeſque operum noſtrorum referre ad Dei gratiam admonemur, in ſupputatione tamẽ quadrageſimæ ſumma iſta legaliũ decimarum expletur. Totum enim anni tempus trigintaſex dierum numero decimatur; ſubtractis enim à Quadrageſima diebus Dominicis, quibus ieiunia reſoluuntur, his diebus quaſi pro totius anni decimis ad Eccleſiam concurrimus, actuumq; noſtrorum operationem Deo in hoſtiam iubilationis offerimus, cuius quidẽ Quadrageſimæ lege ſicut ait noſter Caſſianus, quique perfecti ſunt, non tenentur, nec exigui huius canonis ſubiectione contenti ſunt. Quẽ profectò illis, qui per totum anni ſpacium delicijs ac negotiis ſæcularibus implicantur, Eccleſiarum principes

E ſtatuerunt, vt vel hac legali quodammodo neceſſitate conſtricti, his ſaltem diebus vacare Domino cogerentur, ac dierum vitæ ſuæ, quos totos quaſi fructus quoſdam fuerant voraturi, velut decimas Domino dedicarent.

De Ieiunio Pentecoſtes. Cap. XXI.

SEcundum ieiunium eſt, quod iuxta canones poſt Exo. 34. Pentecoſten alia die inchoatur, ſecundum quod & Matt. 9 Moyſes ait: In initio menſis ordinariè facietis vobis hebdomadas ſeptem. Hoc ieiunium à pleriſque ex auctoritate Euangelij poſt Domini Aſcẽſionẽ cõpletur, teſtimonium illud Dominicũ hiſtorialiter accipientes, vbi dicit: Numquid poſſunt filij ſponſi lugere, quàmdiù cum illis eſt ſpõſus? Venient autem dies cùm aufe-

retur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabant. Dicunt enim A poſt reſurrectionem Domini quadraginta illis diebus, quibus cum diſcipulis poſteà legitur conuerſatus, non oportere nec ieiunare, nec lugere, quia in lætitia ſumus: Poſteà verò quā tēpus illud explerur, quo Chriſtus aduolās ad cælos, præſentia corporali receſſit, tūc indicendum eſſe ieiuniū, vt per cordis humilitatem & abſtinentiā carnis mereamur, è cælis promiſſum ſuſcipere Spiritum ſanctum: ſed ſicut diximus, benè & regulariter hoc poſt Pentecoſten à patribus conſtitutū eſt inchoare, vt gaudio promiſſi Spiritus ſancti exultātes in laudibus Dei aduentum ipſius expectemus, & tunc per eius gratiam innouati, ac zelo ſpirituali inflāmati, abſtinentiæ & ieiunio operam demus. Cui rei concordant verba Lucæ, quibus Dominum aſcenſurū in cælos diſcipulis præcepiſſe narrauit: Vos autē, inquit, ſedete in ciuitate, quoadúſque induamini virtute ex alto. B

Luc 24. Tamen ſi qui Monachorum vel Clericorum ieiunare cupiunt, non ſunt prohibendi, quia & Antonius, & Paulus, & cæteri patres antiqui his diebus in eremo leguntur abſtinuiſſe, nec ſoluiſſe abſtinentiam, niſi tantùm Dominico die.

De Ieiunio ante Natiuitatem Domini, quod fit in nono, & decimo menſe. CAP. XXII.

TErtium ieiunium eſt, quod conſtat in menſe Nouembrio, quod diuina auctoritate inſtitutum vel initiatum: Hieremiæ Prophetæ teſtimonio declaratur, dicente ad eum Domino: Tolle volumen libri, & ſcribes in eo omnia verba quæ locutus ſum tibi aduerſus Iſraël & Iudam, & aduerſus omnē gētem: ſi fortè reuertatur vnuſquiſque à via ſua peſſima, propitius ero C iniquitati eorū. (Hier. 36) Vocauit ergo Hieremias Baruch filiū Neriæ, & ſcripſit Baruch ex ore Hieremiæ omnes ſermones Domini, quos locutus eſt ad eum, in volumine libri. (Hier. 4) Et præcepit Hieremias Baruch, dicens: Ingredere & lege de volumine, quod ſcripſiſti ex ore meo, verba Domini audiente populo in domo Domini in die ieiunii legis, ſi fortè cadat oratio eorum in conſpectū Domini, & reuertatur vnuſquiſq; à via ſua mala, quoniā magnus furor & indignatio, quā locutus eſt Dominus aduerſum populū hunc. Et fecit Baruch filius Neriæ iuxta omnia quæ præceperat Hieremias Propheta, legens ex volumine ſermones in domo Domini. Et factum eſt in mēſe nono, prædicauerunt ieiunium in cōſpectu Domini omni populo in Hieruſalem. Hac ergo auctoritate diuinæ ſcripturæ Eccleſia morem obtinuit, D & vniuerſale ieiuniū hac obſeruatione celebrat: quod tamen ieiunium incipiens in nono menſe, in decimum extenditur, id eſt, vſque ad diem Natalis Domini pertingit. Congrua itaque diſpoſitione à magiſtris Eccleſiæ hoc loco ieiunium quadrageſimale fieri cōſtitutum eſt, vt ante diem Natalis Domini ieiunio & abſtinentia noſmetipſos caſtigemus, quatenus venientem Redemptorem digna conuerſatione ſuſcipere poſſimus, ſicut ante tempus reſurrectionis eius carnē noſtram affligimus, vt reſurrectionis gratiam, quæ per ipſum fit, conſequi mereamur. Sed hæc de tribus quadrageſimis dicta ſufficiant.

De cæteris legitimis Ieiuniis. CAP. XXIII.

PRæter hæc autem & alia legitima tēpora ieiuniorū ſunt: ſicut eſt omnis ſexta feria, in qua propter E paſſionē Domini à fidelibus ieiunatur: & Sabbati dies, qui à pleriſque, † propter quod in eo Chriſtus iacuit in ſepulchro, ieiunio conſecratus habetur, ſicut in decretis Innocentii Papæ conſtitutum inuenimus: ſcilicet nè Iudæis exultādo præbeatur, quòd Chriſtus ſuſtulit moriēdo. Nam vtique conſtat, Apoſtolos biduo iſto & in mœrore fuiſſe, & propter metū Iudæorum ſe occuluiſſe, quod vtique non dubium eſt & ieiunaſſe eos biduo memorato, quæ forma vtique per ſingulas tenenda eſt hebdomadas, propter id quòd commemoratio illius diei ſemper eſt celebranda. Quod ſi putant ſemel, atque vno tantùm ſabbato ieiunandū, ergo & Dominicum, & ſexta feria ſemel in Paſcha erit vtique celebrādum.

† propterea quod.

A *De Ieiunio quatuor ſabbatorum, in quibus duodecim lectiones fiunt, & ſacræ ordinationes.*

CAP. XXIV.

SVnt quoque & quatuor ſabbata, in quatuor menſibus, ſingula per ſingulos, in quibus ſpecialia Ieiunia ſunt conſtituta, & officia his diebus maiora orationū & lectionum in Eccleſia celebrantur, id eſt, in Martio menſe, primo ſabbato, & in ſecundo ſabato quarti mēſis, id eſt, Iunii. In ſeptimi quoque menſis, id eſt, Septembris tertio Sabbato, & in quarto Sabbato decimi menſis, id eſt, Decembris, Quorum primum iuxta obſeruationem Quadrageſimæ verno tempore celebratur, quando menſis nouorum apud Iudæos habebatur.

Secundum autem in ieiunio poſt Pentecoſten æſtatis B tempore, quando apud Iudæos dies primitiarum ex legis præcepto cuſtodiebantur, id eſt, de frugibus primis panes Deo offerebantur: & ocium legitimum ipſius Dei colebatur.

Tertium eſt ſeptimo menſe, Autumni videlicet tempore, qui totus in lege variis ſolemnitatibus deo dicatus erat, in quo dies expiationum erat, dicēte Domino ad Moyſen: Decima die menſis huius ſeptimi, dies Leu. 23. expiationū erit, ac celeberrimus, & vocabitur ſanctus, affligetiſque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino. Omne opus non facietis in tēpore diei huius, quia dies propitiationis eſt, vt propitietur vobis Dominus Deus veſter. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis ſuis, & reliqua. In quo & dies ſcenopegiæ fuerant, id eſt, tabernaculorum. C Nā quintadecima die Menſis huius veteres ſolemnitates tabernaculorum celebrant, ſeptem diebus eandem ſolemnitatem exigentes, quo quidem ieiunio vſos fuiſſe antiquos Eſdræ liber meminit. Poſtquā enim redierunt, inquit, filii Iſraël in Hieruſalem, & fecerunt ſibi tabernaculorum lætitiam magnam, dehinc conuenerunt in ieiunio in ſaccis, & humus ſuper eos, & ſteterunt, & confitebantur peccata ſua & iniquitates patrum ſuorum, & conſurrexerunt ad ſtandum, & legerunt in volumine legis Domini Dei ſui quater in die, & quater in nocte cōfitebantur, & adorabant Dominum Deum ſuum.

Quartum verò eſt ieiunium ſabbati in decimo mēſe ante diem Natalis Domini, quando vēturi Saluatoris ſalubris in ſacris lectionibus prædicatur aduētus, vt fiD deles quique hac religione inſtructi, & medicamine ſanctarum orationum ſimul cum ſacro ieiunio confirmati, Natiuitatem Redemptoris læti expectent. Ante hæc videlicet quatuor ſabbata in eadem hebdomada, ſemper quarta & ſexta Feria legitima ieiunia fieri. & canon orationum & lectionum in eiſdem feriis ad ſacra Miſſarum ſolennia conſtitutus indicat, & exempla præcedentium patrum confirmant. Sacras autem ordinationes his diebus oportere fieri, decreta Gelaſii Papæ teſtantur, in quibus ita ſcriptum continetur: Ordinationes autem preſbyterorum, diaconorumque niſi certis temporibus & diebus exercere non debeāt, id eſt. in quarti menſis ieiunio, ſeptimi & decimi, ſed etiam Quadrageſimalis: ac mediana in initio Quadrage- E geſimæ die Sabbati ieiunio circa veſperam nouerint celebrandas. Officia autem horum quatuor Sabbatorum, vulgo duodecim lectiones vocantur, eo quòd cū lectionibus quæ leguntur, & cum Pſalmis qui cantantur, duodenarius numerus adimpletur, qui benè lectiones poſſunt vocari, eo quòd inter canonicas ſcripturas annumerantur.

De priuatis Ieiuniis. CAP. XXV.

PRæterea vnicuique licet, vt libet, ieiuniorum modum habere, ſeu inediam extendere ſeruata præ omnibus conſtitutione legitimorum ieiuniorum, quæ ſupra memorauimus, quæ generaliter ſancta & Apoſtolica ſeruat Eccleſia. Necnon & illa omnimodò cuſtodire oportet vnumquemque, quæ communiter omnibus

nibus

nibus facere ſiue pro tribulatione, ſiue pro gratiarum A actione proprius Eccleſiæ mandat Epiſcopus: quia qui conſtituta atque demandata ieiunia ſeruare neglexerit, peccat: qui autem expletis legitimis, priuata ſuper expenderit, propriam mercedem habebit. Nam leguntur aliqui ſanctorum per biduanas, ſiue per triduanas, ſiue etiam per totã hebdomadam ieiunium extendere: plerique quod nec vinum nec ſicerã biberint, nec aliquid manducauerint, præter panem ſiccum & olera: alij, quod ab omni carne ſe abſtinuerint, alij quod in tantũ ſe abſtinuerint, quod nec pane in cibo vſi ſunt, ſed paucis caricis corpus ſuum ſuſtentauerint. Et alia plurima ſunt genera abſtinentiæ: Sed ante omnia cauere debet, qui ſe abſtinere vult ab aliquo cibo vel potu, nè mens eius occulta cogitatione polluatur, ita vt aliquam creaturam Dei damnet. Iudaica ſuperſtitione ſeductus, di- B cens, hoc licere, illud autem non: hoc mundum, illud autem immundum eſſe: cogitet quem huiuſmodi cogitatio pulſat, Apoſtolum dixiſſe: Omnis creatura Dei

1.Tim.4 munda eſt, nihil reiciendum, quod cum gratiarum

Rom.14 actione percipitur, &c. Malum eſt homini qui per offendiculum manducat.

De origine biduanæ ſiue triduanæ.

CAP. XXVI.

BIduanum autem morem ieiunij reor indè ſumptũ, quod Apoſtoli ieiunauerunt illo biduo quo Dominus paſſus ac ſepultus eſt. Triduanis ergo ieiunare, ab exemplo ductum eſt Niniuitarum, qui damnatis priſtinis vitiis, totos ſe tribus diebus ieiunio ac pœnitẽtię cõtulerunt, & operti ſaccis, Deum ad miſericordiam prouocauerunt. Sed illius ſolummodo, ieiunium Deo acce- C ptabile eſt, qui ſic ieiunat à cibis, vt abſtineat à peccatis: cæterum qui ventre tantum ieiunat, reprobatum erit eius ieiunium corã Deo, qui dixit per Prophetam Ec-

Eſa.58. ce in diebus ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis. Ecce ad lites & contẽtiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare, ſicut vſque ad hanc diem, vt audiatur in excelſis clamor veſter. Numquid tale eſt ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam? Et deinde, Nonne hoc eſt magis ieiunium quod elegi? Diſſolue colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti ſunt, liberos, & omne onus diſrumpe: Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagoſque induc in domum tuam: Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris: tunc erumpet quaſi mane lumen tuũ, & ſanitas tua citiùs orietur, & reliqua. D

De eſu carnium & potione vini.

CAP. XXVII

CArnes autem & vinum poſt diluuium ſunt homi-

Rom.14 nibus in vſum conceſſa, nam in initio permiſſum non fuerat, niſi tantum illud, vt ſcriptum eſt: Lignum fructiferum & herbam ſeminalem dedi vobis in eſcam. Poſtea vero per Noe data ſunt in eſum cuncta animalia, vinique attributa licentia eſt. Sed poſtquam Chriſtus (qui eſt principium & finis) apparuit, hoc quod in principio ſuſpenderat, etiam in temporum fine retraxit, lo-

Ibid. quens per Apoſtolum ſuũ, Bonum eſt non manduca- E

Ibid. te carnem, & non bibere vinum. Et iterùm: Qui infir-

1 Cor.6. mus eſt, olera manducet. Non ergo quia carnes malæ ſunt, ideo prohibentur, ſed quia earum epulę carnis luxuriam gignunt. Fomes enim ac nutrimentum eſt omnium vitiorum. Eſca ventri, & venter eſcis, Deus autem [vt ſcriptum eſt] & hunc & hanc deſtruet. Piſcem ſanè [quia eum poſt reſurrectionem accepit Dominus] poſſumus manducare. Hoc enim nec Saluator, nec Apoſtoli vetuerunt. Auium quoque eſum credo inde à patribus permiſſum eſſe, eo quod ex eodem elemento, de quo & piſces, creatę ſunt. Nam in regula monachorum non inuenimus aliarum carnium eſum eis contraditum eſſe, niſi quadrupedum.

De Eleemoſynarum differentia. CAP. XXVIII.

A ELεημοσύνη ergo Græcum vocabulum, Latinè interpretatur opus miſericordię ſiue miſerationis: indè, vt reor dicta, quod miſeria humanę infirmitatis, cor ſiue animum pulſet. Sed hæc apud homines, quibus varij animo accidunt affectus. Cæterum apud Deum, qui ſecundum naturam ſemper eſt benignus & miſericors, nõ eſt huiuſcemodi credenda eſſe affectio. Neque enim temporaliter illic aliquid accidere valet, vbi æternitas ſine vlla ſui mutatione fixa manet: ſed cũ dicitur miſericors, intelligi debet eſſe pius & clemens, quæ magis nomina proprietatem ipſius naturæ videntur oſtendere. Sunt & eleemoſynarum ſpecies plurimæ, quanquam in diſpenſationibus pauperum hoc vocabulum quidam haberi debere arbitrẽtur, Eleemoſynam facit, qui fra- B tri ſuo in ſe delinquenti peccata dimittit. Eleemoſynam facit, qui peccantem & prauis operibus inſiſtentem, aliquo modo ſiue per admonitionem, ſiue per diſciplinã corrigit. Nec enim ſine miſericordia eſſe credendus eſt, qui regulariter, ſiue per excommunicationem, ſeu per verbera hominem à peccatis & vitiis coercere ſtudet, quia non ſecundum eius voluntatem, ſed ſecundũ vtilitatem ipſius miſeretur. Eleemoſynam facit, qui errantem in viam veritatis deducit. Eleemoſynam facit, qui indoctum docet, qui verbũ Dei proximis ſuis prędicat. Eleemoſynam facit, qui bona tẽporalia cum fratribus ſuis, id eſt, cæteris hominibus participare non deſinit. Elemoſynam facit, qui victum & veſtitum indigentibus præbet, qui hoſpitio ſuſcipit, qui infirmos viſitat, qui in carcere & in tribulationibus cõſtitutis, de bonis C ſuis ſubminiſtrat, qui ad mortẽ & ad ſupplicia deſtinatos eruere non ceſſat. Omnia enim bona opera, quæ in hac præſenti vita iuſtus quiſque operatur, hoc vno nomine comprehendi poſſunt: nec ſolùm vtique in aliis hominibus, ſed etiam in nobiſmetipſos eleemoſynas facere poſſumus, ſicut ſcriptum eſt: Miſerere animæ tuæ placens Deo. Cùm ergo nos à peccatis ad bona opera conuertimus, à ſuperbia ad humilitatẽ, à luxuria ad cõ- Eccl.30.

tinentiã, à liuore & inuidia ad charitatẽ & dilectionẽ, ab ira & diſceptatione ad manſuetudinem & patientiã, à gula ad ſobrietatem, ab auaritia ad largitatem, à triſtitia ſæculari ad ſpiritualem lætitiam, ab acedia temporali ad ſtudium bonum: quid aliud facimus, quàm eleemoſynas in noſmetipſos impendimus, cùm noſtrimet miſeremur, ne per inobedientiam mandatorum Dei D ſupplicijs æternis deputemur? Quid enim [ait ipſe Saluator] proderit homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur, aut quam commutationem dabit homo pro anima ſua? & reli- Mar.8.

qua. Bene ergo & ordinate artem miſericordiæ exercet, qui primum ſemetipſũ bonis operibus, & ſancta conuerſatione, ac virtutum fructibus egere non ſinit, & deinde in quocumque poteſt, ſiue in ſpiritualibus rebus, ſiue in corporalibus proximos ſuos adiuuare non deſiſtit.

De Pœnitentia. CAP. XXIX.

POenitentibus exemplum Iob primus exhibuit, quando poſt funera vel flagella adhuc in ſua redar- E gutione, etiam in cilicio & cinere lamenta pœnitudinis ſumpſit, dicens: Idcircò ago pœnitentiam in fauil- Iob 42.

la & cinere. Poſt hunc Dauid vobis pœnitentiæ magiſterium præbuit, quando graui vulnere lapſus, dum audiſſet à propheta peccatum ſuum, confeſſum pœni- 2 Reg.

tuit, & culpam ſuam pœnitentiæ confeſſione ſanauit. 12.

Sic Niniuitę & alij multi peccata ſua confeſſi ſunt, pœnitentiam egerunt, diſplicuerunt ſibi quales fuerunt, Ione 3.

& quales per Deum facti ſunt, illi placuerunt. Eſt autem pœnitentia medicamentum vulneris, ſpes ſalutis per quam peccatores ſaluantur, per quam Dominus ad miſericordiam prouocatur, quæ non tempore penſatur, ſed profunditate luctus & lachrymarum. Pœnitentia autem nomen ſumpſit à pœna, qua anima cru-

ciatur, & mortificatur caro. Dicta eſt autem pœnitentia quaſi punientia, eo quòd ipſe homo puniendo puniat, quod malè admiſit. Hi verò qui pœnitentiam gerunt, proindè capillos & barbam nutriunt, demonſtrent abundantiam criminum, quibus caput peccatoris grauatur. Capilli enim pro vitiis accipiuntur, ſicut Pro. 5. ſcriptum eſt, Et crinibus peccatorum ſuorum vnuſquiſque conſtringitur. Vir quippe ſi comam nutriat, 1. Cor. 11 vt ait Apoſtolus, ignominia eſt illi. Ipſam ergo ignominiã ſuſcipiunt pœnitẽtes pro merito peccatorũ. Quod vero in cilicio proſternuntur, memoriam peccatorum ſuorum eos habere ſignificat. Per cilicium quippe eſt recordatio peccatorum, propter hœdos ad ſiniſtram futuros. Inde ergo pœnitentes in cilicio proſternimur, tãquam dicentes: Et peccatum meum coram me eſt ſemper. Quod autem cinere adſperguntur, vel, vt ſint memores, quia cinis & puluis ſunt, vel quia puluis facti ſunt, id eſt, impii facti ſunt, vnde & illi præuaricatores, primi homines recedentes à Deo, maliſque factis offendentes creatorem, in puluerem, vnde ſumpti ſunt, redierunt. Bene ergo in cilicio & cinere pœnitens deplorat peccatum, quia in cilicio aſperitas & punctio peccatorum, in cinere autem puluis oſtenditur mortuorum, & idcirco in vtroque pœnitentiam agimus, vt & in punctione cilicii, cognoſcamus vitia quæ per culpam commiſimus, & per fauillam cineris perpendamus mortis ſententiam, ad quam peccando † peruenimus. († peruenimus.) Pœnitentiæ autẽ remedium Eccleſia catholica in ſpe indulgentiæ fideliter alligat exercendum, & poſt vnum baptiſmi ſacramentum, quod ſingulari traditione commendatum, ſolicite prohibet iterandum, medicinali remedio pœnitentiæ ſubrogat adiumentum, cuius remedio egere ſe cuncti agnoſcere debent, pro quotidianis humanæ fragilitatis exceſſibus, ſine quibus in hac vita eſſe nõ poſſumus, honorum dumtaxat dignitate ſeruata, ita vt à ſacerdotibus & Leuitis Deo tantum teſte fiat: à cæteris verò, adſtante coram Deo ſolemniter ſacerdote, vt hîc tegat fructuoſa cõfeſſio, quod temerarius appetitus, aut ignorantiæ notatur contraxiſſe neglectus: vt ſicut in baptiſmo omnes iniquitates remitti, vel per martyrium nulli peccatum credimus imputari: ita pœnitentiæ compunctione fructuoſa, vniuerſa fateamur deleri peccata. Lachrymæ enim pœnitentium apud Deum pro baptiſmo reputantur: vnde & quælibet ſint magna delicta, quamuis grauia, non eſt tamen in illis Dei miſericordia, deſperanda. In actione autem pœnitudinis (vt ſuprà dictum eſt) non tam conſideranda eſt menſura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum Pſ. 50. & humiliatum Deus non ſpernit. Veruntamen quanta in peccato fuit ad malum abruptæ mentis intentio, tanta neceſſe eſt in lamentatione deuotio. Duplex autem eſt pœnitentiæ gemitus, vel dum plangimus quod male geſſimus, vel dum non agimus quod agere debeamus. Ille autẽ vere pœnitentiam agit, qui nec pœnitere præterita negligit, nec adhuc pœnitenda committit. Qui vero lachrymas indeſinenter fundit, & tamen peccare nõ deſinit, hîc lamentum habet, ſed mundationem non habet. Si qui autem per gratiam Dei ad pœnitentiam conuertuntur, perturbari non debent, ſi rurſus poſt emendationem relicta vita cor pulſent, dum non poſſint bonæ conuerſationi nocere, ſi talis cogitatio non erumpat in conſenſu vel opere. Ferre enim ſine perfectione vitiorum cogitationes, non eſt ad damnationẽ, ſed ad probationem, nec eſt occaſio ſubeundi diſcriminis, ſed potiùs augendæ virtutis. Nam & ſi quis circa finem ſuum per pœnitentiã deſinet eſſe malus, non ideò debet deſperare, quia in termino eſt vltimo vitæ, quoniam Deus non reſpicit quales antea fuimus, ſed quales circa finem vitæ exiſtimus. Ex fine enim ſuo vnumquemque aut iuſtificat, aut condemnat, ſicut ſcriptum eſt. Ipſe iudicat extrema terræ. Et alibi: Vniuerſo- Hier. 12 rum finem ipſe conſiderat. Proinde non dubitamus circa finem iuſtificari hominem per pœnitentiæ compunctionem: ſed quia raro id fieri ſolet, metuendum eſt, ne, dum ad finẽ differtur confeſſio ſperata, ante occupet mors, quàm ſubueniat pœnitentia. Pro qua re & ſi bona eſt ad extremum conuerſio, melior tamen eſt quæ longè ante finem agitur, vt ad hoc vita ſecuriùs tranſeatur.

De Satisfactione & reconciliatione.
Cap. XXX.

SAtisfactio autem eſt, cauſas peccatorum & ſuggeſtionem excludere, & vltra peccatum non iterare. Reconciliatio vero eſt, quæ poſt complementum pœnitentiæ adhibetur. Nam ſicut cõciliamur Deo, quando primum à gentilitate conuertimur, ita reconciliamur, quando poſt peccatum pœnitendo regredimur. Quorum autem peccata in publico ſunt, in publico debet eſſe pœnitentia per tempora, quæ Epiſcopi arbitrio pœnitentibus ſecundum differentiam peccatorum decernuntur: eorumque reconciliatio in publico eſſe debet ab Epiſcopo, ſiue à Preſbyteris, iuſſu tamen Epiſcoporum, ſicut canones Africani concilii teſtantur, vbi ita ſcriptum eſt: Cuiuſcũque autem pœnitentis publicum & vulgatiſſimum crimen eſt, quod vniuerſam Eccleſiam commouerit, ante abſidam manus ei imponatur. Quorum ergo peccata occulta ſunt, & ſpontanea confeſſione ſoli tantummodo preſbytero, ſiue Epiſcopo ab eis fuerint reuelata, horum occulta debet eſſe pœnitentia, ſecundum iudicium preſbyteri, ſiue Epiſcopi cui confeſſi ſunt: ne infirmi in Eccleſia ſcandalizentur, videntes eorum pœnas, quorum penitus ignorant cauſas. Quali autem tempore pœnitentium reconciliatio fieri debeat, oſtendunt dẽcreta Innocẽtii Papæ, vbi ita ſcriptum reperitur: De pœnitentibus autem, qui ſiue ex grauioribus commiſſis, ſiue ex leuioribus pœnitentiam gerunt, ſi nulla interuenit ægritudo, quinta feria ante Paſcha eis remittendum, Romanæ Eccleſiæ conſuetudo demonſtrat. Cæterum de pondere æſtimando delictorum, ſacerdotis eſt iudicare, vt attendat ad confeſſionẽ pœnitentis, & ad fletus atque ad lachrymas corrigentis: ac tum iubere dimitti, cum viderit congruam ſatisfactionem. Sane ſi quis ægritudinem inciderit, atque vſque ad deſperationem deuenerit, ei eſt ante tempus Paſchæ relaxandum ne de ſæculo abſque communione diſcedat. Hoc ergo ante omnia cauendum eſt, ne in extremis pœnitenti pœnitentia & recõciliatio denegetur, ne in deſperatione pereat: quia pietas omnipotẽtis Dei ad ſe quouis tempore concurrenti ſuccurrere valet, & periclitantem ſub onere peccatorũ poteſt ſubleuare. Perdidiſſet latro in cruce præmiũ ad Chriſti dexteram pendens, ſi illam vnius horæ pœnitentia non iuuiſſet: cùm eſſet in pœna, pœnituit: & per vnius ſermonis profeſſionem, habitaculum paradiſi (Deo promittente) promeruit. Vera ergo ad Deum conuerſio in vltimis poſitorum, mente potius eſt æſtimanda, quam tempore, propheta hoc taliter aſſerente: Cum conuerſus, inquit, ingemueris, tunc ſaluus eris.

Luc. 23 — Ezech. 18. iuxta LXX.

De Natiuitate Domini.
Cap. XXXI.

NAtalis Domini dies ea de cauſa à patribus votiuæ ſolẽnitatis inſtitutus eſt, quia in ea Chriſtus pro redemptione mundi naſci corporaliter voluit, prodiens ex Virginis vtero, qui erat in Patris imperio: cuius ſuſceptæ carnis cauſa hæc eſt: poſtquam enim inuidia diaboli parens ille primus ſpe ductus inani cecidit, confeſtim exul & perditus in omni genere ſuo, radicem malitiæ & peccati transduxit, creſcebatque in malum vehementius omne genus mortalium, diffuſis vbique ſceleribus, & quod eſt nequius, omnium cultibus idolorum. Volẽs ergo Deus terminare peccatum, conſuluit verbo, lege, prophetis, ſignis, prodigiis: Sed cũ ne ſic quidẽ errores ſuos admonitus agnoſceret mũdus, miſit Deus filiũ ſuum, vt carnem indueret, & omnibus appareret, & peccatores ſanaret. Qui ideo in homine venit,

venit, quia per ſeipſum ab hominibus cognoſci non potuit: Vt autem videretur, Verbum caro factum eſt, aſſumendo carnem, non mutatum in carnem. Aſſumpſit enim humanitatem, non amiſit diuinitatem: ita idē Deus & idem homo, in natura Dei æqualis Patri, in natura hominis factus mortalis, in nobis, pro nobis, de nobis, manens quod erat, ſuſcipiens quod non erat, vt liberaret quod fecerat. Hæc eſt ergo Dominicæ natiuitatis magna ſolennitas. Hæc eſt diei huius noua & glorioſa feſtiuitas, aduentus Dei factus ad homines. Itaq; dies iſte pro eo quod in eo Chriſtus natus eſt, natalis dicitur: quémque ideò obſeruare per reuolutū circulum anni feſtiua ſolennitate ſolemus, vt in memoriam reuocetur, Chriſtus quod natus eſt. In Bethleem quoque Chriſtus natus eſt, & in Nazareth nutritus: vt ex locorum vocabulis, rerum ipſarum appareret euentus. Ergo quod in Bethlehem naſceretur, oportuit: quia cibus cæleſtis, de cælis ad terras venit. Bethlehem quippe domus panis dicitur. Et Saluator de ſeipſo dixit: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcēdi. (Ioan 6.) Ergo Bethlehem verè domus panis eſt, quia Chriſtus homo in ea naſci dignatus eſt: panis videlicet vitæ, de quo qui manducauerit, viuet in æternum. Et hac etiam cauſa credimus in Eccleſia hunc morem inoleuiſſe, vt in ea nocte qua Chriſtus creditur eſſe natus, ſacra Miſſarum ſolennia celebrentur: vt ea hora fideles quique ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti perciperent, qua eum inter homines miſericorditer natum ſcirent. Cuius tamen celebrationis Teleſphorus Papa apud Romanos, primus auctor legitur extitiſſe. Nam quod in Nazareth nutritus erat, ea cauſa fuit, vt quia Nazareth flos ſiue munditia interpretatur, æternæ puritatis eius index exiſteres, cùm foret floris ipſius nutrix, qui de virga radicis Ieſſe aſcendens, ſeptiformem ſpiritum haberet, & perpetua puritate inſignis, meritò Nazaræus, quod eſt mundus, vocaretur.

De Epiphania Domini. CAP. XXXII.

Epiphaniorum proinde feſta ſolennitati viri Apoſtolici ſignauerunt, quia in eo eſt proditus ſtella Saluator, quando inuenerunt Magi Chriſtum in præſepi iacentem, adorauerunt eum, offerentes ei competentia munera Trinitatis, aurum, thus, & myrrham, regi, Deo, atque paſſuro. Ideò ergo diem hunc annua celebritate ſacrauerunt, vt mundus agnoſcat Dominum, quem elementa cælitus prodiderunt. Siquidem eodem die idem Ieſus etiam Iordanis lauacro tingitur, diuiſóque cælo Spiritus ſancti deſcendentis teſtimonio, Dei eſſe filius declaratur. Cuius diei nomen ex eo quod apparuit gentibus, Epiphania nuncupatur. ἐπιφάνεια enim Græcè, apparitio vel oſtenſio dicitur. Tribus ergo ex cauſis hic dies hoc vocabulum ſumpſit: ſiue quòd tunc in baptiſmo ſuo Chriſtus populis fuerit oſtenſus, ſiue quod ea die ſideris ortu Magis eſt proditus: ſiue quòd primo ſigno per aquam in vinum conuerſam, multis eſt manifeſtatus. Illud tamen ſciendum, quòd licet ea die baptiſmus Chriſti ab Ioanne fieri credatur, vniuerſale tamen baptiſma celebrari in ea, canonica contradicit auctoritas. Paſchæ ergo tempus tantummodo & Pentecoſtes, ad hoc ab Apoſtolis & apoſtolicis viris decretum, Romana cuſtodit Eccleſia; quæ videlicet duo tempora ad hoc opportuna eſſe, Chriſti Domini noſtri à mortuis reſurrectio, & Spiritus ſancti ſuper primitiuam Eccleſiam declarat aduentus. (Rom. 6. Act. 1.) Quicunque ergo (ait Apoſtolus) baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. & reliqua. Et Saluator aſcenſurus in cælum, Apoſtolis dixit: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu ſancto, non poſt multos hos dies.

De Hypanti. CAP. XXXIII.

Pvrificationis ergo matris Domini tempus poſt dies quadraginta à natiuitate eius celebratur: quia ex legis præcepto hoc tempus ſtatutum eſt parentibus fœminis, quo purificari deberent. Scriptum eſt enim in libro Leuitico, quòd Dominus per Moyſen mandauerit Iſrael, (Leui 12.) vt mulier quæ in ſuſcepto ſemine pareret maſculum, immunda eſſet ſeptem diebus, & die octaua circumcideretur infantulus: ipſa verò triginta tribus diebus maneret in ſanguine purificationis ſuæ, omne ſanctum non tangeret, nec ingrederetur ſanctuarium, donec implerentur dies purgationis eius: Sin autem fœminam pareret, immunda eſſet duabus hebdomadibus, & ſexaginta & ſex diebus maneret in ſanguine purificationis ſuæ. Cúmque impleti eſſent dies purgationis eius, pro filio ſiue filia, deferret agnum anniculum in holocauſtum, & pullum columbæ, ſiue turturem pro peccato. Quòd ſi non potuerit agnum offerre, ſumeret duos turtures vel duos pullos columbæ, vnum in holocauſtum, & alterum pro peccato, orarétque pro ea ſacerdos, & ſic mundaretur. Hac ergo de cauſa ſtatuta eſt in Eccleſia Feſtiuitas hæc, quia matrem Domini ſecundùm legem in hac die conſtabat purgari: ſed non ideò, quod aliqua legali purgatione indiguerit, quæ Dominum geſtabat legis: ſed quia Ieſus non venit legem ſoluere, ſed adimplere. (Matt 5.) Venit ergo mater Domini ad templum ſecundùm legem, ducens ſecum puerum, ac deferens hoſtias, quæ lex præcepit, vt in nullo patribus fieret diſſimilis, ac illud in ſe prima oſtenderet, quod ſcriptum eſt: (Eccl 3.) Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Obuios habuit grandæuum Simeonem, & Annam multorum annorum viduam, & cæteras perſonas, quas neceſſe erat in hoc ſacro miniſterio affuiſſe, quæ benedixerunt & glorificauerunt DEVM, & multa de eo vaticinauerunt, vt ſacer Euangelii textus luculento ſermone demonſtrat. Ob hanc quippe cauſam eadem feſtiuitas ὑπαντὴ nuncupatur, quia prædictæ perſonæ ad templum obuiam Chriſto aduenerunt, deuoto corde & obſequio. ὑπαντὴν enim Græco ſermone dicitur, quod obuio Latinè interpretatur. Eſt quoque feſtiuitas hęc purificationis incipiente Februario menſe, qui à Februo, id eſt, Plutone, qui luſtrationum potens à gentibus credebatur, ita vocatus eſt, luſtrarique eo menſe apud Romanos ciuitatum conſuetudo erat, vt iuſta diis manibus ſoluerentur: Sed hanc luſtrandi conſuetudinem benè mutauit Chriſtiana religio, cùm in menſe eodem, die ſanctę Marię plebs vniuerſa cum ſacerdotibus ac miniſtris, hymnis & modulationibus deuotis, per eccleſias, pérque congrua vrbis loca procedit, datóſque a Pontifice cuncti cereos in manibus geſtant ardentes: non vtique in luſtrationem terreſtris imperii quinquennem, ſed in perennem regni cęleſtis memoriam, quando iuxta parabolam virginum prudentium omnes electi lucentibus bonorum operum lampadibus, (Matt. 25.) obuiam ſponſo ac regi ſuo venientes, mox cum eo ad nuptias ſupernę ciuitatis intrabunt.

De Septuageſima, & Sexageſima, & Quinquageſima, & Quadrageſima

CAP. XXXIV.

De Septuageſima quoque & Sexageſima, Quinquageſima atque Quadrageſima, cur Dominici dies ante quadrageſimale ieiunium ſic appellentur, diuerſa multorum opinio eſt, & ideo maxime quia nec ipſa Dominica, quę Septuageſima dicitur, ſeptuageſima dies ante paſcha eſſe reperitur: nec ea quę Sexageſima, ſexagenarium numerum plenum habet vſque in Paſcha. Nam alii ſimpliciter narrant hanc eccleſię eſſe conſuetudinem, & Romana auctoritate ritum huius religionis eſſe firmatum: Alii dicunt quòd ſynecdochice totum habendum ſit dictum, id eſt, vbi maior denominatio numero dierum inuenitur: vt eſt Septuageſima, ac ſexageſima, à toto partē intelligi debere: Vbi verò minor, vt eſt Quadrageſima, à parte totum intelligi oportere. Alii quoq; neſcio quorū ore ducti aſſeuerant, quòd Orientales populi nouem hebdomadas, & Græci octo, & Latini ſeptē ieiunare ſoleant, & ob hoc his omnibus diebus Alleluia minimè in Eccleſia debere cantari. Alii etiā, quorum ratio præ cæteris laudabilior mihi

eſſe videtur, dicunt, Septuageſimam dictam eſſe propter decem hebdomadas, quæ ſunt ab ipſo die vſq; ad clau- A ſum Paſcha, quo die alba tolluntur veſtimenta à nuper Rom. 5. baptizatis. igitur in Apoſtolo legimus, Regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen, & ſignificat vſque ad vltima tempora legis, quæ per Moyſen data decurrit in Chriſti Dei noſtri tempora. Porrò Sexageſimam indè dici poſſe, quia ſexaginta dies ſunt vſque ad medium Paſchæ, quod erit feria quarta paſchalis hebdomadis. Quinquageſimam verò ritè dictam eſſe, eò * quòd tali * quod æquale. numero peruenit vſque in diem ſanctum reſurrectionis. Quadragenariom etiam numerum ita ibi poſitum, quod cum Dominica ſua concurrat ad myſticũ Paſcha Hebræorum, quod Dominus noſter IESVS-CHRISTVS cum diſcipulis ſuis celebrauit, & nos dicimus Cœnam Domini: Sed hæc omnia nos ita hîc poſuimus, B ſicut in aliorum dictis, vel ſcriptis comperimus, Lectori viam dantes, ſi quæ veraciùs & rationabilius exquiſita inuenerit, obtinere. Notandum tamen eſt, quod à Quinquageſima ieiunium incipere apud Romanos, Teleſphorus ſæpè memoratus Papa conſtituit, vt per ſeptem hebdomadas ante Paſcha corpus ieiuniis caſtigemus, qui alias ſeptem poſt Paſcha vſque in Pentecoſten in lætitia à ieiuniis relaxare volumus: vt priorem quinquageſimam in pœnitudine peccatorum noſtrorũ exigamus ad promerendam miſericordiam: & in ſecunda laudibus & orationibus operam dantes, ſtudeamus peruenire ad promiſſam Spiritus ſancti gratiam.

De die Palmarum, CAP. XXXV.

Dies Palmarum ideo celebratur, quia in eo Dominus & Saluator noſter, ſicut propheta cecinit, C Matt. 21 Hieruſalem tendens, ſuper aſellum ſediſſe perhibetur. Tunc gradiens cum ramis palmarum multitudo plebiũ obuiam ei, clamauerunt: Oſanna, benedictus qui venit in nomine Domini rex Iſraël. In ramis enim palmarum ſignificabatur victoria, qua erat Dominus mortem moriendo ſuperaturus, & trophæo crucis, de diabolo mortis principe triumphaturus. In aſello autem, ſuper quem ſedendo Hieroſolymam venit, indicabat ſimplicia corda gentilitatis, quam præſidendo atque regendo, perducebat ad viſionem pacis. Hoc autem die ſymbolum competentibus traditur, propter confinem Dominicæ Paſchæ ſolennitatem: vt qui iam ad Dei gratiam percipiendam feſtinant, fidem, quam confitẽtur, agnoſcant. Vulgus autem ideo eum diem capitulauium vocat, D quia tunc moris eſt lauandi capita infantium, qui vngendi ſunt, ne fortè obſeruatione Quadrageſimæ ſordidata, ad vnctionem accederent.

De Cœna Domini. CAP. XXXVI.

Cœna Domini hæc, eſt feria quinta vltimæ hebdomadis Quadrageſimæ, quando Dominus & Saluator noſter poſt typicum illud Paſcha completum, ad verum Paſcha tranſiens, myſterium corporis & ſanguinis ſui primùm Apoſtolis tradidit: quando poſt ſacramenta cæleſtia diſcipulus fallax & proditor precium à Iudæis accepit, & Chriſti ſanguinem vendidit. Eo etiam die Saluator ſurgens a cœna, pedes diſcipulorum lauit, propter humilitatis formam commendandam, quam docendam venerat, ſicut & ipſe conſequenter expoſuit: quod etiam decebat potiſſimùm, vt facto doceret, E quod obſeruare diſcipulos præmoneret. Hinc eſt quod eodem die altaria templi, parietes & pauimenta lauantur, vaſáque purificantur, quæ ſunt Domino conſecrata. Quo die proinde etiam ſanctum chriſma conficitur, quia ante biduum Paſchæ, Maria caput ac pedes Domini vnguento perfudiſſe perhibetur. Vnde & Domi- Matt. 26 nus diſcipulis ſuis dixit: Scitis quia poſt biduum Paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Eodem etiam die (ſicut ſuprà oſtendimus) pœnitentes reconciliantur: quia ſcilicet ipſa die, qua ſacramenta corporis & ſanguinis ſui Dominus primùm confecit, ac diſcipulis ſuis percipienda tradidit, oportebat ad hæc reſumenda pœnitentes reſtaurarent: eo videlicet tempore, quo ſanguis Chriſti in remiſſionem omnium fuſus eſt A peccatorum.

De Paraſceue. CAP. XXXVII.

Paraſceue, id eſt, ſexta ſabbatò, ideo in ſolennitate habetur, quia in eo die Chriſtus myſterium crucis expleuit, propter quod venerat in hunc mundum: vt qui ligno percuſſi fueramus in Adam, rurſus per ligni myſterium ſanaremur. Huius enim cauſa triumphi, humana puſillitas Chriſto per omnem mundum celebritatem annuam præbet, pro eo quòd dignatus eſt ſanguine paſſionis ſuæ ſeculum redimere, & peccatum mũdi per crucem morte deuicta abſoluere: cuius quidem crucis iniuriam non pertulit illa diuinitatis ſubſtãtia, ſed ſola ſuſceptæ humanitatis natura. Paſſio enim corporis fuit: diuinitas verò exors iniuriæ manſit. Tripartita autem ratio Dominicæ Paſſionis oſtẽditur. Pri- B ma itaq; cauſa eſt, vt Chriſtus pro reatu mundi redemptio daretur: ſcilicet, vt quos ſerpens abſorbuerat, euomeret, & prædam quam tenebat, amitteret, non potentia victus, ſed iuſtitia, non dominatione, ſed ratione. Secunda cauſa eſt, vt ſecuturis hominibus vitæ magiſterium præberetur. Aſcendit enim in crucem Chriſtus, vt nobis paſſionis & reſurrectionis præberet exemplũ: paſſionis, ad firmandam patientiam: reſurrectionis, ad excitandam ſpem: vt duas vitas nobis oſtenderet in carne: vnam laborioſam, alteram beatam: Laborioſam, quam tolerare debemus: beatam, quam ſperare debemus. Tertia cauſa eſt ſuſceptæ crucis, vt ſuperba ſeculi & inflata ſapientia, per crucis ſtultam, vt putatur, prædicationem humiliata, corrueret: vt pateret id quod C ſtultum Dei eſt, quanto ſit hominibus ſapientius: & quod infirmum Dei eſt, quanto ſit fortius tota hominum fortitudine. Docet autem Apoſtolus Paulus illuminatos nos debere oculos cordis habere, ad intelligẽdum quæ ſit latitudo crucis, & longitudo, & altitudo & profundum. Crucis latitudo, eſt trãſuerſum lignum quo extenduntur manus. Longitudo à latitudine deorſum vſq; ad terram. Altitudo, a latitudine ſurſum vſque ad caput. Profundum verò, quod terræ infixum abſcon- Matt. 16 ditur. Dicitur enim homini: Tolle crucem tuam, & ſe- Mar. 8. quere me. Dum enim cruciatur caro, cùm mortificantur membra noſtra ſuper terram, fornicatio, immunditia, luxuria & cætera, dúmque exterior homo corrumpitur, interior renouatur de die in diem, paſſio eſt crucis. Et hæc quidem dum ſint bona opera, tamen ad- D huc laborioſa, quorum merces requies eſt. Ideóque dicitur, Spe gaudentes: vt cogitantes ſcilicet requiem fu- Rom. 12. turam, cum hilaritate & laboribus operemur. Hanc hilaritatem ſignificat crucis latitudo in tranſuerſo ligno, vbi figuntur manus: per manus enim opus intelligitur: per latitudinem, hilaritas operantis, quia triſtitia facit anguſtias. Porrò per altitudinem crucis, cui caput adiungitur, expectatio ſupernæ retributionis de ſublimi iuſtitia Dei ſignificatur: vt & ipſa opera bona non propter beneficia Dei terrena ac temporalia facienda credantur: ſed potiùs propter illud quod deſuper ſperat fides, quæ per dilectionem operatur. Iam verò per longitudinem, qua totum corpus extenditur, ipſa tolerantia ſignificatur, vt longanimes permaneamus. Vnde E longanimes dicuntur, qui tolerant. Per profundum autem, hoc eſt, partem illam ligni, quæ in terræ abdito defixa latet, ſed indè cõſurget omne quod eminet, inſcrutabilia indicantur iudicia Dei: de quibus occulta eius voluntate vocatur homo ad participationem tantæ gratiæ Dei: Hac ergo die Eccleſiæ altaria indumentis ſuis ſpoliata denudantur, quia in ea Chriſtus ſuis veſtimentis exutus eſſe legitur, & velum templi ſciſſum eſſe, oc- Matt. 27 ciſo Chriſto, per Euangelium prædicatur. Hac die in Eccleſia luminaria non accenduntur, quia in ipſo, Redemptore crucifixo, ſidera obſcurabantur. In hac die ſanctarum plebium præſules, qui mandata ſibimet legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt cauſam, & tota ſecum Eccleſia conge-

miſcente, poſtulant & precantur: primum, pro ſtatu totius Eccleſiæ Chriſti: Deinde, vt infidelibus donetur fides, & idololatræ ab impietatis ſuæ liberentur erroribus: vt Iudæis ablato cordis velamine, lux veritatis appareat: vt hæretici catholicæ fidei receptione reſipiſcant: vt ſchiſmatici ſpiritum rediuiuæ charitatis accipiant: vt lapſis pœnitentiæ remedia conferantur: vt denique catechumenis ad regenerationis ſacramenta perductis, cæleſtis miſericordiæ aula reſeretur: quia pro horum omnium redemptione, in hac die ſanguis effuſus eſt Chriſti. Hæc autem non inaniter à Domino peti, rerum ipſarum monſtrat effectus: quomodo quidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos erutos de poteſtate tenebrarum trãsferat in regnum filii charitatis: ex vaſis iræ, faciat vaſa miſericordiæ. Quod adeo totum diuini operis eſſe ſentitur, vt hæc efficienti Deo ſemper gratiarum actio, laudiſque confeſſio pro illuminatione talium vel correctione referatur. Ipſa die à Pontifice & à clero & ab omni populo ſpecies ſanctæ Crucis ſalutatur: quia paſſio Redemptoris à fidelibus in hora redemptionis ſuæ digna laude veneratur. In hac die ſacramenta penitus non celebrantur: ſed Euchariſtiam in cœna Domini conſecratam, peracto officio lectionum & orationum, & ſanctæ Crucis ſalutatione, reſumunt: quia vt Innocentius Papa teſtis eſt, ex eo quod Apoſtoli & amatores Chriſti eo biduo quo crucifixus & ſepultus Saluator eſt, in mœrore conſtituti, ab omni cibo abſtinuerunt ſe; hinc traditio Eccleſiæ habet, biduo memorato ſacramenta non celebrari: ſed magis ſanctam reſurrectionis noctem expectari, & in ipſa cum lætitia & gaudio ſpeciali ſacrificium offerri. In hac die veſpera cum ſilentio celebratur, vt quieti Dominicæ ſepulturæ veneratio exhibeatur.

De Sabbato ſancto Paſcha. CAP. XXXVIII.

SAbbati Paſchalis veneratio hinc celebratur, pro eo quod eadem die Dominus in ſepulchro quieuit: vnde & bene in Hebræo ſermone ſabbatum requies interpretatur: ſiue, quod Deus in eo requieuit die, mundo perfecto: ſiue, quod in eo Dominus & Redemptor noſter requieuit in ſepulchro. Hic autem dies inter mortem Domini & Reſurrectionem medius eſt, ſignificans requiem quãdam animarum ab omni labore, omniumque moleſtiarum poſt mortem, per quam fit tranſitus per reſurrectionem carnis ad illam vitam, quam Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſua reſurrectione præmonſtraſſe dignatus eſt. In hac die cum omni ſilentio & trãquillitate oportet nos manere, & cum oratione & pſalmodia ſanctam reſurrectionis horam expectare: ne nos magis cura ſæcularis infeſtet, terrena negocia inquietent, quam ſpiritalia ſtudia, & cura ſalutaris animarum noſtrarum occupent. Hac autem die inclinante ad veſperam, ſtatuta celebratio noctis Dominicæ in Eccleſia incipitur: & primum, ſecundum inſtitutionem Zoſimi Papæ, archidiacono cereum benedicente, aptè quidem fit, vt in conſecratione luminis, Paſchalis celebratio incipiat, quæ æternæ lucis nobis contulit claritatem. Deinde lectionum veteris teſtamenti & orationum ordo peragitur, vt innoteſcat quanta expectatione à primordio mundi, per patriarchas & prophetas ſalus noſtra præſagiebatur, quæ in Saluatoris noſtri paſſione & reſurrectione completa eſt. Deinde litaniæ aguntur, vt communicatio & memoria & oratio ſanctorum, nos ad ventura gaudia conſequenda adiuuet, quas ſequitur baptiſmi ſacramentum, & aſcendit grex dealbatorum de lauacro. Quicumque autem ſcire deſiderat, quanta auctoritate & ratione baptiſmus iſtius temporis nobis commendatur, legat decreta Leonis Papæ, & inueniet. Poſt baptiſmum vero & litanias, ſequitur ſancta Miſſarum celebratio, & communicatio corporis & ſanguinis Domini: cuius participatione quicumque fidelium ſe hac nocte abſtinuerit, neſcio quomodo dicam illum Chriſtianum, exceptis his qui pro capitalibus criminibus excommunicati pœnitentiam gerunt. Notandum vero quod apud Hieronymum legimus, quod in orientalibus eccleſiis mos ſit in hac nocte, ante mediam noctem fideles ab Eccleſia non recedere, horam illam expectantes in ſacris vigiliis, de qua ſcriptum eſt, Media nocte clamor factus eſt, & reliqua. Matt. 25

De Paſcha Domini CAP. XXXIX.

IAm vero Paſchale ſacramentum, quod nunc in Saluatoris noſtri myſterium manifeſtiſſimè celebratur, in veteri teſtamento figuraliter primum geſtum eſt, quando agno occiſo Paſcha celebrauit populus Dei in Ægypto: cuius figura in veritate completa eſt in Chriſto, qui ſicut ouis ad immolandum ductus eſt: cuius ſanguine inlinitis poſtibus noſtris, id eſt, cuius ſigno crucis ſignatis frontibus noſtris, à periclitatione huius ſæculi, tamquam à captiuitate Ægyptia liberamur. Cuius quidem diem Paſchalis reſurrectionis non ſolum pro eo celebramus, quod in eodem a mortuis reſurrexit, ſed etiam & pro aliis ſacramentis quæ per eundem ſignificantur. Quia enim, ſicut dicit Apoſtolus, mortuus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, tranſitus quidem de morte ad vitam, in illa de paſſione Domini & reſurrectione ſacratus eſt. Rom. 4. Nam & vocabulum ipſum, quod Paſcha dicitur, non Græcum, ſed Hebræum eſt. Neque enim à paſſione (quoniam πάσχω Græcè pati dicitur) ſed à tranſitu Hebræo verbo Paſcha appellatum eſt: quod & maxime Euangeliſta expreſſit, cùm celebraretur à Domino Paſcha cum diſcipulis: Cùm vidiſſet, inquit, Ieſus quia venit hora vt tranſiret de hoc mundo ad Patrem. Ioan. 13. Tranſitus ergo de hac vita mortali in aliam vitam immortalem, hoc eſt, de morte ad vitam in paſſione & reſurrectione Domini commendatur. Hic tranſitus à nobis modo agitur per fidem, quæ nobis datur in remiſſionem peccatorum, quando conſepelimur cum Chriſto per baptiſmum, quaſi à mortuis tranſeuntes de peioribus ad meliora, de corporalibus ad ſpiritualia, de conuerſatione huius vitæ, ad ſpem futuræ reſurrectionis & gloriæ. Propter ipſum ergo initium nouæ vitæ ad quam tranſimus, & propter nouum hominem quem iubemur induere, & exuere veterem, expurgantes vetus fermentum, vt ſimus noua conſperſio, quoniã Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, propter hanc vitæ nouitatem, primus menſis in anni menſibus celebrationi huic attributus eſt: 1. Cor. 5. Nam ipſe dicitur & menſis nouorum. Quia vero in toto tempore ſæculi nunc tertium tempus apparuit, ideo reſurrectio Domini triduana eſt. Primum enim tempus eſt ante legem, ſecundum ſub lege, tertium ſub gratia: vbi iam manifeſtatum eſt ſacramentũ, quod erat in prophetico ænigmate occultum. Hoc ergo & in lunari numero ſignificatur: quia enim numerus ſeptenarius ſolet in ſcripturis ad quandam perfectionem myſticus apparere, in tertia hebdomada lunæ Paſcha celebratur, id eſt, qui dies occurrerit à decimoquinto in vigeſimum primum, ſed nec ſolum propter tempus tertium, quia inde incipit hebdomada tertia, ſed etiam propter illam conuerſionem lunæ, (tunc enim illa ab inferioribus ad ſuperiora conuertitur) & hæc nobis de luna ſimilitudo aſſumitur, de viſibilibus ad inuiſibilia, de corporalibus ad ſpiritualia ſacramenta tranſire, vt magis magiſque huic ſæculo moriamur, & vita noſtra abſcondatur cum Chriſto, omnemq; lucẽ ſtudii noſtri quæ ad inferiora vergebat, ad ſuperiora conuertamus, ad illam ſcilicet æternam contemplationẽ immutabilis veritatis. Vſque ad viceſimam vero & primã ideo Paſcha obſeruatur, propter numerum ſeptenariũ, quo vniuerſitatis ſignificatio ſæpe figuratur, qui etiam ipſi Eccleſiæ tribuitur, propter inſtar vniuerſitatis: ideoq; & Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi ſeptem ſcripſit eccleſiis. Eccleſia vero adhuc in iſta mortalitatis carne conſtituta, propter iſtam mutabilitatẽ, lunæ nomine in ſcripturis ſæpe vocatur. Quod vero anniuerſarius dies Paſchalis non ad eundem redit anni diem, ſicut puta dies quo creditur Dominus natus, hoc fit propter Dominicum diem

& lunam. Manifeſtum eſt enim, quo die Dominus crucifixus ſit, & in ſepulcro fuerit, & reſurrexerit. A Adiuncta eſt enim ipſorum dierum obſeruatio per Nicænum concilium, & orbi vniuerſo Chriſtiano perſuaſum, eo modo Paſcha celebrari oportere, vt non ſolum lunam paſchalem, ſed & diem Dominicum, in quo reſurrexit à mortuis, expectare debeamus. Iude eſt, quod ad eundẽ anni diem nõ reuertatur Paſcha. Nã Iudæi tantumdẽ menſem nouorũ & lunã obſeruãt: diem autem addendũ patres noſtri cenſuerũt, vt & noſtra feſtiuitas a Iudæorũ feſtiuitate diſtingueretur. Initiũ videlicet primi mẽſis obſeruandum eſt, ab octauo Iduum Martiarũ, vſque in Nonarum Aprilium diem. Quartadecima vero luna Paſchæ, à duodecima Kalendas Aprilis, vſque in decimamquartam Kalendas Maii, quærenda eſt. Porro dies B Paſchæ Dominica, ab vndecima Kalendas Aprilis vſq; in ſeptimam Kalendas Maii: & hoc a luna quintadecima, vſq; ad viceſimam primam. Nunquam ergo contingere poteſt, vt luna xiiii. primi menſis, ante vernale æquinoctium, quod fit in xii. Kalendas Aprilis eueniat: quia luminare minus, luminare maius ſequi in plenitudine ſua, non præcedere debet. Nam cum in veteri teſtamento tribus argumentorum indiciis paſchale tempus obſeruari ſit præceptum, videlicet, vt poſt æquinoctium, vt menſe primo, vt tertia eius ſeptimana, id eſt, à veſpera xiiii. lunæ, quod eſt initium xv. vſque in veſperam, id eſt terminum † viceſimæ primo celebretur quarta in eiuſdẽ obſeruatione regula eſt nobis à tẽpore Dominicæ reſurrectionis impoſita, vt cum æquinoctio tranſcenſo, lunam primi menſis quartamdecimam veſpere ortum facere viderimus, non ſtatim ad faciendum C Paſcha proſiliamus, ſed Dominicum diem expectantes, in ipſo congruè Paſcha celebremus. Et ſi fieri poſſet, vt eadem omnibus annis ſabbati die luna quartadecima contigiſſet, nihil noſtræ Paſchalis obſeruantiæ tempus à legali diſcreparet. Nam & nos ipſi iuxta legis edicta, ſemper quartadecima luna primi menſis ad veſperam, immolantes & comedentes agni immaculati carnem, ſanguinemq; illius ad repellendum exterminatorem noſtris poſtibus adſpergentes, id eſt, baptiſmi, & Paſchaliũ celebrantes ſolennia Miſſarum, ſpiritalem ſuperamus Ægyptũ: atque illuceſcente mane in luna xv. mẽſis eiuſdem, primum azymorum diem intraremus, ſeptemque dies eiuſdem celebritatis legitimos a mane xv. diei vſque D in veſperam viceſimiprimi menſis ipſius, id eſt à Dominico Paſchæ, vſque in Dominicum octauum Paſchæ, debita veneratione compleremus: Sed quoniam lunæ dies eadem diuerſas ſeptimanæ deuoluitur in ferias, inde fit, vt qui propter reſurrectionem redemptoris noſtri Dominicum diem, Paſchæ initium ſeruare docemur aliquoties noſtra feſtiuitas ſeptimo poſt legalium azymorum exordium die ſumat ingreſſum: non tamen vnquam contingat, vt non noſtra ſolennitas Paſchalis, aliquem legalium Paſchæ dierum, ſæpe autem omnes intra ſe complectatur. Notandum tamen quod inter paſcha & azyma legis hoc diſtat, quod illa vna dies, qua agnum occidi neceſſe erat, & nocte ſequenti tranſiens Dominus primogenita Ægyptiorum percuſſit, liberans domus filiorum Iſrael ſignatas agni ſanguine, Paſcha dicebatur: Sequentes vero dies vii. id eſt, a xv. vſque ad E viceſimam primam menſis eiuſdem, azymorum proprie vocabantur. Quem legalium morem Eccleſia non ignobiliter etiam nunc imitatur: vnam videlicet noctem tranſitus Dominicæ reſurrectionis, à mortuis, qua impios triumphando, fideles ſaluare dignatus eſt, principaliter obſeruãs, ac deinde alios ſeptem dies in memoriam eiuſdem Dominicæ reſurrectionis congrua feſtiuitate ſubiungens, quos vii. dies Albas vocitamus, propter eos qui in ſancta nocte baptizati, albis per totam hebdomadam vtuntur veſtibus: & tunc maxime dum alba tolluntur à baptizatis veſtimenta; per manus impoſitionem a Pontifice Spiritum ſanctum accipere conueniens eſt, qui in baptiſmo omnium receperunt remiſſionem peccatorum, & per vii. dies in Angelico caſtitatis habitu, & luminibus cæleſtis claritatis, ſanctis aſſiſtere ſacrificiis ſolent.

† Al. viceſima — *Exod. 12*

De Aſcenſione Domini. CAP. XL.

AScenſionis Dominicæ ſolennitas ideo celebratur, quia eodem die poſt mundi victoriam, poſt inferni regreſſum, aſcendere Chriſtus memoratur ad cælos, ſicut ſcriptum eſt, Aſcendens in altum, cepit captiuitatẽ, dedit dona hominibus. *Pſal. 67* Quæ feſtiuitas ideo per reuolutum circulum annorum celebratur, vt humanitas aſſumptæ carnis aſcendentis ad dexteram patris in memoriam reuocetur: cuius corpus ita in cælo eſſe credimus, vt erat quando aſcendit: quod & vox Angelica proteſtatur, dicens: Sic veniet quemadmodum vidiſtis *Act. 1* eum euntem in cælum, id eſt in eadem carnis ſpecie atque ſubſtantia, cui profecto carni immortalitatem dedit, naturam non abſtulit. Dextera autem patris, ad quam idem filius ſedere creditur, nõ eſt corporea, quod nefas eſt de Deo ſentire: ſed dextera patris, eſt beatitudo perpetua, quæ ſanctis in reſurrectione promittitur, id eſt, vniuerſæ Eccleſiæ quæ eſt corpus Chriſti: ſicut & ſiniſtra eius rectè intelligitur miſeria & pœna perpetua, quæ impiis dabitur. Ante hanc ergo diem Aſcenſionis Domini, mos eſt Eccleſiarum Occidentis, per tres dies proximos ieiunium exercere, & litanias agere: & hoc congrue. Nam ſi credimus Chriſtum in hoc tempore ad cælos aſcendiſſe, dignum eſt etiam, vt ante Aſcenſionis diem operam demus ieiuniis & orationibus caſtigantes carnem noſtram, & crucem eius nobiſmetipſis geſtantes: quatenus illum ſequi mereamur. Qui enim, inquit, *Luc. 9* vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Sicut ergo portamus in manibus noſtris ſpeciem crucis eius, ita portemus & in carne noſtra ſimilitudinem paſſionis eius, Qui autem ſunt *Gala. 5* Chriſti, dixit Apoſtolus, carnem ſuam crucifixerunt cũ vitiis & concupiſcentiis. Et ita fiet, vt vbi Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam cum gloria aſcendit, illuc & nos reſurgentes à mortuis, in carne incorruptibili per eius gratiam aſcendere valeamus, ſicut dicit idem Apoſtolus: Si enim, inquit, complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis. *Rom. 6*

De Pentecoſte. CAP. XLI.

INitium ſane & cauſa feſtiuitatis Pentecoſtes, id eſt, quinquageſimæ, paulo altius repetenda eſt. Pentecoſtes enim dies hinc cepit exordium, quando Dei vox in Sina monte deſuper intonans audita eſt, & lex data eſt Moyſi: In nouo autem teſtamento Pentecoſtes cœpit, quando aduentum ſancti Spiritus quem Chriſtus promiſit, exhibuit: quem ait non eſſe venturum, niſi ipſe aſcendiſſet in cælum. Denique dum portam cæli Chriſtus intraſſet, decẽ diebus interpoſitis, intremuit ſubito orantibus Apoſtolis locus, & deſcendente Spiritu ſancto ſuper eos, inflammati ſunt, ita vt linguis omnium gentium, Dei magnalia loquerentur. Aduentus itaque Spiritus ſancti de cælo ſuper Apoſtolos in varietate linguarum diffuſa, ſolennitatem tranſmiſit in poſteros, eaque de cauſa Pẽtecoſte celebratur, & dies ipſe promde inſignis habetur. Concordat autem hæc feſtiuitas Euangelii, cum feſtiuitate legis. Illic enim poſteaquam agnus immolatus eſt, interpoſitis quinquaginta diebus, data eſt lex Moyſi ſcripta digito Dei: Hic poſtquam occiſus eſt Chriſtus, qui tanquam ouis ad immolandum ductus eſt celebratur verum Paſcha, & interpoſitis quinquaginta diebus, Spiritus ſanctus datur qui eſt digitus Dei, ſuper cxx. diſcipulos, Moſaicæ ætatis numero conſtitutos. *Exod. 12 & 20.* Siquidem & hæc feſtiuitas aliud obtinet ſacramentum. Conſtat enim ex vii. ſeptimanis. Sed dierum quidẽ ſeptimanæ generant eandem Pentecoſten, in quo fit peccati remiſſio per Spiritum ſanctũ: Annorum vero ſeptimanę, quinquageſimum annum faciunt, qui apud Hebręos iubileus nominatur, in quo ſimiliter terrę fit remiſſio, & ſeruorum libertas, & poſſeſſionum reſtitutio, quę precio fuerant comparata.

Septem etenim ſepties multiplicati, quinquagenarium ex ſe generant numerum, aſſumpta monade, quam ex futuri ſæculi figura præſumptam eſſe, Maiorum auctoritas tradit. Fit enim ipſa & octaua ſemper, & prima: immo ipſa eſt ſemper vna, quæ eſt omnis dies. Neceſſe eſt enim ſabbatiſmum animarum populi Dei, illic occurrere, atque ibi compleri, vbi datur pars his qui octo: ſicut quidam diſſerens, Salomonis dicta ſapienter expoſuit: ideirco autem totius quinquageſimæ dies poſt Domini reſurrectionem reſoluta abſtinentia in ſola lætitia celebrãtur, propter figuram futuræ reſurrectionis, vbi iam non labor, ſed requies erit lætitiæ. Ideo his diebus nec genua in oratione flectuntur, quia ſicut quidam ſapientum ait. Inflexio genuum, pœnitentiæ & luctus indicium eſt. Vnde etiam per omnia eandem in illis ſolennitatem, quam Dominico die cuſtodimus, in qua Maiores noſtri nec ieiunium agendum, nec genua eſſe flectenda, ob reuerentiam Dominicæ reſurrectionis, tradiderunt. His diebus ſanctis Alleluia propter gaudium reſurrectionis aſſiduè eſſe cantandum in Eccleſia, magiſtri ſanciuerunt Eccleſiæ. Quia vero à Dominica Septuageſimæ toto tempore ieiunii vſque in Paſcha, quo pœnitentiæ & corporis noſtri mortificationi inſtare debemus, ab iſta laude abſtinendum eſt, licet nullo tempore in Eccleſia laus Dei deſit: ita in diebus ſolennitatis Paſchalis, immo per totam Quinquageſimam vſque in Pentecoſten, atque in Dominicis diebus, quando lætari nos conuenit, & ieiunio relaxari, ſine ceſſatione illam in cantu frequentare debemus. Ante Paſcha ergo tempus ieiunii, præſentis vitæ ſignificationem tenet, quia propter peccata noſtra pœnis ærumniſque quotidie affligimur: Tempus vero Quinquageſimę paſchalis, futuram reſurrectionem corporum noſtrorum, & æternam in cælis vitam, eo quod caput noſtrum eo tempore reſurrexerit, demonſtrat, ac ideo cæleſte canticum Alleluia, quod Ioannes Apoſtolus in cælis ſanctorum turbam multam canere in Apocalypſi commemorat, eo tempore frequentandum eſt, quo immortalitatem noſtram deſideramus, Saluatoris noſtri glorificationem celebrantes: & hoc optandum, vt qui in terra aliena poſiti, canticum Domini cantare dignè non poſſumus, ad terram viuentium perueniamus, quo ſine fine gaudentes, canticum nouum Domino ſine ceſſatione in æternum decantemus. In ſabbato autem ſancto Pentecoſtes, ſicut in ſabbato ſancto Paſchæ, baptiſmum celebratur, lectionibus veteris teſtamenti antè recitatis, & orationibus atque litaniis antè peractis, ſubſequente ſancta Miſſarum celebratione. Bene quoque ſabbatum ſanctum Pentecoſtes ſimili celebratione ſabbato ſancto Paſchæ veneratur, quia ipſe vnigenitus Dei filius (*Ioan. 14.*) in fide credentium, & in virtute operum, nullam inter ſe & Spiritum ſanctum voluit eſſe diſtantiam, quia nulla eſt diuerſitas in natura, dicens: Ego rogabo Patrem, & alium paraclitum dabit vobis, vt vobiſcum ſit in æternum, ſpiritum veritatis. & iterum: Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quẽ mittet pater meus in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vniuerſa quæcumque dixero vobis. & iterum: Cùm venerit ille Spiritus veritatis, diriget vos in omnem veritatem, cum itaque veritas Chriſtus ſit, & Spiritus ſanctus ſpiritus veritatis, nomenque paracliti vtrique ſit proprium, non diſſimile eſt feſtum, vbi vnum eſt ſacramentum.

De die Dominico. CAP. XLII.

DOminicum diem Apoſtoli ideo religioſa ſolennitate ſanxerunt, quia in eodem Redemptor noſter à mortuis reſurrexit. Ideo Dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus, vel mundi illecebris abſtinentes, tantum diuinis cultibus ſeruiamus, dantes ſcilicet diei huic honorem & reuerentiam, propter ſpem reſurrectionis noſtræ, quam habemus in illa. Nam ſicut ipſe Dominus Ieſus Chriſtus & Saluator noſter tertia die reſurrexit à mortuis, ita & nos reſurrecturos in nouiſſimo die ſperamus. Vnde etiam in Dominico die ſtantes oramus, quod eſt ſignum futuræ reſurrectionis. Hoc agit Eccleſia vniuerſa, quæ in peregrinatione mortalitatis inuenta eſt, expectans in fine ſæculi, quod in Domini noſtri Ieſu Chriſti corpore præmonſtratum eſt, qui eſt primogenitus a mortuis. Sabbatum autem à priore populo in otio corporaliter celebratum legimus, vt figura eſſet in requiem: vnde & ſabbatum requies interpretatur: Dies autem Dominicus, non Iudæis, ſed Chriſtianis per reſurrectionem Domini declaratus eſt: & ex illo cœpit habere feſtiuitatem ſuam. Ipſe eſt enim dies primus, qui poſt ſeptimum repetitur octauus. vnde & in Eccleſiaſte ad duorum teſtamentorum ſignificationem dicitur: Illi ſeptem, eidem illi octo. (*Eccleſ. 11.*) Primo enim ſolum celebrãdum ſabbatum traditum eſt, quia erat antea requies mortuorum: reſurrectio autem nullius erat vſque ad Chriſtum Dominum, qui reſurgens a mortuis non moritur, mors illi vltra non dominabitur. (*Rom. 6.*) Iam poſtquam facta eſt talis reſurrectio in corpore Domini, vt præiret in capite Eccleſiæ, quod corpus Eccleſiæ ſperaret in fine, dies Dominicus octauus, qui & primus, in feſtiuitate ſucceſſit. Apparet autem hunc diem etiam in ſcripturis ſanctis eſſe ſolennem. Ipſe enim eſt dies primus ſæculi: in ipſo formata ſunt elementa mundi, in ipſo creati ſunt Angeli, in ipſo quoque a mortuis reſurrexit Chriſtus: in ipſo de cælis Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendit: manna in eo die in eremo primo de cælo datum eſt. (*Exod. 9.*) Sic enim dicit Dominus: Sex diebus colligetis manna: in die autẽ ſexto duplum colligetis. Sextus enim dies eſt paraſceue, qui ante ſabbatum ponitur: ſabbatum autem ſeptimus dies eſt, quem ſequitur Dominicus, in quo primum mãna de cælo venit. Vnde intelligant Iudæi, iam tunc prælatam eſſe Iudaico ſabbato Dominicam noſtram: iam tunc indicatum, quod in ſabbato ipſorum, gratia Dei de cęlo ad eos nulla deſcenderit: ſed in noſtra Dominica, in qua primum Dominus eam pluit.

De feſtiuitatibus Sanctorum. CAP. XLIII.

FEſtiuitates Apoſtolorum ſiue in honorem martyrum ſolennitates, antiqui patres in venerationis myſterio celebrare ſanxerunt: (*Aug. de ciui. Dei.*) vel ad excitandam imitationem, vel, vt meritis eorum conſociemur, atque orationibus adiuuemur, ita tamen, vt nulli martyrum, ſed ipſi Deo martyrum, quamuis in memoriis martyrum, conſtituamus altaria. Quis enim antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, Deo offertur, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit, quod ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari poſſumus, & in † illo quo adiuuante poſſimus. (*† illum.*) Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti homines Dei: quorum cor ad talem pro Euangelica veritate paſſionem paratum eſſe ſentimus: ſed illos tanto deuotius, quanto ſecurius poſt incerta omnia ſuperata, quanto etiam fidentiori laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in iſta adhucuſque pugnantes. At verò illo cultu, qui Græcè λατρεία dicitur, Latinè vno verbo dici non poteſt, propriè ſit quædam diuinitati debita ſeruitus: nec colimus nec colendum docemus, niſi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificii, vnde Idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo aliquid tale offerimus aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam ſanctæ animæ, vel cuiquam angelo: & quiſquis in hunc errorem dilabitur, corripiatur per ſanam doctrinã: ſiue vt corrigatur, ſiue vt caueatur, dum etiam ipſi ſancti vel homines, vel angeli, exhiberi ſibi nolunt, quod vni Deo deberi norint. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cùm moti miraculis, quę per eos facta ſunt, Lycaonii, tamquã deis immolare voluerunt. (*Act. 14.*) Conſciſſis enim veſtimentis ſuis confitentes & perſuadentes ſe deos non eſſe, iſta ſibi

fieri vetuerunt: Apparuit & in Angelis ſicut & in Apocalypſi legimus, Angelum ſe adorari prohibentem, ac A dicentem adoratori ſuo: Conſeruus tuus ſum, & fratrũ Apoc. 19 tuorum, Deum adora. Rectè itaque ſcribitur, hominẽ ab angelo prohibitum eſſe adorare ſe: ſed vnum Deum, ſub quo ei eſſet & ille conſeruus. Non ergo ſit nobis ille diuinæ religionis cultus in angelos aut martyres, quia non ſic habentur, vt tales quærant honores vt Deus: quia nec ipſi volunt ſe coli pro Deo: ſed illum à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur. Honorandi ergo ſunt martyres propter imitationem, non adorandi propter religionem; honorandi charitate, non ſeruitute. Notandum vero, quod Felix Papa Romanus vigeſimusſeptimus poſt ſanctum Petrum, primus legitur conſtituiſſe, ſupra memorias martyrum, Miſſas celebrari. Attamen beatus Gregorius Papa ſexageſimus ſextus Romanæ vrbis conſtituit ſupra corpus Miſſas celebrari. Di- B cuntur quidem ſanctorum feſtiuitates natalitia, & merito. Quomodo enim conſueta naſci dicitur, cum quis de vtero matris procedens in lucem egreditur: ita rectiſſimè poteſt natus dici, qui a vinculis carnis ſolutus, ad lucem ſublimatur æternam: & inde mos obtinuit eccleſiaſticus, vt dies beatorum martyrum ſiue confeſſorum Chriſti, qui de ſæculo tranſierunt, natales vocitemus, eorumque ſolennia, non funebria, ſed natalitia dicantur.

De Sacrificiis pro defunctis offerendis.

CAP. XLIV.

Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum orbem hoc cuſtoditur credimus, quod ab ipſis Apoſtolis traditum ſit. C Hoc enim vbique catholica tenet Eccleſia: quæ niſi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum ſpiritibus vel eleemoſynam faceret, vel ſacrificium Matt. 12 Deo offerret. Nam & cum Dominus dicit, Qui peccauerit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei in hoc ſæculo, neque in futuro, demonſtrat quibuſdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergo vt in libris dialog. S. Gregorius narrat, & Beda magiſter in geſtis Anglorum, frequenter exemplo oſtẽſum ſeu viſione reuelatum eſt, animabus defunctorum multum prodeſſe oblata pro eis ſacrificia. Et in quodam loco dictum eſt à S. Auguſtino, defunctorum animas ſinè dubio pietate ſuorum viuentium releuari, cum pro illis ſacrificium offertur, vel eleemoſynæ fiunt: ſi tamen aliquod quiſque ſibi meritum præparauit, dum adhuc in D corpore viueret, pro quo iſta proſint, quæcumque pro illo fiunt. Nam non omnibus proſunt, niſi propter differentiam vitæ, quam quiſque geſſit in corpore. Nam pro valde bonis gratiarum actiones ſunt, pro non valde bonis, & non valdè malis, propitiationes ſunt: pro valdè malis, etiamſi nulla ſunt adiumenta mortuorum, qualeſcunque tamen viuorum conſolationes ſunt. Quibus autem proſunt, aut ad hoc proſunt, vt ſit plena remiſſio: aut certè vt tolerabilior fiat ipſa damnatio.

De Encæniis, & vnde omnis ordo ille originem duxerit.

CAP. XLV.

Feſtiuitates annuas dedicationis eccleſiarum ex more veterum celebrari in Euangelio legimus, vbi dicitur, Facta ſunt autem encænia Hieroſolymis. Encænia quippe feſtiuitates erant dedicationis templi. Græ- E Ioan. 10 ce enim καινὸν, dicitur nouum. Quandocunque enim aliquid nouum fuerit dedicatum, encænia vocatur. Illum enim diem quo dedicatum eſt templum a Salomone, ſicut Regum liber & Paralipomenon narrat, Iudæi ſolenniter celebrabant, & ipſe dies apud eos feſtus habebatur: qui vſus videlicet in illis exoleuit, qui caruerunt & cultu & templo. Chriſtiani autem ſeruant morem illum patrum, in quibus gloria tranſlata videtur. Nam quod in dedicatione templi in nocte præcedente diem dedicationis, reliquiæ ſanctorum feretro conditæ in tentorio vigiliis cuſtodiuntur: quid aliud demonſtrat, quam quod arca teſtamenti cum ſanctis quæ in ea erant, in tabernaculo Moſaico ante ædificationem templi A per excubias Leuitarum ſeruabatur? Et quod in tempore dedicationis multitudine vndique conuocata, fe- 2. Par. retrum cum reliquiis ſanctorum per ſacerdotes de tentorio ad templum defertur, quid aliud intimat, quam quod liber Paralipomenon narrat, quod venerunt omnes viri Iſrael ad regem Salomonem in die ſolenni, & portauerunt Leuitæ arcam fœderis Domini cum omni apparatu tabernaculi, & intulerunt eam ſacerdotes in locum ſuum, id eſt, oraculum templi in ſancta ſanctorum? Quod vero Pontifex ſimul cum ſacerdotibus feretrum portantibus, & omni clero ac cætero populo laudes & litanias canendo antequam ingrediatur in templum, ter foris illud circumit: quid aliud ſignificat, quam quod in aduentu Domini & ſanctorum eius, qui fit per inuocationem nominis eius, ſicut ipſe dixit: Vbi B duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, in me- Matt. dio eorum ſum, omnis ſuperbia & virtus diaboli, ſi qua in domo latitauerat, corruat & diſſipetur, & quod ſecundum Prophetam, exaltabitur Dominus ſolus in die Eſa. 2. illa, & vocabitur deinceps nomen loci illius, Dominus ibidem? Legimus etiam in Ieſu Naue, quod ſacerdotes Ioſ. 6. & Leuitæ, atque vniuerſus Iſrael ſimul cum arca Domini circumierint vrbem Iericho, & ſacerdotibus clangentibus buccinis, & conclamante vniuerſo populo, ſubito corruerint muri ciuitatis: quod vtique ſignificat, ad vocem prædicationis & laudis Domini, poſt Saluatoris aduentum, ſuperbiam mundanam corruiſſe, & regnum diaboli deſtructum eſſe. Quod vero duodecim lucernæ intus iuxta parietes templi, ponuntur, C duodenarium numerum exprimit Apoſtolorum & Patriarcharum: quem etiam Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi commemorat in ædificio cæleſtis Hieruſalem Gen. 28. eſſe inſignem. Quod vero altare poſt aſperſionem aquæ chriſmate perungitur, ad imitationem Patriarchæ Iacob factum eſt, qui poſt viſionem illam terribilem, erexit lapidem in titulum, fundens oleum deſuper, vocans locum, domus Dei. Legitur in Exodo, quod Moy- Exod. 30. ſes faceret ſanctum vnctionis oleum, vngeretque ex eo tabernaculum teſtimonii, & arcam teſtamenti, menſamque cum vaſis ſuis, candelabrum & vtenſilia eius, altare thymiamatis & holocauſti, & vniuerſam ſupellectilem, quæ ad cultum eorum pertinet. Aaron quoque & filios eius, vt ſacerdotio Domini fungerentur. Et benè decet, vt res ſacrificandæ, ſacro chriſmatis li- D niantur vnguento, vt demonſtretur, quod omnis ſanctificatio conſtat in Spiritu ſancto, cuius virtus inuiſibilis ſancto chriſmati ad ſanctificationem præbendam permixta eſt. Quod vero tunc incenſum a Pontifice ſuper altare ponitur, ſignificat ſacerdotis putant ſuper illud orationem eſſe debere, vt poſſit dicere Domino cum Propheta, Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in con- Pſal. 140 ſpectu tuo. Quod autem ſubtus tabulam altaris reliquiæ ſanctorum ponuntur, ſignificat ſanctos ſub throno Dei ſedes & requiem habere. Teſtatur etiam hoc Ioannes in Apocal. cum dicit: Vidi ſubtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter teſtimonium Apoc. 6. quod habebant: & clamabant voce magna, dicentes, Viquequo Domine ſanctus & verus, non vindicas & iudicas ſanguinem noſtrum de his qui habitant in ter- E ra? Et datæ ſunt his ſingulæ ſtolæ albæ, & dictum eſt illis, vt requieſcerent tempus adhuc modicum, donec impleantur conſerui eorum & fratres eorum, qui interficiendi ſunt ſicut & illi. Perfecta vero dedicatione templi & altaris, induit ſe Pontifex & clerus veſtimentis aliis, & celebrant ſolemniter ſanctam Miſſarum celebrationem. Et hoc ex veteri vſu ſeruatum eſt: quia legitur in Paralipomenõ, quod poſtquam collocata ſit arca in loco ſuo, id eſt, in ſanctis ſanctorum, & egreſſis ſacer- 2. Par. 5. dotibus de ſanctuario, omnes ſacerdotes ſanctificati ſint, & tam Leuitæ quam cantores, id eſt, & qui ſub Aſaph erant, & qui ſub Eman, & qui ſub Idithun, filii & fratres veſtiti byſſinis, cymbalis & pſalteriis & citharis con-

crepabant,

crepabant, ſtantes ad orientalem plagam altaris, & reliqua, & item: Rex autem & omnis populus immolabāt victimas coram Domino. Et paulo poſt: Et dedicauit domum Dei rex & vniuerſus populus. Sacerdotes autem ſtabant in officiis ſuis, & Leuitæ in organis carminum Domini, quæ fecit Dauid rex ad laudandum Dominum, quoniam in æternum miſericordia eius. In hoc autem iſtud præſtantius eſt veteri illa dedicatione, quòd illic mactabantur boum & ouium multa millia: hic vero immolatur agni illius corpus, qui abſtulit peccata mundi: illic concrepabat multitudo tubarum & cymbalorum, & cætera inſtrumenta muſicorum: hic autem iubilus ex deuoto pectore prolatus, ſuauiter ſonat per voces hominum. Quantum autem diſtat ab vmbra veritas, tantum diſtat à legali victima noſtrum ſacrificium: & quantum præſtat inſenſibili ſenſibile, tantum præſtat laus vocis humanæ ex puro corde prolata inani flatui tubarum & percuſſioni cymbalorum. Sed quia omnia in figuram contingebant illis, & nos reuelata facie gloriam Domini contemplamur, morem illum veterum translatum in noſtra religione tanto congruentius, quāto verius obſeruamus. Omnes autem feſtiuitates pro varietate regionum, diuerſaque in honorem martyrum tempora, ideo à viris prudentibus inſtituta ſunt, ne forte rara congregatio populi fidem minueret in Chriſto. Propterea ergo dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, & ex conſpectu mutuo & fides creſcat & lætitia maior oriatur.

De Feſtiuitatibus veterum, & vnde vel feſta vel feria ſint dicta. CAP. XLVI.

FEſti autem dies in veteri lege iſti fuerunt, dies azymorum & Phaſe, quando luna pleniſſima abiecto fermento agnus immolabatur: dies Pentecoſtes, in qua in vertice montis Sina lex data eſt Moyſi, in quo de frugibus primi panes offerebantur propoſitionis: dies ſabbatorum eſt, in quo ocia celebrabantur, & in quo manna in deſerto non licebat colligere: dies Neomeniorum, celebratio nouæ lunæ. Semper autem Iudæi in menſium principio; hoc eſt, prima luna, diem feſtum agebant. Sed idcirco in principio menſis hoc faciebant, quia deficiente luna, tempus finitur, & iterum naſcente, incipitur. Dies autem tubarum, ſeptimi menſis principium eſt, quando Iudæi ſolemnitatem agentes, amplius tuba canebant, & plura offerebant in eo ſacrificia, quā per ſingulos menſes. In hoc menſe, id eſt, decimo die menſis huius, dies propitiationum, ſiue expiationum erat, quando Pontifex ſemel in anno introibat in ſancta ſanctorum, & expiabat aſperſione ſanguinis ſancta ſanctorum, & populo foris orante, ipſe ſolus intus orabat tam pro ſua quam populi ignorantia offerens incenſum Domino ſuper altare thymiamatis. In quo menſe & dies erant celeberrimi ſcenopegiæ, id eſt, tabernaculorum, quando à quintodecimo die menſis huius, per ſeptem dies in vmbraculis habitabant. ſumentes ſibi ſpatulas palmarum, & ramos ligni denſarum frondium, & ſalices de torrente, & lætabantur coram Domino Deo ſuo, in commemoratione exitus illorum de Ægypto, quia Dominus eos in tabernaculis habitare fecerit, cum educeret eos de terra Ægypti. Dies Ieiunii, primi, quarti, ſeptimi, & decimi menſis ob eas cauſas celebres apud eos fuerunt, ob quas ſupra cōmemorauimus, cùm de ieiunio diſputabamus. Feſti autem dies inde vocantur, quòd ius in eis fatur, id eſt, dicitur: Vt nefaſti quibus non dicitur. Similiter & feriæ à fando dicuntur, ob quam cauſam Silueſter Papa primus apud Romanos conſtituit, vt dierum nomina, quæ anteà ſecundùm nomina deorum ſuorum vocabant, id eſt, Solis, Lunæ, Martis, Mercurii, Veneris, Saturni, ferias deinceps vocarent, id eſt, prima feria, ſecunda feria, tertia feria, quarta feria, quinta feria, ſexta feria: quia in principio Geneſis ſcriptum eſt, quod
Gen. 1. Deus per ſingulos dies dixerit, id eſt, prima, fiat lux: ſe-

A cunda, fiat firmamentum: tertia producat terra herbam virentem, ſimiliter & cætera. Sabbatum autem antiquo legis vocabulo vocari præcepit, & primam feriam diem Dominicam, eo quod Dominus in illa reſurrexit. Statuit autem idem Papa, vt ocium ſabbati magis in diem Dominicā transferretur, vt ea die à terrenis operibus ad laudandum Deum vacaremus, iuxta illud quod ſcriptū eſt: Vacate & videte, quoniam ego ſum Deus. Secundum hunc autem morem in natalitiis ſanctorum vacare, id eſt, ad laudes Dei celebrandas, ſancta nos iubet Eccleſia. Cæterum qui his diebus ad hoc vacare vult ab agricultura, vt crapulæ & ebrietati deſeruiat, vel iocis inanibus operam det, agnoſcat ſe magis peccare per tale ocium, quam ſi alicui vili operi inſiſteret, Salomone teſte, qui ait: Væ illis qui morantur in vino, & ſtudent Psal. 45. Pro. 23.
B calicibus epotandis. & item: Acceptus, inquit, regi miniſter eſt intelligens. iracundiam eius inutilis ſuſtinebit. Sed quia de feſtiuitatibus celebrioribus, ad inſtructionem eorum qui in Eccleſia Deo ſeruiunt, & populo præſunt, ſecundum ſenſum maiorum iam ſupra diximus, de origine quoque cantus & lectionum, & auctoritate Symboli adhuc in præſenti libro dicamus. Pro. 14.

De Cantico. CAP. XLVII.

CAnticum enim primus omnium Moyſes legitur inſtituiſſe quando percuſſa Ægypto decem plagis, & Pharaone ſubmerſo, cum populo per inſueta maris itinera, ad deſertum gratulabundus egreſſus eſt, dicens: Exod. 15
Cantemus Domino, glorioſe enim honorificatus eſt. Deut. 32.
C Item, idem auctor in Deuteronomio canticum præſagum futurorum conſcripſit. Deinde quoque Debbora non ignobilis fœmina, in libro Iudicum hoc miniſterio functa reperitur: poſtea multos non ſolum viros, ſed etiam fœminas ſpiritu diuino completas, dei cecinisſe myſteria. Canticum autem, vox humana eſt: pſalmus autem, qui canitur ad pſalterium. Iudic. 5.

De Pſalmis. CAP. XLVIII.

PSallere autem vſum eſſe primum poſt Moyſen, Dauid Prophetam in magno myſterio prodit Eccleſia. Hic enim à pueritia in hoc munus à Domino ſpecialiter electus, & cantorum princeps, Pſalmorumque
D theſaurus eſſe promeruit. Cuius Pſalterium idcirco cum melodia cantilenarum ſuauium ab Eccleſia frequentatur, quo facilius animi ad compunctionem flectantur. Primitiua autem Eccleſia ita pſallebat, vt modico flexu vocis faceret reſonare pſallentem: ita vt pronuncianti vicinior eſſet quam canenti. Propter carnales autem in Eccleſia, non propter ſpiritales, conſuetudo cantandi eſt inſtituta: vt quia verbis non compunguntur, ſuauitate modulaminis moueantur. Sic namque & beatiſſimus Auguſtinus in libris confeſſionum ſuarum, conſuetudinem canendi approbat in Eccleſia, vt per oblectamenta, inquit, aurium, infirmior animus ad affectum pietatis exurgat. Nam in ipſis ſanctis dictis, religioſius & ardentius mouentur animi noſtri ad flammam pietatis cum cantatur, quam ſi non cantetur.
E Omnes enim affectus noſtri pro ſonorum diuerſitate vel nouitate, neſcio qua occulta familiaritate excitantur magis, cum ſuaui & artificioſa voce cantatur. Pſalmiſtam autem & voce & arte præclarum illuſtremque eſſe oportet, ita vt oblectamento dulcedinis, animos incitet auditorum. Vox autem eius non aſpera vel rauca, vel diſſona, ſed canora erit, ſuauis, liquida, atque acuta, habens ſonum & melodiam ſanctæ religionis congruentem, non quæ tragicam exclamet artem, ſed quæ Chriſtianam ſimplicitatem in ipſa modulatione demonſtret: neque quæ muſico geſtu, vel theatrali arte redoleat, ſed quæ compunctionem magis audientibus faciat. Perfecta autem vox eſt, alta, clara, & ſuauis, alta, vt in ſublime ſufficiat: clara, vt aures adimpleat: ſuauis,

vt animis audientium blandiatur. Si autem ex his aliquid defuerit, perfecta vox non erit. Antiqui enim pridie quàm cantandum erat, cibis abſtinebant: pallentia tantùm legumina cauſa vocis ſumebant: vnde & vulgo cantores fabarii dicti ſunt. Si ergo hoc apud Gentiles tantum ſeruandæ vocis cauſa agebatur, quanto magis apud Chriſtianos, quos non tam vocis quam virtutis ipſius tenet cura, ab omni illecebra voluptatum abſtinere oportet?

De Hymnis. CAP. XLIX.

HYmnos primum eundem Dauid Prophetam condidiſſe ac ceciniſſe, manifeſtum eſt: deinde & alios Prophetas. Poſtea quidem & tres pueri in fornace poſiti, conuocata omni creatura, creatori omnium hymnum canentes dixerunt. Itaque & in hymnis & Pſalmis canendis, non ſolùm Prophetarum, ſed etiam ipſius Domini & Apoſtolorum habemus exemplum: & præcepta de hac re vtilia ad mouendum piè animum, & inflammandum diuinæ dilectionis affectum. Sunt autem diuini Hymni, ſunt & ingenio humano compoſiti. Hilarius autem Gallus Epiſcopus, Pictauis genitus, eloquentia conſpicuus, Hymnorum carmine floruit primus: poſt quem Ambroſius Epiſcopus, vir magnæ gloriæ in Chriſto, & in Eccleſia clariſſimus doctor, copioſus in huiuſmodi carmine floruiſſe cognoſcitur, atque inde Hymni ex eius nomine Ambroſiani vocantur, quia eius tempore primum in Eccleſia Mediolanenſi celebrari cœperunt, cuius celebritatis deuotio, dehinc per totius occidentis Eccleſias obſeruatur. Carmina autem quæcunque in laudem Dei dicuntur, Hymni vocantur.

De Antiphonis CAP. L.

ANtiphonas Græci primi compoſuerunt, duobus choris alternatim concinentibus, quaſi duo Seraphim, duoque teſtamenta inuicem ſibi conclamantia. Apud Latinos autem primus idem beatiſſimus Ambroſius Antiphonas instituit, Græcorum exemplum imitatus: ex hinc in cunctis occiduis regionibus, earum vſus increbruit.

De Reſponſoriis. CAP. LI.

REſponſoria ab Italis longo tempore ante ſunt reperta & vocata hoc nomine, quod vno canente, chorus conſonando reſpondeat. Antea autem id ſolus quiſque agebat: nunc interdum duo vel tres communiter canunt, choro in plurimis reſpondente.

De Lectionibus. CAP. LII.

LEctiones pronunciare, antiquæ inſtitutionis eſſe, Iudæorum traditio habet. Nam & ipſi legitimis præfinitiſque diebus, ex lege & Prophetis, lectionibus in Synagogis vtuntur: & hoc de veteri patrum inſtitutione ſeruantes. Eſt autem lectio non parua audientium ædificatio: vndè oportet, vt quando pſallitur, pſallatur ab omnibus: cum oratur, oretur ab omnibus: cum legitur, facto ſilentio æquè audiatur à cunctis. Nam & ſi tunc ſuperueniat quiſque cum lectio celebratur, adoret tantum Deum: & præſignata fronte, aurem ſolicitè accommodet. Patet tempus orandi, cum omnes oramus: patet, cùm volueris orare priuatim. Obtentu orationis ne perdideris lectionem, quia non ſemper eam quilibet paratam poteſt habere, cum orandi poteſtas in promptu ſit, nec putes paruam naſci vtilitatem ex lectionis auditu: ſiquidem oratio ipſa fit pinguior, dum mens recenti lectione ſaginata, per diuinarum rerum, quas nuper audiuit, imagines currit. Nam & Maria ſoror Marthæ, quæ ſedens ad pedes Ieſu, ſorore neglecta, verbum intentius audiebat, bonam partem ſibi elegiſſe Domini
Luc. 10 voce firmatur. Ideo & diaconus clara voce ſilentium admonet, vt ſiue dum pſallitur, ſiue dum lectio pronunciatur, ab omnibus vnitas conſeruetur: vt quod omnibus

prædicatur, æqualiter ab omnibus audiatur. Quicun-
A que enim legendi officium decenter & ritè peragere vult, doctrina & libris debet eſſe imbutus, ſenſuumque ac verborum ſcientia perornatus: ita vt in diſtinctionibus ſententiarum intelligat, vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendeat oratio, vbi ſententia extrema claudatur: ſicque expeditus, vim pronunciationis obtinebit, vt ad intellectum mentes omnium, ſenſuſque permoueat diſcernendo genera pronunciationum, atque exprimendo proprios ſententiarum affectus, modo voce indicantis ſimpliciter, modo dolentis, modo indignantis, modo increpantis, modo exhortantis, modo miſerantis, modo percontantis, & his ſimilia ſecundum genus propriæ pronunciationis, expromenda ſunt. Multa ſunt enim in ſcripturis, quæ niſi proprio modo pronun-
B cientur, in contrariam recedunt ſententiam, ſicut eſt
illud Apoſtoli. Quis accuſabit aduerſus electos Dei? Rom. 8
Deus qui iuſtificat. Quod ſi quaſi confirmatiuè non ſeruato genere pronunciationis ſuæ dicatur, magna peruerſitas oritur. Sic ergo pronunciandum eſt, vt præcedat percontatio, ſequatur interrogatio. Inter percontationem autem & interrogationem, hoc veteres intereſſe dixerunt, quod ad percontationem multa reſpondéri poſſunt, ad interrogationem verò, aut non, aut etiam. Pronunciabitur ergo ita, vt poſt percontationem qua dicimus, Quis accuſabit aduerſus electos Dei, Illud quod ſequitur, ſono interrogantis enuncietur, Deus qui iuſtificat? vt tacite reſpondeatur non. Et item percontemur: Quis eſt qui condemnat? rurſuſque interrogemus, Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt? magis autem
C qui reſurrexit? qui eſt in dextera Dei? qui & interpellat pro nobis? vt vbique tacite reſpondeatur, non. At verò in illo loco vbi ait: Quid ergo dicemus? quia gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam, niſi poſt percontationem qua dictum eſt, Quid ergo dicemus? item reſponſio ſubiciatur, quia gentes quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſti-
tiam, textus conſequens non cohærebit. Et alia multa Rom. 9
ſunt, quæ propriam ſimiliter vim pronunciationis quærunt. Præterea & accentuum vim oportet lectorem ſcire, vt nouerit, in qua ſyllaba vox protendatur pronunciantis: quia multę ſunt dictiones, quæ ſolummodo accentu diſcerni debent à pronunciante, ne in ſenſu earum erretur. Sed hæc à Grammaticis diſcere oportet.
D Porro vox lectoris ſimplex eſſe debet & clara, & ad omne pronunciationis genus accommodata, plena ſucco virili, agreſtem & ſubruſticum effugiens ſonum: non humilis, nec adeo ſublimis, non fracta, non tenera, nihilque fœmineum ſonans: non habens inflata, vel anhelantia verba, non in faucibus frendentia, nec oris inanitate reſonantia: nec aſpera frendentibus dentibus, non hiantibus labris prolata, ſed preſſim & æqualiter & leniter & clarè pronunciata: vt ſuis quęque literæ ſonis enuncientur, & vnumquodque verbum legitimo accentu decoretur, nec oſtentationis cauſa frangatur oratio. Corporis quoque motum impudentem habere non debet, ſed grauitatis ſpeciem: auribus enim & cordi conſulere debet lector, non oculis: ne potius ex ſeipſo ſpectatores magis, quam auditores fa-
E ciat. Vetus opinio eſt, lectores pronunciandi cauſa pręcipuam curam vocis habuiſſe, vt exaudiri in tumultu poſſint: vnde & dudum lectores pręcones vel proclamatores vocabantur.

De libris duorum Teſtamentorum. CAP. LIII.

PRonunciantur autem lectiones in Chriſti Eccleſiis, de ſcripturis ſanctis. Conſtat autem eadem ſacra ſcriptura ex veteri lege & noua. Vetus lex illa eſt, quę data eſt primum Iudęis per Moyſen & Prophetas: quę dicitur vetus teſtamentum. Teſtamentum autem dicitur, quia idoneis teſtibus, vtrique a Prophetis, ſcriptum eſt atque ſignatum. Noua vero lex eſt

eſt Euãgelium, quod dicitur nouum teſtamentum: quod per ipſum filium Dei Chriſtum & ſuos Apoſtolos dedit, Illa lex vetus velut radix eſt: hæc noua velut fructus ex radice. Ex lege enim venitur ad Euangelium. Siquidem Chriſtus, qui hîc manifeſtatus eſt, ante in lege prædictus eſt, immo ipſe locutus in Prophetis, ſicut ſcriptum eſt: Qui loquebar, ecce adſum: legem præmittens velut infantibus pædagogum, Euangelium verò, perfectum vitæ magiſterium, iam adultis omnibus præſtans: ideo in illa operantibus, bona terræ promittebantur: hîc verò ſub gratia ex fide viuentibus regnum cæleſte tribuitur. Euangelium autem dicitur bonum nuncium, & reuera bonum nuncium, vt qui id ſuſceperint, filii Dei vocentur.

HI SVNT ERGO LIBRI VETERIS TESTAMENTI, QVOS ob amorem doctrinæ & pietatis legendos recipiendoſque Eccleſiarum Principes tradiderunt.

B

PRimi namque legis, id eſt, Moyſis libri quinque ſunt: Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Hos ſequuntur Hiſtorici quindecim, Ieſu Naue ſcilicet, & Iudicum libri ſinguli, ſiue Ruth, Regum etiam libri quatuor, Paralipomenõ duo: Tobiæ quoque & Heſter Iudith, ſinguli: Eſdræ duo, & duo Machabæorum. Super hos prophetici libri ſedecim ſunt, Eſaias, Hieremias, Ezechiel & Daniel, libri C ſinguli. Duodecim quoque prophetarum libri ſinguli, & hæc quidem prophetica ſunt. Poſt hæc verſuum octo libri habentur, qui diuerſo apud Hebræos metro ſcribuntur, id eſt, Iob liber, & liber Pſalmorum, & Prouerbiorum, & Eccleſiaſtes, & Cantica canticorum, Sapientiæ, & Eccleſiaſticus, Lamentationeſque Heremiæ. Sic complentur libri veteris teſtamẽti quadragintaquinque. Noui autem teſtamenti primùm quatuor Euangelia ſunt, Mathæi, Marci, Lucæ, Ioannis. Hos quatuordecim Pauli Apoſtoli Epiſtolæ ſequuntur: quibus etiam ſubiunctæ ſunt ſeptem Catholicæ epiſtolæ, Iacobi, Petri, Ioannis & Iudæ. Actus quoque duodecim Apoſtolorum: quorum omnium ſignaculum eſt Apocalypſis Ioannis, quod eſt reuelatio Ieſu Chriſti, qui omnes libros & tempore concludit & ordine. Hi ſunt libri canonici ſeptuagintaduo, & ob hoc Moyſes ſeptuaginta elegit preſbyteros, qui prophetarent: Ob hoc & Ieſus Dominus noſter ſeptuagintaduos diſcipulos prædicare mandauit. (Luc. 10.) Et quoniam ſeptuagintaduæ linguæ in hoc mundo erant diffuſæ, congrue prouidit Spiritus ſanctus, vt tot libri eſſent, quot nationes, quibus populi & gentes ad perficiendam fidei gratiam ædificarentur.

De Scriptoribus ſacrorum librorum.

CAP. LIV.

VEteris autem teſtamenti ſecundùm Hebræorum traditionem, hi ſcriptores habentur. Primum Moyſes ſcripſit Pentateuchum. Ieſus Naue edidit librum ſuum. Iudicum autem & Ruth, & Samuelis primam partem ſcripſit Samuel: ſequentia Samuelis vſque E ad calcem, ſcripſit Dauid. Malachim totum edidit Hieremias: Nam ante ſparſus erat per ſingulorum regum hiſtorias. Iob librum Hebræi Moyſen ſcripſiſſe putant: alii vnum ex prophetis. Pſalterium vero ſcripſerunt decem prophetæ: id eſt, Moyſes, Dauid, Salomon, Aſaph, Ethan, Idithun, Eman, & filii Choræ: id eſt, Aſir, Elchana, Ephiaſab. Sunt qui & Eſdram, & Aggeum, & Zachariam ſcripſiſſe dicant. Salomon ſcripſit Prouerbia, & Eccleſiaſten, & Cantica canticorum. Eſaias ſcripſit librum ſuum: Hieremias librum ſuum cum lamentationibus eius. Vbi Synagogæ ſapientes ſcripſerunt Ezechielem, Danielem, & Paralipomenon, & Heſter. Eſdra ſcripſit librum ſuum. Omnes autem hos libros A idem Eſdra ſcriba poſt incenſam legem à Chaldæis, dum Iudæi ingreſſi fuiſſent in Hieruſalem diuino afflatus ſpiritu reparauit: cunctaque Prophetarum volumina, quæ fuerant a gentibus corrupta, correxit: totumque teſtamentum in vigintiduos libros conſtituit, vt tot libri eſſent in lege, quot habentur & literę. Primam poſt Eſdram editionem de Hebræo in Grecum, Septuaginta interpretes ediderunt, ſub Ptolemęo Ægyptiorum rege, ſucceſſore Alexandri, qui in legendo ſtudioſus fuit, omniumque gentium libros congregauit. Iſte enim ab Eleazaro, qui erat princeps ſacerdotum, multa dona mittens ad templum, petiit vt ſenes de duodecim tribubus Iſraël tranſmitterentur, qui interpretarentur omnes libros: & vt fidem interpretationis aduerteret, ſingulis eorum qui fuerant deſtinati, B ſingulas cellulas dedit: & aſſignans omnibus omnes ſcripturas iuſſit interpretari. Qui cùm per LXX. dies iſtius rei negocium adimpleſſent, omnium ſimul interpretationes, quas per diuerſas cellas ſegregati, nullo ad nullum propinquante, fecerunt, congregauit in vnum: atque ita omnes libri interpretati per Spiritum ſanctum inuenti ſunt, vt non ſolum intellectu, verùm etiam & in ſermonibus conſonantes inuenirentur. Hęc fuit prima interpretatio vera ac diuina. Hos libros orditari omnium gentium Eccleſię primùm cœperunt: eoſdemque de Gręco in Latinum interpretantes, primi Eccleſiarum prouiſores tradiderunt. Poſt hęc ſecundam editionem Aquila, tertiam & quartam Theodotion & Symmachus ediderunt, ambo Iudęi Proſelyti: quintam verò & ſextam editionem Origenes reperit, C & cum cæteris ſupradictis editionibus comparauit. Hi ſunt itaque tantùm, qui ſcripturas ſacras de Hebræo in Græcum ſermonem verterunt: quinque etiam & numerant. Nam Latinorum interpretum, qui de Græco in noſtrum eloquium tranſtulerunt, vt meminit ſanctus Auguſtinus, infinitus numerus eſt. Sicut enim, inquit, primis fidei temporibus ad manus venit codex Græcus, atque aliquantulum eſſe ſibi vtriuſque linguæ peritiam ſenſit, auſus eſt ſtatim interpretari, atque inde accidit, tam innumerabiles apud Latinos extitiſſe interpretes. De Hebræo autem in Latinum eloquium, tantummodo Hieronymus Preſbyter ſacras Scripturas conuertit: cuius editione generaliter omnes Eccleſiæ vſquequaque vtuntur. pro eo quod veracior ſit in ſententiis, & clarior in verbis. Librum Sapientiæ Salomon D ſcripſiſſe probatur, teſtimoniis illis quibus ibi legitur: Tu me, inquit, elegiſti regem populo tuo, & dixiſti mihi ædificare templum in nomine ſancto tuo, in ciuitate ſanctæ habitationis tuæ. (Sap. 9.) Hoc opus Hebræi (vt quidam ſapientum meminit) inter canonicas ſcripturas recipiebant. Sed poſtquam comprehendentes Chriſtum interfecerunt, memorantes in eodem libro tam euidentiſſima de Chriſto teſtimonia, quibus dicitur: (Sap. 2.) Dixerunt inter ſe impii, Comprehendamus iuſtum, quia inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & promittit ſe ſcientiam Dei habere, & filium Dei ſe nominat. (Ibid.) & infra: Si enim eſt verè filius Dei, ſuſcipiet illum, & liberabit illum de manu contrariorum: ac deindè: Vt ſciamus reuerentiam illius, & probemus patien- E tiam eius morte turpiſſima condemnemus eum: collatione facta, ne noſtri eos pro tam aperto ſacrilegio detogarent, à propheticis eum voluminibus reciderunt, legendumque ſuis prohibuerunt. Librum autem Eccleſiaſticum compoſuit Ieſus filius Sirach Hieroſolymitanus, nepos Ieſu ſacerdotis, de quo meminit Zacharias. Qui liber apud Latinos propter eloquii ſimilitudinem, Salomonis titulo prænotatur. Prætereà Iudith & Tobiæ, ſiue Machabæorum libros, qui auctores ſcripſerint, minimè conſtat.

Nouum autem teſtamentum, quatuor libros Euangeliorum, quatuor Euangeliſtæ ſinguli ſcripſerunt: quorum ſolus Matthæus Hebræo ſcripſiſſe perhibetur eloquio, cæteri Græco. Paulus Apoſtolus ſuas ſcripſit

Epiſtolas : ex qoibus nouem, ſeptem Eccleſiis ſcripſit, reliquas diſcipulis ſuis, Timotheo, Tito, & Philemoni. Ad Hebræos autem epiſtola pleriſque Latinis eius eſſe incerta eſt, propter diſſonantiam ſermonis, eandemque alii Barnabam conſcripſiſſe, alii à Clemente ſcriptam fuiſſe ſuſpicantur. Petrus ſcripſit duas nomine ſuo epiſtolas, quæ Catholicæ nominantur : quarum ſecunda à quibuſdam eius eſſe non creditur, propter ſtyli, ſermoniſque diſtantiam. Iacobus ſuam ſcripſit epiſtolam, quæ & ipſa a nonnullis eius eſſe negatur: ſed ſub nomine eius ab alio dictata exiſtimatur. Ioannis epiſtolas idem Ioannes edidit: quarum tantum prima à quibuſdam eius eſſe aſſeritur, reliquæ duæ Ioannis cuiuſdam preſbyteri exiſtimantur : cuius iuxta Hieronymi ſententiam, alterum ſepulchrum apud Epheſum demonſtratur. Iudas ſuam edidit epiſtolam. Actus Apoſtolorum Lucas compoſuit ſicut audiuit vel vidit. Apocalypſin Ioannes Euangeliſta ſcripſit, eodem tempore, quo ob Euangelii prædicationem in inſulam Pathmos traditur relegatus. Hi ſunt ſcriptores ſacrorum librorum, diuina inſpiratione loquentes, atque ad eruditionem noſtram præcepta cæleſtia in Eccleſia diſpenſantes. Auctor autem earumdem ſcripturarum Spiritus ſanctus eſſe creditur. Ipſe enim ſcripſit, qui per prophetas ſuos ſcribenda dictauit.

De Benedictionibus. CAP. LV.

BEnedictionem autem dari à ſacerdotibus populo, antiqua per Moyſen benedictio pandit & comprobat, qua benedicere populo ſuo, ſub ſacramento trinæ inuocationis iubetur. Ait enim ad Moyſen Dominus : Sic benedices populum meum, & ego benedicam illos. *Num. 6* Benedicat te Dominus, & cuſtodiat te: illuminet Dominus faciem ſuam ſuper te, & miſereatur tui : conuertatque Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Huic quoque vſus Eccleſiæ multiplices benedictiones in diuerſis rebus habet. Benedicitur oleum ex Apoſtolica auctoritate, ad infirmorum medicamentum. Iacobo Apoſtolo hoc ita præcipiente : Infirmatur, inquit, *Iac. 5* quis in vobis ? inducat preſbyteros Eccleſiæ, vt orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini noſtri Ieſu Christi. Benedicitur ſal & aqua in diuerſos vſus fidelium ad homines infirmos, contra phantaſiam inimici, ad pecorum ſanitatem, ad morbos auferendos, & cætera: ſicut legitur, Alexander ſeptimus poſt Petrum Romanæ vrbis epiſcopus, & martyr conſtituiſſe, aquam ſparſionis cum ſale benedici in habitaculis hominum. Nam nullum eſt aliud elementum, quod in hoc mundo purget vniuerſa, quam aqua, quodque viuificet cuncta: ideoque cum baptizamur in Christo, per ipſum renaſcimur, vt purificati viuificemur: quod in tempore paſſionis vnà cum ſanguine de latere Chriſti profluxit, ad oſtendendum vtique omnis ſanctificationis & munditiæ validum ſe inde habere ſacramentum. Quod autem ſal ſanctificatum aquæ immiſcetur, ex diuina auctoritate proceſſit : quia illud per Eliſæum in fontem mitti iuſſit, vt ſanaretur ſterilitas aquarum Iericho. Ergo natura ſalis naturæ aquæ vicina & coniunctiſſima eſt : quia eiuſdem elementi ambo ſunt, & idem officium & ſignificationem habent. Nam *† al. pe- gat.* aqua à ſordibus mundat : ſal putredinem † fugat : aqua nitorem præbet : ſal ſinceritatem adhibet : aqua potum ſapientiæ ſignificat & ſal guſtum prudentiæ indicat : quod ſcilicet ſacrorum librorum ſatis teſtatur auctoritas, & multiplicia eorum produnt teſtimonia. Fit enim hic mirabilis operationis diuinæ effectus, vt per ſacerdotum ora Deus ipſe benedicat, & per ſenſibile eorum miniſterium, virtus diuina inuiſibiliter efficiat ſacramentum. Deprecatur quidem pro ſalute hominum pia ſacerdotis intentio & præſtat eam diuinæ pietatis deuotio : ſicque fit, vt charitas quæ exhibet in ſacerdote deprecationem, ipſa præſtet à Domino integram ſanitatem.

De Symbolo. CAP. LVI.

A SYmbolum tali ratione inſtitutum, Maiores noſtri tradunt, quod poſt Aſcenſionem Domini & Saluatoris noſtri ad Patrē, cum poſt aduentum ſancti Spiritus diſcipuli eius inflāmati, linguis omnium gentium loquerentur, quod præſagium conſecutū eſt, vt nulla illis gens extera, nulla lingua barbaris inacceſſa, vel inuia videretur, præceptum eis eſt à Domino datum ad prædicandū Dei verbum, ad ſingulas quaſque nationes adire. Diſceſſuri itaque ab inuicem, normam prius ſibi futuræ prædicationis in commune conſtituunt : ne localiter ab inuicem diſcedentes, diuerſum aliquid vel diſſonum prædicaretur his, qui ad fidem Chriſti inuitabantur. Omnes ergo in vno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue ſibi prædicationis indicium, conferendo in vnum quæ ſentiebant, componunt : atque hanc credentibus
B dandam eſſe regulam ſtatuunt. Symbolum autem, hoc multis & iuſtiſſimis cauſis appellare voluerunt. σύμβολον enim Græcè, & indicium dici poteſt, & collatio: hoc eſt, quod plures in vnum conferunt. Id enim fecerunt Apoſtoli, in his ſermonibus in vnum conferendo vnuſquiſque quod ſenſit. Indicium autem vel ſignum idcirco dicitur, quod illo in tempore ſicut Paulus Apoſtolus dicit, & in Acti- *1 Cor. 12* bus Apoſtolorum refertur, multi ſimulabant ſe eſſe A- *Act. 5* poſtolos Chriſti, nominantes quidem Chriſtum, ſed non integris traditionum lineis nunciantes. Idcirco ergo iſtud indicium poſuere, per quod agnoſceretur is, qui Chriſtum verum ſecundum Apoſtolicas literas prędicaret. Eſt autem ſymbolum ſignū, per quod agnoſcitur Deus: quodque proinde credentes accipiunt, vt nouerint
C qualiter contra diabolum fidei certamina pręparent : in quo quidem pauca ſunt verba, ſed omnia continentur ſacramenta. De totis enim ſcripturis, hęc breuiatim collecta ſunt ab Apoſtolis, vt quoniam plures credentium literas neſciunt, vel qui ſciunt, pręoccupatione ſęculi ſcripturas legere non poſſunt, hęc corde retinentes, habeant ſufficientem ſibi ſcientiam ſalutarem. Eſt enim breue fidei verbum, & olim à propheta prędictum : Quoniam verbum breuiatum faciet Dominus ſuper terram. *Eſa. 10*

De Regula fidei. CAP. LVII.

HÆc eſt autem poſt Apoſtolicum ſymbolum certiſſima fides, quam doctores noſtri tradiderunt, vt profiteamur Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum
D vnius eſſe eſſentię, eiuſdemque poteſtatis & ſempiternitatis: vnum inuiſibilem, ita vt in ſingulis perſonarum proprietate ſeruata, nec ſubſtantialiter Trinitas diuidi, nec perſonaliter debeat omnino confundi : Patrem quoque confiteri ingenitum, filium vnigenitum, Spiritum autem ſanctum nec genitum, nec ingenitum, ſed ex patre & filio procedentem. Filium à Patre naſcendo procedere, Spiritum vero ſanctum procedendo non naſci : idipſum quoque filium perfectum ex virgine, ſine peccato hominem ſuſcepiſſe, vt quem ſola bonitate creauerat, ſpontè lapſum miſericorditer repararet : quem veraciter crucifixum, & tertia die reſurrexiſſe, & cum eadem ipſa carne glorificata aſcendiſſe in cęlum, in qua & ad iudicium viuorum & mortuorum
E expectatur venturus : & quod diuinam humanamque ſubſtantiam in vtroque perfectus vna Chriſtus perſona geſtauerit : quia nec geminauit vtriuſque ſubſtantię integritas perſonam, nec confudit geminam vnitas perſonę ſubſtantiam : altero quippe neutrum excluſit, quia vtrumque vnus intemerato iure ſeruauit. Quod noui & veteris teſtamenti ſalubris commendat auctoritas : illa per prophetiam, iſta per hiſtoriam veraciter perſoluta. Et quod neque de Deo, neque de creatura ſęculi ſit cum paganis aut cum hęreticis aliquid ſentiendum in his rebus, in quibus à veritate diſſentiunt : Sed quod in vtroque teſtamento diuina proteſtantur eloquia, hoc tantummodo ſentiendum, quod ſiue hominem ſiue vniuerſa, nulla Deus neceſſitatę creauerit,

nec vllam eſſe omninò viſibilem inuiſibilemque ſubſtantiam, niſi aut quæ Deus ſit, aut a bono Deo bona creata ſit: ſed Deus ſummè & incommutabiliter bonus, creatura verò inferius & mutabiliter bona. Et quòd animæ origo incerta ſit: & quod Angelorum natura vel animæ, non ſit pars diuinæ ſubſtantiæ: ſed Dei creatura ex nihilo condita, ideoque incorporea; quia ad imaginem Dei creata eſt. De pietate morum ſine qua fides diuini cultus ocioſa torpeſcit, & cum qua integritas diuini cultus perficitur, & vt vnuſquiſque Deum propter Deum, & proximum in Deo diligat, vſque ad dilectionem quoque inimicorum pertendendò proficiat, vt proficiẽdo perueniat. Alterum quoque alterius non pollui poſſe peccato, vbi par voluntatis non tenetur conſenſio. Legitimas nuptias non credi damnandas, licet ex eis quoque originali peccato obnoxia credatur naſci poſteritas, eiſque iure fidelium virginum & continentium præferenda doceatur integritas. Ne vnum baptiſmum Trinitatis (quod nefas eſt) iteretur: neque pro diuerſitate tradentium miniſtrorum ſingulis putetur quibuſque conferri: ſed ab eo ſingulari poteſtate donari, de quo dictum legimus: Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. & ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt Filius Dei. (Ioan. 1.) Et ne pœnitentiæ remediis nos egere non putemus, pro quotidianis humanæ fragilitatis exceſſibus, ſine quibus in hac vita eſſe non poſſumus: ità vt pœnitentiæ compunctione fructuoſa, vniuerſa fateamur deleri peccata, ſicut ſcriptum eſt: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. (Pſal. 31.) Nullum quoque ſuis viribus, ſed per diuinam gratiam capiti Chriſto ſubiungi, atque indiruptæ pacis perſeuerantia in vnitate Eccleſiæ ipſius ſolidari. Nec humanæ voluntatis arbitrio boni quidquam deputandum exiſtimari: ſed ſecundùm propoſitum voluntatis Dei, omnem numerum electorum acquiri. Bona quoque temporalia, bonis maliſque communia, à Deo creari: eiuſque diſpenſatione ſingulis quibuſque vel tribui, vel negari: quorum bonorum in vnoquoque fidelium non habitus, ſed vſus aut improbandus eſt, aut probandus. Certa verò æternaque bona, ſolos poſſe bonos in futuro conſequi: quorum pignore Eccleſiam nunc informatam credimus detineri, hic habentem primitias ſpiritus, in futuro perfectionem: hic ſuſtentari in ſpe, poſteà paſci in re: hic videri per ſpeculum in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem, cùm ad ſpeciem fuerit perducta per fidem. (1 Cor. 13.) Quod donec perficiatur, vt ſummi Dei bonis fruamur æternis, fruendum, indè non oberimus & proximis. Eam quoque nos ſpem reſurrectionis habere, vt eodem ordine eademque forma, qua ipſe Dominus reſurrexit à mortuis, nos quoque reſurrecturos eſſe credamus, in eodem corpore in quo ſumus vel viuimus, non naturam aut ſexum mutantes, ſed tantùm fragilitatem & vitia deponentes. Ipſum quoque ſatanam cum Angelis ſuis atque cultoribus æterno incendio condemnandum: neque ſecundùm quorundam ſacrilegam diſputationem, ad priſtinam, id eſt, angelicam dignitatem, ex qua propria malignitate cecidit, reducendum. Hæc eſt catholicæ traditionis fidei vera integritas, de qua ſi vnum quodlibet reſpuatur, tota fidei credulitas amittitur.

De Hæreſibus variis. CAP. LVIII.

HOc ergo cauendũ eſt omni animæ timenti Deum, vt non à fide catholica decidens, & relinquens doctrinam veritatis, in errores hæreticorum cadat: quià hoc certiſſimum mortis genus. Sed vt hoc faciliùs poſſit præcauere, quaſcunque ſectas de erroribus hæreticorum atque ſchiſmaticorum, denotatas à Catholicis doctoribus inuenimus, ſimul cum earum auctoribus ſiue ſectatoribus, in hoc libro determinamus.

Αἵρεσις Grecè ab electione vocatur, quod ſcilicet vnuſquiſque id ſibi eligat, quod melius illi eſſe videtur, vt Philoſophi, Peripatetici, Academici, Epicurei, & Stoici: vel ſicut alii, qui peruerſum dogma cogitantes, arbitrio ſuo de Eccleſia receſſerunt. Indè ergo hereſes ſont dictę Gręca voce ex interpretatione electionis, quas quiſque arbitrio ſuo ad inſtituenda ſiue ad ſuſcipienda quęlibet, ipſe elegit. Nobis vero nihil ex noſtro arbitrio inducere licet, ſed nec eligere quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit. Apoſtolos Dei habemus auctores, qui nec ipſi quicquam ex ſuo arbitrio, quod inducerent, elegerunt: ſed acceptam à Chriſto diſciplinam, fideliter nationibus aſſignauerunt. Secta, a ſectando & tenendo nominata: nam ſectas dicimus habitus animorum ac inſtituta, circa diſciplinam fideliter propoſitam, quę tenendo ſequuntur, longè alia in religionis cultu opinantes, quàm cęteri.

Schiſma à ſciſſura animorum nomen accepit: eodem enim cultu vt cęteri, ſolo congregationis delectatur diſſidio. Fit autem ſchiſma cùm dicunt omnes, Nos iuſti ſumus, Nos ſanctificamus immundos, & cętera ſimilia.

Superſtitio dicta, eo quod ſit ſuperflua aut ſuperinſtituta obſeruatio. Alii dicunt à ſenibus quia multis annis ſuperſtites, per ętatem delirant & errant.

Apud Iudęos autem hę fuerunt herefes: Phariſęorum, Saducęorum, * Eſnæiſtarum, Marbonenſium, Geniſtarum, Meriſtęorum.

Phariſęi ergo & Saducęi inter ſe contrarii ſunt. Nam Phariſęi ex Hebręo, in Latinum interpretantur, diuiſi: eo quod traditionum & obſeruationum, quas illi deuteroſes vocant, iuſtitiam pręferunt. Vnde & diuiſi vocantur à populo quaſi per iuſtitiam.

Saducęi interpretantur iuſti: vendicant enim ſibi quod non ſunt. corporis reſurrectionem negant, & animam interire cum corpore pręedicant. Sed nec ſpiritus eſſe, nec Angelos credunt. Hi quinque tantùm libros legis recipiunt: Prophetarum vaticinia reſpuunt.

* Eſnæi dicunt ipſum eſſe Chriſtum, qui docuit illos omnem abſtinentiam. (* for. Eſſæi.)

Marbonæi dicunt ipſum eſſe Chriſtum, qui docuit illos in omni re ſabbatizare.

Geniſtæ dicti, eo quod de genere Abrahæ eſſe gloriantur. Nam cùm in Babyloniam veniſſet populus Dei, plerique relinquentes vxores ſuas, Babyloniis mulieribus adhæſerunt: quidam Iſraeliticis tantùm coniugibus contenti, vel ex eis genito, dum reuerſi eſſent de Babylonia, diuiſerunt ſe ab omni populo, & aſſumpſerunt ſibi hoc nomen iactantiæ.

Meriſæi appellati, eo quod ſeparant ſcripturas, non credentes omnibus Prophetis, dicentes aliis & aliis ſpiritibus prophetaſſe. μέρος, enim Græcè, Latinè pars dicitur.

Samaritæ dicti, quod legem ſolam cuſtodiunt: nam prophetas non recipiunt.

Hemerobaptiſtę, eo quod quotidiè veſtimenta ſua & corpora lauent.

Quidam hęretici qui de Eccleſia receſſerunt, ex nominibus ſuorum auctorum nuncupantur: quidam vero ex cauſis quas eligentes inſtituerunt.

Simoniani dicti a Simone magicæ diſciplinæ perito, cui Petrus in Actibus Apoſtolorum maledixit, pro eo quod ab Apoſtolis Spiritus ſancti gratiam pecunia emere voluiſſet. (Act. 8.) Hi dicunt creaturam non a Deo, ſed à virtute quadam ſuperna creatam.

Menandrini a Menandro mago diſcipulo Simonis nuncupati, qui mundum non à Deo, ſed ab Angelis factum eſſe aſſerunt.

Baſilidiani a Baſilide appellati, qui inter reliquas blaſphemias, paſſum Ieſum abnegauit.

Nicolaitæ dicti a Nicolao diacono Eccleſiæ Hieroſolymorum, qui cum Stephano & cæteris conſtitutus

eſt à Petro: qui propter pulchritudinem relinquens A vxorem, dixerat, vt qui vellet, ea vteretur: Verſaque eſt in ſtuprum talis conſuetudo, vt inuicem coniugia commutarentur.

Gnoſtici propter excellentiam ſcientiæ, ſe ita appellare voluerunt: animam, naturam Dei eſſe dicunt: bonum & malum Deum ſuis dogmatibus fingunt.

Carpocratiani à Carpocrate quodam vocantur, qui dixit Chriſtum hominem fuiſſe tantùm, & de vtroque ſexu progenitum.

Cerinthiani à Cerintho quodam nuncupati ſunt, qui inter cætera circunciſionem obſeruant, mille annos poſt reſurrectionem in voluptate carnis futuros prædicant. Vnde & Græcè χιλιασταὶ, Latinè Millenarii ſunt appellati.

Nazaræi dicti, qui dum Chriſtum qui à vico Naza- B ræus eſt appellatus, filium Dei confitentur, omnia tamen veteris legis cuſtodiunt.

Ophitæ à colubro nominati ſunt. Coluber enim Græcè ὄφις dicitur. Colunt enim ſerpentem, dicentes ipſum in paradiſo induxiſſe virtutis cognitionem.

Valentiniani a Valentino quodam Platonico ſectatore vocati: qui αἰῶνας, id eſt, ſecula quædam in originem Dei creatoris induxit. Chriſtum quoque de virgine nihil corporis aſſumpſiſſe, ſed per eam quaſi per fiſtulam tranſiſſe aſſeruit.

Appellitæ, quorum Appelles princeps fuit: qui creatorem, angelum neſcio quem glorioſum ſuperioris Dei faciens, Deum legis Iſrael, illum igneum affirmans. Appellitæ quorum auctor Appelles, qui dixit Chriſtum non Deum in veritate, ſed hominem in phantaſia C apparuiſſe.

Archontiaci à principibus appellantur: qui vniuerſitatem quam Deus condidit, opera eſſe Archangelorum defendunt.

Adamiani vocati, quòd Adæ imitantur nuditatem: vndè & nudi orant, & nudi inter ſe mares, fœminæque conueniunt.

Caiani proindè ſic appellati, quoniam Cain adorant.

Sethiani nomen acceperunt à filio Adam, qui vocatus eſt Seth, dicentes eum eſſe Chriſtum.

Melchiſedechiani vocati pro eo, quòd Melchiſedech ſacerdotem Dei, non hominum fuiſſe, ſed virtutem Dei eſſe arbitrantur.

D

* Angelici. * Angeli vocati, quia Angelos colunt.

Apoſtolici, hoc ſibi nomen ideo ſumpſerunt, quòd nihil poſſidentes proprium, nequaquam recipiunt eos, qui aliquo in hoc mundo vtuntur.

Cerdoniani à Cerdone quodam nominati, qui duo contraria principia aſſeruit.

Marcioniſtæ à Marcione Stoico Philoſopho appellati, qui Cerdonis dogma ſecutus, alterum bonum, alterum iuſtum deum aſſeruit, tanquàm duo principia creatoris & bonitatis.

Artotyritæ, ab oblatione vocati: panem enim & caſeum offerunt, dicentes, primis hominibus oblationem à fructibus terræ, & à fructibus ouium fuiſſe celebratam.

Aquarii appellati, eo quòd aquam ſolam offerunt in E calice ſacramenti.

Seueriani à Seuero exorti, vinum non bibunt, & vetus teſtamentum, & reſurrectionem non recipiunt.

Tatiani, à Tatiano quodam vocati, qui & Encratæ dicti, quia carnes abominantur.

Alogii vocantur tanquam ſine verbo. λόγος enim Græcè, verbum dicitur: deum enim verbum non credunt, reſpuentes Ioannis Euangelium & Apocalypſin.

Cataphrygis nomen prouincia Phrygia dedit, quia ibi extiterunt. auctores eorum Montanus, Priſca & Maximilla fuerunt: hi aduentum Spiritus ſancti non Apoſtolis, ſed in ſe traditum aſſerunt.

Cathari propter munditiam ita ſe nominauerunt gloriantes enim de ſuis meritis, negant pœnitentibus A veniam peccatorũ: viduas, ſi nupſerint, tanquàm adulteras damnant: mundiores ſe cæteris prædicant: qui nomen ſuum ſi cognoſcere vellent mundanos ſe potiùs, quàm mundos, vocarent.

Pauliani à Paulo Samoſateno exorti ſunt, qui dixit non ſemper fuiſſe Chriſtum, ſed à Maria ſumpſiſſe initium.

Hermogeniani, ab Hermogene quodam vocati, qui materiam non natam introducens, Deo non nato eam comparauit, matrémque elementorum & deam aſſerunt, quos Apoſtolus improbat elementis ſeruientes.

Manichæi à quodam Perſa extiterunt, qui vocatus eſt Manes. Hic duas naturas & ſubſtantias introduxit, B id eſt, bonam & malam, & animas ex deo quaſi ex aliquo fonte manare aſſeruit. vetus teſtamentum reſpuit, nouum ex parte recipit.

Anthropomorphitæ dicti pro eo quòd ſimplicitate ruſtica deum humana membra habere, quæ in diuinis libris ſcripta ſunt, arbitrantur, (ἄνθρωπος enim Græcè, Latinè homo interpretatur) ignorantes vocem domini, qui ait, Spiritus Deus eſt. Incorporeus eſt enim, nec membris diſtinguitur, nec corporis mole cenſetur. Ioan. 4.

Hierachitæ ab Hieracha auctore exorti, Monachos tantùm recipiunt, coniugia reſpuunt, regna cœlorum paruulos habere non credunt.

Nouatiani, à Nouato Romanæ vrbis preſbytero exorti, qui aduerſus Cornelium cathedram ſacerdotalem C conatus inuadere hæreſim inſtituit, nolens apoſtatas ſuſcipere, & rebaptizans baptizatos.

Montani hæretici dicti, quòd tempore perſecutionis in montibus latuerunt, qua occaſione ſe à corpore catholicæ Eccleſiæ diuiſerunt.

Ebionitæ ab Ebione dicti, ſiue à paupertate. Chriſtum enim per prouectum ſolùm iuſtum putant effectum. Vnde competenter Ebionæi, pro paupertate intelligentiæ appellati ſunt. Hi ſemiiudæi ſunt, & ita tenent Euangelium, vt legem carnaliter ſeruent, aduerſus quos ad Galatas Apoſtolus ſcribens * inuenitur. * facti ſunt

Photiniani, à Photino Gallogræciæ Syrmię Epiſcopo nuncupati, qui Ebionitarum hæreſim ſuſcitans, aſſeruit Chriſtum à Maria per Ioſeph nuptiali coitu fuiſſe conceptum.

D

Aëriani ab Aërio quodam nuncupati ſunt, hi offerre ſacrificium pro defunctis ſpernunt.

* Aëtiani. * Ethiani ab Ethio ſunt vocati, idémque Eunomiani ab Eunomio quodàm dialectico Ethii diſcipulo, ex cuius nomine magis innotuerunt, diſſimilem Patri aſſerentes Filium, & Filio Spiritum ſanctum: dicunt etiam nullum imputari peccatum in fide * manentium. * manentibus.

Origeniani, ab Origene auctore exorti ſunt, dicentes, quòd non poſſit Filius videre Patrem, nec Spiritus ſanctus Filium. animas quoque in mundi principio dicunt peccaſſe, & pro diuerſitate peccatorum è cælis vſque ad terram diuerſa corpora quaſi vincula meruiſſe, eaque de cauſa factum fuiſſe mundum.

Noëtiani à quodam Noëto vocati, qui dicebant E Chriſtum eumdem eſſe Patrem & Spiritum ſanctum, ipſamq; Trinitatem in officiorum nominibus, non in perſonis accipiunt: vndè & Patripaſſiani vocãtur, quia Patrem paſſum dicunt.

Sabelliani ab eodem Noëto pullulaſſe dicuntur, cuius diſcipulum perhibent fuiſſe Sabellium, ex cuius nomine maximè innotuerunt, vndè & Sabelliani vocati ſunt. hi vnam perſonam Patris & Filii & Spiritus ſancti adſtruunt.

Ariani ab Ario Alexandrino preſbytero orti ſunt, qui coæternum Patri Filium non agnoſcens, diuerſas in Trinitate ſubſtantias aſſerunt, contra illud quod ait Dominus, Ego & Pater vnum ſumus. Ioan. 10

Macedoniani à Macedonio Conſtantinopolitano Epiſcopo

A Epiſcopo dicti ſunt, negantes Deum eſſe Spiritum ſanctum.

Apollinariſtæ ab Apollinare vocati ſunt, dicentes Chriſtum corpus tantummodò ſine anima ſuſcepiſſe.

Andicomaritæ appellati ſunt, pro eo quod Mariæ virginitati contradicunt, aſſerentes eam poſt Chriſtum natum viro ſuo fuiſſe commixtam.

Metangiſmonitæ ideò tale nomen acceperunt, quia ἀγγεῖον, Græcè vas dicitur. Aſſerunt enim ſic eſſe in Patre Filium, tanquam vas minus intra vas maius.

Patriciani à quodam Patricio nuncupati ſunt, qui ſubſtantiam humanæ carnis à diabolo conditam eſſe dicunt.

† Colutho. Colithiani à quodam † Colitho nominati, qui dicunt Deum non facere malum, contra illud quod ſcriptum eſt, Ego Dominus creans mala.

Eſa 45. Floriani à Floriano, qui è contrario dicunt Deum creaſſe mala, contra id quod ſcriptum eſt: Fecit Deus omnia bona.

Gen 1. Donatiſtæ à Donato quodam Afro nuncupati, qui de
Mat. 7. Numidia veniens, totam pene Africam ſua perſuaſione decepit: aſſerens minorem Patre Filium, & minorem Filio Spiritum ſanctum, & rebaptizant Catholicos.

Bonoſiani à Bonoſo quodam Epiſcopo exorti produntur, qui Chriſtum filium Dei adoptiuum, non proprium, aſſerunt.

Circumcelliones, dicti eò quod agreſtes ſunt, quos Cothopitas vocant, ſupradictæ hæreſis habentes doctrinam: hi amore Martyrij ſemetipſos perimunt, vt violenter de hac vita diſcedentes, Martyres nominentur.

C Priſcillianiſtæ à Priſcilliano vocati, qui in Hiſpania ex errore Gnoſticorum, & Manichæorum permixtum dogma compoſuit.

† Sirce. Luciferiani, à Lucifero † Caralitano epiſcopo orti, qui eos epiſcopos Catholicos, qui in Conſtantiana perſecutione perfidiæ Arianorum conſentientes erant, & poſteà correcti, redire in Eccleſiam Catholicam delegerunt, damnantes ſiue quod crediderant, ſiue quod credidiſſe ſe ſimulauerant, quos Eccleſia Catholica materno recepit ſinu, tanquam Petrum poſt fletum negationis: Hanc illi matris charitatem ſuperbè accipientes, eoſque recipere nolentes, ab Eccleſiæ communione receſſerunt, & cum ipſo Lucifero auctore ſuo, qui manè oriebatur, cadere meruerunt.

Iouinianiſtæ, à Iouiniano quodam monacho dicti, aſſerentes nullam nuptiarum & virginum eſſe diſtantiam, nullumque inter abſtinentes & ſimpliciter ambulantes eſſe diſcrimen.

D Eluidiani ab Eluidio nominati, qui dicunt, poſt natum Chriſtum alios Mariam filios de viro Ioſeph peperiſſe.

Paterniani à Paterno quodam exorti, qui inferiores corporis partes à diabolo factas opinantur.

Arabici, nuncupati eò quod in Arabia exorti ſunt, dicentes animam cum corpore mori, atque in nouiſſimo vtrumque reſurgere.

Tertullianiſtæ dicti à Tertulliano, Presbytero Africanæ prouinciæ & ciuitatis Carthaginen. animam immortalem eſſe, ſed corpoream prædicantes, & animas hominum peccatorum, poſt mortem in dæmones conuerti putantes.

Teſſareſcædecatitæ dicti, quod quartadecima luna Paſcha cum Iudæis obſeruandum contendunt: nam teſſares quatuor, deca decem ſignificat.

Nyctages à ſomno nuncupati, quòd vigilias noctis reſpuant, ſuperſtitionem eſſe dicentes, iura temerare diuina, qui noctem ad requiem tribuit.

Pelagiani à Pelagio monacho exorti. Hi liberum arbitrium diuinæ gratiæ anteponunt, dicentes, ſufficere voluntatem ad implenda diuina iuſſa.

Neſtoriani à Neſtorio Conſtantinopolitano Epiſcopo nuncupati, qui beatam virginem Mariam non Dei, ſed hominis tantummodò aſſeruit genitricem, vt aliam perſonam carnis, aliam faceret Deitatis: nec vnum Chriſtum in verbo Dei & carne credidit, ſed ſeparatum atque ſeiunctum, alterum filium Dei, alterum filium B hominis prædicauit.

Eutychiani ab Eutyche Conſtantinopolitano abbate qui Chriſtum poſt humanam aſſumptionem negant exiſtere duabus naturis, ſed ſolam in eo diuinam aſſerunt eſſe naturam.

Acephali dicti, id eſt, ſine capite, quem ſequuntur hæretici: nullus enim eorum reperitur auctor, à quo exorti ſint: hi trium Chalcedonenſium capitulorum impugnatores, duarum in Chriſto ſubſtantiarum proprietatem negant, & vnam in eius perſona naturam prædicant.

Theodoſiani, & Gaianitæ appellati à Theodoſio & Gaiano, qui temporibus Iuſtiniani principis in Alexandria, populi peruerſi electione, vno die ſunt ordinati Epiſcopi. Hi errores Eutychetis & Dioſcori ſequentes, Chalcedonenſe concilium reſpuunt: ex duabus vnam in Chriſto naturam aſſerunt, quam Theodoſiani corruptam, Gaianitæ incorruptam contendunt.

Agnoitæ & Triheitæ à Theodoſianis exorti ſunt, ex quibus Agnoitæ ab ignorantia dicti, quia peruerſitati à qua exorti ſunt, id adiciunt, quod Chriſti diuinitas ignoret futura, quæ ſunt ſcripta de die & hora nouiſſima, non recordantes Chriſti perſonam in Eſaia loquentis: Dies iudicij in corde meo. Eſa. 63.

Tritheitæ verò vocati, quod ſicut tres perſonas in Trinitate ità quoque tres aſtruunt deos eſſe, contra illud quod ſcriptum eſt: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Sunt & aliæ hæreſes ſine auctore, & ſine nominibus, ex quibus alii triformem putant Deum eſſe, alii Chriſti diuinitatem paſſibilem eſſe dicunt, alij Chriſti de patre natiuitati initium temporis dant. alii liberationem hominum, apud inferos factam Chriſti deſcenſione, non credunt, alij animam Dei negant, alii animas conuerti in dæmones, & in quæcumque animalia exiſtiment: alij de mundi ſtatu diſſentiunt, alij innumerabiles mundos opinantur: alii aquam Deo coæternam faciunt: alii nudis pedibus ambulant, alii cum hominibus non manducant. Deut. 6.

Hæ ſunt hæreſes aduerſus Catholicam fidem exortæ, & ab Apoſtolis & ſanctis patribus, vel conciliis prædamnatæ, quæ dum in ſe multis erroribus diuiſæ inuicem ſibi diſſentiunt, communi tamen nomine aduerſus Eccleſiam Dei conſpirant. Sed & quicumque aliter ſcripturam ſacram intelligit, quam ſenſus Spiritus ſancti flagitat, à quo conſcripta eſt, licet de Eccleſia non receſſerit, tamen hæreticus appellari poteſt.

Secundi libri finis.

HRABANI MAVRI DE INSTITVTIONE CLERICORVM, LIBER TERTIVS.

Quid eos ſcire & habere conueniat, qui ſacrum ordinem accedere volunt.

CAPVT I.

INSTITVTIO ergò Eccleſiaſtica, qualiter ad diuinum officium inſtrui oporteat ſanctiſſimũ ordinem clericorum, multimoda narratione declarat, quia & ſcientiæ plenitudinem, & vitæ rectitudinem, & eruditionis perfectionem maxime eos habere decet, qui in quodam culmine conſtituti, gubernaculum regiminis in Eccleſia tenent. Nec enim eis aliqua eorum ignorare licet, cum quibus vel ſe, vel ſubiectos inſtruere debent, id eſt, ſcientiam ſanctarum ſcripturarum, puram veritatem hiſtoriarum, modos tropicarum locutionum, ſignificationem rerum myſticarum, vtilitatem omnium diſciplinarum, honeſtatem vitæ in probitate morum, elegantiam in prolatione ſermonum, diſcretionem in exhibitione dogmatum, differentiam medicaminum, contra varietatem ægritudinum. Hæc ergò qui neſcit, non dico aliorum, ſed nec ſuam bene poteſt diſponere vtilitatem: ac ideò neceſſe eſt, vt futurus populi rector dum vacat, paret ſibi ante arma, in quibus poſtmodum hoſtes fortiter ſuperet, & gregem ſibi commiſſum opportune defendat. Turpe eſt enim, tunc primum quemlibet velle diſcere, dum debet (paſtor conſtitutus) docere: & periculoſum eſt, eum magiſterij pondus ſubire, qui non ſcientiæ præſidio ſuffultus, potens eſt illud ſufferre. Nullas ars doceri præſumitur, niſi prius intenta meditatione diſcatur: ab imperitis ergo, paſtorale magiſterium qua temeritate ſuſcipitur, quãdo ars eſt artium, regimen animarum? Quis autem cogitationum vulnera, occultiora eſſe neſciat vulneribus viſcerum? Et tamen ſæpe, qui nequaquam ſpiritualia præcepta cognouerunt, cordis ſe medicos profiteri non metuunt, dum qui pigmentorum vim neſciunt, videri medici carnis erubeſcunt. Nam ſunt nonnulli, qui intra ſanctam Eccleſiam ſola ambitione honoris culmen appetunt regiminis, atque atteſtante veritate primas ſalutationes in foro, primos in cœnis recubitus, primas in conuentionibus cathedras quærunt: qui ſuſceptum curæ paſtoralis officium, miniſtrare dignè tanto magis nequeunt, quanto ad humilitatis magiſterium ex ſola elatione peruenerunt. Quos contra Dominus per Prophetam [Oſee 8.] queritur, dicens: Ipſi regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & ego ignoraui. Ex ſe namque, & non ex arbitrio ſummi rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus, nequaquam diuinitus vocati, ſed ſua cupiditate accenſi, culmen regiminis rapiunt plus, quam aſſequuntur, quos tamen internus iudex prouehit, & neſcit, quia quos permittendo tolerat, profectò per iudicium reprobationis ignorat. Paſtorum ergò imperitia, voce ve- [Eſa. 56.] ritatis increpatur, cum per Prophetam dicitur: Ipſi paſtores ignorauerunt intelligentiam, & tenentes legem, neſcierunt me. Neſcire ergò ſe ab eis queritur veritas, & neſcire ſe principatum neſcientium proteſtatur, quia profectò hi, qui ea quæ ſunt Domini, neſciunt, à Do- [1. Cor. 4.] mino neſciuntur, Paulo atteſtante qui ait: Si quis autem ignorat, ignorabitur. Quæ nimirum paſtorum ſæpe imperitia meritis congruit ſubiectorum, qui quamuis lumen ſcientiæ ſua culpa exigente non habeant, diſtricto tamen iudicio agitur, vt per eorum ignorantiam hi etiam qui ſequuntur, offendant. Hinc namque in Euan- [Mat. 15.] gelio per ſemetipſam veritas dicit: Si cæcus cæco ducatũ præſtat, ambo in foueam cadunt. Et ſunt nonnulli, qui ſolerti cura ſpiritualia præcepta perſcrutantur, ſed quæ intelligendo penetrant, viuendo conculcant: repente docent, quæ non opere, ſed meditatione didicerunt; & quod verbis prædicant, moribus impugnant. Vnde fit, vt cum paſtor per abrupta graditur, ad præcipitium grex ſequatur. Hinc namq; per Prophetam Dominus contra contemptibilem paſtorũ ſcientiam queritur, dicens: Cum ipſi limpidiſſimam aquam biberitis, [Ezec. 34.] reliquam pedibus veſtris turbabatis, & oues meæ quæ conculcata pedibus veſtris fuerant, paſcebantur: & quæ pedes veſtri turbauerant, hæc bibebant. Aquam quippe limpidiſſimam paſtores habent, cum fluenta veritatis rectè intelligentes hauriunt: ſed eandem aquam pedibus turbare, eſt ſanctæ meditationis ſtudia male viuendo corrumpere. Aquam ſcilicet eorum pedibus turbatam oues bibunt, cum ſubiecti quique non ſectantur verba quæ audiunt, ſed ea ſola quæ conſpiciunt, exempla prauitatis imitantur. Hinc rurſus Dominus per [Ezec. 44.] Prophetam dicit: Facti ſunt domui Iſraël in offendiculum iniquitatis. Nemo quippe amplius in Eccleſia nocet, quam qui peruerſe agens, nomen vel ordinem ſanctitatis habet. Refugerent autem indigni quique tanti reatus pondera, ſi veritatis ſententiam ſolicita cordis aure penſarent, qui ait: Qui ſcandalizauerit vnum de [Matt. 18.] puſillis iſtis, melius erat ei vt ligaretur mola aſinaria in collo eius, & proiiceretur in profundum maris. Per molam quippe aſinariam, ſæcularis vitæ circuitus, & labor exprimitur: & per profundum maris, extrema damnatio deſignatur. Qui ergo ad ſanctitatis ſpeciem deductus, vel verbo vel exemplo cæteros deſtruit, melius profectò fuerat, vt hunc ad mortem ſub exteriori habitu terrena acta conſtringerent, quam ſacra officia in culpa cæteris imitabilem demonſtrarent, quia nimirum ſi ſolus caderet, vtcumque hunc tolerabilior inferni pœna cruciaret: Sed quia vtrumque neceſſe eſt, & vt bonam vitam ſapientia illuſtret, & ſapientiam bona vita commendet, vtrumque, in hoc libro (ſi Dominus annuerit) digeremus, id eſt, vt ſciant hi qui in ſacris ordinibus Eccleſiæ, aut iam Domino deſeruiunt, aut deſeruituri erunt, quantæ eruditionis eis opus ſit in animo, & quam ſobriæ vitæ in exemplo, quantæque virtutis & diſcretionis in docendo, vt nec diſcordet vita prudentiæ, neque ſermo diſſentiat diſciplinæ.

De eminentia ſacrarum Scripturarum, & ad quid omnis ſcientia referenda ſit.

CAP. II.

FVndamentum autem, ſtatus, & perfectio prudentiæ, ſcientia eſt ſanctarum ſcripturarum, quæ ab illa incommotabili æternaque ſapientia profluens, quæ ex ore Altiſſimi prodiit, primogenita ſcilicet ante omnem creaturam Spiritus ſancti diſtributionis, per vaſa ſcripturæ lumen indeficiens, quaſi per laternas orbi lucet vniuerſo, ac ſi quid aliud eſt, quod ſapientiæ nomine ritè cenſeri poſſit, ab vno ſapientiæ fonte deriuatum, ad eius reſpectat originem. Quidquid enim veri à quocumque reperitur, à veritate verum eſſe per ipſam veritatem dinoſcitur: & quicquid vbique boni inuenitur, à bonitate bonum eſſe deprehenditur: ſic & quicquid ſapientiæ à quoquã inueſtigatur, à ſapientia

ſapienta

ſapiens eſſe intelligitur. Nec enim illa quæ in libris prudentium huius ſæculi, vera & ſapientia reperiuntur, alij quàm veritati & ſapientiæ attribuenda ſunt, quia non ab illis hæc primum ſtatuta ſunt, in quorum dictis hæc leguntur, ſed ab æterno manentia magis inueſtigata ſunt, quantum ipſa doctrix & illuminatrix omnium veritas, & ſapientia eis inueſtigare poſſe conceſſit: ac ideò ad vnum terminum cuncta referenda ſunt, & quæ in libris gentilium vtilia, & quæ in ſcripturis ſacris ſalubria inueniuntur vt ad cognitionem perfectam veritatis, & ſapientiæ perueniamus, qua cernitur & tenetur ſummum bonum. Summo autem bono aſſecuto & adepto, vere beatus quiſque fit, cum ſumma ſapientia plene & perfecte in æternum perfruitur: quia ſine hac ſapientia nemo fieri beatus poteſt, ſicut ipſa veritas &
Ioan. 17. ſapientia Chriſtus ad patrem loquens, teſtatur: Hæc eſt autem, inquit, vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Conſequenter autem hic intelligitur Spiritus ſanctus, qui eſt patris filijque tanquam charitas conſubſtantialis, amborum. Tunc ergo cognitio Dei erit perfecta, quandò mors erit nulla. Tunc & beatitudo erit plena, quandò Dei clarificatio erit ſumma. Sed prius hic quodammodò clarificatur Deus, dum per fidem credentium, & ſanctarum ſcripturarum manifeſtationem in tota mundi latitudine prædicatur. Nunc enim videmus eum per
1. Cor. 13 ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem: nunc cognoſcimus ex parte, tunc autem cognoſcemus, ſicut & cogniti ſumus.

Quibus obſcuritatibus Scriptura ſacra ſit inuoluta, & quod eam temerè alicui legere non liceat.

Cap. III.

IGitur ſcriptura diuina, qua tantis morbis humanarum voluntatum ſubuenitur, ab vna lingua profecta, qua opportunè potuit per orbem terrarum diſſeminari, per varias interpretum linguas longe latéque diffuſa eſt, vt innoteſceret gentibus ad ſalutem. Quam legentes, nihil appetunt aliud, quam cogitationes voluntatémq; illorum, à quibus conſcripta eſt, inuenire, & per illas voluntatem Dei ſecundum quam tales homines locutos credimus. Sed multis & multiplicibus obſcuritatibus & ambiguitatibus decipiuntur, qui temerè legunt, aliud pro alio ſentientes, quibuſdam autem locis quid vel falſò ſuſpicentur, non inueniunt, ità obſcurè dicta quædam, denſiſſimâ caliginem obducunt. Quod totum prouiſum eſſe diuinitus non dubito, ad edomandam labore ſuperbiam, & intellectum à faſtidio renouandum, cui facile inueſtigata plerumq; vileſcunt. Sũt enim in diuinis libris plurima loca tropicis locutionibus difficilia: ſunt quoque multa rerum magnitudine eximia, atq; ideò neceſſe eſt, vt & ſenſus & ingenij ſagacitate inueſtigentur, & ſecundum ſuam ſignificantiam inueſtigata intelligantur, & pro ſui dignitate intellecta venerentur. Nemo enim ambigit, per ſimilitudines libentius quæque cognoſci, & cum aliqua difficultate quæſita, multo gratius inueniri. Qui enim prorſus non inueniunt quod quærunt, fame laborant: qui autem non quærunt, quia in promptu habent faſtidioſe permacreſcunt. In vtroque autem languor cauendus eſt. Magnificè ergo & ſalubriter Spiritus ſanctus ità ſcripturas ſanctas modificauit, vt locis apertioribus fami occurreret, obſcurioribus autem faſtidia detergeret. Nihil autem ferè de illis obſcuritatibus eruitur, quod non planiſſime dictum alibi reperiatur.

De Gradibus Sapientiæ & Charitatis.

Cap. IV.

ANte omnia enim opus eſt ei qui deſiderat ad ſapientiæ peruenire culmen, Dei timore conuerti, ad cognoſcendam eius voluntatem, quid nobis appe-

tendum fugiendumque præcipiat. Timor autem iſte
A cogitationem de noſtra mortalitate, & de futura morte neceſſe eſt incutiat, & quaſi clauatis carnibus, omnes ſuperbiæ motus ligno crucis affigat. Deinde miteſcere opus eſt pietate, neque contradicere diuinæ ſcripturæ ſiue intellectæ, ſi aliqua vitia noſtra percutit, ſiue non intellectæ, quaſi nos melius ſapere meliuſque percipere poſſimus. Sed cogitare potius, & credere id eſſe melius & verius, quod ibi ſcriptum eſt, etiam ſi lateat, quam id quod per noſipſos ſapere poſſumus. Poſt iſtos duos gradus timoris atque pietatis, ad tertium venitur ſcientiæ gradum, de quo nunc agere conſtitui. Nam in eo ſe exercet omnis diuinarum ſcripturarum ſtudioſus, nihil in eis aliud inuenturus, quam diligendum eſſe Deum propter Deum, & proximum propter Deum: & illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota
B mente, proximum vero tanquam ſeipſum, id eſt, vt tota proximi dilectio, ſicut etiam noſtri, referatur in Deum. Quiſquis ergo ſcripturas ſacras vel quamlibet partem earum intellexiſſe ſibi videtur, ità vt eo intellectu non ædificet iſtam geminam charitatem Dei & proximi, nondum intellexit quemadmodum oportebat eum ſcire. Itaque tria hæc ſunt, quibus & ſcientia omnis, & prophetia militat, fides ſpes, charitas: ſed fidei ſuccedit ſpes, & ſpei ſuccedit beatitudo, charitas autem etiam iſtis decedentibus augebitur potius. Cum ergo quatuor diligenda ſunt, vnum quod ſuper nos, id eſt, Deus: alterum, quod nos ſumus, id eſt, anima ad imaginem Dei creata: tertium quod iuxta nos eſt, id eſt, alter homo: quartum quod infra nos, id eſt, corpus,
C de ſecundo & quarto nulla præcepta danda erant. Quantumlibet enim homo excidat à charitate, remanet illi tamen dilectio ſui, & dilectio corporis ſui, reſtabat vt de illo quod ſupra nos eſt, & de illo quod iuxta nos eſt, præcepta ſumeremus: Diliges (inquit) Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & reliqua. Omnis quippe homo, inquantum homo eſt, diligendus eſt propter Deum: Deus verò propter ſeipſum. Amplius quiſque Deum debet diligere quam ſeipſum: item amplius alius homo diligendus eſt quam corpus noſtrum, quia propter Deum omnia iſta diligenda ſunt, & poteſt nobiſcum alius homo Deo perfrui, quod non poteſt corpus, quia corpus per animam viuit, qua fruimur Deo. Omnes autem homines æque diligendi ſunt: ſed cum omnibus prodeſſe non poſſimus, his potiſſimum con-
D ſulendum eſt, qui locorum & temporum vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictius nobis, quaſi quadam ſorte, iunguntur. Velle tamen debemus, vt omnes homines nobiſcum diligant Deum, & totum quod eos vel adiuuamus, vel adiuuamur ab eis, ad vnum illum finem referendum eſt. Iure enim continuatur ſcientiæ charitas, quia ſolummodo ſcientiæ fructus in charitate conſiſtit. Sciencia (ait Apoſtolus) inflat, charitas vero ædificat. Si ergo appetendum eſt quod inflat, 1. Cor. 8
multo magis quod ædificat, vt cum ſciamus voluntatem Dei, diligamus obedire Deo, vt perueniamus ad Deum. Nam iſta ſcientia bonæ ſpei, non ſe hominem iactantem, ſed lamentantem facit, quo affectu impetrat ſedulis precibus conſolationem diuini adiutorij, ne deſperatione frangatur, & eſſe incipit in quarto gradu,
E hoc eſt, fortitudinis, quæritur & ſititur iuſtitia: hoc enim affectu ab omni mortifera iocunditate rerũ tranſeuntium ſeſe extrahit, & inde ſe auertens, conuertit ad dilectionem æternorum, immutabilem ſcilicet vnitatem, eandemq; Trinitatem, quam vbi adſpexerit quantum poteſt, in longinquo radiantem, ſuique adſpectus infirmitate ſuſtinere ſe illam lucem non poſſe perſenſerit, in quinto gradu, hoc eſt, in conſilio miſericordiæ purgat animam tumultuantem quodammodo atq; obſtrepentem ſibi de appetitu inferiorum conceptis ſordibus. Hic verò ſe in dilectione proximi non ignauiter exercet, in eaque perficitur, & ſpe iam plenus atque integer viribus, cum peruenerit vſq; ad inimici dilectio-

nem, aſcendit in ſextum gradum, vbi iam ipſum oculum purgat, quo videri Deus poteſt ab eis, qui huic ſæculo moriuntur: nam intantum vident, inquātum moriuntur huic ſæculo; inquantum autem huic viuunt, non vident: & ideò quamuis iam certior, & non ſolum tolerabilior, ſed etiam iocundior ſpecies lucis illius incipit apparere in ænigmate: adhuc tamen & per ſpeculum videri dicitur, quia magis per fidem quam per ſpeciem ambulatur, cum in hac vita peregrinamur, quamuis conuerſationem habeamus in cœlis. In hoc autem gradu ita purgat oculum cordis, vt veritati ne ſeipſum quidem præferat, vt conferat proximum, ergò nec ſeipſum, quia nec illum quem diligit ſicut ſeipſum. Erit ergò iſte ſanctus tam ſimplici corde, atque mundato, vt neque hominibus, placendi ſtudio detorqueatur à vero, nec reſpectu deuitandorum quorumlibet incommodorum ſuorum quæ aduerſantur huic vitæ. Talis filius ad ſapientiam aſcendit, quæ vltima & ſeptima eſt, qua pacatus tranquillusque perfruitur. Initium enim ſapientiæ, timor Domini, ab illo enim vſque ad ipſam, per hos gradus aſcenditur & venitur.

Quod is qui ad ſapientiæ integritatem peruenit, ad charitatis perfectionem perueniat.

Cap. V.

QVicumque igitur ad ſapientiæ culmen peruenit, ad faſtigium charitatis perueniat neceſſe eſt, quia nemo perfecte ſapit, niſi is qui perfecte diligit. Quandò enim quis per gradus ſuprà dictos ad ſapientiæ plenitudinem ſtudet peruenire, nihil aliud agit, niſi vt ad perfectionem charitatis perueniat; & quantum proficit in ſapientia, tantum proficit in charitate. prædiximus enim quod in † cognitione [† cogitatione.] perfecta ſapientiæ, beatitudo vera cōſiſteret: hoc idem dicimus & de charitate, quia in dilectione perfecta charitatis, beatitudo ſumma conſiſtit. Nam creator omnium Deus, qui beatitudo noſtra eſt, vtrorumque nomine æqualiter nuncupatur, ſicut in libro Sapientiæ de eo ſcriptum eſt: Omnium, inquit, artifex docuit me ſapientia. Eſt enim [Sapien. 7.] illa ſpiritus intellectus, ſanctus, vnicus, & reliqua. Et Apoſtolus Ioannes: Deus, inquit, charitas eſt: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Nam Saluator in Euangelio ſapientiam & charitatem vnum [1. Ioan. 4] eſſe intelligi volens, ad Patrem dixit: Pater iuſte, mundus te non cognouit, ego autem te cognoui, & hi cognouerunt, quia me miſiſti, & notum feci eis nomen [Ioan 17] tuum, & notum faciam. vt dilectio qua dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis. Quiſquis ergo percipit plenam notitiam Dei, ſimul habet in ſe perfectam dilectionem Dei: & his ambobus fruens, æternam beatitudinem a ' pto ſummo bono tenebit.

De modo legendi ſacras Scripturas.

Cap. VI.

SEd nos his ità prælibatis, ad tertium illum gradum, id eſt, ſcientiam, cōſiderationem referamus: de quo diſſerere quod Dominus ſuggeſſerit, atque tractare inſtituimus. Erit igitur diuinarum ſcripturarum ſolertiſſimus indagator, qui p. imò totas legerit, notaſque habuerit, & ſi nondum intellectu, iam tamen lectione, dumtaxat eas, quæ appellantur Canonicæ: nam cæteras ſecurius legat, fide veritatis inſtructus, ne præoccupent imbecillum animum, & periculoſis mendacijs atque phantaſmatibus eludentes, præiudicent aliquid contra ſanam intelligentiam. In Canonicis autem ſcripturis Eccleſiarum Catholicarum quam plurium auctoritatem ſequatur, inter quas ſane illæ ſunt, quæ Apoſtolicas ſedes habere, & Epiſtolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in ſcripturis canonicis, vt eas quæ ab omnibus accipiūtur Eccleſiis Catholicis, præponat eis, quas quidam non accipiunt: in eis vero quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas quas plures grauioréſq; accipiunt eis, quas pauciores minoriſq; auctoritatis Eccleſiæ tenent. Si autem alias inuenerit à pluribus, alias à grauiorib. haberi, quanquam hoc inuenire non poſſit, æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto: totus autem canon ſcripturarum, in quo iſtam conſiderationem verſandam dicimus, his libris continetur (vt breuiter dicam) veteres teſtamenti, 45. noui autem, 27. qui ſunt 72. Quorum omnium nomina & ſeriem & auctoritatem, quia in ſuperiori libro, quantum potui, deſcripſi, non neceſſe credimus iterare.

De Canone Hebræorum, quomodo apud eos tripartitus eſt ordo diuinarum ſcripturarum.

Cap. VII.

NOtandum tamen, quod Hebræi vetus teſtamentum, Eſdra auctore, iuxta numerum literarum ſuarum in 22. libris accipiunt, diuidentes eos in tres ordines, legis ſcilicet, Prophetarum, & hagiographorum. Primus ordo legis in quinque libris accipitur, quorum primus eſt Bereſith, qui eſt Geneſis. Secundus Veelleſemoth. qui eſt Exodus. Tertius Vaijcra, qui eſt Leuiticus. Quartus Vaiedabber, qui eſt Numerus. Quintus Ellehaddebarim, quod eſt Deuteronomium. Hi ſunt quinque libri Moyſis, quos Hebræi Thorath, Latini legem appellant: proprie autem lex appellatur, quæ per Moyſen data eſt. Secundus ordo Prophetarum, in quo continentur libri octo, quorum primus Ioſue Ben Num, qui Latinè, Ieſu Naue dicitur. Secundus Sophthim, qui eſt Iudicum. Tertius Samuel, qui eſt Regum primus. Quartus Melachim, qui eſt Regum ſecundus, Quintus Eſaias. Sextus Hieremias. Septimus Ezechiel. Octauus Thereaſar, qui dicitur duodecim Prophetarum, qui libri quia ſibi pro paruitate adiuncti ſunt, pro vno accipiuntur. Tertius ordo hagiographorum, id eſt, ſancta ſcribentium, in quo ſunt libri nouem, quorum primus Iob, ſecundus Pſalterium, qui in quinque inciſionibus diuiditur: tertius † Miſleleth, [† Miſle.] quod eſt Prouerbia Salomonis: quartus Choeleth, qui eſt Eccleſiaſtes: quintus Siraſirim, quod eſt Canticum Canticorum: ſextus Daniel, ſeptimus Dibrehaiamim, quod eſt verba dierum, id eſt, Paralipomenon: octauus Eſdras: nonus eſt Heſter, qui ſimul omnes 5. & 8. & 9. fiunt 22. ſicut ſuperius ſunt comprehenſi. Quidam autem Ruth, & Cinoth, quod Latinè dicitur lamentatio Hieremiæ, hagiographis adijciunt, & viginti-quatuor volumina veteris teſtamenti faciunt, iuxta 24. ſeniores, qui ante conſpectum Dei aſſiſtunt. Iſti ſunt libri, qui apud Hebræos canonicam auctoritatem habent. Quartus eſt apud nos ordo veteris teſtamenti, eorum librorum qui in Canone Hebraico non ſunt, quorum primus, Sapientiæ liber eſt: ſecundus, Eccleſiaſticus tertius, Tobiæ: quartus, Iudith: quintus & ſextus, Machabæorum, quos licet Iudæi inter Apocrypha ſeparent, Eccleſia tamen Chriſti inter diuinos libros honorat & prædicat. In nouo autem teſtamento duo ſunt ordines: primus Euangelicus, in quo ſunt Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes: ſecundus Apoſtolicus, in quo ſunt Epiſtolæ Apoſtolorum Petri, Iacobi, Ioannis, Iudæ & Pauli: & liber Actus Apoſtolorum, & Apocalypſis. In his omnibus libris timentes Deum & pietate manſueti, quærunt voluntatem Dei, cuius operis & laboris prima obſeruatio eſt, vt diximus, noſſe iſtos libros, & ſi nondum ad intellectum, legendo tamen vel mandare memoriæ, vel omnino incognitos non habere. Deinde illa, quæ in eis aperte poſita ſunt, vel præcepta viuendi, vel regulæ credendi, ſolertius diligentiuſque inueſtiganda ſunt: quæ tanto quiſque plura inuenit, quanto eſt intelligentia capacior. In his enim quæ apertè in ſcripturis poſita ſunt, inueniuntur

illa

illa omnia quæ continent fidem, mores viuendi, ſpem ſcilicet atque charitatem: cum verò facta quadam familiaritate cum ipſa lingua diuinarum ſcripturarum, in ea quæ obſcura ſunt aperiẽda & diſcutienda pergendum eſt, vt ad obſcuriores locutiones illuſtrandas, de manifeſtioribus ſumantur exempla, & quædam certarum ſententiarum teſtimonia, dubitationem incertis auferant: in qua re memoria valet plurimum, quæ ſi defuerit, non poteſt his præceptis dari.

Vnde fit, quod non intelliguntur quæ ſcripta ſunt.

CAP. VIII.

DVabus autem cauſis nõ intelliguntur quæ ſcripta ſunt, ſi aut ignotis, aut ambiguis ſignis obteguntur. Sunt autem ſigna propria vel tranſlata: Propria dicuntur, cum his rebus ſignificandis adhibentur, propter quas ſunt inſtituta, ſicut dicimus bouem, cum intelligimus pecus, quod omnes nobiſcum Latinę linguæ homines hoc nomine vocant: Tranſlata ſunt, cum & ipſæ res, quas proprijs verbis ſignificamus ad aliquid ſignificandum vſurpantur, ſicut dicimus bouem, & per has duas ſyllabas intelligimus pecus, quod iſto nomine appellari ſolet: ſed rurſus per illud pecus intelligimus
1. Cor. 9 Euangeliſtam, quem ſignificauit ſcriptura, interpretante Apoſtolo & dicente: Bouem triturantem non infrenabis. Ad propria autem ſigna pertinent verba, quæ prorſus inter homines obtinuerunt principatum ſignificandi, quæcumque animo concipiuntur, ſi ea quiſque prodere velit, Sed quia verberato aëre ſtatim tranſeunt, nec diutius manent, quam ſonant, inſtituta ſunt per literas ſigna verborum, & ità voces oculis oſtendunt non per ſeipſas, ſed per ſigna quædam ſua. Iſta ſigna ergò non potuerunt communia eſſe omnibus gentibus, peccato quodam diſſenſionis humanæ, cum ad ſe quiſque principatum rapit, cuius ſuperbiæ ſignum eſt erecta illa
Gen. 11. turris in cœlum, vbi homines impij non ſolum animos, ſed etiam voces diſſonas habere meruerunt. Sed gratia Dei miſericorditer prouiſum eſt, vt ſcriptura diuina quæ in prima illa lingua, qua homines primi locuti ſunt, primitus conſcripta eſt, ab ipſa per varia interpretum officia ad notitiam hominum deferretur, ne humana miſeria fame verbi Dei deficiens, ſine remedio in æternum periret, ſeruato tamen ordine, quia maxime canon conuenit harum ſcripturarũ illis tribus linguis, quæ in cruce redemptoris & ſaluatoris noſtri dedicatæ ſunt, Hebræa videlicet, Græca & Latina, ad inſinuandam ſanctæ Trinitatis fidem, in tribus mundi partibus tripertito humano generi principaliter commendari: vt ex his vnaquæque gens & natio propriæ linguæ adminiculo, intellectum ſibi ſalubrem attraheret, interpretando ac colloquendo ſenſum eundem canonicum proprijs verbis. Sed quia prædiximus, quod aut in ignotis ſignis, aut in ambiguis hæreret intellectus, vt non facile intelligerentur, quæ ſcripta ſunt de ambiguis ſignis poſt loquemur: nunc de incognitis agimus. Agere enim decreuimus vt ſi Dominus vellet, quæcumque in prædictis duobus ſignis neceſſaria eſſent ad diſcendum nobis, diſtributo ordine modoque diſpoſito, quantũ poſſemus, conſcriberemus: vnde oportebat, vt de ignotis proprijs ſignis prius ageremus, in quibus radix & initium diſcendi conſiſtit. Deinde de ignotis tranſlatis, in quibus ſubtilitas & vtilitas lectionis habetur, poſtea verò de ambiguis ſignis proprijs atque tranſlatis, quibus ad purum elicitis, & ſecundum veritatem inuentis, firmitas & integritas lectiones generatur.

De ignotis ſignis proprijs. CAP. IX.

IGnotorum autem ſignorum duæ formæ ſunt, quantum ad verba pertinet: namque aut ignotum verbum facit hærere lectorem, aut ignota locutio, quæ ſi ex alienis linguis veniunt, aut quærenda ſunt ab earum linguarum hominibus, aut linguæ eædem, ſi aut ocium eſt, aut ingenium, ediſcendæ; aut plurium interpretum conſulenda collatio eſt. Si autem ipſius linguæ noſtræ, id eſt, Latinæ, aliqua verba locutioneſque ignoramus; legendi conſuetudine audiendique innoteſcunt. Nulla ſane ſunt magis mandanda memoriæ, verborum locutionumque genera, quæ ignoramus, vt cum peritior occurrerit, de eo quæri poſſint: vel talis lectio, quæ vel præcedentibus, vel conſequentibus, vel vtriſque oſtendat, quam vim habeat, quidve ſignificet quod ignoramus, facile adiuuante memoria poſſimus aduertere & diſcere. Debet autem ſtudere is qui propriorum ſignorum peritus eſſe vult, id eſt, quantum ad ſermones pertinet, vt & certam cognoſcat vim verborum, & proprium ſciat modum locutionum, quod à Grammaticis & Rhetoribus non mediocriter diſcere, qui vult, valet.

De Tranſlatis ignotis. CAP. X.

IN tranſlatis vero ſignis, ſi qua forte ignota cogunt hærere lectorem, partim linguarum notitia, partim rerum inueſtiganda ſunt; aliquid enim ad ſimilitudinem valet, & proculdubio ſecretum quiddam inſinuat. Siloa piſcina vbi faciem lauare iuſſus eſt, cui oculos Dominus luto de ſputo facto inunxerat, quod tamen nomen linguæ incognitæ niſi Euangeliſta interpretatum eſſet, tam magnus intellectus lateret: ſic etiam Ioan. 9. multa quæ ab auctoribus eorundem librorum interpretata non ſunt nomina Hebræa, non eſt dubitandum habere non paruam vim atque adiutorium ad ſoluenda ænigmata ſcripturarum, ſi quis ea poſſit interpretari. Quod nonnulli eiuſdem linguæ periti viri, non ſane paruum beneficium poſteris contulerunt, qui ſeparata de ſcripturis eadem omnia verba interpretati ſunt, & quid ſit Adam, quid Eua, quid Abraham, quid Moyſes: ſiue etiam locorum nomina, quid ſit Hieruſalem, vel Sion, vel Iericho, vel Libanus, vel Iordanis, & quęcumque alia in illa nobis ſunt incognita nomina: quibus apertis & interpretatis, multæ in ſcripturis figuratæ locutiones manifeſtantur. Rerum autem ignorantia facit obſcuras figuratas locutiones, cum ignoramus vel animalium, vel lapidum, vel herbarum naturas, aliarumve rerum, quæ plerumq; in ſcripturis ſimilitudinis alicuius gratia ponuntur. Nam & de ſerpente, quod notum eſt, totum corpus eum pro capite obijcere ferientibus, quantum illuſtrat ſenſum illum, quod Dominus iubet aſtutos nos eſſe ſicut ſerpentes, vt ſcilicet pro capite noſtro, quod eſt Chriſtus, corpus potius perſequentibus offeramus, ne fides Chriſtiana Matt. 10. tanquam necetur in nobis, ſi parcentes corpori negemus Deum. Vel illud quod per cauernæ anguſtias coarctatus, depoſita veteri tunica, veſtes nouas accipere dicitur, quantum concinit ad imitandam ipſam ſerpentis aſtutiam, exuendumque veterem hominem, ſicut Apoſtolus dicit, vt induamur nouo: & exeundum per Coloſſ. 3. anguſtias, dicente Domino, Intrate per anguſtam portam. Vt ergo notitia naturæ ſerpentis illuſtrat multas Matt. 7. ſimilitudines, quas de hoc animante ſcriptura dare conſueuit, ſic ignorantia nonnullorum animalium, quæ non minus per ſimilitudines commemorat, impedit plurimum intellectorem: ſic lapidum, ſic herbarum, vel quæque tenentur radicibus. Nam & carbunculi notitia, quod lucet in tenebris, multa illuminat etiam obſcura librorum, vbicumque propter ſimilitudinem ponitur: & ignorantia berylli vel adamantis, claudit plerumque intelligentiæ fores: nec aliam cauſam facile eſt intelligere, pacem perpetuam ſignificari oleæ ramulo, quem rediens ad arcam columba pertulit, niſi quia nouimus & olei lenem contactum, non facile alieno humore corrumpi, & arborem ipſam frondere perenniter. Multi autem per ignorantiam hyſſopi, dum neſciunt quam vim habeat, vel

ad purgandum pulmonem, vel ad ſaxa radicibus penetranda, cum ſit herba breuis atque humilis, omninò *Pſal. 50.* inuenire non poſſunt dictum: Aſperges me hyſſopo, & mundabor. Numerorum etiam imperitia, & muſicarum rerum ignorantia, multa faciunt non intelligi tranſlate ac myſtice poſita in ſcripturis: de quibus quando de ſingulis diſciplinis diſputabimus, apertius ediſſeremus, de ambiguis ſignis nunc dicturi.

De Ambiguis ſignis quomodo conſtant.

CAP. XI.

Aug. c. 2. li. 3. de Doctrina Chriſt. AMbiguitas autem ſcripturæ, aut in verbis propriis eſt, aut in trāſlatis: ſed cum verba propria faciunt ambiguam ſcripturam, primò videndum eſt, na male diſtinxerimus, aut pronunciauerimus. Cum ergo adhibita intentio incertum eſſe præuiderit, quomodò diſtinguendum, aut quomodò pronunciandum ſit, conſulat regulam fidei, quam de ſcripturarum planioribus locis & Eccleſiæ auctoritate percepit. Quod ſi ambæ vel etiam omnes, ſi plores fuerint partes ambiguitatis, ſecundum fidem ſonuerint, textus ipſe ſermonis à præcedentibus & conſequentibus partibus, quæ ambiguitatem illam in medio poſuerunt, reſtat conſulendus: vt videamus cuinam ſententiæ de pluribus quæ ſe oſtendunt, ferat ſuffragium, eamque ſibi contexi patiatur. Iam nunc exempla conſidera: Illa hæretica diſtinctio: *Ioan. 1.* In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat: Vt alius ſit ſenſus, Verbum hoc erat in principio apud Deum, non vult verbum Deum confiteri: ſed hoc regula fidei refellendum eſt, qua nobis de Trinitatis æqualitate præſcribitur, vt dicamus, Et Deus erat verbum. Deinde ſubiungamus, Hoc erat in principio apud Deum. Illa vero diſtinctionis ambiguitas, neutra parte reſiſtit fidei: & ideò textu ipſo ſer- *Philip. 1.* monis diiudicanda eſt, vbi ait Apoſtolus: Et quid eligam ignoro. Compellor autem ex duobus, concupiſcentiam habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto, multo enim magis optimum. Manere in carne, neceſſarium propter vos. Incertum enim, vtrum ex duobus, concupiſcentiam habens, an, compellor autem ex duobus, vt illud adiungatur, concupiſcentiam habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Sed quoniam ità ſequitur, multò enim magis optimum, apparet eum eius optimi dicere ſe habere concupiſcentiam, vt cum ex duobus compellatur, alterius tamen habeat concupiſcentiam, alterius neceſſitatem: concopiſentiam ſcilicet, eſſe cum Chriſto: neceſſitatem, manere in carne. Quæ ambiguitas vno conſequenti verbo diiudicatur, quod poſitum eſt, enim. Quam particulam qui abſtulerunt interpretes, illa potius ſententia ducti ſunt, vt non ſolum compelli ex duobus, ſed etiam duorum habere concupiſcentiam videretur. Sic ergo diſtinguendum eſt: Et quid eligam, ignoro. Compellor autem ex duobus: quam dictionem ſequitur, concupiſcentiam habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto: & tanquam quæreretur, quare huius rei potius habeat concupiſcentiam, multo enim magis optimum, inquit. Cur autem è duobus compellitur? quia manendi eſt neceſſitas, quam ità ſubiecit: Manere in carne, neceſſarium propter vos. Vbi neque ſcripto fidei, neque ipſius ſermonis textu, ambiguitas explicari poteſt, nihil obeſt ſecundum quamlibet earum, quæ oſtenduntur, ſententiam diſtinguere curet, veluti eſt illa ad Corinthios: *2. Cor. 7.* Has ergò habentes promiſſiones, chariſſimi, mundemus nos ab omni coinquinatione carnis & Spiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei. Dubium eſt quippe, vtrum mundemus nos ab omni coinquinatione carnis & ſpiritus, ſecundum illam ſententiam, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu: an, mundemus ab omni coinquinatione carnis vt alius ſit ſenſus, & Spiritus perficientes ſanctificationem in timore Dei. Tales ergò diſtinctionum ambiguitates, in poteſtate legentis ſunt. Quæcumque autem de ambiguis diſtinctionibus diximus, eadem obſeruanda ſunt, & in ambiguis pronunciationibus: quæ ſi lectoris perturbantur incuria, aut regulis fidei corrigantur, aut præcedentis vel conſequentis contextione ſermonis. Quod ſi neutrum horum adhibetur ad correctionem, nihilominus dubiæ remanebunt: vt quolibet modo lector pronunciauerit, non ſit culpæ. Quali autem voce pronuncietur illud, quod Nathanael dixit, A Nazareth *Ioan. 1.* poteſt aliquid boni eſſe, ſiue affirmantis, vt illud ſolum ad interrogationem pertineat quod ait, A Nazareth? ſiue totum cum dubitatione interrogantis, non video quomodò diſcernatur. Vterque autem ſenſus fidem non impedit.

De Ambiguis propriis ſiue tranſlatis.

CAP. XII.

RAriſſime ergo & difficillime inueniri poteſt ambiguitas in propriis verbis, quantum ad libros diuinarum ſcripturarum ſpectat, quam non aut circunſtantia ipſa ſermonis qua cognoſcitur ſcriptorum intentio, aut interpretum collatio, aut præcedentis linguæ ſoluat inſpectio. Nam quod ſcriptum eſt, Non eſt abſcondi- *Pſal. 138.* tum os meum, quod feciſti in abſcondito, non elucet legenti, vtrum correpta littera os pronunciet, an producta. Si enim corripiat, ab eo quod ſunt oſſa: ſi autem producat, ab eo quod ſunt ora, intelligitur numerus ſingularis. Sed talia linguæ præcedentis inſpectatione diiudicantur. Nam in Græco non στόμα ſed ὀστοῦν poſitū eſt. Item illud Apoſtoli. Quę prædico vobis, ſicut præ- *1. Cor. 5.* dixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Si tantummodo dixiſſet, quæ prædico vobis: neque ſubiunxiſſet, prædixi: dubium eſſet, vtrum in eo quod dixit, prædico, producenda an corripienda eſſet ſyllaba media: nunc autem manifeſtum eſt, producendam eſſe: non enim ait, ſicut prædicaui, ſed, ſicut prædixi. Sed quia hæc raro (vt prædiximus) verba inueniuntur, quæ non facilem habeant ſolutionem, ad verborum tranſlatorum ambiguitates ſtylum vertamus, quæ non mediocrem curam induſtriamque deſiderant. Nam in principio cauendum eſt, ne figuratam locutionem ad literam accipias. Ad hoc enim pertinet quod ait Apo- *2. Cor. 3.* ſtolus: Litera occidit, Spiritus autem viuificat. Neque vlla mors animæ congruentius appellatur, quam cum id etiam quod in ea beſtias antecellit, hoc eſt, intelligentia carni ſubiicitur, ſequendo literam. Qui enim ſequitur literam, tranſlata verba ſicut propria tenet, neque illud quod proprio verbo ſignificatur, refert ad aliam ſignificationem. Et ea eſt miſerabilis animæ ſeruitus, ſigna pro reb. accipere, & ſupra creaturam corpoream oculum mentis ad hauriendum æternum lumen leuare non poſſe. Quæ tamen ſeruitus in Iudaico populo longe à cęterarum gentium more diſtabat: quandoquidem rebus temporalibus ità ſubiugati erant, vt vnus eis in omnibus commendaretur Deus. Gentes autem ſimulacra manufacta deos habebant: & ſi quando aliqui eorum illa tanquam ſigna interpretari conabantur, ad creaturam colendam venerandamque referebant. Sed ab hac vtraque ſeruitute, veniens Chriſtus veritatis ſuæ luce mundum illuminans, omnes in ſe credentes veraciter liberauit.

Modus inueniendi, vtrum locutio propria ſit, an tranſlata.

CAP. XIII.

HVic autem obſeruationi, qua cauemus figuratam locutionem, id eſt, tranſlatam quaſi propriam ſequi, adiungenda etiam illa eſt, ne propriam quaſi figuratam velimus accipere. Demonſtrandus eſt igitur prius modus inueniendæ locutionis, propriane an figurata ſit: & iſte omnino modus eſt, vt quicquid in ſermone diuino neque ad morum honeſtatem, neque ad fidei veritatem propriè referri poteſt, figuratum eſſe cognoſcas. Morum honeſtas, ad diligendum Deum & proximum: fidei veritas, ad cognoſcendum Deum & proximum pertinet: ſpes autem ſua cuique eſt in conſcientia propria, quemadmodum ſe ſentit ad dilectionem

nem, Dei & proximi cognitionemque proficere. Non
A enim præcipit ſcriptura niſi charitatem: nec culpat niſi
cupiditatem: & eo modo informat mores hominum.
Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo
propter ipſum, & ſe atque proximum propter Deum.
Cupiditatem autem, motum animi ad fruendum ſe
& proximo, & quolibet corpore non propter Deum.
Quod autem agit indomita cupiditas ad corrumpendum animum & corpus ſuum, flagitium vocatur:
quod autẽ agit vt alteri noceat, facinus dicitur. Et hæc
ſunt duo genera omniũ peccatorum: ſed flagitia priora ſunt: quæ cùm exinanierint animum, & ad quandã
egeſtatem perduxerint, in facinora proſilitur: quibus
remoueantur impedimenta flagitiorum, aut adiumenta quærantur. Item quod agit charitas, quod ſibi proſit,
B vtilitas eſt: quod autem agit vt proſit proximo, beneficentia nominatur. Et hîc præcedit vtilitas: quia nemo
poteſt ex eo quod non habet, prodeſſe alteri. Quanto
autem magis regnum cupiditatis deſtruitur, tanto charitatis augetur. Quicquid ergo aſperum & quaſi ſæuũ
factum dictumq; in ſanctis ſcripturis legitur, ex perſona Dei vel ſanctorum eius, ad cupiditatis regnum deſtruendum valet. Quod ſi perſpicuè ſonat, non eſt ad
Rom. 2. aliud referendum, quaſi figuratè dictum ſit, ſicuti eſt illud Apoſtoli: Theſaurizaſti tibi, inquit, iram in die iræ,
& reuelationis iuſti iudicii Dei, qui reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua: & reliqua. Ergo in locutionibus figuratis regula ſit huiuſmodi, vt tam diù verſetur diligenti conſideratione quod legitur, donec ad regnum
charitatis interpretatio perducatur: Si autem hoc iam
C propriè ſonat, nulla putetur figurata locutio. Si præceptiua locutio eſt, *aut* flagitium aut facinus vetans, vtilitatem aut beneficentiam iubens, non eſt figurata. Si autem flagitium, aut facinus videtur iubere, aut vtilitatem
Ioan. 6. & beneficentiam vetare, figurata eſt. Niſi manducaueritis, inquit, carnem filii hominis, & ſanguinem eius biberitis, non habebitis vitam in vobis. Facinus vel flagitiũ videtur iubere. Figurata ergo eſt, præcipiens paſſioni Domini eſſe communicandum: & ſuauiter atque
vtiliter recolendum in memoria, quod pro nobis caro
eius crucifixa & vulnerata ſit. Ait ſcriptura: Si eſurierit
inimicus tuus: ciba illum: ſi ſitit, potum da illi. Hîc nullo dubitante beneficentiam præcipit: ſed quod ſequi-
Rom. 12 tur, Hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper
caput eius, maleuolentiæ facinus putes iuberi. Ne igi-
D tur putaueris figuratè dictum, & cum poſſit dupliciter
interpretari, vno modo ad nocendum, altero ad præſtandum, ad beneficentiam te potius charitas reuocet, vt
intelligas carbones ignis, eſſe vrentes pœnitentiæ gemitus, quibus ſuperbia ſanatur eius, qui dolet ſe inimicum fuiſſe hominis, à quo eius miſeriæ ſubuenitur.
Matt. 10. Item cum ait Dominus: Qui amat animam ſuam, perdet eam, non vtilitatem vetare putandus eſt, qua debet
quiſque conſeruare animam ſuam: ſed figuratè dictũ,
perdat animam, id eſt perimat, atq; amittat vſum eius,
quem nunc habet, peruerſum ſcilicet atque præpoſterum, quo inclinatur temporalibus, vt æterna non quærat. Scriptum eſt: Da miſericordi, & ne ſuſcipias pec-
Eccleſ. 12. catorem. Poſterior pars huius ſententiæ videtur vetare
E beneficentiam. Intelligas ergo figuratè poſitum, pro
peccato peccatorem: vt peccatum eius non ſuſcipias.

De varia ſignificatione verborum, quæ conſtat in contrarietate & diuerſitate.

Cap. XIIII.

SEd quoniam multis modis res ſimiles apparent, non
putemus ita eſſe ſcriptum, vt quod in aliquo loco
res aliqua per ſimilitudinem ſignificauerit, hoc etiam
Marc. 8. ſemper ſignificare credamus. Nam & in vituperatione
poſuit fermentum Dominus, cùm diceret: Cauete à fer-
Luc 12. mento Phariſæorum: & in laude cùm diceret: Simile
eſt regnum cœlorum mulieri, quæ abſcondit fermen-
Luc 13. tum in tribus menſuris farinæ, donec totum fermentaretur. Huius igitur varietatis obſeruatio: duas habet
A formas: ſic enim aliud atque aliud res quæ ſignificant,
vt aut contraria, aut diuerſa ſignificent. Contraria ſcilicet, cum alias in bono, alias in malo res eadem per ſimilitudinem ponitur: ſicut hoc eſt, quod de fermento
ſupra diximus. Tale eſt etiam, quòd leo ſignificat Chri-
ſtum, vbi dicitur: Vicit leo de tribu Iuda. Significat & Apoc 5.
diabolum, vbi ſcriptum eſt, Aduerſarius veſter diabo- 1. Pet. 5.
lus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Serpens in bono: Eſtote aſtuti vt ſerpentes: in malo Matt. 10
autem: Serpens Euam ſeduxit aſtutia ſua. In bono, panis: Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi: in ma- 2. Cor 11.
lo, panis: Panis occultus libenter editur. Sic & alia plu- Ioan 6
rima. Et hæc quidem quæ commemoraui, minimè dubiam ſignificationem gerunt: quia exempli gratia, non Pro 9.
B niſi manifeſta commemorari debuerunt. Sunt autem,
quæ incertum eſt, in quam partem accipi debeant: ſicut, Calix in manu Domini vini meri plenus eſt mixto: Pſ 74.
incertum eſt enim, vtrum iram Domini ſignificet non
vſque ad nouiſſimã pœnam, id eſt, vſque ad fæcem, an
potius gratiam ſcripturarum à Iudæis ad gentem tranſeuntem, quia inclinauit ex hoc in hoc, remanentibus
apud Iudæos obſeruationibus, quas carnaliter ſapiunt:
quia fæx eius non eſt exinanita. Cũ verò res eadem non
in contraria, ſed tamen in ſignificatione ponitur diuerſa, illud eſt in exẽplo, quod aqua & populum ſignificat: ſicut in Apocalypſi legimus, & Spiritum ſanctum: Ioan. 7.
vnde eſt illud: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ: & ſi quid aliud atque aliud pro locis in quibus ponitur aqua, ſignificare intelligitur. Vbi autem apertius
C ponũtur ibi dicendum eſt, quomodo in locis intelligatur obſcuris. Neque enim melius poteſt intelligi quod
dictũ eſt Deo. Apprehende arma & ſcutum, & exurge
in adiutorium mihi, quàm ex hoc loco vbi legitur: Do- Pſ 34.
mine, vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos. Pſ 5.

Quod non ſit periculum varius intellectus in eiſdem ſcripturæ verbis, ſi ſenſus ipſe congruat veritati.

Cap. XV.

QVando autem ex eiſdem ſcripturæ verbis non
vnum aliquid, ſed duo vel plura ſentiũtur, etiam
ſi latet quid ſenſerit ille, qui ſcripſit; nihil periculi eſt, ſi
quodlibet eorum congruere veritati, ex aliis locis ſanctarũ ſcripturarum doceri poteſt: id tamen eo conante qui diuina ſcrutatur eloquia, vt ad voluntatem perueniatur auctoris, per quem ſcripturam illam ſanctus
D operatus eſt Spiritus: ſiue hoc aſſequatur, ſiue aliam ſententiam de illis verbis, quę fidei rectę non refragatur, exculpat, teſtimonium habens à quocumq; alio loco diuinorum eloquiorum. Ille quippe auctor in eiſdem
verbis quæ intelligere volumus, & ipſam ſententiam
fortaſſe vidit, & certè Dei ſpiritus qui per hæc operatus eſt, etiam ipſam occurſuram lectori vel auditori ſine dubitatione præuidit, immo vt occurreret, quia &
ipſa eſt veritate ſubnixa, prouidit. Nam quid in diuinis
eloquiis largius & vberius potuit diuinitus prouideri,
quàm vt eadem verba pluribus intelligantur modis?
quos alia non minus diuina conteſtantia faciant approbari. Vbi autem talis ſenſus eruitur, cuius incertum
certis ſanctarum ſcripturarum teſtimoniis non poſſit
E aperiri, reſtat vt ratione reddita manifeſtus appareat,
etiam ſi ille cuius verba intelligere quærimus, eum fortè non ſenſit. Sed hæc conſuetudo periculoſa eſt. Per
ſcripturas enim diuinas ita multo tutius ambulatur, ſi
hoc exhibemus, vt cum aliqua verbis tranſlatis opaca
ſcrutari volumus, aut hoc indè exeat, quod non habeat
controuerſiam: aut ſi habeat, ex eadem ſcriptura vbicumque eius inuentis atque adhibitis teſtibus, terminetur. Sed hæc in præſenti de ſignis dicta ſufficiant.
Cæterum qui pleniùs de his ſcire deſiderat, in libris
ſancti Auguſtini de doctrina Chriſtiana, vnde hæc excerpſimus, quærat & inueniet. Nunc de his quæ in gentilibus doctrinis exercentur, & quæ liberales dicuntur
artes, quid conferant vtilitatis, ſi perſcrutentur, his qui

Canonicas ſcripturas legunt, quantum valeo, explicabo.

De duobus generibus doctrinarum gentilium: & quæ ſint illa, quæ inſtituerunt homines.

CAP. XVI.

DVo ſunt genera doctrinatum, quæ in gentilibus etiam moribus exercentur: vnum earum rerum, quas inſtituerunt homines: alterum earum, quas animaduerterunt iam peractas, aut diuinitus inſtitutas. Illud quod eſt ſecundum inſtitutiooes hominum, partim ſuperſtitioſum eſt, partim non eſt. Superſtitioſum eſt, quicquid inſtitutum eſt ab hominibus, ad facienda & colenda idola pertinens, vel ad colendum, ſicut Deũ, creaturam, partèmve vllam creaturæ: vel ad conſultationes & pacta quædam ſignificationum cũ dæmonibus placita atque fœderata: qualia ſunt molimina magicatum artium, quæ quidem commemorare potius, quàm docere aſſolent poëtæ, ex quo genere ſunt, ſed quaſi licentiore vanitate, aruſpicum & augurum libri. Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ atque remedia, quæ medicorum quoque diſciplina contemnit, ſiue in prædictionibus, ſiue in quibuſdam notis, quas characteres vocant: ſiue in quibuſq; rebus ſuſpendendis atque inligandis, non propter vim naturæ quodam modo ad temperatiooem corporum, ſed ad quaſdam ſignificationes occultas aut manifeſtas. Neque illi ab hoc genere pernicioſæ ſuperſtitionis ſegregandi ſunt, qui genethliaci propter natalium dierum conſiderationes, nunc autem vulgò mathematici vocantur. Nam & ipſi quamuis veram ſtellarum poſitionẽ, cum quiſque naſcitur, conſectentur, & aliquãdo etiam peruestigent, tamen quod indè conantur, vel actiones noſtras, vel actionum euenta prædicere, nimis errant, & vendunt imperitis hominibus miſerabilem ſeruitutem. Commoda vero & neceſſaria hominum cum hominibus inſtituta ſunt, quæcumque in habitu & cultu corporis ad ſexus vel honores diſcernendos differentia placuit, & innumerabilia genera ſignificationum, ſine quibus humana ſocietas, aut non omnino, aut minus commode geritur, quæque in ponderibus atq; menſuris, & nummorum impreſſionibus vel æſtimationibus, ſua cuique ciuitati & populo ſunt propria, & cætera huiuſmodi: quæ niſi hominũ inſtituta eſſent, non per diuerſos populos variæ eſſent: oec in ipſis populis ſingulis, pro arbitrio ſuorum principum mutarentur, ſed hæc tota pars humanorum inſtitutorum, quæ ad vſum vitæ neceſſarium proficiunt, nequaquàm eſt fugienda Chriſtiano: immò etiam quantum ſatis eſt intuenda, memoriaque retinenda. Ad hanc partem etiam pertinent literarum figuræ, quæ pro libito hominum conſtitutæ ſunt: nec tamen omnibus gentibus communes, ſed alias Hebræa, alias Græca, alias Latina gens habet: & cæteræ quædam gentes ſimiliter ad proprietatem linguæ ſuæ, literas ſibi ſecundum ſuum placitum formauerunt.

Quæ diuinitus inſtituta inueſtigauerunt.

CAP. XVII.

IAm vero illa, quæ non inſtituendo, ſed aut tranſacta temporibus, aut diuinitus inſtituta inueſtigando homines prodiderunt, vbicumq; diſcantur, non ſunt hominum inſtituta exiſtimanda: quorum ſunt alia ad ſenſus corporis, alia vero ad rationem animi pertinentia. Sed illa quæ ad ſenſus corporis attinguntur, vel narrata credimus, vel demonſtrata ſentimus, vel experta cõiicimus. Quicquid ergo de ordine temporum tranſactorum indicat ea quæ appellatur hiſtoria, plurimum nos adiuuat ad libros ſanctos intelligendos, etiam ſi præter Eccleſiam puerili eruditione diſcatur. Nam & per Olympiadas, & per Conſulum nomina, multa ſępè quæruntur à nobis. Et ignorantia conſulatus quo natus eſt Dominus, & quo paſſus eſt, nonnullos coëgit errare, vt putarent quadrageſimaſexta annorum ætate paſſum eſſe Dominum; quia per tot annos ædificatum templum eſſe, dictum eſt à Iudæis, quod imaginẽ Dominici corporis habebat. Sed annorum ferè triginta baptizatum eſſe retinemus auctoritate Euangelica: ſed poſteà quot annos in hac vita egerit, quanquam textu ipſo actionum eius animaduerti poſſit, tamen ne aliundè caligo dubitationis oriatur, de hiſtoria gẽtium collata cum Euangelio, liquidius certiuſque colligitur. Tunc enim videbitur non fruſtrà eſſe dictum, quod quadraginta annis templum ædificatum ſit, vt cum referri iſte numerus ad ætatem Domini non potuerit, ad ſecretiorem inſtructionem humani corporis referatur, quod indui propter nos non dedignatus eſt vnicus Dei filius, per quem facta ſunt omnia. Aliud eſt enim facta narrare, aliud docere faciẽda. Hiſtoria, facta narrat fideliter atq; vtiliter: libri autẽ aruſpicum & quæque ſimiles literæ, facienda vel obſeruanda intendunt docere, monitoris audacia, non indicis fide. Eſt etiam narratio ſimilis demonſtrationi, qua non præterita, ſed præſentia indicantur ignaris, in quo genere ſunt, quæ de locorum ſitu, naturiſque animalium, lignorum, herbarum, lapidum, aliorumve corporum ſcripta ſunt: de quo genere ſuperius egimus: eamque cognitionẽ valere ad ænigmata ſcripturarum ſoluenda, docuimus: non vt pro quibuſdam ſignis adhibeantur, tãquam ad remedia, vel machinamenta ſuperſtitionis alicuius. Siderum autem cognoſcendorum non narratio, ſed demonſtratio eſt, quorum perpauca ſcriptura commemorat. Habet autem præter demonſtrationem præſentium, etiam præteritorum narrationi ſimile aliquid, quod à præſenti poſitionę motuque ſiderum ad præterita eorum veſtigia regulariter licet recurrere. Habet etiam futurorum regulares coniecturas non ſuſpicioſas & ominoſas, ſed ratas & certas: non vt ex eis aliquid trahere in noſtra fata & euenta tentemus, qualia genethliacorum deliramenta ſunt: ſed quãtum ad ipſa pertinet ſidera. Nam ſicut is qui computat lunam cum hodie inſpexerit; quota ſit, & ante quotlibet annos quota fuerit, & poſt quotlibet annos, quota futura ſit, poteſt dicere: ſic de vnoquoque ſiderum, qui ea perite computant, reſpondere conſueuerunt. Artium etiam cæterarum, quibus aliquid fabricatur, vel quod remaneat poſt operationem artificis ab illo effectum, ſicut domus & ſcamnum, vel quæ miniſterium quoddam exhibent operanti Deo, ſicut medicina & agricultura & gubernatio. Harum ergo cunctarum artium de pręteritis faciunt experimenta, etiam futura coniicienda. Nullus earum artifex membra mouet in operando, niſi præteritorum memoriam cum futurorum expectatione contexat. Sed hæc non ab aliud commemorauimus, niſi vt non omninò neſciamus, quid ſcriptura velit inſinuare, cum de his artibus aliquas figuratas locutiones inſerit. Reſtant ea quæ non ad corporis ſenſus, ſed ad rationem animi pertinent, vbi diſciplina regnat diſputationis & numeri: ſed diſputationis diſciplina ad omnia genera quæſtionum, quæ in literis ſanctis ſunt penetranda & diſſoluenda, plurimum valet: tantum ibi cauenda eſt libido rixandi, & puerilis quædam oſtenſio decipiendi aduerſarium. Sed de hoc plenius dicemus, cûm de dialectica atque rhetorica diſputabimus. Iam vero numeri diſciplina cuilibet tardiſſimo clarum eſt, quod non ſit ab homioibus inſtituta, ſed potius indagata & inuenta. Non enim ſicut primam ſyllabam Italiæ, quam breuem pronunciauerunt veteres, voluit Virgilius, & longa facta eſt, ita quiſquam poteſt efficere cum voluerit, vt ter terna aut non ſint nouem, aut non poſſint efficere quadratam figuram, aut non ad ternarium numerum tripla ſint, ad ſenarium ſeſcupla, ad nullum dupla: quia intelligibiles numeri ſemiſſem noo habent. Siue ergo in ſeipſis conſiderentur, ſiue ad figurarum, aut ad ſonorum aliarumve motionum leges numeri adhibeantur, incommutabiles regulas habent: neque vllo modo ab hominibus inſtitutas, ſed ingenioſorum ſagacitate comptertas. Quæ

tamen

tamen omnia quiſquis ita dilexerit, vt iactare ſe inter imperitos velit, & non potius quærere vnde ſint vera, quæ tantummodo vera eſſe perſenſerit, & vnde quædam non ſolum vera, ſed etiam incommutabilia, quæ incommutabilia eſſe comprehenderit, ac ſic ab ſpecie corporum vſque ad humanam mentem perueniens, cum & ipſam mutabilem inuenerit, quod nunc docta, nunc indocta ſit, conſtituta tamen inter incommutabilem ſupra ſe veritatem, & mutabilia infra ſe cætera ad vnius Dei laudem atque dilectionem cuncta conuertere, à quo cuncta eſſe cognoſcit, doctus videri poteſt, eſſe autem ſapiens nullo modo. Hucuſque generaliter atque permixtim dixi de diſciplinis gentilium, deinceps ſeorſum de ſingulis dicturus.

De arte Grammatica, & ſpeciebus eius.

CAP. XVIII.

PRima ergo liberalium artium eſt Grammatica: ſecũda Rhetorica, tertia Dialectica, quarta Arithmetica, quinta Geometria, ſexta Muſica, ſeptima Aſtronomia. Grammatica enim à literis nomẽ accepit, ſicut vocabuli illius deriuatos ſonus oſtendit. Diffinitio autem eius talis eſt: Grammatica eſt ſcientia interpretandi poetas atque hiſtoricos, & recte ſcribendi loquendique ratio. Hæc & origo & fundamentum eſt artium liberalium. Hanc itaque ſcholam Dominicam legere conuenit, quia ſcientia rectè loquendi, & ſcribendi ratio in ipſa conſiſtit. Quomodo ergo quis vim vocis articulatæ ſeu literarum & ſyllabarum poteſtatem cognoſcit, ſi non prius per eam id didicit? Aut quomodo pedum, accentuum & poſiturarum diſcretionem ſcit, ſi non per hanc diſciplinam eius ſcientiam antè percepit? Aut quomodo partium orationis iura, ſchematum decorem troporum virtutem, etymologiarum rationem, & orthographiæ rectitudinem nouit, ſi non Grammaticam artem antè ſibi notam fecit? Inculpabiliter enim, immo laudabiliter hanc artem diſcit, quiſquis in ea non inanem pugnam verborum facere diligit, ſed rectæ locutionis ſcientiam & ſcribendi peritiam habere appetit. Ipſa eſt enim omnium iudex librariorum; quia vbicumque errorem perſpexerit, reprehendit: & vbi bene dicta ſunt, ſuo iudicio comprobabit. Schemata autem omnia, quotquot ſæcularis diſciplina conſcripſit, in ſanctis libris ſæpius poſita reperiuntur. Necnon & tropis auctores noſtros vſos fuiſſe, & multiplicius atque copioſius quã poſſit exiſtimare vel credere, quiſquis libros diuinos diligenter legit, inueniet. Iſtorum autem troporum non ſolum exempla ſicut omnium, ſed quorumdam etiam nomina in diuinis libris leguntur ſicut allegoria, ænigma, parabola. Quorum omnium cognitio propterea ſcripturarum ambiguitati diſſoluendæ eſt neceſſaria, quia ſenſus ad proprietatem verborũ ſi accipiatur, abſurdus eſt. Quærendum eſt vtique, ne forte illo vel illo tropo dictum ſit: quod non intelligimus, & ſic pleraque inuenta ſunt quæ latebant. Metricam autem rationem, quæ per artem Grammaticam diſcitur, non ignobile eſt ſcire: quia apud Hebræos Pſalterium (vt beatus Hieronymus teſtatur) nunc iambo currit, nunc alchaico perſonat, nunc ſapphico tumet, nunc ſemipede ingreditur. Deuteronomium vero, & Eſaiæ canticum, necnon & Salomon & Iob, hexametris & pentametris verſibus (vt Ioſephus & Origenes ſcribunt) apud ſuos compoſita decurrunt. Quamobrem non eſt ſpernenda hæc, quaſi gentilibus communis ratio, ſed quantum ſatis eſt perdiſcenda: quia vtique multi Euangelici viri inſignes libros hac arte condiderunt, & Deo placere per id ſategerunt, vt fuit Iuuencus, Sedulius, Arator, *Alcimus, Clemens, Paulinus & Fortunatus, & cæteri multi. Poëmata autem & libros gentilium ſi velimus propter florem eloquentiæ legere, typus mulieris captiuæ tenendus eſt, quam Deuteronomium deſcribit, & Dominum ita præcepiſſe commemorat, vt ſi Iſraelites eam habere vellet vxorem, caluitium ei faciat, vngues præſecet, pilos auferat: & cum munda fuerit effecta, tunc tranſeat in victoris amplexus. Hæc ſi ſecundum literam intelligimus, nonne ridicula ſunt; Itaque & nos hoc facere ſolemus, hocque facere debemus, quando poëtas gentiles legimus, quando in manus noſtras libri veniunt ſapientiæ ſæcularis: ſi quid in eis vtile reperimus, ad noſtrum dogma conuertimus: ſi quid vero ſuper fluum de idolis, de amore, de cura ſæcularium rerum, hæc radamus, his caluitium inducamus, hæc in vnguium more ferro acutiſſimo deſecemus. Hoc tamen præ omnibus cauere debemus, ne hæc licentia noſtra offendiculum fiat infirmis: ne pereat qui infirmus eſt, in ſcientia noſtra frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt, ſi viderit in idolio nos recumbentes.

*Albinus

Deut. 21

1. Cor. 8.

De Rhetorica. CAP. XIX.

RHetorica eſt (ſicut magiſtri tradũt) ſæcularium literarum bene dicendi ſcientia in ciuilibus quæſtionibus. Sed hæc diffinitio licet ad mundanam ſapientiam videatur pertinere, tamen non eſt extranea ab Eccleſiaſtica diſciplina. Quidquid enim Orator & prædicator diuinæ legis, diſertè & decenter profert in docendo, vel quicquid aptè & eleganter depromit in dictando, ad huius artis congruit peritiam: nec vtique peccare debet arbitrari, qui hanc artem in congrua ætate legit: quique eius præcepta ſeruat in dictando, ac proloquendo ſet nonem: immò bonum opus facit, qui eam ad hoc pleniter diſcit, vt ad prædicandum verbum Dei idoneus ſit. Nam cum per artem Rhetoricam & vera ſuadeantur & falſa, quis audeat dicere aduerſus mendacium, in defenſoribus ſuis inermem debere conſiſtere veritatem; vt videlicet illi qui res falſas perſuadere conantur, nouerint auditorem vel beneuolum, vel intẽtum, vel facere docilem prooœmio, iſti autem non nouerint? Illi falſa breuiter, apertè, veriſimiliter, & iſti vera ſic narrent, vt audire tædeat, intelligere non pateat, credere poſtremo non libeat? illi fallacibus argumentis veritatem oppugnent, aſſerant falſitatem: iſti nec vera defendere, nec falſa valeant refutare? illi animos audientium in errorem mouentes, impellentesque dicendo terreant, contriſtent, exhilarent, exhortentur ardenter: iſti pro veritate lenti, frigidi dormitent? Quis ita deſipiat, vt hoc ſapiat? Cum ergo ſit in medio poſita facultas eloquii, quæ ad perſuadenda ſeu praua ſeu recta valeat plurimum, cur non bonorum ſtudio comparatur, vt militet veritati, ſi eam mali ad obtinendas peruerſas vanaſque cauſas in vſus iniquitatis & erroris vſurpant? Sed quæcumque ſunt de hac re obſeruationes, atque præcepta, quibus cum accedit in pluribus verbis ornamentiſque verborum, præexercitationis, linguæ ſolertiſſima conſuetudo, fit illa, quæ facundia vel eloquentia nominatur: hæcque, repoſito ad hoc congruo temporis ſpatio, apta & conuenienti ætate diſcenda ſunt eis, qui hoc celeriter poſſunt. Nam & ipſos Romanæ principes eloquentiæ non piguit dicere, quod hanc artem, niſi qui cito poſſit perdiſcere, nunquam omnino poſſit. Sed nos non ea tanti pendimus, vt eis diſcendis iam maturas, vel etiam graues hominum ætates velimus impendi. Satis eſt, vt adoleſcentulorum iſta ſit cura, nec ipſorum omnium, quos vtilitati Eccleſiaſticæ cupimus erudiri: ſed eorum, quos nondum magis vrgens, vt huic rei ſiue dubio præponenda neceſſitas occupauit: quoniam ſi acutum & feruens adſit ingenium, facilius adhæret eloquentia legentibus, & audientibus eloquentes, quàm eloquentiæ præcepta ſectantibus. Nec deſunt Eccleſiaſticæ literæ, etiam præter canonem in auctoritatis arce ſalubriter collocatæ, quas legendo homo capax, etſi id non agat, ſed tantummodo rebus quæ ibi dicuntur, intentus ſit, etiam eloquio quo dicuntur, dum in his verſatur, imbuitur, accedente vel maximè exercitatione ſiue ſcribendi, ſiue dictandi: poſtremo etiam dicendi, quæ ſecundum pietatis ac fidei regulam ſentit. Sed hæc de Rhetorica nunc dicta ſufficiant, cum reſeruamus pau-

lò poſt iura eiuſdem in dicendi genere planiùs demonſtranda.

A

De Dialectica. Cap. XX.

Dialectica eſt diſciplina rationalis quærendi, diffiniendi & diſſerendi, etiam & vera à falſis diſcernendi potens. Hæc ergo diſciplina diſciplinarum eſt: hæc docet docere, hæc docet diſcere: in hac ſe ipſa ratio demonſtrat, atque aperit, quę ſit, quid velit, quid valeat. Scit ſciri ſola, & ſciens facere non ſolum vult, ſed etiam poteſt. In hac ratiocinantes cognoſcimus, quid ſumus & vnde ſumus: per hanc intelligimus quid ſit faciens bonum, & quid ſit factum bonũ, quid creator, & quid creatura: per hanc inueſtigamus veritatem, & deprehendimus falſitatem: per hanc argumentamur & inuenimus quid ſit conſequens, quid non conſequens, & quid repugnans in rerum natura, quid verũ, B quid veriſimile: & quid penitus falſum in diſputationibus: in hac etiam diſciplina vnamquamq; rem quærimus ſagaciter, & diffinimus veraciter, & diſſerimus prudẽter. Quapropter oportet clericos hanc artem nobiliſſimam ſcire, eiuſque iura in aſſiduis meditationibus habere, vt ſubtilem hæreticorum verſutiam hac poſſint dinoſcere: eorumq; dicta venefica, veris ſyllogiſmorum concluſionibus confutare. Sunt enim multa quæ appellantur ſophiſmata, falſæ concluſiones rationum, & plerumque ita veras imitantes, vt non ſolùm tardos, ſed ingenioſos etiam minus diligenter attentos decipiant. Propoſuit enim quidam, dicens ei cũ quo loquebatur: Quod ego ſum, tu non es. At ille conſenſit. Verum enim erat ex parte, vel eo ipſo, quod iſte inſidioſus, ille ſimplex erat. Tum iſte addidit, Ego autẽ C homo ſum: hoc quoq; cum ille accepiſſet, concluſit dicens: tu igitur non es homo. Quod genus captioſarum

Eccl. 37. concluſionum ſcriptura, quantum exiſtimo, deteſtatur illo loco, vbi dictum eſt: Qui ſophiſticè loquitur, odibilis eſt. Quamquam etiam ſermo non captioſus, ſed tamen abundantius quàm grauitatem decet, verborũ ornamenta conſectans, ſophiſticus dicatur. Sunt etiam veræ connexiones ratiocinationum, falſas habẽtes ſẽtentias, quæ conſequuntur errorem illius cum quo agitur: Quæ tamẽ ad hoc inferuntur à bono & docto homine, vt in his erubeſcens ille, cuius errorem ſequitur, eumdem relinquat errorem, qui ſi in eodem manere voluerit, neceſſe eſt vt etiam illa quæ damnat, tenere cogatur. Non enim vera inferebat Apoſtolus cum diceret, Neq; Chriſtus reſurrexit. Et illa alia, Inanis eſt fi- D

1. Cor. 15. Ibid. des noſtra, inanis eſt & prædicatio noſtra. Quæ omnino falſa ſunt, quia & Chriſtus reſurrexit, & non erat inanis prædicatio eorum qui hoc annunciabant, nec fides eorum, qui hoc crediderant. At quia falſum eſt quod conſequitur, neceſſe eſt vt falſum ſit quod præcedit. Præcedit enim, non eſſe reſurrectionem mortuorum, quod dicebant illi, quorum errorem deſtruere volebat Apoſtolus, Porrò illam ſententiam præcedentem, qua dicebant, non eſſe reſurrectionem mortuorum, neceſſario ſequitur, neque Chriſtus reſurrexit. Hoc autem quod ſequitur, falſum eſt. Chriſtus enim reſurrexit. Falſum eſt ergo & quod præcedit: Præcedit autem, non eſſe reſurrectionem mortuorum. Eſt igitur reſurrectio mortuorum. Quod totum breuiter ita dici- E tur: Si non eſt reſurrectio mortuorum, neque Chriſtus reſurrexit: Chriſtus autem reſurrexit, eſt igitur reſurrectio mortuorum. Cum ergo ſint veræ connexiones, non ſolum veratum, ſed etiam falſarum ſententiarum, facile eſt, veritatem connexionum etiam in ſcholis illius diſcere, quę pręter Eccleſiam ſunt: ſententiarum autem veritas in ſanctis libris Eccleſiaſticis inueſtiganda eſt. Ipſa tamen veritas connexionum non inſtituta, ſed animaduerſa eſt ab hominibus & notata, vt eam poſſint vel diſcere, vel docere. Nam eſt in rerum ratione perpetua & diuinitus inſtituta, quæ à Deo auctore ſuit facta. Sed quia de Logica iam diximus, de Mathematica conſequenter dicemus.

De Mathematica. Cap. XXI.

A Mathematica eſt, quam Latine poſſumus dicere doctrinalem ſcientiam, quæ abſtractã conſiderat quantitatem. Abſtracta enim quantitas dicitur, quam intellectu à materia ſeparantes, vel ab aliis accidentibus, vt eſt par impar, vel ab aliis huiuſcemodi, quę in ſola ratiocinatione tractamus. Hæc diuiditur in Arithmeticam, Muſicam, Geometriam, Aſtronomiã: de quibus ſingulis ſecundum ordinem diſſeremus.

De Arithmetica. Cap. XXII.

Arithmetica eſt diſciplina quantitatis numerabilis ſecundum ſe. Ipſa eſt enim diſciplina numerorum. Græci enim numerum ῥυθμὸν vocant: quam ſcriptores literarum ſæcularium inter diſciplinas Mathematicas ideo primam eſſe voluerunt, quoniam ipſa vt B ſit, nulla alia indiget diſciplina: Muſica autem & Geometria & Aſtronomia quæ ſequuntur, vt ſint, atque ſubſiſtant, iſtius egent auxilio. Scire autem debemus, Ioſephum Hebræorum doctiſſimum, in primo libro antiquitatum, titulo nono dicere, Arithmeticam & Aſtronomiam Abraham primum Ægyptiis tradidiſſe: vnde ſemina ſuſcipientes vt ſunt homines acerrimi ingenii, excoluiſſe ſibi reliquas latius diſciplinas. Quas meritò ſancti patres noſtri legendas ſtudioſiſſimis perſuadent, quoniam ex magna parte per eas à carnalibus rebus appetitus abſtrahitur, & faciunt deſiderare, quæ præſtante Domino ſolo poſſumus corde reſpicere. Vnde ratio numeri contemnenda non eſt, quæ in multis ſanctarum ſcripturarum locis quàm magni exiſtimanda ſit, lucet diligenter intuentibus. Nec fruſtra in lau- C dibus Dei dictum eſt: Omnia in mẽſura & numero & pondere depoſuiſti. Ita vero ſuis quiſque numerus pro- Sap. 11. prietatibus terminatur, vt nullus eorum par eſſe cuique alteri poſſit. Ergo diſpares inter ſe atque diuerſi ſunt, & ſinguli quiq; diuerſi ſunt, & ſinguli quinq; finiti ſũt, & omnes infiniti ſunt. Nec audebunt iſti contemnere numeros, & eos ad ſcientiam Dei non pertinere, apud quos Plato Deum magna auctoritate cõmendat mundum numeris fabricantem. Et apud nos propheta de Deo dicit: Qui profert numeroſe ſæculum, & Saluator Matt. 10 in Euangelio: Capilli, inquit, veſtri omnes numerati ſunt. Quamuis enim ſe obiectent mentis adſpectui, quaſi corpuſculorum quædam ſimulachra, cum ſenarii numeri compoſitio ordo vel partitio cogitatur, tamen validior & præpotẽtior deſuper ratio, non eis annuit anterius quæ vim numeri continet, per quam con- D tuitum fidenter dicit, id quod dicitur vnum in numeris, in nullas partes diuidi poſſe: nulla autem corpora niſi in partes innumerabilis diuidi, & facilius cœlum & terram tranſire, quæ ſecundum ſenarium numerum fabricata ſunt, quàm effici poſſe, vt ſenarius numerus non ſuis partibus compleatur. Quamobrem non poſſumus dicere propterea ſenarium numerum eſſe perfectum, quod ſex diebus perfecit Deus omnia opera ſua, ſed propterea Deum ſex diebus perfeciſſe opera ſua, quia ſenarius numerus perfectus eſt. Itaque etiam ſi iſta non eſſent, perfectus ille eſſet: niſi autem ille perfectus eſſet, iſta ſecundum eum perfecta non eſſent. Numerorum etiam imperitia, multa facit non intelligi, tranſlatè ac myſticè poſita in ſcripturis. Ingenium quippe, vt ita E dixerim, ingenium nõ poteſt niſi mouere, quid ſibi velit, quod & Moyſes & Helias, & ipſe Dominus xl. diebus ieiunauerunt: cuius actionis figuratus quidã modus niſi huius numeri cognitione & cõſideratione non ſoluitur. Habet enim denarium quater, tanquã cognitionem omnium rerum intextam temporibus. Quaternario namque numero, & diurna & annua curricula peraguntur, diurna matutinis, meridianis, veſpertinis nocturniſque horarũ ſpatiis: Annua vernis, æſtiuis, autumnalibus, hyemalibuſque menſibus. A temporum autem delectatione dum in temporibus viuimus, propter æternitatem, in qua viuere volumus, abſtinendum & ieiunandum eſt: quamuis temporum curſibus

ipſa

ipſa inſinuetur nobis doctrina contemnendorum temporum, & appetendorum æternorum. Porro autem A denarius numerus, creatoris atque creaturæ ſignificat ſcientiam: nam trinitas, creatoris eſt, ſeptenarius autem numerus creaturam indicat, propter vitam & corpus. Nam in illa tria ſunt: vnde etiam toto corde, tota anima, tota mente diligendus eſt Deus: in corpore autem manifeſtiſſima quatuor apparent, quibus conſtát, elementa. In hoc ergo denario, dum tẽporaliter nobis inſinuatur, id eſt, quater ducatur, caſtè & continenter à temporum delectatione viuere, hoc eſt, quadraginta diebus ieiunare, hoc lex, cuius perſona eſt in Moyſe, hoc prophetia, cuius perſonam gerit Helias, hoc ipſe Dominus monet, qui tamquam teſtimonium habens à lege & prophetis, medius inter illos in monte, tribus Matth. 17 diſcipulis vidẽtibus atque ſtupentibus, claruit. Deinde B ita quæritur, quomodo quinquagenarius de quadragenario numero exiſtat, qui non mediocriter in noſtra religione ſacratus eſt propter Pentecoſtem: & quomodo ter ductus propter tria tempora, ante legem, ſub lege, Ioan. vlt. ſub gratia: vel propter nomẽ Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, adiũcta eminentius ipſa Trinitate ad purgatiſſimæ Eccleſiæ myſterium referatur, perueniatque ad centum vel tres piſces, quos retia, poſt reſurrectionem Domini in dextram partem miſſa, ceperunt. Ita multis aliis atque aliis numerorum formis, quædam ſimilitudinum in ſanctis libris ſecreta ponuntur, quæ propter numerorum imperitiam legentibus clauſa ſunt. Quapropter neceſſe eſt eis, qui volunt ad ſacræ ſcripturæ notitiam peruenire, vt hanc artem intente diſcant: & cum didicerint, myſticos numeros in diuinis C libris facilius hinc intelligant.

De Geometria. Cap. XXV.

NVnc ad Geometriam veniamus, quæ eſt deſcriptio contẽplatiua formarum: documentum etiã vſuale philoſophorum: quod, vt præconiis celeberrimis referant Iouem ſuum, in operibus propriis geometriare teſtantur. Quod neſcio vtrum laudibus, an vituperationibus applicetur: quando quod illi pingunt in puluere coloreo, Iouem facere mentiuntur in cœlo. Quod ſi vero creatori & omnipotenti Deo ſalubriter applicetur, poteſt ex ſententia forſitan conuenire veritati. Geometriat enim, ſi fas eſt dicere, ſancta Diuinitas, quando creaturæ ſuæ, quam vſque hodie facit exiſtere, diuerſas ſpecies formulaſque concedit: quando curſus ſtellarum potentia veneranda diſtribuit, & ſtatutis li- D neis facit currere quæ mouentur: certaque ſede, quæ ſunt, fixa conſtituit. Quicquid enim bene diſponitur atque completur, poteſt diſciplinæ huius qualitatibus applicari. Geometria Latine dicitur terræ dimẽſio ſicque diffinitur: Geometria eſt diſciplina magnitudinis immobilis & formarũ, quod per diuerſas formas ipſius diſciplinæ, vt nonnulli dicunt, primum Ægyptus dominis propriis fertur eſſe † partitus. Cuius diſciplinæ magiſtri, menſores ante dicebantur: ſed Varro peritiſſimus Latinorum, huius nominis cauſam ſic extitiſſe commemorat, dicens, prius quidem homines per dimenſiones terrarum terminis poſitis, vagantibus populis, pacis vtilia præſtitiſſe: deinde totius anni circulum menſtruali numero fuiſſe partitos: vnde & ipſi mẽ- E ſes, quod annum metiantur, edicti ſunt. Verum poſtquam ita reperta ſunt, prouocati ſtudioſi ad illa inuiſibilia cognoſcenda, cœperunt quærere, quanto ſpatio à terra luna, à luna ſol ipſe diſtaret: & vſque ad verticem cœli quanta ſe menſura diſtenderet, quod peritiſſimos geometras aſſecutos eſſe commemorat. Tunc & dimẽſionem vniuerſæ terræ probabili refert ratione collectã: ideoque factum, vt diſciplina ipſa Geometriæ nomen acceperit quod per ſæcula lõga cuſtodit. Hæc igitur diſciplina in tabernaculi templique ædificatione ſeruata eſt: vbi linealis menſuræ vſus & circuli ac ſphæræ atque hemiſphærion, quadrangulæ quoq; formæ, & cæterarũ figurarum diſpoſitio habita eſt: quorum omnium notitia, ad ſpiritalem intellectum non parum adiuuat tractatorem.

De Muſica. Cap. XXIV.

MVſica eſt diſciplina, quæ de numeris loquitur, qui ad aliquid ſunt, id eſt, his, qui inueniũtur in ſonis: vt duplum, triplum, quadruplum, & his ſimilia, quæ dicuntur ad aliquid. Hæc ergo diſciplina tam nobilis eſt, tamque vtilis, vt qui ea caruerit, Eccleſiaſticum officium congrue implere non poſſit. Quicquid enim in lectionibus decenter pronunciat, ac quicquid de pſalmis ſuauiter in Eccleſia modulatur, huius diſciplinæ ſcientia ita temperatur, & non ſolũ per hãc legimus & pſallimus in Eccleſia, immo omne ſeruitium Dei rite implemus. Muſica autẽ diſciplina per omnes actus vitæ noſtræ hac ratione diffunditur, primum, ſi Creatoris mandata faciamus, & puris mentibus, ſtatutis ab eo regulis, ſeruimus. Quicquid enim loquimur vel intrinſecus venarum pulſibus cõmouemur, per muſicos rhythmos harmoniæ virtutibus probatur eſſe ſociatũ. Muſica quippe ſcientia eſt bene modulandi. Quod ſi eos bona conuerſatione tractamus, tali diſciplinæ probamur ſemper eſſe ſociari: quando vero iniquitates gerimus, Muſicam non habemus. Cœlum quoq; & terra, vel omnia quæ in eis ſuperna diſpenſatione peraguntur, non ſunt niſi Muſica diſciplina: tũ Pythagoras hũc mundum per Muſicã conditũ, & per eã gubernari poſſe teſtatur. Hæc & in ipſa quoque religione Chriſtiana valde permixta eſt: ac inde fit, vt non pauca etiã claudat atq; obtegat nonnullarũ rerũ muſicarum ignorantia. Nam & de Pſalterii & citharæ differentia, quidam non C inconcinnè aliquas rerũ figuras aperuit: & decẽ chordarum pſalterium non importunè inter doctos quæritur, vtrum habeat aliquam Muſicæ legem, quæ ad tantum neruorum numerum cogat, an vero ſi non habet, eo ipſo magis ſacratè accipiendus ſit ipſe numerus, vel propter decalogum legis, de quo item numero ſi quæratur, non niſi ad creatorem creaturamque referendus eſt, vel propter expoſitũ ipſum denariũ. Et ille numerus ædificationis templi; qui commemoratur in Euangelio, xl. ſcilicet & vi. annorum, neſcio quid Muſicum ſonat: & relatus ad fabricam Dominici corporis, propter quam templi mentio facta eſt cogit nõnullos hæreticos cõfiteri filium Dei, non falſo, ſed vero & humano corpore indutum. Itaq; & numerum & Muſicam pleriſq; locis in ſanctis ſcripturis honorabiliter poſita, inuenimus. Non enim audiendi ſunt errores gẽtilium ſuper- D ſtitionum, qui nouem Muſas, & Iouis & Memoriæ filias eſſe finxerũt. Refellit eos Varro: quo neſcio vtrum Varronis iudicium apud eos quiſquam talium rerum doctior vel curioſior eſſe poſſit. Dicit enim ciuitatem neſcio quam (non enim nomen recolo) locaſſe apud tres artifices terna ſimulachra Muſarum, quod in templo Apollinis donum poneret: vt quiſquis artificum pulchriora formaſſet, ab illo potiſſimum electa emeret, ita contigiſſe, vt opera ſua illi quoque artifices æquè pulchrè explicarent, & placuiſſe ciuitati omnes nouem, & omnes eſſe emptas, vt in Apollinis templo dedicarentur: quibus poſtea dicit Heſiodum poetam impoſuiſſe vocabula. Non ergo Iupiter nouẽ Muſas genuit, ſed tres fabri ternas creauerunt. Tres autem non propterea illa ciuitas locaue- E rat, quia in ſomnis eas viderat, aut tot ſe cuiuſquam illorum oculis demonſtrauerant: ſed quia facilè erat animaduertere, omnem ſonum quæ materies cantilenarũ eſt, triformẽ eſſe naturam. Aut enim voce editur, ſicuti eorum eſt qui faucibus ſine organo canunt: aut flatu, ſicut tubarum & tibiarum: aut pulſu, ſicut in citharis & tympanis, & quibuſlibet aliis, quæ percutiendo canora ſunt. Sed ſiue ſe ita habeat quod Varro retulit, ſiue non ita, nos tamen non debemus propter ſuperſtitionem profanorum muſicam fugere, ſi quid indè vtile ad intelligendas ſanctas ſcripturas rapere poterimus: nec ad illorũ theatricas nugas conuerti, ſi aliquid de citharis & de organis, quod ad ſpiritalia capienda valeat,

diſputemus. Neque enim & litteras diſcere non debemus, quia earum Deum dicunt eſſe Mercurium: aut quia Iuſtitiæ Virtutiq; templa dedicarunt, & quæ corde geſtanda ſunt, in lapidibus adorare maluerunt, propterea nobis iuſtitia virtuſque fugienda eſt. Immò vero quiſquis bonus veruſque Chriſtianus eſt, Deum ſuum intelligat eſſe vbicumque inuenerit veritatem.

De Aſtronomia. Cap. XXV.

ASTronomia ergo ſupereſt, quæ [vt quidam dixit] dignum eſt religioſis argumentum, magnumque curioſis tormentum. Hanc ergo ſi caſta, ac moderata mente perquirimus, ſenſus quoque noſtros [vt & veteres dicunt] magna claritate perfundit. Quale eſt enim ad cœlos animo ſubire, totamque illam machinam ſupernam indagabili ratione diſcutere, & inſpectiua mẽtis ſublimitate ex aliqua parte colligere, quod tãtæ magnitudinis arcana velauerunt? Nam mundus ipſe (vt quidam dicunt) ſphærica fertur rotunditate collectus, vt diuerſas rerum formas, ambitus ſui circuitione concluderet, Vnde librum Seneca conſentanea philoſophis diſputatione formauit, cui titulus eſt, De forma mundi. Aſtronomia itaque dicitur (vnde nobis ſermo eſt) aſtrorum lex: quia neſciunt vllo modo aliter, quam à ſuo creatore diſpoſita ſunt, vel conſiſtere, vel moueri: niſi forte quando aliquo miraculo facto diuinitatis arbitrio cõmutantur: ſicuti Ieſus Naue Soli in Gabao, vt ſtaret, legitur imperaſſe: & temporibus Ezechiæ regis, retrorſum decem gradibus reuerſum fuiſſe: & in paſſione Domini Chriſti tribus horis ſol tenebroſus effectus eſt, & his ſimilia. *[Ioſ. 10. 4 Reg. 20. Luc. 23.]* Ideo enim miracula dicuntur, quoniam contra conſuetudinem rerum admiranda contingunt. Feruntur enim (ſicut dicunt Aſtronomi) quæ cœlo fixa ſunt: mouentur vero planetæ, id eſt, erraticæ, quæ curſus ſuos certa tamen diffinitione conficiunt. Aſtronomia eſt itaque, (ſicut iam dictum eſt) diſciplina, quæ curſus cœleſtium ſiderum & figuras contemplatur: omnes & habitudines ſtellarum circa ſe, & circa terram, indagabili ratione percurrit. Inter Aſtronomiã autem & Aſtrologiam aliquid differt, licet ad vnam diſciplinam ambæ pertineant. Nã Aſtronomia cœli conuerſionem, ortus, obitus, motuſq; ſiderum continet, vel ex qua cauſa ita vocentur: Aſtrologia vero partim naturalis, partim ſuperſtitioſa eſt. Naturalis, dum exequitur ſolis lunæque curſus vel ſtellarum, certas temporum quæſtiones. Superſtitioſa vero eſt illa, quam Mathematici ſequuntur, qui ſtellis augurantur: quippe etiam duodecim cœli ſigna per ſingula animæ vel corporis membra diſponunt, ſiderumque curſu natiuitates hominũ & mores prædicare conantur. Hanc quidem partem Aſtrologiæ, quæ naturali inquiſitione exequitur ſolis lunæq; curſus atque ſtellarum, & certas temporum diſtinctiones cautè rimatur, oportet à clero Domini ſolerti medicamine diſci, vt per certas regularũ coniecturas, & ratas ac veras argumentorũ æſtimationes, non ſolũ præterita annorum curricula veraciter inueſtiget, ſed & de futuris nouerit fideliter ratiocinari tẽporib᷑: vtq; Paſchalis feſti exordia, & certa loca omniũ ſolennitatum atq; celebrationũ, ſibi ſciat intimare obſeruãda, & populo nei ritè valeat indicare celebrãda.

De Philoſophorum libris. Cap. XXVI.

ECce de ſeptem liberalibus artibus Philoſophorum, ad quam vtilitatem diſcendæ ſint catholicis, ſatis (vt reor) ſuperius diximus: illud adhuc adiicimus, quæ Philoſophi ipſi qui vocantur, ſi qua fortè vera & fidei noſtræ accommodata in diſpenſationibus ſuis ſeu ſcriptis dixerunt, maximè Platonici, non ſolum formidanda non ſunt, ſed ab eis etiam tanquam iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrũ vendicanda. Sicut enim Ægypti non tantum idola habebant, & onera grauia quæ populus Iſraël deteſtaretur & fugeret, ſed etiam vaſa atque ornamenta de auro & argento & veſte, quæ ille populus exiens de Ægypto ſibi tanquã ad vſum meliorem clanculo vendicauit, non auctoritate propria, *[Exod. 3. & 12.]* ſed præcepto & mandato Dei, ipſis Ægyptiis neſcienter commodantibus ea, quibus non bene vtebantur: ſic doctrinæ omnes gentilium, non ſolum ſimulata & ſuperſtitioſa figmenta, grauesque ſarcinas ſuperuacanei laboris habẽt, quæ vnuſquiſque noſtrum, duce Chriſto, ſocietatem gentilium exiens, debet abominari atq; deuitare: ſed etiam liberales diſciplinas, de quibus paulò antè egimus, vſui veritatis aptiores, & quædam morum præcepta vtiliſſima continent: de quo ipſo vno Deo colendo nonnulla vera inueniuntur apud eos, quod eorum tanquam aurum & argentum, quod non ipſi inſtituerunt, ſed de quibuſdam quaſi metallis diuinæ prouidentiæ, quæ vbique infuſa eſt, eruerũt: & quo peruerſe atque iniurioſe ad obſequia dæmonum abutuntur, cum ab eorum miſera ſocietate ſeſe animo ſeparat, debet ab eis auferre Chriſtianus ad vſum iuſtum prædicandi Euangelii: veſtem quoque illorum, id eſt, hominum quidem inſtituta, ſed tamen accommodata humanæ ſocietati, quibus in hac vita carere non poſſumus, accipere atque habere licuerit, in vſum conuertenda Chriſtianum. Nam quid aliud fecerunt boni multi fideles noſtri? Nonne adſpicimus, quanto auro & argento & veſte ſuffarcinati exierunt de Ægypto, Cyprianus & doctor ſuauiſſimus, & martyr beatiſſimus? quanto Lactantius? quanto Victorinus? Optatus? Hilarius? quanto innumerabiles Græci? Quod prior ipſe fideliſſimus Dei famulus Moyſes fecerat, de quo ſcriptum eſt, quod eruditus fuerit omni ſapientia Ægyptiorum. *[Act. 7.]* Quibus omnibus viris ſuperſtitioſa Gentium conſuetudo, & maxime illis temporibus, cum Chriſti recutiens iugum, Chriſtianos perſequebatur, diſciplinas quas vtiles habebat, numquàm commodaret, ſi eas in vſum colendi vnius Dei, quo vanus idolorum cultus excinderetur, conuerſum ſuſpicaretur. Sed dederunt aurum & argentum & veſtem ſuam exeunti de Ægypto populo Dei, neſcientes quemadmodum illa quæ dabant, in Chriſti obſequium redderentur. *[1. Cor.]* Illud enim in Exodo factũ ſine dubio figuratum eſt, vt hoc præſignaret, quod ſine præiudicio alterius aut paris aut melioris intelligentiæ dixerim. *[1. Cor.]* Sed hoc modo inſtructus diuinarum ſcripturarum ſtudioſus, cum ad eas ſcrutãdas accedere cœperit, illud Apoſtolicum cogitare non ceſſet: Scientia inflat, charitas ædificat. Ita enim ſentit, quamuis de Ægypto diues exeat, tamẽ niſi Paſcha egerit, ſaluum ſe eſſe non poſſe. Paſcha autẽ noſtrum immolatus eſt Chriſtus: nihilque magis immolatio Chriſti nos docet, quam illud, quod ipſe clamat, tamquàm ad eos, quos in Ægypto ſub Pharaone laborare videt: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis & ego vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris, Iugum enim meum ſuaue eſt, & ſarcina mea leuis.

De acquiſitione & exercitio virtutum.

Cap. XXVII.

INtereà quippe dum intenta meditatione ſcientiam ſpiritalem optat adipiſci, neceſſe eſt, vt iugi exercitio virtutum ſibi quærat opulentiam: ne, dum in vno diues eſſe cupit, & alterius opes quærere negligit, veræ opulẽtiæ fructus perdat: ac non ſolum ipſi eueniat, quia quæſitarum rerum vtilitatem non habeat, immo pœnas iniuſtus poſſeſſor pro eis Domino ſoluat. Ait enim ipſa Veritas ſeruis: Qui ſcit voluntatem Domini ſui, & nõ facit, vapulabit multis: qui autem neſcit & non facit, vapulabit paucis. *[Luc. 12.]* Quid ergo proderit homini ingentes diuitias congregare, & earum vſum minimè habere, cum multo melior ſit ille, qui paupertate ſua contentus eſt, & lætabitur de labore ſuo, * ei, qui totam vitam ſuã, diuitias habens in egeſtate conſumit, *[* ei.]* Salomone atteſtante qui ait: Melior eſt pauper & ſufficiens ſibi, quàm glorioſus & indigẽs pane, Sãcta ruſticitas ſolũ ſibi prodeſt, & quãtũ ædificat ex vitæ merito, tantũ nocet, ſi nõ & valet contradicẽtibus reſiſtere. *[Pro 12. Hier.]*

Sed

Sed ex duobus imperfectis, magis eligo ſanctam ruſticitatem, quàm eloquentiam peccatricem: quia Sapientia dicit: Melior eſt pauper ambulans in ſimplicitate *Prou. 19* ſua, quam diues in prauis itineribus: qui autẽ cuſtodit legem, filius ſapiens eſt. Oportet quidem eum qui ſapientiæ ſtudet, virtuti ſtudere: vt id quod ſapienter intelligit in mente, vtiliter exerceat in opere: & quodcumque boni verbis aliis facere præcipit, ſuis operibus faciendum eſſe priùs doceat; vt faciens & docens mandata Dei, maior *Matt. 5* vocetur in regno cælorum, non minimus, ſi docuerit ore, & ſoluerit actione vnum de mandatis Dei minimis. *Luc. 6.* Omnis enim (inquit Saluator) qui venit ad me, & audit ſermones meos, & facit eos, ſimilis eſt homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & poſuit fundamenta ſupra petram: Inundatione autem facta, illiſum eſt flumen domui illi, & non potuit eam mouere, fundata enim erat ſuper petram. Qui autem audit, & non facit, ſimilis eſt homini ædificanti domum ſuam ſupra arenam ſine fundamento, in quam illiſus eſt fluuius, & continuo cecidit: & facta eſt ruina domus illius magna. Debet autem vnuſquiſqoe catholicus vniuerſis virtutibus æqualiter operam dare: vt & intus & foris nobiliter ornatus, æterni regis cõuiuio dignus exiſtat: & quadriga ſpiritali vectus, ad æternam patriam conſcendat. Debet autem prudentiæ intendere, vt prudenter prouideat, veraciter intelligat, intellectaque memoriter teneat. Debet iuſtitiæ, vt religioſus, pius, humiliſque fiat: vt gratiam & vindicationem, obſeruantiam & veritatem conſeruet: pactumque & par, iudicatum & legem cuſtodiat. Debet fortitudini ſtudium impẽdere, vt magnificentiam & fidentiam, patientiam & perſeuerantiam habeat. Debet tẽperantiæ, vt continens, clemens & moderatus fiat: & ſuper hæc omnia, vt pacis & charitatis fidus executor exiſtat, quæ ſcilicet eſt vinculũ perfectionis. His autem ſpeciebus virtutum perfectè adornatus, & ſapientiæ lumine illuſtratus homo Dei, ritè & congruè ſeruitium eius poteſt agere: atq; oratoris officium digne poteſt in Eccleſia implere: quem antiqua diffinitio affirmat, virum bonum & dicendi peritum eſſe debere. Si ergo hæc diffinitio in oratoribus gentilium obſeruabatur, *Oratoris definitio* multo magis in oratoribus Chriſti obſeruari conuenit, quorum non ſolùm ſermo, immò etiam tota vita, doctrina virtutum debet eſſe. Sed quia de modo inueniendi ea, quæ intelligenda ſunt in ſcripturis, multa iam diximus, adiuuante Domino, de proferendo ea, quæ intellecta ſunt, pauca dicemus, vt hoc nouiſſimo libro totum hoc opus claudamus.

Quod debeat doctor catholicus in dicendo agere.
CAP. XXVIII.

Debet igitur diuinarum ſcripturarum tractator & doctor, defenſor rectæ fidei, ac debellator erroris, & bona docere, & mala dedocere: atque in hoc opere, ſermone conciliare auerſos, remiſſos erigere, neſcientibus, quæ agere, quid expectare debeant, intimare. Vbi autem beneuolos, intentos, dociles aut inuenerit, aut ipſe fecerit, cætera peragenda ſunt ſicut poſtulat cauſa. Si docendi ſunt, qui audiunt, narratione faciendum eſt, ſi tamen indigeat, vt res de qua agitur, innoteſcat: vt autem quæ dubia ſunt, certa fiant, documentis adhibitis ratiocinandum eſt. Qui verò audiunt, monendi ſunt potius quàm docendi, vt in eo quod iam ſciunt, agendo nõ torpeant, & rebus quas veras eſſe fatentur, aſſenſum accommodent. Maioribus dicendi viribus opus eſt, vbi obſecrationes & increpationes, concitationes & exercitationes, & quæcumq; alia valent ad cõmouendos animos, ſunt neceſſaria. Et hæc quidem cuncta quæ dixi, omnes ferè homines in his quæ loquendo agunt, facere non quieſcunt, ſed cùm alii faciant obtuſe, deformiter, frigide, alii acutè, ornatè, vehementer, illum ad hoc opus vndè agimus, oportet accedere: iam qui poteſt diſputare vel dicere ſapienter, etiam ſi nõ poteſt eloquenter, vt proſit audientibus etiam ſapienter, ſi minùs quàm prodeſſet eloquenter poſſet dicere. Qui verò affluit inſipienti eloquentia, tanto magis cauendus eſt, quanto magis ab eo in his quæ audire inutile eſt, delectatur auditor, & eum quem diſertè dicere audit, etiam verè dicere exiſtimat. Hæc autem ſcientia nec illos fugit, qui artem rhetoricam docendam putauerunt. Faſſi ſunt enim ſapientiam ſine eloquentia parum prodeſſe ciuitatibus: eloquentiam vero ſine ſapiẽtia, nimium obeſſe plerumque, prodeſſe nũquam. Sapienter autem dicit homo tanto magis vel minus, quanto in ſcripturis ſanctis maius minuſve profecit, non dico in eis multum legendis memoriæque mandandis, ſed benè intelligendis, & diligenter earum ſenſibus indagandis. Sunt enim qui eas & legunt, & negligunt: legunt, vt teneant: negligunt, nè intelligant: quibus longè ſine dubio præferendi ſunt, qui verba earum minus tenent, & cor earum ſui cordis oculis vident: ſed vtriſque qui & cùm volet eas dicit, & ſicut oportet, intelligit. Huic ergo qui ſapienter debet dicere, etiam quod non poteſt eloquenter, verba ſcripturarum tenere maximè neceſſarium eſt. Quanto enim ſe pauperiorem cernit in ſuis, tanto in iſtis oportet eum eſſe ditiorem, vt quod dixerit ſuis verbis, præbeat & illis. Porrò qui non ſolũ ſapienter, verum etiam eloquenter vult dicere, quo profectò plus proderit, ſi vtrumque potuerit, ad legendos vel audiendos & exercitatione imitandos eloquẽter, eum multomagis, quàm magiſtris artis Rhetoricæ vacare præcipio, ſi tunc hi qui legunt & audiuntur, non ſolum eloquenter, ſed etiam ſapienter dixiſſe, vel dicere veraci prædicatione laudantur. Qui enim eloquenter dicunt, ſuauiter: qui ſapienter, ſalubriter audiuntur. Sunt ergo Eccleſiaſtici viri, qui diuina eloquentia non ſolum ſapienter, ſed eloquenter tractauerunt, quibus legendis, magis non ſufficit tempus, quam deeſſe ipſi ſtudentibus & vacantibus poſſunt.

Quod auctores Canonicorum librorum, & ſapientes & eloquentes fuerunt. CAP. XXIX.

Hic aliquis forſitan quærit, vtrum auctores noſtri, quorum ſcripta diuinitus inſpirata, canonem nobis ſaluberrima auctoritate fecerunt, ſapientes tantummodò, an eloquentes etiam nuncupandi ſint. Quæ quidem quæſtio apud meipſum, & apud eos, qui mecum quod dico ſentiunt, facillimè ſoluitur. Videri poteſt, & audeo dicere, omnes qui rectè intelligunt, quid illi loquuntur, ſimul intelligere non eos aliter loqui debuiſſe. Sicut autem eſt quædam eloquentia, quæ magis ætatem iuuenilem decet, eſt quæ ſenilem, nec iam dicenda eloquentia, ſi perſonæ non congruat eloquentis. Vbi verò non eos intelligo, minus quidem apparet mihi eorum eloquentia: ſed eam non dubito eſſe talem, qualis eſt, vbi intelligo. Sic quippe illi locuti ſunt, vt poſteriores, qui eos rectè intelligerent & exponerent, alteram, diſparem quidem, verumtamen ſubſequentem, in Dei Eccleſia reperirent. Non ergo expoſitores eorum ita loqui debent, tanquam ſeipſos exponendos ſimili auctoritate proponantur, ſed in omnibus ſermonibus ſuis, primitus ac maximè vt intelligantur elaborent, ea quantum poſſunt perſpicuitate dicendi, vt aut multum tardus ſit qui non intelligat, aut in rerum (quas explicare atque oſtendere volumus) difficultate ac ſubtilitate, non in noſtra locutione ſit cauſa, quo minus tardius ve quæ dicimus, poſſint intelligi. Sunt enim quædam, quæ vi ſua non intelliguntur, aut vix intelliguntur, quamuis planiſſimè dicentis verſentur eloquio, quæ in populi audientiam vel rarò, ſi aliquid vrget, vel nunquam omnino mittendæ ſunt.

Quod facili locutione vulgus debeat doceri
CAP. XXX.

Quamuis in bonis doctoribus tanta docendi cura ſit vel eſſe debeat, vt verbũ quod nimis obſcurum

ſit vel ambiguum, Latinum eſſe non poſſit: vulgi autem
more ſic dicatur, vt ambiguitas obſcuritaſque vitetur,
non ſic dicatur, vt à doctis, ſed potius vt ab indoctis di-
ci ſolet. Quid enim prodeſt locutionis integritas, quam
non ſequitur intellectus audientis, cùm loquendi om-
nino nulla ſit cauſa, ſi quæ loquimur, non intelligunt,
propter quos vt intelligant, loquimur. Qui ergo docet,
vitabit verba omnia quæ non docent: & ſi pro eis ali-
qua quæ intelligantur, integra poteſt dicere, id magis
eliget: ſi autem non poteſt, ſiue quia non ſunt, ſiue quia
in præſentia non occurrunt, vtetur etiam verbis minus
integris, dum tamen res ipſa doceatur, atque diſcatur
integre: & hoc quidem non ſolùm in collocutionibus,
ſiue fiant cum aliquo vno, ſiue cum pluribus, verum e-
tiam multo magis in populis, quando ſermo promitur,
vt intelligamur, inſtandum eſt. Quia in collocutioni-
bus eſt cuique interrogandi poteſtas: vbi autem omnes
tacent vt audiatur vnus, & in eum intenta ora conuer-
tunt, ibi vt requirat vnuſquiſque quod non intellexerit,
nec moris eſt, nec decoris: ac per hoc debet maximè ta-
centi ſubuenire cura dicentis. Solet autem motu ſuo ſi-
gnificare, vtrum intellexerit cognoſcendi auida multi-
tudo, quæ donec ſignificet, verſandum eſt quod agitur
multimoda varietate dicendi, quæ in poteſtate non ha-
bent, qui præparata, & ad verbum memoriter retenta,
pronunciant. Mox autem vt intellectum eſſe conſtite-
rit, aut ſermo finiendus eſt, aut in alia tranſeundum. Si-
cut enim gratus eſt qui agnoſcenda enubilat, ſic onero-
ſus, qui cognita inculcat.

De optimo modo dicendi, & quid oporteat prædicatorem in dicendo obſeruare.

CAP XXXI.

Auguſt. EST autem optimus modus dicendi, quo fit vt qui
audit, verum audiat: & quæ audit, intelligat, bono-
rumque ingeniorum inſignis eſt indoles, in verbis verũ
amare, non verba. Quid enim prodeſt clauis aurea, ſi a-
perire quæ volumus non poteſt? aut quid obeſt lignea,
ſi hoc poteſt, quando nihil quærimus, niſi vt pateat quod
clauſum eſt? Dixit ergo quidam eloquens, & verũ dixit,
ita debere eloquentem loqui, vt doceat, vt delectet, vt
flectat. Deinde addidit: Docere neceſſitatis eſt, dele-
ctare ſuauitatis, & flectere victoriæ. Horum trium quod
primo loco poſitum eſt, hoc eſt, docendi neceſſitas, in
rebus eſt conſtituta, quas dicimus: reliqua duo, in mo-
do quo dicimus. Prorſus hæc ſit in docendo eloquen-
tia, non vt libeat quod horrebat, aut vt fiat quod pige-
bat: ſed vt appareat quod latebat. Quòd ſi etiã delecta-
re vult eum, cui dicit, aut flectere, non quocunque mo-
do hoc dixerit, faciet, ſed intereſt, quomodo dicat, vt fa-
ciat. Sicut eſt autem vt teneatur ad audiendum, delectã-
dus auditor, ita flectendus, vt moueatur ad agendum: &
ſicut delectatur, ſi ſuauiter loqueris, ita flectetur, ſi amet
quod polliceris, timeat quod minaris, oderit, quod ar-
guis: quod commendas, amplectatur: quod dolendum
exaggeras, doleat: cùm quid lætandũ prædicas, gaudeat:
miſereatur eorum, quos miſerandos ante oculos dicen-
do conſtituis: fugiat eos, quos cauendos terrendo pro-
ponis, & quicquid aliud grandi eloquentia fieri poteſt,
ad commonendos animos auditorum, non quid agen-
dum ſit, vt ſciant, ſed vt agant, quæ agendum eſſe iam
ſciunt. Oportet ergo eloquentem eccleſiaſticum, quan-
do ſuadet aliquid quod agendum eſt, non ſolùm docere
vt inſtruat, & delectare vt teneat, verum etiam flectere
vt vincat.

De triplici genere locutionis, quæ Romani doctor eloquij ita diſtinxit.

CAP. XXXII.

AD hæc enim tria, i. vt doceat, vt delectet, vt flectat,
etiam illa tria videtur pertinere voluiſſe idem ipſe
Romani auctor eloquii, cùm totidem dicit: Is erit igitur
eloquens, qui poterit parua ſummiſſe, modica tempera-
te, magna grãditer dicere: tamquàm ſi adderet illa etiam
tria, & ſic explicaret vnam eandemque ſententiam, di-
cens: Is erit ergo eloquens, qui vt doceat, poterit parua

A ſummiſſe: vt delectet, modica temperate, vt flectat, ma-
gna dicere granditer. Hæc autem tria ille ſicut ab eo di-
cta ſunt, in cauſis forenſibus poſſet oſtendere, non au-
tem hic, hoc eſt, in Eccleſiaſticis quæſtionibus, in qui-
bus huius quem volumus informare, ſermo verſatur. In
illis enim ea parua dicuntur, vbi de rebus pecuniariis iu-
dicandum eſt: ea magna, vbi de ſalute ac capite omniũ.
Ea verò vbi horum nihil iudicandum eſt, nihilque agi-
tur, vt agat ſiue diſcernat, ſed tantummodo vt delecte-
tur auditor, inter vtrumque, quorum media, & ob hoc
modica, hoc eſt, moderata dixerunt: modicis enim mo-
dus nomen impoſuit: nam modica pro paruis abuſiue,
non propriè, dicimus. In iſtis autem noſtris quandoqui-
dem omnia, maximè quæ de loco ſuperiore populis di-
cimus, ad hominum ſalutem, nec temporariam, ſed æter-
B nam, referre debemus vbi etiam cauendus eſt æternus in-
teritus, omnia ſunt magna quæ dicimus: vſq; adeo, vt
nec de ipſis pecuniariis rebus vel acquirendis vel amit-
tendis, parua videri debeant, quæ doctor Eccleſiaſticus
dicit: ſiue ſit illa magna, ſiue parua pecunia. Neq; enim
parua eſt iuſtitia, quam profecto & in parua pecunia cu-
ſtodire debemus, dicente Domino: Qui in minimo fide-
lis eſt, & in magno fidelis eſt. Quod ergo minimum eſt, Luc. 16
minimum eſt: ſed in minimo fidelem eſſe, magnum eſt.

Quando ſummiſſo genere, & quando temperato, quandoque grandi vtendum ſit dicenti.

CAP. XXXIII.

AT tamen cùm doctor iſte debeat rerum dictor eſſe Auguſt.
magnarum, non ſemper eas debet granditer dice-
C re: ſed ſummiſſe, cùm aliquid docetur: temperate, cùm
aliquid vituperatur ſiue laudatur. Cùm verò aliquid a-
gendum eſt, & ad eos loquimur, qui hoc agere debent,
nec tamen volunt, tunc ea quæ magna ſunt, dicẽda ſunt
granditer: & ad flectendos animos congruenter: & ali-
quando de vna eademque re magna & ſummiſſe dici-
tur, ſi docetur: & temperatè, ſi prædicatur: & granditer,
ſi auerſus inde animus, vt conuertatur, impellitur. Quid
enim Deo ipſo maius eſt? Numquid ideo non dicitur?
aut qui docet vnitatem Trinitatis, debet niſi ſummiſſa
diſputatione agere, vt res ad dignoſcendũ difficilis quan-
tùm datur, poſſit intelligi? Numquid hic ornamenta, &
non documenta quæruntur? Numquid vt aliquid agat,
eſt flectendus vel auditor, & non vt diſcat, potius inſtru-
D endus? Porro cum laudatur Deus ſiue de ipſo, ſiue de
operibus ſuis, quanta facies pulchræ ac ſplẽdidæ dictio-
nis ſuboritur ei, qui poteſt, quantum poteſt, laudare,
quem nemo conuenienter laudat, nemo quomodocum-
que laudat? At ſi non colatur, aut cum illo vel etiam pro
illo colatur idola ſiue dæmonia, ſiue quæcumque crea-
tura, quantum hoc malum ſit, atq; vt ab hoc malo auer-
tantur homines, debet vtique granditer dici.

Exempla in Apoſtolo, de prædictis generibus tribus.

CAP. XXXIIII.

SVmmiſſæ dictionis exemplum eſt apud Apoſtolum Auguſt.
Paulum, (vt planius aliquid commemorem) vbi ait
ad Galatas: dicite mihi ſub lege volentes eſſe, legem Gal. 4.
E non legiſtis? Scriptum eſt enim, quoniam Abraham
duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libe-
ra: Sed qui de ancilla, ſecundum carnem natus eſt:
qui autem de libera, per repromiſſionem: quæ ſunt per
allegoriam dicta: Hæc enim ſunt duo teſtamenta, &c.
Item ibi ratiocinatur & dicit: Fratres ſecundum ho- Gal. 3.
minem dico: Tamen hominis confirmatum teſtamen-
tum nemo irritum facit aut ſuperordinat. Abrahæ dictæ
ſunt promiſſiones & ſemini eius. Non dicit, & ſemini-
bus, quaſi in multis, ſed tamquam in vno, & ſemini
tuo qui eſt Chriſtus. Hoc autem dico teſtamentum
confirmatum a Deo, quæ poſt quadringentos & trigin-
ta annos facta eſt lex, non infirma ad euacuandas pro-
miſſiones. Si enim ex lege hæreditas, iam non ex pro-

miſſione. Abrahæ autem per repromiſſionem donauit Deus. Et quia occurrere poterat audientis cogitationi, vt quid ergo lex data eſt, ſi lex illa non eſt hæreditatis? ipſe ſibi hoc obiecit, atque ait velut interrogans: Quid ergo lex? Deinde reſpondit: Tranſgreſſionis gratia poſita eſt, donec veniret ſemen, cui promiſſum eſt, diſpoſita per angelos in manu mediatoris, &c. Pertinet ergo ad docendi curam non ſolum aperire clauſa, & nodos ſoluere quæſtionum, ſed etiam dum hoc agitur aliis quæſtionibus, quæ fortaſſis inciderint, nè id quod dicimus improbetur per illas, aut refellatur, occurrere: ſi tamen ipſa eorũ ſolutio pariter occurrerit, nè moueamus quod auferre non poſſumus. Fit autem, vt cùm incidentes quæſtioni aliæ quæſtiones, & aliæ rurſus incidentibus incidentes, pertractantur atque ſoluuntur, in eam longitudinem ratiocinationis extendatur intentio, vt niſi memoria plurimùm valeat atque vigeat, ad caput vnde agebatur, diſputator redire non poſſit. Valdè autem bonum eſt, vt quicquid contradici poteſt, ſi occurrerit, refutetur: nè ibi occurrat vbi non eſt qui reſpondeat, aut præſenti quidem, ſed tacenti occurrat, & minus ſanatus abſcedat. In illis autem Apoſtolicis verbis dictio eſt (1.Tim 5) temperata: Seniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem: iuniores vt fratres, anus vt matres, adoleſcentulas vt ſorores, & in illis: Obſecro autem vos fratres (Rom 12.) per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuam, ſanctam, Deo placentem, & totus fere ipſius exhortationis locus, temperatum habet locutionis genus: vbi illa pulchriora ſunt, vbi propria propriis tamquam debita reddita, decenter excurrunt, ſicuti eſt: (Rom 12) Habentes dona diuerſa ſecundùm gratiam, quæ data eſt nobis, ſiue prophetiã ſecundùm regulam fidei, ſiue miniſterium in miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina, ſiue qui exhortatur in exhortatione, qui tribuit in ſimplicitate, qui præeſt in ſolicitudine, qui miſeretur in hilaritate, &c. & aliquanto poſt: Reddite, inquit, omnibus debita: cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Quæ mẽbratim fuſa clauduntur etiam ipſo circuitu, quem duo (Rom 13.) membra conterunt. Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Grande autem dicendi genus, hoc maximè diſtat ab iſto genere temperato, quod non tantùm verborum ornatibus cœptum eſt, quàm violentum eſt animi affectibus. Nam capit etiam illa ornamenta pene omnia: ſed ea ſi non habuerit, non requirit. Fertur enim impetu ſuo, & elocutionis pulchritudinem, ſi occurrerit, vi rerum rapit non cura decoris aſſumit. Satis eſt enim ei propter quod agitur, vt verba congruentia non oris eligãtur induſtria, ſed pectoris ſequantur ardorem. Nam ſi aurato gemmatoque ferro vir fortis armetur intentiſſimus pugnæ, agit quidem illis armis quod agit, non quia pretioſa, ſed quia arma ſunt. Ait Apoſtolus, vt pro Euangelico miniſterio patienter mala huius temporis cum ſolatio donorum Dei omnia tolerentur.

(2.Cor 6.) Magna res eſt, & granditer agitur, nec deſunt ornamenta dicendi, Ecce nunc, inquit, tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, nullam in quoquam dantes offenſionem, vt non reprehendatur miniſterium noſtrum, ſed in omnibus commendantes noſmetipſos vt Dei miniſtros, in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, & cætera, quæ perſequi longum eſt. Itemque ad Romanos ait: Vt perſecutiones huius mundi charitate vincãtur, ſpe certa in adiutorio Dei. Ait au(Rom. 8.)tem & granditer & ornate: Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti: quoniam quos antepræſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filii ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Et reliqua quæ in eodem capitulo ſequuntur.

Quomodo debeant inter ſe hæc tria genera permiſceri.

CAP. XXXV.

INtereſt enim quod genus cui generi interponatur vel adhibeatur, certis & neceſſariis locis. Nam quando prolixa eſt in vno genere, minus detinet auditorem: [A] cùm verò fit in aliud ab alio tranſitus, etiam ſi longius eat, decentius procedit oratio. In grandi ergo genere ſemper aut pene ſemper, temperata decet eſſe principia: & in poteſtate eſt eloquentis, vt dicantur nonnulla ſubmiſſe etiam quæ poſſent grãditer dici, vt ea quæ dicuntur granditer, ex illorum fiant comparatione grandiora, & eorum tamquàm vmbris luminoſiora reddantur. In quocũque autem genere aliqua quæſtionum vincula ſoluenda ſunt, acumine opus eſt, quod ſibi ſummiſſum genus propriè vendicat, ac per hoc eo genere vtendum eſt: & aliis duobus generibus, quando eis iſta incidunt, ſicut eſt laudandum aliquid vel vituperandum. Vbi nec damnatio cuiuſquam, nec liberatio, nec ad actionem quamlibet aſſenſio requiritur, in quocumq; alio genere [B] occurrit, genus adhibẽdum & interponendum eſt temperatum. In grandi ergo genere inueniunt locos ſuos duo cætera: & in ſummiſſo ſimiliter, ſicut dixit, quæſtio cuius nodus ſoluendus eſt, incurrat: vel quando nonnulla quæ ornari poſſent, ideò non ornantur, vt quibuſdam quorum tons ornamẽtorum præbeant eminentiorem locum. Summiſſum genus dicendi ſilentes docet: & temperatum genus delectatione ſua acclamationes audientium excitat: grande autem genus plerumq; pondere ſuo voces premit, ſed lachrymas exprimit: & hoc vnde, niſi quia veritas ſic demonſtrata, ſic inuicta delectat? Iſte ergo doctor noſter & dictor magnopere curare debet, vt non ſolùm intelligenter, verùm etiam libenter & obedienter audiatur, idque verbis agat, vt veritas pateat, veritas placeat, veritas moueat: quoniam [C] nec ipſa, quæ præcepti finis & plenitudo legis eſt, charitas vllo modo recta eſſe poteſt, ſi ea quæ diliguntur, non vera, ſed falſa ſunt. Sicut autem cuius eſt pulchrum corpus, & deformis eſt animus, magis eſt dolendus, quàm ſi deforme haberet corpus: ita qui eloquenter ea, quæ falſa, dicunt, magis miſerandi ſunt, quàm ſi talia deformiter dicerent.

Quid ſit ſapienter & eloquenter dicere: & quod alienum non dicat, qui ab alio prolata, bene viuens prædicat.

CAP. XXXVI.

QVid ergo eſt non ſolùm eloquenter, verùm etiam ſapiẽter dicere, niſi verba in ſummiſſo genere ſufficientia, in tẽperato ſplendentia, in grandi vehementia, [D] veris tamen rebus quibus audiri oporteat, adhibere? Sed qui vtrumque non poteſt, dicat ſapienter, quod non dicit eloquenter, potiùs quàm dicat eloquenter, quod dicit inſipienter. Si autem nec hoc quidem poteſt, ità cõuerſetur, vt non ſolùm ſibi præmium comparet, ſed & præbeat aliis exemplum: & ſit eius quaſi copia dicendi, forma viuendi. Sunt ſanè quidam, qui benè pronunciare poſſunt: quid autem pronuncient, excogitare non poſſunt. Quod ſi ab aliis ſumant eloquenter ſapienterque conſcriptum, memoriæque commendent, atque ad populum proferant, ſi eam perſonam gerunt, non impropriè faciunt etiam. Sic enim quod profectò vtile eſt, multi prædicatores veritatis fiunt: nec multi magiſtri, ſi vnius vere magiſtri idipſum dicant omnes, & non ſint in eis ſchiſmata: nec deterrendi ſunt iſti, voce Hie[E]remiæ Prophetæ, per quem Deus arguit eos, qui furantur verba eius, vnuſquiſque a proximo ſuo. Qui enim (Hier 14) furantur, alienum auferunt: verbum autem Dei, non eſt alienum ab eis, qui obtemperant ei: potiuſque dicit ille aliena, qui cùm dicit bene, viuit male. Quicumq; enim bona dicit, eius videntur excogitari ingenio: ſed ab eius moribus aliena ſunt. Eos itaque dixit Deus furari verba ſua, qui boni volunt videri loquendo quæ Dei ſunt, quum mali ſunt, faciendo quæ ſua ſunt. Cùm verò boni fideles bonis fidelibus hanc operam accommodãt, vtrique ſua dicũt: quòd & Deus ipſorum eſt, cuius ſunt illa quæ dicunt: & ea ſua faciunt, quæ ipſi componere non potuerunt, qui ſecundùm illa compoſite viuunt.

De diſcretione dogmatum, iuxta qualitatem auditorum.
CAP. XXXVII.

HOc quoque noſſe conuenit vnumquemque catholicum doctorem, quomodo ſibi conciliet ſui ſermonis auditorem, vt dum ſciat per ſupradictam rationem modos locutionum & ſpecies, benè diſpenſando fructus inueniat ſuæ prædicationis & laudes. Cùm enim oratio in ſe exhibet perfectionem, neceſſe eſt vt perpendat auditorum qualitatem: quia vt reuerendę memorię Gregorius Nazianzenus edocuit, non vna eademque cunctis exhortatio congruit, quia nec cunctos par morum qualitas adſtringit. Sæpè namque alios offendunt, quæ aliis proſunt, quia & plerumque herbæ, quæ hæc animalia nutriunt, alia occidunt, & lenis ſibilus equos mitigat, catulos inſtigat: & medicamentum quod hunc B morbum imminuit, alteri vires iungit: & panis qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro qualitate ergo audientium, formari debet ſermo doctorum; vt per ſingula ſingulis congruat, & à communis ædificationis arte nunquam recedat. Quid enim ſunt intentæ mentes auditorum, niſi (vt ita dixerim) quædam in cithara tenſiones ſtratæ chordarum? Quas artifex tangendo, vt non ſibimetipſis diſſimile canticum faciant, diſſimiliter pulſat, & idcircò chordæ conſonam modulationem reddunt, quia vno quidem plectro, ſed non vno impulſu feriuntur. Vndè & doctor quiſque vt in vna cunctos virtute charitatis ædificet, examinata doctrina non vna eadem exhortatione, corda audientium tangere debet. Aliter namq; admonendi ſunt viri, aliter fœminæ: quia illis ſecundum ſexum ſuum grauia, iſtis ve- C ro iniungenda ſunt leuiora: vt illos magna exerceant, iſtas vero leuia demulcendo conuertant: Aliter iuuenes, atq; aliter ſenes: quia illos plerumq; ſeueritas commonitionis ad perfectum dirigit, iſtos verò ad meliora opera deprecatio blanda componit: Aliter inopes, atq; aliter locupletes: illis namq; conferre conſolationis ſolatium contra tribulationem, iſtis vero inferre metum contra elationem debemus. Plerumque tamen habitum perſonarum permutat qualitas morum, vt ſit diues humilis, pauper elatus: vnde mox prædicantis lingua cum audientis debet vita opponi, vt tanto diſtrictius in paupere elationem feriat, quanto eum nec illata paupertas inclinat: & tanto lenius humilitatem diuitum mulceat, quanto eos nec abundantia quæ ſubleuat, exaltat. Aliter admonendi ſunt læti, atque aliter triſtes. D Lætis videlicet inferenda ſunt triſtia, quæ ſequuntur ex ſupplicio: triſtibus verò inferenda ſunt læta, quæ promittuntur ex regno. Aliter ſubditi, atque aliter prælati: illos nè ſubiectio conterat, iſtos nè locus ſuperior extollat: illi nè minùs impleant quàm iubentur, iſti nè plus iuſto iubeant, quàm compleant. Aliter ſerui, atque aliter domini: ſerui quidem, vt ſemper humilitatem conditionis adſpiciant: domini verò, vt naturæ ſuæ, qua æqualiter ſint cum ſeruis conditi, memoriam non amittant. Iſti admonendi ſunt, vt ſciant ſe ſeruos eſſe dominorū: illi admonendi ſunt, vt cognoſcant ſe conſeruos eſſe ſeruorum. Aliter admonendi ſunt ſapientes huius ſæculi, atq; aliter hebetes. Sapientes quippe admonēdi ſunt, vt non omittant ſcire quæ ſciunt: hebetes quoque, vt E appetant ſcire quæ neſciunt: illi vt ſtultam ſapientiam deſerant, & ſapientiam Dei non ſtultam diſcant: iſti vero vt ab ea quæ putatur ſtultitia, ad veram ſapientiam vicinius currant. Aliter impudentes admonendi ſunt, atque aliter verecundi: illos namque ab impudicitiæ vitio non niſi increpatio dura compeſcit: iſtos autem plerunque ad melius exhortatio modeſta componit: illi ſe delinquere neſciunt niſi etiam à pluribus increpentur, iſtis plerumque ad conuerſionem ſufficit, quia eis doctor mala ſua ſaltem leniter ad memoriam reducit. Aliter admonendi ſunt proterui, atq; aliter puſillanimes. Illi enim dum valde de ſe præſumunt, exprobrando cæteros dedignantur: iſti autem dùm nimis infirmitatis ſunt conſcii, plerunque in deſperationem cadunt, A Aliter admonendi ſunt impatientes, quia dum frenare ſpiritum negligunt, per multa etiam quæ non appetunt, in iniquitatum abrupta rapiuntur: quia videlicet mentem impellit furor, quò non trahit deſiderium, & agit commota velut neſciens, vnde poſt doleat ſciens. Dicendum itaque eſt patientibus, vt ſtudeant diligere, quod ſibi neceſſe eſt tolerare: ne ſi patientiam dilectio non ſequitur, in deteriorem culpam odii virtus oſtenſa vertatur. Aliter admonendi beneuoli, atque aliter inuidi. Admonendi namque ſunt beneuoli, vt ſic alienis bonis gaudeant, quatenus habere propria concupiſcant: ſic proximorum facta diligendo laudent, vt ea etiam imitando multiplicent: quia nihil mercedis ſibi agunt, ſi ea quæ diligunt, inquantum poſſunt, non imitantur. B Admonendi ſunt inuidi, vt perpendant quantæ cæcitatis & infœlicitatis ſunt, qui alieno profectu deficiunt, aliena exultatione contabeſcunt: qui melioratione proximi, deteriores ſunt. Aliter admonendi ſunt ſimplices, atque aliter impuri. Laudandi ſunt ſimplices, vt ſtudeant nunquam falſa dicere: ſed admonendi ſunt, vt nouerint nonnunquam vera reticere: vt ſimplicitatis bono prudentiam adiungant, quatenus ſic ſecuritatem de ſimplicitate poſſideant, vt circumſpectionem prudentiæ non amittant. At contra admonendi ſunt impuri, vt quam grauis ſit culpa quam ſuſtinent, duplicitatis laborem agnoſcant. Dum enim deprehendi metuunt, ſemper improbas defenſiones quærunt. Aliter admonendi ſunt incolumes, atque aliter ægri. Admonendi ſunt incolumes, nè opportunitatem ſalutis in perpe- C tuum promerendæ deſpiciant, nè placere Deo, ſi cùm poſſint, noluerint, cùm voluerint ſerò, non poſſint. At contra admonendi ſunt ægri, vt & ſe filios Dei ſentiant, quoniam illos, diſciplinæ flagella caſtigant. Niſi enim correctis hæreditatem dare diſponeret, erudire eos per moleſtias non curaret. Aliter admonendi ſunt qui flagella metuunt, & propterea innocenter viuunt: atque aliter qui ſic in iniquitate durauerunt, vt neque per flagella corrigātur. Dicendum namque eſt his, qui propterea bona faciunt, quia tormentorum mala metuunt: quia nullam ſpiritus libertatem tenent. Nam niſi pœnam nō metuerent, culpam proculdubio perpetrarent. Vndè luce clariùs conſtat, quia coram Deo innocentia amittitur, ante cuius oculos deſiderio peccatur: atque ab iniquitatibus contrahi, quos nec flagella compeſ- D cunt, tanto acriore inuectione feriendi ſunt, quāto maiore in inſenſibilitate durauerunt. Aliter admonendi ſunt nimis taciti, aliter multiloquio vacantes. Inſinuari namque nimis tacitis debet, quia dum quædam vitia incautè fugiunt, occultè deterioribus implicentur. Nam ſæpè linguam quia immoderatius frenant, in corde grauius multiloquium tolerant. At contra admonendi ſunt multiloquio vacantes, vt vigilanter inſpiciant, à quanto rectitudinis ſtatu depereunt, dum per multiplicia verba dilabuntur. Reliqua vide apud Gregorium loco quo ſupra dictum eſt.

Gregor. paſtoralis cura lib. 3.

Quæ virtutum ſpecies contraria ſint ſingulis ſpeciebus vitiorum.
CAP. XXXVIII.

E HÆc igitur tanto congruentius vnuſquiſq; prędicator valet exprimere, quāto veraciùs ſpecies virtutum, & econtra vitiorū nouit diſcernere: vt cùm ſingula ſingulis nouit opponere, cuiq; vulneri aptū poſſit medicamētū inuenire. Sūt autē in virtutibus quędā ſpecies, quę quodammodo ex aliis ſpeciebus quaſi ex arboribus rami procedūt: quę quia ab vna virtutis radice generantur, in vno euiſdē radicis ſtipite frondes pulcherrimi geſtātur. Sunt & econtrario in vitiis quędā virulenta germina, de quibus omnis illa multitudo peſtifera nequitiarū generatur: & ſicut in virtutibus alię ex aliis procedunt, quaſi ex genitricibus proles precioſę, ſic & in iſtis quędā

qua

quaſi nequiſſimæ ſoboles, ex ſpurciſſimis matribus prodeunt. Sed quia cum virtutibus vitiorum diuturna ſunt bella, vtriuſque malitiæ qui ſunt duces, quique eorum ſint comites, ſpecialiter quantum poſſumus, exponamus: ita tamen, vt quæ virtus cum quo vitio propriè pugnam gerat, pariter oſtendamus. Nec enim aliter poſſumus ignita vitiorum iacula deuitare, niſi ſciamus opportuna virtutum tegmina illis opponere: vt ex ipſis defenſi, proteruum illum exercitum ſimul cum eius ducibus, Chriſto ſuper nos regnante poſſimus ſuperare. Tentantia quippe vitia, quæ inuiſibili contra nos prælio regnanti ſuper ſe ſuperbiæ militant, alia more ducum præeunt, alia more exercitus ſubſequuntur. Nec enim culpæ omnes pari acceſſu cor occupant: ſed dum maiores & paucæ neglectam mentem præueniunt, minores innumeræ ad illam ſe cateruatim fundunt. Ipſa namque vitiorum regina ſuperbia, cùm deuictum cor plene ceperit, mox illud ſeptem principalibus vitiis, quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtandum tradit: quos videlicet duces exercitus ſequitur: quia ex eis proculdubio importunæ vitiorum multitudines oriuntur. Radix quippe cuncti mali, ſuperbia eſt, de qua ſcriptura atteſtante dicitur; Initium omnis peccati ſuperbia eſt. Primæ autem eius ſoboles, ſeptem nimirum principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur: ſcilicet inanis gloria, inuidia, ira, triſtitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Nam quia hiis ſeptem vitiis ſuperbiæ nos captos doluit, idcirco Redemptor noſter ad ſpiritale liberationis prælium ſpiritu ſeptiformis gratiæ plenus venit. Sed habent contra nos hæc ſingula exercitum ſuum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentiones, pertinaciæ, diſcordiæ & nouitatum præſumptiones oriuntur. De inuidia odium, ſuſurratio, detractio, exultatio in aduerſis proximi, afflictio autem in proſperis naſcitur. De ira, rixa, & tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blaſphemiæ proferuntur. De triſtitia, malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita naſcitur. De auaritia, proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra miſericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluuie, inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo ſenſus circa intelligentiam propagatur. De luxuria, cæcitas mentis, inconſideratio, inconſtantia, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affectus ſæculi præſentis, horror autem vel deſperatio futuri generantur. Sed enumerans ſeptem ſuperbiæ ſobolibus, quæ vitiorum exercitum contra nos ducunt, videamus quæ ſint virtutum duces, & agmina exercitus, quæ humilitatis auctor Chriſtus nobis præſtat, ad pugnandum contra vitiorum cohortes: & opponamus ſingulis ducibus vitiorum, duces contrarios virtutum, exercitibuſque exercitus. Duci igitur inani gloriæ contra ſtatuenda eſt dux humilitas, quæ maximè generat in homine deſpectionem ſui, & contemptum caducarum rerum: comitibuſque eius comites contrarii, id eſt, inobedientiæ obedientia: iactantiæ, humilis profeſſio: hypocriſi, ſimplicitas: contentioni, innocentia: pertinaciæ, ſubiectio: diſcordiæ, pax: nouitatum præſumptioni, timor Dei, & honoratio patrum. Duci quoque inuidiæ, opponenda eſt dux beneuolentia: comitibus eius contrarii comites, id eſt, odio, dilectio vera: ſuſurrationi, locutio vera: detractioni, pia laudatio: exultationi in aduerſis proximi, compaſſio infirmitati eius: afflictioni in proſperis ipſius, lætitia in ſoſpitate eius. Iræ duci, contraria eſt dux manſuetudo: comitibuſque illius, eius comites. Iſtius tumori mentis, placiditas animi: contumeliæ, benignitas: clamori grauitas verborum: indignationi, ſuauitas morum: blaſphemiæ, puritas oris. Triſtitiæ namque duci, obſiſtit dux ſpiritalis lætitia: exercituique eius, exercitus iſtius, id eſt, malitiæ bonitas: rancori, lenitas: puſillanimitati, longanimitas: deſperationi, perſeuerantia: torpori circa præcepta, ſtudium ſpiritale: vagationi mentis erga illicita, intentio diuinæ lectionis. Auaritiæ duci, aduerſa eſt dux largitas: agminibuſque eius agmina iſtius, id eſt, proditioni, fides non ficta: fraudi ſinceritas: fallaciæ, veritas: periuriis, non iurare: inquietudini, tranquillitas: violentiæ, patientia: duritiæ, miſericordia. Duci quippe gaſtrimargiæ, id eſt, horrendæ voracitati, contraria eſt dux abſtinentia: cohortibuſque illius, cohortes iſtius, id eſt, ineptæ lætitiæ, modeſtia: ſcurrilitati, ratio ſermonum: immunditiæ, ſobrietas: multiloquio, taciturnitas: hebetudini ſenſus circa intelligentiam, feruor diſcendi ſapientiam: ſomnolentiæ, vigilantia. Luxuriæque duci ac plebi eius, reluctatur dux caſtitas cum plebe ſua: id eſt, cæcitati mentis, contemplatio Dei: inconſiderationi, prouiſio: inconſtantiæ, conſtantia: præcipitationi, continentia: amori ſui, mortificatio deſideriorum carnis ſuæ: odio Dei, charitas perfecta Dei. Ecce hæc ſunt, quæ præſulem animarum oportet ſcire: quę debet in prędicationis diuerſitate cuſtodire, vt ſolicitus infirmitates ſingulorum perpendat, & congrua eorum vulneribus medicamina opponat. Sed cum magni ſtudii ſit, vt exhortandis ſingulis ſeruiatur ad ſingula, cùm valdè laborioſum ſit, vnumquemque de propriis ſub diſpenſatione debitę conſiderationis inſtruere, longè tamen eſt laborioſius, auditores innumeros, ac diuerſis paſſionibus laborantes, vno eodemque tempore, voce vnius & communis exhortationis admonere. Ibi quippe tanta arte vox temperanda eſt, vt cùm diuerſa ſint auditorum vitia, & ſingulis inueniantur congrua, & tamen ſibimetipſis non ſint diuerſa, vt inter medias paſſiones vno quidem ductu tranſeat, ſed more ancipitis gladii, tumores cogitationum carnalium, ex diuerſo latere incidat, quatenus ſic ſuperbis prędicetur humilitas, vt tamen timidis non augeatur metus: ſic timidis infundatur auctoritas, vt tamen ſuperbis non creſcat effrenatio: ocioſis ac torpentibus prędicetur ſollicitudo boni operis, vt tamen inquietis immoderatę licentia non augeatur actionis: ſic inquietis ponatur modus, vt tamen ocioſis non fiat torpor ſecurus: ſic ab impatientibus extinguatur ira, vt tamen remiſſis ac lenibus non creſcat negligentia: ſic lenes accendantur ad cęlum, vt tamen iracundis non addatur incendium: ſic tenacibus infundatur tribuendi largitas, vt tamen prodigis effuſionis fręna minimè laxentur: ſic prodigis prędicetur parcitas, vt tamen tenacibus peritura rerum cuſtodia non augeatur. Sic incontinentibus laudetur coniugium, vt tamen continentes non reuocentur ad luxum: ſic continentibus laudetur virginitas, vt tamen in coniugibus deſpecta non fiat fœcunditas carnis. Sic prędicanda ſunt bona, ne ex latere iubeantur & mala: ſic laudanda ſunt bona ſumma, ne deſperentur vltima: ſic nutrienda ſunt vltima, ne dum creduntur ſufficere, nequaquam tendatur ad ſumma. Curandum eſt itaque prędicatori, quatenus ſic tergatur triſtitia, quę venit ex tempore, vt non augeatur lętitia, quę venit ex conſperſione: & ſic fręnetur lætitia, quæ ex conſperſione eſt, vt tamen non creſcat triſtitia quæ venit ex tempore: ſic itaque in iſto reprimatur ſubito oborta formido, vt tamen non excreſcat enutrita diù precipitatio: ſic in illo reprimatur diù oborta precipitatio, vt tamen non valeſcat impreſſa ex conſperſione formido.

Quod oporteat poſtulari à Domino poſſibilitas prædicandi.

CAP. XXXIX.

ET hęc ſe poſſe, ſi potuerit, & inquantum potuerit, pietate magis orationum, quam Oratorum facultate non dubitet, vt orando pro ſe ac pro illis, quos eſt allocuturus, ſit Orator antequàm dictor. Ipſa hora iam vt dicat accedens, priuſquàm exerat proferentem linguam, ad Deum leuet animam ſitientem:

Eccl. 10

A vt ructet quod biberit, vel quod impleuerit fundat. Cùm enim de vnaquaque re, quę ſecundum fidem delectationemque tractanda ſont multa ſint qoę dicantur, & multi modi quibus dicantur, ab eis qui hęc ſciunt, quis nouit quid ad pręſens tempus vel nobis dicere, vel per nos expediat audiri, niſi qui corda omnium videt? & quis facit, vt quod oportet, & quemadmodum oportet, dicatur à nobis, niſi io cuius manu ſunt & nos, & ſermones noſtri? Ac per hoc diſcat quid eſt † omnia quę docenda ſunt, qui & noſſe vult & docere, facultatemque dicendi, vt decet virum eccleſiaſticum comparet. Ad horam verò ipſius dictionis illud potius bonę menti cogitet conuenire, quod dominus ait: Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in vobis. Si ergo loquitur in eis Spiritus ſanctus, qui perſequētibus traduntur pro Chriſto, cur non & in eis, qui tradunt diſcenobus Chriſtum? Qui autem dicit, hominibus oon eſſe pręcipiendum, quid vel quemadmodùm doceant, ſi doctores efficit Spiritus ſanctus, poteſt dicere, nec orandum eſſe oobis, quòd oominus ait: Scit pater veſter, quid vobis oeceſſarium ſit, priuſquā petatis ab eo. Siue autē apud populum vel apud quoſlibet iā iamq; dicturus, ſiue quod apud populum dicendum, vel ab eis qui voluerint, aut potuerint legendū eſt dictaturus, oret vt Deus ſermonem bonum det in os eius. Si enim regina orauit Heſter pro ſuę gentis temporali ſalute locutura apud regem, vt in os eius Deus congruum ſermonem daret; quanto magis orare debet, vt tale munus accipiat, qui pro ęterna hominum ſalute in doctrina & verbo laborat. Illi verò qui ea dicturi ſunt, quę ab aliis acceperunt, & antequam accipiant, orent pro ipſis à quibus accipiunt; vt eis detur, quod per eos accipere volunt: & cùm acceperint, orent vt benè & ipſi proferant: & illi ad quos proferant, ſumant: & proſpero exitu dictionis, eidem gratias agant, à quo id ſe accepiſſe non dubitant: vt qui gloriatur, in illo glorietur, in cuius manu ſunt & nos, & ſermones noſtri.

Matt. 10

Matt. 6

Hac tibi ſancte pater deuoto munera trado.
Quę tu dignanter qualiacunque cape.
B *Tu decus es noſtrum, doctor, ſummuſque ſacerdos,*
Dux ſacer, & princeps, lux; via, paſtor, honor.
Nam quia tu templum dedicaſti martyris almi,
Per ſeruum donum hoc martyr & ipſe dedit.
Nam eſt nonus & decimus octingenteſimus annus.
Ex quo Saluator venit in arua pius.
Qui te prafectum tribuat. fac: atque beatum,
Inſerat & lætum cœtibus angelicis.
Abbas namque meus, veſterque fidelis amicus,
Egil hac voluit reddere dona tibi.
Se totum atque offert, ſuaque omnia ſponte miniſtrat,
Quem tecum ſummus ſaluet in arce Deus.

H Rabani Mauri De inſtitutione clericorum libri tertij & vltimi Finis.

VVALAFRIDI

VVALAFRIDI STRABONIS
DE EXORDIIS ET INCREMENTIS
RERVM ECCLESIASTICARVM, LIBER VNVS.

PRAEFATIO AVCTORIS AD Reginbertum. A

IN nomine Dei Patris & Filii & Spiritus ſancti. De miniſtris Eccleſiæ & miniſtris ipſorum, necnon & de multiplicibus Sacramentorum officiorum, & obſeruationum rationibus, multi multa dixerunt: ita vt pauca vel pene nulla remanſerint, quæ non iam per illuminationem Spiritus ſancti ſint demonſtrata: non ſolum qualiter debeant fieri, verum etiam quomodo ſingula myſtice debeant vel poſſint intelligi, diligenti examinatione excuſſa. Quorum omnium copiam, cum ſecundum ſolertiſſimum in rebus Eccleſiaſticis ſtudium tuum, & libris habeas & memoria comprehenſam, B ô venerande in Chriſto pater Reginberte, ſalubri curioſitate ardens, quædam non à prioribus penitus omiſſa, ſed breuius quam volueras tacta, a me addi deſideras: quaſi aliquid illos aufugerit, quod nos poſſimus inſpicere: cum potius vere fateri debeamus, omnia quæ illi inuenta, nobis ſcriptis ſuis reliquerunt, nec ipſa diſcendi inſtantia nos aſſequi poſſe. Sed eſt quod huiuſcemodi in cœptis ſenſus ſui viuacitate videbantur perſpicua. Scribam igitur, inquantum Dominus dederit facultatem, ſicut ex authenticorum dictis, quæ adhuc attigimus, addiſcere potui, de quarundam Eccleſiaſticarum exordiis & cauſis rerum, & vnde hoc vel illud in conſuetudinem venerit, & quomodo proceſſu temporis auctum ſit, indicabo: habiturus & ſi non pro ſcientia laudem, tamen pro obedientia certam mercedem. Et primum de ſacris ædibus, in quibus ipſa celebrantur ſacra, dicendum videtur. C

Spiritus ſ. humilitatis in auctore. Argumentum libri.

Carmen auctoris, ad lectorem.

Hoc opus exiguum Vualafridus pauper hebeſque,
Collegit, Patrum dogmata lata ſequens.
Sed non ſponte ſua tam magnos venit in auſus.
Duca Reginberti iuſſio adegit eum.
Si quid in hoc Lector placet, aſſignare memento
Id Domino: Quicquid diſplicet, hocce mihi.

Elenchus Capitulorum.

1. DE Exordiis templorum & altarium.
2. Qualiter religiones diuerſæ ſe inuicem imitatæ ſint, & quid commune habuerint, quid diuerſum.
3. De profectu Religionis Chriſtianæ.
4. In quas plagas cœli, orationes vertantur.
5. De vaſis quæ ſimpliciter ſigna dicuntur.
6. Expoſitio Nominum quorundam, ſacris rebus adiacentium.
7. Quomodo Theotiſce domus Dei dicatur,
8. De imaginibus & picturis.
9. De templis & altaribus dedicandis.
10. Quid fieri debeat in locis Deo conſecratis.
11. Quid item fieri non debeat.
12. De orandi modis ac diſtantia vocum.
13. Quibus proſit cultus diuinus, & quibus non.
14. Iuſtas oblationes, & magis virtutes, quam corporalia munera Deum deſiderare.

15. De oblationibus veterum.
16. De ſacrificiis Noui teſtamenti, & cur mutata ſint per Chriſtum ſacrificia.
17. De virtute ſacramentorum, & cur ab eis criminoſi ſuſpendantur.
18. Quid offerendum ſit in altari.
19. Non ab aliis quam ieiunis communicandum.
20. Quod alii rarius, alii crebrius: alii quotidie communicandum dicant.
21. Vtrum ſemel vel ſæpius in die offerre conueniat & communicare.
22. De ordine Miſſæ & offerendi ratione.
23. De tempore Miſſæ.
24. De vaſis & veſtibus ſacris.
25. De horis canonicis & genuum flexione, De hymnis item & Cantilenis, & incrementis eorum.
26. De Baptiſmi incremento, & merſione & cauſis Baptizandorum.
27. De decimis dandis.
28. De litaniis agendis.
29. De aqua ſparſionis.
30. De benedictione cerei.
31. Comparatio Eccleſiaſticorum ordinum & ſæcularium.

De Exordiis templorum & altarium.

CAPVT I.

ALtaria quidem, Noe, Abraham, Iſaac, & Iacob, domino (vt legitur) extruxerunt. Moyſes vero primus tabernaculum, iuxta exemplar diuinitus ſibi demonſtratum, in deſerto C Sinai, filiis Iſrael de ſeruitute Ægyptia liberatis erexit. Salomon quoque longo iam tempore eodem populo in terra repromiſſionis degente, & regiæ dignitatis apice, gentibus circumpoſitis præminente, templum illud mirificum, in Hieruſalem (quam Dauid Pater caput eius regni inſtituit) magnus ædificauit ſumptibus, & diuerſis dotauit ornatibus. In quorum vtroque, tabernaculo videlicet ac templo, & arca teſtamenti, & altaria cum vtēſilibus ſuis, aliæque ſpecies religioni illius temporis cōgruæ fuiſſe leguntur: tam multiplices & tam conſulta ratione prouiſæ, vt quicquid modo ſpiritualibus Eccleſiæ celebratur in ſtudiis, totum in illis conſtructionum figuris pleniter & (vt ita dicam) conſignanter delineatum atque conſtructum videatur. Paganos etiam templa feciſſe diis ſuis, vel potius dæmonibus, ſeductoribus ſuis, non ſolum ex ipſorum libris, ſed etiam ex diuinæ D ſcripturæ teſtimoniis agnoſcimus: Quia & templum Dagon in Samuele legimus, & Regem Sennacherib in templo Neſerach trucidatum: Danielem quoque in templo Belis, ſacerdotum eius ſtrophas deprehendiſſe: Et Antiochum reliquiarum populi Dei perſecutorem grauiſſimum, & templi, quod poſt reuerſionem de captiuitate reædificatum eſt, violatorem: in templo Naneę corruiſſe cognoſcimus. Et multa alia, quibus approbatur quod dicimus. Nolumus autem de libris Paganorum euiſdem rei teſtes adſciſcere, ne inter Eccleſiaſticę ędificationis eloquia, lectoris animum inutilibus fabulis occupemus.

Gen. 8. & 12. 26. 35. Altaria antiquiora tabernaculo & templo.

Quid in tabernaculo & templo ſimilia fuerint.

1. Reg. 5. 4. Reg. 19. Dan. 14. 2. Mach. 1.

Qualiter religiones diuerſæ, ſe inuicem imitatæ ſint, & quid commune habuerint, quid diuerſum.

CAP. II.

Idololatria per dæmones introducta. Rom. 1.

ET primis quidem temporibus, tam veros Dei cultores, quam etiam dæmonum veneratores, in locis congruis, ſuæ religionis cultum, ſub diuo celebraſſe credendum eſt. Sed quia dæmones hominibus perſuaſerũt, in contumeliam creatoris, imaginem incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum cõmutare, & ſeruire creaturæ potius, quam creatori: conſequenter etiã ædificationem templorum, & ſanguinis non ſolum animalis, ſed etiam humani immolationem, ad maiorem perſuaſi erroris vindictam, ſibi fieri expoſcebant. B Ideoque omnipotens & patiens creator, facturæ ſuæ volens vndecunque conſulere, (quia vero propter fragilitatem carnalium, omnes conſuetudines pariter tolli non poſſe ſciebat) permiſit & iuſſit quædam ſibi obedienter à piis exhiberi, quæ dæmonibus damnabiliter ab impiis ſoluebantur: ſicuti ſunt ædium conſtructiones, & diuerſorum genera ſacrificiorum. Et factum eſt, vt quæ prioribus propter infirmitatem conceſſa ſunt, ad excluſionem erroris: nobis ſequentibus per Chriſti paſſionem patefacta, proficerent ad cauſam perfectionis, dum & in illis materialibus ſtructuris ædificium Eccleſiæ ſpiritale, & in carnalibus victimis ac ſolennitatibus, paſſionẽ Chriſti & virtutum documenta ſentimus.

Cauſa inſtituendi templa & ſacrificia.

Sicut autem quædam præcepta moralia nobis & veteribus voluit Deus eſſe communia: vt ſunt ea, quæ ad morum honeſtatem, C & ad ius inter homines pertinent conſeruandum: ita quædam flagitioſa, quæ dæmonum voluptate inſtituta, & illis & nobis ſtatuit omnimodis fugienda, maleficia videlicet ac mendacia, ſtupra, & ſuperſtitioſos errores & ſimilia. Hęc cum ita ſint dicta, ſciendum eſt, quędam eſſe omni religioni communia, vt eſt: Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris: & quicquid ex naturali lege, diuinis congruum inuenitur mandatis. Hoc tamen in illis diſtat, quod quidam illa propter honeſtatem, vt philoſophi: quidam propter timorem, vt Iudęi: alii propter dilectionem, vt Chriſtiani, obſeruant.

Legis naturalis præcepta. Matth. 7. Tobiæ 4.

Vt autem ad propoſita reuertamur, ſicut Deus, vt deſtrueret opera diaboli, quędam ſibi exhiberi voluit à cultoribus ſuis, quę dęmones prius perſuaſerunt errantibus: ita cultum a Deo inſtitutum, D maxime in ſacrificiorum & cęremoniarum multiplicitate, ſibi deinceps dęmones expoſcebant, ſicut ſcriptum eſt de libris legis Dei: de quibus ſcrutabantur gentes, ſimilitudinem ſimulacrorum ſuorum, vt ſcilicet, quomodo lex Domino ſeruire pręcepit, eiuſdem ritibus, deceptores ſuos dęmones, deceptę gentes venerarentur. Nam & temporibus Tiberii & Caii Cęſarum, Idola in templo Domini legimus collocata. Et Iulianus Apoſtata totum Eccleſiaſtici ordinem ritus, ad diabolorum honorem detorquere conatus eſt. Et ipſe diabolus, à Chriſto pro Deo voluit adorari.

Imitatio gentilium in cultu deorum ſuorum.

Ioſephus de bello Iud. lib. 2. cap. 5. Iulianus Imper. Matt. 4.

De profectu religionis Chriſtianæ.

CAP. III.

Ioan. 4.

POſtquam itaque venit tempus, quando veri adoratores in ſpiritu & veritate: non in Hieruſalem tantum vel monte Samarię, id eſt, non localiter, ſed ſpiritualiter cœperunt adorare patrem, & in omnes gentes ſecundum Domini iuſſionem doctrina ſalutaris emiſſa eſt: cœperunt fideles loca munda quęrere, & à tumultibus ac negociis carnaliter cõuerſantium ſemota: in quibus orationes mundas, & ſacroſancta myſteria, & mutuę ædificationis ſolatia celebrarent. Quamuis enim ſecundum Euangeliſtam, erant diſcipuli cum credentibus ſemper in templo vel cœnaculo laudãtes Deum, & orationi ac ieiunio inſiſtentes: tamen poſt aduentum Spiritus ſancti, legimus eos circa domos orationes & fractio- A nes panis celebraſſe. Et non ſolum inter vrbium ędificia, verum & extra in locis ſecretis conueniſſe. Nam & Paulus proceſſiſſe legitur in Philippis extra portam, iuxta flumen, vbi videbatur oratio eſſe, & ipſe cum Epheſiis orauit in littore. Cum autem multiplicaretur numerus credentium, cœperunt domos ſuas facere Eccleſias, vt in geſtis ſanctorum creberrime legitur: & priuatas habitationes, ad publicas fidelium contulerunt vtilitates. Sæpe etiam perſecutorum rabiem declinantes, in cryptis & in cœmeteriis, & ſpeluncis, atque deſertis montibus & vallibus conuenticula faciebant. Deinde magis magiſque proficiente Chriſtianæ religionis miraculo, & per lucra Chriſti, damno ſuccedente diaboli: non ſolum nouæ ad orandum domus conſtructæ ſunt, ſed etiam templa deorum, B adiectis & exterminatis idolis cum ſpurciſſimis cultibus ſuis, in Dei mutabantur Eccleſias.

Loca orandi in primordiis Eccl. Loca vit. Act. 2. & 6. Act. 16. 20. Diuerſa olim loca orandi.

In quas plagas cæli, Orantes vertantur.

CAP. IV.

ET quia diuerſitas idololatriæ, diuerſis modis templa conſtruxerat, non magnopere curabant illius temporis iuſti, quam in partem orationis loca conuerterent, dum tantum videretur, vbi eliminatæ ſunt dæmonum ſordes, ibi Deum creatorem omnium, qui vbique eſt, coli & adorari. Quanquam itaque ſapiens dicat, nos ad Orientem lucis adorare Deum, & re vera cõgruum eſt, & ſalubri more inſtitutum, vt Orientem verſus, facies orando vertamus: quia ſicut ab Oriente lucis aduentum ſuſpicimus corporeæ, ſic in orationibus illuminari ſuper nos vultum illius depoſcimus, de quo ſcri- C ptum eſt: Ecce vir, Oriens nomen eius: Et, Viſitauit nos Oriens ex alto. Tamen quia & templi tabernaculi introitus ab Oriente fuit, vbi altare & labrum erat, & omnes victimarum & ſacrificiorum ritus fiebant: certum eſt in vtroque, ab Oriente multos oraſſe contra Occidentem. Siquidem & Salomon dedicans templum, ſtetit ante altare & extendit manus in cælum, & effudit orationem tam deuotione, quam prolixitate mirabilẽ. Priora autem & anteriora templi vel altaris, Orientem reſpiciebant. Vnde & apud veteres, Orientales templorũ†, antica: Occidentales, poſtica: Aquilonares, ſiniſtra: Meridianæ, dextra dicebantur. Quod & de templi Domini latere meridiano ſic ſcribitur: Oſtium lateris medii, erat in parte domus dextræ. Quia ergo portæ trium atriorum vna contra alteram poſitæ, recta linea ad D Orientem patebant, ita ſol æquinoctialis exoriens: radios ſuos per illas æqualiter contra medietatem templi dirigeret, eodemque modo per oſtia porticus & ipſius templi, in oſtia ſancti ſanctorum altrinſecus poſita, pertenderet: ſicut traditur à Maioribus, illi qui in exterioribus atriis poſiti, ab introitu interioris, quibuſdam quaſi rationabilibus cauſis prohibebãtur: per portarum contra ſe poſitarum, patulũ proſpectum, oculos vſq; ad introitum tẽpli dirigentes: quo pedibus non audebant, precibus & votis, & ſalutationibus accedebant. Sed & ipſe Salomon, in illa celebri oratione de populo in peregrinationẽ propter peccata ſua venturo, dixit ad Deũ: Si orauerit contra ciuitatem quam elegiſti, & templi quod ędificaui nomini tuo, & reliqua, Quod Daniel E quoque Propheta, & talis in quo ſuſpicio nulla potuit reperiri, legitur feciſſe. Apertis enim feneſtris cœnaculi ſui contra Hieruſalem, tribus vicibus orauit per ſingulos dies. His & aliis exemplis edocti cognoſcimus, non erraſſe illos vel errare, qui templis vel nouiter Deo conſtructis, vel ab idolorum ſqualore mundatis, propter aliquam locorum opportunitatem, in diuerſas plagas altaria ſtatuerunt: Quia non eſt locus, vbi non ſit Deus. Veriſſima enim relatione didicimus, in Eccleſia quam apud Æliam Conſtantinus Imperator cum matre Helena, ſuper ſepulchrum Domini miræ magnitudinis in rotunditate cõſtituit: Idemque Romę in templo, quod ab antiquis Pantheon dictum, à beato Bonifacio Papa, permittente Foca Imperatore, in honorem omnium Sancto-

Orare verſus Orientẽ. Zach. 6. Luc. 1. Iudæi orauerunt verſus Occidentem. 3. Reg. 8. † al. portæ, antica & poſtica templi. 3. Reg. 6. Orare verſus templum. 3. Paral. 6. Dan. 6. Altaria in diuerſas plagas conſtituta. Ælia ab Ælio Adriano Imp. dicta fuit Hieroſolyma reædificata. Pantheon Romæ Eccleſia S. Petri templũ.

Sanctum conſecratum eſt. In Eccleſia quoque beati Petri principis Apoſtolorum, altaria non tantum ad Orientem, ſed etiam in alias partes eſſe diſtributa. Hæc cum ſecundum voluntatem vel neceſſitatem fuerint ita diſpoſita, improbare non audemus. Sed tamen vſus frequentior (ſecundum quod & ſupra memorauimus) & rationi vicinior habet, in Orientem orantes conuerti, & pluralitatem maximam Eccleſiarum eo tenore conſtitui.

Deus vbique eſt. *Pſal. 144* *Pſal. 28.* *Iac. 4.* *Pſal. 74* *Pſal. 138*

Vnuſquiſque in ſenſu ſuo abundet. Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate, & longe à peccatoribus ſalus: Appropinquemus Domino, & appropinquabit nobis. Alioquin peccator, eo quam ſi fugerit, eum qui vbique eſt, euitare non poterit. Quia neque ab Oriente, nec ab Occidente, neque a deſertis montibus, ſubaudi, patet locus fugiendi, quoniam Deus iudex eſt, hunc humiliat, & hunc exaltat. Cui etiam Propheta dicit: Quo ibo à ſpiritu tuo? & quo a facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum, tu ibi es: ſi deſcendero in infernum, ades.

De Vaſis quæ ſimpliciter ſigna dicuntur.

CAP. V.

Vaſa olim ſigna conuocāda ad Eccleſiā.

DE vaſis vero fuſilibus vel etiam productilibus, quæ ſimpliciter ſigna vocantur, quia eorum ſonoritate quibuſdam pulſibus excitata, ſignificantur horæ, quibus in domo Dei ſtatuta celebrantur officia: de his, inquam, hic dicendum videtur, quod eorum vſus non adeo apud antiquos habitus proditur: quia nec tam multiplex apud eos conuentuum aſſiduitas, vt modo eſt, habebatur. Apud alios enim deuotio ſola cogebat ad ſtatutas horas concurrere. Alii pronunciationibus publicis inuitabantur, & in vna ſolennitate proxime futuras diſcebant. Apud quoſdam tabulis, apud nonnullos cornibus horæ prodebantur. Vaſorum autem, de quibus ſermo ortus eſt, vſum primo apud Italos affirmant inuentum. Vnde & a Campania, quæ eſt Italiæ prouincia, eadem vaſa maiora quidem campanæ dicuntur: Minora vero, quæ & a ſono tintinnabula vocantur, nolas appellant, à Nola eiuſdem ciuitate Campaniæ, vbi eadem vaſa primo ſunt commentata. Quia vero tubas æreas & argenteas in lege habemus, & Propheta quaſi tuba vocem prædicationis exaltare iubet: congrue his vaſis vtimur in conuocatione fidelium, vt prædicatio noſtra in Eccleſia, puta in argento, in ære ſignificetur durabilis & ſonora, id eſt, vt nec hæretica fœdetur rubigine, nec negligentiæ laſſeſcat pigritudine, nec humana ſupprimatur formidine.

Cāpanæ & nolæ. *Numer. 10.* *Eſai. 58.* *Quid ſignificent vaſa aerea & argētea.*

Expoſitio nominum quorundam, ſacris rebus adiacentium.

CAP. VI.

Eccleſia conuocatio.

HÆc à nobis, vt potuimus, dicta ſunt: Nunc de nominibus, quæ ipſis ſacris locis vel ædificiis, non fortuito, ſed rationabiliter impoſita ſunt, pauca dicamus vt lector dum cauſas ædificiorum & exordia didicerit, cur etiam ita vel ita dicta ſint, poſſit aduertere. Eccleſia quidem Græcum nomen eſt, & interpretatur conuocatio vel conuentus: cum ſit vel generalis ſanctorum vnitas, in vna fide & dilectione coniuncta, vnde vna & Catholica dicitur Eccleſia: vel ſingulorum ſocietas ſancta locorum, vnde & multæ dicuntur Eccleſiæ. Tamen etiā ipſa domus, in qua ad diuina vel diſcenda vel celebranda, conuenit multitudo fidelium, Eccleſia vocatur: à re quæ ibi geritur, illud vocabulum mutuamus. Horum exempla Apoſtolus inſinuat, dicens: Vt exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam neque rugam: Et, Sicut in omnibus Eccleſiis ſanctorum doceo. Et, Mulieres in Eccleſia taceant, & multa his ſimilia. Vnuſquiſque etiam electorum, domus & templum Dei dicitur, ſicut Apoſtolus & in ſuo, & Propheticꝰ confirmat exemplo: Templum, inquiens, Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos: ſicut dicit Dominus, quia inhabitabo & inambulabo in vobis, & reliqua. Et Petrus, Vos tamquam lapides viui, ſuperædificamini domus ſpiritales, & reliqua. Sicut ergo Eccleſia in Eccleſia, ſic multæ domus & templa in domo Dei & templo conueniunt. Domus autem dicta eſt à domate, quod Græce tectum vocatur. Dicitur etiam domus, familiæ totius ſub vno tecto commorantis conſortium, ſicut vrbs totius populi, & orbis totiusgeneris humani eſt domicilium.

Epheſ. 5 *1. Cor. 4.* *1. Tim. 2.* *2. Cor. 3.* *1. Cor. 9.* *1. Pet. 2.* *Domus*

Templum.

Templum eſt dictum quaſi tectum amplum. Vnde & excellentioribus ædificiis, hoc congruit nomen: Sicut Rex Salomon ſapientiſſimus in regia vrbe, templū: Moyſes vero in itinere dicitur tabernaculum condidiſſe. Dictum eſt autem tabernaculum, à tabulis & cortinis, eo quod interſtantibus tabulis, cortinæ deſuper tenderentur. Vnde & militum tentoria, quibus in itinere Solis ardores, tempeſtates imbrium, frigoriſque iniurias vitant, tabernacula dicuntur. Ædes & ædificia, ab edendo putant dicti, quaſi primitus ad edendum facta. Vnde Plautus dicit: Si vocaſſem vos in ædem ad prandium. Poteſt enim fieri, vt ędes ad edendum in eis, ſicut cœnacula ad cœnandum, primo ſint facta, & poſtea longo vſu in aliud verterentur. Sicut tabernæ primitus plebeiorum domunculæ, quod ſex tabulis ligneis fierent, dicębantur: vnde & tabernaculum deriuari quidam volunt. Nunc autem cauponum Eccleſiæ ſic vocantur.

Tabernaculum *Ædes.*

Baſilica *Heſter 5*

Baſilica Græce, Latine regalis vel regia dicitur, à Baſileo, id eſt, rege. Nam & carnalium regum palatia ita dicuntur, ſicut ſcriptū eſt de Heſter: Stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius contra Baſilicam regis: Noſtra autem domus orationis, ideo regia dicitur, quia regi regum in ea ſeruitur, vel quia reges & ſacerdotes, id eſt, ſummi regis & ſacerdotis membra, qui motibus corporis imperant, & ſpiritales hoſtias immolant Deo: ibi regenerantur ex aqua & ſpiritu, & ſalutari nutriuntur doctrina. Abſida Græce, Latine lucida dicitur, quia lumen acceptum per arcum intromittit. Exedra, eſt abſida quædam, ſeparata modicum quidem à templo vel palatio. Et dicta inde, quod extra hæreat? Græce autem cyclon vocatur. Aram quidam vocatam dixerunt, quod ibi incenſæ victimæ arderent: Alii a precationibus, quas Græci aras vocant, Vnde & imprecationes † antara dicuntur. Altare autem, quaſi altę arę nominatur. Porticus à porta, vel quod ſit aperta, dicitur. Ad hoc maxime fit, vt per eam intretur & tranſeatur. Cœmeterium recubitorum vel dormitorium eſt mortuorum, qui & ideo ab Eccleſia dormientes dicuntur, quia reſurrecturi non dubitantur. Cryptę, ſunt ſpecus ſubterranei, dictę a profunditate abrupta, ſicut & crepidines dicimus abruptas ſummitates quorumlibet corporum. Martyria vocabantur Eccleſię, quę in honore aliquorum martyrum fiebant. Quorum ſepulcbris & Eccleſiis, honor congruus exhibendus in Canonibus decernitur. Qui & loca, quę ſub incertis nominibus & reliquiis, vel tantum mortuorum appellatione conſtruuntur, nullo honore colenda conſtituunt. Quod beatus Martinus & Germanus Pariſienſis ſuis leguntur confirmaſſe exemplis. Sacrarium dicitur, quia ibi ſacra reponuntur & ſeruantur. Analogium, quod in eo verbum Dei legatur & annuncietur. Logos enim Gręce, verbum vel ratio dicitur. Pulpitum, quod ſit in publico ſtatutum, vt qui ibi ſtant, ab omnibus videantur. Ambo, ab ambiendo dicitur, quia intrantem ambit & cingit. Cancelli videntur dici, quia minoribus columnis fiunt. Cancri enim vocantur maiores columnę, & † maximę quadrę: vel Cancelli dicuntur a cubito, qui Gręce Ancos dicitur. Solent enim plurimi non altius conſtrui, quam vt ſtantes deſuper, inniti cubitis poſſint. Ianuę a Iano quodam dictę, cui gentiles omnem introitum & exitū conſecrarunt. Oſtia ab obſtando extra poſitis, vel oſtendendo aditum vocantur. Valuę, a voluendo: Fores, quod foriniſecus ſint poſitę. Portę, quia per eas portantur quęque & feruntur. Sunt autem Ianuę proprie, primi ingreſſus in domum: oſtia intra ianuam aditus ad

Abſida. *Exedra.* *Ara.* *Altare.* *Porticus.* *Cœmeterium.* *Cryptę.* *Martyria.* *Sacrarium* *Analogium* *Pulpitum* *Ambo* *Cancelli* *Maxomo* *Ancos.* *Oſtia* *Valuæ.* *Fores* *Portæ.*

loca quælibet: Valuæ, quæ intro voluuntur, id eſt, vertuntur & complicantur, ſicut fores quæ foras vertũtur. Portæ autem proprie ſunt murorum & atriorum. *Camera.* Camera dicitur à curuitate, quæ ſolet in his ædificiis fieri, quæ cæmentitio opere deſuper concluduntur. Hæc etiam à concauitate ſuperiori, ad ſimilitudinem eiuſdem animalis, teſtudo nominatur. Græce enim † camyron curuum dicitur. *Laquearia.* Lacunaria vel laquearia, pendentia ſunt templorum ornamenta, inde dicta, quod luceãt in aere. Quia vero longum eſt, ſingulas ſacrarum ædium partes exponendo percurrere, multiplex eſt in eis, æque vt in cæteris ſtructuris, nominum & ſpecierum diuerſitas: ſufficiant hæc de eminentioribus earum partibus dicta. Ad cætera quæ reſtant, per hæc ſigna ingreſſuum, facilior ſtudioſis patebit introitus.

Quomodo Theotiſce domus Dei dicatur.
CAP. VII.

Dicam tamẽ etiam ſecundum noſtram barbariem, quæ eſt Theotiſca, quo nomine eadem domus Dei appellatur: ridiculo futurus Latinis, ſi qui forte hæc legerint, qui velint ſimiarum informes natos, inter auguſtorum liberos computare. *Theotiſca, id eſt Teutonica.* Scimus tamen & Salomoni (qui in multis typum geſſit Domini ſaluatoris,) inter pauones, ſimias fuiſſe delatas. *3. Reg. 10.* Et Dominus qui paſcit columbas, dat eſcam pullis coruorum inuocantibus eum. *Pſal. 146.* Legant ergo noſtri, & ſicut religione, ſic quoque rationabili locutione, nos in multis veram imitari Græcorum & Romanorum intelligant philoſophiam. Multæ res ſunt apud ſingulas gentes, quarum nomina, ante cognitionem ipſarum rerum, apud alias incognita ſunt. Sicque fit ſæpiſſime, vt rerum intellectus, alii ab aliis addiſcentes, nomina quoque & appellationes earum vel integre, vel corrupte, cum noua intelligentia in ſuam proprietatem trahant. Vt ab Hebræis Græci, Latini, & Barbari, Amẽ, Alleluia, & Oſanna mutuati ſunt. A Græcis, Latini & omnes qui libris Latinorũ & lingua vtuntur, Eccleſiam, Baptiſmum, Chriſma, & omnium pene radices dictorum acceperunt. *Nomina ab aliis linguis mutuata.* A Latinis autem Theotiſci multa & in communi locutione, vt *ſchamel fenſter lectar*: in rebus autem diuino ſeruitio adiacentibus pene omnia: Item à Græcis ſequentes Latinos, vt *Kylch* calicem *vatter* Pater, mater *Mutter*, genez à gynæceo, quæ Græce dicuntur [illegible]. Cum in quibuſdam horum non ſolum Latini, vt genitor & genitrix, ſed etiam Theotiſci proprias habent voces, vt *atta* & *amatodo* & *toda*. Ab ipſis autem Græcis *Kyrcha* Kyrios, & *Papſt* à Papa, quod cuiuſdam paternitatis nomen eſt, & Clericorum congruit dignitati: & *herr* ab eo quod eſt heros, & *mon* & *monath*, [illegible] & alia multa accepimus. Sicut itaque domus Dei, Baſilica, id eſt, Regia, à Rege: ſic etiam † Kyrica, id eſt, Dominica, a Domino nuncupatur: quia Domino dominantium, & Regi regum illa ſeruitur. *† Kyriaca.* Si autem quæritur, qua occaſione ad nos, veſtigia hæc Græcitatis aduenerint, dicendum & Barbaros in Romana Republica militaſſe, & multos prędicatorum Græcæ & Latinæ locutionis peritos, inter has beſtias cum erroribus pugnaturos veniſſe: & eis pro cauſis, multa noſtros, quæ prius non nouerant, vtilia didiciſſe, præcipueque à Gothis, qui & Getæ, cum eo tempore, quo ad fidem Chriſti, licet non recto itinere, perducti ſunt, in Græcorum prouinciis commorantes, noſtrum, id eſt, Theotiſcum ſermonem habuerint. Et (vt hiſtoriæ teſtantur) poſtmodum ſtudioſi illius gentis, diuinos libros in ſuæ locutionis proprietatem tranſtulerint, quorum adhuc monumenta apud nonnullos habentur. *Tranſlationes ſacrarum literarum.* Et fidelium fratrum relatione didicimus, apud quaſdam Scytharum gentes maxime Tomitanos, eadem locutione, diuina hactenus celebrari officia. Hæ autem permixtiones & tranſlationes verborum, in omnibus linguis tam multiplices ſunt, vt propria ſingularum iam non ſint pene plura, quam cum aliis communia, vel ab aliis tranſlata.

De Imaginibus & picturis.
CAP. VIII.

Nunc iam de imaginibus & picturis, quibus decus Eccleſiarum augetur, dicenda ſunt aliqua. *Cultus imaginum.* Quia & earum varietas nec quodam cultu immoderato colenda eſt, vt quibuſdam ſtultis videtur: nec iterum ſpecioſitas ita eſt quodam deſpectu calcanda, vt quidam vanitatis aſſertores exiſtimant. Quis enim ſanum ſapiens, contra id quod ſcriptum eſt: *Deut. 6.* Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. *Exodus.* Et iterum, Non facies tibi omnem ſimilitudinem eorum, quæ in cælo, vel in terra, vel in aquis ſub terra ſunt: putabit in tabernaculi vel templi conſtructione, feciſſe Moyſen & Salomonem? Cum & ille ſecundum diuinam iuſſionem cortinarum varietatem & indumentum ſacerdotale, diuerſis ornauerit figuris: & iſte ſecundum ſapientiam diuinitus ſibi attributam, picturis & ſculpturis non tantum animalium, ſed etiam arborum & herbarum, bene omne opus templi diſtinxerit? *3. Reg. 6.* Vterque inſuper Cherubin ſimilitudinem ſuper Arcam & Propitiatorium ſtatuerit? Cum certum ſit & illos ita ſenſiſſe, & nos ita ſentire debere, quod videlicet non ſint Deo debitis cultibus & honoribus colenda, *Ad quid valeat vſus imaginum.* quæ ab illis vel nobis facta ſunt vel fuerint, aut ſignificandi alicuius myſterii cauſa: vt tabernaculi & templi ſtructura omnis, aut ob commemorationem rerum geſtarum, vt picturæ hiſtoriarum: aut ob amorem eorum, quorum ſimilitudines ſunt, animis videntium arctius imprimendæ, vt imagines Domini & Sanctorum eius. Neque enim fruſtra ſuperiori ſententiæ ſubiunctum eſt, Non adorabis, neque coles ea. Vnde videlicet intelligamus, in his faciendis deuotionem & vtilitatem, qua commoueri vel inſtrui appetimus, non eſſe culpandam: ſed in his colendis, ſuperſtitionem & hebetudinem, qua ſpiritalem cultum ad corporalia traducere erronei nituntur, eſſe damnandam. Sane, ſi cui videtur ars pictorum vel fabrorum ob hoc culpanda, quaſi ea quæ ab ipſis fiunt, propter artis decorem & conuenientiam, ad cultum ſui illiciant inſipientes: *Abuſus culpandus eſt non res ipſa.* poterit conſequenter & Dei obtrectare facturis, quare ipſe vel luminaria cæli tanti ſplendoris, vel herbas & olera tantæ creauerit venuſtatis & odoris: cum ipſa ſicut & aliæ creaturæ, a quibuſdam errantibus, diuinis honoribus adorata ſint & culta, qui error non auctori bonorum aſcribendus eſt, ſed dæmonum perſuaſioni, & hominum conſenſu iniquo, qui bonis in malum abuti didicerunt. Notandum vero, quod ſicut quidam eaſdem imagines, vltra quam ſatis eſt, venerantur: ita alii, dum volunt cautiores cæteris in religione videri, illas vt quaſdam idololatriæ ſpecies reſpuunt, & præſumptionis faſtu, ſimplicium corda ſcandalizant. *Diſſidia de imaginibus.* Huius rei quæſtio, apud Gręcos ſæpe tantas contentiones excitauit, vt ſub Gregorio Papa iuniore, Conſtantinus Imperator apud Conſtantinopolim omnes imagines depoſuerit: *Grego. 2. Grego. 3.* & ſub Gregorio tertio Romæ Synodus ſit facta ſupra conditam (vt dixerunt) hæreſim: in qua firmatum eſt, vt Sanctorum imagines ſecundum priſcum Catholicæ Eccleſiæ ritum, reſtituerentur. Ipſa denique querela Græcorum, temporibus bonæ memoriæ Ludouici Imperatoris, in Franciam perlata, eiuſdem Principis prouidentia ſcriptis Synodalibus eſt confutata. Quam etiam Claudius quidam, Taurinenſis Epiſcopus, ſed in veritatis tonitre, nominis ſui ſimilitudine nutabundus, inter cæteras vanitatum ſuarum ineptias, cupiens renouare, *Claudius Epiſcopus Taurinenſis hæreticus.* ante quam diuerſorum contra eum ſcribentium iaculis perfoderetur, ſuo iudicio damnatus interiit: & fortaſſe qui Imperatoris, fidelium velut in numero contempſit imaginem, ante tribunal ipſius, proteruitatis ſuæ pariter & inquietudinis pœnas exoluit. Non enim leuem iniuriam ſæculi potentes ſibi putabant illatam, ſi imaginem ſuam vel nomen in quolibet numiſmate, a ſubiectis deſpici cognouerint &

Exod. 32. 3. Reg. 12. Num. 21.

& calcati. Non autem (quia populus Iſraël in deſerto, A vel Ieroboam Rex vitulorum fabricatione Deum oſfenderant) ſerpens æneus, quem ex iuſſu Domini Moyſes fecit, contemnendus erat: quippe cum percuſſi à veris ſerpentibus, imaginarii ſerpentis contemplatione ſanarentur: Quem quia populus, ſemper ad idololatriam procliuis, poſtmodum quadam ſuperſtitioſa veneratus eſt religione, Ezechias Rex Iuda religioſiſſimus legitur fregiſſe. 4. Re. 18. Ergo cum Chriſtianus populus tanta ſit in diuinis rebus docilitate, in interiora ſapientiæ ſpiritalis inductus cellaria, vt non dicam picturam & imagines, ſed ne ipſos quidem ſanctos homines viuos vel mortuos, diuinis credat colendos honoribus, vel adorandos: Rogamus enim Sanctos, non vt ipſi præſtent per ſe, quę ſaluti noſtrę neceſſaria ſunt: ſed vt ab auctore bonorum, à quo eſt omne datum optimum, & omne donum perfectum, B Iac. 1. vtpote illi proximiores meritis, & ideo certius audiendi, impetrent quæ ſaluti petentium opportuna non neſciunt. Deum autem oramus, vt ſua bonitate gratuita, meritis & interceſſionibus ſanctorum, quæ nobis iudicat commoda, largiatur. Et huic quidem vt Deo, Domino, iudici, creatori, omnipotenti, & ſaluatori, ſupplicamus: Illos vero, vt Dei amicos, Domini famulos, patronos, vere honoratos, & pleniter ſaluatos, in adiutorium vocamus. Tales eſſe preces fidelium, qui publicas Eccleſiæ orationes conſiderare norunt, dubitare non poterũt. Nõ ſunt imagines delenda. Cum itaque talis ſit Chriſtiani perfectio ſenſus, non ſũt omnimodis honeſti & moderati imaginum honores abiiciendi. Si enim ideo, quia nouimus non adorandas nec colendas iconas, conculcandæ ſunt & delendæ picturæ, quaſi non neceſſariæ vel nociuę: Ergo & quia credimus, C quod creator omnium, qui vbique eſt, & cælum & terram implet, non habitat in manufactis, deſtruenda ſunt templa, ne videamur parietibus & tectis incluſum credere creatorem: Sicque poterit euenire, vt dum cauemus, ne vſpiam ſit aliquid, vbi inſipientium mens poſſit errare, nihil pene habeamus, quo vel deuotionem noſtram exerceamus, vel ſimplices & ignaros ad amorem inuiſibilium trahere valeamus. Quantum autem vtilitatis ex picturæ ratione proueniat, multipliciter patet. Vtilitas ex picturis. Primum quidem, quia pictura eſt quædam literatura illiterato, adeo vt quidam priorum, legatur ex picturis didiciſſe antiquorum hiſtorias. Deinde (vt breuitatis cauſa prætermittam plurima) in geſtis Syluestri Papæ legitur, Conſtantinum Imperatorem, per † thoracidas Apoſtolorum, quod ipſos in viſione viderit, cognouiſſe. D Et vidimus aliquando ſimplices & idiotas, qui verbis vix ad fidem geſtorum poſſunt perduci, ex pictura paſſionis Dominicæ, vel aliorum mirabilium ita compungi, vt lachrymis teſtentur, exteriores figuras cordi ſuo quaſi † lituris impreſſas. † lituris. Tit. 1. Ergo ſicut omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum, quia inquinatæ ſunt eorum & mens & conſcientia: ita malis, Concluſio de imaginibus. omnes viæ offenſionis plenæ ſunt. Et ſicut boni etiam malis bene, ſic mali etiam bonis male vtuntur. Sic itaque imagines & picturæ habendæ ſunt & amandæ vt nec deſpectu vtilitas adnulletur, & hæc irreuerentia in ipſorum, quorum ſimilitudines ſunt, redundet iniuriam: Nec cultu immoderato fidei ſanitas vulneretur, & corporalibus rebus honor nimie impenſus arguat nos minus ſpiritualia contemplari. E

De Templis & Altaribus dedicandis.

CAP. IX.

Antiquiſſima exempla dedicandi & deſcendi. Gen. 28.

QVod templa Dei, dedicatione ſolemni conſecranda ſint, exemplis antiquorum & congrua ratione docemur: Quia & Iacob Patriarcha erexiſſe lapidem legitur, & oleo deſuper fuſo vnxiſſe eum, & vocaſſe domum Dei: Idemque ſuper altare erectum inuocaſſe fortiſſimum Deum Iſrael. Tabernaculum autem Moyſes & Salomon templum, celeberrimis dedicationibus conſecraſſe leguntur. Exod. 40. 3. Reg. 8. Vnde in teſtimonium diuinæ oſtenſionis & viſitationis, ignis de cælo deſcendens, oblata conſumpſit, & ſupra vtramque domum ſumus ac nebula diuinæ protectionis apparuit. A

Reiterata templi dedicatio.

Notandum vero, quod non tantum in prima conſtructione templi dedicatio eſt celebrata, ſed etiã ſecundo vel tertio, poſt euerſionem & profanationem eiuſdẽ templi, propter peccata populi perpetratam à Gentibus, cum reædificatum ſub Zorobabel, ſiue ſub Machabæis fuiſſet purificatum, iterata dedicatione ſubſecuta. Agg. 2. 1. Mach. 4. Vnde ea, quæ nouiſſime facta eſt hyemis tempore, vſq; ad tempora paſſionis Chriſti obſeruata cognoſcitur, ſicut ſcriptum eſt in Euangelio Ioannis: Ioan. 10. Facta ſunt Encęnia in Hieroſolymis, & hyems erat, & reliqua. Nam cęterę duę aliis anni temporibus factę, ſeptimo videlicet & primo menſe, narrantur. Inuenitur etiam Concilio Agathenſi ſtatutum, vt altare vngatur & benedicatur. De conſ. diſt. 1. ca. Si motũ. B Hęc quidem & alia exempla dedicandorum habemus templorum & altarium, non minus ad hanc obſeruantiam probabili ratione perducti. Dedicationes à Paganis factæ. Si enim Pagani templa & ſtatuaſ, erroris ſui teſtimonia, dęmoniis deceptoribus ſuis, per quędam execramenta magis, quam Sacramenta, deuouere & dedicare noſcuntur, vt & ſuam deuotionem diis, quibus placere deſiderant, arctius inſinuent, & ad ſe inuiſendos dęmonum gratiam hac familiaritate ſibi concilient: Dan. 3. ſicut legitur Nabuchodonoſor Rex Babylonis feciſſe dedicationem ſtatuę, quam erexerat in campo Duran. Ratio dedicandi templa. Quare non potius nos, templa & altaria, noſtrę religioſitatis indicia, Deo ſaluatori noſtro per illibata & vera Sacramenta dedicare curemus, Ioan. 14. vt & cum noſtrę deuotionis officiis diuinę maieſtati placeamus: & ipſe nos ſemper inuiſere, & manſionem ſibi in nobis facere dignetur, qui per Prophetam dicit, C Leuit. 26. Pauete ad ſanctuarium meum, & reliqua.

Quid fieri debeat in locis Deo conſecratis.

CAP. X.

QVid autem fieri debeat in locis Deo conſecratis, Matt. 21. Dominus per Prophetam & per ſeipſum manifeſtat, dicens: Eſ. 56. Domus mea, domus orationis vocabitur cunctis gentibus. Pſalm. 5. Et Pſalmiſta: Introibo in domum tuã, adorabo ad templum ſanctum tuum, & multa his ſimilia. Angelorum, etiam pręſentiam in locis talibus haberi, Gen. 28. & Iacob agnouit, quando ſcala in Bethel erecta, vidit Angelos aſcendentes & deſcendentes. D Et Dauid teſtatur, dicens: Pſal. 137. In conſpectu Angelorum pſallam tibi, & adorabo ad templum ſanctum tuum.

Vota etiam & ſacrificia in his Deo offerri debere, & lex Moyſis pleniter docet, & pſalmiſta commemorat: Deut. 12. Pſal. 115. Vota mea (inquiens) Domino reddam in conſpectu omnis populi eius, &c. Doctrinę quoque verbum populo in Eccleſia diſpenſari, & Moyſes oſtendit, cum ad Deut. 6. oſtium tabernaculi mandata Domini populo expoſuit: & ipſe Dominus in templo duodennis inuentus eſt, in Luc. 2. medio doctorum ſedens: Et creberrime in Euangelio reperitur, in templo ſermonem feciſſe, ſicut & in paſſione ſua fatetur, Ioan. 18. ſe palam in Synagogis docuiſſe & in templo, quo omnes Iudęi conueniunt. Sed & Petrus Act. 3. cum Ioanne in templo orauit, & Paulus vota perſoluit, Act. 21. E & omnes Apoſtoli docuerunt. Vnde cum eadem domus Dei, Oratorium dicatur, poteſt & à deprecationibus in ea faciendis, & à locutione doctrinę, ita dicta putari, quia oratio, id eſt, oris ratio, & non tantum humilis poſtulatio, verum & rationabilis intelligitur hoc nomine locutio. Inde eſt quod primi ordines in Eccleſia vtuntur orariis, quia ad ipſos pertinet docendi officium. Et publici declamatores, ac ſapientes dictionum compoſitores, Oratores vocantur. Baptiſmum quoque ibi conuenientiſſime celebratur, quia ante tabernaculum labrum, & ante templum mare ac decem lateres poſitos legimus, in quibus & oblaturi ſacerdotes, & victimarum carnes lauarentur. Et dignum profecto eſt, vt in Chriſti Exod. 30. templo Chriſtiani regenerentur, 3. Reg. 7.

Quid item fieri non debeat. CAP. XI.

Abuſus in templo. A Lia vero negociorum carnalium, in Deo conſecratis ædificiis opera, fieri non debere, vt non dicam, quæ nuſquam licent: ſed & quædam alia, quæ alibi interdum venialiter exercentur, inde eſſe mouenda, dominus ipſe oſtendit, cum zelo domus Dei ductus, vendentes & ementes eiecit de templo. Et per Prophetam quodam loco queritur, dicens: Dilectus meus in domo mea fecit ſcelera multa. *Ioan 2. Hier. 11.* Apoſtolus quoque Corinthios in Eccleſia diſſenſiones habentes, itemque conuiciantes increpat, dicens: Primum quidem conuenientibus vobis audio ſciſſuras eſſe, & reliqua. & in conſequentibus, *1. Cor. 11* Conuenientibus vobis in vnum, iam non eſt Dominicã cœnam manducare. Vnuſquiſque enim ſuam cœnam præſumit ad manducandum. B Et alius quidem eſurit, alius autem ebrius eſt. Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Eccleſiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Et poſt multa ſubiungit: Itaque fratres mei, cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis eſurit, domi manducet, vt non in iudicium conueniatis. Et ſuperius de inordinatis orantium geſtibus præmittit: Hoc autem præcipio, non laudans, quod non in melius, ſed in deterius conuenitis. Vnde beatus pater Benedictus in *Regula S. Benedicti de Oratorio* regula Monachorum præcipit, vt Oratorium hoc ſit quod dicitur, nec ibi quicquam aliud geratur aut condatur. Vbi oſtenditur, eos culpabiles eſſe, qui nulla neceſſitate coacti, indigna ibi committunt, vel loca ſancta in horrea & apothecas conuertunt: Cum in Canonibus quoque ſæpius ſit interdictum, ne in Eccleſiis conuiuia vel prandia fiant, niſi quis itineris neceſſitate cogatur.

De orandi modis ac diſtantia vocum.
CAP: XII.

Qualis debet eſſe oratio QValiter autem orandum ſit, idem pater breuibus verbis, & maxime iſtis concludit, dicens: Breuis & pura debet eſſe oratio, & non in multiloquio, ſed in puritate cordis, & cõpunctione lachrymarum, nos exaudiri ſciamus, & non in clamoſa voce, ſed in lachrymis & intentione cordis. Et item: Conſideremus, qualiter in conſpectu Diuinitatis & ſanctorum Angelorum eſſe oporteat, & ſic ſtemus ad pſallendum, vt mens noſtra concordet voci noſtræ. Intelligamus ergo his exemplis, quid Dominus in templis ſuis fieri velit, vel quid prohibeat. Qui & filios Heli, propter ſcelera circa tabernaculum commiſſa, puniuit: & Annam matrem beati Samuelis, in ſecreto cordis, motu tantum labiorum ſine ſtrepitu vocis orantem, in filii petitione exaudiuit, ipſumque Samuelem, quia fideliter in domo Domini miniſtrauit, reprobato ſene, in Prophetam, ſacerdotem, & ducem elegit. *Qualis fuerit oratio Annæ* De cuius matre modeſtiſſima, & in oratione diſcenda eſt inſtantia humilis, & poſt orationem perſeuerantia ſalutaris. Legitur ſiquidem de illa, quia vultus illius non ſunt amplius in diuerſa mutati. Qui enim aut in oratione aliud, quam debet, petit: aut alio modo, quã magiſter humilitatis inſinuat, deprecatur: vel orare neſcit, vel minus quam potuit, proficit. Qui vero peracta oratione, vel ad malam conſuetudinem, vel ad noua facinora, ſine reſpectu mox proſilit, fructum orationis perdit. Nam quidam in oratione pectus pugnis pauimentant, caput contundunt, voces muliebri gracilitate ſubmittunt: & in proximo vel verbis vel factis alios conturbare, & ſemetipſos non metuunt culpabiles exhibere. Hi nimirum contra iudicem, quem orando honorant, moribus pugnant. *Vox apud Deũ valida.* De vocum autem differentia dicẽdum, illam eſſe diuinis laudibus aptam, quæ qualitercunque ſonuerit, ex bono theſauro cordis profecta, internæ intentioni concordat. Nam & in bono legitur vox alta, dum dicitur in dedicatione templi Salomonis, *3. Reg 8.* vox Sacerdotum & Leuitarum in turbis, & hymnis exclamantium, longius ſonuiſſe, & ſancti martyres ſub ara *Apoc. 6.* A Dei, voce magna clamaſſe leguntur. Vbi quamuis intelligi poſſit, ſicut & in aliis multis locis, illam eſſe magnam vocem, quæ quamuis ſit ſono humilis, ex bona deuotione procedit, ſicut ad Moyſen dicit Deus, Quid clamas ad me, cum non legatur ibi aliquid clamaſſe: Tamen bonũ eſt, & omni quiete præferendum, in laudem Dei decenter & ſimpliciter laborare. Cumque omne genus laudationis diuinæ, ſecundum rationem exhibitæ, ſit laudandum: illud probabilius eſt dicendum, quod habuerit vanitatis & iactantiæ minimum. Lege libros confeſſionũ ſancti Auguſtini, & inuenies, quantum ille iudicauerit eſſe periculi in cantilenarum cum melodia dulcedine.

Quibus proſit cultus diuinus, & quibus non.

B CAP. XIII.

SCiendum ſane, ita demum templorum & officiorum ſacrorum Deo vniuerſorum creatori, cultus eſſe acceptos, ſi hominum pectora, quorũ ob cauſam hæc ſibi exhibi permittit vel iubet, ipſius inhabitatione fuerint digna. In vanum enim ligna & lapides poliunt, qui mores non componunt. Fruſtra dona & pecunias comportant, qui interius diuinę ſubtilitatis oculum non placant. Nam quia Iudæi Dominum interius non audierunt, exteriora eorum contempſit & abiecit, per prophetam dicens: Reliqui domum meam, dimiſi hęreditatem meam. Et per ſeipſam: Relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Ergo propter peccata hominum loca ſacra à Deo negligi, teſtis eſt arca ab Allophylis capta, templum C totiens euerſum vel profanatum, & multę Chriſtianorum Eccleſiæ nunc à barbaris vaſtatæ vel ſubuerſæ, nunc ignibus vel fulminibus deſolatæ, nunc terræmotibus vel turbinibus dirutæ. Vnde & Dominus per Hieremiam peccatori populo confidentiam vel maximam aufert, dicens: Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes: Templum Domini, templum Domini, &c. Non ſolum autem Dei protectionem, ſed etiam angelorum cuſtodiam, & ſanctorum curam à locis quondam ſanctis diſcedere, cum prius habitatores vel cultores locorum à Deo diſceſſerint: ex eo certum eſt, quod omnis militia ſanctorum ſolio Dei aſſiſtit: & vbi Deus non fuerit, ibi eſſe non poſſunt. Secundum gratiæ oſtenſionem dico, non ſecundum diuinæ potentiæ immenſitatem: quia neque infernalibus deeſt, qui cælum implet ac terram. D Scribit enim Ioſephus, imminente propter peccata vrbis excidio, auditam fuiſſe cuſtodum inuiſibilium vocem de interioribus templi, Tranſeamus ex his ſedibus. Neque vero ſacra loca illis proſunt, qui ſanctitatem proiiciunt: ſicut nec loca horrida abſunt his, qui Domini gratia proteguntur. Nam & in prædicta Hieruſalem ſubuerſione, omnibus malis attriti, ſuffuſos lachrymis oculos retorquentes ad templum, liberari non meruerent, ſicut ſcriptum eſt: Clamauerunt, nec erat qui ſaluos faceret, ad Dominum: nec audiuit eos. Subiungitur enim in eodem Pſalmo, quo merito: Filii alieni mentiti ſunt mihi, & reliqua. Præſumptores enim & negligentes in locis ſanctis mulctantur, vt Nadab & † Abiud offerentes ignem alienum. Item Core cum ſeditioſis, ante tabernaculum igne Dei deuoratur. E Heli ſacerdos in loco ſancto, fractis ceruicibus expirauit, Bethſamitæ in conſpectu Arcæ damnantur. Iuxta arcam permittitur Ioab, iuxta altare trucidatur. Ozias ſacerdotium indigne vſurpans, lepra perfunditur. Econtra humiles & Deum timentes, in locis infirmis & exitialibus, iuſtitia tuente, ſaluantur. Ioſeph in ciſterna non perit, in carcere non dimittitur. Moyſes in fluuio non necatur, Iob de ſterquilinio erigitur, Hieremias de laco cœnoſo ſuſtollitur. Daniel inter leones, Tres pueri inter ignem illæſi ſeruantur. Petrus liberatur de carcere, Paulus euadit de mari. Et quid amplius dicam? Iniquitas de cælo Angelos deiecit. Iuſtitia de inferno homines liberauit.

Margin notes, right column (partly cut off at the edge): *Quam de ... Deum laudat.* — *Quando ... proſint ...* — *Hier. 12. Matt. 23. 1. Reg. 4.* — *Loca ſacra ... per peccata ... ſunt à Deo.* — *Hier. 7.* — *Ioſephus de bello Iudaico 7. c. 12.* — *Pſal 17. ... ſanct.* — *Leuit. 10. Num. 16. 1. Reg. 4. 1. Reg. 4. 1. Reg. 6. 3. Reg. 2. 2. Par. 26.* — *Gen. 37. & 39. Exod. 2. Iob. 42. Hier. 38. Dan. 6. & 3. Act. 12. Act. 27. Apoc. 12.*

Iuſtis

Iuſtas oblationes & magis virtutes quam corporalia munera Deum deſiderare. CAP. XIV. A

POſtremo admonendi ſacrarum ſtructores ædium vel ornatores, vt ſuæ deuotionis affectum rebus iu- *Eſai 61.* ſte acquiſitis oſtendant: Quia Dominus per prophetam teſtatur, ſe odio habere rapinam in holocauſto. Et alibi ſcriptum eſt: Qui offert victimam de rapina pauperis, *Eccl. 34.* quaſi qui mactet filium ante patrem. Et in Prouerbiis: *Prou. 21.* Hoſtiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur à ſce- *Prou. 3.* lere. Itemque, Honora Dominum de tuis iuſtis laboribus, & reliqua. Meminerit etiam Dauid Regem noluiſſe *2 Reg. vlt.* accipere aream Areuna Iebuſæi, ad ædificandum altare Domino, ipſo gratis dare volente niſi priuatim iuſti precij rependeret quantitatem. Et reuera non eſt remedium peccati, ſi contempto ſalutis præcepto, ipſius ſigna contemptus obuicias præceptori. Deinde qui iuſte quidem B offert, ſed maiora & vtiliora legis mandata poſtponit, audit cum Cain: Nonne ſi recte offeras, recte autem *Gen. 4.* non diuidas, peccaſti? quieſce. Qualibus Saluator dicit: Væ vobis qui decimatis mentham & rutam, & omne *Matt. 23* olus: & quæ grauiora ſunt legis, præteritis miſericordiam, iudicium, & veritatem. Hæc autem dicimus, non quo ædificantium & ornantium loca ſancta deuotionem culpemus, ſed quo doceamus, eleemoſynam in pau- *Eleemoſyna præferẽda templorum ornatui* peres, huic præferendam. Quia vt beatus Hieronymus ait, Superſtitioſum eſt, parietes auro fulgere, Chriſtumque ante ianuas fame & nuditate torqueri. Ipſe enim ibi nos iubet theſaurizare, vbi neque ærugo, nec tinea de- *Matt. 6.* molitur: vbi fures non effodiunt, nec furantur. Et in iudicio veniens, non vtrum Eccleſias ædificaſſemus, ſed *Matt. 25* vtrum membris eius munus profudiſſemus, inquiſiturus eſt. C

Hæc quidem ornamenta, ſanctum ſæculare Apoſto- *Hebr. 9.* lus nominat: quia ſunt alia quaſi ſancta cæleſtia, ſicuti ſunt ornamenta animarum: Quæ quo minus apud homines habent ſplendoris, tanto plus apud Dominum habent meriti & mercedis. Legitur enim de B. Gregorio *Greg. pauperũ ſtudioſior quã templorum.* Papa, quod, non ſicut alii in extructione Eccleſiarum laborauerit, ſed in doctrina & eleemoſynarũ largitate: quam non ſolum apud ſuos, verum etiam apud longe & in cæteris prouinciis poſitos, exercere curauit. Si ergo in condendis vel ornandis ſacris ędificiis, ſumma ſanctitas eſſet, debuerunt earundem ſtudioſiſſimi rerum, aliis qui minus his faciendis inſtiterunt, meritorum præeminere diſtantia. Sed quia legimus Moyſen tabernaculi ſtructo- *Num. 20* rem, ad aquam contradictionis Dominum offendiſſe, & D idcirco ad terram repromiſſionis non peruenisſe: Salo- *3. Reg. 11* monem quoque poſt ſingularem templi mirabilis extructionem, mulierum ſeductum amore, Domini incurriſſe offenſam. Vnde & regni eatenus vniti potentia, à ſemine eius diſciſſa, in aliam tribum pernicioſa diuiſione partim conceſſit. Intelligimus, & omni poſtpoſita dubietate fatemur, ita conſtructionem ſacrarum ędium ex religioſa deuotione laudandam, vt tamen virtutes, quæ ſunt ſpiritales ſtructuræ, & animarum in quibus Deus habitat, ornamenta perennia, his multũ prælatas. Quia terrena ornamenta, quantalibet formoſitate fingantur, ſine virtutibus Deo vileſcunt. Virtutes vero, quas & in Angelis ſuis diligit, etiam ſine materiali compoſitione ſemper ſibi placere demonſtrat, dicens per E *Mich. 6.* Michæam Prophetam: Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum, & quid Dominus quærat à te: Vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & ſolicitum ambulare cum Deo tuo. Vnde multos ſanctorum & ante vſum templorum ſacrorum placuiſſe Deo. Alias vero, poſtquam Deo per loca diuerſa ſanctuaria ſunt conſtituta, in deſertis & ſqualentibus commorantes, ſcimus Omnipotenti Domino ſolis virtutibus militaſſe.

De Oblationibus veterum CAP. XV.

HÆc de ſacrorum fabricis & vſibus locorum, nos pro modulo tarditatis & ignauiæ noſtræ commemoraſſe ſufficiat. Nunc de ſacrificiis & oblationibus, quæ in eis Deo exhibentur, quod ipſe dederit, adiungamus. Abel & Cain, primi Domino munera obtuliſſe le- A guntur: Ille quidem de naturalibus ouium, quas paſce- *Gen. 4.* bat, fœtibus: de terrenis iſte, quas arte & labore acquiſiuit frugibus. Sed dona amborum non vna dignatione ſuſcepta, quia diſpari fuerant ratione oblata, teſtis eſt diuini cenſura reſpectus, & inuidentis fraternæ felicitati Cain vſque ad homicidij reatum prolapſa dementia. Noe quoque poſt diluuium, de mundis animãtibus ob- *Gen. 8* tulit Domino in odorem ſuauitatis. Abraham etiam & Iacob, & patientiæ Iob exemplar ſacrificia & holocauſta Domino immolaſſe leguntur. Iam vero in lege quam multiplicia ſint oblationum præcepta, ex ipſis libris diſcendum eſt. Vbi quadrupedum & volucrum carnes & ſanguis, terrę fruges, & fructus arborum, diuerſis modis offerri iubentur. Quæ omnia, cum legalium obſeruatio- *Legalia ante aduentũ Chriſto, figura fuerunt.* B num vmbris, licet Euangelij veritatem ſua præfigurauerint exhibitione: tamen infirmo, & quaſi carnem & ſanguinem ſapienti populo, impoſita ſunt eatenus obſeruanda, donec veniret Dominus legis & Prophetarũ, & omnia quæ de ſe fuerant apertis vel myſticis dictis prænunciata, vel imaginariis victimarum, ſacrificiorum, & ſolennitatum ritibus præſignata, compleret: ita ſane, vt illuceſcente Euangelij veritate: nec credentes ex Iudæis ab illis obſeruandis, quaſi rebus ſacrilegis & prophanis prohiberentur: nec de gentibus ad fidem venientes, ad ea ſuſcipienda, quaſi ſaluti Chriſtianorum neceſſaria, cogerentur.

De ſacrificiis Noui teſtamenti, & cur mutata ſunt per Chriſtum ſacrificia. C

CAP. XVI.

ITaque Chriſtus, qui credentibus finis eſt legis, carnis *Noui Teſt. ſacrificiũ, in cœna à Chriſto inſtitutum* diſpenſationem ſubiens, legis ſtatuta vt pote à Deo non reſpuit, quin potius in ſe, vt terminaret, expleuit. Noui vero teſtamenti, noua myſteria ad inſtruendum nouum hominẽ tradidit: Et morte ſua vetera perficiens, reſurrectione ſua, noua firmauit. In cœna ſiquidem, quam ante traditionem ſuam vltimam cum diſcipulis habuit, poſt Paſchę veteris ſolennia, corporis & ſanguinis ſui ſacramenta in panis & vini ſubſtantia eiſdem diſcipulis tradidit, & ea in commemorationẽ ſanctiſſimæ ſuæ paſſionis celebrare perdocuit. Nihil ergo congruentius his ſpeciebus, ad ſignificandam capitis atque D membrorum vnitatem, potuit inueniri: Quia videlicet, ſicut panis de multis granis aquæ coagulo in vnum corpus redigitur, & vinum ex multis acinis exprimitur: ſic & corpus Chriſti, ex multitudine Sanctorum coadunata, completur. Vnde conſulte à prioribus ſtatutum eſt, *Aqua admixtio* ne vinum in ſacrificio ſine aquæ admixtione offeratur, vt videlicet per hoc indicetur, populos, qui ſecundum Ioannem aquæ ſunt, à Chriſto, cuius ſanguis in calice *Apoc. 17* eſt, diuidi non debere. Ergo nec vinum ſine aqua, nec aqua ſine vino offeratur: quia nec Chriſtus aliter, quam pro populo ſuo paſſus eſt, nec aliter populus, quam per paſſionem Chriſti poteſt ſaluari. Quia vero Chriſtus ſacerdos eſſe dicitur ſecundum ordinem Melchiſedech, quod Apoſtolus Paulus copioſiſſime adſtruit, ſalua mul- *Hebr. 7.* E tiplicium ratione figurarum, quibus idem ſacerdos Dei ſummi Ieſus Chriſtus filius Dei, qui ſemetipſum patri pro nobis obtulit pronunciaſſe cognoſcitur: congruum genus ſacrificij Dominus noſter, ſacerdos verus, in corporis & ſanguinis ſui myſterium prouidere dignatus eſt, vt videlicet ſicut Melchiſedech ante circunciſionem & legis cæremonias, viuens ex fide, panem & vinum legitur obtuliſſe: ita ipſe Dominus Pontifex factus ſecundum ordinem, non Aaron, ſed Melchiſedech, iuſtus, & iuſtificans eum, qui ex fide eſt, poſt expletionem legis, eaſdem ſpecies ſacrificij fidelibus ſuis tradidit. Nec dubitemus, nos ſine operibus legis, iuſtificari per fidem: dum illos imitamur libertate fidei & deuotionis, quos ſine ſeruitute legis coactiua, Deo cognoſcimus placuiſſe.

per fidem. Ergo dum notus eſſet in Iudęa Deus, dumque in vno tabernaculi vel templi loco ſacrificia deberent offerri, præceptum eſt, vel potius permiſſum carnalibus, varias & ſumptuoſas oblationes exhibere, vt ſeruilis religio grauibus deſudaret obſequiis. At vero poſtquam ſuper omnem terram laudabile nomen Domini illuxit, dumque in omnibus locis & gentibus non ſpeciale, ſed generale ſacerdotium geritur, tota fidelium vnitate, non in vnum corporaliter locum, ſed in vnam ſpiritaliter fidē cōcurrente, ſtatutum eſt fidelibus oblationes ſimplices Domino conſecrare, quæ & veritatem myſterij continerent, & filios adoptionis nulla ſumptuum difficultate comprimerent.

Grauiora & ſumptuoſiora fuerunt legis ſacrificia, quam noſtra.

Non eſt autem diſcutiendum ratione mortalium, cur hæc vel illa, iſto vel illo tempore, quaſi diuerſa & diſcrepantia; ille, qui ſemper idem eſt, & mutari non poteſt, ſtatuerit vel iuſſerit: cum ipſorum conditor & ordinator temporum, quicquid in tempore fit, non temporali ſapientiæ ſuæ ratione, ſed æterna, iuſte, conuenienter & vtiliter, quamuis ſæpius occulte, diſponat. Notandum tamen, quod non de maioribus, fortioribus, ſanctioribus, vtilioribus ad minora, infirmiora, viliora, inutiliora genus humanum vocauerit: ſed ſicut perſona filij ſeruis præmiſſis, vel angelis videlicet vel hominibus; naturæ ſuæ pręeminet maieſtate: ſic ipſe in carne adueniens, illis maiora inſtituit, & à carnalibus ad ſpiritalia, à terrenis ad cœleſtia, à temporalibus ad æterna, ab imperfectis ad perfecta, ab vmbra ad corpus, ab imaginibus ad veritatem docuit tranſeundum.

Nō ſcrutandum, curioſe de factis Dei. *Pſal. 101* *Ad meliora vocati ſumus ſacrificio.*

De virtute Sacramentorum, & cur ab eis criminoſi ſuſpendantur.

Cap. XVII.

IGitur cum ipſe filius Dei dicat, Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus: ita intelligendum eſt, eadem redemptionis noſtræ myſteria, & vere eſſe corpus & ſanguinem Domini, vt illius vnitatis perfectę, quam cum capite noſtro, iam ſpe, poſtea re, tenebimus pignora credere debemus. Inde & Sacramenta, à ſanctificatione vel ſecreta virtute, dicuntur. Vnde etiam criminum fœditate capitalium, à membris Chriſti deuiantes, ab ipſis ſacramentis eccleſiaſtico ſuſpenduntur iudicio. Qui enim corpus & ſanguinem Domini digne manducat & bibit, deſignat ſe eſſe in Deo, & Deum in eo: Qui vero medicinam vel non habet, vel ea indigne vtitur, longe ſe à medico eſſe, languendo teſtatur. Non enim mentitur qui dicit, Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, & reliqua. Sciendum enim à ſanctis patribus ob hoc vel maxime conſtitutum, vt mortaliter peccantes, à Sacramentis Dominicis arceantur, ne indigne ea percipientes, vel maiori reatu inuoluantur, vt Iudas, quem poſt panem temere à Magiſtro ſuſceptū diabolus dicitur plenius inuaſiſſe: vt crimen quod prius ſcelerata præmeditatione conceperat iam ſceleratiſſimo conſummaret effectu. Vel ne (quod Apoſtolus de Corinthiis dicit) infirmitatem corporis & imbecillitatem, ipſamque mortem præſumptores incurrant. Et vt à communione ſuſpenſi, terrore eius excluſionis, & quodam condemnationis anathemate compellantur, ſtudioſius pœnitentiæ medicamentum appetere, & auidius recuperandæ ſalutis deſideriis inhiare.

Ioan. 6. *Vnio noſtra ad Chriſtū per Sacramentum.* *Criminoſi non debent communicare.* *Ne quis communicet indigne* *Excommunicatio medicinalis.*

Quid offerendum ſit in altari. Cap. XVIII.

QVamuis autem eorundem Sacramentorum vſus, ab ipſo Domino traditus, & ab Apoſtolis, Apoſtolicisque viris in totam Eccleſiæ Catholicę latitudinem ſit tranſmiſſus: tamen primis temporibus, quoſdam alia quædam genera oblationum offerre ſolitos, intelligimus ex Canonibus, & maxime Apoſtolorum, in quorū tertio capitulo ita ſcribitur: Si quis Epiſcopus aut Presbyter præter ordinationem Domini, alia quędam in ſacrificio offerat ſuper altare, id eſt, aut mel, aut lac, aut pro vino ſiceram, confectaque quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra conſtitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur. Et in quarto, Offerri nō liceat aliquid ad altare, præter nouas ſpicas & vuas, & oleum ad luminaria, & thymiama, id eſt, incenſum, tempore quo ſancta celebratur oblatio.

Canones Apoſtolorum

Dum ergo quædam prohibentur offerri oſtenditur, ea à quibuſdam (licet extraordinarie) oblationibus adhibita. Vnde Eutychianus xxviij. ſedis Romanę præſul conſtituit, fruges ſuper altare tantū fabæ & vuæ benedici. Et hæc idcirco fortaſſe, quia vino, ſanguinis Dominici myſterium celebratur: faba vero, abſtinentium cibus eſt: Alias autem diuerſarum ſpecies rerum ſtatutum eſt vbilibet benedici à ſacerdotibus: vel ſi ad altare benedicenda quælibet deferantur, ſpeciali benedictione à conſecratione Dominicorum Sacramentorum omnimodis diſcernenda: vt ſicut pro innumeris legis mandatis, breuiatum Euangelij verbum Dominus fecit ſuper terram, ita pro diuerſis ſacrificiorum ritibus ſimplex oblatio panis & vini fidelibus ſufficiat, qui non in multitudine vmbratum appariturum quærunt veritatem, ſed eam in manifeſtatione factorum tenent perſpicuam. Vnde quorundam ſimplicium error de Iudaicarum ſuperſtitionum ſeminario natus, & ad noſtra vſque tempora quædam vetuſtatis extendens veſtigia, iam ex magna parte ſapientium ſtudio compreſſus eſt. Et ſicubi adhuc pernicioſū huius peſtis germen reuireſcere fuerit comprobatum, mucrone ſpiritali radicitus eſt amputandum: Illum dico errorem, quo quidam agni carnes in paſcha, iuxta vel ſub altari eas ponentes, benedictione propria conſecrabant, & in ipſa reſurrectionis die, ante cæteros corporales cibos de ipſis carnibus percipiebant. Cuius benedictionis ſeries adhuc à multis habetur. Quod quam ſit ſuperuacuum, & à Sacramentis Chriſtianę perfectionis abhorrens, facile perſpicit, qui veraciter intelligit, quod Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. & vult epulari non in fermento veteri, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis.

Benedictionem corporalium. *Eſa.* *Benedictio agni Paſchalis ſuperſtitioſa.* *1. Cor. 5.*

Non ab aliis, quam à ieiunis, communicandum.

Cap. XIX.

HOc quoque commemorandum videtur, quod ipſa ſacramenta quidam interdum ieiuni, interdum pranſi percepiſſe leguntur, vt legitur in Canonibus Cōcilij Africani capitulo octauo, his verbis: Vt Sacramenta altaris non niſi à ieiunis hominibus celebrentur, excepto vno die Anniuerſario, quo cœna Domini celebratur, & reliqua. Iſti quidem ea die poſt prandium communicandum eſſe cenſebāt, quia Dominus poſt legalis paſchæ cœnam, noui teſtamenti Sacramenta legitur diſcipulis tradidiſſe. Alij vero, ſecta quadam ſingulari, nō ſemel in anno ſicut ſuperiores, ſed crebrius ante Sacramentorum perceptionem cibis corporalibus refici debere iudicantes: poſt prandia & plenitudinem ſtomachi, quaſi confirmati, ſacris rebus neceſſitate corporea communicabant, vt teſtantur Socrates in hiſtoria ſua Eccleſiaſtica, vbi de diuerſis Eccleſiarum conſuetudinibus faciens mentionem, poſt multas ieiuniorum & ſolennitatum varietates, hæc inter cætera ponit: Sed etiam circa celebritatem collectarum, quædam diuerſitas inuenitur. Nam dum per Eccleſias in vniuerſo terrarum orbe conſtitutas, die ſabbathorum per ſingulas hebdomadas ſacrificia celebrentur, hoc in Alexandria & Roma quidem priſca traditione non faciunt. Ægyptij vero Alexandriæ vicini, & Thebaidis habitatores ſabbatho quidem collectas agunt, ſed non, ſicut moris eſt, Sacramēta percipiunt. Nam poſtquam fuerint epulati, & cibis omnibus adimpleti, circa veſperam oblatione facta communicant. Et paulo inferius: In Antiochia vero Syriæ, altare non ad Orientem Eccleſiæ, ſed magis ad Occidentem habent. De qua re etiam nos quidem ſuperius

Olim à non ieiunis communicatio celebrata fuit. *Hiſt. Trip. lib. 9. cap. 38.*

ſuperius diſſeruimus. Et hi quidem, inquit, ſingulis ſabbathis, iſti poſt prandiũ vel cœnã communicabant: qua auctoritate id facere voluerint, non adeo liquet. Illud vero, quod ſuperiores in Anniuerſario cœnæ Dominicę pranſi, communicare permiſſi ſunt, ex occaſione ſupra expoſita, emerſiſſe videtur. Sed à ſequentibus honeſta & rationabili deliberatione ſtatutum eſſe cognoſcitur, vt omni tempore à ieiunis ſacroſancta celebrentur myſteria. Non enim ideo prius prandere, & poſtea communicare debemus, quia Dominus completor legis, auctor gratiæ prius legale Paſcha perfecit, deinde Sacramenta Euangelica inſtituit: Sicut nec prius corporaliter cogimur circuncidi & poſtmodum baptizari; cum ſciamus Dominum noſtrum factum ex muliere, factum ſub lege, primo ſecundum legis ſtatuta circumciſum, ac deinceps ad expletionem omnis iuſtitiæ, lauacri ſalutaris ſubiiſſe, nobiſque conſecraſſe primordia.

Nõ licet amplius celebrare myſteria à non ieiunis.

Ergo à ieiunis ſemper celebrari debere eadem Sacramenta, & generalis totius iam comprobat vſus Eccleſię, & dicta Synodi Bracarenſis oſtendunt. Vbi etiam ſupra memorata in die cœnæ Dominicæ communicatio, poſt ſolutum ieiunium, anathematis interpoſitione abſcinditur. Si itaque illo die, poſt prandium communicare non licet, cui & exemplum Domini, & quorundam aſſenſus ſuffragari videbatur: multo minus aliis temporibus licet, quibus horum neutrum cognoſcitur attributum. Hoc autem ita fieri, non ſolum honeſtas ſobrietatis, per quam receptacula pectorum tantæ ſanctitati percipiendæ præparari conuenit, ne ſi indigne ſumatur, in iudicium tranſeat medicina: ſed etiam ratio neceſſitatis magna poſcebat, quia videlicet prandentes ante communicationem, proficiente (vt adſolet) in peius mala conſuetudine, de paruis refectionibus, vſque ad ebrietatis ingluuiem, interdum prolapſos credibile eſt. Et quid tam abſurdum, quam tunc ſpiritalem atque vitalem percipere victum, cum ex nimietate ingeſtorum, nec corporalia alimenta poteſt crapulatus honeſte tractare? Apoſtolus autem præcepit, dicens: Omnia veſtra honeſte & ſecundum ordinem fiant. Quæ moderationes, quamuis in ſingulis ſanctorum operibus neceſſarię ſint, tamen etiam atq; etiam in ſanctiſſimi ſanguinis & corporis Domini veneratione debent ſeruari, vt videlicet honeſte, hoc eſt, humiliter pacem & charitatem in corde tenentes, ieiuni & ſobrij, cum munditia corporis & cordis, quantum fieri poteſt, ipſa ſacramenta contingamus. Secundum ordinem autem, vt ſanctificationem eorum à cibis cæteris, vtpote animæ vitam ſignificantium, longe diſtare ſciamus. Et primo horum conſolatione refecti, deinde corporis ſuſtentacula capiamus. Quod autem neque ante, neque poſt communicationem in Eccleſiis ſit conuiuandum: & Canones diſcrete & manifeſte loquuntur, & nos ſuperius commemorauimus.

Rationabile decretũ.

Omnia honeſte & ſecundum ordinem fiant in nobis. 1. Cor. 14.

Quod alij rarius, alij crebrius, alij quotidie communicandum dicant.

CAP. XX.

QVia vero de ratione Sacramentorum pauca perſtrinximus, videtur ſubnectendum, qualiter ad quotidianam celebrationem eorumdem myſteriorum vſus peruenerit. Et quoniam multiplex eſt eius rei apud doctores relatio, colligamus ſummatim, quæ poſſumus, ita vt nomina ſingulorum auctorũ propter prolixitatem non ponamus. Nihil vero conemur adſtruere, quod non vel ita legimus, vel ex lectione coniectauimus, vel veracium verbis percepimus, vel vſu inſinuante cognouimus. Alij, vt ex patrum collationibus diſcimus, ſemel in anno communicandum cenſebant, vt videlicet diuturna præparatione corpus & animam purificantes, tandem ad communionem menſæ cæleſtis digne pertingerent. Et quidem horum alij ipſam celebrationem annuam, in die cœnæ Dominicæ faciebant, vt ibi ſolum Sacramentorum gratia iteraretur illorum, vbi primitus eſt oſtenſa. Vnde & ipſa die ſoluebant ieiunium, ſicut in feſtis actitare ſolemus: & ante meridiem collectas explebant. Quod in Canonibus partim oſtenditur, & penitus prohibetur. Sed aliis cautioribus viſum eſt, iſtos eo indigniores ad annuam ſuæ obſeruationis celebritatem peruenire, quo ſe putabant longa dilatione defæcatos, quandoque ad ſacrorum perceptionem ſatis dignos accedere: meliuſque credebant, quamuis animus indignus ſit, crebrius iterari quæ ſancta ſunt: Quia talis eſt illa ſpiritalis medicina, vt & ſanos adiuuet ad perſeuerantiam ſanitatis, & vulneratis ſubueniat ad redintegrationem virtutis. Et eo dignius percipitur, quo percipientes per humilitatis cuſtodiam ſubſtrati, nunquã ſe ad eius perceptionem ſatis dignos arbitrantur. Qui autem tardius ſecundum iudicium ſpiritalium medicorum ipſi admittuntur medelæ, ideo ad tempus abſtinere debent, ne præpropere incongrua ſuis valetudinibus ingerentes medicamina, grauius ægrotent: & quod aliis eſt reparatio, illis fiat damnatio. Alij omni Dominica vel omni ſabbato apud Orientem & Hiſpanis Miſſas facientes, commemorationem paſſionis Dominicæ omni ſeptimana ſi facerent, ſufficere credebant. Vnde etiam orationem Dominicam, quæ ab ipſis (vt credimus) Apoſtolis, vel Apoſtolorum temporibus, ante communicationem & panis fractionem dicebatur: quidam illo tantũ tempore recitandam crediderunt, quo ſacrificia celebrabant. Quia panem illum, qui in eadẽ oratione petitur, ſuperſubſtancialem intelligi, nõ quotidianũ voluerunt. Et ſic fiebat, vt qui ſemel per hebdomadam communicabant, ſemel etiam orationem dominicam recenſerent. Cyprianus autem quotidie dicendam eſſe oſtendit, dicens: Itaque in oratione Dominica panem noſtrum, id eſt, Chriſtũ dari nobis quotidie petimus vt qui in Chriſto manemus & viuimus, à ſanctificatione & corpore eius non recedamus. Item Hilarius: Et quia quotidiana oratio eſt, quotidie quoque panis vitæ, vt detur, oratur. S. Auguſtinus dicit. De quotidianis paruiſque peccatis, ſine quibus vita hæc non ducitur, quotidiana oratio fidelium, ſatisfacit errori. Superioribus quidẽ, ita vt prædictũ eſt complacuit: Aliis vero non ſolum in Dominicis & feſtis generalibus, vt ſunt Natiuitas, Epiphania, Paſcha, Aſcenſio Domini, & Pentecoſte: verum etiã in Natalitiis Sanctorum, diuinorum munerum celebranda eſſe myſteria. Legitur enim Felix xxxvij. Papa cõſtituiſſe, vt ſuper memorias Martyrũ Miſſæ celebrarentur. Sed B. Gregor. Papa in ordine lxvj. præcepit, ſuper corpus B. Petri Apoſtoli fieri Miſſas. His ita obſeruatis, cœperunt iuniores tempore ſequenti ferias ieiuniorum augere, veraciter intelligentes, panẽ illum quotidianum & quotidie petendum, & quotidie ab illis, quibus competit, offerendum & accipiendum. Quia vero Melchiades xxiii. ordine, Romę præſulatũ agens, ſtatuit, vt nulla ratione Dominico aut v. feria ieiuniũ quis fideliũ ageret. Pagani enim his diebus quaſi ieiunia frequentabant, ideo B. Gregor. ſupradictus, in diſpoſitione officiorum anni, infra Quadrageſimam, v. feriam vacantem dimiſit, vt quia feſtiua erat veluti Dominica, etiam officio diei Dominicæ celebris haberetur. Quæ v. feria, quoniam poſtmodum cœpit vt cæteræ ieiuniis applicari, Gregorius Iunior ſtatuit, eam Miſſis & orationibus eſſe ſolemnem, & vndecumque colligens, eiuſdem diei augmẽtauit officia. Cum ergo Hebræi carnales ſuas oblationes quotidie ex iuſſione Domini celebraſſe legantur, quare non Chriſtiani hoſtias ſuas ſpiritales quotidie offerant, & in monimentum ſuę ſalutis frequentent? Legimus etenim, B. Gregorio (cuius ſupra fecimus mentionem) teſtante, Caſſium Narnien. Epiſcopum, poſt ordinationem ſuam, omni die ſacræ oblationis hoſtiam Domino immolaſſe, & diuina dignatione, vt ſolitis inſtaret operibus, commonitum, ac magna promiſſionis gratia, ad perſeuerantiam confortatum.

Alij ſemel in anno ex humilitate.

Spiritualis medicina.

Alij omni die Dominica cõmunicarunt.

Panis noſter quotidianus.

Quotidiana oratio.

Miſſæ in ſanctorũ Natalitiis.

Dominicũ officij diſpoſitio à Greg. facta.

Quotidie celebrare Miſſam.

A Gennadius autem Maſſilien. Preſbyter, in dogmate Eccleſiaſtico, quaſi inter veteres & iuniores medius exiſtens, id eſt, cum adhuc alij Dominicis tantum, iam quoque nonnulli quotidianis communicarent diebus huiuſmodi libramine ſententiam ſuam temperat, vt quotidianam Euchariſtiæ perceptionem nec laudare, nec vituperare ſe dicat: Omni vero Dominica communicare, ſi capitalia peccata non prohibeant, & mens in delectatione peccandi poſita non ſit, hortatur. Apud Græcos quoque, illi qui duas Dominicas vel tres ſine communione tranſierint, excommunicari dicuntur. Quia vero venerabilis Papa Siluester xxxiiij. à beato Petro, ferias Clerum habere docuit, vt ſicut apud Paganos feriæ tantum dies aliquibus feſtis inſigniti dicebantur: (ſic enim per Moyſen dicitur, Hæ ſunt feriæ Domini) ita Christianis & maxime clericis, omnes dies in ferias deputentur: videtur ratione pleniſſimum, vt per ſingulos dies, ſacris occupemur officijs. Et † quantum mentis vel corporis grauiores maculæ non obſiſtunt, panem & ſanguinem Dominicum, quibus ſine viuere non poſſumus, iugiter ambiamus, & deſiderio illius tuitionis potius, quam præſumptione noſtræ puritatis, ſumamus, imitantes primitiuæ Eccleſiæ ſtudium ſalutare, de quo in Actibus Apoſtolorum ita ſcriptum eſt, Erant autem perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Et infra: Quo die quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, ſumebant cibum cum exultatione, & ſimplicitate cordis, laudantes Deum, Et iterum, Omni autem die in templo & circa domo non ceſſabant, docentes & Euangelizantes Chriſtum Ieſum. Nota quod dicit, prius eos fregiſſe panem, ac deinde ſumpſiſſe cibum.

Silueſter ferias inſtituit. — *Leu. 23* — *† quàdo* — *Communio quotidiana in primitiua Eccleſia.* — *Act. 2.* — *Ibidem.* — *Act. 5.*

Vtrum ſemel vel ſæpius in die offerre conueniat, & communicare.

Semel in die celebrare Miſſam.

CAP. XXI.

Diuerſitas autem quædam inter ſacerdotes oboriri ſolet, Quia eſt talis, qui ſemel tantum in die Miſſam celebrare velit, nimirum credentes, idem myſteriū paſſionis Chriſti, cunctarum neceſſitatum eſſe generale ſubſidiū: quia vnus, qui dominator & iudex eſt viuorum ac mortuorum, ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, ad multorum exhaurienda peccata. Alius vero bis, D ter, vel quoties libet, eadem myſteria in die iterare congruum putat, credentes tanto amplius Deum ad miſericordiam flecti, quanto crebrius paſſio Chriſti commemoratur. Et fortaſſe conſuetudinem ſuam inde confirmandam exiſtimat, quia Romanorum vſus habet, duas vel tres interdum vnius ſolennitatis facere Miſſas: vt in Natiuitate Domini Saluatoris, & aliquorum feſtis Sanctorum. Siquidem Teleſphorus nonus in ordine Romanæ ſedis Epiſcopus, in Natali nomini noctu tres Miſſas celebrari conſtituit. Et reuera non eſſe abſurdum crediderim ſi dum plures in vna die faciendæ ſunt Miſſæ, vnus ſacerdos duas vel tres neceſſitate, vel voluntate perſuadente, celebret potius, quam quaſdam dimittat. E Ad hoc accedit, quod totius vſus Eccleſiæ habet, ſæpius Miſſas agere pro viuis, pro defunctis, pro eleemoſynis, & aliis diuerſis cauſis, quod etiam officia his attributa teſtantur. In diebus itaque publica celebritate conſpicuis, aut illæ diuerſarum rerum neceſſitates ſunt intermittendæ, aut concurrentibus ſibimet, publica obſeruatione & priuata neceſſitate, vtruſque expletio ſuis eſt diſcernenda officiis, vel (quod ſuperius commemorauimus) vna oblatione diuerſæ cauſæ ſunt explendæ. Fidelium relatione virorum in noſtram vſque peruenit notitiam, Leonem Papam (ſicut ipſe fatebatur) vna die vij. vel ix. Miſſarum ſolennia ſæpius celebraſſe. Bonifacium vero Archiepiſcopum & martyrem, ſemel tantum per diem Miſſas feciſſe: Qui & non longe ante noſtra fuerunt tempora, & ambo tam ſcientia quam gradu præcipui. Itaque vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet, dum fides concordet, vt nec ſæpius offerentes, æſtiment Deum aliter petitiones non poſſe diſcernere: nec ſemel hoſtias per diem immolantes, putent ſuæ fidei ſubtilitatem potius quam ſuperiorum deuotionem diuinis acceptam.

Plures vno die celebrare Miſſas. — *Leo Papa ſæpius, Bonifacius martyr ſemel in die celebrauit.* — *Rom.*

De ordine Miſſæ, & offerendi ratione.

CAP. XXII.

Qvoniam igitur, qualiter ad celebrationem quotidianam Miſſarum ſolennia peruenerint, qualitercumque monſtrauimus, hinc de officio Miſſæ, quid, quando, & à quibus ſtatutum ſit, quantum inuenire B potuimus, exponamus. Quod nunc agimus multiplici orationum, cantilenarum, & conſecrationum officio, totum hoc Apoſtoli, & poſt ipſos proximus, (vt creditur) orationibus, & commemoratione paſſionis Dominicæ, ſicut ipſe præcepit, agebant ſimpliciter. Vnde circa domos, ſecundum ſuperius commemorata teſtimonia, frangebant panem. Quod etiam alta ſententia Lucas declarat, dicens: Vna autem Sabbathi, cum conueniſſemus ad frangendum panem, & reliqua. Et relatio Maiorum eſt, ita primis temporibus Miſſas fieri ſolitas, ſicut modo in Paraſceue Paſchæ (in quo die apud Romanos Miſſæ non aguntur) communicationem facere ſolemus, id eſt, præmiſſa oratione Dominica, & ſicut ipſe Dominus noſter præcepit, commemoratione paſſionis eius adhibita eos corpori Do- C minico communicaſſe & ſanguini, quos ratio permittebat. Proficiente dehinc religione, amplius aucta ſunt à Chriſti cultoribus officia Miſſarum, quod vel pax præſtita latius terminos propagauit Eccleſiæ, vel Sanctorum copia, vſu facta eſt conualeſcente frequentior. Quod & in ſacrarum ædium conſtructione vel ornatibus ita prouenisse, iam diximus: non quod aliqui ſequentium, Apoſtolis fuerint ſcientia vel religioſitate maiores: ſed quia illi maxime curabant, ab infidelitate ad fidem, à tenebris homines ad lucem vocare, & in veritate ſtabiles reddere, ipſa facilitate religionis, melius quod volebant, rudibus perſuadere potuerunt. Vnde etiam (ſicut legitur) credentes primi de gentibus, legalium pondere mandatorum deprimi voluerunt. D Multi itaque apud Græcos & Latinos Miſſæ ordinem, vt ſibi viſum eſt, ſtatuerunt. Et Romani quidem vſum obſeruationum à beato Petro principe Apoſtolorum accipientes, ſuis quique temporibus, quæ congrua iudicata ſunt, addiderunt. Quorum morem ideo in ſacris rebus tam multæ gentes imitantur, quia & tanti magiſterij ex apice Apoſtolico primordia clarent, & nulla per orbem Eccleſia, æque vt Romana, ab omni fæce hæreſeon cunctis retro temporibus pura permanſit. Ambroſius quoque Mediolanenſis Epiſcopus, tam Miſſæ quam cæterorum diſpoſitionem officiorum, ſuæ Eccleſiæ † & aliis Liguribus ordinauit. Quæ & vſque hodie in Mediolanenſi tenentur Eccleſia. Igitur ordinem Miſſæ Romanæ, vt poſſumus, exequamur. Antiphonas ad introitum dicere, Cæleſtinus E Papa xlv. inſtituit, ſicut legitur in geſtis Pontificum Romanorum, cum ad eius vſque tempora, ante ſacrificium lectio vna Apoſtoli tantum, & Euangelium legeretur. Litaniæ autem quæ ſequuntur, id eſt, Kyrie eleiſon & Chriſte eleiſon, à Græcorum vſu ſumptæ creduntur: quia & Græca ſunt verba, & ea ipſi Græci ſæpius in ſuis iterant Miſſis. Hymnum autem Angelicum, in quo paucis verbis, quædam ab Angelis circa Natiuitatem Dominicam, in laudem Dei ſunt prolata, ſequentes ſancti patres ad communem ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis laudationem, dulciſſimas, & congruentiſſimas dictiones addiderunt, vt ſicut eius principium à cæleſtibus eſt ordinatum miniſtris, ita etiam tota eius ſeries diuinis eſſet plena myſteriis. Illum, inquam

Quid fuit Miſſa tempore Apoſtolorum. — *Act. 20.* — *Auctiorum & pos ſuſtentata Miſſæ.* — *Act. 15.* — *Romani à Petro acceperunt ordinem Miſſæ.* — *† alias Liguria.* — *Introitum Miſſæ à Cæleſtino.* — *Hymnus Angelicus & Triſphora.*

hymnum

hymnum ante ſacrificium dici, Teleſphorus ix. Romanorum præſul conſtituit, vt ad tantę ſanctitatis celebrationem, congregatorum animi Angelicæ modulationis dulcedine mulcerentur. Sed in hoc loco quæri poteſt, Si idem hymnus huius Papæ temporibus ante ſacrificium cœpit dici: cur longo tempore poſt ſub Cæleſtino legatur, tantum ante ſacrificium lectionem Apoſtoli & Euangelium præceſſiſſe, vt ille neceſſario de Pſalmis Dauid Antiphonas, quæ ante ipſas lectiones cantarentur, præpoſuiſſe videatur? Vbi reſpondendum eſt, vel conſtitutum quidem fuiſſe à Theleſphoro, vt idem Hymnus in capite Miſſæ diceretur, ſed apud poſteros ipſam eius conſtitutionem intermiſſam, donec à ſequentibus plenius totus ordo Miſſæ componeretur: vel ita ſtatutum ab eo, vt ipſe hymnus in ſummis feſtiuitatibus à ſolis Epiſcopis vſurparetur, quod etiam in capite libri Sacramentorum deſignatum videtur, & ideo ſcriptum eſſe, vſque ad tempora Cæleſtini ante ſacrificium lectiones tantum habitas: vt ſubintelligatur, quamuis ille hymnus interdum ante Miſſas diceretur, vt prædiximus, non fuiſſe tamen, quod iugiter in omnibus Miſſis ab omnibus ſacerdotibus ante lectiones poneretur, antequam idem Cæleſtinus antiphonas ad introitum dicendas inſtituit: vel ita potuit euenire, vt idem Cæleſtinus, Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus, & reliqua ante ſacrificium docuerit dicere, quod nihilominus hymnus Angelicus dici poteſt, quia principium eius Eſaias Propheta Seraphim pronunciaſſe commemorat: ſed ab imperitis quibuſlibet in eodem loco, vbi Teleſphorus dicitur hymnum Angelicum ante ſacrificium poſuiſſe, additum ſit, Gloria in excelſis Deo, putantibus nullum alium intelligi hymnum Angelicum, niſi quem Angeli nato Domino cecinerunt. Quæ verba, id eſt, Gloria in excelſis Deo, ſi non eſſent poſita in capitulo Teleſphori, non naſceretur quæſtio ſuprascripta, & intelligeretur hymnus Angelicus ille, qui ante actionem cantatur. Huic aſſertioni videtur illud ſuffragari, quod legitur, Symmachum liij. Romanorum præſulem conſtituiſſe, vt omni Dominica, vel Natalitiis Sanctorum, Gloria in excelſis Deo, diceretur. Aut enim (ſicut prædiximus) illum hymnum Teleſphorus non appoſuit, aut ſi fecit, ſtatutum illius longo tempore imperfectum remanſit. Orationes, quas Collectas dicimus, quia neceſſarias earum petitiones compendioſa breuitate colligimus, id eſt, concludimus, diuerſi auctores, vt cumque videbatur congruum, confecerunt. Solebant enim non ſolum inter officia Miſſæ, verum etiam in aliis orationibus conuenientibus, & collocutionibus, quo cæteris aderant eminentiores, breui oratione opus concludere. Quod & in Sanctorum patrum exemplis agnoſcimus, dum alij alios honorificentiæ cauſa, orationes colligere poſtulabant. Et venerabilis doctor Auguſtinus in quibuſdam ſermonibus ſuis ad populũ, ita terminauit locutionem, vt diceret extremo, Conuerſi ad Dominum. Vbi intelligitur, oratione ſubiuncta, communem petitionem ad Dominum direxiſſe: Sicut etiam nunc ſolent ſacerdotes in concluſionibus nocturnæ vel diurnæ ſynaxeos, orationes breues, id eſt, Collectas ſubiungere. Sunt enim tales, vt non alibi quam circa ſacrificij celebrationem, ſint dicendæ. Sunt vero aliæ, quibus & in officio Miſſæ, & non minus in aliis locis poſſumus vti. Creſcente autem (ſicut prędiximus) religionis cultu diuinæ, creſcebat etiam paulatim orationum & officiorum Eccleſiæ compoſitio, multis & ex ſumma ſcientia, & ex mediocri, & ex minima addentibus, quæ congrua rebus explicandis videbantur. Ideoque credimus Conciliis, Carthaginenſi & Mileuitano ſtatutum, vt preces & orationes à quibuſlibet compoſitæ, niſi probatæ fuiſſent in Concilio, non dicerentur. Nam & Gelaſius Papa in ordine LI. ita tam à ſe, quam ab aliis compoſitas preces, dicitur ordinaſſe. Et Galliarum Eccleſiæ ſuis orationibus vtebantur, quæ & adhuc à multis habentur. Et

Alius hymnus angelicus. Iſai. 6.

Gloria in excelſis, à Symmacho.

Collectæ, à diuerſis.

Diuerſitas Collectarum.

quia tam incertis auctoribus multa videbantur † incerta, & ſenſus integritatem non habentia, curauit beatus Gregorius rationabilia quæque coadunare, & ſecluſis his, quæ vel nimia vel inconcinna videbantur, compoſuit librum qui dicitur Sacramentorum, ſicut ex titulo eius manifeſtiſſime declaratur: In quo ſi aliqua inueniuntur ad hunc ſenſum claudicantia, non ab illo inſerta, ſed ab aliis minus diligentibus poſtea credenda ſunt ſuperaddita. Lectiones Apoſtolicas, vel Euangelicas, quis ante celebrationem ſacrificij primum ſtatuerit, non adeo certum eſt. Creditur tamen à primis ſucceſſoribus Apoſtolorum eandem diſpoſitionem factam, ea præcipue cauſa, quia in Euangeliis eadem ſacrificia celebrari iubentur: & in Apoſtolo, qualiter celebrari debeant, docetur: Et vt ante ſanctiſſimæ † actionis myſterium, ex Euangelio ſalutis, & fidei ſuæ recognoſcerent fundamentum: & ex Apoſtolo, euſdem fidei & morum Deo placentium caperent inſtrumentum. Anteponitur autem in ordine, quod inferius eſt dignitate, vt ex minoribus animus audientium ad maiora ſentienda proficiat, & gradatim ab imis ad ſumma conſcendat. Statim autem Anaſtaſius xlj. Papa, vt quotieſcunque ſanctum Euangelium recitaretur, ſacerdotes non recti, ſed curui ſtarent vt videlicet humilitatem, quæ à Domino docetur, etiam corpore demonſtrarent. Videtur autem, non alias lectiones ante Euangelium fuiſſe tunc poſitas, niſi tantum Apoſtoli Pauli, quas ſolum nominauit, qui geſta Pontificum ſcripſit, cum Antiphonarum mentionem ſubiunxit. Quod ante non fiebat, niſi tantum Epiſtola beati Pauli Apoſtoli legebatur, & ſanctum Euangelium. Quod etiam ſanctus Damaſus Papa ad Hieronymum ſcribens, pene eiſdem verbis oſtendit. Et fortaſſe imprimis ſolius Pauli lectiones eo loco legebantur. Poſtea autem omnibus latius augmentatis, aliæ lectiones, non tantum de nouo, verum etiam de veteri (prout feſtorũ ratio poſcebat) intermixtæ ſunt Teſtamento. Nec mirum videri debet, quod paulatim aucta narrantur officia, dum adhuc multa in rebus neceſſariis defuiſſent: Cum videamus vſque hodie, & lectiones & collectas, & diuerſas laudum ſpecies, iam pene abundantibus omnibus, ſuperaddi, vt & in hoc illud Propheticum videatur impleri: Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia. Sed videndum eſt (ſicut beatus Auguſtinus ait) vt ea cantentur, quæ ſcripta ſunt vt cantentur: Reſponſoria, & Alleluia, quæ ante Euangelium cantantur, deinde adiuncta videntur, poſtquam antiphonæ ad ingreſſum diei expirarunt, quæ & videntur prohibita Canonibus Hiſpanorum, qui longo poſt tempore ſunt conſtituti. In illis enim iubentur, ne aliquis hymnus inter lectionem Apoſtolicam, & Euangelium in ordine Miſſæ ponatur. Ex quo intelligitur, id aliquos tentaſſe tunc temporis, ſed propter nouitatem rei, ſtudium eorum nondum fuiſſe à quibuſdam receptum. Quod tamen poſtea vſu Romano commendatum, ad omnes Latinorum peruenit Eccleſias. Symbolũ quoque fidei Catholicæ, recte in Miſſarũ ſolennijs poſt Euangelium recenſetur, vt per ſanctum Euangelium corde credatur ad iuſtitiam: per Symbolum autem, ore confeſſio fiat ad ſalutem. Et notandum, Græcos illud Symbolum quod nos ad imitationem eorũ intra Miſſas adſumimus, potius quam alia, in cantilenæ dulcedinem ideo tranſtuliſſe, quia Conſtantinopolitani Concilij proprium eſt, & fortaſſe aptius videbatur modulis ſonorum, quam Nicænum, quod tempore prius eſt. Et vt contra hæreticorum venena, in ipſis etiam Sacramentorum celebrationibus, medicamenta apud regiæ ſuæ vrbis ſedem confecta, fidelium deuotio replicaret. Ab ipſis ergo ad Romanos ille vſus creditur perueniſſe. Sed apud Gallos & Germanos, poſt deiectionem Felicis hæretici, ſub glorioſiſſimo Carolo Francorum Rectore damnati, idem Symbolum latius & crebrius in Miſſarum cœpit officiis iterari. Concilio quoque Toletano ſtatutum eſt, omni Dominica idem Symbolum

† Vaſtata. Liber Sacramentorum à Greg. Epiſtola & Euangelium cur legantur. † id eſt, canonis. Paulatim aucta officia. Dan. 12. Graduale & Alleluia. Symbolũ non Nicænum, ſed Conſtantinopolitanum eſt. Felix Epiſcopus ſub Carolo Magno de hæreſi damnatus. Ferrolaca.

ſecundum morem Orientalium Eccleſiarum recitati: vt priuſquam Dominica dicatur oratio, fides vera manifeſtius teſtimonium habeat, & ad corpus Chriſti ac ſanguinem prælibandum, pectora populorum purificata accedant. In eiuſdem loci Concilio ſtatutum eſt, vt etiam hymnus triũ puerorum, ad Miſſam omni Dominica in pulpito cantaretur. Quod Romani, propter multiplicitatem officiorum, non faciunt, niſi quatuor per annum diebus, quibus lectionum XII. numerus adimpletur. Offertorium, quod inter offerendum cantatur, quamuis à prioris populi conſuetudine in vſum Chriſtianorum veniſſe dicatur: tamen quis ſpecialiter addiderit officiis noſtris, aperte non legimus, ſicut & de antiphona, quæ ad communionem dicitur, poſſumus fateri: cum vere credamus, priſcis temporibus patres ſanctos ſilentio obtuliſſe vel communicaſſe, quod etiam hactenus in ſabbatho ſancto Paſchę obſeruamus.

Hymnus triũ puerorum.

Offertorium & antiphona communionis.

Cantus Gregorianus.

Sed ſicut ſupradictum eſt, diuerſis modis & partibus per tempora decus proceſſit Eccleſiæ, & vſque in finem augeri non deſinet. Traditur denique B. Gregorium, ſicut ordinationem Miſſarum & Conſecrationum, ita etiam cantilenæ diſciplinam, maxima ex parte in eam, quæ hactenus quaſi decentiſſima obſeruatur, diſpoſitionem perduxiſſe, ſicut & in capite Antiphonarij commemoratur. Sciendum autem, quoſdam inordinate offerre, qui attendentes numerum oblationum potius, quam virtutem Sacramentorum, ſæpe in illis tranſeunter offerunt Miſſis, ad quas perſiſtere nolũt. Rationabilius ſi quidem eſt ibi offerre, vbi velis perſiſtere, vt qui munus Domino obtuliſti, offeras pariter pro eodem munere ſuſcipiendo poſtulationem deuotam. Non enim fruſtra in actione dicitur, Qui tibi offerunt: non dicit, Qui obtulerunt, vt intelligamus eos perſiſtere debere in offerendo, donec oblata ad hoc perueniant, ad quod oblata ſunt.

Offerentes non debent abire ante Miſſæ actionẽ.

Vna oblatio Miſſæ pro multis fieri poteſt.

Offerre ſingulatim pro ſingulis quomodo liceat.

Sed & in hoc error non modicus videtur, quod quidam ſe non poſſe aliter plenam commemorationem eorum facere, pro quibus offerunt, niſi ſingulas oblationes pro ſingulis offerant, vel pro viuis & defunctis non ſimul æſtimant immolandum, cum vere ſciamus, vnum pro omnibus mortuum, & vnum panẽ eſſe & ſanguinem, quem vniuerſalis Eccleſia offert. Quod ſi cui placet, pro ſingulis ſingulatim offerre: pro ſolius deuotionis amplitudine, & orationum augendarum delectatione id faciat, non autem pro ſtulta opinatione, qua putet vnum Dei Sacramentum non eſſe generale medicamentum. Quodammodo enim in fide imperfectus eſt, qui putat Dominum non diſcernere, quando vna petitione pro multis rogatur, quid cui ſit neceſſe: vel faſtidire eum æſtimat, cum eadem oblatio nunc pro vno, nunc pro alio exhibetur. Præfationem actionis, qua populi affectus ad gratiarum actiones incitatur, ac deinde humanæ vocis ſupplicatio, cæleſtium virtutum laudibus admitti depoſcitur, vel ipſam actionem, qua conficitur ſacroſanctum corporis & ſanguinis Dominici myſterium, (quam quoque Romani Canonem, vt in Pontificalibus ſæpius inuenitur, appellant) quis primus ordinauerit, nobis ignotum eſt: Auctam tamen fuiſſe, non ſemel, ſed ſæpius, ex partibus additis intelligimus: quia & præfatio in quibuſdam feſtis aliter, quam diebus quotidianis dicitur: Et interdum non ipſa mutatur, ſed inſeruntur in medio ſpeciales quarumdam rerum commemorationes.

Actio ſeu canõ Miſſæ.

Duo ordines ſanctorum memoriæ in canone.

Actio vero ſiue Canon ex eo cognoſcitur maxime per partes compoſitus, quod nomina ſanctorum, quorum ibi communio & ſocietas flagitatur, duobus in locis poſita reperiuntur. Non enim verum eſt, quod quidam dicunt, Ideo duos ordines nominum ibi factos, quia poſterius poſiti nondum coronati fuiſſent, cum priores in illo Canone ponerentur, cum ſciamus Ioannem Baptiſtam, ipſis Apoſtolis non tantum parem tempore, verum & priorem: Stephanum vero parem, & vtrumque ante Apoſtolos coronatum. Cæteros quoque, qui in ſequenti ordine numerantur, eiſdem fuiſſe temporibus, quibus fuere, qui prius ſunt poſiti. Vnde conſtat, ſequentes Eccleſiæ Doctores, antiquis Patrum ſtatutis, quæ congrua viſa ſunt, addidiſſe, vt ſicut religioſorum aucta eſt multitudo, ita & religionis creſcerent inſtituta.

Antiquitas ſacri Canonis.

Primam vero partem Canonis prædicti, ex eo vel maxime antiquam eſſe cognoſcimus, quia in eo ordo Apoſtolorum non ita eſt poſitus, ſicut in emendatioribus Euangeliis inuenitur. Quod ideo fortaſſe euenit, quia pars illa prius compoſita eſt, quam Euangelia ad eam veritatem, quæ nunc habetur apud Latinos, corrigerentur. In prioribus enim editionibus (vt Hieronymus teſtis eſt) non ſolum Euangeliſtarum mutatus eſt ordo, ſed etiam verborum & ſententiarũ erat confuſa commixtio.

Additio Alexandri Papæ I.

Alexander, ſeptimus Papa in numero, miſcuit paſſionem Domini in precatione ſacerdotum, quãdo Miſſæ celebrantur. Quod cum ita de eo in Pontificalibus ſcriptum ſit, dubium videtur, vtrum ille eam tantum partem actionis, qua paſſio Domini cõmemoratur, ordinauerit, vel totam à capite vſque ad ipſum locum. Sed huic ſecundę æſtimationi videtur contrarium, quod in ea parte ſancti nominãtur, qui & ante illum, & qui poſt illius tempora longe fuerunt: niſi dicamus, ab illo eos tantum, qui ante illum fuerunt, commemoratos: Cæterorum vero nomina, ſuis quæque temporibus, ab aliis ſuperimmiſſa. Vnde & ipſius nomen Alexandri in ſequenti ordine reperitur.

Additio Gregorij I.

Gregorius vero (de quo ſuperius ſæpius fecimus mẽtionem) augmentauit in precatione Canonis, Dieſque noſtros in tua pace diſponas: Vbi quidam volunt intelligi, totam ab eo loco canonis conſequentiam, vſque in finem, per illum fuiſſe compoſitam. Cui ſenſui repugnare videtur, quod paſſio Domini, quam Alexander eidem precationi inſeruit, poſt hos verſus habetur. Vnde nonnulli credunt, non amplius Gregorium, quam illas tres petitiones, id eſt, pro pace temporum, & ereptione ab æternis ſuppliciis, & conſortio ſanctorum obtinendo, prioribus ſuperaddidiſſe ſtatutis.

Additio Leonis I.

Leo quoque xlvij. loco apud Romanos Pontificatum agens, conſtituit, vt intra Actionem ſacrificij diceretur, Sanctum ſacrificium, & reliqua. De hoc etiam quæri poteſt, vtrum ab eo loco, quæ ſequũtur addiderit, vel ipſa tantum verba, id eſt, Sanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam, eo loco intermiſcuerit. Quod quia manifeſte non legimus, nolumus diffinire. Ex hoc tamen apparet, Gregorium, qui longe poſt Leonem fuit, non totum Canonem, ab eo loco quo ſua inſeruit, vſque in finem compoſuiſſe.

Additio Gregorij III.

Gregorius deinde iii. eiuſdem nominis Papa, faciens oratorium in Baſilica beati Petri in honorem omnium Sanctorum, & quotidiana ibidem officia, ac Miſſas in eorum venerationem conſtituens celebrari, pariter inſtituit in Canone à ſacerdote dicendum: Quorum ſolemnitas hodie in conſpectu tuæ maieſtatis celebratur, Domine Deus noſter, toto in orbe terrarum: quod quia ſpecialiter ad illam pertinet celebritatem, non eſt Canoni, qui generaliter dicitur, adnotatum. Actio dicitur ipſe Canon, quia in eo ſacramenta conficiuntur Dominica. Canon vero eadem actio nominatur, quia in ea eſt legitima & regularis Sacramentorum confectio.

Oratio Dominica in Canone.

Sequitur oratio Dominica, cum appoſitionibus congruis. Vna enim præcedens, eam fiduciam prædicat, qua Dominum creatorem, patrem dicere præſumamus: altera ſubſequens explicat, quo modo, & à quibus malis, per Dominum nos liberari petamus. Quæ oratio Dominica, quia prius quam cætera, in conſecratione ſacrificiorum aſſumpta eſt, in expletione eiuſdem ſacratiſſimæ actionis digne ponitur: vt per hanc purificati, qui communicaturi ſunt, quæ ſancte confecta ſunt, digne ad ſalutem veram percipiant.

Oſculum pacis, Innoc. I.

Pacem ante communionem dari, Innocentius Papa decretis ſuis inſtituit: ſcilicet, vt quod in oratione ſancta ſub ſponſione remiſſionis permittimus, pacatos nos ipſo opere demonſtremus.

Agnus Dei.

Agnus Dei in confractione corporis Domini, à clero & populo decantari Sergius lxxxvj. Romanorum Antiſtes conſtituit,

conſtituit, vt dum præparatur ad diſpẽſandum corpus Domini cum rogent accepturi, quatenus ille, qui pro eis oblatus eſt innocens, faciat eos ſalubriter pignora ſalutis æternæ percipere. Porrò quod Canones præcipiunt, eum ad pacem non accedere, qui non communicat, quidam ſic intelligunt: Quòd non debeat pacem accipere quis in aliis Miſſis, niſi in quibus cõmunicat. Alii verò volũt, illum tantùm à pace prohiberi, qui iudicio ſacerdotali à communione ſuſpenſus eſt. Illũ autem, qui quadam ratione † illo tempore differt communicationem, cùm tamen non ſit extra cõmunionẽ, nõ debere à pacis gratia ſeparari, nè humilitas eius grauiorum criminum ſuſpicione notetur. Et quia de communicandi varietate quædam præmiſimus, hoc addendum videtur: Eſſe quoſdam, qui ſemel in die communicare, etiam ſi pluribus interfuerint Miſſis, pro dignitate Sacramentorum ſufficere credant: Eſſe verò alios, qui ſicut in vna, ſic in omnibus quib[us] affuerint Miſſis, in die communicare velint. Quorum neutros culpandos exiſtimo, quia ſicut Auguſtinus ait de his, qui quotidie communicant, & illis qui rariùs, iſtos reuerentia ſanctarum retrahit rerum, illos verò amor ſalubriũ inuitat ſacramentorum. Nam & ipſe ſacerdos, quoties in die Miſſas facit, cõmunicare non omittit. Quod ſi non faciat, Canonico eſt feriendus iudicio. Et hoc non eſt mirum, ita de ſacerdote intelligi, cùm Conciliis, Cæſaraugustano & Toletano, cõmuniter ſit ſtatutũ de omnibus, vt qui acceperit Euchariſtiam, & non ſumpſerit, quaſi ſacrilegus repellatur. Eſt autem legitimum tempus communicandi, ante vltimam orationem, quæ dicitur ad complendum: Quia eius petitio maximè pro eis eſt, qui communicant. Vndè etiam eorum, qui per ſingulas Miſſas communicare volunt, accendi videtur voluntas. Quia per totam Miſſam pro eis quàm maximè, & quaſi nominatim oratur, qui ibi offerunt atque communicant. Poſſumus autem & debemus (vt eadem ſancta Miſſarum celebratio, non paucis, ſed multis prodeſſe credatur) dicere: cæteros in fide & in deuotione offerentium & communicantium perſiſtentes, eiuſdem oblationis & cõmunionis dici & eſſe participes. Quãuis autem, cùm ſoli ſacerdotes Miſſas celebrant, intelligi poſſit, illos eiuſdem actionis eſſe cooperatores, pro quibus tunc ipſa celebrantur officia, & quorum perſonam in quibuſdam Reſpõſionibus ſacerdos exequitur: tamen fatendum eſt, illam eſſe legitimam Miſſam, cui intersunt ſacerdos, reſpondens, offerens, atq; communicans, ſicut ipſa compoſitio precum, euidenti ratione demonſtrat. Statutum eſt autem Aurelianenſi Cõcilio, vt populus ante benedictionem ſacerdotis non egrediatur de Miſſa. Quæ benedictio intelligitur illa vltima ſacerdotis oratio.

De tempore Miſſæ.

CAP. XXIII.

Quo tempore celebranda eſt Miſſa. Mar. 15.

TEmpus autem Miſſæ faciendæ, ſecũdùm rationẽ ſolẽnitatum, diuerſum eſt. Interdum enim ante Meridiem, interdum circa nonam: aliquando ad veſperam, interdum noctu celebratur. Nam Teleſphorus Papa conſtituit, vt nullo tempore ante horæ tertiæ curſum, vllus præſumeret Miſſam celebrare: qua hora Dominus noſter, ſecundùm Marci Euangeliũ crucifixus aſſeritur. Inter hæc notandum, neque ieiunandum in Dominicis & feſtis maioribus, vti non cogit neceſſitas, ſicut & canones oſtendunt: nec in diebus ieiuniorum, vel vnquam poſt meridiem, Hymnum Angelicum, id eſt, Gloria in excelſis Deo, † vel Alleluia dicendum, niſi in duobus ſabbatis Paſchę & Pentecoſtes, quę ſpecialibus myſteriis adornantur.

De Vaſis & Veſtibus ſacris CAP. XXIV.

Calix & patena.

VAſa quoque, quibus præcipue noſtra Sacramenta imponuntur & conſecrantur. Calices ſunt & Patenæ. Calix dicitur à Græco nomine κύλιξ. Patena à patendo, quod patula ſit. Ampulla, quaſi parum ampla. Zepherinus Rom. Pontifex xvi. patenis vitreis Miſſas celebrare conſtituit. Tum deinde Vrbanus xviii. Papa, omnia miniſteria ſacrata, fecit argẽtea, & patenas † 25. In hoc ſicut & in reliquis cultibus, magis & magis per incrementa temporum, decus ſuccreuit Eccleſiæ. Bonifacius martyr & Epiſcopus interrogatus, Si liceret in vaſis ligneis ſacramenta conficere, reſpondit: Quondam ſacerdotes aurei ligneis calicibus vtebantur: Nunc è contra, lignei ſacerdotes aureis vtuntur calicibus. Syluester Papa conſtituit, Sacrificium altaris non in ſerico, non in panno tincto celebrari, niſi tantùm lineo è terra procreato: ſicut corpus Domini Ieſu Chriſti in ſyndone munda ſepultum eſt. Veſtes etiam ſacerdotales per incrementa ad eum, qui nunc habetur, auctæ ſunt ornatum. Nam primis temporibus communi indumento veſtiti, Miſſas agebant, ſicut & hactenus quidam Orientalium facere perhibentur. Stephanus autẽ xxiiii. conſtituit, ſacerdotes & Leuitas veſtib[us] ſacratis in vſu quotidiano non vti, niſi in Eccleſia tantùm. Et Syluester ordinauit, vt diaconi Dalmaticis in Eccleſia vterentur, & pallio linoſtimo eorum læua tegeretur. Et primo quidem ſacerdotes dalmaticis ante caſularum vſum induebantur: poſteà verò cùm Caſulis vti cœpiſſent, Dalmaticas diaconibus conceſſerunt. Ipſos tamen Pontifices eis vti debere, ex eo clarum eſt, quòd Gregorius vel alii Romanorum præſules, aliis Epiſcopis earum vſum permiſerunt, aliis interdixerunt. Vbi intelligitur non omnibus tunc fuiſſe cõceſſũ, quod tunc penè omnes Epiſcopi, & nõnulli Presbyterorum ſibi licere exiſtimant, id eſt, vt ſub Caſula, Dalmatica veſtiantur.

† fer. 4. &c. Diſtinct. celebre. Bonifacii martyris.

Sacrarum veſt. vſus.

Dalmaticæ.

Statutum eſt autem Concilio Bracarenſi, Ne ſacerdos ſine orario celebret Miſſam. Addiderunt iam veſtibus ſacris alia, vel ad imitationem eorum, quibus veteres vtebantur ſacerdotes, vel ad myſticæ ſignificationis expreſſionem. Quid enim ſingula deſignent, quibus vtimur nunc, à prioribus noſtris ſatis expoſitum eſt. Numero autem ſuo antiquis reſpondent: Quia ſicut ibi tunica, ſuperhumeralis linea, ſuperhumerale, rationale, balteus, ſeminalia, tiara, & lamina, ſic hîc dalmatica, albi, mappula, orarium, cingulum, ſandalia, caſula, & pallium. Vndè ſicut illorum extremo ſoli Pontifices, ſic horum vltimo ſummi tantum paſtores vtuntur.

Additio in veſtibus ſacris.

Numerus veſt. veteris & noui Teſtamenti.

De horis Canonicis, & genuum flexione: De Hymnis item & Cantilenis, & incrementis eorum.

CAP. XXV.

PRæmiſſis his, quæ de ordine Miſſæ videbantur dicenda, de Canonicarum ſtatutis horarum, quæ Dominus dederit, adiungamus. Sciendum eſt, multa poſt reuelationem Euangelii, tempora tranſiſſe, antequam ita ordinarentur quarumdem per diem & noctẽ horarum ſolennia, ſicuti nunc habentur. In veteri autẽ teſtamento legimus, quaſdam certas orationis horas, vt tẽpus matutini & veſpertini ſacrificii. Et quod Daniel legitur ter in die genu in oratione flexiſſe, non abſque ratione feciſſe credendum eſt. In nouo quoque, non tantum orandi, ſed etiam genua flectendi, copioſa reperiuntur exempla. Nam Dominus Ieſus Chriſtus ante paſſionem ſuam, procidens in faciem ſuam, adorauit Patrem. Et Stephanus, poſitis genibus, pro lapidantibus exorauit. De Bartholomæo etiam legitur Apoſtolo, quod centies in die, centies in nocte flexerit genua. Quamuis autem geniculationis morem tota ſeruet Eccleſia, tamẽ præcipuè huic operi Scotorum inſiſtit Natio: quorum multi pluribus, multi paucioribus, ſed tamen certis vicibus, & dinumeratis per diem vel noctem genuflectentes, non ſolum pro peccatis deplorandis, ſed etiam pro quotidianæ deuotionis expletione, ſtudium iſtud frequentare videntur. Quibus autem horis vel temporibus inter publica officia ſine genuum flexione orandum ſit, Canones loquuntur, id eſt in Dominicis & feſtis maioribus & Quinquageſima, iuxta

Inſtitutio horarum Canonicarum.

Exo. 29.

Dan. 6.

Luc. 22.

Act. 7.

Natio Scotorum in geniculationibus præcellit.

Quibus diebus geniculare non liceat.

Euſeb. Chriſt. & 88. quos Canones, publicè pœnitentes, ſemper genua fle- A ctere debent. Horæ igitur Canonicæ, quamuis omnes rationali auctoritate celebrentur, & nihil in eis obſeruetur, quod non exempla vel dicta Sanctorum patrum confirment, tamẽ quædam manifeſtioribus ſunt dedicatæ documentis, *Luc. 6.* vt ipſum Dominum noſtrum, in oratione legimus pernoctâſſe: *Act. 16.* Paulum quoque & Silam noctis medio oraſſe in carcere, terræmotus oſtendit.

Act. 2. 10 & 3. Circa tertiam in Apoſtolos orantes Spiritus ſanctus deſcendit. Hora ſexta Petrus aſcendens in cœnaculum, vt oraret: itemque cũ Ioanne in templum ad horam orationis nonam, in qua etiam oranti Cornelio Angelus apparuit. Teſtis enim etiam Philo, primitiuam apud Alexandrinos Eccleſiam inter alia bona, hymnos ante *Vide Euſeb. lib. 2. c. 17. in hiſt. Ecc.* Galli cantus lucanos celebraſſe. Ex his itaque & ſimilibus intelligimus, apud multos horas, quæ & nunc ce- B leberrimæ ſunt, obſeruatas: ſed non ea diſtributione Pſalmorum vel orationum, qua nũc vtimur. Quam & circa tempora Theodoſii ſenioris inchoatam, ac deinceps expletam multis animaduertimus cauſis. *Hymni S. Ambroſii.* Ambroſius enim Mediolanenſis (vt in libris confeſſionum ſuarũ, beatus Auguſtinus teſtatur) hymnos diuinæ laudationis populo componens, perſecutionem Iuſtinæ Auguſtæ, rerum nouitate leniuit. Quo in tempore (ſicut etiam in vita ipſius Ambroſii ſcribitur) Antiphonæ, *Hilarii.* Hymni & Vigiliæ, in Eccleſia Mediolanenſi celebrari cœperunt. Hilarius quoque Pictauienſis hymnos compoſuit. *Gelaſii.* Et de Gelaſio Papa ſcribitur, quod tractatus & hymnos in morem B. Ambroſii cõpoſuerit. *Damaſi.* Damaſus verò conſtituit, vt pſalmi die noctuque canerentur per omnes Eccleſias vel Monaſteria: & præcepit hoc Epiſ- C copis & presbyteris. *Ioan. Chry.* Deinde Ioannes Conſtantinopolitanus primus auxit in nocturnis hymnis orationes, ob hanc vel maximè cauſam: Arriani extra ciuitatem collectas agebant. Sabbato autem atque Dominica intra portas & porticus congregati, hymnos & Antiphonas *Hymni Arrianorum.* ex Arriano dogmate compoſitas, decantabant: Et hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipſis Antiphonis, per mediã ciuitatem ẽgreſſi portam, ad ſuam Eccleſiam concurrebant. Cumque hoc crebro, quaſi ad vituperationem Orthodoxorum, facere non ceſſarent, (Frequenter enim etiam hoc cantabant: Vbi ſunt, qui dicunt tria virtute vnum?) tunc Ioannes, nè ſimplices huiuſmodi cantibus traherentur, inſtituit ſuum populum, vt & ipſi nocturnis occuparentur hymnis: quatenus & illorum obſcuraretur opus, & fideliũ pro- D feſſio firmaretur. Studium ergo Ioannis nimis vtile, cum turba periculiſque finitum eſt. Hæc in decimo libro Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, quæ Tripartita dicitur, ità inſeruntur: in quibus & hoc ſubnectitur paulo inferius: Dicendum tamen eſt, vndè ſumpſit initium, vt in *Antiphonæ ab Ignatio inſtituta.* Eccleſia Antiphonæ decantentur. Ignatius Antiochię Syriæ, tertius poſt Apoſtolum Petrum Epiſcopus, qui etiam cum ipſis degebat Apoſtolis, vidit Angelorum viſionem quomodo Antiphonas ſanctæ Trinitati dicebant & Hymnos: Iſque modum viſionis Antiochenæ tradidiſſe probatur Eccleſiæ, & ex hoc ad cunctas trãſiuit Eccleſias. Notandum autem, Hymnos dici nõ tan- *Compoſitores hymnorum metricorũ.* tum qui metris, vel rhythmis decurrunt, quales compoſuerunt Ambroſius, Hilarius & Beda Anglorum pa- E ter, & Prudentius Hiſpaniarũ Scholaſticus, & alii multi: verùm etiam cæteras laudationes, quæ verbis conuenientibus, & ſonis dulcibus proferuntur. Vndè & liber Pſalmorum, apud Hebræos liber hymnorum vocatur. Et quamuis in quibuſdam Eccleſiis hymni metrici non cantentur, tamen in omnibus generales Hymni, id eſt, laudes dicuntur. Cantandos etiam illos, qui legitimè componuntur, Toletani auctoritas Concilii oſtendit, inter alia ſic dicens: Et quia à nonnullis magno ſtudio, in laudem Dei atque Apoſtolorum, & martyrum triumphos, compoſiti eſſe noſcuntur, ſicut ſunt hi, quos beatiſſimi Doctores Hilarius atque Ambroſius ediderunt: Quos tamen quidam ſpecialiter repro-

bant, eo quod de ſcripturis ſanctorum Canonum, vel A Apoſtolica traditione non exiſtunt. Reſpuant ergo & illum Hymnum ab omnibus † cõpoſitum, quem quotidie publico priuatoque officio, in fine omnium Pſalmorum dicimus: Gloria & honor patri & filio & ſpiritui ſancto, in ſecula ſeculorũ, Amen. Sed & ille Hymnus, quem nato in carne Chriſto, Angeli cecinerunt, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: reliqua quę ibi ſequuntur, Eccleſiaſtici Doctores cõpoſuerũt. Ergo nec ipſi in Eccleſiis canẽdi ſunt, quia in ſanctarum ſcripturarum libris nõ inueniuntur. Componuntur Miſſæ ſiue preces vel orationes, ſiue commendationes, ſeu manus impoſitiones, ex quibus, ſi nulla decantantur in Eccleſia, vacant omnia officia Eccleſiaſtica. *Multa in Eccleſiis cantantur, quæ non ſunt in ſacra ſcriptura. † im. probati.* His verbis oſtẽditur, multa in Ec- B cleſia nouiter componi, quæ non ſint (ſi à fide veritatis non abhorreant) abiicienda. Porrò hymni metrici ac rhythmici, in Ambroſianis officiis dicũtur, quos etiam aliqui in Miſſarum ſolennis, propter compunctionis gratiam, quæ ex dulcedine concinna augetur, interdũ aſſumere conſueuerunt. Traditur ſiquidem, Paulinum Foriulienſem Patriarcham, ſæpius & maximè in priuatis Miſſis, circa immolationem Sacramentorum, hymnos vel ab aliis, vel à ſe compoſitos, celebraſſe. Ego verò crediderim tantum tantæque ſcientiæ virum, hoc nec ſine auctoritate, nec ſine rationis ponderatione feciſſe. *Hymni d. Benedicti conſueti more regula.* In officiis quoque, quæ beatus Benedictus Abbas, omni ſanctitate præcipuus, ordinauit, hymni dicuntur per horas Canonicas, quos Ambroſianos ipſe nominans, vel illos vult intelligi, quos confecit Ambroſius, C vel alios ad imitationem Ambroſianorum compoſitos. Sciendum tamen, multos putari ab Ambroſio factos, qui nequaquam ab illo ſunt editi. Incredibile enim videtur illum tales aliquos feciſſe, quales multi inueniuntur, id eſt, qui nullam ſenſus conſequentiam habentes, inſolitam Ambroſio in ipſis dictionibus ruſticitatem demonſtrant. Dicendum verò de hymno, qui ob honorem ſanctæ & vnicæ Trinitatis officiis omnibus in- *Hymnus Gloria Patri, &c.* terſeritur, cum à ſanctis patribus aliter atque aliter ordinatum. Nam Hiſpani (ſicut ſuperius commemorauimus) ità eum dici omnimodis voluerunt. Græci autem, Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto, & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen. Latini verò, eodem ordine & eiſdem verbis hunc hymnum decantant, addentes tantùm in medio, Sicut erat in principio. *Pro Coloñia generali, de Sicut erat.* Pro D quibus etiam particulis, quidam Græci minus ſapientes, Latinos, proximis ante nos temporibus, calumniis impetere conati ſunt. Intelligimus tamen nos in hoc non errare, credita conſempiternitate gloriæ patris & filii & ſpiritus ſancti: pariterque ſcientes, quod Romani firmiſſimi fidei ſeruatores, remotis cæteris compoſitionibus, hunc huius hymni tenorem non aliter ſuſcepiſſent, niſi eum purum ab omni errore cognouerint: Affirmant ſiquidem multi, hymnum iſtũ Niceni concilii ſacratiſſima ſanctione prolatum, vt omnibus officiis, & orationibus intermixtus, & fidem coæternæ Trinitatis inculcet, & in ſingulis petitionibus ipſa cõfeſſio melius fauorem diuinæ exauditionis obtineat. Hunc itaque hymnum, nonnulli omnibus pene Pſal- *Pſalmorum & Reſponſoriorum in Pſalmis & Reſponſ.* E mis, & interdum inciſionibus Pſalmorum coaptant: Reſponſoriis vero paucioribus, vt illi qui ſtatuta patris Benedicti in horis ſequuntur Canonicis. Romani eum in Pſalmis rarius, in reſponſoriis crebrius iterant. Sanè verſum, qui in capite omnium [præter Miſſas] officiorum, quæ horis Canonicis exhibentur, dici ſolet, id eſt. Deus in adiutorium meum intende, & rel. *Deus in adiutorium meũ, &c.* Patres antiquis ſuis collationibus inueniuntur ſtatuiſſe omnibus, non tantùm officiis, ſed etiam operibus prætermittendum, vt inuocatio diuinæ opitulationis, initio cuiuſlibet actionis aſſumpta, faciliorem faciat & poſtulandi conſtantiam, & obtinendi virtutem. In Agendis autem mortuorum, & circa paſſionis Dominicæ ſolemnitatem, inchoationes & expletiones officiorum,

Magna varietas diuinorum officiorum diuerſitas.

rum, non vt in cæteris fiunt: triſtitiæ videlicet ſignificandæ cauſa, niſi aliquo grauiori decreto. Quia verò tanta eſt in ipſis diuerſitas officiis, non ſolum pro varietate gentium ac linguarum, verùm etiam in vna gente vel lingua, pro temporum mutatione, vel magiſtrorum ſtudioſa inſtitutione: vt ſi velim cuncta replicare, quæ de hac multiplicitate iam legimus, magis onerolus, quàm profructuoſus, videar audituris: Omittam igitur quæ infinita ſunt, hoc tantum affirmans, quod plenarius officiorum ordo, qui nunc per Romanorum orbem ſeruatur, poſt antiquitatem multis temporibus euolutam, inſtitutus, & ad omnem eminentiam ſanctæ religionis eſt dilatatus.

Ordo officiorum Romanæ Eccleſiæ cæteris præferendus.

Creſcente enim fidelium numero, & hæreſim peſtilentia multiplicius pacem maculante Catholicam, neceſſe erat augeri cultum veræ obſeruationis: vt & clarior religio accedentium ad fidem animos inuitaret, & auctior cultus veritatis conſtantiam Catholicorum aduerſus inimicos oſtenderet.

Cultus Dei in Pſalmis & diuinis Canticis auctus.

Intantum denique vel cantilenæ, vel Pſalmodiæ memoriter exercendę vſus erat rarus apud priores, vt de nouiſſimis pene Romanorum Præſulibus, & qui nec ducentis annis noſtra tempora præceſſerunt, quaſi memorabile quiddam & ſingulare ſcribatur, ſi qui eorum in rebus prædictis eminentiores cæteris viderentur. Hormiſda enim in ordine L I I I I. Clerum compoſuit, & Pſalmis erudiuit.

Hor. 58. Leo II.

Leo L X X X I I. & Benedictus poſt eum proximus, itemque Sergius L X X X V I. Pſalmodia & cantilenæ ſcientia floruiſſe dicuntur.

Greg. III.

De Gregorio autem I I I. velut inauditum quiddam & nouum refertur, quod omnes Pſalmos memoriter tenuerit. Vbi intelligi datur, paucos priorum ità Pſalterium didiciſſe. Solebant enim Pſalmos, æquè vt cæteras ſcripturas, partim etiam lectitando, ſuis officiis inſerere. Quod ſi diligenter aduertas, multis ſcripturarum documentis apparet.

Ordo cantandi à Greg. I. Sup. c. 22. Ritus Eccleſiæ Gallicanæ.

Ordinem autem cantilenæ, diurnis ſeu nocturnis horis dicendæ, B. Gregorius plenaria creditur ordinatione diſtribuiſſe, ſicut & ſuprà de Sacramentorum diximus libro: cũ multiante, ſiue poſt eum Orationes, Antiphonas, vel Reſponſoria compoſuerint. Nam & de Antiphonarũ inchoatione ſuperius diximus & Reſpõſoria ab Italis primũ inuenta traduntur, vel Ambroſio videlicet, vel alii noua diuinarum laudum augmentatione gaudenti. Et quia Gallicana Eccleſia, viris non minus periciſſimis inſtructa, ſacrorum officiorum inſtrumenta habebat non minima, ex eis aliqua Romanorum officiis immixta dicuntur, quæ plerique & verbis & ſono ſe à cæteris cantibus diſcernere poſſe fateantur. Sed priuilegio Romanæ ſedis obſeruato, & congruentia rationabili diſpoſitionum apud eam factarum perſuadente, factum eſt, vt in omnibus penè Latinorum eccleſiis, conſuetudo & magiſterium eiuſdem Sedis præualeret: quia non eſt alia traditio æquè ſequenda, vel in fidei regula, vel in obſeruationum doctrina.

Ordo officiorum diuinorum à S. Benedicto datus.

Eſt etiam ille ordo officiorum laudabilis, quem beatus Pater Benedictus monachis conſtituit obſeruandum, ſcilicet, vt qui propoſito à cæteris diſcernuntur, etiam continuæ ſeruituti penſo, aliquid amplius cæteris perſoluere ſtudeant. quam diſpoſitionem ideò à paſtoribus Eccleſiarum non interdici putamus, quia & vicina eſt auctoritati Romanę: Et quia B. Gregorius vitam egregie patris Benedicti deſcribens, regulam ab eo conſcriptam, in qua idem officiorum ordo habetur, collaudans ſua auctoritate, ſtatutis eius fauere videtur.

Præſumptuarum ordo S. Benedicti.

Sunt tamen, qui neſcio qua præſumptione, non ea velint conſtitutione vti, volentesq́ pigritiam vel proteruitatem ſuam illo excuſare permiſſu, quo ſanctiſſimus vir per humilitatis ſuæ magnitudinem videtur concedere, vt ſi cui diſplicuerit diſtributio eius, quam facit, Pſalmorum, ordinet: ſi aliter, melius iudicauerit, quaſi quiddam melius poſſint, ſuoque ordini congruentius inuenire, quàm ille, qui ſpiritu omnium Sanctorum dicitur plenus fuiſſe. Pſalmos autem, cùm ſecundùm lxx. Interpretes Romani adhuc habeant, Galli & Germanorum aliqui, ſecũdùm emendationem, quam Hieronymus pater de lxx. editione compoſuit, Pſalterium cantant.

Pſalterium Gallicanum.

Quam Gregorios Turonenſis Epiſcopus à patribus Romanis mutuatam, in Galliarum dicitur Eccleſias tranſtuliſſe. Cantilenæ verò perfectiorem ſcientiam, quàm pene iam tota Francia diligit, Stephanus Papa, cùm ad Pipinum patrem Caroli Magni [in primis in Franciam] pro iuſtitia ſancti Petri à Longobardis expetenda, veniſſet, per ſuos clericos, petente eodem Pipino, inuexit, indeque vſus eius longe lateque conualuit.

De Baptiſmi incremento & merſione, & cauſis baptizandorum.

CAP. XXVI.

Exo. 14. Ioſ. 3.

DE Baptiſmo etiam dicenda ſunt aliqua, quod præfiguratum in tranſitu maris rubri vel Iordanis manifeſte, ſecretius autem aliis multis figuris præfiguratum cognoſcitur.

Baptiſmus Ioannis.

Hoc Ioannes primus initio nouæ gratiæ ad fidem Chriſti conuerſis oſtendit, non ſua adinuentione, ſed diuina conſtitutione prouiſum, ſicut ipſe teſtatur, dicens: Qui miſit me baptizare in aqua, & reliqua.

Ioan. 1.

Baptizauit autem non in remiſſionem peccatorum, quod Chriſti baptiſmo agi conſueuit: ſed in pœnitentiam, dicens in eum, qui venturus erat, vt crederent, hoc eſt in Ieſum.

Matt. 3.

De quo etiam teſtimonium perhibuit, dicens: Ego quidem vos baptizo in aqua in pœnitentiam. Qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt: cuius non ſum dignus calceamenta portare, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igne. Et plane dignum erat, vt in noua generis humani, per aduentum filii Dei in carne, ſaluatione, nouum panderetur purificationis myſterium: quatenus ſicut ſacerdotes Leuitici generis, lauari conſueuerant ante oblationem carnalium hoſtiarum: ita omnes Chriſtiani nominis hæredes, (qui dicuntur regale ſacerdotium) lauacro ſpiritali à peccatorum labe mundati, offerant Deo hoſtias ſpiritales in odorem ſuauitatis.

Lauacrũ regenerationis. 1. Petr. 2. Simplex olim baptiſmus.

Sciendum autem, primo ſimpliciter in fluuiis vel fontibus baptizatos credentes. Ipſe enim Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vt in nobis idem conſecraret lauacrum, in Iordane baptizatus eſt à Ioanne, & ſicut alibi legitur: Erat Ioannes baptizans in Ænon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi.

Ioan. 3. Act. 8.

Et Philippus Euangeliſta eunuchum baptizauit in fonte, quem reperit in via. Sicut autem ſupra oſtendimus, creſcente proceſſu temporum, religionis honore inſtitutionum Eccleſiaſticarũ vſque ad plenitudinem decus creuiſſe: ita & huius myſtici lauacri, gradatim per temporum augmenta, in maius celebratio creuit.

Chriſmatis vnctio.

Addiderunt alii Chriſmatis vnctionem, quam ex veteri ſumptam conſuetudine, nemo qui dubitet: cùm primis temporibus impoſitione manuum baptiſmus confirmari ſoleret, quod in Samaria feciſſe Petrum legitur & Ioannem.

Act. 8.

Quæ confirmatio & tunc ad primos Eccleſiæ paſtores pertinuit, & nunc pertinere non dubitatur. Vndè in Canonibus ſæpè interdicitur Presbyteris, nè Chriſma conficiant, neque baptizatos in fronte conſignent: quod ſolis debetur Epiſcopis. Teſtantur hoc decreta Innocentii Papæ, & ſtatuta Syluestri: quia & ipſe inſtituit, vt presbyter baptizatum Chriſmate liniat, propter occaſionem tranſitus mortis. Quòd ſi à Diacono, vel quodlibet alio homine baptizatus, caſu ante confirmationem tranſierit, credendum non eſt perire propter hoc, quia ſub fide qua credidit, poterit eſſe ſaluus, ſi eum poſt commiſſa peccata non perimant. Lege Concilii Eliberitani decreta.

Multa ad baptiſmi ſolennitatem addita.

Alii addiderunt in Baptiſmatis Sacramẽto Exorciſmos, alii conſecrationem fontis, alii ſalis vel ſaliuæ infuſionem alii Catechumenorum ordinabilem inſtructionem, alii ſcrutinia diligẽtiſſime ad tantum myſterium præparationis ſtatuerunt. Sed & multa alia,

quæ & exemplis diuinorum actuum, vel dictorum inuenta ſunt, & cōgruentiſſimis ſpiritalium profectuum ſignificationibus plena noſcuntur: ſicut copioſa priorum de eiſdem rebus documenta demonſtrant. Celebratur autem ipſum baptiſma verum, non niſi in nomine ſummæ Trinitatis, quod & Dominus ipſe oſtendit, & Canones Apoſtolorum docent. Vndè quicumque vel ab hæreticis in Trinitate baptizantibus, vel ab alio quolibet homine, ſub appellatione legitima eiuſdem ſanctæ Trinitatis fuerit baptizatus, rebaptizari non debet, nè inuocatio ſummæ diuinitatis adnullari videatur: ſed Chriſmate & manus impoſitione, quod imperfectum erat, perfici debet. Hoc in Canonibus & decretis patrum frequens habetur. Legitur quoque in vltimo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro, quòd Athanaſius adhuc puer, inter coæuos baptiſmatis ſimilitudinē per ludum exercuerit. Alexandrum etiam Alexandriæ præſulem, cognita interrogatione Baptiſtæ & reſponſione baptizatorum, & cæteris, quæ quamuis per ludum, tamen iuxta noſtram religionem geſta ſunt, non rebaptizandos iudicaſſe, ſed viſitatis Eccleſiæ confirmādos myſteriis. Cōcilio quoque Eliberitano, fidelibus plenum baptiſma habentibus, in neceſſitate baptizare permittitur. Victor etiam xv. Romanorum Pontifex conſtituit, vt neceſſitate faciente, liceat vbi inuentum fuiſſet, ſiue in flumine, ſiue in mari, ſiue in fontibus, Chriſtianæ credulitatis cōfeſſione clarificata, quicumque ex gentilitate veniens, baptizaretur. In hoc tamen & ſimilibus non tribuitur quibuſcumque baptizandi indiſcreta licentia, cùm Concilio Carthaginco. mulieres prohibeantur baptizare: ſed demonſtratur per hæc vbi ineuitabilis neceſſitas poſcit, melius baptizari vbicumque & à quocumque in nomine Trinitatis, quàm periclitantem, ſine remedio deperire. Vndè etiam tempora baptizandi legitima in talibus neceſſitatibus obſeruanda non ſunt: ſed iuxta decreta Leonis, ægritudine, perſecutione, obſidione & naufragio periclitantibus, ſemper eſt ſuccurrendum: Et Concilio Gerundenſi, vnius diei infans, ſi in diſcrimine ſit, baptizari iubetur. Eos autem, de quibus incertum eſt, id eſt, qui nullo teſtimonio probare poſſunt, ſe eſſe baptizatos, ex Concilio Carthaginen. & decretis Leonis diſcimus baptizari debere. Illos verò, qui baptizatos ſe quidem nouerunt, ſed in qua profeſſione ignorant, eiuſdem Leonis Papæ decreta, ſub manus impoſitione ſuſcipiendos conſtituunt. Tempora autem baptizandi legitima, Paſcha & Pentecoſte præfiguntur, ſecundùm decreta Siricii, Leonis vel Gelaſii Epiſcoporum, quamuis Concilio Gerundenſi Natalis Domini & Paſcha ponantur. Alii quoque in Epiphania Domini baptizare voluerunt, quia eo tempore Dominum noſtrum traditur baptizatum, quod & ipſum ab aliis prohibetur. Quia verò ſecundùm Apoſtolum in morte Saluatoris baptizamur, & ipſe Dominus intraturos regnum cælorum, ex aqua & Spiritu renaſci debere præmonſtrat, congrue à præſulibus Romanorum, hæc duo tempora ſola ad celebrationem præfixa ſunt baptizatis, id eſt, Paſcha & Pentecoſte: quorum vno, Paſſio Domini & reſurrectio: altero, Aduentus celebratur Spiritus ſancti. Alii trinam immerſionem volunt, in ſimilitudinem triduanæ ſepulturæ, vt in Canonibus Apoſtolorum ſtatutum habetur, & Romanorum conſuetudo obſeruat. Alii vnam, propter diuinitatis vnitatem contendunt, vt in Concilio Toletano pleniſſimè habetur: vbi etiam commemoratur, quòd B. Gregorius interroganti ſuper hoc Leandro, inter cætera ita reſponderit, quia in vna fide nihil officit Eccleſiæ conſuetudo diuerſa. Mos autem quod tertio mergimus, triduanæ ſepulturæ Sacramenta ſignamus, vt dum tertiò ab aquis infans educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur. Quod ſi quis fortè etiam pro ſummæ Trinitatis veneratione exiſtimet fieri, neque ob hoc aliquid obſiſtit, baptizādum ſemel in aquis

[Margin: Baptizatis in nomine Trinitatis, non rebaptizantur. — Athanaſiis baptiſmū per luſū puerorū. — Licentia baptizandi in neceſſitate. — Legitima tempora baptizandi Paſcha & Pentecoſte. — Rom 6. — Ioan. 3. — Trina immerſio.]

mergere: quia dum in tribus ſubſiſtentiis vna ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poterit, infantem baptiſmate ter, vel ſemel mergere, quando & in tribus merſionibus perſonarum Trinitas, & in vna poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari. Quæ ſingularis merſio quamuis tunc ita Hiſpanis complacuit, dicentibus, trinam merſionem ideò vitandam, quia hęretici quidam diſſimiles in Trinitate ſubſtantias dogmatizare auſi ſint, ad conſubſtantialitatem S. Trinitatis negādam: tamen antiquior vſus præualuit, & ratio ſupradicta. Si enim omnia deſerimus, quę hæretici in ſuam peruerſitatem traxerunt, nihil nobis reſtabit: cùm illi in ipſo Deo errantes, omnia quæ ad eius cultum pertinere viſa ſunt, ſuis erroribus quaſi propria applicarint. Notandum autem, non ſolùm mergendo, verùm etiam deſuper fundendo, multos baptizatos fuiſſe, & adhuc poſſe ita baptizari, ſi neceſſitas ſit, ſicut in paſſione B. Laurentii quendam vrceo allato legimus baptizatum. Hoc etiam ſolet euenire, cùm prouectiorum granditas corporum in minoribus vaſis hominem tingi non patitur. Notandum deinde, primis temporibus, illis ſolummodò baptiſmi gratiam dari ſolitam, qui & corporis & mentis integritate iam ad hoc peruenerant, vt ſcire & intelligere poſſent, quid emolumenti in baptiſmo conſequendum, quid confitendum atque credendum, quid poſtremo renatis in Chriſto eſſet ſeruandum. Refert ſiquidem venerabilis pater Auguſtinus de ſeipſo in libris confeſſionum ſuarum, quod pene vſque ad xxv. annorum ætatem catechumenus perdurarit: & ea videlicet intentione, vt per hanc temporis moram, de ſingulis edoctus, ad eligendum quodlibet libero duceretur arbitrio: & deferueſcētibus lubricæ ætatis incendiis, melius quod ſequendum erat, ſeruare potuiſſet. Sed augeſcente diuinæ religionis diligentia, intelligentes Chriſtiani dogmatis amatores, peccatum Adæ originale non ſolos eos tenere obnoxios, qui ſuis operibus præuaricationem auxerunt, ſed etiam eos, qui ſine ſuis commiſſis: quia ſecundùm Pſalmiſtam, in iniquitatibus concepti & nati ſunt, immunes à peccato eſſe non poſſunt, dum de polluta radice procedunt: vt merito de omnibus dicatur per Apoſtolum, Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Et de Adam, In quo omnes peccauerunt. Hoc ergo ſentientes ſanæ fidei ſectatores, nè perirent paruuli, ſi ſine remedio regenerationis gratiæ defungerentur, ſtatuerunt eos baptizari in remiſſionem peccatorum. Non ſicut hæretici quidam gratię Dei repugnantes, contendebant, nulla neceſſitate paruulos baptizari, quia nondum peccaſſent. Quod ſi verum eſſet, vel non baptizandi erant, vel ſi extra neceſſitatem baptizarentur, imperfectum & non verum in eis erat baptiſmi ſacramentum, quod in Symbolo confitemur dari in remiſſionem peccatorum. Ergo quia omnes quos gratia Dei non liberat, pereunt in originali delicto, etiam qui ſui ſceleris non adiecerunt augmenta, neceſſariò paruuli baptizantur. Quod & S. Auguſtinus in libro de Baptiſmo paruulorum oſtendit, & Africana teſtantur Concilia, & aliorum patrum documenta quàm plurima. Ex hac igitur occaſione inuentum eſt, vt Patrini vel Matrinæ adhibeantur, ſuſcepturi paruulos de lauacro: & pro eis reſpondeant omnia, quæ ipſi per ætatis infirmitatem confiteri non poſſunt: Pariterque debet ſpiritalis pater vel mater ei, quem de fonte regenerationis ſuſcepit, cum ad intelligibilem peruenerit ætatem inſinuare confeſſionem, quam pro eo fecit vt qui aliena confeſſione, ſicut paralyticus fide portantium meruit à peccatorum ſolui languore, ſtudeat ſaluti præſtitæ viuere non indignè, & ſua impleat executione quod illorum confeſſus eſt ore, ſi non vult ſaluatione carere, quam illorum meruit fide. Non autem Pater debet vel Mater de fonte, ſuam ſuſcipere ſobolem, vt ſit diſcretio inter ſpiritalem generationem, atque

[Margin: Mergendo & perfundendo. — Catechumeni olim, adulti. — Baptiſmus paruulorū. — Pſ. 50. — Rom. 3. — Error Pelagianorū. — Patrini & matrinæ. — Luc. 5. — Ne parentes ſuam ſobolem de fonte baptiſmi ſuſcipiant.]

atque carnalem. Quod ſi caſu euenerit, non habebunt A
carnalis copulæ deinceps adinuicem conſortium, qui in
com. uni filio, compaternitatis ſpiritale vinculum ſuſ-
ceperunt. Baptizandi ſunt itaque, non ſolùm per æta-
tem loquentes, & intelligentes quæ aguntur, ſed etiam
nondum per ſe vel pro ſe loquentes. Sicut etiam Syno-
dus Carthaginenſis baptizandos ſtatuit ægrotos, qui
iam loqui non poſſunt, cùm voluntatis eorum teſtimo-
nium, ſui dixerint: aut ipſi aliquibus ſignis comprobare
Ne qui pro mortuis baptizetur. potuerint, Mortuis verò Baptiſma vel Euchariſtiam da-
ri, ſupradicti loci prohibetur Concilio: quia ſuis primis
prædicationis Euangelicæ temporibus, tanti feruoris
quidam in diuina credulitate referuntur fuiſſe, vt pro
quibuſdam chariſſimis, ante annunciationem veritatis,
vel baptiſmi perceptionem defunctis, baptizari ſtude-
rent. Quod Apoſtolus Paulus ad aſtruendam reſurre- B
ctionis fidem commemorat: Quia niſi crederentur re-
1 Cor. 15. ſurrecturi, ſtultum erat pro eis qui iam non exiſterent
laborare.

De Decimis dandis. Cap. XXVII.

Gen. 14. & 28. Leui. 27. Num. 18. DEcimas Deo & ſacerdotibus Dei dãdas, Abraham
factis, Iacob promiſſis inſinuat, deindè lex ſtatuit,
& omnes doctores ſancti commemorant. Et profectò
dignum erat, vt Iſraelitæ decimas pecorum & frugum,
Ratione, cur dandæ ſint Decimæ. Verba Aug. & omnium pecuniarum Domino darent: qui vt eos li-
beraret, decem plagis percuſſit Ægyptios. & in nouiſſi-
ma plaga primogenita cunctorũ diſperdidit, gratiam-
que ſuis præſtitit, vt impetratis pecuniis ſpoliarent Æ-
gyptum. De quibus decimis Auguſtinus Doctor mira-
bilis dicit: Decimæ ex debito requiruntur. Quid ſi di-
ceret Deus? nempe, Meus es ô homo, mea eſt terra quã C
colis, mea ſunt ſemina quæ ſpargis, mea animalia quæ
fatigas, meus eſt calor ſolis, & cùm omnia mea ſint, tu
qui manus accõmodas, ſolam decimam merebaris: Sed
reſeruo tibi nouem, da mihi decimam. Si non dederis
decimam mihi, auferam nouem. Si dederis mihi deci-
mam, multiplicabo nouem. Cum itaq; Iudaicus popu-
lus, præceptum decimarum tanta diligentia obſeruaret,
vt de minimis quibuſque oluſculis, ruta videlicet, men-
Matt. 23. tha & cymino, vt ipſe Dominus teſtatur) decimas daret:
cur non maiori ſtudio plebs, Euangelica eãdem impleat
iuſſionem? cui & maior eſt numerus ſacerdotũ, & ſyn-
Cur ſacerdotibus debeantur decimæ. cerior cultus ſacramentorũ? Ideò ergo dandæ ſunt de-
cimæ, vt hac deuotione Deus placatus, largius præſtet
quæ neceſſaria ſunt, ſicut ſuperius oſtendimus, Ac vt
ſacerdotes & miniſtri Eccleſiæ cura & ſolicitudine ne- D
ceſſitatum corporalium, quibus ſine hæc vita tranſigi
non poteſt, releuati, liberiores fiant ad meditationem
diuinæ legis, & doctrinæ adminiſtrationem, atque ſpi-
ritalis ſeruitii voluntariam expletionem: & vt munus
populi, in quotidianam oblationem Domino immole-
tur, necnon ſecundùm ſtatuta Canonica, in ſuſtẽtatio-
nem pauperum, & reſtaurationem Eccleſiarum profi-
Quatuor partes de oblationibus. ciat. Quatuor enim partes iuxta canones fieri, de fide-
lium oblationibus debent: vt vna ſit Epiſcopi, altera
clericorum, tertia pauperum, quarta reſtaurationi Ec-
cleſiarum ſeruetur.

De Litaniis agendis, Cap. XXVIII.

Litania maior. LItanias, id eſt, Rogationes publicas (quas Maiores
vocamus) Romani vna die denominata, id eſt, vii. E
Calend. Maii annuatim facere ſolent: Quas Gregorius
Papa initio ordinationis ſuæ inſtituit, dum poſt aqua-
rũ inundationem inſolitam, inguinaria & inſolita lues,
primò Pelagio Papa extincto, populũ vaſtaret Roma-
Septena proceſſio Paulus Diaconus in Mauritio Imp. num. Quia tunc eo modo ſeptena ordinauit Litaniam,
ſicut Paulus in geſtis Longobardorum commemorat,
vt precaturos Dominum, in ſeptem turmas diſtribue-
ret: quo pietatem Domini multiplicius implorarent. In
primo choro fuit Clerus, In ſecundo Abbates omnes
cum Monachis ſuis, In tertio omnes Abbatiſſæ cum
congregationibus ſuis, In quarto omnes pueri, In quin-
to omnes Laici, In ſextu omnes Viduæ, In ſeptimo om-
nes mulieres coniugatæ. Triduanæ autem Litaniæ, quę
proximis diebus ante Aſcenſionem Domini, annue per *Litania minor in diebus Rogationum.*
omnes Galliarum vel Germaniæ Eccleſias celebrantur,
in Galliis ſunt conſtitutæ. Temporibus ſiquidem Clo-
douei Regis Francorum, qui cum gente ſua primus
Chriſtianus effectus eſt, dum ciuitas Viennenſium cre-
bro terræmotu ſubrueretur, & beſtiarũ deſolaretur in- *Mamertus Epiſcopus Viennẽſis in Gallia.*
curſu, Sanctus Mamertus eiuſdem ciuitatis Epiſcopus,
eas legitur pro malis, quæ præmiſimus, ordinaſſe. Quas
Aurelianenſis Synodus & eo tempore iubet fieri, & ab
opere ſeruili, vt plenius celebrentur, omnes vacare.
Hiſpani autem, propter hoc quod ſcriptum eſt, Non *Hiſpani Matt. 9.*
poſſunt filii ſponſi lugere, quàm diu cùm illis eſt ſpon-
ſus, infrà Quinquageſimam Paſchæ recuſantes ieiuna-
re, Litanias ſuas poſt Pentecoſten poſuerunt, quinta,
ſexta, & ſeptima feriis eiuſdem hebdomadis, eas facien-
tes. Alii eorum Idibus Decembribus triduanum ſtatue-
runt ieiunium. Alii Calendis † Decembribus. Notan- *† Nouẽb.*
dum autem, Litanias non tantùm dici illam recitatio-
nem nominum, qua Sancti in adiutorium vocantur in- *Inuocatio ſanctorũ in Litaniis*
firmitatis humanæ: ſed etiam cuncta quæ ſupplicatio-
nibus fiunt, † orationes appellari. Litania autem ſan- *† rogationes.*
ctorum nominum, poſteà creditur in vſum aſſumpta,
quam Hieronymus Martyrologium, ſecutus Euſebium
Cæſareenſem, per anni circulum conſcripſit, ea occa-
ſione ab Epiſcopis Chromatio & Eliodoro, illud opus
rogatus componere, Quia Theodoſius religioſus Im-
perator, in Concilio Epiſcoporũ laudauit Gregorium
Cordubenſem Epiſcopum, quòd omni die Miſſas ex-
plicans, eorum martyrum, quorum natalitia eſſent, no-
mina plurima commemoraret.

De Aqua ſparſionis. Cap. XXIX.

AQuam ſparſionis cum ſale benedici, & in habita- *Exod. 12. & 24.*
culis fidelium ſpargi, Alexander Papa conſtituit.
Sicut enim populus prior legalibus inſtitutis deſeruiẽs,
ſanguine luſtrabatur: ita nouus Chriſtianorum popu-
lus. Baptiſmi Sacramento renatus, dignè aqua benedi-
cta adſpergitur, vt ſicut ſanguis agni in poſtibus ad re-
pellẽdum percuſſorem ponebatur, ita myſterium aquę,
corpora & loca muniat renatorum.

De benedictione Cerei. Cap. XXX.

CEreum autem benedici, nõ ſolùm in principalibus
Eccleſiis, ſed etiam in parochiis Zoſimus Papa cõ-
ſtituit. Quod ipſum Concilio Toletano oſtenditur,
quoſdam Hiſpanorum obſeruaſſe, quoſdam neglexiſſe.

Comparatio Eccleſiaſticorum ordinum & ſæcularium. Cap. XXXI.

CIrca harum calcem rerum, placet inſerere quandã *Magna ſæcularium poteſtatũ diuerſitas.*
ſæculariũ atq; Eccleſiaſticarum comparationem
dignitatum: quamuis non neſciam, ordinationes poteſ-
ſtatum & officiorũ, tanta diuerſitate pro varietate gen-
tium, locorum & temporum perplexas, vt de eis vix ali-
quid certi poſſit exponi. Quotus enim quiſque eſt, qui
ſe ſcire fateatur, quibus, (non dico Aſſyriorum, Medo-
rũ & Macedonum, ſed vel Romanorum, quod notius
& proximius nobis eſt) Imperium diſtributũ fuerit &
ordinatum adminiſtrationibus & officiis: cùm per lon-
gitudinem temporum, aliæ poteſtates, aliis mutatæ *Ro. Pontifex in Eccleſia ſupremus monarcha*
ſint) aliæ ſubditæ, aliæ additæ, vt ipſa inſtabilitate re-
rum, humanum eſſe & temporarium comprobetur,
quod quadam inconſtantia, & in maius extenditur, &
in minus contrahitur? Omiſſis ergo incertis, quæ no-
tiora ſunt, inuicem comparemus: vt oſtendamus or- *Exod. 12. 3. Reg. 5. Ioſ. 2. Ruth 4. Iudic. 6.*
dinationes mundanæ ſapientiæ, in ſpiritalem Eccle-
ſiæ vniuerſalis rempublicam ſacris diſtinctionibus
commutatas, in ſimilitudinem antiquæ hiſtoriæ,
qua vel pecuniæ Ægyptiorum, in vſum tabernaculi,
vel Cedri de Libano cæſi, in templi ædificationẽ pro- *Alii Patriarcha*
feciſſe. Raab quoque & Ruth & Achior, in numerum
populi Dei tranſlati narrantur. Sicut autem gens Ro-

manorum, totius orbis monarchiam tenuiſſe fertur: ità ſummus Pontifex in ſede Romana, vicem beati Petri gerẽs, totius Eccleſiæ apice ſublimatur. De quo Sardicenſi Concilio ſtatuitur, cũctorum ſtatuta ad eum referri debere, idque obſeruandum, quod ipſe ſtatuerit. Sicut vero ſummus ſæculi principatus, non tantùm apud Romanos, verùm etiam apud aliarum partium gẽtes interdum fuit: ità & aliæ Eccleſiæ, dignitati ſedis Romanæ conſociantur, id eſt, Antiochenſis in Aſia, Alexandrina in Africa. In Concilio enim Niceno, harum trium priuilegium Eccleſiarum, cæteris omnibus anteferendum oſtenditur: ſed poteſt trium locorum eminentia ad vnam dignitatem referri: Quia in duobus horum ipſe Petrus ſedit, Tertium nihilominus, id eſt, Alexandriam, per Marcum filium ſuum & Euãgeliũ, quod ex ore eius ipſe Marcus deſcripſerat, ſuam effecerat ſedem. Similiter intelligendum de Principatibus ſęculi, quòd quamuis in diuerſis orbis partibus per tempora ſua fuiſſerint, tamen ad ius Romanum, quaſi vnũ apicem poſtremo omnes penè relati ſunt. Comparetur ergo Papa Romanus Auguſtis & Cæſaribus. Patriarchæ verò Patriciis, qui primi poſt Cæſares, in Imperiis fuiſſe videntur: Ità & iſti, qui ſatis pauci ſunt, primi poſt trium ſedium præſules habentur. Deinde Archiepiſcopos, qui ipſis Metropolitanis præeminent, Regibus cõferamus. Metropolitanos autem ducibus cõparemus, Quia ſicut duces ſingularum ſunt prouinciarum, ità & illi in ſingulis prouinciis ſinguli ponuntur. Vnde in Chalcedonenſi Cõcilio iubetur, Nè vna prouincia in duos Metropolitanos diuidatur. Quod Comites vel perfecti in ſæculo, hoc Epiſcopi cæteri in Eccleſia explent. Fertur enim in Oriẽtis partibus, per ſingulas vrbes & prefecturas, ſingulas eſſe Epiſcoporũ gubernationes. Sicut Tribuni militibus præerant, ità Abbates Monachis, athletis ſpiritalibus præeſſe noſcũtur. Quẽadmodum ſunt in palatiis præceptores vel comites palatii, qui ſæcularium cauſas ventilant, ità ſunt & illi, quos ſummos Cappellanos Franci appellant, Clericorũ cauſis prælati. Cappellani minores ità ſunt, ſicut hi, quos Vaſſos Dominicos Gallica cõſuetudine nominamus. Dicti ſunt autem primitus Cappellani, à cappa beati Martini, quam Reges Francorum, ob adiutoriũ victoriæ, in prælis ſolebant ſecum habere: quam ferẽtes & cuſtodientes, cum cæteris Sanctorum reliquiis Clerici, cappellani cœperũt vocari. Porrò ſicut Comites quidã miſſos ſuos præponunt popularibus, qui minores cauſas determinent, ipſis maiora referuent: ità quidam Epiſcopi coepiſcopos habent, qui in rebus ſibi congruentibus, quæ iniunguntur, efficiunt. Centenarii, qui & centenariones, vel vicarii, qui per pagos ſtatuti ſunt, Presbyteris plebium, qui Baptiſmales Eccleſias tenent, & minoribus Presbyteris præſunt, conferri queunt. Decuriones vel Decani, qui ſub ipſis vicariis

Comparatio inter ſæculares & Eccleſiaſticas poteſtates.

Cappellani vnde dicti.

Coepiſcopi.

A quædam minora exercẽt, minoribus Presbyteris titulorum poſſunt comparari. Sub ipſis miniſtris centenariorum, ſunt adhuc minores, qui Collectarii quaterniones, vel duumuiri poſſunt appellari: quia colligunt populum, & ipſo numero oſtendunt ſe Decanis eſſe minores. Sunt autẽ ipſa vocabula, ab antiqua conſuetudine mutuata, in quis officia prælatorum dicebãtur ex numero ſubiectorũ: Vt ſunt Chiliarchi Græcè, Latinè millenarii, centenarii vel centuriones. Pentacontarchi, vel quinquagenarii: Decani, vel decuriones, Quaterniones, duumuiri, Ad horum ſimilitudinẽ ſũt Diaconi & ſubdiaconi, Presbyterorũ adiutores in verbo, Baptiſmo & quotidiano officio. Sunt etiam archipresbyteri, in Epiſcopiis Canonicorum curam gerẽtes. Habent & poteſtates ſæculi conſiliarios in domeſticis, & liberorum Pædagogos ſuorum, habẽt ipſi procuratores rei familiaris. Similiter in quibuſdam Eccleſiis Archidiaconos, quos familiæ reſpicit gũbernatio. Sũt in ſæcularibus quæſtionarii, id eſt, qui reos examinant: Sunt in Eccleſia Exorciſtæ, dęmonum excluſores. Habent aulæ potentium ianitores, habet & domus Dei oſtiarios: Habet mundus veredarios, commentariẽſes, ludorum exhibitores, carminum põpaticos relatores: habet Eccleſia acolytos, lectores, cãtores, atq; Pſalmiſtas. Cæterùm ex vtriuſq; ordinis coniunctione & dilectione, vna domus Dei conſtruitur, vnum corpus Chriſti efficitur, cunctis membris officiorum ſuorum fructus mutuæ vtilitati conferentibus, dũ oculus eſt in ſapientibus, qui veram lucẽ & percipiunt & inſinnãt: os in doctoribus, auris in beneuolis auditoribus, naſus C in diſcretionis amatoribus, manus in operatoribus, pedes in proficientibus, venter in compatientibus, humeri in laborum toleratoribus, & cũcta in cæteris: vt non ſit ſchiſma in corpore, ſed ſi gloriatur vnum membrum, congaudeant omnia membra: ſi contriſtatur vnum, cuncta condolẽt. Iſta conuenientia euſque tenenda eſt, donec occurramus omnes in virum perfectum, vt ſit Deus omnia in omnibus.

Presbyteri titulorũ.

Græcorum poteſtatum nomina.

Archipresbyteri.

Vniuerſæ poteſtates membra in vnũ Eccleſiæ corpus &c.

1. Cor.

CONCLVSIO LIBELLI.

GRaui pondere tandem ſolutus, & vtinam tam profectuoſo quàm magno, in fine concluſionis lecturos obteſtor, nè quod obedientia ſubii, iſti tribuãt temerariæ præſumptioni. Fateor enim, me nec reperiſ- D ſe cuncta, quæ dilucidare cupiui, nec cuncta poſuiſſe, quæ reperi: cùm & rerum magnitudo ſciendi cupiditatem ſuccenderet, & diuerſitatum cõfuſio faſtidii nimietatem præberet. Habebit tamen in his lectoris mei curioſa veſtigatio, & ſi non copiam ſatietatis, qua delectetur, qualemcumque tamen cauſam inquiſitionis, qua melius exerceatur.

Autoris modeſtia.

Explicit VValafridi Strabonis liber de Eccleſiaſticarum rerum exordiis & incrementis.

BERNONIS

MAGNA
BIBLIOTHECA
VETERVM PATRVM,
Et antiquorum SCRIPTORVM *Eccleſiaſticorum.*

PRIMO QVIDEM A MARGARINO DE LA BIGNE
EX ALMA SORBONÆ SCHOLA CELEBERRIMO THEOLOGO
Doctore Pariſienſi compoſita,

POSTEA STVDIO DOCTISSIMORVM COLONIENSIVM
Theologorum ac Profeſſorum aucta:

NVNC VERO ADDITIONE DVCENTORVM
CIRCITER AVTHORVM, TAM GRÆCORVM QVI IN EDITIONE
Colonienſi, quam LATINORVM qui in Pariſienſibus deſiderabantur, locupletata,
Accuratiſſimè emendata, & in XVII. Tomos diſtributa:

Nec non perfectiori ordine diſpoſita, materiarum enim, de quibus ſcripſerunt authores, ſeriem complectitur, & Hiſtoricam methodum per ſingula ſæcula quibus vixerunt, in indice Chronologico copioſiſſimo continet.

TOMI X. PARS II.

PARISIIS,
Sumptibus Ægidij Morelli Architypographi Regij.
M. DC. XXXXIV.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

INDEX OPERVM

QVÆ IN HAC X. MAGNÆ BIBLIOTHECÆ VETERVM PATRVM TOMI SECVNDA PARTE CONTINENTVR.

BErnonis Abbatis Augienſis, de quibuſdam rebus ad Miſſæ officium pertinentibus, libellus. 697

Petri Damiani, Monachi S. Benedicti, Epiſcopi Oſtienſis, & S. R. E. Card. liber qui appellatur, Dominus vobiſcum. 715

Micrologus, de Eccleſiaſticis obſeruationibus. 726

B. Iuonis Carnotenſis Epiſcopi, De Eccleſiaſticis Sacramentis, ac officijs, & præcipuis per annum feſtis, Sermones 21. 767

Hildeberti Cenomanenſis, & Turonenſis Epiſcopi, poſtmodum Archiepiſcopi, de myſterio Miſſæ carmen. 839

Ruperti Abbatis Tuitienſis iuxta Coloniam Agrippinam, Ord. S. Benedicti, natione Germani, De diuinis officiis, libri 12. 848

Petri, Abbatis Cluniacenſis, Ord. S. Benedicti, Nucleus de ſacrificio Miſſæ. 1091

Radulphi de Riuo, Decani Tungrenſis, de obſeruantia Canonum liber. 1103

Miſſæ expoſitio breuis, tranſcripta ex venerandæ vetuſtatis codicibus. 1169

Gemma animæ, de diuinis officijs, ſiue de antiquo ritu Miſſarum. 1179

Hugonis de S. Victore Ordinis Canonicorum Regularium Auguſtinianorum, & Abbatis, natione Saxonis, in ſpeculum de myſterijs Eccleſiæ. 1335

Eiuſdem de cærimoniis, Sacramentis, officijs, & obſeruationibus Eccleſiaſticis libri 3. 1367

Idem in Canonem Miſſæ. 1424

Claruit anno MCXXX. Sub Henrico Imp.

BERNONIS AVGIENSIS ABBATIS,

DE QVIBVSDAM REBVS AD MISSÆ OFFICIVM PERTINENTIBVS LIBELLVS,

cuius hæc ſunt capita.

1 QValiter priſcis Apoſtolorum temporibus Miſſarum celebritas ageretur.

2 De Gloria in excelſis Deo.

3 De Octaua Pentecoſtes.

4 Quare auctor officiorum, in Aduentu Domini quatuor tantum hebdomadas numeret, cum ordinator lectionarii quinque numeret.

5 De Miſſa, *Deprecationem noſtram*, & concordia Euangeliorum & Apoſtolicarum lectionum cum cæteris officiis, ac præcipue cum Miſſis, & de officio, *Exultate Deo*.

6 Quare auctor officiorum ab octaua Pentecoſtes vſque ad Aduentum Domini, vigintitria ſolummodo poſuerit officia, cum Ordinator Lectionarii vigintiquinque lectiones conſtituerit, exceptis his lectionibus & Euangeliis, quæ leguntur in hebdomada octauæ Pentecoſtes, & in Dominica quinta ante Natiuitatem Domini, & de S. Trinitate, quæ ſuperioribus vigintiquinque coniunctæ, videntur vigeſimumoctauum numerum implere.

7 De ieiunio quatuor temporum.

Qualiter priſcis Apoſtolorum temporibus Miſſarum celebritas ageretur.

CAPVT I.

IGITVR in exordio naſcentis Eccleſiæ non eo, quo nunc, modo vel ordine ſacra celebrabantur Miſſarum ſolennia, teſte etiam beatiſſimo Gregorio Papa, qui inter multa quæ conſtituit vtilia cùm in celebratione Miſſarum, tunc etiam in vario Eccleſiaſticarum rerum vſo, ad conficiendum còrpus & ſanguinem Chriſti, orationem Dominicam fecit decantari, ſicut de eo ſcriptum eſt orationem Dominicam mox poſt Canonem ſuper hoſtiam cenſuit recitari. De hoc & de aliis cùm quoſdam murmurare ſentiret, piiſſimus Pater inter alia non dedignatus eſt huiuſmodi rationem reddere, dicens: Orationem Dominicam idcirco mox poſt precem dicimus, quia mos Apoſtolorum fuit, vt ad ipſam ſolummodo orationem, oblationis hoſtiam conſecrarent. Et valde mihi inconueniens viſum eſt, vt precem, quam Scholaſticus compoſuerat, ſuper oblationem diceremus, & ipſam traditionem, quam Redemptor noſter compoſuit, ſuper eius corpus & ſanguinem non diceremus. Sed creſcente ſtatu religionis, ſimul accreuit decus Eccleſiaſtici honoris. Attamen ipſum canonem non vnus ſolus totum compoſuit, ſed per tempora aliud alius interpoſuit vel adiecit, ſicut de hoc ſanctiſſimo Papa legimus: In Canone appoſuit, Dieſque noſtros in tua pace diſpone, atque ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. De Alexandro quoque Papa, qui a beato Petro ſeptimus erat in ordine, ita legi[illegible]: Hic paſſionem Domini miſcuit in precatione [illegible]tem, quando Miſſæ celebrantur. Leo Papa conſtituit, vt intra actionem ſacrificii diceretur, Sanctum

A ſacrificium, & cætera. Deinde Gregorius tertius eiuſdem nominis Papa, faciens oratorium in baſilica S. Petri Apoſtoli in honorem omnium Sanctorum, quotidiana Miſſarum ſolennia ibidem celebrare conſtituit, partetq; in Canone a Sacerdote dicēdum ordinauit: Quorum ſolennitas hodie in conſpectu tuæ maieſtatis celebratur, Domine Deus noſter, toto in orbe terrarū. Quod quia ſpecialiter ad illam pertinet celebritatem, non eſt canoni, qui generaliter dicitur, adnotatum. Hæc de canone, qui & actio dicitur, dicta ſunt: nunc de cæteris quæ Dominus dederit, videamus. Cæleſtinus Papa conſtituit, vt Pſalmi Dauid centum quinquaginta ante ſacrificium pſallerentur in ordine Antiphonarum ex omnibus, quod antea non fiebat, niſi tantum epiſtola beati
B Pauli recitabatur, & ſanctum Euangelium. Litaniæ, id eſt, Kyrie eleiſon, Chriſte eleiſon, quæ ſequuntur, a Græcorum vſu ſumptæ creduntur. Orationes autem, quas Collectas dicimus, a diuerſis auctoribus compoſitæ creduntur, a Gelaſio præſule Romano, & beato Gregorio Papa. Vnde & in vita ipſius legimus: Sed & Gelaſianum codicem de Miſſarum ſolenniis, multa ſubtrahens, pauca conuertens, nonnulla ſuperaduciens, in vnius libelli volumine coarctauit. Quod volumen librum Sacramentorum prætitulauit. Et fortaſſe primis temporibus ſolius Pauli Epiſtolæ legebantur, poſtmodum intermixtæ aliæ lectiones ſunt, non tantum de nouo, verum etiam de veteri, prout ſolennitatum ordo poſcebat, teſtamento. Vbi notandum, vt ſicut ſanctum
C Gregorium, quicumque has vel has cantilenas compoſuiſſet libri Sacramentorum & Antiphonarum: ita & beatum Hieronymum credimus ordinatorem lectionarii, vt ipſius teſtatur prologus appoſitus in capite euidem Comitis: (ſic eum appellauit. Poſtea cum Gradualia & Alleluia inter Apoſtolicam & Euangelicam lectionem cœperunt frequentari, Hiſpani quaſi nouitate rei perculſi, multum teſtiterunt, dicentes: In quibuſnam Hiſpaniarum Eccleſiis laudes poſt Apoſtolum decantantur, priuſquam Euangelium prædicetur, dum Canones præcipiant, poſt Apoſtolum non laudes, ſed Euangelium annunciare. Præſumptio enim eſt, vt anteponant ea, quæ ſequi debent. Nam laudes ideo Euangelium ſequuntur, propter gloriam Chriſti, quæ per idem Euangelium prædicatur. Veruntamen ex aucto- *Con. To. le 4 cap. 11.*
D ritate ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, poſtea eſt conſtitutum, vt reſponſoria & Alleluia canantur ante ſanctum Euangelium. Iidem etiam in Toletano ſtatuerunt concilio, vt hymnus trium puerorum omni Dominico die, & in ſolennitatibus martyrum in pulpito decantetur: quod tamen Romani minime faciunt, niſi quater in anno, his ſabbatorum diebus, qui prætitulantur, In duodecim lectionibus. Symbolum quoq; fidei Catholicæ poſt Euangelium recitatur, vt per ſanctum Euangelium corde credatur ad iuſtitiam, per Symbolum autem ore confeſſio fiat in ſalutem. Quod tamen non ſecundum Nicenum concilium, ſed ſecundum Conſtantinopolitanum canimus tranſlatum. Concilio quoque Toletano ſtatutum eſt, id omni die Dominico ſecundum morem Orientalium eccleſiarum decantari. *Rom. 10* *Con. Tol. le 4 cap. 12.*

Agnus Dei, in confractione corporis Domini, a clero

& à populo Sergius Papa dici conſtituit. Offertorium, quod inter offerendum cantatur, quamuis a prioris populi conſuetudine in vſum Chriſtianorum veniſſe dicatur, tamen quis ſpecialiter addiderit, apertè non legimus, quemadmodum de illo Angelico hymno, Sanctus, Sanctus, Sanctus: vel de illa antiphona, quæ poſt communionem dicitur, fateri poſſumus, cum veraciter credi poſſit, priores Sanctos ſilentio obtuliſſe vel communicaſſe, quod etiam hactenus in ſabbato S. Paſchæ ſolemus obſeruare. Quamquam non deſint, qui affirment * Xiſtum Papam, ſupradictum hymnum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, ad Miſſam addidiſſe. Verum in his omnibus eſt attendendum, quia ſicut ſapientiſſimus Papa Gregorius librom Sacramentorum diligentiſſime ad veritatis lineam correxit, ita muſicæ quoque modulationis harmoniam ſuos vtiliter compoſuit ac ordinauit.

De Gloria in excelſis. CAP. II.

NVnc ſtylus ad mouendam quæſtionem ſeſe vertat, ad quam totus hactenus ſermo habitus intendebat, videlicet, cur non liceat omni die Dominico vel natalitiis Sanctorum, presbyteros illum hymnum canere, quem nato in carne Domino Angeli cecinêre, dicentes: *Gloria in excelſis Deo.* Quod ſi conceſſum eſt illum cantare in Paſcha ſecundum prætitulationem Miſſalis, non multo minus licitum puto in natiuitate Domini, quando primum cœpit audiri ab hominibus in terris, qualiter ab Angelis canebatur in cœlis. Proferant contradictores in medium, vbinam ſit à ſanctis Patribus, vel ab ipſo ſanctiſſimo Papa Gregorio interdictũ, & ſi ad hæc reſpondere non valemus, merito manus damus. Quiſquis enim vult ex ſacræ ſcripturæ auctoritate aliquid confirmare, debet ex prophetarum oraculis, Apoſtolorum dictis, antiquorum Patrum conciliis, necnon & eorum ſcriptis vel geſtis, & quod omnibus his maius eſt, ex ſancti Euangelii veritate locum oſtendere, vnde velit ſententiam ſuam corroborare. Vnde ſolemus dicere, Scriptum eſt in illo, & in illo loco: & legimus in decretis Pontificum, vel in tali concilio, in illo capitulo: Sed cùm ſanctum Gregorium nuſquam legamus ipſum hymnum interdixiſſe, liceat noſtros quoque teſtes idoneos introducere, quo eorum teſtimonio poſſit probari, vtrumnam iure debeat decantari.

Matt 5. Nam cùm ſcriptum ſit, In ore duorum aut trium teſtium ſtat omne verbum, prius proferam duos, deinde multos. Denique Teleſphorus Papa à beato Petro octauus, conſtituit, vt ante ſacrificium hymnus diceretur Angelicus, hoc eſt, Gloria in excelſis Deo. Qualiter eius debeat credi teſtimonio, teſtatur martyrium quod ſuſtinuit pro Domino. De Symmacho quoque Papa ita legimus: Hic conſtituit, vt omni die Dominica vel natalitiis martyrum, Gloria in excelſis, hymnus diceretur. Cuius ſanctitatis vir iſte fuerit, de bonis eius operibus, quæ fecit, ex libro Dialogorum legere volentibus, ſatis liquebit: Vbi beatus Papa Gregorius narrat, quod quidam Paſchaſius ſanctæ Romanæ Eccleſiæ diaconus, cum tanti meriti apud Deum eſſet, vt quidam dæmoniacus tacta eius poſt mortem Dalmatica, à dæmone ſit liberatus: tamen quia tantò Pontificis ordinationi reſtitit, cuidam religioſo viro in purgatoriis pœnis conſtitutus, non per ſomnium, ſed viſibiliter apparuit, ac pro qua culpa hæc pateretur, innotuit. Ecce de hoc hymno Angelico duo teſtes inuenti ſunt idonei, qui à nemine, vt puto, poſſunt refelli. Quod ſi adhuc tertius quæritur, non iam vnus, ſed ſexaginta epiſcoporum in medium profero teſtimonium, qui in quarto Toletano concilio, in nomine Domini congregati, tam ſuper hoc, quam ſuper aliis huiuſmodi hymnis promulgauerunt decretum cap. 12.

Tol. con. 4. pag. 750. De hymnis, inquiunt, etiam canendis & ſaluatoris & Apoſtolorum habemus exemplum. Nam & ipſe Dominus hymnum dixiſſe perhibetur, Matthæo Euangeliſta teſtante: Et hymno dicto,

Matt. 26. exierunt in montem oliueti. Et Paulus Apoſtolus ad

Ephes. 5. Epheſios ſubſcripſit, dicens: Implemini ſpiritu ſancto, loquentes vobis in pſalmis & hymnis & canticis

A ſpiritualibus. Et quia cernebant nonnullos in Eccleſia eos hymnos ſpernere, qui humano ingenio videbantur in laudem Apoſtolorum & martyrum triumphos, compoſiti eſſe, vehementer arguebant eos huiuſmodi verbis, dicentes: Reſpuant & illum ergo ab hominibus compoſitum, quem quotidie publico priuatoque officio in fine omnium pſalmorum dicimus: Gloria, honor patri & filio & ſpiritui ſancto in ſæcula ſæculorum, Amen. Pro quo nos canimus, Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto vſq; in finem. Et poſt hæc inferunt. Nam & ille hymnus quem nato in carne Chriſto angeli cecinerunt, Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, angelicus eſt: Reliqua quæ ibi ſequuntur eccleſiaſtici doctores compoſuerunt. Ergo nec ipſi

B in eccleſiis canendi ſunt, quia in ſanctarum ſcripturarum locis non inueniuntur. Componuntur Miſſæ ſiue preces, vel orationes ſiue commendationes, ſeu manus impoſitiones, ex quibus ſi nulla decantantur in eccleſia, vacant officia omnia eccleſiaſtica. Et paulo poſt: Sicut igitur orationes, ita & hymnos in laudem Dei compoſitos, nullus noſtrorum vlterius improbet, ſed pari modo † Gallia Hiſpaniaq; celebrent, ſintq; excommunicatione plectendi, qui hymnos reiicere fuerint auſi. † al. noſtra Vnde ſanctus Pater Benedictus iubet nos monachos ad omnes regulares curſus celebrare hymnos, quos illi vocãt Ambroſianos. Ad hæc poteſt aliquis dicere, tunc temporis Gallos & Hiſpanos in Miſſarum ſuarum celebritate nondum habuiſſe vſum ſanctæ Ro. Eccleſiæ. Quod & nos non negamus. Teſtatur hoc Abbas Hilduinus, vir

C in diuina lege adprimè eruditus, in ea epiſtola quam ad † Ludeuuicum Imperatorem direxit pro paſſione ſanctorum martyrum Dionyſii & ſociorum eius, vbi inter alia, quæ ſuæ narrationi videbantur congrua, hæc adiecit: † extat hæc epiſtola. Cui adſtipulari videntur antiquiſſimi & nimia vetuſtate pènè conſumpti Miſſales libri, continentes Miſſæ ordinem more Gallico, qui ab initio receptæ fidei vſus in hac Occidentali plaga eſt habitus, vſquequo tenorem, quo nunc vtimur, Romanum ſuſcepit. In noſtri quoq; monaſterii archiuio habetur Miſſalis longè aliter ordinatus, quam Romanæ Eccleſiæ ſe habeat vſus. Et quod his omnibus maius eſt, cùm vna ſit fides, cur ſuper Miſſarũ celebratione, Galliarũ Eccleſiæ a Romana diſcordent, Auguſtino requirente, Gregorius reſpondit:

D Nouit fraternitas tua Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem in qua ſe meminit enutritam. Sed mihi placet, vt ſiue in Romana, ſiue in qualibet eccleſia aliquid inueniſti, quod plus omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicitè eligas, & Anglorũ Eccleſiæ, quæ adhuc noua eſt, ad fidẽ inſtitutione præcipua, quæ de multis Eccleſiis colligere potuiſti, infundas. Non. n. pro locis res, ſed pro bonis rebus loca amanda ſunt. Ex ſingulis ergo quibuſq; eccleſiis, quæ pia, quæ religioſa, quæ recta ſunt, eligas, & hæc quaſi vaſculo collecta, apud Anglorũ mentes in conſuetudinem vertas. His ſatis inſtruimur exemplis, nil nos delinquere, ſi ea, quæ ex auctoritate Pontificũ, qui illum ſanctum virum tempore præceſſerunt, inſtituta ſuſcepimus, & vel ex Gallicanarũ Eccleſiarũ, aut Hiſpanicarum vſu mutuauimus, fideli deuotione ſer-

E uamus, imitantes ipſius beatiſſimi Papæ prædicandam humilitatem. Qui cùm reprehenderetur à quibuſdam, quod aliarum eccleſiarum morem ſequeretur, inter alia fatetur, dicens: Si quid boni vel ipſa, videlicet Conſtantinopolitana, vel altera Eccleſia habet, ego & minores meos, quos ab illicitis prohibebo, in bono imitari paratus ſum. Stultus eſt enim, qui in eo ſe primum exiſtimat, vt bona, quæ viderit, diſcere contemnat. Nã ſi ideò, vt ſæpè dictum, illum Angelicum hymnũ prohibemur in feſtiuis diebus canere, eò quòd Romanorum presbyteri non ſolent eum canere, poſſumus ſimili modo poſt Euangelium Symbolum reticere, quod Romani vſque ad hæc tempora diuæ memoriæ Henrici Imperatoris nullo modo cecinerunt. Sed

ab eodem interrogati, cur ita agerent, me coram aſſiſtente, audiui eos huiuſmodi reſponſum reddere, videlicet, quod Romana eccleſia non fuiſſet aliquando vlla hæreſeos fæce infecta, ſed ſecundum ſancti Petri doctrinam, in ſoliditate Catholicæ fidei permaneret inconcuſſa: & ideo magis his neceſſarium eſſe illud Symbolum ſæpius cantando frequentare, qui aliquando vlla hæreſi potuerunt maculari. At dominus Imperator non antea deſtit, quàm omnium conſenſu in domino Benedicto Apoſtolico perſuaſit, vt ad publicam Miſſam illud decantarent. Sed vtrum hanc conſuetudinem ſeruent adhuc, affirmare non poſſumus, quia certum non tenemus. Eo etiam modo poſſunt abiici multa, quæ poſt Sancti Gregorii tempora cauſa decoris videntur * adducta, cum econtrario pſalmiſta dicat: Adiiciam ſuper omnem laudem tuam. Et mirum valde videtur, (per adiecta) (Pſal. 70) B cum certa ſit ratione diſcretum, quid ſoli liceat epiſcopo, non autem presbytero: videlicet, vt ad Epiſcopum pertineant ordinationes clericorum, dedicationes eccleſiarum, ſacri Chriſmatis confectio, ad dandum Spiritum paraclitum ſacta impoſitio manuum, quid aliud eſſe poſſit in ſacramentis diuinis, quod non ſit presbyteris commune cum epiſcopis, præcipuè cum id quod excellentiſſimum eſt in omnibus ſacramentis, ſanctum videlicet corpus & ſanguinem Chriſti, quotidiè ſicut Epiſcopi, ita & conſecrent presbyteri, nec ſanctius ſit illorum, quam iſtorum. Vnde ſanctus Hieronymus dicit de iiſdem presbyteris: Hi namque in benedictione cum epiſcopis conſortes ſunt myſteriorum, ac nulla in conficiendo corpore Chriſti ac ſanguine inter vos & C epiſcopos credenda diſtantia eſt, quia & Euchariſtiam pridem per presbyteros benedictam, ſi neceſſitas exegerit, accipere debent. Et poſt pauca: Nam ſi quis ad iniuriam reuocat, vt putet non debere ſe accipere Euchariſtiam, quam presbyter benedicit, is profecto peruerſus eſt, credens Deum duo corpora habuiſſe, vnum maius, aliud minus: quod epiſcopus conficit maius, quod presbyteri minus: qui Chriſtum ita diuidit, Deo iniuriam facit. Super hæc omnia cum in capite libri Miſſalis, quando presbyteri Romani Gloria in excelſis Deo, canere & non canere ſoleant, legimus ſolummodo prætitulatum: nuſquam autem vel à beato Papa Gregorio, vel aliquo ſanctorum patrum nobis interdictum puto, quin omni die Dominica vel in ſanctorum natalitiis liceat nobis ſæpèdictum hymnum canere ad augmentum laudis diuinæ.

De octaua Pentecoſtes. CAP. III

HIs ita vtcumque digeſtis, non abſimile videtur, ſi quid de octauis Pentecoſtes loquamur. Nam dum adhuc apud Gallos eſſem conſtitutus, non modicam ſuper hac re quæſtionem cognoui exortam in illis regionibus, aliis adfirmantibus, quod ſicut Dominicæ Natiuitatis ac reſurrectionis, ita oporteret celebrare & octauas Pentecoſtes, præcipuè cum ſæpius in noſtris officialibus libris ſcriptum legamus, poſt octauam Pentecoſtes. Aliis è regione contendentibus, in hac ſolennitate, quia ſpiritus ſanctus ſuper Apoſtolos in linguis igneis apparuit, non plus quam ſeptem dies debere expendi, iuxta dona eiuſdem ſpiritus ſancti. Sed ad hanc litem inter vtraſque partes dirimendam, ipſo ſancto E Spiritu adiuuante, oſtendamus cui parti merito fauere debeamus. Nam cum S. Auguſtinus doctor egregius de ſermone Domini in monte habito diſputaret, & ſingulas beatitudines ſeptem donis Spiritus ſancti compararet: nam prima beatitudo incepit, Beati pauperes (Matth. 5.) ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, cum ad octauam perueniret, ita intulit: Octaua tanquam ad caput redit, quia conſummatum perfectumq; oſtendit & probat. Itaque in prima & octaua nominatum eſt regnum cœlorum. Cum dicitur autem, Quis nos ſeparabit a charitate? tribulatio? an anguſtia? an perſecutio? (Rom. 8.) an fames? an nuditas? an periculum? an gladius? Septem ſunt ergo quæ perficiunt, nam octaua clarificat, & quod

A perfectum eſt demonſtrat, vt per hos gradus perficiantur & cæteri, tanquam a capite rurſum exordiens: Videtur ergo mihi etiam ſeptiformis operatio Spiritus ſancti, de qua Eſaias loquitur, his gradibus ſententiiſq; (Eſai 11.) congruere. Et poſt aliquanta: Hæc octaua ſententia: quæ ad caput redit, perfectumque hominem declarat, ſignificat fortaſſe & circunciſionem octaua die in veteri teſtamento, & Domini reſurrectionem poſt Sabbatum, qui eſt vtique octauus dies, idemque primus dies, & celebrationem octauarum feriarum, quas in regeneratione noui hominis celebramus & numero ipſo Pentecoſtes. Nam ſeptenario numero ſepties multiplicato, quo fiunt 49. quaſi octauus additur, vt 50. compleatur, & tanquam redeatur ad caput, quo die miſſus eſt Spiritus ſanctus, quo in regnum cœlorum inducimur, B & hæreditatem accipimus & conſolamur, & paſcimur, & miſericordiam conſequimur, & mundamur, & pacificamur, atque ita perfecti omnes extrinſecus illatas moleſtias pro veritate & iuſtitia ſuſtinemus. Ex his S. Auguſtini verbis liquido poteſt intelligi, quid de octauis Pentecoſtes poſſit teneri. Sed interim vel breuiter de Sacramento noſtri baptiſmatis aliquid loquamur, quod in ſimilitudinem mortis, ſepulturæ, reſurrectionis Chriſti regitur, Apoſtolo teſte qui ait: Quicumque (Rom. 6.) baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Cõſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus, & C cætera. Vnde & beatus Papa Leo: In baptiſmatis, inquit, regula & mors interuenit interfectione peccati: ſepulturam triduanam imitatur diuerſio, & ab aquis eleuatio, reſurgentis inſtar eſt de ſepulcro. Vnde rectiſſime ſancti patres duo tantum legitima tempora ad baptizandum, ſi nulla neceſſitas interuenit, conſtituerunt, ſabbatum videlicet Paſchæ, & ſabbatum Pentecoſtes. Quæ vtraque per octo dies celebrantur. Merito conſepeliuntur Chriſto baptizati in ſabbato, vt cum ipſo valeant reſurgere die Dominico. Sicut enim ſabbatum requiem animarum, ſic Dominicus dies, qui eſt primus & octauus, ſignificat reſurrectionem corporum. Si enim certi gratia myſterii per octo dies noſter baptiſmus colitur, ita vt octaua die veſtimenta mutentur baptizatorum, cur non magis celebratur per octo dies ba- D ptiſmus Apoſtolorum? Quod enim Apoſtoli per aduentum Spiritus ſancti, qui in igne apparuit, baptizati ſunt in die ſancto Pentecoſtes, teſtatur in Euangelio Ioannes Baptiſta, qui confluẽtibus ad ſe turbis, ait: Ego (Matth. 3.) quidem vos baptizo in aqua in pœnitentiam. Qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt, cuius non ſum dignus calceamenta portare. Ipſe vos baptizabit in Spiritu (Act. 1.) ſancto & igne. Et ipſe Dominus ad Apoſtolos ait: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini ſpiritu ſancto nõ poſt multos hos dies. De qua quidem octauæ Pentecoſtes ſoleınnitate dicit quidam doctor egregie: Octauus dies eſt, qui & primus, ſecundum formã octo beatitudinum. Prima beatitudo dicit: Beati (Matth. 5.) pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorũ. E Octaua ita, Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Ad regeneratos pertinent hæ ſentẽtiæ, vt qui pauperes ſunt, in hac vita propter regnum cœlorum vſq; ad finem vitæ perſeuerantes ſint, vt accipiant regnum, pro quo hîc laborauerunt. Baptiſmus vero Neophytorum, quamuis in ſabbato agatur, ad illum baptiſmum pertinet, quem Apoſtoli acceperunt in die ſancto Pentecoſtes, cuius octaua eſt dies Dominica ſequens, quam ſolemus appellare octauas Pentecoſtes. Et iterum poſt aliqua: Celebratur per ſeptem dies opus ſeptiformis ſpiritus, & octaua die conſummatio & declaratio & glorificatio eiuſdem operis. Quod ſi ita eſt, merito eandem glorificationem in noſtris officiis recolit octaua dies, quæ

tedit ad caput, quæ & prima dies. Itaque ſicut celebrauimus maieſtatem Spiritus ſancti in Pentecoſte, celebremus & in octauis eiuſdem feſtiuitatis, quatenus ſæpiſſimè recolendo eius dona, dignetur charitas eius ſe profuſiùs infundere cordibus noſtris. Ex his omnibus manifeſta ratio patet, quod hi qui octauam Pentecoſtes celebrant, rectiùs agunt, quam qui hoc agere nolunt. Igitur iuſtiſſimè & rectiſſimè, à ſancta matre Catholica Eccleſia toto orbe terrarum diffuſa, octauæ Pentecoſtes ſolennitas celebratur, veneratur, & colitur. Si quis vero huic ſanæ diffinitioni contradicit, eiuſdem matris Eccleſiæ vnitatem ſcindit. Finito tandem eo, quo hactenus vtebamur, ſermone, libet aliam rationem inchoare.

De Aduentu Domini. CAP. IV.

Dominica prima de aduentu Domini, Dominica ſecunda, Dominica tertia, Dominica quarta, quæ proxima eſt ante Natiuitatem Domini. Aliter vero in Lectionario, quem librum comitis appellant, ſic: Dominica quinta ante Natiuitatem Domini, quam Amalarius præparationem Dominici aduentus nominauit. Deinde Dominica quarta ante Natiuitatem Domini, Dominica 3. ante Natiuitatem Domini, Dominica ſecunda ante Natiuitatem Domini, Dominica prima ante Natiuitatem Domini, vt conuerſo modo quæ apud Hieronymum dicitur prima vel proxima ante Natiuitatem Domini, apud Gregorium dicatur Dominica quarta de Aduentu Domini, non inconuenienter, vt reor, propter quinque huius ſæculi ætates, in quibus hominum genus ſub iugo diaboli captiuum tenebatur, quouſque per intactæ virginis vterum naſcendo in carne appareret, qui carnis peccata per ſui corporis hoſtiam aboleret, & initium ſextæ ſequentis ætatis ſanctificaret: vel quia interior noſter homo per quinque ſenſus corporis corrumpitur, ita vt in nobis mors operetur, ſicut propheta dicit: Introiuit mors per feneſtras veſtras, *Iere. 9* quatenus in his quinque hebdomadibus hoſpitium mentis illi regi noſtro præparetur, quem prophetica lectio in ipſa hebdomada quinta his verbis pronunciat venturum: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam in terra. Quaternarium vero numerum, quem, vt ſupra notauit ſanctus Gregorius, in quatuor Dominicis de Aduentu Domini diebus poſuit, tali celebrant ſacramento, vt homo qui quatuor conſiſtit elementis, per quatuor hebdomadas eius expectet aduentum, quem per tres ordines librorum, legis ſcilicet, prophetarum, pſalmorum, olim promiſſum, & per quartum, id eſt, principium Euangelii Angelo ſanctæ Mariæ ſemper virgini conceptum, ac natiuitatis eius ordinem narrante, ad ſalutem humani generis certiſſimè ſciunt huic mundo præſentatum. Et ne tantilla paruitatis meę atteſtatio, quam ex aliorum magis, quàm ex propria protuli ſententia, videatur paruipendenda, Maiorum dicta ponantur in medio, vt vel ex his liquido comprobetur, quorum vſus rectior habeatur. Ait nempe Amalarius diuinorum officiorum ſcrutator non contemnendus: In antiquis libris Miſſalium & lectionariorum reperitur ſcriptum, hebdomada quinta ante Natiuitatem Domini. Totidem enim lectiones habemus in lectionario, & totidem Euangelia à tempore memorato per dies Dominicos vſque ad Natiuitatem Domini. Antiphonarius habet tria officia diuina, & quartum in die Dominico, qui vacat poſt lectiones duodecim: Nocturna vero quatuor, vt ſuperius dixi, per dies Dominicos. Auctor lectionarii excitat fidem noſtram ad recolendum Domini noſtri Ieſu Chriſti venturi in mundum præconium per quinque ętates mundi. Auctor Miſſalis, qui nominatur Gregorialis, & Antiphonarii nos tangit, vt recolamus Natiuitatem Domini celebratam per tres ordines librorum, ſcilicet legis, prophetarum, & Pſalmorum, necnon & per quartum, id eſt, principium Euangelii, in quo narratur Gabriel Archangelus miſſus ad Zachariam, *Luc. 1* videlicet nuncius præcurſoris Natiuitatis Domini, verum etiam & prophetia Zachariæ de aduentu Domini, & Gabriel miſſus ad Mariam Virginem, narrans ei conceptionem Saluatoris noſtri, & cætera talia vſque ad ipſam Natiuitatem. Nempe & ipſa quarta hebdomada, hoc eſt, quæ proxima eſt ante Natiuitatem Domini, ſiue in qua celebratur, ſingularis eſt: Habet in matutinali officio per vnamquamque feriam antiphonas proprias in pſalmis. Et alio modo auctor lectionarii docet nos, quam fortis ſit Dominus, qui venturus eſt ad nos, & intraturus domum noſtram, vt in ea habitet, quam nos ſolemus ſordidare quinque ſenſibus noſtris: Illices formæ intrant per oculos: Suſpicio mala de fratre per aures: odor libidinoſus per nares: per os ingluuies polluit, per tactum crudelitas. In ſordibus non vult habitare rex venturus, niſi ita purgetur hoſpitium, vt nec ſaltem puluis talium phantaſmatum remaneat, non dignabitur hoſpes venturus intrare in illud. Ideo ſcribit auctor lectionarii quinque lectiones quinque hebdomadarum, vt nos hortetur circuncidere quinque ſenſus noſtros ab omni vitio, & parare manſionem dignam regi & Domino atque vero prophetæ. De ipſo rege dicit prima lectio: Ecce dies veniunt, dicit *Iere. 23* Dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit. At vero de Domino, Et hoc eſt nomen, quod vocabunt eum, Dominus iuſtus noſter. Et iterum in Euangelio de propheta: Quia hic eſt *Ioan. 6* verè propheta, qui venturus eſt in mundum. Auctor Miſſalis ſiue antiphonarii, eandem præparationem hortatur nos facere per quatuor hebdomadas. Sicut enim homo internus quinque ſenſibus ad animam bene aut male operatur, ita per quatuor elementa aut ruit ad mala opera, aut ſurgit ad bona. Quapropter, vt dixi, hortatur nos auctor memoratus, vt ſi vſque modo torpuimus negligentia, dehinc ſurgamus ad mundandam domum noſtram, vt qui non excitatus eſt in quinta hebdomada, ſaltem in quarta ſurgat. Ipſum enim ſonat lectio, quæ legitur in quarta hebdomada. Scimus *Rom. 13* quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere, & reliqua. Nō dubito propterea cantorem in memorata hebdomada cum tuba ſua exaltare vocem, Ad te leuaui animam *Pſal. 24* meam, vt excitet eos qui in quinta hebdomada ſopore negligentiæ oppreſſi ſunt. Quomodo noſtram domum præparare debemus, in ſequentibus memorata lectio monſtrat: Non in commeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione, ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum. Eandem præparationem inculcat in † aras cordis noſtri ſacramentarium: Suſcepimus, inquiens, Domine miſericordiam tuam in medio templi tui, vt *Pſal. 47* reparationis noſtræ ventura ſolennia congruis honoribus præcedamus. Hæc autem cauſa, qua patrum ſententia fulcitur, † Omnis enim omnipotentis verbi humanitati diſpenſatio, ſanctæ Trinitatis indiuidua eſt operatio. Et quamquam ad ſolum filium reſpiciat humanitatis aſſumptio, tamen ad totam Trinitatem pertinet effectiua noſtræ redemptionis cōſummatio. Quapropter æquum per omnia fore & conducibile cenſetur, quatenus tres tantum hebdomadæ obſeruentur in aduentu Domini. Quod ſi aliquid ſupercreuerit, ſynecdochicos accipitur, ne tanti myſterii ordo & regula præſumptuoſe (quod abſit) annulletur. Eſt autem & alia eiuſdem negocii ratio haud quaquam vilipendenda, quo glorioſus Eccleſiæ auctor & doctor eximius Hilarius in libro officiorum vtitur: Sicut, inquiens, pater ille familias in Euangelio trino aduentu infructuoſam ficulneam viſitauit, ſic ſancta mater Eccleſia Saluatoris annuo recurſu per trium ſeptimanarum ſecretum ſpatium ſibi incitauit. Venit enim filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat. Venit ante legem, *Luc. 19* quia per naturalem intellectum, quid vnicuiq; ſequendum, quid ve agēdum ſit, innotuit: Venit ſub lege, quia

patriarcharum

patriarcharum exemplis & prophetarum præconiis, ſemini Abrahæ legalia confirmauit decreta. A Venit tertio poſt legem per gratiam, ad vocationem gentium, vt à ſolis ortu vſque ad occaſum laudare diſcerent pueri Pſal. 112. nomen Domini, quos vſque ad finem mundi ad ſuæ maieſtatis cultum exhortari non deſinit.

De Miſſa, Deprecationem noſtram, & concordia officiorum Dominicalium.

CAP. V.

DE Miſſa, Deprecationem noſtram, quæſumus Domine, benignus exaudi, quæ in quibuſdam ſacramentorum libris bis ſolet poni, primo videlicet peracta Pentecoſtes hebdomada, poſt officia ieiunii menſis quarti, quæ prætitulatur in Miſſali, Dominica vacat. Item ſecundo, poſt duas Dominicas, tertia incipiente. Vbi quærendum reor, quo loco rectius dicatur: B Nam per ſingula quatuor tempora peracto ieiunio, ſequens Dominica vacat ab officio, quamuis Miſſæ non deſint inde compoſitæ. Et quia officia ieiunii primi menſis, in prima quadrageſimæ hebdomada, & ieiunii quarti menſis in hebdomada Pentecoſtes inueniuntur conſcripta, licet ſemper eodem perueniant ordine, tamen ſicut peracta prima quadrageſimæ hebdomada, ea Dominica quæ ibi poſita eſt, dicitur, & lectiones Apoſtoli & ſancti Euangelii leguntur, ita & hîc agendum eſſe, rectè & præcipue cum eadem Miſſa lectio Apocalypſis Ioannis & Euangelium, quæ eodem die leguntur, miro inter ſe concordant modo. Nam ſacerdos & ſua & Eccleſiæ voce deprecatur ſibi præſtari ſupplicandi affectum, & defenſionis auxilium: & in lectione ſcri-
Apoc. 4. ptum eſt, Et prociderunt viginti quatuor ſeniores ante C ſedentem in throno, & adorabant viuentem in ſæcula
Ioan. 3. ſæculorum, Amen. Et in Euangelio princeps Iudæorum Nicodemus venit ad Ieſum nocte, rogans & interrogans de animæ ſuæ ſalute. Et deinceps finita hac eadem hebdomada vſque ad aduentum Domini, par numerus inuenitur tam officiorum, quàm & Miſſarum. Nam vigintitres hebdomadæ computantur ita concordes, vt aliquando omnis cantus videlicet antiphonarum, quæ dicuntur Introitus gradualium, offertoriorum, communionum, cum lectionibus Apoſtolicis & Euangelicis ita conueniant, vt velut quoddam organum diſtantis inter ſe vocis concordem Symphoniam reddant. Vt enim exempli gratia pauca expluſimis proferamus, primam Dominicam poſt octauam
Pſal. 12. Pentecoſtes intendamus, vbi Introitus ita incipit: Do- D mine, in tua miſericordia ſperaui, & reſponſorium:
Pſal. 41. Ego dixi Domine, & verſ. Beatus qui intelligit ſuper
Pſal. 5. egenum. Offerenda quoque, Intende voci orationis meæ. Nonne ſuis vocibus videtur tibi, prophetam in voce pauperis Lazari vel in perſona ſanctæ Eccleſiæ, hoc quidem tempore pauperis & afflictæ, ad Deum proclamare, vt in hac conualle lacrymarum dignetur miſereri membrorum ſuorum? Et quid ipſo die lectio
1. Ioan. 4. Ioannis, niſi tota charitatis melle redundat, dum dicit, Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo ma-
Ibid. net, & Deus in eo? Et paulo ſuperius: Deus dilexit nos, & nos debemus inuicem diligere. Quid autem ſanctum Euangelium ſonat, niſi vt ad miſericordiæ opera nos prouocet, quando & pauperis Lazari patientiam E
Luca. 6 in ſinu Abrahæ remuneratam, & diuitis ſuperbi auaritiam oſtendit damnatam? Pro huiuſmodi re ſacerdos illum deprecatur, qui eſt in ſe ſperantium fortitudo, vt adſit inuocationibus noſtris propitius: & quia ſine illo nihil poteſt noſtra mortalis infirmitas, ſicut nec Lazari ſine eius adiutorio potuit, præſtet nobis auxilium gratiæ ſuæ, vt in exequendis mandatis eius illum diligendo ex toto corde, & ex tota anima, & ex omnibus viribus, & proximum noſtrum ſicut noſmetipſos, & voluntate illi & actione placeamus, vt quandoque poſt huius vitæ terminum, in ſinu Abrahæ recepti, vnuſquiſque noſtrum, læto cordis iubilo cantare poſſit cum Lazaro: Narrabo omnia mirabilia tua, lætabor & exul-

tabo in te, pſallam nomini tuo Altiſſime. Et in hunc A modum per vigintitres hebdomadas, ſi illa Miſſa ſuperius dicta, tertio loco prætermittitur, aut omnia cum omnibus, aut aliqua cum aliquibus, maximè autem, ſi diligenter inſpicitur, Miſſæ concordant cum Euangelicis lectionibus. Et ne multiplex ſermo lectori faſtidium gignat, prætermiſſis plurimis, pauca adhuc dicamus ſub exemplis: Qualiter illa Euangelica lectio, qua Dominus Petro prędicit, Noli timere, ex hoc iam ho- Luc. 5.
mines eris capiens: & ille ſubductis ad terram nauibus, cum ſociis ſuis ſecutus eſt illum, cōgruat orationi Miſſę, non eſt laborioſum inueſtigare, quę huiuſmodi componitur prece: Deus qui diligentibus te bona inuiſibilia pręparaſti, infunde cordibus noſtris tui amoris affectum, vt te in omnibus & ſuper omnia diligentes, promiſſiones tuas, quę omne deſiderium ſuperant, conſe- B quamur. Vt hęc omnia cum Apoſtolis mereamur conſequi, hortatur nos Petrus in lectione, omnes vnanimes in oratione exiſtere. Iterum illi Euangelicę lectioni, vbi Dominus quatuor millia hominum ſeptem panibus & piſciculis paucis pauit, hęc Miſſa congruit: Deus, cuius prouidentia in ſui diſpoſitione non fallitur, te ſupplices exoramus, vt noxia cuncta ſubmoueas, & omnia nobis profutura concedas. Prouidit enim Deus, quid eſurienti populo eſſet facturus. Merito populi diuinę largitatis pabulo refecti, cum Daniele Propheta decantant lęti: Sicut in holocauſto arietum, rogantes, vt ſic fiat ſacrificium in conſpectu Domini, vt placeat ſibi. Et quia hęc verba ad legalia pertinebant ſacrificia, & ea nunc in myſterium corporis Chriſti & C ſanguinis ſunt mutata, teſtantur verba ſecreta, quæ ita incipiunt: Deus qui legalium differentiam hoſtiarum vnius ſacrificii perfectione ſanxiſti: Illi Euangelio, in Luc 19.
quo Dominus ſuper ciuitatem Hieruſalem fleuit: hęc oratio congruit: Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miſerando manifeſtas, multiplica ſuper nos miſericordiam tuam. Illud Euangelium, Duo Luc 18.
homines: & illa Apoſtolica lectio, quę ea die legitur, bene concordant dum Apoſtolus dicit: Ego ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſto- 1. Cor 15
lus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam dei. Et publicanus a longe ſtans, nolebat nec oculos ad cœlum leuare, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: deus, propitius eſto mihi peccatori. Inter hos medius ſtans ſacerdos, orat & dicit: Omnipotens ſempiterne deus, qui abundātia pie- D tatis tuę & merita ſupplicum excedis & vota, effunde ſuper nos miſericordiam tuam, vt dimittas quę conſciētia metuit, & adiicias quod oratio non pręſumit. Nunc videamus de duodecima dominica poſt octauas Pentecoſtes, quę concordia in illo officio eſſe poſſit. Nam in Euangelio ſecundum Marcum eo die legimus, qualiter Marc. 7.
adducunt domino ſurdum & mutum, & deprecabantur illum, vt imponat illi manus. Et poſt pauca: Et ſtatim apertę ſunt aures eius, & ſolutum eſt vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè. Quod intuens propheta ex perſona infirmantis in Introitu deprecatur deum, dicens: deus in adiutorium meum intende, domine ad Pſal. 69
adiuuandum me feſtina. Congruit etiam titulus eiuſdem pſalmi, qui ita inſcribitur: In finem dauid in reme- E morationem, eo quod ſaluum me facit Dominus. Cernens ſacerdos hanc ſanitatum gratiam, non niſi ex diuino munere euenire, orat ad Dominum huiuſmodi prece: Omnipotens & miſericors deus, de cuius munere venit, vt tibi a fidelibus tuis dignè & laudabiliter ſeruiatur, tribue quęſumus nobis, vt ad promiſſiones tuas ſine offenſione curramus. Vnde & in lectione Apoſtolus profitetur fiduciam ſe habere per Chriſtum ad deum. Et in reſponſorio iam quaſi ſoluto linguæ vinculo propheta laudes ſe deo promittit referre, dicendo: Benedicam dominū in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. In domino laudabitur anima mea. In lectione introdu- Pſal. 33
citur nomen Moyſis, & in offerēda, precatus eſt Moyſes in conſpectu domini pro peccatis populi ſui, vt ſicut in

Euangelio corpore infirmum, ita hîc ſanet Dominus populum in anima languidum. Vndè ſcriptum eſt: Et
Exod.32. placatus factus eſt Dominus de malignitate, quam dixit facere populo ſuo. Et in verſu, Dixit Dominus ad Moyſen, Inueniſti gratiam in conſpectu meo, & ſcio te præ
Exod.13. omnibus. Sic vterq; populus noui ac veteris teſtamenti curatus, diuina commemorat beneficia: ita canens
Pſal 103. cum propheta, De fructu operum tuorum Domine ſatiabitur terra, vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis. Terra quæ in primo homine maledicta, ſpinas & tribulos germinauit, nunc cœleſti imbre perfuſa, ac bonorum operum fructu ſatiata, illum panem producit, qui de cœlo deſcendit, cuius guſtu reficimur, & vini poculo in myſterio ſanguinis Chriſti potamur, vt oleum diuinæ miſericordiæ faciem interioris hominis exhilaret, & panis eiuſdem cor hominis confirmet. Illi Euangelio, vbi Dominus legiſperitum de mandato interrogat, & ille reſpondens, dixit: Diliges
Matt.22. Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente
Luc.10. tua, & proximum tuum ſicut teipſum, & Samaritanus curat illum vulneratum, & ſtabulario dat, & promittit præmium, congruit hæc oratio ad Dominum: Omnipotens ſempiterne Deus, da nobis fidei, ſpei, & charitatis augmentũ, & vt mereamur aſſequi quod promittis, fac nos amare quod præcipis. Hæc & alia, quæ vel prætermiſſa, vel dicta ſunt, vel quæ adhuc reſtant, ſi diligenti cura obſeruentur, concordi fine concluduntur, ſi tamen illud officium, Exultate Deo, nullo canitur die Dominico. Nam cum cæteræ Dominicæ, quæ poſt ieiunia vacant, lectiones & euangelia habeant conſtituta, & hæc Dominica, quæ hîc vacat, ita non habeat, iure illud officium prætermittitur, vt in cæteris concordia reſeruetur. Si quis vero obiicit, cur officium quartæ feriæ non hîc ſimiliter cantetur, ſicut in Aduentu Domini, & in Quadrageſima, reſpõdemus, quia cum quatuor hebdomadæ in Dominico aduentu ante natale Domini ſint prænotatæ, & in quadrageſima per ſingulos dies, ſingula ſint officia cõſtituta, vt in Aduentu Domini quarta, & in Quadrageſima, ſecunda Dominica vacent, merito ab eccleſiaſticis viris eſt conſtitutum, qualiter illi duo dies ſupplerentur per officia quartarum feriarum: At vero finita Pentecoſtes hebdomada, & ſequẽn Dominica, quæ vacat, non iam officium quartæ feriæ repetitur, ſed, Spiritus Domini canitur: ita & finito ſeptimi menſis ieiunio, non repetendum puto quartæ feriæ officium, ſed magis, ſi neceſſe fuerit aliquod officium obſeruãdum, & non occurrit aliqua feſtiuitas ſanctorum, rectiùs prioris hebdomadæ officium, ſicut ſolet fieri in Galliarũ eccleſiis, repetitur, quàm concordia Euangeliorum & officiorum diſſipetur. Nec ſatis mirari queo, quid cauſæ obſiſtat, cur non liceat vnum officium, ſi ita euenerit, cantari per duas, ſicut & vnam hiſtoriam cum ſuis reſponſoriis, per duas vel per tres vel per quatuor hebdomadas. Nam finita hebdomada quæ vacat, in Introitu Miſſæ Cãtor pacem à Domino rogat, vt prophetæ eius fideles inueniantur. Et reſpõſorio propheta Da-
Pſal 121. uid, Lætatus ſum (inquit) in his, quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus: & in verſu, Fiat pax in virtute tua. In Euangelio facit Dominus mentionem pro-
Matt.23. phetæ Moyſis, dicens: Super cathedram Moyſis ſederũt ſcribæ & Phariſæi. Sequens offerenda ita incipit: Sanctificauit Moyſes altare Domino, & primus verſus, Locutus eſt Dominus ad Moyſen: Secundus verſus, Orauit Moyſes Dominum. Et in cõmunione hortatur nos pſalmiſta cum Moſe tollere hoſtias, & introire in atria
Pſal 95. Domini, adorate Dominum in aula ſancta eius. Et quia Deo nec in ſacrificio, nec in oblatione hoſtiarum ſine eius adiutorio, placere poſſumus, nec in atria eius introire, nec in aula eius adorare eum, merito ſacerdos ex ſua & noſtra voce Deum deprecatur, dicens: Dirigat corda noſtra Domine quæſumus tuæ miſerationis operatio, quia tibi ſine te placere non poſſumus. In ſequenti Dominica in Introitu, conſolatur nos ipſe, dicens: Salus *Exod.6.*
A populi ego ſum, & cætera. Vnde & in Euangelio non ſolum ſanat paralyticum, quem ei offerebant, iacentem in lecto, verum etiam dimittit peccata, ſicut eidem dicit: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Vnde & merito nos Dominum in oratione Miſſæ rogamus, vt omnipotens & miſericors Deus vniuerſa nobis aduerſantia propitiatus excludat, & ſicut paralyticus ex miſeratione Dei libero greſſu incedebat, ita & nos mente & corpore expediti, quę Dei ſunt liberis mentibus exequamur. Et quia Apoſtolus quoſdam de ſcribis ſciebat intra ſe dixiſſe, Hic blaſphemat: in epiſtola ſua præmonebat, dicens: Propter quod loquimini veritatem vnuſ- *Epheſ.4.*
quiſq; cum proximo ſuo, & nolite locum dare diabolo. Deinde occurrit illa Dominica, vbi illud Euangelium
B legitur, in quo quidam ad nuptias filii regis inuitati, neglexerunt venire, ſicut ſcriptum eſt: Et abierunt, alius in villam ſuam, alius ad negociationem ſuam: Reliqui vero tenuerunt ſeruos eius, & contumelia affectos occiderũt. Quod nos præcauere volens Apoſtolus, in epiſtola ſua admonet, dicens: Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria, ſed implemini Spiritu ſancto. Vbi etiam inter *Matt.22.*
diſcumbentes rex videns hominem non veſtitum veſte nuptiali, iuſſit eum ligatis manibus & pedibus mitti in tenebras exteriores: ibi erit fletus & ſtridor dentium. Quod intuens populus pœnitens, ſuper flumina, inquit, Babylonis ſedimus & fleuimus dum recordaremur Siõ. Et cantor volens iuſtum iudicem placare, & beneuolum reddere, huiuſmodi verbis confitendo incipit canere: Omnia quæ feciſti nobis Domine, in vero iudicio feci- *Dan.3.*
C ſti, quia peccauimus tibi, & cætera. In reſponſorio iam *Pſal.144.*
aſpirans ad conuiuium Dei, ita canit: Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das illis eſcam in tempore opportuno. Propter hæc omnia rogat ſacerdos pium iudicem, vt fidelibus ſuis largiatur indulgentiam placatus & pacem, vt pariter ab omnibus mundentur offenſis, & ſecura tibi mente deſeruiant. Et in communione iam quadam ſpe ex diuino munere Propheta animatus, ex perſona fidelium canit lætus: Memento verbi tui ſer- *Pſal.118.*
uo tuo Domine, in quo mihi ſpem dediſti, hęc me conſolata eſt in humilitate mea. Cõcordia inter lectionem euangelicam & Apoſtolicam, offerendam & Miſſam, in ea, quæ ſubſequitur hebdomada, in propatulo eſt. Nam in Euangelio Dominus infirmum Reguli filium *Ioan.4.*
ſanat, & offerenda narrat de beato Iob, qualiter Satan à *Iob.*
D Domino petiit, vt tentaret eum, & data ei poteſtate in facultatem & in carnem eius, perdidit omnem ſubſtantiam ipſius, & filios, carnem quoq; eius graui vlcere vulnerauit. Ad reſiſtendum huiuſmodi inſidiis, hortatur nos Apoſtolus exemplo B. Iob, confortari in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos (inquit) arma- *Epheſ.6.*
turam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli, & cætera, vſque ad finem lectionis. Et in Euangelio legi- *Ioan.4.*
mus, quia poſtquam cognouit pater, quia illa hora ſanatus eſt puer, in qua dixit ei Ieſus, filius tuus viuit, credidit ipſe & domus eius tota. Domus eius, intelligitur familia eius. Pro qua familia, id eſt, Eccleſia de gentilitate collecta, rogat ſacerdos his verbis: Familiam tuam, *Pſal.89.*
quęſumus Domine, continua pietate cuſtodi, vt à cun-
E ctis aduerſitatibus te protegente ſit libera, & in bonis actibus tuo nomini ſit deuota. In reſponſorio Propheta beneficia iudicis iuſti poteſtatemque commemorat, dicens: Domine, refugium factus es nobis, &c. vſque ad finem ſubſequentis verſus. Vnde & cantor in Introitu confitetur, quod in voluntate Domini vniuerſa ſint poſita, & non ſit qui poſſit reſiſtere eius voluntati. In communione quoq; propheta ex perſona B. Iob vel ſanctæ eccleſiæ, multimodis perſecutionibus ſubditæ, orat ad Dominũ, dicens. In ſalutari tuo anima mea, & in verbo tuo ſuperſperaui, quando facies de perſequentibus me iudicium. Iniqui perſecuti ſunt me, ad- *Pſal.118.*
iuua me Domine Deus meus. Nunc ſuper eſt tantum, vt dicamus de Dominica vigeſima ſecunda poſt octauas Pentecoſtes,

Pentecoſtes, quam conuenientiam illud officium totum cum Euangelio habeat: in quo introducitur perſona regis, qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis.
Matt. 18. Cui cum oblatus eſſe debitor decem millium talentorum, nec haberet vnde redderet, miſertus eius, dimiſit ei debitum. Sed quia ille noluit miſereri conſerui ſui, iratus Dominus, debitum, quod dimiſit, repetit, traditque eum tortoribus, quoaduſq; redderet vniuerſum debitum. Quò hæc parabola tendat, Dominus manifeſtè denunciat, dicens: Sic & pater meus cœleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſq; fratri ſuo de cordibus veſtris. Quam ſententiam Propheta pertimeſcens, in Introitu clamat ad Dominum, dicens: Si iniquitates
Pſal. 129. obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Et quoniam ſciebat eum iuſtum iudicem eſſe, hac voce ſtudebat eum beneuolum reddere, Quia, inquit, apud te B propitiatio eſt Deus Iſraël. Vnde ſacerdos confidenter
Pſal. 45. Dominum rogat, dicens: Deus refugium noſtrum & virtus, adeſto piis Eccleſiæ tuæ precibus, auctor ipſe pietatis, & præſta, vt quod fideliter petimus, efficaciter conſequamur. Tunc enim fideliter petimus, ſi conſeruis noſtris debita dimiſerimus, vt & nos a noſtris debitis per Dominum abſolui valeamus. Nam & Apoſtolica lectio de obſeruanda fraternæ charitatis vnitate ſaus nos admonet, dum Apoſtolus ſeipſum in exemplum po-
Phil. 1. nens, inter cætera ſic dicit: Teſtis enim mihi eſt Deus quomodo cupiam vos omnes in viſceribus Ieſu Chriſti. Et hoc oro, vt charitas veſtra magis ac magis abundet in ſcientia & in omni ſenſu, vt probetis potiora, vt ſitis ſinceri, & ſine offenſa in diem Chriſti, repleti fructu iuſtitiæ per Ieſum Chriſtum in gloriam & laudem Dei. C
Pſal. 132. Quam charitatem commendat reſponſorium, dicens: Ecce quam bonum, & quam iocundum, habitare fratres in vnum. In offerenda, beata Heſter Eccleſiæ typum gerens, Dominum rogat recordari ſui, & vt det ſermonem rectum in os eius. Si enim rectus ſermo in ore noſtro ſonuerit, videlicet peccata noſtra confitendo, pœnitendo, proximis noſtris debita remittendo, ſtatim in communione illa ad nos diuina dirigitur promiſſio: Dico
Matt. 16. vobis, gaudium eſt Angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. De viceſima autem tertia Dominica, quoniam tractaui in quadam Epiſtola, quam ad Arnonem Archiepiſcopum de aduentu Domini compoſui, nunc aliquid dicere ſuperſedeo.

De numero hebdomadarum inter Pentecoſten & aduentum Domini.

CAP. VI.

INter hæc non ocioſe quærendum puto, cur auctor officiorum tantummodò vigintitria inter octauas Pentecoſtes & aduentum Domini, Ordinator verò lectionarii viginti quinque lectiones poſuerit, exceptis his, quæ in octaua Pentecoſtes & Dominica quinta ante Natiuitatem Domini, & in ſancta Trinitate legi ſolent. Quæ ſi vigintiquinque adduntur, XXVIII. numerus adimpletur. Qui officia ordinauit, emboliſmales annos in decennouennali cyclo attendit, in quibus Paſcha tardius ſolet occurrere, & breuiora temporum ſpatia, inter octauas Pentecoſtes & aduentum Domini conficere: alter verò communes, in quibus eadem paſchalis feſtiuitas maturius conſueuit prouenire. Dicamus ſub E exemplo, quando vltimus terminus paſchalis XIIII. Kalendis Maii, & ipſe Paſchalis dies ſeptimo Kalendas eiuſdem menſis occurrit, qui diligenter computare voluerit, non plus quam vigintitres hebdomadas ab octaua Pentecoſtes, vſq; ad aduentum Domini inuenire poterit. Et ita accidit vt officium, *Domine in tua*, neceſſariò debeat cantari in ipſa octaua Pentecoſtes hebdomada. Quando vero terminus primi paſchæ duodecimo Kalendas Aprilis, ipſum verò ſanctum Paſcha ſtatim in craſtinum, hoc eſt, II. Kalendas Aprilis euenit, tunc ab octaua Pentecoſtes vſq; ad Aduentum Domini, completur numerus viginti octo hebdomadarum, iuxta computationem lectionarii, dignus profectò nu-

A merus, qui inter has ſolennitates Spiritus ſancti & Domini aduentus medius incedat, quia non ſolum iuxta huius mundi ſapientes, eò quod partibus ſuis conſiſtat perfectus eſſe dignoſcitur, verum etiam magis propter ſacramentum ſeptiformis gratiæ & Euangelicæ doctrinæ. Nam ſeptenario quater ducto, in hanc perfectionis ſummam exereſcit, vt ſicut ſenarius infra denarium, ità & iſte infra centenarium numerum perfectus inuenitur. Quod prudens calculator facile intelligere quibit, ſi partium eius diuiſiones diligenter in vnum colligit. Nulli verò dubium, quin ſeptem ad Spiritum ſanctum, quatuor verò pertineant ad Euangelium, quia per ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti prædicatur Euangelium per quatuor plagas mundi. Si quis vero contentioſe conatus fuerit reprehendere, quod in prædictis B officiis non æque omnia omnib. ex toto conueniant, huiuſmodi reſponſum à B. Auguſtino percipiat: Non ſane omnia quæ geſta narrantur, aliquid etiam ſignificare putanda ſunt, ſed propter illa quæ aliquid ſignificant, adduntur. Solo enim vomere terra proſcinditur: ſed vt hoc fieri poſſit, etiam cætera aratri membra ſunt neceſſaria. Et ſoli nerui in citharis atque huiuſmodi vaſis muſicis aptantur ad cantum, ſed vt aptari poſſint, inſunt & cætera in compagibus organorum, quæ non percutiuntur à canentibus, ſed ea quæ percuſſa reſonant, his connectuntur: Ita in Prophetica hiſtoria dicuntur etiam aliqua, quæ nihil ſignificant, ſed quibuſdam adhæreant, quæ ſignificant, & quodammodò religantur.

De Ieiunio Quatuor temporum.

CAP. VII.

C TErminos rectæ fidei ſanctæq; doctrinæ poſuerunt ab initio patres Catholici, quos omnino nefas eſt tranſgredi. Sed & multæ conſuetudines Eccleſiaſticæ inueniuntur a ſanctis Patribus infra canonicæ regulæ terminos conſtitutæ, ſicut ſunt aduentus Domini, ſeptuageſima, ſexageſima, quinquageſima, quadrageſima, Litania maior, dies Rogationum, ante Aſcenſionem Domini, vigiliæ quorumdam Sanctorum necnon & hæc ipſa quatuor temporum ieiunia, quæ præ manibus habentur, aliaque perplura, quæ omnia iure perpetuo abſque vlla tranſgreſſione nobis ſunt obſeruanda, ac pro lege tenenda, dicente ſancto Auguſtino ad Caſulanum Preſbyterum de ieiunio ſabbati: In his enim rebus, de quibus nihil certi ſtatuit ſcriptura diuina, mos D populi dei vel inſtituta Maiorum pro lege tenenda ſunt. Accedit etiam hoc, quod nihil ſine ratione in Eccleſiaſticis conſuetudinibus à ſanctis patribus conſtitutum reperitur, ſi cauſa diligenter inquiritur. Vt ex veterum ac præcipuè S. Auguſtini ſermonibus intelligi poteſt, neceſſarium eſt noſtræ religioni, annuatim quatuor ieiunia celebrare. Nam quatuor temporib. voluitur annus: Vere, æſtate, autumno, hyeme. Hæc quatuor tempora ſolent nos per delectamenta ſua reuocare ab amore creatoris. Qua de re ieiunandum eſt in vnoquoque tempore, vt caſtigentur noſtra quatuor elementa, ne ſurripiantur à delectatione mundi. Ipſa quatuor elementa coniuncta ſunt quatuor temporibus anni. Ver eſt humidum & calidum, & in eo facimus vnum E ieiunium, vt elementum humoris in nobis caſtigetur, ne conſentiat falſæ pulchritudini veris. Ex humore enim & calore naſcitur pulchritudo terræ. Æſtas ſicca eſt & calida, in qua alterū ieiunium facimus, vt caſtigetur elementum caloris in nobis, ne conſentiat incendio carnali. Tertium fit ieiunium in autumno, qui eſt frigidus & ſiccus, ne aliquo languore animi areſcamus ac defluamus, & inueniamur ſine pinguedine olei in æterno tabernaculo: eterum illo tempore cōgregamus, quo fruamur in futuro. Quartum ieiunium fit in hyeme, quæ eſt frigida & humida, ne membra noſtra fluxu atque luxu ſoluantur in comeſſationibus & potationibus, & per hoc negligatur amor Dei. At quia quatuor tempora annorum nos impediunt † ad amorem Dei, † ab amore?

quatuor ieiunia facimus, per ſingula quæque tempora ſuum ieiunium, vnumquodque pro ſuo tempore. Simili modo diurna curricula quatuor nos impediunt ab amore ſcilicet cœleſtium, Matutinum, meridianum, veſpertinum, nocturnum. Per hæc etiam quotidie ab amore æternorum retrahimur. In vnoquoque tres dies ſunt. Quia vnumquodque tempus tres menſes habet, pro vnoquoque menſe ſinguli dies ieiunio conſecrantur. At vero quia quotidiana peccata adgrauant, non ſufficit vnum ieiunium per vnumquodque tempus, ac per hoc quadrageſimale tempus inducimus, quo quotidiana peccata affligantur. Eadem veró quatuor temporum ieiunia his diebus ſolent celebrari, ſcilicet quarta feria, ſexta, & ſabbato. Ideo quarta, quia Iudæi in ea fecerunt conſilium, vt occiderent Chriſtum. Sexta, quoniam occiderunt eum: ſabbato, ex auctoritate ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, concluditur ieiunium, propter triſtitiam Apoſtolorum, quam de morte noſtri redemptoris habuerunt, ſicut Innocentius Papa in ſuis Decretalibus narrat. Sabbato, inquit, ieiunandum eſſe ratio euidentiſſima demonſtrat. Nam ſi diem Dominicum ob venerabilem reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti non ſolum in Paſcha celebramus, verum etiam per ſingulos circulos hebdomadarum ipſius diei imaginem frequentamus, ac ſi ſexta feria propter paſſionem Domini ieiunamus, ſabbatum prætermittere non debemus, qui inter triſtitiam atque lætitiam temporis illius videtur incluſus. In quo etiam ſabbato conſecratio ordinum Eccleſiaſticorum celebratur, cauſam etiam eiuſdem conſecrationis, ſancto Auguſtino dicente ad Ianuarium: Sabbatum, inquit, commendatum eſt priori populo in otio corporaliter celebrandum, vt figura eſſet ſanctificationis in requie Spiritus ſancti. Nuſquam enim legimus in Geneſi ſanctificationem per omnes priores dies, ſed de ſolo ſabbato dictum eſt: Sanctificauit Deus diem ſeptimum. Quia ergo charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, ideò ſanctificatio in ſeptimo die commemorata eſt, vbi requies commendatur. Nunc de lectionibus videamus. In quarta feria duæ lectiones leguntur, vt hi qui in ſabbato ſunt conſecrandi, admoneantur, vt notitiam legis & Prophetarum habeant, quæ maxime in quarta ætate vigebant. Sexta feria vna tantum legitur, quia lex & Prophetia in vno Euangelio recapitulantur, quod nunc in ſexta mundi ætate prædicatur ac legitur. De duodecim lectionibus, quæ prætitulantur in libro Sacramentorum, die ſabbati, ſic in literis Patrum reperitur ſcriptum: Sex lectiones ab antiquis Romanis Græcè & Latinè legebantur. Qui mos apud Conſtantinopolim hodie quoq; ſeruatur propter duas cauſas: vnam, quia aderant Græci, quibus incognita erat Latina lingua: aderantque Latini quibus incognita erat Græca: alteram quoque, propter vnanimitatem vtriuſque populi. Duodecim lectiones dicuntur propter duodecim lectores, non propter duodecim ſententiarum varietates. Sex lectiones ſunt tantummodo in ſententiis. Neque enim ſi dixerimus Amen, verum: propterea duas veritates intelligere debemus, ſed vnam. Sed de his hactenus, nunc ad propoſitum redeamus. Quæſtio tua, ſi rite recordor, talis erat, vt ſcire optares, vtrumnam ſtatim in primi ſabbato Martii ſit ieiunandum, etiamſi idem menſis quinta, ſexta, aut ſeptima feria incipiat, an ad aliud ſabbatum propter quartam feriam ſit differendum. Ad quod tibi ex conſuetudine ſanctæ Eccleſiæ, quæ pro maxima auctoritate tenenda eſt, reſpondeo, quod abſq; vlla refragatione ſemper eiuſdem menſis quarta feria debeat expectari, quoniam idem ieiunium, quod quarta feria incipitur, ſabbato finitur: nequaquam Februario, ſed totum Martio deputatur, ea videlicet ratione, vt in eo menſe primum ieiunium noſtrum Domino conſecretur, in quo principium anni, ac ipſa creatio mundi cœpit. Vnde iſte terminus firmiter eſt obſeruandus, vt nec ante IIII. Nonas Martii, nec poſt VI. Idus eiuſdem menſis aliquis A ſtatuat ieiunandum, ſed in his ſeptem diebus vbicumq; primum euenerit, ieiunare licitè valebit. Ex quo velut intellectuali quodam filo rectiſſimæ regulæ linea, per quatuordecim hebdomadas vſque in ſecundum Iunii menſis ſabbatum, itémq; inde per alias quatuordecim ad tertium Septembris ſabbatum: item ſiue per tredecim, ſiue per quatuordecim, ad illud proximum ante Natiuitatem Domini ſabbatum, vt abſque errore eorumdem ſabbatorum termini poſſint inueniri. Ad hoc demonſtrandum conſtituantur feriæ ſeptem cum diebus totidem menſis Martii, id eſt, à quarta Nonarum vſq; in ſeptimam Idus, per quos primi ſabbati termini ſolent variari, & his inſpectis res ipſa de nobis aperiat. Vt enim ab vltimo incipiamus, Martius aut quinta feB ria incipit, & ſabbatum in quo eſt ieiunandum, ſexto Idus occurrit: aut menſis ſexta feria, ſabbatum verò ſeptimo Idus, aut ille feria ſeptima, iſtud vero octauo Idus: aut menſis prima, quæ eſt Dominica, & Sabbatum Nonis: aut ſi ille feria ſecunda, iſtud pridiè Nonarum: Si veró tertio, iſtud tertio Nonas, at ſi Martius, feria quarta, ſabbatum quarto Nonas. Si ex his ſingulis terminis adhibita computatione ad terminos Septembris per quatuordecim hebdomadas aciem recte dirigis, liquido peruidebis, in quarto ſeu ſeptimo menſe quartas ferias iuxta ſui quantitatem ſuis ſabbatis minus deeſſe, excepto Septembri, quando ipſe incipit feria quinta, Iunius quarta, Martius tertia. Qua ex re ſic euenit, prudenti calculatori ad indagandum nequaquam erit difficile. Ex his omnibus ratio manifeſte docet, firC mius ac ſtabilius eſſe argumentum, quod ex hebdomadarum numero collectum nunquam nutat, quam quod ex feriarum conſideratione compilatum aliquando vacillat. De menſe vero decimo nihil aliud dicendum eſt, niſi vt proximum ante Natiuitatem Domini ſemper obſeruetur ſabbatum, excepto quando vigilia euenerit in ſexta feria. Scio me pro certo ita dixiſſe, & quam verũ ſit etiam in hac re, de qua præſens tractatus habetur, qua potero breuitate ex dictis, maiorem curabo demonſtrare. Igitur Amalarius diuinorum officiorum indagator ſolertiſſimus, cuius dicta Catholicorum virorum ſententiis fulgent munita, cum de iiſdem diſputaret ieiuniis, ſic inter alia dicit: Primi Apoſtolici ſemper in Decembri menſe, in quo Natiuitas Domini noſtri Ieſu Chriſti celebratur, conſecrationes miniſtraD bant, vſque ad Simplicium, qui fuit a beato Petro quadrageſimus nonus. Ipſe primus conſecrauit in Februario, ni fallor, nullam ob aliam cauſam, niſi intimando coniungendos propinquius Chriſti corpori, qui per ſacrum myſterium prouehuntur. Quod nullo modo ſaltius fieri poteſt, quam ſi per eos Patriarchas, ex quibus Chriſtus natus eſt, generentur. Quod impoſſibile eſt ſecundum carnem, ſecundum ſpiritum dignum & habile, hoc eſt, vt per interpretationes nominum Patriarcharum naſcantur mente, qui genealogiæ Chriſti videntur familiarius adſciſci. Et quia incongruum eſt, ſicut vnicuiq; generationi ſingularis hebdomada deputatur, ità per vnamquamque hebdomadam conſecrationem celebrari, cauſa congruenti per ſingula temE pora, quæ conuenire poſſunt virtutibus & interpretationibus Patriarcharum, qui in articulis genealogiæ poſiti ſunt, conſecratio celebratur ſpiritualis. Per tres teſſeradecades annuales, fiunt hebdomadæ quadraginta duæ. Tot generationes ſecundum Matthæum Chriſti ſunt cum ipſo, tot enim hebdomadæ inueniuntur, a primo ſabbato primi menſis, vſque ad quartum ſabbatum decimi menſis. Conſecratio prima celebratur primo ſabbato primi menſis, quæ quaſi in loco Abrahæ generat Chriſtum. Abraham interpretatur pater multarum gentium, cui dictum eſt, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Si quis conſecratus ſtat in ſemine multorum conuertentium per ſua exempla ad Deum eſt à primo Patriarcha Abraham genitus, eſt ipſum

ſemen

ſemen Chriſtus, in quo ſemine promiſſum eſt Abrahæ benedici omnes gentes. Ipſa conſecratio verno tempore celebratur, quod tempus habile eſt, procreationibus: Nam & Abraham tertia ætate fuit huius mundi, quæ ætas comparatur adoleſcentiæ, quæ habilis eſt generationi filiorum. Secunda conſecratio eſt in quarto menſe, ſecundo ſabbato, quod eſt initium ſecundi Catalogi quatuordecim hebdomadarum. Hæc deputatur in loco filiorum Dauid. Dauid interpretatur manu fortis, ipſe proſtrauit Goliath, id eſt, humilitas ſuperbiam. Qui conſecrantur, propterea conſecrantur, vt fortes ſint & per humilitatem deiiciant ſuperbiam. Ipſe celebratur in Iunio menſe, quando feruor magnus ſolis eſt ſuper terram. Omnibus notum eſt, Dauid bellicoſum fuiſſe. Tempus Iunii aptum eſt bellis. Tertia conſecratio celebratur in Septembrio tertio ſabbato, quod eſt initium tertii catalogi. Hæc deputatur generationi Iechoniæ. Iechonias interpretatur præparatio Domini. Nullique dubium, ſi omnes oportet præparari in Aduentum Domini, quin potiſſimum eos, qui conſecrantur. Neque hoc ſine ratione eſt, ſi computetur Catalogus nouiſſimæ teſſeradecadis, & ſemel computetur Iechonias, non amplius inueniuntur cum ipſo Chriſto quam tredecim generationes; ſi ipſe bis computetur, quatuordecim inueniuntur. Sanctus Auguſtinus cauſa myſterii perhibet factum eſſe, quod Iechonias, qui interpretatur præparatio Domini, bis numeretur, in fine prioris, & in capite ſequentis Catalogi, lapidem angularem, id eſt, Chriſtum ſignificans: in quo præparauit Deus pater duos populus quaſi parietes in vnam iungere domum. Quamquam beatus Hieronymus vitio ſcriptorum & longitudine temporum inter Græcos & Latinos confuſum eſſe narret, & patrem qui in Hebræo Ioachim nominatus eſt, non eſſe in Chaldæam ductum, ſed defunctum in terra ſua, & filium Ioachim de captiuitate redeuntem Salathiel genuiſſe affirmet. Igitur ſupradictus doctor voluit intelligi, vt tredecim & quatuordecim hebdomadæ præfigurarent in myſterio, quod Iechonias ſemel aut bis poneretur in Catalogo. Enimuero omnibus annis tredecim inueniuntur, exceptis bis, hoc eſt, quando Martius feria tertia, vel quarta, Natiuitas vero Domini noſtri Ieſu Chriſti Dominica aut ſecunda feria acciderint. De hoc ieiunio, quod in ipſa ſolebant vigilia antiquiores celebrare, ſupra nominatus dixit Amalarius: Quæ conſecratio habet finem in ipſa Natiuitate Chriſti, ſicut quorumdam Italorum, neſcio an omnium, adhuc mos eſt agere, vt ego ipſe ibidem poſitus cognoui: ſed vſus in noſtris excreuit Eccleſiis, vt in anteriori hebdomada anticipetur, quia illa duo officia ieiunii & Natalis Domini non conueniunt ſimul celebrari. Nam & ſicut præueniendo iſtud anticipamus, ita ſecundum ſabbatum Iunii menſis cum vigilia Pentecoſtes ſi prouenerit, prolongãdo in proximum differimus, licet noſtri anteceſſores vtrumq; in ipſa vigilia ſancta ſimul celebrarent, ſicut prætitulatione librorum euidens habemus teſtimonium. Quid adeò opus eſt, nunc inquiri, quod tam longo tempore cœpit dediſci? attamen ne huiuſmodi ſcientia frauderis, talis inſcriptio ſuper hac re habetur in libris noſtris: Si euenerint duodecim lectiones in ſabbato ſancto Pentecoſtes, tunc in quarta feria cantetur & legatur Antiphona, Exaudi Domine: † Miſſa, Preces noſtras quæſumus Domine. Require in prima hebdomada Quadrageſimæ. Lectio, Dixit Salomon. Item oratio, Deuotionem populi. Lectio Eſaiæ Prophetæ, Audi Iacob. Alleluia, Domine Deus ſalutis. Euangel. ſecundum Lucam, Accedentes diſcipuli. Offert. Viri Galilæi, Communio: Pater, cum eſſem. Feria ſexta, Antiphona, Exaudi Domine: † Miſſa, Eſto Domine propitius. Lectio, Exultate filii Sion. Alleluiá, Domine refugium factus es. Euangelium ſecundum Lucam, Venit ad Ieſum vir nomine Iairus. Offert. Viri Galilæi. Communio, Pater, cum eſſem. Sabbato omnes parati primitus cantent Litaniam. Deinde Kyrie eleiſon. Gloria in excelſis Deo. Poſtea oratio, Mentibus noſtris. Alia, Illo nos igne. Tertia, Deus qui ad animarum. Quarta, Præſta quæſumus omnipotens Deus, vt ſalutaribus ieiuniis. Quinta, Præſta quæſumus omnipotens Deus, ſic nos. Subſequuntur lectiones cum Gradualibus: Propitius, Protector, Ad Dominum, Dirigatur, & Benedicite. Ad Miſſam, Præſta quæſumus omnipotẽs Deus, vt claritatis, Lectio, Cum Apollo eſſet Corinthi. Alleluia, Confitemini. Tractus Laudate Dominum. Euangelium ſecundum Ioannem, Si diligitis me. Offert. Emitte ſpiritum. Comm. Vltimo. Vtique ſecundum conſuetudinem antiquam. Gradualia, ſicut non ſolum in noſtris libris habetur inſertum, ſed etiam; vt in quodam ordine ſecundum ſancti Gelaſii Papæ auctoritatem reperi prætitulatum. Qui mox vſque hodiè, vt compertum habemus, in ſancta Romana ſeruatur Eccleſia. Videtur quoque id huic narrationi aſſenſum præbere, quod in authenticis antiphonariis duo tantum Alleluia inueniuntur deſcripta, hoc eſt, Emittes ſpiritum. Spiritus Domini, cætera vero à modernis ſunt compoſita. Quapropter intuendum eſt, quia ſi in monaſteriis Alleluia cantus abundat, quid ſimplices villarum Preſbyteri agunt; qui vix duorum tantum notitiam habent? Vt omnium vulgari prouerbio vtar, Aut cantant quod ſciunt, aut tacere compelluntur quod neſciunt. Non tamen hæc ſcribens, ſanctiſſimorum auctoritatem ſacerdotum præiudico, quos in ſancto Spiritu congregatos, iamdudum audiui in Synodalibus ſuis decretis ſtatuiſſe, vt magis debeant Alleluia decantari. Sed ſimpliciter quæ ſentire potui, ad interrogata reſpondere curaui, conſulere volens etiam, ſi poſſum, mei ſimillimis imperitiæ, qui tot Alleluia non norunt cantare. Sic in quodam libello de hoc ordine legi per ſingulas orationes, debemus mentis humilitatem per genuum flexionem oſtendere, excepto, infra Pentecoſten. In ſola oratione de camino ignis, non flectimus genua, quando Nabuchodonoſor compellebat populum adorare ſtatuam quam fecerat: vt ſeparata ſit noſtra oratio, quæ eſt ad vnum Deum, ab errore gentium. Similem ob cauſam etiam in paraſceue genua non flectimus pro perfidis Iudæis, qui illudendo genua flectebant coram Deo, ne videamur illos imitari, qui opus bonum ſtudebant male operari: quemadmodum tunc ab oſculo abſtinemus, propter Iudæ traditoris exemplum, qui per ſimulatæ pacis oſculum, tradidit Dominum Ieſum Chriſtum. Si quis ieiunia quatuor temporum legitimo ordine celebrare deſiderat, ſupra ſcriptum argumentum ex ſententiis ſanctorum patrum collectum, obſeruare non negligat. Primum ſabbatum Martii, cum præcedente eiuſdem menſis quarta feria, nota diligenter, & ab ipſo quatuordecim hebdomadas vſque in ſecundum Iunii menſis ſabbatum computa; iterumque alias quatuordecim hebdomadas abhinc vſque in tertium Septembris ſabbatum, quod nullo modo te fallit, connumera, indéque proximum ſabbatum ante Natiuitatem Domini, ſiue quatuordecim, ſiue tredecim fuerint, ſemper obſerua, & in his ſingulis quatuor ſabbatorum diebus, abſque vllo errore occurret tibi legitime illud ieiunium, quod in ſacramentorum libris prætitulatur cum duodecim lectionibus celebrandum. Quod ſi vigilia Natalis Domini in ſabbato venerit, in hebdomada priori idem ieiunium debet anticipari.

Explicit Bernonis Augienſis Abbatis Libellus, De quibuſdam rebus ad Miſſæ Officium pertinentibus.

Vixit Auctor Librum hoc Dom. Mh.

LIBER PET. DAMIANI EPISCOPI QVONDAM OSTIENSIS.

ET S. R. ECCLESIÆ CARDINALIS,

QVI APPELLATVR, DOMINVS VOBISCVM.

Prologus ipſius Auctoris.

Leo ſolitarius & ſponte incluſus

DOmino Leoni, amore ſupernæ libertatis incluſo, Petrus peccator Monachus, quicquid ſit, ſeruus & filius. Non ignorat ſanctitatis veſtræ prudentia dilectiſſime pater, quia te non qualemcumque complicem vel amicum, ſed te patrem, te doctorem, te magiſtrum, & dominum electum mihi præ cunctis mortalibus habeo: méque tuæ orationis inſtantia, apud diuinas aures miſericordiæ locum inuenire confido. Et quid amplius dicam? Quandoquidem & meum te angelum eſſe conſtitui, vt dubijs rebus quodcumque hæſitanti, aut ſciſcitanti, mihi conſilium ex tuo ore procederet; ita protinus indubitanter acciperem, ac ſi vox cæleſtis mihi oraculi angelitus intonaret: atq; ideò ſi quando ſcrupuloſe cuiuſlibet rei mihi ſubrepit articulus, antequam te conſulturus accedam, hoc apud me diuinam imploro clementiam, vt te, quaſi ſuæ voluntatis organum faciens, tuo mihi ore præcipiat, quid me facere in obiecta ambiguitate decernat. Quam & nunc quoq; conſuetudinem tenens hoc à te docendus inquiro, quod à multis ſæpe quaſi reſponſurus inquirentibus exigor. Nonnulli autem fratres Eremiticæ vitæ ſectatores, frequenter interrogant, cum ſingulares in cellula commorantur, vtrum illis liceat dicere, Dominus vobiſcum, Iube Domine benedicere, atque ipſi, vt ſunt ſoli, iuxta morem Eccleſiaſticum ſibimet debeant reſpondere. Quidam autem inter ſe ratiocinantes dicunt. Nunquid nam lapidibus aut tabulis cellæ petenda benedictio eſt? aut illis dicendum eſt, vt Dominus ſit cum eis? Quidam autem, ſi quo modo Eccleſiaſticæ traditionis ordinem deſerant, peccare ſe, tanquam qui penſum diuini ſeruitij minuant, pertimeſcunt. Vnde nobis, dum ſolutio quæritur ad percunctationem potius menſaque neſcia prouocatur. His itaque quæſtionum vallatus anguſtijs, ad Angelum meum iuxta conſuetudinem redeo: ad fontem non Tullianæ eloquentiæ, ſed diuinæ potius ſapientiæ trito calle recurro.

Quæſtio ſoluitur à ſtatu in precibus horarum canonicarum.

Elenchus Capitulorum.

QVod ſancta ſimplicitas, mundi Philoſophis iure præfertur. cap.1.
Quare dicatur, Iube Domine benedicere. cap.2.
Vnde ortum ſit dicere, Dominus vobiſcum. cap.3.
Quod ſicut alia ſcriptura non ſubiacet mutabilitati, ita & Dominus vobiſcum. cap.4.
Quod ſancta Eccleſia, & vna in multis, & tota videatur in ſingulis. cap.5.
De vnitate vniuerſalis Eccleſiæ. cap.6.
Quod ſi Dominus vobiſcum pro ſingularitate non dicitur, multa alia neceſſe eſt dimittantur. cap.7.
Quod ſacrificium altaribus ſuperpoſitum, à viris ſimul & mulieribus offeratur. cap.8.
Quod officium membri cuiuſlibet ſpeciale, toti corpori ſit commune. cap.9.

A Quod ſacerdos pars Eccleſiaſtici corporis, totius Eccleſiæ conuenienter vtitur verbis. cap.10.
Quod populus Iſrael ad oſtendendam ſocietatem, altare conſtruxit. cap.11.
Cur bigamus à ſacerdotio omnino repellatur, cum in fornicationem ſæpe lapſus, in ordinem reuocetur. cap.12.
Quod ſi Dominus vobiſcum, inter duos rectè profertur, à ſolo etiam iure dicatur. cap.13.
Quod populus Iſrael Eccleſiaſticæ inter ſe vnitatis regulam tenuit. cap.14.
Quod quędam feſtiuitates, non ſuo tempore celebrantur. cap.15.
Quod in Eccleſia rectè alius ſupplet verba alterius. cap.16.
Quod quicquid penè in diuinis officiis agatur, ſub figuris myſticis diſponatur. cap.17. B

LIBER PETRI DAMIANI

Quod ſancta ſimplicitas, mundi Philoſophis iure præferatur. CAP. I.

Contemptus mundanæ ſapientiæ.

PLatonem igitur latentis naturæ ſecreta rimantem reſpuo, planetarum circulis metas, aſtrorumque meatibus calculos affigentē, cūcta etiā Sphærici orbis climata radio diſtinguentē Pythagorā paruipendo: Nicomachū quoque tritum Ephemeridibus digito abdico: Euclidem perplexis Geometricalium figurarū ſtudiis in curuum ęquéque declino. Cunctos ſane Rhetores cum ſuis coloribus, & enthymematibus indiſcretè pręetereo. Omnes Dialecticos cum ſuis ſyllogiſmis, & ſophiſticis cauillationibus indignos hac quæſtione decerno. Tremant Gymnici, ſuam iugiter amare ſapientię nuditatem. Quærant Peripatetici latentem in profundo putei veritatem,

Veritas de terra orta Chriſtus eſt. ritatem. Ego à te ſummam quæro veritatem, illam videlicet, quæ de terra orta eſt, non iam in puteo ignobiliter latitantem, ſed omni manifeſtatam mundo, perpetua in cœlis maieſtate regnantem. Quid enim mihi inſanientium Poetarum fabuloſa commenta? Quid mihi tumentium Tragicorum cothurnata diſcrimina? Deſinat iam Comicorum turba, venena libidinum crepantibus buccis effluere. Ceſſet Satyricorum vulgus, ſuos elatos carptoriæ detractionis amaris dapibus onerare. Non mihi Tulliani oratores, accurata lepidæ vrbanitatis trutinent verba. Non Demoſthenici Rhetores captioſæ ſuadelæ argumenta verſuta componant. Cedant in ſuas tenebras omnes terrenæ ſapientiæ fæcibus delibuti. Nihil mihi conferunt vel ſulphureo caliginoſæ doctrinæ ſplendore cæcari. *1. Cor. 1.* Chriſti me ſimplicitas doceat, *1. Cor. 3.* vera ſapientium ruſticitas, ambiguitatis *Rom. 8.* meæ vinculum ſoluat. Quia enim iuxta Pauli vocem, non cognouit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtudium prædicationis ſaluos facere credentes. Litera igitur quæ occidit, abſcedat, ſpiritus viuificator aſſiſtat. Prudentia enim carnis (vt idem Apoſtolus dicit) mors eſt: prudentia autem ſpiritus, vita & pax: quoniam prudentia carnis inimica eſt Deo, legi autem Dei *Prudentia carnis ſuperbiam ſapit. Diſciplina humilitatis.* non ſubiicitur: nec enim poteſt. Si ergo prudentia carnis nequit legi Dei colla ſubmittere: quo pacto ſuffuſa oculos fumo ſuperbiæ, legem Dei præualet penetrare? Age igitur pater, nodum mihi propoſitæ quæſtionis ocyus ſolue. Nec patiaris humilitatis diſcipulum grandiloqua tumentium Philoſophorum gymnaſia circuire. Dicat mihi Angelus meus, quod imperitum dialecticorum vulgus ignorat. Dicat ſapiens imperitia, quod ſtulta ſapientia non apprehendit. Hæc ergo quæ propoſita ſunt, pater chariſſime, prudenter ediſſere, vt poſtquam ad diuinam peruentum eſt ſapientiam, nulli vlterius in his quæſtionem expediat ventilare.

Quare dicatur, Iube Domine benedicere.
CAP. II.

Modus docendi ſcholaſticus. SEd huius quæſtionis nodum, qualitercumque à me prius ſolui fortaſſe præcipies, & ſic poſtmodum proprii intellectus ſententiam promes: Scholaſticorum more ſemel doctorum, qui ſciſcitantur à pueris ex quacumque propoſiti thematis difficultate, quid ſentiant, indocilitatis indolem ex eorum prius prolatione deprehendant. Ego itaque, te iubente, non moror exprimere, ſuper hac dubietate, quod ſentio, ſalua ſcilicet fide: vt vel inepte prolata corrigere: vel grauiter abſoluta, tua debes auctoritate probare. Sed non ab re videtur, ſi, quo ſtudio hæc Eccleſiis in conſuetudinem venerint, primo nitamur oſtendere. Deinde, quid nobis ſuper his quæ propoſita ſunt videatur prout ſupernæ gratiæ facultas tulerit expedire. Lecturus namque magnæ humilitatis gratia, non à ſacerdote, ſed ab eo, cui ſacerdos iuſſerit, ſe poſtulat benedici, dicens: Iube *Iube Domine benedicere.* Domine benedicere. Sacerdos autem, vt tantæ humilitati vicem reddat, non ſubiecto cuiquam benedicendi delegat officium, non per ſemetipſum, benedictionem dare præſumit: ſed potius, vt a Deo, qui eſt ſuper omnia benedictus, prærogetur, expoſcit.

Vnde ortum ſit, Dominus vobiſcum.
CAP. III.

Luc. 16. ID autem quod dicitur, Dominus vobiſcum, ſacerdotis ad populum eſt ſalutatio: Orat enim, vt Dominus ſit cum eis, ſicut dignatur dicere per Prophetam: *Matt. vlt.* Inhabitabo in illis: Et Saluator diſcipulis ſuis, cunctiſq; fidelibus: Ecce, inquit, ego vobiſcum ſum. Qui nimirum ſalutationis ſermo, non moderno humanæ adinuentionis arbitrio conſtitutus: ſed ex antiqui ſacri eloquii auctoritate probatur aſſumptus. *Salutatio ſit & ſingulariter & pluraliter.* Vbi ſi diligenter inquiritur, ſæpius ſingulariter, & pluraliter appoſitus inuenitur. Singulariter, ſicut ad Beatam Dei genitricem A Angelus dicit. Aue gratia plena, Dominus tecum. *Luc. 1.* Ad Gedeonem quoq; ait ſalutando: Dominus tecum virorum fortiſſime. *Iudic. 6.* Pluraliter autem, vt in libro Ruth, Booz ſalutando meſſoribus ſuis ait: Dominus vobiſcum. *Ruth. 2.* Et ſicut in Paralipomenon, Propheta a Deo miſſus inuenitur, ſalutaſſe Aſa Regem Iuda cum exercitu ſuo *2. Par. 15.* victorem de prælio reuertentem, dixit: Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo. Eccleſia ergo ſalubri ſalutatione accepta ſacerdotis, & ipſa reſalutando orat, & orando reſalutat: poſtulans, vt ſicut ille Dominum eſſe cum ipſis optauit, ita & cum eo eſſe dignetur, dicens: Et cum ſpiritu tuo, id eſt, cum anima tua ſit, vt eum digne pro noſtra ſalute poſſis orare. Et notandum, quod non dicit, tecum; ſed, cum ſpiritu tuo, vt totum, quod in Ec-B cleſiaſticis officiis geritur, ſpiritualiter fieri perpendatur. Et bene cum ſpiritu hominis optatur Deus, quia in mente & ſpiritu ad imaginem & ſimilitudinem Dei, homo rationalis eſt conditus, atque ibi diuinę gratię, & illuminationis eſt capax. Sed illa ſalutatio Epiſcopalis ad populum, qua dicitur, Pax vobiſcum, ſiue, pax vobis, *Salutatio pax vobis.* non ex humani ſenſus ſtudio prodiit, ſed de ſacrę ſcripturę ſimiliter auctoritate profluxit. Nam in veteri Teſtamento dixiſſe Danieli Angelus inuenitur, Noli timere vir deſideriorum: Pax tibi, & eſto robuſtus. *Dan. 10.* Et in nouo, pene ſemper ita Dominus ſalutaſſe diſcipulos inuenitur, Pax vobis. *Luc 24.* *Ioan. 20.* Quibus nimirum diſcipulis eandem ſalutationis formam commendauit, dicens: In quamcumque domum, aut ciuitatem intraueritis, ſalutate eam dicentes: Pax huic domui. *Matt. 10.* Merito ergo Apo-C ſtolorum ſucceſſores, id eſt, Eccleſiarum pręſides, huius forma ſalutationis vtuntur: Domum ſcilicet Dei ſalutantes, vbi omnes oportet eſſe filios pacis, vt ſalutatio pacis ſuper eos requieſcens, & ſalutantibus, & ſalutatis poſſit eſſe fructuoſa.

Quod ſicut alia ſcriptura non ſubiacet mutabilitati, ita & Dominus vobiſcum. CAP. IV.

IAm ergo ex his, quę præmiſſa ſunt, patet. Quia ſicut ſcriptura Prophetarum. Pſalmorumque modulatio, vel etiam Euangelica gratia, diuinitus ad notitiam noſtram prodiit: ſic etiam id quod dicitur Dominus vobiſcum, non ex humani ſenſus arbitrio, ſed a veteris, D nouique Teſtamenti auctoritate deſcendit. Sicut ergo diuinarum ſcripturarum auctoritati nil pro rerum varietate ſubtrahitur, nil augetur, ſed prorſus in his Eccleſiaſtica conſuetudo ſeruatur. Ita nimirum & hęc ſalutatio ſacerdotalis, nequaquam rerum caſibus eſt obnoxia, vt modo proferri, modo debeat ſilentio præteriri, ſed etiam ſi plures deſint, illicitum eſt, vt Eccleſiaſtica traditio permutetur. *Reſponſio ad quæſtionem.*

Quod ſancta Eccleſia & vna in multis, & tota videatur in ſingulis. CAP. V.

ECcleſia ſiquidem Chriſti tanta charitatis inuicem inter ſe compage connectitur, vt in pluribus vna, & in ſingulis ſit per myſterium tota, adeo vt & omnis E vniuerſalis Eccleſia non immerito perhibeatur vna Chriſti ſingulariter ſponſa, & vnaquęque electa anima, per ſacramenti myſterium plena eſſe credatur Eccleſia: Nam & Propheticis Iſaac naribus tota pręſens *Gen 27.* reddebat Eccleſia, cum ſuper vnius filii ſui perſonam *4. Reg 4.* dicebat: Ecce odor filii mei, ſicut odor agri pleni. Et debitrix illa mulier, quæ ex præcepto Heliſei parum olei, quaſi ſemen ſparſit, & vberes mox fruges eodem per vaſcula redundante permiſcuit: Eccleſiam vtiq; figurauit ſacræ ſcripturæ. Quod ſi per campos diligenter inquiritur, iam vnius viri, vel mulieris perſona, deſignari Eccleſia crebrius inuenitur. Licet enim multiplex videatur Eccleſia, propter numeroſitatem Gentium: Vna *Multiplex eccleſia eſt vna.* tamen & ſimplex eſt, vnius fidei & diuinæ regene-

Esai 4. rationis confœderata myſterio. Et quamquam ſeptem mulieres acceperint virum vnum, virgo tamen & vna, *2. Cor. 11* cœleſti illi viro dicatur deſponſata. De qua nimirum Apoſtolus, Deſpondi, inquit, vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto. Ex his ergo manifeſte colligitur, ſicut ſuperius dictum eſt, quia cum vna hominis perſona, tota deſignetur Eccleſia, & ipſa conſequenter Eccleſia vna dicatur virgo, ſancta Eccleſia & in omnibus ſit vna, & in ſingulis tota, nimirum in pluribus per fidei vnitatem ſimplex, & in ſingulis per charitatis glutinum, diuerſaque dona chariſmatum multiplex. Quia enim ex vno omnes, & ex omnibus vnus.

Eccleſia in omnib. vna & in ſingulis tota.

De vnitate vniuerſalis Eccleſiæ.
CAP. VI.

SAncta Eccleſia namque, licet perſonarum ſit multiplicitate diuerſa, in vnum tamen eſt, ſancti Spiritus igne conflata. Atq; ideò ſi per corporalem ſitum partibus videatur diuidi, vnitatis tamen intimæ Sacramentum nullatenus à ſua valet integritate corrumpi. Charitas enim Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Itaq; iſte ſpiritus (qui eſt proculdubio & vnus & multiplex. Vnus in maieſtatis eſſentia: Multiplex per diuerſa chariſmatum dona) dat Eccleſiæ ſanctæ quam replet, vt & in vniuerſitate ſit vna, & in ſuis partibus ſit tota. Quod nimirum indiuiduæ diuinitatis arcanum veritas commendabat, cum Patri de ſuis diſcipulis diceret. Non, inquit, pro his rogo tantum, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum illorum in me, vt mundus credat, quia tu me miſiſti. Et ego claritatẽ, quam dediſti mihi, dedi eis, vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus. Si ergo credentes in Chriſto vnum ſunt, vbicumque videtur eſſe per corporalem ſpeciem membrorum: ibi etiam per Sacramenti myſterium totum eſt corpus. Et quicquid eſt, quod competit toti, quodammodo cõgruere videtur etiam parti: Quatenus & quod conuentus Eccleſiæ communiter ſonat, ſit non abſurdum, ſi vnus homo ſingulariter dicat: Et quod ab vno rectè depromitur, à pluribus etiam irreprehenſibiliter proferatur. Hinc eſt enim, quod in conuentu poſiti, rectè omnes dicimus: Inclina Domine aurem tuam ad me, & exaudi me: quoniam egenus & pauper ego ſum: Cuſtodi animam meam quoniam ſanctus ſum: Et ſingulariter conſtituti, non incongruè decantamus. Exultate Deo adiutori noſtro, iubilate Deo Iacob. Nec ab re eſt, quod multi ſimul dicimus, Benedicam Dominum omni tempore, ſemper laus eius in ore meo. Et ſoli ſæpe plurali voce proferimus, Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in inuicem. Et multa id genus ſimilia. Quia nimirum neq; hic pluralibus verbis, vnius perſonæ ſolitudo præiudicat: neq; illic multitudo fidelium a ſingularitate diſcordat: quia per virtutem ſancti Spiritus, qui & ſingulis ineſt, & omnes replet, & hic ſolitudo pluralis, & illic multitudo intelligitur ſingularis.

Rom. 5. Spiritus ſanctus & vnus & multiplex eſt. Quomodo cuncti fideles vnum ſunt. Ioann. 17. Vnitas per ſacramenti myſterium. Vnus pro multis, & multi pro vno. Pſal. 85. Pſal. 80. Pſal. 33. Solitudo pluralis, & multitudo ſingularis per Spiritum ſanctum.

Quod ſi Dominus vobiſcum pro ſingularitate non dicitur, multa alia neceſſe eſt dimittantur.
CAP. VII.

IAm vero illi qui dicunt, Numquid lapidibus, aut tabulis cellæ petenda eſt benedictio? aut illis dicendum eſt, vt Dominus ſit cum illis? Reſpondeant mihi & dicant, Cur ſingulares in eiſdem cellulis poſiti dicunt, Venite exultemus Domino? Dicite mihi fratres, dicite quæſo, pace veſtra loquar, Cum ſoli eſtis, quos exhortamini? Quos ad diuinæ laudis excubias inuitatis, cum dicitis, Venite exultemus Domino: vel illud, Regem magnum Dominum venite adoremus? Inuitatorium namque hoc dicitur, & ob id proculdubio, quod per hoc ad Dei laudes fidelium populus inuitatur. Si autem vos a nullo tunc prorſus audimini, quos ad exultandum Domino exhortatoriis vocibus excitatis? Agite, inquam, fratres, dicite adhuc mihi, ſi non ad ſacramentum reſpicitis Eccleſiaſticæ vnitatis, ſed ad numerum potius præſentiæ corporalis: quibus dicitis, Nocte ſurgentes: vel quibus illud, Surgamus omnes ocyus? Cur certe non omnes hymnos, omnes denique orationes, quoniam nimirum a doctoribus plurali ſunt ſtylo compoſitæ, vel ſilentio prætereuntes omittitis, vel ad ſingularem numerum violenter reuocatis? Iam vero cum ad lectiones venitis, qui nefas ducitis nullis adſtantibus benedictionem petere vel dare, Cur Patrum homilias, & Concionatorum ſermones legitis, quibus cogente lectionis modo populum alloquimini, & velut ad quandam perſonam, ſcilicet auditorum, verba veſtra dirigitis? Atque vt ipſarum homiliarum verba ponamus: quibus, quæſo, dicitis, Audite fratres chariſſimi, & cætera quæ ſequuntur: cum ibi fratres nulli ſint: Quæ videlicet, ſi vultis ad veſtram ſingularitatem ſtylo reclamante, violenter inflectere, quia id prorſus impoſſibile eſt: his omiſſis, neceſſe iam vobis erit, noua dictare. Cur etiam cum ad orationes peruentum fuerit, dicitis, Oremus: cum nemo illic ſit, qui vobiſcum orare debeat? Quem ad communionem orationis inuitatis, qui nullum adeſſe conſpicitis? Cur etiam in expleti officii clauſula, ex more ſubiungitis, Benedicamus Domino, cum præſto nullus ſit, vel adſiſtat, qui vobiſcum Dominum benedicat? Hæc igitur & alia multa, quæ longum eſt enumerare, perpendite, & Eccleſiaſticæ traditionis regulam, ſiue ſoli, ſiue cum pluribus, vniformiter obſeruate. Si enim Doctores Eccleſiæ id expedire decernerent, in Eccleſiaſticis officiis alium multis ordinem tradidiſſent. Sed vnum cõtenti remota diuerſitate compoſuere, vnum nos docuere ordinem, inuiolabili ſemper obſeruatione tenere. Prouiderunt enim, quia quicquid in diuinis obſequiis a quolibet Eccleſiæ membro reuerenter offertur, id etiam fide & deuotione cunctorum vniuerſaliter exhibetur. Vnus enim Eccleſiæ Spiritus quo viuificatur, vnum corpus, quod a Chriſto, videlicet ſuo capite, præſidetur. Tota igitur Eccleſia diuerſorum quidem conſtat compage membrorum, ſed vnum eſt proculdubio corpus, vnius fidei ſoliditate fundatum, vna viuificantis ſpiritus virtute perfuſum. Vnde & Apoſtolus ait, Vnum corpus, vnus ſpiritus ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Dignum ergo eſt, vt quicquid in ſacris officiis a quibuſcumque fidelibus particulariter agitur, hoc ipſa Eccleſia, per vnitatem fidei & charitatis amorem, vnanimiter agere videatur.

Solutio obiectio. Solitarij poſſunt loqui & orare pluraliter.

Quod ſacrificium altaribus ſuperpoſitum, à viris ſimul & mulieribus offeratur.
CAP. VIII.

HInc eſt † enim, quod in ipſa celebratione Miſſarum, cum dicitur, Memento Domine famulorum, famularumque tuarum, paulo poſt ſubditur: Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis. In quibus verbis patenter oſtenditur, quod à cunctis fidelibus, non ſolum viris, ſed & mulieribus, ſacrificium illud laudis offertur, licet ab vno ſpecialiter offerri ſacerdote videatur. Quia quæ ille Deo offerendo manibus tractat, hæc multitudo fidelium intenta mentium deuotione commendat. Quod illic quoque declaratur vbi dicitur, Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, ſed & cunctæ familiæ tuæ, vt placatus accipias. Quibus verbis luce clarius conſtat, quia ſacrificium, quod à ſacerdote ſacris altaribus ſuperponitur, a cuncta Dei familia generaliter offeratur. Hanc autem Eccleſiæ vnitatem Apoſtolus manifeſte declarat, cum dicit, Vnum corpus, vnus panis, multi ſumus.

Tanta enim eſt Eccleſiæ vnitas in Chriſto, vt vnus vbique in toto orbe terrarum ſit panis corporis Chriſti, & calix ſanguinis eius. Quoniam diuinitas verbi Dei

In Euchariſtia.

Dei vna eſt, quæ totum implet mundum: ita licet multis locis, multiſque diebus illud corpus conſecretur: non ſunt tamé multa corpora, ſed vnum corpus Chriſti. Et ſicut ille panis & ſanguis in corpus Chriſti veraciter tranſierunt: ita omnes qui illud in Eccleſia digne percipiunt, vnum abſque dubio Chriſti corpus fiunt, ipſo teſtante, cum ait: Qui manducat meam carnem, & bibit ſanguinem meum, in me manet & ego in eo. Si ergo omnes vnum Chriſti corpus ſumus, & licet per corporalem ſpeciem videamur abiungi, ſpiritu tamen ab inuicem ſeparari non poſſumus, qui in eo manemus: Quid noceat ego non video, ſi communem Eccleſiæ conſuetudinem & ſinguli teneamus, qui per vnitatis indiuiduæ Sacramentum ab ea numquam receſſimus. Cum enim communia Eccleſiæ verba ſolus profero, vnum cum ea me eſſe, ac per præſentiam ſpiritus in ea me veraciter manere demonſtro. Et ſi eius veraciter ſum membrum, non inconuenienter adimpleo meæ vniuerſitatis officium.

Ioan. 6. Vnum corpus Chriſti ſumus ſpiritu, non carne.

Quod officium membri cuiuſlibet ſpeciale, toti corpori ſit commune. CAP. IX.

PORRO in humano corpore, aliud oculi aliud lingua, aliud pes, aliud manus habeut naturaliter officium proprium. Sed neque manus ſolæ ſibimet tangunt, nec ſibi pedes incedunt, aut lingua loquitur, vel ſibimet oculi contemplantur: ſed quicquid poteſt vnaquæque pars corporis ſpecialiter agere, hoc probatur omnibus in commune conferre. Et quod vnicuique membro, ſingulari iure conceditur, hoc ab ipſo corpore (quod eſt totum eius) fieri indicatur, vt non incongrue & pars totius, & totum ſuæ partis exhibere dicatur officium. Hinc eſt enim, vt lingua Pauli veraciter dicat, Laboro in Euangelio Chriſti vſque ad vincula, cum lingua eius non ſit alligata. Nam vt illic ſequitur, Verbum Dei non eſt alligatum. Et Petrus ad ſepulchrum Chriſti cum Ioanne cucurrit, cum ſoli pedes currendi ſubeat miniſterium. Et Stephanus vidit cœlos apertos, cum videre proprium ſit oculorum. Et Iſaac filium ſuum palpando tetigerit, cum tangendi vel palpandi facultas ſit ſpecialiter attributa. Quod ergo membrum quodlibet agere cernitur, hoc ab ipſo corpore fieri irreprehenſibiliter perhibetur. Et è diuerſo quod corpus facit, multitudo partium cooperando conſentit.

Partes ſeruiunt toti.

Opera partium attribuũtur toti. 2. Tim. 2. Ioan. 20. Act. 7. Gen. 27.

Quod ſacerdos pars Eccleſiaſtici corporis, totius Eccleſiæ conuenienter vtitur verbis. CAP. X.

QVid ergo mirum, ſi ſacerdos quilibet [qui ſine dubio pars Eccleſiaſtici eſt corporis] vicem ſalutantis, ac reſalutantis Eccleſiæ, ſolus expleat, dicens: Dominus vobiſcum. Subindeque reſpondens, Et cum ſpiritu tuo. Rurſumque benedictionem ſolus petat, & reddat, cum per vnitatis intimæ Sacramentum, tota ſpiritaliter ſit Eccleſia, vbi eiuſdem fidei ac fraternæ deuotionis fuerit vna perſona? vbi nimirum vnitas fidei, nec in vno ſolitudinem recipit, nec in pluribus ſciſſuram diuerſitatis admittit. Enimuero quid præiudicat, ſi ex vno ore vocum diuerſitas prodeat, quas & ſi per plures linguas, vna tamen fides alternat? Tota namque Eccleſia [ſicut iam dictum eſt] vnum proculdubio corpus eſt. Nam teſte Apoſtolo, Sicut enim corpus vnum & membra habet multa: omnia autem membra corporis cum ſint multa vnum corpus ſunt: ita & Chriſtus. Etenim in vno ſpiritu omnes nos vnum corpus baptizati ſumus. Et alibi: Cum corpore, inquit, ſuo, quod eſt Eccleſia. Si ergo tota Eccleſia vnum corpus Chriſti eſt, & nos Eccleſiæ ſumus membra, quid obeſt ſi corporis noſtri, id eſt, Eccleſiæ, ſinguli quique verbis vtamur, qui cum ea vnum veraciter ſumus? Nempe ſi multi vnum ſumus in Chriſto, totum noſtrum ſinguli poſſidemus in ipſo. Atque ideo, licet remoti procul ab Eccleſia videamur per ſolitudinem corporum, in ea tamen præſentiſſimi ſemper aſſiſtimus per vnitatis inuiolabiliter ſacramentum. Sicque fit, vt quod eſt omnium, ſit etiam ſingulorum. Et quod quibuſdam ſingulariter ſpeciale, omnibus quoque ſit in fidei & charitatis integritate commune: Vt & populus recte clamet, Miſerere mei Deus. & Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me feſtina. Atque vnus homo iure pronunciet, Deus miſereatur noſtri, & benedicat nos. Quia videlicet fidelium Chriſti neceſſitudinem, & communionem, ſancti patres noſtri tantæ certitudinis eſſe debere decreuere, vt hanc Symbolo Catholicæ profeſſionis apponerent, & frequentandam nobis inter ipſa Chriſtianæ fidei rudimenta mandarent. Nã mox vt dicimus, Credo in Spiritum ſanctum, ſanctam Eccleſiam Catholicam, protinus addimus, Sãctorum communionem, vt vbi Deo fidei noſtræ teſtimonium reddimus: ibi etiam communionem Eccleſiæ, quæ cum eo vnum eſt, conſequenter adſtruamus. Sanctorum ſiquidem hæc eſt fidei in vnitate communio, vt in vnum Deum credentes, vno baptiſmate ſint renati, vno Spiritu ſancto confirmati ad vitam æternam ſint per gratiam adoptionis aſciti. Sicut autem homo Græco eloquio dicitur Microcoſmus, hoc eſt, minor mundus, quoniam per materialem eſſentiam eiſdem quatuor elementis homo conſtat, quibus & vniuerſalis hic mundus. Ita etiam vnuſquiſque fidelium, quaſi quędã minor eſſe videatur Eccleſia, dum ſaluo vnitatis myſterio, etiam cuncta redemptionis humanæ, vnus homo ſuſcepit Sacramẽta, quę ipſi vniuerſali Eccleſię ſunt diuinitus attributa. Si ergo vnus homo non ambigitur communia totius Eccleſiæ ſacramenta ſuſcipere: cur prohibeatur communia Eccleſiæ verba ſolus proferre: cum videlicet multo maioris momenti ſint ſacramenta, quam verba.

Pro vnitate ſacerdos totã Eccleſia eſt, & eius vicem agit. Tota Eccleſia vnum corpus eſt. 1. Cor. 12. † in vnũ. Coloſſ. 1. Verbis Eccleſiæ vnũ, & ſinguli vtuntur.

Quod eſt omnium, etiam ſingulorum eſt. Pſal. 50. Pſal. 69. Pſal. 66. Credo Sanctorum communionem.

Homo Microcoſmus, & quaſi minor quædam Eccleſia.

Quod populus Iſrael, ad oſtendendam ſocietatem, altare conſtruxit. CAP. XI.

QVod ſi quis adhuc his etiam noſtris diſputationibus calumniator extiterit, dicẽs, Vtique non debere à ſingulis vſurpari, quæ communi fidelium ſunt inſtituta conuentu: Vt non tam verbis quam rationibus adquieſcat. Exẽplum damus, quod ab ſacri eloquii auctoritate didicimus. Notum namque eſt, ſicut Ioſue libro teſtante narratur, quod filii Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manaſſe redeuntes à filiis Iſrael de Silo, vt intrarẽt Galaad terram poſſeſſionis ſuæ ædificauerunt altare infinitæ magnitudinis in terra Canaan. Cumque iratus grauiter populus Iſrael, aduerſus eos arma corriperet, interrogati, cur altare conſtruere præter altare Domini temere præſumpſiſſent? Reſponderunt, non hoc præuaricationis cauſa, ſed pro futuri teſtimonii feciſſe cautela. Nequando, inquiunt filii veſtri dicerent filiis noſtris: Quid vobis & Domino Deo Iſraël? Terminum poſuit Dominus inter nos & vos, & Iordanem fluuium, & idcirco partem non habetis in Domino: Et per hanc occaſionem auerterẽt filii veſtri filios noſtros à timore Domini. Cur autem hiſtoriæ huius articulum ad medium deduxerimus: ſi cui forte non pateat aperimus. Poterat nempe quorũdam ſimplicitas fratrum tentari, vt quodammodo ſegregatos ſe à ſocietate fidelium ducerent, ſi in ſolitudine poſiti etiam communia Eccleſiæ verba depromere in ſuis orationibus non auderent. Vtantur igitur communibus verbis Eccleſiæ, vt in Eccleſiaſtica ſe cõmunione doceant permanere, atque ipſa verba animo ſatis faciant fluctuanti, qui teſtimonium perhibent præſentiæ ſpiritali fidelium. Porro autem, illi altare ædificauerunt, non ad vſum libaminum, ſed vicariæ cum Iſraëlitica plebe ſocietatis iudicium: ſicut & ipſi, quaſi iam

Signum vnitatis à ſeptem altare à filiis Ruben, & Gad. Ioſ. 22.

Similitudo nõ de ſolo altare declaratio.

ex perſona filiorum dicunt: Ecce altare quod fecerunt, patres noſtri, non in holocauſta, neque in ſacrificium, ſed in teſtimonium noſtrum ac vnitatem. Illi nimirum id fecerunt ad teſtimonium Iſraëliticæ ſocietatis: nos iſta dicimus ob ſignũ Eccleſiaſticę veraciter vnitatis. Illi ne deſpicerẽtur à fratribus ſuis, nos ne remordeamur à cogitationibus noſtris. Illi terreni altaris extruxere ſimilitudinem: nos ſpiritalis concordiæ oſtendimus veritatem. Illi ad oſtendendum ſui generis teſtimonium: nos ad tenendum nouæ regenerationis, & fraternæ communionis inuiolabile Sacramentum.

Teſtimonium Eccleſiaſtica vnitatis.

Cur bigamus à ſacerdotio omnino repellatur, cum in fornicationem ſæpe lapſus, in ordinem reuocetur.
CAP. XII.

QVædam namque fiunt in Eccleſia, quæ ſuperflua quidem videtur, quantum ad humani ingenii rationem, diuina autem ſunt, ſi ad virtutis intimæ Sacramentum reſpicias. Quis enim non miretur in canonicis eſſe ſententiis, † Bigamum quempiam nullatenus poſſe ad ſacerdotium promoueri: in fornicationem vero lapſum, etiam ſacerdotem, peracta pœnitentia, ad pristini iuris officium reuocari? De fornicatione ſiquidem manifeſta eſt Apoſtolica ſententia, qua dicitur: quia neque fornicarii, neque idolis ſeruientes, neque adulteri regnum Dei poſſidebunt. De his autem, qui ſecundas contrahunt nuptias, ita proſequitur: Mulier, inquit, alligata eſt legi quanto tempore vir eius viuit. Quod ſi dormierit vir eius, liberata eſt, cui vult nubat, tantum in Domino. Quibus nimirum vtriuſque ſententiæ verbis, aperte monſtratur, quia & Bigami diuinæ legis regulam non offendunt, & fornicatores à Regno Dei, pro ſuæ carnis intemperantia, damnabiliter præciduntur. Quid eſt ergo, quod hi, qui non peccant, de ſpe ſacerdotii funditus corruunt: & illi, quos à Regno Dei reatus eliminat, Eccleſiaſtici gradus fiduciam, ſi digne pœnituerint, non amittunt; niſi quod in his, qui ſecundis nuptiis copulantur, non tam ad peccatũ, quam ad Eccleſiæ reſpicitur Sacramentum? Sicut enim Chriſtus, qui eſt Pontifex futurorum bonorum & ſacerdos iuxta ordinem Melchiſedech, qui videlicet obtulit agnum proprii corporis, in ara crucis Deo Patri, pro ſalute mundi, vir eſt vnius ſpõſæ, totius ſcilicet ſãctæ Eccleſiæ, quæ proculdubio virgo eſt, quia fidei integritatem inuiolabiliter ſeruat: ita quilibet ſacerdos vnius vxoris vir eſſe præcipitur, vt illius ſummi ſponſi præferre imaginem videatur. In bigamis itaque, non menſura peccati, ſed forma potius inquiritur Sacramenti; atque in eorum damnatione non reatus aliquis vltione abſcinditur, ſed myſtica veri ſacerdotii regula cuſtoditur. Alioquin quomodo inter crimina nominetur, quod licenter fieri Apoſtolica doctrina permittitur? Sed ſacri Canones, eos qui ſecundas nuptias improbant, inter Nouatianorum hæreſim notant. Vt oſtendamus ergo nos Eccleſiaſticæ vnitatis ſemper tenere myſterium, irreprehenſibiliter vtimur, & ſi non adeo neceſſaria, prolatione verborum.

Mira traditio Eccleſiæ, de fornicatoribus & de bigamis. † cauſa 32 q 1 c quando. 1. Cor 6. 1. Cor 7. Quæſt. Reſponſ. Heb 9. Epheſ. 5. Vnus ſponſus Eccleſiæ virginis. Bigamis deeſt typus Chriſti, quod non eſt vnius vxoris vir. Nõ improbantur tamẽ ſecundæ nuptiæ.

Quod ſi Dominus vobiſcum, inter duos recte profertur, à ſolo etiam iure dicatur. CAP. XIII.

IAm ſane & hoc à fratribus meis ſeruata charitate, perquiro, ſi duo ſunt fratres, vtrum alter alteri licẽter dicat, Dominus vobiſcum. Nam ſi licet, quid eſt quod ad vnam perſonam pluraliter loquitur, & poſtpoſita cenſura literatoriæ diſciplinæ, Eccleſiaſtica conſuetudo tenetur?

Quantum enim ad loquendi artem, tecum potius quam vobiſcum, ad ſingularem directus perſonam ſermo decurreret. Quod ſi non licet, vt ad vnam perſonam verbum plurale quis dirigat: Dominus tecum, ſingulariter neceſſe eſt dicat.

Cur nõ dicitur ad vnum in Miſſa Dominus tecum.

A Quod vtique quantum à regula Eccleſiaſticæ inſtitutionis abhorreat: qui limen Eccleſiæ terit, nullus ignorat. Certum eſt enim, quod neque beatiſſimus Apoſtolicæ Sedis Antiſtes, cum videlicet obſequente miniſtro priuata Deo reddit obſequia, nec quiſquam Pontificum, vel omnino Catholicorum aliquis ſacerdotum, his verbis ad alterum ſingulariter vtitur. Si vero venerabilium ſacerdotum conſuetudo laudatur, vt ſolus ſoli recte dicat, Dominus vobiſcum, & neque abſonum ſit, neque ab Eccleſiaſtici ordinis cenſura ſemotum, quid officit, ſi & ſingulariter quis poſitus idipſum dicat, dum quantum ad literas ſicut viri minime congruit ita nec inter duos, pluralis ille ſermo procedit? Cum ergo Eccleſiaſtica conſuetudo tantæ auctoritatis ſit, vt ſibi omnis artificioſæ eloquentiæ facultas B humiliter cedat, nec illorum magnopere habeatur verborum cura, ſed ſenſuum: inter duos illa grammaticalis regula iure deſpicitur, conſequitur etiam, vt ab vno irreprehenſibiliter contemnatur. Sicut igitur Eccleſiaſticæ auctoritatis eſt, vt inter duos recte dicatur, Dominus vobiſcum: ſic eidem auctoritati competit, nec eſt contrarium, vt ab eo, qui ſolus eſt, idipſum æque dicatur. Denique & de reſponſione eius, videlicet quæ eſt, Et cum ſpiritu tuo: necnon & de lectoris benedictione ſingulariter petẽda, idem eſt nihilominus ſciendum. Non enim hic digne numerus perſonarum, ſed Eccleſiaſticæ potius vnitatis attenditur Sacramentum: vbi ſcilicet, nec vnitas excludit multitudinem, nec multitudo violat vnitatem: quia & vnum corpus per C multa membra diuiditur, & ex diuerſis membris, vnum corpus impletur. Nec in vnitate corporis membrorum multitudo confunditur: Nec in pluralitate membrorum corporis integritas violatur.

Ad ſolũ quoque recte dicitur Dominus vobiſcum. Eccleſia docuimus nõ ſubiacet Grammaticæ regulæ. Admiratur ſacramentum reſponſio dicta.

Quod populus Iſrael Eccleſiaſtica inter ſe vnitatis regulam tenuit. CAP. XIV.

VT quid mirum, ſi de ſancta Eccleſia dicitur, quod & multiplex in vnitate, & vna credatur in multitudine: cum ille carnalis Iſrael, quia ſocius erat genere, iam tunc huius vnitatis videatur inter ſe regulam tenuiſſe? Nam & Regi Edom nuncios dirigit, qui dicũt. Hæc mandat frater tuus Iſrael. Et alibi. Cum Chananæus Rex Arath, pugnaret aduerſus Iſraël, atq; ſublata D ex eo præda victor exiſteret: teſtante ſcriptura, Iſrael ſe voto obligans, Domino ait: Si tradideris, inquit, populum iſtum in manu mea, delebo vrbes eius. Quod nimirum & in libro Regum manifeſte declaratur, cum ab Iſraelitico populo ad viros Iuda, redeunte in regnũ Dauid, dicitur: Decem, inquit, partibus maior ego ſum apud Regem, & primogenitus ego ſum, magiſque ad me pertinet Dauid, quã ad te: Cur mihi feciſti iniuriã, & non mihi priori nunciatum eſt vt reducerem Regẽ meum? Si ergo populus ille, pro eo, quod ex vna ſtirpe originem duceret, vel ob id potius, quod vnius Dei cultum teneret, tamquam vna perſona ſingulariter loquitur, vt in multis ſe vnum eſſe teſtetur: Quid mirum, ſi ſancta Eccleſia, quæ vno Dei ſancto Spiritu ſanctificatur & regitur, vnius fidei & baptiſmi Sacramentis E imbuitur, ad eamdem hæreditatem capeſſendam per adoptionis gratiam conuocatur, tantam inter ſe habeat communionem, vt & ſinguli verbis omnium, & omnes verbis vti valeant ſingulorum? Hinc eſt enim quod diuinis officiis conſiſtentes, in vnius ſæpe Sancti venerationc cantamus, quod toti ſimul Eccleſiæ conuenire cognoſcimus. Quod videlicet qui cantus Beatæ Dei genitricis, aliorumque Sanctorum diligenter inſpicit, indubitanter agnoſcit.

Eadem ex vna ſtirpe N. 20. Nu 21. 2 Reg 19. Filii Eccleſiæ maiori habent vnitatem quã habuerunt filii Iſrael.

Quod quædam feſtiuitates, non ſuo tempore celebrantur.

CAP. XV.

Matt. 16

ECcleſia ſi quidē Chriſti, quæ eſt columna immobilis, quæ regni cælorum claues accepit: nequaquam caſibus, numeriſve deſeruit, ſed omnium locutionum modos, intra legis ſuæ iura conſtringit. Nec aucupatur verba, ſed animas. Non itaque magnipendit præſentiam corporum, vel articulos temporum, ſed ad deuotionem potius & vnitatem reſpicit animorum. Ipſa namque diiudicat omnia, & ipſa à nemine iudicatur. Hinc eſt enim, quod in ſacroſancta ſolennitate Paſchali dicimus, Deus qui hodierna die per vnigenitum tuum æternitatis nobis aditum deuicta morte reſeraſti: dum cuncti liquido nouimus, quia iuxta calculantium ſupputationes Hebræorum Paſcha præcedat: circa quod Dominus paſſus eſt & reſurrexit. Deinde vbi quotuſlibet Dominicus dies occurrerit, Paſchalis nobis feſtiuitas illuceſcit. Nam & in Aſcenſione Domini, & ſancto Pentecoſte, ſub eodem ſenſu dicimus hodie: cum & iſtæ feſtiuitates conſequenter, iuxta rationem Paſchalis temporis diſponantur. Decollatio quoque B. Ioannis Baptiſtæ, menſe Auguſto celebratur: cum tamen tempore Dominicæ paſſionis, trucidatus ab Herode fuiſſe minimè dubitetur. Eadem quoque ratione & de feſtiuitate S. Iacobi, necnon & B. Petri, quæ dicitur à vinculis. Cum. n. Actus Apoſtolici ſcriptura dicat: Quia Herodes poſtquam occidit Iacobum, fratrem, Ioannis gladio, videns quia placeret Iudæis appoſuit apprehendere & Petrum. Deinde ſubiungit: Erant autem dies Azymorum, atque protinus addit: Quem cum apprehendiſſet, miſit in carcerem, tradenſque quatuor quaternionibus militum cuſtodiendum, volens poſt Paſcha producere eum populo: Patet abſque dubio, quia alio anni tempore, hæc per executionem operum ſunt facta, atque alio poſtmodum colendis ſolennitatibus inſtituta. Feſtiuitates enim illæ [vt notum eſt] celebrantur circa metas Iulii menſis, quo videlicet tempore, neque Paſcha celebraſſe, neque Azymorum dies ille Hebræorum populus inuenitur, ſi tota Teſtamenti veteris ſeries recenſeatur. Sed quia in ſolennitate Paſchali venerari digne non poterant, ad eorum cultum, aliud tempus eſt Eccleſiaſtica diſpoſitione prouiſum. Hæc autem idcirco de ſacris ſolennitatibus iuxta compendium diximus, vt manifeſtè clareſcat, quia ſancta Eccleſia non tam conſtringitur lege temporum, quam vices ad ſuum cohibet nutum. Neque enim ſub elementis ſeruit Eccleſia, ſed ipſi potius ſubiecta ſunt & obtēperant Elementa. Vnde & magiſter Gentium dicit: Omnia enim veſtra ſunt, Paulus, ſiue Apollo, ſiue Cephas, ſiue mundus, ſiue vita ſiue mors, ſiue præſentia, ſiue futura. Omnia enim veſtra ſunt, vos autem Chriſti: Chriſtus autem Dei. Atque vt oſtendat, quantæ auctoritatis prærogatiua ſancta præcellat Eccleſia, rurſus ad eoſdem Corinth. An neſcitis, ait, quoniam ſancti de hoc mundo iudicabunt? Et ſi à vobis iudicabitur hic mundus, indigni eſtis qui de minimis iudicetis? Neſcitis quia Angelos iudicabimus? Quanto magis ſæcularia?

1. Cor. 2. — Multa feſtiuitates tēpore non ſuo celebrantur ab eccleſia. — Decollatio Ioānis Baptiſtæ. — Vincula Petri feſtum Iacobi. — Act. 12. — Nec tēporum lege cōſtringitur Eccleſia. — Nō ſeruit ſub elementis Eccleſia. — 1. Cor 3. — 1. Cor. 6.

Quod in Eccleſia rectè alius ſupplet verba alterius,

CAP. XVI.

IAm igitur, vt ad ſuperiora redeamus, quid mirum ſi ſancta Eccleſia, cui tanta poteſtas diuinitus conceſſa eſt, verba ſibi famulantia ita ad ſuum conuertat arbitrium, vt vel ſinguli plurium, vel plures eloquia proferant ſingulorum? Aut quid obeſt, ſi ea quæ ſpecialiter aliis congruunt, ab aliis proferuntur? Certè non ignoramus, quia cùm pueri catechizantur, ſacerdos interrogat, Quid petis? Vbi non puer ſed alius vice eius reddit reſponſum, dicens, Fidem. Et cætera, quæ propriè ad puerum pertinent: alius in eius perſona reſpondet. Si ergo in ipſo regenerationis noſtræ myſterio, vbi ſcilicet totius humanæ ſalutis cōſtat origo: rectè alius verba reddit alterius: quid prohibet, ſi & in aliis Eccleſiaſticis ſalutationibus, vel petendis benedictionibus, alter reſpondendo ſuppleat locū illius qui vocatur? Nam vt alter pro altero reſpondere in Eccleſia valeat, non moderna temeritas reperit, ſed ab Apoſtolica potius auctoritate deſcendit. Vndè & Paulus ad Corinthios: Cæterum, inquit, ſi benedixeris ſpiritu, quis ſupplet locum idiotæ: Huc accedit, quod ſi propter abſentiam perſonarum timet dicere, Dominus vobiſcum, vel etiam reſpondere, Et cum ſpiritu tuo: timeat quoque neceſſe eſt, ne dicat, Oremus, ſed potius, Orem: ne videatur illos ad orationem inuitare, qui deſunt. Et qui ſacrilegium ducit, nullis adſtantibus, benedictionem petere vel dare, caueat in fine lectionis dicere, Tu autem Domine miſerere noſtri, ſed potius dicat, Miſerere mihi. Quod ſi nimium præpoſterum omnino videatur abſurdum, non reuereatur Eccleſiæ verba ſolus proferre, qui ab ea ſe mente & ſpiritu nunquam decernit abeſſe. Et cuius ſe profitetur ſpecialiter membrum, non ſe à ſuo corpore diuiſum aſſerat prælatione verborum, ſed ſit cum Chriſti Eccleſia, veraciter vnum confidenter expleat ſuæ vniuerſitatis officium: magiſque in his Eccleſiaſtici Sacramenti virtutem ſeruare ſtudeat, quam congruentiam domeſticæ confabulationis attendat.

In Baptiſmo infantū alius pro eis reſpondet. — Vnus pro aliis ſupplere poteſt. — 1 Cor. 14. — Dominus vobiſcum. — Oremus. — Seruāda eſt ſolitaria Eccleſiæ prolatio verborū Eccleſiæ.

Quod quidquid pene in diuinis officiis agitur, ſub figuris myſticis diſponatur.

CAP. XVII.

SIcut enim ſuperius dictum eſt, nonnulla in Eccleſiaſticis obſeruationibus fiunt, quæ in ſuperficie quidem friuola videntur & leuia: conſiderata vero ſubtilius magnæ virtutis videntur veritate ſubnixa. Vt enim pauca perſtringamus è plurimis: quis, cùm ſacerdotalia conſpicit indumenta, admiratione dignum ineſſe illis credat, niſi quid in eis figuraliter innuatur intelligat? At ſi ſpiritualis intuitus clareſcat, animaduertit, cur ſandalia Clericorum, qui pedes à terra diuidunt, pedum autem ſuperiora ex parte tegunt, ſed ex parte non tegunt. Conſiderat etiam, cur Poderis vſque ad talos defluat, cur Humeralis ex lini materia ſemper fiat. Perpendit etiam, quid Cingulum, quid deſignat Orarium. Scrutatur quoque nihilominus, cur in modum crucis ſit quadrata Dalmatica, cur reliquis indumentis ſit ſuperponenda caſula: cur etiam Manipulus in ſiniſtra parte geſtetur: quia nimirum ſpiritualium potius, quam carnalium oculorum, vel narium pituita detergitur. Nec illud etiam ſine cauſa decernit fieri, cur Diaconus, qui Dalmatica non eſt indutus, Caſula circumcinctus legat: cur etiam ipſa Dalmatica in ſiniſtra ſui parte Fimbrias habeat. Porro autē, nec illa conſuetudo inaniter tenuit, quod Pallium Pontificalibus indumentis apponitur, vt Lamina in fronte Pontificis ad decorem & gloriam antiquitus ponebatur. In qua nimirum Lamina, nomen Domini Tetragrammaton ſcriptum erat, quod Sanctum Domini vocabatur: paucis quidem litteris conſtans, ſed magni intellectus virtutem interius continens. Sed quid nos infinita perſequimur, dum quicquid ſub veteri, vel ſub nouo Teſtamento in diuinis agitur officiis, totum pene per figuras myſticas & ænigmata fieri videatur? Quid enim tota illius tabernaculi compoſitio, quid numerus Leuitarum, quid ceremoniæ ſacerdotum, quid denique vel moderni ſanctę Eccleſię ritus exigunt, niſi vt virtus ſpiritualis intelligentiæ requiratur? Atque, vt ita loquar, myſterium latet in myſterio, dum exterioris cultus exercitio, arcanum allegoriæ Theoriæ comprehenditur ſacramentum.

Significationes myſteriorum in veſtibus ſacerdotū. — Exod. 28. — Allegorica Theoria in veſtibus.

Peracti opuſculi breuis Epilogus.

Spiritus elationis in eloquentia.

NErùm his, quę ab eruditis expoſitionibus expedita probatur, omiſſis: id quod tractandum ſuſcepimus, vt enucleatius clareſcat: adhuc breuiter replicemus. Lectoribus namque nonnullis vitium arrogantiæ familiare eſt, pręſertim ſi cui lepor eloquentię ſuppetit dum patentes ſcripturæ campos effrenis lingua percurrit, populari fauori cor deditū, ſpiritus elationis inuadit, & dum alios per recti itineris tramitem dirigit, ipſe diuerticulum erroneæ confuſionis incurrit. Hinc eſt B etiam, quod menſæ lectoribus ex more dicitur: Auferat à te Deus ſpiritum elationis. Vt ergo imminenti forſitan arrogantiæ, iam in ipſo lectionis exordio humilitas opponatur: rectè tantæ ſubiectionis arte benedictio petitur, vt lecturo non ſacerdos, ſed cui ipſe iuſſerit, benedicat. Sacerdotalis autem ſalutatio idcirco fit in Eccleſia, vt ſacerdos pacem ſe habere cum tota plebe fidelium doceat. Præcipit enim in Euangelio Dominus, dicens: Cùm ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habe-

Sacerdotalis ſalutatio propter pacem.

A tis aduerſus aliquem, vt & pater veſter qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra. Etcæterū: Si offers, inquit, munus tuum ad altare, & reliquā. Sacerdos ergò, vt hoc Dominicum præceptum non ſolùm corde cuſtodiat, ſed etiam per exterioris ſpeciem ritus oſtendat, antequam Deo fundendæ orationis offerat ſacrificium, per mutuæ ſalutationis officium, oſtendit ſe in fraterna charitate vnanimiter fœderatū. Quapropter ſi præſtò ſint, ipſe ſpiritualiter oculis præſentes attendit, pro quibus orare diſponit: nec abeſſe per ſpirituale contubernium credat, quos in oratione ſecum pariter comprehendit. B Obtutus itaque fidei, ſalutationis eius verba intendit & accipit, quod adeſſe cominus per ſpiritalem præſentiam cernit. Quiſquis ergo frater in cellula ſingulariter habitat, communia Eccleſiæ verba proferre non timeat: Quem videlicet à conuentu fidelium, & ſi locale ſpatium diuidit, cum omnibus tamen vnitas fidei, in charitate coniungit. Qui licet abſint per moles corporum, præſtò ſunt tamen per vnitatis Eccleſiaſticæ Sacramentum.

Marc. 11.

Matt. 5.

Explicit Liber Petri Damiani, qui appellatur Dominus vobiſcum.

MICROLOGVS DE ECCLESIASTICIS OBSERVATIONIBVS.

OPVSCVLVM ANTE ANNOS QVINGENTOS conſcriptum ab homine antiquitatis Eccleſiaſticæ ſtudioſiſſimo.

OPERA IACOBI PAMELII BRVGENSIS, S. THEOLOGIÆ Licentiati in lucem primùm editum, & iam ſecundò ad manuſcripta exemplaria ab eodem recognitum.

IACOBVS PAMELIVS BRVGENSIS LECTORI CANDIDO S.

DVM totus ſum in conquirendis vndequaque libris Rabani Mauri Archiepiſcopi Moguntini viri citra dubitationem omnem eruditiß. ac in ſacrarum litterarum expoſitione verſatiß. (quippe qui exactiſſimum in vniuerſa Biblia ſacra commentarium è veterum Theologorum monumentis collegerit) ad nos miſſus eſt è bibliotheca Septem fontiũ, Rabani titulo Micrologus de Eccleſiaſticis obſeruationibus. Quem vbi primum inſpexi ac ex ipſis capitum titulis totius operis argumentum didici, mirum quantopere eo theſauro inuento ſim gauiſus præſertim, quòd ſpes certa effulgeret, poſſe me ſuo iam tandem auctori librum illum adſerere, quem alibi incerto auctore citatum reperiſſem, vt qui non ignorarem ſcripſiſſe Rabanum de diuinis officiis. Verùm dum paulo pòſt penitiùs codicem introſpicio, & mentionem in illo fieri video Gregorij Papæ ſeptimi, atque Epiſcoporum Amalarij Treuirenſis & Ancelmi Lucenſis, qui ſæculis aliquot Rabano ſunt poſteriores: illius non eſſe, certo deprehendi. Neque tamen me deterruit ab editione ſemel animo concepta: quin potiùs, quod tibi, Lector, gratum illum fore mihi perſuaderem, è blattis ac tineis iam tandem aliquando eruendum ſuſcepi: hoc ipſo quoque munuſculo litterario conciliare me poſſe ratus ſtudioſorum animos, vt ſi quid penès ſe habeant Rabani, quo meum hoc inſtitutum tam pium promouere queant, communicare non grauentur: quod vt faciant, ad vnum omnes etiam atque etiam rogo atque adeò obteſtor. Acceſſit & alia occaſio, quæ me velis remiſque (quod aiunt) in hanc impulit ſententiam. Synodus nouiſſima Tridentina Patres quoſdam certo numero delegit, qui ad euitandam illam (quam calumniantur noſtri ſæculi Ariſtarchi) rituum Eccleſiaſticorum diſcrepantiam, Breuiarium ac Miſſale componerent: quæ ſuis numeris abſoluta, toto Chriſtiano orbi obſeruanda auctoritate Apoſtolica proponerent. Hos quum non dubitarem ad ritum veterem Eccleſiæ Romanæ omnia redintegraturos, atque ad eam rem non parùm conducere poſſe noſtrum Micrologum, ego illum primo quoque tempore euulgandum cenſui, vt poſtè quo reſarciri poſſe tantum non exiſtimarem, quicquid à prima illa Romani ordinis inſtitutione variatum eſſet. Quam quidem ad rem cùm multùm etiam Amalarium, Vualafridum, Strabum, ac Honorij Gemmam conferre, fatendum ſit: tamen huius mei auctoritas non negligenda, immò cæteris meis etiam eſſe præponenda videtur: propter eam, quam longo harum rerum vſu & non Amalarij tantùm, qui inter hos facilè principem locum obtinet, verùm longè etiam antiquorum, quorum apud omnes ſancta debet eſſe auctoritas, diligenti lectione ſibi acquiſiuit rerum Eccleſiaſticarum ſingularem peritiam. Hi ſunt, Magni Gregorij Sacramentarius & Antiphonarius, atque Hieronymi Lectionarius, quem Comitem inſcripſit. Quos in Diuinis officiis conſtituendis ſibi ob oculos ſemper poſuit, & ſicut ad cynoſuram nauta, ita ad hoc ſemper ſibi reſpiciendum eſſe putauit. Eos, cùm ad Eccleſiaſtica officia rectè conſtituenda plurimum obtineant momenti, nos propediem in lucem proferemus, & Deo approbante, cum omnibus communicabimus. E quibus, mea quidem ſententia rectiùs priſtina integritati omnia reſtitui poſſent, quàm è Miſſalibus aut Breuiariis, quæ hodie circunferuntur: quæ quanquam Ordinis Romani nunc noui, nunc antiqui præ ſe titulum ferant, non per omnia tamen cum illo conſentire, auctores citati, ac noſter hic manifeſtum faciunt. Exemplis, quod dico, comprobari poterat tum de Euangelio ad Dominicam Aduentus primam, ac Dominicam vagantium intercalatione poſt Pentecoſten, tum de non obſeruata ad amuſſim Euangeliorum cum Orationibus concordia quam præſcripſit D. Gregorius. Verùm hoc loco iis ſuperſedendum putaui, ne cuiquam prolixitate nimia moleſtus ſim, néve Cenſoris mihi munus arrogare videar. Si quis eius rei ſit curioſior, conſulat XXIX. XXXI. XLI. ac poſtrema duo Micrologi capita. Hoc vnum dicere non verebor, minùs nouitatis ortum iri in cæteris per orbem Eccleſiis, ſi ritum illum veterem Romanũ ſequantur Patres, quàm ſi recentiorem hunc nulla ſui parte immutatum retineant. Ad illum enim quàm proximè accedunt omnes penè totius orbis Romani Eccleſiæ, ac noſtra quoque Brugenſis, nunc cathedralis, iam indè verò ab annis ſeptingentis Canonicorum collegio inſignis. Hunc verò non multis ab hinc ſæculis, ſi qua hiſtoriæ habenda fides, è Sacello Pontificio mutuati ſunt patres inſtituti Franciſcani, ac poſtmodùm ſoli fere Romani in vſum receperunt. Teſtatum id reliquit ante annos prope ducentos circa annum Domini 1380. Radulphus de Riuo Tungrenſis Decanus, in libro (quem penès me manuſcriptum habeo) de canonum obſeruantia. Apud il-

lum propoſitionis 22. hic eſt titulus: Ordo ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, non ex vſu fratrum Minorum, ſed ex ſacris Canonibus, ſcripturis authenticis, libris antiquis, generalique & proportionali ſacrorum cõſuetudine, colligatur. Quod cum multis argumentis è re ipſa petitis, collatione rituum inter ſe facta, ſparſim toto opere aſſeruiſſet: hoc loco idipſum duplici ratione hiſtorica late deducit, nos vero in ſummam contraximus. Harum prior, quod ipſe Romæ didiciſſet, in Sacello Pontificio apud Lateranum, non tam plene ſolere fieri officia Eccleſiaſtica, atque in aliis Collegiatis vrbis Eccleſiis, immo ad Capellare officium (ita vocat) breuius fieri conſuetũ ac ſæpius à Pontificibus variatum, atque id eſſe quod fratres Minores obſeruandum ſuſceperunt, quippe cuius Ordinariũ ipſe Romæ viderit à tempore Innocentii Papæ collectum. Altera, quod Nicolaus Papa tertius ſub annum Domini 1277. remotis à reliquis quoq; vrbis Eccleſiis libris antiquioribus, Breuiaria ac libros Miſſales ordinis fratrum Minorum in vſum introduxerit, ac per omnes vrbis Eccleſias obſeruari mandauerit, vſque adeo, vt ætate ſua Romæ libros omnes Radulphus nouos reppererit. Sed hæc extra ſcopum: illud vero ad inſtitutum noſtrũ propius pertinet, quod habet ille: Aliæ autem nationes, inquit, vrbis Romanæ libros & officia ſua habent è directo ab ipſis Eccleſiis Romanis, & non à Capella Papæ, ſicut ex libris & tractatibus Amalarii, Vualafredi, Micrologi, Gemmæ, & cæterorum de officio diuino ſcribentium, colligitur euidenter. Quæ verba eo libentius huc adduximus, quod Micrologi noſtri argumentum paucis explicent, quem tanti fecit ille, vt præ reliquis, eius potiſſimum auctoritate vtatur, ac integras aliquando paginas in ſuum opus ex illo tranſcripſit: vnde quædam etiam loca reſtituimus, vt hinc etiam innoteſcat, non à me primum, ſed iam olim ab illo in precio habitum Micrologum. Nec mirum cuiquam videatur, quod ſine auctoris nomine emittere illum in lucem non ſum veritus, qui ipſi quid etiam id ætatis ignoratum ſit a viro antiquitatis ipſius perſcrutatore vigilantiſſimo. Ego vero, (vt ad illum noſtra redeat oratio) quiſquis tandem huius libri ſit auctor, humilitatis ergo prætermiſiſſe ſuum nomen arbitror, vti ab aliis multis factum reperimus. Nam quod quidam Bernoldo Conſtanſienſi aſcribant, ex coniectura ſit eo quod Romanum ordinem ab illo deſcriptum teſtetur Trithemius: nec temporis ratio ſatis conuenit. Ab aliis Ioannes Micrologus inſcribitur: ſed quis ille Ioannes fuerit, neſcio. Vixiſſe autem conſtat Auctorem ætate Gregorii ſeptimi Pontificis, quem Romanæ ſedi ſuo tempore præſediſſe non obſcure ſubindicat, quanquam iã defunctum, cum hæc ſcriberet: familiarem quoque fuiſſe ſe ſignificat Anſelmo Lucen. qui fuit Gregorii ſeptimi cooperator indefeſſus, quorum vterque floruit, atque adeo & auctor noſter, circa annum Domini milleſimum octogeſimum, ante annos prope quingentos. Qua ætate cum obſeruata adhuc fuerit quibuſdam in locis communio Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie, non eſt quod miretur quiſquam, ſi quid alicubi in Micrologio ſcriptum repereris de eius generis communione: Quanquam tamen ſatis colligi detur ex capite decimo ſeptimo, iam tum vſitatam fuiſſe Communionem infirmorum ſub altera, panis nempe ſpecie duntaxat. Verum de his alias fortaſſe latius, vti etiam de Miſſis tum publicis, tum priuatis, quas vtraſque agnoſcit non vno in loco Micrologus. Quicquid præterea ille continet animaduerſione dignum, ad marginem adnotatum reperies. Cæterum ſi quis me alium ægre dicat in publicando Micrologo, quem iam pridem viderit ab aliis editum: hoc illi reſpondeo, non niſi mera illa eſſe fragmenta, hunc vero noſtrum 40. capitibus auctiorem: illa de Miſſa rite celebranda duntaxat, noſtrum de cæteris quoque totius anni officiis pertractare. Quare cum tibi, Lector, ſatisfactum abunde exiſtimem, ne præfationis modum excedere videar, vela orationis contraham: tu quicquid id eſt, æqui, quæſo, bonique conſule. Certe ſi placere intellexero, etiam alios aliquot eiuſdem argumenti libellos non viſos hactenus, propediem in lucem proferre eſt animus. Tu interea vale ac fruere.

MICROLOGVS DE ECCLESIASTICIS OBSERVATIONIBVS.

Capita ſequentis Opuſculi.

De introitu Miſſæ. 1
De Gloria in excelſis, & Dominus vobiſcum. 2
De prima oratione in Miſſa. 3
De numero orationum. 4
De Authenticis orationibus. 5
De concluſione orationum. 6
De concluſione ſeu confirmatione orationum. 7
De epiſtola ad Miſſam legenda. 8
De Euangelio legendo. 9
De oblatione in altari componenda. 10
Quid ſuper oblationem ſit dicendum. 11
Quid auctum ſit in Canone. 12
Quid ſuperfluum ſit in Canone. 13
De ſignis ſuper oblationem. 14
De acceptione oblationis in manus. 15
De commemoratione Dominicæ paſſionis. 16
De commemoratione mortuorum, & reliquis obſeruantiis, vſque ad finem Canonis. 17
De panis fractione & communicatione. 18
De vitanda intinctione. 19
Repetitio à ſuperioribus. 20
De benedictione poſt Miſſam. 21
Quid agat ſacerdos poſt Miſſam. 22
Breuis deſcriptio celebrandæ Miſſæ. 23
De vernali Ieiunio. 24
De æſtiuali Ieiunio. 25
De autumnali Ieiunio. 26
De hyemali Ieiunio. 27
De officiis eorundem Ieiuniorum. 28
De vacantibus Dominicis. 29
De Aduentu Domini. 30
De Euangelio, Cum appropinquaret. 31
De hiſtoria, Clama. 32
De ſeptem diebus ante natale Domini. 33
De Natali Domini. 34
De ſecunda veſpera ſancti Stephani. 35
De Innocentibus. 36
De officio, Dum medium ſilentium. 37
De eodem officio, in alia Dominica repetendo. 38
De octaua Domini. 39
De Epiphania. 40
De Dominicis poſt Epiphaniam. 41
De duobus feſtis in vnum diem concurrentibus. 42
De martyribus Rom. Pontificibus. 43
De octauis ſanctorum. 44
De priori veſpera Dominicarum. 45
De aqua adſperſionis, Gloria in excelſis, Ite Miſſa eſt, Credo in vnum. 46
De ſeptuageſima. 47
De feſtis infra ſeptuageſimam vel quinquageſimam concurrentibus. 48
De capite Ieiunii. 49
De quadrageſima. 50
De oratione ſuper populum. 51
De diebus Dominicæ paſſionis. 52
De ſabbato ſancto. 53
De Paſchali obſeruatione. 54
De feſtis infra Paſchale tempus. 55
De Paſcha annotino. 56
De Litaniis. 57
De hebdomada Pentecoſtes. 58
De octaua Pentecoſtes. 59
De officio S. Trinitatis. 60
De concordia & ordine officiorum. 61
De Dominicali officio non facilè prætermittendo. 62

De Introitu Miſſæ. CAP. I.

PRESBYTER, cùm ſe parat ad Miſſam, iuxta Romanam conſuetudinem decantat hos pſalmos: Quã dilecta, Benedixiſti, Inclina Domine, Credidi: Deinde, *Kyrie eleiſon*, Pater noſter, cum precibus & oratione pro peccatis: videlicet vt intus & exterius ſummo ſacerdoti placere valeat: quem cum ſacratiſſima oblatione ſibi, omnibuſque Chriſtianis placare deſiderat. Paratus autem intrat ad altare, & facit confeſſionem: quia ſcriptum eſt, Sapiens accuſator eſt ſui in principio: & antiquæ legis ſacerdotes primùm pro ſe, deinde pro populo offerre ſoliti erant. Interim cantatur Antiphona ad Introitum, quę ab Introitu ſacerdotis ad altare hoc nomẽ meruit habere. Hanc ad Introitum dici, Cæleſtinus Papa in ordine quadrageſimus quintus inſtituit, cum vſque ad eius tempora ante ſacrificium Epiſtola tantùm Pauli & Euangelium legeretur. Litanię quæ ſequuntur, propter ipſa Græca verba, à Græcis aſſumptæ creduntur.

Pſ. 83. 84. 85. 115.

Confeſſio ſacerdotis cur inſtituta. Prou. 18. Heb. 7. Leu. 16. Ibi eodẽ ſimoleo... geſtus. ... 5 lib. 3.

De Gloria in excelſis, & Dominus vobiſcum. CAP. II.

IN omni feſto quod plenum habet officium, excepto intra aduentum Domini, & ſeptuageſimam, & natali Innocentium, tam presbyter quàm Epiſcopus, Gloria in excelſis, dicunt. Quod etiam nunquam poſt Meridiem legitur dicendum, niſi in Cœna Domini, vbi Chriſma conficitur, & in ſabbatis Paſchæ & Pentecoſtes. Deinde verſus ad populum, dicit: Dominus vobiſcum. Reſpondetur: Et cum ſpiritu tuo. Notandum ex his verbis, plures eſſe debere reſpondentes, & vnum ſalutantem. Sicut enim ineptè reſponderetur, Et cum ſpiritu veſtro, cùm vnus eſſet ſalutator: ſic incongruè ſalutatur per Dominus vobiſcum, cùm vnus tacituſue aſſit vel nullus. Hoc vtique beatiſſimi patres Apoſtolici, Anacletus, qui à beato Petro quintus, & Soter in ordine decimus tertius decretis ſuis firmauere. vt ſacerdos ſemper vel tertius eſſet, dum Miſſas celebraret. Zacharias autem vir Apoſtolicus, in ordine nonageſimus tertius, conſtituit, ne ſacerdotes ad celebranda Miſſarum ſolennia cũ baculo intrarent, nec velato capite altari adſtarent. Sancti quoq; patres in Aurelianenſi Concilio, capitulo tertio, conſtituerunt, vt ad ſalutationes ſacerdotis non ſolùm clerici, & Deo dicati, ſed & omnis plebs conſona voce reſpondeat.

Videbatur de re plura ſupra apud Damianum tractatu inſcripto, Dominus vobiſcũ. Tertius ſaltem eſſe debet ſacerdos Miſſas celebrãs. Velato capite ſacerdos altari adſtare prohibetur.

De prima oratione in Miſſa. CAP. III.

SEquitur oratio, quam Collectam dicunt, eo quod ſacerdos, qui legatione fungitur pro populo ad Dominum, omnium petitiones ea oratione colligat atque concludat. Illæ tamen orationes ſpecialius Collectæ vocari videntur, quæ apud Romanos ſuper collectam populi fiunt, dum colligitur, vt procedat de vna Eccleſia in aliam, ad ſtationem faciendam: vt in capite Ieiunii illa oratio, Concede quæſumus, apud ſanctam Anaſtaſiam ſupra Collectam populi dicitur,

2 Cor. 5. Collecta quæ propriè nũc capiatur.

qui ſtationem apud ſanctam Sabinam celebraturus eſt.

De numero orationum in Miſſa.

CAP. IIII.

Iuxta Romanum Ordinem non niſi vnam orationem ante lectionem dicere debemus, vt Amalarius in prologo libri ſui de Officiis, ſe ab ipſis Romanis didiciſſe fatetur. Hoc vtique & inſtitutio officiorum exigere videtur, vt, ſicut ad vnam Miſſam, vnam tantum lectionem & Euangelium legimus, item vnum introitum immo vnum officium cantamus, nihilominus & vnam orationem dicamus. Sed hoc iam pauci obſeruant; immo plures in tantum orationes multiplicant, vt auditores ſuos ſibi ingratos efficiant, & populum Dei potius auertant, quam ad ſacrificandum illiciant. Hoc autem ſapientioribus multum diſplicet, qui etſi aliquando antiquam traditionem, aliis morigerando, excedunt: in ipſa tamen ſua exceſſione modum tenere, & aliquam rationem attendere ſolent. Vnde & in Miſſa, etſi non ſemper vna tantum oratione ſint contenti, ſeptenarium tamen numerum in orationibus raro excedunt: quem vtique numerum nec Dominica oratio excedit, quæ cum ſolis ſeptem petitionibus omnia corpori & animæ neceſſaria comprehendit. Hoc autem ſummopere ſolent obſeruare, vt in Miſſa aut vnam, aut tres, aut quinque, aut ſeptem orationes dicant. Vnam propter Romanam traditionem: Tres, quia Dominus ante paſſionem ſuam ter oraſſe legitur: Quinque, propter quinque partitam eius paſſionem, in cuius commemoratione hæc eadem celebramus officia: Septem, quia & Apoſtoli ſeptem petitiones Dominicæ orationis ad conſecrationem eorundem myſteriorum frequentaſſe leguntur. In natiuitate tamen Domini ad Miſſam in mane, Romani orationē de ſancta Anaſtaſia adiiciunt: quia ſtationem in Eccleſia eiuſdem martyris ad eandem Miſſam agunt. Et nos quoque illos in illa adiectione imitamur, licet non eandem adiectionis occaſionem habere videamur. Rariſſime quidem diligentiores officiorum obſeruatores, alios in orationibus numeros admittunt, niſi & quos nos ſupra competenti myſterio inſignitos notauimus.

Septenarium numerū raro orationes excedūt.

De Authenticis orationibus CAP. V.

Alias quoque orationes, niſi antiquas & Gregorianus, difficillime admittunt, vt pote quas in antiquioribus & emendatioribus Sacramentariis maxime inueniunt. Nam octauum Africanæ prouinciæ Concilium (cui ſanctus Auguſtinus, immo ducenti & quatuordecim ſancti patres interfuerunt, capitulo duodecimo ita conſtituit: Nullæ preces, vel orationes, vel Miſſæ, vel præfationes, vel commendationes, vel manus impoſitiones dicātur, niſi in Concilio fuerint probatæ. Item tertium Carthaginenſe Cōcilium [cui item ſanctus Auguſtinus interfuit] capitulo vigeſimotertio. Nullus ad altare Patrem pro Filio, vel Filium pro patre nominet, ſed ſemper orationem ad Patrem dirigat, nec qualibet oratione vtatur niſi probata. Oratio quidem ad Patrem dirigenda eſt, iuxta Domini præceptum, qui diſcipulos ſuos ita inſtruxit, cum eum interrogarent, qualiter orare deberent: Cum ſtabitis, inquit, ad orandum, dicite: Pater noſter, qui es in cælis, &c.

Vt ad probata ſint orationes. Concil. Mileui tanum Can. 12. 3 Carthag. cons. Can. 23. Ad Patrem id perdirigenda oratio. Mat. 11. Matt. 6.

De concluſione orationum.

CAP. VI.

Concludimus autē orationes, per Dominum noſtrum, videlicet Patrem orādo per Filium, iuxta eiuſdem Filii præceptum, qui in Euangelio ita præcepit: vſque modo non petiſtis quicquam Patrem in nomine meo: petite, & accipietis, & effectum noſtris petitionibus, ſi per ipſum rogauerimus, promittit dicens: Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Vnde & orationes plurimas vel pene omnes ſatis congrue ita concludimus, Per Dominum noſtrum. Pauciſſimę † enim inueniuntur, quæ pro competentia ſenſus, alia concluſione finiantur. Vt illa, Præſta, quæſumus, omnipotēs Deus, vt natus ſaluator. Qui tecum viuit & regnat. Item & illa: Deus, cuius filius in alta cælorum. Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui tecum viuit, &c. In qualibet autem concluſione commemorationem ſanctæ Trinitatis obſeruare ſolemus, iuxta quod in emendatioribus Sacramentariis expreſſum inuenimus. (Adeo enim ſancti patres inuocationem ſanctæ Trinitatis in orationibus ſiue benedictionibus obſeruabant, vt nec in ipſis ſacramentis aliquid ratum cenſerent, quorum confeſſioni inuocatio S. Trinitatis defuiſſet, vt in ſacris Paulinis ſtatutum, quorum & baptiſmum ſine ordinationes in conuerſis iteranda cenſuerunt, [Sciendum autem, in illa vſitata concluſione, Per Dominum noſtrum, quod Romanus ordo & antiquiſſima exemplaria nomen Dei interponūt, vbi dicitur: Qui tecum viuit & regnat Deus, quod tamen moderni poſt nomen Spiritus ſancti ſubiungere ſolent. Et hæc vtique conſuetudo etiam apud Romanos vſquequaque adeo inualuit, vt antiquæ traditionis ſaecuto iam non ſine ſcandalo locum habere poſſit: quod iuxta Apoſtolum & Euangelium in tam leuibus cauſis ſummo ſtudio deuitare debemus.

Iohan. 16. Iohan 16. † aliās.

Iterum de concluſione ſeu confirmatione orationum.

CAP. VII.

Secundum Romanam auctoritatem, nullam orationem, Per eum qui venturus eſt, concludimus, niſi ſit exorciſmus in quo diabolus per diuinum iudicium, vt à creatura Dei diſcedat, exorcizatur, ſiue adiuratur. Nam in aliis orationibus, quas, Per Dominū noſtrum, concludimus, patrem, vt nobis per amorem filii ſui ſubueniat, imploramus. In exorciſmo autem diabolum per Dei iudicium, vt aufugiat, increpamus. Omnes autem adſtantes, iuxta antiquam ſanctorum patrum traditionem, in ſignum confirmationis, Amen, ſubiungere debent, vt communem orationem, quam ſacerdos pro omnibus Domino libauit, confirment. Vnde & in ipſa ſecreta, Per omnia ſæcula ſæculorum, altius dicit, vt præmiſſa oratio, per Amē à populo poſſit confirmari.

De Epiſtola ad Miſſam legenda.

CAP. VIII.

Solis ſubdiaconibus inter inferiores gradus Romana auctoritas cōcedit, vt ſacris veſtibus induti, Epiſtolam legant ad Miſſam. Quod tamen non ex eorum conſecratione, ſed potius ex Eccleſiaſtica conceſſione meruerunt obtinere. Vnde & rationabilius eſſe videtur, vt ipſe ſacerdos ſibi Epiſtolam legat, quam vt aliquem nondum ordinatum, ſibi diſcifcat ad legendum. Nam beatus Hormiſda à ſancto Petro quinquageſimus † tertius Papa, capitulo tertio, illum deponit, quicunque non ordinatus, officium ordinati vſurpauerit, quod vtique non ex conſecratione nec ex Eccleſiaſtica conſuetudine vnquam promeruit. Canones etiam alios niſi ad hoc ordinatos in Eccleſia legere, vel in † publico pſallere, vel Alleluia dicere, vel alicubi exorcizare, in diuerſis Conciliis prohibuere. Nihil autem obſtat, quin ſacerdos in Miſſa inferiorum ordinum officia, ſi neceſſe fuerit, expleat quam & omnes inferiores obtinere conſtat, qui & in Miſſa ſacris veſtibus eſt indutus, ſine quibus ad altare iuxta Romanū ordinē miniſtrare nō debemus. Vnde & cōgruentius ipſe ſibi officiū ſubdiaconi repræſentat, quam quemlibet inordinatum, nec ſacris veſtibus indutum, hoc explere permittat.

De Euangelio in quaparte ſit legendum.

CAP. IX.

Diaconi quoque officium in Miſſa nihilominus & ipſe conuenientius explebit, quam alius qui ſacris veſtibus non fuerit indutus. Nam etiam Diaconus tēpore oblationis & lectionis, Alba indutus eſſe debet, iuxta quadrageſimum primum Carthaginēſis Concilii quarti capitulum, cui ſanctus Auguſtinus, immo ducenti ſeptem & decem ſancti patres interfuerunt. Iuxta decretum Anaſtaſii Papæ, non ſedetur † donec Euāgelium legitur: quæ reuerentia, vt aiunt, & Apoſtolicæ

ambonē vocat quod pulpitū prius dixit.

lectioni apud Græcos exhibetur. Diaconus cum legit Euangelium, iuxta Romanū ordinem in ambone vertitur ad Meridiem, vbi & maſculi conueniunt: non ad Aquilonem, vbi fœminæ conſiſtunt. Ad principalē enim ſexum merito vertitur, cui, vt Apoſtolus inſtituit, infirmior ſexus domi inſtituendus committitur. Quod autem presbyteri ad legendum Euangelium, non ſe ad Meridiem vertunt, hoc ideo inoleuiſſe credimus, quia nec ordo illis iniunxit, vt in ambonem ad legendum, ſicut Diacones, aſcenderent, vbi neceſſario ad maſculos potius, quam ad fœminas, ſe vertere deberēt. Ná iuxta Eccleſiaſticam cōſuetudinem ad altare legunt, vbi nulla diuerſitas auditorum approximat, quæ legentes magis in hanc partem, quam in aliam, cōuerti exigat. Nuſquá ibi fœminę, ſed ſoli religioſi ad dexteram & ad ſiniſtram permittuntur ſtare. Ad ſiniſtrum vero cornu altaris habent librum, cum legunt Euangelium, vel cū ſacrificant: vt in dextra parte ſint expeditiores ad ſuſcipiendas oblationes, ſiue ad conficienda altaris ſacramēta. Vnde ad Aquilonem magis, quá ad Meridiem verſi videntur, cum annunciant Euangelium. Hinc † itaque illa vſurpatio emerſiſſe videtur, vt etiam diacones in ambone, contra Romanum ordinem, ſe vertant ad Aquilonem, potiuſque ſe ad partem fœminarum, quam maſculorum, vertere non vereantur. Quæ vſurpatio iam adeo inoleuit, vt apud pleroſque quaſi pro ordine teneatur. Sed quia certiſſime contra ordinem eſt & inhoneſta à diligentioribus ordinis ſeruatoribus merito refutatur. Ordo quoque præcepit, vt, qui lecturus eſt Euangelium, crucem ſibi faciat in fronte, videlicet iuxta Auguſtinum, in ſede ipſius verecundiæ, vt eliminata omni verecundia, cum Apoſtolo non erubeſcat de Euangelio Chriſti qui ſe in fine de illo erubiturum prædixit, quicunque eum hic, vel verba eius coram hominibus erubuerit. Faciat etiam ſibi in pectore crucem, ne aliqua ſuggeſtio diaboli eum impediat, quin puro corde Euangelium Dei annunciare valeat. Presbyter cum legit Euāgelium, Romano more planetam in dexterum leuat humerum, vt expeditum ſe terrenis affectibus eſſe demonſtret ad Euangelizandum. Eadem quoque ratione & Diaconi, cum legunt, planetam tantum in ſiniſtro humero ponere videntur. Item Romanus Ordo præcipit, vt incenſum ſemper pręcedat Euāgelium, cum ad altare ſiue in ambonem portatur: non autem conceditur, vt oblatio in altari thurificetur, quod & Amalarius in prologo libri ſui de officiis, Romanos deuitare fatetur: quamuis modo à pluribus, immo pene ab omnibus, vſurpetur.

Fœmina ad altare ſtare nō permittuntur.

† itaque

In fronte crux fiat primum, ſecundo & tertio in pectore.

Rom. 1.

De oblatione in altari componenda.

Cap. X.

FInito Euangelio, ſtatim eſt offerendum, dum & offerenda canitur, quæ nomen de oblatione mutuauit. Nam ordine præpoſtero deinceps offertur, poſtquā in altari propoſita oblatione ſacerdos populum hortatur ad orandum. Sanctus Alexander Papa quintus à beato Petro, conſtituit, vt panis tantum & vinum aqua mixtum in ſacrificio Domini offeratur, quia de latere Domini ſanguis & aqua ſimul † profluxerunt, vnde ſanctus Cyprianus: In calice, inquit, Dominico aqua vino deeſſe non debet, ne populus, qui per aquam iuxta Apocalypſin ſignificatur, à Chriſto ſeparatus eſſe videatur, Ita autem iuxta Romanū ordinē in altari cōponēda ſunt, vt oblata in corporali poſita calix ad dexterum latus oblatæ ponatur, quaſi ſanguinem Domini ſuſcepturus, quē de latere Dominico profluxiſſe credimus. Nam oblatam ſiue panem in verum Chriſti corpus, ſicut & vinū in ſanguinem Dominicū cōuerti non dubitamus: Solent autē presbyteri, dum ſine miniſtris offerunt, depoſita oblata in altari patenam abſcondere ſub corporali, & fortaſſe ideo quia iuxta ordinē Acolytus debet eam tenere inuolutam inter ſacrificandum. Cooperitur quoque calix, nō tam cauſa myſterii quam cautelæ, vſquedum finito Canone dicitur: Oremus.

† profluxerunt. Cyprianus epiſtola ad Cæcilium de ſacramento calicis

Oblata vocat hoſtiam.

Oblata ſine miniſtris.

A Præceptis ſalutaribus moniti, Diſcooperitur tamen dum leuatur, vbi dicitur, Accipiens & hunc pręclarum calicem: & ibi, Per ipſum, & cum ipſo, & hoc fortaſſe ideo, quia cautius leuatur ſine operimento, quam coopertus.

Quid ſuper oblatione ſit dicendum.

Cap. XI.

COmpoſita autē oblatione in altari, dicit ſacerdos hanc orationem iuxta Gallicanum ordinem: Veni ſanctificator omnipotens, æterne Deus, benedic hoc ſacrificium tuo nomini præparatum. Per Chriſtum Dominum noſtrum, Deinde ante altare inclinatus, dicat hanc orationem, non ex aliquo ordine, ſed ex Eccleſiaſtica conſuetudine: Suſcipe ſancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus in memoriam paſſionis, B reſurrectionis, aſcenſionis. Quæ vtique oratio à diligētioribus ordinis & comprobatæ conſuetudinis obſeruatoribus tam pro defunctis, quam pro viuis ſola frequentatur: qui etſi multoties plurimorum conſuetudini cedant, ſuperflua tamen ſummopere deuitant. Romanus, tamen. Ordo nullam orationem inſtituit poſt offerendam ante ſecretam. Erectus autem presbyter, populum hortatur ad orandum, & ipſe poſt finitam ſecretam, præfationem orditur in Canonem: in qua ſupernorum ciuium ordines merito connumerātur, quia eiſdem myſteriis quæ ibi conficiuntur, iuxta atteſtationem ſanctorum patrum, intereſſe creduntur. Vnde & angelicus hymnus id eſt. Sanctus, ſanctus, ſanctus, ſubſequitur, quem beatus Sixtus Papa in ordine octauus conſtituit, vt ante ſacrificium diceretur. Hunc autem C hymnum & ipſe ſacerdos cum aliis neceſſario debet dicere, ne ſeipſum ſua prece videatur priuaſſe, qui & ſuas voces & aliorum angelicis laudibus admitti deprecatus eſt in præfatione. Iuxta Romanum ordinem nunquam † Miſſam abſque lumine celebramus: non vtique ad depellendas tenebras, cum ſit clara dies: ſed potius in typū illius luminis, cuius ſacramenta ibi conficimus, ſine quo & in meridie palpabimus vt in nocte.

Præfatio Canonis.

Myſteriis Miſſa Angelis intereſſe creduntur.

Hymnus Angelicus Sanctus, ſanctus, &c.

† miſſam.

Quid auctum ſit in Canone. Cap. XII.

ORationem, quam Canonem ſiue Actionem, propter regularem ſacramentorum confeſſionem, Romano more appellamus, quis compoſuerit, aperte non legimus: niſi quod S. Gregorius quendam Scholaſticum illam compoſuiſſe teſtatur, Multa tamen eidem D Canoni à ſanctis patribus inſerta legimus: ſicut à ſancto Alexandro Papa in ordine quinto: ipſius Dominicæ paſſionis commemoratio interſeri iubetur. Item ſanctus Gregorius Papa primus, Dieſque noſtros in tua pace diſponas: vſq, Per Chriſtum Dominū noſtrum: Et magnus Leo. Sanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam, in Canone addiderunt. † Item quoque Gregorius Dominicam orationem ſe Canoni adieciſſe in regiſtro ſuo aſſerit, vbi quibuſdam inde murmurantibus, humili reſponſione ſatis fecit: inconueniens eſſe aſſerens, vt oratio quam Scholaſticus compoſuit, ſuper oblationem diceretur, vt illa prætermitteretur, quam ipſi Apoſtoli ex inſtitutione Dominica in confectione eorundem ſacramentorum vſitaſſe † crederē- E tur. In ſummis quoque feſtiuitatibus quædam Canoni in illo loco, vbi dicitur, Communicantes, vel, Hanc igitur oblationem, interponimus, quæ tamen ea antiquioribus & emendatioribus ſacramentariis interponenda eſſe didicimus, videlicet in Natiuitate Domini, In Epiphania, in Cœna, in Paſcha, in Aſcenſione, in Pęntecoſte. (Huiuſmodi interpoſitiones efficiunt, vt illud, Communicantes, apertius per ſe, quaſi in Catholica communione manentes, intelligamus, quam ſubſequentium ſanctorum communionem, ipſum referamus.) Nimis autem temerarium videtur, vt nos aliqua Canoni ad noſtrum libitum adiiciamus, niſi quæ à ſanctis patribus adiecta, vel adiicienda eſſe cognouimus; præcipue cum inter ipſos ſanctos patres

D Greg. Regiſtri lib 7. epiſt 63. ad Ioannem Syracuſanum.

† Idem.

† credantur.

nulli aliquid adieciſſe legantur, niſi qui & Apoſtolica auctoritate præditi, hoc facere potuerunt. Optimum ergo videtur, vt in hac cauſa terminos noſtrorum patrum non excedamus, nec nos Apoſtolicæ auctoritatis † reos efficiamus, ſi, quod ſoli Apoſtolicæ auctoritati cōpetit, Canonem noſtris interpoſitionibus augmentare præſumamus.

† canonic.

Quid ſuperfluum ſit in Canone.

CAP. XIII.

INterponere enim ſolent quidam ibi ſuas orationes vbi dicitur: Memento Domine famulorum famularumque, & ante commemorationem defunctorum. Item poſt nomen Domini Papæ ſiue proprii Epiſcopi adiiciunt: Et omnibus orthodoxis atque Catholicæ & Apoſtolicæ fidei cultoribus, ſed ſuperfluo. Nam ordo ſtatim in ſequenti verſu, vbi dicitur: Memento Domine famulorum famularumque, nobis concedit, vt omnium viuorum commemoremus, quoſcunque voluerimus. Item poſt pauca addunt: Pro quibus tibi offerimus, cum in antiquioribus & veracioribus ſacramentariis, non niſi ſub tertia perſona offerentes † ibi repetantur. Item ibi: Vnde & memores Domine nos tui ſerui, Natiuitatem Domini commemorant, cum iuxta Apoſtolum in eiuſmodi ſacrificio, non Natiuitatem Domini, ſed mortem eius annunciare debeamus. Vnde & ſanctus Ambroſius, in libris Sacramentorum: Quotieſcunque, inquit, offertur ſacrificium, mors Domini, reſurrectio Domini, aſcenſio Domini ſignificatur. Quod & ſanctus Auguſtinus ſua atteſtatione confirmat. Quapropter & nos ibi tātum † paſſionis, reſurrectionis & aſcenſionis commemoramus. Hæc ergo omnia quæ nos adiectiua notauimus, ille proculdubio ſuperflua & eradenda iudicabit, quicunque antiquiores & emendatiores ſacramentarios diligeter inſpexerit. Sciendum eſt autem, quod Romana auctoritas nomina viuorū fideliū internumerare permittit, vbi dicitur: Memento Domine famulorū famularumq; ſimiliter & defunctorum, vbi iterum dicitur: Memēto etiam & eorum nomina. Aliorum vero ſanctorū nomina annumerare non debemus, niſi quos in Canone inuenimus antiquitus deſcriptos, excepto poſt, Pater noſter, in illa oratione, vbi iuxta ordinem † quantumlibet ſanctorum nomina internumerare poſſumus. Et hoc etiā notandum, quod perſonæ prælatorum & ſubiectorum in Canone diſtinguntur. Vbi enim Domini Apoſtolici ſiue Epiſcopi noſtri nōmen aſſumimus, de prælatis agere videmur. De ſubiectis vero ſtatim in ſequenti verſu, vbi dicimus: Memento Domine famulorum famularumque tuarum. Item illud, Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, de prælatis ſonat. Nam quod ſequitur, Sed & cunctæ familiæ tuæ, ſubiectos videtur intimare. Item, vnde & memores Domine nos ſerui tui, de prælatis: & illud, Sed & plebs tua ſancta, de ſubiectis agere non dubitatur.

† ſcripti.
Mors Chriſti, non Natiuitas in hoc ſacrificio commemoratur.
† p ſſionem, reſurrectionem & aſcēſionem.
† quorūlibet.

De ſignis † ſuper oblationem.

† quæ ſuper oblatam fiunt.

CAP. XIV.

DE ſignis autem quæ ſuper oblationem à diuerſis diuerſe fiunt, nos ab Apoſtolica ſede potiſſimum formam ſumere decreuimus, vnde totius Chriſtianæ religionis ordinem & originem ſuſcepimus. Nam & illi ſedi noſtro tempore talem Deus gubernatorem reuerendæ ſiquidem memoriæ Gregorium Papam impoſuit, qui ſub decem ſuis anteceſſoribus, à puero Romæ nutritus & eruditus, omnes Apoſtolicas traditiones diligentiſſime inueſtigauit, & inueſtigatas ſtudioſiſſime in actum referre curauit. Hunc ergo doctorem religione, auctoritate præcipuum, immo Apoſtolicam traditionem per ipſum in conſecrandis myſteriis potiſſimum imitari decreuimus. Sicut nos ipſi per ipſum & per Epiſcopos qui eum imitati ſunt, accepimus, imparem numerum ſemper in diſpenſatione ſignorū ſuper oblationem obſeruamus, videlicet vnam crucem, vel tres, vel quinque faciendo, & hoc vtique non ſine certi cauſa myſterii. Nam in vna & tribus, vnum & trinum Deum intimamus. In quinque autem quinq; partitam Domini paſſionem ſignificamus. Merito autem impar numerus in Eccleſiaſticis officiis frequentatur, quia nunquam in duo æqualia vnitate impediente diuiditur, ſicut vnitas ſāctæ Eccleſiæ nullatenus eam in duo ſecari patitur. In primis vbi dicitur, Hęc dona, hęc munera, hæc ſancta ſacrificia, tres tantum cruces ſuper panem & vinum communiter facimus, nec vnquam panem à calice ſeparamus in conſignatione, niſi vbi ſeparatim nominantur in Canone. Ita autem illa cōmuniter ſignamus, vt erecta pars crucis, tantum ſuper panē: transuerſa autem, ſuper calicem protendatur. Nam erecta pars crucis, corpus Dominicum ſuſtinuit: transuerſa autem, ipſius brachia diſtendit. Vnde & calix cōgrue ſub † brachio eius collocatur; quaſi de latere Dominico ſanguinem Domini ſuſcepturus. Cum dicimus, Hanc igitur oblationem, vſq; ad altare inclinamur: ad exemplar Chriſti, qui ſe humiliauit pro nobis vſque ad mortem crucis. Erecti autem cum dicimus, Benedictā, aſcriptam, ratam, tres cruces ſuper vtrunque ſimul facimus. Non enim hic ſola oblata ſignanda eſt, vt quidam faciunt, ſed vtrunque ſignatur in oblatione. Nam ſequitur: vt nobis fiat corpus & ſanguis, ſubauditur, hæc oblatio. Et hoc cum dicitur, quarta crux ſuper panē, & quinta ſuper calicem ſeparatim imponitur. Cōgrue autem prius tres tantum cruces ſuper vtrunque † fecimus, licet quinque voces ad ſigna facienda æquipollentes haberemus, id eſt, Benedictam, aſcriptam, ratam, rationabilem, acceptabilem, videlicet vt quinarium numerum non excederemus, & quintam crucem ſuper calicem quaſi quinti vulneris indicem, vnde ſanguis profluxit, competenter faceremus.

Greg. Papa vii.
Signorū impar numerus ſemper obſeruandus.
† brachio.
Inclinatio vſq; ad altare.
† ſimul.

De acceptione oblationis in manus.

CAP. XV.

DEinde panis in manus accipitur, & antequam reponatur in altare, benedicitur. Item & calix eleuatus, ante depoſitionem benedicitur. Nam & ipſe Dominus in Euangelio vtrunque legitur benedixiſſe antequam dimitteret è manibus. Accepta enim in manibus benedixit, poſtea diſcipulis dedit. Item, vbi dicitur: Hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, tres cruces ſuper vtrunque ſimul facimus: quia & vtrunque ſimul in eiſdem verbis intelligimus. Quartam autem crucem ſuper panem, & quintam ſuper calicem ſeparatim inſignimus, iterum ſanguinē Dominicum de latere Dominico profluentē, deſignantes.

Matt. 26.
Quinque cruces ſuper ſacrificium.

De commemoratione Dominicæ Paſſionis.

CAP. XVI.

NOtandum autem, per totum Canonem Dominicæ Paſſionis commemorationem potiſſimum actitari, iuxta Domini præceptum in Euangelio: Hæc, inquit quotieſcunque feceritis, in mei memoriam facietis. Et illud Apoſtoli: Quotieſcunque hoc ſumpſeritis, mortem Domini annunciabitis. Vnde & ipſe ſacerdos per totum Canonem in expanſione manuum, non tam mentis deuotionem, quam Chriſti extenſionem in cruce deſignat, iuxta illud: Expandi manus meas tota die. Non ergo digiti ſunt contrahendi ſemper, vt quidam præ nimia cautela faciunt. Male enim cauti ſumus, ſi Chriſtum imitari ſummopere non ſtudemus. Congruum ergo eſt, vt manus expandamus infra Canonem, hoc tamen obſeruato, ne quid digitis tangamus præter Domini corpus. Notandum quoque in ipſo Canone quinquies, per Chriſtum Dominum noſtrum, haberi: & in ipſa quinaria concluſione non incongrue quinariam Domini vulnerationem intimari. Presbyter autem manus raro remittere ſolet, niſi cum neceſſario propoſitam oblationē benedicere debet. Presbyter & humiliationem Domini vſq; ad crucem, vt prædiximus, nobis indicat: cùm ſe vſque ad altare inclinat, dicendo: Hanc ergo oblationem. Statim enim in ſequentibus narrationem de Dominica Paſſio-

Matt. 26. Luc. 22. 1 Cor. 11.
Expanſio manuum quid ſignificet.
Iſai. 65.

pis

ne orditur, coius typus vſque ad, Supplices te rogamus obſeruatur. Ibi videlicet ſacerdos ſe iuxta altare inclinans Chriſtum in Cruce inclinato capite ſpiritum tradidiſſe ſignificat.

De commemoratione mortuorum, & reliquis obſeruantiis vſque in finem Canonis

CAP. XVII.

† defunctorum

POſt mortem Chriſti in cruce, cômemoratio mortuorum ſubſequitur, quia nec aliorum † mortuorum commemoratio agenda eſt, niſi qui in Chriſti morte redempti ſunt, & in Chriſto hanc vitam finierunt. Cum autem ſacerdos vocem exaltat. dicens: Nobis quoque peccatoribus, Centurionê illum deſignat, qui viſa morte Chriſti vocem exaltauit, dicendo, Vere filius Dei erat iſte. Tres vero cruces ſuper corpus & ſanguinem cômuniter facit, cum dicit: Sanctificas, viuificas, benedicis, in honorê ſanctæ Trinitatis. Poſtea cum corpore Dominico quatuor cruces ſuper calicem facimus, dicendo: Per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo, & quintam in latere calicis, videlicet iterum vulnus Dominici lateris ſignificando. Vnde & calicem ex eodem latere cum oblata tangimus iuxta Romanû Ordinem. Multi tamen tres tantum cruces ſuper calicem, & duas in latere eius faciunt, ſed videtur incongruum, cum Chriſtus nullum vulnus in latere habuerit † niſi vnum. Sed reuerendæ memoriæ Gregorius Papa fecit, vt prędiximus, quod beatus Anſelmus Lucenſis Epiſcopus ita ab eo ſe didiciſſe teſtatus eſt, & hoc ita ſemper obſeruauit nobiſque itidem obſeruandum firmiſſime inculcauit. Cum dicimus, Per omnia ſæcula ſæculorum, Corpus cum Calice leuamus, & ſtatim in altari depoſita cooperimus: Quia & Ioſeph corpus Dominicum de cruce leuauit, & in ſepulchro depoſitum, lapide cooperuit. Hucuſque calix pro cautela coopertus videbatur, deinceps autem magis pro myſterio cooperitur, quia ſicut chriſtus tres dies in ſepulcro fuit, coopertus: ita & nos corpus Domini & calicem cooperimus, vſquedum tres articulos orationis compleamus, quippe præfationê Dominicæ orationis, & ipſam Dominicam orationem, & illam quæ ſequitur, quæ embolis Dominicæ orationis nuncupatur. Iuxta Romanum Ordinem cum dicitur, Et ab omni perturbatione ſecuri, accipit archidiaconus à ſubdiacono patenâ nudâ, quam acolytus tenuit inuolutam, & oſculatam dat vni ex diaconibus tenendam, ad confractionem in ea faciendam. Vnde ſacerdos ſiue miniſtro ſacrificans ad eundem locum eam de ſub corporali abſconditam reſumit, & oſculatam in altari deponit, vt hoſtiam in ea confringat. Cum autem dicit, per Dominum noſtrum, rumpit hoſtiam ex dextro latere iuxta Ordinem, ad deſignandam Dominici lateris percuſſionem. Deinde maiorem partem in duo confringit, vt tres portiones de corpore Dominico efficere poſſit. Nam̃ vnam in calicem, faciendo crucem, mittere debet: cum dicit: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum ad deſignandum corporis & animæ coniunctionem in reſurrectione Chriſti. Alteram vero ipſe presbyter neceſſario ſumit, ante calicis participationem, iuxta Dominicam inſtitutionem. Tertiam autem communicaturis ſiue infirmis neceſſario dimittit, nec hoc vtique ſine certi cauſa myſterii. Tripliciter enim corpus Domini intelligitur: vnum quod reſurrexit à mortuis, quod ſignificat particula in ſanguinem miſſa: Aliud, quod adhuc viuit in terra, ſignificatum per particulam à ſacerdote conſumptam: Tertium, quod iam requieſcit in Chriſto, quod & à tertia particula in altari ſeruata apte figuratur, quam viaticum morientium appellare ſolemus.

Beda. † voce. Matt. 27. *Quinque cruces cum corpore Dominico.* *† præter* *Anſelmus Lucenſis.* *Cur calix operiatur.* *Patena vſus.* *Hoſtia diuiſio in tres.*

De panis fractione & communicatione. CAP. XVIII.

POſt immiſſionem autem panis in calicê, iuxta Romanum Ordinem, dicit ſacerdos ſub ſilentio: Fiat commixtio & conſecratio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Beatus Innocentius Papa în ordine quadrageſimus quintus conſtituit, pacem dari

A poſt confectionem ſacramentorum. Cum pacem damus, dicere ſolemus: Pax tecum, Reſpon. Et cum ſpiritu tuo. Congrue autê pax datur ante communionem, quia iudicium ſibi manducat & bibit, quicunque non prius fratri ſuo repacificatus, cômunicare præſumpſerit. Sergius Papa in ordine octogeſimus ſextus conſtituit, vt in tempore confractionis Dominici corporis, Agnus Dei à clero & populo decantetur. Videlicet vt ille nobis propitietur, cuius corpus ibi confringi videmus & credimus. Facta autem confractione debent omnes communicare, interim cum & Antiphona cantatur, quæ de communione nomen mutuauit, cui & pſalmus ſubiungendus eſt cum Gloria Patri, ſi neceſſe fuerit. Sciendum autem, eandem Antiphonam ſemper eundem pſalmum cum introitu habere, ſi non habet B proprium ex quo ſumpta videatur. Orationem quam inclinati dicimus, antequam communicemus, non ex ordine, ſed ex religioſorum traditione habemus, ſcilicet [hanc: Domine Ieſu Chriſte, qui ex voluntate Patris: Itê & illud. Corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod dicimus, cum aliis Euchariſtiam diſtribuimus. Sunt & aliæ multæ orationes, quas quidam ad pacem & communionem priuatâ frequentant: ſed diligentiores antiquiorum traditionum obſeruatores, nos in huiuſmodi priuatis orationibus breuitati ſtudere docuerunt, potiuſque publicis precibus in officio Miſſæ occupari voluerunt. Nam beatus Innocentius Papa ſcribês ſancto Auguſtino & Aurelio Epiſcopis, aſſerit quod nos plus communibus & publicis, quam ſingularibus & priuatis orationibus, proficere poteri- C mus.

Sergius Papa *Agnus Dei cantari inſtituit.*

De vitanda intinctione. CAP. XIX

NOn eſt autem authenticum, quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemêto communionis populo diſtribuunt. Nam Ordo Romanus contradicit, quia & in Paraſceue vinum non conſecratum, cum Dominica oratione & Dominici corporis immiſſione iubet conſecrare, vt populus plene poſſit communicare. Quod vtique ſuperfluo præciperet, ſi intinctum Dominicum à priori die corpus ſeruaretur, & ita intinctum populo ad communicandum ſufficere videretur. Iulius quoque Papa, in ordine trigeſimus ſextus. Epiſcopis Ægypti ſcribens. huiuſmodi intinctionem penitus prohibet, & ſeorſum panem, & ſeorſum calicem, iuxta Dominicam inſtitutio- D nem, ſumenda docet. Vnde & beatus Gelaſius Papa in ordine † 51. ſcribês quibuſdam Epiſcopis, excommunicari illos præcepit, quicunque ſumpto corpore Dominico, à calicis participatione ſe abſtinerent. Nam & ipſe in eodem decreto aſſerit · Huiuſmodi ſacramentorum diuiſio ſine grandi ſacrilegio prouenire non poterit. Poſtquam omnes communicauerint, dicit ſacerdos hanc orationem ſub ſilentio (iuxta Romanum Ordinem:) Quod ore ſumpſimus. Qua finita, ſequitur oratio ſiue orationes poſt communionem dicendæ, quæ eodem numero & ordine orationibus ante lectionem, ſiue pro ſecreta ante præfationem dictis, debent reſpondere. quæ vtique orationes, non pro bis qui cômunicaturi ſunt, ſed qui iam communicauerunt, iuxta E proprietatem ſui nominis agunt. Ergo & ante ipſas communicare non negligant, quicunque earundem orationum benedictione foueri deſiderant. His ita finitis, ſubſequitur, Benedicamus Domino: vel, Ite Miſſa eſt: ſi tamen aliquod feſtum fuerit, quod, Gloria in excelſis habere debuerit, Reſpondet omnes, Deo gratias, iuxta Apoſtolû, pro collatis beneficiis gratias agentes.

Intinctio prohibita à Iulio Pontifice. *† 49.* *Orationes poſt communionem.*

Repetitio à ſuperioribus Miſſæ, CAP. XX.

VT autem à ſuperioribus aliquantulum repetamus, poſtquam ſacerdos reſurrectionem Domini per coniunctionem corporis & ſanguinis Domini denotauerit, ſubſequêter etiam pacem populo offerre debet, ſicut & Chriſtus poſt reſurrectionem diſcipulis ſuâ pacê obtulit, dicens. Pax vobis. Fractio oblationis,

illam nobis fractionẽ Panis inſinuat, quam Dominus poſt reſurrectionem ſuam coram diſcipulis fecit. Cõmunicatio populi typum illius conuiuii gerit, quod nõ ſemel Dominus poſt reſurrectionem ſuam cum diſcipulis iniiſſe legitur. Hos etiam † poſt vltimum conuiuium ab eis diſceſſurus in cælum, benedixit, ſicut & ſacerdos populum cum oratione poſt communionem benedicit, videlicet iam cito diſceſſurus ab eo: cui tamen prius, vt ipſe diſcedat, per, Ite Miſſa eſt, denunciat in figuram Angelorum, qui diſcipulis, diſcedente Domino ab eis, dixerunt: Viri Galilæi, quid ſtatis adſpiciẽtes in cælum? & reliqua. Quo audito, diſcipuli adorantes Dominum, reuerſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno: ſicut & populus, relata Deo gratiarum actione, ad propria cum gaudio reuertitur.

Luc. 24. — *† vltimo conuiuio.* — *Ite Miſſa eſt.* — *Act. 1.*

De benedictione poſt Miſſam. Cap. XXI.

PRius tamen ab Epiſcopo benedicitur, ſi adeſt: ſin autem, à Preſbytero qui Miſſas celebrauit: Quamuis beatus Damaſus Papa hoc preſbyteris non licere dicat, vbi de vana chorepiſcoporum ſuperſtitione tractat, ſi tamen non mendoſitas exemplaris non fefellit. Sed magnus Leo Papa, & beatus Gelaſius Papa, eius ſucceſſores, in eccleſiaſticis officiis apprime eruditi, in decretis ſuis, vbi diligentiſſime, quid preſbyteris liceat, quidve non liceat deſcribunt: nullatenus illis benedictionem, niſi Epiſcopo præſente, interdicunt. Beatus quoque Hieronymus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis preſbyter, qui ſub beato Damaſo, & poſt ipſum vſq; ad † ſextũ ſucceſſorẽ eius, eccleſiaſticis inſtitutis ſtudioſiſſime inuigilauit: Ipſe, inquã, Ruſtico Narbonẽſi epiſcopo de eccleſiaſticis ordinibus ſcribẽs, preſbyteros à benedictione ſuper populum non prohibendos eſſe aſſerit: Si, inquit, preſbyter Chriſtum conſecrat, cum in altario Dei ſacramenta benedicit: benedicere populum non debet, qui Chriſtum meruit conſecrare. Et poſt pauca: Hoc in Eccleſiis † tuis presbyteri faciãt, quod Romæ, ſiue quod in Oriente, quod in Africa, quod in Hiſpania, quod in Britannia, quod in Gallia, quod in omnibus locis vbi humilitas perſeuerat. Ex his ergo conucere poſſumus, beatum Damaſum Papam huiuſmodi benedictionem presbyteris illicitam, aut penitus non dixiſſe, aut ſi dixit, Eccleſiaſticam tamen conſuetudinem in hoc præualuiſſe, præcipue cum ipſius verba ita poſſint intelligi, vt presbyteros doceret, quod eis quaſi ex proprio officio vſurpare non liceret, † quod eis ab Epiſcopali auctoritate concedi poſſe non ignorarent. Sic enim confirmatio Neophytorum penitus ſeparata eſt ab officio presbyterorum: quã tamen ſanctus Gregorius Papa primus quibuſdam presbyteris conceſſiſſe legitur, ſcribens Ianuario Calaritano Epiſcopo: Item & ſuſceptionem pœnitẽtium non ex ſua conſecratione, ſed ex Epiſcoporum conceſſione, presbyteri habere meruerunt. Quod illum non latebit: quicumque ordinem conſecrationis eorum, ſiue ſtatuta ſanctorum patrum, diligenter inſpexerit. Agathenſe quoque Concilium capitulo quadrageſimoquarto benedictionem ſuper populum Presbyteris prohibere videtur: ſed hanc prohibitionem de Epiſcopali tantum benedictione factam interpretantur: quæ vtique benedictio iuxta decimum octauum Toletani Concilii capitulum & atteſtationem ſancti Auguſtini ad Paulinum Epiſcopum, ante communionem populo à ſolis Epiſcopis † debet impendi. Si quis vero hoc de hac ipſa benedictione, de qua agimus, dictum putauerit, ſententia tamen Prouincialis Concilii tam generali Eccleſiaſticæ conſuetudini præiudicare non poterit. Ideo autem huiuſmodo benedictio fortaſſe antiquitus presbyteris interdicta eſt: quia & ad Epiſcopale officium pertinere videbatur, & eccleſiaſtico conuentui nondum adeo neceſſaria reputabatur. Nam ſoli cõmunicantes confectioni ſacramentorũ antiquitus interer ãt: quibus & oratio poſt cõmunionẽ, quæ pro ſolis cõmunicantibus inſtituta eſt pro benedictione potuit ſatisfacere. Apud modernos autem, cum iam populus communicare ceſſaret, nec tamen à diuinis myſteriis ſe ſubtraheret: neceſſario permiſſum eſt, vt à presbytero benediceretur, ne tam benedictione, quam cõmunione priuatus diſcedere videretur. Siue autem ea occaſione priuatus diſcedere videretur, ſiue alia hoc presbyteris permitteretur ab Epiſcopis: adeo tamẽ in vſum iam vſquequaque venit, vt nequaquam abſque graui ſcandalo à presbyteris in populo † intermitti poſſit, niſi forte Apoſtolica ſedes generaliter & ſynodaliter prohibere voluerit.

† Sixtũ. — *† ſuis.* — *† quia.* — *Hodie extat hic Canon no. 30. citat tamen eũ Gratianus titulo c. 44.* — *† ſolet.* — *† prætermitti.*

Quid ſacerdos agat poſt Miſſam. Cap. XXII.

FInitis omnibus oſculatur † ſacerdos altare, dicens: Placeat tibi ſancta Trinitas, Deinde ſacris veſtibus ſe exuens, cantat hymnum trium puerorũ, iuxta quod patres in quarto Toletano Concilio decreuerunt capitulo 14. videlicet, vt examinationi ſubiaceret, quicumque ſacerdos eundem hymnum poſt Miſſam dicere negligeret. Pſalmum quoque, Laudate Dominum in ſanctis eius, in gratiarum actionem ſubiungens, cum Pater noſter, & verſibus ad hoc competentibus, concludit eam cum oratione illa: Deus qui tribus pueris. Sciendum autem, iuxta decreta Pontificũ, quod presbytero non licet coram Epiſcopo, niſi eo iubente, vel ſacrificare, vel populum benedicere, vel ſalutare, vel exhortari. Vnde cum legit Euangelium coram Epiſcopo, benedictionem petit ab eo. Item, cum vult, ſacrificare, † inclinat ſe Epiſcopo pro conceſſione, qui etiam cum populo inclinatur pro vltima benedictione.

Breuis deſcriptio celebrandæ Miſſæ.

Cap. XXIII.

PResbyter cum ſe parat ad Miſſam, in primis cantat pſalmos: Quam dilecta, Benedixiſti. Inclina, Credidi propter. Deinde, Kyrie eleyſon, Pater noſter, Et ne nos inducas. *Verſ.* Ego dixi Domine. Conuertere Domine, Fiat miſericordia, Sacerdotes, Protector noſter adſpice, Domine exaudi. *Oratio.* Aufer à nobis Domine iniquitates noſtras & peccata noſtra, vt mereamur puris mentibus introire. *Alia:* Actiones noſtras quæſumus Domine adſpirando præueni, & adiuuando proſequere, vt cuncta noſtra operatio per te ſemper incipiat, & per te cœpta finiatur, Per Dominum noſtrũ, &c. *Paratus autem venit ad altare, dicens.* Antiph. Introibo ad altare Dei. Pſ. Iudica me Deus & diſcerne. *Et facit confeſſionem:* Confiteor Deo omnipotenti, iſtis ſanctis & omnibus ſanctis & tibi frater, quia peccaui in cogitatione, locutione, in opere, in pollutione mentis & corporis. Ideo precor te, ora pro me.

Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata tua, liberet te ab omni malo, & confirmet te in omni opere bono, & perducat nos pariter Iesvs Chriſtus filius Dei viui, in vitam æternam. Amen. Indulgentiam & remiſſionem omnium peccatorum noſtrorum tribuat nobis omnipotens & miſericors Dominus Amen.

Cum ſacerdos accipit oblationem, dicit: Acceptabile ſit omnipotenti Deo ſacrificiũ noſtrum: *Deinde calice in altari ad dexterã oblatæ depoſito, dicit:* Veni ſanctificator omnipotens æterne Deus, benedic hoc ſacrificium tuo nomini præparatũ, Per Chriſtum, &c. *Et inclinatus ante altare dicit:* Suſcipe ſancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus in memoriam paſſionis, reſurrectionis, aſcenſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in honorem ſanctæ Dei genitricis Mariæ, ſancti Petri, & ſancti Pauli, & iſtorum atque omnium ſanctorum tuorum, vt illis proficiat ad honorem, nobis autem ad ſalutem, & illi pro nobis dignentur intercedere, quorum memoriam agimus in terris. Per Chriſtum, &c. Deinde, Orate. Sequitur ſecreta.

Canon iuxta Romanam auctoritatẽ eſt iſte. Te igitur clementiſſime Pater, per Ieſum Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum ſupplices rogamus & petimus, vti accepta habeas & benedicas. *hic ſignat ſacerdos oblationẽ & calicem*

Confeſſio ante Miſſam. — *Offertorium.* — *Canon Miſſæ.*

& calicem tribus vicibus, ſub vna cruce. hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata. In primis quæ tibi A offerimus pro Eccleſia tua ſancta Catholica, quam pacificare, cuſtodire, adunare, & regere digneris toto orbe terrarum, vnà cum famulo tuo Papa noſtro N. & antiſtite noſtro.

Commemoratio viuorũ.

Memento Domine famulorum, famularumque tuarũ. *hic nomina viuorũ memorentur, ſi volueris, ſed nõ Dominica,* & omnium circũadſtantium, quorum tibi fides cognita eſt, & nota deuotio, qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis pro ſe ſuiſque omnibus, pro redemptione animarum ſuarum, pro ſpe ſalutis atque incolumitatis ſuæ tibi reddunt vota ſua æterno Deo viuo & vero. Communicantes & memoriã venerantes in primis glorioſæ ſemper Virginis Mariæ genitricis Dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſed & beatorum Apoſtolorum ac B Martyrum tuorum, Petri, Pauli, Andreæ, Iacobi, Ioannis, Thomæ, Iacobi, Philippi, Bartholomæi, Matthæi, Simonis & Thaddæi, Lini, Cleti, Clementis, Sixti, Cornelii, Cypriani, Laurentii, Chryſogoni, Ioannis & Pauli, Coſmæ & Damiani, & omnium ſanctorum tuorum, quorum meritis precibuſque concedas, vt in omnibus protectionis tuæ muniamur auxilio. Per Chriſtum Dominum noſtrũ. *hic inclinatur vſq; ad altare, dicens:*

Inclinatio ad altare vſque.

Hãc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ, ſed & cunctæ familiæ tuæ, quæſumus Domine, vt placatus accipias, dieſq; noſtros in tua pace diſponas, atq; ab æterna damnatione nos eripias, & in electorũ tuorum iubeas grege numerari. Per Chriſtũ Dominum noſtrum. *Erectus autem, cum tribus crucibus benedicit:* Quam oblationem tu Deus in omnibus quæſumus benedictam, aſcriptam, ratam, C rationabilem, acceptabilemque facere digneris. *hic ſeparatim ſignat oblatam & calicem.*

Conſecratio.

Vt nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſſimi Filii tui Domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui pridie quam pateretur, accepit panem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, & eleuatis oculis in cælum ad te Deũ patrem ſuum omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, dedit diſcipulis ſuis, dicens: Accipite & manducate ex hoc omnes: HOC EST ENIM CORPVS MEVM. Simili modo poſtquam cœnatum eſt, accipiens & hunc præclarum calicem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, item tibi gratias agens, benedixit, dedit diſcipulis ſuis, dicens: Accipite & bibite ex hoc omnes: HIC EST ENIM CALIX SANGVINIS MEI NOVI ET AETERNI TESTAMENTI, MYSTERIVM FIDEI, QVI PRO VOBIS ET PRO MVLTIS EFFVNDETVR IN REMISSIONEM PECCATORVM. D

Commemoratio paſsionis Dominicæ.

Hæc quotieſcumque feceritis, in mei memoriam facietis. Vnde & memores nos Domine ſerui tui, ſed & plebs tua ſancta, Chriſti filii tui Domini Dei noſtri tam beatæ Paſſionis, necnon & ab inferis reſurrectionis, ſed & in cælum glorioſæ aſcenſionis, offerimus præclaræ Maieſtati tuæ de tuis donis ac datis: *Hic tres cruces ſuper vtrumq; ſimul facit, & quartam ſuper oblatam, & quintam ſuper calicem.* Hoſtiam purã, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, panem ſanctum vitæ æternæ & calicem ſalutis perpetuæ. Super quæ propitio ac ſereno vultu reſpicere digneris, & accepta habere, veluti accepta habere dignatus es munera pueri tui iuſti Abel, & E ſacrificium Patriarchæ noſtri Abrahæ, & quod tibi obtulit ſummus ſacerdos tuus Melchiſedech, ſanctum ſacrificium, immaculatã hoſtiam. *Hic inclinat ſe iuxta altare, dicens;* Supplices te rogamus, omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus ſancti Angeli tui in ſublime altare tuum, in conſpectum diuinæ maieſtatis tuæ, *Hic erigit ſe. dicens:* Vt quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum filii tui corpus & ſanguinem ſumpſerimus, omni benedictione cæleſti, & gratia repleamur. Per Chriſtum Dominum noſtrum. *Hic duæ orationes dicuntur:*

Commemoratio defunctorum.

Memento etiam Domine & eorum qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis: *& recitantur nomina.* Ipſis Domine, & A omnibus in Chriſto quieſcentibus locum refrigerii lucis & pacis vt indulgeas, deprecamur, Per Chriſtum Dominum noſtrum. Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miſerationum tuarum ſperantibus partem aliquam & ſocietatẽ donare digneris, cum tuis ſanctis Apoſtolis & Martyribus, cum Ioanne, Stephano, Matthia, Barnaba, Ignatio, Alexandro, Marcellino, Petro, Felicitate, Perpetua, Agatha, Lucia, Agnete, Cęcilia, Anaſtaſia, & cum omnibus ſanctis tuis, inter quorum nos conſortium, non æſtimator meriti, ſed veniæ, quæſumus largitor, admitte. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Per quem hæc omnia Domine ſemper bona creas. *Hic tres cruces ſuper vtrũq; ſimul facit.* Sanctificas, viuificas, benedicis, & præſtas nobis. *Hic cum oblata quatuor cruces facit ſuper calicẽ, & quintã in latere ipſius.* B Per ipſum, & cũ ipſo, & in ipſo eſt tibi Deo patri omnipotenti in vnitate Spiritus ſancti, omnis honor & gloria. *Hic eleuat oblatam cũ calice, dicens:* Per omnia ſæcula ſæculorum. Reſponſio: Amen. *Et deponit oblatã, dicens:* Oremus. Præceptis ſalutaribus moniti, & diuina inſtitutione formati, audemus dicere, Pater noſter, qui es in cælis, *vſque,* libera nos à malo.

Oratio Dominica.

Libera nos Domine ab omnibus malis, præteritis, & præſentibus, & futuris. Et intercedentibus beata & glorioſa ſemper virgine Maria, & beatis Apoſtolis tuis Petro & Paulo atque Andrea. *Hic nominat quotquot ſanctos voluerit,* cum omnibus ſanctis, da propitius pacem in diebus noſtris, vt ope miſericordiæ tuæ adiuti, & à peccato ſimus ſemper liberi. *Hic patenã accipiat, & oſculatã deponat.* & ab omni perturbatione ſecuri.

Embolis orationis Dominicæ.

Hic corpus C *in patena ſuper tria diuidat, dicẽs:* Per Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum: *vſque,* per omnia ſęcula ſęculorum. Reſp. Amen. *Hic etiam tertiam partem in calicẽ mittat, dicens:* Pax Domini ſit ſemper vobiſcum. Reſponſ. Et cum ſpiritu tuo. *Et ſubiungit orationem iſtam:* Fiat commixtio & conſecratio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti accipientib. nobis in vitam ęternam. Amen. *& oſculato altari, dat pacẽ adſtanti, ita dicẽs:* Pax tecum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo: *Inclinatus autem dicit, antequam communicet:*

Confractio corporis Dominici.

Pacis datio.

Domine Ieſu Chriſte, qui voluntate patris, cooperante Spiritu ſancto, per mortem propriam mundum viuificaſti, libera me per hoc ſacroſanctum corpus & ſanguinem tuum ab omnib. iniquitatibus meis, & a malis meis, & fac me tuis inhærere mandatis, & a te nunquam in perpetuum ſeparari. Qui D cum patre. *Cum diſtribuit euchariſtiam, dicit:* Corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti proficiat tibi in vitã æternam. Amen. *Poſtquam omnes communicauerunt, dicit:* Quod ore ſumpſimus, † mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium ſempiternum. *Finita Miſſa, dicit:* Placeat tibi ſancta Trinitas obſequium ſeruitutis meæ, & præſta, vt hoc ſacrificium, quod oculis tuæ maieſtatis ego indignè obtuli, mihi & omnibus, pro quibus illud obtuli, te miſerante ſit propitiabile, Per Chriſtũ, &c. *Exuens ſe veſtibus ſacris dicit. Pſal.* Benedicite omnia, Laudate Dominum in ſanctis, Kyrie eleiſon, Pater noſter. Confiteantur tibi Domine omnia opera tua. Exultabunt ſancti in gloria. Exultent iuſti in conſpectu. Non nobis Domine, non nobis. Do- E mine exaudi orationem. Deus qui tribus pueris. Actiones noſtras.

Orationes ante communionem.

† pura mente.

Orationes poſt communionem ac ad Miſſæ finem

Greg. Papa I. ſacramentarium : antiphonarium etiabem ... ætate Gregorii Antiphonar. ...

De Ieiunio vernali. CAP. XXIV.

GRegorius Papa ſeptimus cũ Apoſtolicæ ſedi præſideret, conſtituit, vt ieiunium quod dicitur Martii, in prima hebdomada Quadrageſimæ omni anno celebretur, ſicut & ſancti Patres illud inſtituiſſe leguntur. Nam ſanctus Gregorius Papa primus, tam in Sacramentario quam in Graduali libro, ſiue Antiphonario officii eiuſdem Ieiunii primæ Quadrageſimali hebdomadæ aſcripſit, Item ſanctus Hieronymus in libro Comitis, lectiones & Euangelia de eodem Ieiunio eidem hebdomadæ iniunxit. Ipſa etiam vacans Dominica, quam ſanctus Gregorius in Quadrageſima ſe-

... breuiatam pro diuino fauente. D. Hieron quoque ... libri qui inſcriptus

It

cundam eſſe voluit, euidentiſſimè inſinuat, quod Ieiunium Martii nihilominus omni anno ipſam in prima hebdomada præcedere debeat. Non enim eadem Dominica propriè vaccans diceretur, ſi non ſabbatum xii. lectionũ e veſtigio ſubſequeretur, quod proprium eſt omnium Dominicarum vacantium, quæ cum proprio careant officio, ex præcedenti hebdomada inofficiantur, ſi tamen neceſſe fuerit vt aſſumantur. Vnde & hæc Dominica, de qua agimus, ex quarta feria præcedenti Ieiunii officiũ mutauit. Neceſſarium eſt ergo, vt illud illam præcedat, cum non aliundè, niſi ex eius præceſſione eadem Dominica nomen & officium obtineat. Sed & Iunior Gregorius Papa, ſcribens de † ordinatione ſancti Bonifacii Archiepiſcopi ad Mogontiacenſes, præcepit, vt ordinatio quæ ieiunio Martii aſcribitur, in ingreſſu Quadrageſimæ cum eodem Ieiunio ſemper celebretur. Beatiſſimus quoq; Leo Papa primus, in ſermone de Ieiunio ſeptimi menſis, vernum Ieiunium in Quadrageſima, æſtiuum in Pentecoſte, autumnale in ſeptimo menſe celebrandum eſſe denuntiauit. Item B. Gelaſius Papa in decretalibus ſuis capitulo 11. conſtituit, vt ordinationes Presbyterorum & diaconorum, non niſi certis temporib. fiant, quippe in ieiunio quarti & ſeptimi & decimi menſis, id eſt, Iunii, Septembris, atque Decembris, necnon in quadrageſimalis initii ieiunio, quod proculdubio Martii intelligitur. Videſne ergo cum apertè idem Ieiunium cum ordinatione ſua primæ quadrageſimali hebdomadæ aſcribatur, cur tam ſignanter quadrageſimalia initii Ieiunium cognominetur? Hoc autem initium Quadrageſimæ, non à capite Ieiunii, ſed à ſubſequenti Dominica eſt computandum. Nam quamuis à capite Ieiunii pro quodam complemento quadrageſimalis abſtinentiæ incipiamus: à ſubſequenti tamen Dominica iuxta aſſertionem ſancti Ambroſii & ſancti Gregorii & aliorum Sanctorum patrum, Quadrageſimam propriè exordimur. Nullum autem commoueat, quod tempore Henrici ſecundi Imperatoris, duodecim Epiſcopi Moguntiæ cõgregati, aliter de hoc ieiunio ſtatuiſſe leguntur. Cum enim apud ipſos non modica varietas de huiuſmodi Ieiuniis accideret, eo quod antiquam ſanctorum Patrum traditionem in hac re minus attenderent, pro huiuſmodi confuſione corrigenda hanc ſibi regulam propoſuerunt, vt deinceps in prima quarta feria Martii, & in ſecunda Iunii, & in tertia Septembris, omni anno ieiunarenr. Sed hæc regula Apoſtolicæ auctoritati præiudicare, nec debet nec poteſt: præſertim cum euidentiſſime ſtatutis ſanctorum Patrum videatur repugnare. Si enim prædictam regulam annuatim obſeruamus, multoties non ſolum in Quadrageſima, ſed etiam ante Quadrageſimam ieiunabimus. Cum & ſtatuta Apoſtolicorum virorum, & inſtitutio officiorum, vt prælibatum eſt, illud infra Quadrageſimam, immo in prima Quadrageſimæ ſeptimana, ſemper celebrari decernant. Indubitanter ergo refutare debemus, quicquid tam euidenter Apoſtolicæ auctoritati contraria videmus, vnde totius Chriſtianæ religionis, & ordinis exordium & formam accepimus. Nec mireris hoc Ieiunium potius Martio, quam Februario aſcribi, quamuis in Februario, cum ipſa Quadrageſima nonnunquam occurrat. Semper enim idem Ieiunium, aut Kalendaria aliquando, aut Lunaoonem Martii, aut vtrumque ſimul incurrit: Februarii autem Kalendaria aliquando, Lunationem vero numquam attingit. Ergo multo congruentius Martio aſcribimr, quem nunquam relinquit, quam Februario, quem multoties penitus non attingit. Obſeruatur ſane hoc Ieiunium cum ipſa Quadrageſima ſecundum Lunationem, ſicut & Paſcha. Vnde non incongruè ipſum Martio propter Lunationem aſcribitur, quamuis in Februario occurrat. Sicut & Paſcha Aprili ſemper aſcribitur, quamuis ſæpe in Martio contingat. Nec hoc vtique probabili exemplo carebit, ſi ſacrorũ ordinum diſpenſatio nonnumquam fiat in Februario, dum hoc exegerit quadrageſimalis initii † præmutatio. (Nam Reuerendiſſimi patres noſtri, ſanctitate & Apoſtolica auctoritate præcipui, videlicet, Simplicius, Gelaſius, Symmachus, Felix, in Februario ordinationes feciſſe leguntur) cũ iam Sancta Romana Eccleſia, Ieiunia quatuor temporum in ordinatione obſeruare decreuerit, hocq; aliis quoq; Eccleſiis ità obſeruandum promulgauerit. Ergo abſq; omni dubio obſeruare debemus. Vnde tam certa præcepta & exempla Sanctorum Patrum Apoſtolica auctoritate præditorum ſufficienter habemus, præſertim, cum & facilius obſeruetur, quod prouida antiquitas & auctoritas inſtituit, quam quod inconſiderata nouitas & infirmitas adinuenit. Nulli enim dubium eſt, quin facilius ſit omni anno idem Ieiunium Martii in eadem hebdomada cum eiſdem officiis inconfuſe celebrare, quam de hebdomada in hebdomadam non ſine confuſione officiorum, vt multi ſolent, illud annuatim mutare.

Apoſtolicæ auctoritati Concilium prouinciale non poteſt præiudicare.

Cur ieiunium hoc Martio aſcribatur.

† trans.

De Ieiunio æſtiuali. CAP. XXV.

GRegorius Papa ſeptimus Apoſtolicæ ſedi præſidens, conſtituit, vt æſtiuale Ieiunium infra octauam Pentecoſtes annuatim celebraretur. Quod quidem ſapientioribus reuerentia ſedis Apoſtolicæ facile perſuaſit: ſimplicioribus autem nonnulla dubitatio ſuper huius ſtatuti promulgatione remanſit. Nam non parum à conſuetudine eorum diſcrepat, quam à quibuſdam ſcriptis non adeò authenticis mutauerant, id eſt, à Moguntiacenſi Concilio, tempore Henrici ſecundi Imperatoris facto; hoc enim hanc regulam Ieiuniis quatuor temporum præfixit, vt in primo, quarta feria Martii, in ſecunda Iunii, in tertia Septembris, omni anno ieiunetur. Præterea & hoc attendunt, quod in quibuſdam ſacramentariis inueniunr, quod & in primo ſabbato Martii, in ſecundo Iunii, in tertio Septembris, ieiunare debeamus. Illo etiam non minus obſeruato, vt de vno ſabbato xii. lectionum vſque in aliud, iuxta Amalarium quatuordecim hebdomadæ computentur. Si igitur, inquiunt, iuxta ſtatutum Domini Apoſtolici infra Pentecoſten annuatim ieiunaueris, non ſemper ſecundam quartam feriam, vel ſecundum ſabbatum Iunii obſeruare poteris. Sed cur more Phariſæorum liquamus culicem, glutientes camelum? Cur, inquam, huiuſmodi ſcripta præuaricari, plus vereamur, quam ſedis Apoſtolicæ decretum, præſertim cum ob eorum adinuicem repugnantiam, ſe obſeruare non permittant? Si enim iuxta Moguntiacenſe Concilium, in prima quarta feria Martii, in ſecunda Iunii, in tertia Septembris, omni anno ieiunatur: primum ſabbatum Martii, ſecundũ Iunii, tertium Septembris annuatim obſeruare nequibis, nec iuxta Amalarium quatuordecim hebdomadas eiſdem ieiuniis internumerare valebis: quod illum non latebit, quicunq; diligenter interiacentes hebdomadas ſingulis annis dinumerabit. Numquam ſanè huiuſmodi regulæ ſimul obſeruari poterunt, niſi eo anno, cum Kalendæ Septembris in tertia vel in quarta feria occurrunt. Sed in hac cauſa Amalarius non adeò notandus eſt, qui non tam aliquam conſuetudinem inſtituere, quam de inſtituta competentem aliquam figuram elicere cõſueuit. Cur autem iſta replicamus, cum etiam ſi prædictæ regulæ ſibi annuatim conuenirent, auctoritati tamen Sedis Apoſtolicæ nullatenus præiudicare poſſent, cui omnes per omnia abſque omni hæſitatione debemus obedire, cui numquam debitam exhibemus obedientiam, ſi eius ſtatuta potius iudicare, quam implere curamus? Hoc eſt enim priuilegium obedientiæ, de ſententia ſui præceptoris non iudicare, in iis duntaxat rebus, quas canonicis ſcripturis contraire non videmus, immò ſtatim exequi quod iubetur. Nam quicumque facere noluerit, niſi quod prius ſua ratione probauerit eſſe faciendum: non tam præceptori ſuo, quam propriæ voluntatis arbitrio ſatisfeciſſe iudicabitur. Hanc ergo puram obedientiam cum omnibus ſpiritualibus noſtris præceptoribus certiſſimè debeamus, maximè tamen

Auctoritati Sedis Apoſtolicæ.

tamen Apoſtolicæ ſedi ex intimo corde debemus quæ totius Chriſtianæ religionis caput eſt & origo. Sed quia hæc ratio ſimplicioribus fortaſſe non ſufficit, operæ pretium videtur de ſuperiori ſtatuto latius tractare, & quam † rationale, quam canonicum, quippe ſanctis patribus quam conſonum reperiatur, elucidare. Beatiſſimus Leo Papa I. in ordine quadrageſimus vii. cuius auctoritate congregatum & confirmatum eſt ſanctum Chalcedonenſe Concilium, in libro ſermonum quarti menſis ieiunium non niſi hebdomada Pentecoſtes celebrandum eſſe denunciauit. Nec hoc tantum in vno ſermone, ſed in pluribus, quos de Pentecoſte in diuerſis annis feciſſe legitur: quod illum ſubterfugere non poterit, quicumq; eumdem librum diligenter perlegerit. Ibi enim euidentiſſime docebitur, ex Apoſtolica traditione huius ieiunii obſeruantiam deſcendere, iter † diuerſam ſed continuam poſt diem Pentecoſtes celebrari debere. Sed ne aliquis eum hoc de quadrageſimali ieiunio, quod poſt Pentecoſten agitur, non de ieiunio quarti menſis, præcepiſſe putaret: ſubſequenter decernendo admonet, vt infra eandem hebdomadam quarta & ſexta feria ieiunetur, & in ſabbato apud ſanctum Petrum vigiliæ celebrentur. quem denunciationis modum penè in omnibus ſuis ſermonibus obtinuit, cum ieiunia quatuor temporum denunciaret. Nam illa Quadrageſima poſt Pentecoſten, non omnibus vt hoc ieiunium, ſed ſolis pœnitentibus obſeruanda imponitur: Nec in hoc tantum triduo infra Pentecoſten, ſed in omnib. triduis, vel etiam diebus ſex hebdomadarum cuſtodiri iubetur. Præterea idem vir Apoſtolicus, in ſermone de ieiunio ſeptimi menſis: Ieiunium, inquit, vernum in Quadrageſima, æſtiuum in Pentecoſte, autumnale in ſeptimo menſe celebremus. Vbi euidentiſſime indicauit, ieiunium quarti menſis non niſi in hebdomada Pentecoſtes eſſe celebrandum. Si enim iſtud in Iunio menſe, ſicut autumnale in Septembri, ſemper ieiunandum decerneretur, non minus Iunium quam Septembrem nominare poſſet. Ergo iuxta ſententiam huius Apoſtolici, ſicut autumnale ſemper in Septembri, ita æſtiuum in Pentecoſte ſemper debemus celebrare. Sanctus quoque Gregorius Papa primus, a quo omnia Eccleſiaſtica officia pene habemus, beato Leoni optimè concordat, qui & in Sacramentario, & in diurnali Antiphonario, eidem ieiunio nullas orationes vel cantus aſcribit, niſi infra Pentecoſten dicendos. Liber etiam Comicus ſiue Lectionarius, quem ſanctus Hieronymus compaginauit, eidem ieiunio lectiones ad feſtiuitatem Spiritus ſancti pertinentes attribuit. Sicut igitur ieiunium Decembris de Aduentu Domini, & ieiunium Martii de Quadrageſima, ſua mutauerũt officia: ſic etiam illorum menſium ieiunia nunquam alio tempore celebrantur, niſi eo ipſo, vnde & officium habere videntur. Denique ieiunium Martii, & ante ſtatutum noſtri Papæ Gregorii, cum aliquando ante Quadrageſimam iuxta Moguntiacenſe Concilium eueniret, propter quadrageſimale tamen officium vſque ad Quadrageſimam differebatur. Incongruum enim eſſet, vt eiuſdem ieiunii lectiones ſpecialiter Quadrageſimam intimantes, & orationes ſuper populum, extra Quadrageſimam dicerentur. Eadem igitur ratione & æſtiuum ieiunium infra Pentecoſten obſeruamus competenter, propter officia de eadem ſolennitate mutuata. Qui enim illud extra Pentecoſten obſeruant, magnam officiorum confuſionem faciunt: cum quadrageſimales cantus & orationes, lectionibus de Pentecoſte aſſocient. Concordiam quippe officiorum Pentecoſtes diſſipant, quam ſancti Patres maxime in huiuſmodi officiis obtinere ſtudebant: & cum extra Pentecoſten de hoc ieiunio nullũ inueniunt officium, ipſi ſibi officia componere, immo confundere temerario auſu præſumunt. Non mireris autem, quod hoc ieiunium Iunio potius quam Maio adſcriptum reperiri malunt, quamuis iuxta ſuperiorem tractatum, & in Maio ſæpius celebretur: Ipſa enim Pentecoſte cum

rationabile.

Quarti menſis ieiunium celebrãdũ in hebdomada Pentecoſtes.

† diuerſã ſed continuam

quadrageſima poſt Pentecoſten.

Liber Comitis ſiue Lectionarius D. Hier.

qua hoc ieiunium ſemper obſeruatur in Maio ſæpius quam in Iunio celebratur, quæ tamen iuxta computationẽ Lunæ, Iunio ſemper aſcribitur. Nam hoc feſtum, ſicut & Paſcha, non iuxta rationem menſium, ſed Lunationum, annuatim obſeruatur. Et illud quidem Aprili, hoc autem Iunio propter obſeruationem Lunationum eorumdem menſium, ſemper aſcribitur: quamuis eoſdem menſes multoties anticipent, ſicut & ipſæ Lunationes. Eadem igitur ratione & hoc ieiunium Iunio aſcribimus, quod & cum Pentecoſte ſub eadẽ Lunatione annuatim obſeruare debemus. Hoc ſane ieiunium ſemper Lunationem Iunii, ſæpe etiam & Kalendaria eius obſeruat, nunquam autem Lunationem Maii, nec ſemper Kalendaria eius attingit. Semper vtique aut Kalendaria, aut Lunationem Iunii poſſidet. Maii autem ſæpenumero nec Kalendaria, nec Lunationem obtinet. Quare & Iunio competentius attitulatur, quem numquam dimittit, quam Maio, quem multoties omnino prætermittit. Has igitur rationes quicumque, depoſito contentionis ſtudio, fideliter conſiderare voluerit, proculdubio Dominum Apoſtolicum de ieiunio verno ſiue æſtiuo, non tam ſuum, quam ſanctorum Patrum ſtatutum inſtituiſſe iudicabit, & idem ipſum authenticis rationibus confirmatum, generaliter obſeruandum eſſe non dubitabit.

De Autumnali Ieiunio. CAP. XXVI.

IEiunium autumnale iuxta ſtatuta ſanctorum Patrum Leonis, Gelaſii & reliquorum, in ſeptimo menſe debemus celebrare: quod tamẽ nec inſtitutio officiorum, nec ſuppoſitio vacantis Dominicæ, nec ſtatuta ſanctorum Patrum, alicui ſeptimanæ tam ſpecialiter, vt reliqua ieiunia, videntur aſſignaſſe. Eſt autem Eccleſiaſtica conſuetudo, vt in tertio ſabbato Septembris ieiunetur: quæ vtique conſuetudo & nobis debet ſufficere, præſertim cum Apoſtolicis inſtitutis nuſquam videatur contraire.

De Hyemali Ieiunio. CAP. XXVII.

IEiunium Hyemale, iuxta traditionem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, ſemper in tertia hebdomada de Aduentu Domini debet celebrari: ſicut & ſancti Patres inſtituerunt; qui eiuſdem ieiunii officia eadem hebdomadæ indiderunt, & ſequentem Dominicam vacantem vocauerunt. nec ad hoc vllo ſpeciali ſtatuto indigemus, in quo ſanctorum patrum veſtigia non excedimus.

De officiis eorundem Ieiuniorum.

CAP. XXVIII.

DE annua tranſmutatione officiorum in vernali ieiunio, vnde hactenus multum fruſtra laborauimus, non neceſſe eſt vt deinceps laboremus: cum iuxta antiquam inſtitutionem, omnia huius ieiunii officia ſuo loco & ordine, ſicut inſtituta ſunt, obſeruare debeamus. In æſtiuo autem ieiunio illum ordinem officiorum competenter annuatim obſeruamus, quem & maiores noſtri in eodem ieiunio tenuerunt, cum illud infra Pentecoſten aliquando obſeruarent. Videlicet vt in quarta & ſexta feria cantetur & legatur, quod in eadem hebdomada eiſdem feriis aſcriptum reperitur. In ſabbato autem cum officio quod ibi habet, hæ lectiones legãtur: Lectio, Diligite iuſtitiam, Audi Iacob, Exultate, Effundã: ad Miſſam, Iuſtificati: quæ vtiq; omnes feſtiuitati Spiritus ſancti optime conueniunt. Euangelium, Egreſſus Ieſus, ſicut etiã in antiquis Breuiariis ordinatum reperimus. Et hoc vtiq; obſeruandum eſt, ne in quarta feria vel ſabbato quadrageſimalia offertoria, id eſt, Meditabar, Domine Deus ſalutis, dicamus, ſed in honorem Spiritus ſancti, Alleluiatum offertorium, Emitte ſpiritum, pro vtroq; cantemus. Nec Gradualia, ſed, Alleluia prædictis lectionib. ſubiungere debemus: Spiritus Domini, Paraclitus, Emitte. † Veni ſancte Spiritus. In autumnali autẽ ieiunio omnia, vt inſtituta ſunt, obſeruamus. In quarta feria Antiphona, Exultate: Graduale, Quis

† Videtur deeſſe verſibus eorum Alleluia cantatur poſt 12. lectiones.

ſicut: Graduale, Tribulationes: Offertoriū, Meditabar: Communio, Comedite. Cum lectionibus, Ecce dies veniunt, Congregatus eſt. Euangelium, Reſpondens vnus. In ſexta feria Antiphona, Lætetur cor: Graduale, Conuertere, Offertorium, Benedic: Communio, Aufer à me. Lectio, Conuertere: Euangelium, Rogabat Ieſum. Quæ omnia adinuicem magnam habent concordiam. In ſabbato Antip. Venite adoremus: Offertorium: Domine Deus ſalutis: Communio, Menſe ſeptimo. Lectiones, Decimo die, Quintodecimo, Domine Deus noſter, Factum eſt. Euangelium, Arborem fici: Gradualia verò eadem, quæ & in ieiunio vernali. Quæ etſi apud diuerſos diuerſè aſſumuntur, in quam plurimis tamen libris ita reperiuntur: Protector, Propitius, Dirigatur, Saluum fac populum: Quæ & in autumnali ieiunio, vt in vernali ordinãtur, niſi quod in autumnali Graduale, Protector: poſt Graduale, Propitius canitur. Et hoc vtique concordia officiorum exigere videtur. Nam in vernali prima lectio, Reſponde Domine de ſanctuario, & benedic populo tuo, optime congruit Graduali, Protector noſter, a quo & ſubſequens oratio initiatur, Protector. Secundæ autem lectioni Graduale, Propitius, non incongruè adaptatur. Nam quod in lectione de corporali liberatione populo Iſrael promittitur, hoc ſancta Eccleſia in Graduali ſpiritualiter nobis adimpleri ſupplicat: nè gentes dæmonum nobis præualeant, ſicut nec gentes paganorum illis præualuerunt. In autumnali autem Graduale, Propitius, præponitur, quia & hoc magis primæ lectioni conuenit, quæ nobis diem propitiationis, & vt Deus nobis propitietur, præſcribit. Secundæ verò lectioni Graduale, Protector, magis competit, quia filios Iſrael ſeptem diebus ſub protectione vmbraculorum annuatim ſolennizare præcipit. Tertium autem Graduale, Dirigatur, tertiæ lectioni in vtroque ieiunio optimè congruit: quia & in vernali Ionathas, & in Septembri Michæas orationes ſuas ad Dominum pro populo Dei dirigunt. Similiter quartum Graduale quartæ lectioni competit † vtrique. Nam in vernali, pro ſalute populi poſtulatur, quæ in autumnali promittitur populo: ſi tamen à veritate non diſceſſerit. Satis ergo congruum videtur, vt & nos eorum librorum traditionem ſequamur, qui eadem Gradualia vernali & autumnali ieiunio pariter aſcribunt. Nam cum lectionibus vtriuſque ieiunii magnam habent concordiam, vt prælibauimus: quam potiſſimum in diſpoſitione officiorum nos attendere ſancti patres docuerunt. In hyemali ieiunio, quod in proximo Sabbato ante vigiliam Natiuitatis Dominicæ ſemper eſt obſeruandum, nihil in officiis variatur. Et notandum, omnes Apoſtolicos à Beato Petro vſque ad Simplicium Papam, ordinationes tantum in ieiunio Decembris celebraſſe, vt in Romano Pontificali legitur. Vnde & iſtud ieiunium non immerito plenius quam reliqua, ſuum habet officium. Nam reliqua, aliunde nunc ex toto, nunc ex magna parte per ſuas ferias inofficiantur. In omni ieiunio quatuor temporum, niſi infra Pentecoſten, genua flectimus. In quarta quidem feria, ad priorem tantum orationem ſine ſalutatione prolatam. Nam ſecunda ſine genuflexione cum ſalutatione profertur. Oratio autem in ſexta feria cum ſalutatione & genuflexione recitatur. In ſabbato autem omnes orationes genuflexio ſine ſalutatione præcedit, præter illam de camino, quæ ſalutationem ſine genuflexione exigit. Ad illam tempe genua flectere prætermittimus, more trium puerorum, qui ſtatuam adorare noluerunt cum Gentilibus. Ordo etiam præcipit, vt infra Hymnum eorumdem puerorum non ſedeamus: nè, illis in camino laborantibus, nos inertiæ ſeſſionis dediti eſſe videamur. Hoc autem ſabbatum quamuis ſex lectiones tantum habeat, dicitur tamen xi. lectionum, eò quod antiquitus eædem lectiones bis legebantur, Græcè videlicet & Latinè. Sciendum autem, ſanctum Caliſtum Papam & Martyrem, huiuſmodi ieiunia quater in anno

A celebrari conſtituiſſe, quæ priuſ ter tantum in anno celebrata ſunt. Sicutidem Apoſtolicus ad Benedictum Epiſcopum ſcribens, teſtatur. *Epiſt. decret. prima.*

De vacantibus Dominicis. CAP. XXIX.

QVatuor Dominicæ, quæ huiuſmodi ieiunia proximè ſubſequuntur, in lib. ſacramentorum vacantes prætitulantur, eo quod propriis careant officiis. Vnde & ex præcedentibus quartis feriis ieiuniorum, Romano more inofficiantur, vt illæ duæ quæ vernale ieiunium ſubſequuntur, & hyemale. Illa autem poſt æſtiuale ieiunium, non cum quarta feria, ſed multo conuenientius cum officio Pentecoſtes ſuppletur, eo quod ſit octaua eius. Poſt ieiunium etiam autumnale, quidam ex quarta feria, Dominicam ſequẽtem inofficiant vt paucitati Dominicalium officiorum in æſtate hoc ſupplemento ſubueniant. Sed Romani huiuſmodi
B penuriam repetitione Dominicalium officiorū ſupplent. Vnde & prædictam † compilationem ex quarta feria, quaſi non neceſſariam, ibi prætermittere ſolent. Hæ autem Dominicæ antiquitus ab officio vacabant, quia celebratio ordinationum iuxta decreta ſanctorum Patrum, tam ſero fiebat in ſabbato, vt potius Dominicæ, quam ſabbato, aſcriberetur. Nam beatiſſimus Leo Papa primus, vſque in mane Dominicæ diei ordinatione ritè celebrari poſſe teſtatus eſt, continuato tamen ſabbati ieiunio: immo ipſas Leuiticas ordinationes & ſacerdotales nunquam, niſi in Dominica, iuſſit celebrari, Dioſcoro ſcribens Epiſcopo: Conſecrandis, inquit, nunquam benedictio detur, niſi in Dominica, quæ à ſabbati veſpera initiatur. Item beatus Gelaſius Papa
C ſucceſſor eius, omnibus Epiſcopis ſcribens, decreuit, vt in ſabbatis quatuor temporum ordinationes circa veſperam celebrarentur. Vnde & Romanus ordo in Quadrageſima in ſabbato ordinationum orationem ſuper populum interdicit, ad quam Antiqui non ſolum capita, ſed & genu flectebant, quod Nicæni canones in Dominica fieri penitus vetant. Sanctus quoque Gregorius dies ordinationum ſuis homiliis inſigniuit vt Dominicas. Videlicet hæc duo Euangelia: Anno quintodecimo, & Arborem fici, exponens ad populum. Item ſanctus Leo Papa illud Euangelium, Aſſumpſit Ieſus, de ieiunio vernali expoſuit: quaſi Dominicæ diei ſatisfaciens, infra quam ipſe ſemper ordinationes fieri conſtituit.

De Aduentu Domini. CAP XXX.

D AB Aduentu Domini vſque ad Natiuitatem eius, Te Deum laudamus, Gloria in excelſis Deo, Ite Miſſa eſt, dimittimus: quia maior gloria noui Teſtamenti, quam veteris, cuius typum infra Aduentum Domini obſeruamus. † Aliquando etiam feſtiuius Natale Domini ſuſcipimus, ſi huiuſmodi glorificationes aliquandiu ſuppreſſas quaſi de nouo illa die incipimus. Quidam infra Aduentum Domini Caſulis pro Dalmaticis vtuntur. Quidam ſolito more veſtiuntur, eo quod Miſſam ad tertiã & Alleluia, ſicut & tota æſtate dicunt. In natiuitate tamen Apoſtolorum, ſiue dedicatione Eccleſię, prędictas glorificationes non omittimus. Hinc vſque poſt octauam Pentecoſtes ſolitam mentionem ſanctę Crucis ad veſperam ſiue ad matutinas, & in fe-
E ria ſexta, & de ſancta Trinitate Dominicis diebus, reticere ſolemus. Nam quod quidam illo breuiſſimo ſpatio, quod purificationem ſanctę Mariæ & Septuageſimam aliquando disiungit, mentionem ſanctę Crucis reſumunt, non adeo congruum videtur, cum illo tempore de infantia Chriſti potius, quam paſſione cantetur atque legatur.

De Euangelio, Cum appropinquaret.

CAP. XXXI.

IN Dominica prima de Aduentu Domini, quidam legunt Euangelium, Erunt ſigna, eò quod ſanctus Gregorius in libro Homiliarum illud in primis poſuerit. Sed parum attendunt, quia idem Apoſtolicus in eodem libro huiuſmodi ordinem non attendit, in quo plura

plura Euangelia penitus non tetigit: inſuper & quæ expoſuit, multoties poſteriora prioribus ante ponere conſueuit. Alij initium Marci Euangeliſtæ legunt, ſed quia inuſitatum eſt, pauci aſſentiuntur. Nos autem ex antiqua traditione, Cum appropinquaret, legimus, non vtique ſedi Apoſtolicæ, ſi aliter iuſſerit, præiudicantes, ſed interim auctoritatem ſanctorum Patrum ſectantes. Nam & ſanctus Hieronymus in libro Comitis ita ordinauit, cuius libri ordinem & ſanctus Gregorius diligentiſſime obſeruauit, ſiue dum lectionibus & Euangelijs Miſſales orationes in Sacramentario adaptaret, ſiue dum Antiphonas ex eiſdem Euangelijs quam plurimis diebus in Antiphonario articularet. Ipſum quoque Euangelium, Cum appropinquaret, etſi de itinere Domini ad paſſionem agere hiſtorialiter videatur, non tamen iſtius aduentus omnino obliuiſcitur cum pueri Hebræorum in laudem eius illud Pſalmiſtæ in altum proclament: Benedictus qui venit in nomine Domini. Quod auctor Antiphonarij de hoc aduentu proculdubio intellexit, cum inde Reſponſorium in hiſtoriam Dominicæ Natiuitatis † compoſuerit.

Pſal. 117. † compoſuit.

De Hiſtoria, Clama. CAP. XXXII.

QVidam hiſtoriam, Clama, à quarta feria hyemalis ieiunij omni anno incipiunt, etiamſi adhuc duodecim dies vſque ad Natiuitatem Domini remaneant. Æſtimant enim hanc hiſtoriam pro eodem ieiunio eſſe inſtitutam, ſed falluntur. Si enim Romana auctoritas illam ad hoc inſtitueret, ante Dominicam vacantem, id eſt, Canite tuba, hanc quoque ſicut diurnalia eiuſdem ieiunij officia collocaret. Nam hoc in omnibus huiuſmodi ieiunijs obſeruatur, vt officia eorum ſemper Dominicam vacantem præcedant, quæ etiam poſt iſta ſemper obſeruatur, iuxta ſtatuta ſanctorum Patrum, aut penitus prætermittitur. Nec vtique aliqua Dominica vacans, propriè dicitur, niſi quæ huiuſmodi ieiunij officia indiuiſe ſequitur, à quibus & ipſa inofficiatur, ſi neceſſe fuerit, vt obſeruetur. Præterea ſi eadem hiſtoria pro ieiunio inſtituta eſſet, ſuperfluo ſecundam, tertiam, quartam, quintam feriam eodem modo, vt ſextam, inofficiatas haberet, cum tamen nihil ad illas prædictum ieiunium pertineat. Patet ergo, hanc hiſtoriam non pro ieiunio, ſed potius ad hoc eſſe inſtitutam, vt proxima hebdomada ante Natiuitatem Domini, ſicut & ante Paſcha, tanto plus in officiis † habeat, quanto vicinior Dominicæ ſolennitati exiſtat. Nam & Antiphonarius hoc innuere videtur, qui hiſtoriam, Canite tuba, proximam Dominicam ante Natiuitatem vocat, & hanc, id eſt, Clama, infra hebdomadam eiuſdem Dominicæ canendam ſubſequentes † innuit, ſingulis feriis ſingulas matutinales laudes attribuens. Sunt autem ita deſcriptæ, vt eo anno obſeruentur, cum Natiuitas Domini in Dominicam, & vigilia in ſabbatum occurrit, quod & Antiphona, Nolite timere, in quarta feria præcedenti deſcripta, & Antiphona, Expectetur, de Cantico ſabbati vigiliæ aſcripta, demonſtrant, Vnde & ipſum ſabbatum ſpeciali matutinali laude inſigniri non neceſſe habuit. Nam omni anno, aut eiuſdem vigiliæ officium obtinebit, aut alterius feriæ, quam eadē vigilia eo anno occupauerit. Illo non negligenter obſeruato, vt ſabbatum ſemper de vigilia ferialem pſalmum & canticum cum Antiphona obtineat, & vigilia illius feriæ, quam ſibi vendicauit, ferialem pſalmum & canticum Antiphona poſſideat.

† habeatur. † ſubſequentes.

De ſeptem diebus ante Natale Domini.
CAP. XXXIII.

SCiendum itaque eſt, quod prædicta officia non ſunt ieiunij, ſed Dominicæ, & quinque feriarum ac vigiliæ, vnde & annuatim eadem officia ab octaua die, quæ Natiuitatem Domini præcedit, congruè incipimus, vt totam illam ſeptimanam ſtatutis officiis celebrem habeamus, nec tamen aliquem diem præter Sanctorum inſtitutionem huic celebritati ex noſtra parte applicemus. Et hoc quoq; non otioſe notandum, quia huius ſeptimanæ officia, etſi ſpecialiter pro ieiunio, vt probatum eſt, non ſint inſtituta, nunquam tamen illud omnino relinquunt, niſi eo anno; dum Natiuitas Domini in Dominica occurrit. Tunc enim vigilia in ſabbato euenit, & hoc ieiunium extra hanc ſeptimanam in præcedenti ſabbato celebrari compellit. Nam officium vigiliæ & ieiunij ſimul vna die competenter nequeunt obſeruari. In omnib. autem alijs annis, idem ieiunium aut ex integro, aut ex aliqua parte prædictæ ſeptimanæ includitur, & per legitimas eius ferias celebratur. Vnde & Antiphonæ de Euangelijs huius ieiunij, quamuis cum ipſo multoties anticipentur, merito tamen in quarta & ſexta feria & ſabbato eiuſdem ſeptimanæ deſcribuntur, quia eaſdem ferias idem ieiunium adeo frequentat, vt vix vno anno illas ex integro derelinquat. Hoc quoque prouidendum, quod vigilia cum in Dominica euenerit, ſex ſibi reſponſoria de Dominicali hiſtoria cum Dominicalibus Pſalmis aſſumat: tria vero vltima & matutinales laudes cum ferialibus Pſalmis ſabbato concedat. Ad Miſſam omnia de vigilia, ſed feſtiue cum Alleluia, Veni Domine.

De Natali Domini. CAP. XXXIV.

IN Natali Domini finito nono reſponſorio, Euangelium, Liber generationis, legitur. Deinde. Te Deum laudamus, cum pulſatione ſignorum dicitur: ſicq; finitis nocturnalibus vigilijs, Miſſa Dominus dixit, ante matutinales laudes, cum Benedicamus Domino, non cum Ite Miſſa eſt, completur: nè populo quaſi licentiam abeundi infra matutinales laudes dediſſe videamur, quas ſtatim poſt miſſam, iterum concrepantibus ſignis, incipere ſolemus.

Chriſti Miſſa prima non, Ite Miſſa eſt, ſed, Benedicamus Domino, decantatur.

De ſecunda Veſpera ſancti Stephani.
CAP. XXXV.

OMnes authentici Antiphonarii ſecundam veſperam ſancto Stephano concedunt ex integro, vnde & reliquis feſtiuitatibus per annum hoc exemplo ſecundam Veſperam ex toto concedimus, etiamſi maior feſtiuitas ſubſequatur. Non enim congruum eſt, vt Pſalmos veſpertinales tantummodo præcedenti feſto, reliqua verò ſubſequenti tribuamus. Nam ſancti Patres nullum nobis inde exemplum reliquerunt, qui potiſſimum nos concordiam officiorum ſingulari diligentia ſeruare docuerunt. Summa tamen feſtiuitas, ſi quando minorem ſubſequitur, ſecundam veſperam prioris feſti ex toto ſibi non incongruè vendicabit, vt octaua Domini ſecundam veſperam ſancti Silueſtri. Veſperam quidem de quolibet feſto vniformiter perficimus, deindè alterius feſti, ſi neceſſe fuerit, poſt Benedicamus Domino, memoriam facimus, vt de ſancto Stephano, & de ſancto Ioanne obſeruamus.

De Innocentibus. CAP. XXXVI.

IN Natiuitate Innocentium, Gloria in excelſis, & Alleluia ſecūdum ordinem reticemus. Item, Te Deum laudamus, &c, Ite Miſſa eſt, quæ cum Gloria in excelſis, Romano more ſolent admitti vel prætermitti. Hæc, inquam, omnia omittuntur, niſi Dominica fuerit. Gloria patri vero nunquam dimittimus, niſi de paſſione Domini. Merito autem paſſio ſanctorum Innocentium minus feſtiue quam aliorum ſanctorum celebratur, quia licet Martyrio coronati, nondum tamen ad gloriam, ſed ad infernalem pœnam diſceſſerunt. Nam ante deſcenſum Chriſti ad inferos, nullus ſanctorum ad illam gloriam peruenit, ad quam Chriſtus antiquos ſanctos perduxit, & deinceps ſuos ſequaces perducere non deſinit. Sed quia ipſi in reſurrectione Dominica, cum reliquis ſanctis liberari & conglorificari meruerunt, conuenientiſſimè & ipſi iuxta ordinem, ſolitam gloriam in officiis cum reliquis ſanctis obtinebunt, ſi natalis eorum vſque ad diem reſurrectionis, id eſt, Dominicam peruenerit. Octauam quoque

eorum eodem modo, vt aliorum ſanctorum, celebramus: quia iam tranſacta die reſurrectionis, non dubitamus eos gloriari cum aliis ſanctis.

De officio, Dum medium ſilentium.

CAP. XXXVII.

SI Natiuitas Domini, vel aliqua ſubſequentium ſolennitatum in Dominica euenerit: officium, Dum medium ſilentium, poſt natalem Innocentium ad priuatos dies congruè ſeruatur: ſicut & in aliis Dominicis agimus, ſi aliquando celebrius in iis feſtum habuerimus: vnde etiam idem officium Romano more repetitur, ſi quando ab Octaua Domini vſq; ad Epiphaniam, Dominica euenerit. Omnis enim Dominica à Natiuitate Domini, vſq; ad Epiphaniam, ex antiqua traditione illud obtinebit: quæ tamen celebriori feſto occupata non fuerit. nam cum hoc officium de Natiuitate Domini agat, conuenientiſſime illis Dominicis adaptatur, quæ & reliqua officia de eadem ſolennitate ſolent obtinere. Non enim illi ſunt audiendi, qui hoc officium eo quod de Natiuitate agat, numquam poſt octauam Domini dicendũ exiſtimant: cum tamen ipſi vigiliam Epiphaniæ de Natiuitate Domini ex integro inofficiare ſoleant & debeant: Ipſi quoque ſi Dominica in octaua ſancti Stephani vel aliorũ euenerit, Dominicam de octaua inofficiant, dum tamen Eccleſiaſtica ſolennitas, nõ pro octaua S. Stephani, ſed pro octaua Domini agatur. Hoc autem SS. Patres in diſpoſitione officiorum ſummoperè procurauerunt, vt officium ſemper inſtanti celebritati concordaret: nè clerus aliud quam populus, in Eccleſiaſticis celebritatibus obſeruaret. Præterea omnes Dominicæ ſolennitates ſibi inuicem affines, hoc habent priuilegium, vt obſeruatio earum adinuicem continuetur: vt, Reſurrectionis vſq; ad Aſcenſionem, & Aſcenſionis vſq; ad Pentecoſten commemoramus, & omnes Dominicas iis ſolennitatibus interpoſitas de eiſdem inofficiamus, Sic quoque & natiuitatis Dominicæ, vſq; ad Epiphaniam memoriam agimus, niſi inquãtum feſtis Sanctorum vel octauis eorum ſatisfacere cogimur. Eodem quoque modò infra hunc terminum occurrentes Dominicæ, officium de Natiuitate poſſidebunt.

De nomine a celebrandum Officiũ, etiamſi in illa Octaua ſancti Stephani aut aliorum eueniat.

De eodem officio in alia Dominica repetendo.

CAP. XXXVIII.

QVamuis autẽ duæ Dominicæ multoties eueniant eo tempore, nunquam tamen ambas Dominicali officio occupari feſta Sanctorum permittẽt: niſi eo tantum anno, dũ vigilia Epiphaniæ in Dominica euenerit. Vnde & ſanctus Gregorius ſatis competenter vnum Dominicale officium eo tempore ordinauit, eo quod & ibi vna tantum Dominica, omni penè anno occurrat, quæ huiuſmodi officio indigeat. Nec hoc vtique ſanctus Gregorius, vel poſt Epiphaniam, vel poſt Pentecoſten ſeruare curauit, vt tot officia ſemper haberemus, quot Dominicæ poſſent euenire. Nam optimè præuidit huiuſmodi inæqualitatem, repetitione officiorum facile emendari poſſe. Vnde & nos, cum vigilia Epiphaniæ in Dominica occurrit, prioris Dominicæ officium pleniter repetimus. Sic & in Dominicis poſt Epiphaniam & poſt Pentecoſten, quoties neceſſe fuerit, iuxta Romanam conſuetudinem facere debemus. Sicut enim hiſtorias Dominicarum, inquantum tempori ſufficit, repetimus, nihilominus & officia earum repetere poſſumus. Nam & Dominicale officium alii Dominicæ, quæ eiuſdem obſeruantiæ eſt, non † competentius adhibebitur, quam ſingulis priuatis diebus, qui Dominicarum officia dum recipiunt, ex feſtiuis ferialia efficiunt: hoc tamen non tam ex Eccleſiaſtici conuentus neceſſitate, quam ex propria deuotione vſquequaque vſitamus. Non ergo magis incongruum videatur, ſi idem officium in alia Dominica, vt Eccleſiaſtico conuentui ſatisfiat, repetatur.

† incompetentur

De octaua Domini. CAP. XXXIX.

Vide Guil Durant in

IN octaua Domini, iuxta Romanam auctoritatem, non officium, Puer natus eſt: ſed, Vultum tuum, vt in Graduali libro habetur, cum Alleluia, Poſt partum
A virgo: cantamus, & orationem Gregorianam, Deus qui ſalutis æternæ: non illam, Deus qui nos Natiuit. dicimus. Et notandum, huius octauæ officium euidentiſſime de ſancta Maria agere. Vnde & Romani ea die ad ſanctam Mariam ſtationem faciunt, nec immerito: nuper enim, cum Natiuitatem Domini celebraremus, nullum tam ſpeciale officium matri eius attribuere potuimus. Vnde non incongruè illam ſpecialius in octaua Domini veneramur, ne ſolennitate Filii ſui expers eſſe videatur, quam tamen in eadem ſolennitate poſt Dominum maxime honorandam eſſe non dubitamus. Matutinales quoq; laudes huius octauæ, de ſancta Maria agunt expreſſiſſimè. Vnde & illa reſponſoria de Natiuitate Domini, quæ de ſancta Maria cõmemorant, huic
B diei congruè attitulantur, nè a Gregoriano eiuſdem diei officio diſcrepemus in aliquo. Aptè autem omnia in hunc modum ordinari poſſunt. Ad Veſperam Antiph. Tecum principium, cum reliquis. Reſponſorium Congratulamini. Hymnus, A ſolis, In Euangelio Antiph. Magnum hæreditatis. Inuitatorium, Chriſtus natus eſt, Antiph. Dominus dixit. Antiph. In ſole. Antiph. Eleuamini, Reſp. Deſcendit. Reſponſ. O magnum. Reſponſorium, Sancta & immaculata. Antiph. Speciosus. Antiph. Rex omnis. Antiphona, Suſcepimus. Reſponſorium, Beata & veneranda. Reſponſorium, Congratulamini. Reſponſorium, Continet in gremio. Antiph. Homo natus. Antiph. Exultabunt. Antiph. Notum fecit. Reſponſorium, Confirmatum eſt. Reſponſorium, Neſciens mater. Reſponſorium, Verbum caro. Matuti-
C nales laudes, O admirabile, per ordinem. Eædem Antiphonæ, in ſecunda veſpera ſuper Pſalmos de Natiuitate Domini leguntur. In Euangelio Antiph. Qui de terra eſt. In Dominica autem poſt Natiuitatem Domini, ita ordinabitur: Inuitatorium, Chriſtus natus eſt. Pſalmi Dominicales, cum tribus Antiphonis de Natiuitate Domini. Reſponſ. Deſcendit. Reſponſorium, Quem vidiſtis. Reſponſ. O magnum. In 2. nocte, Reſp. Continet in gremio. Reſponſorium. Confirmatum eſt, Reſponſ. Hic qui aduenit. In tertio nocturno Reſponſorium, Ecce Agnus Dei. Reſp. Benedictus, Reſp. O regem. Matutinales laudes, Quem vidiſtis. In Euangelio: Dum medium. Notandum autem, in octaua Domini nocturnalem cantum de ſancta Maria multum agere, quia & diurnale officium in honorem eius videtur inſtitutum. In Domini-
D cali autem nocte, non tam de ſancta Maria, quam de Natiuitate Domini agimus: quia & in diurnali officio ſpecialiter de Natiuitate Domini commemoramus: Eſt autem traditio ſanctorum Patrum, vt in huiuſmodi feſtiuitatibus officio Miſſæ reliqua concordent officia.

Rationale diuinorum.

De Epiphania. CAP. XL.

SI vigilia Epiphaniæ in Dominicam euenerit, in nocte, vt prædictum eſt, canimus. In die quoque officium, Dum mediũ, vt in priori Dominica, pleniter obſeruamus. Si autem in alia die occurrit, idem quidẽ officiũ, ſed cum lectione, Scimus: & Euangelio, Defuncto Herode. vndè & communio, Tolle puerum, ſumpta eſt, cantamus: quia hoc officium ante vſum huius vigiliæ
E ibi cantabatur, vt potè Dominica eiuſdẽ hebdomadæ, ſicut & Vocem iocunditatis, canitur in vigilia Aſcenſionis, & aſſumitur Cõmunio de eiuſdem diei Euangelio. In Epiphania ad nocturnas, iuxta Romanum Ordinem, Inuitatorium reticemus: vt doloſa inuitatione Herodis diſcrepemus: ab Antiphona Afferte, ea nocte incipitur. Antiphona, Fluminis, cum Pſalmo in tertiam nocturnam differtur: quia maior laudatio, quam Alleluia ſonat, ſub gratia eſt, cuius typum tertia nocturna gerit, quam ante legem vel ſub lege, quod præcedentes nocturnæ ſignificant. Vnde & omnes hiſtoriæ, quæ ſibi Alleluia vendicant, plus Alleluia in tertia nocturna frequentant. Si Epiphania in Dominicam euenerit, nihil in ea die de officio Dominicæ tangimus. Quod tamen

Cur in Epiphania Inuitatorium omittatur. Vide Guil. Durantum.

infra

infra Octauam eius idéo obſeruare ſolemus, vt lectiones & Euangelia ferialia, quæ de baptiſmo Domini ſonant, eo tempore reticentur, cum & feſtum de Baptiſmo Domini agitur.

De Dominicis poſt Epiphaniam.

CAP. XLI.

SI autem per interiacentes dies ab Epiphania vſque in octauam eius, Dominica coenetit, neceſſario eo die Eccleſiaſtico conuentui, cum Dominicali officio † ſatisfacimus, quem non pro Epiphania, ſed pro Dominica conueniſſe ſcimus. Dominicales quoq; Pſalmi, cum cantu de Epiphania, ſunt recitandi. *(†ſatisfacimus.)* Sic enim omnem Dominicam, Dominicis ſolennitatibus interpoſitam: nec tamen celebriori officio occupatam, de eiſdem inofficiare ſolemus. Priuatos quoque dies ſolennitatibus interuenientes, ita obſeruamus, vt Inuitatorium & vnam Antiphonam, ſuper ferialem Nocturnam: item verſ. Reſponſoriorum, & Matutinales laudes, &c. de feſto dicamus. Iuxta Romanum enim ordinem ferialem nocturnam nunquam dimittimus, cum tria tantum Reſponſoria dicimus, niſi in hebdomada Paſchæ & Pentecoſtes. Primæ ergo Dominicæ officium infra hanc octauam omni anno rite obſeruatur, etiam ſi propter pluralitatem hebdomadarum vſq; ad Septuageſimam, repetendum videatur: ſicut & alia duo officia, Omnis terra, Adorate, cum multoties ſex occurrant hebdomadæ, his officiis inofficiandæ. Cum autem vna tantum Dominica inter Epiphaniam & Septuageſimam accidit, duo officia, nullo Eccleſiaſtico conuentu fieri hoc exigente, in vnam hebdomadam coniungere debebit quicumque nullum eo anno ex ſtatutis officiis prætermittere voluerit. Non ergo minus competenter idem officium aliquando in alia Dominica repetimus, cum nullum celebrius officium habuerimus vnde Eccleſiaſtico conuentui ritè ſatisfacere valeamus. Ipſi quoque priuato dies Romano more officium prioris Dominicæ recipiunt, ſi non aliunde competenter inofficiari poſſunt, tamen & aquæ benedictæ aſperſionem, iuxta decretum ſancti Alexandri Papæ, &, Credo in vnum, non dimittimus. *(Aquæ benedictæ aſperſio.)*

De duobus feſtis in vnum diem concurrentibus.

CAP. XLII.

CVm duæ feſtiuitates nouem lectionum in vnum diem concurrunt, quarum vtraque plenum per ſe exigit officium, celebriorem ex integro obſeruamus, alterius vero poſtea tantum memoriam agimus. Si autem vtraque pleniter obſeruanda videtur, aut in ipſa die ambabus ſingula officia perſoluantur, iuxta quod & ſanctus Gregorius in Sacramentario, & in Graduali libro aliquoties vni diei bina † aſcripſit officia, aut vna earum in ſequentem diem differatur, ſicut ſanctus Gregorius Papa feſtum ſancti Pauli, poſt feſtum ſancti Petri voluit obſeruare. *(†feſtiuis.)* Nam illam vſurpationem, quæ ex duobus officiis in vna die obſeruandis, vnum incompoſitè compingit, ſanctorum Patrum auctoritas non admittit, (quæ ſemper nos in officiis concordiam cuſtodire præmonuit) videlicet vt vnam nocturnam de vno feſto, reliquas de alio obſeruemus. *(Feſtū cōmemorationis Pauli à D. Gregor. inſtitutū.)* Eo enim pacto ſi vtrique feſto ſatisfacere niteremur, neutrum debita officiorum reuerentia celebraſſe conuinceremur. Vt autem duorum feſtorum officia in vno die ſeparatim compleantur, vel vnum eorum in alium diem differatur: non tam generali totius Eccleſiæ obſeruationi, quàm priuatæ religioſorum vacationi adiacere videtur, qui nullum de ſtatutis prætermittere volunt.

De Martyribus Romanis Pontificibus.

CAP. XLIII.

GRegorius huius nominis Papa ſeptimus, Apoſtolicæ ſedi præſidens conſtituit, vt Sanctorum omnium Romanorum Pontificum & Martyrum feſtiuitates, ſolenniter vbique cum pleno officio celebrentur. Nam cum quælibet Eccleſia ſui patroni, etiamſi Confeſſor fuerit, feſtum ſolenniter obſeruet, quanto magis eorum, qui totius Eccleſiæ communem patroni, quam patres extiterunt, quam etiam vſque ad martyrium verbis & exemplis inſtituere non deſtiterunt? Nota autem ſanctum Gregorium Papam primum in Graduali libro de his martyribus ſicut de confeſſoribus, Pontificalia inſtituiſſe officia, vt de ſancto Marcello, Antiph. Statuit, & de S. Felice, Antip. Sacerdotes, & hoc vtique ſatis congruè, propter excellentiam dignitatis Apoſtolicæ. Hoc etiam attendendo, Maiores noſtri de eiſdem Sanctis confeſſorum officia ad curſum diei & noctis leguntur obſeruaſſe, quæ & Pontificia dignitatem eodem modo inſinuant, nec tamen in aliquo eorum martyrio præiudicant. Idem & de ſancto Apollinare obſeruandum eſſe Gradualis liber demonſtrat. Et de iis quidem ſanctis Hymnus, Inuitatorium, Verſus: Gloria & honore, Poſuiſti Domine, Magna eſt gloria eius, cantantur vt de Martyribus: reliqua vero per ordinem, & de Confeſſoribus Quidam autem moderni, minus concordiam officiorum attendentes, de illis omnem cantum, vt de Martyribus obſeruant, præter ad Miſſam: aſſerentes congruum eſſe, vt nocte de martyrio eorum: ad Miſſam autem, de ſacerdotali eorum dignitate agatur. Sed conuenientior videtur ſuperiorum obſeruatio. Nam miſſa in quolibet feſto, reliqua ſolet informare officia.

De Octauis Sanctorum. CAP. XLIV.

IVxta Romanam auctoritatem, nullorum Sanctorum octauas obſeruare debemus, niſi vnde certam aliquam traditionem a ſanctis Patribus habemus. Eorum quoque, quorum octauas celebramus, nullam quotidianam mentionem per interiacentes dies agimus, quia nullam auctoritatem inde habemus: exceptis de ſancta Maria, & de ſancto Petro, quorum memoriam & alio tempore non ceſſamus frequentare. In feſto cuiuſlibet ſancti trium Reſponſoriorum, † nocturnam non dimittimus: ſancto tamen Inuitatorium, Reſponſorium, & matutinales laudes, & alia vſque ad finem Miſſæ concedimus: Reliqua de ferialibus. *(†nocturna non de feſtis triū. Reſponſoriorum ac nouē lectionū.)* Nam iuxta Romanam conſuetudinem, nullius ſancti trium Reſponſoriorum mentionem facimus poſt Miſſam, ſiue illa cantatur ad tertiam, ſiue ad ſextam. Immo cum ipſa Miſſa mentionem ſancti finimus. In feſto autem nouem lectionum, omnia vſque ad ſecundam veſperam de feſto agimus.

De priori Veſpera Dominicali.

CAP. XLV.

POſt octauam Epiphaniæ, ſiue priuata dies ſit, ſiue Dominica, leguntur Epiſtolæ Pauli vſque ad Septuageſimam. *(Epiſtolæ Pauli poſt octa. Epiph. legendæ quouſque.)* Prior veſpera cuiuſlibet Dominicæ craſtinam exigit orationem: quia capitulum ante Magnificat, ſequenti aſcribitur dominicæ: ſicut in dominica de Aduentu domini, & Quadrageſimæ, ſiue paſſionis dominicæ comprobatur, quod & in aliis ſolennitatibus benè vſquequaque frequentatur. Hoc vtique & Reſponſoria & Antiphonæ indicant, quæ de craſtina hiſtoria ad priorem veſperam ſolent anticipari. Aliquando tamen vltima Antiphona de Euangelio prioris dominicæ, ad veſperam prædictam reſeruatur, vt in Dominicis poſt Epiphaniam & Paſcha, quæ tamen adeo concordant, vt Antiphona præcedentis Dominicæ orationi ſubſequentis optimè conueniat.

De Aqua aſperſionis, Gloria in excelſis, Ite Miſſa eſt, & Credo. CAP. XLVI.

ALexander Papa quintus a beato Petro, conſtituit, vt ſal & aqua benedicerentur ad conſpergendum populum, & habitacula eorum; quod & nos in omni dominica iuxta Canones ſequimur, Symmachus Papa in ordine 50 conſtituit, vt in dominicis diebus & natalitiis Martyrum, hymnus, Gloria in excelſis, dicatur, quod & nos obſeruamus in omni dominica, & in feſtis nouem lectionum, excepto infra Aduentum domini, & à Septuageſima vſque in Paſcha, in iis tamen diebus natalitia Apoſtolorū, & feſta ſanctæ Mariæ iuxta Romanam conſuetudinem, Gloria in excelſis, reci-

piunt. Semper autem cum Gloria in excelſis, etiam, Te Deum, &, Ite Miſſa eſt, recitamus: niſi de Natiuitate Domini in nocte, & in cœna Domini, & in vigilia Paſchæ, & Pentecoſtes. Congruè autem & in feſtiuis diebus, Ite Miſſa eſt dicitur, quia tunc generalis conuentus celebrari ſolet, qui per huiuſmodi denunciationem licentiam diſcedendi accipere ſolet. Ad quotidiana autem Miſſarum ſolennia, non generaliter ab omnibus, ſed a religioſis conuenitur, qui plus ſpiritualibus negociis quam ſæcularibus inuigilant, qui & reliqua, dum licet officia quotidie frequentant. Ergo conuenienter illis poſt Miſſam, vt non ſtatim diſcedant, ſed vt Dominum benedicant, denunciatur. Huic aſſertioni & Eccleſiaſtica conſuetudo videtur adſtipulari: quia cum, Ite Miſſa eſt, dicimus, ad populum vertimur, quem diſcedere iubemus: cum autem, Benedicamus Domino, dicimus, non ad populum, ſed ad altare, id eſt, ad Dominum vertimur, noſque ipſos non ad diſcedendum, ſed ad benedicendum Domino adhortamur. Sciendum tamen, quod, Ite Miſſa eſt, infra aduentum Domini, & Septuageſimam, non recitetur: non quaſi eo tempore nullus fiat conuentus, qui ſit dimittendus, ſed potius pro triſtitia temporis inſinuanda. Sic &, Gloria in excelſis, dimittitur. Credo in vnum, iuxta Canones, in omni Dominica, & in omnibus Dominicis ſolennitatibus, item in feſtis ſanctæ Mariæ & Apoſtolorum, & ſanctæ Crucis, & omnium Sanctorum, & dedicationis, debet cantari, nec immerito: nam & de iis ſingulis in eodem ſymbolo aliqua reperitur commemoratio. Hoc quoque notandum, quod cùm, Gloria in excelſis, ſemper Dalmaticæ & ſubdiaconalia reſumuntur.

De Septuageſima. CAP. XLVII.

IN Septuageſima Heptateuchum incipiunt. Vnde & Alexander Papa ſecundus conſtituit, vt reſponſoria de eadem hiſtoria in eadem Dominica, incipiantur, quæ & in ſequenti Dominica repetantur, Alleluia etiam in ſabbato ad veſperam iuſſit dimitti ante Septuageſimam. Ab hinc vſque, in cœnam Domini, Te Deum, Gloria in excelſis, Ite Miſſa eſt. Item Dalmaticæ, & ſubdiaconalia antiquo more dimittuntur. In biſſextili anno Natiuitatem ſancti Matthiæ Apoſtoli colimus in illa die, quæ vigiliam eius proximè ſequitur, non in alia quæ propter biſſextum eo anno in eodem Kalendario teratur.

Annus biſſextilis.

De feſtis infra Septuageſimam, vel Quinquageſimam occurrentibus. CAP. XLVIII.

SI Purificatio ſanctæ Mariæ infra ſeptuageſimam euenerit, nihil in ea iuxta Romanam conſuetudinem præter Alleluia de ſolita glorificatione mutamus. Sergius Papa a B. Petro lxxxvi. conſtituit, vt diebus Annunciationis Domini, & Dormitionis & Natiuitatis ſanctæ Mariæ, & ſancti Simeonis, quod Græci ὑπαπαντὴν vocant, Litania exeat à ſancto Adriano, & ad ſanctam Mariam populus occurrat: ὑπαπαντὴ autem nuncupatur obuiatio, quia venerabiles perſonæ Simeon & Anna eo die obuiauerunt Domino, dum præſentaretur in templo. Item Cathedram ſancti Petri etiam infra Septuageſimam, & Annunciationem S. Mariæ infra Qusdrageſimam ſolenniſſime cum Dalmaticis, & Gloria in excelſis, Romano more celebramus. Sciendum autem, quod Laodicenſe Concilium cap. 51. conſtituit, vt natalitia Martyrum in Quadrageſima non celebrentur, ſed eorum commemoratio fiat in diebus ſabbatorum, vel Dominicorum. Quod hic ſoli Martyres nominantur, hoc ideo, quia nondum apud antiquos memoria Confeſſorum adeo celebris fuit. Sancti quoqoe Patres in Toletano concilio de Annunciatione S. Mariæ conſtituerunt, vt de Quadrageſima in 15. Kalendas Ianuarii transferretur, vbi annuatim ſolenniter & conuenienter ante Natale Domini poſſet celebrari: vt puta cum omnia illius temporis officia de eadem reſonent Annunciatione, vt in Amibroſiana obſeruatur eccleſia. Sed, nos magis Sanctæ Romanæ Eccleſiæ morem gerentes infra Quadrageſimam, illam celebramus, ſicut & aliorũ quorumdam Sanctorum. Synodaliter autem legitur ſtatutum, vt eadem Annũciatio, ſi in triduo ante Paſcha occurrat, in ſabbato ante Palmas anticipetur, qui dies & proprio officio caret, & per totum annum venerationi ſanctæ Mariæ ſolet obſecundare; quæ anticipatio & omni neceſſaria videretur anno, dum eadem feſtiuitas idem ſabbatum ſubſequitur, eo quod duæ ſubſequentes ſeptimanæ propriis officiis intantum ſunt occupatæ, vt tantæ ſolennitati dignè nequeant deſeruire. Sed nos nihil in hac editione temere canonizatum deprehendimus. Cùm autem feſtiuitates nouem lectionum in Quadrageſima agimus, omnia, de feſto, die ac nocte, & Miſſam de ipſo ad tertiam feſtiue dicimus. De Quadrageſima vero poſt Benedicamus, Antiphonam ferialem cum precibus & oratione, & hoc ad matutinum & veſperum tantum: Miſſam quoque de Quadrageſima, ad Nonam cum genuflexione.

Vide Bedam Retract. in cap. 16.

De Capite Ieiunij. CAP. XLIX.

IN capite Ieiunii, Miſſam dicimus ad Nonam, & omnia facimus vt in Quadrageſima. Cùm enim illi quatuor dies pro complemento quadrageſimalis ieiunii recipiantur, neceſſario quadrageſimalem obſeruantiam obtinebunt, videlicet vt † tandem poſt veſperam ieiunium ſoluatur, ſicut in Canonibus præcipitur, quod tamen alio tempore ſtatim poſt nonam ſoluitur, cum & Miſſa ad ſextam celebratur. In hoc enim quadrageſimale ieiunium ab aliis differt diebus, quod in aliis poſt nonam, in hoc autem poſt veſperam reficere debemus. Nec iuxta canones quadrageſimaliter ieiunare cenſemur, ſi ante veſperam reficimur. Ergo & in quatuor diebus, ſimiliter ieiunare debemus, ſi cum iis quadrageſimale ieiunium adimplere volumus. Vnde & Miſſa in iis diebus, non ad ſextam, ſed ad nonam merito celebratur. Eſt enim Eccleſiaſtica conſuetudo, vt ad nonam reficiamur, cum ad ſextam Miſſam celebramus: ad veſperam autem, cum ad nonam ſacrificamus, vt ergo & in iis diebus vſque ad veſperam ieiunemus, Canonicum eſt, vt & Miſſam ad nonam differamus. Sciendum autem, non ſolum modernos, vt quidam putant, ſed & antiquos a capite Ieiunii incepiſſe, cum & ſanctus Gregorius ibi quadrageſimalia officia videatur initiaſſe. Sic enim in Gregorianis Sacramentariis ſiue Gradualibus libris euidentiſſimè declaratur. Subſequens tamen Dominica propriè initium Quadrageſimæ dicitur: vnde & xlii. dies vſque in Paſcha computantur, quibus cum ſex Dominicas ſubtrahimus, non niſi triginta ſex in abſtinentia obſeruamus. Ergo à capite ieiunii neceſſario incipimus, ſi cum Domino ieiunium quadraginta dierum complere volumus. Exinde etiam orationem ſuper populum iuxta Gregorii inſtitutionem exordimur, quam nunquam dicimus, niſi cum & quadrageſimaliter ieiunare debemus.

Initium Quadrageſimæ.

De Quadrageſima. CAP. L.

IN Quadrageſima dicitur præfatio, Qui corporali ieiunio, iuxta ſtatutum Pelagii Papæ non minus in Dominicis, quam in earum feriis. A Dominica tamen Palmarum, eo quod ibi paſſiones legere incipimus, præfationem de Cruce dicimus vſque in Cœnam Domini, videlicet per illos quinque dies quinque partitam Domini paſſionem intimantes: ipſamque hebdomadam, quam ſancti Patres maiorem vocant, eadem præfatione adornantes: nam & conuenientiſſime eo tempore dicitur, cum de paſſione Domini tam ſpecialiter agitur. In prima hebdomada Quadrageſimæ celebrandum eſt ieiunium vernale, ſicut & ſancti Patres, Leo Magnus, Gelaſius, Gregorius Papa primus, & ſecundus & ſeptimus, conſtituiſſe leguntur. Tractum, Domine non ſecundum, quem in Quadrageſima frequentamus, non tam ex Romano Ordine, quam ex noſtra conſuetudine vſurpamus. Melchiades Papa à B. Petro xxxiii. conſtituit, vt nollus in Dominica nec in quinta feria ieiunaret. Vndè ſanctus Gregorius in diſpoſitione offi-

ciorum

ciorum quintam feriam infra Quadrageſimam, vacantem dimiſit, vt quia feſtiua erat, ſicut Dominica, etiam officio Dominicali honoraretur. Sed quia eadem feria ieiuniis poſtmodum applicata eſt, † vt reliquæ, Gregorius Iunior ſtatuit eſſe ſolennem officiis vndecumque collectis, & maximè ex æſtiualibus Dominicis, vnde & Antiphonæ ex Dominicalibus Euangeliis quintis feriis adhuc aſcriptæ reperiuntur, vt ex Euangelio, Homo quidam erat diues: &, Ibat Ieſus: & in hebdomada quoque Pentecoſtes, quinta feria officio Dominicæ inofficiatur. Sabbata ante Quadrageſimam & ante Palmas Dominicarum ſuarum officia recipiunt: nec immerito, cum quilibet dies priuati, de ſuis Dominicis ſoleant inofficiari. Ad omnes horas quadrageſimales genua flectimus. Item ad Miſſam, etiamſi ſalutatio præcedat orationem, niſi alia oratio ſine ſalutatione præceſſerit: tunc enim ad priorem tantum genua flectimus: excepto, in quarta feria poſt Palmas, vbi ad vtraſque iuxta Romanum ordinem genua flectimus.

† Greg. Iunior, vt reliquas ſtatuit.

De oratione ſuper populum.

CAP. LI.

ORationem ſuper populum in Quadrageſima, ideo frequentamus: quia cum maiorem conflictum in ieiuniis & orationibus contra ſpiritales nequitias ſumimus, neceſſario nos inſtantiùs Deo commendare debemus. Nam oratio poſt communionem, pro ſolis communicantibus ſolet orare. Populus autem etſi quotidie in Quadrageſima conueniat, non tamen quotidie, vt deberet, communicat. Ne ergo populus ita oratione vt communione careret, adiecta eſt oratio ſuper populum. In qua non de communicatione, ſed pro populi protectione ſpecialiter oratur. In Dominicis tamen diebus non dicitur, quia genuflexio vitatur, quæ huic orationi a populo antiquitus perſoluebatur, vel potius ideo, quia omnes, iuxta atteſtationem ſancti Ambroſii in Dominicis diebus communicare deberẽt, quibus & oratio poſt communionem pro benedictione ſufficere poſſet. Sciendum eſt autem, iuxta antiquos Patres, quod ſoli communicantes diuinis myſteriis intereſſe conſueuerunt, vnde & ante oblationem iuxta Canones iubebantur exire Catechumeni & pœnitentes, † videlicet qui nondum ſe parauerunt ad communicandum. Hoc quoque ipſa ſacramentorum innuit confectio, in qua ſacerdos non pro ſola ſua oblatione & communicatione, ſed & aliorum rogat, & maximè in oratione poſt communionem, pro ſolis communicantibus orare videtur. Nec proprie communio dici poteſt, niſi plures de eodem ſacrificio participent. Apud Grecos etiam, vt legitur, excommunicandus eſt, qui vſque ad tertiam Dominicam non communicauerit. Beatiſſimi quoque patres noſtri Ambroſius & Auguſtinus, ad quotidianam nos hortantur communionem, Sed quia hoc modo nec ab omnibus presbyteris in Quadrageſima nedum à laicis obſeruatur, congruè adiecta eſt oratio ſuper populum, vt vel eo tempore vltima benedictione populus non careret, dum tamen communicare non ſoleret. Hinc quoque & illa conſuetudo apud modernos, quæ non fuit apud antiquos, inoleuiſſe videtur, vt & in aliis temporibus, etiam presbyteri poſt finem Miſſæ benedicant, ne populum ita benedictione vt communione, priuatum diſcedere permittant.

† i. e. qui.

De diebus Dominicæ paſſionis.

CAP. LII.

A Dominica de paſſione Domini, non dicitur vſque in Paſcha, Gloria patri ad Reſponſoria vel ad Introitus, vel ad Pſalmum, Venite, ad quem etiam repetitio Inuitatorii ſolet mutari, id eſt, vt ad primum verſum à medio, ad ſecundum autem à principio repetatur, & ſic vſque in finem alternetur. In Pſalmis ad tertiam nocturnam, legitur Homilia de Euangelio, Cum appropinquaret. Iuxta ordinem non dimittitur ſalutatio ad paſſiones, niſi in Paraſceue, † vbi & ſacerdotale officium recitetur, ſed, Gloria tibi Domine, non ſubiungimus. Sciendum autem, ſi quãdo infra paſſionem Domini de aliquo Sancto agimus, Gloria patri, non omittimus. In feria ſecunda & tertia poſt Palmas, duæ lectiones leguntur continuatim ad Miſſam, vt in Natiuitate Domini. Item in ſabbato poſt mediam Quadrageſimã, & in quarta feria, poſt Palmas, duæ lectiones leguntur, & † ſingulæ accipiũt genuflexiones, nec immerito: Nam & Apoſtolus in eadem die in Antiphona ad Introitum, Omnia cœleſtia & terreſtria & infernalia ad genuflexionem pro paſſione Domini hortatur, quæ in hac die conſilio Iudæorum facta legitur: quod enim in hac die Iudæi conſiliati ſunt, hoc in Paraſceue peractum eſt. Sicut ergo Paraſceue plus quam aliæ feriæ ſextæ in genuflexionibus celebris habetur: ſic & in hac quarta feria plus quàm in aliis, genuflectere merito debemus. Cum enim omnes quartas ferias pro paſſione Domini ſeruemus, quis negar illam nobis maxime obſeruãdam, quæ nobis eandem ſpecialius paſſionem annuatim repræſentat? Iuxta Romanum quoq; ordinem, eaſdem orationes cum genuflexionibus in quarta feria dicere debemus, quas & in Paraſceue ante ſalutationem. Crucis ſancta Eccleſia ſolet obſeruare. Præterea hæc hebdomada iuxta † Romanum Ordinem maior appellatur, eo quod ex ſanctiſſimo Dominicæ paſſionis ſacramento inſignior cæteris habeatur, Iure ergo eandem & lectionibus & genuflexionibus ſiue in aliis obſeruationibus celebriorem, quam alias habemus. Iuxta Romanũ Ordinem in Cœna Domini in Paraſceue & ſabbato ſancto, ad matutinales laudes poſt Benedictus, ſub ſilentio dicendum eſt, Kyrieeleiſon preces & orationes. In Cœna Domini, Gloria Patri, & Gloria in excelſis reticetur, niſi vbi Chriſma cõſecratur: Diaconi tamen Dalmaticis, & ſubdiaconi ſubdiaconalibus vtuntur. In qua die ſub anathemate interdicitur, ne quis ſoluat Quadrageſimale ieiunium, vt Priſcillianiſtæ faciunt. Sic enim ſancti patres noſtri in Laodicenſi & in Toletano concilio conſtituiſſe leguntur. Hinc B. Leo in ſermone de quadrageſima. Qui, inquit, in quadrageſima vnum diem prætermittit, totam Quadrageſimam violauit, præcipue † illam diem, quæ cùm finis ſit quadrageſimæ, magis eſt obſeruanda, quàm alii, quia omnis laus in fine canitur quam maxime. In Paraſceue officium a lectione, non ab oratione, iuxta ordinem incipitur. Nam oratio finis eſſe ſolet potius officiorũ, quam principium, vt in ipſa Miſſa patet, & in ſingularibus curſibus, In eadem die ante ſingulas orationes, præter illam de Iudæis, Flectamus genua, dicimus: ſtatimque, Leuate: Poſtea orationem ſubiungimus, Romano more, ſicut & in aliis diebus continuamus.

† ſi ſacerdos officium.

† ſingulas recipiunt.

† Romanum auctoritatem.

† illa præcipue die.

De Sabbato ſancto. CAP. LIII.

IN ſabbato ſancto Zozimus Papa cereum magnum benedici conſtituit, qui & ante benedictionem illuminandus eſt, & in octauis Paſchæ populo diſtribuendus ad ſuffumigandum rebus eorum, quem Diaconus accepta benedictione ab aliquo ſacerdote debet benedicere. Duodecim lectiones iuxta Romanum Ordinem legendæ ſunt abſq; titulis ante baptiſmum. Poſt baptiſmum presbyteri demum poſſunt Miſſam, ſi neceſſe fuerit, priuatim celebrare, quia iam renati ſunt, de quibus ſpecialiter in Miſſa agere debemus: nec poſtea a lectionibus, quas iam audiuimus, ſed a Litania incipere ſolemus.

Miſſæ priuatæ.

De Paſchali obſeruatione.

CAP. LIV.

IVxta Romanam auctoritatem, Agnus in Paſcha benedicitur, non ad altare, ſed ad communem menſam. Credo in vnum, & alia huiuſmodi, quotidie vſque in octauam dicimus, vt in die ſancto. Verſum Gradualis, Benedictus qui venit, in quinta feria: Lapidem, in ſexta feria congruè dicimus, in qua Dominus a Iudæis reprobatus eſt. In ſabbato infra octauas Paſchæ, Antiphona: Cum eſſet ſerò, ad veſperam cantatur, eo quod idem Euangelium apud antiquos vſque ad, Thomas autem,

in eodem ſabbato legebatur, ſicut adhuc breuiaria Euangeliorum teſtantur. Ad hanc veſperam feriales pſalmi dicuntur cum Alleluia, & in nocte Dominica nocturna & nouem lectiones iuxta Romanum Ordinem. Et ſic deinceps feriales pſalmos ad veſperam & ad nocturnam cum Alleluia dicimus, niſi feſtum occurrat nouem lectionum. Semper tamen ad matutinas, Dominus regnauit, recitamus. Sed quia quamplures, omnes dies hinc vſque in Octauam Pentecoſtes cum tribus pſalmis & lectionibus obſeruare volunt, operæ precium videtur, vt ad auctoritatem ſedis Apoſtolicæ recurramus, & inde, quid nobis faciendum ſit, exploremus, vnde totius Chriſtianæ religionis formam accepimus. Gregorius Papa in Apoſtolica ſede conſtitutus, † in hac cauſa tale ſtatutum promulgauit: A die, inquit, reſurrectionis, vſque in ſabbatum in albis, & à die Pentecoſtes vſque in ſabbatum eiuſdem hebdomadæ, tres pſalmos tantum ad nocturnas, treſque lectiones antiquo more cantamus & legimus. Omnibus aliis diebus per totum annum, ſi feſtiuitas eſt, nouem pſalmos & nouem lectiones & Reſp. dicimus: aliis autem diebus duodecim pſalmos & tres lectiones recitamus. In diebus Dominicis octodecim pſalmos, excepto die Paſchæ, & die Pentecoſtes, & nouem lectiones dicimus. Hoc etiam vſquequaque iuxta Romanum Ordinem ita fieri ſtatuimus, vt ſupra notauimus. In octaua Paſchæ hiſtoriam, Dignus es Domine, & Apocalypſin, iuxta ordinem incipimus.

† de hoc.

De feſtis infra Paſchale tempus.

CAPVT LV.

AB octaua Paſchæ vſq; in Pẽtecoſten, in feſto trium Reſponſoriorum, vnum Alleluia tantum: Nouẽ vero lectionum, duo Alleluia ad Miſſam cantamus, ſiue de reſurrectione, ſiue de alio feſto. Et cum duo Alleluia dicimus, non primum, ſed ſecundum repetimus. Præfationem quoque vſque in Aſcenſionem Domini, non omittimus, quia die & nocte Paſchale officium celebramus. Incongruum enim eſſet, vt ſola præfatio ferialiter, & omnia alia Paſchaliter obſeruarentur. In natiuitate tamen Apoſtolorum Philippi & Iacobi, præfationem de Apoſtolis dicimus: ſicut & de Cruce in Inuentione ipſius. Hoc tempore nullius feſti vigiliam ieiunare vel obſeruare iubemur, niſi Aſcẽſionis & Pentecoſtes. Hoc quoque cõgrue in omnibus vigiliis obſeruatur, vt Nona de futuro feſto peragatur, ſi tamen poſt Miſſam differtur, videlicet vt poſtquam de feſto poſt Miſſam incipimus, nullam deinceps cum nona diſſonantiam officiorum faciamus: quam maximè ſancti Patres in diſpoſitione eorundem deuitare ſtuduerunt. Sciendum autem quod Antiqui de ſanctis communiter in Paſchalibus cantare ſolebant, vnde & adhuc de vno quæ ad plures pertinent, cantantur, vt Alleluia, Gaudete: & offertorium, Confitebuntur: & Reſponſ. In ſeruis ſuis. Et hoc ideo, quia vniuerſali reſurrectione, cuius typus eo tempore agitur, communis eſt lætitia & feſtiuitas iuſtorum, Ideò etiam inuenimus in Martyrologiis, ſiue in ſacramentariis, feſtiuitas ſanctorum Iacobi & Philippi, & omnium Apoſtolorum. Euſebius Papa à beato Petro 32. conſtituit, vt omnes Chriſtiani Inuentionem ſanctæ Crucis V. Nonas Maii ſolenniter celebrarent. Vnde & nos illam cum pleno officio obſeruare debemus, quod non incongruè ita ordinare poſſumus. Antiphona, Helena. Inuitatorium, Alleluia, Regem crucifixum. In I. nocturno, Antiphon. Adoremus. Antiphona, Adoramus. Antiphona, Tuam crucem. Pſal. † Domine Deus noſter. Conſerua me. Domine in virtute. Verſ. Omnis terra. Reſponſorium, Hoc ſignum crucis. Reſponſorium, Agnus Dei Chriſtus. Reſponſorium, Ecce vicit leo. In ſecundo nocturno, Antiphonæ, Crucem ſanctam, Per ſignum crucis, Nos autem. Pſalmi, Domini eſt terra, Magnus Dominus, Iubilate. Verſus, Dicite in nationibus Dominus regnauit à ligno. Reſponſorium, Dignus es Domine. Reſponſorium, Audiui Reſponſor. Dulce lignum. In tertio nocturno, Antiphona, Saluator mundi. Antiphona, Salua nos. Antiphona. O magnum. Pſalmi, Cantate, prim. Dominus regnauit, exultet, Cãtate, ſecund. Verſ. Mihi autem abſit gloriari. Reſponſ. Bonum eſt confiteri Domino. Reſponſoriũ, Dicat nunc. Reſp. O crux benedicta. Ad laudes matutinales. Antiphona: Helena Conſtantini. Antiphona. Tunc præcepit. Antiph. Helena ſancta, Antiphona. Cumque aſcend. Antiphona, Orabat Iudas. In Euangelio, Antiphona: Cum oraſſet Iudas. De ſancto autem Alexãdro & ſociis eius poſt Benedicamus, commemorare ſolemus. Exaltatio autem ſanctæ crucis non adeò generaliter & ſolẽniter celebratur, & hoc fortaſſe ideo, quia nullum inde tam ſpeciale ſtatutum, vt de inuentione, reperitur.

† Dominus eſt terra.

De Paſcha annotino. CAP. LVI.

ROmani annotinum Paſcha quaſi anniuerſarium paſcha dicunt, quia antiquitus apud illos, qui in priori Paſcha baptizati erant, in ſequenti anno eadem die ad Eccleſiam conuenere, ſuæq; regenerationis anniuerſarium diem cum oblationibus ſolenniter celebrauerunt. Cuius diei hoc erat officium, Reſurrexi, per totum. Lectio, Vidi Oſtium. Euang. Erat homo ex phariſæis, cum orationibus ad hoc competentibus: quæ omnia apertiſſimè de gratia regeneratorum agere videntur, Sed quamuis huiuſmodi anniuerſarius à paucis vſpiam obſeruetur, authentici tamen libri ipſum obſeruari debere innuunt, qui nobis lectionem in Euangelium ſub titulo Paſchæ annotini, annuatim præſcribunt. Si enim quilibet ſuum natalem, quo ad æternam mortem natus eſt, obſeruat: quanto magis illum obſeruare deberet, quo ad æternam vitam regeneratus eſt?

De Litanijs. CAP. LVII.

MAior Litania à beato Gregorio Papa primo, pro peſtilentia ipſius temporis inſtituta eſt, quia & Ioanni Epiſcopo Rauennati ſcribens, diem Litaniæ, tempus cineris & cilicii appellat. Triduanæ autem Litaniæ ante Aſcenſionem Domini non Romanæ, ſed Gallicanæ ſunt: † quia illas ſanctus Mammertus Viennenſis Epiſcopus inſtituiſſe legitur: quas ſancti patres nõ equitando, non veſtibus precioſis vtendo, ſed in cinere & cilicio, ſicut & maiorem Litaniam, obſeruari ſtatuerunt. In quarum vltima die, id eſt, in vigilia Aſcenſionis Domini, canitur officium, Vocem iocunditatis. Offertor. Viri Galilæi. Communio, Pater cum eſſem.

† ſua.

De hebdomada Pentecoſtes.

CAP. LVIII.

IEiunium æſtiuale ſemper infra Pentecoſten eſt celebrandum. Nam orationes & lectiones de eodem ieiunio, agunt de † Spiritu ſancto. Sicut ergo ieiunium vernale ſemper infra quadrageſimam eſt celebrandum, eo quod quadrageſimalia habeat officia: ità & iſtud infra feſtũ Spiritus ſancti, vnde habet officia, aptè celebratur. Sic enim ſancti patres de vtroq; ieiunio conſtituiſſe leguntur. In ieiunio Pentecoſtes, genua non flectimus iuxta Romanum Ordinẽ. Quidam etiam ad Miſſã ieiunii, nec Gloria in excelſis prætermittunt, ſed incongruè, cum eadem Miſſa de tertia mutetur ad ſextam. Sũt enim tres horæ in die, ex Dominica paſſione ad celebranda myſteria conſecratæ, videlicet, Tertia, in qua linguis Iudæorum: Sexta, in qua manibus gentilium crucifixus eſt. Nona, in qua emiſit ſpiritum. Inter quas hora tertia in feſtiuis diebus maxime obſeruatur, ea fortaſſe ratione, quia inter reliquas paſſionis horas, tempori Dominicæ reſurrectionis ſiue Natiuitatis propinquior eſſe videatur. Sexta vero vel nona, ieiuniorum officiis deputantur. Excepto autem in cœna Domini, In ſabbato ſancto Paſchæ & Pentecoſtes, nunquam alicui Miſſæ, Gloria in excelſis aſcribitur, niſi illi, quam & feſtiuè ad tertiã celebrare debemus. Ergo non incongruè & Miſſis huius ieiunii, Gloria in excelſis, ſubtrahimus, quas non feſtiuè ad Tertiam, ſed ad Sextam obſeruare ſolemus,

† feſto ſancti Spiritus.

ſolemus. Quidam autem ſatis aptè in hoc ieiunio duas Miſſas cantant, vnam ad Tertiam ſolenniter, cum Gloria in excelſis, vt feſto Spiritus ſancti ſatisfaciant: Alteram poſt Sextam pro ieiunio, ſicut feſto S. Thomæ, ſatisfaciunt in ieiunio hyemali, & feſto ſancti Matthæi in ieiunio autumnali. Item ſancto Marco in Litania maiore, & Annunciationi ſanctæ Mariæ in quadrageſima, videlicet vt prior Miſſa feſto, ſecunda vero ſatisfaciat ieiunio. Ad † quam etiam non gradualia, vt antiquitus, ſed Alleluia cantamus. [† quod]

De Octauis Pentecoſtes. CAP. LIX.

SEquitur Dominica vacans, cui attitulatur lectio, Vidi oſtium: orationem vero, id eſt, Deprecationem, ex quadrageſima, & Euangelium de Paſcha annotino mutuauit: officium autem de ipſo die Pentecoſtes, eo quod octaua eius ſit, competẽter accipit. Ad nocturnam, nouem lectiones iuxta Romanum ordinem dicimus, licet totidem reſponſoria de Spiritu ſancto, in antiquis Antiphonariis non inueniamus. Et hoc fortaſſe ideo, quia Romani non ſingulis lectionibus ſingula ſemper ſubiungunt reſponſoria: tantum Tertium ſiue nouum multoties prætermittunt. Nos tamen prædictis nouem lectionibus totidem Reſponſoria Alleluiata vndecunq; collecta, Gregoriano more ſubnectimus, id eſt, communiones pro Reſponſoriis accipientes, vt in aliquibus libris reperitur. In craſtinum autem de libris Regum ad nocturnam legimus & canimus, & officium ad Miſſam: Domine in tua, niſi aliquod † celebre feſtum habeamus. [† feſtum celebrare debeamus.] Ipſum etiam officium in ſequenti Dominica Romano more poſſumus repetere, ſi tamen eo anno vſque ad aduentum Domini plures hebdomadæ fuerint. C Sin autem, officio: Domine in tua, ſolæ feriæ † ſufficiãt, [† ſufficient.] ſicut cuiuſlibet Dominicali officio feriæ ſufficiunt, cuius Dominicam aliquod celebre officium occupauerit.

De officio ſanctæ Trinitatis.
CAP. LX.

QVidam autem officiũ de ſancta Trinitate, in octaua Pentecoſtes inſtituunt, licet non ſit Alleluiatum, quod & per totam ſubſequentem hebdomadam obſeruandum putant, ſed non eſt authenticum. Nam quidam Leodicenſis Stephanus idem officium, ſicut & hiſtoriam de inuentione ſancti Stephani, compoſuiſſe aſſeritur, quæ vtraque ab Apoſtolica ſede reſpuuntur. Vnde piæ memoriæ Alexander Papa de † hac re inquiſitus, reſpõdit, iuxta Romanum Ordinem nullum diem [† hoc inquiſitus.] D ſpecialiter aſcribi debere ſolennitati ſanctæ Trinitatis, ſicut nec ſanctæ vnitatis, præcipuè cùm in omni Dominica, imm̀o quotidie, vtriuſque memoria celebretur. Sciendum autem quendam † Albinum magiſtrum Karoli Imp. rogatu ſancti Bonifacii archiepiſcopi, vt aiũt, Miſſales orationes de ſancta Trinitate compoſuiſſe, & in ſecunda feria de ſapientia: In tertia de ſpiritu ſancto: In quarta de charitate: In quinta de angelis: In ſexta de Cruce: In ſabbato de ſancta Maria. [Albinum] Et hoc ideo, vt presbyteri illius temporis nuper ad fidem conuerſi nondum Eccleſiaſticis officiis inſtructi, nondum etiam librorum copia præditi, vel aliquid haberent, cum quo officium ſuum qualibet die poſſent explere. Vnde & adhuc quidam eaſdem orationes quotidie, etiam cùm † proprio abundent † officio, nolunt prætermittere. [† propria † officia.] E In ſingulis quoque hebdomadibus, ſexta feria de Cruce, & ſabbato de ſancta Maria penè vſquequaque ſeruatur: non tam ex auctoritate quam ex deuotione. Sicut igitur huiuſmodi obſeruationes nulli magis hebdomadæ, quàm alii, aſcribuntur. Ità nihilominus & illa de ſancta Trinitate. Incongruum ergo videtur, vnam Dominicam cum orationibus Albini, & cantu Stephani, De ſancta Trinitate celebrari: cum omnes Dominicæ authenticis abundent officiis, quæ non minus nobis intimant honorem ſanctæ Trinitatis. Præfationem autem de ſancta Trinitate, quam in diebus Dominicis frequẽtamus, non ex Albino, ſed ex Romana auctoritate ſuſcepimus. Nam hæc eſt vna ex illis nouem, quas ſolas Pelagius Papa anteceſſor Gregorii conſtituit obſeruari. A Fecit tamen idem † Albinus in ſancta Eccleſia non contemnendum opus. [† Albinus:] Nam Gregorianas orationes in libris ſacramentorũ collegiſſe aſſeritur, paucis aliis adiectis, quas tamen ſub obelo notandas eſſe indicauit. Deinde alias orationes ſiue præfationes, etſi non Gregorianas, eccleſiaſticæ tamen celebritati idoneas collegit, ſicut prologus teſtatur, quem poſt Gregorianas orationes, in medio eiuſdem libri, collocauit.

De concordia & ordine officiorum.
CAP. LXI.

SCiendum autem, quod ſanctus Gregorius ità Eccleſiaſtica ordinauit officia, vt prima oratio in Miſſa, B officio, lectioni & Euãgelio ſemper concordet: ſicut in omnibus ſolennitatibus deprehendi poteſt. Sed hanc concordiam in æſtiualibus Dominicis illi maxime confundunt, qui vacantium Dominicarum orationes incongruè aſſumunt. Verbi gratia, vt illam orationem, Deprecationem, etſi in octaua Pentecoſtes poſt ieiuniũ quatuor temporum legitime ponatur, multoties tamen & inter Dominicas in tertio loco reperitur: & hoc ideo, quia & prædictum ieiunium in ſecunda hebdomada poſt Pentecoſten aliquando, licet incongrue, celebretur. Qui ergo prædictam orationem tertio Dominicali officio applicauerit, concordiam officiorum vſque in aduentum Domini ſecundum ordinem diſturbabit. Eodem modo & ille peccabat, ſi quis poſt ieiunium autumnale orationi vacantis Dominicæ, ſiue illi orationi, C Abſolue, quæ ieiunium præcedit, † aliquid ex Dominicalibus officiis adaptauerit. [† aliquod] Iis ergo præmiſſis, ita Miſſales orationes ſingulis officiis feriatim copulentur, vt illa oratio, Omnipotens ſempiterne Deus, qui abundantia pietatis, illi Euangelio, Duo homines, ſocietur, quæ adinuicem adeo concordant, vt deuotio Publicani in ipſa oratione exprimi videatur. Item illa ſecreta, Deus qui legalium † differentia ſacrificiorum, ſemper iungẽda eſt illi offertorio, Sicut in holocauſto. [† differentiam hoſtiarũ.] Nam quamuis & aliæ huiuſmodi orationes ſuis officiis indubitanter concordent, in prædictis tamen euidentior concordia notatur: quam qui diligenter obſeruauerit, nec anteà, nec poſteà concordiam officiorum diſturbabit, ſi per ordinem officiis orationes viritim ſociare voluerit.

De Dominicali officio non facile prætermittendo.
CAP. LXII.

IVxta Romanam conſuetudinem, in omni Dominica eccleſiaſtico conuentui cum officio † Dominicæ ſatisfaciamus, niſi aliqua multum celebris feſtiuitas in ipſa die occurrat, vt feſtum Ioannis Baptiſtę, vel ſancti Petri Apoſtoli: pro quibus non minus quam pro Dominica populus ſolet congregari, quas & in aliis diebus ſolenniſſime celebraremus. [† Dominicali.] Item cum plures † ſint Dominicę quàm officia, non vt quidem differimus, ſed quoties neceſſe fuit, aliqua repetimus: illo dũtaxat obſeruato, vt vltimum officium in proxima tantum hebdomada ante aduentum Domini cantetur. [† ſunt.] E Eſt enim præparatio Dominici aduentus, qui ſemper in quinta Dominica ante Natale Domini debet initiari, videlicet vt ſicut antiqui patres per quinque ętatum curricula, ſiue per quinque libros Moyſis, de aduentu Chriſti edocti ſunt, nihilominus & nos per quinque Dominicas de aduentu eius inſtruamur, vt iuxta Euangelium euiſdem diei, de quinque panibus, cum quinque millibus hominum, ſaturari mereamur.

Explicit μικρόλογος.

Hic libellus Catholicus eſt, neque indignus qui in lucem emittatur.

Antonius Granſpoel.

B. IVONIS CARNOTENSIS EPISCOPI,

DE ECCLESIASTICIS SACRAMENTIS ET OFFICIIS, AC PRÆCIPVIS PER ANNVM FESTIS SERMONES, nunc primum editi.

SERMONVM ELENCHVS.

DE Sacramentis Neophytorum ſermo in Synodo habitus.
De excellentia ſacrorum ordinum, & de vita ordinandorum, ſermo in ſynodo habitus.
De ſignificationibus indumentorum ſacerdotalium.
De ſacramentis dedicationis.
De conuenientia veteris & noui ſacrificii, vt auctor ipſe nominauit, opuſculum.
Quarè Deus natus & paſſus ſit.
De Aduentu Domini ſermo.
De Natiuitate Domini ſermo.
A De Circumciſione Domini ſermo.
De Epiphania Domini ſermo.
In Purificatione S. Mariæ ſermo.
De Septuageſima ſermo.
De capite ieiunii ſermo.
De Quadrageſima ſermo.
De Annunciatione B. Mariæ ſermo.
In Ramis Palmarum ſermo.
De Cœna Domini ſermo.
De Paſcha ſermo.
In Aſcenſione Domini ſermo.
In die ſancto Pentecoſtes ſermo.
De Cathedra S. Petri ſermo.

B. Iuonis Carnotenſis Epiſcopi ſermo de ſacramentis Neophytorum, habitus in Synodo.

QVONIAM populus ad fidem vocatus, viſibilibus ſacramentis inſtruendus eſt: vt per exhibitionem viſibilium, pertingere poſſit ad intellectum inuiſibilium: oportet Domini ſacerdotes, qui hæc ſacramenta contrectant, modum & ordinem ſacramentorum, & veritatem rerum ſignificatarum: Alioqui diſpenſatores tantorum myſteriorum, ſunt tanquam cæci duces cęcorũ, tantum vtilitatis inde habituri, quantum capiunt iumenta, quę portant panes ad vſus aliorum, licet diuina gratia non deſerat ſacramentum, quod per eos operatur ſalutem populorum. Attendant ergo Dominicorũ ſacramentorum diſpenſatores, quia Eccleſia Chriſti, C quotidie ex gentibus, operantibus eiſdem ſacramentis, aggregatur: populus adquiſitionis, cuius caput eſt Chriſtus, per fidem generatur: per charitatem in virum perfectum nutritur, ſpe ęternitatis in eadem fide & charitate ſolidatur: & omnium ſacramentorum adminiſtrationem ad hunc finem referant, vt intelligant Eccleſiam Dei tanquam domum Dei in fide fundari. Dilectionem Dei & proximi, tanquam parieres bene ſibi cohęrentes, ſuperędificari: eiuſdem altitudinem, ſpe ęternitatis glorioſiſſimę cumulari. Hoc corpus Chriſti, licet natiuitatem capitis ſui conſueto naſcendi ordine ſubſecutum eſt, tamen huius capitis natiuitatem in vnitate ſubſecuturi corporis, quędam membra pręceſſerunt, patriarchę ſcilicet & prophetę, & multi iuſti, qui prodigiis & pręconiis multis, natiuitatem capitis D conſecuti corporis prę monſtrauerunt. Quod bene oſtēſum eſt in Iacob, interioris populi typum gerente, qui ad ortum feſtinans, manum pręmiſit, plantam fratris Gen. 16. maioris natu manu tenens: hoc facto ſignificans, quia reprobato priori populo, cuius typum gerebat Eſau, naſciturus eſſet minor populus, Chriſtianorum videlicet, qui benedictionem Dei patris ęterna hęreditate poſſideret. Illius quippe patris ſacramenta ſunt noſtra documenta, quibus ille populus tanquam paruulus eſt lactatus: & circa vnius veri Dei cultum, nè poſt deos vel falſos vel alienos oberraret, occupatus. Vndè ab initio ſeculi in omni ętate ſacramenta Chriſti & Eccleſię celebrata ſunt, quibus & ille populus nutriretur, & noſtrę redemptionis modus inſinuatur. Nam prima ę- Gen. 1.

B tate Adam de terra matre, ſine terreno patre, homo ad eandem imaginem à Deo ſexto die plaſmatus eſt, & in nouiſſima ætate ſæculi, per Chriſtum de terrena matre natum, ſine terreno patre homo ad eandem imaginem Dei reformatus eſt. Ad eius rei conſonantiam, eadem ætate de latere Adæ qui erat forma Chriſti futuri, Eua Gen. formata eſt, & per ſanguinē de Chriſti latere manātem, cũ aqua ſanctificationis Eccleſia fabricata eſt. Secunda vero ætate mundi, per octo animas à ſubmerſione diluuii per arcam liberatas, eadem Eccleſia figurata eſt, quæ in ſpe octauæ, id eſt, reſurrectionis, per aquas baptiſmi non ſine auxilio ligni ſalutaris, à ſubmerſione exuberātiũ tentationũ liberata eſt. Tertia deniq; ætate populus Dei ab Ægyptiaca ſeruitute liberatus, tranſit mare rubrum: cedit mare, virga Moyſis percuſſum: præbet viam populo Dei, hoſtes a tergo ſequuntur, & ſubmergũtur: C & hic repetita eſt baptiſmis, per lignũ ſalutiferũ † conſecuti, ſanctificatio: Nā rubet mare rubrũ, rubet & baptiſmus, Chriſti ſanguine conſecratus. Hoſtes à tergo ſequētes, moriũtur, quia peccata præterita per baptiſmũ delentur. Dehinc quarta ætate in illa terrena Hieruſalē claruit regnũ Dauid, Chriſti & Eccleſiæ regnũ præfigurans: de cuius ſemine idē Chriſtus natus eſt, in Eccleſia ſua ſpiritualiter regnans, & eam ſibi obtēperantem poſt tēpora glorioſè coronans. Indè eſt quòd qui in ſabbato ſancto ſunt baptizandi, quarta hebdomada quadrageſimalis obſeruantiæ, quæ continentiæ nobis arma miniſtrat, & quarta eiuſdē hebdomadæ feria, catechizandi & exorcizandi, deferũtur ad Eccleſiã, ibi audituri & inſtruēdi, qualiter contra ſpirituales nequitias ſint pugnaturi: ſed tamen vſq; in ſabbatũ Paſchale baptiſmus eorũ dif- D fertur, hoc attēdente Eccleſia, quia qui ad agonē in præſenti vita vocantur, in ſpe futuræ quietis baptizātur. Sic enim cōtra viſibiles hoſtes pugnaturi, nõ antè, quàm in vita, id eſt, iuuenili ætate, ad militiam, eliguntur, vt ſicut in hac ætate pugnaturi, validiores ad viſibiles hoſtes repellendos, ſic ad Chriſtianam militiam ſub typo huius numeri electi, Chriſtianum agonem viriliter exerceāt, & vt coronari mereantur, ab acie non recedant. Poſt tempora vero regum Iſrael, quinta ætate inchoante, propter peruerſitatem prætaxati populi captiuante Babyloniæ rege, tranſmigrauit ex parte idem populus in Babyloniam, & qui confuſioni ſeruierat voluntarius, regi Babylonis, quod interpretatur confuſio, ſeruiuit inuitus. Poſt ſeptuaginta annos faciente chriſto Cyro, reuerſus eſt idem populus in Hieruſalem, ſicut

prædixerat

prædixerat Eſaias, deinde Ieremias. Quod bene ad ſta-
† tẽpora quæ ſeptenario voluuntur. poſt mala. tum pertinet Eccleſiæ, quæ poſt huius ſæculi, † quod
ſeptenario voluitur numero dierum, multas angurias,
quas paſſa eſt vel paſſura eſt ſub regibus huius ſpiritua-
lis Babyloniæ, in cęleſtem Hieruſalem reuerſura eſt, vbi
viſione pacis fruitura eſt, nulli vlteriùs confuſioni ſer-
uitura. Vndè dicit Apoſtolus: Vanitati creatura ſubie-
Rom. 8. cta eſt non volens, ſed propter eum qui ſubiecit eam in
ſpe, quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corru-
ptionis huius, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Per
hæc omnia tempora non defuerunt viri iuſti futuræ Ec-
cleſiæ membra: non defuerunt cuique tempori congrua
ſacramenta, tanquàm populi nutrimenta. De quibus
multa poſſent recitari, niſi ſtuderemus breuitati. Ad vl-
timum ſexta ætate de virgine natus eſt Chriſtus, ſicut
ſexta die de terra virgine plaſmatus eſt protoplaſtus.
B Hic Chriſtus eſt finis legis, & veritas, complens omnia,
quæ precellerant in vmbra ſacramentorum. In plenitu-
dine temporis, ſicut dictum eſt, natus Chriſtus, creuit,
† ætatis ſuæ anno, ſcilic. ad virilem ætatem peruenit, triceſimo † anno vitæ ſuæ,
ſicut tradunt Euangeliſtæ, à Ioanne baptizatus: non
quia indiguit, ſed quia eius vita Chriſtianis diſciplina
morum fuit. Dehinc elegit Apoſtolos, prædicauit E-
uangelium, crucifixus eſt, dans nobis exemplum humi-
litatis & patientiæ, tertia die reſurrexit, in quo mem-
bra ſua reſurrectionis ſuæ ſpe confirmauit: proximè cę-
los aſcenſurus, diſcipulos, quid agere deberent, admo-
nuit, dicens: Ite, docete omnes gentes, prædicate E-
Matt. 28 uangelium omni creaturę. Qui crediderit & baptizatus
Marc 16 fuerit, ſaluus erit. Hic paucis verbis docentur Domini
C ſacerdotes, Apoſtolorum ſucceſſores & vicarij, de qui-
Pſal. 44 bus dicitur, Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, qualiter
debeant rudes populos, terreni hominis imaginem ad-
huc portantes, catechizare: qualiter in nouitate vitæ in
Chriſti conformitatem lauacro aquæ in verbo trãsfor-
mare. Hoc ità factum eſt temporibus Apoſtolorum &
Martyrum, quis in Iudæis & gẽtibus Euangelium Chri-
ſti viris intelligentibus & quibuſcunque perſonis verbi
Dei capacibus annunciauerunt. Poſtquàm vero Eccle-
† aggregata. ſia dilatata eſt & † congregata in gentibus nec inter fi-
deles repertus eſt aliquis adultæ fidei non fidelis, nè par-
uuli eorum de hac vita antè rationabiles annos exeun-
tes, alieni remanerent à conſortio Chriſti, prouiſa eſt
etiam in illis medicina ſalutis: vt in ſacramento fidei
baptizarentur, & per alterius fidem reconciliarentur
D Deo, ſicut per alterius peccatum alienati erant à Deo.
Inſtitutum eſt itaque ad hoc, nouum ſacramentorum
genus ad catechizandos paruulos, exorcizandos, ini-
tiandos, & demum baptizandos, in quibus pro par-
uulo audit Eccleſia, & ad interrogata reſpondet, do-
nec paruulus ad intelligibiles annos perueniat, & ſacra-
menta fidei, charitatis & ſpei, ſibi impoſita, per ſe in-
telligat. De quibus, quid ſignificent, ſacramentis,
prout Dominus inſpirare voluerit, charitati veſtræ ali-
quid dicere propoſuimus, vt & ipſi virtutem ſacramen-
torum intelligatis, & auditores veſtros docere ſtudea-
tis.

¶ Notandum ergo priùs eſt, quomodo baptizandus
in vtero matris Eccleſiæ, puer concipiatur, quibus ali-
mentis vſque ad natiuitatem noui hominis in eodem
E vtero nutriatur. Tria quippe ſunt, quibus vſque ad
indumentum nouitatis, baptizandus concipitur, ali-
tur, & vſque ad nouitatis integritatem prouehitur,
catechiſmi ſcilicet, exorciſmi & orationes. Catechi-
zatur ob hoc qui ad fidem vocatur, vt ad quod voca-
tur, proprio moueatur voluntatis arbitrio. Exorciza-
tur, vt ab eo diaboli poteſtas iniqua depellatur. Addi-
tur pro eo oratio, vt gratia præueniat, & ſequatur, quæ
vires præbeat libero arbitrio, & per quàm procul fiat
vniuerſa maligni ſpiritus illuſio. Signatur itaque pri-
mo baptizandus crucis ſignaculo in fronte, in pectore,
in oculis. in auribus, in naribus, in ore, cuius virtute
victus eſt diabolus, & exaltatus eſt Chriſtus. Vndè

Abacuc dicit: Cornua in manibus eius, ibi repoſita eſt Abac 3.
A fortitudo eius. Hoc ergo ſigno muniuntur totius cor-
poris ſenſus, cuius virtute & omnia noſtra ſacramenta
complentur, & omnia diaboli figmenta fruſtrantur. Sic Exod 12
cùm primogenita delerentur Ægypti, populus Hebręo-
rum ſignatis poſtibus domorum ſuarum ſanguine agni
paſchalis, typo Dominicæ paſſionis, ſaluatus eſt: &
populus Ægyptius, quia hoc ſigno caruit, in primoge-
nitis ſuis grauiter percuſſus eſt. Sic apud Ezechielem Ezec. 9.
Hieruſalem ab imminente clade liberanda eſſe promit-
titur, ſi Thau, quæ figuram crucis exprimit, in fronti-
bus gementium atque dolentium, id eſt, pœnitentium,
ſignaretur. Poſteà datur ſal benedictum in os pueri, vt
per typum ſapientiæ ſalem conditus, fœtore careat
iniquitatis: nec à vermibus vitiorum vltrà putreſcat,
B ſed incorruptus ſeruetur, ad percipiendam plenã Chri-
ſti gratiam: neque vltra à condimento ſapientiæ deſi-
piat, neque retro adſpiciat, ſicut vxor Loth. Exufflatur Gen. 19.
poſteà malignus ſpiritus foras, quod myſteria ſacra ſi-
gnificant, quando paruulus exufflatur & exorcizatur:
Non enim creatura Dei in infantibus exorcizatur & e-
xufflatur, ſed ille, ſub quo ſunt, qui ſub peccato naſ-
cuntur. Nondum per ſacrum baptiſma renati ſunt: ſed
iam per crucis ſignum in vtero matris Eccleſiæ conce-
pti ſunt. Omnia enim chriſmata ſacerdotalis miniſte-
rij, crucis figura perficiuntur. Omnia autem ſacramen-
ta quæ acta ſunt, & aguntur exorciſmis, orationibus,
inſufflationibus, quaſi eſcæ ſunt, quæ paruulos refi-
ciunt in vtero, vt renatos aqua ſalutis, hilares mater
Eccleſia Chriſto exhibeat. Poſteà tanguntur ei aures &
C nares cum ſaliua. Saliua quippe à capite deſcendit in os,
ſupernam ſignificans ſapientiam, cuius tactu & aures
cordis aperiuntur, ad intelligendum verbum Dei, &
nares ad repellendum fœtorem noxiarum delectatio-
num. Vndè ait Beatus Ambroſius in libro de Sacramẽ-
tis: Quid egimus in ſabbatho? nempe apertionem, quia
ſacramenta celebrata ſunt apertionis, quia aures tibi te-
tigit & nares. Quod ſignificat in Euangelio Dominus Marc 7.
Ieſus Chriſtus, cum ei oblatus eſſet ſurdus & mutus cu-
ius os tetigit, quia mutus: & aures, quia ſurdus erat,
& ait: Epheta, quod eſt, Adaperire. Deinde venit ſa-
cerdos ad fontem, conſecratur fons in nomine Patris, &
Filij, & Spiritus ſancti. quibus verbis ſi aqua ſalutis cõ-
ſecretur, nec à bono, melius, nec à malo peius baptiſ-
mus accipitur. Vndè Auguſtinus in libro tertio de vni-
D co baptiſmo: Non eſt aqua profana, nec adultera, ſu-
per quam Dei nomen inuocatur, etſi à profanis & ab
adulteris inuocetur: quia nec ipſa creatura, nec ipſum
nomen eſt adulterium. Traditur etiam nouæ vitæ audi-
toribus ſymbolum fidei, quod per duodecim Apoſto-
los ordinatum eſt, & totidem ſententiis cõprehenſum.
Poſtremo paruulus ad baptiſmũ interrogatur à ſacerdo-
te: Abrenũcias ſatanæ & omnibus operibus eius & põ-
pis eius? vt primùm reſpuat errorem, & ſic adproximet
ad veritatem, vt poſſit iuxta Apoſtolum, deponere ve- Eph 4.
terem hominem cum actibus ſuis, ſecundùm priſtinam Tit 2.
conuerſationem abnegans impietatem & ſæcularia de-
ſideria. Reſpondet paruulus per ora geſtantium, Abre-
nuncio. Vndè Auguſtinus contra Iulianum in libro 4.
Quiſquis negat per ora geſtantium paruulos abrenun-
E ciare & credere, negetur eos accipere baptiſmum,
qui in manibus geſtantium reluctantur. Idem in libro
de pœnitentia: Paruulis ad conſecrationem remiſſio-
nemque originalis peccati prodeſt eorum fides, à qui-
bus offeruntur: vt quaſcunque maculas delictorum
per alios, à quibus nati ſunt, contraxerunt, aliorum e-
tiam interrogatione purgentur. Poſt abrenunciatio-
nem vngitur catechumenus oleo ſacro in pectore,
tanquam muniatur aduerſus hoſtem inuiſibilem, nè ei
immunda & noxia perſuadeat deſideria. Vngitur & in-
ter ſcapulas, vbi eſt vigor portandi oneris, vt fortitu-
dinem accipiat ad portandum pondus diei & æſtus, ſi-
cut bonus athleta. Exinde exquiritur ab eo, ſi credat in

Deum patrem omnipotentem, & in Ieſum Chriſtū filium eius vnicum, Dominum noſtrum, & in ſpiritum A ſanctum, vnum Deum in Trinitate & in vnitate, ſi cōfiteatur vnam eſſe ſanctam Eccleſiam Catholicam, & ſi credat remiſſionem peccatorum, & vitam æternam. Hæc omnia ſi profiteatur ſe credere, iam incipit in eo mori vetus homo, & per fidem viuere nouus homo, qui ſecundùm Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. *Ephes. 4.* In abrenunciatione prioris poſſeſſoris, ſuadente charitate, iam vult in legitimi poſſeſſoris tranſire dominum, in quem iam profitetur ſe credere, & ab eo æterna præmia expectare. Iam expurgatū eſt vetus fermentum: *1. Cor. 5.* ſed nondùm eſt noua conſperſio, niſi ſacri fontis ſequatur ablutio. Sub reſponſione igitur trinæ interrogationis, trina merſione catechumenus à ſordibus vetuſtatis abluitur, & nouum hominem indutus, triduanæ B Domini ſepulturæ conſepelitur. Vndè ait Apoſtolus: *Rom. 6.* Quicunque in Chriſto Ieſu baptizati ſumus, in mortem ipſius baptizati ſumus. Conſepulti enim ei ſumus per baptiſmum in morte, vt quomodo Chriſtus reſurrexit à mortuis, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complātati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul reſurrectionis erimus. Hinc etiam beatus Ambroſius in libro de ſacramentis: Interrogatus es, Credis in Deum patrem omnipotentem? dixiſti, Credo, & merſus es, id eſt, ſepultus es. Iterùm interrogatus es Credis in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, natum & paſſum? dixiſti, Credo & merſus es, id eſt, Chriſto conſepultus es. Qui autē Chriſto conſepelitur, cum Chriſto reſurget. Tertiò interrogatus es, Credis & in Spiritum ſanctum? dixiſti Credo, & tertio merſus es, C vt multiplicem lapſum cogitationis, locutionis, operationis, aboleret tertia confeſſio. Hanc ſacri baptiſmatis emundationem in ſimilitudinem mortis Chriſti celebratam, *Num. 19.* præfigurabat aqua adſperſionis in veteri lege, qua emundabatur qui morticinum tetigerat, vt in caſtra reuerteretur, cui immixtus erat cinis vitulæ rufæ extra caſtra combuſtæ. hyſopus quoque, coccus, & cedrus. Vitula quippe illa, quia fœmineus eſt ſexus, fragilitatem, id eſt, paſſibilitatem carnis Chriſti ſignificat. Rufa propter effuſionem ſanguinis, quæ etiam extra caſtra eiecta eſt: quo figurabatur, quia & Dominus paſſurus, extra ciuitatem ductus eſt. Quòd verò ſanguine eiuſdem vitulæ ſepties adſpergebatur tabernaculum & omnia vaſa tabernaculi, plenam ſignificat emundationem, quam intus & † extra contulit ſanguis Chriſti. *† foris.* D Anima enim conſtat triplici virtute, corpus verò quaterna elementorum complexione: quæ vtraque mundata ſunt Chriſti ſanguinis adſperſione. Quòd vero carnes eiuſdem vitulę, & corium, & ſtercora comburebantur, hoc ſignificatum eſt, quia tota humilitas & ignominia paſſionis, verſa eſt in gloriam reſurrectionis: quam benè ignis ſignificat, qui ſemper ad ſuperiora tēdit, & quod aſſumit, in ſe conuertit. Quòd autem hyſopus huic adſperſioni admiſcetur: hoc ſignificatur, quia in fide mortis Chriſti peccata mundantur. Vndè ait Apoſtolus: *Act. 15.* Fide mundans corda eorum. Hyſopus quippe ideò finem ſignificat: quia cùm ſit herba humilis, firmiter hæret in petra. Coccus ideò huic mundationi adhibetur, quia flammeo colore charitatem ſi- E gnificat, ſine qua mortuum eſt, quicquid fides operatur. Cedrus quoque huic mundationi opitulatur, quæ imputribilis arbor dicitur, & in excelſis montibus radicat, & ideò ſpem incorruptionis, & ſupernæ gloriæ ſignificat. Horum omnium coniunctio aqua adſperſionis conſecratur, quia qui mortuum tetigerat, vt dictum eſt, emundatur, quia qui operibus mortuis, id eſt, peccatis originalibus liberatur, baptiſmate ſacro in fide mortuus Chriſti & reſurrectionis, cum ſponſione charitatis & ſpei baptizatur. Vndè Apoſtolus ad Hebræos: Si ſanguis vitulæ adſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quanto magis Chriſti ſanguis, *Hebr. 9.* qui per Spiritum ſanctum obtulit ſe Deo, emundabit conſcientias noſtras ad ſeruiendum Deo viuenti? Notandum eſt quod dicit, ſi fuerit mortuus ante purificationem, manere in immunditia, & perire animam illam ex Iſrael, id eſt, à conſortio populi Dei. Quo quid aliud vult dicere, niſi manere pœnam animæ illi & poſt mortem, ſi dum viuit, non fuerit mundata iſto ſacramento, quo figuratur Chriſti baptiſmus? A viro autem mundo dicit hanc purificationem fieri: vbi ſignificātur miniſtri portantes perſonam Domini ſui, qui eſt vir mundus. Vndè in ſequentibus de eo, qui conſpergit aquam adſperſionis, vt lauet veſtimenta ſua, id eſt, vt ſit mundus mente & corpore. Completis iam baptiſmi ſacramentis, cùm baptizatus de fonte aſcendent, ſacro chriſmate vngitur in vertice, vt cognoſcat ſe promotum eſſe in regiū genus & ſacerdotale, id eſt, vt à Chriſti conſortio vocetur Chriſtianus, & æterni regni ſit cohæres, hoc ſacramēto † poſt aquam perfectio ſit. quando ad inuocationem ſacerdotis Spiritus ſanctus infunditur. *† in ſpa.* Exinde traditur Chriſtiano veſtis candida, vt qui primæ natiuitatis decorem, vetuſtatis pannis obfuſcauerat, habitu regenerationis gloriæ præferat indumentum. Te igitur etiam poſt ſacram vnctionem eius caput ſacro velamine, vt intelligat ſe diademate regni, & ſacerdotali, ſicut dictum eſt, dignitate potiri. Ad vltimum datur cereus accenſus in manus baptizati, quatenus implere doceātur illud Euangelij: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt. *Matt. 5.* Quod ſi perſeueranter fecerit, non cum fatuis virginibus, extincta lampade, à ianua ſponſi repelletur, ſed cum prudentibus glorificandus colligetur. His omnibus ſuprà memoratis ſacramentis nouus homo in vtero Eccleſiæ inchoatur, prouehitur, conſummatur, & vnitati Eccleſiæ aggregatur: vnde etiam, ſi eius eſt valitudinis, ſacramentis vnitatis, id eſt, Chriſti corpore & ſanguine confirmatur. Cùm vero ad intelligibiles annos peruenerit, monendus eſt à Preſbyteris, & ab his, per quorum vocē abrenunciauit, & fidei ſymbolum accepit, quatenus quæ per aliorum ora promiſit, iam ſtudeat corde credere, & proprio ore confiteri, & opere imitari. Vndè Auguſtinus in ſermone habito Dominica prima poſt Paſcha: Vos ante omnia tam viros quàm fœminas moneo, qui filios in baptiſmo ſuſcepiſtis, vt vos cognoſcatis fideiuſſores extitiſſe apud Deum pro illis, quos de ſacro fonte ſuſcepiſtis. Ideò ſemper eos admonete, vt caſtitatem cuſtodiant, iuſtitiam diligant, charitatem teneāt: hoc omnibus faciant, quod ſibi fieri volunt: auguria non ſeruent: ad arbores & † frondes vota non reddant: *† fontes.* præcantatores aut caragios & ſacrilegia aut phylacteria, veluti diaboli venena, fugiant: nec furtum faciant, nec falſum teſtimonium dicant. Ante omnia ſymbolum & orationem Dominicam & vos ipſi tenete, & illis quos excepiſtis, oſtendite. Pręterea docendus eſt vnuſquiſq; Chriſtianus, vt eum qui ſe de ſacro fonte ſuſcepit, ità diligat ſicut patrem: nec filius cum filia, nec filia cum filio patris ſui ſpiritualis coniugium ineat: quod non eſſet dicendum coniugium, ſed potiùs inceſtum contubernium. Vndè Papa Nicolaus ad reſpōſa Bulgarorum. Eſt inter fratres & filios ſpirituales gratuita & ſancta communio: quæ non eſt dicenda conſanguinitas, ſed potiùs ſpiritualis germanitas. Vndè arbitramur, inter eos non poſſe fieri aliquod legale coniugium. Hæc & alia ſimilia neceſſaria & honeſta debent noſſe Domini ſacerdotes, & docere ſuos auditores, quatenus qui audiunt, eorum ductu rectè viuant, & ipſi de bona adminiſtratione mercedem accipiant, & non gementes, ſed cum gaudio rationem reddant.

B. IVONIS CARNOTENSIS EPISCOP Sermo, De excellentia ſacrorum ordinum, & de vita ordinandorum, in Synodo habitus.

QVIA Chriſtianam militiam in baptiſmate profeſſi eſtis, & arma ſpiritualia contra hoſtes inuiſibiles per manus impoſitionẽ accepiſtis, in caſtris Domini tanquam gregarij milites aliquandiù militaſtis, ſi tamen ea quæ Chriſtiano nomini ſunt inimica reſpuiſtis, & ea quæ cõueniunt, facere ſtuduiſtis: De Chriſtiana militia, quæ vobis cum cæteris fidelibus communis erat, clericatum elegiſtis, id eſt, mundo renunciare, & cum habitu humilitatis, affectum promittere humilitatis, vt illud Pſalmiſtæ meritò dicere poſſetis: Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. (Pſal. 83.) Non eſt veſtrum primum locum quærere in menſa Domini veſtri, niſi qui vos inuitauit, dicat alicui veſtrum: Amice, aſcende ſuperius: vt ſit ei honor coram ſimul diſcumbentibus. (Luc. 14.) Nemo enim ad hoc debet fieri clericus, vt ſeruiat voluptati, ſtudeat curioſitati, inhiet ambitioni: nec aliud quærat, niſi vt Deum hęreditate poſſideat, quẽ elegit, & à quo electus eſt, quando in clericum aſſumptus eſt. Hoc enim in Græco nomen clerici ſonat, quòd de ſorte ſit Domini, quia & Deus ſortitus ſit eum, & ipſe ſortitus ſit Deum. Quòd clericus ſortitus ſit Deum, benè dicitur in Pſalmo, in perſona ipſius clerici, cùm ſtigmate clericatus inſignitur. (Pſal. 15.) Dicitur enim Deo: Dominus pars hæreditatis meę. & in alio Pſalmo: Hæc eſt generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Iacob. (Pſal. 23.) Quòd verò Dominus ſortitus ſit ipſum clericum, in ipſius clerici tonſione dicitur ex ſuperiori Pſalmo in perſona Domini: Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara eſt mihi. (Pſal. 15.) Vndè qui per clericatus officiũ aliud quærit quam Deum, nec à Deo electus eſt, nec Deum elegit: qui in ſorte ſua creaturam creatori aut præpoſuit, aut æquiparauit. Hæc dicentes, non interdicimus vobis huius vitæ neceſſaria, ſed de oblationibus, vel de opere manuum, vel de alijs innocentibus artibus conquiſita, non de vſuris, nõ de turpibus lucris, non de negociationibus, vel alijs illicitis artibus compilata. Sic enim tribus Leui, quæ in figuram clericalis ordinis precęſſit, partem non habuit inter reliquas tribus, ſed viuebat de primitiis, decimis & oblationibus, quas offerebant aliæ tribus. Si ergo & vos de ſtipe templi viuere diſponitis, ſi extra Deum nihil quæritis, qui ſi eo contenti fueritis, erit vobis ampliſſimum & vberrimũ prædium: & ſalubriter ad clericatum acceſſiſtis, quia & vita veſtra concordat cum nomine, & profeſſio apparet in opere. Alioquin, ſi paupertatem & humilitatem, quam præfert habitus corporis, & figura capitis, in corde non habetis: timendũ enim hypocritis ſit pars veſtra, & ſpes veſtra ab æterna mercede ſit vacua: qui non vt clerici, ſed vt acephali in clericali militia ſola quæritis lucra temporalia. Ad hoc enim capillos in modum coronę in ſummitate capitis raditis, vt & regnum ſpirituale, quo cæteris præminetis tali figura oſtendatis, & curæ mortalis illecebras frequenter redeuntes, ſic amputetis de corde, ſicut crines frequenter reſurgentes, abraditis de capite. Reſiduos autem capillos eo ordine præcidere debetis, vt aures, oculos, & alios ſenſus capitis liberos reddant: & curam exteriorum non in ſuperfluis deſiderijs carnis, ſed neceſſarijs tantum exercendam agnoſcant. Si ergo ad ambulandũ in via Dei, ſicut prætaxatum eſt, affecti eſtis: & clerici vocari digni eſtis, & ad maiora militiæ clericalis officia promoueri. Hæc officia ſeptẽ gradibus ſunt diſtincta, quia ſancta Eccleſia ſeptiformis gratiæ eſt munere decorata. Hæc officia in propria perſona Dominus noſter oſtendit, & Eccleſiæ ſuæ exhibenda reliquit: vt forma quæ præceſſerat in capite, repræſentaretur in corpore.

In his ſeptem officiis primus gradus eſt oſtiariorum, qui poſſunt diſcernere inter bonos & malos, dignos & indignos, & admittere in Eccleſiam quos ſciunt eſſe dignos, & repellere quos ſciunt eſſe indignos. Iſtis cura eſt & introitum Eccleſię ſeruare, & res Eccleſię peruigili cura cuſtodire. Vndè & eis, cùm ordinantur, claues Eccleſię ab Epiſcopo traduntur, & dicitur eis: Sic agite, tamquam rationem Deo reddituri pro rebus quę his clauibus recluduntur. Hoc officium Dominus noſter nobis initiauit, quando flagello de funiculis facto, vendentes & ementes de templo eiecit, & cathedras nummulariorum euertit (Ioan. 2.): hoc facto ſignificans, quòd omnis negociatio rerum Eccleſiaſticarum, ab Eccleſia pellenda ſit. Vndè & ipſe oſtiarius prætaxatus dicit: Ego ſum oſtium (Ioan. 10.): per me ſi quis introierit, ingredietur & egredietur, id eſt, qui canonicè adminiſtrationem Eccleſiaſtici regni acceperit, ingredietur, id eſt, à me recipietur: & egredietur, quia peracta diſpenſatione ſibi credita, à ſeruitute huius corruptionis liberabitur.

¶ Indè promouetur ad officium lectorum, vt iam ex traditione Eccleſiæ legat in Eccleſia propheticas & Apoſtolicas lectiones. Vndè & eis, vidente populo, traditur codex diuinarum ſcripturarum, & dicitur eis: Accipite & eſtote verbi Dei relatores: habituri ſi fideliter & vtiliter impleueritis officium, partem cum his, qui benè miniſtrauerunt. Hic quidẽ, qui ad hunc gradum prouehitur, literarum ſcientia debet eſſe inſtructus, vt & ſenſum verborum intelligat, vim accentuũ ſciat diſtinctè legat, nè confuſione pronunciationis, intellectum auditoribus auferat. Attendat quid ſit indicatiue legendum, quid ſub interrogatione: vbi ſit in oratione ſuo diſtinctio, media diſtinctio: quia & hæc male ſeruata intellectũ perturbant, & grãmaticorũ typũ ad riſum prouocãt. Auribus enim & cordi conſulere debet lector. Hoc officium Dominus noſter in propria perſona oſtendit, quando in medio ſeniorum, librum Eſaiæ Prophetæ aperiens, diſtinctè ad intelligendũ legit (Luc. 4. Eſa. 61.): Spiritus Domini ſuper me, ad Euangelizandum pauperibus miſit me, & cætera quæ in eodem ſequuntur capitulo: vt hoc exemplo cognoſcat lector, quia ſpirituali gratia debet clarere, & ſic auditoribus verbum Dei prædicare.

¶ Tertio loco ſequitur ordo exorciſtarum, qui ſuper catechumenos faciunt ſacramenta apertionis, & habet ſpiritale imperiũ ſuper ſpiritus immundos, ad eiiciendos eos de corporibus obſeſſis. Debet autẽ habere ſpiritum mundũ, qui ſpiritibus ſuperat immundis, vt concordet vita cum officio, & malignũ, quem per acceptum officiũ expellit de corpore alieno, per munditiam vitæ expellat de corde ſuo: ne medicina quam alijs facit, ſibi non proſit, & ne dicatur ei: Medice, cura teipſum (Luc. 4.), ſi per immunditiam conſcientię ſpiritum retinet immundum. Hi cùm ordinantur, accipiunt de manu Epiſcopi librum exorciſmorum, & dicitur eis: Accipite & habetote poteſtatem ponendi manum ſuper energumenum ſiue catechumenũ. Hoc officio vſus eſt Dominus, quando ſaliua ſua tetigit aures ſurdi & muti, & dixit, Epheta (Marc. 7.); quod eſt, adaperire. † quo exemplo docuit nos, tali ſacramentu aperire debere aures precordiorum ad intelligendum, & os ad confitendum: † quid fit, cùm expulſo dæmone, verus poſſeſſor recipit vas ſuum. († hoc exemplo. † quid fit.)

¶ Quarto loco accedunt acolyti, qui Latinè dicũtur ceroferarij, quia cereos accenſos deferunt dum legitur Euangelium, vel dum offertur ſacrificium, non vt tenebras huius aëris illuminent, ſed ob hoc, vt ſicut viſibile lumen manibus geſtant, ità opera lucis proximis oſtendant: & more lucis errantibus viam in tenebris palpantibus ducatum prębeant. Hoc officium Dominus ſe habere teſtatur, in Euangelio dicens: Ego ſum lux mundi: qui ſequitur me, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitę (Ioan. 8.). Hi cùm ordinantur, poſtquàm educti fuerint ab Epiſcopo, qualiter in officio agere debeant, accipiunt ab Archidiacono candela-

brum cum cereo: vt ſciant ſe ad accendenda luminaria mancipari. Accipiunt vrceolum vacuum ad infundendam aquam in calicem, quo conſecrandus eſt ſanguis Chriſti. Vbi fit commemoratio ſanguinis de Chriſti latere profluentis, & aquæ inde procedentis. *Ioan. 19.* Quæ duo idcirco in calicem commiſcentur, quia Chriſti ſanguine ſumus redempti, & aqua baptiſmi à peccatis abluti.

¶ Quinto loco ordinantur ſubdiaconi, qui iam miniſterio altaris approximant: quia vaſa corporis & ſanguinis Chriſti portant. Vnde lex continentiæ eis imponitur, quatenus impleant illud Prophetæ: *Eſai. 52.* Mundamini, qui fertis vaſa Domini: id eſt, vt & ſeipſos exhibeant vaſa in honorem, non in contumeliam: & vaſa iſta quibus miniſtratur † corpus Domini, deferant ad altare, & referant ab altari ad Dei gloriam, ſcilicet, vt fugiant omnem carnis immunditiã. *† corporo.* Iſti miniſtrant officijs Leuitarum: & in templo Domini oblationes ſuſcipiunt à populis. Ad iſtorum prouiſionem pertinet, tantum de oblationibus ponere in altari, quantum poſſit populo ſufficere. Ad horum pertinet officium, Corporales, pallas, & ſubſtratoria lauare, & aquam in baptiſterium † ingerere. *† vergere.* Hi cum ordinantur, accipiunt patenam vacuam, & calicem vacuum de manu Epiſcopi. De manu verò Archidiaconi, accipiunt vrceolũ cum † aqua. manile & manutergium, quibus mundare debent manus ſacerdos & Leuita, tractaturi Dominica ſacramenta. *† aquamanile &* *Ioan. 13.* Hoc officio vſus eſt Dominus, quando facta cœna cum diſcipulis, linteo ſe præcinxit: & mittens aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit, & linteo extersit. Vna ſignificatio eſt lintei & manutergij, quæ de lino fiunt: & multis caſtigationibus & ablutionibus ad candorem perueniunt. Linteo ergo pedes puluere fœdati, prius aqua lauantur, deinde linteo exterguntur, Sic cum Pſalmiſta dicimus. *Pſal. 6.* Lauabo per ſingulas noctes, id eſt, per ſingulas offenſiones, lectum meum, id eſt, conſcientiam meam, in qua ſanus quieſco, æger laboro, & cum Apoſtolo, *1. Cor. 9.* Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. Eodem modo miniſtri manus lauant & tergunt ter, cum omnem terrenam concupiſcentiam de operibus ſuis excutiunt.

¶ Diaconorum ordo eſt in ſexto loco, non ſine aliquo ſenarij myſterio, quo, propter ſui perfectionem, ſignificatur operum perfectio. Hic ordo in veteri teſtamento à tribu Leui habet exordium: præcipit enim Dominus Moyſi, vt poſt ordinationem Aaron & filiorum eius, rurſus tribus Leui ad diuini cultus miniſteria ordinaretur, & conſecraretur Domino, & ſeruiret pro Iſraël coram Aaron & filijs in tabernaculo Dei, *Num. 3. & 4.* ipſique geſtarent arcam, & tabernaculum, & omnia vaſa eius, & in circuitu tabernaculi ipſi caſtra conſtruerent, & tranſportando tabernaculum ipſi deponerent, rurſus ipſi componerent. A viginti autem annis & ſupra, iuſſi ſunt ſeruire in tabernaculo, quam regulam ſancti Patres & in nouo teſtamento conſtituerunt: quoniam hæc ætas ad portanda onera robuſta eſt, quod illi ordini à Moyſe inſtitutum eſt, quod etiam in nouo teſtamento repræſentatur, cùm diaconus ſuper ſiniſtrum humerum ſtola ponitur, & caſula in diebus ieiunij ſuper eundem humerum complicatur. Quia quicquid laboris & ſuſtinentiæ in hac vita toleramus, tanquàm in ſiniſtra portamus, donec in dextra, id eſt, in æternitate requiem habeamus. Hic ordo in nouo teſtamento ab Apoſtolis initium ſumpſit, quando, ſicut legitur in Actibus Apoſtolorum, *Act. 6.* ſeptem viros boni teſtimonij plenos Spiritu ſancto ad hoc officium elegerunt, & oratione præmiſſa, manus eis impoſuerunt. Exindè Apoſtoli & eorum ſucceſſores decreuerunt, vt in omni † matrice Eccleſia ſeptem diaconos circa aram Chriſti ſublimiori gradu tanquàm columnæ altaris aſſiſterent, *† matre.* non ſine aliquo ſeptenarij myſterio. In quo ſignificatur, vt ſeptiformis gratiæ ſpiritu præfulgentes, ſancti ſint corpore & ſpiritu. Hic enim numerus cum conſtet quaternario & ternario, quaternarius refertur ad corpus, propter quatuor elementorum in corpore conſonam complexionem: Ternarius verò ad animam, propter triplicem animæ virtutem, propter quam iubemur Deum tripliciter diligere, id eſt, toto corde, quod refertur ad intellectum: tota anima, quod refertur ad voluntatem: tota mente, quod refertur ad memoriam: hi ſunt ſeptem angeli, quos legimus in Apocalypſi tuba canẽtes: *Apoc. 8.* Angeli, quia nuncij: tuba canentes, id eſt, alta myſteria de interna adſpiratione foris reſonantes. Hi ſunt ſeptem candelabra aurea, id eſt, lucem Euangelij in manibus, id eſt, in operibus præferentia, & ad omnem ignis, id eſt, tribulationis examinationem probata, hi quoque ſunt tonitrua ſeptem, beſtiales mentes terribili comminatione velut quodam terribili tonitru commouentia. Tale tonitru emittebat Ioannes Baptiſta, quandò dicebat: *Matt. 3.* *Luc. 3.* Genimina viperarum, quis dabit vobis fugere à ventura ira? Et Dominus in Euangelio: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et in hunc modum plurima. Iſti in modum præconis, manifeſtè admonent cunctos ad orandum, & ad genu flectendum: Iſti euangelizant, iſti ſacramenta diſpenſant. Sacerdotibus non licet calicem Domini in † Miſſa tollere, niſi traditus eis fuerit à diacono. *† menſa.* Leuitæ hoſtias ſuper altare ponunt: ipſi menſam Domini componunt, ipſi † altare myſteriorum operiunt: ipſi albis veſtibus induti, altari aſſiſtunt. quia in re ſignificatur, quam munditiam candoris, quam præferunt in corpore. debeant habere in mente. *† aliter myſterio.* Tales enim Deum decet habere miniſtros, qui nullo carnis contaminentur contagio, ſed plena mentis & corporis caſtitate præfulgeant. Quales enim diacones ordinandi ſunt, Apoſtolus pleniſſimè docet ſcribens ad Timotheum. *1. Tim. 3.* Nam cùm de ſacerdotibus præmiſiſſet, ſubiunxit: Diacones ſimiliter oportet eſſe irreprehenſibiles, id eſt, ſine crimine, ſicut Epiſcopos: pudicos, id eſt, à libidine continentes: non bilingues, ſcilicet nè conturbent pacem habentes: non multo vino deditos, quia vbi ebrietas, ibi libido & furor dominatur: non turpe lucrum ſectantes, nè de ſpirituali miniſterio terrena lucra ſectentur. Poſt hæc adiecit: Hi autem probentur primùm, & ſic miniſtrent, nullum crimen habentes. Hi itaque ſicut Epiſcopi, ante ordinationem examinari debent, & ſi digni inuenti fuerint, ad ſacrum miniſterium ſunt applicandi. Hoc officio vſus eſt Dominus, quando poſt cœnam proprio ore & proprijs manibus ſacramenta confecta diſpenſauit, *Ioan. 13.* & quando Apoſtolos dormientes ad orationem † inuitauit, dicens: *† inuitauit.* *Matt. 26.* Vigilate & orate, nè intretis in tentationem. Hi cùm ordinantur, ſolus Epiſcopus eis manus imponit, quia † ad miniſterium, non ad ſacerdotium applicantur. *† ad ſacerdotium.* Ponitur eis orarium ab Epiſcopo ſuper ſiniſtrum humerum: vt per hoc agnoſcant ſe accepiſſe iugum Domini, quo omnia quę ad ſiniſtram, id eſt, pręſentem vitam pertinent, & premant, & iugo Domini ſubijciant. Accipiunt & textum Euangeliorum de manu Epiſcopi, per quod intelligant ſe debere eſſe præcones Euangelij.

¶ Preſbyterorum ordo à filijs Aaron ſumpſit exordium, qui cum Epiſcopis in pluribus commune habent officium: & qui nunc Preſbyteri vocantur, tunc ſacerdotes vocabantur: & qui nunc ſunt Pontifices, tunc dicebantur ſacerdotum principes. Diſtat autem hoc tantum inter pontifices, & huius temporis ſacerdotes, quia ſcilicet ſolis pontificibus addita eſt clericorum ordinatio, baſilicarum dedicatio chriſmatis conſecratio, & manus impoſitio, & communis ſuper populum benedictio: cùm in alijs ſacramentis, catechizandi, Miſſam celebrandi, in Eccleſia verbum faciendi ad populum, communis vtriuſque ſit diſpenſatio. Sed ſummis ſacerdotibus ea quæ prætaxauimus, idcircò reſeruata ſunt, nè eadem poteſtatis auctoritas ab omnibus vindicata, inſolentes redderet, & ſoluto obedientiæ vinculo,

vinculo, ſcandalum generaret. Qui autem Græcè dicitur Presbyteri, Latinè dicuntur ſeniores, non tam ætate, *Sap. 4.* quàm prudentia, & morum maturitate. Vndè dicitur in libro Sapientiæ: Cani ſunt ſenſus hominum, & ſenectus hominis, vita immaculata. Presbyteri quippe, ſucceſſores & vicarii ſunt ſeptuaginta diſcipulorum: qui præcedebant Dominum Ieſum in omnem ciuitatem & locum, quo ipſe erat venturus. Ità Presbyteri, *Luc. 10.* quia adiutores ſunt Epiſcoporum, rudes populos initiant, baptizando vnitati Eccleſiæ incorporant: & omnibus ſacramentis vſque ad manus impoſitionem populo Dei miniſtrant. Epiſcopi verò ſucceſſores ſunt Apoſtolorum, qui ex neceſſitate adiutorum & ſupplementum ſui officii, quo facilius plebes innumeras regere poſſint, miniſterium ſibi expetunt ſacerdotum.

Num. 11 Sicut Moyſes in eremo LXX. viros prudentes elegit, quorum conſilio & auxilio immenſam multitudinem populi Iſraël facilè gubernaret: Siue autem ſint minoris ordinis, ſiue ſummi ordinis ſacerdotes, vicem Chriſti ſummi pontificis gerunt, dum populos delinquentes ad pœnitentiam vocant: & orationum ſuarum medica- *2. Cor. 5.* mēto ſanant. Vnde Apoſtolus dicit: Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi, & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Obſecro ergo pro Chriſto reconciliamini Deo. Funguntur itaque, vt dictum eſt, officio mediatoris, dum pro populo Deum interpellant, dum pœnitentes abſoluendo reconciliant. Vndè oportet, vt ſicut mediator Dei & hominum, per hoc quod fuit particeps noſtræ mortalitatis, mundum reconciliauit: per hoc quod fuit particeps diuinitatis, abſoluit: ità vtriuſque ordinis ſacerdotes tamquàm boni mediatores, & peccatoribus compatiantur per conſcientiam ſuæ infirmitatis, & † Dei pacem habeant per eminentiam ſanctitatis. *† cum Deo.* Mediator enim, vt ait Apoſtolus, vnius *Gal. 3.* non eſt, quia vtique parti quam pacificare vult, amicus eſt. *Tit. 1.* Quales debeant eſſe Presbyteri, idem Apoſtolus ſcribens ad Titum, ità commemorat: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt conſtituas per ciuitates Presbyteros, quemadmodum ego tibi diſpoſui. Si quis ſine crimine eſt, vnius vxoris virum, filios habentem fideles, non in accuſatione luxuriæ, aut non ſubditos. Oportet enim Epiſcopum ſine crimine eſſe. Qua ſententia oſtendit etiam Presbyteros ſub Epiſcoporum nomine taceri. *1. Tim. 3* Vndè & ad Timotheum de ordinatione Epiſcopi & Diaconi, ſcribit, de Presbyteris verò tacuit, ſub nomine Epiſcoporum eos intelligens. Vndè etiam tales in Eccleſia Presbyteros conſtituendos eſſe ſicut Epiſcopos, & Apoſtolus ad Titum loquitur, *Tit. 1.* & canones ipſi teſtantur: Hi cùm ordinantur, Epiſcopo eos benedicente, & manum ſuper capita eorum tenente, omnes Presbyteri, qui præſentes ſunt, manus ſuas iuxta manū Epiſcopi ſuper capita eorum leuant. & Spiritum ſanctū ſuper eos qui ordinantur, inuocant: hi poſt inuocationem ſancti Spiritus, ſtolam ſuper vtrumque humerum accipiunt, quæ in modum ſuſtentaculorum, dextrum latus munit & ſiniſtrum: vt per hoc intelligant ſe per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris eſſe munitos, vt eos nec aduerſa frangant, nec proſpera extollant. Accipiunt & calicem cum vino, & patenam cum hoſtia de manu Epiſcopi, quatenus his inſtrumentis poteſtatem accipiant placabiles hoſtias Deo offerendi. Hoc officio *Matt. 26 Marc. 14* vſus eſt Dominus Ieſus Chriſtus, quando poſt cœnam panem & vinum in corpus & ſanguinem ſuum cōmutauit, & vt in memoriam ſuæ paſſionis idem facerent, diſcipulis ſuis ordinauit. Hoc etiam manifeſtius & excellentius officium impleuit, quando ipſe idem ſacerdos & hoſtia, ſeipſum in ara crucis propter peccata humani generis obtulit, & per propriū ſanguinem ſancta æterna introiens, cæleſtia & terreſtria pacificauit. In quo apparet, quanta ſit excellētia ſacerdotalis officij, per quod quotidie in altari Chriſti paſſio celebratur, & reus quiſque à peccatis conuerſus, Deo reconciliatur. Quibus omnibus de ſacerdotali ordine breuiter per tractatus, ad-

monendi ſunt Chriſti ſacerdotes, quatenus ſicut excellunt ordinis dignitate, ſic excellant vitæ ſanctitate: vt & plebs eis commiſſa, eorum diſciplinis edocta, gratantet eis obediat, & eorum imitatione de die in diem proficiat.

SERMO EIVSDEM IN SYNODO,
De ſignificationibus indumentorum ſacerdotalium.

QVIA ſanctitas miniſterij, ſanctitatem expetit miniſtrorum, quales ad ſacerdotium promoueri debeant perſonę, in ſuperiori ſermone breuiter ex Apoſtolica inſtitutione commemorauimus: ſed in quo habitu ordinati vel ad altare accedere debeant, illi ſermoni non inſeruimus. De indumentis ergo ſacerdotalibus, vel de pontificalibus diligenter conſiderandum eſt, quid in moribus ſacerdotum ſignificet illa varietas veſtiū, quid fulgor auri, quid nitor gemmarum: cùm nihil ibi debeat eſſe ratione carens, ſed forma ſanctitatis & omnium imago virtutum. Sicut enim bona domus in ipſo veſtibulo agnoſcitur, ſic Chriſti ſacerdos cultu ſacratarum veſtium oſtendit exterius, qualis apud ſe eſſe debeat interius. Iſte autem ſacratarum veſtium ritus, per Moyſen ſumpſit exordium: quamuis Chriſtiana religio plus intenta rebus, quàm figuris, ſacerdotes ſuos non omnibus illis veteribus induit ornamentis. Inſpiciamus ergo prius veterum ornamenta pontificum, vel quo ordine illis vtebantur, vel cùm ordinarentur, vel cum thymiama oblaturi, ſancta ſanctorum ingrederentur. Deinde noſtra cum illorum indumentis conferentes, quid ſimile, quid diſſimile inter ſe habebant, & quomodo etiam in rebus ſignificatis conueniant attendamus. Duo enim Cherubin propitiatorium adſpiciunt, quia ſacramenta vtriuſque teſtamenti ad diuinæ propitiationis fidem intendunt, *Exod. 25* quæ in ſacerdotio veteri ſub multiplici eſt ſacrificiorum velamine adumbrata: in nouo autem teſtamento per vnū verum perfectumque eſt ſacrificium completa. In ornamentis itaque vtrorumque ſacerdotum & ſublimitas ſacerdotii commendatur, & ſacerdotum caſta dignitas ſignificatur, quatenus per exteriorem habitum diſcāt, quales intra ſe debeant eſſe, qui vices illius veri ſummique pontificis gerunt, in quo fuit omnis plenitudo virtutum, quam profitentur exteriora ornamenta membrorum. Sed iam ad id, quod propoſuimus, veniamus: & primum, qualiter Moyſes, Aaron & filios eius, Domino iubente, ornauerit, & poſteà induerit, videamus. Sic enim legitur in Leuitico: Et fecit Moyſes, ſicut præcepit ei Dominus: *Leuit. 8.* & conuocauit ſynagogam ad ianuam tabernaculi teſtimonii, & applicuit Moyſes Aaron fratrem ſuum & filios eius, & lauit eos aqua, & veſtiuit eum tunica, & præcinxit eum zona, & veſtiuit eum tunica interiore, & impoſuit ei ſuperhumerale, & cinxit eum ſecundum facturam humeralis, & impoſuit ſuper eum logion, & ſuper logion manifeſtationem & veritatem, & impoſuit ſuper caput eius mitram, & poſuit ſuper mitram ante faciem eius laminam auream, in qua ſcriptum erat nomen Domini.

Notandus eſt ordo verborum. Licet enim de conſtituendo Pontifice præcepiſſet Dominus, & elegiſſet, tamen vocatur Synagoga. Idcircò enim requiritur præſentia populi in eligendo ſacerdote, vt ſciant omnes, quia qui doctior eſt ex omni populo, qui omni virtute præſtantior, hic eligi debet ad ſacerdotium, & hoc cum conſenſu Eccleſiæ, ne qua poſtea retractatio, ne quis ſcrupulus remaneat, ſed omnium teſtimonio commendetur, ſecundùm Apoſtolum: *1. Tim. 3* Oportet Epiſcopum bonum habere teſtimonium ab his qui foris ſunt. Ita plebis teſtimonio approbatos primò lauat, poſteà induit. Moyſes quippe in hoc facto typum legis gerit quæ ordinandos ſacerdotes prius lauat, antequam induat,

Niſi enim quis prius fuerit per legis obſeruationem, probatus, non eſt ad ſacerdotium promouendus. Ita A verò probatus, induitur tunica, quæ apud eos byſſina eſt, apud nos linea. Byſſus enim eſt genus lini candidiſſimi, & ad ſummum candorem multa vexatione & ablutione perductum. Significat autem perfectam carnis munditiam, ſecundùm illud quod in Apocalypſi legitur: Byſſus ſunt iuſtificationes Sanctorum. Hanc munditiam caro ſacerdotis ex ſe non habet, ſicut nec linum ex ſe eſt candidum: ſed ſicut dictum eſt, multis caſtigationibus & ablutionibus redditur candidum, vt aptum fiat indumentis Pontificum. Forma eſt ſacerdotalis munditiæ, vt ſecundùm Apoſtolum, ſacerdotes carnem ſuam caſtigent, & in ſeruitutem redigant: & præeunte gratia, habeant per induſtriam quod non potuerunt habere per naturam. Hæc veſtis Græcè ποδήρης, B id eſt, talaris, appellatur, quia a collo vſque ad talos extenditur: & ita eſt arcta, & membris corporis contemperata, vt ſua forma teſtificetur, ſacerdotem nihil habere diſſolutum, nihil remiſſum, ſed ad omne opus bonum eſſe expeditum. Hæc eadem veſtis circa renes zona fortius adſtringitur, vt caſtitas ſacerdotis, nullo incentiuorum æſtu diſſoluatur: Quod bene ſignificatur in quatuor coloribus, quibus zona illa variata erat, byſſo, purpura, hyacintho, & cocco: quibus coloribus quatuor elementa ſignificantur: quorum complexione natura conſtat humana, quorum diſtemperantia fluxus carnis generat, niſi medicinali cohibeatur continentia. Talium enim coniectores naturarum, per byſſum, quia de terra oritur, terram: per purpuram, quia ſanguine cochlearum marinarum tingitur, aquam: per hyacinthum, C quia colorem ſereni aeris imitatur, aërem: per coccum, qui colore flammeo rutilat, ſignificari ignem voluerunt. Quorum, vt dictum eſt, exuberantia in renibus maximè ſuperfluos humores, praui humores illicitos motus generant: qui niſi freno parſimoniæ reprimantur, caſtitatis dignitas in eis facili impulſu periclitatur. Vbi autem maior eſt pugna, maior eſt adhibenda cuſtodia. Inde eſt, quòd inter indumenta pontificalia adhoc circa renes applicantur linea feminalia, non tam ad velandam carnis turpitudinem, quæ iam ſolitis operta eſt veſtimentis, quàm propter ſignum caſtitatis conſeruandæ. Vnde & Apoſtolus dicit: Honeſta noſtra nullius egent: Quæ autem inhoneſta ſunt, his abundantiorem honorem circundamus. Feminalibus non vtuntur noui ſacerdotij pontifices, quibus eſt D iniuncta ſeruandæ caſtitatis quotidiana neceſſitas, ſicut eſt quotidie offerendi conceſſa poteſtas: cùm pontifices vmbræ ſeruientes, expleta vice ſua, feminalia ſua ſoluerent, tempore vicis ſuæ tamen ea induerent. Reliqua duo, poderis & zona, veteribus & nouis ſacerdotibus ſunt indumenta communia: quamuis zona noſtrorum ſacerdotum non ſit quatuor intexta coloribus, aut propter penuriam materiarum, aut propter abſentiam artificum: vndecumque tamen ſit, & hæc & illa vnum gerunt temperantiæ typum. Sequitur quartum indumentum, tunica interior, vel hyacinthina, qua & in veteri & in nouo teſtamento ſoli vtuntur pontifices. Duabus enim tunicis meritò induitur pontifex, quia debet de theſauro ſuo proferre noua & vetera, id eſt, E legem intelligere ſecundùm literam, quemadmodum ante aduentum Chriſti obſeruabatur, & ſecundùm ſpiritum, quemadmodum poſt aduentum Chriſti intelligitur: vnde & ſecunda tunica interior appellatur vel hyacinthina, cuius color cæli ſerenitatem imitatur: vt per hoc intelligatur, quia pontifex plus debet de cæleſtibus cogitare, quàm de terrenis. Rectus quippe ordo eſt, vt primùm ſtudeamus munditiæ carnis, per quam veniamus ad munditiam cordis, quæ nos prouehat ad intellectum diuinitatis: iuxta illud: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Quinta veſtis eſt ſuperhumerale, quæ Hebraicè vocatur † ephot. Hæc veſtis, ſacerdotalis ſimul & pontificalis apud nos eſt: apud

Apoc. 19 — 1. Cor. 9. — 1. Cor. 12 — Matt. 13 — Matt. 5. — † ephod.

Hebræos verò, tantùm pontificalis, & apud eos eiſdem eſt variata coloribus, quibus & zona pontificalis, de qua dicitur in ordinatione pontificis: Et circumcinxit eum (de Moyſe loquens) ſecundum facturam humeralis. Humeri quippe fortes ſunt ad agenda opera, & portanda onera, quæ ex circumductione humeralis, ſuis ligaturis conſtringuntur, quia pontificem & innocentia & operibus iuſtitiæ oportet eſſe conſtrictum, vt in eo nihil inueniatur diſſolutũ, nihil remiſſum. Quod verò ſignificant varij colores in zona, idem ſignificant in ſuperhumerali: quia quicquid de terrenis operamur, ſiue in largitione, ſiue in reſtrictione temporalium, totum ſumimus ex contemperantia quatuor elementorum. Vndè eſt, quòd quaternarius decies ductus, ſurgat in quadragenarium, quia elementorum quatuor abundantia legitimè diſpenſata, quod ſignificat denarius, ad verum perducit iubilæum, qui exhibitione acquiritur bonorum operum. Quadragenarius enim numerus partibus ſuis denominatis quinquagenarium facit. Quo numero in lege ſupradictus iubilæus, id eſt, remiſſionis annus exprimitur, veram præfigurans libertatem, quam qui adeptus fuerit, nullam timebit vlterius ſeruitutem. Huic bonorum operum ſignificationi concinit, quod in humerali duobus precioſis lapidibus inſculpta erant nomina duodecim Patriarcharum, ſex in vno, & ſex in altero: quorum alter ſuperpoſitus erat dextro humero, alter ſiniſtro. Nihil horum vacat à myſterio. Senarius enim propter ſui perfectionem, opera iuſtitiæ ſignificat: Nomina Patriarcharum, memoriam Sanctorum quam ſemper in exemplum bonorum operum habere debemus à dextris & à ſiniſtris, id eſt, in proſperis & in aduerſis, ſignificant. Et ideò illa nomina in lapidibus ſcribuntur: quia quod in lapide ſculpitur, vix aut numquam inde abolетur. Nec illud vacat à myſterio, quod pontifex cingitur ſecundùm facturam ſuperhumeralis, quia ſecundùm opera ſua vnicuique retribuetur. Quod autem noſtrorum Pontificum ſuperhumerale non eſt tot coloribus intextum, nec eſt tam precioſis gemmis redimitum, nihil refert, cùm Chriſtiana religio veritati ſeruiens, compendioſis figuris idem intelligi faciat, quod vetus obſeruantia ſumptuoſis.

Poſtquam pontificis verenda velata ſunt ſuis indumentis, poſtquàm cæleſtia iam cœpit meditari, poſtquàm iuſtitiæ operibus ornatus eſt, poſtquam vtroque cingulo, vt in omnibus fortiter & perſeueranter ſtaret, confirmatus eſt, imponitur rationale pectori pontificis, quod Græcè logion dicitur, per quod ſapientia, quæ in ratione conſiſtit, indicatur. Imponitur rationali manifeſtatio & veritas. Manifeſtatio ideò, quia non ſufficit pontifici habere ſapientiam, niſi etiam poſſit manifeſtare quæ nouit, & reddere rationem de ea, quæ in nobis eſt, fide & ſpe. Veritas verò, quia non debet pontifex de ſuo corde prophetare, ſed ea tantum quæ veritas habet, manifeſtare. Sunt autem adinuicem concatenata rationale & humerale: quia cohærere ſibi inuicem debent ratio & opera: vt quod mentis ratione concepimus, opere impleamus. Et notandus eſt ordo iſtorum: quia non prius rationale, quàm humerale: quia non prius ſapientia quàm opera: ſed prius opera, deinde ſapientia. Vndè habetur in pſalmo: A mandatis tuis intellexi: & de Domino Ieſu dicitur, Quæ cœpit Ieſus facere & docere. Deindè non prius manifeſtatio, quàm rationale: quia nemo docere debet quæ non nouit. Huic ordini concordat Propheta cum dicit: Seminate vobis ad iuſtitiam, & metite fructum vitę, & illuminate vobis lumen ſcientiæ. In hoc pectoris ornamento duodecim lapides inſerti erant, duodecim Patriarcharum nomina inſculpta habentes: quia ſanctorum Patrum exempla pontifex ſemper debet habere in memoria, & ſecundùm ea moderari facta ſua. In duodenario autem numero lapidum, poteſt † ſignificari Apoſtolica doctrina: quia & ipſi lapides per quatuor ordines ſunt

Leui. 25 — Matt. 16 — Pſ. 118. — Act. 1. — Oſe. 10. — † ſignificari

distributi

diſtributi, & terni & terni in ſingulis angulis rationalis poſiti. Quod Apoſtolicæ doctrinæ bene congruit, quæ fidem Trinitatis per quatuor Euangelia in omni parte mũdi prædicauit. Hic ornatus ſolius erat põtificis, ſicut & nunc eſt apud eos, quibus eo vti conceſſum eſt, propter diſtantiam maiorum & minorum ſacerdotum. Ita ornato pontifice, ſuperponitur capiti eius mitra, quæ alio nomine cidaris vel tiara vocatur, qua regnum quinque ſenſuum, quo præminere pontifex debet, intelligitur. In capite enim vſus habetur omnium corporalium ſenſuum: quod cũ bene regitur, caput viri, id eſt, Chriſtus decenter ornatur. (1.Cor.11) Et quia caput Chriſti Deus eſt, Lamina aurea ſuperponitur cui inſculptum eſt nomen Dei, quod Hebræi vocant ineffabile: vt per hoc intelligatur, Deum ſicut omnium conditorem, ita eſſe rectorem: & ad honorem & gloriam eius eſſe referendum B quicquid à Domini ſacerdotibus bene fuerit diſpenſatum. Hæc indumenta, octo eſſe debere conſtituit Moyſes in Exodo: ſed in Leuitico de eiſdem indumentis tractans, de octauo, id eſt, feminalibus, tacuit. Vnde Hieronymus in epiſtola ad Fabiolã, ſcribit: Vbi refertur quomodo Moyſes Aaron fratrem ſuum veſtimentis põtificalibus induerit, de ſolis feminalibus nihil dicitur, hac, arbitror, cauſa: quia ad genitalia noſtra & verenda, lex non miſit manum, quia ipſi ſecretiora noſtra † cõfeſſione digna tegere debemus & velare, († & confeſſione digna tegere & velare debemus.) & conſcientiam puritatis Deo iudici ſeruare. De cæteris vero virtutibus, fortitudine, iuſtitia, humilitate, manſuetudine, liberalitate poſſunt & alij iudicare: Pudicitiam ſola nouit conſcientia, & humani oculi certi huius rei eſſe iudices non poſſunt abſque his, qui paſſim in morem brutorum animalium in libidinem feruntur. (1.Cor.7.) Vnde Apoſtolus: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. (Matt 19) Et in Euangelio cum Dominus de eunuchis voluntariis & non voluntariis ageret, addidit in fine, Qui poteſt capere, capiat. Tanquam diceretur: Feminalibus ego vos non veſtio, nec impono alicui neceſſitatem. Qui vult ſacerdos eſſe, ipſe ſe veſtiat, ipſe ſe caſtitate muniat. Igitur ipſi aſſumamus feminalia, ipſi noſtra † verecũda († verecunda.) operiamus: non quæramus alienos oculos: ita tegantur genitalia, vt cum intramus ſancta ſanctorum, nulla appareat turpitudo, ne moriamur.

Notandum vero eſt, quod minoribus ſacerdotibus neque duplex tunica datur, neque humerale, neque rationale, neque lamina aurea, ſed tantum poderis, & mitra, & zona, qua ſtringatur tunica byſſina. Funguntur tamen ſacerdotio, ſed non illa ſublimitate, qua funguntur, qui omnibus octo indumentis decorantur. Noui quoque teſtamẽti ſacerdotes non omnibus illis vtuntur indumentis, quia nec duabus vtuntur tunicis, nec rationali, præter ſolos pontifices: nulli autem lamina aurea, quia ſicut dicit B. Hieronymus in ſupra memorata epiſtola, quod olim in lamina monſtrabatur, nunc in ſigno Crucis oſtenditur. Auro enim legis, ſanguis Euangelij precioſior eſt.

Vtuntur autem tunica linea, quæ poderis dicitur, vel talaris, quæ omnium figurat caſtigationem membrorũ & zona quæ tunicam † ſtringit, († ſtringitur.) quæ diſſolutam & remiſſam prohibet eſſe caſtitatem. Vtuntur & ſuperhumerali, per quod exiguntur opera iuſtitiæ à ſacerdote, E quia non ſufficit tẽperantia, & à malo abſtinentia, quæ ſuperioribus duobus indumentis figurabatur, niſi opera iuſtitiæ & miſericordiæ ſubſequantur. (Pſal. 33. 1.Petr 3) Vnde & in Pſalmo dicitur: Deſine à malo & fac bonum. Vnde ipſum humerali poderi † adſtringitur. († affigitur.) Vtuntur & ſtola, quæ alio nomine orarium vocatur: quia vetus ſacerdotium non vtebatur. Hoc tamquam iugum bobus arantibus vel triturantibus collo iuxta humeros ſuperponitur, vt illud Euangelicum ab eis impleatur: (Matt 11) Tollite iugum meũ ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde: Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Hęc à collo per anteriora deſcendens, dextrum latus ornat & ſiniſtrum, vt doceat ſacerdotem per arma iuſtitiæ à dextris & à ſiniſtris, id eſt, in proſperis & aduerſis, A debere eſſe munitum: quod ad fortitudinem pertinet, ſine qua cæteræ virtutes facile expugnantur, & minime coronantur. Vnde dicit Apoſtolus: (Heb 10.) Patientia vobis neceſſaria eſt, vt reportetis repromiſſiones. Et in Euangelio Dominus: (Matt 10. & 24.) Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Inde eſt quod ſtola cum zona poderis quibuſdam nexibus colligatur: quia virtutes virtutibus adiuuantur, ne aliquo tentationis impulſu moueantur. His omnibus indumentis ſuperponitur caſula, quæ alio nomine planeta vocatur: quæ quia communis eſt veſtis, charitatem ſignificat, quæ vniuerſis virtutibus ſuperponitur: quia cęteræ virtutes nihil ſine ea vtile operantur. (1.Cor.13) Vnde dicit Apoſtolus: Et adhuc excellentiorem viam docebo vos: Æmulamini charitatem. Et quam inutiles abſque ea ſint cæteræ virtutes, ſubſequenter approbatur, cum præcipuas virtutes, ſcientiam ſcilicet linguarum, diſtributionem rerum propriarum, ipſum quoque martyrium ſine ea nihil † eſſe confirmat. († valere.) Et ideo prudentiæ ponitur loco, quia plenitudo legis eſt dilectio: & quia mentibus bene compoſitis, & diuino cultui mancipatis, frequenter ſubrepit acedia, oportet vt ad eam frequenter detergendam, diligens adhibeatur vigilantia, qua ab oculis cordis emergens talis ſæpe mundetur pituita. Vnde in ſiniſtra manu ponitur quædam mappula, quæ ſæpe fluentem oculorum pituitam tergat, & oculorum lippitudinem remoueat. Hæc quippe ornamenta, vt dictum eſt, non ſunt ipſæ virtutes, ſed virtutũ inſignia, quibus tamquam ſcripturis admonentur vtentes, quid debeant appetere, quid vitare, & ad quem finem ſua C facta dirigere. Adiiciendum eſt ſupradictis, quia Leuitę ſuo modo vtuntur ſupramemoratis indumentis, idem ſignificantibus, quod ſignificant in Preſbyteris. Vtuntur Leuitæ Dalmatica, quæ propter ſui latitudinem curam proximorum ſignificat, quod ſignificabat in Preſbyteris caſula, quia vtrorumque iſtorum miniſtrorum, ad implendam dilectionem, eadem debet eſſe cuſtodia.

Vtuntur Epiſcopi & Cardinales Preſbyteri ſandaliis, quæ calceamenta ſunt prædicatorum. Habent autem † ad terram ſoleam integram, († à terra.) ne pes tangat terram: ſupra vero conſtat ex corio, quibuſdam locis pertuſo: quia Euangelium non debet terrenis commodis inniti, nec omnia † Euangelica ſacramenta omnibus reuelari, nec omnibus abſcondi. († Eccleſiaſtica.) Vnde & Dominus diſcipulis ita D dicebat: (Matt. 13) Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei: cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Hanc ſandaliorum ſignificationem Propheta intelligebat, quando dicebat: (Eſai 52. Rom 10.) Quam ſpecioſi pedes annunciantium pacem, Euangelizantium bona!

Antequam induantur ſandaliis, veſtiuntur caligis byſſinis vel lineis, vſque ad genua protenſis, & ibi bene conſtrictis: per quas ſignificatur, quia debent rectos greſſus facere pedibus ſuis: & genua debilia, id eſt, negligentiis reſoluta, roborare, & ſic ad prædicandum Euangelium feſtinare. Vnguntur præterea manus Preſbyteris & Epiſcopis, vt cognoſcant ſe in virtute ſancti Spiritus hoc ſacramento gratiam conſecrandi accipere, & opera miſericordiæ erga omnes pro viribus exercere debere. Epiſcopo vero ſpecialiter caput vngitur, vt intelligat ſe eſſe illius vicarium, de quo dicitur in Pſalmo: (Pſal. 44.) Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Accipiunt hac vnctione claues regni cælorum vt quæcumque ligauerint ſuper terram, (Matt. 18) ſint ligata & in cælis, & quæcumque ſoluerint ſuper terram, ſint ſoluta & in cælo: & quorum peccata detinuerint, ſint detenta: & quorum peccata dimiſerint, ſint dimiſſa. (Ioan 20) His ita de ornatu ſacerdotali & pontificali breuiter prælibatis, admonendi eſtis, vt ſicut ſacramenta profunda audiſtis, ſic ea ſtudeatis & corde intelligere & opere implere. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores. (Rom. 2.) Poteſt enim

vnuſquiſque veſtrum intra ſe regale habere ſacerdotium & ſacerdotales ornatus, ſi quem abluerit & mun- A dum fecerit legis obſeruatio, & ſi gratia baptiſmi & vnctio chriſmatis illibata permanſerit, & ſi indutus duplicibus indumentis, literæ ſcilicet, & ſpiritus, fuerit: & ſi in his fortiter accingatur, vt ſit caſtus mente & corpore, ſi etiam ſuperhumerali operum inſtificetur, ſi ſtola fortitudinis à dextris & à ſiniſtris muniatur, ſi plenitudine ſcientiæ, quam planeta ſignificat, cumuletur: poteſt, inquam, ita ornatus intra Dei templum, quod ipſe eſt, verum habere ſacerdotium. Qui autem nec ſacris veſtibus induti, nec honeſtis moribus ornati, ad

Leuit. 10. altare Dei accedere præſumpſerint, ſicut filij Aaron, Nadab & Abiho, igne alieno, quem offerebant ante

Matt. 22. Dominum, conſumpti ſunt: ita iſti non diuina ordinatione, ſed ſua præſumptione ſacerdotium ſibi vſurpantes, cum his, qui ad regales nuptias ſine veſte nu- B

Leu. 16. ptiali intrauerunt, æternis ignibus ſunt cruciandi. Vnde dicitur in Leuitico: & dixit Dominus ad Moyſen: Loquere ad Aaron fratrem tuum, ne intret omni hora in ſancta interiora, vt non moriatur. Vnde oſtenditur, quod ſi inordinate intraret ſancta ſanctorum, non præparatus, non indutus ſacerdotalibus indumentis, non propitiato ſibi prius Deo, morietur: & merito, tamquam qui non fecerit ea, quæ oportet fieri, antequam accedatur ad altare Dei: ad omnes enim nos pertinet, nos omnes inſtruit lex Dei, vt ſciamus quomodo debeamus accedere ad altare Dei, & offerre, ſcilicet vt deponamus veſtimenta ſordida, id eſt, carnis immunditiam, prauitatem morum, inquinamenta libidinum.

Ibid. 28. Vnde & in eodem Leuitico, cum enumeraſſet Domi- C nus veſtes, quibus induendus erat Aaron & filij eius, adiunxit: Veſties his omnibus fratrem tuum, & filios eius cum eo & cunctorum conſecrabis manus, ſanctificabiſque illos vt ſacerdotio fungantur mihi. Sequitur: Et vtentur eis Aaron & filij eius, quando ingredientur teſtimonij tabernaculum, quando appropinquabunt ad altare, vt miniſtrent in ſanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Ex his omnibus colligitur, quanta ſit dignitas ſacerdotalis miniſterij, & quanta eſſe debeat ſanctitas miniſtrorum: quam qui habuerit, ſacerdotij merito non carebit. Qui vero non habuerit, & ſacerdotij officium vſurpauerit, merito cum ſupra memoratis præſumptoribus interibit. Multa de ſacerdotij dignitate, multa de indumentorum ſacerdotalium myſtica pulchritudine, vitantes prolixitatem ſermo- D nis, prætenuimus: hoc intendentes, quia ad ædificationem morum, & ad vtilitatem audientium iſta ſufficiunt.

SERMO EIVSDEM DE SACRAmentis dedicationis.

QVONSAM ad dedicationem præſentis Baſilicæ hodie deuote conueniſtis, oportet, vt, quod in his ſanctis manufactis fieri videtis, totum impletum eſſe in vobis cognoſcatis. Primo enim manibus patrinorũ ad Eccleſiam fuiſtis al- E lati, & ſacerdotibus vel exorciſtis ad catechizandum oblati. Qui dum vos catechizarent, dum Chriſti legibus initiarent, de maſſa antiqua præuaricatione corrupta, præcidebant: & ipſa fidei profeſſio, & prauorum morum abrenunciatio, quæ à vobis exigebatur, interiorem parturiebat in vobis nouitatem, qua Chriſti imaginẽ de cælo portaretis, renati per gratiam, ſicut antea portaueratis imaginem terreni parentis, ex eo geniti per naturam. His documentis inſtructi,

Rom. 6. acceſſiſtis ad aquam, & fonte ſalutis abluti eſtis, vbi ſecundum Apoſtolum per trinam merſionem Chriſto conſepulti eſtis: vt quemadmodum ipſe ſemel carne eſt mortuus & reſurgens ex mortuis, iam non moritur: ita vos à peccatis abluti, & prima reſurrectione regenera- A ti, morti animæ, id eſt, peccato, non ſubiiciamini. Deinde oleo ſancto vncti fuiſtis in capite, vt charitas, quæ per Spiritum ſanctum datur, ſemper abondet in corde, ſecundum illud verbum Sapientiæ: Oleum de capite tuo numquam deficiat: Vnde & Apoſtolus, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Datus eſt tamen & idem Spiritus, cum aquis ſalutaribus ablueremini: ſed ibi ad præteritorum criminum remiſſionem, hic vero ad ædificandam in cordibus veſtris Dei & proximi dilectionem. Hæc charitas in Chriſti corpore non præfert indigenam alienigenæ, non nobilem ignobili, non virum mulieri: ſed omnes per adoptionem ſpiritus facit filios, quicumque per eundem Spiritum clamant, Pater noſter, dimitte nobis debita noſtra. In hoc ergo B Chriſti corpore ille ſolus habetur ſublimior, qui fuerit in Dei amore potentior: Accepiſtis etiam oleum ſanctum in pectore, vt vigeret in corde veſtro ſapientia. Accepiſtis & in humero dextro, vt in exercitiis bonorum operum indeficiens ſeruetur patientia: neque aliquando nouerit ſiniſtra veſtra, quid † faciat dextera veſtra. Quia vero in humeris vigor conſtat portandi oneris, huius partis vnctione Chriſti athletæ dedicati eſtis, vt ſciatis vos ad certamen eſſe vocatos: & per totum vitæ veſtrę curſum, contra antiquum hoſtem publicis & priuatis congreſſionibus eſſe pugnaturos. Data eſt vobis ad vltimum veſtis candida, caput & membra cooperiens, quę candore ſuo figuram præferebat, acceptæ nouitatis, & ſpem futurę immortalitatis, ad quam C de ſpe ad ſpeciem venietis, ſi cum veſte candida, id eſt, vitæ innocentia, ad nuptias regis intraueritis. His ergo ſacramentis initiati & confirmati, facti eſtis templum Dei viui fundati in fide, ſuperędificati in charitate, cumulati ſpe de promiſſa æternitate.

Eccl. 9. Rom. 5. Matt. 6. † ſiniſtra.

¶ His igitur de ſpirituali templo Dei breuiter prælibatis, nunc ad ea quæ in his viſibilibus templis aguntur, ſacramenta veniamus, & ea latius exponentes, prout Dominus donauerit, cum ſuperioribus conferamus. Primo enim lapides, qui ad hanc fabricam ædificandam comportati ſunt, aut de montibus ſunt præciſi, aut de locis ſubterraneis eruti, aut de agris collecti. Adhibita eſt de hinc cæmentariorum manus, quæ tundente frequenter ferro, ſuperiecta regula, ſcrupuloſitatem & informitatem lapidum complanaret, & D ad debitam quadraturam, qua maiores minoribus in paritate comparari poſſent, artis ſuæ diſciplina perduceret. Videmus hæc in ſancto Dei templo ſpiritaliter impleta, cum vos de omni genere hominum, ſublimium, humilium, mediocrium, ad audiendum verbum vitæ conueniſtis, & cęleſtis diſciplinæ dolabro fortitudinem veteris vitæ deponere voluiſtis, vt in Dei ędificio tamquam perpoliti lapides ordinari poſſetis, vbi iam non aſpernaretur nobilis ignobilem, diues pauperem, quem cognoſceret ſecum in cęlis eumdem habere patrem. Addita eſt etiam complanatis lapidibus, cum in parietibus ad ordinem vnius linęe collocarentur, ſicut noſtris, cęmenti glutinoſa tenacitas, quę lapides inuicem conſtringeret, & ab impoſito ſibi E ordine ſeparari non permitteret, quamuis alicubi maior minori ſuppoſitus videretur, alicubi vero minor maiore premeretur: & hoc in templo non manufacto fieri videmus, cum eos quos congregauit fidei vnitas, ligat indiſſolubilis charitas: ne indignetur maior de prelatione minoris: ne conqueratur minor de † correptione maioris, cum dicat Apoſtolus: Inuicem onera veſtra portate & ſic adimplebitis legem Chriſti. Ædificato itaque templo, & quaſi in vnius lapidis formam cæmento conſtringente redacto, vt templum Dei nomen & honorem habere mereatur, ad commendandum baptiſmi ſacramentum, per quod in eodem templo noui populi creandi ſunt, ipſum templum primum ſuo modo & ſuo ordine baptizamus, & deinceps

† correptione. Gal. 6.

ceps multiplici ſacramentorum ſanctitate dedicamus. Primo itaque aquam benedicimos, cui & ſal admiſcetur. Aqua etenim pœnitentiæ figuram gerit, quæ velut aqus, peccatorum maculas abluit: qusm tunc benedicimus, cum virtutem pœnitentiæ populis ad fidem venientibus prędicamus. Vnde & Petrus quibuſdam corde compunctis, in Actibus Apoſtolorum dicit: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum. (Act. 2.) Cui admiſcetur ſal, id eſt, Euangelica doctrina, fluxa auditorum corda ſuaui † mordacitate conſtringens, & ad conſeruandam vitæ nouitatem ſapienter componens. († moderamine.) Iſta aqus ad quandam baptiſmi imaginem gyrando Eccleſiam tunc exterius adſpergimus: quia vbi more baptizatorum non poteſt fieri trina merſio, neceſſe eſt, vt quia poſſumus ſacramenti ſimilitudine trina fiat adſperſio. Vnam enim babet hanc ſignificationem trina merſio, & trina adſperſio, quia quicquid cogitatione, locutione & actione conmittitur, totum ſalutari fonte diluitur: Interim autem in circuitu dedicandæ Eccleſiæ duodecim ſunt accenſa luminaria: quibus ſignificatur, quod commendanda ſit locens & ardens Apoſtolica doctrina. Sic cum templum à Salomone conſtructum, Domino iubente fuiſſet dedicatum. doodecim duces eadem munera detulerunt, ſed ea ſinguli ſingulis diebus obtulerunt: hoc ſignificante Spiritu ſancto, quod in Eccleſiæ ædificatione doctrina Apoſtolica, vnanimis & concors eſſet prædicanda, & tamen quæque gens ſuum prædicatorem ſortitura. Ad ſingulos vero circuitus accedit Pontifex ad oſtium baſilicæ, clero & populo ſubſequente: & percutit ſuper liminare virga paſtorali, cantando Antiphonam: Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales. (Pſal. 23.) Virga enim paſtoralis poteſtas intelligitur ſacerdotalis, quam Dominus diſcipulis ſuis contulit, quando eos ad prędicationem mittens, nihil eos in via ferre niſi virgam tantum permiſit. (Matt. 10. Mar. 6.) Qua virga, ſancti ſacerdotes & ſolantur humiles, & terrent ſuperbos, & feriunt impœnitentes. Quam poteſtatem à patre filius accepit, cum per humilitatem aſſumptæ humanitatis, cæleſtium, terreſtrium & infernorum dominatum accepit. Eamdem ergo poteſtatem Dominus ſuis largitus eſt pręſulibus, cum Petro & in eo Eccleſiæ principibus, poteſtatem dedit, dicés: Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam: quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque ſolueris ſuper terram. erit ſolutum & in cælis. (Matt. 16.) Cui ergo portæ inferi non præualebunt, & cui ligandi atque ſoluendi in cælo & in terra priuilegium traditur, conſtat quia & cælo & terræ & inferno principetur. Cum ergo Pontifex ſuper liminare futuræ Eccleſiæ virga paſtorali, ter percutit, oſtendit quia ſibi cæli & terræ & inferi poteſtas cedit. Vnde & poſt trinam percuſſionem oſtium aperitur, quia ſacerdoti poteſtatem ſuam indigne conſeruanti, pars aduerſa reſiſtere non poteſt. Nam ipſa Eccleſia, antequam pontifex eam ingrediatur, populi ignorantis, & perfidiæ tenebris incluſi figuram tenet. (Pſal. 23.) Huius populi ignorantis typum gerit, qui intus admonitionem pontificis quaſi admirans, interrogat: quis eſt iſte rex gloriæ? (Ibid.) Imperat autem pontifex dæmonibus ſeu vitiis, dicendo; Tollite portas principes veſtras, vt tollant portas ſuas, quatenus portæ cæleſtes, id eſt, virtutes eleuantur. (Pſal. 9.) per quas introeat rex gloriæ. Econtrario portæ mortis, ſunt peccata. Vnde & Propheta gloriatur in Domino: Qui exaltas me de portis mortis. († vel 10. Matt. 10.) Sunt autem portæ, quæ eleuantur in Eccleſia maxime tres, id eſt, ſacri verbi prædicatio, baptiſmi gratia, chriſmatis † honor: per quas rex gloriæ ad corda eorum qui ad fidem veniunt, intrat. Aperto vero oſtio, intrat pontifex cum clero & populo, dicens: Pax huic domui: ter, quia Chriſtus mundum ingrediens per aſſumptionem carnis noſtrę parietem inimicitiarum peccatis noſtris erectum, deſtruxit: & pacem inter Deum & hominem, inter terreſtria & cæleſtia ſui adoentus mediatione reformauit. Pontifex A ergo Eccleſiam ingrediens, pax huic domui, clamat: quia ſancti doctores hoc intendunt, vt populus qui à Deo diſcordauerat per peccata, ei reconciliaretur per bonorum operum exercitia. Quod vero, intrante pontifice Eccleſiam, clerus, ſacerdos & leuitæ proſtrati in terram, ad Dominum clamant, pro ſanctificatione ipſius domus: Hoc eſt quod Dominus ante paſſionem fecit, pro diſcipulis & cæteris fidelibus orans: Pater, ſanctifica eos, quos mihi dediſti. (Ioan. 17.) Ita enim Paulus tamquam eccleſiam ingreſſus, cohortatur omnes ad orationem, dicens: Obſecro primum omnium fieri orationes, poſtulationes, pro omnibus hominibus, & cætera. (1. Tim. 2.) Pontifex ergo dum in nouam Eccleſiam, eam ſanctificaturus, ingreditur, & ſtatim ad orationem ſe confert, Apo- B ſtoli vocem complet: qui primum omnium pro omnibus hominibos orationem fieri monet: & ita adhuc eorum typum tenet, qui nidem populum docere incipiunt. Inde eſt quod ſurgens ab oratione, nondum ſalutat populum, dicendo, Dominus vobiſcum: ſed tantum ad orationem cunctos hortatur, quia nouellos populus necdum ſacerdotis ſalutatione dignus videatur. Orandum ergo eſt pro talibus, qui nondum initiati ſunt: non tamen ſalutandi ſunt, quia non eſt eis conſentiendum, vel applaudendum. Vnde ipſis prædicatoribus Dominus dicit vt neminem ſalutent in via: (Luc. 10.) id eſt, neminem tranſitoria appetentem vana ſpe demulceant. His completis, incipit pontifex de ſiniſtro angulo ab oriente ſcribere per pauimentum alphabetum, vſque in dextrum angulum occidentis: atque iterum à C dextro angulo orientis, vſque in ſiniſtrum angulum occidentalem baſilicæ. (Quid ſignificet deſcriptio alphabeti in baſilica.) Quid autem per alphabetum, niſi initia & rudimenta doctrinæ ſacræ intelligi conuenit? Vnde Paulus ad Hebræos: Cum deberetis eſſe magiſtri propter tempus, rurſum indigetis vt inſtruamini quæ ſint elementa ſermonum dei. (Hebr. 5.) Scribit etiam pontifex quaſi alphabeti ordinem, cum docet fidei ſimplicitatem. Nam ſicut paruulorum conuenit eruditioni, primum litterarum elementa cognoſcere, deinde ad ſyllabas, ac poſt verba paulatim ad ſententiarum cognitionem peruenire: ſic ſunt quidam gradus intellectus in eruditione ſanctæ Eccleſiæ. Quod vero ab angulo orientali ſiniſtro in occidentalem dextrum prior verſus deſinit, & rurſus ab angulo orientali dextro verſus, reuertitur in ſiniſtrum occidentalem, duplici fi- D guræ adgaudet. Quarum prima eſt, quia in tali ſchemate crux figuratur, vt doctrinæ Euangelicæ, qua ſimplices imbuendi ſunt. mors Chriſti principaliter inſeratur. Vnde Paulus Corinthijs adhuc rudibus ita dixit: Neſciui me ſcire aliquid inter vos, niſi Chriſtum Ieſum; & hunc crucifixum. (1. Cor. 2.) Siniſter autem angulus orientalis, à quo primus verſus incipit: populus intelligitur Iudaicus, ex quo ortus eſt Dominus. Peruenit autem vſqoe in angulum Occidentalem: quia cum Dominus noſter ex Iudæis ſit ortus, fides incarnationis eius & mortis, à gentibus eſt ſuſcepta. Sed cum idem verſus ab angulo orientali dextro, reuertitur ad angulum occidentalem ſiniſtrum, hoc ſignificari videtur, cum plenitudo gentium introierit, tunc om- E nis Iſrael ſaluus erit. (Rom. 11.) Vtriuſque ergo populi collectionem illi duo verſus ſignificant in vnam crucis compaginem. (Gen. 48.) Hinc eſt qood Iacob filijs Ioſeph benedicens, & cancellatis manibus effigiem crucis faciens, dextram manom ſupra Effraim iunioris, ſiniſtram ſuper caput Manaſſæ maioris poſuit: ſignificans quia populus quondam dexter, in ſiniſtrum vertetur, ſiniſterque in dextrum. Quod vero eadem ſcriptura virga paſtorali peragitur, ſignificatur quod iſte tranſitus de Iudæis ad gentes, & ea denuo conuerſio qoæ in finem mundi conſummanda eſt per officium ſacerdotum perficietur. Dehinc Pontifex ad altiora conſcendit, & ſtans ante altare, Deum ſibi in adiutorium inuocat, veluti iam incipiens operari. Nam præterita quaſi

† *vſque ad.* quædam procœmia fuerunt. Dicit ergo, Deus in adiu-
torium meum intende, & cætera † abſque Alleluia. Hęc A
enim vox eſt in hac vita laborantium, & contra hoſtes
viſibiles & inuiſibiles colluctantium: & ideo Deum in
ſuum adiutorium inuocantium. Nedum tamẽ laudibus
Dei Alleluia adiungunt, quia adhuc in laboribus & ſu-
doribus ſe eſſe conſpiciunt. Alleluia enim non huius
temporis laudes, ſed æternę vitæ gloriam ſignificat: vn-
de mos inoleuit, vt in diebus Septuageſimæ ante Paſcha
Alleluia non cantetur, quia ſunt dies luctus, & pœni-
tentię. Pontifex ergo qui cum ſubditorum imperitia &
contradictione adhuc certat, adiutorium quidem Dei
poſtulat: Alleluia nondum cum eis pleniter cantat, de
quorum ſalute nondum pleniter ſperat. Poſtea vero be-
nedicit aqua commixto ſale & cinere. Et aqua qui-
Apoc. 17 dem ſignificari populum teſtatur Apocalypſis, dicens: B
Aquæ multæ, populi multi. Sal autem doctrinam verbi
Leuit. 2. diuini ſignat. Vnde in lege præcipitur: In omni ſacrifi-
cio ſal offeres: nec auferes ſal fœderis Domini Dei tui
de ſacrificio tuo. Quod eſt dicere: Non placent Deo il-
la opera, quæ non condiuntur diuina ſapientia. Cinis
autem reliquias, id eſt, memoriam ſignat Dominicæ
paſſionis, quã ſignificabat cinis vitulæ adſperſus, ad ex-
piationem populi. Aqua ergo benedicitur, vt ſanctifice-
tur. Sal cum cinere miſcetur, cum populus vt ſanctifi-
† *ſcien-tia.* cari poſſit diuina † ſapiẽtia & fide dominicæ paſſionis,
inſtruitur. Fit autem crux ter ſuper aquam & ſale & ci-
nere cum fidei diuinitatis & paſſionis, fides additur tri-
nitatis. Huic ergo mixturæ & vinum additur cũ aqua.
Quæ duo geminam naturã ſignificant in vna perſona,
diuinitatem ſcilicet & humanitatem. Et eſt ordo in- C
† *aperit.* tuendus. Primum pontifex oſtium † intrat: deinde pro
populo orat: poſt hoc, alphabetum ſcribit: inde aquam
cum ſale & cinere benedicit, cui vinum admiſcet: quia
vnuſquiſque primum ſibi per confeſſionem portam ſa-
lutis aperit, deinde eſt ſacerdotis pro eo orare: poſt hoc
primordia fidei ei tradere, & quaſi catechumenum fa-
cere, deinde inſtrui, qualiter iungi poſſit corpori ſui Sal-
uatoris per ſacram doctrinam: docere etiam, quia Chri-
ſtus Ieſus Deus & homo: poſtremo, ſacro fonte purifi-
cari. Hoc idem ſignificatum eſt in exteriori parietũ ad-
ſperſione, ſed non ideo hic fieri ad interiorem parietum
adſperſionem, ſuperuacuum videri debet: quia quic-
quit in exteriori ſanctificatione agitur, ſuperſtitiuſum
eſt, niſi interiori homine compleatur. Poſt hæc tingit
ſacerdos digitum in aqua, & facit crucem per quatuor D
cornua altaris. Altare enim Eccleſiæ figuram præfert:
quod per quatuor cornua diſtenditur, quia per quatuor
Gen. 28. mundi cardines dilatatur. Pro cuius typo Abrahæ di-
ctum eſt, Dilataberis vſque ad Orientem & Occiden-
tem, Septemtrionem & Meridiem. Bene ergo crux de
aqua fit per quatuor altaris cornua: vt oſtendatur, om-
nem Eccleſiam eſſe mundandam à ſordibus peccatorũ
per lauacrum aquæ & fidem paſſionis. Inde venit ante
Pſal. 11 altare, & adſpergit illud ſeptem vicibus. Quo numero ſi-
gnificatur plenitudo Spiritus ſancti, id eſt, ſpiritus ſa-
pientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis,
ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & ſpiritus timoris Domini.
Aſpergitur autem eadem aqua cum hyſopo, quæ herba
eſt humilis, interiora pectoris purgans, & duritiã ſaxo- E
rum radicibus penetrãs, cuius adſpergine munditiæ fie-
bant in lege. Significabat autem humilitatem Chriſti,
qui ſuperbiæ noſtræ tumores, ſui ſanguinis adſperſione
ſanauit. Aqua ergo cum hyſopo adſpergitur, cum ba-
ptiſmus Chriſti ſanguine conſecratus Eccleſiæ tribui-
tur. Circuit autem altare, ſpargendo eandem aquam, vt
oſtendat doctorem non debere ocio vacare, ſed eorum
quos initiauerit mundationi operam dare, & vt Domi-
† *erudiat.* nus mittat angelum in circuitu eorum, qui eos † erudiat,
ſemper orare. Circuit dehinc totam Eccleſiam & ad-
ſpergit parietes illius: vt demonſtret, ſe omnem curam
impendere omni ætati, omni ſexui. Facit hoc idem ſe-
cundo & tertio, vt oſtendat eos, qui baptizantur, nõ ſo-

lum eſſe mundandos à peccato cogitationis, ſed etiam
A locutionis & operis. Canitur autem interim Pſalm.
Exurgat Deus, cum antiphona, vt viribus deſtituantur *Pſal. 67.*
qui ſacramentis fidei aduerſantur. Cantant etiam anti-
phonam, Qui habitat in adiutorio Altiſſimi, aſſerentes
nullum à Deo protegi niſi eum qui de viribus ſuis nihil *Pſal. 90.*
præſumens, Dei adiutorium ſemper imp loraucrit. Ipſe
tamen pontifex non debet quieſcere, ſed quaſi conſpi-
cuus per mediam Eccleſiam incedere, omnes ſuo exem-
plo informare, omnibus ſacramenta crucis ac mortis
Domini intimare, & cantare, Domus mea domus ora- *Eſai. 56.*
tionis vocabitur: videlicet, vt talem Eccleſiã præparet, *Matt. 21*
quæ non ſit ſpelunca latronum ſed domus orationis, id
eſt, non fures & latrones, ſed qui benedicant Dominum
omni tempore: qualiter verſum ſubſequentem poſſit
B libere cantare, Narrabo nomen tuum fratribus meis, in
medio Eccleſiæ laudabo te. Hæc tunc bene pontifex *Pſal. 21.*
agit, cum omnia bona quæ inchoat, per Dei conſilium
conſummari poſtulat. Vnde his peractis, Pontifex ſe ad
orationem confert, vt omnes qui eandem domum ora-
turi intrauerint, exauditos ſe eſſe gaudeant, vt oſtendat
pontifex ſe omnium ſubditorum curam cum Paulo ge- *2. Cor.*
rere & eorum memoriam ſe in orationibus ſuis frequẽ-
tare. Completa expiatione, pontifex conuertitur ad al- *Pſal. 42.*
tare, incipiens Antiphonam: Introibo ad altare Dei, cũ
Pſalmo, & fundit quod remanſit de aqua purificationis,
ad baſim altaris: quia quod ipſe nequit, Domino humi-
liter committit, purgationem ſcilicet ſubditorum, cui
ipſe tamquam homo cooperari & collaborare poteſt:
Interior autem & perfecta mũdatio, ſolius eſt Dei. Hinc
C eſt, quod in ſacrificiis veteris teſtamenti ſanguis hoſtia-
rum vel in cornibus altaris ponebatur, vel ex aliquibus
hoſtiis digito ſacerdotis contra Dominum aſpergeba-
tur: & quod reliquum erat, ad baſim altaris fundebatur.
Quia ſacerdotum eſt, quicquid poſſunt, ad voluntatem
gregis ſibi commiſſi facere: Quod autem vires ſuas ex-
cedit, Domino deuotiſſime commendare. Quam for-
mam primus paſtor paſtoribus reliquit, cũ paſſioni ap-
propinquãs, patri dixit: Pater, ſerua eos in nomine tuo,
quos dediſti mihi. Sic & Paulus in articulo vitę præſen- *Ioan. 17.*
tis, quaſi ad baſim altaris aquam fundens, diſcipulos Do-
mino commendabat, dicens: & nunc commendo vos
Domino, & verbo gratiæ eius. Quod etiam innuit An-
tiphona: dicit enim ſe introiturum ad altare Dei, id eſt,
ad illud altare, quod ſignificatur per iſtud viſibile ad
D quod non penetrat oculus carnis ſed pura intentio mẽ-
tis: & hoc eſt quod ſequitur. Ad Deum qui lætificat iu-
uentutem meam. Poſtea extergitur altare linteo: linum *Pſal. 42.*
enim de terra ortum, magno labore ad candorem per-
ducitur: ita caro Chriſti orta de terra, id eſt, B. Maria
virgine, per anguſtias paſſionis peruenit ad honorem
reſurrectionis. Doctor itaque quaſi linteo altare deter-
git, cum imitationem Dominicæ paſſionis auditorum
mẽtibus imprimit, dicens cum Apoſtolo: Chriſtus paſ- *1. Pet. 2.*
ſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequa-
mini veſtigia eius. Dum ergo doctor talia facit, quaſi al-
tare madidum labore humanitatis, abſtergit linteo Do-
minicæ imitationis. Deinde † fit incenſum, quod ſigni- *† offert incenſ.*
ficat orationes Sanctorum, ſecundũ quod Ioannes di- *Apoc. 8.*
E xit de angelo, quod data ſunt ei incenſa multa, vt daret
de orationibus Sanctorum ſuper altare, quod eſt in cõſ-
pectu Domini. Poſt effuſionem ergo aquæ ad baſim al-
taris, extergitur altare linteo, & offertur incenſum: quia
neceſſe eſt, vt ſacerdos, qui ſalutem populi ſibi commiſſi
Domino commendat, & per afflictionem corporis &
per intentionem illud agat piæ interceſſionis. Vnde & *Ioan. 17.*
Dominus, poſtquam diſcipulos patri cõmendauit, mox
ſubiturus paſſionem pro ipſis orauit. Interea mittit
pontifex oleum ſuper altare in medio altaris crucem ex
eo faciens, & ſuper quatuor angulos altaris. Eſt quidem
ſatis congruus ordo ſeruatus, vt poſt emundationem per
aquã & reliqua quæ dicta ſunt, perfundatur oleo alta-
re: quia & ſancta Eccleſia prius aqua mundatur in fonte
baptiſma,

baptiſinatis, & ſic vnctione inſignitur per manus pōtificis, vt ſpiritus ſancti in ſe mereatur aduentum. *Rom. 5.* Nam A oleum gratiam ſignificat Spiritus ſancti, quo charitas diffunditur in cordibus electorum ad diligendum Deū & proximum. *Pſal. 44* Dehinc inſignitur altare ſacroſancti chriſmatis vnctione, & interim cātatur antiphona: Vnxit te Deus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis: vt hac vnctione intelligamus plenitudinem gratiæ, quę præceſſit in capite, *Act. 2. 4* & poſtea refulſit in corpore, cū nullo deſuper ſpiritu, data eſt Apoſtolis manifeſta chriſmatum gratia, *Ioan. 1.* de qua dicit Apoſtolus: Omnes de plenitudine eius accepimus, gratiam † per gratiam, *† pro gratia.* id eſt, per gratiam fidei diuerſa chriſmata. Hinc eſt, quod de conſecrato altari chriſmantur in parietibus illæ duodecim cruces, quę typum gerunt Apoſtolicum, qui & primitias ſpiritus acceperunt, & crucis myſterium populis & gentibus manifeſtare ſtuduerunt. B Peracta denique conſecratione, albis velaminibus cooperitur altare, quibus & ſacramentum intelligitur nouitatis, & prænunciatur, ſicut, cum de baptizatis loqueremur dictū eſt, gloria futuræ incorruptionis. Huius enim templi non manufacti, tunc vera & plena erit conſecratio, cū paſſibile hoc induerit impaſſibilitatem, & mortale hoc acceperit immortalitatem: & completum fuerit in corpore, quod iam præceſſit in capite. *Pſal. 29* Vnde in Pſalmo, qui iam intitulatur. In dedicatione domus, ex voce mediatoris tam pro ſe, quam pro mēbris ſuis, ita continetur: Conuertiſti planctum meū in gaudium mihi: conſcidiſti ſaccum meum, & circumdediſti me lætitia. Planctum, dicit mortalitatem noſtram, quæ tamdiu deflenda eſt, quamdiu peregrinamur à Deo, & differtur à nobis viſio pacis, qua perfruentur, C quibus ſuaue eſt dolere in doloribus, & ærumnis huius vitæ, & ad æternæ vitæ gaudia ſuſpirare. *Ibid.* Hic planctus, hic dolor in gaudium vertitur, cum ad patriam, à qua nunc exulamus, peracta peregrinatione peruenitur. Vnde & ſequitur: Conſcidiſti ſaccum meum. *Matt. 25* Saccus quippe ex lanis caprarum & hœdorū contexitur. Hœdi vero quia petulca animalia ſunt, pro peccatoribus in ſcriptura ponuntur. Saccus ergo noſter conſcinditur cum paſſibilitas & mortalitas humanę naturę de peccato veniens, in immortalitatem commutatur, *Pſal. 29.* & lætitia in cōmutabilis, de reparata immortalitate commutatur, & hoc eſt, quod ſequitur, Vt cantet tibi gloria mea, cui ſuſpirabat & flebat miſeria mea: & non compungar, quia deleto in carne peccato, non punget conſcientiam ſpina peccati: *Ibid.* quæ tanto eſſet in recordatione triſtior, quanto D fuiſſet perpetratione iocundior: *Pſal. 83* Domine Deus meus in æternum confitebor tibi, id eſt, æternas laudes de ſempiterna gloria reddam tibi. Beati enim qui habitant in domo tua, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Huic tā iocundæ tamque feſtiuæ dedicationi gaudens feſtiuuſque intererit, qui in hoc templo manufacto, accepta veſte nuptiali templum Dei, quod ipſe eſt ſanctum inuiolatumque vſque ad hanc æternam inuiolabilemque dedicationem cuſtodierit. His igitur breuiter declaratis fraternitatem veſtram commonemus, vt quod aure audiſtis, corde credatis, & opere implere ſtudeatis. Præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

DE CONVENIENTIA VETERIS ET noui ſacrificij, Iuonis Carnotenſis Opuſculum.

BENEFICIA, quæ pro ſaluandorum reconciliatione Saluator in terris exhibuit, longe ante Patriarcharum ænigmatibus præſignata, prophetarum viſionibus & oraculis prænunciata, ex parte commemorare propoſui: quæ licet Eccleſia Dei ſuis temporibus annua celebritate recordetur, in quotidianis tamen Miſſarum ſacramentis, eadem pia deuotione commemorat, vt per fiduciam exhibitorum, † *† fiden-ter.* fideliter interpellet mediatorem, vel ad impetrandam A indulgentiam commiſſorum, vel ad conſequendam præmia meritorum. Hæc, inquam, ex parte commemorare propoſui, quia cuncta colligere & vires meas excedit, & faſtidioſis auditorum mentibus non expedit. Quæ autem dicturus ſum, ad hoc intendunt, vt mediante † Eccleſiaſtica veritate pateat. qualiter conueniant vetera ſacramenta cum nouis, *† euāgelica.* cum Eccleſia eadē ſacramenta qua poteſt imitatione, ex euangelica traditione ſacro ritu honorat, & teſtificatur eſſe præteritum, quod vetera ſacramenta prænunciauere venturum. Colligamus ergo aliqua neceſſaria de veterum libris, quæ Chriſtum & Eccleſiam præloquuntur, vt cū ea in Chriſti Natiuitate, Paſſione, Reſurrectione, Aſcenſione, & Spiritus ſancti miſſione completa viderimus, tunc B facilius vtrorumque ſacramentorum concordiam intelligere poſſimus, cum quod illa futurum fatentur, hæc, prout Dominus inſtituit, imitentur, quæ ergo diximus, appoſitis teſtimoniis . oſtendamus, vt primo vmbram cum veritate conſonare videamus. Ac primo veniat Moyſes in medium. in rubo ſuccenſo, & non combuſto *Exod. 3.* cum Deo loquens. Quo facto figuratur, quia de populo Iudaico peccatorum ſpinis obſito, ille erat exiturus, qui in igne Deitatis, carnis noſtræ peccata, quaſi rubi ſpinam acciperet, & inconſumptā noſtrę humanitatis ſubſtantiam, etiam in ipſa diuinitatis flamma ſeruaret. Itē apud eundem virga Aaron, quæ poſt ariditatem floruit, *Num. 17.* & nuces protulit, Chriſtus eſt, qui nullo extrinſecus infuſo humore, de carne virginis genitus, amaritudinem C paſſionis in carne tanquā in cortice pertulit, & Sanctorum mentes internæ dulcedinis ſuæ guſtu, tanquā nuclei dulcedine paſcit. Dehinc in libro Iudicum, quid in *Iudic. 7.* vellere Gedeonis compluto intelligitur, niſi quod pſalmus de Chriſti natiuitate prædixit, Deſcēdet ſicut pluuia in vellus: *Pſal. 71.* Chriſtum ſignificās virgineis viſceribus ſe cælitus infudiſſe ſine ſtrepitu, ſine carnis corruptione: quippe qui matris viſcera non vulnerauit, ſed mundando ſacrauit. Hæc de multiplicis futuræ Chriſti Natiuitatis velut oraculis, pauca huic opuſculo inſeruimus: nunc ad ipſa prophetarum præconia veniamus, prętermiſſis ſignis, & Euangelicæ veritati conſonantia: quibus prænunciatum eſt, Chriſtum de virgine naſciturum, & nouum teſtamentum, & nouum ſacerdotium Iudæis, *Deut. 18* & Gentibus allaturum. Primus enim Moyſes dicit: D Prophetam ſuſcitabit vobis Deus ex fratribus veſtris: ipſum audietis tanquam me. Quod ipſe Chriſtus in principio verbū ſit, & Deus apud Deum, teſtatur Pſalmus, dicens: Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. *Pſal. 44.* Et alius Pſalmus: Verbo Dei cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorū. *Pſal. 32.* Quod idem Chriſtus Dei filius, Dei ſit ſapientia, & de Sacramento incarnationis eius, paſſionis, & calicis, & altaris & Apoſtolorum, qui miſſi prædicauerunt, apud Salomonem legitur in Parabolis: *Prou. 9.* Sapientia ædificauit ſibi domum, & ſubdidit columnas ſeptem: mactauit hoſtiam ſuam, & miſcuit in cratere vinum ſuum, & parauit menſam ſuam, & miſit ſeruos ſuos, conuocans cum excelſa prædicatione ad craterem dicēs: Qui eſt inſipiens, declinet ad me: & egentibus ſenſu, dicit: E Venite, edite de panibus meis, & bibite vinum, quod miſcui vobis. Derelinquite inſipientiam, & quærite prudentiam, & corrigere ſcientiæ intelligentiam. Quod Deus venturus eſſet illuminator generis humani & Saluator, apud Eſaiam: Conſolamini puſillanimes, nolite timere: Deus iudicium retribuet: Ipſe veniet, & ſaluabit nos. *Eſai. 35.* Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum † *† patebunt.* audient. Quodque cum eſſet à principio Dei filius, generationem denuo habiturus eſſet ſecundum carnem, ita habetur in Pſalmo: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. *Pſalm. 2.* Item quod naſciturus eſſet de virgine, apud Eſaiam: Ecce virgo concipiet & *Eſai. 7.*

pariet filium, & vocabitur nomen eius, Emanuel. Item quod Chriſtus Deus & homo, ex vtroque genere ſit concretus, vt mediator eſſe poſſet inter & nos Patrem, apud Hieremiam: *Hier 17* Et homo eſt, & quis cognoſcet eum? *Num. 24* Item in numeris: Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget homo de Iſrael. Item ibi. Procedet homo ex ſemine eius, & dominabitur gentium multarum: & exaltabitur & augebitur regnum eius. Item *Eſai. 61.* apud Eſaiam: Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxerit me, euangelizare pauperibus miſit me. *Luc 24.* Item apud *Eſai 11.* Eſaiam: Et exiet virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſciẽtiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Item in Pſalmo 131. Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. *Mich. 5.* Quod eſſet in Bethlehem naſciturus, apud Michæam: *Matth. 2* Et tu Bethlehem Effrata, nunquid exigua es in millibus Iuda? Ex te mihi procedet qui ſit princeps apud Iſraël, & egreſſus eius à principio, à diebus ſæculi. In hũc modum multa de veteribus ſcripturis colligi poſſunt, quæ temporalem Chriſti natiuitatem præloquuntur, & cõfirmandæ veritati Euangelicæ conteſtantur. Quod vero in aduẽtu Chriſti circũciſio carnalis euacuãda eſſet, & ſpiritalis ſucceſſura, Moyſes dicit: *Deut 30* In nouiſſimis diebus circumcidet Deus cor tuum: & cor ſeminis tui, ad Dominum Deũ tuum amandum. Item apud Ieſum *Ioſ. 5.* Naue: Et dixit Dominus ad Ieſum: Fac tibi cultellos petrinos nimis acutos, & circumcide ſecundo filios Iſrael. *Hier 4.* Item apud Hieremiam: Hæc dicit Dominus: Viri Iuda, & qui inhabitant Hieruſalem: Renouate inter vos nouitatem, & ne ſeminaueritis in Spinis: circumcidite vos Deo veſtro, & circumcidite præputia cordis veſtri ne exeat ſicut ignis ira mea, & non ſit qui extinguat. Quod lex prior, quæ per Moyſen data eſt, ceſſatura eſſet, *Eſai 8.* apud Eſaiam: Tunc manifeſti erunt, qui ſignant legem, ne diſcant, & dices, expecto Dominum, *† fidens.* qui auertit faciem ſuam à domo Iacob, † confidens ero in eum. *Mich. 4.* Quod lex noua danda eſſet, apud Michæam: *Eſai. 2.* Lex de Sion proficiſcetur, & ſermo Domini de Hieruſalem, & iudicabit plurimos populos. Item apud Eſaiam: De Sion procedet lex, & verbum Domini de Hieruſalem, & iudicabit inter gentes. Item apud Hieremiam: *Hier 31.* Ecce dies venient, dicit Dominus, & conſummabo ſuper domum Iſrael, & ſuper domum Iuda teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui patribus eorum in die, qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti. Quod ſacrificium vetus † expelleretur, & nouum celebraretur, apud Eſaiam dicitur. *† euacuaretur.* Quo mihi multitudinem ſacrificiorum veſtrorum, dicit Dominus? Plenus ſum holocauſtomatę arietum & pinguedine agnorum, & ſanguinem taurorum *Eſai. 1.* & hircorum nolo. Item apud Malachiam: Non eſt mihi voluntas circa vos, dicit Dominus: & ſacrificium acceptum non habeo de manibus veſtris: *Mala 1.* Quoniam à ſolis ortu vſque in occaſum clarificatum eſt nomen meum apud gentes, & in omni loco odores incenſi offeruntur nomini meo, & ſacrificium mundum, quoniam magnũ eſt nomen meum apud gentes. Item in pſalmo centeſimo † vndecimo: *† nono.* Ante Luciferum genui te: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech. Item in libro Regum dicit Dominus Deus ad Heli ſacerdotem: Suſcitabo *1. Reg. 2.* mihi ſacerdotẽ fidelem, qui omnia quæ ſunt in corde meo, faciet, & ædificabo ei domum fidelem, & trãſibit in conſpectu Chriſtorum meorum diebus omnibus. A Et erit qui remanſerit in domo, veniet adorare in obolo pecuniæ, & pane & vino. His locutionibus propheticis de Chriſti natiuitate & prædicatione, & Apoſtolorum miſſione, & ſacerdotij mutatione præmiſſis, addamus aliqua de eiſdem auctoribus prolata, Chriſti paſſionem & reſurrectionem præloquentia. Inſeramus etiam principalia veterum ſacrificia, quæ in exteriori tabernaculo offerebantur, in idipſum conſonantia, vt deinceps commodius aptare poſſimus ſacerdotio veteri & Euangelicæ veritati noſtra ſacramenta. Primo itaque Geneſi morte Abel, mors Chriſti figuratur: quia ſicut ille à fratre maiore occiditur in cãpo, ita Chriſtus caput minoris populi natu, à Iudaico populo maiore natu occiditur *Gen. 4.* in caluariæ loco. B Item in Geneſi, quis per immolationem filij ſignificabatur in Abraham, niſi pater excelſus? *Gen 22.* Quis in Iſaac, niſi Chriſtus? Nam ſicut Abraham vnicum filium ſuum & dilectum, victimã Deo obtulit: ita Deus pater proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis tradidit illũ: *Rom. 8.* & ſicut Iſaac ligna ſibi portauit, in quibus erat imponendus, ita Chriſtus portauit lignum crucis ſuæ in humeris, in qua erat crucifigendus. Aſinus autẽ, qui in hæc portabat, inſenſata eſt ſtultitia Iudæorũ, quæ portabat omnia noſtra ſacramenta, & neſciebat. *Matt 27* Sed quid ſignificat aries in vepribus hærens cornibus, niſi Chriſtum qui & ouis dicitur, cuius caro, intacta diuinitate, cruci affigitur? inter ſpinas enim Iudaicorum peccatorum ſuſpenſus eſt. Quem Samſon in libro Iudicum *Gen. 22* præfigurabat, qui in Gaza ciuitate Philiſtinorum C clauſus, & diligenti cuſtodia circunſeptus, media nocte portas tulit, & non ſolum liber exiit, ſed etiam montis verticem aſcendit? Hoc facto quem ſignificat niſi Chriſtum, qui ante lucem reſurgens, non ſolũ de inferno liber exiit. ſed & ipſa inferni clauſtra deſtruxit, & cælorũ alta penetrauit? Quod humilis in primo aduentu ſuo veniret, apud Eſaiam: *Eſai 53* Domine, quis credidit auditui noſtro? Et brachium Domini cui reuelatum eſt? Annunciauimus coram ipſo ſicut pueri, ſicut radix in terra ſitienti: non eſt figura ei, neque claritas: & vidimus illum, & non habuit figuram neque ſpeciem: ſed figura eius ſine honore, & deficiens præter cæteros homines: homo in plaga poſitus, & ſciens ferre imbecillitatem, quia auerſa eſt facies eius: inhonoratus eſt, & non eſt computatus. Hic peccata noſtra portat: & pro nobis D dolet: & nos putamus eſſe illum in dolore & in plaga, & in vexatione: Ipſe autem vulneratus eſt propter facinora noſtra, & infirmatus eſt propter peccata noſtra, doctrina pacis noſtrę ſuper illum: liuore eius ſanati ſumus, omnes ſicut oues errauimus. Homo à via ſua errauit, & Dominus tradidit illum pro peccatis noſtris, & ipſe propterea quod vexatus eſt, non aperuit os ſuum. Itẽ apud eundem dicit: Non ſum contumax, neque contradico: dorſum meum poſui ad flagella, & maxillas ad palmas: Faciem autem meam non auerti à fœditate ſputorum: & fuit Deus auxiliator meus.

Quod ipſe ſit iuſtus iudex, quem Iudæi occiſuri eſſent, in ſapientia Salomonis dicitur: *Sap. 2.* Circumueniamus iuſtum quoniam inſuauis nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & exprobrat nobis peccata legis: promittit E ſe ſcientiam Dei habere. & filium Dei ſe nominat. factus eſt nobis in † traductionem cogitationum noſtrarum: *† ſimo- leſtiam.* grauis eſt nobis ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius, & mutatæ ſunt viæ eius: Tanquam nugaces æſtimati ſumus ab illo: continet ſe à viis noſtris tanquam ab immunditiis: & pręfert nouiſſima iuſtorum, & gloriatur ſe habere patrem Deum. Videamus ergo ſi ſermones illius veri ſint, & tentemus quæ ventura ſunt illi: contumelia & tormento interrogemus eum, vt ſciamus reuerentiam illius, & probemus patientiam illius: morte turpiſſima condemnemus eum. Hæc cogitauerunt, & errauerunt. Excæcauit enim illos malitia ipſorum, & neſcierunt ſacramenta Dei.

Non de naturarum confuſione & commixtione, quod eſt nefandum Eutychis dogma, ſed de perſonarum vnitate, hæc contra Neſtorium accipiantur, vt Chriſtum vnam in diuinitate & humanitate perſonam, ex vtroque genere concretum eſſe, hoc eſt, conſtare ex diuinitate & humanitate, hoc eſt, Deum & hominem eſſe, dicere voluerit, inconfuſa Dei & hominis ſubſtantia permanente.

Quod

Quod ipſe dictus ſit ouis & agnus qui occidi deberet: & de ſacramento paſſionis, apud Eſaiam: Sicut ouis † ad victimam ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum. In humilitate iudicium eius ſublatum eſt. Natiuitatem autem eius quis enarrabit? Quoniam auferetur à terra vita eius. A facinoribus populi mei adductus eſt ad mortem, & dabo malos pro ſepultura eius, & ipſos diuites pro morte eius: quia facinus non fecit, neque inſidias ore ſuo: Propterea ipſe conſequetur multos, & fortium diuidet ſpolia: propterea quod tradita eſt ad mortem anima eius, & inter facinoroſos deputatus eſt: & ipſe peccata multorum † tulit, & propter facinora illorum eſt. Item apud Ieremiam: Domine ſignifica mihi, & cognoſcam. Tunc vidi meditationes eorum. Ego ſicut agnus ſine malitia, perductus ſum vſque ad victimam: in me cogitauerunt cogitatum, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem eius, & eradamus à terra vitam eius, & nomen eius non erit in memoria amplius. Item in Exodo Dominus ad Moyſen: Accipiant ſibi ſinguli ouem per domus tribuum, ouem ſine vitio: perfectum, maſculum, anniculum ab agnis & ab hœdis accipietis: & occidet eum omne vulgus ſynagogæ filiorum Iſrael ad veſperam: & accipient de ſanguine, & ponent ſuper duos poſtes & ſuper limen in domibus, in quibus comedent carnes ipſa nocte aſſatas igni: & azyma cum † pigidiis edent. Non edetis ex eis crudam, nec coctam in aqua, niſi aſſatam igni. Caput cum pedibus & inteſtinis vorabitis, nihil derelinquetis ex his in mane, & os non confringetis ex eo: quæ autem relicta fuerint de eo vſque in mane, igne cremetur. Sic autem comedetis eum: Lumbi veſtri præcincti, calceamentaque veſtra in pedibus veſtris, & baculi veſtri in manibus veſtris: & edetis eum feſtinanter. Paſcha enim eſt Domini.

† ad occidenti ponenti. Iſai. 53. † portauit. Iere. 11. Exod 12. † pigritia.

¶ Quod cruci illum fixuri eſſent Iudæi, apud Eſaiam: Expandi manus meas tota die ad plebem contumacem, & contradicentem mihi, qui ambulant vias non bonas, ſed poſt peccata ſua. Item apud Hieremiam: Venite, mittamus lignum in panem eius, & eradamus à terra vitam eius. Item in Deuteronomio: & erit pendens vita tua ante oculos tuos: & timebis die & nocte, & non credes vitæ tuæ. Item in Pſal. xxi. Effoderunt manus meas, & pedes meos dinumerauerunt omnia oſſa mea.

Eſai 65. Hier. 11.

¶ Quod in paſſione crucis & ſigno virtus omnis ſit & poteſtas, apud Abacum: Texit cælos virtus eius, & laudis eius plena eſt terra, & ſplendor eius vt lux erit: cornua in manibus eius erunt, & illic conſtabilita eſt virtus gloriæ eius: & conſtituet dilectionem validam: ante faciem ſuam ibit verbum, & præcedet in campos ſecundum greſſus ſuos. Item apud Eſaiam: Ecce natus eſt vobis puer, & datus eſt vobis filius, cuius imperium ſuper humeros eius: & vocatum eſt nomen eius magnæ cogitationis nuncius. Hoc ſigno crucis & Amalech victus eſt ab Ieſu per Moyſen.

Abac. 3. Eſai. 9. Exod 17.

¶ Quod in hoc ſigno crucis ſalus ſit omnibus, qui in frontibus notantur, apud Ezechielem Dominus dicit: Tranſi mediam Hieruſalem, & notabis ſigno thau ſuper frontes virorum, qui ingemunt, & mœrent ob iniquitates quæ fiunt in medio ipſorum. Item illic, Vadite & cædite, & nolite parcere oculis veſtris, nolite miſereri. Seniores, ac iuuenes, & virgines, & paruulos, & mulieres interficite, vt perdantur. Omnem autem ſuper quem ſignum ſcriptum eſt, ne tetigeritis. Item in Exodo Deus ad Moyſen: Et erit ſanguis vobis in ſigno ſuper domos vbi eritis: & videbo ſanguinem, & protegam vos & non erit in vobis plaga diminutionis, cum percutiam terram Ægypti.

Eze. cha. 9. Ibid. Exod 12.

¶ Quod medio die in paſſione eius tenebræ futuræ eſſent, apud Amos: Et erit in illa die, dicit Dominus, occidet ſol meridie, & obtenebrabitur dies lucis: & conuertam dies feſtos in luctum, & omnia cantica veſtra in lamentationem. Item apud Hieremiam: Exterrita eſt quæ parit, & tædet anima eius: ſubiit ſol, & eum adhuc medius dies eſſet, confuſa eſt & maledicta. Reliquos eorum in gladio dabo in conſpectu inimicorum ſuorum. Item in Euangelio: A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt per totam terram, vſque in horam nonam.

Amos 8. Iere. 15. Matt. 27.

¶ Quod à morte non vinceretur, nec apud inferos remanſurus eſſet, in Pſalmo xxix. Domine, eduxiſti ab inferis animam. Item in Pſalmo iii. Ego dormiui, & ſomnum cepi, & ſurrexi, quoniam auxiliatus es mihi. Item in Euangelio ſancti Ioannis: Nemo auferet animam meam à me, ſed ego à me pono eam: & poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam: Hoc enim mandatum accepi à patre meo.

Ioan. 10.

¶ Quod ab inferis tertia die reſurgeret apud Oſeæ: Viuificabit nos poſt biduum: die tertia reſurgemus. Item in Exodo: Et dixit Dominus ad Moyſen: Deſcende, & teſtificare populo & ſanctifica illos hodie & cras, lauent veſtem ſuam, & ſint parati in perendinum diem: Die enim tertia deſcendet Dominus in montem Sina. Item in Euangelio: Progenies nequam & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Quomodo enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ. Hoc ipſum figuratum eſt in verbis Iacob, cum benediceret Iudæ Patriarchæ, hoc modo: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti: requieſcens accubuiſti vt leo: & quaſi leæna: quis ſuſcitabit eum? Typice catulum leonis, Dominum ſaluatorem appellat tanquam leonina ortum proſapia, videlicet regia ſtirpe progenitum. Bene autem catulus leonis vocatur, cuius natura eſſe dicitur, vt naſcens, tribus diebus dormiat, deinde rugitu paterno excitatus aſſurgat. Quæ figura pulcherrime attinet Dominicæ dormitioni, qui tribus diebus dormiens, ad patrem clamat: Tu autem Domine miſerere mei, & reſuſcita me. Sed reſuſcitatus ad prædam aſcendit, quia expolians infernum, iuſtos quoſque ad ſuperna ſecum tanquam prædam egregiam triumphando euexit. Qui vt leo, & quaſi leæna accubauit: quia qui dormire per carnem in ſepulchro voluit, quaſi leo victor de hoſtibus triumphauit. Quod autem ſubiungit, Quis ſuſcitabit eum? ſubauditur, quis niſi pater?

Oſe. 6. Exod 19. Matt. 12. Iona 2. Gen. 49. Pſal 40. Gen 49.

¶ Quod cum reſurrexiſſet, acciperet à patre omnem poteſtatem, & poteſtas eius æterna ſit, apud Danielem: Videbam in viſu noctis, & ecce in nubibus cæli tanquam filius hominis veniens, venit vſque ad veterem dierum, & ſtetit in conſpectu eius: & qui aſſiſtebant, obtulerunt eum: & data eſt ei poteſtas regia, & omnes reges terræ, & † genus omnis claritatis ſeruiens ei: & poteſtas eius æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Item apud Eſaiam: Nunc exurgam, dicit Dominus, nunc clarificabor, nunc exaltabor: nunc videbitis, nunc intelligetis, nunc confundemini: vana erit fortitudo ſpiritus veſtri: ignis vos conſumet. Item in Pſalmo centeſimonono: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: quouſque ponam inimicos tuos ſuppedaneum pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, & dominaberis in medio inimicorum tuorum.

Dan. 7. † genus. Eſai. 33. † confundemini.

¶ Quod ipſe ſit rex regum, in æternum regnaturus, apud Zachariam: Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi iuſtus, & ſaluans mitis, & ſedens ſuper aſinum indomitum. Item apud Eſaiam: Quis nunciauit vobis, quia ignis ardet? Quis nunciauit vobis locum æternum? Ambulans in iuſtitia, & manus abſtinens à muneribus, grauans aurem ne audiat iudicium ſanguinis, & comprimens oculos ſuos, ne videat iniuſtitiam: hic habitabit in alta ſpelunca petræ: fortis panis illi dabitur, & aqua eius fidelis: Regem cum claritate videbitis. Item apud Malachiam: Rex magnus ſum ego, dicit

Zach. 9. Eſai 33. Malac. 1.

Dominus: & nomen meum illuſtre apud gentes. Item in Pſalmo ſecundo, Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicans imperium eius. Item in Pſalmo vigeſimoprimo: Commemorabuntur, & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu eius omnes patriæ gentium: quoniam Domini eſt regnum, & dominabitur omnium gentium. Ad hæc, quid illa Leuitica ſacrificia ſignificant, niſi Chriſtum paſſum, reſurgentem, cælos aſcendentem, & adſperſione ſui ſanguinis in aqua baptiſmi populos noui teſtamenti ſanctificantem? Quod vt manifeſtius videatur, nunc ipſa principalia ſacrificia, quæ in altari exterioris tabernaculi cremabantur, cum ſuis expoſitionibus ad medium deducamus: ſuo poſtea loco ea, quæ fiebant in altari thymiamatis, quod erat in interiori tabernaculo, reſeruabimus: quia ſic propoſito operi conuenire intelligimus. Hoſtiarum enim diuerſitates, imaginem paſſionis Chriſti præfigurabant. Nam poſtquam ipſe oblatus eſt, omnes illæ hoſtiæ ceſſauerunt, quæ in typo vel vmbra eiuſdem præceſſerunt, præfigurantes illud ſacrificium, quod vnus & verus ſacerdos obtulit, mediator Dei & hominum. Cuius ſacrificii præmiſſas figuras in victimis animalium celebrari oportebat propter emundationem carnis & ſanguinis: Per quam vnam victimam fieret remiſſio peccatorum, de carne & ſanguine contractorum, quæ regnum Dei non poſſidebunt: quia eadem ſubſtantia corporalis, in cæleſtem commutabitur qualitatem.

Ipſe enim in vitulo propter virtutem crucis offerebatur: Ipſe in agno propter innocentiam: In ariete propter principatum: In hirco propter ſimilitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum: In turture & columba, propter Deum & hominem: quia mediator Dei & hominum, in duarum ſubſtantiarum coniunctione oſtendebatur. Porro in ſimilagine conſperſionis credentium per aquam baptiſmatis collectam Eccleſiam, quæ eſt corpus Chriſti, perſpicue demonſtrabat. Nos autem moraliter munus Deo vitulum offerimus, cum carnis ſuperbiam vincimus: Agnũ, cum irrationabiles motus & inſipientes corrigimus: Hœdum, cum laſciuiam ſuperamus: Columbam, dum ſimplicitatem mentis oſtendimus: Turturem, dum carnis ſeruamus caſtitatem: Panes azymos, dum non in fermento malitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis ambulamus. Ignis in ſacrificio id ſignificabat, velut abſorbens mortem victoria. In eo autem populo hæc rite celebrata ſunt, cuius regnum ac ſacerdotium, prophetia erant venturi regis & ſacerdotis ad regendos & congregandos fideles in omnibus gentibus, & introducendos in regnum cælorum, ad ſacrarium angelorum, ad vitam æternam. Huius itaque veri ſacrificii vera ſacramenta ſicut Hebræi celebrauerunt, ita ſacrilega imitantur pagani. (1. Cor. 10) Quæ immolant gentes, ait Apoſtolus dæmoniis immolant, & non Deo. Antiqua enim res eſt, & prænunciatiua, immolatio ſanguinis, futuram paſſionem mediatoris ab initio humani generis teſtificans. Hanc enim primus Abel obtuliſſe in ſacris literis inuenitur. (Gen. 4) In exordio autem Leuitici, (Leuit. 1.) quatuor genera principalium oblationum deſcribuntur, quæ in odorem ſuauitatis Domino offerri iubentur. Id eſt, primum, vitulum de armentis ſine macula: Secundum, agnum de ouibus: Tertium, turturem & columbam: Quartum ſimilaginem conſperſam, azyma oleo vncta, clybano cocta. Reliqua vero ſacrificia pro qualitatibus cauſarum in perſona Domini offerebantur.

¶ Primum itaque ſacrificium vitulus ex armentis, Chriſtum demonſtrabat ex Patriarcharum progenie deſcendentem: hic aratro crucis ſuæ, noſtræ carnis terram perdomuit: atque Spiritus ſancti ſemen, virtutum fruge ditauit. Iſte vitulus ſine macula eſt, quia ſine peccato ad paſſionem ducitur. Offertur autem non in tabernaculo ſed ad oſtium eius, (Heb. 13.) quia extra caſtra paſſus

A eſt Chriſtus, per filios autem Aaron ſacerdotis offertur ſanguis eius, quod de Anna & Caipha intelligi poteſt: qui conſilium aduerſus eum facientes effuderunt ſanguinem Chriſti. Secunda hoſtia de ouibus agnus oblatus, id eſt, Chriſtus propter innocentiam figuratur. (Eſai. 53.) Hic eſt agnus, qui apud Eſaiam in ſacrificium adducitur, & ab Ioanne omnibus demonſtrabatur: (Ioan. 1.) Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Bene ergo in ſacrificio agnus offerebatur, vt innocentiæ & paſſionis Chriſti figura demonſtraretur. Bene & hœdus, quia per eius mortem auctor peccati diabolus, agnoſcitur iugulatus. Tertium ſacrificium dicitur turtur & columba. Turturem, carnem Chriſti eſſe, manifeſtum eſt, Salomone dicente: Specioſæ genæ tuæ ſicut turturis. (Cant. 1.) Columbam, Spiritus ſancti habere figuram, Ioannes Bap- B tiſta declarat, dicens: Super quem videris Spiritum ſanctum deſcendentem ſicut columbam, hic eſt filius meus: Ac per hoc turturem & columbam, id eſt, carnem Chriſti Spiritui ſancto ſociatam, per myſterium paſſionis, ſacrificium Deo in odorem ſuauitatis. Iſta tria ſacrificia offert homo, id eſt, Chriſtus Ieſus. Quartum autem anima offert, id eſt, Eccleſia offert ſacrificium de ſimila, Eccleſiæ Catholicæ figuram prænuncians, quæ ex conuenientibus membris, quaſi ſimila ex multis granis credentium collecta eſt, & legis & Euangeliorum molam inter literam & ſpiritum ſeparat. Per aquam enim baptiſmatis adiuncta, chriſmatis oleo peruncta, ſancti Spiritus igne ſolidata, per humilitatis ſpiritum Deo hoſtia placens effecta. Hę ſunt quatuor oblationes, quadriformem Chriſti & Eccleſiæ habitum de- C monſtrantes.

De iuuenca rufa cuius cinerem ad aquam adſperſionis, communemque mundationem, qui mortuum tetigerint, proficere lex mandauit, aliqua dicere conabimur.

Euidentiſſimum enim ſignum in ea noui teſtamenti præfiguratur: nec ſatis digne feſtinantes dicere de tanto ſacramento valemus. Primum enim quod ita cœpit de hac re loqui ſcriptura, quem non moneat, & intentiſſimum faciat in altitudinem ſacramenti; (Num. 19) Et locutus eſt, inquit, Dominus ad Moyſen & ad Aaron, dicens: Iſta eſt diſtinctio legis quæcunque conſtituit Dominus. Proculdubio non eſt diſtinctio, niſi inter aliqua duo vel plura. Nam diſtinctionem ſingularitas non requirit, nec diſtinctionem cuiuſlibet rei commemorauit, ſed addidit, legis: nec cuiuſcunque legis, aſſidue D quippe in ſcriptura dicitur de vnaquaque re, de qua legitime præcipitur: Hæc eſt lex illius vel illius rei non vniuerſalis, quæ continet omnia, quæ legitime præcipiuntur. Hic vero cum dixiſſet, Hæc eſt diſtinctio legis, ſecutus adiunxit. Quæcunque conſtituit Dominus, præcipiendo vtique, non creando. Nam etiam nonnulli interpretes, Quæcunque præcepit Dominus, tranſtulerunt: Si ergo hęc eſt diſtinctio legis, quęcunque pręcepit Dominus, proculdubio magna eſt iſta diſtinctio, & recte intelligitur, duo teſtamenta dicere. Eadem quippe ſunt in veteri & in nouo: ibi obumbrata, hic reuelata: ibi pręfigurata, hic manifeſtata. Nam non ſolum ſacramenta diuerſa ſunt, verum etiam promiſſa: ibi videntur temporalia proponi, quibus ſpirituale E pręmium occulte ſignificetur: Hic autem manifeſtiſſime ſpiritualia promittuntur & ęterna. Temporalium autem bonorum atque carnalium, & ſpiritualium atque ęternorum, quę clarior certiorque diſtinctio eſt, quam paſſio Domini noſtri Ieſu Chriſti? In cuius morte ſatis conſtitit, non iſtam terrenam tranſitoriamque felicitatem à Domino Deo pro magno munere ſpectandam & optandam, quam quod in vnigenito ſuo filio, quem tanta illa perpeti voluit, ideo longe aliud à ſe peti expectarique oportere, apertiſſima diſtinctione declarauit. Hanc igitur paſſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, velut diſtinctionem duorum teſtamentorum, hoc, quod de iuuencę rufę mactatione narratur, ſatis congrue præfigurat. Locutus eſt enim Dominus

ad

Num. 19. ad Moyſen & Aaron, dicens: Iſta diſtinctio legis quæcunque conſtituit Dominus, ac deinde mandare incipit, hoc adiungens & dicens: Loquere filijs Iſrael. Poteſt etiam ita diſtingui, & locutus eſt Dominus ad Moyſen & Aaron, dicens: Iſta diſtinctio legis, quæcunque conſtituit Dominus dicens, non quæcunque conſtituit Dominus creans, ſicut cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt: ſed quæcunque conſtituit Dominus dicens, in duobus ſcilicet teſtamentis, vt deinde ſequatur: Loquere filijs Iſrael, & accipiant à te iuuencam rufam ſine vitio. Iuuenca rufa carnem Chriſti ſignificat: ſexus fœmineus eſt, propter infirmitatem carnis: Rufa eſt, propter ipſam cruentam paſſionem. Quod autem ait, Accipiant a te, in ipſo Moyſe figuram legis oſtendit, quoniam ſecundum legem ſibi viſi ſunt Chriſtum occidere, quia ſoluebat ſecundum ipſos ſabbatum, & ſicut putabant, obſeruationes legitimas profanabat. Quod ergo ſine vitio dicitur hæc iuuenca, mirum non eſt. Hanc enim carnem etiam cęteræ beſtiæ figurabant, vbi ſimiliter ſine vitio pecora immolari iubentur. Erat quippe illa caro in ſimilitudine carnis peccati, ſed non caro peccati. Veruntamen hic, vbi euidentius legis diſtinctionem Deus voluit commendare, parum fuit dicere, ſine vitio, niſi diceretur quæ in ſe non habet vitium. Quod ſi repetendi cauſa dictum eſt, fortaſſe non fruſtratur: quia eam rem ipſa repetitio firmius commendauit: quamquam & illud non aberret a vero, vt idem additum intelligatur, quæ non habet in ſe vitium, cum iam dictum eſſet, iuuencam ſine vitio, quia in ſe non habuit vitium caro Chriſti, in alijs autem habuit, quæ membra ſunt eius. Quæ enim caro in hac vita ſine peccato, niſi illa ſola, quæ non habuit in ſe vitium? Et non eſt ſuperpoſitum ſuper eam iugum: non enim ſubiugata eſt iniquitati, cui † ſubiugatos inueniens liberauit, & eorum vincula dirupit, vt ei dicatur: Dirupiſti vincula mea: tibi ſacrificabo hoſtiam laudis? Super illius quippe carnem non eſt ſuperpoſitum iugum, qui poteſtatem habuit ponendi animam ſuam, & iterum ſumendi eam. Et † applicabis eam quidem ad Eleazarum ſacerdotem. Cur non ad Aaron, niſi ita forte præfiguratum eſt, non ad tempus quod tunc erat, ſed ad poſteros huius ſacerdotij, paſſionem Domini peruenturam? Et eucient eam extra caſtra ſicut & eiectus eſt

† quos ſubiugatos, annos, & Pſal. 115.

† dabis eam.

Heb. 13. Dominus, paſſurus extra ciuitatem. Quod autem ait, in locum mundum: ita ſignificatum eſt, quia non habuit cauſam malam. Et occident eam in conſpectu eius, ſicut occiſa eſt caro Chriſti in conſpectu eorum, qui iam futuri erant in nouo teſtamento Domini ſacerdotes. Et accipiet Eleazar eius ſanguinem, & adſperget contra faciem tabernaculi teſtimonij à ſanguine eius ſepties. Hic teſtificatio eſt, Chriſtum fudiſſe ſecundum ſcripturas ſanguinem in remiſſionem peccatorum. Ideo contra faciem tabernaculi teſtimonij, quia non aliter declaratum eſt, quam fuerat diuino teſtimonio prænunciatum. Et ideo ſepties, quia ipſe numerus ad emendationem pertinet ſpiritualem. Et cremabunt eam in conſpectu eius. Puto, quia crematio ad ſignum pertinet reſurrectionis. Natura quippe eſt ignis, vt in ſuperna moueatur: & in eum conuertitur quod crematur. Nam ipſum cremare, de Græco in Latinum ductum verbum eſt à ſuſpenſione. Quod vero additum eſt, in conſpectu eius, id eſt, in conſpectu ſacerdotis: hoc mihi inſinuatum videtur, quia illis apparuit reſurrectio Chriſti, qui futuri erant regale ſacerdotium. Iam quod ſequitur, Et pellis, & carnes, & ſanguis eius cum ſtercore eius comburatur, idipſum expoſitum eſt, quomodo & cremabitur: & ſignificatum eſt, quod non ſolum ſubſtantia mortalis corporis Chriſti, quæ commemoratione pellis & carnis & ſanguinis intimata eſt, verum etiam contumelia & abiectio plebis, quam nomine ſtercoris ſignificatam puto, conuertetur in gloriam, quam combuſtionis flamma ſignificat. Et accipiet ſacerdos lignum cedrinum, & hyſopum, & coccinum, & immittet in medium combuſtionis iuuencæ. Lignum cedrinum ſpes eſt, quæ debet in ſupernis firmiter habitare: hyſopus fides, quæ cum ſit herba humilis, radicibus hæret in petra. Coccinum, charitas: quod feruorem ſpiritus igneo colore teſtatur. Hæc tria debemus mittere in reſurrectionem Chriſti, tamquam in medio combuſtionis illius, vt cum illo ſit abſcondita vita noſtra, ſicut dicit Apoſtolus: Et vita noſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Et lauabit veſtimenta ſua ſacerdos, & lauabit corpus ſuum aqua, & poſtea introibit in caſtra, & immundus erit ſacerdos vſque in veſperum. Lauatio veſtimentorum & corporis quid eſt, niſi mundatio exteriorum & interiorum? Hoc ſacerdos. Deinde ſequitur: Et qui comburet eam, lauabit veſtimenta ſua & corpus ſuum aqua, & immundus erit vſque in veſperum. In eo qui comburit, hos figuratos arbitror, qui Chriſti carnem ſepelierunt, reſurrectioni eam veluti conflagrationi mandantes. Et congregabit homo mundus cinerem iuuencę, & ponet extra caſtra in locum mundū. Quid dicimus cinerem iuuencæ, reliquias videlicet interfectionis & combuſtionis, niſi famam quæ conſecuta eſt paſſionem & reſurrectionem Chriſti, quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico? Nam cinis erat, quia velut mortuus ab infidelibus contemnebatur: & tamen mundabat, quia reſurrexiſſe à fidelibus credebatur. Et quia hæc fama apud eos maxime claruit, qui in cæteris gentibus erant, & non erant de conſortio Iudæorum, ideo dictum eſſe exiſtimo, Et congregabit homo mundus cinerem iuuencæ. Mundus vtique ab interfectione Chriſti, quę Iudæos fecerat reos. Et reponet in locum mundum, id eſt, honorabiliter tractet, tamen extra caſtra, quia citra celebrationem Iudaicæ conſuetudinis, honor Euangelicus claruit. Et erit ſynagogæ filiorum Iſrael in obſeruationem. Aqua adſperſionis, purificatio eſt. Poſtea declarat plenius, quemadmodum ex iſto cinere fiebat aqua adſperſionis vnde mundabantur a contactu mortuorum: quod vtique ſignificat ab iniquitate eius moribundæ vel morticinæ vitæ. Sed mirum eſt, quod ſequitur: Et qui congregat, inquit cinerem iuuencæ, lauabit veſtimenta ſua, & immundus erit vſque ad veſperam. Quomodo erit ex hoc immundus, qui mundus acceſſerat, niſi quia & hi qui ſibi videntur mundi, in fide Chriſti ſe agnoſcunt, quia omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per ſanguinem ipſius? Hunc tamen veſtimenta ſua lauare dixit, non etiam corpus ſuum. Credo, quod illius cineris congregatione, & repoſitione in hoc loco mundo, ſi hæc ſpiritaliter intelligantur, ita iam intrinſecus vult intelligi fuiſſe mundatum, ſicut Cornelius audiens & credens quod prędicauerat Petrus, ita mundatus eſt, vt ante viſibilem baptiſmum, cum ſuis qui aderant, acciperet dona Spiritus ſancti. Verum tamen nec viſibile ſacramentum contemni potuit: vt ablutus etiam † intrinſecus lauaret quodammodo veſtimenta ſua. Et erit, inquit, filijs Iſrael & proſelytis, qui apponuntur, legitimum æternum. Quid aliud oſtendit, niſi baptiſmum Chriſti quem ſignificabat aqua adſperſionis, & Iudæis & gentibus profuturum, id eſt filijs Iſrael, & proſelytis, tanquam naturalibus ramis, & inſerto pinguedini radicis oleaſtro? Quem autem non faciat intentum, quod poſt ablutionem de ſingulis quibuſque dicitur, & immundus erit vſque ad veſperam. Neque hic tantum, ſed in omnibus aut pene in omnibus talibus mundationibus hoc dicitur. Vbi neſcio vtrum aliquid aliud poſſit intelligi, niſi quod omnis homo poſt remiſſionem pleniſſimam peccatorum, permanendo in hac vita, contrahit aliquid vnde ſit immundus vſque ad eiuſdem vitæ finem, vbi rei dies iſte quodammodo clauditur, quod ſignificat veſpera. Deinde incipit ſcriptura dicere, & exequitur, quemadmodum immundi facti homines, aqua illa adſperſionis purificentur. Qui tetigerit, inquit, morticinū, omnis anima hominis immunda erit vij diebus. Hic pu-

Coloſſ. 3. Pſal. 36. Rom. 3. Act. 10. † exterius ferat.

rificabitur die tertio, & die ſeptimo, & immundus erit. Et hic nihil aliud intelligendum video, niſi contactum mortui, eſſe hominis iniquitatem. Septem vero dierum immunditiam, propter animam & corpus dictam puto: animam in ternario, corpus in quaternario. Quod quare ita ſit, longum eſt diſputare. Secundum hoc arbitror per prophetam dictum: In tribus & in quatuor impietatibus non auerſabor. Adiungit autem & dicit: Si autem non purificatus fuerit die tertio, & in die ſeptimo, non erit mundus: omnis qui tetigerit mortuum ab omni anima hominis, & mortuus fuerit, & non fuerit purificatus, id eſt, ante mortuus fuerit tactu mortui, quam fuerit purificatus, tabernaculum Domini polluit: exterminetur anima illa ex Iſrael. Notandum eſt, quod difficillime reperitur in his libris aliquid euidentius de vita animæ poſt mortem, fuiſſe conſcriptum. Hic ergo cum dicit, ſi fuerit mortuus ante purificationem manere in illo immunditiam, & exterminari animam illam ex Iſrael, id eſt, à conſortio populi Dei, quid aliud vult intelligi, niſi manere animæ pœnam etiam poſt mortem, ſi, cum viuit, mundata non fuerit ſacramento iſto, quo Chriſti baptiſmus figuratur? Quoniam aqua adſperſionis, inquit, non eſt circum adſperſa ſuper eum immundus eſt: adhuc immunditia eius in ipſo eſt, adhuc ſcilicet poſt mortem. Quod vero ſupra dixit, tabernaculum Domini polluit, quantum in ipſo eſt, vtique dixit ſicut Apoſtolus, Spiritum nolite extinguere, cum extingui ille non poſſit. Nam ſi ex hoc tabernaculum immundum factum vellet intelligi, mundari vtique iuberet. Poſtea vero immundus à mortuis operibus, quæ ſunt iniquitates, omnes iſta mundari iubet: Et accipiant illi immundum, inquit, à cinere eius exuſtæ purificationis, & effundent ſuper eum eundem cinerem aquam viuam in vaſe: & accipiens hyſopum, & tingens in aqua vir mundus, circumſperget ſuper domum, & ſuper vaſa, & ſuper animas, quotquot fuerint illic: & ſuper eum, qui tetigerit os humanum, aut vulneratum, aut mortuum, aut monumentum. Et adſperget mundus ſuper immundum die tertio & in die ſeptimo, & purificabitur die vii. & lauabit veſtimenta ſua, & lauabitur aqua, quam puto ſpiritualem intelligendam, per ſignificationem, non per proprietatem. Nam ſine dubio viſibilis erat, ſicut omnes illæ vmbræ futurorum. Proinde qui ſacramento baptiſmi recte abluitur, quod illa adſperſionis aqua figurabat, mundatur ſpiritualiter, id eſt, inuiſibiliter, & in carne, & in anima, vt ſit mundus & corpore & ſpiritu. Quod vero hyſopum dixit aqua adſperſionis adſpergi, quam herbam ſupra diximus fidem ſignificare, quid aliter occurrit, niſi quod ſcriptum eſt, fide mundans corda eorum? Non enim prodeſt baptiſmus, ſi deſit fides. A viro autem mundo dixit hoc fieri, vbi ſignificantur miniſtri portantes perſonam Domini ſui, qui vere vir mundus eſt. Nam de his miniſtris in conſequentibus dicit: Et qui circumadſperget aquam adſperſionis, lauabit veſtimenta ſua, id eſt, obſeruabit & corpora. Et qui tetigerit aquam adſperſionis, immundus erit vſque ad veſperam: & omnis qui tetigerit illud immundum, immundus erit: & anima quæ tetigerit, immunda erit vſque ad veſperam. Iam dixi ſuperius, quid mihi ſignificare videatur, Vſque ad veſperam. Hæc quæ commemorauimus, & alia quæ pro diuerſis occaſionibus in lege offerri mandantur, Chriſti ſacerdotium præfigurantia, & res geſtas, quas illæ figuræ præloquuntur, Eccleſia compendioſa imitatione repræſentat, cum Miſſarum ſacramenta per orbem terrarum quotidiana celebratione frequentat.

Num. 19.

1. Theſſ. 5.

Act. 15.

Et primo Introitus Miſſæ collectus de pſalmis, † & de aliis propheticis ſcripturis cum ſanctæ Trinitatis glorificatione cantatur, & ſequens litania deuotam eorum expectationem repræſentat, qui aduentum Chriſti toto corde deſiderabant, & in hac fideli expectatione differri ſibi ſuum deſiderium ſuſpirabant. Qualia

† vel.

fuit Simeon, qualis fuit Anna, & multi alii, quos Deus nouit, ſed non omnes ſcriptura commemorat. Sub hoc ſanctorum deſiderio, ſecundum quod prædictum fuerat à prophetis, Chriſtus de virgine natus eſt. Secundum illud quod in perſona eius dicit pſalmiſta, ad patrem loquens: Holocauſtum & pro peccato non poſtulaſti, tunc dixi, ecce venio. Quod bene repræſentatur, cum ſacerdos Chriſti perſonam imitans, choro concinente ſupra memoratum introitum, procedit ad dexteram partem altaris, in hoc ſignificans mediatorem Dei & hominum, qui de ſeipſo dicit, Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael: qui populus tanquam dexter, ſolus vnius Dei cultum tenuerat, nec poſt deos alienos, quos populus gentilis colebat, tamquam ſiniſtra aberrauerat. Poſt introitum ſequitur hymnus angelicus, temporali Chriſti Natiuitati teſtimonium perhibens, cum & cæleſtes ciues pronunciarent ſe Deum inde glorificaſſe, & murum inimicitiarum, pace hominibus reddita, cecidiſſe. Sequitur deinde oratio, adhuc in eadem parte altaris ſacerdote manente. Orandum autem eſſe, inter prædicationis ſuæ primordia Dominus præcepit, quando congregatis in monte Apoſtolis, tradita Dominica oratione, orandi formam inſtituit: Hæc oratio quibuſdam generalibus vocibus alias orationis ſpecies breuiter comprehendit, quibus vel appetimus diligenda, vel vitamus fugienda, vel ſanamus commiſſa. Sequitur de hinc lectio prophetica, vel Apoſtolica, repræſentans diſcipulorum Chriſti prædicationem, quos Dominus binos & binos ante ſe miſit in omnem ciuitatem, & locum, ad quem ipſe erat venturus. Poſt lectionem concinendo reſpondet chorus, oſtendens ſacræ lectioni ſe † habuiſſe auditum & † affectum. Et quia hæc diuini muneris eſſe intelliguntur, ſequitur Alleluia, quod interpretatur, Laudate Deum, vt impleatur illud Apoſtolicum præceptum, Qui gloriatur, in Domino glorietur. Quibus ita ſuo ordine peractis, tranſit Leuita aut ſacerdos ad ſiniſtram partem Eccleſiæ, lecturus Euangelium. Quo facto ſignificatur illud, quod Iudæis credere nolentibus, Apoſtoli dixerunt: Primum oportebat vobis loqui verbum Dei, ſed quia repuliſtis illud, & indignos vos exhibuiſtis, ecce conuertimur ad gentes. Aduerſus gentilitatem ergo, in qua frigus infidelitatis diu regnauit, tamquam in plaga ſeptentrionali, adhuc prædicatur Euangelium, donec intret plenitudo gentium, & tandem ſub Helia & Enoch ad fidem veniant reliquiæ Iudæorum. Et hoc ſignificatur, cum ſacerdos ob complenda Miſſæ ſacramenta, ad dexteram partem reuertitur. Poſt Euangelium profitetur Eccleſia fidem ſuam cantando ſymbolum Apoſtolicum, vt oſtendat, quantum profecerit per Euangelium. Salutato deinque populo, dum ſacerdos † hoſtiam accipit a miniſtris, & diuerſi generis † oblationem à populis, offertorium cantatur a clericis. Quam conſuetudinem accepit Eccleſia ex eo, quod in libro dierum dedicato templo à Salomone, legitur populus clangentibus Leuitis & tubis & tibiis & cymbalis, voce & omni genere muſicorum, multiplices hoſtias obtuliſſe. Ad huiuſmodi hoſtias ſpiritualiter offerendas, admonemur per Pſalmiſtam: Afferte Domino filii Dei, afferte Domino filios arietum, id eſt, nos ipſos, quos genuerunt Apoſtoli duces gregis Dominici. Et alibi: Tollite hoſtias, & introite in atria eius. Offertur autem principaliter a miniſtris panis & vinum, in corpus Chriſti ſacerdotali benedictione commutanda, quæ primus Melchiſedech Abrahæ, a cæde v. regum reuertenti, legitur obtuliſſe, hoc ſignificante Spiritu ſancto, ſacramenta Dominici corporis & ſanguinis aliis non eſſe communicanda, niſi his, qui regnum v. ſenſuum ſuperauerunt, id eſt, qui ſe vitiis & concupiſcentiis crucifixerunt. Quod bene ſignificatur illo numero vernaculorum, in quo Abraham ſupra dictos reges vicit, quem numerum thau T litera, formam crucis repræſentans, ſecundum literarum ſupputationem

Cor. 4. — Pſal. 39. — Matt. 15. — Matt. 6. — Luc. 10. — † aliàs bona ſe — † eſſe add. — 1. Cor. 1. — Act. 13. — Rom. 11. — † hoſtia — † oblationem — par. — 2. Par. 6. — Pſal. 28. — Pſal. 95. — Gen. 14.

nem exprimit. In ſimilitudinem talium oblationum voluit Dominus, vt a parentibus, ſub lege factus, in templo offerretur & ſacrificium columbarum & turturum pro eo offerretur, quamuis ipſe talibus non indigeret, ſed per hoc ſignificaret, Eccleſiam ſuam aut per communes orationes, quas ſignificant columbæ, vel per priuatas, quas ſignificant turtures, eſſe mundan-
Matt. 2. dam. Simile quid prænotauerunt vota trium Magorum, qui Chriſto nuper nato tria munera obtulerunt: Aurum, quo moraliter ſpiritualis intelligentia declaratur: Thus quo puritas deuotæ orationis intelligitur. Mirrham,
† ſignificatur qua carnalis corruptionis mortificatio † figuratur. Attendendum vero eſt, quod hæc omnia, quæ ab introitu Miſſæ commemorata ſunt, illis ſacrificiis congrue comparantur, quæ ſacerdotes in exteriori tabernaculo immolabant, quia ſicut ab illis conſpiciendis populus non amouebatur, ita hæc omnia in audientia omnium celebrantur. Sed mirabitur aliquis, quæ ſit iſta comparatio ſacramentorum; cum illa vetera fierent de corporibus, noua vero iſta fiant in vocibus. Sed in ſignificatis bene conueniunt, quia diſpenſationem incarnati verbi, ſicut ſuperius dictum eſt, quam præfigurabant ænigmata rerum, eandem eſſe completam commemorant enunciationes figuratarum vocum. Siue ergo oremus, ſiue pſalmum cantemus, ſiue lectionem de propheticis, ſiue de Apoſtolicis, ſiue de Euangelicis verbis proferamus, quod fidei adſtruat veritatem, vel morum commendet honeſtatem, quaſi vitulum labiorum noſtrorum ad altare offerimus, quia myſterium verbi Dei mentibus alta ſapientibus, in quibus ignis diuini amoris ardet, & caro crematur, aperimus. Vnde & ab hoc vitulo quaſi corium detrahitur, cum remoto velamine literæ, ſpiri-
1. Cor. 2. tualis intelligentia reuelatur. Huius etiam vituli carnes
Heb. 5. in fruſta conciduntur, cum paruulis in Chriſto lac, infirmis olus, ſolidus cibus perfectis, ſecundum Apoſtolicam traditionem miniſtratur. Et notandum, quod hic vitulus ad oſtium tabernaculi teſtimonii offertur, cum ea, quæ lex & prophetæ prædixerunt, in Chriſti aduentu
Ioan. 10. impleta eſſe & reuelata creduntur, qui de ſeipſo ait: Ego ſum oſtium. Per me ſi quis introierit, ſaluabitur.
Apoc. 3. Ipſe eſt enim clauis Dauid, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Super caput huius vituli ponunt filii Aaron manus ſuas, cum Chriſto, qui caput eſt
Pſal. 106 Eccleſiæ, omnia bona opera ſua Chriſti ſacerdotes attribuunt, de quo dicitur: Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos, & qui de ſe diſcipulis ſuis dicit, Sine me nihil po-
Ioan. 5. teſtis facere. Huius quoque vituli inteſtina lauantur, cum ſanæ doctrinæ, quam illa ſacramenta celabant, nihil contrarium admiſcetur: & pedes, cum ipſius verbi prædicatio, carnalis concupiſcentiæ puluere non fœ-
Pſal. 52. datur. Vnde ait Propheta: Quam ſpecioſi pedes Euan-
Rom. 10. gelizantium pacem, Euangelizantium bona. Stercora vero huius vituli extra caſtra cremantur, cum ſputa, colaphi, & omnis contumelia verbo Dei illata, ipſa etiam crucis ignominia, in gloriam reſurrectionis, remota omni carnali obſeruatione, commutatur. Quod bene ſignificatur per ignem, qui quod aſſumit, in ſe conuertit, & ſemper ad ſuperiora contendit. Sicut ante deſignatum diximus verbum Domini per vitulum, tamquam aratro crucis corda noſtra exarantem, ita ipſum poſſumus intelligere per arietem, cum Chriſtum ducem noſtrum prædicamus, vel cum eius innocentiam commen-
Eſai. 53 damus, iuxta illud prophetæ: Tamquam ouis ad victimam ductus eſt, & non aperuit os ſuum. Per hœdum quoque idem verbum ſignificamus, cum Chriſtum in ſimilitudinem carnis peccati veniſſe, & pro peccato generis humani oblatum fuiſſe commemoramus. Per turturem & columbam idem ſignificamus, cum naturam humanam Spiritui ſancto in Chriſto ſociatam conteſtamur. Per turturem quippe merito Chriſti caro figuratur, quæ gemitum aſſumpſit noſtræ paſſibilitatis
Pſal. 83. & humanitatis & mortalitatis. Vnde & Pſalmiſta: Turtur inuenit ſibi nidum, id eſt, diſpenſationem ſuæ in-

A carnationis, in qua pullos fecit, id eſt, fideles generauit. Per columbam vero Spiritus ſanctus intelligitur, qui in ſpecie columbæ ſuper Dominum apparuit. Vnde di- Ioan. 1
ctum eſt ad Ioannem: Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem, ipſe eſt qui baptizat. In eodẽ Dei verbo ſimilaginem offerimus, cum expurgato fermento malitiæ & nequitiæ, populos ad vnitatem Eccleſiaſticam conuocamus. Qui dum catechizantur, quaſi moluntur: cum baptizantur, in vnum corpus, vt vnus panis fiant, adunantur: cum ad agonem inſtruuntur, quaſi clibani decoctione roborantur, ſecundum illud: Vaſa fi- Eccli. 27.
guli probat fornax, homines autem iuſtos tẽtatio tribu- Eccli. 2.
lationis. Et illud: Fili accedens ad ſeruitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem. Tum vero iidem populi, quaſi panis oblationis oleo liniuntur, cum per ma-
B nus impoſitionem ſacro chriſmate ad eundem agonem fortiter tolerandum contra ſpirituales nequitias confirmantur. Nos quoque ſi Deo placere contendimus, moraliter hæc omnia Deo offerre iubemur. Vitulum namque offerimus, cum ſuperbiam humilitate ſuperamus: Ouem vel arietem immolamus, cum veram innocentiã conſeruamus: Hœdum autem offerimus, cum fœtorem luxuriæ, carnis caſtigatione & contriti cordis compunctione lauamus: Turturem offerimus, cum huius exilii ærumnas in ſolitudine mentis deploramus, dicendo cũ Pſalmiſta: Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt. Columbam offerimus, cum ſimplicitatem columbæ imitamur, vt nulli machinemur dolos. Panes in clibano Pſal. 119
coctos offerimus, cum nullis nil u[illegible]tionibus ab vnitate Eccleſiæ non diuidimur. Panes azymos a ſartagine Deo
C offerimus, cum zelum iuſtitiæ ex miſericordiæ viſceribus moderamur. Panem etiam in craticula coctum offerimus, cum ob zelum abſtinẽtiæ, ieiuniis & laboribus carnem noſtram maceramus. Hæc Chriſti & Eccleſiæ ſacrificia, lectiones noſtræ de quibuſcunque libris hiſtorico vel allegorico ſtylo dictante commendant: hæc melodiæ cantorum, ad pietatis affectum ſuauitate canora animos populorum excitantes, reſonant: hæc hymni & pſalmi concrepant, & quicquid in officiis Eccleſiaſticis ſiue nocturnis ſiue diurnis, vel in ſilentio ſecretorum, vel in audientia populorum frequentatur, non otioſe fit, ſed totum vel ad ædificationem fidei, vel ad compoſitionem morum, ab his, qui non ſeruiunt literæ occidenti, ſed ſpiritui viuificanti, reflectitur. Sunt & aliæ multi-
D plices hoſtiæ, quæ pro diuerſis occaſionibus offeruntur, ſiue pro gratiarum actione, ſiue pro pontificis ordinatione, ſiue pro lepræ emundatione, ſiue pro nocturna illuſione, quæ ſimiliter hanc vnam hoſtiam, de qua dictum eſt, figurabant, & fidem ac mores ædificant, quæ ideo multæ erant, & ſæpe iterabantur, quia ſecundum Apoſtolum, perfectum facere non poterant ſerruientem: Heb. 9.
hæc autem ſemel oblata, peccata originalia & actualia purgauit, & cæleſtia ac terreſtria pacificauit.

Qualiter veteris ac noui ſacerdotii ſacramenta in aperto celebrata conueniant, in ſupradictis, prout potuimus, breuiter oſtendimus: Nunc reſtat, vt ea præcipue, quæ in myſticis orationibus vel operationibus ſacerdotes noſtri faciunt, qualiter cum his conueniant, quæ pontifices intra ſancta ſanctorum faciebant, prout
E Dominus dederit, oſtendamus. Ac primo ſecretæ orationes, quas poſt offertorium facit ſacerdos, in quibus panis & vinum, quæ in Chriſti corpus & ſanguinem Dominicis verbis commutanda ſunt, hoſtiæ vel oblationes, vel ſacrificia nominantur, quid cum Euangelio ſimile habeant, videamus. In Euangelio quippe legimus quod Dominus facta cœna in hortum cum diſcipulis exiuit, & ibi antequam ad eum peruenirent, qui comprehenſuri eum erant, remotus a diſcipulis, eandem orationem in ſilentio ter orauit, commiſerando miſeris Iudæis, dicens: Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte. Sed quia ab originali præuaricatione per obe- Matt. 19
dientiã eius redimendus erat mundus, elegit magis Iu- † delinquere,
dæam in ſua cæcitate † derelinquere, quam Dei filios in

æterna morte relinquere, ſecundum illud: Non ſaluaretur Niniue, niſi aruiſſet cucurbita. (Ionæ 4.) A Hanc trinam orationem, in qua ſe paternæ voluntati deuouebat filius tanquam arietem in holocauſtum, imitabantur pontifices in veteri teſtamento, in die propoſitionis ſancta ſanctorum intraturi, cum etiam vitulus offerebatur pro pontifice, aries in holocauſtum, hircus, in quem ſors Domini ceciderat, pro peccato populorum, cum ſanguis eorum, id eſt, vituli & hirci, inferendus erat in ſancta, crematis eorum corporibus extra caſtra. His omnibus ſacrificii generibus Chriſtus præfigurabatur, qui in illa trina oratione offerendum ſe eſſe patri præſentabat tanquam vitulum pro peccato pontificum, tanquam arietem in holocauſtum, tanquam hircum pro omni præuaricatione populorum. Expletis dehinc orationibus ſecretis, admonet populum ſacerdos primum ſalutando, poſtea, vt quæ ſunt ſurſum ſapiat, & redemptori ſuo ingratus non exiſtat, exhortando, & vt hæc omnia mediatoris gratiæ aſcribat, conſulendo. B Quod & Dominus Ieſus feciſſe intelligi commode poteſt, inter ipſa trinæ orationis interualla, quando ad diſcipulos ter veniens, dicebat: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. (Matth. 26) Quid eſt autem vigilare, niſi de ſuis meritis præſumere, ſed in omnibus ad mediatoris gratiam recurrere? Et ita dignum eſſe, ab humana fragilitate fieri ſalubriter docemur, cum Angelos, Archangelos, & omnes cœleſtes exercitus Deum inde laudare & adorare nouerimus, quod beatitudinem ſuam per mediatoris beneficium ſe obtinere fateantur. Inde erat quod duo Cherubin alis ſuis propitiatorium velabant, quia de collatis ſibi virtutibus Angelicæ poteſtates Deũ honorãt, C & in propitiatorium adſpiciunt, quia ex propria Dei bonitate excellentiam, quam habent, ſe habere confidunt. (Phil. 2.) Vnde orat ſacerdos, vt in confeſſione ſanctæ Trinitatis, laudes noſtræ laudibus iungantur Angelorum, cum in nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtiũ, terreſtrium, & infernorum. Qui ergo mediatori noſtro, ſicut ipſe dicit, Data eſt mihi omnis poteteſtas in cœlo & in terra, proſequitur ſacerdos & rogat Deum patrem, vt per eum benedicantur oblata myſteria, id eſt, in eam veritatem transferantur, quam gerebant in vmbra prædicta illa ſacrificia, in die propitiationis oblata. Quia enim illa tria ſunt, vitulus, aries, duo hirci, tribus nominibus eorum ſignificata commemorantur, quia dona, munera, ſacrificia nominantur, quamuis vnũ repræſentent ſacramentum Dominicæ paſſionis, † quia D pacificata ſunt diuina & humana. († quo) Duo quippe hirci, duas ſignificant in Chriſto naturas: humanam, in qua paſſus eſt pro reconciliatione noſtra, quam ſignificat mactatus hircus, pro peccato, alterã diuinã, quã ſignificat hircus, qui per hominem paratũ, id eſt, per ſeipſum mittitur viuens in deſertum illud ſcilicet, in quo relictis nonagintanouem ouibus, bonus paſtor vnam venit quærere, quæ perierat. (Luc 15.) Cum ſanguine horum animalium, vituli videlicet & hirci, intrabat pontifex in ſancta ſanctorum, & Dominus Ieſus per proprium ſanguinem, qui prædictorum animalium ſanguine figurabatur, introiuit in ſancta ſanctorum, æterna redemptione inuenta, (Hebr 9) noſter quoque ſacerdos cum ſanguine Chriſti, id eſt, cum memoria Dominicæ paſſionis, ingreditur ad ſancta myſteria celebranda. (Leuit. 16) E Orat Leuiticus ſacerdos, ingrediens tabernaculum teſtimonii, pro ſe & pro familia ſua. (Ioan 12) Orat Chriſtus pro ſe, cœlos aſcenſurus dicens: Pater clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. (Ioan. 17) Orat & pro familia ſua, dicens: Pater, ſerua illos, quos dediſti mihi, in nomine tuo. Orat & ſacerdos noſter incipiens tractare ſacra myſteria pro ſummo pontifice, & ſancta Dei Eccleſia, & pro his qui in ſublimitate ſunt, ſecundum Apoſtolum, quatenus quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & ſanctitate. (1 Tim 2.) Defert ſacerdos Leuiticus carbones de altari, in quibus cremãtur animalium carnes, ſecum in ſancta, implens inde thuribulum. (Leu 16) Aſcendit fumus ſacerdos noſter in tabernaculum non manu factum, portans ſecum corpus omnibus A bono odore virtutum † refectum, quas tanquam carbones viuos accepit humanitas ab igne ſancti Spiritus tanquam de altari, qui cremat carnes mali deſiderii. († refert) Defert & noſter ſacerdos ſecum carbones de eodem altari acceptos, cum memoriam facit Apoſtolorum, & quorundam martyrum, qui per amorem ſpiritus de mortuis viuificati, & ipſi in ſe diuino ardent amore, & alios ſuo exemplo ſtudent de mortuis viuos facere. Hanc commemorationem ſanctorum inter ſecreta faciendam à veteri teſtamento habemus, præcipiente Moyſe, vt Aaron ſanctuarium ingrediens, rationale haberet in pectore, in quo deſcripta eſſent nomina xii. patriarcharum, ſculpta in xii. lapidibus, diſtributis per ternos ordines in capitibus iiii. angulorum. (Exod. 28) Qua in re B ſignificatur, quod cum fide Trinitatis, & doctrina Euangelica, in mente ſacerdotis ſemper debet eſſe memoria præcedentium patrum, quorum exemplis ad bene viuendum informetur, & patrociniis muniatur. Impoſitis aromatibus, procedebat fumus de thuribulo, qui obumbraret oraculum, ne videretur ſummus pontifex, dum eſſet in ſanctuario. Legitur & in Apocalypſi de noſtro ſummo pontifice, qui fuit Angelus magni conſilii, quod impleto thuribulo de igne altaris, id eſt, habitante in Chriſti corpore omnipotenti diuinitatis, tanta proceſſit ex eo plenitudo, & aſcenſus virtutum, vt excederet omnem humanum intellectum dicente Ioanne: Non enim ad menſuram dat ſpiritum. (Apoc 8.) (Coloſſ 2.) (Ioan 3.) Orante quoque ſacerdote noſtro dum ſacramenta noui teſtamenti celebrat, tanta puritas orationis tanquam fumus incenſorium aromatum dirigitur ad Deum, quæ & rationem humanam, & omnem ſupereminet intellectum. C Orat enim ſacerdos, vt oblationem altari ſuperpoſitam dignetur Dominus facere benedictam, id eſt, transferat in illam ſingulariter benedictam, id eſt, ab omni peccato immunem, aſcriptam, id eſt, non nouiter inſtitutam, ſed veteribus figuris, & ſcripturis aſſignatam: Ratam, id eſt, non tranſitoriam, quia vetus hoſtia irrita facta eſt, poſtquam Chriſtus vera hoſtia in cruce oblatus eſt: (Heb 7.) Rationabilem, id eſt, non pecualem, quæ ſanguine taurorum non poterat perfectum facere ſeruientem. Hæc vero hoſtia noſtra rationalis eſt, quia ipſa eadem & ſacrificans eſt, & ſacrificium. Cum enim cauſam redderet Apoſtolus, quare ſeipſum Chriſtus obtuliſſet, ſubiunxit: Si enim eſſet ſuper terram, nec D eſſet ſacerdos, ac ſi diceret: Idcirco ipſe factus eſt hoſtia, quia ſuper terram non fuit æque digna, ita ſufficiens ad exhaurienda mundi crimina. Idcirco ipſe offerens, quia non eſſet ſacerdos æque dignus, quia lex conſtituit ſacerdotes peccatores, qui primo offerrent pro peccatis ſuis, deinde pro populi. Peccator ergo ſacerdos, qui ſibi ſufficere non poterat, tam ſanctam hoſtiam offerre non valuit: ſed ipſa ſancta & innocens ſeipſam obtulit, quia voluit. Vnde & in Euangelio dicit: Nemo tollit à me animam meam, ſed ego pono eam. (Ioan 10.) Poſt illa verba communia ſpiritaliter exponit ſacerdos, quid petat, ſcilicet vt illæ corporeæ materiæ fiãt nobis corpus & ſanguis Chriſti. Hæc oratio tanquam ſubtiliſſimorum fumo aromatum obumbrat propitiatorium, E quæ terreſtrem materiam & corruptibilem, cœleſti & incorruptibili corpori poſtulat incorporari. Sed huic diuini conſilii altitudini ſola fides adhibenda eſt, quæ procedit vſque ad interiora velaminis: quæ initium non haberet, ſi ſacramenta, quæ continent, perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis probare contenderet. Adſpergit ſacerdos, vmbræ deſeruiens, ad Orientem verſus propitiatorium, ſanctuarium & tabernaculum ſanguine vituli, & eodem ritu ſanguine hirci immolati: quia idem Chriſtus qui figurabatur per vitulum, ſignificabatur & per hircum pro peccato oblatum, Adſpergit & Chriſtus ad Orientem, id eſt, ad patrem, à quo ortus eſt aſcendens, ipſum ſcilicet patrem, quem adſperſione ſui ſanguinis propitium nobis fecit.

Adſpergit

Col. 1. Adſpergit & ſanctuarium & tabernaculum, quia per (A) proprium ſanguinem introiens in ſancta, pacificauit diuina & humana: quia, ſicut dicit Apoſtolus, complacuit patri in ipſo inſtaurare omnia, quæ ſunt in cœlis, & quæ ſunt in terra, id eſt, Eccleſiam, quæ in terris propter inobedientiam primi parentis erat perdita, in cœlis verò propter ruinam apoſtatæ Angeli imminuta. Imitatur ſacerdos noſter intra ſacra myſteria, tanquàm intra velum, hanc Chriſti ſanguinis adſperſionem, quoties ſacramenta ipſa ad Orientem verſus, vndè nobis Saluator aduenit, typicis vel proprijs nominibus nominans, eadem ſigno crucis conſignat. Quid eſt enim, inter ipſa myſteria rebus ſacratis vel ſacrandis ſignum crucis ſuperponere, niſi mortem Domini commemorare? Vn- 1. Cor. 11. dè & Dominus formam conſecrandi corporis & ſanguinis ſui tradens, ait inter cætera: Hoc facite in meam (B) commemorationem. Quotieſcunque hoc facitis, mortem Domini annunciabitis donec veniat. Commemorata denique adſperſione ſanguinis Chriſti verbis Dominicis, ſequuntur verba ſacramentorum, eandem ſanguinis adſperſionē commemorantia, ex voce ſacerdotis orationem ſuam ad patrem intendentis: Vndè & memores Domine nos tui ſerui paſſionis filij tui, reſurrectionis & aſcenſionis, offerimus maieſtati tuæ, id eſt, oblatam commemoramus per hæc dona tua viſibilia, tibi hoſtiam puram, id eſt, ſine fermēto malitiæ, ſanctam, id eſt, tibi conſecratam, immaculatam, id eſt, talem qualem ſignificabant animalia, quæ immolāda ſine macula quærebantur. Et hanc veris ſacrificijs commemorationem poſtulat ſacerdos ità Deo patri fore acceptam ſicut accepta fuerunt munera Abel, Abrahæ, Melchiſedech, (C) in quorum oblationibus initiata ſunt noui ſacerdotij ſacramenta, nondum inſtituto Leuitici ordinis ſacerdotio. Quid per Abel figuratur niſi Chriſtus, qui inno- Phil. 2. cens à nocentibus occiſus eſt? Quid per Abraham, niſi obedientia, qua patri obediens fuit vſque ad mortem? Quid item per Melchiſedech, niſi idem Chriſtus, panem & vinum in corpus ſuum commutans, & hunc noui ſacerdotij ritum diſcipulis ſuis commendans? Nec mirandum eſt, nec ſuperfluitati aſcribendum, ſi in ſacramentis noſtris hoc frequenter commemoratur, quod in veteribus vmbris non otioſe frequenter figurabatur. Poſt thymiamatis oblationem, poſt adſperſum ſanguinem vituli & hirci, ſanctuarium & tabernaculum & altare, mittunt filij Aaron (D) manus ſuas ſuper caput arietis capri emiſſarij, & imprecantes ei, mittunt eum viuum in ſolitudinem portantem peccata filiorum Iſrael. Dehinc reuertitur ſummus ſacerdos in caſtra, orans pro domo ſua, & pro omni cœtu filiorum Iſrael. Mittunt quippe manus ſuas Iudæi, veteri vmbræ ſeruientes, in Chriſtum, id eſt, diuinitati eius, quæ caput humanitatis erat, ſecundùm Apoſtolum 1. Cor. 11. dicentem, caput Chriſti Deus: reſiſtentes, imprecati ſunt ſibi, Chriſto imprecantes, Sanguis eius ſuper nos Matt. 27. & ſuper filios noſtros: eum viuum miſerunt in ſolitudinem, qui diuinitati eius nocere non potuerunt, quia ad illam ſolitariam gloriam, quam habet cum patre, de morte carnis liberum aſcendere dimiſerunt, per hominem paratum, id eſt, per ſeipſum, portantem peccata filiorum Iſrael, id eſt, tollentem peccata mundi, non habentem. Hoc commemorat ſacerdos noſter, dicendo Deo patri: Iube hæc perferri per manus Angeli tui in ſublime altare tuum. Quis eſt iſte Angelus, niſi Angelus magni conſilij, qui proprijs manibus, id eſt, ſingulari dignitate præditis operibus cœlos meruit aſcendere, & in ſublime altare, id eſt, ad dexteram patris pro nobis interpellans, ſeipſum ſubleuare? Remittitur de- Rom. 8. hinc ſummus pontifex in caſtra, & Dominus dicit diſcipulis, inſtruens eos de aſſumptione ſua, Ego vobiſ- † omnibus diebus cum ſum † vſq; ad conſummationē ſæculi. Hoc vtrumque ſacerdos imitetur. Primum, ſuis precibus leuans Matt. 28. Chriſti corpus ſuper omnem cœleſtium ſublimitatem. Inde quaſi rediens ad caſtra, dicit: Vt quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum corpus & ſanguinem dilectiſſimi filij tui ſumpſerimus, omni benedictione cœleſti repleamur. Ecce ad memoriam veniunt verba beati Andreæ Apoſtoli, quibus aſſerit & in cœlis eſſe corpus Domini, & de altari poſſe ſumi corpus Domini. Cuius, inquit, carnes cùm ſint comeſtæ in terris à populo, & ſanguis eius bibitus, ipſe tamen vſque in tempora † reſtitutionis omnium, in cœleſtibus ad dexteram patris integer perſeuerat & viuus. Si quæris, qua- † reſurrectionis liter id fieri poſſit, breuiter reſpondebo: Quia ſacramentum fidei eſt: ſalubriter credi poteſt; inueſtigari, niſi periculoſe, non poteſt. Indè eſt quod quidam carnales diſcipuli receſſerunt ab eo, cùm dixiſſet: Niſi mandu- Ioan. 6. caueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam. Putauerunt enim quod erogaturus eſſet eis corpus ſuum, vel elixum in lebetibus, (B) vel aſſum in verubus. Vndè & Dominus eos qui remanſerant, inſtruit, dicens: Si videritis filium hominis aſ- Ibid. cendentem, vbi erat prius. Ac ſi diceret: Tunc intelligitis, quia non eo modo quo putabitis, errogat corpus ſuum, & quia gratia Dei non conſumitur morſibus. Vndè Auguſtinus in expoſitione pſalmi quinquageſimiquarti: Donec finiatur ſæculum, ſurſum eſt Dominus: ſed tamen hic etiam nobiſcum veritas eſt Dominus. Ecce habemus Chriſtum integrum in cœlo per oſtenſionem carnis, patrem interpellantem pro nobis: Habemus & corpus integrum in ſacramento altaris. In ſupremis oratio filij eius eſt: Volo pater, vt vbi ego ſum, Ioan 17. illic ſit & meus miniſter: Hæc oratio eſt pro familia ſua, & 12. pro membris ſuis. Et hoc eſt, quod legitur ſummus ſa- (C) cerdos in caſtra reuerſus, lauare veſtimenta ſua. Chriſtus enim in caſtris, id eſt, in Eccleſia, lauat veſtimenta ſua cùm mundat per bapiſmum, vel per confeſſionem peccata noſtra, qui veſtis eius ſumus, ſicut dicitur per prophetam: His omnibus ſicut veſtimento veſtieris. La- Eſa. 49. uat & ſacerdos, poſt altitudinem ſecretorum ad curam inferiorum deſcendens, veſtimenta ſua, cùm ſibi adhærentium populorum luget peccata, & eos Deo reconciliare ſtudet per orationum ſuffragia, dicens cum propheta: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, vt lugeam interfectos populi mei? Ierem. 9. Hæc continent † ſequentes orationes, tam mortuorum quam viuorum mentionem facientes. Sed notandum, quòd inter iſtas orationes adhibentur Sanctorum ſuffra- † frequentia. gia, Apoſtolorum ſcilicet & Martyrum, quorum exem- (D) plis informari, & meritis muniri præſens poſcit Eccleſia. Concinit autem veteri ſacerdotio iſta præcedentium patrum commemoratio. In duobus enim veſtimentis portabat pontifex, ſancta ingrediens, patriarcharum nomina, in rationali & in ſuperhumerali, quæ colligata erant adinuicem, ſignificante Spiritu ſancto, vt ſacerdos Chriſti iuſtitiam & veritatem, quam habet in corde, ſtudeat habere in operatione: Pectus enim locus eſt cordis, humerus verò locus eſt portandi oneris. Ad hanc ſimilitudinem inter ſacramenta noſtra bis habetur ſanctorum commemoratio: Vt ſacerdos noſter geſta ſanctorum & corde meditetur, & factis imitetur. Facta ſanctorum commemoratione, ſacerdos de meritis ſuis non præſumens, orat, vt ſanctorum meritis aſſe- (E) quamur quod noſtris meritis non valemus: & hoc tantùm per mediatorem qui factus eſt nobis propitiatio redemptio & ſanctificatio. Per quem nobis hæc ſacra- 1. Ioā. 2. menta inſtituta ſunt ad medicinam vulnerum noſtro- 1. Cor. 1. rum. Et hoc eſt, quod ſequitur: per quem hæc omnia creas, id eſt, in aliam eſſentiam & efficientiā mutas, quam eorum prima conditio habeat, & viſus oſtendat. Sanctificas, viuificas, id eſt, ſanctitatis & vitæ ſacramenta efficis. Sequitur: Per ipſum eſt tibi omnis honor & gloria, id eſt, quia per ipſum cuncta operaris, merito per ipſum, qui etiam ex te eſt, ab omnibus ſuper omnia Deus honoraris, & omnium laude glorificaris. Et cum ipſo eſt tibi gloria, quia & ipſe filius in operibus quæ per eum facis, ſicut coæqualis tecum honoratur, & con-

gloriſicatur : & in ipſo eſt tibi ſpiritalis gloria, ſicut ipſe per columbæ tuæ vocem dixiſti: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. In his verbis Aſcenſionem Domini manifeſte commemoramus, in quibus filium cum patre honorari pari gloria profitemur. Quibus laudibus tanquam de interioribus ad exteriora procedens, aſſenſum quærit Eccleſiæ ſacerdos, dicens ſonora voce: Per omnia ſæcula ſæculorum. Supplet populus ſuper orationem eius locum idiotæ, & reſpondet, Amen. Hac vna participem voce ſe faciens omnium charismatum, quæ ſacerdos multiplici ſacramentorum diuerſitate ſtuduit impetrare. Iam ergo quaſi mutato habitu, quo vtebatur dum ſacra myſteria tractaret, mutat vocem: & deinceps tanquam in exteriori æde, quæ reſtant ſacramenta Miſſæ perficit, hortans ſecum populum ad faciendam Dominicam orationem, qua & ſacramentorum conſecratio perficiatur, & populus ad perficienda eadem ſacramenta orando præparetur. Sequitur inde ſacramentorum comminutio, quam ex Domini noſtri traditione accepimus: qui corpus ſuum propriis manibus conſecratum, fregit, & diſcipulis ſuis diſtribuit. In qua fractione paſſionem ſuam deſignauit mox futuram: & ſigillum veterum ſcripturarum, ſub quo ſpiritualis intelligentia ſuperſubſtantialis animæ panis claudebatur, aperuit. Quòd verò idem corpus diſcipulis diſtribuit, incorporandam ſibi Eccleſiam cæleſti victuram pane figurauit. Hoc & in oblatione ſummi ſacerdotis præfiguratum fuit, qui de fragmentis ſimilaginis oleo conſperſæ, manè, & poſt meridiem offerre iubetur, vt interni panis ſuauitas, quæ manè, id eſt, primitus in litera latebat, poſt meridiem, id eſt, luce veritatis apparente, credentibus miſericorditer guſtanda præberetur. Nos quoque non otioſe ſacramentum corporis Chriſti in tres partes diuidimus, quia & Chriſti paſſionem per hoc commemoramus præteritam, quam ille ſignificabat venturam: Et hoc numero tria intelligimus, quibus capitis (id eſt, Chriſti,) & Eccleſiæ vnitatem commendamus. Prima enim portione, ſubſtantiuum Chriſti corpus figuramus, quod ſabbato quieuit in ſepulchro, de quo ipſe Dominus dicit in pſalmo: Caro mea requieſcet in ſpe. Et ſequentibus verbis ſuam promittit reſurrectionem, & ad dexteram patris conſeſſionem. Nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem: Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vſque in finem. Secunda portio, quam cum prima in patena ponimus, illam Chriſti corporis, id eſt, Eccleſiæ partem ſignificat, quæ iam cum capite ſuo quaſi in ſabbatho quieſcit, & vnam iam immortalitis ſtolam poſſidet, in qua illum latronem credimus eſſe, cui in cruce confitenti Dominus dixit: Hodie mecum eris in paradiſo, & de qua cantat Eccleſia, Gaudent in cœlis animæ ſanctorum. Tertia portio, quam in ſanguine ponimus, illam Eccleſiæ partem ſignificat, quæ calicem Domini bibit, id eſt, Chriſti paſſionem imitatur, cùm Apoſtolis a Domino dictum eſt: In me pacem habebitis, in mundo autem preſſuram habebitis. Facta comminutione ſacramenti & completa oratione, quæ ſubnectitur Dominicæ orationi, communicat ſacerdos & miniſtri, † certis diebus fideles populi. In qua re iterùm ſignificatur vnitas capitis, id eſt, Chriſti & Eccleſiæ, id eſt, corporis Chriſti, ſicut ipſe dicit: Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Cõſideratione trium portionum ſupra memoratarum, dum ſacramenta ſumuntur, ter agnus Dei à choro cantatur. Primo orat eccleſia agnum non figurantem iſtum agnum, ſed verum tollentem peccata mundi, vt inter eius membra numeretur, cuius corpori communicat & ſanguini, id eſt, vt adhæreat ei tanquam capiti. Orat ſecundo eundem agnum, quatenus ſocietur illi parti corporis Chriſti, quæ iam cum capite quieſcit in pace. Hoc ſuperioribus orauit ſacerdos, cùm memoratis Apoſtolis & martyribus addidit, Intra quorum nos conſortium non æſtimator meriti, ſed veniæ quæſumus largitor, admitte. Tertiò orat eundem agnum, vt mundi preſſuris non ſuperetur, & malitia, quod ſuperius comprehendebat oratio Dominica, Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos a malo, Amen. Et hoc ipſum continet Dominicæ orationi connexa oratio, Nihil iam reſtat de carnibus agni, quod non aſſumat hæc oratio. Deuorat caput, cùm ſeipſam facit ei corpus: deuorat inteſtina, cùm computari vult & concorporari inter intima eius membra: deuorat pedes, dum illos ſibi incorporare ſtudet, qui cum capite laboraturi ſunt in terra. Vndè in hac tertia oratione, pacem ſibi dari poſcit Eccleſia. Redit poſt hæc ſacerdos ad dexteram partem altaris, & ibi officium Miſſæ conſummat ſignificans quia cùm plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus erit. Notandum eſt, quòd poſt contrectata & ſumpta ſacramenta, ſacerdos ante quam ſe conuertat ad conuentum Eccleſiæ, qui tantæ ſanctitatis participatione mundatus eſſe debuerat, tanquam à contactu immundæ & moribundæ rei manus lauat, & in locum ſacrum huic cultui deputatum, ipſa aqua vergitur, quæ omnia ſine magnæ rei ſacramento fieri non videntur. Vbi mihi occurrit, quod huic facto concinit, videlicet, quòd ſacerdos in die propitiationis, poſt quàm crematæ fuerant carnes vituli, & hirci extra caſtra, non ante in caſtra reuertebatur, donec veſtimenta eius & caro eius, quæ exteria & interiora ſignificant, abluerentur. Et tamen ita lotus ſecundùm legem, vſque ad veſperam immundus reputabatur. Qui enim carnes victimarum extra caſtra cremabant, Chriſti paſſionem extra ciuitatem factam præfigurabant. Noſtri autem ſacerdotes paſſionem, quam illi (vt dictum eſt) præfigurabant, in celebrationibus Miſſarum factam eſſe commemorant, & tamen ſe immundos vſque ad veſperam, id eſt, quandiu viuunt, & tantis myſteriis exequendis indignos ſe iudicant. Vndè ait beatus Ioannes: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Indè & Dominus in Euangelio: Cùm feceritis quæ præcipio vobis, dicite, quia ſerui inutiles ſumus: fecimus quæ facere debuimus. Idcircò manus lauant, & aquam ablutionis honeſte tractant, per quod altitudinem ſacramenti honorãt, & indignitatem ſuam tali ablutione commemorant. Ita & ſacerdos antequam ad ſacramenta tractanda accedat, manus lauat: ſicut pontifex ſancta ſanctorum ingreſſus, introitu tabernaculi teſtimonii manus ſuas lauabat, & ſic ad incendenda aromata veniebat. Hæc munditia exhibetur exterius, ſed interius perfici iubetur, quia omnis gloria filiæ regis ab intus. Non enim lutum manuum noſtrarum ſacroſancta ſacramenta contaminat: ſed nos, qui niſi correctis moribus & caſtigatis actibus ad ea tractanda & ſumenda accedamus, non inde medicinam vitæ accipimus, ſed iudicium mortis incurrimus. Teſtis eſt Apoſtolus, dicens: Qui indignè manducat & bibit, iudicium ſibi manducat & bibit. Vndè ſatagendum eſt, vt ſicut exteriora abluuntur iniquinamenta manuum, ſic interiora purgentur illecebroſa deſideria mentium. Sequũtur dehinc orationes, in quibus fit perceptorum beneficiorum commemoratio, & gratiarum actio: quę duo ſunt tãquam cineres vitulæ extra caſtra combuſtæ, quos reponit homo mundus ab interfectione Chriſti in loco mundo, id eſt, retinet in corde mundo. Extra caſtra, id eſt, extra obſeruantiam Iudaicam, extra quã fides Chriſtiana enituit. Quibus omnibus expletis, dicit ſacerdos vel Leuita: Ite, Miſſa eſt, id eſt, meditatio & interceſſio quam † miniſtraueram, conſummata eſt. Poſſent quę ſcripſimus, multis veterum figuris replicari, & multis expoſitionum diuerſitatibus dilatari, multis ſchematum phaleris exornari: ſed non fuit propoſitũ noſtrum in hoc opuſculo ita exequi, & plantare nemus in domo Domini. Tantùm fuit propoſitum noſtrum, conuenientiam quærere inter vetus & nouum ſacerdotiũ: vt quod ibi multiplici ſacrificiorum ritu pręfigurabatur, in nouo

uo ſacerdotio pauciſſimis & factu facillimis & auguſtiſſimis, ſacramentorum obſeruationibus completum eſſe A monſtretur. Nec nos hæc ſufficienter feciſſe cõfidimus (Dan. 12.) de eo, qui per quendam ſapientem dixit: Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia: quia contemporanei noſtri vel ſucceſſores, noſtra pia præſumptione prouocati, prout eis Deus donauerit, dicent maiores maiora, & meliores meliora: & ſi quid impolitum vel minus perfectum, quantum ad propoſitum meum, in hoc opuſculo inuenerint, parcent charitati, quæ forſitan ad vnguem dicere non valuit quod voluit.

QVARE DEVS NATVS & paſſus ſit.

CORRVPTVM peccatis originalibus & actualibus mundum, mundi conditor ſecreto & mirabili cõſilio per myſterium verbi incarnati eiuſdem mundi lapſum voluit reparare: qui eo verbo, quo potuit de nihilo cuncta creare, potuit, quæ perdita fuerant, reformare. Ipſe namque dixit & facta ſunt: ipſe mandauit & (Pſ. 32. & 148.) creata ſunt. Hanc eius potentiam non credimus minoratam, non credimus immutatam, apud quem non eſt transformatio, nec viciſſitudinis obumbratio: quo minus eſſet potens, & ſapiens in reformando, quam fuerat in plaſmando. (Iac. 1.) Omnipotentis quippe figuli manus, (Pſa. 24.) cuius vniuerſæ viæ miſericordia & veritas, quæ lutum de terra leuatum, rationalis naturæ dignitate ſublimauerat, ſic voluit ruinam vaſis fragilis reformare, vt nec peccatum hominis dimitteret impunitum, quia iuſtus eſt: nec inſanabile, quia miſericors eſt. Si iuſtus tantùm (Sap. 8.) eſſet, cuius ſapientia attingit a fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter potuit ſua fortitudine aduerſus ſeductorem humani generis contendere, & ouem perditam ad gregem reductam, ſuo Domino reſtituere: Sed hoc modo videretur eminentiam tantùm oſtendiſſe virtutis ſuæ, non medicinalem miſericordiam impendiſſe redemptis: nec appareret, quanta charitate conditor creaturam diligebat, a qua ſe diligendum eſſe multiplici beneficio expetebat: quatenus miſer homo, præcedente gratia, obtineret eoam per meritum, quod ei malè merito rependebatur indebitum. Quod ergo Dei ſapientia potuit facere ſapienter & fortiter, voluit facere ſuauiter, vniens ſibi infirmitatem carnis noſtræ, quã primo in ſe ſanaret, & per hanc quaſi medicinalem confectionem generi humano ſanitatem reſtitueret: non quòd non potuit aliter fieri, quantùm ad peritiam & potentiam medici, ſed quia non (1. Cor. 1.) potuit commodius antidotum procurari, quantùm ad complexionem ægroti. Quod enim infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus: & quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus. Hæc † conuerſatio nobis ſpecialis († conſa.) eſſe videtur, cur Dei filius hominem induere voluerit, & inter homines conuerſari, vt mortalitatem quam à nobis acceperat, moriendo ſuperaret: & naturam noſtram ſupra primæ originis dignitatem reparatam ſecum ad immortalitatem reuocaret, vt eo ſequeretur humilitas gregis, quo præceſſit celſitudo paſtoris. Sic radius ſolis humorem, quem ad ſe trahit, exiccat: ipſe tamen virtutem caloris ſui & ſplendoris nec minorat, nec immutat. Sic ignis materiam quam aſſumit, in ſe conuertit: naturam verò ſuam ideò nec mutat, nec minuit. (Hebr. 12.) Multo fortiùs ille ignis, de quo dicitur, Deus noſter ignis conſumens eſt, mortalitatem noſtram & paſſibilitatem in ſe aſſumpſit: & indè gratia † ſanitatis totum corpus reſumpſit. († ſanitatem.) Mirabile & incomparabile genus medicinæ, propter quam medicus voluit ægrotare: & ægrotos, quibus ſalutis remedium procurabat, ſua decreuit infirmitate ſanare. In hoc apparet, qoam incomparabili charitate nos dilexerit: quia in eo, quod deſertores ſuos quæſiuit, ſemen Abrahæ apprehendit, errantes A reduxit, ſaucios curauit, nihil ſibi addidit: non eſt indè factus altor, non eſt factus inde beatior: Tota hæc diſpenſatio noſtræ vtilitati conſuluit: noſtræ ſaluti militauit: diuinæ potentiæ nil contulit. Nam & cum eſſemus vaſa contumeliæ, omnipotentis figuli manum effugere non potuimus, vtebatur vaſis iræ, prout volebat, ad manifeſtationem ſuæ gloriæ. Sic enim dictum eſt (Exod. 9. Rom. 9.) Pharaoni: In hoc ipſum excitaui te, vt oſtendam in te virtutem meam, & annuncietur nomen meum in vniuerſa terra. Nonne & dæmones, cùm eiicerentur à Domino de corporibus obſeſſis, Dominum glorificabant? quando dicebant: Quid nobis & tibi Ieſu fili Dei viui? quid veniſti ante tempus torquere nos? (Mat. 8.) Conſtat ergo ex his & huiuſmodi aliis, quia diuina virtus noſtra repa- B ratione non eguit: ſed tamen ea bonitate, qua nos condidit, eadem reformare nos voluit: & ad hoc, medicamen non quam forte potuit, ſed quod lenius complexioni ægrotantis competere conſpexit, appoſuit. Solent quippe medici periti ægritudines, quas curandas ſuſcipiunt, aliquando curare per contraria, aliquando per ſimilia. Hoc fecit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſua paupertate nos ditans, ſua humilitate nos ſubleuans, ſua infirmitate nos ſanans, ſua morte nos viuificans. Sic ratione medicinæ ſicca humidis, humida ſiccis, calida frigidis apponuntur, & minùs fortia contraria, a fortioribus contrariis ſuperuenientibus ſuperantur. Simili ratione ſimilia ſimilibus apponuntur, cum ſecundùm quantitatem vulnerum vel tumorum, menſurantur longitudo vel latitudo epithematum. Sic ſcorpionis carnes C oleo coctæ, percuſſionibus medentur ſcorpionum. Sic theriaca de ſerpentis carne cõfectum morſibus ſerpentis occurrit & potiones veneno infectas, in potu ſumptum expellit. Ad hanc ſimilitudinem medicus noſter mortem noſtræ carnis, de ſerpente venientem, carnis ſuæ morte ſanauit, & ad immortalitatis ſuæ ſpeciem in tempore reſtitutionis complendam, reformauit. Vbi diligentius attendendũ eſt, quod mors quæ per lignum venit, per lignum ſuperata eſt. Et ipſa ligni forma longitudinis & latitudinis & altitudinis humani configurata eſt corporis, quo ſicut totum corpus motum eſt, vt manus ad vetitum extenderentur, ita corpus per omnia membra ſua in cruce diſtenderetur, & totum quod reatu paterni delicti confractum fuerat, huius emplaſtri malaxatione conſolidaretur. Sed huic medicamento D per ſimilia compoſito, admixtum eſt medicamentũ factum per oppoſitum. Nam hic ſanauit obedientia, quod ibi corruperat inobedientia: Et quod ibi contaminauit gulæ oblectamentum, hic reformauit crucis tormentũ. Continetur in hac crucis figura altius ſacramentum: quod quanto eſt altius, tanto eſt attendendum diligentius. Intelligitur namque in latitudine crucis dilectio proximi: quæ non tantũ vſque ad amicos, ſed etiam extendenda eſt vſque ad diligendos inimicos. Intelligitur quoque in eiuſdem longitudine longa & perſeuerans laborum & perſecutionum ſuſtinentia, quam patienter ferre debet ad patriam ſpirans noſtra peregrinatio, tam pro dilectione proximorum, quàm pro exhibitione omnium bonorum operum. Figuratur ſimili ratione in al- E titudine eius, eminentia ſpei penetrans vſque ad interiora velaminis, vbi viſione pacis perfruentur, qui hic à ciuibus Babyloniæ multipliciter exercentur: donec in libertatem gloriæ filiorum Dei, à ſeruitute corruptionis huius liberentur. Significauit hanc latitudinem charitatis Dominus Ieſus in cruce, caput ad Orientem ſubrigens, pedes ad Occidentem ſummittens, manus ad Aquilonem & Auſtrum extendens: vt adimpleret quod de ſe ante paſſionem ſuam prædixerat: Cùm exaltatus fuero a terra, id eſt, cum crucifixus fuero, omnia traham ad meipſum, id eſt, conuocabo ad me totum mundum. (Io. 12.) Hoc ſacramento crucis, ſanctus Heliſæus filium Sunamitis, os ori, manus ſuas manibus eius applicans, (4. Reg. 4.) ſuſcitauit, & viuum matri reſtituit. Eiuſdem virtute ſa-

eramenti, Moyſes in deſerto bis ſilicem virga percuſſit, & ſitienti populo aquam de petra produxit. Bina quippe percuſſio duum lignorum, figurate intelligitur in cruce facta compactio. Bis ergo petra percutitur, cùm Chriſtus, de quo dicit Apoſtolus, petra autem erat
1 Cor 10 Chriſtus, in duobus lignis crucis extenſus, lancea perforatur. De hac petra aqua profluxit, cùm ſanguis redemptionis & aqua baptiſmatis quibus in nouum hominem transformamur, de latere Chriſti manauit. Præterea inter has crucis dimenſiones, ſolerter attendenda eſt crucis profunditas, quia profundum eſt myſterium crucis: in quo multorum, qui ſapientes videbantur eſſe, ingenia defecerunt, qui hoc auſi ſunt reprehendere, quod non potuerunt humana ratione comprehendere: videlicet, cur verbum Deo patri coæternum, omnia continens, omnia implens, in aſſumpto homine totum ſe incluſerit, & tamen totum mundum regere, cóplere, & continere non deſierit, non ſatis conſiderantes, quod valet in minori, multo magis poſſe valere in maiori, cùm vox vna & tota de ore loquentis prodeat, & tota ad aures multorum perueniat. Qui de hac quæſtione ſcrupuloſiùs diſputant, & tanquàm clauſo oſtio ad parietem palpant, audiant primùm dicentem Apo-
Rom. 9. ſtolum: O homo, tu qui es qui reſpondeas Deo? Deinde miteſcant, & cum pietate pulſent, vt aperiatur eis, & intelligent iuſtum fuiſſe conditorem in condemnando, & miſericordem in redimendo: Nec potuiſſe ſanari ſine miſericordia, quod iuſtè condemnauerat omnipo-
Philip. 2 tentis iuſtitia. Hinc conſequenter aduertent, cùm vſq; ad captiuati hominis paupertatē & crucis ignominiam ſe humiliauerit diuina omnipotentia, quæ in paradiſo reum hominem iuſta condemnauerit ſententia. Cùm enim de perpetrata à Domino argueretur inobedientia, non ſe humiliter, vt culpa exigebat, accuſauit, ſed auctorem ſuperbe accuſauit dicens: Mulier quam dediſti
Gen 3 mihi ſociam, dedit mihi de fructu, & comedi. Hæc dicendo, ſe putauit excuſatum: & creatorem mulieris conditorem, quæ ad peccandum virum traxerat, eſſe inculpatum. Qui ſi humiliter ſe accuſaſſet & in auctorē ſuum culpam non retorſiſſet, à paradiſo non exulaſſet. Erat autem contra diuinam iuſtitiam, ſi reum impœnitentem in priſtinum gradum reſtituiſſet, & non vſque ad dignum pœnitentiæ fructum qua vellet ratione compelleret. Diuina itaque ſententia morti eſt adiudicatus, & cum tota poſteritate, quę de lumbis eius erat proceſſura, eiectus eſt de paradiſo, & ærumnoſo condemnatus exilio: & qui ſine pœnitentia in ſtatum ſuum redire non poterat, mouēdus & admonendus erat ad pœ-
† voluntaria & ſubiecta humilitas. nitentiam, vt reformaret voluntarium † ſubdita humilitas, quem corruperat malè erecta iniquitas. Non enim conueniens erat, vt inuitus traheretur ad pœnitentiam, qui ſpontaneus corruerat in pœnam: ne itidem ingratus exiſteret ſuæ reformationi, ſicut extiterat primæ cōditioni. Prouiſum eſt igitur tale medicamentum, quale conueniebat ægroto, quod duritiam tumoris ſic emolliret, vt mollefactus, ſponte mortiferum virus effunderet, dicente pſalmiſta: Effundite coram illo cor-
Pſal 61. da veſtra, id eſt, per confeſſionem eiicite de conſcientiis veſtris omnia immunda. Quod quandiu tardauit facere mundus, tandiù remanſit immundus. Vt ergo hoc fieret, miſit medicus noſter præcones & teſtes ſuos ante ſe legiſlatores & prophetas, qui corda auditorum ad pœnitentiam præpararent, & ei in tempore gratiæ teſtimonium perhiberent. Venit ipſe medicus in tempore plenitudinis, publicè prædicauit cauſam aduentus ſui, factus eſt doctor medicinæ, dicens: Pœnitentiam agi-
Matt. 4. te, appropinquabit enim regnum cœlorum. Et item:
Marc. 16 Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Hoc conſilium medicinæ acceperunt multi. Contemptoribus placuit adhuc magis ſibilus ſerpentis perimentis, quam
† redemptoris. perſuaſio medici † redimentis. Filius verò adoptionis audiuit, & obaudiuit voci promittentis, qui in paradiſo non obedierat præcepto mortem comminantis. Expleta diſpenſatione doctrinæ ſuæ, & cæcitate in Iſrael ex
A parte perdurante, tandem exhibuit ſe medicum, & fecit de ſeipſo medicamentum: exhibuit ſe ſacerdotem, & fecit ſeipſum ſacrificium, vt compleret ad quod venerat, & probaret, quanta dilectione dilexerat eos, pro quibus corpus ſuum in ara crucis offerebat. Vnde & in Ioan 15
Euangelio ſuo antè prædixerat: Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro a- Rom 5.
micis ſuis. Hinc eſt quòd Apoſtolus dicit: Commendat charitatem ſuam Deus in nobis, quia cùm inimici eſſemus, reconciliauit nos ſibi per mortem filii ſui. Et quia naturale eſt, vt homines diligentes ſe diligant, hac humilitate & charitate humiliata eſt & liquefacta duritia mundi, vt agnoſceret beneficium ſuæ reparationis, qua non agnouerat excellentiam ſuæ conditionis. Vndè
B pſalmiſta: Homo cùm in honore eſſet, non intellexit: Pſal 48
comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Poſtquàm verò ad ſe reuerſus eſt, & per dilectionem redimentis, & eruditionem admonentis cognouit de quanta corruiſſet gloria, & in quanta verſaretur miſeria: expertus eſt, quòd magna indigeret miſericordia, & impletum eſt quod dicit pſalmiſta: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſteà accelerauerunt. Prædicata Pſal 15
eſt exinde virtus crucis per vniuerſum mundum, quæ partibus ſuis per quatuor mundi partes eſt extenſa, & totum mundum ſua malaxatione complexata compleuit. Nec iam potuit ex toto mundus eſſe ingratus, qui tanta fuerat charitate ſanatus. Crucifixus noſter a morte ſurrexit, cœlos aſcendit, crucem nobis in memoriam ſuæ paſſionis reliquit. Crucem reliquit ad ſanita-
C tem, crucem reliquit ad ſanctificationem. Hoc ſigno dæmones fugantur, hoc antidoto ſanitates perficiuntur: hoc ſignum præſidium eſt amicis, obſtaculum inimicis. Huius crucis myſterio rudes catechizantur, eodem myſterio fons regenerationis conſecratur: eiuſdem crucis ſigno per manus impoſitionem baptizati, dona gratiarum accipiunt: cum eiuſdem crucis ſigno charactere baſilicæ dedicantur, altaria conſecrantur, altaris ſacramenta cum † interpoſitione Dominicorum † corporis
verborum conficiuntur. Sacerdotes & Leuitæ per hoc idem ad ſacros ordines promouentur, & vniuerſaliter omnia ſacramenta eccleſiaſtica in eis perficiuntur. Qui hoc mare magnum & ſpatioſum, in quo ſunt reptilia, quorum non eſt numerus, abſque naufragio tranſire deſiderat, crucem ſequatur, crucem teneat, & eam
D non deſerat, donec ad optatum ſalutis portum perueniat. Hoc curſum noſtrum dirigit, hoc ad agonem nos inſtruit, hoc in luctamine adiuuat, hoc ad victoriam prouehit, hoc maleficia deſtruit: & omnia dæmonum machinamenta ad nihilum redigit. Et quòd faciebat in terris corporalis Chriſti præſentia, hoc facit cum fideli inuocatione nominis Chriſti, victorioſæ crucis inſignita memoria. Longum eſt per ſingula virtutem crucis exponere. Qui vero in angaria, Chriſti crucem portat, poterit plura de eius virtute experimento cognoſcere, quàm poſſit ſermo texere, vel humana cogitatio comprehendere.

DE ADVENTV DOMINI ſermo.

E

QVONIAM præſentium obſeruatione dierum, vtrunque Chriſti aduentum celebramus, diſtinguendum eſt fraternitati veſtræ, quid hac obſeruatione præterita debeatis credere, quid futurum expectare, quatenus expectatio futurorum, per timorem ſolicitos vos compeſcat à malis: præteritorum autem fides, per charitatem non tepeſcentes, confirmet in bonis. Dominum enim iam in forma ſerui veniſſe, vt iudicaretur, nemo eſt veſtrum qui dubitet: eum in

eadem

eadem forma venturum vt iudicet, nemo eſt veſtrum qui neget. Primus ergo aduentus eius occultus, ſecundus manifeſtus. De primo enim aduentu eius ità legitur : Et homo eſt, & quis cognoſcet eum? Et in Euangelio: Lux in tenebris lucet, & tenebræ eum non cognouerunt, & multa in hunc modum. De ſecundo autem ità habetur in pſalmo : Deus noſter manifeſte veniet, & non ſilebit. Primo quidem aduentu ſiluit, non a precepto, ſed a iudicio. Cùm enim malediceretur, non maledicebat : cum percuteretur, non comminabatur, & ſicut agnus coram tondente ſe ſic non aperuit os ſuum. Secundo non ſilebit, cùm vnicuique reddet ſecundùm opera ſua. Ita enim dicturus eſt eis, qui à ſiniſtris eius erunt : Ite maledicti in ignem æternum. Ita verò his qui a dextris eius erunt : Venite benedicti patris mei : percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Primus aduentus humilitate & manſuetudine, ſecundus cum terrore & maieſtate. De primo enim per prophetam dicitur Eccleſiæ : Ecce rex tuus venit tibi manſuetus & humilis. De terrore ſecundi ita dicitur in pſalmo : Ignis in conſpectu eius exardeſcet, & in circuitu eius tempeſtas valida, vt reprobos ad gloriã viſionis eius tempeſtas procul pellat, quos deinceps ignis † exurat. De hac tempeſtate ſcriptum eſt : : Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. De igne autem, cui tradendi ſunt reprobi, ita dicit Dominus per Moyſen : Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſq; ad inferni nouiſſima. Cum maieſtate quoque ſe venturum ad iudicium, ipſe ſic dicit : Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua, congregabuntur ante eum omnes gentes. Primo aduentu venit impios iuſtificare, ſecundo venturus eſt impios condemnare. Primo venit auerſos reuocare, ſecundo conuerſos glorificare. Primo aduentu Chriſtus pro impiis indebitæ morti traditus eſt, ſecundo impios debitæ morti traditurus eſt. Primo aduentu venit nos intus reformare ad imaginem Dei. Secundo autem reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Sicut enim per primum hominem terrenum, peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, ita congruum erat, vt per ſecundum hominem cæleſtem, homo primùm a peccato iuſtificaretur, poſtmodum per eundem immortalitati reſtitueretur. Eo enim ordine quo perierat, eo ordine reparandus erat. Prima quippe mors, præuaricatio : ex qua generata eſt ſecunda, per ſubtractionem animæ, carnis corruptio. Ita ergo prima reſurrectio, iuſtificatio : ſecunda, in immortalitatem carnis corruptæ reformatio. Quia vero vterque aduentus noſtræ reſtaurationi fuit neceſſarius, vtrumque ſub vnius temporis obſeruatione ſancta venerari conſueuit Eccleſia, vt inchoata prioris beneficia recolat cum gratiarum actione, conſummata verò futuri aduentus bona, cum pia expectet trepidatione. Idcirco ea quæ de vtroque Domini aduentu in lege & Prophetis & Pſalmis & Euangelio ſcripta ſunt, his quatuor hebdomadibus ſpecialius legendo & cantando recitantur in Eccleſia, vt his quatuor teſtimoniorum generibus, de perceptis beneficiis ad gratiarum actionem † muniamur, ad futuram verò, ſollicitudine non pigra præparamur. Conſeruemus igitur primam innocentiæ ſtolam, quam in primo aduentu recipimus, vt cum ea ad nuptias patris familias occurrentes, alteram quoque ſtolam immortalitatis percipere mereamur. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus : vt quem redemptorem læti ſuſcipimus, venientem quoque iudicem ſecuri videamus. Dies Domini, ſicut ait Apoſtolus, quale ſit opus vniuſcuiuſque declarabit, quia in igne reuelabitur. In die quippe Domini iſte aer terræ vicinus, quouſque aquæ diluuii aſcenderunt, igne replebitur : per quem tranſibit omnis reſurgens, qui ante tribunal Chriſti præſentabitur. Sicut verò ignis aurum & argentum aut probat, aut purgat : ſic ignis iſte reſurgentium opera perfecta probabit, imperfecta purgabit. Sic enim dicit Apoſtolus : Si cuius opus manſerit, igne probabitur : Si cuius opus arſerit, ipſe ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Hæc ſcientes chariſſimi, præparemus nos † in aduentum iudicis : vt non quod condemnet, ſed quod coronet, in nobis inueniat. Præoccupemus aduentum eius in confeſſione, plangamus mala, quæ fecimus : ſtatuamus iudices conſcientias noſtras aduerſum nos : quia ſicut ait Apoſtolus, Si nos iudicaremus, non vnque iudicaremur. Summus enim Pontifex, qui ſeipſum pro nobis obtulit Deo patri, adhuc interpellat pro nobis ad dexteram patris : adhuc reſeruat peccatoribus locum veniæ, qui auerſis & non reuerſis poſtmodum ſolum reſeruat locum vindictæ. Dum igitur tempus habemus, vitemus vindictam prioris † vitæ per correctionem, quæramus miſericordiam per obſeruantiam iuſtitiæ, ne poſtremo aduerſum nos diſtrictus iudex ſedeat, qui nunc pius pontifex pro nobis interpellat Ieſus Chriſtus Dominus noſter.

Marginal notes (left column): Pſal. 86. Ioan. 1. Pſal. 49. 1. Pet. 2. Eſa. 53. Matt. 6. Matt. 25. Zach. 9. Matt. 21. Pſal. 49. † vrat. Eſa. 26. Deut. 32. Matt. 25. Phil. 3. Rom. 5. 1. Cor. 15. † moneamur. 1. Cor. 3.

Marginal notes (right column): Ibid. † ad. Pſa. 94. 1. Cor. 11. Heb. 9. Rom. 8. † vitæ corr pione. Rom. 8. Hebr. 7.

SERMO DE NATIVITATE

Domini.

IN diuinæ miſerationis magnitudinem libet aciem mentis intendere, & quantum rationalis creatura ſuo debeat redemptori, ex beneficiorum commemoratione colligere. Primò quidem quia hominem cum nõ eſſet, mirabiliter de terra plaſmauit, de hoc cum aſtutia ſerpentis & fallacia mulieris perditus eſſet, mirabilius reformauit. In plaſmando mira poteſtas, in reformando mirabilior poteſtatis apparuit humilitas. Nec enim adeo humana miratur infirmitas, ſi potens aliquis innumeros ſeruos ſuę ditioni ſeruituros potenter acquirat, quàm ſi eoſdem fugitiuos interim abſcondita poteſtate, minus remiſſis, indebitæ humilitatis blandimentis reuocatos apprehendat. In primo ſtatu conditionis homo deſipiens, quia omnit poteſtatem, non dilexit maieſtatem : appetiuit libertatem, incurrit ſeruitutem : & qui per obedientiam potuit deificari, ex hoc ambiens vanitati meruit ſubiugari. Benignus ergo conditor nolens perire quod creauerat, in habitu ſerui conſeruus apparuit, vt familiari colloquio inſinuaret maieſtatem, excitaret ad charitatem. Facto itaque collyrio de terra & ſaliua, cæci nati oculos aperuit, quia Dei ſapientia, in vnitate perſonæ noſtræ naturæ coniuncta in humano genere cæcato à prima origine intellectu, quo Deum cognoſceret & amorem quo agnitum diligeret, reformauit, vt tam multiplici beneficio obligatum eum non amare non poſſet, cuius tam multa beneficia in ſe præceſſiſſe cognoſceret. In beneficio enim primæ conditionis, ſapientia & virtus conditoris enituit : in beneficio autem reconciliationis, quo auerſos, & malè meritos ad ſe reuocauit, pœnas remiſit, præmia repromiſit : quantum, quod condidit amaret, euidenter oſtendit, & ſic in iis, quos prior dilexerat, ignem ſui amoris accendit. Agnouit enim ęgrotus medicum ſuę ſalutis affectuoſum & peritum, miratus & humilitatem, miratus & ſapientiam, dilexit ſanitatem. Agnouit quòd pretioſum eſſet antidotum, quod cùm fecerat medicus ſuus ad euadendum morbum tam acutum, tam inueteratum : etiam ingratus eſſe non potuit, qui tot beneficia ſui redemptoris accepit. Humilitatem quippe agnouit, quia ipſe medicus noſter infirmitate carnis noſtrę tamquam in lecto diſcubuit infirmantium, vt experiretur quid ſanandis infirmis ſuis eſſet neceſſarium. Sapiẽtiam quoq; huius medici nouit ęgrotus, quia iuxta rationem medicinę, in quibuſdam ſanitatem contulit ęgrotis per ſimilia, in quibuſdam morbos euacuauit per contraria. Per ſimilia quidem, quia natus eſt vt renaſceremur : infirma-

Marginal note: Ioan. 9.

tus eſt, paſſibilia noſtræ mortalitatis perferendo, vt nos
A ab omni paſſibilitate ſeruaremur: Crucifixus eſt, ne nos
cruciatibus æternis ſubiiceremur. Mortuus eſt tempo-
raliter, ne nos in æternum moreremur: Suſcitatus eſt,
vt ei conſuſcitaremur: Aſcendit, vt per ſuam ad dexte-
rā Patris ſeſſionem ſecum traheret deuoti gregis humi-
litatem. Si verò quibus contrariis contrarios morbos
euacuauerit, attendatur: videmus, quia per perſonam
ſerui noſtram reparauit libertatem, per humilitatem
ſuam deiecit antiqui hoſtis ſuperbiam, per ſuam obe-
dientiam, ooſtram ſanauit inobedientiam. Hæc omnia
& verbo docuit, & exemplo probauit, vt quæ imitanda
propoſuit, obedienter impleremus: quæ ſperanda pro-
miſit, ſine hæſitatione ſperaremus. Quantum autem
precium pro nobis redimendis ſoluerit iſte medicus, à
B montibus audiamus. De profūdo enim clamat ille mōs
altus, cui à monte mōtium commiſſæ ſunt claues regni
Matt. 16. cœlorum: Non enim corruptibilibus auro & argento
1. Pet. 1. redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione, ſed precio-
ſo ſanguine agni immaculati. Huic conſonat alius mōs,
à ſole iuſtitiæ illuſtratus doctor Gentium: Empti eſtis
1. Cor. 6. precio magno, glorificate Deum & portate in corpore
veſtro. Agnus iſte immaculatus non ille eſt, qui in vete-
ri ſacrificio requirebatur abſq; maculæ varietate de pe-
coribus natus: ſed verus & innocens, de immaculato
virginis vtero generatus: Non ille, cuius ſanguine po-
ſtes tingebantur, ſed in cuius fide fidelium frontes cru-
cis impreſſione ſignantur: Non ille, cuius ſanguis ſacer-
dotum manibus fundebatur, ſed qui a ſeipſo ſacerdote
vero pro ſalute noſtra offerendus præfigurabatur. Neq;
C enim æquè digna hoſtia, æquè munda potuit inueniri,
quæ pro nobis emundandis offerretur, neque ſacerdos
æquè dignus, æque mundus, à quo tam digna hoſtia di-
gnè offerretur. Ipſe enim de ſeipſo ſic ait: Nemo tollit
animam meam à me, ſed ego pono eam, & iterum ſu-
Ioan. 10. mo eam. Iſte agnus ſine macula & ruga virginem ſibi
ſponſam ſociauit, ſicut ibi matrem virginem antea ſan-
ctificauit. Vndè natiuitas, qua temporaliter natus eſt
Chriſtus, non diſſimilis eſt natiuitati, à qua ſpiritualiter
naſcitur Chriſtianus. Sicut enim Chriſti mater virgo
concepit, virgo peperit, virgo permanſit: ſic mater Ec-
cleſia Chriſti ſponſa, lauacro aquæ in verbo Chriſtia-
nos populos quotidiè generat, vt virgo permaneat. In
illa carnis integritas, in hac commendatur fidei puritas.
Audiamus Paulum amicum ſponſi caſto amore zelan-
D tem ſponſam non ſibi, ſed ſponſo Eccleſiæ Corinthio-
2. Cor. 11. rum ſic dicentem: Æmulor enim vos Dei æmulatione.
deſpondi enim vos vni viro virginem caſtam exhibere
Chriſto. Hic quidem pignore ſpiritus ſubarrhata in in-
tegritate fidei, in morum honeſtate, fidei virgo eſt de
ſpe ad ſpem producenda, vt ibi plena iocunditate in ple-
† artes no ſponſi amore gaudeat, cuius † arces, contempta om-
ni ſerpentis ſeductione conſeruat. Quomodo autem
matrem carnis ſuæ ſanctificauerit, deinceps audiamus,
vt inde lætetur catholicus, immundus confoteretur hære-
ticus. Omnem quippe næuum tam originalis, quam
actualis culpæ in ea deleuit: ſicque carnem eius ſumēs,
Deut. 4. eandem in diuinam munditiam transformauit. Etenim
Hebr. 12. ſic ait Scriptura: Deus noſter ignis conſumens eſt. Si-
cut ergo ignis materialis omnem materiam quam aſſu-
E mit, mundans, in ſe conuertit: ſic materiale, carnis no-
ſtræ, quod diuinus ignis aſſumpſit, diuinitatis expers
eſſe non potuit, quatenus, quod Deus eſt per naturam,
hoc inciperet habere per gratiam. Prima etenim huma-
ni generis parens, quia ſerpentinæ perſuaſionis virus ex-
cepit, duplici maledicto ſuccubuit, vt & cum viro mor-
tem incurreret, & vt filios quos carnis delectatione
conciperet, cum dolore parturiret. Huius maledictio-
nis omnes filiæ Euæ hæredes ſucceſſerunt, & omnes fi-
lios ſuos ſub neceſſariæ mortis condemnatione genue-
runt. Sola hæc mater, quæ non ſibilo ſerpentis, ſed An-
geli nunciantis verbis credidit benedictionem, quæ
vtrumque maledictum excluderet, audire promeruit:

Benedicta tu in mulieribus, quia nec per concupiſcen- Luc. 1.
A tiam carnis concipies, nec filium in dolore paries: &
benedictus fructus ventris tui, ipſe videlicet filius qui
nec ex ſanguinibus, neq; ex voluntate viri natus, non
neceſſitate, ſed voluntate temporalem ſubiit, & ab æter-
na nos morte liberauit. In hac Chriſti natiuitate Deus
homo natus eſt, vt homines renaſcerentur dii. In hac
inclinatur diuinitas, vt ſublimetur humanitas. Inclinans
ſe Deus tanquam humilis & fortis adiutor, quaſi hume-
rum ſupponit ad ſubleuandum, & inter tantam diſſimi-
litudinem corruptibilis naturæ & incommutabilis ſub-
ſtantiæ, perſonam ſuam vtriuſque naturæ participem,
mediatricem oppoſuit, quæ per id, quod nobis habet æ-
quale, ſubleuaret, & tanquàm de laterna carnis lippiē-
tibus oculis, & ſolem niſi ſub nube videre volentibus,
B temperato luminis iubar effudit, & ignorantiæ noſtræ
tenebras illuſtrauit. Miſer etenim homo ad imaginem Psal. 48.
Dei conditus, cùm in honore eſſet, non intellexit: &
ideò ſimilis factus eſt iumentis inſipientibus. Hæc iu-
menta fœnum, quo alerentur, non habebant: panem
ſuum comedere fuerant oblita, ſicut deplorans ait Pſal-
miſta: Aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere pa- Psal. 101.
nem meum. Ideò panis Angelorum factus eſt fœnum
animalium, id eſt, alimentum ſimplicium, vt inde lac
ſugeret paruulus, vnde forti cibo paſcitur Angelus: ſic-
que in virile robur educatus per alimoniam lactis, quan-
doque perueniat ad internum & æternum guſtum diui-
næ maieſtatis, id eſt, quòd Verbum caro factum eſt, &
habitauit in nobis. Verbum Domini in principio apud
Deum contemplatur cum Angelis, interim per ſpecu-
C lum in ænigmate, poſtea verò manifeſta viſione: Hic
ſicut in via, ibi ſicut in patria: Hic beneficia per medi-
cum noſtræ ſalutis ſapienter, fortiter, mirabiliter & mi-
ſericorditer nobis eſſe collata gaudeamus. Horum recor-
datione peregrinationis noſtræ labores releuemus, qua-
tenus ſic longanimiter militemus in via, vt donarium
recipiamus in patria.

SERMO DE CIRCVNCISIONE *Domini.*

DOMINICI Natalis hodie diem Luc. 2.
celebramus octauum, in quo puer
eſus a parentibus carnis ſuæ, car-
nale ſuſcepit circunciſionis ſacra-
D mentum. Non enim, ſicut ipſe
ait, legem venerat ſoluere, ſed ad-
implere. Legem quidem adim-
pleuit, quia de fæce carnalium
obſeruationum ſpiritualem intellectum eliquauit, &
quędam ardua pręcepta moralia, quę Iudęis propter
imbecillitatē ſuam remiſſa fuerant, in Euangelio pręce-
ptis eorum ſupperaddidit, & ipſas obſeruantias carnales
vſq; ad tempus correctionis carnaliter obſeruauit. Inde Luc. 2.
eſt, quòd puer a parentibus octaua die circumciſus, qua-
drageſimo die ab eiſdem cum legalibus hoſtiis in tēplo
eſt pręſentatus. Iuuenis etiam ad diem dedicationis, & Ibid.
ad cęteros dies feſtos Hieroſolymis, ſicut in Euangelio
legimus, frequenter occurrit, & in nullo ſacramenta il-
la legalia refutauit: Donec in ſancto die cœnę immo-
E lato veteri Paſcha, vetus ſacerdotium in nouum com-
mutauit, quando ſeipſum conuiuam & conuiuium ex-
hibuit diſcipulis. Tranſlato ergo ſacerdotio, ſicut ait A-
poſtolus, neceſſe erat vt fieret etiam legis tranſlatio. Et Hebr. 7.
hoc erat tempus correctionis, quando renouandę e-
rant carnales vmbrę, ſub quibus natus & vſque ad vi-
lem ętatē educatus eſt Chriſtus. Vnde dicit Apoſtolus:
Poſtquam venit plenitudo temporis, miſit Deus filium Gal. 4.
ſuum, natum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui
ſub lege erant, redimeret. Si enim aliquis obſeruationis
extraneus, ſcientibus legem, ſacramenta legis expone-
ret, quis ei auditum pręberet? Recto ergo ordine ma-
giſterii, prius voluit auditor legis eſſe, quàm doctor

prius

prius eam ſeruare, quàm eius ſacramenta reſeruare: vt per vitam & doctrinã ſuam, ipſe eſſe cognoſceretur, cui A teſtimonium dabant lex & Prophetæ. Nunc ergo, quia quaſdam cauſas reddidimus, quare ſub lege natus ſit Dominus, de circumciſionis ſacramento, quam in manibus habemus, quæ Dominus dederit, pertractemus. Octaua & circũciſio vni concinunt ſacramẽto. Octaua in ſcripturis, pro æternitate poni conſueuit. Sicut enim ſeptenarii numeri circuitu rerum temporalium volubilitas, ita per octauam, quæ ſeptenario ſuccedit, congruè deſignatur æternitas. Vnde non inconueniẽter colligimus, quia ſicut præcedenti ſeptem dierum ſpatio temporalem Chriſti natiuitatem repræſentauimus, qua venit inter homines huius exilii mala perferre, & languenti mundo ſua bona conferre: ita præſenti octaua, Chriſti natiuitatem in figura celebramus, qua B in aſſumpto homine tranſiuit de hoc mũdo ad patrem, qua transformata eſt eius caro de corruptione in incorruptionem, de mortalitate in immortalitatem. In carne (1. Cor. 15) illius iam abſorpta eſt mors in victoria, quam ſicut in ea completam certa fide iam credimus, ita in noſtra (Rom. 6.) carne futuram certa ſpe non dubitamus: Ita enim dicit Apoſtolus: Si complantati ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. quæ autem ſit illa mortis ſimilitudo, audiamus ab ipſo: Conſepulti enim ſumus ei per baptiſmum in mortem, vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Hæc mortis ſimilitudo, perfecta eſt peccati abolitio, nouitas vitæ, obſeruatio iuſtitiæ. Hæc ipſa eſt prima reſurrectio in ani- (Apoc. 20.) ma, de qua dicit Ioannes: Beati qui habent partem in C prima reſurrectione: in his ſecunda mors, id eſt, æterna, non habebit poteſtatem. Hæc eadem eſt vera circumciſio, per quam non cuterii carnis petrinis cultris expoliamus, ſed veterem hominem, id eſt, veteris hominis ſimilitudinem, Chriſto cõformati, cum ſuis acti- (Rom. 2.) bus deponimus. De qua alibi dicit Apoſtolus: Non enim circumciſio, quæ fit in manifeſto, id eſt, in carne, ſed circumciſio cordis, non litera, ſed ſpiritu circumciſio vera. Illa ergo exterior, huius interioris figura eſt. ſicut de Abraham iam per fidem iuſtificato, dicit idem Apoſtolus, quia ſignum circumciſionis accepit ſignaculum iuſtitiæ fidei. Bene autem conuenit octauæ noſtræ, quod circumciſio carnis in ea parte fit corporis, per quam humana mortalitas propagatur. Vera enim D circumciſio in noſtra octaua, id eſt, in generali reſurrectione cõplebitur, cum corruptibile hoc incorruptione, & mortale hoc immortalitate veſtietur. Sicut autem in hac parte carnis iuſſa eſt impleri carnaliter, vt ſignificaretur implenda ſpiritualiter, ſic in reliquis membris corporis implenda eſt ſpiritualiter, licet non exhibeatur corporaliter, quatenus, ſecundũ Apoſtolum, non ex- (Rom. 6.) hibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato, ſed arma iuſtitiæ Deo. Circumcidimus igitur aures ab illicito auditu, oculos ab illicito viſu, nares ab illicito olfactu, os ab illicito guſtu, cor ab illicita cogitatione, linguam ab illicita locutione, manus ab illicito tactu, (Hier. 9.) pedes ab illicito inceſſu, nè, ſecundum Prophetam, Mors intret ad animas noſtras per feneſtras noſtras. Vnde Primicerius martyrum Iudæis, ſenſus corporis E ab illicitis non obſeruantibus, dicit: Incircumciſi cordibus & auribus vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis. (Act. 7.) Quoties ergo feſtiuitatem iſtam annuis recurſibus frequentamus, & ſecũdum fidem geſtorum, quæ de Chriſto leguntur, honoremus, vt eadem ad morum iuſtificationem & ædificationẽ referentes, fidem firmam, charitatem nõ fictam, ſpem certam, tam diu teneamus, donec euacuato quod ex parte eſt, perfectionem nobis promiſſam comprehendere mereamur. His enim incõ- († habebimus.) cuſſe manentibus, diſſoluta huius habitationis domo, domũ nõ manufactam, æternam in cœlis † habeamus.

SERMO DE EPIPHANIA Domini.

HVnc Epiphaniorũ diem maiores noſtri tribus de cauſis ſanxerunt haberi ſolennem. Quas cauſas fidelis quiſq; cognoſcit, qui Euangelicam hiſtoriã legere vel audire conſueuit. De quibus pauca dicenda ſunt. Quomodo & diuino militent honori, & quod noſtræ conferant ædificationi. Prima cauſa contigit, quam hodiernum declarat Euangelium, quando noua ſtella oriente, ortũ (Matt. 2.) veri luminis indicante, Magi in Orientis partibus excitati, Hieroſolymam venerunt, & inquiſito loco natiuitatis Chriſti præfata ſtella præeunte, & ſuper do- B mum, vbi puer erat, ſtante, puerum inuenerunt, & ei myſtica munera obtulerunt, aurum, thus, & myrrham. Primo ad ædificationem fidei noſtræ proficit, quod exorta noua ſtella ortum diuini luminis in terris apparuiſſe nunciauit, ne ſe rationalis creatura poſſet ab eius agnitione excuſare, cui videret etiam elementa ſeruire. Qua in re Iudæa minus excuſabilis fuit, cum eum non credens, cuius ortum ex ſcripturis dicit, magos tanquam primitias Gentium videt per præſentia ſigna commotos adorare, & myſticis muneribus honorare. Iſti etenim Magi, non Negromantici, vt quidam putant, ſed Gentium erant Philoſophi, qui vſu didicerunt ex ſignis ſignificata perpendere, & ex circumſtantiis rerum, cognatos euentus agnoſcere. Vnde congrua ſignificatione per aurum, quod regibus C in tributum dari ſolet, regiam nati infantis potentiam: per thus, quod in Dei ſacrificio adoletur, diuinã eiuſdem infantis eſſentiam: Per myrrham, qua mortuorum corpora condiuntur, mortalem figurare naturam. Hæc tria in Chriſti fuiſſe perſona, catholica Mater & credit & prædicat, & in cœlis regnantem non myſticis muneribus, ſed auro, thure, & myrrha de cordis ſui apotheca prolatis honorat & adorat. Aurũ etenim Deo offerimus: cum per patientiam probati, in tribulationibus non deficimus. Aurum quippe ſicut cum malleis tunditur, producitur: ita pia anima, cum tribulatur, per patientiam ad meliora prouehitur: & eſt ei tribulatio, tunſio: perſeuerantia, productio. Vnde di- (Rom. 5. Iacob. 1.) cit Apoſtolus: Tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio vero ſpem. Thus quoque D ei in ara cordis incendimus, cum interno eius amore flagrantes, per ſtudium compunctæ & lachrymoſæ orationis ei placere contendimus. Myrrham quoque de noſtri cordis arca proferimus, cum pro eius amore vigilando, orando, ieiunando, & aliis honeſtis exercitiis intendendo, petulantiam carnis edomamus. Vnde in Cantico Canticorum dicit ſponſa: Digiti mei (Cant. 5.) diſtillauerunt myrrham primam. Eſt quidem myrrha prima, caſtigatio carnis, cum diſcretione aſſumpta, quæ non laudes venatur populorum, ſed ad vegetationem tranſit animarum. Hanc diſtillabant manus Pauli cum diceret: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem (1. Cor. 9.) redigo, ne cùm aliis prædicauerim ipſe reprobus efficiar. Nunc iſta de prima Chriſti Epiphania, ſiue ad fi- E dei, ſiue ad morum ædificationem, pro breuitate ſermonis dicta ſufficiant.

Alia huius feſtiuitatis eſt ratio, quod Ieſus impleto trigeſimo ætatis ſuæ anno, in Iordanem venit ad Ioannem, vt ab eo baptizatus, apertis cœlis, per Spiritũ ſan- (Luc. 3.) ctum in columbæ ſpecie apparentem & paternam vocem, Dei filius eſt declaratus. Quibus rebus & de Chriſti natiuitate noſtræ fidei veritas approbatur, & de appetendo baptiſmo, & de eiuſdem baptiſmi vtilitate ad fidem venientium ſimplicitas informatur. Vita etenim Chriſti, vitam inſtituit Chriſtiani. Cum ergo credis Chriſtum non ſolum in ſe mundum, ſed etiam ſcelerum mundi mundatorem, videlicet baptiſmi ſacramentum à ſeruo ſuſcepiſſe, qua ratione quilibet mun-

dus, quilibet ſanctus, ne idem ſacramentum à conſerno ſuſcipiat, ſe poterit excuſare? His enim omnibus A neceſſaria eſt regeneratio, quorũ vitioſa præceſſit generatio. Quod quis in eo non fuit, de quo legitur: Generationem eius quis enarrabit? (Eſa 53.) ſolummodo propter formam implendæ iuſtitiæ poſteris relinquendam hoc ſacramentum accepit. Quod vero eo deſcẽdente in aquas (Matt. 3.) cœli aperti ſunt ſuper eum, & Spiritu ſancto deſcendẽte in eum, filius Dei eſt appellatus, ſublimitatem Chriſtianæ gratiæ valde commendat, quia in aquis baptiſmi & flammeus gladius paradiſum nobis intercludens, extinguitur, & paradiſi aditus aperitur, & vnuſquiſque baptizatus pignus ſpiritus accipiens, per adoptionem Dei filius efficitur.

Tertia huius feſtiuitatis eſt cauſa, quam Dominus anniuerſaria baptiſmi ſui die, coram poſitus diſcipulis ſuis, B bonum coniugale ſua præſentia & ſignorum ſuorum initio comprobauit & eo quod in nuptiis aquam in vinum mutauit, magnũ nobis myſterium commendauit: Primo, per miraculi oſtenſionem, ſuam diſcipulis adhuc rudibus (Ioan. 2.) inſinuauit diuinitatem. Myſtice vero aqua in vinum in nuptiis mutata, hoc inſinuat, quod quando Deus humanæ naturæ ſociatus eſt, & facti ſunt duo in carne vna, Chriſtus & Eccleſis, tunc lex quæ hactenus carnaliter fuerat obſeruata, per diſpenſationem humanitatis Chriſti ſpiritualiter eſt intellecta. Nos quoque de futura & inſipida veteris hominis vita per hãc Chriſti & Eccleſiæ ſocietatem tranſlati ſumus in filiorum Dei adoptionem. Poſſent quidem de his plura & prolixiora dici, & ſcripturarum teſtimoniis comprobari: ſed ne prolixitate ſermonis onerentur auditores, nunc iſta C ſufficiant. Modeſtus enim cibum tanto ſumit vtilius, quanto auidius: & tanto magis eſt faſtidioſus, quanto magis eſt copioſus. His ergo ſupradictis, dilectiſſimi, ſecundum recordationem geſtorum, de Chriſti diuinitate & humanitate fidem noſtram confirmemus, & his ſolennitatibus, quas temporaliter celebramus, moribus & conuerſatione congruamus, vt per temporalia feſta quæ agimus, pertingere ad gaudia æterna mereamur.

SERMO IN PVRIFICATIONE
Sanctæ Mariæ.

CONSVETVDO Eccleſiaſtica multas ex rebus geſtis retinet ſimilitudines, quibus & rerum geſtarum repræſentat veritatem, & ſimplicium corda excitat ad pietatem, D vt per ea quæ foris venerantur, ad internorum amorem rapiantur. Hinc eſt, quod ad recordationem Dominicæ paſſionis in Eccleſia cruces erigimus, quod tempore Aſcenſionis vexilla, triumphũ Chriſti ſignificantia, in eminẽtiori loco Eccleſiæ, tanquam in arcu triumphali ſublimamus, quod Sanctorum miracula, vel martyria picturæ imaginatione recordamur. Ex huiuſmodi conſuetudine hoc inoleuit, vt hodierna feſtiuitate fideles populi cum cereis luminaribus ad Eccleſiam procedant, & eadem benedicta in Miſſarum ſolennitatibus ſacerdotibus offerant: Nouit E enim veſtra fraternitas, quod ſecundum Euangelicam hiſtoriam Dominus Ieſus quadrageſima die à Natiuitate ſua, hoc eſt, hodie à parentibus in Templum eſt delatus, & ibi à ſancto Simeone ſuſceptus, & benedictus in templo eſt præſentatus. (Luc. 2.) Hoc hodierna feſtiuitate ſancta repræſentat Eccleſia. Sicut enim ſanctus Simeon in manibus accepit infirmitatem, ſed intus agnouit maieſtatem, infidelitatis noſtrę tenebras interiores illuſtrantem: ſic quiſque fidelis hoc ſacramentum repręſentans, ceram in manibus portat, quaſi carnem fragilem, ſed ſuperferri videt lucem, (Ioan. 4.) exteriores huius aëris tenebras illuminantem. Sicut enim caro Chriſti de mundiſſimo & bono odore virtutum referta carne proceſſit, & nec in concipiendo, nec in egrediendo matris integritatem A violauit: ſic cera quæ hodie geſtatur fidelium manibus, de mundis & odoriferis floribus collecta, fructus eſt apis, virginis videlicet animantis, cuius, ſicut legitur, ſexum nec maſculi violant, nec fœtus quaſſant. Cum ergo eam ſub hac ſignificatione portamus, Chriſtum portemus in ore, Chriſtum portemus in corde, Chriſtum portemus in manibus, vt dimiſſi in pace, cum Simeone ſancto ſalutare Dei videre mereamur. Vultis ſcire quomodo Chriſtum portetis in ore? Ipſe de ſe dicit: Ego ſum veritas. Sit ergo in ore veſtro veritas, abſit falſitas, abſint vaniloquia, & turpiloquia, & erit in ore veſtro Chriſtus. Sit in corde veſtro charitas, & erit ibi Chriſtus. Sic enim dicit in Epiſtola ſua Ioannes: Deus charitas eſt: & qui manet B in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Sit in operibus veſtris innocentia, vt nemini quicquam ſuum auferatis: ſit iuſtitia, vt cuique quod ſuum eſt, tribuatis, & habebitis in manibus Chriſtum. Ipſe enim (1. Cor. 1.) nobis factus eſt à Deo, & iuſtificatio & iuſtitia. Hunc ergo vobiſcum ad Eccleſiam apportate, hunc vobiſcum reportate: & habebitis Chriſtum vobiſcum. Sic enim monet ſanctus Apoſtolus Paulus: Empti eſtis (1. Cor. 6.) precio magno, glorificate & portate Deum in corpore veſtro. Quid eſt Deum portare? Imaginem Dei repræſentare, Chriſtum imitari. Hanc imaginem portat innocentia, portat iuſtitia, hanc portat veritas, hanc (1. Cor. 15.) portat caſtitas, hanc portat ſobrietas, & omnis honeſtas. Sicut enim portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœleſtis. Deponentes ergo veteris (Rom. 13.) C hominis lutulenta negocia, abiiciamus opera tenebrarum, (Matt. 5.) & exerceamus nos in operibus lucis, vt videntes opera noſtra bona, glorificent patrem noſtrum, qui in cœlis eſt. His virtutum ornamentis exornemus domũ cordis noſtri, vt Deum inhabitatorem habere poſſimus. Sic enim hodie ſub typo ſponſæ ſancta monetur Eccleſia: Adorna thalamum tuum Sion, & ſuſcipe regem regum Chriſtum. Admonitio iſta, ornamenta deſiderat morum, non palliata veſtimenta murorum, vt in ſanctis moribus caſtæ mentis amator requieſcat Dominus, ſicut in ornato thalamo delectabiliter requieſcit ſponſus. Vnde etiam in Euangelio iubemur lumbos præcingere, id eſt, carnis fluxa frenare, & lucernas (Luc. 12.) in manibus tenere, id eſt, proximis lucis exempla monſtrare, vt parati inueniamur conuiuio cœleſtis D ſponſi intereſſe, & cum eo ſine fine gaudere. Quod nobis miſericorditer præſtare dignetur Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui pro nobis dignatus eſt temporaliter naſci, vt per eum poſſimus in æternitate renaſci.

SERMO DE SEPTVAgeſima.

SCIENTES dilectiſſimi, quia quamdiu ſumus in mundo, peregrinamur à Domino, quotidianis lachrymis oportet nos huius exilii mala deflere, & ad æternam patriam toto deſiderio anhelare. Sed quia Eccleſia multis E honorata ſacramentis, hoc publicis conuentibus quotidie frequentare non valet, ſub typo vniuerſi temporis commendati ſunt nobis ſpecialiter hi ſeptuaginta dies, quibus recitatione lectionum & canticorum, caſum generis humani recolimus, & mortalitatis noſtræ dolores attendentes, quotidie doleamus. Vnde in Introitu hodiernæ Miſſæ ſancta Eccleſia per lapſum primi parentis mortem ſibi illatam eſſe deplorat, & in doloribus huius vitæ ad hæc inferiora detruſæ, dolere ſe clamat: Circumdederunt me gemitus mortis, dolores inferni circumdederunt me. (Pſ. 17.) Ad hoc etiam ſignificãdũ vocem vſitatiſſimam in Eccleſia, Alleluia ſcilicet, ab hodierna die vſq; ad

ad Paſcha intermittimus, & pro hac Hebraica voce, Latinam, id eſt, Laus tibi Domine, rex æternæ gloriæ, frequentamus. Sicut enim terrena Hieruſalem gerit imaginem patriæ cœleſtis, ſic vox iſta, à ſupradicta ciuitate quondam in Dei laudibus frequentata, ſignat laudes ciuium ſupernæ Hieruſalem matris noſtræ, de quibus canitur in Pſalmo: Beati qui habitant in domo tua
Pſ. 83. Domine, in ſæcula ſęculorum laudabunt te. Dum ergo Latina voce, quia in Hieruſalem peregrinatione Deum laudamus, exilii noſtri peregrinationem ſignificamus. Huic ſignationi ſeptuaginta dierum concordat ſignificatio ſeptuaginta annorum, quibus ciues terrenæ huius Hieruſalem ſub rege Aſſyriorum ducti ſunt captiui, & in Babylonia ſeruitute detenti: quo tempore Dei laudes patrio more celebrare non poterant, ſed exilii ſui
Pſ. 36 mala deflebant. Hoc Pſalmiſta præuidens prophetico more futurum, quaſi iam præteritum canebat, dicens: Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion: In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra. Aſſur quippe, elatus interpretatur: Babylon, confuſio: Hieruſalem, pacis viſio. Ergo rex Aſſyriorum, rex ſuperborum, idem rex Babyloniorum, id eſt, inordinatè viuentium rex diabolus eſt, qui filios pacis, populum ad ſupernam viſionem ſuſpirantem, duro premit iugo ſeruitutis, & quantum præualet, retardat à reditu & introitu ſu-
Eccl. 40. pernæ ciuitatis, de qua ſeruitute dicit ſcriptura: Graue iugum ſuper filios Adam, à die exitus à ventre matris eorum, vſque in diem reuerſionis in matrem omnium. Nos ergo in hac ſeruitute detenti, quaſi ſuper flumina Babylonis ſedemus, dum tranſitoriis huius mundi concupiſcentiis mentem non immergimus, & tamen flemus, quia miſeri ſumus, & frequenti deſiderio viſionis ſupernæ & æternæ ſuſpiramus. Vnde Apoſtolus dicit: Omnis creatura ingemiſcit & parturit vſ-
Rom. 8. que adhuc. Et nos ipſi primitias ſpiritus habentes, ingemiſcimus, expectantes adoptionem filiorum, redemptionem corporis noſtri. Hæc quidem creatura, eſt anima de corruptione peccati ad imaginem Dei recreata, quæ intra ſe de vanitate, cui ſubiecta eſt, gemens, & more parturientis nimio deſiderio fit anxia, quod tam diu differtur à patria. Sic parturiebat Pſalmiſta, cum diceret: Heu mihi quia incolatus meus pro-
Pſ. 119. longatus eſt. Et ipſe Apoſtolus, qui inter prima Eccleſiæ membra Spiritum ſanctum acceperat, adoptionem filiorum deſiderans habere in re quam iam habebat in
Phil. 1. ſpe: ſic parturiebat, cum dicebat: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Malorũ itaque Babyloniæ tædio fatigati, & ſupernæ ciuitatis deſiderio afflati, quaſi in ſalicibus organa noſtra ſuſpendimus, dum in mundi cupiditatibus radicatis oppreſſoribus ſæculi noſtri, immo contemptoribus diuinæ gratiæ, cœleſtis regni gaudia prædicare diſſimulamus, ne margaritas ſpargere ante porcos, & ſanctum date canibus videamur. Vnde captiuati ſuis captiuatoribus dicunt: Quomodo cantabi-
Pſ. 136 mus canticum Domini in terra aliena? Terra aliena, reproborum eſt multitudo, ad ſupernam non pertinens ciuitatem, quæ more porcorum margaritas, lucidum videlicet Dei verbum negligendo conculcat, aut more canum contra ſanctum Dei, Dei verbum male credendo diſceptat. Nunc his de noſtra captiuitate ex antiqua & moderna ſignificatione prælibatis, cur ſeptuagenarius numerus ſub typo vniuerſi temporis ponatur, breuiter audiamus. Septenario quippe dierum circulo, totum tempus vitæ præſentis euoluitur, quibus nobis decalogi mandata ſeruanda mandantur. Dũ ergo decem legis præcepta in hoc vitæ noſtræ ſpatio cuſtodimus, quaſi denarium per ſeptenarium numerũ multiplicamus, & ſeptuagenarii numeri ſummam implemus. His ergo diebus, quod omni tempore faciendum eſt, ſpecialius & propenſius gemitibus & fletibus operam demus, vt ad patriam noſtram, à qua, mortifera delectatione corruimus, per amaritudinem cordis &

lamenta redeamus. Ibi nunc intermiſſum Alleluia recuperabimus, & cum ſupernis ciuibus Deum ſine fine laudabimus: Quod quinquaginta diebus Dominicæ reſurrectionis ſignificamus, dum in vnoquoque cantu alleluia frequentamus. Interim ergo lugeamus in via, vt poſtmodum gaudeamus in patria. Amareſcat nobis quicquid dulce eſt in rebus ſæculi præ dulcedine Dei, & decore domus Dei: quanto quiſque pręomnibus diligit, tanto ſe amplius ad ſupernam patriam pertinere intelligat. Sic in retorto oculo ſtadium vitæ præſentis percurramus, vt brauium ſupernæ vocationis comprehendere valeamus. Quacunque hora in vinea Domini Matt. conducti ſumus, indeficienter põdus diei & æſtus portemus, vt in veſpero, diurno denario non priuemur. Sic enim Dominus dicit: Qui perſeuerauerit vſque in finē, Matt. 10. & 24. hic ſaluus erit. Non ſimus ſtulti viatores, vt obliti patrię noſtræ, exilium diligamus pro patria, & remaneamus in via. Non ſimus inſenſibiles, vt dolere in doloribus paſſibilitatis & mortalitatis noſtræ neſciamus, & in ipſis doloribus medicinæ remedium non quæramus. Solet enim de vita eorum deſperari, qui ægrotantes ſe non ſentiunt infirmari. Curramus igitur ad medicum ſalutis æternæ. Oſtendamus ei per confeſſionem vulnera noſtra, intimo clamore ad eum clamet vnuſquiſque: Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum: ſana me Pſal. 6. Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea. Ita enim medicus noſter propitiabitur iniquitatibus noſtris, ſa- Pſ. 102. nabit omnem languorem noſtrum, & replebit in bonis deſiderium noſtrum.

SERMO DE CAPITE *Ieiunij.*

HODIE mater Eccleſia filios ſuos, in quibus detrimentum ſe ſenſiſſe cognoſcit, paterna corripit ſeueritate, vt poſſit eos medicinali parſimonia reformatos, materna pietate colligere: inuitat ſaucios ad oſtendenda vulnera ſua, ne, non oſtenſa, incurata putreſcant: indicit oſtẽdentibus diuerſa genera correptionum, vt ſecundum quãtitatem vulnerum, adhibeantur congrua fomenta curationum. Audite ergo filii matrem veſtram, iterum vos parturientem, & imaginem Dei iterũ per peccatum delatam, iterum reformare cupientem. Audite eam voce angelica vobis clamantem: Pœnitentiam agite, prope Matt. 3. & 4. eſt regnum cœlorum. Quomodo autem pœnitentiam agere debeatis, Dominus prophetica voce vos admonet, dicens: Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ie- Ioel. 2. iunio & fletu & planctu, & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Præcipitur † aduerſis, vt cun- † for. auerſis. ctis iniquitatibus ſuis renuncient, & conuerſionem ſuã Deo aliter placere non æſtiment, quia non poteſt fieri, vt vna pars cordis veſtri mundetur Deo, & altera immunda reſeruetur diabolo. Quomodo autem conuerti debeatis, ſubinfertur cum dicitur: In ieiunio & fletu & planctu, vt exterius carnem caſtigetis per ieiunia, intus autem affligatis mentem per gemitus & lamenta. Subditur: Et ſcindite corda veſtra vt interius nihil clauſum remaneat, quod compunctio cordis non expellat, & oris cõfeſſio non aperiat. Hoc eſt quod canitur in Pſalmo: Effundite coram illo corda veſtra, id eſt, omnem immunditiam cordis veſtri per confeſ- Pſal. 61. ſionem euomite, nè tamquam fœtidum humorem continentia vaſa, remoto operculo, fœtorem tantum emittatis, & intus immunditiam retineatis. Non enim coram Deo cor ſuum effundit qui aperit os ſuum in confeſſione, & concupiſcentiam malam non auſert à corde. Vnde & Dominus conqueritur de huiuſmodi: Eſa. 29. Matth. 15. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. Item, cor ſuum coram Deo non effundit, qui culpam ſuam in confeſſione defendit, qui ſe non humiliat, cum Pſalmiſta dicens: Confitebor aduerſum me in Pſal.

iuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. [A] Aduerſum ſe quippe confitetur, qui ſeipſum accuſat, & horis vel fato, vel ſtellis peccatum ſuum non imputat. Quæcumque à vobis vel occulta ſuggeſtione, vel aliena perſuaſione commiſſa ſunt, ſic in confeſſione aperiantur, vt etiam de corde pellantur, quia tali confeſſione cuncta lauantur. A manibus ergo pro- [1. Ioan 3] cul ſint homicidia, ita vt à cordibus procul ſint odia, quia ſecundum Apoſtolicam doctrinam, qui odit fratrem ſuum, homicida eſt: & omnis homicida non habet partem in regno Chriſti & Dei. Qui fornicabatur, [Heb. 13] iam non fornicetur: Qui mœchabatur, iam non mœchetur: quia ſicut ait Apoſtolus, Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Non quærat etiam aliquis veſtrũ opportunitatem videndi mulierem quam concupiſcat: [Matt. 5.] quia ſecundum ſcripturam: [B] Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Fornicatio autem generali nomine eſt omnis voluntaria carnis pollutio, quæ qualicumque modo con- [Ephes. 4] trahitur, excepto legitimo coniugio. Qui furabatur, iã iam non furetur: qui raptor erat, raptor eſſe deſiſtat, ne [Eſa. 33.] illud maledictum incurrat, quod dicitur: Væ qui prædaris, quia prædaberis. Tollantur de ore veſtro falſa teſtimonia, verba turpia & iocoſa, quia ſecundũ ſcripturã, [Prou. 19.] falſus teſtis non erit impunitus. Et de omni verbo otioſo, quod locuti fuerint homines, reddẽt rationem de eo [Matt. 12] in die iudicii. Abſit à vobis inuidia quia inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. [Sap. 2.] Auaritia nec nominetur in vobis, quæ comparatur idolorum ſeruituti. Nam ſicut in idolorum cultura, amatur pro creatore creatura, [C] ſic auarus Deum negligit vt poſſit retinere vel [Pſ. 35.] adipiſci pecuniam quam diligit. Non veniat vobis pes ſuperbiæ, quo à Deo recedatis, quia ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare. Non ſeminetis diſcordiam inter fratres, quia ſicut concorditer viuentibus fratribus mandauit Dominus benedictionem, ſic amatoribus diſcordiæ æternam intentat maledictionem. Tollite de conſuetudine loquẽdi iuramenta non neceſſaria, ne frequenter iurando incurratis periuria, & ad condemnationem veſtram, teſtem adducatis veritatem ad veſtram falſitatem. Hæc, fratres chariſsimi, quę dicta ſunt, cum omni malitia deponite, & tempus veſtrum in his hactenus conſumptũ, vigilando, orando, flendo, ieiunando, eleemoſynas largiendo redimite, & regnum Dei, quod vobis vicinum [D] eſſe promittitur, his impenſis poſſitis acquirere. Adhoc enim indulta ſunt vobis pœnitentiæ tempora, vt atten- [Rom 2.] dentes Dei patientiam, quæ ad pœnitentiam vos adducit, nequaquam theſaurizetis vobis iram in die reuela- [Matt. 16] tionis iuſti iudicii Dei, qui reddet vnicuique ſecundum opera ſua. Attendat quiſque quam miſer ſit, & quam beatus futurus ſit, & non formidet in hoc tempore vilia quæque, & dura pro Dei amore ſufferre, vt per hoc [Rom 8.] temporale purgatorium, æternum poſſit adipiſci remedium. Non enim condignæ ſunt, vt ait Apoſtolus, paſſiones huius temporis, ad illam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Vobis ergo, qui criminalibus culpis irretiti ad remedium pœnitentiæ confugiſtis, non indignum videatur, quod mater Eccleſia à gremio ſuo vos abiicit: quia ſicut oportuit eam de ſua in vobis diminutione triſtari, [E] ſic oportet eam veſtra ſatisfactione placari, vt poſt [Matt. 16 18.] ſatisfactionem per eam, cui Deus in paſtoribus veſtris dedit licentiam ligandi & ſoluendi, veſtro poſſitis capiti reconciliari, & per ipſum & cum ipſo gloriari. Sicut enim patienter tolerat ægrotus, quando in eo putridas carnes vrit vel ſecat medicus, ſic æquo animo ſunt vobis hæc pœnitentiæ toleranda ſacramenta, quod in cinere & cilicio extra Eccleſiam eſtis poſiti, quod quaſi [1. Cor. 5.] ſatanæ traditi eſſe videamini. Quia hic rubor ſequeſtrationis fit vobis ad interitum carnis, vt Spiritus ſaluus ſit in die veſtræ reſurrectionis.

SERMO DE QVADRAGESIMA.

[A] AVDIVIT fraternitas veſtra ex prædicatione Apoſtolica, [1 Ioan] quoniã qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut Chriſtus ambulauit, & ipſe ambulare. Diſcat ergo Chriſtian⁹, quomodo ambulauerit Chriſtus, vt ex vita Chriſti informetur vita Chriſtiani. Diſcat neophytus, quid à baptiſmo recedens fecerit Chriſtus. Audiat prouectus, quæ lucis exempla à principio ſuæ prædicationis diſcipulis ſuis oſtenderit Chriſtus. Attendat perfectus, quod per acerbitatem paſſionis conſummatus eſt Chriſtus: Inueniet enim in capite ſuo omnes gradus, vnde imbuatur, vnde prouehatur, vnde conſummetur. Diſcat ergo [B] neophytus, quia Ieſus regreſſus ab Iordane, à Spiritu [Luc. 4.] ſancto ductus eſt in deſertum, ibi quadraginta diebus ieiunauit, & poſt ieiunium eſuriens, tentari ſe permiſit. Abiit in deſertum, vt neophytis monſtraret exemplum, ne recenter à conuerſione ſua ad publicum prodeant, ne ſtatim officium prædicationis arripiant, ne iterum tumultuoſis huius mundi actionibus ſe immergant, ſed quaſi in ſolitudinem mentis fugientes, ſolummodo caſtigandæ vitæ ſuæ intendant, ibique expectent eum, qui ſaluos faciat eos puſillo animo & inquieto. Sic Dominus diſcipulos ſuos adhuc rudes, & [Luc. 24.] nondum in tribulatione probatos, à prædicationis ſuſpendit officio, dicens: Sedete in ciuitate quoadusque [Deut. 15] induamini virtute ex alto. Et per Moyſen dicitur: Non arabis in primogenito bouis, id eſt, non prædicabis in [C] principio bonæ actionis. Ideo ieiunauit, vt appetitum gulæ nos refrænare doceret, & ab illecebris vitæ temporalis nos abſtinere moneret. Sicut enim baptiſmo non indiguit, quo in ſe peccatum originale purgaret: ſic & ei ieiunium non fuit neceſſarium, quo in ſe, quæ non habebat, carnis incentiua refrænaret. Tentari voluit, in ſeipſo inſinuans, quia omni piè viuere inchoanti tentatio non deerit. Sed ſicut tentatorem ſuum in omnibus repulit, ſic & nos poſt concupiſcentias noſtras non eamus, & à voluntate noſtra cohibeamur: Fortitudinem mentis noſtræ non reſoluat carnis delectatio, non nos retardet curioſitas à bono propoſito, non nos in ſiniſtram partem deflectat ſæcularis ambitio. In quacumque enim tentatione vicit Chriſtus, vincere debet Chriſtianus. Huic myſtico ieiunio conue- [D] nit etiam myſticus numerus, quadragenarius videlicet, quaternarii decies ducti multiplicatione collectus, quo intelligatur, non tantum nos ab eſcis corporalibus ieiunare debere, ſed etiam ab omnibus temporalibus delectationibus abſtinere. Quaternarium namque quaſi per denarium multiplicamus, dum fragilitatem noſtram ex quatuor elementorum connexione, vel ex quatuor temporum varietate contractam ad laborioſam decalogi diſciplinam violenter inflectimus. Ideoque ſub vniuerſi temporis typo, hæc nobis eſt quadrageſimalis obſeruantia commendata, quatenus quod ex multiplici occaſione reliquo tempore minus expleuimus, nunc ſine excuſatione reddamus, non tantum in parcitate ciborum, ſed etiam in extirpatione vitiorum, [E] & exercitatione virtutum. Tãtum enim valet ieiunium [Matt. 9 Marc. 2.] ſine eleemoſyna & aliis operibus pietatis, quantum valet veteri tunicę inſertus pannus rudis, Domino atteſtãte: Nemo mittit commiſſuram rudis panni in veterem tunicam, ne maior ſciſſura fiat. Sicut enim pannus nouus, veterem tunicam totam non innouat, ſed aut facta ſciſſura, aut ſola nouitate vetuſtatem eius deformat, ſic ſola abſtinentia ciborum non reddit perfectum hominem, ſed notabiliorem facit reliquam eius turpitudinem. Sentiant ergo ieiunium veſtrum languores decumbentium, eſuries mendicantium, laſſitudo peregrinantium, vt quod corpori veſtro ſubtrahitis, neceſſitati indigentium miniſtretis. Eſtote quaſi ſtudioſi meſſores, vt hoc tempore & præteriti anni

damna

damna repáretis, & in futurum vnde viuat anima veſtra præparetis. A Sic appetitum gulæ coerceatis, vt etiam verba detrahentia, ſcurrilia, ocioſa & maledica nec ipſi dicatis, nec dicentes libenter audiatis. Hoc tempore ex conſenſu mulier viro debitum ſubſtrahat, & vir vaſculo muliebri honorem deferat, vt ſecundùm principem Apoſtolorum non impediantur orationes veſtræ. Nec enim debet quis eo tẽpore dare operam voluptati, quó per pœnitentiam deſiderat à perpetratis voluptatibus emundari. Quamuis enim Christus mox à Iordane reuerſus, ſicut iam dictum eſt, hoc ieiunium ſuo exemplo dedicauerit, ideò tamen tempora paſchali feſtiuitati vicina huic obſeruantiæ deputata ſunt, vt & populus Chriſtianus caput ſuum etiam in hoc ieiunio pro poſſe ſuo imitari ſtuderet, & nos hoc ieiunio purificatos dies ſanctificatas exciperet: & valdè congruum B erat, vt poſt tempus afflictionis, ſuccederet lætitia Dominicæ reſurrectionis, quatenus poſt toleratas tribulationes, poſt ſuperatas tentationes vitæ præſentis, ſperemus & ipſi nos accepturos gaudia noſtræ reſurrectionis, quando liberabimur à ſeruitute corruptionis huius, in libertatem gloriæ filiorum Dei. [Rom. 8] Sicut enim genuflexionibus & afflictione huius temporis, nos peccatorum pondere preſſos & dura ſeruitute incuruatos ſignificamus, ita ſolutione ieiunii quinquaginta dierum poſt Reſurrectionem, & eo, quod ſtantes oramus, libertatem noſtræ incorruptionis, qua poſſumus imagine præfiguramus. Ergo, fratres, ſic interim iſtam teneamus imaginem, vt illam nunc habeamus in ſpe, & tandem percipiamus in re: Quoniam hæc peregrinantibus congrua ſunt in via, illa autem expleta militia iam emeritis retribuetur in patria. C

SERMO DE ANNVNTIATIONE *beatæ Mariæ.*

GAVDEAMVS in Domino, dilectiſſimi, & licet non quantas debemus, quantas tamen poſſumus, eo donante, gratias noſtro referamus auctori, ne ſuperabundanti eius in nobis gratiæ reperiamur ingrati. Nouum etenim virginis conceptum nobis feſtiuitas hodierna commendat, qua noſtræ reparationis celebratur exordium, certumque proponitur diuinæ pietatis & poteſtatis indicium. Si enim rerum Dominus, fugitiuos ſeruos requirens, iudicium exercere, & non pietatem exhibere D veniret, nequaquam vaſis lutei huius fragilitatem, qua nobis compati, & pro nobis pati poſſet, indueret: & quamuis hoc ipſum ſtultum & infirmum, iuxta vocem Pauli, [1 Cor. 1] videatur gentibus, inanis philoſophiæ ratione nitentibus, ſecundum leges creaturæ de creatore iudicantibus: quid tamen potentius, quàm contra iura naturæ virgini conceptum dare, & per mortem carnis aſſumptæ, mortalem ſubſtantiam ad immortalitatis gloriam reuocare? Vnde eſt illud Apoſtoli: [Ibid.] Quod infirmum eſt Dei fortius eſt hominibus. Sapientes denique iudicamus medicos corporalium ægritudinum, qui nouerunt pro qualitate morborum ſimilia ſimilibus apponere. Quanto prudentior hic medicus, qui venit genus humanum, ſeruata proportione medicinæ, non E tantum in corpore, ſed etiam in anima de omni corruptionis huius ſeruitute liberare? Venit enim in ſimilitudine carnis peccati, vt per omnia tentaretur pro ſimilitudine abſque peccato, quatenus in quo tentaretur & vinceret, vincendi gratiam tentatis de cœlo miniſtraret. Oppoſuit etiam nouitatem ſuam vetuſtati noſtræ, iuſtitiam ſuam iniuſtitiæ noſtræ, obedientiam ſuam inobedientiæ noſtræ, humilitatem ſuam ſuperbiæ noſtræ: quatenus qui ſuperbiendo, inobediendo, à florigera ſede beatorum decideramus, per eius humilitatem atque obedientiam reformati quandoque ad paradiſi gaudia redeamus: & hoc eſt, quod ait Apoſtolus: [Ibid.] Quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus. Stultum enim eſt viſum ſapientibus huius ſæculi, quod qui in forma Dei erat per formam ſerui voluit humiliari, A Dominus à ſeruis reprobari, conſpui, colaphizari & occidi: ſed hæc ſtultitia facta eſt nobis à Deo magna & incomprehenſibilis ſapientia: quoniam vitæ perditæ reparatrix nobis extitit medicina. Potuiſſet vtique lapſibus humanis alio modo diuina ſubuenire potentia, ſed tanquam bonus orator iſtis modis & auditorum circa ſe comparare, & ſuam apud auditores beneuolentiam voluit commendare, quæ minus appareret, ſi inuiſibilis omnino permaneret, recuſaſſet ab omnibus videri, & inter homines conuerſari. Interrogemus nosipſos, chariſſimi, ſi nobis æterna hæreditate priuatis, & in obſcuriſſimo carcere poſitis, regia vel aliqua compotens perſona, regio decore depoſito, ſic nobis B condeſcenderet, vt tanquam vnus ex nobis noſtræ captiuitatis ærumnas toleraret, quatenus opportunitate inuenta, nos ab ipſa captiuitate liberaret: qua ratione poſſet melius & ſuam nobis dilectionem intimare, & noſtram erga ſe excitare? Vndè per ſe ipſam veritas dicit: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quàm vt [Ioan. 15] animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Simili itaque ratione Dominus noſter, medicus noſter, liberator noſter, deſcendit ad ſeruos ſuos, captiuos ſuos, humilis & ſublimis: humilis compatiendo, ſublimis de ſeruitute diaboli potenter liberando. Quicumque ergo in Chriſto vocati ſumus, huius tam iocundæ tam neceſſariæ liberationis admiranda initia præſenti feſtiuitate nobis ad memoriam reuocata, toto mentis intuitu conſideremus, toto mentis affectu diligamus, debi- C tis obſequiis honoremus, quatenus de iocundis & admirabilibus principiis mirabiles & iocundos exitus expectare mereamur. Fit hodie porta cœli virginis vterus, per quam Deus deſcendit ad homines, vt eis aſcenſum præberet ad cœlum. Audit enim miraturque beatiſſima virgo filium ſe eſſe parituram, quę virilis amplexus penitus ſe eſſe ſciebat ignaram: ſed confortatur ac informatur ab Angelo, qua virtute, quo merito poſſet in ea compleri, quod in aliis mulieribus non patitur natura fieri: Ne timeas [inquit] Maria: inueniſti gratiam apud Dominum: [Luc. 1] tanquam ſi diceret: Quod tibi pronuncio, non habet ius naturæ, ſed donum eſt incomparabilis gratiæ. Vnde ſequitur: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Non enim, ſicut quidam fatui & erronei D cogitant, Spiritus ſanctus in ea vicem exhibuit ſeminis, ſed quia tanta ei diuini conceſſa eſt vis amoris, quæ ita illam mente & corpore inuiolatam cuſtodiret, vt nullus ei concupiſcentiæ carnalis æſtus præualere poſſet: ſola meruit eligi, de cuius immaculato corpore corpus immaculatum ſibi aptaret, qui ante tempora prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute. Vnde & eidem beatiſſimæ Virgini dicitur: Quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei. [Ibid.] Oportebat vtique eſſe ſanctum, quod pro ſanctificandis peccatoribus erat offerendum. Decebat quoque vt vitio careret eius generatio, per quam purganda erat filiorum Euæ vitioſa generatio. Tria enim mala Eua ſequacibus ſuis intulit, videlicet, vt viris ſubiectæ eſſent, & in E delicto carnalis concupiſcentiæ conciperent, & in dolore filios parerent. In hoc vero conceptu, nulla carnalis concupiſcentiæ delectatio ſeſe admiſcuit, vbi maritante foris verbo per auditum Virgo Verbum cõcepit, & fœcundante Spiritu ſancto, eiuſdem cor virginis in thalamo virginali diuina ſe ſublimitas in vnitate perſonæ, noſtræ humilitati ſociauit. Hoc ſplendore Dei filius concipitur, hac munditia generatur. Nulla potuit fieri triſtitia concipienti, nulla difficultas parienti: Qui enim lætificare venerat triſte ſæculum, contriſtare non debuit ventris hoſpitium. Sicut ergo omni corruptione caruit iſte conceptus, ita, quicquid hæretici garriunt, in concipiendo & pariendo virginis vterus permanſit intemeratus. Quod indubitanter

cognoſcere poteſt, & rationabiliter aliis approbare māſuetudo Chriſtiana, tranſſumptionem faciendo de minoribus ad maiora, de prioribus ad poſteriora. Si enim
ſolis radius cryſtallum penetrans, nec ingrediendo perforat, nec egrediendo diſſipat: quanto magis ad ingreſſum vel egreſſum veri & æterni ſolis, vterus virginalis
clauſus & integer perſeuerat? Sic ille rubus ardens, &
non combuſtus, in typū virginitatis intemeratæ Moyſi ſancto legitur eſſe demonſtratus: ſic idipſum præſignans virga Aarō ſummi ſacerdotis, nec ſucco animata, nec ſemine fœcūdata, quod natura non habuit, flo-
Gen. 1. res fructumque produxit. Quæ ergo ratio eſt, vt non
credatur Deus hominem poſſe facere ſine viro de fœmina, qui primum hominem nec de viro fecit, nec de
fœmina? Nimirum veram humanitatem teſtatur conceptus & partus humanus, & veram diuinitatem comprobat vterus intemeratus. Continetur in hoc conceptu, fratres chariſſimi, magnum & mirabile ſacramentum, quo deleto præuaricationis chirographo, diuina
confœderantur & humana, fiuntque duo in carne vna,
Chriſtus videlicet & Eccleſia. Cuius coniunctionis
quaſi thalamus, vterus virginalis extitit, de quo, diſcurſis nouem menſibus, ſecundū legem parientium, cum
vxore ſua, id eſt, carne noſtra, tanquam ſponſus è thalamo prodiens, tabernaculum, id eſt, carnē aſſumptam
Pſ. 18 in ſole poſuit, quia carnem ſuam, per quam debellaturus erat hoſtem, viſibilem cunctis exhibuit. Factus eſt
itaque per condeſcenſionem noſtræ humanitatis tanquam lac paruulorum, qui in ſublimitate ſuæ diuinitatis panis eſt Angelorum. Per carnem enim ſuximus
maieſtatem. Sic nimirum piæ matres lacteſcentem in
ſe ſolidum cibum per vbera miniſtrant indigentiæ paruulorū, fitque in iis per vbera, vt iam non egeant vberibus, quando confortati per alimoniam lactis, idonei
fiant ad conterendā ſolidam eſcam panis. Ita quoq; reparator ac nutritor noſter longè à ſe remotos in regione diſſimilitudinis alere voluit lacte ſuæ incarnationis,
quo creſcere nos faceret ad ſuauiſſimum & ineffabilem
guſtum ſuæ diuinitatis, qui tamen quamdiu per ſpem
ambulamus, & non per ſpeciem, nulli quamlibet mundo corde plenè conceditur, ſed perfecta eius ſatietas,
cum gloria Domini manifeſtabitur, in ęterna iuſtorum
retributione ſeruatur, quia nulla poſſibile eſt viatori
poſſidere in peregrinatione, quod ei promittitur in peruentione. Hæc igitur, fratres chariſſimi, ſedula meditatione penſemus, hanc inæſtimabilem Dei ſuauitatem,
tota mentis auiditate guſtemus, conſiderantes quæ &
quanta ſint, quæ promittuntur in cœlis, ne à brauio ſupernæ vocationis curſum noſtrū reuocent ea, quæ cæcis & cupidis mentibus appetenda videntur in terris.
Diligamus miſericordiam, per quam redempti ſumus
cū perditi eſſemus. Cōſeruemus caſtitatem, cuius amatorem ſe eſſe monſtrauit qui de caſtæ mulieris viſceribus immaculatum ſibi corpus aptauit. Conformemur
ei, qui vitam ſuam in terris regulam nobis propoſuit
Chriſtianæ conuerſationis, qui primo aduentu ſuo voluit nos intus ad imaginem ſuam reformare: ſecundo
vero, etiam reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ, Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui viuit & regnat per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

SERMO IN RAMIS palmarum.

QVi vult hominem exhibere perfectum, in
Chriſto reperiet omnia documenta virtutum. Inter quas humilitate & patientia ſe
tanquam potentioribus armis accinxit, cum
quibus mundum intrauit, cum quibus de mundo migrauit, per quas mundum ſubiugauit. His etenim diabolum ſtrauit & nos de eius poteſtate liberauit. Cum
his fortem armatum alligauit, & ipſe fortior vaſa quæ
in poteſtate & pace poſſidebat, eripuit & ſibi mundata
A retinuit. Humilitas fuit, quod inter homines degens,
cum publicanis & peccatoribus manducauit: quod fatigatus ex itinere, à muliere Samaritana potum poſtulauit: quod peccatricis mulieris tactum non recuſauit: Ioan. 4.
quod diſcipulorum pedes lauit: Humilitas & patientia Matth.
ſimul, quod corpus ſuum percutientibus dedit, quod
faciem ſuam à conſpuentibus non auertit, quod maledicentes non maledixit, quod etiam vſque ad ignominioſam mortem, mortem videlicet crucis, quæ tantummodo ſceleratis debebatur, ſe tandem inclinauit. Vnde Luc 7. Ioan 13.
per Prophetam dicitur: Et cum ſceleratis deputatus eſt.
Et in Pſalmo: Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras. Hæc arma ſerpens ille antiquus non Eſa. 53. Marc.
cognouit. Hæc arma per ſuperbiam dedignatus eſt, & Luc 22. Pſal. 16.
B incautus per hæc ſuperatus eſt. Eſcam ſenſit & momordit, ſed hamus eum diuinitatis aduncauit, maxillā eius
perforauit, & à poteſtate ſolita religauit. Accubuit catulus leonis ad vocem patris, cum fortitudine ſurrecturus, pro humilitate ſua nomen, quod eſt ſuper omne nomen, accepturus. Hunc exaltationis modum, Philip.
Scribarum & Phariſæorum ſuperſtitio ſuperba non
credidit: venientem ad ſe Dominum in humilitate,
contempſit: ſuperbiam eorum redarguentem, dæmonia eiicientem, miracula facientem, tanquam in Beelzebub iſta faceret, blaſphemauit. Sola eum pauperum
turba proſequitur, puerorum innocentia comitatur,
quia complectitur innocentia innocentiam, humilitas
humilitatem, ac per hoc illuminari meretur, vt intus
agnoſcat maieſtatem. Sic enim dicit ſcriptura: Deus
C ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Tales Iac. 4. 1. Pet. 5.
Domino hodie ad locum paſſionis ſuę venienti occurrunt: hominem humilem ſuper aſinam ſedentem viderunt, & tamen triumphalem ei gloriam, ramos arborum portando, & per viam ſternendo exhibuerunt, laudes ei imperiales cecinerunt, quia præſago ſpiritu eum
triumphatorem diaboli & mortis, & vitæ largitorem
cognouerunt. Huius turbæ, chariſſimi fratres, formam
repræſentatis cum virentes ramos arborum poſt vexillum ſanctæ Crucis in manibus portatis. Et bene repræſentatis, ſi quod virore ſignatur in manibus, ſemper teneatur in moribus ſi non hyeme decidat, ſi non æſtate marceſcat: vt dicere poſſitis cum Pſalmiſta: Bene- Pſ. 33.
dicam Domino in omni tempore, ſemper laus eius in
ore meo. Sed mementote quia non inuitantur ad has Pſ. 112
D laudes, niſi pueri: Laudate pueri Dominum, dicit Pſalmiſta. Qui vero ſint iſti pueri, Apoſtolus exponit, dicens: Malitia paruuli eſtote, ſenſibus autem perfecti.
Et Dominus ad diſcipulos: Niſi quis ſe humiliauerit 1. Cor. 14.
ſicut iſte paruulus, nō intrabit in regnum Dei. Paruu- Matth. 18.
li ſeipſum vocat, ad cuius imitationem nos monet humiliari, vt introire mereamur regnum Dei. Non enim
ſunt membra, quę non ſequuntur caput. Quibus igitur
armis diabolum vicit Chriſtus, vincere debet & Chriſtianus. Sicut per humilitatem exaltatus eſt Chriſtus,
exaltari debet & Chriſtianus. Sic enim Dominus dicit:
Qui ſe humiliat, exaltabitur, & Petrus: Humiliamini
ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore tribulationis. Humiliauit ſe Chriſtus pro nobis, humiliemus Luc 14. Iac. 4. 1. Pet. 5.
E nos ipſos pro nobis. Inclinauit ſe ſicut camelus, ſubiit
onera peccatorum noſtrorum, tranſiuit per foramen
acus, quia pertranſiit anguſtias paſſionis, vt nos in latitudinem gaudiorum educeret. Humiliemus & nos ad
portanda onera proximorum, nemo noſtrum ſublime
ſapiat, nec ſperet in incerto diuitiarum, ſed depoſita
quaſi ſtruma cupiditatis ſuperbiæ, tanquam per foramen acus ingrediatur, id eſt arctam & arduam viam aggrediatur. Quod enim his diebus paſſio Domini in
Eccleſia recitatur, quod ſigna Dominicæ paſſionis in
Eccleſia producuntur, hoc intenditur, vt Dominica
paſſio per hoc ad memoriam reuocetur, & fidelium deuotio ad compatiendum excitetur, vt ille ſanguis dignè
ſuſcipiatur ab ore fidelium, qui indignè effuſus eſt ma-
nibus

nibus infidelium. Hoc ſanguine agni immaculati, vtrique poſtes ſignentur, id eſt, mentes & frontes, vt corde A
Rom. 10. credatur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fiat ad ſalutem: & memoria crucis ſuauitar inhæreat menti, cuius ſignum imprimatur & fronti. Ergo fratres in hac recordatione Dominicæ paſſionis Chriſto dignè compatiamur, vt Chriſto reſurgenti conſuſcitari mereamur. Dimittamus debita ſua debitoribus noſtris, quia ipſe Chriſtus, qui ad imitandum nobis propoſitus eſt, cū pateretur, orauit pro perſecutoribus ſuis. Sic enim ipſe Dominus iubet: Orate pro perſequentibus & calum-
Luc. 6. niantibus vos, vt ſitis filii patris veſtri qui in cælis eſt. Si autem filii, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Ieſu Chriſti.

SERMO DE COENA *Domini.*

B

OPTATVS nobis, dilectiſſimi, dies emiſſionis aduenit, quo mater Eccleſia membra ſua tamquam putrida hactenus à ſe proiecta, intra ſocietatem commembrorum ſuorum recipit, quo peccantes filios ſuos pœnitentiæ legibus emendatos, ſequeſtrationis rubore caſtigatos, ad ſacramentū reconciliationis admittit. Et merito hic dies huic ſacramento eſt deputatus, quo Dominus noſter Ieſus Chriſtus illud, quod pro nobis proximè erat traditurus diſcipulis ad manducandum ſanguinem, quem pro nobis fuſurus erat, tradidit ad bibēdum: Eo ergo die nullus fidelis extorris C
Heb. 9 debet eſſe à corpore Chriſti, quod eſt Eccleſiæ, quo die medicinā ſuæ reconciliationis, corpus. ſ. & ſanguinem Chriſti ſuſcepit Eccleſia. Hodie veteris ſacerdotii ritus, quo ſanguis vitulorum & fundebatur, & cinis vitulæ extra caſtra crematæ adſpergebatur ad emundationem tantummodo carnis, de medio ſublatus eſt, & noui ſacerdotii ritus, quo caro Chriſti extra portam paſſa, &
2. Cor. 5. ſanguis Chriſti pro nobis fuſus, emūdatos carne & ſpiritu ſanctificat, veteri ſacerdotio ſubrogatus eſt. Dicit enim Apoſtolus: Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi, & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Quo ergo die conuenientius debent miniſtri noui ſa-
Ioan. 13 cerdotii hoc reconciliationis celebrare ſacramentum, quam eo die, quo ab auctore noui ſacerdotii hoc primitus eſt inſtitutum? Huic etiam reconciliationis ſa- D cramento congruit, quod hodie diſcipulorum pedes lauit, quod hoc diſcipulis ſeruandum eſſe mandauit, non quod indigerent lauari, ſicut ipſe ait, qui loti erant aqua ſalutari, ſed quia affectus hominum, quibus tanquā pedibus ad Deum acceditur, vel à Deo receditur, non poſſunt terreno puluere non fœdari, quos oportet inter mundi turbines in medio hominum polluta labia habentium & habitantium, & inter lutulenta mundi negocia conuerſari. Hæc ergo ablutio pedum, mundatio eſt affectuum, vt ſi quas de terrena conuerſatione fœdas imagines introrſum traximus, hoc ſacramento diluamus. Et pulchrè huic ſacramento reconciliationis conſonat, quod caput, id eſt, Chriſtus, corporis pedes lauat, id eſt, vltima membra ſua per officium paſtorum E ſibi reconciliat. Nos enim dicti paſtores & veluti capiti viciniora membra, dum pro peccatis veſtris oramus, cum pro exceſſibus veſtris lachrymas fundimus, quid aliud facimus, niſi quod vobis pedes quibus ad Deum
† veſtro-rum. redeatis, abluimus? Cum etiam peccatorum † noſtrorum memoria conteriti, in oratione noſtra de capite lachrymas fundimus, an ne conſcientias noſtras tamquam pedes immundos, à terreni contactus ſordibus emundamus? Quia ergo vos hodierna die fratres ad tam deſiderabile ſacramentum reconciliationis admittimus, ſub Dei miſeratione, quantum in vobis eſt, laborate, vt quod vobis foris per officium noſtrū miniſtratur, id veſtris mentibus rei veritate compleatur. Non ſitis domus illa ſcopis mundata, id eſt, pœnitentiæ ſacramentis palliata, ad quam reuertitur immundus ſpiritus, qui inde per confeſſionem exierat, & inueniens eam vacantem, id eſt, nulli veræ virtuti operam dantem, ingreditur ibi cum ſeptem aliis ſpiritibus nequioribus, id eſt, omnibus ſuperſtitionis generibus, &
Matt. 12. fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Nouiſſima enim eorum peiora prioribus fiunt, quia peccata,
Luc. 11. quibus in confeſſione renunciauerāt, occultè committunt, & ea diuerſis coloribus ſuperſtitionis operire contendunt. Huiuſmodi hypocritas æquiparat Dominus
Matt. 23 ſepulcris foris dealbatis, & vaſis extra mundatis, quæ intus plena ſunt fœtore & ſordibus. Mundate ergo fratres conſcientias veſtras, vt vaſa honeſta & apta ſitis ad accipiendum corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem redempti eſtis cum perditi eſſetis, per quem reconciliamini, cum iterum auerſi fuiſſeris, per quem ſaluandi eſtis, ſi intra ſocietatem membrorum Chriſti inuenti fueritis, cui reconciliati eſtis.
1. Cor. 11. Qui enim manducat indignè, reus eſt mortis Domini. Quis eſt qui manducat indignè? Qui capit ore, & non capit corde. Qui non eſt membrum capitis, nec pars Chriſti corporis. Hic accipiens corpus Domini, pœnas dabit mortis Domini, quia tali pœna plectetur, quali plectūtur qui indignè ad mortem tradiderunt corpus Domini. Manete ergo in Chriſto, vt Chriſtus maneat in vobis, & dignè accedatis ad participationem Dominici corporis & ſanguinis.

SERMO IN DIE *Paſchatis.*

CVM ceteræ feſtiuitates in recordatione geſtarum rerum lętitia ſpirituali fidelium mentes afficiant, in Chriſti reſurrectione, ſimili ratione corda ſimul lętantur & corpora, quia Chriſto reſurgente, homo noſter interior à morte peccati ei cōſuſcitatus eſt, & exterior ſpes ſuæ reſurrectionis probatiſſimo argumento confirmata eſt. Meritò ergo vtrumque lætatur, quia vtrūque Chriſto conſuſcitatur in re, exterior autem in ſpe. Idcircò hæc ſolennitas ad anniuerſarium diem ſuum non recurrit, ſicut reliquæ ſolennitates, in quibus præteritorum tantum fit recordatio, ſed huic obſeruantiæ Dominica deputatur, & lunæ decurſus poſt plenilunium vicinum vernali æquinoctio. Dominica enim dies quæ octaua eſt, & Dominicam congruè repræſentat reſurrectionem, quę eo die facta eſt, & noſtram prę figurat, quæ poſt ſeptenariam huius temporis volubilitaté futura eſt. Lunæ vero decurſus certi myſterii cauſa huic obſeruantiæ eſt deputatus, quia ſecundum Aſtrologorum inquiſitionem, globus lunæ ſemper dimidius lucet & dimidius non lucet. Luna enim creſcente, illuminatur pars inferior: luna decreſcente, illuminatur pars ſuperior. Luna quippe in ſcriptura ſacra typum gerit Eccleſiæ quæ & defectum ſuæ mortalitatis ex originis neceſſitate tolerat, & tamen in medio nationis prauæ & peruerſæ, pro modo intelligentiæ ſuæ, humanæ ignorantiæ noctem illuminat. Huic innouatæ & cum Chriſto ſuſcitatæ, per Apoſtolum dici-
Col. 3. tur: Quæ ſurſum ſunt quærite, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram: Hoc nobis Paſchali myſterio inſinuatur, hoc lunæ Paſchali tempore inferius deficientis, & ſuperius creſcentis figura commendatur, vt à tempore innouationis noſtræ ſemper in appetitu terrenorum noſter amor minuatur, & ſupernorum deſiderio quotidianis profectibus augeatur. Tunc ergo verum Paſcha celebramus, ſi quod rerum & temporum myſteriis ſignificamus, vita & moribus ſemper teneamus. Idcirco ſanctum Paſcha in albis veſtibus ſeptem diebus celebramus, vt munditiam corporis & lætitiam reſurrectionis ſemper habere moneamur. Vnde per

[Eccl. 9.] ſapientiam dicitur: Omni tempore ſint veſtimenta tua alba, & oleum de capite tuo nunquam deficiat. Quod eſt dicere, Nunquam munditia à corpore, nunquam lætitia ſpiritualis abſit à corde. Hoc idem ſignificabatur, cum Iudaicus populus poſt eſum agni, ſeptem diebus azymis veſcebatur. Quod Apoſtolus in re ſignificata ita interpretatur: [1 Cor. 5.] Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi. Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Ac ſi dicat: Vt ad celebrandum verum Paſcha & edendam carnem veri agni & immaculati ſitis idonei, expurgate vetus fermentum, id eſt, tollite vetus peccatum, vt ſitis noua conſperſio, id eſt, nouitatem vitæ nouæ recuperetis, quam in lauacro ſancto accepiſtis. Cum enim populus ad fidem veniens catechizatur, quaſi molitur: quia ſicut diuerſitas granorum per molam in vnitatem cogitur, ſic diuerſitas populorũ per inſtructionem fidei in quandam vnanimitatem adouatur. Sed nondum eſt conſperſio. Accedit aqua, & fit panis. Sic in alio loco dicit Apoſtolus: Vnus panis, vnum corpus ſumus in [1 Cor. 10] Chriſto, quicumque de pane eius edimus, & de calice eius bibimus. Itaque epulemur, non in fermento vetere, [1 Cor. 5] neque in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis. Ac ſi dicat: Quia verus eſt agnus, quem epulamur, ſic ad carnem eius edendam accedamus, vt cor mundum à malitia, & linguam immunem conſeruemus à fallacia. Ita enim tanquam panis ſuauis in Chriſti corpus tranſibimus, & Chriſtum nobis incorporabimus, vt Chriſtum in nobis manentem ſemper habeamus, & in Chriſto ſemper maneamus, & ita non tantum ſeptem diebus, ſed omni tempore verum Paſcha celebremus, id eſt, vt de imis ad ſumma cælorum gaudia toto deſiderio tranſeamus,

IN ASCENSIONE DOMINI ſermo.

HODIE, fratres, victoria Chriſti completa eſt, hodiè triumphalia vexilla eius eriguntur: de ſpoliatione ſua dolet cũ principe ſuo tartarus: de reſtauratione damni ſui gaudet cæleſtis exercitus. [Heb. 10] Hodie caro illa quæ de terris ſubleuata eſt ad dexteram patris collocata eſt, quia omni creaturæ prælata eſt, & omnis principatus & poteſtas ante eam incuruata eſt. Hodie via noua, de qua dicit Apoſtolus, nobis initiata eſt, quia per carnem Chriſti, aditus cæli per quam nulla prius caro tranſierat, reſeratus eſt: quam adhuc viuentem idem Apoſtolus dicit, quia membris Chriſti ſuo tempore per eandem intraturis præparata eſt. hodiè apertio libri perfecta eſt, quem nemo potuit aperire, niſi agnus ille, qui occiſus [Apoc. 5.] eſt, quoniam ſacramenta eius reuelata ſunt, cum ea quę in lege & Prophetis inueniuntur de Chriſto, conſummata diſpenſatione humanitatis eius, hodiè completa ſunt. Deſcendit primo Chriſtus, vt noſtræ particeps fieret naturæ: poſtremò aſcendit, vt ſuæ nos participes faceret gloriæ, Deſcendens: temporali conuerſatione & viſibilibus miraculis quaſi lactauit infantes: aſcendens, dedit dona hominibus. Quibus eruditi, & quaſi in virile robur educati, iam temporalem eius viſionem non appeterent: ſed quo eos præceſſerat, toto eum deſiderio ſequi ſtuderent. Quia igitur temporali eius præſentia viduati ſumus, ad æternam eius viſionem tota intentione feſtinemus: dicamus ei ex voce Pſalmiſtæ: Tibi dixit cor meum, quæſiui vultum tuum, vultum tuum Domine requiram, ne auertas faciem tuam à me. [Pſ. 26.] Tota enim diſpenſatio humanitatis Chriſti nihil aliud intendit, nihil aliud fecit, niſi vt intentionem noſtram ad ſuperna dirigeret, & expleto tempore noſtræ mortalitatis, ad manifeſtam viſionem ſui perduceret, perductos æterna vultus ſui gloria ſatiaret, quia teſtante Apoſtolo, videbimus eum ſicuti eſt. [1 Ioan. 3] Vnde Pſalmiſta: [Pſ. 16.] Satiabor cum manifeſtabitur gloria tua. Hæc ſunt bona Hieruſalem quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, [1 Cor. 2.] nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus his qui diligunt eum. Hæc bona quantum potuit in ænigmate contuebatur Pſalmiſta, [1 Cor. 13.] cum diceret: Quid enim mihi eſt in cælo? & à te quid volui ſuper [Pſ. 72.] terram? Admirando dicebat, quid mihi eſt in cęlo? quia cæleſtis gloriæ magnitudinem nec dicendo explicare, nec cogitando ſufficiebat comprehendere. Hæc ergo eſuriamus, hæc ſitiamus, quoniam ad hoc Pontifex ſummus pro nobis præcurſor in vera ſancta ſanctorum, ad dexteram ſcilicet patris, aſcendit, vt ſpem membrorum ſuorum confirmaret, eo ſecuturam gregis humilitatem, quæ ſuum credit præceſſiſſe paſtorem. Sic enim ipſe Dominus promittit diſcipulis: [Luc. 17. Matt. 24] Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ, Aquilas vocat ſanctos, qui cupiunt diſſolui & eſſe cum Chriſto. [Philip. 1] Fertur enim natura eſſe aquilarum, vltra mare odoratu ſuo cadauera ſentire, & eo celeri volatu ſuo ad ſaturandam eſuriem ſuam feſtinare. Hæc ergo eſuries aquilarum, deſiderium ſignificat ſanctarum animarum, quæ caput ſuum extra mundi turbines in ſumma quiete locatum, fidei naribus ſentientes, ſpei volatu præſentiæ conditoris vellent aſſiſtere, & ſatietate vultus eius ſine fine gaudere. Hæc quippe huius ſolemnitatis eſt ratio, vt Chriſtum ad dexteram patris iam regnare credamus, & interim eum quaſi geminis virtutum alis, charitatis ſcilicet & ſpei, ſubſequamur, vt cum tradiderit regnum Deo & patri, cum eo ſine fine regnemus. Igitur ſecundum quod hortatur Pſalmiſta, [Pſ. 96.] quia Dominus regnauit, exultet terra, id eſt, *Eccleſia* exultet in fide, quoniam tu Dominus altiſſimus ſuper omnem terram, nimis exaltatus es ſuper omnes deos? Exultet in ſpe, quoniam replebimur in bonis domus tuæ. Exclamemus ex medullis cordis cum Apoſtolo: [Rom. 8.] Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an gladius? Cũ enim de ſpe produxerit nos ad ſpeciem, erit Deus omnia in omnibus: [1 Cor. 15.] ipſe cibus & potus, ipſe veſtitus & omnia, quæ honeſtè cogitari & deſiderari poſſunt ab omnibus. Hoc donatiuum Chriſti milites concupiſcant, & militiam ſuam non deſerant, donec hæreditatem immarceſcibilem ab imperatore ſuo, completo agone, percipiant.

SERMO IN DIE SANCTO Pentecoſtes.

DIES Pentecoſtes ſacratus eſt in lege, & in Euangelio. [Exod. 19.] In lege, quia die quinquageſimo à die quo Ægypt⁹ ſpoliata eſt, in tabulis lapideis digito Dei ſcripta, populo Dei in monte Sinai, data eſt: In Euãgelio, quia die quinquageſimo à die quo infernus ſpoliatus eſt, lex charitatis in [Act. 2.] tabulis cordis carnalibus populo Nazareno ſpiritu Dei ſcripta eſt. Vnde dicit Apoſtolus: [Rom. 5.] Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Sed illa quidem in ſeruitutem data eſt, hæc autem in libertatem. De illa dicit Apoſtolus: [Gal. 4.] Vnum quidem teſtamentum, quod eſt in monte Sina, in ſeruitutem generans: De iſta autem, Vbi Spiritus Domini, ibi libertas. [2 Cor. 3. Rom. 8.] Et alio loco: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater. Sub hac ſignificatione antiquus Hebræorũ populus anno quinquageſimo, qui iubileus appellabatur, ab omni opere ſeruili vacabat, & his qui annis retroactis ſub ſeruitutis iugo ſeruierant, libertatem dare conſueuerant. Septenarius enim ſepties ductus, quadragintanouem facit, & vt quinquagenarius fiat, vnitas ſuperadditur in 49. quia à ſeptenario non recedit temporũ volubilitas, in vnitate quæ

quæ ſequitur, tempore ſuccedens ſignificatur æternitas, in qua vera dabitur libertas. Congruè ergo quinquageſimo die Spiritum ſanctum accepimus: quia ſicut A poſt huius temporis decurſum, à ſeruitute corruptio- Rom. 8. nis huius in libertatem gloriæ filiorum Dei liberandi ſumus, ſic iſto die ipſum Spiritum ſanctum æternæ hæreditatis & veræ libertatis pignus accepimus. Hinc eſt etiam, quod decimo die poſt aſcenſionem Domini, miſſus eſt idem Spiritus ſanctus, quia in mercedem denarius promittitur operariis, perſeueranter in vinea Domini [illegible]tibus. Igitur quia temerarium eſt, aliquid diffin[illegible]: ineffabilis eius eſſentia, dicamus aliqua, quæ ipſe ſpiritus donauerit de mirabili & amabili eius efficientia. Hic Spiritus ſanctus gratiarum diſtributor eſt, hic cogitationum & intentionum cordis diſcretor eſt, hic ſecretorum diuinorum reuelator eſt. 1. Cor. 2. Spiritus enim ſcrutatur omnia etiam profunda Dei. Et ſicut nemo ea nouit, quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis qui eſt in homine: ita nemo nouit quæ Dei ſunt, niſi ſpiritus Dei. Hic digna poſtulantibus pium ſupplicandi præbet affectum, & apud eum qui pia vota intuetur, velocem obtinere donat effectum. Hic peccatoribus inſpirat pœnitentiam, hic impœnitentium peccata detinet, hic pœnitentium peccata delet. Sic enim Ioan. 20 Dominus dicit ad diſcipulos: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Hic conuerſos ad iter iuſtitiæ facit per timorem humiles, per pietatem mites, per ſcientiam lugentes, per amorem iuſtitiæ fortes, per conſilium miſericordes, per intellectum mundi cordis, per ſapientiam contemplantes, per tolerantiam perſecutionum patientes, quibus Dominus regnum cælorum repromittit, quoniam quos timor inchoat, ſeptimo gradu perficit ſapientia, in octaua tamquam in vero iubileo, liberat & coronat patientia. Ad huius perfectionis apicem, Apoſtolorum principem prouexit Matt. 16 hodierna die Spiritus ſanctus, vt qui in paſſione Domini vnius ancillæ voce exhorruerat, iam perfidam Iudæorum multitudinem Prophetico teſtimonio manifeſtè confutare non timeat. Talem reddidit Thomam, Act. 2. vt qui reſuſcitati ſaluatoris dubitando palpandas po- Ioan. 20 ſtulauerat cicatrices, poſt collatam gratiam Spiritus ſancti, facta diuiſione Apoſtolorum, confidenter Euangelium prædicaturus mittatur ad gentes. Tales per eandem gratiam effecti ſunt Chriſti diſcipuli, vt qui, Act. 2. relicto Domino in tempore paſſionis, præ timore latuerant, de cætero gaudentes irent à conſpectu concilii, quoniam digni habiti erant pro nomine Ieſu contumeliã pati. Tam velox & efficax doctor demonſtratus eſt hodiè Spiritus ſanctus, vt idiotarum corda vno momento erudiret ad ſcientiam, & eorumdem linguas formaret ad omnem linguarum facundiam. Vt etiam attẽdamus, quantus opifex ſit iſte Spiritus ſanctus, audiamus Apoſtolum dicentem 1. Cor. 12. Vnicuique datur manifeſta gratia ſpiritus ad vtilitatem: Alii quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu, alii gratia ſanitatum in vno ſpiritu, alii operatio virtutum, Ibid. alii Prophetia, alii diſcretio ſpirituum, alii gratia linguarum, alii interpretatio ſermonum. Hæc omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Iſte Spiritus ſanctus, qui patris & filii vnus eſt ſpiritus, à patre procedit, & à filio & ad corda credentium pariter mittitur & à patre & à filio. Vnde & Do- Ioan 15. minus dicit in Euangelio: Cum venerit ſpiritus veritatis, qui à patre procedit, ille vos docebit omnem veritatem. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis. Hæc verba ita interpretatur Didymus, illuſtrium virorum titulo clarus: Inſeparabilis eſt ſpiritus à mea & patris voluntate: & amplius: quia non ex ſe eſt, ſed ex patre & me eſt. Hoc enim ipſum quod ſubſiſtit & loquitur, à patre & à me illi eſt. Quid eſt ergo, Spiritum ſanctum à patre filioque ſubſiſtere, niſi eundem ſpiritum à patre filioque procedere? Vnde A & in ſequentibus dicit: Conſenſus ſignificatio eſt Spiritus ſanctus, qui eſt ſpiritus veritatis, ſpiritusque ſapientiæ. Non potes audire filio loquente quæ neſcit, cum ipſum ſit quod profertur à filio, id eſt, procedens Deus de Deo, ſpiritus veritatis procedens à veritate, conſolator manans de conſolatore. Hæc aduerſus hæreſin quorumdam Græcorum, Græci auctoris auctoritate protulimus, qui dicunt Spiritum ſanctum à ſolo patre procedere, ne quis Latinorum omnes Græcos hoc errore infatuatos arbitretur, & eorum auctoritati innitens, ſal in[illegible]uatum eſſe mereatur. Idem in ſymbolo Epheſini concilii, quod Græcorum fuiſſe conſtat, manifeſte his verbis adſtruitur: Quamuis in ſua ſub- Ioan. 14 ſtantia ſit ſpiritus filii, & intelligatur in perſona proprietas, iuxta id quod ſpiritus eſt, & non filius, non eſt B tamen alienus ab ipſo. Nam ſpiritus appellatur veritatis, & veritas Chriſtus eſt. Vnde & ab ipſo ſimiliter ſicut à Deo patre procedit. Denique hic ipſe ſpiritus etiam per ſanctorum manus Apoſtolorum miracula glorioſa perficiẽs glorificauit Dominum Ieſum Chriſtum, poſtquam aſcendit in cælum. Præterea ſicut filius appellatus eſt manus Dei patris, non quod ei ſit aliqua cum maieſtate patris inæqualitas ſed propter ſubſtantiæ identitatem, & propter manifeſtam operum exhibitionem: Ita Spiritus ſanctus appellatus eſt digitus Dei propter eam, quam habet cũm patre & filio, ſubſtantiæ vnitatem, & manifeſtam chariſmatum diſtributionem: quia per manum, in vnitate corporis exiſtentem, fieri ſolet operatio: & per digitum in vnitate manus manentem, ſuis tamen articulis diſtinctum, ſo- C let notari diſcretio. Cum vero per verba aliundè tranſlata, aliqua nominatur in diuinitate perſona, non vſquequaque eorũ natura rerum de quibus hæc tranſlata ſunt, diuinitati eſt arroganda, ſed illæ tantum cauſæ attendendæ ſunt, propter quas res corporeæ rebus incorporeis aſſimilari poſſunt: Quia omnis humana vox nihil poteſt aliud dicere, niſi corporalia: Et Trinitas, de qua nunc nobis ſermo eſt, omnes materiales ſubſtantias ſuperat: Idcirco nullum verbum poteſt ei propriè aptari, & eius propriè & dignè intimare ſubſtantiam. Et quia ipſe ſpiritus chariſmatum diſtributor eſt, inuocemus ipſum paracletum, cuius hodiè ſolemnitatem colimus, cuius hodiè dona fidelibus collata miramur, vt augeat in nobis fidem, dilatet charitatem, confirmet ſpem, & cætera virtutum chariſmata, quæ nobis in hac D peregrinatione ſunt neceſſaria, cooperante patre & filio, cum quibus idem paracletus viuit & regnat per æterna ſecula, Amen.

IN CATHEDRA S. PETRI ſermo.

NOn inconuenienter, fratres, iſte pſalmi verſiculus olim diuino præſagio decãtatus, hodiernæ celebritatis tripudio interponitur, in qua beatus in Epiſco- Pſ. 106. pali Cathedra collocatur; Videtur enim beato Petro debere coaptari, quem in ſede iudiciaria proteſtantur hodierna Eccle- E ſiarum obſequia ſublimatum. Ait enim Dauid ſanctus, ſpiritu quoque ſancto præueniens: Exaltet eum in Eccleſia plebis, & in Cathedra ſeniorum laudent eum, Hodiè ſi quidem & in Eccleſia plebis Petrus exaltatur, & in Cathedra ſeniorum laudatur, quoniã & in Eccleſia in qua populus acquiſitionis conuenit, conſtituitur poſt Deũ primicerius, & in Cathedra ſeniorum collaudatur Epiſcopus. Hæc etenim hodiernæ feſtiuitatis ſacra inſtitutio, quando Epiſcopalis ſedis honoratus eſt magiſterio. Hodiè fratres beatus Petrus Antiochenæ Eccleſiæ Epiſcopus ordinatur, hodie plebi, quam ipſemet Deo acquiſiuit, paſtor præficitur, Hodiè etiam in beati Petri ordinatione ſancta Eccleſia exal-

Matt. 16. 1. Cor. 10. tata eſt, quoniam & ipſe promouetur, cui ſpecialiter à Domino ipſa talibus alloquiis commiſſa eſt: Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Felix vocabuli denunciatio, vt à Petra de qua ſcriptum eſt, Petra autem erat Chriſtus, Petrus denominetur, nominis Chriſti participatione decoretur, ipſo Chriſto ſibi nomen imponente, vt Petrus ſit, & Petrus vocetur. Super hanc etiam Petram Dominus Eccleſiam ſuam ædificandam prouidit, quatenus cuius fidei confeſſio pro ſui ſoliditate Petræ comparanda erat, nominis etiam ſui applauderet appellationi. Non ergo ambitione humana, vt in talibus aſſolet, Petrus Epiſcopalem hodie ſortitur Cathedram, non muneribus primos occupat recubitus, non ingerit ſe pomposis ceruicalibus. Ipſo Deo Dei filio atteſtante, Petrus eruditur: carnis & ſanguinis ab eo doctrina remouetur: B patris, qui in cęlis eſt, efficaciſſima reuelatio exhibetur, Matt 16 cuius inſtinctu veridico intonuit Petrus: Tu es, inquit, filius Dei viui. O iocunda regis & militis confabulatio, in qua miles regem ſuum, regis æterni filium confitetur: rex vero viciſſitudine reciproca militem ſuum à carnalibus diſciplinis ſequeſtratum, patris ſui tantummodò diſcipulum atteſtatur, dignis etiam ſtipendiis remunerandum arbitratur, quatenus ſic adiiciēs ſubinferat: Ibid. Tibi dabo claues regni cælorum. O reuera beatus cæli ianitor, cui non tantum claues regni cælorum commiſſæ ſunt, ſed etiam arcanorum cæleſtium conſilia concredita ſunt. Ligandi atque ſoluendi licentia poteſtatiuo perfungitur priuilegio, atque ouilis Dominici cura ipſius mancipatur arbitrio. Ita enim ſpeciali familiaritate ad eum dicit Dominus: C Ibid. Quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis: Non ergo repentina fautorum acclamatione, ſed prouida Dei diſpenſatione Eccleſiarum excubus deputatus eſt Petrus generali ſanctione, hodiè quoque Antiochiæ aſſumitur peculiari familiaritate. Quem ouibus ſuis Deus paſtorem præfecerat generalem, plebs Antiochena hodie ſibi collocat pontificem generalem. Nec tamen Dei nutibus populus Antiochenus obuiare contendit, ſed opportuna importunitate Dei vicarium honorare ſatagit. A pontificum pontifice iamdudum Petrus ordinatus erat, oleum exultationis Chriſti manu infundente per Spiritus ſancti † debriationem ſuſceperat, (†deriuationē.) negocii ſui miniſterium ſibi iniunctum iam diu exercuerat, D necdum tamen aliquo in loco propriè deputatus fuerat. Hodiè ergo de totius orbis amplitudine adſciſcitur, quibus propriè præſit & proſit: hodiè populis prærogatur. Nec tamen curæ ſuę amplitudo propterea decurtatur, ſed Apoſtolatus ſui ſolicitudo dupliciter dilatatur. Adſunt enim præſentium ouium balatus, qui eum quotidianis profectibus ſolicitent, nec ſibi deſunt fraternæ dilectionis præcordia, in fines etiam orbis terrarum pertingentia, quæ eum defatigent. Sed futurum eſt tibi, futurum eſt (inquam) ciuitas Antiochena, vt adhuc Petrus de ſede ad ſedem demutetur, vt neceſſitate & vtilitate populorum exigente, † alias tranſportetur. (†aliò) Nec poteris habere proprium, quem ſancta Eccleſia in commune ſuſcepit miniſterium. E Fratrum ergo diſperſioni charitatiuè communica, & quē charis amplexibus tibi obligaſti, aliquantulum relaxa. Dilige proximum tuum ſicut teipſum, & æquanimiter Petrum tolerabis ad alium deſtinari præ- Matt. 5 ſulatum. Intereà vrbs beata, de Petri gloriare præſentia, pius eum demulce obſequiis, inuiſcera eum tibi reſponſionibus obedientiæ deuotiſſimis, præcordialem Dei amicum, quibus potes dilibutionibus tibimet concilia: conuiuiis atque eius ſermonibus participa, futuræque tuæ ruditati circumſpectius inuigila. Multos opima degutauit ſecuritas, & quoniam in hodierna confidunt opulentia, de craſtina non ſatis ſolicitantur penuria. Non nouerunt ſibi proſpectare de craſtino, qui totam ſpem defixerunt in tempore hodierno. Tu

A autem Antiochia de beati Petri præſenti affabilitate congaude, ipſius colloquio tamquam in omni diuitiarum affluentia perfruere, déque futura ſui abſentia tibi circumſpice. Dū vacat, materna ſuge vbera: interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiorem tuum, & dicet tibi: (Deut. 32.) Hodie Apoſtolorum principem tibi delegiſti ſacerdotem, hodie cæli ianitorem inthronizaſti pontificem. O admirabilis in ſingulis Dei diſpenſatio, ò diuinæ diſpenſationis admiranda diſcretio! Quid dicam fratres? Vadam quo me ducit impetus ſpiritus? Eloquar, an ſileam? Eloqui tamen melius cenſemus, quam ſilere, quoniam & ſilere quaſi aliquid deeſſet, de beati Petri laudibus defraudare. Dicit de ſe in quodam (Ioan. 10.) loco Dominus: Ego ſum oſtium: Per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Si oſtium equidem Dominus confitetur. B per ſe introeuntibus ſalutem pollicetur: & tamen ad (Matt. 16) Petrum ita exorditur: Tibi, inquit, dabo claues regni cælorū. Iam videre poteſtis, fratres chariſſimi, & videtis quid veſter exprimere geſtiat affectus, ſed præ abundantia ſpiritus totum quod voluo, efferre non valeo. Ita enim perſæpè fit, vt præ abundantis lætitiæ vel triſtitiæ cumulo, verborum ſufficientia deſit ſpiritui, cum ipſe ſpiritus nondum diſcreuerit, cui potius debeat cedere parti. Fitque in abundantia ſpiritus error quam maximus, tamquam ſi cuilibet auaro multimodæ apponantur diuitiæ. Ipſe ſiquidem præ alacritate nimia hæſitat, quid prius rapiat: & dum anhelat ad ſingula, manum porrigit ad omnia. Ita & nos: Impedit nos ſuper tanto ac tali myſterio cogitationum multiplicitas, ſed tamen Deo proſperante expediet nos orationum C veſtrarum officioſitas. Noſtis fratres chariſſimi, quoniam oſtio ſera & claues apponuntur, quibus † inbeuntibus eiuſdem oſtii valuæ reſerantur & clauduntur. (†ſor iū incumbentibus.) Oſtiis etiam oſtiarii addicuntur, ad quorum ſuggeſtionem penetralium Domini, de oſtiorum, vti libet, commoditate præloquuntur. Ergo quandoquidem Chriſtus ſicut ait, Oſtium eſt, Petrus vero clauicularius eſt. Quid aliud, quam oſtii huius Petrus oſtiarius eſt, vt quodammodo per Petri villicationem, in ipſum, qui oſtium eſt, habeamus introgreſſionem? De numero Apoſtolico, ſacerdotali coagulatur collegio, vt altius aliquid admireris in Petri ſacerdotio, quam (ſi dici liceat) in Apoſtoli vocabulo. Dicitur de Chriſto. Tu (Pſal. 109.) es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedec. Non dicitur quod ſit Apoſtolus, etſi fuerit ab an- D gelis minoratus, ſed quod fuerit ſacerdos, authentica voce conclamatur. Factus eſt ergo Petrus Apoſtolus, quod non factus eſt Chriſtus: ſacerdos quoque adoptatus eſt, quod & erat Dominus, Factus eſt Chriſti conſacerdos & cohęres, nec factus eſt coapoſtolus. Forſitan tamen & Chriſtus vocari poſſet Apoſtolus, ſed (Heb. 3.) ipſe patris, Petrus vero Apoſtolus Chriſti. Videtur quoque hodiernæ feſtiuitati conſonare illud ſapientis (Eccl. 50.) præconium: Ecce ſacerdos magnus qui in diebus ſuis placuit Deo, & inuentus eſt iuſtus. Iſte ſiquidem præter Chriſtum ſacerdotum † opinatiſſimus, Deo in (†opulentiſſimus.) diebus ſuis ſacerdos acceptatiſſimus, iuſtitiæ inſignis titulo, totum vitæ ſuæ curſum Chriſti dedicauit obſequio. Voluntariè Deo ſacrificauit, ſuper ouile ſibi E creditum competenter inuigilauit, pedetentim quos potuit cælorum ciuibus inuiſcerauit, triticum Domini ſui cautiſſime ad vſuram erogauit. In amore Dei feruentiſſimus, in fidei aſſertione robuſtiſſimus, in proximi dilectione accommodatiſſimus, in terris cælibem ducebat vitam. Denique in miraculis erat copioſiſſimus, quatenus in plateis ponerentur infirmi in (Act. 5.) lectulis, vt veniente Petro, ſaltem vmbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus ſuis. Spiritus ſancti gratia intantum ei linguæ ſuppeditarat facundiam, vt ante reges & præſides nec quid loqueretur excogitaret, nec quod diſertiſſimè loqueretur aliquando deeſſet. Ab ineſcatione piſcium ad capturam tranſlatus hominum, fidei retia vagabuntur

bundis huius procelloſi mundi piſcibus obtendebat. Hodie quoque ſummi Dei ſacerdos effectus per odoriferi thuris & thymiamatis concremationem ſummo ſacerdotum gratanter & iocundè eſt acceptus. Immolauit ſeipſum hoſtiam viuam in odorem ſuauitatis, & Altiſſimo accuratiſſime vota ſua reddidit. Quocirca benedictionē omnium gentium dedit illi Dominus, & teſtamentumi ſuum confirmauit ſuper caput ipſius.

Pſ. 64. Ideò quoque ſtabilita ſunt bona illius in Domino, & enarrabit eleemoſynas omnis Eccleſia ſanctorū. Beatus ergo quem elegiſti & aſſumpſiſti Domine, ecce enim tripudians habitabit in atriis tuis. Nulli ergo ſanctorum beatum Petrum credo ſecundum, quem ſanctus ſanctorum in fundamento ſuarum collocauit Eccleſiarum, & exaltauit in ſpecula ſuarum ouium altiſſimum. Nemo coapoſtolorum in amore ſui Ieſu feruidior, nemo in ipſa traditionis deſperatione, fuit animo-

Pſ. 1. ſior. Promotus eſt à nauicula ſua Petrus, & hodie in Cathedra nō peſtilentiæ, non colūbas vendentium, ſed

1. Reg. 2. Epiſcopali collocatus, vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. Statuit ei Dominus teſtamentum pacis, vt fungeretur ſacerdotio, & offerret illi incenſum dignum in odorem ſuauiſſimum. Agite ergo pontifices, qui beati Petri reſidetis in loco, quos Epiſcopalis ſublimauit præpoſitio, conſiderate quem imitamini: imitamini: de cuius dignitate gloriamini, ne cura commiſſa abuti videamini. Non ſit vobis ad iactantiæ ſupercilium, vocitari pontifices, ſed velitis & deſidera-

1. Tim. 3. te eſſe pontifices. Qui enim Epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat. Operamini ergo quod competat, quod gregem Domini vobis commiſſum fœcundando confoueat, ne forte cum aliis prædicaueritis, ipſi reprobi efficiamini. Vos quoque reliqui ſacerdotes, inferiores domus Domini manſiunculæ, quorum labia cuſtodiunt ſcientiam: angeli enim Domini exercituum eſtis: lex ſiquidem requiritur ex ore veſtro, qui peccata populi Domini comeditis, tandem expergiſcimini, & quamuis non ſitis, iuxta diſtinctionis momenta, pontifices, tamen recolite vos Petri conſacerdotes. State ergo in gradu veſtro, ſuccincti lumbos viriliter, & ſequimini Petrum ſacerdotem magnum efficaciter. Quod enim hodiè infula decoratus ſacerdotali collocatur in Cathedra, magiſterii veſtri humilitatem ſuſtollit, iudiciariæ veſtræ poteſtatis deliberatiuam corroborat diſcretionem, & totius veſtri officii exornat dignitatem. Vos quoque pro capacitate veſtra Dei cooperarii & coadiutores eſtis, inſtar Petri ſacerdotium ſuſcepiſtis. Mundamini igitur, qui fertis vaſa Domini. Si manus veſtræ tetigerunt aliquod morticinum, lauate manus, mundate conſcientias, ne de ſordium iniquarum inquinationibus vaſa Domini ſordeſcant, & pro negligentiis veſtris cum ſuis portionib. ipſa vaſa diſpliceant. Habetis beatum Petrum ſanctitatis exemplar, munditię formam, totius ſtrenuitatis normam, qui precū veſtrarum eulogias & vota Deo noſtro gratificet, oblationibuſque ſuis nos omnes ei commendet, qui viuit & regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

[Margin, right column: 1. Cor. 9. — Malac. 2. — Eſa. 52.]

HILDEBERTI CENOMANENSIS EPISCOPI VERSVS DE MYSTERIO MISSÆ.

SCribere propoſui, quid myſtica ſacra priorū.
A Miſſa repræſentet, quidve miniſter agat.
Pro multis vna, pro quotidie repetitis.
Eſt oblata ſemel hoſtia vera Deus.
Inuolucrum legis Chriſtus patefecit, ouēq;
Significatiuam vera remouit ouis.
Presbyter hanc offert, & in hac teſtare figuras,
Remque † figurarum teſtificatur agi. († ſigu- ratum.)
Sic etenim templi, ſic & crucis exprimit aram,
Vt ſacra commemores illius, huius agat.
Ergo quid in Miſſa vel agatur, vel memoretur,
Quæ quibus aſſimiles, ſub breuitate canam.

TVrba Prophetarum venturi nuncia Chriſti,
Myſterium fertur præcinuiſſe crucis.
Hunc deſideriis, hunc laudibus, hunc prece multa,
Præſuſpirauit, extulit, expetiit.
Hæc tria commemorat, ſimilique ſub ordine ponit
Introitus Miſſæ, quem chorus antè canit.
Ante recenſentur ſuſpiria, poſteà laudes,
Inde preces, in quo quæque notentur, habet.
Exprimit officium ſuſpiria: gloria, laudes:
Kyrieeleiſon ter triplicata preces.
Intereà veniens in ſacra veſte ſacerdos:
Altaris dextram, dona daturus, adit.
Illius aduentus, quibus ô Iudæa renuiſti
Te tuus Emanuel, tempora plena notat.
Secreta ſiquidem procedit ab æde miniſter,
Ortu ſecreto venit ad ima Deus.
Veſtibus ille ſacris tegitur, texit caro verbum,
Tota carens macula, tota ſacrata Deo.
Ille ſtat à dextris, quia quæſiit auctor inanes,
Execrata Deos gens, quaſi dextra fuit.
Angelicum poſt hæc ſacrifex pater incipit hymnum,
Inceptum complet vociferando chorus.
Incipiens memorat, quæ ſaluatoris in ortu
Gaudia paſtores angelus edocuit.
Cantica quæ poſt hunc Superi cecinere, recenſet
Gloria, quam complet vociferando chorus.
Hinc oraturus, alios hortatur vt orent.
Diſcipulis Chriſtus iuſſit, & egit idem;
Nam turbas in monte docens, orauit, & ipſis
Orandi formam fratribus inſtituit.

LEctio quæ ſequitur, doctrinam ſignat eorum,
Qui ſunt præmiſſi ſeptuagintaduo.
Illorum monitis, dum reſponſoria cantat,
Edocet aſſenſum ſe tribuiſſe chorus.
Alleluia ſequens, memorat, quæ gloria mentis,
Quam pia laus oris ſit comitata fidem.

INde ſiniſtrorſum Demum ſacra verba leguntur:
Plebs baculos ponit, ſtat, retegitque caput.
Neve ſuperueniens Zizania ſeminet hoſtis,
Frontibus imprimitur myſtica forma crucis.
Reiiciente fidem Iudæa, gratia Chriſti
Tranſiit ad gentes: Iſrael errat adhuc.
Tranſitus is, quoties Euangelium recitatur,
Mentibus occurrit, exprimiturque loco.
Ad læuam legitur, quia quo tranſiuit aberrans,
Et velut à læua gens idolatra fuit.
Vt ſis attentus patiens, erectus in hoſtem,
Et caput, & baculus, & ſtatus ipſe docet.
Quippe caput retegens, attentè audire moneris:
Parcere, cum baculum reiicis, inſtrueris.
A Stans diſcis, quoniam ſtantes pugnare ſolemus,
Quod te pugna grauis ſub vigili hoſte manet.
Succinit ecce chorus fidei compendia noſtra,
Aſſenſum verbo ſe tribuiſſe docens.
Hinc etenim monſtrat, quantum profecerit, in quem
Crediderit, quæ ſit, quidve datura fides.
Ordo bonus, quoniam quo rex vacat atque magiſter,
Reſpondet miles, diſcipuluſque ſequor.
Quamque notam paſtor nouit, propriamque fatetur,
Hac ſe ſignatam teſtificatur ouis.
Quaque probans opifex, & ſignifer, & caput idem,
His opus, his proceres, his ſua membra fouent.
Sic confeſſa fidem pia plebs, orare monetur,
Vt ſit in hac ſtabilis, inſuper aptet opus:
Effectum ſpondet chorus, offertoria cantant:
Tamquam ſi dicas, credo, fatebor, agam.
Hinc eſt quod poſt hæc offert ſacranda miniſter
Dona, debitis populus, quod ſibi lege licet.
B Ordo decens: Euangelium præcedere cernis,
Pone fidem pandi, dona deinde dari.
Audis, vt credas: & credis, vt hoſtia fias:
Taliter incipimus eſſe ſumuſque Dei.
Præterea donis, quæ plebs deuotior offert,
Dona domus Iudæ commemorare licet.
Cum Salomon templum, Salomon altare ſacraret,
Oblata à populo victima multa fuit.
Exemplo, Iudæa, tuo plebs vſa fidelis,
Altari dat ſe, dat ſua, tu neutrum.
Non ſine myſterio, ſine re, vel panis ad aram,
Vel vinum fertur, cui ſuperaddis aquam.
Vtraque danda Deo præſignauere figuræ,
Traditio docuit, ſanctior vſus habet.
Vtraque ſub typico ritu formaque futuri
Melchiſedech Domino ſacrificaſſe ferunt.
Vtraque diſcipulis cœnantibus ipſe redemptor
Tradidit, in corpus vtraque verſa ſuum,
Vſus & ipſe placet, quo ſic mactetur in imis,
C Vt ſit in excelſis immolata caro.
Admixtum vino laticem miraris, at ipſum
Grande ſacramentum eſt, nec ratione vacat.
Vnda fluens, homo præteriens: ea † mixta Lyæo, († imi- ſta.)
Eſt Chriſto Chriſti ſanguine iunctus homo.
Diuidit vnitos, vel aquam, vel vina miniſtrans,
Et caput à membris ſeparat ipſe ſuis.
Præterea nil fons ſine ſanguine, nil ſine fonte
Sanguis, vtrumque ſimul ſaluat, vtrumque ſacrat.
Cum rimaretur pendentis viſcera Chriſti
Lancea, manauit ſanguis & vnda ſimul:
Sicut vtrumque ſimul fluxit, ſimul offer vtrumque,
Vnum deme, crucis non imitaris opus.
His ita præmiſſis, ſecreto Presbyter orat,
Secretas memorans, aſſimilanſque preces.
Quas egit Chriſtus, cum ſe iam Iuda remoto.
Abſceſſit modicum, terque precatus ait:
(In Exemplari manuſcripto erāt hic inſerta verba hæc
D minio deſcripta: (PATER, SI FIERI POTEST, TRANSEAT A ME CALIX ISTE (Ea ipſa metro ſic reddi poterant:
Velle tuo ſaluo, poterit ſi ritè precari,
Alme parens, à me tranſeat iſte calix.)

HIs precibus velut illa aliorum victima quædam
Eſt oblata, typum legis & ipſa gerens.

Pro ſta

Pro ſe, pro populo, pro principibuſque, Sacerdos
Supremus Domino myſtica dona dedit.
Nam ſua, nam populi, nam pontificum malefacta
Portarunt aries & caper, & vitulus.
Pontificum vitulus, populi mala pertulit hircus,
Ipſius exceſſum dux gregis ipſe luit.
Hæc tria Saluator triplici prece commemorauit,
Iam tunc pro nobis omnibus vnus agens.
Nam ter humi ſtrato contritio cordis, & ille
Sanguineus ſudor, crux fuit ante crucem.
Iam tunc anxietas finem ſpondentibus vmbris
Et veteri ritu gratior † vnda fuit.
His actis, populum ſublimi voce ſalutat
Presbyter, & ſurſum corda leuare monet.
Inde patri grates per Chriſtum ſemper agendas
Aſſerit, & poſt hæc, dona ſacranda ſacrat.
Si bene cuncta notes, hoc totum filius egit,
A prece diſcipulos, inde petendo crucem,
Primum iuſſit eos vigilare, ſtatimque precari,
Poſt de more, dehinc agnus & ara tulit.
Nimirum dum dicit eis, vigilate ſalutat:
Quippe ſalus animæ, ſi vigilemus, adeſt.
Dum iubet orare, ſurſum cor ſuadet habere,
Orari ſiquidem ſola ſuperna iubet.
Dum tandem vocat ad requiem, monet edere grates,
Mentis enim requie gratificamur ei.
Nam grates agere eſt Domino, nos reddere gratos,
Quod facit, à vitiis mens, manus, oſque vacans.
Vt talis fiat, quiſquis ſub iudice Chriſto
Sacrificat, ſub quo iuſtus & ipſe tremit.
Cum Superum cantu quos ara conſtat adeſſe.
Admitti proprias poſtulat ille preces.

CVM QVIBVS ET NOSTRAS VOCES VT ADMITTI.

POſtulat vt ſua vox laudi concordet eorum,
Quos adſtare ſacris pagina multa docet.
Si verbis † hominis, quem nectar vbique ſuperum
s. Gregorius ei eſt *Eructaſſe liquet vis adhibere fidem,*
Tempore quo ſupplex aſſiſtit Presbyter aris,
Mactaturque patri filius ipſe manens:
Æthra patet, cæleſtis adeſt chorus, ima ſupernis
Iunguntur: fiunt auctor & actus idem.
Cœtibus his dum mens, dum vox, dum vita miniſtri
Concordant, grates indubitanter agit.
Hinc bene cum populo, ter ſanctus, quæque ſequuntur
Ante à quàm ſacret myſtica dona, canit.
Credimus has laudes aſſumptas ex Iſaia,
In quibus innuitur trinus & vnus apex.
Ter poſitum ſanctus, trinum notat eſſe: ſed vnum
Declamat Dominus, atque Deus Sabaoth.
His tribus, huic vni ſacrifex litat, angelus offert,
Aſcribit clerus, plebs veneratur idem.
Et quia percipiunt in ſacro munere quiddam,
Pro ſacro Dominum munere glorificant.
Laudibus his venerantur eum, quibus æthra reſultat,
Quas duo de Seraphin, nocte dieque canunt.
Has prope receptis quaſi grates rite rependunt,
Ne quando fruſtra percipienda petant.

HActenus explicui, quid repræſentet in ipſo
Officio Miſſæ, quid ve miniſter agat.
Ex quibus hoc totum, quod in æde priore iubetur
Offerri, coram commemorare licet,
Quicquid enim fit in Eccleſia tantummodo profit
Moribus aut fidei, victima grata Deo eſt.
Offerimus vitulos linguæ, mactamus & hircos,
Soluimus in cineres thus, animumque virum.
Dum canimus, vel dum legimus quod praua refrenet,
Quod populum, quod nos ad meliora vocet:
Tunc etiam vitulus, tunc ſacrificatur & hircus,
Cum faſtum calcas luxuriamque premis?
Bibl. Patr. Tom. 10.

A *Agnus ab innocuis, à ſimplicibuſque columba,*
Turtur abhis quis fluent gaudia ſumma procul.
In clibano coctos panes altaribus offert,
Si robur mentis nulla flagella mouent:
Conſperſos oleo, ſi tua pietas moderetur,
Inque reos infrà, quàm liceat, libeat.
Non fermentatos ſi mens tibi purior aſſit,
Excoquat & carnis fluxa ſupernus amor.
Offere & ſimilam, ſi quos diuiſerat error,
Colligis, inque fidem iungis idemque facis.
Hos cathechizans, molis: in baptiſmate mergens,
Vnis: informans aſpera ferre coquis.
Sic eadem moreſque docent, Chriſtumque figurant,
Sic geminos vſus cætera legis habent.
Quod vero Miſſæ ſupereſt, ita ſacra recenſet
B *Legis, vt exhibeat ſub cruce ſacra crucis.*
Quippe recenſetur, quicquid lex præco futuri
Intra ſanctorum ſancta iubebat agi.
Hæc aperire labor, quia metro, nominibuſque
Ignaris metri, materiaque premor.
Da veniam Lector: rem tantum pandere & vſum,
Non ſpeciem, noſtris verſibus eſſe ſat eſt.
Non tamen expectes, Vt ſingula verba vel actus
Quoslibet aggrediar clarificare tibi.
Ad ſummam rerum curret ſtylus. & quibus vmbram
Legis opuſque crucis exprimat ara, canam.
Et ſemel & ſoli ſanctorum ſancta patebant
Pontifici, precibus plebe vacante foris.
Angulus is † velo diſtabat ab æde priore,
Aduentu Superum, colloquioque ſacer.
C *Idem thuribulo, ſimul & thymiamatis ara,*
Et teſtamenti fœdere clarus erat.
Clarus & inſignis tabula quæ prominet area,
Quam ſuper obnubit pronus vterque Cherub.
Summus eo præſul ſemel accedebat in anno,
Pro ſe, pro populo myſtica dona ferens.
Scilicet illius hirci vituli que cruorem;
Quos proles Aaron immolat ante fores,
Carboneſque ſimul, quos deſuper exteriorem
Sumendos aram pagina ſacra docet.
Hos in thuribulo ponit, tantumque ſacerdos
Thus cremat, vt fumus vber obumbret eum.
Aſpergit tabulam, poſt hæc adſpergit & aram
Exterius ſacram ſanguine pacifico.
Hinc redit ad populum veſtem lauat, attamen idem
D *Non niſi ſub ſero veſpere mundus erat.*
Hic locus, hic ſacrifex ea munera ſigna fuere:
Signa receſſerunt, ſignificata manent.
Exprimit Eccleſiam prior ædes, altera cælum,
Antiſtes Chriſtum, ſanguis, amara crucis:
Carbones, ſummam virtutum Chriſte tuarum:
Thuribulum, carnem: thura cremata, preces.
Summa tabella patrem, cæleſtes ara cohortes,
Veſte notatur homo, veſpere mors hominis.
Hæc perſtricta tibi rerum velamina pandunt,
His ea, ſed veluti ſemirecta, vides,
Ex his non aliter fit res tibi peruia, quam ſi
† foribus ſpectes interiora domus.
Interiora ſacri te Chriſte docente, patebunt,
Cum re morte patent interiora poli.
E *Quas igitur partes perſtringere nitor eaſdem*
Sicut habet ſeries Canonis expoſui.
Sic leuius diſces quod opus, quæ verba miniſtri,
Quid reminiſcantur legis, agant ve crucis.

TE IGITVR CLEMENTISSIME PATER. *vſque* ILLIBATA.

INtrabat præſul vitulorum ſanguine ſacrum,
Intrauit proprio Chriſtus & ipſe polum.
Intrat agens ſacrifex in ſanguine ſemper ad aram,
Effuſi ſemper ſanguinis ipſe memor.
Nam quoties fuſum, verbo, cruce mente retractat,

Hunc ſpecie toties in ſacroſancta gerit.
Quippe velut quidam cruor eſt meminiſſe cruoris,
Huius nos memores crux iterata facit.
Mentio mortis adeſt, vbicumque perennibus eſcis
Imprimit uncta manus myſtica ſigna crucis.
Sic Aaron, Chriſtumque ſequens altare frequentat,
Presbyter, hunc hauſtum ſanguinis ipſe gerit.
In primo ſiquidem verſu vexilla ſalutis
Ter ſuper appoſitas prærogat ille dapes.
Inque iam mortis, meriſque prius ſquæ recordans,
Appellat triplici nomine munus idem.
Dona vocat primum, mox munera nuncupat eſcas,
Poſt ſacrificij nomine cenſet eas.
Dona vocat quoniam Deus has donauit, vt inde
Suſtentaretur lege modoque caro.
Munera ſunt, quoniam Deus his donatur, & inde,
Munerat auctorem, cui dedit auctor eas.
Nam quod ſacrifici cenſentur nomine, monſtrat.
Qua ratione prius munera dicat eas.
Scilicet idcirco quia ſacrificantur, & apto
Munerat auctorem, qui data reddit ei.
Sic eadem quæ dona vocat, cum ſacrificantur,
Munera ſunt, quoniam munerat inde Deum.
His quoque nominibus pulchre ſatis hoſtia triplex
Innuitur, ſcripto iam recitata meo.
Hoc etenim totum quod ſpondebatur in illis,
Completum memorant, ſub ſpecieque gerunt.
Nam quod ſperauit prius in vervece ſacerdos,
In capre populus, in vituloque duces;
Crux dedit, eſca ſapit, totum canit eſſe tributum,
Nominibus trinis hæc tria ſacra notant.

IN PRIMIS QUÆ TIBI OFFERIMUS. *vſque,* ANTISTITE NOSTRO.
MEMENTO DOMINE FAMULORUM. *vſque,* DEO VIVO ET VERO.

INgrediens ſacra ſanctorum Leuiticus, orat
Pro ſe, proq; ſuo principe, gente, domo.
Ante crucem Chriſtus rogat & ſe clarificari,
Et cuſtodiri, quos dedit ipſe Deus:
In caliis etiam ſemper pro plebe Sacerdos,
Pro ſeruo Dominus, pro grege paſtor agit.
Noſter in hoc ſacrifex Aaron, Chriſtumque ſecutus,
Pro tota primum ſupplicat Eccleſia,
Hinc etiam pro pontificis, regiſque ſalute,
Pro reliquis infrà ſicut oportet agens.

COMMUNICANTES ET MEMORIAM. *vſque,* MUNIAMUR AUXILIO.

LEge iubebatur ſumptos altaris ab igne
Carbones viuos in ſacroſancta geri.
Lege iubebatur Aaron feſtinus eiſdem
Thuribulo poſitis thus adolere Deo.
Thuribulum carnis tamquam carbone refertum
Virtutum cumulo Chriſtus ad aſtra tulit.
Hos ex igne Deo quo mentis fluxa cremantur,
Quo laxa carnis lubrica ſumpſit homo.
Tamquam carbones inter ſacroſancta Sacerdos,
Nomina ſanctorum commemoranda gerit.
Hos etenim viuis carbonibus aſſimilamus,
Qui ſplendent actu, intus amore calent,
Denique qui ſequitur, quod lex iubet, vmbra figurat,
Dum litat, hunc ignem mente miniſter habet.
Ingrediens etenim ſanctorum ſancta ſacerdos,
Pectore geſtabat nomina ſcripta patrum.
Scilicet inſinuans exempla, fidemque priorum
His imitanda, quibus myſtica menſa patet.
Nec ſatis eſſe Deo, verbis meminiſſe bonorum,
Si non ex hibeas moribus ipſe bonos.
Sic ſacrifex, intuſque calens, extraque coruſcans,
Carbones carbo factus & ipſe gerit.
Sic bene contexit multorum nomina patrum,
Sic meritis mulcet exprimit ipſe patres.

A HANC IGITUR OBLATIONEM. *vſque,* NUMERARI PER CHRISTUM. QUI PRIDIE QUAM PATERETUR. *vſque,* HOC EST ENIM CORPUS MEUM. SIMILI MODO POSTEAQUAM COENATUM. *vſque,* MEMORIAM FACIETIS. UNDE ET MEMORES DOMINE. *vſque,* IMMACULATAM HOSTIAM.

HAc nebula fumi tegitur Leuiticus orans,
Vt pateat nulli, dum thymiama cremat.
Hac prece pro nobis, hac ſedulitate precatur
Chriſtus, vt angelicum tranſeat intuitum,
Neſcitur quantum ſumpta præſentia carnis
Poſſit apud patrem, quid ſine voce preces.
His precibus cedit, quicquid Leuiticus offert,
B *Et quocunque modo, tempore, † ſine gradu.*
His patrem precibus didicere iudicis iras,
Et flecti conſtat, & meminiſſe patris.
Tamquam ſub nebula ſacra dona frequentat & offert,
Quiſquis agit Chriſti, Chriſtus & ipſe, vices.
Hæc etenim virtus hæc efficientia verbi
Et crucis eſt, vt mens, linguaque cedat ei.
Neſcit homo, latet & ſuperos, quo prouehat eſcas
Gratia verborum, myſteriumque crucis.
Incipit his verbis ſupplex inſtare ſacerdos,
Quæ ſalua ſpecie munus vtrumque nouant.
Incipit, & toto contritus corde, cremanſque
Thuribulo mentis lucida thura precum.

QUÆSUMUS UT PLACATUS.

C

ORat vt accipiat placatus dona, ſuaque
Ordinet in pace tempora noſtra Deus:
Orat vt accipiat de maſſa perditionis,
Inter & electos nos numerare velit.
Orat vt hoc idem benedicat, quas dedit eſcas:
Orat vt aſcriptas, atque ratas faciat.
ORat vt hoc altaris opus ratione geratur,
Sitque quod acceptet, quod probet ipſe Deus:
Dum rogat vt Dominus, quæ condidit, hæc benedicat,
Vt veniet in melius, promoueatque rogat.
Dum rogat aſcribi, quod eam ſibi prærogat eſcam,
Atque dicet propriam ſanctificando rogat.
Dum rogat eſſe ratam ut fruſtra ſperet in illa,
Sed ſit qua proſit, ſint rata vota, rogat.
D *Dum rogat hanc ratione geri, quam munera recte*
Offert, vt recte diuidat, ipſe rogat.
Iſtius ergo dapis benedictio, gratia maior,
Vberior fructus, perpetuanſque vigor.
Hoc ſane totum verbis confertur in illis,
Quæ ſubdit ſacrifex, non ſua ſed Domini.
Quippe recenſurus, quæ protulit ille vel egit,
Cum cœnans: idem, cœna beata fuit,

QUI PRIDIE QUAM PATERETUR, ACCEPIT PANEM.

PAnis in hoc verbo, ſed adhuc communis, ab ara
Sumitur, & ſumptum tollit vtraque manu,
E *Presbyter hunc idem, cum peruenit ad Benedixit,*
Imprimit elato myſtica ſigna crucis.
Hoc prius in menſam demiſit, quam tua Chriſte
Verba repræſentans expleret iſta ſuper:
ACCIPITE ET MANDUCATE EX HOC OMNES.
HInc leuat & calicem, ſignatque, nec ante reponit;
Quam ſuper auctoris verba retractet ita:

ACCIPITE ET BIBITE EX EO OMNES. *vſque,* IN REMISSIONEM PECCATORUM.

SI qua fides patribus, quos vita beata perennat,
Eſca fit hæc anima, quæ modo carnis erat.

His verbis vtrumque nouat acquirere vires,
Maioreſque ſuis ſcripta probata docent.
Sub cruce, ſub verbo natura nouatur, & aram
Panis honorificat carne, cruore calix.
Presbyter idcirco, cum verba venitur ad illa,
In quibus altari gratia tanta datur:
Tollit vtrumque notans, quod ſit communibus eſcis
Altior, & quiddam maius vtrumque gerat.
Quæque parens animæ, carnis fomenta parauit,
Omnia ſacratis inferiora cibis.

E*T quoniam quoties libauerit iſta Sacerdos,*
Chriſtus eum memorem præcipit eſſe ſui,
Hoc ſacramento nos commemorare fatemur,
Quod mortem tulerit omnis creator homo.
Quod ſurgens cælos aſcenderit, hæc tria ſano
Qualem ſacrificem vult cibus ille, notant:
Scilicet vt carne moriatur, mente reſurgat.
Ter quinis gradibus templa ſuperna petat.
Sic memores paſſi, ſurgentis, ad aſtra † volantis,
† mun- tu. *Et nos & pariter plebs tua, magne Deus.*
De donis propriiſque datis tibi munera pura,
Munera ſancta, ſed & immaculata damus.
Dona quidem nobis Domino data: nam quod in eſcam
Donat nos ipſi ſacrificando damus.
Pura damus, quoniam non his † eſt mixta vetuſtas,
† admix- ta *Aut ad ſaluandum non ope legis egent.*
Sancta damus, quia qui ſacras dedicat eſcas.
Proficis, & libans ſanctificatur eis.
Immaculata damus, quia quod fuit immaculata
† fit, *Hoſtia quodque dedit, noſtra † fit & dat idem.*
Presbyter inſiſtens implorat, vt illa ſerenus
Reſpiciat clemens, † ac beet illa Deus.
† appro- bet. *Nec minus hæc placeant, quam quod puer obtulit Abel,*
Quam quod Abram, quam quod rex ſacrifexq; Salem.
His tribus innuitur variorum forma ſacrorum,
Quæ ratio, quæ lex, quæ ſacra cœna dedit.
Lex naturalis, lex tradita, lex breuiata,
Placauere Deum munere quæque ſuo,
Et tamen impariter, quia ſpeque fideque ſupreme
Dicitur in reliquis plena fuiſſe ſalus,
Hæc ſibi ſufficiens, nec eget perfecta futuris.
Nec de præteritis, vnde iuuetur, habet.

SVPPLICES TE ROGAMVS. MEMENTO ETIAM DOMINE. NOBIS QVOQVE PECCATORIBVS. *vſque,* OMNIS HONOR ET GLORIA.

A*Dſpergi tabulam lex, vmbra iubebat & aram,*
Exteriuſque ſacrum ſanguine pacifico.
Filius aſſeritur toties adſpergere patrem,
Adſpergere quoties ſanguine placat eum.
Adſpergit ſemper ſuperos, quia ſemper eorum
Adſperſo reparat, reſtituitque gregem.
Adſpergit ſemper homines, quia ſemper & ipſos
Adſperſos renouat, conciliatque patri.
His adſtans aris adſpergit & ipſe ſacerdos,
Cum memor adſperſi ſanguinis vnit eos.
Vnit eos placando Deum, ſupplendo ruinam
Spirituum, vitam reſtituendo reis.
Vita Deus moriens, hoc totum præſtitit orbi,
Hoc per eum mortis mentio præſtat adhuc.
Tunc igitur ſacrifex adſpergit ſanguine patrem,
Cum ſemel adſperſi mentio placat eum.
Tunc idem cœtus adſpergit cælicolarum,
Cum ſemel adſperſi mentio ſupplet eos.
Tunc adſpergit & hos, quos abluit vnda ſalutis,
Cum ſemel adſperſi mentio purgat eos.
Presbyter hæc ſatagens, ſumpta ſibi ſupplice forma,
In ſublime geri myſtica dona rogat.
Addit & erectus, vt participatio menſæ,
Quotque eam ſument, proſit, & intus alat.
Neve ſepulcrorum pia mentio prætereatur,
Et bene defunctis, & ſi bi poſcit idem

A *Poſcit idem ſibi, dum ſanctis rogat aſſociari,*
Quos & nominibus † nominat ipſe ſuis. † expoli- me;
Angelus is; cuius manibus ſacer ille miniſter
In ſublime geri munus vtrumque rogat,
Angelus eſt eius, vel quos reuerenda vetuſtas
Deſurſum miſſos dicit adeſſe ſacris.
Ara ſuperna, Dei conſpectus, eo ſacra ferri,
Eſt etiam meritis ſacra placere Deo,
Angelicas ea ferre manus, eſt plaudere noſtro
Affectu ſuperos, myſteriiſque ſacris.
Quæ tam ſecreto plauſu perlata, feruntur
In ſublime: placant, pacificantque Deum.
Ergo pius ſacrifex adſpergit ſanguine patrem,
Cum ſic adſperſi mentio placat eum.
Cum viuis veniam, refrigeriumque ſepultis,
B *Impetrat & partem, quam petit ipſe ſibi,*
Et ſuperos & mortales adſpergere fertur:
Nam qua nos purgat mentio, ſupplet eos.
Porro cum ſacrifex ſublimem nominat aram,
Quo ſupplex orat dona ſacrata geri.
Commemorat liquido velamina interiora,
Quo ſemel intrabat pontificalis apex.
Cum ſacra perferri ſurſum rogat, innuit hircum
Quem lex deſerti vaſta ſubire iubet.
Quippe duos foribus templi lex applicat hircos,
Vnus deſertum deſtinat, alter obit.
Chriſtus diuerſis reſpectibus hircus vterque:
Nam tulit in ligno, viuit in arce poli.
Viuit & hic humilis, deſerto regnat in illo.
Quo propriis humeris ipſe † reduxit ouem.
C *Sic meminit legis, meminit crucis ipſe Sacerdos,* † recondi
In ſublime vehi munus vtrumque petens.
Idem dum memorat ſanctos, humerale recenſet,
Quod bis ſena patrum nomina ſcripta gerit.
Pectus enim logion, ſcapulas humerale tegebat
Præſulis, intrantis interiora ſacri.
Hic in vtroque gerens gemmis inſculpta priorum
Nomina, venturi præcotypuſque fuit.
Nos etenim gerimus logion, cum nomina patrum
Circa principium Canonis exprimimus.
Nos humeralis onus gerimus, cum nomina patrum.
Hac in parte ſacri Canonis inferimus.
Tunc etiam logion, tunc fert humerale miniſter,
Cum meminit patrum, cum labor ipſe placet.
D *Ecce ſub infertur, quod tu bone conditor orbis,*
Per Chriſtum ſemper hæc bona cuncta creas.
Sanctificas, & viuificas, idem benedicis,
Glorificans primæ conditionis opus.
Nam quia ſic hominis verbum Deus hæret, vt vna
Sint perſona, creans atque creatus homo,
Quidquid per verbum Deus ordinat aut operatur,
Per Chriſtum fieri dicitur illud idem.
Ergo per Chriſtum rerum natura nouatur,
Communiſque cibus fit ſpeciale bonum.
Per Chriſtum quoque ſanctificat Deus vnus vtrumque
Viuificat pariter & benedicit idem.
Sanctificat, quoniam datur hæc quoque gratia rebus,
Vt bene percipiens, ſanctificetur eis.
Viuificat, quoniam datur hæc vegetatio rebus,
Vt moriens, intus viuificetur eis.
E *Hic idem benedicit eas, quia proueniens inde,*
Vt benedicatur, qui bene ſumit eas.
Eſt honor, eſt etiam per Chriſtum gloria patri,
Per quem cuncta pater glorificanda facis.
Eſt & cum Chriſto, quia glorificatur & ipſe,
Cum quo cuncta pater glorificanda facit.
Eſt ſimul in Chriſto quoniam Deus vnus vterque,
Et quod in hoc vno eſt, eſt in vtroque ſimul.

OREMVS, PRÆCEPT. PATER NOSTER. LIBERA NOS QVÆSVMVS, &c.

A*D populum regredi, veſteſque lauare ſupremum*
Pontificem, legis myſtica iuſſa volunt.

Ipſe tamen mundus, eadem ſic iaſſa canebant,
Non niſi, cum iam Sol occubuiſſet, erat.
Eccleſia Chriſtus, † quia non abunde reliquit, † quem.
Subueniens, ad eam compatiendo redit.
Has eius veſtes, has vinis abluit vndis
Fons, qui perpetuo † vulnera noſtra ſanat. † monſtra vo- ſtra lauat.
Fons tamen illa lauans, donec famulabitur orbi
Sol, velut immundus, atque lauandus erit.
Eius enim membris, dum Sol aget iſto labores,
Harebunt macul æ, quodque lauetur, erit.
Dicitur ad populum tamquam remeare Sacerdos
Pro populo rurſum multiplicando preces.
Iamque velut foris eſt, cum vocem mutat, & orant
Admonet, vt pariter oret & ipſe chorus.
Admonet orandi formam, ſublime retractans,
Quam ſtatuit Chriſtus, edocuitque ſuos.
Talibus officiis, interuentuque ſacrorum,
Et ſimul intinctu ſanctificantur aqua.
Ipſe lauans populum, ſua veſtimenta lauare
Fertur, & apta Deo reddere ſoate precum.
Eſt tamen immundus, donec Sol occidat, idem.
Nam dum viuit, habet, quod lauet, omnis homo.
Sic ſacrifex remeans, vt dignus percipiendis
Fiat, & ad vitam ſumat vtrumque ſimul:
Iam quaſi cum populo ſeptem ſibi dona precatur,
Qua voluit Chriſtus, inſtituitque peti.
Illorum tria prima quidem ſine fine manebunt,
Sed reliquis finem ſpondet amara dies.
Semper enim ſanctum nomen patris, idque beato
Quod metuat, quod amet, quod vereatur, erit.
Semper & ipſe bonus, regnum patris, vnde profecto
Scandala cuncta procul, quodque reſiſtat, erit.
Semper vt in cælo, ſic in tellure voluntas
Fiet, & in neutro, quod reprobetur, erit.
Fit vero pariter in vtroque paterna voluntas,
Cum quod amat, quod vult angelus, hoc & homo.
Præterea ſicut quidam ſenſere priorum,
Terra, caro: cælum, ſpiritus accipitur.
Conſummatur in his pariter diuina voluntas,
Cum caro ſubiicitur, ſpiritaique fauet.
Hac tria nunc iuſto variis euentibus adſunt,
Poſt mundi finem neſcia finis erunt.
Quatuor eſſe ſinent, nam paſci nullus egebit,
Cuive remittantur debita, nullus erit.
Tentari nemo poterit: mala nulla deinceps,
A quibus electos liberet auctor, erit.
Nam verbum vitæ panem puto quotidianum,
Siue ſacramentum; quo viget interius homo.
Tunc neque doctrina, nec ea dape iuſtus egebit,
Qui ſciet omne bonum, cui Deus ipſe cibus.
ET quia præteriti meminit, præſente grauatur,
Venturum metuit Presbyter ipſe malum,
Vt prece ſanctorum Deus illum liberet, vtque
Pax data tranquillet tempora noſtra, rogat.
Officit Eccleſia cum perturbatio feruet:
Pax in ſpe fructus ſemina iacta fouet.
Hinc ſequitur panis infractio tradita nobis
A Domino, quiddam legis & ipſa gerens.
Legis præcepto minus ſimilago iubetur,
Non niſi fractatim ſacrificanda Deo.
Sic ſacrum panem cœnans fregiſſe Redemptor
Dicitur, & fractum diſtribuiſſe ſuis.
Nos quoque non fruſtra legem Chriſtumque ſequentes,
Apte partimur dona dicata Deo.

Nam tres eccleſiæ ſunt partes, vna laborat
A *In terris, partem iam fouet alta quies.*
Partem quæ reſtat, clementer excoquit ignis,
Excoctaque patet tranſitus ad requiem.
Diuerſas meritis, diuerſas ſorte locorum,
Tres iſtas partes hoſtia fracta notat.
Pars intincta mero, viuis aptatur, pasque
Sanguinis & carnis expiat ipſa caro.
Pro bene defunctis, quorum purgatior vnus
Hoc interuentu non eget, alter eget.
Offerri reliquas ratio † iubet, obtinet vſus, † dedit
Nec tamen hinc idem fructus vtrique datur.
Nam dum pro iuſto ſacris aſſiſtitur aris,
Pro iuſto gratus ipſe miniſter agit.
Cum pro ſaluandis nunc pœnam temperat vlter,
B *Nunc & plena quies acceleratur eis,*
His epulis epulas illius ſummimus agni,
Quem lex præcinuit, crux tulit, ara ſapit.
Presbyter hunc in myſterio ſumpturus, ab ipſo
Tam ſibi quàm populo munera trina petit.
Inter eos ſiquidem primum rogat enumerari,
Quos in carne pudet turbine carnis agi.
Hinc in eo regno petit idem glorificari,
Quo ſua membra caput glorificanda trahit.
Poſtremo quia ſpiritui caro lenta reſiſtit,
Cedit & infelix ſpiritus, ipſe caro.
Implorat pacem, qua fiat vterque quod alter,
Concordeſque velint, atque ſequantur idem.
Nam niſi re bene compoſita, nec iuſtificatur
Nunc, nec in æternum glorificatur homo.
C *Hoc intellectu diſtinguit priſca vetuſtas,*
Quod clerus triplici voce precatur ita.
Ad Chriſti redit ara fidem Iudæa notatur,
Cum † pater ad dextram cedit, & explet opus. Agnil Dei et. † panl.
TOllimur e medio fatis vrgentibus omnes,
Et trahimur, quo nos vita peracta vocat:
Hi numquam, hi ſemper, alij plectuntur ad horam,
Purgatiſque datur tranſitus ad requiem.
Hanc illis altare ſacrum vel criminis expers
Vita, vel obſequiis emptus amicus emit.
Perfectos, valdeque malos nil vota ſuorum,
Nil impenſa precum, nil holocauſta iuuant.
Nam nec iuſtus eget, nec peſſimus iſta meretur:
In medio eſt, veniam cui ſacra menſa parat.
Ipſa tamen viuos à vita calle vagantes,
D *Vt redeant, ſaltem ſero iuuare ſolet.*
Vnde fit vt ſacris quoties aſſiſtitur aris,
Particulis cedat hoſtia fracta tribus,
Pars intacta mero pro viuis orat, opuſque
Sanguinis & carnis expiat ipſa caro.
Pro bene defunctis, quorum purgatior vnus
Hoc interuentu non eget, alter eget.
Offerimus tibi ſumme duas, ſed propter eoſdem
Oblata pariter non operantur idem.
Nam pars pro ſanctis, pars eſt pro ſanctificandis, Ara, crux [illegible]
Mentio pro reliquis, cauſam agit alterius.
Fit cibus hic ex pane caro, Deus ex elemento,
Myſterio ſimplex, vt ilitate triplex, [illegible] que, pa- tena Sindo- nes, alti- cium candida byſſus habet.
Fit cibus hic ouis in ligno, leo fortis in vrna,
Ales ad aſtra volans, rex ſuper aſtra ſedens.
E *Neve putes illi tumulumve crucemve deeſſe,*
Ipſe calix tumulum denotat, ara crucem. †
Vtque fides adſit, terrorque recedat & horror,
Fit cibus ipſe caro, panis imago manet.

RVPERTI ABBATIS MONASTERII TVITIENSIS,

EREGIONE COLONIÆ AGRIPPINÆ, ORDINIS SANCTI BENEDICTI, VIRI ET VITÆ SANCTIMONIA, & ſacrarum litterarum peritia præclari,

DE DIVINIS OFFICIIS LIBRI DVODECIM.

AD VENERABILEM ECCLESIÆ RATISPONENSIS EPISCOPVM CVNONEM EPISTOLA RVPERTI ABBATIS, pro libro De Diuinis officiis.

PRimitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi, nunc offero ſecundum præceptum ſanctæ ac myſticæ legis, dum præſens opuſculum, quod de diuinis ſcripſeram officiis, diu expetitum mitto tibi, Cuno pater mi, hactenus Albas cœnobij Segebergenſis, nunc autem, adaucta ſuper te Domini gratia, pontifex Eccleſiæ Ratiſponenſis. Primitiæ namque ſunt iſtæ cunctorum operũ, quæ mihi à Domino prouenisſe gauiſus es, & libenter legiſti, non dubitans ea commendare, & teſtificari, quòd veraciter ſint fruges terræ, quam Dominus dedit, id eſt, veri ſenſus ſanctæ Scripturæ, quam Spiritus ſanctus condidit. Multa eorundẽ operum tuo nomine attitulaui, nonnulla nomine domini Colonienſis Archiepiſcopi Frederici. Hoc autem quod primum erat, & alia pauca ſine ſplendore cuiuſquam tituli dimiſeram, vt ipſe noſti. Itaque primitias quidem frugum obtuleram, & dimiſeram eas in conſpectu Domini Dei, & adorato Domino, epulabar in ſcripturis, iuxta quod ibidem protinus lex ſancta dicit: Et adorato Domino Deo tuo, epulaberis in omnibus bonis, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sed primitias iſtas ſub nullius obtuleram præſentia ſacerdotis, cùm lex hoc modo fieri decreuerit. Tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergéſque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, vt ibi inuocetur nomen eius, accedéſque ad ſacerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quòd ingreſſus ſim terram pro qua iurauit patribus noſtris, vt dares eam nobis: ſuſcipiénſque ſacerdos cartallum de manu eius, ponet ante altare Domini Dei tui. Cur non ſecundum ritum hunc myſticum ad ſacerdotem acceſſerim, dicam. Nondum alicui notus Pontifici, & ſacerdos, qui erat in diebus illis non curaret neque admitteret me ad profeſſionem huiuſmodi, neque crederet ſaltem, quod mihi exiguo ſorte diuiſum fuiſſet quicquam de terra iſta intra tribus Iſrael, in funiculo diſtributionis. Ego autem ſciebam, quod neque Moyſes, neque ſacerdotes, ſed ſolus Ieſus ſorte diuiſiſſet terram trans Iordanem tribus Iſrael, & proinde de ſacerdotum patrocinio non multum curans, tenebam cartallum, & primitias frugum huiuſmodi congerebam, & ponebam ante altare Domini Dei: habebam enim intentionem hanc, & deſiderium hoc, vt placeret oblatio mea in conſpectu Domini. Audiebam interea tale quippiam, quod me recordari faceret illius ex hiſtoria veteri, quòd cum locutus fuiſſet Dominus ad Moyſen dicens, Loquere filiis Iſrael, vt tollant mihi primitias ab omni homine, qui offert vltroneus: accipietis eas, & illi certatim offerent, venerunt artifices & dixerunt Moyſi: Plus offert populus quàm neceſſarium eſt, oblata ſufficiunt & ſuperabundant. Simile huic audiebam, quia dicebatur aduerſum me: Iſte ſcribit quod neceſſarium non eſt. Sancti ſcripſerunt. ſanctorum ſcripta ſufficiunt & ſuperabundant, non ſufficimus legere quæ ſancti ſcripſerunt, nedum hæc quæ iſti ignoti ſine auctoritate de corde ſuo ſcribunt. Hæc & alia multo grauiora ſurda aure præteriens, vt totus eram poſſeſſus ab ea, quæ me tacere non ſinebat, dilectione verbi Dei, & primitias iſtas & alia nonnulla in cartallo meo congeſſi, donec venires tu amicus & patronus fidelis, per quem ego innoteſcerem ſacerdoti Domini Eccleſiæ Agrippinenſi. Ecce autem tu ſacerdos gratuita vocatione Domini, tu pontifex factus ex ſpontanea electione cleri & populi, ad quem cum primitiis, immo & cum cunctis frugibus huiuſmodi fiducialiter accedam & dicam: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quòd ingreſſus ſim terram, pro qua iurauit patribus noſtris, vt dares eam nobis. Scio enim quòd profeſſionem iſtam libenter accipias, vt dicam, quia Dominus Ieſus, qui populo ſua traducto per aquas Iordanis, ſorte diuiſit terram in funiculo diſtributionis, id eſt, qui credentibus & iuſtificatis gratia ipſius per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti diuiſiones gratiarum diſtribuit, meam quoque paruitatem in eadem diſtributione cognouit ſecundum funiculum hunc, quem exprimens Euangeliſta: Tunc (inquit) aperuit illis ſenſum, vt intelligerent Scripturas. Parum dixi, quòd libenter accipias profeſſionem huiuſmodi, immo & hoc veraciter dicere poſſum, quia nimis, & plus quàm vellem inſiſtens, etiam me adiuraſti, vt non contentus dixiſſe tibi, ſcriberem quoque, qualiter in hanc terræ optimæ partem ingreſſus ſim, cui adiuramento cur obedire necdum auſus ſim, Deus ſcit, & tu mihi conſcius, ex parte noſti. Suſcipies ergò ò ſacerdos Domini cartallum de manu mea, & pones ante altare Domini, maiori cum auctoritate quàm hactenus feceris, & ego loquar in conſpectu Domini, quoties vel tu, vel aliquis exemplo tuo, ſcripta noſtra relegere dignatus fuerit, tam

Deut. 16
Primitiæ cunctorum operum Ruperti ſunt hi xij. libri
1. Pet. 2
Deut. 26
Ritus offerendi primitias.
Num 14
Pſal 77
Ioſ 5.
Calumniosa detractio in auctorem.
Exo. 25.
Exod 35
36.
Cunonis benignitas.
Deu 26
Tit 4.
1. Cor. 12
Luc. 24
Alibi fatetur ipſe auctor ex diuina reuelatione ſe in ſcripturis verſatũ eſſe.

quam fruges terra, quam Dominus dedit, cui Dominus benedixit. Sunt autem præſentium primitiarum
Catalogus operum Ruperti. libelli XII. & inde cæterorum, quæcumque obtuli, numerum ſubſcribere curaui. Commentariorum in Iob
librorum X. abbreuiatum ex abundantia ſenſuum atque dictorum B. Gregorij. Tractatus in Euangelium
Ioannis librorum XIV. Opus de operibus ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis librorum XLII. Opus in Apoca-
lypſin Ioannis librorum XII. Opus in XII. minores Prophetas librorum XXX. Opuſculum de victoria verbi
† XIII. Dei (quod penè ſuum proprium eſt) librorum † XII. Et opus de gloria & honore filij hominis ſecundum
Euangelium Matthæi, in quod tu more tuo me impuliſti. Et opus ex libris Regum, de glorioſo rege Dauid,
in quod me Dominus meus Colonienſis Archipræſul vehementer impulit, quorum in altero vſque ad octa-
uum, in altero vſque ad vndecimum librum proceſſi, in quibus nunc teneor, quæ cùm, vita comite, perfecero,
dimittam & iſta per manum tuam in conſpectu Domini, & adorato Domino epulabor in omnibus bonis,
Compleuit autem poſtea in Matthæum ſane libros xiij. in Dauid xv. Commendatio Ceſtionis. quæ dederit mihi. Opuſculum quoque in Canticis canticorum VII libellis explicui, quod tu tanto libentius le-
giſti, quanto fidelius ac deuotius beatam virginem Mariam, dilecti filij Dei genitricem diligis, cuius hono-
ri idem opus totum dedicare ſtudui. Hæc commemorans plurimùm congratulor tibi, quòd aliquem iam fru-
ctum perceperis magnæ dilectionis, quâ verbum Dei te ſemper dilexiſſe & diligere optimè noui. Hoc verbum
flamma tua eſt, lux tua eſt, & hoc habens in corde & in ore tuo, lucerna tu es, quam Deus, qui accendit, non ſo-
lùm abſconditam eſſe noluit, verùm etiam maiore quàm eras in domo maius ſuper candelabrum, quàm fuete-
ras, poni ac lucere voluit. Nec dubito, quin omnis ſimplex oculus te videns, congaudeat propter lucem verbi,
quæ ex ore tuo radiat, credo tantò abundantius quantò plures in domo ſunt, in qua lucem huiuſmodi mini-
ſtrare debes. Ego præcipuè exultare debeo in lumine tuo. Nec verò ad horam exultare volo aut debeo in hoc
Matt. 5. lumine tuo ſed in exultationem ſempiternam tendo, quo & te tendere ſcio. In hoc eſt enim vera exultatio,
Ioan. 5. non quia ditior aut glorioſior factus es in hoc ſeculo, ſed quia diuitiarum præſentium & huius gloriæ cumu-
Matt. 6 lus atque perfectio manet in cælo, dum diuitiæ præſentes manum implent ad faciendam eleemoſynam, cu-
pientis theſaurizare in cælo. Et gloria præſens, quoniam ſecundum Deum eſt, materia fit amplioris dilectionis,
& gratiarum actionis, quia miſericordiam hanc ſociat roborat veritatis ſpes, iuxta illud: Miſericordia & ve-
Pſal. 88 ritas præcedent faciem tuam Domine. Miſericordia te hic exaltauit. Veritas illic te beatum faciet, ſicut tem
Ibidem nunc, & perfectius ſecuturos tunc Sanctorum iubilationem, de quibus ita dictum eſt: Domine in lumine vul-
tus tui ambulabunt & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iuſtitia tua exaltabuntur.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS,

DE DIVINIS OFFICIIS PER ANNI CIRCVLVM PROLOGVS.

*EA quæ per anni circulum, ordine conſtituto in diuinis aguntur officiis, & at-
tentum auditorem, & eruditum, vt benè exponantur, expetunt venerabi-
lium ſcripturarum didaſcalum atque ſymmyſten. Altiſſimarum namque ſi-
gna ſunt rerum, & maxima quæque continent cæleſtium ſacramenta ſecre-
torum quorum ad maieſtatem contemplandam, non niſi eruditus & religio-
ſus quiſpiam aſpirare idoneus eſt. Si quidem ab his vi u ordinata hæc, atque* Ephe. 1.
*in obſequium Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt caput Eccleſiæ, inſtituta ſunt: qui ſacramen-
ta Incarnationis, Natiuitatis, Paſſionis, Reſurrectionis, & Aſcenſionis eius, & ſublimiter
intellexerunt, & prædicare voce, litteris atque huiuſmodi ſignis fideliter & ſapienter cura-
uerunt. Videlicet imitati ſunt hoc pacto benedictos filios Noë, Sem & Iaphet, qui nuditatē* Gen. 9.
*patris, ridente maledicto Cham aſſumpto pallio poſt dorſum ſuum, reuerenti diligentia con-
texerunt. Nam quid aliud Noë de vinea ſua quam plantauit, ipſe inebriatus, dormienſque
& in tabernaculo ſuo nudatus, niſi Dominum Ieſum Chriſtum præfigurauit, qui à vinea
ſua, quam de Ægypto tranſtulit & plantauit, inebriatus aceto pœnarum, ſopitus ſomno mor-
tis, id eſt habitu inuentus vt homo palàm quòd paſſibilis mortaliſque eſſet aperuit? Sed exeat
& foris nunciet, eúmque infirmitatis arguat Cham, quod interpretatur calidus, ſcilicet omnis
hæreticus calens ad rixam, contentioſus & impatiens. Nam inclytus Sem, & dilatatus Ia-* Pſal. 79. Ioan. 19.
*phet, videlicet catholici atque Apoſtolici Patres honeſto ſacramentorum pallio, propter nos
aſſumptam ornant & venerantur infirmitatem, & hoc poſt dorſum ſuum, quia ſanè infir-* Phil. 2.
*ma illa tranſierunt nec ea præſentes ipſi viderunt. Hæc verò ſacramenta celebrare & cau-
ſas eorum non intelligere, quaſi lingua loqui eſt, & interpretationem neſcire. Qui autem lin-
gua loquitur, inquit Apoſtolus, oret vt interpretetur. Hoc inter ſpiritualia chariſmatum do-
na quibus Eccleſiam ſuam Spiritus ſanctus exornat magis æmulari nos hortatur, vt prophe-
temus, id eſt, vt ea, quæ ſpiritu oramus aut pſallimus mentis quoque intelligentia capiamus.* 1. Cor. 14
*Sed non omninò quemadmodum ſi orem lingua, ſpiritus quidem meus orat, mens autem ſine
fructu eſt, ita de his quoque ſentiendum eſt. Nam qui myſteria vel ſigna Eccleſiæ fideliter &
pie frequentant, quamuis cauſas eorum ſcire non potuerint, non tamen ſine fructu ſunt. Ideo
quippe hæc inſtituta ſunt, vt miro modo ſecreta Dei, quæ à paucis poſſunt intelligi penè ab om-
nibus poſſint agi. Nunquid quia in operando ſoli vident oculi, cætera membra, quæ non vi-
dent & tamen operantur, ſine fructu ſunt? Sed vnumquodque membrum dignitatem habet.
Præminent autem oculi, qui cætera ducunt & dirigunt. Igitur ſacramentorum omnium opi-
ficem inuoco Spiritum ſanctum, vt quae per ſanctos Patres haec ordinauit, eadem mihi ſe-
cundum ſenſum & auctoritatem ſcripturarum, aperire dignetur gratia. Viſum eſt autem hoc
opuſculum ſic ordinari, vt primùm ea, quae penè quotidiana ſunt, deindè quae certis tempo-
ribus & cauſis variantur, digeram ipſo adiuuante Chriſto, cuius pio ſanguine vniuerſa ter-
ra purpurata eſt, cuius hiſtorijs caelum floret, cuius myſterijs tempora inſignita ſunt, cuius
memoria dies & horae ornatae ſunt. Illud à bonis huius ce ſtudij meritum vel dignitas im-
petrare debebit, vt quamuis vetus cum ſuauitate vinum bibere aſſueti ſunt, noſtra tamen
muſta deſpuenda non iudicent. Neque enim auctoritati veterum quicquam detrahimus,
Amalarij ſcilicet & aliorum ſi qui forte ſcripſerunt de huiuſmodi: ſed licuit, ſempérque lice-
bit cuique dicere ſalua fide quod ſenſerit. Primùm quidem quotidianum noſtrae ſeruitutis
penſum, videlicet ſeptem diei horae, quas, Canonicas, id eſt, regulares dicimus, vndè cauſas
inſtitutionis acceperint, iam dicendum eſt.*

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS,

DE DIVINIS OFFICIIS LIBER PRIMVS.

De Horis Canonicis. CAP. I.

SEPTEM Canonicas boras diei non licet à quoquam, qui in conſpectu Dei vacuus & ingratus apparere nolit, negligenter præterire. Hæ ſiquidem creatori noſtro deferunt laudes, & pro certis ac magnis eius beneficiis quaſi vectigales ſunt gratiarum actiones.
Ioan. 11. Sol namque verus & dies æternus Chriſtus, duodecim
habens horas ſpirituales, & ſempiternè ſecum ſtantes
has ſeptem horas temporaliter currentes, clariſſimis miſericordiæ
ſuæ radiis illuſtrauit atque dedicauit. Singularum
rationes de theſauro ſcripturarum proferemus.

De Prima. CAP. II.

Matt. 27 PRima hora creatori noſtro laudes referre debemus,
ante omnem curam corporis, qua ſcilicet hora Dominus
noſter iam conſputus & illuſus, atque alapis cæ-
Ioan. 21. ſus, & adhuc opprobriis ſaturandus, Pilato propter nos
ligatus aſtitit: itemque rediuiuus ſtans in littore, cum in
captura piſcium, à quibus retia rupta non ſunt, ſignificaſſet
Eccleſiam, qualis futura eſt in reſurrectione mortuorum,
mellitum cum ſeptem diſcipulis celebrauit cōuiuium.
Quia ergo primùm quærendum eſt regnum
Matt 6. Dei, & cætera adiicientur nobis: & in lege iubet Domi-
Exo. 13. nus omne ſibi primitiuum offerri, primam offeramus
23. horam diei noſtro redemptori, & quæramus regnum
Rom. 4. eius, qui paſſus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit
propter iuſtificationem noſtram.

De Tertia. CAP. III.

Matt. 27. HOra tertia duplici ratione ſplendet inſignis. Nam-
Mar. 15. que hac hora Dominus Ieſus ſpinis coronatus, &
Pſal. 56. linguis Iudæorum crucifixus eſt. Iuxta illud: Filii homi-
Pſal. 93. num, dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum
gladius acutus: videlicet quia Pilato iudicante illum dimitti,
firmauerunt ſibi ſermonem nequam, pertinaciter
Ioan. 19. clamando, Crucifige, crucifige. Et Spiritus ſanctus, qui
in remiſſionem peccatorum nō fuerat datus, antequam
Ieſus eſſet glorificatus, ſuper naſcentem Eccleſiam, in
igneis linguis effuſus eſt; & eſt impletum diſcipulis pro-
Act. 1. miſſum Domini dicentis: Vos autem baptizabimini
Spiritu ſancto non poſt multos dies.

De Sexta. CAP. IV.

HOra ſexta Chriſtus Dominus propter nos in cruce
exaltatus eſt, vt ad ſe omnia traheret, & extincto
modico lumine Iudæorum, de quo ipſa lux vera dixe-
Ioan 12. rat. Adhuc modicum lumen in vobis eſt, currite dum
Ibid. lumen vitæ habetis, vt non tenebræ vos comprehendant.
Corporalibus quoque ſuper terram irruentibus
tenebris, lumen verum tranſiuit ad illuminationem
Gentium.

De Nona. CAP. V.

NOna quoque hora, iure in laudem Dei clamamus,
Matt. 27. quando clamans Dominus Ieſu voce magna emi-
Luc. 23. ſit ſpiritum, latrone admiſſo in Paradiſum, & venia qua-
Mar. 15. ſi tis ſero, veraciter pœnitentibus & confitentibus dedi-
Ioan. 19. cata, & reſciſſo velo legis & prophetarum cœpimus re-
2. Cor. 3. uelata facie contemplari gloriā Domini. Tunc etiā late-
A re eius perforato, formādæ Eccleſiæ profluxerunt † ele- † Sacra-
menta ſanguis, quo redimimur, aqua, qua abluimur. menta.

De Matutina & Veſpertina Synaxi.

CAP. VI.

VEſpertinę atque matutinę laudis ſacrificium, magnus
eſt nobis ſacramentis dedicatum, Omnino
quod in vmbra veteris inſtrumenti mane & veſpere iugiter
offerebatur holocauſtum, de quo dicit lex: Sacrifi- Leui. 6.
cium eſt Domino in odorem ſuauitatis oblatione perpetua
in generationes veſtras. Ad Euangelicam enim
propero gratiam. Indè harum ſplendida clareſcit horarum
dignitas. Veſpere Dominus panem & vinum aſſu- Matt 26
mens, & veritatem ſui corporis & ſanguinis repræſen- Luc 22.
tans, ſuis portatus in manibus teſtamentum ſcribit ſuis Heb 9.
B hæredibus: humilitatem ſcilicet & charitatem, lauando Ioan 13.
pedes diſcipulorum, maximè commendans, iterumque Matt 27
recumbens, longi ſolennitate ſermonis, amicis & filio- Luca 24
lis iam moriturus vltimum vale dixit. Item in veſpera
ſepelitur, in veſpera nihilominus apparens viuus in habitu
peregrini, cognoſcitur in fractione panis, & hoſpitalia
diſcipulorum corda iniecto ſuæ charitatis igne
ſuccendit. In matutino Petrum, qui ter negauerat, galli Mar 16
cantus redarguit. Dominus reſpicit, & negator pœnitens
ad lacrymas confugit. Item diluculo ſanctis mulieribus
reſurrectione Domini à dealbatis angelis annun- Mar 16.
ciata, triſtitia fidelium iam incipit conuerti in gaudium. Luc 24.
Quæritur viuens cum mortuis, & viuum ſe oſtendit,
tangi quoque dignatur & adorari. Notandum, quod Matt.
cum cæterarum ſeptenæ ſint partes horarum, i. verſus, 28.
Deus in adiutorium meum intende, cum Gloria Patri, Mar 16.
Hymnus, Pſalmi, Lectio, Reſponſorium vel verſus, ſup- Luc 24.
plicatio Letaniæ, & oratio completiua. His horis Ioan 20
C octauum additur canticū de Euangelio, quia ſcilicet cantantur
pro octaua; ſpectant enim in beatitudinem reſurrectionis,
quæ maximè inſignitæ ſunt, iuxta ſenſum
illius Euangelici capituli, Veſpere ſabbati, quæ luceſcit
in prima ſabbati.

De Completorio CAP. VII.

HOra completorii nobis illud commemorat de paſ- Matt 26
ſione Domini, quod iam egreſſo Iuda, pauere cœ- Matt 26
pit & tædere, factuſque in agonia, prolixius orauit, &
ſanguineas guttas proſtrato corpore ſudauit, torcular Luc 22.
tunc ſolus calcans, & in futuro ſanguinem Martyrum Iſa 63.
pro poſſe fundendum præſignans: itemque illud de reſurrectione
eius, quod prius quam fecerat pacem inter Ephe 2
D Deum & homines, legatus fidelis rediens euangelizauit Ioan 19
nobis, ſtans in medio diſcipulorum ſuorum, & dicens
eis: Pax vobis.

De Vigiliis nocturnis. CAP. VIII.

VIgilias nocturnas, de quibus & Propheta, Media, Pſal 118
inquit, nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Item Luc. 2.
Euangelicæ nobis gratiæ claritas magnificentius inſtituit.
Nam Dominus noſter media nocte de virgine na- Iudic. 16
tus, itidem, vt Samſon quondam obſeſſus ab Allophylis,
media nocte, confractis portis inferi, ſurrexit a mortuis.
Media nihilominus nocte venturus aſſeritur in ſi-
militudinem Ægypti temporis, quando paſcha cele- Matt 25
bratum eſt, & exterminator venit, & dominus ſuper ta- Matt. 13
Exo. 12.

bernacula tranſiit, & in typum noſtrarum frontium ſan-
Apoc 7. guine agni poſtes conſecrati ſunt. Vndè reor (inquit B. A
Hieronymus) traditionem Apoſtolicam permanſiſſe, vt
die vigiliarum Paſchæ ante noctis medium dimittere
non liceat populos expectantes aduentum Chriſti, &
poſtquam aduenerit illud tempus, ſecuritate præſumpta
feſtum cunctos agere diem.

Cur veſpera vel matutini, ordine à cæteris differunt horis.

CAP. IX.

CVm autem, exceptis nocturnis vigiliis, hæ ſeptem
ſint horæ diei, Matutini, Prima, Tertia, Sexta, No-
na, Veſpera, Completorium: Matutini & veſperæ à cæ-
teris horis & numero Pſalmorum & ordine hymnorum,
non immeritò differunt. Nam ex veteri quoque teſta-
mento, antiquam (vt dictum eſt) authoritatem trahunt.
Nec enim nihil momenti habere debuit in his antiqui- B
tas illa matutini & veſpertini ſacrificii, & vt ſupra repe-
Exod 27 tam, immolatio Paſchalis agni, quæ fiebat in veſpera, &
illud quod fiebat in vigilia matutina, quia reſpexit Do-
minus ſupra caſtra Ægyptiorum, & interfecit exercitũ
eorum, ſubuertit rotas curruum, ferebanturque in pro-
Deut 19 fundum. Itemq; illud quod in mũdi creatione, aliis ho-
ris tacitis commemorantur veſpere & manè, in ſenaria
Exod 10 diuinorum operum diſtinctione. Iure ergò hymnum,
Matt. 29 qui eſt euangelicæ lætitiæ, exemplo Domini, qui hym-
no dicto exiuit in montem oliuarum, his dumtaxat ho-
ris pſalmi vetuſtæ auctoritatis antecedunt, & quia ex
Euangelio maxima ſacramenta commemorant, & ob
Matt. 14 hoc Euangelicis decorati ſunt canticis, hymnos eiſdem
penè coniunctos habent. Completorium quoque, quia
apud quoſdam canticum de Euangelio habet, cum eodẽ C
cantico poſt pſalmos, hymnum habet coniunctum. Nec
mirũ, cùm in Pſalmorum quoque titulis, nunc pſalmus
Pſal. 29 cantici, nunc canticum pſalmi inuenias, & ipſa com-
Pſal 9. mutatio ratione non careat. Omnium in commune
horarum dignitatem reuerendam, & hoc indicat, quòd
earum initium & finem pariter referimus ad Deum.
Nam initio Deum in adiutorium inuocamus, in fine
Deo gratias referimus.

De ordine horarum in feſtiuitatibus.

CAP. X.

QVoties de tempore gratiæ, materiam laudis ſum-
ptam habemus, verbigratia, diebus Dominicis &
Sanctorum natalitiis, genua in ipſis horis non flecti-
mus, ſtando proferẽtes libertatem, & gratiam, quæ col-
Gal 4. li noſtri, qui eramus curui, iugum ferreum confregit, vt D
Eph. 2. incederemus recti. Tunc & vigilias in tribus diſparti-
Hier 27. mur nocturnis, vt non ſolum verbo, ſed etiam factò
Iſa. 45. tres vigilias prædicemus, de quibus ait Dominus: Beati
ſerui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilãtes:
Luc. 12 & ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia vene-
rit & ita inuenerit, beati ſunt ſerui illi. Tũc legendi atque
canendi officia, quæ ad ædificandam Eccleſiam, inſtitu-
ta ſunt, numeroſius concrepant, vt nos præparemus ad
aperiendum Domino quacumque hora pulſauerit, ad
modum duarum veteris teſtamenti tubarum, quæ
Apoc. 3. ad mouendum caſtra crebrius atque conciſius clangere
Num 10 iuſſæ ſunt. Ipſa autem lectionum pluralitas, non eadem
in omni ordine eſt. Nam clerici nouem, monachi duo-
decim legunt. Illis nouenarius eſt tetragonus, i. æquis B
vndique quadrus lateribus, hoc innuit, quòd verbum &
opus prædicatorum æqualia ſemper eſſe debent, his ve-
rò duodenarius inæqualibus conſtans lateribus. Nam
ter quatuor vel quater tria, duodecim faciunt. Hoc in-
ſinuat, vt in vno magis extendantur, & exemplo Iacob
Gen. 32. cum Domino luctantes claudicent, ſcilicet minus ope-
rantes vt amplius meditari queant hi, qui fidem Trini-
tatis mundo quadrifido prædicant. Nam in vtroque or-
dine pluralitas lectionum, pluralitatem ſignificat præ-
dicatorum, qui ex tempore gratiæ plures in mundum
miſſi ſunt. Sic enim profunda nocte gallus rariores at-
que productiores cantus edere ſolet, vicina verò die cre-
briores atque citatiores: ſic ante incarnationem Domi-
nicam pauci & rari, poſt verò multi & celebri præcones
vitæ miſſi ſunt, paucitatem anteriorum in tribus priua- A
tarum noctium lectionibus, multitudinem poſteriorũ,
in Natalibus Domini vel Sanctorum noui teſtamenti
ſignificamus. Adeò autem cauſa hæc vim rationis obti-
nuit, vt Romanus ordo (qui diuinarum rerum cauſas ſe-
cundum Apoſtolicam fidem, laudabiliter executus eſt)
in ipſa nocte Paſchali non plus, quam tres lectiones ha-
bere decreuerit. Illa namque nocte prædicatores ſancti, Luc. 24.
ſ. Apoſtoli, & numero pauci, & metu Iudæorum muti,
& de morte Domini mœſti, videri fugiebant, audiri me-
tuebant. Nam in ipſo crepuſculo, referentibus ſanctis
mulieribus, quod reſurrexiſſet Dominus, & quòd viſus
eſſet ab eis, non crediderunt, & viſa ſunt coram eis quaſi
deliramenta verba hæc. Nec ſolum illa nocte, ſed exin-
de quoque vſque Pentecoſten, cauſam eandem in pau-
citate lectionum conſiderat: quando prædicatores ſan-
cti, & numerò plures, & feruore S. Spiritus facundi ſunt.
Non tamen minus rationi appropinquant, qui maieſta-
tem ſolemnitatis attendentes, integrum & ſolennem le-
ctionum obſeruant numerum: quia etſi Apoſtoli muti
fuerunt, Angelorum alloquia, & ipſius Domini fre- Matt. 28.
quens viſitatio, valde celebris & ſequenda prædica- Ioan. 20
tio eſt. 21.

Cur Lectiones Oratione præuenimus.

CAP XI.

PRædictas lectiones ideò oratione præuenimus, quia
rogare debemus Dominum meſſis, vt mittat ope- Matt. 9.
rarios in meſſem, & vt aperiat cor noſtrum in lege ſua, 2. Mach 1
& in præceptis ſuis, ne ſemen verbi Dei, quod audituri Matt. 13
ſimus, aut volucres comedant, aut ſpinæ ſuffocent, aut Luc. 8.
duritia petræ fruſtrata radice ſupplantet.

De Iube Domine. CAP. XII.

LEcturus verò benedictionem petens, hoc ſignificat,
quòd nemo niſi miſſus aut permiſſus, officium præ-
dicandi vſurpare debeat. Quomodo enim prædicabunt, Rom 10.
inquit Apoſtolus, niſi mittantur?

De Tu autem Domine. CAP. XIII.

QVòdque in fine dicit: Tu autem Domine miſerere
noſtri: hoc innuit, ne ipſum quidem bonum offi- Matt 10
cium prædicandi ſine alicuius vel leuis culpæ puluere
poſſe peragi. Nam (vt ait B. Auguſtinus) verbum prædi-
cationis ſecurius auditur quam dicitur. Prædicator
quippe cum benedicere ſe ſentit, difficile nimis eſt, vt
non quantulumcũque ſpiritu elationis tangatur. Et
quia quaſi per terram ambulat, & pedes eius aliquo pul-
uere ſordidantur, idcirco miſericordia Dei indiget, vt in
hac parte lauetur, etiam ſi mundus ſit totus.

De Deogratias. CAP. XIIII.

QVod verò Deo gratias ſuccinit chorus, non ad vl-
timam precem lectoris, ſed ad totam lectionem re-
ſpicit. Gratias namque agimus Deo quod doctrinæ ſuæ
panem nobis frangere dignatur, ne fame audiendi ver- Eſa. 18
bum Dei pereamus. Nam & ad lectiones, quarum in Luca 15.
fine, tu autem Domine, non dicitur, ſcilicet ad capitula Deut 8.
horarum regularium, quia verbum Dei eſt, in quo viuit Matt 4.
omnis homo, Deo gratias ſucclamamus.

De Reſponſoriis. CAP. XV.

REſponſoria, quæ poſt lectiones canimus, nobis in-
nuunt, ſanctis monitis Dei factis nos reſpondere Matt 11
debere, ne ſimus ſimiles pueris ſedentibus in foro, lu-
dentibus ac dicentibus: Cantauimus vobis, & non ſalta-
ſtis, lamentauimus vobis, & non ploraſtis. Dicuntur
enim à reſpondendo. Triſtia namque triſtibus, & læta
lætis debemus ſuccinere lectionibus. Siquidem neque
moris eſt, neque decoris, vt cùm lector triſtia dixerit,
verbi gratia, quæ ſunt pœnitentiæ, ſiue lamentum ali-
quod Dominicæ paſſionis, chorus in reſponſorio ſaltet
de gaudio regni, & gloria reſurrectionis. Sed dum le-
ctor, velut Ioannes non manducans neque bibens præ-
dicat pœnitentiam, nos itidem in reſponſorio plora-
mus: dum ille, velut filius hominis manducans & bibẽs,
cantat nobis de gaudio regni, ſuccinentes eidem, aptè

ſaltamus. Quódque vno pręcinente, tam in his, quàm in exteris eiuſmodi, chorus concorditer ſequitur, illud A aſtruit, quód Apoſtolus obſecrat, vt idipſum dicamus omnes, & non ſint in nobis ſchiſmata.

De Campanis. CAP. XVI.

SOnora eſſe inſtrumenta in Eccleſia, quibus ad laudem Dei populus excitetur, diuinæ auctoritatis & antiquæ conſuetudinis eſt. Nam olim tubæ, aut campa- *Leu. 23.* næ, diuerſa quidem ſpecie, ſed eadem habentur ratione, *25.* Legimus in Leuitico tubas ex iuſſu Domini factas, qua- *Num 10* rum vſus eſſet in Iubileo, tantæ virtutis, vt ad crepitum *Ioſu 7.* earum corrueret Hiericho. Et Paralipomenon inter can- *1. Paral. 15.* tores, nablis arcana cantantes, & inter Leuitas pro octaua canentes, continente & ſubſiliente Dauid, ſeptem tu- *Pſal. 91.* barum clangorem perſonante coram arca fœderis Do- B mini. At nunc ad confitendum Domino, & ad annunciãdum mane miſericordiam eius, & veritatem eius per noctẽ & ænea ſigna perſonant, & ad omnem horam diuini officii, tanquam in exordio præclaræ orationis, has partes tenent, vt attentos dociléſque ac beneuolos diuinæ laudis auditores efficiat. Hæc igitur Eccleſiæ ſigna, atque illæ legales tubæ, vnum atque idem ſignificant, ſcilicet ſanctos Eccleſiæ prædicatores, qui ad Sion montem & ciuitatem ſanctam, cæleſtẽ Hieruſalem, & multorũ milliũ Angelorum frequentiã, & ad futurũ Dei iudicium populum inuitant & præparant, magnitudinem rei, magnitudine dicendi, qua poſſunt exprimere contendunt: vt repoſitas intrinſecus aures cordis percellere ſenſúmque ſurdi auditoris ad audiendum flectere & C vincere contendãt. Quamuis ad potiora feſtinet oratio, prætereundum non eſt, quomodo prædicator perfectus, huiuſce ſigni quadam ſimilitudine formetur. Duritiam *Ezec 3.* metalli fortitudine mentis, plerúmque ferreum, quo ſonus eliditur conſtantia ſermonis imitetur. Ecce dedi, ait Dominus, faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum, & vt adamantem & ſilicem faciem tuam. Fugiens quoque terrenam habitationem, & dicens: noſtra autem conuerſatio *Phil. 3.* in cælis eſt, ſurſum cor ſuſpendat, pendénſque de turri fortitudinis, quę ſtat cõtra faciem inimici, ſpeculatorem *Pſal 60* ſe meminerit poſitum eſſe domui Iſrael. Geſtet autem li- *Ezec 3.* gnum crucis in capite, i. in principali ſuo, quod eſt mẽs, funémq; exinde colligatum, i. vinculum charitatis, vſq; ad infirmos fratres, quaſi vſque ad terram porrigat, quo D *2. Cor 5* commonitus, perſonare & os ſuum dilatare nunquam deſiſtat, dicens: Charitas enim Chriſti vrget nos. Ita cuſtos ſuper muros Hieruſalem conſtitutus, non taceat, *Eſa 62.* ſed quodcúnque viderit vel audierit, annunciet, iuxta il- *2. Tim. 4* lud: Qui reminiſcimini Domini, nè taceatis, & ne detis ſilentium ei, & tota die & tota nocte, inſtans opportunè, importunè his qui dormiunt in lectis eburneis, & laſci- *Amos 6.* uiunt in ſtratis ſuis, non taceat laudare nomen Domini, nè vſque ad matutinum, id eſt, vſque ad tremendum Dei iudicium male pacato conſepulti ſomno pereãt. Ad poſtremum illud notandum, quód quemadmodum ex tempore gratiæ plures prędicatores miſſi crebrius theologicis concrepant ſymbolis, habentes donationes ſecundum gratiam, quæ data eſt eis, differentes: ita ſigna præ- E dicta quantitate & ſono differentia, quoties aliqua donationis Euangelicæ feſtiua commemoratio fit, tumultuoſius tinniunt, & pertonant crebrius, & productius reboant, vt dormientes in nocte & ebrios (qui enim dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt) ad laudem Dei quaſi violenter excitent, & ſi *Rom. 12.* *2. Theſ. 5* non euincunt ſic, vt eos exurgere cogant ad orandum, ne intrent in tentationem, ſaltem ſecurè dormire non permittant. Trinum itaque ſolennis diei claſſicum, id eſt, matutinum, veſpertinum, & quod ad Miſſæ pulſatur introitum, ſic imitetur Euangelicus prædicatorum chorus, vt ſemper prædicet lamentationes præſentis vitæ, carmen futuræ, væ gehennæ.

De myſterio Altaris. CAP. XVII.

A IAm nunc ad theſaurum ſummi ſacramenti, ſcilicet ad Miſſæ ſecretarium accedere, quotidiani curſus ordo ſitus expoſcit. Quod ſi mihi peruiũ feceris theſaurarius ſalutis atque ordinator charitatis, ſi aperuerit clauis Dauid qui aperit, & nemo claudit, claudit & nemo aperit, gratulari & cantare licebit animæ meæ, quòd eam rex *Apoc 3.* in cellam vinariam introduxerit. Hoc enim ſacrarium *Cant 1.* propitiationis eſt: hoe illud propitiatorium, in quod *Exod. 25* verſis vultibus duo Cherubin, id eſt, duo teſtamẽta mutuo ſe aſpiciunt. Nam quod in veteri teſtamento pro- *Heb 9.* miſſum, præſignatum & a longè ſalutatum, in nouo au- *11.* tem datum, reuelatum, & palam eſt factum, hic præſentaliter exhibetur, non in vmbra ſed in veritate, non in figura ſed in re. Hic illud agitur, in quo noſter Dauid inſanire videbatur regi Achis, quoniam tympanizabat pẽ- *1 Reg 21* B dens in cruce, & impingebat ad oſtia ciuitatis, i. ad concluſa corda non credentia ſibi: quoniã ferebatur in ma- *Mat 26* nibus ſuis tenens panem & vinum, & dicẽs: Hoc eſt cor- *Luc 22.* pus meum, hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti: quoniã defluębant ſaliuæ in barba, i. videbatur loqui infantilia, dicens, Niſi manducaueritis carnẽ meam & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Fugit quippe ab illo populo ſuo, qoem nunc vocat A- *1. Reg 21* chis, i. quomodo eſt? eo qood dixerit, Quomodo poteſt *Ioan 6.* hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Voca- *1. Paral.* bat autem eum prius Abimelech, i. patris mei regnum, *15.* & accepto regno ſuper verum Iudam, verúmque Iſrael, nunc myſticum ſenſum Paralipomenon, indutus ſtola *1. Paral.* byſſina, veſtitus Ephod lineo, pręcentor inclytus. choros *16.* C ducit ſacrificans, ſubſilit coram arca fœderis Domini. O regem, ô ſacrorum principem. Quid ſibi vult tantum, tam clari capitis tripudium, dum tendit arcæ Dei tabernaculum, & indutus Ephod offert holocauſtum, & in *Pſal* nomine Domini benedicit populum: ad quem cùm eſ- *Mat 10* ſet de tribu Iuda, non pertinebat ſacerdotium? Sed repulit Dominus tabernaculum Sylo, & occiſis ſacerdotibus Sylo, elegit tribum Iuda, elegit Dauid ſeruum ſuum. Ecce prægeſtit rex de tribu Iuda confidenter agere in his, quæ deberi ſciebat filio ſuo Domino ſuo, in quem *Pſal* hæc dicebat: Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, *Paral.* tu es ſacerdos in ęternum ſecundum ordinem Melchi- *15.* ſedech. Ecce imperat ſacerdotibus, mandat Leuitis, vt ſanctificentur, cantores conſtituit, elegit qui cantent arcana, qui canant pro octaua, qui clangant tubis, qui *Pſal* D perſonent buccinis, qui concrepent lyris, cymbalis, na- *Ep* blis, organis. In his omnibus ad filiũ reſpicit. Aſcendens enim in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Sciendum namque, arcam Domini (quę interdum pro quouis tectore eccleſię accipi conſueuit) multò magis conuenienter deſignare humanitatem ſaluatoris Chriſti, quę in latere feneſtram habet, i. vulnus lanceę, quo fluxerunt aqua & ſanguis: intus continens manna, i. vnitũ ſibi verbum Dei: & tabulas teſtamenti, quia in ipſo ſunt omnes theſauri ſapientię & ſcientiæ *Ioan* abſconditi, & virga ſacerdotalis & regiæ poteſtatis. Ar- *Heb.* cam ergò Dei noſter Dauid, mortis imperio, quaſi re- *Col.* gno Saul deſtructo, deducit in Hieruſalem, & collocat *2. Reg 6* in tabernaculo cæli, quod ipſe tetendit. Quod reſpiciens *1. Par. 5* E eccleſia diebus proximis ſanctæ reſurrectionis, exemplo prioris populi ſe excitat ad concinendum ſuo Dauid, dum hoc reſponſorium cantat: Decantabat populus in Iſrael Alleluia. Canit ergò vniuerſa multitudo Iacob legitimè, & ipſe Dauid cum cantoribus citharam percutit in domo Domini. Quicquid enim Iſrael canit, hoc magiſtro, hoc præcentore, citharas cordium digito Dei percutiente, didicit: Ab hoc concitatus iubilus cordis in voces corporeas chorique concentum, nunc grauiter, nunc acutè aut excellenter erumpit, & magni corporis Eccleſiæ, per omnes gentes diffuſę, quia vna fide reſonat, cantus pariter & in ſimul vbique & vndique multiplex & vnus ab ipſo ſuauiter auditur. Igitur ordinem altaris, ordinem magnę & interminatę rationis iã libet attinge-

tingere & eorũ, quæ præceſſerunt in capite, ſ. Chriſto, ſacrorum principe ſacerdotibus, qui ſunt membra corporis, imitationem, ipſo aperiente, vel ex parte cognoſcere. Et primùm de ſacerdotalibus veſtibus dicendum.

De habitu Sacerdotis. CAP. XVIII.

IN habitu ſacerdotali nihil eſſe, quod vacet à ratione, apud veteres quoque conſtitit, ſicut B. Hieronymus ſcribens ad Fabiolam teſtis eſt. Apud nos ergo quantò ſacerdotium Chriſti veteri ſacerdotio dignius eſt, tantò in habitu ſacerdotali, cauſas habere probatur digniores. Illi enim ſacras veſtes ſecundum colorem, materiam, poſitionemque cuiuſque ad quatuor elementa mundi, ad duo hemiſphæria cæli, parteſque Zodiaci, ipſumque cælum referentes, ad vltimum in auri lamina, quæ in fronte pontificis erat, inſcriptum habens ineffabile Dei nomen: hoc ſignificari volentes, quòd omnia quæ ſubter ſont, Dei arbitrio gubernentur, iuſtum eſſe commemorabant, vt pontifex † creatoris non ſolum pro Iſrael, ſed & pro vniuerſo mundo rogaret: licèt noſtri & B. Hieronymus, iuxta morem ſuum, in his quoque ſpiritualis intelligentiæ vela pandere ſoleant. Quoniam ergo nec veteres ratione caruerint, nos exemplaria cæleſtium ſupergreſſi, ipſa potius in vero ſacerdotio cæleſtia contemplemur.

Exo. 28. † creatorum.

De Amictu. CAP. XIX.

SAcerdos in officio altaris, capitis ſui, ſcilicet Chriſti, cuius membrum eſt, perſonam gerit. Quidã amictu caput ſuũ obnubit, donec ſuper os caſulæ illũ reuoluat, & velut caput aut coronam illi coaptet. Illud eſt quod in Apocalypſi legimus, Angelum fortem deſcendiſſe de cælo, amictum nube. & in Eſaia: Ecce Dominus aſcendit ſuper nubem candidam. Veniens enim ad ſaluationem mundi, Dei filius, Angelus magni conſilii, nube amictus eſt: dum diuinitatem ſuã, quæ eſt caput & principium, in noſtra carne abſcondit. Hoc ergò carnis latibulum prima veſtis ſacerdotis, i. amictus ſignificat.

Apoc. 10. Pſal. 10. Eſa. 61.

De Alba. CAP. XX.

ALba lineum veſtimentũ & ſtrictum, quæ (vt Hieronymus ait) Hebraicè dicit Ephobad, & eſt ab antiquo ſacerdotalis ac Leuitici generis, longiſſimè diſtans à tunicis pelliceis, quæ de mortuis animalibus fiũt, quibus poſt peccatum veſtitus eſt Adam: vtpotè nihil mortis habens, ſed tota candida nouam vitam ſacerdotis eius deſignat, quam docuit, & in baptiſmo dedit, vt de baptiſmo ſurgentes, cingamus lumbos in veritate, & tota priſtinorum peccatorum turpitudo celetur. Vndè & Dauid: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Lingua eiuſdem veſtimenti ſurſum affixa, cæleſtem eius doctrinam inſinuat. Vndè Ioannes, Qui de cælo venit, inquit, ſuper omnes eſt, cuius teſtimonium qui accipit, ſignauit, quia Deus verax eſt.

Gen. 3. Apo 1. 5 Luc 12. Ephe 6. Pſal. 12. Ioan. 3.

De Stola. CAP. XXI.

STola quę ſuper amictum collo ſacerdotis incumbit, obedientiam ſignificat filii Dei, & ſeruitutem quam Dominus omnium propter ſæculorum ſalutem obiit. Nam, quod cum magna reuerentia cogitandum eſt, obedienter paſſus & mortuus eſt filius Dei, cauſam quippe mortalitatis, ſ. peccatum, nec origine contraxit, nec actu admiſit, & idcirco morti nil debuit, ſed dedit illi calicem pater, non iudex: amore, non ira: voluntate, non neceſſitate: gratia, non vindicta. Et ſicut Iacob liber & ingenuus, præcepto patris Iſaac, & matris conſilio Rebeccæ parens ſeruiuit Laban, vt Rachel & Lyam in coniugium duceret: ſic filius Dei præcepto patris, & conſilio Spiritus ſancti obediens, ſeruiuit mundo ſubiectus humeris eius peccata portando, vt ſynagogam de Iudæis, & Eccleſiam de Gentibus aſſumeret. Cùm ergo ſacerdos ſtolam accipit, meminiſſe debet & ſcire, quia grande iugum, licèt ſuaue: grande, licet leue, ſuper ſe tollit.

Gal. 4. Phil. 2. Gen. 28. 29. Matt. 11.

De Caſula. CAP. XXII.

CAſula magni ſacerdotis noſtri Chriſti veſtimentum ſignificat illud veſtimentum veri Aaron, cuius in oram deſcendit vnguẽtum, quod eſt in capite. Primùm deſcendens in barbam ipſius Aaron. Quod eſt illud veſtimentum? Sancta Eccleſia catholica. Nam barba Aaron, quod interpretatur mons fortitudinis, barba (inquam) Aaron, i. Chriſti Apoſtoli ſunt, atque Apoſtolici viri fortes & perfecti. Vnguentum autem regale & ſacerdotale, Spiritus ſanctus eſt, cuius tota plenitudo eſt in capite, ſ. Chriſto, atque indè primum in Apoſtolos, quaſi in barbam, deinde in totam Eccleſiam, & vſque in extrema membra Eccleſiæ, quaſi in oram veſtimenti deſcendit. Caſula ergo, veſtimentum Chriſti, quod eſt Eccleſia ſignificat. Eſt autem integra, & vndique clauſa, vt vnitatem vel integritatem veræ fidei demonſtret. Huic autem ſuperducitur, & ori eius aptè circũponitur amictus, quo ante caput ſacerdotis tegebatur. Quem, nubẽ humanitatis eius, in qua latuit diuinitas, ſignificare, iam diximus: quia videlicet, caput, corona & decus Eccleſiæ ſuæ humanitas Chriſti eſt: caput autẽ humanitatis Deus. In eo verò quòd caſula, cum ſit vna & tota integra, aptatione manuum, quæ extenſionem manuum crucifixi Domini aptè depingit, in anteriorem & poſteriorem partem quodammodo diuiditur, antiquæ Eccleſiæ, quæ paſſionem Domini præceſſit, & nouæ quæ ſubſequitur, ſignum eſt.

Pſal. 132. Coloſſ. 1. Sup. 519 Ephe. 1. 1. Cor. 2.

De Tunica. CAP. XXIII.

QVæ hactenus dicta ſunt, preſbyteris & Epiſcopis ſunt communia: quæ verò ſequuntur, Epiſcoporum propria. Tunicam quam ſubter caſulam habet põtifex, in veteri ſacerdotio coloris erat hyacintini, tintinnabula, & malis punicis in inferiori parte pendentibus, vt totus vocalis incederet pontifex, ne moreretur. Significat autem (vt Hieronymus ait) rationem ſublimium, quæ non patet omnibus, ſed maioribus & perfectis. Hanc habuerunt Moyſes & Aaron & Prophetæ, omneſque quibus dicitur: In montem excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion. Præcipuè verò hanc habuit tunicam Euãgelicæ textrix doctrinæ, ſapientia Dei, Chriſtus Dominus, & dedit illam Apoſtolis ſuis. Omnia enim quæcunque audiui à patre meo, inquit, nota feci vobis, ſed non niſi Spiritu ſancto ſuperueniente inducere vel portare potuerunt. Hanc quoque ſignauit illa tunica Domini, quam ſcindere milites noluerunt, eò quod eſſet inconſutilis, deſuper contexta per totum: damnum fore maximum ſignificantes his, qui Chriſtianæ fidei ſcripturam hæreſibus ſcindere conarentur.

Eſa. 40. Ioan. 15. Ioan. 19.

De Sandaliis. CAP. XXIV.

SAndalia pontificis illud ſignificant Dominicæ incarnationis calceamentum, de quo ipſe in Pſalmo: in Idumæam, inquit, extendam calceamentum meum, id eſt, gentibus notam faciam incarnationem meam. Vt enim ſacerdotio fungeretur pro nobis filius Dei, noſtra carne quaſi calceatus in hunc mundum venit, Sandalia ergo pontificis, incarnationem (vt dictum eſt) ſignificãt filii Dei. Et pulchrè quod in amictu capitis in calceamento pedum ſignatur, nam & in carne diuinitas latuit, & per carnem eius notitia vniuerſum mundum percurrit. Per lingulas, quibus ipſa pedibus ſandalia conſtringuntur, id ipſum accipimus, quod Ioannes Baptiſta per corrigiam calceamenti ſignaſſe probatur, cum de ſponſo Chriſto loquens, cuius, inquit, non ſum dignus corrigiam calceamenti eius ſoluere. Copulam ergo illam ineffabilem, charitatem ineſtimabilem, vincula ſancti Spiritus inſolubilia, quibus diuinitas verbi noſtræ carni ſe coniunxit, per ſandaliorum corrigias deſignari accipimus. Prętereà dum tam ſacrum, tamque myſticum pontifex pedis ſui ſpectat ornatum, meminiſſe debet & ſcire, ſe quoque pedem eſſe ſpecioſum, iuxta illud: Quam pulchri ſupra montem pedes annũtiantis & prędicantis pacem, &c.

Pſal. 59. Mat. 1. Luc. 3. Eſa. 52.

De Annulo. CAP. XXV.

[A] ANnulus digiti, donum ſignificat Spiritus ſancti, quo dites & ornatus ad Eccleſiam ſuam deſcendit filius Dei, quodque credentibus in ſe permultas & differentes donationes ſecundum beneplacitum ſuum diſtribuit, alii dans ſermonem ſapientiæ, alii ſermonem ſcien- [Rom 12] tiæ, &c. Harum diuiſiones gratiarum inuiſibiles imita- [1.Cor 12] tur viſibiliter, vtpote Chriſti vicarius, catholicus pontifex, per ſacrorum diuiſiones ordinum, ponens quoſdam in Eccleſia ſacerdotes, alios diaconos, & cæteros ſacri altaris officiales. Latius autem ſignificatio prædicti extenditur anuli, quia dum omni Eccleſiæ ſanam doctrinam, & fidem integram prædicat, velut oppignoratam anulo ſponſam Chriſto ſubarrhat. Non ergo abs re in eius digito gemmatus fulget anulus, per cuius miniſterium Chriſtus Dominus tam fulgida diſtribuit dona ſancti Spiritus.

Quo ſigno crucis aurea lamina ceſſit.

CAP. XXVI.

SIgno crucis Chriſti aurea lamina veterum pontifi- [Exod 28] cum ceſſit, quod olim erat in frōte micans octauum decus ponoficum: Inſcripta nunc eſt penè eadem ineffabilis maieſtas nominis. Illic enim erat ineffabile nomen Dei, hic eſt inæſtimabile myſterium crucis.

Crux namque inæſtimabile ſignum eſt, admirabilis virtus eſt. Crux ſpes Chriſtianorum, reſurrectio mortuorum, cæcorum dux, claudorum baculus, deſtructio ſuperborum, conſolatio pauperum, ſuſtentatio inopum, ſpes deſperatorum. Crux regum magnificentia, ſacerdotum gloria. Crux igitur aurea lamina ſacratius ornamētum. Nec ſtatim occurrat, decus hoc ideo non eſſe pon- [C] tificis, quia cum illo toō quoque commune eſt plebi. Nā illa dignitas habet in hoc aliquid, quod nec inferioris ordinis ſacerdotibus commune ſit. Sic enim in fronte ſua chriſticolarum ſignifer hoc vexillum baiulat, vt in ſubiectæ plebis frontibus ſoli ſibi ſacro chriſmate pingere liceat. Sicut Apoſtolorum erat, baptizatis imponere manus, vt acciperent Spiritum ſanctum: ſic & hoc ad diem valens, proprium eſt Epiſcoporum. Ecce quale quantumque ornamentum accepit in ſuis ſacerdotibus filius [Luc 15.] ille prodigus, cui reuertenti de longinqua regione, vbi porcos pauerat, benignus pater occurrens vitulum ſaginatum fecit occidi. Applaudit ſibi tota familia patris in gloria pœnitentis filii: frater autem eius maior ille ingratus foris ſtans inuidia torquetur, & fraternæ ſalutis conuiuio participari noluit.

De Pallio Archiepiſcopi.

CAP. XXVII.

EST tamen octauum Archiepiſcopis indumentum pro aurea lamina, quod dicitur pallium, ab Apoſtolica ſede datum: quod a collo circa pectus dependens, ſitu ſuo illam (quæ valde condecet Epiſcoporum patrē, & eorum concilii principem) patenter deſignat humilitatis vel ſapientiæ torquem. Quam hoc illorum priuilegium habeat rationem, non videtur prætereundum. Poſtquam duodecim Apoſtoli per vniuerſum mundum diſperſi, ſinguli ciuitatibus præſiderent, tam ipſi quàm ſucceſſores eorum miſere per contiguas ſuis ſedibus prouincias prædicatores, quos & Epiſcopos ordinauerunt vt vbi recepti fuiſſent, omnia Chriſtianitatis ſacramenta, velut ipſi Apoſtoli peragerent, vt per vrbes comprouinciales Epiſcopos ordinarent. Et aliorum quidem Apoſtolorum ſucceſſores Patriarchæ ſunt dicti. Petri autem ſucceſſor pro excellentia principis Apoſtolorum, Apoſtolicus nominatur. Qui autem ab eis per prouincias miſſi ſunt, tam ipſi quam ſucceſſores eorum, Archiepiſcopi vocantur, & qui ab his per vrbes comprouinciales, ordinati ſunt, & qui illis ſuccedunt, vſque hodie ſimpliciter Epiſcopi nominantur. Initium ergo fidei habentes ab Apoſtolica ſede, regulam hanc metropolitanæ obſeruant Eccleſiæ, vt neminem habeant pontificem, niſi ab eadem ſede miſſum, a qua primus illis prædicator fidei miſſus eſt. Illa autem miſſio, ſupradicti pal- [A] lii largitio eſt, quod (vt dictum eſt) à collo dependens humilitatem Domini ſignificat, dicenis, ſicut miſit me pater, & ego mitto vos. [Ioan 20] Inter cæteros vero Galliarum Archipræſules, meritò Remenſis auctoritate præminet, quia videlicet antiqua metropolis cum eſſet, acceſſit & hoc, quod eius pontifex beatus Remigius (quod magnum eſt) ab ipſo Deo miſſus, & antequàm naſceretur, magnificè promiſſus, gentem Francorum ſimul cum rege primus perduxit ad fidem Catholicam. Quam eius miſſionem* Ormiſda pontifex Romanus a B. Petro ſui, vt debuit approbans, eidem Remenſi pontifici vices ſuas delegauit per omne regnum Ludouici, & Remenſis Eccleſiæ primatum adaugens, ſumma auctoritate confirmauit. Treuirenſi autem Eccleſiæ Maternus a B. Petro Apoſtolo miſſus, hæreditatem pallii ſuis ſucceſſori- [B] bus dereliquit. Moguntinæ Creſcens, Apoſtoli Pauli diſcipulus, prædicauit. Traiecti ſanctus Vuillibrordus, a Sergio Papa miſſus.

Sed primatum Colonia metropolis obtinuit, ea maximè cauſa, quia Creſcens prædictus Coloniæ quoque Apoſtolicam verbi Dei viſitaoonem primus intulit. Cantuariæ verò, nobili Anglorum Metropoli, Auguſtinus a B. Gregorio miſſus eſt pontifex primus, qui toti Anglorum genti, vt Chriſtum cognoſceret, ſtrenua prædicationis adminiſtratione ſubuenit. Et dè veſtibus quidem ſacris, quantum ad præſens attinet, pro poſſe ſit dictum.

De Ante Introitum. CAP. XXVIII.

SAcerdote tandem ad ſanctum altare ingreſſuro, debet tam ipſe ſacerdos, quam & tota præſens Eccle- [C] ſia, dilatare animam ſuā, & amplo fidei ſinu tenere memoriam Incarnationis, Paſſionis, Reſurrectionis & Aſcenſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & memoriam omnium ſanctorum, qui tum ab initio mundi votis expectauerunt, geſtis præfigurauerunt, dictiſque aut ſcriptis prophetauerunt, & in eorum contemplatione in voces erumpere, præcinendo antiphonam, quę dicitur ad introitum. Nam ſicut introitus ſacerdotis ingreſſum filii Dei in hunc mundum, ſic antiphona, quæ dicitur ad introitum, voces & expectationem præferunt Patriarcharum & Prophetarum. Ingreditur ergo antiphona prædicta, non minus quàm ſemel decantata, cum eiuſmodi pompa, quæ ſignificatę rei aptiſſimè congruit. Procedunt flammantes cereoli, videlicet in ſignum gau- [D] dii, quod in ortu Saluatoris omni mundo effulſit, de quo Angelus ad Paſtores: Annūtio vobis gaudium ma- [Luc 2] gnum, &c. Præcedunt ſacerdotem miniſtri duo, non pariter, neque a latere incedētes, ſed ante ſubdiaconos. Signant enim hi duo vetus & nouum teſtamentum, id eſt, legem & Euangelium, quorum lex tempore prior, Euangelium vero dignitate maius eſt. Hæc namque ſa- [Matt 5] lutis miniſteria Saluator inuenit, qui Euangelium quidem attulit, legem vero non ſoluere, ſed adimplere venit. Iſti ſunt duo pedes Angeli, qui (vt ſupra dictum eſt) [Apoc 10] deſcendit de cęlo amictus nube, & poſuit pedem ſuum dextrum ſupra mare, ſiniſtrum ſuper terram. Legalis enim moralitas, Ioanne Baptiſta vel ipſo Domino docente, [Luc 3] tranquillius audita eſt, contra Euangelicam veri dignitatem, i. manifeſtam fidei doctrinam, verbi gratia, cum diceret: Ego & Pater vnum ſumus, & antequam Abraham fieret, ego ſum, veluti mirabiles elationes maris fluxa & falſa corda tumuerunt. Subdiaconus quo- [Matt 21] que præfert textum Euangelii, quia profectò lex teſtimonia continet Chriſti. Sicut ipſe dicit Iudæis: Si crede- [Pſal 40] [Ioan 5] retis Moyſi, crederetis forſitan & mihi. De me enim ille ſcripſit: Portat verò clauſum, quia videlicet antequam agnus occiſus aperuiſſet ſignacula 7. clauſum erat in lib. [Apoc 5] legis ſacramentum eius paſſionis.

De incenſo. CAP. XXIX.

INgreſſus ergo ſacerdos, vbi ſancto altari aſſiſtit, thuribulum ei cum incenſum adoleat, datur in manu. Nam prædictus Angelus, ſicut in alia periocha Apoca- [Apoc 8] lypſeos legimus, ſtetit iuxta aram, habens thuribulum aureum

aureum in manu ſua, dum in conſpectu Eccleſiæ ſe o-
Heb 2. ſtendit Dei filius, habens immaculatum corpus, quod
& impleuit igne, quia corporaliter in ipſo ſeptiformis
Spiritus ſancti gratia requieuit. Interim chorus conci-
nit Kyrie eleiſon, quod ſignificat omnes vniuerſales
Eccleſiæ preces, quæ ſunt incenſa vera, de quibus ibi-
Apoc 8. dem dicitur: Data ſunt ei incenſa multa, vt daret de
orationibus Sanctorum omnium ſuper altare aureum,
quod eſt ante thronum Dei.

De Gloria in excelſis. CAP. XXX.

MOx ſequitur hymnus, Gloria in excelſis, quem
ab ore angelorum Eccleſia ſancta rapuit. Hic
hymnus & angelorum eſt & hominum. Primum autem
Angelorum congratulantium, quod nato Domino ac-
cenſa iam eſſet lucerna clariſſima, cum qua ſine dubio
perditam drachmam inuentura eſſet æterna ſapientia.
Luc. 2. 15 Inde eſt, quod iam præoccupantes dicût. Et in terra pax
hominibus bonæ voluntatis, quia pacem nemo om-
Coloſ. 1. nium, qui ſunt in cælo, vel qui ſubtus terram, poterat
Epheſ. 2. facere inter Deum & homines, hic factor omnium
Deus, propter homines homo factus, iamiam facturus
eſſet in carne ſua, ſoluto pariete inimicitiarum.

De Collecta. CAP. XXXI.

QVæ poſt hæc ſequuntur orationes, à ſacerdote ſa-
lutatione præmiſſa, per quam attenti fiant audi-
tores, ſecundum orationes dicuntur ipſius Domini, cu-
ius tota vita continua pro nobis & perpes oratio fuit,
quæ & deſignatur in Apocalypſi per fumũ aromatum,
Apoc 8. qui aſcendit in conſpectu Dei de manu Angeli. Homo
namque verus, paſſioni propter nos deſtinatus (cuius
Pſal. 39. illa vox eſt: Holocauſtum & pro peccato non poſtula-
ſti, tunc dixi: Ecce venio) ſemper vnitum ſibi pro no-
bis orabat verbum Domini, patremque & ſpiritum ſan-
Hebr. 5. ctum, & (vt ait Apoſtolus) in diebus carnis ſuæ preces
ſupplicationeſque ad Dominum, qui ſaluum illum poſ-
ſet facere à morte, cum clamore valido, & lachrymis
offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Quam eius
orationem bene Pſalmus ſeptimus innuit, cuius titulus
inſcribitur, Pſalmus ipſe Dauid, quem cantauit Domi-
no pro verbis Cuſi, id eſt, Æthiopis, ſcilicet malitioſi
populi, qui iam cum Herode, vel poſt Herodem illum
perſecuti ſunt, & maxime Phariſæorum, qui vt mali
agricolæ vineæ Domini, dixerunt: Hic eſt hæres, venite
Luc. 15. occidamus eum, & noſtra erit hæreditas. Quod autem
Matt 21 in fine orationis ſubiungitur: Per Dominum noſtrum,
eo reſpectu fit, quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus
mediator eſt Dei & hominum, & impoſſibile eſt ęterna
Dei beneficia per aliam viam decurrere ad nos, quam
per ipſum. Per ipſum ergo petimus & impetramus, ſicut
ſæpe per medıamen cryſtalli lapidem ſubiectam eſcã,
à longinquo ſole cæleſtem mutuamus ignem. Huc vſ-
que Miſſæ initium, quod dicitur Introitus, commemo-
rans nobis introitum Saluatoris in hunc mundum, id
eſt, à Natiuitate eius vſque ad Ioannis prædicationem:
quando baptizatus ipſe & orans, quadraginta dierum
ieiunium celebrauit.

De Epiſtola. CAP. XXXII.

EPiſtola perſonam gerens legis & Prophetarum pręæ-
curſionis debitum agit officium ante ſanctum
Chriſti Euangelium. Lex enim per manus Moyſi in-
fantem Dei populum, velut pædagogus, cuſtodiendum
ſuſcipiens, futurum Chriſti aduentum expectare do-
cuit, & per eos digitumque Ioannis, iam præſentem
Chriſtum eidem alumno ſuo iam adulto, vt eum ſeque-
retur, indicauit. Præceſſit namque lex Euangelium, ſi-
cut virga Spiritum manſuetudinis, ſicut timor charita-
tem, ſicut initium perfectionem, ſicut dominantis præ-
Matt. 11. ceptum præcedit amantis conſilium. Epiſtola vero vox
Ioan 1 legis eſt, ſuam in Ioanne imperfectionem profitentis,
& ad perfectionem Euangelicam ſuos auditores tranſ-
mittentis. Quamuis autem ſæpe de Apoſtolicis ſuma-
tur litteris, tamen in eo gradu eſt ac ſi ſemper de lege ſit
& prophetis. Semper enim moralitatem vitamque a-

A ctiuam magis, quam contemplatiuæ ſublimitatem, quę
in Euangelio radiat, Apoſtolica quoque lectio inſtruit
& diſpenſat. Epiſtola vero Græce, Latine dicitur ſuper-
miſſio, vel ſupererogatio. Quod nomen bene congruit
litteris Apoſtolicis, quia videlicet Euangelio Chriſti
ſupererogatæ ſunt. Siquidem ordo Apoſtolicus ſtabu-
larios ille eſt, cui noſter Samaritanus, id eſt, cuſtos, Do-
minus noſter Ieſus Chriſtus, hominem illum, quem la-
tronibus deſpoliatum, vulneratum & ſemiuiuum reli-
ctum inuenerat, commiſit. Proferens duos denarios,
id eſt, legem & prophetas, & dicens ei, Curam illius
habe & quodcumque ſupererogaueris, ego cum re- *Luca 10*
diero, reddam tibi. Bene ergo litteræ, quas Apoſtoli
Euangelio Chriſti ſupererogauerunt, Epiſtolæ appel-
latæ ſunt. Differunt autem pene pariter vt lex aut Pro-
B phetæ, à maieſtate ſancti Euangelij, quia videlicet pari-
ter de moribus tractant. Et Euangelij ſacramenta illi
ventura denonciant, hi iam præterita commemorant.
Igitur (vt ſupra dictum eſt) morale legis officium agit
Epiſtola, tantum diſtans ab eo, quod in officio Miſſæ
præcedit ſancto Euangelio: quantum ſeruus à Domi-
no, præco à iudice, legatus ab eo, qui miſit illum. Qua-
propter cum legitur, non iniuria ſedemus: cum autem
ſanctum Euangelium audimus: demiſſis reuerenter aſ-
pectibus, ſicut Domino noſtro aſſiſtimus. In eo, quod
ſanctum præuenit Euangelium. Baptiſtæ Ioannis imi-
tatur officium, qui præuaricatores legis corrigens, & *Luc. 3.*
mores eorum Euangelicæ fidei ſuſcipiendæ præparans, *Matt 3.*
implebat quod de illo dixerat Angelus: Ipſe præibit an- *Luc. 1.*
te Dominum in ſpiritu & virtute Heliæ, parare Domi-
C no plebem perfectam.

De Manipulo. CAP. XXXIII.

MAnipulus, quem in brachio ſiniſtro geſtat ſub-
diaconus, dextro vacante, vt expeditum ſit ad
adminiſtrandum: illud nobis innuit, quod ſi timentes
ſecurim iudicij æterni (quæ iam ad radices arborum po-
ſita eſt, vt omnis arbor, quæ non facit fructum bonum *Matt 3.*
excidatur, & in ignem mittatur) prædictam pœniten-
tiam ſuſceperimus, & dignos pœnitentiæ fructus fe-
cerimus, manipulos iuſtitiæ reportabimus, iuxta il-
lud: Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua: Ve- *Pſal. 125*
nientes autem venient cum exultatione, portantes ma-
nipulos ſuos. Fimbriæ vero manipuli vel ſtolæ, vel cu-
iuſlibet ſacræ veſtis perſeuerantiam ſignificant eorum-
dem bonorum operum, vel completionem morum,
D quia fimbria eſt vlterior pars veſtis. His fimbriis glorio- *Pſal 44*
ſa in Pſalmum circumamicta eſt filia regis, ſicut talari *Gen 37.*
tunica filius accreſcens, decorus erat inter fratres ſuos
Ioſeph.

De Graduali. CAP. XXXIIII.

GRaduale ad pœnitentiæ reſpicit lamentum, can-
tus aſper & grauis adeo, vt illud excelſe nobis ef-
ferre vocibus nec vſus nec decus ſit. Significat enim
non iam requiem remuneratorum, ſed laborem ope-
rantium. Propter quod diebus poſt Pentecoſten de of-
ficio tollitur, quia videlicet dies illi futurum in regno
Dei felicem ſanctæ Eccleſiæ ſtatum ſignificant: quan- *Matt 3.*
do iam area Chriſti ventilabro (quod eſt in manu eius) *Luc 3.*
purgata erit, nullumque ex reſiduis granis iam timebit,
quod ab horreo Dominico debeat in ignem palearum
E inextinguibilem proijci. Attamen in prima Paſchæ
hebdomada cantari conſueuit, cuius conſuetudinis
cauſa ſuo melius loco reddetur. Dicitur autem gradua-
le à gradibus humilitatis: vtpote illi conueniens, qui
necdum aſcendit de virtute in virtutem, ſed in conual- *Pſal. 83.*
le plorationis poſitus, iam tamen aſcenſiones in corde
ſuo diſpoſuit. Quarum ratio cum in multis inueniatur
locis, in myſticis maxime quindecim graduum canticis
diſtincta eſt. Eiuſmodi aſcenſoris initium & imperfe-
ctionem cantor inuiens, ad gradum ſæpius conſiſtit,
& inferior eo ſtare conſueuit, qui ſubſequens Alleluia
concinit.

De Alleluia. CAP. XXXV.

A Lleluia Latinæ linguæ peregrinum nomen eſt, A cuius myſterium, velut quoddam gaudij ſtillicidium, de diuitus ſupernæ Hieruſalem, primum in mentem Patriarcharum & Prophetarum, poſt in Apo- Rom. 8 Phil. 3. ſtolorum ora plenius per Spiritum ſanctum delapſum eſt. Significat enim æternum Angelorum, & beatarum animarum conuiuium, quod eſt ſemper laudare Dominum, & præſentis ſemperque videndi vultus Dei, nouum ſine fine cantare miraculum. Ad hoc vitæ præſentis inopia nullatenus aſpirare meretur, ſcire autem vbi ſit & prægustare illud gaudio ſpei, ſitire, & eſurire quod guſtaueris, hæc illa, quæ dicitur, Sanctorum in hac vita perfectio eſt. Quapropter interpretatum hoc Hebraicum nomen remanſit, vt peregrinum ab hac vita gaudium, peregrinum nihilominus ſignaret, potius B quam exprimeret vocabulum. Quoniam igitur futuræ beatitudinis, quaſi proprium eſt vocabulum, iure eo tempore magis frequentatur, quo reſurgens Dominus, eiuſdem beatitudinis ſpem nobis propinauit & promiſſum. Vt autem aliis quoque temporibus ad miſſam caneretur, olim Romanæ Eccleſiæ conſuetudo non erat, ſed à B. Gregorio inſtitutum, imo reſtitutum eſt. Namque à tempore Damaſi Papæ, cum prius fuiſſet eadem conſuetudo, defecerat. Denique cum de hoc & de aliis nonnullis quoſdam murmurare ſentiret, tanquam cõſtenter Eccleſiæ conſuetudines ſequeretur, non dedignatus eſt rationem reddere, dicens: Nos in nullo horum aliam Eccleſiam ſecuti ſumus. Nam vt Alleluia hîc diceretur de Hieroſolymarum Eccleſia, ex B. Hieronymi traditione, tempore beatæ memoriæ Damaſi Pa- C pæ traditur tractum. Et ideo in hac magis ſe de Alleluia conſuetudinem amputauimus, quæ hic à Græcis fuerat tradita. Canitur ergo Alleluia poſt graduale, canticum lætitiæ, poſt luctum, pœnitentiæ: & ſummopere nitentes exprimere magnitudinem conſolationis, quæ repoſita eſt illis, qui nunc lugent, iubilamus magis quam canimus, vnamque breuem digni ſermonis ſyllabam in plures neumas, vel neumarum diſtinctiones protrahimus, vt iucundo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur illuc, vbi ſancti exultabunt in gloria, Pſal. 149 lætabuntur in cubilibus ſuis.

De Euangelio. CAP. XXXVI.

H Actenus ſeorſum ſedebat ſacerdos malarum victor cogitationum, dominique victoriam ſedendo ſignificans, cui victo tentatore, ſedenti & imperan- D ti miniſtrabant Angeli, ſicut ſcriptum eſt: reliquit eum Matth. 4. tentator, & acceſſerunt Angeli & miniſtrabant ei. Surgit tandem ad altare accedens, ita vt opportune veniat nobis in mentem Dominus Ieſus, præparata ſibi per Ioannem via ad corda hominum de deſerto rediens, vt docet ipſe & diſcipulos ſuos eligens, mittat ad prædicandum. Mittit namque ſacerdos diaconum ad legendum ſanctum Euãgelium, petitam dando benedictionem, quod ſubdiacono prius Epiſtolam lecturo non fecerat. Legem enim & Prophetas inuiſibilis inuiſibiliter miſit. Apoſtolos autem & Euangeliſtas quorum diaconus perſonam gerit, viſibilis factus, & ſanctam Cant. 4. Eccleſiam, ſponſam videlicet ſuam oſculans oſculo oris ſui viſibiliter miſit & docuit. Accipit diaconus tex- E tum ſancti Euangelij, quod baiulans ad lectricium, efficitur pes Chriſti. Præcedunt ceroferarii cum thuribulo, per quæ ſignificantur gaudium & bona opinio. Gaudium enim ſemper eſt in bono nuncio. Bonæ quoque opinionis ſe eſſe nouerunt, qui hoc bonum portant nuncium, qui & cõfidenter dicunt. Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco. Quapropter incenſum 2. Cor. 2. bonæ opinionis ſignum, locum ipſum aſpergit in quo legendum eſt Euangelium. Qui locus ſi ſit dies feſtiuus, A quando ſolet conuenire populus, eminentior eſt, vt ex ipſo ſtatu commoneatur diaconus, quod is, qui ſurſum ad Dominum deſidem inuitat populum, ſtare debeat in monte virtutum, iuxta illud: Supra montem Eſa. 40. excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion: Exalta in fortitudine vocem tuam, qui euangelizas Hieruſalem. Quam eius fortitudinem & ſtola prædicat, quæ ſuper humerum poſita, inde vſque ad ſuccinctionem lumborum deducitur, quod fortitudinem ad vocem, exaltandam tunc habeat, ſi fortis ſit ad operandum & ſuccinctus contra pugnas libidinum. Euãgelica namque prædicatio, quæ eſt fons hortorum, puteus aquarum viuentium, non fluit impetu aliunde, niſi de Libano, id Cant. 4. eſt, de corde caſto, & de ore candido, quia ſordes vitiorum, dum conſcientiam coarctant, os quoque angu- B ſtant nè aquæ viuæ cum impetu fluant. Quod Dalmaticam non niſi feſtis diebus induit, hoc ſignificat, quod rationem ſublimium ſacramentorum, non niſi poſtquam glorificatus eſt Dominus Ieſus, & Spiritus ſanctus euenit, diſcipuli portare potuerunt. Nam tunicam eiuſmodi ex auctoritate beati Hieronymi, rationem ſignificare ſublimium, ſupra diximus. Eſt autem clauſa circa collum, vt pectus ſit opertum: quia (ſicut ait Apoſtolus) Euangelium in his qui pereunt, eſt opertum. Præcedit ſubdiaconus diaconum, portans quem Euangelio ſubſternat puluillum, quia videlicet ad omne, quod loquitur Euangelium, lex competens ſuggerit teſtimonium. Summa vero reuerentia debetur ad audiendum Euangelium, quod maxime eſt Ver- C bum Dei: quam diaconus prima voce, quam emittit, 2. Cor. 4. ſatis venerabiliter exigit, dicendo: Dominus vobiſcum. Cuius enim melius quam Domini præſentia, reuerentes & religioſi auditores petitum debent præſtare ſilentium? Attenti ergo & beneuoli ſunt illico, & eo cordibus conuerſi & vultibus, reſpondent: Et cum ſpiritu tuo. Statim dociles quoque reddit, dicendo: Sequentia ſancti Euangelij. Hoc autem dicimus, non quod maieſtas Euangelij dignata ſit vnquam regulis oratorum ſubiici, ſed quia quod in hominibus facere nititur ſtudium eloquentiæ, hoc in Eccleſia ſua melius perficit ſumma natura ſapientiæ. Nam, vt ait B. Auguſtinus, eloquentia ſapientiæ comes eſt, & quocunque domina hæc progreditur, illa vt eius ancilla ſubſequitur. Reſpondemus, gloria tibi Domine, glorificanteſq; Domi- D num, quod miſit nobis verbum ſalutis, iuxta illud quod in Actibus Apoſtolorum legimus: Et glorificauerunt Act. 11. Dominum, dicentes: Ergo & gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit.

Item de Euangelio. CAP. XXXVII.

S Anctum Euangelium principale eſt omnium, quæ dicuntur ad miſſæ officium. Sicut enim caput præeminet corpori, & illi cætera membra ſubſeruiunt, ſic Euangelium toti officio præeminet & omnia quæ ibi leguntur, vel canuntur, intellectuali ratione illi conſentiunt. Exempli gratia: Dominica prima Aduentus Domini hoc Euangelium legitur: Cum appropinquaſſet Dominus Ieſus Hieroſolymam, &c. Vt intelligamus, quomodo huic Euangelicæ lectioni cætera membra cõ- Matth. 21. ſonent officij, quæramus primo, in quo eadem lectio E congruat tempori. Ad hoc breui argumentatione hoc modo reſpondendum eſt. Idcirco aduenit Dei filius, vt genus humanum à diabolo peccatorum vinculis colligatum miſeratus abſolueret, & in cœleſtem Hieruſalem, vnde homo captiuus abductus fuerat vias ſuas docendo, placidus aſſeſſor cordium reduceret. Hoc autem proculdubio myſticus Euangelii eiuſdem continet intellectus.

Finis libri primi.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS LIBER SECVNDVS.

De Symbolo, Credo in vnum Deum. CAP. I.

LECTO Euangelio, maiore quæ ſequuntur egent intentione: quia videlicet maiora continent ſalutis noſtræ ſacramenta. Sicut enim poſt paſſionem Domini maiore, quam ante, chariſmatum dona gratia largiente effuſa ſunt: ſic poſt Euangelij lectionem maiora ſacramenta ordinata ſunt. Tunc ergo, ſi ſit dies dominica, vel aliqua condigna feſtiuitate decorata, cantatur ſymbolum, quod eſt, Credo in vnum Deũ: Maxime enim dominicæ Reſurrectionis, vel Pentecoſtes ſacramentum reſpicit hoc fidei tripudium: quando noua ſoboles Eccleſiæ vitalis fontis ingreſſura lauacrum, reddebat eius, quam catechizata didicerat, † ſymbolum. [† Adde fidei,] Hoc igitur concentu bene & conſone chorus catholicus doctrinæ reſpondet Euangelicæ, & ne dicat ei puer electus, cæleſtis cantilenæ doctor, iucundus muſicus. [Matth. 11] Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis, cantando & alacri mente ſaltando oſtendit, quam bene ſuauem cantilenæ eius modum retinuerit. Interim ſubdiaconus apertum circumfert Euangelij librum, omnibus religioſo oſculo ſalutandum, quem ad introitum portauerat clauſum, quia poſt prædicationem Chriſti cœpit lex credentibus, quam antea geſtabat clauſam, apertam oſtendere fidem Euangelicam.

De Offerenda. CAP. II.

POſt ſymbolum cantatur offerenda. Offerenda cantus eſt Eccleſiæ, nomen hoc habens ab offerendo tractum, eo quod tunc canitur, quando omnipotenti creatori noſtro incorruptum laudis offerimus vel præparamus ſacrificium. [Pſal. 94.] Hic magis ac magis aperiendum fidei oſtium, & animæ triclinia ponenda ſunt, vt ingrediatur veritatis opus, quo panis & vinum in verum corpus & ſanguinem Domini transferuntur: [1. Reg. 1. cap. 7.] ne efficiamur ſicut Achis ille, de quo ſupradictum eſt. [3. Reg. 21.] Multi namque fidei oculos non habentes, & in ſancto ſacrificio præter panem & vinum nihil amplius intuentes, cum diceretur eis, corpus & ſanguis domini eſt, murmurauerunt dicentes, quomodo eſt? Latuit enim eos, [Apoc. 10] quas voces ſuas ſeptem tonitrua locuta ſint, cum clamaſſet angelus ille fortis voce magna, quemadmodum cum leo rugit, & quod illæ voces quicquam attineant ad myſterium ſacrificij iuxta Pſalmiſtã dicentem: [Pſ. 26. 2. Cor. 4] Circuibo & immolabo in tabernaculo eius hoſtiam vociferationis. Nos autem credimus propter quod & loquimur, [Apoc. 14] quia quicquid angelus ille clamauit magno clamore Euangelij æterni, quicquid poſt clamorem eius, Eccleſiæ ſuæ locutus eſt Spiritus ſanctus, donorũ ſuorum ſeptiformi tonitru, [Rom. 10] verum Dei verbum, verum Dei filium, [Matt. 16] ſancta Eccleſia catholica offert creatori ſuo, [Luc. 22.] credens corde, & ore confitens, pariterq; manibus panem & vinum, ſicut ſibi tradidit ipſe Saluator, offerens. Nam pro quota ſuorum parte beneficiorum gratias ageret Eccleſia creatori, ſaluatori, & illuminatori ſuo, ſi nihil aliud ei, quam panem & vinum offerret? [Apoc. 11] Solum denique terrenum corpus huiuſmodi fructus alitur & ſuſtentatur? Etiam antequam creuiſſet Eccleſia, tempuſque nuptiarum attigiſſet, antequam coniuncta viro ſuo filium ex eo ſuſcepiſſet, quem in acceptabile ſacrificium offerre poſſet, non erat ſacrificium eius adeo vacuum, vt nihil præter id quod videbatur, in ſe contineret. Habebat namque cauſas inuiſibiles, propter quas inuiſibiles hoſtias offerret, videlicet opera Dei

A memoria digna, verbi gratia, manum quam extendit Dominus ſuper primogenita Ægypti, [Exo. 12] tranſiens ſuper tabernacula Iſraël ſignata ſanguine agni, tranſiens & ſaluans, protegens, liberans, tranſitumque Iſrael per mare rubrum, & ſubmerſionem Pharaonis & exercitus eius & curruum, cæteraque Dei magnalia. Hæc autem [Col. 2. 1. Cor. 10] omnia vmbræ futurorum erant, quæ in figura contingebant illis. Igitur & ipſa ſacrificia, quæ propter has fiebant cauſas, ſancta quidem, ſed ſanctiorum vmbræ: bona quidem, ſed meliorum erant figuræ. Quales cauſæ, tales & cauſarum memoriæ. Non ergo ſolum panem & vinum, quæ corporaliter videntur, ſed & quod non niſi fidei oculis aſpicitur, verbum Dei, filium Dei offert ſancta eccleſia, nouum & verum immolans ſacrificium, quia iam concipit, corde credendo ad iuſtitiam, B iamq; parit, ore confitendo ad ſalutem. [Rom. 10.] Ipſa enim eſt mulier illa magna, quæ in Apocalypſi viſa eſt amicta ſole, [Apoc. 12. Ecd. 27.] ſcilicet Chriſto, quem induit in baptiſmo lunam habens ſub pedibus, videlicet omnia mutabilia calcans. Luna enim mutabilis eſt, atque ideo mutabilem mundum deſignat, & in capite ſuo geſtans coronam ſtellarum duodecim, id eſt, chorum duodecim Apoſtolorum, qui in eius initio præfulſerunt, & in vtero habens, & clamabat parturiens, & cruciatur vt pariat. Huius in vtero habentis, clamantis & parturientis ſalubrem cruciatum, Offerendæ, de qua loquimur grauis & grandiſonus imitatur cantus: quæ neumis diſtenta frequentibus, & ſuis fœcunda verſibus, quantumuis longa iubilatione non valet ſatis exprimere quod ſignificat. [Deut. 30] Ne ergo dicas in corde tuo, quis aſcendit in cælum, hoc eſt Chriſtum inde deducere: [Rom. 10. 6.] vt is qui in ſe reC ſurgens ex mortuis iam non moritur, adhuc per ſacri altaris hoſtiam in ſuo myſterio pro nobis iterum; [Deut. 6.] immoletur. Prope eſt enim verbum in ore tuo & in corde tuo, [Rom. 10.] hoc eſt, verbum fidei quod prædicamus, inquit Apoſtolus. Quoniam ergo prope eſt in ore tuo verbum Dei verbum crucis, Chriſtus dominus, ſi huius verbi flumen ſuper panem & vinum effuderis, & ordine (qui ab ipſo ſtatutus eſt) veritatem huius verbi protuleris, ſtatim de ſancto altari panem ipſum & vinum, in corpus & ſanguinem ſuum transferendo ſuſcipit, eadem virtute, eadem potentia vel gratia, qua noſtram, de Maria virgine carnem ſuſcipere potuit, quomodo voluit. Nec duo dicuntur aut ſunt, hoc quod de altari, & illud quod acceptum eſt de vtero virginis: quia videlicet vnum idemque verbum, vnus idemque Deus ſurſum eſt in carne, hic in pane: Alioquin & ille panis, D quem heri ſacrauimus, & ille quem hodie vel cras ſacrificabimus, plura ſunt corpora, nec recte dicimus offerri ab Eccleſia corpus Domini meliuſque diceremus corpora, quia quotidie pene tot offeruntur panes, quot habentur in Eccleſia ſacerdotes: ſed hoc prohibet cauſa, conuicit ratio, religio reſpuit. V[illegible]as enim verbi vnitatem efficit ſacrificij. Similiter enim vnum verbum, & olim carnem de Maria virgine ſumpſit, & nunc de altari ſalutarem hoſtiam accipit. Igitur vnum corpus eſt, & quod de Maria genitum in cruce pependit, & in ſancto altari oblatum, quotidie nobis ipſam innouat paſſionem Domini. Cum autem Eccleſia quoque corpus ſit Chriſti, propter eiuſdem verbi vel ſpiritus vnitatem, nam eundem ſpiritum Chriſti idemque in ſe manens habet verbum Dei quod vniuit ſibi carni de carne Mariæ virginis: ſciendum eſt, quod non tantum de verbo Dei, ſacræ hoſtiæ accedit, quantam

habet gratiam eiuſdem verbi vnus quilibet ſacerdos, qui ad ſacrificaudum aſſiſtit. Vnuſquiſque enim ſuam diuiſiuam habet gratiam vel donationem verbi aut Spiritus ſancti. In ſacram autē hoſtiam tanta ſe plenitudo diuinitatis infundit, quanta in Mariæ virginis vterum deſcendit, quanta in corpus Eccleſiæ per gratiarum diuiſiones ſeſe diſtribuit. Nam quomodo deifer panis ille non de vno, ſed de multis conficitur granis, & vinum illud ſacroſanctum non de vno, ſed de multis confluxit acinis: Sic nimirum non tantum habet verbi Dei, quāta eſt gratia vnius hominis, ſed quanta eſt plenitudo [Eph. 1.] totius corporis Chriſti quod eſt Eccleſia, quæ de multis hominibus conſiſtit, quæque per vnum quemlibet Catholicæ fidei hominē vniuerſa ad ſanctum altare in loco vel tempore quolibet aſſiſtit. Sed iam cœptum ordinem proſequamur, & qualiter fiant, non ſicut ſupradictus Aclus, qui ſemper dicit quomodo eſt, ſed ſicut verus Abimelech, id eſt, patris mei regnum, cui verè dicitur: [1. Reg. 2. Luc. 17.] Regnum Dei intra vos eſt, quantum poſſumus, admota fide ſpeculemur.

Item de oblatione. CAP. III.

CVm concentu memorato, ſuſcepta ſacra panis & vini oblatio, ſic ad ſanctum altare peruenit, vt ſubdiaconus ad diaconum, diaconus ad manus perferat ſacerdotis: Vel quod apud diligentiores fit, in ipſo componat altari. [Pſ. 09. Heb. 7.] Lex enim, quam per ſubdiaconum ſignificari iam diximus, ſacrificium noſtræ ſalutis tantum præfigurauit in Melchiſedech, ſed per Euangelicam traditionem ad altare, hoc eſt, ad ſolennem ritum Eccleſiæ peruenit.

De ſilentio poſt Offerendam.
CAP. IV.

POſt hæc iam ſacerdos ſilentii ſolitudinem expetit, inſtante memoria Dominicæ paſſionis, conuerſus ad altare concentu chori finito, & omni Eccleſia conticeſcente. Hoc autem ſignificat illud, quod Dominus noſter iam non palam ambulabat apud Iudæos, cum cogitarent eum interficere, ſed abiit in regionem iuxta [Ioan. 1. Ioan. 12.] deſertum in ciuitatem, quæ dicitur Esfrem, & ibi morabatur cum diſcipulis ſuis. Collegerunt ergo Pontifices & Phariſæi conſilium, dicentes: [Ioan. 11.] Quid facimus? videtis quia nihil proficimus. Ecce mundus totus poſt illum abiit. Et prophetauit vnus ex illis, nomine Caiphas, Pontifex anni illius, quod expedit, vt vnus homo moriatur pro gente, & ab illo die cogitauerunt, vt interficerent eum. Hoc ipſum autem à myſterio non vacat. Non enim timore paſſionis ſe abſcondit, qui ad hoc venit, vt pateretur. Sed hoc prætendebat foris, quod intus agebatur in illorum cordibus. Nam vere abiturus erat in regionem gentium pedibus euangelizantium, quæ erant iuxta deſertum illorum, quibus iam tunc dicebat: Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta, nō in ipſum deſertum, quod erat illi incredulitas Iudæo- [Matt. 23.] rum. Sacerdos ergo in ſilentio ſtans, & ſilenter ſuper oblata dicens orationem, ſanctum præparat ſacrificium, quia Dominus noſter etiam cum ſe abſconderet, nec palam apud Iudæos ambularet, ſalutare nobis paſ- [Ioan. 11.] ſionis ſuæ meditabatur ſacramentum. Quia vero proximo iam paſcha, cum multi aſcendiſſent in Hieroſolymam, vt ſanctificarent ſeipſos ante Paſcha, & requirerent eum, dicentes; [Ioan. 12.] Quid putatis, quia non venit ad diem feſtum? Dederant autem Pontifices & Phariſæi mandatum, vt ſi quis cognouerit, vbi ſit, indicet, vt apprehendant eum. Venit Dominus Ieſus Bethaniam ante ſex dies Paſchæ, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit, & fecerunt cœnam ibi, & Martha miniſtrabat, quia tunc iterum ambulabat palam, ita vt Lazarus eſſet vnus ex diſcumbentibus cum eo. Leuat iterum ſacerdos vocem ſuam: dicendo: Per omnia ſæcula ſæculorum. Dicturuſque rem attentione dignam, præmittit ſalutationem, optans nos quoque tales eſſe, cum quibus manere Dominus, & apud quos conuiuium facere dignetur. In mente enim tunc habere debet Eccleſia mulierem illam formoſam, quæ attulit ad conuiuium illud alabaſtrum vnguenti nardi piſtici pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis: & audire, quod dicere incipit ſacerdos. Surſum corda, habemus ad Dominum, vt & ipſa, ſicut vere mulier vnguentaria, ſurſum ad ipſam diuinitatem filij Dei leuet cor ſuū, & illud caput æquale Deo patri fide contingens, vnguēto perungat Catholicæ confeſſionis, quam ſacerdos ſubſequendo canit. Gratias enim agere debemus omnipotenti Deo noſtro per Chriſtum Dominum noſtrum, credendo & confitendo, quod per ipſum maieſtatem laudant Angeli, adorant dominationes, tremunt poteſtates, &c. Nimirum hoc eſt, diuinitatis eius arcanum contingere principium, & odoriferum ſuper caput eius effundere pietatis vnguentum. Hoc vnguentum ex medulla pigmenti confectum eſt Euangelici, ſcilicet ex eo, quod Ioannes ait de verbo, quod in principio erat Deus apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Huius nunc odore domus Eccle- [Eccle.] ſiæ repleta eſt. ſed muſcæ morientes perdiderunt eius ſuauitatem, videlicet omnes hæretici ſordibus obuoluti, quos erroris ſtercora fœtore paſcunt. & verba veritatis bono odore interficiunt. Igitur ſacerdos poſt interiectum (vt dictum eſt) ſilentium, quaſi poſt Domini latibulum, vocem leuans, ipſum palam venientem in Bethaniam, palam conuiuantem, & vnguento delibutum quodammodo repræſentat. Et illam ſacræ confeſſionis vnctionem ſic determinat mulier illa magna, quę eſt ſancta Eccleſia, vt cum angelis & pueris, qui in craſtinum obuiauerunt Domino canentes, ramoſique palmarum ſubleuantes, decantet hunc deuoti pectoris hymnum: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus Sabaoth, &c. Vbi enim dicitur, Oſanna in excelſis. Benedictus qui venit in nomine Domini, prædictum piæ confeſſionis vnguentum demittit, vt non ſolum caput, [Matt. 21. Eſa. 6.] ſed & pedes vngat Domini, paſſionem mortalis hominis fideliter reſpiciens, ad quam cum prædictis turbæ multæ laudibus benedictus aduenit.

De Secreta. CAP. V.

POſt lætam populi acclamationem ſequitur hiſtoria ſecreti mœroris, & profundi cauſa ſilentij. Secreta namque memoriæ Dominicæ paſſionis eſt, quamdiu choro ſilentium indicit quæ per hebdomadam ante Paſchalem ordine hoc cucurrit. Eadem die, qua lau- [Exo. 12.] des acclamatæ ſunt ipſi filio Dauid, decima luna, quando inferebatur in domos Iudæorum typicus ille Paſchalis agnus. ingreſſus eſt hic agnus Dei ciuitatem Hieruſalem. & à nequiſſimis laniſtis obſeſſus, multis inſidiis quærebatur ad mortem, traditus à Deo patre. qui [Rom. 8. Ephe. 5.] proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, traditus nihilominus à ſemetipſo, qui dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis. Secunda feria & tertia nihil proficiunt, dum eum contingere non audent populi metu, qui circa illum multus adque ad audiendum illum totus erat. Quarta feria Iudas, vnus ex duodecim, à diabolo ſupplantatus, vendidit illum Phariſæis & tradere ſpopondit, vt caperent eum [Luc. 22.] ſine turbis. Feria quinta iam agone propinquo, teſtamentum ſuum ſcribit hæredibus ſuis, conſignans eis [Matt. 26. Mar. 14. Luc. 22.] theſaurum corporis & ſanguinis ſui. Eadem nocte capitur, ligatur, & illuditur. Feria ſexta crucifigitur, pri- [Mar. 15. Matt. 27. Luc.] mo linguis Iudæorum: poſt manibus gentilium, tandem hora nona facto terræ motu tradidit ſpiritū. Sabbato quieuit in ſepulchro. Prima ſabbathi reſurgens à [Matt. 28.] mortuis, pacem diſcipulis, pacem omni mundo annū- [Ioan. 20.] ciauit. Horum omnium forma facieſq; vera, ita ſecreto repræſentatur in Canone, eorumque pro curſu. & vere viuo flumine ſuper panem & vinum confluente, tam veram diuinitatē veramq; humanitatem Chriſti in cælo ſedentis & regnatis excipimus: quam veram ſubſtā- [Cant. 5. Leui. 13.] tiam ignis à ſole ſuppoſita cryſtali ſphæra exigua, fere quotidie mutuare poſſumus. Hoc ſolæ operantur manus

nus Chriſti tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis, eius, qui dixit: Sine me nihil poteſtis facere. Manus, inquam Chriſti hoc operatur per manus ſacerdotis, quæ manibus ſuis confortatæ ſunt, maxime: quia vt hoc operari cum ipſo & per ipſum & in ipſo poſſint, oleo ſancto pro clauis paſſionis eius ſignatæ ſunt. Igitur ſingula eorum quę ſupra digeſta ſunt, quibus in locis commemorentur in Canone, laborioſum non eſt inueſtigare, præſertim cum quædam ex ipſis per ſe ſatis euidenter appareant.

Te igitur. Cap. VI.

Rom. 3. Ephes. 1. AB initio Canonis, quod eſt: Te igitur clementiſſime pater, vſque ad eum locū, qui pridie quam pateretur, quatuor dierum rationes adnotantur, quorum in primo, verus agnus à Deo patre vel à ſeipſo (vt dictum eſt) traditus, illatus eſt in domos Iſrael, veniens in ciuitatem Hieruſalem. Quæ illatio vel traditio trina crucis figura ſignatur, dicendo, vti accepta habeas hæc dona, hęc munera, hęc sācta ſacrificia illibata. In quarto autem à Iuda traditus & venditus eſt: quæ venditio vel traditio item tribus crucibus inſignitur, dicendo, benedictam, aſcriptam, ratam. Illic Eccleſia, quæ prius

Pſ. 115. præ nimia paupertate non habens hoſtiam, quam offerret dicebat: Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi, gratias agit ſanctæ Trinitati, quod meruit calicem ſalutaris accipere, & nomen eius inuocare. Hæc dona, inquit, hæc munera. Eadem ſacrificia dona ſunt, munera ſunt. Dona quia à nobis ab ipſo data. Munera, quia à nobis illi oblata: Donum enim eſt, quod à ſuperiore datur. Munus quod ab inferiore. Illic inquam, iam in prima actione commemoratio omnium fit, quorum idem ſacrificium, quique illi vera ſimilitudine conueniunt, in eo quod cum ſint multi, ſic per vnam fidem vnumque ſpiritum, in vnum corpus Eccleſiæ ſunt coniuncti, & quomodo panis ille de multis confectus eſt granis, & vinum illud de multis confluxit acinis. Hi autem ſunt, non ſolum Apoſtoli & martyres, ſed & omnes fideles illorum meritis ſperantes, hoc ſibi proficere ad ſalutem, quibus iam proficit ad honorem. Igitur † quomodo & ſcriptum eſt, alienigena non veſcetur ex eis, quoniam ſancta ſunt: ſolum illum aſſumimus ad eſum huius agni, qui noſtræ coniunctus eſt domui, ſcilicet omnem domeſticum fidei à principe vſque ad plebeium, ab Apoſtolo vſque ad publicanum.

† quoniā Exo. 12. Leuit. 2. Gal. 6.

Hanc igitur oblationem. Cap. VII.

IN orationis tomo ſequenti, ſic ſacram oblationem quomodo diligentem publicæ ſalutis legationem, benedictam, aſcriptam, ratam, rationabilemque ſore depoſcimus. Legatio namque eſt regis eius, qui cum decem millibus non valens occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad ſe, mittens rogat ea quæ pacis ſunt. Nam quia de ſolis factis iuſtificari non valemus coram illo, qui non ſolum de factis, ſed & de cogitationibus rationem exacturus, quaſi cum duplici venit exercitu: præſentis ſacrificii legationem mittentes, rogamus ea quæ pacis ſunt. Magnæ autem laudis eſt, ſic legationem hanc peragere, vt ab illo, cui mittitur, mereatur benedici eloquium Eccleſiæ, ſicut benedixit Dauid ſapienti Abigail, dicens: Benedictus Dominus Deus Iſrael, & benedictum eloquium tuum, benedicta tu quæ prohibuiſti me hodie, ne irem ad ſanguinem, & vlciſcerer de manu mea. Abigail namque (quod interpretatur patris mei exultatio) ſcilicet ſancta Eccleſia, quondam vxor Nabal, id eſt, ſtulti, videlicet diaboli, legatione præſentis ſacrificii, præuenit verum Dauid, id eſt, manu fortem vel deſiderabilem Chriſtum, perferentem perſecutiones Saül, id eſt, in paſſione mortis agonizātem, rogatque pacem, ne ſe vlciſcatur manu ſua propter ſtultum Nabal, ita vt ipſa quoque cum illo æterna damnatione pereat. Quæ quoniam abſque conſilio vel conſcientia ſtulti illius feſtinat, & præmiſſa munera oratione ſubſequitur, & adorans loquitur ſapienter quæ

Luc. 14. Rom. 8.

pacis ſunt, oblationem perficit benedictam, dum benedicitur eloquium eius: & aſcriptam dum nulla obliuione deletur: & ratam, dum data remiſſio peccatorum, nulla vlterius ſententiæ mutatione conuellitur.

Qui pridie quam pateretur, vſque, in mei memoriam facite. Cap. VIII.

MIraculum tantæ nouitatis ingreſcit, & quicquid dicere conamur, collatus cum re ſermo vix vllius apparet eſſe momenti. Nam maxime, cum ad ſummi ſacramenti verticem, cum ad ipſam peruentum eſt ſancti ſacrificii mentem, diſparet ſermo, lingua deficit, & incircumciſa labia mentem, nihilominus incircumciſam in ſuis cœptis, temeritatis, impudentiæ, coarguunt. Quis enim nouit ordinem cæli, aut ponet rationes eius in terra? Ordo namque cæli præſenti ex capitulo nobis effulſit, cuius claritatem ferre non valuit ſæpe nominatus & nominandus Achis. Abiturus hinc in ſacrarium cæli pontifex ſummus per viam paſſionis, ſacrificat modo mirabili ſecundum ordinem ſuum, ſecundum cæleſtis ſacrificii ritum, accipiens panem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas, & dicens: Hoc eſt corpus meum, accipiens præclarum calicem vini, & dicens: Hic eſt calix ſanguinis mei. Quid ergo? ſilebimus, & ſilentio noſtro videbimur conſentientes eſſe his, quorum polluta labia non tetigit Seraphim rubēti calculo, quem attulit de altari, & dicant ſemper: Quomodo eſt? quomodo eſt? Immo clamemus. Et quod deſit quid clamemus, pulſemus & oſtium amici, qui tres panes commodare conſueuit, id eſt, fidem, ſpem, charitatem, quæ in hoc maxime negocio neceſſaria ſunt. Patitur enim nos, non contradicentes, ſed noſſe cupientes. Igitur ne omnino neſciamus, quomodo eſt, libet nunc intueri in ordine tam admirabilis ſacrificii tria, quæ in opere cuiuſlibet auctoris egregii requirere conſueuimus, id eſt, materiam, intentionem, cauſamq; finalem, ſiue vtilitatem. Quæ cum ſingula nobis, fidei manu pulſantibus, gratiæ clauicula ſecretarius veritatis aperuit, & ſi nondum facie ad faciem, ſaltem per ſpeculum & in ænigmate, videbimus, quomodo eſt.

Iob. 38. 1. Reg. 21. Matt. 26. Eſa. 6. Luca. 11. 1. Cor. 13.

Materia. Cap. IX.

MAteria vel ſubſtantia ſacrificii, quod erat tunc & nunc eſt in manibus pontificis noſtri, non ſimpla eſt, ſicut nec pontifex ipſe ſolius diuinæ vel ſolius humanæ ſubſtantiæ eſt. Eſt enim tam in pontifice, quam in ſacrificio diuina ſubſtantia, eſt & terrena. Terrena in vtroque eſt, id quod corporaliter vel localiter videri poteſt: diuina, in vtroque, verbum inuiſibile eſt, quod in principio erat Deus apud Deum. Nam cum diceret idem Magnus Pontifex panem & vinum tenens, hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus, vox erat verbi incarnati, vox æterni principii, verbum antiqui conſilii. Verbum quod humanam acceperat naturam, id eſt, in carne manens, panis & vini accipiebat ſubſtātiam. Vita media, panem cum ſua carne, vinum cum ſuo iungebat ſanguine. Quemadmodum in corporeis ſenſibus menti & corpulento aëri media lingua interuenit, & vtrumque coniungens vnum ſermonem efficit, quo in aures dimiſſo, id quod audibile eſt, cito abſumitur & tranſit: ſenſus autem ſermonis & in dicente & in eo, qui audit, integer permanet & inconſumptus: Sic verbum patris, carni & ſanguini, quem de vtero Virginis aſſumpſerat, & pani ac vino, quod de altari aſſumpſit, medium interueniens, vnum ſacrificium efficit, quod cum in ora fidelium ſacerdos diſtribuit, panis & vinum abſumitur & tranſit. Partus autem virginis cum vnito ſibi verbo patris, & in cælo & in hominibus integer permanet & inconſumptus. Sed in illum, in quo fides non eſt, præter viſibiles ſpecies panis & vini, nihil de ſacrificio peruenit. Quemadmodum aſinus ad lyram, cum irrationales aures attigit, ſonum quidem audit, ſed modum cantilenæ non percipit. Tales comparantur Iudæis, vel patribus eorum de quibus Dominus: Patres, inquit, veſtri man-

Vnde & memores Domine: vſque, & calicem ſalutis perpetuæ. CAP. XII.

QVoniam ergo tanta eſt commendatæ vtilitas memoriæ, tria ſibi beata Eccleſia deinceps eiuſdem memoriæ proponit inſignia, ſcilicet tam beatam paſſionem, nec non & ab inferis reſurrectionem, ſed in cælos glorioſam aſcenſionem. Quorum primum Eccleſiæ vulnerat charitatem, alterum confortat fidem, tertium lætificat ſpem. Vbi enim dicens, hoſtiam puram, hoſtiã ſanctam, hoſtiam immaculatam, panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ, quinarium crucis ſignaculum panis, & vini imprimit ſubſtantiæ, Chriſto ſedenti ad dextram patris veraciter (vt dictum eſt) concorporatæ, eruditum contemplatorem rerum, ad illam B. paſſionem mittit. Nam ab hinc vſque dum corporale deſuper auferat, pendentis in cruce ſpirat agon, & paſſio Domini. Hæc ergo ſunt illa viuentis petræ foramina, in quibus formoſa eſt & immaculata columba, ſcilicet Eccleſia: in quibus tunc certius nidificat, cum intra verba prædicta, vel quinque crucis ſignacula quinque dilecti ſui plagas, videlicet duas manuum totidemque pedum, & vnam lateris, fida tenet & contemplatur memoria.

Sicuti accepta habere dignatus es munera Abel, & reliq. CAP. XIII.

SIcut ſimilitudinis eſt, non quantitatis. Multo enim acceptius hoc ſacrificium eſt Deo, quam quod obtulit Abel, quod obtulit Abraham, quod obtulit Melchiſedech. Valet namque amplius res, quam vmbra: veritas, quam figura. Ipſam ergo ſimilitudinem deſideramus magis quam acceptionis quantitatem. Similes [Gen. 4.] offerendo ſumus Abel, ſi recte offerentes, nihilominus recte diuidimus, quod quia Cain nõ fecit, peccauit. Sua namque cui debebat, Deo recte obtulit, ſed ſeipſum ſibi retinens, & cor ſuum Deo auferens, male diuiſit. Abel vero intus in corde ſuo ſacrificium iuſtitiæ obtulit, quia non ſeipſum ſibi retinuit, ſed Deo ſubdi- [Gen. 22.] dit, ac propter hoc ad exteriora eius munera Dominus placide reſpexit. Similiter Abraham, egregia fide totum ſe prius offerebat, & propter hoc cum offerret ſua, placidas offerebat hoſtias. Quod vt ſciremus & imitaremus nos, patrios ab illo Deus affectus exegit, & † immolari ſibi iuſſit, ſtatimque promptum eius animum inuenit, imo nobis oſtendit. [† Adde filium. Gen. 14.] Melchiſedech quoque niſi ſeipſum prius obtuliſſet, & in ſublime altare Dei cor ſuum depoſuiſſet, non potuiſſet præuidere cauſas, quarum intuitu panis & vini ſacrificium ſine exemplo primus obtulit. Itaque & nos, ſi aſſiſtentes ad offerendum recte (vt dictum eſt) diuidimus, id eſt, prius noſipſos offerentes, arietinam ſpiritus proteruiam, taurinamque feritatem, hircinamque libidinem iugulantes, mortifi- [Pſal. 65.] camus, iuxta illud quod in pſalmo canimus, Holocauſta medullata offeram tibi cum incenſo arietum, offeram tibi boues cum hircis: recte diuiſimus & idcirco, ſicut munera Abel, ſicut ſacrificium Abrahæ, ſicut Melchiſedech immaculatam hoſtiam, noſtra ſacrificia Dominus accepta habere dignatur. Et iuxta conſequentem orationem, iubet hæc per manus ſancti angeli ſui perferri in ſublime altare ſuum, & in conſpectu diuinæ maieſtatis ſuæ inlocaliter atque inuiſibiliter. Vbique enim eſt maieſtas inlocalis & inuiſibilis, vbique ſublime altare eius, quod eſt Eccleſiæ Catholicæ fides.

Nobis quoque peccatoribus. CAP. XIV.

MOris eſt pleriſque Eccleſiis, cum ad id ventũ eſt: Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, pau- [Luc. 23.] lulum expreſſa voce ſilentium rumpere. Namque in illo Dominicæ paſſionis articulo ſubuenire nobis debet in mentem latronis confeſſio, ſimulque reſponſio Domini de tribunali crucis, illum Paradiſo adiudicantis.

Per quem hæc omnia Domine ſemper bona creas. CAP. XV.

TAndem cum tribus illis crucibus, quibus edicit ſacerdos, per quẽ hæc omnia Domine ſemper bona creas, ſanctificas, viuificas, benedicis, paſſio Domini conſummatur, & illud nobis cõmemoratur, quod clamans voce magna emiſit ſpiritum. Quapropter ſtatim [Matt. 27.] corporale aufertur, quia velum templi ſciſſum eſt. imo [Luc. 23.] quia quæ de illo ſcripta erant, hactenus clauſa & operta fuerant, & erat verbum abſconditum ab eis, quicquid ipſe de paſſione ſua prædixerat, nunc autem vbi conſũmatũ, etiam reuelatum eſt. Quodque diſcooperto calice trinũ de hoſtia ſuper calice pingitur crucis ſignaculum, dicendo, Per ipſum, & cũ ipſo, & in ipſo, confeſſionem exprimit cũ voce Centurionis, qui viſo terræ motu & [Matt. 27.] his quæ fiebant, clamauit voce magna: Vere filius Dei erat iſte. Duæ vero cruces, quæ pinguntur in latere calicis, dicendo, Omnis honor & gloria, ſacramenta nobis ſanguinis & aquæ repræſentant, quæ patefacto latere Domini lancea militis, in redemptionem ſalutis noſtræ profluxerunt. Tunc accedit diaconus, & exaltatum parumper ſacrificium de altari reuerenter, tam ipſe quam ſacerdos iterum deponit, quia venit Ioſeph ab Arimathæa cum Centurione, & Nicodemus quoque, & impetratum à Pilato corpus Ieſu deponentes ſepelierunt. Sepelierunt, inquam, quod nobis in eo ſignificatur, quod calix iterum corporali cooperitur. Ibi competenter B. Gregorius Dominicam orationem dici conſtituit. Incongruum eſſe aſtruens, vt cum ſuper Euchariſtiam oratio diceretur, quam Scholaſticus compoſuit, ipſa oratio non diceretur, quam per ſe ipſe Dominus noſter dictitauit. Quod cum à Græcis accepiſſe videretur, in hoc tamen differre voluit, vt cum apud Græcos ab omni populo dicatur, apud nos à ſolo ſacerdote cantetur. Tunc ergo quia Ieſus, vt dictum eſt, clamans voce magna tradidit ſpiritum, Centurio clamauit dicens: Vere filius Dei erat iſte, & mulieres lamentabantur flentes Dominum, leuat ſacerdos vocem, dicendo: Per omnia ſæcula ſæculorum, & Dominicam orationem. Similiter chorus reſpondendo, imitantes paucos fideles, qui contrito & confracto corde lugebant Dominum, veluti quondam occiſum Abel inuidi furore fratris maligno, pauci parentes impatienti dolore & inconſueto cordis dolore lamentati ſunt. Poſt hoc iterum breue ſilentium fit, ſabbatum reſpiciens, quo Dominus in ſepulchro quieuit.

Pax Domini ſit ſemper vobiſcum. CAP. XVI.

TVnc rurſus eleuatio vocis bonum ſignificat nuntium Dominicæ reſurrectionis, dicente Sacerdo- [Ioan. 20.] te: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum. Quod nobis il- [Luc. 24.] lud commendat, quia Dominus noſter ſtans in medio diſcipulorum ſuorum, dixit eis: Pax vobis. Interim tenens corpus Domini, quia cognitus eſt in fractione panis, tripartita fractura ſuam ſanctæ Trinitati aſsignat hoſtiam, particulamque vnam, quæ perſonam inſinuat filij, ſacro ſanguini demiſſam immergit.

Agnus Dei qui tollis. CAP. XVII.

STatim ad gloriam aſcenſionis memoria gaudentis Eccleſiæ tranſcurrit, dicendo: Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miſerere nobis. Qui ſedes ad dexteram [Heb. 10.] Dei patris miſerere nobis. Ad dandam enim pœniten- [Act. 5.] tiam, & remiſsionem peccatorum Deus illum ſuſcitauit, & principem & ſaluatorem exaltauit.

De Communione. CAP. XVIII.

TVnc religioſa conſuetudine legatum nobis à ſacerdote damus & accipimus inuicem pacis oſcu- [Rom. 5.] lum, gaudentes atque hoc commemorantes, quia re- [Ephes. 4.] conciliati ſumus Deo per mortem filij eius, noſque col- [Coloſſ. 3.] ligari debere ſignãtes oſculo pacis, quod eſt vinculum perfectionis. Cantus, quem communionem dicimus, quem poſt cibum ſalutarem canimus, gratiarum actio eſt, iuxta illud: Edent pauperes & ſaturabuntur, & lau- [Pſal. 21.] dabunt Dominum, qui requirunt eum.

De Collecta. CAP. XIX.

COllectæ, quæ dicuntur ad complendum, orationes ſedentis in cœlo capitis noſtri Ieſu Chriſti ſignant, qui mortuus eſt, inquit Apoſtolus, imo qui & [Rom. 8.]

reſurrexit, qui eſt in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Interpellat enim pro nobis Pontifex ſummus, quia nos per id, quod noſtri eſt ſimilis, reconciliat; & per id, quod patri eſt æqualis, abſoluit.

De Benedicamus Domino. Cap. XX.

VLtimam particulam diaconus adiicit, id eſt, Benedicamus Domino, & hoc dicto populum excitat ad agendas Deo gratias pro acceptis beneficiis, quia profecto redemptore ad dextram patris ſedente & interpellante pro nobis, perſeuerant eius Apoſtoli, Ephes. 5. dicentes nobis; Semper gratias agite, ſine intermiſſione 1. Theſ. 5. orate. Si autem ſolennitas aliqua ſit, in illud tempus reſpiciens, quo noſtræ ſalutis miſſio celebrata eſt, & diaconus Dalmatica indutus perfectionem deſignat futuræ beatitudinis, tunc dicit: Ite miſſa eſt. Hæc enim populi ſolennis dimiſſio eſt, reuerenda modulantis enunciatione, nitens rei dignitatem exprimere, & quaſi extrema manu in abeuntis populi cordibus memoriā eius ſtabilire. Hoc autem ſacroſanctum altaris myſterium idcirco Miſſa dicitur, quia ad placationem, & ſolutio- Ephes. 5. nem inimicitiarum, quæ erant inter Deum & homines, ſola valens & idonea miſſio eſt.

Quomodo vel a quibus Miſſæ officium ordinatum ſit.

Cap. XXI.

OLim non tanto exteriori apparatu decoris Miſſarum ſolennia celebrabantur, nec ab vno quolibet hęc omnis religioſi obſequii gloria conſummata & perpolita eſt. Pontifices quippe ſacti, ſplendida Romanæ ſedis luminaria, ſicut diuerſis temporibus affulſerūt, ita paulatim ſtudii ſui claritate, venuſtatem huius ſalutaris 3. Reg. 7. officii perfecerunt. Et ſicut traditū à Domino per Moy- 1. Par. 23. ſen ſacrificii veteris ordinem, præcipue Dauid & Salomon, ſacerdotum & Leuitarum miniſterio, cantorum multiplici numero, pſalmorum diuinorum tripudio, tēpli vel altaris illuſtri gloria, ſacrorumque multitudine vaſorum, ſplendidius amplificauerunt: Sic traditum à Domino mirabilem noui ſacrificii ritum, per primos Apoſtolos ſancta Romana Eccleſia ſuſcipiens, religioſa fide amplexata eſt, fideli cura conſeruauit, diligenti apparatu exornauit. Quę ergo quique eorum contulerint, iam dicemus, magis ſecundum ordinem illorum, quæ ordinata ſunt, quam eorum, qui ordinauerunt.

Institvtio Coelestini Papæ.

COElestinus, Papa quadrageſimus primus conſtituerat, vt Pſalmi Dauid centū quinquaginta ante ſacrificium canerētur antiphonatim ex omnibus, quod ante non fiebat, ſed tantum Epiſtola & Euangelium recitabantur. Ex hoc inſtituto excerpti de Pſalmis introitus, gradualia, offertoria, communiones cum modulatione ad Miſſam in Eccleſia Romana cantari cœperunt.

Gregorii.

Gregorius, LXI. Antiphonarium regulariter centonizauit & compilauit, Kyrie eleiſon à clero ad Miſſas cantari præcepit, quod apud Græcos ab omni populo cantabatur. Alleluia extra Pentecoſten ad Miſſas dici fecit. In Canone tria verba hoſtiæ ſuperaddidit, dieſque noſtros in tua pace diſponas, ab æterna damnatione nos eripi, & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Orationem quoque Dominicam poſt Canonem ſuper hoſtiam cenſuit recitari.

Symmachi.

Symmachus, XLIX. conſtituit omni die Dominico, vel natalitiis martyrum, Gloria in excelſis ad Miſſas cantari: quem Hymnum Teleſphorus Papa, à B. Petro VII. nocte tantum natalis Domini ad miſſas, à ſe in ipſa nocte conſtitutas, cantari inſtituit. & in eo, ad angelorum verba, quæ ſequuntur, adiecit.

Gelasii.

Gelaſius, XLVII. tractus & hymnos compoſuit, & ſacramentorum præfationes cauto & elimato ſermone dictauit.

Innocentii.

Innocentius, XXXVIII. pacis oſculum ante communionem dari decreuit.

Leonis.

Leo, XLIII. qui in homiliis declamandis multum valuit, addidit in Canone ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam.

Damasi.

Damaſus, XXXV. Credo in vnum Deum cantari inſtituit, ex decreto ſanctæ vniuerſalis Synodi, à CL. Epiſcopis Conſtantinopoli celebratæ.

Alexandri.

Alexander, VI. ad conſecrationem Euchariſtiæ, inſtituit, quod ſicut de latere crucifixi Domini effluxit ſanguis & aqua, ita aqua vino miſceatur in ipſa conſecratione: nec vinum ſine aqua, nec aquam ſine vino debere offerri, decernens.

Sixti.

Sixtus, VII. Hymnum, Sanctus, Sanctus, Sanctus cantari inſtituit.

Sergii.

Sergius, LXXX. vltimum hoc inſtituit, vt inter communicandum, agnus Dei à clero cantetur. Sic ſtudioſa diuinæ legis Eccleſia Romana paulatim protulit de theſauro ſuo noua pietatis monumenta, & quoddā velut ex auro lapidibuſque pretioſis religioſi officii ſancto ſacrificio fabrefecit diadema. Non quidem ſanctius hinc eſt, quam erat prius † ad ſola verbi Domini ſolamque Dominicam orationem conſecrabatur, ſed maxime decuit, vt fides, quæ adhuc erat illo tempore rudis, & (vt ait quidam, tam doctus quam fidelis agreſti, turbida cultu, nuda humeros, intonſa comas, exerta lacertos. Vbi ornari potuit, maxime in hac parte, tanquam in capite ſuo, deauraretur, & earum rerum, quæ ſuperius dictæ ſunt, veneranda ſimilitudine fulgeret.

† Alii ...

De Azymo.

Cap. XXII.

CVr ſancta Romana Eccleſia nunquam in ſacrificio fermentum admiſerit, non otioſe quæritur, nec inutiliter, ſcitur maxime quia conſuetudini huic tota hactenus Græcia refragatur. Nam de fermentato Græci immolant, & neſcio qua auctoritate ſuffragante (quæ proculdubio de authenticis nunquā profecta eſt ſcripturis) tam legalem, quam Euangelicam Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem nimis pertinaciter abhorrent. Veris perſæpe rationibus ſuperati ſunt, ſed Conſtantinopolitanæ ſedis arrogantia multarum hæreſum genitrix, cedere dedignata eſt. Leo IX. huius nominis papa, à beato Petro CXLVIII. per epiſtolam ad Imperatorem Conſtantinum ſcriptam, animum eius conciliens, apocriſiarios ſuos Humbertum Syluæ candidæ epiſcopum, & Petrum Amalitanorum Archiepiſcopum, Fredericum quoque VII. Leuitam & Cancellarium, Conſtantinopolim dirigens, multas Græcorum confutauit hæreſes, qui inter cætera Latinos vocabant Azymitas, & eos nimis perſequentes, eorum Eccleſias claudebant, & Michaelem patriarcham, à gratia & palatio Imperatoris remotum, excommunicationis gladio percuſſit. Tantis autem hæreſibus fermentata eſt Græcia, vt mirum videri non debeat hoc, quod de fermento immolat. Tantæ è contra ſinceritatis ſemper fuit ſancta Romana Eccleſia, vt cui deeſt ſcripturarum notitia, vel argumentandi facultas, ſola illi de azymo contra Græcos ſufficere debeat eius auctoritas. Nam Cōſtantinopolitana non ſolum hæreticos, ſed & Hæreſiarchas protulit multos. Romana verò Eccleſia, ſuper Apoſtolicæ fidei petram altius fundata, firmiter ſtetit, & tam Græciæ quam totius orbis hæreticos ſemper confutauit, & de excelſo fidei tribunali data

ſententia

ſententia iudicauit. Scripturarum tamen ſuffragia deeſſa non debent, ne vllam tam ſyncerę auctoritatis [A] videatur paſſa eſſe iacturam. Quæ certius atque commodius paterentus, ſi vel ſcripto vel auctore certo conſtaret, quid rationis ſuper fermentato ſibi videantur habere Græci. Nam Romanæ Eccleſiæ conſuetudo legalibus; propheticis, Euangelicis atque Apoſtolicis rationibus conſona eſt. Ferunt tamen quidam, hanc à Græcis fermentati ſa audiuiſſe rationem, eo quod Maria prægnans de Spiritu ſancto facta fuerit, atque ideo per fermentatũ ſignari recte Dominicam incarnationem, & manifeſtum virginei ventris tumorem. Quicunque ex eis huic innituntur rationi, longius à ſanæ doctrinæ regula abſunt, quam ſi nullas omnino ſupradictæ rei cauſas redderent. Quid enim ideo fermẽtatum offerunt, vt impregnatum & tumidum Mariæ ſignificent vterum? [B] Nempe hoc reſpectu panem ſacrificij Mariam, vitium autem panis, id eſt, fermentum, Chriſtum eius filium eſſe volunt. Hæc ratio duabus ex cauſis euidentibus infirmata contemnitur. Primo, quia non Mariæ, ſed Chriſti ſolius, qui ſolus pro nobis crucifixus eſt, corpus offerre debemus. Secundo, quia fermẽto, vt aliquid boni ſignificari mereatur, nulla omnino ſacræ Scripturæ de vetere aut nouo teſtamento auctoritas ſuffragatur. Pulchrius atque rationabilius memoriam [*Matt. 26*] Dominicæ incarnationis ex ſancto Euangelio recognoſcimus. Nam quod dixit Dominus de pane, quẽ accepit, hoc eſt corpus meum, quoties illa ſacroſancta actione iteramus, incarnationem eius ita nobis reparamus, vt ad hoc non vterum B. Mariæ, ſed ſolam eius fidem, per quam concepit, neceſſariam habeamus. Eſt [C] autem eius fidei ſignum altare viſibile, ſicut recte placet doctoribus Eccleſiæ. Igitur cum Dei verbum per fidem Eccleſiæ deſcendens, panem accipit de ſigno fidei, quod eſt altare, renouatur nobis illud, quod idem verbum Dei, per fidem virginis deſcendens in vterum eius, carnem aſſumpſit. Atque ita incarnationem Dominicam nobis reparamus, non ſicut fermentum in pane ſignificante Mariam, ſed ſicut Dei verbum in pane Catholicam ſignificante Eccleſiã, in eo, quod ſicut vnus ille panis de multis confectus eſt granis, ſic Eccleſia de multis hominibus vna conſiſtit per fidei vnitatem. Significari autem pane illo dixi Eccleſiam, non in eo, quod offertus & conſecratur, ſed in eo quod de multis (vt dictum eſt) granis conficitur. Nam in eo quod cõſecratus, nec ipſum indiuiduum corpus Domini [D] ſignificat, ſed eſt transfuſio in ſe Dei verbo per fidem Paſſionis, Reſurrectionis, & Aſcenſionis Domini. Dominus enim non hoc ſignificat, ſed, hoc eſt corpus meum, [*Exo. 12.*] inquit. Infirma ergo & merito contemptibilis eſt ſu[*Deut. 16*]pradicta fermenti ratio. At vero azyma tam ex Euangelica, quam ex legali auctoritate profecta ſunt. Nam Dominus & in lege, vbi typicum Paſchæ ſacrificium [*Apoc. 29*] mandauit, fermentum abijci iuſſit, & in euangelio, vbi nouum ſacrificium primus celebrauit, azyma nihilo[*Mar. 14.*]minus ipſe conſecrauit. Et ne forte aliter ſuſpiceris, fer[*Luc. 22.*]mentum in domibus Iſrael tunc non inueniebatur, lege enim Domini ſancitum erat. Dum ergo à vetere ad nouum ſacrificium proficiſcens, azyma non reliquit, ſed azyma benedixit, fregit, dedit diſcipulis ſuis dicens, hoc facite in meam commemorationem, [E] nunquid de fermento quicquam dixit, aut queſtus eſt, quod cogente conſuetudine legis fermentum ſibi defuerit? Immo qui in lege de azymis iuſſit, in gratia quod contrarium erat, ſtatuere non debuit. Notandum quippe eſt, & animo memori retinendum, multas antiquæ legis conſuetudines, contrarijs ſuperuenientibus ex Euangelio decretis, eſſe deſtructas. Sed quæ abolitæ ſunt vel deſtructæ, melioribus non contrarijs ceſſerunt, vt circumciſio baptiſmo. Nam circumciſio bona quidem, ſed baptiſmus melior. Nec mutabilitate vſus eſt Deus, dum bono prætulit melius, præſertim cum bonum illud irritum feciſſet ille populus. Sicut ipſe Deus improperat illis per

Prophetam dicentem: Irritum feciſti pactum meum, [A] &c. Magis autem præputium oppoſitum videtur cir[*Mal. 2.*]cumciſioni, ſcilicet vt habitus priuationi. Sed Dominus de præputio nihil dixit, immo de vtroque tacuit, quia circumciſio nihil eſt, pręputium nihil eſt, ait Apoſtolus, ſed fides, quæ per dilectionem operatur. At vero azymum & fermentum manifeſte oppoſita ſunt, vt contraria immediata. Igitur non decebat Deum, vt [*Gal. 5.*] tamquam ſibimet contraria, abiecto azymo de fermento præciperet, de quo ante prohibuerat, dicens: Non immolabis ſuper fermento ſanguinem hoſtiæ tuæ. Approbat vero Deus azymum, non propter ipſum, ſed propter id, cuius eſt ſignum. Significat quippe ſacrifi[*Exod. 23*]cantibus nobis, vt epulemur Paſchali conuiuio, non in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis. Nec ideo rei tam neceſſariæ ſignificatio [B] hæc reijcienda eſt, quia de legis antiquæ cæremonijs il[*1. Cor. 5.*]lam conſtat eſſe profectam. Non enim cunctas legis antiquæ ſignificatiuas conſuetudines abiecimus. Adhuc [*Exod. 12*] quippe plenariam lunæ faciem conſideramus, nec vn[*Leuit. 2.*]quam in defectu eius Paſcha celebramus, & quotidia[*... 30*]thus ſacrum Domino in odorem ſuauitatis adolemus, [*Num. 10*] & oleum vnctionis ſanctum apud nos eſt, & pro tubis campanas habemus, & multa eiuſmodi. Nam illa quæ ſignificantur, quoniam bona ſunt moralia, ſignificationes ipſas omnes quidem lectione, quaſdam vero actu quoque celebramus, vt ſignificata ipſa noſtris ſen[*Deut. 29*]ſibus, oportune, importune ingerantur. Quis hoc improbare audeat? De gentibus quoque exemplo Apoſtolorum atque doctorum, ſolemus auferre, ſi qua ab il[C]lis probe dicta vel facta ſunt, tamquam captiuæ mulieris vngues piloſque ſuperfluos amputare, vt ab alienigena falſitate mundata ſententia, thalamum veritatis digna ſit introire. Nonne ergo familiarius aut iuſtius antiquitatum ſuarum reminiſcitur Eccleſia? quæ in [*Cant. 7.*] Canticis Canticorum gloriatur & dicit: Omnia poma noua & vetera dilecte mi ſeruaui tibi. Igitur azyma nõ propter hoc abijcienda erant, quia ſignificationis gratia in antiqua lege tradita fuerant, quin potius ideo retinenda, quia quod ſignificant, optimum, & huic tempori gratiæ magis congruum eſt. Significant enim, id quod Apoſtolica tuba probabiliter ſentiendum perſo[*1. Cor. 5.*]nat, videlicet vt inter Chriſtum, qui de maſſa peccatrice carnem ſine peccato, tanquam azymum aſſumpſit de fermentato, & Chriſtianum populum, ita nequitiæ [D] & malitiæ nihil interſit, quomodo in azymo pane cum fermento, & aqua nihil veteris maſſæ aut alienæ confeſſionis interuenit. Aqua namque populum ſignificat, iuxta illud: Beati qui ſeminatis ſuper aquas. Frumento autem ſignificari Chriſtum, nullo melius, quam ipſo auctore probamus, qui ſeipſum mortificandum infide[*Eſa. 32.*]litate Iudæorum, multiplicandum fide populorum, fi[*Ioan. 12.*]gurata prædicans: Niſi, inquit, granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Aqua frumento mixta, ſine fermento ſimplices debere eſſe ſignificat populos, Chriſto per fidem coniunctos. Cum ergo monimẽtum ſit ſynceritatis & veritatis eius, in cuius azymis nos epulari hortatur Apoſtolus expurgato veteri fermento, vt ſimus noua conſperſio, iure [E] inter vtilia legis antiquæ ſigna, reſeruata ſunt azyma, auctore magno pontifice Chriſto, & per ſuccedentem ſibi beatum Petrum, Romanæ Eccleſiæ fideliter dele[*1. Cor. 5.*]gata. Quæ beata, quod in fundamento ſuo petram illam excepit, quam in ſuo veritas ore laudauit & beatificauit, tali ſtructura ſuper illam ædificata eſt vt contra omnes hæreſes perſtaret murus inexpugnabilis. Et quacumque mundi ex parte periclitata fides ad illam confugit, mille clypeos ex ea, omnemque armaturam fortium, qua ſe defenderet, pendentem & præparatam inuenit.

De Ornatu altaris vel templi. CAP. XXIII.

SAcro ſanctum altaris miniſterium idcirco (vt dictū
eſt) Miſſa dicitur : quia ad placationem inimicitia-
rum, quæ erant inter Deum & homines, ſola valens &
idonea mittitur legatio. Cuius diuina ratio, quamuis
aſſidui ſplendoris ſit, cultus tamen exterior, in vaſis
ſacris, in apparatu altaris & miniſtrorum eius, ſemper
quidem ſancta, ſed pro dierum vel temporum diuerſa
ratione interdum ſplendidior eſt. Auro & argento, la-
pidibus precioſis, pro poſſe fidelium ſingulis in locis
ſplendet feſtiua deuotio, quæ cum in ſæcularibus am-
bitionis inſignia ſint, in Eccleſiaſticis & diuinis rebus
pietatis officia ſunt : non quia Deum, qui Spiritus eſt,
plus aurea, quam lutea, plus gemmata, quam nuda de-
lectent corpora : ſed quia homines quod diligunt, cum
Deo libenter offerunt, dilectione Dei, qua illud à ſe
ſeparant, quicquid illud ſit Deo precioſum efficiunt.
1. Ioan. 2. Diligunt enim aurum, quod maxime concupiſcentia
2 Reg. 23 carnis eſt, & concupiſcentia oculorum. Cum ergo il-
lud offerunt non indigenti Deo, ſicut Dauid concupi-
tam libauit aquam Domino, proculdubio ſanctum &
Deo placitum eſt quod offerunt. Nimis reprehenſibi-
liter ſic vngerentur pedes luxurioſorum & nequam
hominum, quomodo ſuper pedes Domini vnguētum
effuſum eſt, quod potuit venundari multo, & dari pau-
Matt 6 peribus. Sed hoc ideo laudabiliter fecit Domino deuo-
Ioan 12. ta mulier, quia Dominus, cui non indigenti hoc fa-
ctum eſt in libra vnguenti piſtici libram appendit po-
tius pietatis & fidei, & ideo pro odore, qui reſperſus
eſt in vna domo, memoriam prędicandæ mulieris ſpi-
rare fecit in toto mundo. Igitur dum auro & lapidibus
ac ſericis veſtibus honoratur Chriſtus in altaris appa-
ratu, poterat & hoc dari pauperibus, ſed non ideo iure
ornatus menſæ Domini reprehenditur, cuius habitus,
dum eſt incultus, non ſine culpa eorum deſpicitur, qui
illam ornare poſſe videntur. Nam quod Dominus per
prophetam arguit populum, dicentem : Menſa Domi-
Malac. 1 ni contaminata eſt, ideo facere videtur, quia ſine culpa
tunc erat, quæ putabatur cōtaminatio eſſe altaris, nuda
paupertas. Reuerſus namque de Babylone populus, al-
Exod. 25 tare tantum fecerat fortuitis (vt ait Hieronymus) &
27 & impolitis lapidibus, abſque templo, abſque vrbis ædi-
28. ficijs, abſque extructione murorum, & putabant mi-
norem eſſe cultum religionis, quia templi ornatus de-
erat, nec intelligebant, omnipotentem Deum non au-
rum gemmaſque & hoſtiarum multitudinem quærere,
ſed offerentium voluntatem. Cæterum vbi opportuni-
tas & opes non deerant, Dominus ipſe aurea ſibi & ar-
gentea fieri mandauit opera, ſumma artificum indu-
ſtria. Nec ſtatim nobis illud obijciant ex dictis B. Hie-
ronymi : Quod ſi hæc ex veteri teſtamento ſuſcipimus,
conſequenter & victimarum ritum, & legem ſabbathi,
& his ſimilia ſuſcipere deberemus. Pugnat enim hæc
Rom. 14 eius ſententia, ne aurea vel gemmata diuini cultus or-
namenta, velut neceſſaria requirantur. Nam ſcribens
aduerſus Vigilantium, itemque ad Demetriadem vir-
ginem, eleemoſynam quidem pauperum præfert, ſed
de huiuſmodi vnuſquiſque, inquit, in ſuo ſenſu abun-
dat, non damno, non reprehendo. Sed & manifeſta
ratione colligimus, figuras eiuſmodi, quales de con-
ſtructione tabernaculi B. Gregorius moraliter expo-
nit, præſentia veritatis non ita diſſipari, vt non debeant
etiam nunc in exteriori cultu Eccleſiæ ſimili vel eadem
ratione proponi : vt in illo nobis eluceat, qualis interio-
ris domus Dei, quod ſumus nos, ornatus eſſe debeat.
Quamuis enim auctor veterum & nouorum figurata-
rum promiſſionum ſacramenta mutauerit, quia pro-
miſſa perficit, & denūtiationibus, vt ait magnus Leo,
ceſſationem impoſuit, quoniam denunciatus aduenit :
in præceptis tamen vel figuris moralibus, nulla prio-
ris teſtamenti reprobata decreta, ſed Euangelico ma-
2. Cor. 3. giſterio multa ſunt aucta dictis ; factis, pulchrius E-
uangelium quàm lex, frequentius Chriſtus quam pro-
A phetæ, parabolas vel allegoricas proponit ſimilitudi-
nes, cuius magiſterium ſequens Eccleſia, rerum habi-
tu viſibilium, res imitatur inuiſibiles, non ſolum in eo-
rum, de quibus ſupra dictum eſt, miniſtrorum ſacro
cultu, ſed in cæterorum quoque templi vel altaris or-
natu. Nam ſi nulla ſignificantur in hoc quoque ſpiri-
tualia, cur pretioſa pallia, & holoſerica dorſalia parie-
tibus appenduntur, & ſacroſanctum Domini corpus
lineo corporali ſuperpoſitum obtegitur ? Nam iuxta
dignitatem eius, quod precioſiſſimum habere poſſe-
mus, merito illi circumponeremus. Arcana ergo ali-
qua, quæſitu & intellectu digna, cum hac diſcretione
animaduerſa ſunt. Nam corporale lineum, in quo Do-
minicæ paſſionis celebramus memoriam, tribulatio-
B nem eius, & ſingularem deſignat in eo carnis mundi-
tiam. Linum quippe de terra natum, multis attritum
preſſuris, ad niuei candoris honorem & leuem ſubtili-
tatem peruenit. Groſſum & inglorium e terra conſur-
git, ſed inter manna prementium opificum ſubtilia-
tur, & candeſcit, tribulationem ergo Domini in lineo
corporali aduertimus. Aſcendit enim ſicut virgultum Iſa 53.
& ſicut radix de terra ſitienti, non habens ſpeciem ne- Iſaiæ.
que decorem : ſed propter munditiam animę ſuę, quam
pro peccato noſtro poſuit, videbit ſemen longæuum,
& voluntas Domini in manu eius directa. Quod dili-
gentiores obſeruant, vt duplex corporale ſit, linteami-
na ſignificans capitis Domini, quibus corpus eius aro-
matibus conditum inuoluit Ioſeph. Pallia vero, quæ
(vt dictum eſt) ſolenniter appenduntur templi parie-
C tibus, futuram ſanctæ Eccleſiæ gloriam ſignificant in Matt 13
regno Chriſti, quod nobis præſentes ſolennitates com- Luc. 15
memorant, vbi exhibebit ſibi Chriſtus glorioſam ſpon- Ephe. 5.
ſam, non habētem maculam vel rugam. Codices quo-
que Euangelici auro & argento, lapidibuſque precio-
ſis non immerito decorantur, in quibus rutilat aurum
cæleſtis ſapientiæ, nitet argentum fidelis eloquentiæ,
fulgent miraculorum precioſi lapides, quæ manus
Chriſti tornatiles aureæ plenæ hyacinthis operatæ
ſunt. His atque alijs huiuſmodi ornatibus loquitur
quodammodo regina, quæ aſſiſtit à dextris ſpecioſiſſi-
potentiſſimi regis, vt veſtitum deauratum, & varieta-
tes, quibus ipſa circum amicta eſt, omnemque gloriam
eius, quæ eſt ab intus in fimbrijs aureis, id eſt, in per-
ſeuerantia bonorum operum, recogitemus & ad me-
D moriam reuocemus, & admoniti de viſibilibus, inuiſi-
biles ornatus & repoſitam in cælis eius gloriam auida
mente ſpeculemur. Tunc ſolenne eſt cantoribus, ſed Pſal 44
& omni choro pſallentium, precioſum de ſacrario ca-
pere veſtitum, & magnis vocibus atque amplificatis
cantibus iucundum ſacri ſacrificij celebrare conui-
uium. Cauſa poſtulat quiddam noſtri ordinis, id eſt,
monachorum, non præterire proprium. Solemus enim
in huiuſmodi feſtis omnes in albis ſtare vel procedere :
qua veſte nouam ſanctorum vitam deſignari ſuperius
expoſitum eſt. Tunc namque in contemplatione eius
nouitatis poſiti ſumus, de qua nos hortatur Apoſtolus,
dicens : Vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per Rom. 6.
gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.
E Itaque cum ſimus comæ illæ, de quibus ſcriptum eſt :
Comæ eius ſicut elatæ palmarum, nigræ quaſi coruus, Cant. 5.
quia ſcilicet capiti noſtro adhærentes, humili con-
ſcientia nigri eſſe, victo mundo ſurſum tendere de-
bemus : tunc tamen quando commemoratur eius ſæ-
culi ſtatus, quo cum filijs ſemper eſt ſponſus, conue-
nienter lætitiam præferentes, quotidianam ſalu-
bris triſtitiæ nigredinem læto candore obducimus,
iuxta illud : Non poſſunt filij ſponſi lugere, quam- Matt. 9.
diu cum illis eſt ſponſus. Conuenienter ergo in al-
bis procedentes, ſimul etiam omnes à ſenibus vſ-
que ad infantes, manipulos portamus, quia videli-
cet in illa vita, quæ per albas ſignificatur, propriam
vnuſquiſque mercedem accipiet, ſecundum ſuum

laborem

1 Cor. 3. Psal. 125. laborem, & venientes venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos.

De Cappis. CAP. XXIIII.

CAppas quoque in maioribus feſtis ſuperinduimus, vt amplius in Deo gloriemur, aſpicientes in futuram Apoc. 7. 1 Cor. 15. reſurrectionem, quando omnes electi, (quibus nunc poſt depoſitionem carnis in anima tantum remuneratis, ſingulæ ſtolæ albæ datæ ſunt) binas accipient ſtolas, ſcilicet requiem animarum, & reſuſcitatorum glorioſam immortalitatem corporum. Quæ cappæ bene ab interiori parte patulæ ſunt, & omnino præter ſolam neceſſariam fibulam inconſutæ: quia profecto immutata iam & immortalia corpora nullis animam obcludent anguſtijs, corda non contegent, nec obſiſtent internæ ſanctæ Trinitatis contemplationi. Fimbrijs quoque ſubterornatæ ſunt, quia nil noſtræ tunc deerit perfectioni, ſed quod nunc ex parte cognoſcimus, & 1 Cor. 13. ex parte prophetamus, cognoſcemus ſicut cogniti ſumus, quia facie ad faciem videbimus.

De Raſura capitum. CAP. XXV.

VEruntamen ſic ſubornati, caput intactum præferimus, & raſuram, quam coram nominamus, nullo ornamento contegimus. Non eſt enim plenum gaudium noſtrum, quia non in repræſentium, ſed in ſpe gaudemus futurorum. Idcirco autem raſi ſumus, quia filij ſumus Chore, id eſt, calui, ſcilicet Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui in caluariæ loco crucifixus eſt, di-

A ctumque eſt ei, videlicet vero Heliſæo, à ſtultis & inſenſatis pueris cum illuſione: Aſcende calue. Aſcende 4 Reg. 2. calue. Raſis ergo capitibus, antiquam Nazaræorum legem Num. 6. Iudic. 13. Iudith. 8. immutauimus. Olim namque Nazaræi capillos nutriebant, nos e contra capillos decidimus, quia Nazaræorum princeps Dominus Chriſtus decaluatus, id eſt, in loco caluariæ, vbi damnatorum capita abſcindebantur, crucifixus eſt. Dalila, id eſt, paupercula & mentis inops ſynagoga raſit caput fortiſſimi Samſon, id eſt, ſolis noſtri, & tradidit in manus Philiſtinorum. At ille captus, quaſi victus, eos qui ſe ceperant, vicit, pluresque hoſtium occidit mortuus, quam occiderat viuos. Mortuus enim Dominus infernum confregit, mortem vicit, vitam reddidit. Nos quamuis in ſupradictis B ornatibus de victoria eius gaudeamus, tamen in raſura capitum decaluationem eius per compaſſionem lugemus. Hoc autem humilitatis inſigne vocamus coronam, id eſt, victoriam quia fidelis illa Domini decaluatio, cuius hæc raſura ſignum eſt, proculdubio victoria eſt, triumphus eſt, honor & gloria noſtra eſt. Mihi autem Gal. 6. abſit gloriari, ait vas electionis, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sed nondum apparuit hæc Ioan. 16. gloria quid erit, habetque adhuc triſtitiæ ſpeciem, donec triſtitia conuertatur in gaudium, & gaudium noſtrum plenum ſit.

FINIS LIBRI SECVNDI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS LIBER TERTIVS.

De ordine Eccleſiaſtico ab Aduentu Domini, Prologus.

ANGVSTIORIBVS *atque profundioribus enauigauit oratio, dum ſuperius ſacramentum Domini corporis & ſanguinis pertentans potius quàm perluſtrans, nullum fidei eſt periculum, ſatiſque confidit in Deo tam adulta vel exercitata fide: quia quotieſcunque per hoc profundum fuerit nauigandum, nullum alicuius obice ſaxi incurrit naufragium. Nunc iuxta propoſitum noſtrum, ad ordinem anni, qui circa ipſum agitur ſacramentum, ingredientes, ipſum, quo regimur, ſanctum poſcimus Spiritum, vt placida ſui fauoris aura noſtrum implere velũ non deſinat, donec propoſitum opus ad optatæ conſummationis portum perducat. Quod ab Aduentu Domini inchoantes, primum cur illud tempus ſic nuncupetur, vel quid hoc ſignificetur vocabulo, conſulta cauſarum ratione noſſe debemus.*

De Aduentu. CAP. I.

TEMPVS, quod Dominicæ Natiuitatis memoriã antecedit, ideo Aduentus nũcupatur, quia totus eius Eccleſiaſticus ordo iuxta contemplationem Aduentus Domini diſpoſitus eſt. Aduenire autem Dominus recte dicitur, qui vbique eſt inuiſibili præſentia maieſtatis, dum aſſumpto eo quod viſibile eſt noſtrum, viſibus carnis viſibilem ſe oſtendit. Ioan. 1. Quod tunc factum eſt, quando verbum, per quod omnia facta ſunt, quod erat in mundo, & mundus per ipſum factus eſt, ſed mundus eum non cognouit, caro factum eſt, vt viſibiliter habitaret in nobis: itemque futurum eſt, quando is, qui nunc à dextris Dei ſedet, & licet nobiſcũ ſit vſque ad conſummationem ſæculi, non aliud aſſumẽdo, ſed quod ſemel aſſumpſit nobis repræſentando, & ſicut ipſe dixit: Videbimus filium hominis Matt. 24. venientem in nubibus cæli, cum poteſtate magna & Marc. 13. maieſtate. Illud igitur tempus, quod Dominicæ Nati- Luc. 21. uitatis memoriam antecedit, idcirco Aduentus nun-

C cupatur, quia hæc, quæ dicta sũt, partim præterita, partim futura commemorantur. Nam prima Dominica, primus aduentus iam præteritus quaſi futurus, in perſona antiquę cõmemorantur Eccleſię. Secunda & tertia Dominica, ſecundus aduentus exſpectãtibus & deſiderãtibus iamiam inſtare, propheticis atque Apoſtolicis tubis denunciatur. Ideo vero ſecundus aduẽtus duabus Dominicis declamatur, quia primũ aduentum ſola, quæ præceſſit incarnationem Domini Eccleſia promiſſum exſpectauit, ſecundum autem tam præcedens quam ſubſequens audiuit, illa propheticis tantum, hęc autem propheticis pariter, atque Apoſtolicis edocta præconiis, Quapropter in ſecunda ex ipſis Dominicis propheticũ perſonat officium, quod eſt populus Sion. In tertio ve- D ro Apoſtolicum: Gaudete in Domino ſemper. Quarta Matt. 3. Dominica, quæ ſemper Dominici Natalis diem nouiſ- Luc. 3. ſima reſpicit, tẽpus illud cõmemorat, quo impręgnato iam tumido vtero virginis prope erat Dominus, & calciãs ſe diuinitas corrigiam illam ſuæ ligabat incarnationis, quam in Euangelio euſdem Dominicæ Ioannes ſe non eſſe dignum ſoluere profitetur.

De prima Dominica Aduentus Domini. CAP. II.

QVod hæc ita ſint, ex ipſis earumdem Dominicarum patenter cognoſci poteſt officijs. Nam prima Dominica non iam retributionem, ſed initium iuſtitiæ poſtulat humanum genus. Nec iam patriam attingit, ſed viam ſibi poſtulat oſtendi. Ait enim: Vias
Pſal. 24. tuas Domine demōſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me. Vox hæc veteris hominis eſt, originalis peccati vinculis alligati, & in ſuam cæleſtem patriam neſcientis redire, nec valentis. Propter quod illa tunc Euangelij lectio recitatur, in qua vel maxime commendantur illæ Domini viæ, per quas illuc, vnde corruit homo, debeat & poſſit redire, ſcilicet obedientia, manſuetudo, & humilitas charitaſque ſumma. Obediens namque patri, vt pateretur pro nobis, vltro ad paſſionis locum
Zachar. 9. venit manſuetus & humilis, ſicut propheta de illo prædixit, Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus venit tibi man-
Ioan. 15. ſuetus, ſedens ſuper pullum aſinæ. Charitas autem erat illa, qua maior non eſt, ſicut ipſe dixit: Maiorem hac dilectionem nemo habet, &c. Præterea tota primi Aduentus cauſa, in illa ſancti Euangelij lectione typice continetur. Sed de hoc ſuperius dictum eſt, vbi ad comprobandum quod Euangelio cohæreant, & conſentiant cætera membra officij, quemadmodum corpus capiti huius Dominicæ officium exempli gratia propoſitum eſt. Aſinam namque alligatam vel pullum eius, humanum genus ſignificare nouimos, ad cuius ſolutionem Dominum aduenisse manifeſtum eſt, vt ſeſſor & poſſeſſor noſtri factus, in cæleſtem Hieruſalem per vias ſuas equitatu ſalutis nos reduceret. Igitur ex officio conſtat primam Dominicam primum Domini ſpectare aduentum. Cuius officij conſtat hanc eſſe intentionem, vt his, quibus necdum venit Dominus (illis enim necdum aduenit, qui fidem incarnationis eius nondum receperunt, illis, inquam, qui necdum in ad-
Pſal. 24. uentu eius crediderunt) adueniat tanta ſalus per fidem, vt confidentes in Domino non erubeſcant, neque irrideant inimici, id eſt, dæmones diutius aſinam illam, quam alligauerunt vinculis peccatorum, ſed ſolutę, vias Dominus demonſtret illi, & ſemitas ſuas doceat. Hoc in introitu, in graduali, & in Alleluia manifeſte con-
Rom. 13. clamatur. Interuenit Apoſtolus Paulus, & in lectione Epiſtolæ demonſtrat aſinæ vias, quas ambulare, vel quas non ambulare debeat. Quarum demonſtrationē ſic inchoat: Scientes quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Nimirum hæc & reliqua dicens, quaſi fidelis auriga, aſcenſuro Domino, vt dietam ſuam perficiat, Aſinam infrenat, qua rectas vias teneat, ad ſummum dicēs, Sed induimini Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quod idem eſt, ac ſi dicat eidem aſinæ: Aſcenſorem ſuſcipe regem Sion. Quod autem poſt Euangelium idem clamat offerenda, quod Antiphona ad introitum hoc innuit, quod aſina illa, etiam cum acceperit ſeſſorem ſuum Dominum, ſecura eſſe non debet priuſquam perueniat cum equite ſuo in ſupernam ciuitatem Hieruſalem. Poteſt enim fieri, vt offenſus eques ſuum velit mutare vehiculum, quod prius probabile viſus eſt, ideo perſeuerat in offertorio dicere Ec-
Pſal. 24. cleſia, quod in introitu dixerat, addendo. Dirige me in veritate tua, &c. Communio quoque Dominus dabit benignitatem, & terra noſtra dabit fructū ſuum. Manifeſte vox eſt antiquæ Eccleſiæ, primum Domini expectantis aduentum: quando de benignitate Spiritus ſancti terra noſtra, id eſt, vterus Virginis concipiens, dedit fructum ſuum, Deum & hominem proferens, benedicta in æternum. Ita quæ dicta eſt ad introitum collecta quæque ſuper oblata, quæque ad complendam manifeſte ad idem, ſcilicet ad primum Domini reſpiciunt Aduentum.

Cur ſtatio ad ſanctum Petrum fiat.

NOtandum quoque, quia ſtatio Dominica hac iuxta ſacratiſſimam ordinationem vigilantiſſimi Papę Gregorij, iure ad ſanctum Petrum fit: ipſe eſt vnus, immo primus diſcipulorum, qui ad ſoluendam illam magnam aſinam miſſi ſunt. Siquidem & in Apoſtolatu circumciſionis Deus illi operatus eſt, inter gentes cum *Gal.* cōſorte ſuo B. Paulo eadē legatione functus, pro Chriſto Romam ingreſſus eſt, vt imperium orbis tamquam prædictæ caput aſinæ ſolueret, ita vt pulchrè nobis illi duo, qui à monte oliuatum miſſi ſunt, ad ſoluendam illam animalem aſinam in typum omnium prædicatorum, in his duobus, videlicet Petro & Paulo repræſentari videntur, qui caput mundi Romam Domini Chriſti regis æterni vehiculum & habitaculum, currum atque thronum effecerunt.

Cur in Aduentu non vtuntur conſuetis veſtibus ſacris Diaconus & Subdiaconus.

EX tunc vſque ad ſacram Domini Natalis noctem, diaconus & ſubdiaconus immuniti procedunt. Nam neque diaconus dalmaticam, neque ſubdiaconus induit tunicam. Subdiaconus tamquam lea, quæ ante incarnationem Domini carebat ornatu Euangelii, diaconus tamquam ipſum Euangelium cuius claritas, quanta ſit, nondum apparuerat ante ſacramenta Natiuitatis, Paſſionis, Reſurrectionis & Aſcēſionis Domini. Horum enim non præſentiam, ſed expectationem ſignificat tēpus illud, propter quod & Aduentus Domini (vt dictum eſt) nuncupatur. Vtuntur autem interdum caſulis, quam veſtem ſacerdotis eſſe diximus, cum de habitu eius loqueremur. Quod neminem mouere debet. Non enim ſic vtuntur caſulis ſubdiaconus aut diaconus, vt in ipſis legant, vel miniſtrent, ſed lecturi aut miniſtraturi illas exuunt, manifeſte profitentes, illam ſuam non eſſe veſtem, nec propter ſuum ordinem ſibi debitam, ſed propter Dominicæ vel alicuius feſti reuerentiam ſe accipere accommodatam, vt inopem atque indecentem conſolentur expoliationem. Eandem ob cauſam, Gloria in excelſis Deo, tunc non dicitur, & Ite Miſſa eſt intermittitur, quia videlicet illud tempus ſignat (vt dictum eſt) quo adhuc expectabatur gaudium pacis, & illud, quo nunc vſque ſoliciti præſtolamur conſummationem noſtræ ſalutis.

De Dominica ſecunda. CAP. III.

DOminica ſecunda ſtatio ad ſanctam Hieruſalem. Totum enim officium eiuſdem Dominicæ ad lætificandum cor illius decantatur, quæ primum filii Dei recepit aduentum, quæque per fidem iuſtificata, & pacem habens ad Deum, deſiderat in ſecundo aduētu vi- *Rom. 5.*
dere glorioſum regem ſuum. Mulier quippe caſta eſt, *Pſal.*
quæ viri ſui abſentiam plorat, præſentiam deſiderat: & ſic vnici ſponſi ſui ſuſpirat thalamum, quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum. Huic ergo deſideranti, feſtinanti, atque anhelanti, præſens officium lætitiam prænunciat, ſpem inculcat, patientiam prædicat. Primum Euangelii ſententiam contemplemur, cui cæteræ officii partes, plenæ gaudii, plenæ conſolationis & pacis, conſonare probentur, præmiſſis ſignis, quæ glorioſum illum aduentum præceſſura ſunt. His ergo, *Luc.*
inquit Dominus, fieri incipientibus, leuate capita veſtra, quoniam appropinquabit redemptio veſtra. Leuate capita veſtra, ait B. Gregorius, id eſt, exhilarate corda. Iuxta huius veridici promiſſi conſolationem, præcinit ad introitum tuba prophetica populo Sion, *Eſai. 30.*
Ecce, inquiens, Dominus veniet ad ſaluandas Gentes, & auditam faciet Dominus gloriam vocis ſuæ in lętitia cordis veſtri. Paruulus enim & pupillus eſt in hoc exilio natus populus Sion, peregrina matre, & illo quē numquam vidit genitus patre: patrem abſentem gemitibus quærens, & aſſiduis cęlū pulſans vagitibus, quo patrem ſuum abiſſe, matre narrante, audiuit, & vix infantulus intellexit. Cui flenti & in orationibus vagienti commiſerens mater totum hoc officium canit, iamiam imminere conteſtans deſideratum reditum patris, & audiendam eſſe gloriam vocis eius, quando dicet. Venite benedicti patris mei, percipite regnum in lætitia, inquit, *Matt. 25.*
cordis veſtri, quę tota erit, vt ſignis eius fieri incipientibus,

tibus, iuxta Domini dictum, debeamus leuare capita noſtra, id eſt, exhilarare corda. Quod quia per nos fieri nō poteſt, niſi nos ipſe gaudio ſpiritus ſui lætificet, rectè in collecta deprecamur, dicentes: Excita Domine corda noſtra, id eſt, leua atq; exhilara ad præparandas vnigeniti tui vias, ſcilicet, vt parata ſint occurrere illi: non per timorem fugiendo, ſed cum amore aduentum eius excipiendo. Ad hæc opportunè nobis hæc Apoſtolica lectio recitatur. *Rom. 15.* Quæcumque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus, & reliqua. Valet enim ad correptionem impatientis animæ, nimis ægræ, *Phil. 1.* cupientis diſſolui, & eſſe cum Christo, dum abundantiam ſpei nobis optando, moras venturi Domini noſtri *Iſa. 49. Iean 4.* ferre ſuadet, cum pace & gaudio. Graduale manifeſtè *Pſal. 49.* venturum eum canens, cuius ſpecies decoris ex Siōn eſt, iuxta illud, quia ſalus ex Iudæis eſt, eandem lætitiam ſanctis eis prædicat, qui congregandi ſunt ad dexteram eius, eò quod ordinauerint teſtamentum eius nouum ſuper vetera ſacrificia. Alleluia duobus ſecundum *Pſal. 121.* verſibus primo verſu gaudium ſpei prædicat eius, cui dictum eſt, in domum domini ibimus, lætitiamque ex re futuram, vbi ſtabunt pedes eius in atriis Hieruſalem. Lecto autem ſupradicto Euangelio præcentore gaudii, *Luc. 21. Pſal. 84.* & confirmata promiſſione veritatis, vbi dicit: Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt, iam velut conſolatione recepta, gratulatur populus Sion, & dicit credens veritati: Deus tu conuertens viuificabis nos, & plebs tua lætabitur in te. *Ioan. 16* Viuificabis nos, inquit, ſcilicet per reſurrectionem, conuertens nunc per fidem, & plebs tua lætabitur in te. Lætabuntur filii ſponſi reddita ſibi eius præſentia, & priſtina triſtitia in gaudium conuerſa, pleno gaudebunt gaudio. Longum nimis eſt, neque à nobis propoſitum exponentis more omnia perſequi. Solam enim concordiam cuiuſque officii, velut compagem cuiuſque corporis perquirere propoſitum eſt. Summa igitur huius officii eſt, vt *Baruch* peregrina Hieruſalem, id eſt, Eccleſia præſens, huius vitæ exilium ſpe patientiſſima perferat, & cum ſecundum Euangelii iam dicti præmonſtrationem, mundi ruinam imminere cognouerit, leuet caput ſuum, & iuxta communionis cohortationem ſurgat, & ſtet in excelſo, terrena reſpuens & amans cæleſtia, ſicut petit collecta, quæ dicitur ad complendum, & videat iucunditatem, quæ veniet ſibi à Deo ſuo, ac velut propinquante æſtate mœroris ſui nubila diſcutiat, quia vitæ *Apoc. 21* dies æterni ſolis claritate fulgeſcunt.

De Dominica tertiæ officio. CAP. IV.

DOminicæ tertiæ totum officium conſolationem decātat, maximè rectoribus Eccleſiarum, quorum ſtatus quanto eminentior, tanto vita iudiciis hominum ſubiectior, & tanto magis per ſæpè apud homines laceratur opinio, quanto eorum meritum in diuino fulget iudicio. Venturum namque illis annunciat, qui harum illuminet abſcondita tenebrarum: quia ipſe iudex eorum eſt & conſcius, qui omnino errare non nouit iudicio. Vt ergo tanto teſte vel iudice venturo gaudeant, vel quid de illo ſperent vt ſciant, opportunè recitatur illud præclarum atque famoſum, quod de Ioanne Baptiſta *Mat. 11* perhibuit teſtimonium, dicens: Amen dico vobis, inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Magnum teſtimonium, grande præconium. Negauit Deus hominem eſſe illum mollibus veſtitum, negauit arundinem eſſe vento agitatam, enunciauit officio vel meritis eſſe angelum. Oſtendit in vno, quod in omnibus facturus eſt, quoniam veniens ad iudicium in conſpectu patris & ſanctorū Angelorum, congrua ſingulis teſtimonia reddet. Quis ergo non erubeſcet flere, eo quod competens ſuis meritis non habeat ex hominibus teſtimonium, tanto ſibi repoſito in cælis præconio meritorum? Gaudete potius in Domino ſemper, iterum *Phil. 4.* dico gaudete, inquit Apoſtolus, (quod cantatur in introitu) modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus. Quod ſi oculos ſuos compreſſerint, & lucem veſtram coram eis lucentem videre noluerint, nihil ſoliciti ſitis, Dominus prope eſt, qui lucem veſtram videre nolentibus ingeret, tantummodo petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum. Vnus enim ille teſtis contra omnes criminatores præualebit. Promiſſam conſolationem hanc ſubſequens completi collecta poſtulat, dicens: Aurem tuam Domine precibus noſtris accommoda, & mentis noſtræ tenebras gratia tuæ viſitationis illuſtra. Tenebras enim quas patimur, in eo, quod errantes falſo iudicamur & iudicamus, illuſtrabit eius aduentus, quem non tardari poſcimus, ſicut in ſubſequenti lectione Epiſtolæ ait idem Apoſtolus, Nolite ante tempus iudicare, *1 Cor. 4. Matt. 11* quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Tota enim hæc lectio tendit in hoc, vt nobis pro minimo ſit iudicari ab humano die, ſicut fuit Ioanni, qui (vt ſupra dictum eſt) in Euangelio prædicatur à Domino arundo vento agitata non eſſe. De eadem re Dominus flebiliter poſtulatur in graduali, præmiſſa laude competenti: Qui ſedes Domine ſuper Cherubim, *Pſal. 79.* &c. Nam in eo quod ſedet ſuper Cherubim, id eſt, ſuper plenitudinem ſcientiæ, nouit & poteſt occultam cordium noſtrorum abyſſum penetrare, & quæcumque ibi latent, vero teſtimonio in publicum proferre. Ad hoc iuxta vocem Pſalmi, quæ in Alleluia perſonat, excitabit potentiam ſuam, & veniet. Et ſicut in offenſa, quaſi iam factum, quia procul dubio futurum *Pſal. 84.* eſt, præſumimus dicendo, Benedixiſti Domine terram tuam, auertiſti captiuitatem Iacob, gaudebunt electi *Rom. 8.* ſtantes à dextris, teſtimonio ſibi reddito à vero iudice, *Pſal. 13.* & libertatem accipient filiorum Dei, iuxta quod in alio loco ſcriptum eſt: Cum auerterit Dominus captiuitatem plebis ſuæ, *Iſa 35.* exultabit Iacob, & lætabitur Iſrael. Cuius libertatis ſpe confortat puſillanimes tuba Prophetica in communione: Dicite puſillanimes, confortamini, & nolite timere, qui ſæpe diu humana contra ſe audiunt præiudicia, quamuis de repoſito in conſcientiæ theſauro debeant conſolari, tamen valde trepidant, quia necdum ſciunt, quales in illo tremendo Dei iudicio inueniendi ſunt. Vnde B. Gregorius, qui multis hominum præiudiciis fatigatus, ſatis & plus aliis multis erat expertus quid paterentur, vel quanta intra hæc conſolatione indigerent rectores Eccleſiæ, & idcirco hoc illis celebri ſtatione officium dedicauit, ſcribens ad Mauritium Imperatorem, inter cætera dicit: Quod autem dominorum pietas illud mihi pauendum, & terribile omnipotentis Dei iudicium intentat, rogo per eumdem omnipotentem Dominum, ne hoc vlterius faciat. Nam adhuc neſcimus, quis ibi qualis ſit. Et Paulus egregius prædicator admonet, dicens: Nolite ante tempus iudicare, donec veniat Dominus, qui & illuminabit *1. Cor. 4* abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cogitationes cordium.

Cur ſtatio ad ſanctum Petrum.

SCiendum vero eſt, præſentis Dominicæ officio ſtationem congruè fieri ad ſanctum Petrum, quia videlicet ille rectorum Eccleſiæ, primus & præcipuus eſt: quibus idem officium prædicat gaudium & patientiam in tribulatione, longanimitatem in ſpe, quorum in animo quanta preſſura ſit, & præter illa, quæ extrinſecus ſunt, quanta inſtantia quotidiana, quanta ſolicitudo commiſſarum ſibi animarum, nulli præter ipſos, *2 Cor. 11* qui experti ſunt, perfectè & liquido nouerunt, quamuis frequenti lectione, maximè ex libris beati Gregorii nonnulla ex parte à ſtudioſis & cordatis lectoribus queant cognoſci. Ipſe autem B. Gregorius egregium Romanæ ſedis poſt Petrum Apoſtolum decus, quo optimè (vt dictum eſt) angoris eius conſcius extitit, hoc ſeſe cum illis officio conſolatus eſt, quippe qui (vt in libro vitæ ipſius legimus) ſtationes per baſilicas vel beatorum Martyrum cœmeteria (ſecundum quod hactenus plebs Romana, quaſi eo viuente, certatim

diſcatſit,) ſolicitus ordinauit: per quas & ipſe ſimul diſcurrens, dum adbuc loqui prævaluit, viginti homilias Euangelii diuerſo tempore declamauit, reliquas verò eiuſdem numeri dictitauit quidem, ſed laſſeſcente ſtomacho, languore continuo aliis pronuntiandas commiſit. Qui ſicut verè dulciſſimum ſancti Spiritus organum, quicquid ſcripſit, digito Dei dictante concepit: ſic eaſdem ſtationes non ſine eodem Spiritu depoſuit, & tam hæc, quam cætera eius opera, tamquam aurum rutilant in Chriſti Eccleſia.

De quatuor temporum Ieiuniis. CAP. V.

INter cæteras hebdomadæ ferias, quarta & ſexta feria maximè ieiuniis ideo deputantur, quia Dominicæ
Matt. 19 paſſionis memoria præ aliis inſignitæ ſunt. Quarta namque feria Dominus à Iuda traditore venditus, & ſexta à Iudæis crucifixus eſt. Itaque & per ſingulas Dominicas B propias Euangeliorum & Epiſtolarum lectiones habent, & ieiuniis, letaniis, atq; abſtinentiis pœnitentium magis idoneæ iudicatæ ſunt: vt quibus diebus innocens Dominus venditus, & pro ſeruis ſuis paſſus eſt, ſeruus peccator fleat & ieiunet, & lectionem ſanctam (quæ eſt animæ pabulum) ſolennius audiat. Quapropter quatuor temporum ieiunia per eaſdem ferias celebrari inſtituta ſunt, addita Dominicæ ſepulturæ die, ſcilicet ſabbato, vt tres dies ieiunii ſint, quatenus trium menſium cuiuſque temporis temperiem bonam, trium dierum, quibus ieiunamus, ſalubri commercio impetre-
Epheſ. 6. mus, & pro menſe diem vnum Domino offerentes, tranquillam & quietam hanc vitam ſub elementis mundi, à ſpiritualibus nequitiis, & ab aeriarum malignitate tempeſtatum peragamus. C

De Ieiunio in Aduentu Domini.

CAP. VI.

TErtia igitur Dominici Aduentus hebdomada, quarta feria brumalis temporis ieiunium præfixum eſt: quod propter aduentum Domini aliorum temporum ieiuniis celebrius eſt, & officium tam diurnum quam nocturnum magis plenarium habet, ad ipſum Domini pertinens aduentum, vt dum caro ieiuniis affligitur, anima redemptionis ſuæ teſtimoniis, ex lectione ſacra, vel concentu Eccleſiæ, copioſius lætetur. Prima ieiunii die, ſcilicet quarta feria ſtatio ad ſanctam Mariam conuenienter ordinata eſt. Ad illud enim templum Domini, ad illud ſacrarium Spiritus ſancti, in quo
Luc. 5. totus Deus nouem menſibus habitans, dignatus eſt ho- D mo fieri, totum eius diei officium propriè pertinere manifeſtum eſt. Nam ex Euangelio Dominica recitatur annunciatio vel incarnatio, propheticis tubis ante declamata, per Angelum præſentialiter allata, per fidem beatæ Virginis ſuſcepta, per incorruptum eius vterum completa & reddita. Quæ omnia Propheticus clangor in introitu breuiter præcinens: Rorate cæli, inquit, &
Eſa. 45 cætera. Dicendo rorate cæli deſuper, miniſterium Angelicæ expreſſit allocutionis, qua verbum Deus in interiorem aurem credulæ virginis, ſicut pluuia in vellus, deſcendit: & per hoc quod ait, & nubes pluant iuſtum,
Iudic. 16 ſe atque cæteros Prophetas, qui vt nubes iuſtum, ſcilicet Chriſtum, & fideles eius in terra cordis noſtri cæ-
Eſa. 2. leſti doctrina depluunt. Aperiatur, inquit, terra ſuſcipiendo verbum, & dicendo, Ecce ancilla Domini, fiat E
Luc 1. mihi ſecundum verbum tuum & germinet Saluatorem benedicta in æternum, Deum nobis proferens & hominem. Quæ poſt hæc ſequuntur, omnia ſimiliter Euangelico ſenſui conſonant. Epiſtolaris lectio ieiu-
Dan. 2. nantium animas dupliciter reficiens. Primo montem illum prædicat, qui ſecundum conſonum Euangelium, ſedem ſuſcipiens Dauid patris ſui, & de lapide paruo
Pſal 56. creſcens in montem, & implens orbem terrarum, regnabit in domo Iacob in æternum. Cui lectioni pul-
Pſal. 23. chræ ſuccinit verſus ſubſequens gradualis, Quis aſcendit in montem Domini, &c. Quia videlicet non niſi innocens manibus & mundo corde, & cuius vita concordat cum fide, partem habebit in illa Domini Incarna-

A tione. Reliqua officii membra patenter ad eundem Euangelii ſenſum pertinent, nec ad hoc probandum immorari opus eſt, quoniam manifeſtum eſt. Igitur hac die ſecundum huiuſmodi officium ſtatio ad ſanctam Mariam conuenienter ordinata eſt.

De feria ſexta Ieiunij. CAP. VII.

SExta verò feria ſtatio ad ſanctos Apoſtolos præſcripta eſt. Ratio quidem occultior eſt, ſed quærentibus parua ex ſcintilla citius elucet. Nam in Euangelio *Luc. 1.* diei præſentis, in cantico B. Virginis dignum illud memoria dictum eſt, quod patenter ad ipſos Apoſtolos attinet: Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Nam de ſede ſpiritualis magiſterii, de Cathedra Moyſi depoſuit potentes de ſede, id eſt, ſuperbos Scribas & Phariſæos, & exaltauit in eandem ſedem humiles Apo-
B ſtolos. Sicut alias ipſe Dominus: Confiteor tibi, inquit, *Matt. 11.* pater Domine cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis. Quod quia in veritate iudicii factum eſt. & cum hæc diceret B. Virgo propè erat Dominus, ſcilicet, in vtero eius, benè congruit hic introitus: Propè eſto Domine, & omnes viæ *Pſal. 118.* tuæ veritas. Et quia florente tunc virga de radice Ieſſe, iam requieſcebat ſuper florem eius ſpiritus Domini, vt de plenitudine eius accipiens Ioannes, exultaret in vte- *Ioan. 1.* ro Elizabeth: aptè concinit Euangelio hæc Epiſtola: *Luc. 1.* Egredietur virga de radice Ieſſe, &c. Singula percur- *Eſa. 11.* rere nimis longum eſt, & quia per ſe patent, quod ad eandem rem pertineant, faſtidioſum eſt. Communio tandem, Ecce Dominus veniet, & omnes ſancti eius *Zach. 14.* cum eo, ad eorumdem perſpicuè ſpectat glorificatio-
C nem Apoſtolorum, qui cum eo venturi ſunt in ſecundo Aduentu eius ad iudicium.

Cur vna tantum lectio legatur ad Miſſam.

CAP. VIII.

QVæri autem poteſt, cur quarta feria prima. ſ. diei ieiunii, quæ ſunt lectiones, duoque aſcripta gradualia, ſexta feria vna tantum lectio, ſequenti vero ſabbato legantur ſex? Ad quod reſpondendum, quia cum quarta feria duas legerimus, ſexta ſecundum, profectum ieiunii tres legere deberemus; ſabbato autem quatuor. Verum quia ſabbato ſolent ordinationes fieri, tranſlatæ à feria ſexta duæ, quatuor ſabbati lectionibus appoſitæ ſunt, vt his maximè ſacri officii proferenda reſeruetur opulentia, qua & ieiunantes & ſacrorum ordinum tyrones deſcripti ſunt.

D *Cur ſabbato ieiunij duodecim lectiones titulentur, cum ſex tantum legantur.*

SCiendum quoque, quod cum ſabbato ſex tantum legendæ ſint, duodecim in titulis lectiones ea de cauſa prænotantur, quia cum Romana Eccleſia de Latinis & Græcis eſſet permixta, ſingulę lectiones in vtraque lingua recitabantur. Nam in vna lingua recitatæ ab vtriuſq; linguæ populis intelligi non poterant. Itaque dum vnaquæque bis legitur, duplicato ſenario lectionum numero, duodecim computantur. Præterea notandum eſt, ordinationum ſacramenta Dominica diei deputari, cuius in veſpera fiunt. & tam veſpera ſabbati, quam mane prima ſabbati poſſe & licere ieiunis à ieiunantibus celebrari.

E *Sententia Leonis Papæ, quod ordinationes, cum ſabbati veſpera fiant, ad diem Dominicam pertineant.*

CAP. IX.

DIcit enim magnus Leo, ſcribens ad Dioſcorum Alexandrinæ ciuitatis Epiſcopum. Quod à Patribus noſtris propenſiore cura ſeruatum eſſe nouimus, à vobis quoque volumus cuſtodiri: vt non paſſim diebus omnib. ſacerdotalis vel Leuitica ordinatio celebretur: ſed poſt diem ſabbati, hoc eſt, noctis eius, quæ in prima ſabbati luceſcit, exordio, ſub lege diuini officii ſubſtituatur, in quibus bis, qui conſecrandi ſunt, ieiunis à ieiunantibus ſacra benedictio conferatur, quod eiuſdem obſeruantiæ erit, ſi mane ipſo die Dominico continuato ſabbati ieiunio celebretur, à quo tempore præcedentis

dentis noctis initia non recedunt: quam ad diem reſurrectionis (ſicut etiam in Paſcha Domini declaratur) pertinere non dubium eſt. Nam propter auctoritatem conſuetudinis, quam ex Apoſtolica nouimus venire doctrina, etiam ſacra ſcriptura manifeſtat, quod cum Apoſtoli Paulum & Barnabam ex præcepto ſancti Spiritus ad Euangelizandum Gentibus mitterent, *Act. 13.* ieiunantes & orantes impoſuerunt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum, ſit ne tantæ benedictionis ſacramentum negligenter videatur impletum. Et ideo piè & laudabiliter Apoſtolicis mores geſſeris inſtitutis, ſi hanc ordinandorum ſacerdotum formam per Eccleſias, quibus Dominus præeſſe te voluit, etiam ipſe ſeruaueris, vt his, qui conſecrandi ſunt, nunquam benedictio, niſi in die reſurrectionis Dominicæ tribuatur, cui à veſpere ſabbati initium conſtat adſcribi, & quæ tantis diuinarum diſpenſationum myſteriis eſt conſecrata, vt quicquid a Domino eſt inſignius conſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac mundus ſumpſit exordium, in hac per reſurrectionem Chriſti, & mors interitum, & vita ſumpſit initium. In hac Apoſtoli à Domino prædicandi omnibus Gentibus, Euangelii tubam ſumunt, & inferendum vniuerſo mundo ſacramentum regenerationis accipiunt. *Ioan. 20.* In hac (ſicut B. Euangeliſta Ioannes teſtatur) cum congregatis in vnum diſcipulis, clauſis ianuis, *Act. 2.* ad eos Dominus introiſſet, inſufflauit & dixit: Accipite Spiritum ſanctum, & quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum detinueritis, detenta erunt. In hac denique promiſſus à Domino Apoſtolis Spiritus ſanctus aduenit. Ita cæleſti quadam regula inſinuatum & traditum nouerimus, in illa die celebranda nobis eſſe myſteria ſacerdotalium, in qua collecta ſunt omnium dona gratiarum.

Item de Sabbato, & cur ſtatio ad ſanctum Petrum.

CAP. X.

HOc ſabbato, & omnibus horum quatuor temporum ſabbatis, ſtatio ad S. Petrum cõgruè celebratur. Cui enim primo poſt Chriſtum Eccleſiæ ſummum collatum eſt Pontificium, quique primus & princeps ſacras in Eccleſia celebrauit ordinationes, cuius vice maxime fungitur Romanus Pontifex, cum Eccleſiæ ſanctæ miniſtros & ouibus Chriſti paſtores ordinat neceſſarios, congruè, vt tanquam ad ſummum recurratur, apud ipſum ſtatio celebratur. Conuenientes igitur ad B. Petrum ieiunos mater Eccleſia filios, velut ex ore ipſius Petri multiplicatis in anima reficit ſacramentis, & ex ipſius auctoritate ſpiritualium diuiſiones miniſtrationum diſtribuit. Vbi notandum, quintam ſemper lectionem, quæ ſuperadditæ doctrinæ nouiſſima eſt, non mutari, ſempérque illam eſſe, qua legitur Angelus *Dan. 3.* Domini cum Azaria & ſociis eius in fornacem ignis deſcẽdiſſe. Quod magna & myſtica non vacat ratione. Nam quemadmodum pueris a Babylonio rege miſſis in fornace ignis, cæleſtis gratia ſubuenit, & fecit medium fornacis quaſi ventum roris flantem: ſic nos à confuſionis rege diabolo, libidinum flammis appetitos ieiuniorum & orationum inſtaura liberat. Hoc denique genus non exitur, niſi in oratione & ieiunio. Hac ergo lectione prælecta, ſequitur & hymnus eorundem puerorum. *Matt. 17.* quo ad benedicendum creatorem omnis creatura commonetur, priuſquam ſacerdotes ordinentur, vt animaduertamus, illorum ora, manuſque ad benedictiones dandas, & quod maximum eſt, conficiendum corpus & ſanguinem Domini, ritè admitti, qui à confuſionis rege ſuccenſam fornacem vitiorum potenti fide ſuperauerunt. Iam quæ ſequuntur, manifeſte ſecundum Domini prædicant aduentum, & voci conſonant clamantis in deſerto, Parate viam Domino, &c. Hoc enim Euangelium eius diei eſt, principium. ſ. prædicationis, *Iſa. 40.* quia *Matt. 3.* Ioannes peccatorum corda percutit, & ad pœnitentiam inuitat, genimina viperarum, ſecurim dicens iam eſſe poſitã ad radices arboris & ventilabrum in manu iudi-

cis, vt purgans aream ſuam, triticum congreget in horreum, A paleas autem comburat igne inextinguibili.

Hoc Euangelium eodem Epiſtolæ ſenſu præcurrit, ſ. ſecundum prædicando aduentum Domini, quo reuelatum prius hominem peccati, filium perditionis interficiet *2 Theſſ. 2.* ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui. Sed & Antiphona ad introitum: Veni & oſtende *Pſal. 79.* nobis faciem tuam Domine, qui ſedes ſuper Cherubim, & ſalui erimus, manifeſtè tempus illud reſpicit, quo (ſicut in offerenda quoque canimus) exultent filiæ Sion, *Zac. 9.* Veniet rex ſuus ſanctus, & ſaluator mundi: & ſicut in tractu præmiſſum eſt: Excitans potentiam ſuam veniet, *Pſal. 79.* & eum quem deducit, velut ouem Ioſeph, ſegregatum ab hœdis, qui à ſiniſtris eius erunt, ad dexteram ſuam *Matt. 25.* conſtituet. Interim tamen plorandum eſt ante eum qui *Pſal. 94.* fecit nos, ne fortis & terribilis, qui iuxta communio- *Iſa. 8.* B nem exultauit vt gygas ad currendam viam, nemine aduerſantium paruulorum valeate ſibi reſiſtere, de quibus ſcriptum eſt: Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ *Pſal. 63.* eorum, cum venerit, item gygas nobis fit, & multa fortitudine ſua nobiſcum in iudicio contendat, & magnitudinis ſuæ mole premat nos.

Cur Dominica quarta vacat. CAP. XI.

DOminicæ quartæ officio præſcriptum eſt. Vacat: videlicet, quia nulli Sanctorum Apoſtolica cautione ſtationi deputatum eſt. Quod quam recte cautum ſit, conſiderata eiuſdem officii ratione perpendere licebit. In Euangelio Dominicæ huius, agitante vento phariſaicæ interrogationis, hæc ſcintilla ſplendidæ veritatis emicat de flamma ignis diuini, qui calebat ardens & C lucens in ſancta mente Ioannis. Ipſe eſt, inquit, qui poſt *Ioan. 5.* me venturus eſt, qui ante me factus eſt, cuius ego non *Ioan. 1.* ſum dignus, vt ſoluam eius corrigiam calceamenti. Ab hac probabilis teſtimonii ſententia graui & digna corde & ore tanti præcurſoris, omnia pendent membra concrepantis officii. Stat Idumæa illa, quæ viſitationis ſuæ Propheticum illud audierat promiſſum. In Idumæam *Pſal. 59.* *107.* extendam calceamentum meum, & reſpiciens in illud tempus, quo de accubitu ſuo, ſ. de ſinu patris, egreſſus rex ille, qui hoc promiſerat, iam in vtero virginis calceabatur, mirabilem illam atque inſolubilẽ incarnationis corrigiam ſuis circumdans greſſibus. Illud, inquam, reſpiciens, Idumæa ſcilicet alienigena gentilitas, clamat in introitu: Memento noſtri Domine in benepla- *Pſal. 105.* cito populi tui, videlicet in filio tuo, in quo tibi bene- D placuiſti ſolo ex millibus populi, quicunque tuus fuit ab initio mundi, viſita nos in eodẽ ſalutari tuo, ad modum *Matt. 17.* medici iacentem ægrotum dignatione gratuita viſitantis. Quæ deinde ſequuntur, i. Collecta, Epiſtola, Graduale, Alleluia, cuncta pariter iuxta conſiderationem impragnati vteri virginalis prope eſſe Dominum, & celerem eius aduentum conſonant. In offerenda vero palam eſt, nos exemplo Angeli ſalutare illud templum Domini, ſacrarium Spiritus ſancti, thalamum ſanctitatis, triclinium diuini conſilii: in quo, vt dictum eſt, diuinitas veniens ad noſtram ſalutem, noſtra carne calceata eſt. Hoc tantũ regis Chriſti myſterium, cum Sanctorum, qui omnes officiales eius ſunt, ita ſuit creditum, vt merito decantetur hoc officium præſcripta ſtatione apud E quemlibet illorum; Nam quæ apud ſingulos eorum officia ſolennibus deputata ſunt ſtationibus, ſi ritè conſiderentur, ſingulorum virtutibus vel meritis conſonare probantur. Sic apud beatum Petrum, qui principaliter ius obtinet ligandi atque ſoluendi ſtatio fit, quando, vt dictum eſt, in typum Eccleſiæ nobis Euangelizatur ſolutio aſinæ: ſic quando agimus ſcrutinia, & catechumeni præſignantur, ad catechizatorem Gentium *Matt. 16.* Paulum ſtatio celebratur. Hanc autem ligaturam corrigiæ ſoluere, id eſt, ſanctæ incarnationis Chriſti myſterium denudare, ipſe Ioannes ſe indignum aſſerit, *Matt. 11.* quo maior inter natos mulierum nemo ſurrexit. Inueſtigare enim quis poteſt, quomodo corporatur verbum, quomodo ſummus & viuificator Spiritus intra

vterum matris animatur, quomodo is, qui initium non habet, & extinc & concipitur? (Ioan. 1. Matt. 13) Nulli ergo Sanctorum A hinc myſterium ita fuit creditum, vt apud illum propria ſtatione hoc aſſignari debeat officium. Proinde vacat, non quod (vt nonnullis videtur) minus ſit authenticum, ſed quod de ordinatiſſima ſtationum diſpoſitione, rationabiliter ſit exceptum, vtpotè materiam habens totius ſalutis & ſanctitatis effectricem, ſed nulli Sanctorum inueſtigabilem: omnibus impenſam, ſed per ſolum Spiritum ſanctum adminiſtratá, qui in triclinio (Luc. 1.) virginalis vteri ſolus medius, ſolus conſcius, & vnus cæleſtium fuit architriclinus nuptiarum. Nocturnalia, ſtudio vitandæ prolixitatis, prætermus officia, maximè quia per ſe ſatis patent, quod a diurnalibus non diſcrepent. Notandum verò, quod antiqua & vniuerſali ſanctæ Eccleſiæ conſuetudine per hoc tempus rationabi- B liter legitur Eſaias Propheta, qui tam primum, quam ſecundum Domini aduentum eloquenter euidens, & euidenter eloquens, nobilis Propheta, immo magnus & verus nunciat Euangeliſta. Nam per totum annum iuxta rationes cauſarum vel temporum ſacræ lectiones probabiliter (ſicut in ſequentibus locis ſuis liquebit) ordinatæ ſunt.

De officio in Vigilia Natalis Domini. CAP. XII.

IN vigilia Natalis Domini, frequens ac celeberrimũ eſt in ore Eccleſiæ pulchrum illud diuinæ conſolationis oraculum: (Exod. 16) Hodie ſcietis, quia veniet Dominus, & manè videbitis gloriam eius. Iudæa & Hieruſalem, nolite timere, &c. Per hoc mittit quenquam noſtrum ad hiſtoriam libri Paralipomenon, quando regnante Ioſaphat, congregati ſunt filii Ammon & Moab, cum C habitatoribus montis Seir aduerſus Iudam. (2 Paral. 20.) Conuenitque omnis Iuda in Hieruſalem, & in templum Domini, ad deprecandam faciem eius. Et ſtantibus illis coram Domino cum vxoribus & paruulis aut liberis, & vociferantibus ad Dominum, exclamauit Hiaziel, filius Zachariæ, filii Barachiæ, Leuites de medio multitudinis, facto ſuper ſe ſpiritu Domini: O Iuda & Hieruſalem nolite timere, cras egrediemini, & Dominus erit vobiſcum, &c. Illuc (vt dictum eſt) mittit quemquam noſtrum Eccleſia, ſumma cura nitens excitare corda noſtra, vt vigilanter aduertamus per hanc ſimilitudinem quam opportunè ſubuenit nobis Natiuitas filii Dei ſecundum carnem. Non enim parua ſimilitudo eſt. Nam quemadmodum tunc viſibiliter congregati fuerant viſibiles hoſtes aduerſus Iudam, ſ. filii Ammon & Moab, D (Deut. 9. Ierem. 48. Ezech. 25. Gen. 19.) & habitatores montis Seir, qui ſæpe in ſcriptura ſacra pro peccatis & vitiis & malignis ſpiritibus ponuntur, nominibus quoque ad hoc ipſum congruentibus. Ammon enim interpretatur populus turbidus: Moab ex patre ſcilicet diabolo: Seir piloſus vel hiſpidus: ſic ad interitum noſtrum congregabantur peccata & vitia noſtra, nec erat qui adiuuaret.

De officio eiuſdem diei. CAP. XIII.

IPſum nomen, quod dicitur vigilia, nos excitare debet, vt vigilanter aduertamus ea, quæ in officio diei huius congeſta ſunt. Quæ cum perſpexerimus, quibus ex ſcripturarum locis conquiſita ſint, miranda nobis ſignificatio potius, quam expreſſio ſeſe offeret. profundæ intentionis, qua compoſitor officii noſtras in meditatione diuina mentes occupare per huiuſmodi officium E intendit. Primum itaque de introitu dicendum. (Exod. 16) Hodie ſcietis, quia veniet Dominus. Hoc de Exodo parua mutatione ſumptum eſt. Nam cum dixiſſet Dominus filiis Iſrael, Ecce ego pluam vobis panes de cælo, dixerunt Moyſes & Aaron ad illos: Veſpere ſcietis, quod eduxerit vos Dominus de terra Ægypti & mane videbitis gloriam eius. Dum ergo nobis in expectatione Dominicæ Natiuitatis mente vigilantibus, hoc in introitu canitur, quod dictum eſt, tunc panem de cælo, i. manna ſuſcipientibus, & facile perſentit chorus eruditus, quid innuat piæ calidus intentionis oculus, i. quo tendat, vel ad quid ſenſus noſtros innuit & officii compoſitor verè ſapiens, & ſcriba doctus magni ſibi theſauri conſcius. A Deniq; ad hoc inuitat nos, vt recogitemus, manna illud (quod datum eſt filiis Iſrael, de Ægypto egreſſis, & tendentibus ad terram repromiſſionis) figuram fuiſſe verbi Dei, quod per Virginem carnem aſſumens, nos in ſe credentes paſcere venit, qui eramus à Deo ieiuni, ſolis carnis vitiis, tamquam carnibus Ægypti diſtenti, atq; crapulati. (Matt. 4.) Huius interpres ſimilitudinis non quiuis hominum, ſed ipſe eſt, qui dixit: Ego ſum panis vitæ, patres (Ioan. 6.) veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt: Hic eſt panis de cælo deſcendens, vt ſi quis ex illo manducauerit, non moriatur: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Hoc igitur intelligentes, & magnificè exultantes, amplius ex ſubiunctione pſalmi dilatamur in intellectu gaudio ſpirituali, dicentes: Domini eſt terra & plenitudo eius. (Pſal. 23.) B Quod de Pſalmo, ſumpta eſt offerenda quoq; cum verſibus ſuis. Conuenit namque diei vel rei Pſalmus hic per omnia, quia totius hodierni officii Pſalmiq; huius vna fere intentio eſt. Nam & in vigilia præſenti contemplari iubemur, non ſolum quod natus ſit, ſed & cur natus, vel quando natus ſit Chriſtus, ſicut cantamus: (Ibid.) Intuemini quantus ſit glorioſus iſte. Et in Pſalmo iuxta titulum, qui talis eſt: Pſalmus Dauid in prima ſabbati. Agit Propheta de victoria Chriſtique facta eſt in reſurrectione, in prima ſabbati, exhortans fideles, vt tanto regi ſemetipſos (ſicut decet) præparent (Luc. 11.) aduenienti, tollentes, ſicut in offertorio cantamus, portas ſuas, portas mortis, id eſt, vitia, vel eleuantes portas iuſtitiæ, virtutes, vt introeat rex gloriæ, Dominus virtutum, ad debellandum fortem armatum, cuius eſt or- (Pſal. 23.) C bis terrarum, quia ipſe ſuper maria fundauit eum, dum ſicut olim diuiſit mare rubrum in diuiſiones, ita & nunc orbem, id eſt, populum Chriſtianum, educens inter diſſenſiones amaricantium populorum, fundauit in fide, & ſuper flumina præparauit, id eſt, ſuper principes ſæculi ſtabiliuit eum. Nihilominus & hoc, quod eidem introitu, in graduale transformato, verſus iſte ſubiungitur: Qui regis Iſrael, intende, ſenſum vigilantem ſignificat. (Pſal. 79.) Nam Pſalmus ille oratio eſt pro Iudæis, & Gentibus, qui cito apparente Domino Ieſu communicandi erant in eum. Et pro perfidis quoque Iudæis, qui in titulo appellantur Aſſyrii, id eſt, ſeipſos dirigentes ſecun- (Rom. 10.) dum reputationem ſuam, qui iuſtitiam ſuam ſtatuere volentes, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti: pro perfidis, inquam, Iudæis orant in illo Pſalmo fideles, vt tandem D conuertantur quod ipſi tandem futurum præuident. Et in ſupradicto verſu ſub nomine Iſrael Iudaicus populus ſub nomine Ioſeph, quod interpretatur accreſcens, Gentium deſignatur multitudo, quæ illis addita eſt, (Ioan. 10.) iuxta illud: Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, &c. (Rom. 1.) De Euangelio vel Epiſtola palam eſt, quod eis introitus ſupradictus conueniat videlicet quia ſenſus vtriuſque hoc maximè intendit atteſtari, qualem per portam cæli ſupradictum manna nobis Dominus plueret, ſ. per Virginem, dicente Angelo in Euangelio: (Matt. 1.) Quod enim ex ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt, pariet autem filium, &c. Pauli autem in Epiſtola: Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid. Maxima namque portarum cæli, quas Dominus, vt hoc manna E plueret, nobis aperuit, Maria extitit, per quam ad nos Verbum Dei, caro factum, de cælo deſcendit. Siquidem aliæ portæ, id eſt, omnes Sanctorum animæ, quæ ab initio Verbum illud in gremio fidei meruerunt ſuſcipere, ore ſuo verbum ſalutis pepererunt, i. prædicauerunt, ſanctamque ſcripturam compoſuerunt, dicentes: A timore tuo Domine concepimus & peperimus. Spiritum ſalutis tuæ fecimus ſuper terram. (Eſa. 26.) Hæc autem verbum illud ita plena gratia concepit, vt viſibilem hominem factum pareret in veritate carnis eodem Spiritu ſancto, & per ora Prophetarum Verbum hoc eloquente, & conceptionem eius in vtero Virginis operante. Quod & ipſum cælitus ſignificatum eſt, in eo quod de ſupradicto manna ſcriptum eſt: Cumque deſcenderet

tet mane ros ſupra caſtra, deſcendebat pariter & manna. Ros enim Spiritum ſanctum, de quo nunc dictum [A] eſt, quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt: manna vero (vt ſæpe dictum eſt) verbum Dei ſignificabat, quod per operationem eius humanæ naturæ vnitum eſt. Et quod populus inobediens, de eo quod collegerat, reſeruauit, nec totum, vt iuſſum erat, comedit, hoc illud eſt, quod non totum quod accepit à ſanctis Prophetis de verbo Dei, credere voluit. Quod autem de manna reſeruatum eſt, quale fuit? Computruit, inquit, & ſcatere cœpit vermib⁹. Nimirum, hoc eſt, quod vſq; hodie Iudæa de manna comedere, i. de verbo Dei credere refugit. Quod videlicet putredinem, id eſt, carnem noſtrā aſſumpſerit, & verè ſit vermis, quod purū manna fuerat, id eſt, homo verè mortalis ſit factus: qui Deus, immo verbum Dei erat. Quod autem die ſabbati [B] non computruit, neque vermis eſt inuentus in eo, quia (Rom. 6) pulchrè illud ſignificat, quod vt ait Apoſtolus, Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Rectè igitur in introitu cantamus: Hodie ſcietis quia veniet Dominus, & mane videbitis, &c. quia hodie, i. in præſenti vita ſcimus & credimus, quia de cælo deſcendit panis viuus, mane, i. in reſurrectionis gloria, videbimus non ſolam humanam, ſed (Eſai. 40) glorioſam diuinitatis eius formam, & (vt in communione canimus) Reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro ſalutare Dei noſtri.

De eo quod ſolet quæri, cur Deus lapſum hominis euenire permiſerit, pro quo incarnatio eius neceſſaria fuit.

Cap. XIV.

IMportuna plerumq; à nonnullis hæc nobis impingitur quæſtio. [C] Cur Deus lapſum hominis euenire permiſerit, cum vtiq; vt omnipotens, impedire potuerit, ſaltem ipſum tentatorem ab ingreſſu paradiſi procul arcēdo, maluerit q; ſuam incarnationē humano generi neceſſariā exiſtere, quam compendio ſerpentem ab (1 Cor. 1) hominis collocutione abigere. Hoc Apoſtolus Iudæis ſcandalum, Gentibus autē ait eſſe ſtultitiam: nos autē, ſi ſpiritu pietatis regimur, vt mites ſimus, & ideò quærimus vt inueniamus, ſcienter profitebimur hoc ſtultum Dei ſapientius eſſe hominibus. Quod vt probari poſſit facilius, libet prius rei tantæ maieſtatis aliquam apponere ſimilitudinem, vt quia diuinā iuſtitiam vel ſapientiam in ſemetipſa radiantem, infirmi perſpicere non queunt oculi, tamquam in ſubiecto ſpeculo contemplantes, ſpecioſam illam eſſe intelligant per ipſius ima- [D] ginem. Nunc ergo ab eo, quod ſcriptum eſt, & vocauit (Pſ. 104) famem ſuper terram, & omne firmamentum panis contriuit, & paulo poſt. Et intrauit Iſrael in Ægyptum, &c. competentem licet capere ſimilitudinem. Quærimus nunc ab eis, qui ſupradicta quæſtione moueri ſolent; Cur Deus voluerit, vt Iſrael in Ægyptum intraret, vnde poſtea ſignis, atq; portentis, cum ipſorum graui labore, per Moyſen & Aaron educeretur. Nam teſtamentum ſuum, quod diſpoſuit ad Abraham, quod iurauit ad Iſaac, quod ſtatuit Iacob in præceptum dicens: (Exod. 7. 8.) Tibi dabo terram Chanaan, cum eſſent incolæ eius, ſcilicet terræ Chanaan, illud, inquam, teſtamentū ſic po- (Pſ 104) terat ratum facere, vt non vocaret famem ſuper terram, neq; intraret Iſraël in Ægyptum, & ibidem, id eſt, intrā [E] Chanaan, augere poterat populum ſuum vehementer; & firmare eum ſuper inimicos eius, nō relinquens hominem nocere; & corripiens pro eis reges: ſed maluit (vt dictum eſt) cauſam euenire, propter quam intraret Iſrael in Ægyptum, & illuc mittere Moyſen ſeruum ſuum & Aaron, ponens in eis verba ſignorum ſuorum, & increpare mare rubrum, vt exiccaretur, & ſubuerſis hoſtibus deduceret eos per deſertum quadraginta an- (Pſ. 105) nos, & portaret mores eorū, & interim pluit illis manna ad manducandum & panem cæli dedit eis. Hoc ergo reſpondeat qui altiora quærit, cur tantis moratum vel operum diſpendiis reducendos, illuc intrare permiſe- (Pſ 77) rit. Dicet fortaſſis quod in promptu eſt, & quod verum

eſt, quia vt notam faceret in Gentibus virtutem ſuam, [A] vt eſſent quæ vtiliter annunciari poſſent inter Gentes opera eius, vt ſciremus, quia ipſe Dominus Deus noſter, (Pſ. 76.) & experimentu probaremus, quia in vniuerſa terra iu- (Pſ. 104.) dicia eius: vt, inquam, notus fieret Deus, ſine cuius notitia non viuit omnis homo, idcirco quod ſupradictum eſt fieri permiſit. Et rectè, bene, irreprehenſibiliter. Si enim homo non debet oblata occaſione omittere, quin proferat quod in ſe vtile habet, pro eo quod ſcriptum eſt. Sapientia abſcōdita & theſaurus occultus, quæ vti- (Eccl 40.) litas in vtriſque? quanto magis beneuolentia Dei obla- (Pſ 104.) tam ſibimet occaſionem debuit amplecti. i. mittere in ſeruum venundari Ioſeph, vt ſapientiæ ſuæ theſauros vtiles oſtēderet, quia videlicet illa venditio captiuitatis illorum cauſa vel initium fuit. Nun. n. Deo imputandū [B] eſt illius captiuitatis initium, quia vocauit famem ſuper terrā ſed eis, à quib. in ſeruum venundatus eſt Ioſeph. Non ergo dubium eſt quin irreprehenſibile ſit, quicquid illic à Deo permiſſum eſt vel actū. Quapropter cū deſcederent in Ægyptū, ſolus pater Iacob, qui culpę illius fuerat expers, ſpe promiſſionis recreatus eſt. Audi- (Gen 45) uit. n. Deū ſibi dicentē: Noli timere, deſcende in Ægyptū, ego deſcēdam illuc tecū, & ego inde adducā te. At verò illius diuinæ iuſtitiæ, de qua ſupra propoſitum eſt, hæc imago eſt, atq; ad exemplar cęleſtiū hęc in terrenis acta ſunt. Eadē ſimplicitate oculi, id eſt, intentione vtilia faciendi permiſit Adam volentē deſcendere in hanc Ægyptū, id eſt, in tenebras peccati, cū poſuiſſet eum in amœnitate paradiſi, cuius illa terra typum geſſit, in qua Abrahā & Iſaac & Iacob peregrinari iuſſit, repromit- [C] tēs eam illis. Et cūcta vtilitas, quę prouenit ex eo, quod Iſrael in Ægyptū intrare permiſit, tanto minor eſt illa, quæ de peccato Adę prouenit, quanto minor eſt figura veritate, ſimilitudo re, vmbra corpore. Nam vt cætera nūc omittā, quorū latiſſimæ quidē ſignificationes ſunt, ſed aliis tēporib. vel locis adhibendæ ſunt, illud quod pluit illis manna ad mãducandū, & panē cæli dedit eis, verè magnū, & mirificum bonū, quāto minus eſt iſto, quē ſignificabat, panē Angelorū, qui eſt nēi verbū, Verbum Deus, Verbum caro factum. Siquidē illud manna Verbi huius incarnati fuiſſe ſignum, nō ſolus in Euangelio teſtatur Dominus, vbi ait: Ego ſum panis viuus, (Ioan 6.) qui de cęlo deſcēndi: ſed & Moyſes in Deuteronomio (Deut. 8.) præſcribit. Qui cum dixiſſet. Et dedit tibi cibum manna, quem ignorabas tu & patres tui: ſtatim addidit. Vt [D] oſtenderet tibi, quia non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei. Et vt ſupradictā diuini oculi ſimplicitatem, id eſt, intentionis puritatem vtrobique planius perpendas, promptum eſt perſpicuis probare teſtimoniis. quod ad erudiēdā creaturam, non ſolum humanam, ſed & Angelicā, hæc vel illa fieri oportuit. Nam de manna cum dixiſſet Moyſes, quod ſupra poſitum eſt, paulo poſt adiecit, vtiq; hominibus loquens: Qui ſicut erudit homo filium ſuum, ſic Dominus Deus tuus erudiuit te. De ſacramento autem Verbi incarnati Paulus ad Epheſios ſcribens. Vt innote- (Ephe. 3.) ſcat (inquit) principibus & poteſtatibus in cæleſtibus (1 Cor 1.) per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei. Igitur quemadmodum in ſpeculo patet, ſubiectæ ſimilitudinis clariſſimus, & ab omni quod reprehenſione vel nota ſtul- [E] titiæ (vt Gentibus viſum eſt) dignum ſit, putiſſimus iuſtitiæ ſol, in diſpēſatione ſuę incarnationis incedit, quia modorum omnium, quibus omnipotens malitiam diaboli peruertere vel ceſſare potuiſſe vel debuiſſe aſſeritur, à mundi huius ſapientia, quam ſtultam fecit Deus, omnium, inquam, modorum optimus hic modus eſt, qui Deo cōplacitus eſt, vt diabolus ad ſuæ damnationis cumulum hominem decipere permitteretur, & ſuæ fraudis effectu potitus tum demum per hominem ad iudicium traheretur. Et ſedens in ſuperbiæ principatu Ægypti rex, i. tenebrarum princeps, primum decem plagis, i. decem legis præceptorum flagris contunderetur, deinde nobis ad manducandum hoc manna per

baptiſma cócurrentibus, ipſe inſpectator fluctibus eiuſdem enecaretur, nobiſque hoc in manna verbi incarnati refectis atq; confortatis, terramq; eius, i. cæleſtem patriam, quam ille ſuperbiendo perdidit, inuadentibus ipſe cum ſatellitibus ſuis videlicet ſpiritualibus Chananæis trucidaretur, quod in die iudicii futurum eſt, quando mirabili & pulcherrima ordinatione hic Deus & homo puniet, & quod in Deum, & quod in hominem actum eſt, id eſt, & ſuperbiam, qua contra Deum tumuit, & inuidiam, qua hominem decepit. Hæc omnia Deus, priuſquam hominem conderet, præſciuit & prædeſtinauit: ipſum autem hominis lapſum præſciuit quidem, ſed nón prædeſtinauit, neq; voluit, quinimmo ſub interminatione mortis vetuit. Gen. 2. Nã bona ſola Deus præſciuit & prædeſtinauit, mala autem præſciuit tantum, non etiam prædeſtinauit, ſed condigna eis loca iuſtè deputauit. Addit adhuc quærere aliquis: Cum præuaricatio nulla ſit, ſi præceptum aut lex non fuerit, cur Deus homini præceptum dedit, quod non ſeruandum præſciuit? Videlicet quia creator erat ille, iſte creatura, & a creatore creaturam erudiri oportuerat, quippe quæ ita creari non poterat, vt ſuapte natura perfecta eſſet, quod ſolius diuinæ naturæ eſt: neq; ſcire poſſet, quia Deus mitis & humilis corde eſt, niſi eruditione proficeret. At vero præceptum in omni diſciplina eruditionis initium eſt. Igitur præceptum dari oportuerat, illud præſertim, quo ad humilitatem creaturam diſponeret, videlicet prohibendo ne plus vellet ſapere, quam oporteret ſapere, quam ob culpam ceciderat diabolus, Rom. 12. Ezech. 28. & ideò in Ezechiele cum improperio & ironia appellatur Cherub, i. plenitudo ſciẽtiæ. At ille, vt ſcientiam boni & mali, i. omnium ſcientiam, ſicut Deus haberet, comedit lignũ, quod exinde ita appellatur ſcientiæ boni & mali, non quod vere ita fuerit, ſed quod de illo diabolo fallente mulier credidit. His ergo breuiter præmiſſis, propter eos dumtaxat, qui nobiſcum Dei ſcientiam inclinato corde expetunt, non propter eos qui inſidioſe agunt, qualibus dicit Apoſtolus: Rom. 9. O homo tu quis es, qui reſpõdeas Deo, numquid poteſt figmentum dicere ei, qui ſe finxit, quare me feciſti ſic? quorum inſidioſis reſpondere quæſtiunculis, nec noſtræ facultatis, nec præſentis propoſiti eſt. His, inquam, præmiſſis, gloriam prædicamus eiuſdem Dominicæ incarnationis, Deum patrem laudantes, qui per illam nobis faciem ſuam oſtendit, glorificantes filium ſalutare noſtrum, qui carnem noſtram aſſumpſit, gratias agentes ſancto Spiritui, cuius proprium opus, illa noui hominis mirabilis conceptio fuit.

Cur duæ legantur in natali Dominico ad Miſſam Epiſtolæ. CAP. XV.

ILlud quæſiti dignum eſt, cur in hac ſolennitate Dominicæ natiuitatis, tam die quam nocte duæ ad Miſſarum ſolennia legantur Epiſtolæ, quod alias per totum annum eo modo non fit. Quodque maxime prætereundum non eſt, prima ſemper de veteri, ſequens de nouo teſtamento ſumpta eſt. Quod inquirentibus nobis ſplendida beati Gregorii doctrina viam intelligentiæ protinus aperit. Ait namque: Bene duo Cherubim, quæ propitiatorium tegunt, ſeſe inuicem aſpiciunt, verſis vultibus in propitiatorium. Cherub. quippe plenitudo ſcientiæ dicitur: Et quid per duo Cherubim, niſi vtraque teſtamenta ſignantur? Quid verò propitiatorium, niſi incarnatus Dominus figuratur? De quo Ioannes ita: Ipſe eſt enim propitiatio pro peccatis noſtris. Et dum teſtamentum vetus hoc faciendum denunciat, Ioan. 2. quod teſtamentum nouum de Domino factum clamat, quaſi vtraque Cherubim inuicem aſpiciunt, dum vultus in propitiatorium vertunt, quia dum inter ſe poſitum incarnatum Deum vident, à ſuo aſpectu non diſcrepant, quæ diſpenſationis eius myſterium concorditer narrat. Redditam ergo nobis eandem intelligimus ſimilitudinem, dum, ſicut duo Cherubim verſis vultibus in propitiatorium ſeſe mutuo reſpiciunt, ſic duæ lectiones ex duobus teſtamentis, Euangelicam lectionem, qua propitiatorium noſtrum, id eſt incarnatum verbum prædicatur, concordibus teſtimoniis, & vno eodemque ſenſu reſpiciunt. Cur autem ad ſanctam Mariam hoc officio ſtatio celebretur, cauſa euidens eſt, ſ. quia de vtero hæc ſalus Iudææ & Hieruſalem expectata & ſuſcepta eſt.

Quod Chriſtus Dominica nocte natus ſit. CAP. XVI.

DOminica nocte natum eſſe Chriſtum probabile eſt, quamuis ſacra Euangelii de hoc hiſtoria taceat. Namq; ſi per regulam compoti retrò percurras, inuenies eius anni quo natus eſt, concurrentes quinque. Quos addens regularibus Decembris ſeptem vel (vt compendioſius fiat) regularibus Ianuarii tribus, inuenies diem illum, quo Decembrem inchoamus, quintam fuiſſe feriam, & eum quo Ianuarium, primam, id eſt, diem Dominicam, ſublatis videlicet ſeptem ex eo numero, qui regularibus & concurrentibus compoſitis accreſcit. Cum autem December quinta feria, vel Ianuarius inchoatur prima, neceſſe eſt diem natalis Domini, qui poſt calendas Decembris xxv. & ante calendas Ianuarii eſt octauus, primam feriam, id eſt, diem exiſtere dominicam. Nocte ergo Dominica natus eſt Chriſtus, conſonante mirabilium ſuorum ordine, vt quo die dixit, fiat lux, & facta eſt lux, eiuſdem diei nocte exoriretur in tenebris lumen rectis corde, & viſitaret nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris ſunt & in vmbra mortis. Pſal. 11. Luc. 1. Nocte vero congruè natus eſt, vt ipſo die ortus ſui tempore, ad illuminandam noctem noſtram ſe aduenire ſignaret.

Cur duæ Miſſæ ea nocte celebrantur. CAP. XVII.

IDcirco nocte illius ſacratiſſimam memoriam duæ Miſſę à ſanctæ memoriæ Theleſphoro Papa inſtitutę, decentiſſima veneratione illuſtrãt. Verè Apoſtolica ſanctę Romanę Eccleſię fides, quæ in vnius natiuitatis filii Dei anniuerſaria nocte, geminæ natiuitatis, diuinę ſcilicet & humanę gloriam, ſolennibus vigiliis ita commemorari conſtituit, vt in honorem eius natiuitatis, qua ex vtero ſuo, id eſt, ex propriæ ſecreto ſubſtantię, Deus pater illum genuit ante luciferum, id eſt, Pſal. ante angelicam naturam, & antequam quicquam faceret, primam Miſſam ordinaret, & in venerationem eius, qui per vterum virginis benedictus aduenit in nomine Domini, ſecundam laudans & exultans ſuccineret. Pro 8.

Cur tunc legitur, Liber generationis, ante primam Miſſam. CAP. XVIII.

HAc nocte ante Miſſarum ſolennia legitur nobis, Liber generationis Ieſu Chriſti, quod pulchro ſatis ordine & myſtica ſanctæ Eccleſię traditum eſt inſtitutione. Ecce enim vere diuini ſtructores ordinis, per huius ſeriem lectionis, ſcalam illam nobis repręſentant profundo noctis tempore, quam nocte dormiens Iacob vidit cui ſummitate ſua cælos tangenti Dominus innixus, eidem Iacob apparuit: & ſemini eius terram hæreditariam repromiſit, quando pro eiuſdem propagatione ſeminis ibat iuſſu patris ſui, vt acciperet vxorem de domo & cognatione patris & matris. 1. Cor. Nam vt de mortalitate nunc taceam, quo ſecundum hoc, quod omnia in figura contingebant illis, ſcala illa præfigurauit, cui Dominus innixus (vt dictum eſt) apparuit, niſi generationem Ieſu Chriſti, quam ſanctus Euangeliſta diuino ore ita contexuit, vt per Ioſeph ad Chriſtum perueniret. Cui videlicet Ioſeph, ſupremo ſcalę gradu Dominus paruulus innixus eſt. An non illi beato innixus eſt, quando pupillus in hoc ſæculo, i. abſq; carnali patre natus, ſolatio eius cum puerpera matre ſuſtentari dignatus eſt; Et vt cętera taceam, nonne tunc vel maximè illi innixus eſt, quando ne ab inimicis Herode vel cęteris inueniretur, qui quęſituri erant animam eius, in Ægyptum ab eodem nutricio ſuo deportatus Mat.

tatus eſt, iterumq; defuncto Herode in terram Iuda relatus eſt. Cum igitur nos medio noctis, librum illum generationis Chriſti audimus, non ſomno corporeo, ſed ſupernotum contemplatione dormientes, iuxta quod Cant. 5. ſponſa dicit in Canticis: Ego dormio & cor meum vigilat: cum, inquam, generationem illam audimus, tunc prædictam ſcalam non tam ſomniamus, quàm vigilanti animo & certa fide videmus. Et Dominum noſtrum paruulum propter nos factum, & per portam cœli, quā ſupremus gradus ſcalæ, ſcilicet beatus Ioſeph, ſponſali dignitate contingit, per portam, inquam, cœli, id eſt, per beatam Virginem egreſſum Dominum noſtrum paruulum & vagientem, & eo modo, quo iam dictum eſt, ſcalæ innixum audimus, noſtram id eſt, Gentium ſa- Gen. 28 lutem pro magna benedictione promittentem, immo promiſſam adimplentem. Nam quod in illo ſomnio Iacob audiuit dicentem Dominum, atque in ſemine tuo B benedicentur omnes tribus terræ, hoc impletur in hac Chriſti generatione. Quod & verè diuinus Euangeliſta reſpiciens Raab meretricem, & Ruth Moabitem generationi huic nominatim inſeruit, videlicet inuentus, hoc quod Chriſtus non Iudæis tantum, ſed & Gentibus, ſecundum carnem venerit, quippe qui ex Gentibus matres habere dignatus ſit, quod & prophetæ ante Pſal. 86. teſtati ſunt, dicente Dauid: Memor ero Raab & Babylonis, id eſt, latitudinis confuſarum Gentium. Raab enim latitudo, Babylon vero interpretatur confuſio. Iſa. 16. Eſaia vero dicente in viſione ſuper Moab: Emitte agnū Domine dominatorem terræ de petra deſerti, ad montem filiæ Sion. Ac ſic aperte diceret: Emittes Domine agnum tuum Chriſtum de medio Gentium, vt non gloC rietur carnalis Iſrael, quod proprius eius ſit Chriſtus: cui æſtimationi eius hoc manifeſtè repugnet, quod tu eundem Chriſtum de Gentibus emittes ad montem fi- Ruth 14 liæ Sion. Nam per petram deſerti deſignatur Ruth Moabitis, quæ ſtans firmiter in petra ſolidæ fidei, patrios deos populumque ſuum oblita venit cum Noemi, iuncta viro Booz Bethleemitæ genuit Obed auum regis Dauid, in quo facta eſt & parens ſaluatoris. Duobus igitur ex populis, Iudaico ſcilicet & Gentili, patres progeniti, tanquam duobus ſcalæ lateribus, diuerſi gradus inſerti Chriſtum Dominum ſuſtinent, egreſſum à ſummo cœli, omneſq; Angeli ſancti deſcendunt, & aſcendunt per eam, & omnes electi prius ad ſuſcipiendam incarnationis eius fidem humiliantur, vt poſtmodum ad videndam diuinitatis eius gloriam ſubleuentur. Vn- D Matth. 1. de & alibi ipſe Dominus: Amen, inquit, dico vobis, vi- Luc. 3. debitis cœlum apertum, & Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ſupra filium hominis, id eſt, ſub portante & ſubleuante filio hominis, videbitis ſanctos omnes aſcendentes ad Deum, apertis ſibi cœlorum clauſtris per redemptionem filii hominis, & vt poſt aſcendere poſſint, prius deſcendere ad orationem crucis vel paſſionis eius in ſpiritu humilitatis. Vtrumque ſcilicet aſcenſum hunc & deſcenſum Matthæus & Lucas innuere videntur, dum alter eorum deſcendendo, alter vero aſcendendo Chriſti generationem contexuit: quia videlicet factus homo Deus, dum vagit in cunis, inuitat nos vt humiliemur exemplo ſuæ humilitatis, baptizatus autem, dū cœleſtibus incipit coruſcare miraculis, humi- E les ſuſcitat ad intelligendam gloriam ſuæ diuinitatis.

Lecta tandem prædicta generatione Chriſti, protinus laudem Deo ſolenniter chorus Eccleſiæ concrepando ſuccinit. Et meritò. Si enim Iacob, cum euigilaſſet a ſomno, ait: Verè Dominus eſt in loco iſto, &c. Si, inquam adeò demiratus eſt propter vmbram vel figuram futurorum, quæ in ſomnis viderat, quanto magis nos peractam rei veritatem intuentes, excitari debemus in laudem: & vocare locum hunc, id eſt, ſanctam Eccleſiam Bethel, id eſt, domum Dei, vbi vere non eſt aliud niſi domus Dei, & porta cœli, ſcilicet non aliud quàm beata progenies, & glorioſa Virgo, quæ cœli re- Gen. 28. gem genuit? Et ſi ſtatim ſurgens Iacob tulit lapidem, A quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper, quanto magis nos confeſtim, vbi nobis hæc generatio recitata eſt, attollere debemus ſummis laudibus lapidem ſummum angularem, pre- Pet. 2. 1. tioſum, quem ſuppoſuimus capiti, id eſt, cordi noſtro, vt ſtabile fundamentum, & ſuper illum fundere oleum piæ confeſſionis & deuotæ gratiarum actionis? Bene ergo ſtatim Miſſarum ſolennia celebramus, & ſicut viſi ſunt Angeli aſcendentes, & deſcendentes, nos quoque aſcendimus per fidem: primam Miſſam (vt dictum eſt) in laudem diuinæ Natiuitatis, ſecundam cantantes in confeſſione & honore humanæ, quam propter nos ſubiit, generationis.

Cur Euangeliſta Chriſti generationem ita contexuit, vt illam ad Ioſeph potius, quam ad Mariam, deduceret. B

CAP. XIX.

QVæret nunc fortè aliquis, cur Euangeliſta, cum poſſit ab Abraham vel Dauid illam tenere lineam generationis, qua carnem beatæ Virginis patrem & ipſam Virginem matrem, filiumque contingeret ex ſe naſcentem, cur ita contexere maluit, vt ad Ioſeph deſcenderet, qui ſine dubio carnalis pater Chriſti non eſt? Ad quod reſpondendum, quod ſic rectè fieri debuiſſet, ſi hoc Euangeliſta intendiſſet, quos vel quales per patres carnalem Dauid vel Abrahæ generationem caro Chriſti contingeret. Sed non hoc intendit, quippe cum non ſit tam magnum carnaliter Chriſti eſſe propinquum, vt Euangelico ore opus eſſet per totum mundum declamari. Siquidem multi & carnaliter eius pro- Pſal 39 C pinqui & mali eſſe potuerunt, de quibus dicit: Amici mei & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt. Quid ergo potius intendit? Illud vtiquè, vt eorum pro- Pſal 81. ſapiam texeret Deorum, de quibus Pſalmiſta: Ego dixi Ioan. 10. dii eſtis, & filii excelſi omnes: quos ipſe Dominus in Euangelio teſtatur deos eſſe dictos, quia ad eos ſermo Dei factus eſt. Conſtat, vero ſermonem Dei, qui ad illos factus eſt, non alium eſſe quam hoc verbum, quod caro factum eſt, cuius incarnationem aut ipſi per Spiritum ſanctum, vt Abraham, Dauid, aut per prophetas ad ſe Eſa. 7. miſſos audierunt, vt Achaz, cui cum dixiſſet propheta: Pete tibi ſignum à Domino, paulo poſt intulit: Ecce virgo concipiet & pariet filium, &c. Igitur illam ob cauſam generationem huiuſmodi contexuit, quia per illos, aut ad illos huius incarnationis promiſſio facta D eſt. Nec vero dubium, quin illorum omnium primus Abraham, vltimus B. Ioſeph extiterit: ad quem tunc idem ſermo factus eſt Dei, quando illi dictum eſt: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Notandum diligenter, quod dicitur, Cum Matth. in hac generatione Dauid atque Abraham cæteris inſignius nominati ſint, dicente Euangeliſta: Liber generationis Ieſu Chriſti, filii Dauid, filii Abraham. Hic quoque B. Ioſeph non natura carnis, ſed affectu & officio pater Domini non minus excellenter nominatur, cum in eadem generatione appellatur vir Mariæ. Hic autem dicitur ei ab Angelo. Ioſeph fili Dauid, &c. Cum ergo ſint tres primi, tres nominatiſſimi, Abraham, Dauid, Ioſeph nominati, inquam, inter omnes, ad quos reE promiſſio facta eſt, quærendum ſummopere eſt, quo Euangeliſta intendit, vt iſtos excellentius nominaret. Nimirum repromiſſionis incrementa conſiderauit, quibus Chriſtus, homo, rex atque Deus, diuerſis temporibus iſtis tribus repromiſſus eſt. Nam Chriſtum, Gen. 22 quæ ad Abraham repromiſſio facta eſt, hominem verum proteſtata eſt: In ſemine, inquit, tuo benedicentur omnes gentes. Quæ autem ad Dauid facta eſt, non ſo- Pſal. 131 lum hominem, ſed & regem fore ſignauit. De fructu, inquit, ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Quæ vero ad beatum Ioſeph facta eſt manifeſtè Deum pronunciat. Pariet, inquit, filium, & vocabis nomen eius Ie- Matt. 1. ſum Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum. Saluare enim a peccatis ſolius Dei eſt. Hæc

eadem tria, id eſt, mortalem hominem regem, atque Deum tres magi poſtmodum myſticis muneribus teſtati ſunt, mira ſancti Spiritus operantes gratia, vt quæ diuerſis temporibus genti Iudaicæ promiſerat, eadem cuncta ſubitò addiſceret bruta quondam & indocta gentilitas. Igitur bene & quomodo cœleſtium myſteriorum inſpectatorem decuit ſic ſacra Chriſti generatio contexta, vt deduceretur, ad Ioſeph, ad quem (vt dictum eſt) vltima quidem, ſed optima repromiſſio facta eſt, quæ ſic finitur: Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Quod & proinde vel maxime delectat, quod hæc eadem generatio, quaſi longa linea piſcatoris, ſæculi huius fluctibus iniecta eſt, in ſummo hamum ferreum habens in eſca, id eſt, verum

Iob. 40. Eſa. 27.

Deum in carne vera ad capiendum Leuiathan, ſerpentem magnum, humanas, velut piſces exiguos, deuorantem animas. Conſtat vero, quia non carni, ſed ferro linea piſcatoris innexa eſt. In hoc igitur ſimilitudinis pulchritudo perfecta eſt, quod ſæpè dicta ſaluatoris proſapia, non ſecundum carnem genituram ad Mariam deducta eſt, ſed ſecundum diuinam propinquitatem peruenit ad Ioſeph: qui cum Chriſti non carnalis ſit pater, ſed fidei, & ſupradictæ promiſſionis penultimus hæres quaſi non carni, ſed hamo ferreo linea ſubligata eſt.

Superius iam dictum eſt, Dominica nocte Chriſtum natum fuiſſe, videlicet, vt qua die dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux, eadem die vera nobis lux in tenebris exoriretur. Addere nunc libet & illud, quod hic idem mirabilis Plaſtes noſter, qui, vt dictum eſt, Dominica nocte natus eſt, feria ſexta conceptus eſt. Nam ſi ſuperius ſcriptos illius anni quinque concurrentes vni Aprilis regulari adiicias, fiunt ſex. Cùm autem ſexta feria menſis Aprilis incipitur, profecto octauo Calendas Aprilis ſexta nihilominus feria habetur, quando Dominicam

Gen. 1. Luc. 1.

annunciationem habemus. Igitur pium atque pulchrum ordinem prouidamque diſpoſitionem, in hoc ſalutis noſtræ opifice mirantes veneramur, qui die, qua veterem formauit Adam de limo terræ, nouum ſibi reformare cœpit hominem de vera carne virginis Mariæ, eadem nihilominus die redempturus mortis paſſione.

De officio primæ Miſſæ. CAP. XX.

PRimæ namque Miſſæ officium, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, diuinam filii Dei natiuitatem penè per omnes partes ſuas manifeſtè commemorat. Nam hodie (vt ait beatus Auguſtinus) quia præſentiam ſignificat, atque in æternitate nec præteritum quicquam eſt, quaſi eſſe deſierit, nec futurum, quaſi nondum ſit, ſed præſens tantum, quia quicquid æterni eſt, ſemper eſt: diuinitus accipitur ſecundum id dictum, Ego hodie genui te, quo ſempiternam generationem virtutis & ſapientiæ Dei, quæ eſt vnigenitus filius, fides ſinceriſſima & catholica prædicat. Cum ergo toties hoc ex perſona Dei patris venerabile dictum repetitur, in introitu, in graduali, in alleluia, & in communione. Nam offerenda: Lætentur cœli, lætantibus Angelis, & gloria in excelſis canentibus ſuccinit, & in collectis natiuitatis quidem Domini commemoratio fit, ſed incarnatio verbi nec illis adhoc exprimitur, ſed magis claritas veri luminis, perſpicuè diuinam præcipuè generationem filii Dei obſequium huius veneratur officii. Quomodo ergo conſonat Euangelio, manifeſtè humanam eius natiuitatem enarranti? Plane per vnum illud dictum ſplendidæ & venerandæ dignitatis, quod impurus Heluidius cæcis non videns oculis, & venerari neſciens, in contumeliam vertit intemeratæ & perpetuæ virginis. Hoc enim ibi legis. Et peperit filium ſuum primogenitum. Heluidio quidem putidè argumentanti, quod alios beata Maria filios habuerit de Ioſeph, qui fratres Domini dicti ſunt, eo quod primogenitum illum Euangeliſta dixerit primogenitum non dici aſſerens eum, cui fratres non ſunt, atque per illud antecedens conſequenter hoc debere recipi. Bene & diſerte reſponſum eſt à beato Hieronymo, primogenitum eſſe, omne quod vuluam aperit, omnemque vnigenitum eſſe primogenitum, ſed non conuerti: non enim omnis primogenitus eſt etiam vnigenitus. Cæterum venerabilius accipiendum eſt, neque Euangeliſtam diſertiſſimum tam ſuperfluè primogenitum poſuiſſe, vt ad matrem referret, quam virginem matrem eſſe, quod longè maius eſt, quam cuius matri ſit primogenitum parere, tota ſuperiori narratione firmauerat. Beda quoque ſuper eundem Lucam idipſum ſentiente. Nam primogenitus eſt omnis creaturæ Dominus Chriſtus, Dei virtus & ſapientia, quæ dicit: Ego ex ore Altiſſimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Ipſe enim, qui ſecundum humanam naturam poſt Ioannem, & poſt alios multos ſanctos venit, ſecundum maiorem gloriam, & gratiæ in labiis ſuis diffuſæ priuilegium, primogenitus eſt in multis fratribus. Ita ergo accipiendum eſt, & ſic diſtinguendum: Et peperit filium ſuũ primogenitum, ſubauditur enim, ante omnem creaturam: Quam generationem eius quis enarrabit? Quamobrem non poteſt fieri, vt iuxta tenorem ſupradicti ordinis, quæ in cantu laudatur vel memoratur diuina natiuitas in lectionibus enarretur.

Reſponſio S. Hieronymi contra Heluidium. Alia reſponſio ſuper primogenitum ante omnem creaturam. 1 Cor. 1. Eccl. 24. Rom. 8. Eſa. 53.

De officio ſecundæ Miſſæ. CAP. XXI.

SEcundæ Miſſæ officium, totum dictis paſtorum conſonat dicentium: Transeamus vſque Bethleem, & videamus hoc verbum, &c. Paſtores animarum, quarũ illa vox eſt: Nos autem populus eius & oues paſcuæ eius: paſtores inquam, ſancti, qui vigilantes & cuſtodientes vigilias noctis, id eſt, vitę pręſentis, ſupra gregem Dominicum, legendo & canendo erudiunt animas eorum: referunt eidem gregi ſuo, quod viderint in Bethleem, id eſt in domo panis, videlicet eius qui de cœlo deſcendit. Et gratulantes dicunt: Lux fulgebit hodie ſuper nos, &c. Et ſubiungitur: Dominus regnauit, decorem indutus eſt. Dum enim Dominus Deus homo factus eſt, regnauit ſuper nos, illum indutus decorem, de quo alibi dictum eſt: Egredimini filię Sion, & videte regem Salomonem in decore, quo coronauit eum mater ſua. Ipſa namque humanitas, quam propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, inquit diuinitas, ornatus eſt, ornatus miſerationis, diadema pietatis, corona glorię, decor gratię, pulchritudo charitatis. Quę deinde ſequuntur, cuncta ad eundem ſpectant ſenſum. Duę lectiones, ſpiritus Domini ſuper me. Apparuit benignitas, tanquam duo Cherubin (vt ſupra dictum eſt) claris & apertis vultibus, id eſt, ſenſibus in illud reſpiciunt in Euangelio, quod eſt incarnatus Deus propitiatorium. Ipſe in graduali benedicitur, in alleluia decorem indutus, de quo dictum eſt, prędicaturio offerenda orbem terrę firmaſſe laudatur, eundem, qui in Euangelio per Bethleem, id eſt, domum panis, figuratur, videlicet ſanctam Eccleſiam, quam in eo firmauit, quod ipſe homo natus eſt in ea, qui fundauit eam Altiſſimus, & ex tunc parata eſt ſedes eius, ex quo in illa homo natus eſt, qui à ſęculo Deus eſt. Ipſa eſt eadem Bethleem domus eius, quam decent ſancta in longitudine dierum. Et quia primus partus ex Hebręis eſt, quorum primitię ſupradicti paſtores fuerunt, communio bene cogruit: Exulta filia Sion. Propriè namque Eccleſia, quę ex Hebręis eſt, filia Sion & filia Hieruſalem dicitur. Ideo maximè, quia in Sion (quę & Hieruſalem templum & ſancta ſanctorum erant. Vtraque Miſſa ſtatio ad ſanctam Mariam eſſe debuit, ſed cauſa intercurrit, vt ad ſanctam Anaſtaſiam ageretur, videlicet paſſio eius, quę Romanarum nobiliſſima matronarum, ſub Diocletiano imperatore poſt longum laborem caſtitatis, & miniſterium ſanctorum, poſt diutinos carceris ſqualores, tandem per manus & pedes extenſa, & ad palos ligata,

Luc. 2. Paſtores animarum qui eruditores. Pſal. 94. Iſai. 9. Pſal. 92. Cant. 3. Ephe. 2. Tit. 3. Pſal. 86. Pſal. 92. Zach. 9. Luc. 2. Statio ad ſanctam Anaſtaſiam.

gata, circumpoſito igne cremata ipſo die natalis Domini cœlo nata eſt.

De officio maioris Miſſæ. CAP. XXII.

DIe ſancto natalis Domini principalis illa clangoris Euangelici tuba perſonat, quam Spiritus ſanctus perflans, maiore animauit gratia, dicens: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Hæc eſt tuba illa mirabilis, quæ dum caneret in Sion, vocauit gentes, annunciauit populis, annunciauit in finibus terræ & in inſulis (quæ procul erant, quia longè à Domino receſſerant) Dominum & ſaluatorem noſtrum aduenire dixit. Hic, inquam, ſonus ille magnus cœlorum, gloriam Dei enarrantium, qui in omnem terram exiuit: hic tonitrus firmamenti, opera manuum eius annuntians, qui verba cœlorum eloquentium in fines terræ fecit audiri, ſcilicet quod verbum Deus, Deus abſconditus, in ſole poſuit tabernaculum ſuum, procedens tanquam ſponſus de thalamo ſuo. Nuntiat enim gentibus cunctis pedibus pulchris, apportantibus nuntium bonum, prædicationem pacis, annunciationem ſalutis. Erupit namque de anguſtis Iudææ finibus, in qua ſola notus erat Deus, & de carnali Iſrael, in quo ſolo magnum erat nomen eius: & hoc ſalutare Dei Euangelica tuba cunctis locuta eſt gentibus, nec iam ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non audiantur ſupradictæ voces cœlorum. Hoc eſt quod in introitu ſecundum prophetam canimus: Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Hæc mirabilia, quorum cauſa in ſubiunctione cantare Domino canticum nouum debemus. Hoc illud eſt brachium, quod ſecundum propheticã huius diei lectionem, parauit Dominus in oculis omnium gentium: Hoc ſalutare Dei noſtri, quod omnes fines terræ viderunt: Hoc illud eſt quod ſecundum conſequentem lectionem Apoſtolicam, nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis Deus in filio, qui multifariam multiſque modis olim patribus in prophetis locutus eſt. Sic ſecundum graduale viderunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri, & notum fecit Deus ſalutare ſuum. Sic ſecundum alleluia, lux magna deſcendit ſuper terram, quia verbum Deus, lux vera Deus, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: deſcendit per nubem carnis, deſcendit ſuper terrenam conuerſationem noſtram. Hæc omnia per ſe ſatis elucent, quod prædicto Euangelio capiti ſuo conſonent. Vnum eſt quod quæſitu dignum eſt, ſcilicet offerenda, in qua dominatio & poteſtas Domini noſtri Ieſu Chriſti, magni & metuendi iudicis regiſque victorioſi prædicatur, maximè in eo verſu: Tu humiliaſti ſicut vulneratum ſuperbum. Nam arbitraremur, totum hoc officium ad ſolam noctem illam reſpicere, qua Dominus natus eſt. Sed in illa nocte necdum ſciebat puer, qui natus eſt nobis, vocare patrem, aut matrem videlicet per ætatem ſuſceptæ carnis. In hac autem offerenda, & in ſupradicto maximè verſu, illa fortitudo laudatur, qua ſecundum illud propheticum nomen ſuum, accelera, ſpolia detrahe, feſtina prædari ſuperbum diabolum humiliauit ſicut vulneratum, & aſcendens in altum & captiuam ducens captiuitatem, inimicos ſuos diſperſit in virtute brachii ſui, quod vltimam præmiſſi particulam ſpectat Euangelii, qua dictum eſt: Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenum gratia & veritate. Nam gloria hæc eſt incarnati verbi, quod ſpolia detraxit, & feſtinanter infernum deprædatus eſt. Igitur non tantum vagitus infantis & præſepe abſconditum ſpectat hoc officium, ſed ſonus eſt Apoſtolorum, qui in omnem terram exiuit, dicentium: In ſole poſuit tabernaculum ſuum, totumque annum Domini acceptabilem prædicantium, totam ſalutem annuntiantium, quam fecit verbum caro factum. Vnde cum pro excellentia tantæ diei, tum & ideo, quia B. Petrus Apoſtolus hoc ſalutare Dei noſtri primus vidit, primuſque confeſſus eſt, reuelante ſibi patre, qui in cœlis eſt, & Romanæ arci nuntium bonum princeps intulit, iure apud ipſum ſtatio fit. O vere magnum ſacramentum pietatis, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt mundo, aſſumptum eſt in gloria. Pulchrè cum legit hoc, vel quicquid ſanctum Chriſti continet Euangelium, penè omnibus Eccleſiis hæc vetus conſuetudo eſt, vt diaconus tanquam ab auſtro veniens, ad aquilonem ſtet conuerſus. Ecce enim ab auſtro venio, dicit Dominus, & Abacuc, Deus, inquit ab auſtro veniet: Ab auſtro quippe venit, quia ex operatione Spiritus ſancti, venit, & incarnatus eſt filius Dei, & per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Pulchrè ergo diaconus, tantam ſalutem recitaturus, ad aquilonem conuertitur: vt per hoc indicet, quod quando hoc ſalutare Dei miſſum eſt gentibus, fortis contra diabolum legatio directa eſt, quod Deus dixerat, dicam aquiloni, da.

De officio Dum medium ſilentium. CAP. XXIII.

DIe natalis Domini officium, gaudium eſt, vt diximus, gentium, quæ omnes viderunt ſalutare Dei, & quarum aſſumptio vita eſt ex mortuis ſcilicet Iudeis: hoc autem certe diei ſedem non habens, & penè viduum reuocandorum in fine ſæculi præconium eſt Iudæorum. Non enim gloriari debet oleaſter aduerſus ramos bonæ oliuæ, quod propter incredulitatem fracti ſunt & ceciderunt. Ipſe autem contra naturam inſertus eſt, & fide ſtat. Neque dignum eſt, vt exultet iunior frater, quod ſe recepto & conuiuante cum patre, maior frater iratus ingredi recuſat: ſed inter conuiuia rogat patrem ſuum, vt exeat, & blandis delinitum monitis introducat. Hæc ita eſſe vel ex communione præſentis officii ſatis elucet. Tolle, inquit, puerum & matrem eius, & vade in terram Iuda: defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri. Nunc enim puer ille, ſcilicet incarnatus Deus, reliquit domum ſuam, & dimiſit hæreditatem ſuam: quia ſicut ſcriptum eſt: Aſcendens ſuper nubem candidam, ingreſſus eſt Ægyptum, abiit ad gentes: quæ antiqui Pharaonis, id eſt, diaboli fuerant regnum. Tunc autem defunctis his, qui quærebant animam eius, id eſt ſopita modernæ inuidiæ flamma, qua ſanctorum eius animas quæſierunt & ſanguinem fuderunt in terram ſuam, id eſt, in ſuæ gentis odium, reuertetur. Tunc inquam, iuxta myſticum Euangelii ſenſum, illato Ieſu in templum, id eſt, in ſynagogam Iudæorum per fidem: Erant pater eius & mater, ſcilicet omnis parentela eius carnalis, mirantes ſuper his quæ dicuntur de eo. Et benedixit illi Simeon, id eſt, ille populus iam iuſtus & timoratus, atque ita qui nunc poſitus eſt in ruinam, tunc ponetur in reſurrectionem in Iſrael. Cuius aduentus, quia ſciri à nobis non poteſt, tempus merito noctis comparatur, atque ideo in introitu: Dum medium ſilentium, quod præteritum eſt, canitur propter hoc ſimile futurum. Tunc implebitur id, propter quod miſit Deus filium ſuum factum ex muliere factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret: & liberabitur hæres, qui adhuc paruulus intellectu, ſub elementis, id eſt, literali ſenſu ſeruiens detinetur. Tandemque obtinebit regnum & ſedem Dauid patris ſui ipſe, de quo in graduali canitur: Speciosus forma.

De Sancto die Epiphaniæ. CAP. XXIV.

SAnctus dies Epiphaniæ, cum tribus ex cauſis ſit celebris ea, namque die a Chaldæis Dominus eſt adoratus, itemque annorum triginta iam eſſe incipiens, a Ioanne baptizatus eſt, atque redeunte anno ex aqua vinum fecit ad nuptias: cum, inquam, tribus ex cauſis

Non in Epiphania, ſed in Paſchate celebrandus baptiſmus.

his ſit celebris: Primam ſecundum diurnum officii ſolennitatem rationabiliter accepit. Videtur in his tribus excedere, quod Dominus baptizatus eſt a Ioanne: propter quod & Græci baptiſmi ſacramentum hac die numeroſius atque ſolennius celebrare feruntur. Verum ſancta Romana Eccleſia, ſemper illa reuelatione, qua Petrus Chriſtum filium Dei cognouit, illuſtrata, conſuetudinem hanc vitandam eſſe proclamat ſcriptis euidentibus. Dicit enim Leo magnus, ſcribens vniuerſis Epiſcopis per Siciliam conſtitutis, inter cætera: Miror vos vel prędeceſſores veſtros tam irrationabilem nouitatem vſurpare potuiſſe, vt confuſo temporis vtriuſque myſterio, nullam eſſe differentiam crederetis inter diem, quo adoratus eſt Chriſtus à Magis, & diem, quo reſurrexit a mortuis. Ac deinceps: Propriè, inquit, in morte crucifixi, & in reſurrectione ex mortuis potentia baptiſmatis nouam creaturam condit ex veteri, vt in renaſcentibus & mors Chriſti operetur & vita, dicente beato Apoſtolo: An ignoratis, quia quicumq; in Chriſto Ieſu baptizati ſumus, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem. Et poſt pauca: Ipſa igitur operis qualitas docet celebrandæ generaliter gratiæ diem eſſe legitimum, quo orta eſt virtus muneris, & ſpecies actionis. Ad cuius rei confirmationem plurimum valet, quod ipſe Dominus Ieſus Chriſtus, poſtquam reſurrexit ex mortuis, diſcipulis ſuis, in quibus omnes eccleſiarum præſules docebantur, & formam & poteſtatem baptizandi tradidit, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii & ſpiritus ſancti. De quo vtique eos etiam ante paſſionem potuiſſet inſtruere, niſi propriè voluiſſet intelligi, regenerationis gratiam ex ſua reſurrectione cœpiſſe. Item poſt aliqua. Si quis autem Epiphaniæ feſtiuitatem (quæ in ſuo ordine debito honore veneranda eſt) ob hoc exiſtimat habere priuilegium baptiſmatis, quia hoc quidam putant, quod eadem die Dominus ad baptiſmum ſancti Ioannis acceſſerit, ſciat illius baptiſmi aliam fuiſſe gratiam, aliam rationem: nec ad eandem pertinuiſſe virtutem, qua per ſanctum Spiritum renaſcuntur, de quibus dicitur: Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. Dominus autem nullius remiſſione indigens peccati, nec quærens remedium renaſcendi, ſic voluit baptizari quomodo & circumcidi, hoſtiamque emundationis pro ſe offerri: vt qui factus erat ex muliere, ſicut Apoſtolus ait, fieret ſub lege, quam non venerat ſoluere, ſed adimplere, & adimplendo finire: & ſicut beatus Apoſtolus prædicat, dicens. Finis autem legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Baptiſmi autem ſui in ſe condidit ſacramentum, quia in omnibus primatum tenens, ſe docuit eſſe principium: & tunc regenerationis potentiam ſanxit, quando de latere eius fluxerunt ſanguis redemptionis & aqua baptiſmatis. Non ergo in tribus cauſis illud eminet, quod Dominus a Ioanne baptizatus eſt: quia non tunc, ſed quando de latere eius ſanguis & aqua profluxerunt, baptiſmi ſui nobis condidit ſacramentum. Eminet autem & præcipuum eſt illud, quod a Magis vtique gentilibus adoratus eſt, & illuminatarum cordibus gentium magnam ſpiritualium præſtat materiam gaudiorum, Gentium namque primitiæ iam tunc in illis aſſumptæ ſunt. Aſſumpſit enim illos pax noſtra, quæ fecit vtraque vnum Deum & hominem in ſe vnum Chriſtum, Iudæos atque gentiles in vnum coniungens populum. De hoc ergo digne totum Miſſæ compoſitum eſt officium in quo ſancta Eccleſia de gentibus electa, pro ſuæ vocationis initio gratioſum. Deo pro ſua ſalute laudis offert præconium. Tota vero laudum materia, dona ſunt regum, aurum, thus & myrrha. Dona quippe illa fuerunt, fide fœcunda, cœleſti magiſterio diſpoſita, per Spiritum ſanctum intellecta. Quid enim cœleſti magiſterio dignius, quam auro regem, thure Deum, myrrha confiteri mortalem? Nihil tale paries ille de

Matt. 16
Verba Leonis papæ.
De conſ. diſt. 4. cap. proprie
Rom. 6.
Matt. 28
Minus efficax Ioannis quàm Chriſti baptiſmus.
Ioan. 1.
Leui. 12
Gal. 4.
Matt. 5
Rom. 10
Col. 1
Ioan. 19.
Adoratio Magorum præcipua homini feſt.
Ephes. 2
Myſterium Magorum in tribus donis

A proſimo contulit, qui de Iudæis veniens, in paſtoribus angulari lapidi primus ſeſe coniunxit. Nec mirum: illos enim, ſcilicet Iudæos paſtores angelicum inſtruxit magiſterium: Hos autem, videlicet gentiles, nouam ſtellam ſuſcipientes, ſolum diuini Spiritus inuiſibiliter perdocuit oraculum. Bene ergo regum munera ſanctæ Eccleſiæ fidem integerrimam teſtantia, totum huius diei officium propheticis teſtimoniis & laudibus perſonat, veneratur, honorat. De tertia iam dictæ feſtiuitatis cauſa ſcilicet de eo, quod Dominus vinum fecit de aqua quæri ſolet, qualiter eodem die, qua Dominus baptizatus eſt, factum eſſe conueniat. Dominus namque qua die baptizatus eſt, neque diſcipulos elegit, neque miracula fecit, ſed ſtatim ductus eſt in deſertum à ſpiritu ſuo, vt tentaretur a diabolo: vbi & quadraginta die-
B rum celebrauit ieiunium, atque inde reuerſus, tum demum diſcipulos elegit, quos & doctrinis inſtrueret & miraculis confirmaret. Nunquid annum ſuæ ætatis trigeſimum cuius in initio baptizatus eſt, totum ſine diſcipulis exegit, & ita redeunte anno eadem die illud admirabile ſignum primum coram diſcipulis fecit? Ita ſane, credendum eſt, quomodo tria hæc, quæ ſuperius dicta ſunt, vna die celebrata eſſe ſecundum ſanctæ Eccleſiæ auctoritatem negare non poſſumus. Nam antequam Ioannes traditus eſſet, Chriſtus neque publicè prædicauit, neque duodecim Apoſtolos elegit. Aperteque que liquet ſecundum Lucæ narrationem, quod egreſſus in virtute Spiritus in Galilæam publicę prædicans, non ſtatim diſcipulos elegit, ſed ita docebat in ſynagogis Iudæorum, & magnificabatur ab omnibus, & omnes
C teſtimonium illi dabāt, & mirabantur in verbis gratiæ, quę procedebant ab ore ipſius. Et ante perſecutionem paſſus eſt, ita vt ad præcipitium duceretur, fugienſque de ciuitate in ciuitatem docebat per ſynagogas ſabbatis. Ante & ſocrum Simonis, quæ tenebatur magnis febribus, curauit, & alia nonnulla fecit, propter quæ dixerant ei conciues ſui venienti Nazareth, vbi nutritus fuerat: Quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Tribus igitur miraculis ornatum ſanctam diem Epiphaniæ colimus. Nam, vt cantamus, hodie ſtella Magos duxit ad præſepia, hac die Chriſtus à Ioanne baptizatus eſt, hac die ad nuptias vinum ex aqua factum eſt. Breui itaque, id eſt, tredecim diebus, triginta annorum ætatis eius commemoratur. Reliqui
D tres anni, quibus ipſe prędicauit, miraculis diuinitatem ſuam declarauit, tribus illis, quæ ſequuntur poſt Epiphaniam, dominicalibus commemoratur officiis. Quæ ideo ad Epiphaniæ, id eſt, manifeſtationis rationem pertinent, quia quæcunque per tres ſuę prędicationis annos cœleſtia diuinitatis ſuę ſacramenta docuit, quęcumque manibus ſuis tornatilibus & aureis, id eſt, facilè operantibus & diuinis fecit, documenta fuerunt, quibus vera per carnem diuinitas innotuit. Vnde in prima Dominica illud ponitur Euangelium, in quo primum teſtatus eſt patrem ſe habere Deum, dicens parentibus ſuis. Quid eſt quod me quærebatis? Neſciebatis quia in his, quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe? In ſecunda vero legitur Euangelium, quo inuitatus ad nuptias aquas conuertit in vinum. Quod verè magnum diuinitatis
E fuit indicium: ſolus enim Deus mutare poteſt naturam, & noſtræ reparationis (qua mortale noſtrum induet immortalitatem, & corruptio incorruptelam poſſidebit) venerabile ſignum, pulchrumque & conueniens ſignorum eius, fuit initium. In tertia nihilominus Dominica, qua dicimus, atque ad protegendum nos dexteram tuæ maieſtatis extende, ſecundum extenſionem manus, qua tetigit leproſum dicens: Volo, mundare. Vera diuinitas eius ſecundum fidem Centurionis elucet, dum abſens corpore ſanans puerum Centurionis, Deum ſe eſſe deſignat, qui præſens eſt vbique. Tribus igitur dominicalibus officiis Domini manifeſtatio, ſcilicet tota trium annorum eius prędicatio commemoratur.

Luc. 4. Chriſtus primum ſignum, diſcipulos fuit, ex quibus electis.
Luc. 4.
Ibid.
Tres dominicæ poſt Epiphaniam quid ſignificent.
Cant. 5.
Luc. 2.
Ioan. 2.
Matt. 8.

Cur

Cur in Purificatione S. Mariæ candelas portemus.

CAP. XXV.

[Candela gaudij ſignum. Luc. 1.] IN Purificatione ſanctæ Mariæ ideo candelas portamus, vt fœlici gaudio iuſti Simeonis aliquatenus participemus, qui Chriſtum infantem geſtans in vlnis agnouit, & confeſſus eſt paratum ante faciem omnium populorum, lumen ad reuelationem gentium: Hoc enim ſignu commoniti exterius, ipſum verum lumen quod illuminat omnem hominem venientem in hunc *[Ioan. 1.]* mundum, in mente noſtra fidei vlnis arctius aſtringimus, & abſentiam eius corporalem, ſurſum tendentibus deſideriis gementes quærimus, quærentes gemimus. Profectus namque in cœlum eſt, antequam hinc abiret, iam ſupra infantiam, in qua portatus eſt a Simeone, ętate & ſapientia profecerat. Eius igitur viſibile ſignum portamus omnes in manibus, quem iã viſibiliter portare, ſicut Simeon, nec neceſſe habemus, nec poſſumus. Bene autem conſecrati cereoli, id quod viſibile erat Chriſti nobis ſignificant. nam ſicut apes ceram cum melle virginali producit opere, ſic Maria virgo Chriſtum, Deum & hominem ſalua vteri ſui genuit integritate. *[Virginens partus Mariæ per cereolos deſignatur.]* Apes namque neque vllo concubitu miſcentur, neque libidine ſoluuntur, nullis partus doloribus cõcutiuntur, & ſubito magnum filiorum examen emittunt, de folijs & herbis ore ſuo prolem legentes. Conuenienti igitur ſigno, vectationem infantis Chriſti, prout poſſumus, imaginamur, beatitudinem eius corde & ore prædicantes, qui tam diu vixit, vt Chriſtum Dominum videret, vidit vt adoraret; adorauit, vt in pace dimiſſus, feliciter hinc abiret.

Libri tertij finis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER QVARTVS.

De Septuageſima.

CAPVT. I.

IN hoc capitulo multa quærenda ſunt, videlicet quod vocetur Septuageſima, & cur vocetur hoc nomine, qua ratione ante paſſionem Domini celebretur, & cur alleluia de ore Eccleſiæ tollatur. Hæc omnia tam veras tamque certas habent rationes, vt quicquid aliud *[Septuageſima quomodo cõputare nõ debeas.]* dixeris, recalcitret vndique tuta veritas, & oppoſitorum vel repugnantium multitudine inopem & deficientem conſcientiam reuerberet. Verbi gratia, cum dixeris ſeptuageſimam ideo nominari, quod ab hac Dominica vſque ad ſabbatum, quo albæ deponuntur, ſeptuaginta dies computentur, & per hos dies ſignificari captiuitatem noſtram, qua peregrinamur a Deo in hoc ſęculo: Illud ſtatim valde repugnãs noſtrę com- *[2. Cor 5.]* putationi occurrit, quod dies Dominicę reſurrectionis, nobilitas anni, decus menſium, arma dierum, hunc intra numerum computẽtur. Quis enim dies indignius captiuitatem ſignificare videtur, quàm ille, quo victo *[Epheſ. 4]* captiuatore, Dominus reſurrexit? Quis dies libertatem ſignificare merebitur, cum primus Dominicę reſurrectionis dies ſexageſimus quartus occurrat in numero dierum, qui captiuitatem noſtram ſignificant, ſignificatam quondam totidem annis, quando populus Dei *[4. Reg. 25. 19]* ſub Nabuchodonoſor fuit exul in terra Babylonis? Itẽ- *[Dan. 1. 9.]* que & illud repugnat, quod cum à prędicto ſabbato Dominica hęc ſeptuageſima ſit ſequens Dominica (quam ſexageſimam dicunt) nullo modo ſexageſima eſt, & quinquageſima nullo modo quinquageſima eſt, & quadrageſima nullu modo quadrageſima eſt. Quid ergo ſeptuageſimam nominemus, altius atque conſtantius pandendum eſt.

Quid ſeptuageſimam nominemus. CAP. II.

[Septuageſima à ſeptẽ Dominicis.] SEptem Dominicas continuè ſequentes magnis ac myſticis officiis inſignes, ſeptuageſimam nominamus, quarum in prima clamat homo à Paradiſi felicitate & à creatoris ſui facie proiectus: Circumdederunt me gemitus, &c. In ſeptima, redeunte de peregrinatio- *[Gen. 2.]* ne hac & de conualle lachrymarum, dicitur voce prophetica. Lætare Hieruſalem, & diem feſtum agite, qui diligitis eum, &c.

Cur ſeptuageſimam nominemus. CAP. III.

IDcirco autem primam Dominicam, quæ ſeptima eſt ab vltima, ſeptuageſimam potius nominamus & ſexageſimam, quæ ſexta eſt, & quinquageſimam, quæ quinta eſt, quia idem commemoratur officiis, quod ſignificatum eſt illa ſeptuagenaria captiuitate populi Dei, qua realiter ſedit & fleuit ſuper flumina Babylo- *[Pſal 136.]* nis. Quid autem illud eſt? Septenaria diſtinctio ætatum *[Septem ætates mundi.]* mundi, quarum prima eſt ab Adam vſque ad Noe, ſecunda à Noe vſque ad Abrahã, vel ſecundum quoſdam, vſque ad Moyſen, tertia à Moyſe vſque ad Dauid, quarta a Dauid, vſque ad trãſmigrationem Babylonis, quinta à transmigratione Babylonis vſq; ad aduentum Domini, ſexta ad aduentu Chriſti vſq; in finem ſæculi, ſeptima iam ætas mundi requies eſt illa, ad quam quotidie tranſeunt electorum animę, & requieſcunt inter vbera lętantis matris ſuę ſupernę Hieruſalem. *[Eſa 66.]* Quia ergo per has ſeptem Dominicas illud idem commemoratur, quod per ſeptuaginta Babylonię captiuitatis annos ſignificatum eſt, Dominica hęc prima de ſeptem, rectè ſeptuageſima dicitur, quod quam ratum ſit, poſterius ex ipſarum Dominicarum officiis clarius lucebit. Nunc qua ratione ante paſſionem Domini ordinatę ſunt, dicendum eſt.

Qua ratione ſic ante paſſionem Domini ſeptem Dominicæ ordinatæ ſint. CAP. IIII.

BEatus Papa Gregorius, qui (ſicut in libro vitę eius continetur iam ſupra diximus) officiorum atque ſtationum ordinator extitit ſolertiſſimus, intellexit eo *[Gregor.]* ſenſu, quem illi ſpiritus ſanctus aperuit, dignam ac reuerendam memoriam ſalutiferę paſſionis Chriſti expetere, vt illi ab omnibus ſanctis & electis, quicunq; fuerunt ab initio mundi, teſtimonia redderentur, cui quaſi communes per os pręſentis Eccleſię redderentur *[Paſſio Chriſti variè præfiguratio.]* exequię. Omnium quippe ſanctorum à mundi conſtitutione vna fuit ſalus & expectatio, paſſio redemptoris, & concordibus eorum dictis prenunciata, geſtiſque pręfigurata eſt, ac velut vni ſubiecta ſoli, diuerſis licet ex locis eandem imaginem multa reddunt ſpecularia: ſic plures ſancti diuerſis temporibus ac meritis venientes, pręcurrentes ſaluatorem, vnam eandemque variis figuris eius pręfigurauerunt paſſionem. Cũ ergo iam dictus ordinator officiorum, commemorata *[Ordinator officiorum Gregorius.]* iam Chriſti natiuitate, apparitione, & manifeſtata triennii eius predicatione, paſſionis eius memoriam † anno noſtro inſcripturus eſſet, laudabilem fecit digreſſionem, ad mundi recurrens initium, & de diuerſis ętati-

bus congruas Eccleſiæ voces colligens, quaſi de diuerſis locis ſeptenos choros rationabili ac venerabili ordine A produxit. Quid, vel quomodo ſinguli chori præſenti Eccleſiæ concinant, paulo poſt explicandum eſt. Nunc illud primitus dicendum videtur, cur de ore Eccleſiæ diebus iſtis alleluia, quod eſt laus Dei tollatur.

Cur Alleluia dimittatur. CAP. V.

SI rectè conſideremus, quam laudem Deo alleluia (quod nomen eſt antiquæ dignitatis, & auctoritatis) ſignificet, perpulchrum & rationabile videtur, vt vere eſt, quod de ore ſanctæ Eccleſiæ vox hæc conſuetudinaliter ablata eſt. Significat autem non quamlibet laudem Dei, non laudem maiorum aut minorum creaturarum cœli & terræ, & maris, & omnium quæ in eis ſunt. Alioquin, ſi quamlibet laudem Dei ſignificet alleluia, fruſtra diebus iſtis de ore noſtro tollitur, cum a laudibus Dei non ceſſantes, laudamus, quod in principio B fecit cœlum & terram, quod diuiſerit lucem à tenebris, quod fecerit firmamentum, & poſuerit in medio aquarum, quod ad iuſſum eius germinauerit terra herbam virentem, lignumque afferens fructum iuxta genus ſuũ, quod luminaria fecerit, & in firmamẽto poſuerit, quod piſces, quod volucres, quod beſtias prodire iuſſerit, quod denique hominem ad imaginem ſuam creauerit. Quam ergo Dei laudẽ ſignificat alleluia? Illam vtique, illam cui dicit Deus pater in pſalmo: Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara. Gloria patris, Dei filius, perfecta laus & ſempiterna muſica, vt potè ſumma ſapientia, quæ de corde nata einſdem patris æterni muſici, citharam noſtrę humanitatis aſſumſit, quam & confractam ab inuidis & ſtultis pueris, qui ad cantum eius C ſaltare debuerant, rurſus per gloriam reſurrectionis reformauit, & inuiolabile pſalterium fecit, illa, inquam, gloria, hæc cithara, ſiue pſalterium, alleluia noſtrum eſt. Quicquid enim ſupernæ iucunditatis auditoribus ſuis exhibuit, quorum beati oculi qui viderunt, & aures quę audierũt, quicquid, inquam, de cœleſtibus gaudiis ore ſuo Dominus Ieſus Chriſtus præcinuit, alleluia eſt, canticum nouum eſt, laus ſuauis eſt. Hoc autem neque veteres ſancti viderunt, aut audierunt, de quibus ait ipſe Dominus: Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt, neq; nos, quãdiu ſumus in corpore (quia receſſit in cœlũ) videre poſſumus, aut audire meremur. Quamdiu enim ſumus in corpore, peregrinamur à Do- D mino. Cum vero probabilem antiquæ Eccleſiæ nõdum redemptæ ſtatum commemoramus, noſtrumq; incolatũ, quia prolongatus eſt, deplangimus, pulchro ſatis ordine alleluia ab ore noſtro tollitur. Quia videlicet, qui per illud ſignificatur, ille nondum venerat, à nobis iã receſſit, & ablatus eſt ſponſus à filiis ſuis. Rectè hoc cõſiderauit, qui hoc reſponſorium cecinit alleluia. Dũ præſens eſt, imitãtur illã, & deſiderant illã cum ſe eduxerit: Dum enim hic de alleluia ſe dixit hoc, quid de ſapientia ſcriptum eſt (quę ſine dubio Chriſtus eſt) profectò per alleluia Chriſtũ intelligi voluit, qui dum pręſens eſſet, imitati ſunt illum, & deſiderauerunt eũ, cum ſe eduxit, aſcendens in cœlum, & in perpetuum coronatus triumphat ante Dominum patrem, ſicut ſcriptum eſt, Gloria E & honore coronaſti eum Domine, & conſtituiſti eũ ſuper opera manuum tuarũ. Non ille nugas triuit, aut pueriles ineptias contexuit, cum diceret, alleluia, reuertere in theſauros tuos, te benedicent Angeli. Reuerſus eſt enim in theſauros ſuos Chriſtus Dominus, .i. in ſecreta cœli vbi ab Angelis benedicitur, & à filiis ſuis hic peregrinantibus deſideratur. Non ſolũ autem ipſe glorioſus Eccleſię ſpõſus, nouus homo Chriſtus, hoc nomine pręedicatur, ſed & ſponſa eius noua, ſancta Eccleſia (quia corpus eius eſt) quia & ipſa muſicę illi organum eſt, i. diuinę ſapientię (cuius in homine Chriſto tota plenitudo corporaliter inhabitat) eodem nomine iure pręedicari poteſt. Quapropter die Dominicę reſurrectionis, quando noua ſoboles renaſcitur & claritate repletur

[Marginalia: *Non omnis laus Dei alleluia.* — *Gen. 1.* — *Alleluia noſtrum in filio Dei* — *Pſal. 56. 107.* — *Matt. 11* — *Luc. 10* — *cur alleluia tollatur.* — *Ibid.* — *Matt. 13* — *2. Cor. 5.* — *Matt. 9.* — *Alleluia noſtrum Chriſtus eſt* — *Sap. 4.* — *Epheſ. 4.* — *Pſal. 8.* — *Cur in paſcha frequentatur alleluia.* — *Ephes. 1. Co. 2.*]

agni nouelli, qui venerunt ad fontes, ipſam nouã Eccleſiam, noua cuncto mundo gaudia nuntiantem, non inaniter tali compellamus nomine alleluia, quæ & placido nobis vultu & dulci voce reſpondet, quia totum eius diei, vel totius hebdomadæ paſchalis officium illorum eſt exultatio, qui tunc per aquam & ſpiritum renati ſunt. Sed de his ſuo loco melius dicemus, nunc ad ſuperiora redeamus.

De Officio Septuageſimæ, & cur ſtatio fiat ad ſanctum Laurentium. CAP. VI.

QVoniam ſeptem Dominicis, ſeptem ætates mũdi ſignificari ſupra dictum eſt, qualiter officium ſeptuageſimæ primæ conueniat ætati, iam dicendum eſt. Primoque non pręetereundum, cur ſtatio fit ad ſanctum Laurentium. Cauſa namque conueniens & idonea eſt. Sicut enim in primę ætatis Eccleſia protomartyris Abel ſanguis iuſtus clamat de terra ad Deum, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit eum de manu Cain fratris ſui, ſic in Romana Eccleſia, pretioſa mors B. Laurentii, nouo & inaudito genere paſſionis clamauit in cœlum; clamauit, & audita eſt per mũdum vniuerſum. Quem clamorem ſuũ ipſe ſanctus martyr iam præuidens, dicebat ad Hippolytum: Magis in abſconditis, in homine interiore abſconde Chriſtum, & poſtmodum cum clamauero, audi, & veni. Vox ergo primæ Eccleſiæ conueniens eſt, præcentore Abel: Circumdederũt me, circumdederãt enim illum gemitus mortis, vitæ gaudiis per primos parentes perditis. Siquidem ille languidus, qui deſcendens ab Hieruſalem in Hierico inciderat in latrones, ſpoliatuſque & vulneratus, ſemiuiuus ab illis fuerat relictus, C genuerat illum in ſuis doloribus languidus ægram, ſaucius morbidam, moriens mortalem. Et in tribulatione mea inuocaui, inquit, Dominum, & exaudiuit de tẽplo ſancto ſuo vocem meam. Hoc longè poſt futurum, per ſpei certitudinem, quaſi iam factum fideliter præſumit, iam enim diuinum de reparatione ſuæ ſalutis acceperat oraculum, dicente Domino ad ſerpentem: Inimicitias ponam inter te & mulierem, inter ſemen tuum & ſemen illius. Victoria namque redemptoris noſtri tunc promiſſa eſt, qui cum ſit ſemen mulieris, inimicitias contra draconem antiquum in tantum exercuit, vt caput eius contereret, & omnem poteſtatem auferret. Dicit ergo: Exaudiuit de tẽplo ſancto ſuo vocem meã. Sed quanta expectatio? quanta ſalutis dilatio? Generationes namq; LXXVII. ab Adam vſque ad natiuitatem D Chriſti ſunt. In Euangelio ſecundum Lucam ita inuenimus. Bene ergo hi, qui ſecundum Euangelium præſentis diei, mane conducti ſunt, murmurantes dicũt: Hi nouiſſimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis feciſti, qui portauimus pondus diei & æſtus. Pondus enim diei & æſtus portauerunt hi, quos à mundi initio, quia diu contigit hic viuere, neceſſe fuit etiam longiora carnis tentamenta ſuſtinere. Hoc igitur longiſſimum ſtadium eſt, de quo in Epiſtola, prædicto Euangelio conſonante: Neſcitis, inquit Apoſtolus, quod hi, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currũt, ſed vnus accipit brauium; ſed conſolabantur ſe longa nimis in ſpe, quodammodo dicentes, quod in Graduali canimus. Quoniam non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non E peribit in finem. Tractus itidem ſicut collecta in qua dicimus: vt qui pro peccatis noſtris iuſtè affligimur, pro tui nominis gloria miſericorditer liberemur: tractus, inquam, de profundis, vox eſt homini ſub manu Dei iuſta inter verbera gementis & dicentis: Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Hoc autem in tractibus notãdum eſt, quod omnes fere grauioribus compoſiti ſunt vocibus, nec vnquam iis, qui authentici dicuntur, modis exaltari merentur: ſed cuncti plagalium inferioribus terminis contenti, fletum, & triſtitiam in humilitate ſonorum denuntiant. Quod cõgruè ſatis obſeruatum eſt. Triſtitiæ namque tempus exigit, vt alleluia, quod lætantium carmen eſt, intermittetur. Benè ergo tractus, qui interim pro Alleluia can-

[Marginalia: *Cur ſtatio ad ſanctum Laurentium* — *Pſal. 17.* — *Luc. 10.* — *Prima Eccleſia Adam* — *Gen. 3.* — *Generationes ab Adam vſque ad Chriſtum.* — *Luc. 3.* — *Euangelium Matt. 20* — *Epiſtola 1. Cor. 9* — *Graduale* — *Tractus* — *Pſal. 129* — *Tractus cantus grauiores.*]

Offertorium. tatur, altitudinem atq; excellentiam gaudii, graui ſuccentu, & modeſtia declinat incenſibus, In offertorio, Bonum eſt confiteri Domino, quæ ſimiliter vox eſt flagellati, iuſtitiam ferientis inter verbera confitentis, ille vel maximè verſus primordiis conuenit infantis Eccleſiæ, exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum, & ſenectus mea in miſericordia vberi. *Pſ. 92. In ſenectute conſtituta miſericordia ſponſa.* Non enim in infantia eius quando iuſti Abel ſacrificio glorificata, primoq; eius ſanguine purpurata eſt. non in pueritia eius, quando loquente Deo ad Noë vel ad Abraham, prima doctrinæ ſalutaris rudimenta percepit: non in adoleſcentia eius, *Gen. 4. Gen. 6. & 12. Iud. 24.* quando pædagogum, id eſt, legem Moyſi, ne laſciuiret, accepit: non in iuuentute, quãdo ſancta regibus à Dauid incipientibus coronata eſt: ſed in ſenecta eius, quando regum prophetarumque iam effœta erat, exaltatum eſt cornu eius, ſicut vnicornis, id eſt, Chriſtus rex potentiæ ſingularis: & ſenectus eius in miſericordia vberi, quia videlicet in multitudine miſericordię rex Iſraël benedictus aduenit. *Galat. 3. Pſ. 118.* Communio quoque: Illumina faciem tuam ſuper ſeruum tuum, vox eiuſdem Eccleſiæ eſt, *Epheſ. 2.* ſecundum primam ætatem mundi: vox, inquam, hominis ſpoliati gloria vultus ſui, & parietem inimicitiarum, quo interiecto, veri ſolis faciem humanarum animarum ſpecularia perdiderant, diſſolui ac diruí poſtulantis.

A Natali Chriſti vſque ad lxx. legitur nouum teſtamentum. Rom. 5. HActenus à die natiuitatis Dominicæ de nouo teſtamento erant quæcunque legebantur in vigiliis nocturnis, congruè ſcilicet propter præſentem vitam eiuſdem noui hominis Chriſti, quã ſignificant dies illi, magnoſque præco ſanctæ nouitatis Paulus, cum veteri lege nouam conferens gratiam, legem factorum deprimebat, & lege fidei cum palma iuſtitiæ ſubleuabat. At nunc iuxta rationẽ ſuprà memoratam, antiqua repetitur hiſtoria, qua veteris vitæ narrantur miſeriæ, quas in officio præſcripto ſancta deplorat Eccleſia.

De Sexageſima. CAP. VII.

Secunda eccleſiæ ætas ſub Noe. PRæclarum huius Dominicæ officium tempus illud ſecundæ ætatis reſpicit, quo primum exiit, qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum, quo primùm reconciliationem mundi pręparare incipiens locutus eſt ad Noë, & Eccleſiam iam infantiles annos egreſſam, primis præceptorum ſuorum elementis imbuere cœpit. Nam ex quo de tranquillo & quieto paradiſi vtero eiecta, in hanc nata eſt miſeriam, quam eius natiuitatem beatus *Iob. 3.* Iob in eiuſdem Eccleſiæ perſona (vt ait beatus Gregorius) deplorat, dicens: Pereat dies in qua natus ſum, &c. nullã illi pręceptorum ſuorum legitur tradidiſſe diſciplinam. *Prima ſub Noe præcepta Dei. Gen. 9. Ibid. 2.* At verò locutus cum Noe, dicens: quia ecce ego ſtatuam pactum meum vobiſcum, & iterata benedictione ſuperductam incipiens abolere maledictionẽ, paulatim pueritiam mundi ſuo magiſterio ſubiicit, dãs præcepta quædam, primum Noè, deinde Abraham, & in illis primoribus initians iuſtitiam fidei. Perfecit autẽ *Euangelium Luc 8. Statio ad S. Paulum. Act. 14.* hæc in plenitudine gratiæ, dum exiit in hũc mundum, formam ſerui accipiens, per ſeipſum in populo Iudæorum, & per ſanctos Apoſtolos in omnibus gentibus ſeminare ſemen ſuum. Hac igitur Dominica legitur hoc Euangelium: Exiit qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum: agiturque ſtatio ad ſanctum Paulum, digna ſanè & euidenti cauſa, quia dux verbi præcipuus, & verè ſeminator verborum ipſe eſt, per quem omnes gentes co- *Introitus.* gnouerunt gratiam Dei. Antequam ergo ſacerdos introeat, velut antequam ſeminator ille ad opus ſuum exeat, dum adhuc in accubitu ſuo eſt, & in ſinu Dei patris quieſcit, conclamat chorus: Exurge, quare obdormis Domine? *Pſ. 43.* exurgendo enim & ſemen ſuum ſeminando hoc effectutus erat, vt facies eius quam propter peccatum auerterat, id eſt, notitia eius humano generi rurſus illuceſceret. Ignorantia namque Dei, terræ noſtræ ſterilitas fuit. Seminator igitur ſapientiæ cæleſtis quia ſuum ad opus [vt dictum eſt] exiens, & aratores ſuos, id eſt, ſanctos Apoſtolos conducens, maximè beatum Paulum, *2. Cor. 15.* qui plus omnibus illis laborauit, opera-

rium vtilem habuit, quem ad gentes miſit, & acuto vomere linguæ eius corda dura proſcindens, fidei & morum copioſum ſemen infudit. *Collecta. 2. Cor. 11.* Ingreſſus ſacerdos ſtatim in collecta: Deus, qui conſpicis, celebrem eiuſdem doctoris gentium memoriam præmittit, vt ſtationem conuenienter adſcriptam egreſſa quoq; proprietas maniſeſtius commendet. *Epiſt.* Amplius autem ad hoc ſequens epiſtola pertinet, qua idem fortiſſimus cæleſtis agricolæ operarius veros labores ſuos enumerat & pericula, quibus illum affecerũt hi, qui Domini ſui fines inuaſerãt nec arari permittebãt. *Graduale.* Graduale ad vtrãque partem hominũ reſpicit. & eorũ ſcilicet, qui tanquã bona terra, ſemẽ verbi Dei ſuſcipiẽtes, fructũ iuſtitiæ retulerunt, & eorũ, qui rebellantes vomeriſæ terræ dominatori aratrũ eius cõfregerunt, boueſq; innocuos iugulauerũt. *Pſ. 82.* Diſſeminato nãq; verbo Dei factũ eſt, quod ait: Sciãt gẽtes, quoniã nomẽ tibi Deus, tu ſolus altiſſimus ſuper omnẽ terrã, & hi qui illud repulerũt poſiti ſunt vt rota ſcilicet in eo quod ſurgẽtes in his qui retro ſunt, i. in carnalib⁹ cadunt in anteriori parte, i. in intellectualibus: & quẽadmodũ ſtipula diſpergitur ante faciẽ vẽti, ſic diſperierũt flãte ſpiritu iræ Dei. *Tract.* In tractu gratias agit ſępe dicto ſeminatori; cõmota terra & cõturbata, i. vniuerſi peccatores, *Pſ. 59.* qui quãdo culturas ſuas aduerterũt eſſe Deo execrabiles, cõmoti ſunt ad pœnitentiã, & per ſignificationẽ prędicationis incipiẽtes timere, fugiũt à facie arcus, id eſt, à die iudicii, in quo duob⁹ teſtamẽtis, quaſi duobus cornibus inflexis, rebelles verbi diuini, dãnationis æternæ ſagitta feriẽtur. Lecto tandẽ Euãgelio, conſona ſequitur offerenda: Perfice greſſus meos in ſemitis tuis. *Offerenda. Pſ. 16.* Timendũ eſt enim, ne ſuſcepto ſemine verbi Dei ſecus viã expoſiti, & in exterioribus vagãtes, à volucribus, id eſt, à ſpiritus immũdis diripiamur, aut à ſolicitudinibus & ſpinoſis diuitiis ſæculi ſuffocemur: aut honorẽ, id eſt, pinguedinẽ charitatis nõ habẽtes, bonũ ſemẽ areſcat in nobis, & ſic nõ perficiãtur greſſus noſtri. Mirificat miſericordias ſuas, dũ ſemen miſericorditer iniectũ cuſtodit vt pupillã oculi, ne compũgatur à ſuffocãtibus ſpinis; protegit ſub vmbra alarũ ſuarũ, ne ſiccetur ardoribus ſolis; eripit ab impio, ne auferat verbũ de cordibus noſtris, vt dicat bona terra fructũ afferens in patientia: Ego autem in iuſtitia apparebo in cõſpectu tuo. at ſicut in cõmunione cantamus: introibo ad altare Dei. *Communio. Pſ. 42.* Semen itaq; Dei terrã noſtrã in qua creuit (quod mirabile eſt) ſurſũ vehit ſecũ in horrea cœli: quia cũ terra ſimus, niſi verbo Dei portemur, quod eſt Chriſtus, in cœlum non aſcendimus, ſicut ipſe ait: Nemo aſcẽdit in cœlũ, niſi filius hominis qui eſt in cœlo. *Ioan. 3.* Cũ ipſo ergo & per ipſum ſubleuabimur, portantes manipulos iuſtitiæ, lætificantes Deo iuuentutem noſtram, in vigore nouitatis æternæ.

De Quinquageſima. CAP. VIII.

Tertia ætas eccleſiæ ſub Moyſe. Ezech. 16. DOminica hæc tertiã mũdi ætatem ſignificat, qua adoleſcentulam, pubeſcentemque Eccleſiam reſpiciens Deus, cum iam tempus eius iuxta prophetam tempus eſſet amãtium, eripuit illam de medio fornicatorũ, mittens Moyſen & Aarõ, & per ſigna magna atq; portenta filios Iſrael educens de ſeruitute Ægyptiorũ. Cui rei valde præſentis Dominicæ congruit officium, valde cõpetit id, quod hac die legitur Euãgelium. *Luc 18.* Nam ſicut hic ſedens cæcus ſecus viam poſtulabat lucem, ſed à turba increpabatur vt taceret, ita illic filios Iſrael intendentes ad fidem patrum ſuorum Abraham. Iſaac & Iacob, & clamãtes ad Dñm, vt educeret eos de Ægypto, *Exod. 5.* quod in lingua noſtra tenebras ſonat, cultumq; ſui nominis eos doceret, quæ vera & neceſſaria illuminatio eſt increpabantur ab Ægyptiis opprimẽtibus, & ſuperbe dicentibus: Vacatis otio, & ideo dicitis, eamus & ſacrificemus Domino. *Cæcus ſecus viam, genus humanum.* Igitur cũ Dominus mittens Moyſen, & Aarõ, iuſſit populũ ſuum adduci ad ſe, & coram illis fecit mirabilia, per quæ potuit verus Deus agnoſci, deditque legem ſcriptam & mandata vitæ, ritumque colendi, iam tunc magnus ille cæcus, id eſt. humanum genus, cœpit illuminari, & nunc vſque illumina-

tur magis ac magis, contradicentibus licet atq; increpantibus turbis, ſemper quidem inuiſibilibus, nonnunquàm autem etiam viſibilibus. Hoc enim Dominicæ huius conſonat officium. *Introitus Pſ. 30.* Nam ingreſſuro tam ſacerdote quaſi præuenit clamoribus aduentũ illuminatoris ſui cæcus ſupradictus, dum chorus concinit: Eſto mihi in Deum protectorem. Nempe quod ait: Propter nomẽ tuum dux mihi eris, & enutries me, ad viam ſpectat, iuxta quam ſedet cæcus mendicans. Via pariter & dux idem eſt Chriſtus. *Collecta* Sequens itidem collecta: Preces noſtras quæſumus Domine clementer exaudi: clamor eſt cæci magis ac magis vt exaudiatur, inclamantis. *Luc. 18. Exod. 5.* Nã vtait, atq; à peccatorum vinculis abſolutos, ab omni nos aduerſitate cuſtodi, turbam percutit eorum, quæ in oratione patitur, phantaſmatum, ſicut ille cæcus in Euangelio turbam increpantium, ſicut filii Iſrael Ægyptios prohibentes, & violenter ſe renentes, ne irent ad ſacrificandum Domino Deo patrum ſuorum. *Epiſt. 1. Cor. 13.* Epiſtolę quoq; lectio, ſi linguis hominũ loquar & angelorum, non ex eo tantùm loco, quo dictum eſt: Videmus nunc per ſpeculum & in ænigmate, tunc autẽ facie ad faciem, ſed ex tota ſerie ſua, ad eiuſdem illuminationem cæci reſpicit, dum cunctis chariſmatibus excellentiorem viam demonſtrat, id eſt, charitatem. Charitas enim oculus cordis eſt, qua quiſquis caret, cæcus eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quò eat. *1 Ioan. 2.* Nam & cum illuminare cœpiſſet Deus humanum genus [vt dictum eſt] legem dando filiis Iſraël, hoc primùm collyrio oculos eius inunxit, dicens: *Deut. 6.* Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua, & ex tota mente tua, & proximum tuũ ſicut teipſum. *Graduale. Pſ. 67.* Graduale, cùm ſolam liberationem filiorũ Iſraël (de qua dictũ eſt) cunctis penè dictionib[us] perſonare videatur, tamen ex eo, quod dicitur: Notam feciſti in gentibus virtutem tuam, ad eandem ſpectat magni cæci illuminationem. Sic & in tractu, quod dicitur: Intrate in conſpectu eius, &c. idem eſt, ac ſi diceret, accedite ad eum & illuminamini. Quodque lecto ſupradicto Euangelio, dicimus in offertorio: *Tractus. Pſal. 99. Offerenda. Pſ. 118.* Benedictus es Domine, doce me iuſtificationes tuas, nimirum aliis verbis illuminari poſtulat cæcus. Statim viæ laudes arripit, iuxta quam ſedens & mendicans illuminatus eſt, tantoque concentu, tam grandi vociferatione viam teſtimoniorum perſultat, viamq; veritatis & viam mandatorũ congeminat, vt ſaxorum quoq; duritiã ad glorificandum illuminatorem ſuũ excitare queat. Quia verò non ſatis eſt ad viam perueniſſe, & illuminationem ſcientiæ percepiſſe, niſi abiciamus deſideria carnis, congruè terremur illorum exemplo, de quibus dicimus in communione: *Communio. Pſ. 77. Num. 14. 1. Cor. 9.* Manducauerũt & ſaturati ſunt nimis, quia propter deſideriorum incontinentiam proſtrati ſunt in deſerto, nec peruenerunt ad repromiſſionis terram. Quorum nos exemplo Paulus quoq; ſolicitos reddens: ſic currite, inquit, vt comprehendatis. Quem autem ducem credimus fuiſſe vel paſtorem, cum iterũ populum ſuum & oues paſcuæ Dominus educeret de terra Ægypti, diuidens illis per diuiſiones gratiarum mare rubrũ baptiſmi, quod de latere eius pendentis in cruce profluxit? *Statio ad S. Petrum. Matt. 16.* Nempe beatum Petrum Apoſtolum, qui & in magno corpore ſæpedicti huius cęci princeps illuminatus eſt, dicente ad eum Chriſto, filio Dei viui: Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis nõ reuelabit tibi, ſed pater meus qui eſt in cœlis. *1 Pet. 2.* Conuenienter ergo ad eundem Apoſtolum Dominica hac ſtatio fit, vt omnis plebs videns magnificet Deum exemplo eius dicentis: Populus acquiſitionis annunciate virtutes eius, qui vos de tenebris vocauit in admirabile lumen ſuum.

De prima Dominica Quadrageſimæ.

Cap. IX.

DOminicæ huius officium, propheticũ ſancti Spiritus perſonat vniformiter atq; congeminat oraculum, ſine mutatione rerum ac perſonarum, quo pugnanti contra draconẽ antiquum promittitur ſanctæ Eccleſiæ competens altiſſimum adiutorium. Spectat Dominica hæc quartam mundi ætatẽ, qua mũdus plenaria iuuentute roboratus eſt, & populus Dei quaſi viriles annos ingreſſus, coronatus eſt diademate regum, & ornatus ſanctorum ſapientia prophetarum. Nam patriacha Dauid electus ſecundum cor Domini remoto Saule, primus regum, præcipuus prophetarum, manu fortem vel deſiderabilem Chriſtum nomine præſignat, victoriis præfigurat, propheticis oraculis ac ſpiritualibus canticis annuntiat. Et quia clauſa fuit vſque ad Chriſti aduentum, huius & cæterorum ſcriptura prophetarum, ac ſicut tenebroſa aqua in nubibus aeris, ita contenebrabatur occulta ſcientia in prophetis, donec agnus Dei, ſolus dignus accipere librum & ſoluere ſignacula eius, in paſſione ſua complendo *Apoc. 5.* propheticas aperiret voces: idcirco ab hac Dominica vela dependent ante ſancta Eccleſiæ altaria, vt populus ſancta ſanctorum non videat, donec id ante paſchalia hebdomada depoſitione velorum, eadem renouetur ſignificatio, quæ facta eſt per hoc, quod velum templi ſciſſum eſt, ſpiritum tradente Domino. *Matt. 27.* Hac igitur Dominica poſito hoc Euangelio, quo caput Eccleſię Chriſtus ieiunans in deſerto, tentationis inſidias ſuperaſſe *Matt. 4.* narratur, atque ita ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulaſſe, leonemque & draconem conculcaſſe, propheticæ de toto officio circumſonant tubæ, victoriam eandem cunctis membris eiuſdem capitis, & toti repromittentes corpori Eccleſiæ. *Statio ad S. Ioannem ad Lateranas.* Cuius officii ſtatio ad ſanctum Ioannem ad Lateranas præſcripta, valde congruit. Sicut enim hoc officium totum in veram Saluatoris decantatur felicitatem, qui præ omnibus & pro omnibus ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulauit, & totum propheticum eſt: ſic eadem Lateranenſis Eccleſia, & in nomine eiuſdem ſancti Saluatoris, & in honore prophetæ & pluſquam prophetæ Ioannis ab imperatore Cõſtantino conſtructa eſt. *Matth.* Itaque propheticæ laudes congrue illic Apoſtolica ſtatione celebrantur. Non ſolùm Dominica hæc quadrageſima dicitur quemadmodũ illæ, quæ præceſſerunt, quinquageſima, ſexageſima, atque ſeptuageſima, ſed & hoc omne tempus, quod ab hac die vſque ad ſacratiſſimam paſchæ ſolennitatem tendit, quadrageſima nuncupatur, videlicet propter imitationem Dominici ieiunii, quam per hoc dies extendimus. Sed ad hanc rationem quatuor dies deeſſe probantur. Nam licet ab hinc vſq; ad ſacram paſchæ noctem, quadraginta duo dies computantur, tamen nõ niſi triginta ſex Chriſtianæ deuotionis parſimoniæ ſibi dedicare præſumit, canonica namq; vetat auctoritas, ne primam ſabbati Dominicæ reſurrectionis ſplendore illuſtratam, vlla vnquam ieiuniorum publica offuſcet nubecula. Vt igitur noſtri ſolennitas ieiunii dominico magis coaptarit exemplo, quatuor dies, qui hanc Dominicam præcedunt, additi ſunt ad prætextam totius anni decimam: Totius quippe anni, id eſt, dierum trecẽtorum ſexaginta, ſupradictus numerus, id eſt, triginta ſex, decima eſt. Quibus additis quatuor, fit quadrageſima, id eſt, quatuor cum decima. Et hæc verior eſt nominis etymologia: Alioquin vna dies, id eſt, huius hebdomadæ tertia feria ſola à die paſchæ, quadrageſima eſt. Sãctæ memoriæ Papa Teleſphorus, à beato Petro ſeptimus, hãc ſalutarem ante ſanctum paſcha conſtituit præparationem, vt Chriſtiana plebs, quæ Apoſtolicæ abſtinẽtiæ tenorẽ exequi non poſſet, non omnino relinqueret. Apoſtoli namque primi eius qui ablatus fuerat, ſponſi, filii, tota vita ſua ieiuniũ fletumq; amauerunt, & renuit cõſolari anima eorum, totumq; in eo, quòd eius memoriæ reſerant, delectari ſunt. At poſtquã multiplicari cœpit numerus credentiũ, tamq; indiſcretos piſces retia fidei contraxerũt, vt cũ abſtinẽtibus, multitudo quoq; intraret ebrioſorum, ſubuenit Eccleſiaſticę diſciplinæ magiſteriũ, & tanquam ſeuera mater edaciũ puerorum intẽperantiã moderata eſt, vt quia de toto cogi nõ poterant, vel partem obſeruarent, vitæque decimas abſtinentiæ dedicarent.

rent. Cùm ergo de vniuerſo tempore gratiæ dictum ſit illud Apoſtoli: Ecce nũc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis, & cætera: hac tamẽ Dominica illa lectio Epiſtolæ recitatur, qua temporalis ieiuniorũ obſeruãtia, quæ, vt dictum eſt, eſſe continua debuerat, inchoatur.

Cur cineres capitibus imponimus.

CAP. X.

SI omnes lugendi ſcientiam haberemus, cunctiſque æqualiter ſaperet illud, quod propheta deplorans: Cecidit, inquit, corona capitis noſtri, væ nobis, quia peccauimus: & omnibus in prõptu eſſet facere, quod itẽ dicitur nobis: ſcindite corda veſtra & nõ veſtimẽta veſtra: tũc neq; cineribus capita noſtra aſpergere, neque nudis pedibus opus eſſet ambulare. Nunc autẽ maxima pars noſtrum neque ſponte meminit, qualem ornatum capitis, id eſt, cordis ſui, Deum offendendo, perdiderit, neq. facile poſſũt corda lapidea ſcindi, niſi extrinſecus adhibitis adiuuemur inſtrumentis. Igitur. vt noſtra nobis calamitas ad memoriã reuocetur, & meminerimus quia puluis ſumus (quod oblitus fuerat pater noſter Adã, quando proiecit ante Deũ coronã ſuã, & exinde ſẽſit nuditatem ſuã) idcirco & cinere capita noſtra aſpergimus, & ſũmas partes corporis, id eſt, pedes nudamus: Hoc habitu confitentes, quia nõ dii, neque de cœlo ſumus, ſed homines ſumus, & de terra principium habuimus: & quia per peccatũ gloria noſtra ſpoliati, & inter hoſtes nudi conſtituti, ornatu gratiæ Dei indigemus.

De ſecunda Dominica Quadrageſimæ cur vacat.

CAP. XI.

DOminica Quadrageſimæ ſecunda, quæ in ordine & ratione Dominicarum ſeptem ſuprà dictarum, quinta eſt, pulchra & rationabili diſpoſitione vacat, tãquam non habeat Eccleſiæ Pontifex, iam defeſſus cantor, quæ vel quibus, aut vbi verba canticorum Domini decantet, aut certè infructuoſos faſtidiẽs auditores, organa ſua ſuſpenderit ad ſalices. Significat enim quintã mũdi ætatem, quãdo templo Domini diruto, & populo Dei in Babyloniam abducto, duplici captiuitate Eccleſia Dei congemuit, peregrina in hoc mundo captiua ſub Nabuchodonoſor: Tunc etenim populus Dei, neq; templũ neque altare habebat, & Babylonios Deos ſtatuãque regis Nabuchodonoſor, diaboli typum tenentis, minaci propoſita fornace, cogebatur adorare. Non ergo ab re & rationabili diligentia diſpoſitũ eſt, vt cum huius tẽporis omnes priuatæ quoq; feriæ propriis officiis locupletatæ, certiſq; ſint ſtationibus inſignitæ, prę‑ter ſolum (quod eſt ante palmas) ſabbatũ, de quo etiam ſuo loco ratio quærenda eſt: ſola hæc Dominica vacet, ſed nec officium niſi aliunde mutuatum habeat. Attamen ex narratione Euãgelica lectionem habet, illi iam dictæ captiuitati populi Dei veriſſime conſonantem. Nam quod ſignificauerat illa captiuatio, Nabuchodonoſor plebem Dei tyrannicè de illa nobili Sion & templo Domini abſtrahente, & barbarici ſtimuli imperio violenter fatigante, hoc idem ſignificatur in Euangelio præſentis Dominicæ, dæmonio vexante filiam Chananææ, ſcilicet humanas animas paſſionibus mali deſiderii nequiter à diabolo conflammari, & longo fune peccatorum ad miſeram ſeruitutem voluntatis eius, mala conſuetudine violenter trahi. Clamabat poſt Dominũ mulier Chananæa, interueniebat fides patriarcharum, meritumque Danielis, & ſociorum eius, vt ſolueretur captiuitas Babylonia, clamat & nũc ſuperna mater noſtra Hieruſalẽ, vt pœnitentibus detur peccato reſiſtendi facultas. Epiſtolam quoq; habet de proprio, in qua cùm dicit Apoſtolus: Hęc eſt volũtas Dei ſanctificatio veſtra. vt abſtineatis vos à fornicatione. vt ſciat vnuſquiſque veſtrum vas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore, &c ad illius ſeruitutis effugium prouocamur, quæ ſignificata eſt, vt dictũ eſt, per hoc, quòd vaſa domus Domini Babylonia captiuitate tranſlata ſunt & polluta: ita vt liberet in eis rex Babylonis, & optimates eius, vxores & concubinæ eius: itemque ſignificatur in Euangelio per hoc quod filiam Chananææ, vas vtique creatoris ſpiritus immundus inuaſerat. Cætera quamuis mutuata ſint, & de feria quarta ieiunii ſumpta, cunctis cõſonant ſenſibus his, quæ dicta ſunt. Nam quod in introitu rogamus Dominum reminiſci miſerationum ſuarum, ne vnquam dominentur nobis inimici noſtri. Et in collecta, vt à cunctis aduerſitatibus muniamur in corpore. & à prauis cogitationibus mundemur in mente. Et in graduali rogans Eccleſia, vt de neceſſitatibus ſuis eruatur: Ad te, inquit, leuaui animam meam. Et in offerendæ verſu: Miſerere mei ſecũdum eloquium, itemque in communione, intellige clamorem meum. Hæc omnia clamores ſunt magnæ illius mulieris, ſcilicet Eccleſiæ matris, pro qualibet peccatrice anima, videlicet ſua anima, poſt Dominum clamantis iugiter. Quæ ideo cõpetenter de ieiunii die mutuata ſunt, quia mali deſiderii paſſiones, quæ per dæmonioſam Chananææ filiam, itemque per captiuatorem populi Dei Nabuchodonoſor præſignatæ ſunt, non eiiciuntur, niſi in oratione & ieiunio.

De Dominica tertia Quadrageſimæ.

CAP. XII.

POſt illius captiuitatis myſticam commemorationem, qua vaſa tẽpli Domini ſuſtulit rex Babylonis, typum, vt dictum eſt, gerens diaboli, ſequenti hac Dominica, quæ ſextam mundi ætatem ſignificat. hoc Euangelium ponitur, quo fortis armatus cuſtodiens atrium ſuum, fortiore ſuperueniente, vaſa vel arma, in quibus confidebat, amittere narratur, & immundus ſpiritus, qui exierat ab homine, quærens requiẽ, & non inueniens dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Sexta namque mundi ætate veniens in hunc mundum filius Dei per incarnationis myſterium, & pugnans digito Dei, mutum eiecit dæmonium, & locutus eſt mutus, qui iuxta alium Euangeliſtam erat & ſurdus. Tunc etenim eiecto dæmonio audiuit ſurdus, & locutus eſt mutus, quando foras miſſo principe mundi, audiuit mundus verba Dei, & locutus eſt laudem Dei. Sic direpta ſunt vaſa forti armato illi, ſcilicet diabolo, quæ tranſtulerat de honore Paradiſi, velut ſupra dictus Nabuchodonoſor filios Iſrael, & vaſa templi Domini ad contumelias Babylonis. Ecce autem immundus ſpiritus, qui exierat ab homine videlicet à populo Iudaico, nunc iterum reuerſus eſt in eum, aſſumpus ſecum ſeptem alios ſpiritibus nequiotibus ſe, quia nunc deterius delinquant Iudæi, in ſynagogis ſuis maledicentes Chriſtum, quàm olim in Ægypto diis alienis ſeruientes. In huius ergo Dominicæ officio dicit ad introitum glorиabundus hic mutus, qui eiecto dæmonio loquitur: Oculi mei ſemper ad Dominum. cauſamque reddit, quam audiuit à ſanctis prædicatoribus, qui ſurdus fuerat ſurdus, quia ipſe, inquit, euellet de laqueo pedes meos. proſequitur facundia muti, cuius os ſapientia aperuit, reſpice in me, & miſerere mei, cauſamque nihilominus reddit ſatis oratoriam, qua Deum auditorem flectere poſſit, & patronam efficere miſericordiam, quoniam, inquiens, vnicus & pauper ſum ego. Quodque in collecta dicimus, atque ad defenſionẽ noſtrã, dexterã tuæ maieſtatis extende, inuocatio eſt eiuſdem fortioris, qui, vt dictum eſt, forti armato ſuperuenit. Vaſa illa, quæ forti illi victo atq; ligato direpta ſunt, alloquitur in Epiſtola Paulus, fortioris iam dicti miles & adiutor egregius, vt ſacro baptiſmate à priſcis emundata ſordibus, non iam rurſus inquinentur, cum dicit: Fornicatio autem & omnis immunditia nec nominetur in vobis, &c. Graduale: Exurge Domine, non præualeat homo, clamor eſt omnis vaſis electi aduerſus eundem fortem armatum, cuſtodientem atrium ſuum, & in pace ſua poſſidentem ante fortioris aduentum. Tractus quoque: Ad te leuaui oculos meos, facunda vox eſt muti ſæpe iam dicti, ſalutem ſuam æternam eloquentiſſima prece depoſcentis, eandemque precem decenti ſimilitudine perorantis. In offerenda prædicat idem mu‑

humiliata ſit, adeo vt nec legis farinam molitores eius
Matt. 23. phariſæi molere ſciant, nec oleum Euangelii in phila- A
cteriis ſuis & magnificis fimbriis ambulantes, inuenire
queant.

FEria quarta illa Euangelii lectio ponitur, quo Do-
minus cõſilium ſuũ diſcipulis ſuis ſecreto reuelat,
Matt. 20. dicẽs: Ecce aſcendimus Hieroſolymã, & filius ho-
minis tradetur ad crucifigendum, &c. Per hæc autem
diabolus, hoſtis noſter & ini micus capiendus & iudi-
candus erat. Bene ergo illa lectio præmittitur, qua He-
Heſt. 13. ſter aduerſus Aman, Dei implorat auxiliũ. Aman quip-
pe diaboli typum geſſit, in eo quod adorari affectans,
populũ Dei morti tradere voluit, & Mardochæo cru-
cem parauit. Qui ſicut in eandem crucem quam para-
Coloſſ. 2. uerat, actus eſt, ita diabolum Christus, vt ait Apoſtolus,
palam traduxit confidenter in ſemetipſo, & ipſum chi-
rographum tulit de medio affigens illud cruci. Hoc er-
go ſola commendatur oratio Heſter, quia totam narra-
re hiſtoriam, quæ, vt dictum eſt, Dominicæ paſſionis
typus eſt, nimis longum & onetoſum fuiſſet. Nobis
quoque diabolum vincendum, non niſi per paſſionis
eiuſdem communicationem, ex occaſione duorum Ze-
bedæi filiorum inſinuat.

FEria quinta Dominus in Euangelio ſui exẽplo do-
cet, non in hominũ, ſed in ſolius Dei cõfidendum
eſſe teſtimonio, dũ dicit, loquẽs ſecundũ fragilita-
tem carnis: Et ſi ego teſtimonium perhibeo de me, te-
Ioan 5. ſtimonium meum verum eſt: Alius eſt qui teſtimonium
perhibet de me, Et ſubiungit. Et teſtimonium perhibet
de me, qui miſit me pater. Vos, inquit, miſiſtis ad Ioan-
nem, & ille teſtimonium perhibuit veritati. Ego autem
habeo teſtimonium maius Ioanne. Itemque: Ego teſti-
monium ab hominibus non accipio. His proculdubio
Iere. 17. conſonat, quæ præmiſſa eſt prophetica lectio de Hiere-
mia, in hæc verba: Maledictus vir qui cõfidit in homi-
ne, & ponit carnem brachium ſuum, vt à Deo recedat
cor eius, erit enim quaſi myricæ in deſerto. Et poſt pau-
ca: Benedictus vir qui confidit in Domino, &c.

FEria ſexta legitur illa parabola, quam dixit Domi-
nus ad phariſæos malos, & malè perdendos diuinę
Matt. 21. legis agricolas, eo quod miſſum à ſe vnicum filium
patris familias, id eſt, ſeipſum, quem vereri debuerant,
occidere deliberabant, dicentes: Hic eſt hæres, venite
occidamus eum, & noſtra erit hæreditas, quibus iccir-
co auferendum erat regnum Dei, & dandum genti, fa-
Gen. 37. cienti fructus eius. Huic parabolæ profectò illa de li- D
bro Geneſis, quæ præmiſſa eſt lectio, pulcherrimè con-
gruit, in qua miſſum ad ſe Ioſeph videntes fratres à lõ-
gè loquebãtur mutuo dicentes: Ecce ſomniator venit,
venite occidamus eum, & videamus, quid illi proſint
ſomnia ſua, Ioſeph namque in eo, quod venditus & in
carcare miſſus eſt, ipſius Domini typum geſſit, qui ven-
ditus & morti traditus ac ſepultus eſt, & ſic eiectus de
vinea ſua, tanquam lapis inutilis ab ædificantibus re-
probatus, cum regno Dei ad gentes facientes fructus
eius transmigrauit, quemadmodum Ioſeph à ſuis ven-
ditus & eiectus, Ægyptios pauit.

SAbbato tã in Euangelio, quàm in Epiſtola duorum
Luc 15. populorum Iudaici atque Gẽtilis cõtinetur figura,
quorum prior quantum ad vnius Dei cultum, ſcilicet,
Iudaïcus minoris, id eſt, Gentilis populi pœnitentiam E
pio patre ſuſcipiente, inuidia torquetur, foris ſtans, quẽ
gaudere oportuerat, quia frater ſuus mortuus fuerat, &
Pſal. 18. reuixit: perierat, & inuentus eſt: quia ſicut eadem die
cantamus, lex Domini irreprehenſibilis conuertens
animas, & ſapientiã præſtãs paruulis. Bene itaque con-
ſonat Euangelio præcurrens Epiſtola, cum illic iuniore
fratre epulãte cũ patre, maior foris remanet in agro: Hic
Eſau Iacob fratre ſuo offerẽte epulas, & ad benedictio-
Gen 27. nem feſtinãte cõſilio matris ſuæ Rebeccæ [quæ Spiritũ
ſanctũ ſignificat] foris in venationibus occupatus tar-
dat. Terrenis enim ſenſibus & carnalibus obſeruationi-
bus detẽtus populus Iudaïcus, ſpiritalẽ amittit gratiã.

De Feriis tertiæ hebdomadæ.

Cap. XVI.

HEbdomadæ tertiæ feria ſecũda præſignat in Euã- Luc. 4.
gelio Dominus ſe in patria ſua, ſcilicet in Iudæa
honorem non habiturum, & ad Gentes, vbi honoretur,
tranſiturum, dum dicentibus phariſæis: Quanta audi-
uimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria
tua, reſpondet: Amen dico vobis quia nemo propheta
acceptus eſt in patria ſua, iterumq; cum terribili illo ac
venerabili iuramento ſuo per ſimile, non tantum om-
nino expreſſe docet, illis poſthabitis, gentes potius à
peccatis ſuis eſſe curandas. In veritate, inquiens, dico 3. Reg.
vobis, multæ viduæ erant in Iſrael in diebus Heliæ, & 17.
ad nullam illarum miſſus eſt Helias, niſi in Sarepta Sy-
doniorum: & multi leproſi erant in Iſraël ſub Heliſæo
B propheta, & nemo illorum mundatus eſt, niſi Naaman
Syrus. Amplius autem in eo, quòd ſurrexerunt & eie-
cerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum in ſu-
percilium montis, ſupra quem ciuitas illorum poſita e-
rat, vt præcipitarent eum, ſignificatur ab illis trãſitura
ſalus dum dicitur: Ieſus autem tranſiens per medium
illorum ibat. Cum enim illum Iudæi crucifigentes in
profundum obliuionis præcipitare vellent, ipſe aduer-
ſus & per medium illorum tranſiens, iuit ad Gentium
populos pedibus ſuis, pedibus ſpecioſis, id eſt, prædica-
toribus ſanctis. Bene ergo huic Euangelio præmittitur
lectio illa de Naaman Syro. Heliſæus Christum, lepro- 4. Reg.
ſus Naaman Gẽtilem populum ſignificat, immundum 5.
& idololatrã. Quòd non ipſe Heliſæus exiuit ad illum
foras, ſed mandauit illi dicens: Vade & lauare in Iorda-
C ne ſepties, & mundaberis: hoc prophetice innuit, quod
factum eſt, quia per ſemetipſum Christus non prædi-
cauit Gentibus, ſed mittẽs præcipue eos baptizari: Eun-
tes, inquit, docete omnes Gentes, baptizantes eos in Matt.
nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Septies au- 28.
tem lauatur leproſus, quia in baptiſmo propria eſt ope-
ratio ſeptiformis Spiritus ſancti, ex quo renaſcimur
& remiſſionem peccatorum accipientes, noui reſtitui-
mur.

FEria tertia in Euãgelio cõmẽdatur lucidum opus Matt. 18.
miſericordiæ, dicẽte Domino: Si peccauerit in te,
id eſt, te ſciẽte, frater tuus; vade, corripe eum inter
te & ipſum ſolum, &c. Et quia vbi duo cõſentiunt, ſci-
licet correctot & auditor, neq; opus eſt, vt alium adhi-
beas, neq; Eccleſiæ dicas, eo quem corripis inter te &
D ipſum ſolum, ſponte audiente: quia, inquam, tunc pa-
rata venia cõfeſtim impetratur à Domino Amẽ, inquit,
dico vobis, ſi duo ex vobis cõſenſerint, ex omni re quã-
cuoque petierint, fiet illis à patre meo. Et quia de impe-
tratione veniæ dixerit, hoc teſtatur ipſe, dum præmit-
tit: Amen dico vobis, quia quæcunq; alligaueritis ſuper
terram, alligata erunt & in cælo: & quæcunq; ſolueri-
tis ſuper terram, ſoluta erunt & in cælo. Terminatur au-
tem ſic: Domine, quoties peccabit in me frater meus, &
dimittam ei? Vſque ſepties? Et dicit illi Ieſus, Non dico
tibi Petre vſque ſepties, ſed vſq; ſeptuagies ſepties. Ad
hæc pulchrè lectio, quæ præmiſſa eſt, concinit, Mulier 4. Reg. 4.
namque, quæ clamat ad Heliſæum pro duobus filiis,
quos creditor in ſeruitutem tollere contendit, ipſa eſt
E Eccleſia, quæ pro filiorum peccatis, quos in baptiſma-
te genuit, ſolicita eſt, ne exactor diabolus pro nummo
malæ voluptatis, quem illis credidit, debitores trahat in
damnationem perpetuæ mortis. Cui verus Heliſæus,
ſcilicet Christus, pręcepit oleum infundere vaſis, oſtio
clauſo: quia peccatoribus priuata correptione conuen-
tis, præcipit remiſſionem & abſolutionem indulgeri,
data poteſtate ligandi, atq; ſoluendi, ſicut in Euangelio
iam dicto promiſit, & veritate interpoſita, id eſt, amen,
promiſſionem confirmauit. Clauſo ergo oſtio vaſis in-
fuſis redundat oleum, quia, per priuatam correctio-
nem pœnitentibus confeſtim venia peccatorum af-
fluit. Cùm autem quis ſecretò correptus inter te &
ipſum ſolum non audierit, poſtquàm Eccleſiæ dictum
fuerit,

Matth. 15. fuerit, non tam facilis indulgentiæ leniendus erit oleo, ſed congrue pœnitentiæ ſecandus cauterio.

FEria quarta calumniantibus Phariſæis, quod diſcipuli Domini tranſgrederentur traditiones ſeniorũ non lauando manus ſuas, dum panẽ manducarent, redarguit eos Dominus, & criminationis ſpiculum retorquet in auctores: Quare, inquiens, vos tranſgredimini traditiones Dei, propter traditiones hominum? Nam Deus dicit. Honora patrẽ tuum & matrem tuam: Vos autem dicitis, Quicumque dixerit patri ſuo aut matri, munus, quodcumque eſt ex me, tibi proderit, &c. Docuerat enim auaritia Phariſæorum iuuenes, quorum laqueis omnes facti erant, vt iniuſſu parentũ immo præcepta parentibus donaria deferentes ad templum, reclamantibus parentibus ſe hoc pacto inhonorari à filiis, cum Deus dicat, Honora patrẽ tuum & matrem tuam, illud obiicerent, immo hoc pacto honoramus patrem. Nam Deus pater noſter eſt, ad cuius hęc deferimus templum, & quod illi offerimus filii, vobis parentibus proderit. Hæc & huiuſmodi culpat Dominus in traditionibus hominum, quas traditionib⁹ Dei præferebant, ſimulque edocet, quod ſola tranſgreſſio mandatorũ Dei coinquinet hominẽ. Bene ergo in lectione libri Exodi (Exod. 20.) ipſa Dei mandata præferuntur: Honora patrem tuum & matrem tuam, &c. De quibus in Euangelio conuincuntur hypocritæ, foris nitidi obſeruando traditiones hominum, intus autẽ coinquinati tranſgrediendo traditiones Dei quia non quod intrat in os, ſed quod exit de corde, coinquinat hominem.

Ioan. 6. FEria quinta veniẽtes ad ſe turbas, vt ſeſe facerent regẽ, quia manducauerant de panibus eius, & ſaturati fuerant, hortatur Dominus: Operamini inquiens, nõ cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam, &c. Dixerat autem eis: Amen dico vobis, veniſtis ad me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis de panibus, & ſaturati eſtis. In quo ſacerdotum quoque turbam percutit, qui turmatim veniunt ad altare Domini, non quia delectat eos contemplari myſteria, quæ illic commemorantur Incarnationis, Natiuitatis, Paſſionis, Reſurrectionis & Aſcẽſionis Domini noſtri Ieſu Christi: ſed quia manducant de panibus eius, & ſaturantur, videlicet de decimis & oblationibus fidelium, ſola quęrentes ſtipendia corporis. Quapropter illa congrue lectio promittitur, qua Hieremiæ dicitur à Domino, Sta (Ier. 7.) in porta domus Domini, & prædica ibi verbum iſtud, &c. Sic enim & illi, qui pompatice ingrediebantur portas domus Domini, & cupiditates ſuas paſcẽtes applaudebant ſibimet. dicendo, templum Domini, templum Domini eſt, magis per illum prædas agere de populo, quam [ſecundum quod in eadem lectione iubetur] bonas facere vias ſuas. & bene dirigere ſtudentes.

Ioan. 4. FEria ſexta legitur in Euangelio, Dominus Ieſus fatigatus ex itinere hora ſexta ſediſſe ſuper puteum, locutuſque cum muliere Samaritana, quę venerat haurire aquam. Si ſcires, inquit, donum Dei, & quis eſt, qui dicit tibi, Da mihi bibere, tu forſitam petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam, &c. Notum atque celebre eſt fidei ſanctę Eccleſię lectionis huius myſteriũ. videlicet Dominum noſtrum Chriſtum ex itinere, quo ad (Phil. 2.) noſtram ſalutem venit, fatigatum vſque ad mortem, mortem autem crucis, ſediſſe ſuper puteũ, id eſt, mundanæ ſapientiæ exuperaſſe profundum, mulieremque Samaritanam, id eſt, Eccleſiam alienigenam, quæ de profundis, immo obſcuris Philoſophorum doctrinis mortuam aquam haurire conſueuerat, de qua ſitientem animam, vt non ſitiret iterum, ſatire non poterat, didiciſſe: quia qui biberit ex aqua hac, ſitiet iterum, qui autem biberit ex aqua, quam ipſe dederit, id eſt, de Spiritu ſancto, non ſitiet vnquam: ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Huic Euangelio valde con- (Num. 20.) gruit præmiſſa lectio, in qua cõgregatis filiis Iſrael aduerſus Moyſen atque dicentibus, Da nobis aquam, iubente Domino ducit eos ad aquam, ad petram Oreb, & quamquam diffidens, percutit virga bis ſilicẽ & egreſſæ ſunt aquæ largiſſimæ, ita vt populus biberet & iumẽta. Moyſes namque ſignificat hac in re Iudaicum populum incredulum, populus ſitiens humani generis expectationem, petra Chriſtum. Percuſſit bis ſilicem virga Moyſes, id eſt, Iudaicus populus duob⁹ lignis crucis appendit Chriſtum, & egreſſæ ſunt aquę largiſſimę, aquę viuæ, quas in Euangelio ſupradicto ſe habere indicat Dominus mulieri Samaritanæ. Aqua hæc Spiritus ſanctus eſt, quia tunc datus eſt, quando petra Chriſtus virga crucis percuſſus, imo poſt percuſſionem reſurrectione atque aſcenſione glorificatus eſt.

SAbbato mulierem in adulterio deprehenſam legimus in Euangelio, & adductã ad Dominum Ieſum (Ioan. 8.) à ſcribis & Phariſæis tentantibus, ſicamque latrocinii ſui ancipitem occultantibus, vt quicquid reſpondiſſet, calumniantes criminarentur, id eſt, ſi ve miſericors dimittendam diceret, accuſaretur iniuſtus, & legis aduerſarius ſi puniendam, velut immiſericors infamaretur. Quibus ita obuiauit manſuetudo cũ iuſtitia, vt cedentibus accuſatoribus, quippe quos ſua ſubtraxerat conſcientia, ſoli duo remanerent miſeria & miſericordia. Huic Euangelio, illa, quæ præmittitur, Danielis lectio congruit: quamuis [vt ait beatus Hieronymus] in (Dan. 13.) Hebraico nõ habeatur, qua legitur Suſanna à falſa criminatione adulterii Dei auxilio liberata. Nam hæc per miſericordiam, illa lapidationem euaſit per iuſtitiam. Atque ita in eiuſdem diei officio quodammodo miſericordia, & veritas obuiant ſibi paribus in perſonis, eodẽque præſidio pietatis, quamuis diſparibus cauſis. (Pſ. 84.)

De Feriis quarta Hebdomada. CAP. XVII.

QVartæ hebdomadæ ſecunda feria in Euangelio Phariſæis interrogantibus ac dicentibus, In qua poteſtate hæc facis, & quod ſignum tu oſtendis nobis; cum reſpondiſſet Dominus: Soluite templum hoc, & poſt triduum excitabo illud: quod de templo dicebat (Ioan. 2.) corporis ſui, paulo poſt Euangeliſta ſubiungit: Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis, eo quod ipſe noſſet omnes: & quia non erat ei opus, vt quis teſtimonium perhiberet de homine, ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. Huic Euangelio recte præmittitur illa lectio de duabus meretricibus, quæ coram Salomone (3. Reg. 3.) de viuẽte filio contenderunt: quarum alteri, quę dixit, nec mihi nec tibi ſit, ſed diuidatur, non credidit infantem viuum ſapientiſſimus Salomon. Nam illæ mulieres Synagogæ atque Eccleſiæ typum geſſerunt, infans autem Chriſti, quem ſynagoga vtero fidei non concepit, nec peperit, immo & deſiderabat occidi, & adhuc memoriam eius, cuperet extingui, vt nec apud ſe, nec apud Eccleſiam Gẽtium viueret. Bene ergo verus & vere ſapientiſſimus Salomon (vt ait Euangeliſta) non credebat ſemetipſum Iudæis, tendens ad Eccleſiam de Gentibus, & quodammodo dicens Apoſtolis ſuis: Date huic infantem viuum, hæc eſt enim mater eius.

FEria tertia loquens Dominus ad Iudæos, & arguẽs (Ioan. 7.) homicidas atq; impios, Moyſen, cui quondam orãti pro illis, quando fecerunt vitulum in Oreb, dixerat, Dimiſi ſecundum verbum tuum, verumtamen in die (Exod. 32.) vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum: Moyſen, inquam, hactenus orantem pro ipſis iratus remouet dicendo: Nonne Moyſes dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? Remouet enim quem ad illos non pertinere omnimodo, præuaricatione eos ſeparante (Ioan. 7.) oſtendit. Statimque Moyſe interceſſore remoto, de crimine reos conuincit: Quid me, inquit, quæritis interficere? At illi ſuo more inſanientes dicunt: Dæmonium habes, quis te quærit interficere? Ipſe vero Moyſen, quem perdebant, tertio commemorans magis ac magis (Exod. 32.) reos conuincit. Bene ergo ipſa præmittitur lectio, qua Moyſi dicitur: Deſcende de monte, peccauit populus tuus, quem eduxiſti de Ægypto. Receſſerũt cito de via, quam oſtẽdiſti eis, & fecerũt ſibi vitulum conflatilem. Et dicente Domino: Permitte me, vt deleam eos, ſequi-

tur: Moyſes autem orabat Dominum Deum ſuum, dicẽs: Cur Domine iraſceris in populo tuo, &c. Hæc oratio Moyſi valuit pro illis, donec veniret hoc tẽpus, quo tantum facturi erant homicidiũ, crucifigendo Dei filium, qui nunc ait illis, quid me quæritis interficere? Propter quod iam nunc remouendus erat Moyſes interceſſor, ſicut tunc placatus dixerat illi: Dimiſi iuxta verbum tuum: Verumtamen in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum.

De Feria quarta Scrutiniorum. CAP. XVIII.

FEria quarta ſacramẽta quæ nouæ Eccleſiæ propria ſunt, inchoantur: quibus ſacroſancta Redemptoris noſtri paſſio, venerabili ritu ſanctæ Eccleſiæ in filiis adoptionis ſanctã nouitatem ſpiritus operando figuratur. Hac enim die catechumeni noſtri ex antiqua tradi-
Ioan. 3 tione ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſignãtur, vt ſacroſancta ſolẽnitate noſtræ redemptionis ex aqua & Spiritu ſancto renaſcãtur, Chriſto in baptiſmate cõmorientes,
Rom. 6 & cõreſurgẽtes, iuxta Apoſtolum, qui ait: Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Moris quippe erat olim in ſancta Eccleſia, non alio tẽpore regenerationis huius celebrari ſacramentum, niſi in his quibus forte ſuperueniẽte infirmitate vel ægritudine, mortis immineret periculum. Cũcta pene Eccleſiæ proles, quam per annum verbo prædicationis nouam gignere poterat inſtante ſolennitate Paſchali hac die ſua nomina dabat, & per ſequẽtes dies vſque ad ipſam Paſchæ ſolennitatẽ, audiens quiſq; regulã fidei, vnde & catechumenus dicitur (catechumenus namque auditor interpretatur) lactatus & grandeſcens, tandem in plenitudine temporis, poſtquam luna plena eſt, plena fide in ſolẽnitate ſancti baptiſterii ſymbolum reddens, Chriſto commoriebatur & cõreſurgebat. At poſtquã Chriſtianitas creuit, & ſagena illa verbi Dei piſcibus impleta eſt, quia periculoſum erat tantam multitudinem differre propter occaſiones mortis, quæ in multitudine hominũ multæ ſunt, maxime propter turbam infantum, ex Chriſtianis parentibus ſuccreſcẽtium, quorum tenera vita perſæpe leui occaſione ſuccidirur: Viſum eſt ſanctæ Eccleſiæ paſſim indulgẽtia baptizãdi conceſſa, immo oblata, cũcta anteuenire pericula, baptiſmi tamen ſolennitatẽ vel in paucis cum Dominica reſurrectione, cui ſimilis eſt, celebrare. Quarta ergo feria nouæ Eccleſiæ celebrantur initia, quę appellantur ſcrutinia. Scrutinia vero dicuntur à ſcrutãdo, videlicet, quia perſcrutandum erat in his, qui accedebãt, ne qua radix amaritudinis ſubeſſet, velut fuit in Si-
Act. 8 mone Mago, in hæreticis & hæreſiarchis quam plurimis, vt ſancta non illis darẽtur, niſi prius Chriſtiana fides in mentibus eorum radices altas fixiſſet. Cur autem hac potiſſimum die celebrentur, vel quod ſubſequentium vſque ad paſſionis Dominicæ diem numerus dierum myſterium contineat, iam dicendum eſt.

Cur quarta feria fiant Scrutinia. CAP. XIX.

IDcirco quarta feria potius quã quinta vel ſexta maximum ſcrutinium celebratur, vt ieiunantes, & vaſa ſua ſuſcipiendæ gratiæ præparãtes, quindecim dies ieiunii, vſque ad diem quo Dominus eſt crucifixus habeant: quia quintadecima luna Dominus noſter, verus agnus immolatus eſt. Quod à magno myſterio non va-
Exod. 12 cat. Luna namque Paſchalis, de qua Dominus ait ad Moyſen: Mẽſis iſte principium vobis mẽſium, primus
Leu. 23 erit in menſibus anni. Decima die menſis huius tollet vnuſquiſq; veſtrum agnum, & ſeruabitis eum vſq; ad quartumdecimum diem. Luna, inquam, hæc paſchalis (lunares enim ſolos menſes nouerunt, & computant Hebræi) ſanctam Eccleſiam ſignificat, ab eodem vero ſole illuminatam, quæ in plenitudine fidei paſſionem eius ſuſcipiens, commoritur illi & conſepelitur in ſacramẽto baptiſmatis. Igitur quoties Eccleſiæ noua ſo-

boles ad commoriẽdum Chriſto præparatur, vt nume-
A rus dierum præparationis eius, id eſt, arctioris ieiunii, ætati lunæ, quæ illã ſignificat, exæquetur, feria quarta ſcrutinia celebrantur. Nam ſi ſexta feria potius celebrarentur [quæ quintadecima eſt die Dominicę crucis] nõ niſi tredecim ieiunii dies eorum præparationi reſtarẽt. Duæ namque Dominicæ intercurrunt. Dominicis autem diebus ieiunare non licet. Igitur dum quarta feria ſcrutinia celebrantur, & ſequentes quindecim dies ieiuniis atque doctrinæ fidei expenduntur, noua Eccleſia, pulchra vt luna, ad plenitudinem proficit, vt crucifixo plena luna Chriſto commoriens & conreſurgens, illi in baptiſmo copuletur.

Quod hoc Scrutinium præcipuum ſit ſeptem Scrutiniorum. CAP. XX.

B SCiendum autem hoc non ſolum agi antiqui moris fuiſſe ſcrutinium, ſed omnium eſſe præcipuum. Nã iuxta ordinem Romanum, vſque in ſabbatum ſanctum in vigilia Paſchæ, ſeptem agebantur ſcrutinia, vt dum ſeptenario numero implerentur catechumeni, daretur illis gratia ſeptiformis Spiritus ſancti. Quorum primũ erat tertia quadrageſimæ hebdomada, feria ſecunda, qua magnum huius diei, ſcilicet quartæ feriæ ſcrutinium ſic erat ad catechumenos pronunciandum. Scrutinii diem, dilectiſſimi fratres, quo electi noſtri diuinitus inſtruãtur, imminere cognoſcite, ibidemque ſolicita deuotione ſequenti quarta feria, circa horam tertiam cõuenire dignemini, vt cæleſte myſterium, quo diabolus cum ſua pompa deſtruitur, & ianua regni cæleſtis aperitur, inculpabili miniſterio peragere valeamus. Itẽ
C feria quarta, finitis miſſarũ ſolennis, annũciabat presbyter, vt in ipſa hebdomada reuerterentur ad ſcrutinium, ita dicendo: Die ſabbati veniente, colligite vos temperius ad Eccleſiam illam. Iterum atque iterum annunciabat presbyter, qualem diem voluiſſet, ita dicendo: Illa feria veniente, colligite vos temperius ad Eccleſiam illam, donec ſeptem, vt dictum eſt, ſcrutinia complerentur.

De officio eiuſdem quartæ feriæ.

CAP. XXI.

IAm vero hac feria, quã ſanctum, quam pium, quam myſticum, ſecũdum ea quæ dicta ſunt, ſequitur Miſſæ officium: Primum in Euangelio, quod, vt ſępe dictũ Ioan. 9. eſt, totius officii principale eſt, catechiſmi ſimul atque baptiſmi ſacramentum, ſpecioſe à ſpecioſo noſtræ ſalu-
D tis opifice Dei filio præfiguratum eſt. Homo enim cęcus à natiuitate, genus ſignificat humanum, magnum vtique, cæcũ, & valde cæcum, qui pulchros oculos ad videndum creatorem, menti [vbi fulget imago factoris] inditos, in primo parente, principem tenebrarum reſpiciente, perdidit: atq; ideo per hominem à natiuitate cæcum, congrue ſignificatur. Cui reuocato ad veritatis lumen, dum prędicatur à miniſtris Chriſti incarnatio ipſius filii Dei, cæteraque myſteria, quæ in carne pro noſtra ſalute geſſit, lutum ipſe facit ex ipſo ſputo, & linit ſuper oculos cæci. Sputum enim oris & labiorum eius, in quibus gratia diffuſa eſt; Sputum, inquam, quod à capite deſcendit, ſignificat diuinitatem Chriſti filii Dei, verbũ bonum, quod eructauit cor patris, qui,
E vt ait Apoſtolus, Chriſti caput eſt. Expuit nãque caput Pſ. 44. Deus in terram, & ſputum ſuum pulueri, quem omnis 1. Cor. 11. ventus agitabat & circumferebat, vniuit, quando verbum ſuum eructauit cor eius in terrenum vterum Virginis, & pulueri noſtræ naturæ in vnam perſonam cõiunxit, vt à tali tantoque ſputo tantillus puluis formam ſtabilem, ſpeciemq; atque decorem accipiens, conſeruaretur. Igitur dum huius incarnationis fides humano generi prædicatur, magni cæci, vt dictũ eſt, oculi luto, quod fecit Dominus liniuntur. Cum autem ita catechizatus idem cæcus ad ſacros fontes peruenit, & lauatur fonte viſibili, purificaturque virtute inuiſibili, hoc vtique agit, quod Dominus imperauit. Vade ad natatoriã Syloë, & laua: Fons namque viſibilis, inuocata virtute

Spiritus

Spiritus ſancti, factus eſt natatoria Syloe, id eſt miſſi, quẽ aſcendens ad patrem, miſſurum ſe eſſe dixit, & miſit diſcipulis ſuis, filius Dei. Ille [inquam] miſſus in natatoriam ſuam deſcendit, & illitos oculos fide Chriſti, ſua remiſſione lauat à peccatis, illuminat agnitione Dei. Ab hoc quaſi capite vniuerſa membra pendent officii. Ezech. 36. Primum in introitu, vox prophetica, dum ſanctificatus fuero in vobis, congregabo vos de vniuerſis terris, & effundam ſuper vos aquam mundam, &c. Sanctificatur enim Dominus in catechumenis, dum audiunt, & credunt quia ſanctus eſt, & ideo effuſa ſuper ſe aqua munda, id eſt, Spiritu ſancto, per quem hæc viſibilis aqua mundatur & mundificat, emundati ab omnibus inquinamentis ſuis, ſic deinceps viuunt, vt teſtimonio ſint ei, quod ſanctus ſit, cuius præcepto & ipſi ſancti ſunt. Hoc in vtraque lectione diuerſis verbis, ſed eodem ſenſu repetitur. Nam in prima, quæ eſt Ezechielis prophetæ, Ezech. 36. idem, quod in introitu cantatum eſt, legitur & additur. Et auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, &c. Cur namq; carneum, id eſt, molle ac tenerum, & facile cedens nouam legem ſcribenti digito Dei, habent catechumeni noſtri, dum inſcriptam ſibi capiunt doctrinam fidei, quam nõ capiunt, quę cõfringuntur lapidea corda Iudæorum, quorum in typũ Exod. 38 contractæ ſunt priores tabulę, quas præciderat Moyſes, & aliæ præciſe in typum Gentium. In ſecunda, dum dicit Eſaias: Lauamini, mundi eſtote, & ſi fuerint peccata Eſa. 1. veſtra vt coccinũ, quaſi nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erũt: nihilominus remiſſio peccatorum, quæ accipitur in baptiſmate, commendatur. Gradualia quoque pulchre atque conſone ad eumdem ſenſum concinunt. Cuius enim, niſi catechizantis nouam ſobolem Eccleſiæ, vox eſt. Venite Pſ. 33. filii, audite me, accedite ad eum, & illuminamini? Nam vt iuxta Euangelium paucis immutetur verbis, idẽ, eſt, ac ſi dicat: Venite cæci, vt loto, quod fecit Dominus ex ſputo, veſtri liniantur oculi, accedite ad natatoriam Syloe, & illuminamini. Hoc autem quod duæ lectiones totidemque gradualia præſens accumulat officium, ſacramenti celebritas popoſcit, videlicet vt propter augmentum filiorum habeat quoque ſpiritualiũ augmẽta ciborum. Lecto autem Euangelio, in quo ſæpe dictus cæcus illuminatus & extra ſynagogam eiectus, filium Dei foras inuenit, immo à filio Dei foras inuentus eſt, & Pſ. 65 procidens adorauit, conueniens huic ſignificationi ſequitur offerenda: Benedicite Gentes Deum noſtrum. Nã in Pſalmo illo, de quo ſumpta eſt, iuxta ſacram expoſitionem venerabilium doctorum, loquuntur Apoſtoli, exhortãdo Gentiles laude inenarrabili & opere & voce Deum laudare, & de occulto & terribili iudicio eius, quo illos aſſumpſit, & populum ſibi ante peculiarem & electũ repudiauit, intra ſe expaueſcere & timere, ne forte, ſi naturalibus ramis non pepercit, quia inoRom. 11. bedientes fuerunt, imo quia cæcum illuminatum extra ſynagogam eiecerunt, id eſt, Gentibus cadentibus communicare noluerunt, nec ipſis parcat, ſi ſuperbiant. Bene ergo de Pſalmo illo, vtpote de voce Apoſtolorum, qui magnum cæcũ, id eſt, omnes Gentes, catechizauerunt, offerenda hæc ſumpta cum verſibus ſuis ad rem concinit, maxime in eo, quod dicimus: In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui, &c. Mentiti ſunt enim inimici eius, dicentes: In Beelzebub principe Matth. 12 dæmoniorum eiicit dæmonia, cum ipſe in digito Dei eiecerit. Hoc autem illud præibat agendum, quod in catechiſmo Chriſtianæ fidei ſpiritus immũdus eiiceretur de hominibus per idololatriam poſſeſſis, quos ipſe fortis armatus male pacato cuſtodiebat atrio. Bene ergo & venerabiliter cantamus hac die, qua de hac eiectione Luc. 11 muti dæmonii mentiuntur vſque nunc inimici eius Iudæi, quod non fiat in ſpiritu Dei: Sed fruſtra. Nam illis blaſphemantibus, hoc fit quod ſequitur: Omnis terra adoret te. Venite & videte opera Dei, quam terribilis in conſiliis ſuper filios hominum, videlicet in illius prioris populi abiectione, & Gentium aſſumptione. A Communio quoque canora, ac ſuaui modulatione acutas voces efferens, gratulabũda prædicatio ſiue teſtificatio eſt humani generis, incarnationem filii Dei confitentis, iuxta Pſ. 115. illud, Credidi, propter quod locutus ſum. Et ſicut indignantib⁹ & maledicentibus Phariſæis & extra ſynagogam eiicientibus, nõ tacebat ille, dicens: Ille homo, qui Ioan. 9. dicitur Ieſus, lutũ fecit ex ſputo, & liniuit oculos meos, & modo video, ſic beati illi, quibus ait Dominus: Beati eritis, cum oderint vos homines, & cum ſeparauerint Matt. 5; vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomẽ veſtrum tam- Luc 6. quam malum propter filium hominis, quanto magis maledicunt eis inimici Chriſti, & os eorũ opprimunt, tanto magis prædicant ſcientes & intelligentes lutum illud, id eſt, incarnationem Chriſti, illuminationem omnium eſſe videntium.

B

Ad Introitum.

Vbi aguntur ſcrutinia, proprie quoque collectæ pro catechumenis dicuntur.

Oratio.

Omnipotens ſempiterne Deus, Eccleſiam tuam ſpirituali fœcunditate multiplica, vt qui ſunt generatione terreni, fiant regeneratione cæleſtes.

Secreta.

Remedii ſempiterni munera Domine lætantes offerimus, ſuppliciter exorantes, vt eadem nos & digne venerari, & pro ſaluandis congruenter exhibere perficias. Per Chriſtum.

Complenda.

Tu ſemper quæſumus Domine, tuam attolle benignus C familiam, tu diſpone correctã, tu propitius tuere ſubiectam, tu guberna perpetua bonitate ſaluandam, per Dominum noſtrum.

Cur ſtatio ad ſanctum Paulum.

Conſiderata, vt dictum eſt, ſcrutiniorum ratione, 1. Tim. 2 perſpicuum eſt, quod ſtatio ad ſanctum Paulum præſcripta, valde rei conueniat. Ipſe enim magnus & mirabilis catechizator orbis terrarum, & [vt ipſe ait] Gal. 1. doctor Gentium, in fide & veritate, ipſe idem magnifice & mirabiliter catechizatus eſt, quia non ab homine, neque per hominem (ſicut ipſe ait ad Galatas) Euangelium meum, quod Euangelizatum eſt, non eſt à me, ne- Act. 9. que enim ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. Cum voce namque, quam de cælo corporaliter audiuit, qua carnalis eius ſenſus D percuſſus & occiſus eſt, incorpoream quoque vocem, accepit cæleſtis magiſterii, quam per triduum audiens, iuxta magiſtri catechizantis efficaciſſimam potentiam, ipſe quoque catechumenus mirabilis, perfectus redditus eſt doctor Euangelii. Nec longe diſſimilis illi cæco Euangelico, vtpote corporaliter cæcus ad natatoriam baptiſmi ſalutatis miſſus eſt, vbi corpore & anima illuminatus, diſceptãtibus contra ſe Phariſæis, omnibus Chriſti inimicis, enarrare non deſiit, quid fecerit ſibi Act. 10 homo, qui dicitur Ieſus, quomodo ſibi aperti ſunt oculi, & lutum ipſum quod fecit ex ſputo Dominus, id eſt, incarnationem verbi Dei, omnibus oſtendere non ceſſa- 2. Cor. uit. Propter quod maledixerunt ei, & extra ſynago- 11. gam ſuam eiecerũt, quinquies quadragenis vna minus cæſum.

E

De Feria quinta. Cap. XXII.

Feria quinta in Euangelio, vbi ait Dominus: Pater Ioan. 5. meus vſq; modo operatur, & ego operor, vt indicet nobis, quomodo operetur, & nõ falſũ dixerit Scriptura per Moyſen miniſtrata, Quia Deus requieuit Gen. 2 ab omnibus operibus ſuis in die ſeptimo, vt, inquam indicet, quia tunc operatus eſt, cum fecit mundum, & vſque nunc operatur, cum regit mundum, paulo poſt ſubiungit: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult, viuificat. quod ſe dixiſſe oſtẽdens de reſurrectione, quæ nunc fit, qua tranſeunt homines [vt ait beatiſſimus Auguſtinus] à morte infidelitatis ad vitam fidei, à morte falſitatis ad vitam veritatis,

à morte iniquitatis ad vitam iuſtitiæ. Amen, inquit, dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei qui A miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, ſed tranſit à morte ad vitam. Et hoc attẽdite, inquit (Ioan. 5.) idem Auguſtinus, Non, nunc tranſit, ſed iam tranſit à morte in vitam. Ac deinceps: Amen, inquit, dico vobis, quia venit hora, & nunc eſt, quando mortui qui in monumentis ſunt, audient vocem filii Dei, & qui audierint, viuent: Non, inquit, quia viuunt, audiunt, ſed quia audiunt, reuiuiſcunt. Per quod amplius claret de hac reſurrectione hæc dici, qua mortui in infidelitate & ignorantia Dei ſic reſurgũt, vt prius audiant, & audiendo reuiuiſcant. Iſta reſurrectione, ſi recte credimus, reſurreximus, & nos ipſi, qui iã reſurreximus, alteram in fine reſurrectionem expectamus. Huic Euangelio recte (4. Reg. 4) præmittitur illa lectio libri Regum, de filio Sunamitis, B quem puer ab Heliſæo miſſus cum baculo, non reſuſcitauit. Per ſemetipſum vero Heliſæus veniens, ſeque ſuper mortuum ſternens, atque ad eius membra ſe colligens, huc illucque deambulans, & in ore pueri ſepties aſpirans, hunc ad rediuiuam lucem protinus per myſterium cõpaſſionis animauit. Eandem enim reſuſcitationem humani generis, quæ fit per fidẽ, de qua ſupra dictum eſt in Euangelio, teſte Beato Gregorio, hæc pueri reſuſcitatio ſignificauit. Auctor, inquit, humani generis Deus mortuum puerum doluit, cum extinctos nos iniquitatis aculeo miſeratus aſpexit: & quia per Moyſẽ terrorem legis protulit, quaſi per puerum virgã miſit. Per legem quippe virgam Deus tenuerat, cum dicebat: Si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur. A peccati igitur morte, timor ſuſcitare non valuit, ſed ad ſtatum vi- C tæ apparata manſuetudinis gratia erexit. Sed puer cum (Hebr. 7.) baculo mortuum ſuſcitare non valuit, quia Paulo atteſtante, nihil ad perfectum adduxit lex. Ipſe autẽ per ſemetipſum veniens, & ſuper cadauer ſe humiliter ſter- (Philip. 2) nens, ad exæquanda ſibi mortui mẽbra ſe collegit, quia cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinẽ hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Huc illucque deambulabat, quia, & Iudæam iuxta, & longe poſitas gentes vocat. Super mortuũ ſepties ſpirat, quia per operationem diuini muneris gratiæ ſeptiformis ſpiritum in peccati morte iacẽtibus aſpirat. Moxque iuuenis erigitur: quia is, quem terroris virga ſuſcitare non potuit, per amoris D ſpiritum puer ad vitam redit.

De feria ſexta CAP. XXIII.

FEria ſexta legitur Euangelium de reſurrectione Lazari. Notum eſt myſterium huius miraculi, & pene (Ioan. 11) à cunctis doctoribus celebratum, quod videlicet Lazarus, quem amabat Dominus, de quo ipſe ait: Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno excitem illum: & cuius ſorores ſæpe Domino miniſtrauerant, typum geſſerit iam fidelis & intra Eccleſiam poſiti hominis, qui cũ ſit amicus Domini noſtri Ieſu Chriſti per fidem, moritur illi per iniquam operationem, & in ſepulchro malæ conſcientiæ, conſuetudine ſcelerum obrutus, iamque fœtens per infamiam, tandem per occultam E inſpirationem Dei magno timore futuri iudicii, quaſi magno ſaluatoris clamore concuſſus ad vitã pœnitendo rediit, & malæ ſepulchrum conſcientiæ per vltroneam aperiens confeſſionem, vinculis peccatorum me- (3. Reg. 17.) retur abſolui, quia viuit. Hoc autẽ in filio mulieris Sareptanæ præfiguratum eſt, ad quam Helias Domino iubente ierat, relicta apud carnalem Iſrael ſiccitate & fame. Nam & illa mulier (vt iam ſuperius dictum eſt) Eccleſiam de gentibus myſtice ſignificauit, quæ legem & prophetas, imo Chriſtũ, qui in ipſis agnoſcitur, tanquã Heliam hoſpitio fidei ſuſcepit. Filius vero huius viduæ, vnuſquiſque fidelis eſt, qui tunc moritur, quando dignum morte peccatum admittit. Et quod in clamore A Domini Lazarum euocantis ſignificatum eſt, in cuius domo & ipſe à ſororibus eius paſcebatur, hoc idem in clamore Heliæ præceſſit clamantis ad Dominum, & dicentis: Obſecro Domine etiam ne viduam, apud quam ego vtcunq; ſuſtentor afflixiſti, vt interficeres filium eius? Ad hoc quoq;, quod Lazarum amicum ſuum appellauit Dominus, pulchre cõuenit illud, quod hic fuiſſe dicitur filius Amathi id eſt veritatis. Affirmant enim Iudæi, quod Ionas fuerat iſte Sareptanæ viduæ filius, quem reſuſcitauit Helias, matre poſtea dicente ad eum: Nunc cognoui quoniã vir Dei es tu, & verbum Dei in ore tuo verum eſt, & ob hanc cauſam, ipſum puerum Amathi vocitatum. Amathi namque ex Hebræo in Latinam linguam veritas dicitur, & ex eo quod Helias ve- B rum locutus eſt, ille qui ſuſcitatus eſt, filius nuncupatus eſt veritatis. Sed & hoc quod mortuũ vt ſuſcitaret Helias ſupra lectũ ſuum poſuit, à myſterio non vacat: Lectus namque Heliæ Catholicã Chriſti deſignat Eccleſiam, in qua ſola per remiſſionem peccatorum mortuæ reuiuiſcunt animæ. Nam de hac Eccleſia dicitur in canticis canticorum: En lectulũ Salomonis, ſexaginta fortes ambiunt. Supradictam ergo lectionem Euangelii bene, vt conſonanter iſta de libro Regum lectio præcurrit.

De feria ſeptima Sabbato. CAP. XXIIII.

(Ioan. 8) SAbbato hoc Euangelium ponitur, in quo Dominus cum dixiſſet: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, C non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ: obuiantibus Iudæis, & dicentibus, tu de teipſo teſtimoniũ dicis, teſtimonium tuum non eſt verum euincit eos firmo & vero argumento, dũ dicit: Etſi ego teſtimonium (Deut. 17) perhibeo de meipſo, teſtimonium meum verum eſt. Et ſtatim proponit, quod neceſſario concedendum ſit: In lege veſtra ſcriptum eſt, quoniam duorum hominũ teſtimonium verũ eſt. Et protinus aſſumit: Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qui miſit me pater. quod & ipſum concedi (Matth. 17.) oportet. Palam namque eſt auditum teſtimonium patris, dicentis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Et mortui reſuſcitati, & cætera, quæ oſtendebat eius ex patre ſuo opera bona, teſtimonia erant de ipſo, tam patris, quam filii. Testimonium ergo verũ at- D que fidele falſo calumniabantur, contra legem ſuam præuaricatores legis. Ad hæc, quæ præcurrit lectio pro- (Eſa. 55) phetica, pulchre accedit in eo quod ait. Ecce teſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus: Ecce gentem, quam neſciebas, vocabis, videlicet tuus ipſe teſtis, & gentes quæ non cognouerunt te, ad te current, propter Dominum Deum tuum, & ſanctũ Iſrael, quia glorificauit te, videlicet iuxta hoc quod de illo dicis, & teſtimoniũ perhibet de me, qui miſit me pater. Iccirco namque gentes credendo ad filium currunt: quas neſciebat, quia ipſum filium patremq; Deum, qui duo teſtes ſunt, quia duæ perſonæ, ſed non duo dii ſunt, fideles & idoneos comprobant, quorum teſtimonia recipiant ex dictis & ex factis vtriuſque, certum tenentes, quod (Ioan. 8.) E ipſe filius ad ipſorum ſalutem à patre miſſus ſit. Sed & in (Eſa. 55.) eo, quod ait in Euangelicæ principio lectionis: Ego ſum lux mundi, &c. Et in eo quod in propheticæ lectionis exordio prædictum eſt: Omnes ſitiẽtes venite ad aquas, (Pſ. 35) &c. ſumma vtriuſque conſonantia eſt. Nam & illa lux inebriat, & hæc aqua ſapientiæ potatos illuminat, teſtante Pſalmiſta, qui cum dixiſſet, quoniam apud te eſt fons vitæ, protinus ſubiunxit: Et in lumine tuo videbimus lumen. Vna eademque ſapientia Dei patris, fons eſt vitæ, lumine de lumen. Et de vtroque præmiſſum eſt: In ebriabuntur ab vbertate domus tuæ.

FINIS LIBRI QVARTI.

RVPERTI

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS,

LIBER QVINTVS.

De Dominica in Paſſione Domini.

CAP. I.

PRæCEDENTI veſpera Dominicæ huius, annua Dominicæ paſſionis celebritas inchoatur. Cur autem tot dies ante illum diem, quo crucifixus eſt Dominus incipiatur, ex Euangelio Ioannis animaduertere poſſumus. Ait enim, Collegerunt Pontifices & (Ioan. 11.) Phariſæi concilium aduerſus Ieſum, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? Et cum prophetaſſet vnus ex ipſis Caiphas nomine, qui erat Pontifex anni illius, quod expediret vnum hominem mori pro gente, & non tantum pro gēte, ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum, ſecutus adiungit Euangeliſta: Ab illo ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum. Ac deinceps: Ieſus ergo iam non palā apud Iudæos ambulabat, ſed relictis illis, abiit iuxta deſertū in ciuitatem, quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cū diſcipulis ſuis. Et quando concilium illud habitum ſit, itē ex cōſequentibus colligi poteſt. Sequitur enim: proximum autem erat Paſcha Iudæorum, & aſcenderunt multi in Hieroſolymā de regione ante Paſcha, vt ſanctificarēt ſeipſos. Plane per hoc, initium primi menſis tunc extitiſſe cōmendatur, quando Lazarus ſuſcitatus eſt, propter quod ſignum non multo poſt cōcilium habitum eſt. Moris enim Iudæis erat, ex præcepto legis ſanctificare ſcipſos ante Paſcha, ipſamque ſanctificationē initiare prima die Menſis primi: qua die & tabercu- (Exod. 40.) lum dedicatum eſt, ſicut in Exodo legimus, loquente Domino ad Moyſen: Menſe primo, prima die Menſis eriges tabernaculum teſtimonii, & pones in eo arcam, &c. Et paulo poſt: Aſſumpto vnctionis oleo vnges tabernaculū cū vaſis ſuis, vt ſāctificentur, &c. Illud quoque nō prætereundū quod eiuſdē Menſis initiu, id eſt, luna prima in ſexta feria tunc extiterit. Siquidem ſexta feria, qua Dominus crucifixus eſt, quinta decima extitit, ac per hoc ita eſſe, vt dictū eſt, nemo eſt qui dubitat. Nā quintadecima in eadē feria ſemper occurrit, in quā & prima. Igitur ex his quæ dicta ſunt, quoniā Eccleſiaſtici cōpoſitor officii ſupradictū Euangeliū de reſuſcitatione Lazari nō ſine cauſa ſexta feria legi voluit, quæ quintadecima dies eſt ab illa: qua Dominus crucifixus eſt. Ex his, inquā, quæ dicta ſunt, datur intelligi, quod Dominus ipſo die Neomeniæ Lazarū ſuſcitauerit. Delectat valde legitim⁹ hic regis noſtri proceſſus, legitim⁹ & ſanctus ſummi ſacerdotis noſtri clangor in die Neomeniæ huius. Ipſe qui quōdā iuſſerat filiis Iſrael per Moyſen, dicens, quando exibitis ad bellū contra hoſtes, (Num. 10) qui dimicant aduerſum vos. Si quando habebitis epulum, & dies feſtos & calendas clangetis tubis ſuper holocauſtis & pacificis victimis: ipſe rex noſter exiturus ad bellum paſſionis, cōtra diabolum principem mundi, ipſe ſummus ſacerdos noſter habiturus epulū corporis & ſanguinis ſui, quod cū traderet diſcipulis ſuis: Deſi- (Luc. 22) derio, inquit, deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum, antequam patiar, habiturus diem feſtum ſuæ ſacroſanctæ reſurrectionis. Habens, inquam, calendas, i. initium Mēſis vel lunæ, cuius in plenitudine hæc facturus erat, clangit tuba tanti tamque excellentis miraculi, quo & hoſtes ſuos attonitos reddidit, & corda piorum magis ac magis ad credendū animauit. Namque & ho- (A) ſteseius turbati dicunt: Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, & plebs ad credendum magis animata præcipue propter hoc ſignum, poſtmodum illi venienti Hieroſolymā cùm palmis & laudibus obuiam proceſſit. Suſcitato autem Lazaro, non longum erat vt hoc Phariſæi audirent. Bethania namque ab Hieroſolymis quindecim tantū ſtadiis, id eſt, non integris duobus diſtat milliariis. Et ex Iudæis, qui fuerant cum Ieſu quando illum ſuſcitauit, quidam loquit Euangeliſta, abierūt ad Phariſæos & narrauerunt eis quæ fecit Ieſus. Nec mora fuit poſt hoc colligendi concilii. Mox enim ſic Euangeliſta coniungit, Collegerunt ergo Pontifices & Phariſæi concilium. Rurſus non longū erat aut difficiletūc illud colligi. Cum enim, vt ait Euangeliſta, quia proximum erat Paſcha Iudæorum, multi aſcenderunt Hieroſolymā, vt ſanctificarent ſeipſos, tunc vero præcipue Pontifices & Phariſæi, qui erant clerici Iudæorū, Si qui forte ex ipſis procul aberant ſolenniter cōuenerant. Continuata quoque duorum ſolennitas dierū, id (B) eſt, ſabbati & Neomeniæ, quæ, vt ſupradictū eſt, pridie fuerat, agendo concilio frequentiores atque expeditiores reddiderat. Nihil igitur repugnat, quin eodem ſabbato [cuius in veſpera Dominicæ paſſionis annuam inchoamus memoriam] illud impiorum concilium collectum fuerit, & quia ab illo die cogitauerunt, vt interficerent eum, idcirco in veſpera, quaſi poſt horam eiuſdem concilii, luctum publicum incipiat Eccleſia ſuo Domino per omnia compatiens, vt corpus capiti. Hac ergo Dominicæ paſſionis, vt dictum eſt, commemoratione inchoata, res digna ſpectaculo procedit. Præmiſſa namque per ſeptem Dominicas ſuperius digeſtas, quaſi pompa funeris, & ſecundum ritum officii procedente Eccleſia in ordine ſuo per totidem ætates ſæculi, tandē ipſa mors Chriſti, cui omnis illa pōpa præordinata eſt, effertur præ oculis & piis fidelium mētibus ingeruntur vulnera, cunctaque mortis inſignia, quæ pertulit pro cunctis vnica ſalus, Deus & homo Chriſtus, Dei vnige- (C) nitus. Nihil quippe tā frequens, quam prodeuntia vexilla regis, fulgidumq; myſterium crucis. Acetum quoque, fel & arundinem, clauos & lanceam perforati corporis, tam in nocturnis, quā in diurnis meditamur cāticis, quæ de authenticis veteris pariter ac noui teſta- (Cant. 7.) menti ſcripturis cōgeſta ſunt. Sicque fiunt comæ capitis Eccleſiæ, id eſt, cogitationes cordis eius, quaſi purpura regis iuncta canalibus, dum paſſionem redēptoris meditatur, ſenſum ſuum authenticis adhibens ſcripturis, videlicet pretioſis purpuræ tincturis, quæ per ora prophetarum & Apoſtolorum, velut per quoſdam canales, Spiritu ſancto conficiente, profluxerunt.

Cur Gloria patri non dicimus CAP. II.

VEruntamen hac Dominica totaque hebdomada luctus ille remiſſior eſt quia non ſtatim poſt habitum cōcilium traditus eſt agnus in manus laniſtarum impiorum vt portaretur ad victimam, ſed quia tamen tunc quæri cœpit, Et quia mandatum dederant Pontifices, & Phariſæi, vt ſi quis cognouerit, vbi ſit, indicet, vt apprehendant eum. Et quia Ieſus iam nō palam ambulabat apud Iudæos, nos quoque cum illo quodammodo ſecedimus, dum vocem lætitiæ & laudis aliquantulum ſupprimimus. Nam de reſponſoriis, Gloria patri ſubtrahimus, & apud quoſdam ad Miſſas quoq; cum introitum

officii non dicitur. Siquidem breuis licet verſiculus, quia ſanctæ Trinitatis magis expreſſa, magiſq; propria A laus eſt, bene capitis noſtri ſolitudinem atque ſilentium, non palam ambulantis, dum non dicitur, ſignificat.

Cur hac Dominica Hieremias legatur.

Cap. III.

Hier. 38. HIeremias quoque Propheta competenter per hos dies & nocturnas legitur vigilias. Hic enim non ſolum dictis, ſed & paſſionibus ſuis, redemptoris noſtri paſſionem præfigurauit, & in eo quoque, quod in eiſdem tribulationibus ſuis non deceſſit, ſed ruinæ ciuitatis vel templi ſuperſtes fuit: quamuis poſt hæc à populo deſcendente in Ægyptum lapidatum illum Iudæi autumeot, & in eo, quod ſecundum prophetiam eius, captus B eſt Sedechias & occiſis filiis eius oculos quoque ipſius eruit rex Babylonis. Nam & redemptor noſter cum putaretur & deſideraretur extingui & conteri de terra viuentium, Pſ. 40 iuxta illud. Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius, cunctis tribulationibus ſuis & morti atque inferis emerſit, & ſuperſtes fuit, imo eſt atque erit peccatrici ciuitati, quæ cum vocaretur Hieruſalē, pars illius meretrix effecta eſt, quę vocatur ſpiritualiter Sodoma & Ægyptus. Et ſecundū Apoc. 11 prophetiā eius, qua dixit: In iudicium ego veni in hunc mundū, vt non videntes videant, & videntes cæci fiāt, captus eſt in ſuperbia ſua Iudaicus populus, & occiſis filiis eius, id eſt, carnalibus legis operibus in quibus nihil Ioan. 9. vitalis gratiæ uel remanſit, inſuper oculos eius eruit ſpi- C ritualis Nabuchodonoſor, ſcilicet diabolus, & obſcurati ſunt oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incuruatur. Bene itaque Hieremias propheta per hos dies legitur. Christi Domini paſſionem in ſuis preſſuris deſignans, futuramque abiectionem gentis Iudaicæ ſub Pſ. 68 typo eius captiuitatis, quæ tunc accidit, lachrymoſis lamentationibus deplorans.

De officio eiuſdem diei. Cap. IV.

TOtum Miſſæ officium illud perſonat, quod per eandem paſſionem Domini erat futurum, videlicet quod deferendum erat vetus ſacerdotium Iudæorū, per ipsū noui teſtamenti mediatorem, nouique ſacrificii pontificem. Quod & ſanctum Euangelium myſtice D Ioan 8. ſignificat, & pręcurrens Apoſtolica lectio manifeſte denunciat. Nam cū dixiſſet Euangeliſta: Tulerunt lapides Iudæi, vt iacerent in eum, ſtatim adiecit: Ieſus autē abſcondit ſe, & exiuit de templo. Et quid abſcondendo ſe (ait B. Gregorius) Dominus deſignat niſi quod eis ipſa veritas abſconditur, qui eius verba ſequi contemnunt? Eam quippe, quam non inuenit humilem, veritas fugit mentem. Hoc ergo innuit, quod templum & vniuerſa Iudæorum ſancta propter ſuperbiam & duritiam cordis eorum deſertus eſſet, cunctæque præſides templi virtutes, quas Ioſephus teſtatur auditas eſſe, dicentes: Tranſeamus ex his ſedibus, eſſent meliores aditure ſedes, quas inhabitante Domino & ipſæ protegerent. In Heb. 9. lectione autem Epiſtolæ dicit Apoſtolus: Chriſtus aſſi- E ſtens pontifex futurorum bonorū, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, &c. Quibus dictis aperte declarat, ad quæ meliora de templo Iudæorū exiens Pontifex noſter emigrauerit. Introitus vero: Iudica me Deus: & diſcerne cauſam meam de gente nō Pſ 42. ſancta, &c. Itemque illud in graduali: eripe de inimicis meis, voces ſunt eius exeuntis templo & orantis ſecundum humanitatē, vt manifeſto diſcrimine diſcernatur cauſa eius: ſcilicet fides Euangelii à iuſtificationibus le- Pſ 17. gis, quod & factum eſt in eo, quod & templum deſtructum eſt, & ſacrificia Iudæorum abolita ſunt. Nam etſi ſtetiſſet potentia Iudaici regni, cultuſque templi veteris maiore fuiſſent impedimento Chriſtianæ fidei, quia nō facile diſcernere poſſent carnales, & infirmi vacuitatē A veteris ſacerdotii, ſi fulciretur proſperitate & gloria temporali. Quomodo ergo prius mortuus eſt Moyſes, & poſtmodum filii Iſraël Ieſu duce trāſierunt Iordanem, ſic expediebat prius deſtrui templū, vetuſque ſacerdotium, vt abſque ſcrupulo ad ſalutarem Chriſti tranſiremus baptiſmum. Quod autem in graduali ſequitur: doce me facere voluntatem tuam, illud eſt quod cum imminente mortis articulo, dixiſſet orās. Mi pater, ſi poſſi- Pſ 142. bile eſt, tranſeat à me calix iſte, poſtulans nō timore patiendi, ſed miſericordia prioris populi, ne ab illis propinatum biberet calicem, vnde & ſignāter non dixit, trā- Matt. 26. ſeat à me calix, ſed calix iſte: cum (inquam) hoc oraſſet, reuertens in ſemetipſum, quod ex hominis perſona trepidanter renuerat, ex Dei filiiſque confirmat: Verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Deinde, tanquam B ſi requiras cur de templo aduerſus & iratus exierit, ſe- Pſ 128. quitur in tractu. Sæpe (inquiens) expugnauerunt me à iuuentute mea, i. ab Eccleſiæ primordiis à ſanguine Abel iuſti: ſæpe [inquam] expugnauerunt me in mem- Matt. 23. bris meis, in corpore meo (quod eſt Eccleſia) occidēdo prophetas, & lapidando eos, qui ad ſe miſſi ſunt, & prolongauerunt iniquitatem ſuam perſeueranter occidendo vſque ad meipſum, de quo nunc dicunt: Hic eſt hæ- Matt. 21 res, venite occidamus eum, & noſtra erit hæreditas. In Pſ. 118. offerenda, confitebor tibi Domine in toto corde meo, præmiū repoſcit obedientiæ, factus obediens vſque ad mortem, dum dicit ſecundum formam ſerui: Retribue ſeruo tuo vt viuam, id eſt, vt reſurgam, & tunc cuſtodiā. id eſt, cuſtodiri faciam, ſermones tuos: viuifica me ſe- C cundum verbū tuum, id eſt, per inhabitantis in me ver- Ioan 8. bi tui potentiam. Sequens verſus iuxta Euangelica verba, quę prędicta ſunt, quis ex vobis arguet me de peccato, qui eſt ex Deo, verba Dei audit, immaculatos beatificat, qui ambulant in lege Domini, & ſcrutātur teſtimonia eius. Alius quoque verſus, viam veritatis elegi, totus vocalis, dictis elegās neumiſque canorus, vox eſt deuotæ fidei, conterritæ & excitatæ de hoc, quod paulo ante audiuit. Si veritatem dico, quare non creditis mihi? Pſ 118. Cum enim hūc Eccleſiæ chorus cum vociferatione extollit, exilire videtur de cœtu illorum, qui coarguuntur non credentes veritatem dicenti, quique propterea verba Dei nō audiūt, quia ex Deo non ſunt, apprehēdenſ- Ioan 8. que vexillum veritatis. Da mihi (inquit) intellectum, &c. Iuxta quod alibi dicūt Apoſtoli: Adauge nobis fi- D dem. Communio, hoc corpus quod pro vobis tradetur, Pſ. 118. notiſſima & percelebris eſt vox hæc ſummi ſacerdotis Luc 17. Chriſti, noui teſtamenti mediatoris, de templo ſæpe dicto egreſſi, & ſecundum præeuntis Epiſtolæ dicta, ne- Heb. 9. que per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introeūtis ſemel in ſancta. Cuius ſacerdotii quia Beatus Petrus primus hæres, primuſq; Heb. 9. poſt Chriſtum tempore & dignitate Pontifex eſt, quē & dicentem: Sequere me, ſecutus eſt ſimili mora cinctus, & quo nolebat abductus, recte ad ipſum ſtatio Ioan 21 præſenti officio præſcripta eſt.

De conſonantia ferialium lectionum. Cap. V.

FEria ſecunda legitur hoc Euangelium, in quo dictū Ioan 7. eſt, Miſerūt Pontifices & Phariſei miniſtros, vt ap- E prehenderent Ieſū, ſequitur: Ieſus autē dixit eis, adhuc modicū tēpus vobiſcū ſum, & vado ad eū qui miſit me, Et quid deinde illis euenturū eſſet, ſubiungit: quæretis me, & vbi ego ſum, vos nō poteſtis venire, ſcilicet muro infidelitatis obſiſtēte. Quo dicto perſpicue ſe relictis illis, ad gentes commigraturum eſſe minabatur. Vnde illi quoq; quaſi diuinātes dicūt: Nunquid in diſperſionem gentiū iturus eſt, & docturus gētes? Huic Euangelio re- Ione 1. cte illa præmittitur lectio de Iona, qui prædicare uolēs Niniuæ ciuitati magnæ fugit in Tarſis, & fluctibus maris ſe tradidit, deſertionē vtiq; gentis ſuæ veritus futurā (vt ait Hieronymus) cum gētilibus Deus innoteſceret. Ionas enim, quod interpretatur, colūba, qui miſſus prędicare Niniuæ ciuitati gratiā Dei, Chriſtum ſignificat Dominum,

Dominum ad ſalotem totius mũdi à Deo patre miſſum.
Iam ſicut Ionas magnam Niniuem nolens adire potius A
naris fluctibus ſe tradidit: ſic Dominus noſter corporali
ræſentia gentes adire nolens, intra ſeditiones Iudæorũ
erſequentium remanſit. Efferbuit mare, & timuerunt
autæ. Audiens enim Pilatus accuſationem dicentium,
uia filium Dei ſe fecit, magis timuit, tandemque perſi-
ente graui fluctuatione clamantium, crucifige, crucifi-
e, lotis manib. in modum nautarũ, qui dixerunt, quæ-
umus Domine, ne des ſuper nos ſanguinẽ innocentem,
cenſq; innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius, tradi-
t illis Ieſum, vt crucifigerent, quaſi mari immittens. Et
bſorbuit eum cetus, id eſt, mors, ſed adurẽte ventrẽ eius
iuinitatis igne, tertia die viuũ rurſus euomuit. Et tunc
emũ ad prædicationẽ eius interrita Niniue magna, ſci-
cet mundus, trina merſione baptiſmi, quaſi triduana B
œnitentia ſaluatur, & bedera, quæ obumbrabat capiti
onæ, videlicet Iudæa, quondã habitaculũ Chriſti, aruit.

FEria tertia, vbi dictum eſt in Euangelio, Ambulabat
Ieſus in Galilæam, non enim volebat ire in Iudæam,
uia quærebant eum Iudæi interficere, & paulo poſt ta-
en & ipſe aſcendit ad diem feſtum non manifeſte, ſed
uaſi in occulto. Sequitur, Iudæi ergo quærebant eum
die feſto dicentes. Vbi eſt ille? Et murmur multũ erat
e eo in turba. Alii dicebant, quia bonus eſt: alii non, ſed
ducit turbam. Huic ſane Euangelio nonnulla ſimilitu-
ine congruit illa, quæ præmittitur lectio de propheta
Daniele, licet in Hebraico non habeatur, quod congre-
ati Babylonii aduerſus regẽ, dixerunt: Trade nobis Da-
ielem, qui Bel deſtruxit, & draconem interfecit, &c.
am & Iudæi vere & ſpiritualiter Babylonii qui tunc C
uærebant Ieſum, tandem congregati aduerſus præſidẽ
omanæ poteſtatis Pilatum, quæ Roma ſcribitur, & eſt
iritualiter Babylon, petierunt excitata ſeditione, vt ſibi
aderet illũ, feceruntq; ſicut ipſe queritur per prophe-
m. Deduxerunt in lacũ mortis vitã meam, & poſuerũt
idẽ ſuper me. Cumq; victor leonũ ſcilicet malignorũ
ritũ, viuũ ſe iterũ præbuiſſet, exclamauit rex Babylo-
, videlicet Romanũ imperiũ, voce magna dicens. Ma-
us eſt Deus Danielis. Voce, inquam, magna. Magnus
ippe ſonus exiuit eum primum imperator Romanæ
bis, magnæ vtique Babylonis fidem Chriſti ſuſcepit.
lutat vos Eccleſia, quæ eſt in Babylone collecta, in
ir Apoſtolus Petrus, Romam, tropice percutiens.

FEria quarta in Euangelio circundantes Iudęi Domi-
num, dicunt: Quouſq; animã noſtram tollis? Si tu es D
riſtus, dic nobis palam. Et reſpondens Ieſus: Loquor,
quit, vobis & non creditis. Opera, quæ ego facio in
mine patris mei, ipſa teſtimonium perhibent de me.
poſt aliqua ſubiecis: Ego & pater vnũ ſumus. Audiat
ius, vnũ ſumus, audiat Sabellius, quia non dixit vnus,
vnum. Volentibuſq; eum lapidare, & de blaſphemia
ũniantibus. Et ſi mihi, inquit, non vultis credere, ope-
us credite. Hic, quia non ſolũ Chriſtum, quod quæ-
ant, ſed & Deũ ſe eſſe, proteſtans, eſt, quod intelligere
lunt hæretici, cũ intellexerint Iudæi, dixerunt: Quia
homo cum ſis, facis teipſum Deum, recte illa præmit-
ur lectio, quia patribus eorum per ſingula pene præ-
ta Dominum ſe proteſtatur & Deum, tãquam contu-
cis ſerui ceruicem duram contũdens. Nam & iſti, filii E
ellſũ & incredulorum tentatorum & murmuroſorũ
tantes & ceruicem ſuam obdurantes hoc mereban-
, vt quemadmodum corpora illorum proſtrata ſunt
deſerto, ſic ipſi longe à repromiſſione pellerentur,
ntes contra ſanguinem proximi, & cuncta ſupradi-
lectionis præcepta tranſgredientes.

FEria quinta totum lugubre officiũ, ſterilitatẽ deplo-
rat Iudaicæ gentis, quæ in morem ſalicum viridita-
n habens per legis ſcientiam, nullum tamen fidei aut
ni operis fructũ referebat. Ipſi namque, ipſi præcipue
æi, qui Domino prædicante obſurduerant, quibos
ẽ dixerat, Cantauimus vobis & non ſaltaſtis, ſalices
nt illæ, de quibus eadem die ſub perſona antiquorum
ſanctorum atq; nouorum luctuoſe cãtatur in ſalicibus,
A in medio eius ſuſpendimus organa noſtra, &c. Nam ex Pſal. 136.
quo precioſum illud humanitatis Chriſti organum in li- 107.
guo crucis confregerũt, cui dicit pater in pſalmo, Exur-
ge gloria mea, exurge pſalterium & cithara, ſuſpenderũt Pſal. 136.
organa ſua ſancti patres & Prophetæ ad ſalices illas: quia
Propheta nullus ad Iudæos ex tunc miſſus eſt, & ipſos
Prophetarum libros, quos legunt, quia non intelligunt,
velut organa ſuſpenſa vacare permittunt. Videndum er-
go quã tam lugubri officio conſonum ſit in eiuſdem diei
Euangelio: Reuerſi miniſtri, quos miſerant Põtifices & Io. 7.
Phariſęi vt apprehenderent Ieſum, reuerſi (inquam) ſine
crimine, pleni admiratione, cum dicerent eis illi: Quare
non adduxiſtis eũ, reſponderũt: Numquã ſic locutus eſt
homo, ſicut hic homo loquitur. Plane hoc dicendo, cũ- Pſal. 136.
B ctis organis cunctiſq; cantoribus, quicumque ab initio
cantauerunt nobis hymnũ de canticis Sion, dulciſſimam
illius cantionem, id eſt, doctrinã veraciter prætulerunt.
At illi inuidentes & intra ſemetipſos rixantes, attende
quid tandem fecerint. Reuerſi ſunt, inquit Euangeliſta,
vnuſquiſq; in domũ ſuã. O ſalices infructuoſæ. Expreſ-
ſius ſignificari non potuit ſummæ ac ſalutaris cantilenæ
contemptus. Merito ergo in domibus ſuis hactenus re- † reclusi
truſi, quas diſtribuere non potuerunt hi, qui diſtribuunt
domos Sion, ſicut illis in Pſalmo præcipitur: Ponite cor- Pſal. 7.
da veſtra in virtute eius, & diſtribuite domos eius. In do-
mibus, inquam, ſuis, id eſt in malis cõſcientiis concluſi nõ
merentur ad publicũ reuocari, vt audiãt organa ſcriptu-
rarũ, quæ illis ſuſpenſa sũt, nobis autẽ dulciter & aperte
canunt. At illi coniuncti filiis Edom, imo caput illorum
C effecti, cõmixti, inquã, terreis & ſanguineis perſecuto-
ribus ſanctæ Sion, de quibus eodẽ die cantamus: Memẽ- Pſal. 136.
to Domine, filiorũ Edom in die Hieruſalẽ, primum illud Matt. 23.
propriũ diuinitatis organũ ſupplicio crucis cõfregerũt,
& inde ſapiẽtes & ſcribas ad ſe miſſos occiderũt, flagel-
lauerunt, lapidauerũt, & perſecuti ſunt de ciuitate in ci-
uitatẽ, & in ciuitatibus quoque gentiũ perſecutionẽ A- Act. 13. 14.
poſtolis per ſeditionẽ excitauerũt, quodãmodo dicẽtes:
Exinanite, exinanite vſq; ad fundamentũ, in ea, vt fundi-
tus tũc, ſi poſſent, naſcentẽ Eccleſiam ſubruerẽt. Et ſicut
in Eccleſiaſticis hiſtoriis legimus, cũ ſpiritualis Nabu-
chodonoſor, ſ. diabolus, Chriſtianos cõpelleret ad ido-
lolatriam, iſti nonnunquam vehemẽtius vigebant. Bene
ergo ſupradictum Euangelium lectio pręcurrit de libro
Danielis prophetę, quę eſt oratio triũ puerorum, qui ſe- Dan. 3.
D cundũ hiſtoriã ſuper flumina Babylonis ſedentes & flẽ-
tes, & in medio eius ſalicibus, id eſt, infructuoſis homini-
bus laudem Dei ſe fruſtra canere dolẽtes, inſuper ſtatuã
aureã adorare iuſſi, & quia noluerunt, in fornacem pro-
iecti, martyria victoriaſque Eccleſię pręcurrerunt. Id-
circo autem hac potiſſimum die conuenienter poſitum
eſt hoc officium, quia poſt hanc diem nulla legitur Euã-
gelii lectio de eo, quod Dominus Iudęis publice prędi-
cauerit: & ecce illud diuinitatis organum in illis ſalici-
bus Babylonis ſuſpenſum eſt.

FEria ſexta legitur hoc Euangeliũ: Collegerunt Pon- Gen. 49.
tifices & Phariſæi concilium aduerſus Ieſum, & di-
cebant: Quid facimus, quia hic homo ſigna multa facit?
Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum, cauſamq;
E ſuæ ſolicitudinis, quaſi rationabilem adhibentes: Et ve-
nient, inquiunt, Romani, & tollent noſtrũ locũ & gen-
tem. Nam ſub imperio Romanorum erant, quia iam
ablatum erat ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, &
Pilatum Romanæ poteſtatis præſidem habebant. At il- Ioan. 11.
li quia ſic timuerunt ruinam, irruit ſuper eos nix, &
duplici contritione contriti ſunt. Nam & locum &
gentem perdiderunt, & deleti de libro viuentium, in Iob. 6.
terra ſcripti ſunt. Bene ergo illa lectio Hieremię pro- Pſal. 68.
phetę pręmittitur aduerſus canes illos, qui Dominum Hier. 17.
circumdederunt, aduerſus illud concilium malignan-
tium, quod obſedit illum: Domine, omnes qui te de-
relinquunt, confundentur, & recedentes a te in terram
ſcribentur: & poſt pauca prauam ſolicitudinem eorum

intuens, qua dicunt: Venient Romani & tollent noſtrũ locũ & gentẽ: Paueant, inquit, illi, & non paueam ego. Induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos. Quod factũ eſt per Titum & Veſpaſianum, quando regno Dei iam perdito, locum quoque & gentem perdiderunt. Quamuis autem multoties Iudæi Dominum quæſierunt occidere, nam & lapides non ſemel ſuſtulerunt vt illum lapidarent, miniſtros quoque miſerunt Pontifices & Phariſæi, vt illum apprehenderent: Recte tamen de hoc concilio dixit Euangeliſta, Ab illo (Ioā 11.) ergo die cogitauerunt, vt interficerent eum. Nunc enim quaſi non tumultuarie vel populari ſeditione, aut cum præiudicio, ſed legitima iudicii ſeſſione ſibi videbantur actitare, ſolicitudinem ſuam (vt dictum eſt) prætendentes, ne cum rex appellaretur, ipſi rei † maieſtatis apud Romanum imperium, ſub quo erant, addicerentur. († læſæ)

Cur vacat Sabbato ante Palmas. CAP. VI.

SAbbato vacat, quando Dominus Papa eleemoſynã dat: hoc ſabbatum illud eſt, quo Dominus Bethaniã venit, & in domo Lazari, quem ſuſcitauerat, cœnam habuit, ſicut Euangeliſta refert. (Ioan. 12.) Ieſus ergo ante ſex dies ſolennitatis paſchæ venit Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus quem ſuſcitauit. Fecerunt autem ei cœnam ibi. Lazarus vero vnus erat ex diſcumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram vnguenti nardi piſtici, & vnxit pedes Ieſu, & extersit capillis ſuis. & domus impleta eſt ex odore vnguenti. Ibi celebri myſterio commendatum eſt odoriferum opus eleemoſynæ. Maria namque typũ geſſit Eccleſiæ, pedes autem Domini, pauperes ſunt infimi, qui quamuis extrema, tamẽ eius membra ſunt per coniunctionem & vnitatem fidei. Mulier pedes Domini vngit, & capillis ſuis, qui vtique corpori ſuperfluunt, extergit, quando diuites qui ſunt in Eccleſia, pauperes fideles miſericordiæ blandimento refouent, & de iis, quæ ſibi abundant, illorum inopiam ſupplent. Vt ergo Romanus Papa celebrem cum Maria Domino cœnam exhibeat, hoc ſabbato eleemoſynam dat, atque ita circa pedes Domini occupato eo, ſabbatum vacat.

Dominica in Palmis. CAP. VII.

DOminica hac, qua Dominus in ciuitatem Hieruſalem paſſurus venit luna decima extitit. (Exod. 12.) De hac die præceperat Dominus in lege filiis Iſrael: Decima die menſis primi tollet vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas, & ſeruabitis eum, vſque ad quartumdecimum diem menſis eiuſdem, & immolabit eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam. Nota & celebris eſt mirabilium hiſtoria, quæ ante fuerant geſta, ſcilicet quod decẽ plagis Pharaonem & totam Ægyptum Moyſes in virga manus ſuæ percuſſerit: quibus Pharao, quãuis afflictus, victus tamẽ non eſt, donec agnus immolaretur in domibus Iſrael. (1. Cor. 10) Verum quid hoc ſignificauerit, quomodo hæc omnia in figura contingebant illis, & ad præſens negocium pertinet, prætereundum non eſt. Pharao, diaboli, Ægyptus, mundi, filii Iſrael, omnium qui ad vitam præordinati ſunt, & populus Dei vocantur, typum geſſerunt. Captiuitas ſeruituſque filiorum Iſrael captiuitatem illam deſignant, qua diabolus hominem in Paradiſi libertate conditum, per præuaricationẽ in tenebris huius ſæculi captiuauit, & morti obnoxium fecit. (Exod. 7.) Stetit Moyſes cum Aaron coram Pharaone, tenenſque virgam in manu, dixit: Hæc dicit Dominus, Dimitte populum meum. Nimirum in virga Moyſi, legi diſciplinam, in Aaron, eiuſdem agnoſcimus ſacerdotiũ. Hæc enim duo dicta ſunt, vt Dei populum à ſeruitute Pharaonis, id eſt, diaboli, eriperent. Decem plagæ, quibus percuſſus eſt, decem legis præceptorum, quibus populus Dei diabolo captiuatori humani generis repugnare iuſſus eſt, ſimilitudinem prætulerunt. (Rom. 5.) Nam tunc primum mors, quę regnauit ab Adam vſque ad Moyſẽ, cœpit audire in regno ſuo contradictionem, Deo debitum ſibi exigente ab hominibus cultum, & ſuorum obedientiam præceptorum. Sed ſicut Pharao decem plagis non adeo victus eſt, vt filios Iſrael dimitteret: ita diabolus decem præceptorum legis obſeruatione non adeo ſuperatus eſt, vt homo in paradiſum rediret. Igitur ſicut poſt inefficacem virgam Moyſi tandem agnus immolari iuſſus eſt, & tunc mortua ſunt primogenita Ægypti, & hac vna plaga tactus Pharao dimiſit populum & ipſe cum reliquis Ægyptiis perſequens tranſeuntes, in mari rubro ſubmerſus eſt: ſic poſtquam conſtitit, quod nihil ad perfectum adduceret lex, agnus Dei Chriſtus immolatus eſt, & in morte eius primogenitum, id eſt, originale peccatum deletum eſt, & in mari rubro baptiſmi Chriſti ſanguine rubentis actualia quoque peccata cum diabolo penitus abſorpta ſunt. (Heb. 7. Coloſ. 2. 1. Cor. 10) Luna ergo decima (vt dictum eſt) Dominus Chriſtus, verus agnus, præcepto patris obediens, ciuitatem Hieruſalem paſſurus ingreſſus eſt. Sed nec ipſe ingreſſus eius vacat à myſteriis. Quocunq; enim verus hic ſol procedit, ſimilitudines eius, quam operatur, ſalutis, quaſi vmbras interiecto corpori ſimiles reddit. Veniens igitur ad paſſionem, videamus quas iaciat vmbras fulgidæ miſericordiæ, cuius in multitudine benedictus aduenit. (Matt. 21) Primum à monte Oliueti duos mittit diſcipulos in caſtellũ, quod erat cõtra ipſos, vt aſinam illic alligatam pullumq; eius ſoluentes ſibi adducerent, &c. (Heb. 2) In his profecto, quæ vtilitas in ſanguine ſuo, quis fructus ſuæ paſſionis, ad quam veniebat, myſticè præſignatur. Aſcenſurus enim propter paſſionem mortis gloria & honore coronatus, ad dextram patris, qui eſt mons Oliuarum, id eſt, pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, Deus pacis, fonſque & origo luminis, atque inde dando hominibus dona, (2. Cor. 1.) miſſurus erat Apoſtolos ſuos, qui ligandi atq; ſoluendi poteſtate accepta, aſinam & pullum eius, id eſt, vtrumque populum Iudaicum atque gentilem, ab erroris ſtultitia, peccatorumque oneribus abſoluerent, & abducto ſibi humano genere per fidem, ipſe ſuperſedẽs, iuxta quod ſcriptum eſt, Et equitatus tuus ſaluatio, in (Abac 3.) cæleſtem Hieruſalem animas induceret, turbis angelorum cum laude occurrentibus, palmaſque victoriarum cum ramis oliuarum, quæ ſunt pacis inſignia, ſubleuantibus.

Quod propter proceſſionem palmarum, Dominicalis proceſſio non ſit omittenda. CAP. VIII.

DIligentibus Euangelicæ auctoritatis inſpectoribus rectè complacuit, vt cum hodierna proceſſione palmarum, qua proculdubio redemptoris noſtri recolimus paſſionem, non compleant illam, quæ Dominicalis eſt, qua ſingulis Dominicis glorioſam eiuſdẽ commemoramus reſurrectionem. Conſtat enim, quod contraria ſiue repugnantia non poſſunt ſimul vno eodemque actu conuenienter exhiberi. Hæc autẽ manifeſte diſſident, ſibique contraria ſunt. Quid enim magis contrariũ, quàm triſtitiæ gaudium, morti vita, occaſui reſurrectio? Singulis Dominicis à prima ſabbati, qua Dominus reſurrexit, dedicatis, hoc nobis proceſſionis ordine ſignificamus, quòd in Galilęam, id eſt, in trãſmigrationẽ, ad videndum Dominum cũ Apoſtolis eius exire debeamus, ſcilicet vt nõ ſimus vetuſti homines quod fuimus, ſed in nouitate vitæ ambulemus. Vnde ſemper in huiuſmodi proceſſionibus prælatos noſtros præeuntes, quaſi Dominum in Galilæam ſequimur, & locus ipſe, quo proceſſionem ſuprema ſtatione terminamus, rectè à nobis Galilæa nuncupatur. Hanc vero annuam palmarum proceſſionem, nemo qui neſciat paſſionis eſſe præconium, & illud nobis ob recreationem deuotionis actu renouari, (Rom. 6) quod pueri Hebręorum tollentes ramos oliuarum obuiauerunt Domino, clamantes & dicentes: Oſanna in excelſis. Rectius igitur faciunt hi, à quibus accepimus ante tertiam memoriam Dominicę reſurrectionis, quę per totum annum occurrit, de more peragentes, ſicut in cęteris Dominicis, & poſt tertiam cum proceſſione palmarum, Dominicę paſſionis efferentes ſacramentum.

Quod hæc maior hebdomada mundanæ creationis hebdomadæ reſpondeat. CAP. IX.

MAgnum illud eſt & admiratione dignum, quod die Dominica, quæ prima eſt, in qua creationem mundi cœpit Deus operari, ingreditur ſaluator ad laborem paſſionis, & per totam hanc hebdomadã, quæ maior hebdomada dicitur, ſalutẽ noſtram operatus, die ſeptimo ceſſauit, & in ſepulchro requieuit. Tot diebus ſalutem hominis operatus eſt, quot diebus hominem & quicquid propter hominem creauit, in mundo diſpoſuit: Et prout operum diuerſorum creatione, alii plus, alii minus, rerum & officiorum diuerſa quantitate conſecrati ſunt. Primus hic dies, qua cum tanta claritate opus ingreditur ſaluiferæ paſſionis, dignitati illius reſpondet, in qua dixit: Fiat lux, & facta eſt lux. Et de ſingulis cæterorum ſuo loco dicetur, nunc de huius diei officio pauca perſpiciamus.

De Miſſa eiuſdem diei. CAP. X.

Rom. 8. ILla noſtri traditio, qua pater illum tradidit, ſicut Apoſtolus ait, qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: Illa, inquam, traditio materia vel cauſa tam magni tamque ſolẽnis eſt officii. Hac enim die pater illum tradidit in eo, quod ex voluntate patris in manus inimicorum venit, qui hactenus multoties cum ſeditione quæreretur, omnes eorum fruſtrauerat impetus. Obediens namque volũtati patris, calicem paſſionis bibere venit, & cum caro infirma eſſet ad bibendum, ſpiritus promptus dicebat: Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat. Quia ergo pater illum hac die tradidit, & calicem paſſionis dedit illi, recte paſſio legitur cum eiſdem, cum quibus exceptus eſt, palmarum ramis, totique officio venerandam ipſa præbuit materiam. Nam ex eo, quod ait pẽdens in cruce, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me, conſtat viceſimum primũ pſalmum totum ex ipſius eſſe perſona conſcriptum propter quod hac ipſa die pene totus in eiuſdem nihilominus perſona decantatur. Primum in introitu, Domine ne longe facias auxilium tuum a me, orat ipſe, qui tanquam vermis & non homo abſque vllo reſpectu, leuiter conculcabatur, propter nos relictus ad tempus, orat inquam, patrem, ne elonget auxilium ſuum, id eſt, feſtinet reſurrectione mſuam, & a poteſtate eorum, qui ſunt vnicornes, id eſt, ſingularis ſuperbiæ, liberet humilitatem ſuam. Deinde in tractu hoc ipſum amplius egit & ipſe noſter Dauid ſecundum titulum eiuſdem pſalmi tendẽs in finem, id eſt, in victoriam, pro aſſumptione matutina, id eſt, pro reſurrectione, vt fiat valde mane, ſicut & facta eſt, cum adhuc tenebræ eſſent ad monumentum. Epiſtola quoque non dubio paſſionem legendam præcurrit præconio. Nam quod orat Dominus ſecundo in paſſione dicens: Mi pater, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum: quod ſummus Deus in ſumma humilitate hominis illuditur, conſpuitur, dorſum ſuum dat percutientibus, & genas ſuas vellentibus, & cætera patienter fert, obediens voluntati patris vſque ad mortem crucis, hæc omnia nobis Paulus in Epiſtola manifeſte proponit imitanda, dicẽns: Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, &c. Item in graduali, dum dicit: Tenuiſti manũ dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me, pulcherrime illud inſinuat, quod Deus pater, quaſi læua manu ſua dexteram illius tenuerit, id eſt, diuinam potentiam eius, ne ſe defenderet, quodammodo cõpreſſit, & in poteſtatem inimicorum, id eſt, in ciuitatem Hieruſalem in voluntate ſua deduxerit. Quæri poteſt, cur graduale hoc cantetur hoc die, cum non totum eius perſonæ conueniat. Neque enim illi congruit, vt dicat: Mei autem pene moti ſunt pedes, & pene effuſi ſunt greſſus mei. Sed ſciendum, quia pſalmus de quo ſumptum eſt, correptio illorum eſt, qui pro ſoſpitate corporis, & proſperitate vel affluentia rerum temporalium Deum tantũ modo laudabant. Huiuſmodi autem laudes non defecerant, priuſquam Dominus noſter rex omnium ſæculorũ adueniret, & ex his quæ paſſus eſt, confirmaret nos, ne

Matt. 26 · Pſal. 21. · Matt. 19 · Matt. 26 · Eſa. 53. · Philip. 2. · Pſal 72. · Pſal 72.

A ſcandalizaremur, malos proſperari, bonis autem non recte ſuccedere, videntes: Quis enim iuſtus, videns ipſam iuſtitiam eſſe crucifixam ab his quorum iniquitas quaſi ex adipe prodiit, qui in labore hominum non erant, & cum hominibus non flagellabantur: quis, inquam, iuſtus, cum ſibi aliquid ſimile acciderit, dicat iam ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas. Nam ſi narrauerit ſic ecce nationem filiorum Dei, imo ipſam filij Dei paſſionem reprobauit. Bene ergo in oſtenſione flagellati & crucifixi iuſti cantatur: Quam bonus Iſrael Deus rectis corde, vt non moueantur pedes noſtri, id eſt, ratio, & iudicium noſtrum, quando pacem peccatorum videmus. Offerenda quoque cũ verſibus ſumpta de pſalmo ſexageſimo octauo, qui totus ex perſona ſaluatoris orantis in paſſionis agone conſcriptus eſt indicat, cum quanto deſiderio charitas illa B ſuſceperit quæ in paſſionis ſerie prælecta ſunt, dũ dicit: Improperiũ expectauit cor meum & miſeriam improperiũ ſcilicet in verbis expectauit. id eſt, deſiderauit cor meum, & miſeriam, ſcilicet in factis. Et ſuſtinui, id eſt, expectaui, qui ſimul contriſtaretur, videlicet de perditione ſua mecum doleret, & non fuit ſubauditur. qui id faceret, conſolantem me quæſiui. id eſt bene operantem per pœnitentiam, & non inueni. Et dederunt in eſcam meam fel, hoc eſt amaros ſe mihi reddiderunt. &c. Pſal. 68.

De feria ſecunda hebdomadæ ſanctæ CAP. XI.

FEria ſecunda minus ornata videtur cæteris huius hebdomadæ diebus, quarũ omnium officia lectione paſſionis vel cæteris Dominicæ mortis inſignibus purpurata ſunt. Nec mirũ: nam & eius primæ hebdomadæ, qua cuncta creata ſunt, cuius hæc ſimilis eſt, vt ſupra C dictum eſt, dies ſecũdus minus aliquid quam cæteri, creatoris placito cõmendatur. Cum enim dixiſſet, fiat firmamentum in medio aquarũ, & diuidat aquas ab aquis, nõ eſt additũ (ſicut in operibus cæterorum dierum) & vidit Deus quod eſſet bonũ. Hoc enim in Septuaginta quidẽ additũ eſt, ſed in Hebraico nõ habetur. In hoc quoq; (vt ait Hieronymus) binarius numerus infamatur, quia primus ab vnitate degenerat, & diuiſionis initiator eſt. Et quia diuiſio aquarũ ſuperiorũ atq; inferiorũ, diuiſionem ſignificat bonorũ & malorũ, quãuis iuſtã, tamen propter pœnã ipſorũ qui diuiduntur, malã, ipſaq; diuiſio ſecũda die facta eſt, ipſumque quod dicimus ſecundũ a binario non voce, ſed ſenſu proficiſcitur, recte iuxta Hebraicam veritatẽ nõ eſt additũ in opere diei ſecũdi, & vidit Deus D quod eſſet bonũ. Igitur cũ ſecunda dies mundanæ creationis laude operis minus illuſtrata ſit, non mirum eſt, quod huius hebdomadæ, quæ illã reſpicit, ſecunda dies minus paſſionali officio purpurata ſit. Habet autẽ Euangeliũ huius diei, quod exceptus cum ramis palmarũ ciuitatẽ Hieruſalẽ ingreſſus eſt. Et cũ gentiles eũ videre vellent, vt pote ſalutẽ ſuã, de quo Iacob longe ante prophetauerat, dicens. Et ipſe erit expectatio gentiũ, & propter hoc granum frumenti figurate ſe appellaſſet, mortificandum infidelitate Iudæorum, multiplicandum fide populorum, cum inquam, clarificationem ſuam ſaluti gentium dilucẽſcere poſtulaſſet, orans ad patrem & dicens: Pater ſaluifica me ex hac hora, pater clarifica tuum nomẽ, venit vox de cælo dicẽs: Et clarificaui, & iterum clarificabo. Et quia voluntati obediens, in manus E quærentiũ animã ſuã tradidit ſeipſum, veniens in ſæpedictã ciuitatẽ, bene hæc prophetica lectio præmittitur: Dominus Deus aperuit mihi aurẽ, ſ. vt volũtati eius obedirẽ, ego autẽ nõ cõtradico retrorſum non abii: Corpus meũ dedi percutientibus, & genas meas vellẽtibus, &c. quæ ad hoc cõſonant, quod pati nõ refugiens, pro ſalute mundi ſeipſum tradidit. Ad hoc autẽ, quod in Euangelio ſeſe orat clarificari, ſcilicet gloria reſurrectionis, cuncta membra conſonant officii; quo ſe eripi, ſeque nocentes atque impugnantes, iudicari poſtulat atque expugnari.

Gen. 49 · Ioann. 12. · Eſai 50.

De Feria tertia. CAP. XII.

FEria tertia legẽdam paſſionem bene præcurrit Hieremiæ lectio, qua in perſona eius dicit: Tu Domine Hier. 11.

demóſtraſti mihi,& cognoui: oſtendiſti mihi ſtudia eorum, & ego quaſi agnus, qui portatur ad victimã & nõ cognoui, quia cuncitauerunt aduerſum me conſilia, dicentes: Venite, mittamus lignum in panẽ eius,& conteramus eum de terra viuentium. Tu Domine Sabaôth, qui iudicas iuſte,& probas renes & corda, videam quæſo vltionem tuam ex eis. Nam per hos dies vſque in quartam feriam, hęc ſtudia, hęc illorum cõſilia magis ac magis feruefcebãt, ſed metuẽtibus, ne forte tumultus fieret

Luc 21 in populo, facultas deerat. Namque ipſe Dominus noſter, diebus quidem (vt ait Lucas Euangeliſta) erat docens in templo, noctibus vero exibat in mõtem, qui vocatur Oliueti, & populus magnificabat eum in templo, Et in tantum nulli vnquam adulatus eſt (vt ait Hieronymus) in magna & ampla ciuitate vel vnius noctis hoſpitium nunquam habuerit. Et quomodo ſuperbiſſimus

Hester 7 Aman erecta cruce in domo ſua, quam parauerat Mardochæo, quærebat opportunitatem, qua ſuggereret regi de illo mane, vt appenderetur: ſic diabolus inito conſilio in domo ſua, id eſt, in cordibus Iudæorum, dicendo: Venite, mittamus lignũ in panẽ eius, i. crucẽ in corpus eius quærebat opportunitatem, vt Romanæ poteſtati trade-

Gal. 6. ret Ieſũ. Vltionẽ ergo videntes ex eis, in Epiſtola dictũ eſt, Gloriamur in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Nã is, à quo conſiliũ acceperũt, vt mitterent lignũ in panẽ eius, eodẽ ligno transfixus & ſpoliatus eſt, & crux Chriſti glorioſa, a pœna reorum ſubleuata eſt in frõtibus Imperatorum. Itaque in Introitu cantamus: Gloriari nos oportet in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, cætera quæ ſequuntur in officio, manifeſte verba ſunt perſonæ eius agonizantis, & reſurrectionem ſuam exorantis.

De quarta Feria. CAP. XIII.

Feria quarta venditio capitis noſtri totius corporis Eccleſiæ, cõtritionis & humilitatis inuſitatæ principium eſt. Hac nãq; die abiit Iudas, & locutus eſt cũ principibus ſacerdotum & magiſtratibus quemadmodũ Ieſum traderet eis. Et gauiſi ſunt, & pacti ſunt illi pecuniã dare. Et ſpopondit. Igitur pro eo, quod Eccleſia hac die capite diminuta eſt, deponit hac eadẽ die conſuetudinalẽ proceſſionis ſuæ cultum, totiuſq; nocturni atq; diurni pſallendi poſt hanc diẽ, gaudium obſcurat vſitatum. Sed & per totum anni circulũ in pœnitentialiũ obſeruatione ieiuniorũ, propter cauſam ſupradictam, quarta feria poſt ſextã, in qua Dominus noſter crucifixus eſt, ſecundum obtinet gradũ. Nunc in officio huius quartæ feriæ, quia præ cæteris ſacra diſpoſitione præfulget: imo quia pene totũ venditi capitis noſtri luctuoſa vox eſt, pauliſper immorari libet. Primoq; hoc dicendũ, quod geminas lectiones longumq; ac lugubrẽ, pro ſecũdo graduali, tractũ, propter iã dictã Domini venditionẽ, præſentis diei meruit officiũ, cunctaq; officii membra reuerentiæ Domini orantis, & in faciem ſuam proſtrati venerabiliter ſubſeruiunt, de quo hac die legitur in paſſione ſecũ-

Luc. 22. dum Lucã, hoc modo: Et ipſe auulſus eſt ab eis, quãtum iactus eſt lapidis, & poſitis genibus orabat dicẽs: Pater, ſi vis, transfer calicẽ iſtum a me. Et factus in agonia prolixius orabat, & factus eſt ſudor eius tãquam guttæ ſanguinis decurrẽtis in terrã. Apparuit autẽ illi angelus de cælo confortans eum. Et quidẽ cæteri quoq; Euangeliſtę oraſſe referunt eũ ad Patrem, quo indubitãter minor eſt ſecundum humanitatem, in qua etiam minoratus eſt paulo minus ab Angelis. Sed hic deſertus vitulus, ſcilicet

Psal. 8 Lucas, victimationem ſalutaris vituli elegantius proſequens, ex habitu eius in infirmitate noſtra orantis, magis admirabile mundo & Angelis, & hominibus præbet ſpectaculum. Vnde contremiſcit Eccleſia tãtorum mirabiliũ contẽplatrix, & in introitu, quaſi attonita repentino

Phil. 2. clamore concrepat. In nomine Domini omne genu flectatur, cæleſtiũ terreſtrium, & infernorũ, &c. Nimirum omnium Angelorũ hominumq; Dominum procidiſſe, & in ſudore ſanguinis agonizari videns, humana corda hoc terrifico clamore percutit, ne quis audeat ſtare rigidus & elatus, cum ille tantus in tam magna ſeſe propter nos humilitate deiiciẽs genua poſuerit. Magnũ plenumq; huius diei dignumq; ſpectaculo mentium noſtrarũ officiũ, quod laborat ſancta Eccleſia ſingulorũ corda filiorum ad tantæ rei præſentiã, per contemplationem reducere, & per voces Apoſtolorũ atque prophetarum quaſi præſentium, & agonizantẽ Dominum circunſtantium, in admirationẽ & compaſſionem excitare. Conclamata namq; (vt dictũ eſt) antiphona introitus, quæ de Apoſtolo ſumpta eſt, quod valde rarum eſt, paucæ namq; de nouo teſtamẽto ſumptæ ſunt, protinus Eſaias propheta deſiderantiſſimus huius Dominicæ paſſionis expectator & præco, quaſi præſens accurrit, lectoris voce nos ad videndum agonẽ illum excitans atq; dicens: Dicite filiæ Esa 62

Sion, ecce ſaluator tuus venit, & addit, ecce merces eius cũ eo, & opus illius corã illo. Pulchre ſatis breuiterque cõmendauit, & opus paſſionis, cui intendebat & mercedem gloriæ vel honoris, quo coronandus erat per diuinitatem, quæ cũ eo eſt, ſcilicet in vnitate eiuſdem q; vnitate perſonæ. Statimq; admirãs illius habitũ, quis eſt (inquit) iſte, qui venit de Edom, id eſt, de ſanguineis ſiue terrenis Iudæis, tinctis veſtibus, id eſt, membris corporis quæ ſunt veſtimenta diuinitatis, tincta ex purpura ſanguinis. Tinctis, inquit, veſtibus de Boſra? Boſra interpretatur firma atque munita, ſignificatq; ciuitatẽ Hieruſalẽ, quam ipſe, qui ab illa cruentatus eſt Dominus, ſuo Ioan. 8

quondã auxilio magis, quã murorũ ambitu firmauerat atque munierat. Eſt autem ciuitas in Moab. Quo nomine fortiter Hieroſolymitanos percutit Iudæos. Conſe- Ioan. 8

quitur enim, vt ipſi Moabitæ ſint, vt vere ſunt. Moab quippe interpretatur ex patre. Et Dominus cum dixiſſet Iudæis, ſi filii Abrahæ eſtis, opera vtique Abrahæ facite: nunc autẽ quæritis me interficere, hoc Abraham nõ fecit, ſubſecutus adiunxit: Vos ex patre diabolo eſtis. Itaque cũ dixiſſet, quis eſt iſte, illo reſpondente ac dicente: Ego, qui loquor iuſtitiã, & propugnator ſum ad ſaluandum. Rurſus interrogat: Quare ergo rubrum eſt indumentum tuũ, & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari? id eſt, cum tu loquens iuſtitiã, quare cruẽtatus es preſſura crucis? At ille, torcular, inquit, calcaui ſolus, ſubauditur pro omnibus vt omnes liberarentur. His auditis Eccleſiæ chorus, ſciẽs agonẽ Domini ſudoremque ſanguineũ, & orationẽ pro ſe, imo ſuam eſſe, ſuas adiungit voces, nec tamẽ loquitur pluraliter, eo quod vna ſit perſona cũ Chriſto, tamquã corpus cũ capite ſuo, ſuccinitq; graduale. Ne auertas faciẽ tuã à puero tuo, id eſt, à Psal. 68

me, qui ſum puer tuus, id eſt, ſeruus tuus, quoniam tribulor, ſcilicet pro te, velociter exaudi me, id eſt, reſuſcita me. Saluũ me fac, quoniã aquæ, id eſt, Iudæi, qui ſemper ſunt in motu inuidiæ, intrauerunt vſq; ad animam meã, id eſt, eouſque vt me occidãt, inter quos commemorãs, infixus ſum in limo profundi, qui ita ſunt, quod non eſt ſubſtantia, quia verum eſſe amiſerũt. Itemque altera le- Esai 53

ctione eiuſdem prophetæ declamata, quã ille, cum eloqueretur, prævidebat eum ſpirituali oculo in eodem ſchemate, in quo nunc ab Euangeliſta repræſentatur, ſcilicet non habentem ſpeciem neque decorem, aſcendentem ſicut virgultum, & ſicut radicem de terra ſitienti, deſpectum, & nouiſſimum virorum, virũ dolorũ, & ſcientem infirmitatẽ, vulneratũ propter iniquitates noſtras, & attritũ propter ſcelera noſtra, cũ ſceleratis reputatum, & pro transgreſſoribus exorantẽ. Hac, inquam, lectione pronunciata, fit, quod nunquam alia die per annum agitur præter hanc feriam, quartã, & magnum diẽ Paraſceuen, & pręter ſabbata quatuor temporalium ieiuniorum, ſcilicet quod Epiſtolam nõ graduale, ſed tractus ſequitur. Nã pręter ſupradictos dies, ſemper graduale ſequitur Epiſtolam aut Alleluia, ſi ratio temporis graduale ſubmoueat, quod fit per dies Pentecoſtes. Cau- Matt. 11

ſa autem hęc eſt, quia muſicus ille, qui dixit: Cantauimus vobis & non ſaltaſtis, lamentauimus & non ploraſtis, cuius cantationi Alleluia, quaſi ſaltatio, lamentationi vero graduale, quaſi ploratio pœnitentię reſpondet, ſicut alio loco iam dictum eſt: Ille, inquam, muſicus

ſicus his diebus aufertur. Nam feria quarta venditur, fe-
ria ſexta ſequenti crucifigitur. Sed die paraſceues ſingu- A
las lectiones ſinguli tractus ſubſequuntur. Hac autem
die, qua venditus, licet tamen adhuc cum diſcipulis ha-
bebatur, vnus tãtum tractus pro graduali tamquam im-
perfectus adhuc luctus aſſumitur. Quod autem tractus
lugentium ſit, magiſque luctui congruat quam gradua-
le, quod eſt pœnitentium lamentum, illud comprobat,
quod non cum Alleluia vt graduale, ſed pro Alleluia ca-
nitur his diebus, quibus mortem, quæ ſubintrauit in
mundum per inuidiam diaboli, id eſt, a Septuageſima vſ-
que in Paſcha lugemus. Tractus autem hic de Pſalmo
centeſimo primo eſt, qui rei & tempori valde congruit.
Nam & titulus ad articulum temporis pertinet, quo vel
in agonia factus prolixius orauit, ſanguineo ſudore
madens, quod ſignum erat ſanguinis plurimi cæde mar- B
3. tyrum effundendi, vel quo pro tranſgreſſoribus orauit,
dicens: Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt.
Idemque, Pater in manus tuas cõmendo ſpiritum meũ.
Sic enim ſe habet titulus: Oratio pauperis, cum anxia-
retur, & coram Domino effunderet precem ſuam. Pau-
r.8. per hic ipſe eſt, qui vt ait Apoſtolus, cum diues eſſet gra-
tia ſua, propter nos egenus factus eſt. Cum hoc ergo
paupere pro nobis orante, cuncti pauperes ſpiritu, qui
.8. corpus vnũ cum illo ſunt, illo præorante, pariter orant.
Aureumque thuribulum immaculati corporis tenenti
huic ſummo Angelo, ſuæque orationis incenſum præ-
.101 ferenti, ſuarum quoque chorus noſter orationum incẽ-
ſa certatim ſimul inijcit, dicendo ac repetendo: Domi-
ne exaudi orationem meam, &c. Lecta quoque paſſio-
ne, ſacrificium eiuſdem iteratæ orationis in offerenda C
ſubijcit. Communio quoque de eodem Pſalmo eſt: Po-
tum meũ cũ fletu temperabam: vt aduertas totum hũc
ab 5. Pſalmum in perſona eius eſſe conſcriptum. Qui, vt ait
Apoſtolus, in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationeſ-
que ad eum, qui illum ſaluum facere poſſit à morte, cũ
clamore valido ac multis lacrhymis offerens, exauditus
eſt pro ſua reuerentia. Illud ad ſummum non prætereũ-
dum, quod hac die conuenienter hic ſol iuſtitiæ ad no-
ſtram ſalutem venditus eſt, quia in illa mundanæ crea-
tionis hebdomada ſol iſte viſibilis ad lucendum mundo
formatus eſt. Et ô vere mira diuinæ gratiæ diſpoſitio,
magna & mira charitatis vnicæ dignatio. Sic pro nobis
perditis dignatus eſt pati, vt pro venditis quoque non
ſai 61. dedignaretur venundari. Vendiri quippe fueramus nos
venditione miſerabili, ſicut & ipſe per prophetam Do- D
minus dicit: Gratis venundati eſtis, & ſine argento redi-
memini. Vera & diuini ponderis ſententia. Gratis, in-
quit, venũdati eſtis, id eſt, falſis promiſſionibus decepti.
Quid enim ſalutem temporalis emolumẽti miſer aſſecu-
tus eſt homo, pro eo quod receſſit à Deo, ſeipſum tradẽs
diabolo? Et ſine argento redimemini. Quid enim capti-
ua filia Sion, pro redemptione tua dediſti? Nullis præce-
dentibus meritis, ſed ſola gratia, Christus venditus, ve-
nundatos redemit.

De Feria quinta, quam Cœnam Domini nominamus.
CAP. XIIII.

FEria quinta quam cœnã Domini nominamus, par-
tim lætarum, partim triſtium variatur commemora-
tione rerum: & ſecundum vtriuſque habitus lætitiæ. ſ.
ac triſtitiæ diſtantiã, regulariũ quoque officiorum diuer- E
ſas ac bene contrarias retinet qualitates. Miſſa namq; in-
tegrũ in, & valde feſtiuum, imo plus quã vſitatum habet
officiũ: per regulares autem horas, neque feſtiuũ, neque
more vſitato, integrum Deo debitum reddimus ſerui-
tiũ. Singulis horis capita, id eſt, initia præcidimus, fines
quoq; earũ ſub ſilentio abſcondimus: miſſa vero & ple-
narie ſolenniterque perficitur, & per manus Pontificis,
multiplicibus pietatis ſacramentis ſingulariter fœcun-
datur. Et ſicut die quinta in hebdomada mundanæ crea-
tionis genus ex aquis ortum, partim gurgiti remiſſum,
partim in aera leuatum eſt, vt ſtirpe vna prodita, diuerſa
reperent loca: ſic feria quinta huius hebdomadę, qua ſu-
mus recreati, ſacramẽta vnius eiuſdemq; ſalutis, partim
nos deprimunt in triſtitiam, partim leuant in gaudium, A
vt pro vna ſalute edita, valde diuerſo cultu vel habitu ce-
lebrentur myſteria. Cauſas ergo iuxta textum requiren-
tes Euangelicũ, ab his quæ læta ſunt, ſumamus initium.

Cur ſolennis ſit Miſſa eiuſdem diei. CAP. XV.

SOlennitatis, qua prædictæ diei Miſſa triſtes inter ho-
ras exultat, ſicut medias inter nebulas ſol interdum
ſubrutilat, cauſa hæc eſt, quod Dominus Chriſtus ſan-
ctus ſanctorum, cui à patre cum iuramento dictum eſt:
Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Mel-
chiſedech. Ipſe Pontifex, ipſe & hoſtia, noui nobis ſacri- Pſal.109
ficij ritum inſtituit qua nocte tradebatur, accipiens pa-
nem & calicem vini, benedicenſque ac dicens: Hoc eſt
corpus meum, hic eſt calix ſanguinis mei. Tunc enim Matt.26
B primum officio ſui functus eſt ſacerdotij, finem impo-
nens ſacerdotio veteri: & poſt eſum agni typici ſeipſum,
qui verus eſt agnus, Deo patri ſuis offerens manibus: 1.Cor.11
atque hoc eſt, quod Apoſtolus ait, quia non per ſangui-
nem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſan-
guinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione Heb 9.
inuenta. Ipſum namque corpus, quod occiſum eſt ab
impiis, ipſum eundem ſanguinem, qui in cruce fuſus eſt,
ipſe tunc ſempiternus ſacerdos obtulit, & de quo alio
loco dictum eſt, cum illum Iudæi lapidare vellent, Ieſus Ioan.8.
autem abſcondit ſe, & exiuit de templo: nunc vere de
templo Iudæorum exiuit, & eorum ſacrificia dereliquit,
ſeque in ſacrificio panis & vini ita abſcondit, vt ab impiis
omnino agnoſci non valeat, quid ibi ſit. Igitur quia verũ
ſacrificium hodie contradidit, nouumque teſtamentum
C ſuis hæredibus moriturus ſuo ſanguine conſcripſit in Heb 9.
ſpiritu humilitatis & in animo contrito, ſicut ipſe dicit:
Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem, recte in medio Matt.26
triſtitiæ, quæ per omnes horas ſignificatur, ſola miſſa ſo-
lennem concentũ, lętumque miniſtrorum altaris mere-
tur ornatũ. Et ne quid venuſtatis ſancto ſacrificio deſit,
vtpote in die ſuæ inſtitutionis, Gloria in excelſis quo-
que à pontifice decantatur. Et quiſque pontifex quic-
quid ſui eſt officii, debet hac die de integro perficere.
Itaque pœnitentes Eccleſiæ reſtituit, oleum benedicit,
chriſma conficit, quo ſignati teſtimonium accipientes
Spiritus ſancti dicimus Deo: Signatum eſt ſuper nos lu-
men vultus tui: Venerabilis & pius eſt ordo conſecratio- Philip.2
nis, ſed ſi cauſas eorum, quæ in eadem conſecratione
aguntur, vel tenuiter inſpexeris, multo amplius intima
D pietatis pulchritudine delectaberis. Ordo quippe ipſe
ab omnibus videtur, ſed nos iuxta propoſitum cauſas
quæremus. Quid ergo chriſma ſignificet, aut quid illo in
nobis agatur, vel cur hac die conſecretur, quidve myſte-
rii conſecrationis eius ordo contineat, veri luminis lar-
gitore præeunte, conſiderare cupimus.

De Chriſmate. CAP. XVI.

CHriſma Græce, Latine dicitur vnctio. à quo nomi-
ne Dominus noſter Chriſtus, id eſt, vnctus nuncu-
patur. Chriſmate vnguentum primus Moyſes inſtituit
in Exodo, quod & iubente Domino compoſuit, & eo
primum Aaron & filii eius vncti ſunt. Eratque eo tem- Exod.30
pore myſtica vnctio tantum in regibus & ſacerdotibus,
quia Chriſtus rex ſummus & ſacerdos verus præfigura-
E batur. Sed poſtquam per ſeipſum veniens Chriſtus Dei
filius, à Deo patre cœleſti, & vero vnguento eſt delibu-
tus, iam non ſoli pontifices & reges, ſed & omnis Ec-
cleſia vnctione chriſmatis per impoſitionem manuum
conſecratur. Quod ſolis debeatur Epiſcopis, vt conſi-
gnent, & ſpiritum paracletum tradant. Quod non ſolũ
conſuetudo Eccleſiaſtica demõſtrat, verum & illa lectio
Actuum Apoſtolorũ, quæ aſſerit, quibuſdam in nomi-
ne Domini Ieſu baptizans, per impoſitionem manuum
Pauli Apoſtoli datum eſſe Spiritum ſanctum, vt ibi le-
gitur: Et cum impoſuiſſet manus illis Paulus, venit ſu- Act.8.
per eos Spiritus ſanctus, & reliqua. Itẽ in alio loco ſcri-
bitur, quod Apoſtoli Hieroſolymis Petrum & Ioan-
nem miſerunt Samariam, vt iam baptizatis, traderent

Spiritum ſanctum. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant Spiritum ſanctum. Vbi aperte datur intelligi, A ſolis pontificibus, Apoſtolorum vicariis deberi, vt conſignent, & paracletum tradant. Legitur autem in geſtis Pontificalibus, quod Syluester Papa conſtituit, vt baptizatum liniat presbyter chriſmate, leuatum de aqua, propter occaſiones tranſitus mortis, ne propter abſentiam Epiſcopi, & difficultatem eum conſequendi, ſine manus impoſitione baptizati migrent. Presbyteris itaque chriſmate baptizatos vngere licet, ſed quod ab Epiſcopo fuerit conſecratum, non tamen frontem (quod ſolis debetur Epiſcopis) ſed verticem. Forte aliquis dicat: Quid mihi prodeſt poſt baptiſmatis myſterium, myſterium confirmationis? Nam ſi poſt fontem, adiectione noui generis indigemus, quantum video, non totum de fonte ſuſcepimus. Non ita intelligendum eſt. Nam quid prodeſt, B ſi quiſquam parentum magnam paruulo conferat hæreditatem, niſi prouideat illi tutorem? Paracletus quippe regeneratis in Chriſto cuſtos & conſolator, & tutor eſt, qui poſſent ſuadente diabolo, ſicut paruuli facultatem, perdere baptiſmi vtilitatem, ſi hunc non haberent tutorem. Igitur chriſma Spiritus ſancti ſignum eſt, cuius & virtutem continent. Et pulchre Spiritui ſancto, per hanc ſpeciem ſuam nobis complacuit dare gratiam. Fructus namque & pinguedo eſt oleæ, quæ arbor pacis & luminis miniſtra eſt, commixto balſamo, cuius arbor odorifera vna eſt præcipua arborum aromaticarum. Sanctus autem ſpiritus diuinæ ſubſtantiæ pinguedo eſt, ita vt quicunque ex eo refectus fuerit dicat: Impinguaſti in oleo caput meum. Et balſami odor in oleo ſuauitatem eiuſdem Spiritus ſancti ſignificat, qua cunctos qui naſum, id C eſt, virtutem habent diſcretionis, bono odore allicit & ſummer appetentes efficit. Quem quicunque accipiunt, cum Apoſtolo dicunt, Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco. Bene ergo Spiritus ſanctus, qui propter nos idcirco agit viſibilia, quo per hæc facilius capere queamus inuiſibilia, per hoc ſimile ſuam nobis ſuauem & odoriferam infundit gratiam.

Gal. 4. Pſal. 22. 2. Cor. 2. Rom. 1.

Quod recte hac die chriſma conſecretur.

CAP. XVII.

NOtum eſt, hunc diem quartumdecimum diem primi menſis referre, quo agnus immolari ad veſperam iuſſus eſt, & de ſanguine eius vterque poſtis ſignari, & ſuperliminare domorum, in quibus comedendus eſſet, vt eo ſigno viſo, exterminator Ægypti ſacri conuiuii domos intactas præteriret. Conſtat autem, ideo D frontibus noſtris ex ipſo chriſmate imprimi ſignum crucis Chriſti, vt exterminator diabolus in domibus animarum corporumque noſtrorũ ius nocendi nullum habeat, & hoc illius typici agni ſanguine, quo poſtes ſignabantur, fuiſſe præfiguratum. Recte ergo, qua die figura tantum illud agebatur nobis, hoc præſentis rei ſacrum ſolenniter conficitur. Secundum hanc ſimilitudinem conſequens videretur, vt hac ipſa nocte domus eorum, in quibus agnus comedendus eſt, id eſt, frontes eorum, in quorum mentibus fides agni Dei Chriſti reconditur, ſacro chriſmate ſignarentur. Quod recte videretur, ſi hac eadem nocte, Paſchale conuiuium celebrare conueniret cum eo, quod lugemus, ſcelere Iudæorum. Nunc E autem, licet Dominica paſſio ſalutis noſtræ ſumma ſit, rationabiliter tamen ſancta Eccleſia diem illum, in quo paſſus eſt, luctui potius & ſilentio dedicauit, & gaudium ſolennitatis eiuſdem, qua ſumus redempti, vſque in diem tertium, quo victor ille reſurrexit, differendum cenſuit, vt tunc demum & pro recuperata animarum ſalute, quæ ſexta feria patrata eſt, & pro futura corporum reſurrectione, quæ illo reſurgente prima ſabbati nobis donata eſt, conuiuium paſchalis agni celebremus in domibus noſtris, dicentes: Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, itaque epulemur in azymis ſynceritatis & veritatis. Rectius ergo ſumentes illud, vnde poſtes noſtrarum frontium ſignemus, quieſcimus vſque in veſperam ſabbati, quæ nobis eſt veſpera paſchalis conuiuii, & tunc A ſignatis frontibus baptizatorum, qui verum Pharaonem, ſcilicet diabolum effugiẽtes, per mare rubrum baptiſmi ad eum tendunt, illud noſtrum in voce exultationis & confeſſionis inchoamus conuiuium. Et ſi quæras, cur non ipſa quoque chriſmatis conſecratio dilata eſt, ideo ſcilicet, quod ab hac feria quinta vſque in veſperam ſabbati, qua hora vtendum eſt chriſmate, vacamus à miſſarum ſolenniis, eo loco, quo pacem accipimus, fas eſt conſecrare. Et ante hæc baptiſmum celebrari hoc ſabbato ſancto, ratio exigit, de quo dicendum eſt ſuo loco, id eſt, magno ſabbati ſancti officio. Non igitur chriſmatis quoque conſecratio differri debuit aut potuit.

1. Cor. 5.

Quid myſterij contineat ordo conſecrandi chriſmatis.

CAP. XVIII.

B IN eo loco, vbi ſolemus vuas benedicere, conſecratur oleum pro infirmis, concluditurque concluſione, per quem hæc omnia Domine ſemper bona creas, &c. Non enim proprium habet officium, id eſt, nec in capite verba ſalutationis, hoc eſt Dominus vobiſcum: nec in fine concluditur, vt ceteræ orationes, per Dominum noſtrum. Huius vero chriſmatis olei conſecratio, quæ dicitur principalis, quia ad eius vnctionem principalis tribuitur ſpiritus, id eſt, ſeptiformis paracletus, habet officium per ſe. Primo exorcizatur, deinde ad Dominus vobiſcum & ſurſum corda eius benedictio inchoatur, finiturque per Dominum noſtrum. Conſecratur autem in eo loco, vbi pacem ſolemus inter nos dare, & hoc eſt opus diuinæ gratiæ, vt pax & concordia regnet in nobis. Duodecim presbyteri, qui ordinantur circa Epiſco- C pum, teſtes & auditores eiuſdem myſterii, duodecim Apoſtolos ſignificant: quorum in præſentia ſummus Pontifex Chriſtus hodie teſtamentum conſcripſit, totamque hæreditatem ſalutis, ſuæque diſceſſionis fructum, id eſt, Spiritum paracletum oſtendit, dicens: Niſi ego abiero, paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Eius namque gratiæ ſacramentum chriſma continet, qui ex quo mortis Chriſti precio quodammodo emptus & acquiſitus eſt, cœpit (quod ante non fiebat) in remiſſionem peccatorum dari. Vnde & paracletus tunc primum appellatus eſt, quia pro damnatis nobis in primo parente, peccatorum remiſſio ſola paracleſis, id eſt, conſolatio eſt, quæ non niſi abeunte, id eſt, moriẽte Chriſto nobis vnquam acquiſita fuiſſet. D Dicit libellus Romani ordinis de cõſecratione chriſmatis. Continuo duo acolyti inuolutas ampullas cũ ſindone alba de ſerico teneant in brachio dextro, ita vt videri poſſint à medio. Ampulla, antequam veniat ante Epiſcopum ad altare, media eius pars eſt cooperta, & media nuda. Ampulla cum chriſmate quodammodo ſignificat corpus Chriſti, ſumptum ex virgine, corporaliter in ſe habitantem, continens ſpiritus ſancti plenitudinẽ. Quod, antequam tranſiret ad altare crucis, aliquo tempore erat coopertum, & aliquo nudum. Primæuo tempore erat coopertum, quando ita fugit in Ægyptum, quaſi non eſſet rex regum: & quando ita portatus eſt ad templum quaſi non eſſet omnipotens; quando ita ſubditus erat parentibus, quaſi non eſſet auctor parentum. In his, & ſimilibus coopertum latebat. Nudum E erat, poſtquam miracula cœpit facere, ſimulque prædicare, & ſe Deum demonſtrare: vt ego & pater, inquit, vnum ſumus. In his & aliis nudum erat. Ampulla vero, poſtquam benedicta fuerit, & ab altari redit, à pontifice & miniſtris altaris viſibiliter & nuda ſalutatur, hoc ſignificat, quod Chriſtus, poſtquam ab altari crucis tranſiuit, præſentiam ſuam corporalem eis præbuit, quos teſtes ſuæ reſurrectionis eſſe voluit. Quod cæteris inuiſibilis & operta ad ſalutandum defertur, ſignificat, quod Chriſtus rediens in cœlum, inuiſibilis hominibus factus eſt, vt ipſe teſtatur. Exiui a patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum & vado ad patrem. Nos vero, quamuis corporalem eius præſentiam non videamus, tamen venerando eum quotidie ſalutamus.

Ioan. 16. Coloſſ. 2. Matt. 2. Luc. 2. Ioan. 10. Ioan. 10. Luc. 24. Ioan. 16.

Quod

Quod rectè hac die pœnitentes Eccleſiæ reſtituantur.
CAP. XIX.

OMni quidem tempore illa debent Epiſcopi fungi legatione ad reconciliationẽ peccatorum, de qua Apoſtolus loquens, cùm dixiſſet: Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi, & poſuit in nobis verbum reconciliationis, protinus adiunxit: Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tanquam exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto reconciliamini Deo. Maximè tamen hoc die huiuſmodi legatis ſolenne eſt, hac legatione fungi, & peccatores, qui baptiſmum criminibus ſuperducta perdiderunt, & propter hoc extra Eccleſiam miſſi ſunt, & ſicut ablactarũ ſuper matre ſua facti ſunt, oblata reconciliatione, vltro in ſinum matris eorum reuocare, & vt ipſam reconciliationem libenter acquieſcentes ſuſcipiant, palam & ſolenniter foras egrediendo obſecrare. Aſtitit enim hac die vultui Dei pro nobis Chriſtus, Pontifex ſummus in multitudine miſericordiæ, & ſicut ſuprà dictum eſt: Semel officio ſacerdotii functus eſt, tradens ſacramentum corporis & ſanguinis ſui, ſtatimque ſacerdos ipſe, qui & hoſtia, captus & ligatus ad paſſionem ductus eſt. Vt quid enim miſericordia eſt, niſi vt miſeros peccatores ſolueret pœnitentes? Vt quid Chriſtus, niſi pro impiis mortuus eſt? Commendat autem, inquit, Apoſtolus, charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam cum inimici eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Quamuis ergo a diuitiis bonitatis Dei nihil temporis vacet, nunc tamen & largior eſt per indulgentiam remiſſio peccatorum, & copioſior per gratiam aſſumptio renaſcentium. Augemur renouandis, creſcimus reuerſis. Lauant aquæ, lauant lachrymæ. Inde eſt gaudium de aſſumptione vocatorum, hinc lætitia de abſolutione pœnitentium. Cuius peccatoris cor adeo frigore criminum induruit, vt non colliqueſcat calore pietatis, dum audit vocem ſæpe dicti ſacerdotis Chriſti pro foribus Eccleſiæ dicentis, per turbas ſuas rationales: Venite, venite, venite. filii audite me, timorem Domini docebo vos? Nam vt probemus hanc eius eſſe vocem, ſumptum eſt hoc de pſalmo triceſimotertio, cui titulus inſcribitur. Pſalmus Dauid cùm commutauit vultum ſuũ coram Abimelech, & ferebatur de manibus ſuis & dimiſit eum & abiit. Eſt autem celeberrimum in ſcripturis ſacris & iam à nobis dictum eſt, Dauid, id eſt, manu fortem & deſiderabilem, qui fugiens perſecutionem Saül, venit ad Achis, qui hic appellatur Abimelech, & coram illo immutauit vultum ſuum, & ferebatur in manibus ſuis, ſignificaſſe Dominum Ieſum, qui coram Abimelech, quod interpretatur patris mei regnum, ſcilicet coram Iudæis immutauit vultũ ſuum, id eſt, ſacrificandi ritum, quando immolato iam Paſchæ veteris agno, ſumens panem & vinum ferebatur in manibus ſuis dicens: Hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus. Hoc autem hac remiſſionis & gratiæ die factum eſt. Cùm ergo tantus Pontifex Deo patri aſſiſtit, tenens panem & vinum, & inuitat omnes ad corporis & ſanguinis ſui conuiuium, nullum iuſtum, nullum exſpiens peccatorem, dicenſque per ora Pontificum: Venite filii, audite me, cuius peccatoris vel ſaxeum pectus ad lamentum pœnitentiæ non emollatur? Magna vox inuitantis eſt, magnus & capax ſuſcipientis ſinus eſt, omnes Eccleſiæ patent ianuæ, vt aduertas neque ab auſtro, neque ab aquilone venientes, id eſt, neque iuſtos, neque peccatores debere prohiberi quin accedant ad apertos diuinæ miſericordiæ fontes.

De Lotione pedum, ſimul & officio.
CAP. XX.

QVod Dominus & Deus omnium pedes lauit diſcipulis ſuis, dupliciter nos videlicet morali pariter atque allegorico ſenſu inſtruit. Si enim, inquit, laui pedes veſtros, Dominus & magiſter, quanto magis vos debetis alter alterius lauare pedes? Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita vos faciatis. Quomodo nos, cum ſimus puluis & cinis, non erubeſcamus rigidam ceruicem, & ſtaturam, ad quam nemo noſtrum cogitans cubitum vnum poteſt adiicere, in contemptum noſtri ſimilium erigere, cùm audiuimus humani plaſmatis opificem, ſolo flexis genibus curuatum, lauandis diſcipulorum ſe applicuiſſe veſtigiis? Hoc igitur facto, validum contra ſuperbiam noſtram ſuæ humilitatis poſuit exemplum. Quod ideo iam moriturus egit, vt eorum, quos ſuos conſcribebat hæredes, mentibus arctius inhæreret. Solent enim piis & amantibus filiis arctius inhærere dicta vel facta, quæ pater moriens vltima dixit, quæ mandauit, quæ locutus eſt, quæ rogauit, aut iuſſit. Porrò per hoc humilitatis opus, maius aliquid myſticè ſignificauit quod ideo prætereundum non eſt, quia totum inde officium hodiernæ Miſſæ pendet. Per hoc namq; quodammodo eloquens eſt, quia ſurrexerat a cœna, id eſt, a conuiuio paternę glorię, & poſuerat veſtimenta ſua, ſemetipſum enim exinaniuit, formam ſerui accipiens, & terrena carne noſtra, quaſi linteo (cuius vtique materia naſcitur e terra) pręcinctus, ſanguinem ſuum effudit velut aquam in peluim, atque inde quotidie lauat pedes noſtros, cùm illum in remiſſionem peccatorum noſtrorum ſumimus. Pedes quippe noſtros, id eſt, actus noſtros quotidiè neceſſe habemus lauari, quamuis ſemel loti per baptiſmum, toti ſimus mundi per fidem. Si dixerimus, quia peccatũ non habemus, & ſic lauari pedes noſtros recuſauerimus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quamuis lotus, quamuis mundus eſſet Petrus, & ſi, inquit Dominus, non lauero te, non habebis partem mecum. Cui par eſt illud, quod alibi dicit: Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. Secundum hunc veracem, & a patribus approbatum huius Euangelicæ lectionis ſenſum, rectè illa de Apoſtolo præmittitur lectio: Conuenientibus vobis in vnũ, iam non eſt Dominicam cœnam manducare, &c. Illic enim oſtenditur, qualiter hoc ſacramento lauemur, & non iudicium nobis manducemus & bibamus, videlicet vt probet ſe quiſque noſtrum, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Nullo quippe alio modo melius à ſordibus terrenorum actuũ purificamur, ſi non peccata noſtra fouentes, ſed odio habentes, & toto corde fugientes, ad hanc menſam accedimus. Quoties ſancto altari aſſiſtimus, Chriſti vtiq; perſonam, vicemque gerentes, ſicut ſuo loco iam dictum eſt. Nam & Apoſtolus dicit: An experimentum vultis eius, qui in me loquitur Chriſtus? quoties hæc eius verba ſuper panem vinumque effundimus: Hoc eſt corpus meum: Hic eſt calix ſanguinis mei, &c. ipſe miniſter ſpecioſus & elegans, qui non venit miniſtrari ſed miniſtrare, de Miſſa quodammodo atq; complicata imperii ſui purpura, byrrho ſuſtrictus byſſino, totuſque miniſtrorum in morem expeditus, propinaturus nobis calicem ſalutis cum pane vitæ, aureum liquidumque diuinitatis ſuæ ſuperfundit pigmentũ, atque ita ſingulis ſubminiſtrans haurientibus nobis in gaudio, infundit vſque in interiores ſenſus animæ, purificat eos; qui terrena curantes, & ſi non penitus ea conculcent, tamen non poſſunt omnino euadere, quin ex aliqua parte vel leuiter ſordidẽtur. Quod, quanta charitate & humilitate faciat, vt ſciremus, illud nobis ſui corporis & ſanguinis ſacramentũ traditurus, prius pedes lauit, ſicut iam dictum eſt, per hoc ſimile purificationem illam decentiſſimè commendans. Rectè ergo talis Apoſtolica lectio iam dicto pręmittitur Euangelio. Quia verò poſtquam lauit pedes eorum, accepit veſtimenta ſua: & cùm iterum recubuiſſet, dixit eis. Scitis, quid fecerim vobis, &c. apte hęc offerenda ſequitur: Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me. Non moriar, ſed viuã, & narrabo opera Domini. Poſtquam enim miniſterium noſtrę ſalutis omne peregit, recepit veſtimenta glorię & claritatem, de qua dixerat orans in forma ſerui: Clarifica me tu pa-

ter apud temetipſum claritate, quam habui prius quàm mundus eſſet apud te: & recumbens iterum in dextera A Luc. 24 Dei aperuit illis ſenſum, dato Spiritu ſancto vt intelligerent ſcripturas, & ſcirent quid fecerit eis: & tunc impletũ eſt, quod multo ante prophetatũ, nunc eo reſpe- Rom. 6. ctu canitur, vt dictum eſt. Quod enim hic dicitur: Non moriar, ſed viuam, hoc eſt, quod Apoſtolus ait: Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur, quod enim viuit, viuit Deo: ex illo recubitu ſuo. Narrabo, inquit, opera Domini, & dicit: Scitis quid fecerim vobis, per interpretem ſuum Spiritum ſanctum, quem dedit nobis. Reliqua patenter ad eundem ſenſum pertinent.

Cur à prælatis lauari debeant pedes ſubditorum.

CAP. XXI.

B INtereà valdè notandum eſt, quam verè, quam ſapienter nobis conſuluit in eo quoque, quod exterius egit, dum Apoſtolos ſuos, omneſque prælatos Eccleſiæ, talis ſeruitii quodammodo vectigales eſſe voluit, vt ſolenni more ſubditorum ſuorum pedes exemplo ſuo lauare debeant. Per hoc enim quotannis inculcat, & re- Luc. 22. plicat id, quod ait Luc. xxii. Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem habent ſuper illos, benefici vocantur, vos autem non ſic, ſed qui maior eſt veſtrum, fiat ſicut minor, & qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator. Valde namq; repugnantia ſunt dominari vt reges gentiũ, & ex debito iuſſuque regulæ Euangelicæ lauare pedes in modum ſeruorum. Vnde vnus ex magnis Apoſtolis. Non prædicamus, inquit, noſmetipſos, ſed Ie- 2. Cor. 4. C ſum Chriſtum, nos autem ſeruos veſtros per Deum. Sed non in vitiis ſuis poſſunt ſubditi hac libertate vti. Cum enim homines vitioſe viuũt, beſtiales, id eſt, beſtiis ſimiles fiũt. Vt autem prælati Eccleſiæ beſtialibus dominentur, vetus quoq; illis auctoritas ſuffragatur, qua creatis primis hominibus præcipitur, vt beſtiis terræ dominen- Gen. 1. tur. Igitur vbi ſubditi ſimiles fiunt beſtiis, illic Euangelicus homo dominari ſe debere iure recognoſcit. Dum ergo prælati ſubditis ſuis hac die pedes lauant, dum cibum reuerenter porrigunt, potumq; miſcent, perit auctoritas dominandi, totumq; regnum gentium & eorum, qui poteſtatem habentes benefici vocari affectant, deprimitur in ipſis ſupercilium. Quod autem lotis pedibus diſcipulorum os ſuum aperuit Dominus, ſermonemque edidit ſplendidiſſimum, quo paracletum illum D tam ſedulè repromittit Spiritũ ſanctum, quoque & nos, lotis eius exemplo pedibus, eundem ſermonem legimus vel audimus, hoc ſignificat, quod non niſi lotis & mundis gratia ſancti Spiritus oſtenditur. Vnde & in Apoca- Apoc. 21. lypſi, cùm Ioanni dixiſſet angelus: Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, & faciens iniquitatem & mendacium, protinus adiungitur: Et oſtendit mihi fluuium aquæ vitæ, tanquàm cryſtallum, procedentem de ſede Dei & agni. De hoc fluuio & in Ezechiele legimus: Vidi Ezec. 47 aquam egredientem de templo à latere dextro, & omnes, ad quos peruenit aqua iſta, ſalui facti ſunt. Non enim omnes, ad quoſcumq; peruenit viſibilis baptiſmi fons, ſalui fiunt: Alioquin Simonem Magum, viſibiles Act. 8. baptiſmi aquas ingredientem, ſalus non refugiſſet: ſed E de hoc vitæ fonte, paciſq; fluuio dictum eſt, penes quem eſt omne arbitrium ſalutis, quem Dominus ſupradicto modo purificatis hoc ſubſequenti ſermone ſe daturum repromittit.

De mandato pauperum.

CAP. XXII.

MAndatum quod agitur inter pauperes, non omnino eiuſdẽ rationis eſt. Illud enim Chriſti, hoc Eccleſiæ eſt. Illud diei præſentis, hoc præteriti ſpectat Ioan. 12 hiſtoriam ſabbati. Sabbato namque, quando venit Dominus Ieſus Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit, Maria accepit libram vnguenti nardi paſtici pretioſi, & vnxit pedes Ieſu, & extersit capillis ſuis pedes eius, & domus impleta eſt ex odore vnguenti. Mulierem illam imitatur Eccleſia, pedes Domini vngens, id eſt, pauperes eleemoſynis refouens, qui licet infima, tamen eius membra ſunt, & ſicut pedes, ita magni corporis eius, extremæ reputãtur partes. Hos pedes ca- 1. Cor. 12. pillis ſuis terſit, id eſt, ſuperfluis rerum ſuarum refecit, ſicut Apoſtolus ait: Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat. Hoc ergo mandatum Eccleſiæ obſequium eſt, ideoque cuncta congregatio pedes lauat pauperum: in illo autem ſoli, vt dictum eſt prælati, vice Chriſti deſeruiũt. In quo pulchre Dominum ſuum Eccleſia præuenit, vt antequam Chriſtus diſcipulorum pedes lauet, ipſi diſcipuli pedes Chriſti, id eſt, pauperum & lauent, & eleemoſynæ vnguento vngant: & domus, in qua Chriſtus præſens futurus eſt, hora qua pedes noſtros ipſe per prælatos noſtros lauabit, præparetur, impleta huius odore vnguenti. Hæc ita eſſe, ex eo quoque perſpicuum eſt, quod cantamus in diebus illis: mulier ergo Maria vnxit pedes Ieſu, & exterſit capillis, & domus impleta eſt ex odore vnguẽti, cauſæ huius reſpectu rationabilis mos inſtitutus ab iis, apud quos religionis ſtudiũ feruentius eſt, hoc modo tenetur. Primùm pauperes intra clauſtrales officinas introducuntur, & antequam fratres debitum illis in lauandis pedibus charitatis exhibeant obſequium, diſcumbunt ad conuiuium, ſufficientibuſque ferculis reficiuntur. Nimirum tunc in illis Matt. 10 Chriſtus ſuſcipitur in Bethaniam, id eſt, domum obe- 25. dientiæ, fideſque non vana gratulatur ibi ſe illi cœnam feciſſe. Tunc cuncta congregatio conſurgens tanquam mulier illa Euangelica, Maria quippe illa typum Eccleſiæ geſſerat, conſurgens, inquam, de menſa, ad quã conſidens & modicè guſtans, ieiuniũ fregerat propter tantum hoſpitem (qui proculdubio in pauperibus ſuſcipitur) conuenientante pauperes, ferens libram vnguenti, id eſt, intentionem eleemoſynæ, ſuauiter coram Chriſto redolentis, & procumbens coram illis, ſic per omnia tanquam Chriſto deſeruiuit.

Quod per horas trium dierum Eccleſia ſuum ordinem non ſeruat. CAP. XXIII.

COnſummatis Miſſarum ſolenniis, quæ ob cauſas ſupradictas feſtiuè celebrata, mediis triſtitiæ nebulis, vt iam dictum eſt, quaſi ſol interfulſerunt, ſtatim profundiora eiuſdem triſtitiæ ſequitur & augeſcunt ſilentia. Non enim Eccleſia ſuum ordinem ſeruat, quem à vigiliis nocturnis eiuſdem diei mutare atq; imminuere iam cœperat. A nocturnis ergo vigiliis incipientibus, tantæ mutationis ſeu diminutionis cauſas breuiter exequi cupimus.

De inuſitatis trium noctium vigiliis.

CAP. XXIV.

PRimò dicendum eſt, harum trium noctium vigilias, quas & inuſitato ordine decantamus, & in tenebris conſummamus, exequias eſſe triduanæ mortis Domini, & ideo mortis eiuſdem luctui quintæ feriæ vigilias attributas, quia veſperam ſabbati, noctemque ipſam, quæ luceſcit in prima ſabbati, non decuit exequiarum planctui deputari, cuius medio reſurgens Dominus, totam Matt. 28 noctem ipſam cum præcedente veſpera victoriæ ſuæ gaudiis illuſtrauit. Ex tunc namque cœptum eſt, vt in omni ſolemnitate diem præcedat nox, ſemperq; veſpe- Luc. 24 ra futuræ diei claritate præfulgeat. Vt ergo triduanæ mortis Domini, triduo peragamus exequias, noctem feriæ quintæ aſciuimus ſimul, quia miſerrimi Iudæ infami commercio iam venditus fuerat Dominus. Itaque quod canonici nunquam in priuatis diebus, monachi verò neque priuatis neque ſolennibus vnquam facere conſueuerunt vterque ordo vigilias cum nouem expendit lectionibus, tali ordine, taliſque ſchemate, vt parum aut nihil ab officio defunctorum diſtare videatur.

Cur initia fineſque omittimus. CAP. XXV.

NOn ſolum autem, ſed & cunctæ diei ſic trãſigun- tur horæ, vt neque initium neque finem habeant conſueto more. Et rectè. Nam Dominus noſter, qui initium & finis eſt, ſicut ipſe ait: Ego principium qui & loquor vobis. Et alibi: Ego ſum *alpha* & *omega*, initium & finis: ipſe, inquam, qui eſt caput noſtrum principium q; Ieſus Chriſtus per hos dies ablatus eſt nobis, traditus in manus impiorum, & inter iniquos proiectus. Itaq; rectè iucunditatis noſtræ laudibus, id eſt, regularibus horis capita præcidimus, fineſque earum ſub ſilentio abſcondimus, & inter pſallendum, Gloria patri, omnino ſubtrahimus.

Cur candelæ extinguantur. CAP. XXVI.

QVod candelæ extinguuntur, illud ſignificat, quod crucifixo Domino tenebræ factæ ſunt ſuper terram, ab hora ſexta vſq; in horam nonam, imò idipſum ſignificat extinctio cãdelarum, quod tenebræ illæ ſignificauerunt, ſcilicet excæcationem Iudaicæ gentis, quæ prius occiſis prophetis & lapidatis eis, qui ad ſe miſſi fuerant, tandem occiſo ipſo Domino prophetarum, merito in tenebris perfidiæ proiecta & a lumine vultus derelictã eſt. Numeroſa quippe luminaria, quæ ſurgentes ad vigilias ardentia reperimus, vniuerſos ſignificant ſanctos, qui prophetico ſermone lucentes, ſolemque iuſtitiæ naſciturum & paſſurum, tanquã ſtellæ præuiæ nunciantes, lumen diuinæ ſcientiæ populo illi diuerſis temporibus infundere miſſi ſunt. At illi, vitam eorum extinguentes corporalem, cęcitatem ſibimet intulere ſpiritualem, tandemque audire meruerunt, vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti, &c. Igitur candelæ in eo, quod ſingulæ poſt ſingolos extinguũtur pſalmos, prophetas ſignificant, qui ſinguli expleto prophetiæ ſuæ miniſterio, ab illis occiſi ſunt. Illa quoque, quæ vltima non maior cęteris extinguitur, ipſum Dominum ſignificat, qui reputatus quaſi vnus ex prophetis, tãdem occiſus eſt: poſt quem nullus apud illos propheta ſurrexit, & hic extinctus, profundas illis erroris & perfidiæ tenebras reliquit.

Quid tropi ſignificant. CAP. XXVII.

PLeriſque moris eſt, vt extinctis luminaribus, in ipſis tenebris lugubres tropi, præcinentibus cantatoribus & choro reſpondente, flebili modulatione decantentur, incipientibus à Kyrie eleiſon. Significant autem lamenta ſanctarum mulierum, quæ (vt in Euangelio le- Luc. 17 gimus) lamentabantur Dominum, ſedentes contra ſepulchrum.

De nouo igne. CAP. XXVIII.

AMiſſo igne, qui ad matutinos, vt dictum eſt, extinguitur, ad lapidem per eoſdem tres dies confugimus, vt vel lapidem percutientes, ex abſtruſis eius venis ignem occultum eliciamus, vel liquidum cryſtalli lapidem ſereno cęlo ſoli obiicientes, radium eius traiectum, per eiuſdem cryſtalli orbiculum ſpectabili miraculo in ſubiectam ſuſcipiamus eſcam. Nimirum per hoc nobis pulchrè depingimus, quod Deus, qui dixit de tenebris lucem ſplendere, illuceſcat in cordibus noſtris ad illuminationem claritatis ſuæ per mortem Chriſti, quem 2. Cor. 4 (ſicut in matutinis præfiguratum eſt) Iudęi ſibimet extinxerunt, & tenebræ factæ ſunt: Lapis enim, cum de il- Pſal. 117 lo ignem ſic excipimus, Chriſtum ſignificat, quem lapidem reprobauerunt ędificantes, qui factus eſt in caput anguli. Vnde & in benedictione eiuſdem ignis oratio talis eſt: Deus, qui per filium tuum, angularem ſcilicet lapidem, charitatis ignem tuis fidelibus contuliſti, productum è ſilice, noſtris profuturum vſibus, nouũ hunc ignem ſanctifica, &c. Prudentius quoq; in hymno ſuo, qui cantatur in ſabbato ſancto, cùm dixiſſet: Lumina A nos tamen mõnſtras ſaxigeno ſemine quærere, vt oſtenderet fieri hoc ad commemorandum illud, quod de lapide Chriſto procedit nobis ignis ſancti Spiritus, protinus adiunxit, ne neſciret homo ſpem ſibi luminis in Chriſti ſolido corpore conditam, qui dici ſtabilem ſe voluit petram, noſtris igniculis vnde genus venit. Lapis ergo, quem percutientes ignem elicimus, Chriſtum ſignificat, qui percuſſus verbere crucis, Spiritum ſanctũ nobis effudit. Quòd ſi cryſtalli lapidem ſoli obiicimus, eſcamque ſubiicimus, vt mediante cryſtallo carbones extincti reuiuiſcant aſpectu phœbeæ lampadis, illud nobis grauiſſimè commemorari debet, quod mediator Dei 1. Tim. 2. & hominum, homo Chriſtus Ieſus, inter Deum extinctoſque homines medius interueniens, noſtræque infir- B mitati vſq; ad mortem appropinquans, longè à nobis ſecretum ignem, id eſt, ſancti Spiritus altiſſimam diui- Luc. 12. nitatem infundit, ignem vtiq; Spiritus ſancti, quem, ſicut teſtatur ipſe, venit mittere in terram, & voluit vehementer accendi. Non enim vana religio eſt, ſolenni proceſſione ad noui ignis benedictionem exire. Eamus, Heb. 13. inquit Apoſtolus, ad eum extra caſtra, improperium eius portantes. Procedentes namque ad illum ignem meminiſſe debemus exeundum nobis eſſe ad eum, quẽ Iudæi extra caſtra ciuitatemque ſuam proiecerunt, vt per ignem ſancti Spiritus vitam æternam habeamus, credentes in eum, quem illi à præſenti vita extinxerunt. Deinceps imminente veſpera, maiora triſtitiæ ſequuntur incrementa. Altari ſpoliantur, vino & aqua lauantur, campanæ conticeſcunt, omnes, præter vigilias no- C cturnas, regulares horas abſorbet triſte ſilentium. Vſum nouimus, myſteria requiramus.

Cur campanæ non ſonant. CAP. XXIX.

SIgna Eccleſiæ, quæ campanas dicimus, ſanctos Chriſti præcones ſignificare, ſuo loco iam dictum eſt, qui charitatis igne excocti, & diuina inſtructione formati, in protectione Dei cæli, tamquam in turri fortitudinis Pſal. 90. conmanentes, imò ſoſpenſa mente pendentes quadam fraternæ dilectionis corda commouentur, totaque die, & tota nocte commouentur, vt non taceant prædicare nomen Domini, dicentes: Qui reminiſcimini Domini, ne taceatis, & ne detis ſilentium ei. Notum eſt autẽ, primos huiuſmodi præcones, ſcilicet ſanctos Apoſtolos, Eſa. 62. nõ ſolum cõticuiſſe, ſed & relicto eo omnes fugiſſe. Pe- D trus quoq; cæterorum princeps, cuius ab ore primũ veritatis præconium in omnem terrã exiuit: dicẽtis: Tu es Matt. 16 Chriſtus filius Dei viui, vocem illam clariſſimã repreſ- Matt. 26 ſit, conticuit, Chriſtum reliquit, fugit, & negauit. Igitur ea hora, qua Dominus traditus eſt, rectè ſignis Eccleſiæ Eſa. 63. ſilentium indicimus, Chriſtumque ſolum torcular calcantem, ſolum in ligno crucis, extenſo corpore tympanizantem, teſtimonium veritati humili ac ſolitaria voce perhibentem, ligneo malleolo in tabula ſuſpenſo & perſonante, populumque ad Eccleſiam inuitante ſignificamus,

Cur altaria nudantur. CAP. XXX.

CVt altare nudetur ſcire volentibus facilè liquet, ſi E prius animaduerterint, quid ipſum altare ſignificet: Significat autem Chriſtum, quia ſic illud in templo quomodo Chriſtus toti corpori Eccleſiæ dignitate & honore præeminet. Quòd ſi & auctoritas deſideratur, Exod. 20 occurrit illa Domini dicẽtis per Moyſen: Altare de terra facietis mihi. Quod Beatus Gregorius ſic exponit: Altare de terra facere, eſt in incarnatione mediatoris ſperare. Tunc quippe à Deo noſtrum munus accipitur quãdo in hoc altari noſtra humilitas, id eſt, ſuper Dominicæ incarnationis fidẽ poſuerit, quicquid operatur in altari; ergo de terra oblatũ munus ponimus, ſi actus noſtros Dominicæ incarnationis fide ſolidamus. Cum itaque nudum altare conſpicimus, dignum illud memoria, quod magnificè propheta, flebiliterque deplorat, no-

Eſa. 53. ſtris intimis perſonare auribus, noſtris internis præſen- A
Pſa 44. tialiter debet apparere cōſpectibus. Ecce vidimus eum,
& non eſt ſpecies ei neque decor, & nos conſiderauimus eum deſpectum & nouiſſimum virorum, virū dolorum, & ſcientē infirmitatem. Verè languores noſtros
Philip 2. ipſe tulit, & peccata noſtra ipſe portauit. Hæc de paſ-
Cant. 5 ſione eius dicta eſſe perſpicuum eſt. Ille enim ſpecioſus forma præ filiis hominum, qui ſemetipſum exinanuit, formam ſerui accipiens, maximè in paſſione ſua viſus eſt non habens ſpeciem, neq; decorem, & quaſi abſcondi-
Eſa. 53. tus vultus eius. Nam anteà decorus incedebat, & magnificabatur ab omnibus: quia ſicut laudatur in canticis: Venter eius eburneus, dictinctus erat ſaphyris, id eſt, naturæ infirmitas interdū cæleſtibus in illo reſplen- B
debat miraculis. At tunc quia Dominus poſuit iniquitates omnium noſtrum, aſcendit ſicut virgultum eo-
Matt. 21. ram eo & ſicut radix de terra ſitienti. Illa facies eius & oculi, ex quibus, vt ait Hieronymus, igneum quiddam & ſydereum radiabat, verbi gratia, quando vendentes & ementes eiecit de tēplo, quod infinitus facere non poſſit exercitus, illa, inquam, facies nunc deſpiciebatur, a-
Ioan. 2. lapis cædebatur, velabatur, conſpuebatur. Vellebantur genæ eius, quæ ſicut areolæ aromatum gratum propè accedentibus ſpirabant odorē, ita conſentibus, benignitatem eius exprimebant & manſuetudinem. Manus eius, quæ ita faciles erant ad operanda miracula diuini beneficii, vt merito dictæ fuerint tornatiles, aureæ, plenæ hiacinthis, vinculis aſtrictæ ſunt, clauis confixæ ſunt. C
Cant. 5. Propter talia dictum eſt: Et aſpectus in eo non eſt, &
Eſa 53. non eſt ei ſpecies neq; decor. Inſuper hoc ad denudati altaris cauſam pertinet, quod idem Dominus veſtimen-
Ioan 16 tis ſuis ſpoliatus eſt. Milites namque, cùm crucifixiſſent eum, diuiſerunt ſibi veſtimenta eius, & fecerunt qua-
Gen 6 tuor partes, vnicuiq; militi partem. Et de tunica dixe-
Matt 21 runt: Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa, cuius
Pſal 79 ſit. Tale vinum bibit noſter Noe, quod interpretatur requies, ſ. Dominus Ieſus, in quo requiem inuenimus animabus noſtris: tale, inquam, vinum bibit ex vinea ſua, quam plantauit, ſcilicet ex gente Iudaica, quam de Ægypto trāſtulit, quia cunctis amaritudinibus inebriatus, ſoporatus eſt ſomno mortis, & in cunctis à diuinitatis ſuæ gloria nudatus ad tempus apparuit. Cùm ergo altare Chriſtum ſignificet, rectè ob commemorationem horum, veſtitu & ornatu ſuo ſpoliatum eſt.

Cur vino & aqua lauentur altaria.
CAP. XXXI.

Roman. 16 CAuſa verò, cur lauentur altaria, non minus his, quę dicta ſunt, ſcientem delectat. Videlicet idcirco illa lauari inſtitutum eſt, quia Dominus noſter, quē altare ſignificat, vt dictum eſt, de latere ſuo lancea militis perforato ſanguinem & aquam effudit. Ideo lauantur vino & aqua. Vinum enim pro ſanguine, in ſacramento quoq; ſacrificii, ipſo Domino auctore, aſcitum eſt. Sanguinem, inquam, & aquam effudit de latere ſuo ſummus noſtræ opifex ſalutis, quæ prima ſunt eiuſdem elemēta ſalutis. Sanguine redimimur, aqua abluimur. Hæc enim aqua, prima ſui fuit origo baptiſmi, quo baptizamur nos, quem à nullo accepit, ſed ipſe primus eius auctor extitit. Hoc ideò dicimus ne putemus illum à Ioanne ſuum accepiſſe baptiſmum, quod Romana auctoritas non concedit, Gręcorum contradicens traditioni, vt die Ephiphaniæ baptiſmum celebremus, ſicut in nocte paſchali (quod & ſupradictum eſt) vbi de die Ephiphaniæ mentio facta eſt. Sed de origine baptiſmi opportunius dicemus, cum de morte Domini in ſequenti paraſceue, vel ſabbati ſancti officio, tractatus vel ordo cauſarum popoſcerit. Sciendum autem, quòd rectius faciunt hi, quos & nos imitamur, & ordini Euangelico magis eorum propinquat conſuetudo, qui hodie quidem, id eſt, feria quinta, altaria nudant, ſed ipſa die paraſceue lauāt. Nam hac feria quinta cœpit quidem Do- B
minus ad veſperam agonizari, ſed feria ſexta ſanguinem & aquam de latere ſuo lāceatus effudit. Idcirco & cum cantu ad paſſionem pertinente, vel cum pſalmodia pœnitentiali lauare conſueuimus. Hiſpidi quoque ramuſculi, cum quibus lauantur, flagella ſignificant, quæ pectus illud ſacratum Deique capax atrociter ſecuerunt. Non enim diuinitas inhabitans paſſibilitatem carnis excluſerat, ſed veros dolores, veraſque virgarum vibices in illo noſtra caro pertulit.

Cur horas ſub ſilentio cantamus.
CAP. XXXII.

C QVòd non ſolùm campanarum clangor ſileſcit, ſed Luc. 6.
regularium quoque concentum horarum noſter omnino chorus abſcondit, illud ſignificat, quòd Apo- Matt. 9
ſtoli Chriſti non ſolùm prædicare ceſſauerunt, vt ſoliti fuerant circuire per caſtella euangelizantes & curantes vbique, ſed & nocte hac, poſtquam hymno dicto exierunt cum illo in montem Oliuarum diffugientes & oppreſſi triſtitia, cuncti à laude communi conticuerunt. Idcirco autem à completorio profundum hoc incipitur ſilentium, quia circa hanc horam, cùm dixiſſet diſcipulis: Ecce appropinquauit qui me tradet, ipſi graues eſſe cœperunt, & præ triſtitia dormitabant, tandemque vbi turba. & qui vocabatur Iudas, venit, cùm tenerent eum, relicto eo, omnes fugerunt. Nec quiſquam ex illis ad eum proprius iam acceſſit, niſi diſcipulus, ille, qui, vt Ioannes ait, notus erat pontifici, quique dixit Oſtiariæ, Ioan. 18.
& introduxit Petrum, quem Hieronymus ipſum fuiſſe
D Ioannem aſſerit.

Cur Matutinas ſicut horas ſub ſilentio non dicamus.
CAP. XXXIII.

QVæri hic poteſt, cur cùm diurnas horas triſte ſilentium operiat, nocturnas vigilias vel laudes intecta melodia depromat? Ad quod dicendum, tempus aliud per diem, aliud ſignificari pernoctem. Nam diurnis horis præſentiam ſignificamus Dominicæ paſſionis, nocturnis autem vigiliis tempora priora, per quæ futuram eandem paſſionem prophetæ prænunciauerunt. Qui quia non tacentes interfecti ſunt, idcirco nobis voces illorum proferentibus candelæ, vt ſupradictum eſt, extinguuntur, quarum vltima, quæ extinguitur ad canticum Euangelii, ipſum Dominum, qui Euangelizans occiſus eſt, ſignificat.

Libri Quinti Finis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS

LIBER SEXTVS.

De Paraſceue. CAP. I.

DIes ſextus ab illo quo Dominus noſter ciuitatem Hieruſalem cum gloria, quam mox inuidia ſequeretur. ingreſſus eſt, illudeuidentius cõfirmat, quòd ſuperius commendatum eſt, ſcilicet hanc hebdomadam humanæ reſtaurationis reſpondere myſteriorum ordine, primæ illi hebdomadæ mundanę creationis. Nam hominem, quem in illius ſexta feria creator mirabiliter condidit, in huius nihilhominus ſexta feria idem ipſe Saluator mirabilius redemit. Dies hic paraſceue vocatur, paraſceue autem præparatio interpretatur: Quo nomine Iudæi, qui inter Græcòs conuerſabantur, ſextam ſabbati, quæ à nobis ſexta feria nunc nuncupatur, appellabant: quod eo videlicet die, quæ in ſabbatum forent neceſſaria, præparar , iuxta quod de manna quõ-
.61 dam erat præceptum, Sexta autem die colligetis duplũ, &c. Qui verò inter Romanos vitam ducebant Iudæi, vſitatius eam latinè cœnam purã cognominabant. Quia verò ſexta die homo factus, & tota mundi eſt creatura perfecta, ſeptima autem conditor ab opere ſuo requieuit, vndè & hanc ſabbatum, id eſt, requiem vocari præcepit; rectè Dominus eadem die ſexta crucifixus, humanæ reſtaurationis impleuit arcanum. Vndè, cùm acce-
..19. piſſet acetum, dixit, Conſummatum eſt, id eſt, ſexta die, quod pro mundi refectione ſuſcepit, totum eſt opus perfectum.

Cur hac die Miſſa non cantetur.

CAP. II.

DE hac die primum illud quæritur. cur officium non habeat, immo (quod maximè mirum videtur) cur à Miſſarum ſolenniis vacet, cùm paſſio Dominica, quæ hac die celebrata eſt, ſacrificii principiũ, noſtræque ſalutis ſumma ſit. Videretur namque iure tanta res ſolennibus ſummè celebranda eſſe gaudiis. Si enim martyris vnius cuiuſlibet annua dies, qua per paſſionẽ mortis ad immortalitatis gloriam tranſmigrauit, feſtiuis honoratur gaudiis: & meritò, quia precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius: cur dies hæc ſolennium
Pſa.115 gaudiorum orbata eſt inſtrumentis, qua martyrum & ſanctorum omnium rex ſanctis omnibus antiquis & nouis per mortem ſuam paradiſum aperuit, & latroni quoque, cui dixit: Hodie mecum eris in paradiſo, hoc die ſolutum eſt admirabile precium, cuius pondere, vt cantamus, captiuitas mundi redempta eſt, inferni clauſtra confracta ſunt, & cæleſtis nobis aperta eſt ianua regni. Quæritur ergo, cur adeo publicis gaudĳs exempta ſit, vt nec Miſſarum lætitiam ordinis Eccleſiaſtici auctoritas illi aſcripſerit. Vndè conſulto gratiæ cęleſtis oraculo, breuiter aliquid ſuper hoc capitulo dicendum eſt.
Galat.6 Gloriari quidem (vt Apoſtolus ait) nos oportet in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in gratia tanti precii, quod pro noſtra redemptione datũ eſt, fideliter cunctis poſthabitis exultare gaudiis. Sed ſunt aliqua, quę gloriam hanc, & exultationem noſtrã nimium nimiumque obnubilant. Primum noſtrę conſcientia cauſę, propter quam imperioſa ſanctę Trinitatis charitas hominem tantę reuerentię, tantęque dignitatis, qui cum Deo
Ro.8 verbo vna perſona eſt, hominem inuocantem, & morti nihil debentem, morti addixit, ſicut Apoſtolus ait: Proprio filio ſuo non pepercit Deus, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Non enim ita gaudere debemus de gratia tradentis, vel de charitate morientis, vt non etiam doleamus, quòd tanto Domino tormentorum, & mortis cauſa fuimus. Siquidem non gaudere, ingratitudinis: non dolere autem, crudelitatis eſt. Non ita ſimus incauti laudatores prouidentiæ, vel præſcientiæ Dei, vt præſcientiam eius & ordinationem idem eſſe arbitremur. Non enim hæc, id eſt, præſcientia & ordinatio Dei, æqualia ſunt, aut conuerti poſſunt, quia præſciuit Deus quidẽ omnia, quæ ordinauit, ſed non præordinauit, vel prædeſtinauit vt fierẽt omnia, quæ præſciuit. Nã de homine, cũ faceret eũ, duo præſciuit, ſcilicet & quomodo per fraudem diaboli decipiendus eſſet; & quomodo per omnipotẽtiam ſuã deceptum & perditũ reſtaurare poſſet. Hæc, inquam, duo pręſciuit: ſed eorum alterum, id eſt, lapſum hominis, fieri permiſit, ad cumulum diabolo debitæ damnationis: alterum autem, id eſt, reſtaurationem eius præordinauit, vt (ſicut ait Apoſtolus ad Epheſios) innoteſceret principatibus & poteſtatibus in Eph. 3 cæleſtibus, per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei. Vndè & Hieronymus in commento eiuſdem Epiſtolæ: Si, inquit, principatibus, & poteſtatibus in cælis, quas ſanctas miniſtraſque Dei accipere debemus, ignota fuit multiplex ſapientia Dei, quę nunc eis per Eccleſiam reuelata eſt, quantò magis Patriarchis & Prophetis ignota fuit quos ſuprà, non ignoraſſe myſteria Chriſti, ſed ita vt † Apoſtolus neſciſſe, monſtrauimus. Multiplex † apoſtolos quippe ſapientia Dei per Eccleſiam eius, nunc & principatibus & poteſtatibus reuelata eſt, quam olim Deus futuram in ſua mente decreuerat, & nunc eſſe perfectam ex eo, quod videmus agnoſcimus. Crux itaque Chriſti non ſolũ nobis, ſed & angelis cunctiſq; in cęlo virtutibus profuit, & aperuit Sacramentum, quod ante neſciebant. Deniq; ad cœlum cum corpore reuertentem mirantur & dicũt: Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? Iſte formoſus in ſtola ſua. Et in alio Eſa. 63. loco: Quis eſt iſte rex glorię, Dominus virtutum, ipſe Pſal. 23. eſt rex glorię; Non ergo putemus diuinę ordinationis vtrumq; fuiſſe, & hominis lapſum, & eiuſdẽ reſtitutionem: ſed pręſcitũ quidem lapſum fieri permiſiſſe Deum, ad diaboli damnationem: reſtaurationem autem pęordinaſſe, ad multiformis ſapientię ſuę oſtentationẽ. Et Rom. 3. non ſicut blaſphemamur, inquit, Apoſtolus, & ſicut aiunt quidam nos dicere: Faciamus mala, vt veniãt bona, quorum damnatio iuſta eſt. Dixerat enim: Vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia. Quod quidam iuſtè damnandi ſic peruertebant vt illum dixiſſe aſſerent, quod oporteat nos facere mala, vt veniant bona. Quorſum hæc? Videlicet vt aduertamus, quia multò magis Deus, cùm faceret hominem, nec voluit, nec vllo modo dixit: Fiant mala, vt veniant bona: ſed eo nolente, eo prohibente, mortemque comminante diabolo conſentiens homo malum fecit: Deo autem diſponente, bonum venit. Et vbi abundauit peccatum, in tãtum ſuperabũdauit gratia, vt quia ſatisfactionem pro culpa nullus debebat, niſi homo, nulluſque ſoluere poterat, niſi Deus miſeratus Deus homo fieret: qui cùm pro ſe nihil morti deberet, moriendo pro nobis debitum noſtrum ſolueret. Igitur noſtræ, vt ſuprà dictum eſt, conſcientia culpæ gaudium noſtrum reuerberat, vt non exultemus hac die, ſed ambulemus demiſſo capite: quia vulnera a-

Pſal. 68 la noſtra ſe- erunt crimina, quia contumaces ſerui com-
miſi- us, q uod vapulat ille omnium dominus, quia quæ A
ille esoluit, nos rapuimus. Deinde Euangelicæ quoque
auctoritatis eſt, & ex Domini dictis accepimus, vt hac
die gaudere Iudæis relinquamus, & nos contriſtemur.
Ioan. 16 Nam cùm dixiſſet: Modicum & iam non videbitis me,
& iterum modicum & videbitis me, ſecutus adiunxit:
Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos,
mundus autem gaudebit: vos autem cõtriſtabimini, ſed
triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Adhuc autem huic
tantæ rei triſtitiam conuenire probabili exemplo con-
firmat, dicens: Mulier cùm parit, triſtitiam habet, quia
Apoc 12. venit hora eius: cùm autem pepererit puerum, iam non
Ioan 10. meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt ho-
mo in mũdum. Mulieri quippe Eccleſiam ſuam aſſimi-
lat, quæ quia Chriſtum diligit, quem ex Deo patre geni- B
tum, in noſtram naturam ſuſcepit, recte hac die moriẽte
illo per mortem, quaſi per partum in vitam æternam &
in immortalitatis gloriam exeunte, triſtitiam habet, &
clamat in vtero habens, & clamat parturiens, & quia
Ioan. 16 poſtquàm reſurrexit, æterno ſuo regno natus, gauiſi
ſunt diſcipuli viſo domino, ſicut ipſe dixerat: Iterũ au-
tem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium
veſtrum nemo tollet a vobis, perpulchrè perfecta eſt,
quæ præmiſſa fuerat, mulieris ſimilitudo, quæ poſt-
quam pepererit, iam non meminit preſſuræ propter
gaudium, quia natus eſt homo in mundum.

Quod celebritas noſtra redemptionis à feria ſexta ad Dominicam transferatur. CAP. III.

DIfferendum eſt igitur gaudium tantæ ſalutis, tantæ
tamquam neceſſariæ redemptionis tanti precii, cu- C
ius pondere captiuitas mundi redẽpta eſt, inferni clau-
ſtra confracta ſunt, ianuæ cælorum apertæ ſunt, latro
pœnitentium exemplum, cum Domino Paradiſum in-
Luc. 23. greſſus eſt. Differendũ, inquam, vſque in diem tertium,
1. Cor. 15 quo tantus ille victor ſurrexit, quo nobis victoriam
ſuam annũciat, quo nobis in ſemetipſo, quid de nobis
ſperemus, oſtendit: & tunc pro redemptione animarum
quæ hac die patrata eſt, & pro reſurrectione corporum
quæ illa luce condita eſt: pro hoc, inquam, duplici mu-
nere, inenarrabilis, inæſtimabilis, infinitæ ſolennitatis,
dignitatis, toto corde, toto ore, totiſq; viribus celebran-
da eſt. Hac interim die triſtitia regnet, hac, inquam, die
triſtitiæ denominata, id eſt, triſti die cõtriſtemur ad pœ-
nitentiam, feria Dominicæ paſſionis noſtram pertrã- D
ſeat animam, claui manuum ac pedum eius carnem no-
ſtram configant, crux eius noſtram ſuſpendat concupi-
Exod. 3 ſcentiam. Cõpatiamur, vt conregnemus. Hodie non ſa-
crificemus, dum nobis hoſtia tollitur de manibus. Non
Ioan 19 ſacrificent amici, dum trucidant inimici. Dominus, in-
Deut 32. quit Moyſes, pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Quã-
diu ergo torcular calcat ſolus, & indumentum eius ſan-
guine conſpergitur, quamdiu ligatus deridetur, velata
facie colaphizatur, & alapatus, cõſputus, quamdiu illu-
ditur veſte alba indutus, itemque arundinem accipiens
in dextera, veſtemq; purpuream & ſpineam coronam,
clauorumque fiſuram, quibus in cruce pendens, legis
factus eſt maledictum, bibitque aceti poculum, quam-
diu tot opprobriis exaturatur, tandiu nos, id eſt, à mane
Matt 27 vſq; ad horam nonam, iuge ac profundũ tenemus ſilẽ- E
Luc 23. tium, mœrori amicam, & interiorẽ penetrantes medita
Ioan 19 tionis ſolitudinem, ſoluenteſq; cum Moyſe calceamen-
Matt 26 ta de pedibus noſtris, audiamus illũ tanquàm de medio
Luc. 3. rubi dicentẽ: Videns vidi afflictionẽ populi mei, qui eſt
in Ægypto, & gemitum eius audiui, & deſcendi liberare
eum. Nunc enim quaſi in rubo ſpinis inhæret, clauis cõ-
fixus, ſpiniſque coronatus, cruciſque arbuſtum guttis
ſanguinis, quaſi rubentibus pullulat moris, vt (ſicut ait
Matt 27 quidam) Triſtes purgantur ſanguine culpæ, quem con-
Luc. 23. torta rubus denſis cruciatibus edit.
Ioan. 19.

Cur hora nona conuenimus adorare crucem. CAP. IIII.

HOra autem fere nona, quando mox traditurus ſpi-
ritum clamauit voce magna, dicẽs Pater in manus
tuas commendo ſpiritum meum: videnſq; quod factum
A fuerat, & quod ſic clamens emiſiſſet ſpiritum, Centu-
rio, noſtræ fidei præcentor, clamauit & ipſe dicens: Ve-
re filius Dei erat iſte, iuſſitq; Pilatus ad petitionem Io-
ſeph reddi corpus, venitque Nicodemus ferens myrrhæ
& aloes quaſi libras centum, & acceperunt corpus Ieſu
& inuoluerunt linteis cum aromatibus: tunc, inquam
licuit his & aliis diſcipulis appropinquare, & querelas
tanto funeri depromere, paulatim dilapſis perſecutori-
bus: vel quia diutino Dominicæ mortis ſatiati ſpecta-
culo diſceſſerant: vel quia viſo terræmotu, quo velum
templi ſciſſum eſt, & petræ ſcaſſę ſunt, & monumenta Matt 27
aperta ſunt, territi diffugerant. Circa nonam igitur ho-
ram conueniamus & nos, & ſupremo funeri, non tam
Miſſale officium, quam funebrem exhibeamus plan-
B ctum, quem & hoc ordine peragimus.

De officio vel ordine adorandæ Crucis.

CAP. V.

NArrandam ſacræ paſſionis hiſtoriã illa duo præeſt
animalia, de quibus & cantamus: In medio duum
animalium innoteſceris: ſcilicet lex & prophetæ, quæ il-
li concorditer atteſtantur, iuxta quod Moyſes & Helias Abac 3
apparuerunt in monte, quando transfiguratus eſt, cum
eo loquentes. Nam prima lectio Oſeæ prophetæ eſt: In Matt. 17
tribulatione ſua mane conſurgent ad me: Venite & re-
uertamur ad Dominum, quia cœpit & ſanabit nos, per- Oſe 6.
cutiet & curabit nos, viuificabit nos poſt duos dies, in
die tertia ſuſcitabit nos. Secunda de Exodo eſt: Dixit Exod 12
Moyſes filiis Iſrael: Menſis iſte principium vobis menſium
primus erit in menſibus anni. Decima die menſis huius,
C tollat vnuſquiſq; agnum per domos & familias veſtras,
& immolabitis eum decimoquarto die menſis huius ad
veſperam, & reliqua. Prima ſane reſurrectionis præco-
nium eſt: ſecunda paſſionis, & eidem paſſioni, quę hac
die legenda eſt ſecundum Ioannem, proprie congruit:
maximè pro eo, quod idem Euangeliſta ſumpſit hoc ex Ioan 19.
illa teſtimonium: Os non comminuetis ex eo. Singulas
lectiones ſinguli ſequuntur tractus, quem cantum pro-
prium eſſe lugentium, longè ſupra in Septuageſima di-
ctum eſt, Primus nos ad tremorem excitare molitur, di-
cente Abacuc: Domine audiui auditum tuum & timui. Abac. 3.
Sic enim Abacuc hic ex eo, quod in certamẽ & luctamẽ,
vt ita dicã amplexu cum Deo congreditur, amplexantis,
id eſt, luctantis fortius eſt nomen: nullus enim, vt ait
D Hieronymus, tam audaci voce auſus eſt Deum ad diſpu-
tationem iuſtitię prouocare, & dicere ei, cur in rebus Ab. 1.
humanis tanta verſatur iniquitas? Vſquequo Domine
clamabo, & non exaudies? &c. Siquidem, hic Dei col-
luctator fortis & rigidus ſtans ſuper cuſtodiam ſuam, &
figẽs gradum ſuper munitionem, dum Chriſtum in cru-
ce contemplatur, & videt cornua in manibus eius, &
ibi abſconditam fortitudinem eius: timui, ait, & expaui,
quid nos longe impares, longeque minorem in die iu-
dicii fiduciam habentes, quando videbimus manifeſtam
in nubibus cęli fortitudinem illam, quam hic timet ab-
ſconditam in cornibus crucis, quę erant in manibus e-
ius? Quid facient tabulę, ſi tremunt columnę? Rectè
ergo, vt noſtrum tractus hic magis ac magis excitet ti-
morem, in pleriſque eccleſiis religione imitãdis ita can-
E tatur, vt poſt ſingulos verſus ſemper primus viciſſim
nunc à principio, nunc à medio repetatur. Sequens tra-
ctus: Eripe me Domine ab homine malo ſecundum ti- Pſal. 139.
tulum eiuſdem Pſalmi, qui eſt in finem pſalmus Dauid,
vox eſt eiuſdem manu fortis propugnatoris noſtri, pro
noſtra ſalute in paſſione ſua decertantis. & hęc illi ora-
tio hac de cauſa attribuitur, vt nos quoque ſimili exem-
plo in periculo exiſtentes, orationis deuotione à Domi-
no liberari mereamur.

Cur hac die legitur Paſſio ſecundum Ioannem.

CAP. VI.

QVamuis & ipſe ordo ſcribendi popoſciſſe videa-
tur, vt hac die poſt alios Euãgeliſtas paſſio Domini
ſecundum

cundum Ioannem legeretur, conſtat enim illum re-rſum de Pathmos inſula, vbi exilio relegatus fuerat, A oſt omnes Euangelium ſuum ſcripſiſſe vltimum: ta-en & hæc altera maior cauſa eſt, quia præſens inter-it, & cæteris adeſſe non audentibus ipſe, quia (ſicut ſeipſo ait, & ſicut Hieronymus perhibet) notus erat ontifici, fiducialius ſecutus eſt, & iuxta crucem ſtetit. antibus enim iuxta crucem Ieſu, Maria matre eius, & rore matris eius, cum vidiſſet Ieſus matrem ſuam, & ſcipulum ſtantem, quem diligebat, dicit matri ſuæ, ulier ecce filius tuus, deinde dicit diſcipulo: Ecce uer tua: Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in am. Et paulo poſt de ſe ait: Et qui vidit, teſtimonium rhibuit, & teſtimonium eius verum eſt.

Cur Euangeliſta ſuum interpoſuit teſtimonium.

CAP. VII.

NOn prætereundum tantæ huius rei ſacramentum, B cui ſanctus Euangeliſta tam diligenter ſuum in-poſuit teſtimonium, & congrua de ſcripturis ſubie-exempla. Dixerat enim, quia milites, qui fregerunt ura latronum, cum veniſſent ad Ieſum, & viderunt m iam mortuum, non fregerunt crura eius, ſed vnus litum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit nguis & aqua. Facta ſunt, inquit, hæc, vt ſcriptura pleretur, quæ dicit de eo. Os non comminuetis ex . Et item alia ſcriptura dicit: Videbunt in quem trá-xerunt. Cur agnus qui immolatus eſt, noluit vt os mminueretur ex eo? Non enim caſu, ſed eo nolente diſponente actum eſt. Siquidem non alia quàm quæ luit ac diſpoſuit ipſe ab his, qui eum voluntate ſua propria nequitia peremerunt, tormenta perpeſſus C . Vnum de ſimilibus nobis locutus eſt, hoc ſcilicet, od, vt nos mortalis ac paſſibilis homo natus eſt. Cæ-a diſſimilia nobis cuncta locutus eſt, quia quando luit, & quomodo voluit natus eſt; quando voluit, & omodo voluit mortuus eſt. Cur ergo noluit, vt cru-ſua frangerentur, ſicut & illorum ſceleratorum, in-quos reputatus eſt? Videlicet idcirco, quia oſſium ctura nullum vſquam bonum ſua ſimilitudine com-ndat.

Quod ſingula eorum, quæ dominus paſſus eſt, aliquid myſticè ſignificent. CAP. VIII.

Onſideremus ea, quæ in paſſione ſua pertulit Do-minus noſter, & inueniemus alia quædam, quæ s ſpiritualiter amplius ædificent, per illa ſignificari. am non ſolum quæ geſſit, & quæ pati voluit, ſic diſ- D ſuit, vt cum interiora perſpexeris, ſi exteriora hæc endas, ſic vtrobique conſonam inuenies ſimilitudi-n, quomodo ex qualitate, ſeu ex proprietate figura-n vel apicum eandem ſcriptoris manum diuerſis in is recognoſcis.

Quid Crucis figura ſignificet. CAP. IX.

Rursum ipſa crucis figura nihil ne myſticum ſigni-ficat? Taceo, quod decentiſſimum eſſe nullus ab-at, ſalutem humani generis in ligno crucis conſti-, vt vnde mors oriebatur, inde vita reſurgeret: & in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur. odque ait quidam: Neue quis ignoret ſpeciem cru-eſſe colendam, quæ Dominum portauit, ouans ra-ne potenti, quatuor inde plagas quadrati colligit or-. Illud non prætercam, quia ſalutis, quam operaba- E primas ianuas, id eſt, fidem, ſpem & charitatem, artamq; illarum, perſeuerantiam in eiuſdem crucis, qua pendebat, figura ſignificabat. Habet enim crux gitudinem, latitudinem, ſublime atque profun-n, id eſt, acumen, quo fixa terræ inhæret: longitudi-n, id eſt, vſque ad brachia: latitudinem, in eorum-n expanſione brachiorum: altitudinem ab ipſis bra-is ſurſum verſus, quo caput imminet. His autem qua-r ſupradictæ virtutes ſignantur: Profundo fides, e occulta voluntatis Dei vocatione, prima in fundo dis quaſi fundamentum in ædificio, ponitur: longi-ine, perſeuerantia: altitudine, ſpes, quæ nobis in cœ-leſtibus repoſita eſt: latitudine, charitas. Nam de his, in-quit Auguſtinus, Apoſtolum dixiſſe intelligo: vt poſſi-tis comprehendere cum omnibus ſanctis quæ ſit longi-tudo, latitudo, ſublimitas, & profundum. Salutis ergo primos aditus in ſupplicii ſui figura Saluator noſter prædicabat.

Quid ſignificet, quod aceti poculum cùm guſtaſſet, noluit bibere CAP. X.

PEr hoc autem, quod oblatumq; ſibi acetum, felle Matt 27 mixtum, cum guſtaſſet, noluit bibere, reprobatio-nem ſignificat vineæ ſuæ, ſcilicet gentis Iudaicæ. Vinea Eſa. 5. enim Domini Sabaoth, domus Iſraël eſt. At illa, quam ipſe expectauerat, vt faceret vuas, & fecit labruſcas, tan-dem illi mortis nuſcuit amaritudinem, qua guſtata modicè, id eſt per triduum, iam in genimine vitis illius Mar. bibere non vult. Reſurgens enim à mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Rom. 6

Cur chlamydem coccineam circumdari ſibi permiſerit.

CAP. XI.

SEd & quod chlamydem coccineam, cum illudere- Matt 27 tur, non dedignatus eſt circumdari ſibi, nunquid non congruit illi, quod propter nos in paſſione ſua fun-gebatur miniſterio charitatis? Coccus enim coloris ignei, qui in tabernaculo Domini offerri, & in veſtibus ſacerdotalibus tinctus iubetur aſſumi geminam ſignifi-cat dilectionem, Dei & proximi: quia fit, vt quicquid offerimus, ignitum, & quaſi bene coloratum coram di-uinis placeat conſpectibus. Ipſe autem propter nimiam Exod. 26. 28. charitatem ſuam, qua dilexit nos, bibebat calicem paſ- Epheſ 2. ſionis, ſicut ipſe vt cognoſcant, inquit, mundus, quia ego diligo patrem, & maiorem charitatem nemo habet, Ioan. 18. 15. quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Igi-tur huic regi noſtro chlamys coccinea bene congrue-bat, vt ipſo habitu ſe illum eſſe oſtenderet, qui in lege ſignificabatur per vitulam rufam, cuius corpus pro pec- Num 19 cato iubebatur extra caſtra cremari, & cinis eius in aqua cum hyſſopo ſuper populum aſpergi.

Cur arundinem in manu acceperit. CAP. XII.

ARundinem quoq; ſiue calamum ab illudentibus accipere non recuſauit in manu ſua, quo (vt ait Hieronymus) ſacrilegium ſcriberet Iudæorum, ſiue Ioan 10 venenata interficeret animalia. Habebat namque in Exod. 7. manu ſua virgam, id eſt, ſuam in propria poteſtate ani-mam, vt volens poneret, atque iterum ſumeret eam. Et ſicut Moyſes coram Pharaone ſuam proiecit virgam, Sap. 2. quæ verſa eſt in colubrum, deuorauitque verſas in co-lubros virgas Magorum, iterumque rediit in virgam, ſic ipſe nunc ſuam quodammodo poſiturus erat animam, vt deſcenderet in mortem, quæ per colubrum intrauit in mundum, colubroſq; Ægyptiorum, id eſt, mortes abſumeret peccatorum, atque iterum in virgam, id eſt, in poteſtatem rediit priſtinam.

Cur Spineam Coronam geſtauerit. CAP. XIII.

PEr ſpineam autem coronam illud viſibiliter quoque ſignificat, quod de illo Propheta prædixit. Et pec- Eſa. 53. cata noſtra ipſe portauit. Spinæ namque peccata deſi-gnant, quæ animam pungunt & lacerant. Nam & pro-pter peccatum homini datæ ſunt, dicente Domino ad Gen. 3. Adam. Cum operatus fueris terram, non dabit fructus ſuos, ſed ſpinas & tribulos germinabit tibi. Cætera quo-que omnia, quæ paſſus eſt, quibus illuſus eſt, myſteria ſimul & moralia continent documenta. Nam in eo quod facies eius velatur, ac deinde colaphizatur, vela-men illud ſignificat, quod ſuper corda Iudæorum ex-pādebatur, vt videre illum non mereantur, quem nunc vſque in ſynagogis ſuis conuitiis colaphizant, & exala-pant maledictis. Nobis autem fortiſſimum in his omni-bus præbet humilitatis exemplum. Quis enim non eru-beſcat collum erigere, & pingui armari ceruice, cum Deus & Dominus omnium ab illudentibus ſit pro no-bis colaphizatus. Nam hominis humilitatem imitari Iob 4. ſuperbi dedignaremur, humiliato ſub tot conuitiis Deo, ſuperbire erubeſcamus.

Cur ſua crura frangi noluerit. CAP. XIV.

QVi ergo cætera rationabiliter pertulit, non fru- A ſtra, ſed diſponente eo frangi ſibi crura noluit. Oſſa namque quæ vbique in ſcripturis myſticè pro virtutibus accipiuntur, nihil nobis myſterij prædicarent in eo, quod frangerentur. Sed è contra crura eius in eo, quod integra conſeruata ſunt, illud nobis myſticant, quod vniuerſæ viæ eius rectæ & inuiolabiles ſunt. Cru- Pſ. 118. ra namque eius, vias eius ſignificant, vnde & in Canti- Cant. 5. cis dicitur: Crura eius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas, id eſt, itinera eius pulchra ſuper diuinitatis ſapientiam in rectitudine firmata. Quid igitur vitata crurum fractura fieri maluit?

Cur ſanguinem & aquam de latere ſuo fuderit.

CAP. XV.

Ioan 9. SEd vnus militum (inquit Euangeliſta) lancea latus B eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua. Cur igitur hoc fieri maluit? Videlicet, vt illam ſuper nos effunderet aquam cum ſanguine ſuo, quam dum cōmen- Ioan 3. daret, dixerat: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Luc 12. ſancto, non poteſt videre regnum Dei. Siquidem huius aquæ ſacramētum ab hoc miraculo ſumpſit exordium. Baptizatus ergo Dominus in paſſione ſua talem ad nos ſalutiferæ mortis participationem iam mortuus emiſit. Matt 20. Non eſt nouum hoc aut mirum, quod illum in paſſione 20. ſua dicimus baptizatum, matre filiorum Zebedæi poſtulante ac dicente: Magiſter, dic vt ſedeant hi duo filii mei, vnus ad dexteram tuam, & alius ad ſiniſtram tuam in regno tuo, reſpondens dixit: Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum, aut baptiſmo quo ego baptizor, baptizari? Qui cum reſpondiſſent, Poſſumus: Calicem, inquit, meum bibetis, & baptiſmo, quo ego baptizor, baptizabimini, &c. Nomine calicis ſiue baptiſmi paſſionem voluit deſignare martyrii, qua & ipſum & il- Luc 12. los decebat conſummari. Vndè & alibi de paſſione ſua loquitur: Baptiſmo autem habeo baptizari, & quomodo coartor vſq; dum perficiatur? Græcè autem baptiſmus, Latine ablutio dicitur. Quas ergo ſordes habebat Dominus, vt baptiſmo paſſionis ablueretur? Nempe mortalitatem noſtram & paſſibilitatem, propter quam ſordidus & contemptibilis apparebat hominibus, ſicut Zach 3 in Zacharia legimus: Ieſus autem indutus erat ſordidis veſtibus. Dixit autem Angelus, his qui ſtabāt coram ſe: Auferte ab eo veſtimenta ſordida. Ieſus inquit Hieronymus, indutus erat ſordidis veſtibus, qui quum non feciſſet peccatum, pro nobis peccatum factus eſt, & ipſe D infirmitates noſtras tulit. Et in Apoſtolo legimus: Chri- 2. Cor 5. ſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis Eſa. 53. maledictio. Hic in viceſimo primo Pſalmo loquitur: Gal. 3 Longe à ſalute mea verba delictorum meorum. Et in ſexageſimo octauo: Deus, tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea à te non ſunt abſcondita. Quæ vniuerſa (inquit) appellantur ſordida veſtimenta, & auferuntur ab eo, cum in morte ſua noſtra delet peccata. Cum igitur Heb 2. videmus Dominum Ieſum propter paſſionem mortis gloria & honore coronatum, & à noſtris quæ ipſe portauerat, ablutum, rectè illum accipimus ſuo baptiſmo in morte ſua baptizatum, atque vt eundem ſuum ad nos transfunderet baptiſmum, ſanguinem & aquam de latere ſuo profudiſſe iam mortuum. Baptiſmum autem, quo à Ioanne baptizatus eſt, non ad eandem pertinuiſſe virtutem, aliàs iam dictum eſt.

Cur nec ſolus ſanguis, nec ſola aqua de latere eius exiuit, vel cur aqua ſanguini ſociata ſit. CAP. XVI.

IDcirco nec ſolus ſanguis, nec ſola de latere Saluatoris aqua manauit, quia diuinus ordo noſtræ ſalutis vtrumque depopoſcit. Sanguine namque redimimur, aqua abluimur. Nam ad hoc redempti ſumus, vt tales nos ille poſſideret, quales eramus prius. Vnde & Apo- 1. Theſ ſtolus: Non enim, inquit, vocauit nos Deus in im- 4. munditiam ſed in ſanctificationem in Chriſto Ieſu. Et in alio loco, cum priora commemoraſſet peccata: & 1. Cor. 6. hæc, inquit, fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, &c. Vt ergo eſſet vnde à peccatis lauaremur, aqua, quæ A corporales tantum lauare poterat ſordes, ſanguini, qui eſt precium noſtræ redemptionis, ſociata eſt, & ex eius ſocietate virtutem atque auctoritatem ſumpſit, vt ad abluendas inuiſibiles peccatorum ſordes, digna ſit ſancto cooperari ſpiritui. Societate inquam, viuifici ac precioſi ſanguinis hoc accepit, vt comparetur vera ſimilitudine rubro mari, per quod ſaluatus populus tranſiuit, Pharaone ſubmerſo cum curribus & equitibus ſuis. Nam fugientes Ægyptum huius ſæculi, mundatos Exod. 14 in veram repromiſſionis terram tranſmittit, diabolum perſequentem penitus abſorbet cum præteritis actibus & pompis ſuis. Igitur (vt ſupra dictum eſt) longe rationabilius fuit, vt lancea militis latus Domini aperiretur, quam vt eius crura frangerentur. Rationabilius, B inquam, ac decentius tanto fuit ſalutis artifici valdeq; acceſſit ad pulchritudinem operis, vt illud ſibi mortuo de latere educeret, vnde naſceretur Eccleſia, qui dormienti Adæ coſtam eduxit, vnde formaretur Eua. Hac Gen. 2. enim ſimilitudine quid pulchrius, quid elegātius quid dulcius? Si quidem ille primus Adam obdormiuit, iſte ſecundus (vt dictum eſt) ſurrecturus obiit. Illi Dominus ſoporem immiſit, huic pater calicem paſſionis dedit.

Egredimini ergo & videte filiæ Sion Regem Salo- Cant. 3. monem in diademate, quo coronauit eum mater ſua in die deſponſationis eius, & in die lætitiæ cordis illius. Egredimini, inquam de tenebris illis, quæ ſuper terram Matt. 27 factæ ſunt, ab hora ſexta vſque in horam nonam, imò de illis, quæ per illas ſignificatæ ſunt, & nunc operiunt faciem cordis Iudæorum. De his ergo tenebris exite & 1. Pet. 2. C videte intenta contemplatione illum, qui vos vocauit in admirabile lumen ſuum, Regem magnum, regem pacificum in diademate ſpineo, quod eſt charitatis, & magnæ miſerationis ornamentum, quo coronauit eum mater ſua ſynagoga in hac die deſponſationis eius, qua (vt dictum eſt) naſcituræ ſibi ſponſæ Eccleſiæ in lætitia cordis ſui prima elementa produxit.

Cur hac die ſolennes fiant orationes pro ſtatu Eccleſiæ.

CAP. XVII.

OMni quidem tempore pro ſtatu ſanctæ Eccleſiæ fideliter orandum eſt: ſed hac die præcipuè ſolennes pro illa orationes ſecundum graduum vel dignitatum ordines ac diuerſitates. à ſacerdote perorandæ, rationabiliter inſtitutæ ſunt. Hac enim die Saluator noſter pro cunctis orauit, & commune pro omnibus D ſacrificium factum eſt de quibus & paſſioni appropinquans, imò iam ad aram crucis pene aſſiſtens, cum pro diſcipulis ſuis rogaret, dixit: Non pro his tantum rogo, Ioan. 17 ſed & pro his, qui credituri ſunt per verbum eorum Eſa. 9. in me. Nempè hic ille erat magni conſilii angelus, de quo in Apocalypſi legimus: Stetit Angelus iuxta Aram Apo 8. templi, habens thuribulum aureum in manu ſua. Hodie iuxta aram templi, id eſt, in conſpectu ecclesiæ aſſiſtens, aureum immaculati corporis thuribulum in conſpectu Dei pendens in cruce ſuſtulit, & orationis incenſum dignum cum clamore valido & multis lachrymis, (vt ait Apoſtolus) pro nobis adoleuit. Rectè Heb. 5. ergo & nos cum illo ſolennes pro nobis & pro cunctis orationes offerimus iuxta quod illic additum eſt: Et da- Apo 8. ta ſunt ei incenſa multa, &c.

E *Cur pro Iudæis genua non flectimus.* CAP. XVIII.

VBi notandum, quod cum in ſingulis orationibus ad pronunciationem diaconi genua flectamus, Rom. 11 in ea tantum, quæ pro Iudæis dicitur, hoc non facimus: videlicet, quia donec plenitudo Gentium ſubintroeat, cæcitas, quæ contingit in Iſrael, nullius orationis manu depelli vel expelli poteſt. Itaque diuinis nec debere, nec velle, aut poſſe contraire iudiciis profitentes, vehementem pro illis nunc intendendam non eſſe orationem ſignificamus in eo, quod genua non flectimus, & tamen oramus vtcumque & pro his, quia futurum eſt, vt illos quoque trahat ad ſe. qui idcirco in cruce exaltatus eſt, vt ad ſeipſum omnia traheret. Ioan. 12

Cur ab his, qui crucem apportant, cantatur, Popule meus, & aliæ antiphonæ: & ad ſingulas reſpondetur Græcè ἅγιος, & Latinè Sanctus Deus.

Cap. XIX.

Iſ Res iſtæ antiphonæ, Popule meus, Quia eduxi te, quid vltrà debui, quæ apportando crucem decan-
antur, ſenſibus paruin aut nihil differentes, verbis quo-
ue ac modulatione conſimiles, triplicem ſignificant
cripturam tituli, ſenſumque eius conſonant, qui ſuper
aput Domini Hebraicè, Græcè ac Latine deſcriptus
t: Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum. Nam, quia ibi ſcri-
tum eſt Ieſus Nazarenus, hic per ſingulas antiphonas
fine ſubiicitur Saluatori tuo, iuxta interpretationem
uſdem nominis. Et quia verè eſt Rex Iudæorum, li-
et hoc illi negauerint, & titulum quoque mutare vo-
erint, dicentes: Noli ſcribere Rex Iudæorum, ſed quia
pſe dixit: Rex ſum Iudæorum, hoc in eiſdem antipho-
is adſtruitur ab effectis, verum & antiquum exponen-
o Regis officium, videlicet quod eduxerit eos de ter-
Ægypti, quod deduxerit per deſertum quadraginta
nnis: quod manna cibauerit, quod in terram ſatis bo-
am introduxerit. Et quia cauſa hæc, Ieſus Nazarenus
ex Iudæorum, tripliciter (vt dictum eſt) ſcripta eſt,
eſt, Hebraicè, Græcè & Latinè, ad ſingulas antipho-
as, quibus in fine ſubiicitur, Saluatori tuo, quòd eſt
illo titulo Ieſus, Græcè & Latinè reſpondetur ἅγιος,
..., Sanctus, ſanctus, quod eſt in eodem titulo Naza-
enus, Hebraicè vero non reſpondetur, videlicet, quia
ens illa regem ſuum adhuc negat, titulumque illum
erſo corde maledicit & deteſtatur. Supradictas ergo
ntádo antiphonas illo deſertur crux, quo ſibi Græce
Latinè fideliter reſpondetur, quia videlicet crucifi-
us Dominus, à negantibus Iudæis ſeſe promouens, ad
onfeſſionem Gentium proficiſcitur, appropinquanti-
us Apoſtolis & cantantibus, id eſt, totis viribus op-
robrium crucis, quam non erubeſcunt prædicantibus;
interdum multa paſſis grauique perſecutionum pon-
ere feſſis: quòd & pulchre ſignificatur per hoc, quòd
uſdem crucis portatores nunc eunt, nunc tamquam
ſſi ſubſiſtunt.

Quid ſignificet, quod crux hactenus operta, nunc diſcooperitur. Cap. XX.

V Elamen, quo hactenus tegebatur eadem crux, quodque aufertur, dicendo, Ecce lignum crucis,
elamē illud ſignificat, ſub quo ſeſe Dominus à Iudæis
bſcondit, quodque cordi eorum oppanſum eſt, nobis
utem reuelatur, quia (vt ait Apoſtolus) in Chriſto au-
ertur. Nobis enim ſeipſum oſtendit in prophetis, ſen-
umq; aperit vt intelligamus prophetas, nō ſicut Moy-
s ponebat velamen ſuper faciem ſuam, dum non poſ-
nt filij Iſrael intendere in faciem eius, ſed faciem no-
s reuelat, vt gloriam eius ſpeculantes, in eandem ima-
inem transformemur à claritate legis in claritatem E-
angelij, tamquam à Domini ſpiritu. Hæc reuelatio
rimum per illud ſignificata eſt, quod eo tradente ſpiri-
m, velum templi ſciſſum eſt à ſummo vſque deorſum.
a tunc enim omnia legis ſacramenta patuerunt, atque
entium fidem arcana Iudæorum tranſierunt. In E-
angelio quoque ſecundum Hebræos, ſuperliminare
mpli infinitæ magnitudinis, inquit Hieronymus, fra-
um eſſe atque diuiſum legimus. Præterea Ioſephus
fert, virtutes angelicas, præſules quondam templi,
ric pariter conclamaſſe: Tranſeamus ex his ſedibus.
d & in hoc, quod terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt,
monumenta aperta ſunt, iuxta litteram quidem ma-
itudo ſignorum eſt, quod crucifixum Dominum
elum & terra & omnia contremiſcant, ſed myſti-
tremorem ſignificat credentium, quod priſtinis
torum vitiis derelictis & emollita cordis duritia, qui
ius erant ſimiles tumulis mortuorum, poſtea cogno-
rint creatorem. Vnde & in Pſalmo: Commouiſti Do-
ine terram, & conturbaſti eam. Item: Commota eſt,
contremuit terra.

Item de Cruce. Cap. XXI.

HÆc ergo crucis adorandæ reuelatio, ſicut & illa veli templi ſciſſio, nobis illud myſtice ſignificat,
quod credentibus in crucifixum clauſa prius ſcriptura-
rum myſteria pateſiant. Nam per creditam Chriſti
paſſionem vel crucem, nunc intelligimus ſacramenta
legis & arcana prophetarum. Verbi gratia: Cur Pharao
vel Ægyptus, quæ decem plagis verberata non ceſſit,
ſolo ſanguine agni victa, filios Iſrael dimiſit, & quis il-
le ſit in prophetis, cuius factus eſt principatus ſuper *Eſa. 9?*
humerum eius: quiſve ſicut ouis ad occiſionem ductus *Pſal. ?*
ſit, & ſicut agnus coram tondente ſe obmutuerit, &
non aperuerit os ſuum. Hæc & cætera clauſa prius,
nunc crucem Chriſti ſuſcipientibus aperta ſunt. Sic-
que factum eſt, vt bibere iam poſſimus de aquis Mara,
quas (ſicut in Exodo legimus) non poterat bibere po- *Exod. 15?*
pulus, donec clamante Moyſe ad Dominum oſtendit
ei Dominus lignum, quod cum miſiſſet in aquas, in *Leu. 24*
dulcedinem verſæ ſunt. Aquæ enim Mara legem ſigni-
ficant, quæ non paruam in ſe amaritudinem habet, dum
dicit: Oculum pro oculo, dentem pro dente, & ſimilia. *Deut. 19*
Dulceſcit autem per lignum dum propoſito Domini-
cæ paſſionis exemplo, Ei qui te percuſſerit in maxillam, *Matt. 5.*
præbe & aliam, &c. Adoramus igitur in cruce Domini
noſtri Ieſu Chriſti opportunam (vt ait Paulus) gloriam,
ſalutem acquiſitam, reducem vitam, ſalutationem per-
fectam, liberationem perpetuam. Adoramus crucem,
fidei præſidium, ſpei firmamentum, charitatis ſolium,
miſericordiæ titulum, pietatis argumentum, gratiæ ve-
hiculum, pacis vexillum. Adoramus crucem, quæ ſu-
perbiam excidit, inuidiam obtruit, culpam correxit,
pœnam deſtruxit. Crux Chriſti, ianua cœli, clauis para-
diſi, diaboli deiectio, hominis erectio, captiuitatis no-
ſtræ ſolatium, libertatis precium. Crux expectatio pa-
triarcharum, promiſſio prophetarum, triumphus Re-
gum, dignitas ſacerdotum. Crux tyrannos increpat, po-
tentes inclinat, afflictos ſubleuat, pauperes honeſtat.
Crux tenebrarum excidium, lucis infuſorium, mortis
effugium, vitæ nauigium, ſalutis imperium. Quicquid
Deo proficimus, quicquid acquirimus, quicquid ſpera-
mus, adorandæ crucis eſt fructus. Per crucem Chriſtus
ad ſe traxit omnia. Regnum Patris ſceptrum filij, ſigil- *Ioan. 12?*
lum Spiritus ſancti, totius eſt teſtimonium Trinitatis.

Cur pridie Dominicum corpus in hodiernum diem reconditum ſit. Cap. XXII.

CAuſa poſcere videtur, vt die Dominicum corpus conficientes, & indè vſque ad ſabbatum recōdeo-
tes, toto eodem ſabbato iugi ſilentio conſopiri, vſque
in primam ſabbati ab omni diurno pſallentio cuncto-
que ſacri altaris miniſterio vacaremus. Sic enim rei pro-
prius accedere putaremur, pro eo quod hac die Domi-
nus noſter immolatus ſabbato quieuit in ſepulchro,
totamq; ſequentem noctē diſcipuli eius in triſtitia trā-
ſegerunt, donec diluculo redeuntibus à monumento
mulieribus, quæque audierant & viderant referentibus,
paulatim reſpirare & in gaudium reuiuiſcere cœperūt.
Verius itaque triduanam Domini mortem obſeruare
videremur, & illam de vetere hiſtoria ſimilitudinem te-
ctius tenere, qua dictum eſt de manna, quod filiis Iſrael
in figuram Dominici corporis datum eſt: Die ſexta col-
ligant quod inferant, ſitque duplum quàm per ſingulos
dies colligere ſolebant, quia die ſeptima non inuenie-
tur. Nunc autem econtra die ſeptima apud nos inueni- *Exod. 16*
tur, quia poſt meridiem corpus ſolenniter in voce exul-
tationis & laudis conficimus. Hac verò die ſexta quo-
dammodo non inuenitur, quia non conficitur, ſed pri-
die (id eſt, feria quinta) illatum & reconditum eſt, quod
hodie ſumamus. Cur ita fiat, quia ratione non vacat, vi-
gilanter intuendum eſt. Dominus noſter non tunc ſo-
lùm vel tunc primum immolatus eſt, quando à Iudæis
in cruce ſuſpenſus eſt, ſed & pridie, quàm pateretur,
quando accipiens panem & calicem benedixit & dedit
diſcipulis ſuis, dicens: Hoc eſt corpus meum: Hic eſt ca-

lix ſanguinis mei, ſuis manibus immolatus eſt, ſuis ipſe manibus nobis, vt iugiter immoletur, agnus commendatus. Ab illa immolatione prima ſabbati, tertia dies, ab iſta vero ſabbatum ipſum tertia nihilominus dies eſt. Conſtat autem quod (vt ſuperius dictum eſt) noctem ſiue veſperam ſabbati ab illo ſilentio vel triſtitia, quam exigebat requies ſepulchri, cauſa illa vehemens abſtrahit, quod in parte eiuſdem noctis Dominus reſurgens, totam illam incomparabilis gaudii iubare ſol verus illuſtrauit. Triduum ergo dominicę mortis, quod perfici nequiuit, eo reſpectu quo ipſe à Iudæis eſt trucidatus, pulchrè & rationabiliter ad hunc reſpectum tranſponitur, quod ipſe ſuis manibus eſt immolatus. Cuius rei vel maximum illud eſt indicium, quod tribus his noctibus minutas, extinctis luminaribus, canimus vigilias ad ſimilitudinem tenebrarum, quæ patiente Domino ſuper terram factæ ſunt, ſignificando
Rom 1. (vt ſupra dictum eſt) cæcitatem, quæ ex tunc accidit in Iſraël. Sicque fit, vt ſacrificium nouum quod mortem Domini pridie per manus ipſius præceſſerat, reſurre-
Exod 16 ctioni eius nihilominus pridie, quod eſt in ſacroſancti ſabbati veſpera, ſolenniter occurrat. Itaque quomodo hac die, quæ eſt feria ſexta qua Chriſtus hoſtia ſalutaris à ſuis trucidatur inimicis rectè à nobis quaſi ſepultum eſt ſacrificij decus, & cœleſte illud manna, quia hodie non inuenitur, feria quinta parauimus & intulimus, quod hac die ſumamus, fuitque duplum, quam per ſingulos dies colligere conſueuimus.

De eo quod duo presbyteri corpus dominicum de loco, quo pridie reconditum fuerat, deferant, & quod dicitur ſuper illud oratio Dominica tantum.

Cap. XXIII.

TAndem ſalutata cruce, duo presbyteri deferunt ad altare corpus dominicum, quod pridie recõditum eſt, & aſſiſtens ſacerdos præmiſſa oratione ſic incipit: Oremus, præceptis ſalutaribus moniti. Conſtat locum hunc eſſe in canone, vbi eleuato calice cum corpore domini dicitur: Per omnia ſæcula ſæculorum, & ſequente dominica oratione, rurſus operitur calix: per quod nobis illud ex paſſione domini repræſentatur, quod depoſitum corpus eius de cruce, ſepultum eſt. Sed de hoc in ſecundo huius opuſculi libello iam dictũ eſt, quo & cætera, quæ ſecundum ordinem dominicæ paſſionis in canone dicenda erant, annotata ſunt. Nunc illud dicendũ eſt, duos presbyteros, qui corpus Domini ad altare deferunt, ſignificare Ioſeph iuſtum ab Arimathia & Nico-
Ioan. 19 demum, qui petitum & conceſſum ſibi à Pilato corpus Ieſu, detulerunt ad ſepeliendum. Nos autem cum ſilen-
Gen. 4. tio communicamus, ſed ſanguis ille, quem ſumimus, ad Deum de ore noſtro clamat, ſicut ſcriptũ eſt: Ecce vox ſanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra. Nos enim (id eſt Eccleſia) terra ſumus, quæ aperit os ſuum & ſanguinem Abel (id eſt) Chriſti, bibit fideliter quem Cain (id eſt populus Iudaicus) effudit crudeliter. At ille maledictus eſt ſuper terram eandem. vaguſq; & pro-
Pſal. 58. fugus eſt ſuper eam, ſicut ſcriptum eſt in Pſalmo: Diſperge illos in virtute tua. Maledictus, inquam, illa maledictione, quam ſibi poſteriſq; ſuis vltro arrogauit, di-
Matt. 27 cendo: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.

Incipit de ſabbato ſancto. Cap. XXIV.

SAbbato poſt profundam triſtitiæ noctem dieſcit nobis poſt meridiem in ſummam lætitiæ claritatem, imminentemque veſperam noctis eius qua verus ſol Chriſtus ab inferis victor aſcendit. Omnis anima Chriſtiana vigilanter attendens & præexultans, plaudit ſibimet & dicit: Et nox vt dies illuminabitur, & nox illuminatio in deliciis meis. Quapropter quotquot ſacerdotalis aut Leuitici ſumus ordinis, iure pro tanti regis victoria tuba intonamus ſalutari, iuxta illud in Pſalmo: Buccinate in neomenia tuba, in inſigni die ſolennitatis
Pſ. 138. veſtræ. Quis enim dies nocte hac inſignior? quæ ſolen-
Pſal 80. nitas hac victoria præſtantior? quæ alia noſtra eſt neomenia niſi illa, quæ hac nocte in Chriſto per baptiſmũ renaſcitur noua Eccleſia? Iure ergo nunc angelica tuba cœlorum exultat, tuba ſalutari inſonat, gaudet tellus, mater Eccleſia lætatur & omnis aula diuini nominis magnis reſultat populorum vocibus.

Cur hoc ſabbatum vocetur ſanctum. Cap. XXV.

SAbbatum hoc pro magnitudine rei commune nomen exceſſit, quod eſt vigilia, ſcilicet attenta expectatio vel præparatio cuiuſlibet magnæ & cũ deuotione ſuſcipiendæ feſtiuitatis. Dicitur autẽ ſabbatum ſanctũ, tũ propter alia plura, tũ maxime propter hoc, quod ad ſuſcipiendã tantã luminis claritatem, noua Eccleſia ſacro baptiſmi fõte ſanctificatur. Hac enim die ſolẽne eſt, iuxta verã & Euangelicã patrum traditionem, fõtes benedici, & pręparata per fidẽ, tam corporum quã animarũ credentiũ vaſa, regeneratione noua ſanctificari. Præparãtur animæ, quæ mortuæ fuerãt, vitæ victrici (morte victa de bello reuertẽti, vt in magna regis Chriſti curia nullus ſit vernaculus aut ſeruus emptitius, qui nõ ad in- Eſt 15.
greſſum triũphantis Domini gratiæ ſerico, caſtitatis au- 1 Cor. 15
ro veſtiatur. Sed de hoc in ſequẽtibus ſuo loco dicemus.

Quod vel quibus ex cauſis pr fulgeat paſchalis ſolennitas. Cap. XXVI.

NVnc, antequam de ordine vel ratione officii diſſeramus dicendum eſt, quot vel quibus ex cauſis Paſchæ ſolennitas tã illuſtris, tamq; celebris habeatur. Multi enim ſolum hoc in illa reſpiciunt, quod in prima ſabbati reſurrexit Dominus, vnde & dies Dominicæ reſurrectionis apellatur. Magna planè ſolennitatis & lætitiæ cordis noſtri materia: quia dum illo reſurgente re- Matt. 28
ſurrectionem mortuorum eſſe credimus, nos quoque reſurrecturos eſſe ſperantes, iure gaudemus. Verum in huius contemplatione ſolennitatis nũquam illud gaudium memoriæ noſtræ debet præterire oculum, de noſtrarum redemptione animarum, quod (vt ſuperius dictum eſt) in hãc diẽ dilatũ eſt à feria 6. quia per crucem & ſanguinẽ ſuum Saluator noſter illã operatus eſt. Hęc ſunt enim feſta paſchalia, in quibus verus ille agnus occiditur, eiuſque ſanguine poſtes conſecrantur. Paſcha quippe noſtrum immolatus eſt Chriſtus, qui mortem noſtram moriendo deſtruxit, & vitã reſurgendo reparauit. Duæ ſunt iſtæ paſchalis magnæ & innumerabiles 1 Cor 5.
cauſæ feſtiuitatis: redẽptio animarum, quæ die paraſceues morte Chriſti parata eſt: & reſurrectio corporũ, quę Exod 12.
prima ſabbati Chriſto reſurgente data atq; confirmata 1 Cor. 15
eſt. Additur his tertia neceſſaria baptiſmatis ſolemnitas, omnem nobis illarum conferens vtilitatem vel fructum, quæ pro eo, quod ab illis exordium totũq; ſuæ rationis ſumpſit ſacramentum, rectè in eiſdẽ paſchalibus gaudiis addita eſt. Tribus igitur ex cauſis nox hæc vt dies illu- Pſal. 38.
minatur refulſit in deliciis noſtris. O verè feſta dies, vere beata nox, nobilitas anni, mẽſis decus, arma dierum, ſplẽdor horarum, nox in qua deſertus infernus, apertus eſt paradiſus. Nox iſta, mortis exitus, vitæ reditus eſt. Ioan 13.
Lux gratiæ ſplendor gloriæ, ſuauitatis poculum, fluuius deliciarum, inundatio pacis, acquiſitio fortitudinis, laus cõſilii diuini. Hac nocte ceſſauit exactor, quieuit tributum, captiui red diti ſunt, laſſi reſpirauerũt, cõfracta eſt virga perſequentium, computruit iugum dominãtium. Pulchritudine noctis huius paradiſus refloruit, cœlum purporatum eſt, angeli candidati, homines exhilarati ſunt. Nox iſta Paſcha dicitur; Paſcha autem Hebraicè, Latinè dicitur trãſitus. Quis ergo trãſiuit? vnde & quò trãſiuit? Chriſtus Dominus tranſiuit de hoc mundo ad patrem, de morte ad vitam, de ignobilitate ad gloriam, de ſeruitio ad regnum, de cõtumeliis ad honorẽ, de fluctibus ſæculi ad portum cœli, de medio latronũ ad patris cõſeſſum. Trãſiuimus & nos, Paſcha enim noſtrum Chriſtus eſt, tranſitus noſter immolatus Chriſtus eſt. Quò ergo trãſiuimus? Quàm ex longinquo? Tranſiuimus à duplici perditione ad duplicẽ corporis & animæ ſalutẽ: de diabolo ad Deũ, de hoſte ad patrẽ, de tyranno, qui nec Deus eſt, nec homo, ad regẽ noſtrum, qui Deus eſt & homo, Tranſiuimus, inquam, de tenebris ad lucẽ,

de

defatigatione ad requiem, de planctu ad canticum, de nuditate ad tegumentum, de paupertate ad opulentiã, A de reatu ad gratiam, de pœna ad gloriam.

Cur Paſcha non celebretur ante pleniluniũ, quod primũ occurrit poſt vernum æquinoctium. CAP. XXVII.

TAm iucũdam ſolennitatem, tam miram veri luminis claritatem, tam ſplendidam gratię celſitudinẽ omnis ſexus agnoſcere, omnis ætas in mente habere, omnis debet conditio ſuſcipere. Neſcire enim, calamitatis: non habere, captiuitatis; nõ diligere, damnationis. Si quidem paganus, quia neſcit, miſer eſt: quia nõ habet Iudæus, captiuus eſt: quia non diligit hęreticus, damnatus eſt. Vt ergo tamen hoc bonum maiorum ſapientiam delectet, minorũ infantiam lætificet, mediocrium profectus ædificet, diuina ſuffragatur auctoritas, elemẽtorum concurrit natura, Eccleſiaſtica ſimul nititur induſtria. B Diuina namq; auctoritas eſt. & ex antiqua lege Moyſi traditum, vt non celebretur ante primi menſis plenilunium, videlicet vbi primum plena luna poſt vernale occurrit æquinoctium. Valde hoc delectat ingenia ſapientium, quia magnum & perpulchrũ in ſe continet myſterium. Luna quippe, quæ propriũ non habet, ſed à ſole mutuatur lumen, ſanctam ſignificat Eccleſiã, quæ non habet à ſemetipſa, ſed à vero ſole Chriſto interni luminis accepit gratiam. Æquinoctium vero, quo trãſacto, iam dies noctem ſupergreditur, noctiſque horas decerpẽs, illi minuit & ſibi adiicit, illud ſignificat, quod poſt ignorantiæ noctem dies ſcientiæ nos longa cœpit ſerenitate produci, & multitudinem ignorantiom ſtudium, & labor imminuit veritatem Dei cognoſcentiũ. C Dum ergo paſchalis agnus immolatur, & populus Dei, ſubmerſo Pharaone cum exercitu ſuo, de ſeruitute liberatur, pleniluniũ eſt, & nox vincente die ſuperatur, quia dum agnus Dei Chriſtus patitur, plenitudo gratiæ ſanctam illuſtrat Eccleſiam, vt tãquam luna reuelata facie veri ſolis gloriam contempletur, & iam idonea iamque placens, in thalamos eius ire meditetur. Sicq; dies noctem ſuperat, quemadmodum ſcriptum eſt: quia vbi abundauit peccatum, ſuperabundauit gratia.

Elementa quoque nos in hoc lætificant, noſtriq; ſenſus lactant infantiam, quod poſt hyemis aſperitatem mollis aër vernas ſpirat blanditias, telluſque dudum ſterili frigore decrepita, viridi iuueneſcit herba, floreſque ac ſegetes rediuiuo fructu vernant, & volucres cœli genu triſti terſo, dulce iubilant. Nam inter gaudia, quæ celebramus, dum hæc aſpicimus, ex ipſis viſibilibus ſimi- D litudine congrua commoneri debemus, qualiter in inuiſibilibus per Chriſti reſurrectionem profecerimus, & quia pulſo perfidiæ gelu, vitiorũque imbribus, fidei virtutumque refloruit mundus, vnde & in Canticis dicitur: Iam enim hyems tranſiit, imber abiit & receſſit, flores apparuerunt, vineæ florentes odorem dederunt; & vox turturis audita eſt in terra. Temporis ergo ſiue elementorum conſiderata qualitas nonnihil gaudia piæ contemplationis amplificat.

Quantum autem ad cognoſcendam ſolennitatis eiuſdem gratiam, carnales quoque Eccleſiaſtica iuuit induſtria. Nam quia nequeunt ad ſpiritualia videnda mentis oculos aperire, niſi cauſarum corporaliter accidentium vi maiore excitentur, quæſitæ ſunt cauſæ quarum E impulſu vehementer excitandi percellerẽtur. Ieiunium quippe Quadrageſimale (quod pro decimis dierum offerri Deo alibi iam dictum eſt,) ſic diſpoſitũ, ſicque præfixum eſt, vt non ante hanc ſacratiſſimam noctem vllo modo terminetur, ac deinde quinquaginta dierum numerus continuè ſequatur, in quibus omnino ieiunia relaxantur. Itaque dum per abſtinẽtiam corpus atteritur, nec aliundè laxatio niſi ab hac paſchali nocte ſperatur, ſic eadem beata nox à carnalibus quoque ambitur, & cum expectatione ſuſcipitur, & antequam veniat: ſic omnes dies Quadrageſimæ qui interſunt, tanquam diurna deſiderati viatoris itinera, pene quotidiè diligenter computantur, omnibus ergo (vt dictum eſt) dulcis eſt hæc ſacra ſolennitas, omnibus chara, cunctis A deſiderabilis eſt, ſicut lux ambulantibus in tenebris, ſicut ſitientibus fons aquæ de petra ſalientis, ſicut peregrinantibus tabernaculum quod Deus fixit. Sed iam nunc ipſum attingamus officium, quo tandem læta laxemus ora poſt triſte ſilentium.

De Cereo. CAP. XXVIII.

PRnprium quoddam huios tantæ ſolennitatis decus eſt, cereus à Zozimo Romanæ Eccleſiæ Põtifice 39. per Eccleſias benedici inſtitutus, à cuius dulciſona benedictione præconia ſanctæ reſurrectionis Chriſti inchoantur. Significat vero eundem Dominum noſtrum reſurgentem, ſuorum triſtitiam diſcipulorũ, imo mundũ vniuerſum lætitiæ cõpetentis claritate ſerenantem. Hoc vere congruit, & vis ipſa ſignificationis expoſcit, B vt ſicut præteritis noctibus extincta luminaria faciem Eccleſiæ contriſtauerunt, ſic eadem nocte hac cereus illuminatus iugi flammæ tripudiantis iubare lætificet.

Quid Cereus ſignificet. CAP. XXIX.

SVpra dictũ eſt per candelas, quæ extinctæ ſunt, mortes ſignificari prophetarũ & iuſtorũ, qui à ſanguine Abel iuſti, vſq; ad Chriſtũ occiſi ſunt, ipſamque cãdelã, quæ ad Euangelium nnn maior cæteris extinguitur, ipſum Dominum ſignificare, qui Euangelizãs occiditur, vnus ex prophetis reputatus. Conſtat autẽ, quia qui cõtemptus & hominibus occiſus eſt, hunc Deus ſuſcitauit, ac principẽ & Saluatorẽ exaltauit, ad dandã pœnitentiam Act. 5. in remiſſionẽ peccatorũ. Bene ergo ſignificationis ordo procedit, dũ clarã reſurgentis magnitudinẽ, præclari ſignificat magnitudo cerei. Eo vel maxime cereus ad Chri- C ſti ſimilitudinẽ accedit, quod paruula, quæ ſubſtantiam ceræ educit, apis mater abſq; cõcubitu cõcipit, & parit, cui rectè comparetur virgo Maria Dei genitrix, quę inuiolata nobis Deũ in carne, quaſi mel in cera protulit. Cũ ergo rectè humanitatis Chriſti ſimilitudinẽ gerat, annus illi ab incarnatione eiuſdem Domini Chriſti cõſequẽter inſcribitur. Et quia crucifixus eſt, crucis quoq; figura congruè nihilominus inſculpitur. Amplius autẽ id quod dictũ eſt, eiuſdẽ cerei benedictio cõfirmat. Primo cũ in præfatione benedicens rogat. Vt qui me, non meis meritis, intra Leuitarũ numerũ dignatus eſt cõgregare, luminis ſui gratiã infundẽdo, cerei huius laudem implere præcipiat. Laus enim cerei nullo modo nominãda eſſet, niſi Chriſtũ filiũ, qui cũ Patre & Spiritu ſãcto Deus vnus & ſolus laudãdus eſt, ſignificaret: præſertim D cũ laus eadem cerei noctis iucondũ ac prædulce præconium ſit, & reſurgentis gratiã atq; victoriam, vetera cũ nouis conferens, tanquam tuba clariſſima perſonet.

Sed iam colũnę huius (inquit) præconia nouimus, quã in honorẽ nominis rutilãs ignis accẽdit. qui licet diuiſus in partes mutuati tamẽ luminis detrimẽta nõ nouit. Ex his quoq; duobus verſiculis magis ac magis ſæpe dicta cerei ſignificatio colluceſcit. Quod enim ait, Columnæ huius præconia nouimus, apertè nobis innuit, quod illud idẽ per hanc pretioſam lãpadem intelligere debeamus quod per illã præfigurabatur columnã, quæ caſtra filiorũ Iſrael de Ægypto exeuntiũ per mare rubrũ præcedebat. Significabat autẽ illa colũna nubis benè notã Exod. 13. nobis nubem humanitatis Chriſti, in qua propriè thronum ſuũ poſuit ſapientia Dei, ſicut ipſa dicit: Thronus Eccl. 24. E meus in colũna nubis: Siquidem nunc illa colũna nobis populũ ſuum à diaboli ſeruitute liberatũ, & rubrũ mare baptiſmi tranſeuntẽ præcedit dux itineris, vt inducat in terrã verã repromiſſionis, terrã viuentium, quam (ſicut Moyſes ait) Dominus Deus noſter die ac nocte intuetur, Deut. 11. nunc cœleſtibus doctrinis compluens, vt verè columna nubis, nunc igne ſui Spiritus accendẽs, vt vere columna ignis. Iam ergo verè columnæ huius myſteria nouimus.

Quod autẽ adiicit de natura ignis dicẽs, Qui licet diuiſus in partes, mutuati tamen luminis detrimenta non nouit: multa namq; luminaria de vno videmus accẽdi, nec illud vnũ propterea ſibimet lumen diminuit, nihilominus adidem argumẽtũ proficit: Nũquid enim tem-

rem talē tali in loco præſertim omnibus notā, non propter aliud, quam propter ſemetipſam docere nos voluit? Si quidem ineptum fuiſſet hoc abſq; myſterio tātis inſerere laudibus. Dum ergo columnam ceream rutilans ignis accendit, ſic de ſua naturali copia laudatus, per hoc aliud perpulchrum piumq; ſpectaculum noſtrarum mentium oculis ingeritur. Denique illud innuitur, quod extinctam in ſepulchro iacentem humanitatis Chriſti ſubſtantiam de ſupernis aſpirans ignea diuinitatis potentia rurſus animauit, & ſicut vere rutilans ignis gloria beatæ reſurrectionis hac nocte in perpetuum nobis gaudium fœliciter illuxit.

Item eodem igne conſecrati cerei cuncti, qui in Eccleſia ſunt, illuminari debent cereoli. Quod cum fit, opportune nobis illud in mentem ſubuenit, quod Dominus noſter ea die, qua reſurrexit, cùm eſſet ſero, ſtans B in medio diſcipulorum ſuorum, manuſq; & latus oſtendens eis, inſufflauit & dixit eis: Accipite Spiritum ſan-*Ioan. 20* ctum. Illic enim cœpit ille hominibus dari ignis, quem *Luc. 12.* per hunc viſibilem ignem conſtat ſignificari, quem venit ipſe mittere in terram, & voluit vehementer accēdi.

Cur diaconus cereum benedicat. Cap. XXX.

HIc ipſa rei nouitas admonet, vt quæratur, cur tātæ materiæ, tātæ dignitatis benedictionem ſuper cereū pronunciet diaconus, præſente ſacerdote vel etiam pōtifice ſacriſq; indutum veſtibus, cauſa manifeſta ſeſe offert quærentibus. Conſtat enim, quia bonum ſanctæ *Luc. 23.* reſurrectionis Chriſti nuncium per minorem ſexū (id eſt, per mulieres) ſanctis Apoſtolis flentibus & lugentibus; euangelizatū eſt. Hoc autem tam rationabili diuinitatis diſpoſitione actum eſt, vt inter illa, quæ ſignifi- C catiuè fiunt in Eccleſia, memoriale ſuum omnino iure habere debeat. Nā quia mulier à diabolo miſſa viro mortē obtulit, pulchrè ſexus idem à rediuiuo Chriſto miſſus, virili ſexui vitam Euangelizauit. Recte itaq; gradus inferioris miniſter, tam dulci, tam pulchra, tamq; melliflua cerei benedictione, tantæ ſolēnitatis noſtræ gaudium inchoat, quia per inferiorem ſexum tam iucundū, tamq; pium Dominicæ reſurrectionis miraculum, viris non quibuſlibet, ſed ipſis Apoſtolis annunciatum eſt.

Cur ad benedicendum cereum quoque portat incenſum. Cap. XXXI.

CVmq; diaconus cum cæteris ſubminiſtris ad benedicendū accedit, fruſtula quoq; portantur incenſi, vt cruciculæ (quæ cereo inſculpta eſt) offerendo infigat. Et hoc quoq; ad cauſam prædictam reſpicit. Illæ D namque mulieres, quæ mortuū quærebant Dominū, & viuum videre meruerunt, aromata ferebant, ſicut Euāgeliſta refert Maria Magdalena, & Maria Iacobi & Sa-*Marc 16.* lomone emerūt aromata, vt venientes vngerent Ieſum.

Cur dicatur, vel ſit ſacrificium veſpertinū. Cap. XXXII.

OFferens igitur incenſum dicit: In huius igitur noctis gratia ſuſcipe ſancte pater incēſi huius ſacrificium veſpertinum. Veſpertinum eſſe ſacrificium, totumque ad veſperā ſabbati, quę luceſcit in prima ſabbati diei præſentis pertinere officium, clarum eſt. Cur autem hæc ſacroſancta ſolennitas vtrumq; ſcilicet matutinum & veſpertinum habeat ſacrificium, ſupra dictis ex clauſis colligi poteſt. Supra namq; dictum eſt, duabus ex cauſis præſentem ſplendere ſolennitatem, ſ. ex E redemptione animarū, quæ die paraſceuęs morte Chriſti parata eſt, & ex reſurrectione mortuorum, quæ illo reſurgente prima ſabbati confirmata eſt. Conſtat autem quod idem reſurrectionis noſtrę auctor, imminente veſpera, caput inclinās tradidit ſpiritum: & hora, qua primus Adam requiſitus, clamante Domino & dicente: Vbi es Adam, inobediens deprehenſus eſt eadem hic ſecundus Adam conſummata paſſione ſua, clamans & di-*Ioan. 19.* cens: In manus tuas commendo ſpiritum meum, obediens inuentus eſt. Oblaturi igitur ſacrificium matuti-*Luc. 23.* num, pro eo, quod hic Lucifer matutinus, reſurrectionis primogenitus, diem nobis æternitatis reſurgendo aperuit. Sacrificium quoque veſpertinum primum offeri-

mus pro eo, quod (vt dictum eſt) imminente veſpera, A ſpiritum tradens, eandem veſperam ſua morte fecit memorabilem, ſed eius celebritas dilata (vt dictum eſt) & competenter in hanc tranſpoſita eſt.

De baptiſmo. Cap. XXXIII.

ÆQua victoriæ lex eſt inter homines, vt quicumq; ante bellum fuerant victi, poſt bellum cedant in ius dominationemq; victoris, mittanturq; legati in vniuerſam victi poteſtatem, qui victum eſſe priorem tyrānū annuncient, tituloſq; victoris recipiēdos oſtendant, & eius iura prædicēt. Vnde & ipſe Dominus qui ad debellandū humani generis inimicum venerat, dicit in Euangelio: Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia, quæ poſſidet: ſi autē fortior illo ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuet. Hac nocte aduerſus illum fortem armatū, ſ. diabolū, fortior ſuperueniēs filius dei, crucisque vexillū eius bellator inferens, ipſum cepit, alligauit, arma eius abſtulit, & ſpolia paradiſo reddidit. Ille tam fortis, qui vniuerſam terrā conculcauit, hamo crucis captus eſt: quia dū fragilitatem carnis in Chriſti morte appetiit, diuinitatis aculeo transfixus eſt. Rectè igitur hac eadem nocte celebratur baptiſmi ſacramentum, quo cōſtanter aduerſus victi poteſtatē iniquā eunt ſacerdotes noſtri, legati vtique victorioſi regis Chriſti, tituloſque victoriæ proferentes, victi abrenunciationem, victoriſque ab hominibus exigunt profeſſionem. De cuius magnitudine ſacramenti aliqua debere dici, tēpus & officij eius ordo nunc exigit: atq; in primis dicendū videtur, quomodo, vel quid mors Chri-C ſti per baptiſmum operetur in nobis. Conſequens enim eſſe videretur, vt quomodo propter peccatum mortales facti ſumus, in remiſſionem autem peccatorum baptizamur, iam poſt baptiſmum immortales exiſteremus.

Quomodo, vel quid per baptiſmum mors Chriſti operetur in nobis. Cap. XXXIV.

PAulus Apoſtolus dicit: An ignoratis fratres, quia *Rom. 6.* quicumq; baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmū in mortē: vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Hic patēter oſtendit lucroſam cōmutationē factā eſſe noſtræ duplicis ac ſempiternæ mortis, cui iuſtè fueramus addicti, ſ. vt per baptiſmū cū Chriſto iniuſtæ morti addicto morientes, morti vltra nō debea-D mus. Idcirco nāq; mortuus mortis ſuæ fluuiū, ſ. ſanguinem & aquā de latere ſuo Chriſtus effudit, vt non deeſſet nobis, in quo eiuſdem mortis ſuæ poſſemus participes fieri, & ſic à noſtra liberari. Valde namque repugnat iuſtitiæ, & cum iuſto Chriſto mori, & cū peccatore diabolo damnari. Sed non eadē iuſtitia pariter & hoc admittit, vt quicūq; in mortē Chriſti Ieſu baptizati ſumus, ſtatim quoq; à morte corporis liberi ſimus. Nā in baptiſmo vnius ſimplæ mortis Chriſti, quā ſuſcepit, ſimilitudo eſt. Nos autem duplam, ſ. corporis & animæ mortem debētes, baptiſmi ſubimus remediū.. Igitur propter vnā Chriſti mortē, cuius ſimilitudini cōplantati facti ſumus, vnā nobis mortem, quæ erat animæ ſaluatrix, gratia depulit, aliā vero quæ corporis eſt, iuſtitiæ cēſura reſeruauit. Corpus quidē (inquit Apoſtolus) mortuū, id E eſt, certiſſimè moriturū eſt propter peccatum, Spiritus *1. Cor. 15.* vero viuit propter iuſtificationem. Sed habent ſpes ſuæ conſolationem ipſa quoque baptizatorū corpora: quia *1. Cor. 15.* quorū Spiritus nunc viuit propter iuſtificationem, ipſa quoque immutabuntur per reſurrectionem, i. fient impaſſibilia, quādo abſorbebitur id quod mortale eſt à vita. Nec hoc dictū eſt, quod ideo reſurrectio cōſequatur, quia baptizati ſumus, alioqui quicūque non baptizantur, non reſurgerēt: ſed quia baptizati ſumus, præmium recipiet fides, vt cū omnes mortui reſurgāt, ſoli immutentur fideles. Omnes quidem, inquit, reſurgemus ſed non omnes immutabimur. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, id eſt, immortales effecti, & nos immutabimur,

amutabimur, id eſt, impaſſibilitatem quoq; obtinebi-
ans, quæ infidelium non erit. Nam qui mala egerunt, A
rocedent in reſurrectionem iudicii. Nunc ergo præ-
ntem accipimus in baptiſmo ſpiritus iuſtificationem,
aturę vero immutationis ſpem. Et ſicut præcedes mors
nimæ, cauſa extitit corporeæ mortis, omniumq; corru-
tinnū carnis: ſic nunc vita vel iuſtificatio Spiritus, quo
baptiſmo reuiuiſcimus, cauſa efficiens erit in reſurre-
tione, vt immutemur, id eſt, impaſſibiles ſimus. De
orte verò corporis argumentandū non eſt, quod con-
quenter & ipſam baptiſmi virtus abſorbere debuit.
Quamuis enim & hæc ab originali peccato, quod in ba-
tiſmo deletur, initium acceperit, modo tamen diuerſo
ors vtraq; peccanti homini accidit. Nam mortem qui-
em animæ contumax diuinitatis appetitus intulit, cor-
ori autem materiam ſemper viuendi, ſubueniendo po- B
us quam perſequendo Deus abſtulit: Ecce inquiens,
dam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum &
alum: nunc ergo videte, ne forte mittat manum ſuam,
ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternum. Videntur
ec iram ſonare vel vindictam: ſed ſi rectè conſideren-
r, verba ſunt paternæ prouidentiæ, noſq; iam tunc à
ngè circumuolantis quædam præparatio miſericor-
æ. Quid enim eſſet iam vitiato homini vita æterna,
ſi æterna miſeria? Quod Plotinus quoque gentilium
uidam Philoſophorum rectè, Auguſtino teſte, intelle-
iſſe laudatur. Nam cum de humanis animis ageret:
ater, inquit, miſericors mortalia illis vincula faciebat.
a hoc ipſum (ait Auguſtinus) quod mortales ſunt ho-
unes corpore, ad miſericordiam Dei patris pertinere
bitratus eſt, ne huius vitæ miſeria ſemper tenerentur. C
unc enim à dæmonibus quid differrent? Nunc autem
ngè differunt, quia cum ſit Dei beata æternitas, vel
terna beatitudo, dæmonum autem miſera æternitas
d æterna miſeria: homo, cuius eſt miſeria mortalis vel
ortalitas miſera, à Dei quidem beatitudine cecidit;
d vſque ad dæmonum miſeriam non peruenit, proui-
ente miſericordi Deo, ac dicente: Videte ne ſumat de
guo vitę, & viuat in æternum. Non ergo conqueſtione
la ventilandum arbitramur, cur in baptiſmo noſtra
orporea mors non deleatur: quin potius viro fideli
ptāda eſt vt veniat. & tanquam miſericordiæ profe-
tus, animam à miſeria vitæ præſentis abſoluat. Non
im eſt quaſi homo vt mentiatur, neque vt filius homi-
is vt mutetur; Vnius eiuſdemque gratiæ propoſitum,
uod tunc incepit, quando hominem immortalem eſſe D
tuit, tunc in fide baptiſmatis oſtendit: perficiet au-
em in die reſurrectionis.

*Quod iuxta ſententiā Domini nullus vnquā, niſi renatus
aqua & Spiritu ſancto, regnū Dei introierit, & quod illa
hora, qua Dominus noſter ſanguinem & aquam de late-
re ſuo fuderit, vniuerſa Eccleſia, quæ eſt, erat vel fuerat
ab origine mundi vſque ad latronem, qui in cruce con-
feſſus eſt, baptizatus ſit.* CAP. XXXV.

TAntum autem, tamq; neceſſarium eſt hoc baptiſmi
ſacramentum, vt ſine illo, iuxta ſententiam Domi-
i, non poſſit quis videre regnum Dei. Hic iam de illo
trone quæri poteſt, cui confitenti in cruce & dicenti:
Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum.
men dico tibi, inquit Dominus, quia hodie mecū eris E
paradiſo. Hic enim ſecundum regulam, qua ſinguli
baptizamus nos, baptizatus nō eſt. Quomodo ergo de-
nditur illa Domini ſententia, dicentis: Niſi quis rena-
s fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt videre
gnum Dei? Sed ſi de huiuſmodi permouemur, angu-
us eſt adhuc cordis noſtri intellectus, claráq; maieſta-
m ſacri baptiſmatis nondum ſatis apertis intuemur
culis. Solum riuum, quem ad nos, qui foris eramus,
Chriſtus emiſit, dicens diſcipulis ſuis. Euntes docete
mnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris & Filii
Spiritus ſancti: ſolum, inquam, riuum ſacri baptiſ-
atis, qui ad nos exiuit, attendimus. ipſumque fontem
omus Dauid, vbi, quando, vel quantum priuſquam

ad nos deriuaretur, inundauerit, minus diligenter ani-
A maduertimus. At ille fons ſalutaris vniuerſæ Eccleſiæ,
quæ ab initio per ſex mundi ætates collecta, propter
originale peccatum ab ingreſſu paradiſi arcebatur, cū-
ctiſq; qui adhuc viuentes iam corpore erant eiuſdē Ec-
cleſiæ, Dominum noſtrum audiendo ipſum fideliter
ſequēdo: vniuerſæ, inquam, Eccleſiæ ab Adam vſq; ad
latronem ſupradictū. fons ille baptiſmi ſalutaris inun-
dauit: qua hora patefacto lancea militis Chriſti latere,
ſanguis & aqua prorupit. Ibi pariter totam Eccleſiam,
quæ iam erat, vel ab initio mundi fuerat, lauit Chriſtus
à peccatis eius in ſanguine ſuo, vt exhiberet ſibi ſpon-
ſam glorioſam, non habentem maculā aut rugam. Nā Ephes. 5.
ex quo primi parentis peccato maculata, & propter hoc
in medio corruptionum veteraſcens, corrugata eſt, vel
B (vt Eſaiæ verbis vtar) ex quo bibit de manu Domini ca-
licem iræ eius, & vſq; ad fundum calicem ſaporis bibit,
& potauit vſq; ad fæces, non fuit (vt idem ait Prophe-
ta) qui ſuſcitaret eam ex omnibus filiis, quos genuit, &
non fuit, qui apprehēderet manum eius ex omnibus fi-
liis, quos enutriuit. Filii tui, inquit, proiecti ſunt, dor-
mierunt in capite omnium platearum, ſicut beſtia illa-
queata. Quamuis enim idem ſalutiferæ curationis au-
xilium, circumciſio in lege contra originalis peccati
vulnus tunc ageret, quod nunc baptiſmus agere, reuela-
tæ gratiæ tempore, conſueuit, hoc omnino exceptum
eſt, quod regni cæleſtis ianuam necdū intrare poterant:
tantum in ſinu Abrahæ poſt mortem beata ſpe conſola-
ti, ſupernæ pacis ingreſſum fœliciter expectabant, do-
nec adueniret ipſe, qui in eodem Propheta poſt pauca
C loquitur: Propter hoc ſciet populus meus nomē meum
in die illa, quia ego ipſe qui loquebar, ecce adſum. Et
paulo poſt idem propheta de eodem: Iſte, inquit, adſper-
get multas gentes. De qua aſperſione loquitur Eccleſia
per os Dauid, qui ex ſupradictis Eccleſiæ filiis antiquæ
vnus erat: Aſperges me inquit, hyſopo & mundabor, Pſal. 50.
lauabis me & ſuper niuem dealbabor. Per hyſopum,
quæ herba humilis eſt, naſciturq; in petroſis locis. & bi-
bita tumorem pulmonis deponit: de qua in lege quo-
que præceptum erat, vt faſciculo hyſopi intincto in ſan- Leu. 14.
guine victimæ aſpergerentur leproſi, & ſic mundaren- Num. 19
tur: per hyſopum, inquam, herbam humilem atque ſa-
lubrem, paſſionis Chriſti ſignificat humilitatem, qua
aſpergenda, lauanda & ſuper niuem dealbāda erat ipſa,
quæ per Dauid hoc loquitur, Eccleſia. Hanc & Prophe-
D ta Zacharias, cum dixiſſet de ingreſſu eius, quo in ciui- Zach. 9.
tatem Hieruſalem paſſurus intrauit: Ipſe pauper &
aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ,
poſt puſillum conuerſus ad ipſum: Tu quoque, inquit,
in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu,
in quo non eſt aqua, id eſt, in ſanguine paſſionis tuæ
eos, qui vincti in carcere tenebantur inferni, in quo non
eſt vlla miſericordia, tua clementia liberaſti. Hanc au-
tem munitionem, ad quam per eundem Prophetam
eoſdem vinctos cohortatur Dominus, ſtatim adiun-
gens: Conuertimini ad munitionem vincti ſpei, non
aliam debemus accipere, niſi habitationem paradiſi, in
quam primus cum Domino latro ingreſſus eſt.

Baptizatus ergo Ieſus in paſſione ſua, de qua & ipſe
E dixerat: Baptiſmo autem habeo baptizari, & quomodo
coarctor vſquedum perficiatur, qua hora ſanguinem & Luc. 12.
aquā de latere ſuo profudit, eadem hora totum corpus
eius, quod eſt Eccleſia, quantacunque ab initio mundi
vſque in eandē horam concreuerat, ſemel ſimulque ba-
ptizata eſt, & aſperſa hyſopo (vt ſupra dictum eſt) mun-
data eſt, & lota ſuper niuem dealbata eſt. Propter eos
autem, qui foris erant. nec adhuc eiuſdem Eccleſiæ cor-
pori per fidem vniti fuerant, idcirco non eos ille fluctus
attigerat. nec enim baptizatur, quis priuſquam eiuſdem
baptiſmi fidem habeat: propter eos, inquam poſitum eſt
quaſi ante fores eiuſdem Eccleſiæ deriuatum baptiſmi
ſacramentum, vt quicumque Iudæorum ſiue gentilium
Eccleſiam ingredi cupiunt, baptizentur: quia Eccleſia

ipſa baptizata eſt. Inde eſt, quod ſingulariter Paulum Act. 9. quidem legimus baptizatum, videlicet quia quando A vniuerſaliter (vt dictum eſt) Eccleſia baptizata eſt, ipſe in corpore eiuſdem Eccleſię nondum erat, ſed in ſynagoga ſatanæ, quę Chriſtum caput Eccleſię crucifixerat. Petrum vel quemlibet cæterorum, qui Chriſto adhæſerant, baptizatos ſingulariter non legimus: nec ipſe Auguſtinus reperire potuit in Epiſtola, quam ad Seleucium Ioann. 4 interrogatus de baptiſmo Apoſtolorum, ſcripſit. Nam ante paſſionem ſuam Ieſus (inquit Euangeliſta) non baptizabat, ſed diſcipuli eius. Quomodo autem baptizabant diſcipuli eius niſi quemadmodum & diſcipuli Ioannis, videlicet in pœnitentiâ? Siquidem & Romana Papæ Leonis auctoritas ex Euangelica ſerie comprobat, quia baptizandi regula ante paſſionem Domini data non fuerat, ſed poſt paſſionem ac reſurrectionem eius B ab ipſo data eſt, dicente: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Cæterum de his viderit quiſque, quid ſentiat, vtrum eos rebaptizatos eſſe aſſerat. De latrone ſupradicto illud nemo eſt qui dubitet, quin cum Domino Paradiſum ingreſſus: & tamen non niſi in vniuerſali Eccleſia ſimul illo qui de latere Domini effluxit, flumine præſentialiter baptizatus eſt, Baptizata quippe (vt ſæpe dictum eſt) tunc eſt omnis, quæ ſuper terram, vel ſubtus terram erat Eccleſia, ſicque de mortui Chriſti latere renata, ſicut de latere dormientis Adæ fabricata Gen. 2. eſt Eua. Nam ſicut coſta Adæ cauſa materialis extitit vnde formaretur Eua, ſic fluuius ille, qui de latere Chriſti fluxit, cauſa fuit effectiua, vt paradiſo vel cælo, Chriſtique ſpirituali coniugio ſancta eius ſponſa renaſceretur Eccleſia. Siquidem nullus adhuc de omni genere humano regnum Dei viderat. Dixerat autem ipſe abſq; Ioann. 3 vlla exceptione, tam præteritorum quam præſentium vel futurorum: quia niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt videre regnum Dei. Omnes igitur oportuit renaſci, omnem Eccleſiam veterum pariter ac nouorum, quia fuerat in præuaricatione primi Adæ generata, oportuit in fide ſecundi Adæ regenerari, vt poſſet videre regnum Dei.

Cur nulli veteru ſanctoru ſua triſtitia ſuffecerit vt per eā illic, vnde primus homo lapſus eſt, poſſet reſtitui abſque baptiſmo ſanguinis Chriſti CAP. XXXVI.

Miretur aliquis, cur hactenus nemo iuſtorum, nemo ſanctorum patriarcharum aut prophetarum, nec ipſe pater Abraham, cui primo contra ſpem, in ſpem credenti fides ad iuſtitiam reputata eſt, quicque ob Rom. 4. eiuſdem fidei meritum amicus Dei appellatus eſt, per laudabilem iuſtitiam ſaltem in ſeipſo, delere peccatum originale, ſeque paradiſo reſtituere potuerit. Sed de hoc profecto quicumq; diuini vel etiam humani iuris peritiam habet minimè miratur. Reus enim & condemnati capitis ſeruus quomodo redimet caput ſuum, ſi nihil addat ad ſeruitium, vel etiam minuat, quod debuerat ante reatum? Aliis enim & minoribus debitis alia maiora debita non redimuntur. Verbi gratia. Homo ille, qui Luc. 10. deſcēdebat ab Hieruſalem in Hiericho, & incidit in latrones, debebat regi ſuo Hieroſolymitano decem millia talenta (quis enim æſtimare poſſit, quantum creatura debeat creatori?) eratque diues & inclytus in illa ciuitate, nec illi tanti debiti perſoluendi facultas deerat. Præmonitus fuerat ab illo domino ſuo, fidelis vt eſſet ac ſubditus, præceptumque acceperat, quo non difficulter obſeruato, tunc demum emeritis iure altiori dignitatis gradu promoueretur. At ille ab anathemizato principe Hiericho domini ſui inimico, ſpe regnandi ſolicitatus vt deſcenderet, & tamquam regnare idoneus ſeruire contemneret, deſcendit, ſecumque omne domini ſui debitum abſtulit: ſtatimque ab illo deceptore ſpoliatus, & plagis impoſitis, ſemiuiuus relictus eſt. Hic proditor iacens in Hiericho, qui antequam transfugeret, decem millia talenta debebat, nunquid pro ſatisfactione centum offerens denarios, debitum omne rependit, ſuis quoque medetur plagis, proditioniſque A opprobrium diluit, vt infamis inter famoſos proceres in illa regali ſedet curia? Imo benè ac miſericorditer cum illo agitur, ſi tandem in illa ciuitate vel curia non receptus, non etiam ignibus exuratur, vel alia pœna funditus à vita, qua indignus eſt, extrudatur. Bene ergo cum Abraham & Iſaac & Iacob, vel quolibet iuſto egit clemens diuinitas, quod à paradiſo excluſus, non etiam inferni cruciabatur ignibus, ſed in pace collocatus, illum expectabat legiſlatorem, qui veniens benedictionem daret, vt videretur Deus Deorum in Sion. Quicquid enim fidelis ſeruitii Deo quilibet iuſtus obtulit, Psal. 83. tantum erat ad comparationem eius laudis & glorificationis, quam homo conditus in paradiſo ſuo debuerat creatori: quantum ſi compares centum denarios decem millibus talentis. Vnde ergo peccatū quoque oriB ginale redimeret? Ad hoc etiam accedebat, quod vita hæc miſera ſinę actualibus quoque peccatis ſaltem leuibus, ſicut nunc, ita & tunc tranſigi omnino non poterat. Non ergo ſummæ Dei iuſtitiæ congruebat, qui in hoc terreſtri ſanctuario ſuo maculatum quippiam ſibi offerri prohibet, vt in illis cœleſtibus ſanctis ſanctorum aliquid niſi immaculatum ſuſciperet, & inemendatam humanam creaturam angelicæ dignitati penitus incorruptæ coæquaret, fieretque iniuſtus, ſicut & iuſtus, & clariſſima cæli reſpublica tali inordinatione confunderetur.

Et ne forte (quod abſit) iudicia Dei reprehendamus cum his qui iuxta Ezechielem intra ſe parabolam ver- Ezech. 18 tebant, dicentes: Patres comederunt vuam acerbam, & C dentes filiorum obſtupeſcunt, libet propoſitam ſimilitudinem, quoniam ex Euangelica parabola eſt, adhuc ſecundum humanæ legis æquitatem perſequi, quoniam homines ſunt, qui reprehendunt iudicia Dei: Audiant hoc & reſpondeant mundanæ legis æqui cenſores, & diuini examinis iniqui reprehenſores. Supradictus homo, poſtquam deſcendit in Hiericho, genuit (ſicut ſcri- Gen. 5 ptura refert) ad imaginem & ſimilitudinem ſuam filios & filias. Quid namque eſt, quod ait, Genuit Adam ad imaginem & ſimilitudinem ſuam? Hoc vtiq; voluit intelligi, quod à latronibus deſpoliatus (vt ſupradictum eſt) genuit nudos, plagatus morbidos, ſemiuiuus & ipſos ſemiuiuos. Vitiatæ namque ſuccus radicis, nihilominus vitioſe in fructibus erupit. Et quod valdè dolendum eſt, ſicut ſpoliatus & ſemiuiuus multo plures geD nerauit, quam generare debuerat, ſi in priori ſanitate cuſtos paradiſi fidelis & obediens permanſiſſet. Tunc enim ex illo ſoli naſcerentur hi, qui ad vitam præordinati ſunt, quique nunc per Chriſti gratiam ad eandem reuocantur vitam. Nam propter peccatum, Maledicta, inquit Deus, terra in opere tuo: cum operatus fueris eam, non dabit fructus ſuos, ſed ſpinas & tribulos germinabit tibi. Cui terræ, ſcilicet, mulieri, Multiplicabo, inquit, ærumnas tuas, & conceptus tuos. Multiplices Gen. 3 itaque conceptus de terra carnis, quæ propter ſuperbiam, qua diuinitatem appetiuit, luxuriæ ſubiecta eſt, tamquam tribulorum & ſpinarum denſitas excreuerunt ſuper numerum: & tanti naſcuntur reprobi, vt ad comparationem illorum pauci ſint electi. Dicant nunc hominis illius filii, qui omnes in Hiericho nati ſunt ho- Luc. 15 E minis, inquam, qui ciuitatem Hieruſalem, quia ſponte dereliquit, iuſtè perdidit, dicant, verum iure hæreditario ciuitatem eamdem repoſcant, legaliter patri adiudicatam Dicant, inquam, legis periti, in qua Romanorum ſeu Barbarorum curia ſimile quid iudicare præſumant.

Sed dicet aliquis: Dominus ipſe (cuius in ore lex Prou. 16 clementiæ eſt) Filius, inquit, non portabit iniquitatem Prou. 15 patris, & pater non portabit iniquitatem filii. Benè, ſed Ezech. 18. rurſum alius Propheta dicit: Patres noſtri peccauerunt Thren. 5 & non ſunt, nos autem iniquitates eorum portauimus. Exod. 20 Et Moyſes ad Deum: Qui reddis, inquit, peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationē. Qua-

propter

ropter quætenda eſt harum conſonantia tibiarum: quia cũ ſpiritus illas vnus idemque perflauerit, in ipſis iſſonantia non debet intelligi. Videlicet portant iniquitatem patrum filii, qui ſequuntur: non portant, qui on ſequuntur. Dicis itaq; mihi: Abraham, Iſaac & cęteri iuſti non ſunt ſecuti primorum iniquitatem parenum, ſed omni teſtimonio fidei probati inuenti ſunt. Fateamur igitur, quia nec portare debuerunt: veruntamen, in quantum non ſecuti ſunt. Et qui omnino non ecutus eſt, Chriſtus Deus carnē habens ex carne Adam, c oſſa ex oſſibus Adam, omnino nec portare debuit. At li quã longè ab illa parentũ iniquitate in altitudinem iuſtitiæ prouecti ſunt. Vnus ex præcipuis Eſaias dicit: acti ſumus vt immundi nos omnes, iuſtitiæ noſtræ ſiut pannus menſtruatæ. Non igitur ęquum erat, vt illoum iuſtitia, quoniam menſtruata erat, cæleſte ſanctuaum introiret, donec fons ille domus Dauid, fons baiſmi, de quo nunc ſermo eſt, iuxta Prophetam Zachaam in ablutionem menſtruatæ pateret, videlicet lanea aperiente latus Domini crucifixi. Interim illis amlametees, & omnem illorum iuſtitiam ſupergrediens

A erat apud inferos præſens requies, & futuræ per Chriſtum glorificationis ſecura & beata ſpes. Gratias miſericordi Dei iuſtitiæ, & iuſtæ Dei miſericordiæ, qui ſic aduerſatus eſt, vt ſubueniret, ſic percuſſit, vt ſanaret, & iuxta illud Pſalmiſtæ: Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt: ſic veritatem & *Eſai 59* iuſtitiam aduerſus culpam exercuit, vt miſericordiam *Pſal. 84* & pacem reſeruaret homini. Nam quia ſatisfactionem pro culpa non niſi homo debebat, & non niſi Deus perficere poterat, Deus homo factus eſt, quatenus vnus idemque Chriſtus, & verus Deus ab homine exigeret, & vt verus homo perſolueret.

Igitur, ſicut ſupra dicere cœpimus, vt participatione mortis Chriſti iuſtificaremur, in morte ipſius baptizati ſumus, conſepulti cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per glo- *Rom. 6*
B riam patris, ita nos in nouitate vitæ ambulemus. De cuius renouationis ſacramento vel ordine, qui poſt ſuprà memoratam cerei conſecrationem celebratur, iam dictum eſt.

Libri ſexti Finis.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS,

DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER SEPTIMVS.

De ordinatione eiuſdem baptiſmi. Cap. I.

EA, quæ in baptiſmo celebrantur, quæ dicuntur quæ aguntur, carmina ſunt illa, propter quæ tamquam maleficia Martyres accuſabantur, rapiebantur, occidebantur. Diabolus enim, cui per Chriſtianæ fidei profeſſionem in ſacro fonte renunciatur, in quem iudiciales ſententiæ proferuntur, habens iram magnam, ſæuiebat in cordibus impiorum, & tuba diuini nominis offenſus, illorum cæcitate & inſania pro ſuis aduerſus Deum armis vtebatur. & ſicut in Apocalypſi legitur, quia canente tuba magnus mons ardens iracundia, confugiebat in profundum cordis impiorũ, & diuinis exorciſmis, per quos eiectus fuerat, malefici crimen effingens, leges è contra dictabat. Sed vos teſtes mei, dicit Dominus, videlicet quia nihil malæ artis nos à bono magiſtro didiciſſe, optime conſcii ſumus. In his igitur, quæ dicuntur vel aguntur, virtutem, quia diabolus damnatur & confoditur, admoto fidei ſpeculo contemplemur.

Quod lectiones & tractus præſentis diei ad baptiſmi pertineant ſacramentum. Cap. II.

IN primis lectiones de veteri teſtamento ad nouum hoc ſacramentum pertinentes leguntur, & cantica ſimiliter, id eſt, tractus ad idem reſpondentes, ſuccinuntur. Difficile namq; eſt numerare, quam familiare, quã frequens Spiritui ſancto fuerit, etiam ante aduentum Chriſti maximè circa aquas operari, & myſticis dictis aut factis gratiam præſignare baptiſmatis. Inde ergo lectiones ſacræ baptiſmo cõgruentes, ad inſtructionem baptizandorum ſolenniter recitantur. Et ſicut ſeruus Abrahæ miſſus, vt filio Domini ſui Iſaac vxorem acciperet, Sara matre eius mortua, Rebeccam inuenit ad fontem aquæ, & inaures dedit ad ornandũ faciem eius, & armillas in manibus, & ita præornatam adduxit ad Iſaac: ſic legati Dei patris, id eſt, ſacerdotes eius, ad fontes baptiſmi venientes, nouam ſponſam, id eſt, nouam plebem Chriſto filio eiuſdem antiqui dierum, per fidei doctrinam acquirunt. Adiurauit enim eos Deus pater charitate magna, coæterni ſibi verbi incarnationem ex-

C hibens, cuius in typum ille ſenex Abraham prædictum ſeruum adiurauit ſuper femur ſuum: & ipſi quoque ferunt ſecum de omnibus bonis Domini ſui, quia diuites facti ſunt in verbo & in omni ſcientia, magnarumque operatione virtutum. Adiurauit, inquam, eos Deus pater, vt filio ſuo vero Iſaac, id eſt, riſui vel gaudio noſtro, nouam ſponſam Eccleſiam de gentibus accipiant: quia mortua eſt, quæ ſecundum carnem illum genuit, ſynagoga mater eius, & eiuſdem filii ſui, quem occidit, enecata eſt ſanguine, quia dixit: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros. Dum ergo lectiones ſacras bapti- *Matt 27.* zandis recitamus, quaſi Rebeccam, quæ interpretatur obedientia, ſeruus Abrahæ ad fontem aquæ alloquitur, datq; inaures, id eſt, fidei doctrinam, quæ obedientem bene præornat aurem. Accipit illa & armillas in mani-
D bus, dum, quod credit, in mortificatione ſuæ carnis operatur, propter quod & in morte Chriſti baptizatam ſe eſſe meminit. Nec mora, libenter ad Iſaac contendit, obliuiſcens populum ſuum & domum patris ſui, to- *Pſal. 44*
tamque expeditam cæleſtibus præbens nuptiis.

De lectione prima quid ad baptiſmum pertineat. Cap. III.

ILla, quæ prima ponitur lectio, libro Geneſis, In principio creauit Deus cælum & terram, fortaſſe quærat aliquis, quid ad baptiſmi pertineat ſacramentum. Et qui talis eſt, quaſi clauſus adhuc ſacculus eſt, qui antequam excutiatur, non apparet quid in illo contineatur.
E Sed Prophetæ, quorum Moyſes primus vel maximus eſt, iam excuſſi ſunt, vt inde quę clauſa & operta ſacramenta continebant, manifeſta procederent. Quod quia primitus Apoſtoli fecerunt, ipſi namq; primi poſt Chriſtum quaſi excutiendo nobis Prophetas aperuerunt, idcirco dicuntur in Pſalmo, filii excuſſorum. Et hæc *Pſ. 126.* maximè lectio iam à magnis & fortibus viris excuſſa & expoſita eſt, à quibus & vocatur Hexameron, id eſt, opus ſex dierum. De quorum dictis ſi omnia congregarentur, quæ ad baptiſmi pertinent ſacramentum nimia prolixitas præſenti loco magnum afferret faſtidium. Breuiter ergo dicendum quia maximè ex hoc præclarum baptiſmo Chriſti perhibet teſtimonium, quod ait: Et ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas, ſimulque diuini-

Ægypto ſanguis agni reſtitutio fuit libertatis, ſed & totus mundus initium ſuæ ſumpſit creationis. Vnde magnus Leo dixit. Nunc ad prænunciatum feſtis omnibus feſtum, ſacer nouorum menſis enituit, in quo accepit mundus exordium, in eodem haberet Chriſtiana creatura principium. de qua noua creatura Paulus Apoſtolus dixit Scimus enim, quoniam omnis creatura ingemiſcit & parturit vſq; adhuc: videlicet vſq; ad reuelationem filiorum Dei, quam ipſe præmiſerat dicens: Nam expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat. Ac deinde ſecutus: Non ſolum autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, id eſt, qui primi dona ſancti Spiritus accepimus, ipſi intra nos gemimus, &c. Quamuis enim perfecti videamur, tamen (dum corruptibiles ſumus) ſecuri non viuimus, neque comprehendiſſe nos arbitramur.

De Lectione ſecunda CAP. VI.

LEctio ſecunda eſt illa libri Exodi: Factum eſt in vigilia matutina, & ecce reſpiciens Dominus ſuper caſtra Ægyptiorum per columnam nubis & ignis, interfecit exercitum eorum, & ſubuertit rotas curruum, ferebanturq; in profundum. Non dubiè neque per partes, ſed manifeſtè tota lectio hæc ſalutaris baptiſmi Chriſti typum præfert, & notum eſt, quia paſſim in ſcripturis ſacris lectionis huius ſacramentum à doctoribus concelebratum eſt. Et in ſuprà memorata cerei benedictione ſic dictum eſt. Hæc nox eſt, in qua primum patres noſtros filios Iſrael eduxiſti de Ægypto, quos poſteà rubrum mare ſicco veſtigio tranſire feciſti. Quabter hoc fiat, nunc in ſingulis per baptiſmum Chriſti, ſola ſuis fides intuetur oculis: & ideo cantat Domino canticum
15 Moyſi, id eſt, tractum ſequentem: Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in mare. Qualiter autem hoc geſtum ſit in patri-
64. bus ſanctis & omnibus electis, qui apud inferos hunc
2. expectabant tranſitum, quantus beatarum animarum exercitus duce potenti anima Chriſti, per illud mare tranſierit, quod de latere eius in aquam & ſanguinem diuiſum exiit, quanta exultatio de tenebris exeuntium, quanta lætitia paradiſum introeuntium, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit.

De Lectione tertia. CAP VII.

4. LEctio tertia: Apprehendent ſeptem mulieres virum vnum in die illa, dicentes: Panem noſtrum comedemus, & veſtimentis noſtris operiemur, &c. Hæc quoque ad baptiſmi ſacramentum, & ad inſtructionem manifeſtè pertinet baptizatorum, Sed iam nunc dicendum, cur quatuor legantur lectiones, de lege & prophetis aſſumptæ. Videlicet lectio prima idcirco legitur, quia, vt dictum eſt, de creatione mundi & hominis conditione narrans, aquarum quoque myſteria, cum Spiritus Dei auctoritate interſerit. Tres vero reliquæ tria mundi tempora reſpiciunt, id eſt, primum ante legem, ſecundum ſub lege, tertium ſub gratia, quibus cunctis temporibus remedium baptiſmatis neceſſarium fuiſſe commendatur. De his qui ante legem fuerant, claret: quia, ſicut iam dictum eſt in ſecunda lectione, baptiſ-
1. Cor. 10 mum Chriſti præfigurauerunt in eo, quod mare tranſierunt, & ſicut Apoſtolus dicit: Omnes ſub Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari. Nondum enim data erat lex. De his autem, qui ſub lege erant, in tertia lectione dicit Eſaias: Si abluerit Dominus ſordem filiarum Sion, & ſanguinem Hieruſalem lauerit de medio eius in Spiritu iudicij. & ſpiritu ardoris. De quo ardore dicit Ioannes Baptiſta in Euangelio: Ille vos baptizabit in
Ioan. 3 Spiritu ſancto & igni. Vir ille Chriſtus eſt, quem iuxta hanc lectionem apprehendent ſeptem mulieres, id eſt,
Eſa 11. ſeptem gratiæ Spiritus ſancti. De quibus idem Propheta alibi dicit; Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Hæ ſeptem gratiæ apprehenderunt Ieſum, quem (vt ait Hieronimus) multo tẽpore deſiderauerunt, quia nullum alium inuenire potuerunt, in quo æterna ſtatione requieſcerent. Quod autem gratia Spiritus ſancti cuncta poſſideat, exponi non indiget. Ideo panem noſtrum, inquiunt, comedemus, & veſtimentis noſtris operiemur. Sed quia in hominibus ſemper opprobrium, nullo viuente, vt ſancti ſpiritus dona poſcebant, propterea Ieſus nomen ſibi cupiunt inuocari, vt quod in lege imperfectum erat, in Euangelio compleretur.

De Lectione quarta CAP. VIII.

LEctio quarta: Scripſit Moyſes canticum: ſiue, hæc eſt hæreditas ſeruorum Domini. Vtræque enim viciſſim leguntur in Paſcha & in Pentecoſte, & ambæ hoc tempus gratiæ manifeſtius exprimunt. In ea, quæ eſt: Scripſit Moyſes canticum, ait idem Moyſes: Noui enim quod poſt mortem mei iniquè agetis, &c. Mortem Moyſi finem legis accipiunt penè cuncti dolores ſancti, id eſt, aduentum Chriſti cuius gratia ſic legi, quemadmodum Ioſue ſucceſſit Moyſi, qui populum Dei trans Iordanem eductum, ingentibus prœliis in terram repromiſſionis, dux victorioſus introduxerit: Ieſum Chriſtum nomine præfigurans & opere, qui omnem electorum populum, quorum neminè lex ad perfectum adduxerat, ſanguine ſuo contra diabolum dimicans, victor mortis per baptiſmi gratiam, in paradiſum reduxit, profecto in hoc tempore. iuxta canticum, quod Moyſes ſcripſit: Peccauerunt Domino non filii, ſcilicet Iudæi, generatio praua atque peruerſa, populus ſtultus & inſipiens. quem conſtituerat Dominus & pater ſuus ſuper excelſam terram: ſcilicet legis Propbetarumque notitiam, vt ſugerent mel cæleſtis doctrinæ de petra, quæ Chriſtus erat oleumque, id eſt, gratiam Spiritus ſancti, de eodem ſaxo duriſſimo, per reſurrectionis potentiam immortaliter ſolidato: & ecce è contrario de vinea Sodomorum, & de ſuburbanis Gomorrhę, vua eorum vua fellis, & botrus amariſſimus: & propter hæc abſcondam, ait, faciem meam ab eis. &c. At vero cæli & terra, de quibus alibi per Prophetam dicit: Nouos cælos & nouam terram ego creo. Noui, ut quam, cęli & noua Eccleſiæ terra audiuit verba oris eius, ſicut in ſequenti tractu cantamus: & concreſcit in eis vt pluuia doctrina Domini, & fluit vt ros eloquium Domini, quaſi imber ſuper herbam, & quaſi ſtillæ ſuper gramina, quia nomen Domini inuocatur ſuper nos, nomen Patris & Filii & Spiritus ſancti, quod totam vim continet eius, quæ per baptiſmum agitur, noſtræ regenerationis. Non minus illa Eſaiæ lectio. Hæc eſt hæreditas ſeruorum Domini, hoc idem, vt ſupra dictum eſt, tempus gratiæ reſpicit, prouocans credentes & dicẽs: Omnes ſitientes venite ad aquas, vt veniant ad fluuium Dei, qui repletus eſt aquis. & cuius impetus lætificat ciuitatem Dei, vt bibant aquas de fontibus Saluatoris, qui loquitur ad Samaritanam: Si ſcires donum Dei. & quis eſt, qui dicit tibi: da mihi bibere, tu forſitan petiiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam, & aquam, quam ego dedero ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Sciendum autem, quod, ait Hieronymus, homo aquam tribuat, Deus autem Spiritum ſanctum, quo ſordes abluuntur, & peccata purgantur.

Margin: Deut. 32 · 1. Cor. 5 · Deut. 31 · Eſai 65 · Matt. 28 · Eſa 54. 55 · Pſal 64 · Pſal. 45 · Eſa. 12 · Ioan. 4

De tractibus quos lectionibus eiuſdem ſuccinimus.

CAP. IX.

TAntam, quæ his tribus lectionibus chorus ſuccinit, ſingula ſingulis exultationem indicant renatorum, quod iure exultare debeant, quia ſubmerſis omnibus peccatis, ipſi per mare baptiſmi tranſeunt liberati. Verum hæc exultatio in metu & tremore debet eſſe, & cum laborioſa & neceſſaria carnis mortificatione quádiu ſumus in corpore, ſtantes (ſicut in Apocalypſi legimus) ſupra mare vitreum, quod graues & rurſus oneratos peccatis ſuſtinere non poteſt. Vnde oportet, vt abiectis oneribus ſæculi, & ſimplici tunica contenti. perſiſtamus. vel ambulemus ſuper hoc vitreum mare baptiſmi, mixtum igne Spiritus ſancti, tenentes (ſicut ibi Apoc 15.

legitur) citharas Dei, id eſt, tota carne mortificati. & in laude Dei extenti, canendo trementes, & tremendo ca- A *Pſal. 2.* nentes, iuxta illud: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum timore. Bene ergo verba canticorum Moyſi & Prophetarum, quæ ſuccinimus, in tractus efferimus, quem canticum lugentium eſſe, & miſeriæ præſentis exilij congruere, iam dictum eſt.

Quartus tractus in hoc differt à cæteris, quod nulla lectione præmiſſa cantatur. Nec mirum. Non enim in officio præſenti ſic eſt vox vniuerſalis Eccleſiæ, quemadmodum & illi. Eorum quippe ſolùmodo vox eſt, qui in præſenti aſſunt baptizandi, adhuc peccati originalis veneno infecti & ideo feſtinant ad baptiſmum, vt iuue- *Pſal. 41* neſcant, quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum. Quod maximè ex ſubſequenti collecta confirmatur: Omnipotens ſempiterne Deus, reſpice propi- B tius ad deuotionem populi renaſcens, qui, ſicut ceruus, aquarum tuarum expetit fontem. Et contra lectio prima nullo ſubſequenti cantico terminata eſt, videlicet, *Num. 23* quia creatis & completis mundi cunctis operibus, non cantauit dignas homo ingratus Deo creatori gratias: ſed obmutuit à laude Dei, & audito ſerpente, contra præceptum quod acceperat, obſurduit. Vnde & baptizando dicitur, epheta, quod eſt adaperire, ſumptum de Euangelio, quo Dominus noſter curationem humani generis, quod ſic obſurduerat & obmutuerat, vt dictum eſt, in eo, quem ſanauit, homine ſurdo & muto ſigni- *Mar. 7* cauit. Nec prætereundum, quia neq; collectis ſalutatio, id eſt, Dominus vobiſcum, neque lectionibus ſupradictis vllæ ſuperſcriptiones. id eſt, tituli præferuntur: quos à nudiuſtertius cunctis lectionibus, tamquam C corporibus capita præſcidimus, donec caput noſtrum Chriſtus reſurgendo nobis reddatur, cuius reſurrectionis ſimilitudo in his, qui baptizati de fontibus aſcendunt, Chriſtum induti, vt Apoſtolus ait, fidei oculis re- *Gal. 3.* præſentantur: nec ante hoc ſigna Eccleſiæ concrepant, quorum cauſa iam ſuperius dicta eſt.

De conſecratione fontis CAP. X.

Conſecratio fontis in nomine ſanctæ trinitatis, & maximè inuocatione perficitur Spiritus ſancti. Quod idcirco rectè fit. quia tota hominis regeneratio licet totius ſit opus trinitatis, propria tamen eſt operatio Spiritus ſancti. Sancta quippe Trinitas, vt ait Leo Magnus, ita ſibi diuiſit opus hominis, vt Pater conderet, Filius redimeret, Spiritus ſanctus regeneraret vel igniret. Veruntamen & pater cum Filio & Spiritu ſancto con- D didit: & Filius cum Patre & Spiritu ſancto redemit, & Spiritus ſanctus cum Patre & Filio regenerat atq; illu- *Gen. 1.* minat: Nam & Pater dum conderet: Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & Filius dum redimeret, Pater illi calicem paſſionis dedit: & ipſe Filius per Spiritum ſanctum bibit: ſicut Apoſtolus Paulus ait Hebræorum IX. Sanguis Chriſti qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit Deo, & cætera: & vt Spiritus ſanctus regeneret, Pater eundem paracletum Spiritum dat, & Filius in eodem Spiritu baptizat, *Ioann. 1.* ſicut Ioannes baptiſta in Euangelio ſibi dictũ inſinuat: Super quem videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentẽ in eo, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto. Spiritus ergo ſanctus aquarum ſanctificator eſt. Sanctus ſpiritus fontis noſtri ſanctificatio eſt, E imo ſpiritus fons vitæ eſt, pacis fluuius eſt. Spiritus ſan- *Pſal. 35.* ctus illa paterni cordis benigna vena eſt, de qua vſq; ad nos miſeratio larga, tanquam flumen inundans, pro- *Eſai. 6.* currit Amor Dei, torrens voluptatis Dei, Spiritus ſanctus eſt. Hic illum duorum patrem filiorum, erga iuniorem filium, id eſt, gentilem populum, ingenita ſibi pietate flexit, qui luxurioſe viuendo ſuam paternę ſubſtantiæ partem conſumpſerat, porcos alienos in longinqua regione pauerat, id eſt, ſpurcos dæmones coluerat, & tunc reuerſum ſuſcipit, feſtum diem omnibus amicis, id eſt, cœtibus indicit angelicis, iubet primam cum anulo ſtolam proferri. Quid enim intelligimus per anulum, niſi fidei ſignaculum? Nam cathecumenus, dum A baptizandus fidei ſacræ, quam firmiter tenet, ſymbolũ reddit, profecto illam tabulis cordis eius inſcripſit, decentem anulum in manu eius dedit, & in eo, quod conſignatus eſt cruce Chriſti, vt dicat cum Apoſtolo, Chriſto crucifixus ſum cruci, & quod tertio ſubmergi- *Gal. 2.* tur, vt triduanę morti Chriſti conformetur, & hoc mirabili pietatis officio viuus & incolumis crucifixo & mortuo atque ſepulto configitur, commoritur & conſepelitur, proculdubio calceamenta accipit in pedibus. Calceamenta namque de mortuis animalibus fiunt. Et hæc manifeſtæ Dominicæ mortis inſignia ſunt, quæ ideo ſuſcipit, vt eius exemplo, qui propter nos crucifixus eſt, deinceps crucifigat carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis, & mortificans membra ſua, quæ ſunt B ſuper terram, dicit: Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Chriſtus. Cum autem candidam veſtem accipit, quæ vtique nouam Chriſti conſolationem ſignificat, *Gal. 5.* dicente Apoſtolo: Omnes qui in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Profecto primam illi ſtolam *Gal. 3.* induit pater, & manducemus, inquit, & bibamus, quia filius hic meus mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus eſt.

De miſſa eiuſdem diei, & cur illi conſuetudinalis cantus, id eſt, Introitus & Communio deſit. CAP. XI.

Statum ergo Paſchale veſpertini ſacrificii conſtruitur conuiuium, trina præeunte litania, in honore *Gal. 3. Luc. 15.* ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis, in cuius nomine trino baptizatus filius hic, de quo loquimur, qui mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus eſt, concrepant ſi- C gna, quæ hactenus fuerant muta, & perſonãte ſymphonia chorus exultat. Gaudent nobiſcũ angeli, & propter illorum gaudium nos repetimus omiſſum à ſeptuageſima hymnum ipſorum, i. Gloria in excelſis. Adducitur vitulus ille ſaginatus, ſ. Deus & homo Chriſtus, cuius carnem manducare, & ſanguinem bibere debemus: qui ideo vitulus dicitur, quia homo pro nobis ſacrificatus eſt: ideò ſaginatus, quia in ipſo habitabat plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed huic conuiuio ſenior frater, id eſt, Iudaicus populus, intereſſe non vult, ſtanſque foris & audiens ſymphoniam & chorum detrahit fratri ſuo, inuidia tortus & odio, patriſque clementiam reprehendens, triſtitia mauult & fame conſumi, quam cum fratre gaudere, & epulari. Exibit autem pater quandoque, & faciem lætam auerſo & triſti filio dignanter in- D gerens, perſuadebit, & precabitur illum opportunis intereſſe gaudiis & epulis, tenens manum eius, & blandis conſulens ſermonib. & tunc reliquiæ Iſrael ſaluæ fient. Interim, donec illud fiat, plenum vel integrum non erit *Rom. 11* paternæ domus, i. præſentis Eccleſiæ gaudium: quia licet Iudaicus populus ſemper gentium oderit ſalutem, gentium tamen Eccleſia dolet, quod ille populus ſtat foris, quodque ſua ſalus illi in ſcandala ſit. Igitur huius diei ſacrificio veſpertino, tam feſtiuo, tamque iucundo conuenienter quædam ornamenta detracta ſunt, ſ. introitus, graduale, offerenda atque communio, quæ de Pſalmis quondam à Cęleſtino Papa quadrageſimo, primum ad canendum inſtitutis ante ſacrificium excerpta, & cum ſuaui modulatione in Romana Eccleſia cantari inſtituta ſunt, interea dum vitulus adducitur, E conuiuium præparatur, aſcẽdit coram ille miniſtrorum primus, atq; fidiſſimus Paulus, filiumq; illum, qui reuerſus eſt. iam habentem anulum in manu, iam calceatum, iamque ſtola prima indutum, gratulabundus alloquitur in præſenti Epiſtola, dicens: Si conſurrexiſtis cum *Col. 3.* Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. O fidei procuratoris elegans facundia, & officioſa ſedulitas. Mortui. inquit, eſtis, quia videlicet mortuum eſt in nobis quicquid ſuper terram ſapiebatis. Quid enim prius ſapiebat ille filius deſertor patris, *Luc. 15.* luxurioſus & prodigus, niſi cum meretricibus conuiuia ſtruere, ſua diſſipare, alienis inhiare, porcos alienos paſcere?

aſcere? Totũ hoc mortuũ, & in baptiſmo Chriſti ſepulũ eſt. Vita autem noua, quæ de eodẽ baptiſmo ſurrexit, A quæ filium talem longè alterũ fecit: Vita, inquam, noua, quæ cum Chriſto in Deo abſcondita eſt, ipſe idem nouus homo Chriſtus eſt, quem & candida veſtis baptizati ſignificat. Cùm enim, inquit, Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria. Vitam eandem, diuina nouitate conditam, ſignificant & in Euangelio conſequenti veſtimenta angeli, quæ erant candida ſicut nix. Ecce interea canorè cæleſtis perſonat ſymphonia, quo lætificentur conuiuæ, tanquam de cælo remiſſum & ori noſtro redditum alleluia: quod à ſeptuageſima noſtra non cecinerunt organa, videlicet, quia diebus his captiuitas præſentis vitæ ſignificata eſt, & ideò quod futuræ vitæ iucunditatem ſignificat alleluia, tacendo velut ad ſalices Babylonis huius flentibus nobis pependerunt. At nunc, quia nox illa ſacratiſſima iam incumbit, qua Chriſtus libertatis auctor reſurrexit, in qua iam, vt dictum eſt prima reſurrectione reſurgunt, qui baptizantur noui Eccleſiæ filij, pronnus tanquam de ſalicibus direpta noſtra certatim organa perſultant alleluia, dicuntque: Confitemini Domino, cauſamque ſubiiciunt: quoniam bonus, quod ab effectu comprobarut, quoniam in ſeculum miſericordia eius, ſubauditur exhibita in remiſſione peccatorum, quam eſt largitus in baptiſmo: & hunc meritò verſiculum alleluia primùm arripit. Pſalmus quippe centeſimus ſeptimus decimus, cuius hic primus verſus eſt alleluia, in titulo habet, multum hanc miſericordiam, & hanc diem ſolennem, quam fecit Dominus, fidei noſtræ commendat, vt exultemus & lætemur in ea. Hoc alleluia ſicut & reliquum huius diei officium, maximè baptizatorum eſt exultatio, eo quòd prima, vt dictum eſt, reſurrectione iam conreſurrexerunt cum Chriſto. Reſtat verò grãdis labor, vt habeant partem in reſurrectione ſecunda, & inter ipſum laborem bonorum operum ſupereſt metus, ſupereſt fletus, vel propter periculum gehennæ, vel propter deſiderium vitæ æternæ. Rectè ergo, quia necdum plenum eſt gaudium ſpei vocatorum, quod imminuit ſolicitudo eorundem adhuc à Deo peregrinantium, cum alleluia tractus quoque cantatur, quem cantum lugentium eſſe ſuperius iam dictum eſt. Itémque per totam paſchalem hebdomadam vſque ad ſabbatum, quo albas ipſi deponunt, eadem pro cauſa graduale cantatur, qui cantus eſt laborantium nec niſi propter eos pertineret ad dies pentecoſtes, quod tempus futuræ requiei, paciſque & gloriæ ſignum eſt. Nam & in canone per hanc hebdomadam hoc pro ipſis additum eſt: Hanc igitur oblationem ſeruitutis noſtræ: ſed & cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus pro his, quos regenerare dignatus es ex aqua & ſpiritu ſancto, tribuens eis remiſſionem omnium peccatorum. Et ab hac veſpera, qua baptizati ſunt, per ſingulas huius hebdomadæ veſperas clerus ad fontes procedit cum Chriſti reſurrectione ſolennitatem ſancta celebrans baptiſterij.

Cur à nudiuſtertius omiſſum nunc reddatur pacis oſculum.

Cap. XII.

CVt pacis oſculum, quod Papa Innocentius à Beato Petro triceſimus octauus dari inſtituit, omiſſum fuerit à nudiuſtertios, & hodie reddatur, ex ipſo canonis loco, in quo datur, citius agnoſcitur. Datur enim eo loco, quo iam ſecundo calicem diſcooperuimus, & dicimus. Pax Domini ſit ſemper vobiſcum. Hic autem locus, ſicut in eiuſdem canonis tractatu dictum eſt, illud ſignificat, quod Dominus noſter reſurrexit à mortuis & ſtetis in medio diſcipulorum ſuorum dixit eis: Pax vobis. Per quod illud nobis innuit, quod paries inimicitiarum inter nos ac Deum erectus fuerat, id eſt, peccatum, ad quem diſſoluendum Dominus noſter tranſitu mortis profectus eſt. Quo effecto reſurgendo rediens pacem annunciauit, quam acquiſierat nobis prima voce, quam emiſit in medio diſcipulorum ſuorum, dicendo: Pax vobis. A Rectè igitur, ex quo ad faciendum eandem pacem profectus eſt, donec rediens diceret: Pax vobis, intermiſimus: Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, neque dedimus pacis oſculum. Simul Iudæ traditoris probroſum execrantes & anathematizantes oſculum, quo filium hominis tradens, ſanctum & innocens Apoſtolorum infamauit collegium apud eos qui foris erant, occaſionem maledicendi præbens, ac deteſtandi eos, quorum ſanctitatis æſtimatio magna fuerat, vt de illis tale quid canticarent, quale illud eſt: Et crimine ab vno diſce omnes.

De Die Dominica reſurrectionis.

Cap. XIII.

B OCtauam illam, quæ in Paralipomenon, & in ſuperſcriptionibus quorundam inuenitur Pſalmorum, hæc ſacra ſpectat dies, quam fecit dominus, vt eſſet ſolennitas ſolennitatum, quemadmodum pro ſui magnitudine dicuntur ſancta ſanctorum, Cantica canticorum. Sicut enim illa cætera ſuperant ſancta vel cantica, ſic ſolennitate cæteras huius ſacroſanctæ ſolennitatis antecedit nobilitas. Octaua autem illa futura eſt perfectæ atque conſummatæ reſurrectionis gloria, in qua electi omnes, qui nunc poſt depoſitionem carnis vna & ſimplici ſolius animæ beatitudine perfruuntur, ſicut in Apocalypſi legimus: quia datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ: duplici id eſt, corporis & animæ felicitate remunerabuntur, ſicque binas perennis gloriæ ſtolas accipient. Quam octauam ſicut ſeptem C mundi ætates ordine ſuo præeunt, quarum ſexta nunc ab aduentu Chriſti voluitur, ſeptima verò animarum eſt carne depoſita quieſcentium, ſicut alio loco iam dictum eſt: ſic & hãc ſacratiſſimam ſolennitatem ſeptem Dominicæ præceſſerunt, quarum in prima: Circundederunt me gemitus mortis, in ſeptima cantauimus: Lætare Hieruſalem, ſingulæ ſingulis ætatum earundem proprietate ſui reſpondentes officij ſicut loco vel ordine ſuo iam dictum eſt, & interpoſita Dominicæ paſſionis memoria per duas hebdomadas, quod ipſum cur fiat, iam dictum eſt. Sequitur hæc octaua ætatis quæ extra ſeptem eſt, quia æterna eſt glorioſa Chriſti reſurrectione commendata feſtiuitas, nobilis, admirabilis, decora & ſuauis, ſplendida & deſiderabilis. Non enim parum eſt, quod in illa nobis octaua repoſitum eſt. D Nam ſicut octaua dies eadem quæ prima eſt, ſic in illa ætate reſtituitur homo in hoc ipſum, ad quod conditus eſt, eritque corpore & anima immortaliter felix, & feliciter immortalis, ſicut Angeli Dei, imò ſupra primæ originis reparatus dignitatem, eò quòd ſuam in vnitate perſonæ filij Dei reſpiciat naturam, perſonam ſuper omnia opera manuum patris conſtitutam adorari, laudari & glorificari ab angelis in coeſſentia ſummæ & indiuiduæ trinitatis. Idcirco dum ſanctorum recolimus natalitia, de quibus dubium non eſt, quod egreſſi à corporibus gloriam ſempiternam iam adepti ſunt, diem quoque celebramus octauum, beatificantes illos ex eo quoque, quod in futuro corporum receptorum immortalitatem glorioſam feliciter obtinebunt.

Hoc & per octo beatitudines Euangelicas ſignificaE tur, vbi octaua redit ad caput. Namque & in prima, & in octaua hæc eadem beatitudinis ſententia eſt, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Vide Auguſtinus: Octaua, inquit, ſententia, quæ ad caput redit, perfectúmque hominem declarat, ſignificatur fortaſſe & circunciſione octaua die in veteri teſtamẽto, & domini reſurrectione poſt ſabbatum, qui eſt vtique octauus, id eſt, primus dies & celebratione octauarum feriarum, quas in regeneratione noui hominis celebramus. De illa igitur octaua quæ eſt reſurrectio, quæ iam completa in capite noſtro ſcilicet Chriſto, nunc ſecundum diei præſentis, in qua reſurrexit, officium, ordinémque myſticum, aliqua dicenda ſunt.

1. Paral. 7. — Pſ. 6, 11. — Apoc 6. — Gen. 17. — Matt. 5.

Cur Dominus non ante diem tertium reſurgere voluerit.

CAP. XIV.

TErnatius numerus, qui apud ſeculares quoq; phi-
loſophos inſignis habetur pro eo, quòd imparium
& eorum, qui præter vnitatem nullam aliam recipiunt
ſectionem primus eſt numerorum: apud nos lōgè am-
plius præclari nominis, imo primæ ac diuinæ eſt au-
ctoritatis, tam propter ipſam eſſentiam ſanctæ & indi-
uiduæ trinitatis, quàm pro eo, quòd ſaluator noſter ter-
tia die reſurrexit à mortuis. Et profectò tertia dies hæc
ad idem ipſum eiuſdem ſanctæ trinitatis reſpicit ſacra-
mentum. Idcirco namque Dominus non ante tertiam
reſurrexit, quia congruum fuit, vt propitiationem ſan-
ctæ trinitatis triduana nobis obtineret mors carnis
Christi. Alioquin cur cum ſub trina merſione baptiza-
mur in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, com- B
plantati dicimur, imo verè complantati facti ſumus ſi-
militudini mortis eius, niſi quia eādem mortem ſuam,
quam antea baptiſmum ſuum appellauerat, triduo per-
tulit & ipſe in nomine & in obedientia Patris & Filii
& Spiritus ſancti. Siquidem & Pater Filio (ſicut & ipſe
Ioan. 10 filius teſtatur) calicem paſſionis dedit: & ipſe filius ani-
mæ ſuæ in ſua poteſtate propinauit, ſicut ipſe ait: Pote-
Heb. 9. ſtatem habeo ponendi animam meam: & Spiritus ſan-
ctus illi propinari fecit, ſicut Apoſtolus ait: quia Chri-
ſtus per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit. Con-
gruenter ergo mors Domini triduana extitit, quam ſan-
cta trinitas diſpoſuit, quámque ad obtinendā humano
generi propiciationē eiuſdē ſanctæ trinitatis, noſtra in
illo natura ſola pertulit. Non ſolum autē, ſed & tota vi-
ta eius annorum ſuorum numero ſanctæ trinitati fa- C
mulatum ſe exhibere, & eius præcepto ſe obedire in-
nuit. Nam in triginta tribus annis, quibus ſuper terram
ambulauit, ternarius eſt repetitus hac ſola differentia,
quod vnus ternarius, vt triginta ſint, in decenum limi-
tem conſurgit, alius vt ſimplex ſit, in ſingulari limite
Gen. 22 ſubſiſtit. Cuius in typum Iſaac quoque ad immolandū
ternario dierum numero ductus eſt. Nā de Geraris, vbi
tunc habitabat Abraham, vſq; ad mōtem Moria, id eſt,
ſedem tēpli, dierum trium eſt, vt ait Hieronymus & cō-
ſequenter illuc die tertio peruenit, ſicut hiſtoria refert,
& venit in locum, quē dixit ei Deus in die tertia. Sed vt
ad inceptum redeā, mira velocitas, mirabilis ille ſalua-
tricis gratiæ curſus, vt triduo trium temporum ſæculi
peccata deleret, omnes, qui ante legem fuerant, omnes,
qui ſub lege erant, cunctos, qui ſub gratia venturi erāt, D
vna Christi morte pariter ſolueret, pro ſingulis tempo-
ribus ſingulos dies eiuſdem mortis appendens. Totam
eius velocitatem Spiritus ſanctus innuebat, cùm pro-
Iſa. 8. phetæ imperans dicebat: Voca nomen eius, Accelera
detrahere, feſtina prædari.

Item de celebritate reſurrectionis. CAP. XV.

Cant. 2. DE hoc & illud in Canticis, reuertere, ſimilis eſto
dilecte mi capreæ hinnulóque ceruorū ſuper mō-
tes Bethel. Accelerauit enim inferni ſpolia detrahere,
feſtinauitq; prædari, reuerſuſque vt caprea aut ceruorū
hinnulus, id eſt, patriarcharum filius, ad ſaluandum ve-
lociſſimus, apparuit ſuper mōtes Bethel, id eſt, viſus eſt
Apoſtolis vt eorum triſtitiam citò in gaudiū conuerte-
ret, qui ſunt montes Bethel, id eſt, domus Dei, quæ eſt
Eccleſia, principes ſummis virtutibus eminentes. Ac- B
celerauit, inquam, inferni ſpolia detrahere, id eſt, ele-
ctos omnes iure victoris adducere. Quæ enim mora
fieret ad detrahendum, aut quę difficultas ad diſcernen-
dum? Sol erat iſte, illi autem qui quærebātur tamquam
ſpecularia. Illorum fides ſpeculum erat reddendo ſolis
aſpectum radio ſatis idoneum, ſed ideo nō ſplenduerat
hactenus, quia ſoli obiectus medius obſtabat paries
inimicitiarum, ſcilicet originale peccatum. At illum in
Epheſ. 2. carne ſua moriens Chriſtus parietem ſoluerat ac dirue-
rat, qui illa ſpecularia animarum verum ſolem expe-
ctantium vmbra tenebat aduerſa. Quæ ergo mora fie-
Pſal. 67 ret, vt diruto pariete, & deſcendente ad inferos vero
ſole non ſtatim relucerent illa vaſcula lucis exceptoria,
A id eſt, electorum animæ? Statim vt illic deſcendit hic
ſol, id eſt, anima Chriſti præpotens, & inſita ſibi verbi
omnipotentis diuinitate coruſcans, illi reſplenduerunt,
& tenebrarum principes diſſipati ſunt ſicut fumus, &
ſicut fluit cera à facie ignis. Et iuſti exeuntes de tene-
bris, & in paradiſum recepti, cœperunt epulari & exul- Luc. 23.
tare in conſpectu Dei. Latrone ſimul epulante, cui di-
xerat dominus in cruce pendens, hodie mecum eris in
paradiſo, totóque ſabbato requieuit ab omni opere ſuo Cant. 4
dominus Chriſtus cum illis, & paſcebatur dilectus io fi-
liis, donec aſpiraret tertia dies & inclinarentur vmbræ.
Die igitur tertia, propitia nobis facta diuinitatis trini-
tate, citò mortem quam guſtauerat, reiecit à ſe, ſicut ſi-
gnificauerat, quando in cruce noſtram ſalutem ſitiens,
B & ideo ſe veraciter ſitire dicens, cùm oblatum ſibi ace-
tum noluit bibere. Mortis enim acetum paululum gu-
ſtabat, quam citò, id eſt, tertia die reiecturus, nec vltra
biturus erat. Reſurgens enim ex mortuis iam non
moritur, mors illi vltra non dominabitur.

Quid ſignificet, quod Dominus noſter nocte reſurrexit.

CAP. XVI.

CErtum tenet Chriſtiana fides, quòd Dominus no-
ſter, qui mortalis homo factus ad hoc venit vt iu- Zach. 12
dicaretur, ad hoc venturus eſt in fine vt iudicet, & ean-
dem formam ſerui, in qua iudicatus eſt, cum ſuorum
cicatricibus vulnerū iudicatoribus oſtendet ad dam-
nationis cumulum, vt videant in quem transfixerunt:
dilectoribus autem ſuis ad æternum charitatis moni-
mentum. Illa autem dies non cum expectatione, ſed ita
C ſicut fur in nocte veniet, quemadmodum factum eſt in
diebus Noe, vel in diebus Loth quando vendentibus Matt. 24
cunctis & ementibus, plantantibus & ædificantibus,
vxores ducentibus & dantibus ad nuptias repentinus
ſuperuenit interitus: & ſecundum hæc erit quando fi-
lius reuelabitur. Conuenienter ergo, dum iudex ven-
turus iam cum iudiciaria poteſtate reſurrexit, noctis
tempus elegit, vt ſicut in cæteris tam factis, quàm di-
ctis exterioribus alia quædam ſignificare conſueuit, ſic
& in hoc tēpus ſignificaret ſecundi aduentus ſui, quòd
præuideri non poterit. Itaq; quemadmodum Samſon, Iudic.
quod interpretatur ſol eorum, obſeſſus ab inimicis no- 16.
cte ſurrexit, portas tulit, & in verticem montis aſcendit,
ſic verus ſol noſter Chriſtus obſeſſus cuſtodibus & ar-
mis, media nocte de ſomno mortis reſurgens portáſq;
D inferni, id eſt, omne ius mortis attollens, & ad dexteram
maieſtatis in excelſis aſcendens, ipſo tempore innuit,
quòd ſemper debeamus eſſe parati: quia ſicut tunc no- Luc.
cte cunctis quieſcentibus ſurrexit, ita qua hora non
putamus, ſe venturum eſſe prædixit.

Quid ſignificet, quod cū terræmotu reſurrexit. CAP. 17.

TErræmotus quoq; magnus, qui factus eſt, eiuſdem Matt. 24
ſecundi aduentus ſignificationi cooperatur. Erit Luc. 21
enim confuſio maris & fluctuum, & non ſolum terra,
ſed etiam virtutes cœlorum mouebuntur, & tunc vi-
debimus filium hominis venientem in nubibus cæli
cum poteſtate magna & maieſtate. Paſſurus quippe ve-
nit occultus, tunc autem iudicaturus manifeſtus veniet
Deus noſter, & tunc ſilebit, ignis in conſpectu eius tem-
peſtas valida. Et quia tunc areſcētibus reprobis præ ti-
B more, iuſti leuabunt capita ſua, id eſt, exhilarabunt cor- Luc. 21.
da, & pulchrè hic vnius eiuſdémq; angeli habitu vtrū- Matt. 28
que præfiguratur, cuius erat aſpectus ſicut fulgur, ve- Pſal. 49.
ſtimenta autē ſicut nix. Nam impii cuſtodes prę fulgore Luc. 24
aſpectus eius exterriti, facti ſunt velut mortui: mulie-
res autē, quę religioſe dominum quęrebant, niueis eius
veſtimētis & dulci alloquio cōſolatæ ſunt dicētis: No- Matt. 28
lite timere vos, &c. Hinc eſt, quòd hac die cantamus:
Terra tremuit, & quieuit, dum reſurgeret in iudicio
Deus. Dictū eſt enim hoc de die illa, quādo auditum fa- Pſal. 75.
ciet iudiciū dicēs his, qui à dextris eius erūt: Venite be-
nedicti patris mei, percipite regnū: his autem qui à ſini- Matt. 25.
ſtris: Ite maledicti in ignē æternū. Tunc enim exurgēte Iob. 34.

Deo in iudicium, qui nunc videtur ſopitus eſſe, vel non curare ea quæ ſub ſole fiunt, terra tremet & quieſcet, A id eſt, impii qui terreni ſunt, timebunt, & quieſcēt quia [Ioel 2.] nocere deſinent. Igitur dies hæc, cuius in nocte dominus noſter cū terræmotu reſurrexit, diē illum æternitatis, diem ſignificat futuræ reſurrectionis, cuius diluculo idē dominus noſter improuiſus, vt dictum eſt, cœlis ardētibus, cœlorumque virtutibus tremētibus apparebit.

Quod Matthæus non diſſentiat à cæteris Euangeliſtis in eo quod dicit, mulieres veſpere ſabbati, & quod vere veſpere venire cœperint, & diluculo peruenerint, & cur ita egerint. CAP. XVIII.

SEd & illud myſticè nobis aliquid innuit, quòd deuotæ Chriſto fœminæ, quæ illum & viuum dilexerant, & mortuum deſiderabant per noctē ambulantes, mutante luna, venerūt ad monumentū. Per noctē enim ambulauerunt, quæ diluculo ad monumētum fuerunt. B Alioquin niſi per noctē veniſſent, quomodo ad ſepul- [Ioan. 20.] chrū tā mane ad fuiſſent? Verbi gratia: Maria Magdalena cuius domus erat Bethaniæ, qui vicus quindecim ſtadiis diſtat ab Hieroſolymis, quomodo prima ante alias vna ſabbati iuxta Ioannē, valde diluculo veniſſet, dum adhuc tenebræ eſſent ad monumentum? Sepulto quippe Domino mulieres, quæ illum ſecutæ fuerant, Hieroſolymis non remanſerant. Sed cū aſpexiſſent vbi poneretur, reuertentes, inquit Lucas, parauerūt aroma- [Luc. 23] ta. Quādo autē parauerūt vel emerūt, manifeſtius Mar- [Mar. 16] cus indicat. Et cùm trāſiſſet, inquit, ſabbatū, Maria Ma- [Luc. 23.] gdalena & Maria Iacobi & Salome emerunt aromata, [Ibid. 10] vt venientes vngerent Ieſum. Siquidem ſabbato, vt ait Lucas, quieuerunt propter mandatum, ſubauditur le- C gis: quia lex ſabbato vetat operari. Conſtat itaq; quia in lachrymis peruigiles amore, nimiúmq; lōga retardātis ſabbati mora fatigatæ, quo nec operari, nec plus mille [Pſal 131.] paſſibus ambulare licitū erat Iudæis: mox vt onerosum illud ſabbatū abiit, receſſit, trāſiuit, nō quieuerunt, nec dederunt oculis ſuis ſomnū, non luciferū ad proficiſcēdū præſtolatæ ſunt. Nocte pro die, deſiderium pro duce, lunam rapuere pro ſole. Luna quippe nocti nō defuit, quia tunc ſeptima decima extitit. Septima decima verò luna, clauſo veſpere paulò pòſt, id eſt, fere poſt horā dimidiā exurgit, toti deinceps lumen ſuum miniſtratura nocti. Falſo igitur quidā Euangeliſtas calumniati ſunt, quòd cōtraria dixiſſent in eo, quòd Matthæus veſpere ſabbati, cæteri prima ſabbati diluculo mulieres veniſſe dixerunt ad monumētum. Matthæus enim, vt earū cō- D mendaret deſideriū, quādo venire cœperūt: cæteri dixerunt quādo peruenerunt. Quid igitur illud myſticè nobis innuit, quòd mulieres illæ ſic venerunt, niſi quòd [1. Theſſ. 5] animæ fideles paratæ, id eſt, mēte vigiles diligētes & dominū quærētes, inuenire feſtinātes ſatagunt, ad illū filii [Pſal. 81.] hominis aduentū, qui, vt ſuprà dictū eſt, ſicut fur in no- [Ioan. 19] cte veniet, nō ſolū cum terræ motu, ſed & trementibus cœlorū virtutibus, vt conſolationē inueniāt, dum impii nō iā velut, ſed verè fiēt mortui? Et ideo nunc parant & ſecum portāt aromata, id eſt, collecta de ſcripturarum [Luc. 23.] areolis cum virtutū odoribus, dominicæ reſurrectionis teſtimonia, ſcilicet, quod verè anima eius nō ſit derelicta in inferno, & caro eius non viderit corruptionē. Et ſicut illis non ſatis fuit: quod Ioſeph iuſtus, & Nicode- E mus condierant illum cum linteis & aromatibus ipſis præſentibus & adſpicientibus, niſi & ipſæ aliquid de ſuo tātæ pietatis operi addidiſſent, ſic ſanctis & fidelibus ſē- [Ioan. 20] per mentibus optabile eſt, ad ea quæ Apoſtoli, vel apoſtolici viri ſcripſerūt, de fide reſurrectionis aliquid proprii ſuperaducere laboris, faciúntq; hoc penè cuncti dictis aut factis, pauci etiā ſcriptis. Ideirco quemadmodū illis viuū ſe præbuit, & vt agnoſceretur, Mariā ſuo nomine vocauit, quod magnū eſt indicium ſuæ dilectionis. [Ibid. 31] Vnde Moyſen, noui te ex nomine, inquit, ſic omnibus [Pſal. 144] tunc propriè aderit, quærentibus nunc eum in veritate, [Apoc. 5.] & nomina ipſorum oſtendet illis ſcripta in libro vitæ.

Quanto rectius nunc ſancta ſit prima ſabbati, qua mundi redemptor reſurrexit à mortuis, quam olim ſabbatum, quo idem mundi creator ab opere ſuo ceſſauit. CAP. XIX.

QVanto præponderet primæ ſabbati ſanctificatio, quæ nobis eſt data, ſanctificationi illi, qua Iudæis ſabbatum dedicatum eſt, ex cōparatione cauſarū, vel tēporū vtriuſque ſanctificationis aduertere licet. Diuerſis [Gen. 2.] enim ex cauſis longéque imparibus, & ſabbatū creator noſter benedixit, & primā ſabbati idē ipſe Saluator noſter dedicauit. Cauſa namq; benedictionis ſabbato fuit hæc, quòd Deus in illo ceſſauit ab omni opere quod patrauit. cauſa vero primæ ſabbati, quod Deus homo factus, in illa reſurrexit à mortuis. Quis hæc longius à ſe differre nō videat? Si enim Dei requies, cauſa ſanctificationis diei eſt, cōſequenter vbi maior & verior eius requies, illic ſanctificatio copioſior eſt. Itemq; vbi maiorē in operante laborē attendimus, maiorē nihilominus in ceſſante requiem agnoſcimus. Conſtat vero, quia Deus dum conderet mundū fatigatus nō eſt, vtpote qui omnia per verbum ſuum operatus eſt, & vniuerſa componēs de ſingulis dixit, fiat, & factum eſt. At ipſe idem, cùm, vt mundū redimeret, homo factus, vnus idémque [Heb. 2.] Chriſtus Deus & homo, paſſus & crucifixus & ſepultus eſt, proculdubio fatigatione nō parua fatigatus eſt. [Pſal. 49.] Qua ergo die reſurrexit, veram vtiq; requiem, gloria & honore coronatus, introiuit, longè excellentius requieuit, quàm eū à mundi creatione ceſſauit. Deus enim non in mundanæ creaturæ mole viſibili, ſed in intellectualibus cœlis id eſt, in ſanctis animabus requieſcit. Nunc [Pſal. 131.] enim gaudet ſponſus ſuper ſponſam, quam ſuo ſanguine acquiſiuit, & gaudet ſuper nos Deus noſter, & delectant eum filiæ regum, imo quia vita eſt Eccleſia, illa delectat eum regina, quæ aſtitit à dextris eius, quam & in præſenti præparat & vocat amicam & in futuro torrente voluptatis ſuæ potabit eam. Nulli itaq; dubium, quin prima ſabbati tanto vberius ſacrificata ſit, quanto verius ſuam in requiem, quæ ſanctificationis cauſa eſt, Deus & homo Chriſtus reſurgens introiuit. Relinquamus igitur Iudæis poſtremi ſabbati ſui vetus gaudium, quod eſt illis de creatione mundi viſibilis, cuius ſolius ſemper fructu tranſitorio delectati ſunt, cuius ſolius proſperitatibus ſemper lactari appetiuerunt, pro cuius ſolius acquiſitione creatorem eius ſeruiliter timentes colere viſi ſunt. In tantum enim terrenis ſemper inhæſerunt, vt quæcumq; de cœleſtibus illis promiſſa ſunt, terrenarum, quas amant, ſemper velari oportuerit nominibus rerum, vt eſt illud. Audi Iſrael præcepta Domini & ea in corde tuo quaſi in libro ſcribe, & dabo ti- [Deut. 6.] bi terram fluentem lac & mel. Nam & ipſum Deum & dominum, per quem mundus factus eſt, in propria venientē, idcirco ipſi, qui ſui erant, nō receperunt, nec intelligere voluerunt, eū eſſe regē Iudæorum, quia contra carnalis ſenſus eorum opinionem beatitudinem pauperibus & væ prædicabat diuitibus, cùm ipſi exiſtimarēt, quòd nunc quoq; ſomniant regnante Chriſto, auream, gemmatam Hieruſalem in terris, ſtratáſq; auro mundo plateas eius ſe habituros. Noſter ſabbatiſmus hac die de ſeptima transfertur ad octauam, quæ & prima eſt. Nam eadem octaua dies, quæ & prima. Idcirco autem iure in octauam transfertur, quia de alio opere, quàm de creatione mundi noſtrum, vt dictum eſt gaudium ſumitur. Dupla namq; operatio Dei prima eſt creatio mundi, ſecunda, ſaluatio mundi. Secundum creationem, nihil [Eccl. 1. 18] nouum fit ſub ſole, quia qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul: ſecundum ſaluationem, pater meus, inquit Chriſtus, vſque modo operatur, & ego operor. De [Ioan. 5.] creatione mundi ſabbatizant dilectores mundi. Nobis autem de ſaluatione mundi gaudendum eſt, quorum [Coloſſ. 3.] vita & requies in Deo cum Chriſto abſcondita eſt.

Qua ratione vel auctoritate ab hac die dominica reſurrectionis, proceſſio cum benedictione aquæ cunctis per annum agatur dominicis CAP. XX.

PRopriū hoc habet hæc dies, quā fecit Dominus, idque ab ea ſūpſit omnis prima ſabbati quòd aqua be-

nedicta populis aſperſis agitur proceſſio ſolennis. Verumtamen hac ipſa prima & principali dominicarum omnium non benedicitur, neq; die ſancto Pentecoſtes, quia in præteriti ſabbati veſpera ſumpta eſt de ſacro fonte baptiſmi, antequam immergatur aliquis & antequàm chriſma immiſſum ſit. Non enim ad hoc aſpergimur, vt rebaptizemur, ſed diuini nominis gratiam ſuper nos, cũ hoc memoriali baptiſmatis noſtri, frequenter inuocare debemus. Et idcirco ſingulis aſpergimur dominicis, quia in ſacroſancta primæ huius dominicæ veſpera baptiſmũ vniuerſaliter ſancta celebrat Eccleſia, pro cauſa ſuperius memorata. Vnde & inter aſpergendum hac die cantamus: Vidi aquã egredientem templo à latere dextro alleluia &c. De propheta Ezechiele [Ezech 47] ſumptum eſt hoc. Ciuitatẽ illi oſtenderat manus domini facta ſuper eum, ædificatã ſuper montẽ excelſum, & [Apoc 1.] vergentẽ ad auſtrũ, & in illa mirabile conſtitui teplum. Illa autẽ ciuitas Eccleſiã ſignificabat, de qua dominus in Euangelio: Nõ poteſt, inquit, ciuitas abſcondi ſuper [Matt 5.] monte poſita. Quid ergo templum nĩ illud, de quo ipſe idẽ, ſoluite templũ hoc, inquit, & poſt triduum excitabo illud, [Ioan 2. Apoc. 21] loquens de templo corporis ſui? Sed & Ioannes in Apocalypſi, cùm de eadẽ ciuitate ſibi oſtenſa loqueretur: Et templum, inquit, non vidi in ea, Dominus enim Deus omnipotẽs, templũ illius eſt & agnus. Quã de hoc tẽplo aquã vidit hic egredientem, niſi viuificũ ſacri baptiſmatis fonte? Cum enim illud ſoluiſſent Iudæi, ſanguis & aqua, ſicut ſupra dictũ eſt, de latere eius exiuit. Et rectè de latere dextro aqua exiuit, de qua dicitur. Et omnes, ad quos peruenit aqua iſta, ſalui facti ſunt. Nã huius quoq; templi non manufacti latera duo ſunt. Dextrum quippe latus diuinum, læuum latus humana natura eſt. Signanter ergo dicendum fuit quo de latere aqua hæc exiuit, quæ ad quoſcumq; peruenit, ſalui facti ſunt: à latere dextro, inquit. Et rectè. Nã de diuina Chriſti natura Spiritus ſanctus aqua inuiſibilis procedit, qui aquæ viſibili, quæ de latere læuo, i. de humanitate lanceata profluxit, ſaluandi virtutem tribuit. Hac igitur die Dominicæ reſurrectionis, quæ ſacri quoq; baptiſterii celebratione eſt ſolennis rectè inter aſpergendum cantamus illud in laudem fluminis huius, cuius inundatione per mortem Chriſti reuiximus.

Cæteris autem poſt Pentecoſten Dominicis cantamus: [Pſ 50.] Aſperges me Domine hyſſopo & mundabor, lauabis me & ſuper niuem dealbabor, quod & ipſum de fide baptiſmi propheta prædixit per hyſſopum, quæ herba eſt humilis, medicinalis, quia tumor pulmonis deponitur, fidem humilitatis vel paſſionis Chriſti ſignificans: per nomen lauacri ſuper niuem dealbantis, baptiſmum ipſius manifeſtius exprimens. Deinde cum crucibus & [Eſa. 55.] vexillis, quæ ſunt inſignia victoriæ Chriſti omnes albati, & exultantes in laude reſurrectionis ſanctæ, procedimus cum tanta populi expectatione, ſexus vtriuſq; maiorum pariter & minorum, vt corporaliter quoque illud propheticum in nobis impleri videatur, cum iucunditate exibitis, & cum gaudio deducemini, nam & montes & colles exilient expectantes vos cum gaudio.

Cur Dominus diſcipulos ad videndum ſe in Galilæam inuitauerit, non & Hieroſolymis viſus ſit, & quod ideo proceſſio fiat ſingulis Dominicis.

CAP. XXI.

[Mar 16. Ioan 20] VT autem proceſſio ageretur, ex myſtica Euangelii auctoritate tractum eſt, ſcilicet ex eo, quod Angeli mulieribus præcipiunt, dicentes: Ite, dicite diſcipulis eius & Petro quia præcedet vos in Galilæam, & ipſe Dominus occurrens illis exeuntibus à monumento, cum tenuiſſent pedes eius & adoraſſent eum Ite, inquit, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. Primi huius mandati, quod Dominus reſurgens per Angelos ſuos & per ſeipſum ſuis mandat diſcipulis, vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt, inquit, ſi cauſam agnouerimus, proculdubio fatebimur merito fieri, quod mandatum illud hac die, cunctiſque per annum Dominicis memoria celebri, id eſt, proceſſione frequentamus ſolenni. Non enim ſine cauſa, non abſque diuini pondere conſilii ſeſe in Galilæa videndum eſſe promittit cùm Hieroſolymis ſeſe illis oſtendere potuerit, immo & quinquies ipſa die, qua reſurrexit, ibidem viſus ſit. Quod ſi non aliud quam latus manus & pedes palpandos, & contrectandos illis in [Ioan 20 Luc 24.] Galilæa oſtendere diſponit, hoc fruſtra vel ſine pondere rationis [quod omnino incongruum diuinæ eſt maieſtati] videtur agi. Hoc enim tam ſecundum Ioannem, quàm ſecundum Lucam, hac eadẽ die Hieroſolymis fecit, cùm reuerſis Hieroſolymam duobus diſcipulis, quibus oſtenſus fuerat, euntibus Emaus, & referentibus quæ viderant illis ſecum mirantibus, ſtetit Ieſus in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis: Et cum hoc dixiſſet, oſtendit eis manus & latus. Quid ergo amplius in Galilæam euocatis oſtenderit, quærendum eſt. Hoc nimirum, quod inimicum erat Hieroſolymis terrenæ ciuitati, vnde illos euocauit & templo ſacerdotioque veteri, propoſitum ſuum, imò totius Trinitatis conſilium illis aperuit. Data eſt, inquit, mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Ecce hæc eſt illa magna transmigratio, quam Galilæa quoque ſuo commendat nomine. Magna nequam, transmigratio Chriſti diſcipulis imperata, tranſmigrare de Iudæis ad docendas & baptizandas omnes [Matt 28] gentes, cùm ante dixiſſet: In viam gentium ne abieritis, & de vetuſtate circumciſionis ad nouam gratiam baptiſmi, cuius nunc regulam præſcripſit, quam hactenus nuſquam tradiderat illis. Magna ſanè cauſa & digna, quam Dominus non ſolum verbis ediceret, ſed & facto præſenti præfiguraret. Nam quomodo ante paſſionem ſuam pleriſque dictis aut factis ſuis ſimilitudines adhibere conſueuit, verbi gratia, quomodo ſuperius octauo ab hinc die veniens ad paſſionẽ, vt genus humanum redimeret, eandem generis humani redemptionem, per aſinæ & pulli eius ſignificauit ſolutionem. Sic tunc Apoſtolis ſuis dicens, Euntes docete [Matt. 28] omnes Gentes, baptizantes eas in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, eandem gratię ſuæ transmigrationem ſignificare voluit per Galilæam, quæ Latinè vertitur in transmigrationem. Totum hoc ad nos, id eſt, ad Eccleſiam de Gentibus reſpicit, ad quam ſalus ex Iudæis hoc præcepto transmigrauit. Rectè igitur & meritò in primi huius mandati commemorationem, [Ioan 20] quòd ſtatim vt viſus eſt Dominus noſter poſt reſurrectionem. Nunciate, inquit, fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt, nos proceſſionem agimus ſolennem, noſque & loca noſtra aſpergimus aqua benedicta in honorem huius diei, quo illi ſumus baptizati in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti.

Quo die diſcipuli in Galilæa videntes Dominum adorauerunt, ſecundum Matthæum.

CAP. XXII.

[Matt. 28.] ILlud quidem nemo qui dubitet, quòd hac die, qua reſurrexit Dominus: id eſt, prima die ſabbati, diſcipulos in Galilæam inuitauerit: ſed illud per ſe non ſatis liquet, qua die illuc abeuntes iuxta Matthæum, illum videntes adorauerint. Verùm Hieronymus item prima ſabbati, id eſt, octaua die, factum hoc eſſe aſtruit & hãc eandem eſſe apparitionẽ, de qua Iohannes ait: Et poſt [Ioan 20] dies octo iterũ erãt diſcipuli intus, & Thomas cum eis. Ait enim idẽ Hieronymus ſuper Matthæũ: Poſt reſurrectionẽ Dominus in Galilææ mõte conſpicitur, ibiq; adoratur, quod licet quidã dubitent. Tunc manifeſtius oſtenditur Thomæ, & latus lancea vulneratũ, clauiſq; fixas manus demonſtrat vt verè, licet nonnulli numerãdo vices, quibus Dominus poſt reſurrectionem viſus eſſe deſcribitur, aliter ſentire videatur; nos tamen præ-

dicto doctori hunc ſenſum non improbandum eſſe arbitramur. Et ipſa ratio admittit, quòd diſcipuli eadem A die, qua Dominus reſurrexit, toties in Galilæam ire iuſſi, non vltra dies octo diſtulerint, præſertim cum eadem die, ſerò illum videntes, quando Thomas non erat cum eis, ſpem feſtinantiſſimam iterum videndi eum, ardentiuſque deſiderium concipere potuerint. Nihil enim eſt, in quo Hieronymo auctoritas Euangelica refragetur. Nam quod ait Ioannes, poſt dies octo iterum erant diſcipuli intus, non nos coartat in eodem loco intus eos fuiſſe fateamur. Intus erant, ſed in monte, id eſt
Luc. 4 in ciuitate Nazareth, quæ in monte Galilææ ſita eſt. Sic enim habemus in Luca: Qui cum dixiſſet, quia Dominus poſtquàm ieiunauit 40. diebus, & 40. noctibus, reuerſus in virtute Spiritus in Galilæam, & iam magnificatus in Capharnaum, venit Nazareth vbi fuerat nu- B tritus. Et cùm dixiſſent ei, quanta audiuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua, ipſéque reſpondiſſet eis, in veritate dico vobis, multæ viduæ erant
3. Reg. 17 in Iſrael, & ad nullam illarum miſſus eſt Helias, niſi in Sarepta Sydoniæ ad mulierem viduam, cùm, inquam, hæc dixiſſet Euangeliſta, ſtatim ſecutus, repleti, inquit, ita ſurrexerunt, & eiecerunt eum extra ciuitatem, & duxerunt illum vſque ad ſupercilium montis ſupra quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum. Non ergo alium in montem, quàm in Nazareth, quæ ſuper montem ſita erat, Dominum præceſſiſſe, & diſcipulos ſuos euocaſſe, putandum eſt. Itaque nulla, vt dictum eſt, auctoritas Euangelica Hieronymo refragatur. Intus enim erant poſt dies octo, ſed non in eadem domo, nec in eadem ciuitate. Et pulchrè, vbi perſecutionem primam pertulit, primóque deſertionem Iudæorum & tranſitum ad gentes præfigurauit. ſicut poſt ſupra dicta ſcriptum eſt: Ieſus autem tranſiens per medium illorum ibat, ibidem poſt omnes perſecutiones
Luc. 4. Iudæos deſeruit, ritúmque eorum mutauit, circumciſione abolita, gentes omnes præcipiens baptizari in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.

Quod de redemptore noſtro prophetice dictum ſit: Nephtalim ceruus emiſſus dans eloquia pulchritudinis.

Cap. XXIII.

Simúlque & hoc notandum, quòd, vbi ante paſſionem maximè prædicauit in finibus Zabulon & Neptalim, ſicut habemus in Euangelio, trans Iordanem Galilææ, & illic poſt reſurrectionem eandem conſummauit doctrinam, dando baptizandi & docendi præce-
Eſai. 9 ptum, vt ſicut ab eodem Euangeliſta teſtimonium ſubiunctum eſt de propheta: Populus gentium, qui ambulabat in tenebris, lucem videret magnam, complens il-
Gen. 49. lam quoque prophetiam, qua dictũ eſt: Neptalim ceruus emiſſarius dans eloquia pulchritudinis. Emiſſus enim
Pſal. 21. per diuinam potentiam à canum inſecutione, de quibus ipſe dicit per os Dauid: Circumdederunt me canes multi, emiſſus, inquam in plenam ſecuritatem, velociſſimo ſaltu reſurrectionis recurrit in fines Zabulon & Neptalim, vbi ante docere cœperat, factus & ipſe Neptalim, id eſt, dilatatus, videlicet expeditione charitatis, & hæc dedit, quæ prædicta ſunt, eloquia pulchritudinis de nobis
Mat. vlt. gentibus baptizandis, quæ ſic finiuit: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi.

Item de proceſſione, ſecundum quod variatur in diuerſis Monachorum & Canonicorum ordinibus.

Cap. XXIV.

Prædicta proceſſio ſic agitur, vt ſacerdotem præcedentem, & officinas viſitantem, ſemper in eo loco, quo ſuprema ſtatione conſiſtimus, ante nos cum cruce inueniamus. Quod & ipſum ex eadem Euangelii pendet auctoritate. Nam Dominus noſter, cuius perſonam ſacerdos in ſuo, gerit officio (ſicut alio loco iam dictum eſt) & antequàm pateretur, & poſtquam reſurrexit hac die diſcipulos ſuos in Galilæam præceſſurum ſic dixit. Namque nocte tradebatur: poſtquàm autem,

inquit, reſurrexero, præcedam vos in Galilæam, & cùm *Matt. 26* reſurrexiſſet, ſicut hac die legimus, ite, inquit, angelus, *Matt. 16* dicite diſcipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam. Huic ſignificationi pulchrè & ipſa, quam ibidem, id eſt, in ſuprema ſtatione, ſacerdos dicit, oratio concinit, directa ad perſonã filii: Domine Ieſu Chriſte, qui introitu portarum Hieruſalem valuas ſanctificaſti, &c. Nã ad filii perſonã dirigitur & ſub nomine Hieruſalem Eccleſiæ mentio fit, quæ de baptizatis omnibus gentibus cõſtruitur, & ſub nomine portarum eius, nomen Patris & Filii & Spiritus ſancti, in quo baptizantur, ſignificatur ſecundum Apocalypſim, vbi in ſignificationem eiuſdem diuini nominis, patent ciuitatis, quæ ſignificat Eccleſiã, ab oriente portæ tres, & ab occiden- *Apoc. 21* te portę tres, & ab aquilone portæ tres, & à meridie portæ tres, quia quacunque ætate veniant ad fidem Chri- B ſti, ſeu in pueritia, ſeu in adoleſcentia, ſeu in iuuentute, ſeu in ſenectute (vt ait Prudentius) occurrit quadrina ad compita nomen. Sicque fit, vt tota hæc proceſſio nihil aliud, quàm gratiarũ actio ſit, eo quòd reſurgẽs Domi- *Epheſ.* nus ſtatim memor noſtri, qui eramus abſque Deo diſcipulos ſuos in Galilæam ad hoc conſilium euocauit, vt baptizaremur in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Vndę locũ quoque quo ſuprema ſtatione proceſſionẽ terminamus, nos Galilæam nominamus & præeuntem ſacerdotẽ ſemper in huiuſmodi, id eſt, dominicali proceſſione maiores quiq; poſt prælatũ noſtrũ, vt caput digniora mẽbra ſequũtur, Et illud quoq; maiorũ exemplis edocti, quia rei iã dictæ cõgruit, obſeruamus, vt in hac proceſſione nulla vnquã Dominica quicquã quod C ſit veteris hiſtoriæ, cantemus: ſed ſemper quod de nouo teſtamento ſit, gloriamque perſonet Euangelii.

Sed de hoc principali die Paſchæ ſermo nunc eſt, à quo omnis prima ſabbati inſignita, & Dominica dies dicta eſt, quo Dominus noſter patres noſtros Apoſtolos ad audiendũ, vt dictũ eſt, gratiæ cõſilium in Galilæã euocare dignatus eſt. Huius diei ſtatio, quo proceſſio terminanda eſt, in medio templi ſplendidè ordinata, rem ipſam, de qua dictum eſt, pulchrè commendat; dum ſacer Eccleſiæ chorus totus feſtiuus, ſexus vtriuſq; populo circunſtante, totis viribus in vocem exultationis & ſalutis feliciter erumpit, cantando antiphonam: Sedit Angelus ad ſepulchrum Domini. Hæc enim anti- *Matt. 28* phona rem ipſam patenter exprimit, quam perdocere omnes Gentes iuſſi ſunt Apoſtoli, ſ. quòd Deus homo D factus, mortem noſtram moriendo deuicit, & vitam nobis reſurgendo reparauit. Cui rei valde & ipſa, quæ dictis inſita eſt, congruit melodia, dum cantus is* terrar- ** terrãdo.* di garrulitate concinnus, agili recurſu feſtiua dicta ſuſpendens, frequenter tripudiat, & læta pronuncians, velut alauda matutina per vocum ſuarum ſæpe volitat acumina. Hæc igitur ſtatio nobis illud feſtiuo concentu commemorat, quòd in Galilæa iuſſi à creatore ſuo cæli enarrauerunt gloriam Dei, gloriam reſurrectionis *Pſal. 18.* Chriſti, ſicut legimus, quia virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Ieſu Chriſti Do- *Act. 4* mini noſtri. Quod ideo totis viribus eſt concinendum, & toto corde, totóque ore in auditu populorum circumſtantium efferendum, quia in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.

E *Quod nos rectè beatam Mariam in principio noſtræ lætitiæ proponimus in hac proceſſione, omni Dominica ad eius memoriam prima ſtatione diuertentes, & quod credendum non ſit, quod Dominum reſurgentem ipſa non viderit, & quod inter teſtes mater ſcribi non debuerit.*

Cap. XXV.

Rectè & laudabiliter à noſtri, i. monachi ordinis maioribus traditũ eſt, quod hactenus pro lege fixũ atque inconuulſum conſeruatur, vt in huiuſmodi proceſſionibus, cunctis per annum Dominicis beatæ Dei genitricis memoriam prima ſtatione viſitemus, decantando quodlibet, quod eius proprium ſit, eáque

ſalutata & oratione dicta tunc demum proceſſionem ordine ſupradicto peragamus. Sicq; feruente ſacræ religionis ſtudio prouiſum eſt, vt infra clauſtrum habeatur eiuſdem beatæ Virginis diuerſorium, ſ. ſacratum in ipſius honore, maximè propter hoc ipſum proprium nominis eius oratorium. Quid Euangelicæ fidei conuenientius Chriſtiana ſedulitas comminiſci potuit? Quid pulchrius, quid venerabilius, quam congratulari matri virgini ſuper reſurrectione vnigeniti, (Luc. 2.) iam non morituri, in cuius paſſione gladius animam eius pertranſiuit? perpendere geſtit Chriſtiana deuotio quantus torrens gaudij repentè inundans, locúmque vulneris replens, animam eius ferro doloris con- B foſſam, inebriauit, cum rediuiuus filius, illi ante omnes fortaſſe mortales, materno virginem non defraudans honore, victoriam ſuam annunciauit, & dulcia carnis ſuæ vulnera, quam illa veram de carne ſua carnem conceptam peperit, deoſculanda præbuit. Quid ergo? repugnare videbitur Euangelio, referenti quòd ſurgens Ieſus primo Mariæ Magdalenæ apparuit? Abſit. Sed omnibus B. Virginem matrem excipimus, teſtibus præordinatis, quos ſolos nominare ad Euangeliſtas pertinuit, vel quos Chriſti reſurrectionem annunciare decuit. Numquid illam nunciare decebat, vt verba eius tanquam deliramenta viderentur ante Apoſtolos? Si enim extranearum verba fœminarum viſa ſunt eis tanquam deliramenta, quomodo non ma- C gis matrem amore filii delirare crederent? Veriſſimè (Luc. 2.) ergo matri filius reſurgens apparuit, ſed illa vt ab initio cœperat, ita & nunc conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Quod ſi iccirco verum non (Luc. 24.) videtur, quia nullus Euangeliſtarum ſcriptis hoc atteſtatur, conſequens eſt, quòd nunquam poſt reſurrectionem ſuam viſus ſit matri, quia quando, vel vbi (Exod. 20.) apparuerit illi, nullus eorum nominatim edixit. Sed (Matt. 15.) abſit, hoc ab illo, qui in lege ſua patrem & matrem honorare præcepit: abſit, inquam, vt matrem propter ſe doloris gladio tranſuerberatam, tam dura negligentia talis filius inhonorauerit. Non ſic Apoſtolicæ ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſenſit veritas, quæ hanc beatam D Hieruſalem in principio lætitiæ ſuæ propoſuit. Nam cùm hac prima die paſchæ ſtationem ad hanc, de qua loquimur, ſanctam Mariam Miſſæ officio præſcripſit, quid aliud, quàm Hieruſalem in principio lætitiæ ſuæ (Pſal. 127.) propoſuit. Si enim omnis anima timens Dominum ſic benedicitur, vt videat bona Hieruſalem, & videat filios filiorum ſuorum, pacem ſuper Iſrael. Et ideo dicitur, & eſt ipſa quoque Hieruſalem, quod eſt viſio pacis: quanto magis iſta ter quatérque beata virgo dicenda eſt Hieruſalem, quæ benedicta inter omnes mulie- (Luc. 1.) res, vidit filium ſuum pacem ſuper omnem verum Iſ- A rael, ſcilicet Chriſtum, de quo Apoſtolus ait: Ipſe eſt (Epheſ. 2.) enim pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Ipſa præ omnibus, ipſa ante omnes vidit hanc noſtram pacem, ipſa eſt Hieruſalem, pulchra, electa, ſuauis & formoſa, (Cant. 6.) quam viderunt filiæ Sion, & beatam dixerunt, & reginæ laudauerunt. Dum ergo hanc hodierna ſtatione ſancta Romana Eccleſia in principio lætitiæ ſuæ; vt dictum eſt, propoſuit, non hoc æſtimauit, quòd pacem ſuper Iſrael venientem, id eſt, filium ſuum propter iuſtificationem noſtram reſurgentem, ipſa non (Rom. 4.) viderit. Sed vt ad propriam, de qua ſupra dictum eſt, hodiernæ & omnium Dominicalium proceſſionum B cauſam ſermo recurrat: nunquid vel tunc quando vndecim diſcipuli abierunt in Galilæam, in montem, ſicut (Matt. 28.) conſtituit illis Dominus Ieſus, hanc beatam, de qua loquimur, Mariam prætererunt, & abſque illa videntes eum adorauerunt? Imò non aliàs quàm in domum illius, non alium in montem abierunt, vt viderent eum, quàm in illum ſuper quem ciuitas eius Nazareth ſita erat, ſicut iam dictum eſt. Igitur pulchrè & laudabiliter, vt ſupra diximus, traditum eſt à noſtris maioribus, vt in hodierna, cunctiſque per annum Dominicalibus proceſſionibus, beatæ Dei genitricis memoriam prima ſtatione viſitemus, eandem ob cauſam, qua hodiernæ Miſſæ officio ſtatio ad ſancti Mariam præſcribitur, vt eam ſicut iam dictum eſt, in principio lætitiæ noſtræ proponamus, illud de canticis re- (Cant. 4.) C colentes nouum nouæ Eccleſiæ ſponſum, mox vt re- (Dan. 2.) ſurrexit, dixiſſe non vanè arbitrantes: Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris. Qua enim ſui corporis parte altius, poſt ipſum caput ſuum Chriſtum Eccleſiæ ſublimitas eminuit, quam ſingularibus huius reginæ Angelorum meritis, cuius ex carne ſine viro Chriſtus, vt lapis de monte ſine manibus eſt editus? Et quo in vertice montium tantum myrrhæ, id eſt, mortificationis, cum thuris. id eſt piæ orationis odoribus inueniri potuit, quantum in huius B. Virginis anima, quam ſingulariter Dominicæ paſſionis gladius pertranſierat? ad hunc ergo montem myrrhæ vadimus & (Gen. 40.) D nos, ſæpè dicta ſtatione ad ſanctam Mariam diuertentes, & ipſa quoque eloquia certi emiſſi, de quo ſupra dictum, eloquia pulchritudinis, quibus illic de baptizandis omnibus gentibus mandauit, exultantes myſticè depromimus hac die cantando: Tota pulchra es. Nota namque omnium penè ſententia doctorum eſt, noua illius verbis Eccleſiam inuitari, vt ſurgat & properet Apoſtolica, quæ tunc numero parua erat. Eccleſia de Libano venire, id eſt, candidatione baptiſmi Gentes ad Chriſtum adducere, Maria matre fidei noſtræ adiuuante, id eſt, omnia verba hæc, quæ hactenus conſer- (Luc. 2.) (Cant. 4.) uabat in corde ſuo, iam aperiente.

Finis libri ſeptimi.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS,

DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER OCTAVVS.

De Miſſa eiuſdem diei. Cap. I.

Psal. 67 TOTVM diei præſentis officium cunctis partibus ſuis in illum æternitatis diem intendit, cuius nobis aditum Deus per vnigenitum ſuum deuicta, morte reſerauit, vbi epulabuntur & exultabunt iuſti in conſpectu Dei, qui nunc epulan-
1.Cor.5. tur vt cantamus ac legimus) in azymis ſyceritatis & ve-
Ioan. 2. ritatis bibéntque vinum bonum, quod ex aqua factum eſt in cœleſtibus nuptiis, id eſt, in gloria delectabuntur immortalitatis & impaſſibilitatis, à corruptione mortalitatis penitus immutati. Et rectè: Vt quia Paſcha tráſitus eſt, illo paſchale præſentis diei canticum intendat,
Apoc. 2. vbi tranſeuntibus patria conſtituta eſt. Tunc illa ſancta
Ephes. 5. ciuitas Hieruſalem ſplendebit nouitate æterna, nouúmque cantabit canticum, noua ipſa non habens macúlam aut rugam. Cuius cantici æterni doctor ac præcentor erit nouus eius ſponſus, qui primus reſurrexit,
Psal. 16 107. cui cum diceret pater, ſicut habemus in Pſalmo: Exurge gloria méa, exurge pſalterium & cithara, reſpondit, exurgam diluculo. Rectè ergò in introitu hodierni officij primam vocem emittit, qui primus reſurrexit, di-
Ps. 138 citque, Reſurrexi & adhuc tecum ſum. Ad huius cantici nouitatem nos inuitans & inſtruens, Paulus in ſe-
1.Cor. 5. quenti lectione Epiſtolæ: Expurgate, inquit, vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, &c. Aperta ſimilitudine baptizatos docet, dum nouam, id eſt, abſque fermento, conſperſionem nos eſſe hortatur, eò quòd ex multis hominibus vnum Eccleſiæ corpus, tanquàm ex C multis granis vnus panis efficiatur. Quale autem ſit illud, quo panis iſte fermentetur, & paſchali menſa fiat indignus, ex his, quæ ſupra Corinthiis dixerat, patenter agnoſcimus. Dixerat enim, omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita vt vxorem patris ſui quis habeat. Et paulò pòſt, Non bona, inquit, gloriatio veſtra. An neſcitis, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Expurgate vetus fermentum, &c. Hoc igitur Eccleſiaſtici compoſitor officij, per hanc lectionem Eccleſiæ Chriſti intimare voluit, vt illam, quam accepit in baptiſmo, ſeruet immaculatam nuptialem tunicam, vtpote quam exhibere ſibi cupit Chriſtus ſpóſam glorioſam, non haben-
Ephes. 5. tem maculam aut rugam. Fornicatio enim propter quam eadem lectio ſcripta eſt, vt ſupra dictum eſt, vel aliud quodlibet damnabile vitium vetus fermentú eſt, D vetuſti hominis morbus eſt, veteris vitæ macula eſt.
Itaque cum hæc dies nouitatem vitæ prædicet, & æternam iuuentutem annunciet, miranda planè & laudanda Romanæ Eccleſiæ diligentia in eo quoque quòd in officio præſenti legendum eſſe Euangelium ſecundum Marcú inſtituit. Ille namque præter hoc, quod in quatuor animaliú admirabili figura leoni aſſimilatur, præter quod eius Euangelium rectè legi videretur, vt leo rugitum leonis reſurgentis euangelizaret, de quo præ-
Gen. 49. dictum fuerat: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti, requieſcens accubuiſti vt leo & quaſi leæna. quis ſuſcitabit eum? præter hoc, inquam, officium diei præſentis Euangelium eius maximè pro eo congruit, quòd ſanctæ reſurrectionis nuncium, quem cæteri ſimpliciter appellant Angelum, hic altiori myſterio iuuenem appellat: Viderunt, inquit, iuuenem ſedentem in
A dextris, coopertum ſtola candida. Hæc enim duo, quæ Marc 16
poſui, iuuenem & coopertum ſtola candida, duo itidem quæ ab Apoſtolo in laudem & * glorioſæ Eccleſiæ dicta * honorem.
ſunt, prædicat, ſcilicet non habétem maculam, non habentem rugam. Nam quia glorioſa Eccleſia, pro qua Ephes. 5.
Chriſtus mortuus eſt, & propter cuius iuſtificationé reſurrexit, in illa glorioſa reſurrectione, cui ſe præparans, Rom. 4.
nunc vetus fermentum expurgat. vt dictum eſt, rugam vetuſti hominis, quem exuit, nó habebit, rectè ſanctus Euangeliſta reſurrectionis eiuſdem præconem Angelum, iuuenem appellat: & quia maculam non habebit, quam ſponſus ſuus in ſanguine ſuo lauit à peccatis ſuis, pulchrè coopertum ſtola candida, vt vere erat, diligenter expreſſit. Diligentiſſima ergo inſtitutione, hac die Apoc. 1.
ſecundum Marcú legitur reſurrectionis Chriſti Euan-
B gelium, quo baptizatus noſtris, quibus renouata eſt vt Ps. 102.
aquilæ iuuentus ſua iuuenis ſedens in dextris Dominici ſepulchri, & coopertus ſtola candida, ipſo ſuo habitu, quid acceperint, aut quid ſperare debeant, prædicat, cunctis conſonantibus partibus officii, & hoc maximè conclamantibus concorditer, vt expurgato veteri ferméto, in azymis ſynceritatis & veritatis epulantes, primam baptiſmi reſurrectionem ita ſeruemus, quatenus ſecundæ reſurrectionis æternæ iuuentuti præparemur. Tunc (ſicut in offerenda cantamus) reſurgente Deo in 1.Cor 15.
iudicio, qui nunc ſopitus eſſe, & humana curare non putatur terra tremet & quieſcet, id eſt, impii terrebun- Psal. 75.
tur, & traditi gehennæ nocere deſinent: & erit in pace locus Domini, ſcilicet Eccleſia. & in Sion iuuene, iámque candida, ſicut Angeli ſupradicti habitus prædicat,
C confractæ erunt omnes aduerſariç potentię, arcus, ſcutum, gladiúſque & bella vitiorum. Graduale, quod eſt cantus laborantium in hac peregrinatione, iam dictum eſt, ad hos dies reſurrectionis vſque in Pentecoſten non pertinere ſed propter baptizatos per hác hebdomadam in officiis additum eſſe ita tamen, vt ſicut his, propter quos additum eſt, militiæ laborem, quem arripuerunt, præſens ſubleuet gaudium, de recenti remiſſione peccatorum: ſic conſuetudinalem gradualium neumatum ſerenent verba diem, quam fecit Dominus, quotidie per- Esa 17.
ſonantia & exultandum atque lætandum eſſe in ea, tam ex ipſo, quàm ex verſibus eius accipimus. qui ex eodem pſalmo ſumpti per hebdomadam diſpertiuntur.

De ordine inuſitato veſpertinæ laudis, cuius cauſa eſt per hanc hebdomadam ſolennitas ſancti baptiſterij.

Cap. II.

D CVm omnes horę regulares ſupradictę nouitatis & lætitiæ proferant inſignia, tunc vero ſplendidius veſpertina ſynaxis huius feſtiuitatis claritate, ſecundum ordiné Romanum eſt illuſtrata. Ná quia veſpera ſabbati paſchalis baptiſma celebratum eſt, eadem hora per totam hebdomadam feſtiuam regenerationis iucunditatem hoc modo retinet. Primum, quia in ipſo baptiſmi ordine inceptum eſt Kyrie eleiſon, & litania trina decantata eſt ob honorem & reuerentiam adorandi nominis, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, quo in nomine baptiſmus peragitur: idcirco non, vt fieri ſolet à verſu, Deus in adiutorium meum inténde, ſed à Kyrie eleiſon, feſtiuo concentu incipiuntur. Sequuntur ob eandem cauſam tres pſalmi ſub vno alleluia decantandi, qui & per totam hebdomadam non mutantur, tum quia tota hebdomada hæc pro vna die computatur, eò quòd vni-

uerſalis diem reſurrectionis aſpiciat, tum quia tam hi quàm cæteri. qui proceſſionibus (de quibus dicendum A eſt) reſeruantur, inſigni titulo, quod eſt alleluia, notantur quod rei vel tempori congruere, imò proprium eſſe nouimus. Veruntamen primus, id eſt, Dixit Dominus,
Pſ. 109. ſolus alleluia non habet in titulo, ſed ad laudem Chriſti maximè & ſecundum diuinitatem, & ſecundum humanitatem, auctoritate Dei patris commendante decantatur, agens per totam ſeriem de glorioſa & ineffabili exaltatione eius, qua mortis torrente bibito, ſuum hodie exaltauit caput. Poſt tres pſalmos pro capitulo dicitur canticum: Hęc dies quam fecit Dominus, ſicut & per omnes regulares horas, nihilominus ob magnitudinem ſignificandæ lætitiæ pro capitulo decantatur. Deindè alleluia cum verſu ſuo pro hymno canitur, quia proprius patriæ cœleſtis hymnus Alleluia eſt. Poſt canticum B de Euangelio cum antiphona, dicta oratione,
Pſal. 117 proceditur ad fontes cum pſalmo, Laudate pueri Dominum, qui & ipſe in titulo alleluia prænotatus perſpicuè congruit ipſis, qui reſeruatus eſt ſacris fontibus. Admonitio namque diuinæ laudis eſt ad pueros, id eſt, nouos Eccleſiæ filios: qui per baptiſmum pueri, id eſt, puri facti ſunt à vitiis, totuſque hic Pſalmus tantum ad fideles de Gentibus dirigitur quod ex eo facilè perpen-
Pſal. 112 ditur, quia dicit: Qui habitare facit ſterilem in domo matrem filiorum lætantem, id eſt, gentilitatem prius ſterilem, nunc matrem filiorum ſecundum fidem facit habitare in domo, id eſt, in celeſti Hieruſalem completa prophetia, qua dictum eſt: Lætare ſterilis, quæ non paris. Vnde nunc apud fontes Eccleſia mater iubilans
Eſai. 54 exultat in laudem eius gratiæ, per quam meruit eſſe (ſi- C
Gal. 4. cut andiuit in canticis) Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano, vt ſint
Cant. 4. emiſſiones eius paradiſus malorum punicorum cùm pomorum fructibus cyprus cum nardo. nardus & crocus, fiſtula & cinnamomum, myrrha & aloë, cum vniuerſis lignis Libani. Quæ omnia diuerſis qualitatibus ſuis diuerſa merita vel profectus ſignificant eorum, qui in fonte baptiſmi ſimilitudini mortis Chriſti complan-
Rom. 6 tati ſunt, de quibus non eſt modo dicendum per ſingula. Hac ſtatione terminata tranſitur inde ad oratoriu S. Andreæ Apoſt. cantando: In exitu Iſrael, quo ſignificatur exitus illorum, qui Iſrael, (id eſt, videntes Deum) renaſcendo facti, de Ægypto huius ſeculi & populo barbaro infidelium exeunt mari, id eſt, profunditate gentium, & Iordane, id eſt, Iudęis. Iordanis enim terræ Iu- D dæorum eſt fluuius. & à retro fluens interpretatur: gentibus, inquam & Iudæis videntibus ea, quæ per exeuntes mirabilia facta ſunt, fugientibuſque ab infidelitate ad fidem, à carne ad ſpiritum, à diabolo ad Deum quem reliquerant retrorſum. Vnde, & montes, id eſt, Apoſtoli, & colles, id eſt, eorum diſcipuli, exultantes vt arietes & ſicut agni ouium, gratulantur & dicunt: Quid eſt tibi mare, quòd fugiſti, & tu Iordanis, quia conuerſus es retrorſum? Sic omnis Paſchalis hebdomadæ veſpera, qua hora ſabbato in ſanctæ Trinitatis nomine baptiſma celebratum eſt trina ſtatione completur. Et idcirco fortaſſis ad S. Andream penè omnis veſpera terminatur, quia beatus Gregorius qui ſtationes, ſicut hactenus ſeruantur, ordinauit, eidem S. Andreæ ſpecialiter E deuotus extitit, cui iuxta & baſilicam ſanctorum Ioannis & Pauli ad cliuum Scauri. monaſterium in proprio domate formauit: in quo relictis omnibus ex huius mundi naufragio nudus euaſit, diu deſideratum monachicum capiens indumentum. Nec mirum hanc illum veſpertinam ſtationem pro deuotione tanto Apoſtolo conſecraſſe, cùm & ſtationem ad S. Coſinam & Damianum, qua die cantatur: Salus populi ego ſum, fecerit illuſtriorem, propriis ac ſolennibus collectis, ſicut à pleriſque vſque nunc obſeruatur, ſanctis eiſdem dedicauerit, id circo quòd atauus eius, IIII. Felix, ſedis Apoſtolicæ Pōtifex, vir magnæ in Chriſti Eccleſia reuerentiæ, baſilicam eorumdem ſanctorum via ſacra iuxta templum Romuli, ſicut hactenus cernitur, venuſtiſſi- A mè fabricauit. Forte & illud maieſtatem diuini nominis reſpicit, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, quo in nomine baptiſma celebratum eſt, quod ad vigilias nocturnas tres tantum lectiones ordine Romano leguntur. Nam quo reſpectu vltra numerum hunc lectiones multiplicarentur? Siquidem prædicatores noſtri, quos (vt alio loco iam dictum eſt,) ſignificat amplior in ſolennitatibus numeroſitas lectionum, quia ſub tempore gratiæ plures veritatis præcones mitti cœperunt, prædicatores, inquam, Euangelii, id eſt, Apoſtoli. nunc erãt muti & abſconditi, neque (vt ſolebant Domino cum illis Luc. 9. commorante) circuibant per caſtella, Euangelizantes & curantes vbique. Nec quiſquam illud obiiciat, quod tribus quæ præceſſerunt luctuoſis noctibus, plures le- B ctæ ſunt. Nam illarum alia ratio ſuo loco præſcripta eſt. Igitur ternarius numerus, auctoritate diuini nominis in baptiſmo illuſtratus, pulchrè in hac ſolennitate, tam in Pſalmis quàm in lectionibus principatur.

Cur non monachi æquè vt canonici, per hos dies conſuetam debeant immutare regulam.

CAP. III.

QVamuis ea, quæ ſupradicta ſunt, rationem habeant theoricam, noſtri tamen, id eſt monachi, ordinis, æquè authenticam non debent immutare regulam, vt verbi gratia. nocturnas vlla Dominica ad tres lectiones contrahant vigilias, aut per horas regulares litaniæ re- C moueant ſupplicationes, & pro ipſis iucundum Alleluia perſonent, idcirco quod in illa beatitudine, quam ſignificat hæc Paſchalis ſolennitas, nulla erit deprecatio miſerorum, ſed ſola laudatio beatorum. Sed nec illud, vt cum non habeant fontes eos, quos propter ſolennitates fontium fieri dictum eſt, veſpertinas ſuis in locis imaginentur ſtationes, hæ namque pontificales & ad paſtores plebium pertinentes ſunt traditiones. Et licet beatus Gregorius, qui ſtationes ordinauit, & penè omnem cleri decorem digito Dei doctus expoliuit, habitu monachico præfulſerit, nec ſi tamen monachico tenendæ ſunt ordini conſuetudines huiuſmodi, quas pontificali potius officio tradens, inferioris, id eſt, actiuæ vitæ procuratoribus inſtituit. Nunquam enim ſancti patres talem habuere conſuetudinem, vt contraria D vel pugnantia præciperent. Præceperat autem ante illum beatus Benedictus qui (vt ipſe aſſerit beatus Gregorius) ſpiritu omniũ iuſtorum plenus fuit, vt Dominica die nunquam minus quam duodecim lectionibus ad vigilias nocturnas legantur. Similiter & de cæteris regularibus horis vniuerſalem, abſque vlla exceptione canonem ſuo præſcripſerat ordini.

Non ergo credendum eſt, quòd beatus Gregorius, cum actiuæ vitæ ordinẽ inſtitueret. ad quem ſe deſcendiſſe in ſuis deplorat Epiſtolis, ſuperiorem, id eſt, contemplatiuæ vitę ordinem ex aliqua parte in contrarium deflectere voluerit. Rectius itaque ſuam quiſque tenet Abac. 3 ordo regulam. iuxta illud: Eleuatus eſt ſol, & luna ſtetit in ordine ſuo. Tantum in eo concordantibus cunctis, E vt vſque Pentecoſten genua non flectentes, ſed ſtando perorantes, libertatem. quam nobis reſurgendo Chriſtus acquiſiuit, hac ſignificatione profiteamur, & Alleluia ſine intermiſſione dicamus, & nos filii ſponſi, quia nobiſcum eſt ſponſus, non ieiunemus. Cæterum quicunque monachi ordinis ſupradictam ob cauſam ſupplicationem litaniæ, id eſt, Kyrie eleiſon, de horis regularibus per hanc ſeptimanam amputant, conſequens eſt, vt vſque Pentecoſten non repetant, quoniam non ſolum hæc hebdomada, ſed, vniuerſi quinquaginta dies iſti æternum futuræ reſurrectionis ſignificant Iubilæum quo nihil tam ſupplicandum. ſed ſolum in ſalute perfecta exultandum erit, & lætandum.

Quàm congrue fides reſurrectionis per quadraginta dies confirmata ſit, ſimulque de miraculo cuidam fratri oſtenſo hoc anno, ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo vndecimo. CAP. IV.

A

Miranda ſanè & prędicanda Saluatoris noſtri ſtudioſa charitas, qui cùm paſſus propter delicta (Rom. 4. Act. 1.) noſtra reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, nihilominus propter eruditionem noſtram diſtulit quadraginta diebus Aſcenſionis ſuæ gloriam, per quos & (Pſal 64. Pſ. 105) præbuit ſeipſum viuum in multis argumentis Apoſtolis ſuis quos elegit, vt eſſent teſtes ſuæ reſurrectionis. Poterat enim eadem di, qua reſurgendo ſuper occaſum aſcendit, nubem, quoque ponere aſcenſum ſuum, & ſemel oſtenſum teſtibus ſuis verum hominem, vera verbi diuinitas, eadem velocitate qua ſuſcitauerat, poſt tres vel paulò plures dies paternæ maieſtatis collocare dex- B tera. (1 Cor. 1. Luc. 24) Magna ergo charitas, & verè non quærens quæ ſua ſunt, quę, vt ſubueniret tardis ad credendum, triumphalem Chriſti tardauit aſcenſum, & vt conſummatam oſtenderet gratiam, præparatam victori diſtulit gloriam. Itaque væ perfidis hæreticis, quos legitimus hic quadraginta dierum numerus expectatos & incorrectos iuſtæ tandem ſententiæ ſubigit. Legimus namque eſt quadragenarius dierum numerus apud homines quoque in protelandis conſultationibus, vt is cui forte cõſulitur, etiam ſi lunaticus ſit, id eſt, ſtultus (ſtul- (Eccl. 27.) tus quippe vt luna mutatur) cum tot dies expectatus ſanum conſilium non admiſerit, ſtultus iudicetur, quoniam ante quadraginta dies luna mutatur, vnde & hic pluſquam ſtultus, qui per tot dies mutatus non eſt. Sed libet per aliud ſimile ex antiqua diuinæ auctoritatis C ſcriptura comprobare, quod reſurrectionis mortuorum detractores, iure nunquam ad eiuſdem reſurrectionis gloriam peruenire mereantur, quam per quadraginta dies exploratam, adhuc pertinaci impietate calumniantur. Legimus in libro numerorum, quia lo- (Num. 13.) quens Dominus ad Moyſen in deſerto Pharan, mitte, inquit, viros, qui cõſiderent terram quam daturus ſum filiis Iſrael, ſingulos de ſingulis tribubus ex principibus, id eſt, viros duodecim. Qui cùm aſcendiſſent, explorauerunt terram, aſcenderuntque ad meridiem, pergentes ad torrentem Botri, abſciderúntque palmitem cum vua ſua, quàm portauerunt in vecte duo viri, &c. Reuerſique exploratores terræ poſt quadraginta dies omni regione circuita alij detraxerunt terræ quam inſpexerant apud filios Iſrael, dicentes: Terra, quam lu- D ſtrauimus, deuorat habitatores ſuos. At verò Ioſue filius Nun, & Caleph filius Iephone, Terra, inquiunt, quam luſtrauimus, valde bona eſt. Si propitius fuerit Dominus, introducet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantem. Cúmque clamaret omnis multitudo, & eos lapidibus vellet opprimere apparens Dominus, Omnes, inquit, homines qui viderunt maieſtatem meam, & ſigna quæ feci in Ægypto & in ſolitudine, & tentauerunt me, ecce iam per decem vices, nec quiſquam qui detraxit mihi, intuebitur terram, pro (1. Cor. 10) qua iuraui patribus eorum. Hæc illis in figuram contigiſſe Paulus quoque Apoſtolus teſtis eſt. Nam cùm de hac ſacra loquens hiſtoria dixiſſet, Patres veſtri omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in E nube & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum ſpiritualem biberunt, bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus, ſed non in pluribus eorum, inquit, benè placitum eſt Deo. Nam proſtrati ſunt in deſerto: & quia tentauerunt Chriſtum, à ſerpentibus perierunt: & quia murmurauerunt, interierunt ab exterminatore, & protinus adiungit: Hæc autem omnia in figura contingebant illis. ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtram, in quos fines ſæculorum deuenerunt. In figura videlicet, quorum niſi eorum, quæ in hoc fine ſæculorum, id eſt, in hac mundi ſexta ætate facta ſunt? Chriſtus Dominus Ægypti rege, id eſt, tenebrarum principe debellato, per mare rubrum baptiſmi ſui traduxit illos, & nunc per vitæ præſentis deſertum regit, vt inducat in repromiſſionem æternę hæreditatis, i. in eam, de qua nũc loquimur, gloriam beatam reſurrectionis. Quam enim ab illo terram lacte & melle manantem ſperare debemus, niſi conformitatem corporis Chriſti quod reſurrexit, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis, vt per illud reformet (ſicut Apoſtolus ait) corpus humilitatis noſtræ (Coloſſ. 2. Philip. 3) configuratum corpori claritatis ſuæ? Igitur & hi, qui veritatem negant eiuſdem reſurrectionis, ſicut & illuſores, malorumque concupiſcentes, tentatores atque murmuratores, iuſte proſternuntur in deſerto & pe- (Act. 1.) reunt, atque ab exterminatore intereũt. Totidem quippe, id eſt, quadraginta diebus Euangelica refert ſcriptura in multis exploratam eſſe argumentis terram carnis Chriſti, quòd verè reſurrexit à mortuis, vt veraciter agnoſcamus ex illa, qualis erit nobis ſtatus futuræ reſurrectionis. Aſcenderunt fidei exploratores ad meridiem, id eſt, vbi eleuatus erat verus ſol Chriſtus per altiſſimam reſurrectionem, & attulerunt nobis botrum cum palmite ſuo, quem portant duo viri, id eſt, ipſum Chriſtum, cui dicit ſponſa in Canticis: Botrus cypri di- (Cant. 1.) lectus meus mihi, portant, inquam, in vecte duo viri, id eſt, pendentem in ligno crucis cum veritate corporis, in quo reſurrexit. Hunc enim ſuſceptum portant duo viri, id eſt duo populi Iudaicus atque gentilis: & ſicut anterior ex eis qui botrum ferebant, portabat quidem, ſed auerſo dorſo, non videbat, poſterior autem & portabat & videbat: Sic anterior populus Iudaicus C teſtimonia paſſionis & reſurrectionis Chriſti portat quidem in ſcripturis, ſed auerſo corde non credit, atque ideo non intelligit: poſterior autem (id eſt, gentilis) & portat & videt. quia quod legit credens, intelligit, intelligens credit. Hunc ergo botrum afferentes veritatis exploratores. id eſt annunciantes Chriſtum, hũc nobis Apoſtoli teſtes fideles dicunt ſcriptis, dicunt miraculis, (1. Cor. 15. 1. Ioan. 1) de gloria ſperandæ reſurrectionis: Terra quam luſtrauimus bona eſt, ſicut ex his fructibus cognoſci poteſt. Quo enim diſſimile eſt hinc illud, quod nobis annunciant, incorruptibilem carni ſuper indui reſurrectionis gloriam, veráque & eádem carnis eiuſdem permanere naturam? Luſtrauimus, inquiunt, eam vidimus & perſpeximus, manus noſtræ tentauerunt de verbo vitæ. Miſimus enim manus noſtras & palpauimus latus eius, D & contrectauimus cicatrices vulnerum in manibus & pedibus eius, dicentis: Palpate & videte, quia ſpiritus (Ioan. 20.) carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Et, mãducauimus, inquiũt, & bibimus cum eo, poſt quam reſurrexit à mortuis. At illi qui ſimul aſcenderunt explorare ſcripturam, pleni alieno ſpiritu, falſi & fallentes, negantes veram reſurrecturam corporum naturam, & corpus Dominicum poſt reſurrectionem phantaſticum fuiſſe ſuſpicantur, id eſt, ventis & aëre ſubtilius. In quo iſti murmuratoribus illis diſſimiles ſunt, qui detrahentes terræ quam inſpexerant, dicebant: Terra iſta quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos? De- (Num. 13. Ioan. 20) uorat quippe habitatores ſuos illa, quam ſperamus vita, ſi nos aliter non admittit, niſi vera in reſurgentibus E intereat corporum natura. Argumentantur enim & dicunt: Quomodo corpus Dominicum poſt reſurrectionem verùm fuit, quod clauſis ad diſcipulos introiuit ianuis? Videbor in ventum verba iactare, ſi contra hos inimicos fidei Chriſtianæ, multa velim reſponſionis argumentoſæ ſpicula vibrare. Illæ namque vulpeculæ iam dudum tonitru cœli, id eſt, clamore fulminantis Eccleſiæ conterritæ vbicunque ſint latitant in caueis ſubterrâneis, nec prodire audent, vt vineas florentes fructúmque parturiẽtes, ſuo more putido dente demoliantur. Sed ecce dum hæc ſcribimus iucundo (Cant. 2.) per quendam fratrem noſtrum gratia reſurgentis nobis arridet miraculo. Teſtor illam beatam ac delicioſam noctem, in qua Chriſtus ab inferis victor aſcendit, me

nihil ſuper hoc mentiri, niſi ille tam ſacrilegus ſit, vt de huiuſmodi re quippiam fingere auſus fuerit, quod vita eius vel propoſitū omnino prohibet vel ſuſpicari. Fratris tamen eiuſdem nomine tacebitur, quoniam & hoc
Matt. 5 obnixè precatur. Nam factum quidem lucere coram hominibus cupit, vt glorificetur pater qui eſt in cœlis: ſe autem videri non vult. nec ſuis reputare meritis miraculum, cuius ſola Dei gratia, quo iudicio neſcimus, operatrix eſt: multi enim venient in illa die dicentes:
Matt. 7. Domine nōne in nomine tuo prophetauimus & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et reſpondebit eis: Amen dico vobis neſcio vos vnde ſitis. Res huiuſmodi eſt. Hoc sācto Paſchę ſabbato, quo cereo (de cuius quoque præconiis ſuperius aliqua diximus) annus ab incarnatione Domini milleſimus centeſimus vndecimus inſcriptus eſt, in Eccleſia ſancti Laurentij ad præcedentes B eiuſdem diei matutinos, extinctis de more cunctis luminaribus, dum eorum vltimum extingueretur, & ad canticum Euangelij hæc antiphona à Domino abbate Berengero imponeretur, Mulieres ſedentes ad monumentum, ecce repente ante pedes illius proiectum cecidit ipſius, quo firmiter ſubſtrictus erat, cingulum. Ille ſolutum eſſe & cecidiſſe ſuſpicatus, quod tamen mirum fuiſſet, quia non delapſum fuerat, neque circum crura pedéſque deſcenderat, ſed ante pedes quaſi proiectum, vt dictum eſt, exiluerat, inclinauit ſe, vt tollens illud rurſum ſeſe accingeret. Cùmque manus inieciſſet vt illud ſibimet circūdaret, nodum, vt erāt fortiter aſtrictus, non cedere ſibi, vltrà quàm dici poteſt admiratus eſt. Intendenti & ſecum cum ſtupore magno reputanti, quidnam hoc ſibi vellet, ecce vox facta eſt & ſibilum C tanquam auræ tenuis audiuit, dicentem ſibi:

Sic potuit clauſo Chriſtus prodire ſepulchro.

Siquidem hæc (vt ipſe referens teſtatus eſt) admiratio mentem eius perſæpe ſubibat, quomodo verum Domini corpus, vnde ipſe nullatenus dubitabat, clauſo reſurgere monumento, clauſis potuit ianuis ingredi ad diſcipulos. Mox ergo illi ad memoriam ſimile illud rediit, quod Aug. refert in lib. de ciuitate Dei factū per quandam Petroniam clariſſimam fœminam, quę mirabiliter ea magno atque diutino, in quo medicorum adiutoria cuncta defecerāt, dolore ſanata eſt. Hæc à quodam Iudæo dixit ſibi fuiſſe perſuaſum, vt annulum capillatio vinculo inſereret, quo ſub omni veſte ad nuda corporis cingeretur, qui annulus haberet ſub gemma D lapidem in renibus inuentum bouis. Hoc alligato quaſi remedio, ad ſancti martyris Stephani limina veniebat. Sed profecta à Carthagine, cùm in confinio fluminis Bagradæ in ſua poſſeſſione manſiſſet, ſurgens vt iter peragerET, ante pedes ſuos illum iacentem annulum vidit & capillatiam zonam, qua fuerat alligatus, mirata tentauit. Quam cum omnino ſuis nodis firmiſſimis ſicut erat, compeiſſet aſtrictam, crepuiſſe atque exiliuiſſe ſuſpicata eſt. Qui etiam ipſe cùm integerrimus fuiſſet inuentus futuræ ſalutis quodammodo pignus de tanto miraculo ſe accepiſſe præſumpſit, atque illud vinculum ſoluens, ſimul cum eodem annulo proiecit in flumen. Non credant hoc, inquit idem Aug. qui etiam Dñm Ieſum per integra virginalia matris enixum, & ad diſcipulos clauſis oſtiis fuiſſe ingreſſum non credunt. E

Comparentur nūc duo hæc tam inſignia diuinæ pietatis miracula, recēs hoc quod hominem cingulum renum eius firmiter obſtrictum, & indiſſolutum tranſiit & exiliit: & illud antiquus, quod zonæ inſertus nodo integro perſiſtente erupit annulus. Neſcio quid mirer amplius, niſi quòd hic pariter, vt ſupradictum eſt, vox diuinitùs audita eſt,

Sic potuit clauſo Chriſtus prodire ſepulchro.

Hoc igitur vbi accepi manè quippe, vbi primum loquendi copia fuit duobus tantum fratribus, quorum vnus extiti, attonitus adhuc frater ille rem geſtam retulit, obnixè poſtulans, vt creditū nobis ſecretū nunquam cum ſuo nomine proderemus: vbi, inquam, hoc accepi, tanquam meis maximè oblatum à Deo vſibus mira- A culum, lætus arripui. Siquidem eadem nocte & eādem paululum ante horam, qua illud accidit, ſupradictam ſimilitudinem rūminare cœperam, ſ. quòd hi qui fidei reſurrectionis detrahunt, & ideo non veram carnis naturam credunt reſurrecturam, quia Dominus clauſo ſepulchro ſurrexit, vel quia clauſis ad diſcipulos ingreſſus eſt ianuis, ſimiles ſunt illis, qui terræ, quam inſpexerant, 1. Cor. 5 detraxerunt apud filios Iſrael dicentes: terra quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos.

Non igitur importunè longior nunc trahitur ſermo de reſurrectionis gloria, cum incœpto materiā adaugent cœleſtia, quæ ſeſe vltro offerunt, miracula. Non poterat quidem, etiam ſi iſta deeſſent, Chriſtiana fides comprehendere ſapientes in aſtutia eorum: qui dum crede- B re fugiūt, clauſis ianuis verum potuiſſe corpus ingredi, quod ſupra naturam eſt, illo declinant iudicium, vt dicant illud ventis & aere ſubtilius effectum, quod cōtra naturam eſt. Non ſolùm enim nihil ſeſe adiuuant ſed & magis implicant, dum defendendo naturam ab eo quod ſupra eſt, ad id deuoluunt quod contra illam eſt. Vtrumque miraculum, ſed hoc vt dictum eſt, ſupra naturam, illud quod hæretici ſuſpicati ſunt, ſ. impalpabile de palpabili corpus factū eſſe, maius quidem, ſed inutile & cōtra naturā miraculū eſt. Quid enim maluerit diuinitas vtrū id quod cōtra natura, an id quod ſupra naturā eſt, in Pſalmo euidenter oſtēdit, dicēs: Poſuiſti ſuper Pſ 138. me manū tuā. At nunc ponēdo exēpla ſupradicta quod verum corpus hominis, verum ſinguli ſui corpus, i. zonam ceruinam, nodo firmiter obſtrictā exceſſit, olimque nodum irreſolutū annulus exiluit proponit diuinitas: Sic potuit clauſo Chriſtus prodire ſepulchro. Aſſumit ratio: Sed illa ſupra naturam facta ſunt. Cōcludit fides ſupra naturā. Ergo verū Chriſti corpus clauſo prodire ſepulchro, clauſis potuit ianuis introire ad diſcipulos. Et hoc vere Deum decuit, videlicet ſua taliter vti potētia, vt quam ædificauerat naturam, non deſtrueret, ſed eandē permanentē, imò perfectā, quò vellet & vnde, traduceret vel educeret, quod qui non cōcedit, ſupereſt vt multo minus illud concedat, quod corruptibiles ac mortales adhuc Apoſtoli, ſic educti ſint, quomodo in Actibus Apoſtolorum ſcriptū eſt: Carcere quidē adhuc Act. 5. clauſū inuenimus cum omni diligētia, & cuſtodes ſtātes ante ianuas: aperiētes autem carcerem, neminem intus inuenimus. Supereſt, vt iſtos quóque, qui necdū reſur- D rexerant, in ventos & aerem ſubtilem, quo per patentes rimas efflari poſſent, euanuiſſe aſſerat, ſiquidem ſacram recepturi ſunt ſcripturam, quam qui non recipiūt, nec audiēdi, ſed vt infideles omnino vitādi ſunt. Nobis credentibus illud pro argumento ſufficit, quia de nihilo Deus cuncta creauit, & cuncta quaſi nihilum & inane reputata ſunt ei ad agendum quicquid voluerit, ad traducendum quippiam quocunque voluerit. Mirúmque hoc potius eſſet, ſi ita non poſſet, cum nemo ferè tā imperitus artifex ſit, vt quod compoſuit penetrare ipſe vel aperire non poſſit. At ille quum voluit, apèrta eſt terra, & deglutiuit Dathan, ſtatimque ora cōcludens operuit ſuper congregationem Abiron, qui principes, ſeditionis extiterunt, promiſſionibus Dei detrahentes, & cum Num. 16. E ſubſannatione dicētes, Reuera induxiſti nos in terram, quæ fluit riuis lactis & mellis. Quorum exemplum cauere debuerant hi, qui reſurrectionis fidei (vt ſupra dictum eſt) detrahere auſi ſunt, quomodo & ipſi ex illis ſunt, Quibus iuraui, inquit Dominus, in ira mea, ſi introibunt in requiem meam, nullus eorum introibit in Pſal. 94. hæreditatem credentibus promiſſam. Iurauit enim illis in ira ſua laceſſitus eorum nequitia.

Cur hæc Paſchalis ſacra ſolennitas octauas habeat, cum ipſa ſit octaua, id eſt, octauam mundi ætatem reſpiciat, quæ eſt vniuerſalis reſurrectio.

Cap. V.

IAm de reliquis Paſchalis hebdomadæ officiis locuturus, opportunum eſſe arbitror, de ipſis Paſchę

octauis communiter aliqua præloqui. Quæri etenim
poteſt, cur, cum hæc ſacra ſolennitas octauam illam ſi- A
gnificet, vt ſuperius dictum eſt, quæ ſeptem labentibus
huius mundi ætatibus, æterna, ſtabiliſque ſuccedet, ipſa
quoque octauas habeat. Nam de cæteris ſolẽnitatibus
illud ferè omnibus notum eſt, quod idcirco octauas ha-
beant, quia principium iam illis adeſſe, finémque, id eſt,
conſummationem fœlicitatis in reſurrectione futuram
eſſe pariter conſiderantes, iure in octauam vſque cele-
britatis perducimus lætitiam. Hæc autem ſolennitas,
quia reſurrectionis eſt, ipſam totam reſpicit octauam,
& celebritas eius vltra dies octo, id eſt, vſque Penteco-
ſten portenditur. Cur ergo & ipſa octauas habeat, me-
ritò quæritur. Sciẽdum itaque eſt, quia reſurrectio no-
ſtra, quam expectantes iam nunc huius ſolennitatis oc-
curſu præoccupando celebramus, vera & perfecta erit B
circuncisio, ſignificata per illam quæ in veteri lege car-
nali Iſrael mandata eſt, octaui diei circumciſionem. Hu-
Gen.17. ius autẽ veræ circumciſionis, octo (vt ait Hieronymus)
beatitudines ſunt. & conſidera, inquiens, quia veræ cir-
cumciſionis octaua beatitudo martyrio terminetur.
Matt.5. Beati qui perſecutionẽ patiũtur propter iuſtitiam, quo-
niam ipſorum eſt regnum cœlorum. Veram ergo cir-
cunciſionem reſurrectionis rectè ſolennibus octo die-
rum celebramus officiis, quam Dominus ipſe, vt ma-
gnificam eſſe oſtenderet, tanquàm plenum & ſolidum
corpus, longo, lato, atque alto permenſus eſt octonario
beatitudinum numero commendans, qui eiuſmodi eſt
apud Geometras, vt plenum & ſolidum corpus primus
perficiat. Noſtris enim numeris illi vti familiare eſt,
Sap. 11. imò ſuis, cui veraciter dictum eſt: Omnia in numero C
& menſura & pondere poſuiſti.

Veruntamen quoniam non adeo geometricas tradi-
tiones, ſed potius æterni muſici Dei cantiones in ſcri-
ptura ſacra cognoſcere operæprecium eſt, qui & cicha-
Pſal.56. ram ſe habere indicat, cui dicit in Pſalmo: Exurge glo-
ria mea, exurge pſalterium & cithara, cantilenam eiuſ-
dem citharæ, imò citharam ipſam, in his octo beatitu-
dinum ſententiis tanquàm octo chordis, quæ integram
reddunt diapaſon, cõſideremus. Et hoc placeat vel ma-
ximè muſicis, quia cum (ſicut tradunt muſicæ artis ſcri-
ptores) citharas antiquitus octo per diapaſon chordis
fieri mos fuerit, muſicus cœleſtis Deus, hanc illis in ci-
thara ſua, id eſt, in ea quam aſſumpſit humanitate, de
carnis noſtræ ſilua ſimilitudinem repræſentat, dum
æternæ lætitiæ cãtilenam per integram diapaſon, id eſt, D
per octo beatitudinum chordas modulans, ſcitos pue-
ros ad ſaltandum, id eſt, dociles diſcipulos ad bene ope-
Matth.10. randum excitat. Illud quippe fidei noſtræ notiſſimum
eſt, quia citharæ huic de ſeptem vocum diſcriminibus
nihil deeſt. Quid enim ſunt ſeptem ſpiritus Dei, quibus
Dominicus homo, requietionis locus vnicus eſt, niſi
ſeptem vocum ſpiritualium diſcrimina, quibus omnis
eiuſdem nomini noſtri cõtexitur doctrina? Illud quo-
que prætereundum non eſt, quod ſicut vocum non niſi
ſeptem ſunt diſcrimina, & idcirco in diapaſon octaua
ſemper eadẽ eſt, quę & prima, ſic ſecundũ Spiritus ſãcti
ſeptẽ munera dũ nobis cithara hęc octo chordis, i. octo
beatitudinibus cęleſtẽ diapaſon perſonat, octaua beati-
tudo eadem eſt, quæ & prima, quoniam ipſorum eſt re- E
gnum cœlorum. Quod ne nullius auctoris patrocinio
fultum, fortè vlli contemptibile videatur, beati Augu-
ſtini non lõngè diſſimilem ſuper eiſdem Dei ſpiritibus,
eiſdemque beatitudinibus ſententiam habemus. Ille
namque ſeptem gradus, quibus ad diuinam cõtempla-
tionem poſſit aſcendi, in lib. de doctrina Chriſtiana di-
ſtinguens, ſeptem ſpiritus Dei, ſeptem ſupra dictas bea-
titudines hoc modo coaptat, octauam nunc interim
omittens, quoniam ipſa eadem eſt quæ prima. De ſpi-
ritu timoris Domini, timor inquit, iſte cogitationem
de noſtra mortalitate, & futura morte neceſſe eſt incu-
tiat, & quaſi clauatis carnibus omnes ſuperbiæ mo-
tus ligno crucis affigens, pauperes ſpiritu, id eſt, humi-
les efficiat. De ſpiritu autem pietatis, deinde, inquit,
opus eſt miteſcere pietate, neque contradicere diuinæ
ſcripturæ ſiue intellectæ, cum vitia noſtra percutit,
ſiue non intellectæ, quaſi nos aliquid melius poſſimus
ſapere. De ſpiritu verò ſcientiæ, tunc ille timor, inquit,
quo cogitat de iudicio Dei, & illa pietas qua non poteſt
niſi credere ſãctorum librorum auctoritati, cogit eum
ſeipſum lugere. Nam iſta ſcientia bonæ ſpei hominem,
non iactantem, ſed lamentantem facit. De ſpiritu for-
titudinis, hoc, inquit affectu impetrat ſedulis precibus
conſolationem diuini adiutorii, ne deſperatione fran-
gatur, & eſſe incipit in quarto gradu, hoc eſt, fortitu-
dinis, quo eſuritur & ſititur iuſtitia, & ab omni morti-
fera iucunditate rerum tranſeuntium fortiter ſeſe auer-
tens animus, extrahit. De ſpiritu conſilii, vbi, inquit,
aſpexit quãtum poteſt, in longinqua radiantem incom-
mutabilem Trinitatem, eandémque vnitatem, ſuique
aſpectus infirmitate ſuſtinere ſe illam lucem non poſſe
perſenſerit, in quinto gradu, hoc eſt, in conſilio miſe-
ricordiæ purgat animam tumultuantem, ſeque in dile-
ctione proximi grauiter exercens, in ea perficitur. De
ſpiritu intellectus, cum, inquit, hoc modo peruenerit
ad inimici dilectionem, aſcẽdit in ſextum gradum, vbi
iam ipſum purgat oculum, quo videri Deus poteſt, 1.Cor.13
quantũ poteſt ab his, qui huic ſeculo moriuntur, videli-
cet per ſpeculum & in ænigmate. De ſpiritu ſapientiæ,
ita, inquit, purgans oculum cordis, talis filius aſcendit Pſ. 110.
ad ſapientiam, quæ ſeptima eſt, qua pacatus tranquillúſ-
que perfruitur. Initiũ ſapientiæ timor Domini. Ab illo
enim vſque ad ipſam per hos gradus tẽditur & venitur.

Sed nos iam ad rationes officiorum conſiderationem
vertamus, & cùm tanti doctoris auctoritate eadem of-
ficia, quæ octo beatitudines, myſticè prædicant, à gra-
dibus vel ordine donorum Spiritus ſancti nõ diſſonare
firmemus. Adeo nãque in his paſchalibus pręſentis heb-
domadæ officiis, illa octo beatitudinum conſonantia
obſeruata eſt, vt ſenſibus vel ordini ſententiarum, qui-
bus illas Dominus beatitudines contexuit, ſenſus &
ordo officiorum, ſi diligenter examinetur, conſonare
probetur. Hoc autem ſuperius in officio primo diei non
dictum, ſed vſque adhuc opportunè reſeruatum eſt, vi-
delicet quia longa interiectio nouarum conſuetudi-
num, de quibus dicendum videbatur, lectoris memo-
riam fatigare vel etiam fraudare poterat. Nunc ergò
vbi rationes officiorum paſchalium continuandæ ſunt,
competentius dicetur quod illic eſt tacitum.

Iterum de officio primi diei Dominicæ reſurrectionis, quod & cætera huius hebdomadæ officia ſecundum octo beatitudinum, & ſecundum penè totidem donorum Spiritus ſancti, ordinata ſunt, aſcenſiones. Beati pauperes ſpiritu. Cap. VI.

OFficium primi diei Dominicæ reſurrectionis ſu-
perius dictum eſt, ad vniuerſalis ſpectare diem no- Pſal.75.
ſtræ reſurrectionis, idque planis & ſponte occurrenti-
bus comprobatum eſt argumentis, maximè offerenda
manifeſtè concurrente rationi: Terra tremuit & quie-
uit, dum reſurgeret in iudicio Deus. Hoc proculdubio Pſ 138.
Chriſtianę fidei militiam ingreſſos pauperes ſpiritu, (id 40.
eſt, humiles) exigit fieri conſiderantes quia timor ma- 1.Cor.5.
gnus & tremor erit, quando dicet patri rex & iudex Exod.12
omnium, Reſurrexi & adhuc tecum ſum, in ſugillatio-
nem inimicorum ſuorum, qui dixerunt: Quoniam mo-
rietur, & peribit nomen eius? eò quòd neſciat quiſque
noſtrum, quis ad dexteram, quis tunc ſtatuendus ſit ad
ſiniſtram. Quamuis epulemur in azymis, & immolatus Eſa 40.
Chriſtus paſcha noſtrum ſit, quamuis carnes agni pre- Eccl. 11.
cioſæ ſint, lactucæ agreſtes, cum quibus comedimus,
valde amaræ ſunt, & canes propter quos baculos te-
nentes in manibus, & feſtinantes comedimus, tota no-
cte formidandi ſunt. Atque hic eſt ſpiritus timoris Do-
mini, qui in fundo cordis, vt fundamentum ponitur,
quo cætera quæ ſuperædificanda ſunt, firmiter ponan-
tur. Hæc illa paupertas, id eſt, regia, humilitas, quę to-

tius ſecuturæ beatitudinis cumulum, ne ſuperbiæ vento exufflетur, præpoſita ſeruat. Hic eſt ſeptem graduum A ptimus, per quos iuxta Ezechielem ad portam orientalem aſcenditur. Et ne quem moueat, quòd aliter à doctoribus quàm à propheta gradus iſti ordinentur. Spiritus námq; timoris, quem primum ponimus, ab Eſaia ponitur vltimus, Gregorii ſententia ponenda eſt: Propheta, inquit, quia de cœleſtibus ad ima loquebatur, cœpit magis à ſapientia, & deſcendit ad timorem. Sed nos quia de terrenis ad cœleſtia tendimus, eodem gradus aſcendendo numeremus, vt à timor ad ſapientiam peruenire valeamus. Sed vt ad ſuperiora reuertamur, quid aliud in eodem officio per hoc ſignificatur, quod Marc 6 ſedit iuuenis in dextris coopertus ſtola candida, niſi Pſal. 44 quòd beati pauperes ſpiritu, à timore Domini aſcendentes, regnum cœlorum obtinebunt, & ex ipſis colle- B cta aſſiſtet regina à dextris eius in veſtitu deaurato.

Quòd præter ſuperius memoratas cauſas, ſtatio ad ſanctam Mariam etiam ſecundum hæc conueniat, ex abundanti eſt perconquiſita probare argumenta. Omnes enim illam humilium nouimus eſſe reginam, cuius Luc 1. 1. Reg 2. anima Dominum magnificans cuius ſpiritus in Deo ſalutaris ſuo exultans, cauſam reddit: quia reſpexit, inquiens, humilitatem ancillæ ſuæ, quia diſperſit ſuperbos mente cordis ſui, quia depoſuit potentes & exaltauit humiles. Vere atque fideliter. Nam poſuit ſuper eos orbem. Vbi enim habemus in cantico Annæ, Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem, in Hebræo ita habemus: Domini enim ſunt afflicti terræ. Afflictos terræ, Hebræi (inquit Hieronymus) pauperes ſpiritu & humiles corde intelligunt, ſuper Epheſ 2. quos Dominum orbem poſuiſſe dicunt, quia terram in Dan 2. meritis eorum ſtare autumant. Nos autem ſuper fundamentum humilium Apoſtolorum & prophetarum, orbem, id eſt: Eccleſiam nouimus eſſe poſitam, & ſcimus quia lapis ille, qui factus mons magnus, hunc implet orbem, & ſuſtinet. & de ventre humilitatis Mariæ (de qua loquimur) aſſumptus eſt. Et nunc quidem officium primi diei recapitulauimus, ob continuandas, vt dictum eſt) octo beatitudines, deinceps, vt earum myſtica ſeries euidentius pateat. dabimus operam, ſingula iuxta propoſitum, percurrendo officia.

De officio ſecundæ feriæ, Beati mites. CAP. VII.

IAm ſæpe dictum eſt, Euangelium cuiuſque officii caput eſſe, cæteraſque partes illi, vt membra capiti, Luc. 24 concordi ſenſu cohærere. Eſt autem diei præſentis hoc D Euangelium, quòd duo ex diſcipulis Domini Ieſu. euntes in caſtellum nomine Emaus oſtenſum ſibi Dominum in via, ſed in alia effigie, tandem cognouerunt in fractione panis, & cum ipſe euanuiſſet ex oculis eorum, illi ad inuicé dixerunt: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis de Ieſu, dum loqueretur in via, & aperiret nobis ſcripturas? Primum ergo videndum de cæteris partibus officii, quomodo huic euangelio cõſonent, & maxime de introitu, Introduxit vos Dominus in terram fluentem lac & mel, &c. tunc palá erit, quod beatitudinum ſecundum totum officium conſonet ſenténtię, Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. Et quide difficile hoc eſſet, niſi compunctionem lacrymoſam, qua iſti cor ſuum arſiſſe dixerunt, doctores nominati ante nos E terrá aquis irriguam appellauiſſent. Et recte, quia compunctione lacrymas excitante, fidelis anima tanquá bo- Pſal 41. to terræ ſuæ frumento refecta dicit: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Huic animæ beatus Gregorius Axam filiam Caleph eleganter aſſimulat, quæ ſedés aſino, cum ſuſpiraſſet, dicitque ei pater ſuus, Quid ha- Ioſue 15 beat? Ecce. inquit, terram arentem dediſti mihi. da & irriguam aquis. Deditque ei pater ſuus irriguum ſuperius, & irriguum inferius. Omnis enim, inquit, fidelis anima ſedens animo, id eſt. carnis ſuę motibus præſidens, prius timore compungitur. quod eſt irriguum inferius: poſt amorem, quod eſt irriguum ſuperius, & quæ prius flebat, ne duceretur ad ſupplicia, poſt modum amariſſimè flere incipit, quia differtur à regno. Et competéter ſimi- Luc 24 A litudo hæc ſeſe obtulit, quæ cum in ſingulis electorum perficiatur inuiſibiliter, in his duobus de quibus loquimur, viſibiliter quoque peracta eſt. Cùm enim ambulãtes ſecum triſtes colloquerentur de his quę acciderant, quid aliud quàm anima eorum velut Axa ſedens aſino ſuſpirabat? Et cum Ieſus accedens & iungens ſe in via, Qui ſunt hi ſermones, inquit, quos confertis ad inuicem ambulãtes & eſtis triſtes, quod diſſimile eſt ei quod Caleph ſuſpiranti dixit filiæ, quid habes? Nam & ipſum nomen Caleph, nomino Chriſto congruit. Interpretatur enim, quaſi cor. Verbum autem Dei Chriſtus Deus Pſal 44 de corde patris eructatum eſt & patrem ocordi, quo eructatum eſt, per omnia ſimile eſt. Sed & hoc quaſi cor idem erat Dominus, quod diſcipulorum cordi ſic ſecõ- B formauit, vt quia apud ſemetipſos intus ãmabãt & dubitabant, eis foris Dominus & præſens adeſſet. & quis eſſet non reſponderet. Cum autem corda [illegible] tanta charitate ditauit, vt magnitudine diuitiarum eiuſdem charitatis attoniti dicerent, Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via? quis non attendat illum animabus eorum dediſſe irriguum ſuperius, ſcilicet vt ſuperni amoris profundo vulnere compungerentur. Itaque dubium nil remanet, quin in Euãgelio tali hic introitus conſonet. Introduxit nos Dominus in terram fluentem lac & mel, atque ideo conſtans & probatum eſt ſecundæ huius feriæ officio ſecundam beatitudinis prædicari ſententiam, Beati mites quoniam ipſi poſſidebunt terram. Mites autem ſpiritus pietatis ef- Rom 14 ficit, quòd & ipſa res dicat, & Auguſtini ſententia ſu- C perius dicta confirmat. Itaque tam ſecunda beatitudinis ſententia, quam ſecundus donorum Spiritus ſancti gradus prę- ſentis officij cauſa materialis habetur. Lectio Act 10 quoque Actuum Apoſtolorum quæ præmittitur per os Petri Apoſtoli, ex eo maxime loco huic Euangelio ſecundum ſuæ præcurſionis officium, ſuccinit, vbi ait: Huic omnes prophetæ teſtimonium perhibent remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum. Cum enim Dominus ſupra dictos increpaſſet diſcipulos, quod tardi eſſent ad credédum, Et Luc 24. incipiens, inquit Euangeliſta à Moyſe & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturas quæ de ipſo erant. Similiter offerenda. Angelus Domini deſcendit de cœlo, dictis euangelicis conſonat, vbi referantu diſcipuli Domino. quem peregrinum eſſe arbitran- D tur, inter cætera dicunt: Sed & mulieres quędam de noſtris terruerunt nos, quæ diluculò fuerant ad monumentum & non inuento corpore eius, venerunt dicentes, ſe etiam viſionem vidiſſe Angelorum, qui dicunt eum viuere, Alleluia. Nonne cor noſtrum, futurum nobis illud inclamat, quod omnes, quorum cor non ardés eſt de Ieſu in via, dum loquitur nobis per ſcripturas cum illum cognouerimus in fractione panis, de quo dictum eſt, Beatus qui mãducabit panem in regno Dei, Luc. 14 tunc æterna exclamatione nos inuicem commemorabimus deſiderium, quo nunc ardemus, noſtramque ſatietatem quæ tũc plena ſine faſtidio erit, admirabimur, re ipſa tandem experti, quod nunc ſuſpirátes credimus.

Cur ſtatio ad ſanctum Petrum.

E Secundum ea quæ dicta ſunt valde congruit & hoc quod præſenti officio præſcripta eſt, ſtatio ad ſanctum Petrum. Cui enim pater omnium Deus largitur gratia dedit irriguum ſuperius & irriguum inferius, reuocemus ad memoriá quæ circa illum acta ſunt, & eſſe manifeſtius apparebit mox vt trina negatione cecidit. cõuerſus, inquit Euangeliſta, Dominus reſpexit Petrum, & recordatus eſt Petrus verbi Domini quod dixerat ei, quia priuſquam gallus cãtet, ter me negabis, & egreſſus Luc 22 foras fleuit amarè. Tunc verè beatus inter omnes mites cœpit poſſidere terram vero timore compunctus. quod eſt accepiſſe irriguum inferius. Quando autem reſurrexit Dominus, & (ſicut in Euangelio legimus, & in Luc. 24 communione hac die cantamus, ſurrexit Dominus & apparuit

apparuit Petro, quid putamus, quantos intro currenti ad ſe miſericordiæ, reſpondit gemitus. vero amore compunctus, quod eſt accepiſſe lnguum ſuperius? Quia ergo & hic cunctis mitibus poſitus eſt in exemplum, & beata Dei genitrix omnium regina eſt humilium, recte hodierna ſtatione ad S. Petrum, beatos eius exẽplo prædicamus mites, quia poſſidebunt terram. Sicut heſterna ſtatione ad S. Mariam, beatos eius exemplo prædicauimus pauperes ſpiritu, id eſt, humiles, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.

De officio tertiæ feriæ, Beati qui lugent. CAP. VIII.

Matt. 5. QValiter tertiæ feriæ officium tertiæ conſonet ſupradictarum ſententiæ beatitudinum, non citius approbaretur, niſi ſupraſcriptis ſuffragantis ſcripturæ patrociniis ſermo fulciretur. Nam conſtat quidem quod nulla contrarietas, ſed nec vlla ſit in ſenſibus diuerſitas ſed in verbis manifeſta diſſonantia eſt. B Videlicet in illa ſententia tertiæ beatitudinis, lugentes beatificamur: beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. In huius autem officii introitu, aqua ſapientiæ beati viri potati referuntur, in offerenda, Intonante de cœlo Domino & altiſſimo dante vocem ſuam, fontes aquarum apparuiſſe memorantur. In communione quoque qui cum Chriſto reſurrexerunt, quæ ſurſum ſunt ſapere Pſal. 17. Coloſſ. 3. iubentur. Ita totum pene officium diuinam nobis commendat ſcientiam nuſquam beatorum luctum proprus vocibus denuncians. Hic igitur neceſſario beati Auguſtini, quæ ſuperius inter cætera eſt, patronam tenemus ſententiam. Tunc ille timor, inquit, & illa pietas, quæ non poteſt niſi auctoritati ſanctorum librorum cedere, cogit eum ſeipſum lugere. Nam iſta ſententia bonæ ſpei C hominem, non ſe iactantem, ſed lamentantem facit. Itaque nos ad tertium illum gradum, cõſiderationem conferamus, & hoc officium quo ſcientia Dei ſub nomine aquarum prædicatur, à beatitudine lugentium, non diſcrepare probemus.

Primo ſciendum eſt luctum hunc de quo dictum eſt: 2. Cor. 12. Beati qui lugent, non eſſe mortuorum communi lege Luc. 24. naturæ, ſed peccatis & vitiis mortuorum. Sic Paulus Apoſtolus flere ſe ac lugere dicit eos, qui poſt fornicationem & immũditiam non egerunt pœnitentiam. Lugendi enim ſunt, quia non luxerunt. Hic autem luctus in hodierno commendatur Euãgelio, dicente Domino ad diſcipulos quibus apparuerat, Quia ſic oportuit pati Chriſtum & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionẽ peccatorum D in omnes gẽtes. Pœnitere enim, pro peccatis lugere eſt. Sed nec ipſam, quæ luctum hunc efficit, cauſam hæc eadem Euangelii lectio penitus omittit. Cum enim dixiſſet Dominus diſcipulis ſuis: Quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi & prophetis, & in pſalmis de me, tunc (inquit Euangeliſta) aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas. Ipſum igitur effectum, id eſt, pœnitentiæ luctum, cauſamq; efficientem, id eſt, ſcientiã cæteræ partes prædicant officij. Scripturarum quippe intelligentia lamẽtorum ſiue luctus cauſa eſt effectiua: quia ſicut nemo fere adeo crudelis & ſtultus viator eſt, vt cum forte per medium occiſorum graditur, non ſaltem aliquantulum repreſſo riſu & cachinno, ſubſiſtat cõpunctus: ſic nemo eſt qui non aliquanto dolore mordeatur, cum rite intellectis verſatus in E ſcripturis prophetas occiſos dominumq; prophetarum crucifixum, omneſque præcones veritatis ab eo miſſos, tribulationem paſſos attendit, qui omne præſentis vitæ gaudium, vanitatem & deceptionem eſſe, flendo & moriendo teſtati ſunt. In tantum autem prædicandæ ſcientiæ Dei, compoſitio ſtudet huius officii, vt cum verſus omnes graduales per totam hanc hebdomadam, de vno eodemque pſalmo centeſimo decimo ſeptimo ſumpti ſint: hodiernum verſum, Dicant nunc qui redempti ſunt à Domino, de alio, id eſt, centeſimo ſexto pſalmo ſumi placuerit, quia videlicet totus pſalmus ille, exhortatio eſt ad omnes fideles laudare Dominum, quod per

ſcientiam ſui de quadruplici tentatione nos liberauit, A ſcilicet quia eripuit eos de neceſſitatibus eorum, id eſt, de periculo infidelitatis, quia liberauit eos de neceſſitatibus eorum, id eſt, à debilitate prauæ cõſuetudinis, quia liberauit eos à tædio bonæ actionis, quia eduxit eos ab hæreticorum impugnationibus & verſutiis, qui prius enarrabant in ſolitudine inaquoſa, id eſt, in ſiccitate doctrinæ, ſacrarum penuria ſcripturarum. Antequam, ſi- Pſ. 106. cut in introitu cantamus, aqua ſapientiæ potaret eos, Eccl. 15. antequam ſicut in offerenda canimus, intonante de cœlo Domino apparuerunt fontes aquarum, id eſt, Apo- Pſal. 17. ſtoli, per quos altiſſimus dedit vocem ſuam, i. illam de qua nunc loquimur, notam fecit viarum ſuarum ſcientiam. Plane igitur tertiæ feriæ officium, tertiam beatitudinis commendat ſententiam, prædicando eam, quæ B non iactantes, ſed lamentantes faciat ſcientiam.

Cur ſtatio ad ſanctum Paulum.

Statio ad ſanctum Paulum conuenienter huic officio præſcripta eſt, iuxta omnia quæ ſupra dicta ſunt, vel rationabiliter dici poſſunt. Huic enim ſingulari gratia Dominus aperuit ſenſum vt intelligeret ſcripturas, quod paulo ante de cæteris Apoſtolis dictum eſt. Vnde & ipſe ait, Euangelium meum, quod Euangelizatum eſt, non eſt à me, neque enim ego ab homine accepi illud, neq; didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. Itemq; quod Gal. 1. in eodem Euangelio dictum eſt, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, maxime per hunc adimpletum eſt, per quem Luc. 24. omnes gentes cognouerunt gratiam Dei, & per eum aqua ſapientiæ gentes potatæ ſunt, & maxime per eum 1. Cor. 5. C luctuoſa Dei ſcientia, dictis & ſcriptis appoſita eſt, 2. Cor. 7. quod vberius in Epiſtolis ad Corinthios inueniri poteſt. Dicit enim his inter quos fornicatio audita fuerat: Et vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, &c. Item, Contriſtati, inquit, eſtis ad pœnitentiam, contriſtati eſtis ſecũdum Deum, & reliqua. Et in tantum ab eis quibus prædicauerat, luctum exigebat, vt ipſi non lugerent humilitatem ſe à Deo ipſe deplangeret, & non lugentes lugeret, ſicut ad eoſdem Corinthios, Ne cum 2. Cor. 12. venero, inquit, iterum humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditiam & fornicationem & impudicitiam quam geſſerunt. Hinc & beatus Iob, Iob. 42. cum de ſcientia quam habuerat priuſquam ſibi Dominus de turbine loqueretur, dixiſſet, Auditu auris audi- D ui te, & de augmento eiuſdem ſcientiæ, quod accepit ex collocutione Dei, ſubiunxiſſet, Nunc autem oculus meus videt te, ſtatim multiplicem ſcientiam cauſam eſſe oſtendens effectiuam luctus & pœnitentiæ, idcirco, inquit, ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Remoueamus igitur noſtram à paſchalibus gaudiis ineptam lætitiam, neque carnes agni Exod. 12. comedamus abſque lactucis agreſtibus, quia beati qui Matt. 5. lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.

De officio quartæ feriæ, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam.

CAP. IX.

OFficium quartæ feriæ, qualiter quartæ beatitudinum ſententiæ conſonet, approbare operoſum non eſt. Verum illud potius quærendum eſſet, qualiter E quarta hæc beatitudo, qua dictum eſt, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quarto gradui gratiarum Spiritus ſancti, id eſt fortitudini congruat, niſi ex ſupradictis Auguſtini verbis conſtaret, fortitudinis eſſe eouſque ab omni mortifera iucunditate rerum tranſeuntium animum euellere, vt vacet illi iuſtitiam eſurire ac ſitire. Hoc autem quod præmiſſum eſt, ſcilicet præſens officium quartæ beatitudinis eſſe præconium perſpicue patet, quia per conuiuium illud, quod ſecundum hodiernum Euangelium, Dominus noſter poſt reſurrectionem cum ſeptem diſcipulis celebrauit, illa ſaturitas (vt beatus Gregorius exponit) ſignificata eſt, quæ hic eſurientibus & ſitientibus iuſtitiam in illo æterno

conuiuio repoſita eſt. Reſtat igitur hoc ſolum, vt præeunte myſtico ſenſu Euangelij, videamus qualiter illud A cæteræ conſequantur partes officij.

Ioan. 21. Veridica doctorum expoſitione traditum nobis eſt hoc quod Dominus noſter poſt reſurrectionem ſuam, diſcipulis in mari laborantibus, ſtetit in littore, illud innuere, quòd ipſe reſurgens ex mortuis, iam non moritur, Rom. 6. mors illi vltra non dominabitur, ac ſi de rebus ipſis loquatur in æternitatis ſoliditate ſtabilitus: Iam vobis in mari non appareo, quia vobiſcum in perturbationum fluctibus non ſum. Quod mane facto ſtans in littore, diſcipulis neſcientibus quia Dominus eſt, Mittite, inquit, in dexteram nauigij rete & inuenietis, illud ſignificat, quòd manè, id eſt, in die iudicij, tranſacta præſentis nocte ſæculi, omnes electos ſuos vniuerſali reſurrectione ad dexteram ſuam congregabit. Magni etenim B piſces & numerati omnes centum quinquaginta tres omnes electos ſignificant, qui meritis magni, & ſanctæ Trinitatis fide perfecti, tunc ad littus maris, id eſt, in finem ſæculi, ſunt colligendi. Ibi ſeptem diſcipulos ad conuiuium inuitat, quia perfecta Eccleſia, iamque tota ſeptiformi ſpiritu conſtructa, tunc receptis corporibus ad æternas cum illo diſcumbent epulas. Quid ergo ſibi Matt. 25. vult hoc quod cantamus in introitu, dictum de die iudicij. Venite benedicti patris mei, percipite regnũ, niſi quia ſignificatur hoc ipſum in Euangelio prædicto per illud, quod exeuntibus diſcipulis ad littus, tantumque numerum magnorum piſcium trahentibus, ait Dominus, Venite, prandete. Regnum enim illud vnum æternum prandium eſt, vna & perpetua cœna eſt. Illic inuenientur omnes electi, quos hic appellat benedictos pa- C tris ſui, quique per illos piſces magnos & numeratos ſignati ſunt. Illic, inquam, in littore illo, id eſt, in ſæculi fine, prunas inuenient & piſcem ſuperpoſitum, piſcem, inquam, aſſum i. Chriſtum Deum & hominem paſſum, tunc in ignem non paſſionis, ſed amoris propoſitum, de Eſa. 33. quo amore loquitur Eſaias. Dicit Dominus, cuius ignis eſt in Sion, & caminus eius in Hieruſalem, quia videlicet Apoc. 21. ignis amoris, qui in Sion, id eſt, in præſenti Eccleſia nunc eſt aliquantulus, tunc in Hieruſalem, id eſt, in illa Ioan. 7. viſione pacis æterna perpetuus, & inextinguibilis erit caminus. Inuenient & panem poſitum, id eſt veram vitæ æternæ alimoniam Deum, qui angelorum cibus eſt, Act. 3. quos paſcit immortaliter. Epiſtola de actibus Apoſtolorum ſumpta, de B. Petri Apoſtoli prædicatione, more ſuo, cum teſtimonio ſecuturi præcurrit Euangelii illum D maximè locum contingens, quo dicitur: Aſcendit autẽ Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piſcibus. Iam enim credo, inquit Gregorius, quod veſtra charitas aduertit, quid eſt quod Petrus rete ad terram trahit. Ipſi enim ſancta Eccleſia commiſſa eſt, ipſi ſpecialiter dicitur: Paſce oues meas. Hoc agit verbis, hoc agit epiſtolis, hoc (vt ad inceptũ redeam) illo ſermone ſecũdo egit, de quo prædicta lectio actione Apoſtolorum ſumpta eſt quo millia quinq; virorum retibus fidei cõcluſa ſunt. Verſus gradualis, Dextera Domini fe- Ioan. 21. cit virtutem, pulchre ad hoc concinit, quod ait: Mittitẽ in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Altius quoq; intuentibus liquet, quia congrua vox eſt ipſius Dominici hominis in littore ſtantis, vt ſupra dictum eſt, & omnes mortalitatis noſtræ fluctuationes egreſſi per po- E tentiam reſurrectionis. Dextera, inquit, Domini fecit virtutem, id eſt, potentia verbi mihi vniti fecit me vincere mortem, dextera Domini exaltauit me, id eſt, lau- Pſ. 117. dabilem fecit me. Iterumque repetens. Dextera, inquit, Domini fecit virtutem, vt oſtendat eiuſdem reſurrectionis qualitatem, ſcilicet æternam ſicut ſequitur in eodem Pſalmo: Non moriar, ſed viuam. Iuxta quem ſenſum cantamus cum Apoſtolo Alleluia, in commu- Rom. 6. nione: Chriſtus reſurgens ex mortuis. Offerenda, Portas cœli aperuit Dominus, &c. Tertio nobis inculcat, & replicat, quid ille panis ſignificet, quem piſcatores noſtri, cum copioſa multitudine magnorum piſcium ad terram egreſſi, cum aſſu piſce inuenerunt, & ad pran- A dium vocati ſunt. Scilicet ille idem panis, in illa eſt nobis patria repoſitus, quem nunc in via guſtamus, vt videamus quoniam ſuauis eſt Dominus, quem in ſacra- Pſal. 33. mento altaris ſumimus. Aperuit enim Dominus portas cœli, & hunc panem pluit nobis, portas, inquam, cœli, id eſt, prophetas qui prædixerunt, Angelos qui annunciauerunt, Mariam quæ concepit, & peperit, Apoſtolos & doctores alios, qui prædicando Dei verbum immiſerunt in ora animarum noſtrarum egentium, & ſuam inopiam anhelantium, vt guſtaremus & agnoſceremus, & ad patriam, vbi panis huius plenitudo eſt, tendentes in via non deficeremus.

Cur ſtatio ad S. Laurentium. Cap. X.

Beatus Laurentius vnus & bene notus de magnis illis piſcibus, piſcis magnus idemque aſſus, cuius aſ- B ſatura ſuauiter in tota Chriſti fragrat Eccleſia, in illa longa morte, in illis tormentis, quia benè manducauerat & bene biberat, inquit Auguſtinus, tanquam illa eſca ſaginatus, & illo calice ebrius, tormenta non ſenſit. Ibi enim erat qui dixit: Spiritus eſt qui viuificat. Caro Ioan. 6. enim ardebat, ſed ſpiritus animã vegetabat. Non ceſſit, & in regnum ſucceſſit. Idcirco de cunctis eiſdem piſcibus quos Simon Petrus ad terram trahit, conuenienter hic vnus electus eſt, cuius magnitudinem hodierna ſtatio ſpectandam nobis demonſtraret. In hoc enim Chriſtianæ fidei fortiſſimo propugnatore maximè claret illud, quod ſuperius cum ſcripturæ auctoritate monſtratum eſt, quartam beatitudinem, quod eſt eſurire & ſitire iuſtitiam, quarto gradũi congruere donorum Spiri- C tus ſancti, id eſt ſpiritui fortitudinis, quia martyr inſignis eſuriens in fortitudine, & fortis in eſurie, adeo primo guſtu panis illius ſaginatus eſt, vt tormenta non ſentiret, quia & (ſicut ait Auguſtinus) præeuntem Sixtum Epiſcopum ſequi ſitiens, accepit oraculum, vicit diabolum, peruenit ad triumphum.

De Officio quintæ feriæ, Beati miſericordes. Cap. XI.

Qualiter officium quintæ feriæ, quintæ beatitudi- Matt. 5. num congruat ſententiæ, qua dictum eſt, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur, promptum erit agnoſcere, propoſito prius myſtico ſenſu lectionis Euangelicæ. Maria Magdalenæ, quæ fuerat in ciuitate peccatrix, quæque amando veritatem, lauit lacrymis maculas criminis, Eccleſiæ de gentibus typum geſſit: quæ agnita veritate turbas errorum, quibus proſtituta fuerat deſerens, ad fontem gratiæ lauãda cucur- D rit, & vox veritatis impletur, dicentis: Dimiſſa ſunt ei peccata multa, Iudaico inuidente populo, cuius in typum Phariſæus ille miſericordiæ fontem reprehendebat, dicens: Hic ſi eſſet propheta, ſciret vtique quæ & qualis eſſet quæ tetigit eum, quia peccatrix eſt. Hæc eadem mulier, ſicut in hodierno legimus Euangelio, ſtabat ad monumentum foris plorans: & poſt allocutionem Angelorum conuerſa retrorſum, videt Ieſum, & ipſa prius ab illo vocata nomine ſuo, vocat eum & ipſa magiſtrum, &c. In his quoque typum gerit eiuſdem Ioan. 20. Eccleſiæ. Sic enim Eccleſia de gentibus foris ſtabat, quia legis & prophetarum ſcientiam non introierat, & tamen Dominum quærebat, ſicut ille beatiſſimus centurio Cornelius, vel ſicut ille Æthiops eunuchus E qui venerat adorare in Hieruſalem, & reuertebatur legens Eſaiam prophetam, cuius aditum ad intelligendum inuenire non poterat. Sic & multi gentilium Act. 8. 10. Deum quærentes foris ſtabant, quia per quem ad veritatis notitiam ingrederentur, non inueniebant, futurum erat ſed nonante Domini aſcenſionem, vt illis veritas illuceſceret, & fidem ſuam Apoſtolis indicarent, confitentes Chriſtum aſcendiſſe ad Deum patrem ſuum, id eſt, æqualem illum eſſe Deo patri ſecundum diuinitatem, quo minor eſt ſecundum humanitatem. Propter quod Mariæ volenti pedes eius tenere, Noli, inquit, me tangere, nondum enim aſcendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos &

dic

dic eis: Aſcendo ad patrem meum, &c. Ac ſi Eccleſiæ de A gentibus quærenti eum, ſicut ſupra dictum eſt, & ſicut ante paſſionem eius legimus, gentiles quæſiſſe eum, Ioan. 12. dicentes Philippo: Domine, volumus Ieſum videre, dicat ipſe: Nolite nunc me tenere, ſed poſtquam aſcendero ad patrem, ipſam aſcenſionem meam credere vos Apoſtolis meis oſtendite, qui fratres mei ſunt, id eſt, per me idem quod ego vobis, conferre poterunt. Itaque diei Oſea. 12. præſentis Euangelium beatitudini illi conſonat, Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Act. 10. Nam in Oſea de eadem Eccleſia Dominus dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam. Et rectè quinta hæc beatitudo, imò beatitudinis cauſa, quod eſt miſericordem eſſe ſecundùm Auguſtinum, ſicut ſupradictum eſt, quinto ſurſum gradu cõfertur donorum Spiritus ſancti, id eſt, Spiritui conſilij: quia ſi- B cut conſilium regit animam, ſic ſupradictam mulierem miſericordia & compaſſio, qua compungebatur, plorans ad monumentum, iuuit vt prima videret Dominum, ſic & Cornelium opera miſericordiæ, id eſt, eleemoſynæ quas faciebat, vt indice Angelo perueniret ad Dominum, imò ſic omnium quærentium Deum, miſericordiæ conſiliũ purgat oculum. Sed iam officij membra cætera, capiti ſuo, ſcilicet ſenſui coaptemus Euangelico. Primum pene idem in eunucho miramur, apparere myſterium, de quo narrat præcurrens lectio Act. 14. Actuum Apoſtolorum. Nam quod in Euangelio ſignificatur per peccatricem, in Epiſtola narratur cœptum Pſalm. 67. agi per Æthiopem. Vterque enim iuſtificandæ peccata ſignificabat Eccleſiæ, illa peccatricis nomine, iſta Æthiopica nigredine. Ibi peccatrix Dominum quærens, ipſos Apoſtolos ſuperabat amore, hic Æthiops præue- C niebat Domino Deo manus dare. Illa quaſi mortuum Dominum plorabat, hic in Eſaia prophetiam paſſionis Domini compatiendo legebat. Illi tenebræ erant ad monumentum, huic deerat lucerna ſcientiæ ad intelligendum. Illa videns Dominum non agnoſcebat, hic de illo legens comparationem ouis & agni, de quo diceretur, neſciebat. Ad ſummam, illius aperti ſunt oculi & os, vt diceret Rabboni. Huic vt magiſterio veritatis conſentiens, prædicante Philippo, diceret. Quis me prohibet baptizari? Iſte eſt mutus per Mariam ſignificatus & in eunucho tanquã in primitijs aſſumptus eſt, iſte, inquam, eſt mutus gentilium populus, & iſti ſunt infantes, ſcilicet idololatræ, Deum loqui neſcientes, de quibus in introitu cantamus: Victricem manum tuam Domine laudauerunt pariter, quia ſapientia aperuit os muti, & linguas infantium fecit diſertas. Quam ob cauſam lauda- D uerunt? Videlicet, quia ſicut in eodem libro Sapientiæ præmiſſum eſt, inimicos eorum operuit mare, ſcilicet Sap. 10. baptiſmi, & ab altitudine inferorum educti ſunt, quia per baptiſmum reſurrectione prima, quæ eſt animæ, reſurrexerunt. Hæc ita eſſe, manifeſtius ex ſubſequente collecta comprobatur: Deus, qui diuerſitatem gentium in confeſſione tui nominis adunaſti, da vt renatis fonte baptiſmatis, vna ſit fides mentium, & pietas actionum. Verſus quoq; gradualis in eo congruit quod ait, Dominus Deus & illuxit nobis, quia Mariæ quærenti viuentem cum mortuis, tenebræ erant ad monumentum, per Pſal. 117. quas ſignificabatur ignorantia Dei, in cordibus gentium, quæ & manifeſtiùs expreſſa eſt per gentilem atq; Æthiopem eunuchum. Nec aliud alleluia melius ſecundum hunc congruit ſenſum, quàm, Surrexit Chriſtus & illuxit populo ſuo, Dies ille ſolennitatis noſtræ, de quo E in offerenda canimus, In die ſolemnitatis veſtræ dicit Dominus, &c. dies magnus, dies præclarus, Chriſtus eſt dies de die, lumen de lumine, in quo exiuimus de terra Ægypti, id eſt, de tenebris, quas illæ tenebræ ſignificauerunt, quæ erant Mariæ ad monumentum, ſiue ſupradicti Æthiopica nigredo eunuchi. Dies, inquam, cuius in lumine gradiendo, tendimus ad terram, quæ verè lacte & melle fluit, quia præſens illic eſt Deus & homo Chriſtus ſemper ex diuinitate & humanitate ſuauis 1. Pet. 2. Angelis, & hominibus dulcis, ſemper præſens, ſemper deſiderabilis. Hic nobis ex tunc illuxit, ex quo à nobis ad patrem aſcendit, id eſt, ex quo illum agnouimus & credidimus æqualem patri. Eius ergo virtutes rectè in communione annunciare iubemur, nos populus acquiſitionis, quia ſecundum ea quæ dicta ſunt, de malis & profundis tenebris vocauit nos in admirabile lumen ſuum.

Cur ſtatio ad ſanctos Apoſtolos.

CAP. XII.

STatio ad ſanctos Apoſtolos perſpicuè ſupradicto Iob. 40. congruit myſterio, per Apoſtolorum enim factum Ioan. 20. eſt miniſterium, quòd os muti apertum eſt, quòd linguæ infantium diſertæ ſunt, quòd Æthiops horridus agnelli candido vellere veſtitus eſt, quòd peccatrix quælibet anima foramen crucis inuenit in maxilla Leuiathan, B per quod effugiens crucifixam non iam in monumento, ſed in cœlo, quærens inueniat miſericordiam. Propter quod eoſdem Apoſtolos, in Euangelio ſupradicto vocat Dominus fratres ſuos, quia ſtudijs illorum actũ eſt, vt eo nihil minus habeat gentium Eccleſia, quòd eam Dominus ſua corporali non illuſtrauit præſentia.

Sed & Philippus, qui ſupradictum fidei candore veſti- Eſa. 62. uit Æthiopem, nomine ſuo cũctos myſticè ſignat Apoſtolos. Philippus enim interpretatur os lampadis. Lampas autẽ, id eſt, lux, mundi ſaluator eſt, ſicut Eſaias dicit de illo; Propter Sion non tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcam, donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius, Hier. 15. & ſaluator eius vt lampas accendatur. Cuius os, Apoſtoli vel quique prædicatores ſancti rectè dicuntur, quia verum à falſo ſeparant, ſicut alibi dicitur: Si ſeparaueris C precioſum à vili, os meum eris. Philippus ergo cunctos (vt dictum eſt) ſuo nomine ſignat Apoſtolos, qui vſque hodie ſcriptis ſuis Æthiopiſſas candidare non deſinunt Num. 12. animas: inſuper & redarguunt ſynagogam murmurantem contra Dominũ, propter gentium Eccleſiam, ſicut quondam Maria murmurauit contra Moyſen, propter vxorem eius Æthiopiſſam.

De officio ſextæ feriæ, Beati mundo corde

CAP. XIII.

OFficium ſextæ feriæ patenter reſpondet beatitudi- Matth. 5. ni ſextæ ſententiæ, Beati mundo corde, quoniam Rom. 7. ipſi Deum videbunt. Agit enim de felicitate transmigrantium, ſcilicet omnium qui de vetuſtate carnis ad Rom. 7. nouitatem Spiritus transmigrantes, mundato cordis oculo per longum deſiderium gloriam ſummæ trinitatis tandem viſuri ſunt. Eorum namque in typum patres noſtri Apoſtoli euocati, abierunt in Galilæam, in montem D vbi conſtituit illis Ieſus, ſicut hodiernum refert Euan- Matth. 28. gelium, & videntes eum adorauerunt, ſimulque mandatum acceperunt, qualiter omnia vaſa quæ fortis ar- Luc. 11. mato fortior ipſe ſuperueniens abſtulerat, emundarent, dicente Domino: Euntes docete omnes gentes, bapti- Matth. 28. zantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti. Illud nemo qui dubitet, quod cum dixerit, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt, per munditiam cordis obtineri intellectum, ac per hoc ſupradictam Auguſtini in hoc quoque conſtare ſententiam, ſextam beatitudinis ſententiam, ſexto gradui donorum Spiritus ſancti ſurſum verſus congruere, id eſt, munditiam cordis intellectui nunquam deeſſe. Igitur de cæteris partibus officij ſupereſt vt ſuo capiti, ſcilicet Euangelico conferantur ſenſui.

E Primum in præcedente lectione Epiſtolæ beatus Pe- 1. Pet. 3. trus, cum præmiſiſſet dicens: In diebus Noë, cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam, ſtatim ſubiecit: Quòd & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma, non carnis diſpoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum. Non quæſita opus eſt, in quo lectio hæc ſupradicto Euangelio conſonet, quo primum ſalutaris baptiſmi regula tradita eſt. Notum quippe eſt, & in

doctorum ſcriptis authenticis vſitatum ſimilis formæ, A vt ait in hac Epiſtola Petrus Apoſtolus, eſſe baptiſma, & in eius typum præceſſiſſe hoc quod paucæ, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquã in arca in diebus Noë, Chriſtum namque præfigurauit Noë, tam actu quàm nomine, videlicet quia Noë interpretatur requies, quod nomen illi à parte Lamech impoſitum eſt, dicente, Iſte conſolabitur nos: vel, vt in Septuaginta habetur, requieſcere nos faciet ab operibus & laboribus manuum noſtrarum in terra cui maledixit Deus. Chriſtus etenim (Gen. 5.) noſtra requies eſt, ſicut ipſe dixit: Diſcite à me, quia (Matth. 11.) mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Cùm ergo Noë gubernauit arcam ſuper vndas diluuij, quibus & peccatores deleti ſunt, & hi qui (Marc 16.) cum illo erant, ſalui facti ſunt per fidem, quia credentes iuſtitiæ Dei ſeſe ab incredulis diuiſerunt: Chriſtum actu quoq; præfigurauit, vt dictum eſt, qui nunc gubernat Eccleſiam ſuper vndas baptiſmi, quibus qui nõ credunt, condemnantur: qui verò credunt & baptizantur, B cum ipſo ſaluantur: & illis affert Spiritus ſanctus pacem, id eſt, peccatorum remiſſionem, cuius figuram tũc (Gen. 6.) geſſit columba ferens ad arcam in ore ſuo virentis oliuæ ramum. Ipſe autem octonarius numerus animarum, quæ in arca ſaluæ factæ ſunt, quia à primo pari, i. binario, proficiſcens ſolidum corpus creat, ſcilicet habens longitudinem, latitudinem, atque altitudinem. Nam bis bina bis, octo ſunt, quòd apud geometras & arithmeticos quoq; vſitatum eſt. Ipſe, inquam, octonarius numerus animarum, perfectionem deſignat corporis Eccleſiæ, quod præeunte mundo infidelium per aquæ iudicium, quo nunc fideles ab infidelibus ſeparantur, fide ſua ſe ſaluat, & in ligno crucis ſupernatat. Et pulchrè arca illa feneſtram habuit in latere per quam ſaluandi illi ingrederentur: quia Chriſtus lancea militis in latere eſt vulneratus, per cuius vulneris ſacramentum cuncti C credentes Eccleſiam ingrediuntur. Et quoniam Eccleſia de hominibus conſtat, pulchrè arca illa, quæ Eccleſiam figurabat quãdam humani corporis ſimilitudinem in ipſa forma ſua prætendebat. Siquidem humanũ corpus ſic eſt, vt longitudinis ſuæ ſextam partem habeat in latitudine, decimamque eiuſdem longitudinis in altitudine. Sic arcam conſtructam fuiſſe non dubium eſt. (Gen. 6.) Trecentorum erat cubitorum in longitudine, quinquaginta in latitudine, triginta cubitorum in altitudine.

Igitur per omnia, lectione Epiſtolæ, Euangelio conſonante, cætera promptum eſt officij membra coaptare. (Pſal. 77.) Introitus: Eduxit eos Dominus in ſpe, & inimicos eorum operuit mare. Itemq; offerenda. Erit vobis hic dies memorialis, cum verſibus ſuis, notis & propinquis ſenſibus, tam Euangelio quàm Epiſtolæ fœderantur. D Mittunt enim nos ad hiſtoriam patrum celeberrimam, (1. Cor. 10.) qui in typum baptiſmi noſtri omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari.

Nam ſicut illos in ſpe eduxit Dominus, ſcilicet ſperantes liberari, quamuis Pharaõ cum ſuis perſequeretur, & inimicos eorum viſibiles operuit mare: ſic omnes in Chriſtum credentes [illegible] libet maxima peccata ſe feciſſe recordentur, cum certa ſpe remiſſionis ad illum egrediuntur, & omnia peccata eorum in mari, id eſt, in baptiſmi fluctibus operiuntur. Et propterea dies hic, ſcilicet Chriſtus, cuius in lumine à tenebris exiuimus, memorialis eſſe iubetur, Chriſtus, inquam, qui dies noſter, id eſt, paſcha noſtrum eſt, feſtus nobis atque ſolennis, ſemper celebrandus, atque in mente habendus eſt, qui tacentibus nobis ſolus pugnauit pro no- E bis, quia ſolus moriens pro cunctis, mare illud, quo inimici, id eſt, peccata noſtra operiuntur, de latere ſuo lan- (Pſal. 117.) ceatus effudit. Verſus gradualis: Lapidem quem repro- (Hebr. 2.) bauerunt ædificantes, hic factus in caput anguli, illi ſen- (Matt. vlt.) tentiæ concorditer occurrit, qua Dominus noſter gloriam & honorem, quo propter paſſionem mortis coronatus eſt, exprimit, dicens in eodem Euangelio: Data A eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Et rectè in ſuggillationem eorum, qui lapidem talem reprobauerunt, ſupra dictæ ſententiæ Euangelij, Propheticum hoc iungitur teſtimonium. Et hoc eſt illud quod cum deſpiceretur coram Pontificibus, patienter ferens: Veruntamen (Marc. 14.) dico vobis, inquit, amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei.

Cur ſtatio ad ſanctam Mariam.

CAP. XIV.

Quod ſuperius iam dictum eſt cum non improbanda Hieronymi ſententia, diſcipulos vndecim abeuntes in Galilæam in montem, ſicut hodierna Euan- (Matt. vlt.) gelij lectio refert, in Nazareth, quæ in monte ſita eſt, & in domo Mariæ Dominum vidiſſe. Illud quoque nonnihil affirmat, quod ſtatio ad ſanctam Mariam hodierno officio præſcripta eſt. In hoc enim idem ſenſiſſe Romana probatur diligentia. Et pulchrè hoc officium, quod ſecundùm lectionem Euangelij totum, vt ſu- B pradictum eſt, ad ſacramentum pertinet baptiſmi, apud ipſam decantari Apoſtolica ſtatione præſcriptum eſt, apud quam intus erant diſcipuli, & Thomas cũ eis, vt Hieronymo placet, quoniam ſecundum hodiernam Euangelij lectionẽ vnica baptizandi regula tradita eſt.

De officio ſabbati: Beati pacifici.

CAP. XV.

Septima beatitudinum ſententia eſt: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Pacifici verò hi ſunt, qui pace inter ſe Deumque accepta, nihil iam, quod Deo repugnet admittentes, ſimul & hoc ſatagunt, vt in via vitæ præſentis ad omnem hominem cum pace ambulent, iuxta Apoſtolum qui ait: Si fieri poteſt, quod (Rom 12.) ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Huius rei nobis exemplum, in ſummo negocio præſentis ſabbati prædicat officium. Quod vt manife- (Ioan. 20.) C ſtius fiat, myſticum imprimis hodierni Euangelij ponamus intellectum: Currebant, inquit Euangeliſta, duo ſimul, videlicet Simon Petrus & ille alius diſcipulus, quem diligebat Ieſus, &c. Nota doctorum expoſitio eſt, per Ioannem, qui prior ad monumentum venit, ſed non introiuit, ſynagogam ſignificari, quæ habens legem & prophetas, prior Dominicam paſſionem legit, ſed credere in mortuum noluit. Per Petrum verò qui poſterior venit, ſed prior introiuit, multitudinem gentium deſignari, quæ poſterior ad eiuſdem Dominicæ paſſionis notitiam peruenit, ſed prior ad fidem acceſſit. Verùm ad præſens pertinet negocium quærere propter prædictam beatitudinis ſententiam, quid ad Eccleſiam ſpectet, in eo quod pacifica eſt. Quod per præcurrentem Epiſtolæ lectionem fidelis indagatio citius conſequi poteſt. Nam cùm præmiſiſſet Apoſtolus Petrus (1. Pet. 2.) D de lapide Chriſto dicens, ad quem accedentem lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum, paulo poſt ſubiungit: Vobis igitur honor credentibus, non credentibus autem lapis, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, & lapis offenſionis, & petra ſcandali, his qui offenduntur verbo, nec credunt in quo & poſiti ſunt. Huiuſmodi offenſio vel ſcandalum manifeſtè paci oppoſita ſunt, per quæ Iudæi rebellionis & incredulitatis arguuntur, eo quod odio gentium concurrentium, quæ per Petrum, vt dictum eſt, deſignantur, adeo torquentur, vt (ſicut per Ioannem figuratur) Maluit foris ſtando perire, quàm cum ſocietate gentium ad fidem paſſionis Chriſti introire. His ergo iræ & rixæ filijs exheredatis, Beati pacifici, quoniam filij Dei vo- E cabuntur, ſicut in eadem Epiſtolæ lectione Petrus adiungens: Vos autem, inquit, genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, &c. Taliſque pacis filius quia nullius hominis ad Deum tendentis ſocietate offenditur: aſcendit, inquit Auguſtinus, ad ſapientiam, quę ſeptima eſt in aſcenſu graduum, id eſt, donorum ſancti Spiritus, & ipſa ſapientia tranquillus pacatuſque perfruitur. Dictum eſt enim ſuprà

ſecundum

ſecundum eundem Auguſtinum, ſeptem beatitudines (octaua enim eadem quæ prima eſt) ſeptem gradibus A donorum Spiritus ſancti ſurſum verſus coaptari, quorum primum ſiue infimú eſt ſpiritus timoris Domini, ſupremum autem ſpiritus ſapientiæ, ad quam aſcendūt, vt nunc dictum eſt, beati pacifici filij Dei. Secundū ea quæ dicta ſunt, conſonanter præmittitur ad introitum. Pſ. 104. Eduxit Dominus populum ſuum in exultatione, & electos ſuos in lætitia: Per hoc enim mittitur ad aliam ſimilitudinem antiquam, qua idem præfiguratum eſt, quod nunc in Euangelio per Petrum & Ioannem ſignificari accipimus, ſcilicet ad hiſtoriam patrum, qua referuntur hi, qui primùm promiſſiones acceperunt, reprobati eſſe propter incredulitatem, de quibus illud in Pſal- Pſal. 94. mo: Quadraginta annis offenſus fui generationi illi, ac deinceps, quibus iuraui in ira mea, ſi introibunt in re- B quiem meam. Filij autem qui poſt ipſos ſurrexerunt, in illam introducti repromiſſionis terram, eundem populum gentium ſignificauerunt, qui nunc per Petrum poſterius venientem, ſed prius introeuntem in monumentum, deſignatus eſt, de illis quippe, qui reprobatis patribus introierunt illam repromiſſionem, dictum eſt in Pſalmo centeſimo quarto: Et eduxit populum ſuum in Pſ. 104 exultatione, & electos ſuos in lætitia. Eduxit ſcilicet de deſerto. Nam de eo quòd de Ægypto educti ſunt, ſuprà dixerat: Et eduxit eos cum argento & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus. Sed & hoc quod ſequitur ita eſſe innuit: Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum poſſederunt. Supradictus ergo introitus gratiarum actio eſt, quòd retardante populo Iudaico, iuxta myſticum Euangelij ſenſum, gentes admiſſæ ſunt, C ſecundum illud Apoſtoli: Quia cæcitas contigit in Iſ- Rom. 11. rael, donec plenitudo gentium ſubintraret. Graduale verò iam ex hac die in alleluia conuerſum eſt, imò poſt hanc diē vſque ad Pentecoſten omittitur, videlicet quia hi, propter quorum acquiſitionem nouamque conſcriptionem, hoc laborioſum carmen cantabatur depoſitis Pſal. 112 albis, iam ab hac die pares nobis, in illius octauæ, de qua ſæpè dictum eſt, contemplatione, nobiſcum feriantur. Quòd autem ſequitur alleluia, laudate pueri Dominum, duplici verſu, adhortatio eſt ad ipſos, qui recenti baptiſmate puri, id eſt, puri facti ſunt à vitiis, vt laudent Do- Ioan. 20 minum voce & opere, quia ſicut in Petro figuratum eſt, qui prior introiens in monumentum, vidit linteamina poſita, & ſudarium capitis Domini: ſic ipſi ad fidem ingreſſi, qui erant abſque Deo, notitiam acceperunt hu- D manitatis ac diuinitatis Chriſti. Totus enim Pſalmus Epheſ. 2. ad electionem gentium dirigitur, quod maximè ex eo comprobatur, quòd in fine eius dicitur: Qui habitare Pſal. 117 facit ſterilem in domo, &c. Offerenda quoque, benedictus qui venit in nomine Domini, patenter eiſdem pueris Dei congruit: Hunc etenim verſiculum Pſalmi centeſimi ſeptimidecimi cantauerunt & illi pueri, qui Matt. 21 venienti ad paſſionem Saluatori occurrerunt, in manibus portantes ramos palmarum. Addit quoque mater Eccleſia dicens pueris ſuis: Benediximus vos de domo Domini, id eſt, baptiſmate ſacro ſignamus vos, qui ſumus familia Domini, quia Deus Dominus illuxit nobis, Eſa. 9. ſicut alius propheta dicit: Populus gentium, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, gentium, in- E quam, quarum, vt dictum eſt, in Euangelio præſenti Petrus geſtat figuram. Duo quoque ſequentes verſus ad 1. Pet. 2. idem ſpectant. Primus iam hæc dies quam fecit Dominus, ad gaudium gentium, quarum in typum Petrus introiuit in monumentum: ſecundus, lapidem quem reprobauerunt ædificantes, ad ſuggillationem Iudæorum, quibus Chriſtus lapis offenſionis & petra ſcandali eſt, quos deſignans Ioannes, cùm prior veniſſet, quaſi offenſus ſubſtitit, & à poſteriore Petro præuentus eſt. Gal. 3. Communio omnes qui in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis, manifeſtè conſonat ſupradictæ beatitudinis ſententiæ: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur: Præmiſerat enim Apoſtolus Paulus loquens ad

Galatas, quos conturbabant quidam ex Iudæis, quibus A erat Chriſtus lapis offenſionis & petra ſcandali. Omnes, inquit, filij Dei eſtis per fidem in Chriſto Ieſu, & mox cauſam hanc ſubdidit: Quicunque enim in Chri- Galat. 3. ſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quòd omnino ad baptizatos reſpicit, vt non quærant circumciſionem carnis, ſed ſolam ſeruent, quam acceperunt veram circumciſionem ſpiritus, nec magis ſcandalo Iudæorum permoueantur, quàm ſubſtitit Petrus, pro eo quòd Ioannes ante ſe vel pariter in monumentum non ingrederetur.

Cur ſtatio ad ſanctum Ioannem ad Lateranas.

Cap. XVI.

B Non ſolùm hoc ſabbato, quo deponuntur albæ, ſed & octaua ſuperius die, id eſt, ſabbato ſanctæ Paſchæ, maternum Lateranenſis Eccleſiæ priuilegium exigit, vt nuſquam Apoſtolicus alias procedat, ſed in eadem Eccleſia quæ ſedes eſt Apoſtolica, cœptas nihilominus ſacri baptiſterij concludat octauas. Eſt autem in honore ſancti Saluatoris ſanctique Ioannis Baptiſtæ in Imperatore Conſtantino conſtructa dicente. Sit omnibus notum, nos ita Chriſti cultores effectos, vt intra palatium noſtrum templum eius nomini conſtruamus, in quo populus Chriſtianus vnà nobiſcum conueniens, diuinitati illic gratias referat. Nomen ipſum, quòd dicitur ad Lateranas, antiqua probra ſpurci Neronis accuſat, qui dedecoroſe potionibus vſus maleficis, illis, vt C fertur, latens, ranas euomuit. Sed vbi abundauit iniquitas, ſuperabundante gratia, nunc illic Romani imperij Rom. 5. mater eſt Eccleſia quæ illos, quos ſabbato ſancto genuit, & Chriſti candore veſtiuit filios, nihilominus hac die octaua, ſpirituali circumcidit petra, quam petram ſcandali Iudæis, nobis autem credentibus petram honoris & caput anguli in hodierna Epiſtola, de qua ſupradictum eſt, Petrus appellat.

Circumciſio verò ſpiritualis, & vera ipſa eſt de qua in eadem Epiſtolæ lectione præmiſerat. Fratres, deponentes omnem malitiam, & omnem dolum, & ſimulationes, & inuidias, & omnes detractiones, ſicut modo geniti infantes, rationabiles, & ſine dolo, lac concupiſcite, &c. Vera, inquam, & verè ſancta, ſolaque neceſſa- 1. Pet 2. ria eſt circumciſio hæc, qua noſtri corporis ſenſus om- D nes, & ipſum principale noſtrum, id eſt, mens, circumciditur. Nam ſine hac circumciſione Chriſtus in nobis moritur, id eſt, Chriſti fides, nec prodeſt nobis illud, quod in communione gratulabundus nobis loquitur Paulus: Omnes, inquit, qui in Chriſto baptizati eſtis, Galat. 3. Chriſtum induiſtis ſicut & Iacobus Apoſtolus ait: Fi- Iacob 2 des ſine operibus mortua eſt.

Quod bene per illud veteris hiſtoriæ factum præfiguratum eſt. Cùm eſſet Moyſes in itinere in diuerſorio, occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum. Tulit il- Exod. 4 lico Sephora acutiſſimā petram, & circumcidit præputium filij ſui, tetigitque pedes eius, & ait: Sponſus ſanguinum tu mihi es. Et dimiſit eum, poſtquam dixit ei Sponſus ſanguinum tu mihi es ob circumciſionem. Moy- E ſes namque, in eo quod Sephoram vxorem habuit alienigenam, Chriſtum ſignificat, qui de gentibus alienigenam accepit vxorem Eccleſiam. Vnde illud, quod Aaron & Maria locuti ſunt contra Moyſen propter vxorē eius Æthiopiſſam: doctores noſtri myſticè ad hoc referunt, quòd ſynagoga & vetus ſacerdotium, inuidendo ſaluti gentium, vſq; hodie Chriſtum blaſphemat. Moy- Num. 12. ſes itaq; cùm eſſet in itinere in diuerſorio, nondum circumciſis filijs, occurrit ei Dominus, volebat eum occidere: quia dum Chriſtus inter nos per fidem in itinere vitæ præſentis ambulans, in diuerſorio eſt, id eſt, ad eos qui nunc baptizantur, diuertit: niſi illi filij eius ſic circumcidantur, vt ſupradictum eſt, fides ipſius in eis citius moritura eſt.

Quando ne fiat, tollit citò Sephora, id eſt, mater Eccleſia, petram acutiſſimam, & circumcidit filiorum ſuorum præputium, ſcilicet ea circumciſione, de qua ſupradictum eſt in lectione Epiſtolæ. Petra illa quæ idem Chriſtus eſt de qua in eadem lectione dictum eſt, carnem, id eſt, opera carnis, ſolicitè ac feſtinanter abſcidit: Tangitque pedes eius id eſt, veſtigia ſequitur, dicitque eiſdem filius ſuis, Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. *1. Pet. 2.* Sponſus, inquit ſanguinum tu mihi es, videlicet, quia me tibi deſpondens, ſanguinem tuũ in dotem fudiſti, & cùm cauſæ articulus exigit, vt pro te patiar, ſanguinis mei vicem repoſcis: & nunc interim carnem meam crucifigam cũ vitiis & concupiſcentiis. Igitur (vt ſupradictum eſt) rectè hac octaua die agitur ſtatio ad ſanctum Ioannem Lateranenſem, quia mater & Apoſtolica ſedes illa Eccleſia eſt, *Gal. 5.* & quos Chriſto filios genuit, ipſa ſpiritus li circumciſione circumcidit.

De octaua die: Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.

Cap. XVII.

Octaua beatitudo redit ad caput, id eſt, eadem eſt, quæ prima, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Veruntamen & paululum differt, in eo, ſcilicet quòd præcedens cauſa beatitudinis alia hic, alia eſt illic. Illic enim, id eſt, in prima dictum eſt: Beati pauperes ſpiritu: hic, id eſt, in octaua dicitur: Beati qui perſecutioně patiuntur propter iuſtitiam. *Ioan 20* Vnde Hieronymus: Et conſidera, inquit, quòd octaua veræ circumciſionis beatitudo martyrio terminetur. Igitur licet octaua die cantetur idipſum officiũ, quod & prima eo quod octaua beatitudo ad caput, vt dictum eſt, redeat: rectè tamen quoniam & pręcedentes cauſæ beatitudinum, primæ & octauæ differunt, aliud in eodem officio ab his qui diligentiores ſunt, retinetur hebdomadæ ſequentis Euangelium, ſcilicet illud ſecundum Ioannem, Cum eſſet ſero die illa, &c. Nam & litera lectionis huius octauam diem commemorat, & poſt dies octo iterum, inquit, erant diſcipuli intus, & interior ſenſus octauam beatitudinis cauſam non pretergreditur. *Ioa. 6.* Quid enim eſt, *Pſal. 33.* quòd diſcipulis, foribus clauſis, intro manentibus, Dominus in medio ſtetit bonũ ferens nunciũ conſolationis & pacis, niſi quòd his qui perſecutioně patiũtur propter iuſtitiam, quoſque iuxta alium Euangeliſtam oderunt homines & ſeparant eos, ſicut iam Apoſtoli ſeparati erant non audentes coram illis procedere ad publicum, Dominus & Deus ipſorum familiaris ſeſe accommodat contemplandum, vt guſtent iam in ſuis tribulationibus, vt videant, quomodo ſuauis eſt Dominus, atque ideo certior ſpes illos in medio tribulationis ambulãtes conſoletur, recolentes id, quod illa, de qua loquimur ſententia replicando inculcare nititur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Debet autem ſemper Epiſtola Euangelio ſuæ præcurſionis officiũ, & idcirco illa quoque, quæ huius Dominicæ eſt lectio Epiſtolæ nõ omittitur. *1. Ioan. 5.* Omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum. Nam in hac lectione victorioſa fides noſtra prędicatur, & ipſa victoria mundi nuncupatur, quæ tribus adiuta teſtibus, nam Pater & Verbum & Spiritus ſanctus in cœlo atteſtantur, totidemque in terra teſtes, id eſt, idem ipſe ſpiritus & aqua baptiſmi. Chriſtique & martyrum eius ſanguis veritati eius aſtipulantur, ternis, inquam, in cœlo & in terra defenſa teſtibus regnũ cœlorum adiudicat his, quorum iure belli eſt, ſcilicet his, qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Introitus verò: *1. Pet. 2.* Quaſimodo geniti infantes, per ſequentes hebdomadæ dies decantandus eſt, qui etiã Euangelio prædicto congruit, *Ioan. 20.* ſed non per eandẽ ſententiam, quæ iam dicta eſt, ſcilicet quòd propter metum Iudæorũ diſcipuli Domini clauſis foribus, intus erant perſecutioně propter iuſtitiam pati incipientes, quæ, vt diximus, octauæ beatitudinis cauſa eſt. Reſpicit autem ad aliam ſententiam, quam Dominus de futuris fidelibus proferens, Beati, inquit, qui non viderunt & crediderunt. Nam ne ſolam nobis fidem ſufficere arbitremur, opportune regula viuendi, ſine qua fides mortua eſt, hoc introitu prælibata eſt. Nam nos quidem ſignati ſumus in eo quod ait: Beati qui viderunt & crediderunt, ſed ſi fidem noſtram operibus ſequimur. Ille etenim verè credit qui ſeruat operando quod credit. Quocirca de his, qui fidem nomine tenus retinent, Paulus dicit: Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant. *Tit. 1.* Hinc & Iacobus dicit: Fides ſine operibus mortua eſt. *Iacob. 2.* Rectè ergo qualis vita fidem vtilem efficiat, per hanc Apoſtolici ſermonis particulam in introitu demõſtratur, ne ſeducamus nos audientes de nobis dictum: Beati qui non viderunt & crediderunt. Ad hoc idem conſonat & ſimiliter accipienda eſt extrema præeuntis Epiſtolæ ſententia: Qui credit in filium Dei, habet teſtimoniũ Dei in ſe. *1. Ioan. 5.* Communio, mitte manum tuam, plana quidem litera noſtram ędificat, ſed intus perſpicientibus liquet, quod ad Iudaicum ſpectat populũ, qui hactenus in incredulitate perſiſtit, cuius in typum Thomas Apoſtolus, diu dubitans, tandem vidit, palpauit & credidit. Neque enim ſi ſolam ſequemur literam, ſenſus per omnia ſtare poterit: quia beati quidem qui non viderunt & crediderunt: ſed non ea comparatione vel intẽtione, quam litera ſonat: Quia vidiſti me, credidiſti, beati qui non viderunt, & crediderunt. Igitur in perſona Thomæ, reliquiæ Iſrael, quæ ſaluæ fient, minoris fidei, quàm gentes arguuntur: quia gentes non viderunt & crediderunt. Iſrael autem niſi res apparuerit, Helia & Enoch præeuntibus, non credet, cum Paulus dicat, fidem ſperandarum ſubſtantiam eſſe rerum, argumentum non apparentium, atque ideò laudabilioris ſumus fidei, qui rem nondum apparentem fideliter credimus. *Heb. 11.*

Finis octaui libri.

RVPERTI

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS, LIBER NONVS.

De Dominica ſecunda poſt albas.

CAP. I.

QVIA Dominica hac ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſolenne eſt, agendis inſtare conſiliis, bene forma, quam ſequi debeant paſtores animarum, per eiuſdem Dominicæ commendatur officium. Per Euangelium maniſeſtiſſime id agitur, quod is, qui non ex accidenti dono, ſubſtantialiter bonus eſt, dicit: Ego ſum paſtor bonus, &c. Deinde ex oppoſita deſcriptione mercenarij, Ioan. 10. ſuæque iterata commendatione bonitatis, liquidũ præbet ouibus iudicium, quo diſcernant, quos fugere, quibus ſuarum debeant animarũ curam credere. Boni formam paſtoris cæteræ collaudãt partes officij. Primo ad introitum cantamus de illa: Miſericordia Domini plena eſt terra videlicet vt ſicut ille non ſolũ iudicium diligit, B ſed & miſericordiam: & primo loco miſericordiam, ſecundo iudicium, ſicut in eodem Pſalmo, vno & eodem verſiculo præmiſſum eſt: Diligit miſericordiam & iudi- Pſal. 30. cium, ſic & omnes, qui iudices animarũ poſiti ſunt, ſemper ſuperexaltent miſericordia iudicium, vt idem ipſi conſequantur. Quodque ſequitur: Verbo Domini cæli firmati ſunt, illud indicat, quod Apoſtoli vel paſtores Apoſtolici, non ſua fortitudine, ſed verbi Dei virtute, tales effecti ſunt, vt videntes lupum venientem non fugiant, neque oues dimittant, vt mercenarij faciunt. Epiſtola voce non dubia ſuæ præcurſionis implet officium, vbi præmiſſo de hoc ſingulariter bono paſtore, qui po- 1. Pet. 2. ſuit animã ſuam pro ouibus ſuis, Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exẽplum, vt ſequamini veſtigia eius: ſubiungitur in fine: Eratis enim aliquando ſicut oues errantes, ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorẽ & Epiſ- C copũ animarum veſtrarũ. Offerenda vero non quidem adeo perſpicue, ſed non minus conſone cum eodẽ incedit ſenſu Euangelij. Deus Deus meus ad te de luce vigilo: Pſalmus namque ille ſic intitulatur: Pſalmus Dauid Pſal. 62. cum eſſet in deſerto Idumææ, id eſt, Pſalmus iſte attribuendus eſt Chriſto, ſecundũ quod egit vel pertulit poſitus inter Iudæos: qui deſertũ ideo vocantur, quia deſerentes Deũ, & ipſi iuſte à Deo deſerti ſunt. Idumæi, quoque dicuntur terreni vel ſanguinei, quia prophetarũ & ipſius Domini ſanguinem fuderunt. At vero hic paſtor bonus illo deſerto animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis. Recte ergo, qui exemplo eius idem facere debent, voce eius excitantur, vt ad Deũ de luce vigilent ſupra gregem ſuum: ad Deum non ad mercedem temporalem, anima & carne quam multipliciter ſitiant & in velamento ala- D rum, id eſt, in ſpe conſolationis eius exultantes, lupum non timeant, neque dimiſſis ouibus fugiant.

De Dominica tertia. CAP. II.

CÆteræ quæ ſequuntur Dominicæ vſque ad aſcenſionem Domini, promiſſionem eius adimpletam ſuis officiis concelebrant, qua poſt habitam de morte ſua triſtitiam, corda diſcipulorum de reſurrectione ſua lætificãda fore promiſerat ea, qua tradebatur nocte loquens illis in cœna. Vnde pulchre hac Dominica cãtamus in introitu: Iubilate Deo omnis terra, pſalmũ dicite Pſal. 65. nomini eius. Nam huic Pſalmo ſenſibus ſuis competens titulus præſcriptus eſt. In finem canticum Pſalmi reſur- A rectionis. Cauſa vero vel materia iubilationis, quæ hic imperatur, illa eſt: quam Dominus in Euangelio ſubſe- Ioan. 16. quenti præmiſſo triſtitiæ nuncio ſubiungit: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudiũ ve- 1. Pet. 2. ſtrum nemo tollet à vobis. Vt autem ſimilitudo, quæ præmiſſa eſt Apoſtolis, mulieris triſtitiam habentis, cũ parturit, nobis quoque congruat, quia ſic expedit: bene hoc idem Euangelium, hæc Apoſtoli lectio præcurrit: Obſecro vos tanquã aduenas & peregrinos abſtinere à carnalibus deſideriis quæ militant aduerſus animã, &c. In hac enim abſtinentia labor eſt, & ſicut ait Pſalmiſta, Pſal. 70. ibi dolores vt parturientis. Præmiſerat ſiquidem: conturbati ſunt commoti ſunt tremor apprehendit eos, loquens de illis, qui iuxta Apoſtolum contriſtati ſunt ad 2. Cor. 7. pœnitentiam. 1. Pet. 2. Sed ſicut dolor parturientis fructuoſus eſt, cum enim peperit, iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundum: ſic & illud quod detrectant de nobis tamquam de malefactoribus, ſine conſolatione non erit, cum tandem conſiderantes nos ex operibus bonis, glorificabunt Deum die viſitationis.

Quod bene per Thamar in hiſtoria veteri præfigura- Gen. 38. tum eſt. Quod cum accuſarent dicentes: Fornicata eſt Thamar, & videtur vterus eius intumeſcere: illa proferens annulum, armillam & baculum, quem pro arrabone dederat Iudas de viro, inquit, cuius hæc ſunt, concepi. Iudas quippe (quod interpretatur confeſſio) Chriſtum ſignificat: Thamar (quod interpretatur ama- Matt. 26. ritudo) Eccleſiã de gentibus, in qua eſt amaritudo pœnitentiæ, qua & Petrus egreſſus fleuit amare. Thamar igitur operiens vultum ſuum, id eſt, Eccleſia de præteritis erubeſcens erroribus ſedit in itinere, quod ibat Iudas ad lauacrum ad tondendas oues, id eſt, occurrit Chriſto ad baptiſmum quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum. Quæ cum de Chriſto vero Deo fidem per Spiritum ſanctum conceperit, & eandem fidem tamquam annulum, & opere fidei tamquã armillam, iuſtificationemque ſpiritus tamquam virgam pro arrabone, id eſt, pro pignore acceperit: accuſatur tam à gentilibus quam à Iudæis, quod cum mendacio fornicata, & à ſpiritu erroris polluta ſit. At illa patienter fallaces ferens accuſationes, tandem obmureſcere faciet imprudentiũ hominum ignorantiam, probans per prædicta pignora, quod de vero Deo conceperit, & cum eodem Deo glorificabitur in die viſitationis. Offerenda: Lauda anima Matt. 28. mea dominum, ad prędictum in Euangelio pertinet huius mulieris de Chriſti reſurrectione gaudium. Nam & Pſal. 145. hic Pſalmus Alleluia habet in titulo. Quodque verſu canimus: Dominus erigit eliſos, Dominus ſoluit compeditos, congratulatio illorum eſt, quorum triſtitia, iuxta promiſſum Domini, reſurgente illo, in gaudium conuerſa eſt.

De Euangelio Dominica quarta, quo dictum eſt: Niſi ego abiero, paracletus non veniet ad vos, &c.

CAP. III.

NOnnullis infirma videtur & inſufficiens huius ſententiæ vulgata expoſitio videlicet quod idcirco Apoſtolis expedierit, vt Dominus noſter hinc abiret, quia niſi corporalem præſentiam ſuam illis abſtu-

liſſet, ipſi ſpiritualiter illum amare neſcirent, atque adeo
dixerit: Si enim non abiero, paracletus non veniet ad
Ioan 16. vos: ſi autem abiero, mittã eum ad vos. Minus enim ex-
poſitum videtur, quam expoſcit maieſtas doni Spiritus
Act. 1. ſancti, maxime quia Dominus ipſe eiuſdẽ Spiritus ſan-
cti aduentum baptiſmum vocat, dicens in actis Apoſto-
lorum: Quia Ioannes quidem baptizauit aqua, vos au-
tem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos
dies. Baptizari autem Spiritu ſancto, nihil aliud eſt, quã
per Spiritum ſanctum originalis peccati, & omnium
actualium remiſſionem accipere peccatorum, totum-
que hominem veterem in vitæ transferri nouitatem.
Quo ſenſu prædicta expoſitio proculdubio minor eſt.
Non enim ſpiritualiter Deum amare, & Spiritu ſancto
baptizari paria ſunt. Alioquin veteres ſancti, qui ſine
dubio Deum ſpiritualiter amauerunt, imo & magna
eiuſdem ſancti Spiritus dona perceperunt, prophetan-
tes. & ſigna facientes, baptizati Spiritu ſancto fuiſſent,
id eſt, remiſſionem peccatorum accepiſſent, neque apud
inferos propter originale peccatum tenerentur vſque
ad Chriſti aduentum. Sed & illud repugnat, quod Apo-
ſtoli Dominum præſentem ſpiritualiter, quamuis non
adeo fortiter amauerunt: verbi gratia, Petrus, cui dictũ
eſt amorem tertio confitenti: Si diligis me, paſce oues
Ioan 21. meas. Nam hunc amorem ei non caro & ſanguis reue-
Matt. 16 lauit, ſed Pater qui in cælis eſt. Non igitur proprieta-
tem ſenſus in his Domini dictis nos inueniſſe arbitra-
mur, niſi vtramque eius ſententiam exęquamus, vt ſcili-
cet idem ſit: ſi enim non abiero, paracletus non veniet
ad vos, ac ſi dixiſſet: ſi enim non abiero, vos nõ baptiza-
bimini Spiritu ſancto. Quod facile eſt conſequi, ſi
prius aduertamus quando vel quomodo abierit, Multi
enim illum tunc primũ abiiſſe recolunt, quando viden-
tibus Apoſtolis aſcendit in cælum. Sed quando aſcen-
dit, Apoſtoli gauiſi ſunt, & ſicut cantamus lumine læto
Luc. vlt petentem ſydera proſecuti ſunt, imo vt ait Lucas, & ipſi
Ioan. 12 adorantes regreſſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio ma-
gno. Dominus ſe abeunte triſtandos illos fore prædixe-
rat, triſtitia, inquiens, implebit cor veſtrum. Et paulo
poſt: Amen amen, inquit, dico vobis, quia plorabitis &
flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contri-
ſtabimini, &c. Igitur cum auctoritate Euangelica non
tunc primum illum abiiſſe conſtat, quando aſcendit in
cęlum, ſed quando moriens reliquit mundum, & iuit ad
Ioan 13. patrem. Nam de morte eius loquebatur Ioannes Euan-
Ioan 17 geliſta, cum diceret: Sciens quia venit eius hora, vt tran-
ſeat ex hoc mundo ad patrem, &c. Eadem quippe nocte
tradendus, ſermonem habuit cum diſcipulis ſuis, de quo
hæc lectio ſumpta eſt, & circa finem orationis: & iam,
inquit, non ſum in mundo, & hi in mundo ſunt, & ego
ad te venio. Propter quod paſſio eius paſcha dicitur, id
eſt, tranſitus. Itaque propter hunc eius abſceſſum datũ
eſſe paracletum, ſcilicet Spiritum ſanctum, in eo quod
paracletus eſt, hoc modo colligimus: Spiritus ſanctus
idcirco paracletus, id eſt, conſolator, dicitur: quia capti-
Rom 5. uos filios Adæ, filios efficit Dei per regenerationem ba-
ptiſmi, & in hoc ſæculo peregrinantes conſolatur, teſti-
monium reddendo ſpiritui noſtro quod ſumus filij Dei,
Rom 8. quando non ſolum prophetiæ gratiam, ſed in remiſſio-
nem originalis peccati, omniumque actualiũ peccato-
rum, datur per fidem Ieſu Chriſti. Hoc autem non fie-
ret, niſi Chriſtus vnus pro omnibus nobis, æterno patri,
Adæ debitum ſoluiſſet, & veteris piaculi cautionem pro
Ioan 7 cruore deterſiſſet. Nec antea quiſquam ea gratia Spi-
Ephes 2 ritum ſanctum acceperat, teſtante in Euangelio Ioanne
Rom 6 ac dicente: Nondum enim erat ſpiritus datus, quia Ieſus
nondum erat glorificatus: Nec alio modo niſi per ſan-
guinem Chriſti reconciliationem accepimus, in cuius
morte iuxta Apoſtolum baptizati ſumus, & Spiritum
Ioan 16 ſanctum, qui vera peccatorum remiſſio eſt, accipimus.
Igitur quod ait: Si enim non abiero, paracletus non
veniet ad vos, ſic accipiendum eſt ac ſi dixiſſet: niſi ego
ad mortem traditus fuero, neceſſaria non dabitur vobis
paracleſis, id eſt, peccatorum remiſſio. Nam ſi de aſ-
A cenſione accipiatur, repugnat & illud quod antequam
aſcendiſſet, imo eadem die qua reſurrexit, inſufflauit &
dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum, videlicet in re-
miſſionem peccatorum. Sequitur enim: Quorum remi- Ioan 20
ſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, Ioan 5.
retenta ſunt. Ad ſummum & hoc nemo qui dubitet,
quia ſi mortis expers Chriſtus, cælos aſcendiſſet, nobis
paracletus iſte non datus fuiſſet. Dixit enim: Niſi gra-
num frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipſum
ſolum manet: ſi autem mortuum fuerit, fructum mul-
tum affert. Itaque & hoc, & quicquid in illa cœna de
abſceſſu ſuo dixit, verius, rectius atque conſtantius de
morte quam de aſcenſione accipimus, & quod ait: Va- Ioan 16
do ad eum qui miſit me, & nemo ex vobis interrogat
B me quò vadis, nullo modo melius accipitur, quam vt di-
ctum ſit quod poſterius dicit: Venit hora vt diſperga-
mini & me ſolum relinquatis: eadem quæſtione, qua
per prophetam dixerat: Torcular calcaui ſolus, circum-
ſpexi, & non erat auxiliator.
Itemque & quod ait: Rogabo patrem meum, & Ioan 14
alium paracletum dabit vobis: æquabilius eſt de paſſio-
ne quam de paternæ dexterę conſeſſu accipi. Nam quod
in cruce rogauerit, quod in morte clamauerit, Paulus
aſſerit dicens de illo: qui in diebus carnis ſuæ preces
ſupplicationeſque ad eum qui illum ſaluum facere poſ- Heb. 5.
ſit à morte, cum clamore valido ac multis lachrymis of- Matt. vlt.
ferens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Non enim Pſal 8.
poſtquam aſcendit in cælum, clamat vt ſaluetur à mor- Rom. 6.
te: ergo nec rogat vt paracletus nobis detur, ſed dat, iam
C ex tunc vtens data ſibi poteſtate in cælo & in terra. Sed
in cruce rogauit, vtpote paulo minor ab angelis: aſcen-
dens autem in cælum, ego mittam promiſſum patris
mei in vos, ait.
Quod vero Apoſtolus ait: Præſenti tempore inter-
pellat pro nobis Ieſus Chriſtus qui mortuus eſt, imo qui
& reſurrexit, qui eſt à dextris Dei qui etiam interpellat
pro nobis, forte repugnare videatur & aſtruere, quod
nunc quoque ſupradicto ſenſu roget pro nobis: Sed
ſi modus interpellationis rite animaduertitur, potius
aſtipulatione firma his, quæ prædicta ſunt, ſuffragari
comprobantur. Illa namque interpellatio doctorum
omnium vera aſſertione, non ſummiſſa eſt poſtulatio,
ſed eius paſſionis quæ ſemel ſuſcepta, ſemel pro nobis in
ſacrificium oblata eſt, æterna commemoratio, ſemel in
D conſpectu ſanctę trinitatis admiſſa ſanguinis eius inno-
centis exclamatio, homicidas qui fuderunt, conuincens:
nos autem qui bibimus in miniſterio altaris, non indiga
ſed potenti interpellatione defendens. Alioquin quo-
modo & antequam aſcendiſſet ait: Data eſt mihi omnis Heb. 10.
poteſtas in cælo & in terra: ſic & poſtquam aſcendit vt
poſſit interpellat, vel rogat dari nobis paracletum? Sed
dicit quis: Rogat per humanitatem, qui dat per diuini-
tatem. Hoc plane verum eſt, quia tunc moriens paulo
minus ab angelis imminutus, rogauit per humanitatẽ,
nunc autem gloria & honore coronatus, & conſtitutus
ſuper omnia opera patris, dat per diuinitatem, omnem
habens poteſtatem, vtpote à dextris Dei ſedens. Vnde
ſicut reſurgens ex mortuis, iam non moritur, ſic illum
ad hoc, vt roget patrem iam, nemo inuocat catholicus.
E Amplius autem ea quæ dicta ſunt conſtare poterunt, Heb 5.
ſi conferantur ipſius Domini ſententiæ, niſi diſcer- Rom 6.
nantur, videbuntur ſibimet contrariæ, videlicet quod Ioan 14.
ait, rogabo patrem meum & alium paracletum dabit Ioan 16.
vobis, &c. & quod poſterius in eodem ſermone dicit:
Illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis, quia
ego rogabo patrem de vobis. Cauſamque reddens, ipſe,
inquit, pater amat vos. Statimque idipſum confirmat
dicens: Quia vos me amaſtis & credidiſtis, quia à Deo Ioan 16.
exiui. Quid eſt enim rogabo, & non rogabo? Hoc nem-
pe, quod in paſſione ſua ſacrificium futurus & rogatu-
rus erat, vt Paracletum, id eſt ſpiritum remiſſionis pec-
catorum acciperemus, & ſic paries inimicitiarum, qui
medius

1. Theſ. 2. medius erat inter Deum & homines, in carne eius ſol- A ueretur. Quo ſoluto, illo inquit, die pacis & conſequentis gratiæ, non rogabo patrem de vobis. Quare? ipſe enim pater amat vos, inquit, id eſt, ſemel enim moriens Deo reconciliaui vos in ſanguine meo: & ſicut ſuperius dixi, pacem reliqui vobis, pacem meam, id eſt, per me inter Deum & vos reformatam dedi vobis. Et hoc per *Ioan. 14.* fidem & dilectionem veſtram, quia vos me amaſtis, & credidiſtis, quia à Deo exiui. Itaque quod ait, rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, nullo modo meliùs accipitur, quam quod in cruce rogauerit, quod in morte ſua clamauerit, iuxta ſupradictam Apoſtoli ſententiam. Verumtamen, quia ex die Aſcenſionis Apoſtoli certi facti de potentia eius, expectabant eundem Spiritum ſanctum quem promiſerat, rectè canta- B mus & legimus, quomodo moriturus illum promiſit, quomodo item aſcendens in cælum repromiſit, ita vt mortem eius cauſam donationis effectiuam, aſcenſionis eius dandi poteſtatem eſſe ſciamus effectam. Sed iam nunc ad ſuperiora reuertamur.

Huic quartæ dominicæ Euangelio rectè illa præmittitur Apoſtoli lectio: Omne datum optimum, & omne *Iac. 1.* donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum, &c. Spiritus ſanctus Dei donum eſt optimum atque perfectum, ſine quo natura tam angelica quam humana miſera & miſerabilis eſt, & cæca & nuda, quod euidentiſſimum eſt tam in dæmonibus, quam in perditis hominibus. Non enim ſubſtantialiter differt à dia- *Apoc. 8.* bolo Michael, à Pharaone Moyſes, à Nerone Petrus: C ſed hoc ſolo diſcernuntur ſpiritu, quem iſti accipere meruerunt, illi indigni iudicati ſunt. Hoc tantum támque neceſſarium donum, duplici ope humanæ ſubuenit inopiæ. Prima largitione, peccata nobis remittuntur: ſecunda, diuiſiones gratiarum diſtribuuntur: Et illo beneficio, ſcilicet remiſſione peccatorum, vniuerſaliter atque vniformiter effunditur hoc donum, id eſt, hic ſpiritus, in omnes: hac autem adiectione, id eſt, gratui- *1. Cor. 12.* ta diuiſione, particulariter atque multiformiter datur *Ioan. 20.* alijs aliter. Vnde & Apoſtolus cum eaſdem diuiſiones partim enumeraſſet; Hæc autem, inquit, omnia opera- *Act. 2.* tur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis proue volt. Vtraque largitio ſanctis Apoſtolis mirabiliter certis temporibus certiſque diebus effuſa eſt, id eſt, die Dominicæ reſurrectionis in remiſſione peccatorum, D die vero Pentecoſtes abundanti effuſione gratiarum ad omnium mox futuram inſtructionem gentium. Nam *Rom. 4.* Dominus qua die reſurrexit, mortuus propter delicta noſtra, vt oſtenderet ſe reſurrexiſſe propter iuſtificationem noſtram, ſtans in medio diſcipulorum ſuorum, pacem, quam fecerat inter nos & Deum, prima voce nunciauit, dicendo: Pax vobis, ſtatimque inſufflauit & dixit: *Ioan. 20.* Accipite ſpiritum ſanctum. In quo remiſſionem peccatorum, quam ſanguine ſuo acquiſierat, ſeſe dare oſtendens, non ſolum illis omnibus quoque, qui credituri erant in illum: ſtatimque adiecit: Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Et vt eſſent idonei, remiſſionem peccatorum, quam acceperant, vniuerſo mundo prædicare & teſtificari: die Pentecoſtes idem Spiritus ſanctus illis chariſmatum dona tribuit, & per hæc, ſicut in hodierno lectū E eſt Euāgelio, arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, *Iacob. 1.* & de iudicio. Igitur, vt ſupradictum eſt, hæc epiſtolæ lectio rectè huic præmittitur Euangelio, quia datum optimum, & donum perfectum, non eſt aliud, niſi iſte Spiritus ſanctus. Qui ſpiritus, quia gratis datur, imo ipſa gratia eſt, bene de huius doni datore ſubiungitur: Voluntariè genuit nos verbo veritatis. Quod non eſt aliud, quam ſi dixiſſet, per gratiam Spiritus ſancti nos regenerauit, quia per Spiritum ſanctum ſemen, id eſt, verbum ſuum noſtris vt renaſceremur, mentibus infudit. Item & quod ait: Scitis fratres mei dilectiſſimi, ſit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, magnifico nos erudire poterit exemplo,

A ſi illam conſideremus ſententiam Euangelicæ lectionis, ad quam intendit Eccleſiaſtici diligens compoſitor officij. Non enim cuiuſlibet, ſed ipſius paracleti exemplo, præſumptionem humanæ vanitatis conuenit, dum Euangelio ſupradicto hanc Apoſtoli lectionem præmittit. Nam quales nos Dominus eſſe vult ad loquēdū, talem ipſum fore aſſerit paracletum, dicens: Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcumque audiet, loquetur. Firmiſſima ratio ſententiæ præcedentis, quam propoſuerat, dicens: Cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Remouet namque oppoſitum, quod eſt à ſemetipſo loqui, ſub quo continetur omne mendacium, quod eſt ſine dubio veritati contrarium. Vt autem hoc euidentius fiat, diffiniamus vtrúm- B que contrarium, id eſt, à ſemetipſo loqui, non à ſemetipſo loqui. A ſemetipſo loqui eſt, non exiſtentia finge- *Ioan. 8.* re: quo de peccato diabolum culpat in Euangelio Dominus, dicens: Cùm loquitur mendacium, ex proprijs loquitur: quia mendax eſt, & pater eius, ſubauditur mendacij. A ſemetipſo non loqui eſt, exiſtentia proferre, etiam ſi neſciens proferat quis, vt Caiphas qui neſciens, imo aliud intendens, dixit expedire, vt vnus moreretur homo pro gente. Multo magis ergo qui ſcienter exiſtentia profert, nō à ſemetipſo loquitur, ſicut ipſe Chriſtus, qui cùm ſcienter exiſtentia proferret, verba, inquit, quæ ego loquor vobis, à me ipſo non loquor: ſcilicet non mendacium, ſed veritatem, quam audiui & accepi ante meam, quam videtis, humanam naturam exiſten- C tem, ſicut & alibi Iudæis dicit: Nūc autem quæritis me interficere hominem, qui veritatem locutus ſum vobis, quam audiui à patre meo. Hoc autem & Spiritus ſanctus agit. Veritatem enim quam audiuit à Deo, veritatem increatam Deo patri conſubſtantialem, & coæternam loquitur nobis, verè exiſtentem, eſſentiamque veracem & incommutabiliter permanentem. Vera ergo *Ioan. 7.* ratio, non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcumque audiet, loquetur, comprobans id quod propoſuerat, dicens: Docebit vos omnem veritatem. Quod iterum confirmat, ſubiungens: ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit vobis, cauſamque reddens cur de meo dixerit: omnia, inquit, quæ habet pater, mea ſūt. Quæcumque enim habet pater, quæcumque ſcit, quæ- *Ioan. 8.* cumque poteſt, dedit huic qui hæc loquitur dominico D homini, ſicut ait in Pſalmo: Dico ego opera mea regi, *Pſalm. 44.* oſtendens quid dixiſſet: eructauit cor meum verbum bonum. Omnem ſuam ſapientiam, cunctam fortitudinem, totum denique verbum ſuum pater in vterum virginis eructauit, & humanæ naturæ vniuit, propter quod nunc dicit: Omnia quæ habet pater, mea ſunt. Et non dixit, mea accipiet, ſed de meo accipiet, & annunciabit vobis. Non enim Spiritus ſanctus Apoſtolis illam ſapientiam totam comprehenſibilem fecit, ſed illa docuit eos, quæ erant neceſſaria fidei, ſcilicet myſteria incarnationis, natiuitatis, paſſionis, & reſurrectionis, quæ diſcipuli hactenus portare non poterant, quandiu corruptibilem & mortalem eſſe videbant, neque doctorem hunc dari fuerat æquum, niſi prius per mortem Chriſti Deo reconciliaretur genus humanum. Igitur vt Eccleſiaſticum perſuadet officium, quod huic Euangelio ſu- E pradictam laudabiliter præmittit lectionem: non loqua- *Iacob. 1.* tur homo à ſemetipſo, ſed ſit velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, id eſt, audiat prius quid loquatur in ſe Dominus Deus, & ſecundùm illum loquatur pacem: quod facere noluit Arrius, & ideo bella & ſcandala locutus eſt, & omnes qui à ſemetipſis loquuntur, gloriam propriam quærentes. Secundùm hoc donum, ſe paracletum, veterem cum ſuis actibus hominem deponimus, nouúmque induimus, quod eſt cantare can- *Coloſſ. 3.* ticum nouum: atque ideo rectè hoc ipſum cantamus in introitu, & in offerenda iubilamus, quia donum hoc æternæ iubilationis efficiens cauſa eſt, quæ hic incipitur, & in futuro perficietur.

De Dominica ante Aſcenſionem Domini.

Cap. IIII.

DOminica ante Aſcenſionem Domini competenter hæc Euangelij lectio ponitur. Vſque modo *Act. 1.* non petiſtis quicquam in nomine meo, petite & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum. Hæc enim Dominus de aſcenſionis ſuæ gloria locutus eſt, per quam diſcipuli eius certi facti de illius omnipotentia, petere cœperunt in nomine eius, vt gaudium eorum ſit plenum: & perſeuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre eius, & fratribus eius, decimo die, acceperunt Spiritum ſanctum. Hac ergo lectione opportunè nobis ſuggerer, vt in nomine eius fiducialiter petamus, *1. Ioan. 2.* illud ad memoriam reuocantes in aſcenſione eius, quoad ait Ioannes Apoſtolus: quia aduocatum habemus apud patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio peccatorum. Nam vt ſpem noſtram ad petendum animaret, abiturus in cælum per paſſionis viam, hoc circa finem ſermonis, quem in cœna habuit, inculcare & replicare dignatus eſt, ſubiuncta protinus oratione: qua completa, protinus traditus eſt. Verum non qualeſcunque ſimus nos oblatam Apoſtoli petendi facultatem, nobis æque vt illis rapiendam eſſe putemus. Niſi enim illorum ſimiles ſimus, qui hæc *Luc. 22.* audire mereamur: quibus & ſupra ſecundum Lucam dixerat: Vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, niſi, inquam, illorum ſimiles ſimus, eadem fiducia nos ad petendum vti non poſſumus. Quapropter hæc Apoſtoli lectio cõgrue præmittitur: Eſtote factores verbi & non auditores tantum, fallentes voſmetipſos. Fallit enim ſemetipſum miles, qui auditor, tamen non factor imperij, larga pro ſolo audito donatiua repoſcit. Idem poſt pauca: Si quis autem putat ſe religioſum eſſe, non refrenans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum, huius vana eſt religio. Sane dum petimus, lingua quadam propria legatione fungitur, ſi abſque freno & oris cuſtodia, per ocioſa vel etiam noxia verba facile vagatur, difficile dum petit, auditur: quia videlicet à vanis, quibus aſſueta eſt, vſque ad aures Domini ſabaoth tantum eſt interuallum, vt non facile *Iaco 4.* mereatur audiri. Et his quidem, qui eiuſmodi ſunt alibi dicit idem Apoſtolus: Petitis & non accipitis, eò quòd male D *Ioan. 16.* petatis. His autem qui (ſicut ait in fine lectionis huius) immaculatos ſe ab hoc ſæculo cuſtodiũt, exemplo Apoſtolorum, familiariter Dominus ait: Petite & accipietis, vt gaudium veſtrum plenum ſit. Quorum in typum Heliſæus, magiſtrum non tantum corpore, ſed & corde *4. Reg. 2.* ſecutus, audire meruit: Poſtula quid vis, vt faciam tibi, antequam tollar à te. Et illa merito conceſſa cum magna fide vtens fiducia: obſecro, inquit, vt fiat ſpiritus *Matth. 19.* tuus duplex in me. Helias etenim currus Iſrael & auri- *4. Reg. 2.* ga eius Dominum noſtrum, præſenti capitulo ſignificat, qui Eccleſiam ſuam vt auriga, verbo doctrinæ ſuæ regit: & vt currus diuinitatis ſuæ vehiculo in cœlum ſubuehit. Heliſæus vero, qui ſemel & iterum atque tertio reſidére ſibimet permiſſus, ob amorem magiſtri permiſſo noluit vti: Apoſtolos atque Apoſtolicos exprimit viros, E qui ob amorem Chriſti conceſſis quoque recuſantes vti, ſequuntur illum vltra terminum præcepti, ſpontanei ſpectatores cõſilij, quod in Euangelio diues adoleſcens facere nolens, abiit triſtis. Igitur ei qui eiuſmodi eſt petenti & dicenti: Obſecro vt fiat ſpiritus tuus duplex in me, dicit aſcenſor cæli Dominus Ieſus: Si videris quando tollar à te, erit quod vidiſti. Si videris, id eſt, ſi oculos mentis ad terrena non deflexeris, ſed ſolis cæleſtibus inhiaueris, erit quod petiſti. In talibus quippe duplex fit ſpiritus Chriſti, quia cum ille mitis inter ho- *Matth. 3.* mines ambulauerit, ſicut ſignificauit Spiritus ſanctus, *1. Cor. 4.* dum ſuper eum in ſpecie columbæ apparuit, iſtos idem ſpiritus mites pariter & zelo feruentes, reddit. Ad

A ſubditos namque prout cauſa vel tempus exigit, nunc in virga, nunc ſpiritu veniunt manſuetudinis. Hæc il- *Pſalm. 56.* la iucũditas eſt, cuius vocem in introitu vſque ad extre- *Pſalm. 98.* mum terræ nunciare iubemur: hoc illud eſt beneficium, *1. Ioan. 1.* pro quo offerendo Gentes Deum benedicere, & in communione cantare, & ſalutare eius nunciare commonentur: quia noſtræ naturæ participem aduocatum habemus, cuius in nomine petentes, plenum gaudium accipere mereamur.

De Rogationibus à ſancto Mamerto inſtitutis.

Cap. V.

B HVius ſponſionis memor, & in ea ſpem ponens S. Mamertus Viennenſis Epiſcopus cum Chriſtianus populus longa & graui afflictione vrgeretur, auſis etiam diuino iudicio lupis turmatim cum confertis confligere hominibus, rabidámque dentium cædem, non ſolum villis, ſed & plenis inferre mœnibus: rogationes fieri ſolennes ante diem eiuſdem Dominicæ Aſcenſionis inſtituit, vt tanquam abeunti in cælum Domino ac dicenti: Petite & accipietis, humanæ miſeriæ commemoratio triduanis ſupplicationibus ambitioſiùs ingereretur, & vt rememorata ſponſoris potentia fide petentium ſpes roboretur, in eiſdem proceſſionibus triumphatoris cælos aſcendentis inſignia, ſcilicet cruces atque vexilla præferuntur. Horum vſus in Eccleſia cœpit à Conſtantini temporibus: qui cum vidiſ- C ſet in ſomnis ſignum crucis in cælo ſplendidè collocatum, dictumque ſibi fuiſſet: O Conſtantine, in hoc vince: iuſſit viros eruditos ex auro & lapidibus precioſis in vexillum ſanctæ crucis transformare ſignum, quod labarum vocabatur. Hoc enim ſignum bellicum inter alia precioſius erat, eò quòd Imperatorem præcedere & adorari illud à militibus moris eſſet. Sciendum autem has rogationes triduanas, litania maiore quam B. Gregorius inſtituit, eſſe antiquiores. Siquidem à viceſimo Zenonis anno imperij, quo Mamertus Epiſcopus prædictas Rogationes inſtituit, vſque ad nonum Mauritij imperatoris annum, quo diluuium magnum in finibus Veneriæ & Liguriæ, & Italiæ factũ eſt, quale poſt Noë tempus non creditur fuiſſe, & iubſecuta eſt è veſtigio peſtis inguinaria, quia cum Romanus populus pene D deleretur, Gregorius adhuc Leuita, litaniam maiorem indixit, Pelagio Papa eadem peſte extincto, paulo plus quam centum anni ſecundum Chronographos inueniuntur.

Vtrorumque ſalutares & opportunæ traditiones eodem celebrantur officio, quo commonemur per *Luc. 11.* Euangelicam ſimilitudinem, perſeuerare pulſantes ad *Pſalm. 65.* oſtium amici, ſcilicet Domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius oſtium iam clauſum eſt, & pueri eius cum ipſo ſunt in cubili: quia videlicet, ex quo aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, in templo ſuo tanquam in cubili receptus, illic poſt laborem paſſionis in lectulo conſummatæ gloriæ requieſcit, & cum eo pueri eius, i. ſancti, qui de mundi huius laboribus exierunt. Atque *Pſalm 17.* inde (ſicut in introitu cantamus) exaudit vocem no- *Pſalm 106.* ſtram ſi quemadmodum in offerenda dicimus: Confi- *Ioel.* E temur Domino nimis in ore noſtro, nimis, inquam, id eſt, vſque ad improbitatem, propter quam ſurgat amicus ille Euangelicus, & det amico ſuo panes, quotquot babet neceſſarios. Epiſtola pulſantem ad amici ianuam competenter animat ad perſeuerantiam, de Helia proferens exemplum, vt argumentemur à ſimili, poſſe amicum vinci improbitate pulſandi. Nec deſperet qui pulſat, eo quod ſit peccator, & exemplum propoſitum eſt de iuſto. Peccatoribus enim propoſitum eſt. Siquidem peccatoribus loqui ſe indicat idem Apoſtolus, ſic inci- *Prouer. 18.* piens: Confitemini alterutrum peccata veſtra. Sed hoc eſt iuſtitiæ principium. Iuſtus enim in principio accuſator eſt ſui, id eſt, ab accuſatione ſua incipit iuſtificari.

Peccato-

Peccatorem ergo, ſed accuſatione ſua iuſtificatum, illa concludit vniuerſalis ſententia. Multum valet depre- A catio iuſti aſſidua: [Iacob. 5.] & idcirco illi exemplo quoque licet vti, quod propoſitum eſt de iuſto Helia, vt pulſans, ſi non amicitiæ cauſa, ſicut in Euangelio dictum eſt, ſaltem improbitate perſeuerantiæ vincat.

De Miſſa in vigilia Aſcenſionis Domini.

Cap. VI.

IN vigilia Aſcenſionis Domini illa ponitur Euangelii lectio, qua Dominus Ieſus mox tradendus, ſubleuatis oculis in cælum, dixit [Ioan 17.]? Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Cauſa autem cur in huius ſolennitatis præuentione legatur, hæc eſt: B quia quod tunc orauit paſſurus, quando aſcendit, completum eſſe innotuit hominibus [Cant 7.]: videlicet quia moriens, ſicut dicit in Canticis, aſcendit in palmam, & reſurgens apprehendit fructus eius. Quod quia per Aſcenſionem, vt dictum eſt, innotuit hominibus ad ipſorum ſalutem: homines quippe ſine notitia, vel fide eius non ſaluarentur: recte hæc, vt dictum eſt, oratio legitur, qua hoc ipſum orauit, iam iam per paſſionis viam, per moriferi torrentis potum ad illam iturus gloriam. Notandum autem, quod cum dixit: Clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te, protinus adiunxit: Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, & omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam. Non dixit, & da ei, ſed ſicut dediſti ei poteſtatem.

[Heb 5.] [Philip 2.] Quamuis enim propter paſſionem mortis, gloria & C honore coronatus ſit Dominus Ieſus, & idcirco Deus illum exaltauerit: quia factus eſt pro nobis obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis: tamen & ante ipſam mortem, & ante ipſam crucem, dederat ei pater regnum, dederat ei poteſtatem omnis carnis: ſed non erat tempus, vt in eodem regno vel poteſtate, cum adhuc mortalis eſſet, clarificaretur. Quod vt euidentius comprobetur, libet de veteri proferre hiſtoria ſimilitudinem authenticam, cunctis pene venerabilium literarum ſtudioſis cognitam.

[1. Reg. 16.] Ecce ſanctus Dauid, qui hunc deſiderabilem atque manu fortem Chriſtum nomine ſuo ſignauit, factis præfigurauit [Reg 16], repromiſſione hæreditauit, Pſalmis cecinit propheticis: alio iuxta modum ſuum glorificatus eſt atque alio tempore, Dei dono, regni poteſtatem accepit. D Tunc enim gloria ſua glorificatus eſt, quando mortuo Saul aſcendit in Hebron, ſuſceptus primum à tribu Iuda, deinde ab vniuerſo Iſrael: tunc autem eandem illi Deus dedit poteſtatem, quando ſuſtulit eum de gregibus ouium, & per manum Samuelis vnxit in regem in medio fratrum ſuorum. O quantis à poteſtate accepta, vſque dum regno frueretur, inter fluentibus potatus eſt amaritudinibus, quando eis perſequente Saul, Deus coronam eius fabricans erudiuit eum laboribus? Plane hac ſimilitudine res quæ propoſita eſt, facile colligitur. Sic enim & Dominus noſter antequam clarificaretur ea clarificatione, pro qua nunc orat dicens [Pſal 44.]: pater clarifica filium tuum: acceperat regiam dignitatem vnctus oleo exultationis præ participibus ſuis: non tunc primum, E quando Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ venit ſuper eum [Matt. 3]: ſed iam tunc, quando in ſecreto virginis vtero aſſumptus eſt homo verus, à vero Deo Dei verbo [Coloſſ 2.], per operationem ſancti Spiritus, cuius vniuerſa plenitudo, quæ in illam incarnationem effuſa eſt, bene per cornu olei deſignata eſt, quo Dauid in ſecreto paternæ domus, vt ignoraret Saul, vnctus eſt [1 Reg 16]. Et ſicut vitulus, quem ex præcepto Dei tulit ſecũ Samuel, fefellit Saul, vt neſciret quid ageretur in domo, nec, quicquam opinaretur, præter quod prætendebat præparatio vituli, id eſt, vi tam ſacrificii: ſic mortalis natura hominis, quę in mundo apparuit, fefellit diabolum, vt neſciret, quid actum eſſet in vtero virginis, nec aliud quid opinaretur in Chriſto niſi quod foris oſtendebat caro paſſibilis, id eſt, hominem purum, per omnia noſtrę obnoxium corruptioni, vt putabat, carnemque peccati: deprehendit [1. Reg. 16.] tamen proceſſu temporis, poſſe illum contra ire ſuæ tyrannicæ dominationi, quemadmodum & Saul dæmonioſus, in virtutibus Dauid intellexit, quod contra thronum ſuum ageretur in illo, per eum qui à ſe receſſerat, & in Dauid dirigebatur ſpiritus Domini.

Igitur quod ait Dominus noſter, inſtante mortis articulo, pater venit hora, clarifica filium, vt filius tuus clarificet te, ſtatimque ſubiungit, ſicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, vt omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam, tale eſt, ac ſi dicat Dauid perſequente Saul, in deſerto Ziph [1. Reg 23], ſiue in deſerto Maon ad petram diuidentem, quando deſperabat poſſe euadere à facie Saul, dicat inquam Deo, qui exauditor eſt omnium: Memor eſto verbi tui ſeruo tuo, in quo mihi ſpem dediſti [Pſal. 118. & 88.], vel ſicut iuraſti Dauid in veritate tua, tunc videlicet, quando tuliſti me de ouibus patris mei, & vnxiſti me vnctione miſericordiæ tuæ [1. Reg 16].

Quod autem paulo poſt ait: Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum claritate, quam habui, priuſquã mundus eſſet, apud te: ſic omnino accipiendum eſt, vt nullatenus verbi diuinitatem ab illa claritate, quam habuit in principio Deus apud Deum, obſcuratam fuiſſe arbitremur. Nam neque orat Chriſtus ſecundum diuinam naturam, ſed ſecundum eam, quę protinus moritur erat ſerui forma. Quomodo ergo natura ſerui claritate prius habita ſe poſcit clarificari, vel quomodo eã priuſquam mundus eſſet, habuit? Videlicet propter perſonę [Ioan 3.] vnitatem ſuam claritatem, illam veraciter aſſerit ſe formam ſerui, quam habuit priuſquam mundus eſſet apud patrem, illa quę ſibi vnita erat forma Dei. Et ſic omnino claritatem tunc habuiſſe conſtanter dicenda eſt forma ſerui, quomodo dicitur de cælo deſcendiſſe filius hominis. Sic enim ait: Et nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo filius hominis, qui eſt in cælo: non enim homo qui videbatur, de cælo deſcendit, ſed qui conceptus & natus eſt de carne Mariæ virginis. Itemque homo filius hominis qui, vt dictum eſt, de terra carnis conceptus & natus erat, & hæc in terra conſiſtens loquebatur, non in cælo erat, ſed in terra gradiebatur, paulo poſt capiendus, crucifigendus, in terra ſepeliendus. Igitur quemadmodum propter perſonę vnitatem, filius hominis de cælo deſcendit, quia verbum ſibi vnitum in cælo & vbique erat: ſic propter eandem perſonæ vnitatem nunc ait orans natura hominis, clarifica me tu pater apud temetipſum, claritate quam habui, priuſquam mundus eſſet apud te.

Sed iam nunc ad eas huius Euangelicæ lectionis partes ſermo concedat, de quibus cætera pendent officii [Ioan 17.] membra. Poſt pauca vbi ait: Non pro mundo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi, continuo ſubiungit: Quia tui ſunt, & mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt, & clarificatus ſum in eis. Et circa finem eiuſdem orationis. Non pro his tantum rogo, inquit, ſed & his qui credituri ſunt per verbum eorum in me: vt ſint vnum ſicut tu pater in me, & ego in te, vt ſint in nobis vnum, &c. Vnum, inquit, ſint in nobis ſicut & nos vnum ſumus, modo videlicet ſupradicto, quia quos dediſti mihi, tui ſunt; nec in meum ius tranſeundo, tui eſſe deſierunt, & mea omnia tua ſunt, & ideo verius tua, quia mea eſſe cœperunt. Delectat propius hunc intueri modum communicationis, vt intelligamus ea quæ patris ſunt, ea eo verius patris eſſe ex quo homini Chriſto data ſunt. Hoc itaque nõ prętereundum, quod antequam in rempublicam Dei patris introduceretur hic filius hominis, & (ſicut Daniel aſ- [Danie 7.] pexit in viſu noctis) adduceretur vſque ad antiquum dierum quia dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnũ, vt omnes populi, tribus & linguæ ipſi ſeruirent, immunita atque inconiuncta creatori erat rerum vniuerſitas, quia videlicet inter creatorem & creaturam nullus erat medius, Nam quicquid erat, aut creator erat, aut creatu-

ra. Vt ergo medio inueniretur perfectę ſocietatis vinculum, hic introductus eſt, qui ex eo creatorem & crea- A turam firmius annecteret; quia vnus idemqoe Chriſtus vtrumque eſt, creator videlicet atque creatura. Creator, quia Deus; creatura, quia homo. Et licet Apoſtolus dicat. Nuſquam enim angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahę apprehendit, nec ſic tamen angeli expertes ſunt huius dignationis, quia profecto cum omnis creatura ſit homo, habens eſſe cum lapidibus, viuere cum arboribus, ſentire cum pecoribus, diſcernere cum angelis, cùm, inquam, homo iuxta aliquid omnis creatura ſit, hominem autem Deus aſſumpſerit, relinquitur & angelis gratulari, quòd is qui ſuper ipſos creator erat, creatura quoque cum ipſis eſt. Amplius autem & hoc ad rem attinet, quod homo, cùm ſecundum ſolum corpus quandam viſibiliter mundi ſimilitudinem gerat, ex quatuor B elementis compoſitus, vnde à Græcis μικρόκοσμος, id eſt, minor mundus appellatur, ſecundum ſolam animam angelicæ ſabſtantię eſt, & videlicet rationalis, atque immortalis, hac ſola, vt angelus quoque, à creatore diſtans ſubſtantiali differentia, quod creata eſt. Itaqoe & ad angelicæ creaturæ exaltationẽ illud attinet, qnod Deus homo factus eſt. Igitur ſicut ſupradictum eſt, vt eſſet, quo creator atque creatura firmius necteretur, hic in rempublicam creatoris filius, hominis mediator introductus eſt, qui in humana natura, quod nõ habuerat accipiens, poteſtatẽ non ſibi vſurparet, ſed iuxta Apoſtolum, oeo & patri regnum traderet, dicens, vt ſupra poſitum eſt, Et mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt. Atque hic eſt modus communicationis & ſimilitudinis, quam intendens ait: vt ſint in nobis vnum, ſicut & nos vnum C ſumus. Quem veriſſime tenens ſacri compoſitor offi-
Heb. 2. cij, huic Euangelio lectionem illam de Actibus Apoſtolorum præſcripſit. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, nec quiſquam eorum quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat. Diuidebatur autem ſingulis prout cuique opus erat. Plane per hoc indi-
1.Cor. 15 cat, qualiter accipiendum ſit quod Dominus ait orans, vt ſint vnum ſicut & nos, & quod præmiſerat, omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt. Itaque ſi ſolem in ſua,
Act. 4 præ infirmitate oculorum, altitudine perſpicere non poſſumus, progreſſum eius in gradibus ſuppoſitis contemplemur, id eſt, ſi hominem deificum in communionem trinitatis ſine perſonarum argumento admiſſum, in ſeipſo peruidere non poſſumus, quantæ plenitudinis ſibi conſcius, dicat, Omnia mea tua ſunt, & tua mea D ſunt, ad imitatores eius reſpiciamus, de quibus dictum eſt: Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, &c. In hoc minori de maiore illo argumentemur. Neceſſario concedendum eſt minus eſſe com-
Cant. 4 monionis, minus eſſe concordiæ vel charitatis, minus
1.Cor 12 gratiæ Spiritus ſancti pluribus hominum perſonis, in multitudine hominum, quamuis credentium, quamuis iuſtorum, quamuis in veritate & charitate ambulantium, plus vero in patre & Chriſto filio Deo & homine, in quo natura humana ſic diuinæ vnita eſt naturæ, vt cum illa perſonam duplicare non valeat, adeo concordiæ & charitatis fœcunda, vt nulla vnquam defuerit illi ſancti ſeptiformis ſpiritus gratia. Sed ecce in his pluribus & longe minos habentibus, tanta communio, tan- E ta charitatis concordia eſt, vt in ſpiritualibus cor illis vnum & anima vna ſit, in corporalibus quoque nihil proprium, ſed omnia ſunt communia. De corporalibus
Eſai 16. liquet, quanta ſit communionis charitas, quia tales profecti ſunt de baptiſmo, vt eleganter comparentur gregi tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro, vt ſpoliati velleribus rerum quas ponebant ante pedes Apoſtolorum. De ſpiritualibus quoque paſſim in ſcripturis, maxime in Apoſtolo, clarum & euidens habemus vnitatis indicium. Qui cum dixiſſet, Diuiſiones gratiarũ ſunt, idem autem ſpiritus, & diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus, paulo poſt ſubdidit: Sicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa, omnia autem membra, cum ſint multa, corpus vnum ſunt: ſic & Chri- A ſtus. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundẽ actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Tale quid & B. Laurentij reſponſis inuenimus; qui cum Decio pauperes oſtendiſſet, non de panniculis vel morbidis eorum corporibus, ſed de donis ſancti Spiritus, quem credentes acceperant, dixit: ecce iſti ſunt theſauri æterni, qui nunquam minuuntur nec decreſcunt, qui in ſingulis aſperguntur, & in omnibus inueniuntur. Diuiſiones namque gratiarum Pauperes Chriſti accipiunt, ſuoq; ſinguli munere funguntur, ſed ſuam ſinguli diuiſiuam gratiã omnibus impartiuntur. Verbi gratia Spiritus ſcientiæ, ſpirituſque pietatis, bonæ partes theſauri cæleſtis in ſingulis Petro & Paulo B aſperſæ ſunt, ſed in omnibus inueniuntur, dum ab ore Pauli ſcientia cunctis auditoribus pro captu auditorum affluit: pietas autem Petri ſuomet erudita lapſu, cunctis peccatoribus, rite pulſantibus miſericordiæ cõ- Luc.
pętentis ianuas aperit. Sic vniuerſo corpori & oculus videt, & auris audit, nec poteſt dicere oculus manui, opera tua indigeo, nec caput pedibus, non eſtis mihi neceſſarij.

Igitur illa trinitatis communio aſſumptæ naturę hominis, longe firmior vnanimitatis connexio eſt, propter quam dicit: Et mea omnia tua ſunt, & tua mea ſunt: quam & ſi nunc videre non poſſumus, ſicuti eſt, ſaltem per ſpeculum huius ſimilitudinis noſtræ nonnulla ex parte ſpeculamur. Et ecce magnum quiddam & mirabile, cæliſque ac cælorum virtutibus ſpectabi- 1.Cor. 13
C le, apparet in illa beati filii hominis natura, cui cum patre ſunt omnia communia, ſcilicet & quæ in ſe habet, naturaliter, & quæ ſub ſe condidit potentialiter. Habet enim pater in ſe naturaliter verbum de ſe natum, ſed hoc eructante illo, habet homo ille in ſe incarnatum, habet pater nihilominus Spiritum ſanctum, nihilominus à ſe procedentem, habet homo ille Spiritum Coloſ.
ſanctum ſemper in ſe requieſcentem. Condidit ſub ſe pater potentialiter cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, angelos, archangelos, thronos, dominationes, principatus, poteſtates, virtutes, cherubim atque ſeraphim, drachmamque decimam, id eſt, hominem. Con- Pſal. 8.
iunxit vero in ſeipſo, & pacificauit hæc omnia verus hic homo Chriſtus, & ſuper hęc omnia conſtitutus eſt, & omnia ſubiecta ſunt ſub pedibus eius. Sedet ſuper D thronum pater ille antiquus dierum, ſedet & agnus hic filius hominis, imo pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio: & (ſicut alibi dicitur) Pſal.
poteſtatem dedit illi iudicium facere, quia filius hominis eſt.

Omnes ergo gentes, ſicut in introitu cantamus, plaudite manibus, iubilate Deo in voce exultationis, plorante & mœrore ſeipſam conſumente diaboli inuidia, quia fruſtrata eſt, imo quia profuit, dum nocere cupit: quia priuſquam caderet homo: tamen erat homo: nunc autem dum caſum corrigit, dum aſcendit, Deus & homo. Nunc eſt Dominus, nunc eſt excelſus, terribilis, rex magnus. Dominus (inquam) eſt, & in vniuerſa Act. 1
terra admirabile nomen eius: excelſus, quia ſuper cæ- E los eleuata eſt magnificentia eius: terribilis, quia quemadmodum aſcendit, ita ad iudicandos viuos & mortuos reuertetur. Et hic rex magnus, nunc in illa ſedet curia victor ad dexteram patris, honore coronatus & gloria, ſpecioſus & expectabilis rex in illa ſua beata republica, patris non mortui, ſed & nunquam morituri hæres, mortuus ſemel, & vltra iam non moriturus, cunctos patris imperatoris antiqui poſſidens theſauros in arca pectoris ſui reconditos; vnde & dona dat hominibus, alii fidem, alij ſapientiæ vel ſcientiæ ſermonem, alij diſcretionem ſpirituum, alii genera linguarum, alii interpretationem ſermonum, alii operationem virtu- Pſal. 67
tum. & his ſimilia. Omnes itaque gentes, vt dictum 1.Cor. 12
eſt, plaudite manibus, id eſt, plaudite cum lætitia. bene

operamini,

operamini. Elegantius quicquam præmitti non potuit ad introitum, ſecundum prædictum Euangelii ſenſum, ſiue lectionis Actuum Apoſtolorum. Nam in eo ait, plaudite manib. & operatio, & ſupradicta charitatis cõmunicatio, breuiter commendatur. In plauſu enim lætitia, manuumque concuſſio conſpicitur. Ita ergo manib. plaudere iubemur, vt hilari charitate quicquid habemus, quicquid ſcimus, quicquid poſſumus, commune faciamus, hoc pacto vnum ſimus, vt Chriſto tanquam córpus conſona membrorum aptitudine cohæreamus.

De officio in die Dominica Aſcenſionis.

CAP. VII.

OFficium diei Dominicæ Aſcenſionis, gaudium cũctis eius cãtat dilectoribus: quia dum eundem redemptorem noſtrum ad cælos aſcendiſſe credimus, ipſi quoque mente in cæleſtibus habitamus: & ſpei certitudine iam poſſidemus rem, ad quam illum perueniſſe gaudemus. Nam (ſicut ipſe ait) vbicunque fuerit corpus, illic cõgregabuntur aquilæ, id eſt, illuc ſubſequẽtur veri ſolis contemplatores & amatores claritatis eius, vbi ipſe eſt, quorum animæ virtutum pennis cum terrenorum deſpectu ad cæleſtia ſubuolant, nec ad terram propter cadauera ſeſe iterũ deuoluunt. Etenim corpus quo ſolo huiuſmodi aquilæ paſcuntur, in cælo eſt: corpus inquam Chriſti, in quo corporaliter habitat plenitudo diuinitatis, quæ angelos paſcit, quæ cibus eſt & vita æterna omnis creaturæ rationalis. Coloſſ. 2. Hoc, inquam, gaudium diei præ- Matt. 24 ſentis prædicat officium: ſed illud hoc ipſum ſolicitat Ioan 6. gaudium, quod pariter angelorum decantamus voces dicentium: Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cęlum. Nam aſcendit quidem Deus in tribulatio- Luc 17 ne, ſcilicet, Apoſtolorum, qui adorantes, vt Lucas refert, reuerſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno, cuius gaudii participes maxime ſunt hi, qui in ſe perfectionem Act. 1. habentes charitatis, fiduciam habent in die iudicii. Aſcendit, inquam, Deus in illorum iubilatione, ſed aſcendit in voce tubæ, id eſt, cum terrifico eiuſdem iudicii præconio, dicentibus angelis: Sic veniet quemadmodum vi- Luc. 24. diſtis eum euntem in cælum. Eorum quippe, qui in pace Pſal. 76. Eccleſiæ finiuntur, nimirum rarus quiſque eſt qui ita pugnet, ita legitime decertet, vt illa venientis regis inſignia, ſcilicet, crucem clauorumque ſigna ſecurus aſpiciat, & irreuerberata deoſculetur conſcientia: qui inquam, ita crucem ſuam baiulando, illum ſecutus ſit, vt iure larga repoſcat pro laborioſa militia tanti triumphatoris donatiua, imo vt ſecundum parabolam dictum ſit ab ipſo propoſitam: rarus eſt qui talenta, quæ homo hic Matt. 25. peregre proficiſcens ſibi credidit, cum debito lucro reportet, id eſt, dona (quæ dedit hominibus aſcendens in altum, & captiuam ducens captiuitatem, ſcilicet, carnem, cuius natura noſtras mentes in hoc ſæculo tenet captiuas) ita proximorum vtilitatibus impenderit, vt nihil ex eis in terra defoſſum, id eſt, in terrenos vſus praue detortum, ab vſura ſpirituali vacare permiſerit. Sed eſto: Inueniuntur interdum qui probe viriliterque in huiuſmodi ſtudiis brachium ſuum roborauerint, & merito laudatur, quia cum deſides alii nudis ac deſertis erant late- Reg. 7. ribus, hic multo milite ſtipatus incedit, & illi regi cum Pſal. 67. decem millibus occurſurus eſt ad bellum, id eſt, ad diſceptationem iudicii. At ille rex iuxta parabolam Euangelicam cum viginti millibus venit: quia videlicet, cum hic ſeruus bonus & fidelis, tantum de factis ſuis rationem reddere vix poſſit, illi dominus eius de cogitationibus quoque rationem exigit, cum redierit. Atque ita duplici terribus interrogationum exercitu, neceſſe eſt ſuis diffidat ſimplicibus ac dimidiatis reſponſionibus.

Igitur dum de legatione mittenda & pace roganda, ſoliciti reſponſum pacis euſdem expectamus, gaudemus quidem, vt ſupradictum eſt, in ſpe, ſed hoc ipſum gaudium ſpei, magna ex parte metus imminuit. Et quia ſolicitudo hæc ſalubris eſt, competenter hic epiſtolę fi-

nalis aculeus, & ad introitum, & ad offerendam frequen- A tatur, Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum. Tota autem vis ſententiæ, tota pene huius Euangelicæ animoſitas tubæ magis in ea perſonat dictiuncu- Luc. 4. la, quæ verbo appoſita eſt, Sic veniet. Percutit enim 1. Cor. 5 acriter infelicem ſuperbiam eorum, qui illum transfixerunt, perditamque mundi ſapientiam, ac reprobam fulmine ferit prudentiam: quia tunc vere quod infirmum eſt Dei fortius erit hominibus: & quod ſtultum eſt Dei (ſtultitiam quippe Ieſum Chriſtum crucifixum reputauerunt) hominibus ſapientius erit, ipſis cum dolore fatentibus.

Tunc implebitur illis illud Eſaiæ terrificum vaticinium: Domine exaltetur manus tua vt nõ videant. ſubauditur gloriam Domini. Gloriam enim Domini, i. di- B uinitatem hominis Ieſu Chriſti non videbunt impii, quam videre ſalus videntium erit, ſed videbunt carnem, quam ſpreuerunt, illuſerunt, conſpuerunt, flagellauerunt, ſpinis coronauerunt, transfixerunt. Hoc etenim ſecutus ait idem propheta. Videant & confundantur. Quæ confuſio malæ conſcientiæ quanta ſit exprimens, Et ignis, inquit, hoſtes tuos deuoret. Tunc tremient Angeli & Archangeli, impii autem vbi parebunt? Tremient, inquã, angeli, & (ſicut ait Dominus ad B. Iob) territi pur- 1 Pet 4. gabuntur, quando Behemot, qui factus eſt, nullum ti- Iob. 4. meret, qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ, mirabiliter creatus; & in ſua natura malitiaque & ferocitate conſpicua formidabilis, coram filio hominis fortitudine adducetur, patefactis inferni viſceribus, & videntibus cunctis præcipitabitur. Et quidem ſancti Angeli pur- C gatorio terrore non examinandi probantur: ſolidati namque ſunt vt firmamẽtum, quomodo mollities aquarum fertur in ſolidum vitri chryſtallum. ex quo peccãte illo peccati principe, ipſi peccare nolentes, in hoc remunerationem acceperunt, vt iam peccare non poſſint: niſi quia conditionis eiuſdẽ cum eſſent, peccare & ipſi potuiſſent, poſſibilitatem eandem ſibi vnquã fuiſſe, fortaſſis intuitu præſentis iræ pauebunt, quã & ipſi incurrere poterant, ſi a gratia deſerti fuiſſent. Ait quippe Dominus Effrẽ, quia ipſa agmina angelorũ expaueſcent in die aduentus eius, & contremiſcent. Sed de hominibus ſanctis, qui annunciando veritatem Dei, ſupernorum imitantur officia ſpirituum, & ideirco commune cum illis vocabulum ſortiuntur vt angeli vocẽtur (angelus quippe nomen eſt officii, non naturæ) de his, inquam, homi- D nibus non eſt dubium quin tremant, & terrore purgentur. Si ergo tremient ſancti angeli, vbi parebunt impii? Dies illa ſuper eos dies iræ dies calamitatis & miſeriæ, dies magna & amara valde.

De eo quod dictum eſt, Et ſedet à dextris Dei.

CAP. VIII.

HÆc itaque ſolicitudo nobis gaudium præſens imperfectum reddit, cuius ſummam ſolus in Euãgelio Marcus perſcribit. Nam cum dixiſſet, Et Dominus quidẽ Ieſus poſtquam locutus eſt eis aſcendit in cælum, Matt 16 addidit hoc: Et ſedet a dextris Dei. ſumma quippe gaudii noſtri eſt, quod vera carnis noſtræ natura in illo nos hominis filio præcedens conſedet à dextris Dei, quem venientẽ iuxta Danielem in nubibus cęli, hodie venerã- E dus ille antiquus dierũ cum millibus millium ſibi miniſtrantium, & decies millies centenis millibus ſibi aſſiſtẽtium, in illo throno ſuo flãmeo ſuſcepit, dignam cano Dan. 7 capite ſuo ſententiam elocutus, iuxta patrem ipſius, ſecundũ carnem Dauid, Sede à dextris meis, &c. Quod nõ ſic accipiendũ eſt, vt Humaniformii putant, quod Deus Pſ 109 ita vt nos, hinc dexterã atque inde habeat ſiniſtrã, & humana forma circũſcriptus ſit, aut hoc ipſum quod Deus ſedere dicitur, flexis poplitibus fieri putandum eſt: nec illud incidamus ſacrilegium, inquit Auguſtinus. in quo execratur Apoſtolus eos, qui commutauerunt gloriã incorruptibilis Dei in ſimilitudinẽ corruptibilis hominis. Tale.n. ſimulacbrum Dei nefas eſt, Chriſtiano in templo collocare, multo magis in corde nefarium, vbi vere

Dei templum eſt. Sedere ergo quod dicitur Deus, non membrorum poſitionē, ſeu iudiciariam ſignificat poteſtatem. Et quod ait Chriſto Domino, Sede a dextris meis, i. in mei æqualitate, quod idē eſt ac ſi dixiſſet, Conregna
Rom. 1. mecū. Et hoc ſecundum humanam naturam illi dictum eſt: quia ſecundum illam datum eſt ei regnum & honor, & omnes populi, tribus & linguæ ipſi ſeruient. vnde in communione canimus: Pſallite Domino qui aſcendit ſuper cælos cælorum ad orientem. Humana quippe Chriſti natura, dignitate virtutum omnium & ſanctita-
Dan. 7 tis, omnem ſpiritualem exceſſit creaturam in tantum, vt
Pſal. 19 aſcenderet vſque ad orientem, i. vſque ad filium ſibi perſonaliter vnitum, quia præter Deum nihil tranſcendendo, dimiſit. Vbi notandum, quia non dixit ad ortū vel ortutum, ſed ad orientem. Illa enim ineffabilis genitura non ſecundum præteritum & futurum conſideratur, ſed ſempiterno præſenti filius patre generatur. Veruntamen hoc localiter quoque accipiendum eſt, quia aſcendit ſuper firmamētum cæli, & hoc verſus orientalē plagam. Nam quod dictum eſt, vſque ad Orientem, i. vſque ad filium ſibi perſonaliter vnitum, non vtique ſecūdum locum, ſed ſecundum humanæ naturæ immutationem dictum eſt: qua immutatione & nos iuxta Apoſtolum pro modo noſtro immutabimur. Nec vero ſic immutata eſt, vt in illam Orientis ſubſtantiam, vera carnis ſubſtantia tranſiret, ſed acceſſit gloria, non deceſſit natura: abſorpta eſt paſſibilitas, ſucceſſit impaſſibilitas: periit mortalitas, acquiſita eſt carni verbi coæternitas. Sic in ſimilitudinem lapidis aquæ durantur. Chryſtallum nam-
1 Cor. 15. que ſimilitudo lapidis eſt, non ſuapte natura lapis, quia durata gelu aquæ ſubſtantia, ſicut aiunt phyſici, ſpeciem hanc efficit. Quod ad prædictam immutationem carnis apta ſimilitudine referri Gregorius perhibet in Ezechielem, dum dicit: Corpus Redemptoris noſtri, quia vſque ad mortem paſſioni ſubiacuit, aquæ ſimile iuxta aliquid fuit: quia naſcendo, creſcendo, laſſeſcendo, eſuriendo, ſitiendo, moriendo vſque ad paſſionem ſuam per momenta temporum decucurrit. Sed quia per reſurrectionis ſuæ gloriā ex ipſa corruptione in incorruptionis virtutem conualuit, quia chryſtalli more ex aqua duruit, vt in illo & hæc eadem natura, & ipſa iam quæ fuerat, corruptionis immutabilitas non eſſet. Aqua ergo in chryſtallum verſa eſt, quando incorruptionis eius infirmitas per reſurrectionem ſuam ad incorruptionis eſt firmitatem ſolidata. Et notandum, quia cum ſpecies chryſtalli perpulchra ſit, dicitur in hac ſignificatione, quaſi aſpectus chryſtalli horribilis: quia Redemptor noſter vnus idēq; ſerenus iuſtis, iniuſtis autē (vt ſupradictū eſt) apparebit terribilis. Igitur ſicut aqua, non pereunte ſubſtātia vel ſubſtantię quātitate, ſed ſolū qualitate, quæ fluxa fuerat, in ſoliditatem tranſeunte, in ſimilitudinem lapidis duratur, ſic Dominicus homo, cui pſallimus, non pereunte ſubſtantia membrorum, quæ ſeruato numero vel quantitate, aſcendit primum, quoniam reſurrexit, aſcendit (inquam) inlocaliter ad orientis, i. diuinitatis (de qua ſupra dictum eſt) conformitatem atque coæternitatem ſola penitus abſorpta, quaſi fluxa qualitate, ſecundum quam timuit, potuitque tædere & pauere, & dixit: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. & cætera
Matt. 26 talia, ſecundo autem aſcendit & localiter hac die, viden-
Marc 14 tibus Apoſtolis, ſuper firmamentum cæli (vt ſupra dictum eſt) ad Orientem, i. ad orientalem plagam. Vbi autem & quomodo ſit Dominicum corpus in cælo, curioſiſſimum & ſuperuacaneum eſt quærere, inquit Auguſtinus in libro de fide catholica. Tantummodo in cælo eſſe credendum eſt. Non enim eſt fragilitatis noſtræ cælorum ſecreta diſcutere.

Quod authoritate Euangelij proceſſio fiat in die Aſcenſionis Dominicæ. CAP. IX.

Phil. 2. QVod hac die proceſſionem agimus, illud nobis cōmendat, quod Dominum noſtrum ſequi debeamus in ipſum cælum, quo præcurſor ipſe introiit, per eandem obedientiæ viam, quam ipſe factus obediens vſque ad mortem, exemplo ſuo præmonſtrauit. Nam & ipſe mox aſcenſurus in cælum, hoc ipſum ſignificare dignatus eſt, ſicut Lucas Euangeliſta refert. Cum enim di- Luc. 24
xiſſet Dominus: Ego mittam promiſſum patris mei in vos, vos autem ſedete in ciuitate, quoadvſque induamini virtute ex alto, ſecutus Lucas adiunxit: Eduxit autem eos foras in Bethaniam. Eductione illa, quod nos eum ſequi debeamus (vt prædictum eſt) nomine Bethaniæ (quod interpretatur obedientia) ſignificauit, quod imitando eius obedientiam, membra eius eſſe, & cum illo omnia verbo virtutis ſuæ portante, aſcendere valeamus. Recte itaque de reſponſoriis, quod magis ad eandem pertineāt eductionem, diligentiores Eccleſiæ ordines cantant in hac proceſſione, vt nos reſponſorium hoc, Eduxit Dominus Ieſus diſcipulos ſuos foras in Bethaniam, & benedixit eis, quod ex Euangelio Lucæ ſumptum eſt. Hoc enim cantando & procedēdo nobis inuicem loquimur, & commemoramus idipſum, quod illa Dominus eductione ſignificabat, videlicet, quod ſequaces eius de mūdo foras exire debeant, ſicut iam dixerat illis: Ego elegi vos de mundo vt eatis & fructum afferatis. Quo eatis Ioan 15.
vt que in vniuerſum mundum. Nam hoc eſt, quod & tunc ait illis ſecundum Marcum: Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ, In quo Iudæos palam percutit vane gloriantes, quod pecu- Matt
liaris populus Dei fuit. Nam præter hoc quod natura aliquid (vt ait B. Gregorius) homo omnis creatura eſt, habet. n. eſſe cum lapidibus, viuere cum arboribus, ſentire cum beſtiis, diſcernere cum angelis, præter hoc (inquā) Iudæos (vt dictum eſt) percutit dicendo, omni creaturæ. Compendio quippe vſus eſt, dicendo, omni creaturę, pro omni homini. Si dixiſſet, omni homini, reddenda erat ratio, cur non Iudæo ſoli, Quæ autem ratio me- Rom. 3
lior poterat reddi, niſi quia ſicut Iudæus creatura Dei eſt, ita & Gentilis? Vnde Apoſtolus ait: An Iudęorum Deus tantum? nonne & Gentium? imo & Gentium. Pulchre igitur compendio vſus eſt, dicens, omni creaturę, quo nomine ſimul & omnem exprimit hominem, & præcepti ſui iuſtam apponit rationem.

Cur eadem proceſſio non ante, ſed poſt tertiam agatur. CAP. X.

CVm igitur hac die proceſſionē rationabiliter agamus, nihilominus & hoc rationabile eſt, quod nō, ſicut in die Paſchę, vel cęteris Dominicis antequam tertia cātetur, ſed ea cantata celebratur. Sola namque proceſſio Dominicalis, quia tunc aqua benedicitur in memoriā & venerationem ſacri baptiſmatis, ſicut alias iam dictum eſt: ſola (inquam) eiuſmodi proceſſio tertiam pręcedit, qua hora Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos aduenit, vt ſicut baptizamur, & ſic Spiritum ſanctum accipimus, ſic aqua benedicta, prius nos & loca noſtra reſpergamus, & ſic aduentus Spiritus ſancti memoriale, ſcilicet, horam tertiam decantemus. Cur autem Dominica die ſic nobis baptiſmatis ſacri memoria renouetur, ſupradictum eſt, vbi de ſacra Paſchę ſolemnitate vel ordine pro poſſe diximus, hęc ergo & cętetę, quę abſque aquę benedictione aguntur, proceſſiones, iure pręmiſſam ſequuntur horam tertiam, & ſecuturo ſine interruptione iunguntur officio Miſſę.

De Dominica poſt Aſcenſionem Domini. CAP. XI.

DOminicę huius officium vox eſt Apoſtolorum, qui Luc. 24
iuxta pręceptum Domini aſcendentis, ſedebant in ciuitate, quoadvſque induerentur virtute ex alto, & erant vnanimiter orantes cū mulierib. & matre Ieſu, ſi- Act. 1.
cut in Actib. Apoſtolorum legitur. Non ſolum autē illorum, ſed & noſtra vox eſt corde & ore proferenda in aures Domini, vt ſpiritus eius gratia dignanter ad nos vſque deſcēdat, quia videlicet corporis eiuſdē, in quo pręminent Apoſtoli, nos quoq; mēbra ſumus licet vltima. 1 Reg. 16
Deſcendat, inquā, in nos vnguentū illud, quod plenarie 3 Reg. 1.
redundans in capite, id eſt, Chriſto: deſcēdit primum in 1 Reg. 10

barbam

barbam Aaron, i. montani, ſ. eiuſdem Chriſti Domini noſtri, ſuper montem cæli exaltati: in barbam, inquam, i. in fortes atque perfectos viros patres noſtros Apoſtolos, deſcenditque & in ora veſtimenti eius, i. in vicinos Apoſtolis electos ex Iudæis, & ſicut ros deſcendit in montem Sion, i. in omnem ex nobis gentibus fidelem. Huic ergo expectationi præſentis introitus officii valde congruit: Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te. *Pſal. 32.* Pſalmo namq; xxvi. deſcriptū eſt hoc, titulus hic inſcribitur: Pſalmus Dauid priuſquam liniretur, i. in regē vngeretur. Qui & mittit nos ad hiſtoriam. Dauid adhuc in domo patris ſui, ſcilicet, Bethleē, puerulus vnctus eſt à Samuele, regem illum futurum Spiritu ſancto ſic præſignante. Deinde vnctus eſt in Hebron, & ſuper tribum Iuda, tamen regnauit mortuo Saule. Poſtea vero tertio vnctus eſt, quoniam totius Iſraelitici populi prouinciam accepit. Quæ vnctiones nobis myſticant aliquid. Sicut enim tertio vnctus eſt Dauid, ſic quique fideles participes debent eſſe ternæ vnctionis. Prius in baptiſmo, vbi gratia Spiritus ſancti innouantur: ſecundo, quando per impoſitionem manuum Epiſcopi donis eiuſdem Spiritus ſancti augmentantur: tertio in die iudicii, quoniam eiuſdē ſpiritalis gratiæ perfectā dulcedinem adipiſcentur. Non eſt autem credendū Dauid feciſſe hunc pſalmū antequam in domo patris liniretur, ſed an poſt illā vnctionem ſtatim, an poſt ſecundam fecerit, incertum eſt. At nos quidem poſt ſecundam vnctionē in expectatione tertiæ hoc officium canimus, iam. n. impoſitionem manuum ab Epiſcopis accepimus. Apoſtoli autem quorum expectationem imitatur, ſecūdam poſt primam vnctionem præſtolabantur. Nam illi poſt peccatorum remiſſionem, quam in morte Chriſti acceperant, inſufflāte illo ac dicente: Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, manuum impoſitionem expectabant de cælo ab eodem pōtifice in agno, qui penetrauit cælos, Ieſu Chriſto, quæ ſecunda extitit illis vnctio. Nos autem, hac ſecunda per illorum officium ab Epiſcopis cum ſacro chriſmate accepto, tertiā expectamus gratiā, pro gratia, quam in illa cæleſti percipiemus, Eccleſia, tanta plenitudine, vt merito vocetur ebrietas, & affluens voluptas, ſicut dicit Pſalmiſta: Inebriabuntur *Pſal. 17.* ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ po- *Pſal. 26.* tabis eos. Et Eſaias dicit: Dicit Dominus, cuius ignis eſt *Eſa. 31.* in Sion, & caminus eius in Hieruſalem. Donum quippe

A Spiritus ſanctus in Sion, i. in præſenti Eccleſia quantiſlibet ignis eſt, In Hieruſalem autem, id eſt, in celeſti patria caminus plenus & indeficiens eſt. Igitur ſecundum prædictam expectationem cantamus in introitu: Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te. & quia non *Pſal. 26.* ſufficit vox corporis, addimus: Tibi dixit cor meū, quæ- *1. Pet. 4.* ſiui vultum tuum, &c. Epiſtola qualiter hoc ipſum orare debeamus, indicat dicens: Eſtote prudentes, & vigilate in orationibus, &c. Euangelium, cum venerit para- *Ioan. 15.* cletus, quem ego mittam vobis à patre, idcirco congrue legitur, quia promiſſionem eandem Apoſtoli expectabant proculdubio in mente & in ore habebant ſimul & orationem, quam in fine ſermonis pro ipſis & pro nobis, qui per verbum eorum credituri eramus, orauit ad B patrem. Propter quod & communio congruit: Pater, cum eſſem cum eis. Offerenda quoque: Lauda anima mea Dominum, ab te non diſcrepat. quia ſic ſcribit Lucas: Et erant in templo laudantes & benedicentes Deum. *Luc. 24.*

Cur hactenus Apoſtolicæ litteræ ad vigilias lecta ſunt.

CAP. XII.

IDcirco per hos dies Dominicæ reſurrectionis, id eſt, a Paſcha vſque ad Pentecoſtem, Apoſtolicæ litteræ lectæ ſunt in vigiliis nocturnis, videlicet Actus Apoſto- *Act. 4.* lorum, Apocalypſis, cū ſeptem canonicis epiſtolis, quia teſtimonium perſonant eiuſdem reſurrectionis, ſicut ſcriptum eſt, quia virtute magna reddebant Apoſtoli, videlicet tam voce, quam literis teſtimonium reſurrectio- C nis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Diebus autem quibus tempus illud ſignificatur, quo ante paſſionem ſuam in hoc mundo vixit Dominus, idcirco Paulus legitur Apoſtolus, quia pene vbique tota intentio eius eſt approbare gratiam toti mundo, id eſt, tam Iudæis quā Gentibus fuiſſe neceſſariam, nec vllum ex operibus legis, ſed ſola fide Chriſti poſſe ſaluari. Itaque toto tempore, quo ſiue ante, ſiue poſt paſſionem ſuam Domini noſtri præſentia commemoratur, congrue noui teſtamenti præcones loquuntur, vt quaſi ab ſponſi præſentis vberibus filii eius lacte conſolationis potentur. Hæc ſiquidem ſcripturæ vbera illa ſunt de quibus eidem ſponſo in Canticis Ec- *Cant. 1.* cleſia dicit, Quia meliora ſunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis.

FINIS LIBRI IX.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS

LIBER DECIMVS.

De aduentu ſeu diuinitate ſiue operatione ſancti Spiritus.

CAP. I.

QVAM venerabilis & amplectenda ſanctæ matri Eccleſiæ filiiſque eius vniuerſis debeat eſſe de aduentu Spiritus ſancti ſolennitas, conſiderata perſonæ aduenientis dignitas, ſimulque cauſa aduentus eius euidenter demonſtrat. Ipſe enim Deus & Dominus eſt, Patri Filioq; conſubſtantialis & coæternus, increatus atque immenſus: vtpote creatricis tertia perſona Trinitatis, cuius abſque gratia, nulla in ordine cælorum conſiſtit creatura rationalis: a quo recedēs angelus, diabolus factus eſt, ad quem accedens homo, Deo ſimilis redditus eſt. Cauſā

D autem aduentus eius hæc eſt, vt quia ſponſus ablatus eſt, filiorum eius curam atque tutelam pupillorū ſuſcipiat, & teſtamento patris legatam illis, imo ſanguine eius cōſcriptam hæreditatem, aduocatione legitima defendat, in omni prętorio, coram quouis iudice, rege aut tyranno ſiue principibus terræ. Proponenda namque erat lis in iudicio de terminis paternæ poſſeſſionis: & quum antiquus dierum dixerit huic, de quo loquimur, ſponſo, pupillorum patri: Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hęreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terrę, *Pſal. 2.* futuri tamen erant, qui hęreditatem eius nimiū vellent anguſtare, aut etiam annullare, vt Iudęi, qui in ſua tantū ſynagoga: vt Donatus, qui in ſola coarctare contendit Africa: vt Pagani, qui nullam illius poſſeſſionem vſquā eſſe volebant. Pręterea cęlorum pręedia, quæ pertendere poterant filii ſupradicto patris teſtamento, ſibimet legata inſidiantibus malignis ſpiritibus, tutorem hunc

fidiſſimum adeſſe oportebat, qui illos erudiret, protege-
Rom. 8. ret, atque pro delinquentibus interueniret. Nam quid oremus (inquit Apoſtolus) ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus pro nobis poſtulat gemitibus inenarrabilibus. Igitur iuxta perſonæ aduenientis dignitatem, & aduentus cauſam, glorioſa, ſplendida, venerabilis, & dulcis eſt ſanctæ Eccleſiæ domui ſolennitas hæc de aduentu Spiritus ſancti, æque vt illa ſacroſancta feſtiuitas Dominicæ reſurrectionis, qua videlicet ſicut nihil nobis naſci profuit, niſi redimi profuiſſet: ita nihil nobis redimi profuit, niſi Spiritu ſancto illuminari, & peccatorum remiſſionem accipere profuiſſet.

Qua auctoritate ſabbato Pentecoſtes, ſicut & ſabbato Paſchæ baptizandum. CAP. II.

QVapropter hæc duo tempora, id eſt, Paſchæ & Pentecoſtes, a Romanis Pontificibus ad baptizandum præfixa ſunt. Vnde magnus Leo ſcribens ad vniuerſos per Siciliam cõſtitutos, cum de ſabbato ſancto Paſchæ, quo baptizandum ſit, dixiſſet, adiecit, Additur ſane huic obſeruantiæ, etiam Pentecoſtes ex aduentu Spiritus ſancti, ſolennitas, quæ de Paſchalis feſti pendet articulo, & cum ad alios dies cætera feſta pertineant, hæc ſemper ad eum diem, quæ reſurrectione Domini eſt inſignis, occurrit porrigens quodammodo auxiliantis gratiæ manum, & eos quos à die Paſchæ, aut moleſtia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut nauigationis difficultas interclusit, inuitans, vt quibuſlibet neceſſitatibus impediti, deſiderii ſui effectum dono Spiritus ſancti conſequantur. Et paulo poſt: Hoc autem nos non & noſtra perſuaſione defendimus, ſed Apoſtolica auctoritate ſatis
Act. 2. idoneo probamus exemplo, ſequentes B. Petrum Apoſtolum, qui in ipſo die, quo omnium credentium nu-
Matt. 12. merum promiſſum Spiritus ſancti repleuit aduentus
Luc. 12. trium millium populum ſua prædicatione conuerſum, lauacro baptiſmatis conſecrauit, quod ſancta ſcriptura, quæ Apoſtolorum continet actus, fideli hiſtoria docet, dicens: His auditis, compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apoſtolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus vero ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c.

Digna ſane iſta tanti Domini reuerentia, quoniam æquitas paribus in rebus paria iura deſiderat, vt quia filius non niſi in digito Dei fortẽ armatũ reſurgendo deuicit, & vaſa eius diripuit, atq; mundauit, æque huic digito Dei, ſ. Spiritui ſancto, aduenienti, ſicut & Filio reſurgẽti ſuum repræſentetur opus, i. ſacri baptiſmatis effectus, maxime quia baptiſmatis eiuſdẽ regeneratio, propria ſancti Spiritus operatio eſt. De cuius regenerationis ſacramento nonnulla ſuperius in ſancto Paſchæ ſabbato, ſimulque de lectionibus & canonibus ad idem ſacramentũ pertinentibus, quantum propoſita breuitas permiſit, expoſita ſunt, quę digna quæſitu videbantur.

Quid pertineat ad ſancti Spiritus gratiam, lectio, Tentauit Deus Abraham CAP. III.

VEruntamen nunc illud prætereundũ non eſt, quid ad baptiſmi gratiam pertineat illa, quæ de hac die legitur, lectio: Tentauit Deus Abraham. De qua re quę-
Gen. 22. rentibus facilis & aperta patet reſponſio, quia videlicet in illa, quam celebramus effuſione ſancti Spiritus, illud impletum eſt, quod in hac lectione patri noſtro Abrahę Dominus ait: Per memetipſum iuraui, quia feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & ſicut arenam, quæ eſt in littore maris. Maximeque quod addidit: Poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, atque in ſemine tuo benedicentur omnes gentes
Act. 2. terræ pro eo quod obediſti voci meæ. Illud, inquã, nunc impleri cœptum eſt, quoniam Spiritus ſanctus Apoſtolorum pectora inuiſibiliter penetrans, nouum dedit ſanctificationis ſignum, vt in ore eorum omniũ genera naſcerentur linguarum. Sanctus. n. Spiritus tunc omnibus dari cœpit Gentibus, manifeſto ſuper Gentiles Cornelium & alios nonnullos veniens ſigno, qui vna & ſo-
A la Dei benedictio eſt, quia benedicuntur omnes Gentes in ſemine Abrahæ, qui eſt Chriſtus, quem in vtero virginis ideo Spiritus ſanctus præuenit in benedictionibus, i. omnium gratiarum ſuarum effuſionibus vt de plenitudine eius nos omnes acciperemus, Tractus hanc lectionem idcirco nullus proſequitur, quia canticum pater Abraham pro hoc facto nullum ceciniſſe ſcribitur, quippe quibus vel cum quibus caneret non habebat, vnus & pene ſolus Dei cultor, idemque in terra aliena peregrinus. Cætera, vt ſupra dictum eſt, in officio ſabbati Paſchalis pro poſſe dicta ſunt.

Quod in honorem ſeptiformis ſpiritus ſeptem ſint officia, quinta vacante feria. CAP. IIII.

IN cunctis ſacro ſanctæ ſolennitatis huius officiis au-
B ctoritas Spiritus ſancti præminet, cuius & maieſtas materiam præbet, quod maxime in epiſtolis ſumptis de Actibus Apoſtolorum, clarum eſt: in quibuſdam tamen Euangeliis, vel his quæ ad introitus officiorum, vel quæ dicuntur in offerendis, non adeo liquet in ſuperficie literæ, quod perſonam vel propriam ſancti Spiritus operationẽ prædicent: ſed ſi perſcrutemur, & vt ad latentia grana perueniamus, ſpicas manibus confricemus, cuncta ad illius operationem atque ad baptizatorum cõpetentem pertinere patebit inſtructionem. Sunt autem ab hoc ſabbato vſq; ad aliud ſabbatum officia ſeptem, vno die. i. feria quinta propriũ non habente, ſed de Dominica mutuante officiũ, videlicet in veneratione poſita ſeptem eiuſdem Spiritus ſancti donorum. Sed in his eo contenti non erimus, vt iuxta propoſitum in officiis quæra-
C mus partium concordiam, magiſque opificem noſtræ ſalutis inquirendo, venerabimur ſancti Spiritus diuinitatem. Dignum quippe eſt, vt prophetica vel Euangelica ſeu Apoſtolica penſando dicta, quæ in his congeſta ſunt officiis, organiſtam antiquum ſuis ex vocibus, non recentem agnoſcamus eſſe Deum, præſertim cum in his quoque, quæ hoc minus in litera perſonare videntur, magnificentius interdum comprobetur, interiore fideliter ponderato ſenſu, vt eſt illud: Cibauit eos ex adipe Psal. 80.
frumenti, & de petra melle ſaturauit eos.

Cur Apoſtolus Paulus eos, qui in Ioannis baptiſmate baptizati fuerant nihilominus baptizari fecerit. CAP. VI.

LEctio Actuum Apoſtolorum, factũ eſt, cum Apollo eſſet Corinthi, &c. Cunctis huius hebdomadæ Act. 19.
D diebus lectiones de Actibus Apoſtolorum ſumptæ, ſancti Spiritus euidenter prædicant potentiam ſimul & gratiam, qua teneram naſcentis Eccleſiæ, cum tanta dulcedine lactabat infantiã, vt imponentibus manus Apoſtolis, loquerentur linguis fideles & prophetarent. Sed hodierna, i. ſabbati lectio, vnicam baptiſmi Chriſti commendat dignitatem, in eo quod Paulum diſcipulos, qui baptizati fuerant in Ioannis baptiſmate, rebaptizaſſe, imo quia baptizati non fuerãt in nomine Domini Ieſu, baptizaſſe cõmemorat. Cauſa autẽ manifeſta eſt, videlicet quia baptiſmus Ioannis non ad eandem virtutem pertinuit, quam operatur in nobis baptiſmus Chriſti. Primo, quia Ioannes baptizauit in pœnitentiam, Chriſtus vero baptizabat in remiſſionẽ peccatorũ. Deinde, quod maximum eſt, Ioannes nõ baptizabat in nomine Patris
E & Filii & Spiritus ſancti, quæ ſola & vnica regula eſt baptizandi, quam ſuo ſanguine conſcriptam, Saluator poſt reſurrectionem ſuam & non ante diſcipulis ſuis contradidit. Quæ tantæ virtutis atq; auctoritatis eſt, vt quan- Ioan.
tacumque dicat quis inter merſionem, ſi cuncta ex ordine quatuor Euangelia percurrat, totamque fidei catholicę decantet expoſitionem orthodoxam, hanc autem ſolam omittit regulam, verbum abbreuiatum quidem, ſed conſummans: Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Si, inquam, iſtud omiſerit, non fecit opus baptiſmi, atque ideo fruſtratus, qui ſic intinctus eſt, nihilominus baptizari indiget. Quod ſi ſola hęc verba de prompta fuerunt, quicumque ſit ille verbi & aquę miniſter, quicumque baptizet, ſiue columba, ſiue

corruus,

corus, i. ſiue caſtus, ſiue adulter, aut ebrioſus, ſiue catholicus, ſiue hæreticus, ſiue etiam ludo quis forte baptizet nullatenus baptiſmum licet iterari, ne tanti nominis inuocatio videatur annullari. Vnde licet fere nemo dubitet, libet tamen quiddam ad hoc pertinēs inſerere, quod Eccleſiaſtica de Athanaſij principis refert hiſtoria.

Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diē Alexāder Epiſcopus agebat, cum poſt expleta ſolennia, conuenturos ad conuiuium ſuum clericos expectaret, in loco mari vicino videt eminus puerorum ſuper oram maris ludum imitantium (vt fieri ſolet) Epiſcopum, atque ea quæ in Eccleſijs geri mos eſt. Sed cum intentus diutino pueros inſpectaret, videt ab his geri quædam etiam ſecretiora & myſtica. Perturbatus ilico vocari ad ſe clericos iubet, atque eis quid eminus ipſe videret, oſtendit. Tum abire eos, & comprehēſos ad ſe perducere omnes pueros imperat. Cumque adeſſent, quis eis ludus & quid egiſſent vel quomodo, percontantur. Illi, vt talis habet ætas, pauidi negare primo, dehinc rem geſtā per ordinem pandunt, & baptizatos à ſe eſſe quoſdam catechumenos confitentur per Athanaſium, qui ludi illius puerilis Epiſcopus fuerat ſimulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his, qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quid ve reſpōderint, ſimul & ab eo qui interrogauerat, vbi videt ſecundum religionis noſtræ ritum cuncta cōſtare, collocutus cum concilio clericorum, ſtatuiſſe traditur, illis, quibus integris interrogationibus & reſponſionibus aqua fuerat infuſa, iterari baptiſmum nō debere, ſed adimpleri ea, quæ à ſacerdotibus mos eſt.

Athanaſius ludo Epiſcopus per ludum vere baptizauit quoſdam.

Manifeſtum eſt igitur, baptiſmum Ioannis longe imparis fuiſſe virtutis à baptiſmo Chriſti, neque vlla quæſtione opus eſt, cur Apoſtolus Paulus eos, qui tantum in Ioannis baptiſmate baptizati fuerant, nihilominus baptizari fecerit: quippe qui interrogati, ſi Spiritū ſanctum accepiſſis credentes, reſponderunt: Sed neque ſi Spiritus ſāctus eſt, audiuimus. In quo ſatis liquet, quātæ imperfectionis baptiſmus Ioannis fuerit, in quo nec nominabatur is, in quo ſolo baptiſmi ſubſiſtit virtus, Spiritus ſanctus, in quo baptizat Chriſtus, ſicut idem Ioannes ait: Ego baptizo vos in aqua, ille vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni. Et item: Qui miſit me inquit, baptizare, ille mihi dixit: Super quem videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentem in eo, ille eſt qui baptizat in Spiritu ſancto.

Ioannes nō baptizauit in ſpiritu ſancto ſicut Chriſtus. *Act. 9* *Matt. 3.* *Ioan. 1.*

De proprietate conſolationis, ſecundum quā Spiritus ſanctus alius datus eſt paracletus. Cap. VI.

Spiritus ſanctus, ſicut alia perſona eſt quam Filius, ſic proprietate conſolationis ſuæ qua conſolatur nos, alius eſt paracletus, propter quod Dei filius multa de ſeipſo locutus ait in hodierna lectione ſancti Euāgelij: Et ego rogabo patrem, & alium paracletū dabit vobis, quod vt tandem commodius pateſiat, diſcretione diligenti opus eſt, ad cognoſcendum quid proprie per Filium, quid proprie pater, in creaturis operetur per Spiritum ſanctum.

Ioan. 14

Omnium ſubſtantia creaturarum per filium condita eſt, ſicut Euangeliſta teſtatur, dicens: Omnia per ipſū facta ſunt, & ſine ipſo factū eſt nihil. Sed omnibus exceptis quæ ad præſens negotium non pertinent, de angelica & humana tantum ſubſtantia dicendum eſt.

Ioan. 1

Omnis humana vel angelica creatura, omneſque ſubſtantiales qualitates, ſine quibus nuſquā vlla poteſt vel cogitari ſubſtātia, videlicet eſſe, viuere, ſentire & diſcernere, quæ naturaliter inſunt, & idcirco eidē abeſſe ſubſtātiæ nō poſſunt, per filiū ſimul cum ipſa ſubſtātia cōditæ ſunt. At vero bene eſſe, ſanctè viuere, rectè ſentire, prudenter diſcernere, vel ſapienter intelligere, accidentales qualitates per Spiritum ſanctum appoſitæ ſunt. Quas ex eo conſtat accidentales eſſe, quia videlicet adſunt bono, & abſunt malo homini vel angelo, natura vel ſubſtantia ... eius manente. Et ne quis calumniæ locus

In hominibus & angelis alia per Filium alia per Spiritū ſanctum facta ſunt & ſunt.

A pateſcere videatur, ſic dictum eſt, has qualitates accidentales eſſe, cum ipſe Spiritus ſanctus, cuius hæc dona ſunt, ſubſtantia ſit, ſicut mulieri proculdubio accidēs eſt, fœtam eſſe, cum ſemen, quo imprægnata eſt, vel illud de quo & per quod ſemen in ea transfuſum eſt, ſubſtantia ſit. Sed vt ad propoſita redeam nimiam patiūtur penuriam, qui ſolius creatricis potentiæ beneficium aſſecuti, ſolis naturæ ſuæ bonis vtentes, quæ per verbum creata ſunt, necdum meruerunt ſuperioribus ornari, quæ à Patre & Filio dantur per Spiritum ſanctum. Amplius vero miſeri ſunt, qui illa nunquā accipere merētur, quibus dicit Dominus: Væ vobis, quia habetis conſolationem veſtrā. Apoſtoli autē non eiuſmodi erant, qui nunquam accipere mererētur: nondū tamē diuinæ diſpēſationis ordo poſcebat, vt iā acciperēt, iamq; perficerētur. B Et quod inter eos filius Dei erat, quod nondum ſpiritu dato cū illis loquebatur & inter eos ambulabat, præparatio tēporis erat, quod mentibus eorū per eundē ſpiritū infunderetur, per quē in vtero virginis humanę naturę fuerat vnitus. Quodq; dicebat eis: Rogabo patrē meū, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcū in æternum. tale eſt, ac ſi ſponſæ amāti, quæ dixerat, Oſculetur me oſculo oris ſui, dicat inter oſcula eius amici poſt parietē ſtantis per feneſtrā reſpicientis: Diruam parietē hunc qui oſcula noſtra vix per feneſtras admittit, diuidens inter te ventremque meum eburneum diſtinctum ſapphiris, & mox erimus duo in carne vna, fietq; per infuſoriū ſeminis, vt vltra ſterilis nō ſis. Cum. n. hæc ante paſſionem ſuam loqueretur Dominus, adhoc ſtabat paries inimicitiarum, i. originale peccatū inter homines & C Deum. Corporalis autem præſentia Chriſti, tanquam eius erat dilecti. qui tot oſculis amicā alliciebat, quot doctrinis vel miraculis Eccleſiam in paucis diſcipulis adhuc paruulam ad fidem inuitabat. Sed ſicut ſolo nunquam anima concipit oſculo, ſic animæ illorum impregnari non poterant virtute verbi, quod eſt ſemen Dei patris, niſi per ingreſſum Spiritus ſancti copula Dei noſtrarumq; animarum perficeretur, & per illū vſque ad interiora ventris earum ſemen, quod eſt verbum Dei, perferretur. Quo facto, ſtatim renuit conſolari anima eorum in temporalibus ſeu naturalibus humanæ creaturæ bonis, & idcirco omnem rerum ſecularium cōſolationem reſpuerunt, quia memores fuerunt Dei, i. intellexerunt Deū eſſe incomparabiliter dignius & altius bonū, & hoc intelligentes delectati ſunt. De hac Patris D & ſui cognitione, paulo ſuperius dixerat Dominus. Si cognouiſſetis me, & patrem meum vtiq; cognouiſſetis. Nam de qua cognitione dicit, niſi de experimēto amoris. Siquidē pro experimēto copulæ naturalis, in ſacra ſcriptura tam honeſte quam proprie dici cōſueuit, virū vxorem, vel vxore cognouiſſe virū. Qua ſimilitudine, quia cognoſcendus erat Deus ab Eccleſia per paſſionē filij, qui hæc loquebatur acquiſita, ſtatim addidit: Et amodo cognoſcetis eum, Et quia ſic cognouiſſe vidiſſe eſt, cōtinuo ſubiecit: Et vidiſtis eū, præteritū ponens pro futuro, quod certiſſime futurum eſt, eo loquendi more, quo & paulo poſt dicturus eſt, Et iam non ſum in mūdo. Quod ſi cui non placet, oſtendat quomodo aliter quam per amorem ſuum Deus veraciter vel vtiliter co-F gnoſci poteſt, aut quomodo iam viderūt Patrē, cū ipſe Filius nunc dicat: Si cognouiſſetis me, & patrem meum vtique cognouiſſetis. In qua propoſitione præcedens atque conſequens, diſcipuli nō cohęrere arbitrantur. Vnde ait Philippus: Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis, ac ſi dicat: Te quidē oſtēdiſti & videmus te tantūmodo, patrē nobis oſtēde. At ipſe hunc illorū non approbans ſenſum, quia nihil ſuperaſſe putabāt de filio quod non vidiſſent, cū & ipſe ſit Deus, qui æque vt pater corde videtur, ſicut alibi dicit: Beati mundo corde, quoniā ipſi Deum videbunt, ait: tanto tēpore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Non enim me cognouiſtis, qui viſo me ſecundum hominem, totum vidiſſe putatis. Qui videt me, videt & patrē. Sed patrē nō vidiſtis, ſicut

Significare miſere homines ſolis naturalibus. *Lucæ 6.* *Chriſtus corporali præſentia præparabat apoſtolos ad gratiā Spiritus ſancti.* *Ioan. 14* *Cāt. 1. 2.* *ibid.* *Ephe. 2.* *Non per ſolū verbū, ſed per Spiritū ſanctū conceptionem impregnatur anima fidelis.* *Pſal. 67. cognitio Dei eſt per amorem qui eſt Spiritus ſanctus.* *Ioan. 14* *Ioan. 17.* *Ioan. 14* *Domine oſtende nobis patrem.* *Matt. 5.* *Ioan. 14*

ipſi fatemini, ergo nec me vidiſtis, quia ego in patre & pater in me eſt. Quod non localiter accipiedum eſt, nec ſic eſſe poteſt, ſed hoc eſt quod ait: Cognitio patris in cognitione filij, cognitio filij in cognitione patris eſt. Quæ vtriuſque cognitio per ſpiritum ſanctum fit, & hæc ſola eſt conſolatio Sanctorum in hoc ſæculo peregrinantium, quia ſubleuati, ferunt patienter, imo gratãter, quod eos mundus odit, exprobrat, eiicit, perſequitur, flagellat, occidit, & tam in proſperis, quam aduerſis orãte pro illis hoc ſpiritu gemitibus inenarrabilibus, pro refectione habent flere, ſicut ſcriptum eſt: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, &c. Igitur quia propria Spiritus ſãcti operatio hæc eſt, recte alius paracletus dictus eſt. Sequiturque hæc offerenda, Emitte Spiritum tuum &c. Hoc enim alio loco paracleto dato, hoc ſpiritu emiſſo, creantur homines noui, & ſic renouatur facies terræ noſtræ, quæ maledicta eſt in peccato Adæ, & damnata ſpinas & tribulos, pullulãte carnis luxuria, germinat: renouatur, inquam, & nouam profert creaturam, cuius expectatio (ſicut ait Apoſtolus) reuelationem filiorum Dei expectat, quę ingemiſcit & parturit, vſque dũ in illa reuelatione filiorum Dei, reuelet ſemen Dei, quod per hunc ſpiritum, primum, à baptiſmi gratia concepit.

Cognitio Patris & Filij per Spiritum ſanctum vera eſt ſanctorũ cõſolatio. *Rom. 8* *Pſal. 41* *Emitte Spiritũ tuum. & creabuntur.* *Pſal. 103* *Gen. 3* *Rom. 8*

Inde in ſequenti verſu hortatur ſeipſam prægnans anima, benedicere Dominum propter ſuam vehementẽ magnificentiam. quæ benedictio vel gratiarum actio, ſi tantum labiis fiat, adulatio eſt apud Deum: ſi autem corde diligente illam quã laudat magnificentiam, beneuolentia præmio digna iudicatur apud eum. Vnde recte magis internum animæ ſpiraculum, quam linguæ plectrum hortatur ad benedicẽdum Dominum. Taliſque confeſſio decora eſt, quam induit Dominus, & ea tamquam luminoſo amicitur veſtimento. Cauſa benedicendi Dominum magis in hoc verſu expreſſã, hæc eſt, Extendens cælum ſicut pellem. Nam per hunc, de quo loquimur, Spiritum ſanctum extenditur cælum, i. ſcriptura prophetarum. Extenditur (inquam) ſicut pellis, in qua nihil latet cum extenſa fuerit. Qui tegis (inquit) in aquis ſuperiora eius, id eſt, excellentem illis viam charitatis in donis Spiritus ſancti ſuperfundis communionem. Vltimo feſtiuitatis die, manifeſtum eſt, ad donum Spiritus ſãcti pertinere, de quo ait: Qui in me credit, flumina de vẽtre eius fluent aquæ viuæ. hoc enim dixit de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum.

Quomodo anima recte benedicat Dominum. *Pſa. 103* *Extendens cælũ ſicut pellem.* *Ioan 7.*

De proceſſione eiuſdem Spiritus ſancti à Patre Filioque procedentis. Cap. VII.

SEd quia propoſitum nunc eſt, nõ ſolũ partium conſonantiam in officiis, ſed & diuinam quærere potẽtiam Spiritus ſancti, prætereunda non hæc eſt ſententia Saluatoris, quam non ſola commendat dignitas ſenſus ſui, ſed & reuerenda auctoritas dicentis, maxime quia cum clamore, vt attentos faceret, edixit. Sic. n. ſcriptum eſt: In nouiſſimo autẽ die magnæ feſtiuitatis ſtabat Ieſus & clamabat dicẽs: Si quis ſitit, veniat ad me & bibat. &c. Itaque ſi auditores ſumus non ingrati, & tali oratore digni, non ſolum quid dixerit, ſed & quali tempore dixerit (nam & hoc ad rem attinet) conſideremus beneuoli, dociles & attenti. Dies feſtus erat Iudæorum ſcænopegia. Quid ſit ſcænopegia, nouerunt (inquit Auguſtinus) qui ſcripturas legerunt. Faciebant die feſto tabernacula, ad ſimilitudinem tabernaculorum, in quibus habitauerant, cum educti ex Ægypto peregrinarentur in deſerto. Iſte erat dies feſtus, magna ſolennitas. Celebrabant hoc Iudæi, velut reminiſcentes beneficia Domini, qui occiſuri erant Dominum. In huius feſtiuitatis nouiſſimo die ſtabat Ieſus & clamabat, inuitans ad bibendũ non qualeſcunque, ſed quoſque ſitiẽtes. Bene. Interea dum reminiſcerẽtur (vt dictum eſt) beneficiorum Dei, dirigebatur ad eos clamor inuitantis ad populum Spiritus ſãcti. Nos autem educti de Ægypto infidelitatis, liberati à captiuitate & ſeruitio ſpiritualis Pharaonis & traducti per mare baptiſmi, nunc in eremo vitæ præſentis peregrinantes habitamus in tabernaculis, quæ ſũt eccleſiæ vel cœnobia, in quibus militamus, donec ad regnũ ſupernæ hæreditatis perueniamus. Si ergo memores beneficiorum Dei feſta celebramus à malis operibus vacantes, & in contemplatione diuinæ bonitatis exultantes, qui per paſſionem vnici filij ſalutem noſtrã operatus eſt, clamorem inuitãtis audimus, in ſiti currimus, bibimus, quia ſic nobis benigna diuinitatis vena, ſcilicet Spiritus ſanctus aperitur.

Verba Chriſti digne peſanda *Scænopegia Iudæorũ* *Leu. 23.*

Quo ordine fiat eadem proceſſio ſancti Spiritus. Cap. VIII.

MAgna res & à Deo ſperanda, quam conſiderare propoſuimus, ſ. quod ad creaturã ſuã ordine veniat Spiritus ſanctus. Quod vbi animaduerſum fuerit, clarebit & hoc, quam recte in Euangelio procedens dictus ſit. ordo neceſſarius hic eſt, vt prius in creatura rationali, bona voluntas excitetur erga creatorem conſideratione beneficiorum eius. Hęc vero vt non deeſſent, ille proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Quomodo (inquit Apoſtolus) non cum illo nobis omnia donauit? Sed ſunt homines ingrati, qui ſicut in operibus mũdi nulla beneuolentia laudant Deum artificem, quos Apoſtolus percutit dicens: Qui cum cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ita cum prædicatur eiſtãta charitas Dei. quod pro nobis filium ſuum tradidit, non venerantur magnitudinẽ beneficii, ſed irridẽtes vt ſtultitiam verbum crucis Chriſti. Tales ſpiritus nunquã dignatur, quia Deo odibiles, ingratitudine nimia legem naturalem præuaricantur. Naturale namque eſt hominem amantem redamare, & opus quod laude dignum, quodque indignum ſit, poſſe diſcernere. Quod quia vino ſuo, videlicet quia ingrati ſunt erga Deũ, facere nolunt, merito ſpiritus Dei ſemetipſum non credit eis, eoſque in deſideria cordis ipſorum, in immunditiam, in paſſiones ignominiæ, & in omnem reprobum ſenſum, ſicut Apoſtolus ait, traditos derelinquit. At vero quorum intuitum diabolicæ non cæcauit telum inuidentiæ, cognoſcentes ex operibus mundi artificem, venerantur illum, & beneuole ſapientiam eius laudant in æquitate operum: magis autem incarnatum & paſſum pro omnibus audientes, Dei virtutem & Dei ſapientiã Chriſtum diligunt, approbant, amplectuntur, honorant. Vnde eſt illud in Canticis: Oleum effuſum nomen tuum, ideo adoleſcentulæ dilexerunt te. Itaque quemadmodum in ſponſalibus, primum ſponſæ oſtenditur ſponſus, laudatur genus, fortitudo prædicatur, diuitiæ numerantur & forma commendatur, per quæ omnia mutuus affectus, voluntariuſque puellę exigitur aſſenſus: & tunc demũ per conuentum amoris, is, qui in ſuis placuerat, totus in ſeipſo cognoſcitur. Ita creator noſter prius animarum noſtrarum in ſe excitat affectum, ſuorum oſtenſione operum, ſuęque diuinitatis omnipotẽtiſſimæ & incarnationis ſacroſanctæ, fideli prædicatione, & deinde vbi ſeipſum placuiſſe viderit, confidenter accedit, ſicut de muliere forti ſcriptum eſt: Confidit in ea cor viri ſui, & plenitudinem ſui amoris, i. Spiritum ſãctum, in illã effundit. Ibi manifeſtat ille ſeipſum, quod nunquam per aliud fit, niſi per hũc, de quo loquimur Spiritum ſanctũ. Idcirco iamiam paſſurus Dominus, & poſt eandem paſſionem ſuam hunc ſpiritum daturus, dilectionem attẽtius commendabat, videlicet vt dilectio cordis humani, dilectioni Dei, qui eſt Spiritus ſanctus, occurreret. Iacumque præpararet. Iã, vt ad ſuperiora reuertamur, talem dilectionis ſitim requirebat, cum in templo ſtans & clamans dicebat: Si quis ſitit, veniat & bibat. Vbi & Scænopegiæ feſtiuitas, quando memores beneficiorum Dei tabernacula faciebant, vt ſupradictum eſt, ad ſimilitudinem tabernaculorum, in quibus habitauerant per deſertum, quando de Ægypto educti ſunt, feſtiuitas inquam magna, ſolẽnitatis eius typus erat, quæ noſtris in mentibus ſplendere debet, contemplantibus beneficia Dei, quæ per filium ſuum redemptorem noſtrum magnifice

Rom. 8. *Rom. 1.* *Rom. 8.* *1. Cor. 1* *Rom. 1.* *1. Cor. 1* *Cant. 1.* *Prou. 31.* *Ioan. 7.*

Siquis ſitit veniat ad me.

gnificè nobiſcum egit, & ob hoc ſitientibus illum in ſe-ipſo contueri, quem in tantis ſuis expertæ ſunt beneficus. In his nimirum clamor ille Domini non ſurdas aures inuenit, dicentis: Si quis ſitit, veniat & bibat. Et exponens, quam ſitim quærat, quid bibendum offerat, adiungit: Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Qui credit in me, idem eſt ac ſi dixiſſet, Qui ſitit me. Quid enim eſt in Chriſtum credere, niſi Chriſtum ſitire. Plus quippe multo eſt, credere in Chriſtum, quàm credere Chriſto, vel credere Chriſtum. Credere Chriſto, ſubauditur, quod verum credat, vel credere Chriſtum ſubauditur eſſe, non magnũ eſt. Siquidẽ & dæmones credunt & contremiſcunt. At vero credere in Chriſtum, i. per fidem ambulando tendere in Chriſtũ, venerari & amare verbum per quod omnia facta ſunt, amplius autem quod verbum caro factũ, & habitauit in nobis. Qui ergo ſic ſitit, illi datur bibere de ſpiritu Chriſti. O quanta de inopia ſubleuatur creatura, vt cũ creatore ſuo vnum eundemq; ſpiritum habeat, qui ſolus æternarum diuitiarum cumulus eſt, quo ita inebriatur & impletur venter animæ, vt de illo fluant aquæ viuæ, ſ. dogmata diuinæ ſapientiæ, vt meritò dicatur fons hortorum, puteus aquarum. Igitur, vt ſupra dictum eſt, hic ordo conſuetus, hæc præparatio competens eſt ante aduentum ſancti Spiritus, vt prius bona creaturæ voluntas erga creatorem excitetur, prædicatione beneficiorũ eius, quia teſtante ſcriptura quę dicit. Hominis eſt præparare animum, Domini autẽ gubernare linguam, itẽque, Hominis eſt diſponere viam ſuam, ſed Domini eſt dirigere greſſus eius. hac, inquam, ſcriptura teſtante, naturale eſt, vt humanus affectus, i. bona volũtas ęrga creatoris benefacta moueatur. Quod vbi non fit, ingratitudinis vitium, & ſuperbientis animi contẽptus eſt. Nam quod ait Apoſtolus: Deus enim eſt, qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona volũtate, ſupradictę nõ repugnat ſententiæ. Siquidẽ hominis eſt animum præparare, i. bona velle. dum rationalis ſenſum bonũ diſcernit & approbat, ſicut idem Apoſtolus ait: Nã velle adiacet mihi, Deus vero hoc ipſum velle operatur, dũ gratia ſua cauſas agere, atq; homini oſtẽdere dignatur, quarum intuitu voluntas eius ad amandum Deum excitetur. Verbi gratia: Petri Apoſtoli fuit, vt vellet paratus eſſe cum Domino in mortem & in carcerem ire: ſed hoc ipſum velle operatus fuerat in eo pater, qui Chriſtum filium ſuum in hunc mundũ miſerat, & huic reuelauerat. Et quia Iudęis inuidentibus atq; perſequentibus, & hic & cæteri Apoſtoli ſuũ velle Deo (ſicut iam dictũ eſt) accommodauerant, idcirco quod ſuũ erat, perfecit Deus, mittendo illis Spiritum ſanctũ, quo accepto Petrus, qui iam velle habuerat, perficere quoq; haberet, ſcilicet, vt potenter pro Chriſto in carcerem & in mortem iret.

Iacob 2. — Ioan. 7 — Cant. 4 — Prou. 16 — Phil. 2. — Prou. 16 — Rom. 7. — Luc. 22. — Matt. 16

Cur propriè Spiritus ſanctus procedens dicatur, cùm filius à Deo proceſſerit, ſicut ipſe ait: Ego enim à Deo proceſſi & veni. CAP. IX.

Ioan. 8. Filius ſemel proceſſit, ſpiritus ſanctus ſæpe procedit.

CVm & filius à patre proceſſerit ſicut ipſe Iudæis loquitur, dicẽs: Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtiq; me, ego enim à Deo proceſſi & veni, meritò quæritur cur propriè Spiritus ſanctus procedẽs dicatur. Ad quod facilis promptaq; patet reſponſio, quod videlicet, quia filius ſemel miſſus, ſemel venit redimere mundum per incarnationis myſterium, & ſicut omnia per ipſum ſemel & ſimul facta ſunt, ita & per ipſum omnia ſemel & ſimul reſtaurata ſunt. Propter quod non præſenti tẽpore ait, Ego enim à Deo procedo, ſed præterito, Proceſſi, inquit, & veni. At verò Spiritus ſanctus non ſemel neq; cuncta ſimul electorum pectora perluſtrat, ſed diuerſis tẽporibus venientes diuerſis modis viſitat, i. gratiarum diuiſiones, vnus idemq; Deus ac Dominus variè diſpenſat, de cuius ſanctificatione ait filius: Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor; Duplex eſt enim operatio Dei, Et de alio opere Dei, quod per filium operatus eſt, ſ. de creatione omnium, ſcriptum eſt: Qui viuit in æternũ, creauit omnia ſimul. Idcirco cum de ſpiritu ſancto loqueretur filius, dicens: Cùm venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre ſpiritum veritatis præſenti tempore ait: Qui à patre procedit. Et ſicut lunæ corpus integrum ſemel in cælo formatum eſt, ſemper autem beneficio ſolis, vt ab illo illuſtretur, indiget, quia lumine proprio nõ lucet: ſic Eccleſia ſancta ſemel in baptiſmo nata eſt, ſed ſemper inter præſentis vitæ defectus varioſq; labores gratia ſancti Spiritus viſitari, ac refici opus habet. quapropter vultus diuinitatis aſſiſtere ſatagit; dum quotidie creatori ſuo pro beneficiis eius gratias agit, verbi gratia, dum in conſecratione Euchariſtiæ dignum & iuſtũ eſſe confitetur, illi ſemper & vbiq; gratias agere, cum cæli cælorumq; virtutibus ſuas quoq; voces admitti deprecans: quia per Chriſtum Dominum noſtrum & ipſa condita, & per eundem benedictum qui venit in nomine Domini, redẽpta eſt. Hac enim maximè beneficiorũ eius commemoratione vultui creatoris ſui occurrit, & tanquam luna vero ſoli faciem cordis obiicit, ſicq; ſpiritu ſanctificationis, & in illis qui fortè necdum acceperunt, initiatur, & in illis qui iam acceperunt, per adiectionem muneris perficitur.

1. Cor. 12 — Ioan. 5 — Eccl. 18 — Ioan. 15

Eccleſia vt luna indiget lumine ſolis, ſic eſt gratia ſpiritus ſancti.

Rectè igitur Spiritus ſanctus, qui à patre procedit, ſolus procedens datur: filius vero, quia non procedo, ſed proceſſi, ait, & veni, non procedens, ſed genitus, vt verè eſt, aſſeritur, Proceſſit enim ante omnia tẽpora, de corde patris natus: venit in tempore, ex Maria virgine incarnatus.

Filius genitus, ſpiritus ſanctus procedens.

Item vnde ſupra, & quod Spiritus ſanctus ſit capabilis humanæ animæ, quod eſt proprium diuinæ ſubſtantiæ. CAP. X.

Ioan. 7. Vera diuinitas ſpiritus ſancti, quia anima humana capabilis.

SI prudenter verba Domini ſuperius poſita aduertimus. qui loquens de ſpiritu quẽ accepturi erãt credentes in eum, Si quis ſitit, inquit, veniat & bibat, &c. veram & perfectam ſancti Spiritus diuinitatem, in his quoq; agnoſcimus, de qua nunquam aliquid aridus & inanis bibit Macedonius, omneſq; alii quicũq; blaſphemando in Spiritum ſanctum, æterni delicti rei conuincuntur. Quod vt manifeſtum fiat, primo ponendum eſt illud, de quo nemo dubitat, ſ. potũ hũc nõ carne, ſed ſpiritu percipi: non ore, ſed corde: non palato, ſed ratione diſcerni. quod autẽ bibitur, profectò bibentis interiora penetrat, ſuaq; ſubtilitate capabile, craſſiora atque ideò ſui capacia complet receptacula, Conſtat igitur, quòd Spiritus ſanctus humanæ animæ capabilis ſit, eiuſq; penetret interiora, vt potè quam illa bibit, i. in interiora ſuæ ſubſtantiæ recipit. At verò hoc diuinæ ſubſtantiæ proprium eſt, nihilq; aliud humanum vel angelicũ poteſt penetrare ſpiritum, præter ipſius omniumq; creatorem Deum, cui dicitur: Tu ſolus noſti corda omnium filiorum hominum. hic (inquam) ſolus implet animam ſpiritus. Nam quod homo arreptitius dæmone plenus datur, non ſic accipiendum eſt, vt malignus ſpiritus ſpiritum hominis ſubſtantialiter introiſſe credatur. Vterque enim creatus eſt, neuter altero adeò ſubtilior, vt alter alteri capabilis alteriuſque capax ſit. Sed ita plenus dęmone quis eſſe poteſt, quomodò mero aut febri interdum non cõgruè plenus dicitur. Quod vtique ſecundum corpus accipitur, quia venas neruoſque vel omnes occultos meatus corporis, non etiam animæ ſubſtantiã ingreſſa febris aut ebrietas, habitſtem illic in ſuis ſedib. fatigat animã. Igitur Spiritus ſanctus Deus eſt, quia capabilis eſt humano ſpiritui, ſicut iam dictum eſt, Chriſto auctore, qui ad bibendum illũ ſitientes inuitat animas, quo ſenſu & illud Apoſtoli accipimus: Miſit Deus Spiritũ filii ſui in corda noſtra, & talia quam plurima.

Act. 1. Homo arreptitius nõ ſubſtantialiter recipit dæmonem.

Gal. 4.

Item de proceſſione Spiritus ſancti in minore vel maiore viſitatione, iuxta illud quod dictum eſt: Spiritus vbi vult ſpirat. CAP. XI.

CVm verò idem ſpiritus, humani cordis circuit profundũ, nemo quidẽ ſcit, niſi ipſe qui accipit. Flumi-

na autem aquæ viuæ conſequenter de ventre eius fluenta qui bibunt, de ſapore magnitudinem infuſi muneris agnoſcunt. Vndè Dominus in Euangelio: Et vocē, inquit, eius audis, ſed neſcis vnde veniat, aut quo vadat. [Ioan. 3.] [Flumen aquæ viuæ] Flumen quippè aquę viuę, i. affluentia ſalutaris doctrinæ, quæ de ventre fluit in Chriſtum credentis, vox eſt ſpiritus vbi vult ſpirantis, qui vbicunque ſpirauerit circuiens mentis vterū, fontem aquæ viuæ, i. ſenſum veritatis efficit, riuumq; eius ad os dirigens, corporea voce induit, & in aures tuas emittit, perque aures animam perfert cui bibēti ſaporis qualitas verum perhibet, quia ſpiritus ſancti vox eſt, ſ. dū infuſus pectori, gratiā multis profuturam in electo vaſe componit. Siquidem nec ipſe qui accipit, ſcit vndè veniat, aut quò vadat, licet ſciat & ſentiat quando venit & quandu vadit, peracta viſitatione ſenſibili. Quaſi enim ſibilum auræ tenuis (vt ait Gregorius) ſubitò percipit, atque hoc eſt quod de incomprehenſibili ſubſtantia æternitatis conſpicit. [3. Reg. 19.] [Sibilus auræ tenuis.] Verū per illum in Helia ſibilum auræ tenuem, frequentior viſitatio deſignatur, qua diuinitatis ſaporem deguſtat mens, quoties in contēplationis ſublimitate ſuſpenditur. De illa magis viſitatione ad præſens pertinet opus, qua longè excellentius tunc mens humana clarificatur, quando ad publicum quis mittendus eſt, vt ad ſalutem multorū, flumina de ventre eius fluant aquæ viuæ, [Eſa. 44.] vel (vt alibi ſcriptū eſt) vt à timore Domini concipiens pariat, & ſpiritū ſalutis eius faciat ſuper terrā. [Eſa. 26.] Quomodo miſſi ſunt patres noſtri Apoſtoli, vel Apoſtolici viri, & ſi qui ſcribendi officio magis quā acceſſu vel præſentia corporis viuā nobis aquā emiſerūt, quā de hoc fonte ſaluatoris, de huius ſancti Spiritus abundantia, feliciter hauſerunt. In his magnificentius tūc illud adimpletur, quod in Canticis canticorū dicitur: [Cant. 5.] Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactū eius. Subitò enim dū neſcitur, inſilit Spiritus ſanctus, & quaſi per foramen interius animæ clauſtrum illabitur, intremiſcēte protinus ad introitū eius infirmitate humani ſpiritus, ob inſolitum vigorē quem ſentit & pondus. [Illapſus Spiritus ſancti.] At ipſe qui allapſus eſt, primitus familiari dulcedinis ſuę blandimento, quaſi oſculo, pauitantem animam cōſolatur. Deinde ſecundū opus, ad quod animā illā præparat, exurgēs, verbi gratia, ſi hoc intendit, (vt ſupra dictū eſt) de vētre eius fluant aquæ viuæ, id eſt, largiora dogmata vitæ: exurgens, inquam, circuit animæ vterum, & circumeundo dilatat, breuem prius & anguſtum mirabili ſuorum incremento circulorum futurum eius ſignificans in diuina ſcientia profectum, tanta nonnunquā magnitudine inundans, ac ſi vnum de paradiſi fluminibus per dilatatū euſdē animæ fluat alueū. Interea miratur ipſa ſuimet amplitudinem, vaſtumque ſinus ſui deambulatorium, verè ter quaterque beata, quæ [ſicut ſcriptum eſt] quia dilexit cordis munditiam, propter gratiam labiorū ſuorum, habet amicum regem, videlicet Chriſtum, à quo tale percipit donum. [Prou. 22.] Impleta tandem menſura, quam dare vult hic ſpiritus [nam ſicut ſpirat vbi vult, ſic & diuidit ſingulis prout vult] [Ioan. 3.] [1. Cor. 12.] vbi miraculum conquieſcit, & anima in ſeipſam reuertitur, tum vero recuſare non poteſt, quin ſurgat & dilecto aperiat, id eſt, ad doctrinæ miniſteriū ſe accingat, & ea quæ clauſa ſunt Chriſto corda aperiat ſemper voce, nonnunquam & literis amouere contendens peſſulum incredulitatis, ſicque progrediens ad publicum, præceptum exequitur, quod intus audiuit: Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. [Prou. 5.]

De die Pentecoſtes, quomodo dies quo data eſt lex, quinquageſimus computetur, à die qua in Aegypto agnus immolatus eſt cū ni: ſolemnitatis die Spiritus ſanctus datus eſt.

Cap. XII.

[Quæſtio de die quinquageſimo.] Primo illud prætereundum non eſt, diem illum, quo data eſt lex, in cuius rei memoriam ſolēnitas magna erat Pentecoſtes, de quo die Spiritus ſanctus Apoſtolis datus eſt, diem, inquam, quo poſt tranſitū maris rubri data eſt lex filiis in mōte Sinaï, planè quinquageſimum fuiſſe ab immolatione paſchalis agni. Nonnulli enim, maximè qui computandi ſcientiæ ſtudent, cum legunt quartadecima die menſis primi immolatū fuiſſe agnum, menſe autem tertio, tertia die menſis, deſcendiſſe Dñm coram omni populo ſuper montem Sinai, iam enim (inquit ſcriptura) aduenerat dies tertius, & manè incaluerat, & ecce cœperunt audiri tonitrua &c. [Exod. 19.] cum (inquam) hęc legunt, mirantur & hærent, numerum quinquagenarium à quartadecima die menſis primi vſq; ad tertiam diem menſis tertii non conſtare probantes. Nam cum Hebræi ſolos lunares habeant mēſes, & luna primi mēſis vndetriginta dies habeat, luna verò ſecūdi triginta, [Reſponſio quod dies quinquageſimus ſit.] profectò à quartadecima die primi, vſq; ad tertiā diem menſis ſecundi, non prætermittenda eſt quæſtio, quæ hoc modo ſoluitur. Tertia quidem die menſis ſecunda deſcendit Dominus (vt prædictum eſt) ſuper montem Sinai: ſed vide quid poſt hæc ſequitur: Moyſi quoque dixit: Aſcende ad Dominum tu & Aaron, &c. Soluſq; Moyſes aſcendit ad Dominū, & illi non appropinquabant. Venit ergo Moyſes & narrauit plebi omnia verba Dñi atq; iudicia. Ac deinceps: Et mane, inquit, conſurgens ædificauit altare ad radices montis. Et poſt pauca: Dixit autem Dns ad Moyſen: [Exod. 24.] Aſcende ad me in monte, & eſto ibi, daboq; tibi duas tabulas lapideas, & legē ac mandata quæ ſcripſi, vt doceas filios Iſrael. Itaq; non tertia die menſis quando Dñs ſuper montem aſcendit, ſed die quarta quādo tabulas & ſcripturā ſuam dedit, lex data eſt. Igitur diem datæ legis ab immolatione Paſchalis agni quinquageſimū extitiſſe planū eſt. Qua die cùm datur Spiritus ſanctus, mira nobis operū eius concordia commendatur, de qua ſufficienter tractatū eſt à ſanctis doctorib. Sciendū quoq; eſt, quòd ex præcepto legis, hi dies quinquaginta, nō ab ipſa paſchali veſpera, qua immolabatur agnus, ſed à ſubſequente prima ſabbati incipiebant numerari. Sic enim ſcriptum eſt in Leuitico: [Leuit. 23.] Feretis manipulos ſpicarum primitias meſſis veſtræ ad ſacerdotem. Qui leuabit eum corā Domino, vt acceptabilis ſit vobis altera die ſabbati, & ſanctificabit illū. Numerabitis ergo ab ipſo die, in quo obtuliſtis primitiarum manipulos, ſeptem hebdomadas plenas, vſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, & ſic offeretis ſacrificiū nouū Domino ex omnib. habitaculis veſtris panes primitiarū duos, &c. Itaq; à prima ſabbati quam nos Dominicā diem dicimus, id eſt, trāſacto magno die paſchalis ſabbati; dies quinquaginta incipiebant numerari. At verò Dominus noſter illo die reſurrexit, corpuſq; ſuū verè nouarū frugum terræ noſtræ faſciculum, verus ipſe ſacerdos corā Domino Deo patre ſuo leuauit, & ſāctificauit. Nihil ergo quæſtionis remanet, cur dies ille, quo Spiritus ſanctus datus eſt, qui vtiq; à die qua reſurrexit, quinquageſimus eſt, Iudęorū quoque fuerit pentecoſtes: quia (ſicut iā dictū eſt) non ab ipſa veſpera paſchali, ſed à ſubſequente prima ſabbati, dies pentecoſtes incipiebant computari. Offeramus itaque Domino hac die panes primitiarum duos: i. pro duobus illi gratias agamus beneficiis, ſcilicet, quod vno eodemque ſpiritu ſuo & olim veteribus legem ac mādata ſcripſit in tabulis lapideis, ſicut Moyſes in Deuteronomio ait. [Deut. 4.] Deditque mihi duas tabulas lapideas ſcriptas digito Dei. Dignus enim Dei Spiritus ſanctus eſt, & nūc nouis, id eſt, Euangelicis patribus gratiam in tabulis ſcripſit carnalibus. [Deut. 4.] [Leuit. 25.] Solemnemque agamus diem poſt ſeptem ſeptimanas emicātem, & numero ſuo, id eſt, quinquagenario, iubilæum ſignificantem, id eſt, dimittentem, quo ab omni debito dimiſſi, ad antiquam reuertamur poſſeſſionem, quam perdidimus ſub peccato venundati. Nam quomodo poſt ſeptem hebdomadas feſtiuus hic dies erumpit, ſic poſt mundi circuitum, in quo nunc laboramus, ille dies æternaliter feſtiuus effulgebit, quo iam non laborabimus, ſed felici otio compoſiti, ſolem verum feſto diademate coronatum ſpectabimus, mirabimur, laudabimus. Nunc ſecundum

dum officium eiuſdem diei, de eodem Spiritu ſancto (vt cœptum eſt) proſequamur, Epiſtolam in capite ponentes, qua eius narratur aduentus. A

Quid ſignificauit, quod ſonus factus eſt de cælo aduenıente Spiritu ſancto. CAP. XIII.

Actor. 2. Pſal. 17. SOnus qui aduenıente Spiritu ſancto repente factus eſt de cælo, ſignum fuit ſoni qui in omnem terram exiturus erat, cælis illis, quos nunc firmare veniebat, enarrantib. gloriam Dei, & firmamento conſtantiſſimæ fidei illorum annuntiante opera manuum eius, cum magnifico verbi tonitru & miraculorum coruſcationibus. Sic enim mox futurum erat, hoc ſpiritu per os illorum intonante Chriſti præconia, vt ad pœnitētiam commoueretur & contremiſceret terra, & fundamenta montiū, *Pſal. 17* i. corda ſuperborum conturbarentur & cōmouerentur, audito quoniam iratus eſt eis, niſi pœnitentiam egerint. B *Apoc. 8.* Vnde & in Apocalypſi, cùm accepiſſet angelus thuribulum, & impleſſet illud de igne altaris, & miſiſſet in terrā, facta ſunt tonitrua, & voces & fulgura & terræ motus magnus. Nunc ignis ille mittebatur, vndè & apparuerunt Apoſtolis diſpertitæ linguæ tāquam ignis, ille (in- *Eſa. 9.* quam) ignis mittebatur in terram, quo angelus ille magni conſilij dudum impleuerat aureum thuribulum immaculati corporis ſui, & nunc aſſumptus in cælo agebat quod dixerat: Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt ardeat?

Luc 12. *Cur Spiritus ſanctus, cuius natura eſt inuiſibilis viſibilem foris ignem oſtendit.* CAP. XIIII.

QVod vero foris quoque viſibilis oſtenſus eſt ignis, qui vtiq; non erat ipſa quæ inuiſibilis eſt, ſubſtantia Spiritus ſancti: quòd, inquam, ignis viſibilis oſtenſus eſt, ſignum nobis fuit diuinæ operationis, vt per effectus, quos nouimus huius noſtri ignis, intelligamus quid hic ignis, hic Deus, hic Spiritus ſanctus operetur in nobis. Eſt autem multiplex in rerum viſibilium natura, viſibilis ignis commoditas. Cælum in ſole & luna ſyderibuſque miris ornatibus illuſtrat: terram autem non ſolum fuſo deſuper lumine lætificat, ſed & beneficio caloris ad gignendum prouocat, & ſinu eius recepta nutrix ſemina. Præterea de ſilicum venis exceptus, & competentibus alimentis enutritus, noctem nobis alleuiat, abſentemq; diem lux agit æmula, & innumera mortalibus præſtat cōmoda, quibus vitæ præſentis iuuatur inopia. Adde, quòd tunc temporis ex iuſſu Domini ardebat in altari ſacerdote iugiter ligna ſubiiciente, quodque conſumebat holocauſtum, quodq; ſacrificium ſic dicebatur, eo quod eſſet totum incenſum. Sed inter cætera naturalia præclarū hoc habet ignis quod diuiſus in partes mutuari non ſentit detrimenta luminis, horum omnium ſignificationes referri ad Spiritū ſanctum & opera eius, his qualitatibus aſſimilari nouerunt, qui ſcripturas legunt. Igitur quod in igne Spiritus ſanctus oſtenſus eſt, ſignum fuit, non ſibi, ſed nobis, quibus diuina maieſtas eius ab initio ſignis loqui conſueuit.

Multiplex eſt fectus & cōmoda ignis. — *Leuit. 6. Num. 28. 29.*

Cur cum Patris & Filij & Spiritus ſancti vna ſit ſubſtantia, magis Spiritus ſanctus dicatur ignis.

CAP. XV.

NEc illud omittendum eſt, cur cùm vna ſit ſubſtāria Patris & Filii & Spiritus ſancti, magis & penè ſola perſona ſancti Spiritus appelletur ignis. & nonnunquā ignis Domini, vt ibi: In igne enim Domini deuorabitur E *Sopho. 1* omnis terra. Quod tamen mirū non videbitur, ſi ad memoriam reuoces, quia propriè vel naturaliter amor eſt iſte Spiritus. Amor, inquā, vel charitas, qua Pater filium vel filius diligit Patrem, Spiritus ſanctus eſt, qui & bonitas vtriuſq; dicitur & eſt. Nam ſi quæras, inquit Aug. quis omnia fecit, reſpondeo, Deus. Si quæras per quid? per verbū ſuum. Si quæras, quare? quia bonus eſt, omnia fecit. Et hæc trinitas vnus eſt Deus. Itaq; amor Dei Spiritus ſanctus eſt. Amor autem tam ſpiritualis quam carnalis reuera ignis dicitur & eſt, adeo ſenſibiliter calens, vt nemo amantium calorem eius neſciat. Sed cum Deo, conſubſtantialis amor ſuus ſit, ſic eodē amore ſuo Deus ignitus eſt, vt ſine diſtinctione perſonarū dicatur Deus, & ſit inuiſibilis atq; incorporeus ignis, iuxta illud Apoſtoli: Et enim Deus noſter ignis conſumens eſt. Veruntamen vbi perſonarum diſtinctione opus eſt, cùm quid cuiuſq; perſonæ ſit proprium diſtinguimus, ſicut Deum patrem, vitam in ſe immortaliter viuentem: filium que eius dicimus veram & incommutabilem ſapientiam, per quam vniuerſam condidit creaturam: ſic Spiritum ſanctum dicimus amorem eius, per quem concupiſcit rationabilem & inhabitare appetit creaturam. Qui amor quaſi ignis, imo vt verè ignis ad eandem appoſitam ſibi tēdit rationalem creaturam, ſicut hic ignis viſibilis ſemper in appoſitam tendit competentem ſibi materiam. At illo igne, quæ conflatur, non conſumitur creatura, ſicut hoc igne viſibili conſumuntur ligna, fœnum ſtipula: ſed quemadmodū aurum & argentum hoc igne liqueſcunt, neq; conſumuntur, ſed perſiſtunt, & puriora ſunt, ſic illo igne, illo, vt ait Eſaias, camino qui eſt in Hieruſalem: Beata rationalis creatura, inconſumptibiliter liqueſcit in incendio huius amoris, in torrente huius voluptatis, ſemper pura, ſemper liquida, ſemper ardens amore, ſemper fruens Deo amatore, deſiderando non indigens, fruendo non faſtidiens.

Spiritus ſanctus amor eſt ideo & ignis dicitur. — *Heb. 12. i. ater, vita filius ſapientia Spiritus ſanctus amor proprio dicitur.* — *Differentia inter ignē viſibilē et inuiſibilem.* — *Eſa. 31.*

Cur ita Spiritus ſanctus in igne apparuit, vt de eodem igne linguas quoque formare dignatus ſit.

CAP. XVI.

CVm igitur conſtet, rectè Spiritum ſanctum in igne apparuiſſe, eo quod hic Deus noſter ignis conſumens ſit: quæritur & illud, cur ſic in igne apparuerit, vt ex eodem igne linguas formare dignatus ſit. Sed & hoc C ſigno magnificè nobis eiuſdem Spiritus ſancti cōmendatur operatio. Spiritus. n. coæternus Patri & Filio per linguam, quæ maximam habet cognationem cum verbo, non ſolū hoc expreſſit, quod eiuſdem ſit ſubſtantiæ cum eodē Dei verbo, ſed & hoc, quod per ipſum Deus pater ſuum nobis loquatur verbum, ſicut ipſe in Pſalmo dicit: Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis. Namq; vt aduerteremus, hunc eundem Spiritum per illum Pſalmi verſiculum exprimi, ipſe qui incarnationem filii Dei operatus eſt, cuius incarnationis ille Pſalmus epithalamium eſt, ipſe, inquam, qui verbum bonum de corde patris eructatum, in vterum virginis humanæ naturæ vniuit, nunc in lingua Spiritus ſanctus apparuit, vt idem ipſum verbum in cordibus Apoſtolorum inſcriberet, ſic quoq; comparandus calamo ſcribæ velociter D ſcribentis. Qua propter congruè verſus hic, lingua mea, cum præcedenti, eructauit cor meum, in officiis quoq; cantantur apoſtolorū, quod tamen frequentius eſt in officiis virginum. Et rectè, quia verbum hoc in ſinum virginitatis plenius atq; excellentius eructatum eſt, videlicet, ita, vt inde carnem aſſumeret: in cordibus autem Apoſtolorum ita, vt inde voce corporea ſumpta, nobis audibile & intelligibile fieret. Igitur quia Spiritus ſanctus illa Dei patris lingua eſt, qua, velut calamo ſcribæ velociter ſcribentis, bonum verbum ſuum humanæ naturæ velociter, vt voluit, totum inſcripſit, dicens, opera ſua regi, id eſt, aſſumpto homini: vt idem omnino, quod ipſe operari ſciat & poſſit, rectè ſuper Apoſtolos oſtenſus eſt in lingua, quibus eiuſdē verbi & incarnationis eius notitiam, vt eloquenter prædicare ſecundum ſcripturas E homines hactenus idiotæ ſcirent, eadem calami velocitate inſcribere veniebat.

Deut. 4. Actor. 2. — *Cur in linguæ ſpecie apparuit Spiritus ſanctus.* — *Pſal. 44.* — *Spiritus ſanctus lingua & calamus ſcribæ.*

Per hoc maximè conſonat & cohæret Euangelio, quoniam impletum eſt hic, quod dicitur illic. Hæc locutus ſum vobis apud vos manens. Paracletus autem Spiritus ſanctus, quē mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia &, ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Ecce. n. miſſus ſtatim doctorem illum ſe profitetur, qui iuxta promiſſum ſponſi in morte agonizantis, paracletus, i. conſolator filus eius orphanis aduenerit. Doctorem inquam, qui illos doceat omnia, ſed hoc ſigno profitetur, dum oſtenditur in lingua, ſimulque omnium edocet gentium loquelas, vt omnibus *Ioan. 14*

eloquerentur hominibus, ea de quibus ſoli docebantur interius Dei magnalia.

Quod non, vt quidam opinantur Apoſtoli vnius tantum, id eſt, Hebræa lingua loquebantur, ita vt cuique genti ſua videretur, quod miraculum, vt ait Beda, non loquentium eſſet, ſed audientium.

CAP. XVII.

ET non (ſicut ſuſpicantur nonnulli) ſic in illorum vocibus omnes loquelæ atque ſermones audiebantur, vt tamen vna tantum lingua, ſ. Hebræa, loqueretur: ſed vniuſcuiuſque nationis homini ſua lingua videretur: quod, vt ait Beda, miraculum non loquentium eſſet, ſed audientium, id eſt, non illis qui loquebantur, erat vera virtus, ſed in audientium auribus prodigium, imò error, id eſt, non rei exiſtentis erat ſenſus. Non, inquam, ſic egit ille ſponſus veritatis nec ſic opinatur de illo, quicunque prudenter diſcernit, quid deceat magiſtrum illum, qui omnem veritatem docere venit. Supereſt enim vt ſcripta quoque illorum, quæ diſperſi per mundum vniuerſum, diuerſarum linguarum hominibus mittebant iſti vnius tantum, id eſt, Hebraicæ linguæ literis eos aſſerant ſcripſiſſe, omnemque hominem, cuiuſque linguæ, quicunque vidiſſet Hebraicos illorum apices, eodem miraculo ſuæ linguæ ſcripturam æſtimauiſſe: Quod valde ridiculum eſt. Saltem nos Latinos excipiat. Nam de nobis certum habemus, quia ſcripturas, quas Hebraice aut Græcè conſcripſerunt, abſque tranſlatoribus legere nequimus. Illud quoque conſequens eſt, vt quamcunq; ipſi linguam audirent, putarent Hebręã, quamcunq; viderent ſcripturam, exiſtimarent eſſe Hebraicam. Quod nimis friuolum, vt dictũ eſt, ineptumq; & erroneum ſanctoque ſpiritu probatur indignum per omnia. Nec difficile eſt hanc præſumptuoſam ſuſpicionem, ſcripturæ quoque auctoritate explodere. Et repleti ſunt, inquit, omnes Spiritu ſancto, & cœperũt loqui variis linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis. Cœperunt loqui variis linguis, vt Spiritus ſanctus dabat eloqui illis, ſcripturæ verba ſunt, quibus omnino repugnat id, quod prædicta ſuſpicio coniectat. Loquebantur ergo, nec falſo videbantur loqui, dabatq; verè Spiritus ſanctus eloqui illis: verùm, nouum hoc canticum, vt canimus, ponens ſanctificationis ſignum, vt in ore eorum omnium genera naſcerentur linguarum, nouum, inquam, ſignum: Significabat enim, quod Eccleſia Deum, hactenus notum ſibi in ſola Iudæa, linguis omnium gentium deinceps eſſet locutura. Ita vero ſignum fuit, vt cauſa quoq; efficiens, principiumque eſſet futuræ rei. Nam quomodo gentium magiſtri fierent, niſi per ſcientiam linguarum copiam habuiſſent conferendi cum eis ſermonem? Quomodo, inquam, ſaltem reſpondiſſemus amen, ſuper benedictionem illorũ cum quid dicerent, neſciremus? Turrim iſti ædificaturi erãt, nunc tempore accepto & opere diuino, turrim, inquam, cuius cacumen cælos tangeret, per quam futurum quiſque metuens iudicium, in cælum fugere poſſet. At illi, qui olim abſque Dei magiſterio, ſoloque humano opere, ſuperbia duce turrim ſibi extruere voluerunt, per quam aſcenderent in cælum, facta confuſione linguarum, cùm prius eſſet terra labii vnius & ſermonum eorundem, diuiſi contra ſe, ac diſperſi ſunt. Igitur nunc, quando Dei conſilio turris corporis Chriſti (quod eſt Eccleſia) de viuis & electis lapidibus per vniuerſum mundum rite & ordinate conſtruitur: rectè omnes linguæ ad horum artificũ ora reuocantur, nè, ſicut ibi cùm quis poſceret lapidem, alius offerebat bitumen; cum peteret aquam porrigebat trullam: ita hic, cum ſtructores noſtri annunciarent pacem, nos ſuſpicaremur bellum: cùm prædicarent regnum Dei, nos putaremus gloriam mundi.

Verè diuerſis linguis locuti ſunt & ſcripſerunt Apoſtoli. Ioan. 9. — *Actor. 2.* — *Myſterium in gentibus linguarum.* — *Pſal. 75.* — *1 Cor. 14.* — *Gen. 6.* — *Aliter Apoſtoli quam Babylonij turrim ædificauerũt. 1. Pet. 2.*

Quam congrue Spiritus ſanctus in Apoſtolos hora tertia aduenerit.

CAP. XVIII.

1 Cor. 11 — *Doctor*

OPportune Spiritus ſanctus, omnium arbiter ſacramentorum, hora tertia ſuper Apoſtolos aduenĩes, viuificis eandem horam dedicauit myſteriis, qua homines adhuc ſobrii & carnalibus cibis adhuc ieiuni, primũ quærere debent regnum Dei. Nam quia Dominus noſter, qua nocte tradebatur, poſt typicam agni cœnam, ſacram corporis & ſanguinis ſui tradidit Euchariſtiam, fortè parum aut nihil referre arbitraremur, vtrum pranſi an ieiuni ad illud vitæ epulum accederemus. At ille ratione & articulo temporis agebatur, vt tali hora ſacramentum illud condere non moraretur. Ratione: quia non ante conſummationem veteris, inchoandus erat ordo noui ſacrificii: articulo temporis, quia ſtatim capiendus, & ad paſſionem ducendus, aliud non habebat ſpatium, vt ante mortem ſuam hoc hæredibus ſuis conſcriberet teſtamentum. Vndè cùm illis trãdens ſanguinis ſui calicẽ, dixiſſet: Bibite ex hoc omnes, hic eſt enim calix ſanguinis mei, &c. ſtatim addidit: Dico autem vobis, non bibam amodò de hoc geniminevitis, vſq; in diẽ illum cùm illud bibam vobiſcum nouum in regno Patris mei. Et quidem cum in regno patris, id eſt, cum iam factus immortalis, poſt reſurrectionem ſuam cum diſcipulis ſuis manducauit & bibit: potuit tunc primùm tradere illis corpus ſuũ, & calicem noui & æterni teſtamenti, ſed nunc magis ordinate egit, quia teſtamentum ratum non fuit: niſi, vt ait Apoſtolus mors interuenerit teſtatoris. Igitur Spiritus ſanctus, qui huius & omnium ſacramentorum auctor & virtus eſt, congruè hora tertia dari dignatus eſt, vt tempus oſtenderet, quo ſua quoq; ſacramenta dari, vel celebrari magis conueniret. Vnde rectè vniuerſalis Eccleſiæ conuentus, magis hac hora (niſi fortè dies ieiunii ſit) congregari conſueuit, & dicta hora tertia, quæ cæteris illuſtrior eſt, ob honorem eiuſdem Spiritus ſancti, ſolennia Miſſarum celebrari aſtantibus choris, cum pſallentio communi. Nec cuidam hæc diuina traduntur myſteria, poſt cibum corporis, niſi vrgeat ea, quæ retardari non poteſt, inſtantis neceſſitas mortis.

Feſto, cur nocte Dominus poſt cœnam... — *Matt. 9.* — *Luc. 24. Ioan. 21.* — *Heb. 6.* — *Mat. 5.*

Quod ſigna prædicta Spiritus ſanctus viſibiliter quidem oſtendit, ſed inuiſibiles inuiſibiliter operatus eſt, & intrinſecus corda repleuit.

CAP. XIX.

ET hæc quidem, quæ dicta ſunt, extrinſecus viſa vel audita ſunt: intrinſecus autem omnis erit gloria, cuius hæc de foris apparentia ſigna fuerunt. Intus enim B. Apoſtoli mundo corde Deum videbant animarum ſuarum ſecreta magna cum maieſtate ſubeuntem, ſuamque fortitudinem largiflua dulcedine temperantem, vt adhuc fragilia mortalium hominum pectora, non tam miraculo potentiæ terreret, quàm intimo ſenſu gratiæ lætificaret. Ibi enim erat, de quo dictum eſt: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Item: Spiritus enim meus ſuper mel dulcis. Item: Et vinum lætificat cor hominis. De quo & Iudæi, quaſi diuinantes, muſto, aiunt, pleni ſunt iſti. ibi, inquam, id eſt, in nouos vtres cordium, miſſum erat feruidum diuinæ ſubſtantiæ muſtum, Spiritus ſanctus, ſicut ait illis, promittens eum Dominus Chriſtus: Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit & in vobis erit.

Pſal. 45. — *Eccl. 24.* — *Pſal. 103.* — *Actor. 2.* — *Matt. 9.* — *Ioan. 14.*

Quod non ex minor ſit Spiritus ſanctus, quia capabilis eſt humano ſpiritui, cum idem de patre & filio debeat intellig.

CAP. XX.

IN vobis, inquit erit: Capabilis enim, vt ſuperius iam dictũ eſt, humano vel angelico ſpiritu, Spiritus ſanctus eſt. Quod cùm ſufficere poſſit ad probandam eiuſdem veram diuinitatem, quidam hæreticorum in ſuæ potius perfidiæ verterunt argumentum. Dicentes enim, patre filium eſſe minorem, ſpiritum quoque filio minorem huic aſſerere voluerunt, quòd in nobis ſit, atq; humanarum patiatur contagia animarum. Sed hoc dicendo, peccatores errauerunt, & falſa loquuti ſunt. Conſequitur enim eos, vt nec Patrem nec filium confiteantur

Pſal. 57. — *Contra ...*

eſſe

eſſe Deum. Paria namque, imò eadem dicta ſunt, ſicut exempli gratia, hodiernum probat Euãgelium. Vbi cùm dixiſſet filius: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, protinus adiecit: Et pater meus diliget eũ, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Igitur cùm Spiritum ſanctum negant eſſe Deum, eo quod dictum ſit, apud vos manebit, & in vobis erit, conſequitur, vt nec Patrem nec Filium fateantur eſſe Deum, eò quod de Patre & de ſe dicat Filius: Veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Sed his exploſis, & cũ fumo ſuo, cum quo de puteo abyſſi tanquam locuſtæ exierũt, euenolatis, hoc potius in argumentum veritatis Catholica fides arripit, Deum eſſe Spiritum ſanctum comprobans, eo quod humano ſpiritui capabilis ſit: quod proprium diuinæ eſt ſubſtantiæ, ſancto Spiritui cum Patre & Filio commune, qui vnus & ſolus Deus nullius capax, ſuæque creaturæ rationali capabilis eſt.

Quod licet Apoſtolis dictum ſit, de Spiritu ſancto, qui apud vos manebit, proprium tamen ſilij Dei ſignum fuerit, quod dictum eſt Ioanni: Super quem videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam & manentem in eo.

CAP. XXI.

Ioan. 14. SCiendum vero, quia in eo quod ait Dominus diſcipulis ſuis de Spiritu ſancto, apud vos manebit & in vobis erit, longè differentem modum manſionis, ratio
Ioan. 1. cogit accipi, ab eo quod in vnigenito Dei filio idem ſpiritus manſit, de quo dictum eſt: Super quem videris ſpiritum deſcendentem ſicut columbam, & manentem in eo, hic eſt qui baptizat.

Quæ manendi differentia ſi rectè animaduerſa fuerit, ſimul & illud clarebit: cur cum tota trinitas apud dilectorem ſuum manſionem faciat, ſæpius & quaſi ſingulariter hoc de Spiritu ſancto ſcriptura ſacra contineat.

Duplex modus manẽdi quo manet ſpiritus ſanctus ſanctis. Vno per ſubſtantiam. Manere Spiritum ſanctum in creatura ſua, duob modis accipimus: Vnus quidem modus eſt manendi, cũ illa creatrix ſubſtantia, per ſeipſam creaturæ replẽs ſubſtantiam ſemper inhabitat, quod de beatis angelis ſanctorumque hominum ſpiritib. qui iam cum Deo ſunt, carne ſoluti, non eſt dubitandum. De his autem, qui adhuc in carne mortali ſunt, non idem eſt arbitrandum: quia, quandiu corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, multis varietatib. ſubiacet, & nunc quidem dilatato corde, ſi valde perfecti ſunt, viſitationem illam merentur: quæ, vt ait Gregorius, ſignificatur in Helia per tenuem auræ ſibilum: virtutemq; reſumunt, vt idem Helias, qui poſt eundem ſibilũ regna vertit, reges alios vngens, prophetamq; Heliſæum: nunc deficiente animo trepidant,
3. Reg. 19 vt idem rurſus, qui paulo ante verbo cælum clauſerat, & nunc propter verba mulieris per deſerta fugiebat.
Alter a, per fidẽ. Alius verò manendi modus eſt, cum per fidem inhabitare incipiens, Eccleſiam ſuam nunquam in infidelitate derelinquit, vel cætera chariſmatũ dona ſemel tribuens, poſtea nunquam ſubtrahit. Verbi gratia: Paulo Apoſtolo datam ſapientiam, non ſic per tempora diſtinxit, vt nunc affluente dono ſapiens, nunc relabente fieret inſipiens. Et de hoc quidem modo dicit: Non te deſeram neq; derelinquam. De modo autem ſupradicto: Auerte, inquit, oculos tuos, quia ipſi me auolare fecerunt. Itemque de hoc modo ſcriptũ eſt: quia quatuor animalia incedentia non reuertebantur, ſed vnumquodq; ibat ante faciem ſuam, i. in propoſito ſuo permanebat. De modo autem ſupradicto: Ibant, inquit, & reuertebantur in ſimilitudine fulguris coruſcantis. Nec quiſquam mortalium extitit, in quo hic ſpiritus, qui diuini amoris ſubſtãtia eſt, æterna ſtatione requieſceret, præter illum virum vnum quem ſeptem mulieres, i. ſeptem huius ſpiritus gratiæ, ſemel apprehenderunt, ſemperque tenuerũt: propter quod & dictum eſt: Super quem videris ſpiritũ deſcendentem & manentem in eo: non quod tunc primum in illũ ſpiritus deſcenderit, quippe qui totam plenitudinem in ſe corporaliter habitantem ab ipſa conceptione habuit, ſicut ſcriptum eſt: quia ſapientia ædificauit ſibi domum, ſcidit colũnas ſeptem, id eſt, ſapiẽtia Dei patris in ędificatione vel cõceptione ſui corporis ſtatim ſeptem ſpiritus ſui gratias adhibuit: ſed fidei pręcurſori & teſti eius ſignum opportunum datum eſt, vt ſciret, quale de illo teſtimoniũ perhibere deberet. Secundum fidem autem & cætera chariſmatũ dona ſingulis, prout vult, ipſis diuiſa, ſemper, vt dictum eſt, in Eccleſia ſua, Spiritus ſanctus habitabat. Quæ dona, quia propriè ſancti Spiritus opera ſunt, idcirco ſæpius & quaſi ſingulariter, vt ſupradictum eſt, manſionem ſancti Spiritus in nobis ſcriptura ſacra commendat, cùm tota trinitas capabilis ſit & manſionem ſibi in nobis faciat: quia nunc in nobis peregrinantibus per illa dona ſua Spiritus ſanctus inhabitat, in futuro autem æternis complexibus ipſa trinitatis inhabitabit ſubſtantia.

Coloſſ. 2. Prou. 6. 1. Cor. 12. Cur potius ſpiritus ſanctus quàm Pater aut filius in nobis manere dicitur.

Quod vbique eſſe non niſi Deus poſſit, vnde Spiritus Domini, quia repleuit orbem terrarum, Deus eſt.

CAP. XXII.

NIhilominus & per hoc quod cantamus ad introitum: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, diuinam eius Eccleſia Catholica prædicat potentiam. Quis enim niſi Deus hic eſſet diuiſis Apoſtolis per orbẽ terrarum quomodo vno & eodem tempore poſſet omnibus adeſſe? Verbi gratia: Thomæ in India, Petro vel Paulo Romæ: imo cum per annos ſingulos, tam ſabbato ſancto Pentecoſtes, quam ſabbato Paſchæ, baptiſmi ſacramenta ſancta celebrat Eccleſia, quod abſq; ſancto Spiritu nullam noſcitur virtutem habere, quomodo in toto orbe terrarum, quo iam Eccleſia diffuſa eſt, poſſet adeſſe, vt in fontes plenitudo eius vbique deſcenderet, vbique ſpiritualis equitatus Pharaonis, i. peccatorum omnium turbas, fluctib. operiret? Sic enim orbẽ terrarum illum replere dicimus, vt Eccleſiam vniuerſam, quę per orbem terrarũ diffuſa, intelligere debeamus. Mundi enim elemẽtis vel corporibus inanimatis diuinitas non capitur, ſed ſanctam Eccleſiam vbiq; replere rectè creditur. Quodq; magis dignum verumq; diuinæ maieſtatis eius eſt ſignum, ipſum eiuſdem Eccleſiæ caput impleut, ſicut ſcriptum eſt: Ieſus autem plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt a Iordane. Diuinã igitur eius vbiq; teſtamur eſſe præſentiam, cantando in introitu: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum, iam dicto ſenſu binus enumerationis illud reſpiciente, quod Eccleſiam adhuc paruulam, ſed toto orbe terrarũ diffundendã, id eſt, Chriſti diſcipulos repleuit, progenitis in ore eorum pro ſigno vniuerſis orbis terrarum linguis. Quod vero ſequitur: Et hoc quod continet omnia, ſcientiam habet vocis: cur ſapientia dixerit, manifeſtum eſt, ex eo quod addidit: propter hoc qui loquitur iniqua, non poterit latere: vel quod præmiſit: & non liberabit maledictum a labiis ſuis, quoniam renum illius teſtis eſt Deus, & cordis eius ſcrutator eſt verus, & linguæ illius auditor. Per quæ conſtat ſic eſſe dictum, ſcientiam habet vocis, ac ſi dixiſſet, nouit, qua mente quiſque loquatur. Veruntamen in ratione præſentis officij ſcientiam linguarum reſpicit, quarum diuerſitatem dando fidelibus ſuis magnificè probauit, ſcientiam ſe habere omnium per quæ poteſt vox humana variari.

Sapien. 1. Spiritus ſanctus repleuit orbẽ terrarum. Luc. 4. Spiritus ſanctus ſcientiã habet vocis. Sapien. 1.

Quod ſancti Spiritus effuſio, totius ſit diuini operis confirmatio. CAP. XXIII.

BEnè ſupradicto ſancti Spiritus operi congruit hæc offerenda: Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. Nam vt nouerimus, quia Spiritus ſancti effuſio totius diuinitatis confirmatio ſit, hoc primo dicendum eſt, quod ante aduentum eiuſdem ſancti Spiritus in Apoſtolis ſuis Dominus operatus ſit, fidem vtique in illis operatus eſt, quæ ex ore Petri pro omnibus ſonuit: Tu es Chriſtus, filius Dei viui. Sed hæc quam infirma fuerit, antequam Spiritus ſanctus adueniret, cunctis liquet ſcientibus, quia Petrus, idem Apoſtolorum

Pſal. 67. Fides Apoſtolorũ ante aduẽtũ ſpiritus ſancti infirma. Luc. 22. Ioan. 21.

princeps, vnius ancillæ voce territus, illum, quem, vt iam dictum eſt, Chriſtum filium Dei viui confeſſus fuerat, ſe noſſe negauit. Vbi vero ſpiritus huius donum accepit, nec Romani principis imperium timuit, ſed vſq; ad mortem confitens, eadem morte ſua Chriſtum clarificauit. Fidem igitur Spiritus ſanctus in Apoſtolis confirmauit atq; ideo bene vt dictum eſt, in offerenda canimus: Confirma Deus hoc, quod operatus es in nobis, vt per eundem ſpiritum fides eadem in nobis confirmetur, ſubiungentes, à templo tuo, quod eſt in Hieruſalem, id eſt, ab Eccleſia Apoſtolica, quæ vtique cœpit ab Hieruſalem, id eſt, a Iudæa, ſicut alibi loquitur ipſe Dominus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Per eundem, inquam, ſpiritum confirmari poſcimus, quia præter hunc quicquid credimus, quicquid baptizamur, quicquid molimur, infirmum & vacuum eſſe comprobatur. Nam & cæli, ſcilicet ordines ſupernorum ſpirituum, in eo quidem firmati ſunt verbo Domini, vt in ſua natura rationales eſſent & æterni, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum firmata eſt: quia in ſimilitudine Dei, id eſt, in ſanctitate perſiſtunt. Vnde alibi ſcriptum eſt: Spiritus eius ornauit cælos.

Cõfirma hoc Deus &c. Pſal. 67. Ioan. 4. Iob. 24

A B

In reliquis preſentis hebdomadæ officiis, cùm penè omnia ſancti Spiritus nomen perſonent & gratiam, ſola poſſunt Euangelia facere quæſtionem, quid ad aduẽtus eius pertineant ſolennitatem. Quapropter de illis breuiter aliquid dicendum eſt, ad hoc duntaxat, vt eorum, cum ſingulis officiis, quibus deputata ſunt, appareat concordia.

De officio ſecundæ feriæ.

CAP. XXIIII.

C

Feria ſecunda legitur hoc Euangelium: Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam, & reliqua. Hoc quod dictum eſt, non quidem per ſe citius liquet, quid ad præſentem pertinet ſolennitatem, ſed quæ præmittitur lectio Actuum Apoſtolorum, conſiderata, confeſtum quaſi luminis radius cauſam eius elucidat. Loquẽte, inquit, Petro, cecidit Spiritus ſanctus ſuper gentiles, qui audiebant verbum. Et obſtupuerunt ex circunciſione fideles, qui venerant cum Petro, quia in nationes gratia Spiritus ſancti effuſa eſt, &c. Idcirco namque prædictum Euangelium cum hac ponitur lectione Actuum Apoſtolorum, vt comprobetur hoc opus Spiritus ſancti, quo gentibus pœnitentiam ad vitam dedit, non eſſe factum mutabilitate conſilii, cùm filius antequam pateretur, idem voluerit, licet per ſeipſum tunc gentibus prædicare noluerit, imò diſcipulos mittens dixit eis: In viam gentium ne abieritis: Nam quod hic ait Petrus: In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi: Hoc in Euangelio teſtatur filius Dei dicens, miſſum ſe eſſe, non ad iudicium, ſed ad ſalutem totius mũdi, & ſubiungens, abſq; diſtinctione Iudæi atque gentilis: vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam, & cætera quæ ſequuntur. Adeò nihil quidem per ſe gentibus prædicauit Chriſtus, ſed de illarum ſalute ſuiq; apud illas glorificatione multa prædixit. Sic Iſaac nihil quidem per ſeipſum iuniori filio ſuo Iacob de afferendis ſibimet cibis mandauit, ſed per concorporalem illi Rebeccam Iacob ſubintroductus eſt, cùm ille benedictionem Eſau primogenito ſuo dare diſponeret. Nam Iſaac Chriſtum, Eſau populum Iudaicum, Iacob gentilem, Rebecca mater ſignificat ſancti Spiritus gratiam. Rebecca namq; conſulente, id eſt, ſancto Spiritu conſilii prouidente, iunior ille filius, ſ. gentium populus, ingreditur ad Iſaac, videlicet ad Chriſtum, tardante foris Eſau, & occupato in venationibus, id eſt, priore populo intento cæremoniis carnalib. Ingreditur, inquã, iunior populus cum obſeruatione decem mandatorum legis, quæ tradita ſunt populo priori, & ſcientia legis & prophetarũ peror natur, velut ille Iacob à matre indutus eſt

Euãgelium Ioan. 1. Epiſtola Actor. cõuenitur Epiſtola cũ Euãgelio. Act. 10. Math. 10. Gen. 27. Myſteriũ veteris hiſtoriæ de Iſaac. Galat. 5.

D E

valdè bonis veſtib. Eſau, habens circa manus collumq; pelliculas hædorum, i. apertam proferens confeſſionem peccatorum, ciboſq; offerens, i. fidem, quæ operatur per dilectionem, eandem præripit benedictionem, quæ in Apoſtolos deſcendit, ſicut audiuimus in ſupradicta lectione. Adhuc loquente Petro cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes, qui audiebant verbum, & erant loquentes linguis & magnificantes Deum.

Actor.

Magnitudinem tantæ benedictionis hic introitus innuit: Cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra melle ſaturauit eos. Per hoc enim felicitas gentium innuitur, quæ per Spiritum ſanctum, interiorem ſacræ ſcripturæ tanquam homines rationales, percipiunt medullam, cùm Iudæi carnales, tantum exteriorem, vt irrationalia pecora, ſectentur paleam. Sermo namque diuinus frumentum eſt, in quo literæ ſuperficies, palea, ſenſus vero ſpiritualis qui a nobis quæritur, medulla eſt. Vnde liquet, quod Spiritus ſanctus quaſi pinguedo diuinæ ſubſtantiæ ſit, de quo in Pſalmo datur: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, quia videlicet eius inſpiratio verbi Dei pinguedinem noſtris animabus inſerit. Cibauit, inquam, Eccleſiam de gentib. ex adipe frumenti, vt dictum eſt. Saturauit etiam eos melle fluente de petra, id eſt, doctrina & ſapiẽtia & ſolutione arcanorum, quæ præceſſerunt de Domino Ieſu, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Propter quod de eodem ſpiritu in communione dicitur: Spiritus ſanctus docebit vos quæcunq; dixero vobis. Offerenda, intonuit, non dubie ad hoc ipſum congruit, quia per Spiritum ſanctum apparuerunt fontes aquarum, id eſt, intellectæ ſunt ſcripturæ prophetarum.

Pſal. 80. [illegible] Eccleſia pro [illegible] Coloſſ. 2. Ioan. 14.

Quod Spiritus ſanctus extra Catholicam non datur Eccleſiam. **CAP. XXV.**

In officio tertiæ feriæ prædicatur nobis, extra Catholicam Eccleſiam nõ poſſe dari Spiritum ſanctum: ſoliſque Apoſtolicæ fidei præſulibus eſſe datum vt per impoſitionem manus ipſorum hi, qui confirmandi vel ordinandi accedunt, accipiant eiuſdem Spiritus ſancti donum. Sic enim habet, quæ in hoc officio poſita eſt, lectio Actuũ Apoſtolorum: Cùm audiſſent Apoſtoli, qui erãt Hieroſolymis, quia recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrũ & Ioannem: Nondũ enim in quenquam illorũ venerat Spiritus ſanctus, ſed baptizati tantùm erãt in nomine Domini Ieſu. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant Spiritum ſanctum. Et vt ſciamus non niſi per Apoſtolicæ fidei ianuam intrari debere in ſanctam Eccleſiã, nec aliter accipi Spiritus ſancti gratiam, cõgrue lectioni huic coniungitur hoc Euangeliũ, in quo Dominus ait: Amen amen dico vobis, qui nõ intrat per oſtiũ in ouile, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro, &c. Paſſim per libros patrum ſententiæ reperiuntur, quibus confirmatur, taliũ ſacramenta, ſpeciem quidem pietatis habere, virtutem autẽ eius abnegare: quomodo palmes cum fuerit abſciſſus de vite, palmes quidem eſt, ſed iam fructificare non poteſt: & manus cùm abſciſſa fuerit de corpore, manus quidẽ eſt, ſed corporis vitam, ſenſumq; in ſe retinere non poteſt. Quapropter cùm baptizati a talibus, ad Catholicam reuertuntur Eccleſiam, non quidem repetitur in illis lauacrũ carnis: ſiquidem baptizati ſunt in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti: multæ quippe hæreſes ſic quoq; baptizant, ſed per impoſitionem manuũ accipiunt Spiritum ſanctum, quem foris (vt dictum eſt) accipere non poterant. Hoc igitur, vt ſupradictum eſt, officio declaratur, foris non dari Spiritum ſanctũ, ſed intus per Epiſcopos, quorum eſt manus imponere, ex ſucceſſione Apoſtolorum, quorũ & illa vox eſt introitu, manus imponentium & dicentium: Accipite iucunditatem gloriæ veſtræ, gratias agentes Deo, qui vos in cæleſtia regna vocauit. Quod de apoſtolicis ſumptum epiſtolis parce à litera detortũ eſt. Nam pro eo quod Dominus ait: Accipite Spiritum

ſanctum

Extra Eccleſiã apoſtolicam non datur Spiritus ſanctus. Actor. 8. Non intratur in ouile niſi per fidem Apoſtolicam. Ioan. 6. 2. Tim. 3. Ioan 15. Reconciliatio per manus impoſitionem.

Accipite iucunditatem gloriæ veſtræ. Ioan 10. 2 Cor. 1. Ephes. 5.

ſanctum, iſti verecunde vtentes eius vice dicunt: Accipite iucunditatem gloriæ veſtræ: Siquidem Paulus ad Corinthios ſcribens, qui ab eiuſmodi furibus & latronibus quos in ſupradicto Euangelio Dominus percutit, multifariè ſubuerſi fuerant, id eſt, à pſeudo Apoſtolis, quia gloria veſtra ſumus ait: Et in alio loco: Gratias, inquit, agentes Deo, &c. Catholicorum quippe atque orthodoxorum gloria eſt, quod per oſtium intrauerunt ouile ouium, id eſt, per fidem illorum, qui non ſuam, vt hæretici, ſed Dei gloriam in Spiritu ſancto quærunt. Vnde & in communione canimus: Spiritus qui à patre procedit, ille me clarificabit. Quod idem eſt, ac ſi dixiſſet: Spiritum, qui à patre procedit, quicunque dabunt vel accipient, non ſuam, ſed Dei gloriam vel glorificationem quæret: In offerenda quoque, Portas cœli aperuit Dominus, donum ſancti Spiritus prædicatur, quo ſcripturæ ſacræ Apoſtolis, & per Apoſtolos nobis apertæ ſunt, vt manna verbi Dei plueret nobis Dominus in abundantiam, quorum auctoritate Eccleſia Catholica ab inſurgentibus in ſe hæreticis exaltatur, ſicut in ſequenti verſu canimus.

Ioan 16. Gloriam Dei catholici hæretici ſuam quærũt.

Quod ieiunium æſtatis ipſa Pentecoſtes hebdomada celebrandum ſit.

Cap. XXVI.

Rom. 5.

IN officio quartæ feriæ prædicamus eam, quæ per Spiritum ſanctum data eſt, Eccleſiæ multiplicem ſcientiam, conſonantibus maximè his, quæ ieiunio deputatæ ſunt Euangelicis ac propheticis lectionibus. Illæ namque lectiones trium dierum ieiunii magis conſonant officiorum partibus reliquis, non ſolum ſenſu, ſed interdum & litera, vt ille introitus: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, qui de lectione Epiſtolæ, quæ ieiunio deputatur, ſumptus eſt. Vnde ſatis Eccleſiaſticè & hoc Romana cenſet auctoritas, vt ſemper in hac ſacra Pentecoſtes hebdomada, ſiue tardius ſiue temperius termini occurrant, ieiuniorum celebretur ſolennitas: quod ab antiquis quoque præfinitum eſſe Apoſtolicis, non dubia teſtantur ipſorum ſcripta. Non enim ab illis tradita eſt noua hæc allegoria, ſecundum quam viſum eſt quibuſdam noſtrorum, à prima hebdomada Martii tres obſeruare hebdomadarum τετράδας, vſque ad Natale Domini ad ſimilitudinem trium τεσσαρεσκαιδεκάδων, quas Matthæus in Chriſti generatione contexuit: Sed quia primum ieiunium veris, ſecundum æſtatis eſt, & terminus quadrageſimæ nunquam ante veris initium, Pentecoſtes vero nunquam ante æſtatis occurrit introitum: placuit iure venerandæ matri Romanæ Eccleſiæ, in prima quadrageſimæ hebdomada, & in ipſa Pentecoſtes ſolennitate, ieiuniorum eorundem officia præfigere, nec vnquam propter velocitatem aut tarditatem terminorum eadem confundere. Nec vero contriſtat aut obſcurat, ſed magis illuſtrat obſeruantia ieiuniorum, illam de aduentu ſancti Spiritus ſolennitatem: quippe quia delitiæ ſancti Spiritus, delitiarum carnalium faſtidium important electorum mentibus: & quia ſponſus ablatus eſt, ieiunandum eſt filiis eius, hoc Spiritu ſancto Paracleto ſic ſuam diſpenſante gratiam & conſolationem, vt delectentur gemitibus inenarrabilibus, gementes vt columbæ, gemitumque pro cantu habentes. Igitur hæc officia ſecundum ieiunium, quomodo ſuis in partibus conſonent, breuiter eſt aperiendum.

Ieiunium Pentecoſtes rationabiliter ab Eccleſia Romana conſtitutum.

Ieiunium non contriſtat ſolennitatem Spiritus ſancti.

Matt. 9. Rom. 8. Mich. 2.

De officio quartæ feriæ. Multiplicem Eccleſiæ ſcientiam per Spiritum ſanctum eſſe datam.

Cap. XXVII.

PRimo officium quartæ feriæ, multiplicem, vt ſupradictum eſt, prædicat Eccleſiæ ſcientiam: qui

iuxta quod ait Daniel, pertranſibunt plurimi & multiplex erit ſcientia: ſtudio virorum illuſtrium, qui Spiritu ſancto illuminati ſunt, de libris Moyſi paucisque prophetarum ſcriptis tanta creuit copia librorum, vt nos legentes, tanquam laſſi conuiuæ, plura relinquentes, videamur abſiſtere. Hoc myſticè ſanctum nobis innuit Euangelium, de quinque panibus & duobus piſcibus ſatiatis quinque millibus hominum, & duodecim cophini ex fragmentis impleti ſunt. Aucti ſunt enim Domini benedictione, ſancti Spiritus effuſionem ſignificante: quo dato, lex & prophetæ inter ſtudia tractantium, ſicut illi panes inter ora comedentium multiplicati ſunt. De quo ſpiritu in lectione prima dicit ſapientia: quia ſpiritus Domini repleuit orbem terrarum, &c. Et Eſaias in lectione ſecunda: Noli timere ſerue meus Iacob, & rectiſſime quem elegi. Effundam enim aquam ſuper ſitientem, & fluenta ſuper aridam. Et exponens quid dixerit: effundam, inquit, ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictionem meam ſuper generationem tuam. His conſone præcinit introitus: Deus cum egredereris coram populo tuo, iter faciens eis, habitans in illis. Hic ſiquidem particulatim de Pſalmo 67. ſumptus eſt, qui Pſalmus totus de exaltatione Chriſti, & Eccleſiæ glorificatione compoſitus eſt. Nam per prædictam ſcientiam, & cætera chariſmata Spiritus ſancti, egreſſus eſt Deus, id eſt, notus factus eſt in conſpectu populi Chriſtiani, proſperum iter faciens eis, remotis videlicet priſtinis errorum laqueis. Et quia prædicti doctores ſancti, quorum & illa vox eſſe poteſt in offerenda: Meditabar in mandatis tuis quæ dilexi valde: qui meditando diligenter ſacras expoſuerunt ſcripturas, idipſum dicunt omnes, & non ſunt in eis ſchiſmata: bene in communione recitatur eis illud Domini dictum, quod amplectuntur ipſi: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.

Dan. 12. Ioan. 6. Eſa 44. Sap. 1. Pſ. 67. Pſ. 118. 1 Cor. 1. Ioan. 14.

De officio ſextæ feriæ. Synagogam per fidem eſſe reſuſcitandam.

Cap. XXVIII.

FEria ſexta pulchro & mirabili myſterio ſignificatur in Euangelio nobis illud, quod futurum de ſynagoga ſperamus, videlicet quod tandem per fidem Chriſti ſuſcitanda ſit, quæ nunc præ inuidia mortua eſt, ex quo Spiritus ſancti gratia venientem de gentibus Eccleſiam ſuſcepit. Mulier namque, quæ à fluxu ſanguinis, tactu fimbriæ veſtimenti Saluatoris, ſanata eſt, Eccleſiam de gentibus archiſynagogi filia, quam idem Dominus reſuſcitat, ſynagogam: quæ nunc [vt dictum eſt] per infidelitatem mortua eſt, ſignificat. In quo illud mirabile valde eſt myſticumque, quod quandoque filia nata eſt archiſynagogi, tunc mulier iſta cœpit infirmari, & quando hæc ſanata eſt, tunc illa obiit. Sic enim ſcriptum eſt in Euangelio: quia puella erat annorum duodecim, & mulier fluxum ſanguinis patiebatur annis duodecim. Quid pulchrius: quid conuenientius? Nam quando in Abraham, Iſaac & Iacob ſynagoga natus eſt, gentilitas ſordibus idololatriæ tanquam fluxu ſanguinis, cœpit languere. Et quoniam trahente & ſuſcipiente Spiritu ſancto teſtificatus eſt in Cornelio, hæc ſanata eſt: tunc ſynagoga inuidens, & indignam vitæ æternæ ſe iudicans, mortua eſt. Sed iterum reuiuiſcet, poſtquam plenitudo gentium ſubintrauerit, quod præſenti fractura prædicatur gratia Spiritus ſancti. Huic in præeunte prophetica lectione datur ſub nomine ciuitatis ſuæ Sion: Exultate filię Sion, & lætamini in Domino, qui dedit vobis doctorem iuſtitiæ, deſcendere faciat ad imbrem matutinum, & ſerotinum in principio. Per imbrem matutinum & ſerotinum doctrinam ſignificat Euangelicam, quæ illis & primo tempore tanquã matutinus imber, nulla eſt;

Matt. 9. Marc. 5. Act. 10. Act. 15. Rom. 11. Ioel 2.

Ioan. 6 & nouiſſimo tanquam ſerotinus, mittenda eſt. Et co- A *Pſal. 70* medetis, inquit, veſcentes, & ſaturabimini, & laudabitis nomen Domini Dei veſtri, qui fecit vobiſcum mirabilia. Comedetis, inquam, non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam: de quo ad introitum in perſona eius, quæ ſuſcitanda eſt, dicimus: Repleatur *Luc. 8.* os meum laude tua, &c. Quapropter nec illud à myſterio vacat, quod cum puellam Dominus ſuſcitaſſet, additum eſt: Et iuſſit illi dare manducare; Refecta enim interius dicet id, quod in offerenda canimus: Benedic anima mea Domino, &c. Et tunc magis vniuer- *Pſal. 102.* ſaliter impletum erit, quod in communione canimus: Spiritus vbi vult ſpirat, videlicet habens poteſtatem, cum vult, vadere ad gentes, & iterum venire ad Iudæos, *Ioan. 3.* vbique ſua ſe voce prodens, quia nemo poteſt dicere, Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto.

De officio ſabbati: Duos populos gentilem & Iudaicum pacem & concordiam habituros.

Cap. XXIX.

SAbbati officio, duorum concordia populorũ præſignatur, Iudæi ſcilicet atque gentilis, qui tandem vno eodemque ſpiritu ſe illuminatos profitentes, agnitum ambo ſine controuerſia ſequentur Chriſtum. Duo *Matth. 20.* namque cæci, qui in Euangelio referuntur illuminati, hos duos ſignificant populos, quod ex præeunte lectione Epiſtolæ manifeſtum eſt. Quibus enim niſi Iudæorum pariter & gentium, duobus contra ſe inuicem rixantibus populis Paulus ait: Iuſtificati igitur ex fide pacem habemus ad Deum, per Dominum Ieſum Chri- C *Rom. 3.* ſtum. Quod ſuperiora legentibus atque intelligentibus clarum eſt, vbi longa & valida diſputatione cauſatur Iudæos & Græcos omnes ſub peccato eſſe, nec iſtos excuſabiles eſſe propter ignorantiam Dei: nec illos iuſtificari potuiſſe ex operibus legis, & omnibus æquè neceſſariam eſſe Chriſti gratiam. Quibus omnibus ſub peccato concluſis tandem infert, Iuſtificati igitur ex fide, &c. Itaque duo cæci illuminati, myſticè duo ſunt populi, quorum & illa vox eſt in introitu ſumpta de prædicta lectione Epiſtolæ: Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per inhabitantem ſpiritum eius in nobis: Adeo ieiunium fieri præſenti hebdomada, ratio vel auctoritas exigit, vt maximè officiis conſonent lectiones, & Euangelia ad ieiunium pertinentia. Sed & lectiones quinque ſi conſiderentur, Spiritus ſancti gratiam teſtantur, omnes quidem ſignificationibus rei D competentibus, quædam autem apertis vocibus, vt hæc *Ioel. 2.* prima Ioëlis prophetæ: Effundam de Spiritu meo ſu- *Leuit. 23.* per omnẽ carnem, &c. Secunda quoque, qua dicitur: Numerabitiſque ſeptem hebdomadas plenas vſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ: præſentem ſolennitatem contingit, quam numeratis à Paſchæ die ſeptem hebdomadibus, pro aduentu Spiritus ſancti celebramus, quæ magna, & apud antiquos in memoriam datæ legis feſtiuitas hebdomadarum erat, & apud nos in memoriam datæ gratiæ, id eſt remiſſionis peccatorum iucundus iubilæus eſt. Et quia poſt factam duorum concordiam populorum in breui Dominus venturus eſt, rectè filiis abſentiam ſponſi deflentibus, & cum deſiderio reditum eius expectanti- A bus, illa conſolantis verba in communione canimus: *Ioan. 14.* Non vos relinquam orphanos, veniam ad vos iterum, & gaudebit cor veſtrum.

Quod ſingula officia, quæ prædicta ſunt, ſingulis ſancti Spiritus donis conueniant.

Cap. XXX.

NVnc in quo ſingulis donorum Spiritus ſancti ſingula conueniant officia, breuiter perſtringendum *Ioan. 7.* eſt. Prima duo ſabbati & ſequentis diei Pentecoſtes officia, ſpiritum ſapientiæ & intellectus prædicant. Sapientiam namque & intellectum Apoſtolis dedit, vt ſicut ſabbato cantamus: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ: & intelligerent ſcripturas, ſicut ipſa B die Pentecoſtes legimus, Domino promittente: Para- *Act. 4.* cletus autem Spiritus ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, quæcumque dixero vobis. Eoſdem enim & ſapientes, qui noſſent, quando deberent proferre ſermonem: & intelligentes vt ſcripturarum myſteria non ignorarent, qui hactenus idiotæ fuerant, & ſine litteris, cœleſte magiſterium reddidit.

SEcundæ feriæ officium ad ſpiritum conſilii pertinet, quia de aſſumptione gentium Deum collaudant, quorum ſalus dum in ſecreta Dei voluntate eſ- *Act. 10.* ſet, ipſi Apoſtoli illud ignorabant conſilium, donec Petro diceretur in exceſſu mentis: Quod Deus ſanctificauit, tu ne commune dixeris: quo loquente poſtmodum, cecidit Spiritus ſanctus ſuper omnes qui audiebant verbum, quod ideo, vt ſupradictum eſt, commemorat officium.

FEriæ tertiæ officium, Apoſtolos & eorum ſucceſſores commendat in eo, quod aduerſus fures & latrones, qui aliunde aſcendunt in ouile ouium, id eſt, *Ioan. 10.* aduerſus pſeudo apoſtolos vel hæreſiarchas, confortati ſpiritu fortitudinis audent, dum cauſa expoſcit, & dicunt: Nam gloria veſtra ſomus: & gloriantur non inſipienter, ſed veritatem dicentes: Quapropter hoc officium ad ſpiritum fortitudinis pertinet.

QVartæ feriæ officium ſpiritum ſcientiæ prædicat, *Ioan. 6.* quod maxime ex Euangelio claret, quo benedictione Domini panes multiplicati referuntur, de cuius rei myſtico ſenſu ſuperius iam dictum eſt.

SExtæ feriæ officium reſpicit ad ſpiritum pietatis. Opus enim pietatis, quod Dominus puellam reſuſcitat, iubetque dari ad manducandum: imo quod per *Luc. 8.* D illud ſignificatur, quia mortuam nunc ſynagogam, in fine reſuſcitans per fidem, replebit os eius laude, vt piam eloquatur iuſti iudicii Dei confeſſionem.

SAbbati officium ad ſpiritum timoris pertinet, quia videlicet cum duo cæci ſupradicti, id eſt, duo popu- *1. Pet. 4.* li ſuum pariter agnouerint illuminatorem, prope erit dies iudicii, quæ cauſa timoris & tremoris erit etiam electis.

Nec mirum hunc ordinem officiorum deſcendendo à ſpiritu ſapientiæ ad ſpiritum timoris deduci: Paſchalis vero hebdomadæ officia aſcendendo à ſpiritu timoris ad ſpiritum ſapientiæ perduci, quia per hæc deſcenſus ad nos Spiritus ſancti, per illam vero noſter aſcenſus ad ipſum digeſtus eſt, quod plenius dictum eſt in eiſdem paſchalibus officiis.

FINIS LIBRI DECIMI.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS,

LIBER VNDECIMVS.

Cur poſt ſolennitatem Sancti ſpiritus, officium de ſancta Trinitate ponatur.

Cap. I.

CELEBRATA ſolennitate de aduentu ſancti Spiritus, ſtatim eueſtigio gloriá ſanctæ Trinitatis Dominicæ ſubſequentis officio, recta diſpoſitione concinimus, videlicet quia poſt aduentum eiuſdem Spiritus ſancti, prædicari ſtatim, & credi, & in baptiſmo celebrari cœpit fides & cõfeſſio nominis Patris & Filii & Spiritus ſancti. Nã antea præſente in carne Domino, nuſquam nominis huius diſtinctioné apertè traditam vel obſeruatã legimus, niſi cum poſt reſurrectioné ſuam ait diſcipulis ſuis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Sed tunc quidem hæc regula tradita eſt, nunc auté primum actu exhibita, vbi ipſa die Pentecoſtes primitus in tribus millibus Eccleſiæ baptiſma celebratum eſt. Sicq; cœpit innoteſcere turris fortitudinis, nomen Domini, propugnantibus magni Dauid regis Chriſti ducibus ipſo quidé corporaliter abſente, ſed per diuinitatis præſentiam totá belli ſummam regente ac diſponente, ſummaque cura nitétibus fidiſſimis eius ducibus dum capitur ciuitas aduerſa, vt non ſuo, ſed eius nomini adſcribatur victoria, quemadmodum & Dauid illi dictum legimus à duce ſuo, obſiſtente Rabath filiorum Amon.
2. Reg. 12. Congrega populum & obſide ciuitatem, quia capienda eſt vrbs, ne cum capta fuerit, nomini meo adſcribatur victoria.

De quo & ſubditur, quia tulit, diadema regis eorum de capite eius, & impoſitum eſt ſuper caput Dauid. Pro regis eorum, in Hebræo ſcribitur Melchom. Vnde Hieronymus: Rex eorum vocatur idolum eorum, quod hic vocatur Melchom, cuius diadematis aurum cõflaſſe & purgaſſe dicitur Dauid ſecundum legem, & feciſſe inde ſibi diadema, quod hic poſitum ſuper caput eius dicitur. Sic vtique cultum idolorum tulit noſter Dauid, & de ſummis principibus illa colentibus tanquam de diademate illorum ſe atq; Eccleſiam ſuam coronauit. Vnde eidem Eccleſiæ ſuæ dicit in Canticis:
Cant. 4. Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.
2. Reg. 11. Nam & tunc tulit idem Dauid vxorem Vriæ Ethæi, ipſumque Vriam fecit occidi, ferentem in manu ſua ſcriptam ſuæ mortis ſententiam, graue quidem committens piaculum ſecundum rem geſtam, ſed grande præſignans myſterium, per Chriſtum regem vere manu fortem atque deſiderabilem ſuo tempore peragendum. Sic enim hic verus Dauid Dominus noſter, cum in ſolario domus ſuæ deambularet, id eſt, in paternæ maieſtatis ſolio iam regnaret poſt meridié, id eſt, poſt paſſionis ſuæ pondus & æſtum, iamque miſiſſet Apoſtolos ſuos ad prædicandum cunctis gentibus quæ hic per
Rom. 7. Rabath ciuitatem filiorum Amon figurantur, vidit legem, quam dederat per Moyſen: ſanctam quidem & bonam, ſed inutiliter carnali populo cohærentem, ſicut infructuoſo coniugio Berſabeæ, pulchra quidem valdè, ſed ſterilis iuncta erat Vriæ Ethæo. Tollenſque eam, ſcilicet legem ſacram, & ſpiritu ſuo ſenſum eius copulans, virum eius ſuperbum, ſcilicet Iudaicum populum, cuius ſuperbia ſignificatur per Vriæ vocabulum: Vrias enim interpretatur lux mea Dei: Lucem quippe Dei ac ſcientiam ille populus putabat ſuam eſſe propriam, tanquam Deus Iudæorum tamen ſit Deus, non etiam gentium. Rom. 3. Illum, inquam, carnalem populum hoc modo interfecit, ablato à corde eius interiore ſenſu, legis ſuæ literam ſolam in manu dereliquit, qua accuſante reus teneatur, ſicut ait ipſe Dominus: eſt qui accuſet vos Moyſes, in quo vos ſperatis. Ioan. 5. Hoc benè per illud figuratur, quod conſcriptam à rege Dauid mortis ſuæ ſententiam Vrias ipſe portare iubetur.

2. Reg. 11. Igitur celebrata, vt ſupradictum eſt, ſolennitate de aduentu ſancti Spiritus, quo accepto, ſtatim ſanctæ Trinitatis fidem prædicare cœperunt Apoſtoli: recte huius ſequentis Dominicæ tam nocturno quam diurno officio, nomen & gloriam prædicamus eiuſdem ſanctæ & indiuiduæ Trinitatis.

De cuius ſubſtantiæ vnitate, perſonarumq; trinitate, quia magni & Catholici patres magna & digna conſcribentes, ſua quaſi vt vindemiantes repleuere torcularia, nos quaſi colligendo racemos poſt vindemiatores, & ipſi in benedictione Dei ſperantes, nouiſſimi pro eadem fide verba Catholicæ pacis effari cupimus.

Quod nomen Patris & Filii & Spiritus ſancti propria veri Dei deſcriptio ſit. Cap. II.

NOmé Patris & Filii & Spiritus ſancti perfecta & integra vnius veri Dei definitio eſt, omnium quicumq; dicantur, vel aliquando dicti fuerint dii, ſiue in cœlo, ſiue in terra cunctam amputàs turbam, quorum omnium alii falſo dicti ſunt dii, quos vario errore deluſa gentilitas coluit, alii non naturaliter dii, ſed accidentali dono à vero Deo deificati, iuxta illud: Ego dixi, dii eſtis: & filii Excelſi omnes. Pſal. 81. Nam cætera quidem quamuis propria ſummæ & vnius diuinitatis nomina, humana præſumptio falſis diis affinxit, vt creatores atque rectores orbis terrarum immortales ac ſempiternos, cœleſtes atque omnipotentes eos nuncuparet, & ſimilia, quæ poëticis quoque figmentis inſerta dæmones paſcere conſueuere, vocabula illis imponeret. Eſa. 64. At vero nomen hoc à ſæculo non fuit auditum, nec homines de corde ſuo comminiſci potuerunt, videlicet quia ſignificatum eius oculus non vidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcédit. Solent quippe prius res intelligi, & poſt ad placitum nomina illis imponi, ſicut aiunt magni quoque philoſophi gentilium, ea quæ ſunt in voce, ſunt earum, quę ſunt in anima paſſionum notæ. Sed ſignificatũ ſupra dicti nominis Patris, & Filii & Spiritus ſancti, nullus eorum nouit, qui deos ſibi finxere, quos voluerunt. Rebus ergo quas deos appellauerunt, nomen hoc adinuenire vel imponere nequiuerunt. Solus ipſe Deus nomen ſibi hoc impoſuit, vbi dixit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti. Matth. ult. Cuius ſignificatum & ſi prophetę vtcumq; nouerunt, tamé ipſum nomen edicere non debuerunt, videlicet quia mundus adhuc infans, ipſum nominis capere non poſſet ſignificatum. Perfecta igitur, vt prædictum eſt, & integra veri Dei diffinitio eſt, nomen hoc Dei viui, manifeſtam faciens diſcretionem, quo pertineant hi, qui ſcriptum illud habent in frontibus ſuis, de quibus clamatum eſt

in Apocalypſi ab angelo aſcendente ab ortu ſolis, & habente ſignum Dei viui: Nolite nocere terræ & mari, (A) neque arboribus, quoadusque ſignemus ſeruos Dei noſtri in frontibus eorum. Tunc enim angelus ille ma- Apoc 7. Eſa. 4. gni conſilii clamauit quatuor angelis, id eſt, quatuor principalibus regnis, id quod ſupradictum eſt, quando clamore prædicationis euincente, factum eſt, vt reges quoque & imperatores ad finem conuerſi, non obſtarent docentibus & baptizantibus in nomine Patris & Filii, & Spiritus ſancti.

De ſignificato eiuſdem nominis Patris & Filii & Spiritus ſancti. CAP. III.

AD ſignificatum vero ſiue myſterium huius tanti nominis intelligendum, mundandus eſt, quo ſolo Deus videri poteſt, cordis oculus: ſicut cum ſolem iſtum aſpicere volumus, oculum corporeum à puluere (B) ſi forte incidit, mundare neceſſe habemus. Nã nomen quidem Patris & Filii, & Spiritus ſancti, carnales quo- 1. Cor. 13 que qui ſunt in Eccleſia, multæ quoque hæreſes, non ſolum carnis puluere cæcutientes, ſed & impietatis tenebris palpantes, nomẽ hoc memoriter tenent, & confitentur quia videlicet Euangelica auctoritate, quæ voce Domini tradita eſt, vtcumq; tenetur. At vero ſignificatum nominis, ab his tãtum, qui cordis oculos emũdauerunt, videtur nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem videbitur, cum venerit quod perfectum eſt. Qui ergo eiuſmodi ſunt, intelligunt per hæc pia naturæ vocabula Patris & Filii & Spiritus ſancti, veram & vnicam ſummæ diuinitatis gloriam, videlicet quia nunc & antequam quicquam faceret, vnus idemque, & ſolus erat Deus, ſed non deſertus (C) neque ſolitarius: ſolus inquam, ſed in ſubſtantia, ſolus & vnus, ſed non in perſona.

Quod his relatiuis nominibus magis quam ſubſtantialibus natura Dei ſignificatur.

CAP. IIII.

IPſum diuinæ naturæ arcanum his relatiuis magis quam quibuslibet ſubſtantialibus exprimitur nominibus. Subſtantialia namque dicimus nomina, quæ tribus æquè perſonis ſunt communia: qualia ſunt Deus, omnipotens, increatus, immenſus, æternus, & his ſimilia. Hæc autem relatiua ſunt, quia videlicet pater alicuius pater eſt, & filius alicuius filius eſt, & Spiritus ſanctus alicuius ſpiritus eſt. Sciendum vero quia relatio non æquè in omnibus conuertitur. Nam pater quidem ad filium refertur & conuertitur, quia pater filii pater (D) eſt, & filius patris filius eſt: ſpiritus autem ſanctus patris quidem & filii ſpiritus eſt, ſed non conuertitur. Non enim pater ſancti ſpiritus pater eſt, neque filius ſancti ſpiritus filius eſt. ſed idem ſpiritus ſanctus dicitur, & eſt donum, quo nomine relatio recte reciprocari poteſt. Donum quippe datoris donum eſt, & dator, doni dator eſt. His inquam relatiuis nominibus magis quam ſubſtantialibus commendatur nobis, quid amemus, laudemus, glorificemus. Quid enim creaturæ beneuolentie creatori ſuo magis cupiet, quam illud, vnde potiſſimum ipſe gloriatur dicens: numquid ego, qui alios parere facio, ipſe non pariam: ſi ego qui aliis generationem tribuo, ſterilis ero. Quod licet de adoptiuis di- Eſa 66. Rom. 8 Pſ 2. Tit. 3. ctum videatur filiis, principium laudis ab illius habet (E) genitura filii, qui ſolus naturalis eſt, cuius participatione alii fiunt adoptiui filii: quia ſolum illum pater, qui hæc loquitur, genuit: alios autem creauit, nec de ſua ſubſtantia genuit, ſed per gratiam ſuam regenerauit.

Cur tres perſonas confitentes, tres tamen Deos dicere prohibemur CAP. V.

ICcirco autem tres perſonas confitentes, tres Deos nihilominus dicere prohibemur, quia nec ipſa quæ prædicta eſt relatio, Deo per accidens euenit, nec aliud quodlibet accidens diuinæ ſubſtantię ſe interſerit. Non enim in his tribus perſonis vlla eſt diuerſitas, aut quantitatis, aut qualitatis, aut temporis, aut loci, aut faciendi, aut patiendi, aut ſitus, aut habendi. Quantitatis eo (A) quod ſubſtantialiter, tam Pater quam Filius & Spiritus ſanctus ęquè ſit immenſus: Qualitatis, eò quod item ſubſtantialiter æquè ſit ſanctus, iuſtus, & bonus: tẽporis eo quod æque ſine initio ſit: loci, quod æquè incircumſcriptus, & in omni loco ſit: faciendi, eo quod operatio Trinitatis æquè impermutabilis ſit: patiendi, eo quod æquè nulli ſubiacet paſſioni: ſitus eo quod æquè nulla teneatur poſitione locali, iacendi, aut ſedendi. Eius vero generis, quod dicitur, habere, eo quod numquam de Deo niſi figuratè prædicetur calceatus, armatus, coronatus, & his ſimilia. Vnde ergo numerus deorum in trinitate poteſt aſtrui, vbi deeſt accidentium multitudo, quæ ſola in his, quæ ſub eadem ſpecie ſunt indiuiduis numerum facit? Nam verbi gratia, cum ſit (B) homo ſpecialis vnus, & omnes homines ſpecie ſint vnus [vt ipſi quoque Gentiles perhibent philoſophi] ſcrutare quęcumque in indiuiduis numerum faciunt, & nihil omnino inuenies præter ſolam multitudinem accidentium. Sed hæc (vt dictum eſt) à diuinitate penitus aliena ſunt. Quapropter nec eſt cur, vel vnde dicatur pluralitas deorum.

Quod diuina ſubſtantia propter ſui ſimplicitatem nullis accidentibus ſubiacet.

CAP. VI.

CAuſa manifeſta eſt, cur ſubſtantia creatrix accidentia non ſuſcipiat, ſi primo attendas, cur eiſdem creata ſubſtantia ſubiaceat. Videlicet accidentibus idcirco ſubiacet, quia quæcumq; illa ſit, ex materia ſimul & ex forma conſiſtit, verbi gratia: velut artifex cum fa- (C) brili arte ſtatuam figurat, materia eius eſt æris ſpecies, forma vero, quæ eis inducta per artem effigies, ſcilicet imago imperatoris, aut ſi maluerit ſimulachrum Iouis. Ita quod ſtatuam nominamus, non eſt id quod eſt, quia non vnum aut ſimplum aliquid eſt. Sic nec ipſum æs, antequam in illo aliquid figuretur, ſimplum quid eſt, vtpote cuius materia terra eſt, multum ipſa differens, quæ videtur æris ſpecie. Ipſam quoque ſi conſideres terram, non eſt id quod eſt, vtpote quæ à forma nomen hoc habet: Dicitur enim terra, eo quod ſit grauis & ſicca. Suum autem eſſe ſumit ex hyle, quam dicunt materiam creatam informem. Similiter homo non eſt ſimpliciter hoc vel hoc, videlicet quia conſtat ex partibus, quæ ſunt anima & corpus, quas ſolubili vinculo nexas, proculdubio mors diſſociat. Sic & cæ- (D) tera quæcumque ſunt, ex materia ſimul & forma, vt dictum eſt, conſiſtunt, ideoq; accidentium multitudini ſubiacent, & mutabilia ſunt. At vero Dei ſubſtantia ſimplex eſt non formata, ſed ſolummodo forma, forma inquam, carens materia. Vnde neſcio quod ſancti Spiritus organum cecinit præmiſſum, confirmatum eſt cor virginis, in quo diuina myſteria angelo narrante cõcepit, ſtatim ſubiiciens: Te forma præ filiis hominum caſtis ſuſcepit viſceribus. Hoc vere Catholicus Eccleſiæ præcentor prædixit: Formam enim, id eſt, Deum, beata virgo caſtis viſceribus ſuſcepit, & hominem eadem forma ſpecioſum præ filiis hominum nobis protulit. Hoc vnum eſt quod formatum non eſt. Vnde ergo accidentibus ſubiaceat? Nam quod cętera ſunt mutabilia, de ſua, vt dictum eſt, trahunt materia. Hoc vnũ (E) ſine materia eſt, & ideo vere eſt, nulloque nixum eſt, quod eſt præ cunctis ſolidum, ſuper omnia pulchrum. Non poteſt quicquam ineſſe, præter id quod ipſum eſt, 1. Cor. nec enim poteſt accidentibus eſſe ſubiectum. Cumq; ſit ſubſtantia, non eſt ſuſceptibile contrarium, licet hoc non capit ſapientia mundi, quam hic idem Deus ſtultam fecit.

Quod relatio nominum Patris & Filii & Spiritus ſancti, nullatenus in Deo accidens ſit, licet relatio vnum de accidentibus ſit.

CAP. VII.

IGitur tres perſonas, vt ſupradictum eſt, confitentes, tamen tres dicere deos iure prohibemur, & quæcumque

eumque ſubſtantiæ nomina ſunt, numero plurali prędicare non debemus. A Solummodo perſonas triplicamus, quoniam ad hoc manifeſta relatione, id eſt, relatiuis nominibus; Patris & Filii & Spiritus ſancti rite compellimus. Sed hæc ipſa relatio, licet in multitudine accidentium ſecundum hominem recte computetur: ſciendum tamen, quia Deo nullatenus accidiſſe concedimus. Non enim ex tempore accidit Deo, vt pater eſſet, aut filium generaret, quemadmodum homini, qui longè ante in ſua ſubſtantia perfectus eſt, quam pater ſit, aut filium generet. Tranſeunda eſt tota hæc noſtræ mutabilitatis nebula, & purgato cordis oculo (ſicut initio iam dictum eſt) videndum eſt ſaltem per ſpeculum in ænigmate, quia longe aliter de Deo natus eſt Deus, quam de homine homo per carnis fluxum temporaliter & localiter naſcitur. B Ad quod nonnihil adiuuat, ſi nunc interim Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, aliis & ſubſtantialibus vocabulis exprimamus.

Dicimus itaque ſanctam Trinitatem eſſe, vitam, ſapientiam atque amorem. Nam Deum Patrem vitam dicimus, immortaliter in ſe viuentem: Filium Dei patris ſapientiam eius dicimus, ineffabiliter de corde eius genitam, conſubſtantialem & coæternam: Spiritum ſanctum dicimus amorem Patris & Filii, nihilominus conſubſtantialem & coæternum. Hæc autem ſubſtantiæ nomina ſunt. Pater namque ſubſtantialiter vita eſt, non viuificatum aliquid, vt homo ſiue animal quod viuificatum corpus eſt: non vt anima, quæ cum ſit viuẽs, non eſt ipſa vita, vnde multis perturbationibus eſt obnoxia, & vitæ ſuperioris indiga: C ſed ipſa vitæ ſubſtantia, ſubſtantia ſubtilis, lucida, mobilis, acuta, nullius, vt ſupradictum eſt, accidentibus ſubiecta, nullius indigens, omni vitæ rationali capabilis, nullius ipſa capax. Nam id, quod alterius capax eſt, craſſius vtiq; denſius atque corpulentius eſt eo, cuius capax eſt: vt vaſculum idcirco aquæ capax eſt, quia materia eius terra eſt, quæ profecto denſior atque corpulẽtior aquæ elemento eſt. Sed hæc vita, de qua loquimur, adeo cunctis ſubtilior atque prior eſt, vt rebus omnibus ex materia formaq; conflatis, ſicut iam ſuperius dictum eſt, forma ipſa ſiue materia ſit, atque ideo ſimplex, & id quod eſt, abſque omni mutabilitate permanens forma bona, lumen non illuminatum, ſed tamen illuminans; lumen, inquam, verum, fonſq; & origo ſempiterni luminis. Nullius ergo hæc vita capax eſt, D ſed tamen capabilis, cuius ad cõparationem cætera denſa atque corpulenta ſpirituum vaſcula ſunt. Sed ab hac vita in ſe viuente Deo capaci rationabilitate formata, eius capacia ſunt, vnde & beate ſanctequeviuunt. Filius vero item ſubſtantialiter ſapientia eſt, id eſt, non tantummodo ſapiens (quod dici poteſt, & de aliquo qui accidentali dono ſapientiæ participat) ſed ipſa ſapientiæ ſubſtantia. Nec idcirco dialecticorum vocibus vtimur, quod eorum vanitati ſanctam Trinitatem ſubiiciendam nullatenus arbitremur, ſed vt ſignificanda notis ſignificantionibus melius & compendioſius exprimamus. Nam illis concedimus quidem, in duo, ſ. in ſubſtantiam & accidens, omnia diuidentibus, ſed id quod eſt vltra omnia, extra omnia, & præter omnia, videlicet hanc ſapientiam, imo totam E beatam Trinitatem, eorum deſcriptionibus nequaquã ſubmittimus. Etenim ſubſtantia hæc nullatenus contrariorum ſuſceptibilis eſt, licet Deus, more noſtræ locutionis, nunc iraſci, nunc vero complacari dicatur.

Sap. 7. & 8. Et hæc Dei ſapientia, accidens quidem eſt homini: quoniam poteſt adeſſe vel abeſſe præter ſubiecti corruptionem, id eſt, præter humanæ ſubſtantiæ diminutionem vel abſumptionem. Sed in ſeipſa vere ſubſtantia eſt mobilibus omnibus mobilior, vbique attingens, omnia operans, cuncta diſponens ſpecioſa, ſuauis, lucida, generoſa, locuples omnium artifex. Hanc ſapientiam Dei eſſe filium, naturaliter ex illo genitum didicimus, credimus, & confitemur. Naturaliter inquam, non imaginarie vel per ſimilitudinem, quomodo filios A beati hominis interdũ accipimus opera eius: ſed quam naturaliter gignit homo hominem, tam naturaliter genitum accipimus ex Deo Deum, ex lumine lumen, genitum, inquam, non factum, natum non adoptatum, coæqualem, coæternum, conſubſtantialem. *Matt. 12.* Iccirco non conſequitur, vt cum homini datur hæc eadem ſapientia, filius cordis eius dicatur, niſi figurate, quomodo Dominus, quicumque fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe meus frater & ſoror & mater eſt. Non inquam, hæc ſapientia filius eius eſt, cui datur, ſed eius de quo vere nata eſt, à quo datur: quoniam & radius, quo noſtri oculi irradiantur, non noſter, ſed ſolis eſt radius. Illius eſt filius hæc ſapientia, qui illam non aliundè accepit, cuius de corde nata eſt, vt B ſplendor ex ſole, vt riuus ex fonte, & vapor ex igne.

Spiritus ſanctus nihilominus ſubſtantialiter amor eſt, id eſt, non tantummodo amans, quod dici poteſt & de aliquo, qui accidentali dono eiuſdem Spiritus participans, ſecundum quantitatem participationis amare incipit: ſed ipſa diuini amoris ſubſtantia eſt. Nec ideo caliginem noſter ſenſus vllam patiatur, quo minus hunc amorem ſubſtantiam veram atque perfectam arbitremur, quoniam humanæ ſubſtantiæ diuinus hic amor abeſſe vel adeſſe poteſt, præter aliquam eiuſdem ſubſtantiæ noſtræ abſumptionem, quoniam hic amor, homini quidem accidens, id eſt, accidentale donũ eſt: ſed in ſeipſo vera ſubſtantia eſt, viuida natura eſt, verus Deus. Qui iccirco propriè Spiritus ſanctus dicitur, cũ & Pater ſpiritus, & Filius ſpiritus ſit, & Pater ſanctus, C & Filius ſanctus ſit. Quia ſicut ſpiritus aëreus, verbi gratia, meridianus auſter, (hic enim Spiritum ſanctum ſignificabat, quia calidus eſt) ſicot inquam, meridianus auſter, à plaga ſua in oppoſitum ſeptentrionem tranſcurrit, & opportunos arentibus terris imbres aduehit, ſic iſte Spiritus ſanctus, operatione ſua, quæ ipſius propria eſt, à creatore procedens in creaturam rationalem ſupradictam eius ſapientiam inopi naturæ, prout vult Deus ipſe ac Dominus, infundit. Vnde & Spiritus ſapiẽtiæ dicitur, etiam extra diſpoſitionem vel ordinem, quo ſeptem eius gratiæ numerantur, ſpiritus inquam ſapientiæ ſanctus, vnicus, multiplex, ſubtilis, diſertus, mobilis, coinquinatus, certus, ſuauis, amans bonum, *Sap. 7.* acutus, humanus, benignus, ſtabilis, ſecurus, omnem habens virtutem, omnia proſpiciens.

D His igitur ſubſtantialibus nominibus, vt ſupradictum eſt, quæ ſunt vita, ſapientia, amor vel charitas: lis inquam, ad intellectum iuuamur, vt relationem, quæ in nominibus Patris & Filii & Spiritus ſancti conſiſtit, nullatenus ex tempore cœpiſſe vel ſuſpicemur. Nam cum pater, vt dictum eſt, vita ſit, & filius ſapiẽtia: quiſquis ex tempore cœpiſſe contendit nomen Patris, aut generationem filii, conſequitur, vt Deum aliquando ſine ſapientia, Deum inquam, inſipientem (quod dictu quoque nefas eſt) fuiſſe concedat. Sed hoc abhorret fides, anathematizat pietas, omnis deteſtatur creatura. Itaque non ex tempore, ſed ante omnia ſæcula Deus pater eſt, quia filius, id eſt, ſapiẽtia eius ſine initio cum illo eſt. Vnde ipſa eadem ſapientia dicit: Antequam E Deus quicquam faceret, aderam, cum eo cuncta componens, ludens cum eo omni tempore, ludens in orbe terrarum. *Prov. 8.* Et deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum. Cui par vel idem eſt illud: In principio erat verbum, *Ioan. 1.* & verbum erat apud Deum. & Deus erat verbum, &c. Rurſus cum Spiritus ſanctus amor ſit, quiſquis Patrẽ & Filium prius fuiſſe contendit, quam Spiritum ſanctum, conſequitur fuiſſe, quando neque filius patrem, neque pater amabat filium. Quod vel ſuſpicari dementiſſimum eſt atque impium. Nobis vèro ſuperuacaneũ eſt, teſtimoniis aſtruere, quod pater diligat filium, imo quod (ſicut ipſe ait) dilexerit eum ante mundi conſtitutionem, *Ioan. 17.* quia ſatis probabile, imo neceſſarium eſt, quod talis pater talem ſemper dilexerit filium.

Quod ait Sapientia, Ludens eram coram eo (ſcilicet Deo) in principio, idem eſſe quod de verbo dictum eſt. Quod factum eſt, in ipſo vita erat. A Cap. VIII.

AT tamen ne capitulum prælibatum ſub obſcuro reliquiſſe videamur, quem alium arbitrari poſſumus ludum, in eo quod ait Sapientia, Ludens eram co-
Prou. 8. ram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum: niſi huius, de qua loquimur, dilectionis gaudium? Ludus enim erat amabilis Deo patri videre in ſapientia ſua, quæ facturus erat, primo beatam cœli curiam pulchrãque rempublicam decus erat denis angelorum ordinibus diſtinguendam: deinde viſibilem mundi huius architecturam, ſphæricam cœli cameram, ſolemq; & lunam, lucida ſydera, aquas ſuperiores, aquas inferiores, omnes abyſſos, niues atque grandines, montes & colles, cunctamque terræ aream, mare, & omnia quæ in eis B ſunt, quicquid ſurſum volat, quicquid deorſum repit aut ambulat, beſtias & vniuerſa pecora, reges terræ, & omnes populos. Nam de his omnibus ait Euangeliſta,
Ioan 1. Quod factum eſt, in ipſo vita erat. Quid vero eſt, quod addidit, Et deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum? Quid, inquam, niſi quod iam tunc in eadem ſapientia praeuiſum
Prou. 8 ſum & hoc erat, vt in humana requieſceret natura, & caput hominum effecta, ſanctorum & ſapientium ſibimet conſociaret in ſuis deliciis agmina? Hæc inquam, videre antequam fierent, ludus erat Deo & ſapientiæ eius, ludus feſtiuus, ludus iucundus, ludus delicioſus. At vero de huiuſmodi gaudere, hæc omnia ſpectare cũ hilaritate, in cordis amplitudine, amor eſt ſapientiæ, amor ſtudioſus, amor ſanctus: quem ſupra ſanctum eſſe Spiritum diximus. Igitur quod ſapientia, quæ filius C eſt, de ſua dicit antiquitate æterna, ſimul & de hoc amore, qui Spiritus ſanctus eſt, neceſſario conceditur: videlicet, quia Dominus poſſedit eum initio viarum ſuarum, antequam quicquam faceret à principio, ab æterno ex antiquis, antequàm terra fieret, &c.

Quod fides catholica neque [vt Arius] ſubſtantiã ſeparet, neque [vt Sabellius] Trinitatis perſonas confundat.

Cap. IX.

ITa neque [vt Arius] ſubſtantiam ſeparamus, neque [vt Sabellius] perſonas in Trinitate confundimus, vtriuſq; erroris voraginem declinantes cum execratione, & via regia currentes, vela pandimus inſignia confeſſionis catholicæ. Alter enim eorum, filium patre minorem, & creaturam atque conuertibilem eſſe conten- D dens, impiè atq; ſceleratiſſimè creatori hoc auferre molitus eſt, quod ille creaturis à ſe factis omnibus, quæ viuunt tantum, quæque viuunt ſimul & ſentiunt, benignè largiri dignatus eſt. Sic enim ſingula diſtinxit, vt
Gen 1. in ſpecie ſua generarent, & non degenerarent: Germinet, inquiens, terra herbam virentem, & facientem ſemen iuxta genus ſuum, lignumq; faciens fructum, & habens vnum quodq; ſemen ſecundum ſpeciem ſuam. Item: Creauit Deus cete grandia, & omnem animam viuentem atque motabilẽ, quam produxerunt aquæ in ſpecies ſuas, & omne volatile ſecundum genus ſuũ. Ac
Gen. 1 deinceps: Producat terra animam viuentem in genere ſuo, &c. Tandem & hominẽ ſic plaſmauit, vt generaret [ſicut ſcriptum eſt] ad imaginem & ſimilitudinem ſuã. Sic fatuus ille, vt non videat quantã creatori irroget cõ- E tumeliam, quantamq; naturæ eius criminetur ſterilitatem atq; inopiam, vt creaturis ab eo factis, in genere ſuo ſemen afferentibus, nullũ ipſe creator generis ſui ſemen habeat, eodem vtiq; bono, quod aliis contulit, ipſe careat, ſterilis, deſertus atq; ſolitarius? Nonne ergo merito contra huiuſmodi derogatores queritur ipſe in Propheta, dicens: Nunquid ego, qui alios parere facio ipſe non
Iſa 66. pariã? & qui aliis generationem tribuo, ipſe ſterilis ero? Vnde.n. exemplar accepit, vt fœcunditatem ſuis daret creaturis, ſi in ſeipſo ſterilitate aridus exiſtit, ſi creans tã multa, nihil de ſeipſo generare valuit? Vt quid tãtopere tota nocte vitę pręſentis adoleſcentularũ oſtia circuit, ſibiq; poſcit aperiri: ſi non inſito ſibi naturaliter calet amore, ſi nõ genuino viret ſemine? Inſtat.n. & intrinſe- Apoc. 3. A cus, & ſuæ naturæ communionem eũ quem Spiritũ ſanctũ dicimus, vehementẽ ſpirat amorem, ſuumq; verbũ, iam filium, iamq; à principio & ab æterno natũ, & adhuc tamen, vt verè ſemen ſibimet inſitũ in multas coniuges, id eſt, in multas animas ſpargens, deorum quotidie multiplicat gentem, quibus ait Propheta: Ego dixi dii eſtis, & filii Excelſi omnes. Itemq; Euãgeliſta de illo vnico filio Dei, Deiq; verbo loquens: Quotquot autẽ Pſal. 81. receperunt eum, inquit, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. At ille, de quo ſupradictum eſt, Arius infelix, & Ioan. 1. quicumq; ſimilis eius animalis homo nõ percipiens ea quæ Dei ſunt, & ea ſola ſapiens quæ carnis ſunt, audiẽs Deo filium natũ, toto ſenſu inhæret carnis imaginibus conſequens eſſe contendens, quod vt filius generaretur 1. Cor. 2. B vel naſceretur, ſubſtantia patris defluxerit, & filius localiter ab eadem patris ſubſtantia traductus ſit, & hanc paſſibilitatis calumniam, quaſi conſequenter aduerſum nos redarguit. Itemque de filio ſubiit: Si natus eſt, erat profecto quando non erat. Et quaſi neceſſario de temporalitate cõcludens, coæternitatem patris filio, quantum in ſe eſt, auferre contendit. Sed de coæternitate vel conſubſtantialitate iam ſuperius dictum eſt. De argumento vero defluxionis vel diminutionis paternæ ſubſtantiæ, quam in generatione filii cõtendit, conſequenter intelligi oportere dicẽdum eſt. male illos, nimiumq; carnali ſenſu ſibimet illuſiſſe. Nõ enim à carne, quæ in propagando paſſibiliter defluit, argumentum ducere debuerãt in ratione diuinæ generationis. Rebus quippe diſſimilibus eadem non conueniunt. Quid autem tam C diſſimile, quam carni ſpiritus, & non quilibet ſpiritus, ſed omniũ ſpirituum creator ſpiritus? Deus.n. ſpiritus Ioan. 4 eſt, & eũ qui adorat, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Nobis ergo filium Dei naturaliter ex patre natum confitentibus, obiicere non debuerant, quod confeſſionem noſtram diuinæ ſubſtantiæ paſſibilitas, quæ in generatione carnis non abeſt, id eſt fluxus vel diminutio, conſequeretur. Nam eſt quidem aliqua ſimilitudo à carne ſumpta ad Deum qui ſpiritus eſt, ſacriſque inſerta ſcripturis, vt in canticis myſticiſq; prophetarum libris, ſub nominibus ſponſi & ſponſę, atq; viri & vxoris, ſed omnino figurate hoc. i. vt in eo quod litera ſonat longe aliud intelligas, ſ. in viro Deum, in ſemine Dei filiũ, i. eius verbum, in amore Spiritum ſanctum, in vxore creaturam rationalem, i. humanam animã, vel angelicã D ſubſtantiam. Sed eſt verior illa ſimilitudo, quæ ab interiore homine ſumpta, ſuis hoſtem telis reuerberat. Nam ſi ab homine ſimilitudo in Deũ conquiritur, inde ſumatur, vbi eius, ſ. Dei imago ſplendere probatur. Non autem corpus hominis formatũ eſt ad imaginẽ Dei, quod arbitrati ſunt hi, qui dicuntur Humaniformii, pro eo quod Deum humanam formã ſuſpicantes, immane ſimulacbrũ in templo cordis ſui collocauerunt, Nam cũ ſcriptum eſt: Cœlum mihi ſedes eſt, & terra ſcabellum Iſa 66 pedum meorum, conſequebatur opinionem eorum, vt Deus in cœlo tam vaſtus ſederet, vt terram pedibus tãgeret. Ab interiore ego homine econtrario argumentari licet, quod generatio filii Dei nullam paternę ſubſtãtiæ diminutionem fluxumve nos compellat recipere.

E *Qua ſimilitudine valeat intelligi, filium abſq; fluxu vel diminutione paternæ ſubſtantiæ potuiſſe naſci.* Cap. X.

COnſilium itaq; vel artem in hominis anima ſitam, operępreciũ eſt aduertere, qualiter ab anima abſq; diminutione eius in auditorem quempiam vel in actũ tranſeat. Si cunctis, qui adeſſe vel audire poſſunt, tuum cõſilium proferas, tuamve ſcientiam doctor ſedulus in multorũ aures, dicendo, docẽdo transfundas; & quos vacuos acceperas, diſcentiũ animos impleas, nõ idcirco ſenſus tuus defluxit, imminutus eſt, & ſui aliquid detrimentum paſſus eſt? Itemq; ſi artifex es, & egregium aliquod opus meditaris, modũq; ſtructuræ prius in mente præpingis, & poſtmodum in re mirãdũ atq; laudandũ ſo actu componis, numquid ingenii tui vena protinus

arui[...]

aruit, nec idē retinet quod edidit: Quanto ergo magis ſapiētia Dei, quæ eſt Deus, Dei filius eſt, omniū artifex, A omnia proſpiciens, quæ attingit à fine vſq; ad finē, nō ſic nata eſt vt efflueret, non ſic genita eſt, vt paternam ſubſtantiam diminueret? Nec tunc, quando primū ad componendam mundi fabricā emicuit, & omnia viſibilia vel inuiſibilia condidit: nec tunc quando in vtero virginis carnē aſſumens, humanæ naturæ tota inſcripta eſt, nihil minus in corde ſuo pater habuit, nec ideo verbū in eius natura deletum, aut detritū eſt, quia totū illud in noſtræ naturæ pellem tranſcripſit. Hi ergo, ſcilicet, & quicumque Trinitatem conſubſtantialem non cōfitentur, anathema ſint, inquit ſancta ſynodus Nicæna. His autem, qui conſubſtantialem Trinitatem prædicant, regna cælorum ſint præparata.

Quod hæreſis Sabelliana perſonas confundens, conſequenter dicta ſit Patripaßiana. B Cap. XI.

ALter vero, videlicet Sabellius, diuerſo quidem, ſed non minus deteſtabili errore, perſonas trinitatis confundens, vnam eſſe perſonā aſſerit, i. ipſum ſibi eſſe filium, qui pater eſt, ipſumq; ſpiritum, ita cæcus mente, vt hæc tā præclara, tam aperta teſtimonia non attendat

5. Domini dicētis, Ite, baptizate omnes Gētes in nomine Patris & Filii & Spiritus ſācti. Itemq; eo baptizato in Iordane, vocem de cælo dicentē: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene cōplacui: ſanctūque Spiritum in colūbæ ſpecie ſuper eū deſcendentē. Hāc hæreſim cōſequenter Patripaſſianam dicimus. Nam ſi idem ipſe filius, qui pater eſt, cū filius incarnatus & paſſus ſit, proculdubio pater ipſe incarnatus & paſſus eſt. Vndè rectè (vt dictū eſt) Patripaſſianā hanc hæreſim nominamus. C Sed nos hunc errorem execrantes, verbum quod erat in principio apud Deum, verbū (inquā) Deum, nō ipſum, apud quem erat hoc verbū, credimus & cōfitemur carnem factū, videlicet aliū eum qui genuit, aliū cōfitentes eum eſſe qui genitus eſt. Alium inquā in perſona, non aliud in ſubſtātia. Vndè ait ipſe filius: Ego & pater vnū

10 ſumus. Vnum vtiq; ſecundū ſubſtantiā ſumus, ſecundū pluralitatem perſonarū, eū dixiſſe non dubitamus.

Quod in creatura rationali bene conſtituta, S. Trinitas per ſuorum diſtinctionem operum agnoſci valeat.

Cap. XII.

IN creatura quoq; rationali benè & perfecto decore cōſtituta, tāquam in ſpeculo perlucido paret quodā modo, quia non in vna ſola, ſicut prædictus Sabellius errat, ſed in trib. perſonis adoranda ſubſiſtit diuinitas. D Ecce enim (ſicut ſuperius dictum eſt) Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, quę relatiua nomina ſunt, aliis & ſubſtantialib. nominibus dici, vel eſſe, vitā, ſapientiam, atque amorē: ſic in homine, vel angelo ſancto hæc tria cōputamus, ſpiritū vel animā, rationalitate atque dilectionem. Hæc tria ſunt. Manifeſtūque eſt ſpiritum vel animā nō ipſam eſſe, quę eſt rationalitas, alioquin nulla eſſet ratione carens anima. Sed eſt bruta pecoris anima, quæ ſicut ratione caret, ſic & æternitate: & ſicut ſolis fungitur carnis ſenſibus, ſic & cum carne moritur. Itē rationalitas nō eſt ipſa, quæ dilectio, alioquin nullum rationale eſſet abſque dilectione. Sed eſt omnis homo, vel omnis angelus rationalis quidem, nō autem omnis homo, vel omnis angelus habet in ſe Dei dilectionem. E Vndè arguitur per Ezechielem diabolus, qui illā in ſemetipſo ſpreuit primus: Aurū, inquit, opus decoris tui, & foramina tua in die, qua cōditus es, præparata ſunt. Et poſt pauca: Repleta ſunt, ait, interiora tua iniquitate. Rationalitatem cum qua cōditus eſt, foramina eius appellat: quia ſicut lapis precioſus auro ligatur, ita Spiritu ſācto, qui vtiq; dilectio eſt, ligari, & in vnitate cæleſtis ordinis cum poſſet aſtringi, recuſauit. Sic & homo tumidus quicumque ſuperbiam eius imitatur. Non ergo (vt iam dictū eſt) dilectio ipſa quæ rationalitas, nec rationalitas ipſa, quæ anima vel ſpiritus eſt, ſed tria ſimul vnum opus perfectum, & creatori ſimile, oſtendūt. In hoc igitur tamquam in ſpeculo (vt ſupra dictum eſt,

Ezech. 28.

contemplare creatorem Deum, non vnius tantum, ſed A trium perſonarum eſſe. Quarum quamlibet quis deneget, Deum non habet, ſicut rationali creaturæ quodlibet ex ſupradictis tribus detrahas, nullius dignitatis opus remanet. Amiſſa namque dilectione, qui angelus lucis creatus fuerat, diabolus princeps tenebrarum factus. Et homo ſimiliter abſq; dilectione malus, & eiuſdem diaboli filius eſt. Quod ſi rationalitas deſit, brutū eſt omne quod vidit & ſentit. Si anima vel ſpiritus nō ſit, multo magis nec rationalitas nec dilectio in vlla creatura eſt. Sic (inquam) quamlibet trium perſonarū deneges, Deum non habes: quia ſi Spiritum ſanctum abneges, Patrem & Filium cōtens, cum idem ſpiritus amor ſit, Deum, ſine amore, i. hoſtem & inimicum tibi conſtituiſti. Si filium deneges, cum filius Dei ſapientia ſit, Deum tibi brutum & inſipientem phantaſtico errore B confinxiſti. Nam de filio malè ſentientes, Nicæni fides Concilii Gentilium ſimiles eſſe conuincit. Itaque iure Catholica fides, vt ſupra dictum eſt, ſicut in Ario ſubſtantiæ ſeparationem, ſic in Sabellio perſonarum anathematizat confuſionem vel peremptionem.

Quomodo numerus trium perſonarum nihil inde auctus ſit, quod homo factus eſt filius Dei: nec idcirco quaternitas, ſed dicatur & ſit nihilominus Trinitas. Cap. XIII.

QVamuis autē filius incarnatus ſit, idémque Deus & homo ſit, nō creſcit ex eo perſonarū pluralitas, vt quæ ante incarnationē eius erat Trinitas, poſt dicatur aut ſit quaternitas. Nō enim duos Eccleſia Catholica recipit filios, imo anathematizat Neſtoriū & omnes, qui vnū ante ſæcula, aliū profitentur poſt carnis aſC ſumptionem. Nam duo quidem, i. duas ſubſtātias, duo (inquam) neutro genere, nō maſculino duos, i. duas in Chriſto prædicamus perſonas. Et ſicut homo ſedens in equo, nō duo ſunt, ſed vnus equus, ſic Deus in homine nō duo Chriſti, ſed vnus eſt Chriſtus. Quomodo. n. de diuerſarum ſpecierū indiuiduis duos aut tres prædicabis, cum vnum ſubſtantiæ nomen ſubiicere nō poſſis? Verbi gratia: Hic homo atq; hic equus diuerſarū ſpecierū, i. hominis & equi indiuidua ſunt. Si ergo de hoc equo, & de hoc homine loquens, duos dixeris, incōuenienter hoc mobile prædicabis cum ſubſtātiale fixum nō ſit, quod ſubiicere poſſis, quia neque homines neq; equos de vno homine & vno equo dicere ratio permittit. Non minus inconueniēter de Chriſto prædicabis duos. Nā quomodo conſtat, hic equus ex hoc homine D & ex hoc equo: ſicut & Chriſtus conſtat ex hoc indiuiduo Dei, quod eſt verbum patris, & ex hoc indiuiduo hominis, quod ex virgine Maria naſcēdo initium ſumpſit. Dubium autē non eſt, quod Deus & homo diuerſæ ſint ſpecies, omnino ſubſtantialibus differentiis longè adinuicem diſtantes, abuſq; generaliſſimi generis (quod eſt ſubſtātia) diuiſione prima. Nam ſub corporeo lōgè infra continetur homo, Deus autē verus ſub incorporeo. Si ergo de Chriſto loquēns dixeris duos, inconuenienter prædicabis: quia nō eſt fixum ſubſtātiale, quod congruè ſubiicere poſſis. Nec ſi Chriſtos ſubieceris, rectè dixiſti: quia Chriſtus nec ſubſtantiale nomen eſt, ſed eſt nomē officii: nec magis de Deo & homine, duos rectè potes prædicare Chriſtos, quam duos equites de homine & equo. Sed & minus conuenienter de Deo & E homine duos dicis Chriſtos, quam de homine & equo equites duos: quia Deus homini vnitus, nūquam ſeparabitur, homo autem equo ſedens, quoties deſcēdit, toties ſeparatur, nec incongruè ſimilitudo hæc pro argumento ſumpta eſt: quoniā in Chriſto diuinitas humanitate tāquā equo vſa eſt, vndè in Zacharia Propheta equus roſeus oſtenditur, & in Euangelio Samaritanus hominē à latronib. conuulneratū, iumento ſuo impoſuiſſe legitur. Itaq; quemadmodū filius tuus, ſi egreſſus pedes, fortè ſedens equo ad te reuertitur, nō idcirco tecū perſonas triplicat, ſed tantū vt prius geminat. Non n. dignum eſt, vt cum filio tuo filius iumēti perſonam duplicet, ſic filius Dei, verbum patris in ſola diuinitate

Zach. 1.
Luc. 10.

eructatũ in vterũ Virginis dum cum humanitate redit ad dexteram patris, A perſonarum numerus nõ indè ſuccreſcit, quia dignum non eſt, vt cum natura Dei perſonam duplicet natura hominis, quæ ab illa ſubſtantia, & pluribus, & maiorib. diſtat differentiis, quam equus ab homine. Nam hominem ab equo rationalis differentia ſeiungit, hominem autem à Deo plurimæ ſecernunt (quas enumerare longum eſt) ſubſtantiales differentiæ.

Cur ante incarnationem Domini fides ſancta Trinitatis à vulgo non debuerit aut potuerit exigi. CAP. XIV.

IDcirco prẹteritis generationib. ante aduentũ Chriſti tacitum fuit vulgo myſterium tanti huius diuini nominis Patris & Filii & Spiritus ſãcti: quia necdũ illud capere poterat infantia ſeu iuuentus mundi nimium carnalis, quippè qui ne nunc quidem iam grandæuus, poſtquá incanuit, Chriſto adueniente, ſine magno prẹ- B dicantium labore, intelligere potuit ſimul quia oecdum illam, quam in hac fide confitemur, ſuam beata Trinitas fecerit miſericordiam. Nec dum, inquam, nobiſcum illam, pro qua nunc iure colitur, fecerat miſericordiam, qua ſibi circa ſalutem noſtram beata Trinitas diuiſit operationem trinam, vt hominem quem Pater creauerat, Filius redimeret, Spiritus ſanctus igniret, non quia pater abſq; filio ſanctoque ſpiritu quicquam creauerit, aut filius ſine patre ſanctoq; ſpiritu redemerit, aut ſpiritus ſanctus abſq; patre filioq; illuſtrauerit, & peccatorum remiſſione mundauerit: ſed quia ſic eſt communis quidem, & vbiq. inſeparabilis ſummæ & vnius diuinitatis operatio, vt tamen in proprietate vel ordine ope-
Gen. 1. ris, manifeſta nullique fidelium ignoranda perſonarum ſit diſcretio. Nam illa vox: Faciamus hominem ad ima- C
Matt. 1. ginem & ſimilitudinem noſtram, patris vox eſt ad fi-
Act. 2. lium & ſpiritum ſanctum: & illa caro, quæ de Virgine ſumpta, mortua ac ſepulta eſt, & reſurrexit, filii caro eſt: & illa columba quæ ſuper Dominum deſcendit, & ille ignis qui ſuper Apoſtolos eius apparuit, nõ quidem ſubſtantiam, ſed præſentem ſancti ſpiritus potentiam viſibiliter exhibuit. Præteritis ergo ſæculis iure à vul-
Gal. 3. go non exigebatur fides ſanctæ Trinitatis, quia ſicut dictum eſt, infanti adhuc & ſub pædagogo ſeruienti populo Dei, declarata non fuerat hæc eadem Trinitas adorandi exhibitione vel diſtinctione operis.

Quod vetus teſtamentũ eandem fidem Trinitatis non tacuerit nec ſine illa veteres SS. Deo placuerint. CAP. XV.

NOn tamé penitus abſq; fide veteres Deo placuerunt, quoniam hi, à quib. tanquam radicibus ſuis D multiplices rami portabãtur, ſ. magni patres, diuini huius nominis pinguedine nõ caruerunt, qua nũc paſci-
Rom. 11. mur nos: qui cum oleaſter eſſemus, naturalibus ramis propter incredulitatem fractis, per eandẽ fidem in bonam oliuam inſerti ſumus. Plurima quippe illorum libri teſtimonia Trinitatis Euangelio Chriſti conferunt.
Eſa. 6. Vndè hæc duo teſtamẽta rectè per duo Seraphin ſignificantur in Eſaia, quorũ eſt ille clamor: Sãctus, ſanctus, ſãctus, Dominus Deus Sabaoth, pleni ſunt cẹli & terra gloria tua. Et quia Iudaicus populus, hoc audito clamore per Apoſtolorum ora, poſt aduentum ſancti Spiritus, incredulitate cæcatus eſt, benè & hoc Prophetæ oſtenditur, in eo quod domus Domini fumo impletur. Fumus enim ille Iudæorum cæcitatem deſignat, ſicut & E paulo poſt eidem Prophetæ dicitur: Excæca cor populi huius, &c. Sed nos ad librum quem aperuit agnus, oculos cordis per fidem apertos habentes cum ſupradictis Seraphim, vel cũ quatuor quoq; animalibus dicimus:
Apoc. 5. Sanctus, ſanctus, ſanctus, adiungentes: Salus Deo noſtro, qui ſedet ſuper thronum, & agno, videlicet quia librum iam dictum aperiens agnus Trinitatis myſterium in illo deſcriptũ oſtendit, quod neſciebatur. Nã quum interrogantibus Iudæis & dicentibus: Tu quis es? Reſ-
Ioan. 8 pondiſſet: Ego principium, qui & loquor vobis: aperuit nobis, quia iuxta quod & in Pſalmo dicit: In capite li-
Pſ. 16 bri ſcriptum eſt de me, non aliud Moyſes principium intelligi voluit vbi ait: In principio creauit Deus cælum & terram, non aliud (inquam) principium quam filium, A quoniam & Ioannes ait: Omnia per ipſum facta ſunt. Creauit cælum & terram Deus in principio, id eſt, pater in filio. Cui adde quod ſequitur: Et ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas, & ecce in capite libri, quem agnus aperuit, beata præfulget Trinitas. Per has fores trinitas ſanctam ingreſſus ſcripturam, paſſim deindè reſperſos inuenis aureos eiuſdem diuini nominis titulos.

Quomodo in operibus ſex dierum ſingulis Trinitas commendetur. CAP. XVI.

PRimum in opere ſex dierum, ſi vigilanter attendas, eadem commendatur Trinitas, verbi gratia: Dixit Deus, Fiat lux, Ac deinceps, Vidit Deus quod eſſet bonum. In eo quod ait, Dixit: Deus verbũ, per quod omnia facta ſunt, cum patre agnoſcimus. Et in eo quod B addidit: Et vidit Deus quod eſſet bonum, nimiam operantis diligentiam atque beneuolentiam intelligimus, quæ proculdubio non eſt aliud, quam qui tertia in Trinitate perſona eſt ſpiritus ſanctus. Non enim caſu, aut ſuperuacue ſic poſitum per ſingula. Vidit Deus quod eſſet bonum, æſtimare debemus. Sed magnam creatoris diligentiam nobis commendatam fideliter aduertamus. Et vt ſcias quantum illa diligentia, de qua loquimur, in opere Dei profecerit, conuertere ad cor tuum, ô quicumque es artifex alicuius laudandi effector operis. Vt inquam ſcias, quantum diligentia quẹ eſt Spiritus tuus, operi profecerit, reſpice quãtum in opere tuo, diligentia tua contulit. Certè in mente tua quodammodo ſic habes artem, ſicut erat in principio verbũ apud Deum. Eius artis tibi conſcius, non ocioſum te eſſe paſſus es. C Quare? vt de multis, quẹ ſubeſſe potuerunt, cauſam meliorem inferam, vtilitatis amor, id eſt, intẽtio proficiendi plurimis, ocii te impatiẽtem reddidit. Vna cauſa hæc ab illo te ſeruo diſcernit, qui malus & piger arguitur, Matt. 25
dum tu laudaris ſeruus bonus & fidelis. Nam de cætero pares fuiſtis, videlicet, quia tam in illius, quam in tua mente talentum bonæ artis appenſum eſt. Sed vide quantam inter te atque illum diſtantiam, diligentia ſiue beneuolentia, quæ in te eſt, effecerit. Dum ille fodit in terram, & abſcondit pecuniam Domini ſui, tu operando in credito tibi talento, duplicia lucraris, videſque per ſingulos profectus, quia bonum eſt lucrũ, amplius ſitis, & præ magnitudine deſiderii laborem in opere non ſentis. Creſcit lucrum, creſcit lucri deſiderium. Ad hanc ergo ſimilitudinem perpendis, quantum in opere D Dei, diligentia vel bonitas eius effecerit, quæ magnificè delectata eſſe, monſtratur in eo quod per ſingula dicitur: Et vidit Deus, quod eſſet bonum, & ait: Fiat, &c. Tantum in opere ſecundi diei non eſt illud additum, certè gratia myſterii de quo iam alias dictum eſt. Illa vero diligentia vel bonitas, alia (vt dictum eſt) quam ſpiritus ſanctus, intelligi nõ debet. Si enim interroges [inquit Auguſtinus] quis omnia fecerit, reſpondeo, Deus: Si quæras, per quid, aio, verbum. Si quæras, quare, reſpondeo, quia bonus. Et hæc Trinitas, inquit, vnus Deus eſt.

Quod in plaſmatione hominis, cuiuſq; perſonæ Trinitatis proprium opus diſcernendum ſit. CAP. XVII.

IGitur in opere mundanæ fabricæ cunctorumque creationis, omnipotens omnia ſciens, omnibus com- E mẽdatur benigna Trinitas. Amplius autem in eo, quẽ vniuerſis præponere decernebat, id eſt, in homine ſeipſam exprimere dignata eſt dicendo: Faciamus hominem. Nam in verbo, Faciamus, manifeſtè perſonarum pluralitas innuitur, in quo per conſilium, quod ſic præmittitur, eadem diligentia, de qua iam dictum eſt, magnificentius commendatur. Et in hoc opere plaſmatio, propria patris operatio eſt. Duo vero, quæ in hoc plaſmate, vltra cẹtera animalia quẹ iam creata fuerant, addita ſunt, videlicet, vt fieret ad Dei imaginem, & ſimilitudinem cæterarum perſonarum, id eſt, filii & ſpiritus ſancti inſignia ſunt. Ad imaginem quippe Dei, quẹ filius eſt, ſicut Apoſtolus ait, de illo loquẽs: qui eſt imago

Dei

Dei inuiſibilis,& alibi: Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius,ad imaginem (inquam) Dei, ſiue A figuram ſubſtantiæ eius homo conditus eſt, in eo quod rationalis eſt:ad ſimilitudinem vero, in eo quod diuinæ bonitatis imitator conditus eſt, quod propriè ſancti ſpiritus opus eſt. Bonitas quippè vel charitas Dei, ſpiritus ſanctus eſt. Qui cum [vt ſupra dictum eſt] patrem, vt omnia per verbum operaretur, excitauerit, tum vero in plaſmatione hominis, ita ſtudioſum reddidit, vt nihil eorum ſubtraheret, quæ conferre potuit. Quid enim taliter condito homini præter naturalem diuinitatem defuit? At vero id, quod per naturam Deus ſit, generare vtique Deus potuit: Deus enim eſt verbum, quod genuit: creare autem vel plaſmare tale quid, cum ſit omnipotens, nullo modo potuit. Nec in hoc quicquam derogatur omnipotentiæ, cum æquale ſibi, qui eſt vltra B omnia, extra omnia, præter omnia, dicitur Deus creare nō potuiſſe. Igitur in plaſmatione hominis (vt dictum eſt) beneuolentia Dei, quæ eſt ſpiritus ſanctus, maximè operam ſuam adhibuit, cum ei, qui (vtpotè creatus) naturaliter non poterat eſſe Deus, gratia ſui ſimilitudinem Dei contulit. Quæ Dei ſimilitudo vt ſedem vel receptaculum haberet, imago ſiue figura ſubſtantiæ Dei, quæ eſt filius, animæ hominis impreſſa eſt, vt à ſuo ſpiritu ſancto prędictam ſimilitudinem reciperet, quomodo precioſo lapidi foramen aperitur, per quod gracilem auri virgulam, qua conſtringatur & teneatur, recipiat. Quod & de angelica ſentiendum eſt creatura. Vnde & arguitur in Ezechiele [vt ſuperius dictum eſt] angelus ille: Et foramina tua, inquit in die, qua creatus es, præparata ſunt. Qui rationalis conditus, quia per fo- C ramen eiuſdem rationis aurum, id eſt, ſanctum dilectionis ſpiritum admittere noluit, ideo ſequitur. Repleta ſunt interiora tua iniquitate. Sed vt ad hominem redeam, maximè in plaſmatione hominis, magnum & profundum Trinitatis conſilium ſignificari debuit, videlicet quia non ſolum conditus eſt, ſed & vnica materia eſt, per quam innoteſcit principatibus & poteſtatibus, & cęleſtibus (ſicut ait Apoſtolus) multiformis ſapientia Dei. Nam præter hoc, quód hæc verba ſonant: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinē noſtram, hoc quoque in eodem conſilio præfinitum eſt, qualiter perditum eundem hominem propria ſingularum operatione perſonarum, eadem quæ plaſmabat, trinitas recuperaret. Quod manifeſta eiuſdem operationis diſtinctione perſpicuum eſt. Nam poſt plaſma- D tionem, immo poſt lapſum hominis, eadem quæ condidit Trinitas, hoc ordine ſeſe in recuperando erexit. Prima pater eſt, qui quæſtionē hanc depromens, Ecce Adam, quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum, protinus adnectit: Nunc ergo videte, ne fortè mittat manū ſuam & ſumat de ligno vitæ, & viuat in æternum, eiecit illum, &c. Viam enim hic fecit pater miſericordiarum, viā (inquam) fecit miſericordiæ ſuæ, in eo quod hominem poſt peccatum noluit viuere in æternum. Nam cum ſit hominis poſt peccatum miſera vita, ſi eſſet æterna, quid eſſet niſi æterna miſeria? Hæc autem dæmonum eſt, ſcilicet æterna miſeria, vel miſera æternitas, ex oppoſito Dei, cuius eſt æterna beatitudo, vel beata æternitas. Igitur primum & magnum opus E miſericordiæ quod (ſicut commemorat Auguſtinus, Plotinum quoque Gentilium quendam Philoſophum rectè dixiſſe) pater miſericors mortalia nobis condidit corpora. Hoc enim modo cuſtos hominum, non ſolum ſibi contrarium hominem poſuit, ſed & à dæmonibus longè differre fecit, vt eſſet eius temporalis miſeria, vel miſera temporalitas. Eſt ergo proprium perſonæ patris opus, mortalitatis illatio: proprium perſonæ filii, animarum redemptio, pariterque corporum reſurrectio: proprium ſancti ſpiritus, animarum reſuſcitatio, pariterq; corporum immutatio illa, de qua dicit Apoſtolus: Mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur, id eſt, impaſſibiles erimus. Solum namq; hi, qui Spiritum ſanctum acceperunt, poſt reſurrectionem impaſſibiles A erunt. Itaq; tam in creatione, quam in recreatione hominis (vt prædictum eſt) Trinitas diſtinctè operata eſſe comprobatur, totumque opus hoc prouiſum eſſe ab eo, cuius prouidentia in ſui diſpoſitione non fallitur, teſtatur illa conſilii diuini reuerenda expreſſio, qua dictum eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Igitur, vt ſuperius dictum eſt, rectè in Eſaia per duo Seraphim, duo intelliguntur teſtamenta, quæ conſona voce ad alterutrum clamant. Sanctus, ſanctus, Eſa.6. ſanctus, Dominus Deus ſabaoth, dum eiuſdem Trinitatis gloriam, quæ in nouo teſtamento reuelatur, vetus quoque concorditer atteſtatur, ſicut in ipſis antiquæ ſcripturæ foribus apparere iam breuiter diximus. Cæterum, ſi introgreſſi vndiq; eiuſdem Trinitatis teſtimonia ſcrutari velimus, prolixitas modū excedet, nimiū- B que præſertim cum aliud propoſitum ſit, faſtidium pariet. Quapropter ad propoſitum feſtinantes, illud ſolum conſiderare libet, qua ratione ad propitiationem Dei patris humano generi impetrandam ſoli vel maximè filio carnem aſſumere conuenerit.

Quam rectè cum tres perſonæ ſint Deitatis, ad ſolam filii perſonam carnem ſuſcipere, hominem redimere pertinuerit. CAP. XVIII.

Diuina diſpoſitio, qua filii perſonam potius, quam patris aut ſpiritus ſancti incarnari complacuit, idcirco maximè miranda eſt, quia peccatum primi hominis maximè contra eundem filium admiſſum eſt, ob cuius expiationem filius ipſe homo fieri dignatus eſt. Sed & diaboli peccatoris antiqui ſuperbia, maximè C propter filium aduerſus creatorem intumuit. Quod ex Eſa.14. verbis eius aduertere promptum eſt. Ait enim: Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo. Vtiq; cum hæc diceret, liuido aduerſus filium liuore ſeruilis contumacia torquebatur, eo quod vni & ſoli nato, non facto, tota cælorum curia, æquè vt patri, pro tanta differentia iure famularetur. Grandi quippe differentia ſeſe ab vno, qui erat in ſinu patris, diſtare indignabatur, cum ſe inter cætera ab artifice Deo factum, illum ex patre Deo ſolum videret ſuper omnia natum. Tunc ſeruilis tumor aduerſus eundem vnigenitū graſſatus eſt, longè nequius quā Iſmael ex ancilla procreatus dominum ſuum Iſaac de libera genitum perſequebatur, vt teſtatur Apoſtolus. Nequius, inquam, vtpotè vbi & longè ſubtilior malitia, & multo longinquior D conditionis erat differentia, quæ ſuperbientis odium cōcitabat. Propter quod odium iam erat homicida, teſtāte eodem Dei filio in Euangelio ſuo, ac dicente: Ille homicida erat ab initio. Sed homicidium illud tunc actu perficere non poterat, cum nondum in illo Dei filio eſſet humana, quæ poſſet occidi natura. Perfecit au- Ioan.8. tē, cum illum ad terras deſcendiſſe, hominemq; mortalem factum eſſe agnoſcens (exibant enim, inquit Euangeliſta, dæmonia à multis clamantia & dicentia, Scimus quia filius Dei es) agnoſcens, inquam, illum adueniſſe in carne, peccator antiquus inſurrexit, eumque per ſuos ſatellites patibulo crucis affixit. Nam ſapien- Luc 14. tiam eius, videlicet diſpoſitionem, qua per mortē ſuam redempturus erat humanum genus, nemo principum huius ſęculi cognouit, inquit Apoſtolus. Si enim co- E gnouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Virtus autem ipſa, per quam ſe viciſſe putabat, mortis 1. Col. 5. infirmitate perſiſtit in eiuſdem Dei filii odio implacabili, per Iudæorum ora negantium, per hæreticorum blaſphemias, creaturam illum eſſe aſſerentium. Sed vt ad primi hominis peccatum redeam, ſciendum, quia priuſquam per ſerpentem diabolus de vetito ligno comedere mulierem perſuaderet, vterq; ſcilicet vir & mulier, occulta eiuſdem hoſtis inſpiratione appetiuerant eſſe ſicut dii. Alioquin fruſtra ad perpetrandū id quod perſuadebat, hac promiſſione vſus fuiſſet, dicens: Et eritis ſicut dii. Nemo enim, niſi id quod ſentit appetit, pro fructu repromittit alicuius operis. Quam autem

contra Trinitatis perſonam magis hic hominis quoque temeritas ſeſe intenderit, apparet per hoc quod addidit. A Scientes bonum & malum. Vtique filium, qui ſapientia patris eſt, ſuperbe æmulati ſunt. i. pares illi ſeſe fore arbitrati ſunt, habendo ſcientiam omnium. Vnde lignum præuaricationis, ironicè nomen accipit, vt diceretur lignum ſcientiæ boni & mali, licet à ſcriptore hiſtoriæ ſic vocetur, etiam ante peccatum hominis, quod per anticipationem conſtat fieri. Eadem ironia dicit ipſa, quæ vnus eſt Deus, Trinitas: Ecce Adã quaſi vnus ex nobis *Gen. 3* factus eſt, ſciens bonũ & malum. Quaſi vnus ex nobis, id eſt, quaſi filius qui ſapientia patris eſt, cuius æqualitatem appetiuit, id eſt, ſcientiam boni & mali. Nam ſcientia boni & mali, ſolius Dei eſt, qui omnia ſcit, & malo quoque bene nouit vti. Vnde cum dictum eſſet: Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſtatim ironicè additum eſt, in quo, videlicet in eo quod eſt ſciens B bonum & malum. Similiter ironicè diabolus quoque *Ezech. 28.* appellatur Cherub in Ezechiele, quod interpretatur plenitudo ſcientiæ. Igitur magis contra propriam perſonam filii Dei diabolus, & ipſe inimicus, & hominem erexit: dum vterque æqualitatem ſapientiæ Dei, quæ filius eſt, appetiuit, eique ſubeſſe contempſit. Vnde miranda [vt ſuperius iam dictum eſt] diuinitatis diſpenſatio, mira dignatio, vt ille, contra quem potiſſimũ peccatum admiſſum fuerat, ſcilicet filius, interceſſor apud patrem accederet, homo factus, & pro inimicis ſuis morti ſpontanea charitate addictus, tamquam ſit Iſaac idcirco ſe patiatur immolari, vt Iſmael in gratiã patris *Gen. 21.* ac matris veniat, ſuuſque cohæres fiat, qui ideo fuerat eiectus, quia ſeſe, non ipſum patrẽ perſequebatur. Sed C neque Iſaac, neque alium quempiam ſacra refert hiſtoria pro inimicis ſuis intercedendo, ſpontaneam excepiſſe mortem. Vix enim pro amico ſuo, vel [vt ait Paulus] vix pro iuſto quis moritur. Commendat ergo cha*Rom. 5.*ritatẽ ſuam in nobis Dei filius, quoniam cum in ipſum peccando patrem offendiſſemus, ipſe naturam, in qua pro nobis moreretur, aſſumere dignatus eſt. In hac dilectione, quiſquis illum imitatur, poteſt ad illam Dei ſimilitudinem, quam per ſuperbiã diabolus vel ipſe homo appetiuit, aſcendere. Cum enim dixiſſet ipſe, Dili*Matt. 5.*gite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, ſtatim adiecit: Vt ſitis filii patris veſtri, qui in cælis eſt. *Iſa. 14.* Ac ſi diceret: Non magnificentia ſcientiæ de qua præ*Gen. 3* ſumens ſatanas, dixit in corde ſuo: Similis ero Altiſſi*Ephes. 3* mo, vel quam veſtris parẽtibus promittens dixit, Eritis D ſicut dii, ſcientes bonum & malum: nõ [inquam] ſcientia, ſed ſupereminens ſcientiæ charitas, cauſa eſt efficiens, vt Altiſſimo ſimiles ſitis. Nec ego vobis filiorum Dei dignitatem inuideo. Non enim rapinã arbitratus *Phil. 2.* ſum, me eſſe æqualem Deo, ſed aſcenſum ſuperbiæ auerſor per quam cum aſcenderet ſatan, videbam eum ſicut fulgur de cælo cadẽtem. Diſcite ergo à me, quia mitis ſum & humilis corde. Hoc miraculum diuinæ diſpen*Luc. 10.* ſationis Propheta intuens, ait: Deus iudicium tuum re*Matt. 11* gi da, & iuſtitiam tuam filio regis. Magnum eſt hoc & *Pſal. 71.* mirabile, quòd filius: cum æquè vt pater Deus ſit creaturæ ſuæ, rex quoque eius dignatus eſt dici & eſſe, & hoc ſecundum iudicium legemque iuſtitiæ. Quod hoc modo promptum eſt aduertere dignum erat vt is ipſe, E ſcilicet filius, per quem omnia condita ſunt, & dominus & rex eſſe omnium, neque per quemlibet alium regerentur, qui vtique cum eſſet creatus non erat creator eorum. Regis autem debitum, ac legitimum eſt officium, vt ſubditis danda vel data præcepta, prior ipſe actibus impleat, ne dum militibus laborioſam mandat militiam, ipſe in deliciis ſua poteſtate abutendo, cauſam præbeat eorũ murmurio proculdubio dicentium, delicioſum eſſe ducem, qui ſubditis ea præcipiat, quæ facere fugiat, aut non poſſit. Igitur & hoc dignum fuit, vt ea quæ præceperat, vel precepturus erat, vt Deus, ipſe præcipuè opere impleret, vt rex, videlicet omnimodę humilitatis opus, quale eſt illud, Quanto magnus es, humilia te in omnibus. Magnum hoc (vt ſupra di- A ctum eſt) & mirabile eſt, quod cum dominari poſſet creaturæ ſuæ, ſola excellentia potentiæ, maluit æqualiter cum ea iudicium legemq; ſubire iuſtitiæ. Quapropter antequam in forma ſui malitiam vitæ ſubiiſſet humanæ, minora dedit hominibus præcepta: cum autem homo factus eſſet, impoſuit altiora ad modum regis probi ac ſtrenui, qui dum in prima acie cõmiſerit cum hoſte, acri certamine feſſus, cruentiſq; inſignis vulneribus, cum diſcrimine vniuerſos eripuit, tum demum dat præcepta fortitudinis, fiducialius, iuſtius, conſtantius, vtpote factis dicta iuuantibus militibuſq; murmurare de labore, vel delicias quærere, viſo ducis ſanguine, non audentibus. Ita priuſquam circumdatus eſſet infirmitate Dominus virtutum, dictum eſt antiquis: Nõ occides. Quando autem idem rex gloriæ tentatus eſt, per B omnia pro ſimilitudine abſque peccato, & didicit obe*Hebr. 4.*diens eſſe, non ſeipſum defendens: ego autem dico vobis, inquit, quia omnis qui iraſcitur fratri ſuo, &c. Bene ergo Propheta [vt ſupradictum eſt] Deus, inquit, iudicium tuum regi da, & iuſtitiã tuam filio regis: quia videlicet immenſitate potentiæ nullatenus minor eſt diuinæ tanta magnitudo iuſtitiæ. Quam iuſtitiam nos quoq; qui ſub paterna pręuaricatione rei detinebamur, in eo ſuſcipimus, ſicut mox in eodem pſalmo additum eſt: Suſcipiant montes pacẽ populo, & colles iuſtitiam, in eo inquam ſuſcipimus, quia quem primi parentes noſtri contempſerunt Deum in gloria ſua fulgentem, nos adoramus in carne noſtra naſcentem, in cruce ſua morientem. Hinc enim iuſtificamur, quia ſuper antiquum C ſeruitutis penſum, quod eſt adorare Deum, quod debebat etiam, ſi nunquam peccaſſet genus humanum, hoc adiicitur, vt hominem crucifixum adoremus. Hac, inquam, ſatisfactione efficitur, vt ſalua iuſtitia ſua, nos in antiquum ſtatum reſtituat iuſtus Deus.

De officio eiuſdem ſanctæ Trinitatis.

Cap. XIX.

IN officio eiuſdem ſanctę Trinitatis, rectè hæc Euangelii lectio ponitur, qua maximè neceſſarium ſalu*Ioan. 3.*taris baptiſmi remedium commendatur, videlicet, quia ſine virtute huius nominis quantumcumque dicas, irritum eſt lauacrum, neq; per aquam poteſt quiſquam re- D naſci, nec aliter hoc nomine ſignamur, niſi cum illo baptiſmi ſacramentum ſuſcipimus. Huic Euangelio conſonat ea, quæ præmittitur lectio libri Apocalypſis, ma*Apoc. 4.*ximè in eo quod ait: Et in circuitu ſedis tãquam mare vitreum, ſimile cryſtallo. Mare namq; vitreum cryſtallo ſimile, baptiſmum ſignificat puræ confeſſionis, & ſolidæ fidei. Et quod in Euangelio dictum eſt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, nõ poteſt videre regnum Dei: hic ſignificatur per hoc, quod in circuitu ſedis mare oſtenditur. Nam quia in circuitu ſedis eſt mare, profecto vt ad eandem ſedem perueniatur, mare neceſſe eſt transmeare. Septem quoque lampades ardentes ante thronum, id eſt, ſeptem ſpiritus Dei. Quia non eſt dictum: Niſi quis renatus fuerit ex aqua ſolum, E ſed ex aqua & ſpiritu ſancto. Et in medio ſedis, & in circuitu eius quatuor animalia die ac nocte dicentia: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus omnipotens, qui eras, & qui es, & qui venturus es, Catholici doctores ſunt, qui meritorum qualitatibus, tamquam diuerſis diſcreti vultibus, & ad cauendam hæreticorum perfidiam, ſiue ad ſubditorum, ſuamque ſalutem prouidendam, in circuitu & intus, id eſt, in corporalibus & in ſpiritualibus pleni oculis, ſcilicet illuſtratione Spiritus ſancti, fidem ſanctæ Trinitatis, tam in aduerſis, quam in proſperis prædicare non ceſſant, & inuitare populos ad illud mare baptiſmi.

Finis libri vndecimi.

RVPERTI

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, DE DIVINIS OFFICIIS,

LIBER DVODECIMVS ET VLTIMVS.

Dominica prima poſt Pentecoſten.

CAP. I.

DOMINICÆ primæ poſt octauas Pen-
tecoſtes officiū voces emittit pau pe-
ris illius, qui per Lazarū in Euāgelio
figuratur, ſcilicet Gentilis populi, qui
ad fidem Trinitatis, prædicātibus (vt
ſupra dictum eſt) Apoſtolis cōfugiēs,
de interiore ſenſu legis cupiebat refici, tāquā de micis
quæ cadebant de menſa diuitis, videlicet populi Iu-
daici, qui dum doctrinam legis nō charitatem habuit,
ad elationem, quaſi de acceptis opibus tumuit: ille au-
tē, ſcilicet Gentilis populus, dum conuerſus ad Deum,
peccata ſua confiteri non erubuit, vlceribus plenus ex-
titit, & ei vulnus in cute fuit. Huius, inquam, voces
ſunt mendicantis, quod maximè claret in graduali:
Ego dixi, Domine miſerere mei, ſana animam meam,
quia peccaui tibi. Epiſtola, Deus charitas eſt, primo
aduerſus Iudaici populi depromitur inuidiam, qua
pauperem iam dictum non debere admitti contendit,
1. iuxta illud: Quare introiſti ad viros præputium habē-
tes? Manifeſtum eſt enim, Iudæos ſemper Gentium
odiſſe ſalutem. Simul, quia moralis quoque ſenſus in
hoc Euangelio non deeſt, commonemur vtiliter hoc
exēplo, ne ab vllo paupere auertamus faciem noſtram.
Charitatem quæ in prædicta commendatur Epiſtola,
promptum eſt eodem ſenſu, id eſt, morali, accipere,
maximè quod ait: Qui enim non diligit fratrem ſuum
quem videt, Deum quem non videt quomodo poteſt
diligere?

Dominica ſecunda poſt Pentecoſten. CAP. II.

DOminica ſecunda legitur hoc Euangelium: Ho-
mo quidā fecit cœnam magnam, & vocauit mul-
tos. Notum eſt autem quia per multos qui vocati fue-
rant, & hora cœnæ cœperūt ſe excuſare, contemptores
ſignificantur, qui plus terrena quam cæleſtia diligunt,
qui amplius rebus corporalibus quam ſpiritualibus oc-
14 cupantur. Et per hoc quod ait quiſque illorum: Rogo
te habe me excuſatum, quod, inquam, dicit: Rogo, &
tamen venire cōtemnit, quod ſonat humilitas in voce,
ſuperbia in actione, per hoc plane (vt dictū eſt) expri-
mitur, quod dum cuilibet carnalium dicitur: Conuer-
tere, Deum ſequere, mundum relinque, reſpondere ſo-
let: Ora pro me, quia peccator ſum, hoc facere nō poſ-
ſum, dicendo: Peccator ſum, humilitatem inſinuat:
119. ſubiungendo: Conuerti non poſſum, ſuperbiam de-
mōſtrat. De his ergo labiis iniquis, de hac lingua dolo-
ſa, in graduali nos liberari poſcimus. Rectè, pulchrè at-
que conſone ſeruus egregius, qui nos inuitat, dicit in
præeunte Epiſtola, Filioli mei, nō diligamus verbo ne-
7. que lingua, ſed opere & veritate. Quorum iniqua labia
linguamque doloſam qui contemnit (ſolent alios con-
uerti volentes deuocare, tum ſanctum propoſitum vi-
tuperando, quod eſt iniqua labia habere, tum nimium
laudādo, nimiaſque difficultates arctæ viæ vel anguſtæ
portæ prætendere, quod eſt linguam doloſam acuere)
qui, inquam, dehortantes eos cōtemnit, & audire non
vult, confortat animam ſuam, & dicit illud, quod in
Alleluia cantamus Deus iudex iuſtus, fortis & patiens,
nunquid iraſcetur per ſingulos dies? videlicet cum alibi Pſ. 7.
dicat: Et eum qui venit ad me, non eiciam foras, tan-
demque de infirmitate conualeſcens, & viam manda-
torum Domini, quæ anguſto initio cœpta fuerat, dila- Ioan 6.
tato corde percurrens, dicit, quod in introitu cantatum
eſt: Factus eſt Dominus protector meus, & eduxit me Pſal. 17.
in latitudine.

Dominica tertia poſt Pentecoſten.

CAP. III.

IN Euangelio dominicæ tertiæ commendatur nobis,
quanta de conuerſis peccatoribus Deo cura ſit, per Luc 15.
parabolam centum ouium, & vnius perditæ, quam
bonus paſtor inuentam imponit in humeros ſuos gau-
dens, & ſic reportat ad gregem, itemque per aliam pa-
rabolam decem drachmarum, quarum vnam, quæ per-
dita fuerat, mulier ſtudioſa lucernam accendens, re-
quirit & inuenit. Ad hunc ſenſum profecto reſpicit,
quod Petrus in Epiſtola ſua euigilandum eſſe commo- 1 Pet. 5.
nens: Quia aduerſarius veſter, inquit, diabolus tam-
quam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, qui
vtique ouem illam centeſimam deuorauerat, & nunc
inuentam eſſe dolens, iterum circuit, & amplius rugit.
Ideo præmiſit & hoc: Omnem ſolicitudinem veſtram
proiicientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de vobis.
Cui ſenſui graduale ſuccinit: Iacta cogitatum tuum:
& offerenda; Sperent in te omnes, & quiá prædictum Pſ 54.
Euangelium pro peccatore contextum eſt, ſuper quo & 9.
pœnitentiam agente gaudium eſt angelis Dei, rectè
vnicus & pauper clamat in introitu, Reſpice in me, & Pſal. 24.
miſerere mei.

Dominica quarta poſt Pentecoſten.

CAP. IV.

DOminicæ quartæ Euangelium eſt, Eſtote miſeri- Luc 6.
cordes, quia & pater veſter miſericors eſt. Cui pa- Rom 8.
lam lectio Epiſtolæ, quæ præmittitur, concinit, iterum,
atque iterum creaturam aſſerens expectare reuelatio-
nem filiorum Dei, quem patrem noſtrum eſſe præſenti
Euangelio Dominus aſſerit: Eſtote, inquit, miſericor- Pſ 26.
des, ſicut & pater veſter cæleſtis miſericors eſt. Introi- 11.
tus, Dominus illuminatio mea, itemque offerenda, Illu-
mina oculos meos. Idcirco congruunt, quia trabem vel
feſtucam peccati de oculo, id eſt, odium, quod Euange-
lium monſtrat oportere eiici, quum gratia ſancti Spiri-
tus expellit, Dominus illuminatio cordis eſt, & hi qui-
bus videndus eſt Deus, illuminantur oculi, vt (ſicut in
graduali canimus.) Videat cor mundum voluntatem Pſ 18.
Domini, & viſitet templum eius, & hoc non ſuis viri- Pſ. 16.
bus, ſed eius, cui in communione dicimus, Dominus
firmamentum meum, &c.

Dominica quinta poſt Pentecoſten. CAP. V.

IN Euangelio quintæ Dominicæ narratur, quia laxa- Ioan. 5.
tis ad imperium Domini retibus in capturam, con-
cluſaque piſcium multitudine copioſa, & retia rumpe-
bantur, & impletæ ſunt nauiculæ, ita vt mergerentur.
Per hoc illud ſignificatum eſt, quia carnalium turbis
Eccleſiam complentibus, & ſuper numerum multipli-
catis, tumultus & diſſenſiones orirentur, & non ſolum
ebrioſorum, raptorumque ſubintroeuntium malis mo-
ribus, Eccleſiæ nauicula premeretur, ſed hæreticorum
quoque diſceptationibus rete fidei diſrumperetur. Pro-
pter hoc illa magni piſcatoris noſtri Petri Apoſtoli

lectio, oportunè præmittitur, piſces ſuos ad vnitatem
A & pacem cohortantis & dicentis: Omnes vnanimes
1. Pet. 3. eſtote, patientes, fraternitatis amatores, miſericordes,
modeſti, humiles, non reddentes malum pro malo, neque
maledictum pro maledicto, videlicet, quia per
hoc tumultus creſcit, & ſeditio conualeſcit. Et poſt
pauca: Sed etſi quid patimini propter iuſtitiam, beati,
&c. In huiuſmodi periculis conſtitutæ Eccleſiæ, voces
Pſ. 16 ſunt, cæteræ partes officii. Introitus, Exaudi Domine
Pſ. 83. vocem meam, amplius autem graduale, Protector noſter
aſpice Deus, ſenſui ſupradicto cōſonat. Sumptum
eſt enim de Pſalmo habente in titulo, Pro torcularibus.
Quo nomine præſentem Eccleſiam deſignari dubium
Pſal. 15. non eſt, vbi electi reproborum tot ſcandala pa-
26. tiuntur, vt iuxta Euangelicam ſimilitudinem, quaſi rete
tumultu piſcium rumpi videatur. quorum ſchiſmata
B quiſque cauet, dicit in offerenda: Benedicam Dominum,
qui mihi tribuit intellectum. Et in communione.
Vnam petii à Domino, id eſt, non ſciſſuras mentium,
ſed vnitatem fidei.

Dominica ſexta poſt Pentecoſten. Cap. VI.

Matt. 5. DOminica ſexta dicendo Dominus in Euangelio,
Audiſtis quia dictum eſt antiquis, Non occides,
ego autem dico vobis, &c. manifeſtè nobis illam noui-
Epheſ. 4 tatem neceſſariam inculcat, quæ paſſim in ſacris commendatur
ſcripturis, vt renouemur ſpiritu mentis noſtræ,
& exuentes veterem hominem, induamus nouum
eum, qui ſecūdum Deum creatus eſt. Quod enim antiquis
dictum eſt, nos qui noui dicimur, in melius tranſcendere
debemus. Rectè ergo illa præmittitur lectio,
Rom 6. vt nouum hominem Chriſtum indueremus, dicente C
Apoſtolo: Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu,
in morte ipſius baptizati ſumus, &c. Dicendo itaq;:
Pſal 17. Et nos in nouitate vitæ ambulemus, plus quam illud,
Pſal. 83 quod antiquis dictum eſt, nos debere teſtatur. Cæteræ
20. partes officii, introitus: Dominus fortitudo, graduale,
Conuertere Domine, offerenda, Perfice greſſus meos,
Eccleſiæ voces ſunt, ad ſupradictam perfectionem
Matt 5 Euangelicam tendentis, & auxilium implorantis, quia
vera & perfecta iuſtitia, nemo per ſe poteſt iuſtificari.
Et cuius iuſtitia ſic abundauit, vt iuxta idem Euāgeliū,
ſi offert munus ſuum ad altare, & recordatus eſt, quia
frater ſuus habet aliquid aduerſus eum, relinquit ibi
Pſ. 26 munus ſuum, & vadit prius reconciliari fratri ſuo, ille
eſt, qui in Communione dicit: Circuibo & immolabo
in tabernaculo eius hoſtiam iubilationis. D

Dominica ſeptima poſt Pentecoſten. Cap. VII.

DOminica ſeptima legitur hoc Euangelium, quo
refectuturus Dominus cū dixiſſet: Miſereor ſuper
Marc 8 turbam, &c. Hanc miſerationis ſuæ cauſam ſubiicit,
dicens. Quidam enim ex eis de longè venerunt. At vero
hi qui de longè venerunt, illos deſignāt, qui à criminalibus
peccatis, vel etiam à diabolorum cultura ad verum
Deum conuerſi, iuſtitiam à qua ieiuni ſunt, eſuriunt
& ſitiunt. Bene ergo illa lectio præmittitur, in
qua talibus dicitur. Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi
fuiſtis iuſtitiæ. Quem ergo fructum habuiſtis, tunc
in quibus nunc erubeſcitis? nam finis illorum mors eſt.
Rom 6. Talibus dicit Eccleſia mater in graduali: Venite filii,
audite me, &c. Et iſti [quia peccatores ſunt] dicunt in E
Pſal. 19. offerenda: Sicut in holocauſtum arietum, &c. Iſtis ni-
Pſ. 46 hilominus ſalutaris dicitur in introitu: Omnes gentes
plaudite manibus. dicentes, quemadmodum alibi refecti
Ioan. 8. dixerunt: Verè hic eſt Propheta, immo Dominus
Prophetarum, qui venturus eſt in mundum.

De Dominica octaua poſt Pentecoſten. Cap. VIII.

Matt. 7. IN Euangelio Dominicæ octauæ, Attendite, inquit
Dominus, à falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in
veſtimentis ouium, intrinſecus autē ſunt lupi rapaces,
& reliqua. Hoc de omnibus quidē intelligi poteſt, qui
aliud habitu ac ſermone promittunt, aliud opere demonſtrant:
ſed ſpecialiter de hæreticis intelligendum
eſt, qui videntur continentia, caſtitate, ieiunio, quaſi
quadam pietatis veſte ſe circundare, intrinſecus vero
A habentes animū venenatum, ſimplicium fratrum corda
decipiunt. Lectio Epiſtolæ, Debitores ſumus non carni,
vt ſecundum carnem viuamus, conſonat huic Euangelio,
quo dicitur, A fructibus eorum cognoſcetis eos.
Nam & paulo ſupra dixerat Apoſtolus; Si quis autem
ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Et nunc Rom 8.
ait, Quicumque enim ſpiritu Dei aguntur, hi filii ſunt
Dei. Et facta carnis, de quibus ait: Si autē ſpiritu facta
carnis mortificaueritis, viuetis: fructus ſunt, ex quibus
falſi Prophetæ cognoſcūtur, à quibus filios Dei diſcernit
ſpiritus Dei, qui teſtimonium reddit ſpiritui ipſorum.
Hic ſpiritus, illa miſericordia eſt, de qua in in- Pſ 47.
troitu cātamus. Suſcepimus Deus miſericordiam tuam 1. Cor 3.
in medio tēpli tui, id eſt, in nobis ipſis qui ſumus tem- 6.
B plum tuum: & hoc in medio, id eſt, manifeſto. Manifeſtè
enim venit Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos. Huic
[inquā] ſpiritui clamat Eccleſia in graduali, Eſto mihi
in Deum protectorem. Et in offerenda, Populum hu- Pſ 17.
milem ſaluum facies Domine, iuxta illud, Supra quem
requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & quie- Pſ 7.
tum? Abſcondit enim hæc à ſapientibus & prudenti- Iſa 66.
bus, & reuelauit ea paruulis. Vnde congratulando dici- Matt. 11.
tur eis in communione, Guſtate & videte, quoniam Pſ. 33.
ſuauis eſt Dominus.

De Dominica nona poſt Pentecoſten. Cap. IX.

EVangelium nonæ Dominicæ, præpoſitos animorum
inſtruit ad miſericordiam, vt cōpatientes mo- Luc 16.
deratam iniungant pœnitentiam confitentibus, quantum
debeant, vel quanta peccata commiſerint. Lauda- 1. Cor.
C uit enim Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter 10.
feciſſet ea, quæ de illo propoſita narrat parabola. Et ad
hoc Apoſtoli lectio, quæ præmittitur, conſonat, retexendo
de illis, qui mare tranſierant, & dona Dei guſtauerant:
& nihilominus concupiſcentes & fornicantes,
à ſerpentibus vel exterminatore perierant, & ſtatim adiungendo:
Itaq; qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat,
&c. Nam quomodo & hi, licet iam glorificati, perierunt,
& ille villicus in Euangelio gratiam Domini ſui
habuerat, à qua tamen excidit: ſic & prælatus quiſque
meminiſſe debet, & ſcire ſe quoque aut peccaſſe; aut ſi
non peccauit, eiuſdem tamen fragilitatis eſſe, vt potuerit,
vel adhuc poſſit peccare, atque de ſeipſo commonitus,
recogitet infirmarum ſe ſuſcepiſſe curam anima- Pſ 53.
rum, non ſuper ſanas tyrannidem. Introitus: Ecce Deus Pſ. 8.
D adiuuat me, Et graduale, Domine Dominus noſter.
Offerenda quoque, Iuſtitiæ Domini, voces ſunt ſupra Matt. 6
dicti villici, gratias referentis Domino Deo ſuo, miſericordibus
miſericordiam facienti. Communio vero,
Primum quærite regnum Dei, idem imperat, quod illa Luc 16
Domini ſententia de Euangelio iam dicto, Facite vobis
amicos de mammona iniquitatis, &c.

Dominica decima poſt Pentecoſten.
Cap. X.

DOminica decima legitur hoc Euangelium, quo
Dominus fleuiſſe refertur ſuper ciuitatē Hieru- Luc 19.
ſalem, Qui & ingreſſus in templum, cœpit eiicere vendentes
in illo. Notum eſt pene cunctis, tamque in ſcripturis,
quam in ore omnium ſatis vſitatum, per hoc il-
E lud ſignificatū eſſe, quod illos de Eccleſia ſua Dominus
eiiciat, qui ſacros ordines emunt aut vendūt: quia videlicet
tales negociatores columbas quoque, id eſt, ſancti
ſpiritus dona venalia faciunt. Itaq; rectè & opportunè
illa præmittitur Apoſtoli lectio, quæ ſatis apertè indicat,
non poſſe ab homine dari, nedū vendi aliquid doni
ſpiritualis, ſed à ſolo ſpiritu Dei diuidente ſingulis
prout vult, dari gratuito, alii ſermonem ſcientiæ, alii
ſermonem ſapientiæ, alii genera linguarum, alii fidem, 1. Cor. 12.
alii Prophetiā. &c. Et qui huius, id eſt, ſancti Spiritus
expectat electionem potius quam hominum, dicitur
in introitu: Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipſe
te enutriet. In Domino, inquit, iacta cogitatum tuum, Pſ. 54.
non in teipſo, dicēdo quod alibi ſcriptum eſt: Domine
non eſt

non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi
mei. Neque ambulaui in magnis, neque in mirabili-
bus ſuper me. Videlicet vt Simon magus ille, qui Dei
donum exiſtimauit pecunia poſſideri. Et ipſe te enu-
triet, inquit, dicentem, ſcilicet quod in graduali cani-
Pſal. 130. tur: Cuſtodi me Domine vt pupillam oculi, ſub vmbra
Cor. 8. alarum tuarum protege, me, ne ſuperbiendo, & eua-
gando, fiam ſicut ablactatum ſuper matre ſua. Potius
Pſal. 16. de vultu tuo iudicium meum, id eſt, lectio mea pro-
deat, quam ipſe me commendem præſumptione mea.
Pſal. 24. Idem in offerenda dicit: Ad te Domine leuaui animam
meam, etiam vniuerſi qui te expectant, non confun-
dentur. His autem, qui ab hominibus expectant vel
Pro. 20 emunt, dicit ſapientia Dei: Hæreditas, ad quam feſtina-
tur in principio, in nouiſſimo benedictione carebit. Et
quod talium ſacerdotum ſacrificium non accepter
Deus, quia ſacrificia ſunt iniuſtitiæ, monſtratur per op-
Pſal. 50. poſitum in communione: Acceptabis ſacrificium iu-
ſtitiæ, &c.

Dominica vndecima poſt Pentecoſten.

CAP. XI.

Luc. 18. DOminica vndecima ponitur hoc Euangelium,
Duo homines aſcenderunt in templum, vt ora-
rent, &c. Cui manifeſtè conſonat ea, quæ præcurrit,
1. Cor. 15. Epiſtolæ lectio: Notum vobis facio Euangelium. Nam
exemplum publicani in Euangelio ſe accuſantis & di-
centis: Non ſum dignus leuare oculos meos ad cælum,
optimè in hac Epiſtola Paulus imitatur, dicens: Ego
enim ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus
vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam
Dei, &c. Et quia talis hæc humilitas vnitatem domeſti-
corum Dei conſeruat, vt non alius aduerſus alium in-
fletur, rectè hic introitus præmittitur, in quo dicitur,
Pſal. 67. Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo. Quodq;
Pſal. 27. in graduali dicitur, Et ex voluntate mea confitebor illi.
Pſal. 29. Itemque in Offerenda, Domine clamaui ad te, & ſana-
ſti me, vocibus concordat publicani a longè ſtantis, &
peccata ſua confitentis; & tali ſcilicet non phariſaicè
glorianti, quod decimas det omnium, quæ poſſidet, ſed
per humilem confeſſionē ſe ipſum prius offerenti dici-
Prou. 3. tur in communione, vt ſua demum offerat: Honora
Dominum de tua ſubſtantia, &c.

Dominica duodecima poſt Pentecoſten.

CAP. XII.

OFficium Dominicæ duodecimæ, quibuſdam ex
partibus ad illos reſpicit, qui ſurdum & mutum
Marc. 7. ad Dominum adducentes, deprecantur eum, vt impo-
nat illi manus: quibuſdam autem ad ipſum mutum,
adaperto ore rectè loquentem. Nam ille ſurdus & mu-
tus humanum ſignificat genus, quod in primis paren-
tibus & ab audiendis præceptis creatoris obſurduit, &
à prædicanda laude eius obmutuit. Qui autem illum
adducunt, & Dominum pro illo deprecantur, vniuer-
ſum prædicatorum ſignificant chorum, qui genus hu-
manum ad Chriſti gratiam voce ac literis inuitare non
Pſal. 69. deſinunt. Et huius ſurdi ac muti valdè congrua vox eſt
introitus hic: Deus in adiutorium meum intende, tan-
quam ſi medicata paralyſi, quæ linguam ſuam ſubito
ligauerat, primo eiuſdem motu linguæ, Dei nomen
Pſal. 33. repente ad adiuuandum inuocet. Idem ipſe loquens,
rectè dicit in graduali: Benedicam Dominum in omni
tempore, ſemper laus eius in ore meo. Epiſtola, Fidu-
ciam talem habemus per Chriſtum ad Deum, &c. ad
ipſos reſpicit, qui illum adducunt, fiduciam habentes
non in ſeipſis, ſed quaſi à ſemetipſis, os vel aures eius
2. Cor. 3. aperire poſſint, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, &c.
Exod. 32. Et pulchrè hæc offerenda ponitur precatus eſt Moy-
ſes, Nam eius exemplo, qui in tempore iracundiæ fa-
ctus eſt reconciliatio: iratus enim erat Dominus pro-
pter vitulum, quem fecerat Aaron, & dixerat vt diſper-
deret eos, eius (inquam) exemplo cuncti rectores ſeſe
debent opponere pro peccatis ſubditorum, & depre-
cari Dominum, vt imponat illis miſericordiæ manum,

A Et quia prædicatores idem terra illa ſunt, quæ (ſicut in
Pſalmo legimus) Satiata de fructu operum Domini, id Pſal. 103.
eſt, de donis Spiritus ſancti, producit fœnum iumen-
tis, id eſt, doctrinam carnalibus, qui Deum neſciebant,
populis, rectè & hoc in communione canitur: De fru-
ctu operum tuorum Domine ſatiabitur terra.

Dominica tertiadecima poſt Pentecoſten.

CAP. XIII.

IN officio Dominicæ tertiæ decimæ, cunctæ partes ad
illud de Euangelio ſpectant, quod Samaritanus ille, Luc. 10.
qui Dei interpretatur cuſtos, ſcilicet Dominus noſter
Ieſus Chriſtus, appropians homini a latronibus deſpo-
liato, & conuulnerato, quem pertranſierat ſacerdos &
B leuita, id eſt, omne vetus inſtrumentum, qui quod re-
conciliari non potuit genus humanum, appropians in-
quam, id eſt, noſtram humanitatem aſſumens, oleum
conſolationis, & vinum pœnitentiæ peccatorum plagis
infudit, & imponens ſuper iumentum ſuum, id eſt, in
corpore ſuo, peccata noſtra perferens ſuper lignum ad
ſtabulum Eccleſiæ perduxit, & abiens in cælum, ſtabu-
lariis ſuis, id eſt, Apoſtolis & Apoſtolicis viris, vice ſuâ
curam atque prouidentiam noſtri contradidit. Huic, vt
dictum eſt, Euangelio cæteræ concurrunt partes officii.
Primum Epiſtola, Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones &
ſemini eius, per hoc quod tali Euangelio præmittitur,
multum ad intelligendum aperitur ipſa, ſimulque tota
pene diſputatio Pauli ad Galatas, vnde hæc lectio ſum- Gal. 3.
pta eſt. Nam per hoc quod tam ſacerdos quam leuita
C viſo homine illo præteriuit, innuitur, quid lex contule-
rit, quæ poſt quadringentos, & triginta annos data eſt à
teſtamento Dei, cum fideli Abrahæ per repromiſſio-
nem confirmato, videlicet quia non quidem ipſa aduer-
ſus promiſſa Dei, ſed nullus iuſtificari potuit coram
Deo ex operibus eiuſdem legis. In hoc itaque intelligi-
mus per hoc, quod (vt dictum) tam ſacerdos quam le-
uita, viſo homine præteriuit. Quia ſic ſubintrauit lex,
quomodo medici puer ad ægrotum nonnunquam in-
greditur, morbi quidem cauſas ſciens, ſed quod oppo-
nat antidotum, conficere non valens, tantumque hoc
ægroto dicere nouit, quibus ab eſcis vel potibus abſti-
nendum ſit, ne morbus inualeſcat, & de ſemiuiuo peni-
tus mortuum reddat. Hoc namque illud eſt, quod in
D prædicta Epiſtola dicit Apoſtolus, Quid igitur lex?
Propter tranſgreſſiones poſita eſt, &c. Plagis namque
originalis peccati ſemiuiuus homo naſcitur. Actuali-
bus vero tranſgreſſionibus, propter quas lex poſita eſt,
ſi non abſtineat, tamquam noxiis cibis penitus moritur.
Itaque ſecundum hæc bene in Introitu præmittitur,
Reſpice Domine in teſtamentum tuum, quod in gra-
duali repetitur. Vox enim hæc erat antiquorum, ad- Pſal. 73.
uentum Chriſti ad infirmitatem vel imperfectionem
legis flagitantium, tanquam ſi prætereuntibus ſacerdo-
te & leuita, Samaritanum ſupradictum vulneratus ille
poſtulat appropiare, cui dicat illud, quod canitur in
Offerenda: In te Domine ſperaui, &c. Et quia corpus
Chriſti, quod ſumimus illa ſpecialiter curat vulnera, Pſal. 30.
bene & illud de libro Sapientiæ canimus in commu-
E nione: Panem de cælo dediſti nobis. Sap. 16.

Dominica quartadecima poſt Pentecoſten.

CAP. XIV.

IN Euangelio Dominicæ quartæ decimæ, decem viri Luc. 17.
leproſi à Domino mundati referuntur, & vnus tan-
tum ex eis vnicæ Eccleſiæ figuram gerens, cæteris in-
gratis exiſtentibus, qui hæreticorum typum præfe-
runt, reuerſus & gratias agens, de fide ſua, qua ſaluus
factus eſt, ab eodem Domino laudatur. Euiſdem Ec-
cleſiæ, quæ per illum vnum ſignificatur, vox eſt illa in Pſal. 83.
Introitu. Protector noſter aſpice Deus, maxime
quod ait: Quia melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper
millia. Nam idem eſt ac ſi dicat: Melius eſt cor vnum Actor. 4.

eadem Offerenda ipſe teſtatur, dicens : Orani Deum
meum ego Daniel, &c. mitteretur illi index futurorum
Archangelus Gabriel, ſicut habet ſequens verſus : Ad-
huc me loquente, &c. Per illam namque viſionem ſic
exalcatus eſt, vt non tantum venturum ad ſalutem no-
ſtram Chriſtum præuideret (quod cæteris Prophetis
commune eſt) ſed & tempora aduentus eius propria
quadam gratia prædiſceret, dicente ſibi Angelo : Se-
ptuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper popu-
lum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, & conſume-
tur præuaricatio, &c. Communio quoque : Vouete &
75. reddite Domino Deo veſtro, in eo maximè imperare
videtur, vt in nouiſſimo loco recumbamus: quod ait ter-
ribili, & ei qui aufert ſpiritum principum, id eſt, ſuper-
borum, quos vtique vel conuertendo, vel deiiciendo
factis ipſis dicit cuique illorum : Da huic locum.

Dominica decima octaua poſt Pentecoſten.
Cap. XVIII.

SVpradictum ergo officium hoc innuit, vt ad nu-
ptias Chriſti quilibet inuitatus, talis in loco recum-
bat, vt merito dicatur ei : Aſcende ſuperius. Huius au-
tem ſequentis Dominicæ officium, magna & mira de-
clamatione demonſtrat eidem, qui vocatus eſt ſupe-
Matt. 23 rius, id eſt, prælatus eſt domui Chriſti, & curam anima-
rum ſuſcepit, qualiter in eodem ſuperiori loco ſe ha-
beat, videlicet ne iuxta Euangelium eiuſdem officii,
ſint ſicut ſcribæ & Phariſæi, qui ſederunt ſuper cathe-
dram Moyſi: ſed ſint ſicut ipſe Moyſes, de cuius exem-
plo, quod Eccleſiaſtici ſequi debeant rectores, longa &
valida declamatio eſt in offerenda, Sanctificauit Moy-
ſes, & verſibus eius. Non enim ignorare debent anima-
rum rectores, quale ad negotium in ſuperiorem lo-
cum vocati ſunt, ſcilicet vt non tam præeſſe ſtudeant,
quam prodeſſe, & ſedentes in cathedra Moyſi dicant &
faciant, imo prius faciant, quod cum auctoritate dicant:
neque velint vocari Rabbi, ſed ad hoc tendant, vt por-
tare poſſint peccata populi, & à ſubditis ſuis auertere
iram Dei. Bene ergo cum hoc Euangelio poſitum eſt
in offerenda exemplum Moyſi, qui ſic ſedit in cathedra
magiſterii, vt per nimiam humilitatem poſſet interue-
nire pro ſubditis, imo & tenere Deum dicentem :
Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos. Fece-
Exod 32 rant enim vitulum (quando ſicut in verſu Offerendæ
Num. 22. canimus.) Videns Moyſes, procidens adorauit, dicens:
Obſecro Domine, dimitte peccata populi tui, & dixit
Eccl. 19. ad eum Dominus : Faciam ſecundum verbum tuum.
1. Cor. 1. Hæc eſt fidelitas ſerui, quem conſtituit Dominus ſuper
familiam ſuam, quam poſtulabant ipſi, dicentes in in-
Pſal. 121 troitu, vt Prophetæ tui fideles inueniantur : Da pacem,
inquiunt, Domine ſuſtinentibus te, id eſt, eorum quos
nobis commiſiſti, peccata dimitte. Pax enim Dei, pec-
Pſal 91 catorum remiſſio eſt. Vt Prophetæ tui fideles inue-
Pſal 105 niantur, vt nos fideles ſerui inueniamur, dum familiæ
tuæ tantum præſumus, ſed & vtiliter pro illis interue-
Epheſ 4. niendo proſumus. Talibus in præſenti lectione Epi-
ſtolæ dicit Apoſtolus: Gratias ago Deo meo pro vobis,
in gratia Dei, quæ data eſt vobis, quoniam in omnibus
diuites facti eſtis, &c. Ipſi idem dicunt in graduali: Fiat
pax in virtute tua, id eſt, remiſſio peccatorum in Spiri-
tu ſancto tuo. Ipſis nihilominus in communione dici-
tur: Tollite hoſtias, & introite in atria eius, videlicet
quia veſtrum officium eſt, vt pro ſubditis interueniatis,
exemplo Moyſi, in conſpectu Domini ſtantes in con-
fractione cordis.

Dominica decima nona poſt Pentecoſten.
Cap. XIX.

Matt 9. IN Euangelio Dominicæ nonædecimæ ait Dominus
paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata
tua. Et his qui audierant cogitantibus mala in cordibus
A ſuis, & dicentibus. Blaſphemat, & cætera: vt ſciatis,
inquit, quia filius hominis habet poteſtatem in terra
dimittendi peccata, tunc ait paralytico : Surge, tolle
lectum tuum, & vade in domum tuam. Per hunc au-
tem paralyticum ſignificatur homo diſſolutus, & ab
omni bono opere remiſſus, qui cum à Domino cura-
tur, & iuxta præeuntem Epiſtolam renouatur ſpiritu
mentis ſuæ, complet Apoſtolicum præceptum, quod
in eadem Epiſtola ſequitur: Qui furabatur, iam non fu-
retur, magis autem operetur manibus ſuis, vt habeat
vnde tribuat neceſſitatem patienti. Nam quandiu pa-
ralyſi erat diſſolutus, nihil boni operabatur, imo labo-
res operantium furabatur. Qualiter ergo prælati vel
rectores animarum ſalutem procurare debeant ſubdi-
torum, ſicut in præcedenti officio dictum eſt, hoc ſe-
B quens exprimit officium. Nam ipſorum eſt, offerre
paralyticum in lecto iacentem, id eſt, orare pro his,
quorum peccata animas in mala conſcientia à bono
opere torpentes detinent, & ita pro eis interuenire, vt
videns Dominus fidem illorum, dicat : Confide fili, re-
mittuntur tibi peccata tua. In introitu, dum dicit Do- Pſal. 140
minus: Salus populi ego ſum, hoc idem nobis de ſeipſo
teſtatur quod in Euangelio iam dicto murmurantibus
Phariſæis, curatione paralytici comprobatur, videlicet,
quia poteſtatem haberet in terra dimittendi peccata.
In graduali vero iam curatus idem paralyticus, iamque
laborans operando quod bonum eſt manibus ſuis, quæ
prius diſſolutæ fuerant, dicit : Eleuatio manuum mea- Pſal. 22.
rum. Et hoc experimento virtutis confortatus in fide,
& fidens in remiſſione peccatorum conſequenda, dicit
C in Offertorio, Si ambulauero in medio tribulationis, Pſal. 118
&c. Itémque roborans genua, diſſoluta quondam, di-
cit in communione : Tu mandaſti mandata tua cuſto-
diri nimis. Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodien-
das iuſtificationes tuas.

Dominica vigeſima poſt Pentecoſten.
Cap. XX.

OFficium Dominicæ viceſimæ partim ex vocibus Matt. 22
conſtat eorum, qui ad nuptias intrauerunt, partim
ex vocibus patrum gementium pro illis, qui ad nu-
ptias eaſdem vocati, quas fecit rex filio ſuo, non ſolum
venire noluerunt, ſed & illos, qui à ſe miſſi ſunt, ſeruos
D tenuerunt, & contumeliis affectos occiderunt. Hoc
enim priores feciſſe Iudæos notum eſt, qui miſſos ad ſe
Prophetas & ſapientes perſecuti ſunt, & Apoſtolos
Chriſti contumeliis affecerunt. Hos igitur homicidas
iuſtè perdendos, & ciuitatem illorum ſubuertendam
Prophetæ præuiderunt, quorum illa vox eſt, quæ in in- Gen 3.
troitu ex verbis Danielis decantatur. Omnia quæ feci- Pſal 136
ſti nobis Domine, in vero iudicio feciſti, &c. Item in
offerenda : Super flumina Babylonis illic ſedimus &
fleuimus. In hac enim ſeu in verſibus eius hoc deplo-
rant, quod ad ſalices Babylonis organa ſua ſuſpende-
runt, id eſt, propter infructuoſos & ſteriles auditores,
prædicantium voces conticuerunt, propter eos, inquam,
qui vocati ad nuptias, vt dictum eſt, venire noluerunt
quia non fuerunt digni. In lectione vero Epiſtolæ eos,
E qui de exitibus viarum congregati ſunt, vt implerentur
nuptiæ diſcumbentium, Paulus Apoſtolus opportu-
nè commonet, dicendo : Videte, quomodo cautè am- Epheſ 5.
buletis, non quaſi inſipientes, ſed ſapientes, &c. hoc vi-
delicet intendens, ne inebriatus vino, in quo eſt luxu-
ria, inueniatur quis abſque veſte nuptiali, cum rex ad
videndos diſcumbentes intrauerit, ſed econtra im-
pleamini Spiritu ſancto, loquentes vobiſmetipſis in
Pſalmis & hymnis & canticis ſpiritualibus, quæ veræ
harum ſunt epulæ nuptiarum, de quibus in ſequenti
graduali gratias agentes dicamus : Oculi omnium in te
ſperant Domine, &c. vel quas in communione poſtu- Pſal 144
lans quis noſtrum dicit : Memento verbi tui ſeruo tuo Pſal. 118
Domine.

De Dominica vigeſima prima poſt Penteceſten.

CAP. XXI.

OFficium Dominicæ viceſimæ primæ voces conti-
net hominis, in conflictu virtutum vitiorumque
poſiti, qui interdum, cum cœperit ſanctis florere virtu-
Pſa. 127 tibus & iuxta benedictionem hominis timentis Deum
vxor illius, videlicet domus Dei, cui fructè præſidet, ſi-
cut vitis abundans exereuerit in lateribus domus ſuæ, id
eſt, in amplitudine ſanctæ Eccleſiæ, & filii eius, ſicut no-
uellæ oliuarum in circuitu menſæ ſuæ: cum, inquam,
ita profecerit, repente tentator diabolus occulta Dei
diſpenſatione permiſſus, domum, id eſt, cōſcientiæ eius
ſtatum concutiens euertit, & filios eius, id eſt, virtutes
animi, turbata in cognitione conſcientia, pene conte-
rit. Hoc luce clarius ex offerenda comprobatur. Vir
Iob. 1. erat in terra nomine Iob. Moraliter enim in eiuſmodi
homine aguntur ea, quæ in tentatione huius beati Iob
hiſtorialiter acta memorantur: Huius ergo nobilis &
prælatoris animi concuſſionem, vel periculum ſignifi-
Ioan. 4. cat in Euangelio febris, quæ pene extinxerat Reguli fi-
lium. Præcurrens autem Epiſtola confortat eum cir-
cumuentum tentationibus, & conſolatur, ne abun-
2. Cor. 2. dantiori triſtitia abſorbeatur, dicendo: Conſortamini
Epheſ. 6 in Domino, & in potentia virtutis eius. Non enim eſt
Heſter. 13 nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, &c.
Iob. 2. Introitus autem: In voluntate tua Domine, &c. vox eſt
eiuſdem militis, humili conſcientia cum beato Iob in
terram corruentis, id eſt, terram ſe eſſe cognoſcentis, ac
dicentis: Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Do-
mino placuit, ita factum eſt, ſit nomen Domini bene-
Pſal. 86 dictum. Poſt quam confeſſionem petit circunfuſus, è
Pſal. 118. tentatione effugium, dicens in graduali: Domine refu-
gium factus es nobis. Et in communione: In ſalutari
tuo anima mea, & in verbum tuum ſperaui.

De Dominica vigeſima ſecunda poſt Penteceſten.

CAP. XXII.

Pſa. 126. IN officio Dominicæ viceſimæ ſecundæ dicimus ad
introitum: Si iniquitates obſeruaueris Domine, Do-
Mat. 18. mine quis ſuſtinebit. Nimirum in perſona ſerui il-
lius, de quo Euangelium narrat, ſemetipſum quiſque
noſtrum humiliter recognoſcit, qui decem millia ta-
lenta ſuo debebat regi, procidenſque rogabat, dicens:
Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Itaque
magnitudinem debiti, id eſt, peccati ſui quiſque no-
ſtrum perpendens, dicit: Si iniquitates obſeruaueris
Domine, &c. Vt autem laxationem quiſque noſtrum
obtineat, agendum eſt, quod dicit Paulus in præeunte
Phili. 1. Epiſtola: Et hoc oro, vt charitas veſtra magis ac magis
abundet in ſcientia, & in omni ſenſu, & cætera, ſubau-
ditur enim, vt remittatis vnuſquiſque fratri ſuo de cor-
dibus veſtris. Vbi vero charitas hæc abundat, ſicut iam
Pſa. 132 dictum eſt, rectè congratulatio illa depromitur, ſecun-
dum quam in graduali dicimus: Ecce quam bonum &
quam iucundum, habitare fratres in vnum. Et ſi quæ-
ras, quantum, vel quale bonum ſit vnitas, id eſt, chari-
tas fratrum cohabitantium, ſequitur in Verſiculo: Si-
cut vnguentum in capite, & cætera, id eſt, ſicut remiſ-
ſio peccatorum effuſa per Spiritum ſanctum, quæ de
capite noſtro ſcilicet Chriſto deſcendit ad barbam Aa-
ron, id eſt, in fortes & perfectos Chriſti Apoſtolos, &
ab illis vſque ad nos. Tunc enim cohabitatio fratrum
eſt, ſicut illud vnguentum, cum donamus inuicem, ſi
quid habemus aduerſus alterutrum fratres & conſer-
Matt. 18 ui, ſicut Euangelicus rex Chriſtus donauit nobis. Man-
Pſal. 132 dauit namque benedictionem, id eſt, eandem remiſſio-
nis charitatem, vt donemus inuicem: & vitam vſque in
ſæculum, ſubaudis, fore promiſit huius charitatis præ-

A nium. In offerenda vero, Recordare mei Domine, quæ Heſter. 14
ſumpta eſt de oratione Heſter, commonemur ſummo-
pere curandum eſſe & orandum, vt placeant verba no-
ſtra in conſpectu principis, ſcilicet eiuſdem regis ma-
gni, qui poſuit rationem cum ſeruis ſuis, verba, in-
quam, noſtra dicentium: Dimitte nobis debita noſtra.
Non enim placebunt hæc verba noſtra in conſpectu Mat. 6.
principis, cum ille rationem poſuerit, ſi non dimitti-
mus & nos debitoribus noſtris. Quod autem canimus
in communione ex auctoritate Euangelii: Dico vobis,
gaudium eſt angelis Dei ſuper vno peccatore pœni-
tentiam agente, de illo ſentiendum debitore, qui ſic Luc. 15.
pœnitet, & ſic ſibi poſtulat dimitti, vt primum dimittat
ipſe conſeruis ſuis.

B *De Dominica vigeſima tertia poſt Penteceſten.*

CAP. XXIII.

IN tantum ſacroſancta Eccleſia iuxta edictum Apo- 1. Tim. 2
ſtoli, obſecrationes, poſtulationes, gratiarum actio-
nes, pro omnibus agit, vt pro futura quoque filiorum
Iſrael ſalute gratias agat, quos ſuo quandoque corpori
vniendos fore cognoſcit. Nam quia in fine mundi reli- Rom. 11.
quiæ illorum ſaluæ fient, in hoc vltimo anni officio
gratulatur de illis vtpotè futuris membris ſuis. Dicit
ergo in introitu, annuncians iugiter quod propheta- Hier. 29
tum eſt de illis: Dicit Dominus, ego cogito cogitatio-
nes pacis, & non afflictionis, pacis enim cogitationes
cogitat, & non afflictionis, qui conuiuium gratiæ ſuæ
C factarum ſe repromittit cum illis ſecundum carnem
fratribus ſuis, ſicut in Patriarcha Ioſeph præfiguratum
eſt. Nam ſicut ad illum in tota terra Ægypti dominan- Gen. 45
tem venerunt, qui eum vendiderant fratres ſui, fame
compulſi, & ab eo recogniti atque recepti ſunt, & ipſe
cum illis celebrauit conuiuium: ſic ad ipſum Domi-
num noſtrum, toti mundo principantem, & Ægyptios,
id eſt, gentiles, qui in peccatorum tenebris fuerant, pa-
ne vitæ copioſius alentem, reuertentur reliquiæ filio-
rum Iſrael, & ab eo recipientur in gratiam, quem ne- Ioan. 9.
gauerunt & occiderunt, & tunc menſam ſuam com-
municabit eis, & inebriabitur Ioſeph iſte cum fratri-
bus ſuis. Huius menſæ gratiam ſignat illud Euange-
lium in officio Dominicæ, quo ipſe narratur de quin-
D que panibus ſaturaſſe quinque millia hominum. Tunc Ioan. 6.
enim quinque libros Moyſi aperiet Iudæis, quos nunc
velut integros panes portat puer, ſcilicet, idem popu-
lus ſenſu puerili, edéntque & ſaturabuntur, etiam ipſi
laudabunt Dominum requirentes eum. Tunc im-
plebitur illud Hieremiæ vaticinium, quod hoc Euan-
lio rectè præmittitur: Ecce venient dies, dicit Domi-
nus, & non dicent vltra, viuit Dominus, qui eduxit fi-
lios Iſrael de terra Ægypti: ſed viuit Dominus, qui edu-
xit & adduxit ſemen domus Iſrael de terra Aquilonis,
& de cunctis terris, ad quas eieceram eos illuc: & habi-
tabunt in terra ſua. Soluti ergo illi, qua nunc tenen-
tur, captiuitate animarum, clamabunt alta deuotione Pſal. 43.
gratiarum actionem, quam ſequens innuit graduale:
Liberaſti nos Domine ex affligentibus nos, &c. Suppli- Pſal. 129.
E catio quoque qua dicimus in offerenda, de profundis
clamaui ad te Domine, eidem rei vel tempori manife-
ſtè congruit. Dicent enim ad hunc magnum Ioſeph, Gen. 50.
fratres ſui in illa die: Obſecramus vt obliuiſcaris ſcele-
ris fratrum tuorum. Communio quoque: Amen dico Marc. 11.
vobis, quicquid orantes petitis, & cætera: reſponſio eſt
eiuſdem Ioſeph, dicentis: Nolite timere: Vos cogitaſtis
de me malum, & Deus vertit illud in bonum, vt exalta-
ret me, ſicut in præſentiarum cernitis, & ſaluos faceret
multos populos. Nolite metuere, ego paſcam vos &
paruulos veſtros.

Item

Item de nocturnis lectionibus per æſtatem.

Cap. XXIV.

NOcturnæ lectiones tota æſtate ſua varietate ſuoque ordine ſeriem deſignant temporum vel profectum ſanctæ Eccleſiæ, Primum namque hiſtoria Regum, quæ ſtatim poſt Pentecoſten ponitur, primis duobus libris myſtice aſſimilatur primis Chriſtianitatis temporibus, quando paulatim creſcente fide Chriſti, 1 Reg. 8 vetus idololatria decidit. Nā ſicut regnanti Sauli, quem 1 Reg. 5 populus appetierat contra voluntatem Dei, ſuperuenit electio Dauid, quem Dominus ſecundum cor ſuum inueniſſe dicit, tandémq; totum regnum à domo Saulis euerſum, eidem Dauid ſe ſubdidit: ſic dæmonum B cultui ſuperuenit in mundum cultus Dei, ſtatim poſt aduentum Spiritus ſancti, tandémque Chriſtiana fides per bella Martyrum victrix, ſedit in throno Romani imperii, totuſque deinceps mundus manu forti, Chriſto ſe ſubdidit. Duobus ſequentibus libris, in quibus regnum diuiſum eſt à domo Dauid, ex quo Hieroboam 3 Reg. 12 regni ſciſſuras (ſicut illi per manum Achiæ Sylonitis ſignificatum eſt) inuaſit, & contempto templo Domini duos vitulos fecit: illa ſignificabantur tempora, quibus Eccleſiam hæreticorum inſania ſcidit, & contempto altari Chriſti, reiecto cultu veritatis, falſitatum ſuarum ſimulachra diuerſa fabricauit. Sequuntur deinde libri ſapientiſſimi Salomonis, videlicet ſicut poſt pugnas hæreticorum claruerunt in Eccleſia ingenia doctorum, C qui excitati contentionibus illorum, non dormitantes, ſapientiæ & ſcientię ſtuduerunt, & diſputauerunt quodammodo, & ipſi, ſicut de Salomone legitur, ſuper lignis à cedro, quæ eſt in libano, vſque ad hyſſopum, qui 3 Reg. 4. egreditur de pariete, id eſt, nihil omnino de ſacra ſcriptura, nec paruum, nec magnum aliquod verbum ab allegoria vel aliqua vtili moralitate vacare paſſi ſunt. Deinde nihilominus congruè ſequitur liber Iob, quia videlicet maximè in pace Eccleſiæ non deſunt illæ tentationes viris ad virtutem tendentibus, quæ in omnibus percuſſionibus, vel conſolationibus eiuſdem ſancti Iob, auctore Beato Gregorio, moraliter figurantur. Tunc enim vigent interius tentationes ſpiritualium vitiorum, quorum quanto occultior pugna, tanto difficilior victoria.

Item de nocturnis lectionibus à menſe Septembri.

Cap. XXV.

ABhinc iam menſe Septembri, quatuor imponuntur libri, videlicet Tobias, Iodith, Heſter & Eſdras. Quorum conſideratio quam congruè quatuor Cardinales virtutes, prudentiam, ſcilicet fortitudinem, temperantiam, & iuſtitiam exprimat, palam eſt. Tobias quippè in figura prudentiæ non inconuenienter accipitur qui cæcatis oculis exterioribus, videnti filio man- Eccl. 2. data viuendi largitur, vt illud Salomonis impleatur. Sapientis oculi in capite eius. Per caput enim mentis in- E duſtria, per oculos vero intelligitur prouidentia, quæ Iudith. 9 idem eſt, quod prudentia. Bene ergo prudentiæ titulo præfulget, qui menti illius munimen prouidet, cuius ducatu ipſe foris eget. Iodith vero fortitudinis ſpeciem in hoc nimirum prætendit, quod formidantibus viris bellicoſis, immaniſſimo tyranno pro liberatione A patriæ ſe oppoſuit, & principem militiæ fœmina inermis Dei adiutorio ſuperauit. Fortitudo enim eius à Deo fuit, ſicut ipſa in oratione dicit: Et nunc Domine ſubueni mihi viduæ, vt quod per te poſſe credidi, perficiam. In quo quam vere fortis fuerit, caput Holofernis, ebrietate ſopiti, amputatura ipſius pugione oſtendit dicens: Conforta me Deus meus in hac hora. Et præcidit caput eius. Verum hæc duo volumina apud Hebræos non ſunt in canone, ſed Nicænæ ſynodi auctoritate ad inſtructionem venerunt ſanctæ Eccleſiæ.

Heſter autem pro temperantia ponitur, quæ repudiata ob arrogantiam Vaſthi regina, in regnum ſubrogatur. Heſter 14 Nam ipſius temperantiæ hoc indicium eſt ſpeciale, quod leonem illum, de quo ipſa ad Dominum dicit: B Et da mihi gratiam in conſpectu leonis, id eſt Aſſueri regis, in manſuetudinem conuertit, eiuſque edictum ex inſtinctu Aman intemperantiſſimè ſuperbientis, & genus Iudæorum perdere cupientis, in conſolationem ſuæ ſtirpis tranſtulit.

Eſdras autem, qui hic adiungitur, priuilegium iuſtitiæ in verbis & factis habere demonſtratur. Matt. 7. Nam ſicut iuſtitia reſtituit quod iniuſtitia deſtruxit: ſic iſte dirutum propter peccata populi templum cum ciuitate reſtaurauit. Idem quoque ſicut in duo volumina diuiſus vnitur (Nam Neæmias ei in eodem copulatur) ſic iuſtitiæ duo præcepta ſibi conueniunt, ſcilicet, Quæ vultis vt faciant vobis homines, eadem facite illis, &, Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris. Hi itaque quatuor libri, prædictis virtutibus inſigniti, rectè librum Iob, qui C afflictiones ſanctæ Eccleſiæ, beato Gregorio teſte, exprimit, ſequuntur, quia poſt tentationes validè ſuperatas gloria virtutum electis datur.

Sed quia quandiu in hoc mundo à Domino peregrinamur, inter virtutes vitiorum bella patimur, è veſti- 2 Cor. 5. gio Machabæorum libri leguntur, in quibus magnus 2 Mac. 4. ille hoſtis Antiochus contra iuge ſacrificium præualere refertur, Deique Martyres perſequitur. Qui tamen Iudæ & fratrum eius labore vincitur, quia confeſſione operum malorum cum exercitio operum bonorum aliquando Deo donante ſuperatur.

Poſt, Prophetarum libri vſque in aduentum Domini concrepant, qui modo terrorem diſtricti iudicis, modo blandimenta pii conditoris prędicant. Ex his Ezechiel, D qui interpretatur fortitudo Dei, Daniel qui ſonat iudicium Dei, maiores & primi ſunt, quia ſpes quę ex fortitudine diuini auxilii, & metus qui eſt ex iudicio Dei, mentem æqualiter docent præſentibus vti, ne aut Deo deſperans deficiat, aut in ſe prǽſumens corruat. De reliquis duodecim Prophetis, in vnum volumen coartatis, loqui ſuperſedemus, quia à ſanctis patribus de his copioſe diſputatum ſcimus. Ideo autem vſque ad aduentum Domini leguntur, vt inter tenebras & conflictus huius ſęculi, vſque ad reditum Chriſti, ſcripturę Rom. 15. nos illuminent & conſolentur. Per eundem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus, per omnia ſecula ſęculorum, Amen.

E

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS, librorum xij. De Diuinis officijs, Finis.

NVCLEVS DE SACRIFICIO MISSÆ.

EX ELVCVBRATIONE SOLIDA R. P. PETRI *Abbatis quondam Cluniacenſis.*

ELENCHVS CAPITVLORVM.

DEVM ſacrificijs, ab initio mundi ſemper cultum fuiſſe. cap. 1.
Deum in lege varijs cultum eſſe ſacrificijs. cap. 2.
Deo placere ſacrificia, tanquam ſeruitutem ſibi debitam. cap. 3.
Nulli creaturæ ſacrificandum eſſe: ſed Deo ſoli. cap. 4.
Hæreticos impiè prohibere Chriſtianis, ſacrificare Deo. cap. 5.
Solos Chriſtianos ritè ſacrificare Deo. cap. 6.
Deo maximè deberi à Chriſtianis ſacrificium. cap. 7.
A *Sacrificium Chriſtianorum eſſe vnicum & ſimplex.* cap. 8.
Sacrificio Chriſti, iuſtitiæ Dei ſatiſfactum eſſe pro peccatis. cap. 6.
Impijſsimum eſſe hæreticorum errorem contra Miſſæ ſacrificium. cap. 10.
Corpus & ſanguinem Chriſti verè offerri in Miſſa. cap. 11.
Panem & vinum verè tranſubſtantiari in corpus & ſanguinem Chriſti. cap. 12.
B *Hæreticos impiè ſcrutari, quomodo hæc fiant* cap. 13.
Tranſubſtantiationem varijs probari exẽplis Scripturæ. cap. 14.

DEVM SACRIFICIIS AB INITIO mundi ſemper cultum fuiſſe.

CAP. I.

Deo debentur ſacrificia DICITE, quæſo, cur ſacrificia Chriſtiana vobis Chriſtianis (ſi tamen hoc eſtis) non placent, cum ſigno ſacrificiorum ſemper ſuos Deus ab alienis ſecreuerit: cum diuinam ſeruitutem ab humanis obſequiis hoc ſigno diſcreuerit: cum honorem creatori ſingulariter debitum, *Rom. 1.* ab eo honore, quo ſe inuicem rationalis creatura præuenire iuxta Apoſtolum debet, hoc maximè ſigno diſtinxerit. *Semper fuere ſacrificia* Recolite antiqua ſæcula, generationem ſanctorum, ab Adam vſque ad Chriſtum diſcutite: inuenietis aut nullos aut raros abſque ritu ſacrificiorum Deum coluiſſe: quia quicumq; iuſtitia Deo placebant, ſtatim eum ſacrificiorum veneratione colebant. Videbitis certè primum illum & iuſtum Abel Deo munera offerentem, Deum ſuper eius munera inflammantem. *Gen. 4.* Noe poſt diluuium, noui ſæculi primordia, ſacrificiis *Gen. 8* dedicantem. Abraham poſt vaccam triennem, capram trimam, & arietem trium annorum, turturem quoq; & *Gen. 15.* columbam quæ Deo obtulit, etiam filium colligatum *& 22.* in altare ſuper ſtruem lignorum, ad immolandum collocaſſe, ſed ne vota compleret, ab ipſo qui hoc præceperat, prohibitum fuiſſe. Poſt Abraham offerentem & *Gene. 28* Iſaac oblatum, videbitis & Iacob motum viſione Dei, & Angelorum, in diuinitatis, quam viderat, honorem erexiſſe lapidem, & fudiſſe oleum deſuper: ac dixiſſe, Vere Dominus eſt in loco iſto: & hæc domus Dei eſt, & porta cæli. Cognoſcetis in terra Hus, hoc eſt, inter gentiles, cui non erat ſimilis ſuo tempore ſuper terram: *Iob. 1.* ſimplicem & rectum Iob diluculo conſurgentem, & pro ſingulis filiis holocauſta offerentem, dicentémque ne forte peccauerint filii mei.

Deum in lege varijs cultum eſſe ſacrificijs.

CAP. II.

PRocedetis inde vſque ad magni Moyſis tempora, & totam Hebræorum ſtirpem (de qua Saluator, cui repugnatis, ſecundum carnem naſciturus erat) inuenietis
C à Deo per Moyſen ſacrificiorum diuerſis ritibus & innumeris ſubſtratam, & pro peccato, & pro delicto, pro purgatione, pro emundatione, boum, vitulorum, agnorum, ouium, arietum, hircorum, turturum, columbarum, diuerſorum quadrupedum, & volucrum, hoſtias penè aſſiduè offerentem, in tantum, (vt iuxta quod Apoſtolus ait) ſine ſacrificiis, & ſanguinis effuſione, non fieret remiſſio peccatorum. Legite Leuiticum, ſi tamen vel eius nomen vobis notum eſt, immo legite totum Pentateuchum, qui lex propriè dicitur, totamque Veteris teſtamenti ſeriem recenſete, quæ docebit quod ignoratis, ſanctis Regibus, Ducibus, Prophetis, Sacerdotibus, Deum per ſacrificia frequenter reſponſa dediſſe, eiſque hoſtias eorum gratas, acceptaſque fuiſſe, aut fumo quo adumbrabat, aut nebula qua tegebat, aut
D igne quo abſumebat, aliiſque indiciis declaraſſe. Hinc in Salomonis dedicatione & ſacrificio, quando ouium centum millia, boum xx. millia oblata ſunt, per nebulam gloria Domini impleuit domum Domini. Hinc ſuper Heliæ holocauſtum cæleſtis flamma deſcendens, non ſolum bouem oblatum, ſed & ligna altaris & lapides vſque ad cinerem conſumpſit, talique ſigno acceptum Deo Heliæ ſacrificium monſtrauit. Hinc in conſecratione Eremitici tabernaculi legitur: Poſtquam omnia perfecta ſunt, operuit nubes tabernaculum teſtimonii, & gloria Domini impleuit illud, nec poterat Moyſes ingredi tectum fœderis, nube operiente *Exod. 40* omnia,

omnia, & maieſtate Domini coruſcante, quia cuncta nubes operuerat. Quod profecto tabernaculum, non niſi ad adorandum Deum & ſacrificandum ei, ab ipſo Deo, per Moyſen conſtructum, erectum, & ſanctificatum fuerat. Hinc Eſaias in viſione quamuis ſpirituali, ſolii excelſi & eleuati, poſt alata Seraphin & clamantia, Sanctus, Sanctus, Sanctus: Commota ſunt, inquit, ſuperliminaria cardinum à voce clamantis, & domus impleta eſt fumo.

Deo placere ſacrificia, tanquam ſeruitutem ſibi debitam.

CAP. III.

HAbetis, ſi aduertitis, antiquorum ſacrificia in tantum Deo placuiſſe, vt non ſolum ipſa, ſed & loca in quibus fiebant, conſtrueret, benediceret, conſecraret: & conſtructa, benedicta, conſecrata, fumo, nebula, igne, aliiſq; (vt dixi) indiciis glorificaret. Neque enim ſacrificia propter templum vel altare celebrantur, ſed templum & altare propter ſacrificia conſtruuntur, conſecrantur, ornantur, glorificantur. Ipſa vero ſacrificia ad illum tantummodo referuntur, cui ſoli abſque alio comparticipe exhibentur. Hæc enim ſacrificiorum ſeruitus, hic ſoli deitati deferendus honor, hic diuino tantum nomine exhibendus cultus, omnem pro creatore reſpuit creaturam: quia ſicut incommunicabilis eſt maieſtas cui offertur, ſic omnem reſpuit communionem etiam quod offertur.

Signatur hac ſeruitutis proprietate ſoli Deo ſubditus homo, vt nihil ſupra ſe iuxta originis ſuæ conditionem, niſi Deum intueatur, à quo ſolo ſe initium, & in quo deficientem finem ſe habere cognoſcens, vt auctori, rectori, remuneratori ſubdatur, ſeruiat, obediat. Signatur hoc exteriori obſequio interior animi affectus: qui nullatenus agnoſceretur, niſi ſignis extrinſecis indicaretur: Signatur hoc officio vtraque hominis ſubſtantia ſubiecta Deo, vt cum illa deuotione Deum amplectitur, iſta operatione Deo famulatur, totus homo ei ſubiectus eſſe monſtretur: & vt veraciter dicere poſſit, Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? &, Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

Nulli creaturæ ſacrificandum eſſe, ſed Deo ſoli.

CAP. IIII.

IDcirco nulli creaturæ non dico inanimatæ, non dico inſenſibili, non dico irrationali, ſed nec ipſi rationali, & beatæ, ſacrificiis honorari conceſſum eſt. Non Angelo, non homini, nec ipſi altiſſimo Ordini Seraphin hoc datum eſt: quia ſignum, quod inter mortales conditorem à conditis ſecernit, merito ſemper incommunicatum permanſit. Nouerant hoc beati Apoſtoli Barnabas & Paulus, qui volentes ſibi ſacrificare Lycaonios, cum deteſtatione prohibuerunt, & quia hoſtias iam parauerant, veſtimenta ſciderunt. Sciebant hoc nulli conceſſum: ſciebant etiam minaciter ab ipſo Deo prohibitum, qui tam de his, qui non Deo ſacrificant, quam de his, quibus ſacrificant, per ſcripturam ſuam ait: Sacrificans diis eradicabitur, niſi Domino ſoli. Et in diis Ægypti faciam vltionem. Et de vtriſque, Similes illis ſunt qui faciunt ea: & omnes qui confidũt in eis. Nam ſuperbi & à Deo refugæ ſpiritus, diuinitatem Deo inuidentes, ſibi vſurpantes, vt cæcos homines, & longo exilii ſui tempore Dei factos immemores, plene a Deo auerterunt, quod ſolius creatori (vt dictum eſt) erat, creaturæ exhiberi perſuaſerunt: & tam ſibi quam mortuis hominibus, ſacrificia publica inſtituerunt. Et vt maioribus contumeliis, imaginem Dei ad eius dedecus, deludendo, ſubiicerent: etiam creaturis irrationabilibus, miſeros homines ſeruire coegerunt: itaque in rationali animante, rationem ſopierunt vt canibus, volucribus, beſtiis repentibus ſeruientes, & quibus prælati fuerant, ſe ſponte ſubdentes, ne homines ſe eſſe recordarentur. Vnde Apoſtolus. Mutauerũt, inquit, gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentum. Nec his contenti, ad ignobiliora eos traxerunt, & ſeruos eos etiam inſenſibilium effecerunt. Inde liber Sapientiæ. Et enim, ait, in erroris via diutius errauerunt: Deos æſtimantes hæc quæ in animalibus ſunt ſuperuacua, infantium inſenſatorum more viuentes. Propter hoc tanquam pueris inſenſatis, iudicium in deriſum dediſti. Et item. De his quæ videntur bona non potuerunt intelligere eum, qui eſt, neque operibus attendentes, agnouerũt quis eſſet artifex, ſed aut ignem, aut ſpiritum, aut citatum aerem, aut gyrum ſtellarum, aut nimiam aquam, aut ſolem, aut lunam, rectores orbis terrarum, Deos putauerunt. His omnibus decepti homines, Dei gloriam tribuebant, eaque cultu diuino ac ſacrificiis honorabant, cõtra eum qui dicit. Gloriam meam alteri non dabo, neque laudem meam ſculptilibus.

Hæreticos impie prohibere Chriſtianis ſacrificare Deo.

CAP. V.

QVorſum iſta? vt videntes patres antiquos, & omnes priorum temporum iuſtos, Deo per iuſtitiam & ſacrificia placuiſſe, vt attendentes, Deum ſibi ſoli ea fieri præcepiſſe, vt audientes eum diis alienis ſacrificantes eradicaſſe: Agnoſcentes, inquam, per ſacrificia maxime, Deo deitatis honorem, a ſanctis omnibus, ſæculis omnibus exhibitum, concedatis, quod hactenus prohibuiſtis, & debitum Deo ſacrificiorum munus offerre, noſtri ſæculi homines permittatis. Vt quid enim prohibentur filii ſequi patres ſuos? Cur quos fide imitantur, præcipuo fidei ſigno imitari non ſinuntur? An forte Iudæorum ſacrificia Deus approbat, & Chriſtianorum reprobat? Nonne magis circa eorum Sacra nauſeat, dicẽs per Eſaiam: Plenus ſum, holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinem vitulorum & agnorum, & hircorum nolui? Nonne & per alium Prophetam ait: Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos? Nonne & per Malachiam loquitur: Non eſt mihi voluntas in vobis, munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Quod dicens, non ſacrificia illi tempori data reſpuit: ſed prauam vitam ea offerentium: Vnde & per Eſaiam ſubdit, Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Mirum valde ſi præcipuus (vt iam dictum eſt) deitatis cultus, Deo noſtro tempore, non defertur, qui omni, ante noſtra tempora, tempore, ſummo ſtudio, ſolicita deuotione frequentabatur. Mirum ſi Chriſtiani a ſacrificiis vni, & Deo offerendis arcentur, cum Patriarchæ, prophetæ, Iudæi Gentiles, Fideles, ab ipſo Deo, ipſi Deo ſacrificare cogantur. Mirum nunc primum de mundo diuina auferri ſacrificia, cum nunquam mundus in retroactis generationibus ſuis, abſque ſacrificiorum ſacris fuerit. Nam nec in profundis ignorantiæ & nequitiæ ſuæ tenebris, ita à Deo periit, vt non haberet aliquos, & ſi paucos, qui & per iuſtitiam Deum colerent, & per ſacrificia eum ſe colere demonſtrarent.

Solos Chriſtianos rite ſacrificare Deo.

CAP. VI.

AT nunc, ſi nouam veſtram doctrinam mundus exaudiat faciet, quod nunquam fecerat & more captiuati illius populi ſedebit abſque lege, abſque rege, abſque ſacerdotio, abſque Ephod, & Teraphin. Cumque Deo ſacrificare ceſſauerit: & ipſe Dei eſſe ceſſabit. Erit his temporibus grauius quod nunquam fuit nec tempore iræ, vt Chriſtianis Deo ſacrificare ceſſantibus, cultus qui ſemper in mundo fuerat, omnino de mundo pereat: & qui Deum ritu ſuo colens, Deo eſſe ſubditus probatur, cultum eius abiiciens, abſque aliquo Deo prorſus eſſe videatur.

Nam cum ſint his noſtris diebus, quatuor in mundo præcipuæ diuerſitates ſectarum, hoc eſt, Chriſtianorum, Iudæorum, Saracenorum, & Paganorum. Si Chriſtiani non ſacrificant, iam nullus in mundo ſacrificat. Iudæi enim, more ſuo, bouinis oculis omnia intuentes, & more aſinino legis Dei onera ferentes, non fructum capientes; nuſquam ſacrificant. Quia Hieroſolymis tantum dicunt eſſe locum, vbi per ſacrificia Deum ho-

Sap. 13.
Ibid.
Eſa 42.
Eſa. 1.
Pſal 49.
Malac 1.
Eſai. 1.
Ioane 4.

Saracenorum religio. notare & adorare oportet. Quam quia Deo eius contrario, per mille & centum annos, inhabitare prohibiti ſunt, ſacrificare deſierunt. Saraceni ab omnium ſeductorum ſublimiſſimo ſeductore ſeducti, & inter Iudaicam & Chriſtianam legem ſubmergendi fluctuantes, circumciſionem ſuſcipiunt, lauacris frequentibus vtuntur, certis horis die, certis nocte, orationi maxime poſt cibum & potum, vt fertur, incumbunt, luxui omnino frena relaxant. Cumque his & innumeris ſuperſtitionibus tota pene Orientalis & Africana regio, ab illo nequam Mahumeth decepta, per quingentos & fere quinquaginta annos inſeruiat, & Chriſtum flatu (vt aiunt) diuino, natum de virgine ſancte vixiſſe, vera docuiſſe, mira feciſſe fateantur: de ſacrificiis apud eos, nec præcepta aliqua habentur, nec aliqua, licet parua, ab eo pro ſacrificio offeruntur, Omnipotentem tamen Deum rerum omnium conditorem ſe adorare dicunt: cui tamen (vt dixi) nullos ſacrificiorum ritus exhibent. *Pagani.* Pagani licet pauci & orbi terrarum incogniti, cum in Aquilonis extremis finibus, atque ſub gelido axe lateant, & loca (vt fertur) Mæotidis paludibus vicina inhabitent, quoniam ignorant ipſos Idolorum errores, & omnia ritus, ſacrificia incognita habent, equos, aſinos, porcos, gallos, vel quocumque manè de *Dij horarij & diarij.* lectulo ſurgenti occurrerit, toto illo die pro Deo adorant: ſicque nō perpetuos, nec ſaltem annuos, ſed (vt ita dicam) deos diarios vel horarios colunt. Et cum flendi homines ignominioſius aliis à diabolo his & multis modis nobis ignotis deludantur: ſacrificia tamen nec creatori, nec creaturæ exhibent; ſed quod innatus error docuit, abſque omnium ſacrificiorum notitia cuſtodiunt.

Summa in Deum ingratitudo hæreticorū ſacrificia ne velentium. Cum ergo nec apud Iudæos, nec apud Saracenos, nec apud Paganos ſacrificia obſeruentur: Si nec Chriſtianis conceduntur, ſignum illud ſingulare deitatis, quo ab initio (vt iam dixi) diuina ſeruitus ab humana ſecernitur, perit: Cum in nulla gente, in nulla parte orbis terrarum inueniri iam poſſit. Sed forſitan minus Deo obnoxia ſunt moderna tempora quam priora: vt honorem, quem antiqua ſæcula Deo exhibuerunt, ſol*Ironia.*uere iſta contemnant. Et iuſte, iuſte inquam, iuſte, qui maiora acceperunt, minora reddere debent: qui numeroſiore ſumma debiti conſtringuntur, minimam quantitatem ſoluere compelluntur, & contra Ieſu Chriſti *Luc. 7.* vocem, quæ dicit, Cui minus dimittitur, minus diligit, & contra opinionem Simonis Phariſæi dicentis: quia is donatorem debiti plus diligit, cui plus donauit, vnde dictum eſt, recte iudicaſti. Contra has Domini & Phariſæi ſententias, minus Deo debet Chriſtianus quam Iudæus: minus tempus Apoſtolicum, quam Propheticum: minus totus orbis ſubſtratus voci Euangelicæ, quam vnus populus ſubiectus legi Moſaycæ. Et vbi eſt ſaluator gentium, illis promiſſus, vobis exhibitus: illis oblatus, nobis natus: illis oblatus nobis datus? Vbi eſt ſanguis teſtamenti æterni, qui ab illis ad nos defluxit, qui per illorum fiſtulam ad nos decurrit, qui limoſam perquem currebat derelinquens canalem, nos de limo factos & carnali ſuppoſitos, ab omni limo & ſor*Coloſſ. 1.*de purgauit? Vbi eſt ſecundum Apoſtolum: Miniſterium quod abſconditum fuit à ſæculis & generationibus, nunc autem manifeſtum eſt ſanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ Sacramenti huius in gentibus, quod eſt Chriſtus, ſpes gloriæ? Vbi eſt iuxta eundem, virtus ſacramenti Dei temporibus æternis ta*Matt. 27.*citi, vbi velum templi ſciſſum eſt: & quæ diu velata *Epheſ. 3. Matt. 4.* fuerant reuelata? vbi regnum cœlorum, de quo Rex cœlorum. Pœnitentiam, inquit, agite: appropinquabit regnum cœlorum.

Deo maxime deberi à Chriſtianis ſacrificium.

Cap. VII.

Aureum ſæculum nobis à Chriſto datum. NVmquid hæc tam fœlicia tempora, & (vt verbo poëtico vtar) aurea ſæcula, quibus pater mundi miſertus, quibus filius pro mundo oblatus, quibus ſpiritus Altiſſimi mundo infuſus: quibus mors extincta, quibus vita reddita, quibus iuſtitia reparata, quibus reſurrectio præparata, minus aliquid prioribus ſæculis Deo debent? Non, plane, non toto mundo conclamante, non minus ei debent, cui non ſolum ex conditione, ſed (quod charius eſt) ex redemptione, & ſe, & quæ iure poſſunt, omnia debent. Quod ſi omnia: tunc & ſacrificia. Ratione igitur neceſſaria cogente, quæ auferre Catholicis volebatis, neceſſaria hæretici ſacrificia redderis. Reddetis ea ratione, reddetis ea (quod apud noſtros robuſtius eſt) auctoritate non ficta, ſed veraci: non terrena, ſed cœleſti: non humana, ſed diuina. *Reiectis Iudæis Christianos aggregauit per filium in toto mundo.* Irritatus Deus diuturnis malis Iudaici populi, quibus & in Deum impii, & in homines erant iniqui, nec ferens vltra, promiſſiones ſpirituales ac cœleſtes a terrenis & carnalibus conculcari, elegit eis ſucceſſores, qui quod illi reſpuebant, ſuſciperent: qui quod illi nolebant, vellēt: qui vineæ fructum redderent temporibus ſuis. Elegit pro vno populo omnes gentes, pro particula Syriæ vniuerſum orbem terrarum, atque per filium ſuum, huius magni conſilii Angelum, Legem ſuam, cultum ſuum, ſacrificia ei tradidit, & eo mediante, mundum à morte eripiens, immortali vitæ reſtituit. *Hebr. 1.* Hæc vt abſque ſcrupulo aliquo, vera eſſe crederentur, & ſuo tempore ſuſciperentur, per nuncios ſuos multifarie multiſque modis prædixit. Et quis vniuerſa enumeret? Sed quod ad cultum, de quo agitur, pertinet, audite Dauid in ſpiritu Dei loquentem. Omnes, ait, gentes quaſcumque feciſti, venient, & adorabunt coram te Domine. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes ſeruient ei. Et, Omnes *Pſal. 85. Pſal. 71.* gentes plaudite manibus, & Regnabit Deus ſuper gen*Pſal. 46.*tes. Et, dicite in nationibus, quia Dominus regnauit: & *Pſal. eodem.* centum ſimilia. Sed hoc de adorando Deo. Item de ſa*Pſal. 95.*crificando, Afferte Domino patriæ gentium, afferte *Pſal. 28.* Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini eius: tollite hoſtias, & introite atria eius. Et Eſaias. Veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea, dicit Dominus, Et Malachias. Ab ortu ſolis vſque ad *Eſa. 66. Malach. 1.* occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus & in omni loco offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Et quid vltra vobis ô bruti homines, reſtat quærendum? Nonne videtis ſicut legem, ſic ſacra, ſic ſacrificia, ſic cultum omnem diuinum, à Iudæis ablatum & ad gentes tranſlatum? Et ſi non eodem ritu celebrantur apud nos ſacra, ſunt tamen ſacra: Si non in eodem *Cultus omnis Iudæus ad Christianos ex gentibus tranſlatus.* ordine conſtant ſacerdotia, ſunt tamen ſacerdotia: Si non de eiſdem rebus fiunt ſacrificia, ſunt tamen ſacrificia. Quia alio quidem modo, ſed non alii Deo ſacra celebrantur, ſacerdotia ordinantur, ſacrificia exhibentur. Ceſſate ergo, ceſſate iam inſanire, quia nulla auctoritas, nulla ratio patitur, vt minus Deo honoris deferant Chriſtiana tempora, quam Iudaica, quoniam quæ plus munerum acceperūt, non minus ſed magis obſequi debent eorundem munerū largitori. Vnde vere dignum & iuſtum eſt, vt qui ei, gratiæ hoc tempore, aliis ſed non inferioribus ritibus famulantur, eum hoc ſupremo & diuino ſacrificiorum cultu deuotius venerentur.

Sacrificium Chriſtianorum eſſe vnicum & ſimplex.

Cap. VIII.

Quale Christianorum ſacrificium. IAm quia per Dei gratiam conſtat Chriſtiana ſacrificia non tollenda: vtrum talia eſſe debeant qualia offeruntur, nihilominus eſt videndum. Sacrificium Chriſtiani orbis non multiplex eſt, ſed ſimplex: non plura, ſed vnum: quia ſicut in toto mundo vnus eſt populus Chriſtianus, qui illud offert, & vnus Deus cui offert, & vna fides per quam offert: ita & ipſum vnum eſt quod offertur: Ceſſit pluralitas Iudaicarum hoſtiarum vnitati victimæ Chriſtianæ, quæ quia non poterat perfectum facere ſeruientem multiplicitate ſua, prouiſa eſt a Deo hoſtia, quæ offerentes mundaret, ſanctificaret, perfectos faceret ſimplicitate ſua. Bos, vitulus, aries, agnus, capra, hircus, carnibus & cruore implent altaria Iudæorum:

dæorum: Solus Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, altari ſuperponitur Chriſtianorum.

Audite non me, ſed Apoſtolum Dei. Paſcha, inquit, noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Hoc eſt. Paſcha Iudæorum immolatus eſt agnus: Paſcha vero noſtrum, hoc eſt, Chriſtianorum, eſt immolatus Chriſtus. Hoc ergo vnicum Chriſtianorum ſacrificium, Chriſtus eſt. Hoc ſacrificium, Chriſtiano tempori ſeruabatur. Hoc, inquam, ſeruabatur tempori gratiæ, quod congruum non fuerat dari in tempore iracundiæ. Habuit bouem Iudæus, habet Chriſtum Chriſtianus. Cuius ſacrificium, tanto Iudaicis victimis excellentius eſt: quanto Chriſtus boue maior eſt. Congrua tunc fuit ſeruilis hoſtia ſeruis: ſeruata eſt noſtris diebus liberatrix victima iam filiis & amicis, quibus in Euangelio dicitur. Filioli, adhuc modicum vobiſcum ſum. Etiam non dicam vos ſeruos, ſed amicos. Reſperſus eſt textus diuinæ legis innumeris teſtimoniis: quod multiplicitas antiquarum hoſtiarum, hanc vnam Euangelii hoſtiam deſignabat. Et quia impoſſibile erat, ſanguine agnorum & hircorum auferri peccata: ipſa lex, quæ multa illa mandauerat, omnes ad hanc vnam victimam tranſmittebat. De hac Dauid. Eleuatio manuum mearum, ſacrificium veſpertinum. Et Eſaias. Oblatus eſt, quia ipſe voluit. Et Petrus. Non auro vel argento empti eſtis; ſed precioſo ſanguine, quaſi agni incontaminati, & immaculati Ieſu Chriſti. Et Paulus. Hoc fecit ſemel, ſe offerendo Dominus Ieſus Chriſtus. Sed ſcio nomine oblationis, ſacrificii, victimæ, holocauſti, & ſimilium, paſſionem ac mortem Domini deſignari: nec vos hoc vnquam negaſſe audiui. Et ideo his nominibus mors eius ſignatur: quia ſicut morte animalium oblatorum, peccata purgari dicebantur: ſic morte ipſius, peccata totius mundi tolluntur.

Sacrificio Chriſti, iuſtitiæ Dei ſatisfactum eſſe pro peccatis.

CAP. IX.

ET quia dicit Apoſtolus, Semetipſum obtulit immaculatũ Deo: dicitur ipſe offerre ſeipſum: Quoniam non coactus, ſed ſponte tradidit in mortem animam ſuam Deo vero ſeipſum hoc modo obtulit, quia mors æterna hominis, non niſi temporali morte Dei, & hominis, diſſolui poterat. Benignus enim Deus cuius vniuerſæ viæ miſericordia & veritas: ſic exiſtens iuſtus vt non deſinat eſſe miſericors: ſic miſericors, vt iuſtus ſemper maneat, in rebus quas creauit.

Nec etiam mala quæ non creauit, inordinata eſſe permiſit. Vnde peccatum hominis, quod velut, aliunde, in regnum eius ſe non iuſte immiſerat, iuſte ordinans: peccatorem damnauit, ac ſempiternæ fœlicitatis profugum, miſeriæ ac morti æternæ contradidit: In tantum quippe reus factus fuerat, vt omnino culpa eius in regno eius ordinatiſſimo, inordinata remaneret, ſi minore quam æterno ſupplicio, Dei iuſtitia peccatorem puniret. Nec iam iuſtitia dici poſſet, quæ meritis condigna non redderet.

Ea de cauſa propago humani generis in radice corrupta, ſicut vitium, ſic & eius damnationem ab origine traxit, & tota ſimul per longa ſecula lege iuſtitię morti æternæ ſubiacuit. Miſertus eiuſdem Deus eſſentiali bonitate ſua, perdito homini, & eum ſaluare volens, ſed niſi iuſte nec volens, nec valens, dum in æterno conſilio ſuo quæreret, qualiter miſero ſalua iuſtitia misereri valeret, hoc potiſſimum occurrit, quo & iuſtitia ſeruaretur, & homo liberaretur, & gratia augeretur, & Deus glorificaretur.

Miſit itaque Deum filius, ad filios hominum, vt humanam naturam induens, & humanis vitiis medens, in carne aſſumpta, non peccatum, ſed pœnam peccati, mortem ſcilicet corporalem ſuſciperet, & ita ſimplici ſua, illius duplam, horaria ſua, illius ſempiternam excluderet. In qua diſpenſatione, miſericordia miſeretur, iuſtitiæ nihil detraheretur, dum pro æterno ſupplicio hominis, temporale ſupplicium Dei & hominis: pro æterna morte hominis, temporalis mors Dei & hominis, ei offerretur.

Quæ tanti ponderis, in ipſa ipſius iuſtitiæ lance, eſſe cognoſcitur, vt ad iuſtè ordinanda mundi peccata, longe magis præponderet mors tranſitoria filii Dei, quam æterna filiorum hominum. Plus plane redditum eſt iuſtitiæ, quando Chriſtus mortuus eſt: quam ſit recompenſatum quando homo damnatus eſt. Habet ergo iuſtitia quicquid ſuum eſt, quia Dei filius pro peccatis hominum mortuus eſt.

Mors Chriſti quantũ fuerit ſatisfactoria.

Ita iuſtitia quæ diu humanæ ſaluti obſtiterat, tandem miſericordiæ ceſſit: & quæ per aliquot millia annorum diuerſo itinere inceſſerant, miſericordia & veritas in via (quæ Chriſtus eſt) obuiauerunt ſibi: & quę velut ſibi aduerſæ fuerant, homine condemnato, eo iam ſaluato, iuſtitia, & pax ſe oſculatæ ſunt. Sic iuxta Ioannem Baptiſtam, Agnus Dei tulit peccata mundi: Sic iuxta Petrum Apoſtolum, Peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo, ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus: cuius, iuxta Prophetam Eſaiam, liuore ſanati ſumus. Hoc eſt noſtrum ſacrificium, hoc legis euangelicæ, hoc noui teſtamenti, hoc noui populi holocauſtum: quod tunc ſemel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatum eſt, & quod ſemper in altari ab ipſius populo offerendum, ab eodem præceptum & inſtitutum eſt. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur, ſed quod, vt dictum eſt, ſemel Chriſtus obtulit, hoc ſemper Eccleſiæ ſuæ offerendum reliquit.

Iuſtitia ceſſit miſericordiæ. Pſa. 84. Ioan 1. 1. Pet. 2. Eſa. 53. Sacrificium Chriſti & eccleſiæ vnum eſt ſacrificium.

Impiiſſimum eſſe hæreticorum errorem contra Miſſæ ſacrificium.

CAP. X.

ET quia iam expeditior via ſe præbuit, per quam liberior ſermo ad oſtendendum, & confutandum ſtultiſſimum errorem decurrat. Audite non me, ſed Dominum: non Chriſtianum, ſed Chriſtum: non hominem tantum, ſed Deum. Audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de populo ſuo. Dic Domine Ieſu, Deus noſter, ſaluator noſter, ſacerdos noſter, hoſtia noſtra. Dic, reſponde aduerſariis teſtamenti tui; qui volunt reſcindere quod ſtatuiſti: eradicare quod plantaſti, deſtruere quod conſtituiſti. Dic, forſitan acquieſcent tibi, qui Eccleſiæ tuæ reſiſtunt: verebuntur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiant: & ſi oues tuæ ſunt, vocem tuam audient, Ignoſce, & mihi præſumptuoſe interroganti, ſed tamen pro Eccleſia tua, columba tua, ſponſa tua, quam iſti violare conantur zelanti. Plane iſti redemptorem te negant, qui precium redemptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dediſti [corpus dico tuum] redemptis auferre contendunt.] Volunt rurſum vincire, à te olim ſolutum nodum captiuitatis, dum largitorem reſpuunt libertatis.

Error Defenſionum tinentium Miſſa. Deut. 18. Ioan. 10.

Dic ergo Domine, teſtator noui & æterni teſtamenti. vtrum teſtamentum hoc vnius diei, ſicut iſti dicunt, eſſe volueris, an potius æternum eſſe decreueris. Audiant iſti, non me ſed te: vt conuertantur, non ad me, ſed ad te. Quid ergo? In cœna vltima, quam cum diſcipulis tuis, vetus paſcha nouo commutans, celebraſti, accepiſti panem, gratias egiſti, fregiſti, dediſti diſcipulis tuis Sed quid dixiſti? Accipite: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidiſti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquam cœnaſti, dicens Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum, Audiſtis? Nolite fieri ſimulachra, quæ oculos habent & non vident: aures habent & non audiunt. Audiſtis hoc non à quolibet doctore, ſed ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipſum audite.

Teſtamentum Chriſti non vnius diei ſed æternum & ingo habet ſacrificiũ. Pſ. 113. 134. Matt. 17

Corpus & ſanguinem Chriſti vere offerri in Miſſa.

CAP. XI.

AVditis eum dantem corpus. Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœleſtia & terreſtria & quic-

Hoc eſt corpus meum.

quid viſui, auditui, olfactui, guſtui tactui hic ſubiacet, corpus eſt. Vnde ne quis putaret, animalis cuiuſlibet; A aut hominis cuiuſlibet hoc eſſe corpus ad excludendum omne aliud ſenſibile vel inſenſibile corpus: poſtquam dixit: Accipite, hoc eſt corpus, adiunxit, meum. Suum ergo, non alterius corpus diſcipulis dedit. Rurſus ne forte alicui cogitatio occulta ſubreperet: potuiſſe creare in manibus ſuis corpus, quod ſuum quidem eſſet, ſed tamen quod ipſe erat non eſſet: addidit, quod pro vobis tradetur: Ac ſi diceret. Nolite dubitare, nolite hoc, vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc eſt corpus, non alterum, aut alterius, ſed meum; non permutatum, vel nouiter creatum, ſed quod pro vobis tradetur pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice. Hic eſt, ait, ſanguis. Non bouis, aut arietis, nō agni, aut cuiuſlibet hominis: B ſed meus, non alius, vel noua creatione productus ſed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excuſſus: Quid ad demonſtrandam veritatem corporis & ſanguinis Domini, dici potuit clarius, lucidius, manifeſtius? Nonne & longe ante paſſionem commendans magnificum, & ſalutare ſacramentum, diſcipulis & Iudæis ſæpe dicebat. Niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem non habebitis vitam in vobis, & panis quem ego dabo caro mea eſt, & caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus? Hoc quare? vt dum nomine corporis, circa diuerſa corpora cogitando vagaris: audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris. Rurſus audito nomine filii hominis, non alterius alicuius carnem exiſtimes, niſi illius: qui cum eſſet C Dei filius, ſingulari gratia ſolicita operatione, factus eſt hominis filius. Vnde quia tenaciſſime recolendum, quia vincè amplectendum eſt, tantum tantæ miſericordiæ opus, tacito ſæpe nomine filii Dei, quod pro ſe eſt: nomē filii hominis frequentat, quod pro nobis eſt. Idcirco vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur idcirco filii hominis, ne alterius quam ſua æſtimetur.

At ſacramentarij hæc ſtentos vobilta e vidēt. Ioan. 6

Panem & vinum vere tranſubſtantiari in corpus & ſanguinem Chriſti.

Cap. XII.

Tranſubſtantiatio.

SEd forte impoſſibile putatur, vt vel panis in carnem vel vinum commutetur in ſanguinem. Fortaſſis & D hoc cogitatur, illius vnius corporis Chriſti finitam ſatiſque modicam quantitatem, morſibus totius mundi, per tanta ſæcula nō poſſe ſufficere. Hoc enim eſt, quod quoodam Berengarium dixiſſe audiui. Nam forte Andegauis conſtitutus, & de hoc corporis Chriſti ſacramento cum quibuſdam agens: ſi, inquit, corpus Chriſti tantæ fuiſſet magnitudinis, quantæ Turris hæc: quæ in conſpectu noſtro immenſa mole attollitur, à tot totius orbis populis comeſtum ante multa iam annorum ſpatia defeciſſet: Quantum peruerſus, tantum peruerſa locutus. Sed quid reſpondendum eſt eis, qui nihil volunt Deum poſſe, niſi quod poſſunt; nihil ſcire, niſi quod ſciunt: nihil agere, niſi quod agunt? Quid reſpondebitur eis, qui æternæ ſapientiæ altitudinem, qui diuinæ E virtutis omnipotentiam ſic coartare nituntur, vt ſi eis aſſenſus præbeatur, ſapientia Dei & omnipotentia pereunte, Deus iam Deus eſſe non poſſit? Quid dicetur ſurdis, & audire nolentibus per Prophetam clamantem: Quis cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit: & in alio loco. Quæ via ſapientiæ, aut quia locus intelligentiæ; abſcondita eſt ab oculis omniū viuentium. Et alius: Quis transfretauit mare, & adduxit eam: & attulit ſuper aurum electum? Nonne à mari vſque ad mare: ab ortu ſolis, vſque ad occaſum, totus mūdus inſonat, Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis? Et quis vniuerſa enumeret? Sed aſpice teipſum quicumq;

Berengarius obiectio & blaſphem.

Demunt Deum aliquid poſſe. & noſtrum effigare non poſſe. aut D Aug Iſa 40

Iob. 28

Baruch. 3

Pſ. 134

ſupernis miraculis non credis, ô homo, attende prius ſapientiā, & virtutem tuam, & demum incipe penſare diuinam. Certè gradus faciens in creaturis ſuis Deus, & alias aliis præferens, alias ſubdens, omnem tibi corpoream creaturam ſubdidit, & ratione, quod nulli corporeæ ſubſtantiæ præſtiterat inſigniuit. Vnde virtute plurimas, ſapientia vniuerſas exuperas. Quantis enim repentibus volucribus: quadrupedibus, potentia ſuperior ſis agnoſcis. Quod terrenis omnibus ſcientia antecellas, non dubitas. Prælatus es ergo mundo, ſed prælatus eſt tibi conditor mundi. Prælatus eſt tibi ſapientia. Prælatus eſt tibi potentia. Sapientia: quia tua maximis anguſtiis coartatur: illius vero, attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Potentia, quia tua quotidie, & multiformiter ſuccumbit: illius B (vt dictum eſt) quæcumque voluit fecit.

Homo cæteris præſtat, ſed non Deo.

Sap. 8.

Hæreticos impiè ſcrutari, quomodo hæc fiant.

Cap. XIII.

Nota contra curioſos.

ESto ergo Deo tuo, quod eſt iumentum tuum tibi: Non nititur illud perſcrutari ſecreta tua: nō conetur temerare arcana Dei tui. Neſcit illud quomodo diſponas iter, qualiter ordines bellum, quos primos, quos medios, quos vltimos in certamine conſtituas, quo conſilio poſt multum ſanguinem paci adquieſcas, quomodo rei familiari, domui, cōiugi, natis, familiæ, ne egeant prouideas. Et vt maiora (quia ſic res poſtulat) aggrediar, ignorat quo tempore ſemina ſeri, quo ſata & an- C cta meti debeant: quo vites plantari, quo putari, & purgari debeant quid ver, æſtas, autumnus, & hyems inuicem commune, quid proprium habent. Non aduertit, qualiter mentis viuacitate non tantum terrena, ſed & cœleſtia comprehendas, Lunæ, Solis, Mercurii, Veneris, Martis, Iouis, Saturni, quæ ſunt antiquæ ſuperſtitionis vocabula, aliorumque ſyderum curſus, loca, tēpora diſtinguas: annorum, menſium, dierum, horarum, particularum, punctorum quantitates, & ſpatia diuidices: qualiter calore, frigore, humore, ſiccitate vel dilatent, vel contrahant, vel humectent, vel deſiccent: res humanas, rationis ſubtilitate diſcernas. Non diſputat de cogitationibus tuis, non de verbis tuis, non de operibus tuis. Iudicat non intellectu, ſed natura aliquid tibi conceſſum eſſe, quod ipſi penetrare non liceat. Et D idcirco quamuis nihil horum intelligat, nō murmurat, non recalcitrat, non ſibi vniuerſa pādi ratione expoſtulat: ſed tibi Domino obediens imperāti, abſq; quæſtione his quæ iubentur obtemperat. Docet (vt de vilioribus loquar animalibus) Aſinus tuus quid te velit facere Dominus Deus tuus: cuius ſi ſecreta penetrare volueris, eius iumentum eſſe non poteris, de quo pſalmus. Vt iumentum factus ſum apud te. Serua ergo Deo tuo, quod tibi vis ſeruari ab Aſino tuo. neque altiora te quæſieris, vel fortiora te perſcrutatus fueris: ſed ea cogita ſemper, quæ Deus præcipit, & in multis operibus eius ne fueris curioſus. Et ſicut idem Salomon ait: Comede mel quod ſufficit: ne forte ſatiatus euomas illud, quia ſecundum eundem: Qui ſcrutator eſt maieſtatis, opprimetur à gloria. Itemque Auerte oculos tuos à me, quia E ipſi me auolare fecerunt. Et iuxta Dauid: Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Hęc omnia maieſtati Dei ſuperbiam tuam, ſapientiæ Dei ſtultitiam tuam, virtuti Dei infirmitatem tuam [vt dignum eſt,] ſubiciunt: neque aliquid contra ipſum ſtultum loqui vel non audendum audere permittunt.

Fac Deo quod tibi facere vis aſinum tuum.

Pſal. 72.

Eccleſ. 3.

Prou. 25.

Cant. 6.

Pſal. 63.

Tranſubſtantiationem variis probari exemplis ſcriptura & natura.

Cap. XIV.

Pſal. 62

SEd licet auctoritatibus, & ratione obſtructum iam debeat eſſe os loquentium iniqua, ne inſipientiam

vel

vel imbecillitatem creaturæ, creatoris ſapientiæ, vel virtuti audeant comparare: ſubiciantur tamen exempla, (quibus ſi omnino beſtiæ aut impii non ſunt) eorum non ſolum auribus, ſed & oculis ſatiſfiat. Vide igitur quiſquis in Sacramento Eccleſiæ panem in Chriſti carnem, vinum in eius mutari ſanguinem, aut non credis, aut dubitas: quia vel de voluntate eius, vel de potentia, vel de vtroque diffidis. Nulla enim res alia te, vel ad non credendum vel dubitandum impellit. Aut enim voluit, & non potuit; aut potuit, & non voluit; aut neque voluit; neque potuit. Sed quod voluerit: ſi Euangelio credis, dubitare non potes. Nam in ſui memoriam hoc fieri non præciperet, ſi hoc fieri noluiſſet. Quod vero potuerit, ſi Prophetæ credis, certum tenebis. Nam ſi omnia quæcumq; voluit fecit: vtiq; & hoc quia voluit, fecit. Voluit ergo, & potuit, vt panis in carnem ſuã, & vinum conuertatur in ſanguinem ſuum. Et quia voluit, & potuit, idcirco & fecit. Si enim Deus omnipotẽs eſt, & Chriſtus Deus eſt, ſequitur, quia ad conuertendũ panem in corpus ſuum, & vinum in ſanguinem ſuum, omnimode, ſicut & ad vniuerſa, potens eſt. Et, quamuis omnipotentia Dei cuncta hoſtilia munimenta diſſoluat: ſequantur tamen (vt dictum eſt) exempla, quibus etiam brutæ pecudes adquieſcere cogantur: Quid, inquam dicis, qui veritati tam lucidæ contradicis? Non credo, ait ille: dubito, dicit iſte: quod panis altaris in carnem, vinum conuertatur in Chriſti ſanguinem, quia alterius generis ſubſtantiam, in alterius ſubſtantiæ genus conuerti, mihi nouum atque inſolitum eſt. Nouum, quia nunquam factum eſt: Inſolitum, quia nunquam viſum eſt. Si recolere, inquam, volueris præcedentia tempora, quod dixiſti nouum, vetus eſſe reperies, & quod dixiſti inſolitum, vſitatum eſſe cognoſces. Relege (vt ait Ambroſius) virgam Moyſi mutatam in ſerpentem: Recole aquas Ægyptiacas mutatas in ſanguinem, & ſi cognoueris diuerſas ſubſtantias ſerpentis & virgæ, aquarum & ſanguinis, ab opinione male concepta reſipiſce. Nec poteris dicere magica illa fuiſſe figmenta, quia nec Deus erat, vt magiſter magicarum artium Satanas: nec Moyſes, vt Iamnes & Mambres: Licet enim illi Dracones fecerint, aquas mutauerint, muſcas maiores produxerint, ad minores tamen muſcas, hoc eſt Cinifes, deficientes dixerunt, Digitus Dei eſt hic. Non enim quæ faciebant, vera erant, ſed phantaſtica, quia non res veras, ſed earum imagines humanis oculis potentia magica ingerentes, hominibus imperitis, & infidelibus illudebant. Quæ vero per Moyſen à Deo fiebant, non falſa erant, ſed vera: non imaginaria, ſed realia: quoniam, & ab auctore veritatis veracia, & a patre mendacii ſigna fieri oportebat. Idcirco, & falſus anguis, & falſus ſanguis magorũ fuit: & verus ſerpens, & verus cruor a Moyſe de virga, & flumine mutatus extitit. Recole & ſaluatoris illud primum & ſingulare, totique mũdo notiſſimũ miraculum, quo aquas in vinum non phantaſticum, ſed verum & bonum mutauit, teſte Architriclino, qui dixit ſponſo. Seruaſti vinum bonum vſque adhuc. Huius generis miraculis, veteris ac noui teſtamenti iura, omnipotentis prouidentia ideo inſigniuit, vt contra vtriuſque legis maieſtatem ſe agere cognoſceret, quiſquis res in res, hoc eſt, ſubſtantias in ſubſtantias, virtute diuina poſſe mutari, negaret. Poſt Moyſi & Chriſti tam ſolennia, & nota miracula, perhibeat mundus ipſe teſtimonium veritati, & adhoc oſtendendum, niues & grandines, nubes & elementa producat. Arguat incredulos, & iam eos non auribus credere, ſed oculis cernere dubitata compellat. Oſtendat alia atque alia ex aliis multimode, & multiformiter aſſiduè creari: imo ex creatis in alias, & alias creaturas mutari. Doceat aëriam puritatem quotidie in nubium craſſitudinem denſari, nubes ipſas pene aſſiduè defluere in imbres, molleſcere in niues, durari in grandines, flammari in ignes, & in his omnibus, diuerſas ex ſubſtantiis ſubſtantias, varias ex ſpeciebus ſpecies, non tantum videntibus ad cernendum, ſed etiam cæcis ad palpãdum creari. Deſcẽdat hinc de cœlis ad terram curioſus oculus, & miracula quotidiana quæ non miratur. obſtupeſcat. Videat quam ſit ſtulta incredulitas, quam cæca dubitatio: vel non credere, vel dubitare panem in Chriſti carnem, vinum mutari in eius ſanguinem virtute diuina: cum per eandem multa ſæpe cõmutentur in aliud, in rerum naturæ. Nonne Coralius lapis de ligno fit lapis, cum diuerſa ſit ſubſtantia ligni & lapidis? Nonne Reguli puluere æs in aurum mutatur, quæ duo licet in metalli nomine conueniant, in natura tamen valde diſparia ſunt? Nonne phœnix quingentorum annorum, vt dicitur, auis, inter aromata ſuccenſa moriens de ſolo puluere reuiuiſcit, cum alia pulueris, alia iam ſit ſubſtantia auis? Et ne forte iſta inuſitata vel incognita ſibi eſſe cauſetur, attendat vſitatiſſima & quotidiana, & ſic etiam ſi negligenter attenderit, dubitare ceſſabit. Et vt melius ſuis manibus, quam alienis operibus adquieſcat de fœno, vel ſilice arte notiſſima diuerſiſſimæ naturæ vitrum conficiat: ſicque (vt ſic dicam) non diuina, ſed ſua miracula admiretur: Cernat liquidiſſimum & fluidum aquæ elementum; brumali apud nos, omni autem tempore apud Noricos & Scythas, in glacialem teſtam tenaciſſime congelari: in Alpibus etiam & multis terrarum partibus vſque adeo obdurari, vt de aqua lapis fiat, & Cryſtallus dicatur: quæ eſt glacies multos durata per annos. Conſideret de eodem Cryſtallo, vel vaſe vitreo, & perſpicuo, aqua repleto, cum ſolis radio apponitur, contra complexiones elementorum, ignem exire. Cum Cryſtallus frigidus & ſiccus, aqua (quod plus eſt frigida & humida: ignis calidus & ſiccus eſſe probetur. Intueatur ipſum ſimul orbem terrarum: qualiter de hoc informi & infimo terræ elemento tam diuerſa in ſubſtantiis, varia in qualitatibus, in coloribus multiformia, in virtutibus multiplicia, iuſſu conditoris aſſiduè procreentur, quæ ſi per ſingula conſiderentur, victus rerum infinitate, ante conſiderator quam conſideranda deficiant. Sed quid ad comprobandam veritatem de pane mutatæ carnis, de vino mutati ſanguinis Chriſti, exemplis immoror: cum quotidie ipſum de quo agitur, panem in humanam carnem conuerti, vinum in humanum ſanguinem mutari videam: itaque hoc manifeſtum ſit, vt ad hoc aſſerendum non fidem conſulere, ſed oculos aperire neceſſe ſit? Teſtis eſt mundus, teſtis eſt omnis homo maxime, cum ſine hac mutatione panis in carnem, & vini in ſanguinem, nec vnus poſſit ſubſiſtere homo. Sunt quidem multi, qui abſque pane, ſunt item plures, qui abſque vino, vitam mortalem tranſigunt: ſed longe pauciores illis, qui ſemper pane, interdum vero & vino vtuntur. Idcirco propter maiorem partem, totum ſignificare volui, cum dixi abſque mutatione panis in carnem, & vini in ſanguinem, nec vnum poſſe ſubſtare hominem.

Quarto exemplo terreſtrib. multiplici.

Ambroſ. Hexam. lib. 5 cap. 23.

Quinto per exemplum vitri & cryſtalli.

Aug. in Pſ. 17.

Sexto per exemplũ quotidianum in homine, in quo panis in carnem mutatur.

FINIS.

RADVLPHI DE RIVO DECANI TVNGRENSIS, DE CANONVM OBSERVANTIA LIBER.

PROPOSITIONVM SERIES.

1 Vt canonicam vitam profeſſi, in Canonicis officiis canones ſeruent & Canonicos bonos mores.

2 In rebus Eccleſiaſticis auctoritas præ omnibus eſt ſequenda.

3 Sanctæ matris noſtræ Romanæ Eccleſiæ, & ſanctorum patrum antiquæ traditiones, doctrinæ, & ſtatuta ſeruentur: quia illorum tranſgreſſores grauiter puniuntur.

4 Ceſſante auctoritate, mores & inſtituta Maiorum ſunt ſeruanda.

5 Auctoritate & vſu diſcrepantibus, vſus cedat auctoritati & veritati.

6 In Diuino officio eſt à nouitatibus omnimodo abſtinendum.

7 Officium diuinum Maiorum auctoritate, non diuerſorum arbitrio, regi debet.

8 Multorum exemplis & auctoritatibus probatur, ſanctis patribus pſalmos in vſu continuo fuiſſe, & in diuino debere officio frequentari.

9 Pſalmi vltra alias ſacras Scripturas affluenter laudationes diuinas & omnem affectum continent ſalutarem.

10 Omni Dominica octodecim, Feſtiuitatibus nouem Pſalmi, & quoties tres lectiones & tria reſponſoria dicuntur, ſalua hebdomada Paſchæ & Pentecoſtes, duodecim Pſalmi ad noctis vigilias pſalluntur: Cæteris horis ſecunda pſalterij deputatur.

11 Nec ad vigilias noctis, nec alias in officio diuino legatur, niſi ſacra ſcriptura, & aliæ ſcripturæ ab vniuerſali Eccleſia approbatæ.

12 Similiter in eodem officio Cantus debet eſſe authenticus & approbatus.

A 13 Hymni eccleſiaſtici, Capitula, Orationes, in officio obſeruanda authentica eſſe debent.

14 De nocte in vigiliis, & ſepties in die laudes Domino ſunt canendæ.

15 Dominici dies feſtiuè, feriales vero humiliter debent inofficiari.

16 In officio temporali obſeruando Aduentus Domini, Quadrageſimale, Paſchale, & Quotidianum tempus ſpecialiter denotentur.

17 Quolibet vſu ſancti Dei ſub diuerſo gradu venerantur: partim ex Euangelio, partim ex Vrbe, partim ex generali conſuetudine, partim ex patria atque loco.

18 Dies ſanctorū nouem lectionū, in morem Dominicalem: triū vero lectionū, more feriali ſunt inofficiandi.

19 Solennitates maiores aliquando officio vigiliæ præ-
B ueniuntur, aliquando per octauas extenduntur.

20 Officia mortuorum & Virginis glorioſæ obligatoria ſunt, & ab omnibus obſeruanda.

21 Laudabili multorum vſu ſeruātur etiam certis temporibus alia particularia officia, vt Pſalmorum Pœnitentialium, & Gradualium, & in Quadrageſima totius pſalterii, & ſi qua ſunt plura.

22 Ordo ſanctæ Romanæ Eccleſiæ non ex vſu Fratrum Minorum, ſed ex ſacris Canonibus ſcripturis authenticis, libris noſtris antiquis, generalique & locorum proportionali conſuetudine colligatur.

23 Sanctarum Miſſarū Officia Romanæ Eccleſiæ ſuis Dominicis & ſanctorum diebus fideliter obſeruentur, & in illis patrum traditiones humiliter cuſtodiantur.

PROPOSITIO I.

Vt Canonicam vitam profeſſi, in Canonicis officiis canones ſeruent & canonicos bonos mores.

RELIGIOSIS patribus Dominis, Priori de Vuindeshem, & ſuis Comprioribus, Fratribuſque ordinis ſancti Auguſtini diœceſis Traiecten. aptum, modū viuendi ad ambulandum in via Dei, in qua alius ſic, alius ſic ibat.

Apoſtolus veritatis, primæ ad Corinthios decimoquarto, in fine ſcribit: Omnia honeſte & ſecundum ordinem fiant à vobis. Honeſtum propter ſe eſt eligibile, vt dicitur primo Rhetoricæ. Et ſecundum B. Auguſt. Honeſtum ſua dignitate nos allicit, & vtilitate trahit. Et vt dicit B. Auguſtinus libro de natura boni, c. 3. Omnia quanto magis moderata & ordinata ſunt, tanto magis vtique bona ſunt: Quanto autem minus moderata, minus ſpecioſa, minus ordinata ſunt, tanto minus bona ſunt. Et libro de vera religione, capite vigeſimoquinto: Nihil eſt ordinatum, quod non ſit pulchrum. Et ſic ait Apoſtolus, Omnis ordo à Deo eſt. Et beatus Bernardus in quibuſdam dictis: Diſcretio omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem & perpetuitatem. In præmiſſis igitur verbis admonemur: in agendis reproba fugere, digna & vtilia quærere, & quæſita ſecundum ſuum ordinem cuſtodire. Nam qui ordinem agendorum in Dei obedientia non cuſtodit, agenda perturbat, & in periculum peccati ſe ponit. Si igitur in omnibus actibus noſtris cuſtodire tenemur honeſtatem &

C ordinem, incomparabiliter magis honeſtè, & ſecundum debitum ordinem ea, in quibus Deo obligamur, facienda ſunt: vt in illis honeſta, digna & approbata, non apocrypha, dubia vel reproba admittamus, & ordo in omnibus approbatus teneatur, vtque nec plus, nec minus, quam oportet, obſeruetur. Chariſſimi, ſi ſacri Canones eccleſiaſtici, prout à ſanctis patribus ſunt inſtituti, & illis ceſſantibus, tam locorum ordinis veſtri, quam cæterarum religionū canonici boni mores, omiſſis ſæcularibus vſibus, in locis partiū veſtrarum, in quibus nunc Religio reuireſcere incipit, acceptarentur, omnia honeſte & ſecundum ordinem fierent à vobis, & apud vos nulla diuerſitas, nulla varietas ſeu diſcrepantia in diuinis Officiis & cæteris obſeruantiis regularibus ad loca alia appareret. Omnia enim legē da, cantanda, & in diuino Officio ſeruanda, ex Canonicis Scripturis, Maiorumq; ſtatutis, ac veſtræ & cæterarum Religionum vſibus gene-
D ralibus, diu ante ſunt præſcripta: ita vt Deo militantes, opus non habeant ſæcularibus negociis implicari. Sed quia non id quod traditum eſt, ſed quod ex ſæcularibus quibuſdam Eccleſiis viſum fuerit, tenendum æſtimatis, antiquæ Traditiones humana præſumptione corrumpuntur, ordo rei perturbatur, regula veſtra offenditur, & inter confratres qui ſunt in Brabantia, & inter vos & diuerſa & varia ſine cauſa in eccleſiis celebrantur. Hanc Prop. 1
igitur diuini & Canonici Officii diuerſitatem, in vnam concordiam honeſte & ſecundum ordinem, & ſecundū præceptum regulæ veſtræ infra ponendum affectans deduci, & dudū in partibus, & deinde Romæ plura ex diuerſis eccleſiis & libris ſcriptitaui, proponens omnia in vnum faſciculū, poſtquam Romæ ſcriptitata, quæ adhuc ſunt in via, recepero, colligare. Ex paucis tamē, quæ mecum detuli, & aliis ſcripturis, modo charitati veſtræ aliqua offero, antequam regiones ad meliū albe ſiant, ſuper imperfectis veniam humiliter poſtulās & deuote.

PRO-

PROPOSITIO II.

In rebus Eccleſiaſticis auctoritas pro omnibus eſt ſequenda.

CAtholica enim auctoritas † valet ad fidem eccleſiæ. Vnde B. Auguſtinus in libro contra Manichæos, & ponitur vndecima diſtinctione, Palam eſt, quod in re dubia, ad fidem & certitudinem valet Catholicæ Eccleſiæ auctoritas, quæ ab ipſis fundatiſſimis ſedibus Apoſtolorum vſque ad hodiernum diem ſuccedentium ſibi epiſcoporum ſerie, & tot populorum conſenſione firmatur. Regitur enim eccleſia auctoritate, Traditione generali, & ſpeciali. Vnde Auguſtinus libro de fide Chriſtiana, & ponitur eadem diſtinctione, B Catholica Eccleſia per orbem diffuſa tribus modis probatur ex ſtere. Quicquid enim in ea tenetur, aut auctoritas eſt ſcripturarum, aut † traditio Maiorum vniuerſalis, aut certe propria & particularis † conſtitutio: Sed auctoritate tota conſtringitur: vniuerſali traditione Maiorum nihilominus tota: Priuatis vero conſtitutionibus & propriis informationibus vnaquæque pro locorum varietate, prout cuique viſum eſt, ſubſiſtit & regitur. Et idem Auguſtinus alio loco dicit: Euangelio non crederem, niſi me commoueret Catholicæ Eccleſiæ auctoritas. Extra hæc autem introducta reſecari debent. Vnde idem doctor, cuius doctrina tota Catholica fulget Eccleſia, an inquiſitiones Ianuarij de diuerſis moribus eccleſiæ, libr. 2. ſcribit, & ponitur 12. C diſtinctione: Omnia talia, quæ neque ſanctarum ſcripturarum auctoritatibus continentur, nec in Conciliis epiſcoporum ſtatuta inueniuntur, nec conſuetudine vniuerſalis Eccleſiæ roborata ſunt, ſed diuerſorum locorum diuerſis moribus innumerabiliter variantur, ita vt vix, aut nunquam omnino inueniri poſſint cauſæ, quas in eis conſtituendis homines ſecuti ſint, vbi facultas tribuitur, ſine vlla dubitatione reſecanda exiſtimo. Quamuis enim neque hæc inueniri poſſit, quomodo contra fidem ſint, ipſam tamen religionem, quam miſericordia Dei pauciſſimis & manifeſtiſſimis celebrationum ſacramentis voluit eſſe liberam, ſeruilibus oneribus adeo premunt, vt tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui etiamſi tempus libertatis non cognouerunt, legalibus tamen Sacramentis, non præſumptionibus D humanis, ſubiiciuntur. Ex qua auctoritate notandum quod in officio Eccleſiaſtico, cæteris paribus ſunt ſeruanda faciliora & breuiora, præſertim in congregationibus pauciorum.

† *fidem facit, Auguſt. l. 11. c. 2. contra Fauſtum Manichæum. Et hac auctoritas eccleſia poteſt eſſe ex tribus, vt modis idem Auguſt.*
† *traditio vniuerſalis*
† *inſtitutio*
† *inſtructio.*
Epiſt. 119 cap. 19.

PROPOSITIO III.

Sancta matris noſtra Romana Eccleſia, & ſanctorum Patrum antiqua Traditiones, doctrina, & ſtatuta ſeruentur, quia illorum tranſgreſſores grauiter puniuntur.

ENimuero quia in ſpeculum & exemplum, ſancta & Romana Eccleſia, cui Chriſtus ſanctum Petrum & eius ſucceſſores præeſſe voluit, poſita eſt: ideo ab omnibus, quicquid ſtatuit, quicquid ordinauit, perpetuo & irrefragabiliter obſeruandum eſt, decimanona diſtin- E ctione, Enimuero. Vnde S. Caliſtus Papa ſcribit omnibus epiſcopis, & ponitur duodecima diſtinct. Non decet à capite membra diſcedere, ſed iuxta ſcripturæ teſtimonium omnia membra caput ſequantur. Nulli vero dubium eſt, quod Apoſtolica eccleſia mater ſit omnium eccleſiarum, à cuius vos regulis nullatenus conuenit deuiare: Et ſicut filius venit facere voluntatem Patris, ſic & vos implete voluntatem matris veſtræ, quæ eſt Eccleſia, cuius caput, vt prædictum eſt, Romana Eccleſia exiſtit. Et capite ſequenti ad idem B. Gregorius: Præceptis Apoſtolicis non dura ſuperbia reſiſtatur, ſed per obedientiam quæ à ſancta Romana Eccleſia & Apoſtolica auctoritate iuſſa ſunt, ſalutifere impleantur, ſi

Diſt 19. c. Enimuero.

eiuſdem ſanctæ Eccleſiæ Dei, quæ eſt caput veſtrum, A cõmunionem habere deſideratis. Et B. Leo Papa, Hoc veſtræ indicimus charitati, vt ab Apoſtolicis inſtitutis, nullo vlterius recedatis exceſſu: quia inultum eſſe non poterit, ſi quiſquam Apoſtolicas Regulas in aliquo crediderit negligendas, 11. diſtinctione, Hoc veſtræ. Et B. Gelaſius ait. Decreta venerabilium ſanctionum, nos quoque magnopere cuſtodire nitimur. Et infra, Cum ſedes Apoſtolica ſuperior his omnibus fauente Domino, quæ paternis canonibus ſunt præfixa, pio deuotoque ſtudeat tenere propoſito, ſatis indignum eſt, quẽquam vel Pontificum, vel Ordinum ſubſequẽtium, hanc obſeruationem refutare, quam B. Petri ſedem & ſequi videat, & docere. Satiſque cõueniens fit, vt totum corpus Eccleſiæ in hac ſibimet obſeruatione concordet, B quam illic vigere conſpiciat, vbi Dominus Eccleſiæ totius poſuit principatum: de cõſec. diſt. 1. Baſilicas. Idem habetur vndecima diſtinctione, Nolite. Et B. Gregorius dicit, Eccleſiaſticæ moderationi omnino eſt conueniens, vt quæ ordinata fuerint, vel deciſa, nulla in poſterum debeant refragatione turbari, 25. diſt. quæſt. 2. Eccleſiaſticæ. Et Iulius Papa dicit, Ea quæ ſunt ab Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus inſtituta, nulla deſidia negligantur, nulla † diſceſſione violentur, nulla concertatione turbentur eadem quæſtione, c. Amputato. Et Leo Papa, Ius traditæ nobis antiquitus dignitatis, intemeratum haberi debet, ita vt à regulis præſtitutis, nulla aut negligentia, aut præſumptione diſcedere liceat, 25. quæſt. 2. Igitur Et Leo III. dicit, ideo permittente Domino, Paſtores ſumus effecti, vt quod Patres C noſtri ſiue in ſanctis Canonibus, ſiue in mundanis affixere legibus, excedere minime debeamus. Contra eorum quippe ſaluberrima agimus inſtituta, ſi quod ipſi diuino ſtatuerunt conſilio, intactum non ſeruamus. 25. quæſtione 1. Ideo & Leo Papa dicit, Quod ſanctorum patrum canones ſpiritu Dei cõditi ſunt, & totius mundi reuerentia conſecrati, 25. quæſt. 2. Igitur. Quia vt dicit ſanctus Agatho Papa, Omnes Apoſtolicæ ſedis ſanctiones ita accipiendæ ſunt, tanquam diuina voce B. Petri firmatæ. 19. diſt. Sic omnes. Et ſicut dicit B. Auguſt. lib. 3. confeſſionum, prope finem, & ponitur 8. diſtinctione, Quæ contra, mores. Quando Deus aliquid contra morem aut pactum quorumlibet iubet, quamuis nunquam ibi factum ſit, tamen faciendum eſt. Et ſi omiſſum ſit, inſtaurandum eſt. Et ſi ſtatutum D non erat, inſtituendum eſt. Quia ſi hoc licet Regi in ſua ciuitate, quanto magis Deo regnatori vniuerſæ creaturæ ſuæ ad ea, quæ iuſſerit, ſine dubitatione ſeruiendum eſt? Et B. Bernardus in libro de præcepto & diſpenſatione: Ait ſiquidem Papa Gelaſius: Vbi neceſſitas non eſt, immutabilia maneant ſanctorum Patrum decreta. Leo quoque Papa. Vbi neceſſitas non eſt, nullo modo violentur ſanctorum Patrum conſtituta. Et infra: Vbi ergo neceſſitas fuerit ad vtilitatem Eccleſiæ, qui poteſtatẽ habet, ea diſpenſet. Ex neceſſitate enim fit diſpenſatio legis. Tranſgreſſores autem ſanctorum Canonum valdè puniuntur: quia dignum eſt, vt ſeueritatem eccleſiaſticæ diſciplinæ ſentiat, qui ſalubriter à ſanctis Patribus inſtituta contẽnit, 55. diſtinct. Nullus, in fine. Nec E alicui fas ſit, ſine ſui ſtatus periculo, vel diuinas cõſtitutiones, vel Apoſtolicæ ſedis decreta temerare. 25 q. 1. Nulli. Et ſi quis in illa commiſerit, veniam ſibi honoris deinceps nouerit denegari. eadem, q. c. Omnia. Et qui ſacris obedire Canonibus neſcit, nec ſacris miniſtrare altaribus, nec communionem accipere ſit dignus. e. q. c. Hac conſona. Et ab Adriano Papa conſtitutum eſt, vt execrandum anathema fiat, & velut præuaricator fidei Catholicæ ſemper apud Deum reus exiſtat, quicunque deinceps Romanorum Põtificum decreta in quoquam crediderit violanda. Nam vt beatus Gregorius ſcribit Bonifacio defenſori, Nimis eſt aſperum, & præcipuè bonis ſacerdotum moribus inimicũ, niti quempiam quantæcunque rationis excuſatione, quæ bene

† *diſſenſione.*

ſunt ordinata reſcludere, & exemplo docere ſuo cæteros ſuos quandoque poſſe conſtitota diſſoluere 25. q. 11. Inſtitutionis. Et Stephanus Papa ſcribit, Reum quippe aote conſpectum diuini iudicis ſe nouerit eſſe, qui nititur vtiliter diffinita reſcindere, aut auſu quolibet violare, 35. q. 9. c. Luci. Et Iterum B. Gregorius dicit, Sit ergo ruinæ ſuæ dolore proſtratus, quiſquis Apoſtolicis voluerit contraire decretis, nec locum deinceps inter ſacerdotes habeat, ſed extorris à ſancto fiat miniſterio, nec de eius iudicio quiſquam poſtea curam habeat. Quoniam iam damnatus à ſancta & Apoſtolica Eccleſia pro inobedientia atque præſumptione, à quoquam eſſe oon dubitatur. 19. diſt. Nulli. & ſanctus Damaſus Papa ait, & ponitur 25. q. 1. Violatores Canonum voluntarij grauiter à ſanctis Patribus iudicantur: & à ſancto Spiritu, cuius inſtinctu ac dono dictati ſunt, damnātur. Quoniam blaſphemare Spiritum ſanctum non incongrue videntur, qui contra eoſdem ſacros Canones non neceſſitate compulſi, ſed libenter, vt præmiſſum eſt, aliquid aut proterue agunt, aut loqui præſumunt, aut facere volentibus ſponte conſentiunt. Talis enim præſumptio manifeſte vnum genus eſt blaſphemantium Spiritum ſanctum: quoniam, vt iam prælibatum eſt, contra eum agitur, cuius niſu & gratia ſancti Canones editi ſunt. Et beatus Bernardus vbi ſupra: In quo inobedientiæ crimen abſque dubio ſit, apud Samuelem aduerrite. Quaſi, Inquit, peccatum ariolandi eſt, repugnare: & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere. Non ait, Non acquieſcere: ſed, Nolle acquieſcere: Vt non mandati ſimplex ipſa trangreſſio, ſed voluntatis (1. Reg. 15.) ſuperba contentio, ſcelus idololatriæ reputetur. Non enim idem eſt, Nolle obedire: & Non obedire. Hoc quippe interdum erroris eſt, nonnumquam & infirmitatis: illud vero aut odioſæ pertinaciæ, aut contumaciæ non ferendæ: Quod & ipſum repugnare, eſt reſiſtere Spiritui ſancto. Et ſi ad mortem vſque perdurauerit, blaſphemia eſt, non remittenda ſiue in hoc ſæculo, ſiue in futuro. Non ergo qualiſcunque mandati præteritio criminalem facit inobedientiam: ſed repugnare, & nolle obedire, ſecundum beatum Bernardum. Iſta maxime hinc collegi propter ſanctum Canonem, Io die, infra propoſitione x. prædicanduum: cuius contemptus & contrarius vſus, mortale periculum non euadunt.

PROPOSITIO IIII.]

Ceſſante auctoritate, Mores & inſtituta Maiorum ſunt ſeruanda.

MOs enim antiquus perdurare debet, 65. diſtinct. Mos antiquus. & vetuſta traditio ſemper obtinuit, vt in caſu. Vnde Auguſtinus ad Caſulanum epiſcopum, & ponitur In dicta epiſtola, & vndecima diſtinct. In iis rebus, de quibus nihil certi ſtatuit diuina ſcriptura, mos populi & inſtituta Maiorum pro lege ſunt ſeruanda. Et ſicut Præuaricatores Legum Diuinarum, ita & Contemptores conſuetudinum Eccleſiaſticarum coercendi ſunt. Ad idem B. Gregorius 12. diſtinct. Scit S. Romana eccleſia, quod nihil obſunt ſaluti credentium, diuerſæ pro loco & tempore conſuetudines, ſi illis Canonica non obſiſtat auctoritas, pro qua eis obuiare debeamus. Vnde nihil iudicamus eis debere vel poſſe reſiſtere. Et Idem ſanctus Papa, B. Auguſtino Anglorum epiſcopo ſcribit, & ponitur 12. diſtinct. Nouit fraternitas tua Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, in qua meminit ſe eſſe nutritam. Sed mihi placet, vt ſiue in Romana Eccleſia, ſiue Galliarum, ſiue in qualibet Eccleſia inueniſti, quod plus Omnipotenti Deo poſſit placere, ſolicite eligas. & in Anglorum Eccleſia, quæ adhoc in fide † nouella eſt, († Noua.) in conſtitutione præcipua, quæ de multis Eccleſiis colligere potueris, infundas. Non enim pro locis res, ſed pro rebus loca amanda ſunt. Ex ſingulis ergo quibuſcunque eccleſiis, quæ pia, quæ religioſa, quæ recta ſunt, elige. Et hæc quaſi in faſciculum collecta, apud Angelorum mentes in conſuetudinem depone. Hæc ille. Non videtur ergo beati Gregorii fuiſſe conſilium, vt voluntarie per priuilegium ad vnam arctaremur Eccleſiam ſæcularem in horis Canonicis obſeruandis.

PROPOSITIO V.

Auctoritate & vſu diſcrepantibus, vſus cedat. † Veritati, (Al. † a. ctoritati & veritati.)

VNde beatus Iſidorus in ſynonymis, & ponitur 11. diſtinctione, cap. 1. Vſus auctoritati cedat: prauum vſum lex & ratio vincat. Et Nicolaus Papa Michaeli Imperatori eadem diſtinct. cap. 2. Conſequens eſt, vt quod ab huius ſedis Rectoribus plena auctoritate ſancitur, nullius conſuetudinis impediente occaſione proprias tantummodo ſequendo voluntates, remoueatur, ſed firmius atque inconcuſſe teneatur. Et Cod. quæ ſit long. conſuet. lib. 2. Canonizata eadem diſtinctione, Conſuetudinis vſuſque longæui non vilis auctoritas eſt, verum non vſque eſt ſui valitura momento, vt aut rationem vincat, aut legem ſcriptam. Et beatus Auguſtinus lib. 2. de vnico baptiſmo, & ponitur octaua diſtinct. Veritate manifeſta, cedat conſuetudo veritati. Item nemo conſuetudinem rationi & veritati præponat: quia conſuetudinem ratio & veritas ſemper excludit. Et beatus Auguſtinus in libro de baptiſmo paruulorum, & ponitur ead. diſtinct. c. Qui contempto, Dominus in Euangelio, inquit: Ego ſum veritas. Non dixit, Ego ſum conſuetudo (Ioan. 14.) Itaque veritate manifeſta cedat conſuetudo veritati. Reuelatione igitur facta veritatis, cedat conſuetudo veritati. Quia & Petrus qui circuncidebat, ceſſit Paulo Veritatem prædicāti. Igitur, cùm Chriſtus Veritas ſit, magis veritatem, quam conſuetudinem, ſequi debemus, quia conſuetudinem ratio & veritas ſemper excludit. Et beatus Cyprianus ead. diſtinct. Si ſolus Chriſtus audiendus eſt, non debemus attendere, quid alius ante nos faciendum putauerit, ſed quid, qui ante nos eſt, Chriſtus prior fecerit. Neque enim hominis conſuetudinem ſequi oportet, ſed Dei veritatem, cum per Eſaiam Prophetam loquatur Deus, & dicat: Sine cauſa colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes, Eſa. 29. Item Marci 7. In vanum colunt me, docentes præcepta & doctrinas hominum. Relinquentes enim mandata Dei, tenetis Traditiones hominum. Et ſequitur, Vnde irritum feciſtis præceptum Dei, vt Traditiones hominum ſeruetis.

PROPOSITIO VI.

In diuino officio eſt à nouitatibus omnimode abſtinendum.

DEpoſitum cuſtodi, deuitans prophanas vocum nouitates, prima ad Timotheum c. vlt. In fine. Depoſitum eſt, quod cuſtodiendum alicui datum eſt, dictum ea eo, quod ponitur. Præpoſitio enim, de, auget depoſitum: vt oſtēdat, totū fidei eius commiſſum, quod ad cuſtodiā rei pertinet. ff. depo. l. 1. in prin. Cum ergo ſacri Canones ſint cuſtodiēdi, extra de cōſt. c. 1. apud vos tamē qui ab illis Græcè Canonicorum & Latinè Regulariū nomen vendicaſtis, à ſancta Romana Eccleſia ſpecialiter depoſiti ſunt, non tradentis, ſed recipientium gratia. Igitur cuſtodite ſacri Canonis depoſitum, quod vos ad exactiſſimam cuſtodiam obligat, & cuius ratione tenemini de leui culpa. Prophanæ vero vocum nouitates hic accipiantur noui cantus, nouæ hiſtoriæ, nouæ lectiones, vel orationes, & cætera huiuſmodi noua, quæ Patres noſtri non coluerunt, de quibus infra latius proponetur. Hæ prophanæ vocum nouitates ſecūdum Apoſtolum ſunt deuitandæ: quia in rebus nouis conſtituendi,

conſtituendis, euidens debere eſſe vtilitas, vt recedatur ab eo, quod diu æquum viſum eſt. ff. de conſtitutione Princ. l. In rebus. Nouitates enim ſine cauſa inducendæ non ſunt, quia mutationes ſunt periculoſæ, reprehendũtur qui nouitates inducunt, 11. diſt. Quis neſciat. Et contra Eccleſiæ ritum præſumpta nouitas, mater eſt temeritatis, ſoror ſuperſtitionis, & filia leuitatis, ſecundum B. Bernardum 10 epiſt. ad Canonicos Lugdunen. Vnde Auguſtinus, & ponitur 10 Epiſtola ſuperius allegata. Ipſa quippe mutatio conſuetudinis, etiã quæ vtilitate adiuuat, nouitate perturbat. Et Nicolaus Papa inter cætera ſic ſcribit Hincmaro Rhemenſi Archiepiſcopo, & ponitur. 12. diſt. Ridiculum eſt & ſatis abominabile dedecus, vt Traditiones, quas antiquitus à Patribus ſuſcepimus, infringi patiamur. Et beatus Maximus in quodam ſermone de Martyribus: Magni itaque periculi res eſt, ſi poſt Prophetarum oracula, poſt Apoſtolorum teſtimonia, poſt Martyrum vulnera, veterem fidem tanquam nouellam, diſcutere præſumas, & poſt Martyrum ſudores,ocioſa diſputatione de veritate Religionis contendas. Et Zoſimus Papa, Narbonenſibus, & ponitur vigeſimaquinta; quæſtione prima: Contra ſtatuta patrum condere aliquid vel mutare, nec huius quidem ſedis poteſt auctoritas. Apud nos enim inconuulſis radicibus viuit antiquitas, cui decreta Patrũ ſanctuor reuerentiam. Et B. Gregorius Maurentio Magiſtro pro cauſa Theodori: Graue nimis eſt, inquit, cõtra veterum vſum ſacerdõtes ſibi quicquã arripere. Idem, Omnia quæ vſus antiquitas ſtatuit, intemerata ſeruentur. Et Leo IIII. ſcribit Iudici Sardiniæ: Nec mos, nec nouiter introducta conſuetudo noſtræ Eccleſiæ, noſtris Prædeceſſoribus fuit, contra ſtatuta canonum noua vel inuſitata præſumere. Et beatus Gregorius Felici epiſcopo, & ponitur vigeſimaquinta, quæſtione ſecunda: Si ea deſtruerẽm, quæ anteceſſores noſtri ſtatuerunt, non conſtructor, ſed euerſor eſſe iuſte probarer, teſtante Veritatis voce, quæ ait: Omne regnum in ſe diuiſum, non ſtabit: & omnis ſcientia & lex aduerſum ſe diuiſa, deſtruetur. Et idem ſanctus Papa ait: Abſit hoc a me, vt ſtatuta maiorũ cum ſacerdotibus meis in qualibet Eccleſia infringam. Mihi iniuriam facio, ſi fratrum meorum iura perturbo, ead. quæſt Quod vero infideles etiã & pagani immutationes antiqui cultus ſimiliter non admittebant, qui legata ad modos illicitos & inſuetos conuerti ſtatuerunt in modos licitos & honeſtos, vt in lege ciuili ff. de vſufru. lega. l. Legatum, quæ dicit, Legatum ciuitati relictum eſt, vt ex redditibus ſingulis annis in ea ciuitate memoriæ conſeruandæ defuncti gratia ſpectaculum celebretur, quod illis celebrare non licet. Quæro quid de legato exiſtimẽs? Modeſtinus reſpõdit. Cum teſtator ſpectaculum coli voluerit in ciuitate; ſed tale quid ibi celebrare non liceat, iniquum eſſe hanc quantitatem, quam in ſpectaculum defunctus ordinauit, in lucro hæredum cedere. Ergo adhibitis hæredibus & Primoribus ciuitatis, diſpiciẽdum eſt, in quam rem conuerti debeat fidei commiſſum, vt memoria teſtatorum alio & licito genere celebretur. Hæc ſecularis lex confundit noſtrates, qui noua feſta componũt, quæ in præiudicium temporalis officij non eſt licitum obſeruare.

PROPOSITIO. VII.

Officium ergo diuinum maiorum auctoritate, non diuerſorum arbitrio, regi debet.

HÆc propoſitio concluditur ex præmiſſis, & in ſpeciali traditur in regula Canonicorum, vbi ſic dicitur. Et nolite cantare, niſi quod legitis eſſe cantandum. Quod autem non ita ſcriptum eſt, vt cantetur, non cantetur. Vbi venerabilis Hugo de ſancto Victore in expoſitione regulę ſic dicit: Non enim decet, vt cantus & vſus eccleſiaſticus fieri debeat ſecundum arbitrium diuerſorum, ſed firmiter ſeruandus eſt ſecundum ſcripta & inſtituta Maiorum. Similiter cæteræ conſuetudines monaſterij cum auctoritate & diſcretione ordinandæ ſunt. Si quid autem mutari oportet aut cõſtitui, non debet hoc cito aut leuiter fieri, nec arbitrio tantum duorum aut trium, ſed conuocatis fratribus, ſicut ſanior pars canonicæ congregationis decreuerit, ordinandum eſt. Et notandum, quod in omnibus auctoritas eccleſiaſtica magis imitanda eſt, quam ratio: Quoniam auctoritas ſemper obedientiæ & humilitatis, ratio nonnumquam præſumptionis. Hoc autem ſeruandum eſt in ordine, vt ſemper maturitas & grauitas teneatur. Nunquid leuitate vſus ſum, inquit Apoſtolus, ſecundæ ad Corinthios primo capite propo finem, vt apud me ſit, Eſt, & Non? Honeſtum quippe & religioſum, non facile quicquam aut leuiter variare. Et 11. diſtinctione dicit Iulius Papa: Nolite errare fratres mei, doctrinis variis & extraneis nolite abduci, & inſtituta Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum, Canoneſque habeatis: & contra Apoſtoli voluntatem nolite circumferri omni vento doctrinæ, duodecima diſtinct. cap de his. Gelaſius Papa ſecundus in quadam epiſtola ad fratres Regulares Canonicos, præcipit vt officiorum celebrationes apud eos iuxta omnem Catholicæ Eccleſiæ conſuetudinem celebrentur. Cum Norbertus nouam quandam religionem Canonicorũ ſub regula B. Auguſtini inſtituiſſet, G. Magalonenſis Eccleſiæ, quæ ordinis veſtri exiſtit, epiſcopus in quadam Epiſtola ad fratres Regulares Calmoſiacenſes ſcripta, ſic dicit: Sit Dominus Norbertus religioſus & ſanctus, ſit multis & diuerſis virtutibus pollens, ſit in diuinis ſcripturis exercitatus, ſit in prædicatione præcipuus; plus illis ſanctis Patribus, quorum nomina ſcripta ſunt in libro vitæ credere, quam ſibi debuimus, quorum memoria miraculis coruſcat, quorum exemplis quotidie fouetur & dilatatur Eccleſia, per quorum etiam ſtudium Canonicus ordo hodie floret & fructificat. Ipſe enim licet inter homines pro oſtentatione bonus appareat, verum tamen ante Deum electus, ſit ignoramus. Porro Canonici officij mutationem, quam neſcio per quas Antiphonarum & Pſalmorum varietates, trifaria temporum permutatione prædicat eſſe ſequendam, ſacris Canonibus & ipſi B. Auguſtino obuiare teſtamur. Si enim Canonici vocamur, & Canonicam vitam profeſſi ſumus, Canones à Romana Eccleſia matre noſtra nobis datos, à quibus, etiam vocabulum ſumpſimus, amplecti præ omnibus; & præcipue in Eccleſiæ officio imitari debemus, ita vt & hæreticus comprobetur, qui contra eam falſas aut nouas opiniones aut gignit, aut ſequitur. Vt ergo non eum nimia præſumptione in alternatione officij errare monſtremus, ſanctos Patres noſtros in medium deduximus, quibus ab hac ſuperſtitione tã vos, quam nos defendimus. Et deinde capite, Si inſtituta, cap. Quis neſciat, vndecima diſtinctione ſupra allegatis, cap. In die, De conſecratione, diſtinctione quinta inferius ſolennizando, Ca. Obſeruetur, C. illa autem. Duodecimo diſtinctione, Ca. In his rebus. Vndecima diſtinctione, & C. Illud te breuiter, duodecima diſtinctione poſitis & inferius concludit, Ecce quibus auctoritatibus & conſuetudinibus religionem veſtram, immo totam Eccleſiam ab illis vanis inſtitutionibus excuſamus? Et in fine concludit: Volumus, tum rogamus & conſulimus, vt ab huiuſmodi † contentionibus diſcedatis: per quas & ſchiſma ſuſcitari, & ſcandalum in populo Dei poteſt exoriri. Reuertamur ad verba regulæ: Et nolite. Imperatiuus ſermo eſt, cadens ſub præcepto, vt in ſimili in Cle. Exiuit. §. Vt autem hoc de verborum ſignificatione, de officio fratrum Minorum declaratur. vbi Dominus Papa verba Regulæ B. Franciſci, vt clerici faciant officium ſecundum ordinem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, dicit eſſe præcepti, & tanquam obligatoria à fratribus obſeruanda. Vnde præuaricantibus in criminia fiunt. Quod igitur præcipitur, imperatur: quod imperatur, neceſſe

For † conſtitutionibus.

eſt fieri. Si non fiat, pœnam habet. Vbi conſilium damt offerentis arbitrium eſt. Vbi præceptum, neceſſitas ſeruientis, A ſecundum beatum Gregorium, & ponitur decimaquarta, q.1. Quod præcipitur. Sequitur in Regula, Cantare. Generaliter videtur intelligendum de omnibus ſiue pſallendis & legendis, ſiue cantãdis, quæ in diuinis officiis dici debent, propter rationis identitatem, quia communi ſermone omnia Cantica dici poſſent. Sequitur; Niſi quod legitis in ſcripturis approbatis. De reprobis enim non loquitur ſanctus doctor. Sequitur: Quod autem non ita ſcriptum eſt: Iſtud videtur ſuperfluum, cum prius quæ ſcripta non ſunt, nec per conſequens legi poſſint, prohibuit decantanda. Sed prius de ipſis canendis, hic vero de modo canendi præcipit. Vt ea quæ cantanda ſunt, non aliter, nec alio modo, quam ſecũdum quod ſcripta ſunt, decãtentur. Deuteronomij B duodecimo in fine: Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quicquam, nec minuas. Tria ergo præcipit regula, vt quæ ſcripta ſunt, obſeruentur: non ſcripta abiiciantur, nec ſcripta aliter quam ſcripta ſunt, decantentur. Et ſupponit, prout verum eſt, quod omnia ſufficienter habentur in ſcripturis. Non dicit Regula, quod à ſæcularibus cõſuetum eſt, quod à iuriſperitis conſultum eſt, quod à Papa imperatum eſt, ſed quod ſcriptum eſt, quod præceptum eſt, quod inſtitutum eſt, hoc legatur, hoc cantetur, hoc in officio obſeruetur. Non ſcripta vero, nec vniuerſaliter conſueta, tenerentur, vt ſupra propoſitione 2. Si obiiciatur, immo videretur, quod relictis ſacris Canonibus, Epiſcoporum ſtatutis, & Generalibus conſuetudinibus, modus pſallendi Eccleſiæ Metropolitanæ ſit ſequendus, quia C ſcriptum eſt 11. diſtinct. c. de iis. De conſecratione diſt. 1. Altaria. Et diſtinct. 1. c. Inſtitutio. Reſpondetur, quod dicta cap. loquuntur in iis, quæ nec canonibus, nec ſtatutis, nec generali conſuetudine determinata ſunt, vt quæ per ventum doctrinæ hincinde exagitantur, vt dicitur in prædicto cap. de iis, ſed in aliis certis, & certa determinata ſunt ſequenda.

PROPOSITIO. VIII.

Multorum exemplis & authoritatibus probatur, ſanctis Patribus Pſalmos in vſu continuo fuiſſe, & in diuino debere officio frequentari.

IMpleamini Spiritu ſancto, loquentes vobiſmetipſis D in Pſalmis, & Hymnis & Canticis ſpiritualibus cantantes & pſallentes Deo in cordibus veſtris, ad Epheſ 5. cap. Et concordant. ad Coloſſenſes cap. 3. vt infra propoſitione duodecima Tria principaliter in officio diuino frequentamus, videlicet Pſalmos, Lectiones, & cantus. Et hæc tria in dictis verbis Apoſtoli intelligi poſſunt, vt ex quibuſdam dictis B. Hieronymi tradit Amalarius de officijs Eccleſiaſticis libro ſuo quarto. In lectionibus enim tam maioribus, quæ in vigilijs nocturnis leguntur, quàm paruulis, quæ dicuntur ad alias Horas, & Capitula appellãtur, laudem Dei agimus & pronunciamus Omnis autem laus Dei largo nomine Hymnus dicitur. Antiphonæ autem, Reſponſoria, & metrici Hymni, manifeſte Cantica ſunt: quia altiori voce E per notulas diuerſificãtur. Si igitur in dictis verbis Apoſtoli, per Hymnos, Lectiones & Capitula atque Orationes, & per Cantica, Antiphonas, & Reſpõſoria, & Laudes Dei metricas, quas vulgariter Hymnos appellamus, intelligere volumus, omnia diuinarum laudum officia habebimus. Sequendo igitur præceptũ Apoſtoli, primo de pſallendis, ſecundo de legendis, & tertio de cantandis videamus. De Pſalmis autem, quia principaliores ſunt, aliqua quæ in pſalterij expoſitionibus reperiuntur, præmittamus, ad exhortandum deuotos, vt ſic continue in Pſalmis ſe exerceant. Et primo de illorum frequentatione probatur propoſitio antadicta. Caſſianus libro ſecundo de inſtitutis cœnobiorum per plura capitula tradit, quod antiqui Patres Orientales A per Pſalmos principaliter officium diuinum celebrabant: quia in congregatione viuentes, quotidie bina vice conueniebant, ſcilicet de nocte & hora veſpertina, & certum numerum Pſalmorum perſoluebant, Aliqua monaſteria plures, & aliqua monaſteria pauciores, donec cælitus Angeli magiſterio numerus declararetur, vt infra propoſitione x. dicetur: ad tertiam autem, ſextam, & nonam, in eorum cellis certum numerum Pſalmorum ſimiliter perſoluebant. Et cuilibet Pſalmorum orationem iungentes, in vigiliis noctis & veſpertina ſynaxi, lectiones de veteri & Nouo Teſtamento adiungebant. Damaſus Papa, ſecundum Sigibertum & omnes ſcriptores Chronicarum, inſtituit Pſalmos in Eccleſia nocte dieque cantari, & rogatu B. Hieronymi in fine pſalmi dici, *Gloria patri*. Vt autem chori in duas B partes diuiſi, ipſos pſalmos alternatim decantarent: iam tempore Conſtantij Imperatoris in Eccleſia Antiochena inſtituerunt primi Flauianus & Diodorus viri probatæ vitæ & doctrinæ. Quod inde ad terminos totius orbis vſque peruenit. Hæc Sigibertus. Beatæ recordationis Ambroſius in officio ſuo, quod Mediolanen. ſeruant, primam partem Pſalterij quindenatim, ſecundam vero partem, ſeptimanatim perſolui inſtituit. Sancti vero Patres, Hieronymus ad mandatum S. Damaſi Papæ prædicti, & B. Benedictus Pſalterium taliter diuiſerunt, vt qualibet ſeptimana ex integro in officio diuino pſalleretur. B. vero Auguſtinus in lib. Admonitionum, qui regula ſecunda dicitur, capitulo 6 Pſalmos ſecundum tempus anni ſub certo numero tradit decan- C tandos, quamuis ille modus nunc non ſit in vſu. Leo, Papa, Hormiſda, & plures alij ſancti viri in ſtudio & frequentatione Pſalmorum leguntur floruiſſe. B. Hieronymus plures ſacratas virgines, & alias perſonas, ad Pſalmorum lectiones in ſuis epiſtolis exhortatur. Vnde ſcribit ad Ruſticum Monachum, & eſt epiſtola 75. & ponitur de conſecratione diſtinct. 5. Nunquam de manu tua aut oculis tuis liber Pſalterij diſcedat. Diſcatur ad verbum Oratio ſine intermiſſione, vigilet ſẽſus, nec vagis cogitationibus patens ſit. Corpus & animus tendat ad Dominum. Iram vince patientia Ama ſcientiam ſcripturarum, & carnis vitia non amabis. B. Auguſtinus Pſalmos à vobis frequentari voluit, cum dicit in regula: Pſalmis & hymnis cum oratis Deum, id verſetur in corde, quod profertur in voce. Et inter cætera opera D ſua, Volumen quod ſuper Pſalterium ſcripſit, quãtitate & dulcedine præcellit. Vnde de eo cantatur in Hymno, Et propinas potum vitæ de Pſalmorum nectare. Et in Antiphons, Flebat igitur vbertime in Pſalmis & Hymnis, & Canticis Et in fine libri de vita Chriſtiana, quem videtur ſcripſiſſe ſorori ſuæ, inquit: Ante omnia inceſſabiliter Domini tui meditare mandata, orationibus & Pſalmis inſtanter incumbe, vt ſi poſſibile eſt, nemo te aliquando non legentem inueniat aut orãtem. Et cum fueris talis noſtri memento, qui te tantum diligimus, vt quod tibi præſentes præſtare non poſſumus, conferamus abſentes. Et in vita ſua legitur, quod in lecto ſuæ ægritudinis, ſeptem pſalmos pœnitentiales in pariete ſcribi fecit, quos iugiter legebat, & vbertim flebat. E Græci autem ex Inſtitutione B. Baſilij Magni, in diuino officio multum continuant Pſalmodiam, vt Romæ audiui. In Pragenſi Eccleſia Metropolitana Bohemiæ, agitur iugis & continua laus Dei die noctuque per pſalmodiam, horis, videlicet & temporibus, quibus alia diurna officia non celebrantur. Et felicis memoriæ Carolus IIII. Eccleſiaſticus Imperator, ad huiuſmodi continuam laudem agendam, aliud quam Pſalterium congruentius non inuenit. Pſalterium enim, vt ſcribũt expoſitores, in Eccleſia Dei plus frequentari debet ex eo, quia eſt conſummatio totius theologiæ. In eo enim deſcribuntur præmia bonorum, & ſupplicia malorum, rudimenta incipientium, progreſſus proficientium, profectus peruenientium, vita actiuorum, & ſpeculatio cõtemplatiuorum,

Videatur Sigibertus.

templatiuorum, vt dicit Caſſiodorus in procemio. Item frequentius legitur propter ſpem veniæ, vt nullus quantumcunque peccator deſperet, cum audit peccatorem tantum, ſcilicet Dauid, tanta gratia ſublimatum: ſicut ex Sauli conuerſione & promotione, de Dei miſericordia plene certificamur. Vnde & epiſtolæ eius frequentius in Eccleſia leguntur. Item, quia Dauid apertius & perfectius loquitur de Chriſto, quam alij prophetæ, ita, quod magis videtur euangelizare, quam prophetare. Itẽ, quia nulla ſcriptura alia habet tot orationes immixtas, & tot ſalutares affectus, pro quibus aſſequendis fiunt orationes. Propter rationes igitur prædictas, iuſtè in orationibus Pſalmi inueniuntur, & in frequentiori vſu Eccleſiæ habentur. Hinc eſt quod omnes viri eccleſiaſtici, & præcipue religioſi, ad hunc librum per diligẽs ſtudium merito debent ſe transferre, vt ea quæ tenẽtur quotidie orare & pſallere, diſcant intelligere, & ſic intelligendo guſtent interiori guſtu dulcedinem ipſius Sapientiæ, ſalutaris ſcilicet libri diuinæ laudis. Nam ſecundum beatum Auguſtinum, Si ſacerdos Pſalterium ignorat, nomen ſacerdotis vix in eo conſtabit. 28. diſt. Quæ ipſis ſacerdotibus. Et preter vtilitates ſupra poſitas, etiam ex hoc diſtractiones per varias cogitationes plurium phantaſmatum, diaboli inſtinctu & ſuggeſtione incidentes, ac ipſos orantes & pſallentes periculosè impedientes, facilius euitantur, tædium pſallendi & orãdi melius tollitur. Intereſſe diuino officio quilibet eo amplius delectatur, fructu orationum ſuarum non priuatur, meritum ſuum augetur, tota cœli curia lætificatur & iocundatur. Notandum vero, quod Ambroſiani vtuntur ſpeciali trãſlatione Pſalterij: Romani autem habent tranſlationem B. Hieronymi, quę Romana appellatur, ex qua officium Eccleſiæ eſt ſumptũ. Aliæ Nationes vtuntur Tranſlatione Hieronymi, quæ dicitur Gallicana, quam nos habemus. Et hanc apud paucos bene correctam & diſtinctam inuenietis, niſi in antiquis Pſalterijs & apud Carthuſienſes.

Tranſlatio varia pſalterij.

PROPOSITIO. IX.

Pſalmi vltra alias ſacras ſcripturas affluenter laudationes diuinas & omnem affectum continent ſalutarem.

Sicut olim manna habuit omne delectamentum, & omnem ſaporem ſuauitatis: ita nunc pſalmi habent effectum omnium orationum, & ſenſum cuiuſlibet intentionis. In choro canentium, ſunt verba Deum laudantium in ore iuſti, verba gratias agentis: in ore peccatoris, verba veniam deprecantis. Pro defunctis, verba animæ de ſupplicio ad Deum clamantis, & quocunque ſententio canentis conuerterit, illuc ſe ſenſus pſalmorum, affectui canentis conformabit. Cum maledicente maledicit membra diaboli: vt ibi, Maledicti qui declinant à mandatis tuis, Cum benedicẽte, benedicit membra Chriſti: vt ibi, Benedicti vos à Domino, qui fecit cœlũ & terram. Dum cogitas pſalmos, Chriſtus in mẽte tua eſt: Dum ore pſalmos decantas, Chriſtus in ore tuo eſt: Dum meditaris Pſalmos, hunc ex meditatione fructum capies, vt in ipſis tibi vtrunque occurrat Teſtamentum. Pſalmorum deuotio præſentiam Chriſti conciliat, Angelorum congratulationem generat, ignitos mentis affectus ſuſcitat, mala purgat, dæmones fugat gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei, quia deuotionem pſallentium ſuſtinere non poſſunt. Pſalmorum radices non in terra, ſed in cœlo fixæ ſunt: quia ibi eſt Chriſtus, qui omnium Pſalmorum materia eſt & intentio. Ibi eſt conuerſatio Eccleſiæ, quæ eſt corpus Chriſti, quę etiam per maxime Pſalmorum partem continet. Deuotionem pſallendi docet Apoſtolus, cum dicit. 1. ad Corint. 14. cap. Orabo ſpiritu, orabo & mente: pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Deuotioni pſallentium, congratulationem angelicam adeſſe docet Pſalmiſta, qui ait: In conſpectu Angelorum pſallam tibi. Quod pſallentibus admiſceri ſoleant ſancti Angeli,

Pſ. 118. Pſal. 113. Pſ. 139.

idem Pſalmiſta manifeſtat, vbi ait: Præuenerunt Principes, id eſt, Angeli, coniuncti pſallentibus. Vnde cauendum eſt, ne propter noſtram deſidiam Angeli recedant. Si enim boni ſpiritus ſe à nobis elongauerint, impetum malorum quis ſuſtinebit? Cauendum eſt etiam, ne maledictionem incurramus Prophetę, dicentis: Maledictus omnis qui opus Dei facit negligenter. Dignũ quippe eſt, vt mens noſtra concordet cum voce, quando ad diuinum opus aſſiſtimus, & cum diligentia à pręſentibus vniuerſis quiſque ſe retrahat, & diuinis inhæreat, vt cœleſtia ei dona reuelentur. Nihil enim eſt in hac vita mortali, in quo poſſumus familiarius Deo inhęrere, quam in laude diuina. Pſalmorum deuotio, Spiritui ſancto mentem præparat, & omnium gratiarum dona meretur. Vnde ait Auguſtinus de laude & cantu pſalmorum, & ſecundum alios Gregorius: Prophetiæ ſpiritus non ſemper Prophetarum mẽtibus præſto eſt: quatenus cum hunc non habent, tunc ſe cognoſcant ex dono habuiſſe, cum haberent. Vnde propheta Heliſæus cum de futuris requiſitus, Prophetiæ ſpiritũ deeſſe cognouit, Pſaltem fecit ſibi applicari, vt Prophetiæ ſpiritus per laudem pſalmodiæ deſcenderet, atque eius animum de futuris repleret. Cum enim intente agitur vox pſalmodiæ, per hanc omnipotenti Deo ad cor iter paratur, vt intentæ menti, vel prophetiæ myſteria, vel cõpunctionis gratiam infundat. Vnde ſcriptum eſt, Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo oſtendam illi ſalutare Dei. In ſacrificio igitur diuinę laudis; oſtẽditur iter ad Ieſum: quia, dum per pſalmodiam cõpunctio infunditur, via nobis in corde fit, per quam ad Ieſum in fine peruenitur. Nullus itaque mortalium poteſt mente aut verbis virtutes Pſalmorum explicare. Si intente conſideres, in Pſalmis inuenies Dominici verbi incarnationem, Paſſionem, Reſurrectionem, Aſcenſionem, integram confeſſionem peccatorum, integram deprecationem Miſericordię diuinę, omniumque rerum, quę tibi accidunt, dignam gratiarum actionem. In primis confiteris miſeriam atque infirmitatem tuam, & per idipſum inuitas Dei miſericordiam. Si à Deo merueris, vt tibi reuelet ſecreta Pſalmorum, omnes in eis inuenies virtutes. Si vis pœnitentiam agere, & peccatorum confeſſionem non celeritate verborum, ſed intenta mente: decanta ſeptenos Dauid pœnitẽtię Pſalmos, & celerrimam experieris Dei clementiam, tuam mentem ſpirituali gaudio illuminare, & magnam tibi ſpei indulgentiã promittere. Si vis orare, laxa mentem tuam virtute Pſalmorum, quorum initium eſt, Ad te leuaui, In te Domine ſperaui, Inclina Domine, Deus in adiutorium, Deus in nomine tuo, Deus miſereatur noſtri, Exaudi Domine iuſtitiam. Et nullatenus humanus ſenſus poteſt tam perfecte miſeriam ac tribulationem tuam, anguſtiaſque tentationum explicare, & Dei miſericordiam implorare. Si vis Maieſtatem Dei laudare, omniumque beneficiorum gratias agere, decanta Pſalmos, quorum titulus eſt, Alleluia, aut etiam, Benedic anima mea Dominum: & ſacrificium dulce ſuper mel & fauum offers omnipotenti. Si humanis vel ſpiritualibus tẽtationibus affligeris, vt à Deo videaris derelictus (plerũque enim ſanctos ſuos vt probentur, ad tempus derelinquit) intima mente decanta Pſalmos, Deus Deus meus reſpice in me, Exaudi Deus orationem meam cum deprecor. Saluum me fac Deus, quoniã intrauerunt: clemens Deus ſtatim pondus tentationis tibi alleuiabit. Si pręſens vita eſt tibi faſtidioſa, & ardenti deſiderio ad videndum Deum omnipotentem & ſupernam patriam attendis, hos Pſalmos decanta: quemadmodum, Quam dilecta, Deus Deus meus ad te, & cęteros, & complebit deſiderium tuum. Si in tribulationibus derelictum à Deo te intelligas, compunctus corde hos Pſalmos decanta, Vſquequo Domine: Deus auribus noſtris: Miſerere mei Deus, miſerere mei, quoniam in te confidit: Exaudi Deus orationem meam, & ne deſpexeris: In te Domine ſperaui: &

Pſ. 67. Hier. 17. 4. reg. 3. Pſ. 49. Pſal. 24. 30. 85. Pſal. 69. 18. 66. Pſal. 16. Pſ. 134. 105. 106. Pſ. 102. 103. Pſal. 21. Pſ. 1. 81. Pſal. 68. Pſ. 83. 62. Pſal. 17. Pſ. 1. 43. Pſal. 56. Pſal. 14. Pſ. 30. 30.

ſtatim Deus viſitabit anguſtias tuas propitius. Accepta autem quiete & proſperitatis tempore, hos pſalmos decanta in laudem Dei, *Pſal. 33* Benedicam Dominum: *Pſ. 102.* Benedic anima mea, primum: *Pſ. 144* Exaltabo te Domine Deus meus Rex. Et ſemper ſiue proſperitatis ſiue aduerſitatis tempore, hymnum trium puerorum pſalle. *Dan. 3.* Nullus mortalium huius hymni virtutem explicare poteſt, in quo omnis creatura ad laodandum Creatorem inuitatur. Si in diuinis laudibus, & mandatis cœleſtibus exerceri cupis, *Pſ. 118.* Pſalmum, Beati immaculati, freqoenta: Er licet vſque in finem vitæ, huius hymni virtutem ſcruteris, illum intelligere perfecte non poteris: In quo nullus eſt verſus, in quo non legitur vel Via, vel Lex, vel Mandatum, ſeu Verba, vel Iuſtificationes, vel Sermones, aut Iudicia Domini deſcripta: Et ideo non eſt opus, vt per diuerſos libros animo diffundaris. In pſalterio enim ſolo vſque ad obitum, habes materiam legendi, docendi, ſcrutandi. In quo inuenies Prophetas, Euangelia, Apoſtolos, omneſque diuinos libros ſpiritualiter atque intelligibiliter ex parte tractatos atque deſcriptos. Item de laudibus Pſalmorum, & eorum ſalutaribus effectibus dicit B. Auguſtinus, prout in pluribus Pſalterij expoſitionibus annotatur: canticũ pſalmorum, animam decorat, inuitat Angelos in adiutorium, effugat dęmones, expellit tenebras, efficit ſanitatem, omni peccatori refectio mentis eſt, delet peccata, ſimile eſt eleemoſynis, ſanctorum auget fidem, ſicut ſol illuminat, ſicut aqua ſanctificat, ſicut ignis peccatum exurit, ſicut oleum deſluit, oleum eſt miſericordię, ſol † iuſtitiæ pars *† Laetitiæ.* Angelorum electa, Deum oſtendit, diabolum offendit, voluntatem illicitam extinguit, aſperitatem eiicit, omnem furorem deprimit, iracundiam frangit, laus Dei eſt aſſidua, ſimile eſt melli. Canticum Pſalmorum, carmen eſt electum apud Deum, omne peccatum expellit, vinculum charitatis nectit, omnia penetrat, omnia ſuffert, omnia implet, omnia docet. Cor lætificat, ſenſus aperit, animam impinguat, & totum hominem clarificat, omne malum occidit, perfectionem inſtruit, excelſa demonſtrat, deſiderium regni cœleſtis donat; pacem inter corpus & animam facit, ignem ſpiritualem in corde accendit, contra omnia vitia ſolicitudo eſt, certamen bonum quotidie eſt, radices omnium malorum extirpat. Sicut lorica induit, ſicut galea defendit, ſpes eſt ſalutis, conſolatio doloris, protectio laboris, notitia veri luminis, fons ſanctitatis, omnem iuuenem caſtigat, regnum cœlorum ſuper terram dat, tædium animæ tollit, tuba eſt mirabilis. Qui diligit Canticum Pſalmorum aſſidue, non poteſt amare peccatum. Qui habet laudem Dei in corde ſuo, poſtremo apud Deum gaudebit, & animam ſuam in cœlo viuificabit in ſęcula ſęculorum, Amen. Nedum propoſitiones duas iam præmiſſas, ſed & omes alias præcedentes ponere delectabat principaliter propter propoſitionem iam ſequentem.

PROPOSITIO. X.

Omnis Dominica octodecim, Feſtiuitatibus nouem Pſalmi, & quoties tres lectiones & tria Reſponſoria dicuntur, ſalua hebdomada Paſche & Penteceſtes, duodecim Pſalmi ad noctis vigilias pſalluntur: Cæteris horis ſecunda pars pſalterij deputatur.

† Pſ. 80. Pſ. 146 Ibidem. SVmite Pſalmum, & date tympanum, Pſalterium iocundum cum cithara, & laudate Dominum, quoniam bonus eſt pſalmus. Et vt Deo noſtro iocunda decoraque in pſalmis ſit laudatio, dictam propoſitionem, pro qua principaliter aliæ præcedentes ſunt præmiſſæ, efficaciter comprobemus. Pro qua ſciendum, quod *Pſalterij duæ partes.* Pſalterium duas habet partes; primã vſque, *Dixit Dominus*, pro officio nocturnali: ſecundam, ab inde pro officio diei. Primam partem Ambroſius diuiſit in decem nocturnos, nullo Pſalmo prætermiſſo, quo vulgus ſui loci, digurias appellat. In prima diguria ſunt ſedecim Pſalmi, in ſecunda quatuordecim, in ſeptem ſequentibus, decem & decem: in vltima, octo Pſalmi *Quid ſit Diguria.* conſiſtunt. Iſtæ decem diguriæ in officio Ambroſiano frequentãtur per totũ annũ de quindena ad quindenã: ſcilicet vna hebdomada, Feria ſecunda, tertia, quarta, quinta, ſexta, quinq; primę: & altera hebdomada, eiſdẽ ferijs, alię quinque. Sabbato autem & Dominica Ambroſianum habet certa cantica. Er dictæ Diguriæ dicuntur etiam in feſtis quibuſcunque exceptis tribus vel quatuor feſtis Domini, & excepta hebdomada ante Natiuitatem Domini, & ante Paſcha, & poſt Paſcha. Secundam vero partem Pſalterij pro horis diurnis prima, tertia, ſexta, nona veſperis, & completorio Ambroſianum habet diuiſam, ſicut habetur in Officio Romano. Vnde credendum eſt, quod Hieronymus in illa parte Ambroſianum ſit ſecutus. Venerabiles vero Patres, Hieronymus & Benedictus, ex ſanctorum Patrum obſeruatione conſiderantes totum Pſalterium ex integro qualibet hebdomada perſolui debere, aliter Pſalterium diſtinxerunt. Nam pro aliquibus horis diurnis, certis pſalmis reſeruatis, reſiduos omnes in ſeptem nocturnos diſtribuerunt, videlicet Hieronymus pro Dominica octodecim, & Benedictus duodecim: Ambo vero pro qualibet feriarum ſimiliter duodecim pſalmos deputantes. Feſtiuitates autem B. Benedictus in numero pſalmorum Dominicis adęquauit, vt cap. 33. Hieronymus vero illas reſpectu Dominicæ mediauit: quia illis tantum nouem pſalmos dedit, & ſi tres pſalmi addantur, qui more Romano in feſtiuitatum vigilijs de ſero perſoluũtur, vt dicam infra propoſitione vigeſima prima. Similiter in feſtiuitatibus ad noctem pſalmi duodecim habebuntur. In ſecunda autem parte pſalterij diſtribuenda, Benedictus diſcrepat ab Ambroſiano & Hieronymo. Eius autem diuiſio ex ſua Regula ſciri poteſt. Vtriuſque autem diuiſione licet alia & alia, totum pſalterium qualibet ſeptimana, niſi Feſtiuitas occurrat, eſt complendum. Vnde beatus Benedictus tandem cap. 33. ſic concludit: Hoc præcipue commonentes, vt ſi cui fortè hęc diſtributio pſalmorum diſplicuerit, ordinet, ſi melius aliter iudicauerit, dum omnimodis attendatur, vt omni hebdomada Pſalterium ex integro numero centum quinquaginta Pſalmorum, pſallatur, & Dominico die ſemper à capite repetatur. Ad vigilias, quia nimis iners deuotionis ſuæ ſeruitium oſtendunt Monachi, qui minus pſalterio cum canticis conſuetudinarijs per ſeptimanę circulum pſallunt, ſicut legimus ſanctos Patres noſtros vno die ſtrenue impleuiſſe. quod nos tepidi vtinã ſeptimana integra perſoluamus: Hęc ille. Quare autem beatus Benedictus omni nocte duodecim pſalmos tam de tempore, quam de ſanctis. B. vero Hieronymus primo nocturno Dominicali & cæteris ferialibus noctibus ſimiliter duodecim Pſalmos deputauerunt; non humana, ſed diuina exiſtebat adinuẽtio. Vnde Caſſianus lib. 2. de inſtitutis cœnobiorũ cap. 4. Igitur per vniuerſam Ægyptum & Thebaidem, duodenarius Pſalmorum numerus. tam in veſpertinis, quã in nocturnis ſolennitatibus cuſtoditur, ita † vt poſt hũc *al. † dd. tamen vt poſt hos duo.* duo lectiones, veteris ſcilicet ac Noui Teſtamẽti, ſingulæ ſubſequantur. Qui modus antiquitus conſtitutus, idcirco per tot ſæcula penes cũcta illarũ prouinciarum monaſteria intemeratus nũc vſque perdurat. Quia non humana adinuẽtione ſtatutus à ſenioribus affirmatur, ſed cœlitus angeli † miniſterio Patribus fuiſſe delatus. *al. † miniſterium.* Et cap. 5. ſic ait: Cumque pro ſuo vnuſquiſque feruore, infirmitatis immemor alienę. id ſtatui debere cenſeret, quod contemplatione fidei ac roboris ſui facillimum iudicabat, parum diſcutiens, quid generaliter plenitudini fratrum poſſibile eſſet, in qua neceſſe eſt infirmorum quoque partem maximam reperiri diuerſoque modo enormem Pſalmorum numerũ inſtituere pro animi ſui virtute certarent. At alij quinquagenos pſalmos, alij ſexagenos nõnulli verò, ne hoc quidẽ numero contenti, excedi eum deberet cenſerent. eſſetque

inter eos pro Religionis Regula, piæ contentionis ſancta diuerſitas, ita vt tempus Solẽnitatis veſpertinæ, ſacratiſſimæ ſuccederet quæſtioni, quotidianos orationum ritus volentibus celebrare, vnus in medium Pſalmos Domino cantaturus exurgit. Cumque ſedentibus cunctis, vt eſt moris nunc vſq; in Ægypti partibus, & in pſallentis verba omni cordis intentione defixis, vndecim Pſalmos, orationum interiectione diſtinctos, contiguis verſibus parili pronunciatione cantaſſet, duodecimum ſub Alleluia reſponſione conſummans, ab vniuerſorum oculis repente ſubtractus quæſtioni pariter & cæremoniis finem impoſuit. Ex hinc venerabilis Patrum Senatus, intelligens Angeli magiſterio congregationibus fratrum, generalem Canonem non ſine diſpenſatione diuina conſtitutum, decreuit hunc numerum tam in Veſpertinis, quam in Nocturnis cõuenticulis cuſtodiri. Hæc ille. Sed in dicto Pſalmorum **B** numero, & in Pſalmis ad Vigilias noctis decantandis in communibus † ſacris quotidianis hodie multi, maxime ſæculares regulam ſanctæ Romanæ Eccleſiæ & ſanctorum Patrũ conſtitutiones ſeruare contemnunt. Et ne ſuper hoc, ignorantia à quoquam valeat allegari, in decretis Iuriſtarum de conſecratione diſtinctione 5. cap. In die, hucuſque poſitus eſt, & ſcriptus ſacratiſſimus Canõ magni viri Gregorii Papæ VII. editus in ſacra Synodo generali. Qui etiam Canon ne in Ordine veſtro contemnatur, poſitus eſt de verbo ad verbum in Epiſtola Magalonenſis Epiſcopi ſuperius allegata. Et illum omnes ſuper Officio Diuino ſcribentes, in eorum operibus conſueuerunt ponere, & vt dictus numerus ſeruetur, ſæpius allegare. Eſt autem talis tenoris: **C** In die Reſurrectionis vſque ad ſabbatum in Albis, & in die Pentecoſtes vſque ad ſabbatum eiuſdem hebdomadæ, tres Pſalmi tantum ad noctem, treſque lectiones antiquo more & cantamus & legimus. Omnibus aliis diebus per totum annum ſi Feſtiuitas eſt, nouem pſalmos & nouem lectiones dicimus. Aliis autem diebus duodecim Pſalmos & tres lectiones recitamus. In diebus Dominicis, octodecim Pſalmos, excepto die Paſchæ & Pentecoſtes, & nouem lectiones celebramus. Illi autem, qui quotidianis diebus, tres Pſalmos & tres lectiones tantum videntur legere, non ex Regula ſanctorum Patrum, ſed ex faſtidio & negligentia comprobantur facere. Romani autem diuerſo modo agere cœperunt, maxime à tempore quo Teutonicis conceſſum eſt Regnum Romanæ Eccleſiæ. Nos autẽ & Ordinem **D** Romanum inueſtigantes, & antiquum morem noſtræ Eccleſiæ ſtatuimus fieri, ſicut ſupra notauimus, antiquos Patres imitantes. Hæc ibi. Ponite hæc verba in cordibus & in animis veſtris, & ſuſpendite ea pro ſigno in manibus, & intra veſtros oculos collocate, & docete filios veſtros, vt illa meditentur. Quia hic eſt aptus modus viuendi ad ambulandum in via Dei, in qua alius ſic, alius ſic ire contendit, & pauci recte, maxime ſæculares, & religioſi plures. Omni igitur Dominica per totum annum, quando non tenetur feſtiuitas, dicendi ſunt 18. pſalmi, etiam in tempore Paſchali, præter diem Paſchæ & Pentecoſtes, & ſimiliter etiam in Dominicis infra Octauas maiores, vt Natiuitatis Domini, Epiphaniæ, Aſcenſionis, Aſſumptionis & Natiuitatis Mariæ, Petri & Pauli. Item in omnibus diebus **E** trium lectionum, ſiue de Tempore ſiue de ſanctis agatur, & per Octauas maiores, & etiam Tempore Paſchali præter dictas duas hebdomadas, ad Vigilias noctis ſoluendus eſt nocturnus 12. Pſalmorum ferialis. Et hoc ſeruant Monaſteria Ordinis veſtri in Italia & in partibus ſuperioribus Occidentis, & vbique prout notauit Guilhelmus in ſuo Rationali Diuinorum, vbi loquitur de ſeptem diebus Paſchalibus. Item & idem ſeruant ſæculares Eccleſiæ Italiæ, & paucis diebus ſubtractis, Eccleſiæ per Alemaniam, Religioſi plures, vt Domini de domo Teutonicorum. Carmelitæ ſatis probe ſeruant. Et præterea ſecundum diſtributionem B. Benedicti,

Deut. 11.

idem ſeruãt Carthuſienſes, Ciſtercienſes, & cæte- **A** ræ Religiones Monachales. Immo obediendo dicto ſacro Canoni, & ſeruando beati Benedicti Regulam in Pſalterio hebdomadatim perſoluendo, inter Canonicos & Monachos differentia aliqua non exiſtit. Nam vbi monachus dicit nocturnum ſecundum ſuam diuiſionem, Canonicus in ſimili die nocturnum dicere tenetur, ſecundum Romanam diuiſionem. Et cũm Monachi à ſua Regula adhuc non declinauerint, tamẽ Canonici quam plures in diuerſis Nationibus à dicto Canone diuerſimode declinarunt. Primo autem plures Nationes per totum tempus Paſchale, tres tãtum Pſalmos, & tres lectiones dicere contendunt, & dicunt; allegantes quod Alcuinus Magiſter Caroli & Ludouici filii eius, rogatu Bonifacii Archiepiſcopi Moguntini, approbante Concilio Moguntino, illud inſtituiſſet. **B** Sed hoc reprobat Guillielmus in loco ſupradicto, & dicit oppoſitum concludi in Aſcenſione Domini, vbi ſunt nouem Reſponſoria, & nouem Pſalmi, cum eorum Antiphonis. Sed hæc inſtitutio, Apoſtolicæ auctoritati præiudicare nec debet, nec poteſt, præſertim cum euidenter ſtatuis ſanctorum Patrum videatur repugnare. Nam conſtitutiones contra canones & decreta præſulum Romanorum, vel bonos mores, nullius ſunt momenti, 10. diſt. Conſtitutiones. Indubitanter ergo refutare debemus: quicquid tam euidenter Apoſtolicæ auctoritati videmus contra ire, vnde totius Chriſtianæ religionis & ordinis exordium & formam recepimus: cum & ſecurius obſeruetur quod prouida antiquitas & auctoritas inſtituit, quam quod inconſi- **C** derata nouitas & infirmitas adinuenit. Sunt & alii ſæculares, qui extra tempus Paſchale, de ſanctis trium lectionum, numquam nocturnum perſoluunt, ſed nouem Pſalmos de ipſis ſanctis dicere volunt, & dicunt. Sed quod hi Pſalmi illo caſu dici poſſint, nec auctoritate, nec ratione probatur. Et quod non eſt ſanctorum Patrum decreto ſancitum, ſuperſtitioſis non eſt adinuentionibus præſumendum, de tranſlatione, Inter corporalia. Immo ſecundum præmiſſa, omninò eſt reprobandum. Nec loca veſtra de priuilegio nuper obtento ſe defendere debent. Nam ſicut iuramentum non eſt vinculum iniquitatis, nec debet nutrire peccatum: ita nec priuilegium. De priuiligio cap. Ex tuarum, Et ſi Canonici ſæculares, quibus durus eſt hic ſermo, abierunt retro, & cum dicto Canone am- **D** plius nolunt ambulare; numquid & vos vultis abire? Certiſſime vos qui intẽr Religioſos & Eccleſiaſticos viros in canonica degitis vita, debetis cum monachis qui non declinauerunt, remanere. Nam dicit Nicolaus Papa, quod religioſi Canonici à ſanctorũ monachorum conſortio non ſunt ſeiuncti; 20. quæſt. 5. ca; Præſens clericus; prope finem. Licet irregulares Canonici regulæ inſeruiant laxiori. De ſta. mon. quod Dei, Suſcipite igitur ſuaue iugum Domini, quod à ſancta ſede Romana vobis imponitur, licet importabile videatur. Vnde ſcribitur 19. diſtinct. In memoriam B. Petri Apoſtoli, honoremus ſanctam Romanam Eccleſiam & Apoſtolicam ſedem, vt quæ nobis ſacerdotalis mater & dignitatis, eſſe debeat Eccleſiaſticæ magiſtra rationis. Quare ſeruanda eſt cum omni man- **E** ſuetudine humilitas. Et licet vix ferẽdum ab illa ſancta ſede imponatur iugum, illud tamen feramus & pia deuotione toleremus. Immo vt dicit Bernardus libro de præcepto & diſpenſatione: Perfecta obedientia legem neſcit, termino non arctatur, neque contenta anguſtiis profeſſionis, largiori voluntate fertur in latitudine charitatis: & ad omne quod iniungitur, ſpontanea, vigore liberalis alacrique animi modum non conſiderans, in infinitam libertatem extenditur. Et cum propter dicti canonis obligationem, in Dominicis Paſchalibus ſupra dictis, & infra Octauis maiores occurrentibus Pſalmi Dominicales ſint perſoluendi, tamen ad primam propter temporis iucunditatem De-

minicales quinque recitantur. Et ſimiliter eum tempore Paſchali in feriis, & in diebus Sanctorum 3. A lectionum, dicitur Nocturnus ferialis, ad laudes tamen Pſalmi conſueti leguntur. In numero autem Pſalmorum ad primam, tertiam, ſextam, nonam, veſperas, & completam, concordant ſatis nationes: ſaluo, quod aliqui in prima Dominicali extra tempus Paſchale, ex quadam deſidia omittunt dictos quinque Pſalmos, poſt ipſos octodecim ſubſequentes: Pſalmus autem *Confitemini*, more Ambroſiano, omni Dominica, etiā ſi feſtiuitas agatur, & in hebdomada Paſchali, eſt addendus. Pſalmi quoque veſpertini qootidie ad pſalterij complementum continuari debent: ſaluo quod de Natiuitate Domini, de Apoſtolis, de ſancto Stephano in Anóphonario Romano Pſalmi cum Antiphonis proprijs habentur. Et quando Dominicales in hebdo- B mada Paſchæ & Pentecoſtes, & in die Aſcenſionis perſoluuntur. In feſtiuitatibus quoque ad ſecundas veſperas fratrum Minorum vſus ponit Pſalmos Dominicales, vltimo ſecundum feſtiuitatem mutato. Gallici vero in maioribus Feſtiuitatibus per Pſalmos *Laudate* ſolennizano ſed Alemanni, vbi poſſunt, tenent ad feriales. Nunc de Pſalmorum Antiphonis aliquid in genere addatur. Sciendum quod tres boræ principales, ſcilicet Vigiliæ noctis, & Laudes, & Veſperæ, magis ſolenniter ſunt decantandæ: quinque vero paruæ horæ, humiliter ſunt faciendæ. Inde eſt quod ſecundum Ordinem Romanum, in Pſalmis, in dictis horis quoties laus ſanctæ Trinitatis *Gloria Patri* cantatur, ſẽper ſequi debet Antiphona. Antiphonæ enim pertinent ad Pſalmos decantandos. Et ita B. Gregorius ad ſingulos C Pſalmos dictarum horarum Anóphonas ordinauit. Sed aliqui aliquando in laudibus, aliquando in veſperis hunc decorem peruertunt, de quo poſterius dicetur. Dictæ vero quinque Horæ minores ſeruari debent ſub vna Pſalmorum Anóphona. Immo in Ambroſiano officio non habent Anóphonas. Et Benedictus in minoribus congregationibus concedit in illis Pſalmos dici directanéè ſine Antiphona. Et debent Antiphonæ imponi ante inchoationem Pſalmorum. Et hoc obſeruetur, etiam ſi quis priuatim dicat horas, vt ſeruant Romani & Ambroſiani. Cantãtur autem Pſalmi Ambroſiano & Romano more in fine verſuum per tonos. In medio vero Ambroſianum Pſalmos in omni tono pſallit plane. Romanum autem officium habet diuerſas meditationes. In quibus ſunt diuerſi mores ſecun- D dum diuerſas Eccleſias & nationes: tamen Romæ in antiquis libris vidi meditationes ſatis noſtro vſui Alemannico concordantes.

PROPOSITIO XI.

Nec ad vigilias noctis, nec alias in officio Diuino legatur, niſi ſacra ſcriptura, & alia ſcriptura ab vniuerſali Eccleſia approbata.

DE auctoritate ſanctæ ſcripturæ dicit Auguſtinus de vnico Baptiſmo, libro ſecundo, & ponitur nona diſtinctione: Quis neſciat ſanctam ſcripturã canonicam tam Veteris quam Noui Teſtamenti certis terminis conóneri, eamque poſterioribus omnium Epiſ- E coporum literis ita præponi, vt de illa omnino dubitari ac diſceptari non poſſit, vtrum verum, vel vtrum rectum ſit, quicquid in ea conſtiterit, Qualiter autem ſacra ſcriptura per anni circulum ſit legenda, tradit beatus Gelaſius Papa 15. diſt. c. ſancta Romana, dicens: Quod Pentateuchus ponendus eſt in ſeptuageſima vſque ad decimumquintum diem ante Paſcha, à quo vſque in cœnam Domini ponitur Hieremias. In triduo ante Paſcha tres primæ lectiones de Lamentationibus Hieremiæ; tres mediæ de tractatu ſancti Auguſtini in Pſalmum 57. Exaudi Deus deprecanonẽ. Tres vltimæ de Apoſtolo Paulo, vide eas ibi annotatas. In Paſcha, & infra hebdomadam, Homeliæ pertinentes; In octaua Paſchæ, Apocalypſis, Actus Apoſtolorum, & Epiſtolæ A Canonicæ, vſque ad octauam Pentecoſtes. Et ab inde vſque ad Calendas Auguſti, ponuntur libri Regum & Paralipomenon. In menſe Auguſto. Salomon: In Septembri, Iob, Tobias, Heſter, Eſdras: In Octobri, libri Machabæorum: In Nouembri, Ezechiel, Daniel, & minores Prophetæ: In Aduentu, Eſaias, vſq; in Natiuitatem Domini. In Natali & Epiphania Domini, tres primæ lectiones de Eſaia: deinde ſermones vel Homiliæ ad ipſum diem pertinentes. In Natali ſanctorum Stephani, Ioannis, Innocentium, & Silueſtri, Homiliæ de ipſorum die. In Dominica poſt Natiuitatem Domini, vſque in Septuageſimam, ponuntur Epiſtolæ Pauli. Et B. Benedictus ca. 18. dicit: Codices leguntur in Vigilijs tam Veteris quam Noui Teſtamenti diuinæ auctoritatis; ſed & Expoſitiones earum, quæ à nominatiſſimis B doctoribus Orthodoxis Catholicis Patribus factæ ſũt. Ex vſu B. Bernardi ca. 41. Quando renouatur Hiſtoria, Liber ille, qui tunc inchoatur, cum ſua præfatione incipiendus eſt in Eccleſia, & legendus in Refectorio. Item eodem capitulo. Cum libro Machabæorum perfecti fuerint, legimus quatuor libros Euangeliorum in refectorio tantum vſque ad Paſcha, & dimiſſis Paſſioibus, quod reliquum eſt, finiatur. Hæc ibi. Sic itaque in primis Deo offerendis tota ſcriptura partim ad Vigilias nocturnas, partim ad refectorium perſoluatur. Præterea in dicto capitulo, Sancta Romana, beatus Gelaſius tradit hæc opuſcula, in Eccleſia Catholica recipienda, ex quibus in diuino officio legi poteſt, ſcilicet beati Cypriani Martyris Carthaginen. Epiſcopi, C beati Ioannis Chryſoſtomi, beati Hilarij, beati Ambroſij, beati Auguſtini, beati Hieronymi, beati Iſidori, beati Leonis Papæ. Item opuſcula atque Tractatus omnium Patrum Orthodoxorum, qui in nullo à ſanctæ Romanæ Eccleſiæ deuiauerunt conſortio, nec ab eius fidei prædicatione, ſed vſque ad finem, in illius communione, Dei gratia perſtiterunt. Item Origenis nonnulla opuſcula, quæ vir B. Hieronymus non repudiat. Præterea Vitas Patrum, Antonij, Hilárionis, Pauli, & omnium Eremitarum, quos tamen B. Hieronymus ſcribit. Et Actus B. Silueſtri, & ſcripta de inuentione ſanctæ Crucis Dominicæ. Apocrypha autem in diuino officio, omnino repudiari debent, tradit in dicto cap. videlicet itinerarium B. Petri Apoſtoli, quod appellatur ſancti Clemẽtis. Actus, nomine Andreæ, Phi- D lippi, Petri, & Thomæ Apoſtolorum, & liber de infantia Saluatoris, de Natiuitate B. Mariæ, & de Tranſitu B. Mariæ. Iſtæ enim ſcripturæ legi non debent. Et B. Auguſtinus lib. 2. contra Fauſtum, cap. 2. legẽdam B. Thomæ Apoſtoli apocrypham dicit. Vide de hoc in Summa Lombardica de ſancto Thoma. Venerabilem antem Bedam Anglorum Doctorem, nec Romani, nec Carthuſien. legunt. Sed Gallici & Teutonici cum Anglicis, ex eius homilijs quinquaginta cum Commentis ſuis ſuper Marcum & Lucam ſæpius habent lectiones. Vitam B. Agnetis ſcripſit Ambroſius, & vitã B. Benedicti ſcripſit Gregorius: ideo illas duas Vitas duntaxat legunt Carthuſien. Paſſiones & vitæ Sanctorum Andreæ Apoſtoli, Laurentij, & Sebaſtiani, Clementis, Ioannis & Pauli, Mauritij, Martini, & Nicolai, Cæci- E liæ, Agathæ, & Luciæ, æqualem auctoritatem cum cãtu ipſorum habere videntur, cum eorum Cantus, quos Romani continent Antiphonarij, ex illorum vita & Paſſionibus ſint recepti. Vitæ etiam eorumdem Nicolai, & Martini, Auguſtini, Ambroſij approbatos doctores videntur habuiſſe. Paſſio vero B. Georgij, tã à B. Gelaſio, quã in Martyrologio, apocrypha reputatur. Et Paſſionem B. Margaretæ vidi Romæ apud Lateranum in dicto Canone B. Gelaſij, Apocryphis annumeratam. Paſſionem B. Vincentij, dicit Millelo quintam à B. Auguſtino deſcriptam. Paſſio Matthæi Apoſtoli hæreſim habet contra declarationem Benedicti XII. de viſione faciali. Paſſio. B. Barbaræ, qua vtuntur noſtrates,

omnino

omnino videtur apocrypha & contemnenda: quia multa habet incredibilia, vt quod fontem fecerit, & ſeipſam baptizauerit, & de ouibus in locuſtas (& ſecundum alios) in lapides conuerſis, & de oratione ſua in extremis. Non enim credi debet, quod Sancti in extremis tales præſumpſiſſent orationes, ſicut quidam fabulantur de B. Catharina. Et de decem millibus Martyrum, quæ fabuloſe (dicam donec aliud videro) finguntur omni genere Paſſionis Chriſti perpeſſi fuiſſe in monte Ararat prope Alexandriam, nec eorum Paſſio in aliquo Martyrologio authentico annotatur, nec ipſorum diem Romæ in aliquo Calendario antiquo potui reperire. Vnde dicit B. Cyprianus de lapſis, & ponitur quinquageſima diſtinct. Si quis præpoſtera: Quod ſi ſancti Martyres mandant aliqua fieri, quæ non ſunt ſcripta in lege Domini, ante ſciendum eſt, illos à Deo impetraſſe quæ poſtulant, & tunc facere quæ mandant. Neque enim ratum videri poteſt, diuina Maieſtate conceſſum quod fuerit humana pollicitatione promiſſum. Nam Moyſes Exodi 32. cap. pro peccatis populi petijt, nec tamen veniam, quam petijt, accepit. Similiter Paſſiones ſanctorum Bartholomæi, Simonis & Iudæ, Petri & Pauli, Vitæque & Paſſiones aliorum ſanctorum multorum, quas hincinde ſub quadam deuotione indiſcreta colligunt ſacerdotes periculoſe in officio diuino leguntur. Et apud vos, & in Ordine veſtro ſimpliciter etiam in vna lectiuncula legi non debet, niſi id, de quo conſtiterit euidenter, quod ab Eccleſia fuerit approbatum. Nam vt dicit B. Auguſtinus ad Hieronymum, & ponitur 9. diſtinct. Si ad ſcripturas ſanctas admiſſa fuerint vel officioſa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? Quæ tandem de ſcripturis illis ſententia proferetur? Cuius pondere contentioſæ falſitatis obteretur improbitas? quaſi dicat, Nullius. Officioſa autem ſecundum Gloſſam dicuntur, quæ continent pie-

†Pietas. tatem, quæ nulli obſunt, & alicui proſunt. Sicut inofficioſum dicitur teſtamentum quod eſt contra officium pietatis. Et ideò ſæpius miratus ſum, quomodo† adeo reprobas ſeu incertas ſcripturas affectent: ex quo Eccleſia Catholica ſufficientes habet pro ſalute noſtra in officio perlegendas. Vt autem Legenda fiant honeſte & ſecundum ordinem, ſequuntur verba memorati B. Gelaſii Papæ, quæ ponitur in dicto Canone, Sancta Romana, vbi dicit: Geſta ſanctorum Martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confeſſionum triumphis irradiant, quis ita eſſe Catholicorum dubitet, maiora eos in agone fuiſſe perpeſſos, nec ſuis viribus, ſed Dei gratia & adiutorio vniuerſa toleraſſe? Sed ideo ſecundum antiquam auctoritatem vel conſuetudinem, ſingulari cautela, in ſancta Romana Eccleſia non leguntur, quia & eorum qui ſcripſerunt, nomina penitus ignorantur, & ab infidelibus, aut idiotis ſuperflua, aut minus apta, quam rei ordo fuerit, ſcripta eſſe putantur, Sicut cuiuſdam Cyrici & Iulitæ, ſicut Georgij, aliorumque Paſſiones huiuſmodi, quæ ab hæreticis perhibentur conſcriptæ: propter quæ (vt dictum eſt) ne vel leuius ſubſannandi oriretur occaſio, in ſancta Romana Eccleſia non leguntur. Nos tamen cum prædicta Eccleſia omnes Martyres, eorumque glorioſos agones, qui Deo magis quam hominibus noti ſunt, cum omni deuotione veneremur. Hæc ibi. Et videtur notandum, quod idem B. Papa quamuis in vno loco dicti ſacri Canonis vitam B. Silueſtri, Canonicis ſcripturis annumerauerit, ſub his verbis: Item actus B. Silueſtri Apoſtolicæ ſedis præſulis, licet eius, qui ſcripſit, nomen ignoremus: à multis tamen in Vrbe Romana catholicis legi cognoſcimus, & pro antiquo vſu, multæ hoc imitantur Eccleſiæ: tamen in ſequenti parte dicit, in die ipſius B. Silueſtri, Sermones vel homilias in Officio Diuino legendas eſſe. Per hoc innuens, vt legenda & cantanda in Eccleſia Dei vltra omnia debeant eſſe pura, clara, & facilia, abſque hæſitatione quacunque. Et addendū eſt præmiſſis, quod

decorem lectionum, quem idem B. Papa ſtatuit in Na-
A tali Domini & in Epiphania, vt pote, quod in primo nocturno legatur de Veteri Teſtamento, in ſecundo Sermones, in tertio Euangelij expoſitio, Romani extendunt ad Dominicas magis præcipuas, ſcilicet in Aduentu, & Septuageſima vſque ad Paſcha. In octaua Paſchæ, in die Aſcenſionis, in quinque feſtis Petri & Pauli, in Natiuitate Mariæ, in tribus diebus poſt Natiuitatem Domini: vt in iis diebus in primo nocturno legatur de Veteri Teſtamento vel Nouo, in ſecundo, Sermones, In tertio, Homilia Euangelii. Similem decorem faciunt de ſancto Laurentio Martyre magno Romano, vt in primò nocturno de eius paſſione legatur, in ſecundo Sermo, in tertio, Homilia. Et ad reuerentiam Dominicalis feſtiuitatis obſeruant, vt in ipſa
B Dominica Lectiones Reſponſoriis concordent vbi cadere poſſunt. Quamuis per hebdomadam Biblia in alia parte continuetur: vt ſic feſtiuitas Domini, ſicut feſtiuitas Sanctorum, continuationem Bibliæ interrumpat. Sciendum etiam quod Romani more fratrum Minorum non legunt de Sanctis Romanis Lectiones chronicales, ſumptas ex pontificali Chronico Damaſi, & cæterorum: ſed eorum eccleſiæ habent libros antiquos ſermonibus, & homiliis multis, & ſanctorum Paſſionibus, plenos, prout videmus apud alias Nationes, libros eccleſiaſticos conſtitutos, nec dictorum fratrum ſenſus eſt ordinatus ad Romanæ Eccleſiæ antiquas conſuetudines, vt infra dicetur Propoſitione viceſimaſecunda.

PROPOSITIO XII.

C *Similiter in eodem officio Cantus debet eſſe authenticus & approbatus.*

VErbum Chriſti abundet in vobis abundanter, in omni ſapientia, docentes & commonentes voſmetipſos in pſalmis, hymnis, & Canticis ſpiritualibus in gratia, cantantes in cordibus veſtris Domino, Ad Coloſſenſes 3. cap. Quamuis prius hæc tria, Pſalmi, Hymni, & Cantica differenter intellecta ſint, tamen hic Hymnos & Cantica intelligamus ea, quæ voce ſonora in laudibus fiunt diuinis. Et nunc ſpecialiter de iis cantandis in eccleſia Dei fiet ſermo. Pro quo ſciendum, quod ab initio Diuinum officium omnimode conſtitutum in ipſis Pſalmis, abſq; hoc quod aliqua cantarentur, ſed cuilibet Pſalmorum Alleluia cum oratione adiungebatur. Et huiuſmodi orationes in antiquis
D Pſalteriis reperiuntur elegantes. Bina autem vice ſancti Patres conueniebant ad pſallendum: videlicet in nocte ad Vigilias, & hora lucernarii ad veſperas. Perſolutis autem ſuo numero pſalmis, lectiones ex veteri & Nouo Teſtamento addebantur, ſed in Sabbato, & Dominica tantum de Nouo. Ad tertiam autem, ſextam, & nonam in eorum Cellis ſimiliter pſalmos, ſed pauciores, perſoluebant. Miſſæ autem in eccleſia Dei primitus fiebant cum lectionibus vtriuſque Teſtamenti & Euangelio, abſque Cantu. Ad quas Cæleſtinus Papa pſalmos, ſicut ad alia officia, decantari inſtituit. Legitur Lib. 10. autem in hiſtoria Tripartita libro tertio, capitulo cap. 9.
octauo, beatum virum Ignatium vidiſſe Angelos in cælo antiphonatim cantantes, & antiphonatum vſum in eccleſia Antiochena inſtituiſſe, & exinde vſum An-
E tiphonatum ad eccleſias cæteras tranſiuiſſe. Vnde Iſidorus lib. 3. Etymologiarum, Antiphona ex Græco interpretatur vox reciproca, duobus ſcilicet Choris alternatim pſallentibus, ordine commutato, ſiue de vno ad vnum. Quod genus pſallendi, Græci inueniſſe traduntur. Tamen ex hoc vniuerſaliter in eccleſiam Dei cantus non fuit introductus: ſed poſtmodum tempore Theodoſii iunioris, ſicut in Vita B. Ambroſii legitur, in eccleſia Mediolanenſi, Cantus hymni cœperunt frequentari. Et tempore ſucceſſiuo à beato Ambroſio apud Latinos, & ad Miſſam, & ad alias horas diuinas, cantus publicus cum Hymnis metricis eſt introductus. Vnde in Chronicis legitur, quod Ambroſius titum

Antiphonarum in eccleſia canendarum, primus à Græcis tranſtulit ad Latinos. Hic etiam poſt Hilarium, hymnos canendos, primus compoſuit. Officium enim Ambroſianum ad Nocturnos, & Matutinas, atque Veſperas, Laudes, nec non ad Miſſam, habet ſolennem, & fortem cantum, omnino alium à Romano, quem hodierna die, ſonora, & forti voce ſeruant Clerici ciuitatis, & diœceſis Mediolanenſis. Et exinde apud Romanos beatus Gregorius & Vitalianus Papæ cantum Romanum receperunt, qui per eos ſeu per alios ſub tenore & tono qui hodie cantatur, vbique extitit magis plane dulcoratus, & ordinatus. Romanus iſte Antiphonarius deinde in Franciam tempore Pipini per Stephanum Papam delatus fuit, vt dicit Vualafridus. Et tempore Caroli Magni in Alemannia publicatus. Vnde Sigibertus in Chronicis, anno ſeptingenteſimo ſeptuageſimo quarto, Carolus Rex offenſus diſſonantia eccleſiaſtici cantus inter Romanos & Gallos, & iudicans iuſtius eſſe de puro fonte, quam de turbato riuo, bibere: duos clericos Romam miſit, vt authenticum cantum à Romanis diſcerent, & Gallos docerent. Et per hos primum Meten. eccleſia, & per illam omnis Gallia ad auctoritatem Romani cantus reuocata eſt. Idem anno ſeptingenteſimo nonageſimo Carolus, honeſtati eccleſiaſticæ omnino intentus, legendi, & pſallendi diſciplinam diligenter correxit. Perpendens enim uerum Gallos à Romanis in cantando diſcrepare, Metenſis vero, ſola naturæ leuitate paulùlum quid diſſonare, per Cantores rurſum ſibi ab Adriano Papa, à Roma directos, diſſonantiam cantus correxit. Hæc ibi. Omnis autem Cantus eccleſiaſticus conſiſtit in Antiphonis ſuper quas pſalmi pſalluntur, quæ à B. Ignatio initium habuerunt: aut in Reſponſorijs ad lectiones ordinatis, quæ Itali ſcribuntur repcriſſe Vnde Iſidorus libro ſexto Etymologiarum: Reſponſoria Itali tradiderunt. Qui inde Reſponſorios cantus vocant, quo alio deſinente, alter reſpondeat. Inter reſponſoria, & Antiphonas hoc differt, quod in reſponſorijs vnus verſum dicit, in antiphonis autem Chori alternant verſus. Antiphonæ enim generaliter dicuntur ſiue ſint illi cantus, quos vulgariter antiphonas appellamus: ſiue Inuitatoria, quæ Benedictus appellat Antiphonas; ſiue ſecundum Officium Romanum, Introitus, Offertorium, & poſt Communio: ſiue ſecundum officium Ambroſianum, Pſallenda, Ingreſſa, Antiphonæ, poſt Euangelium, Offerenda, Confractio, & Tranſitorium. Reſponſoria vero ad lectiones adiunguntur in vtroque Officio, &, in Ambroſiano ad Veſperas, & in vtroq; ad lectiones in Miſſa. Sed in Romano, in Miſſa, nominantur Gradualia: & in Ambroſiano, Pſalmeli. Et quia Cantus Miſſalis modicum conſueuit alterari, videamus de cantu Vigiliarum, Laudum, & Veſperarum. Pro quo prænotetur quod antiphonæ & Reſponſoria ad vnum diem, vel obſeruationem pertinentia vocantur hiſtoria. Omnes autem Nationes ſatis vniformiter habent hiſtorias temporales, ſiue de Tempore, Antiphonario Romano cõcordantes. Sed de ſanctis, ſiue de diebus ſanctorum Italianæ Eccleſiæ, Romano magis ſe conformant: quia proprias hiſtorias Sanctorum minus admittunt. Deinde Eccleſiæ Gallicanæ, deinde Anglicanæ, & poſtremo Alemanniæ Eccleſiæ ad hiſtorias Sanctorum proprias magis ſe dilatauerunt Sed quo ad antiphonarium Romanum, hoc ſuſtinendum eſt, quod in ordine Reſponſoriorum, & in verſibus eorundem occurrunt ſæpe apud diuerſas Nationes, & Eccleſiarum varietates. Nam nec ſimiles verſus communiter habentur, nec idem ordo reſponſoriorum, & Antiphonarum vbique ſeruatur. Immo in libris Romanis ſæpius eandem notaui varietatem. Ideo notandi videntur, qui in ordine Reſponſoriorum, aut in verſibus ſcrupulum ponunt, & in Propoſitione X. ſupra dicta largam conſcientiam admittunt. His præmiſſis, per hiſtorias temporales, & ſanctorum breuiter tranſcurramus, donec de Vrbe veniat id quod erit magis perfectum. Sancti ergo Dominici dies excellentius in Romano, quam Ambroſiano officio hiſtorijs ſolennibus ſunt decorati. Singulæ namque Dominicæ in Aduentu, & à Septuageſima vſque ad Paſcha, proprijs hiſtorijs decurantur. Tempus Paſchale per quindenas, & tempus poſt Epiphaniam, & Trinitatem ſecundum quantitatem temporis, & deinde ab Auguſto per menſes. propriæ hiſtoriæ imponuntur. Præterea feſta Domini nota, & tria feſta Virginis glorioſæ, Angelorum, vtraque feſta S. Crucis, & Baptiſtæ, Petri, & Pauli, Andreæ, & Ioannis Euangeliſtæ, Stephani, Laurentij, Clementis, Sebaſtiani, Innocentium, Ioannis, & Pauli, Mauritij martyrum, Martini, & Nicolai Confeſſorum, Agnetis, & Cæciliæ, Agathæ, & Luciæ virginum. De ſanctis Paſchalibus, & in communi de Apoſtolis, de Martyribus, de vno Confeſſore, & de vna Virgine, proprijs gaudent hiſtorijs in Antiphonario antiquo Romano, quamuis aliquæ ſint inexpletæ Et noſtrates ab Eccleſia Gallicana, *hiſtorias* de Sancto Remigio, & de Sancto Dionyſio, & Laudes de S. Brictio proprias habent commodatas. Stephanus Tongrorum Epiſcopus de inuentione S. Stephani, & de S. Lamberto, & de S. Trinitate proprias ordinauit hiſtorias, vt dicit Sigibertus in libro de illuſtribus Viris, quæ communiter in iſtis partibus obſeruantur. Monachi de S. Benedicto hiſtoriam habent ſumptam ex dialogo B. Gregorij, & ſecundum tomum Romanum, & in Antiphonario Romano decantatã Religioſi † Antiphonas nouem Lectionum communiter ſeruant hiſtoriam B Auguſtini ſumptam ex libro ſuarum confeſſionum: ſed de iſtis duabus hiſtorijs nihil ad ſeculares. De præmiſſis hiſtorijs aliquæ ſumptæ ſunt hincinde ex ſacra ſcriptura ſecundum verba congruentia, & duæ ex Pſalterio, ſcilicet, Domine ne in ira: &, Si oblitus: aliæ, ex Lectionibus ſeu Paſſionibus, quæ tunc leguntur: aliæ ex Sanctorum ſermonibus ſiue dictis prout plura Reſponſoria, & antiphonæ reperiuntur de Natiuitate Domini, & de B. Virgine. Omnes autem prædictæ *hiſtoriæ*, auctoritatem habere videntur ex libris antiquis Romanis, quorum Exemplaria mecum etiam detuli. ſaluis iis, de quibus præmiſi. Carthuſien. autem nec Reſponſoria, nec antiphonas admittunt, niſi ſumptas de ſacra ſcriptura. Nec moueat, quod fratres Minores ſæpius non habent antiphonas ſeu Reſponſoria antiqua Sæcularium à Romanis recepta: quia plura in libris Romanis reperta, ab eorum vſu reſecauerunt. Item antiphonæ nocturnales trium dierum poſt Natalem Domini, & de ſanctis Petro & Andrea, quibus ſæculares vtuntur, non ſunt de antiphonario Romano, in quo aliæ breuiores & faciliores continentur, *ſed à Gallicis* compoſitę aſſeruntur. De B. autem Virgine Antiphonę, Ecce tu pulchra, & cęterę pro nocturnis, & longiores ad Benedictus, & Magnificat de Canticis ſumptas ſæculares plures obſeruant Cum autem etiam ſi reſecarentur omnes Antiphonæ, & Reſponſoria, de quibus certa auctoritas non habetur: adhuc remanerent ſufficientes pro congregatione pauciore. Ideo Ordo veſter multum curioſe inquirere debet, quę Reſponſoria & quas Antiphonas in officio admittatis, quia in iis omni ſpiritui non eſt credendum. Hiſtorię temporales frequentius abundant in Reſponſorijs, vt etiam pro diebus ferialibus plura ſuperereſcant. Sed aliqui Religioſi, vt Prædicatores & eos ſequentes ferialia reſecauerunt, & Dominicalia ſecundum ordinem repetunt feriarum. In Romano tamen vſu primum Dominicale numquam repetitur in feria, ſed omnibus expletis, ſi ſit feria incipitur a ſecundo. Et quibus hoc placet, videãt Fratrum Minorum notas. Item, Gloria patri, Reſponſorium, Romæ in libris antiquis reperitur integre cantatum ad notam Toni, ſicut facimus poſt introitum. Et quia poſteris non placuit totum cantari, ideo deciſe cantatur in quolibet octo tonorum vſque *Sicut erat* Et ita cantant Carthuſien. Colonien.

Ser † digni vel ii in M. S. mend.

nien. Leodien. & plures ſolemnes eccleſiæ. Poſt *Gloria Patri*, repetitio debet eſſe breuior, quam poſt verſum, vt etiam ſeruant Romani & Carthuſien. Sunt etiam in officio diuino breuia Reſponſoria, quæ in officio Romano ad paruas Horas, vt ad Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, & Completorium dicuntur, & de pſalmis ſumuntur, excepta Prima. Verſiculi vero parui, qui in Ambroſiano, & in libris antiquis Capitula nominantur, ſimiliter de Pſalterio ſumi debent. Benedictinum vero officium in paruis Horis verſiculus habet, & ad Laudes, & Veſperas, & ad vnicam lectionem æſtiualem, Reſponſorium breue. Auctoritate vero Romana, & B. Patris Benedicti Reſponſoria, nec breuia, nec magna dici debent cum Alleluia, niſi tempore Paſchali. Vnde idem Benedictus in Regula cap. 34. Reſponſoria vero numquam dicantur cum Alleluia, niſi à Paſcha vſque ad Pentecoſten. & in hoc puncto in paruis Reſponſoriis plures abutuntur contra Romanum vſum ſanctum & decorem cæleſtem Alleluia facientes, quod ſancti Patres dumtaxat dicto tempore ſine intermiſſione dici voluerunt, id alteri tempori non concedentes.

PROPOSITIO XIII.

Hymni eccleſiaſtici, Capitula, Orationes, in officio obſeruanda, authentica eſſe debent.

DE Hymnis canendis, & Saluatoris & Apoſtolorum habemus exemplum, de conſecratione diſtinctione prima, cap. de Hymnis. Nam & ipſe Dominus Hymnum dixiſſe perhibetur, teſtante Matthæo Apoſtolo, Et Hymno dicto, exierunt in montem Oliueti. Et Paulus Apoſtolus tam ad Epheſios, quam ad Coloſſenſes, de hymnis cantandis ſcripſit, vt ſupra Propoſitione octaua & duodecima. Eſt autem Hymnus, laus Dei cum cantico: vt eſt hymnus, *Gloria Patri*, qui in fine pſalmorum dicitur: & hymnus, *Gloria in excelſis*, quē Angeli Chriſto nato cecinerunt: & hymnus, *Te Deum laudamus*; ab Ambroſio & Auguſtino compoſitus, vt probatur in Proœmio Milleloquij, & cæteri hymni metrici, quos beatiſſimi doctores Hilarius & Ambroſius ediderunt, vt in dicto capite de Hymnis. Sanctus autem Teleſphorus Papa inſtituit, vt in nocte Natiuitatis Domini, fierent tres Miſſæ, & in illis Hymnus angelicus, *Gloria in excelſis*, diceretur, de Conſecrat. diſt. prima. cap. Nocte ſancta. Deinde Symmachus Papa natione Sardus, & Stephanus tertius natione Siculus conſtituerunt, vt omni die Dominico, & in feſtiuitatibus ſanctorum Apoſtolorum & Martyrum, dictus hymnus angelicus, *Gloria in excelſis*, ad Miſſam cantaretur. Sic itaque idem hymnus ſanctorum Patrum auctoritate ad feſtiuitates dumtaxat eſt conſtitutus: & tempore triſtitiæ, vt in Aduentu & in Septuageſima intermitti debet. Nec Leo Papa nonus in huiuſmodi intermiſſione aliquas excipit feſtiuitates, de conſecratione, diſtinctione prima, cap. Hi duo hymni. Et quoniam Hymnus, *Te Deum laudamus*, pariliter reſonat laudem ſanctæ Trinitatis, ſicut Hymnus, *Gloria in excelſis*: ideo Romana obſeruatione introducta eſt regula, vt hi duo hymni pariliter vnus in Laudibus, & alius in Miſſa debeant cantari, & pariter intermitti, vt ponit beatus Innocentius Papa tertius, extra de celebratione Miſſæ, capite Concilium, in fine, vbi idem Papa aliam dat nobis auctoritatem: vt ſicut ad feſtiuitates Dominicales & Sanctorum, hi duo hymni ſuis temporibus decantantur: ita eiſdem temporibus, in diebus profeſtis, hoc eſt, procul à feſtiuitate, ſcilicet in diebus priuatis, quando tres fiunt lectiones, dicti duo hymni cantari non debent, vt inter commemorationem & ſolennitatem differentia oſtendatur. Et hoc debent obſeruare, qui diligunt decorem domus Dei. Nam ſicut decor eſt, illos in feſtiuitatibus ſeruare, ita decor eſt illos dimittere: in diebus priuatis. Quando enim nos glorificationes A diebus priuatis magis ſupprimimus, tanto illas iucundius in feſtiuitatibus ſuſcipiemus. Et iſtud videtur decere ordinem veſtrum. Nam idem ſequuntur plures religiones Et ſi ita ſcriptum eſt, vt cantari non debeant extra Dominicas & feſtiuitates, ſecundum præceptum Regulæ non cantentur. De hymnis autem metricis valde curandum eſt, ne cantentur aliqui, niſi approbati & editi, vt ſupra dictum eſt. Reprobi autem vt plurimum noſci poſſunt, vel quia non ſunt generales, vel quia metrum habent corruptum. Ad Primam autem, Tertiam, Sextam, & Nonam Hymni conſueti more Romano non mutantur, & in minori congregatione ſub facili Tono ſeruari debent. Nam hoc generaliter cuſtodiendum eſt, vt quinque paruæ horæ ſub humili- B tate ſeruentur, & tres maiores feſtiuius celebrentur. Ad quod accedit auctoritas beati Benedicti, qui in minori congregatione Pſalmos in paruis horis directanee dici permittit. Aliquorum autem congregatio paucis temporibus illos horarum hymnos cantat ſub tono feſtiuitatis, vltimo verſu variato. Et aliquorum vſus ad Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam, tempore Natalis Domini, habet hymnum, *Agnoſcat*, qui in Hymnariis Romanis reperitur. Sed qui quotidie in feſtiuitatibus Hymnos conſuetos omittunt, & ad eaſdem horas diuidunt hymnum feſtiuitatis, nec auctoritatem habent, nec exemplum, ſed nimium abutuntur. Ideo illos ſequi non debetis: ſed in humili congregatione veſtra, humillime decantare. Qui in Completorio Hymnum poſt Capitulum dicunt, agunt contra auctoritatem C Romanam, & Ordinem B. Benedicti, in quorum officiis ſtatim poſt Pſalmos locatur, ſicut in aliis quatuor paruis horis hymnus dicitur ante Pſalmos. Et in Ambroſiano, tam in Completorio, quam in eiſdem paruis horis dicitur ſimiliter ante Pſalmos. Præterea in Ambroſiano officio ad matutinas ſemper dicuntur duo hymni, in principio & in fine. Et ſimiliter in Romano & Benedictino officio, ad nocturnos dicitur vnus hymnus, & ad laudes alter: & hoc ſeruant omnes Religioſi & Italici, Gallici, & Anglici. Alemanni autem in hoc degenerant. Nam ad Nocturnos, nullum dicunt, & ad laudes raro. Ex quibus videtis, quos ſequi debeatis, Hymni autem ſubſequentes, videntur obſeruandi. In Aduentu ad Veſperas, *Conditor* ad Nocturnos, *Verbum*: ad Laudes, *Vox clara*: ad Completorium, ſecundum ali- D quos, *Veni redemptor*, qui eſt Ambroſianus de Natiuitate Domini. Item de Natiuitate ad Veſperas, *A ſolis*: Ad Completoriū, *Fit porta*: Ad Nocturnos, *Corde natus*: Ad Laudes, *Chriſte redemptor*: Ad paruas horas, *Agnoſcat*, vt ſupra. In Epiphania, ad Veſperas ac Laudes, *Hoſtis Herodes*: Ad Nocturnos, *A patre vnigenitus*: vel Ambroſianus: *Illuminans altiſſimus*. Dominicis quotidianis in Sabbato, *Deus creator*, qui eſt Ambroſianus Veſpertinus quotidianus, cuius meminit Auguſtinus libro 7. Confeſſionum, quando per ſomnum à luctu anxio in dolore mortis Matris recepto fuit curatus. Et hunc hymnum fratres Minores, & alios plures male omittunt, quia authenticus eſt, & multum pulcher. Ad Nocturnos in hyeme, *Primo dierū*: & ad Laudes, *Æterne rerū* E *conditor*, qui in Ambroſiano, omni die dicitur in principio ad Matutinas. Item ad Nocturnos in æſtate, *Nocte ſurgentes*: & ad Laudes, *Ecce iā noctis*. In ſecundis Veſperis Dominicæ, *Lucis creator*. Feria ſecūda, in Nocturno, *Somno*: in Laudibus, *Splendor paternæ*, qui eſt Ambroſianus temporalis in fine Matutinorum: In veſperis, *Immenſe*. Feria tertia, in Nocturno, *Conſors*: in laudibus, *Ales diei*: In Veſperis, *Telluris*: Feria quarta, in Nocturno, *Rerū creator*: in laudibus, *Nox & tenebræ*: In Veſperis. *Cæli Deus*. Feria quinta, in Nocturno, *Nox atra*: In laudib⁹, *Lux ecce*: In Veſperis, *Magne Deus*. Feria ſexta, in Nocturno, *Tu Trinitatis*: In laudib⁹, *Æterna Chriſti*. In veſperis, *Plaſmator*. Sabbato, in Nocturno, *Sūme Deus*: In laudibus, *Aurora iam ſpargit*. Omnes iſti hymni feria-

Mat. 26.

Col. 3.

los Romano vſu, vnicam & facilem habent notam. De noſtris autem Alemannis, aliqui omittunt Nocturnales, vt Colonienſes: aliqui, omiſſis laudum hymnis, Nocturnales ponunt ad Laudes, vt Leodienſes: alij, omnes feriales omittunt, & Dominicales æſtiuales in feriis repetunt, vt Prędicatores. Securius eſt, ſequi morem Romanum. De quadrageſima ſunt † hymni, *Audi benigne*: Ad Nocturnos, *Ex more*: In laudibus, *O Nazarene*, Secúda quindena. Ad Veſperas, *Nunc tempus*: In Nocturno, *Clarum decus*: In laudibus. *Iam Chriſte*; ad Completoriú, per menſem, *Chriſte qui lux*: qui eſt Ambroſianus. Aliorum vſu ſunt alii hymni Quadrageſimales, cum in his raro vſus ſe concordent. De paſſione ad Veſperas, *Vexilla*: Ad completorium, *Cultor Dei*: Ad Nocturnos & Laudes, *Pange lingua*, quia fit diuiſio. De reſurrectione ſunt hymni, *Ad cœnam agni*. Ad Completoriú, *Ieſu noſtra*: &, *Aurora lucis* cum verſibus, qui diuidi poſſunt ad Nocturnos & ad Laudes, vt faciunt Prædicatores. Romani habent in Nocturno ( ) & in laudibus dicunt hymnum, *Aurora*. integre Eſt & Ambroſianus, *Hic eſt dies verus*. De Aſcenſione, *Feſtum nunc celebre*, *Æterna cæli gloria* & *Hymnū canamus*: & Ambroſianus, *Optatus vocis*. De ſancto Spiritu, *Veni Creator*: In nocturno, *Iam Chriſtus aſtra*: qui eſt Ambroſianus. In Laudibus, *Beata nobis*. De ſancta Trinitate ad Veſperas, *O lux beata* in Nocturno, *Tu Trinitatis*: in laudibus, *Om. Deus*. De Natiuitate Ioannis, *Vt queant laxis*: qui eſt prolixus, & diuidi poteſt per Nocturnum & Laudes. In Ambroſiano eſt, *Almi propheta* De Apoſtolo Petro, *Aurea luce*: & hymnus, *Feſtum per omnes*. Ex quibus Minores aliquot verſus habent, reliquis reſecatis. Eſt Ambroſianus, *Apoſtolorum paſſio*. De ſancto Laurentio ſunt plures, *En Martyris*: *Martyris Chriſti*, qui Sapphicus, & Ambroſianus Apoſtolorum. De Aſſumptione, *O quàm glorifica*: & *Gaude viſceribus*. Et pro quolibet feſto ad Veſperas, *Aue Maris ſtella*: ad Nocturnū, *Quem terra*: & ad Laudes eius portio, *O glorioſa*: & Ambroſianus, *Myſterium Eccleſiæ*. De ſancto Michaele ad Veſperas & Laudes, *Chriſte ſanctorum*: in Nocturno, *Tibi Chriſte*: & Ambroſianus, *Myſteriorum*. De ſancto Martino, locales plures habetis, Ambroſianus habet, *Bellator armis*. In Dedicatione Eccleſiæ cómuniter habetur, *Vrbs beata*: qui diuidi poteſt; Ambroſianus habet, *Chriſte cunctorum*. De Apoſtolis ad veſperas, *Exultet*: in nocturno, *Æterna Chriſti munera*: qui eſt Ambroſianus prolixus, & Romano more partim capitur in Nocturno Apoſtolórum, partim in Nocturno Martyrum. De Apoſtolis ad Laudes, *Ortu Phœbi*. De vno Martyre ad Veſperas & Laudes, *Martyr Dei*: in nocturno, *Deus tuorum*: qui eſt Ambroſianus. Sed ibi prolixior aliis placet, hos duos è cótra dici. De Martyribus ad Veſperas: *Sanctorum meritis*: In nocturno, vt ſupra: in Laudibus, *Rex glorioſe*. De vno Confeſſore, *Iſte Confeſſor*. Sunt alii duo, *Ieſu Redemptor omnium*, *Ieſu corona celſior*: qui eſt Ambroſianus. De vna Virgine ad Veſperas & Laudes, *Ieſu corona virginum*: qui eſt Ambroſianus In Nocturno, *Virginis proles*. Omnes autem prædicti hymni, & adhuc plures alij, reperiuntur Romæ in hymnariis antiquis, & aliqui in Officio Ambroſiano: Neceſſarii autem hymni & authentici admitti debent. Et ſecurius de communi cantabuntur, quam locales & apocryphi admittantur. Quo autem loco ad Laudes & veſperas hymni dici debeant, infra dicetur Propoſitione 14.

Per Adv. † ad Veſperas.

De Capitulis.

Nunc de capitulis videatur. Sciendum quod ſicut ad Vigilias noctis leguntur lectiones magnæ, ita ad Laudes & Veſperas, & ad quinque paruas horas dicuntur paruæ lectiones, ſiue lectiunculæ, quas ſanctus Benedictus in Regula ſua vocat Lectiones. Et ita ſæpè appellantur in multis ſcripturis. Communi autem vſu ſæculari, appellantur Capitula. In Ambroſiano autem & ſæpius in quibuſdam antiquis libris, Verſiculi parui, qui de Pſalmis recipiuntur, appellantur capitula Et ita ponitur de Conſecratione, diſt. 5. cap. Conuenit Recipiendo autem priorem ſignificationem, notandum A quod regulariter Romano more in officiando Dominicas & feſta, habentur tria propria dumtaxat Capitula, ad Tertiam, Sextam, & Nonam, quorum primum reperitur ad vtraſque Veſperas, & ad Laudes. Et hoc ſumptum eſt ab Ambroſio, qui dumtaxat ad Tertiam, Sextam, & Nonam ponit huiuſmodi propria capitula, licet pauca. Et iſte modus dicendi ſeu repetendi capitula, eſt multum generalis in orbe religioſis Italicis, Gallicis, & Anglicis. Et ſicut lectiones nocturnales non ſunt vbique eædem, ita in huiuſmodi capitulis raro eſt concordia. Nam vnus vſus habet iſta, & alius alia. Omnia tamé vbique ſumuntur, & ſumi debent de ſacra ſcriptura, & ſecundum beatum Benedictum ex corde recitari. Alemanni autem plures alium modum habent capitulan- B di. Nam ipſorum multæ Eccleſiæ in officiando habent ſex propria Capitula & Orationes, ſcilicet ad vtraſque Veſperas, Laudes, Tertiam, Sextam, & Nonam. Inter quæ præcipuum exiſtit Capitularium Stephani Tongrorum epiſcopi. Idem enim epiſcopus, vt dicit Sigibertus in lib. de Viris illuſtribus ad Robertum Metenſis Eccleſiæ epiſcopum, in qua nutritus fuit, ſcripſit librum capitularium, in quo per totum anni circulum ſingulis Dominicis & feſtiuitatibus maioribus Capitula & orationes recollegit. Huiuſmodi autem capitulis & Orationibus vtuntur multæ Eccleſiæ harum partium aliquæ integre, aliæ in multis particulis variauerunt, vt Traiectenſes. Aliæ, vnica Oratione contentæ, ſolum Capitula receperunt. & hoc ſequuntur fratres veſtri de Viridi Valle. Et quoniam generali vſu C Mundi, in huiuſmodi capitulis licet ſequi libros Eccleſiarum, nec in illis tenetur identitas, ſicut nec in lectionibus Matutinis: videtur quod fratres veſtri de Amſteyn retinere licet potuiſſent abſque ſcrupulo Capitularium Viridis Vallis, quod auctorem prædictum habere noſcitur. Indiſcretus enim ſcrupulus eſſe videtur, formare conſcientiam de hoc vel illo capitulo, Reſponſorio, Verſu, & huiuſmodi recitando, dum tamen ſint authentici & Romani per præmiſſa, & non habere conſcientiam de vno integro Pſalterio aliquando omittendo, vt ſupra propoſitione X. Vidi etiam ſæpe in libris monachorum, & aliquando ſæcularium, pro vno officio Dominica vel feſtiuitate, plura Capitula notata generaliter, nec aſſignatum D ſpecialiter, vt ad hanc vel illam Horam recitentur, Multi quoque Alemanni ad omnes Horas vnicum ponunt Capitulum, ſicut & in Romano, vnica dicitur Oratio. Hic tamen modus capitulandi, nec auctoritatem habet, nec exemplum. Sequitur videre de Orationibus, in quibus vſus generalior exiſtit, vt vnica pro omnibus Horis habeatur. Ambroſianum quoque officium plures dicit Orationes, & in officio proprias plures habet. Similiter monachi illas multiplicant, & dein magis Alemanni. De orationum vero auctoritate facienda dicitur in quodam paruo Rationali, quod dicitur Micrologus, cap. 5. in hæc verba: Alias quoque Orationes niſi antiquas & Gregorianas, difficillime admittunt, vt pote quas in antiquioribus, & emendatioribus Sacramentariis maxime inueniunt. E Nam Octauum Aphricanæ prouinciæ Concilium cui ſanctus Auguſtinus, immo ducenti quatuordecim, Patres interfuerunt, capitulo duodecimo ita conſtituit: Nullæ preces, vbi orationes, vel Miſſæ, vel Præfationes, vel commendationes, vel manus impoſitiones dicantur, niſi in Concilio fuerint probatæ. Item tertium Carthaginenſe Concilium, cui item ſanctus Auguſtinus interfuit, capitulo viceſimotertio: Nullus ad altare Patrem pro Filio, vel Filium pro Patre nominet, ſed ſemper Orationem ad Patrem dirigat, nec qualibet oratione vtatur, niſi probata. Oratio quidem ad Patrem dirigenda eſt, iuxta Domini præceptum, qui diſcipulos ſuos ita inſtruxit, cum interrogarent eum qualiter orare debuiſſent: Cum ſtabitis

mini præceptum, qui diſcipulos ſuos ita inſtruxit, cùm interrogarent eum qualiter orare debuiſſent: Cum ſta- A bitis, inquit, ad orãdum, dicite. Pater noſter, hæc vbi ſuprà. Stephanus Tongrenſis in Capitulario ſuprà dicto ad Capitula ſingula, ſingulas adiungunt orationes, & valdè multas ſumpſit ab Ambroſiano, & ex officio Monachorum. Romæ etiam in libris vidi orationes, Veneranda nobis: & Supplicationem ſeruorum tuorum, ad Collectam apud S. Adrianum, & alias plures à fratribus Minoribus omiſſas. Hæc dico, ne credatur, quod omnia officij Romani ab eiſdem fratribus obſeruentur. De hoc latius Propoſitione XXII. Omnes autem Orationes quorumcunque vſuum, de quibus certitudo non habetur iuxta præmiſſa Concilia, tanquam Apocryphæ reſpuantur. Nam ſufficiunt pauciores, vt dicam Propoſitione XXIII. in fine Miſſæ. B

PROPOSITIO XIV.

De nocte in vigiliis, & ſepties in die laudes Domino ſunt canendæ.

SAncti Patres, vt ſupra dictum fuit propoſitione 12. per Pſalmodias obſeruabant quinque horas, ſcilicet Vigilias noctis, Veſperam, Tertiam, Sextã, & Nonam. Deinde quia ſcriptura ſæpiùs iungit Manè & Veſperè, addita eſt laus Matutina. Multorum quoque epiſcoporum ſtatutum erat, vt clerus & populus manè & ſerò preces & orationes Deo funderent cum *Pater noſter*, & Symbolo. Ideò ad hoc introductæ ſunt duæ aliæ horæ, Prima, & Completa; vtraque cum precibus. Oratione C Dominica, & Symbolo. Itaque octo ſunt Canonicæ horæ, ſcilicet Vigiliæ nocturnæ, & ſeptem diurnæ, ex ſcriptoris auctoritatẽ habẽtes. Vndè B. Benedictus capitulo 25. vt ait Propheta: Septies in die laudem dixi tibi. qui ſeptenarius numerus ſacratus, à nobis ſic implebitur: ſi Matutinæ, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ. Veſperæ. & Completorij tempore, noſtræ ſeruitutis officia perſoluamus. Quia de his Horis dicit Propheta, Septies in die laudem dixi tibi. Nam de nocturnis Vigilijs idem ipſe Propheta ait: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Ergo his tẽporibus referamus laudes creatori noſtro ſuper iudicia iuſtitiæ ſuæ, id eſt, Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperis, Cõpletorio, & nocte ſurgamus ad confitẽdum. Hæc ibi. Ad idẽ cõcordat Caſſianus lib. 2. de inſtitutis cœnobiorum, & extra de celebra- D tione Miſſæ. cap. 1. Et quamuis ſeculares iungant Vigilias Matutinis laudibus, & abuſiuè vtrumque appellẽt Matutinas: tamen ſunt diſtinctæ horæ, & diuiſim à Monachis per orationes terminantur. Igitur vigiliæ noctis, fiunt per tres nocturnos & nouem lectiones, vt Dominicis & feſtiuitatibus ſan per duodecim Pſalmos, & tres lectiones dũtaxat, vt diebus priuatis, Ambroſiano antẽ officio omnes Matutinæ fiunt cũ tribus lectionibus per totum annum, niſi in Natiuitate Domini & Epiphania vbi nouẽ fiunt lectiones. Quia illos duos dies Domini, extra tempus Paſchale duntaxat feſtiuitates reputat, In Paraſceue autẽ habet ſex Lectiones. Vigiliæ autem ſunt Canonicæ horæ per ſe, non habẽtes cum aliis parilitatem: ſed Laudes & Veſperæ inter ſe, item Prima & Cõ- E pletorium inter ſe: & Tertia, Sexta, & Nona inter ſe habent parilitatem, & ſimilem officiandi Ordinem atque modum De parilitate Tertiæ, Sextæ, & Nonæ, ſatis euidẽs eſt: de aliarem parilitate videamus. Quod autẽ Laudes & Veſperæ, ſimili modo debent officiari, habemus duo iura poſita in Decretis, 12. diſt. ca. vltimo. Et de Cõſecratione, diſt 5. capite, *Conuenit*. Primũ eſt Cõcilij Bracaren. quod ſic dicit: Placuit omnibus cõmuni conſenſu, vt vnus atque idem pſallendi ordo in Matutinis vel Veſpertinis officiis teneatur, & non diuerſæ ac priuatæ, neque Monaſteriorum conſuetudines cum Eccleſiaſtica regula ſint permixtæ. Matutini officiam appellant, quod vocamus Laudes. Vtrobique ergò debet eſſe idem ordo pſallendi, quia ambo ſimiliter inchoãtur. Vtrobi- A que ſunt quinque Pſalmi, qui vtrobique debent habere quinque antiphonas. Vtrobique dicuntur Capitulum, Hymnus, Verſus, Cãticum cum Antiphonis, Oratio cũ memoriis ſimilibus. De monachorũ cõſuetudine ideò dicit, quia in Benedictino officio ad laudes ſunt quinq; Pſalmi, & ad Veſperas tantũ quatuor. Et Laudes in principio habent pſalmũ directum, alias in illo officio pariliter inofficiantur. Secundum eſt Concilij Agathenſis, quod ſic dicit: Cõuenit, Ordinem Eccleſiæ ab omnibus æqualiter cuſtodiri. Vnde ſtatuendum eſt, vt ſicut vbiq; poſt Antiphonas collationes ab epiſcopis vel preſbyteris dicantur, & Hymni Matutini vel veſpertini diebus omnibus decantentur, & in cõcluſione Matutinarum, Miſſarumque poſt hymnos, Capitula dicantur: & plebs B completa oratione ad Veſperam ab epiſcopo dimittatur cũ benedictione. Hæc ibi. Et expone poſt antiphonas, id eſt, poſt Pſalmos antiphonatim dictos in Laudibus & Veſperis, Collationes, id eſt, Lectiones quas capitula nominamus, vt in propoſitione præcedenti. Et Hymni matutini. Nota quod vtrobique debet hymnus dici, Miſſarumq;, hoc eſt, cõplementotum in Veſperis, Capitula, hoc eſt, verſiculi parui, vt in propoſitione præcedenti. Et ſic nota ordinem, vt ad Veſperas, & ad Laudes poſt quinque Pſalmos antiphonatim dictos, ſequatur Lectio, hoc eſt, Capitulum, deinde Hymnus cũ verſu dicantur, & ita generalius ſeruatur. Debent igitur Laudes & Veſperæ eodem ordine inofficiari. Sed à multis iſte ordo tripliciter immutatur, addendo, ſubtrahẽdo, & tranſponendo. Addendo, vt qui laudibus verſiculum ſacerdotalem præponunt, & ad Veſperas in certis C † cantibus Reſponſorium cantant, quorum vtrumque Romani nuſquam faciunt. Sed vtriuſque generalis conſuetudo contraria præualuit, cuius rationem ponunt Rationalia diuinorum. Subtrahendo, vt qui in Laudibus aliquando nullum habent hymnum, ſeu aliquando decurtatum. Et iſti manifeſte offendunt dictum Concilium, Romanum, Benedictinum, & Ambroſianum Officium, quorum quodlibet ſemper habet hymnum. Tranſponendo, vt qui alio ordine dicunt Hymnum in vno, quàm in altero. Additio tolerari poteſt, ſubtractio autem & tranſpoſitio videntur vitioſæ. Completorium verò & Prima, ferè ſimilem habent Officiationem: Quia vtrobique eſt Hymnus in vno ante, & in altero ſtatim poſt Pſalmos. Vtro- D bique fit confeſſio & abſolutio: & vtrobique ſub quatuor Gloria, ſunt quatuor Pſalmi. Et vtrobique capitulum, Reſponſorium paruum in Romano, verſus, preces, & cætera ſub collecta, ſed Completorium præcellit in cantico. Et quia ſicut cæteræ horæ paruæ, ſolam debent habere antiphonam: ideò excellẽtiori vſu, pſalmi completorij directanei ſunt cum alleluia, & ad Canticum antiphona collocatur. Et præterea propter hanc parilem Officiationem quando Prima habet, *Miſerere mei Deus*, vſu approbatiore Completorium præcedens ſemper illud idem habet. Cum enim feſtiuitas præcedit, illa in ſecũda veſpera terminatur, (vt infrà dicetur propoſitione 19.) & Completorium ad diem pertinet ſubſequentem. Et ſciendum, quod Ambroſiano, Benedi- E ctino, & Romano more Completorium per totum annum eſt vniforme, nec aliqua mutantur, niſi propter tempus aliqua ſubtrahantur. Prima verò Ambroſiana eſt vniformis. In prima verſus reſponſorij, in Natiuitate Domini, in Apparitione, Reſurrectione, & Aſcenſione generali vſu ſic mutari ſolet. Eiſdem tẽporibus, & in Aduentu, & in Quadrageſima atque Pentecoſte, ſecundùm vſus celebriores, & multorũ ſcripturas, Antiphonæ duntaxat tranſmutãtur. Cæteraſẽper vniformia remanẽt, niſi in triduo ante Paſchæ & hebdomada ſeqnẽti. Antiphona etiam S. Trinitatis in Prima, vniformis eſſe debet, niſi in Aduẽtu, & Quadrageſima. in Natiuitate, Apparitione, Reſurrectione, Aſcenſione, & Pentecoſte, & de Virgine glorioſa. Sed propter parilitatem

for. † communitatibus aut † cantionibus abbreuiatio huiuſmodi hic erat. cãtibus.

Auct. tom. 1. Bbb

completorij & primæ ſupradictam, ad mutationem antiphonæ Primalis, multi ab vniformitate completorii declinantes mutant in illo hymnum & antiphonam ad *Nunc dimittis*. Alij tẽporibus quibus verſiculus reſpõſorij in prima mutatur, mutant, etiam in Completorio capitulum cum verſu. Alii vero quoties libet, in feſtiuitatibus completorium mutare volunt. Nimia mutatio vitioſa videtur, nec ſtabilibus religioſis congruere qui facilia & breuia ſequi debent. Communiore autem vſu ſeruatur ad Primam capitulum, *Domine miſerere:* Oratio, *Deus qui ad principium*: cum oratione, *Actiones noſtras*, quæ ſunt Ambroſianæ, Ad Cõplet. Capitulum, *Tu autem*, & Oratio, *Illumina quæſumus Domine*. Et cõuenit, vt vtrobiq; interceſſio Virginis glorioſæ, & omniũ Sanctorũ inuocetur in oratione, ſicut fit in Ambroſiano. in officio autem Capituli, quod fit poſt Primam, B fiunt tria: primo memoria ſanctorũ in recitationa Martyrologii, cum verſu, *Precioſa*, & capitulo *Sancta Maria*, Secundo, memoria defunctorum in anniuerſariis recitandis, cum *Miſerere mei Deus*, & Collectis. Tertio, quia nunc ad labores diurnos præparari debemus. Adduntur preces cõgruentes, dicẽdo ter, *Deus in adiutoriũ*, Et contra B. Benedictum cap. 55. agũt, qui huic verſui triplicato quicquam addunt. Deindè ter *Kyrie eleiſon*, *Pater noſter*, cũ Verſu, & *Reſpice*, & Oratio, *Dirigere*, Ambroſiana. Item Romanum Officium ad Primam & Completorium habet preces ex cauſa dicta ſupra in principio: Ad cæteras verò horas nequaquam, niſi de tempore agatur. Ambroſianum autem quotidie in paruis horis duntaxat, poſt Lectiunculam, quam capitulum dicimus, habet Reſponſorium breue, Verſiculum, Kyrie eleiſon ter, C Pater noſter, cum precibus & Collecta. Benedictinum autem ſimiliter habet ad omnes horas: ſed ad paruas, nullum dicit Reſponſorium. Dictæ quoque paruæ horæ deberent obſeruari ſub humilitate: & Vigiliæ, Laudes, Miſſa & Veſperæ, magis eleganter. Vnde magis ſolenne eſt, vt hymni paruarum horarum in eorum nota facili non mutentur. Et in Ambroſiano officio quaſi omnes hymni facilem habent notam.

PROPOSITIO XV.

Dominici dies feſtiuè, feriales verò humiliter debent inofficiari.

Conſtituite diem ſolemnem in frequentationibus vſq; ad cornu altaris: quia ſanctus dies Domini eſt, D nolite contriſtari. Diem enim Dominicum Leges ſeculares iubent omnimodè venerari. C. de feriis, L. Dies feſtos. Omnes enim dies feſtiui, qui ex facto Domini nomen habent, vt Dominicus dies Natiuitatis, Circunciſionis, & cæteri, vltra alios dies Sanctorum ſunt honorandi. Vndè in Concilio apud Compendium, & ponitur de feriis capitulo primo, Omnes dies Dominicos, à Veſpera in veſperam cum omni veneratione decreuimus obſeruari. Cõſtituite ergò diem ſolennem, ſcilicet Dominicum, in frequentationibus. ita habet Romana & Ambroſiana tranſlatio, vt eſt, vt frequenter Dominicis diebus ſeruetur officium Dominicale, niſi magna feſtiuitas occurrat. Vſque ad cornu altaris, hoc eſt, etiã Officium Miſſæ Dominicale obſeruando. Et hoc excellentius obſeruatur in officio Ambroſiano: in quo die Dominico nullius Sancti, etiam Virginis glorioſæ feſtiuitas agitur, ſed occurrens in illo, transfertur. Romanus E autem vſus cæteris vſibus poſt Ambroſianum melius ſe habet: in quo omnia feſta nouẽ lectionum cedunt Dominicis, niſi ſint B. Mariæ, S. Crucis, Ioannis Baptiſtæ, Apoſtolorum, & proprium cantum habentium. Quandò autem propria Hiſtoria in alia Dominica locum habere non poteſt, omnis feſtiuitas differtur. Vndè feſtum Matthæi Euãgeliſtæ, in Dominica non tenetur Romano vſu. Et in Aduentu, & à Septuageſima vſque in octauam Paſchæ incluſiuè nullum feſtum agitur in Dominica: quia Dominicæ interim occurrentes propriis hiſtoriis decorantur. Propter quod præcipiunt Statuta Colonienſium & Leodienſium, vt in Aduentu Domini, & A in Quadrageſima nullũ feſtum in Dominica obſeruetur. Vrbanus tamen VI. Purificationem faciebat in Dominica ſeptuageſimæ obſeruari. Romana igitur cõſuetudine ſecundùm Micrologũ cap. vltimo, In omni Dominica, Eccleſiaſtico conuentui cum officio Dominicali ſatisfacimus, niſi aliqua multum celebris feſtiuitas in Ipſa die occurrat. In quibus non minus quàm pro Dominica populus ſolet congregari, quas & in aliis diebus ſolenniſſimè celebramus, & niſi propter hiſtoriã, vt eſt dictum. Abuſus eſt ergò nimius, vt feſtum S. Andreæ in Dominica teneatur: Cum Romana cõſuetudo Metropolitanum Statutum, & omnes de officio ſcribẽtes obuient huic modo. Quorum autem Sanctorum officia B in feriis ſeruanda ſunt, poſterius dicetur. Nunc de officiis Dominicalibus pauca perſtringamus ſeruanda, niſi aliud aſſignetur. Generaliter autem quæ antiphonæ in Vigiliis, Laudibus, & Veſperis ſuper Pſalmos ex Pſalmiſta dici debent. in his ſeruetur vſus loci, & librorũ continentia. Quia in Antiphonario Romano aliquando ad eundẽ Pſalmum ſunt plures Antiphonæ vt ſupra *Dixit Dominus*, Antiphona *Sede à dextris*, & Antiphona *Dixit Dominus*, de quibus vnus vſus habet vnã, alter aliã. De Capitulis, & Hymnis, & Orationibus dictũ eſt ſupra, Generali conſuetudine ſecularium & monachorum, quandò noua hiſtoria eſt inchoanda, ad veſperas Sabbatinas ex iucunditate Reſponſorium cantatur. Et regulariter ſeruatur ſecundùm, niſi aliud habeatur ſpeciale, vt Sabbato primo Aduẽtus Reſponſoriũ *Ecce dies veniũt*, Ver- C ſiculus Sabbatinus, Veſpertina oratio: cæteris diebus verſiculus, *Dirigatur*. Ad vtrunq;, *Magnificat*, & ad *Benedictus*, ſequamur libros, & in ſuffragiis loci vſum. Ad Vigilias noctis in hyeme, aliqua ſunt longiora & plura, vt Inuitatoria & hymni, in æſtate ſecus. Vndè in hyeme ſunt plura inuitatoria Dominicalia de Pſalterio, in æſtate ſolùm, *Venite exultemus*. (Inuitatoria.) Vtique autẽ ſeruetur Hymnus, vt ſupra dixi. Ad tres verò nocturnos Dominicales in libris Romanis, & in omnibus vſibus mũdi ſunt nouẽ Antiphonæ communes de Pſalmis ſumptæ ſemper obſeruandæ, nec in aliquo tempore alterandæ, nec in toto Antiphonario Romano reperi alios Nocturnales, ſaluò quod dicam de duabus Dominicis ante Natiuitatẽ Domini, & ante Paſcha. (De Antiphonis nocturnalibus.) Prædicatores, & quidam alii habẽt quaſdam antiphonas metricas, *Præſides meritis*, cũ aliis, D quæ tãquam apocryphæ, omninò reſpuẽdæ: & quia captiuæ ſunt tam in metro, quã in verbis: ſimiliter reſpuãtur quædam aliæ, quæ incipiunt * in verſiculis tam Dominicarum, quàm feriarum, ſecurius Romanum ſequimur vſum. (Hic videntur quædam deeſſe.) Romani poſt *Pater noſter*, non dicũt verſum, ſed habent abſolutiones ante lectiones, quæ ſecundùm ferias repetuntur, quæ piæ & religioſæ videntur. De lectionibus & Reſponſoriis fiat, prout ſupra poſitum eſt. Romani in vltimis Reſponſoriis ſimilẽ modum ſeruãt, vt quoties *Te Deũ* dicitur, vltimum omittatur, & *Gloria patri* ad penultimũ obſeruetur. Sed dictum modum nõ ſequuntur aliæ Nationes. Ad Laudes Dominicales ſuper *Benedicite* in Antiphonario Romano, multæ habẽtur antiphonæ, quæ in hyeme ſecũdùm ordinẽ dicũtur: E In æſtate autem, ſola ſcilicet, *Tres pueri iuſſu regis*. Super reliquos autem quatuor Pſalmos aliqui ſeruãt antiphonas per alleluia, vt Fratres Minores. Alii verò cuilibet Pſalmorũ ſuã tribuunt Antiphonã iuxta cõſiderationem datam Propoſitione decima. Et hæ in dicto antiphonario ponũtur, ſcilicet *Regnauit Dominus*, cũ aliis. Romano enim ordine, qui menti tenendus eſt, in Vigiliis noctis, in Laudibus, & in Veſperis, quælibet laus ſanctis ſanctæ Trinitatis poſt Pſalmos decãtatos, ſuam antiphonã habere debet ſubſequẽtem. Et hic decor officii diuini, vt in dictis Horis hoc fiat, & in aliis paruis, vnica antiphona decantetur. De Pſalmis Primæ Dominicalibus dictum eſt propoſitione decima. Et reſpuatur ille abuſus apocryphus, vt ſicut *Te Deũ* ſequitur ad *Gloria*

In excelſis, quod ita *Cōſitemini* in Prima, ſequi debeat ad *Credo in vnum Deum*. De reſpouſoriis & verſibus ad Tertiam, Sextam, & Nonam, & omnes vſus cōcordant. Sed in antiphonis Dominiealibus ad Primam, Tertiam, Sextam, Nonā, vbi in Romano laus Dei agitur per tria alleluia, aliæ Nationes illam agunt per antiphonā *Sanctæ Trinitatis*. Quādo feſtiuitas in Sabbato vel feria ſecūda occurrat, primo caſu feſtiuitas habet ſecūdas Veſperas, niſi ſit Dominica præcipua. Secūdo caſu Dominica habet illas, niſi fuerit duplex. Miſſæ verò Dominicales, quādo fit ſeruitiū de illa in Dominica, non debēt omitti, etiam tēpore Paſchali, & infra octauas maiores, & in Sanctorum Vigiliis, ſed feſtiuè decantari, prout beatus Gregorius illam in die inſtituit decantandam. de hoc, Propoſitione vltima. In ſeruitio autem feriali ad ſingulas horas, ad officium mortuorum, ad horas beatæ Mariæ, & ad ſeptem Pſalmos in principio, & ad preces & orationes, & in aliis pūctis debitis, obſeruādæ ſunt proſtrationes, quarū vſum loca veſtra cōgruè recipere poſſunt à Carthuſienſibus & Ciſterciēſibus, quos nō multum perpendi à ſecularibus diſtare. Ex Romano vſu autem quædā preces habētur ad Veſperas, Laudes, Tertiā, Sextam, & Nonā ſeruandæ, quibus iūgitur *Miſerere mei Deus*. Et ſimiliter ad preces Completorii, atque Primæ. Ad Vigilias verò noctis ſingulæ feriæ habent Inuitatorium ſub ſimili Tono, Verſiculum proprium poſt Nocturnum, & laudes proprias: Verſiculum ante Laudes, *Fiat miſericordia*. & ante *Benedictus*, verſiculum, *Repleti ſumus*, & quando opus eſt, Antiphonæ ad *Benedictus*, & *Magnificat*. Lectiones verò & Reſponſoria ſumuntur ex hiſtoria Dominicali. Quando ſuper excreſcētia Reſpō- C ſoria dicta ſunt, tunc iterū incipitur à ſecundo Reſponſorio Dominicali, vſu Romano. In Reſponſoriis & Verſiculis ad Tertiam, Sextam & Nonā, omnes cōcordant. Officium autē mortuorum in Veſperis, Vigiliis, & Laudibus obſeruatur, vt Vigiliæ dicantur ſecundum ferias, ſecundùm vſum communem, & Miſſa fiat pro eiſdem. Et modo obſeruandi Officium mortuorum, inſtruamini à Carthuſienſibus & Ciſterciēſibus antè dictis. Nam in hoc officio cum Secularibus ſe conformant. Septem Pſalmi Pœnitētiales cum precibus & altero Pſalmo & collectis, ſeruandi ſunt in illis locis, quæ illorum vſum habent. Et idē de quindecim Pſalmis Gradualibus cum eorum ſeqnelis. Ad maiorem Miſſam aliqnandò repetendum eſt Officiū Dominicale cum Epiſtolis & Euangeliis de Feria quarta & Sexta. D Aliquādo ſeruādæ ſunt Miſſæ peculiares de beata Virgine, de ſancta cruce, ſuo tempore, de ſancto Spiritu, & ſimiles, ſecundùm exigentiam ordinis & loci. Et præmiſſa, de vtroq; ſeruitio Dominicali & Feriali intelligēda ſunt, vbi aliæ proprietates non habentur, nec etiam aſſignantur.

PROPOSITIO XVI.

In officio temporali obſeruando Aduentus Domini, Quadrageſimale, Paſchale & Quotidianum tempus ſpecialiter denotentur.

VT autem ſeruitium temporale honeſtè & ſecundùm ordinem fiat, tam Ambroſiano quàm Romano ordine conſiderantur quatuor tempora ſupradicta, E in quibus in quibuſdam ex tempore ipſo ſingularia obſeruātur. Aductus Domini apud Romanos incipit prima Dominica poſt craſtinum Catharinæ, Ambroſianus Aduentus habet ſex ſeptimanas, & incipit Dominica poſt Martini. Apud Romanos etiam in Aduentu Domini, ieiunium agitur. Aduētus partim eſt lætitiæ, quia Alleluia, dicitur, & cantus in iucunditate cantatur: Partim triſtitiæ, quia *Te Deum, Gloria in excelſis, & Ite Miſſa eſt*, reticētur. Nec in feſtiuitatibus ſine auctoritate dici debent, vt propoſitione decimatertia, & in nigris veſtimentis fit ſeruitium. In quatuor Veſperis Dominicalibus, & in tribus ſabbatinis dicuntur ſuper Pſalmos Antiphonæ de Dominica præcedenti. Reſponſorium in

omni Veſpera Sabbatina dicitur. Nulla feſtiuitas in A Dominica ſeruatur, ſed transfertur, vt ſupra in præcedenti propoſitione dicebatur. Ad Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, ſecundùm vſum antiphonæ ſeruētur. In reſponſoriis & verſibus concordant omnes nationes. De capitulis & Orationibus vt ſupra. In Euāgeliis Dominicalibus à Romano diſcrepant cæteræ nationes. In tribus prioribus Dominicis dicendæ ſunt ad Nocturnos, Antiphonæ de Pſalterio. & omittendæ illæ tres *Hora eſt*, cum aliis, quia nō ſunt Romanæ, nec in hoc tempore ſpeciales. Et maximè ex eo, quia iſti ſancti dies Dominicales debent habere nouē Antiphonas, adeò & magis, quàm ſancti, Martinus, Laurentius, & quicunque cæterorum. Inuitatorium feriale in Tono feriali, *Regem venturum*, Verſiculi & cætera de Dominica, Lectiones ex B Eſaia in prima & ſecūda hebdomada. Reſponſoria incipiantur à ſecundo Dominicali, expletis ferialibus, & Laudes ex Pſalmiſta. In tertia hebdomada ſemper eueniunt quatuor tempora, quæ habēt proprias Homilias cum Reſponſoriis. Vigiliæ obſeruentur cum nouem lectionibus. Vna hebdomada in qualibet feria habet proprias Laudes, quæ in antiquis Antiphonariis repoſitæ, ſunt incompetenter in quarta hebdomada. Immò debito ſitu collocari debent cum ſuis Antiphonis ad *Benedictus* & *Magnificat* in tertia hebdomada, in qua ſūt quatuor tempora, & continuari in ſuis feriis vſque ad Vigiliam Natiuitatis. Antiphonæ verò ad *Benedictus* & *Magnificat* tertiæ hebdomadæ dicendæ ſunt ad tres Nocturnos Dominicales Dominicæ quartæ. Si feſtum Luciæ cadit in Dominica, in Sabbato præferatur, vt Lau- C des feriæ ſecundæ habeant locum. Antiphona *Nolite timere*, ad *Benedictus* dicenda eſt in Dominica quando feſtū Thomæ à Dominica in diem Lunæ differtur. Et quādò idem feſtum Thomæ cadit in feriam quintam, ſextā, vel ſabbatum, Laudes & Reſponſoria illius anticipanda ſunt in ſimili feria, in hebdomada præcedenti. Dies verò hebdomadæ quartæ, quantum opus eſt, recipiunt Antiphonas ſuper *Benedictus* & *Magnificat* ſupercreſcētes. Et per iſtas breues cōſiderationes euitabūtur longæ tabulæ, quas aliqui poſuerunt hic per ſeptem Aduētus. Quandò Vigilia Natiuitatis cadit in Dominicam, in hebdomada præcedenti à feria tertia, eius officium ſupercreſcēs, quod in Dominica locum non habet, debet præueniri, & in ipſa Dominica cæterum officium perſolui. Secundùm Rationalia diuinorum benè au- D thentica, de Octauis Stephani, Ioannis, & Innocentum, Infra Octauas nulla memoria ſeruatur. Vide infra Propoſitione 19. Dominica poſt Natiuitatem Domini, ex Reſponſoriis eiuſdem ſupereacreſcētibus, nouem habet Reſponſoria, quæ cōmuniter huic Dominicæ ſolent aſcribi. Item habet propriam homiliam, & proprium officiū Miſſæ, à cuius Introitu intitulatur. Hæc hiſtoria ita eſt imponenda. *De hiſtoria Dū medii ſilentium.* Si aliqua trium dierum poſt Natiuitatem in Dominica euenerit, in illius octaua imponetur cum memoria de Octaua. Si verò aliqua trium dierum poſt diem Innocentum in Dominica cadat, in illa plenè imponatur. Et eiſdem tribus diebus eius officium ſuppleri oportet, quandò Natiuitas Domini venit in Dominica. Ad Vigilias autem noctis, Pſalmi Domini- E cales cū Antiphonis de Natiuitate cantentur. Et ſecundum beatū Gelaſium legetur de epiſtolis Pauli, vt propoſitione decima dictum eſt. Cætera ſuppleātur de die Natiuitatis. Et huius obſeruantiæ auctoritas nedum ex vſu Carthuſienſium habetur ſed & ex trigeſimoſeptimo capitulo Micrologi, quod ſic dicit: *Micrologus.* Si Natiuitas Domini vel aliqua ſubſequentium ſolennitatum in Dominica euenerit, Officium *Dum mediū ſilentium*, poſt Natale Innocentium ad priuatos dies congruè ſeruatur, ſicut & in aliis Dominicis agimus, ſi aliquandò celebrius in iis feſtū habuimus. Idē etiam Officium Romano more recipitur: ſi quādò ab Octaua Domini vſque ad Epiphaniam Dominica euenerit. Omnis etenim Dominica à Natiuitate Domini vſque ad Epiphaniam, ea antiqua

Traditione illud obtinebit quæ tamen celebriori feſto occupata nó fuerit. Nã cùm hoc officium de Natiuitate (A) Domini agat, conuenientiſſimè illis Dominicis adaptatur. quæ & reliqua officia de eadẽ ſolennitate ſoient obtinere. Non enim illi ſunt audiendi, qui boc officium, eo quòd de Natiuitate agat, nũquam poſt octauam Domini dicendum exiſtimant: cùm tamen ipſi Vigiliam Epiphaniæ de Natiuitate Domini ex integro inofficiare ſolent & debeant. Ipſi quoque ſi Dominica in octaua ſancti Stephani vel aliorum venerit, Dominicam de octaua inofficiant: dum tamen Eccleſiaſtica ſolennitas non pro octaua, ſed pro Dominica agatur. Hoc autem ſancti Patres in depoſitione officiorum ſummoperè procurauerunt, vt officium ſemper inſtanti celebritati concordaret, nec clerus aliud, quàm Populus in eccleſiaſticis celebritatibus obſeruaret. Præterea omnes Do- (B) minicæ ſolennitates ſibi inuicem affines, hoc habent priuilegium, vt obſeruatio earum adinuicem cõtinuetur, vt Reſurrectionis vſque ad Aſcenſionem, & Aſcenſionis vſque ad Pentecoſten commemoramus, & omnes Dominicas his ſolennitatibus interpoſitis, de eiſdem inofficiamur. Sic igitur & Natiuitatis Dominicæ vſque ad Epiphaniam memoriam agimus, niſi in quantum feſtis Sanctorum, vel Octauis eorum ſatisfacere cogimur. Eodem quoque modo infra hunc terminum occurrentes Dominicæ, officium de Natiuitate poſſidebunt. Et de capitulo ſequenti, Quamuis autẽ duæ Dominicæ multoties eueniunt eodem tempore, nũquàm tamen ambas Dominicali officio occupari feſta Sanctorum permitient, niſi eo tantum anno, dum Vigilia Epiphaniæ in Dominica euenerit. Vndè & ſanctus Gre- (C) gorius ſatis competenter vnum Dominicale officium eo tempore ordinauit, eo quod & ibi vna tantùm Dominica, omni penè anno occurrat: quæ huiuſmodi officio indigeat. Nec hoc vtique ſanctus Gregorius, vel poſt Epiphaniam, vel poſt Pentecoſten ſeruare curauit, vt tot officia ſemper haberemus, quot Dominicæ poſſent euenire. Nã optimè præuidit, huiuſmodi inæqualitatem repetitione officiorum facilè emendari poſſe. Vndè & nos, cùm Vigilia Epiphaniæ in Dominica occurrit, prioris Dominicæ officium pleniter repetimus, ſicut & in Dominicis poſt Epiphaniam, & poſt Pẽtecoſten, quoties neceſſe fuerit, iuxta Romanam conſuetudinem facere debemus. Sicut enim hiſtorias Dominicarum, inquãtùm tempori ſufficit, repetimus: nihilominus & eorum officia Miſſæ repetere poſſumus. Nam & (D) Miſſæ officium Dominicale, alteri Dominicæ, quæ eiuſdem obſeruantiæ eſt, non incompetenter, immò cõpetentiùs adhibebitur, quàm ſingulis priuatis diebus: qui dum Dominicarum officia recipiunt, ea feſtiuis ferialia efficiunt. Hoc tamen non ex Eccleſiaſtici Cõuentus neceſſitate, ſed ex propria deuotione vſitamus. Non ergò minùs congruum videatur, ſi idem officium in alia Dominica, vt eccleſiaſtico conuentui ſatisfiat, repetatur. Hæc ibi. Ex præmiſſis ita latè ſcriptis ſciãt illi ſe errare, apud quos officiũ huius Dominicæ, nullo caſu, in Dominica locum habet. Octauæ autem prædictæ tres minores, & Vigilia Epiphaniæ, trium ſunt lectionum cum Nocturno ſecundum Carthuſiẽſes. Si ſit Dominica, prædicta hiſtoria imponetur, ſecundùm eoſdẽ. Infra octa- (E) uam Epiphaniæ ſeruentur Pſalmodiæ, ſiue *Te Deum*, vt ſupra Propoſitione decima & decimatertia. Epiſtolæ Pauli legantur ſecũdùm beatum Gelaſium, & maximè quia propter anguſtiam temporis ſæpè nõ poſſunt plenè legi. Dominica infra octauam, tam ex Romana cõſuetudine, quàm ex reuerẽtia Dominicæ, ſeruetur Homilia & officium Miſſæ Dominicæ primæ. Etiamſi propter pluralitatem hebdomadarum vſque ad Septuageſimam, repetendum videatur: ſicut & alia duo officia, *Omnis terra*, & *Adorate*, cùm multoties ſex occurrant hebdomadæ his officijs inofficiãdæ. Et prouideatur, vt hiſtoria, *Domine ne in ira*, in aliqua Dominica imponatur, anticipãdo vel differẽdo feſta, vel octauã Epiphaniæ præueniendo, quando erit opus. Et quandò alia Dominica non ſupereſt, imponẽdo eam plenè Dominica infra Octauam. Et religioſum valdè exiſtit, vt omne officium proprietatis temporale imponeretur, prout poſſibilius fieri poteſt. In Septuageſima autem pẽtateuchus incipitur, vt ſupra propoſitione vndecima. Vndè & Alexander Papa ſecundus conſtituit, vt omiſſa hiſtoria de Alleluia, quam habent plures libri, Reſponſoria de eadem hiſtoria in eadẽ Dominica imponantur, quæ etiam in ſequenti Dominica Sexageſimæ repetentur, vt dicit Micrologus capitulo quadrageſimoſeptimo: & ita ſeruant communiter libri noſtri. Gregorius autem ſeptimus; vt legi Romæ apud Lateranum, inſtituit, vt dicta Dominica Sexageſimæ, ſua hiſtoria propria de Noë decoraretur, & Dominica Quinquageſimæ hiſtoriam de Abraham occuparet. Et hoc ſuppleuerunt plures Religioſi, qui Reſponſoria de Noe & Abraham in libris noſtris coniuncta, iis duabus Dominicis poſuerũt, & Laudes Dominicales deficientes addiderunt. Idem ſequitur Antiphonarius, quem de Roma apportaui, & videtur conueniens ſupplementum. Alleluia autem idem Alexander Papa in Sabbato Septuageſimæ ad Veſperá iuſſit dimitti. Et Leo Papa nonus de Conſecratione, diſt. prima. *His duo Hymni*, dicit, quod iſti duo hymni, *Alleluia*, atque *Gloria in excelſis Deo*, ſolummodò in nouo Teſtamẽto inueniuntur ab Angelis decantati, quos pariter in Septuageſima intermittimus. Et in eodem Decreto vide cauſam huius intermiſſionis. Benedictini autem & Ambroſiani ſeruant Alleluia vſq; ad Dominicam Quadrageſimæ. Vide in Regula, capitulo trigeſimoquarto. Secundum tempus notandum, eſt ipſa ſancta Quadrageſima. Sciendum quod Laodicenſe concilium, capitulo quinquageſimoprimo conſtituit, vt Natalitia Martyrum in Quadrageſima non celebrentur, ſed eorum commemoratio fiat in diebus Sabbatorum vel Dominicarum. Et ex Concilio Martini Papæ, & ponitur ibidem in capitulo ſequenti, Non licet in Quadrageſima Natales Martyrum celebrare; ſed tantum in Sabbatis & Dominica pro commemoratione eorum oblationes offerre. Quòd hic ſoli Martyres nominantur, hoc ideò, quia nondum apud antiquos memoria Confeſſorum adeò celebris fuit. Sãcti quoque Patres, vt dicit Micrologus cap. 48. in Toletano Concilio conſtituerunt, vt annunciatio ſanctæ Mariæ, de Quadrageſima in xv. calendas Ianuarij transferretur, vbi annuatim ſolennitèr & conuenienter ante Natale Domini poſſet celebrari. Vt puta cum omnia illius temporis officia, de eadem reſonent Annunciatione, vt in Ambroſiana ſeruatur Eccleſia, in qua, eadem Annunciatio ſolenniſſimè agitur in Dominica ante Natiuitatem Domini. Et præterea in Ambroſiano officio, nullum feſtum in Quadrageſima ſeruatur, prout dicta Concilia ſtatuerunt. Et propterea antiquitus feſta Gregorij & Ambroſij ad dies ordinationis eorum transferebantur, Gregorius ſcilicet ad diem tertium Septẽbris, & Ambroſius ad octauam Andreæ, & Benedictus ad diem Tranſlationis ſuæ in Iulio. Sed poſtea Annunciatione in Romana Eccleſia ad locum ſuum redeunte, ſimiliter alij apud nos redierunt. Et exindè retenta eſt tranſlatio Benedicti, Ambroſius tamen apud Romanos & Mediolanenſes remanet in octaua. Sic igitur in iſtis quatuor feſtis, memoratis Concilijs eſt generaliter derogatum: ergò & in reliquis obſeruari deberet nec admitti in Quadrageſima quodcunq; aliud feſtum nouẽ lectionum. Beatus Petrus ieiunium Quadrageſimale prim⁹ dicitur inſtituiſſe, vt ſupra: ſed beatus Teleſphorus ab eodẽ ſeptimus conſtituit, vt clerici ſeptẽ hebdomadis ante Paſcha ieiunarẽt. Vide 4. diſt. cap. Statuimus, & capitulo ſequenti. Et beatus Gregorius dicit in capitulo ſequẽti, quòd à Quinquageſima propoſitum ieiunandi ſuſcipiant, & in Quadrageſimali tẽpore, nec vxorem ducere, nec conuiuia facere conueniens eſt, de pœnitentia, diſt. 7. Nec vxorem. Diebus autem priuatis Quadrageſimæ, penſum ſeruitutis noſtræ

augmentare debemus in orationibus & operibus bonis, vt omninò tunc efficiamur religioſiores. Et hoc augmentum fit, quia ad *Miſerere mei Deus.* in ſeptē horis ſuper adduntur ſeptem Pſalmi pœnitentiales, & *Inclina* vel altero in ſexta adiuncto. Vigiliæ mortuorũ cum nouem lectionibus celebrãtur. Poſt Primam, decem Pſalmi de Pſalterio recitentur, quolibet die decem, bini, & bini ſub vno *Gloria*, cum Litania, ſeptē Pſalmis iterum & orationibus conſuetis. Huiuſmodi ſeu alia particularia officia in ipſo ſãcto ieiunio addi debēt. Antiphonæ, Reſponſoria magna, & Verſiculi ad Primam, Tertiam, Sextã, & Nonã vbiq; cõcordant, & continentur in Antiphonario Lateranenſi. Sed hæc Reſponſoria Fratres Minores malè omiſerũt. In die Palmarũ ſunt Antiphonæ decem nocturuales vndiquaque collectæ. Cæterum Dominicis dicantur ex Pſalmiſta ex cauſa ſupradicta. Cætera ſatis patere videntur ex libris, & vſu generali. Tertiũ tempus eſt Paſchale, quod à numero dierũ, Quinquageſima latinè, & Græcè Pentecoſte in ſcripturis dicitus. Prima hebdomada, quaſi pro vna die computatur. Vndè Pſalmi Dominicales ad vigilias per totã hebdomadam, terni & terni diſtribuuntur. Et hoc ſeruat totus mundus, & teſtatur Antiphonarius Lateranenſis antiquus, ideò in hoc errauerunt Fratres Minores. Ad laudes per totam hebdomadam quandoque Antiphonæ dicuntur, vt ſuprà propoſitione decima. Veſperæ à *kyrie eleiſon* inchoantur, cum Pſalmis Dominicalibus per tria interſtitia, cum Cantu Miſſali & *Magnificat* & tribus orationibus. Et ita beatus Gregorius Veſperas huius hebdomadæ ordinauit, vt vidi Romæ in pluribus libris antiquis, & eas cum tali Initio ſeruat totus mundus. Quas Veſperas, iidem fratres malè alterauerũt. *Confitemini* verò, ex Ambroſio per totam dicitus hebdomadam, cuius officium terminatur in Nona ſabbati ſub ſequentis. Dominica in octauis Paſchæ, ſabbato præcedenti, more Romanæ dicuntur Pſalmi Sabbatini. Capitulum, Reſponſorium, hymnus, & cætera, de hiſtoria. Ad Vigilias Pſalmi Dominicales ſub tribus antiphonis, aut ſub nouem, ſi habeantur. In primo Nocturno legitus de Actibus Apoſtolorum: In ſecundo, Sermo: In Tertio, Homilia, vt dixi in Propoſitione vndecima. Reſpõſoria de die Paſchæ, & ſequentibus. Ad Laudes ſuper tres primos Pſalmos, tres Antiphonas ſecũdùm notam trium primarum Antiphonarum de Laudibus Paſchæ, ſuper *Benedictus*. Antiphona, *Alleluia, Surrexit*: ſuper *Laudate*, Antiphona per *Alleluia*. Ita habetur in antiphonario Lateranēſi. Cætera prout in libris. Per hebdomadã, Inuitatorium Paſchale, dicto hymno legetur nocturnus cum ſola Antiphona, ad notam Primæ. Lectiones de Actibus, Reſponſoria de hiſtoria, incipiendo à ſecundo, Simili modo ſeruatur hiſtoria, *Dignus es*: & hiſtoria, *Si oblitus*. Et Dominicis ipſis Paſchalibus Ordine Romano cantatur Officium Gregurianum ad Miſſam, & hoc videtur ſequendum. Sanctus Marcus Euangeliſta, Philippus, & Iacobus, & Inuentio, ſeruantur in Dominica, ſi in illa eueniant. Non autem aliud feſtum nouem Lectionum. Aſcenſio Domini & eius octaua ſeruantur cum nouem lectionibus ſub ſimili officio. Et Dominica infrà, cum totidem, etiam cum Pſalmis Dominicalibus ſub tribus, vel nouem antiphonis, prout haberi poſſunt. Nocturnus autem cum Antiphona nocturnali, de die magis congruenti dicatur. Omnes antiphonæ per octauam, dicuntur in Laudibus & ad Veſperas. Nec tempore præcedenti, nec per has Octauas dicitur, *Te Deum*, niſi ſeruētur nouem lectiones. In hebdomada Pētecoſtes, Officium videtur ſatis generale, & ad Laudes & Veſperas dicãtur omnes Pſalmi. Quartum tempus eſt quotidianum, quod incipit à Veſperis Sabbati poſt Pentecoſten. Super octaua verò Pentecoſtes, magna eſt adhuc diuerſitas. Cùm enim Romani in hac Dominica Imponerent hiſtoriam Regum, nec ſeruarent feſtum Trinitatis: aliquæ Nationes, vt Alemanni, eadē die ſeruant Octauas Pētecoſtes, in hebdomada

Auct. tom. 1.

& Dominica ſequenti ſeruantes officium Trinitatis. A Alij, vt Gallici, plures illo die plenum faciunt feſtũ Trinitatis, cum Octauis maioribus. Hodiernis verò tēporibus Romæ & in Curia Romana, ſolennis habetur feſtiuitas ſanctæ Trinitatis in octaua ſupra dicta, quod etiam plures Alemanni cœperũt ſequi poſtea. Per octauam autem ſanctæ Trinitatis & Sacramenti, ſeruetur Nocturnus ferialis cum ſola Antiphona compertiori. Reſponſoria dicantur ſecũdum ordinem, nec *Te Deum*, nec *Gloria in excelſis* ſeruatur, ſed, *Ite Miſſa eſt*. Omnes Antiphonæ in Laudibus dicantur & ad Veſperas Antiphonæ & Pſalmi feriales. De hiſtoriis vſque ad Aduentũ, & officiis Miſſarum notus eſt duplex ordo. Vnus, Antiphonæ Sabbatinæ cum Lectionibus & Reſponſorijs: Alter, Homiliarum, Antiphonarum ad *Benedictus*, & B *Magnificat*, & ipſius Miſſæ. In repetendis Reſponſoriis per ferias, expletis ferialibus. Incipiendum eſt à ſecundo. Octauæ Petri & Pauli, Aſſumptionis, & Natiuitatis Mariæ per ſuos dies, etiam in Dominica non recipiunt hiſtoriam, ſed Homiliam, Miſſam de Dominica cum memoria. In Septembri ſunt Reſponſoria quatuor hiſtoriatum, quarum tres per beatum Gregorium non ſunt completæ, tamen vſus Romanus ex illis facit quatuor hiſtorias Dominicales. Aliæ autem Eccleſiæ quàm plures, duas faciunt coniungendo inexpletas. Quicquid ſit religioſum eſt, in quatuor temporibus illius mēſis, à nouem Lectionibus vatuis, cantari de tempore, & in Dominicis & aliis diebus taliter aptari, vt omnia percãtentur. Nam Romanus vſus, Octaua Natiuitatis Mariæ integrè ſeruata, reliquas omnes feſtiuitates trãſfert, C etiam feſtum Matthæi, vt Hiſtoriæ imponantur. Et licèt priùs dictum ſit, adhuc repeto, quod nulla vis eſt faciēda in ordinē Reſponſoriorũ ſeu in verſibus eorundem, quia in his raro libri concordant, etiam eiuſdem loci, dum tamen cætera omnia honeſtè & ſecundùm ordinem Canonicum à vobis fiant.

PROPOSITIO XVII.

Quolibet vſu Sancti Dei ſub diuerſo gradu venerãtur: partim ex Euangelio, partim ex Vrbe, partim ex generali conſuetudine, partim ex patria atque loco.

CONgregate illi Sanctos eius, qui ordinauerunt Teſtamentum eius ſuper ſacrificia. Sancti autem Dei Pſal. 49. omnes, congregati ſũt cum Deo Abraham, & eorum D nomina ſcripta ſunt in libro vitæ. Eorum autem nomina, quorum notitia habetur, & Paſſiones colligũtur in Martyrologio Eccleſiæ: non tamen ſingulos in ſacrificiis laudis diuinæ venerari valemus. Sed ex omnib' aliqui congregari debent, & in aliqua Matricula publica annotari, vt ipſos, cùm eorũ dies occurrerit, debitè veneremur. Et hanc Matriculã Calendarium appellamus. Congregate ergo Deo noſtro Sanctos ſuos in Eccleſiæ Calendario, qui ordinauerunt Teſtamentum Chriſti ſuper ſacrificia laudis ſuæ, ad quam illi exhibendã omnimodè obligamur. In cõgregando autem dictos Sanctos, imponendi ſunt in huiuſmodi Calendario Sancti Dei, quos ex ſancto Euãgelio, ſeu ex officio beati Gregorij Romano venerari tenemur: nec non & illi, quos E Eccleſiæ generalis conſuetudo veneratur & colit. Et iſti omnium vſu ſunt inſcribendi, eoſque in Calendario in principio præſcripto annotauimus. Et ſi ſancti Bartholomæus, Ambroſius, Chryſogonus, Martinus Papa, Euſtachius, Linus, Chryſanthus & Daria, Septē Dormientes, & ſi qui ſunt alij, apud Romanos aliis diebus inſcribũtur, quàm apud nos, ſedes Apoſtolica ſuper hoc præcipit, vt in hoc conſuetudo regionis obſeruetur, Extra de obſeruatione ieiuniorum, Conſilium. Et de verborum ſignificatione, Quæſiuit. Et præterea quilibet vſuum in Calendario proprio aſcribere debet eos Sanctos, qui in illa terra vel loco ſpecialiter venerantur. Et ne in his & aliis erretur ſuper Calendario Eccleſiæ emendato, recurri conſueuit ad Eccleſiam Cathedra-

Calendarius hic caſſus hoc anno Louanii extat.

lem. Et ita præcipitur in Statotis Colonienſium & Leodienſiū. Nec in huiuſmodi Calendario inſcribendi ſunt Sancti, quos in officio non veneramur. Aliàs Calendaria fiunt intricata, & ſimplicibus ſacerdotibus datur occaſio omittēdi officium feriale. Nec præterea cuiquam liceat inſtituere, aſcribendo aliquos ſanctos, vt ipſis fiat ſingulare officium cōtra auctoritates ſupradictas. Sanctis igitur Dei, quos venerari tenemur, ſic congregatis & inſcriptis, videamus de eorum officiatione. Pro quo notum eſt, quòd æqualiter omnes venerari non debemur, nec poſſumus, nec generaliter eſt cōſuetum. Ideò aliqui tranſeunt ſub ſimplici commemoratione, alij ſub tribus lectionibus, alij ſub nouem. Qui autem ex eis nouem debent habere lectiones, ita ſciri poteſt. Primo namque dies Sanctorum, quia à Clero & populo celebrantur, ſiue auctoritate Romana, ſiue Diœceſana, nec non duplex feſtum habentes, cum nouem lectionibus debent, obſeruari. Et præterea hi dies Sanctorum, quos Statuta epiſcopalia cum tot lectionibus præcipiūt obſeruandos, ſimiliter cum nouem lectionibus teneantur. Notum eſt autem, quòd feſta Domini, & ſuæ Matris, Inuētionis ſanctæ Crucis, duodecim Apoſtolorum, Natiuitatis Baptiſtæ, Laurētij, Michaelis, & Dedicationis Eccleſiæ, auctoritate Apoſtolica à Clero & Populo celebrantur. Et ſimiliter generali conſuetodine, Patronus Eccleſiæ, Conuerſio Pauli, Cathedra, & ad Vincula Petri, Feſta Martini & Nicolai; Magdalenæ & Catharinæ. In Statutis autem Colonienſium, Agnes, Georgius, Pantaleon, Decollatio Ioannis, Exaltatio Crucis, Gereon, duodecim millia Virginum, Seuerinus, Cunibertus, & Cæcilia. Et ſecundùm Statuta Leodienſium, Seruarius, Lābertus, Dionyſius, & Hubertus, à Clero & Populo celebrari præcipiuntur. Et ita quilibet adiūgat Feſta celebria ſui loci. Item ex Cōſtitutione Bonifacii Papæ VIII. Feſta principalia duodecim Apoſtolorū, quatuor Euangeliſtarum, & quatuor Doctorum, ſub duplici feſto in Eccleſia celebrantur. Generali etiam conſuetudine, Barnabas Apoſtolus, Clemens Papa, Benedictus, Dionyſius, Agatha, Agnes, & Cæcilia, Diuiſio Apoſtolorum, habēt feſtiuitatem nouem Lectionum. Et ſecundùm Statuta Colonienſium, Fabianus & Sebaſtianus, Ægidius, Lābertus, Dionyſius, Mauritius, & Remigius. Et ſecundū Statuta Leodienſium, Dominicus, Frāciſcus, Leonardus, & vndecim millia Virginū, nouem obtinent lectiones in ſuis locis & Diœceſibus. Et ſimiliter in aliis Diœceſibus, Epiſcopi ſuo Clero determinare debent, quæ feſta illi teneantur ſub nouem lectionibus obſeruare. Nā ſicut epiſcopi eorū populo determinant eorū feſta celebrāda (vt de cōſecratione, diſt. 3. cap. *Pronunciandū*, Extra de feriis, capitolo *Capellanus*) ita ipſorū clero, eorum feſtiuitates debēt determinare. Et ſi in aliqua diœceſi determinata non habētur, tūc ſuper hoc diſcretio magna eſt adhibenda, vt in hoc attēdatur generalis & rationalis obſeruantia totius Diœceſis: Adhibito hoc moderamine, vt non faciliter multa ſub nouem lectionibus acceptētur. Nam videmus ea Statutis ante dictis, quamuis in locis eorundem, multa ſint corpora Sanctorum, & plures Sancti locales, vt in Colonia ſancti Mauritii, ſancti Eualdi, Eliphius, Heribertus, & alii plores. Et in Leodio Theodardus, Remaclus, Monio, Oda, & cæteri multi, (habuit enim illa Eccleſia trigiota epiſcopos canonizatos) tamen dicti epiſcopi moderati fuerunt in nouem lectionibus inſtituendis. Et ſecundum beatum Bernardum ad Canonicos Lugdunenſes, feſtiuitates non ſunt multiplicandæ: quia hæc frequentia gaudiorum, Patriæ eſt, non exilii: & numeroſitas feſtiuitatum, ciues decet, non exules. Et videmus in vſu Carthuſienſium, Ciſtercienſium, Prædicatorum & cæterorū, quòd paucas habeot feſtiuitates ſingulares ſeu ſpeciales. Feſtiuitates enim Carthuſiēſium ſpeciales ſunt, Antonius, Vincentius, Barnabas, Bernardus, Mauritius, Dionyſius, Vndecim millia Virginum, Catharina, Thomas Cantuarienſis, & ratione ordinis,

duo Hugones cum feſto reliquiarum. Et, ſi ebiieatur
A de vſu Fratrum Minorum, omnia ſub nouem lectionibus
ſeruantes, Reſpondetur. quòd quamuis Romani vltra
alias Nationes, plures habent feſtiuitates, propter
pluralitatem localium Sanctorum, tamen dicti fratres
extra vſum antiquum Romanum, in nouem lectionibus
valdè abutuntur, & eorum abuſus non eſt ſequendus,
ſed omninò deteſtādus, vt per Dei gratiam ex ſcripturis
de Vrbe venturis latiùs ſuo tempore declarabo,
& infra dicam propoſitione vigeſima ſecunda. Hoc igitur
ſit vnum præcipuum & magnum principale, quod
honeſtè & ſecundùm ordinem debet fieri à vobis, videlicet,
vt diſcretè recipiantur, & ſecundùm auctoritatem
poſſibiliorem in locis veſtris admittantur locales feſtiuitates
nouem lectionum. Nam vbi de Domino noſtro
B Ieſu Chriſto ſeruatur vna feſtiuitas, ſcilicet Dominicalis,
ibi de eodem ſex feriæ ſubſequūtur. Et quod in hac
proportione vnius ad ſex, dies ſeruorum ſuorum feſtiui
& priuati eſſe debeant, myſterium habemus ex Euangelio.
Nā vbi Dominus noſter in ſuperiori gradu poſuit
vnum Apoſtolum, ibi in Inferiori poſuit ſex diſcipulos:
Et vbi elegit duodecim Apoſtolos, ibi deſignauit ſexies
totidem diſcipulos. Sexies enim duodecim, faciunt ſeptuagintaduo,
qui eſt numerus diſcipulorū Chriſti. *Ipſa*
enim facta Domini, Præcepta ſunt: Quiadam aliqua
tacitus facit, quid agere debeamus, innoteſcit, ſecūdùm
beatum Gregorium in Homilia. Sicut ergò pauci ſunt
dies Dominici, & multæ feriæ, ac pauci Apoſtoli, &
multi diſcipuli: ita paucæ debēt eſſe feſtiuitates, & multæ
feriæ, ſeu dies ſanctorū trium lectionum. Sit etiam ad
C hoc summa ratio, vt Pſalterium continuetur, in quo
principaliter officiū exiſtit, vt ſuperius eſt probatū. Et
ſi benè cōputes & ordines, non erunt tot feſtiuitates in
anno, ſicut ſunt Dominici dies. Quia ſerui non debent
eſſe ſupra eorum Dominum: nec diſcipuli ſupra Magiſtrū.
Et credēdum eſt, huiuſmodi obſeruationem magis
gratiam eſſe ipſis Sāctis Dei ad finem, vt Pſalterium, ſacra
ſcriptura, officium mortuorum, ſeptem, Pſalmi pœnitētiales,
quindecim Pſalmi Graduales, & huiuſmodi
ſeruentur iuſto ordine, & paucæ fiant feſtiuitates. Non
enim ſancti Dei appetunt indebitas laudes, ſed vt rationabile
fiat obſequium noſtrū. Viſo ergo, qui ſācti venerādi
ſint ſub nouē lectionibus: videamus, qui ſub tribus,
ſeu ſub memoria venerētur. Et in primis notetur, quod
D omnes illi ſancti Dei, quibus in Calendario præmiſſo
Miſsā aſcripſimus, in Gregoriano officio & vbique propriā
Miſſam habent, & omniū vſu ſub tribus venerātur
lectionibus, niſi cōcurrant cū maiori feſtiuitate, quo caſu
cōmemorationem habent, & Miſſam ad partem habere
debent. Hi ergò in primis ad minus cum tribus lectionibus
diebus ſuis ſunt ſic venerandi. Ideò in Calendario
ſupradicto, illis annotātur tres lectiones cū Miſſa,
& eorum pauca, propriā habēt hiſtoriam. Præter iſtos,
diuerſi hinc inde diuerſorū vſu cum tribus lectionibus
ſeruantur: vt apud Carthuſienſes, Polycarpus, Blaſius,
Petrus Martyr, Cyricus & Iulita, Leo, Margareta, Chriſtina,
Nazarius cum aliis, Germanus Euſebius, Lucia,
& Euphemia, Tecla, Fides, Criſpinus & Criſpinianus,
Euſtathius cum ſociis, Brictios, Columbanus, Linus,
E Vitalis & Agricola, Silas Apoſtolus, Saturninus & Eulalia.
Et præterea Fabianum & Sebaſtianum, Inuentionem
Crucis, Inuentionē Stephani, Dominicum, Remigium,
& Franciſcum ſeruant cum tribus lectionibus,
quos alii ſeruāt cum nouē. Aliquos verò ſeruāt ſub cōmemoratione,
vel quia concurrunt cum maiori, vel infra
Octauas maiores, vt Siloeſtrum, Paolum primum
Eremitam, Hilarium Alexandrum cum aliis, & cæteros
cum memoria ſubnotatos. Diebus autem à feſtiuitate,
ſeu octauis maioribus vacuis, vel ſeruāt cū tribus lectionibus,
ſanctos occurrētes, vel officium feriale. Aliquorū
tamen vſus, vt Prædicatorum & ſequacium, in huiuſmodi
diebus habent aliquos ſanctos inferioris gradus,
quos etiam ſub commemoratione duntaxat ſeruant in

officio temporali. Et iſte & tertius modus commemorationis propter ſancti humilitatem. Ecce pono exempla in vſu Teutonicorum de Pruſſia, qui vltra ſanctos A proprię Miſſæ ſupra in Calendario Inſcriptos, ſeruant cum tribus lectionibus Antoniū, Timotheum, † Chryſogonum, Blaſium, Vitum & Modeſtum, Paulinum Nolanum, Pantaleonem cum aliis, Germanum, octauam Laurentii, Bernardum, Ægidium, Lambertum, Remigium. Et cum nouem Lectionibus Mauritium cum ſociis, Coſmam & Damianum, & ſub memoria in officio feriali, Maurum, Emerentianam, Polycarpum, Vedaſtum, & Amandum, Scholaſticam, Albinum, Perpetuam & Felicitatem, Potentianam & Petronillam, Nicomedem, Medardum, Quiricum & Iulitam, Chriſtinam, Donatum, Romanum, Euſebium, Rufum, Euphemiam, Leodegarium, Fidem, Martham, Criſpinum B & Criſpinianum, Narciſſum, Quintinum, Leonardum, Martinum, Papam. Bricтium, Agricolam & Vitalem, Saturninum Epiſcopum, Eligium, Barbaram, Sabam, octauam Andreæ, Damaſum, Lazarum, De Epiſcopis verò Hieroſolymitanis, quia eorum titulus eſt. Hoſpitales beatæ Mariæ Hieroſolymitani, ſub tribus lectionibus ſeruant dies Simeonis & Alexandri, & ſub memoria, dies Matthiæ, Zachariæ & Marci Epiſcoporum. Collige ergo cauſas venerationis Sanctorum. Nam ſub nouem lectionibus, Sancti venerantur, vel quia à Clero & Populo celebrantur, vel quia habent duplicia feſta, vel ex ſtatuto epiſcopali, vel æquipollenti. Et ſub tribus lectionibus fiunt, vel quia in officio Romano habent proprium officium Miſſæ, vel quia ad hunc honorem in illo vſu ſunt aſſumpti, & ſub memoria tranſeunt. C Vel ſola cum maiori concurrunt feſtiuitate, vel occurrunt infra octauas maiores. Et hi duo modi ſunt generales, vel propter eorum humilitatem, quorundam vſu. Et hunc modum ſeruant plures, vt Leodienſes tempore Paſchali de ſanctis illis, qui propriam non habent Miſſam. Conſiderate Domini & Fratres mei, quàm rationabiliter, & quomodo quaſi pariliter Fratres Carthuſienſes ad eremum poſiti, & Domini Teutonici ad pugnam ordinati, in eorum Religionibus obſequium faciunt ſalutare, de Sanctis videlicet propter officium temporale Dei ſummi, paucos eorum ſub feſtiuitate & tribus lectionibus obſeruātes: quamuis in omnibus tribus lectionibus vtrique eorum Nocturnum ſeruent iuxta decimam Propoſitionem. Saeculares quoque Eccleſiæ communiter diebus quotidianis, D Sancto occurrente, Officium repudiant temporale. In contrarium autem ſeruant Ciſtercienſes, qui ſimiliter aliis vſibus raras habent duodecim lectionum feſtiuitates. Alios verò Sanctos quoſlibet ſeruant ſub ſola memoria. Et in hoc præcedunt Carthuſienſes.

† Chryſoſtomum.

PROPOSITIO XVIII.

Dies ſanctorum nouem lectionum, in morem Dominicalem: trium verò lectionum, more feriali ſunt inofficiandi.

NOn eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, neque ſeruus ſuper dominum ſuum. Sufficit enim diſcipulo, vt ſit ſicut magiſter eius, & ſeruo, ſicut dominus eius. Matt.10.cap. Seruus gaudeat ſe eſſe in domini familia, nec illum decet vt vltra dominum decoretur. Sanctis E ergo Dei, qui ſunt ſerui Domini, iucundum eſſe debet, ſi dies eorum officientur proportionabiliter officio, quod de Chriſto eorum Domino obſeruatur. Vnde dies Sanctorum nouem lectionum, qui feſtiuitates appellantur, ſicut Dominicæ de Veſpera in Veſperam officiari debent. Et hoc ponit beatus Benedictus capitulo triceſimotertio, ſic dicens: In Sanctorum verò feſtiuitatibus, vel omnibus ſolennitatibus, ſicut diximus Dominico die agēdum, ita agatur: Excepto, quòd Pſalmi, vel Antiphonæ, vel Lectiones ad ipſum diem pertinentes, dicantur. Modus autem ſupra dictus teneatur. Hæc ibi. Similiter obſeruationes Sanctorum trium lectionum ſequi debent modum priuatum officij ferialis, vt infrà declarabitur. Et iſte eſt decor diuini officij in vtriſque, vt Dominicalia in feſtiuitatibus, & ferialia ſeu priuata in diebus ſanctorum trium lectionum, ſeruentur. Etſi prærogatiuæ Dominicales & priuilegia nouem lectionum ad dies priuatos applicarentur, ex hoc officium deturpabitur, & deordinabitur ipſe ordo. Sancti enim Patres valdè ſtuduerunt: vt in obſeruationibus Eccleſiaſticis concordia ſeruaretur, & omnia diſſonantia vitaretur. Feſtiuitates igitur aguntur Dominicali more cum vtriſque Veſperis: in quibus & ad Laudes quandoque Antiphonæ ſuper Pſalmos ſunt cantandæ ſemper & vbique, vbi haberi poſſint, vt ſuprà Propoſitione decima. Ad priores Veſperas, Pſalmi feriales cum Antiphonis ferialibus, niſi propriæ habeantur. In Reſponſorio Veſpertino vſus multorum exiſtit, vt in officio duplici, Reſpōſoriorum ad Veſperas vtraſque cantetur. Et ſi feſtiuitas à populo celebretur, ad Veſperam primam ſeruetur. Suffragia, vt in Dominica dicantur, & in ſolennitatibus abbreuientur. Inuitatorium autem ſit ſolenne, & Hymnus vtrique ad nocturnos cantetur: in quibus ſuper nouem Pſalmos, nouem antiphonæ omitti non debent. Lectiones & Reſponſoria ſint authenticæ: Reſponſoria nouem cantentur. *Te Deum, Gloria in excelſis, & Ite Miſſa eſt* dicētur, quādo in Dominica dici poſſint. Sin autem, ſeruus ſuper Dominō non exiſtat, niſi ex diſpenſatione Domini ſpeciali. Miſſa communiter de ipſa feſtiuitate celebrari conſueuit. Ad ſecundas Veſperas, omnes Antiphonæ de Laudibus ſuper Pſalmos feriales repetuntur: niſi feſtiuitates habeat ſpeciales, ſicuti de Apoſtolis, & ſecundùm multorum vſum de aliquibus aliis quidam ſeruant. Quòd ſi duæ feſtiuitates nouem Lectionum ſeu feſtiuitas cum Dominica aut vna ipſarū cum die trium lectionum, in vnum diem concurrant, quarum vtraque plenum per ſe exigit officium, celebrior ex integro obſeruetur, & alterius memoria tantùm agatur. Si autem vtraque planè obſeruanda videtur, altera differatur in diem ſequentem: ſicut ſanctus Gregorius Papa feſtum ſancti Pauli, poſt feſtum ſancti Petri voluit obſeruari. Nam illam vſurpationem, quæ ex duobus officiis in vno die obſeruandis vnum incompoſitè compingit, videlicet vt vnum Nocturnum de vno feſto, & reliquos de alio obſeruemus: Sanctorum Patrum auctoritas non admittit, quæ ſemper in officiis concordiam cuſtodiri præmonuit, vt ſupra: Quia ſi vtrique eodem die ſatisfacere niteremus, debita officiorum reuerentia neutrum celebraſſe conuinceremus. Sic itaque feſtiuitates conuenientes inofficiamus, ſi proportionaliter quātum officium permittit, Dominicis adæquentur. In duabus verò feſtiuitatibus continuè occurrentibus, communis Veſpera officiari non debet ex integro, vt abuſiuè quotidiè faciunt Minores. Sed obſeruandum eſt, quod dicit Micrologus capitulo triceſimoquinto in hæc verba: Omnes authentici Antiphonarij, ſecundam veſperam ſancto Stephano concedunt ex integro: vnde & reliquis feſtiuitatibus per annum, hoc exemplo ſecundam veſperam ex toto cōcedimus, etiamſi maior feſtiuitas ſubſequatur. Non enim congruum eſt, vt Pſalmos veſpertinales tantummodo præcedenti feſto, reliqua verò ſubſequenti tribuamus. Nā ſancti Patres nullum nobis inde exemplum reliquerunt, qui potiſſimum nos concordiam officiorum ſingulari diligentia ſeruare docuerunt. Summa tamen feſtiuitas ſi quando minorem ſubſequitur, ſecundam Veſperam prioris feſti, ſibi ex toto non incongrue vendicabit, vt Octaua Domini, ſecundam Veſperam ſancti Silueſtri. Veſperam quidem de quolibet feſto vniformiter perficimus: deinde alterius feſti, ſi neceſſe fuerit, poſt *Benedicamus Domino*, memoriam facimus, vt de ſāncto Stephano, & de ſancto Ioanne obſeruamus. Parilis conſideratio omnino ſuo modo habenda eſt in diebus trium lectionum. Nā ſicut nouem Lectiones ad formā Dominicarū obſeruantur, ita tres lectiones obſeruen-

tur ad modum feriatum. Et hoc benè cuſtodiunt monachi Carthuſienſes, & Domini Teutonici ſupradicti. In Officio igitur Sanctorum trium Lectionum in omnibus punctis fiunt proſtrationes, prout eodem tempore in officio fierent feriali. Ad primam Veſperam, quando locum habet, Antiphonæ & Pſalmi feriales dicuntur: Capitulum, Hymnus, Verſus, Antiphonæ ad *Magnificat* cum Collecta de ipſo Sancto, Suffragia vt in feriali Officio Completorium & Prima, per totam, & cum Pſalmo *Miſerere*, ſicut in Officio feriali. Inuitatorium autem canitur in tono feriali. Et cantato hymno de Sãcto, pſallitur Nocturnus ferialis, vt probatur propoſitione decima. Lectiones de ſacra ſcriptura legãtur ſecundum omnes doctores, Reſponſoria, Verſiculi, & Verſus Antiphonæ ad Laudes & cætera ſeruentur de ipſo ſancto. Vigiliæ & Veſperæ mortuorum, Pſalmi Graduales & Pœnitentiales cum eorum ſequelis, ſicut in feriali officio obſeruentur. *Te Deum* & *Gloria in excelſis*, nuſquàm dicantur prout nec fit in officio feriali, & ita ſcriptum eſt, vt ſupra probatum fuit Propoſitione decimatertia. Ergo tenendum & cantandum. Ad Tertiam, Sextam, & Nonam, multorum vſu Antiphonæ dicantur de ſancta Trinitate. Miſſa verò ſeruatur de ipſo Sancto, ſi propriam habet, ſine *Gloria in excelſis*, & cum *Benedicamus Domino*. Et ſicut in diebus ſanctorum triũ lectionum ad preces Completorij & Primæ addimus *Miſerere mei Deus*: ita Carthuſienſes ad Horas ſingulas quia in illis preces habent, in eiſdem diebus ſimilem addunt Pſalmum. Et in ea parte eiſdem diebus, dicti monachi diſcrepant ab vſu noſtro. Volẽti igitur reſpicere ad Officium feriale, facilè erit obſeruare dies ſanctorum trium lectionũ. Sed verum eſt quòd tam Monachorum, quàm noſtro vſu in eiſdẽ diebus, tam tempore Paſchali, quàm octauis maioribus occurrentibus omittuntur preces non ſolitæ, & cætera prout in Paſchali tempore hæc ſolent omitti. Officium verò Sanctorum trium lectionum, in ipſa Miſſa terminandum eſt, Nam vt dicit Micrologus capitulo quadrageſimoquarto, iuxta Romanam conſuetudinem, nullius Sancti trium Reſponſoriorum mentionem facimus poſt Miſſam, ſiue illa cantatur ad Tertiam, ſiue ad Sextam. Immò cum ipſa Miſſa mentionem Sancti finimus, & reliqua de ferialibus dicimus. In feſto autem nouem Lectionum, omnia vſque ad ſecundam Veſperam de feſto agimus. Hæc ibi. Et hunc terminum ſeruant Carthuſienſes. Hæc igitur eſt ſimplex obſeruantia in tribus lectionibus, vt totum fiat proportionaliter modo feriali ſecundùm ſupra dicta. Sed eam multi multipliciter alterant & corrumpunt. Aliqui enim dies ſanctorum trium lectionum diſtinguunt intitulando per Titulum trium Reſponſoriorũ & aliundè. Alii verò per Titulum, Si feria incluſa Dominicæ, vel excepta. Alij per Collectã, & ſine Collecta & per Miſſam, & per tres lectiones, cum *Te Deum*, & ſi Dominica, nouem. Alii cũ *Te Deum*, & ſine illo, & diuerſis aliis modis. In quibus aliquorum abuſus ab omnibus priuatis & particularibus officiis dies Sanctorum trium lectionum abſoluit in certis diebus, ſicuti in nouem lectionibus obſeruatur. Sed omnium vſibus reiectis, pia & religioſior obſeruantia eſſe videtur, ſequendo modum ſimplicem ſupradictum: quem Fratres Carthuſienſes, Domini Teutonici, & ſolenniores Religioſi approbant & ſequuntur. Et credendum eſt, quod ſanctus Pater Benedictus, qui omnium Sanctorum ſpiritu plenus erat, ob officio Romano noluit omnimodè diſcrepare, ſed cum eodem (ſaluis paucis) ſe concordare, vnum ad aliud adæquanti, modica diſtantia apparebit.

Cameracem.
Traiectẽ
Leodiẽ.

In Viridi valle.

PROPOSITIO XIX.

Solemnitates maiores aliquando officio Vigiliæ præueniũtur, aliquando per octauas extenduntur.

Lect. 13.

VT dicit Alexander Papa tertius, qui cœpit anno Domini 1159. Extra de feriis, capitulo ſecundo, Licet ſcriptum ſit, de Veſpera ad Veſperam celebrabitis Sabbata veſtra: Feſtorum tamen principium & finis, iuxta eorum qualitatem, & diuerſarũ regionũ conſuetudinem debet attendi. Et ſicut magnitudo diei exigit prius incipere, & tardius terminare: Regulares termini feſtiuitatum, auctoritate ſanctæ ſcripturæ ponuntur de Veſpera in Veſperam. Sed ex earum magnitudine in officio Vigiliæ præueniuntur citius, & in officio Octauarum latius extenduntur. Ideò de iſtis duobus conſequenter videamus. Officium Vigiliæ obtinẽt Feſta Domini, duo Feſta ſuæ Matris, ſcilicet Aſſumptionis, & ex Conſtitutione Gregorij XI. quãdo Romam venit, Natiuitatis Mariæ, & dies Ioannis Baptiſtæ, Laurentij. Et vt dicit Innocentius iij. de obſeruatione ieiunii, cap. 2. Omnium Apoſtolorum Vigiliæ ſunt in obſeruatione ieiunii celebrandæ: præter Vigilias Apoſtolorum Philippi & Iacobi, & Ioannis Euangeliſtæ. Quoniam eorũ feſtiuitates infra ſolennitatem Paſchalem, iſtius autem intra Natalem Domini celebratur. Vt dicit Alexander tertius de Verborum ſignificatione, capitulo, *Quaſiuit*. In vigilia beati Mathiæ, niſi in Dominica euenerit, ieiunium celebratur. Hæ autẽ Vigiliæ, quæ ieiunium habent, conſequenter obtinent & Miſſam. In Antiphonario verò, quẽ de Roma detuli, in Aſſumptione Mariæ à Matutinis incipit officium Vigiliæ, ſicut in Natiuitate Domini videmus. Officium quoque Ambroſianum de maioribus ſolennitatibus loci, vt Geruaſij & Protaſij, Nazarii & Celſi, Naboris & Felicis, Simpliciani & Dionyſii, & cæterorum localium, etiam in Vigiliis ſeruat proprium Miſſæ Officium. Quod etiam aliæ Nationes de eorum Patronis, & ſimilibus præcipuis ſeruare conſueuerunt, vt Leodienſes de ſancto Lamberto, Traiectenſes de ſancto Martino. Pia autem & religioſa conſuetudo ſolennium Eccleſiarum exiſtit, vt ſicut ieiunium ſeruatur in Vigilia, ita & ſeruitium ſeruetur in Horis temporale, cum memoria ſanctorum, ſi qui tunc occurrant, prout tempore ieiunii facimus in Aduentu & in Quadrageſima. Et hoc idem in aliis ſanctorum Vigiliis, pro quibus Miſſa dicitur piè dicunt obſeruandũ: quamuis non habeant ieiuniũ ſub præcepto. Miſſa de Vigilia ſeruanda eſt propter ieiuniũ modo feriali. Et vt dicitur in Micrologo, capitulo quinquageſimoquinto: Hoc quoq; in omnibus Vigiliis congruè obſeruatur, vt Nona de futuro feſto peragatur, ſi tamẽ poſt Miſſam differtur, videlicet, vt poſtquàm de feſto per Miſſam incipimus, nullam deinceps cum Nona diſſonantiam Officiorum faciamus, quam maximè ſancti Patres in diſpoſitione eorundem deuitare ſtuduerunt. Quod ſi Vigilia in Dominica cadat, Officium Dominicale, quod eſt maius, propter eam non immutatur. Et Miſſa de Vigilia, vel de Dominica, de manè, vel Sabbato vel aliàs loco congruo imponatur. Dicto de Vigiliis, quibus feſtiuitates priùs incipiuntur, dicendum eſt de Octauis, quibus tardius terminantur. Et primò notandum, quod ſecundùm vſus approbatiores, vt Carthuſienſium & cæterorum, & prout in pluribus Rationalibus legitur, huiuſmodi octauæ ſunt duplices, ſcilicet, maiores & minores. In Maioribus Octauis, prima & octaua dies & Dominica infra, nouem habẽt lectiones: cæteri autem dies habent tres. Prima autẽ & octaua dies ſimili officio celebrantur, vt in feſtiuitatibus. Dominica autem infra, Officio ab ipſo die principali mutuato, ſeruatur Dominicaliter: quia ad vtraſque Veſperas dicuntur Pſalmi de die, & ad Vigilias noctis Inuitatoriũ, Hymnus, nouem Reſponſoria, † Laudes, & cætera de ipſo die. Et ad tres nocturnos dicuntur Pſalmi Dominicales ſub tribus vel nouẽ antiphonis, prout in feſtiuitate recipi poſſunt. Lectiones autem ſex de hiſtoria, quæ tunc legitur cum homilia Dominicali, & *Te Deum*. Ad vtraſq; Veſperas & Matutinas, memoria de Dominica. Ad Primam Pſalmi, *Deus in nomine*, *Confitemini*, & cæteri. Miſſa de Dominica cũ memoria feſtiuitatis celebretur. Priuatis autẽ diebus, Inuitatorium erit paruũ, & ſub Tono feriali. Hymnus autẽ de feſto. No-

Romã Antiphonariũ attuli.

† fortè.

ćturnus verò ferialis ſub vna Antiphona de Nocturnis feſti, quæ magis congruit recitanda. Lectiones de hiſtoria currenti, Reſpóſoria ſecundùm ordinem de ipſo die: Pſimo, ſecundùm vſum Romanum omiſſo. Et ipſis cap'etis, iterùm à ſecũdo incipiatur. Nec *Te Deum*, nec *Gloria in excelſis* dici debent, vt probatum eſt propoſitione decimatertia. Quinque Antiphonæ ad Laudes ſuper Pſalmos communes teneantur. Ad veſperas ſuper Pſalmos feriales, Antiphonæ quinque de Laudibus, ſi non dicantur feriales. Cætera efficientur de ipſo die. in octauis autem minoribus, diebus ſingulis intra octauas nulla ſacienda eſt mentio de ipſa ſolennitate: ſed ipſa octaua dies tenenda eſt ſub tribus lectionibus, prout tenetur vnum aliquod ſimplex feſtum trium lectionum. Vnde ſcribitur in Micrologo, capitulo quadrageſimoquarto, Iuxta Romanam auctoritatem, nullorũ ſanctorum Octauas obſeruare debemus: niſi vndè aliquam certam Traditionem à ſanctis Patribus habemus. Eorũ quoq; quorũ Octauas celebramus, nullam quotidianá mentionem per interiacentes dies agimus: quia nullam auctoritatem inde habemus, exceptis de ſancta Maria & de ſancto Petro, quorum memoriam & alio tempore non ceſſamus frequentare. Et idem ſcribitur in Rationali, quod dicitur Gemma Eccleſiæ. Feſtiuitates autem ſanctorum nouem lectionum, infra Octauas maiores ſeruandæ ſunt cum memoria octauarum. De cæteris autem Sanctis fiat tantùm memoria: ſi tamen propriam Miſſam habeant, illa cum *Ite Miſſa eſt* cantetur. Huiuſmodi autem Octauas maiores habent, Natiuitas Domini, Epiphania, Aſcenſio, Trinitas, & Sacramentũ, Aſſumptio & Natiuitas Mariæ, Petrus & Paulus, Minores verò habent Andreas, Laurentius & Martinus, & ſecundùm Carthuſien. Ioannes Baptiſta. Et addendum eſt, quod dies priuati infra Octauas maiores reputantur, quaſi forent temporis Paſchalis. Vnde in eis non ſeruantur proſtrationes, preces cum *Miſerere*, & cætera huiuſmodi, quæ Paſchali tempore omittuntur, vt etiam faciunt Carthuſienſes. Qua conſideratione plures Alemanni eiſdem diebus ad Vigilias noctis ſeruant tantùm tres Pſalmos cum tribus Antiphonis, vt tempore Paſchali facere conſueuerunt. Sed hoc reprobatum eſt ſupra Propoſitione decima.

PROPOSITIO XX.

Officia mortuorum & Virginis glorioſæ, obligatória ſunt, & ab omni[illegible] *obſeruanda.*

SAncta ergo & ſalubris eſt cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis ſoluantur, ſecundo Machabæorum, duodecimo capitulo in fine. Et nulli dubium, quin totum ad laudem Dei pertineat, quicquid ſuæ Genitrici dignè fuerit impenſum, vt dicit beatus Hieronymus in verſ. *cogitetis*. Inde eſt, quòd ne dum Apoſtolicis conſtitutionibus, ſed generali omnium nationum conſuetudine, officia de vtriſque ſecundum temporum congruentiam perſolui debent. De officio autem mortuorum præcipitur ext. de celeb. Miſſ. c. Cum cantatur. De officio verò B. Virginis legitur in Chronicis, quod Vrbanus II. qui nouem præfationibus prioribus decimam de B. Maria virgine addidit, vt infra dicetur, in Gallias veniens, concilium apud Claremontem vrbem celebrauit, anno Domini M X C V I. de menſe Nouembri. In quo ſtatutum eſt, quod horæ B. Mariæ virginis quotidiè dicantur, officiumque eius diebus ſabbatorum ſolenniter fiat. Ideò prima aliqua de officio mortuorum differantur: de quo aduertendum, quod idem officium omnium more habet veſperas & Vigilias atque Laudes abſque cæteris horis, necnon officium Miſſæ. In Veſperis vero, tam in antiphonis quàm in Pſalmis, vbique eſt concordantia. Et in antiphonis ad *Magnificat* ſeruatur vſus. In Vigiliis ſunt nouẽ antiphonæ, nouem Pſalmi, & nouem Lectiones. In Pſalmis tertij nocturni, aliqualis vſuum eſt diſcre-

A pantia. In lectionibus Romani, Ambroſiani, Benedictini, & quaſi omnes vſus concordant, ſalua variatione sx. lectionis: In reſponſoriis ſimiliter vſus aliqualiter diſcrepant. Ideo quilibet teneat ſuum vſum. In Laudibus modica differentia exiſtit. Generalis pluſium vſus eſt, vt Veſperæ & Vigiliæ dicantur die præcedenti, & Laudes die ſequenti poſt matutinas. Et quodlibet dictatum trium horarum cum ſuis precibus, Pſalmis & Orationibus terminatur: Aliqui tamen Veſperas & Vigilias ſimul iunctas, vno fine concludunt. Et in dictis tribus officiis ſeruantur proſtrationes, quando illæ fiunt in officio principali. Singulares autem eſſe videntur quidam Alemanni, qui lectionibus generalibus cum ſuis Reſponſoriis non contenti alias etiam lectiones cum Reſponſoriis confictis nituntur obſeruare.

B Nec tales ſingulares nouitates Religioſi ſequi debent quos communia & facilia decet obſeruare. Et ſicut dictæ tres horæ ſuis diebus ſeruari debent, ita etiam eiuſdem officii Miſſã eiſdem diebus debet conuentualiter celebrari. Hoc autem officium intermittitur aliquando propter dierum incongruentiam, vt in hebdomada Paſchali, & triduo præcedenti: aliquãdo propter ipſius diei feſtiuitatem: vt in omnibus nouem lectionibus & maioribus † & aliquorum vſu tempore Paſchali, & per octauas maiores. Sed in hoc conueniens diſcretio habeatur. Et vt facilius obſeruetur, aliquorum vſus habet, vt pſalmodia cum antiphonis, minoribus diebus planè dicantur, lectiones autem & reſponſoria decantentur. In Quadrageſima verò & Aduentu ſeruantur nouem lectiones cum reſponſoriis. Cæteris tempori- for † feſtiuitatibus

C bus ſecundum ferias tres lectionẽs cum ſuis nocturnis dicantur. In diebus depoſitionum & anniuerſariis defunctorum, nouem lectiones ſunt ſeruandæ. Qui præmiſſis ſubtrahere volt, hoc faciat ſuo iure.

Officium autem Virginis glorioſæ, omnium more habet ſeptem horas ſicut principale. Et conuenienter poteſt ſic ſeruari, Vt ad vigilias noctis illud dulce dicatur Inuitatoriũ, *Aue Maria gratia plena, Dominus tecũ.* Hymnus, *Quem terra.* Romano vſu tres nocturni cum nouem ſuis antiphonis dicuntur ſecundum ferias: vtputè Domini, feria ſecunda, & quinta de primo nocturno, feria tertia & ſexta, de ſecundo; feria quarta & ſabbato, de tertio. Et hoc vtique congruit, vt ſufficienter iterati, nocturnum non impediant ſabbatinum. In lectionibus tribus matutinalibus ſunt mul- De officio Virginis glorioſæ

D tæ diuerſitates. Aliqui dicunt de eccleſiaſtico, *In omnibus requiem, &c.* Aliqui tres paruulas, de ſermonibus Auguſtini. Aliqui tres paruulas ſine auctore, quarum initium eſt, *Sancta Maria piarum pyſſima.* Omnibus reiectis, religioſum videtur, in hac parte ſequi Carthuſienſes, vt de Euangelio Luc. I. c. tres legantur lectiones. Prima, *In menſe autẽ ſexto miſſus eſt Angelus Gabriel.* vſq; ibi, *dixit autẽ.* Secũda, ab indè vſq; *Exurgens autem Maria.* Tertia abindè finiatur, *Et exultauit ſpirit' meus in Deo ſalutari meo.* Et addatur, *Mãſit autem Maria cũ illa quaſi menſibus tribus, & reuerſa eſt in domum ſuam.* Reſponſoria tria ſatis ſunt cõſueta. *Te Deũ* dici non debet, vt probatum fuit propoſitione 13. Ad Laudes Romano more quinq; antiphonæ, *Aſſumpta eſt Maria* cũ a-

E liis In capitulis, orationibus & hymnis ſeruetur vſus. Laudabili more in hoc officio fiũt quædã ſuppletiones, vt quia in Ambroſiano & Benedictino ad Horas dicitur Litania, Kyrie eleiſon, quam quotidiè tantùm in completorio & prima dicimus: Ideò in hoc officio ſuppleatur, Vt ad paruas horas more Benedictino poſt capitulum abſque reſponſoriolo dicatur verſiculus, Et ad ſingulas horas ante orationem dicatur Romano more *kyrie eleiſon Chriſte eleiſon, kyrie eleiſon. Dominus vobiſcu*, vel, *Domine exaudi. Oremus.* Suffragia verò ad Laudes & Veſperas fiunt ſecundùm deuotionem. Romani dicunt de eorum patronis Petro & Paolo, & de omnibus ſanctis. Aliorum deuotio ad paruas horas iungit tres orationes de beata Virgine, de Spiritu ſancto, &

de omnibus ſanctis. Vndè ad primam, tertiam, ſextam, & nonam, in Hymno conuenienter præmittitur verſus, *Veni creator*. Ad quinque autem paruas horas congruè diſtribuuntur quindecim Pſalmi Graduales, maximè eorum vſu, qui illos non dicunt ante vigilias noctis. Et Benedictini, qui eoſdem Pſalmos ad principales certis diebus ſeruant horas, ordine tranſmutato in officio beatæ Virginis ad primam, tertiam, ſextam & nonam dicunt illos Pſalmos, quos in eiſdem horis in eodem officio dicimus principali. Ad Veſperas ſuper Pſalmos notos dicentur quinque antiphonæ, *Dũ eſſet rex*, cum aliis, vt dictum fuit propoſitione 10. & ſeruant Romani. Et ſi aliquæ memoriæ in officio principali, ex cauſa omiſſæ ſunt, & illæ in hoc officio ſuppleri poſſunt. Præterea hoc officium in vſu Romano ad Laudes, Veſperas & paruas horas in Aduentu & poſt Natiuitatem Domini, habet Antiphonas ſingulares & alias proprietates, quæ ex vſu Fratrum Minorum ſciri poſſunt. Et tempore Paſchali in tribus Euangelijs Antiph. *Regina cæli*. Hoc officium intermittitur aliquando propter temporis incongruentiam, vt in hebdomada Paſchali, & triduo præcedenti: aliquando ne bis dici videatur, vt quando ſeruitium principale fit de Virgine glorioſa: & aliquando in paucis ſolennitatibus maioribus: ſuper quo recurrendum eſt ad vſum Carthuſienſium & ſimilium religionum, & non ad notas Fratrum Minorum, quæ contra quæ Romæ vidi ſcripta, in hac parte nimis ſe laxant. Item ſecundum vſum plurium, ſingulæ horæ huius officij ſiue in choro, ſiue extra priuatim dicantur, ante horam principalem dicuntur, excepto Completorio, quod dicitur poſt horam principalem. Sed ſecundum vſum Fratrum Minorum, qui Romanus dicitur, Matutinum & Veſpera dicuntur antè, & paruæ Horæ dicũtur poſt horas principales. Omnium vſu generali diebus ſabbatinis, quando propria Miſſa non occurrit, cantatur Miſſa de Virgina glorioſa, cuius officium in omnium Miſſalibus ſecundùm tempus anni continetur, de qua ſcriptum eſt, quod in illa nec *Gloria in excelſis*, nec *Credo* dici debeat, vt allegatum fuit ſuprà propoſitione 13. Vt autem diebus ſabbatinis ſeruitium principale fiat de beata Virgine, feſto maiore non occurrente, ſunt diuerſitates. Nam ſolenniores Eccleſiæ & religioſi illud non ſeruant, ne nocturnus ſabbatinis continuè omittatur: Innitentes rationi Alexandri Papæ tertij, ext. de ſer. c. 2. in fin. Cùm ſingulis diebus in officio priuato laus perſoluitur Virginis glorioſæ: Et iſti in eodem priuato officio ſecundum ferias dicunt pſalmum & antiphonam trium nocturnorum, vt ſuprà præmiſi. Alij verò ſunt qui omiſſionem dicti nocturni non ponderantes, dictis diebus faciunt ſeruitium principale de eadem cum nouem antiphonis atque pſalmis: & iſti vniformiter dicunt per totum annum, officium priuatum. Quanquam ſit etiam, ſi ex deuotione ſic fieri conueniat, ſeruitium principale, tamen in illo dictus nocturnus non videtur omittendus, iuxta ea quæ dicta ſunt ſupra propoſitione 10. Et tunc huiuſmodi ſeruitium fieri poſſit ſine proſtrationibus, ſeptem pſalmis, & cæteris, ſicut fit tempore Paſchali, & infra octauas maiores. Quamuis autem in ſeptimanis vacantibus ſeruari poſſit Miſſa de patrono, tamen huiuſmodi laudatio extendi non debet ad horas principales, ne officio feriali præiudicium nimium generetur: nec ſcripturam, nec exemplum habemus, hoc licitè fieri poſſe.

PROPOSITIO XXI.

Laudabili multorum vſu ſeruantur etiam certis temporibus alia particularia officia, vt pſalmorum pœnitentialium, & gradualium, & in Quadrageſima totius pſalterij, & ſi qua ſunt plura.

DE laude ſeptem pœnitentialium pſalmorum dictum eſt ſupra propoſitione nona, officium autem eorum congruenter fit hoc modo. Iidem Pſalmi A abſolutè incipiuntur, & ſingulatim cum *Gloria Patri* dicuntur. In fine vltimi *Alleluia*, vel *Laus tibi*, verſus, *Intret oratio*. Deindè proſtrando *kyrie eleiſon*, preces maiores, cum Pſalmo *Inclina*, & prælibatis orationibus ad hoc recollectis, de omnibus ſanctis, pro Papa, pro Pace, pro Epiſcopo, pro Imperatore, contra hæreſes, pro familiaribus, pro iter agentibus, pro populo, pro peccatis, pro ſerenitate, pro viuis & defunctis, & huiuſmodi neceſſitatibus. In vſu Leodieo. ſunt 13. hoc autem officiũ dici debet poſt primam in diebus trium lectionum extra tempus Paſchale, & octauas maiores. Et ita communiter ſeruatur, vt vidi notatum in quodam ordinario Romano. Sed Innocentius III. mandauit ſuis capellaribus, vt ſolùm in Quadrageſima diceretur, & hoc ſequuntur Fratres Minores.

B Quindecim autem Pſalmi Graduales, tripartitè dicuntur: primi quinq; pro defunctis, ſub vno *Requiem æternam*, cum, *Pater noſter*, verſiculo & collecta. Alii quinque pro nobiſmetipſis & amicis noſtris ſub vno *Gloria*, cum *kyrie eleiſon*, verſiculo, & collecta. Reliqui quinq; pro omnibus fidelibus ſimiliter dicuntur ſicut medij, & hoc officium ſeruatur à prælibatis religioſis, in tribus lectionibus ante matutinas. Pauci tamen illud ſeruantes, curant etiam ſeruare dictos ſeptem Pſalmos. Sed alij religioſi & ſeculares, meliori ratione mouentur, qui vtrique officio in hoc ſatisfaciunt, quia quindecim Pſalmos Graduales ad quinque paruas horas in quotidiano officio ſanctæ Virginis continuant, & ſeptem Pſalmos Pœnitentiales ſuis diebus ſeruant, & in C hoc ſeruitium diei alleuiatur, & ſeptem Pſalmi non omittuntur. Orationes autem, quas ad quindecim Graduales adiungunt in prima & poſt ſeptem Pſalmos, ſatis ſunt ſuppletæ. Diebus tamen quibus de beata Virgine fit ſeruitium, principale officiũ huiuſmodi quindecim graduum, congruè locum habet. Et quia in ſancta Quadrageſima ſancti Patres voluerũt officium Eccleſiæ cum aliis bonis operibus omnimodè augmentari, vt ſupra propoſitione 16. ideò in augmentum diuini cultus eiuſdem temporis, diebus ferialibus Quadrageſimæ, & nouem lectionibus vacantibus, dicta primæ legitur Pſalterium hoc modo, recepta cum proſtratione venia, incipit ſacerdos: *Deus in adiutoriũ. Gloria, Laus tibi*. Deinde quotidiè leguntur decem Pſalmi de Pſalterio, bini & bini ſub vno *Gloria*. poſt vltimum *Laus tibi*. D Verſ. *Intret*. Deinde litania tota: qua dicta, omnibus proſtratis, dicuntur preces maiores, cũ ſeptẽ Pſalmis & Orationibus ſupradictis. Et ad *Per Dominum*, ſurgant omnes. Alij autem ſeruant alia officia particularia, tam in Quadrageſima, quàm in diebus priuatis. Sed officia iam prædicta, iugiter congrua videntur, & deuota.

Præterea Romani in feſtiuitatibus in quibus volunt ſolennizare in Vigilia, de ſerò faciunt quoddam officium, quod vocant vigiliam, ſub hoc modo: Pulſatis ſignis, abſolutè incipitur antiphona, & dicuntur tres Pſalmi cum tribus antiphonis, & verſibus, *Pater noſter*. cum tribus lectionibus & Reſponſoriis, ſicut fit in vno nocturno matutinali. Et cantato, *Te Deũ*, vel *Te decet*, officium concluditur cum oratione & *Benedicamus Domino*. E In Vigilia ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli, hoc officium fit in ſancto Petro cum nouem Lectionibus & ſuis Reſponſoriis. Et antiqua antiphonaria Romana in dicta Vigilia, & in Vigilia Natiuitatis Domini, continent nouem antiphonas cum ſuis Pſalmis & nouem Reſponſoriis ad hoc officium ordinata. Huiuſmodi autẽ vigiliarũ officiũ eſt benè multiplicatũ in feſtiuitatibus more Ambroſiano, cũ cãtu proceſſionali ad hoc ordinato. Indè eſt quod in multis Eccleſiis collegiatis plebanus in feſtiuitatibus in vigiliis de ſerò cãtãt matutinas. Officia autẽ alia particularia, vt ſunt proceſſiones, tam feſtiuæ, quàm Rogationũ, benedictiones diuerſarum rerum, ad vſum eccleſiaſticũ pertinẽtium, & cætera huiuſmodi, ſunt ſatis communia atque nota.

PROPOSITIO XXII.

Ordo ſancta Romana Eccleſia non ex vſu Fratrum Minorum, ſed ex ſacris Canonibus, ſcripturis autenticis, libris noſtris antiquis, generaliqne & locorum proportionali conſuetudine colligatur. A

CElebris olim & glorioſa erat Romana Eccleſia, vt de ſub eius pede effluerent aquæ viuæ, & velut ea fonre riui tam rernm omnium facendarum, quàm eccleſiaſticæ tegulæ emanarent. Indè eſt quòd omnea ſcripturæ nobis iniungunr, vt illius ſequamur auctoritatem, & ordinem teneamus. Vndè ait beatiſſimus Papa Innocentius Decentio Epiſcopo, & ponitur in epiſtola Magalonenſi ſupra propoſitione ſeptima allegata & vndecima diſtinctione. Quis enim oeſciat, aut non adnetiat id, quud à principe Apoſtolorum Petro Romanæ eccleſiæ traditum eſt, ac ounc vſque cuſto B ditur, ab omnibus debere ſetuari, nec ſupraduci aut introduci aliquid, quod aut auctoritatem non habeat, ant aliundè videatur accipere eaemplum: Præſertim cum ſit manifeſtum, pet omnem Italiam, Gallias, Hiſpanias, Aphticam, atque Siciliam, Inſuláſque interiacentes, nullnm inſtituiſſe Eccleſias, niſi eos quos venerabilis Apoſtolus Petrus, aut eius ſuceeſſores ſacerdotes conſtiruerunt. Legant autem, ſi in his prouincijs alius Apoſtolus inuenitur, aut legitur inſtituiſſe. Quòd ſi non legerunt, quia nuſquam inueniunt, oportet eoa boc ſequi qnod Eccleſia Romana cuſtodit, à qua eos principium accepiſſe non eſt dubium: ne dum peregrinis aſſertionibus ſtudent, capitis inſtructionem videantur omittere. Et adde quæ allegata ſunt ſupra propoſitione tertia. Sed quo ad diuinum officium, hodiè omninm credulitas & opinio diuulgatur, quòd nullæ Eccleſiæ ſeruent in illo ordinem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, niſi Fratres Minores, nec in aliquorum niſi in ipſorum breuiariis & libris contineatur, ex eo quia B. Franciſcus in Regula præcipit, vt clerici faciant diuinum officium ſecundum dictum ordinem, vbi Breuiaria habere poſſunt. Huius autem tei Romæ contrariam didici veritatem. Nam olim quando Romani Pontifices apud Lateranum reſidebant, in eorum capella ſeruabatur Romanum officium, non ita completè ſicut in aliis vrbis Eccleſiis collegiatis. Immò clerici Capellares, ſiue de mandato Papæ, ſiue ea ſe, officinm Romanum ſemper breuiabant, & ſæpè alterabant, prout Domino Papæ & Cardinalibus congruebat obſeruandum. Et huius officij ordinarium vidi Romæ à tempore Innocentii III. recollectum. Et iſtud officium breuiatum ſecuti ſunt Fratres Minores. Indè eſt, quod breuiaria eorum & libros officij intitulant, ſecundùm conſuetudinem Romanæ Curiæ, non autem curauerunt mores aliarum Eccleſiarum Vrbis Romæ recipere & obſeruare. Et ſi dictum officium capellare, debet dici O R D O [Ecliptica oratio.] ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ſecerunt quod regula iubet: Sin autem. Aliæ autem nationes orbis Romani libros & officia ſua habent è directo ab ipſis Eccleſiis Romanis, & non à capella Papæ, ſicut ex libris & tractatibus Amalarij, Vualfredi, Micrologi, Gemmæ, & cæterorū de officio Diuino ſcribentium colligitur euidenter. His ergo præmiſſis, videamus an dicti Fratres, qui ſingularem vſum cum regula ſeruant ſingulari. An cæteræ nationes & religioſi magis appropinquent in Diuino officio, ad ordinem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ. Et ſiue in errore, ſiue veritate, dico quod vſus Fratrum Minorum magis diſtat à vero ordine Romano, ſequendo dictum officium capellare, quod ſic deducitur: Secundùm beatum Auguſt. lib. 19. de Ciuit. Dei, cap. 13. Ordo eſt parium diſpariumque rerum cuiq; loco diſtribuens, diſpoſitio. Et lib. 2. de ordine rerum dicit, quod ordo eſt per quem aguntur omnia, quæ Deus conſtituit. Et lib. eiuſdem ſecundo, Ordo eſt quo Deus agit omnia quæ ſunt. Et ſuper epiſtolam ad Galatas. Conturbatio eſt ordini contraria. Quando igitur in diuino officio omnia aguntur ſecundum quod conſtituta ſunt à Romana Eccleſia, & ſecundùm rectam diſcretionem quodlibet in ſuo loco diſtribuitur, tunc eſt ordo quem A præcipit Romana Eccleſia. Et vbi contrariū fit, ibi eſt conturbatio. Sed hæc propinquius fiunt in aliis regionibus & per alias nationes. Igitur &c. Minorem declaro in his, quæ nunc occurrunt, & latiùs Deo dante declarabitur in ſcripturis ex Vrbe venturis. Primò in legendis & cantandis Lateranenſes & aliæ Romanæ Eccleſiæ habent ſermones & homilias integras, paſſionéſque ſanctorum, & huiuſmodi incopioſa multitudine. Item in antiphonariis antiquis Romanis habetur cantus de ſanctis Nicolao, Sebaſtiano, Mauritio. Et reſponſoria magna ad Tertiam, Sextam, & Nonam in Quadrageſima, & Pſalmi Dominicales ad Vigiliam in hebdomada Paſchali diuiſi, & Veſperæ Paſchales per *kyrie eleiſon* B ordinatæ, & Antiphonæ in Dominicis ſuper *Benedicite* multiplicatæ, & in diuerſis aliis locis diuerſę Antiphonæ & Reſponſoria. Item in propriis ſanctorum Miſſis eorum officia in diebus eorum aſcripta habentur, & cætera multa, quæ vbique per orbem ſeruantur & habentur, ſequendo Eccleſias Romanas. Sed Fratres cauſa breuitatis capellam ſequendo, hoc vel omiſerunt, vel alterauerunt. Et eorum modo abbreuiato ſæpius legunt de ſanctis Chronicas Damaſi, vel ea Pontificali. Item ſedes Apoſtolica nobis aſſignat feſta nouem lectionum generalia, & de localibus commiſit diœceſano mutanda, vt ſupra propoſitione decimaſeptima. Vnde apud omnes religiones & nationes vltra nouem lectiones generales paucæ conſtitutæ ſunt locales & multæ trium lectionum. Sed fratres hodiè omnes eo- C rum ſanctos & octauas maiores ſeruantes ſub nouem lectionibus, & nullos ſub tribus. Ex qua obſeruantia euenit in vſu eorum continua perturbatio, & magna confuſio propter tranſpoſitiones, quas iam de Dominicis, quam de octauis faciunt. Nam de ſex locis vel perſonis eorum vſum ſeruantibus, vix duo in eundem ſanctum nouem lectionum eodem die concordabunt. Vnde raro propter hoc nocturnum dicunt. Et ſeptem Pſalmos & cætera ferialia raro ſeruant, & ſacram ſcripturam omnimodè in officio negligunt, & defuncta ſimiliter in officio eorum continuum præiudicium faciunt. Item ſedes Apoſtolica vult hanc proportionem, vt ſicut in vrbe ſeruantur ſancti Romani pontifices, & alij ſancti vrbis locales, ita in aliorum vſu alii ſeruent ſanctos ſuos locales. Et ſicut Romani non tenentur D ad noſtros locales, ita nec nos ad ipſorum locales. Sed fratres contra generalem conſuetudinem huiuſmodi, à dicta ſede tacitè approbatam, in eorum vſu adducunt locales Romanos, vt Higinum, Anicetnm, Soterem, Pium, Cletum, Marcellum, Eleutherium, Ioannem, Felicem, Siluerium, Anacletum, Victorem, Innocentium, Euariſtum, Pontianum, & Melchiadem Romanos pontifices. Et præterea Anaſtaſium martyrem in die Vincentij, cuius monaſterium ſitnatur vltra ſanctum Paulum. Gilibertum confeſſorem de Anglia, & ſanctos quadraginta martyres de Armenia, qui habent Eccleſiam propè Coloſſéum. Apparitionem ſancti Michaelis de Apulia, Eraſmum martyrem de Caieto, Rofinam & Secundam virgines & martyres de Laterano, E Naborem & Felicem de Mediolano, Symphoroſam cum ſeptem filiis, martyres de Tiburto, Paſtorem presbyterum & confeſſorem, qui erat de ſocietate Praxedis & Potentianæ virginum Romanarum. Suſannam virginem & martyrem, quæ habet Eccleſiā propè thermas, duodecim fratres martyres in die Ægidii, vbi Vrbanus IIII mandauit Ægidium teneri ſub IX. lectionibus. Cerbónium epiſcopum de Populonia, Gryphonem & Reſpicium martyres, quorum Eccleſiam habent Auguſtinenſes. Feſtū de Niue. Vtraſq; dedicationes trium maiorū baſilicarū, & Sabam abbatem, cuius abbatia ſtat vltra ſanctum Alexium, & non ſine myſterio de omnibus prædictis localibus Romanorum nihil proprietatis habetur in officio Gregoriano, quaſi gene-

raliter non ſint tenendi. Et præter illos in aliis diuerſis
A eccleſiarum vrbis kalendarijs, vidi a'los Romanos Pō
tifices atque ſanctos quàm plures locales annotatos,
tam ſub nouem, quàm ſub tribus lectionibus, quos fra-
tres omiſerunt. Et quamuis in Kalendariis Vrbis anti-
quis multi locales ſancti ſub nouem lectionibus anno-
tentur, tamen in eiſdem in numero copioſo vidi ſan-
ctos ad tres lectiones annotatos. Et in hoc ab initio de-
fecerunt notæ Fratrum Minorum, quòd non notaue-
runt ſanctos nouem lectionū, vt ſic omnes alios habuiſ-
ſent ſub tribus lectionibus: ſed indiſcretè quædam no-
ta eorum, quā tamen hodiè non ſeruant, duntaxat qua-
tuor vel ſex ſanctos ad tres punit lectiones, quaſi regu-
la eorū exiſtat, vt omnes alij ſub nouem lectionibus re-
ncantur. Et in hac parte contrariātur omnibus alijs re-
ligionibus & nationibus, & contra huiuſmodi confuſio-
B nē ix lectionum ſatis ſcripſi ſupra propoſitione 17. Item
ſedes Apoſtolica præcipit, vt ſuper diebus ſanctorū ſer-
uetur cōſuetudo regionis: ſed Fratres de prælibatis ſan-
ctis ſeruāt contrariū, vt notatum fuit propoſitione 17.
Item ſicut Fratres ſeruāt feſtiuitates ſanctorum ſui or-
dinis, vt Franciſci cum maioribus octauis, Antonij Pa-
duani, & ſanctæ Claræ, qui non ſunt de officio Roma-
no, quare non ſimiliter Romani habent ſanctos ſuos
locales, ad quos Fratres nō tenentur? Item beatus Gre-
gorius in lib. Graduali & Miſſali ſanctis Dei proprias
Miſſas habentibus ſuos cantus & epiſtolas cum Euan-
gelijs in eorum diebus aſcripſit, Remiſſiones faciendo
quando iterato dicerentur, prout communiter habent
libri ſeculares: Sed fratres in eorum libris de toto ſcri-
C pſerunt vnum commune ſanctorum confuſum, aggre-
gādo introitus per ſe, deinde cætera per ſe. Et præterea
omiſerunt epiſtolas & euangelia tēporales & feriales,
quæ in libris Romanis continentur. Item de genufle-
xionibus & cæremonijs antiquis plura ſimiliter omiſe-
runt, fortè quia in capella Papæ non ſeruantur. Scien-
dum tamen quòd Nicolaus Papa III. natione Roma-
nus, de genere Vrſinorum, qui cœpit anno Domini
milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, & pa-
latium apud ſanctum Petrum conſtruxit, fecit in ec-
cleſiis vrbis amoueri Antiphonarios, Gradualia, Miſ-
ſalia, & alios libros officij antiquos quinquaginta, &
mandauit vt de cætero Eccleſiæ vrbis vterentur Libris
& Breuiarijs Fratrum Minorum, quorum regulam etiā
confirmauit, vnde hodie in Roma omnes libri ſunt no-
D ui & Franciſcani. Et forma notularum in cantu anti-
qua, qua tam Ambroſiani, quàm Alemanniæ nationes
vtuntur, cum pluribus aliis obſeruationibus eccleſiaſti-
cis ab vrbe relegata. In officiu ergo diuino ordinem
ſanctæ Romanæ Eccleſiæ obſeruabimus, ſi Fratrum
vſu omiſſo, ſacros canones, ſcripturas authenticas, con-
ſuetudines locorum generales, & in dubiis libris anti-
quiores ſequamur. Et in aliis particularibus dictam ſer-
uemus proportionem, vt de ſanctis localibus ſuperiùs
declaratur.

PROPOSITIO XXIII.

*Sanctarū Miſſarum Officia Romana Eccleſia ſuis Do-
minicis & Sanctorum diebus fideliter obſeruentur, vt in
illis patrum traditiones humiliter cuſtodiantur.*

IEſus Chriſtus primus & ſummus pontifex & ſacerdos
in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, non
quidem Leuiticus, ſed Euangelicus, non veteris, ſed
nouæ legis in nocte cœnæ pridiè quam pateretur in cru-
ce, in memoriā ſuæ mortis inſtituit, & tradidit Apoſto-
lis formā, & verba cōſecrationis ſui corporis & ſangui-
nis in Euchariſtiæ ſacramēto, ſicut ea ſanctis Euangeliis
docetur & colligitur euidenter: Nā quoties hūc panem
mādūcamus, & calicē bibimus, mortē Domini annun-
ciamus, 1. ad Cor. 11. circa finem. Vndè cùm dixit Ieſus,
Hoc facite in meā cūmemorationem, expreſsè inſtituit
hoc ſacramentū, & tacitè deſtituit agni Paſchalis typi-
cū ſacrificiū, vt xit Iſidorus ſuper Math. & ponitur de
conſec. diſt. 2. Accipite. De hoc vide quartū ſententiarū
di. 8. De forma cōſecrationis ſanguinis Chriſti, à ſanctis
A doctoribus verius creditur & tenetur, quod ea ſit for-
ma, quæ in canone habetur, qua ex primitiua traditio-
ne Apoſtolorum & ſanctorum Patrum Eccleſia vtitur
generalis. Sunt enim multa adiecta, quæ nullus Euan-
geliſtarū legitur expreſſiſſe. lege ſuper hoc pulchra di-
cta Innocētij Papæ tertij ext. de celeb. Miſſ. c. cū Marthæ
Apoſtoli enim de forma & materia huius ſacramenti,
ſicut de Domino Ieſu Chriſto acceperunt, ita & ſerua-
uerunt, & ſanctæ Eccleſiæ tradiderunt, quo ad actum
celebrandi. Quo ad modum ſeu ritum, tempus, locum
atque ornatum ſacrarum veſtium & vaſorum, nonnul-
la, prout decuit, ordinarunt. Et eorum exemplo atque
doctrina ſimiliter fecerunt ſucceſſores, vnde in geſtis
ſextæ ſynodi dicitur, quod Iacobus frater Domini ſe-
cundùm carnem, cui primùm tradita eſt Hieroſolymi-
B tana Eccleſia, & Baſilius Cæſareenſis epiſcopus, tradi-
derunt nobis Miſſæ celebrationē, de conſ. diſt. 2. Iaco-
bus. Ab initio ſiquidem cùm adhuc eſſet nouella Eccle-
ſia, Apoſtoli cum ſanctificatione crucis & oratione Do-
minica, prout in quibuſdam ſcripturis veteribus repe-
ritur, & in quotidianis veſtibus & ligneis calicibus cele-
brabant. Sed B. Clemens, vt dicit Gēma, tradente bea-
to Petro, vſum ſacrarū veſtiū ex lege ſuperpoſuit. San-
ctus Soter natione Campanus, qui cœpit anno Domini
xxv. Interdixit mulieribus ſacras veſtes altaris contin-
gere, & incenſa circa altaria deferre, diſt. xxiii. ſacro-
ſanctas. Vndè non niſi à ſanctis hominibus veſtimenta
facta contingantur, nec alijs vſibus commodentur, de
conſ. diſt. 1. c. Iuſtam. &c. Veſtimenta, nec nuptiarū præ-
C tenditur ornatibus, c. d. Ad nuptiarum. Sanctus Zephy-
rinus xvi. Papa, vitreis vaſis: Sanctus verò Vrbanus Pa-
pa primus, argenteis conſtituit celebrari, de conſ. d. 1. va-
ſa. De quibus ſanctus Boniſacius epiſcopus & martyr
interrogatus, an in vaſis ligneis liceret conficere. Reſ-
pondit, quondam ſacerdotes aurei erant, & calicibus
ligneis vtebantur: & nunc è contra. In his autem ſicut
& in reliquis cultibus, magis & magis per incrementa
temporum decus ſuccreuit Eccleſiarum, c. vaſa. Vnde
etſi non ex argento, ſaltem ex ſtanno, non ex ære vel
aurichalco fiat calix, c. d. Et calix. Sanctus Stephanus
natione Romanus, qui cœpit anno cclviii. præcepit vt
veſtimenta Eccleſiæ quibus Domino miniſtratur, &
ſancta ſint & honeſta, in c. veſtimenta, ſupradicto. Six-
tus ii. qui cœpit anno 261. conſtituit, vt Miſſa ſuper al-
D tare celebraretur, quod antea non fiebat. Felix 1. natio-
ne Romanus, qui cœpit anno Domini 166. conſtituit
ſuper memorias martyrum Miſſas celebrari. S. Silueſter
1. natione Romanus, qui cœpit anno Domini 315. conſti-
tuit, vt diaconi dalmatica vterentur in Eccleſia, & pal-
lio linoſtino eorū læua tegeretur. Primo ſiquidē ſacer-
dotes ante caſularum vſum, dalmaticis induebātur. Po-
ſtea verò cùm caſulis vti cœpiſſent, dalmaticæ diaconi-
bus ſunt cōceſſæ. Itē conſtituit vt ſacrificiū altaris nō in
ſerico panno, aut in tincto, ſed in puro lineo ab epiſco-
po conſecrato celebretur, ſicut corpus Domini in ſindo-
ne linea mūda ſepultū fuit, de cōſ. d. 1. Cōſulto. De dicto
Vrbano legitur; quod aquam admiſceri cēſuit, ſicut &
Apoſtolica traditio docuit de hoc, de con. diſt. 2. c. 1. &
E tribus c. ſeq. nec vna coniungantur, vt in c. didicimus c.
diſt. B. Boniſacius 1. natione Romanus, qui cœpit anno
Domini 425. interdixit ne moniales ſeu quæcunq; mu-
lieres ſacra vaſa ſeu pallas altaris cōtingerent. Et quali-
ter ſacræ veſtes lauari debeant, dicitur in c. Nemo per
ignorātiam de conſ. d. 1. De hora Miſſæ celebrandæ S.
Teleſphorus martyr natione Græcus, qui ſucceſſit Six-
to anno Domini 139. cōſtituit in nocte natiuitatis Miſ-
ſas celebrari, & hymnum angelicum ſolenniter de-
cantari. Reliquis verò temporibus ante horam tertiam
illas minimè celebrandas: quia & eadem hora Do-
minus crucifixus eſt, & ſuper Apoſtolos Spiritus ſan-
ctus legitur deſcendiſſe, de conſ. diſt. 1. nocte. In Qua-
drageſima autem hora veſpertina c. d. ſolent. Similiter
eadem

eadem hora ſeu in noctis initio in ſabbatis quatuor temporum, & in ſabbato ſancto, 65. diſtin. Secunda patribus, &c. Ordinationes. Celebrationes enim ordinum iuxta decreta ſanctorum Patrum, tam ſero fiebant in ſabbato, vt potius Dominicæ quam ſabbato adſcriberentur. Vide Micrologum cap. 29. Ex hac antiquitate hodie ſeruatur, vt diebus ieiuniorum Miſſa in Nona dicatur, & aliis diebus ad tertiã. Et ſi ambo concurrant, Miſſa de feſto ad Tertiam feſtiue dicitur, & de ieiunio ad Nonam. Et ita fit Romæ, & in Colonia. In Collegiis ſeruatur, vt maior Miſſa dicatur ante vltimã horam ante prandium, & ſi occurrant duæ, prima ante penultimam horam imponitur. De præſentibus autem neceſſariis, infra tangetur. Presbyter cum ſe parat ad Miſſam, iuxta Romanam conſuetudinem decantat Pſalmos, Quam dilecta, Benedixiſti, Inclina, Credidi, Kyrie eleiſon, Pater noſter. Et ne. Verſ. Ego dixi. verſ. Conuertere, verſ. Fiat miſericordia, verſ Sacerdotes, verſ. Protector noſter, verſ. Domine exaudi. Oratio, Aufer: alia, Actiones, ſecundum Micrologum, cap. 1. & 23. Eo introeunte ad altare, cantatur antiphona ad Introitum, quæ abinde in Romano, hoc nomen, & in Ambroſiano, nomen *Ingreſſa* meruit habere. Cæleſtinus primus natione Romanus, qui cœpit anno Domini 418. in ordine XLI. conſtituit vt pſalmi Dauid c. & L. ante ſacrificium canerentur antiphonatim ex omnibus, quod ante non fiebat, niſi tantum epiſtola beati Pauli, & ſanctum Euangelium recitabatur. Ex hoc inſtituto excerpti de Pſalmis Introitus, Gradualia, Offertoria ante ſacrificiũ, communiones inter communicandum cum modulatione ad Miſſam in eccleſia Romana cantari cœperunt ſecundum Sigibertum & alios in Chronicis. Non autem intelligendum, quod Cæleſtinus primo introduxit Pſalmos dici particulariter ante ſacrificium, immo ab initio diu ante eum à patribus ſunt ſeruati. Vnde Caſſianus libro tertio de inſtitutis monachorum c. decimo. Verum ne hoc quidem ignorandum, die Dominica vnam tantummodo Miſſam ante prandium celebrari. In qua pſalmorum atque orationum ſeu lectionum pro ipſius collectæ vel communionis Dominicæ reuerentia ſolennius aliquid impendentes, in ipſa tertiam ſextamque pariter conſummatam reputant. Quoties igitur diem à diuerſis conſtitutum reperitur, intelligi debet, quod poſterior conſtitutum vel obſeruatum à prioribus, vel innouauit & authorizauit, vel emẽdauit, declarauit, publicauit, aut quid ſimile fecit. Ecce de epiſtolis & euangeliis legitur, quod ſucceſſores Apoſtolorum, epiſtolas & Euãgelia legi ſtatuerũt. Vnde præcipitur in canonibus Apoſtolorũ & ponitur de conſec. diſt. 1. Omnes, vt fideles ad ſacramenta ſolẽniter conuenientes, ſcripturas Apoſtolorũ & Euangelium audiant, & in oratione vſque in finẽ Miſſæ perſeuerent. Alibi ſcribitur, quod epiſtolã & Euangelium Alexander Papa ad Miſſam legi conſtituit. Item beatus Hieronymus presbyter Cardinalis epiſtolas & euangelia, vt hodie habet Eccleſia, collegit & ordinauit vt in libro qui Comes dicitur, habetur: & ipſe ait ſcribens ad Conſtantium epiſcopum, Et Damaſus Papa, vt nunc moris eſt, legi cenſuit. In Ambroſiano autem officio copioſe habentur per totum annum Epiſtolæ & Euangelia, ſæpe cum Romano officio concordantes, & ſæpe differentes. Item etiam officium in feſtiuitatibus & Dominicis pulchrum ſeruat ordinem: Nam ad Miſſam poſt Gloria in excelſis, & Kyrie eleiſon ter. Deinde legitur prima lectio de veteri teſtamento cum reſponſorio, quod Pſalmelum vocat, & nos Graduale. Secunda de nouo Teſtamento cum Alleluia & verſu, vt Romani. Tertia de ſancto Euangelio, ante quod, & poſt quod cantantur antiphonæ, quæ dicuntur ante Euangelium & poſt Euangelium, quibus carent Romani. Officium autem Ambroſianum longe præceſſit Romanum, vt ſupra propoſitione 12. Et qui videt Ambroſianum, aperte cognoſcit, quod eatius Miſſæ, Epiſtolæ, & Euangelia, & plures orationes, reſponſoria & antiphonæ, & cætera officia, recepta ſunt ab illo. Et huius ſignũ eſt, quia cantus concurrentes vtrobique ſunt eiuſdem toni, vt introitus, *Gaudeamus*, vtrobique eſt primi toni. Sed nota Ambroſiana eſt fortior, durior, & magis extenſa. Reuertamur igitur ad initium Miſſæ. Sanctus Damaſus Papa natione Hiſpanus, qui cœpit anno Domini CCCLXX. præcepit, vt presbyter confeſſionem faceret antequam accedat ad altare. Sacerdos igitur paratus veniens ad altare, Romano ordine dicit antiphonam, *Introibo*, cum Pſalmo, *Iudica*, & facit confeſſionem, quam Micrologus cap. xxiij. breuiter ſic ponit: Confiteor Deo omnipotenti, iſtis ſanctis, & omnibus ſanctis, & tibi frater, quia peccaui cogitatione, locutione, in opere, in pollutione mentis & corporis. Ideo precor te, ora pro me. Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimittat tibi omnia peccata, liberet te ab omni malo, & conſeruet te in omni opere bono, & perducat nos Ieſus Chriſtus filius Dei viui in vitam æternam, Amen. Indulgentiam & remiſſionem omnium peccatorum noſtrorum, tribuat nobis omnipotens & miſericors Dominus, Amen. Huic confeſſioni concordant prædicatores, & dicunt: Abſolutionem & remiſſionem, &c. quæ verba ex Euangelio ſumuntur. Quodcunque ſolueris, &c. &. Quorum remiſeritis, &c. In Romano officio introitus cantatur cum verſu de Pſalmo, *Gloria Patri*, & repetitione, quod non fit de ingreſſa Ambroſiana. In Graduali B. Gregorij ad introitus annotantur ſemper duo verſus de Pſalmo, ſicut hodie obſeruamus de *Requiem*. Aliqui ſcripſerunt, quod ex ſtatuto Cæleſtini, totus pſalmus olim cantabatur. Sed quod beato Gregorio adſcribitur, quod introitus modulando compoſuit, intelligendum eſt, quod multos introitus ex pſalmis addiderit: quia valde multi ab Ambroſio ſunt recepti. *Gloria Patri*, Nicena ſynodus compoſuit de conſecrat. diſtin. 1. de hymnis. Sed Damaſus Papa ad Pſalmos cantari cenſuit Kyrie eleiſon. Silueſter Papa de Græcis ſumpſiſſe ſcribitur. Quod Gregorius Papa ad Miſſam inſtituiſſe dicitur. Sciendum quod Græci & Ambroſiani multum ad Horas frequentant Kyrie eleiſon. Et in Miſſa Ambroſiana dicitur ter Kyrie eleiſon in tribus locis poſt *Gloria in excelſis*, & poſt Euangelium, & in fine Miſſæ. In Romano vero dicitur nouies in vno loco, cum Chriſte eleiſon, quod Græci & Ambroſiani non dicunt. Item Ambroſiani ad eorũ *Kyrie eleiſon*, ad *Gloria in excelſis*, ad *Credo*, ad *Sanctus*, vnicam ſeruant notam. Et de *Gloria in excelſis*, & *Sanctus*, in Graduali beati Gregorij Romæ paucæ ſunt notæ. Et credendum quod plures notæ ſæcularium ſuper illis ſine auctoritate exiſtant. Ideo humilitati locorum veſtrorum congruere videretur, vt ſuper illis ſequeremini Carthuſienſes.

Matt. 18. Ioan. 20.

De laude angelica dictum eſt ſupra propoſitione 13. Microl. c. ij. & c. xlv. dicit, quod capitur in omni feſto, quod plenum habet officium, hoc eſt nouem lectiones, niſi in Aduentu, die Innocentum, & LXX. In his tamen diebus ſecundum Microlo. c. xlv. natalitia Apoſtolorum & feſta ſanctæ Mariæ, *Gloria in excelſis* recipiunt iuxta Romanam conſuetudinem. Sed in hoc ſecundum prudentiores, ſtatur conſuetudini regionis, nec poſt meridiem legitur dicendum, niſi in cœna Domini vbi chriſma conficitur, & in Sabbatis Paſchæ & Pentecoſtes. Sacerdos deinde ad populũ verſus, dicit, *Dominus vobiſcũ*: quod eſt ſumptum de veteri teſtamento, ſcilicet de libro Ruth. Et *pax vobis*, de nouo teſtamento & de Euangelio accepta. Reſponſio, *Et cum ſpiritu tuo*, de epiſtolis Pauli. *Amen* vero, de Apocalypſi, quæ Apoſtolicus ordo, tradente Domino, dici docuit, & Clemens Papa ſeu Anaclems dici conſtituit. Ambroſiani in Miſſa ſæpius dicunt, *Dominus vobiſcum, & cum ſpiritu tuo*, abſque verſione, & *Oremus*. Notandum ſecundum Micrologum c. ij. quod hæc verba plures exigunt reſpondentes, & vnũ ſalutantem. Sicut in pluribus ſalutantibus inepte reſponderetur. *Et cum ſpiritu tuo*: ita cõgrue ſalutatur per *Dominus vobiſcum*, nullo vel vno tantum adſtante. Hoc vti-

que beatiſſimi Patres Apoſtolici, Anacletus quidẽ à beato Petro quintus, & Suter, de quo ſupra io ordine decimus tertius, eorũ decretis firmauerunt, vt ſacerdos ſemper vel tertius eſſet, dũ Miſſas celebraret, de cõſec. diſt. 1. c. Hoc quoque ſtatutũ eſt. Nõ enim ſolus presbyter Miſſarum ſolennia, vel alia diuina officia poteſt ſine miniſtri ſuffragio celebrare, de fil. presb. iu fin. Zacharias vir Apoſtolicus, in ordine nonageſimus tertius conſtituit ne ſacerdotes ad celebrãda Miſſarũ ſolẽnia cũ baculo intrarẽt, nec velato capite altari adſtarẽt, de cõſec. d. 1. Nullus epiſcopus. Ss. quoq; patres in Aurelianen. concilio, c. iij. cõſtituerunt, vt ad ſalutationes ſacerdotis nõ ſolũ clerici & Deo dicati, ſed & omnis plebs cõſona voce reſpõdeat. ſecundum Microlo c. ij. *Flectamus genua* in ieiuniis quatuor tẽporũ, præter Pentecoſtes, in feria quarta ad priorẽ orationẽ, in feria ſexta ad principalẽ, & in ſabbato ad
B quatuor priores orationes dicitur. In illa de camino genuflexio more trium puerorum præmittitur, qui ſtatuam gentiliũ adorare noluerunt. At iuxta Romanũ Ordinẽ, in Miſſis quadrageſimalibus poſt ſalutationẽ genua flectimus. Idẽ fit in vtraque oratione feria quarta poſt palmas. Sed has genuflexiones Fratres omittunt, quia in capella Papæ non fiunt. Sequitur oratio, quæ ſpecialiter; collecta, vocari videtur. Illa nãque apud Romanos fit ſuper populi collectionem dũ colligitur, vt procedat de vna Eccleſia in aliã ad ſtationem faciendã, vt in die Cinerum apud ſanctã Anaſtaſiã. Oratio, *Concede*, quãdo ſtatio eſt ad ſanctã Sabinã. Et apud ſanctũ Adrianum in die Aſſumptionis, Oratio, *Veneranda*. Et in die Natiuitatis Mariæ, Oratio, *Supplicationẽ ſeruorũ*, quando iuxta conſti-
C tutionem Gregorij Papæ, litania exit à ſancto Adriano ad S. Mariam maiorem. Et has duas collectas, quia non capellares, Fratres ſine cauſa omĩnũt. Iuxta Romanũ autẽ Ordinẽ, vt dicit Microl. c. iiij. non niſi vnam orationem ante lectionẽ dicere debemus, vt Amalarius à multis in prologo libri ſui de officiis ſe ab ipſis Romanis didiciſſe fatetur. Hoc vtique & inſtitutio officiorũ exigere videtur, vt ſicut ad vnã Miſſam, vnã tantum lectionẽ & vnum Euangeliũ legimus, & vnũ introitum, immo vnũ officiũ cantamus, ita & vnã orationẽ dicamus. Sed plures illas adeo multiplicãt, vt auditores ingratos efficiant. Sed ſapientiores obſeruant, vt in Miſſa aut vnam, aut tres, aut quinque, aut ſeptẽ dicãt: vnã, propter Romanã traditionem: tres, quia Dominus ante paſſionem ter orauit: quinque, propter quinque partitã eius paſſionem: ſeptẽ quia
D ſancti Apoſtoli ſeptenariũ Dominicæ orationis, ad conſecrationẽ eorundẽ myſteriorum, frequentaſſe legũtur. Vſu Leodien. vltra quinq; nõ dicũtur. In Natiuitate Domini, Romani ad Miſſam ſecundã orationem de ſancta Anaſtaſia adiiciunt: quia tunc ſtationẽ in Eccleſia eiuſdẽ martyris agũt: Et in hoc illos imitamur, licet non eandẽ adiectionis occaſionem habere videamur. Sed Rabanus Moguntinus Archiepiſcopus in libro Sacramentorum à miniſtris Eccleſiæ ſancti Petri in Roma ſuſcitatum ſe refert, quando in Miſſa plures orationes occurrũt, vt in dicta Miſſa ſecunda, & in Dominicis quibus feſta recoluntur, quot orationes ſoliti eſſent celebrare ante epiſtolam. Et reſponſum ſibi dicit vnam tantũ, vnde dicit, à ſcriptis ſancti Ambroſij & S. Auguſtini ſe didiciſſe de ordine
E orationum in Miſſa: In dicta ſcilicet Miſſa, in loco vbi corpus ſancti martyris requieſcit, dicatur oratio de ſancta Anaſtaſia iuxta Romanũ morem. Et vbi hoc nõ reperitur, dicãtur de incarnatione. Eodẽ modo in cæteris feſtiuitatibus, & in omnibus aliis diebus, quibus celebramus Miſſas per annũ ſecundũ eum. Inde eſt quod in antiquioribus libris eodẽ die Miſſæ ſunt duplicatæ. Vt in inuẽtione ſanctæ Crucis: in die ſancti Auguſtini, Decollationis Ioannis, Omniũ Sanctorũ, & cæterorũ. Ex vnitate ergo Miſſæ quotquot ſint orationes, prima ſemper per ſe eſt dicenda, etiãſi ſint tantum duæ ſecundum Romanũ ordinem & vſus approbatiores. Scimus etiã quod Ambroſianum officium in Miſſa dicit quatuor orationes Primã, ſuper populũ poſt ingreſſum: Secundã poſt Euan-
A gelium ſuper ſindonem: Tertiã, ante præfationem, ſicut nos: ſed illã alte dicit: Quartã, poſt cõmunionẽ, & hunc numerum ſeruamus in Quadrageſima, licet nõ hoc ordine. Et poſt primam orationem dicit, *Gloria in excelſis*, deinde *Kyrie eleiſon*: ſed nos ordinẽ conuerſũ ſeruamus poſt Introitũ, *Kyrie eleiſon*, & *Gloria*, deinde orationes dicentes. Orationes autẽ Miſſæ copioſe beatus Ambroſius ordinauit, & ſanctus Gelaſius poſt eum auxit. De ipſarum authoritate dixi ſupra propoſitione decima tertia. In Euangelio præcipitur, vt patrem in nomine filij petamus, & accipiemus. Ideo pene omnes orationes, *Per Dominum* concludimus Pauciſſimæ, pro competentia ſenſus, alia concluſione finiuntur. In qualibet concluſione memoriã ſanctæ Trinitatis obſeruare ſolemus. Romanus ordo & antiquiſſima exemplaria nomen Dei ſic
B interponunt, vbi dicitur: Qui tecum viuit & regnat Deus in vnitate Spiritus ſancti. Et Ambroſiani adhuc ſeruant. Sed moderni poſtea ſubiungũt, & hæc ſubiunctio apud Romanos & nationes alias hodie tantum inualuit, vt antiqua traditio ſine ſcandalo locum habere non poſſit. Secundũ Romanam auctoritatem, nulla oratio *Per eum qui venturus eſt*, concluditur, niſi per quã diabolus adiuratur. Quãdo oratio dicitur, omnes adſtãtes ſecundum antiquam ſanctorum Patrum traditionem, in ſignum confirmationis, Amen, ſubiungere debent, vt communem orationem quam ſacerdos pro omnibus Domino obtulit, confirment. Vnde & in ipſa ſecreta, *Per omnia ſæcula ſæculorum*, altius dicit, vt præmiſſa oratio per *Amen* à populo confirmari poſſit. De lectione & Euangelio ſupra dictum fuit. Romani ex ordine Ambroſia-
C no ſolam lectionem admittunt, nunc de veteri, nunc de Nouo Teſtamento cum Reſponſorio & Alleluia. Et hodie, vt dicunt, eccleſiæ plures ciuitatis Mediolanenſis ex more Romano ſola lectione cum Alleluia contenti ſunt. In eccleſia tamen maiore ſemper ſeruatur antedictus decor, quem in Romano officio in quatuor Miſſis Natiuitatis Domini duntaxat receptum videmus. Vnde aliquæ eccleſiæ Italianæ in tribus Miſſis ipſius diei Graduale poſt primam interponunt lectionẽ, morem beati Ambroſij imitantes. Et in vigilia Graduale diuidunt primam partem poſt primam lectionem, & verſum poſt lectionem ſecundam decantando. Fratres tamen noſtri has primas lectiones à Romano officio amouerunt in ſex feriis quartis ante Sabbata ordinationum. In Romano duæ ſunt lectiones cum duobus reſponſo-
D riis. Et Micrologus cap. quinquageſimo ſecundo dicit, quod feria ſecunda & quarta poſt palmas, duæ lectiones continuatim, vt in Natiuitate Domini, leguntur. Gradualia & Alleluia Ambroſius in ſuo officio multa ordinauit. Et Gregorius ad Miſſam tã illa, quam alia in Romano officio impoſuit. Abbas Nokerus ſequentias aliquas pneumis de Alleluia compoſuiſſe dicitur, quas Nicolaus Papa ad Miſſam cantari conceſſit. In antiquis libris Romanis aliquas vidi ſequentias, multi autẽ multas introduxerunt. Quilibet gaudet de ſuis nouitatibus. Securius videtur, in illis ſequi Carthuſienſes & Ciſtercienſes. Iubili autem ſeu neumata gradualium & de Alleluia, reſecandi non ſunt, niſi cum illorum loco ſequẽtiæ decantarentur. Solis ſubdiaconibus Romana aucto-
E ritas cõcedit, vt ſacris veſtibus induti, epiſtolam legãt, vt dicit Micrologus cap. octauo. trigeſimaquarta diſtinct. Si ſubdiaconus. Nã beatus Hormiſda à B. Petro Papa quinquageſimus tertius, cap. tertio, illũ deponit, quicunque nõ ordinatus, officium ordinati vſurpauerit: quod vtique nec ex conſecratione, nec ex eccleſiaſtica cõſuetudine vnquam promeruit. Canones etiam alios, niſi ad hoc ordinatos, in eccleſia legere, vel in publico pſallere, vel Alleluia dicere, vel aliquem exorcizare in diuerſis conciliis prohibuerũt. Sed de epiſtola (coo. De vi. & ho.) dicti cap. vt clerici dicunt vt vbi. Nihil autem obſtat, quin ſacerdos in Miſſa inferiorum ordinum officia, ſi neceſſe fuerit, expleat quem & omnes inferiores obtinere conſtat, qui & in Miſſa factis ve

Quod hactenus ſequi ſemper volueris ... geſtum

ſtibus eſt indutos, ſine quibus altari, iuxta Romanum Ordinem, miniſtrare non debemus. Vnde congruentius ipſe epiſtolam & euangelium legat, quam hoc per inordinatum expleri permittat. Anaſtaſius primo natione Romanus, qui cœpit anno Domini trecenteſimo quarto, mandauit, vt cum ſancta Euangelia in eccleſia leguntur, nullos ſedeat: ſed omnes Dominica verba intente audiant, & fideliter adorent, de conſecratione diſtinct. 1. Apoſtolica: Quæ reuerentia, vt aiunt, & Apoſtolicæ lectioni apud Græcos exhibetur, vt dicit Microlog. cap. ix. Diaconus autem cùm euangelium legit, iuxta Romanum Ordinem, in ambone vertitur ad meridiem, vbi & maſculi conueniunt. Sacerdos vero in altari ad ſiniſtrum cornu legit, vt in dextra parte expeditior ſit ad oblationes ſuſcipiendas & ſacrificium perficiendum. Sed vt diaconus ſimiliter ad Aquilonem ſe vertat, vſurpatio iam hodie inoleuit, vt quaſi pro ordine teneatur. De hoc Microlog. latius d. cap. ix. Ordo quoque præcipit, vt Euangelium lecturus, in fronte & in pectore ſibi crucem faciat. Item præcipit Romanus ORDO, vt incenſum cum luminaribus præcedat Euangelium, cum ad altare ſeu ad ambonem portatur. In Euangeliis Dominicalibus & plurium feſtorum, ſæpius adinuicem diſcordant Ambroſiani, Romani, & aliæ nationes. In quibus libros noſtros antiquos imitamur, non vtique ſedi Apoſtolicæ, ſi aliter iuſſerit, præiudicantes. Symbolum Nicenum, id eſt, *Credo in vnum Deum*, ſanctus Marcus natione Romanus, ſucceſſor Silueſtri, qui cœpit anno Domini CCC. XXXIX. vel XL. ſtatuit vt poſt euangelium in eccleſia alta voce dicatur. Deinde eiuſdem ſymboli forma, quam Græcorum & Latinorum confeſſio prædicat, & quam poſt Nicenum concilium ſancti patres tradiderunt in ſancta & vniuerſali ſynodo ſecunda apud Conſtantinopolim celebrata tempore beati Damaſi Papæ circa annum Domini CCCLXXXVII. idem ſanctus Papa in ſolennibus diebus ad Miſſam cantari inſtituit, & iuxta canonem cantari debet in omnibus Dominicis per totum annum in omnibus feſtiuitatibus Domini, & ſanctæ crucis, ſanctæ Mariæ, ſanctorum Apoſtolorum, omnium Sanctorum, dedicationis Eccleſiæ, nec immerito, quia de his ſingulis in eodem ſymbolo aliqua repetitur commemoratio. Item per octauas Paſchæ & Penteceſtes, quæ cum die principali, pro vna feſtiuitate computantur. Et vt dicit felicis memoriæ Innocentius tertius de celebrat. miſſ. cap. conſilium. In profeſtis diebus cùm Miſſarum ſolennia in honore beatæ virginis celebrantur, hoc ſymbolum in Romana eccleſia non cantatur, vt intra ſolennitatem & commemorationem differentia oſtendatur. Ex quo ſequitur, quod per alias octauas maiores cantari non debet. An autem in die octauarum in diebus ſancti Michaelis, Natiuitatis Ioannis Baptiſtæ, Mariæ Magdalenæ, Marci, Lucæ & Martini, ſit cantandum, opiniones ſunt & argumenta. Et quidē Angelus & Virgo, & Martyr præſul ſine Credo. In prima autem & ſecunda Miſſa noctis Domini, non cantatur, etiamſi doctum ſit, vt feſtiuius in miſſa maiori ſuſcipiatur. Genuflexio, quam quidam ad verba *Deſcendit de cælis*, inchoant: & in verbis, *Et reſurrexit* terminant, nullo exemplo probatur. Concilium enim Nicenum genuflexionem Dominico die interdixit, de conſ. diſtin. 3. Quoniam. Et aliis præcipuis feſtiuitatibus fieri non debet, de fer. cap. tt. In hoc ſymbolo decantando, religioni veſtræ non congruit modus ſæcularium per notas fractas. Sequimini ergo monachos Carthuſienſes, à quorum conſortio non eſtis ſeiuncti, vt ſupra allegabatur. Offertorium autem quod inter offerendum cantatur, quamuis à prioribus populi conſuetudine in vſum Chriſtianorum veniſſe dicatur, cùm quis ſpecialiter addiderit officiis noſtris, vt quædam Chronica dicunt, aperte non legimus, ſicut & de antiphona quæ ad complendum dicitur, poſſumus

fateri, cum vere credamus priſcis temporibus patres A ſanctos obtuliſſe in ſilentio vel communicaſſe. Quod etiam hactenus in ſabbato ſancto Paſchæ obſeruauimus, ſed diuerſis modis & partibus per tempora decus Eccleſiæ proceſſit, & vſque in finem augeri non deſinet. Alibi verò offertoria beato Gregorio adſcribunt. Verum eſt autem, quod multa recepta ſunt ab officio Ambroſiano & beato Gregorio, qui plura alia ordinauit, & omnibus verſus quamplures annotauit, qui tam Romę, quam in libris noſtris antiquis continentur. Quibus hodie reſecatis, offertorium eo moroſius percantatur. Finito autem Euangelio, ſtatim eſt offerendum, de conſec. diſt. 1. Omnis, dum & offerenda cantatur, quæ nomen de oblatione mutuauit. Nam ordine præpoſtero deinceps offertur, poſtquam propoſita oblatione B in altari ſacerdos populum hortatur ad orandum. Sanctus Alexander natione Romanus Papa quintus à beato Petro, qui cœpit anno Domini CXXI. præcepit vt panis tantùm & vinum aqua mixtum, in ſacrificio Domini offeratur, quia de latere Domini ſanguis & aqua ſimul perfluxerunt. de conſ. diſtinct. ii. In ſacramentorum. Vnde S. Cyprianus: In calice inquam Dominico, aqua vino deeſſe non debet, ne populus qui per aquam iuxta Apocalypſin ſignificatur, à Chriſto ſeparatus eſſe videatur, ead. diſt. cap. ii. iii. & iiij. Præcepit etiam idem Alexander Papa, vt hæc oblatio ex azymo fieret in modica quantitate, dicens: Quanto paucior, tanto potior. Rurſuſque præcipit populum adſpergi aqua cum ſale exorcizata & benedicta, de conſec. diſtinct. iij. Aquam. In componenda oblata in altaC ri, eſt duplex modus: vnus Romanus, quem ſeruant Itali & Alemanni cum duobus corporalibus, quorum vtrunque pure lineum debet eſſe, de conſec. diſt. 1. †Cōſoles. († Cōfeſſio.) Gallici vero cum vno tantum, iuxta Romanum ordinem, ſecundùm Microl. cap. x. Oblata in corporali poſita, calix ad dextrum collocatur, quaſi ſanguinem Domini ſuſcepturus, quem de Dominico latere credimus profluxiſſe. Gallicani vero, calice de plica vnius corporalis cooperto, oblatum ponunt ante, quod etiam multi faciunt cum duobus miniſtrantes. In quibuſdam chronicis legitur, quòd Leo primus, de quo infra, conſtituit, vt finito offertorio, ſuper oblatam incenſum in memoriam mortis CHRISTI ponatur. Idem alibi ſcribitur, ſtatutum in concilio Rothomagenſi. Microl. cap. 9 dicit, Romanum ordinem non conceD dere, vt oblatio in altari thurificetur, quod Amalarius à multis in prologo libri ſui de officiis, Romanos deuitare fatetur, quamuis modò à prælibatis; immo pene ab omnibus, vſurpetur. Romanus Ordo, vt dicit Microl. cap. xj. nullam orationem inſtituit ante Secretam. Iuxta Gallicanum autem Ordinem compoſita oblatione dicit ſacerdos: Veni ſanctificator omnipotens æterne Deus, benedic hoc ſacrificium tuo nomini præparatum, per Chriſtum Dominum noſtrum. Et inclinatus ante altare, non ex aliquo ordine, ſed ex eccleſiaſtica conſuetudine dicit: Suſcipe ſancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offerimus in memoriam paſſionis, reſurrectionis, aſcenſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in honorem ſanctæ Dei genitricis Mariæ, ſancti Petri, & ſancti Pauli, & iſtorum, atque omnium ſanctorum tuoE rum, vt illis proficiat ad honorem, nobis autem ad ſalutem: at illi pro nobis dignentur intercedere in cælis; quorum memoriam agimus in terris. Per Chriſtum. Erectus autem presbyter, populum hortatur ad orandum dicens: Orate pro me, Quod Leoni Papæ adſcribitur. In dicta Oratione, *Suſcipe*, natiuitas Chriſti commemorari non debet, cum ſecundum Apoſtolum, in eiuſmodi ſacrificio non Natiuitatem Domini, ſed mortem eius annunciare debeamus et ſi diligentiores ordinis obſeruatores in huiuſmodi orationibus multorum conſuetudini cedant; ſuperflua tamen ſummopere deuitant. Vnde Prædicatores, aliis omiſſis, tres tantùm articulos ponunt. Nam præmiſſis verſiculis. *Quid retribuā*

&, *Calicem*: In accipiendo vtrunque quando vtrunque tenetur eleuatum, breuiorem dicunt orationem: Suſcipe ſancta Trinitas hanc oblationem, quam tibi offero in memoriam paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, & præſta, vt conſpectu tuo tibi placita aſcendat, & meam & omnium fidelium ſalutem operetur æternã: Per Chriſtum. Item de profundis inclinati, In ſpiritu humilitatis, &c. Et tertio verſiculo, Orate fratres, vt meum pariter & veſtrum in conſpectu Domini ſit acceptum ſacrificium. Ambroſiani hoc loco habent prolixas & plures orationes. Secretæ orationes dicuntur eo ordine, quo & primæ. In Ambroſiano dicuntur altè. Poſt ſecretam orditur ſacerdos præfationem in Canonẽ in qua ſuperni ciues merito cõmemorantur, quia ibi adeſſe creduntur. Vnde & angelicus hymnus ſubſequitur. *Surſum corda*, de Ieremia, *Gratias agamus*, de Apoſtolo eſt ſumptũ.
De præfatione. Ideo autem ſacerdos, vt dicit beatus Cyprianus, ante orationem præfatione præmiſſa, parat fratrum mentes, dicendo, *Surſum corda*: vt dũ reſpondet plebs, *Habemus ad Dominum*: admoneamus, nihil aliud ſe, quàm Dominum, cogitare debere, claudatur contra aduerſariũ pectus, & ſoli Deo pateat, nec ad ſe hoſtem Dei, tempore orationis venire patiamur, de conſ. diſt. 1. Quando autẽ ſtamus. Præfationes, vt dicit Gemma, Dionyſius Areopagita putatur compoſuiſſe. Ambroſius librum præfationum ordinauit, ex quo in Lombardica multæ præfationes allegantur. In qualibet autem Miſſa Ambroſiani officij, propria decantatur præfatio. Beatus autem Gelaſius I. de quo ſupra propoſitione XI. tractatus & hymnos in morem B. Ambroſij compoſuit, & inter cætera præfationes & orationes cauto & limato ſermone fecit. in antiquiſſimis etiam noſtris Miſſalibus multæ cõtinentur. Pelagius autem primus natione Romanus, qui cœpit anno D. LVIII. nouem præfationes in ſacro catalogo decreuit tantummodo recipiendas, de conſ. d. 1. inuenimus. Sed Sigibertus hoc adſcribit Pelagio II. Vrbanus II. qui cœpit anno Domini. 1088. antiquis nouẽ præfationibus decimam de B. Virgine addidit in Cõcilio Placẽtiæ celebrato Anno 1095. quæ habetur 70. diſt. Sanctorum, de altero eius Concilio in Francia, dixi ſuprà propoſitione 20. Generale eſt præfationum, vt eorũ temporibus & diebus in omni Miſſa continentur, vbi propria non habetur. At. de celeb. Miſſæ. Conſilium, vt præfatio de natiuitate vſque ad Epiphaniam, niſi in die Ioannis, & Octauis de Epiphania per octo dies, de ieiunio à die cinerum vſque ad Palmas tam in Dominicis, quam in earum ferijs, vt dicit Microl. c. 50. In die Palmarum & quatuor diebus ſequentibus de S. Cruce: de Reſurrectione, à Vigilia Paſchæ vſque ad Aſcenſionem: Et de Aſcenſione, abinde vſque ad Vigilias Pentecoſtes. Et de ſancto Spiritu, abinde vſque ad Trinitatẽ, & quoties de ſancto Spiritu recolitur, de ſancta Trinitate, quoties de ea cantatur, & per ſuas octauas. Et Dominicis diebus inter Trinitatem & Aduẽtum, tam in Miſſa Dominicali, quàm in feſto nouem lectionum cantantur. at hoc ſeruant Angli, Alemanni, & multæ nationes. Et Microl. c. lx. dicit hanc præfationem ex authoritate Romana in diebus Dominicis frequentandam. Sed Fratres ſequuntur breuitatem capellarem: de ſacramẽto, & per octauas iteratur præfatio de Natiuitate Domini, de ſancta Cruce, de beata Virgine, & de Apoſtolis, quoties de illis celebratur, & per eorum octauas continuantur, & de euangeliſtis repetitur. Sixtus primus natione Romanus, ſucceſſor Alexandri, qui cœpit anno Domini CXXIX. cõſtituit, vt hymnus, Sanctus, ſanctus, ſanctus, ante ſacrificium diceretur, dimidium de Eſaia, dimidiũ de Euangelio ſumens. item conſtituit, ne ſacra vaſa tangerentur niſi à miniſtris Domini conſecratis conſec. diſt. 1. In ſancta Apoſtolica. De hoc ſupra latius dictum eſt. hunc hymnũ & ipſe ſacerdos dicere debet, ne ſua prece ſe priuet, qui & ſuas & aliorum voces angelicis laudibus admitti in præfatione deprecatur.

Orationem quam Canonem ſiue Actionem propter regularem ſacramentorum cõfectionem Romano more
A appellamus, quis compoſuit apertè non legimus, niſi quòd beatus Gregorius quendam Scholaſticum illum compoſuiſſe teſtatur. Hic Scholaſticus creditur fuiſſe beatus Gelaſius. Multa tamen eidem canoni à ſanctis prælibatis ſucceſſiuè inſerta legimus, prout in ſequentibus colligitur, tam ex Decretis, quam ex geſtis Pontificum Romanorum. Sanctus Clemens primus natione Romanus, ante conſecrationem orationem inſtituiſſe dicitur: Vnde, *Te igitur clementiſſime pater*, à quibuſdam ei attribuitur. Sanctus Alexander, de quo ſupra ipſius Dominicæ paſſionis commemorationem interſeri iuſſu. Vnde orationem, *Vnde & memores*, quidam ipſi attribuunt. De ſignis autem, quæ ſuper oblationem à diuerſis diuersè fiunt ſecundum Micrologum cap. 14.
B nos ab Apoſtolica ſede potiſſimum formam ſumere decreuimus. Vnde totius Chriſtianæ religionis ordinem & originem ſuſcepimus. Nam & illi ſedi noſtro tempore Deus gubernatorem, reuerenda inquam memoria Gregorium Papam impoſuit, qui ſub decem ſuis anteceſſoribus à paruo Romæ nutritus & eruditus, omnes Apoſtolicas traditiones diligentiſſimè inueſtigauit, & inueſtigatas ſtudioſiſſimè in actum referre curauit. Hunc ergo doctorem religione & auctoritate præcipuum, immo Apoſtolicam traditionem per ipſum in conſiderandis myſteriis potiſſimum imitari decreuimus, ſicut nos ipſi per ipſum & epiſcopos, qui eum imitati ſunt, accepimus imparem numerum ſemper in diſpenſatione ſignorum ſuper oblationem obſeruamus, videlicet vnam crucem vel tres, vel quinque faciendo.
C Et hoc vtique non ſine certi cauſa myſterij: nam in vno & tribus, trinum & vnum Deum intimamus: in quinque autem, quinquepartitam Domini paſſionem ſignificamus. Merito autẽ impar numerus in eccleſiaſticis officiis frequentatur, quia nunquam in duo æqualia, vnitate impediente, diuiditur, ſicut vnitas ſanctæ eccleſiæ nullatenus eam in duo ſecari patitur. In primis vbi dicitur. Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia, tres tantum cruces ſuper panem & vinum communiter facimus, nec vnquam panem à calice ſeparamus in conſignatione, niſi vbi ſeparatim nominantur in canone. ita autem illa communiter ſignamus, vt erecta pars crucis tantum ſuper panem, tranſuerſa autem ſuper calicem protendatur. Nam erecta pars crucis, corpus Dominicum ſuſtinuit: tranſuerſa autem, ipſius brachia
D diſtendit. Vnde & calix congrue ſub brachia eius collocatur, quaſi de latere Dominico ſanguinem Domini ſuſcepturus. Romana auctoritas nomina viuorum fidelium internumerare permittit in primo *Memento*, & in ſecundo, nomina defunctorum, vt infra dicam. Recitatio autem publica nominum ante preces, inhibetur ead. diſt. c. ſi. Microl. c. 13. dicit, quod ſecundum antiquiores & emendatiores ſacramentarios, in canone ſuperfluunt ſequentia verba: Primo ibi, & rege noſtro, & omnibus orthodoxis atque catholicæ & Apoſtolicæ fidei cultoribus. Nam in ſequenti oratione, omnium viuorum commemoratio eſt conceſſa. item illa. Pro quibus tibi offerimus, quia offerentes non niſi in tertia perſona ſcripti reperiuntur. item pro circun-
E ſtantium, habet circumaſtantium. item in oratione, *Vnde & memores*, ſuperfluit *eiuſdem*. item in ſecundo *Memento* ſic habet: *Memento etiam Domine & eorum nomina, qui nos præceſſerunt cum ſigno*, &c. Sed hoc antiquæ Romanæ traditionis exercitio, iã non ſine ſcandalo locum habere videtur, quod iuxta Apoſtolum & Euangelium, deuitare debemus. Nimis autem temerarium videtur, vt nos antiquo canoni ad libitum noſtrum adiiciamus, niſi quæ à ſanctis patribus adiecta vel adiicienda eſſe cognouimus, præcipuè cum inter ſanctos patres nulli aliquid adieciſſe legatur, niſi qui & Apoſtolica auctoritate præditi, hoc facere potuerunt. Optimum ergo videtur, vt in hac cauſa terminos patrum noſtrorum non excedamus, nec nos Apoſtolicæ aucto-

ritatis

citatis reos efficiamus, ſi quod ſoli Apoſtolicæ compe- tit poteſtati, canonem noſtris interpoſitionibus præſumimus augmentare.

Siricius Papa natione Romanus, qui cœpit anno Domini 385. ſecundum quædam Chronica, inſtituit in canone Miſſæ, *Communicantes, & memoriã venerantes*, &c. Aliorum autem ſanctorum nomina annumerare non debemus, niſi quos antiquitus deſcriptos in canone reperimus. Excepto, ſecundum Microlo. cap. 13. in oratione poſt *Pater noſter*, vbi iuxta ordinem quotumlibet ſanctorum nomina internumerare poſſumus. In ſummis quoque feſtiuitatibus quædam canoni in illo loco, vbi dicitur *Communicantes*, vel, *hanc igitur oblationem* interponimus, quæ tamẽ ex antiquioribus & emendatioribus ſacramentariis interponẽda eſſe didicimus, videlicet in natali Domini, in Epiphania, in Cœna Domini, in Paſcha, in Aſcenſione & Pentecoſte. Et hæc in ſolis tantum diebus principalibus interponi debent, et ſex diebus, per quos feſtiuitates Paſchæ & Pentecoſtes ſunt extenſæ. Gregorius III. natione Romanus, qui cœpit anno 731. in baſilica B. Petri oratorium faciens in honore omniũ Sanctorum, adiecit in canone, *Quorum ſolennitas hodie in conſpectu tuæ maieſtatis celebratur, Domine Deus noſter, in toto orbe terrarum*: quod quia ſpecialiter ad illam pertinet celebritatem nõ eſt canoni, qui generaliter dicitur, annotatum. Principium orationis, *Hanc igitur*, quod aſcribunt S. Leoni magno, de quo infra. B. autem Gregorius I. adiecit. *Dieſque noſtros in tua pace*, vſque, *Per Chriſtum*, vt omnes ſcribunt, & dicetur. De verbis autem conſecrationis inſtitutis dictum eſt ſupra, vbi ad Decret. Innocentij III. fuit remiſſum. Sacerdos autẽ humiliationem Chriſti vſque ad mortem crucis nobis indicat, quando ſe vſque ad altare inclinat, dicendo: *Hanc igitur oblationem*. Et ſtatim in ſequentibus narrationem de Dominica paſſione orditur: quã vſque ad *Supplices te rogamus* obſeruat: quouſque iuxta altare ſe inclinans, Chriſtum in cruce inclinato capite ſpiritum tradidiſſe ſignat. Et ibi. *Vt nobis fiat corpus & ſanguis* ſubauditur, hęc oblatio. Et hic congrue ſuper vtrũque tres cruces facimus, licet quinque dictiones ad hoc aptas habemus, ne quinarium, de quo ſupra, excederemus, & quintam crucem ſuper calicem, quaſi quinti vulneris indicem, vnde ſanguis cum aqua profluxit, competenter faceremus. In canone igitur Paſſio Domini potiſſime commemoratur iuxta Euangelium. *Hæc quotieſcunque*, &c. & Apoſtolum, *Quotieſcunque igitur*, &c. Vnde ſacerdos ſecundum Microl. cap. 16. per totum canonem in manuum expanſione, tam mentis deuotionem quam Chriſti in cruce extenſionem præſignat, iuxta illud: Expandi manus meas tota die. Digiti ergo pro ſuperflua cautela non ſemper contrahantur: male enim cauti ſumus, ſi Chriſtum imitari ſummopere non ſtudemus. Congruit ergo vt manus infra canonem expandamus, obſeruato, ne quid digitis præter corpus Domini tangamus, nec manus remittere debemus, niſi ſanctæ cruces fuerint faciendæ. In oratione, *Supra quæ*. Leo I. natione Thuſcus, qui cœpit anno Domini 443. in ordine 47. & in homiliis declarandis multum valuit, vt omnia chronica dicunt, addidit, *Sanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam*. Ad orationẽ, *Supplices te rogamus*, profunde eſt inclinandum. Et hic ſupplenda ſunt ſanctorum dicta, quibus adſtruitur, totã curiam cæleſtem, ſcilicet Virginem glorioſam, choros Angelorum, omneſque Sanctos tempore conſecrationis adeſſe. In *Memento* ſecundo poſt mortem Chriſti, ſequitur memoria mortuorum: quia nec alij defuncti commemorandi ſunt, niſi qui in Chriſti morte redempti, in Chriſto hanc vitam finierunt. Vnde in Concilio Cabilonen. ſcribitur, & ponitur de conſ. d. 1. viſum quod memoria facienda eſt pro ſpiritibus in omnibus Miſſarum ſolennitatibus loco competenti. Et hunc morem antiquitus Eccleſia tenuit, vt hoc ipſum ex dictis B. Auguſtini confirmatur. Sacerdos in verbis, *Nobis quoque*, vocem exaltans, centurionem deſignat, qui viſa morte

Chriſti, voce exaltata dixit: Vere filius Dei erat iſte. Sancti martyres hic & ſuperius, non ordine quo paſſi ſunt, inſcribuntur. Vnde notari poteſt, quod canon ab eodem, vel tempore eodem, non fuerit ordinatus. Quatuor hic cruces ſuper calicem fiunt, & quinta in eius latere iterũ vt prius, ad laterale vulnus dominicum ſignandum. Vnde calix iuxta Romanum ordinem ex eodem latere tangitur. Incongrue autem, ſecundum Microl. cap. 17. duæ cruces in latere fiunt, quia in latere Chriſtus niſi vnum vulnus habuit. Sed reuerendæ memoriæ Gregorius Papa fecit, vt prædiximus, quod B. Anſelmus Lucen. epiſcopus ita ab eo ſe didiciſſe teſtatus eſt. Et hoc ita ſemper obſeruauit, nobiſque itidem obſeruandum firmiſſime inculcauit, ſecundum Microl. Hic in Ambroſiano fit confractio, & cantatur Antiphona, quæ ex eo confractio appellatur. Ad *Per omnia ſecula ſeculorum*, corpus cum calice leuatur, & ſtatim depoſitum cooperitur: quia & Ioſeph Domini corpus in cruce leuauit, & in ſepulchro depoſitum lapide operuit. Huc uſque calix pro cautela opertus videbatur. Deinde magis pro myſterio operitur: quia ſicut Chriſtus tres dies coopertus iacuit in ſepulchro, ita & nos corpus Dominicum & calicem cooperimus, quouſque tres articulos orationis expleamus, vt pote Dominicæ orationis præfationem, Dominicam orationem, & illam quæ ſequitur, quæ embolis Dominicæ orationis nuncupatur. Gregorius I. natione Romanus, doctor egregius, in ordine 61. qui cœpit anno Domini 562. inter multa vtilia quæ Eccleſiæ fecit & inſtituit, antiphonarium regulariter centonizauit, & vtiliter compilauit. Kyrie eleiſon à clero ad Miſſam cantari præcepit: Alleluia ex Hieroſolymorum Eccleſia, in vſum Romanæ eccleſiæ extra Septuageſimam cantari fecit, & à Septuageſima vſque ad Paſcha. *Tractus*. In canone *Dieſque noſtros in tua pace diſponas*, vſque ad, *Per Chriſtum Dominum noſtrum*? Et poſt canonem conſecrationis, *Præceptis ſalutaribus moniti*, ſuperaddidit: & Dominicã orationem ſe adieciſſe in regiſtro ſuo aſſerit, vbi quibuſdam inde murmurantibus, humili reſponſione ſatisfecit, inconueniens eſſe aſſerens, vt oratio quam Scholaſticus compoſuit, ſuper oblationem diceretur, & illa prætermitteretur, quam ipſi Apoſtoli ex inſtitutione Dominica in confectione eorundem ſacramentorum vſitaſſe creduntur. *Præceptis ſalutaribus*, &c. *Pater noſter*, &c. *Libera nos*, &c. Domine ab omni malo, præſentibus, præteritis & futuris, & interuenientibus beata & glorioſa ſemper Virgine Dei genitrice, & beatis Apoſtolis Petro & Paulo, atque Andrea. (Hic nominet, ſecundũ Microl. c. 23. quotquot ſanctos voluerit, cum omni † ſ.) Da propitius pacem in diebus noſtris, vt ope miſericordiæ tuæ adiuti, & à peccato ſimus ſemper liberi. Hic patenam accipiat, & oſculatam deponat, ſecundum Microl. *& ab omni perturbatione ſecuri*, hic, & ad *Per Dominum*, ſuper patenã fit confractio, primo à latere dextro, ad deſignandum Dominici corporis percuſſionem: Deinde maior pars in duo frangitur, ſecundum Microl. ca. 17 Vna pars in calicem mittitur, vna à ſacerdote ante calicis participationẽ ſumitur, & tertia communicaturis ſeu infirmis dimittitur. Quid iſtæ partes ſignificent, dicit Sergius Papa de conſec. diſt. 2. Triplex. & lib. 4. Sentent. diſt. 12. Gallicano autem more ſuper calicem fit confractio. Particula miſſa in calicem, Romano ordine ſub ſilentio dicit ſacerdos: Fiat commixtio & conſecratio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, accipientibus nobis in vitã æternam. Amen. Beatus Innocentius Papa I. natione Albanen. in ordine 41. qui cœpit anno Domini 407. conſtituit pacẽ dari poſt confractionem ſacramentorum, de conſ. d. ij pacẽ. Et congrue pax datur ante cõmunionẽ, quia iudiciũ ſibi mãducat & bibit, quicunque nõ prius fratri ſuo repacificatus, cõmunicare præſumpſerit. Cũ adſtanti pacẽ damus, dicere ſolemus, *Pax tecũ*, Reſpõſio, *Et cum ſpiritu tuo*. Sergius I. natione Syrus, in ordine 87 qui cœpit anno Domini DCLXXXVII. conſtituit vt in tempore fractionis Dominici corporis, *Agnus Dei*. à

Sub in- telligen- dum eſt fortaſſi.
† homi- bus.

clero & populo decanteiur: videlicet, vt ille nobis propitietur, qui pro nobis innocens oblatus eſt. Inclinatus autem dicit, antequam communicet, Domine Ieſu Chriſte, qui voluntate patris cooperante Spiritu ſancto per mortem propriam mundũ viuificaſti, libera me per hoc ſacroſanctum corpus & ſanguinem tuum, ab omnibus iniquitatibus & malis meis, & fac me tuis inhærere mandatis, & à te numquàm in perpetuum ſeparari, qui cum Patre. Cum diſtribuit Euchariſtiam, dicit: *Corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti proficiat tibi in vitam æternam. Amen* Omnes debent communicare, & interim cantatur Antiph. quæ de communione nomen mutuauit, cui & pſalmus ſubiungendus, ſecundùm Microlog. ca. 18. cum *Gloria patri*, ſi neceſſe fuerit. Et hæc Antiphona ſemper habet eumdem pſalmum cum introitu, ſi non habet proprium, ex quo ſumpta videatur, Romæ in antiquis libris huiuſmodi verſus annotantur, In Ambroſiano appellatur tranſitorium.

Orationem, quam inclinati dicimus, antequàm communicemus, non ex ordine, ſed ex religioſorum traditione habemus, ſcilicet: *Domine Ieſu Chriſte, qui nobis*. Itẽ & illud, *Corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti*, quod dicimus, cum aliis Euchariſtiam diſtribuimus. Sunt & aliæ multæ orationes, quas quidem ad pacem & communionem priuatim frequentant: ſed ſecundùm Microlog. c. 18. diligentiores antiquarum traditionum obſeruatores, nos in huiuſmodi priuatis orationibus breuitati ſtudere docuerunt, potiùſque publicis precibus in officio Miſſæ occupare voluerunt. Nam B. Innocentius Papa ſcribens B. Auguſtino & Aurelio epiſcopis, aſſerit, quòd nos plùs communibus & publicis, quàm ſingularibus & priuatis orationibus proficere poterimus. Non eſt authenticum autem, quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis populo diſtribuunt. Nam ordo Romanus contradicit, & Iulius quoque Papa in ordine XXXVI. epiſcopo Ægypti ſcribens, huiuſmodi intinctionem penitùs prohibet, & ſeorſum panem & ſeorſum calicem iuxta Dominicam inſtitutionem ſumenda docet. Vndè & B. Gelaſius Papa in ordine II. ſcribens quibuſdam epiſcopis, excommunicari illos præcepit, quicunque ſumpto corpore Dominico, à calicis participatione ſe abſtinuerunt, nam & ipſe in eod. Decreto aſſerit, huiuſmodi ſacramentorum diuiſio ſine grandi ſacrilegio prouenire non poterit. Poſtquam omnes communicauerunt dicit ſacerdos ſub ſilentio hanc orationem, iuxta Romanum ordinem. Quod ore ſumpſimus, mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium ſempiternum. Qua finita ſequitur oratio, ſiue orationes poſt communionem dicendæ, quæ eodem numero & ordine orationibus ante lectionem, ſiue ſecretis ante præfationem dictis debent reſpondere. Quæ vtique orationes non pro his qui communicaturi ſunt, ſed qui iam communicauerunt, iuxta proprietatem ſui nominis agunt: ergò & ante ipſam communicare non negligunt, quicunque earumdem orationum benedictione foueri deſiderant. His ità finitis, ſubſequitur, *Benedicamus Domino*: ſiue, *Ite, miſſa eſt*. Si tamen ad feſtum fiuat, quod *Gloria*

A *in excelſis*, habere debuit reſpondent omnes, *Deogratias*, iuxta Apoſtolum pro collatis beneficiis agentes. *Ite, miſſa eſt*, à quo Miſſa nomen accepit, de veteri teſtamento ſumitur, vbi ſcilicet Pharao populum ire iuſſit, ſiue vbi Cyrus populum à Babylone ire præcepit. *Benedicamus Domino*, ſumptũ eſt de pſalterio: *Deogratias*, de Apoſtolo. Et hæc dici Leo Papa conſtituit. Benedictionem epiſcopalem Martialis epiſcopus Apoſtolorum diſcipulus, ex magiſterio Apoſtolorum tradidit; quas probabile ſtudium ſeruientium auxit, Ambroſius dicere cœpit. Iſque mos ex eo vſquequaque conualuit. Apoſtolicus autem hanc tantum, quæ finita Miſſa dicitur, dicit. Finitis omnibus, oſculatur altare, dicens: Placeat tibi ſancta Trinitas obſequium ſeruitij mei, & præſta, vt hoc ſacrificium quod oculis tuæ maieſtatis ego indignus obtuli, mihi & omnibus pro quibus illud obtuli, te miſe-

B rante, ſit propitiabile, Per Chriſtum Dominum noſtrum. Exuens ſe veſtibus ſacris, cantat hymnum trium puerorum. Vndè ſancti patres in 4. Toletano, c. 14. decreuerunt, vt ſacerdos Excommunicationi ſubiaceret, qui eundem hymnum poſt Miſſam dicere neglexerit, Pſalmum quoque, Laudate Dominum in ſanctis eius, in gratiarum actione ſubiungens, Kyrieleiſon, Pater noſter, Verſ. Confiteantur tibi Domine omnes. Verſ. Exultabunt. Verſ. Exultent iuſti. Verſ. Non nobis. Verſ. Domine exaudi orationem meam. Deus qui tribus pueris. Oratio, Actiones noſtras. Videmus ex præmiſſis, quàm curioſè omnia in ſancto Miſſæ officio ſeruanda ſunt conſtituta & authenticè introducta, quæ omnia nos monere debent, nè officia Romana à ſuis locis ſine

C cauſa mutemus, aut aliter quàm ſcripta ſunt, obſeruemus. Nam B. Alexander, cuius ſupra mentionem fecimus, ait: Sicut hæc oblatio omnes alias præcellit, & potior eſt cæteris, ità potius excoli debet & venerari, de conſ. d. 1. c. nihil. Excolamus igitur & veneremur ſanctas Miſſas Gregoriani officij, & ante omnia Miſſas Dominicales cum earum glorificationibus omninò diebus Dominicis, niſi maior feſtiuitas impediat, honoremus: nec eas ponamus ſub triſtitia feriali. Miſſæ igitur Dominicales inter Paſcha & Pentecoſten, inter Octauas maiores, & quandò vigiliæ ſanctorum in Dominica occurrunt, & ſi quæ ſint aliæ, in eorum Dominicis cum debitis glorificationibus imponantur: nec putandum ſufficere, vt in feria Dominicalis lætitia obſcuretur. Epiſtolæ & Euangelia, quas à Romana habemus Eccleſia,

D non omittantur, Miſſæque aliæ propriæ & ſpeciales cum Dominica & aliis feſtis occurrentes, primo manè vel aliàs hora congrua ſuppleantur, Miſſa pro primo manè in diebus Ioannis Euangeliſtæ, Ioannis Baptiſtæ, & Laurentij, & ſi quæ aliæ ſint, non negligantur. Quando autem eodem die beatus Gregorius duplices ordinauit, vt in vtroque feſto ſanctæ Crucis, in die Auguſtini, in die Decollationis, in die omnium Sanctorum, & ſi quæ aliæ ſint, illæ omninò in aliquo loco ſuppleantur ipſa die. Et hoc obſeruetur, quotiès propter maiorem feſtiuitatem occurrentem, Miſſa Gregoriana locum ſummum nequit habere.

MEL-

MELCHIOR HISTORPIUS
LECTORI BENEVOLO.

IOannes Cochlæus vir eruditiſſimus, & diligens Eccleſiaſticæ antiquitatis ſcrutator, cùm annis ſuperioribus de Miſſæ ſacrificio antiquos & probatæ notæ ſcriptores publicaret, inter illos cuidam de Miſſa libello & breui expoſitioni, quam licèt nullius auctoris nomen præferret, eſſe tamen vetuſtiſſimam arguebant venerandæ vetuſtatis codices, ex quibus eam deſcripſerat, locum eſſe voluit: Nobis autem, qui Doctoris Cochlæi veſtigiis inſiſtimus, & ab ipſo relictas ſpicas colligimus, aut potius ſegetes metimus, quippe qui eos auctores, ex quibus ipſe partem ſaltem aliquam & fragmenta in ſuum Antiquæ deuotionis de Miſſa ſpeculum, ſiue quòd ſic ſuo inſtituto conueniret, ſiue quòd exemplaria ad manum non haberet, tranſtulerat, nunc integros exhibeamus, nobis inquam digniſſimus hic libellus eſt viſus, & valdè conueniens, qui ad cæteros noſtros adiungeretur. Dignitatem enim eius ex argumento quod tractat, & ex antiquitate, quam ex multis indiciis colligimus, atque Doctoris Cochlæi iudicio, quod fuit exactiſſimum, æſtimare poſſumus: noſtris verò adiungi admodùm eſſe conueniens, facilè nobis aßentietur, qui eſſe eius Miſſæ expoſitionem, cuius nos Ordinem Romanum in fronte huius libri poſuimus, ex vtriuſque collatione obſeruabit. Itaq; in noſtris codicibus, quos binos etiam nos valde antiquos habuimus, & cum quibus contulimus, ſtatim poſt ipſum Rom. Ord. collocatur, in quorum altero, quam notauimus ad marginem, inſcriptio etiam erat. Sed nos, quia auctor ignoraretur, hucuſque diſtulimus, non tamen inconuenienter, vt ſicut principium à Miſſa ſumptum eſt, ita quaſi Colophonem de Miſſa quoque adiiceremus. Iuuabit Eccleſiaſticæ antiquitatis ſtudioſos viros ex ipſo Ordine Romano graues & tanto ſacrificio conuenientes veterum Chriſtianorum cæremonias: ex hac autem breui expoſitione myſterium & ſignificationem earum tam ſanctarum cæremoniarum, quas alii explicarunt prolixius, breuiter cognoſcere. Et ſi nunc tanta maieſtate auguſtiſſimum illud Chriſtianorum ſacrificium non peragatur, & earum cæremoniarum multis, in hac pietatis atque religionis declinatione paulatim ſit derogatum, nihilominus iucundum erit priſcam piorum auorum venerationem erga tam ſacroſancta ſacra, ex his monumentis conſiderare. Neque tamen nullas eſſe Eccleſias, in quibus tam ſolennes ritus adhuc perſeuerent & ſuperſint, exiſtimandum eſt. Nam quamuis Colonienſis noſtra, & fortaſſis etiam aliæ hos ſic per omnia ritus non obſeruent, & Acolytorum, Lectorum, & aliorum miniſtrorum, qui hic Miſſæ aſſiſtere iubentur, & quibus hic ſua officia aſſignantur, nomina tantummodò nos retineamus, tamen alibi & apud alias nationes harum obſeruationum quamplurimas in vſu permanſiſſe, ipſe teſtari poßim, qui Rhemenſi illuſtriſſimi Cardinalis Caroli Lotharingi Rhemorum Archiepiſcopi & Ducis Cathedrali Eccleſia, ſiue quòd ita ſemper aſſueuiſſent, ſiue ex ipſius doctiſſimi Cardinalis reformatione ac noua inſtitutione, neſcio, ſimili ſolennitate, ornatu, cæremoniis & tanto miniſtrorum numero ea peragi, obſeruaui: Eumque ego ſolennem ſacris operandi, & quãdam maieſtatem præ ſe ferentem modum tum ſum admiratus, & ſæpè poſteà prædicaui. Itaq; ſi apud alias Eccleſias harum tam auguſtarũ cæremoniarũ multæ, religione & pietate paulatim deficiente, & ſi hoc dicere faseſt, Epiſcopis Miſſas rariſſimè celebrantibus, in deſuetudinem venerint: tamen aliæ ſuas hic cæremonias inuenient, quæ tanto placebunt magis, quanto eas eſſe à priſcis & religioſis patribus obſeruatas & frequentatas magis intelligent: cæteris autem ipſius antiquæ pietatis contemplatio grata erit atque iucundà. Nam ſi gentilium veterum, qui mores, quæ inſtituta, qualis Reſpub. Deorum etiam quis cultus, & quæ religio apud eos fuerit, & omnis illa veterum antiquitas, ſtudioſe à multis inquiritur & cum delectatione legitur, rerum certè Eccleſiaſticarum, antiquitatem, & priſcam veterũ pietatem, antiquos ritus atque cæremonias, & quam maiores noſtri reuerenter res ſacras tractauerint, Chriſtianos homines ſcrutari atque cognoſcere tanto iuuabit magis, quanto eſt cum maiore voluptate & fructu coniunctum.

Porrò de ſigno crucis, quoties, quibus in locis, & quomodò in ſacro Miſſæ Canone, ſigi atque ſignari debeat, quia ſæpè in ſuperioribus libris explicatam rationem reperimus, & S. Bonifacium dignam quæſtionem de qua ad Zachariam Pontificem referret, & hunc non indignam, ad quam ipſi reſponderet iudicaſſe legimus, placuit quæ de ea apud ipſum quoque Romanum Ordinem in tribus M S. libris coniuncta legebantur his quoque adiungere. Quæ ut cum reliquis ad pietatis profectum ſtudioſe legas optamus, nec minùs ut boni ea conſulas, & quem in his proferendis conferendiſque, laborem moleſtum & immenſum impendimus, fauore atque gratia, ac ſicubi vel noſtra vel exemplarium incuria erratum ſit, venia proſequaris, rogatum Lector volumus.

EXPOSITIO MISSAE TRANSCRIPTA EX VENERANDÆ VETVSTATIS CODICIBVS.

In noſtro vetuſto codice hic erat titulus, Ordo Miſſæ à S. Petro inſtitutus cum expoſitione ſua, Cauſa celebrandi Miſſam.

MIſſa pro multis cauſis celebratur. Prima, vt ſæpè rogemus Deum. Secunda, vt ſuſcipiat Deus preces & oblationes. Tertia pro offerentibus & defunctis. Quarta, pro oſculo pacis. Quinta, vt ſanctificata ſit oblatio. Sexta, vt confirmetur per Spiritum ſanctum oblatio corporis & ſanguinis Chriſti. Septima, vt cantetur *Pater noſter.* In qua oratione continentur Septem petitiones, id eſt, Tres ſpirituales & Quatuor temporales. Hanc orationem primitus docuit Dominus diſcipulos & Apoſtolos ſuos. De qua dicit propheta: Quicunque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Septem ſunt igitur numero petitiones, pro ſeptem donis Spiritus ſancti, vel pro ſeptem gradibus Eccleſiæ. *Act. 2. Ioel. 2.*

Cur quotidiè iteratur iſta (oratio vel) oblatio, cùm Chriſtus ſaluarit mundum per vnam paſſionem ſuam, & mors illi vltra non dominetur; Reſponſio: pro multis cauſis. Prima, eo quod peccamus quotidie. Secunda, eo quod corpus Chriſti pœnitentibus poſt peccata offerri iubeatur, vt ſalutem per corpus Chriſti Domini inueniant, atque caueant poſt pœnitentiam. Tertia, vt magnum beneficium paſſionis Domini obliuioni non tradatur. Quarta, vt ſimilet in eccleſia diem iudicij, in quo iuſti ab iniuſtis ſeparabuntur. *Cur ſæpius celebretur Miſſa.*

In ſuo perſcripto Codice hoc loco talis erat epigraphe, Incipit expoſitio totius Miſſæ ex concordia ſcripturarum dominicarum.

Introitus Miſſæ cui conuenit? R. Patriacharum Prophetarumque præconiis. Vnde exortus eſt; R. A choro Prophetarum, qui omnes annuntiauerunt Chriſtum venturum in mundum, & per quorum orationes prophetiaſque intrauit in eum. Exiens enim de ſecreto cæli, valut Epiſcopus aut Presbyter de Secretario (templi,) venit ad altare: orante & prophetante interim Choro Clericorum. Verſus, qui cantatur ad recipiendum Introitum, † priorem Chriſti aduentum ſignificat prophetarum. Poſtquàm enim epiſcopus cum ſuis Diaconis ſeu presbyteris de ſecretario veniens, ingreditur ad altare, poſt oſculum ſibi inuicem datum innuente epiſcopo ſiue † Diacono, *Gloria*, à cuncto Clero decantatur, *Patri & Filio & Spiritui ſancto*: Quia pax à Chriſto in cælo & in terra iam facta eſt, quam Chorus prophetarum, id eſt, Clericorum, ante prophetabat. Quod autem dicere Clero, *Sicut erat in principio & nunc & ſemper,* Diaconi procedunt ad altare, & illud oſculantur ante epiſcopum, ſignificat ſanctos ante aduentum Chriſti, pro eius amore multas tribulationes perpeſſos: quia corpus Chriſti vnum eſt, à ſanctis viris connexum, qui ante fuerunt in veteri Teſtamento, & qui nunc ſunt in nouo.

† per priorem Chriſti aduentū ſignificat prophetiā. † presbytero.

Septem Diaconi procedunt, propter † eos, qui ante Natiuitatem Chriſti mortificationem in corpore ſuo portauerunt. Quinque procedunt, ſi ſeptem non habentur, propter quinque libros Moyſis. Si quinque non adſunt. Tres procedunt, propter fidem, ſpem & charitatem. Vnus procedit, propter vnitatem Eccleſiæ. Poſtea, oſculato altari, reuertuntur ad Epiſcopum ſtantes erecti. Propter quod dicitur in Euangelio: Scio vndè veni, & quo vado. Diaconi retro adſtant: quia choro Martyrum aptatur. Ipſi enim Diaconi ad altare præceſſerunt; quia in veteri Teſtamento Martyres ante Chriſti aduentum extiterunt: Et modo retro ſtant, quia poſt Domini natiuitatem, multo plures martyrio coronantur. Ex ipſis autem diaconis ſtant quidam ad dexteram, ſed plures: alij quidam ad ſiniſtram, verumtamen pauciores: Quia per cõtemplatiuam vitam, quæ in dextera intelligitur, plures in æterno coronãtur regno quã per actiuam, quæ accipitur in ſiniſtra. Et contemplatiuam vitam ducẽtes, maiore virtute vigẽt, quàm in actiua adhuc vita manentes. Sufficit enim tibi exemplum duarum ſororum, Marthæ ſcilicet & Mariæ: quarum vna, circa plurima miniſtrans, turbata agnoſcitur: Et altera, verbis Domini ſolummodo intendens, & in ſpe cæleſti requieſcens legitur. Tũc ergo Kyrie eleiſon celebratur, & de Acolytorum manibus cãdelæ dimittuntur, quia Chriſtus Epiſcopus, ſuper omnem fulgens lucem & illuminans, aduenit. Quod ad eos Prophetas reſpicit, qui circa Domini aduentum fuerunt, Ex quibus eſt Zacharias, eiuſque filius Ioannes. Pertinet autem Kyrie eleiſon ad diuinam partis excellentiã: Ad humanitatis, vero formam Ieſu Chriſti, pertinet Chriſte eleiſon. Et eſt ſenſus Kyrie eleiſon, cõmoda mihi Pater miſericordiſſimam aurem tuam, & miſerere mei: Interpretatur enim, Domine miſerere. Eſt autem intellectus Chriſte eleiſon: Chriſte, ne permittas humanum genus terrena deſiderare, ſed ad cæleſtia anhelare. Vel pertinet ad eos Kyrie eleiſon, qui ante Natiuitatem fuerunt Chriſti: Chriſte eleiſon, vero ad eos qui poſt paſſionem Domini ſucceſſerunt.

Ioan. 8. Diaconorum circa altare. Cant. 1. Luc. 10. Kyrie eleiſon. Chriſte eleiſon. Luc. 1.

Poſtea Epiſcopus ſolus *Gloria in excelſis Deo*: inchoat: quia ſolus Angelus paſtoribus annunciauit Domini Natiuitatem, per quam gloria Domini declarata eſt, deinde vero totus chorus reſpondet: Quomodo cum Angelo incipiente facta eſt ſubitò cæleſtis multitudo militiæ angelorum, laudantium Deum & dicentium, *Gloria in excelſis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Prima Collecta reſpicit ad hoc, quod Dominus agebat circa duodecimum humanitatis ſuæ annum, quando aſcendit Hieroſolymam, & ſedit in medio doctorum audiens & interrogans illos. Hæc eadem, nunc oratio, nunc Collecta dicitur. Oratio autem ideo dicitur, quia bona orantur cæleſtia venire populo. Collecta vero idcirco nuncupatur, quia incipit ſe populus in vnum colligere. *Gloria in excelſis. Luca 2.*

Miſſæ autem officium totum in Quatuor diuiditur ſpecies, id eſt, in Precationes, Orationes, Poſtulationes & Gratiarum actiones. Quicquid enim agitur in officio Miſſæ, antequam oblatæ ponantur ſuper altare, Præcationes nominantur: quia precantur bona populo. Et quicquid ab hora fit qua † *Sanctus* canitur, vſque ad *Agnus Dei*, Oratio vocatur. Quæ poſt *Agnus Dei* dicitur, Poſtulatio appellatur. Quod autẽ in fine Miſſæ à populo reſpõdetur, *Deo gratias*, Gratiarum actio nũcupatur. Inter deprecationem autem & precationem hoc intereſt, quòd precatio fit, quando optantur cæleſtia animarum præmia populo: Deprecatio autem eſt, quando Pontifex orat, vt declinet in hac vita populus à malo, & faciat bonum. *Quatuor partes Miſſæ. † Secretò canitur.*

Epiſtola autem ad prædicationem Ioannis Baptiſtæ pertinet: Quia ſicut Ioannes fuit præcurſor Chriſti, ita nunc Epiſtola præconatur Euangelium, quod eſt Chriſtus. Epiſtola quippe Latinè ſupermiſſa dicitur, eo quod ſit miſſa ab Apoſtolis ſuper legem Moyſis, Pſalmos & Prophetas: Significat autem Ioannis prophetiam, qui Chriſtum propè nunciabat adeſſe. Poſt primam datam *1. Pet. 3.*

prationem Pontifex ſedet tribus horis, verſus ad populum: Et presbyteri cum eo, ad nutum eius: Et Diaconi A ſtant ante Pontificem: Subdiaconi autem aſcendunt ad altare, ſtatuentes ſe ad dexteram ſiue ſiniſtram. Sedet autem tribus horis, quia Chriſtus, cùm eſſet annorum xij. ſedit in templo in medio Doctorum tribus diebus Sedens autem, vertit faciem ad populum, vt oſtẽdatur poteſtas ei data à Deo, vt poſſit ſuperintendere & ſuperſpeculari, quis humiliter, quiſve ſuperbe'ſter in Eccleſia: quia Epiſcopo commiſſæ ſunt animæ, pro quibus rationẽ Deo redditurus eſt. Subdiaconus vero, qui lecturus eſt, mox vt viderit poſt Pontificem presbyteros reſidentes, aſcendit in ambonem vt legat. Non tamen in ſuperiorem gradum quẽ ſolus ſolet aſcendere qui Euãgelium lecturus eſt. Poſtquam legerit, Cantor in Cantorio ſine aliqua neceſſitate aſcendit, non ſuperius, ſed B ſtat in eodem loco vbi & Lector, & ſolus inchoat Reſponſorium, & cuncti in Choro reſpondent. Et idem ſolus verſum Reſponſorij cantat. Si fuerit tempus, vt dicatur Alleluia, bene: Sin autem, Tractus: ſin minus, tantummodo Reſponſorium. Cantor vero, qui inchoat Alleluia, ipſe ſolus cantat verſum de Alleluia. Ipſe iterũ Alleluia dicit, ſtans in eodem gradu, id eſt, inferiore. Sequitur Iubilatio quam Sequentiam vocant. Reſponſorium igitur ad Chriſti vocationem, qua Apoſtolos vocauit, pertinet. Et ideo ſolus in pulpito incipit Cantor, quia ſolus Chriſtus Apoſtolos vocauit. Et cuncti in Choro reſpondent, quia reſponderunt Apoſtoli, & obedierunt Chriſto clamanti. Et ipſe ſolus poſt inchoationem Reſponſorij verſum decantat: quia ſolus Chriſtus pernoctans poſtquam vocauit diſcipulos, orabat. Alleluia quidem (quod eſt laus Dei) cantamus, vt Chriſtum C imitemur, qui lxxij. diſcipulis per ciuitates miſſis, ad quas venturus erat, vt laudem Chriſti annunciarent, & ipſis reuerſis, Alleluia, id eſt laudem, Deo patri decantauit, dicens: Confiteor tibi pater Domine cæli & terræ, † qui abſcondiſti hæc myſteria ab his, qui ſapientes ſunt & prudẽtes in terrenis actibus & deſideriis carnalibus, & reuelaſti ea paruulis. Confiteor enim, nihil aliud eſt in hoc loco, niſi, Gratias & laudes ago tibi pater. Eius autẽ verſum cantamus, ipſum æmulantes, qui ſolus dicebat, Nemo ſcit qui ſit filius, niſi pater, & qui pater, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Alleluia poſt verſum iterum canimus; ipſum ſequentes: qui rurſus Alleluia dicit, dum ait: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Et paulò poſt: D Et inuenietis requiem animabus veſtris. Vbi autẽ Euangelium legitur: ibi epiſtola legi non debet, ſed in ſubteriori gradu: Quia Ioannis prædicatio, ad euãgelij Chriſti altitudinem aſcendere non potuit: Qui autẽ Epiſtolam legere vult, vbi pronunciatur Euangelium, Ioãnis prædicationem coæquare tentat Euangelio Chriſti. Nec in eodem gradu Reſponſorium vel Alleluia cantari debet, quo recitatur Euangelium Chriſti: ne aſſimilari Apoſtolorum † vocatio vel diſcipulorum lxxij. † miſſio aut latior videatur Euangelio Chriſti.

Heb. 13. Luc. 6. Luc. 9. & 10. Matt. 15. † quia. Ibid. Ibid. † vocationis. † miſſione.

Euangelium autem legitur, in quo Chriſtus ore ſuo loquitur populo, vt Matthæus ait. Et aperiens os ſuum, docebat eos, dicens Beati pauperes ſpiritu, & reliqua. Vt ſicut Chriſtus poſt legem, pſalmos & prophetas, os ſuum aperiens locutus eſt populo: ita poſt Epiſtolam E Reſponſorium & Alleluia, quæ nunc celebrantur in Miſſa, pro his tribus Euangelium in eccleſia legatur ac ſi populo Chriſtus ipſe loquatur. Hoc autem Diaconus lecturus, ab Epiſcopo aut presbytero benedictionem petit. At ille inquiens, ait Diacono: Dominus ſit in corde tuo & in labiis tuis (Euangelium namque bonum nuncium dicitur, quod annunciat nobis in futuro vitam poſt mortem, requiem poſt laborem, regnum poſt ſeruitium.) Tunc demum pergens Diaconus ad altare, accipit Euangelium. Et non indifferenter, ſed eius partẽ ponẽs in dextero hume- † *Itaque ad amboné duabus* ro, † vadit ad ambonem. Et *præcedentibus candelis pro-*

Matt. 5.

quo Acolyti eũ præcedentes, portãt duo cereoſtata, id eſt, duas cãdelas accenſas, qui venientes ante amboné diuiduntur à ſe, & trãſeũt, Subdiaconus & Diaconus cũ Euãgelio per mediũ eorũ. Præcedunt autẽ Euangeliũ duæ cãdelæ, propter geminã dilectionem, Dei videlicet & proximi: ſiue propter duo Teſtamẽta, quibus illuminatur gen⁹ humanũ: Seu propter reſurrectionis teſtes, Moyſen videlicet & Heliã, *pter Moyſen & Heliã, qui ſunt veteres teſtes reſurrectionis viuorũ & mortuorũ, populu illuminãtes, & duobus thuribulis vel vno, quod ſignificat corpus* CHRISTI *paſſum eiuſdẽq; fumus incẽſi ſãctorum orationes. Carbones autẽ eius, ſãcti Spiritus illuminationẽ deſignant, ſiue feruorẽ charitatis. Sed candela ideo, in pauimento, prædicante Diacono Euangelium, de manibus acolytorum iuxta amboné*

populũ illuminantes. Cãdelæ autẽ, Diacono Euangeliũ B prædicante, idem in pauimento, de manibus acolytorum iuxta ambonem) deponuntur: Ne quis conetur prædicare ſuper id, quod in Propheticis, Euangelicis & Apoſtolicis reperit doctrinis. Præterea thuribulum ſeu thymiamaterium aſcendendo & deſcendẽdo ſemper præcedit Euangelium per medium pulpitum, non tamen permanẽs diù in ambone †. Quia paſſio Chriſti per thuribulum ſignata eſt, quod ſignificat corpus Chriſti paſſum. Fumus incenſi, orationes ſanctorum. Carbones autem eius, ſancti Spiritus illuminationem deſignant, ſiue feruorem charitatis. Dum autem legitur Euangelium, baculi deponuntur de manibus, vt à Iudæis diſſentiamus, qui caput Chriſti arundine percutiebant. Non enim eſt baculus neceſſarius, id eſt, humanum auxilium, dum ipſum Chriſtum præſto habentes, eius vo- C cem audimus: Cùm autem humano vtimur auxilio, ante vel poſt Euangelium baculos in manibus tenemus. Accedente igitur ipſo Chriſto, id eſt, Euangelio, baculos dimittimus, quia humano auxilio non egemus. Capita inſuper noſtra, dum Euangelium audimus, ab omni velamine à Iudæis diſſentientes detegimus: quia Chriſtus proprium caput ſuum pro nobis ſpinea corona velatum habuit. Diaconus autem Euangelium legens, ad meridiem verſus, ſignificat Eccleſiam ſeruantem animo in amore Dei, eleuatum eſſe in magno culmine virtutum. Vnde dicitur in Cantico cãticorum: Indica mihi quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie. Poſtea vero deſcendente Diacono de ambone, affertur Euangelium primùm epiſcopo aut presbytero, D ad oſculandum: Deinde vniuerſo † Choro, necnon & populo: Deinde conditur in loco ſuo. (Poſt lectum vero Euangelium, candelæ in loco ſuo extinguuntur, & ab epiſcopo, *Credo in vnum Deum*, cantatur. Thuribula per altaria portantur, & poſtea ad nares hominum feruntur, & per manum fumus ad eos trahitur) † Cantatur autem Symbolum, vt quia populus audiuit Chriſtum in Analogio prædicantem, oſtendat, quam credulitate eius ſuſceperit doctrinam. Quòd autem Offertorij celebratur officium, nulli aptius cõuenit quàm his, qui obuiam Chriſto Hieroſolymam properanti, ſternentes veſtimenta ſua in vijs, ramoſque de arboribus frangẽtes exierunt. Turbæ autem quæ præcedebant & quæ ſequebantur, clamabant: Oſanna filio Dauid, &c. Illi enim veſtimenta ramoſque offerebant: nos vero panem & E vinum, tunc nuncque cantu celebrato. Ideoque illi hæc agebant tunc, noſque modo, vt oſtendamus ita nos paratos eſſe pro fratribus morti ſuccumbere, ſicut Chriſtus paſſus eſt pro nobis. Quod primum quidem maſculi offerunt ſignificat, Primitiuam Eccleſiam ſub Imperatoribus nondum Chriſtianis, multas iniurias paſſam. Ex hinc vero offerunt mulieres, Eccleſiam deſignantes nunc tranquilliorem vitam ducentem. Nouiſſime vero ſacerdotes & Diaconi offerunt, ſed ſolum panem, ſignificantes, nouiſſimè plurima Eccleſiam paſſuram ſub Antichriſto tormenta. Ad vltimum vero Archidiaconus, aut quicunque vicis ſuæ ordine legerit Euangelium, complens orationem cunctorum ipſo-

Matt. 5. † Hyſterio thuribuli. al. ſi. ſignat: † ſ. in quam in Euangelio quod compaſſio per thuribulum ſignatus monet. Cant. 1. † chori. † Cantatur quid creditur. Ad Dominum.

deinſque

† robo-ratione. Statio Diaconorum & ſubdiaconorum.

denſque aquam in calicem ex amula Pontificis, offert: Quod ad † robuſtionem in Sacerdotes & Leuitas pertinet. Quis quo magis hic patimur, eo amplius in futuro coronabimur. Tunc demum his ita geſtis ac rite ordinatis, Diaconi retro poſt epiſcopum ſtant: Et ſubdiaconi ante epiſcopum, ſed poſt altare: vt ſignificent idẽ Diaconi, quod Apoſtoli tempore paſſionis fugientes ad horam retroſteterunt, poſtmodum ſecuti Dominum poſt paſſionem. Subdiaconi autem ante epiſcopum ſtantes, deſignant eos, qui licet clam, diſcipuli tamen cum Chriſto perſtiterunt in paſſione. Ex quibus erat Ioſeph ab Arimathia, & Nicodemus, necnon & Centurio confitens, & omnis turba eorum, qui percutientes pectora ſua, Chriſtum plangendo, reuertebantur. Altare namque crux Chriſti accipitur.

Matt. 6.

B

Quæritur quoque, cur Euangelio lecto veniens ſubdiaconus, ferat in brachio ſiniſtro, & nõ in dextro, calicem & deſuper corporale. Quod facile patet, ſi Chriſti myſterium animaduertimus. Ipſe nãque Subdiaconus in ſiniſtro brachio calicem fert, ſignificans præſens breueque tempus eſſe trium ſpatio dierum, quo tulit calicem Chriſtus in paſſione, quia in ſiniſtra præſens intelligitur vita. Linum autẽ per multas exercitationes ad ſuum peruenit candorem. Sic namque Chriſtus ipſe Subdiaconus factus, portat corporale ſuper ſuum calicem: quia ſuorum paſſionem ſanctorum, lineas habentium mentes, id eſt, per multos labores candidas, ſuper propriam geſtat paſſionem.

Quid corporale ſignificet.

Quid patena.

Patena namque crux ſiue ſepulcrum accipitur. In dextera enim, æterna intelligitur vita. Patena ergo geritur in dextera: quia per crucẽ, eam ſignificãtẽ, Chriſtus ad æternam redijt vitam. Amulæ autem, cum quibus offerimus, noſtram deuotionem ſignificantes puram, in calice ſuſcipiuntur à Diacono: quia idem Chriſtus, factus Diaconus, ait: Non veni miniſtrari à quoquam, ſed miniſtrare. Cum quiſque in ſuo calice, hoc eſt, paſſione, eandem deuotionis noſtræ ſuſcipit puritatem. Oblata denique corpus Chriſti deſignans, non nudis manibus, ſed ſanonibus multo labore ſtudiorũ cãdidis offertur: quia Chriſtus non niſi à mente carnem cum vitijs & concupiſcentijs crucifixum habẽte, ſuſcipitur. † Offerentibus autem hominibus Cantus celebratur, vt oſtendatur, debere homines gratias & laudes Deo referre, dum manibus cæteriſque membris agere ſatagunt opera, quibus ei placere valeant.

C

Amulæ genus vaſculi ad aquã geſtãdã quod repleri ſolet ex pondo ſemialogrũ gratis geſtatur. Matt. 20. Gal. 5. † † Cantus offertorius.

D

Prima autem oratio ſuper corpus Chriſti futurum, Secreta dicitur, & ſecretæ † cantatur: Quia de Gentilibus, qui erant venturi in corpus Chriſti, antequam idẽ conſecraretur in cruce ſecreto & myſtice prophetabatur. Si ergo Chriſtus ſolitudinẽ quæſiuit in oratione, quãto magis nos oportet † quærere & tacite orare, qui vndique circumdamur tumultibus vitiorum & immãſuetudine ſæculi? Vtile eſt enim, omnem orationẽ ſpecialem ſacerdotum ſecretam eſſe, vt non cogitent, quomodo placeat compoſitio oris populo, ſed ſolummodo penſent, qualiter mens poſſit placere ſoli Deo, quẽ orant. Præfatio autem præfatio dicitur. Hæc namque oratio, prælocutio eſt totius ſecuturæ orationis, quæ fit ſuper corpus conſecratum, à *Te igitur* vſque ad *Agnus Dei.* In hac enim præloquitur ſacerdos grates laudeſq; Deo, vt melius ad conſecrandũ corpus Chriſti Ieſu poſſit peruenire: finita autem laude ſacerdotis, totus ſimul canit Chorus angelicum hymnum, *Sanctus, Sanctus, Sanctus:* vt vna æqualiſq; gloria, laus & honor decãtetur Patri & Filio & Spiritui ſãcto. Cur *Te igitur* ſecreto canitur? Vt Chriſto obediatur, dicenti: Tu autẽ cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora patrem tuũ. Mos enim q; fuit ſanctorũ patrum vt cũ vellent ſpecialiter orare, primum Deo laudẽ agerent, & poſtmodum orationem ſecretam perficerẽt. Ipſe enim Chriſtus venturus ad conſecrationem corporis ſui ſolus ſecreto orabat. Et ob id nos quoq; in conſecratione corporis eius, ſecretã facimus orationẽ. Quod autẽ diaconus calicem cum ſacerdote eleuãs, partẽ eius ſanone

Secreta oratio. † legitur † quieto. Vtilitas ſecreta orationes.

E

Matt. 6

A

taogit, partemq; detectam relinquit: ſignificat ſudariũ quod erat ſuper Ieſum, non totum corpus eius tegens.

Sex autẽ ſunt ordines Crucum in *Te igitur.* Quorum primus eſt, vbi dicitur, *Et benedicas hæc dona,* &c. Propter legem videlicet naturalẽ, id eſt, quod tibi nõ vis, alteri ne facias. Quæ fuit ab Adam vſque ad Moyſen: Quia etſi illius tẽporis ſancti patres non viderunt crucem Chriſti, cruciatũ tamen carnis pro eius amore tulerũt. Secũdus ordo crucũ eſt, vbi dicitur: Quã oblationẽ tu Deus &c. Ob legẽ per Moyſen datã, Sub ipſa enim ſancti patres ob Chriſti deſiderium, eius cruciatũ tolerauerunt. Tertius ordo eſt, vbi narratur: Et accipiens panẽ in ſanctas & venerabiles man⁹ ſuas, &c. Propter Prophetarũ præconia, qui fuerũt à Samuele Propheta vſq; ad Zachariã, eiuſq; filium Ioannẽ Baptiſtã, qui etiam vnius manibus eum accipiebat. Deinceps vero ſequitur quartus ordo, vbi ſubinfertur, Hoſtiam purã &c. propter Euangeliũ, quod Chriſtus tempore ſuo vitam euangelizauit: quia ipſis diebus cruciatum Chriſti ferẽtes ſancti, eius corpus adunauerunt. Quintus poſt ſequitur ordo, vbi dicitur: Per quẽ hæc Domine omnia ſemper bona creas Gentilium Eccleſiã tangens, quia Chriſti corpus æmulantes, eius cruciatũ perpeſſi ſunt. Sextus denique ordo ſequitur, quando profertur: *Per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo:* Propter plenitudinẽ in ſæculi fine gentiũ, & omnis Iſrael ſalutem. Qui complentes ſimul Chriſti corpus, maxime Chriſti crucem, hoc eſt, cruciatum, patiuntur. Senarius enim numerus, partibus ſuis cõputatus, primus perfectus eſt ſine altero. Quinque ordines crucũ qui ſiunt ante ſextum, quando cum oblata calix tangitur, quinque ſunt ſæculi ætates, vſque ad Chriſti aduẽtum, Sextus vero ordo, ſexta eſt ætas, à Chriſti aduentu vſque in ſæculi finem.

Sex ordines crucũ in Miſſa. Tob. 7. Matt. 7.

B

Rom. 11.

C

Quod autẽ Diaconus calicẽ tenens exaltatum, coram pontifice ponit in altare, ſignificat Ioſeph: Chriſti corpus de cruce deponẽtem, & in monumento ſuo recõdentẽ. Cæterũ quod corpus Chriſti in altari permanet, donec tres cõpleãtur orationes, i. *Præceptis ſalutaribus moniti,* & ipſa oratio Dominica, *Pater noſter, & libera nos quæſumus Domine,* ſignificat corpus trib⁹ diebus in ſepulchro quieuiſſe. Poſt tres autem orationes, corpus Chriſti aufertur de altari, quod pro ſepulchro in hac ſignificatione accipitur, quia poſt tres dies corpus Chriſti de ſepulchro ſurrexit.

Ioan. 19

D

Quod autẽ acolytus tenet patenã in ſindone, paratam Nicodemo conuenit, qui ferens mixturam myrrhæ & aloës, quaſi libras centũ, accepit cũ Ioſeph corpus Chriſti, & vnxit illud. Ideo autẽ paratã tenet acolytus patenã, vt quacunq; hora, iuxta ordinẽ voluerit † Diaconus de altari Domini corpus offerre, parata habeat vaſa. Quid eſt autẽ, quod ſubdiaconus corpus ſuſcipiẽs Chriſti, a † Diacono & ab Angelo qui verba Chriſti annũciat, diſcipulis primum i. presbyteris deferat ad frangendũ, poſtea vero populo ad cõmunicandum: niſi quod mulieres, in ſubdiacono ſignificatæ, ab angelis ſuſcipiẽtes reſurrectionẽ Chriſti diſcipulis detulerũt; Quod autem † Subdiaconus quieſcit, dũ oratio Dominica canitur, ſignificat mulieres, quæ ſabbato ſiluerũt. Sabbatum autẽ ſeptima dies eſt, ſic & ſeptẽ petitiones in oratione Dominica cõplẽtur Quarũ prima eſt. *Pater noſter qui es in cœlis ſãctificetur nomẽ tuũ.* In qua petimus ſapiẽtiã cœleſtẽ. Secunda eſt *Adueniat regnũ tuũ.* Vbi petimus intellectũ credulitatis: quia per credulitatẽ venimus ad intellectũ, qui in regno plenius dabitur futuro, quando nõ iã per ſpeculũ in ænigmate, ſed facie ad faciẽ videbimus & intelligemus. Tertia petitio eſt, *Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra:* Tertiũ quippe donum petimus, id eſt, conſilium: vt velut Dei prouidẽtia in cœleſtibus omnia per conſilium reguntur, ita noſtræ mẽtes ab eius conſilio in terra corporis degẽtes, mereantur dirigi. Quarta petitio eſt. *Panem noſtrũ quotidianum da nobis hodie:* In hac vero fortitudinem petimus, cui panis cõuenit. Vnde canitur panis viuus qui de cœlo deſcẽdit, cor hominis cõfirmat. Quinta eſt, *Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimitti-*

Ibid. ad † ferant myrrhã & aloe. † ſacerdos diaconum. † diaconus. † ſubdiaconis quieſcunt. Septem petitiones in oratione Dominica ſecundum 7. dona Spiritus ſancti. Eſa. 7. 1. Cor. 13. Io. cap. 6. Pſ. 103.

E

mus debitoribus noſtris. In hac vero poſt fortitudinem petimus ſcientiam Merito huic petitioni ſcientia obuiat: A Quia quiſquis ſcientia perfruitur, ſcit quod iuſtitia puniat & miſericordia dimittat. Sexta eſt, *Et ne nos inducas in tentationem.* Sextum namque petimus donum, id eſt, Pietatem: vt quando trahimur à noſtra fragilitate vſque ad immundam cogitationem, ne nos dimittat diuina pietas induci vſque ad peiorem voluntatem & peſſimã optationem, ſiue à ſuggeſtione vſque ad delectationem & conſenſum. Septima demum petitio eſt, *Sed libera nos à malo:* Quæ vero Dei timori congruit. Timeamus ergo fratres dilectiſſimi, Dominum velut ſerui, & diligamus ceu filii patrem: non præſumentes eius voluntatẽ præterire. Et ipſe liberabit nos à timore nocturno, & ab omni malo, ſcilicet carnis delicto, vel diabolico incurſu, ſeu ab homine prauo. † Panis autem cum cruce in vinum mittitur, dicẽte ſacerdote, *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum,* B Vt oſtendatur Chriſti animam ad eius corpus redeuntem, & pacificata eſſe non ſolum quæ in cælo ſunt, ſed etiam quæ in terra. Quare homines ſibi inuicem oſculũ dant, quod eſt pacis ſignum, vt oſtendãt, ſe coniunctos in corpore Chriſti, per quem pax facta

Oſculum pacis. eſt in cælo & in terra. Quare, autem panis frangitur in

Epheſ. 2. patena; vt rememoretur panis viuus eſſe factus nobis, qui de cælo deſcẽdit per vnitatem perſonæ. Agnus Dei quare cantatur? Vt oremus Chriſtum nunquã deſiſtere miſerere noſtri, quam nos miſeratus eſt in paſſione.) Denique orantes cantant poſt communionem cantores, vt oſtendant Chriſtum in populo eius corpore & ſanguine corroborato, manere. Ex huic à † ſacerdota

al † epiſcopo. poſtulatur populo æterna benedictio, quia Chriſt⁹ corã C diſcipulis manducans & bibẽs, cũ reſurrexiſſet à mortuis, reliquias eis dedit, eleuatiſq; manibus ipſis benedixit.

Luca vlt. His enim diſcipulis data benedictio intelligitur perennis. Epiſcopus autem his ita geſtis, ad propria redit: Quia Chriſtus omnibus ex ordine completis ad cælos aſcendit. Tunc demum à Diacono dicitur. *Ite Miſſa*

Ite Miſſa eſt. *eſt,* id eſt, Ite cum pace in domos veſtras, quia trãſmiſſa eſt pro vobis oratio ad Dominum. Et per Angelos, qui nuncij dicuntur, allata eſt in diuinæ conſpectũ maieſtatis. Reſpondens autem populus, Deo gratias dicit: Quia Apuſtoli poſt Aſcenſionem adorantes Ieſum, regreſſi ſunt in Hieruſalem cum magno gaudio, & erant ſemper in templo, laudantes Deum & benedicentes Dominum. D

In noſtris exemplaribus, eorum loco quæ ſuperius hoc ſigno ††† notata ſunt, legebantur ſequentia.

Poſt cantatum autem angelicum hymnum, Subdiaconi poſt altare ante Epiſcopum vultu ſtant inclinato donec corpus & ſanguis Domini cõſecretur, & audiant. NOBIS QVOQVE PECCATORIBVS. Tũc eleuantes capita, pergunt parare vaſa, à quibus corpus ſuſcipientes ſacratum, teneant poſt diaconos ſtantes, donec ex eo A populus vitæ ſumat conſolationem æternæ: quis vt dictum eſt. Subdiaconi Ieſu notos ſignificant, qui, conſpicientes à longe, ſed perſeuerantes in paſſionem, tam diu ſteterunt, quandiu Chriſti corpus ſacratum & paſſum ſentirent. Inde quidem parare aromata perrexerũt, vt venientes vngerent Ieſum. Diaconi autem, vt certũ eſt Apoſtolos ſignificant, qui quamquam ad tempus receſſiſſent, vnde poſt Epiſcopum ſtant, tamen ſupplices orant, quæ in ſeptem Dominicis orationibus implentur: quia poſt reſurrectionem promiſſum patris expectauerunt, donec ſeptem hebdomadæ, à Paſcha ſcilicet vſque ad Pentecoſten complerentur. Conſecrato autem corpore & ſanguine Domini, poſt diaconos Subdiaconi ſtant, quia Apoſtolorum doctrinam & exempla noti eius qui in conſecratione corporis in cruce perſtiterunt, B poſt conuerſionem ſecuti ſunt. Cur Angelicus hymnus cantatur ante canticum ſpeciale? Quia moris ſcripturarum & ſanctorum patrum eſt, primum gloriam laudeſque Deo referre, deinde orationibus inſiſtere. Sex autem ſunt crucum, &c.

Pro iis quæ ſuperius notantur ſigno †† hoc in exemplaribus noſtris erant ea quæ ſubiecta ſunt hĩs.

His ergo ſeptem petitionibus ſeptem diaconi cõueniunt. Quare pares diaconi altari non miniſtrant? Quia impar numerus diuidi non poteſt. Deus enim diuiſionem Eccleſiæ non vult, ſed vnitatem indiuiduam. Vnus enim Diaconus altari miniſtrat, quia diſcipulus vnus adoleſcens quidam, id eſt, Ioannes amictus ſindone ſuper nudo, cæteris fugientibus, ſequebatur Chriſtum. C Tres autẽ miniſtrant: quia Chriſtus aſcendens in montem ad transfigurandum, tres ſecum duxit. Petrum ſcilicet, Iacobum & Ioannem. Quinque ſufficiunt, propter quinque quos ſecum Dominus duxit, quando reſuſcitauit puellam, tres præfatos & patrem & matrem puellæ. Septem demum obſequuntur, ob illos ſeptem quibus Dominus poſt reſurrectionem piſcantibus ſe manifeſtauit. Quot autem ſicut Diaconi, tot debent eſſe Subdiaconi, ne in obſequio ſacerdotis vice Chriſti fungentis, miniſtrorum numerus varietur. Acolyti miniſtri ſunt luminis. Quod panis in vinum mittitur dicendo, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, oſtendit animam Chriſti pacificatis cunctis in cælo & in terra, ad D eius corpus rediiſſe. Quæ vero poſtea celebrantur, id eſt, oſculatio ſignificans pacem cum ſalutationibus, & laudes cleri populique dicentis, Qui reſurrexiſti agnus Dei conſecratus, & viuificatus, qui tollis peccata mundi, moriens & reſurgens in corpore tuo, miſerere nobis, ſignificant illa ſalutationis & pacis verba, quæ Chriſtus fecit diſcipulis ſuis poſtquam reſurrexit. Et fractio oblatarum, fractionem ſignificat illam, quam Dominus in Emaus duobus fecit. Deinque orantes, &c.

HIC INCIPIT, QVALITER QVÆDAM ORATIONES ET cruces in, Te igitur, agendæ ſint.

T*E igitur clementiſsime pater*, vſque *habeas & benedicas*: hîc ſignat oblationem & calicem tribus vicibus, non tamen ſub vna cruce, ſed ſeparatim ſingulis ſingulas faciens cruces, *Hac dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata*, vſque *Memento Domine*. Hîc nomina viuorum memorentur, ſi voluerit: Sed non Dominico die, niſi cæteris diebus. *Et omnium circumſtantium*, vſque, *Coſmæ & Damiani*: Si fuerit natalis Sanctorum, hîc dicat: *Sed & natalitij illorum beatorum, aut beati illius: Et omnium ſanctorum*, vſque, *per Chriſtum Dominum noſtrũ*. Hîc inclinat ſe vſque ad altare, dicens: *Hanc igitur oblationem*, vſque, *ſubeas grege numerari per Chriſtum Dominum noſtrum*. Hîc erigit ſe ſurſum Oblatam ſolam hîc benedicat: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quæſumus, benedictam, aſcriptam, ratam, rationabilemque facere digneris*. Hîc ambo ſignat, id eſt, oblatam & calicem, vſque, *omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, fregit, dedit diſcipulis ſuis, dicens*: vſque, *item tibi gratias agens, benedixit*: Hîc quatuor vicibus ſolam oblatam ſignat, in quinta vice ſuper calicem ſolum crucem faciens, *hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ*, vſque, *immaculatam hoſtiam*: Hîc inclinat ſe iterũm iuxta altare, ita dicens *Supplices te rogamus, omnipotens Deus*. Hîc orat apud ſe quod voluerit. Deinde dicat: *Iube hæc perferri per manus*, vſque, *in conſpectum*. Hîc ſe erigit, hæc verba dicẽs, *vt quotquot ex hac altaris participatione*, vſque, *per Chriſtum*. Hæ orationes duæ dicuntur, vna ſuper dyptichos, altera poſt lectionem nominum, & hoc quotidianis vel in agẽdis tantummodò diebus: *Memento etiã Domine & eorum nomina, qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis*. Et recitãtur nomina: Deinde poſtquàm recitata fuerint, dicat, *Ipſis Domine, & omnibus in Chriſto quieſcentibus, locum refrigerij, lucis & pacis vt indulgeas, deprecamur, per Chriſtum. Nobis quoque peccatoribus*, vſque, *Sed veniæ, quæſumus, largitor admitte, per Chriſtum* Hîc archidiaconus erigens ſe venit, & inuoluens calicem mappula, leuat illum † ante dominum †al. contra.
Papã. *Per quem hæc omnia ſemper bona* Hîc ambo ſignat, id eſt, oblatam & calicem tribus vicibus, ſingulis ſingulas faciens cruces, *Sanctificas, viuificas, benedicis, & præſtas nobis*. Hîc leuat Dominus Papa oblatas duas vſque ad oram calicis, & tangens eum de oblationibus, tenense illum archidiacono. *Per ipſum, & cum ipſo, & in ipſo eſt tibi Deo patri omnipotẽti in vnitate Spiritus ſancti honor & gloria* Tunc dicit in altum. *Per omnia ſæcula ſæculorum*. Reſp. *Amen*. Tunc reponit oblatas in altare, & dicit in altum, *Oremus*: deinde dicit, *Præceptis ſalutaribus moniti*, vſque, *Sed libera nos à malo*. Tunc dicit dominus Papa interueniente nullo ſono, hanc orationem: *Libera nos quæſumus Domine*, vſque, *Petro & Paulo atque Andrea*, Hîc nominatim quos voluerit ſanctos vel quantos, cõmemorat, deinde infert, *cum omnibus Sanctis da propitius pacem*, vſque, *per omnia ſæcula ſæculorum*, Reſp. *Amen*. Deinde dicit, *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum*, Reſponſ. *Et cum ſpiritu tuo*. Deinde dat pacem altari vel patenæ, & ſic populus dat ſibi pacem. Dum verò Dominus Papa dicit, *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum*, non mittit partem de ſancta in calicem, ſicut cæteris ſacerdotibus mos eſt, dum confringunt. Interim vero dicitur *Agnus Dei*, & expleta confractione, quando communicat Dominus Apoſtolicus, partem ſibi mordet, & reliquam in calîcem mittit, faciens crucem de ea tribus vicibus, nihil dicens. Et ſic confirmatur de calice, tenente eum Archidiacono. Quando vero Dominus Apoſtolicus deſcendit ab altari, & incipit communicare populos, dicitur Antiphona ad communionem: & expleta Communione & Antiphona, ſurgit Dominus Papa: & veniens ad altare, ſalutat, altius dicens: *Dominus vobiſcum*, Reſp *Et cum ſpiritu tuo*. Deinde dicit orationem, *Quod ore ſumpſimus Domine, mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium ſempiternum. Per Dominum*.

DE DIVINIS OFFICIIS, SIVE DE ANTIQVO RITV MISSARVM, DE HORIS CANONICIS ET TOTIVS ANNI SOLENNITATIBUS liber, qui Gemma Animæ inſcribitur.

Iuxta editionem Melchioris Lotteri Lipſienſis typographi An. 1514.

Fratres Solitario.

AGMEN in caſtris æterni regis excubans, ſub impetu vitiorum vndique irruentium deſudans, idoneo inſtructori armorum laureari in triumpho vitiorum diuinorum ſacramenta officiorum ſcire volentibus: Sed partim penuria librorum, partim multimodorum occupatione negotiorum, minime valentibus. Rogamus te quemadmodum in multis alijs, ita & in hoc negotio nobis velis ſtilo prodeſſe.

Reſponſio eius.

POſtquàm Chriſto fauente pelagus ſcripturæ proſpero curſu in ſumma totios tranſcutti, atque naufragoſam cimbam per ſirtes & piratas multo ſudore euectam, vix ad optatum littus appuli: Rurſus habitatores Syon me in fluctus cogitationum intruditis, & nec vires recolligere, nec nauis armamenta reficere ſinitis. Dicitis enim nunc tempus eſſe laborãdi, poſtea requieſcẽdi: nunc tempus ſeminandi, poſtmodum fructus percipiendi, hac ſpe coactus ſum onus vires meas excedens ſubire. Patẽs vos orationibus me adiuet expedire. Quatenus pondere peccatorum depoſito ad deſideratum quietis portum liceat fixa anchora peruenire. Veſtra itaque iuſſione funes verborum à portu otij ſoluo, quaſſatam nauiculam ſtili procellis meditationum impello, vela ſententiarum diſtendens vento, ſpem ſemini committo Ipſe autem ſecundum curſum tribuat, qui nutu mare ventoſque tranquillat.

Præfatio in Gemmam animæ.

PLeroſque veſania captos piget me mente conſiderare, quos non pudet abominanda poëtarum figmenta, ac captioſa philoſophorum argumenta, ſummo conamine indagare, quæ mentem adeo abſtractam vitiorum nexibus inſolubiliter ſolent inodare, religionem autem Chriſtianæ profeſſionis penitus ignorare, per quam animam liceat perenniter cum Deo regnare. Cum ſit ſummæ dementiæ iura tyranni velle ſcire, & edicta imperatoris neſcire, atque ea, quæ quotidie neceſſario facias, non intelligere. Porrò quid confert animæ pugna Hectoris, vel diſputatio Platonis, aut carmina Maronis, vel neniæ Naſonis, qui nunc cum conſimilibus ſuis ſtrident in carcere infernalis Babylonis, ſub truci imperio Plutonis. Dei autem ſapientia maxima gloria hunc cumulat, qui prophetarum & Apoſtolorum facta & ſcripta inueſtigando iugiter ruminat, quos nunc in cæleſtis Hieruſalem palatio cum rege gloriæ exultare nemo dubitat. Sapientum namque iudicio tantum differt à non intelligente intelligens, quantum à cæco vi-
A dens. Qui enim non intelligit quæ agit, eſt vt cæcus, qui neſcit quo vadat, & vt Tantalus in medijs vndis ſiti deperit. Et licet ſimplicitas fidelium Deo noſtro placeat, tamen intelligentiam ſapientum quantum lucem præ tenebris approbat. Ob hanc cauſam vt iuſſiſtis, libellum de diuinis officijs edidi, cui nomen, Gemma animæ indidi. Quia videlicet veluti aurum gemma ornatur, ſic anima diuino officio decoratur.

Explicit Prologus.

INCIPIT GEMMA ANIMÆ HONORII.

Caput primum, Solitarij.

B IN primis ergo de Miſſa, per quam nobis vita redditur, & de Eccleſia in qua agitur, & de miniſtris Eccleſiæ per quos celebratur, videamus. Deinde de reliquis horis, quæ ſunt debitum noſtræ ſeruitutis ediſſeramus. Tertiò de ſolennitatibus totius anni dicamus, Quartò de concordia officiorum rite ſubiungamus.

De Miſſa. CAP. II.

MIſſa à quatuor cauſis nomen accepit: duabus à legatione: & duabus à miſſione. Miſſa quippe dicitur legatio, quia in eius officio nobis legatio Chriſti repræſentatur, qua pro humano genere patris legatione fungebatur: Item Miſſa legatio dicitur, quia in ea
C ſacerdos pro Eccleſia ad Dominum legatione fungitur: A miſſione Miſſa dicitur, quia populus, qui quaſi ad iudicium conuenit, peracta cauſa à iudice dimittitur: Item à miſſione dicitur, quia populi conuentus, qui ad Veſperam, & ad matutinas quaſi iure tenetur, celebrato ſacrificio, dimittitur.

De primo officio. CAP. III.

MIſſa autem in ſeptem officia diſtinguitur. In primo quorum Chriſti legatio agitur, quam Moyſes præfiguraſſe cognoſcitur, qui Deus gentilium, Papa ſacerdotum, Rex populorum legitur. A Deo namque Deus Pharaonis, propheta Aaron ſacerdotis dux populi conſtituitur. Hic legatione Dei in Ægyptum fungitur, à ſenioribus & populo ſuſcipitur; Populum diſperſum congregat, Ægyptum ſignis perdomat, oppreſſos à tyranno de dura ſeruitute liberans, de Ægypto aducit,

educit, in terram promiſſionis inducit. Sic Chriſtus Deus Deorum, ſacerdos ſacerdotum, rex regum, legatione patris in mundum fungitur, ab angelis & paſtoribus paſtor Eccleſiæ typum excipitur gerentibus. Qui filios Dei, qui erant diſperſi, in vnam fidem congregat, mundum varijs ſignis ſubiugat. Oppreſſos à diabolo liberans de inferno educit, in patriam paradiſi inducit, hoc totum repræſentat nobis proceſſio Epiſcopi, qui gerit figuram Chriſti.

De proceſſione Epiſcopi.

CAP. IIII.

POſtquam campanæ ſonauerint, pontifex ornatus procedit, quem ſeptem acolyti cum luminibus præeunt, poſt quos ſeptem ſubdiaconi cum plenarijs incedunt. Item poſt hos ſeptem Diaconi gradiuntur, quos duodecim priores ſequuntur. Poſt hos tres acolyti cum thuribulis vadunt, qui incenſum gerunt. Poſt quos Euangelium ante Epiſcopum fertur, quod ipſe inter duos ambulans ſequitur, eumque principes cum populo comitantur. Qui dum chorum ingreditur, à cantoribus cum verſu, Gloria Patri, excipitur, Quibus ipſe pacem porrigit, deinde ad altare vadit, finito cantu orationem dicit, & tunc ſedere pergit. Quidam de miniſtris cum eo ſedent, quidam ei aſſiſtunt, hoc quaſi præſentiam Chriſti nobis exhibet.

De campanis ſignificatio.

CAP. V.

CAmpanæ ſunt prophetæ, Campanæ ſonabāt, quia prophetæ Chriſti Aduentum prænunciabant. Pontifex templum ingreditur, & Chriſtus hunc mūdum ad Eccleſiam ingreditur. Epiſcopus de ſacrario ornatus procedit, & Chriſtus de vtero virginis decore indutus tanquam ſponſus de thalamo proceſſit. Diaconi, & Subdiaconi, & acolyti, qui Epiſcopum præcedunt, deſignant prophetas, & ſapientes, & ſcribas, qui Aduentum Chriſti in carne mundo nunciauerunt. Diaconi prophetas ſignificant, qui Chriſtum iam veniſſe, & adhuc venturum populo prædicant, & ex Euangelio futuram vitam nunciant. Subdiaconi cum plenarijs ſapientes præferunt, qui plenitudinem diuinitatis in Chriſto corporaliter retulerunt. Sapientia, id eſt, Subdiaconi vadunt in medio adoleſcentularum tympaniſtriarum, vt doceant, quem tympaniſtæ laudare debeant. Tympaniſtæ ſunt cātores laudes reſonantes. Adoleſcentulæ ſunt nouæ Eccleſiæ Deum laudantes edomita carne. Acolyti cum luminibus typum ſcribarum gerunt, qui lumen ſcientiæ ſcripturas exponendo fidelibus miniſtrauerunt. Qui ideo ſinguli ſeptem decernuntur, quia per ſeptem dona Spiritus ſancti ſacramenta Miſſæ perficiuntur. Priores cum capellanis, qui eos ſequuntur, duodecim Apoſtoli accipiuntur. Tres acolyti, qui thuribulum cum incenſo ferunt, ſunt tres Magi, qui munera nato Chriſto obtulerunt. Euangelium ante Epiſcopum portatur, quia per doctrinam Chriſti nobis via ad vitam Paratur. Epiſcopus à duobus deducitur, & Chriſtus à duobus teſtamentis per Prophetas & Apoſtolos mundo inuehit. Turba populi Epiſcopum comitatur, quia Chriſtum populus fidelium ad cæleſtia ſequi conatur. Dum præſens officium agitur in Eccleſia non ſedetur, quia labori Chriſti deputantur qui ad cultum Dei vocatur.

De curru Dei. CAP. VI.

INterim dum chorus cantat, Epiſcopus quaſi in curru vectus ad ſolennitatem vadit, quia currus Dei decem millibus multiplex legitur, & comitatus Epiſcopi decem ordinibus diſtinguitur ſcilicet. Primus ordo ſunt oſtiarij. Secundus lectores: Tertius exorciſtæ: Quartus acolyti: Quintus Subdiaconi: Sextus Diaconi: Septimus Preſbyteri: Octauus cantores: Nonus laïci. Decimus fœminæ. Ita Chriſtus mundum intrauit, dum prophetarū chorus cecinerunt, curru ſcripturæ vectus, ſanctorum ordinibus comitatus. Cantores venientem Epiſcopum cum Gloria patri excipiunt, & Angeli Chriſtum aduenientem cum Gloria in excelſis ſuſceperunt. Duo chori laudes concinunt, quia duo populi ſcilicet Iudæi & Gentiles Chriſto aduenienti cum laudibus occurrerunt. Per cantum introitus accipitur laus Eccleſiæ de Iudæis. Per Kyrie eleiſon verò laus Eccleſiæ de gentibus. Per Gloria in excelſis autem vtriuſque concors laudatio in fide trinitatis pro adipiſcēda æqualitate angelicæ dignitatis. Per introitum quoque ordo patriarcharum nobis repræſentatur, per quos Chriſtus venturus præfigurabatur. Per verſum propheticum ordo prophetarum inſinuatur, per quos Chriſtus naſciturus pronunciabatur. Per Gloria patri Ordo apoſtolicos commemoratur, per quos Chriſtus iam veniſſe prædicatur, à quibus & Trinitas Eccleſiæ inſinuatur. Per introitum ſecundo repetitum ordo doctorum notatur, per quos Chriſtus adhuc venturus ad iudicium narratur. Porrò per Kyrie eleiſon diuerſarum linguarum populi declarantur, à quibus Chriſtus in Gloria in excelſis cum angelis collaudatur.

Ingreſſus Epiſcopi quid ſignificet.

CAP. VII.

EPiſcopus ingrediēs pacem clero porrigit, quia Chriſtus mundum ingrediens pacem humano generi attulit, quam in primo parente amiſit. Deinde ſanctuarium intrat inclinans coram altari orat, cōfeſſionem faciens. Indulgentiam implorat, quia Chriſtus Hieruſalem paſſurus intrauit, pro nobis lauandis ſe in mortem inclinauit, in cruce patrem pro Eccleſia orauit, pœnitenti & confitenti Petro, vel latroni, deinde omni populo peccata donauit. Poſt hoc duos ſacerdotes oſculatur, quia per Chriſtum lapidem angularem duo parietes in vna fide copulantur. Deinde cæteris miniſtris à dextra pacem dabit, quia Chriſtus pacem his, qui longe, & his qui prope, prædicauit, & ab Oriente & Occidente veniens in vinculo pacis ſociauit. Altare & Euangelium oſculatur, quia paſſione Chriſti homines angelis in pace ſociantur. Per altare namque Iudæi, per Euangelium Gentes denotantur. Poſt hæc thuribulum accipiens, altare thurificat in figura angeli, qui in Apocalypſi cum aureo thuribulo altari aſtiterat, de quo fumus aromatum in conſpectu Domini aſcendebat, quia Chriſtus magni conſilij angelus in ara crucis ſe pro nobis obtulit, cuius corpus thuribulum Eccleſiæ fuit. Ex quo Deus pater ſuauitatem odoris accepit, & propitius mundo extitit. Fumus aromatum, orationes ſanctorum ſunt, quæ ſuper auream aram Chriſtum, per charitatis ardorem, vel illuminationis Spiritus ſancti carbones incenſi ad Deum aſcendunt. Deinde altare oſculatur: quia Chriſtus pro noſtra pace in ara crucis immolabatur. Deinde Gloria in excelſis incipit, & chorus concinit, quia Chriſtus per mortem ſuam gloriam angelorum hominibus reſtituit, in qua ſanctorum populis lætabundus laudes perſtrepit. Deinde ad populum ſe conuertens, Pax vobis dicit, quia Chriſtus à mortuis reſurgens, pacem Eccleſiæ reddidit, ſuiſque pax vobis dicit. Deinde in dextera parte orationem dicit, quia Chriſtus iam de morte ad vitam tranſiit, noſque de exilio in patriam tranſtulit. Oratio autem illam benedictionem ſignificat, qua cœlos aſcenſurus ſuos benedicebat. His peractis Epiſcopus ſedere pergit, & Chriſtus omnibus rite peractis cœlos aſcendit, & in dextera patris ſedens quieſcit. Quidam cum Chriſto

ſedent, quidam ei aſſiſtunt, quia quidam electi nunc cum Chriſto requieſcunt, plurimi adhuc in labore ei hic ſeruiunt.

Quid cereoſtata ſignificent.

CAP. VIII.

EPiſcopo aſcendente ad ſedem, cereoſtata mouentur de locis ſuis ordine vnius lineæ (excepto primo) vſque ad altare. Per cereoſtata varia dona ſancti ſpiritus exprimuntur, per lineam vnam, vnitas ſpiritus ſancti in ſingulis donis denotatur. A primo incipit, quia ſpiritus ſanctus à Chriſto procedit vſque ad altare, id eſt, ad corda electorum peruenit.

Quid miniſtri deſignant. CAP. IX.

DIacones, qui Epiſcopum præcedentes altare oſculantur, deſignant iuſtos, qui ante Chriſti aduentū pro veritate patiebantur. Deinde poſt Epiſcopum erecti ſtabunt: quia plurimi Chriſti veſtigia ſequentes pro eo mortem ſubierunt. Quidam à dextris, quidam à ſiniſtris ſtant quia dextra contemplatiuam, ſiniſtra actiuam vitam ſignificat. In dextra ſtantes ſunt, in contemplatiua vita Chriſto miniſtrantes. In ſiniſtra conſiſtentes, ſunt in actiua vita Chriſto ſeruientes, duo Diaconi viciſſim vadunt altrinſecus oſculari latera altaris, quia Chriſtus miſit binos diſcipulos ante faciem ſuam in omnem ciuitatem. Oſculum eorum ſignificat, vt intrantes dicunt, Pax huic domui, altare corda electorum. Poſtea reuertuntur ad Epiſcopum, & diſcipuli reuerſi ſunt ad Chriſtum nuntiantes opera ſignorum. Quot Diacones, tot Subdiacones, & acolyti eſſe debent. Septem Diacones ideo ſūt, quia Apoſtoli ſeptem Diacones in miniſterium elegerunt. Et quia ſeptem dona Spiritus ſancti Sacramēta Miſſæ conficiunt: Ideo etiam ſeptem Diacones miniſtrant, quia ſeptem diſcipuli poſt reſurrectionem in piſcando laborabant, quos ad prandium inuitabat. Per ſeptem Subdiacones, ſeptem columnæ domus ſapientiæ accipiuntur: Per ſeptem acolytos, ſeptem lucernæ tabernaculi, vel ſeptem candelabra in Apocalypſi intelliguntur. Si quinque Diacones miniſtrant; tunc hos quinque deſignant, qui Domino in reſuſcitatione puellæ affuerant. Quinque autem Subdiacones ſeruiunt, quia hæc Sacramenta, quinque partes ſcripturæ docuerunt. Vetus enim teſtamentum in legem & prophetas diuiditur, nouum in actus Apoſtolorum & Epiſtolas eorum, & prophetiam Apocalypſis partitur. Quinque acolyti ſunt, quia quinque libri Moyſi hæc myſteria teſtificati ſunt. Tres Diacones ſi miniſtrāt, ſignificant tres Apoſtolos, qui Domino in monte transfigurato aderant. Tres Subdiacones ſunt, quia lex, & Pſalmi & Prophetæ hæc Sacramenta prædixerunt. Tres acolyti ſeruiunt, quia fides, ſpes, & charitas hæc myſteria perficiunt. Vnus Diaconus ſi miniſtrat, illum adoleſcentem qui Domino in paſſione adhæſit (ſcilicet Ioannem) ſignificat, quando reiecta ſindone nudus profugit, per vnum quoque Diaconum deſignatur Stephanus, qui ſolus ſua morte Chriſtum eſt conſequutus.

Quid Subdiaconus deſignat.

CAP. X.

VNus Subdiaconus ſeruit, quia vniuerſitas ſcripturę hoc ſacramentum docuit. Ab vno acolyto ſeruitur, quia in vnitate tantum Eccleſiæ hoc Sacramentum conficitur.

Quid Acolyti deſignant. CAP. XI.

AColyti vſque ad Kyrie eleiſon lumina tenent, quia Doctores, illuminatores Eccleſiæ, verbo & exemplo lumen fidelibus præbere debent quoadusque ipſi Dominum moribus inuocare incipiant, & Chriſtum veram lucem omnem animam illuminare cognoſcant. Septem cerei ſunt ſeptem dona Spiritus ſācti. Cereus in medio ſtans eſt Chriſtus. Deinde luminaria ordinatim verſus Epiſcopum diſponuntur, quia ſeptē dona Spiritus ſancti per Chriſtum Eccleſiæ diſtribuuntur. Acolytus, qui fert thuribulum, deſignat Ioſeph, qui vndique circumtulit Chriſtum: ſignificat etiam Paulum Apoſtolū: qui prædicando Chriſti odorem portauit per totum mundum. Sex vel quatuor, vel duobus miniſtrare non licet, quia par numerus diuidi poteſt, & Eccleſia ſcindi non debet, & ideo numero Deus impare gaudet.

De Thuribulo.

CAP. XII.

THuribulum namque ſignificat corpus Dominicum: incenſum eius diuinitatem: ignis ſpiritum ſanctum: Si eſt aureum, ſignat eius diuinitatem omnia præcellentem: ſi argenteum, demonſtrat ipſius humanitatē omnium ſanctitate nitentem: Si cupreum, declarat eius carnem pro nobis fragilem. Si ferreum, inſinuat eius carnem mortuam in reſurrectione mortem ſuperantem. Si quatuor lineas habet Thuribulum, ſignificat quatuor elementis conſtare corpus Dominicum, quod quatuor virtutibus prudentia, fortitudine, iuſtitia, temperantia fuit plenum. Quinta linea, quæ Thuribulum ab inuicē ſeparat, deſignat animam Chriſti quæ ſe morte à corpore ſequeſtrauerat. Si autem tribus lineis continetur, ſignificat quod humana caro & anima rationalis, & verbi diuinitas vna perſona Chriſti efficitur: quarta quæ partes diuidit, eſt poteſtas quæ animam pro ouibus in morte poſuit. Si vero tantum vna linea ſuſtentatur, deſignat quod ipſe ſolus abſque ſorde à virgine generatur, & ſolus liber inter mortuos prædicatur. Circulus, cui hæc omnia innectuntur, eſt diuinitas à qua hæc omnia continentur, cuius maieſtas nullo termino clauditur.

De Eccleſia, & ſecundo officio.

CAP. XIII.

IN ſuperiori officio de capite noſtro Chriſto. In ſequenti vero de corpore eius Eccleſia agitur. Quam Maria ſoror Moyſi præfigurabat, quæ populo liberato præcinebat, & turba cāticum reſpondebat. Sic Chriſto reſidente, lector Epiſtolam in pulpito recitat & chorus cantum reſonat, quia Chriſto in cælis reſidente doctus ordo ſcripturarum mundo intonuit & omnis vbique populus laudem Chriſto ſonuit. Altior locus ponitur Epiſcopo vt ſuperintendat, & tanquam populum cuſtodiat, vt vinitori locus fit vt vineam cuſtodiat. Sic Dominus in alto cælorum ſedens cuſtodit currum ſuum, id eſt, ciuitatem ſuam, videlicet Eccleſiam.

De Subdiacono. CAP. XIV.

SVbdiacono legente ſolemus ſedere: lectio eſt prædicatio, ſeſſio, auditorum reſponſio, credentium confeſſio, lectores & cantores ſunt Domini negociatores. Subdiacono Epiſtolam legēte, cerei verſo ordine ab oriente in occidentem diſponuntur, quia lumen doctrinæ ab Oriente in Occidentem id eſt, per totum orbem per Apoſtolos diffundebatur. Per graduale, conuerſio Eccleſiæ de Iudæis intelligitur, per verſum, conuerſio de gentibus accipitur. Per alleluia vtriuſque in fide lætitia exprimitur. Sequentia, cantum victoriæ deſignant: quia iuſtorum animæ in Deo viuo pro ſua liberatione exultant, ſicut filij Iſrael pro ſua ereptione canticum victoriæ canebant. Vnde quidam longam neumam cum organis iubilant, quæ iubilum vocatur: quia plauſum victorum lætantium imitantur.

De Epiſtol

De Epiſcopo. CAP. XV.

EPiſcopus à dextris altaris ſedens, verſa facie ad chorum laborantes tuetur. quia Chriſtus à dextris Dei ſedens verſa facie ad Eccleſiam ſingulorum corda intuetur & pro ſe laborantes remunerari pollicetur: vnde dum Stephanus pro eo laborauit, ad adiuuandum eum ſurrexit.

De Cantoribus. CAP. XVI.

CAntores qui choros regunt, ſunt Apoſtoli qui Eccleſias laudes Dei inſtruxerunt, hi qui graduale cantant, ſignificant eos qui in actiua vita Chriſto ſeruiunt. In gradibus cantantes ſtabunt, quia iuſti de virtute in virtutem in ſcala charitatis ibunt, Qui Alleluia, cantant deſignant eos qui in contemplatiua vita Chriſtũ laudant. Hi cantantes alternatim conſiſtunt: quia tales in celſitudine virtutum cæleſtia contemplãdo ſcandunt. Sequentiam chori alternatim iubilabunt, quia frequentiæ Angelorum & hominum in domo Dei Dominum in ſæculum ſæculi laudabunt.

De Seruo arante. CAP. XVII.

LEgitur in Euangelio de ſeruo arante, quod peracto opere de agro domum redeat, & poſt ſeruitium Domino ſuo impenſum ad conuiuium recumbat: ager Dei ſunt corda fidelium, ſeruus arans eſt ordo prædicatorum per lectorem Epiſtolæ doctores exprimuntur, qui agrum Dei prædicando coluerunt, per reſponſionem, fideles qui per bonam operationem reſpondentes fructum iuſtitiæ protulerunt. Aratrum, eſt noſtrum ſeruitium. Boues hinc inde trahentes, ſunt vtrinque totis viribus Domino canentes. Præcentor qui cantores manu & voce incitat, eſt ſeruus qui boues ſtimulo minans dulci voce bobus iubilat: lector, legem Domini dat auditoribus qui nuper vocati ſunt per officia cantorum in ſchola Dei ad nuptias. Schola, dicitur vocatio in qua ſi quis adhuc ſurdis auribus cordis torpeſcat, cantor cum excelſa tuba ſonat in aurem eius dulcedinem melodiæ vt excitetur. Cantores qui reſpondent primo canenti, vox eſt auditorum quaſi euigilantium & Dominum laudantium. Verſus, eſt arans ſeruus per dulcedinem modulationis corda carnalium, quæ ſe aperiunt more ſulci in confeſſione vocis & lacrymarum, arat qui aratro compunctionis corda ſcindit, in lectione paſcitur auditor quaſi quodammodo bos. Bos ad hoc paſcitur, vt in eo opus agriculturæ exerceatur. Bos eſt prædicator, cantor quodammodo bubulcus qui iubilat bubus vt hilarius aratrum trahant, ſcilicet instigat canentes vt lætius canant. Terra ſcinditur, corda auditorum compunguntur. Tales operarij cum de agro huius mundi redeunt, æternum conuiuium cum Domino ſuo ineunt.

De figura alia. CAP. XVIII.

EPiſcopus tribus horis Miſſæ ſedet ſcilicet dum epiſtola legitur, dum Graduale & Alleluia canitur, quia Chriſtus tribus diebus inter doctores in templo ſediſſe legitur. Subdiaconus qui epiſtolam legit, ſignificat Ioannem Baptiſtam qui ante Chriſtum prædicauit. Per epiſtolam quippe Ioannis prædicatio accipitur, per Euangelium Chriſti prædicatio inuoluitur. Ideo Epiſtola Euangelium præcedit, quia Ioannis prædicatio præceſſit. Et ſicut Ioannes præcurſor Chriſti memoratur: ita Epiſtola nunc Euangelium quod eſt Chriſto præconatur. Euangelium in altiori loco quam Epiſtola legitur, quia Chriſti prædicatio dignior quam Ioannis cognoſcitur. Subdiaconus tamen in eodem pulpito, quo & Diaconus legit, quia omnis populus

Ioannem Chriſtum eſſe putauit. Graduale, ſignificat A vocationem Apoſtolorum qua ſe ad Chriſtum conuerterunt. Alleluia vero, lætitiam eorum quam de præſentia Chriſti, & miraculis eius habuerunt. Sequentia vero, animæ eorum iobilationem qua de promiſſa ſpe exultauerunt. Hic Epiſcopus miniſtros Eccleſiæ ordinat, quia & Moyſes Aaron, & Leuitas in miniſterium tabernaculi ordinauit, & Chriſtus ſeptuaginta duos ordinauit quos in prædicatione deſtinauit.

De tertio officio. CAP. XIX.

IN tertio officio ad caput reditur, & prædicatio Chriſti nobis ad memoriam reducitur. Hoc officiũ Moyſes præfigurauit, quando in montem ad Do- B minum aſcendit, & ab eo tabulas teſtamenti accepit. Dominuſque cuncto populo audiente mandata propoſuit, & Moyſes iuſtitias legis expoſuit, & populus ſe omnia ſeruaturum reſpondit. Sic Diaconus ad Epiſcopum vadit, librum ab altari accipit, Euangelium in quo diuina præcepta ſunt coram populo legit. Epiſcopus ſermonem faciens populo ea exponit, & populus per Kyrie eleiſon. Clerus autem per Credo in vnum ſe reſpondet cuncta ſeruaturum. Qualiter autem hoc per Chriſtum & Apoſtolos ſit geſtum, breuiter eſt dicendum.

De Diacono. CAP. XX.

PEr Epiſcopum, repræſentatur nobis Chriſtus, per Diaconum, ordo Apoſtolicus, Diaconus qui legit, C eſt Petrus qui pro omnibus reſpondet. Epiſcopus lecturum Diaconum benedicit, quia Chriſtus conuocatis Apoſtolis benedictione eos repleuit, dum eis poteſtatem ſuper omnia dæmonia dedit, & eos regnum Dei prædicare miſit. Diaconus Euangelium ab altari accipit, legere pergit, quia de Sion lex, & verbum Domini de Hieruſalem exiuit. In hoc quippe loco, altare, Hieruſalem deſignat in qua Apoſtoli verbum prædicationis à Domino acceperunt, & exeuntes per totam terram prædicauerunt. Diaconus in ſiniſtro brachio librum portat, quia ſiniſtra præſentem vitam ſignificat. Et in hac vita tantum prædicari Euangelium debet, quia in futura vita nullius doctrina eget, nam omnes à minimo vſque ad maximum Dominum cognoſcent. Ab auſtrali D parte in ambonem aſcendit. quia Chriſtus à Bethleem quæ eſt ad auſtrum Hieruſalem venit, vnde dicitur, Deus ab auſtro veniet.

Quid duæ candelæ deſignant. CAP. XXI.

DVæ candelæ Euangelium præcedunt, quia lex & prophetæ præceſſerunt quæ Euangelium prædixerunt, duo candelabra quæ præferuntur, ſunt duo præcepta charitatis, quæ per Euangelium inſtruuntur. Duo acolyti qui ea portant, ſunt Moyſes & Helias, inter quos Dominus vt ſol in monte fulgebat. Dum Euãgelium legitur, cerei in pauimentum deponuntur, quia vmbræ legis, & ænigmata prophetarum per lumen Euangelij ab humilibus intelliguntur. Perlecto Euan- F gelio candelæ extinguuntur, dum per lucem Euangelij ſpiritualiter prolatæ intelliguntur. Thuribulum ante Euangelium portatur, quia Chriſtus odor ſuauitatis in igne paſſionis pro nobis ſacrificatus prædicatur.

Quid deſignet quod Euangelium in ambone legitur.

CAP. XXII.

EVangelium in alto loco legitur, quia Chriſtus in monte prædicaſſe perhibetur. Ideo & in ſublimi legitur, quia ſublimia ſunt Euangelica præcepta per

quæ altitudo cælorum ſcanditur. Ante Euangelium lumen ardet, eo quod Euangelica doctrina Eccleſiam illuminet, & quia verbum Dei lumen nobis ad vitam præbet. Diaconus ſecundum ordinem ſe vertit ad auſtrum dum legit Euangelium, quia in hac parte viri ſtare ſolent quibus ſpiritualia prædicari debent. Per viros quippe ſpirituales ſignificantur, & per auſtrum Spiritus ſanctus deſignatur. Nunc autem ſecundum ſolitum morem ſe ad aquilonē vertit vbi fœminæ ſtāt, quæ carnales ſignificant, quia Euangelium carnales ad ſpiritualia vocat. Per aquilonem quoque diabolus deſignatur qui per Euangelium impugnatur. Per aquilonem enim infidelis populus denotatur, cui Euangelium prædicatur vt ad Christum conuertatur.

De ſignis & ſalutatione Diaconi. CAP. XXIII.

DIaconus cum aſcenderit in analogium, primum ſalutat populum per, Dominus vobiſcum, quia Apoſtoli, quamcumque domum prædicaturi intrauerunt, primum per pacem huic domui auditores ſalutauerunt. Cum ſequentia ſancti Euangelij dicit, ſignum ſanctæ Crucis fronti ſuæ in qua ſedes eſt verecundiæ imprimit: per hoc ſe de verbis Domini non erubeſcere innuit. Qui enim ſermones Domini erubuerit, hunc filius coram patre & Angelis in iudicio erubeſcet. Crux quippe & Euangelium apud incredulos magnæ confuſionis fuit opprobrium. Deinde os ſignat, quia verbi Dei ſe ore confiteri pronunciat, cum ore confeſſio ad ſalutem fiat. Exinde eos ſignat, vt ſpiritum elationis à ſe excludat, & ea quæ ore confitetur ad iuſtitiam innoteſcat. Igitur per cordis ſignationem, fides verbi accipitur, per oris ſignationem, confeſſio Chriſti intelligitur, per frontis ſignationem, operatio Euangelij exprimitur. Deinde clerus & populus ſe ſignat. Gloria tibi Domine conclamat, quia Chriſtum crucifixum ſe adorare, ſuis verbis obedire ſe pronunciat. Ita dum Apoſtoli verba Dei prædicauerunt populi Dominum laudauerunt.

De Baculis. CAP. XXIV.

DVm Euangelium legitur, baculi de manibus deponuntur, quia prædicante Euangelio legales obſeruantiæ à populo deponebantur. Ex legis quippe præcepto baculos manibus tenebant, qui Paſchalem agnum edentes ad patriam tendebant. Secundum hūc morem cantores in officio Miſſæ baculos tenere ſolent, dum verus Paſchalis agnus benedicitur: ſignificantes quod hi qui ad æternam patriam & ad feſtum Angelorum cupiunt feſtinare, eſu cæleſtis agni, & baculis contra hoſtes, id eſt, ſententiis ſcripturarum contra dæmones ſe debent defenſare. Hos inter Euangelium deponunt, quia cum ad Chriſtum quem Euangelium ſignat peruenerint, nullis ſcripturarum ſuſtentaculis indigebunt. Per baculos, & ſacerdotes denotantur, quorum doctrina infirmi in fide ſuſtentantur. Qui baculi in Euangelio deponuntur, quod omniū ſacerdotum doctrinæ Chriſti Euangelio poſtponuntur. Tunc etiam velamina capitis auferuntur, quia Chriſto euangelizante velamina legis tollebantur. Et nos capita denudamus, quia reuelata facie, nō in ænigmate, Dominū in Euangelio videamus. Perlecto Euangelio Diaconus reuertitur ad Epiſcopum, librum ei offert ad oſculandum quem mox reponit in locum ſuum, quia Apoſtoli peracta prædicatione ad Chriſtum reuerſi ſunt, Scilicet & dæmonia in nomine eius ſubiecta retulerūt, quaſi librum in locum ſuum repoſuerunt, dum non ſibi ſed Domino cuncta aſcripſerunt.

De Sermone. CAP. XXV.

DEinde Epiſcopus ſermonem ad populum facit, quia poſtquam Chriſtus populo per Apoſtolos innotuit, ipſe omnibus prædicare cœpit. Epiſcopus populum de pœnitentia, & fide, & confeſſione inſtruit, quia Chriſtus pœnitentiam & fidem in Deum & remiſſionem peccatorum per confeſſionem & baptiſma docuit. Poſt hæc populus Kyrie eleiſon & clerus Credo in vnum cantant, quia quod Diaconus legit, & quod Epiſcopus prædicauit ſe credere affirmant. Ita poſtquam Chriſtus, & Apoſtoli populum docuerunt, fide recepta laudes Deo perſonuerunt. Interim Euangelium cum incenſo per chorum defertur, & ſingulis ad oſculandum porrigitur, quia Apoſtoli Chriſtum (odorem vitæ) per mundum portauerunt, & cunctis gentibus per verbum eius pacem æternam præbuerunt.

De quarto officio & de Eccleſia.

CAP. XXVI.

IN quarto officio ad corpus Chriſti, id eſt, ad Eccleſiam ſignificatio recurrit & eius actionem nobis exprimit. Cuius figuram populus Iſraël olim præferebat, quando Moyſi de monte deſcendenti diuerſa dona ad faciendum tabernaculum offerebat, in quo altare fiebat ſuper quod ſacerdos ſacrificia populi immolabat. Sic Epiſcopo de pulpito deſcendenti populi diuerſas oblationes offerunt, pro quibus ſacerdos & miniſtri ſacrificia in altari cum cantu immolant. Ita Chriſto ad Hieruſalem paſſuro de Monte Oliueti deſcēdenti turba occurrit, palmas floreſque cum cantu laudis obtulit, pro quibus ipſe ſacrificium in ara crucis obtulit. Pontifex repræſentat Chriſtum, miniſtri turbam diſcipulorum, Populi offerentes, ſunt illi cum palmis occurrentes, cantores cantantes ſunt Oſanna reſonantes.

De Sacrificio. CAP. XXVII.

QVidam de populo aurum, quidam argentum, quidam de altera ſubſtantia ſacrificant. Sacerdos & miniſtri panem & vinum cum aqua immolant. Qui aurum offerunt, ſignificant Magos, qui Domino aurum obtulerunt. Qui argentum offerunt, deſignant eos, qui pecuniam in gazophylacium miſerunt. Qui de aliis rebus ſacrificant, ſunt hi, qui Domino neceſſaria, quæ Iudas portabat mittebant. Et hos ſignificant, qui per Paulum & Barnabam Apoſtolis oblationes Hieroſolymam tranſmittebant. Qui panem offerunt, ſunt hi, qui ſpiritum ſuum in ſacrificium laudis Domino impendūt. Qui vinum offerunt, ſunt hi, qui animas pro fratribus ponunt. Qui aquam offerunt, ſunt hi, qui corpus ſuum pro Chriſto ad ſupplicia tradunt.

De tribus ſacrificiis. CAP. XXVIII.

PRimo viri offerunt, qui fortes in Chriſto deſignant, quia in primitiua Eccleſia iuſti (ſub perſecutoribus dura perpeſſi) victima Chriſti occubuerant. Deinde fœminæ ſacrificant, quæ fragiliores ſignificant, quia tempore pacis fideles non ſeipſos, ſed hoſtiam laudis Domino immolant: Ad vltimum ſacerdotes & miniſtri offerunt, qui Doctores & ductores populi ſunt, quia ſub Antichriſto fideles per diuerſa tormenta ſacrificium viuum ſe Chriſto offerunt.

De ſeptem ſacrificiis legalibus. CAP. XXIX.

SEptem autem ſacrificia ab antiquis ſecundum legem offerebantur, quæ adhuc Chriſtiani imitantur. Ritus namque ſynagogæ tranſiuit in religionem Eccleſiæ. Et ſacrificia populi carnalis mutata ſunt in obſeruantiam ſpiritualem. Sunt autem hæc, legale ſacrificium, voluntarium, pro peccato, pro gratiarum actione, dona, vota, holocauſta. Sacrificium legale obtulit, qui decimas, vel primitias, vel ea quæ lex præcipit obtulit. Voluntarium ſacrificium obtulit, quo aliquid

quid de rebus ſuis Deo ſponte obtulit. Sacrificium pro peccato obtulit, qui tranſgreſſo legis mandato hircum obtulit. Sacrificium pro gratiarum actione obtulit, qui pro victoria munus Deo obtulit. Dona obtulit, qui aliquid in ornatum templi contulit. Vota obtulit, qui in periculo belli conſtitutus aliquid Deo vouit quod poſtea ſoluit. Holocauſta obtulit, qui agnum offerens totum in altari incendit. Holocauſtum namque totum incenſum dicitur.

De ſacrificio Chriſtianorum. CAP. XXX.

ITa Chriſtiani legale ſacrificium offerunt, dum decimas rerum ſuarum Deo dant. Voluntarium offerunt, dum de rebus ſuis Deo ſeruientibus aliquid conferunt. Pro peccato offerunt, dum pro pœnitentia iniuncta ſacerdotibus, vel religioſis, vel indigentibus aliquid impendunt. Pro gratiarum actione offerunt, dum pro dignitate, vel pro aliqua collata gratia Deo quicquam offerunt. Dona offerunt, dum in ædificia Eccleſiarum, vel in ornatus earum aliquid conferunt. Vota offerunt dum in bello, vel naufragio, vel aliquo periculo poſiti aliquid vouent, quod liberati, Deo & ſanctis offerunt. Holocauſta offerunt, qui ſæculum relinquunt & omnia ſua vel indigentibus diſtribuunt, vel monaſteriis conferunt. Hæc ſacrificia populi offerunt. Sacerdotes autem & miniſtri Chriſto inſtituente panem & vinum offerunt.

De Sacrificio panis. CAP. XXXI.

HOc ſacrificium ideo ex pane fit: quia Chriſtus ſe panem viuum aſtruxit, quem ſcriptura panem Angelorum prædixit. Qui panis fit abſque fermento, quia Chriſtus fuit ſine peccato. Ideo autem panis ex frumento fit, quia Chriſtus ſe granum frumenti aſſeruit. Granũ autem per trituram de theca ſua excutitur contumelis & opprobriis arefactus, à Iudæis, & gentibus quaſi duobus lapidibus flagellis atteritur, cribratus conſperſus compaſtinatur, dum à ſuis ſeparatus, ſanguine proprio perfuſus cruci compingebatur, in qua quaſi panis in igne paſſionis excoctus in immortalitatem mutabatur.

De Eccleſia & ſignificatione. CAP. XXXII.

IDeo & corpus Chriſti de pane fit qui ex multis granis conficitur, quia Eccleſia corpus Chriſti per illud reficitur, quæ ex multis electis colligitur. Quæ grana ſc. licet electi flagello prædicationis de theca veteris vitæ excutiuntur, pœnitentia arefacti, quaſi duo lapidibus moluntur dum duabus legibus in ſcrutinio minutatim imbuuntur. Cribrati conſperſi compaſtinantur, dum ab infidelibus ſegregati, aqua baptiſmatis renati, vinculo charitatis per Spiritum ſanctum in fide copulantur, vt panes in clibano excocti in candorem mutantur, dum in camino tribulationis examinati ad imaginem Dei reformantur. Tali modo panis effecti de pane Chriſti reficiuntur, & hi in æternum non moriuntur.

De ſacrificio vini. CAP. XXXIII.

IDeo autem hoc Sacramentum de vino fit, quia Chriſtus ſe vitem dixit, & ſcriptura eum vinum iucunditatis aſſeruit. Vua autem in prælo duobus lignis expreſſa in vinum liquatur, & Chriſtus duobus lignis crucis preſſus, ſanguis eius in potum fidelibus fundebatur. Ideo & ſanguis Chriſti de vino conficitur quod de multis acinis exprimitur, quia per illum corpus Chriſti Eccleſia recreatur, quæ de multis iuſtis congregatur. Hæc preſſuris mundi, quaſi in torcula-

A ri calcatur, & Chriſto per paſſiones incorporatur.

De aqua. CAP. XXXIIII.

IDeo autem hoc ſacrificium de aqua fit: quia aqua de Chriſti latere exiuit, & Ioanni Angelus aquas populos eſſe retulit. Et ideo aqua vino admiſcetur: quia populus ſanguine Chriſti redemptus, per aquam baptiſmatis ablutus, per paſtum huius cibi, & potum huius vini Chriſto communicat. Panis autem hic in carnem conuertitur: quia Chriſtus Paſchalis agnus pro nobis occiditur, & caro noſtra à morte redimitur. Vinum in ſanguinem tranſit: quia Chriſtus ſanguinem fundens, pro nobis animam poſuit, & animam noſtram quæ in ſanguine habitat à peccatis expiauit.
B Sine aqua autem hoc Sacramentum non conficitur: quia ſolius populi cauſa hoc myſterium agitur, & eo quotidie reficitur.

De forma panis. CAP. XXXV.

PAnis vero ideo in modum denarii formatur: quia panis vitæ Chriſtus pro denariorum numero tradebatur: qui verus denarius in vinea laborantibus in præmio dabitur. Ideo imago Domini cum litteris in hoc pane exprimitur: quia & in denario imago & nomen imperatoris ſcribitur, & per hunc panem imago Dei in nobis reparatur, & nomen noſtrum in libro vitæ notatur.

C *Cur quotidie Miſſa cantatur.* CAP. XXXVI.

ET cum Chriſtus ſemel ſua morte credentes redemit: Hoc tamen Sacramentum quotidie ob tres cauſas eccleſia neceſſario repetit. Vna eſt cauſa, vt in vinea laborantes, quotidie eo reficiantur. Alia vt hi qui numero fidelium quotidie aſſociantur, per illud Chriſto incorporentur. Tertia vt memoria paſſionis Chriſti quotidie mentibus fidelium ad imitationem inculcetur. Tali autem ordine offertur.

De ſubdiacono. CAP. XXXVII.

SVbdiaconus calicem in ſiniſtra, patenam in dextra, deſuper corporale portat: quia ſubdiaconus in
D hoc loco Chriſtum, calix paſſionem, ſiniſtra præſentem vitam, patena crucem, dextra æternam vitam, corporale eccleſiam ſignificat. Et Chriſtus calicem paſſionis in præſenti vita bibit, quem prius à ſe transferri patrem petiit. Per crucem autem gloriam patris intrauit, cuius paſſionem eccleſia imitari non deſinit. Corporale multo labore candidatur, & eccleſia per multas tribulationes Chriſto conformatur. Subdiaconus noſter Chriſtus quaſi patenam cum Calice portauit, quando crucem ad paſſionem baiulauit.

De cantoribus.

CAP. XXXVIII.

E VNus cantor oblatam cum fanone, & vinum cum ampulla offert, alter aquam vino admiſcendam præbet. Qui vinum offert ſignificat Eccleſiam de Iudæis, quæ legis ritum in Chriſti ſacrificium commutauit. Qui aquam offert, eccleſiam de gentibus, quæ populum gentilem Chriſto ſacrificauit, hi & duo typum Enoch & Heliæ præferunt, qui Iudaicum populum Chriſto in ſacrificium oblaturi ſunt. Oblata non nudis manibus, ſed fanonibus multo labore candidatis offerunt, quia Chriſti corpus ab his tantum qui carnem ſuam vitiis, & concupiſcentiis crucifigunt digne ſuſcipitur. Ampulla in qua vinum offertur, ſignificat noſtram deuotionem, quæ

in vaſculis cordis portatur. Archidiaconus ad vltimum aquam in calicem fundens Epiſcopo offert, quia Chriſtus quem Diaconus hic ſignat, Eccleſiam ſibi in Paſſione miſcuit, patri in cruce obtulit, & in vltimo corpus capiti conſociabit, cum regnum Deo & patri tradiderit.

De oratione Sacerdotis.

CAP. XXXIX.

POſt acceptum ſacrificium Epiſcopus ſe inclinans coram altari orationem (Suſcipe ſancta Trinitas) dicit: quia Chriſtus ad pedes diſcipulorum ſe inclinans poſt traditum ſacrificium in cœna ante menſam ſtans orationem ad patrem fecit. Deinde (orate) dicit: quia Chriſtus Apoſtolos orare monuit. Dehinc orationem ſuper oblatam ſecreto dicit: quia Chriſtus in Oliueti ſecreto prolixius orauit, cum ei Angelus confortans eum apparuit. Spatium ſilentij poſt offertorium, illud tempus ſignificat quo Chriſtus ante paſſionem in Hieruſalem latebat, velut paſchalis agnus, quem Iudæi decima luna recluſum, decimaquarta luna immolabant.

De Secreto. CAP. XL.

COmpoſito ſacrificio ſacerdos orationem ſub ſilentio recitat, quia idem ſacrificium in ſacrificio patrum abſconditum latebat. In agno quippe Abel deliteſcebat, in ariete Abrahæ pro Iſaac ſe occultauerat. In agno Paſchali, in vitula rufa, in hirco emiſſario ſe celauerat. Tunc pontifex offert pro populo ſacrificium, quia Chriſtus pro Eccleſia obtulit ſemetipſum. Tunc ſacrificium thurificatur quia Chriſtus, odor ſuauitatis, pro nobis oblatus à Deo acceptatur.

De Præfatione. CAP. XLI.

SEquitur in præfatione ſacrificium Angelorum, qui huic ſacrificio intereſſe creduntur. Summo enim imperatori vt milites aſſiſtunt, & laudes ſuo imperatori concinunt: per ter autem tria diſtincti, trinitatem ſacrificio laudis honorificant, & hoſtiam iubilationis ingiter imitari immolant. Ideo & hoc ſacerdos alta voce cantat: quia ſacrificium Angelorum, quod eſt laus repræſentat.

De ſacrificio Angelorum.

CAP. XLII.

ANgeli itaque, & Archangeli maieſtatem Dei laudant, Dominationes adorant. Poteſtates & Principatus admirando tremunt. Cæli id eſt Throni, & Virtutes iubilant. Cherubin & Seraphin dulciter concelebrant; hoc ſacrificium concentus Angelorum Dauid & Salomon ſunt imitari, qui inſtituerunt hymnos in ſacrificio Domini, organis, & aliis muſicis inſtrumentis concrepari, & à populo laudes conclamari. Vnde ſolemus adhuc in officio ſacrificij organis concrepare, clerus cantare, populus conclamare. Sacrificium itaque laudis Angeli immolant, dum Spiritus ſanctus conſonat. Ter ſanctus repetitur, quia Trinitas collaudatur, Dominus Deus ſemel dicitur quia vnitas veneratur. Sacrificio Angelorum coniungitur ſacrificium ſpirituum iuſtorum, qui Chriſti humanitatem adorant & pro humani generis redemptione cantatur, Benedictus qui venit in nomine Domini. Hic hymnus partim ab Angelis, partim ab hominibus concinitur, quia per Chriſtum immolatum humanum genus Angelis coniungitur, laus quippe Angelorum eſt. Sanctus, ſanctus, ſanctus, Dominus Deus ſabaoth, Pleni ſunt cæli & terra gloria tua. Oſanna in excelſis. Laus vero hominum eſt, Benedictus qui venit in nomine

A Domini, Oſanna in excelſis. In hoc cantu ſe ſignant quia ſignum Chriſti cui contradicitur ſe recipere deſignant.

De quatuor ordinibus. CAP. XLIII.

NOtandum quod primo loco maſculi offerunt, quia primo tempore Patriarchæ ſuo ſacrificio hoc ſacrificium prætulerunt. Secundo loco fœminæ offerunt, quia ſecundo tempore Iudæi legalibus ſacrificijs hoc ſacrificium præmonſtrauerunt. Tertio loco ſacerdotes, quia miniſtri offerunt, quia tertio tempore Apoſtoli ipſum ſacrificium exceperunt, & hoc fideles docuerunt, qui quotidie ſeptem ſupraſcripta ſacrificia offerunt, quia poſt hanc vitam angeli cum beatis

B hominibus in ſæculum ſæculi Dominum laudabunt.

De quinto officio & de pugna Chriſti.

CAP. XLIIII.

QVintum officium alis Cherubin velatur. In quo ſummi pontificis hoſtia & regis gloriæ pugna repræſentatur. Hoc Moyſes præfigurabat, quando in monte extenſis manibus orabat, dum Ioſue qui & Ieſus cum Amalech pugnabat, deuicti regnum vaſtabat, ac populum cum victoriæ lætitia reducebat. Sic Chriſtus in monte crucis, extenſiſque manibus, pro populo non credente & contradicente orauit, & victus,

C dux cum Amalech, id eſt, cum diabolo vexillo ſanctæ crucis pugnauit, deuicti regnum vaſtauit, Dominus infernum ſuperato maligno hoſte ſpoliauit, populum de tenebris ereptum cum gloria victoriæ ad cæleſtia reuocauit.

Myſterium. CAP. XLV.

HOc totum Epiſcopus imaginatur, & quaſi tragicis veſtibus exprimere conatur. Chriſtum namque in cruce fixum repræſentat, dum expanſis manibus canonem recitat: quaſi contra Amalech pugnat, dum contra diabolum Chriſti paſſionem cum ſignis crucum ſimulat. Miniſtri autem quaſi acies pugnantium vtrinque ordinantur dum Diaconi retro Epiſco-

D pum, Subdiaconi retro altare locantur. Exercitus cum triomphio regreditur, quia percepta communione ad propria cum gaudio reuertitur.

De paſſione Chriſti. CAP. XLVI.

IN hoc officio agitur Chriſti paſſio ſuper crucem chriſmatis; altare, crux intelligitur in quo corporale in forma corporis Chriſti diſtenditur. Corporale de puro lineo terræ conficitur, & cum multo labore in candorem vertitur, & Chriſti corpus de munda virgine naſcitur, & per multas paſſiones in candorem reſurrectionis redditur. Corporale cum complicatur nec initium nec finis eius apparet, quia Chriſti diuinitas initio caret & finem non habet. Super quod oblata

E ponitur, quia caro diuinitate ſuſcepta in cruce affigitur. Calix cum vino, & aqua in dextra locatur, quia ſanguis cum aqua de latere Chriſti manaſſe prædicatur. Cum ſacerdos (Hanc igitur oblationem) dicit ſe vſque ad altare inclinat: quia ibi paſſio inchoatur, qui ſe vſque ad aram crucis obediens patri pro nobis inclinauerat. Deinde oblata, vel calix in manu ſacerdotis exaltatur, quia Chriſtus pro ſalute noſtra in crucem leuatur, & ſanguis eius in redemptionem noſtri immolatur. Interim Diaconi retro Epiſcopum ſtantes figuram gerunt Apoſtolorum qui in paſſione Domini correlicto omnes fugerunt. Subdiaconi vero retro altare ſtantes contra Epiſcopum aſpiciunt, mulieres & no-

tos Ieſum præferunt, qui à longe ſtantes eius paſſionem viderunt. Ante altare ſe ſacerdos inclinet, cum (ſupplices te rogamus) dicit, quia ibi paſſio Chriſti finit, & Chriſtus inclinato capite ſpiritum emiſit. Infra canonē Diaconus manus lauat, quia Pilatus in paſſione Domini manus lauabat, dum ſe ſic mundum à ſanguine eius, & manus ſuas à ſorde proclamabat. Sacerdos vocem leuat dum (nobis quoque peccatoribus) dicit, deſignās quod Eccleſia de Chriſti latere iam formata in confeſſione redemptoris erupit, dum per vocem centurionis ſic clamauit, Vere filius Dei erat iſte.

De Ioſeph. CAP. XLVII.

DIcente ſacerdote (Per omnia ſæcula ſæculorum) Diaconus venit, Calicem coram eo ſuſtollit, cum fanone partem eius cooperit, in altari reponit & cum corporali cooperit præferens Ioſeph ab Arimathia, qui corpus Chriſti depoſuit, faciem eius ſudario cooperuit, in monumento depoſuit, lapide cooperuit. Hic oblata, & calix cum corporali cooperitur, quod ſindonem mundam ſignificat, in quam Ioſeph corpus Chriſti inuoluebat. Calix hic, ſepulchrum; patena, lapidem deſignat qui ſepulchrum clauſerat. Tres articuli, ſcilicet Oremus, præceptis, & Pater noſter, Et libera nos Domine, tres dies ſignificant quibus Chriſtus in monumento quieſcebat.

De acolyto qui patenam tenet, quod Nicodemum figuret.

CAP. XLVIII.

AColytus infra canonem patenam inuolutam tenet, quam hic Subdiaconus defert. Subdiaconus præbet Archidiacono, quam ipſe oſculatam vni de Diaconibus ad tenendam, & corpus Domini in ea confringendum porrigit. Acolytus qui patenam tenuit, formā Nicodemi gerit, qui Myrrham, & Aloe ad ſepulturam Domini attulit. Porrò Subdiaconus & Archidiaconus cum alio Diacono patenam tenenti, tres Marias præferunt, quæ cum aromatibus ad monumentum venerunt. Dum ſeptem petitiones in Dominica oratione dicūtur, Diaconi inclinati ſtant & communione confirmari expectant: quia Apoſtoli ſeptem hebdomadis poſt mortem Chriſti firmari à Spiritu ſancto expectabant. Subdiaconi autem interim quieſcunt: quia mulieres in Sabbato quæ ſeptima dies, eſt ſiluerunt.

De cruce. CAP. XLIX.

HOc Sacramentum tantum per crucem fit, quia Chriſtus ſacrificium patris in cruce pependit, & in cruce quadruplum mundum redemit. Sex autem ordines crucum fiunt quia ſex diebus mundus perficitur & ſenario numero corpus Chriſti reficitur. Per imparem vero numerum qui in duo paria non poteſt diuidi benedicitur: quia corpus Chriſti vnum permanens non ſcinditur. Aut enim tres cruces facimus, & fidem Trinitatis exprimimus: aut per quinque ſignamus, & quinquepartitam Chriſti paſſionem denotamus. Per ſexcentum ordinem cuncta mundi tempora comprehendimus, quæ per crucem Chriſto vnita exprimimus.

De primo ordine, & de tribus crucibus.

CAP. L.

IN primo ordine, tres cruces facimus vbi (hæc dona) dicimus, & primum tempus ante legem innuimus, quod tribus interſtitijs diſtinguimus, quia vnum ab Adam vſque ad Noe, aliud à Noe vſque ad Abraham, tertium ab Abraham vſque ad Moyſen, In quibus iuſti in fide Trinitatis Chriſtum à longe ſuis ſacrificijs ſalutauerunt, & multos cruciatus in hac fide pertulerunt. In prima quippe ætate, Abel Chriſtum in agno obtulit, & pro eo cruciatum mortis pertulit. In ſecunda, Melchiſedech Chriſti carnem, & ſanguinem in pane, & vino obtulit, qui cruciatus bellorum à regibus gentium in fide Chriſti pertulit. Abraham Chriſtum in Iſaac ſacrificauit, in ariete mactauit, qui varios cruciatus in hac fide tolerauit.

De ſecundo ordine & de quinque crucibus.

CAP. LI.

IN ſecundo ordine quinque cruces facimus, vbi (benedictam, aſcriptam) dicimus, & tempus legis exprimimus, quo iuſti per quinque librorum legis ſacrificia Chriſtum expreſſerunt, & multos cruciatus pro eius fide pertulerunt. Quinque namque in duas partes ſcilicet trinarium, & binarium ſoluitur: Et illud tempus in duo interſtitia diuiduut. Vnum à Moyſe vſque ad Dauid fuit, alterum à Dauid vſque ad Chriſtum extitit. Per trinarium, iudices à Ioſue vſque ad Dauid, & reges, à Dauid vſque ad captiuitatem Babylonis, & principes, à Zorobabel vſque ad Chriſtum notantur. Per binarium vero ſacerdotes & prophetæ ſignificantur. Ex quibus Moyſes Chriſtum in Paſchali agno immolauit, qui Apoſtolo multa aduerſa pro fide Chriſti tolerauit, quem lege prædicauit; Samuel Chriſtum in Dauid vnxit, qui vterque Chriſtum & ſacrificiis expreſſit, & in figura Chriſti perſecutionem à perfido rege Saul pertulit. Helias & alij prophetæ Chriſtum ſacrificijs, vocibus ſcriptis præmonſtrauerunt, & pro eius fide varia ſupplicia perpeſſi ſunt.

De tertio ordine.

CAP. LII.

IN tertio ordine panem in manum ſuſcipimus, & benedicimus, & tempus gratiæ innoteſcimus, quo Symeon Chriſtum iam natum panem viuum in manus accepit, & gaudens benedixit. Deinde calicem leuamus, & benedicimus, & tēpus cœnæ exprimimus, quo Chriſtus panem & calicem manibus eleuauit, & benedixit, & inde corpus & ſanguinē Apoſtolis tradidit. Vnde adhuc cum verba Domini in ordine recitantur, panis & vinum in corpus, & ſanguinem Domini commutantur.

De quarto ordine, & de quinque crucibus

CAP. LIII.

IN quarto ordine, quinque cruces facimus, vbi (hoſtiam puram) dicimus. Et illud tempus ad memoriam reducimus, quo Chriſtus quinque vulnera in Cruce accepit, & quinque ſæcula redemit.

De quinto ordine & tribus crucibus.

CAP. LIV.

IN quinto ordine, tres cruces vbi (omnia bona creas, ſanctificas) dicimus. Et corpus Chriſti ſcilicet primitiuam Eccleſiam innuimus, quæ fidem Trinitatis accepit, & multos cruciatus pro Chriſto ſuſtinuit.

De ſexto ordine & de quinque crucibus.

CAP. LV.

IN ſexto ordine quinque cruces facimus, vbi (per ipſum) dicimus, & item corpus Chriſti, videlicet Eccleſiam de gentibus exprimimus, quæ Chriſti quinquepartitam paſſionem veneranter excepit, & eam imitando patienter diuerſa tormenta pertulit.

De quinque ordinibus crucum.

CAP. LVI.

ITem per quinque ordines crucum, quinque ætates mundi deſignantur, quæ per crucem & Chriſti corpus ſaluantur, vnde & in canone quinquies (per Chriſtum Dominum noſtrum) dicitur, quia per quinque vulnera Chriſti mundus redimitur. In ſexto ordine calix cum oblata tangitur. Quia in certa ætate Chriſtus calicem paſſionis in cruce pro omnibus bibiſſe innuitur. Cum, per ipſum, dicimus quatuor cruces ſuper calicem cum oblata facimus, quintam lateri calicis imprimimus, quia Chriſtum, quatuor vulnera in manibus, & pedibus, & quintum in latere, ſuſcepiſſe innoteſcimus. Confecto ergo corpore Chriſti, labia calicis tangimus, ac per hoc, quod formato primi hominis corpore, Deus ſpiraculum vitæ in faciem eius ſpirauit & mulierem ex eo viuificauit, ſignificamus. Et hoc Deus, per quem, cum quo, in quo, omnia in faciem mortui humani generis ſpiritum ſanctum ſpirauit, Et Eccleſiam ex eo per corpus ſuum viuificauit. Per quatuor autem partes calix tangitur quia humanum genus in quatuor mundi partes diſperſum, per quatuor crucis partes viuificatum, in fine mundi per Chriſtum ad vitam reſuſcitatur.

De numero ſignorum. CAP. LVII.

NOtandum quod per totum canonem viginti & tria ſigna fiunt, quia in veteri teſtamento iuſti ſub decalogo legis, & in nouo teſtamento iuſti per decalogum legis, in fide Trinitatis, huius ſacramenti participes exiſtunt. Tribus autem digitis ſigna facimus: quia Trinitatem exprimimus. Quod ſi viginti tria triplicaueris, ſexaginta & nouem habebis. Porro cum (pax Domini) dicimus non cum digitis, ſed cum oblatæ particula, tria ſigna ſuper calicem facimus, quæ ſi ſuperioribus adieceris, ſeptuaginta duo ſigna habebis. Profecto hoc ſignificat quod ſeptuaginta duæ linguæ per ſuperbiam diſperſæ, per Chriſti humilitatem ſunt in vnum congregatæ, per crucem & paſſionem redemptæ, per corpus & ſanguinem eius communicatæ.

De ſeptem ſacrificijs. CAP. LVIII.

IN canone ſeptem ſacrificiorum actio commemoratur, quibus corpus Eccleſia capiti Chriſto copulatur. In primis ſacrificium innocentum. Secundo Apoſtolorum, & Martyrum. Tertio confeſſorum. Quarto religioſorum, & continentium. Quinto coniugatorum. Sexto in Chriſto defunctorum. Septimo in anima mortuorum ſcilicet pœnitentium. Te igitur vſque communicantes, ſacrificium obtulerunt dum pro eo immolati ſunt. A (communicantes) vſque (hanc igitur oblationem) ſacrificium Apoſtolorum, & Martyrum repræſentatur. Vbi & nomina illorum recitantur, qui ſe hoſtiam viuam Deo obtulerunt, dum ſanguinem ſuum pro eo fuderunt. Ab (hanc igitur oblationem) vſque (Quam oblationem tu Deus) ſacrificium confeſſorum commemoratur: qui ab hæreticis multa pericula perpeſſi ſunt, & ſacrificium laudis Chriſto iugiter obtulerunt. A (quam oblationem tu Deus) vſque (Supplices te rogamus) ſacrificium religioſorum demonſtratur: qui carnem ſuam vitijs, & concupiſcentiis crucifixerunt, & ſic hoſtia Chriſti effecti ſunt. A (ſupplices te rogamus) vſque (memento Domine) ſacrificium coniugatorum declaratur, qui fide, & eleemoſynis Chriſti corporis participes efficiuntur. A (memento Domine) ſacrificium defunctorum oſtenditur; qui in confeſſione Chriſti migrauerunt, & fidelibus aſſociati ſunt. Sacerdos Chriſti mortem repræſentat. Cum ſe (ad ſupplices te rogamus) inclinat

& poſt eius mortem apte commemoratio defuncto-
A rum agitur, qui pro eis mortuus creditur. A (nobis quoque peccatoribus) vſque in finem canonis. Sacrificium pœnitentium exprimitur, qui ſe lacrimis & pœnitentiæ doloribus, Chriſto in ſacrificium mactant, cum ſe animas ſuas peccatis occidiſſe doleant, vt in eo viuificentur, qui pro impijs mortuus prædicatur. Vnde & ſacerdos ibi vocem exaltat, quia pœnitentes à vocis, & cordis gemitu ſæpius rugire cōſtat, cum amaros ſingultus edant. Hos Dominus expreſſit, cum Lazarum magna voce de monumento vocauit. In hoc etiam capitulo nomina martyrum recitantur, quia pœnitentes varijs cruciatibus macerantur. Per hæc ſeptem ſacrificia, corpus Chriſti, Eccleſia conficitur, & capiti Chriſto coniū-
gitur: hoc per Dominicam orationem exprimitur, quæ
B ſeptem petitionibus hæc ſacrificia ſequitur, quia per orationem, & hoc ſingulare ſacrificium, Eccleſia Chriſto communicatur.

De quinque orationibus.

CAP. LIX.

ORatio autem canonis ideo in quinque diſtinguitur, quia oratio fidelium per quinque partitam Chriſti paſſionem tantum exauditur. In tribus locis pro prælatis & ſubiectis oramus: quia Eccleſiam in doctores, continentes, coniugatos, diſcernimus. Quarto loco pro defunctis offerimus. Quinto pro pœnitentibus
C petimus. Primo loco pro prælatis offerimus vbi dicimus. In primis (quæ tibi pro Eccleſia tua offerimus) & tuo & papam, & Epiſcopum, & regem nominamus. Pro ſubiectis oramus vbi, memento Domine famulorum, famularumque, recitamus. Vbi & nominare poſſumus quos volumus. Secundo pro prælatis petimus, cum, hanc igitur oblationem noſtræ ſeruitutis, dicimus. Pro ſubiectis ſubiungimus, cum, & cunctæ familiæ tuæ, dicimus. Tertio loco pro prælatis ſupplicamus, cum, vnde & memores nos tui ſerui, recitamus. Pro ſubiectis poſcimus, cum, (ſed & plebs tua) ſubiungimus. Pro defunctis ſacrificamus, cum, memento etiam Domine, dicimus: vbi & nomina eorum recitare poſſumus. Pro pœnitentibus offerimus, vbi (nobis quoque peccatoribus dicimus.) Hęc omnia ideo in canone commemorantur;
D quia cuncta in morte redemptoris reconciliantur.

De ſexto officio & benedictione Epiſcopi.

CAP. LX.

SExtum officium, in quo pontifex populum benedicit, Chriſti deſcenſionem ad inferos exprimit. Huius rei figuram Moyſes geſſit, quando moriturus filios Iſrael benedixit, eductoſque de Ægypto, in patriam introduci per Ieſum, qui & Ioſue iuſſit. Hoc & Iacob moriens expreſſit, qui filios ſuos benedixit, & de eis futura hæreditate multa prædixit. Has vtraſque benedictiones Chriſtus compleuit, cum moriens
E ad inferos deſcendit, populum ſedentem in tenebris & vmbra mortis, viſitando benedixit, de carcere eductos cœleſti patriæ induxit. Quod Epiſcopus oſtendit, dum populum benedicit, moxque cum ſpirituali cibo reficit. Notandum autem quod ſemper ternis, capitulis benedicit, & omnes quarto ſcilicet quod ipſe præſtare dignetur, confirmabit. Quinto vero, reliquis per benedictionem Dei patris concludit, quia nimirum Deus tribus vicibus huic mundo benedixit, quarta reliquis firmauit, quinta benedictionem, hæreditatem poſſidere dabit. Primo primis hominibus benedixit, dum eos creſcere & multiplicari præcepit. Secundo hominibus benedixit dum, (mundo diluuio deleto) Noe, & ſuos poſteros creſcere, & multiplicari

plicari iuſſit. Tertio per Abraham, Deus mundo benedixit, eum ei in benedictione Chriſtum repromiſit. Quarto mundo benedixit dum filium ſuum nobis benedicentem miſit, qui cælos aſcenſurus ſuis benedixit, & per ſpiritum ſanctum reliquos firmauit. Quinto mundo benedicet, dum patriam intraturos benedictione vltima ſic complet. Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum vobis præparatum.

De ſeptimo officio, & de reſurrectione Domini.

CAP. LXI.

SEptimum officium, Dominicam reſurrectionem inſinuat, quando deuicta morte, & ſpoliato inferno, pacem omni mundo dabat, quia iam omnia in cælis & in terris pacificauerat, & cum ſuis diſcipulis comedit, eiſque reliquias dedit. Sic pontifex, diabolo per ſpirituale bellum ſuperato (pax vobiſcum) dicit, pacem adſtantibus porrigit, panem cæleſtem diſtribuit. Hoc Ieſus qui & Ioſue figulariter protulit, cum introducto populo, à ſuperatis hoſtibus terram ſorte diſtribuit. Pontifex partem oblatæ in calicem mittit, deſignans quod anima Chriſti ad corpus redijt.

De pace Domini. CAP. LXII.

DEinde pax vobiſcum dicitur: quia Chriſtus ſuis apparens, pax vobis dixit. Panem porrigit, quia Chriſtus pacem amiſſam humano generi reſurgens reddidit propter tres cauſas pacis oſculum datur. Ob vnam cauſam clerus populuſque ſe inuicem oſculantur: quia homines gratiam Domini ſui, angelorumque amicitiam, per Chriſtum qui eſt pax noſtra ſe promeruiſſe gratulantur. Alia eſt cauſa, quod ſe per pacis oſculum fratres in Chriſto Dei Patris, Eccleſiæ miniſtris filios, per Chriſti reconciliationem demonſtrauit. Atque vno pane Chriſti, qui eſt Deus, pacis concordiæ & dilectionis refici deſiderant. Tertia cauſa eſt, quod ſicut in oſculo caro carni, ſpiritus ſpiritui coniungitur: ita omnis homo in neceſſitate carnis per dilectionem proximi, in neceſſitate ſpiritus per dilectionem Dei, diligi præcipitur, qui non tali pacis oſculo fœderati corpus Chriſti comedunt, vt Iudas, iudicium ſibi per falſam pacem ſumunt.

De fractione oblatæ. CAP. LXIII.

OBlata frangitur, quia panis Angelorum nobis in cruce frangitur, vt fractio peccatorum noſtrorum per comeſtionem ipſius reintegretur. Papa oblatam non frangit, ſed partem ex ea mordet, reliquam in calicem mittit, quia Chriſtus infernum momordit, & inde ſumptos in Paradiſum miſit. Diaconus calicem tenet dum Papa ſanguinem ſumit ſignificans angelum, qui Chriſto ſurgente lapidem de monumento tulit. Communicato ſacerdote mox calix de altari tollitur, quia Chriſtus reſurgens vltra non moritur, & corpus eius in ſepulchro non inuenitur Diaconus ſanguinem diſtribuit: quia angelus reſurrectionem Domini innotuit. Subdiaconus corpus Domini accipit à Diacono, & fert Preſbyteris frangendum populo: deſignans quod mulieres verba de reſurrectione Chriſti ab Angelo perceperunt, & Apoſtolis detulerunt. ipſique omni populo prædicando diſtribuerunt. Cum Apoſtoli eus ab altari deſcendit, populis communicat, quia cum Chriſto ab ara crucis deſcendens à morte reſurgit, populus æterna gloria participat. Epiſcopus oblatam frangit: quia Dominus panem in Emaus diſcipulis fregit. In tres partes oblatam diuidit, vna
A ſibi retenta, duas Diacono & Subdiacono tribuit, quem Dominus fracto pane vnam partem ſibi, duas Cleophæ & Lucæ diuiſit.

De tribus partibus oblatæ.

CAP. LXIV.

OBlata non integra ſumitur, ſed in tria diuiditur; vnum in Calicem mittitur, aliud à ſacerdote conſumitur, tertium in pixidem morituris ad viaticum reponitur, quia corpus Domini eſt triforme. Illud quod de Maria ſumptum, à morte reſurgens cælos penetrauit, & illud quod in ſepulchris iam pauſat. Pars in calicem
B miſſa, eſt corpus Domini iam ſumptum in gloria, pars à ſacerdote illo Apoſtolo comeſta, eſt corpus Chriſti, id eſt Eccleſia, adhuc laborans in terra. Pars in altari relicta, eſt corpus Domini in ſepulchris quieſcens, id eſt, Eccleſia in Chriſtu mortua per vnionem corporis Chriſti reſurrectura.

De tribus communicantibus.

CAP. LXV.

PRimitus Epiſcopus communicat, quia Chriſtus coram Apoſtolis partem piſcis aſſi & fauum mellis manducauit, & reliquias eis dedit. Deinde miniſtri communicant: quia Dominus cum diſcipulis ad mare Tyberiadis prandebat. Poſt hoc populus communicat:
C quia Dominus aſcenſurus cum multitudine diſcipulorum comedit. Corporale plicatur: quia ſudarium inuolutum inuenitur. Agnus Dei, & cantus in communione, ſignificat lætitiam fidelium de Chriſti reſurrectione. Oratio quam poſtea Epiſcopus dicit, eſt benedictio qua Dominus aſcenſurus fideles benedixit. Diaconus ſe ad populum vertens, Ite Miſſa eſt dicit ſignificans angelos, qui Apoſtolos alloquentes eos abire iuſſerunt, atque eis Chriſtum ad iudicium rediturum prædixerant. Clerus (Deo gratias) reſpondet & populus abit, quia credentes viſa aſcenſione Chriſti gratias egerunt. In Hieruſalem abierunt, in templo quotidie Dominum benedixerunt. Benedictio quam Papa, vel ſacerdos poſt Miſſam ſuper populum facit, eſt ſpiritualis
D benedictio quam Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes fidelibus attulit: quando credentes omni benedictione ſpirituali repleuit. Et illam vltimam benedictionem exprimit per quam Eccleſia thalamum ſponſi ſui intrabit. His peractis Epiſcopus ad propria regreditur, quia & Chriſtus legatione ſua peracta in gloriam patriæ reuertitur. Sic Eccleſia, omnibus adhoc agendis rite peractis, ab hoc exilio per Chriſtum eripitur, & in cæleſtem Hieruſalem inducetur. Corporale in altari remanet quia munditia caſtitatis in ſacerdotibus permanere debet. Per altare quoque Chriſtus. per corporale Eccleſia deſignatur, quæ hic & in futuro perenniter in Chriſto permanere affirmatur.

De Dominico pane.

E

CAP. LXVI.

FErtur quod olim Sacerdotes ſingulis domibus vel familijs farinam accipiebant. Quod adhuc Græci ſeruant, & inde Dominicum panem faciebant, quæ pro populo offerebant. & hunc conſecratum eis diſtribuebant. Nam ſinguli farinam offerentium Miſſæ interfuerunt, & pro his in canone dicebatur (& omnium circumſtantium qui tibi hoc ſacrificium laudis offerunt.) Poſtquam autem Eccleſia numero quidem augebatur, ſed ſanctitate minuebatur propter carnales, ſtatutum eſt vt qui poſ-

rêt ſingulis Dominicis, vel tertia Dominica, vel ſummis feſtiuitatibus, vel ter in anno communicarent. Ne ante confeſſionem, & pœnitentiam, pro aliquo eximio A indicium ſibi ſumerent. Et quia populo non communicante, non erat neceſſe panem tam magnum fieri. Statutum eſt eum in modum denarij formari vel fieri, & vt populus pro oblatione farinę denarios offerret, pro quibus traditum dominum recognoſcerent, qui tamen denarij in vſum pauperum qui membra ſunt Chriſti cederent, vel in aliquid quod ad hoc ſacrificium pertinet.

De oratione ſuper populum.

CAP. LXVII.

STatutum eſt vt panis poſt Miſſam benediceretur, & B populo pro benedictione communionis partiretur, hoc & eulogia dicebatur. Sed quia hoc in quadrageſima fieri non licuit, orationem ſuper populum dici Eccleſia inſtituit, vt per hanc particeps communionis ſit.

De proceſſione. CAP. LXVIII.

NVnc vt legentium, vel vt audientium mentibus quiddam dulcedinis infundamus, aliquid de proceſſione dicamus. In Miſſa quædam agebatur Chriſti pro nobis in mundum legatio, in proceſſione agitur noſtra ad patriam reuerſio, pro proceſſionis itaque ſolénitate, imitatur Eccleſia populi Dei de Ægypto egrediêtis iucunditatem. Qui ſignis & prodigijs liberatus ad monté Sinay peruenit, ibi accepta lege & facto tabernaculo C quaſi quadam proceſſione ad terram promiſſionis tetêdit. Populus namque armatus incedebat per turmas, & ſigna & vexilla ante ferebant, leuitæ tabernaculũ gerebant, ſacerdotes tubis clangebant. Archa fœderis à ſacerdotibus portabatur, & Aaron ſummus ſacerdos decoratus, & Moyſes dux populi ſequebatur cũ virga. Quibus in via Amalech cũ exercitu occurrit, iter armis obſtrueſe voluit. Cum quo Ieſus pugnans victor extitit, populo iter ad patriam aperuit. Qui Ieſus normã nobis proceſſionis dedit, quando cum Archa omnique populo Iericho circuiuit, ſacerdotalibus ordo tubis cecinit, populus clamore perſonuit. Hiericho corruit, & victor populus regnum obtinuit.

Significatio. CAP. LXIX.

POpulus à Pharaone per Moyſé ereptus eſt, Chriſtianus populus à diabolo per Chriſtum redemptus. Tabulę teſtamenti a monte accipiuntur, & libri Euãgelij ab altari adportandum ſumuntur: populus ibat armatus, & populus Chriſtianus vadit fide & baptiſmate ſignatus. Præ turmis illorum ſigna ferebãtur, & ante nos cruces & vexilla portãntur. Eos columna ignis præceſſit, & nos candelæ lumen pręcedit. Ille populus ſanguine aſpergebatur, iſte aqua benedicta aſpergitur, leuitæ tabernaculum fœderis portauerunt, & hic Diaconi, & Subdiaconi plenaria & capſas gerunt. Archa teſtamenti à ſacerdotibus portabatur, & ſcrineum vel feretrum cum reliquis à patribus portatur. Aaron ſũmus ſacerdos ſequitur ornatus, & apud nos Epiſcopus ſummus, ſcilicet ſacerdos, ſe- E quitur infulatus. Rex ſi adeſt cum ſceptro rector populi, ſignificat Moyſen cum virga ductorem populi. Si rex non aderit, tunc pontifex vtrumque exprimit. Moyſen, baculum portando, Aaron mitra caput velando. Clangor tubarum exprimitur per ſonum campanarum.

Quid deſignat proceſſio ad aliam Eccleſiam facta de patria.

CAP. LXX.

DVm ad aliam Eccleſiam proceſſionem facimus, quaſi ad terram repromiſſionis tendimus. Cum Eccleſiam cantantes intramus, quaſi ad patriam gaudétes peruenimus. Cum circa monaſterium, ſcrinium, vel feretrum cum cantu & compulſatione ferimus, quaſi cum Archa Hiericho cum ſono tubarum, & clamore populi circuimus, Hiericho coram nobis corruit, cum mundi concupiſcentia in cordibus noſtris aruerit. Ideo quippe crucem præcedentem ſequimur, quia Chriſtum crucifixum in omnibus ſequi præcipimur, & nullus ad eum peruenire poterit, niſi quiſe mundo vitijs & concupiſcentijs crucifixerit.

De Archa. CAP. LXXI.

DAuid quoque, & Salomon ad proceſſionem nos informauerunt, qui Archam Dei hymnis, & canticis produxerunt, & Dauid in tabernaculum, Salomon in templum ſub alis Cherubin repoſuerunt. Cum Eccleſiam cum ſcrinio intramus, quaſi Archam in templum cum gaudio portamus, & cum Chriſto, atque Eccleſia quod vtrumque Archa deſignat, cæleſtem aulam nos intraturos clamamus, Archa ſub alas Cherubin ponitur, & apoſtolo laus concinitur, quia Chriſti humanitas inter ſummos ordines Angelorum Cherubin & Seraphin locabitur. Et à turba Angelorum & hominum perenni iubilo adorabitur.

De pugna Chriſtianorum ſpirituali.

CAP. LXXII.

MIſſa quoque, imitatur cuiuſdam pugnæ conflictum, & victoriæ triumphum, qua hoſtis noſter Amalech proſternitur, & via nobis ad patriam per Ieſum panditur. Ieſus quippe imperator noſter cum diabolo pugnauit, & cœleſtem rempublicã ab hoſtibus deſtructam hominibus reparauit, qui cum poſſet producere duodecim legiones Angelorum, vel ſeptuaginta duo millia militum, inſtruxit tantum agmen duodecim Apoſtolorum, & expugnauit ſeptuaginta duo genera linguarum.

D Pontificis namque, & cleri, populique proceſſio, eſt quaſi imperatoris, & cuiuſdam exercitus ad bellum progreſſio, hi cum ſubtus albis, & deſuper cappis, vel alijs ſolemnibus veſtibus induũtur, quaſi milites pugnaturi ſubtus loricis, deſuper clypeis muniuntur. Cum de choro exeunt, quaſi de regia curia procedunt, quaſi imperiale ſignum & vexilla à ſigniferis ante feruntur, cum ante nos crux & vexilla geruntur. Quaſi duo exercitus ſequuntur, dum hinc inde ordinatim cantantes gradiuntur. Inter quos vadunt magiſtri & pręcentores, quaſi cohortium ductores ac belli incitatores. Sequuntur priores, quaſi exercitus duces atque agminum ordinatores.

Quod Epiſcopus ſpiritualiter agat vicem imperatoris.

CAP. LXXIII.

PRocedit pontifex cum baculo, quaſi imperator cum ſceptro: ante pontificem portantur ſancta ſicut ante regem imperialia. Anté Archiepiſcopum crux portatur, ſicut & ante imperatorem geſtatur, qui pallio decoratur, ſicut rex corona perornatur. Comitatur turba plebis, quaſi exercitus pedeſtris. Cum de baſilica procedunt quaſi de regia vrbe turmæ protrudunt. Cum ad aliam Eccleſiam procedimus, quaſi ad caſtellum expugnandum pergimus: Quod cum cantu intramus, quaſi in deditionem accipimus & inde

& inde anxiliarios nobis aſciſcimus: Cum vero ad monaſteriũ redimus quaſi ad locum certaminis tendimus. Scrinium cum reliquijs portamus contra dæmones, ſicut filij Iſraël portauerunt Arcbam Dei contra Philiſteorũ hoſtes. Cum eccleſiam intramus, quaſi ad ſtationem peruenimus Cum campanæ ſonantur, quaſi per claſſica milites ad prælium incitantur, quaſi vero acies ad pugnam ordinantur, dum vtrimq; in choro locantur. Qui crucem cum vaxillo coram Archiepiſcopo tenet, eſt ſignifer qui vexillum coram imparatore in pugna fert.

Quod cantor ſit ſignifer & tubicina.

CAP. LXXIV.

CAntor qui cantum inchoat, aſt tubicina qui ſignum ad pugoam dat. Præcentoras qui chorum vtrinque regunt, ſunt duces qui agmina ad pugnam inſtruunt. Cantores capita pileolis tegũt, baculos vel tabulas manibus gerunt, quia præliantes caput galeis tegunt, armis bellicis ſe protegunt.

De bello ſpirituali. CAP. LXXV.

BEllum cum tubarum clangore, & turbarum clamore committitur, & noſtrum ſpirituale bellum cum campanarum compulſatione, & cleri cantatione incipiur. Geritur namque bellum non contra carnem, & ſanguinem: ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus rectores tenabrarum harum, contra ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus, quaſi ergo ſtrenui milites pugnant, dum totis viribus vtrimq; cantant. Ignea tela concupiſcentiæ nequiſſimi hoſtes immittunt, quæ fortes viri fortitat ſcuto fidei repellunt, hoſtes vitiorum acriter inſiſtentes gladio verbi Dei proſternunt.

Quod cantores vicem ducum agant.

CAP. LXXVI.

CAntores manu & voce alios ad harmoniã incitant, quia & ducere alios manibus pugnando, & voce hortando ad certamen inſtigant. Intarim ſtat Pontifex ad altare, & pro laborantibus orationem racitat, ſicut & Moyſes in monta pro pugoantibus orabat.

De cantore quod vicem præconis agat.

CAP. LXXVII.

LEctor qui Epiſtolam recitat, eſt præco qui edicta imperatoris per caſtra prædicat. Meliores voces ad graduale vel alleluia cantandum aliguntur, & fortiores manu ad duellum producuntur. Iam deficientibus in cantu, alij ſuccurrunt, ita multum laborantibus in prælio, alij conſtantes corde ſubueniunt. Deinde ſequenaiam cum voce & organis iubilant; quia victoriam cum plauſu & cantu calebrant. Diaconus qui Euangelium in alto recitat, eſt præco qui peracto bello agmina diſperſa cum tuba conuocat. Quod Epiſcopus populum exhortando alloquitur, ſignificat quòd imperator victores laudando affatur. Quod tunc oblationes offerũtur, ſignificat quòd ſpolia victoribus coram imperatore diuiduntur. Cantus offertorij, eſt laus quam offerunt imperatori.

De Dauid & Golia. CAP. LXXVIII.

MVltiplici itaque hoſta, ab Ieſu qui & Ioſua, ſuperato, & victori populo ob pacis abundantiam negligẽtia reſoluto, rurſus Philiſtei aduerſus Iſraël conueniunt, crudele bellum indicit: Ex quibus Golias procedit, duellum petit: Cui Dauid cum paſtorali pera occurrit funda, & lapide eum deiacit, primo mucrone per-

fodit. Populus autem liberatus, pro victoria Deo im-
A molat victimam, pro gratiarum actione laudes iubilat. Dauid Hieruſalem vanienti turba populorum obuiam ruit, ſaluatorem populi hymnis excepit. Sic quoque vitijs à Chriſtiano populo ſuperatis, denuo conſurgit, negligenti animæ acrius bellum infertur. Ex quibus gigas Golias ſcilicet diabolus procedit, duellum petit, dum quemlibet Chriſtianum ad ſingularia vitia allicit. Cui fortis armatus cum ſacra ſcriptura, vt Dauid cum mulcro lactis, occurrit funda, & lapide, deiacit: dum per humanitatem Chriſti quæ ſitienti populo erat petra, & credentibus populis lapis angularis, eum deiicit, proprio enſe proſtratum iugulat, dum hoſtem malignum fragili carne ſuperat.

B *Myſterium.* CAP. LXXIX.

CVm ergo à ſubdiacono, & alijs ſacrificium inſtituitur, quaſi Dauid, à Saül, & populo armis induitur. Cum oblationes ſuper altare ponuntur, quaſi arma Dauid deponuntur. Porro cum Pontifex ad altare venit, quaſi Dauid aduerſus Philiſteum procedit. Per calicem mulctrale accipitur, per corporale funda, per oblatam petra intelligitur. Præfatio quæ cantatur, fuit clamor quo pugil gigas ad duellum prouocabatur, per canonis deprecationem, intelligimus, populi orationem, ſacerdotis inclinatio, eſt fundæ lapide impoſito rotatio, panis eleuatio, eſt lapidis iactatio. Vbi danuo inclinatur, ſignificat quod hoſtis proſternitur. Vbi autem Diaconus ad ſacerdotem venit, & calicem cum eo eleuans da-
C ponit, deſignat quòd Dauid ad proſtratum cucurrit, extracto gladio caput abſtulit. Deinde data pace populus Deo ſacrificans participat. Cantus in communione, aſt laus populi pro victoriæ exultatione. Oratio & benedictio quæ ſequitur, eſt tropheus quo Dauid à populo Hieruſalem veniens excipiebatur. His peractis populus ad propria remeat: quia populus tunc poſt victoriam cum gaudio ad propria repadabat.

Item de Miſſa & de iudicio.

CAP. LXXX.

MIſſa enim quoddam iudicium imitatur, vnde & canon actio vocatur. Actio autem, eſt cauſa quæ
D in publico conuentu coram iudicibus agitur: quia in Miſſa cauſa populi cum Deo iudice agitur. Cum campana ſonatur, quaſi populus ad placitum per præconem conuocatur. Nempe oratorium, eſt quaſi prætorium in quo iudex Deus pro tribunali ſedere creditur, cui populus reus ſiſtitur. Diabolus eſt accuſator, ſacerdos dafenſor. Quia ergo accuſatione diaboli, & reatu populi iudex offenditur, ſacerdos qui cauſam populi ſuſcepit duellum ſubire compellitur, quatenus delatoris fallacia refutetur, populi innocentia comprobetur, iudicis ira placetur. Mox ſpiritualibus armis induitur, cum aduerſario congreditur, & populus anxius eripitur.

E *De pugna Philiſtei.* CAP. LXXXI.

HOc vt dictum eſt in figura præceſſerat, quando Dauid cum Golia congreſſus populum à tyrannide eius eruerat, quia & Chriſtus cum diabolo duellum ſubierat & populum oppreſſum ab eo eripiebat Philiſtim namque Iſraël impugnabat, & dæmonum caterua humanum genus vexabat, hoſtes contra populum Dei aciem direxerant, & dæmones contra iuſtos tyrannos incitauerant, hoſtes ſe vallo munierant & dæmones per philoſophos & poëtas errores firmauerant Golias agminibus Dei exprobrabat, & diabolus cultoribus Dei per idololatriã inſultabat, Dauid à patre ſuo ad pu-

guam mittitur, & Christus à patre in mundum ad certamen dirigitur. Dauid oues pauit, & Christus innocẽs A ad paſcua vitæ congregauit. Dauid vrſum vel leonem ſuperauit, & Christus diabolum ſe tentantem ſuperauit. Dauid ouibus derelictis ad locum certaminis tendit, & Christus à diſcipulis derelictus ad conciliabula hoſtium venit. Veniente Dauid clamor in caſtris oritur, & Christo inter Iudæos veniente clamor (reus eſt mortis) exoritur. Dauid à militibus armis Saul induitur, moxque eiſdem exuitur, & Christus à militibus veſtibus Pilati ſcilicet purpura & clamide coccinea induitur, moxque eiſdem exuitur. Dauid contra Philiſteum baculum portauit, & Christus crucem contra diabolum baiulauit. Dauid mulctrum, & Christus accepit vas aceto plenum, hoſtis funda & lapide proſternitur, & diabolus Christi carne vincitur. Per fundam quippe, Christi caro, per B lapidem, eius anima, per Dauid, deitas intelligitur. Petra itaque de funda excuſſa frontem ſuperbi penetrat: quia anima Christi de carne tormentis excuſſa, regnum tyranni penetrans infernum ſpoliat. Proprio enſe victum iugulat, quia per mortem auctorem mortis vicit. Reuerſo Dauid populus lætatur, & Christo ab inferis regreſſo populus fidelium congratulatur. Dauid Ieruſalem veniens à turbis cum cantu excipitur, & Christus ab Ieruſalem cælos aſcenſurus ab Angelis hymnologis laudibus ſuſcipitur.

De armis ſacerdotis.

CAP. LXXXII.

SAcerdos itaque pugil noſter cum hoſte populi congreſſus, armis munitur ſpiritualibus, quia pugnaturus eſt contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. Denique ſandalijs ſe pro ocreis induit, caput humerali pro galea tegit, totum corpus alba pro lorica veſtit. Cum ſtolam collo circumdat, quaſi haſtam ad reſiſtendũ vibrat. Cingulo pro arcu ſe cingit, ſub cingulum pro pharetra ſibi appendit. Caſula pro clypeo protegitur, manipulo pro pugili claua vtitur. Porro libro in quo eſt verbum Dei pro gladio armatur, per confeſſionem diabolo renunciatur, ſicque hoſtis ad ſingulare certamen prouocatur, quaſi enim totis viribus pugnat, dum cantum & orationes & reliqua contra diabolum recitat. Dum ad Euangelium caſulam ſuper humerum proijcit, quaſi gladium arripit. Dum legitur Euangelium quaſi enſe perit diabolum.

De tragœdijs. CAP. LXXXIII.

SCiendum, quod hi qui tragœdias in theatris recitabant, actus pugnantium geſtibus populo repræſentabant. Sic tragicus noſter pugnã Christi populo Christiano in theatro Eccleſiæ geſtibus ſuis repræſentat, eiq; victoriam redemptionis ſuæ inculcat. Itaque cum Presbyter (orate) dicit, Christum pro nobis in agonia poſitum exprimit, cum Apoſtolos orare monuit. Per ſecretum ſilentium, ſignificat Christum velut agnum ſine voce ad victimam ductum. Per manuum expanſionem, deſignat Christi in cruce extenſionem. Per cantum præfationis, exprimit clamorem Christi in cruce pendenE tis. Decem namque Pſalmos, ſcilicet à (Deus meus reſpice) vſque (in manus tuas commendo ſpiritum meum) cantauit, & ſic expirauit. Per canonis ſecretum innuit ſabbati ſilentium. Per pacem & communicationem, deſignat pacem datam poſt Christi reſurrectionem & gaudij communicationem. Confecto ſacramento, pax, & communio populo à ſacerdote datur: quia accuſatore noſtro ab agonotheta noſtro per duellum proſtrato, pax à iudice populo denunciatur, ad conuiuium inuitatur, Deinde ad propria redire cum gaudio per Ite Miſſa eſt imperatur. Qui gratias Deo iubilat & gaudens domum remeat.

Item de Miſſa & de ſeptem Dominus vobiſcum & de Myſterio Miſſæ.

CAP. LXXXIV.

MIſſa legatio dicitur. Totum tempus quo Christus mundum intrauit vſquequo Eccleſia cœlum intrabit, eſt tempus legationis, & tunc Christi legatio finietur, cum ſponſa Christi ab iſta Babylonia, in ſupernam Hieruſalem ducetur. Quod tempus ſeptem interſticijs diſtinguitur, ſignificat quòd legatio ſeptem donis ſpiritus ſancti perficitur. Vnde & ad Miſſam ſeptem vicibus (Dominus vobiſcum) dicitur: quia myſterium Miſſæ ſeptem donis Spiritus ſancti peragitur. Primo poſt B Introitum (Dominus vobiſcum) dicitur. Introitus ſignificat ingreſſus Christi in hunc mundum quo ſua incarnatione ſaluauit genus humanum. Cantus enim introitus, eſt gaudium, & Angelorum, & hominum quod in eius Natiuitate habuerunt. Primum donum Spiritus ſancti eſt ſapientia quando Dei ſapientia venit incarnata. Oratio quæ ſequitur, ſignificat noſtram reconciliationem per eum, lectio autem ſignificat doctrinam vel exemplum, quod præbuit in baptiſmate. Graduale, ieiunium vel tentationem eius, alleluia miniſterium Angelorum quo miniſtrabant ei. Secundo dicitur (Dominus vobiſcum) ante Euangelium quo mundum ſaluauit ſua prædicatione: Euangelium enim ſignificat tempus prædicationis Christi. Secundum donum eſt ſpiritus intellectus: quia tunc docuit homines intelligere ſpiriC tualia. Tertiò dicitur ante offertorium (Dominus vobiſcũ) eſt illud tempus quo iuit Hieroſolymam pati, & ſaluauit turbam ſibi cum palmis obuiam. Cantus offertorij, ſignificat laudem illius populi. Vnde & in eadem ſignificatione ſolet adhuc populus ad offertorium ſacrificare. Tertium donum eſt ſpiritus conſilij; quia tunc conſilium Dei aperuit propter quod venit, ſcilicet homines redimere ſua paſſione. Silentium quod ſequitur eſt illud tempus quo Christus in Hieruſalem vſque ad paſſionem, quæ ſexta die ſtatim contigit, quaſi Paſcha agnus incluſus manſit. Quarto dicitur (Dominus vobiſcum) in præfatione expanſis manibus, ſignificat illud tempus quo Christus pependit in cruce extenſus. Quartum donum eſt ſpiritus fortitudinis, quia tunc expugnauit diabolum. Quod præfatio alta voce dicitur, ſiD gnificat decem Pſalmos quos ipſe in cruce clamauit ſcilicet à (Deus Deus meus reſpice) vſque (in manus tuas commendo ſpiritum meum,) vel ſignificat ſtrepitum qui circa crucem fiebat turbatis cœleſtibus, & terreſtribus. Silentium canonis quod ſequitur, fuit illud tempus, quo poſt mortem eius ſui in timore & tremore fuerunt abſconditi. Quinto dicitur (pax vobiſcum) pro (Dominus vobiſcum) eſt illud tempus quo Christus ſurrexit, & ſuos his verbis ſalutauit. Quintum donum eſt ſpiritus ſcientiæ: quia tunc aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas. Cantus qui ſequitur, eſt gaudium quod habuerunt vſque ad eius aſcenſum. Sexto (Dominus vobiſcum) poſt communionem dicitur, eſt illud tempus, quo Christus & homines derelinquens, & Angelos ſibi obuiantes aſcendens ſalutauit. Sextum E donum, eſt ſpiritus pietatis; quia maxima pietas fuit quod humanam naturam ſuper aſtra vexit. Oratio quæ ſequitur, eſt hoc quod interpellat patrem nunc pro nobis Septimum (Dominus vobiſcum) in fine Miſſæ dicitur, ſignificat illud tempus, quo Christus in fine mundi veniens, ſanctos ſibi ad iudicium obuiantes ſalutabit. Septimum donum eſt ſpiritus timoris quia tunc Angeli contremiſcent Sequitur (Ite Miſſa eſt) hoc eſt ad ſiniſtros, Ite maledicti in ignem æternum Benedictio vero quæ ſequitur eſt à dextris, Venite benedicti patris mei.

Rabanus

Rabanus de Miſſa. CAP. LXXXV.

QVæ celebrantur in officio Miſſæ ante lectum Euangelium reſpicientia, ſunt ad primũ aduentum Domini vſq; ad illud tempus quando properabat in Ieruſalem paſſurus. Introitus vero, ad chorum Prophetarum reſpicit: quando vt Auguſtinus dicit, Moyſes Miniſter fuit veteris Teſtaměti, Prophetæ noni Kyrie eleiſon, ad eos Prophetas reſpicit qui circa Aduětum Domini erant. Gloria in excelſis, ad cœtum Angelorũ, quia gaudium Natiuitatis Chriſti Paſtoribus annunciatur. Prima collecta, ad hoc reſpicit quod Dominus circa duodecimum annum egit, cum in medio doctorum audiens eos & interrogans ſedit. Epiſtola ad prædicationem Ioannis pertinet. Reſponſorium ad beneuolětiam Apoſtolorum, qui vocati à Domino, ſecuti ſũt ad ſuam prædicationem vſq; ad prædictum tempus. Deinceps vero quod agitur in officio Miſſæ ad illum tĕpus reſpicit, quod eſt à Dominica quando pueri obuiauerunt ei, vſq; ad Aſcenſionem eius ſiue Pentecoſten. Oratio vero quam Presbyter dicit à (ſecreta) vſque (nobis quoque.) hanc orationem deſignat, quam Ieſus exercebat in monte Oliueti. Illud quod ſequitur, ſignificat tempus, quando Dominus in ſepulchro iacuit. Et quando panis in vinum mittitur, animam Domini ad corpus redire demonſtrat. Quod poſtea celebrant ſignificat illas ſalutationes quas Chriſtus fecit diſcipulis ſuis. Fractio oblatarum, illam ſignificat fractionem quam duobus fecit Dominus in Emaus.

Nunc dicendum vnde Miſſa exordium ſumpſerit & quis eam auxerit: item de Miſſa.

CAP. LXXXVI.

MIſſam in primis Dominus Ieſus, ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, inſtituit, quando ex pane & vino corpus & ſanguinem ſuum fecit, & memoriam ſui, ſuis celebrare præcepit. Hanc Apoſtoli auxeruor, dum ſuper panem & vinum verba quæ Dominus dixit, & dominicam orationem dixerunt. Deinde ſucceſſores illorum Epiſtolas, & Euangelia legi ſtatuerunt, alij cantum, & alij alia adiecerunt qui decorem domus Domini dilexerunt.

De introitu. CAP. LXXXVII.

CÆleſtinus itaque Papa Pſalmos ad Introitum Miſſæ cantari inſtituit: De quibus Gregorius Papa poſtea Antiphonas ad Introitum Miſſę modulando compoſuit. Vnde adhuc primus verſus eiuſdem Pſalmi ad Introitum cantatur qui olim totus ad Introitum cantabatur. Gloria Patri, Nicena Synodus compoſuit. Sed Damaſus Papa ad Miſſam cãtari inſtituit. Gloria in excelſis Deo Angelicus chorus in primis cecinit. Sed Hilarius Epiſcopus Pictanienſis ab illo luco (laudamus te) vſque in finem compoſuit: Teleſphorus autem Papa ad Miſſam cãtari cõſtituit. Simmachus vero Papa in feſtis tantum cãtari ſtatuit. Dominus vobiſcum, de veteri Teſtamento, ſcilicet de libro Ruth, eſt ſumptum. Pax vobiſcum, de nouo, id eſt, de Euangelio, eſt acceptum. Et cum ſpiritu tuo, de Epiſtolis Pauli. Amen, vero de Apocalypſi. Quæ Apoſtolicus ordo tradente Domino dici docuit, & Clemens Papa, vel Anacletus Papa ad Miſſam dici conſtituit. Orationes Ambroſius Epiſcopus conſtituit. Sed Gelaſius Papa auxit, & ad Miſſam dici inſtituit.

De Epiſtola & Euangelio.

CAP. LXXXVIII

EPiſtolam & Euangelium Alexander Papa legi ad Miſſam conſtituit. Hieronymus autem Presbyter lectionarium, & Euangeliarium vt hodie babat Eccleſia collegit, Sed Damaſus papa, vt nunc moris eſt, legi A cenſuit. Graduale, & alleluia Ambroſius compoſuit: Sed Gregorius papa ad Miſſam cantari inſtituit, Qui etiam in feſtiuis diebus neumam, quæ iubilum dicitur iubilare ſtatuit. Sed Abbas Nokkerus de ſancto Gallo, ſequĕtias pro neumis compoſuit, quas Nicolaus papa ad Miſſam cantari conceſſit. Anaſtaſius papa decreuit vt dum Euangelium legitur nullus ſedeat. Credo in vnum Deum, Conſtantinopolitana Synodus compoſuit: Sed Damaſus papa ad Miſſam cantari inſtituit. Offertorium Gregorius papa compoſuit & ad Miſſam cantari ſtatuit.

De veſtibus & calicibus. CAP. LXXXIX.

APoſtoli, & eorum ſucceſſores in quotidianis veſtibus, & ligneis calicibus Miſſas celebrauerunt: B Sed Clemens, tradente Petro Apoſtolo, vſum ſacratum veſtium ex lege ſumpſit: Et Stephanus papa in ſacris veſtibus Miſſas celebrari conſtituit. Zepherinus autem Papa vitreis, Vrbanus vero Papa & Martyr aureis, vel argenteis calicibus, & patenis offerri inſtituit. Alexander Papa panem & vinum tantum offerri ſtatuit, ſicut & Dominus inſtituit, & aquam admiſceri cenſuit, ſicut & Apoſtolica traditio docuit. Silueſter Papa linteo corporali offerri ſtatuit, ſicut & Ioſeph Dominicum corpus in ſindonem mũdam inuoluit. Orate pro me peccatore, Leo Papa dici ſtatuit. Hic & præfationes compoſuit. Surſum corda, de Ieremia. Gratias agamus Domino Deo noſtro, de Apoſtolo eſt ſumptum. Præfationes Dionyſius Areopagita putatur cõpoſuiſſe. Sed Gelaſius Papa ad Miſſam cãtari inſtituit, ſanctus, ſanctus, C ſanctus, Sixtus Papa dimidium de Iſaia, dimidium de Euangelio compoſuit & ad Miſſam cantari ſtatuit.

De canone. CAP. XC.

CAnonem Gelaſius Papa cõpoſuit. Sed Gregorius Papa Capitulũ, dieſque noſtros intermiſcuit. Leo Papa (ſanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam) appoſuit. Pater noſter, Dominus quidem docuit: ſed Matthæus compoſuit: Gregorius vero Papa ad Miſſam cantari cenſuit ſicut Apoſtolica doctrina tradidit. hic etiam præcedens capitulum Oremus præceptis ſalutaribus moniti, & ſequens, libera nos Domine addidit. Benedictionem Epiſcopalem Martialis Epiſcopus, Apoſtolorum diſcipulus, ex magiſterio Apoſtolorum tradidit, D quos propter ſtudium Deo ſeruitium auxit: Ambroſius dicere cœpit, Moſiſque ex eo vſq; quoque conualuit. Apoſtolicus autem hanc tantum quæ finita Miſſa dicitur dicit, Pax Domini ſit ſemper vobiſcum: Innocentius papa dici conſtituit, & pacĕ dari cenſuit. Agnus Dei Sergius Papa compoſuit, & ad Miſſam cantari inſtituit. Iulius Papa intinctionem corporis Domini in ſanguinem prohibuit, & Gelaſius Papa illum excommunicauit qui corpus domini acceperit & ſanguinem non ſumpſerit. Communionem Gregorius papa compoſuit, & ad Miſſam cantari inſtituit. Ite Miſſa eſt, de veteri Teſtamento ſumptum eſt vt ſcilicet Pharao populum de Ægypto ire iuſſit, ſiue vbi Cyrus populum à Babylonia ire præcepit Sciĕdum quod ad hoc. Ite Miſ- E ſa eſt, nomen accepit. Benedicamus Domino, acceptum eſt de Pſalterio. Deo gratias de Apoſtolo, ſed hæc dici cõſtituit Papa Leo. Ex his omnib⁹ Gregorius Papa Miſſam ordinaſſe traditur, vt hodie per Eccleſiam traditur.

Item de Miſſa. CAP. XCI.

HIs ſubnectendum vnde ſingula dicantur. Officium quaſi efficium dicitur. Miſſa quaſi tranſmiſſio dicitur. Quia in hoc officio Cathecumeni, excommunicati, pœnitentes, foris Eccleſiam mittuntur. Introitus, ab introitu ſacerdotis dicitur, eo quod ſacerdote ad altare introeunte, à choro canitur. Introitum deo canamus quia Chriſtum in ſacerdote nos ſuſcipe-

re ſignificamus. Gloria Patri ideo canimus, quia trinitatem nos adorare innoteſcimus. A

De Kyrie eleiſon. CAP. XCII.

KYrie eleiſon; dicitur Domine miſerere. Chriſte eleiſon dicitur Chriſte miſerere; ymas, nobis. Hoc ideo Græce canitur quia Miſſa tribus linguis, Hebraica, Græca, & Latina cantari præcipitur: ſicut & titulus in paſſione. Domini ſcriptus fuiſſe legitur: Hebraicum quippe eſt alleluia, Oſanna, & Amē, Græcum vero Kyrie eleiſon, & Chriſte eleiſon: Latinum reliquum officium. Kyrie eleiſon ter ideo dicitur: quia Trinitas adoratur, quæ à prioribus ante diluuium, à Patriarchis, ante legem, à Prophetis ſub lege venerantur. Chriſte eleiſon ideo ter cantatur: quia Chriſtus in patre & ſpiritu ſancto adoratur, qui patris voluntate, ſpiritu ſancto cooperante, ſalutem noſtram operatur. B Item Kyrie eleiſon ter repetitur, quia Pater, Filius & Spiritus ſanctus, ab Angelis, à ſpiritibus iuſtorum, ab hominibus colitur. Ideo & Kyrie eleiſon cantatur vt ſubſequens oratio ſacerdotis exaudiatur.

De Gloria in excelſis. CAP. XCIII.

GLoria in excelſis ſolus ſacerdos incipit, & chorus ſimul concinit, quia & ſolus Angelus hoc incepit, & militia cæleſtis exercitus ſimul concinit. Quod dum incipit ad orientem ſe conuertit: qui Angelicus chorus hæc ad orientem Bethleem apud turrim Ader cecinit. Per pax vobiſcum, vel Dominus vobiſcum, populum ſalutat, ſicut Dominus ingreſſu ſuo mundum ſalutauit. C Preſbyter cum ſalutatione veteris Teſtamenti, & Epiſcopus cum ſalutatione noui Teſtamenti ſalutat populum: quia dignius eſt nouum quam vetus Teſtamentum. Populus autem Dominum cum ſpiritu eius eſſe orat, vt cum ſpiritu & mente orare admoneat. Ore orat, qui tantum verba pronunciat. Ore & ſpiritu orat, qui verba per interpretationem diſcernit, quæ ore pronunciat. Spiritus & mente orat, qui verba quæ dicit, Domini & cæleſtia intendit. Non oro ſed oremus dicit, quia vocem totius Eccleſiæ exprimit.

De oratione. CAP. XCIIII.

ORatio ab orando vocatur: quia in ea populo & corporis & animæ præſentia & futura bona orantur. D Collecta ideo dicitur: quia ſub ea populus in vnum colligitur. Hæc eſt autem differentia inter orationem, & collectā: quod hæc oratio vocatur, quod ad Miſſam dicitur: hæc autem collecta, quod ad proceſſionem in ſtatione ſuper populum dicitur. Hæc & Miſſa dicitur: quia in ea oratio populi per ſacerdotem ad Dominum mittitur: hanc in dextra parte altaris ideo dicimus: quia cum dextris in iudicio ſtatui oramus. Omnes orationes ad Deum patrem dirigimus, & per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in ſpiritu ſancto concludimus, quia cuncta iuſte petita à patre per filium in vnitate ſpiritus ſancti dari credimus. Per eum qui venturus eſt, non niſi in exorciſmis dicimus, in quibus diabolum per venturum iudicium adiuramus, propter tres cauſas ad orientem nos vertimus, cum oramus. E

De Situ orationis CAP. XCV.

VNa eſt, quia in oriente eſt patria noſtra ſcilicet paradiſus, vnde expulſos nos dolemus. Orantes ergo contra paradiſum nos vertimus, quia reditum illius petimus. Alia eſt quia in oriente ſurgit corpus cæli & lux dici. Ad orientem itaq; nos vertimus, quia Chriſtū, qui eſt oriēs & lux vera, nos adorare ſignificamus, cuius debemus eſſe cæli, vt eius lux in nobis velit oriri. Tertia eſt, quia in oriente ſol oritur, per quem Chriſtus ſol iuſtitiæ exprimitur. Ab hoc promiſſum habemus, quòd in reſurrectione vt ſol fulgeamus. In oratione ergo contra ortum ſolis vertimus nos, A vt ſolem Angelorum nos adorare intelligamus, & vt ad memoriam gloriam noſtræ reſurrectionis reuocemus, eumq; ſolem, quem in occidente quaſi mori conſpeximus, tanta gloria reſurgere in oriente videamus.

De Epiſtola. CAP. XCVI.

LEctio dicitur à legendo, Epiſtola dicitur ſuper Miſſa Epiſcopi, ſuper ſtola dicitur miſſa, quia ſicut prophetiæ ſuper legem, ita Epiſtolæ Miſſæ ſunt ſuper Euāgelium. Hanc ideo legimus, quia viam nobis per eam ad Chriſtum facimus. Graduale à gradibus dicitur, quia in gradibus canitur. Hoc etiam reſponſum vocatur, quia choro cantāte ab vno verſus reſpōdetur, & illo verſum cantante, à choro reſpondetur. B Verſus ideo dicitur, quia ad inceptionem reuertitur. Alleluia dicitur laudate Dominum, alleluia, laudate, in decem Dei nominibus vnū ponitur, quod Dominus dicitur. Huius cantus verſus ideo dicitur, quia iterum ad alleluia reuertitur. Sequentia ideo dicitur, quia neumam iubili ſequitur. Tractus à trahendo dicitur, quia trahendo id eſt tractim canitur. Graduale ideo cantamus, quia de virtute in virtutē gradatim ire debemus. Alleluia ideo canimus, quia ad gaudium Angelorum tendimus. Sequentia ideo iubilamus, quia faciem Domini in iubilo videbimus. Tractū ideo canimus, quia per laborem illuc perueniemus. Euangelium ideo legimus, quia per eius doctrinam in gaudia percepturi ſumus.

De Euangelio. CAP. XCVII.

C EVangelium dicitur bonum nuncium. Eu bonum, Angelum dicitur nuncium. Nunciat enim vitam poſt mortem, requiem poſt laborem, regnum poſt ſeruitium. Sequentia ideo dicitur, quia præcedentia omnia ſequuntur. Ideo & initium Euangelium dicitur, quia ibi liber Euangelij incipitur. Vbi poſt Euangelium oremus dicitur, apud Græcos oratio ſequitur. Offertorium dicitur quaſi offerentium canticum. Hoc ideo cantamus, quia nos ipſos in ſacrificium Deo offerre debemus. Sacerdotes leuant manus, id eſt opera per lacrymas compunctionis. Hic liber in ſiniſtra parte ponitur, vt expeditior ad ſuſcipiēdum ſacrificium reddatur. Et quia per ſiniſtram triſtitia deſignatur, quæ tunc in paſſione Chriſti repræſentatur.

D *De Sacrificio.* CAP. XCIII.

SAcrificium quaſi ſacrum factum. Immolatio dicitur, quia in mola altaris terebatur. Hoſtia dicitur, quia ante oſtium ad pugnam offerebatur. Victima dicitur, quia pro victoria ſacrificabatur. Holocauſtum totum incenſum dicitur. Totum enim in altari incēdebatur. Sacramentum dicitur quaſi ſacrum iuramentū. Secreta dicitur, quia ſecreto dicitur. Cum ſacrificium ſuper crucem in altari cum chriſmate à Pontifice factam ponitur, quaſi corpus Chriſti cruci affigitur.

De Sacrificio panis, & vini.

CAP. XCIX.

PAnis omnia dicitur. Ideo hic offertur, quia omnis E ſalus animæ & corporis in eo percipitur. Vinum quaſi à vite natum dicitur. Hoc ideo offertur, vt ſicut palmites, viti, ita Chriſto inſeramur. Aqua ab æqualitate dicitur, hæc ideo ſacrificio admiſcetur, vt ex aqua renati fonte vitæ ſatiemur, & Angelis coæquemur. Per omnia ſæcula ſæculorum dicuntur, quia ſe ſequuntur. Alijs enim decedentibus alia ſuccedunt. Amen dicitur, verum per hoc totum ſacramentum confirmatur, quia per hoc & ſæculum creatur. Dicitur enim fiat, quo verbo vſus eſt Deus in creatione mundi, quando dixit fiat lux, &c. Ipſe quoque filius Dei amen cognominatur, vt in Apocalypſi dicitur, hæc dicit amen teſtis fidelis. Dominus vobiſcum ideo hic dicimus, quia regem cælorum præſentem populo innoteſcimus. Surſum

corda

eot da ideo dicimus, quia angelorum exercitiom aduentate noo dubitamus, huic enim ſacrificio aderunt, & noſtra vota ſuſcipientes ad Dominum perferunt. Gratias agamus Domino Deo noſtro ideo dicimus, quia ei pro omnibus beneficijs grates reddimus. Nihil autẽ ſine cauſa rationalis ſignificationis fit in iſto ſacramento.

De alfa vere dignum & illius cruce.

CAP. C.

IDeoque & forma huius litteræ Vv non fit abſque magoo ſacrameoto. Significat quippe duas ſubſtantias io Chriſto, V quidem ex vna parte aperitur, ex altera ſequenti O dinectitur, eſt Chriſti humanitas, quæ à parte matris inchoatur, & diuinitati copulatur: per. O quod circuloſo orbe vndiq; clauditur, eſt Chriſti diuinitas, quæ nec initio aperitur, nec in fine terminatur. Apex quoq; litteræ io modum crucis † coniungitur, eſt ſancta crux, per quam humana diuinis ſociantur.

De præfatione. CAP. CI.

PRæfatio dicitur prælocutio ſcilicet ſequentis canonis, hæc etiam dicitur præparatio, quia mentes noſtras ad myſterium Chriſti præparat. In hac ideo ordines angelorum commemoramus, quia frequentiam ſupernorum ciuiũ adeſſe demonſtramus. Maieſtas dicitur quaſi maior poteſtas. Cælum dicitur quaſi caſa elios, id eſt ſolis. Seraphim per n finit plures Angeli, Seraphim per m vnus.

Quare dicatur ſanctus. CAP. CII.

SAnctus ideo cum Angelis cãtamus, quia terrena cœleſtibus coniungi per hoc ſacrificium clamamus. Sanctus dicitur ſanguine tactus vel unctus. Dominus dans minas. Deus delens ſcelera, ſabaoth exercituum ſcilicet rex exercitus Angelorum. Oſanna dicitur ſaluifica, id eſt ſalua nos habitaos in excelſis.

De Canone. CAP. CIII.

CAnon dicitur regula, quia per eum regulariter fit ſacrameotorum confectio. Hic etiam actio dicitur, quia cauſa populi in eo cũ Deo agitur, hic ob tres cauſas ſub ſilentio dicitur: Vna eſt, quia cum Deo loquimur, cui nõ ore ſed corde clamare præcipimur Ideo autem verba dicimus, vt ſciamus quid intendere vel pe- lebeamus: Secunda eſt, ne populus tam prolixa de- ione arrediatus abſcedat, vel ſacerdos tam longo e voce deficiat: Tertia eſt, ne iam ſancta verba yſterij vileſcãt, dum ea vulgus per quotidianum ſcieos in ioconuenientibus locis dicat. Vnde fertur, dum canon primitus publice quotidie recitaretur, ab omnibus per vſum ſciretur, *& cum eum paſtores in agro ſuper panem & vinum dicerent, repente carnem & ſanguinem ante ſe inuenirent, atque inde diuinitus percuſſi interirent.* Vnde ſynodali decreto ſub anathemate eſt præceptum, vt nullus canonem dicat niſi in libro, & io ſacris veſtibus, & niſi ſuper altare, & ſuper ſacrificium & vt nullus hoc ſacrificium niſi in aureis vel argenteis vaſis offerat, cum hæc omnes habere nequeant, & ideo incongruum non faciunt hic io libris crucifixum ideo depingitur, quia per illud paſſio Chriſti oculis cordis ingeritur.

TE igitur ideo dicit, quia Dominum quaſi præſentem aſpicit. Ideo autem per litteram Vv incipit, quia hæc formam crucis exprimit. Clemẽs dicitur quaſi clara mens, dum homo timet, turbeſcit, dum Dominum propitium ſentit, mens ei clareſcit. Hæc † dona

quantum ad panem, in quo aqua & farinæ. Hæc † munera, quantum ad vinum, in quo aqua & vinum. Hæc ſancta ſacrificia ad vtrumque illibata, id eſt, ſine labe. Agnus enim Paſchalis debuit eſſe immaculatus, & abſque macula peccati fuit Chriſtus. Eccleſia dicitur conuocatio, quia non timore ſed amore Spiritus ſanctiio vnam fidem conuocatur. Catholica dicitur vniuerſalis, quia hæc religio per totum mundum ſeruatur. Papa dicitur pater patrum. Orthodoxus dicitur recte glorians, ſcilicet in recta fide exiſtens Memento Domine famulorum, hic poſſumus nominare quos volumus. Pro fidelibus tantum offertur ſicut dicitur, Quorum tibi fides cognita eſt.

De duodecim Apoſtolis & de ſancta Maria.

CAP. CIV.

COmmunicantes, ideo ſancta Dei genitrix virgo Maria hic nominatur, quia hoc ſacrificium de ea mundo generatur. Ideo autem duodecim Apoſtoli nominantur, quia illorum doctrina & ſanguine hæc ſacramenta affirmantur, pro teſtimonio namque huius ſacrificij Petrus & Andreas & Philippus ſunt crucifixi, Paulus & Iacobus, Matthæus & Bartholomæus decollati, Iacobus, Simon & Thadæus enecati, Ioannes veneno & exilio excruciatus, Thomas transfoſſus.

De duodecim nominibus Martyrum.

CAP. CV.

DEinde duodecim Martyrum nomina recitantur, quorum cruciatu hoc ſacrificium commendatur. Ex quibus quidam ſummi Pontifices, quidam Epiſcopi, quidam diaconi, quidam laici extiterunt, quia omnis gradus, omneſq; ordines huic ſacramento teſtimonium præbuerunt. Linus quippe & Cletus, Clemens, Sixtus, Cornelius, Romani Pontifices, Cyprianus Carthaginenſis Archiepiſcopus, Laurẽtius Archidiaconus, Chryſogonus, Ioannes & Paulus milites, Coſmas & Damianus medici fuerunt, qui omnes pro Chriſto noſtro ſacrificio ſanguinem fuderunt.

QVam oblationem Bene † dictam, id eſt materiam hanc terrenam ad corpus filij tui ſicut Adam de terra formatam ſpiritu ſancto benedicendo repleas. At † ſcriptam, id eſt ad formam filij tui ſignatam diuinitati aſcribas. Ra † tam id eſt veritate firmam facias in fide noſtra, rationabilem pro deuotione noſtra facias acceptabilem, pridie, id eſt priori die, hoc eſt corpus meum. Sicut ex verbis Domini ex nihilo factus eſt mundus, ita per verba Domini hæc ſpecies rerum mutatur vere in Domini corpus.

De Calice.

CAP. CVI.

HVnc præclarum calicem. Idem calix eſt in myſterio, quem Chriſtus io manibus tenuit, quamuis in materia metalli alius ſit. Æterni teſtamenti. Teſtamentum illa ſcriptura vocatur, per quam mortui hæreditas viuis confirmatur. Nouum & æternum Teſtamentum eſt nobis Chriſti ſanguine ſcriptum, per cuius mortem cæleſte regnum in hæreditate eſt firmatum. Myſterium vocatur vbi aliud videtur, & aliud intelligitur Species panis & vini cernitur, corpus Chriſti & ſanguis creditur. Hoſtiam † puram, quantum ad corpus, Hoſtiam † ſanctam, quantum ad ſanguinem, Hoſtiam † immaculatam ad vtrunque pertinet. Aliter hoſtiam † puram, ſcilicet ab alijs hoſtijs ſeparatam, Hoſtiam † ſanctam id eſt nos ſanctificãtem. Hoſtiam † im-

maculatam, id eſt à maculis emundantem. Panem vitæ æternæ ſcilicet quo paſti æterni efficiamur, & calicem ſalutis perpetuæ, videlicet cuius guſtu æternam ſalutem conſequamur. Iuſti Abel Ideo hic mentio Abel fit, quia ipſe hoc ſacrificium ſuo agno prætulit, & ipſe innocens vt Chriſtus occubuit *Triginta namque annorum occiditur*, ſic Chriſtus triginta annorum crucifigitur. Sacrificium patriarchæ Abrahæ. Patriarcha dicitur ſummus pater. hic figuram Dei habuit, qui filium ſuum pro nobis, vt ille Iſaac obtulit. Aries immolatur, & Iſaac euadit, & caro Chriſti pro nobis ſacrificatur, diuinitas vero illæſa exiſtit. Summus ſacerdos Melchiſedech, quod ſonat rex iuſtitiæ, hic ſine patre, ſine matre, aſſimilatur filio Dei, qui in cælis matrem non habuit, in terris patre caruit; hic rex iuſtitiæ exiſtit, quia iuſtos remunerabit, iniuſtos iuſte damnabit. Melchiſedech ſacrificiū Chriſti pane & vino expreſſit, quæ Chriſtus in ſacramentum corporis & ſanguinis ſui tranſtulit. Ideo in hoc loco horum ſacrificia recitantur, quia prorius per inclinationem ſacerdotis mors Chriſti commemoratur, quæ per hæc præfigurabatur. Iube hæc perferri per manus ſancti angeli in ſublime altare. Angelus dicitur nuncius, Chriſtus magni conſilij angelus extitit, dum conſilio patris per filium hunc mundum redimi nunciauit. Sublime altare in conſpectu Dei eſt Chriſtus in dextera Dei. Super quod altare eccleſia hoſtias ſpirituales immolat. & ſuper quod Deus vota fidelium & ſacrificium iuſtitiæ acceptat. Hic angelus hæc ſacramenta in ſublime altare fert, dum interpellans pro nobis vultui Dei apparet. Qui ex hoc altari ſcilicet Chriſto participant, omni benedictione cæleſti & gratia replebuntur.

De nominibus.

CAP. CVII.

MEmento Domine famulorum, hic poteris quoſuis nominare, ſed non in dominica die. Nomina viuorum in libro ſcribebat quæ ad altare infra canonem recitabantur, & hic liber viuentium vocabatur. Similiter hic nomina defunctorum de libro recitabantur, ſed hoc dominicis diebus intermittebatur, quia à quibuſdā animæ ob reſurrectionem dominicam requiem habere credebantur. Cum apoſtolis & martyribus cum Ioanne: Quidam Ioannem Baptiſtam volunt intelligi, quidam Marcum, qui & Ioannes dictus legitur, qui magis hic intelligitur. Octo martyres & ſeptem virgines hic ponuntur, quorum ſanguine hoc ſacramentum approbatur, quia per hoc ſacrificium in ſeptem donis ſpiritus ſancti ad octo beatitudines peruenitur.

De ordinibus. CAP. CVIII.

DIuerſi ordines & ſexus hic introducuntur, quia per omnes ordines & ſexus hoc ſacramentum confirmatur: Ex euangeliſtis quippe Ioannes, qui & Marcus punitur, qui Alexandriæ præſul & martyr fuit: Ex diaconibus Stephanus, qui primus martyr poſt Chriſtum extitit: Ex apoſtolis Matthias, qui pro Chriſto occubuit: Ex ſeptuaginta duobus diſcipulis Barnabas, qui ſe pro Chriſto obtulit: Ex patriarchis Ignatius, Antiochenus epiſcopus: Ex Papis Alexander Romanus pontifex: Ex Preſbyteris Marcellinus: Ex exorciſtis Petrus: Ex coniugatis Felicitas & Perpetua Ex virginibus Agatha, & reliquæ quæ omnes hoc ſacrificium ſuo ſanguine firmauerunt, & in corpore Chriſti connumerari meruerunt. Per quem hæc omnia bona creas nos nouam creaturam in Chriſto. ſan † ctificas per baptiſmum in ipſo, vi † uificas per ſpiritum ſanctum in anima, bene † dicis ſpeciali benedictione ſiue vltima benedictione, venite benedicti, & præſtas nobis ſcilicet vitam æternam poſt mortem Per † ipſum nos creas, cum ipſo nos creas, in † ipſo nos ad vitam reſuſcitas. Sciendum quod in canone nulli aliquid dicere, vel adiicere licebit, niſi quod ab
A apoſtolicis viris poſitū fuerit. Quod ſi quis præſumpſerit, non deuotioni, ſed præſūptioni aſcribitur. Hæc Pater noſter, alta voce cantatur, vt cōmunicaturi ante alterutrum offenſas dimittendo per pacem reconcilientur.

De Pater noſter. CAP. CIX.

PAter noſter Deus voluit eſſe Dominus Iudæorum, quaſi ſeruorum. Pater vero Chriſtianorum, quaſi filiorum, ideo illos quaſi inutiles ſeruos de domo eiecit, iſtis quaſi filijs hereditatem tribuit, quos & nunc pane angelorum, & carne ſaginati vituli paſcit. Qui es in cælis, id eſt in ſanctis. Sanctificetur nomen tuum. Nomen Dei ſanctificatur, cū nos filio eius vniti in regno patris cohæredes aſſumimur. Tunc regnum eius adueniet cum eccleſia regnum eius ad cæleſtia peruenit Voluntas eius
B ſicut in cælo & in terra fiet, cum terrena caro cæleſte corpus induet, & homines nihil mali concupiſcent, ſed æquales angelis erunt. Panem quotidianum hodie dat, quando in hoc exilio ſuo corpore nos recreat. Debita noſtra dimittit, ſi nobis alijs dimittere poſſe præſtiterit. In tentationem non inducit, ſi nos à tentatione liberauerit. A malo liberabit, ſi nos à peccato & ab inferno eruerit. Nomen ſanctæ Mariæ ideo hic cōmemoratur, vt per eam à præſentibus & præteritis ac futuris malis liberemur, per cuius partum filij Dei efficimur. Ideo autem tres apoſtoli nominantur, quia in ore duorum vel trium teſtium omne verbum ſtare affirmatur, & huic ſacramento tres ordines ſcilicet doctores, cōtinentes, coniugati teſtificātur. Hic poteris nominare de ſanctis quos
C vis; quia quæq; membra eccleſiæ participant Chriſti ſacramentis.

De Pace. CAP. CX.

CVm oſculata patena ſacerdos ſe ſignat, quia per crucem & hoc ſacrificiū omnia in cælis & in terris pacificata denunciat. Pax dicitur à pacto, quia Deus pactum cum hominibus fecit, quod eis per filium ſuum propitius ſit.

De Agnus Dei. CAP. CXI.

CHriſtus ideo agnus dicitur, quia ipſe eſt, qui ſecundum legem in paſcha immolabatur, per quem populus à ſeruitute liberabitur. Hunc Ioannes vocauit agnum Dei qui tolleret peccata mundi Ideo in fractio-
D ne agnus Dei cantamus, vt digne carnes huius agni ſumamus. Qui agnus licet ab omni populo totus, & à ſingulis totus ſumatur, tamen totus & integer in cælo permanere non dubitatur. ſacramentum namque, quod ore percipitur, in alimentum corporis redigitur. virtus autem ſacramenti, qua interior homo ſatiatur, per hanc vita æterna adipiſcitur. Populus cōmunicaturus tres dies debet ante ab vxoribus abſtinere, & tribus poſtea ab eis vacare. Tot enim diebus populus Dei abſtinuit, quando legem accepit. Ter agnus Dei canitur, quia corpus triforme intelligitur: illud quod in cælo reſidet: & quod in terra ambulat: & quod in ſepulchris requieſcit. Eucharistia dicitur bona gratia: eulogia bona benedictio, communio participatio. Hanc ideo cantamus vt cum iuſtis gratiæ Dei communicemus. Complendum ideo
E dicitur, quia per illud miſſa completur. Ite miſſa eſt, licentia abeundi. Deo gratias, interiectio gratulandi His quippe peractis, populus grates Deo reddit, & ad propria redit, ſicut populus Iſrael permiſſu Pharaonis de Ægypto abijt, & grates Deo retulit, quando Cyro præcipiente de Babylonia ad Hieruſalem redijt, & gratias Deo egit. Ita nos accepta vltima benedictione ad patriā cæleſtem ibimus, & in gratiarum actione ſemper manebimus. Ideo hymnum trium puerorum ſcilicet Benedicite poſt miſſam cantamus, quia dominum pro omnibus beneficijs ſuis benedicimus, quem poſt in ſæculum ſæculi laudabimus. Hunc Toletanum concilium cantari inſtituit, & hunc negligentes anathemati ſubdidit.

De quatuor

De quatuor ſpeciebus Miſſæ. CAP. CXII.

MIſſa diuiditur in quatuor ſpecies ſecundum obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones: Ab initio Miſſæ vſque ad offertorium ſunt obſecrationes: A ſecreta vſque ad Pater noſter ſunt orationes: Deinde vſque ad communionem poſtulationes: Exinde vſque in finem gratiarum actiones.

De tribus horis Miſſæ. CAP. CXIII.

TRibus horis licet Miſſam cantare, ſcilicet Tertia, Sexta, & Nona: in feſtis tertia: In priuatis diebus ſexta: In Quadrageſima, vel in diebus ieiunij nona hora. Hora tertia ideo Miſſa cantatur, quia hora tertia Chriſtus ad paſſionem iudicabatur, quando Iudæi crucifige crucifige clamauerunt, & milites eum flagellauerunt. Hora ſexta ideo Miſſa celebratur, quia hora ſexta Chriſtus pro nobis in cruce immolabatur. Hora nona ideo Miſſa canitur, quia hora nona Chriſtus mortem ſubiſſe traditur.

Quod vna Miſſa debeat celebrari. CAP. CXIV.

SEmel in die debet Miſſa ab vno ſacerdote celebrari, ſicut & Chriſtus ſemel voluit immolari. Si autem neceſſitas cogit, id eſt, ſi duæ feſtiuitates ſimul occurrunt, duæ vel tres celebrari poterunt, quia & Romani hoc in die Natalis Domini faciunt, & Chriſti paſſio eſt tripartita: Paſſus eſt enim linguis inſultantium, manibus verberantium, clauis crucifigentium. Ipſe enim in figura à Patriarchis eſt immolatus, ipſe à Prophetis ſacrificatus, ipſe idem à Patre, & à ſeipſo pro nobis immolatus; legitur tamen de Leone Papa, quod ſæpius vna die ſeptem Miſſas, aliquando nouem celebrauerit. Nullus abſque ſacerdotalibus veſtibus, & his ſingulis, conſecratis, & altari conſecrato Miſſam celebrare debet; & nulli niſi ordinato epiſtolam vel euangelium legere licet; ſicut nulli niſi ordinato Miſſam cantare licet. Poſt acceptâ lauationem nulli Miſſam vel communicare licebit, quod ſi fecerit graui pœnitentia obnoxius erit.

De Gloria in excelſis Deo. CAP. CXV.

GLoria in excelſis nunquam niſi ad horam tertiam canitur, quia Spiritus ſanctus ſuper credentes deſcendiſſe, & eos gloria & exultatione repleſſe legitur. In duobus enim ſabbatis Paſchæ & Pentecoſtes ad nonam cantatur, quia baptizatis gloria amiſſa redditur.

De vna oratione. CAP. CXVI.

VNa oratio regulariter dicitur, ſicut & vna epiſtola, vel vnum Euangelium legitur. Si autem feſtiuitas in die Dominica occurrerit, duas dici licebit, quia & hoc Romana auctoritas in die natalis Domini ad ſecundam Miſſam facit. Interdum tres ideo dicimus, quia Dominum ter ante paſſionem oraſſe legimus. Aliquãdo quinque dicimus, quinque partitam paſſionem Domini in hoc officio agimus. Nonnunquam ſeptem vſurpamus, propter ſeptem petitiones, in Dominica oratione quas tantum Apoſtolos ſuper hoc ſacramentum dixiſſe cognouimus. Qui hunc numerum ſupergreſſus fuerit, vt cæcus errabit.

De genuflexione in Quadrageſima. CAP. CXVII.

IN Quadrageſima ideo ad Miſſam flectamus genua dicimus, quia corpus & animam in pœnitentia nos humiliare innuimus. Ob tres cauſas autem ad terram cadimus: Vna eſt quod Chriſtum in carne adoramus, quem deſcendiſſe ad terras, & carnem de terra induiſſe ad lauandos nos vocerando memoramus: Alia eſt quod ad memoriam reducimus, quia qui in paradiſo cum Angelis ſtetimus, nos inter bruta animalia iacemus, & animam noſtram corporali mole ad terram depreſſam ingemiſcimus. Tertia cauſa hæc eſt, Qui ſtat aliis hominibus coæquatur, qui in terra iacet beſtiis aſſimilatur. Et nos dum in iuſtitia ſtetimus, rationabilibus ſimiles fuimus Poſtquam vero in carnis deſideria cecidimus, cum beſtiis quaſi irrationales in luto reperimur. Quia ergò aliis hominibus nos diſſimiles in factis cernimus, eis enim ipſo corporis ſtatu ęquari erubeſcimus. Et lapſum animæ noſtræ in vita pœnitendo clamamus, dum corpore ad terram cadimus. Et ventrem noſtrum terræ & A animam pauimento facimus adhærere, vt per Chriſtum propter nos terram factum à terrenis deſideriis valeamus reſurgere. Hic autem ritus ab Abraham exordium ſumpſit, quando in terram proſtratus Dominum adorauit, quem Prophetæ imitati ſunt, qui in terram cadentes Dominum adorauerunt. Genuum autem flexio à gentibus eſt ſumpta, quem honorem ipſi regibus exhibuerunt, quos proni vel flexo genu adorauerunt. Nos autem cum Apoſtolo dicimus Deo, flecto genua mea ad Dominum.

De lumine ad Miſſam. CAP. CXVIII.

LVmen Spiritum ſanctum ſignificat; ideo cum lumine Miſſa celebratur, quia hoc ſacramentum per Spiritum ſanctum conſecratur, & digne hoc percipientes B à Spiritu ſancto illuſtrantur; lumen enim lætitiam deſignat, quia hoc ſacramentum Miſſæ æternam lætitiam donat; in credo in vnum Deum cum & homo factus eſt dicimus genua flectimus, quia Chriſtum hominem factum & pro nobis crucifixum adoramus.

De credo in vnum quando ſit cantandum.

CAP. CXIX.

CRedo in vnum in omnibus Dominicis & feſtis Domini & ſanctæ crucis canitur, & in feſtis ſanctæ Mariæ, & natalitus Apoſtolorum, & in feſtiuitate omnium ſanctorum, & in Dedicatione templi cantatur; quia aliquid de his in illo ſonare videtur, liber Euangelij infra credo in vnum oſculatur, quia pax per Chriſtum reddita declaratur.

C *De Præfationibus.* CAP. CXX.

PElagius Papa nouem præfationes cantari ſtatuit, ſcilicet: Quia per incarnati, de Natiuitate, Quia vnigenitus, de Epiphania, Qui corporali ieiunio, de Quadrageſima. Qui ſalutem humani generis de paſſione Domini, vel de ſancta cruce, Te quidem Domine omni tempore, de Paſcha, Qui poſt reſurrectionem: de Aſcenſione, Qui aſcendens ſuper omnes cœlos, de Pentecoſte, Qui cum vnigenito filio, de Trinitate. Te Dominé ſupplicitet exorare, de Petro & Paulo, quæ etiam de pluribus Apoſtolis dicitur. Gregorius vero Papa decimam, qui Eccleſiam tuam de ſancto Andrea adlecis; quæ de vno quolibet Apoſtolo vſquequaque dici conſueuit. Nouiter autem Vrbanus ſecundus Papa vndecimam de D ſancta Maria addidiſſe non ignoratur, quæ à pluribus vbique frequentatur Zacharias papa conſtituit vt nullus ſacerdos cum baculo ad altare intret, & ne velato capite ad altare ſtet.

Quare pro defunctis Gloria Patri, & Alleluia non cantetur.

CAP. CXXI.

AD Miſſam defunctorum Gloria patri & Alleluia, quod lætitiam deſignat, non cantatur, quia luctum imitatur, & nos per hoc in hunc mundum ad triſtitiam veniſſe, & per luctum hinc exire admonemur. Corpora vero mortuorum non debent intereſſe Miſſæ viuorum, quia nobiſcum non reſpondent, & cum viuis non communicant. Hoc autem ſignificat, quod hi, qui peccatis mortui ſunt, & Chriſti ſacramenta non percipiunt, intra viuentium communicatoribus Chriſti in- E tereſſe non poterunt.

¶ *Explicit de Miſſa.*

Incipit de Eccleſia.

HÆc breuiter de Miſſa diximus; nunc pauca de Eccleſia, in qua agitur videamus.

De Altari. CAP. CXXII.

NOe primus altare Domino conſtruxiſſe: deinde Abraham, Iſaac, & Iacob altaria ædificaſſe leguntur, quæ non aliud quam lapides erecti intelligitur. Super quos ſacrificia mactabant, quæ ſuppoſito igne cremabant. Aliquando vero ignis de cœlo deſcendis, &

oblatum ſacrificium conſumpſit, vnde Cain fratrem ſuum occidit, quia ignis cœleſtis Abel ſacrificium conſumpſit, ſuum intactum remanſit. Hæc autem differentia eſt inter altare & aram, quod altare quaſi alta res vel alta ara dicitur, in quo ſacerdotes incenſum adolebant: ara vero quaſi area, id eſt, plana, vel ab arbore dicitur, eo quod in ea ſacrificia ardebant. Ara enim Græce dicitur Latine precatio.

De Tabernaculo Moyſi. CAP. CXXIII.

QVando vero Dominus populum ſuum de Ægypto eduxit, ſpeciale Tabernaculum Moyſi in monte Sinai oſtendit, ad cuius exemplar materiale fieri præcepit. Vaſa quoque precioſa, & ſacras veſtes fieri iuſſit; altare ad ſacrificia, ſacerdotes & leuitas, in miniſteria conſtituit, & tubas argenteas vel æreas ad conuocandum populum fieri ſtatuit. Quæ cuncta Moyſes ſecundum oſtenſum exemplar miro opere conſummauit, & tabernaculum cum gaudio populi dedicauit. Quod poſtquã eſt vetuſtate conſumptum, iuſſit Dominus ibi fieri templum atque cartam Dauid regi Prophetæ miſit, in qua erat deſcriptio qualiter templum conſtrui debuerit. Salomon vero mirificum templum toto orbe famoſum ædificauit, ſicut Dominus in carta imperauit. Altare quoque aureum, & vaſa precioſiſſima, & veſtes ſacras fecit; ſacerdotes cantores leuitas in miniſteria templi diſtribuit, prout Dominus in breui præcepit. Omnibus rite peractis templum maximo cultu dedicauit, & arcam in eo locauit. Quod quia vtrunque Eccleſiam præfigurauit, ſecundum formam vtriuſque populus Chriſtianus Eccleſias formauit.

De Tabernaculo populi. CAP. CXXIV.

TAbernaculũ quod populus in itinere habuit formam mundi tenuit, & typum Eccleſiæ geſſit, quæ in itinere huius mũdi non manentem ciuitatem habet, ſed futuram inquirit. Tabernaculum ſecundum mundum erat formatum, & elementa atque omne quod eſt in mundo in eo fuerat præfiguratum, quia totus hic mundus iam factus eſt Dei templum, ſanguinem Chriſti dedicatum, in quo vniuerſalis Eccleſia tabernaculũ Dei exiſtens, Dominum viuum & verum laudibus iugiter concelebrat, & ex tabernaculo templum fieri deſiderat. Cuius tabernaculi vna pars dicebatur ſancta, in qua populus ſacrificabat; & eſt actiua vita in qua populus in dilectione proximi laborat. Altera pars dicebatur ſancta ſanctorum in qua ſacerdotes & leuitæ miniſtrabant, & eſt contemplatiua vita, in qua religioſorum ſynceritas in dilectione Dei cæleſtibus inhiat. Porro ſecundũ formam tabernaculi faciunt Eccleſias Chriſtiani. Secundum ſancta fit anterior domus, vbi populus ſtat. Sanctuarium vero ſecundum ſancta ſanctorum, vbi clerus ſtat. Miniſteriũ leuitarum & ſacerdotum mutauit Eccleſia in ordine Chriſti miniſtrorum. Vaſa & veſtes & ritum ſacrificiorum conuertit in morem Eccleſiaſticorum. Clangorem tubarum tranſtulit in ſonum campanarum.

De Templo. CAP. CXXV.

TEmplum autem quod populus in patria cum pace poſſidebat, præfert templũ gloriæ de viuis lapidibus in cæleſti Hieruſalem conſtructum, in quo Eccleſia perenni pace exultat. Hoc enim in duo diuiditur, quia templum ſuperoæ curiæ to Angelorum & hominum differentia diſcernitur. In quo altare aureũ eſt Chriſtus gloria ſanctorum. In hoc templo omnes electi ſacerdotes & cantores erunt; ipſi & vaſa precioſa in camino tribulationis examinata vt ſol fulgebunt, veſte ſalutis & indumento iuſtitiæ ſplendeſcent.

De Eccleſia habente ſeptem vocabula CAP. CXXVI.

A Templo itaque quod Salomon fecit Eccleſia noſtra formam accepit. Eccleſia autem ſeptem vocabulis inſignitur quia Eccleſia Chriſti ſeptem donis Spiritus ſancti, velut ſeptem colũnis domus ſapientiæ fulcitur. Eccleſia vero conuocatio dicitur, quia in ea populus fidelium ad audienda iudicia Dei & ad conuiuium Chriſti conuocatur. Synagoga congregatio dicebatur, quia virga legis velut grex irrationalium pecorum congregabatur. Eccleſia autem merito conuocatio vocatur, quia amore Spiritus ſancti in vnam fidem conuocatur.

De Baſilica. CAP. CXXVII.

HÆc domus eſt Baſilica, id eſt, regalis nuncupatur, quia in ea regi regum miniſtratur. Baſileus namq; rex, quaſi baſis laos, id eſt, columna populi dicitur quis eius regimine fulcitur. Hæc domus eſt Kyriacha, id eſt, Dominicalis appellatur, quia in ea Domino Dominorum ſeruitur. Kyrios quippe Dominus dicitur, hæc quoque Domus Dei vocatur, quia in ea Dominus adoratur. Hæc domus orationis, quia in ea populus fideliũ ad orationem congregatur. Hæc enim aula Dei nuncupatur, quia in ea conuiuiũ regis æterni celebratur. Hæc quoque dicitur oratorium, quia locus eſt orationis fidelium. Hæc templum quaſi amplum tectum vocatur, quia conuentus populi in ea quaſi ſub vnũ tectum coadunatur. Monaſterium dicitur habitatio monachorum, monos quippe ſolus, ſteron dicitur habitatio. Maiores autem Eccleſiæ templa appellantur, minores vero capellæ à caprarum pellibus vocantur.

De Capellis. CAP. CXXVIII.

ANtiqui enim nobiles Eccleſiolas in itinere de pellibus caprarum factas habebant, quas inde capellas vocabant, & earum cuſtodes capellanos nominabant. Sunt enim capellani à cappa ſancti Martini appellati; quam reges Francorum in prælijs ſemper habebant, & eam deferentes capellanos dicebant. Capenum dicitur domus, ad quam pauperes ad poſtulandam eleemoſynam confluunt. Inde diminutum capella dicitur, in qua Chriſtiani pauperes ſpiritu ad poſtulandam animæ eleemoſynam conueniunt.

De Situ Eccleſiæ. CAP. CXXIX.

IDeo autem Eccleſiæ ad orientem vertuntur, vbi Sol oritur, quia in eis ſol iuſtitiæ adoratur, & in oriente paradiſus noſtra patria eſſe prædicatur. Per Eccleſiã ergo Eccleſia figuratur, quæ in ea ad ſeruitium Dei congregatur, domus hæc ſuper petram locatur; & Eccleſia ſuper Chriſtum firmam petram fundatur. Quatuor parietibus ſurgit in altum, & Eccleſia quatuor Euangelijs creſcit in altum virtutum. Domus hæc ex duris lapidibus conſtruitur, & Eccleſia ex fortibus in fide & operatione colligitur, lapides cæmento conglutinantur, & fideles vinculo dilectionis compaginantur. Sanctuarium eſt primitiua Eccleſia de Iudæis collecta, anterior domus inactiua vita Deo ſeruientes.

De feneſtris Eccleſiæ. CAP. CXXX.

PErſpicuæ feneſtræ, quæ tempeſtatem excludunt, & lumen introducunt ſunt doctores, qui turbini hæreſum obſiſtunt, & lumen doctrinæ Eccleſiæ infundunt. Vitrum in feneſtris, per quod radius lucis iaculatur, eſt mens doctorum, quę cęleſtia quaſi per ſpeculum in ænigmate contemplatur.

De columnis Eccleſiæ. CAP. CXXXI.

COlumnæ, quæ domum fulciunt, ſunt Epiſcopi, qui machinam Eccleſiæ vitę rectitudine in alta ſuſpendunt. Trabes, quæ domum coniungunt, ſunt ſęculi principes, qui Eccleſiam continendo muniunt. Tegulæ tecti, quæ imbrem à domo repellunt, ſunt milites, qui Eccleſiam à paganis & hoſtibus protegunt.

De Pictura. CAP. CXXXII.

LAquear picturæ ſunt exempla iuſtorum, quæ Eccleſiæ repræſentant ornamentum morum. Ob tres autem cauſas fit pictura: primo, quia eſt laicorum literatura: Secundo, vt domus tali decore ornetur: Tertio, vt priorum vita in memoriam reuocetur.

De Corona in Eccleſia.
CAP. CXXXIII.

LVmina, quæ circa capita ſanctorum in Eccleſia in modum circuli depinguntur, deſignant quod lumine æterni ſplendoris coronati fruuntur. Idcirco vero ſecundum formam rotundi ſcuti pinguntur, quia diuina

diuina protectione vt ſcuto nunc muniuntur. Vnde ipſi canunt gratulabundi, Domine vt ſcuto nos bonæ voluntatis tuæ coronaſti. Vſus autem formas ſculpendi à lege cœpit, vbi Moyſes iuſſu Domini duos Cherubin ex auro fecit. Vſus vero Eccleſias pingendi à Salomone exordium ſumpſit, qui varias cælaturas in templo Domini fieri inſtituit. Vſus etiam candelabri & thuribuli à lege cœpit.

De pauimento CAP. cxxxiv.

PAuimentum, quod pedibus calcatur, eſt vulgus, cuius labore Eccleſia ſuſtentatur. Criptæ ſub terra conſtructæ ſunt cultores ſecretioris vitæ. Altare, ſuper quod ſacrificatur, eſt Chriſtus ſuper quem ſacrificium Eccleſiæ acceptatur. Ideo corpus Chriſti ſuper altare conficitur, quia populus in eo credens, ex eo reficitur. Vnum cum Chriſto quaſi multi lapides vnum altare efficitur. In altari reliquiæ reconduntur, quia in Chriſto omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconduntur. Super altare capſæ ponuntur ſunt Apoſtoli & Martyres, qui pro Chriſto paſſi leguntur. Pallæ & veſtes, quibus altare ornatur, ſunt Confeſſores & Virgines, quorum operibus Chriſtus decoratur.

De Cruce. CAP. cxxxv.

CRux ob tres cauſas ſuper altare erigitur: primo quod ſignum regis noſtri in domo Dei quaſi in regia vrbe figitur, vt à militibus adoretur: Secundo vt paſſio Chriſti ſemper Eccleſiæ repræſentetur. Tertio vt populus Chriſtianus carnem ſuam crucifigendo vitiis & concupiſcentiis Chriſtum imitetur. Vexilla ideo eriguntur, vt trophæum Chriſti Eccleſia iugiter memoretur.

De Propitiatorio. CAP. cxxxvi.

PRopitiatorium, quod ſuper altare locatur, eſt diuinitas Chriſti, quæ humano generi propitiatur. Gradus, per quos ad altare aſcenditur ſunt virtutes, per quas ad Chriſtum pertingitur; lauacrum, quo ante altare manus abluuntur, eſt miſericordia fluens de Chriſto, qua homines in baptiſmo vel in pœnitentia à ſordibus diluuntur.

De Palliis. CAP. cxxxvii.

PAllia, quæ in Eccleſia ſuſpenduntur, ſunt miracula Chriſti, quæ in Eccleſia leguntur. Pulpitum quod in altum ſuſtollitur, & in quo Euangelium legitur, eſt perfectorum vita, ad quam per Euangelicam doctrinam peruenitur, dum relictis omnibus quis Chriſtum ſequitur. Eccleſia iugi lumine lucernæ illuminatur, & Eccleſia Chriſti lumine Spiritus ſancti ſemper illuſtratur. Baptiſmus in Eccleſia celebratur, qua Catholica Eccleſia eſt mater, de qua noua progenies Chriſto generatur.

De Oſtio. CAP. cxxxviii.

OStium ab obſtando vel oſtēdendo dicitur. Oſtium quod inimicis obſtat, & amicis aditum introeundi oſtendit, eſt Chriſtus qui per iuſtitiam obſtans infideles à domo ſua arcet, & fideles aditum oſtendendo per fidem introducet.

De Choro. CAP. cxxxix.

CHorus pſallentium à chorea canentium exordium ſumpſit, quam antiquitas idolis ibi conſtituit, vt videlicet decepti deos ſuos & voce laudarent, & toto corpore eis ſeruirent. Per choreas autem circuitionem voluerunt intelligi firmamenti reuolutionem, per manuum complexionem, elementorum connexionem: Per ſonum cantantium, harmoniam planetarum reſonantium: per corporis geſticulationem, ſignorum motionem: per plauſum manuum, vel pedum ſtrepitum, tonitruorum crepitum. Quod fideles imitati ſunt, & in ſeruitium veri Dei conuertentiunt. Nam populus de mari rubro egreſſus choream duxiſſe, & Maria eis cum tympano præcinuiſſe. Et Dauid ante archā totis viribus ſaltaſſe, cum cithara pſalmos cecinisſe legitur. Et Salomon cantores circa altare inſtituiſſe dicitur, qui voce tubis, organis, cymbalis, citharis, cantica perſonuiſſe leguntur. Vnde & adhuc in choreis muſicis inſtrumentis
A vti nituntur, quia globi cœleſtes dulci melodia circumferri dicuntur.

De concordia Chori. CAP. cxl.

CHorus dicitur à concordia canentium, ſiue à corona circumſtantium. Olim namque in modum coronæ circa aras cantantes ſtabant; ſed Flauianus & Diodorus Epiſcopi choros alternatim pſallere inſtituebant. Duo chori pſallentium deſignant Angelos, & ſpiritus iuſtorum, quaſi reciproca voce Dominum laudantium. Cancelli in quibus ſtant, multas manſiones in domo patris deſignant. Quod aliquando de choro cum proceſſione ad aliquod altare vadunt, & ibi in ſtatione canunt, ſignificat quod animæ de hac vita euntes, ad Chriſtum perueniunt, & ibi in conſortio Angelorum
B Deo concinunt.

De Corona. CAP. cxli.

COrona ob tres cauſas in templo ſuſpenditur. Vna quod Eccleſia per hoc decoratur, cum eius luminibus illuminatur. Alia quod eius viſione admonemur, quia hi coronam vitæ & lumen gaudij percipiunt, qui hic Deo deuote ſeruiunt. Tertia vt cœleſtis Hieruſalem nobis ad memoriam reuocetur, ad cuius figuram facta videtur. Conſtat enim ea auro, argento, ære, & ferro: Aurum ſunt ſapientia fulgentes: Argentum eloquio nitentes: Æs in doctrina cœleſti dulciter ſonantes: Ferrum vitia domantes: Turres coronæ ſunt, ſcriptis Eccleſiam munientes: Lucernæ eius bonis actibus lucentes. Aurum enim ſunt Martyres, argentum virgines: æs continentes:
C ferrum coniugiis ſeruientes. Gemmæ in corona coruſcantes ſunt, qui & in virtutibus rutilantes. Metalla in igne excocta ad ornatum coronæ ſumuntur, & electi in camino tribulationis probati ad cœleſtis Hieruſalem decorem eliguntur. Catheon, qua corona in altum continetur, eſt ſpes, qua Eccleſia à terrenis ad cæleſtia ſuſpenditur. Supremus circulus cui innectitur, eſt Deus à quo omnia continentur.

De Campanis. CAP. cxlii.

SIgna, quæ nunc per campanas dantur; olim per tubas dabantur. Hæc vaſa primum in Nola Campaniæ ſunt reperta, Vnde ſic dicta, maiora quippe vaſa
D dicuntur campanæ; à Campaniæ regione; minora nolę, à ciuitate Nola Campaniæ; itaque prædicatores deſignant, qui populum ad Eccleſiam conuocant. Earum ſonatio eſt illorum prædicatio, quorum ſonus in omnem terram exiuit, & in fines orbis terræ verba eorum. Ex ære ſunt fuſæ, quod eſt durum & ſonorum, quia prædicatio illorum contra vitia eſt dura, & de virtutibus eſt ſonora. Ideo autem in modum vaſorum formantur, quia prædicatores vaſa Spiritus ſancti appellantur.

De Turribus. CAP. cxliii.

TVrres, in quibus ſuſpenſæ ſonant, ſunt duæ leges, quibus prædicantes à terrenis ad cæleſtia ſuſpenſi regnum Dei prædicant. Plectrum fit ex ferro, quod
E omnia dura domat, eſt illorum lingua, quæ omnia aduerſa ſuperat. Vinculum quo ligatur eſt moderatio, qua illorum lingua temperatur, funis, quo campanæ mouentur ad ſonandum, eſt ſacra ſcriptura ex multis ſententiis contexta, qua prædicatores mouentur ad prædicandum: Funis à ligno deſcendit & ſacra ſcriptura à ligno crucis & Dominicę paſſionis deſcendit. Lignum à ſuperioribus continetur, quia crux, & paſſio Chriſti à prophetis ante prædicatur, & Euangelium legi connectitur, & Apoſtolica doctrina prophetiæ continetur. Sacerdos funem apprehendit, dum ſcriptura docente bona opera agit. Funis eum ſurſum trahit, dum ſcriptura eum in contemplatione ſuſpendit; funem ipſe deorſum

trahit, dum à contemplatione ad actiuam vitam deſcendit. Ex tractu funis campana ſonat, quia ex bona operatione prædicatio intonat.

De Campanario. CAP. CXLIIII.

CAmpanarium, quod in alto locatur, eſt alta prædicatio, quæ de cæleſtibus loquitur. Non autem ſine cauſa gallus ſuper campanarium ponitur. Gallus enim dormientes excitat, & per hoc admonetur presbyter gallus Dei vt per campanam dormientes ad matutinas excitet.

De Statione. CAP. CXLV.

IN Eccleſiam maſculi in auſtrali parte ſtant, ſignantes quod fortiores in fide ardore Spiritus ſancti feruidi prælati fieri debeant, qui æſtum tentationum mundi ferre debeant. Fœminæ vero in boreali parte ſtant, demonſtrantes quod fragiliores ſubeſſe debeant, qui æſtum tentationum ferre nequeant, atque nuptiali medicamine æſtum carnis temperare.

De Mulieribus. CAP. CXLVI.

MVlieres quoque poſt partum Eccleſiam non intrant, quia immundos à templo cœleſti excludi deſignant. Alioquin ſi præ infirmitate valerent eadem die, qua parerent, intrare Eccleſias eis liceret; vt Deo gratias agerent; propter hanc ſignificationem in multis locis menſtruæ viris commixtæ, foris Eccleſiam ſtare ſolent, & ob hoc pœnitentes intrare Eccleſiam non debent. Linus Papa ex præcepto beati Petri conſtituit, vt mulieres in Eccleſia velatæ ſint. Et hoc propter tres cauſas fit: Vna eſt cum ſint decipula diaboli, ne laxis earum crinibus iuuenum animi illaquearentur: Alia eſt ne quædam illarum ob formoſitatem capillorum ſuperbia eleuentur, quædam vero ne ob deformitatem illorum deturpentur: Tertia eſt vt reatus originalis peccati, qui per mulierem euenit, ad memoriam nobis reuocetur. Iudex quippe malorum eſt Chriſtus, ſacerdos eius vicarius. Ante ſacerdotem ergo debet ſe mulier velare velut rea, & tanti mali ſibi conſcia coram iudice ſe velare. Vnde dicit Apoſtolus, vt mulier velata ſit propter Angelos, id eſt, ſacerdotes. In Eccleſiis enim non permittitur eis loqui, id eſt populum alloqui. Et nobis quoque non licet loqui in Eccleſia, niſi in hymnis, & Pſalmis, & Canticis ſpiritualibus, & orare, vt coniungamur cœleſtibus.

De cimiterio. CAP. CXLVII.

CImiterium, quod dicitur mortuorum dormitorium, eſt Eccleſiæ gremium, quia ſicut ſæculo mortuos de vtero baptiſmatis Chriſto genuit, ita poſtmodum carne mortuos gremio ſuo confouens æternæ vitæ reddit. Eccleſiæ, quæ in modum crucis fiunt, populum Eccleſię mundo crucifigi debere oſtendunt: Quę autem rotundæ in modum circuli fiunt, Eccleſiæ per circulum orbis in circulum coronæ æternitatis per dilectionem conſtrui oſtendunt.

De Clauſtro. CAP. CXLVIII.

CLauſtralis conſtructio iuxta monaſterium eſt ſumpta à porticu Salomonis conſtructa iuxta templū, In qua Apoſtoli omnes vnanimiter commanebant, & in templo ad orationem conueniebant, multitudinis credentium cor vnum & anima vna erat, & omnia communia habebant. Secundum hanc formam religioſi in clauſtro vnanimiter degunt, nocte ac die in monaſterio ad ſeruitium Dei conueniunt. Et fideles adhuc ſæcularia relinquunt, communem vitam in clauſtro ducunt.

Quod clauſtrum ſit paradiſus. CAP. CXLIX.

POrro clauſtrum præfert paradiſo monaſterium vero edem, ſecuriorem locum paradiſi. Fons in hoc loco voluptatis eſt in monaſterio fons baptiſmatis, lignū vitæ in paradiſo eſt corpus Domini in monaſterio. Diuerſæ arbores fructiferæ ſunt diuerſi libri ſacræ ſcripturæ. Secretum enim clauſtri gerit figuram cœli, In quo iuſti ita à peccatoribus ſegregantur ſicut religioſæ vitæ profeſſores à ſæcularibus in clauſtro ſequeſtrantur. Porro monaſterium præfert cœleſtem paradiſum. Fons & lignum vitæ ſignat Chriſtum, qui eſt fons vitæ & cibus
A beatorum æternaliter viuentium. In monaſterio duo chori laudes Deo concinunt, & in cæleſti paradiſo Angeli atque ſancti in ſæculum ſæculi dulci concentu Dominum laudabunt. Multitudo in clauſtro conuerſantium vnum cor & vnam animam in religione habent, & omnia communiter poſſident, & in ſuperna patria omnes electi cor vnum & animam vnam in dilectione habebunt, & omnes omnia communiter poſſidebunt, quia vnuſquiſque quod in ſe minus habet in aliis habebit, vbi Deus omnia in omnibus erit. In clauſtro ſinguli ſingula loca ſecundum ordinem tenent, & in paradiſo ſinguli ſingulas manſiones ſecundum merita recipient.

De dedicatione Eccleſiæ. CAP. CL.

B ECcleſiæ Dedicatio eſt Eccleſiæ & Chriſti nuptialis copulatio. Epiſcopus qui eam conſecrat eſt Chriſtus; qui Eccleſiam deſponſauerat. Epiſcopus fontem in atrio benedicit, & in circuitu aſpergit, quia Chriſtus fontem baptiſmatis in Iudæa conſecrauit, & in circuitu mundi omnes gentes eo ablui imperauit.

De domo non conſecrata. CAP. CLI.

DOmus non conſecrata eſt gentilitas Dei ignara, & perfidię repagulis incluſa. In domo duodecim cādelæ in circuitu accenſæ eam illuminant, & duodecim Apoſtoli in circuitu orbis gentilitatem lumine doctrinę illuſtrabant. Candela lucet & ardet, & Apoſtoli verbo lucebant & charitate ardebant. Pontifex ſuperliminare oſtij cum baculo ter percutit, tollite portas principes
C veſtras, & eleuamini portæ æternales, dicit: per Pontificem Chriſtus, per baculum ſceptrum poteſtatis intelligitur; trina autem percuſſio terna poteſtas in cœlo, in terra, in inferno accipitur. Quaſi ergo ter Dominus ianuam cum capnira percuſſit, dum Eccleſiæ poteſtatem ligandi atque ſoluendi cœlo & in terra conceſſit, & portas inferi aduerſus eam non præualere tribuit. Iubet etiam vt principes tenebrarum portas mortis ab Eccleſia tollant. Portæ vero æternales, id eſt, cœleſtes eleuentur, & iuſti ad vitam ingrediantur.

De Portis. CAP. CLII.

POrtæ quippe mortis ſunt vitia & peccata. Portæ vitæ ſunt fides, baptiſma, operatio. Per eum, qui intus reſpondet, diabolus intelligitur, qui de domo Eccleſiæ expellitur. Ipſe quippe quaſi fortis armatus atriū ſuum
D cuſtodiuit, dum hunc mundum quaſi iure poſſedit. Sed fortior ſuperueniens eum expulit, ſpolia eius diſtribuit, dum Chriſtus eum paſſione vicit, & Eccleſiam ab eius iure eripuit. Mox oſtium aperitur, & Epiſcopus ingreditur, quia Eccleſia oſtium fidei Chriſto aperuit, & eum intra ſe deuote recepit. Epiſcopus ingrediens pax huic domui dicit, quia Chriſtus mundum ingrediens, pacem hominibus cantauit, quam reſurgens à mortuis ſuis præbuit. Pax, inquit, vobis. Ter pax huic domui clamat, quia reconciliationem Eccleſiæ per Trinitatem factam inſinuat, vel quia vnus eſt Deus, vna fides, vnum baptiſma. Deinde pontifex proſternitur, pro conſecratione domus dominum precatur, & Chriſtus ſe ante paſſionem in monte proſtrauit & pro Eccleſiæ ſanctificatione patrem orauit. Surgens pontifex popu-
E lum per Dominus vobiſcum non ſalutat, ſed per flectamus genua ad orationem inuitat, quia infideles & impij non ſunt ſalutandi, ſed ad conuerſionem & pœnitentiam prouocandi.

De Alphabeto. CAP. CLIII.

POſt hoc alphabetum in pauimento cum cuſpide ſcribit incipiens à ſiniſtro angulo orientali, in dextrum occidentalem deſinit. Deinde aliud alphabetum à dextro angulo orientis inchoat, & ſcribendo in ſiniſtro angulo occidentis conſummat. Quæ duo alphabeta in medio Eccleſiæ in formam crucis conueniunt, & quid myſtice nobis aperte innuunt.

De quatuor angulis Eccleſiæ. CAP. clIV.

QVatuor Eccleſiæ anguli ſunt quatuor plagæ mundi. Scriptura, quæ terræ inſcribitur, eſt ſimplex doctrina, quæ cordibus terræ imprimitur. A ſiniſtro angulo Epiſcopus ſcribere incipit, quia Chriſtus à Iudæa docere incœpit. Ipſa quippe ſiniſtro angulo comparatur, quia ob perfidiam cum ſiniſtris reputatur. Ideo angulus orientis dicitur, quia Chriſtus, qui eſt oriens, in eo ſecundum carnem oritur. Scripturam in dextrum angulum deducit Epiſcopus, quia doctrina Chriſti ad Eccleſiam vſque peruenit. Ipſa enim dextro angulo aſſimilatur, quia cum dextris computatur. Ideo autem angulus occidentis exiſtit, quia in ea perfidia corruit, Chriſtus ſol iuſtitiæ pro ea in morte occidit.

De dextro angulo. CAP. clV.

ITerum Epiſcopus ſcripturam à dextro angulo orientis inchoat, & in ſiniſtro occidentis eam conſummat, quia per doctrinam ſuã in primitiua Eccleſia inchoauit, & eã in fine mundi in Iſraelitico populo conſummabit. Primitiua Eccleſia in dextra angulus dicitur, quia ipſa eſt regina, quæ à dextris Dei ſtare ſcribitur. Ideo angulus dicitur orientis, quia lumen rectis in ea exortum. Populus autem Iſraël ideo ſiniſter angulus vocatur, quia adhuc in infidelitate perdurare non verecundatur. Ideo vero angulus occidentis dicitur, quia occidente iam mundo poſt plenitudinem gentium Iſraël ad Chriſtum conuertitur. Duo alphabeta, quæ ex diuerſis angulis in formam crucis conueniunt, ſunt duo populi, qui ex diuerſo ritu in vnam fidem crucis per Chriſtum conuenerunt. Duo enim teſtamenta ſunt, quæ in ſimul coniuncta crucem paſſionis Chriſti ediderũt. Vnum autem Græce, alterum Latine ſcribitur, quia Græca lingua propter ſapientiam, Latina autem imperialem potentiam alius eminentior cognoſcitur, quod vtrunque ad fidem crucis conuertitur. Vtraque vero per baculum ſcribuntur, quia hæc omnia per prædicatores peragũtur, hocuſque totum quod præceſſit, quaſi proœmium conſecrationis fuit. Abhinc dedicatio Eccleſiæ incipit, & ideo per hoc, quod nunc ſequitur, Chriſti paſſio & Spiritus ſancti effuſio innuitur, per quæ Eccleſia Catholica conſecratur.

De Deus in adiutorium. CAP clVI.

POſt hæc Pontifex ante altare ſtans diuinum auxilium per verſum: Deus in adiutorium meum intende, inuocat; vt domũ nomini eius digne conſecrare valeat. Gloria patri abſque alleluia ſubiũgit, quia gloriam Trinitati in illa domo cantari innoteſcit, alleluia nõ addit, eo quod adhuc ad vocem exultationis conſecrata non ſit. Poſt conſecrationem autem alleluia cantabitur, quia excluſa iam omni dæmonum fantaſia Deus in ea laudabitur. Ita Chriſtus verus pontifex ad aram crucis accedens, patris auxilium inuocauit, quo Eccleſiam ſanctificare vellet, quaſi gloria patri cecinit, dum ad gloriam Trinitatis mortem pro Eccleſia ſubiit. Quaſi alleluia non addidit, dum totus mundus in eius paſſione fuit turbatus. Poſt reſurrectionem autem quaſi poſt conſecrationem alleluia cantabatur, quia cœlum & terra de eius reſurrectione lætabatur.

De Sale & cinere. CAP. clVII.

DEinde aqua benedicitur, vinum admiſcetur; ſal quoque & cinis commiſcentur, ſal, quo omnes cibi ſapidi fiunt, Chriſtus Dei ſapientia deſignauit, qua omnes ſapere & intelligere acceperunt. Deinde Heliſæus ſal in aquam miſit, & aquæ ſanatæ ſunt, quia Deus ſapientiam, id eſt, filium ſuum in homines miſit, & ſanati ſunt. In lege autem vitula ruffa iuſſa eſt in igne cremari & populus eius cinere expiari. Vitula rufa in expiatione populi in cinerem cremata eſt, Chriſti ſanguine rubricata, igne paſſionis in cinerem redacta, quo plebs fidelium eſt expiata. Hic cinis ſali admiſcetur, dũ humanitas à diuinitate in reſurrectione reſumitur. Ci-

A nis quoque ſali commiſcetur, dum nos Chriſtiani, qui cinis ſumus, & Eccleſia nominamur, diuinitati Chriſti aſſociamur.

De Vino & aqua. CAP. clVIII.

ITem per vinum diuinitas, per aquam intelligitur humanitas, hæc duo commiſcentur, dum noſtra humanitas per Chriſti ſanguinem diuinitati adiungitur. Ter crux cum ſale & cinere ſuper aquam fit, quia per crucem Chriſtus hominibus fidem Trinitatis impreſſit. Porro per hæc ſingula, ſacrificium Eccleſiæ exprimitur, quod in hac domo dedicata offertur per ſalem & cinerem Chriſti corpus in diuinitate præfiguratur; per vinum & aquam Chriſti ſanguis, quo cum aqua conficitur, prænotatur.

De Templo. CAP. clIX.

B NOtandum quod hoc totũ ad hominem refertur, qui templum Dei appellatur. Primum Pontifex oſtium aperit, deinde preces fundit, poſt hæc alphabetum ſcribit, deinde aquam cum ſale & cinere benedicit, vinum admiſcet, deinde vngit. Ita cuilibet ad Dominum conuerſo, oſtium fidei aperitur: deinde pro eo oratur, deinde ſcriptura menti eius inſcribitur, dum catechumenus exorciſmis imbuitur, exinde per fidem Chriſti diuinitas & humanitas docetur: Deinde fonte baptiſmatis purificatur, ad extremum chriſmate vngitur, & ſic templum Dei efficitur.

De Altari & cruce. CAP. clX.

POſt hæc ſacerdos digitum tingit, & crucem per quatuor cornua altaris facit. Altare hic primitiuam Eccleſiam in Hieruſalem exprimit. Quaſi Chriſtus cru-
C cem Pontifex ſuper altare fecit, dum crucem in Hieruſalem pro Eccleſia ſubiit. Quatuor cornua altaris ſignauit, dum quatuor partes mundi cruce ſaluauit. Deinde ſepties contra altare ſpargit, quia Chriſtus poſt reſurrectioné in ſepté donis Spiritus ſancti Eccleſiam baptiſari iuſſit. Aqua cum hyſſopo aſpergitur, quæ amara herba duritiã lapidum penetrare fertur, & ſignat Chriſti carnem in paſſione amaricatam, per qué baptiſmus datur, & duritia gentilium ad fidem emollitur. Deinde altare ſpargendo circuit, quia Dominus Angelum ſuum in circuitu timentium ſe mittit. Altare ter aſpergitur, quia Eccleſia à tribus peccatis mortis, ſcilicet, operis, locutionis, cogitationis emundatur. Deinde per totam Eccleſiam vadit, parietes ex vtraque ſpargit parte, quia Chriſtus per totam Iudæam populum baptiſare præcepit.
D Interim canitur pſalmus, Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, quia dum Chriſtus ſurrexit, dæmones & Iudæi inimici eius diſſipati ſunt. Et cum Chriſti reſurrectio & baptiſmus per mundum prædicabatur, inimici Dei ab Eccleſia diſſipabantur.

De Miniſtris. CAP. clXI.

POntifex mittit miniſtros, qui Eccleſiam cantando circumeant, quia Chriſtus Apoſtolos miſit, qui baptiſmum per totũ mundum prędicabant. Epiſcopus per mediam Eccleſiam incedens cantat Antiphonã, Domus mea, & Chriſtus per doctores viſitans fecit eam domum ſuam. Incipiens autem antiphonam, Introibo & poſt, vadit canendo ad altare, & quod remanſit de aqua ad baſim altaris fundit, quia Chriſtus fluēta doctrinæ in Hieruſalem effudit, & inde fons baptiſmatis erupit. Poſt
E hæc altare cum linteo extergitur, per quod Dominica paſſio intelligitur: Linum quippe de terra oritur, & cum labore ad candorem conuertitur; & Chriſtus de virgine naſcitur, & cum magno labore paſſionis ad candorem reſurrectionis reduxit. Hoc linteo altare extergitur, dũ tribulatio Eccleſiæ exemplo paſſionis Chriſti deliniturr. Deinde offertur incenſum, hoc eſt orationes iuſtorum, qui ſe in odorem Deo offerunt; dum corpus ſuum pro eo affligunt.

De Oleo & altari. CAP. clXII.

POſtea Pontifex fundit oleum ſuper altare faciens crucem in medio eius, & ſuper quatuor cornua eius, quia Chriſtus ſuper primitiuam Eccleſiam Spiritum

ſanctum in Hieruſalem effudit, in qua & crucem ſubiit, deinde per quatuor mũdi partes hæc dona fidelibus tribuit. Tunc cantatur Antiphona, Erexit lapidem Iacob in titulum; lapis vnctus fuit Chriſtus Spiritu ſancto à Patre ſcilicet oleo lætitiæ vnctus hic in caput anguli eſt factus: dum vterque populus in eo eſt coniunctus, ter altare vngitur, bis oleo, tertio chriſmate, quia Eccleſia inſignitur fide, ſpe, charitate. Fuſo autem oleo cantatur antiphona, Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni. Ager latitudo mũdi intelligitur, per quem Eccleſia vbique diffunditur. Hic ager vernat floribus dum Eccleſia reſplendet virtutibus. Odor florum eſt fragrantia bonorum operum, Roſæ ſunt martyres, lilia virgines; violæ ſæculi contemptores, virides herbæ ſapientes, floridæ proficientes, fructibus plenæ animæ perfectæ.

De Chriſmate. CAP. CLXIII.

DEmum per parietes Eccleſiæ crucem de chriſmate facis cum pollice incipiens à dextro latere vſque in ſiniſtrum, quia vnctio chriſmatis à primitiua Eccleſia incipiens peruenit in Eccleſiam gentium; interim cantatur Antiphona, Sanctificauit Dominus tabernaculum. Eccleſia nunc eſt Dei tabernaculum in huius mundi itinere, quæ poſtea erit templum in præuentione. Deinde Antiphona, lapides precioſi. Lapides precioſi ſunt, qui ſacras ſcripturas condiderunt. Muri & turres Hieruſalem ſunt munitiones ſcripturarum, quibus arcentur Iudæi, hæretici, atque pagani. Gemmæ ſunt ſacræ ſententiæ.

De Incenſo. CAP. CLXIV.

TVnc Pontifex crucem incenſi ſuper altare facit, & ſe ad orationem ſubmittit. Chriſtus quoque Pontifex Pontificum incenſum crucis ſuper altare poſuit, quia apud patrem pro nobis interuenit. Crucem namque incenſi facere eſt paſſionem ſuam, pro Eccleſia patri oſtendere, & pro nobis interpellare. Vnde Pontifex incipit Antiphonam, Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, cum Gloria patri, quia Chriſtus patrem pro Eccleſia exorat, vt redemptionem, quam ipſe operatus eſt, in ea confirmet, & omnem terram ei ſubiiciat. Vnde hæc proceſſerit gratia ſubdita, tẽplo ſancto tuo, quod eſt in Hieruſalem. In Hieruſalem quippe ſaluatio humani generis cœpit, & inde in totum mũdum manauit. Hieruſalem enim eſt Eccleſia, in qua templum eſt Chriſti, in quo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter; quæ tamen per Spiritum ſanctum effuſa humano generi profluxit largiter. Gloria patri additur, quia hanc ſaluationem Trinitas operatur, quia Trinitati laus & gloria proinde canitur.

De Vaſis & ornamentis. CAP. CLXV.

POſt hæc ſubdiaconi vel acolyti vaſa, linteamina & omnia ornamenta offerunt Pontifici benedicenda, ſunt hi qui ornatui Eccleſiæ eliguntur, & ad ſeruitium Eccleſiæ ab Epiſcopo conſecrantur, & vaſa Dei dicuntur. His peractis vadit Pontifex in eum locum, in quo reliquiæ poſitæ nocte cum vigiliis fuerunt, & eleuat eas portans ad locum præparatum, ita Chriſtus verus Pontifex, poſtquam nobis præparauit locum, iuſtos, qui in præſenti nocte ſe vigili mente à malo cuſtodiunt, aſſumit de locis ſuis, & perducit eos in domum patris ſui. Vnde cantatur Antiphona, Ambulate ſancti Dei, ingredimini ciuitatem Dei, id eſt, cæleſtem Hieruſalem. Quod autem ſequitur, nobis ædificata eſt noua Eccleſia hoc eſt Hieruſalem noua, quæ ædificatur vt ciuitas. Diuerſæ Antiphonæ cantantur; tripudium & exultationem angelicarum virtutum imitantur, quæ exeuntes de corpore animas comitantur, vſquequo pro meritis ſibi debitis in manſionibus recipiantur. Veniens pontifex ante altare, vbi reliquiæ ſunt reconditæ, extendit velum inter ſe & populum, quia loca animarum ſecreta ſunt à viſione mortalium.

De Reliquiis Sanctorum. CAP. CLXVI.

A REliquiæ in altari ſigillantur, quia animæ in cæleſtibus collocantur. Cantatur Antiphona, Exultabunt ſancti in gloria, quia animæ ouant in Angelica cura.

De Veſte animarum. CAP. CLXVII.

POſt hæc altare veſtitur, quia animæ in reſurrectione corporibus veſtiuntur. Nudum erat altare, dum animæ ſine corporibus in cœlis fuerant collocatæ. Altare veſtitur, dum anima immortali & incorruptibili corpore induetur.

De die iudicij. CAP. CLXVIII.

POſt hæc Pontifex altare benedicit, & Chriſtus Eccleſiam his verbis benedicit, Venite benedicti patris mei. Pontifex reuertitur in ſacrarium cum ordinibus ſuis, & induit ſe veſtimentis aliis, & Chriſtus reuertitur in mundum ad iudicium cum ordinibus angelicis aliis induitur veſtimentis, quia ſeruilem formam præſentabit impiis: cum videbunt in quem crucifixerunt, & iuſti regem gloriæ in decore ſuo videbunt. Deinde ornatur Eccleſia, & accenduntur luminaria, quia tunc opera iuſtorum ſplendeſcunt, pro quibus ornati perenniter vt ſol fulgebunt. Tunc incipit cantor; Terribilis eſt locus iſte. Quid enim terribilius illa die, quando Angeli mittebunt, & impij in æternum ſupplicium ibunt. Tunc procedit Pontifex ſolenniter, & fit officium cum omni lætitia, quia peracto iudicio videbitur Deus facie ad faciẽ, in gloria ſua, & erit Deus omnia in omnibus, & vt lux oculis, ſic gaudium animabus.

De certo loco & ſacrificio. CAP. CLXIX.

C IGitur ſicut in Eccleſia dedicata rite Miſſa celebratur, ſic in Eccleſia Catholica legitime ſacrificatur, & extra hanc nullum ſacrificium à Deo acceptatur. Et quamuis Deus vbique ſiue in agro, ſiue in eremo, vel in mari, vel in omni loco dominationis eius iuſte poſſit, ac debeat benedici, & inuocari, vt puta in templo totius mũdi, tamen iure opportuno tempore ad Eccleſiam à fidelibus curritur, vt ibi Deus inuocetur, atque adoretur, in qua omnem rem, quam duo ex conſenſu petierint, ſe daturum pollicetur, & vbi ipſe duobus vel tribus in nomine eius congregatis intereſſe perhibetur. Iuſtum quippe eſt vt Chriſtianus populus in oratorium quaſi ad prætorium conueniat, iudicia ac mandata æterni regis audiat, atque de conuiuio vituli ſaginati percipiat. Cum D ergo populus in Eccleſiam congregatur, quaſi templum Deo ad inhabitandum ædificatur. Eccleſia autem in Eccleſia, eſt plebs Chriſtiana in aula dedicata. Templum quoque eſt in templo, baptizatus quilibet in domo conſecrata.

De Violata Eccleſia. CAP. CLXX.

SI Eccleſia homicidio vel adulterio violatur, iterum dedicatur, ita ſi homo Spiritus ſancti templum in baptiſmate dedicatum criminali peccato violatur, neceſſe eſt vt denuo fonte lachrymarum renouetur. Si ſigillum altaris amouetur, eſt præceptum, vt iterum conſecretur. Ita ſi ſigillum fidei ab altari cordis aliqua hæreſi amouetur, oportet vt denuo per pœnitentiam reconcilietur. Si principale altare mouetur, eſt decretum, vt E Eccleſia denuo conſecretur Ita ſi Epiſcopus princeps Eccleſiæ à fide ad hæreſim mutatur, tota plebs ei ſubiecta commaculatur; & ideo conuenit, vt cum eo pœnitentia & ſanctificatione ad Catholicam fidem recipiatur. Quæ autem violata, non denuo conſecrata fuerit, immunda & canibus erit peruia. Ita ſi homo templum Dei, ſcilicet ſeipſum mortali crimine violauerit, atque per pœnitentiam denuo non remundauerit, dæmonibus habitatio erit. Interfecti ideo in Eccleſiam non portantur, ne ſanguine pauimentum maculetur. Ob hanc enim cauſam putant quidam mulieres in partu defunctas, in Eccleſiam non eſſe deferendas, quod tamen licet fieri.

De con-

De conſtructione Eccleſiæ. CAP. CLXXI.

A

ITaque bonum eſt Eccleſias ædificare, conſtructas vaſis, veſtibus, alijs ornamẽtis decorare, ſed multo melius eſt eoſdem ſumptus in vſus indigentiũ expendere, & cenſum ſuum per manus pauperum in cœleſtes theſauros præmittere; ibique domum non manu factam, ſed æternam in cœlis præparare, in qua poſſit cum Angelis æternaliter habitare. Sciendum autem quod loca ſancta non ſaluant, quos praua opera ab Eccleſia ſeparant, nec item horrida loca his obſunt, qui pie viuunt. Nadab namque & Abiu ſacerdotes in tabernaculo Dei igne conſumuntur; Chore, Dathan, & Abiron ante tabernaculum à terra deglutiuntur. Heli Põtifex in loco ſancto fracta ceruice periit. Oza iuxta archam percuſſus interiit. Ioab iuxta altare occiditur. Ozias rex in templo lepra perfunditur. Poſtremo templum violatum ſubruitur, populus legis præuaricator ab eo captiuus ducitur. E contra Ioſeph in ciſterna & in carcere non periit. Moyſes in fluuio necem non ſubit. Iob in ſterquilinio, Hieremias non interiit in cœno. Daniel in lacu leonum. Tres pueri non læduntur in camino ignium. Petrus in carcere. Paulus non periit in mari, immo diabolus de cœlo, homo cecidit de paradiſo. Iuſti autem in terra à Deo viſitantur, de inferno ad cœleſtia ſubleuantur.

B

De Miniſtris Eccleſiæ. CAP. CLXXII.

DE Eccleſia quã Deus dedit iam diximus, ſupereſt, vt de Miniſtris Eccleſiæ dicamus. Eccleſia itaque vſum ſacerdotum & miniſtrorum de ſynagoga accepit, quos primum Moyſes ex præcepto Domini in miniſterio tabernaculi conſtituit. Deinde Dauid & Salomon nihilominus ex iuſſu Domini cantores & leuitas in templo ordinauerunt, quos Apoſtoli ſecuti miniſtros Eccleſiæ in Chriſtiana religione diſpoſuerunt.

De Chriſtianis. CAP. CLXXIII.

CHriſtiani autem à Chriſto dicuntur, & hi ita, ſcilicet in laicos, in monachos, in clericos diuiduntur. Laos dicitur populus, inde laici, id eſt, populares. Monas dicitur ſingularitas, inde monachi, id eſt, ſingulariter degentes.

De Clericis. CAP. CLXXIIII.

CLerus dicitur ſors vel hæreditas. Inde clerici, id eſt, ſortiti, ſcilicet ad hæreditatem Domini. Ipſi enim decimam & ſacrificium accipiunt, quę ideo pars vel hęreditas Dei dicuntur, quia ex præcepto Dei in ſeruitium Dei offeruntur. Idcirco vero à ſorte clerici appellantur, quia ſacerdotes in lege ſorte eligebantur, & apud gentiles, qui plures liberos habuit, vnum ad clericatum ſorte elegit. Omnes autem eccleſiæ miniſtri dicuntur clerici. Sed ſunt in ſeptem gradus diſpoſiti, quia à ſeptiformi gratia Spiritus ſancti conſecrati. Sunt autem hi, oſtiarij, lectores, exorciſtæ, acolyti, ſubdiaconi, diaconi, presbyteri.

De Oſtiariis. CAP. CLXXV.

QVi in ſynagoga ianitores vel ædituii dicebantur, in eccleſia oſtiarij nuncupantur. Illorum autem officium in lege erat, quod templum vt Samuel aperiebant & claudebant, & de Iudæis pollutos, de gentibus autem immundos, id eſt, incircunciſos de domo Dei excludebant. In Eccleſia autem hoc officium habent, vt catechumenos baptizandos in Eccleſiam introducant, & pœnitentes per Epiſcopum reconciliatos in oſtio accipiant, & in domum Dei reducant. Dum hi ordinantur, claues Eccleſiæ eis ab Epiſcopo traduntur, vt videlicet credentibus ianuas Eccleſiæ aperiant, incredulis claudant, & templum Dei, quod ipſi ſunt, virtutibus aperiant, vitiis claudant.

De Lectoribus. CAP. CLXXVI.

A

QVi in templo erant cantores, apud nos ſunt lectores. Illorum officium erat hymnos à Dauid compoſitos, vel cantica à Salomone edita in templo, vt Aſaph, & Idithim reſonare, & organis, vel cymbalis Deo iubilare. In Eccleſia autem illorum eſt officium, diuinam ſcripturam recitare, & reſponſoria, vel gradualia, & Alleluia ſingulariter coram populo ad laudem Dei cantare. Dum hi ordinantur, liber eis ab Epiſcopo traditur, vt videlicet operibus impleant, quę populo de libris pronunciant. Eſt autem præcentor, qui præcinit, ſuccentor, qui cantum ſubſequitur, centor vel cantor, qui conſonat, pſalmiſta, qui pſalmos pronunciat, Symmiſta, id eſt, ſecretarius, vel ſecreti conſcius, qui myſteria Chriſti explicat.

B

De Exorciſtis. CAP. CLXXVII.

EXorciſta dicitur adiurator, hi Salomone dictãte dæmones adiurabant, & eos de obſeſſis hominibus expellebant, vt ſeptem filij Scenę ſacerdotis faciebant. In Eccleſia autem habent officium infantes catechizandis exorcizare & per verba Dei, id eſt, baptizandorum corpora dæmonibus interdicere, ac de energumenis, id eſt de obſeſſis corporibus per exorciſmos dæmonia arcere. Et his codex ab Epiſcopo traditur, dum ordinantur, vt videlicet monita librorum impleant, quo dæmones ab aliis expellere valeant.

De Acolytis. CAP. CLXXVIII.

C

QVi in lege luminum concinnatores dicebantur, apud nos acolyti, id eſt, ceroferarij nuncupantur. Hi lumina in templo accendebant, vel extinguebant oleo reficientes, lucernas nutriebant, ex quibus Nadab & Abiu erant. In Eccleſia autẽ habent officium, vt lumẽ vel thuribulũ ante ſacerdotem ad miſſam, vel ad Euãgelium deferant, & ad ornandum altare veſtibus vel palliis inſeruiant. His ordinandis candelabrum & vrceus vel ampulla ab epiſcopo traditur; vt per hoc admoneantur quatenus lucernæ bonorum operum in manibus eorum luceant, & oleum bonæ conſcientiæ in vaſis cordis habeant.

De Subdiaconibus. CAP. CLXXIX.

D

QVi apud Hebræos Nathinæi, id eſt, in humilitate ſeruientes ſcribuntur, apud nos ſubdiaconi, id eſt, ſubminiſtri dicuntur. Horum officium in lege erat, oblata ſacrificia à populo accipere, & aquam vel quælibet neceſſaria in miniſteria templi deferre, ex quibus Nathanael dicitur fuiſſe. In Eccleſia autem hoc habent officium, vt Epiſtolam legant, calicem & patenã cum corporali diacono ad altare offerant. Vnde & hypodiacones, id eſt, ſubdiacono miniſtrantes dicuntur. Cum hi ordinantur, vaſa ſancta, id eſt, calix & patena eis ab Epiſcopo dantur, & manutergium quatenus ſe vaſa Dei ſciant, & ſe huic miniſterio mundos exhibeant.

De Diaconibus. CAP. CLXXX.

A Leui filio Iacob leuitæ, id eſt, aſſumpti denominantur, per quos cuncta ſacrificia ſub ſacerdotibus adminiſtrabantur. Ex quibus Eleazar & Ythamar prædicantur. Hos Eccleſia diacones, id eſt, miniſtros nuncupat, quia ſacerdotibus miniſtrant. Horum officium eſt in Eccleſia Euangeliũ legere, ſacrificium in altari componere, ſanguinẽ Domini diſtribuere, populo licentiam abeundi dare, & ſi neceſſe eſt, prędicare, & baptizare. His ordinandis epiſcopus ſtolam dat, vt ſe lege Dei conſtrictos cognoſcant, ac ſe caſtitati in ſeruitio Dei omnimodis ſubdant. Archidiaconus dicitur ſummus diaconus, vt fuit Stephanus vel Laurentius.

E

De Presbyteris. CAP. CLXXXI.

PResbyter dicitur ſenior non ætate, ſed ſenſu. Cani enim ſunt ſenſus hominis. Hi in lege principes po-

puli, vt Chure, Datan, & Abiton, vel magiſtratus templi, vt Nicodemus, & Gamaliel dicebantur, & per eos A ſacrificia populi offerebantur. Presbyter enim dicitur præbens iter, ſcilicet populo de eſilio huius mundi ad patriam cœleſtis regni. Horum officium eſt miſſas celebrare, pro populo ſacrificare, corpus Domini diſpenſare, prædicare, baptizare, pœnitentes abſoluere, infirmos vngere, mortuos ſepelire, populum ad miſſam, vel nuptias, vel arma, vel peras, vel baculos, vel iudicis ferri, & aquas, vel candelas, vel palmas, vel cineres, vel quaſlibet res ad cibũ pertinentes benedicere. His epiſcopus manus in ordinatione imponit, poteſtatẽ ligandi atque ſoluendi tradit, quatenus ipſi ita viuant, vt alios ligare ac ſoluere valeant, iugum Domini ſuaue eis imponit, dum collum illorum ſtola cingit, quatenus ſic legi Dei obediant, vt alios regere queant. Manus eorum B chriſmate vngit, vt cuncta, quæ benedicit, benedicta ſint, quatenus ſe ab omni immundo opere contineant, vt digne corpus Chriſti conficere valeant.

De Sacerdotibus. Cap. CLXXXII.

SAcerdos dicitur quaſi ſacrum dans Dat enim corpus Domini, vel alia ſacramẽta populo. Sacerdos enim dicitur ſacer dux, quia verbo & exemplo ducatum præbet ad vitam populo; tam Epiſcopus quam Presbyter ſacerdos vocatur, quia per vtrumque ſacramentũ datur. Archipresbyter dicitur ſummus presbyter. Decanus, quidem presbyteris eſt prælatus. Præpoſitus, qui aliis eſt prælatus. Corepiſcopus, qui de choro ſacerdotum vicarius Epiſcopi eſt prælatus. Vice Dominus, qui vicem Epiſcopi agit. Hos ſeptuaginta viri expreſſerunt, qui ſpiritum Moyſi accipientes populo præſui ſunt.

De Epiſcopis. Cap. CLXXXIII.

EPiſcoporum ordo in tria diuiditur: In Epiſcopos, in Archiepiſcopos, & in Patriarchas. Epiſcopi ſuper ſcopon dicitur intendens, inde epiſcopus dicitur ſuperintendens, quaſi de alto proſpiciẽs mores & vitam ſubiectorum. Sicut enim cuſtos vineæ in alto reſidens vndique proſpicit, ſic Epiſcopus Chriſti vineæ, ſcilicet Eccleſiæ cuſtos, quaſi in alto reſidens populum ſub ſe poſitum proſpiciens inſtruit. Vnde & ſpeculator dicitur, quia ſicut ſpeculator in alta turri ponitur, vt hoſtes aduentantes ſpeculetur, & ciues ad reſiſtendum adhortetur; ſic Epiſcopus, quaſi in ſpecula collocatur, vt populum contra hoſtes, dæmones, & hereſes armare nitatur. Hic quoque præſul nominatur, quia præſidere ad conſultum putatur. Hic enim Antiſtes, quaſi anteſtant dicitur, quia populo præeminere videtur. Anti enim dicitur contra. Inde Antiſtes quaſi contra ſtans dicitur, quia hæreticis vt lupis paſtor contra ſtare & oues protegere cernitur. Eſt enim Pontifex dictus, quaſi pons factus: Vita quippe Epiſcopi debet eſſe pons populo ſuper mare ſæculi ad patriam paradiſi, vel Pontifex dicitur pontem faciens, quia quaſi pontem populo facit, dum eum ſana doctrina ſuper paludes hæreſum ad atria vitæ ducit.

De ſummo Sacerdote. Cap. CLXXXIV.

HIc Aaron in veteri lege ſummus ſacerdos appellabatur, quia cæteris ſacerdotibus & leuitis principabatur: hic ſuomen Dei tetragrammaton portabat, & ſemel in anno pro populo offerebat. In lege Aaron primus eſt in ſummum ſacerdotem oleo vnctus. In Euangelio autem Iacobus Apoſtolus eſt primus ab Apoſtolis Hieroſolymis Epiſcopus ordinatus. Vnde dum ordinatur, à duodecim Epiſcopis conſecrari imperatur. Et ſi neceſſitas cogit ſaltem à tribus, vt Paulus à Petro, Iacobo, & Ioanne eſt ordinatus. Quod oleo vngitur, hoc à lege accipitur, in qua rex & ſacerdos vel propheta oleo vngebatur.

De manus impoſitione. Cap. CLXXXV.

QVod autem benedictio per manus impoſitionem detur, inde exortum creditur, quod Iſaac Iacob manus impoſuit, dum eum benedixit, & Moyſes Ioſue manus impoſuit, dum eum ducem populo præfecit, Et Dominus in Euangelio Apoſtolis manus impoſuit, dum eos principes & ſacerdotes Eccleſiæ conſtituit. Sed & ipſi Apoſtoli manus impoſuerunt, cum Spiritum ſanctum dederunt: huius officium eſt presbyteros & reliquos Eccleſiæ miniſtros ordinare, virgines velare, baptizatos confirmare, chriſma & oleũ conſecrare, Eccleſias dedicare, vaſa & veſtes Eccleſiæ benedictione ſanctificare rebelles excommunicare, pœnitentes reconciliare, In Synodo clericorum vel in conuentu populorũ Eccleſiaſtica iura reprobare; huic dum regimen com- B mittitur Eccleſiæ, baculus, quaſi paſtori, & annulus, velut apocriſiario, id eſt, ſecretorum ſigillatori traditur; gregem Chriſti ad paſcua vitæ baculo doctrinæ minet, atque ſponſæ Chriſti ſecreta ſcripturarum annulo fidei conſignet.

De Archiepiſcopis. Cap. CLXXXVI.

ARchiepiſcopus dicitur ſummus epiſcopus, vel princeps epiſcoporum, archos quippe ſummus, vel princeps dicitur. Idem enim metropolitanus dicitur. Metropolis autem mater ciuitatum vocatur, & ideo principalium ciuitatum epiſcopi metropolitani nominantur; horum officium eſt Epiſcopos conſecrare, conſilia congregare, iura dilapſa reparare. Hoc officium Moyſes habuit, qui Aaron pontificem oleo conſecrauit. Ante hos crucẽ portant, & pallio in modum cru- C cis decorantur, quia ſi Chriſtum crucifixum imitantur, rutque victoriæ remunerantur.

De Patriarchis. Cap. CLXXXVII.

PAtriarchæ dicitur ſummus patrum, vel princeps patrum. Patriarchs enim pater arche dicitur, ſcilicet Eccleſiæ, hi tantum tres ſcribuntur, quorum figuram Abraham, Iſaac, & Iacob, geſſiſſe leguntur: Horum vnus principatum in Aſia tenuit, qui præſulatu in Antiochia præfuit: Alius in Affrica primatũ habuit, qui in Alexandria pontificatũ tenuit: tertius in Europa principabatur, qui Romani apicis infula decorabatur. Has tres ſedes ideo eccleſia principales conſtituit, quia eas princeps Apoſtolorum ſua ſeſſione conſecrauit, duabus D quippe præſedit. Tertiam Marcus Euangeliſta nomine eius aſcripſit. Poſtquam vero Nicena Synodus Romano pontifici hoc cõtulit priuilegium, vt ſicut Auguſtus præ regibus, ita ipſe præ omnibus Epiſcopis haberetur, & Papa vocaretur. Ius patriarchatus ad Conſtãtinopolitanam vrbem, ſcilicet ſecundam Romam eſt tranſlatum. Quod autem aliæ ſedes ſunt mutatæ hæc cauſa creditur eſſe. Cum Chriſtiani relicta lege Dei paganos ſpurcitiis operibus imitarẽtur iudicio Dei traditi ſunt in manibus eorum, qui deletis Chriſtianis poſſiderunt loca eorum. Vnde Antiochenus patriarchatus eſt ad Hieroſolymam tranſlatus. Porro Alexandrinus ad Aquilegiam eſt poſitus, quia huic ciuitati primum Marcus Euangeliſta præſedit, qui Alexandriæ præfuit, quanquam quidam con- E tendant quod Carthaginenſis Epiſcopus hac tranſlatione polleat: horum officium eſt Archiepiſcopos conſecrare, decreta canonum inſtaurare.

De Papa. Cap. CLXXXVIII.

PApa dicitur pater patrum, vel cuſtos patrum. Hic enim vniuerſalis nuncupatur, quia vniuerſæ Eccleſiæ principatur. Hic quoque Apoſtolicus nuncupatur, quia principis Apoſtolorum vice fungitur. Hic enim ſummus Pontifex appellatur, quia caput omnium epiſcoporum eſſe videtur. Huius nomen in ordinatione mutatur, quia Petri nomen in prælatione Eccleſiæ à Chriſto mutabatur, huic enim claues traduntur, ſicut Petro à Domino claues regni cœlorum tradebantur, vt ſe ianitorem cœli eſſe cognoſcat, in quod

Eccleſiam

Eccleſiam introducere debeat. Hunc Melchiſedech in officio prætulit, cuius ſacerdotium aliis incomparabile fuit. Papæ autem officium eſt miſſas & diuina officia ordinare, canones pro tempore ad vtilitatem eccleſiæ immutare, Auguſtũ conſecrare, pallia Archiepiſcopis, priuilegia Epiſcopis vel aliis religioſis dare, totam Eccleſiam vt Chriſtus gubernare. Itaque Papa in vice Chriſti Eccleſiam regit, Epiſcopi in loco Apoſtolorum ei præſunt. Presbyteri ſeptuaginta duos diſcipulos exprimunt. Reliqui miniſtri diaconos ab Apoſtolis conſtitutos præferunt.

De conſecratione Papæ. CAP. CLXXXIX.

PApa vicarius Chriſti omneſque epiſcopi Apoſtolorũ vicarij in Dominica die debent ordinari. Hora tertia qua Apoſtoli Spiritu ſancto ſunt oleo inuiſibili conſecrati. Oleum lucernis lumen miniſtrat, & vulnera curat. Ita Spiritus ſanctus Apoſtolis lumen ſcientiæ miniſtrauit, & vulnera peccatorum curauit. Ideo epiſcopi oleo vnguntur, vt ſe Spiritum ſanctum Apoſtolis datum accepiſſe doceantur, & vt vita & doctrina coram hominibus luceant, & eos à vitiis euitare ſatagant. Ideo autem in Dominica die conſecrantur, quia & ea die Apoſtoli à Spiritu ſancto ordinabantur, & vt ſe cum Chriſto reſurrexiſſe, & in nouitate vitæ ambulare admoneantur.

De Ordine miniſtrorum. CAP. CXC.

MIniſtri Eccleſiæ vel altaris ideo in ſabbato ordinantur, quod requies dicitur, quia ipſis ab omni opere ſeruili requieſcere, & in Dei ſeruitio vacare præcipitur.

De Presbyteris. CAP. CXCI.

PResbyteri vero ad veſperam, quæ magis ad Dominicam pertinet, conſecrantur, quia Chriſto, cuius corpus conficiunt, incorporantur. Ideo autem in quatuor temporibus ordines dantur, quia quatuor gradus Dominum benedicentium, qui acolyti, ſubdiaconi, diaconi, presbyteri intelliguntur, ſub cuſtodia quatuor Euangeliorum ad miniſteria eccleſiæ in quatuor partibus mundi diffuſæ eliguntur.

De Virginibus. CAP. CXCII.

VIrgines vero ideo in natalitiis Apoſtolorũ velantur, quia per Apoſtolicos viros quaſi per paranymphos ſponſæ Chriſto conſecrantur. Et quia morem virginitatis primum Apoſtoli Eccleſiæ ſeruandum tradiderunt, quem à perpetua Virgine Maria acceperunt.

De Tonſura clericorum. CAP. CXCIII.

TOnſura clericorum initium ſumpſit ab vſu Nazareorum, hi ex iuſſu legis crines ſuos radebant, & in ſacrificium Domino incendebant. Nazarei autem dicuntur ſancti, vnde Apoſtoli ad exemplum eorum miniſtros Eccleſiæ docuerunt, ſe ob ſignum tondere, quo recordarentur ſe Domino in ſanctitate ſeruire debere. Chriſtus rex & ſacerdos fecit nos ſibi & ſacerdotes & reges. Pars capitis raſa eſt ſignum ſacerdotale pars crinibus cornata ſignum regale. Sacerdotes, quippe legis thiaram, id eſt, pilleolum ex byſſo in modum mediæ ſphæræ rotundum in capite portabant, reges aureas coronas geſtabant. ergo raſa pars capitis thiaram, circulus crinium refert coronam.

De Chriſto rege & ſacerdote.
CAP. CXCIV.

SAcerdos quoque in lege caput & barbam raſit, dum ſacrificium pro populo obtulit. Rex autẽ coronam geſtabat, dum ad ſalutandum populũ procedebat. Ita Chriſtus rex noſter ſpineam coronã portauit, dum humilis & præpotens pro militibus duellum pugnaturus, pro eſſit, & regem ſuperbiæ deuicit. Idem ipſe ſummus ſacerdos in caluaria crines depoſuit, dum ſeipſum acceptum ſacrificium in ara crucis obtulit, per

circulum ergo crineum, ſpineam coronam præferimus; per nuditatẽ raſuræ caluitium Chriſti exprimimus. Mos quippe apud antiquos erat, quod captiuos decaluabãt, quos crucifigere volebant, vnde ſcriptum eſt, de captiuitate nudati inimicorum capitis. Ideo locus, in quo decaluabantur caluaria dicebatur, in quo Dominus decaluatus putatur.

Quod Petrus Apoſtolus tonſuram inuenit clericorum primus. CAP. CXCV.

PEtrus quoque Apoſtolus à gentibus captus, & ad ludibrium Chriſtianorum traditus, barba raſus & capite decaluatus. Quod ipſe deinceps in miniſterio fieri iuſſit, quod incredulos quamuis inſcios tamen Deo permittente in figura operatos intellexit, ſicut & crux olim fuit ſubſannatio, nunc eſt Eccleſiæ gloriatio, per caput principale animæ, ſcilicet mens denotatur, quæ ſicut caput capillis, ita cogitationibus perornatur. Quæ nouacula timoris Dei debet à ſuperfluis cogitationibus radi, vt nuda facie cordis valeat cæleſtia contemplari. Rotunditas autem, quæ remanet crinium, eſt ornatus virtutum. Capilli vero in circulum coæquantur, quia omnes virtutes in concordia charitatis conſummantur. Quia autem barbam radimus, imberbes pueros ſimilamus, quod ſi humilitate imitabimur, Angelis qui ſemper iuuenili ætate florent æquabimur.

De Tonſura Magorum.
CAP. CXCVI.

SCiendum vero quod Simon Magus & ſui ſequaces ſibi caput radebant, & ab aure vſque ad aurem per medium caput quaſi plateam. Vnde adhuc vulgo platta dicitur, faciebant, & per caput cœlum, per viam tonſuræ zodiacum intelligi volebant, quia cœleſtes ſe aſſerebant.

De clericali corona. CAP. CXCVII.

NOſtra autem tonſura in lege exprimitur, dum coronula quatuor digitorum ſuper menſam coram altari, & de ſuper minor coronula aurea fieri præcipitur, per menſam, in qua propoſitio panum ponebatur, noſtrum altare accipitur, cui quotidie panis Chriſti imponitur. Corona quatuor digitorum per circulum crinium noſtrorum exprimitur, ſuperior autem coronula per plattam figuratur.

De ſacris veſtibus. CAP. CXCVIII.

HÆc ſtrictim de miniſtris Eccleſiæ ſint relata, nunc de ſacris veſtibus ſunt pauca ſubiicienda. Veſtes itaque ſacræ à veteri lege ſunt aſſumptæ. Ideo autẽ miniſtri Chriſti vel Eccleſiæ in albis veſtibus miniſtrant, quia Angeli æterni regis miniſtri in albis apparebant; per albas itaque veſtes admonentur, vt Angelos Dei miniſtros per caſtitatis munditiam in Chriſti ſeruitio imitentur. Veſtes vero, quibus corpus exterius decoratur, ſint virtutes, quibus interior homo perornatur. Septem autem veſtes ſacerdotibus aſcribuntur, qui & ſeptem ordinibus inſigniti noſcuntur, quatenus per ſeptiformem ſpiritum ſeptem virtutibus reſplendeant, quibus cum Angelis in miniſterium Chriſti ornati procedant.

De præparatione ſacerdotis.
CAP. CXCIX.

SAcerdos ergo miſſam celebraturus, id eſt, ſpiritualebellum pro eccleſia pugnaturus, neceſſe eſt vt ſpiritualibus armis induatur, quibus contra hoſtes incenſores vitiorum vndique muniatur. Primò namque quotidianas veſtes exuit, mundas veſtes induit, quia corpus Chriſti tractaturus vel ſumpturus veterem hominem cum actibus ſuis, quæ ſunt vitia, & peccata, debet exuere, & nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, id eſt, virtutes & bona opera debet induere. Deinde pectit crines capitis, quia ſacerdos debet componere mores mentis. Aqua abluit manus, quia lachrimis debet abluere carnales actus. Deinde à ſorde eas extergit, quia

tranſacta carnis opera per pœnitentiam eum extergere conuenit.

De Lauandis manibus. CAC. CC.

SAcerdotes quoque legis ſacrificaturi in labro de ſpeculis mulierum facto ſe lauabant, quæ ad oſtium tabernaculi excubabant. Labrum ex ſpeculis mulierum factum ſacra ſcriptura intelligitur, quæ de perſpicua ſanctarum animarum vita conſcribitur. Hæ ad oſtium tabernaculi excubabant, quia iugiter æternum Dei tabernaculum intendebant. In hoc labro ſacerdotes ſacrificaturi, debent ſe lauare, ſcilicet vitam ſuam diligẽter in ſacra ſcriptura conſiderare, exemplis ſanctorum, à maculis purgare, & ſic ad ſacrificium Domini intrare.

De Humerali. CAP. CCI.

HInc humerale, quod in lege Ephod, apud nos amictum dicitur, ſibi imponit; & illo caput & collum & humeros (vnde & humerale dicitur) cooperit, & in pectore copulatum duabus vittis ad mammillas cingit; per humerale, quod capiti imponitur, ſpes cæleſtium intelligitur. Caput amictu cooperimus, dum pro ſpe cæleſtium Deo ſeruimus. Collum, per quod vox depromitur, eo circundamus, ſi pro ſpe vitæ cuſtodiam ori noſtro ponamus, vt nihil, niſi quod laudem ori ſonet, de ore noſtro proferamus, humeros, quibus onera portantur, eo velamus, ſi leue onus Domini patienter feramus, hoc facimus, ſi pro ſpe futurorum, laborem actiuæ vitæ ſubimus, & proximis in neceſſitate ſubuenimus: per oras humeralis, fides & operatio intelliguntur, quæ vtrimque ſpei annectuntur. Hæ ante pectus inuicem copulantur, & vna apparet, & altera occultatur, quia fides & operatio in vnum copulantur, & fides quidem in corde occultatur, operatio autem ad ædificationem proximorum foris manifeſtatur. Vna enim ora latet, alia apparet, quia actio noſtra proximis lucet, intentio vero coram Deo intus latet, ad pectus humerale cingitur, quia ſpe ſupernæ patriæ praua cogitatio à pectore ſacerdotis reſtringitur. Duæ vittæ quæ amictum ad mammillas præcingunt, ſunt timor pœnæ & deſiderium vitæ, quæ ſpiritus cæleſtium pectori noſtro imprimitur. Hæc veſtis eſt candida, quia hæc omnia coram Domino ſunt ſplendida.

De Alba. CAP. CCII.

DEhinc alba induitur, quæ in lege tunica linea vel talaris, apud Græcos poderis dicitur, per hãc caſtitas deſignatur, qua tota vita ſacerdotis decoratur, hęc deſcendit vſque ad talos, quia vſque in finem vitæ debet in caſtimonia perſeuerare ſacerdos. Caputium quo alba induitur eſt profeſſio, qua caſtitas ſeruanda promittitur: lingua, quæ in caputio nunc innectitur, nunc reſoluitur, eſt poteſtas linguę ſacerdotalis, quæ nunc ligat peccantes, nunc ſoluit pœnitentes. Hæc veſtis in medio coanguſtatur, in extremo dilatatur, multis in commiſſuris multiplicatur, quia caſtitas preſſuris quidem mundi coarctatur, ſed in charitate dilatatur, multis virtutibus multiplicatur. Hæc veſtis albedine candet, quia ſanctitas coram Deo inter Angelos ſplendet.

De Cingulo. CAP. CCIII.

EX hinc cingulo cingitur, quod in lege balteus, apud Græcos zona dicitur. Per cingulum, quod circa lũbos præcingitur, & alba ne defluat, & greſſum impediat adſtringitur, mentis cuſtodia vel conſcientia accipitur, qua luxuria reſtringitur, & caſtitas cohibetur, ne ad carnalia dilabatur, & greſſus honorum operum impediatur, & ipſa concupiſcentia de vita ad ruinam impellatur.

De Stola. CAP. CIV.

A DEinde circundat collum ſuum ſtola, quæ & orarium dicitur, per quam obedientia Euangelij intelligitur. Euangelium quippe eſt ſuaue Domini iugum, obedientia vero lorum, quaſi ergo ſacerdos ad iugum Chriſti loris ligatur, dum collum eius ſtola circundatur. Hæc primitus ſiniſtro humero imponitur, & trãs cor in dextrum latus reflectitur, quia obedientia Euangelij primum in actiua vita ſuſcipitur. Deinde per dilectionem in dextrum contemplatiuæ porrigitur, deinde per collum in dextrum humerum gyratur, à ſiniſtro non leuatur, quia poſtmodum obedientia per dilectionem Dei in contemplationem attollitur, & à proximis in actiua vita per dilectionem proximi non auellitur.

De Innocentia. CAP. CCV.

B PEr ſtolam quoque innocentia exprimitur, quæ in primo homine amiſſa per vitulum ſaginatum, occiſum recipitur. Beati qui hanc ſtolam à criminum labe cuſtodiunt, vel maculatam lachrymis lauant, quia illorum poteſtas eſt in ligno vitæ ſcilicet in Chriſto amiſſam gloriam poſſidebunt. Hac enim patriarchæ ante legem vtebantur, & primogenita dicebantur. erat autem veſtis ſacerdotalis, quam maiores natu cum benedictione patris vt Iacob ab Iſaac induebant, & victimas, Deo vt pontifices offerebant, vnde dicitur, Vende mihi primogenita tua. Et iterum ſtola Eſau. Stola dicitur miſſa, erat enim veſtis candida pertingens ad veſtigia, ſed poſtquam cœpit portari alba mutata eſt, vt hodie cernitur ſtola.

C *De Subcingulo.* CAP. CCVI.

EX hinc ſubcingulũ, quod perizoma vel ſubcinctorium dicitur, circa pudenda duplex ſuſpenditur, per hoc eleemoſynarum ſtudium accipitur, quo confuſio peccatorum contegitur, hoc duplicatur, quia primum animæ ſuæ miſereri peccata deuitando, deinde proximo neceſſaria impendendo cuilibet imperatur.

De Caſula. CAP. CCVII.

DEinde caſula omnibus indumẽtis ſupponitur, per quã charitas intelligitur, quæ omnibus virtutibus eminentior creditur. Caſula autem quaſi parua caſa dicitur, quia ſicut à caſa totus homo tegitur, ita charitas totum corpus virtutum complectitur. Hæc veſtis & planeta quod erroris fouat vocatur, eo quod errabũdus liminibus eius vtrinque in brachia ſubleuetur. D Hæc in duobus locis, ſcilicet in pectore, & inter humeros duplicatur, in duobus locis videlicet in vtroq; brachio triplicatur. In pectora duplicatur, quia per charitatem ſancta cogitatio & bona voluntas generatur, inter humeros duplicatur, quia per illam aduerſa à proximis & ab aduerſariis ſupportantur. Veſtis in brachia eleuatur, dum charitas bona operatur. In dextro brachio triplicatur, dum in dilectione Dei monachis, clericis, laicis, Chriſtianis miniſtratur. In ſiniſtro triplicatur, dum per dilectionem proximi malis Catholicis ſeu Iudæis ſiue paganis neceſſaria corporis præbentur. Caſula in dextrum brachium leuatur, vt amici in Deo amentur; ſuper ſiniſtrum plicatur, vt inimici propter Dominum diligantur, huic in ſupremo humerale forinſecus annectitur, E quia ſpes charitatem ſemper amplectitur.

De Mappula. CAP. CCVIII.

AD extremum ſacerdos fanonem in ſiniſtrum brachium ponit, qui & mappula & ſudarium vocatur, per quod olim ſudor & narium ſordes extergebãtur, per hoc pœnitentia intelligitur, quia quotidiani exceſſus labes extergitur, hoc in ſiniſtro brachio geſtatur, quia in præſenti tempore tantum vita noſtra pœnitentia emundatur, his veſtibus ſacerdos ornatus procedit, confeſſionem facit, quia licet his virtutibus fulgeat, dignum eſt, vt inutilem ſeruum ſe dicat de transactis

actis ſe accuſans, vt reum diiudicet, & coram Deo gratiam inueniat.

De ſeptem veſtibus Epiſcopi.

CAP. CCIX.

EPiſcopus eiuſdem ſeptem veſtibus induitur, inſuper, & aliis ſeptem redimitur, ſcilicet ſandaliis, dalmatica, rationali, mitra, chirothecis, annulo, baculo. Sandalia à ſaodica herba vel à ſandraco colore dicuntur, quo depingi feruntur hæc ab ipſo Domino vel ab Apoſtolis accepta creduntur, in quibus prædicaſſe traduntur. Eſt autem genus calciamenti inciſi, quo partim pes tegitur, partim nudus cernitur, Euangelica vero prædicatio intelligitur, quæ partim auditoribus aperitur, partim clauditur.

De Sandaliis. CAP. CCX.

FIunt autem ſandalia ex pellibus mortuorum animalium, quia Apoſtoli & doctores prædicationem ſuam muniebant ſcriptis prophetarum, videlicet Dei animalium. Pes ſubtus ad terram ſolea huius calciamenti eſt tectus, deſuper nudus, quia Euangelij prædicatio debet carnalibus per litteram tegi, ſpiritualibus autem per allegoriam denudari, lingua ſub calcaneo ſurgit de albo corio, quia prædicator debet ſe ſeparare à terreno negotio, & eſſe innocens, & ſine dolo: lingua inde ſurgens ſeparata à corio, eſt illorum lingua, qua bonum teſtimonium fertur Epiſcopo, lingua ſuperior eſt ſpiritualium lingua, qui eum eligunt in prædicationis opera. Albo corio intrinſecus ſunt circundata ſandalia, quia prædicatoris conſcientia coram Deo debet eſſe puritate candida. Extrinſecus vero nigrum apparet, quia vita ipſius coram hominibus humilitata deiecta eſſe debet. Superior pars, per quam pes intrat, multis filis eſt conſuta, quia multis ſententiis debet prædicationem mentibus infundere ſupernam: lingua ſuper pedem, eſt lingua prædicatoris in plebem: linea, quę à lingua vſque in finem deſcendit eſt euangelica perfectio, quæ in Deũ tendit. Lineæ, quæ ex vtraque parte procedunt, ſunt lex & prophetia, quę Euangelio teſtimoniũ ferunt: ligatura eſt myſterium Chriſti incarnationis, quæ ſoluitur manu prædicationis. Tapetia pedibus eius ſubſtrata calcat, vt terrena deſpicere, & cœleſtia amare diſcat; legis ſacer-
D dotes habebant femoralia, quibus turpitudinem tegebant, Eccleſiæ ſacerdotes ſandalia portant, quia etiam aliis munditiam prædicant.

De Dalmatica. CAP. CCXI.

DAlmatica à Dalmatia prouincia eſt dicta, in qua primum eſt inuenta. Hæc à Domini inconſutili tunica, & Apoſtolorum colobio eſt mutuata. Colobium autem erat cucullata veſtis ſine manicis, ſicut adhuc videmus in monachorum cucullis, vel nautarum tunicis. Quod collobium à Sancto Siluestro in Dalmatiam eſt verſum; & additis manicis infra ſacrificium portari inſtituta. Quæ ideo ad Miſſam à pontifice portatur, vbi
E paſſio Chriſti celebratur; quia in modum crucis formatur. Hæc veſtis eſt candida, quia Chriſti caro de caſta virgine eſt genita, & pontificis vita debet caſtitate eſſe nitida; hæc habet formam crucis, quia Chriſtus pro nobis ſubiit ſupplicium crucis, & Pontifex debet ſe crucifigere vitiis & concupiſcentiis. Huius veſtis manicæ ſunt noſtræ gallinæ alæ. Omni quippe ſententia primos homines in paradiſo velut gallina oua in nido fouebat. Pullos Eccleſiæ ſub alas gratiæ & miſericordiæ congregabat. Ita debet Pontifex fideles ſub alas veteris & nouæ legis prædicando congregare, & exemplis ſe ſuper eos expandere, & oratione à cœli volucribus, id eſt, à dæmonibus protegere: hæc debet eſſe inconſutilis, vt Do-

A minica tunica, quia fidei integritas debet eſſe indiſciſſa.

De Dalmatica & quid deſignet.

CAP. CCXII.

PEr Dalmaticam quoque religio ſancta & immaculata deſignatur, quia pupillorũ & viduarum viſitatio, & vitæ immaculatæ cuſtodia mandatur. Dalmatica duas coccineas lineas ante & retro habet, quia vetus & noua lex dilectione Dei & proximi refulget, qua Pontifex redimitus eſſe debet. Idem tramites purpurei deſignant ſanguinem Chriſti, pro duobus populis effuſum: immaculatio pertinet ad dilectionem Dei; viſitatio fratrum ad dilectionem proximi: per colorem coccineum opus miſericordiæ accipitur, quod ad geminam dile-
B ctionem viduis & pupillis impenditur. Fimbriæ quæ de Dalmatica procedunt, ſunt verba & exempla prædicatoris, quæ de religione prodeunt. Fimbriæ ante & retro pendent, quia mandata dilectionis in lege & euangelio manent. In vtriſque lineis ſunt quindecim fimbriæ altrinſecus, ſcilicet ante & retro diſpoſitæ, quia in veteri teſtamento quindecim pſalmi quaſi quindecim gradus de via charitatis exeunt, & in nouo ſimiliter quindecim rami de arbore dilectionis excreſcunt. Sunt autem hi rami, Charitas patiens eſt, benigna eſt, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati, omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet, charitas nunquam excidit. Si-
C niſtrum latus habet fimbrias quod ſignificat laborio ærumnas, quia actiua vita eſt ſollicita, & turbatur erga plurima. Dextrum latus non habet, quia contemplatiua vita quieta manet, & regina à dextris ſtans nihil in ſe ſiniſtrum habet. Manicarum largitas eſt datoris hilaritas.

De Rationali. CAP. CCXIII.

RAtionale à lege eſt ſumptum, quod ex auro, lacinto, purpura vnius palmi menſura erat factum: huic doctrina & veritas, ac duodecim precioſi lapides contexti nominaque filiorum Iſraël inſculpta erant, & hoc Pontifex in pectore ob recordationẽ populi portabat;
D hoc in noſtris veſtibus præfert per ornatum, qui auro & gemmis ſummis caſulis in pectore affigitur. Monet autem pontificem rationẽ vigere, auro ſapientiæ, iacinto ſpiritualis intelligentiæ, purpura patientiæ in Chriſtum; qui cœlum palmo menſurat tendere debere doctrina & veritate radiare, gemmis virtutum coruſcare, duodecim Apoſtolos ſanctitate imitari, totius populi in ſacrificio recordari.

De Mitra pontificali. CAP. CCXIIII.

MItra quoque pontificalis eſt ſumpta ex vſu legis; hæc ex byſſo conficitur & thiara Ydaros infula pileum dicitur. Mitra quæ caput velat, in quo ſenſus ſunt locati, eſt cuſtodia ſenſuum ab illecebris mundi
E in mandatis Domini, pro corona vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Mitra enim eſt Eccleſia, caput vero Chriſtus, cuius figuram gerit Epiſcopus. Mitra ergo ex byſſo facta multo labore ad candorem perducta caput pontificis circundat, dum Eccleſia baptiſmate mundata, labore bonorum operum candidata, caput ſuum, ſcilicet Chriſtum in gloria videre anhelat, dum variis paſſionibus eum imitari pro gloriæ corona non dubitat. Caput quoque pontificis mitra decoratur; dum Eccleſia eius doctrina illuſtrata dignitati eius congratulatur, dum eum turba cleri & populi comitatur

De Chirotecis. Cap. CCXV.

CHirothecarum vſus ab Epiſtolis eſt traditus per manus operationes, per chirothecas deſignantur earum occultationes. Sicut enim aliquando manus chirothecis velantur, aliquando extractis chirothecis denudantur, ſic opera bona interdum propter arrogantiam declinandam celantur, interdum propter ædificationem proximis manifeſtantur. Chirothecæ induuntur, cum hoc impletur, Cauete ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Rurſus extrahuntur cum hoc impletur, luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Chirothecæ ſunt inconſutiles, quia actiones pontificis debent rectæ fidei eſſe concordes.

De Annulo. Cap. CCXVI.

ANnuli vſus euangelio acceptus creditur, vbi ſaginati vituli conuiuia prima ſtola veſtitur, annulo inſignitur. Olim ſolebant reges literas cum annulo ſignare, cum hoc ſoliti erant & nobiles, quique ſponſas ſubarrare. Fertur quod Prometheus quidam ſapiens primus annulum ferreum ob inſigne amoris fecerit, & in eo adamantem lapidem poſuerit, quia videlicet ſicut ferrum domat omnia, ita amor vincit omnia, & ſicut adamas eſt infrãgibilis, ita amor eſt inſuperabilis. Quẽ enim in illo digito portari conſtituit, in quo venam cordis deprehendit, vnde & annularis nomen accepit. Poſtmodum vero aurei ſunt pro ferreis inſtituti, & gemmis pro adamante inſigni, quia ſicut aurum cuncta metalla præcellit, ita dilectio vniuerſa bona excellit, & ſicut aurum gemma decoratur ita amor dilectione perornatur. Pontifex ergo annulum portat, vt ſe ſponſum eccleſiæ agnoſcat, ac pro illa animam, ſi neceſſe fuerit, ſicut Chriſtus, ponat. Myſteria ſcripturæ à perfidis ſigillet, ſecreta eccleſiæ reſignet.

De Baculo Epiſcopali. Cap. CCXVII.

BAculus ex auctoritate legis & Euangelij aſſumitur, qui & virga paſtoralis, & capuita, & ferula, & pedum dicitur. Moyſes quippe, dum oues pauit, virgam manu geſtauit; hanc ex præcepto Domini in Ægyptum pergens ſecum portauit, hoſtes ſignis per eam factis terruit, qui velut lupi oues Domini ſtrangulabant; gregem Domini de Ægypto per mare rubrum hac virga eduxit, paſtum de cœlo, potum de petra hac produxit, ad terram lac & mel fluentem velut ad paſcua hac virga induxit. Nihil autem hæc virga fuit, quam baculus paſtoralis, cum quo gregem, vt puta paſtor minauit; hic baculus apud auctores pedum vocatur, eo quod pedes animalium illo retineantur. Eſt enim lignum recuruum, quo paſtores retrahunt pedes gregum.

Item de Virga & baculo Epiſcopi. Cap. CCXVIII.

IN Euangelio quoque Dominus Apoſtolis præcepit, vt in prædicatione nihil præter virgam tollerent. Et quia Epiſcopi paſtores gregis Dominici ſunt, vt Moyſes & Apoſtoli fuerunt, ideo baculum in cuſtodia præferunt: per baculum, quo infirmi ſuſtentantur, auctoritas doctrinæ deſignatur, per virgam, qua improbi emundãtur, poteſtas regiminis figuratur. Baculum ergo Pontifices portant, vt infirmos in fide per doctrinam erigant. Virgam baiulant, vt per poteſtatem inquietos corrigãt, quæ virga vel baculus eſt recuruus, vt aberrantes à grege docendo ad pœnitentiam trahat; in extremo eſt acutus, vt rebelles excommunicando retrudat, hæreticos velut lupos ab ouili Chriſti poteſtatiuè exterreat.

De Genere baculi. Cap. CCXIX.

HIc baculus ex oſſe & ligno efficitur, chryſtallina vel deaurata ſperula coniungitur, in ſupremo capite inſignitur, in extremo ferro acuitur. Per baculum, vt dictum eſt, auctoritas doctrinæ accipitur, qua grex Dominicus à paſtore reficitur, & ad paſcua vitę compellitur, per durum os, duritia legis, per lignum manſuetudo Euangelij inſinuatur, per gemmam ſperulæ, diuinitas Chriſti, per ſupremum caput, regnum cœlorum, per extremum ferrum vltimum iudicium denotatur. Eſt oſſe ergo baculus inciditur, dum ex dura lege duritia peccantium reprimitur. At ligno tornatur, dum ex ligno vitę Chriſto doctrina formatur, & populus in virtutibus roboratur. Os ligno per gemmam connectitur, quia vetus lex nouæ per Chriſti diuinitatem contexitur.

De Sperula. Cap. CCXX.

PEr ſperulam enim dilectio intelligitur, qua ſeueritas vel lenitas Pontificis complectitur. Oportet enim vt doctrina Epiſcopi ex vtraque lege ſic dilectione copuletur, vt eccleſiam Chriſto coniungere per charitatem conetur. Hæc autem cuncta ſunt tauli arte polita, quia iſta ſunt omni ſanctitate redimita. Os recuruatur, vt populus errans per doctrinam ad Dominũ retrahatur. Caput in ſupremo ponitur, dum conuerſis vita æterna proponitur. In extremo baculus ferro induratur, cũ omnis prædicatio per vltimum iudiciũ terminatur. In curuatura eſt ſcriptum, Dum iratus fueris, miſericordiæ recordaberis, ne ob culpam gregis ſuperet ira mentem paſtoris, ſed verbo & exemplo reuocet peccantes ad miſericordiam redemptionis. In ſperula eſt ſcriptum, homo quatenus ſe hominem memoretur, & de poteſtate collata non eleuetur. Iuxta ferrum eſt ſcriptum parce, vt ſubiectis in diſciplina parcat, quatenus ipſe à ſummo paſtore gratiam inueniat, vnde & ferrum debet eſſe retuſum, quia iudicium ſacerdotis per clementiam debet eſſe delibutum.

De Ornatu Archiepiſcopi. Cap. CCXXI.

HIs inſignibus enim Archiepiſcopus fulget, inſuper & pallio pollet, vt ſe Chriſti paſſionem, populo præferre demonſtret. In duabus quippe lineis pallij ante retro & eſt purpureum ſanctæ crucis ſignaculum, quia Pontifex ex vtraque lege debet proferre Chriſti paſſionis teſtimonium. Duæ enim lineæ propendentes ſunt duæ leges Chriſti paſſionem proferentes.

De Pallio Archiepiſcopo. Cap. CCXXII.

SPinulæ, quibus pallium affigitur, ſunt claui, quibus corpus Chriſti cruci configitur. Circulus, quo Pontifex circa collum circundatur, eſt torques aureus, qui legitime certantibus in præmio datur. Itaque pallium monet pontificem ferre vitiorum mortificationẽ, cruces pallij, in mente & corpore Chriſti imitari paſſionẽ, duæ lineæ, vt ſit duabus legibus per omnia inſtructus, ſpinulæ, vt per timorem Dei ſit mundo crucifixus, circulus, vt ſic præeſſe ſtudeat, vt torquem coronæ vitæ percipiat. Et quia in pallio tanta latent myſteria, ideo portatur inter Chriſti ſacrificia. Vnde enim crux ante Archiepiſcopum portatur, quatenus Chriſtum crucifixum ſequi admoneatur vt coronam gloriæ adipiſcatur. Pallium vero pro aurea lamina eſt inſtitutum, in qua ſummus Pontifex in lege Dei nomen tetragrammaton, id eſt, quatuor literarum in fronte ſua præferebat inſcriptum. Quatuor quippe literæ illius nominis quatuor cornua crucis præmonſtrabant, ſicut nunc pallium crucis modum repræſentat. Et quia hæc lamina aurea cum forma crucis in fronte Pontificis portabatur, ideo precioſa crux frontibus Chriſtianorum chriſmate impreſſa portatur. Pallium autem à ſolo Apoſtolico datur, quia hæc dignitas à Romano Pontifice iure accipitur. Quos enim Apoſtoli Prouinciis præfecerunt Archiepiſcopi, quos illi paganis prætulerunt, Epiſcopi dicebantur & Apoſtolorum

ſucceſſores Patriarchæ. Petri vero ſucceſſor Apoſtolicus nominabatur, huic collata eſt poteſtas ab Eccleſia A Archiepiſcopos per Prouincias conſtituere, quod per pallij largitionem accipitur.

De veſtibus Patriarchæ & Apoſtoli.

CAP. CCXXIII.

PAtriarchæ quoque & Apoſtolicus pallio vtuntur, quia eodem officio præditi eſſe noſcuntur. Porro Apoſtolico in Paſcha procedente pharus ex ſtuppa ſuper eum ſuſpenditur, quæ igne ſuccenſa ſuper eum cadere permittitur, ſed à miniſtris vel à terra excipitur, & per hoc ipſe in cinerem redigi, & gloria ornatus, eius in fauillam conuerti admonetur.

De Corona Imperatoris & Auguſti.

CAP. CCXXIV.

COrona Imperatoris eſt circulus orbis. portat ergo Auguſtus coronam, quia declarat ſe regere mundi B monarchiá. Corona quoq; dicitur victoris, vnde & victores coronabantur, & Auguſti victores orbis dicebantur. Arcus ſuper coronam curuatur, eo quòd Oceanus mundum diuidere narratur. Virga ſceptri eſt poteſtas regni. Veſtes imperiales ſunt ſibi ſubditæ poteſtates. Monent autem imperatorem purpureæ veſtes, vt habeat principales virtutes: ſceptrum, vt iudicium & iuſtitiam dirigat, quatenus ſolium gloriæ cum principibus cœli poſſideat: corona, vt ſic viuat, quatenus à rege regum coronam vitæ accipiat. Dicitur quòd Auguſto ab Apoſtolico coronato & regalibus indumétis decorato, deſuper pera imponatur, vt per hoc admoneatur, quia ſicut ad faſtigium regni aſcendit, ita ad mendicitatem peræ deſcendere poſſit, ſicut Diocletianus, C qui prius Auguſtus fuit, poſtmodum hortulanus extitit. Crux ante Auguſtum portatur, vt in omnibus regem Chriſtum ſequatur.

De Diademate regum. CAP. CCXXV.

DIadema autem regum deſignat regni ambitum, & omnes, qui in agone contendebant, diadema accipiebant. Innuit ergo regibus diadema, quod ſi pro iuſtitia certauerint, cum rege omnium coronati regnabunt. Hæc vero regalia inſignia à Nino primo traduntur inuenta.

De Veſtibus Miniſtrorum inferioris gradus.

CAP. CCXXVI.

MIniſtris inferioris ordinis, ſcilicet oſtiariis, lectoribus, exorciſtis, acolytis, tres ſacræ veſtes conceduntur, quia videlicet Angelis ſplendidis miniſtris aſſociabuntur, qui hic in miniſterio Trinitatis fide, ſpe, & charitate veſtiuntur. Portant namq; ſuper humerale, quo humeri teguntur, quibus onera feruntur, vt diſcant alter alterutrum onera portare, & Chriſto in membris ſuis neceſſaria miniſtrare. Tunicam talarem, id eſt D albam portant, vt humilitatem induant, & in hac vſque in finem Chriſto ſeruiant. Balteo id eſt zona iubentur renes præcingere, vt ſciant carnales concupiſcentias per continentiam reſtringere.

De Cappa. CAP. CCXXVII.

CAppa propria veſtis eſt cantorú, quæ pro tunica hiacinthina legis mutuata videtur, vnde ſicut illa tintinnabulis, ita iſta inſignitur fimbriis. Per hác veſté ſácta conuerſatio præmonſtratur. Ideo à ſingulis ordinibus portatur. Hæc in ſupremo habet caputium, E quod deſignat ſupernum gaudium. Si enim Chriſti Miniſtri conuerſatio nunc in cœlis ſtabit; peracto miniſterio gaudium Domini intrabit. Hæc vſque ad pedes pertingit, quia in ſancta conuerſatione in finem vſque perſeuerare conuenit per fimbrias labor denotatur, per quem ſeruitium Dei conſummatur. Hæc veſtis in ante aperta manet, quia Chriſti miniſtris ſanctè conuerſantibus æterna vita patet. Porro in tunica ſonus tintinnabulorum eſt vox Deo canentium cantorum. Quæ ſeptuaginta duæ fuiſſe ſcribuntur, quia de ſeptuagintaduobus libris laudes Deo canútur, quibus totidem mala punica interſerta referuntur, quia de eiſdem libris opera iuſtorum nobis in exemplum proferuntur.

De Pileis. CAP. CCXXVIII.

CAntores enim caput pileis ornát, quia ſe in atria Domini concupiſcere clamant, vt Deum, qui eſt caput omnium, in ſæculum ſæculi laudare valeant. Baculos manibus portant, vt quo ipſi properant, alios ſecum inuitare ſatagant.

De Subdiaconorum veſte. CAP. CCXXIX.

SVbdiacono ſupradictæ veſtes conceduntur. Inſuper duæ aliæ, id eſt ſubtile & ſudarium adduntur. Subtile, quod & ſtricta tunica dicitur, portat, vt ſe iuſtitia quaſi lorica induat, & in ſanctitate & iuſtitia Deo ſeruiat. Sudarium, quo ſordes à vaſis detergútur, portat, vt tranſacta mala ſordium à ſe per pœnitétiam tergat. Notandum vero, quod ſubdiacono ſudariú magis alijs formatur, quia vbi nunc fano, olim mappula portabatur.

De Veſte Diaconorum CAP. CCXXX.

DIacono enim Dalmaticæ vſus conceditur, quæ in modum crucis formatur, quia per illú ſacrificium ſuper altare tanquam corpus Chriſti in cruce collocatur, per hoc admonetur, vt crucis mortificationé iugiter in corpore ſuo ſicut Lucas circumferat, & in ſancta religione viduas & pupillos viſitando, vt Stephanus ſeruiat, & in gradibus ſupradictis charitatis, vt idé ſeruiat. Caputium Dalmaticæ anguſtatur, quia imitatio ſanctæ crucis ab omnibus negotijs coartatur, huic ſtola in ſiniſtro humero ponitur, & trás ſcapulas ad dextrú latus reflectitur, quatenus iugo Domini actiua vita ſubdat & per pij laboris exercitium ad cótemplatiuam proficiat.

De Diaconi caſula. CAP. CCXXXI.

CVm Diaconus caſulá portat, tunc prædicatores ſignificat, qui toto deſiderio contéplatiuæ vitæ inhiát, & in dilectione feruétes alijs cæleſtia prędicant. Qui interdum caſulam exuunt, & ſe illa præcingunt, quia illa, quæ ore prædicant, exemplis bonorum operum demonſtrant. Vnde Diaconus de choro exit, caſulam exuit, duplicatam humero imponit, in dextro latere eam cingit, quia oportet prædicatores interdú opus prædicationis, vel orationis, vel lectionis intermittere, & proximis in neceſſitate occurrere. Quaſi duplicatá caſulam humeris imponit, dum ob geminam dilectionem laborem pro fratribus ſubit. In dextro cingit, ſi per hoc tátum æterna requirit, latus etiam denudatum deſignat Chriſtum pro nobis vulneratum. Diaconus in chorum redit, Euangelium legit, quia poſtquam prædicator Chriſto in membris ſuis miniſtrauerit, ad opus prædicationis redire debet quod deſeruit: peracto miniſterio Diaconus caſula induitur, quia prædicator, qui prius miniſtrauit, cum Martha debet poſtmodum audire verbum Dei cum Maria. Subdiaconus etiam caſulam portat, quia imitatur Diaconum, cui miniſtrat.

De Indumentis Clericorum.

CAP. CCXXXII.

CLericorú induuiæ ab antiquis ſunt acceptæ. His nempe cantores in téplo vſi ſunt, ſicut Dauid & Salomó inſtituerunt: huiuſcemodi veſtibus etiá ſenatores vſi ſunt, ea quibus in Eccleſiaſticú vſum tranſierunt. Hæ autem albæ veſtes munditiam vitæ indicant, quia iuſtum eſt, vt Clerici in ſanctitate & iuſtitia Deo ſeruiant: hæc veſtis eſt laxa, quia Clericalis vita debet eſſe in eleemoſynis & bonis operibus largs. Eſt enim talaris, quia docet vſque in finem perſeuerare in bonis, lingua huius veſtis eſt lingua Clericalis, quæ debet & Dominum laudare, & populum ad laudem Dei inſtigare.

De Tunicis Clericorum. CAP. CCXXXIII.

Diebus quadrageſimę vel alio congruo tempore la- A neis tunicis vtuntur, quia Miniſtri Eccleſiæ regi Chriſto in humilitate ſeruire præcipiuntur. Si enim Chriſti manſuetudinem & humilitatem ſequuntur, ad Chriſtum in conſortium Angelorum perducuntur. In veſte Clericali lingua formatur, quia tunica Domini inconſutilis ſic formata traditur alæ Seraphim: in capite fides & ſpes, in brachiis gemina dilectio, in corpore pœnitentia & operatio.

De Camiſiis Clericorum. CAP. CCXXXIV.

CAmiſia autem ſacerdotis duabus linguis formatur, quia eis bina poteſtas traditur. Vna quippe lingua ligant peccantes, alia ſoluunt pœnitentes. Cappa videtur à caſula tracta, per hanc admonentur Clerici in charitate ambulare, hancque aliis verbo & exemplo demonſtrare, quæ ſolet omnes virtutes decorare. B

Clericos non decet arma deferre. CAP. CCXXXV.

CLerici non debent ideo arma portare, quia non contra homines, ſed contra dæmones debent virtutibus pugnare, ſicut Moyſes arma non portauit, ſed Ieſu cum Amalech pugnante ipſe precibus pugnauit. Sic Apoſtoli & eorum ſequentes non armis ſed orationibus pugnauerunt, & nos non reſiſtere, ſed magis iniurias pati docuerunt.

Laici poſſunt portare arma. CAP. CCXXXVI.

LAici autem debent arma portare, vt Eccleſiam à paganis protegant, & Clerici ad ſeruitium Dei expediant. Vnde & illorum veſtes ſunt ſtrictæ, quatenus expediti reddantur pugnæ. Sicut autem non licet Laicis Clericale officium vſurpare, ita non debent Clericalem C veſtem ferre, & ſicut Clericis non licet nec contra paganos arma ferre, ita non debent Laicas veſtes portare.

Cuculla quid ſignificet. CAP. CCXXXVII.

CVculla Monachorum ſumpta eſt à Colobio Apoſtolorum. Illorum vero tunica formatur vt Dalmatica; hæ duæ veſtes formam crucis præferunt, quia Monachi ſe vitiis & concupiſcentiis crucifigunt, per has enim ſex alæ Seraphim exprimuntur, quia Angeli Deo proximi deſcribuntur. Duæ partes capitis quibus caput velant, ſunt duæ alæ quæ fidem & ſpem inſinuãt. Duæ autem manicæ ſunt duæ alæ quibus volant, quæ geminam dilectionem prænotant; duæ vero partes Cucullæ in ante & retro, duæ alæ ſunt quibus corpus protegunt, quæ pœnitentiam & operationem exprimunt, hos ſi laudando Deum imitabuntur, eis in gaudio aſſo- D ciabuntur. Nigredo huius indumenti eſt contemptus mundi, longitudo veſtis eſt perſeuerantia in bonis.

Virga Abbati conceditur.

CAP. CCXXXVIII.

ABbati conceditur paſtoralis virga, quia ei traditur Dominica gregis cuſtodia, quem nimirum debet baculo doctrinæ ſuſtentare, & virga magiſterij ad paſcua vitæ minare: per baculum quippe doctrina, per virgam accipitur diſciplina. Vnde dicitur, Virga tua & baculus tuus ipſa me cõſolata ſunt, huius baculi flexura non ex albo, ſed ex nigro debet eſſe, quia in cõmiſſa cura non debet mundi gloriam quærere. Sũmitas curuaturæ debet eſſe ſphærica, quia cuncta eius diſciplina debet eſſe deifica.

Conuerſationis Monialium initium.

CAP. CCXXXIX.

VEſtis & cõuerſatio ſanctimonialium à ſancta Maria ſumpſit exordium. Nigredo veſtis eſt contemptus amplexus virilis. Velum eſt ſignum pudoris & futuri honoris. In nuptiis quippe caput & faciem velant, vt ab omnibus vitiis illicitę appareant, & pro hoc coronam vitæ ſibi repoſitam ſciant.

De Veſtitu Monialium. CAP. CCXL.

QVod quædam virgines candidis veſtibus vtuntur à ſancta Cæcilia ſumptum videtur, quæ foris veſte ſplendebat, intus caſtitate fulgebat, & tamen mundi concupiſcentia in corde eius ſordebat. Candida enim veſtis præfert votum virginitatis.

De Viduis, CAP. CCXLI.

VIduatum prima diua filia Iacob extitit ante legem, à qua vſus vidualis cœpit, hanc ſub lege Iudith & aliæ multæ imitatæ ſunt; ſub gratia vero Anna & aliæ plurimæ ſecutæ ſunt, quæ ſecundas nuptias contempſerunt, harum quoque habitus eſt mundo deſpectus.

De Conuerſis. CAP. CCXLII.

COnuerſæ autem, quæ eundem habitum gerunt, à Maria Magdalena formam ſumpſerunt.

Baptizati albas portant veſtes.

CAP. CCXLIII.

B

BAptizati autem ideo veſtes albas portant, quia amiſſam innocentiam ſe recepiſſe inſinuant. Illorum mitra regni coronam, alba vero ſacerdotij præfert ſtolam. Iam enim facti ſunt reges & ſacerdotes & Chriſti regis & ſacerdotis cohæredes.

INCIPIT LIBER SECVNDVS de horis Canonicis.

IN ſuperiori libro de Miſſa & Eccleſia, eiuſque miniſtris, quæ Dominus largiri dignatus eſt, digeſſimus, nunc de reliquis horis, quæ rurſus Dominus inſpirauerit, dicamus, vt promiſimus, & à Dominica nocte incipiamus, in qua redempti à ſeruitute ad libertatem, de morte ad vitam tranſlati ſumus. C

Capitulum Primum.

NOcturnale itaque officium repræſentat nobis excubias ſupernorum ciuium. Cæleſtis namque Hieruſalem, quæ ædificatur, vt ciuitas, & conſeruatur per angelicas vigilias. Qui vices ſuas quaſi in tres vigilias diſtribuunt, ac ſingulas tribus horis diſtinguunt, & vnamquamque tribus ordinibus cuſtodiunt, dum Trini- D tati in ternenis agminibus laudes dulciſono concentu iugiter concinunt: & quia præſens Eccleſia in hanc ciuitatem, & in contubernium horum ciuium ventura prædicatur, ideo & ipſa Hieruſalem nuncupatur, & idcirco illius ciuitatis vigiles in ſuis vigiliis imitatur: quia vero illius membra hic gerit, ideo hoc officium in nocte agit. Ideo autem in nocte dominica, quia in hac meruit Angelorum conſortia.

HÆc itaque vrbs per baſilicam figuratur; in qua clerus & populus quaſi exercitus in militiam cõgregantur. Signa militibus per tubas dantur, Chriſtianis ſigna per campanas dantur, qui quaſi milites conuenientes imperatorem ſalutant, dum per verſum, Domine labia mea aperies, laudes Chriſti inchoant. Dum E enim in nocte dormitum eunt ſignaculo crucis quaſi ſigillo ſe muniunt, qua nunc aperiunt, dum ora in nocte clauſa ad laudem Dei ſoluunt. Sed quia fruſtra vigilant, niſi Dominus cuſtodiat ciuitatem, per verſum Deus in adiutorium meum, diuinum auxilium inuocant.

CAntor, qui inuitatorium inchoat, eſt præco, qui tuba vigiles ad excubias cõuocat; poſt Pſalmum, Venite, hymnum omnes cantant, velut milites qui in caſtra conueniunt regem laudibus efferunt. Deinde vigilias inter ſe diſtribuunt, dum tres nocturnos pſallunt. Singulæ vigiliæ tribus horis diſtinguuntur, & ſingulis nocturnis tres Pſalmi diſcernuntur. Angelicæ excubiæ

biæ tribus ordinibus ſeruantur, & in noſtris vigilijs ordines ſcilicet Pſalmorum, lectionum, reſponſoriorum denotantur, quia cęleſtes excubiæ per nouem ordines Angelorum celebrantur, tres itaque nocturni, totius Eccleſiæ militiam nobis commemorant, quæ in caſtris Domini ſub tribus temporibus videlicet ante legem, ſub lege, ſub gratia militat.

De Prima vigilia.

CAP. II.

PRima Vigilia tempus ante legem intelligitur, quæ quaſi tribus horis aſcribitur, dum tribus interſtitijs diſtinguitur.

Prima Vigilia quid ſignificet.

PRima hora huius Vigiliæ ab Adam vſq; ad Noë erat, in qua excubias huius ciuitatis Abel Enos, Enoch, Lamech ſeruabant, ſicut primi Pſalmi indicant. Beatus vir Abel exprimit, qui tamquam lignū interpretatur, ſuæ fructum iuſtitiæ protulit, dū ab hominibus huius vrbis procubuit. Quare fremuerūt eos denunciat, qui Domino in timore ſeruiebāt, quē ſcriptura primum nomen Domini inuocaſſe commemorat. Domine quid multiplicati, Enoch innuit, quem Dominus ſuſcepit, dum eum de terrenis tranſtulit, Domine ne in furore Lamech deprom[it], cuius deprecationem Dominus exaudiuit, cum ei talem filium dedit, qui humanum genus à furore Domini in Arca ſeruauit. Hi Pſalmi ideo ſub vno Gloria Patri canuntur, quia iuſti illius temporis Trinitatem coluiſſe creduntur. Ideo autem quatuor pſalluntur, quia quatuor virtutibus prudentia, fortitudine, iuſtitia, temperantia, fulſiſſe noſcuntur. Antiphona, per quam modulantur, laudatio eorum in Deum notatur.

De Secunda hora.

CAP. III.

SEcunda hora huius Vigiliæ à Noë vſque ad Abrahā erat. In qua Noë, Sem, Heber, Thare vigilabant, vt ſequentes Pſalmi inſinuant. Domine Deus meus Noë exprimit, quem Dominus in ſua generatione iuſtum inuenit, & ideo à perſequentibus aquis ſaluum fecit. Domine Dominus noſter Sem congruit, quem Dominus gloria & honore coronauit, dum eum benedictione patris ſuper fratres ſublimauit. Confitebor, Heber innuit, qui omnia Dei mirabilia narrauit, quando ciuitatem gigantum diſſipauit. In Domino confido, Thare depromit, qui in Domino confidit, quando impia gens ignē adorare coegit, cuius pars calicis, ignis & ſulfur fuit. Hi quoq; quaterni Pſalmi ſub vno Gloria Patri canuntur, quia & illi patres in quatuor virtutibus rutilantes Trinitatem adoraſſe noſcuntur. Antiphona vero modulationis præfert deuotionem illorum laudationis.

De Tertia hora. CAP. IV.

TErtia hora Vigiliæ ab Abraham vſque ad Moyſen fuerat, in qua Abraham, Iſaac, Iacob & Ioſeph vices vigilandi cuſtodiebant, qui inſtantes Pſalmi proclamant. Saluum me fac Abraham exprimit, quando ſanctus de fecit, cum videlicet ipſe pene ſolus Deum coluit, & totus mūdus idololatriæ deditus fuit. Vſquequo Domine obliuiſceris Iſaac innuit, cui Dominus bona tribuit, dum Chriſti figuram in omnibus prætulit. Dixit inſipiens Iacob oſtendit, quem inſipiens Laban ſicut eſcam deuorauit, dum eum ſæpius defraudauit Scilicet quia Dominus ſpes eius fuit, malum ab eo auertit, vnde exultauit Iacob, & lętatus eſt Iſrael. Domine quis habitabit Ioſeph demonſtrauit, qui ſine macula eſt ingreſſus, dum ſtuprum recuſabat, & operatus eſt iuſtitiam, dum populum à periculo famis liberauit. Hi etiā quaterni ſub vno Gloria Patri clauduntur, quia hi Vigiles quatuor virtutibus ſplendentes Trinitatem coluiſſe leguntur. Antiphonæ melodiæ eſt laus ab eis exhibita maieſtati diuinæ. Sunt etiam iſtæ Antiphonæ quædam Vigilum cantilenæ.

De Verſiculis. CAP. V.

VErſus, qui ſequitur, à vertendo dicitur, ideo quia ſe vertit de Pſalmis chorus ad Orientem, & quia ſe vertit de Pſalmis ad dilectionem per orationem Dominicam, quæ ſecreto dicitur, ſecretum regis conſilium intelligitur. Poſt Pater noſter, ſacerdos verſum aperte dicit, quaſi rex mandatum legatis iniungit. Viciſſitudines lectorum ſunt ſucceſſiones legatorum. Qui iube domne benedicere dicit, quaſi licentiam eundi petit. Benedictio vero ſacerdotis eſt licentia imperatoris; Ipſa autem lectio eſt iniunctæ legationis executio. Tu autem Domine, reuerſionem legati exprimit, dum commiſſum mandatum reddit.

De lectionibus. CAP. VI.

LEctiones quoque prędicationem illorum patrum præferunt, reſponſoria vitam eorum, per quā prędicationi reſponderunt. Ideo autem poſt Vigiliā Abrahæ lectiones leguntur, quia ab eo primitus literæ poſt diluuium repertæ traduntur, & ipſe primus Chaldæos Aſtronomiam docuit, & Ægyptios Mathematicam imbuit. Ideo etiam peracta prima Vigilia lectiones leguntur, quia tranſacto primo tempore libri legis ad doctrinam populi à Moyſe eduntur.

De Secunda Vigilia & ſecundo Nocturno.

CAP. VII.

SEcunda Vigilia tempus legis accipitur, quod iterum quaſi tribus horis diſcernitur, dum tribus interſtitijs diuiditur, ſcilicet vno à Moyſe vſque ad Dauid, Secundo à Dauid vſq; ad Babyloniam, Tertio à Babylonia vſque ad Chriſtum, ſiue ſacerdotibus iudicibus regibus quod declarat Pſalmorum textus.

De Prima hora. CAP. VIII.

NAm conſerua me Deus ſacerdotes exprimit, quorum Dominus pars hereditatis & calicis fuit, qui prima hora huius Vigiliæ excubias ſeruabant; dum Aaron & alij poſt eum legem Domini populum docebant. Exaudi Domine iuſtitiam meam Iudices innuit, quorum iudicium de vultu Domini prodijt.

De Secunda hora. CAP. IX.

HI ſecundæ horæ vigilandi curam ſuſceperunt, dum Gedeon & alij populum ſecundum legem Dei iudicauerunt. Diligam te Domine reges oſtendit, quos Dominus caput gentium conſtituit, qui tertiæ horæ Vigilias cuſtodiebant, dum Dauid & alij populum ad iuſtitiam regebant.

De Gloria Patri & Tertio Nocturno.

CAP. X.

SInguli Pſalmi cum Gloria Patri pſalluntur, quia ſinguli ſupradicti ordines Trinitatem adoraſſe ſcribūtur, ideo etiam & tres Pſalmi canuntur. Antiphonæ ternæ, quibus Pſalmi modulantur, ſunt laudes, quæ ab illis iuſtis Trinitati exhibebantur. Sequētes lectiones ſunt illorum Vigilum prędicationes, Reſponſoria verò illorum actiones, quibus hic cantabiles erant Dei iuſtificationes. Ideo autem lectiones poſt Vigiliam regum leguntur, quia illo tempore libri Prophetarum ſcribebantur & ipſi tēpore legis, quaſi ſecunda Vigilia populum docuerunt, & cantum bonorum operum perſonuerunt.

De Tertia Vigilia & tertio nocturno.

CAP. XI.

TErtia Vigilia tempus gratię extat, quæ vſque in fine mundi perdurat. Hæc quaſi in tres horas diuiditur, dum tempore Apoſtolicæ prędicationis, tempore perſecutionis, tempore pacis diſtinguitur.

De Prima hora.

PRima hora huius Vigiliæ Apoſtoli vigilabant; quos demonſtrat Pſalmus. Cæli enarrant, quorum voces omnis loquela & ſermo audiuit; dum eorum ſonus in omnem terram exiuit.

De Secunda hora.

SEcunda hora martyres vigilandi curam ſubibant, quos Pſalmus, Exaudiat te Dominus, denunciat, quos nomen in die tribulationis protexit, & omnis ſacrificij eorum memor fuit.

De Tertia hora.

TErtiæ horæ excubias Conſtantinus dux pacis cum fidelibus ſuſcepit, quem Pſalmus, Domine in virtute tua lætabitur rex, innuit. Ipſe enim rex in virtute Chriſti eſt lætatus, dum Thaurus in conuentu totius orbis in nomine Chriſti eſt per Silueſtrum reſuſcitatus. Super ſalutem Dei vehementer exultauit, dum maximam Synodum in Niceam congregauit, vnde Eccleſia coronam ſuper caput eius poſuit, gloriam, & magnum decorem ei tribuit. Huius Vigiliæ cuſtodiam adhuc populus fidelium ſeruat, cuius rex in Domino ſperat, vltimi Verſus Pſalmi tangunt tempora antichriſti. Quem Dominus clibanum ignis ponet, in quo vaſa ſua examinet. In tempore vero vultus ſui, id eſt, in die iudicij eum cum omnibus iniquis Dominus in ira ſua conturbabit, cum eos ignis deuorabit. Eccleſiam vero vigilem in virtute ſua Dominus tunc exaltabit, quæ virtutes eius in æternum cantabit. Hi Pſalmi ſinguli cum Gloria Patri terminantur, quia Trinitas ab his omnibus veneratur. Tres autem ideo ſunt, quia in fide, ſpe & charitate floruerunt Antiphonæ melodiæ ſunt gratiarum actiones Eccleſiæ, & quędam Vigilum cantilenæ.

Quod Paulus vigil fuerit.

CAP. XII.

PAulus vigil ſuauem cantilenam in prima hora cantauit, dum pro gentium vocatione ſic exultauit, Regi ſęculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Laurentius vigil. CAP. XIII.

LAurentius vigil dulcem cātilenam in ſecunda hora eſt modulatus, dū in craticula ſic eſt gratulatus. Gratias tibi ago Domine, quia ianuas tuas ingredi merui.

Gregorius vigil. CAP. XIV.

GRegorius vigil delectabilem harmoniam in tertia hora ſonuit, dum Muſica arte diuinum officium agi docuit, per lectiones, quæ recitantur doctrinę fidelium deſignantur. Reſponſoria, quæ cantantur ſunt illorum exempla, quibus alij informantur, vnde & reſponſorij vocabulum his, quia vita doctrinæ reſpondet per cantum verſus pœnitentiū conuerſio intelligitur, cum quis de malo ad bonum conuertitur. Sicut enim laborat, qui verſum ſolus cantat, ita pœnitens laborem ſubit, dum pro errato ſatisfacit. Poſt verſum autem cantus inceptio eſt communis omnium pro conuerſo gratulatio. Cui omnes per orationes ſuccurrunt, ſicut canenti ſubueniunt quia & Angeli ſuper vno pœnitentiam agente gaudium in cœlis ducunt: per hoc autem cantores milites in excubijs imitantur, quia ſi aliquis ex ſocijs ſuis inter hoſtes aberrauerit, contriſtantur, ſi vero periculum euadens redierit, ei congratulantur. Tertio reſponſorio ſemper Gloria Patri annectitur, quia Trinitati omne præſens, præteritum & futurum ſubijcitur. Ad tertiam Vigiliam ideo Euangelium recitatur, quia in tertio tempore illud modo prędicabatur. Ideo & in tertio Nocturno ſæpius in Antiphonis Alleluia cantatur, quia in illo tempore laus & lætitia æternæ vitæ prænunciabatur. Hæc vniuerſa ideo in Dominica nocte actitantur, quia hi omnes ſupradicti per fidem Reſurrectionis Chriſti ſaluantur. Porro Te Deum laudamus gaudium & lætitiam nobis repręſentat, quia Eccleſia in die iudicij liberata exultat. Forſitan aliquem mouebit, cur tres tantum Vigiliæ à nobis ponantur, cum quatuor noctis Vigiliæ tradantur. Hic ſciat cum ad noctem ſæculi ſignificatio refertur, tunc tres tantum Vigiliæ propter tria tempora ponuntur, pro quibus & tres nocturni pſalluntur. Cum vero ad noctem temporis refertur, tunc quatuor Vigiliæ ſcribuntur, & per quatuor laudes canuntur. Et ſciendum cum nocturnus dicitur, cantus intelligitur. Cum autem nocturna tunc hora accipitur.

De media nocte.

CAP. XV.

NOcturnale autem officium ideo media nocte agimus, quia media nocte Deum dormientes Ægyptios percuſſiſſe & vigilantes Hebræos liberaſſe legimus. Ideo enim in media nocte agitur, quia media nocte in Bethlehem Dominus natus legitur, eique mox ab Angelis laus concinitur, hi enim paſtoribus cum lumine apparebant, qui Vigilias noctis cuſtodiebant. Idcoque in media nocte, & in Dominica nocte, quia Dominus media nocte, & in Dominica nocte, infernum deuaſtauit, & populum vigilantem in media nocte liberauit. Ideo nihilominus in media nocte, quia Dominus in media nocte, & in Dominica nocte ad iudicium veniet, & dormientes à bonis de ciuitate ſua diſperdet, vigilantes vero in bonis in locum exultationis adducet.

De auctoritate ſanctorum.

CAP. XVI.

AVctoritatem vero a ſanctis habemus, vt in nocte ſurgentes laudes Creatori noſtro canamus. Dauid namque & Prophetæ media nocte ad confitendum nomini Domini ſurgebant, & Dominus in oratione pernoctabat, & Paulus atq; Sylas in carcere media nocte pſallebant, quando ingens lumen diuinitus ibi reſplendebat his, qui imitantur & præmia participantur.

Diſpoſitio Hieronymi.

CAP. XVII.

HIeronymus primum in Bethlehem, vbi Dominus naſci voluit, nocturnale officiū vel reliquas Horas, vt hodie canit Eccleſia diſpoſuit. Secundum Damaſus Papa per omnes Eccleſias eodem ritu celebrari conſtituit. Anti dicitur contra, phanos vero dicitur ſonus, inde Antiphona nomen habet, quod circa ſonum ſonet, quia cum videlicet Antiphona incipitur ſecundum tonum eius Pſalmus canitur. Hunc cantum primitus Ignatius Antiochenus epiſcopus in cælo Angelicum chorum alternare audiuit, & ſecundum hanc formam ſuam Eccleſiam cantare docuit, iſque mos ad omnes Eccleſias pertranſiit. Reſponſorium à reſpondeo dicitur, quia choro canente verſus ab vno reſpondetur, & huic iterum à choro per inceptionem reſpondetur. Hunc cantum in primis Ambroſius Mediolanenſis epiſcopus compoſuit, & ab eo tota eccleſia formam accepit. Hic enim hymnos compoſuit quos adhuc Eccleſia in laude Chriſti canit.

De vinea Domini CAP. XVIII.

NOcturnale officium quoque eſt imitatio in vinea laborantium. Cum in Eccleſia ad ſeruitium Dei noctu canimus, quaſi in vinea ad operandum conuenimus. Præſens enim vita nocti comparatur, quæ tenebris ignorantiæ obſcuratur. Cum laudem Dei per Domine labia mea aperies incipimus, quaſi opus vineæ inchoamus. Moxque diuinum auxilium per Deus in adiutorium meum intende inuocamus, quatenus inceptum opus perficiamus, per Venite vero alterutrum ad ſeruitium Dei, quaſi operantes inſtigamus. Deinde hymnum Deo canimus, quod nocturnas illuſiones ſuperauimus, & illos per hoc imitamur, qui cantant, dum operantur: Deinde dum alternatim pſallimus, quaſi certatim operi inſiſtimus, dum lectiones legimus, quaſi nos ad opus inſtruimus, dum reſponſoria canimus, quaſi poſt peracto opere gratias agimus. Eſt enim lectio mentis refectio, dum ergo lectiones legimus, quaſi animas in diuino opere laſſas velut vineæ operarios reficimus, dum reſponſoria canimus, quaſi poſt refectionem laudes ſoluimus. Vnde cum iterū pſallimus, quaſi refecti ad laborandum ſurgimus, diuerſæ nocturnæ variæ horæ ſunt, quibus operarij vineam Domini introierunt. Vt autem labor huius vineæ nobis leuigetur, priorum primum in hac vinea pondus diei & æſtus portan

portantium exemplum per Pſalmos & lectiones præbetur.

De Sacerdote. CAP. XIX.

SAcerdos itaque qui incipit, figuram patris familias gerit, qui operarios ad vineæ culturam conducit. Cantor, qui Venite exultemus cantat, præfert procuratorem, qui ad vineæ culturam inuitat. Porro hymnus illum cantum repræſentat, quo poſt peractum opus alacriter inchoant, Pſalmi diuerſorum ſanctorum opera nobis inſinuant, qui in hac vita laborabant. Primi namque quaterni Pſalmi mane, ſcilicet ab Adam vſque ad Noë demonſtrant. Secundi quaterni horam tertiam, ſcilicet à Noë vſque ad Abraham indicant. Tertij quaterni ſextam horam, ſcilicet ab Abraham vſq; ad Moyſem denunciant.

Mane Abel. CAP. XX.

B MAne itaque primus Abel huius vineæ laborem ſubiit, quem primus Pſalmus Beatus vir exprimit qui nos in lege Domini die ac nocte meditari quaſi in vinea operari docuit, dum ipſe protomartyr tamquam lignum fructiferum fructũ Martyrij primus obtulit. Poſt hunc Enos hanc vineã excoluit, quam Pſalmus, Quare fremuerũt, innuit, qui nos in hac vinea Domino in timore ſeruire conſtituit, quando gentes ex Cain in malitia fremuerunt & aduerſus Dominum inania meditati ſunt. Deinde Enoch huius vineæ cultor extitit, quem, Domine quid multiplicati ſunt, depromit, qui nos à ſomno exurgere & voce noſtra ad Dominum clamare monuit. Quem, quia multitudo populi maligni circundedit, Dominus eum ſuſcepit. Lamech quo C que ad laborem introiuit, quem, Domine ne in furore innoteſcit, qui nos per ſingulas noctes lectum noſtrum cum lachrymis lauare inſtruit, ne cum his pereamus, quos Dominus in furore ſuo arguit.

Tertia hora Noe. CAP. XXI.

DOmine Deus meus in te ſperaui, Noë oſtendit, qui quaſi tertia hora hanc vineam excoluit, & primus vites plantare nos docuit, qui quia in Domino ſperauit, eum in vndis liberauit. Domine Dominus noſter Sem denunciat, qui poſt diluuium in hac vinea nomen Domini mirabile in vniuerſa terra nunciabat. Qui omnes ſe laudantes gloria & honore coronabit, qui ex ore infantium & lactentium laudem perfecit. Confitebor tibi Domine Heber cultorem huius vineæ inſinuat, qui D nos admonet pſallere Domino, qui in Sion habitat. In Domino confido Thare indicat, qui cultor huius vineæ in Domino confidebat, & Domino in templo ſancto ſuo nos ſeruire monebat.

Sexta hora Abraham. CAP. XXII.

SExta hora Abraham hãc vineã intrabat, quem pars, Saluum me fac, declarat, quando mundus idola coluit. Vſquequo Domine obliuiſceris, Iſaac in hac vinea laborantem exprimit, cuius Dominus oblitus non fuit, dum arietem mactandum pro eo poſuit, qui nos cantare Domino & pſallere nomini eius monuit, qui omnia bona nobis tribuit. Dixit inſipiens Iacob innuit, qui apud E inſipientem Laban pondus diei & æſtus portauit, & nos Dominum inuocare docuit. Domine quis habitabit, Ioſeph depromit, qui in hac vinea ſine macula deſudauit, & nos Dominum glorificare monuit.

De Verſu. CAP. XXIII.

QVod intermiſſa Pſalmodia, verſus dicitur, deſignat ex intermiſſo opere multitudo ad quæ refectionẽ expeditur, lectiones, quæ leguntur, ſunt diuerſa fercula, quibus operarij ad inuicem reficiuntur. Benedictiones quæ præcedunt, religioſorum benedictiones præferũt, quibus cibum benedicit. Reſponſoria, quæ poſt lectio- A nem canuntur, ſunt laudes quæ ſumpto cibo ſoluuntur.

Nona hora Moyſes. CAP. XXIV.

SEcunda nocturna eſt hora nona: hanc Moyſes & Aaron, aliique legis ſacerdotes vineam Domini excolebant, quę in Pſalmo, Conſerua me Domine, Dominum patrem ſuum & calicem dicebãt, & nos Dominum, qui tribuit intellectum, benedicere docebãt. In hac enim iudices laborabãt, quos Pſalmus, Exaudi Domine iuſtitiam meam, denotat, qui iudicium ſuum de vultu Domini prodire rogabãt, & nos in nocte ad Dominum clamare monebant. In hac reges quoq; deſudabant, qui ſe in Pſalmo, Diligã te Domine, in caput gentium conſtitutos proclamant, qui nos laudando Dominum inuocare inſtruebãt. Verſus modulatio eſt ab opere ſeparatio, lectiones ſunt operariorum refectiones. Reſponſoria ſunt illorum laudationes.

Vndecima hora Apoſtoli. CAP. XXV.

IN tertia nocturna repręſentatur hora vndecima, hac Apoſtoli humeros oneri ſupponebant; quos canit pars, Cæli enarrant, qui nos iuſtitias Domini edocebãt, in hac martyres, vt in magno ęſtu graue põdus portabãt, quos inquitur pars, Exaudiat te Dominus, qui nos Dominum in die tribulationis inuocare monebant, in hac confeſſores operarij ſunt, qui in Pſalmo, Domine in virtute, expreſſi ſunt, qui voluntate labiorum ſuorum C fraudati non ſunt, & nos cantare & pſallere virtutes Domini perſuaſerunt: per verſum, qui ſequitur & Euangelium quod legitur, conuerſio gentilium intelligitur, qui quaſi reſponſorium canit, quod per Euãgelium in Domini vineam conducti ſunt, qui tota die in foro infidelitatis otioſi ſteterunt per, Te Deum laudamus, illorum gaudium accipitur, quibus peracto opere denarius in ſero, id eſt, in vita æterna in conſummatione ſeculi traditur. Hos ideo in nocturnali officio imitamur, vt cum eis denarium vitæ Chriſtum mereamur. Et quia hęc cuncta per Chriſti reſurrectionem ſperantur, ideo in nocte dominicæ Reſurrectionis tali modo cantatur.

De Verſibus. CAP. XXVI.

D ANtiqui patres in omni opere Deum inuocabant, ſed & gentiles Deum in minimis rebus inuocandum cenſebant. Ideo nos omnes horas per verſum Deus in adiutorium incipimus, vt in omni actione diuinum auxilium inuocemus. Verſus, Memor fui in nocte tempus ante legem deſignat, quo patriarchæ in nocte ignorantiæ nominis Domini memores erant: Sed & Dominum exprimit, qui pro nobis in cruce orauit, vt Eccleſia nominis eius in nocte memor ſit. Verſus, Media nocte ſurgebam, tempus legis denotat, quo Prophetæ de nocte ignorantiæ ad lucem ſciẽtiæ ſurgebant. Sed & Dominum demonſtrat, qui media nocte de mortuis ſurgebat, vt & Eccleſia media nocte ad confitendum nomini eius ſurgat: per verſum, Exaltare Domine, tempus gratiæ deſignatur, qui Dominus in virtute ſua ſci- E licet in dextera patris exaltatur. Et ſi Eccleſia virtutes eius in nocte cantabit, eam quoque in gaudio exaltabit. Exaudi Domine preces ſeruorum tuorũ ex libro Paralipomenon aſſumptum Patriarchis conuenit, quos primus nocturnus exprimit. Oſtende nobis Domine vel quodcumq; aliud pro tempore de Pſalterio vel alia Prophetia ſumptũ Prophetis congruit, quos ſecundus nocturnus innuit. Precibus & meritis beatæ Mariæ omniumq; ſanctorũ, ſanctæ Mariæ & Apoſtolis conuenit, quos tertius nocturnus concinit. Iube domne benedicere ad Dominũ dicitur, ad quod Tu autem conuenitur, quod de Pſalmo Beatus, qui intelligit aſſumitur. Sacerdos autem qui tenet vicem Domini dat benedictionẽ

De Feſtiuitate ſanctorum.
CAP. XXVII.

IN feſtis ſanctorum ita nocturnale officium, vt in nocte Dominica agimus, qui eos per Chriſti Reſurrectionem gaudia conſecutos credimus. Ideo autem cum nouem Pſalmis & totidem lectionibus ac reſponſorijs celebramus, quia eos in conſortio nouem ordinum Angelorum eſſe prædicamus.

De Matutinis Monachorum.
CAP. XXVIII.

PОrro diuinum officium à beato Benedicto ordinatum pene idem ſignificat, præſertim cum ad idem videlicet ad laudem Dei, & ad iuſtorum præconia tendat. Hoc ideo ab Eccleſia eſt receptum, quia ab illo, qui omnium iuſtorum ſpiritu plenus fuit, eſt prolatum, & ab Apoſtolici Pontificis ſcilicet Gregorij auctoritate roboratum. Siquidem pater, qui idem vir Deo plenus in vinea laborantes & in vigilijs excubantes attenderit, dum tali modo Pſalmos diſtribuerit, & dominicã noctem tribus Vigilijs per tres nocturnos diſtinxerit, licet ipſe Pſalmos ſenario, lectiones vero quaternario numero aſſignauerit, qui e videlicet per ſenarium actiuæ vitæ actio deſignatur propter ſex opera Euangelij, quibus in iſtis ſex diebus quaſi in vinea laboratur, per quaternarium vero contemplatiuæ vitæ perfectio, propter quatuor Euangelia figuretur, quibus contra hoſtes animarum ſcilicet vitia & dæmones iugiter vigilatur: per ſes ergo pſalmos in vinea Domini laborantes declarantur, per quatuor lectiones in caſtris Domini vigilantes demonſtrantur, per reſponſoria alacritas laborantium denotetur. Notandum quòd hic diuini ſeruitij ordinator à Pſalmo, Domine in virtute, qui de pace Eccleſiæ conſtat, incepit, & reliquos, qui paſſionem Chriſti ſonant, in hoc officio concluſit. Dominus enim in cruce à, Deus Deus meus reſpice, incepit, & ita decem Pſalmus cantans in verſu, In manus tuas commendo ſpiritum meum finiuit. Hoc idcirco in nocte dominicæ Reſurrectionis inſtituit, quia nimirum Chriſtus per paſſionem ad Reſurrectionis pacem peruenit, & Eccleſiæ pacem per paſſionem ſuam contulit. Et nos in pace degentes ſi paſſionem Chriſti in Vigilijs nos cruciando imitabimur, in Reſurrectione pace per Chriſtum ditabimur.

De tertio nocturno.
CAP. XXIX.

TErtium nocturnum idem vir Dei tribus canticis attribuit, quia Trinitatem in fide, ſpe, & charitate laudari voluit. Vnde eadem cantica cum alleluia cantari inſtituit, quia laudatores Trinitatis ad Canticum cæleſtis lætitiæ vocare docuit. Deinde quatuor lectiones de Euangelio legi præcepit, quia Chriſti vigiles per doctrinam quatuor Euangeliorum in quatuor virtutibus munitos monuit, vt videlicet, in diuinis & humanis ſint prudentes, in aduerſis & proſperis fortes, in Dei ſeruitio ſoluendo & prælatis obediendo iuſtum omnibus actibus ſuis temperati, his quatuor etiam ſubiungunt, ſi hæc omnia alacriter peragunt. Poſt hæc conſtituit Deo dilectus cantari, Te Deum laudamus, quatenus nil ſibi in his omnibus aſcribant, ſed cuncta diuinæ laudi attribuant, ſe vero inutiles ſeruos dicent, per Te Deum laudamus, etiam ille cantus intelligitur, qui peracto opere ab operarijs præ gaudio canitur. Deinde Euangelium legi præcipitur, per quod vita æterna promittitur, quod denarius intelligitur, qui operarijs poſt laborem dabitur: per hymnum, Te decet laus, qui ad extremum canitur, illa vltima gratulatio accipitur, quando percepto vitæ denario in Domino exultant, quod de labore ad requiem, de vinea ad patriam eis ire licet.

De inclinationibus. CAP. XXX.

DVm Eccleſiam ingredientes ad altare inclinemus, quaſi regem milites adoramus. Æterni quippe regis milites ſumus, cui ſemper in procinctu ſpecialis militiæ aſſumus. Cum autem ad Orientem & Occidentem
A inclinamus, Deum vbique præſentem nos adorare monſtramus. Quem ita rationali motu ab ortu noſtræ natiuitatis vſque ad occaſum mortis ſequi debemus, ſicut cœlum ab Oriente in Occidentem naturali reuolutione ferri videmus. Quod Monachi expreſſius deſignant, qui ſe toto corpore ab Oriente in Occidentem girant.

Nota dignitatem quæ in matutinis laudibus eſt.
CAP. XXXI.

APud gentiles Dij infernales dicebantur manes, eo quod mane diem terris emitterent, quem tota nocte quaſi incluſum retinerent. A manibus ergo mane id eſt bonum dicitur, eo quod nil melius luce videa-
B tur. A mane autem dicitur matutina, quaſi laus Deo pro luce exhibita.

Prima Cauſa. CAP. XXXII.

HAnc horam ea de cauſa canimus, quod hac hora mundum creatum credimus, hac hora aſtra matutina cum iocunditate luxerunt, & Deum, qui fecit ea, dulci harmonia laudauerũt, ſcilicet Angeli ea hora creati ſunt, qui & filij Dei vocati ſunt, qui mox pro creatione mundi magna voce ſuaui concentu conditori iubilauerunt. Quos nos hac hora canentes imitamur, qui aſtra veſpertina appellamur, quatenus ſi ſolem Chriſtum pro nobis Occidentem laudibus ſequamur, per
C eum ad ortum lucis videlicet in Reſurrectione ad aſtra matutina perducamur.

Secunda Cauſa. CAP. XXXIII.

HAc hora Dominus populum ſuum per mare rubrum tranſduxit, & hoſtes illorum ſubmerſit, ſicut ſcriptum eſt. Factum eſt in vigilia matutina *Dominus* per nubem reſpexit, & *Ægyptios interfecit. Ea hora* qua illi ſunt in mari, & in nube baptizati, ſunt illi in fluctus præcipitati.

Tertia Cauſa. CAP. XXXIV.

HAc hora Chriſtus victor à morte reſurrexit, & diem nobis ab inferis reuexit, & populum ſanguine ſuo redemptum à regno tyranni reduxit, & hoſtes
D eorum baratro immerſit.

Quarta Cauſa. CAP. XXXV.

HAc hora in fine mundi iuſti à ſomno mortis euigilabunt, dum de nocte huius mundi ad lucem æternæ claritatis tranſmigrabunt. Tempus igitur noctis, quod ante nocturnum præcedit, præfert illud tempus mortis, quod ante legem præceſſit. Nocturnus vero illud tempus exprimit, quo populus ſub lege Dominum coluit. Matutinalis autem hora, cum lux appropinquet, tempus à Chriſti Reſurrectione vſq; in finẽ mundi demonſtrat, quo Eccleſia dilecto ſuo Canticum canet. Pſalmi nempe, qui cantantur, hæc vtrumq; exprimere conantur, & tempus legis, quod velut vmbra præceſſit, & tempus gratiæ, quod vt lux poſtea fulſit.

Dominus regnauit. CAP. XXXVI.

E PRimus itaque Pſalmus, Dominus regnauit, illud tempus legis innuit, quo Dominus poſt liberationem populi ſui ſuper eundem populum regnauit, & ei quaſi rex legem ſeruandam conſtituit, decorem induit, dum ſe in mirabili tabernaculo coli voluit. Tempus quoque gratiæ exprimit, quo Dominus poſt redemptionem populi à morte reſurgens per mundum regnauit, & decorem immortalitatis induit.

Iubilate. CAP. XXXVII.

SEcundus Pſalmus Iubilate, illud tẽpus vmbræ oſtendit, quo populus Domini & oues paſcuæ eius portas

eius

cius id eſt terra repromiſſionis in confeſſione intrauit, & ei omnis illa terra iubilauit, eique in lætitia ſeruiuit. Tempus etiam gratiæ depromit, quo Eccleſia fidem Chriſti recepit, & ad prædicationem Apoſtolorum iubilauit omnis terra, & Domino ſeruiuit in lætitia.

Deus Deus meus. CAP. XXXVIII.

TErtius pſalmus Deus Deus meus ad te, illud tempus vmbræ indicat, quo deuictis hoſtibus ſub Salomone in pace populus tripudiabat, quando in velamento templi exultabat, & rex omniſque populus in Deo iurans eum laudabat.

Deus miſereatur. CAP. XXXIX.

HVic pſalmo alius ſcilicet, Deus miſereatur, ſub vno gloria Patri copulatur, quia regnum Iuda & regnum Iſraël in vna lege ſociatur. Tempus etiam gratiæ exprimit, quo ſedata perſecutione Eccleſia pacem recepit. Ideo autem de luce ad Dominum vigilat, & in Matutinis in eo meditatur, quia ei adiutor extiterat. Rex vero Conſtantinus in Deo lætatur, per quē omnis Eccleſia in Chriſto iurans pace gratulatur, dum os hæreticorum iniqua loquentium obſtruitur. Alius Papa Deus huic ſub vno Gloria Patri adiungitur, quia Iudaicus populus Eccleſiæ adhuc in vna fide aſſociabitur.

Benedicite omnia opera. CAP XL.

CAnticum Benedicite, quod ſibi quintus locus aſcribit, illud tēpus vmbræ innuit, quo quinta ætate Nabuchodonoſor tres pueros in caminum ignis miſit, in quo angelus eos reſoluens eundem hymnum cum eis cecinit. Illud quoque tempus exprimitur, quo antichriſtus tres partes mundi, Aſiam, Africam, Europam à tribus filijs Noë genitas in caminum tribulationis miſſurus dicitur. Vnde & ſine Gloria Patri canitur, quia tunc omnis laus Eccleſiæ clauditur.

Laudate Dominum de cœlis, & Cantate & Laudate ſub vno gloria Patri. CAP. XLI.

LAudate Dominum de cœlis. Illud tempus vmbræ denunciat, quo populus à Babylone reuerſus templum Domino reædificat & illud tempus oſtendit, quo Eccleſia occiſo antichriſto Dominum laudabit, & per terrorem lapſos in domum Dei pœnitentia reſtaurabit, hi tres pſalmi ideo ſub vno gloria pſalluntur, quia tunc Chriſtiani, Iudæi, & gentiles in vna religione Domini laudare noſcuntur.

De Hymno. CAP. XLII.

HYmnus illud tempus vmbræ exprimit, quo Iudas Machabæus dedicato templo pro victoria hymnum Domino cum populo cecinit, & illud tempus innuit, quo Eccleſia pro victoria de antichriſto hymnum Domino canit.

De capitulo. CAP. XLIII.

CApitulum, quod à ſacerdote dicitur, eſt angeli legatio, qua præcurſor Chriſti Zachariæ repromittitur, & vltimam horam denunciat, qua nouiſſima tuba angeli mortuos ad vitam excitat. Verſus, qui ſequitur, Dominus regnauit, declarat, quod ſicut Chriſtus poſt reſurrectionem in Eccleſia regnauit, ita poſt generalem reſurrectionem in omnibus electis regnabit. A quibuſdam verſus in matutinis Domine dicitur, & Eccleſiæ reſurrectio exprimitur.

De Cantico Benedictus. CAP. XLIIII.

PEr canticum autem Benedictus, quod illuceſcente die cantatur, aduentus veræ lucis Chriſti in hunc mūdum deſignatur, quod Zacharias ei in obuiam cantauit, quando plebem ſuam in hoc mundo viſitauit, & ſedentes in tenebris & vmbra mortis inferni illuminauit, & illud tempus repræſētat, quo in vltimis Chriſtus ſplendor æternæ & ſol iuſtitiæ aduentus ſui ortu orbem illuſtrat, & Eccleſia ei obuiam rapta lætabunda laudes iubilat, quam ſponſus ſuus viſitat, & diu in tenebris huius mundi ſedentem ſua claritate illuminat.

De Oratione & ſuffragijs. CAP. XLV.

ORatio, quæ ſequitur, illa vltima benedictio. Venite benedicti Patris mei intelligitur. Suffragia ſanctorum, quæ poſtea canuntur, ſunt multæ manſiones in domo Patris, in quas ſinguli pro meritis introducuntur. Ideo in dominica die hæ laudes canuntur quia per fidem reſurrectionis Chriſti hæc gaudia iuſtis in reſurrectione dabuntur. Ideo etiam infra paſcha frequentātur, quia reſurrectionis Chriſti & noſtræ tempus repræſentatur per eas. Ideo vero hæc in feſtis ſanctorum cantatur, quia ſancti omne in gaudio, quod in reſurrectione dupliciter percepturi ſunt, gratulātur. Hanc eandem ſignificationem & ſanctus Benedictus in ordinatione ſui officij expreſſit, hoc ſolo mutato, quod Deus miſereatur in primis ob honorem ſanctæ Trinitatis cantari iuſſit.

De Priuatis noctibus. CAP. XLVI.

IN dominica nocte celebramus noſtram liberationem, & angelorum coæqualitatem, in Priuatis noctibus commemoramus noſtri exilij ſeruitutem. A quo enim, quis ſuperatur, illius & ſeruus vocatur. Diabolus autem humanū genus in primo parente deuicit, & duræ ſeruituti ſubiecit: vt ergo ab hac ſeruitute liberemur, diuino ſeruitio nocturnis horis inſudemus: vt à nocte huius vitæ ad æternam lucem perueniamus. Veruntamen quia noſtram ſeruitutem per ſex ætates mundi extendi deploremus, ideo ſex noctibus hebdomadæ hoc officium celebramus.

De duodecim horis. CAP. XLVII.

ET quia noctem duodecim horis aſcribimus, ideo duodecim pſalmos canimus, quatenus qui duodecim menſibus anni ſeruitute detinemur, per doctrinam duodecim Apoſtolorum liberati donemur.

De ſex antiphonis ſuper nocturnum. CAP. XLVIII.

IDeo autem ſex antiphonas cantamus, vt per ſex opera Euangelij de nocte mortis ad lucem Chriſtum trāſeamus. Quæ ſex opera ſunt eſurientem cibare, ſitientem potare, nudum veſtire, hoſpitem colligere, infirmum viſitare, & carceratum redimere.

Vigintiquatuor horæ. CAP. XLIX.

SOl quoque totum mundum ſuperius & inferius inter diem & noctem hoc eſt XXIIII. horis perluſtrat, & præſentes quidem ſtellas ſibi in die lumine ſuo obſcurat, abſentes vero in nocte illuminat. Qui ſolem iuſtitiæ Chriſtum præfigurat, qui hunc mundum ſuperius quaſi in die illuſtrabat, dum præſentia ſua doctrinis & miraculis illum illuminabat. Inferius vero quaſi in nocte eum irradiauit, dum morte ſua ſedentes in tenebris, & vmbra viſitauit. Qui ſtellas præſentes velat in die, dum ſanctos in gloria ſuæ præſentiæ à mundi tenebris celat. Stellas ergo in nocte abſens illuminat, quia iuſtos in nocte huius vitæ illuſtrat.

De duodecim pſalmis. CAP. L.

IN nocte ergo duodecim pſalmos, & in die totidem pſallimus, quot horis ſtellas à ſole vndique verſum illuminari diximus, quatinus nos Chriſtiani in baptiſmate ſtellæ facti ab æterno ſole in omni hora illuminemur, ſi Dominum in omni tempore benedicentes veneremur. Et quia peccato deuicti ſeruituti ſumus addicti, & in ſudore vultus noſtri oportet pane veſci, ideo ſolemus in die neceſſaria operari. In nocte vero, quando nullus poteſt operari in vigilijs excubamus, vt eo reuertente à nuptijs cum eo ad libertatis iura redeamus. Ideo etiam tres lectiones legimus, quia tres vigilias poſuit Dominus: Si inquit in prima, ſi in ſecūda, ſi in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit, beati ſunt ſerui illi: quæ tres vigiliæ tres ætates ſæculi, pueritia, iuuētus, ſenectus intelligitur, in quibus cūcti Dominū in bonis operibus peruigiles præſtolari iubemur. Tres ergo lectiones legimus, cum in fide Trinitatis in tribus ætatibus alterutrū

diuinum opus inſtruimus. Tria reſponſoria cantamus, cum Trinitatem fide, ſpe, charitate, glorificamus: pſalmi quoque pro prima vigilia, lectiones pro ſecunda, reſpõſoria, pro tertia, matutinæ laudes pro quarta vigilia noctis, quaſi pro debito ſoluuntur. Sanctus etiam Benedictus in eadem ſignificatione duodecim pſalmos & tres lectiones in priuatis noctibus inſtituit: Hoc tantum mutato quod lectiones pſalmis interpoſuit, quia hæc videlicet media nocte agi voluit.

De priuatis noctibus de laudibus Miſerere mei Deus.

Cap. li.

NOx quæ præceſſit vitam noſtram in peccatis expreſſit, nocturnale autem officium noſtri exilij ſeruitium. In matutinis laudibus iam ad libertatem per pœnitentiam tendimus, dum cantamus, Miſerere mei Deus Et quia per pœnitentiã de tenebris mortis ad lucem vitæ tranſitur, ideo in ſecundo pſalmo per ſingulas ferias mane concinitur, vt in verba mea, mane aſtabo, & mane exaudies vocem meam: In iudica me Deus. Emitte lucem tuam, in Te decet hymnus Deus, exitus matutini, & veſpere delectabis: In Domine refugium, mane floreat, & repleti ſumus miſericordia tua, In Domine exaudi, Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, In bonum eſt confiteri, & ad annunciandum mane miſericordiam tuam.

Deus Deus meus. Cap. lii.

QVia vero per charitatem remiſſio peccatorum tribuitur, tertius pſalmus de dilectione Dei canitur, in quem ſitit anima noſtra, cuius nos pœnitentes ſuſcepit dextera.

Deus miſereatur. Cap. liii.

IN ſequenti pſalmo Deus miſereatur noſtri, dilectio proximi ſubiungitur, in quo vultus Dei ſuper nos illuminare & ſaluare Dei in omnibus gentibus cognoſci poſcitur: hi duo pſalmi ideo ſub vno Gloria Patri pſalluntur, quia præcepta geminæ dilectionis in vna Chriſtiana profeſſione peraguntur, in pſalmo quoque Deus Deus meus exprimitur Chriſti diuinitas, cuius miſericordia melior eſt ſuper vitas. In Deus miſereatur eius humanitas, per quam illuminatur noſtra fragilitas. Et quia hæ duæ ſubſtantię in vna perſona Chriſti venerantur, ideo hi duo pſalmi ſub vno gloria cantantur: & quia in fide huius nominis pœnitentes ſaluãtur, per hos etiam duos pſalmos fides & operatio intelliguntur. per conuerſi libertatem veniæ conſequuntur. Et quia per ſex opera miſericordiæ ſerui libertatem ſpiritus adipiſcuntur, ideo ſex cantica victoriæ per ſex dies canuntur.

Confitebor.

IN primo cantico Cõfitebor cum Iſaia exultamus, quia ſicut ille infidelem populum, ita nos peccata ſuperauimus, & Dominus, qui propter peccata nobis erat iratus, propter pœnitentiam eſt nos conſolatus.

Ego dixi in di.

IN ſecundo Ego dixi cum Ezechia gaudemus, quia ſicut ille mortem corporis, ita nos mortem animæ euaſimus; ideo gratulando canimus, Viuens confitebitur tibi, ſicut & ego hodie.

Exultauit.

IN tertio Exultauit cor, cum Anna tripudiamus, quia ſicut illa æmulam ſuam, ita nos carnalem nobis aduerſantem deuicimus, vnde gaudendo dicimus, Exultauit cor meum in Domino, qui carnem in vitijs mortificat, & animam virtutibus viuificat.

Cantemus.

IN quarto Cãtemus Domino cum populo Iſraël lætamur, quia ſicut ille Pharaonem & Ægyptios per Moyſen, ita nos diabolum & dæmones per Chriſtum ſubterfugimus: Vnde lætabundi iubilamus, Cantemus Domino glorioſe.

Domine audiui.

A IN quinto Domine audiui, cum Abacuc gratulamur, quia ſicut ille cum populo Babylonem, ita nos peccatorum confuſionem euaſimus, & diabolum per cornua crucis ſuperatum exultamus, qui ante pedes Domini eſt egreſſus.

Audite cæli.

IN ſexto Audite cœli cum Moyſe hilareſcimus, quia ſicut ille deuictis hoſtibus terram repromiſſionis, ita nos deuictis vitijs & peccatis promiſſam indulgentiam recepimus, & Domino carmẽ canimus, qui vindictam in hoſtes retribuit, & propitius erit terræ populi ſui.

Benedicite.

POrro in ſeptimo Benedicite omnia, cum tribus pueris triumphamus, quia ſicut illi Nabuchodonoſor,
B & caminum ignis, ita nos diabolum & inferni incendium euaſimus. Ideo cum omni creatura Domini benedicimus, quia in reſurrectione æternas flammas ſuperabimus.

Laudate Dominum.

DEinde Laudate Dominum canimus, quia triumphum de vitijs meruimus, quem triumphum per hymnum exprimimus.

Capitulum.

CApitulum vero nos conſolatur, dum ſacerdos in perſona Domini nos vigilare, & ſtare in fide hortatur.

De Verſu.

DE qua nos conſolatione plaudimus, dum verſum nos repleti ſumus mane miſericordia tua dicimus; hinc iam libertate recepta in gaudium prorumpimus, quia liberatori noſtro grates referimus ita dicentes.

Benedictus.

BEnedictus Dominus Deus Iſraël, quia nos in peccatis viſitauit, redemptionem per pœnitentiam fecit, de manu inimicorum liberauit, ſcientiam ſalutis in remiſſionem peccatorum per viſcera miſericordiæ dedit, de morte illuminatos in viam pacis direxit.

De Oratione.

ORatio, quam ſacerdos dicit, eſt indulgentia quam Dominus ad ſe reuerſis tribuit.

De Sancto Benedicto.

SAnctus quoque Benedictus ſeruos peccatorum per pœnitentiam, libertatem, & victoriæ lætitiam, adi-
D piſci docuit, qui pene eoſdem tamen totidem pſalmos & eadem cantica per eaſdem ferias in eadem ſignificatione inſtituit.

De Septem canticis.

SEptem cantica in hebdomada canuntur, quia per ſeptem dona ſpiritus ſancti mundus ſaluatur.

Dominica die.

DOminica die canitur Benedicite omnia opera, quia prima ætate creauit Deus omnia, & eadem die per reſurrectionem Chriſti innouata ſunt omnia.

Feria Prima.

PRima die creauit Deus lucem, & hac die omnia ad laudem Dei admonẽtur, quia omnia illuſtrata ſunt à luce.

Feria Secunda.

E SEcunda ætate contigit diluuium, quod ſignificat baptiſmum, Secunda die canitur canticũ de baptiſmo vt ibi, haurietis aquas, & feria ſecũda Chriſtus baptizatus traditur. Secunda die creauit Deus cœlũ. & ſeparauit aquas ab aquis. ita per baptiſmum incredulos à fidelibus.

Feria Tertia.

TErtia ætate liberatus eſt Iſaac à morte, quia verus Iſaac, id eſt Chriſtus, liberauit populum ſuum à morte per fidem ſanctæ Trinitatis. Tertia die ſegregauit Deus terram à mari, hoc eſt Eccleſiam à ſynagoga.

Feria Quarta.

QVarta ætate eſt Anna ſanata, æmula eius repudiatis. Ideo quarta feria pſallitur eius canticum, quia per quatuor Euangelia eſt electa Eccleſia, ſynagoga abiecta.

abiecta Quarta die ſactus eſt ſol & luna, & ſydera, Chriſtus eſt ſol, Eccleſia luna, ſancti ſunt ſtellæ.

Feria Quinta.

QVinta ætate liberauit Dominns populum ſuum à Babylone, ideo quinta feria recitatur Canticum, quod cecinerunt filij Iſraël, cum liberati ſunt à Pharaone in mari rubro poſt paſchalem agnum. Feria quinta tradidit Domiuus corpus ſuum, quo liberauit populum ſuum à diabolo. Quinta die fecit Deus de aquis volucres & piſces, volucres in aëra ſuſtulit, piſces in aquis reliquit, quia per quinque vulnera ſua iuſtos ad alta leuat, impios ad ima damnat.

Feria Sexta.

SExta die creauit Deus hominẽ, ſexta ætate crucifixus eſt Chriſtus. Ideo ſexta feria cantatur canticũ de paſſione, vt dicitur Cornua iu manibus eius, id eſt brachia crucis, quia eadem die paſſus eſt Dominus.

Sabbato.

SAbbato requieuit Deus ab omnib9 operibus ſuis. Ideo ſabbato canitur canticũ: Audite cœli quod datũ eſt filijs Iſraël poſt laborem itineris, cum iã intrarent terram repromiſſionis. Ita in ſeptima ætate laborem huius mundi dabit Dominus, requiem ſanctis.

De Benedictus.

APpropinquante luce Benedictus ad laudes cantatur, quia per illud canticum noſtra nobis lux anuunciatur.

De Magnificat.

AD veſperas Magnificat ſcilicet in fiue diei cantatur, quia in fine mundi Deus ſuperbos diſperdet, & humiles exaltabit.

De Nunc dimittis Cantico Simeonis.

AD completorium, Nunc dimittis cantatur, quia poſt iudicium ſancti in pace introducentur.

De Horis & temporibus.

SEptem Horas canonicas in die quaſi ex debito canimus pro ſeptem gradibus, quos à Septiformi ſpiritu ſuſcepimus. Formam autem habemus ab Apoſtolis & alijs Sãctis, vt ſepties in die creatorem noſtrum laudemus, quatinus in domo eius cum Angelis eum in ſæculum ſæculi laudare valeamus. Quilibet autem dies repræſentat nobis totum huius ſæculi tempus, in qua diuerſis horis in vinea Domini laboramus.

De Matutino tempore.

MAtutina illud tempus nobis memorat, quo primi parentes Deum in paradiſo laudabant.

De Prima.

PRima illod tempus indicat, quo Abel, Enoch & alij iuſti Deo laudes ſoluebant.

De Tertia.

TErtia illud tempus inſinuat, quo Noë & alij de Archa egreſſi Deum benedicebant.

De Sexta.

SExta illud tempus denunciat, quo Abraham & alij Patriarchæ Deum glorificabant.

De Nona.

NOna illud tempus demonſtrat, quo Prophetę ſub lege Deum magnificabunt.

De Veſperis.

VEſpera illud tempus reuocat, quo Apoſtoli & illorum ſequaces Deo hymniſabunt.

De Completorio.

COmpletorium illud tempus monet, quo in nouiſſimo ſub antichriſto iuſti Deo gratias referent.

De Horis & ætatibus CAP. LIIII.

DIes etiam repræſentat nobis vitam vniuſcuiuſque, qui diuerſis ætatibus, quaſi diuerſis horis docetur, & in lege Domini quaſi in vinea laborare. Ergo per matutinam commemoramus infãtiam, in qua quaſi da nocte ad diem orti ſumus, dum de matribus in hunc mundum nati ſumus. Iuſte itaque in hac hora Deum

A laudamus, quia de nocte erroris ad lucem veritatis in baptiſmo nos renatos exultamus. Per primam pueritiam recolimus, qua ætate libros diſcere cœpimus. Merito ergo in hac hora laudes Deo ſoluimus, qua eius ſeruitio imbuti ſumus. Per tertiam adoleſcentiam recolligimus, qua ordines ſuſcepimus. Iuſte in hac hora Deum glorificamus, qua eius miniſtris aſſociati ſumus. Per ſextam iuuentutem innuimus, qua ad Diaconatus vel Presbyteratus gradum promoti ſumus. Et in hac ergo hora non incongrue Deum benedicimus, qua duces & magiſtri populorum electi ſumus. Per nonam ſenectutem nutamus, qua plerique ex clero eccleſiaſticas dignitates quaſi grauiora vineæ pondera ſubimus. Conuenit itaque nos in hac hora Deum magnificare, qua nos voluit ſuper plebem ſuam exaltare. In veſpera decrepitam du-

B cimus ad memoriam, qua plurimi ex nobis ad melioris vitæ conuerſationem in primis venimus, qui quaſi toti Dei in foro ocioſi ſtetimus, dũ tota vita in vanitate viximus. In hac hora decet nos Deum laudibus extollere qua nos dignatus eſt ſuis laudatoribus adiungere. Per completorium finem vitæ noſtræ retractamus, quo per confeſſionem & pœnitentiam ſaluari ſperamus.

Idem de horis diei. CAP. LV.

PEr diurna quoque & nocturna officia celebrat Eccleſia Chriſti myſteria. In nocte eſt Chriſtus pro nobis comprehenſus, ideo in nocte nocturnum pſallimus: Mane eſt illuſus, ideo matutinam canimus. Prima hora eſt gentibus traditus, ideo primam cantamus. Tertia hora eſt flagellatus, idcirco tertiam pſallimus Sexta hora eſt crucifixus, propterea ſextam canimus Nona hora

C mortuus eſt, ideo nonam cantamus. In veſpere eſt de cruce depoſitus, idcirco veſperam pſallimus. In finẽ diei eſt ſepultus, ideo Completorium canimus.

De Nocturnalibus horis. CAP. LVI.

NOcturna enim hora Dominus infernum ſpoliauit, matutina victor de morte remeauit. Prima Mariæ apparuit. Tertia duabus à monumento euntibus obuiauit. Sexta Iacobo, Nona Petro, Veſpera duobus ambulantibus in Emaus ſe manifeſtauit. Completorio cum Apoſtolis manducauit.

De horis diei & noctis. CAP. LVII.

IN nocte nihilominus Petrus negatione plorauit, qui poſtea tota nocte in piſcando laborauit. In mane Chriſtus in litore ſtetit, rete piſcibus impleuit. Prima hora cum ſeptem comedit. Petro oues ſuas commiſit.

D Tertia hora ſpiritus ſanctus ſuper credentes deſcendit. Sexta cum vndecim Dominus recubuit. Nona eis videntibus cœlos aſcendit. In veſpera vero ante paſſionem cum eis cœnauit, corpus ſuum tradidit. In Completorio pro eis patrem orauit.

De Prima dominicis diebus. CAP. LVIII.

IN dominica die nouem pſalmos ad primam pſallimus, quatenus cum nouem ordinibus angelorũ in gaudio reſurrectionis Trinitatẽ laudare poſſimus. In primis quinq; pſalmis de paſſione Chriſti cantamus, quia Chriſtum per quinque partitam paſſionem ad reſurrectionis gloriam peruenisse ſignificamus. Quem ſi nunc imitari volumus, in reſurrectione ei conregnabimus. Deinde quatuor ſubiungimus, quia Eccleſiam in quatuor partes mundi per quatuor Euangelia Deum

E laudare prædicamus; per Deus in nomine tuo, erroris deſertionem; per Confitemini, laudis confeſſionem; per Beati immaculati, legis Dei operationem; per Retribue, animæ viuificationem exprimimus; per Quicũque vult, fidem noſtram depromimus, in qua reliqua omnia concludimus, & per quam angelis aſſociari credimus.

De fide quatuor temporibus edita.

CAP. LIX.

FIdem Catholicã quatuor tẽporibus editã immo roboratã Eccleſia cathol recepit. & in quatuor mundi climatib. inuiolabiliter cuſtodit. Primo ſymbolũ Apoſtolorũ ſcilicet, Credo in Deũ, fundamentũ ſibi ponit dũ hoc quotidie in principio diei & in principio horarũ

ſcilicet ad primam canit per hæc opera ſua conſummat, A dum hoc ad completorium reuat. Deinde fidem credum in patrem in ſynodis legitur, quam Nicena ſynodus edidit. Tertio fidem. Credo in vnum in conuentu populi ad Miſſam modulatur, quę per Conſtantinopolitanum concilium propalatur. Quarto fidem. Quicunque vult, quotidie ad primam iterat, quam Athanaſius Alexandrinus epiſcopus rogatu Theodoſij Imperatoris edidit, per reliquas horas colitur ſancta Trinitas.

De prima in priuatis diebus.

CAP. LX.

IN priuatis diebus imitamur in diurno officio operarios in vinea laborantes, & diuerſis horis ad excolendam vineam intrantes. B Porro ſacerdos qui incipit, imitatur opilionem, oues tota die incluſas mane in paſcua ejicientem. Grex ouium eſt plebs Chriſtiana, paſcua Domini mandata. Itinera vero obſident beſtiæ gregi Dei inimicæ. In vna namque parte leo rugiens circuit quærens, quem deuoret, in altera draco inſidians deuiantes veneno interimit, aberrantes auide deglutit. Hinc lupus irrueos rapit, & oues diſpergit. Inde vrſus inuadens lacerat gregem & diſſipat. Vnde paſtor Deus in adiutorium meum clamat, quatinus ouile hæc pericula euadat. Oues autem paſcuæ Domini in hymno ſummum paſtorem inuocant, vt eas in diurnis actibus à nocentibus cuſtodiat.

Deus in nomine.

CAP. LXI. C

DEinde per pſalmum, Deus in nomine tuo, iter arripiunt, & Dominum in virtute ſua ſe à periculo liberare petunt: quoniam alieni eis inſurrexerunt, & fortes animas eorum quæſierunt, vt Deus in virtute ſua illos diſpergat, & eas ex omnium tribulatione eripiat.

Beati immaculati.

PEr Beati immaculati vineam, quod eſt Chriſtiana religio ingrediuntur, & in paſcua vitæ ſcilicet in lege Domini paſcuntur. In qua impigre operantur, dum teſtimonia Dei ſcrutantur.

Retribue.

IN hac fortiter laborant, dũ in Retribue mirabilia de lege Dei cõſiderant. hanc ſummopere excolunt, dũ D fidem ſuam in quicumque vult exponunt. Per legem Domini, id eſt dilectionem, ad patriam reuertimur, per pſalmum Deus in nomine tuo ad iter præcingimur: per pſalmum, Beati immaculati dilectio Dei, per Retribue dilectio proximi accipitur.

De Quicumque vult.

QVicumque item fides curſum noſtrum exprimit, per fidem enim ambulamus, vt ad ſpeciem perueniamus.

De Capitulo.

IN Capitulo pater familias operarios cõſolatur, quia omnis, qui nomẽ Domini inuocauerit, ſaluatur. Vnde alacres in reſponſorio fidem iterant, & cum Petro Chriſtum filium Dei viui inuocant. Quem in verſu, E Exurge Domine, ſe adiuuare in incœpto opere poſtulatur.

De Kyrie eleyſon.

KYrie eleiſon & Chriſte eleiſon, quod ſequitur ob tres cauſas dicitur. Primo, vt ſuperflua cogitatio, quæ pſallentibus obrẽpſit, dimittatur. Secundo, vt ſequens oratio ſacerdotis exaudiatur. Tertio, vt dominica oratio quaſi quadam præfatiuncula ornata intentius dicatur. Quæ ideo ſilenter dicitur quia Deo in ea loquimur, qui non verba ſed cor intuetur. Cuius vltima pars ideo aperte dicitur, vt ab omnibus confirmetur, per duos verſus ſcilicet vixit anima, & erraui ſicut ouis, Pœnitentes intelliguntur, qui per paſtorem velut oues errantes ad gregem reducuntur, Qui mox ſymbolum recitant, quia fide corda ſua purificant, quæ praua opera maculauerant.

De credo in Deum.

IDeo autem Credo in Deum occulte dicitur, quia occulta pœnitentia occulte peccantibus iniungitur.

De Precibus & confeſſione.

IDcirco etiam Preces & confeſſio, & oratio ſequuntur, quia per tales fructus pœnitentes in cõmunionem recipiuntur. Ob hanc etiam cauſam ſeptem pœnitentiales Pſalmi ac Litaniæ canuntur.

De capitulo Pretioſa in conſpectu.

SOlent paſtores loca mutare, & greges ad alia paſcua minare. Hoc religioſi imitantur, dum prælatum de Eccleſia ſequentes in Capitolium congregantur: Ibi Dei animalibus ſal ad lambendum datur, dum eis in Martyrologio paſſio, vel vita Sanctorum pronũciatur. Opilio vero eis quaſi pabulum ponit, dum per verſum Pretioſa patientiã Sanctorum proponit. Deinde diuinum auxilium ter per Deus in adiutorium inuocat, vt grex Dei periculum animarum euadat. Deinde quaſi ouile benedicit, dum eos dirigi & ſanctificari in lege Dei poſcit. Poſt hæc lectione reficiuntur, & tunc ſinguli in opera quaſi vineæ cultores diriguntur.

De Tertia.

DVm tertia cantatur, quaſi à nouis operarijs in vinea laboratur.

De Sexta.

DVm ſexta canitur, quaſi ab alijs labor ſuſcipitur.

De Nona.

DVm nona canitur, ac pſallitur quaſi iterũ ab alijs onus ſuſcipitur. In veſpera denarius recipitur. Tertia, ſexta & nona ideo ternis pſalmis celebrantur, quia in his tribus horis Trinitas veneratur. Sed quæritur, cum prima dicatur, cur tertia & non potius ſecunda ſequatur. Item cum tertia ponatur, cur deinde ſexta & non quarta vel quinta dicatur. Itemque cur ſextam nona, & non magis ſeptima vel octaua proſequatur. Sciendum eſt, quod dies in duodecim horas diuiditur, & pro vna quaque hora vnum capitulum de pſalmo Beati immaculati, concinitur. Pro prima hora, Beati immaculati; pro ſecunda, Retribue, pro tertia, Legem pone; pro quarta Memor eſto; pro quinta, Bonitatem; pro ſexta, Defecit; pro ſeptima, Quando dilexi; pro octaua, Iniquos odio; pro nona, Mirabilia; pro decima, Clamaui; pro vndecima, Principes; per hunc pſalmum lex Dei, id eſt charitas nobis pronunciatur, in qua operati pro æterna vita quotidie operantur, vnde & in ſingulis capitulis aliquid de lege memoratur, quia per hãc ſolam quaſi per regiam viam in ſuperna patria intratur.

De Beati Immaculati.

IN Beati immaculati dicitur, qui ambulat in lege, in Retribue, Conſideraui mirabilia de lege tua, & de lege tua Miſerere mei, in legem pone ſcrutabor legem tuam, in Memor eſto, à lege tua nõ declinaui, & dixi cuſtodire legem tuam, in Bonitatem, Bonum mihi lex oris tui, in Defecit, non vt lex tua, in Quomodo Dilexi legem tuam iniquis legem tuam dilexi. In Mirabilia, non Cuſtodiui legem tuam, in Clamaui, legem tuam non ſum oblitus, in Principes, legem autem tuã dilexi, & lex tua meditatio mea eſt. Semper in tertia hora officium ſoluitur, quia Trinitas in omnibus colitur.

De Veſpera.

CAP. LXII.

VEſperam ideo Eccleſia ſolenniter celebrat, quia Abraham & alij Patriarchæ ante legem, ſacerdotes & Prophetæ ſub lege ſacrificia ad Veſperam offerebant, & Dominus in veſpera cœnans corpus ſuum diſcipulis tradebat. Quinque autem pſalmi huius horæ quinque vulnera Chriſti ſignificant, qui ſe veſpera

ra mundi pro nobis ſacrificabat. Hoc & verſus inſinuat. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo: eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. Duodecima hora dies clauditur, & operarijs iam peracto opere denarius dabitur, finis autem vniuſcuiuſque intelligitur, cum pro tranſacta vita merces cuique redditur.

De quinque Pſalmis ad veſperas.

IDeo quinque pſalmi canuntur, quia pro labore quinque ſenſuum remunerabuntur: hymnus qui ſubiungitur, laus victoriæ accipitur, quia ſicut illi poſt laborem adepta mercede gratulantur, ita iſti poſt deuictum mundum pro æterna gloria iocundantur. Hos capitulum excitat, vt ſurgentes venienti domino occurrant, per verſum, qui ſequitur, quaſi oſtium pulſant, & ſibi aperiri poſtulant. Accenſis autem bonorum operum lampadibus gaudium domini ſui intrant cum quinque virginibus.

De cantico Magnificat.

VNde cum cantico ſanctæ Mariæ anima illorum dominum magnificat, & ſpiritus illorum in domino exultat, qui fecit eis magna, cuius miſericordia eſt in ſæcula.

De Oratione.

ORatio, quæ ſequitur eſt benedictio, qua quiſque à domino benedicetur. Cum veſpera de præcedenti die cantatur, tunc præſentis vitæ tempus denotatur, quia ab initio mundi dies præceſſit, nox ſequebatur, ſignificās quod gaudium paradiſi præceſſit, mors hominem, heu! ſequebatur. Cum vero de ſequenti die celebratur, tunc futuræ vitæ lætitia deſignatur quia à Christi reſurrectione nox præcedit, dies ſequitur deſignans quod poſt mortem carnis dies vitæ dabitur credentibus.

De curſu ſancta Maria. CAP. LXIII.

CVrſum de ſancta Maria vel de omnibus ſanctis nulla lege conſtricti ſed ob deuotionem canimus, vt quia ſerui inutiles debitum ſeruitium negligenter perſoluimus, munera amicis domini noſtri offerimus, vt per eos obſequium noſtrum acceptabile faciamus, & gratiam domini noſtri obtineamus.

De lectione & benedictione cibi.

COnſuetudo cibum benedicendi, vel poſt cibum gratias agendi ab ipſo domino cœpit, qui quinque panes benedixit, & poſt cœnam hymnum dixit, legere autem ad menſam ſanctus Auguſtinus inſtituit, qui mentes cum corporibus refici voluit, quia non in ſolo pane ſed in verbo Dei homo viuit.

De collatione.

QVod religioſi ad collationem conueniunt, hoc à ſanctis patribus acceperunt, qui in veſperis ſolebant in vnum conuenire, & deſcripturis in ſimul conferre, & quæ ipſi tunc inuicem contulerant, collationes dicebantur, & hæc his ſimilia ad collationem legūtur.

De completorio & de confeſſione ſero & mane.
CAP. LXIV.

AD completorium ideo confeſſionem agimus, vt quicquid in die commiſimus, diluamus. Ad primam vero ideo agimus, vt quicquid in nocte peccauimus, puniamus. Completorium inde dicitur, quod diurna ſeruitus noſtra per hoc completur. Et quia corpus noſtrum in nocte ab humanis ſenſibus deſtituitur, ideo per hanc horam intentius Deo committitur. Ideo autem quatuor pſalmos, quia ex quatuor elementis ſubſiſtimus.

De hymno Te lucis.

PEr hymnum victoriam de nocturnis illuſionibus rogamus, per verſum nos ſignaculo diuinæ cuſtodię quaſi pupillam oculi ſigillamus.

De Nunc dimittis.

PEr Nunc dimittis pacem & lucem Dei optamus.

De Pater noſter.

PEr dominicam orationem & ſymbolum fidei nos ab hoſtibus firmamus.

Bibliot. Patr. tom. 10.

De Credo.

A AD primam ideo Pater noſter, & Credo in Deum dicimus, quia cuncta opera per Christum incipimus, in quem credimus. Ad completorium eadem dicimus, quia cunctas operationes in eo concludimus. Per completorium enim quod tunc canitur dies à nocte excipitur, illud tempus nobis ad memoriam reducitur, cum vita noſtra à morte præciditur. Ideo per Conuerte nos inchoamus, vt à malis conuertamur, & ita Dei à nobis auertatur. Et quia de meritis deſperamus, dum per verſum Deus in adiutorium meum intende inuocamus.

De completorio Cum inuocarem.

TVnc pſalmum cum inuocarem, qui de morte Domini in ſabbato ſancto pſallitur, cantamus, quatinus in morte dormientes in pace, quæ eſt Chriſtus, quieſcamus.
B Deinde In te Domine ſcilicet canimus, quem Dominus in cruce cantauit, cum iam expirans ſpiritum in manus Patris commendauit, vt tunc ſpiritum noſtrum ſuſcipere velit, hinc Qui habitat ſubiungimus, quem de tentatione vel paſſione Domini canimus, quatinus a more nocturno ab aſpidis & baſiliſci tentatione Dominus nos eruat, & à leonis & draconis incurſione eripiat. Deinde Ecce nunc pſallimus, quatenus in domo Domini benedici poſſimus. In hymno, capitulo & verſu victoriam poſcimus, vt in Chriſto, qui vicit mundum, triumphemus. In cantico Symeonis pacem rogamus, vt ſic Symeon poſtquam lumen Chriſtum vidit, pacem vitæ intrauit, ita nos poſt lumen fidei intremus pacem requici.

De Curſu monachorum. CAP. LXV.

C QVæritur cur ſanctus Benedictus aliter monachis horas ordinauerit, quam mos eccleſiæ habuerit, vel cur præcipuus apoſtolicorum Gregorius hoc ſua auctoritate probauerit. Sed ſciendum eſt hoc ſapientiſſima diſpoſitione prouiſum, vt puto à viro pleno ſpiritu omnium iuſtorum, ſcilicet vt contemplatiua vita ſicut habitu, ita etiam officio ab actiua diſcerneretur, & monaſticæ diſciplinæ religio hoc priuilegio commendaretur. Vnde beatus Gregorius omni ſapientia præditus perpendens virum Deo plenum cuncta ſub prædicta ſignificatione ordinaſſe, iure legitur ea ſua auctoritate roboraſſe, licet enim pſalmos permutauerit, cuncta tamen ſub eadem ſignificatione poſuit. Nempe quia ſex diebus in hac vita, quaſi ſex ætatibus in vinea laboratur, vt ſi-
D cut in dominica requies, ita in ſeptima ætate denarius vitæ recipiatur. Ideo ſex diebus pſalmos de illis iuſtis ad primam inſtituiſſe conſideratur, qui ſex ætatibus quaſi diuerſis horis in vinea Domini laboraſſe memorantur.

Prima Dominica. CAP. LXVI.

PRima quippe die Beatus vir cum reliquis inſtituit, quia Abel & alios iuſtos deſignant, qui prima ætate quaſi mane vineam Domini intrabant.

Feria Secunda.

SEcunda die Domine Deus meus cum alijs cenſuit cantari, qui Noë & illos ſanctos præferuntur, qui ſecunda ætate quaſi tertia hora in vinea Domini laborauerunt.

E *Feria Tertia.*

TErtia die, Exurge Domine, non confortetur homo canitur, in quo Nemrod, qui primus idololatriam inſtituit, intelligitur, per quem antichriſtus exprimitur, qui ſupra omne, quod dicitur Deus, extollitur. Canitur etiam In Domino confido, qui Thare, & Saluum me fac, qui Abraham demonſtrat, quia tertia ætate in hac vnica deſudabant.

Feria Quarta.

QVarta die, Vſquequo Domine cum reliquis inſtituit, qui Ioſeph & filios Iſraël in Ægypto peregrinantes, inſinuat, qui quarta ætate velut ſexta hora pondus diei & æſtus portabant.

Feria Quinta.

QVinta die conſerua me Domine cum alijs decantari voluit, quia ſacerdotes iudices reges exprimũt, qui quinta ætate quaſi nona hora ſub lege huius vineæ operari inſtituerunt.

Feria Sexta.

SExta die Cum ſancto ſanctus eris canitur, in quo Ioannes Baptiſta intelligitur, & Cœli enarrant, qui apoſtolos, atque Exaudiat, qui martyres deſignant, qui ſexta ætate quaſi hora nona hanc vineam excolebant.

De Horis.

AD tres horas, ſcilicet tertia, ſexta, nona, pſalmos de quindecim gradibus cãtari ſtatuit, quia per quindecim gradus charitatis trinitatem adiri docuit. Veſperas quaternis pſalmis celebrari decreuit, quia per quatuor euangelia denarium adipiſci monuit. Completorium tribus pſalmis terminari cenſuit, quia cuncta in fide, ſpe, charitate compleri voluit. Hunc autem ordinem pſalmorum traditur à beato Ambroſio accepiſſe. Porro in dominica die de illo pſalmo horas inſtituit, qui legem Dei ſcilicet charitatem innuit, quia in reſurrectione Deus, qui eſt charitas, omnibus hic pie in lege per charitatem laborantibus præmium & requies erit. Ad primam autem quaterna, ad reliquas vero horas nouena capitula pſalluntur, quia per quatuor virtutes ad nouena angelorum agmina hic in Chriſto laborantes perducuntur.

De Nocturnis. CAP. LXVII.

SIcut olim dies à paganis erant idolis dedicati, ita ſunt nunc ſinguli à Chriſtianis Chriſto Deo dicati. Dominica quippe ipſe conceptus eſt. Ideo illa die nocturnam Beatus vir pſallimus, quia ipſe in conſilio patris in vterum virginis abijt, & tanquam ſponſus de thalamo ſuo proceſſit. In nocturna cantatur filius meus es tu, ego hodie genui te. In veſpera autem ante luciferum genui te. Secunda die eſt baptizatus, ideo ea die nocturnum, Dominus illuminatio mea cantamus, in qua dicitur, Vox domini ſuper aquas, dum pater voce, filius tactu, ſpiritus ſanctus ſpecie, ſanctificabat illas. In veſpera autem, placebo domino filius dicit, & pater hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ſonuit. Tertia die eſt natus, ideo tertia feria nocturnum Dixi cuſtodiam cãtamus, in qua dicitur holocauſtum pro peccato non poſtulaſti, ideo ecce venio, & pater Eructauit cor meum verbum bonum. In veſpera autem fiat pax in virtute tua, quia pax magna in mundo fuit dum Chriſtus pax noſtra venit, qui nobis veram pacem fecit. Quarta die à Iuda proditus. Ideo feria quarta nocturnum dixit inſipiens canimus, quia inſipiens Iudas dixit, non eſt Deus, ſed magnus. De quo ipſe in eadem nocturna. Tu vero homo vnanimis dux, meus, & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos: de Iudeis quoque: Exacuerunt, vt gladium linguas ſuas, intenderunt arcum, rem amaram, vt ſagittent in occultis immaculatum. In veſpera autem: Sæpe expugnauerunt. Supra dorſum meum fabricauerunt peccatores. Quinta die nouam legem inchoauit, tradidit corpus ſuum; idcirco feria quinta pſallimus nocturnam, Saluum me fac, in qua canimus: Panem angelorum manducauit homo. Ea nocte etiam eſt comprehenſus, ideo

A canimus Deus dereliquit eum perſequimini, & comprehendite eum. In veſpera autem oculis ſuis ſomnum non dedit, donec tabernaculum Deo ſcilicet eccleſiam per crucem inuenit. Sexta die eſt crucifixus, ideo feria ſexta nocturnum Exultate Deo canimus in qua dicitur, quod inimici eius ſonuerunt, qui eum in lacu inferiori poſuerũt, quando eſt traditus, & ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos æſtimatus. In veſpera autẽ linguas ſuas ſicut ſerpentes acuebãt, tota die prælia in die belli conſtituebant. Septima die iacuit ſepultus, Ideo ſabbato nocturnum Cantate deo pſallimus, in qua dicitur, quod percuſſus ſicut fœnum aruit, & ſicut pellicanus à parente occiſus emarcuerit. In veſpera autem homo vanitati ſimilis factus eſt, dies eius ſicut vmbra prætereunt. In octaua die reſurrexit, ideo dominica canimus, Ego dormiui, & reſurrexi, & dominus ſuſcepit me, &
B animam meam in inferno non dereliquit, & in caput gentium me conſtituit. In veſpera autem, de torrente in via bibet, propterea exaltabit caput, quia dominus de puluere inopem ſuſcitauit.

Dominica CAP. LXVIII.

EAdem in officio ſancti Benedicti notantur. In dominica conceptio, vt ibi. Tollite portas principes & introibit rex gloriæ In veſpera. Habitare facit ſterilem in domo matrem filiorum lætantem,

Feria Secunda.

IN feria ſecunda Baptiſmus vt ibi, Verbo domini cœli firmati, & ſicut in vtrem aquas maris. In veſperis
C vt ibi, Iordanis conuerſus eſt retrorſum.

Feria Tertia.

IN feria tertia natiuitas vt ibi, Dominus virtutum nobiſcum, & ibi, Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate domini. Et iterum ſuſcepimus Deus miſericordiam tuam, In veſpera vt ibi, De fructu ventris tui.

Feria Quarta.

IN feria quarta Traditio ibi, Precium meum cogitauerunt repellere Et ibi, Aduerſum me loquebantur, qui ſedebant in porta. In veſpera vt in filia Babylonis miſera, beatus qui retribuet: & ibi. Dominus retribuet pro me.

Feria Quinta.

IN feria quinta, corporis eius comeſtio, vt ibi. Panem cœli dedit eis. In veſpera vt ibi, Dirigatur oratio mea ſicut incenſum.

Feria Sexta.

D IN feria ſexta paſſio, vt ibi, Deus iniqui inſurrexerunt ſuper me, & non propoſuerunt te in conſpectu ſuo, & ibi, non es auxiliatus ei in bello. In veſpera vt ibi: Conſiderabam ad dexteram, & videbam, & non eſt qui cognoſceret me.

Sabbato.

IN ſabbato ſepultura, vt ibi, Sol cognouit occaſum ſuum, In veſpera, vt ibi, Exibit ſpiritus eius,

Dominica.

IN dominica reſurrectio, vt ibi, Anima mea illi viuet. In veſpera vt ibi: Exortum eſt lumen. Quod quibuſdam pſalmis Gloria patri interpoſuit. Hoc ſecundum Hebræos fecit, qui quibuſdam pſalmis diapſalma interponunt, vbi altiorem ſenſum intelligunt.

FINIS LIBRI SECVNDI.

INCIPIT LIBER TERTIVS DE SOLEMNITATIBVS TOTIVS ANNI, ET PRIMO DE ADVENTV DOMINI.

CAPITVLVM I.

HÆc vtcumque de horis diximus, nunc A reſtat de ſolennitatibus pauca perſtringamus. Aduentum itaque Domini ob tres cauſas celebramus: Primo, quia illud tempus recolimus, quo eum ab antiquis ſanctis prænunciatum cognouimus. Secundo, faciem eius laudibus præoccupamus, quo eum vnicuique noſtrum in fine vitæ aduenturum non ignoramus: Tertio, illud commemoramus quo eum adhuc affuturum iudicem ſpectamus. In lectionario & in Euangeliario quinque hebdomadæ aduentui Domini annotantur, quia per quinq; ætates ſæculi aduentus eius à ſæculis prænunciabatur. In Antiphonario & in gradnali libro, quatuor ſeptimanæ ei attitulantur, quia per legem, Prophetas, pſalmos, & gentilium libros Chriſti aduentus præconabatur. in hoc tempore Gloria in excelſis, & Te Deum laudamus non cantantur, B quia iuſti ante Chriſti aduentum in triſtitia inferni tenebantur. In hoc etiam Dalmatica & ſubtile non portantur, quia veſtes innocentiæ & immortalitatis nobis per Chriſtum reddebantur. Hæc cuncta ideo etiam intermittuntur, vt in natiuitate Domini feſtiuius amplectantur, & vt gratia noui teſtamenti præſtantior veteri cognoſcatur.

De Reſponſorio Aſpiciens.

REſponſorium, Aſpiciens à longe, in perſona Ioannis Baptiſtæ cantatur, qui aſpiciens à longe, ſcilicet, à terra ad cælum, potentiam Dei, id eſt, diuinitatem in carne venientem præconatur, & nebulam totam terram tegentem, ſcilicet infidelitatem totam Iudæam operientem, Ite obuiam ei dixit, quando viam Domini C præparauit. Tres verſus ideo ad hoc Reſponſorium cánuntur, quia per legem, & Prophetiam, & pſalmodiam hoc totum prænúciabatur. Tria enim tempora, ſcilicet, ante legem, ſub lege, ſub gratia intelliguntur, in quibus ſingulis hoc futurum prædicabàtur. Vnde & in tertio verſu, Tollite portas principes veſtras, & introibit Qui regnaturus eſt, cãtatur. Tres enim verſus ideo cantãtur, quia Trinitas in hoc enim adoratur. Ideo & Gloria patri adiungitur. Reſponſorium denuo repetitur, quia aduentus Chriſti denuo à fidelibus expectatur. Sicut autem in aſpiciens Chriſti diuinitas, ita in aſpiciebam honoratur eius humanitas. Vnde cantatur Ecce in nubibús cæli filius hominis venit. Qualiter diuinitas incarnata ſit tertium Reſponſorium oſtendit, Miſſus eſt Gabriel angelus qui ad virginem dixit, Aue Maria gratia plena; hoc per Apoſtolum confirmatum, Saluato- D rem expectamus: per Prophetam quoque roboratur qui dixit, Audite verbum Domini. Ecce virgo cõcipiet, per legem nihilominus comprobatur, vt Moyſes ait, Obſecro Domine, & quia iam venit ideo lætentur cæli, & exultet terra.

De Laudibus.

MAtutinæ laudes vtrumque Chriſti aduentum ſónant, primum in illa die quando montes Apoſtóli dulcedinem prædicabant, & colles doctores lac & mel doctrinæ fluebant Tunc iucundata eſt filia Sion, id eſt, Eccleſia de Iudæis, tunc exultauit filia Hieruſalem, id eſt, Eccleſia de gentibus, ſecundum eius aduentum Antiphona, Ecce Dominus veniet. Primum Antiphona, A Omnes ſitientes, quando fideles ad aquam baptiſmatis veniebant. Secundum, Ecce veniet Propheta magnus quando Hieruſalem renouabitur. Primum aduentum eius Antiphonæ ſonant ſpiritus ſanctus Ne timeas Maria. Feriales Antiphonæ ſunt diuerſæ Prophetiæ.

De ſecunda dominica in Aduentu. CAP. II.

SEcunda dominica prædicatio prophetarum de Chriſti aduentu ad Hieruſalem denotatur, vbi cantatur, Hieruſalem citu veniet, & ciuitas Hieruſalem, & Hieruſalem ſurge.

De Tertia dominica. CAP. III.

IN dominica tertia ſecundus Chriſti aduentus prænunciatur, vbi cantatur, Ecce apparebit Dominus, & cum eo ſanctorum millia.

De Quarta dominica. CAP. IV.

IN quarta dominica vocatio gentium per Chriſti aduentum declaratur, vbi in perſona apoſtolorũ cantatur, Canite tuba in Siõ, vocate gentes, & intuemini quantus ſit, qui ingreditur ad ſaluandas gentes. Et radix Ieſſe qui exurget regere, in eum gentes ſperabunt.

De hebdomada ante natiuitatem domini.

HEbdomada proxima ante natiuitatem Domini præparatio nominatur, & in ea hiſtoria, Clama in fortitudine, cum ſex matutinalis laudibus cantatur, quia per ſex ætates mundi populus ad aduentum præparabatur, & nos in aduentu eius per ſex opera miſericordiæ præparamur.

De Antiphonis. O CAP. V.

SEptem O admirando potius quam vocando cantãtur, in quibus ſeptem dona ſpiritus ſancti notantur, per quæ hæc adminiſtratur incarnatio, & per quæ Chriſtus ab Eccleſia inuitatur. Ipſe quippe eſt ſapientia, C in qua pater fecit omnia, qui venit in ſpiritum ſapientiæ, docere nos viam prudentiæ. Ipſe adonay, quod nomen Moyſi indicauit, cui legem in Sina dedit, qui venit per ſpiritum intelligentiæ, nos redimere. Ipſe radix Ieſſe, qui in ſignum populorum ſtetit, dum per ſignum crucis vbiq; adorari voluit. Qui in ſpiritu conſilij nos liberare venit. Ipſe clauis Dauid, qui cælum iuſtis aperuit, inferorũ clauſit, & per ſpiritum fortitudinis vinctos de domo carceris educere venit. Ipſe oriens & ſol iuſtitiæ qui venit nos illuminare ſpiritu ſcientiæ. Ipſe rex gentium & lapis angularis, qui venit ſaluare hominem per ſpiritum pietatis. Ipſe eſt Emanuel veniens ad nos per Iſrael, qui venit ad ſaluandum nos per ſpiritum timóris, dans cunctis chariſmata amoris. Si duodecim O cantantur, tunc duodecim Prophetæ exprimuntur, qui Chriſti aduentum prædicaſſe leguntur.

D *De Vigiliis ſanctorum.* CAP. VI.

VIgiliæ à paſtoribus cœperunt, qui vigilias ſupra greges ſuos naſcente Chriſto cuſtodierunt. More antiquo duo nocturnalia officia in præcipuis feſtiuitatibus agebantur; vnum in initio noctis à Pontifice cum ſuis capellanis abſque venite: aliud in media nocte in clero, ſicut adhuc ſolenniter celebrant, Et populus, qui ad feſtum confluxerat, tota nocte in laudibus vigilare ſolebat. Poſtquam vero illuſores bonum in ludibrium permutauerunt, & turpibus cantilenis, ac ſaltationibus, potationibus & fornicationibus operam dederunt, vigiliæ interdictæ & dies ieiunij dedicati ſunt, & vigiliarum nomen retinuerunt. Secundum antiquum ergo morem duo officia nocti natalis Domini aſcribuntur.

Vnum in quo Antiphona Dominus dixit ad me, In ſole poſuit, Eleuamini & Reſponſorium, Ecce agnus Dei cum reliquis canuntur. Aliud in quo Antiphona Dominus dixit, Tamquam ſponſus, Diffuſa eſt gratia, & Reſponſorium Hodie nobis cum alijs concinuntur.

De Natiuitate Domini. CAP. VII.

FEſtiuitas quaſi faſti diuinitas, id eſt, annua vel ius diuinitatis dicitur, quia illa die annuatim ius diuinitati perſoluitur. Celebritas quaſi cælibum, id eſt, caſtorum ritus dicitur, quia in illa ritus cæleſtium à caſtis agitur: Sodan dicitur frequens, inde ſolennitas appellatur, quia in ea à conuentu populi Eccleſia frequentatur. Natalis itaque Domini inde dicitur, quia in eo Chriſtus natus in carne creditur, quem natalem Eccleſia ideo celebrat, quia olim non ſolum reges, ſed & quique natalem ſuum celebrabant. Ideo & nos celebramus eius temporalem natalem, quia per eum renaſcimur ad æternitatem. Ideo Chriſtus in fine anni naſci voluit, quia in finem ſæculi in mundum venit. Ideo in nocte naſci ei placuit, quia clam ſcilicet ſub carne latens venit. Poſt eius natalem dierum lux prolongatur, quia in eum credentes ad æternitatis lucem vocantur. Inuitatorium, Chriſtus natus eſt nobis ſub perſona Angelorum cantatur, à quibus paſtores vel potius omnis populus ad adorandũ Chriſtum inuitatur. Cui in tribus Pſalmis gaudentes pſallimus, in lectionibus per oracula Prophetarum plaudimus. In Reſponſorijs cum Angelis canimus. Quæ Reſponſoria repræſentant cuncta in cælis & in terris per hanc natiuitatem inſtaurata, & infernalia damnata. In primo Reſponſorio in quo gaudet exercitus Angelorum, cantatur reſtauratio cæleſtium. In ſecundo in quo pax vera deſcendit, cantatur reparatio terreſtrium. In tertio in quo introiuit in regionem noſtram, liberatio recolitur, in regione vmbræ mortis habitantium. Et quia hæc cuncta Trinitas operata non dubitatur. Ideo enim ad ſingula Reſponſoria, Gloria patri cantatur.

De neuma fabricæ mundi. Et cur potius in a, quam in alia vocali cantetur. CAP. VIII.

NEumarum autem iubilatio eſt harum rerum ſignificatio, quia ineffabiliter fabrica mundi per verbum Dei creatur. Ideo in fabrica mundi neuma iubilatur. Idcirco vero per a cantatur, quia prima vox naſcentis hominis a prædicatur, & in prima creatione mundi, aſtra matutina Dominum laudauerunt, & omnes filij Dei ſcilicet angeli magna voce iubilauerunt: Quorum primum iubilum nos per a imitamur. Et quia ineffabiliter de virgine tanquam ſponſus de thalamo proceſſiſſe cantatur, ideo neuma in a tanquam modulatur: quia vero ineffabiliter in patre & ſpiritu ſancto coæqualis prædicatur, ideo neuma in gloria patri iubilatur. Et quia ipſe *a* & *o* ſcilicet principium & finis commemoratur, ideo neuma in *a* & *o* modulatur.

De ſecundo Nocturno. CAP. IX.

IN ſecundo nocturno paſtorum deuotionem recolimus, quos ad Bethleem feſtinaſſe, & Chriſtum in præſepio inueniſſe legimus, hoc maximè per Reſponſorium, quem vidiſtis, & O magnum myſterium, exprimimus.

De tertio nocturno.

IN tertio tempore gaudium & lætitia mundo aduenit, Inde tertio nocturno Eccleſia frequentius Alleluia in Antiphonis canit. Per Euangelia paſtorum narratio declaratur, per quos natiuitas Chriſti manifeſtatur. Solent mulieres parturientem viſitare, & ei venia deferre, has in Reſponſorijs imitamur, dum nunc Chriſtum, nunc ſanctam Mariam ſalutamus, quaſi congrua filio conuenientia quoque matri munuſcula offerimus.

De neuma & veritate & cur in e. CAP X.

NEumam in veritate ideo iubilamus, quia verbum ineffabiliter carnem factum collaudamus. Prima enim vox naſcentis feminæ dicitur eſſe, & verbum natum eſt caro, quæ profertur genere fœminino. Deinde

A Te deum laudamus repræſentat nobis horam, qua natus eſt Chriſtus, quem cum angelis laudamus. Ideo mox Miſſam ſubiungimus, in qua Gloria in excelſis cum angelis canimus, & natum pro nobis ſacrificium offerimus. Poſt miſſam Euangelium liber generationis legitur, in quo velut linea ad hamum contexitur, quo Leuiathan de humano genere extrahitur: hic quidam, Te deum laudamus, canunt, quia ſe de faucibus Leuiathan extractos plaudunt.

De Matutinis laudibus. CAP. XI.

DEinde Eccleſia quaſi choream ducit, dum ſponſo ſuo ac liberatori ſuo cantica in matutinis laudibus concinit, in Miſſa, quæ ſequitur, laus paſtorum celebratur, qua inuentus Dominus ab eis laudatur. In tertia miſſa, quæ tertia hora cantatur, eius natiuitas à patre ſolenni-
B zatur. Vnde & Euangelium in principio ad hanc recitatur.

De ſancto Stephano. CAP. XII.

IN nocturnali officio de ſancto Stephano palæſtra imitatur, in qua pro corona certatur. In officio de die quaſi pro victoria hic agonotheta coronatur. Vnde & Stephanus, id eſt coronatus, congrue nominatur. Huius diem ideo leuitalis ordo celebrem ducit, quia Stephanus primus Diaconus fuit.

De ſancto Ioanne. CAP. XIII.

DOrmitio ſancti Ioannis Euangeliſtæ eſt in natiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ: ſed quia ob celebre officium illic agi non potuit, hic Eccleſia eius feſtum con inſtituit, quando ab exilio redijt, vel ipſius Eccleſia dedicata extitit. In cantu de ſancto Ioanne imitamur aman-
C tes, qui amicos ſuos cantibus efferre conantur. Quidam neumam ſuper intellectus iubilant, quia ſanctus Ioannes per ſpiritum intellectus de ineffabili verbo Dei ſcripſerat. Hunc diem ſacerdotalis ordo ideo feſtiuum agit, quia ipſe præcipue verbo & exemplo ſacerdotium extulit, dum latronem quendam etiam ſacerdotio præfecit.

De Innocentibus. CAP. XIV.

QVod Te deum laudamus, & Gloria in excelſis, & Alleluia de innocentibus non cantamus, matres illorum imitamur, quas in triſtitia fuiſſe non dubitamus. Ideo etiam cantus lætitiæ non cantantur, & dalmatica vel ſubtile non portatur, quia idem chorus infantum ad inferna deſcendiſſe memoratur. Si illorum feſtiuitas in dominica euenerit, omnia de illis, vt de alijs ſanctis agi-
D mus, quia in reſurrectione Domini eos ſanctis aſſociatos credimus. In octaua quoque illorum Alleluia & alia canimus, quia facta Chriſti reſurrectione eos in gaudio receptos ſcimus. Horum feſtum ideo infantes ſolemniſant, quia eos primum ad Chriſtum præmio præibant. Gloria patri ſecundum ordinem de Innocentibus canitur, quod nunquam niſi in paſſione Domini intermittatur.

De Octaua Domini. CAP. XV.

IN octaua Domini totum officium de ſancta Maria agimus, quia in die partus ſui propter filij ſui celebritatem ea facere non potuimus. Hoc autem ſignificat ſi Chriſto in hac vita deuote ſeruiamus, in octaua ſcilicet futura vita de Eccleſiæ glorificatione, quam Maria præ-
E figurauit, gaudemus. Ideo autem Chriſtus de Maria non ab alia naſci voluit, quia ipſa prima in mundo virginitatem nouit.

De dominica dum medium ſilentium. CAP. XVI.

DOminica, quæ inter natiuitatem Domini & Epiphaniæ occurrit ſignificat tempus illud, quo Dominus in Ægypto fuit, vnde & in communione, Tolle puerum & matrem eius, canitur.

De ſanctis & octauis eorum. CAP. XVII.

NAtalitia ſanctorum ideo celebrantur, quia de hoc mundo in æternam vitam per mortem naſcebantur. Octauæ vero illorum ideo coluntur, quia in octaua, id eſt in reſurrectione, gloriæ eorum per Chriſtum duplicabuntur.

De

De Epiphania. CAP. XVIII.

OCtana idus Ianuarij olim habebatur celebris ob triplicem triumphum Auguſti Cæſaris. Hanc eandem diem, quam Epiphaniam Domini vocamus, ob tres cauſas celebramus, quia Dominus ſtella duce illa die gentibus eſt reuelatus, & poſt triginta annos eadem die in Iordane Baptizatus, & reuoluto anno ipſa die per aquæ in vinum conuerſionem ad nuptias Deus eſt manifeſtatus. Ideo Epiphania vel theophania appellatur, quod apparitio vel manifeſtatio aut oſtenſio interpretatur. Traditur enim quod hac die quinque millia hominum de quinque panibus Dominus ſatiauerit. Itaque in primo nocturno ſtellæ apparitio. In ſecundo nocturno Magorum viſitatio. In tertio Domini Baptiſatio in ſacramentis Miſſæ agitur, aquæ in vinum conuerſio, vel populi de panibus ſaturatio.

De Magis. CAP. XIX.

PRimus Zoroaſter rex magicam inuenit, de cuius ſemine Balaam extitit, qui de Chriſto hoc prædixit: Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget homo de Iſrael. Ex cuius progenie hi Magi fuerunt, qui ad Dominum cum muneribus venerunt. Magi autem ſunt dicti, quaſi mathematici ſcilicet in ſtellis periti. Ideo autẽ Dominus ab his quæri voluit, quia in teſtimonium à ſapientibus mundi honorari voluit, quib. & populus gentium credidit. Ideo vero à tribus inueniri voluit, quia à tribus partibus mundi, ſcilicet Aſia, Affrica, Europa coli voluit. Ideo hoc per ſtellam fieri voluit, quia per ſacram ſcripturam populum conuerti voluit: ideo in duodecimo die à natiuitate ſua hoc fieri voluit, quia per duodecim Apoſtolos mundum attrahere voluit. C Propter tres cauſas Dominus Baptizari voluit: Primò, vt omnem iuſtitiam impleret: Secundo, vt Ioannis Baptiſmum comprobaret: Tertio, vt aquas nobis ſanctificaret. Idcirco autem poſt triginta annos Baptizari, & tũc prædicare voluit, quia nos adepta ſcientia in perfecta ætate populum docere voluit. Ideo vero à Ioanne non ab alio Baptizari voluit, quia ab illo teſtimoniũ ad populum habere voluit, quia videlicet populus Iudæorum illi vt Prophetæ credidit.

De Matutinis. CAP. XX.

IN hac nocte Inuitatorium non cantamus, quia ſubdolam Herodis inuitationem cum magis declinamus, in ſexto tamen Incopſalmũ, Venite exultemus, canimus, quia ſexta ætate mundi gentes ad fidem veniſſe plaudimus. In tertio nocturno Antiphonam fluminis D impetus, & pſalmum Deus noſter refugium, pſallimus, quia tertio tempore flumine baptiſmatis ciuitatem Dei, ſcilicet Eccleſiam lætificaſſe cognouimus. Ideo in tertio nocturno Alleluia frequentamus, quia in tertio tempore per baptiſmum lætitiam aduenisſe annonciamus.

De octaua Epiphania. CAP. XXI.

IN octaua Epiphaniæ Baptiſmus Eccleſiæ celebratur ſecundum Antiphonis, Veterem hominem, & te qui in ſpiritu. Ideo autem in aqua Baptizatur, quia hoc alimentum igni contrarium comprobatur: fomite vero peccati ignis pœnarum accenditur, ſed per aquam Baptiſmatis extinguitur. Ideo hanc ſpiritus ſanctus in principio fouiſſe legitur. Aqua enim ſordes abluit, ſitim extinguit, imaginem reddit, ita nos Baptiſmate à E ſordibus peccatorum noſtrorum lauamur, à fonte vitæ potamur, imagine Dei renouamur.

Dominica poſt Epiphaniam. CAP. XXII.

DOminica poſt Epiphaniã ſiue poſt duodecim dies legitur Euangelium, Cum factus eſſet Ieſus annorum duodecim, quia ſicut poſt duodecim dies, ita tunc poſt duodecim annos factum commemoramus. Dominica quæ octauam ſequitur, ideo Euangelium nuptiæ factæ ſunt legitur, quia ſicut poſt ſeptimam, ita tunc poſt annum hoc traditur factum. De trib. nuptijs legitur in Euangelio. De primis ſcribitur, Rex quidam fecit nuptias filio ſuo, has nuptias celebramus in natiuitate Domini, in quibus Deus coniunctus eſt humanæ A naturæ, cui thalamus fuit vterus, de quo ſpecioſus forma præ filijs hominum proceſſit, tanquam ſponſus de thalamo ſuo. De ſecundis dicitur, Vos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum quando reuertatur à nuptijs. Has celebramus in Aſcenſione Domini, quando victor cælos aſcendit & nouus homo Angelicam naturam ſibi copulauit. De tertijs legitur, Decem virgines exierunt obuiam ſponſo & ſponſæ. Et poſt pauca, quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias. Has celebramus in Reſurrectione Domini, quando ſponſus reſurrexit, quia hæ nuptiæ in reſurrectione ſunt futuræ, quando Chriſtus ſponſam ſuam Eccleſiam de Babylonia huius mundi in cæleſtem Hieruſalem introducet. De his ſcribitur, Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati ſunt. Pentecoſten celebramus, quod ſponſa eſt B dotata per varia ſpiritus ſancti chariſmata, quando alij datus eſt ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ.

De octaua ſancta Agnetis. CAP. XXIII.

IN octaua ſanctę Agnetis ſcribitur, de natiuitate, quia illa die nata dicitur.

De Purificatione ſanctæ Mariæ. CAP. XXIV.

YPanti dicitur obuiatio, quia hac die Simeon & Anna Chriſto obuiauerunt, dum eum Maria & parentes ad templum detulerunt. Ideo autem octaua circunciſus poſt quadraginta dies in templo eſt præſenta- C tus, quia nos corpus eius, ſi in hac vita à vitijs circuncidamus, poſt impletionem decalogi legis per quatuor Euangelia in cæleſte templum introducemur. Cum hac die proceſſionem agimus, quaſi Domino cum Simeone & Anna occurrimus. Quod hodie proceſſionem cum luminib. facimus, hoc ex more gentilium ſuſcepimus, quos in hoc menſe ciuitatem cum luminibus luſtraſſe cognouimus: per ceram quippe candelæ Chriſti humanitas, per licinium eius mortalitas, per lumen exprimitur ipſa diuinitas. Chriſtus enim eſt lumen ſanctorum, ignis vrens impiorum, ideo candelas in figura Chriſti manibus tenentes clamamus, Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui. Hoc ideo in feſto ſanctæ Mariæ agimus, vt cum quinq; prudentibus vir- D ginibus accenſis bonorum operum lampadibus ſponſo Chriſto obuiemus & per ſanctam Mariam ad nuptias cæleſtem Vrbem intremus. Mulieres in hoc ſanctam Mariam imitantur, quod poſt partum tranſactis quadraginta diebus Eccleſiam ingrediuntur, quia cæleſte templum intrare non merentur, quæ in præſenti vita, quæ per quadraginta dies accipitur, Beatam virginem non imitantur.

De ſancto Blaſio. CAP. XXV.

QVod fidelis populus in feſto ſancti Blaſij lumina pro domib. vel animalibus accendit, vel eleemoſynas tribuit, ipſo Martyre inſtituente initium ſumpſit. Qui beatus pontifex, dum omnibus pœnis pro Chriſto affectus, in carcere iaceret, & quædam mulier ei eſcas E cum lumine deferret, docuit eam, vt eo ocaſo lumen in memoriam ipſius faceret, eleemoſynam erogaret, & nunquam ei neceſſaria deſtitura eſſent. Poſtquam ille per paſſionem ad Chriſtum migrauit, mulier, vt ab eo didicerat, fecit, & in omnibus bonis citius creuit; & ab ea is mos per omnes Eccleſias inoleuit.

De Cathedra ſancti Petri Apoſtoli.
CAP. XXVI.

CAthedra ſancti petri ideo celebratur; quia in illa die in Antiochia Pontifex Eccleſiæ eleuatur, huius ſedem ideo annuatim feſtiue recolimus; vt per eum ſedes nobis in cælo præparetur.

De conſecratione ſalis & aquæ. CAP. XXVII.

SAlis & aquæ aſperſio cœpit à Propheta Heliſeo, hic A
ſal aquæ commiſcuit & ſterilitatem expulit. Vnde
Alexander Papa & Martyr conſtituit, vt ſal & aqua be-
nedicatur, populus aſpergatur, quatinus omne fantaſ-
ma dæmonum ab eo per verbum Dei expellatur. Simi-
liter & habitacula eorum aſpergantur, & dæmones ab
eis arceantur. Hoc ideo in dominicis diebus ſecundum
canones agimus, quia Chriſti ſanguine aſperſi ſumus,
ſicut Iudaicum populum ſecundum legem ſanguine
agni aſpergi legimus.

Quare in aduentu Iſaias, & poſt natiuitatem Domini Paulus legatur. CAP. XXVIII.

INfra aduentum Domini Iſaias & alij Prophetæ le-
guntur, quia Prophetæ & præcipuè Iſaias Chriſtum
naſciturum prænunciauerunt. Poſt natiuitatem autem B
Domini Epiſtolæ Pauli ideo leguntur, quia Apoſtoli &
maxime Paulus Chriſtum iam natum prædicauerunt.

De hiſtoria Domine in furore. CAP. XXIX.

IN natiuitate Domini cum Angelis lætari debuimus,
quod Chriſtum in carne ſuſcipere meruimus. Sed
quia ad ſæculare gaudium prolapſi ſumus, conuiuijs &
luxurijs indulſimus. Ideo hiſtoriam Domine ne in fu-
rore pro pœnitentia canimus, & Epiſtolas Pauli, quæ ad
pœnitentiam inſtruit, legimus.

De ſpatio à natiuitate Domini vſque ad ſeptuageſimam. CAP. XXX.

DVas Eccleſiæ vitas eſſe conſtat: vnam, quæ hic in
exilio laborat, alteram, quæ in cælesti patria exul-
tat. Spatium ergo à natiuitate Domini vſq; ad ſeptua-
geſimam illud tempus ſignificat, quo quiſq; fidelis poſt C
regenerationem in præſenti vita pro Chriſto deſudat.
Vnde & illo tempore Alleluia cantatur, quia in hac vita
pro ſpe æternæ lætitiæ certatur.

De ſabbato in quo Alleluia deponitur. CAP. XXXI.

SAbbatum, in quo Alleluia dimittitur, illud tempus
deſignat, quo quiſque beatus de hac vita ad requiem
& lætitiam ſupernæ lætitiæ deducitur. Sabbatum enim
requies dicitur. Ideo autem ad veſperam, hoc eſt in fine
diei Alleluia deponitur, quia in fine vitæ poſt laborem
vnuſquiſque ad requiem cum cantu Angelorum fertur.
Si vero in nocturnali officio deponitur, tunc illud in-
nuit quod Eccleſia in quolibet fideli de nocte huius la-
borioſæ vitæ cum cantu lætitiæ educitur, & ad illam
vitam, vbi eſt ſplendor & lux perpetua, & ſine fine læ-
titia perducitur. Quod ideo in dominica nocte agitur, D
quia per Reſurrectionem Chriſti gaudium nunc ani-
mabus datur, quod in futura reſurrectione perficietur.
Hoc totum in Reſponſorio repræſentatur, dum ſic cã-
tatur: Dum præſens eſt, ſcilicet Eccleſia in actiua vita
imitatur, illam videlicet in contemplatiua vita, quam
deſiderant, dum toto anniſu ad eam anhelant. Dum ſe
ſubduxerit ſcilicet ab hac vita in perpetuum coronata
triumphat ante dominum in beata vita. Et in illo Reſ-
ponſorio, Angelus Domini comitetur tecum, reuertero
in theſauros tuos, quia ſicut Tobias per Angelum de-
ducitur, & cum gaudio reducitur, ſic fidelis anima de
carne aſſumpta per Angelos in cæleſtes theſauros cum
gaudio perducitur. Per hoc autem quod ſequitur, Re-
uertaris ad nos cum gaudio, Paſchale quidem tempus E
exprimitur, quo reſurrectio intelligitur, cum gaudium
& lætitia ad Eccleſiam conuertitur, & ipſa gaudentibus
angelis aſſociabitur. Hoc & in cæteris Reſponſorijs
etiam notatur. Quod autem in Laudate dominum de
cælis frequentius Alleluia concinitur hac deſignat,
quod fideli animæ hinc migranti à choro Angelorum
& ſanctorum cum cantu lætitiæ accurritur, ſignificat
etiã, quod in die iudicij ſancti & Angeli omnes in vnum
conuenient, & in ſæculum ſæculi Deo iubilabunt.

De Septuageſima, Paſcha & Pentecoſte. CAP. XXXII.

POrro tempus a ſeptuageſima vſque ad paſcha Alle-
luia intermittitur, nos exprimit, qui hic in labore &
triſtitia relinquimur. Paſcha autem, quando Alleluia ca-
nitur, illud tempus innuit, quo quiſque de hoc labore
migrans gaudentibus aſſociatur. Tempus vero à Paſcha
vſq; ad Pentecoſten, in quo Domino Alleluia canuntur,
ſignificat, quod poſt Reſurrectionem omnes electi cor-
pore & anima in æternum gloriabuntur.

De Paſcha quare Iudæorum more ſecundum lunæ curſum celebretur. CAP. XXXIII.

QVæritur cur paſcha non annuatim, quemad-
modum natalis Domini, vel feſtiuitas ſancto-
rum celebretur, ſed more Iudaico ſecundum
lunæ curſum obſeruetur, præſertim cum legale paſcha
veri fuerit vmbra, in quo verus agnus Chriſtus no-
ſtrum immolatus eſt paſcha, & Eccleſia agnita veritate
tendens ad ſpiritualia cuncta reſpuat legalia. Sed ſcien-
dum eſt quod ſicut Hebraicus populus præfigurauit
feſtiuitatem chriſtiani populi, ita Eccleſia per ſua feſta
præſignat ſolennitates futuri ſæculi. Ideo celebrat eas
ſecundum ſidera, quæ ſunt corpora cæleſtia.

De ſole quod typum Chriſti gerat. CAP. XXXIV.

SOl quippe, qui ad viſum noſtrum eſt immutabilis,
gerit typum Chriſti, qui eſt ſol iuſtitiæ ſplendore
diuinitatis immutabilis. Et qui ſecundum huius
ſum natiuitatem Domini celebratur, idcirco annua-
tim non mutatur.

De ſtellis quod ſignent ſanctos. CAP. XXXV.

STellæ quoque, quæ videntur immutabiles, ſanctos
deſignant, qui nunc cum Chriſto immutabiliter re-
gnant, & ideo annuatim illorum natalitia celebran-
tur. Et quia ſtellæ præ alijs ſunt clariores, ideo quaſdam
feſtiuitates præ alijs agimus celebriores. Et quia à di-
uerſis horis ſtellæ in nocte oriuntur, ideo diuerſis tem-
poribus ſanctorum ſolemnia in anno aguntur.

De luna quod Eccleſiam deſignet. CAP. XXXVI.

LVna, quæ iugiter creſcere vel decreſcere cernitur,
præſentem Eccleſiam figurat, quæ adhuc in defectu
huius vitæ exulat; hæc Eccleſia tres feſtiuitates ſecun-
dum lunæ curſum figuraliter celebrat, quibus ſe ad fu-
tura feſta inſtigat, videlicet Septuageſimam, in qua re-
colit ſuam in hoc mundo peregrinationem, Quadrage-
ſimam, in qua commemorat ſuam reuerſionem, Paſcha
ſeu quinquageſimam, in qua ad memoriam reuocat pa-
triæ receptionem.

De Septuageſima. CAP. XXXVII.

SEptuageſima itaq; à ſeptuaginta denominatur,
quia ab hac dominica vſque in ſabbatũ paſcha-
D lis hebdomadæ, ſeptuaginta dies numerantur,
per hos autem ſeptuaginta dies ſeptuaginta annos ex-
primimus, quibus populum Dei in Babylone captiuum
cognouimus, per quos ſeptuagies centenos annos, id
eſt, ſeptem millium annos commemoramus, quibus nos
in huius mundi exilio captiuos deploramus.

De Hiſtoria Nabuchodonoſor. CAP. XXXVIII.

NAbuchodonoſor eſt diabolus, Babylon hic mun-
dus vel infernus, Hieruſalem paradiſus. Qui Na-
buchodonoſor populum ad Hieruſalem captiuum in
Babylonem duxit. Dum diabolus humanum genus de
paradiſo in hunc mundum ſeduxit, populus lxx. annis
in Babylonia dura ſeruitute opprimebatur, & huma-
num genus ſeptuagies centum annis in mũdo vel in in-
ferno affligebatur. Populus muſicas artes vel cantum læ-
E titiæ intermiſerat, mœrore & ieiunijs ſe afficiabat, &
genus humanum gaudium & lætitiam amiſerat, triſti-
tiam & miſeriam inciderat. Et quia hoc nũc recolimus,
ideo Gloria in excelſis, & Alleluia, quod eſt cantus læti-
tiæ intermittimus. Et quia ipſi lugubri veſte vtebantur,
ideo nos Dalmaticis & ſubdiaconalibus, quæ ſunt ſo-
lennes veſtes, non vtimur, per cantum tractus gemitum
duræ ſeruitutis exprimimus. Et notandum quod duo
tractus triſtitiam, tertius vero ſonat lætitiam, quia ni-
mirum ſub duobus temporibus ante legem, ſub lege in
triſtitia fuimus. In tertio tempore Chriſto adueniente
lætitiam, De profundis, & Commouiſti tribulatio-
nem. Iubilate vero ſonat gaudij iubilationem. Item

qui

Qui habitat, & Ad te leuaui mœrorem. Qui confidunt præfert lætitiæ canorem. Similiter Sæpe expugnauerũt, & Deus Deus meus triſtitiam, Laudate vero hymniſæ lætitiam, quia ſi hic nos confeſſione & pœnitentia affligimus, in reſurrectione gaudium cum ſanctis habebimus. Poſt ſexaginta annos Cyrus, qui rex regnauit Babyloniæ, regnum ſibi ſubiugauit, populum à captiuitate laxauit; & Chriſtus ſexta ætate in mundo regnauit, infernum ſuperauit, mundũ ſibi ſubiugauit, captiuos de inferno laxauit. Pars cum Zorobabel, ſeu cum Ieſu ſacerdote ad patriam rediit, parſque in captiuitate remanſit, quia pars fidelium cum rege & ſacerdote vero Ieſus ad cæleſtem patriam rediit, pars hic in labore remanſit. Populus ad Hieruſalem reuerſus lætitiam habuit, ſed tamen pro vxoribus & filijs & ſocijs ſolicitudine non caruit. Hoc nos exprimimus, dũ in Paſchali hebdomada vnum Alleluia canimus, & adhuc graduale non omittimus. Expleto autem ſeptuageſimo anno Darius vel Aſſuerus perfecte captiuitatem laxauit, omniſque populus cum mulieribus & pueris, Eſdra duce (quod adiutor dicitur, vel Neemia, quod conſolator dicitur) repatriat, & cum duplex gaudium habebat. Quod nos deſignamus, dum duo Alleluia, ſcilicet Hæc eſt dies, Et laudate, cantamus. Ita quoque fidelis anima cum de hoc exilio migrat, in anima tamen cum Chriſto exultat, quod vnum Alleluia in Paſcha inſinuat, quaſi vero fidelis anima adhuc graduale non omittit, dum ſolicitudinem pro corpore & operib. gerit. Alleluia autem in vno ſabbato inchoatur, & in alio ſabbato geminatur, & ſabbatum requies appellatur, quia nunc animæ tantum in requie gloriantur, in reſurrectione vero illarum gloria duplicatur; finitis namque ſeptem millibus annorum captiuitas humanæ generis perfecte abſoluetur, & totus fidelium populus cum Chriſto vero protectore & vero conſolatore, id eſt, ſpiritu ſancto ad patriam reuertetur, & corpora atque opera velut vxores & filij ad animas redibunt, & tunc duplici gaudio in æternum exultabunt, hoc nos ad memoriam reuocamus, dum relicto graduali in quinquageſima Alleluia frequentamus. Notandum autem, quod ſeptuageſima à dominica incipit, & in ſabbato finitur, quia noſtra captiuitas à manſione paradiſi inchoauit, & ita ad futuram requiem perdurabit. Hæc enim per decem hebdomadas extenditur, quia per decalogum legis ad ſempiternam lætitiam pertingitur. Igitur quia in ſeptuageſima noſtram captiuitatem recolimus, ideo Geneſim tunc legimus, in qua humani generis expulſio à paradiſo legitur, & in Reſponſorijs canitur, ſicut ibi, In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Ad laudes ideo, Miſerere mei Deus, & Confitemini canimus, quorum alter de pœnitentia, alter de laude ſcribitur, quia per pœnitentiam ad lætitiam peruenitur: in Antiph. Miſerere mei Deus, & in Miſſa Circumdederunt me gemitus mortis, humanum genus ingemiſcit, quod gaudium & lætitiam amiſit, tribulationem & dolorem inuenit.

De Sexageſima. CAP. XXXIX.

SExageſima intra ſeptuageſimã currere, & à ſexageſima denominari cognoſcitur, & deſignat tempus viduitatis Eccleſiæ, quo à ſponſo ſuo hic in mundo peregrinatur. Hæc & in feria quarta Paſchalis hebdomadæ terminatur. Sexageſima per ſexies decem extenditur, & ſex opera Euangelij decemq; legis præcepta exprimuntur. Sunt hæc opera Euangelij, Eſuriui, & dediſtis mihi manducare, Sitiui, & dediſtis mihi bibere, Nudus, & operuiſtis me, Hoſpes, & collegiſtis me, Infirmus, & in carcere, & viſitaſtis me. Præcepta autem legis ſunt hæc: Non adorabis deos alienos: Non periurabis. Sanctifica diem ſabbati, quod nos facimus die dominica: Honora patrẽ & matrem Non occides: Non mœchaberis Non furtum facies. Non falſum teſtimonium dices. Non concupiſces rem proximi tui Non vxorem & omnia quæ illius ſunt. Quia hæc auditurus erit, Venite benedicti patris mei. Ideo in feria quarta, quæ eſt finis ſexageſimę, hoc officium cantatur, Venite benedicti. In nocturnali officio & in Miſſa, Exurge, quare obdormis, Eccleſia ſuum exilium deplorat, & pro liberatione ſua dominum exorat.

De Quinquageſima. CAP. XL.

QVinquageſima quoq; ſeptuageſimæ inſeritur, quæ in Paſchali die finitur, per hanc pœnitentia exprimitur. Vnde & quinquageſimus pſalmus in pœnitentia ponitur. Ideo & hac die de diluuio legitur, & canitur; quod per ter quinquaginta dies extenditur, quia per fidem Trinitatis pœnitentia, pro verbis, pro factis, pro cogitationibus accipitur. Et notandum, quod in primis de diluuio, deinde de Abrahæ obedientia canitur; & ſic de cæco illuminato ſubiungitur, quia qui ſe pœnitentia à ſordibus peccatorum abluerit ac deinde mandatis Dei obedierit, à Chriſto illuminari gaudebit. Quinquies autem decem quinquaginta fiunt quia per opera quinque ſenſuum, per decalogum legis pœnitendo diluunt, ad Reſurrectionem Chriſti pertingunt, qua die læti canunt, Reſurrexi & adhuc tecum ſum. In hac die Antiphona, Secundum multitudinem, & in Miſſa, Eſto mihi in Deum, Eccleſia diuinum auxilium inuocat, & ab exilio liberari poſtulat. In ſeptuageſima, in Euangelio vineam excolimus, In ſexageſima, terram in tractu commouiſti, ſcindimus, In Euangelio, ſemen verbi ſpargimus, In quinquageſima fructum lucis, cæco illuminato colligimus

De capite ieiunij. CAP. XLI.

QVi à captiuitate reuerſi ſunt, templum domino conſtruxerunt. Et nos quia à diabolica captiuitate liberati ſumus, nosmetipſos templum Dei iſtis diebus ædificare debemus, huius fundamentum ideo quarta feria iacimus, quia Salomon quarta ætate templum Deo ędificaſſe legimus. Templum autẽ corporis Chriſti quadraginta & ſex annis ædificatur, per quẽ numerum Eccleſia Chriſto incorporatur. Maria quippe duodecim annorum extitit, dum Chriſtum genuit; Chriſtus vero triginta & quatuor annorum fuit, dum morte ſolutus corruit. Qui anni ſimul iuncti quadraginta & ſex fiunt, totque dies à capite ieiunij vſq; in Paſcha exiſtunt, qua die Chriſtus corporis ſui templum reſtituit, quod prius impulſio Iudæorum ſoluit. Vt ergo Eccleſia in templum corporis eius coædificetur, quadraginta & ſex diebus ieiunijs & orationibus vacare cognoſcitur, quot diebus infans in vtero formari dicitur.

De Nomine Adam. CAP. XLII.

NOmen quoq; Adam ex quatuor literis coniungitur, ex quibus idem numerus conficitur Quæ literæ ex quatuor climatibus colliguntur, quæ græce Anathole, dyſis, arctos, Meſembria dicuntur. In numero autem græcorum a vnum d quatuor, iterum a vnum, m vero quadraginta ſignificat, quæ ſimul iuncta quadraginta ſex fiunt. Adam ergo per genus ſuum diuiditur, & in quatuor partes mundi quaſi ſemen ſpargitur: ſed per Chriſtum in vnum colligitur, dũ in corpore Chriſti ab Adam ſumpto Eccleſia coadunatur. Igitur quia Eccleſia à quatuor Euangelijs in Chriſtum congregatur: Ideo hos quatuor dies ante quadrageſimam ieiunare comprobatur. Ideo ſe etiam quatuor diebus affligit, quia Euangelium quod in initio quadrageſimæ legitur, quatuor ordines in iudicio futuros prædicit: ſcilicet vnum iudicantium, vt ſunt perfecti: alium per iudicium ſaluandorum, vt coniugati: tertium damnandorum, vt infideles bonis operibus vacui: Quartum ſine iudicio pereuntium, vt ſunt increduli. Ideo etiam quatuor dies abſtinet, quia quatuor cauſas luget, videlicet quod propter eſcam ſe de paradiſo eiectam mœret, & quod in hoc exilio ſe cibo beſtiali indigere dolet, & quod poſt hanc vitam ſe ad tartara duci timet, vel quod in regno cæleſti cum electis non gaudet. Ideo nihilominus quatuor diebus ſe macerat, vt per quatuor, ſcilicet prudentiam, fortitudinem, iuſtitiam, temperantiam, quaſi quatuor columnis ſequens ieiunium fulciat quatinus anima quatuor motibus, ſcilicet cogitationis, locutionis,

operationis, impœnitudinis ſe addixerat, per cuſtodiã quatuor Euangeliorum reſurgat.

De feria quarta in capite Ieiunij. CAP. XLIII.

PEr diem, quo cinerem capiti imponimus, diē expulſionis noſtræ de paradiſo ad memoriā reducimus, quo dictum eſt, puluis es, & in puluerem reuerteris: vt ergo redire poſſimus pœnitentiam in cinere & cilicio agimus. Et quia repatriare contendimus, & hoſtes nobis in itinere obſiſtere nouimus, ideo arma noſtra, quod eſt humiliatio, oratio, afflictio, ſuſtollimus, vt contra ſpiritualia nequitiæ pugnare poſſimus. Cum ergo hac die proceſſionem facimus, quaſi hoſtibus armati ad pugnam obuiam imus. Ideo autem ieiunium feria quarta inchoamus.

De Quadrageſima. CAP. XLIV.

QVadrageſima à quadraginta denominatur, quia ab illa dominica vſq; in cœnam Domini quadraginta dies computantur. Poſt hos quadraginta dies quadraginta annos exprimimus, quibus populum Dei ab Ægypto ad patriam rediſſe cognouimus, ſed noſtram reuerſionem recolimus, qua de hoc mundo ad ſupernam patriam tendimus. Filij quippe Iſrael longo tempore in Ægypto ſub Pharaone ſeruierunt, ſed per Moyſen liberati quadraginta annis eremum tranſierunt: paſtum de cælo, potum de terra habuerunt, & ſic ad terrã lacte & melle manantem peruenerunt. Ita & nos longo tempore ſub diabolo in hoc mundo ſeruimus, ſed per Chriſtum liberati ſumus, & ideo per decem præcepta legis, & quatuor Euangelia, quæ multiplicata quadragenarium numerum conficiunt, ad paradiſum reuerti debemus, vt corpore Chriſti paſti & ſanguine eius potati ad terram lac & mel fluentem, ſcilicet regionem viuorum perueniamus. Ipſi poſt quadraginta duas manſiones terram repromiſſam intrauerunt, & mox Paſcha celebrauerunt, & nos poſt quadraginta duos dies Paſcha celebrabimus, & de noſtra ereptione exultabimus: vt autē omnes Chriſtiani quadrageſimam ieiunemus, auctoritatem ex Euangelio & ex lege habemus.

De Ieiunio Domini & nos non ieiunamus eo tempore, quo Dominus ieiunauit. CAP. XLV.

EX Euangelio, quia ipſe Dominus quadraginta diebus abſq; omni cibo ieiunauit: ex lege, quia Moyſes bis quadraginta dieb. ab omni cibo abſtinuit, Similiter Helias quadraginta diebus ieiunus permanſit. Daniel quoque tres ſeptimanas abſque cibo fuit. Sed quæritur cum Dominus poſt Epiphaniã vt puta mox Baptizatus ieiunauit, cur Eccleſia ante Paſcha inſtituerit ieiunium. Sed hoc ob tres cauſas fecit. Primo, quia ante Paſcha Chriſti paſſio celebratur, vt ei per afflictionem carnis cōpatiatur, quatinus ei conregnare mereatur Secundo, vt quia cuncta verno tēpore naturali motu in libidinem concitantur, per ieiunia ab impetu luxuriæ reprimantur: Tertio, quia illo tempore filij Iſrael terram repromiſſionis intrauerunt, vel illi de Babylonia reuerſi ſunt, cum vterq; mox Paſcha celebrauerunt, vt nos peracto labore Paſcha celebrantes cum Chriſto reſurgamus, & poſt hanc vitam in æternū cum eo regnemus. Igitur per tractus, cātationem ſignificamus itineris fatigationem. Vt autem nos ſub potenti manu Domini humiliemus, ideo flectamus genua, dicimus. Et quia præceptum habemus, vt pro regibus, & pro omnibus, qui in ſublimitate ſunt, & pro omnibus, qui in preſſura ſunt, oremus, idcirco his diebus preces dicimus. Quia vero linguas Angelorum & hominum legimus, per Hebræam Angelorum linguam exprimimus, per latinam hominum linguam innoteſcimus. Ergo quia inter Angelos dominum non laudamus, idcirco hebræum Allelua quaſi vocem Angelorum non cantamus. Quia vero cum hominibus laboramus in terra, ideo latinum Laus tibi Domine rex æternæ gloriæ, quaſi vocem hominum reſonamus. Iſtis diebus diaconus caſulam ſuper ſcapulas plicatam portat, quia in præſenti tempore quiſque prædicator proximorum onera geſtat. his diebus etiam oratio ſuper populum dicitur, quia quiſquis hic bonis actibus bene-

A dicitur, poſt hæc æternæ benedictioni aſcribetur. His diebus ite Miſſa eſt non dicitur, quia licet omni tempore, tamen maxime hoc tempore, quenquam Chriſtianum in Dei ſeruitio occupari debere inuenitur.

De velo quod ſuſpenditur in Quadrageſima. CAP. XLVI.

QVod his diebus velum ſuſpendimus, à lege accepimus, cuius præcepto velum miro opere & pulchra varietate contextum inter ſanctum & ſanctum ſanctorum tabernaculi ſuſpendebatur, quo archa à populo velabatur. hoc velum eſt cælū mira varietate depictum rutilantibus gemmis diſtinctum hoc nobis pro velo inter corporea & ſpiritualia ſuſpenditur, quo Chriſtus & illa ſuperna patria nunc à nobis celatur. Poſtea cœlum, vt liber complicabitur, & vt tentorium colligetur, &

B tunc facies Domini nobis reuelabitur, & cæleſtis gloria denudabitur. Ex collocutione etiā diuina facies Moyſi erat vt ſol ſplendida. Qui velamen ante ſe ſuſpendit, vt populus eum intendere poſſit: facies glorificata eſt ſacra ſcriptura. Velamen, quod faciem operuit, eſt carnalis obſeruantia, quæ intelligentiam legis velauit: hoc velamen eſt adhuc ſuper corda Iudæorum poſitum, & ideo non valent videre ſplendidū legis ſenſum. Et quia myſterium ſcripturæ in hoc tempore à nobis velatur, ideo velum ante oculos noſtros in his dieb. extenditur. Sacerdos & pauci poſt velum ingrediuntur, quia paucis doctoribus tantum myſteria ſcripturæ aperiuntur. In Paſcha velum aufertur, & altaris ornatus ab omni populo conſpicitur, quia in Reſurrectione omnia nuda & aperta erunt, vbi Beati regem gloriæ in decore ſuo vi-

C debunt. Ideo & in paſſione Chriſti velum templi ſcinditur, quia per eius mortem nobis cælū & liber ſeptem ſignaculis clauſus aperitur. Reſurgens quippe velamen abſtulit, dum eis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas, aperuit, & credentibus cælum patefecit.

De Septem hebdomadis CAP. XLVII.

SEptem hebdomadæ ſcilicet à quinquageſima vſque ad Paſcha abſtinētiæ ideo aſcribuntur, quia ſeptem modis peccata remittuntur. Primo per Baptiſmum, ſecundo per Martyrium, tertio per eleemoſynam, quarto per debiti indulgentiam, quinto per prædicationem, ſexto per charitatem, ſeptimo per pœnitentiam.

De Sex hebdomadis. CAP. XLVIII.

SEx autem ſeptimanas ideo ieiunamus, quia in ſex ætatibus peccamus, & ideo per ſex opera Euangelij

D nunc ſatisfacere feſtinamus. Et quia Chriſti membra ſumus, à nobis ipſis incipere debemus, ſcilicet nos pane vitæ eſurientes cibo charitatis reficere, iuſtitiam ſitientes, ſcripturæ fluentis potari, ſanctitate nudos, virtutibus veſtire, in vitijs & errore vagos, in hoſpitium ſanctæ conuerſationis ſuſcipere, morbo iniquitatis infirmos, confeſſione viſitare, carcēre malæ conſuetudinis incluſos pœnitentia redimere, deinde hæc etiam corporaliter primis impendere.

De Quadrageſima. CAP. XLIX.

ANnus quatuor temporibus, ſcilicet vere, æſtate, autumno, hyeme voluitur, & per trecentos quinquaginta ſex dies cōpletur. Sicut ergo ab alijs reb. ita à dieb. decimas damus, dū quadraginta dies ieiunamus, vt quicquid quatuor temporib. contra decem præcepta

E Dei egimus, his quatuor denis dieb. corrigamus. Eſt & aliud, homo ſubſiſtit ex quatuor elementis, lex autem in decem præceptis: quia ergo quatuor qualitatibus Dei præcepta præteriuimus, per quater denos dies abſtinendo dominum placamus. Quatuor dies ante quadrageſimam videntur pro dominicis dieb. inſtituti, ſed non eſt ita, per quatuor enim dies, quatuor Euangelia, per quadraginta ſequentes, decem præcepta intelliguntur, quia ex Euangelio & ex lege aſſumpta auctoritas quadrageſimæ. Ideo quatuor & quadraginta dies dicati ſunt abſtinentiæ. Sed quæritur, cur dominicæ dies ad quadrageſimam pertineant, & cur non ieiunentur, quod non ſine magna ratione fieri à nullo ſapientum dubitatur.

De Sex Dominicis. Cap. L.

TOtum tempus huius vitæ ab initio vſque in finem per Quadrageſimam intelligitur, qui eſt tempus afflictionis, ſicut Paſchæ tempus ſignificat futurum tempus gratulationis. Sex hebdomadæ ſunt ſex ætates mundi.

De Prima Dominica.

PRima Dominica eſt tempus primæ ætatis, quando homines erant in Paradiſo in gaudio.

De Secunda Dominica.

SEcunda Dominica tempus ſecundæ ætatis, quando erant in Archa gaudentes de ſua liberatione.

De Tertia Dominica.

TErtia Dominica tempus tertiæ ætatis, quando ſub Ioſeph exultabant de ſua ſaluatione, aliis pereuntibus fame.

De Quarta Dominica.

QVarta Dominica eſt tempus quartæ ætatis, quando ſub Salomone maxima pace fruebantur.

De Quinta Dominica.

QVinta Dominica eſt tempus quintæ ætatis, quando de Babylonia liberati reuerſi ſunt Hieruſalem.

De Sexta Dominica.

SExta Dominica fuit tempus ſextæ ætatis à reſurrectione Domini vſque ad Aſcenſionem eius, quando de præſentia ſponſi gaudebant, eſt & aliud Quadrageſimale tempus, eſt vita cuiuſque hominis, quæ hic afficitur mœrore tribulationis. Sex hebdomadæ ſunt ætates hominis, id eſt infantia, pueritia, adoleſcentia, iuuentus, ſenectus decrepita. Quadrageſimus dies eſt vetus & nouum teſtamentum, per quatuor enim accipiuntur quatuor Euangelia, per decem vero decem præcepta intelliguntur, quater autem decem ſunt quadraginta. Sex Dominicæ ſunt, ſex præcipua opera Euangelij, id eſt, Eſuriui & cibaſtis me, Sitiui, & dediſtis mihi potum: Nudus & veſtiſtis me: Infirmus, & viſitaſtis. In carcere, & redemiſtis.

Dominica quinta à Septuageſima.
Cap. LI.

DOminica quinta à Septuageſima quintam ætatem inſinuat, qua populus de captiuitate remeabat. Ideo hac Dominica Reſponſorium, Pater peccaui, cantatur, & Euangelium in Sabbato de prodigo filio recitatur, quia ſicut ipſe ad patrem, ita populus ad patriam tunc reuertebatur. Hæc etiam Dominica ſecunda Quadrageſimæ ſcitur, quia gentilis populus per doctrinam legis, & Euangelij, & Chriſtianus populus pœnitens per fidem, & operationem vel per duo præcepta charitatis ad Dominum Patrem, vt prodigus reuertitur.

De Media Quadrageſima. Cap. LII.

MEdia Quadrageſima illud tempus innuit, quo Cyrus populum abire permiſit. Hæc enim ſeptima Dominica à Quadrageſima cognoſcitur, quia poſt ſeptuaginta annos populus à captiuitate ad Hieruſalem reuertitur. Vnde & congruè officium de Hieruſalem illa die cantatur. Nocturnale vero officium de liberatione eiuſdem populi de Ægypto agitur, & noſtram liberationem deſignat, qua ſeptima ætate de hoc mundo liberabimur. Sex quoque ſunt mundi ætates, quibus hic homines viuunt, ſeptima qua mortui in ſepulchris requieſcent.

De Scrutinio. Cap. LIII.

QVod hac ſeptimana ſcrutinium agitur, hæc cauſa videtur: in captiuitate poſiti ſemen ſuum gentibus miſcuerunt, reuerſi vero multos ſacerdotes habuerunt. Vnde Eſdras & Prophetæ diligenter Genealogias ſcrutati ſunt, & Iudæos à gentilibus, ſacerdotes à Iudæis ſegregauerunt. Ita & nos hac hebdomada credentes ab incredulis ſegregamus, & eos noſtræ religioni aſſignamus.

A Scrutinium à ſcrutando, id eſt, ab inquirendo, vel diſcutiendo dicitur, quia fides baptizandorum inquiritur, vel diſcutitur. Cathecumenus audiens vel inſtructus dicitur, qui ante baptiſmum fidem & Chriſtianam religionem audit, qua eum ſacerdos inſtruit, qualiter poſt baptiſma viuere poſſit. Competentes dicuntur baptiſmum petentes, paruuli, vel muti, vel ſurdi, vel fatui, per petitionem fidelium catechizantur, baptizantur, & per fidem illorum ſaluantur. Catechizatio dicitur inſtructio, exorcizatio vero adiuratio.

De quarta feria. Cap. LIV.

PRopter tres cauſas fit ſcrutinium in quarta feria: Primo, quia quarta feria cum ſole & luna ſtellæ creatæ
B in cœlo ponuntur, ita & hac feria quarta fideles Chriſto ſoli & Eccleſiæ lunæ additi, & ſtellæ cœlo adſcribuntur: Secundo, quia quarta ætate templum domini ædificatur, ita & nunc quarta feria in baptizandis templum Deo præparatur: Tertio, quia quarta feria Chriſtus pro Eccleſia à Iuda Iudæis eſt proditus, ita ipſi quarta feria aſſignantur ſurgere in Chriſti corpus.

De Infantibus. Cap. LV.

PRimo infantes ad ianuam Eccleſiæ deferuntur, & maſculis à dextris, fœminis à ſiniſtris ſtatutis. Ab acolyto nomina ſcribuntur eorum, quia per fidem, quæ eſt ianua in Eccleſiam intratur, & cuiuſque fidelis nomen in cælo notatur. Et viriliter agentes à dextris Dei
C in iudicio ſtatuentur, effœminatè autem viuentes à ſiniſtris ponentur.

De Renunciatione. Cap. LVI.

DEinde exorciſta, cuius illud propriè officium eſt, interrogat, ſi diabolo renunciant, vt per hanc abrenunciationem dominium Chriſti ſubeant. Omnis quippe homo, quia in originali peccato naſcitur, diaboli dominio iure adſcribitur. Cuius ius fideles effugiunt, dum Chriſti iugo ſe ſubdunt.

De operibus. Cap. LVII.

OPeribus quoque diaboli renuntiant, quæ quædam ſpiritus, quædam caro eius inſtinctu perpetrant. Spiritus, vt eſt ſuperbia, inanis gloria, ira, & talia: caro, vt eſt fornicatio, ebrietas, & his ſimilia.

De Pompis. Cap. LVIII.

D POmpis etiam diaboli renuntiant, quæ ſunt ſpectacula, ludi, choreæ, ornatus veſtium vel aliarum rerum, & quæque ſuperflua.

De Fide. Cap. LIX.

DEinde de Fide Patris & Filij & Spiritus ſancti interrogantur, ſine qua nemo Deo placere legitur, poſt hanc confeſſionem diabolus exſufflatur, vt Spiritus ſancti habitaculum in eis condatur.

De Cruce. Cap. LX.

TVnc frons eorum cruce impreſſa quaſi ſigillo obſignatur, & domus Dei contra hoſtes munitur. Ideo autem non alio ſigno, quam ſigno crucis contra diabolum vtimur, quia per hoc ſignum ſe victum contremiſcens mox effugatur. Crux autem ideo fronti, vbi ſedes eſt verecundiæ, imprimitur, quia Chriſtum cruci-
E fixum ſe non erubeſcere confitetur.

De Sale. Cap. LXI.

TVnc per orationes in vnitatem Eccleſiæ recipiuntur, per ſalis guſtum doctrinæ, & ſapientiæ condiuntur. Deinde exorcizatur diabolus, vt recedat à ſibi contradicentibus. Scorſum autem maſculi, ſeorſum fœminæ, exorcizantur, quia conuenit, vt minus intelligentes hiſtoria, magis intelligentes ſeorſum allegoria imbuantur. Vnde &, ergo maledicte, ter repetitur, quia per fidem Trinitatis diabolo reſiſti innoteſcitur.

De Symbolo. CAP. LXII.

CVm vero Symbolum & Dominicam orationem ſuper capita eorum dicit, quaſi templum Dei contra dæmones munit.

De Saliua. CAP. LXIII.

QVod cum ſaliua aures & nares tangunt, hoc ſignificat, vt doctrina, quæ de ore eius fluens per aures eius intrauerat, ſuauiter & redoleat, quamdiu ſpiritum naribus trahat.

De Lumine. CAP. LXIV.

POſt hæc ab acolyto, qui eſt accenſor luminum, Cathecumeni illuminantur, vt tenebræ peccatorum, & cæcitas erroris expulſæ lumine intelligentiæ illuſtrentur. Deinde Euangelium à Diacono ſuper eos legitur, quia Euangelica doctrina eis proponitur.

De Introductione. CAP. LXV.

POſt hoc ab oſtiario ordinatim introducuntur, quia completo Euangelio ab oſtiario Spiritu ſancto per oſtium Chriſtum in aulam cæli introducuntur. Hoc ſcrutinium ſepties ante Paſcha agitur, quia hoc rite per ſeptem dona Spiritus ſancti perficitur.

De Statione. CAP. LXVI.

POſtquam introducti fuerint Cathecumeni, ſunt maſculi in auſtro, fœminæ in aquilone ſtatuendi, quia videlicet fortiores contra æſtum tempeſtatum ſunt ponendi, infirmiores ſub magiſterio erudiendi, deinde quatuor lectiones leguntur quibus ad quatuor Euangeliorum præcepta imbuuntur. Vnde mox quatuor initia Euangelij recitantur, quibus à quatuor partibus mundi ad cæli palatia euocantur. Tunc duo infantes, vnus è maſculis, alter è fœminis, ab acolytis in ſanctuarium deferuntur, quia de vtroque ſexu, vel de vtroque populo ad fidem Euangelicam conuertuntur.

De Credo in vnum. CAP. LXVII.

CRedo in vnũ ſuper maſculos Græcè, ſuper fœminas Latinè decãtatur, quia per duas has omnis lingua denotatur. Græci quippe omnes gentes Philoſophia præcellebant, Romani autẽ omnibus gentibus imperabant: per Græcã ergo linguã ſapientes, per Latinam accipiuntur principes. Græcè itaq; & Latinè fides canitur, quia omnis lingua Domino confitebitur: his rite peractis de Eccleſia exeunt, quia myſteriis Chriſti intereſſe, nec inter filios Dei computari poterunt, qui adhuc in Chriſto regnanti non ſunt.

De duabus lectionibus. CAP. LXVIII.

DVæ lectiones ad Miſſam leguntur, quibus Cathecumeni ad doctrinam vtriuſque teſtamenti, vel ad operationem geminæ dilectionis inſtruuntur. Duę enim lectiones conueniunt baptizandis, & iam baptizatis, vt videlicet baptizandi ad vineæ Domini culturam quantocius currant: baptizati autem inceptum opus expleant, quatinus cum cæco nato æternum lumen recipiant. Semel tamen flectamus genua dicitur, vt in vnitatem fidei congregentur.

De Sabbato. CAP. LXIX.

IN Sabbato duæ nihilominus lectiones propter eandem cauſam leguntur, & vt in requiem, quod Sabbatum dicitur, feſtinare conentur, quia & in hoc Sabbato ſcrutinium agitur.

De paſsione Domini. CAP. LXX.

A Dominica paſſionis Domini vſque in Paſcha, Gloria patri in cantu intermittitur, quia filius, qui eſt tertia perſona, paſſionibus dehoneſtatus pro nobis commemoratur. In Paſcha autem cantatur, cum Chriſtus per Reſurrectionem glorificatur. In hoc tempore Ieremias Propheta legitur, qui maxime Chriſti paſſionem & prædixiſſe, & in ſeipſo expreſſiſſe cognoſcitur. Ideo autem per duas hebdomadas paſſionem Chriſti celebramus, quia pro duobus & à duobus populis paſſum prædicamus. Per duas enim ſeptimanas vetus & nouum teſtamentum ſignificamus, quia vetus eum paſſurum, nouum eum iam paſſum nunciare non ignoramus: duo quoque tempora, vnum ante legem,
A aliud ſub lege denotantur, quibus Chriſtus à Patriarchis figuris, à Prophetis ſcripturis paſſurus prænunciabatur. Ideo vero hoc tempore cum ieiuniorum afflictione paſſionem Chriſti agimus, quia hoc tempore populum Dei ab Ægyptus afflictum agnum in ſignificatione Chriſti pro eis immolatum, & Pharaonem in plagis contritum nouimus.

De Sabbato ante diem Palmarum. CAP. LXXI.

SAbbatum huius ſeptimanæ ab officio vacat, quia Apoſtoli, cuius hac die mandatum celebrat, cum in in cœna Domini ob magnitudinem officij hoc agere nequeat: hæc vero dies ideo non officiatur, vt Eccleſia
B caput ſuum in hoc miniſterio imitetur. Hac quippe die Ieſus in Bethaniam venit, in domo Simonis recubuit, ei Martha miniſtrauit, Maria vnguento domum repleuit. Simon dicitur obediens. In domo Simonis Ieſus recubuit, dum in Eccleſia ſibi obediente requieſcit. Huic cum Martha miniſtramus, dum exemplo ſummi pontificis membris eius, ſcilicet pauperibus vel fratribus ſeruimus. Cum Maria domum odore vnguenti replemus, quando ſtudio virtutum Eccleſiam replere ſtudemus.

Dominica in die Palmarum. CAP. LXXII.

DOminica palmarum ideo dicitur, quia hac die turbæ Domino cum palmis obuiauerunt, & eum
C triumphantem laudibus exceperunt, ſignificat autem quod nos per abſtinentiam vitia iam vicimus, & nunc cum palma victoriæ Chriſtum ad nos venientem excipimus. Cum proceſſionem hac die facimus, quaſi Chriſto cum pueris obuiam imus. Paſſio vero ideo hac die legitur, quia agnus Paſchalis pro nobis immolandus hac die includebatur, hac die filij Iſrael Iordanem ſiccis pedibus tranſierunt, & cum triumpho terram repromiſſionis intrauerunt: hæc ſeptimana ideo maior appellatur, quia ob maxima officia inſignia habetur: hæc etiam hebdomada indulgentiæ dicitur, quia in ea pœnitentes abſoluuntur.

De feria ſecunda & tertia. CAP. LXXIII.

D FEria ſecunda & tertia, duæ lectiones leguntur, vt in Natiuitate Domini ad Miſſam, quia paſſio Chriſti à lege & Prophetis prænunciatur.

De feria quarta. CAP. LXXIV.

FEria quarta Chriſtus pro duobus populis traditur. Ideo hac die duæ lectiones leguntur, ad vtramque flectamus genua dicitur, quia ab vtroque populo Chriſtus adoratur, in cuius nomine cæleſtia & terreſtria genua flectere dicuntur. Tractus ideo habet quinque verſus, quia quinque vulnera habuit Chriſtus: hac die velum deponitur, quia in paſſione Chriſti velum ſcinditur, & inimicitia inter Deum & homines ſoluitur.

De feria quinta. CAP. LXXV.

E FEria quinta ex quatuor cauſis celebris habetur, hac die criminoſi ab Eccleſia eiecti recipiuntur, hac die Chriſma & oleum conficiuntur, hac die Dominus mãdatum fecit, hac die cum diſcipulis cœnans corpus ſuum tradidit, hæc dies indulgentiæ appellatur quia hodie pœnitentibus à paſtoribus Eccleſiæ indulgentia datur, & criminoſi peracta pœnitentia hodie in Eccleſiam introducuntur.

De Pœnitentibus. CAP. LXXVI. & LXXVII.

QVod autem Eccleſia criminoſos de Eccleſia ſecludit, formam à Domino accepit, qui Adam peccatorem mox de paradiſo eiecit, & pœnitentiæ ſubegit. Vnde & adhuc pœnitentibus ſeptem anni pro ſatisfactione dantur, quia humanum genus ſeptem

millibus annorum in hoc exilio damnatur. Adam longo tempore pœnitentiam in exilio egit, deinde ad infernalem carcerem deſcendit, vſque dū Chriſtus verus pontifex cum ſua paſſione abſoluit, & cum Paradiſo reſtituit. Quod pœnitentes per Eccleſias vagantur, per hoc Cain imitantur, qui poſtquam fratrem occidit, vagus & profugus in terra fuit. Quod in laneis veſtibus vel cilicio pœnitentia agitur, de Iob accipitur, qui pœnitentiam in fauilla & cinere egit, & ſe ſacco operuit. Similiter Niniuitæ ſe in cinere proſtrauerunt, & ſe ciliciis operuerunt. Quod comam & barbam nutriunt, de Ioſeph vel Dauid acceperunt. Quod terræ proſternuntur, deſignat quod peccatores cum hœdis à ſiniſtris in iudicio in infernum traduntur. Baculus peregrinationem deſignat, quia ſe à regno Dei alienant. Deſignat enim correptionem, per quam reditur ad Eccleſiæ communionem: hodie per Epiſcopum in Eccleſia introducuntur, quia latro pœnitens per Chriſtum in paradiſum introducitur. Quod recepti crines tondent, veſtibus mundis ſe induunt, deſignat quod multitudinem peccatorum depoſuerunt, & veſtes virtutum iam induerunt. De Ioſeph autem eſt hoc acceptum, quo de carcere ſublatus tonſus eſt, & balneatus & veſtibus iocunditatis decoratus.

De Excommunicatis. CAP. LXXVIII.

QVod Eccleſia peccantes de Eccleſia eijcit, pœnitentes recipit, ſuperbos autem & rebelles excommunicat, & non pœnitentes indignos ſepultura iudicat, iterum à Domino formam accepit, qui peccantem hominem de paradiſo expulit, ſed pœnitenti cœlum aperuit, diabolum vero ſuperbientem & rebellem excommunicauit, & de cœlo, atque cæleſti Eccleſia ſegregauit, & quia pœnitentia non flectitur, nunquam recipitur. Igitur pœnitentes per gratiam ſaluantur, excommunicati ſuperbientes diabolo incorporantur.

De Pœnitentibus. CAP. LXXIX.

QVod pœnitentes feria quinta recipiuntur, hæc cauſa videtur. Feria quinta Deus piſces & aues de mari creauit, & piſces in fluctibus, reliquas aues in aëra ſuſtulit; per piſces auari, curioſi, amatores mundi intelliguntur; per volucres cæleſtia deſiderantes accipiuntur. Illi ergo vt piſces in imis relinquuntur, iſti vt volucres ad cæleſtia ſumuntur. In fine quintæ ætatis Ioannes quoque Baptiſta venit, pœnitentiam docuit, peccatores regnum cælorum per vim rapere docuit. Ideo feria quinta hæc Eccleſia agit.

De Chriſmate CAP. LXXX.

HOdie enim Chriſma, quod vnctio dicitur, conſecratur, per quod fideles à Chriſto Chriſtiani, id eſt, vncti denominantur, & cohæredes regni eius aſſignantur, hoc ex lege exordium ſumpſit, qua Dominus Moyſi hoc ex puriſſimo oleo & balſamo componere præcepit: hoc quoque archa teſtamenti & tabernaculum dedicabantur, & Aaron ſummus ſacerdos, vel rex conſecrabantur.

De oleo ſancto. CAP. LXXXI.

ALiud vnguentum ſecundum legem fiebat, quod ſanctum dicebatur, quo reges tantum & ſacerdotes vngebantur, pro quo hodie oleum ſanctum conſecratur. Et quia Chriſtus rex & ſacerdos in mundum venit, & fideles ſua membra eſſe voluit, ideo hoc oleo tantum reges & ſacerdotes vngimur, Chriſmate templa Deo dedicamus, & hoc in frontibus regno eius aſſignamur. Balſamum bene redolet, oleum vero lucet, his nos vncti debemus fide redolere, bonis actibus lucere. Et quia membra regis & ſacerdotis Chriſti ſumus, debemus mores noſtros regere, & nos ipſos Deo ſacrificare.

De oleo infirmorum. CAP. LXXXII.

OLeum infirmorum hodie enim benedicitur, quod ex Euangelio accipitur, Dominus quippe Apoſtolos oleo infirmos vngere docuit, & Iacobus Apoſtolus hoc fieri ſcripto præcepit. Ideo autē non ex alio liquore, niſi ex oleo iſtæ vnctiones conficiuntur, quia oleum miſericordia dicitur, & Chriſtus exprimitur; cuius miſericordia nos ſaluauit, qui infirmitates noſtras ipſe portauit. Ideo Chriſma in loco, vbi pax datur, conficitur, quia per Chriſtum cuncta in cælis & in terris pacificantur.

De Ampulla. CAP. LXXXIII.

DVm ampulla cum oleo Chriſmali ad altare defertur, ſyndone alba cooperitur, lumen ante portatur, duo Presbyteri, vnus cum incenſo, alter cum cruce, Diacono in medio cum libro Euangelij deambulante, præeunt, ſuper quos alij pallium ferunt, duo eos cum cantu deducunt, per hoc progreſſionē populi Dei imitantur, qui in figura Chriſti & Eccleſiæ per deſertum gradiebantur. Qui lumen portat, exprimit Angelum, qui columnam ignis ante populum ferebat. Presbyter cum incenſo eſt Aaron cum ſacerdotali thuribulo, diaconus cum Euangelio eſt Moyſes cum legis libro: Presbyter cum cruce eſt Ieſus, qui & Ioſue cum ſcripto. Syndon munda eſt Archa. Chryſmatis ampulla eſt vrna cum manna. Quod ſuper eos portatur pallium, eſt tabernaculum vel nubis obumbraculum, hoc totum vmbra fuit, & veritatem prænotauit. Qui lumen ante portat, Ioannes Baptiſta, qui lucerna lucens & ardens ante Chriſtum erat. Diaconus, qui inter duos incedit, eſt Chriſtus, qui in medio Moyſi & Heliæ apparuit: Pallium, quod eos operit, eſt nubes lucida, quæ illos obumbrauit. Oleum Chriſmatis in ampulla eſt diuinitas in carne humana. Syndon munda conuerſatio ſancta. Ampulla cooperta eſt antequam ad altare feratur, oblata ad aram diſcooperitur, quia Chriſtus ante paſſionem ſuam in carne latuit, in ara crucis infirmitas carnis eius, quaſi nuda patuit, poſt mortem eius diuinitas manifeſta claruit. Deinde ampulla partim cooperitur, partim denudatur, & ſalutatur, quia nudum Chriſti latus à Thoma palpatur, maieſtas latens adoratur. Deinde ampulla tota cooperitur, ne amplius videatur, & tamen cooperta ſalutatur, quia Chriſtus in gloria aſſumitur, & tamen non viſus ab omni populo veneratur.

De cœna Chriſti. CAP. LXXXIV.

HÆc dies & cœna Domini vocatur, quia hodie Dominus cum diſcipulis ſuis cœnaſſe traditur, quādo legalem agnum ipſe verus Dei agnus comedit, & ſic finem legi impoſuit. Corpus ſuum tradidit, & ſic nouam legē inchoauit, noſque per hoc ſibi incorporauit. Hoc autem ideo feciſſe creditur, quia hodie agnus à filijs Iſraël in Ægypto ad veſperum immolatus legitur. Hodie quoque pedes diſcipulorū lauit, deſignans quod nos, qui vltima membra ſua ſumus, à ſordibus peccatorum abluit. Quod autem nos exemplo eius mandatum hodie facimus, nos membra ipſius eſſe, & in charitate debere viuere, ad memoriam reducimus.

Quod Gloria in excelſis cantatur ad Chriſma.

CAP. LXXXV.

HOdie Gloria in excelſis ad Chriſmā cantatur, quia Angelicus chorus de reconciliatione pœnitentium & vnctione credētium lætatur. Ad tertium agnus Dei, non Dona nobis pacem, ſed Miſerere nobis, cantatur, & pax non datur, quia Iudas oſculo pacis illum tradidit, qui vera pax noſtra fuit. Veſtes ſolennes id eſt Dalmatica & ſubtile hodie portantur, quia pœnitentes ad amiſſas ſanctitatis veſtes reparantur, & Chriſma atque oleum Baptizandis, quaſi cæleſtes veſtes hodie præparantur.

De nudatione altarium. CAP. LXXXVI.

HOdie altare denudatur, & in die tertia velatur: Altare eſt Chriſtus, veſtimenta ſunt Apoſtoli. Et quia illi hodie relicto Chriſto fugerunt, quaſi altare nudum reliquerunt.

De luminum extinctione & numero eorum.

Cap. LXXXVII.

HIs tribus diebus ſepulturam Domini celebramus. Tres autẽ dies & noctes ſeptuaginta duabus horis computamus. Et ideo totidem lumina extinguimus, quia lumen verum his diebus extinctum lugemus, & ſeptuaginta duorum diſcipulorum triſtitiam exprimimus, quam de ęterni diei, & ſolis iuſtitię occaſu habuerunt, cuius horę fuerunt: Tribus horis, ſcilicet ab hora ſexta vſque ad nonam, fuerunt tenebrę, quando Chriſtus pepẽdit in cruce. Has tres horas tribus noctibus repręſentamus, quas luminum extinctione obſcuramus: per diem, qui à ſole illuſtratur, Chriſtus, per noctem, quę à luna illuminatur, pręſens Eccleſia, per duodecim horas diei vel noctis, duodecim Apoſtoli accipiuntur, qui & Chriſto diei, & nocti Eccleſię obſequuntur. Quia ergo diei & noctis viginti quatuor horę computantur, & quia in feſtiuis noctibus viginti quatuor, Gloria patri cantantur, ideo viginti quatuor lumina in his noctibus illuminantur, quę per ſingula cantica extinguimus, quia more Apoſtolorum pro occaſu veri ſolis mœſtitia decidimus. Quia enim cecidit corona capitis noſtri, vertitur in luctum chorus noſtri: Primo quippe canitur, Gloria patri ad verſum Deus in adiutorium: Secundo ad pſalmum venite: Tertio ad hymnum: nouies ad Pſalmos: ter ad Reſponſoria & gloria ſonat in Te Deum laudamus. Et iterum in verſu, Deus in adiutorium. Deinde quinquies in Pſalmis: & iterum in hymno, & ad Benedictus, quę conſideratæ fiunt viginti quatuor horæ, pro hoc cantu lętitię deflemus extinctum ſolem iuſtitiæ.

Quare inuitatorium non cantetur.

Cap. LXXXVIII.

INuitatorium non cantatur, vt conuentus malignantium deuitandus admoneatur, quia Iudæi aduerſus Chriſtum in vnum conuenerunt, & conſilium ſuper Dominum glorię fecerunt. Iube Domne benedicere, & Tu autem Domine, ideo non dicitur, & benedictio non datur, quia paſtor noſter receſſit, qui benedictionem dedit. Arietes quoque gregis Dei à lupis diſperſi ſunt, qui paſtores Eccleſiæ futuri fuerunt: per Iube Domne enim intelligunt ad prædicationem euntes, per Tu autem Domine, de prædicatione redeuntes. Et quia his diebus nec à Chriſto ad prędicationem mittebantur, nec ad eum reuertebantur, ideo neutrum dicitur: lectiones vero non legendo, ſed lamentando recitantur, quia ſicut rex Ioſias à Ieremia, ſic Chriſtus rex noſter occiſus ab Eccleſia deploratur. Campanæ non ſonantur, per quas prædicatores deſignantur, quia his diebus, non ſolum tacuerunt, ſed & veritatem negauerunt. Signum per ſonum tabulæ datur, per quod terror accipitur, quia magnus timor diſcipulis à Iudæis incutiebatur. Sonitus ad Benedictus eſt ſignum Iudę, quo Dominum tradidit, dicens: Aue, Rabbi. Clangor Kyrie eleiſon canentium eſt tumultus Ieſum comprehendentium. Quod ſequitur ſub ſilentio in tenebris, deſignat quod diſcipuli trepidauerunt in occultis.

De Paraſceue. Cap. LXXXIX.

PAraſceue Gręce pręparatio dicitur. Iudęi quippe qui inter Gręcos diſperſi erant, hac die pręparabant, quę in Sabbato neceſſaria fuerant, ideo omnem feriam ſextam Gręce paraſceue nominabant. In hac ergo die occurrit ſolemnis dies Paſchę Iudęorum quo ſolebant immolare agnum, hac eadem die Chriſtum Dei Patris agnum occiderunt, & hac hoſtia Paſchale feſtum celebrauerunt. Hac etiam die de Ægypto educti ſunt, & hac eadem die de inferno redempti ſunt. Sexta namque die Deus hominem condidit, ſexta ætate, ſexta feria, ſexta hora eum redemit. Ideo hac die Miſſa more ſolito non celebratur, quia Chriſtus verus ſacerdos & hoſtia hodie pro Eccleſia immolatur. Officium hodie à lectione inchoatur, quia olim omnis Miſſa à lectione incipiebatur. Hoc autem ideo hodie obſeruatur, quia paſſio Chriſti, quam Miſſa deſignat, hodie commemoratur. Titulus, qui eſt lectionis caput, ideo non pronunciatur, quia caput Eccleſiæ hodie amputatur. Duæ lectiones leguntur, quia Chriſtus pro duobus populis moritur. Quod à lege & Prophetis prædicitur, vnde & vna lectio à lege, alia à Prophetia legitur.

De tractu Domine audiui, & quare quatuor tantum verſus habeat. Cap. XC.

TRactus, Domine audiui, quatuor verſibus inſignitur, & quatuor elementa Chriſti paſſione purgantur, & quatuor cornibus crucis quatuor partes mundi ſaluantur. Qui ideo inter cælum & terram ſuſpenditur, quia per eius paſſionem cælum & terra coniungitur, & totus mundus eius ſanguine templum Deo dicatur.

De tractu. Eripe me Domine. Cap. XCI.

TRactus Eripe me, propter Chriſti paſſionis certamen exprimit, vbi obumbra caput meum in die belli dicit, pro olim, Qui habitat, cantabatur, propter verſum, Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem, quia diabolus, qui eum poſt ieiunium vt draco tentauit, hodie eum vt leo manifeſte inuaſit.

De Paſſione Domini. Cap. XCII.

POſt paſſionem Chriſti crucifixus oculis noſtris repræſentatur, quem Eccleſia imitari adhortatur. Infra paſſionem pannus diſcinditur, quia à militibus veſtimenta Chriſti diuidebantur.

De Veſte Domini. Cap. XCIII.

VEſtis autem inconſutilis non ſcinditur, ſed ſors ſuper eam mittitur, hoc ſignificabat, quod hæretici & ſchiſmatici Eccleſiam hæreſibus ſcindere nitebantur, ſed vnitas Catholicæ fidei ſciſſuram non patiebatur.

De Igne. Cap. XCIV.

IN Romana Eccleſia hora ſexta ignis extinguitur, & nona reaccenditur, quia ſol hora ſexta lumen ſuum mundo abſcondit, quod hora nona reddidit.

De orationibus pro omnibus ordinibus.

Cap. XCV.

PErlecta paſſione orationes pro omnibus ordinibus dicuntur, quia Chriſtus pro omnibus gradibus & populis crucifigitur. Dominus vobiſcum, quod eſt officium ſacerdotis, reticetur, quia ſacerdos noſter hodie occiditur. Ad ſingulas orationes genua flectimus, quia omnes nationes Chriſto genua curuare demõſtramus. Pro Iudæis ideo non flectimus, quia eos irriſorie genua hodie domino flexiſſe ſignificamus, quod fidelibus deuitandum inſinuamus. Deinde crux ad ſalutandum producitur & tribus modis canitur, quia dum Chriſtus crucifigitur titulus tribus linguis, hebraïca, græca & latina ſcribitur; popule namque meus pro hebræa; agios græca; ſanctus latina cantatur; quia hebræa mater omnium linguarum, græca doctrix omnium linguarum, latina imperatrix omnium linguarum prædicatur, & ab his omnibus Chriſti paſſio collaudatur.

De Cruce Domini. Cap. XCVI.

DEinde crux denudatur, & ſalutatur, quia ſicut Chriſtus tunc in cruce ab incredulis deludebatur, ita nunc à fidelibus humiliter adoratur. Et nullus ſapiens crucem, ſed Chriſtum crucifixum adorat, crucem tamen venerando ſalutat, ſuper corpus Domini tres articuli ſcilicet, Oremus præceptis ſalutaribus, Pater noſter, Libera nos, quæſumus Domine,

decantur,

dicuntur, quia Chriſtus tribus diebus ſepultus occultatus, & tali modo olim Miſſa ab Apoſtolis celebrabatur. A

De duabus noctibus. CAP. XCVII.

DVas noctes & vnum diem fuit Chriſtus ſepultus, duæ noctes ſignificant noſtras duas mortes, ſcilicet animæ & corporis. Dies vero ſignificat ſuam mortem, quæ fuit lux noſtrarum mortium, hæc ſe noſtris mortibus vt dies noctibus interpoſuit, & ambas expugnans repulit.

De Quadraginta horis. CAP. XCVIII.

QVadraginta horas fuit mortuus, vt quatuor partes mundi in decalogo legis mortuas viuificaret. Ideo his noctibus tres nocturni cum nouem lectionibus & Reſponſoriis canuntur, quia tria genera hominum ante legem, ſub lege, ſub eius tempore morientium ab ipſo redempta nouem ordinibus Angelorum coniunguntur. B

De Sabbato ſancto. CAP. XCIX.

SAbbatum dicitur requies, ideo iſtud Sabbatum ſanctum dicitur, quia ſicut Deus ſeptima die ab omni opere, ita Chriſtus Sabbato poſt laborem paſſionis in ſepulchro requieuiſſe legitur.

De nouo igne. CAP. C.

HOdie totus ignis extinguitur, & nouus de Chriſtallo vel ſilice reaccenditur, quia in morte Chriſti tota legis obſeruantia ſopitur, & lux nouæ legis in Reſurrectione Chriſti aperitur. Nouus ignis eſt noua Chriſti doctrina. Chriſtallus perſpicua eſt Chriſti caro in Reſurrectione perlucida. Ignis de Chriſtallo vel ſilice excuſſus, eſt ſpiritus de Chriſti fidelibus fuſus.

De Cereo. CAP. CI.

HOdie cereus benedicitur, & de nouo ac benedicto igne ab initio conſecrationis accenditur. Cereus ab initio accenſus, eſt Chriſtus ab initio conceptionis Deo plenus: duo cerei infra conſecrationem, ab igne benedicti cerei illuminantur, deſignans quod Prophetæ & Apoſtoli à ſpiritu Chriſti illuminantur. Ideo duo, quia doctores Chriſti gemina dilectione ardent, verbo & exemplo lucent.

De annis Incarnationis Domini qui ſcribuntur in cereo. CAP. CII.

IN cereo ſcribitur annus Domini, quia Chriſtus eſt annus acceptabilis Domini, cuius menſes duodecim Apoſtoli, dies omnes electi, horæ Baptizati pueri. Cereus enim columnam ignis exprimit, quæ populum Dei de Ægypto proceſſit. Diaconus, qui eam conſecrat, eſt Angelus, qui eam portabat. Cereus ante neophytos portatur ad Baptiſmum, quia columna ignis ferebatur ante populum ad mare rubrū, quod præfigurabat Baptiſmum, ſicut ſcriptum eſt, Omnes Baptizati ſunt in nube & in mari. Cereum benedici Zozimus Papa conſtituit, ſed Ambroſius Epiſcopus benedictionem compoſuit. Cereus in octaua Paſchæ populo diſtribuitur, quia Chriſtus in reſurrectione vltima fidelibus in præmio tribuitur.

De Lectionibus. CAP. CIII.

IN Eccleſia ſunt duo ordines, ſapientes ſcilicet, & inſipientes: per lectiones, quæ ad Miſſam in die leguntur, ſapientes inſtruuntur, quia in nocte ad matutinas leguntur, inſipientes imbuuntur, vnde & exponuntur. Ideo hodie lectiones tono nocturnali leguntur, quia conuenit inſipientibus, videlicet Cathecumenis adhuc in ignorantia poſitis. Titulum ad lectiones non pronunciamus, quia neophytos adhuc in frontibus eorum ad regnum Dei non ſignatos ſignamus. Tituli ideo in lectionibus recitantur, vt auctores cæleſtis doctrinæ, & ciues ſupernę Hieruſalem cognoſcantur. Sed quia neophyti illius ciuitatis ciues adhuc ignorant, ideo lectores titulum minime pronunciant.

De quatuor lectionibus. CAP. CIV.

A QVatuor autem lectiones per quatuor huius diei ſacramenta leguntur, & quia quatuor genera fidelium, ſcilicet ſimplices, intelligentes, prouecti, ſapientes, quatuor nominibus, videlicet per hiſtoriam, per allegoriam, per tropologiam, per anagogen erudiuntur.

De Prima lectione. CAP. CV.

PRima lectio requiem Chriſti in ſepulchro exprimit, & nobis æternam requiem per Baptiſmum reddidit, ſicut Noë primæ ætati per diluuium requiem hominibus tribuit. Sicut enim Deus die ſeptima ab omni opere requieuit, & Chriſtus Sabbato in ſepulchro quieuit, ita Eccleſia in ſeptima ætate ab omni labore, vt Chriſtus, ceſſabit.

De Secunda lectione.

SEcunda lectio regenerationem Eccleſiæ inſinuat, quæ tranſitum populi per mare rubrum narrat.

De Tertia lectione.

TErtia Chriſti & Eccleſię coniunctionem innuit, quæ ſeptem mulieres virum vnum apprehendiſſe dicit. Eccleſia namque ſeptem donis Spiritus ſancti repleta eſt, vni viro Chriſto copulata.

De Quarta lectione.

QVarta cęleſte regnum denunciat, quod Eccleſia ſibi dari à Chriſto ſperat. Dicit enim, hęc eſt hæreditas ſeruorum Domini.

De Menſa Tabernaculi. CAP. CVI.

MEnſa in Tabernaculo Dei erat quatuor pedibus fulta, per quam deſignatur ſacra ſcriptura, quatuor ſupradictis nominib. inſtructa. Quæ menſa hodie neophytis proponitur, dum quatuor lectiones inſtruuntur: Primus pes eſt hiſtoria: Secundus allegoria: Tertius tropologia: Quartus anagoge. Hiſtoria eſt, quæ res geſtas narrat: Allegoria, quæ per rem geſtam aliud indicat: Tropologia quæ mores inſtruit: Anagoge, quæ ſenſum ad ſuperiora ducit. C

De Prima lectione. CAP. CVII.

PRima lectio, In principio creauit Deus cælum, per hiſtoriam ſimplices erudit, quæ primam hominis creationem dicit, vnde ſacerdos in oratione poſtulat, vt in Cathecumenis Deus imaginem ſuam, quam primis hominibus creauit, reſtituat.

De Secunda lectione.

D SEcunda lectio, Factum eſt in vigilia matutina, intelligentes per allegoriam imbuit, quæ Ægyptios in mari ſubmerſos & Hebræos ſaluatos dicit; deſignans peccata & dæmones ſubmerſos, fideles, verò in Baptiſmate ſaluatos, vnde & cantus victoriæ, Cantemus Domino mox ſequitur, quia hoſte deuicto populus erepus lætatur. Sacerdos in oratione precatur, vt ſicut illi ab Ægyptiis, ita iſti à dæmonibus liberentur.

De Tertia lectione.

TErtia lectio, Apprehendent ſeptem mulieres, prouectorum per tropologiam mores inſtruit, qui per Chriſtum eos ſapientes, intelligentes, conſultos, fortes, ſcientes, pios, Deum timentes monet. Sordes filiarum Sion lauabit Dominus ſpiritu iudicij, & ſanguinem Hieruſalem ſpiritu combuſtionis; quia quod leue eſt, lachrymis lauatur, quod graue igne duræ pœnitentiæ exuritur. Hanc enim canticum ſequitur, quia bonos mores æterna lætitia ſequitur. Sacerdos orat, vt poſt præſentia æterna bona percipiant. E

De Quarta lectione.

QVarta lectio, Hæc eſt hæreditas ſeruorum Dei, ſapientes per anagogen ad cæleſtia contemplanda ducit, quod cœlum ſeruorum Dei hæreditatem dicit. Hanc duo cantica ſequuntur, quia in illa hæreditate cum corpore & anima gratulabuntur.

Item de Prima lectione.

IN prima lectione audiunt Cathecumeni, quod ad gaudia Paradiſi ſunt conditi, ſed ſponte ſub peccato venundati. Ideo cantus hanc lectionem non ſequitur, quia homo de gaudio in luctum truditur.

De Secunda lectione.

IN ſecunda lectione docemur, quod ſicut Deus populum olim de ſeruitio Pharaonis per mare rubrum eripuit, ita eos de dominio diaboli per Baptiſma eripit. Ideo cantus ſequitur, quia gaudium eis redditur.

De Tertia lectione.

IN tertia lectione ſacramenta Chriſti & Eccleſiæ tribuuntur, quia in Baptiſmo per ſeptiformem ſpiritum & ſordes abluuntur, & ſanguinis peccata purgantur.

De Quarta lectione.

IN quarta lectione hæreditas cæleſtis eis repromittitur, quæ per canticum, Attende cælum, roboratur. Sacerdos vero orat, vt hæc promiſſio firma fiat: Cathecumeni autem præ gaudio cantant. Sicut ceruus reſonant, & ſacerdos poſtulat, vt fontem vitæ ſitiant.

De Cantico.

CAntica ideo cātantur, quia ipſi futuri ſunt in Baptiſmo de cœtu centum quadraginta quatuor millium, qui cantant canticum nouum, quod nemo poteſt dicere, niſi illi qui fontem vitæ deſiderant.

De duodecim lectionibus ſecundum Romanos.

CAP. CVIII.

SEcundum Romanam auctoritatem hodie duodecim lectiones leguntur, quia Baptizandi doctrina duodecim Apoſtolorum inſtruuntur, quia noua gratia Spiritus Chriſti ſunt illuminati, ſicut cerei à nouo igne, & benedicto cereo accenſi. Quæ lectiooes ad Sacramenta Chriſti & Eccleſiæ reſpiciunt, & myſteria huius feſti ſancti euidenter pandunt.

Prima lectio.

PRima quippe, In principio hominem ad imaginem Dei creatum dicit, quam amiſſam hodie in Baptiſmo recipit, & requiem Dei poſt opera ſex dierum narrat, quam Eccleſia poſt ſex ætates ſpirat.

Secunda Lectio.

SEcunda, Noë cum iuſtus eſſet, peccatores in diluuio periſſe, & iuſtos in Archa ſaluatos narrat, peccata Baptiſmo perire, & animas ſaluari inſinuat.

Tertia Lectio.

TErtia, Tentauit Deus Abraham Iſaac à patre oblatum, ſed arietem pro eo mactatum; indicat, Chriſtum à patre nobis datum, & corpus ſuum pro mundo immolatum denunciat. Ideoque omnes gentes per eum benedictionem accipiunt.

Quarta Lectio.

QVarta, Factum eſt in vigilia matutina Ægyptios mari rubro ſubmerſos, Hebræos liberatos dicit, Poſt peccatores in Baptiſmo ſubmergi, filios Dei emergi innuit, per ſacerdotem namque Moyſen, per Baptiſmum mare rubrum, per cereum columnam ignis, per cathecumenos Ægyptios, per iam Baptizatos Hebrꝗos ſignificamus, vnde & illorum voce mox canticum victoriæ cantamus.

Quinta Lectio.

QVinta, Hæc eſt hæreditas, Baptiſmum pronunciat, vbi omnes ſitientes venite ad aquas clamat.

Sexta Lectio.

A SExta, Audi Iſraël, Chriſti Reſurrectionem depromit, vbi dicit, poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.

Septima Lectio.

SEptima, Facta eſt ſuper me manus Domini, noſtram Reſurrectionem inſinuat, vbi oſſa arida reuixiſſe narrat.

Octaua Lectio,

OCtaua, Apprehendent ſeptem mulieres, Chriſti, Eccleſiæ copulam & Baptiſmum exprimit, vbi Dominum ſordes filiarum Sion abluere dicit. Vnde Eccleſia dilecto ſuo canticum cantat, quam ipſe vineam Sorech fecerat.

Nona Lectio.

B NOna, Dixit Dominus ad Moyſen, Chriſtum pro liberatione Eccleſiæ occiſum prædicat, vbi immolationem Paſchalis agni commemorat.

Decima Lectio.

DEcima, Factum eſt verbum Domini ad Ionam, Chriſti paſſionis & triduanæ ſepulturę ac Reſurrectionis mentionem facit, quæ Ionam in mare præcipitauit, & à cæto deuoratum poſt triduum euomitum dicit.

Vndecima Lectio.

VNdecima, Scripſit Moyſes, legem Dei renatis proponit, & in cantico, Attende cælum, ſupernam vitam promittit.

Duodecima Lectio.

DVodecima, Nabuchodonoſor rex, Baptiſma exprimit, C in quo Spiritus ſanctus ſic peccatum extinguit, ſicut Angelus flammam fornacis extinxit. Vnde cathecumeni cantant, Sicut ceruus cum gaudio reſonant, quia fontem vitæ deſiderant.

Item alius ordo lectionum ſecundum Romanos.

CAP. CIX.

ROmani hodie viginti quatuor lectiones hac de cauſa legunt: duas tranſlationes habent, vnam ſeptuaginta interpretum: alteram Hieronymi. De veteri ergo hodie duodecim lectiones Græcè, eaſdem de noua tranſlatione Latinè legunt, ſignificantes quod duodecim Prophetæ in veteri teſtamento, duodecim Apoſtoli in nouo Eccleſiæ fide & operatione inſtruunt.

De Letaniis ante Baptiſmum & poſt Baptiſmum.

D CAP. CX.

LEtanię ante Baptiſmum cantantur, quia ſancti pro Baptizandis orare inſinuantur. Poſt Baptiſma cantantur, quia ſanctis Baptizati iuncti declarantur, Iris quippe erat in circuitu ſedis & maris vitrei. Sedes eſt Eccleſia, mare vitreum Baptiſma, Iris propitiatio vel interceſſio ſanctorum. Iris enim poſt diluuium hominibus datur, & propitiatio poſt Baptiſma renatis dabitur.

De Baptiſmo. CAP. CXI.

BAptiſmus dicitur tinctio, hoc Noë in diluuio, Moyſes in mari rubro præfigurauit, hoc Ioannes Baptiſta primus demonſtrauit, hoc ipſe Dominus ſuo ingreſſu conſecrauit, per orationem ſacerdos Deum in-
E uocat, per tactum manus aquam à ligno per Moyſen dulcoratam, ſed aquam Baptiſmatis per lignum crucis purgatam demonſtrat: per inſufflationem Spiritus ſancti immiſſionem immundi ſpiritus expulſionem denunciat, per cerei immerſionem ſancti Spiritus aduentum, per Chriſmatis commixtionem Chriſti & Eccleſiæ coniunctionem demonſtrat. Sicut in Baptiſmo Domini, ita in noſtro adeſt Trinitas, pater vbi dicitur, per Deum verum, filius vbi dicitur, per Ieſum Chriſtum, ſpiritus Sanctus, vbi dicitur, virtus Spiritus tui. Vocis motatio, & Spiritus ſancti aduentatio, & vitiorum diſceſſio. Tunc ſacerdos cathecumenos de abrenunciatione & fide vt prius interrogat, quatinus oris confeſſio eis ad ſalutem fiat. Deinde in pectore &

inter

inter ſcapulas vnguntur oleo ſancto, vt ad fidem & operationem roborétur. Per pectus enim cordis fides, A per ſcapulas onus operationis notatur, quia per hæc duo homo ſaluatur. Deinde in nomine Trinitatis baptizatur, vt imago Dei in eis renouetur. Deus enim in Trinitate, quod eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus, conſiſtit, & anima tribus viribus, memoria, intelligentia, & voluntate viuit, per hoc quod in modum crucis mergitur, cum Chriſto huic mũdo crucifigitur. Quod ſub vndis tegitur, quaſi ſub terra ſepelitur. Ter mergitur, quia anima trib⁹ modis, ſcilicet cogitatione, locutione & opere moritur, & his tribus mortibus per fidẽ Trinitatis eripitur. Ter etiam ideo mergitur, quia omne peccatum tribus modis, ſcilicet ſuggeſtione, delectatione, conſenſu committitur. Ter quoque ideo mergitur, vt homo à naturalis & à ſcriptæ legis & Euangelii præuaricatione ſoluatur. Quod tertia vice de fonte extrahitur, quaſi tertia die cum Chriſto reſurgere cernitur. Quod in capite cum chriſmate linitur, per hoc Chriſto anima ei deſponſata communicatur. Deinde mitra capiti eius imponitur, veſte alba induitur, quia in regnum & in ſacerdotium aſſumitur, per mitram corona regni, per albam ſacerdotalis dignitas exprimitur, quia videlicet Chriſti regis & ſacerdotis membrum efficitur, per albam quoque veſtem innocentia deſignatur, quia hanc nunc per Chriſtum in baptiſmo recipit, quam in primo parente amiſit.

De ſeptem gradibus in baptiſmo.

Cap. CXII.

SEptem gradus ſunt in baptiſmo, tres in deſcenſu ob tres renunciationes, tres in aſcenſu ob fidem quam profitemur Trinitatis. Septimus, qui regno Dei aſſignatur, & filius eius cohæres aſcribitur. Cerei neophytorum non prius illuminantur, quam Agnus Dei in letania cantatur, vt ſciant quod Agnus Dei illorum peccata tulit, & ipſe eos Sancto ſpiritu illuminatur, quamuis quidam mox de fonte eleuatis lumen dare ſoleant, quatinus ſplendidis operibus cũ lampadibus ſponſo venienti occurrant. Ad vltimum corpore Chriſti confirmantur, & ſic Chriſto incorporantur. Ideo ad nonam baptiſmus agitur, quia hora nona Chriſtus expiraſſe commemoratur, cuius mortem baptiſma imitatur. Ideo in die ſepulturæ Chriſti celebratur, quia ei credentes in baptiſmo conſepeliuntur. Ideo ſemel agitur baptiſmus, quia Chriſtus ſemel eſt mortuus.

De Confirmatione.

Cap. CXIII.

IN octaua die baptizati mitras deponũt, & ab Epiſcopo in fronte per chriſma ſignantur, & per hoc per ſeptiformẽ ſpiritũ ad regnum Dei confirmantur. Vnctio confirmationis eſt nuptialis veſtis. Quam vnctionem iterum per octo dies in albis ſeruant, in octaua die lauant, quod quidam in tertia die agendum putant; albas deponunt, quia in futura vita vmbram exuunt, veram gloriam induunt.

De bina vnctione. Cap. CXIV.

BIs baptizati chriſmate liniuntur, ſemel à Preſbytero in baptiſmo & in capite: Secundo ab Epiſcopo in confirmatione & in fronte. Hoc ideo, quia bis ſpiritus ſanctus datur Eccleſiæ, ſemel in terra, ſecundo in cœlo: per Preſbyteri vnctionem animæ Chriſto deſpõſantur, per Epiſcopi confirmationem regno Chriſti dotantur. Ideo autem cum oleo Chriſtiani ſignantur, quia per oleum Spiritus ſanctus deſignatur. Oleum namque ardens illuminat, medicans ſanat, aquis infuſum eas perſpicuas reddit, & ſuper enatat. Ita Spiritus ſanctus flamma charitatis & ſplendore ſapientiæ animas illuſtrat, meditamine clementiæ per veniam peccatorum vulnera ſanat, ad mixtione ſuæ virtutis aquas baptiſmatis effugatis peccatorum tenebris clarificat. Hãc confirmationem fecerunt olim Apoſtoli, per manus tantum impoſitionem illorum poſteri eis tamen tradentibus per chriſmatis conſecrationem.

De Patrinis. Cap. CXV.

SAcerdos omnes infantes de baptiſmo leuat, & ideo omnium pater & debitor fideiq; iuſſor manet. Sed quia debitum ius ſingulis perſoluere minime præualet, ideo eos patrinis commendat, vt ipſi eos fidem Catholicam, & orationem Dominicam inſtruant. Quæ duo omnes patrini, immò Chriſtiani ſcire debent, aut patria aut latina lingua, quia qui hoc ignorat, adhuc Chriſtianus non eſſe conuincitur. Et ideo ad ſuſcipiendum baptizatum nullo modo admittitur. Nullus niſi vnus vel vna ad leuandum infantem accedat, iſque ſe fideiuſſorem illius ſciat, vt ita eum, ſicut ſuſcepit, reſtituat. Quod ſi eum Chriſtianitatem docere neglexerit, pro eo ſupplicium ſubibit. Qui infantem de baptiſmo ſuſcepit, idem etiam ad confirmationem tenere poterit.

B *Quod tantum bis in anno canonicè baptiſmus celebretur.*

Cap. CXVI.

BIs in anno canonicè baptizatur, in Paſcha & Pentecoſte, quia in Paſcha Chriſtus moritur, in cuius morte baptizatur. In Pentecoſte Spiritus ſanctus datur, per quem remiſſio peccatorum donatur. Ideo autem in Sabbato, quod requies dicitur, quia æterna requies per baptiſmum tribuitur. Quia vero paruuli, ſi non regenerantur, à regno Dei alienantur, in neceſſitate ægritudinis, vel perſecutionis, vel obſidionis, vel naufragii, omni tempore baptizantur, & ſi Preſbyter, vel quilibet de clero non adeſt, à fideli laïco in nomine C Trinitatis & ſimplici aqua baptizetur. Si ſuperuixerit à ſacerdote catechizetur, oleo vngatur, chriſmetur, non denuo baptizetur, ſed ab Epiſcopò confirmetur. Sciendum eſt quod Apoſtoli & eorum diſcipuli in fluuijs vel in ſtagnis vel in fontibus baptizabant. Sed Clemens docente Petro chriſma vel oleum addebat. Leo, Damaſus; Ambroſius exorciſmos & benedictiones adijciebant.

De die Chriſti ſepultura.

Cap. CXVII.

DIes inter mortem Chriſti & reſurrectionem medius ſignificat requiem animarum ab omni labore poſt mortem, per quam tranſitur ad carnis reſurrectionem.

De officio Miſſæ.

D

Cap. CXVIII.

OFficium per Kyrie eleiſon, quod lætitiam ſignat, inchoatur, quia magna lætitia renatorum declaratur. Gloria in excelſis ideo cãtatur, quia pax in Chriſti natiuitate ab Angelis nuntiata hodie baptiſatis donatur. Miniſtri altaris ſolennes veſtes gerunt, quia renati ſtolam primam iam balneari, receperunt. In epiſtola eorum lætitia augetur, quæ eos cum Chriſto in gloria futuros pollicetur. Quod prius Alleluia canitur, & tractus ſubſequitur, ſignificat quod homo primitus in gaudiis fuit paradiſi. Deinde triſtitiam huius mundi ſubiit: ita baptizati nunc in baptiſmo lætitiam remiſſionis perceperunt, ſed iterum triſtitiam laboris ſubeunt. Ad Euangelium lumen non portatur, quia Chriſtus lumen verum adhuc apud inferos abſcondebatur. E Incenſum thymiamatis portatur, quia per hoc à mulieribus viſitabatur. Ad offertorium cantores ſilent, quia mulieres ſecundũ mandatũ ſabbato ſiluerunt. Sanctus, Sanctus, Sanctus, quod eſt Angelorũ cantus cantatur, quia Angeli de eius laude non tacuerunt, ſed eius reſurrectionem mulieribus nuntiauerunt. Agnus Dei non cantatur, quia mulieres perterritæ tacuerunt, & in conclaui Apoſtoli abſconditi eum peccata tollere, & reſurrectionem eius non credebant. Veſpere ſolito mota non cantatur. Sed Laudate Dominum omnes gentes tantum, & Magnificat cum Alleluia iubilatur, quia illa dies nullo modo veſpère terminatur, vbi ſine fine Deus laudatur.

De magno myſterio, de prima die ſeculi, & de die palmarum. Cap. CXIX.

NOſa myſteria Dei ineffabilia. Quintodecimo Kalendas Aprilis ſcribitur ſol in ariete, & primus dies ſæculi. Aries eſt ſignum primum anni. Cum hunc ſol intrat, tellus floribus, ſiluæ frondibus vernant quia hac die Deus mundū creauerat, quæ dies tunc Dominica extiterat, hac eadem die & eadem Kalenda populus Dei in Ægypto agnū includebat, qui quartadecima luna, immolaturus erat: hac eadem die poſtmodum in terra repromiſſionis intrabat, hac eadem die & eadem Kalenda & eadem luna ſcilicet decima Dominus verus agnus Hieruſalem intrabat, ibique quaſi incluſus vſque ad immolationem ſui manebat.

De æquinoctio & ſole & luna, & feria quarta.
Cap. CXX.

DVodecimo Kalendas Aprilis eſt æquinoctium, quia illa die, quæ tunc feria quarta fuerat, Deus ſolem & lunam & ſtellas fecerat, hac eadem die eademque Kalenda, populus in Rameſſe ciuitatem Ægypti conuenerat, & de immolatione agni tractabat. Hac enim die hacque Kalenda Iudæi in Hieruſalem conuenerāt, & de nece Chriſti veri agni tractabant, & per illorum conſilium æternus ſol pro luna, Eccleſia & ſtellis, id eſt ſanctis occubuerat.

De vndecimo Kalendis Aprilis, & feria quinta.
Cap. CXXI.

VNdecimo Kalendas Aprilis Deus piſces & volucres de mari produxit, quæ tunc feria quinta fuit, hac eadem die eademque kalenda, videlicet decimaquarta luna populus agnum in Ægypto immolauit, per quem de Ægypto quaſi de fluctibus maris tranſiuit, hac ipſa die, ipſiſque kalendis, ipſaque luna, Dominus corpus ſuum tradidit, per quod fideles de gurgite mortis eduxit.

De decimo kalendis Aprilis, & de feria ſexta.
Cap. CXXII.

DEcimo kalendas Aprilis Deus hominem condidit, quæ tunc feria ſexta extitit, hac eadem die, eiſdemque kalendis populus Dei primum Paſcha habuit, ipſaque de Ægypto exijt, hac ipſa die, ipſaque kalenda, ipſaq; decimaquinta luna, vt Theophilus ſcribit, Chriſtus ſua paſſione hominem de morte redemit, ipſaque dies Paſcha Iudæorum fuit Sabbato, Deus ab operibus mundi requieuit, hac eadem die Chriſtus in ſepulchro quieuit.

De octauo kalendis Aprilis, & de die Dominica.
Cap. CXXIII.

OCtauo kalendas Aprilis, vt Auguſtinus ſcribit, Deus hunc viſibilem mundum creauit, vt ſcribitur: Hic eſt liber generationis cœli & terræ in die, quando creauit Deus cœlum & terram & omne virgultum: hac eadem die, quæ tunc Dominica extitit, populus mare rubrum tranſiuit: hac ipſa die, ipſaque kalend. virgo Chriſtum concepit, qui hac eadem die populum ſuum de inferno eripuit, & hac ipſa die victor à morte reſurrexit, hac eadem die, & eadem Kalend. erit Eccleſia reſurrectura, & in gaudium Domini ſponſi ſui intratura. Dionyſius Abbas, & quidam alij affirmant, Chriſtum octauo kalendas Aprilis paſſum, & ſexto kalendas Aprilis à mortuis redditum. Sed aliter videtur lex ſonare, & Euangelium, quæ memorant eum decimaquinta luna, quæ tunc decimo Kalend. Aprilis extitit, pro nobis immolatum. In hac ſeptimana cappis & alijs ſolemnibus veſtibus veſtimur, quia in futura reſurrectione omni gloria induemur, cum corpora veſtimento ſalutis, & animæ indumento iuſtitiæ induuntur, hoc enim baptizati innuunt, quia in baptiſmate albas veſtes induunt. Ideo enim albas portamus, quia Angelos in albis reſurrecturum annunciaſſe ſignamus.

De Paſcha. Cap. CXXIV.

A PHaſe Hebraicè, Paſcha Græcè, trāſitus dicitur Latinè, eo quod illa nocte Angelus percutiens Ægyptum tranſiuit, & populus Dei illa die de Ægypto tranſiit, & die tertia mare rubrum tranſijt, ac populus fidelis de inferni clauſtris illa nocte ad gaudia paradiſi tranſiuit, & exercitus baptizandorum de infidelitate ad lucem fidei tranſit. Hoc ideo in primo menſe noui anni celebramus, quia in hoc menſe in Chriſto innouati ſumus, & in hoc menſe ſcilicet Aprili, qui eſt primus apud Hebræos totius Chriſtianæ religionis, exordium ſumpſiſſe ſcimus. Sunt autem duo anni, communis, & emboliſmalis: Communis, qui habet, duodecim lunationes: Emboliſmalis, qui habet tredecim, per hos duos annos ideo Paſcha diſtinguitur, quia per duas vitas, ſcilicet contemplatiuam, & actiuam, ad futurum B feſtum tranſitur. Poſt duodecim itaque lunationes ideo Paſcha celebratur, quia contemplatiui per decem præcepta legis & duo præcepta charitatis ad futuram reſurrectionem pertingunt. Poſt tredecim lunationes ideo agitur, quia actiui per impletionem decalogi & operationem Trinitatis fidei ad idem feſtum perueniunt. Ideo autem in primo menſe celebratur, quia in Chriſto, qui eſt principium, totum conſūmatur, ideo poſt æquinoctium cum lux dierum prolongatur, quia populus in hoc feſto Eccleſia cœli alta petere cœpit. Ideo in tertia hebdomada nouæ lunæ celebratur, quia in tertio tempore Chriſtus noſtrum Paſcha immolatur. Ideo non in alia, niſi in Dominica, quia ſicut Dominica omnes dies ſeptimanæ præcellit, ita hæc feſtiuitas C omnes feſtiuitates. Vnde & ſolemnitas ſolemnitatum dicitur, & ideo per omnes dominicas reciprocatur.

De vmbra Paſchæ. Cap. CXXV.

QVod paſſio nomini vel reſurrectio non in Kalendario die agitur, hæc cauſa eſt: quod per Chriſti paſſionem Eccleſiæ paſſio ſub Antichriſto futura ac per reſurrectionem eius futuram noſtra reſurrectio nobis in memoriam reuocatur. Et ideo ſicut Paſcha Iudæorum in figura noſtri, ita noſtrum in ſignificatione futuri celebratur. Ideo Alleluia, quod lætitiam ſignificat, in hoc feſto cantatur, quia in hac ſolemnitate æterna lætitia Chriſtiano populo reddita rememoratur.

De proceſſione in die Paſcha. Cap. CXXVI.

PRoceſſio, quæ in Paſchali die agitur, illam proceſſionem exprimit, qua rex gloriæ cum exercitu re- D demptorum de inferis ad cœleſtia proceſſit: in Muſa concentus Angelorum repræſentatur, cum eis genus humanum aſſociatur. Veſpere per Kyrie eleiſon inchoatur, quia illa feſtiuitas ſine veſpere celebratur.

De tribus Pſalmis in Matutinis hebdomadam Paſchalem.
Cap. CXXVII.

AD nocturnale officium tres Pſalmi pſalluntur, quia tria tempora huius mundi Chriſti reſurrectione inſigniuntur. Tres Antiphonæ cantantur, quia Patriarchæ ante legem, Prophetæ ſub lege, Apoſtoli ſub gratia Chriſti reſurrectione glorificantur. Tres lectiones leguntur, quia Chriſti reſurrectio à lege à pſal- E mis & Prophetis pronunciatur. Tria reſponſoria canuntur, quia tres ordines Eccleſiæ, ſcilicet coniugati, continentes, doctores per Chriſti reſurrectionem ſaluabuntur. Singulis reſponſorijs Gloria Patri ſubiunguntur, quia in omnibus Trinitas collaudatur: per Te Deum laudamus exprimitur hora, qua reſurrexit Dominus: pſalmi, qui ad matutinales laudes canuntur propriè tempus Dominicæ reſurrectionis exprimunt, ſicut ſuperius expoſitum eſt. Nocturna autem Beatus vir, ideo per totam ſeptimanam paritur, quia hæc hebdomada pro vna die computatur. Vnde quotidie ad primam pſalmus Confitemini Domino repetitur, propter verſum, Hæc eſt dies, quam fecit Dominus.

Nota

Nota quare non cantetur, Quicumque, per hanc hebdomadam. CAP. CXXVIII.

QVicumque vult, ideo non cantatur, quia in futura vita, quam hæc hebdomada deſignat, totum iure habetur quod nunc creditur, & ſperatur ad omnes horas: graduale. Hæc dies & Alleluia frequẽtatur, quia in illa vita cuncti iugiter gratulantur. Verſum Deus in adiutorium non adeo frequentamus quia in illa vita non vt hic adiutorio indigemus.

De Veſperis. CAP. CXXIX.

TRes Pſalmi ad Veſperas cum hæc dies & Alleluia cantantur, quia per fidem Trinitatis ad æternam lætitiam peruenitur, qui tres Pſalmi etiam reſurrectioni Chriſti congruunt, quæ tertia die contigit in illo loco, Tecum principium in die virtutis tuæ, & ibi, Redemptionem miſit Dominus populo ſuo. Et ibi, Exortum eſt lumen rectis. Duo ad fontem canuntur, quia per geminam dilectionem ad fontem vitæ pertingitur. Qui Pſalmi enim baptizatis & baptiſmati conueniunt. Baptizatis, vt ibi, Laudate pueri, baptiſmati vt ibi, Quid eſt tibi mare, quod fugiſti, & tu Iordanis, quia conuerſus es retrorſum? Quando cum proceſſione ad fontem imus, populum Dei per mare rubrum, vel per Iordanem ordinatim trãſiſſe ſignificamus. Iidem Pſalmi ideo quotidie repetuntur, quia hæc hebdomada pro vna die computatur.

De prima hebdomada ſaculi.

CAP. CXXX.

HÆc enim ſeptimana illam hebdomadam ducit nobis in memoriam, qua Deus ineffabiliter creauit huius mundi materiam, & quia in hac omnes filij Dei nouiter creati magna voce iubilando, ideo nouiter renati in hac Alleluia gratulando concinunt.

De Baptizatis. CAP. XXXI.

DE neophytis octo officia cantantur, quia per baptiſma ad octo beatitudines præparantur, quæ in octaua huius vitæ dantur.

De Sabbato. CAP. CXXXII.

IN primo Sabbato duas laudes ſcilicet Alleluia, Cõfitemini, & tractum Laudate decãtabũt. In octauo quod eſt aliud Sabbatum, Alleluia ſcilicet, Laudate pueri, & Hæc dies iubilabunt. In priori Sabbato cãtatur vnũ Alleluia, quia prima vita non eſt ſempiterna. Ideo tractus ſequitur, quia adhuc hic peregrinatur. Ideo baptizati Alleluia concinunt, quia ſtolam ſuam in ſanguine agni lauerunt. Ideo cantant tractum laudationis, quia eas cantabiles ſunt Domini iuſtificationes in loco peregrinationis.

De Mediis ſex diebus. CAP. CXXXIII.

MEdijs ſex diebus Graduale & Alleluia cantatur, quia in hoc tempore quod inter baptiſmum & vltimam reſurrectionem in actiua & contemplatiua vita ſex ætatibus hominis laboratur. Sed hic labor in gaudium conuertitur, ideo graduale Alleluia ſequitur. Omnis verſus huius gradualis de pſalmo Confitemini ſumitur, quia hic Pſalmus de æterna lætitia canitur. In alio Sabbato, quod eſt prioris octaua duo Alleluia canitur, quia in futura vita binas ſtolas habebunt, quando corpore & anima in æternum gaudebunt. Sequens ſeptimana vocatur in albis, quia olim confirmati ſolebant candidis veſtibus, ſcilicet in baptiſmo acceptis vti his diebus.

De magno myſterio dies Palmarum, & totius hebdomada. CAP. CXXXIV.

HÆc cuncta, quæ in capite Chriſto præceſſerunt, in corpore quoque eius, ſcilicet Eccleſia futura erunt. Dies vtique palmarum, quando Dominus ad Hieroſolymam venit, & ei turba cum palmis occurrit, eſt illud tempus cuius vltimus Romanorum imperator Hieroſolymam ibit, regnum Deo & patri dabit, vt Sybilla ſcribit. Tres dies ante Paſcha, ſunt tres anni, quibus Antichriſtus regnabit per omnia regna; A his diebus pœnitẽtes ab Epiſcopis in Eccleſiã introducuntur. Chriſma conficitur, per quod Chriſtiani conſignantur, & tunc Iudæi regno Dei aſſignantur. Pedes, qui ſunt vltima membra, lauantur, & vltimo tempore maxima perfectio in Eccleſia concitatur, lumina extinguntur, & tunc omnia ſigna ab Eccleſia tolluntur. Campanę non ſonant, & doctores tunc non prædicant: tabula percutitur, & magnus terror fidelibus incutitur, lectiones lamentantur, quia tunc omne gaudium Eccleſię in luctum conuertitur, altaria denudantur, & tunc omnia ſancta proculcantur. Crux ad orandum erigitur, quę tunc ab omnibus conſpuitur. Altus ligni ſonitus, qui fit ad Benedictus, eſt maximus terror, qui inuadet aduerſarios, quando interficietur Antichriſtus, his diebus nouus ignis benedicitur, & B illo tempore ignis Spiritus ſancti in Eccleſia reaccenditur. Cathecumeni baptizantur, & tunc poſt interfectionem Antichriſti maxima multitudo baptizabitur. Cereus accenſus eſt Chriſti aduentus. Deinde agitur Chriſti reſurrectio, quia tunc ſequitur Eccleſiæ reſurrectio, hoc tempus Paſcha, quod eſt tranſitus iure appellatur, quia tunc Eccleſia de peregrinatione ad patriam tranſire prędicatur, & Chriſtus de iudicio tranſibit, & ſuis miniſtrabit, hoc ideo in plenilunio agitur, quia eadem die fit reſurrectio cum Eccleſię numerus, quam luna ſignificat, completur; Paſchalis ſeptimanę officia reprę́ſentant nobis vltimi feſti gaudia.

De Officio dies Reſurrectionis. CAP. CXXXV.

DOminica namque die reſurgens Eccleſia dicit ſponſo ſuo gratulabunda, Reſurrexi & adhuc te- C cum ſum. Deinde omnis electorum turba clamat, Hęc dies quam fecit Dominus exultemus, & lętemur in ea. Per Alleluia laudes Paſchali victimę iubilant, quia tũc verum Paſcha celebrant. Offertorium, Terra tremuit, terrorem iudicii in reprobos exprimit. In officio ſecundi diei blanditur Spiritus ſanctus electis dicens, introduxit nos Dominus. Similiter in alio officio, aqua ſapientię potauit eos. In quarto officio eadem verba cantantur, quę enim in iudicio pronunciatur, Venite benedicti patris, deinde laus illorum ſubiungitur. Victricem manum tuam d. l. pariter, quia ſicut illi poſt tranſitum maris rubri Deum laudauerunt, ita iſti poſt tranſitum ignei fluuii Deum in ſęculum ſęculi laudabunt. Sextum officium indicat illorum euaſionem, & D inimicorum damnationem, quia ſicut illos mare operuit, ita iſtos infernus deuorauit. Septimum officium illorum gaudium denunciat in quo ſic exultant, Eduxit Dominus populum ſuum in exultatione, & electos ſuos in lętitia. Per graduale, quod ſex diebus canitur, ſanctorum opus in cœlis exprimitur, per ſenarium quippe operatio intelligitur. Illorum autem opus eſt exultare, & Deum laudare. Vnde & graduale hęc dies lętitiam ſonat, quia ęternam lętitiam reprę́ſentat: hac die & deinceps duo Alleluia cantantur, quia tunc in corpore & anima in ęternum gratulantur. Duo enim Alleluia ſunt Angelorum & hominum gaudia. Quod in priori Sabbato vnum tantum Alleluia cantatur, deſignat, quod anima à corpore ſoluta cum ſanctis ſola lętatur. Quod per ſeptimanam adhuc graduale canta- E tur, ſignificat quod anima pro corpore quodammodo, ſollicitatur. Scilicet quia illa ſollicitudo timore vacat ideo graduale lætitiam ſonat. In ſequenti Sabbato Graduale deponitur, & duo Alleluia canuntur, quia in vltima reſurrectione corpora & animæ in gaudio coniunguntur.

De Quinquageſima Paſcha CAP. CXXXVI.

TEmpus inter Paſcha & Pentecoſtẽ Quinquageſima nominatur, quia à Sabbato, quo duo Alleluia inchoantur, vſque ad ſecundum Sabbatum Pentecoſtes quinquaginta dies computãtur, quibus Alleluia in cantu frequentatur. Hoc illam vitam repræſentat, quæ poſt reſurrectionem futura ſperatur, quando per om-

nes vicos Hieruſalem ab vniuerſis Alleluia frequentatur. Ideo autem Alleluia quod eſt Hebræum, nunc cantatur, quia in illa lingua primitus erat concordia omnium gentium, & in illa vita erit concordia omnium mentium, nulla diſſonantia linguarum, hoc per quinquageſimum annum deſignabatur, qui iubileus, id eſt, iubilatione plenus, dicebatur, hunc Iudæi in lætitia ducebant, & ab omni opere vacabant. Ad hunc ſepties ſeptem anni computabantur, & in iſtis diebus ſepties ſeptem dies numerantur, & per hoc plenum gaudium corporis & animæ declaratur, quia corpus quatuor elementis, anima tribus viribus conſtat, quæ tunc in viſione Trinitatis perenniter exultat: in hoc tempore non genua flectimus, ſed ſtantes oramus, quia tunc in æternum in gaudio cum Chriſto ſtabimus. A

De Paſcha annotino. CAP. CXXXVII. B

PAſcha annotinum dicitur, quaſi Paſcha anniuerſarium. Olim namque qui in priori Paſcha baptizati erant, in ſequenti anno diem regenerationis ſuæ ſolemniſabant.

De Letania maiore. CAP. CXXXVIII.

LEtania dicitur rogatio vel ſupplicatio, Maior autem letania inde dicitur, quod ab Apoſtolico inſtituta legitur, hæc enim Romanorum dicitur, quia à Romanis obſeruatur. Hanc Gregorius pro peſtilentia inſtituit, quæ tunc populum crudeliter vaſtauit, hoc apud Romanos ſepteno ordine agitur. In primo clerici: in ſecundo monachi: in tertio moniales: in quarto pueri: in quinto laici: in ſexto viduæ, in ſeptimo coniugatæ. Hanc Eccleſia ideo annuatim celebrat, vt Deus à populo & ab animalibus peſtilentiam auertat. C

De triduana letania ante Aſcenſionem Domini.
CAP. CXXXIX.

TRiduanas letanias Mamertus Viennenſis Epiſcopus inſtituit pro clade, quæ tunc populum conſumpſit, nam crebro motu terræ & tempeſtate ſubruebantur, & vario beſtiarum incurſu deſolabantur. Hoc ieiunium rememorat nobis triduanum Niniuitarum ieiunium, hoc Eccleſia ideo ante Aſcenſionem Domini celebrat, vt ſicut Deus Niniuitas à periculo mortis liberabat, ita nos à clade & à bellis & ab hoſtibus eripiat, fructus terræ, & aquarum, & animalium nobis cuſtodiat, & nos cœlum conſcendere tribuat, hoc in Euangelio notatur, vbi tria, ſcilicet panis, piſcis, ouum ponuntur per panem fructus terræ, qui tunc vel in herba, vel in ſpica eſt, per piſcem fructus aquarum, per ouum fœtus animalium notatur. D

De feſto Apoſtolorum Philippi & Iacobi.
CAP. CXL.

IN Kalendis Maii ſcribitur feſtum Philippi & Iacobi & omnium Apoſtolorum. Olim namque infra Paſcha de nullo ſingulariter, ſed communiter de omnibus officium agebatur, quia in cœleſti patria, quam illud tempus ſignificat, gaudium omnium eſt, gaudium ſingulorum, & ſingulorum eſt omnium. Porro hunc Iacobum cognomento iuſtum Apoſtoli conſtituerunt in loco Chriſti ſuper multitudinem credentium. Et ipſe extitit Epiſcopus, & pater Hieroſolymis triginta annis, hic incepit vitam monachorum, immò communem vitam religioſorum, vt nihil proprium haberent, ſed communiter omnia poſſiderent. E

Quare ante Chriſti reſurrectionem lex & Prophetæ leguntur, & poſt reſurrectionem Apoſtolorum ſcripta.
CAP. CXLI.

ANte Chriſti reſurrectionem lex & Prophetæ leguntur, poſt reſurrectionem ſcripta Apoſtolorum recitantur, quia lex & Prophetæ Chriſti paſſionem & reſurrectionem prædixerunt, Apoſtoli vero iam factam nunciauerunt.

Apocalypſis per tres hebdomadas legitur.
CAP. CXLII.

PEr tres ſeptimanas infra Paſcha Apocalypſis legitur, in qua viſio Chriſti & Angelorum collocutio memoratur, quia in illa vita, quam Paſchale tempus deſignat, animæ de viſione Trinitatis & Angelorum conſortio gratulantur vnde & Reſponſoria in hiſtoria, dignus es Domine plena gaudio cantantur.

De Epiſt. canonicis Apoſtolorum per duas hebdomadas.
CAP. CXLIII.

DEinde per duas ſeptimanas Epiſtolæ Apoſtolorum leguntur, & reſponſorium. Si oblitus, de ſcriptis Prophetarum ſcilicet de Pſalmis leguntur, quia per Prophetas & Apoſtolos concorditer æterna vita annunciatur, in qua poſt reſurrectionem anima & corpus ſimul in æternum gloriatur. Reſponſorium, Dignus es Domine, ſignificat introitum Apoſtolorum ad Eccleſiam, quæ ex Iudæis collecta eſt ad fidem noui teſtamenti. Reſponſorium, Ego ſicut vitis fructificaui, eſt pars Iudaicæ plebis ad vnitatem fidei conuerſa. In primis reſponſoriis narratur adunatio ad vnam fidem auditorum ac propoſitorum. In ſequentibus monſtratur Eccleſiæ, quæ nunc collecta eſt, myſterium ſponſi & ſponſæ, de quibus ipſa procreata, ipſa ſponſa eſt Hieruſalem. Vnde reſponſorium, Vidi Hieruſalem deſcendentem. In cæteris narratur pulchritudo ſtructuræ Hieruſalem, vt eſt reſponſorium: Hæc eſt Hieruſalem & plateæ tuæ Hieruſalem, quæ omnia oportet intelligi myſticè de ſpiritualibus ædificiis & cœleſti Hieruſalē.

De officio Miſſæ.
CAP. CXLIV.

IVxta tenorem officiorum, quæ continet in ſe perſonam primitiuæ Eccleſiæ, vt eſt. Quaſi modo geniti. & Miſericordia Domini, & Iubilate, hæc reſpōſoria per tres hebdomadas decantantur. Reſponſoriū: Si oblitus fuero, qui eſt de Pſalmo, Super flumina Babylonis, ſignificat gentilem populum, qui olim habitauit in Babylone, id eſt, in confuſione huius mundi & deſiderat reuocari per prædicationem, & doctrinam ad Hieruſalem, id eſt, ad Eccleſiam. Reliqua omnia reſponſoria de liberatione Babylonicæ infidelitatis, & peruentione in Hieruſalem, & de laude exhibita in Hieruſalem, vt eſt reſponſorium: Deus canticum nouum, & dicant nunc, & in Eccleſiis benedicite, hæc reſponſoria ſumpta ſunt de Pſalterio, quod eſt decem chordarum, in quibus eſt dilectio proximi propter ſeptem. Ex reſponſoriis pſalterii innuitur proles ſe diligere ſponſum matris ſuæ, & matrem ſuam liquido reſpondere ciuitati Hieruſalem, qui in cœlo habitat, Tria officia, Cantate Deo, & Vocem iocunditatis, & Exaudi Domine, recolunt eadem tempora, quæ & reſponſorium. Vnde non delinquunt, qui per tres hebdomadas vſque ad Pentecoſten ea cantant. Reſponſoria de Aſcenſione Domini nunc ſponſam conſolantur ex perſona ſponſi, vt eſt reſponſorium: Non turbetur, & Tempus eſt: nunc ipſa loquitur ad ſponſum, vt eſt illud reſponſorium, Exaltare Deo, nunc optat recipi ad eum ſuper ſydera. In Pentecoſte cantant Romani nouem lectiones, vt in aliis Dominicis. Nos vero propter baptiſmalia in tribus perſonis baptizati tribus Pſalmis laudamus Trinitatem vſque ad octauam. Reſponſoria ſonant Spiritum ſanctum Paracletum, id eſt, conſolationem à ſponſo promiſſam aduenire ſponſæ, & dona ei per ipſum allata, id eſt fidem, opera, miracula, & cætera chariſmata.

De Aſcenſione Domini CAP. CXLV.

AScenſionem Domini ideo non in Kalendaria die celebramus, quia per hanc Eccleſiæ de hoc mundo ad cœleſtem patriam exaltationem commemoramus: per proceſſionem, quam in Aſcenſione Domini agimus, Dominum cum diſcipulis de Hieruſalem in montem Oliueti proceſſiſſe exprimimus.

De

De Vigilia Pentecoſtes. CAP. CXLVI.

IN vigiſia Peotecoſtes leguntur quatuot lectiones ptoptet quatuor cauſaa, quas in vigilia Paſchæ diximus. In vigilia legebatur, In principio ereauit Deus cœlum & tettam. In iſta legitur, Tentauit Deua Abraham, hæ duæ lectiones reducunt nobis in memotiam duoa patres, vnum catnalem, & alium ſpiritualem. Ab Adam ſumpſimus omuis carnalis generatiooīs initió, ab Abraham vero ſpiritualis generationis exordium. Ille inobediendo ooa omoes perdidit, iſte Deo obediendo audiuit, In ſemine tuo benedicentur omoea geotes. Illam lectionem eanticum noo ſequitur, quia pet Adam omnea ad luctum naſcimur; iſtam canticum ſequitur, quia cuncti per fidem Abrahæ in Chtiſto ad gaudiuoi tenaſcimur, vnde & oratio conſonat, Deus qui in Abrahæ obedientia. Lectio Tentauit Deus hiſtoriam ſonat. Alia, Scripſit Moyſes canticum, nouam legem declarat, quam Spiritus ſanctus in cordibus fidelium io die pœnitentiæ ſcripſerat, ſicut Moyſea illam legem in die pœnitentiæ perceperat. Vnde allegoricum cantum ſequitur, io quo nobia lætitia æterna promittitur. Tertia lectio, ſeptem dona Spiritus ſancti pronunciat propter ſeptem molieres, quas vnum virum, id eſt, Chtiſtum apprehendere clamat, per hanc tropologia notatur, quia pet ſeptem dona Spiritua ſancti mores fidelibus dantur. Hanc canticum ſequitur, quia honos mores gaudia ſequuntur. Quarta lectio, audi Iſraël anagogen ſonat, vbi dicitur, Diſce, vbi ſit ſapientia, vbi virtus, vbi prudentia, vbi lumen, & pax. Quam caoticum ſequitut, quia in illa vita canticum lætitiæ ſine fine cantabitur. Tituli ideo non pronunciantur, qoia auctorea ſcripturæ à cathecumenis adhoc igoorantur. Aliqui in hac vigilia tres lectiones legont, & quatuot cantica cantant, quia fidem Trinitatis, lex, pſalmodia & prophetia inſtruunt, & quatuor Euaogelia ad lætitiam æternæ vitæ deducunt. Romani legunt nouem lectiones in Pentecoſte, vt in alijs Domioicis. In hac die baptiſma, vt in omnibus ſummis feſtiuitatibua ad veſperam, Laudate, cantatur, hoc ideo fit, quod in bis pſalmis magis laudes Dei ſonare probantur.

De Pentecoſte. CAP. CXVII.

PEnteeoſten idcitco antiquua popolos celebrabat, quia in illa die legem per Moyſen acceperat, hanc feſtiuitatem ideo Eccleſia celebrat quia hac die nouam legem per Spiritum ſanctum accepit. Pẽteeoſtes autem Græcè dicitur, quinquageſimua dies, quia à die reſurrectionis vſque in hanc diem quioquaginta dies computantur. Hebræua populus à die immolationis agni Pentecoſten numerabat, Eccleſia aotem à Domioica Reſurrectionis computat, qua die concordiam linguatum per Spiritum ſanctum acceperat. Septem hebdomadæ à Paſcha vſque ad hoc feſtum nometantur, quia in hoc feſto ſeptem dona Spiritus ſancti dantur: hoc ſeptimus annus olim præfigurabat, quem lex annum remiſſionis appellabat, qoem populua cum lætitia ducebat, à ſeruili opere vacabat, Hebræos ob indigentiam vendims à ſeruitio laxabat, ita expletis ſeptem millibos annorum fidelis populus per ſeptiformem ſpiritum plenam temiſſionem conſequetur, à ſeruitute eruetur, & libertate induetur. Vnde & per ſeptam dier hoc feſtum celebratur, quia per ſeptem dona Spiritus ſancti plena gaodia animabus & corporibur in futura vita tribouotur. Ideo & ſeptem vltimi Pſalmi per alleluia intitulantur, per quos ſempiterna gaudia per gratiam ſeptiformis ſpiritus danda prædicantur, hoc feſtum ideo non in Kalendaria die, ſed in quinquageſima poſt reſurrectionem Chriſti, & in Dominica celebramus, quia per illud illam requiem, qua in Spiritu ſancto requieſcemus, in perenni gaudio commemoramus. Nota, aliud eſt Pentecoſte, aliod quinquageſima. Pentecoſte à dia reſurrectionis Chriſti vſque ad Aduentum Spiritus ſancti: Quinqoageſima incipit à Sabbato, A quo duo Alleloia cantantur, & finit in Domioica benedicta, ſed vtroque corporis & animæ lætitia exprimitur.

De Paſchali Quinquageſima.
CAP. CXLVIII.

PAſchale tempus per Quinquaginta dies extẽditur, quia ſicut in qoinquageſimo aono vel in iubilæo populo Dei reddita eſt libertas, & amiſſa hæreditas; ita nobia in futuro per Ieſum in Spiritu ſancto redditur amiſſa libertas, & paradiſi hæreditaa. Quinquies enim decem ſunt quinquaginta, hoc eſt pro labore quinque ſenſuum denarius his in futuro dabitur, qui hic in vinea Domioi in Quadrageſima, hoc eſt io hac vita in decem pręceptis laborauerunt. Sũt enim ſeptem hebdomadæ, & vna diea. Septies autem ſeptem B cum vna dicſunt quinqoaginta, hoc eſt, qui io ſeptem diebos huius vitæ per ſeptem dona Spiritus ſancti quinque ſenſibus ſuia decem præcepta impleuerit, in futuro illum io præmio recipiet, in qoo ſolo, & qui ſolus eſt gaudium omnium.

De ſeptem diebus Pentecoſtes. CAP. CXLIX.

PEr ſeptem dies Pentecoſte colitur propter ſeptem dona Spiritus ſancti, in quibus & ieiunium celebratur, quia mox vt Spiritum ſanctum acceperunt, confeſtim ab illecebris huius mundi ſe fideles abſtinuerunt.

De ieiunio quatuor temporum. CAP. CL.

IEiunium quatuor temporum de lege eſt acceptum. Ideo autem quatuor temporibua obſeruatur, quia C quatoor tempora anni, ſcilicet ver, æſtas, autumnus, hiems numerantur. Ideo autem in vnoquoq; tres diea, qoi conioncti duodecim ſiunt, quia duodecim menſes in vno anno ſunt, vt ergo homo, qui ex quatuor elementis conſtat, Deo reconcilietur, qui in tribua perſonis colitur, ideo quatuor temporibus ternos dies abſtinere præcipitur.

De Quadrageſima. CAP. CLI.

QVadrageſimam ideo ieiunamus, quia decimam creatori noſtro de diebua noſtris reddimus. Sed quia hoc cum corpore agimos, ideo pro ſatisfactione duodecim dies pro duodecim menſibus abſtinentia nos affligimos, quoa diea ideo quatuor temporibus ternis diebua ieiunamus, quia eadem quatuor tempora, ternis menſibus aſcribimua Quatuor quoq; temporibus quaD litates elementorum ſcilicet calidum, frigidum, ſiccum, humidum ineſſe ſcimos, ex quibus delectamenta mundi contrahimus. Et vt hoc ſuperemos quatuor temporibus Deo ſacrificium afflictionis exhibemus. Eſt & alia cauſa: In vere ſemina mittimus: in æſtate ſemina metimus: in autumno viouin & oleum colligimus: itemque ſemina ſpargimus: io hieme horti & ædificiis inſiſtimus. Et vt hęc noſtria conſeruentur vſibua; idcirco iiſdem temporibus nos Deo ieiuniis ſubdimus. Hæc quatuor tempora Chriſti & ſancti Ioanois Baptiſtæ conceptione & natioitate inſigniuntur, quia Chriſtus in vere, & Ioannes in autumno concepitur, Chriſtus in hieme, Ioanes in æſtate natua ſcribitur. Vbi autem nos tres dies obſeruamus, ibi religioſos quadrageſimam agere non ignoramua. Sicut enim tota Eccleſia E in vere ante Paſcha Quadrageſimam ieionat, ita pleraque multitudo io æſtate ante feſtum ſancti Ioannis Baptiſtæ, ſimiliter in autumno ante memoriam ſancti Michaëlis, itemque in hieme ante Natiuitatem Domioi Quadrageſimam obſeruat.

De feria quarta.
CAP. CLII.

FEria quarta duæ lectionea legontur, quia hæc ieiunia à veteri & à nooo teſtamento inſtituuntur. Antiquus namque populus in vere Paſcha celebrabat; & tunc ſe affligens azyma edebat, in æſtate Pentecoſten ſolemnizabat, tuncqoe ſe affligendo primitiaa offerebat: in autumno ſcenopegia, id eſt tabernaculorum ſe-

ſta agebat, in hieme encœnia, id eſt, templi dedicationem recolebat, & in vtroque feſto ſe ieiuniis affligebat. Ideo enim duæ lectiones feria quarta leguntur, quia quarta ætate mundi lex & prophetia ſeruanda traduntur, & ordinandi vtraque lege inſtructi eſſe præcipiuntur. Semel flectamus genua ad priorem collectam ſine ſalutatione prolatam dicimus, quia in vna Chriſtiana religione vnum Deum colimus.

De Feria ſexta. CAP. CLIII.

FEria ſexta vna lectio recitatur, quia in ſexta ætate mundi lex & prophetia in vno Euangelio recapitulantur, ad quam flectamus genua dicitur, quia Chriſtus legiſlator adoratur.

De Sabbato in duodecim lectionibus.

CAP. CLIV.

SAbbatum duodecim lectionibus intitulatur, non propter duodecim lectiones, ſed propter duodecim lectores, quia olim Romæ ſex lectiones quæ Latinè, eadem & Græcè legebantur, & duæ cauſæ exprimebantur. Vna quia Græci aderant, qui Latinam linguam neſciebant, & Latini affuerant, qui Græcam ignorabant. Altera quod per doctrinam duodecim Apoſtolorum vterque populus in fide concordatur. Quatuor lectionibus, quatuor ordines Deum benedicentium exprimuntur, qui per Spiritum ſanctum deſcribuntur. Domus Iſraël benedicite Domino, domus Aaron benedicite Domino, domus Leui benedicite Domino, qui timetis Dominum Benedicite Domino. Per domum Iſraël populi, per domum Aaron prælati, per domum Leui miniſtri, per timentes Dominum quoque religioſi accipiuntur: ſic & miniſtri altaris in acolytos, in Subdiaconos, & in Preſbyteros diſtribuūtur. Quaſi quatuor virtutibus prudentia, fortitudine, iuſtitia, & temperantia pollent, Dominum cum ſupradictis patrum ordinibus benedicere valent. Quinquies flectamus genua dicitur, quia pro his quatuor ordinibus, & pro populo oratur. Quatuor lectiones & tēpori, & ordinādis congruunt, gradualia vero lectionibus conueniunt. Quinta lectio ideo legitur, quia ſicut pueri illi in fornace ignis, ita ordinandi in camino tribulationis probantur. Vnde & illorum voce benedictiones cantantur quia poſt probationem coronantur. Ad hanc lectionem flectamus genua non dicimus, quia ſtatuam Nabuchodonoſor non cum infidelibus, ſed Dominum cum pueris nos adorare innuimus. Tractus, Landate Dominum, laudem regis exprimit, quam Domino poſt liberationem puerorum ſoluit.

Quare in quatuor temporibus ordines fiant.

CAP. CLV.

MIniſtri Eccleſiæ ideo in quatuor temporibus ordinantur, quatenus ſub quatuor Euangelijs Chriſto & Eccleſiæ ſeruire admoneantur. In quadrageſima idcirco ordinantur, vt vitiis marceant. In vere ideo, vt virtutibus floreant. In ſeptimana Spiritus ſancti, & in æſtate ideo, vt ſint ſpiritu feruentes, Domino ſeruientes. In autumno & in feſto Tabernaculorum ideo, vt fructus bonorum operum colligant, & ipſi tabernaculum Dei fiant. In hieme & ante natiuitatem ideo, vt mundo moriantur, & cum Chriſto in virtutibus renaſcantur. Ideo in Sabbato ordines fiunt, quia Deus ſabbatum ſanctificauit, in quo & requieuit, & ipſi debent eſſe ſancti & vacare ſeruitio Dei. Sabbatum quoque eſt ſeptimus dies, & ipſi per ſeptiformem ſpiritum ſeptem gradibus diſtribuuntur.

De Dominica poſt Octauam Pentecoſtes.

CAP. CLVI.

DOminica, quæ ſequitur, ideo ab officio vacat, quia olim Romani ordinationes in Dominica faciebant, ſed in veſpera Sabbati incipiebant. Et ideo in quadrageſima oratio ſuper populum non dicebatur, ad quam non capita, ſed genua flectebant, quod in Dominica minime licebat. Sacerdotes namque iure in Dominica ordinantur, per quos Dominica ſacramenta conſecrantur.

Quid ſignificet tempus inter Paſcha & Pentecoſten.

CAP. CLVII.

TEmpus à Paſcha vſque poſt Pentecoſten illud tempus nobis commemorat, quo diu fidelis populus poſt baptiſma innocentiam ſeruat. Tempus à Pentecoſte vſque ad Quadrageſimam illud tempus inſinuat, quo pro erratibus ſe occulta pœnitentia macerat. Tempus vero Quadrageſimæ illud tempus indicat, quo ab Eccleſia eiecti publica pœnitentia ſe ſatisfaciendo caſtigant.

De Ianuario.

CAP. CLVIII.

PEr menſem Ianuarium, in quo annus innouatur, tempus ante diluuium nobis repræſentatur, in quo mundus nouus inchoatur.

De Februario.

PEr Februarium, in quo Alleluia deponitur, illud tempus poſt diluuium innuitur, quo vniuerſitas linguarum confunditur.

De Martio.

PEr Martium, in quo Quadrageſima agitur, illud tempus oſtenditur, quo populus Dei in Ægypto affligitur.

De Aprilis.

PEr Aprilem, in quo Paſcha celebratur, illud tempus, quo idem populus à Pharaone liberatur, & in patriam cum gaudio graditur.

De Maio.

PEr Maium, in quo ſæpius Pentecoſte ſolemnizatur, illud tempus, quo populus in terra repromiſſionis florens gratulabatur.

De Iunio & Iulio.

PEr Iunium & Iulium, in quibus hiſtoria Regum recitatur, regnum Saul & Dauid inſinuatur.

De Auguſto.

PEr Auguſtum, in quo hiſtoria de libris Sapientiæ cantatur, pontificatum Salomonis, vel totum Iudaici populi regnum commemoratur.

De quatuor reliquis menſibus.

PEr quatuor reliquos menſes quatuor principaliter regna denotantur, quæ in modum crucis formantur, dum Babylonicum in Oriente, Perſarum in Meridie. Græcorum in Aquilone, Romanorum in Occidente principabatur.

De hiſtoria Iob. CAP. CLIX.

HIſtoria Iob, quę hoc menſe legitur, regnum Orientis exprimit, vbi dicit, Eratq; vir ille magnus inter Orientales. Vndę & hæc hiſtoria per duas ſeptimanas legitur, quia regnum Babylonicum duas ſeptimanas duraſſe dicitur. In vna autem ſeptimana ſeptingenti numerantur, & in duabus mille & quadringenti computantur. Tot quippe inueniuntur à tempore Nini, quo regnū Orientis cœpit, vſque ad Cyrum regem Perſarum, quo defecit. Reliqua pars menſis regnum Meridiei innuit, quod in Perſide, vel Media, vnam ſeptimanam ſcilicet ſeptingentos anos viguit. Vnde diuerſæ hiſtoriæ tunc leguntur, quia nunc de Perſis, nunc de Medis reges aſſumuntur.

De Octobris.

SEquens menſis, videlicet October regnum Græcorum exprimit, quod etiam vna ſeptimana ſcilicet ſeptingentis annis in Aquilone floruit. Vnde & hiſtoria Machabæorum in hoc menſe legitur, quia ipſi Machabæi ſub eiſdem regibus affligebantur.

De Nouembr.

NOuember Romanum regnum denotat, quod per duas ſeptimanas, id eſt, per bis ſeptingentos annos in Occidente nobiliter durabat: hoc à Gothis deſtructum numquam priorem meruit ſtatum. Vnde & in hoc regno Chriſtus rex regum naſcitur.

De

De Decembri.

DEcember in quo Aduentus vel Natiuitas Chriſti celebratur, regno Chriſtianorum attitulatur. Et ſicut Chriſti Natiuitas eſt in fine anni, ita regnum Chriſtianorum venit in fine mundi, Quod rex regum adueniens innouabit, & in æternum in ſuis regnabit.

De Feſto Ioannis ante portam Latinam.

CAP. CLX.

MIſſa, quę ſcribitur Ioannis ante portam Latinam eſt illa dies, qua Ioannes Apoſtolus à Domitiano Cæſare ante eandem portam in dolium feruentis olei eſt miſſus, ſed diuinitus liberatus.

De Feſto Mariæ ad Martyres.

CAP. CLXI.

MIſſa quę ſcribitur Marię ad Martyres, eſt illa dies, qua templum Romæ Pantheo in honore Dei genitricis Mariæ & omnium martyrum conſecratur, quia adhuc ſolennitas confeſſorū minimè celebris habebatur ad hanc Miſſam Terribilis propriè ſcribitur.

Petri & Pauli Apoſtolorum.

CAP. CLXII.

CVm corpora Apoſtolorum Petri & Pauli diu ſimul tumulata iacerent, & poſt plurimos annos in ſingulas Eccleſias poni deberent, ignotum erat cuius illa & illa oſſa eſſent. Ieiunantibus autem & orantibus eſt reuelatum minora quidem eſſe piſcatoris, maiora autem doctoris, & ſic diuiſa ſunt.

De Sancto Iacobo.

CAP. CLXIII.

IAcobus Apoſtolus in Paſcha eſt decollatus, ſed hic tranſlatus.

De die Kalendis Auguſti, & de ad vincula ſancti Petri.

CAP. CLXIIII.

DIes Kalendis Auguſti olim celebris habebatur, ob victoriam Auguſti hac die, poſtea vincula ſancti Petri collata ſunt Romæ in Eccleſia conſtructa in eius honore. Et ipſa dies inſtituta celebris in honore Apoſtolorum principis, ſicut prius in veneratione mundi principis, & hæc Miſſa vel potius Eccleſia ad vincula ſancti Petri vocatur, quia Eccleſia ab Eudoxia regina conſtructa in honore principis Apoſtolorum ipſa die dedicatur, & catenæ ipſius Apoſtoli ibidem collocantur.

De decollatione Ioannis Baptiſtæ.

CAP. CLXV.

IOannes Baptiſta in annunciatione ſanctæ Mariæ eſt decollatus, ſed hodie caput eius inuentum glorificatur diuinitus.

De Natiuitate ſanctæ Mariæ Virginis.

CAP. CLXVI.

DIes Natiuitatis ſanctæ Mariæ, hoc modo ſolemnis inſtitutus. Quidam ſolitarius vitam ducens ſanctiſſimam audiuit annis ſingulis die Natiuitatis ſanctæ Mariæ genitricis Dei harmoniam concentus Angelorum in cœlo. Qui cum miraretur, quid hoc eſſet, & oraſſet intente, vt hoc ſibi pietas diuina reuelare dignaretur, dictum eſt illi per Angelum, quod ea die nata ſit ſancta Maria. Cuius natiuitas cum ignoretur ab hominibus, in terra venerabiliter eam excoluit in cœlis Angeli. Quod ille referens Eccleſiæ ſtatuta eſt eius Natiuitas ſolemniter celebrari.

De Feſto ſancti Michaelis.

CAP. CLXVII.

MIſſa ſancti Michaëlis eſt illa dies, qua populus Chriſtianus cum paganis pugnauit, & victoriam per ſanctum Michaelem Archangelum obtinuit.

De Feſto omnium ſanctorum.

CAP. CLXVIII.

FEſtiuitatem omnium ſanctorum Gregorius Papa iunior inſtituit, quam prius Bonifacius Papa in

Bibl. Patr. Tom. 10.

A honore ſanctæ Mariæ & omnium Martyrum ſeruandam cenſuit.

De Dedicatione Eccleſiæ. CAP. CLXIX.

ECcleſiæ Dedicatio eſt ſumpta à tabernaculo vel à templo inſtituta ex Domini imperio.

Explicit liber Tertius.

INCIPIT LIBER QVARTVS.

De concordia officiorum.

CAP. I.

B HIs ſuccinctè expeditis de ſolennitatibus, nunc manum ad concordiam officiorum vertimus. Olim diuinum officium in eccleſia agebatur, prout cuique bonum videbatur. Sed poſtquam vnitas eccleſiæ multiformiter cœpit ab hæreticis ſcindi, & à ſchiſmatibus multiformiter in diuerſa conuenticula findi, Beatæ memoriæ Theodoſius imperator ſynodum Conſtantinopolitanam congregauit, omnes hęreſes damnauit, diuinum officium à ſynodo ordinari poſtulauit. Quod negotium Damaſus Papa Hieronymo tunc in diuinis ſcripturis eruditiſſimo iniungere optimum iudicauit. Hieronymus itaque in Bethleem, vbi Dominus naſci voluit, in Pſalmos ad nocturnos, & ad reliquas horas diſtribuit, vt hodie Eccleſia pſallit. Ad Miſſæ vero officium lectiones, & Euangelia ex veteri & Nouo Teſta-

C mento collegit, prout tempori & ſtationi congruere vidit. Romana quippe Eccleſia implorando ſanctorum ſuffragia ſtationes facit per diuerſa ſanctorum loca. Poſtquam ergo Papa diſpoſitionem diuini officij ab Hieronymo editam accepit, concilium collegit, ac vbique ſic cantari præcepit. Poſtea Gelaſius Papa & Gregorius orationes & cantum lectionibus & Euangelijs congruentes addiderunt, & ſicut hodie cantatur celebrationem diuini officij inſtituerunt.

De Septuageſima. CAP. II.

IGitur quia in ſeptuageſima mundi cōmemoramus, à ſeptuageſima & nos incipiamus. Vna peregrinatio legitur populi Dei in Ægypto, & vna captiuitas eiuſdē populi de Hieruſalē in Babylonē, per vtramque ſignificatur noſtra peregrinatio, & noſtra captiuitas de pa-

D radiſo in hunc mundum. Duę vero reuerſiones populi Dei leguntur, vna de Pharaone per mare rubrum & deſertum ad terram promiſſionis, altera de Babylone ad Hieruſalem, per quas ſignificantur noſtræ reuerſiones, vna qua de Pharaone, id eſt, de diabolo per mare rubrū, id eſt, per baptiſmum vel deſertum, id eſt pœnitentiam ad terram repromiſſionis, id eſt, ad eccleſiam redimus. Alia qua de Babylone ad Hieruſalē, id eſt, de hoc mūdo ad cœlum reuertimur. Peregrinatio quidem per ſeptem millia annorum extenditur, captiuitas vero per ſeptuaginta annos differtur, hæc omnia per ſeptem officia ſeptem hebdomadarū ſcilicet à ſeptuaginta vſque ad paſſionem Domini deſignantur. In nocturnali officio peregrinatio exprimitur, in matutinali captiuitas inno-

E teſcitur, in Miſſali autem reuerſiones recenſentur.

De Dominica Circumdederunt. CAP. III.

IN prima Dominica Geneſis legitur, in qua peregrinatio generis humani de paradiſo in mundū memoratur. Ad laudes Antiphona, Miſerere mei Deus, cantatur, per quam vox in captiuitate dolentiū exprimitur. Ad Miſſā vox in peregrinatione vel captiuitate gementium, Circumdederunt me gemitus mortis. In Epiſtola de Babylone ad Hieruſalem, id eſt, de mundo ad cœlum reuerſio, vbi dicitur, Sic currite, vt comprehendatis. In graduale vox redeuntium, Adiutor in opportunitatibus. In Euangelio reuerſio ad Eccleſiam vbi dicitur, Ite in vineam meam, id eſt in Eccleſiam, & hoc fit per confeſſionem vnde in officio bonum eſt confiteri.

De Dominica exurge. CAP. IV.

IN ſecunda Dominica nocturnale & matutinale officium iteratur, quia prima ætas per duo millia annorum terminatur. In Miſſa vox redeuntium, Exurge quare obdormis. In Epiſtola labores reuertentium ad Eccleſiam, vt dicitur, periculis fluminum, periculis latroonum, flumina ſunt tentationes, latrones ſunt dæmones. In Euangelio reuerſio ad cælum, Exijt qui ſeminat, quia qui hic bona opera ſeminant in lachrimis, in gaudio metent vitam æternam, vt in offertorio perfice greſſus meos in ſemitis tuis.

De Dominica Eſto mihi. CAP. V.

IN Dominica tertia, quod malum homini in peregrinatione contigerit, in nocturnali officio memoratur, dum diluuio ſubmerſi leguntur. In matutinis per Antiphonam, Secundum multitudinem miſerationum, vox captiuorum inſinuatur, ad Miſſam vox redeuntium. Eſto mihi in Deum protectorem. In Epiſtola modus reuerſionis ad Eccleſiam, vbi dicitur charitas patiens eſt, benigna eſt. In Euangelio reuerſio ad cœlum, vbi dicitur, quòd Ieſus aſcendit Hieroſolymam, & in verſibus offertorij vtraque reuerſio, Beati immaculati in via, alius in via teſtamentorum, & ibi Viam mandatorum tuorum cucurri.

De Dominica Inuocauit. CAP. VI.

IN quarta Dominica in nocturnali officio pene ad ſingula reſponſoria afflictio noſtræ ſeruitutis exprimitur, quia per quatuor tempora anni in quatuor partibus mundi humanum genus affligitur. Ad laudes per Antiphonam, Cor mundum crea, vox captiuorum inſinuatur. Ad Miſſam reuerſio ad Eccleſiam, vbi dicitur, in Epiſtola in vigilijs, in ieiunijs multis. Vnde cuſtodia Angelorum in graduale promittitur. Angelis ſuis mandauit reuerſio ad cœlum in Euangelio, vbi Chriſtus tentatus à diabolo deſcribitur. Quæ vnicuique in fine ſuo futura non dubitatur.

De Dominica Reminiſcere. CAP. VII.

IN quinta Dominica noſtra peregrinatio in nocturnali officio memoratur, vbi Iacob in exilium iuiſſe refertur. Ad laudes vox captiuorũ, In Antiphona, Domine labia mea. In Miſſa vox redeuntium, Reminiſcere miſerationum tuarũ. Reuerſio in Epiſtola ad Eccleſiam, vbi dicitur. Vocauit nos Deus in ſanctificationẽ. Reuerſio ad cœlũ in Euangelio, vbi mulier Chananæa venit ad Chriſtum, hoc eſt Eccleſia ad Deum in cœlũ.

De Dominica Oculi.

CAP. VIII.

IN ſexta Dominica in nocturnali officio noſtra peregrinatio recenſetur, cum Ioſeph in Ægyptum venditus legitur, ad laudes captiuitas & reędificatio templi exprimitur, per Antiphonam, Fac benignè vbi dicitur, ædificentur muri Hieruſalem. In Miſſa reuertentes, Oculi mei ſemper ad Dominum. Reuerſio ad Eccleſiã in Epiſtola, vbi dicitur, Auaritia & omnis immunditia nec nominetur in vobis. In graduale Exurge Domine non præualebunt, & in tractu Ad te leuaui. In Euangelio reuerſio ad cœlũ vbi dicitur, Beati qui audiunt verbum Dei. In communione Paſſer inuenit ſibi domum, & in fine Beati qui habitant in domo tua.

De Dominica Lætare.

CAP. IX.

IN ſeptima Dominica plenitudo noſtræ peregrinationis in nocturnali officio exprimitur, vt afflictio populi Dei in Ægypto & eiuſdẽ liberatio refertur. In matutinis laudibus liberator à captiuitate ſacrificiũ declaratur, vbi dicitur in Antiphona, Tunc acceptabis ſacrificiũ. Ad Miſſam plena reuerſio ad cœlũ vbi cantatur. Lętare Hieruſalem, & in Epiſtola, Quæ ſurſum eſt Hieruſalem eſt mater noſtra. In graduali, In domum Domini ibimus, In Euangelio quinque millia ſaturata referuntur, quia quinque genera hominum, id eſt, contemplatiui & actiui quod ſunt coniugati, viduę, virgines ibi ſatiabuntur. Vnde in communione Hieruſalem, quæ ædificatur vt ciuitas.

A *De duabus Dominicis ſequentibus.*

CAP. X.

PRopter quod hæc reuerſio fiat in ſequentibus duabus Dominicis exprimitur, ſcilicet per paſſionem Chriſti. Quæ ideo ſunt duæ, quia ſunt duæ reuerſiones, vt dictum eſt, ſiue duæ paſſiones Chriſti, vna qua in ſeipſo, altera qua patitur in corpore ſuo, hoc eſt Eccleſia.

De Dominica Reſurrexi.

CAP. XI.

MOx ſequitur Dominica Reſurrexi, quia Reſurrectione iſta reuerſio perficietur, & alleluia cantatur, quia plenum gaudium à reuertentibus percipietur.

De duobus diebus.

CAP. XII.

B DVo ſunt dies, dies temporalitatis, & dies æternitatis: dies temporalitatis, quamdiu viuit homo, vt dicitur, Hodie ſi vocẽ eius audieritis, hoc eſt, hoc tempore, quo viuitis. Dies æternitatis non horũ veſperum, vt dicitur, Melior eſt dies vna in atrijs tuis ſuper millia, hunc diem attulit Chriſtus, hic dies cœpit electis à Reſurrectione Chriſti & in futura Reſurrectione perfectè dabitur. Vnde nunc quibuſdam in anima, tunc omnibus in corpore & anima dabitur, propterea dicitur hodie Reſurrexit Dominus quando Paſcha inter Kalendaria Maij euenerit, cum ipſe in Martio Reſurrexit, immo ante annos plurimos. Scilicet dicitur, Hodie natus eſt, vel hodie apparuit, hoc eſt in die gratiæ.

Quare dicantur dies mali?

CAP. XIII.

C CVr Apoſtolus vocat dies malos dicens, redimentes tempus, quoniã dies mali ſunt, cũ omnia bona ſint.

Reſponſio.

QVantum ad tempus ſpectat, omnes dies æqualiter bonos eſſe conſtat. Sed ideo quidam dies mali dicuntur, quia in eis plus homines ſolito affliguntur. Cõtingit enim aliquando, vt vna eademque die, vnus ſuſpendatur, alter regni ſceptro potiatur, & illa dies, quæ illi mala, iſti bona appellatur. Sic ſolemus dies tempeſtuoſos, vel dies bellorum, aut in quibus aliquid infortunij occurrerit, malos appellare, dies vero ſerenos, vel dies conuiuiorum, aut feſtos, vel in quibus aliquid lætici contigerit, bonos nominare. Porro quod horas dierum quaſdam malas dicimus, ſecundum Lunę curſum, hoc non ſecundum tempus, ſed ſecundum augmenta-D tionem vel diminutionem naturalem noſtri ſanguinis dicimus.

Interrogatio.

CVm omnes dies Domini ſunt, cur dies iudicij propriè dies Domini dicitur.

Reſponſio.

ISti dies, in quibus viuimus, non Domini ſed noſtri vocantur, quia in eis facimus, quod volumus. Dies autẽ iudicij non noſtra ſed Domini appellatur, quia tunc omnia iuſte iudicat, quæ nunc patienter tolerat, & vnumquemque ſecundum quod geſſit remunerat.

De officio quadrageſimæ. CAP. XIV.

IN quadrageſima ſunt quædã officia de pœnitentia inſtituta, vt Miſereris omnium Domine diſſimulãs E peccata hominum. Et illud Reminiſcere miſerationum. Quædam de ieiunio, vt illud cum ieiunatis. Quædam de orante, vt illud Cum oratis. Quædam de eleemoſynis, vt illud Cum facis eleemoſynam, & illud. Frãge eſurienti panem, & item, Quod vni ex minimis meis, Quædam de operatione, vt illud, de agricolis vineæ. Quædam de ſtatione, vt illud in ſabbato, ante mediam quadrageſimam, vbi lectio de Suſanna legitur, quia tunc ſtatio ad ſanctam Suſannam virginem & martyrem agitur. Scilicet in ſexageſima lectio de laboribus ſãcti Pauli Apoſtoli legitur, & in oratione cõtra omnia aduerſa doctoris gentiũ protectione muniamur, dicitur quia illa die ad ſanctum Paulũ ſtatio agitur. Sic cõſideranda ſunt cetera, quę à doctis viris ſpiritu ſancto

iniij nante

inſpirante in diuinis officijs ſunt edita. Quicquid enim ante Chriſti Aduentũ, vel poſtea in Eccleſia illo vel illo tempore anni conogit ſecundum hoc Hieronymus diuinum officium inſtituit, vel quod ſtationi congruere vidit, Feria quarta primæ hebdomadæ quadrageſimæ, ideo duo verſus ad graduale de neceſſitatibus cãtantur, quia geminum ieiunium celebratur. Feriæ quintæ in quadrageſima proprio officio priuantur, ſed de Dominicis æſtiualibus inofficiantur. Vnde & earum Euãgelia ſcilicet de diuite, & Lazaro, & viduæ filio reſuſcitato in his recitantur. Olim quippe has ferias non ieiũnabant, ſed Siluestro Papa inſtituente, eas ob multa myſteria, vt dominicas feriabat. Poſtmodũ ſũt quadrageſimę coniunctæ, & à Gregorio Papa iuniore inofficiatæ.

De officio Reſurrexi.

CAP. XV.

IN Paſchali die Introitus in perſona Chriſti cantatur, qui reſurgens in Eccleſia patri ſe repræſentans ſic eum affatur, Reſurrexi, & adhuc tecum ſum. Oratio in perſona Eccleſiæ recitatur, quæ æternitatis aditum per Chriſtum ſibi reſeratũ gratulatur. Epiſtola vero in perſona Angelorum eam ad lætitiam hortatur. Quã lætitiam in graduale, Hæc dies, & alleluia reſonamus, quia Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Euangelium ſecundùm Marcum, qui in forma leonis ſcribitur, ideo hac die legitur; quia leo natus triduo quaſi mortuus dormire traditur, ſed in die tertia voce patris excitatur. Sic Chriſtus leo de tribu Iuda triduo dormiuit conturbatus, ſed in die tertia à patre eſt ſuſcitatus. Officium, introduxit nos Dominus, eſt ſumptũ de legali Paſcha, quod præceſſit in figura. In nocte quippe agnum ederunt, & in craſtino ſcilicet in Paſchali die de Ægypto educti ſunt, eoſque Moyſes his verbis alloquitur, introduxit nos Dominus. Offertorium quoque in die ſolennitatis, & erit nobis hic, de eadem die ſunt ſumpta, cætera omnia ſunt ad neophitos reſpicientia.

Notanda ſunt hæc.

CAP. XVI.

IN Paſcha ſunt quatuor notanda, vt tertia hebdomada lunæ Aprilis, qui primus eſt apud Hebræos celebretur, & poſt ęquinoctium cum dies prolongantur, & poſt decimamquartã lunam cum Luna cœperit altiora cœli petere, & in dominico die. Tres hebdomadę ſignãt tria tempora mũdi ante legem, ſub lege, ſub gratia. Paſcha cœpit primo tempore celebrari ante legem, quando agnus in Ægypto immolatus eſt, per cuius ſanguinẽ liberati ſunt. Secũdo tempore ſub lege cœpit Paſcha agi, cum annuatim ex præcepto legis recoleretur. Tertio tempore ſub gratia verum Paſcha Chriſtus prò nobis immolatus eſt, ideo tertia hebdomada agitur. Quod poſt ęquinoctium, cum dies prolongantur, hoc ſignificat, quod pòſt Chriſti Reſurrectionem tenebræ infidelitatis & mortis cœperunt minui, & lux fidelitatis & vitæ cœpit augeri. Quòd poſt decimamquartam Lunam cum Luna alta petit, quia tunc Eccleſia alta virtutum petere & cœleſtia quęrere cœpit. Quòd in dominico die; hoc ideo, quia illa die mũdus creatus. Illa enim die pluit Dominus manna, illa die enim Reſurrexit. Officium Reſurrexi Chriſti reſurrectionem deſignat, quia reſurgens à morte ſponſæ ſuæ Eccleſię ſe repræſentat. Reſurrexi inquiens, & adhuc tecum ſum. At illa applaudens lætabunda reſultat. Poſuiſti ſuper me manũ tuam: in graduali verò, Hæc dies, & in alia, & in reliquis concentus Angelorum, & gaudium hominum exprimuntur, qui de Chriſti Reſurrectione gloriabantur. Ab Adam vſque ad Chriſtũ quaſi nox erat, dum totus populus in tenebris peccatorum errabat; Chriſto verò ab inferis reſurgente ſerena dies illuxit, quæ credentes ad æternam lucem perduxit. Vnde & totũ hoc tempus pro vna die ponitur. Et ideo veſpera non per Deus in adiutorium inchoatur, ſed per Kyrie eleiſon celebritati Miſſæ continuatur, quia illa dies veſpera carere prædicatur.

Item de Paſchali die.

A CAP. XVII.

SEptem enim officia huius hebdomadæ baptizatis congruunt, qui ſeptiformem Spiritum acceperunt, qui per fidem mundo mortui in baptiſmo Chriſto conſepulti, iam de vitiis ad virtutes, de morte ad vitam reſurrexerunt; humanũ itaque genus, quod in Adam cecidit, per Chriſtum reſurgens dicit Reſurrexi & adhuc tecum ſum. Quòd ſpiritu ſapientiæ, affatum in oratione precatur; vt aditum ęternitatis per Chriſtum reſeratum, per pia vota mereatur. In Epiſtola vero per ſpiritum admonetur, vt Chriſtum pro ſe immolatum meditetur ſine malitia, & nequitia in ſynceritate, & veritate viuat, & ſic æternitatem adiri liceat. De qua promiſſione exultans dicit. Hæc dies, quam fecit Dominus exultemus, & lętemur in ea. Deinde omnes fideles ad laudẽ
B Chriſti hortans ſubinfert, Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſæculũ miſericordia eius. De promiſſione vero angelicæ æqualitatis in alleluia iubilat. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus, epulemur in azymis ſynceritatis & veritatis. In ſequentia autem, Iubilatio Angelorum denotatur, qui de ſaluatione hominum lætabantur, vnde & in fine cantatur. Aſtra, ſolum mare iocundetur, & cuncti gratulentur in cœlis ſpiritales chori Trinitati. In Euãgelio vero Chriſti Reſurrectio denunciatur, per quam humanum genus ad vitam rediiſſe declaratur. In quẽ ſe omnes credere clamant; dum Credo in vnum conſonant. Offertorium, Terra tremuit, terræmotum in Chriſti reſurrectione factum nobis ad memoriam reducit, ſicut ſcriptum eſt, Et
C ecce terræmotus factus eſt magnus. Illum autem terræmotum præfigurat, quem in noſtra Reſurrectione ſcriptura futurum prædicat, adhuc, inquiens, ſemel & ego mouebo non ſolum terram, ſed etiam cœlum. Porrò in præfatione ille Paſchalis agnus cum Angelis collaudatur, per cuius immolationem fidelis populus Ægyptiaca ſeruitute liberatur, vt ad patriam paradiſi liber reuertatur. In communione gratias agit de ſua ſaluatione.

De officio, Introduxit nos Dominus.

CAP. XVIII.

FEria ſecunda baptizati admonentur per ſpiritũ intellectus, quãta dona contulerit eis Chriſtus. Introduxit, inquit, nos Dominus in terram fluentem lac &
D mel, hoc eſt in Eccleſiam nunc fluentem lacte doctrinę, in futuro melle æternæ gloriæ. Qui in oratione precantur, vt libertatem & vitam æternam conſequantur. Quos mox lectio inſtituit, quod per reſurgentis Chriſti nomen remiſſionem peccatorum, & vitam aſſequi poſſint. De qua ſpe exultant, & Graduale, Hæc dies, & alleluia in Chriſti laude iubilant. Quibus protinus in Euangelio Chriſti Reſurrectio narratur, vt ſe eius Reſurrectione ſaluatos non obliuiſcantur. Similiter in offertorio & in communione, vt grates ſoluant de ſua liberatione.

De officio, Aqua ſapientiæ.

CAP. XIX.

FEria tertia ſpiritus conſilij baptizatos inſtruit, quãtam gratiam eis Chriſtus contulerit. Aqua, inquit,
E ſapientiæ potauit eos, hoc eſt aqua baptiſmatis eos mũdauit, Euangelica doctrina ſanauit, & ad cœleſtia exaltauit. Qui in oratione hoc poſtulant, quatenus hæc viuendo obtineant. Lectio autem eós docet Chriſtũ pro eis mortem ſubiiſſe, & reſurgendo mortẽ ſuperaſſe, quẽ ſi imitari volunt, ei conregnabũt. Vnde gaudentes, Graduale, Hæc dies perſonant, & Chriſtum per alleluia exaltant. In Euangelio eis Chriſti Reſurrectio recitatur, per quam pax reconciliationis eis datur, In offertorio vero fontes aquarum apparuiſſe, ſcilicet baptiſmatis & pœnitentiæ memorantur. In communione autem, quæ ſurſum ſunt quęrere adhortantur, & ſic illuc, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens, peruenire mereantur.

De officio Venite benedicti patris mei.

CAP. XX.

FEria quarta ſpiritus fortitudinis in Chriſto renatos docet, quã dulci voce eos Chriſtus in regnũ amiſſum in vltimis vocet. Venite inquit benedicti patris mei. Qui in oratione exorant, vt æterna gaudia percipiant. Quibus in lectione paſſio & Reſurrectio Chriſti recitatur, per quem pœnitentibus peccata delentur, & vita æterna datur. Qui per graduale hæc dies, tripudiãt, & Chriſto alleluia iubilãt. Mox eis in Euangelio Chriſtus poſt Reſurrectionem cum ſeptem diſcipulis cõuiuaſſe narratur, per quod ſeptiformi ſpiritu pleni poſt vltimam Reſurrectionem cum Chriſto cõuiuaturi prẹfigurantur. Vnde & in offertorio panem Angelorum homo manducaſſe perhibetur. In communione vero hunc panem dignè manducantes vltra non mori, ſed eum Chriſto victuri docentur.

De officio Victricem manum.

CAP. XXI.

FEria quinta ſpiritus ſciẽtiæ monet baptizatos Chriſtum laudare, ſicut liber ab Ægypto poſt rubrum mare, Victricem inquit manum tuam Domine, id eſt, Chriſtum laudauerunt pariter. Qui in oratione flagitant, vt fidem actibus impleant. In lectione docentur ſicut Æthiops ad Hieruſalem veniens baptizatur, ita de nigredine peccatorum ad Eccleſiã venientes per Chriſti paſſionem ſaluantur. At in graduale hæc dies gaudium conuerſorum exprimitur, in alleluia laus Chriſti depromitur, in Euangelio Reſurrectio Chriſti eis commemoratur, in qua fratres Chriſti vocantur. In offertorio autem dies æternæ ſolẽnitatis eis prædicitur, in qua in terram lac & mel fluentem, id eſt, paradiſum introduci eis promittitur. Ideo in communione àd laudem Dei hortantur, per quem de tenebris in admirabile lumen vocantur.

De officio Eduxit eos Dominus.

CAP. XXII.

FEria ſexta ſpiritus pietatis intimat in Chriſto renatis, quod ſic per Chriſtum liberati ſunt à diaboli oppreſſione ſicut filij Iſrael olim à Pharaone. Qui in oratione precantur, quatenus Chriſtianam profeſſionem operibus imitentur, per Reſurrectionem eius in dexteram Dei veniant. Qui per graduale hæc dies lætitiam ſuam depromunt, & per verſum, lapidem quem reprobauerunt, Chriſti paſſionem concinunt, per alleluia vero Reſurrectionem eius extollunt. In Euangelio eis Chriſti viſio poſt Reſurrectionem ſuam legitur. In cuius nomine baptizati quique docentur, cum eis vſque ad conſummationem ſæculi promittitur. Vnde in offertorio hæc dies, id eſt, feria ſexta, memorialis eis præcipitur, in qua ab hoſte Chriſti morte erepti noſcuntur. In communione in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti baptizati docentur, cuius præcepta ſeruare admonentur, vt eum poſt reſurrectionem videre mereantur.

De officio Eduxit Dominus populum ſuum.

CAP. XXIII.

SAbbato Spiritus timoris recolit baptizatis gratiam Chriſti redemptoris, qui eos de morte redemit, & in paradiſum reducet. Eduxit inquit Dominus populum ſuum in exultatione, & electos ſuos in lætitia. Qui in oratione deprecantur, vt æterna gaudia merentur. Quos lectio inſtruit Chriſtum lapidem angularem eos viuos lapides ſibi in cæleſti ædificio coniunxiſſe, immo in reges & ſacerdotes elegiſſe. Vnde immenſo gaudio exultant, & bina alleluia in Chriſti laude perſonant. In Euangelio eis Reſurrectio Chriſti prædicatur, per quem gentilis & Iudaicus populus ſaluatus per Ioannem & Petrum præfiguratur. Quorum etiam vox in offertorio reſonat, qua Chriſtum pro redemptione ſui veniſſe ſalutant, Benedictus qui venit. In communione Chriſto per baptiſmum coniuncti ad eius regnum docentur, per virtutes debere tieri.

Dominica Quaſi modo geniti. CAP. XXIV.

A IN officio octauæ Paſchæ baptizati admonentur, vt Quaſi modo genitos ſe infantes in Chriſto memorentur, lac ſacræ ſcripturæ concupiſcant, vt in eius corpore in ſalutem creſcant. Qui in oratione poſtulant, vt Paſchale Sacramentum moribus & vita teneant. Quos lectio ex Deo natos, & mundum ab eis per fidem vincendum perhibet, ipſoſque cum Chriſto triumphaturos in Reſurrectione docet. Vnde quia tunc gaudiũ & lætitiam in corpore & anima ſimul obtinebunt, ideo duo alleluia concinunt. Mox in Euangelio Chriſti reſurrectionem audiunt, per quem ſpiritum ſanctum & remiſſionem peccatorũ acceperunt. Quæ Reſurrectio in offertorio & in communione confirmatur, vt illorũ Reſurrectio futura credatur. Notandum quòd per ſin-B gula officia huius ſeptimanæ ad introitum quater, ad alium ter alleluia cantatur, quia videlicet ſancta Trinitas à quatuor partibus mundi ob Reſurrectionem Chriſti, & ob ſaluationem hominis collaudatur.

Dominica Miſericordia Domini.

CAP. XXV.

IN ſecunda Dominica baptizati gratiã Chriſti mundo intonant, & gaudentes conclamant, Miſericordia Domini plena eſt terra, hic Trinitatem prædicant, nam in miſericordia Domini ſpiritum ſanctum, in verbo filium, in Dei patrem pronunciant. Ideo autem perſonã ſpiritus ſancti primitus canunt, quia in eo ſanctificati ſunt. Secundo perſonam filij ponunt, per quẽ redempti ſunt. Tertio perſonam patris depromunt, cui reconciliati ſunt. Et quia Trinitatem laudant, ideo ter C alleluia iubilant. In oratione perpetuam lætitiam fidelibus optant, ſempiterna gaudia poſtulant. In Epiſtola vox prædicatorum intelligitur, per quos Chriſtus populis in exemplum proponitur. Per vnum alleluia gaudium conuerſorum, per aliud lætitia prædicantium accipitur. In Euangelio duo greges, vnus ex Iudæis, alter ex gentibus, ad vnum & verum paſtorem conuerſi demonſtrantur, qui vnum ouile facti. In offertorio, Deus Deus meus, vnum paſtorem inuocare declarantur. Quibus ipſe in communione reſpondet ſe Paſtorem, & eos agnoſcere, & ſe ab eis agnoſci dicit.

Dominica Iubilate Deo omnis terra.

CAP. XXVI.

IN tertia Dominica in Chriſto renati totum mundum in laudẽ Chriſti conuocant, & gratulãdo per-D ſultant, Iubilate Deo omnis terra. Hic Trinitatem perſonant, dum in Deo patrẽ, in nomine eius filium, in laude eius ſpiritum ſanctum denotant. Et quia per duo præcepta charitatis in fide Trinitatis ſe ſaluandos tripudiant, ideo poſt bis, deinde tertio alleluia conſonant. In oratione poſtulant, vt ab errore cõuerſi chriſtianitatem impleant. In Epiſtola ad contemplatiuam vitam informantur, dum à carnalibus deſiderijs abſtinere adhortantur. Ad actiuam quoque docentur, dum omni humanæ creaturæ ſubiecti eſſe iubentur. In vno alleluia contemplatiui in dilectione Dei feruentes iubilant, in alio actiui in amore proximi feruẽtes exultant. Quibus in Euangelio viſio Dei promittitur, & gaudium, quod nunquam ab eis tollatur. Vnde magno gaudio E profuſi prorumpunt in laudem Chriſti in offertorio, Lauda anima mea Dominum. Quibus ipſe iterum in communione ſuam pollicetur viſionem, & ad patrem cum toto corpore ſuo ſcilicet Eccleſia aſcenſionem.

Dominica Cantate Domino.

CAP. XXVII.

IN quarta Dominica baptizati per ſe conuerſos ad laudem Chriſti adhortantur, & ipſi præcinendo iocundantur, Cantate Domino canticum nouum, hic Trinitatem commemorant, dum in Domino patrem in mirabilia fecit, Dominus filium in gentibus reuelauit, iuſtitiam ſuam ſpiritum ſanctum inſinuant. Et quia

fidem

fidem ſanctæ Trinitatis in quatuor partibus mundi ſuſceperunt, ideo Trinitatem per quatuor alleluia concinunt, in oratione orant, vt ad vera gaudia perueniãt. Epiſtola conuerſos iuſtruit, vt per verbum Dei genitos ſe initium nouæ Dei creaturæ memorentur. Et ſi verbum Dei audiendo vitia abominentur, animæ eorum ſaluentur. Qui alleluia congeminãt, quia & quod mortem euaſerunt, & quòd vitam in ſpe habere meruerunt exultant. Quibus in Euangelio ſpiritus ſanctus promittitur, qui eos omnem veritatem docturus perhibetur. Vnde in offertorio totum mundum ad laudem Dei inuitant, & lætantes concrepant, Iubilate Deo vniuerſa terra. In communione tripartitum iudicium ſpiritus ſancti denunciatur, quo mundus de reproborum infidelitate, de ſanctorum æquitate, de occulto & tamen iuſto Dei iudicio redarguatur.

De Dominica Vocem iocunditatis.

CAP. XXVIII.

IN quinta Dominica baptizati, quaſi in quinta ætate à Babylone liberati, liberatorem ſuum omnibus gẽtibus prædicant, dum in officio, Vocem iocunditatis populum ſuum eum liberaſſe gaudentes clamant, & ideo Trinitatem per tria alleluia commemorant. In oratione poſtulant, vt recta cogitent, & faciant. In Epiſtola docentur pupillos & viduas viſitare, immaculatos ſe à ſæculo ſeruare; & ſic poſſunt cum Deo regnare. Per duo alleluia duæ reſurrectiones intimantur, vna nunc animarum, alia poſt corporum. In Euangelio ad plenũ gaudium exhortantur, quod in futura reſurrectione dabitur. Vnde in offertorio omnes fideles Deum laudare monentur, per quem tale gaudium percipient. Benedicite inquiunt, gentes Deum noſtrum. In communione iterum omnia Chriſti præconia reſonare hortantur, per quem tanta hominibus dantur Cantate Domino.

De Rogantibus & officio Exaudiuit.

CAP. XXIX.

SIcut per officium Vocem iocunditatis inſtãtia prædicantium accipitur, ita per officium, Exaudiuit, ſollicitudo ſe ab errore conuertentium exprimitur. Qui in oratione precantur, vt ab omni aduerſitate muniantur. In Epiſtola ad confeſſionem, in Euangelio admonentur ad orationem. In offertorio, Confitebor, illorum confeſſio. In communione, Petite & accipietis, eorum intelligitur oratio.

De Vigilia Aſcenſionis & officio Omnes gentes.

CAP. XXX.

IN officio Omnes gentes plaudunt, quod errorem deſeruerunt; in oratione petunt ſe illuc transferri, quo caput ſuum perueniſſe creditur. In lectione illorum conuerſio inſinuatur, dum multitudo vnũ cor, & vnam animam habuiſſe memoratur. In alleluia Deo iubilant, qui eis tantam gratiam contulerat. In Euangelio pro membris patrem precatur, vt vnum cum eo efficiantur. In offertorio capitis Aſcenſio exprimitur, & membris eum ſequi promittitur. In communione vnum cum eo effecti, iam caput orat, vt eos pater à malo cuſtodiat.

De Aſcenſione & officio Viri Galilei.

CAP. XXXI.

IN officio, Viri Galilei, Chriſti aſceſſus, & ad iudiciũ eius reditum Angeli fidelibus nuntiant, quo eũ læti præſtolantes ſe ad Deum aſcenſuros non diffidãt. Qui in oratione poſtulant quatenus in cæleſtibus habitare valeant, lectio & Euangelium eis recitat, qualiter Chriſtus cæleſtia ſcandent. In vno alleluia Chriſti Aſcenſio collaudatur. In alio, Eccleſia de ſua Aſcenſione iocundatur. In vnoquoque alleluia laus Angelorum, in altero gaudium exprimitur hominũ de Chriſti Aſcenſione iubilantium. Sequentia concentum Angelorum repræſentat, qua Chriſti triomphum iubilat. In offertorio & communione nihilominus fideles caput ſuũ laudibus proſequuntur, quo eum realiter ſequi mereãtur. Ideo autem tribus diebus Niniuitarum rogationes agũ-

tur, quia tres partes mundi Aſia, Affrica, & Europa, vel
A tres ordines Eccleſiæ, coniugati, continentes, Doctores in pœnitentia affliguntur. Ideo enim tribus diebus aguntur, quia Eccleſiæ tres partes mundi, vel idem tres ordines ſub antichriſto tribus annis grauiter conſtringentur, per diem Aſcenſionis dies iudicij repræſentatur. quo die Eccleſia cœlum aſcenſura prædicatur. Ideo enim cantatur, Quemadmodum vidiſtis eum aſcendentem in cœlum, ita veniet.

Dominica Exaudi Domine. CAP. XXXII.

DOminica quæ poſt tertium diem ſequitur, æternã requiem demonſtrat, quæ poſt tria mundi tempora, ſcilicet ante legem, ſub lege, ſub gratia ſupradictis tribus ordinibus tribuitur. Vnde Eccleſia iubilat, quæſiui vultum tuum, vultum tuum Domine requiram. In oratione poſtulat, vt maieſtati eius ſincero corde ſer-
B uiat. In Epiſtola bona numerantur, pro quibus tunc iuſti remunerantur. in Euangelio dicitur. quia nunc extrà ſynagogam fiunt, ideo tunc aulam Dei intrabunt, de qua conſolatione gentes ſoluunt in alleluia, & in offertorio & in communione. Ab hinc poſt ſex dies Pentecoſtes agitur, quo ſpiritus credentibus diſtribuebatur, quia poſt ſex ætates mundi fideles per gratiam ſancti Spiritus in diuerſis manſionibus diſponentur. Ideo poſt ſex dies celebratur, quia pro ſex Euangelicis operibus, quæ ſex in diebus hebdomadę operabãtur, tunc in gaudio remunerabuntur. Quid autem poſt decem dies Aſcenſionis agitur, ideo fit, quia pro decem præceptis legis denario vitæ ditabuntur.

De Vigilia Pentecoſtes. CAP. XXXIII.

C IN officio Vigiliæ Pentecoſtes baptizandi imbuuntur, qualiter fide & operatione cœleſtia mereantur, de quorum ſaluatione mater Eccleſia exultat, dum Kyrie eleiſon, & Gloria in excelſis Deo reſonat. In oratione pro eis precatur, vt acceptum ſpiritus ſancti donum in eis confirmetur, in lectione duodecim viri ſpiritum ſanctum accepiſſe memorantur, per quos vniuerſitas fidelium in quatuor mundi partibus deſignatur. In alleluia & in tractu Laudate Dominũ, Deum laudãt, quod errorem infidelitatis euaſerunt. In Euangelio promittitur eis ſpiritus ſancti cõſolatio, & ipſius diuinitatis manifeſtatio. Qui in offertorio rogant, vt eis ſpiritum ſanctum mittat, In communione effuſio ſancti Spiritus decantatur, de qua fidelium vniuerſitas fœcundatur.

De ſancto die & officio Spiritus Domini.

D CAP. XXXIV.

SEptem officia huius hebdomadæ ſeptem donis ſpiritus ſancti congruunt, qui baptizati acceperunt in officio Spiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ glorificatur, per quem ſcientia vocis credentibus datur: Et quia hoc donum quatuor mundi partibus infunditur, ideo quater alleluia concinitur. In oratione poſtulant, quatenus de ſpiritus ſancti conſolatione gaudeant, lectio baptizatis inſinuat, qualiter primitiua Eccleſia genera linguarum per ſpiritum ſanctum acceperat, cuius ipſi filij meruerunt, & eundem ſpiritum ſanctum acceperunt. Qui præ gaudio duo alleluia concinunt, quia bis ſpiritum ſanctum acceperunt: ſemel eum baptizantur; ſecundo cum confirmantur, ſicut & ſpiritus ſemel datus eſt in terra, ſecundo de cœlo. Porro ſequentia genera
E linguarum repræſentat, qua eccleſia omnibus linguis laudes Chriſto reſonat. In Euangelio Chriſti dilectoribus prioris dilectio & filij priuſquam promittitur manſio, & vt ſpiritus ſanctus adueniat, qui eos omnia doceat. Qui in offertorio precantur, vt hoc in eis confirmetur, in præfatione ſpiritum ſanctum cum Angelis collaudant, in quem Angeli proſpicere deſiderant. Cuius effuſio in communione decantatur, cum in ſe optantes iam deſcendere credatur.

De officio Cibauit eos Dominus. CAP. XXXV.

IN officio, Cibauit eos, ſpiritus intellectus denotatur, qui adeps frumenti, & mel Petrę, id eſt, Chriſtus nominatur, Chriſtus enim granum frumenti & petra

vocatur, huius adipe ſunt fideles cibati, & melle eius ſaturati, dum dulcedine ſpiritus ſancti ſunt repleti. Et quia in quatuor plagis mundi hæc gratia diffunditur, ideo quater alleluia canitur. Qui in oratione poſtulant, vt eis pacem cum fide tribuat, lectio eos inſtruit, qualiter gratia ſpiritus ſancti gẽtibus data ſit. Vnde lætantes alleluia congeminant, quia Iudæi & gentiles ſpiritum ſanctum acceperant. Euangelium dicit, quod Deus filium ſuum pro eis tradiderit, in quem ſi credatur, vitam æternam habeant. In offertorio audiunt, quod ſpiritus ſanctus de cœlo intonuit, & fontem baptiſmatis humano generi aperuit, in communione cantatur, quod à ſpiritu ſancto omnia doceantur.

De officio Accipite iocunditatem.

CAP. XXXVI.

IN officio, Accipite iocunditatem, Eccleſia Spiritum conſilij honorat, qui ei iocunditatem æternæ gloriæ donat, & ad cæleſtia regna vocat. Et quia per geminam dilectionẽ in fide Trinitatis hanc gratiá adepturi ſunt, ideo quinquies alleluia canunt. In oratione petunt, ſe per ſpiritum purgari, & ab omni aduerſitate tueri, qui in lectione docẽtur, quod dona Spiritus ſancti per orationem d.atur. Vnde bis alleluia concinunt, quia ſpiritu & mente pſallunt, ſpiritu & mente orabunt. Euangelium eis intimat, quod eos oſtiarius ſpiritus ſanctus per oſtium Chriſtũ ad vitam patrem introducat. In offertorio eis commemoratur, quod pane Angelorum reficiantur. In communione vnum cum Chriſto effecti à Spiritu ſancto ſunt clarificandi.

De officio Deus dum egredereris.

CAP. XXXVII.

IN officio, Deus cum egredereris Spiritus fortitudinis magnificatur, qui ſicut filios Iſraël de Ægypto liberans corã eis in igne gradiebatur, ita fideles de hoc mũdo eruens coram eis in igne amoris graditur, ita per præcepta faciens eis, per gratias habitans in illis. Et quia de quatuor partibus mundi ad ſupernam patriam euocantur, ideo quater alleluia cantatur. In oratione precantur, vt per Spiritum ſanctũ ad veritatem Chriſti perducantur. Duæ lectiones leguntur, quia duo populi ſcilicet Iudæi & gentiles ſpiritu ſancto ad fidem colligũtur. In vna ſpiritus ſancti effuſio recitatur, in alia miracula per eum geſta commemorantur. In vno alleluia de Iudæis conuerſorum lætitia exprimitur, in alio de gentibus baptizatorum exultatio accipitur. Duæ quoq; lectiones leguntur, quia ordinandi veteri & nouo Teſtamento docti præcipiuntur. Vtriſque autem ſcilicet baptizatis & ordinandis panis viuus in Euangelio prædicatur, quo refecti nunquam moriantur. In offertorio ſpiritum ſanctum ſibi mitti poſcunt. In communione pacem ſibi dari audiunt.

De Feria quinta. CAP. XXXVIII.

IN officio feria quinta Spiritus Domini ſpiritus ſciẽtiæ exaltatur, per quem ſcientia ſpiritualium fidelibus datur. In lectione & Euangelio in peccatis lapſi conſolantur, dum ſigna per ſpiritum ſanctum patrata memorantur.

De officio Repleatur. CAP. XXXIX.

IN officio Repleatur os meum laude, ſpiritus pietatis glorificatur, per quem Trinitas collaudatur. Et quia in quatuor mundi plagis laudibus extollitur, ideo quater alleluia concinitur. In oratione Eccleſia precatur, ne ab hoſtibus perturbetur. In lectione iocunditas faciei Dei ei promittitur. In Euangelio remiſſio peccatorum & ſanitas animæ perducitur. Vnde in offertorio Deum laudat & in communione gratuita ſpiritus ſancti dona pronunciat.

De officio charitas Dei. CAP. XL.

IN officio charitas Dei ſpiritui timoris laus canitur, per quem charitas in animam introducitur. Et quia tres partes mundi Aſia, Africa, Europa in fide Trinitatis ſpiritum ſanctum accipiunt, ideo ter alleluia concinunt. Qui in oratione Dominum orant, vt eis ſpiritum ſanctum infundat. Sex lectiones & Euangelium ſeptimum leguntur, quia ſeptẽ dona ſpiritus ſancti ad memoriam reducuntur. Ideo enim ſeptem leguntur, quia miniſtri Eccleſiæ in ſeptem gradibus per ſeptem dona ſpiritus ſancti hac die prouehuntur: per primam enim lectionem, oſtiarij: per ſecundam, exorciſtæ: per tertiam, lectores: per quartam, Acolyti: per quintam, Subdiaconi: per ſextam, Diaconi: per Euangelium, Preſbyteri inſtruuntur, per ſingula, alleluia ſingulorũ graduum laudes exprimuntur. In offertorio autem Preſbyterorum preces & oblationes pro Eccleſia intelliguntur. In communione Chriſti Aduentus, & æternum gaudium ſuis miniſtris promittitur.

Dominica Benedicta.

CAP. XLI.

DOminica quę ſequitur de ſancta Trinitate agitur, quia plus acceptum baptiſmum plus datum ſpiritum oportet, vt fidem Trinitatis bonis operibus exerceant, iam de reliquis videamus.

De capite à ſeptuageſima vſque poſt Pentecoſt.

IGitur per ſeptuageſimam illud tempus accipitur, quo populus Dei à Pharaone in Ægypto affligebatur, & ſignificat illud tempus, quo genus humanũ ante Chriſti aduentũ à diabolo in hoc mũdo premebatur: per Paſcha autem illud tempus intelligitur, quo filij Iſraël à Pharaone per agnum liberati ſunt, & ſignificat illud tempus quo fideles à diabolo per Chriſtum redempti ſunt: per quadraginta dies à Paſcha vſque ad Aſcenſionem Domini accipiuntur quadraginta anni, quibus filij Iſrael cum gaudio & lætitia ad patriam redierunt, & ſignificat illud tempus, quo fideles de Chriſti Reſurrectione læti fuerunt: per rogationes, cum cruces per diuerſa loca portantur, illud tempus intelligitur, quando filij Iſraël terram repromiſſionis ingreſſi Archam Domini per diuerſa loca portauerunt, multas vrbes ſubuerterunt, & ſignificat illud tempus quo fideles ad aſcendentem Dominum confluebant, & Hieroſolymam aſcendebant: per Pentecoſten, cum dona ſpiritus ſancti celebrantur, illud tẽpus accipitur, quando filij Iſraël deuictis hoſtibus terrã inter ſe diuiſerunt, & ſignificat illud tempus, quo fideles varia dona ſpiritus ſancti acceperunt: per ſeptimanam, quę ſequitur, illud tẽpus innuitur, quando iudices populo Dei præfuerunt, & ſignificat illud tẽpus, quando Apoſtoli iudices orbis populum Dei ſua præſentia rexerunt. Porro Dominica Domine in tua miſericordia, cum hiſtoria Deus omnium canitur, illud tempus oſtendit, quo reges Iſraël multis pręlijs ab hoſtibus vexabantur, & ſignificat illud tempus, quando Martyres à perſecutoribus diuerſis ſupplicijs afficiebantur.

Dominica prima à Pentecoſte vſque ad Aduentum Domini.

CAP. XLII.

DAuid itaque Rex, qui à Saül & ſuis ſeruis affligitur, de patria expulſus ad gẽtes ire cogitur, de ſuis viribus diffidens, de Dei adiutorio præſumens dicit, Domine in tua miſericordia ſperaui. Cui oratio, Deus in te ſperantium fortitudo conuenit, qui Deum fortitudinem dicit, cuius auxilium poſcit. In Epiſtola, quæ Deum filium ſuum ad ſaluandum mundũ miſiſſe teſtatur, conſolatio Prophetarũ demonſtratur, qui Dauid de hoſtibus ſuis ſaluandum prædixerunt, & ei regnum Iſraël promiſerunt. In graduale, ego dixi Domine, Dauid peccatis ſuis perſecutionem imputat. In alleluia Domine Deus meus in te ſperaui, ſe ab inimicis liberari poſtulat. In Euangelio vtriuſque perſona exprimitur, dũ in diuite Saul, in Lazaro: Dauid accipitur. Saül ſuperbus, vt diues, purpura induebatur, ſplendidè quotidie epulabatur, Dauid, vt Lazarus vlceroſus, ſic ab hominibus eiectus, vt leproſus, per ſiluas egens vagabatur. Canes Lazari vlcera lingebant, & gentiles Dauid ſuſcipientes confouebant. Saül mortuus tanquam diues, in inferno demergitur, Dauid ſceptro regni potitur,

poſitur, poſt mortẽ Abrahæ in requie coniungitur. In
offertorio, intende voci orationis, Dauid pro liberatio-
ne ſua poſcit. In communione, Narrabo omnia mira-
bilia tua pro collatis beneficiis grates ſoluit.

Sub gratia. CAP. XLIV.

SIc Chriſtianus populus dũ ab inſidiatoribus, vel hære-
ticis, vel à malis Catholicis opprimitur, & de ciuita-
te in ciuitaté pellitur, ad Dominum clamare cognoſci-
tur, Domine in tua miſericordia. In oratione diuinum
auxilium inuocat, vt ei & voluntate & actione placeat.
In Epiſtola conſolatur, cũ Deus filium ſuum pro ſalua-
tione illius miſiſſe confirmatur, in oratorio miſericor-
diam Dei implorat. In Alleluia à perſequẽtibus libera-
ri poſtulat, Euangelium per diuitem infidelem populũ
exprimit; per pauperem Lazarum Chriſtianum popu-
lum innoteſcit. Infidelis quippe Iudaicus purpura in-
duebatur, cum de carnis nobilitate gloriabatur. Splen-
dide epulabatur, cũ in ceremoniis per ſacras ſcripturas
inſtruebatur. Gẽtilis autem populus purpura veſtieba-
tur, cum de regni monarchia ſuper cæteras gentes ex-
tollebatur, ſplendide epulabatur, cum Philoſophicis &
Poëticis ſcriptis magnificabatur, hæreticorum vero
grex, quaſi purpura induebatur, cum de mundanis põ-
pis ſuperbiens humiles aſpernabatur. Splendide epula-
batur, dum continuis ſermonibus ſæcularis eloquentiæ
paſcebatur. Mali autem Catholici quaſi purpura ſe ve-
ſtiunt, cum de ornatu precioſarum veſtium ſuperbiũt.
Splendide epulantur dum deliciis, & carnis deſideriis
tantum operã dare conantur. Porro Chriſtianus popu-
lus humilis peccata ſua confitens, terrena deſpiciens, ſo-
la cœleſtia appetens, vt Lazarus vlceroſus abiicitur, dũ
à Iudæis, à gentilibus, ab hæreticis, à malis Catholicis
deſpicitur. Sed cum diues moritur, in inferno truditur,
quia increduli & peruerſi, qui hic in bonis dies ducunt,
in puncto ad inferna deſcendunt: Lazarus autem mo-
riens in ſinum Abrahę ducitur, quia Chriſtianus popu-
lus, qui hic affligitur poſt gaudio & requie perfruetur,
vnde in offertorio Deum regem inuocat, in commu-
nione eius magnalia narrat.

Dominica ſecunda. Factus eſt ſub lege.
CAP. XLV.

DOminica quæ ſequitur Dauidicum regnũ repræ-
ſentare videtur. Occiſo nãque Saul Dauid à gẽ-
tibus euocatur, & in regni ſolio ſublimatur. Qui exul-
tans dicit, Factus eſt Dominus protector. Cui oratio
ſancti nominis congruit, quæ Dei gubernatione num-
quam deſtitui ſuos dilectores dicit. Epiſtola etiam con-
tinenit, quæ eum de morte ad vitam tranſlatum dicit, de
mortis namque periculo liberatus, in regnum eſt tranſ-
latus. Vnde & in graduale, Ad Dominum cum tribu-
larer ſe exauditum exultat, in Alleluia, Deus iudex in-
ſtum Dei iudicium laudans exaltat, qui ſuperbum Saul
deiecit, & ſe humilem populo præfecit; hinc Euange-
lium conſonat, quod quemdam magnam cœnã feciſſe,
& multos vocaſſe, & plurimos non veniſſe commemo-
rat, non enim dubium eſt, Dauid adepto regno magnũ
populo inſtruxiſſe conuiuium. Qui venire nolebant de
genere Saul erant. In offertorio Domine conuerterẽ
precatur, vt ab hoſtibus vndique eruatur, In commu-
nione: Cantabo, Domino gratias agit, qui ei tot bona
tribuit.

Sub gratia. CAP. XLVI.

HOc totum de Chriſtiano populo accipitur, qui à
perſecutionibus in martyrib⁹ oppreſſus ad regnũ
ſupernum euocatur, Qui de ſua ereptione gratulabun-
dus dicit, Factus eſt protector Dominus. In oratione
innoteſcit, quod per timorẽ ad amorem peruenerit, le-
ctio dicit, quod eos mundus odio habuerit, ſed nunc de
morte ad vitã tranſlati ſint. In offertorio pro animab⁹
ſuis orant quas corporibus adhuc ſociari non dubitant,
in communione Domino laudes ſoluunt, à quo bona
acceperunt, hoc officium conuenienter circa feſtum S.
Ioannis cantatur, qui hora cœnæ à Domino miſſus, &
populos Dei ad conuiuium inuitaſſe prædicatur. Ali-
A quando enim circa feſtum Apoſtolorum Petri & Pauli
canitur, qui de viciis & ſepibus errorum gentilem po-
pulum ad conuiuium Dei conuocaſſe leguntur. Porro
in cantu vox prædicantium Deũ & laudantium expri-
mitur, qui eis protector fuit, de tribulatione eripuit;
omnia bona tribuit. Vox quoque conuerſorum de er-
rore intelligitur, quos Dominus in latitudine charita-
tis eduxit, animas eorum eripuit, bona cæleſtia tribuit.

De ſancto Ioanne Baptiſta.
CAP. XLVII.

DE ſancto Ioãne Baptiſta Reſponſoria ſumpta ſũt
de prophetis, & de Euangelio, quia ipſe erat finis
prophetiæ, & initium Euangelij. In feſto Apoſtolorũ
in tertia nocturna, & ad laudes Antiphonæ cũ Alleluia
canuntur, in iſta autem feſtiuitate non cantantur, quia
B maior eſt gloria noui teſtamenti, quam legis. Ioannis
enim natiuitas exiſtit ante reſurrectionem Domini,
Apoſtolorum vero natiuitas in cœlo poſt clarificatio-
nem Eccleſiæ à Spiritu ſancto. Ideo iſtæ Antiphonæ
decorantur, illæ non.

De vigilia ſancti Ioannis Baptiſtæ & officio eius.
CAP. XLVIII.

IN feſto S. Ioannis Baptiſtæ, vel in præcipuis feſti-
uitatibus aguntur duo officia, in nocte vnum, in ini-
tio noctis ſine gloria peragitur, & vocatur vigiliæ. Vn-
de & præcedẽs dies vigilia nominatur. Aliud vero circa
mediam noctẽ, & finitur in die, & hoc habet in tertio
nocturno in Antiphonis Alleluia per vnũ officium re-
colitur, legalis nos & Sabbata quæ in figura futurorum
C celebrantur, per aliud reſurrectio Domini & noſtra
futura feſtiuitas, ideo cum Alleluia peragitur, quia tran-
ſit ad conſortium Angelorum. Ideo autem in vigiliis
ſanctorum flectamus genua non dicitur, quia miſſa ad
noctem ſequentis diei pertinere videtur, Alleluia vero
propter ieiunium dimittitur.

Dominica tertia Reſpice in me ſub lege. CAP. XLIX.

SEquens Dominica de Dauid pœnitentia videtur in-
ſtituta. Qui poſt adulterium cum Bethſabee, & oc-
ciſionem Vriæ, propheta eum increpantem pœniten-
tiam egit ex corde. Qui gemebundus dicit, Reſpice in
me, & miſerere mei. Oratio deprecationem noſtram
pro Dominica non dicitur, quæ octauæ Pentecoſtes
aſcribitur. Oratio autem Gregoriana, Protector in te
ſperantium, pœnitenti Dauid concordat, qui miſeri-
D cordiã Dei ſuper ſe multiplicari flagitat, vt bona æter-
na non amittat. Epiſtola quoque humiliamini ſub po-
tẽti manu Dei, admonitionem prophetæ declarat, qua
regem ad pœnitentiam prouocat. In graduale autẽ la-
cta cogitatum tuum in Domino, conſolatio eiuſdem
prophetæ notatur, qua iam pœnitentem regem conſo-
latur. In Alleluia, Diligam te Domine, Dauid Deum
laudat, quem refugium miſerorum clamat, hinc Euan-
gelium conſonat; quod gaudium Angelis ſuper vno
peccatore pœnitente prædicat. In offertorio ſperent in
te omnes, & de ſpe veniæ Dauid Deo plaudit, qui ſe
quærentes non dereliquit. In communione, Ego cla-
maui, grates ſoluit, quod remiſſo peccato communio-
nem fidelium promeruit.

Sub gratia. CAP. L.

E PEr Dauid pœnitẽtem populus fidelium accipitur,
qui poſt idololatriam quaſi poſt Bethſabeæ adulte-
rium, & iuſtorum occiſionem, quaſi poſt Vriæ interfe-
ctionem ad pœnitentiam conuertitur. Qui in oratione
non ceſſat deprecari miſericordiam Dei ſuper ſe mul-
tiplicari. Quem Epiſtola admonet, vt ſe ſub manu Dei
per pœnitẽtiam humiliet, diabolo reſiſtat, qui eum de-
uorare tãquam leo inhiat, hunc populum iam ſollici-
tum monet Graduale, vt iactet in Domino cogitatum,
in Alleluia laudes Deo dicit, qui refugium tribulatis
exiſtit, hunc Euãgelium ad veniam roborat, dum An-
gelus ſuper vno peccatore gaudium commemorat. In
offertorio largitorem veniæ laudat, qui in ſe ſperantes

ſaluat. In communione gratias agit, quia communione corporis Chriſti percepit; hoc enim officium circa feſtum ſancti Ioannis Baptiſtæ, vel Apoſtolorum canitur qui populum ad pœnitentiam prouocaſſe leguntur.

Dominica quarta, Dominus illuminatio ſub lege.

CAP. LI.

DOminica huic proxima afflictionẽ Dauid nobis inſinuat, qua eũ filius ſuus Abſalon iudicio Dei, poſt peccatum Vriæ affligebat. Qui expulſus de regno confidit in Domino, ſic dicens, Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo; Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? De victoria autem. Qui tribulant me inimici ipſi infirmati ſunt, & ceciderunt. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum. Cui oratio, Da quæſumus Domine congruit, qui mundi curſum ſibi pacifice dirigi poſcit; huic rei bene Epiſtola concordat, quæ paſſionem huius tẽporis ad futuram gloriam nõ condignam pronunciat. Porro in graduale, Propitius eſto Domine, & in verſu, Adiuua nos Deus ſalutaris noſter, vox contra Abſalon prælĩãtium accipitur. In Alleluia, Domine in virtute tua lætabitur rex, vox eorumdẽ de victoria exultantium intelligitur; ab hoc Euangelium non diſcrepat, quod eadem mẽſura remetiendum indicat. Nam Dauid luit, quod male commiſit, & Abſalon iuſte recepit, quod impie promeruit. In offertorio, Illumina oculos meos, oratio Dauid exprimitur, interim dum bellum geritur, Qui orat ne in morte obdormiat, ne inimicus ei præualens gaudeat. In communione Dominus firmamentum, Deũ pro victoria laudat, quem firmamentum, & adiutorem ſuum vocat.

Sub gratia. CAP. LII.

DAuid poſt peccatum afflictus eſt, Chriſtianus populus poſt idololatriam ab infidelibus oppreſſus. Qui mundi aduerſa calcat, de ſpe promiſſa cœleſtium exultat dicens, Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? In oratione poſtulat, vt ei Dominus curſum mundi pacifice dirigat. Qui ordo prędicatorum in Epiſtola pœnas temporales Alleluiat, dum non condignas paſſiones huius tẽporis ad futuram gloriam intimat. Porro oppreſſi auxilium Dei in graduale inuocãt. in Alleluia pro victoria de malis tripudiant, per regem enim Chriſtũ populus Chriſtianus, rex exiſtit, qui mores & actus per virtutum ſceptra regit, Euangelium menſuram bonam his promittit, quos mũdus aduerſis pro Deo afficit. In offertorio Chriſtianus populus orat, ne inimicus, ſcilicet diabolus, de eius morte gaudeat. In communione Deo plaudit, qui ei adiutor extitit.

Dominica quarta, Exaudi Domine ſub lege.

CAP. LIII.

POſt flagella populus ad Dauid confluit, eumque cum magno tripudio regno reſtituit. Inſuper filio eius regnum à Domino pollicetur, de quibus officium huius Dominicæ inſtitutum videtur. Dauid namq; pro ſtatu regni ſic orat, Exaudi Domine vocẽ meam. Oratio, Deus qui diligẽtibus te bona inuiſibilia pręparaſti, ei conuenit, qui promiſſiones Dei conſequi petit, quas filio ſuo de regno promiſit. Epiſtola quoque ei cõgruit, quia malum pro malo non reddidit, ideo benedictionem hæreditate poſſedit. Graduale, Protector noſter orationem Dauid pro populo, Alleluia vero, In te Domine ſperaui, repræſentat, preces laudũ pro ſemetipſo. Euangelium huic rei conſonat, quod turbas ad Ieſũ iſſe, & diſcipulos multitudinem piſcium cepiſſe narrat, quia turbæ ad Dauid cõfluxerunt, & amici eius plurimos vndique ad eum traxerũt. Qui in offertorio, Benedicam Domino, gratiã pro exhibitis bene agit, qui ei intellectum tribuit: in communione, Vnam petii à Domino, pro ędificatione templi petit, quam poſtmodum Salomon compleuit.

Sub gratia. CAP. LIV.

POpulus quoque Chriſtianus quondam poſt afflictionem perſecutorum tranquillitati redditur, & ei pax æternæ vitæ pro ſolatio promittitur. Qui in introitu, Exaudi Domine vocem meã, pro præſenti Eccleſię ſtatu orat. In oratione autem pro futura promiſſione, quæ omne deſiderium ſuperat, rogat. Epiſtola, Omnes vnanimes in oratione hortatur, vt benedictionẽ hæreditate mereantur dicens, oculos Domini eſſe ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum. Euangelium quod turbas ad Dominum concurriſſe, & diſcipulos multos piſces cepiſſe commemorat, turbas gentiliũ ad Eccleſiã confluxiſſe, & prædicatores de gurgite erroris plurimos rete fidei extraxiſſe inſinuat. In offertorio Deum benedicit, qui ei intellectum de æternis tribuit. In cõmunione vnam rem poſtulat, vt in domo Domini in æternum maneat: hæc Dominica aliquando infra octauam ſancti Petri euenit, vnde & eius mentio in Euãgelio fit. Sæpius tamen circa feſtum ſancti Iacobi occurrit, cuius enim Euangelium in piſcatione meminit, quia nimirum hi piſcatores homines errore fluctiuagos ſagena prædicationis extraxerunt, & ad portum æternæ vitæ perduxerunt.

Dominica ſexta, Dominus fortitudo ſub lege.

CAP. LV.

PRæſens Dominica inde inſtituitur, quod Salomon à Dauid præcepto Domini rex conſtituitur. Dauid namque morti appropinquans, de victis hoſtibus Deo gratias agit, dum Dominum fortitudinem plebis ſuę dicit. De filio quoque gentes ſoluit, dum eum protectorẽ ſalutis Chriſti ſui, id eſt, Salomonis nuntiauit. Deinde ſubiectum populum Deo commendat, ſaluum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ, huic rei oratio, Deus virtutum concordat, in qua Deũ poſcit, vt in filio ſuo bona, ac nutrita cuſtodiat; per Epiſtolã Nathan prophetæ & Sadoch pontificis, admonitio denotatur, qua Salomonẽ per vnctionem renouatum in nouitate vitæ ambulare exhortatur. In Graduale, Conuertere Domine, illorum benedictio ſuper regem, atq; oratio ſuper populũ intelligitur; in Alleluia vero, Omnes gentes, plauſus populi de vnctione regis accipitur; per Euangelium nobis admonitio Dauid innuitur, qua filium ſuum moriens alloquitur, per quam eum ab homicidio & ira vetat, & ante oblatum ſacrificium in ſe peccantibus dimittat. Porro Salomon in offertorio Deum rogat, vt greſſus ſuos in ſemitis ſuis perficiat, in communione, Circuibo & immolabo, Deo vouet, quod domum nomini eius ædificat.

Sub gratia. CAP. LVI.

SIcut Salomon à patre rex conſtituitur, ita Cõſtãtinus à Papa princeps pacis Chriſtiano populo pręficitur, vnde Eccleſia exultans canit, Dominus fortitudo plebis ſuæ. In oratione Domino ſupplicat, vt ei religionis augmentum tribuat, & bona in eo nutriat, Epiſtolæ prædicationem Syluester Papa nobis declarat, quæ Imperatorem Chriſto cõſepultum in baptiſmate nunciat, & vt per chriſmatis vnctionem renatus in nouitate vitę ambulet, poſtulat. In graduale eius oratio ſuper populum exprimitur; per Alleluia plauſus Chriſtiani populi de conuerſione regis intelligitur; per Euangelium, Doctrina ſacerdotum innuitur. Conſtãtinus in Chriſtiana religione inſtruitur, quem docẽt homicidium & iram declinare, & ſacrificium offerẽtem proximis commiſſa relaxare. In offertorio ipſe rex orat, vt Deus greſſus ſuos in ſemen ſuum perficiat. In communione Deo vouet quod poſtmodum deuotus complet, ſcilicet vt domum nomini Domini conſtruat, quia Eccleſiam Dei domum per eum erectam & ornatam conſtat.

Dominica ſeptima, Omnes gentes ſub lege.

CAP. LVII.

IN menſe Auguſti dum hiſtoria, In principio Deus creator, pacificum Salomonis regnum nobis repręſentatur, decus regno pręſẽs Dominica inofficiatur.

Popul**

Populus nã[q]ue, qui ſub Dauid bellis ſudauit, ſub Salomone bellis vndique ſopitis in laudes Dei his verbis exultans, prorumpit, Omnes gentes plaudite manibus, Subiecit populos nobis. Quibus oratio, Deus cuius prouidentia congruit, à quibus Deus cuncta noxia ſubmouet, & omnia profutura concedit. Epiſtola doctrinam prophetarum inſinuat, qui populum Dei in iuſtitia ſeruire ſuadebant. Graduale autẽ, Venite filij, Salomonis nobis monita innuit, qui ſubiectos ad obſeruantiã legis inſtruit, Quibus præmium à Deo ſpõdet dicens, Accedite ad eum & illuminamini. In Alleluia, Magnus Dominus Deo laudes dicit, qui eũ laudabilem in Hieruſalem fecit. Aliqui cantant Alleluia, Eripe me de inimicis meis, quod ei bene conuenit, quia eum Deus ab omnibus inimicis eripuit. Euangelium ab hac re non diſcrepat, quod ſeptem panibus quatuor millia hominum per Dominum ſatiata narrat, quia videlicet Salomon, qui typum Domini geſſit, ſeptem donis Spiritus ſancti repletus quatuor partes mundi verbo Dei ſatiauit. Offertorium, Sicut in holocauſtum, ſacrificiũ Salomonis demonſtrat, quod Domino in Gabaon offerebat. Cõmunio, Inclina aurem tuam, orationem regis exprimit, qua ſapientiam à Deo petiit & continuo accepit.

Sub gratia. CAP. LVIII.

SAlomon inſignitur ſceptro, & Conſtantinus coronã regni redimitur, populus ſub Salomone pacem habuit, & Eccleſia ſub Conſtantino pace floruit. Vnde lætabunda canit, Omnes gentes plaudite manibus, Subiecit populos nobis, in oratione poſtulat, vt Deus noxia cuncta ſubmoueat. per Epiſtolam inſtantia prædicatorum eã incitat, vt ſic Domino in virtutibus ſeruire ſtudeat, quemadmodũ prius dæmonibus in immunditia ſeruierat. Graduale, Venite filij, verba Conſtãtini nobis indicat, quibus populos orbis ad Chriſtianam religionem inuitat. In Alleluia, Magnus Dominus Deum laudat, quem in ciuitate Eccleſiæ laudabilem fecerat, vel Alleluia, Eripe me Domine de inimicis meis, ei bene conuenit, quia eum Deus ab hoſtibus in bello per vexillum ſanctæ crucis vbiq; protexit. Euãgelium quatuor millia hominũ ſeptẽ panibus ſatiata memorat, quia quatuor partes mundi donis Spiritus ſancti illo tempore abunde Chriſtus repleuerat. Offertorium ſacrificium Conſtantini exprimit, quo ſeipſũ Deo obtulit, & Chriſti cultum inſtituit, vel ſacrificiũ laudis Eccleſiæ innuit quod pro religioſo principe Deo obtulit. Verba enim eiuſdem offerunt; Azarias cũ ſocijs ſuis in fornace recitauit, & Angelus Domini de incendio eos liberauit. Ita Eccleſiam, quam nuper perſecutio afflixerat, Conſtantinus de anguſtia liberabat. Communio orationem Conſtantini nobis innoteſcit, qua pro ſtatu Eccleſiæ poſcit.

Dominica octaua, Suſcepimus ſub lege.

CAP. LIX.

PRæſens Dominica de famoſo templo inofficiatur, quod à Salomone Hieroſolymis tertio ordine ædificatur, hoc auro & gemmis ornauit, & cultum Dei per miniſteria ſacerdotum celebrem in eo ordinauit, Quorum laus hæc repræſentatur, dum ſic Domino cantatur, Suſcepimus Deus miſericordiam tuam. Quibus oratio, Largire quæſumus Domine, conſonat, in qua, vt recta cogitent, & agant, orant. Epiſtola eius cõuenit, in qua filij Dei & hæredes regni eius dicuntur, qui ſpiritu Dei aguntur. Graduale, eſto mihi in Deum quod locum illum domum refugij vocat. Alleluia autem, Te decet hymnus Deus, hoc nominatim & manifeſte clamat, quod hymnum in Sion, & votum in Hieruſalem reddi Deo pronunciat. Et in verſu Replebimur, templum Dei ſanctum nominat. Notandum autem quod pene vbicumque Hieruſalem ſcribitur, longa neuma ponitur, quia per hoc iubilatio in cœleſti Hieruſalem exprimitur; vbi vero Alleluia verſu inſignitur, ibi gemina lætitia notatur, Euãgelium quoque congruit, quod non omnes regnum cœlorum intrare, qui Deum in templo nomine tenus tantum inuocãt, dicit. Offertorium autem, Populum humilem ſaluandum promittit, Communio, Guſtate, communionem ſacerdotum indicat, quam ſub gratia de panibus propoſitionis ſumebant.

Sub gratia. CAP. LX.

SAlomon primus Domino templum Hieroſolymis fecit, & Conſtantinus primus imperatorum Eccleſiam Romæ in honore Apoſtolorũ Petri & Pauli conſtruxit, atque Helena mater eius templum Domino Hieroſolymis inſtituit. Idemq; princeps plurimas Eccleſias ædificauit, quas magna dote magniſq; muneribus dotauit, miniſterio clericorũ decorauit, à Conſtantino quoque domus Domino fundatur, dum eius iuſſu celebris Nicena ſynodus congregatur, in qua Eccleſia domus Dei magnifice ædificatur, dũ deſtructis hæreſibus fides roboratur. Domus tripartitur, quia Eccleſia in doctores, in continentes, in coniugatos diuiditur, auro & gemmis ornatur, dum ſacra ſcriptura & ſanctis viris illuſtratur. Poſtquam ergo Conſtãtinus Eccleſiam in hac ſynodo pacificat, ſancta ſynodus lætabũda exclamat, Suſcepimus Deus miſericordiam tuam. In oratione hunc ſpiritum petunt, quo recta cogitare, & agere poſſint. In Epiſtola hæc ſynodus docet, quod qui ſpiritu Dei aguntur, filij Dei & regni eius hæredes noſcuntur. In graduale, Deum protectorem inuocat. In Alleluia, Deo hymnum pro pace Eccleſiæ iubilat. Euangelium maxime huic rei concordat, quod hæreticos falſos prophetas & lupos rapaces nominat, quos hæc ſynodus ab ouibus Chriſti ſegregat. In offertorio populum humilem ſaluandum pronunciat. In communione fideles ad communionem corporis Chriſti inſtigat, hoc officium frequenter circa feſtum ſanctæ Mariæ occurrit, quæ templum Dei fuit in quo templo Eccleſia miſericordiam Dei ſuſcepit.

Dominica nona, Ecce Deus ſub lege.

CAP. LXI.

POſt ſeptimum annum templũ Salomonis dedicatur, ideo poſt ſeptimũ diem hæc Dominica de eadem re inofficiari notatur. In hac dedicatione rex cum populo munera Deo obtulit, & Archam teſtamenti cum hymnis & laudibus templo conſecrato intulit. Qui Deum ſuis votis fauiſſe exultans dicit, Ecce Deus adiuuat me. Cui ratio, Pateant aures bonæ conuenit, qui Deum in templo pœnitentibus deſiderata concedi petijt. Epiſtola exhortationem regis nobis inſinuare videtur, qua populum monuit, ne patres illorum imitarentur, qui idololatræ, fornicatores, murmuratores extiterunt, & idcirco multa millia ex eis reproba morte perierunt. Salomone orante maieſtas Domini in templo apparuit, quam populus adorans laudauit hanc laudem. Graduale, Domine Dominus noſter exprimit, Alleluia, Attendite popule meus legem, ipſius Dei allocutionem ad populum depromit, Euangelium bene concordat, quod ſingulos debitores ad villicum veniſſe, & debita Domini ſui ſcripſiſſe narrat, quia ſinguli votorum profeſſores ad Salomonem conuenerunt, & vota ſua Deo obtulerunt. In offertorio, Iuſtitiæ Domini Salomon populum ad iuſtitiam legis cohortatur. In communione, Primum quærite eis bona à Deo pollicentur.

Sub gratia. CAP. LXII.

PEr ſeptiformem Spiritũ fide corroborata in Nicena ſynodo tota Eccleſia repletur gaudio; rex ouans cum populo mundus induitur nouo tripudio. Vnde Eccleſia lætabunda canit, Ecce Deus adiuuat me. In oratione poſtulat, vt ea Deum roget, quæ ei placeant. In Epiſtola ſolicitudo doctorũ nobis inſinuat, qui populum ab idololatria, à fornicatione, à murmuratione dehortatur. In graduale laudatio populorum, in alleluia hilaris prædicatio doctorum demonſtratur. In Euangelio debita Domini per villicum deſcripta referuntur, & per Conſtantinum iura Eccleſiaſtica ſtatuta

traduntur. In offertorio populum humilem ad iuſtitiã Dei prouocat. In communione regnum Dei eos quærere rogat, & ſic eis omnia à Deo dari confirmat.

Dominica decima, Dum clamarem ſub lege.

Cap. LXIII.

DOminica, quæ ſequitur, de oratione Salomonis & apparitione Domini inſtituitur. Dedicato namque tẽplo Dominus Salomon apparuit, ſe tẽplum conſecraſſe & eius preces pro omnibus, quæ orauit exaudiſſe innotuit, & ſi legem eius cum populo cuſtodiat, ipſe quoque templum cum populo ab hoſtibus muniat. Si autem legem eius abiiciant, ipſe enim templum hoc cum populo deſtruat. Vnde Salomon ſe exauditum exultans dicit, Dum clamarẽ ad Dominum. Cui oratio Deus, qui omnipotentiam tuam cõuenit, quæ ad diuina promiſſa currentes cœleſtium bonorum conſortes fieri dicit. In templo Salomonis miniſteria diuina per leuitas diſtribuit, ſicut ei Deus pro prophetam pręcipit, has Epiſtola diuiſiones miniſtrationum innoteſcit, dũ alij ſapientiã, alij ſcientiam, alij genera linguarum, alij interpretationem ſermonum datam deſcribit. Graduale, Cuſtodi me Domine, orationẽ Salomonis inſinuat, qua pro cuſtodia templi orat. Alleluia vero, Exultate Deo indicat, quo modo populum vel ſacerdotes iubilare Deo inſtigat. In Euãgelio expreſſe promiſſio Dei ad Salomonem notatur, vt ingreſſus in tẽplum dixiſſe legitur, Domus mea, domus orationis. Comminatio autem eius in eo loco vbi dicit. Inimici tui ad terram proſternent te, & non relinquent in te lapidem ſuper lapidem. In offertorio, Ad te Domine ſe totum Salomon Deo commendat. In communione, Acceptabis ſacrificium vota iterat.

Sub gratia. Cap. LXIV.

SIc fide in Nicena ſynodo roborata gloria Domini in Eccleſia apparuit, dũ multa ſigna per ſuos exercuit. Vnde Eccleſia pro ſui glorificatione, & pro hæreticorum eiectione exultans canit, Dum clamarẽ ad Dominum, in oratione exorat, vt cæleſtium bonorum conſors fiat. In Epiſtola autem diſtinguuntur, per quos mira geſta leguntur. Alij quippe ſermone ſapiẽtiæ prędidi fuerunt, ſicut Flauianus Antiochenus Epiſcopus, & Diodorus Epiſcopus, qui primitus choros alternatim pſallere inſtituerunt, & alii quam plures qui multis libris hæreticis reſtiterunt. Alii ſermone inclyti extiterunt, ſicut Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus, qui fidem Catholicam in quicũque vult expoſuit, & Euſebius Cæſarienſis Epiſcopos, qui hiſtoriam Eccleſiaſticã, & Baſilius Cappadocenſis Epiſcopus, & Gregorius Nazianzenus, & Ioannes Chryſoſtomus Conſtãtinopolitanus Epiſcopus, & alii plurimi, qui eloquentia illo tempore Eccleſiam illuſtrauerunt. Alii fide ſplendebant, ſicut Conſtãtinus Imperator, qui tunc fidem percepit, & alii multi, qui tunc fidem ſcripſis & dictis defendebant. Alii gratia ſanitatum fulſerunt, ſicut Antonius, & alii Ægyptii patres, qui multas ſanitates in populo fecerunt. Alii operatione virtutũ reſplenduerunt, ſicut Martinus Turonẽſis Epiſcopus, & Nicolaus Mirẽſis Epiſcopus, & Epiphanius Cyprenſis Epiſcopus, & alii pleri que, qui multis virtutibus mundum decorauerunt. Alii prophetiam, vt Ioannes heremita habebat: Alii diſcretionem ſpirituum, vt Macharius radiabat. Alii genera linguarum acceperant, ſic Effrẽ, & Hieronymus, & alii plurimi, qui Hebręa, Gręca, & Latina lingua multa diſſerebant. Alii interpretatione ſermonũ rutilabant, ſicut idem Hieronymus preſbyter, & Ambroſius Mediolanẽſis Epiſcopus, & Auguſtinus Ypponenſis Epiſcopus, qui ſacras ſcripturas interpretantes exponebant. Quæ dona in ſe cuſtodiri Eccleſia in graduale poſtulat, in Alleluia pro donis Deo iubilat. In Euangelio Dominus templũ Eccleſiæ ingredi, & emẽtes & videntes ſpiritualia eiicere dicitur, & domum ſuã domum orationis vocaſſe, eamque deſtruendam cum fletu prædixiſſe fertur. Quod partim ſub Iuliano cõtigit, partim ſub Antichriſto futurum erit. Sub Iuliano namque eſt ad terram proſtrata, quia à gentibus eſt cõculcata. Sub Antichriſto lapis ſuper lapidem non relinquetur, cum electi ab inuicem diſpergentur. In offertorio Eccleſia ſe totam Deo commendat. In communione ſacrificium laudis Deo immolat. Notandum quod Euangelium hic legitur, in quo deſtructio Hieroſolymorum prędicitur, quia in hoc menſe & prius à Nabuchodonoſor & poſtmodum à Romanis in eodem menſe facta legitur.

Dominica vndecima, Deus in loco ſub lege.

Cap. LXV.

REgina Saba Hieroſolymis properat, Salomonẽ & templum eius videre deſiderat. aurum & gemmas obtulit, vnde hęc Dominica in officiari promeruit. Viſo autem templo eius in laudem Dei erupit. Vnde Eccleſia ſub figura eius ſic canit, Deus in loco ſancto ſuo: Cui oratio, Deus, qui in abũdantia pietatis tuæ conuenit, in qua petit vt Deus det, quod oratio petere non prędumit. Epiſtola ei congruit, quia audita ſapientia Salomonis ſeipſam deſpicit, dicit gratia Dei ſum id quod ſũ. Graduale laudem eius exprimit, in quo dicit, quod cor eius in Domino ſperauit, & ex voluntate ei cõfiteri velit. In Alleluia Domine Deus ſalutis meæ mente, Deo iubilat, quem ſalutem nominat. Duo homines, qui tẽplum intrabant Salomon, & regina erant. Ille de operibus ſuis gloriabatur, illa humiliter, vt Publicanus Deum deprecabatur. In offertorio, Exaltabo te Domine laus eius denotatur, qua ſe à Domino ſuſceptam gratulatur. Communio, Honora Dominum de tua ſubſtantia, munerã reginæ innuit, quæ Domino obtulit, & iuſtificata, in domum ſuam deſcendit.

Sub gratia. Cap. LXVI

SAlomon Hieruſalem templo inaurato innouat, quẽ regina de vltimis finibus videre venerat, & Conſtãtinus Chriſtianam religionem per egregiam Conſtãtinopolitanam ciuitatem auxerat, quam Eccleſia vndiq; confluens viſitare deſiderat. Regina aurum & gemmas attulit, & Eccleſia ſapientia, vt auro fulgidos, & virtutibus, vt gemmis ſplẽdidos protulit. Vnde vero Salomoni, id eſt, Chriſtu de eius templo lætabũda pſallit, Deus in loco ſancto ſuo, oratio Euangelica Publicano bene conuenit, qui petit vt Deus dimittat, quæ conſcientia metuit, & adiciat quod oratio non præſumit. Cui Epiſtola concordat, in qua ſe minimũ clamat. In graduale non coacte, ſed ex voluntate ei confiteri prænunciat. In Alleluia Deũ ſalutis ſuæ laudat. In Phariſæo Euangelii ſuperbus rex hęreticorum; in Publicano accipitur humilis populus Catholicorum. In offertorio laudes Eccleſia Deo ſoluit, qui eam ad ſe venientem ſuſcepit. Cõmunio eam hortatur, vt bona ſua cum membris Chriſti partiatur, & ſic iuſtificata ad patriam paradiſi reuertatur, in hac enim communione gratia Deo agitur, quia tunc frumentum & vinum colligitur.

Dominica duodecima, Deus in adiutorium.

Cap. LXVII.

SAlomone mortuo regnum diuiditur, ideo & mẽſis September in hiſtoriis partitur. Prior pars eius in vna hiſtoria ſolidatur, ſequẽs in diuerſas mutatur, quia & regnum Iuda in vna familia Dauid ſtabilitur, regnũ autem Iſraël à pluribus inuaditur. Vnde & hiſtoria de his, qui gentibus intermixti erunt, vt Iob, Tobias, Iudith, Heſter legitur, quia poſt mortem Salomonis reges cum populo derelicto cultu Dei cultui gentium admiſcebantur. Quod Helias propheta prohibuit, cuius vita huic Dominicæ officium indidit. Dum enim animam eius auferre quęrerent, in ſolitudinem fugit. & ſic preces ad Dominum fudit, Deus in adiutorium meũ. Cui oratio, Omnipotens & miſericors Deus competit, quæ Deo digne & laudabiliter à ſuis ſeruiri aſtruit, dũ rebellibus cœlum tribus annis, & ſex mẽſibus precibus clauſit. Epiſtola ei congruit, quæ dicit, litera occidit, ſpiritus autem viuificat, quia Iudæi quęrebant eum oc-

cadere

uidere. Deus, qui ſpiritus eſt viuificare. In graduale, Be-
nedicam Dominum in omni tẽpore benedicit. In Al-
leluia, Domine refugium ad Deum laudans confugit.
Euangelium ei conſonat, quod mutum & ſurdũ à Do-
mino curatum narrat, quia Helias Iudaicum populũ
in lege Dei ſurdum, & à laude Dei mutum incultum
Dei reuocat. Offertorium, Precatus eſt Moyſes, oratio-
nẽ Heliæ exprimit, qua iram Dei à populo, ſicut Moy-
ſes amouit. Communio, De fructu operum tuorum,
laudem populi innuit, quia data pluuia de fructibus
terræ laudes Deo ſoluit.

Sub gratia. CAP. LXVIII.

CONſtantino quoque mortuo Eccleſia ab hæreticis
ſcinditur, & in partes diuiditur. Vna pars in Ca-
tholica fide roboratur, altera in multa ſchiſmata per-
mutatur. Quia ergo turba hæreticorũ verum Dei cul-
tum deſerens populum Catholicũ veræ religionis cul-
torem, velut Ieſabel, Heliam impugnat, ideo ſic ad Do-
minũ clamat, Deus in adiutorium meum intende, Qui
in oratione ſupplicat, vt ad promiſſiones Dei ſine offen-
ſione, ſicut hæres currat. Epiſtola perſecutionem eius
depromit, vbi dicit, litera occidit, ſpiritus autem viuifi-
cat; hæretici enim Catholicos occidebant, quorũ Deus
animas viuificat. Et quia Catholicus populus in omni-
bus vicit, ideo in graduali, Dominum in omni tempore
benedicit. In Alleluia, Deum refugium ſuum dicit, in
Euangelio ſurdus & mutus hæreticorũ grex accipitur,
qui veram fidem audire & Catholicam religionem cõ-
fiteri, per Catholicos conuertitur, pro quo Eccleſia in
offertorio precatur, ne ei iraſcatur. In communione Ca-
tholici Deo grates ſoluunt pro bonis, quæ de conuerſis
abunde fluunt.

Item de eadem Dominica.

CAP. LXIX.

HOc officium ideo nunc agitur, quia in hac ſepti-
mana obitus Moyſi legitur. Ideo etiam hiſtoria
Iob nunc legitur, quia Iob & Moyſes contempora-
nei inueniuntur. Et quia populus inter hoſtes conſti-
tus auxilio Moyſi deſtituitur, ſic ad Dominũ clamare
intelligitur, Deus in adiutorium meum. Qui oratione
poſtulat, vt ad promiſſa Dei ſcilicet ad terra repromiſ-
ſionis ſine offenſione hoſtium currat. Epiſtola ſpeciali-
ter ad Moyſen ſpectat in eo loco, ita vt non poſſent filij
Iſraël intendere in faciem Moyſi propter gloriam vul-
tus eius; populus pro Moyſe, Ioſue ducem recepit, ideo
in graduali Dominum benedicit. In Alleluia, Deum re-
fugium ſibi factum aſtruit. In Euangelio, idem populus
deſcribitur, qui in lege Domini ſurdus, & mut' dicitur,
pro quo Moyſes in officio precatur, vt ab eo furor Dei
auertatur. Communio, De fructu operum tuorũ lau-
dem populi innoteſcit, quam in terra poſſeſſa de fructi-
bus ſoluit, vbi abundantiam panis, vini & olei habuit. In
hac enim communione laus ab Eccleſia Deo ſoluitur,
quia hoc tempore fructus panis, vini & olei colligitur.

Dominica tredecima, Reſpice Domine ſub lege.

CAP. LXX.

HÆc Dominica incipit officium ab Heliſæo pro-
pheta. Samaria namq; ab hoſtibus obſeſſa fame,
& anguſtia erat oppreſſa. Sed meritis Heliſæi multitu-
do hoſtium fugatur, ciuitas à periculo liberatur. Qui in
obſidione Deum ſic inuocat, Reſpice Domine in teſta-
mentum tuum, in oratione poſtulat, vt populus præce-
pta Dei diligat, quomodo eum à periculo eripuit; per
Epiſtolam inſinuatur, quod hæc propter tranſgreſſio-
nem legis patiatur, dicit enim, Lex enim propter tranſ-
greſſionem poſita eſt. In graduale, Reſpice Domine
Deũ inuocat, cum eum rex decollari iuſſerat, quia mu-
lier filium ſuum ob famem comederat. In Alleluia, Ve-
nite exultemus Domino, Deum laudare monet, qui eis
in Chriſtiano omnẽ abundantiam daturus foret, huius
faciem in confeſſione præuenirent, qui eos ab hoſtibus
eriperet, in Euangelio homo in latrones incidiſſe, & à
Samaritano legitur curatus fuiſſe, quia videlicet popu-
lus Iſraël in latrones incidit, dũ eum populus gẽtilis ob-
A ſedit, de quibus alios ſpoliauerunt, alios vulneratos
ſemiuiuos reliquerunt. Quẽ Samaritanus ſcilicet Heli-
ſæus curauit, dum eum à periculo precibus liberauit. In
offertorio, In te ſperaui Domine. Deum pro liberatione
populi glorificat. In communione, Panem de cœlo,
pro abundantia collata ei gratificat.

Sub gratia. CAP. LXXI.

SIc Eccleſia à Iuliano impugnatur, fame & flagris
anxiatur. Quæ ad Deũ ſic clamat, Reſpice Domine
teſtamentum tuum. In oratione fidei, ſpei & charitatis
augmentum poſcit, quo promiſſa Dei conſequi poſſit.
Quam promiſſionem Epiſtola indicat, quæ Abrahæ,
Chriſtum promiſſum nunciat. In graduali iterũ Eccle-
B ſia Dei auxiliũ inuocat, quia perſecutionem ſe ei Iulia-
nus poſt bellum illaturum prædicat. In Alleluia popu-
lum conuocat, Deo laudes iubilat, qui eam perempto ty-
ranno à periculis eripuit, Euangelium bene conſonat,
quod hominẽ in latrones & à Samaritano curatũ nar-
rat, quia Chriſtianus populus latrones incidit, dum à
perſecutoribus multa crudelia pertulit, ſcilicet deſpolia-
tur, vulneratur, varijs modis cruciatur. Quem verus Sa-
maritanus ad ſtabulũ duxit, dum eum Chriſto ad gau-
dia paradiſi perduxit. In offertorio, pro tyrãni occiſio-
ne, & ſui ereptione gratias agit. In communione pro
collatis beneficiis laudes concinit.

Dominica iv. Protector noſter ſub legẽ.

CAP. LXXII.

C
SEquens Dominica inſtituitur à rege Ezechia, Qui
dum vſque ad mortem ægrotauit, ſic ad Dominum
orauit, Protector noſter aſpice Deus. Vnde in oratione;
Cuſtodi Domine, dicitur, quia ſine te labitur humana
mortalitas. Cui Iſaias propheta prædixit mortis euaſ-
ſione Chriſti incarnationem, Eccleſiæ omnia myſteria
& futura ſanctorũ præmia; quæ prophetia notatur in
epiſtola, ſicut eſt ibi, Fructus ſpiritus, eſt charitas,
gaudium, pax, &c. Recepta ſanitate, rex ad templum
aſcendit, Deo gratias retulit, quas laudes, Graduale,
Bonum eſt confiteri Domino; & Alleluia, Quoniam
Deus magnus exprimit. Euangelium ei conſonat, quod
decem leproſis mundatis vnum rediſſe, & gratias retu-
D liſſe commemorat, quia Dominus cum multa beneficia
regibus Iſraël, & Iuda cõtulerit, ſolus Ezechias pro ac-
ceptis beneficiis debitas grates retulit. Offertorium be-
ne conuenit, vbi Dominus Angelum ſuum miſit, qui
pluſquam octuaginta millia de hoſtibus occidit, & re-
gem populumque Deum timentes à periculis eripuit;
Communio, Panis quem ego dabo, oraculum Iſaiæ in-
nuit, quo Chriſtum pro humana ſaluatione venturum
præcinit.

Sub gratia. CAP. LXXIII.

HOc Eccleſia ſub typo Theodoſij maioris canit, qui
defenſor Eccleſiæ extitit, per quem Dominus Ec-
cleſiam ab hæreticis protexit, ſicut per Ezechiam Hie-
E ruſalem ab hoſtibus muniuit. Oratio verò repræſentat
eius verba, Cuſtodi Domine Eccleſiam tuam propitia-
tione perpetua, epiſtola, quæ vitia & virtutes replicat;
ſynodum eius tempore collectam inſinuat, in qua vitia
reprobãtur, virtutes ſequendę affirmãtur, Graduale &
Alleluia laudem regis depromit, quam pro concordia
Eccleſia ſoluit, Euangelium bene concordat, quod vnũ
de leproſis gratias egiſſe narrat, quia ſolus hæc de hære-
ticis regibus in Catholica fide eum laudaſſe conſtat.
Vnde ſicut in offertorio dicitur, Angelus Domini ſe im-
miſit, & eum de omnibus malis eripuit, Cõmunio, in-
nuit, quia poſt pœnitentiam ab Ambroſio ei indictam,
panem Chriſti & communionem Eccleſiæ meruit.

Item de eadem Dominica. Cap. LXXIV.

IDeo hæc Dominica nunc cantatur cũ hiſtoria Tobiæ recitatur; quia Dominus Angelum ſuum miſit, qui Tobiã à cæcitate, filium à piſce, Saram à dæmonio eripuit. Offertoriũ quoque, Immittit Angelus Domini, ad feſtum ſancti Michaelis reſpicit, quod tunc temporis ſæpius occurrit. Idcirco in hac ſeptimana clerici ordinantur, quia ab Iſaia ſeptem dona Spiritus ſancti prænominãtur, à cuius prophetia hæc Dominica inofficiatur. Ideo autem in Septembre fit ordinatio, quia ſecundum legem in hoc mẽſe fiebat tabernaculorum celebratio. Ordinati enim ſunt Eccleſiæ miniſtri Dei ſcilicet tabernaculi. Ideo vero fit in tertia hebdomada, quę in tertio tempore ab Apoſtolis eſt inſtituta.

De quatuor temporibus. Cap. LXXV.

QVarta ætate leuitæ à Dauid & Salomone in miniſteria templi Dei ſcilicet Eccleſiæ eliguntur: Illis ex lege pręcipitur: iſtis à Spiritu ſancto dicitur, Exultate Deo adiutori noſtro. Duę lectiones legũtur, quia ordinandi in miniſtros & ſacerdotes diſtinguũtur, & in duas leges ſcire, & duo præcepta charitatis implere præcipiuntur. Vna lectio Septembris cõuenit, quæ comprehendere aratorem, meſſorem, & calcatorem vuæ mittentem ſemen dicit. Alia ordinandis congruit, quæ Eſdram populum docuiſſe aſtruit, qui Dominum ſic laudat, Quis ſicut Dominus. Euangelium ieiunio cõſonat, quod genus dæmoniorum in nullo niſi in oratione, & ieiunio exire prædicat. In offertorio electus clerus dicit, Meditabar in mandatis tuis, In communione, Comedite pinguia, populum hortantur ad gaudia.

De Feria ſexta. Cap. LXXVI.

FEria ſexta pœnitentiã ordinandorum repræſentat, quibus Spiritus ſanct' clamat, lætetur cor quærentium Dominum. Qui in oratione orãt, vt Deo corpore & mente placeant; lectio ad cõuerſationem eos inſtruit, & veniã promittit. Qui in graduali Deum ſic inuocãt, Conuertere Domine aliquantulum. In Euangelio cõſolantur, vbi pœnitenti mulieri peccata dimiſſa narrãtur. Qui repleti gaudio clamant in offertorio, Benedic anima mea Domino. In communione rogant, vt Deus opprobrium peccatorum ab eis auferat.

De Sabbato. Cap. LXXVII.

IN ſabbato ordinandi ad gratiam vocãtur, quibus ſic clamatur, Venite, adoremus Deum. Quatuor lectiones legũtur, quia ordinãdi ad quatuor ſcilicet, in acolytos, in ſubdiaconos, in diaconos in presbyteros diſtinguũtur, per lectionem illorum doctrina, per graduale ſignificatur eorum vita. Deinde lectio Danielis de tribus pueris legitur, qui in fornace probabãtur, quia miniſtri Eccleſię in camino tribulationis examinantur; hymnus, Benedictus es Domine, ſequitur, quia eis Deũ in omni tempore benedicere præcipitur. Deinde Epiſtola de primo & ſecundo tabernaculo recitatur, quia ſi nunc in tabernaclo Eccleſiæ digne ſeruiunt, in cœleſti tabernaculo ſacerdotes agni erunt, de qua promiſſione tractum iubilant, Laudate Dominum. Euangelium eos monet, ne doctrina illorum ſit ſterilis, vt arbitror infructuoſa, nec vita eorum terrenis dedita, vt mulier incuruata, qui auxilium Dei in offertorio implorãt, Domine Deus ſalutis meę. In communione, Menſe ſeptimo, per ſeptiformem ſpiritum in tabernaculum Dei, ſcilicet Eccleſiam Dei ſeptem gradibus introducti admonentur cuius feſta, vt celebrent, docentur.

Dominica decimaquinta. Inclina ſub lege.

Cap. LXXVIII.

HÆc Dominica accipit officium de rege Ioſia, cui Hieremias propheta prędixit Hieruſalem deſtructionem, & populi in Babylonem captiuitatem. Qui permnuit populum congregans legem Dei neglectam cuſtodiri inſtituit. Cuius inuocationem introitus Miſſę innuit, Inclina Domine aurem tuã ad me, lætifica animam ſerui tui, cui oratio, Eccleſiam tuã Domine concordat, quã vt Deus mundet, & muniat rogat. Epiſtola nobis inſinuat, qualiter legẽ Dei obſeruari præceperat.
A Bonum, inquit, facientes non deficiamus, ergo operemur bonum. Item exercitatio eius in graduali, Bonum eſt cõfidere in Domino, Alleluia, Domine exaudi orationem eius exprimit. Alij cantant Alleluia, Confitemini Domino, & Inuocate nomen, quod iterum ei cõuenit, vbi populum ad laudem Dei inuitauit. Alij cantant Alleluia, Paratum cor meum, quod ei bene congruit, qui cor ſuum ad præcepta Dei pręparauit. Euangelium eius pactum innuit, quod cũ populo de obſeruatione legis pepigit. Non poteſtis, inquit, Deo ſeruire & Mammonæ, Quærite regnũ Dei. In offertorio, Expectans expectaui Dominum, Deum laudauit, quando ingens paſcha cum populo celebrauit. In communione, Qui manducat carnem meam, conſolatio Dei notatur, qua eum per prophetas conſolabatur.
B

Sub gratia.

Cap. LXXIX.

HÆc Eccleſia ſub typo Theodoſij iunioris celebrat, qui eam pace & concordia confœderauerat. Ioſias, namque obſeruantiã legis ab anteceſſoribus ſuis neglectam immo abiectã reſtaurat, & Theodoſius Eccleſiã à tyrannis & hæreticis grauiter vexatã pace & Chriſti laude glorificat. Qui ſic pro ſe Deum inuocat, Inclina Domine aurem tua ad me. In oratione vero ſupplicat vt Deus Eccleſiam mundet, & muniat, per Epiſtolam eius exhortatio indicatur, qua ſacerdotes ad concordiã adhortatur. Non ſimus, inquit, concupiſcentes inanis gloriæ, inuicem prouocantes, inuidentes. In graduale monet eos in Domino ſperare, in Alleluia, Confitemini, vel, Paratum Deum laudate, Euangeliũ bene conuenit, quod
C duobus dominis ſeruire non poſſe dicit, quia Theodoſius cunctos à ſeruitio diaboli prohibuit, regnũ Dei & iuſtitiam quærere inſtituit. In offertorio pro concordia Eccleſiæ Deo plaudit, qui canticum nouum in os ſuum miſit. In communione ab Eccleſia lætificatur, dum in Deo manere, & Deus in eo nuntiatur.

Dominica decimaſexta, Miſerere mihi ſub lege.

Cap. LXXX.

POſt Ioſiam Hieruſalẽ deſtruitur, populus captiuus ducitur, ideo in hoc menſe hiſtoria Machabęorum, qui ab aduerſariis premebãtur legitur. Populum captiuũ Ezechiel propheta cõſolatur, de quo præſens Dominica inofficiatur, qui ſic pro ſe clamat, Miſerere mihi Domine: pro populo autem ſic orat. Abſolue Domine
D tuorum vincula populorũ, vel in oratione, Tua nos Domine precatur vt eos miſericordia Domini præueniat, & ſequatur. Epiſtola eius affectum exprimit, quam pro populo habuit, Obſecro, inquit, vos, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis. In graduali, Timebũt gẽtes reædificationem Hieruſalem prophetat vbi dicit, Quomodo ædificauit Dominus Sion. In Alleluia vero, In exitu Iſrael de Ægypto reuerſionem populi prænũtiat vt ſicut olim de Ægypto exierãt, ita nunc de Babylone exire debeant. Euangelium conſonat, quod mortuum ciuitate elatum, ſed à Domino reſuſcitatum memorat. Nam Iudaic' populus quaſi mortuus ad ſepulchrum efferebatur, dum de Hieruſalem in Babylonem captiuus ducebatur. Qui à Domino ſuſcitatur, dũ ad pa-
E triam reuocatur. In offertorio propheta vel populus diuinum auxilium inuocat, vt ſe ſub hoſtibus eripiat. Domine in auxilium meum in communione, Domine memorabor, iuſtitiam Dei laudat.

Sub gratia Cap. LXXXI.

SIc poſt Theodoſium Roma à gentibus vaſtatur, Chriſtianus populus captiuatur. Quę ordo doctorum, namq; multipliciter conſolatur, ſignificat, pręcipue Auguſtinus in libro, qui de ciuitate Dei intitulatur. Ordo ergo doctorum pro ſe ſic Deum inuocat, Miſerere mihi Domine, pro populo autem ſic orat, Abſolue Domine tuorum vincula peccatorum. In Epiſtola conſtantiã & patientiam populo prędicat, quem monet ne in tribulationibus deficiat. In Graduali dicit, quod gẽ-

tes

tes Deum dicuntur timere, & omnes reges gloriam Dei debeant. In Alleluia Deum in tribulatione laudent, qui eam de populo barbaro eruat, ſanctificationem ſuam in eis faciat. In Euangelio mortuus, reſuſcitatus memoratur, & ipſis reſurrectio ad vitam prædicatur. Qui populus diuinum auxilium in offertorio implorat, vt eum à malo eripiat. In communione iuſtitiam Dei magnificat.

Dominica decimaſeptima, Iuſtus es Domine ſub lege.

CAP. LXXXII.

Dominica quæ ſequitur, à Daniele propheta inſtituitur, hic in captiuitate poſitus regi ſomnia expoſuit, Suſannam de morte eripuit; ipſum vero Deus de lacu leonum liberauit, quem ſic laudans exaltauit, Iuſtus es, Domine, in oratione, Omnipotens ſempiterne Deus, Deo ſupplicat, vt populus, qui pro meritis iudicium Dei incidit, indulgentiam ſentiat, vel in oratione, Da quæſumus Domine populo tuo, precatur, vt populus ſolum Deum ſequatur. In Epiſtola ſe vinctum clamat, populum captiuum ad patientiam roborat. In graduali, Beatam gentem cantat, quam Deus flagellando viſitat, In Alleluia, Dilexi quoniam, Deo plaudit, qui vocem eius exaudiuit. Quidam cantant Alleluia, Qui timent Dominum, quod bene Danieli, vel tribus pueris ſiue etiam ſiue Suſannæ conuenit, qui in Domino ſperauerunt, & de periculis eos eripuit. Euangelium quoque congruit, quia Daniel Suſannam ſaluauit, ac dimiſit. Ipſe in nouiſſimo loco recubuit, dum ſe inter captiuos eſſe doluit, ſed rex eum ſuperius aſcendere iuſſit, dum eum regni principem poſt ſe conſtituit. Offertorium, Oraui Deum meum ego, Daniel ſpecialiter orationem eius exprimit, quam pro populo oppreſſo habuit, In communione, Vouete, & reddite, populum monet, vt vota ſua Deo reddere feſtinet, qui ſpiritum principum abſtulit, dum Nabuchodonoſor inter beſtias eſſe cenſuit, Balthaſar hoſtibus occidendum tradidit.

Sub gratia. CAP. LXXXIII.

Per hoc officium electus nunc recolit, quod olim in Eccleſia ſub Iuliano contigit, hic imperator populum à Gothis captum vel occiſum doluit, & Dei iudicium, his verbis extulit: Iuſtus es, Domine & rectum. In oratione, Da quæſumus Domine populo tuo, pro populo flagitat, vt qui Dei iudicio pro meritis gentibus traditus erat, indulgentiam ſentiat. In Epiſtola admonitio doctorum inſinuatur, qua populus ad patientiam corroboratur. In graduale, Beatam gentem prædicat, quam Dominus hic flagellat, in Alleluia, Qui timent Dominum, Deum laudandum denuntiat, qui in ſe ſperantibus adiutor exſtat. In Alleluia vero, Dilexi, quoniam, rex Deo plaudit, qui exaudiuit. Euangeliũ ei cõuenit, vbi dicit, quod eum Dominus ſuperius aſcendere fecerit, & ei gloriam coram cunctis tribuerit. Offertorium preces eius exprimit, quas pro populi liberatione fudit. In communione ſacerdotes populum monent, vt vota terribili Deo reddere non tardent, qui ſpiritum principum abſtulit, dum Alaricum, Theodoricum, Totilam, tyrannos regno priuans tartaris tradidit. Notandum quod in verſu offertorij cantatur, Michael venit in adiutorium meum, quia hæc Dominica aliquando circa feſtum ſancti Michaelis occurrit, vel quia memoria ſancti Michaelis ſub prædicto principe inſtituta ſit.

Dominica decimaoctaua. Da pacem ſub lege.

CAP. LXXXIV.

In huius Dominicæ officio repræſentatur Danielis oratio, & Angeli Gabrielis collocutio. Tranſactis quippe ſeptuaginta annis in ſeruitute orauit Daniel pro populi libertate, cui Angelus Gabriel apparuit, & populum à Cyro dimittendum. & Chriſtum pro humana liberatione naſcendum innotuit. Introitus ergo verba Danielis repræſentat, quibus ſic pro populi ſalute clamat, Da pacem Domine ſuſtinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur. In oratione poſtulat, vt Deus corda eorum dirigat. In Epiſtola prophetia Angeli intimatur, in qua nihil deeſſe in vlla gratia prædicatur. In graduali propheta, de Angeli promiſſione lætatur, quia populus in domum Domini iturus prænunciatur, In verſu orat, vt pax populo fiat. In Alleluia, Laudate Dominum omnes monet, vt liberandi Deo iubilent. In Euãgelio populum exhortatur, vt in patria legem Moyſi in duobus præceptis dilectionis implere non obliuiſcatur. In offertorio. Sanctificauit Moyſes altare, eos inſtruit, vt reuerſi altare Domino conſtruant, ſicut Moyſes præcepit. In communione, Tollite hoſtias, mandat, vt dona Deo pro gratiarum actione offerant.

Sub gratia. CAP. LXXXV.

Per hæc enim Eccleſia recolit, quæ diuina gratia tẽpore Gregorij Papæ dona ei contulit. Romani namque & Lõgobardi inter ſe diſcordes fuerunt, ſed per orationem Gregorij ad pacem redierunt, Chriſtianitatemque receperunt. Pro pace ergo Chriſtiani populi Gregorius ſic oraſſe legitur, Da pacem Domine ſuſtinentibus te. In oratione vero corda à Deo dirigi precatur. In Epiſtola intelligitur eius admonitio, quam fecit pro pacis vinculo in graduale lætatur, quia pax ab eis laudatur. In verſu denuo orat, vt pax in turribus Eccleſiæ fiat. In Alleluia populum monet, vt Deum pro pace laudet. Euangelium innuit, qualiter populum in gemina dilectione copulauerit. Offertorium vero innoteſcit, quod ſacrificium laudis pro populi ſalute obtulit ſicut Moyſes olim pro populo fecit: in communione autem imperat, vt pro ſua concordia Deo hoſtias laudis offerat. Hæ duæ communiones ſcilicet Vouete, & Tollite, populum monet, quatenus decimas clero offerre non tardent.

Dominica decimanona, Salus populi ſub lege.

CAP. LXXXVI.

Sequens Dominica officium de principatu Cyri regis accipit, qui populum captiuum abire permiſit. Cui populo Zorobabel atque ſacerdotes verba Domini annunciant, eumque ad reuertendũ cõfortant, ita dicentes, Salus populi ego ſum, dicit Dominus; in oratione vniuerſa eis aduerſantia excludi rogãt; in Epiſtola monent eos nouum hominem per iuſtitiam induere, qui Deo ducente ad patriam redire poſſint. Populus vero iam pergens Dominum in graduali ſic inuocat, Dirigatur oratio mea. In Alleluia, Dextera Dei Deo plaudit qui cum eo virtutem fecit, qui eum ab hoſtibus redemit. Euangelium concordat, quod Ieſum in ciuitatem ſuam veniſſe narrat, quia populum cum Ieſu ſacerdote in Hieruſalem rediſſe conſtat. In offertorio, Pro reuerſione Deo ſic gratificant, Si ambulauero in medio tribulationis. In cõmunione, Tu mandaſti mandata; legem Dei ſe cuſtodire pronuntiant, quam vt implere valeant, poſtulant.

Sub gratia. CAP. LXXXVII.

Hoc enim officium principatui magni Karoli conuenit, qui primus Romanum imperium in Germaniam tranſtulit, Qui Eccleſiaſtica iura egregie nobilitauit, & populum Dei ſtrenue gubernauit, per quem ſalus populi fuit; nam eum Dominus ab hoſtibus defendit, hic orationem ſuam ad Dominum duexit, cuius dextera virtutem cum eo fecit, & quia manum ſuam ſuper inimicos illius extendit, ideo mandata eius cuſtodiuit.

Dominica vigeſima, Omnia quæ feciſti ſub lege.

CAP. LXXXVIII.

Per hunc menſem quo hiſtoria, Vidi Dominum, dõ prophetis cantatur, illud tempus nobis repræſentatur, quo poſt conuerſionem à captiuitate Hieruſalem reædificatur. Tunc quippe per Zachariam, & Aggeum, Eſdram, & Malachiam Aduentus Chriſti prænunciatur, de quorum operibus hoc nomen in officia tur. Poſtquam enim reuerſi vrbem deſtructam & templum incenſum viderunt, euigilantes clamauerunt; Omnia quæ feciſti nobis Domine. Qui in operatione pe-

túr, vt diuina miſeratio eorum corda dirigat. In Epiſtola dicitur, quod tempus redemerint, eo quod dies mali fuerint, quia & pecunia & bellis adeo hoſtibus ſe redemerunt, qui eos longo tempore ædificare prohibuerunt. In graduali oculi omnium Deum inuocant, vt operi eorum faueat. In Alleluia eos prophetæ conſolantur, quia qui confidunt in Domino, non commouentur. Euangelium eius congruit, vbi rex nuptias fecit, quia videlicet eo tempore Aſſuerus rex nuptias cum Heſter fecit, & multos vocauit, tunc Iudaicus populus ad nuptias vocatus venit, quando de captiuitate ad patriam redit, & Dominus plebis ſuæ copulam per legis obſeruantiam iniit. Vnde ipſi in offertorio de reditu ſuo exultant dicentes, Super flumina Babylonis. Poſtquam autem Eſdras venit, & eis coædificare cœpit, ſic in communione ad Deum orauit, Memento verbi tui.

Sub gratia. CAP. LXXXIX.

HOc enim totum ad Chriſtianum populum refertur, qui ab Hunis ſiue ab Vngaris vaſtatur, ſed per fideles Imperatores ſuperatis hoſtibus in laudem Dei poſtmodum coadunatur.

Dominica viceſimaprima, In voluntate ſub lege.

CAP. XC.

SEquens Dominica de hiſtoria Heſter inofficiatur, per quam populus Dei ab imminenti periculo liberatur, & progenies aduerſariorum exterminatur, hæc pro populo iiſdem verbis Deum inuocat, In voluntate tua Domine. In oratione vero orauit, vt Deus familiam ſuam cuſtodiret. In Epiſtola afflictio Iudæorum exprimitur, quibus erat tunc colluctatio aduerſus principes, & poteſtates contra mundi rectores. In graduale, Domine refugium, ad Deum per ieiunium confugiunt, eiuſque auxilium petunt. In Alleluia, De profundis clamaui, pro tribulatione ſua clamant, & mox eos Dominus liberat. Per regulum in Euangelio, cuius filius infirmabatur, Aſſuerus intelligitur, cuius dilectus anima ad mortem trahebatur. Per offertorium, Vir erat, Mardochæus accipitur, qui vt Iob grauiter tentabatur, ſed probatus ſimiliter magnificabatur. Qui in communione, In ſalutari tuo, Deo gratias agit, quod de perſequentibus ſe iudicium fecit.

Sub gratia. CAP. XCI.

HÆc enim Dominica noſtrum tempus exprimere videtur, quo populus fidelium ab aduerſariis affligitur, ſed oratione Eccleſiæ & ſapientium labore ab hoſtibus eripitur. Notandum quod in offertorio, Vir erat, verba non repetuntur, & in verſibus ſæpius repetuntur, quia ægrotanti, & loqui conanti verba intercipiuntur, ſed ſæpius incœpta vix perficiuntur. In verſibus Iob ægrotans accipitur. In offertorio hiſtoriæ ſcriptor non ægrotans intelligitur, per Iob autem Chriſtus deſignatur, qui pro nobis doluit, & ſeipſum in ſacrificium patri pro mundo obtulit, & hoc verſus exprimunt. Offertorium autem Eccleſiam ſignificat, quæ Chriſtum iugiter immolat, & eum pro nobis oblatum commemorat.

Dominica viceſimaſecunda, Si iniquitates ſub lege.

CAP. XCII.

PRæſens Dominica videtur de hiſtoria Iudith inſtituta. Populus namque Dei dum ab Holoferne in Bethulia obſideretur, ad Deum ſic clamaſſe intelligitur. Si iniquitates obſeruaueris. Oratio vero, Deus noſter refugium, ſonuit orationem Iudith, qua populo pacem & indulgentiam petiit. Epiſtola autem conſolationem principum demõſtrat, qua populum afflictum ſubleuabant. Graduale, Ecce quam bonum gaudium populi exprimit, quod reuerſa Iudith habuit, cum caput Holofernis attulit. Alleluia vero, Lauda anima mea Dominum, gaudium ipſius Iudith inſinuat, quo de victoria & populi liberatione exultat. Porro Euangelium bene concordat, quod regem rationem cum ſeruis ſuis poſuiſſe commemorat, quia Nabuchodonoſor, qui & Cambyſes cum ſuis conſilium habuit, quando ſibi vniuerſa regna ſubiugare diſpoſuit, qui decem millia talenta debuit. In hac ſignificatione Holofernes fuit, qui pro magno

A honore ſibi collato debitor regis extitit, hic egreſſus conſeruum in carcerem miſit, dum Holofernes cum exercitu egreſſus omnem populum in anguſtiam poſuit. Siue conſeruum in carcerem miſit, dum Achior ducem periculo ſubmiſit. Offertorium, Recordare mei, Orationem Iudith repræſentat, qua Deum in periculo inuocat, quatenus verba eius coram principe Holoferne placeant. Communio, dico vobis, conuerſionem Achior ſonare videtur, qui perempto Holoferne populo Dei apponitur.

Sub gratia. CAP. XCIII.

QVia totus populus fidelium ab exordio mundi vſque in finem vnum corpus Eccleſiæ Dei, aliquando de tranſactis, aliquando de futuris diuinum officium

B inſtituitur, vnde & hoc officium ad tempora Antichriſti refertur; ſub quo Eccleſia grauiter affligetur, ſicut hic populus ſub Nabuchodonoſor afflictus legitur. Porro Eccleſia de ſua afflictione ſic ad Dominum clamabat, Si iniquitates obſeruaueris, Deinde orat, vt ei Deus refugium fiat, per Epiſtolam prædicatio Heliæ, & Enoch denotatur, qua afflictam Eccleſiam conſolatur. In graduale & Alleluia gaudium Eccleſiæ inſinuatur, quo de conuerſis Iudæis gratulatur. Euangelium optime congruit, in quo rex rationem cum ſeruis ponit, quia Chriſtus rex verus tunc ad iudicium veniet, qui à cunctis actus ſingulorum exiget. Antichriſtus enim rationem cum populis ponet, quia cũctos ſibi ſubdere diſponet. Conſeruum in carcerem mittet, quia cunctum populum ſibi

C rebellem crudeliter affliget. Offertorium orationem Eccleſiæ exprimit, qua Deum ſui recordari poſcit. Quã Deus exaudiens citius liberabit, dum Antichriſtum in tentorio ſuo exanimabit, ſicut Holofernem per Iudith in tentorio ſuo trucidauit. Communio vero gaudium innoteſcit, quo iuſti ſuper his gaudebunt, qui poſt interitum Antichriſti conuerſati erunt.

Dominica vacat. CAP. XCIV.

DOminica, quæ officio cantus caret, vbi in Euãgelio Dominus cenſum Cæſari reddi iubet, illud tempus denotat, quo omnis populus ſub Magno Alexandro in luctu erat; quem ipſe variis bellis oppreſſit, & cenſum ſibi dari compulit. Illud enim tempus exprimit, quo

D Antichriſtus vniuerſum populum ſuo ſeruitio addicit.

Dominica vacat. CAP. XCV.

DOminica, quæ hãc ſine cantu ſequitur, vbi in Euãgelio mulier fluxum ſanguinis duodecim annis patiens à Domino curata legitur, illud tempus ſub Seleuco rege innuit, quo tota Aſia prius duodecim annis ſub Alexandro ſanguine bellorum fatigata, liberata fuit. Hęc enim cantu non inofficiatur, quia mox tota terra bellis turbabatur. Illud quoque tempus, quo poſt mortem Antichriſti futurum erit, innuitur, quo Eccleſia prius ab ipſo ſanguine perſecutionis vexata liberabitur.

Dominica Dicit Dominus ſub lege.

CAP. XCVI.

E

VLtima Dominica inofficiatur de Machabæorum hiſtoria, quibus poſt multos ſudores bellorum Chriſtus citius aduenire promittitur, per quem ab hoſtibus liberentur. Sacerdotes ergo eos propheticis verbis ſic alloquuntur, Dicit Dominus ego. Qui in oratione, Excita Domine, precantur, vt eorum mẽtes ad diuinum opus excitentur; lectio eis regem affuturum prædicat qui eos in iuſtitia iudicans ab inimicis eruat. Qui in graduali pro ſua liberatione & hoſtium confuſione gratias agunt, In Alleluia ei, Qui ſanat contritos corde, plaudunt. Euangelium bene conſonat, quod quinque millia quinque panibus ſatiata narrat, quia poſt quinque

que millia annorum datus eſt panis Angelorũ, per quẽ ſeſectæ ſunt mentes beatorum. In offertorio, De profundis peccatores ad Dominum clamant, vt hoc pane digni fiant. In communione, amen dico vobis, diuina vox eis pollicetur, quod oratio eorum impleatur.

Sub gratia. CAP. XCVII.

PEr hoc enim officium Eccleſia tribulationem Chriſtiani populi recolit, quam ſub antichriſto ſicut Machabæi ſub Antiocho paſſurus erat; huic Aduẽtus Chriſti propinquus prænunciatur, per quem ab omnium hoſtium formidine eruatur, per fideles ergo ſic cõſolatur, Dicit Dominus ego cog. Qui in oratione mentes ſuas ad pœnitentiam excitari poſtulant, quo remedia indulgentiæ percipiant. In lectione regnum Chriſti & eius iudicium eis promittitur, & ipſi in graduali & Alleluia de ſua ereptione gratulantur. In Euangelio populi ad Chriſtum confluxiſſe, & ab eo refecti referuntur, quia tunc omnes gentes ad Chriſti iudicium concurrent, & ab eo qui eſt panis viuus reficientur. In offertorio petũt illo digni fieri: in cõmunione promittitur illorum oratio compleri. Ideo Euangelium de quinque millibus nunc legitur, quia ab hinc quinque Dominicæ ad Natiuitatem Domini computãtur, quo quaſi poſt quinque ætates cæleſti pane fideles ſatiantur. Ideo enim Euangelium legitur, quia ſemper circa feſtum ſancti Andreæ euenit, cuius mentio in eodem Euãgelio agitur. Quæritur cur per æſtatem plures ſint lectiones, & Euangelia, quam officia. Sed ſciendũ eſt quod officia emboliſmis, lectiones & Euangelia communibus annis conueniunt.

Ordo de alleluiis Dominicalibus apud quoſdam.

CAP. XCVIII.

QVidam obſeruant hunc ordinem in alleluiis Dominicalibus, qui etiam bene congruit officiis vel temporibus. In prima Dominica, Domine in tua miſericordia, Alleluia. In te Domine ſperaui. In ſecunda Dominica, Factus eſt Dominus protector, Alleluia, Diligã te Domine. In tertia, Reſpice, Alleluia, Venite exultemus. In quarta Dominus illuminatio, Confitemini Domino. In quinta, Exaudi Domine, Qui timet Deum. In ſexta, Dominus fortitudo, Domine refugium. In ſeptima, Omnes gentes. In octaua, Suſcepimus Deus, Quoniam Deus magnus. In nona, Ecce Deus, Qui ſanat. In decima, Dum clamarem, Lætatus ſum. In vndecima, Deus in loco, Paratum cor meum. In duodecima, Deus in adiutorium, Exultate Deo. In decimatertia, Reſpicẽ Deus Dominus regnauit. In decima quarta, Protector noſter, Lauda Hieruſalem, In decimaquinta, Inclina Deus, Domine Deus. In decimaſexta, Miſerere mihi, Laudate Dominum omnes gentes. In decimaſeptima, Iuſtus es, Domine Deus iudex. In decimaoctaua, Da pacem Domine, Qui poſuit fines. In decimanona, Salus populi, Adorabo ad templum. In viceſima, Omnia quæ feciſti, Redemptor. In viceſimaprima, In voluntate, Te decet, In viceſimaſecunda, Si iniquitates, De profundis In viceſimatertia, Dicit Dominus, Dextera Dei, vel in exitu Iſraël. In hoc menſe Ioannis Baptiſtæ prædicatio inſinuatur, per quem Chriſtus in carne veniſſe demonſtrat. Vnde & Aduentus Domini, ac Natiuitas eius in hoc menſe celebratur.

Dominica prima in Aduentu Domini.

CAP. XCIX.

DOminica prima de Aduentu Domini officium de Ioanne Baptiſta ſumit, ſub cuius perſona Eccleſia canit, Ad te leuaui animam meam. Qui in oratione rogat, vt Chriſtus adueniens humanum genus à peccatis eripiat. In Epiſtola noctem infidelitatis preceſſiſſe, diem fidei appropinquare denunciat. In graduali verbum ad ipſum Chriſtum dirigit, cum ab eo baptizãdus aduenit, Vniuerſi qui te vias tuas, Domine. In Alleluia Deum poſtulat, vt ſalutare ſuum, id eſt, filiũ hominis oſtendat. Euãgelium bene congruit, quod Marcus initio libri ſui de Ioanne ſcribit, Ecce mitto Angelum, alij legunt Euãgelium. Cũ appropinquaret Hieroſolymis, quod enim

A Aduentui Domini conuenit, propter verſum, Benedictus qui venit in nomine Domini. Offertorium, Ad te Domine leuaui, ſacrificium Ioannis ſonat; vbi animas pœnitentium Deo offerebat. In communione terram fructum date, id eſt, Mariam Chriſtum generare prædicat.

Dominica Secunda in Aduentum, Populus Sion.

CAP. C.

DOminica ſecunda de perſona prophetarũ inofficiatur, per quos Aduentus Chriſti Synagogæ annuntiatur, ſic populus Sion ecce. In priori officio vocatio Iudæorum, In iſto autem vocatio gentium notatur, vbi canitur, Ecce Dominus veniet ad ſaluandas gentes, quæ gentes in oratione precantur, vt corda illarum viæ Chriſto præparentur. In Epiſtola voce prophetarum

B vocantur. Moyſes namque dicit. lætamini gentes, cum plebe eius. Dauid quoque, Laudate Dominum omnes gentes. Iſaias enim, Qui exurget regere gentes in eum gentes ſperabunt. In graduali dicit propheta prædicatoribus, Congregate illi ſanctos eius. In Alleluia gentes exultant dicentes, In domum Domini lætantes ibimus. Euangelium bene conſonat, quia redemptio noſtra appropinquat. Ideo hoc Euangelium in ſecunda Dominica recitatur; quia in eo ſecundus Aduentus Chriſti prenunciatur. In offertorio gentes ſe Chriſto offerũt, gaudenteſque dicunt, Deus tu conuerſus viuificabis nos. In communione Eccleſiæ de gentibus propheticus ordo applaudit dicens, Hieruſalem ſurge & ſta.

Dominica tertia, Gaudete in Domino. CAP. CI.

C DOminica tertia de perſona Apoſtolorum officio lætatur, per quos vterque populus ad fidem vocatur, quorum voce ſic cantatur, Gaudete in Domino, ſubauditur ex Iudæis fideles. Iterum dico gaudete videlicet fideles ex gentibus, Qui in oratione precantur, vt tenebræ illorum mẽtis illuſtrentur. In Epiſtola Apoſtolica tuba eis nuntiat, quod Chriſtus adueniat qui abſcondita tenebrarum illuminet. In graduali, & Alleluia fideles poſtulant, vt Chriſtus quãtocius adueniat. Euangelium de ſignis Chriſti, & Ioannis ſanctitate legitur, quia Chriſti diuinitas per Ioannem prædicatur. Ideo in tertia Dominica legitur, quia Chriſtus in tertio mundi tempore per miracula innoteſcitur. In offertorio, Fideles gratias agunt, quod eos Dominus ſuo Aduentu benedixit, iram ſuam ab eis auertit, Benedixiſti Domine terrã. In communione per prædicatores conſolantur, & Do-

D minus eos ſaluare promittit. Officia quartæ & ſextæ feriæ & ſabbati Aduentui Domini, & quatuor temporibus congruunt, quia Chriſtum deuotiſſime aduenturum canunt.

Dominica quarta, Memento noſtri Domine. CAP. CII.

DOminica quarta ab officio propter ordines prioris diei vacat, ſed à modernis officio, Memento noſtri, Domine, tripudiat. Quod officium ex perſona doctorum cantatur, per quos ſecundus Aduentus Domini prædicatur. Qui ſic conclamant, Memento noſtri Domine, in oratione orant, vt Dominus adueniens magna virtute eis ſuccurrat. In Epiſtola fideles gaudere monẽt, quia Domin[us] prope eſt Qui in graduali prope ſe inuocantibus plaudunt. In Alleluia, Citius ad relaxanda facinora venire petunt in Euangelio eis dicitur, vt viam

E Domino parent, qui cito veniet. In offertorio & in communione virgo ſalutatur, per cuius partum mundus ſaluatur.

De vigilia Domini, Hodie ſcietis. CAP. CIII.

PEr vigiliam Domini præſens vita denotatur, in qua nobis Chriſtus aduenturus prænuntiatur. Vnde canitur in officio hodie, i. in hac vita ſcietis, quia veniet Dominus, & mane, id eſt, in futura vita videbitis gloriam eius. Vnde in oratione, quem redemptorem læti ſuſcepimus venientem quoque iudicem ſecuri videamus. Duæ lectiones leguntur, quia Chriſtus à prophetis naſciturus, ab Apoſtolis natus prædicatur. Ideo vna à propheta, altera ab Apoſtolo recitetur. In graduali

Chriſti Natiuitas promittitur, ſed in ſupremo mane videndus dicitur, Alleluia in vigiliis, & in quatuortempo- A ribus, propter ieiunium non cantatur. In Dominica autem ſi venerit ob reſurrectionem Domini canitur. Euãgelium & offertorium inſtantem natiuitatem canit. Commuoio autem ſecundum Chriſti aduentum promit, Reuelabitur gloria Domini.

In ſancto die in nocte prior Miſſa Dominus dixit ad me.

CAP. CIV.

IN die ſancto natali Domini conſtituit Teleſphorus Papa tres Miſſas hac de cauſa celebrari, quia conſtat tria tempora huius mundi per hanc ſingularem Natiuitatem ſaluari. Per miſſam quæ in nocte cantatur, tempus ante legem deſignatur, quod tenebris ignorantiæ inuoluebatur. Ideo ad hanc Miſſam legitur, Populus qui ambulabat in tenebris. Introitus ortum veræ lucis B exprimit, cum filius Dei naſcens mundo dicit, Dominus dixit ad me, Gloria in excelſis, chorum Angelicum repræſentat, qui hunc hymnum tunc primitus canebat. Oratio in perſona paſtorum dicitur, qui petunt illa luce in cœlis perfrui, quæ claruit in terris. Duæ lectiones leguntur, quia hæc à veteri & noua lege prædicantur. Ideo autem ſimiliter recitantur, quia vetus & nouum teſtamentum concorditer concinnantur. In oratione pater filij Natiuitatem commendat, quem ante luciferum genuiſſe commemorat. Ante luciferum quippe ſcilicet, primum Archãgelum eum pater genuit, quem ante luciferum ſtellam videlicet media nocte mater peperit, Cuius Natiuitas ipſius nan voce in Alleluia, Dominus dixit ad me, inſinuatur, quod in laudem eius ab Eccleſia iubilatur. Qualiter hæc Natiuitas contigerit, Euange- C lium depromit. Quod Credo in vnum ſequitur, ſignificat, quia Eccleſia innatum ſe credere fatetur, qui nobis in cibum datur.

In mane Miſſa, Lux fulgebit. CAP. CV.

PEr Miſſam, quæ in exortu legis agitur, tempus legis intelligitur, in quo lux fidei per ſcripturas mundo infunditur. Vnde ſub hac ſignificatione canitur lux fulgebit hodie, in oratione Eccleſia precatur, vt quæ noua luce perfunditur, ſicut fide ita opere ſplẽdere mereatur. Duæ lectiones leguntur, quia Chriſtus pro duobus populis naſcitur. Graduale in perſona paſtorum cantatur, à quibus Chriſtus inuẽtus ſic adoratur, Benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus & illuxit. In Alleluia, Dominus regnauit, laus illorum exprimitur, quæ mox per Euangelium refertur; In offer. eius diuini- D tas ab Eccleſia collaudatur, in communione eius incarnatio prædicatur.

Maior Miſſa. Puer natus eſt nobis. CAP. CVI.

PEr tertiam Miſſam, quæ ad horam tertiam in die celebratur, tertium tempus mundi ſcilicet gratia denotatur, quo puer natus eſt per quem mundus creatus eſt quando magnus cõſilij Angelus venit, & diem æternitatis attulit. Quem in oratione genus humanum orat, vt ſe de iugo peccati eripiat. Duæ lectiones ex propheta & Apoſtolo recitantur; quia per prophetas & Apoſtolos hæc gratia prædicatur, & actiui & contemplatiui per hanc Natiuitatem ſaluantur. Graduale ex perſona prophetarum cantatur, in quo Iudæi & gentiles ad laudem Dei hortantur, quia Deus ſalutare, id eſt, filium ſuũ E Iudæis notum fecit, iuſtitiam ſuam ſcilicet eundem filium gentibus reuelauit. Alleluia ex perſona Apoſtolorum iubilatur, per quos Eccleſia de gentibus cum primitiua Eccleſia Chriſtum adorare exhortatur. Per melodiam vero ſequentiæ intelligitur iubilatio ipſius Eccleſiæ. In Euãgelio ſublimitas diuinitatis eius narratur, quæ in offertorio ab omnibus ſic laudatur. Tui ſunt cœli & terra. In communione omnibus adhuc videnda repromittitur.

Quare Euangelium de Abel de ſancto Stephano legatur.

CAP. CVII.

EVangelium, in quo de Abel agitur, ideo de ſancto Stephano legitur, quia ſicut Abel in veteri teſtamento protomartyr fuit, ita Stephanus in nouo protomartyr extitit. Hoc enim Euangelium propter Natiuitatem Domini legitur, propter verbum, in quo dicitur, Benedictus qui venit in nomine Domini.

Dominica dum medium ſilentium. CAP. CVIII.

DOminica dum medium ſilentium tripudium primitiuæ Eccleſię inſinuat, quo de Chriſti Natiuitate exultat.

De Epiphania, Ecce aduenit. CAP. CIX.

OFficium Ecce aduenit ſub perſona Eccleſiæ de gẽtibus cantatur, quæ de Chriſti incarnatione lætatur. Quæ in oratione precatur, vt ad contemplandam ſpeciem Dei perducatur. Reliqua ſancto diei conueniunt, in quo gentes ad adorandum Dominum venerũt.

Dominica in excelſo throno. CAP. CX.

POſt baptiſma Chriſtus tres annos prædicaſſe narratur, de quibus tria officia Dominicalia inſtituta videntur. Poſt tentationem quippe Angeli acceſſerunt, & ei miniſtrauerunt. Vnde in introitu, In excelſo trono, cantatur Quem adorat multitudo Angelorum. Epiſtola dicit, ſi ei per ſanctimoniam conformemur, membra eius efficiamur. Quem Eccleſia in graduali benedicit, qui ſolus mirabilia facit In Alleluia eiubilat, de quo in Euangelio legitur, quod parentibus ſui cauſa ſubditus erat. In offertorio, Omnis terra ei iubilare, & in lætitia admonetur ſeruire, In communione eius humanitas & diuinitas prædicatur, in qua à matre, vt homo increpatur, & patris filius, vt Deus affirmatur.

Dominica, Omnis terra. CAP. CXI.

SEcundum officium de miraculis Chriſti inſtituitur, vnde & Euangelium, in quo ſigna inchoauit, legitur. Quod officium ſub perſona humani generis canitur, quia omnis terra Chriſtum Deum adorare hortatur. In Epiſtola gratiarum dona ſcribuntur, quæ per Chriſtum agũtur ſcilicet prophetia, doctrina, exhortatio, dilectio, & cætera, in graduali Eccleſia Deo plaudit, qui verbum ſuum miſit, & eam de intentu ſanauit, in Alleluia & in offertorio ei iubilat. In communione ſicut de aqua vinum, ſic de vino ſanguinem ſuum commutare cantat.

De Dominica Adorate Deum. CAP. CXII.

TErtium officium ſub perſona Angelorum cantatur à quibus Chriſtus Deus adoratur, per quem illorum numerus reintegratur. In oratione fideles poſtulant, vt eos Deus dextera ſua protegat, In Epiſtola per prædicatores admouentur, ne malum pro malo reddãt, bona coram Deo, & hominibus prouideant, in graduali Chriſtus laudatur, per quem gentes cõuertentur, in Alleluia, Angeli ad laudandũ inuitantur, quia gentes per Chriſtum ſaluantur. In Euangelio leproſus & infirmus curantur, quia Iudaicus & gentilis populus per Chriſtum ſanantur. In offertorio Eccleſia vtroque populo ei laudem canit, cuius dextera virtutem fecit. In communione omnes de ſignis & verbis eius mirabantur, qui ad fidem conuertebantur.

De quarta Dominica. CAP. CXIII.

IN quarta Dominica Euangelium recitatur quo Chriſto in nauiculam aſcendente mare turbabatur, & ipſe dormiens à ſuis excitatur, quia videlicet in quarto anno poſt baptiſmum ſuum Chriſtus in crucem aſcendit, & ventus diabolus turbam Iudæorum commouit, & Chriſtus ſomno mortis obdormiuit, quam precatio ſuorum citius excitauit.

De Officio ſanctorum Geruaſii & Prothaſii.

CAP. CXIIII.

OFficia de ſanctis ſunt inſtituta, vt partim tempori, partim conueniant diei, ſicut de ſanctis Geruaſio & Prothaſio officium loquitur, Dominus pacem cantatur, quia illa die pax inter Romanos & Longobardos facta memoratur.

Quare verſus in nocte ſancti Pauli ad Antiphonas decantur, & ſancto Laurentio ſimiliter. CAP. CXV.

NOcturnale officium de ſancto Paulo ideo verſibus antiphonarum inſignitur, quia ipſe plus omnibus

nibus laboraſſe Apoſtolis legitur. Similiter verſus ad antiphonas de ſancto Laurentio cantantur, quia eius paſſio omnibus martyribus præfertur, ſic de cæteris notandum eſt.

De officio mortuorum. CAP. CXVI.

IN officio mortuorum imitamur officia mortis, vel ſepulturæ Domini. Ideo inuitatorium non cantatur, & benedictiones ad lectiones non dantur, quia & ibi intermittuntur, & luctus vel triſtitia in hoc cantu aguntur. Pro mortuis autem ob duas cauſas campanas ſonamus, vt videlicet viuentes, pro eis orent, & ſe etiam morituros cogitent, & ſe ad regna cœlorum ituros præparent, ad quos nos, qui ſine fine viuit & regnat fœliciter perducat. Amen.

Excerptum de Romano ordine. CAP. CXVII.

IAm de officijs quæ videbantur Chriſto opitulante explicuimus, nunc pauca de Romano ordine adiicere cenſuimus.

De Aduentu Domini.

AB Aduentu Domini vſque ad Natiuitatem eius, Te Deum laudamus, & Gloria in excelſis non canitur, & Ite Miſſa eſt intermittitur, quod nunquam dicitur, niſi quando Gloria in excelſis canitur. Dalmaticæ quoque & ſubdiaconalia non portantur, ſi infra Aduentum Domini feſtum ſancti Andreæ, vel ſancti Thomæ, vel Dedicatio Eccleſiæ occurrerit, prædictas glorificationes non omittimus. In feria ſexta de ſancta cruce, & in Dominicis diebus de ſancta Trinitate non cantatur. Ad laudes in Dominicis, Dominus regnauit, cum reliquis cantatur.

De hiſtoria clama in fortitudine.

HIſtoria clama in fortitudine non ad quatuor tempora, ſed ad proximam ſeptimanam natalis Domini pertinet, ſicut illa reſponſoria ad illam hebdomadam ante Paſcha pertinent. Vnde & ſingulis diebus laudes habent. In hac ſeptimana enim O cantatur, in quibus veni ſcribitur, quæ ſeptem tantum reperiuntur.

De Vigilia Domini.

VIgilia Domini, in qua feria occurrerit, illius ferialem pſalmum & canticum cum antiphona obtinebit, præcedens vero ſabbatum canticum, Audite cœli cum antiphona Expectetur habebit. Si vigilia Domini in Dominicam euenerit, ſex reſponſoria de hiſtoria, Canite tuba, & tria de vigilia cum laudibus aſſumet, Miſſam de vigilia, horas de Dominica accipiet.

De Natiuitate Domini.

IN Natiuitate Domini, Te Deum laudamus, poſt nonum reſponſorium ante Miſſam canitur. Ad Miſſam vero non Ite Miſſa eſt, ſed Benedicamus Domino dicitur.

De Sancto Stephano.

IN feſto ſancti Stephani ſecundam veſperam totam de ſancto Stephano canimus. Similiter de ſancto Ioanne in ſequenti die facimus. In natiuitate Innocentum, Gloria in excelſis, & Te Deum laudamus, & Alleluia, & Ite Miſſa eſt non cantantur, Dalmaticæ non portantur, Gloria patri, nunquam niſi in paſſione Domini omittitur. Si illorum feſtiuitas in Dominica occurrerit, nihil de his omittimus. In octaua quoque illorum omnia canimus, Si natalis Domini, vel alia ſequens feſtiuitas in Dominica euenerit. Officium dum medium ſilentium poſt natiuitatem Innocentum canimus, & in ſequenti Dominica idem repetimus. In viij. Domini, non Puer natus eſt, ſed vultum tuum eſt cantandum, quia totum officium illa die de ſancta Maria agitur. Vnde & Alleluia, Poſt partum cantatur, & oratio, Deus qui ſalutis æternæ. Si vigilia Epiphaniæ in Dominica euenerit, Officium dum medium ſilentium, vt in priori Dominica pleniter obſeruatur. Si in alia die idem quoque officium, ſed cum lectione ſumus, & Euangelio Defuncto Herode cantatur. In Epiphania inuitatorium non cantatur,

A ſed à Pſalmo Afferte Domino inchoatur, & antiphona, Fluminis, cum pſalmo, Deus noſter refugium in tertio nocturno ſeruatur. Si Epiphania in Dominica euenerit, Dominica in octaua differtur, ſi autem Dominica infra octauam occurrerit, in excelſo trono totum cantabitur, quod enim ſi neceſſe fuerit, in ſequenti Dominica repetitur. Ad Dominicam autem infra octauam pſalmi Dominicales cum cantu de Epiphania recitandi ſunt. Priuatis quoque diebus infra viij. feriales nocturnæ cum antiphonis de Epiphania & reſponſorijs cantandæ ſunt, matutinæ laudes etiam de feſto agendæ ſunt. Iuxta Romanum ordinem nunquam nocturnam ferialem dimittimus, cum tria reſponſoria dicimus, niſi in hebdomada Paſchæ, & Pentecoſtes. Omni anno in excelſo infra octauam Epiphaniæ cantabitur, etiam ſi plures ſeptimanæ ad Septuageſimam videantur. Porro ſi vna tantum B hebdomada inter Epiphaniam & Septuageſimam occurrerit, duo officia in ſe coartabit. Poſt octauam Epiphaniæ Epiſtolæ Pauli leguntur, ſiue Dominica, ſiue feriales dies ſint. Si duo feſta cum pleno officio in vnum diem conuenerint, de vno pleniter agatur, alterius mentio cum antiphona & oratione fiat, aut in alterum diem vt feſtum ſancti Pauli differatur, nullius ſancti mentionem poſt Miſſam facimus, de quo tria reſponſoria canimus. In feſto nouem lectionum cantatur, Gloria in excelſis, & Te Deum laudamus, & Ite Miſſa eſt, niſi infra Aduentum Domini & Septuageſimam. Credo in vnum Deum in omnibus Dominicis, & feſtis ſanctæ Mariæ & Apoſtolorum, & ſanctæ Crucis, & Dedicationis, & omnium Sanctorum canitur. Quando Gloria in excelſis C cantatur, ſemper Dalmaticæ & ſubdiaconalia portantur. Alexander Papa ſecundus conſtituit, vt Alleluia ad veſperam dimittatur, & epitaticus cum reſponſoriis ad nocturnam incipiatur. Eadem vero hiſtoria in ſequenti repetatur, ab hinc vſque in Paſcha, Gloria in excelſis, & Te Deum. & Ite Miſſa eſt, & Dalmatica & ſubtile dimittuntur.

De Purificatione ſancta Maria.

SI Purificatio ſanctæ Mariæ infra Septuageſimam occurrerit, nihil de ea niſi Alleluia mittamus. Similiter in cathedra ſancti Petri & Annunciationis ſanctæ Mariæ, Gloria in excelſis, ſecundum ordinem cantamus, Si autem annuntiatio ſanctæ Mariæ in triduo ante Paſcha occurrat, in ſabbato ante palmas anticipetur.

De officio in capite ieiunij.

D IN capite ieiunij Miſſam ad nonam canimus, & mox veſpera ſequitur, & omnia, vt quadrageſimalem facimus præfationem, Qui corporali ieiunio quotidie tam Dominicis, quam alijs diebus vſque in paſſionem Domini dicimus. Sabbato officium, Eſto mihi in proximâ hebdomada quadrageſimæ quatuor tempora obſeruantur, & quarta feria ad priorem orationem flectamus genua tantum, ad ſecundam vero Dominus vobiſcum non flectamus genua dicitur.

De Paſſione Domini.

A Dominica paſſionis Domini vſque in Paſcha non dicitur Gloria patri ad reſponſorium, & ad introitus, & ad Pſalmum, Venite exultemus, ad quem & repetitio ſolet mutari, id eſt, vt ad primum verſum à medio ad E ſecundum, à principio repetatur inuitatis. Similiter in hoc ſabbato, Iudica me Deus.

De die Palmarum, & hebdomada tota.

IN die palmarum & ſecunda & quarta feria Dominus vobiſcum ante paſſionem dicitur, ſed gloria tibi Domine non ſubiungitur, in hebdomada palmarum præfatio de ſancta cruce dicitur. Si infra paſſionem Domini de ſanctis agimus, Gloria patri non omittimus. Feria ſecunda & tertia lectiones duæ continuatim, vt in Natiuitate Domini ad miſſas leguntur, ſimiliter in ſabbato poſt mediam quadrageſimam agitur. Feria quarta poſt palmas duæ lectiones leguntur, & ad vtramque flectamus genua dicitur.

De Cœna Domini.

IN cœna Domini, & in paraſceue, & in ſabbato ſãcto poſt benedictus Kyrie eleiſon, & preces, & oratio ſecundum ordinem ſub ſilentio eſt dicendum. In cœna Domini Gloria Patri, & Gloria in excelſis reticetur, niſi chriſma conficitur. Dalmaticæ tamen portantur, in qua die ſub anathemate interdicitur, ne à quoquam quadrageſimale ieiunium ſoluatur.

De Paraſceue.

IN paraſceue non ab oratione, ſed à lectione eſt incipiendum: ad paſſionem Dominus vobiſcum non dicitur, & tituli ad lectionem non pronunciantur. Ad ſingulas orationes niſi pro Iudæis flectamus genua dicitur, & mox leuate ſubſequitur.

De Sabbato ſancto.

IN ſabbato ſancto cereus magnus à diacono eſt benedicendus, & ante benedictionem eſt illuminandus, & in nocte paſchæ populo diſtribuendus ad ſuffumigandum rebus eorum.

De lectionibus ante baptiſmum.

ANte baptiſmum duodecim lectiones ſecundum ordinem leguntur, ſed tituli non pronunciantur, poſt baptiſmum præſentant presbyteri miſſam celebrare, qui volunt; ad Miſſam offertorium, & communio, & agnus Dei non cantantur, & ite miſſa eſt non dicitur.

De ſancto die.

IN Paſcha agnus non ad altare ſed ad menſam benedicitur, & Credo in vnũ quotidie vſque in octauam canitur. Verſus graduale, Benedictus, qui venit in feria quinta, & lapidem, quem reprobauerunt propter paſſionem Chriſti, in feria ſexta eſt cantandus, in ſabbato infra octauam paſchæ antiphona, Cum eſſet ſero die illo ad veſperam cantatur; quia idem Euangelium olim vſque Thomas vnus eodem ſabbato legebatur. Ad veſperas feriales pſalmi dicuntur cum Alleluia, & nocte Dominica nocturna, & nouem lectiones, & ſic ſingulis diebus nocturna cum Alleluia niſi feſtum occurrat, nouem lectionũ dicimus, & ad laudes quotidie Dominus regnauit recitamus. Quod à pluribus ab hinc vſque poſt Pentecoſten tres pſalmi pſalluntur, & tres lectiones leguntur, à Mogontienſi Concilio inſtitutum traditur, ſed à Romana Eccleſia non recipitur.

Quomodo inter Paſcha & Pentecoſten ſit cantandum.

A Paſcha vſque Pentecoſten. In feſto trium reſponſoriorum vnum tantum Alleluia ad Miſſam cantamus. In feſto vero nouem lectionum, duo, vnum de reſurrectione canimus, & non primum, aliud de feſto ſed ſecundum repetimus. Præfationem Paſchalem quotidie vſque in Aſcenſionem Domini dicimus. In vigilia Aſcenſionis Domini cantatur officium ad Miſſam. Vocem iocunditatis, Nona de futuro feſto canitur.

De Vigilia Pentecoſtes

IN vigilia Pencoſtes quatuor lectiones ante baptiſmum abſque titulis leguntur, ad Miſſam benedicamus, non ite Miſſa eſt dicitur. In Pentecoſte quotidie Credo in vnum canitur. In hac ſeptimana æſtiuale ieiunium quatuor tẽporum celebratur, & Alleluia pro graduali cantatur, & flectamus genua non dicitur. Ad Miſſam de ieiunio Gloria in excelſis non cantatur, quia Miſſa poſt ſextam celebratur, ſed Gloria in excelſis nunquam niſi ad tertiã ſecundum ordinem cantatur, excepto in cœna Domini, & in ſabbato ſancto, & in vigilia Pentecoſtes, Vnde quædam duas Miſſas cantant, vnam de feſto, alteram de ieiunio, illam de feſto cum Gloria in excelſis, & Credo in vnũ, alteram in directum. Ita ſolet fieri in feſto ſancti Thomæ in hyemali ieiunio, & in feſto ſancti Matthæi In autumnali & Annunciationis ſanctæ Mariæ, in quadrageſima videlicet, vt prior Miſſa feſto, ſecunda ſatisfaciat ieiunio.

De octaua Pentecoſtes.

IN octaua Pentecoſtes nouem lectiones leguntur, & totidem reſponſoria de Spiritu ſancto canuntur. In craſtino de libris regũ ad nocturnam legimus & canimus, & ad Miſſam officium Domine in tua, quod in
A ſequenti Dominica ſi neceſſe eſt repetimus, quidam in hac hebdomada officium de ſancta Trinitate canunt, quod Romani non recipiunt. Albinus namque magiſter Caroli rogatu Bonifacij Archiepiſcopi inſtituit Miſſam de ſancta Trinitate in Dominica die, Feria ſecunda de ſapientia, Feria tertia de Spiritu ſancto, Feria quarta de charitate, Feria quinta de Angelis, Feria ſexta de ſancta Cruce, Sabbato de ſancta Maria.

De quatuor temporibus.

IN tertia hebdomada Septembris, & in quarta Decembris erit celebratio quatuor temporũ, & ad omnes orationes in ſabbato flectamus genua dicitur
B niſi vbi lectio Danielis legitur. Feria quarta ad priorem orationem tantum flectamus genua ſine ſalutatione, ad ſecundam ſalutatio ſine genu flexione dicitur.

Quomodo ſit legendum per annum.

CAP. CVIII.

HI libri ſunt authentici, & hi ſunt in diuinis officijs legendi. In ſeptuageſima vſque in paſſionem legatur Pentateucus, quem ſcripſit & Moyſes, & liber Ioſue, quem ipſe etiam ſcripſit, & liber Iudicum, & Ruth, quos Gedeon, & Samuel ſcripſiſſe dicuntur à Dominica paſſionis Domini vſque in cœnam eius legatur Hieremias propheta, quem ipſe ſcripſit. Tribus diebus ante
C Paſcha legentur lamentationes eiuſdem, ab viij. Paſchæ per tres hebdomadas legatur Apocalypſis, quam ſcripſit Ioannes Apoſtolus; Deinde per duas ſeptimanas legantur canonicæ Epiſtolæ, quas ſcripſerunt Iacobus, Petrus, Ioannes, & Iudas Apoſtoli; ab Aſcenſione Domini vſque ad Pentecoſten legantur Actus Apoſtolorum, quos ſcripſit Lucas Euangeliſta ab viij. Pentecoſt. vſque in Kalend. Auguſti legantur libri regum, quorum primum ſcripſit Samuel, ſecundum Nathan, tertium & quartum Hieremias. Et duo libri Paralipomenon, quos ſapientes Synagogæ ſcripſerunt, à Kalend. Auguſt. vſque in Septembre legantur parabolæ Salomonis, & Eccleſiaſtes, & Cantica Canticorum, & liber Sapientiæ, quos omnes Salomon ſcripſit, & Eccleſiaſticus quem Ieſus filius Sirach compoſuit, à Kalend. Septembris per duas ſeptima-
D nas legatur liber Iob, quem ipſemet ſcripſit. Deinde per vnam ſeptimanam liber Tobiæ, quem ipſe ſcripſit. Deinde per vnam hebdomadam legatur liber Iudith, quem ipſa vel Achior ſcripſit. Deinde per vnam legatur liber Heſter, quem Mardochæus compoſuit, ſed potius ab Eſdra ſcriptus creditur & ipſius Eſdræ liber recitetur, quem ipſemet edidiſſe non ignoratur, à Kalend. Octobris vſque in kalend. Nouembris legantur libri Machabæorum, quorum priorem Simon pontifex, vltimam partem eius Ioannes eius filius ſcripſiſſe traditur, poſteriorem Philo Iudæus à Græcis eruditus edidiſſe cognoſcitur, à kalend. Nouembris vſque in kalend. Decembris legatur Ezechiel, Daniel, & duodecim minores prophetæ, qui à ſenioribus Synagogæ ſcripti dicuntur, ſed melius ab ipſis editi creduntur; ab Aduentu Domini vſ-
E que in Natiuitatem Domini Iſaias legatur, quem ipſe ſcripſiſſe non dubitatur; poſt viij. Epiphaniæ legantur Epiſtolæ Pauli Apoſtoli vſque in Septuageſimam, has ipſe omnes ſcripſit, ſed Lucas Euangeliſta ad Hebræos Hebraice compoſitas in Græcum tranſtulit, ſed iam tempus eſt nos calamum deponere, & aliquantulum vires forſitan ad aliud interim reſumere. Vos autem fratres Deo dilecti, quorum iuſſu hoc onus ſubiui, quorumque oratione nunc depoſui, quæſo, vt veſtræ deuotæ preces apud Deum obtineant, quatenus hoc tantillo iacto ſemine vberes ſegetes Chriſto incrementum dante ſurgant, & omnes in eo laborantes copioſum fructum in gaudio metant.

ECce filiæ Hieruſalem, quas delicias vobis præparaui, quibus gemmis vos ornaui, de theſauro ſpiritus ſancti noua & vetera protuli, inſignia ornamenta precioſis lapidibus vernantia vobis contuli. Infauſtum ergo hetnuones, mundi le abdicate lætales, edisse exiuitas refutate, his potius ornamentis vos condecorate, his ſponſo veſtro præ filiis hominum, forma ſpecioſo ar- A dentibus lampadibus obuiate, quatenus in die lætitiæ mereamini, cum eo procedere, & illum in diademate gloriæ ſuæ cernere. Compoſitori quoque veſtro manum orationum vobiſcum procedendi præbete, inuitatori veſtro vel vltimum locum in gloria vos videndi obtinere, vt cum ianua tardantibus obcludatur, ipſe veſtris nuptiis interaſſe mereatur, Amen.

HVGONIS DE SANCTO VICTORE
CANONICI REGVLARIS LATERANENSIS.
IN SPECVLVM DE MYSTERIIS ECCLESIÆ.
PROLOGVS.

DE Sacramentis Eccleſiaſticis vt tractarem, eorumque myſticam dulcedinem vobis exponerem, veſtra rogauit dilectio. Cum autem libentius, quia facilius & audentius, logicas quàm Theologicas (iure conſuetudinis) reuoluam ſententias: dubitare cœpi, an contradicere, an potius ſcribere mallem. Mox verò illud recolens, quod omne bonum communicatum pulchrius eluceſcit quum communicatur; conſequenter ſtylum ad ſcribendum conuerti, eius inuocato auxilio, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Deſideratum itaque libellum interno fluentem ne- Apoc. 3. *ctare, velut fauum mellis, veſtræ propinaui intelligentiæ: quem quia in eo ſpeculari licet quid myſticè repræſentent ſingula in Eccleſia, Speculum Eccleſiæ inſcribi placuit.*

Sequuntur Speculi Eccleſiæ Capita.

De Eccleſia. Cap. 1.
De Dedicatione Eccleſiæ. Cap. 2.
De officijs horarum Canonicarum. Cap. 3.
De ſeruitio totius Anni. Cap. 4.
De ordinibus Clericorum. Cap. 5.
B *De veſtimentis ſacris.* C. 6.
De celebratione Miſſæ. Cap. 7.
De occultis ſcripturarum veteris, & Noui Teſtamenti. Cap. 8.
De ſupernis ſecretis, quæ hic ſciri licet. Cap. 9.

De Eccleſia. CAP. I.

ECCLESIA igitur, in quam populus conuenit ad laudandum Deum, ſignificat Eccleſiam ſanctam Catholicam, quæ conſtruitur in cælis viuis ex lapidibus. Hæc eſt domus Domini firmi- Ephes. 2. ter ædificata. Angularis fundamentum lapis Chriſtus miſſus eſt. Super hoc autem, non præter hoc, fundamentum eſt Apoſtolorum & Prophetarum, Psal. 86. ſicut ſcriptum eſt: Fundamenta eius in montibus ſanctis, Superædificati parietes, Iudæi ſunt & Gentiles, de C quatuor mundi partibus venientes ad Chriſtum. Omnes lapides expoliti ſunt, & quadrati, id eſt, Sancti mundi atque firmi, qui per manus ſummi artificis diſponuntur permanſuri. Quorum quidam feruntur, & non ferunt, vt ſimpliciores in Eccleſia: Alij feruntur & ferunt: vt medij: Alij tantùm ferunt & non feruntur niſi à ſolo Chriſto, qui eſt ſingulare fundamentum. In hoc enim ædificio quanto quis differentius excellit, tanto humilior plus ædificij ſubleuat. Omnes vna charitas more cæmenti coniungit, dum viui lapides pacis compage ligantur. Turres autem prædicatores ſunt & præ- Cant. 4. lati Eccleſiæ, qui ſunt munimenta & defenſio eius. Vnde ſponſus ad ſponſam in Canticis canticorum ſic loquitur: Collum tuum ſicut turris Dauid, ædificata cum propugnaculis. Gallus qui ſuperpoſitus eſt, prædicatores repræſentat. Gallus enim noctis profundæ peruigil, horas eius diuidit cantu, dormientes excitat, diem appropinquantem præcinit: ſed prius ſeipſum verbere alarum ad cantandum excitat. Notate ſingula myſticè, non enim eſt hic quicquam otioſum. Dormientes ſunt filij huius ſæculi in peccatis iacentes. Gallus, chorus prælatorum, qui diſtrictè prædicant, dormientes excitant, vt Gallus prædicatoribus præſentat abiiciant opera tenebrarum, clamantes: Væ dormientibus: Exurge, qui dormis. Lucem venturam prænunciant, dum diem iudicij & futuram gloriam prædicant. Prudenter autem antequam alijs prædicent, virtutibus Ephes. 5. ſe à ſomno peccati excitantes, corpus ſuum caſtigant, C Vnde Apoſtolus, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo. Hi etiam vertunt ſe contra ventum, quando 1. Cor. 9. increpando & arguendo contra rebelles fortiter dimicant vel reſiſtunt, ne lupo veniente quandoque fugiſſe arguantur. Virga ferrea, in qua gallus ſedet, rectum repræſentat ſermonem prædicantis, vt non loquatur ex ſpiritu hominis, ſed Dei ſecundum ſcripturas, iuxta illud: Si quis loquitur quaſi ſermones Dei. Quòd virga 1. Pet. 4. eſt ſupra per Crucem poſita, innuit ſermonem ſcripturarum per Crucem conſummatum eſſe & cõfirmatum. Vnde ait Dominus in paſſione: Conſummatum eſt. Et titulus eius ſuper eum indelebiliter ſcriptus eſt. Tho- Ioan. 19. lus ſuper quem Crux ponitur, perfectionem per rotunditatem ſignificat, quoniam perfectè & inuiolatè fides catholica prædicanda eſt, & tenenda. Quam niſi quiſque integram, inuiolatamque ſeruauerit, abſque dubio in æternum peribit. Vel tholus mundum ſignificat

pretin Crucis redemptum: propter quod Crux ponitur ſuper ipſum. A Gallus ſupra Crucem poſitus ſignificat, quod hoc debet prædicator aſtruere, quòd Chriſtus per Crucem ſuam redemit mundum. Pinnaculum turris, mentem vel vitam Prælati, quæ tendit ad alta, repræſentat. Campanæ (quarum ſonoritate populus ad Eccleſiam conuocatur) prædicatores myſticant, qui quia ad multa ſunt neceſſarij, multis deſignantur vocabulis. Plectrum, quod ex vtraque parte ſonum elicit, lingua prædicatoris eſt, quæ vtrunque Teſtamentum reſonare facit. Lignum, vnde pendet campana, Crucem ſignificat, ligatura charitatem, per quam charitatem prædicator Cruci aſtrictus gloriatur, iuxta illud: Galat. 6 Mihi autem abſit gloriari, niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Corda vita eſt, & humilitas prædicatoris. 2. Cor. 5. vnde Apoſtolus, qui propter alios condeſcendit: Siue excedimus propter Deum, ſiue condeſcendimus propter nos. B Annuli in fune, perſeuerantia vel corona præmij. Feneſtræ Eccleſiæ vitreæ ſcripturæ ſunt diuinæ, quæ ventum & pluuiam repellunt, id eſt nociua prohibent: & dum claritatem veri Solis in Eccleſiam per diem tranſmittunt, inhabitantes illuminant. Hæ intus latiores ſunt, quia myſticus ſenſus amplior eſt, Eſai 60 & præcellit literali. Has frequentant prædicatores, qui vt nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas. Item per feneſtras quinque ſenſus corporis ſignificantur, qui extra ſtricti eſſe debent, ne vanitates hauriant, & intus Ioan 10 patere ad bona ſpiritualia. Oſtium Chriſtus eſt. vnde in Euangelio, Ego ſum oſtium, dicit Dominus. Columnæ doctores ſunt, qui templum Dei per doctrinam (ſicut thronum Dei Euangeliſtæ) ſpiritualiter ſubleuant. Hi pro ſonoritate eloquij diuini, argenteæ dicuntur columnæ: C iuxta illud in Canticis canticorum: Columnas fecit argenteas. Reclinatoria contemplatiuos deſignant, in Cant. 3. quibus Deus ſine offenſa requieſcit. Qui quia ſummam diuinitatem, & æternæ vitæ claritatem contemplantur, Cant. 3. auro comparantur. vnde in prædictis Canticis dictum eſt: Reclinatorium fecit aureum. Tigna ſunt, quæ ſpiritualiter ſubleuant. Laquearia, quæ ornant vel roborant: de quibus (quia per vitia non putreſcunt) in eiſdem gloriatur Canticis ſponſa dicens: Cant. 1. Tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia cypreſſina. Deus enim ſibi Eccleſiam conſtruxit viuis ex lapidibus, & lignis imputribilibus: iuxta illud, Ferculum fecit ſibi Rex Salomon Cant. 3. de lignis Libani, id eſt Chriſtus de ſanctis caſtitate candidans. Cancellus humilior reliquo corpore Eccleſiæ Eccleſ. 3 D myſticat quanta humilitas debeat eſſe in clero: iuxta illud, Quanto maior es: tantum humilia te in omnibus. Altare Chriſtum ſignificat, ſine quo nullum munus Patri offertur acceptabile. Vnde Eccleſia ad Patrem orationes ſolet dirigere per Chriſtum. Veſtimenta, quibus altare ornatur, ſunt Sancti, de quibus Propheta ad Deum loquitur dicens: Eſa. 49. His omnibus ſicut veſtimento veſtieris. Gradus, quibus aſcenditur ad altare, ſpiritualiter demonſtrant Apoſtolos & Martyres Chriſti, qui pro amore eius ſanguinem ſuum fuderunt. Sponſa in Canticis canticorum vocat aſcenſum purpureum. Cant 3 Quindecim quoque virtutes exprimuntur, quæ per quindecim gradus, quibus aſcendebatur in templum Salomonis, ſignificantur, & à Propheta in quindecim Pſalmis continue demonſtrantur, quas vir beatus aſcenſiones in E corde ſuo diſpoſuit. (Quindecim gradus templi Salomonis. & Pſalmi graduales quid ſignificent) Pſal. 83 Gen 28. Hanc vidit Iacob ſcalam, ſummitas cuius cælos tangebat. Luminaria Eccleſiæ ſunt illi, quorum doctrina fulget Eccleſia vt Sol & Luna. Matt. 5 Quibus voce Domini dicitur: Vos eſtis lux mundi: Et bonorum operum exempla. Ibid Vnde ipſe admonens ait: Luceat lux veſtra coram hominibus. Qood Eccleſia intus ornatur feſtiuè, non extra: moraliter innuit, quòd omnis gloria eius ab intus eſt. Licet enim ſit exterius deſpicabilis, in anima tamen, quæ ſedes Dei eſt, radiat. Vnde dicit: Cant 1 Nigra ſum, ſed formoſa. Pſal. 15 Hinc dicit: Etenim hæreditas mea præclara eſt mihi. Pſal. 25 Hoc propheta conſiderans ait: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Quem ſpiritualiter exornant fides, ſpes, charitas. Crux triumphalis in medio Eccleſiæ ponitur, A eo quòd in medio cordis Eccleſia Redemptorem ſuum diligit, qui media charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem. Cant 3. Quam vt ſignum victoriæ videntes, dicant omnes, & dicant ſinguli: Aue ſalus totius ſæculi, arbor ſalutifera. Quare ne tradatur vnquam obliuioni circa nos Dei dilectio, qui vt ſeruum redimeret, filium vnicum tradidit, hoc ſigno armat ſe Eccleſia in pectore, & fronte, ſignificans Crucis myſterium corde credendum, & manifeſte ore confitendum. (Signi Crucis ſignificatio, & vertus.) Cuius in Ægypto figura præceſſit. Dum autem ſignamus nos à fronte deorſum, deinde à ſiniſtra ad dextram, illud exprimimus myſterium, quòd Deus inclinauit cælos, & deſcendit, vt doceret præferre æterna temporalibus. Per hoc autem ſignum confunditur ciuitas diaboli. Triumphat Eccleſia terribilis vt B caſtrorum acies ordinata. Cant. 6. Gen 28. Terribilis eſt (inquit) locus iſte: non eſt hîc aliud niſi domus Dei. Apoc 21. De qua dicitur: Vexilla regis prodeunt, Fulget Crucis myſterium. Quam frequentant agmina cælica, De qua ſcriptum eſt: Vidi ciuitatem ſanctam Hieruſalem nouam deſcendentem de cælo. Pſal. 86 Eccleſia enim hîc militat, in patria regnat: pars peregrinatur, & pars gloriatur. Quæ peregrinatur, aſcendens de exilio per deſertum ſuſpirat ad patriam, deſuper flumina Babylonis ad ſupernam Hieruſalem, quæ aſſiduè videns pacem, feſtum agit continuum. (Regnum Dei quâ gloria ſ.) Vrbs beata Hieruſalem dicta pacis viſio. Quàm glorioſum regnum? Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei. 1. Pet 3. Cuius cuſtodes ciues ſunt cælorum, exercitus Angelorum, cum claro ſenatu Apoſtolorum, Prophetæ cum Patriarchis, purpurata Martyrum agmina flores virginei, vernans chorus Confeſ- C ſorum, & vniuerſalis circundata varietate Sanctorum ſocietas, caſta generatio cum claritate. Hanc tanquam admirandam cæli curiam mirificè adornat gemma illa ſingularis & incomparabilis, quæ mater & virgo. Nec primam ſimilem viſa eſt, nec habere ſeqnentem. De viſione autem ipſius regis quanta ſit omnium admiratio, & voces in laudes eius conſonæ, ſolis illis notum eſt, qui inter eos intereſſe meruerunt, & myſterium Trinitatis, & gloriam Chriſti videre, cui aſtant Angelorum chori, in quem Angeli deſiderant ſemper proſpicere. Ad hunc Regem immortalem videndum facie ad faciem præparat ſe præſens Eccleſia: & dum hîc agit feſta temporalia, patriæ ſuæ feſtiua & æterna recolit gaudia, vbi ſponſus Angelicis laudatur organis. Omneſque Sancti diem magnæ feſtiuitatis, quam fecit Dominus, continue celebrantes, D in epithalamijs laudare non ceſſant ſponſum immortalem, ſpecioſum forma præ filiis hominum, qui Eccleſiam ſibi gratuita elegit clementia. Cant. 4. De qua vt ab æterno præuiderat, ait: Ibo ad montem myrrhæ, & ad collem thuris: & loquar ſponſæ meæ. Pſal. 18. Pro qua exultauit vt gigas ad currendam viam, dum factus eſt egreſſus eius à Patre, regreſſus eius ad Patrem: excurſus vſque ad inferos, recurſus ad ſedem Dei: vt omnes electos à principio vſque ad finem mundi vnum regnum in viſione ſummæ Trinitatis faciat, in qua gloriatur vnus per cuncta ſecula Deus.

De Dedicatione Eccleſiæ.

CAP II.

QVanto autem ſtudio, & amore Chriſtus ſibi ſponſam ornat, & præparat ad cæleſtem dedicationem, E per temporalem Eccleſiæ dedicationem ex parte ſignificatur. Pontifex enim ter circuit Eccleſiam dedicandam, aſpergens eam aqua benedicta, clero & populo ſequente. Interim extrinſecus & intrinſecus duodecim ardent luminaria. Quoties ad portam venitur (propter myſterium clauſam) Epiſcopus percutit ſuperliminare virga paſtorali dicens: Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ, Pſal 23. diaconus reſpondet. Quis eſt iſte Rex gloriæ? Cui Pontifex: Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ. Tertia vice reſerato oſtio intrat cum clero & populo dicens: Pax huic domui. (Annus nouo De... plum.) Deinde cætera peragit, quæ ad dedicationem pertinent. Quæ autem hîc fiunt viſibiliter, omnia in anima

anima per inuiſibilem virtutem Deus operatur, quæ verum templum Dei eſt: vbi fides fundamentum facit, ſpes erigit, charitas conſummat. Ipſa etiam Eccleſia catholica vna ex multis lapidibus adunata, templum Dei eſt: quia multa templa vnum templum, quorum vnus Dominus & vna fides. Domus ergo dedicanda, eſt anima ſanctificanda, aqua pœnitentia, ſal ſapientia, trina aſperſio trina immerſio baptizandi, luminaria duodecim totidem Apoſtoli Crucis myſterium prædicantes, Pontifex Chriſtus, virga eius poteſtas, trina percuſſio cæleſtium, terreſtrium, & infernorum dominatio, vt trina rerum machina flectat genu iam ſubdita. Interrogatio incluſi ignorantia populi, apertio oſtij, euacuatio peccati. Pontifex intrans pacem domui precatur, & Chriſtus ingrediens mundum, pacem inter Deum & hominem facit, deinde proſtratus pro ſanctificatione Dominum orat, & Chriſtus humiliatus ad paſſionem pro diſcipulis, & credituris hominibus orabat dicens:

Ioan. 17. Pater ſanctifica eos in veritate. Surgens non ſalutat, ſed orat tantum, quia non eſt applaudendum ijs, qui nondum ſanctificati ſunt, ſed pro ipſis orandum. Deſcriptio Alphabeti in pauimento eſt ſimplex doctrina fidei in corde humano. Verſus à ſiniſtro angulo orientis ductus in dextram Occidentis, & alter à dextro Orientis in ſiniſtrum Occidentis, Crucem exprimunt, & collectionem vtriuſq; populi figurant: iuxta illud quod Iacob

Gen. 48 cancellatis manibus filios Ioſeph benedixit. Ceterum ab Oriente tranſiens Chriſtus, tamen in ſiniſtra reliquit Iudæos, quia infideles, & venit ad Gentes: quibus (licet fuiſſent in Occidente) dat eſſe in dextera: & tandem à Gentibus in dextera poſitis Orientis tranſiens viſitabit Iudæos in ſiniſtro angulo Occidentis, duos conſtat eſſe deteriores quàm prius Gentiles inuenerit. Cambuca, qua ſcribitur, myſticat miniſterium doctorum, quo facta eſt conuerſio Gentium & perficienda Iudæorum. Quòd deinde ſtans ante altare Deum in adiutorium inuocat, ſignificat eos, qui percepta fide ad pugnã ſe præparant. Et quia adhuc ſunt in certamine, quaſi inter ſuſpiria, nondum Alleluia adiungitur. Poſt hoc aqua benedicitur, cum ſale & cinere etiam addito vino aquæ mixto. Aqua eſt populus, ſal doctrina, cinis memoria paſſionis Chriſti. Vinum aquæ mixtum Chriſtus Deus & homo, vinum diuinitas, aqua humanitas. Sic populus ſanctificatur doctrina fidei, & memoria paſſionis, iunctus ſuo capiti Deo & homini. Vnde altare & Eccleſia interius aſpergitur, vt intus (ſicut extra) ſpiritualis Eccleſia ſanctificanda oſtendatur. Aſperſorium de byſſopo humilitas eſt, qua aſperſa mundatur Eccleſia catholica. Circuit aſpergendo quaſi luſtrãs, & curam om-

Pſal. 67 nibus inpendens. Interim cantatur, Exurgat Deus, & diſſipentur, &c. Reſponſorium eius cum Antiphona, quam ſequitur alia. Qui habitat in adiutorio Altiſſimi.

Pſal. 90. Et Pontifex cantat, Domus mea domus orationis voca-

Iſa. 56. bitur. Et item: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Et

Pſal. 21. quia ſine Deo nullum opus proficit, in conſummatione

Pſal. 45. orat, vt exaudiantur beneficia ibi ingredientes petturi. His factis venit ad altare cantans: Introibo ad altare Dei, cum pſalmo toto, &c. & quod remanſit de aqua ad baſim altaris effundit, committẽs Deo, quod excedit vires humanas in tanto ſacramento. Dehinc altare linteó extergitur. Altare Chriſtus eſt, linteum caro eius tunſionibus paſſionis ad candorem & gloriam immortalitatis perducta. Hinc Pontifex offert ſuper altare thus in modum Crucis accenſum in medio altaris, & per quatuor angulos eius Crucem facit de oleo ſanctificato. Deinceps Cruces tres per ſingulos parietes Eccleſiæ de eodem oleo chriſmantur, & ſic peracta conſecratione altare albo velamine operitur. Incenſum orationes, oleum gratiam Spiritus ſancti demonſtrat. Cuius pleni-

Pſal. 132. tudo (ſicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron) deſcendit in Apoſtolos, eorumque diſcipulos, qui Crucis myſterium per quatuor climata mundi Domino cooperante prædicauerunt. Album velamen immortalitatis myſticat lætitiam, de quã *Marc. 16.*

A Filius exultat Patri dicens, Conſcidiſti ſaccum meum, & circundediſti me lætitia. *Pſal. 29*

De officijs horarum canonicarum.

CAP. III.

Eſdras Propheta populum Iſraëliticum reuerſum à captiuitate Babylonis docuit laudare Deum quater in nocte, & quater in die. Quia Propheta Dauid ſepties in die laudem ſe dixiſſe Domino, & media nocte ad confitendum Domino ſurrexiſſe indicat. *Pſal. 118* *Ibidem.* Octo igitur horas ſancti patres præ cæteris ad laudandum Deum elegerunt. Mediam ſcilicet noctem, diluculum, primam, tertiam, ſextam, nonam, veſperas, completorium. Quia dignum eſt, vt homo, qui corpus gerit ex quatuor elementis, quater reſpectu noctis, & quater reſpectu diei, per diem naturalem Deum placare ſibi ſatagat. Et

B cum omni tempore laudandus ſit Deus, potiſſimum in prædictis horis laudatur ab Eccleſia, in quibus opera præ cæteris inſignia dignatus eſt facere. *Officium nocturnum.* Nocte enim media natus eſt de virgine: diluculo ſurrexit: hora prima mulieribus ab Angelis annunciata eſt Reſurrectio: hora tertia Spiritus ſanctus inflammauit Apoſtolos: hora ſexta crucifixus eſt Dominus, ſcilicet mundi Redemptor: hora nona emiſit ſpiritum pro ſalute mundi. In veſperis commemoramus aduentum Domini in mundi veſpere. In completorio completum erit gaudium Sanctorum in die generalis retributionis. Merito ergo media nocte ſicut per Prophetam monemur, ſurgendum eſt: quia dum quietum ſilentium tenerent omnia, exortum eſt lumen in tenebris, id eſt Chriſtus, vt illu-

C minaret ſedentes in tenebris. Tempore noctis natus eſt de Virgine, in principio officij huius horæ, quia ſomno prius dominante conticuimus, dicitur: Domine labia mea aperies: quia Non eſt laus ſpecioſa in ore peccatoris, niſi ipſe in laudẽ ſui labia aperire dignetur. Deinde diuinum inuocamus auxilium: poſtea glorificamus Deum Trinitate perſonarum, ſicut æternaliter ei eſt gloria. Sequitur inuitatorium alta voce, per quod mater Eccleſia inuitat omnes iuxta illud. Filij, audite me. Quod autem hoc in Epiphania prætermittitur, ideo eſt quòd Magi primitiæ gentium à nullo inuitati, iuxta illud: Nemo nos conducit: venerunt Regem cæli adorare. Et nota, quòd humilis vox præmittitur, ſed conuenienter ad inuitatorium exaltatur: quia Eccleſia ſecreto quaſi clauſo oſtio laudat Deum propter ſe, ſed ma-

D nifeſtè propter alios, vt accẽdat ardor proximos. Sequitur hymnus, qui eſt laus Dei cum cantico, vel vox humana in laudem Dei metricè compoſita, quia poſt inuitationem multi conſequenter laudant Deum cum lætitia, iuxta illud: Audiuit & lætata eſt Sion. Poſtea pſalmi, qui opera ſignificant ſequuntur, duodecim vel nouem, quatenus per duodecim horas noctis à negotio perambulante in tenebris diuina defendamur virtute, & nouem ordinibus Angelorum mereamur coniungi: illiſque ſociatos nos eſſe, quorum feſta agimus, monſtremus. Per hoc autem, quòd in dominicis noctibus duodecim pſalmos in primo nocturno canimus, numerum Patriarcharum & Prophetarum, atq; Apoſtolorum memoriæ cõmendamus, & quòd quatuor pſalmos vna glorificatione Trinitatis copulamus, eos ſignificat in vna fide Tri-

E nitatis quatuor virtutes Cardinales habuiſſe & alijs exempla monſtraſſe, ſcilicet prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam. Quod Pſalmi alternatim cantantur, innuit alternam Sanctorum ad benè operandum exhortationem. Antiphonæ charitatem exprimunt, quæ numerum pſalmorum habẽt propter cauſas ſupra dictas de pſalmis. In non feſtis diebus duodecim pſalmos canimus pro ſingulis horis noctis, in quibus Deo ſeruiendum eſt: & ſex Antiphonis binos pſalmos copulando, quia Charitas neceſſaria per ſex ætates opus Dei & proximi coniungit. Quod ab vno ſingulariter incipitur Antiphona, & à cæteris communiter cantatur ſignificat quòd Deus prior dilexit nos, & nos dile-

Domine labia mea aperies cur in principio officij dicatur. Pſal. 118. Luc. 1. Pſal. 8. Eccleſ. 13. Gloria Patri, &c. Inuitatorium. Pſal. 33. Cur in Epiphania prætermittatur inuitatorium. Matth. 20. Hymnus. Pſal. 6. Pſalmi cur duodecim, vel nouem. Pſal. 60. Quare in dominicis diebus in primo nocturno duodecim Pſalmos canamus. Cur quatuor Pſalmi ſub vna antiphona. Pſalmi alternatim Antiphona. Nocturnum feria. Antiphona cur ab vno incipiatur, & à cæteris continuetur.

ctioni eius communiter reſpondere debemus. Pneuma in fine loquitur ineffabile gaudium. Poſt Pſalmos & Antiphonas exclamatur verſus acuta voce, ad excitandos animos, ne in opere vel cogitatione in amore diuino quandoque pigritemur, & vt vertamus nos ad Orientem, & toto corpore ad Deum. Sequitur Dominica oratio ad mundanda corda, & corpora noſtra: & cum cõmuni aſſenſu terminata propter Sanctorum communionem. Lecturus dicens vicario Chriſti, Iube domne benedicere: principatum Eccleſiæ innuit, & quam larga poteſtas benedicendi illi tradita ſit, cui iubere datum eſt. Quod autem ſacerdos orat, vt Dominus benedicat, ſapienter per Chriſtum benedicit, qui totius fons eſt benedictionis. Accepta benedictione, ſingulas lectiones ſingula ſequuntur reſponſoria. Lectionibus itaque prędicamus. Reſponſoria ſunt bona opera, vnde ſic pulchrè dicuntur, quia per ea reſpondemus. Pulchrè enim reſpondet prædicationi, qui quod audiuit, implet opere. Numerus iſtorum idem gerit myſterium, quod numerus Pſalmorum. Tres turbæ lectionum & reſponſoriorum notant Sanctos trium temporum participare gloriæ Dominicæ Reſurrectionis, quæ nocte Dominicali vel feſtiua ad memoriam reducitur. Ternarius numerus in ſingulis nocturnis, fidem Trinitatis deſignat in tribus temporibus. Quaternarius apud Monachos ſtabilitatem quadratam & Euangelicam in Sanctis exprimit, vel quadruplicem ſenſum ſcripturarum (propter quadrigas Aminadab) id eſt hiſtorialem, allegoricum, tropologicum, & anagogicum. Vt Hieruſalem intelligitur ciuitas terrena, & Eccleſia, & quælibet fidelis anima, & ſuperna patria. Sequitur alta voce: Te Deum laudamus, per quod monſtratur quam manifeſtè, & mirificè laudet Eccleſia Deum in tempore gratiæ. Deinde ſacerdos per verſum exhortatur vt in laude Dei permaneant.

Ternarius numerus lectionũ & reſponſoriorum

Pſal. 62.

¶ Sequitur matutinale officium, de quo Propheta. Ad te de luce vigilo Deus. Per hoc officium recolimus populum Iſraëliticum (in figura noſtri) mare rubrum tranſiſſe, & hoſtibus ſubmerſis Domino laudes cecinisſe: quod in vigilia matutina Exodus monſtrat factum fuiſſe. In hoc etiam Dominicam recolimus Reſurrectionem, & noſtram pronuntiamus futuram, initio claritatis ſecundæ ſtolæ. Vnde hoc officium prædictis de cauſis plenum eſt laudibus. In principio huius diuinum inuocamus auxilium. Deinde glorificamus Deum, ſummę Trinitatis fidem confitentes, quæ eſt fundamentum totius boni operis. In hac hora quaſi quinq; Pſalmos ad muniendum quinq; ſenſus corporis canimus. Myſticè etiam per primum Pſalmũ primitiua Eccleſia de Iudæis deſignatur: per ſecundum ſecundaria de gentibus: per tertium, cui alius Pſalmus ſub vno coniungitur Gloria Patri, myſterialiter innuit, quòd vterque populus in fine mundi ſub vna fide confitebitur: per quartum (quem pueri in camino ignis cantauerunt) figuratur Antichriſti tribulatio, quam vterq; populus pro fide Chriſti patietur. Per tres Pſalmos Laudis (qui quaſi vnus ſub vna gloria demum coniunguntur) tres ordines Eccleſiæ, quos Iob, Noë, Daniel exprimunt, cum ſponſo Eccleſiæ in laude epithalamica glorioſe regnaturi ſignificantur. Vel octo Pſalmi exprimunt octo ordines, qui per baptiſmum in Eccleſia (ſicut octo animæ per diluuium) in arcam ſaluantur. Primus notatur per primum Pſalmum, prima Eccleſia ædificata per Apoſtolos conuerſans in Iudæa, ſecundus per ſecundum, de Iudaïſmo tranſiens ad Gentes, Apoſtolis prædicantibus vbiq; tertius credens Gentilitas: quartus reſipiſcens Iudæa. Sed tertius & quartus ſub vna gloria iunguntur, quia Gentiles & Iudæi in vnitatem fidei coniungentur, antequã veniat perſecutio Antichriſti. Sub quo quintus ordo benedicet Deum ſicut pueri in fornace. Sextus, & ſeptimus, & octauus collecti ex Africa, & Aſia, & Europa, poſt Antichriſtum pace fruentur. Vnde tres vltimi Pſalmi fluunt laudibus, qui ſub vna dicuntur gloria & coniunguntur: quia illi tres ordines ſimul erunt, & pariter glorificabuntur. Poſt Pſalmos fit exhortatio per capitulum, ne deficiamus in via: cui chorus aſſentiẽs hymnum reſonat. Rurſus quoq; excitati per propheciã Zachariæ Deũ benedicimus, recolentes quod fecit redemptioné ſicut locutus eſt per os Sanctorum, & iurauit ad Abraham patrem noſtrum. Interim ſacerdos cum thuribulo incenſat altare. Thuribulum eſt cor hominis, ignis charitas, incenſum oratio: quæ ſuauiter Deo redolet, cum per ignem diuini flagreſcit amoris. Vnde Propheta. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Quælibet antiphona charitaté exprimit, ſine qua opera, quæ per Pſalmos ſignificantur, non proſunt. Quod autem antiphona ante Pſalmũ incepta poſt Pſalmũ decantatur integre, ſignificat quod charitas hic initiata poſt hanc vitã conſummabitur æternaliter: & hoc erit in lætitia inenarrabili. Vnde pneuma ſubiungitur, quod ineffabile gaudium, æternæ vitæ indicat. Quod tantum eſt, quod dum hic prægustatur, nec penitus exprimi, nec penitus taceri poteſt. Vnde Eccleſia verbis demiſſis iubilando cum pneumate in admirationé proſilit: ac ſi dicat. Quæ vox, quæ poterit lingua retexere? Hic enim verba non ſufficiunt, nec intellectus: nec tamé amor finit tacere. Sic itaque Ecleſia pneumatizando expreſſius quodammodo (mirum loquor) ſine verbis quam per verba innuit, quantũ ſit gaudium cæli, vbi verba ceſſabũt, cũ omnes omnia ſciét. Poſt pneuma ſequitur oratio, vt actio noſtra, quæ per Deũ incipit, per ipſum finiatur. Quod autem in fine voce puerili dicitur, Benedicamus Domino, ſignificat, quod omnis laus noſtra puerilis eſt ad comparationé Dei, quem laudamus, & quod quicquid hic dici poteſt, minus eſt à laude Dei. Ac ſi dicat Eccleſia, Laudamus, ſed laudando non ſufficimus, quia ſupereminentia Dei eloquium noſtrum ſuperat & intellectum, quia, Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Vnde ab omnibus conſequenter, Deo gratias, dicitur, quia placet (vt pium eſt) in laude Dei ſuperari.

Exod. 14.

Matt. 16.

Quarto Pſalmo Deus Deus meus ad te de luce, & Pſal. Laudate Dominũ de cælis, ſub vna Gloria dicuntur

Luc. 1.

Pſal. 140.

Pſal. 93.

HOræ autem primæ officium merito celebramus, quia mulieribus venientibus, orto iam ſole, ad monumentum, Angeli annunciauerunt Chriſtum ſurrexiſſe. Et quia hæc hora initium eſt diei, in ea laudamus Deũ, quia dedit nobis noctẽ cum ſalute tranſire. Inuocato ergo diuino auxilio, & glorificata Trinitate perſonarum (vt dignum eſt) hymnũ Deo, Iam lucis orto ſidere, reddimus. Deinde in hac prima hora quotidie quinque Pſalmos canimus, vt quinq; ſenſus noſtri diuinitus per diẽ muniantur. His adiungimus expoſitioné catholicæ fidei, ex eo quod hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra: & clypeus inexpugnabilis contra antiquum hoſtem, vnde Petrus. Cui (inquit) reſiſtite fortes in fide. In hac hora dicitur Dominica oratio, in qua ſeptem petitiones ſunt ad habenda ſeptem dona Spiritus ſancti per quæ mereamur ſeptem virtutes, quibus à ſeptem vitijs liberati ad ſeptem perueniamus beatitudines. Deinde per Symbolum fidei contra omnia aduerſa armantur, qui per Dominicam orationem mundantur. In hac etiam hora fit communis confeſſio, vt mundemur à peccatis venialibus, ſine quibus communis vita non facile ducitur: Et preces multiplicantur, vt per diem à malis imminentibus defendamur.

1. Ioan. 5.

1. Pet. 5.

Communis confeſſio.

Horæ autem terniæ officium celebratur, quia in tali hora Spiritus ſanctus Apoſtolos inflammauit.

In ſexta celebratur officium in commemorationem illius rei, quod in ea crucifixus eſt Redemptor mundi.

In noua, quia tunc emiſit ſpiritum: in eadem enim hora mori voluit pro homine, in qua homo expulſus eſt de paradiſo: & in eadem die hominem per lignũ redimere placuerat, qua eũ per lignũ hoſtis deceperat: atq; vt artem falleret, & medelã ferret inde, hoſtis vnde læſerat. In his tribus horis, & in cæteris primũ inuocamus diuinũ auxilium (vt in omni bono opere faciendũ eſt) ſanctamque

glorificamus

gloriſicamus Trinitatem, & hymnum Deo reddimus. Pſalmos (qui opera ſignificant) cum trina gloriſicatione Trinitatis operari oportet. Per Antiphonas (quę charitatē capiunt) Pſalmos coniungimus, quia per charitatem opera noſtra confirmare debemus, & in ea manere, ſicut Apoſtolus ait, in charitate radicari & fundati, Et iterum, Omnia opera veſtra in charitate fiant. *Ephes. 3.* Per capitula ſignificatur exhortatio boni operis, per reſpōſoria bonum opus, per verſus fructus boni operis: vnde & pneuma habet. In oratione concluditur ſeruitium, vt diuina gratia, quæ actiones noſtras præcedit, ipſa ſubſequatur.

Succedunt veſperæ, in quibus commemoramus Aduentum Dñi vergente mundi veſpere. In hac hora, quia finis eſt diei, & propinqua nocti, quinq; Pſalmos canimus, vt quicquid in die per quinq; ſenſus venialiter offendimus, hac Pſalmodia dimittatur pœnitētibus, & inde ſenſus noſtri per noctem in beneplacito Dei cuſtodiantur. Alternatio pſallendi eſt ſanctorum admonitio. Antiphonæ (vt dictum eſt) charitatē ſignificant. Per capitulum innuitur exhortatio ſpiritualis, vt in bono perſeueremus. Vnde Apoſtolus. Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis *2. Cor. 6.* Reſponſoriū, opus bonum ſignificat, per quod probamus nos obedire exhortationi, & quod de opere bono laudandus eſt Deus. Sequitur hymnus, vt demus exemplum proximis, deinde dicto verſu ad excitandos animos, hymnus beatæ Dei genitricis, cum Antiphona canitur: in quo exēplo humilitatis *Luc. 1.* eius reformamur, & filij Dei incarnatiu (per quā depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles) ad memoriā reducitur, vt fidei noſtræ excitetur deuotio. Interim *Exod. 30* autem (iuxta quod Dñs Moyſi præcepit) incenſatur altare: per quod fragrātia orationis Chriſtu placere mōſtratur. Poſtea decātata Antiphona cum pneumate, ſequitur oratio, & puerili voce benedicimus Dño propter cauſas prætactas. Nouiſſimè ſuccedit cōpletorium, per quod ſignificatur gaudium, quod (completo electorum numero) complebit Deus ſanctis ſuis in die generalis Reſurrectionis. In hac vltima hora dicitur, Conuerte nos Deus ſalutaris noſter: Ad hoc inſinuandum, quòd poſt omnem perfectionem, quæ hîc haberi poteſt, vbi ſæpè erramus, orādū eſt, vt amplius cōuertat nos Deus ab errore. Quod Propheta conſiderans in fine Pſalmi *Pſ. 118.* moraliter ait: errauit ſicut ouis, quę periit. In hac hora ſecundū quatuor elementa corporis noſtri, in quo ſæpe offendimus, quatuor Pſalmos ad placandū Deum dicimus. In hac etiam hora non præcedit capitulū hymnū: per quod typicè mōſtratur, quòd illi in quibus cōpleta ſunt ſignificata præcedentiū laude, præueniunt exhortationem. Nec tamen capitulum prætermittitur, quia hîc ſemper eſt vtilis exhortatio. Deinde dicitur verſus acuta voce cum pneumate: vnde excitati, & memores facti ineffabilis gaudij, quod erit merces laboris noſtri *Luc. 2.* Canticum iuſti Simeonis canimus, vt exemplo eius inuenientes pacē, mereamur lumē videre, quod eſt Chriſtus. Poſtea Dominica oratione, & Symbolo munimus nos propter nocturnos timores: & alterna confeſſione mundamur, iuxta illud: confitemini alterutrum peccata veſtra, & excitamur, ne demus requiem temporibus noſtris, donec inueniamus locū Domino. Nec non huius horæ officium complemus precibus, & oratione, iuxta Apoſtolum: Orate pro inuicem, vt ſaluemini. Myſticè preces humilitatem ſignificant, quæ in fine eſſe debet: quia ſicut in principio ipſa neceſſaria eſt, (ad quod ſignificandum humillima voce ſeruitium inchoatur:) ſic in conſummatione eadem humilitas monſtranda eſt contra ſuperbiam, in quam ceciderunt omnes, qui operantur iniquitatē, vnde hac lue nonnunquam roſa vertitur in ſaliuncam. *Sap. 7. Luc. 1.* Verſus orientem oramus, licet Deus ſit vbiq; cuius magnitudinis non eſt finis: memores quòd ipſe, qui eſt ſplendor lucis æternæ, illuminauit ſedentes in tenebris, quando viſitauit nos oriens ex alto. Genua flectere in Eccleſia, cordis contritionem inſinuat, & quod Chriſto omne genu flectitur: Nec vnum tantum, ſed vtrunque flectimus, ne Iudæis aſſimilemur. In die dominica, & in Paſchali tempore pro reuerentia dominicæ Reſurrectionis non licet genuflectere, ſed ſtantes orare debemus inclinato capite, vt deuotæ mulieres ad monumentum, vbi pro reuerentia corporis Domini ſe inclinauerunt. Tria, quæ fiunt in percuſſione pectoris, id eſt pectus, ſonus manus, ſignificant quod pœnitendum eſt de his, quæ mente, voce, opere peccauimus. Cum Pſalmis diurni officij duodecies dicitur Gloria Patri, &c. per duodecim horas diei, & duodecies pulſātur campanæ. In prima hora ſemel, & in vltima hora ſemel, quia ab vno Deus omnia, & idem vnus erit omnia in omnibus. Sed in tertia ſonatur ter pro ſecūda, & tertia, & quarta hora: & ſimiliter in ſexta pro tribus, id eſt ſeptima, octaua, & nona. Ad Veſperas verò multipliciter, quia in tempore gratiæ multiplicata eſt prædicatio Apoſtolorum. Item ad Matutinas ſæpe, quia ſæpe exclamandum eſt exurge, qui dormis. Diuinum officium in his celebratur horis, in quibus exiſſe cōmemoratur paterfamilias cōducere operarios in vineam ſuam. Ita nocturnale tempus eſt ab Adam vſq; ad Noë, Matutinale inter Noe & Abraham. Prima inter Abrahā & Moyſen. tertia inter Moyſen & Dauid, Sexta inter Dauid & aduentum Dñi, Nona à primo aduentu vſq; ad ſecundum, quando venturus eſt reddens vicem pro abditis. Per Veſperas autem ſabbatū, id eſt requies intelligitur animarū poſt exitum à corporibus vſq; ad diem iudicij. Per cōpletorium verò ad memoriam reducimus completum numerum, & conſummatum gaudiū Sanctorum, quod complebitur in die magnæ feſtiuitatis, quando benedicti regnum percipient. Tres enim dies ante Paſcha tropologiam ſcripturarū demonſtrāt. Quorum primus eſt dies pœnitentiæ, ſecundus dies iuſtitiæ, tertius dies retributionis, in quo fit conſummatio. Vnde Dominus in Euangelio. Hodie & cras eijcio dæmonia, & ſanitates perficio, & tertia die cōſummor. Dies pœnitētiæ ſignificatur per diem, in quo Dñs paſſus eſt. Dies iuſtitiæ per diem, in quo in ſepulchro iacuit. Dies retributionis per diem, in quo Reſurrexit Dominus. Pœnitentia Domini cruciat, iuſtitia tranquillat, remuneratio lætificat. Item hi tres dies per Vigilias, & feſtiuitates, & octauas Sanctorum intelliguntur: & iterū per quinquageſimū Pſalmum, & centeſimum, & centeſimum quinquageſimum. Quinquageſimus enim pœnitentiā loquitur. Centeſimus iuſtitiā, Centeſimus quinquageſimus laudē Dei in Sanctis ei⁹, quando cōpleto eorū numero magnæ feſtiuitatis cōpletorium celebrabitur in æternū. Ad hæc cātus in Eccleſia, cæli lætitiam ſignificat, de qua exultant ſancti Dño. Voces autem graues, & acutæ, & ſuperacutæ, innuunt tribus modis prædicādum eſſe tribus ordinibus Eccleſiæ, propter triceſimum, & ſexageſimum, & centeſimum fructum, vel iuxta tria volumina Salomonis. Proceſſio eſt via ad cæleſtem patriam. Præcedens aqua benedicta eſt mūditia vitæ. Luminaria opera miſericordiæ, iuxta illud, Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris. Sequitur crux ſignum triumphale, quia mundi, & factores legis crucifigunt carnem & triūphant. Deinde ad legēdum Euangelium fertur puluinar, & textus Euangelicus. Puluinar eſt ſuauitas & dulcedo in mandatis Domini. Vnde Propheta, Paraſti in dulcedine tua pauperi. Et item. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua. Euangelium verò eſt præcedentium confirmatio. Lecto Euangelio, textus reportatur ſuper puluinar: quia Eccleſia, vt audiuit Euangelium, ſuauiter in corde ſuſcepit, & lætata eſt iuxta illud, Audiuit, & lætata eſt Sion. Et alibi. Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt.

Margin notes (right column): *Quare in dominicis & tempore Paſchali non genuflectitur.* *Luc. 24. Ioan. 20.* *Duodenarius numerus in Pſalmodiarum officiū, in Gloria Patri, &c. & in campanarum pulſatione.* *Ephes. 5. Matth. 20.* *Diuinū officium tempori applicatum.* *Tres dies Paſcha præcedētes.* *Luc. 13. Vigiliæ, feſtiuitates, & octaua Sanctorum.* *Cantus in Eccleſia. Voces graues, acutæ, & ſuperacutæ.* *Luc. 12.* *Pſal. 67. Pſ. 118.* *Pſal. 96. Cant. 5.*

Margin notes (left column): *Canticū Simeonis. Oratio dominicalis, & ſymbolum.* *Iacobi 5. Pſal. 131. Iacobi 5.*

De ſeruitio totius anni. CAP. IV.

IN principio ſeptuageſimæ incipit Eccleſia ſeruitium totius anni, & legitur Pentateuchus. Septuageſima enim tempus captiuitatis noſtræ deſignat: de qua ad Hieruſalem myſticè redire debemus, vt per Hebræos

olim de Babylone exeuntes figuratū eſt. Vt ergo memo-
res ſint captiuitatis ſuæ, qui ſurſum tendunt, legitur pri-
mum de Adā, qui in principio mūdi factus eſt, & de eie-
ctione eius de paradiſo: deinde de diluuio, & quomodo
Gen 1. Abrahā exijt de terra ſua, & de huiuſmodi laboribus, ad
Gen 3. exemplum patientiæ. Et ſicut olim Hebræi captiui ducti
Gen 7. in Babylonem in triſtitia fuerunt fere vſque ad finem
Gen 12. ſeptuaginta dierum: tacentur voces lætitiæ, gemitum
cū vtroq; habētes irriguo, vt in die reſurrectionis mul-
tiplicatis ciuibus feſtiuius gaudeat Eccleſia. In ſabbato
Paſchali pro Dominica Reſurrectione vnū canimus al-
leluia: & quia hic non eſt gaudiū niſi in labore, ſequitur
tract⁹. In octaua autē, hoc eſt in ſabbato in albis, duplex
canitur alleluia: quia in die iudicij plenū erit gaudiū, &
pro Dñica & noſtra Reſurrectione, & quia duplici ſto-
la iuſti fulgebunt. Quindecim autē diebus ante Paſcha
legitur Hieremias, quia paſſionē Dñi apertè præſignauit.
Ab octauis Paſchæ viginti diebus Apocalypſis legitur,
& cātatur propter myſteria paſſionis, & reſurrectionis,
quæ Ioāni reuelata ſūt, & Apoſtoli prædicauerūt. Dein-
de vſq; ad aſcenſionē Dñi Epiſtolæ canonicæ leguntur,
& actus Apoſtolorū, & cātatur de Pſalmis: quia & Da-
uid Prophetauit de paſſione, & reſurrectione, & aſcen-
ſione, & Apoſtoli prædicauerūt, quæ à Dño didicerant
vſq; ad aſcēſionē eius corporali fruētes præſentia. Inter
Aſcenſionē & pentecoſten cantatur de feſto: quia diſci-
puli ſurſū ſubleuati, patris promiſſa expectabāt mune-
ra. Poſt Pentecoſten vſq; ad Kalēdas Auguſti leguntur
libri regum, & cantatur Deus omniū: quia ſicut Saül, Sa-
muël, Dauid, & alij pro lege Dei pugnauerūt, ſic nos poſt-
quam accepimus donum Spiritus ſancti in baptiſmate
& virtute pugnare debemus contra dæmones, formati,
nati, nutriti, armati. A Calendis Auguſti vſq; ad Calen-
das Septēbris legitur, & cātatur de ſapiētia: quia Augu-
ſtus ſextus eſt menſis, & in ſexta ætate, qua Dñs venit,
debemus propter eius præſentiam ſapiēter viuere, quo-
niam inter nos ſapientia ipſa audita eſt, quæ ex ore Al-
Eccl. 24 tiſſimi prodijt. Rurſum mēſis iſte calidus eſt, & medius
anni: & in media ætate, vbi quiſq; ab æſtu vitiorū plus
accenditur, plus ſuccurrere ſapientia debet. In Septēbri
legitur, & cātatur de Iob, Tobia, Eſdra, Iudith, & Eſther,
quia hi aduerſa patienter ſuſtinuerūt: & eccleſia in fine
mundi aduerſa omnia pro Domino tolerabit. A Calen-
dis Octobris vſq; ad Nouembrem Machabæorum libri
legūtur, & cantantur inde reſpōſoria: quia iſte octauus
menſis lætitiā Reſurrectionis myſticat: quia ſicut Iudæi
finitis prælijs, & reſtaurato tēplo in hymnis & cōfeſſio-
nibus benedicebant Dominū: ſic in gloria reſurrectio-
2. Mach 16. nis, & magnæ feſtiuitatis deſtructis diaboli prælijs ſan-
cti & iuſti in Domino feſtiui gaudebūt, iuxta illud, Bea-
ti, qui habitant in domo tua, Dñe. A Kalendis autē No-
Pſal. 85. uembris vſq; ad aduētum Domini leguntur, & cātantur
Ezechiel, Daniel, & duodecim Prophetæ cū reſpōſorio,
Vidi Dominū. Ezechiel enim vidit quatuor animalia in
Ezec. 1. figura quatuor Euangeliſtarū, qui Natiuitatē, Paſſionē,
Reſurrectionem Dñi, & Aſcenſionem docuerunt, quo-
rum quiſq; ex principali intentione propriā formā me-
ruit. Daniel quoq; Chriſtum venturum Prophetauit di-
cens: Aſpiciebā in viſu noctis, & ecce filius hominis ve-
nit. Similiter & alij Prophetæ prædixerunt Chriſtum
venturum: & ideo iſti ante aduentum eius leguntur,
Dan 7. quia clarius aduentum eius prædixerunt. Ab aduentu
Domini vſq; ad natalem eius legitur Eſaias: quia quan-
to de Chriſto vrbanius, & apertius prophetauit, tanto
natiuitati eius legitur vicinius. Quare autē in natiuitate
de eadem natiuitate legatur, & cantetur, res manifeſta
eſt. Tantum enim gaudium eo tēpore ſpiritaliter prædi-
candum, & cælitus demonſtrandum agnoſcitur. Prima
verò Miſſa in nocte natalis Domini celebrata, tēpus an-
te legē Moyſi typice deſignat. Secunda, quæ aurora ap-
parēte celebratur, tēpus ſcriptæ legis, & Prophetarum
ad memoriā reuocat: quia per legē, & Prophetas lux de
Chriſto velut diei nuntia mūdo apparuit. Tertia verò,
A quæ in media diei claritate feſtiuius celebratur, ad tem-
pus refertur gratiæ, in quo deſcendit lux magna de cœ-
lo, quę illuminat omnē hominē venientē in hunc mun- Ioan. 1.
dū. Deinde in ſingulis feſtis eadē de cauſa legitur, & ca-
nitur. Ab octauis autē Epiphaniæ vſq; ad ſeptuageſimā
canitur de pſalmis, & leguntur Epiſtolæ Pauli: quia poſt
legē Prophetia, & poſt Euangeliū ſcriptura Apoſtolica
ad id, quod audiuimus, intonādo cōmouet. Itēà ſeptua-
geſima vſque ad Paſcha repræſentat tēpus ab Adā vſq;
ad Moyſen, in quo mors regnauit. Vnde quia tūc culpa
contraria iuſtitiæ cōmemoratur Gloria in excelſis Deo
ſiletur: quod in teſtimonium pacis auditum eſt, quan-
do veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit.
Et quia pœna, in quam homo cecidit per culpā, ad me-
moriam per ſcripturas reducitur, alleluia canticus lætitiæ Pſal. 84.
B tacetur. A b aduentu vſq; ad natalem Domini, à Moyſe
vſq; ad Chriſtum tēpus eſt, in quo peccatū regnauit, nō
propter ignorantiā vt mors prius, ſed propter infirmi-
tatē carnis. In hoc alleluia canitur, quia partes ſub lege
fuerunt, ſed gloria in excelſis Deo ſiletur, quod eſt ſi-
gnum pacis & iuſtitiæ, quā lex dare nō potuit. Tempus
à primo aduentu vſq; ad ſecundū, eſt inter Pentecoſten
& aduentum Domini. In hoc cantat eccleſia alleluia in
ſpe Reſurrectionis, & gloria in excelſis Deo, pro iuſtitia
reddita. Quotidie canit alleluia, quia ſpes eius firmatur.
Gloria in excelſis Deo, non quotidie, ſed tantum in fe-
ſtis, quia quotidie offendit. Sed in fide tamen, id eſt in
die, quam fecit Dominus, ſemper tenet iuſtitiam, quia
ſemper in fide, & nō ſemper in operibus laudat. Quar-
tum tēpus eſt inter Paſcha & pentecoſten, & ſtatum æ-
C ternæ felicitatis ſignificat, in quo Gloria in excelſis quo-
tidie canitur, & duplex alleluia. Ianuas Eccleſiæ etiam
publicè pœnitentibus aperimus, genua non flectimus:
ſed ad quid hoc cernimus, ſi myſterium non intelligi-
mus? Gloria in excelſis tūc canitur, quia in Reſurrectio-
ne iuſtitia, id eſt charitas perficietur, & pax plenè dabi-
tur. Duplex dicitur Alleluia propter duplicē ſtolā in al-
bis, quia gloria incorruptionis erimus veſtiti. Pœniten-
tibus Eccleſiæ ianua aperitur, quia nullius peccati im-
properium tunc erit, quia totum abſorptum erit à glo-
ria. Stantes oramus, quia tunc non erit, pro quo flectan-
tur genua, ſed Domus Dei replebitur gloria. Sed quid
eſt quòd non canimus in priuatis ferijs, Gloria in excel-
ſis Deo, nec duo alleluia, niſi quòd nōdū habemus per-
fectam iuſtitiā, nec gloriam quā expectamus? tamē ſim-
D plex alleluia canitur, quia eccleſia iā primā reſurrectio-
nē habet. vnde ſemper allel. canitur excepta ſeptuage-
ſima. Quia igitur hoc tēpus figura eſt tāti gaudij, in Dñi-
cis & feſtis hoc cātat eccleſia. Sed quia nondum ſumus
in illo, in priuatis ferijs tacet. Ergo per quatuor tēpora
variatur ſtatus eccleſiæ. Primum culpā intulit, ſecūdum
detexit. tertiū eā deleuit per iuſtitiā, ſed reſeruauit pœ-
nā, quartū perficiet iuſtitiā, & abſorbebit pœnā. Primū
fuit culpæ, & pœnæ: ſecundū pœnæ, & Prophetię: tertiū
pœnæ, & gratię: quartum gratię & gloriæ. Poſterius ordo
anni, in ſignificatione myſticat in reſurrectione primos
nouiſſimos: ſimiliter in quibuſdā, quæ in feſto fiunt circ-
cumciſionis. Inter hæc autē multa, quæ licet minima vi-
deantur, magno tamen fiunt myſterio, prætermittimus:
E quia ad alia, quæ propoſuimus, feſtinamus.

De ordinibus Clericorum. CAP. V.

SEquitur vt videamus de ſeptē ordinibus Clericorū,
qui ſunt ſeptē gradus eccleſiæ, per quos qui clericus
eſt aſcendens, efficitur oſtiarius, lector, exorciſta, Acoly-
tus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Primus ergo gra-
dus eſt oſtiariorū: quorū eſt diſcernere, quos ab eccleſia
iuſtè repellāt, & quos ad eā digne recipiāt. Ad iſtos etiā
pertinet res eccleſiæ fideliter cuſtodire: vnde claues ec-
cleſiæ eis traduntur, cū ordinantur. Poſtea promouen-
tur ad officium lectorum: ad quos pertinet legere in ec-
cleſia Prophetias, & Apoſtolicas ſcripturas. Iſtis (cū or-
dinantur) traditur codex diuinarū lectionum, & dicitur
eis: Accipite, & eſtote verbi Dei relatores, habituri (ſi
benè

benè impleueritis officium) partem cum ijs, qui fideliter miniſtrauerunt Domino. Vnde qui ad hunc gradũ A prouehuntur, literarum ſcientia debet reſplendere. Tertio locu promouentur ad ordinem exorciſtarum, vt habeant imperium ſuper dæmones ejciendos. Hos decet mundum ſpiritum habere, qui debent immundis imperare. Hi cum ordinantur accipiunt librum exorciſmorum, & dicitur eis. Accipite & habete poteſtatẽ imponendi manum ſuper energumenos. Cum autem ordinantur acolyti, accipiunt candelabrum cum cereo, vt ſciant ſe mancipatos ad ſuccendendum, & deferendum luminaria. Accipiunt etiam vrceolum ad infundendũ aquam in calicem, in quo conſecrandum eſt corpus Christi.

Subdiaconi.

Quinto loco ordinantur ſubdiaconi, qui miniſterio altaris approximant: quorum eſt portare vaſa corporis & ſanguinis Christi, vnde lex continentię imponitur illis, iuxta illud: Mũdamini, qui fertis vaſa Domini.

Iſa. 52.

Cum enim ſpiritualis radius luminis caſtitas ſit in clericis, eſt tamen caſtitas quaſi propria virtus eorum, qui accedunt ad hos tres ſummos ordines, qui per antonomaſiam, id eſt, per excellentiam, iam ſacri ordines appellantur. Subdiaconi autem miniſtrant officiis leuitarum. Ad horum officium pertinet corporalia, & ſubſtratoria leuare vel lauare. Hi cum ordinantur accipiunt patenam, & calicem de manu Epiſcopi: de mano vero Archidiaconi vrceolum; & aquam in eodem, & manutergium accipiũt, quibus ſacerdos & leuita mundare manus debent tractaturi dominica ſacramenta.

Diaconi

Sexto loco ſuccedunt diaconi non ſine myſterio ſenarij, qui numerus perfectionem ſignificat. Hic ordo in veteri Teſtamẽto à tribu Leui ſumpſit exordium & in nouo Teſtamento ab Apoſtolis confirmatus, quando

Act. 6

Apoſtoli ſeptem viros Spiritu ſancto plenos ad hoc officium elegerunt, vnde ſancti decreuerunt, vt in omni matre Eccleſia ſeptem Diaconi in celebratione circa altare Miſſæ aſſiſterent, propter ſeptem dona Spiritus

Apoc 8.

ſancti. Hi in Apocalypſi dicuntur ſeptem angeli tuba canentes, quia illorum eſt alta myſteria Dei inſpiratione intenta foris reſonare.

Apoc. 1.

Hi dicuntur ſeptem candelabra aurea, quia eorum eſt lucẽ Euangelij alijs oſtendere.

Apoc. 10

Matt. 3.

Hi ſunt ſeptem tonitrua, quia terribiliter tonare debent: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Iſti in modum præconis manifeſte admonent ad orandum, & ad genuflectendum. Iſti euangelizant, & ſacramenta corporis & ſanguinis Domini diſpenſant. Nõ licet ſacerdotibus calicem Domini tollere, niſi tradatur ei à diacono. Cum autem ordinantur leuitæ (quod licite fieri poteſt à viginti annis & ſupra) accipiunt oratium ſuper ſiniſtrum humerum, vt intelligant ſe accepiſſe Dei iugum, quo premant omnia, quæ ad mundum pertinent, quę ſignificantur per ſiniſtrum humerum. Accipiunt etiam textum euangeliorum, vt intelligant ſe eſſe præcones Euãgelij.

Ordines maiores quibus, & quando conferendi vide Concil. Trid. Seſſ. 23. c. 12.

Presbyteri.

§ Sequitur ordo Presbyterorũ, qui à fil ijs Aaron ſumpſit exordium. Dum iſti à triginta annis, & ſupra ordinantur (Epiſcopo eos benedicente, & manus ſuper capita eorum tenente) omnes Presbyteri, qui cum eo ſunt preſentes, manum cum Epiſcopo leuantes ſuper eos, Spiritũ ſanctum inuocant. Poſt inuocationem accipiunt ſtolam ſuper vtrumq; humerum, vt intelligant ſe debere eſſe munitos per arma iuſtitię à dextris & à ſiniſtris, vt nec eos aduerſa frangant, nec proſpera extollant. Accipiunt & calicem cum vino de manu Epiſcopi, & patenam cum hoſtia, vt intelligant ſe habere poteſtate offerendi Deo hoſtias placabiles; corpus ſcilicet & ſanguine Chriſti: Magna dignitas, mira poteſtas excelſum, & expauendum officium, hoc ordine non eſt alius excelſior in Eccleſia. Epiſcopis tamen ſuperaddita eſt ordinatio clericorũ, baſilicarum dedicatio, chriſmatis conſecratio, per manus impoſitionem confirmatio, & generalis ſuper populum benedictio: ne ſi eadem poteſtas auctoritatis in omnibus, & ab omnibus haberetur, obedientiam diſſolueret, & ſcandalum generaret. Qui autem ſeptem ordinibus exaltãtur, ſpiritaliter ipſa officia implere debent. Qui igitur infidelem cõuertit, vel fidem docet catholicam, & ſic ſpiritualiter in Eccleſiam introducit, vel iuſte per excommunicationem expellit, oſtiariorum implet officium. Qui autem male viuentes in Eccleſia docendo corrigit, & minores inſtruit iuxta ſcripturas authenticas, lector eſt ſpiritualiter. Qui vero orationibus ſuis aliquem à vitiis liberat diabolicis, officiũ exorciſtę celebrat. Qui lucem boni operis alijs miniſtrat, ſpiritaliter acolytus eſt. Qui tãtæ mũditię eſt, quod exemplo eius & conſilio cæteri ſordibus criminum lauantur, officiũ ſubdiaconi implet, & poſſidet. Qui corpus & ſanguinem Christi diſcrete diſpẽſat digne accipientibus, vel ad orandum, & vigilandũ exemplo ſui alios hortatur, diaconi gerit officiũ. Qui autem corpus B & ſanguinem Domini digne conſecrat, officium ſacerdotis ſpiritaliter perficit.

Quorum ſacerdotes & quorum Epiſcopi ſint ſucceſſores.

Sacerdotes ſucceſſores ſunt ſeptuaginta duorũ diſcipulorum, Epiſcopi autem Apoſtolorum Epiſcopus interpretatur ſuperintendens. Sacerdos dãs ſacra, Diaconus miniſter, Subdiaconus ſubminiſter, Acolytus ceroferarius, Exorciſta coniurator. Quod autem lector à legendo, vel oſtiarius ab oſtio dicatur, nõ ignorat lingua Latina. Nũc autẽ videndũ eſt, quod omnes habentes hos gradus prætactos ſpiritaliter vicarij ſunt Epiſcopi, qui in ſe hæc officia compleuit. Oſtiarium enim ſe monſtrauit eſſe quãdo eiecit ementes & vendentes de templo, quod in Eccleſia quotidie ſpiritaliter agit, vnde in Euangelio, Ego ſum oſtiũ, dicit Dominus.

Ioan. 2.

Ioan. 10.

Luc. 4.

Lectorem vero ſe oſtendit cum in medio ſeniorum librum Eſaiæ aperiens diſtincte legit ad intel- C ligendum. Exorciſtam ſe indicauit, eiiciens dæmonia. Acolytum, dicens, Ego ſum lux mundi, Subdiaconum, quando lauit pedes diſcipulorum. Diaconum quando corpus & ſanguinem ſuum propriis manibus diſpenſauit diſcipulis: & iterum, quando eos ad orandum hortatus eſt, dicens, Vigilate, & orate. Verum ſacerdotem ſe monſtrauit quando panem, & vinum in corpus & ſanguinem ſuum cõmutauit, & vt in memoriam ſuæ paſſionis idem facerent diſcipulis iniunxit. Et iterum manifeſtius hoc impleuit officiũ, quando ipſe idem ſacerdos & hoſtia ſeipſum in ara crucis obtulit Patri, Et adhue glorioſius implet, dum ſedens ad dextram Patris, interpellat pro nobis. Et ſic, quę in cælis & in terris ſũt, pacificans, ſoli poliq; patriam vnã facit rempublicam.

Abacuc 1. Ioan 8. Ioan 13. Matt. 26 Marc 14 Luc 22 Matt 26 Marc 14 Luc 22. 1. Cor. 11

De veſtimentis ſacris. Cap. VI.

D POſt hæc de veſtimẽtis ſacerdotalibus breuiter dicamus. Et primum cõmemoranda ſunt veteris teſtamenti: quæ fuerunt duæ tunicæ, byſſina & hyacintina: zona, fœminalia, ſuperhumerale, mitra (quæ alio nomine cydaris vel tyara dicitur) & lamina aurea, quæ ſuper mitram ante faciem ponebatur:

Exod 28

Zona autem, & ſuperhumerale variata erãt quatuor coloribus, byſſo, purpura, hyacintho, croco: per quos quatuor elementa ſignificãtur. In ſuperhumerali autẽ erant inſculpta nomina duodecim patriarcharũ, in duobus pretioſis lapidibus, ſex in vno, & ſex in altero. In rationali autẽ erant duodecim lapides, duodecim patriarcharũ ſimiliter nomina in ſe ſculpta habentes. In lamina aurea inſculptum erat nomen Dei, quod vocant Hebræi ineffabile. § Sacerdotes autẽ noui teſtamenti non vtuntur his omnib: E ornamẽtis, quia non vtũtur niſi vna tunica præter Põtifices: Amictum etiã habẽt in loco ſuperhumeralis, & rationalis, quia & nunc ſuperhumerale appellari ſolet: nulli autẽ lamina aurea vtuntur modo, quia quod olim in illa, nũc in ſigno crucis mõſtratur, vt enim dicit Hieronymus, ſanguis Euangelij pretioſior eſt auro legis. Zona autẽ nunc omnes vtũtur ſacerdotes, & ſtola, qua vetus ſacerdotiũ non vtebatur, vt illud impleãt Euãgelicũ: Tollite iugum meũ ſuper vos. Quod autẽ zona, & ſuperhumerale nũc tot coloribus non variantur, nec illi lapides ſolẽt poni in ſuperhumerali, nil refert, cũ Chriſtiana religio veritate ſeruẽs idem myſticè rebus compendioſis facit, quod vetus obſeruatio ſumptuoſis.

Matt. 11

[Noui teſtamenti veſtimẽta ſacra quid ſignificẽt.] Nũc verò quid ſignificent veſtimẽta noui Teſtamẽti, breuiter dicamus. Alba, id eſt tunica illa, quę Gręcè poderis, hoc eſt talaris dicitur, ſignificat munditiã in anima. Zona caſtitatẽ in corpore, quod ad tẽperãtiã pertinet. Super humerale, quod Hebraice dicitur ephod, iuſtitiam. Rationale, quod Græci λογιον, logiõ appellant, ſapientiã deſignat. vtriuſque typum amictus continet: vnde & humeros protegit & pectus. Stola, quę alio nomine orariũ dicitur, in proſperis & aduerſis fortitudinẽ ſignificat, ſine qua cæteræ virtutes expugnantur, & minime coronãtur, longitudo ſtolæ notat perſeuerantiã, idem quod tunica, in hoc quod ipſa talaris eſt, hoc eſt in patiẽtia tãdẽ animas poſſidere, quod ad fortitudinẽ pertinet. Quod ſtola autem cũ zona colligitur, innuit quod virtutes virtutibus adunãtur. *[Caſula, ſiue planeta vel infuſa.]* His ſupradictis caſula apponitur: quæ alio nomine planeta vel infuſa dicitur: B hæc charitatem exprimit, quę loco prudentiæ ponitur, quia plenitudo legis eſt dilectio. Manipulus qui in ſiniſtra ponitur ante tergum oculos, ſignificat vigilãtiã per quã accidia (quæ ſæpe mentibus accidit, & poſt ſupradictas virtutes ſurrepit) ſępe remouenda eſt & abſtergenda ab oculis rationis ſiue animæ. Dalmatica etiam, qua vtuntur Leuitę, latitudine ſui idem ſignificat quod caſula id eſt charitatem. Per duas lineas coccineas, quibus ipſa ante & retro à ſummo vſque deorſum decoratur, vtriuſq; teſtamenti prædicatio, Dei & proximi dilectio figuratur. Duodecim fimbriæ linearũ vtrinque duodecim charitatis ramos exprimunt, quos Apoſtolus *[1. Cor. 13]* enumerat dicens: Charitas patiens eſt, benigna eſt: Charitas non ęmulatur, non agit perperã, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, C non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autẽ veritati. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet: Charitas nũquã excidit: Tertia linea, quæ inter duas eſt, & tribus fimbrijs ante & retro inſignitur, charitatem fide Trinitatis cõdecoratam *[Põtificũ tunicæ duæ præter poderem]* demõſtrat, per fimbrias in ſiniſtro latere ſolicitudo vitę actiuę circa plurima intelligitur: per dextrũ latus, quod caret fimbriis, contemplatio cœleſtiũ ſine multitudine perturbationum. Quod autem Põtifices vtuntur duab. tunicis præter poderem, qua cęteri cõmuniter vtuntur, monſtrat quod proprium eſt ipſorum ſcientiã habere *[Matt. 13.]* duorũ teſtamentorũ, vt ſciant de theſauro ſuo proferre noua & vetera. Propter hoc etiã vnaquæque ex tribus tunicis typũ gerit proprium. Poderis enim in hoc quod byſſina eſt vel linea, munditiã indicat. Quia ſicut byſſo D vel lino cãdor, qui nõ per naturã eſt, cõtingit per exercitiũ abluendi: ita munditiam, quã natura non adminiſtrat, ſancti per induſtriã, iuuante Spiritus ſancti gratia acquirunt, dum per exercitiũ bonorum operum corpus macerant, & mundificãt. Secunda autem tunica ſerica, quę originẽ habet & traducit ex vermib. qui ſine coitu procreantur, & parui ſunt, caſtitatem demõſtrat & humilitatẽ. Tunica vero tertia ſicut olim erat, hyacinthina eſt, & color eius ſimilis lapidi hyacintho, qui ætheris ſerenitatem imitatur, ſanctos ſignificat cogitantes, & imitãtes cœleſtia. Et merito hæc tunica hyacinthini eſt coloris, quia ſicut lapis ille mutat colorem cum aëre, (in ſereno enim aëre ſerenus eſt, & in obſcuro pallidus) ſic ſpiritualiter, & proprie decet Epiſcopũ gaudere cum E *[Rom. 12.]* gaudentibus, & flere cum flentibus. Mitra Pontificis corniculata duo prætendit teſtamẽta, quibus ipſe expugnare debet hoſtes Eccleſiæ. Sandalia, quibus vtuntur Epiſcopi & Cardinales, integra ſunt inferius, quia non debent inhiarre terrenis, & deſuper ſunt forata, quia oculos mentis debent aperire ad ea, quæ ſurſum ſunt. Quod autẽ in quibuſdã locis aperta, & in quibuſdam ſunt integra, mõſtratur apertè, quod cœleſtia ſacramẽta *[Luc. 8.]* quibuſdã ſunt reuelanda, & quibuſdam tegenda: Vnde dominus in Euãgelio. Vobis datũ eſt noſſe myſterium *[Iſai. 52. Nah. 1. Rom. 10.]* Dei. cæteris autem in parabolis. Horũ calceamẽtorum myſteria conſiderauit, qui ait. Quod pretioſi pedes annuntiãtium pacẽ. Caligæ Põtificis ſignificãt pręparare iter, & feſtinare ad prædicandũ. Annulus autẽ Epiſcopi A eſt fidei ſignaculũ: quia ſicut antiquitus in ſigillo annuli nomen regis, & imago exprimebatur: ita in fide Catholica nomẽ regis cœleſtis & imago declaratur. Verbi gratia, nomen eiuſdem demonſtratur, cum dicitur, Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus: quia Dominus nomen eſt illi. Imago autem eius oſtẽditur, hoc eſt qualis ipſe ſit, cum dicitur, omnipotẽs, *[Iudith. 16.]* & æternus, & his ſimilia, licet ſecundum proprietatem loquendi nulla qualitas, vel diuerſitas in eo reperiatur. Gerit itaq; Epiſcopus annulum pro Eccleſia, quam fide ornare debet, & cœleſti ſpõſo caſtam exhibere Chriſto: & vt ſponſa cantare poſſit: Annulo ſuo ſubarrhauit me Dominus meus Ieſus Chriſtus. Quod annulũ Epiſcopus gerit in manu, docet, quod fidẽ in opere monſtrare *[In Domin. quadrag. vel dominic.]* debeat. Per chirothecas in manibus exẽpla ſanctorum, B quæ in operib. habẽda ſunt, intelliguntur: & quod opera ab omni inquinamẽto muniẽda ſunt naturæ, ne modicum fermentũ totam maſſam corrũpat. Baculus pa- *[1. Cor. 11]* *[1. Cor. 5.]* ſtoralis rectitudine ſui rectum regimẽ ſignificat. Quod autem vna pars curua eſt, & altera acuta, monſtrat præeſſe ſubiectis, & debellare rebelles. Vnde dictũ eſt: Curua trahit mites, pars pungit acuta rebelles. Et iterum: Curua trahit, quos virga regit, pars vltima pũgit. Et itẽ: Attrahe per curuũ, medio rege, punge per imũ. Et itẽ. Per baculũ rectũ doceas vt Epiſcope recte, Viuere, per ferri flexus properes miſereri. *[Pallium.]* Palliũ, quod ſuperapponitur Archiepiſcopis, torquẽ & brauiũ ſignificat, quod legitime certãtes accepturi ſunt, & diſciplinã exprimit qua ſe deſuper induere, & cõſtringere ad exẽplũ ſubdi- C torũ debẽt. Coccinea vero planeta, qua induitur Apoſtolicus quocumque proficiſcitur prædicãdo, martyrium declarat. Crucem pręcedere hunc vel illum ſignificat ei magis cõuenire illud: Mihi autem abſit gloriari, niſi in *[Gal. 6.]* Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Tonſura capillorũ in clericis, docet omnia ſuperflua eſſe reſecãda, vt libere poſſint audire, & videre legem Dei. Corona mõſtrat clericos ſpecialiter eſſe regnũ Dei. Quod manus ſacerdotũ vngantur oleo, ſignificat eos habere per Spiritum ſanctũ virtutẽ conſecrandi, & quod manus debent eſſe porrigibiles ad largiendum, & non aridæ & curuæ ad retinendum. Hæc igitur ſupradicta ſigna non ſunt ꝗ ſę virtutes, ſed virtutum inſignia, quib. tanquã ſcripturis docentur vtentes quales eſſe debeant, hæc ſacramenta *[Matt. 13.]* intelligãt prælati Eccleſiæ, qui capſarij ſunt, & diſpen- D ſatores ſecretorũ Dei. Alioquin cæci ſunt, & duces cæcorũ, more Iudæorum portantes myſteria, quæ non vidẽt nec intelligunt, tantũ inde habituri, quantũ capiunt iumenta, quæ portant panes ad vſum aliorũ: niſi in hoc ſit differentia, vt vere eſt, quod ipſi, quib. tanta cõmiſſa ſunt, merito pro negligentiis rationẽ reddituri ſunt in die iræ & vindictæ: quando tremebunt cædri Paradiſi, ecquid faciet virgula deſerti? Nec tamen Deus ſacramenta ſua hic deſerit, ſed complet ea per miniſtros licet indignos, ad ſalutẽ eorũ, qui ſecundũ propoſitum vo- *[Rom. 8.]* cati ſunt ſancti. Et attende, quod cum ſacramentum dicatur ſacræ rei ſignũ, vel ſacrũ ſecretum, hic accipimus ſacramẽta pro ſignis. Qui ergo portant ſacramẽta, debent fulgere virtutibus quę per ſacramẽta ſignificãtur, vt ex luce ipſorum cæteri ſimiliter illuminentur. Eiſdẽ E enim ſupradictis virtutibus ſuo modo clarere debent ſinguli, licet figuraliter non ſint omnes inſigniti. Poteſt enim quilibet in ſe ſpiritualiter habere effectum ſacramẽtorum. Verbi gratia, Quicumq; eſt de ſorte Domini, *[Pſal. 15.]* *[Pſal. 83.]* vt vere poſſit dicere: Dominus pars hæreditatis meæ: & illud, Elegi abiectus eſſe in domo Dei: ſpiritualiter clericus eſt, licet exteriore ſchemate, ſcilicet ſigno clericatus non ſit ſignatus. Hoc enim nomen clericus ſonat in Græco, quod ſit de ſorte Domini, hoc eſt quod Dominus ſortitus eſt eum, & ipſe Deum. Oſtiarius eſt enim ſpiritualiter, quicumq; alios ſpiritualiter in Eccleſiã introducit, id eſt, qui fidem prædicando docet. Lector eſt quilibet mores docendo, Exorciſta orãdo, Acolytus illuminando,

luminando, Subdiaconus humilitatem monſtrando, Diaconus alios exhortando, Sacerdos ſeipſum hoſtiam ſanctam Deo offeredo. A Induat ergo quiſq; humeros & pectus amictu ſpirituali, hoc eſt muniat ſe virtute operum iuſtitiæ, ſanctitate ſenſatorum cogitatuũ indutus. Sitque indutus mundítia, quæ per albã ſignificatur. Sit indutus quãtũ fieri poteſt, vtraque tunica, id eſt, intelligentia vtriuſque teſtamenti, & literæ, id eſt, ſpiritus literalis, & ſpiritalis intelligẽtiæ. Habeat zonam caſtitatis, ſtolam fortitudinis, & plenitudinẽ ſcientię, id eſt, charitatem, quam figurat infuſa. Qui enim ſic ornatur, habet verũ & regale ſacerdotium intra tẽplum Dei, quod ipſe eſt. Manifeſtũ eſt ergo, quod ſignificata ſine ſignificantibus, id eſt, virtutes ſine exterioribus ſacramentis quandoque iuſtificant: hæc autem ſine illis nihil penitus proſunt, imo arguunt. B Simul vero iuncta maius bonum conferre videntur, quia dum aliquid alicui additur, totum maius efficitur. Sed numquid ideo magis bonum, cũm non vtrũque diuiſum bonum ſit? At quod dicimus, quod bonum ſit licet non diuiſum, tamẽ cum ſimul ſunt, vtrumque bonũ eſt: & ideo totum maius eſſe bonum patet, vt in exemplo breui claret, ſed excelſo. Virginem Mariã corporaliter Chriſtum portare, magnum fuit adiuncto amore, quod non eſſet diuiſum: etiam maius fuit, quod dilectionem meruit ipſum portabat. Sed quia vtrumque meruit habere ſimul incomparabiliter fœlix meruit exiſtere: quia ſæpe pro donis externis collatis charitas intus magis flammeſcit, & meritum creſcit. *Charitas quomodo ſola remunerabilis.* Hic ſi quis dicat, quod ſola charitas eſt ſolum remunerabilis: verũ quidẽ eſt ſi ita intelligat, quod ſola non excludat alia, ſed aliorum cõparationẽ tollat: C vel nullam ſine ea, & niſi propter eam remunerandam eſſe, quæ tanta eſt, quod nunquàm excidit, hoc eſt nec hic, nec in futura vita deeſt, ſed ſola virtutum manet in perpetuum. Ergo ſecundũ ſupradicta probabiliter dici poteſt, *1. Cor. 13* quod multa bona in ſanctis Deus remunerat præter charitatem, non quaſi ſine charitate, ſed multa, quæ nõ ſunt illa charitas. Nunquid enim nos dicemus, quod fides non habeat meritum? abſit: & tamen ipſa non eſt charitas, ſine ea enim eſſe poteſt, ſed ſine ea non remuneratur, ſimul autem cum ea auget meritum. Sic ergo ſua cætera dona remunerat Deus ijs, qui ea cum charitate conſeruant, ex quibus ipſe omnia cooperatur in bonum, & pro ſingulis ſuis donis ſiue virtutibus ſiue ſacramentis: quę per charitatem cuſtodiuntur, coronas reddit ſingulas, ſola tamen gratia. D Reddit dixi, intuens liberum arbitrium: & ſola tamen gratia ſubiunxi conſiderans, *Iacob. 1.* quod omne bonum eſt deſurſum deſcendens à patre luminum. Sed his hactenus in publico oſtenſis quaſi in planis conuallium, hinc tranſeamus ad montem myrrhæ, & ad colles Libani.

De celebratione Miſſæ. CAP. VII.

SAncti patres, & Prophetæ ante Aduentum Domini ſuſpirantes, & præconizantes præmiſerunt deſideria, opera, laudes & preces. Hæc autem in introitu Miſſæ commemorantur. Chorus enim clericorum canentium, chorum ſignificat Prophetarum, & multitudinẽ ſanctorum, qui expectauerunt aduentum Domini. Introitus (qui dicitur officium, quia per ipſum inchoamus Miſſæ officium) exprimit deſideria expectantium cum E præconijs. Verſus Pſalmiſticus opera, & vaticinia. Gloria Patri laudes. Iteratio officij innuit eos ſæpe iteraſſe ſuſpiria de Chriſto, atq; præconia. Kyrie eleiſon ter triplicatum ſignificat preces illorum, qui ad hoc multiplicant, vt gratia ſummæ Trinitatis per Aduentum Chriſti nouies diſtinctis angelorum agminibus eos conformaret. *Sacerdos ſacra veſte indutus de ſacra æde procedens.* Interim autem dum hęc dicuntur, vel aguntur, ſacerdos ſacra veſte indutus de ſacra æde procedit, ſignificãs quod Chriſtus expectatio gentium ſic deſideratus, carne ſacroſancta aſſumpta de virginis carne incorrupta, de ſecreto habitaculo cœlorum egreſſus eſt in mundum, vel de ſecreta æde egreſſus eſt, id eſt, de virginali vtero, *Pſal. 18* tanquã ſponſus procedens de thalamo ſuo:

quod ad Natiuitatem pertinet, quam habet à matre, de alia autẽ dictũ eſt: Egreſſus eius à patre, &c. Duas enim habet generationes, vnã æternam, alterã, temporalem. *Mich. 5.* Sed vtramque ſecretã & inenarrabilem: quia illam habet ſine patre, & hãc ſine matre, vnde Propheta. Generationem eius quis enarrabit? *Eſai. 53.* Sacerdotem autem egredientẽ præcedũt duo ceroferarij, & portator thuribuli: deinde ſubdiaconus portans Euangelium, & diaconus lecturus Euangeliũ. Per ceroferarium, & thuriferarium intelligimus ſanctos qui nouũ præceſſerunt teſtamentum. Per ſubdiaconum portantẽ textum Euangelicum & per diaconum Euãgelij præconem, ſanctos noui Teſtamenti. Per duo autem candelabra cum cereis ardentibus legem cõmemoramus & Prophetas. Per textum Euangelicũ nouum Teſtamentum. Vnde pulchre præcedunt candelabra, quia lex & Prophetæ præceſſerunt legem gratiæ. Iterum per thuribulum cor hominis intellige, per ignem charitatem. Et in thure exemplum bonorum operum, vel orationes ſuauiſſimas conſidera. Sicut enim thus in igne thuribuli ſuauiter redolet, & ſurſum aſcendit: ita opus bonum vel oratio ex charitate fragreſcit vltra omnia balſama, pigmenta & thymiamata. Thuriferarius autem ceroferarios & ſequentes præcedens, monſtrat quod thuris ſignificatio cõmunis eſt ſanctis vtriuſque teſtamenti. Subdiaconus & diaconus præcedunt ſacerdotẽ, quia diſcipuli miſſi ſunt ante Dominum, & adhuc mittuntur prædicatores, id eſt, prælati Eccleſiæ, præparare viam Domini ſpiritualiter ante faciem eius. Cum vero ventum eſt ante altare, ponitur Euangeliũ ſuper illud. Altare enim ſignificat Hieruſalẽ, vbi primum prædicatio facta eſt primitiuæ Eccleſię, & inde exiuit in publicum: ſicut ſcriptum eſt, De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hieruſalem. *Eſa. 2.* Et nota, quod facta generali confeſſione, vt pura pectora ſint ſeruientium, ſacerdos dat oſculum, ſignificãs Chriſtum, qui nobis pacem attulit primus. Poſt hoc veniens ad altare, ſimiliter oſculatur ipſum, & Euãgeliũ. Altare in hoc loco Iudaicum populum ſignificat: Euangelium Gentilem, qui per Euangelium credidit. Vtrique enim Chriſtus dedit pacem. Quando lapis angularis factus, facit vtraq; vnum. Et nota, quod Diaconus vel ſubdiaconus offert ſacerdoti Euãgelium ad oſculãdum, quia prædicatores reconciliauerunt, & obtulerunt gentes Chriſto, quibus & ipſe per ſe nõ prædicauit. Quod autem ſacerdos prius dexterã partem petit altaris, innuit quod Emmanuel in lege promiſſus prius venit ad Iudæos quã ad gentes. Iudæi enim propter legem in dextera parte tunc fuerunt: Gentes vero quaſi in ſiniſtra, quia colebant Idola. Poſt hoc vero finitis ſupradictis, & choro tacente, ſacerdos in medio altaris hymnum incipit angelicum, ſcilicet Gloria in excelſis Deo, ſignificans quod tum Deus vmbrã legis amplius non poſtularet, & dum † medium ſilentium tenerent omnia, natus eſt in medio (id eſt pro omnibus) Meſſias, quẽ Prophetę prędixerunt. *Sap. 18.* *† quietum* In cuius Natiuitate Angelus ad Paſtores ait: Annuntio vobis gaudium magnum. Quod autẽ chorus cõmuniter vociferãs deinde cõplet hymnum, *Luc. 2.* quem ſolus ſacerdos prius incepit, ſignificat quod ſtatim facta eſt cũ angelo multitudo cœleſtis exercitus laudãtium, & dicentium: Gloria in excelſis Deo. Finito hymno ſacerdos ſalutat populum dicens; Dominus vobiſcum. Orat, vt Deus ſit cũ illis, & in illis maneat. *Ruth. 2.* Hęc autem ſalutatio in veteri Teſtamẽto audita eſt. Per hoc vero quod ab Epiſcopo dicitur Pax vobis: datur intelligi quod ipſe magis proprie ſit Vicarius Chriſti, qui poſt reſurrectionem pacem annuntiãs ſic ſalutauit Apoſtolos. *Ioan. 20.* Deinde ſacerdos oraturus hortatur alios, vt orent: quia Dominus monuit diſcipulos orare, & ipſe orauit. *Matt. 6.* *Luc. 11.* Epiſtola, quæ orationẽ ſequitur, prædicationem Ioannis Baptiſtæ repræſentat: quia ſicut ille præcurſor fuit Chriſti, *Matt. 14.* ita præcedit Epiſtola Euangelium. *Luc. 6.* Epiſtola etiã exprimit doctrinã ſeptuaginta duorũ diſcipulorũ, quos Dominus miſit in omnẽ ciuitatẽ & locum, quo erat ipſe *Luc. 10.*

vēturus, & quibus ait: Meſſis multa quidē, operarij autem pauci. Reſponſorium, quod epiſtolam ſequitur, aſ- A ſenſum ſignificat, quem auditores monitis præbuerunt prædicantium: vnde pulcher reſponſoriū nominatur: Quod enim per prædicationē crediderunt iuxta velle prædicantium reſpōderunt, dum Dei legem ſanctè viuendo compleuerunt, vel quia reſpondente choro cantatur, reſponſoriū dicitur: & actiuam vitam ſignificat, in qua ſancti ſe ad inuicē exhortātur, vt ad æternā vitā perueniant. A quibuſdā autē graduale vocatur, vel quia in gradibus canitur, vel propter myſticam ſignificationem: quia actiui etiam viri in gradib. virtutum cantāt, dum in virtutibus excelſa faciunt opera. Sequitur alleluia, quod eſt Hebraicū. Tres enim linguę ſunt, quæ inter alias excellunt: Hebræa propter legem, Græca pro- *Ioan. 19.* pter ſapientiam, Latina propter regnū. His tribus lin- B guis titulus Chriſti triumphalis enituit: & his tribus linguis laus Dei in Eccleſia decantatur. Itaque Alleluia Hebrçæ linguæ eſt, & Latine interpretatur Allelu, Laudate: ia. Dominum. Sed viam proſequamur. Alleluia, quod iubilum habet, exprimit gaudiū, & amorem credentium, & quanta lætitia, & laus ſecuta ſit fidem, audita prædicatione. Neque enim tantum aſſenſum præ- *Pſal. 96* buerūt prædicationi, ſed ea audita lætati ſunt. Audiuit, *Cant. 1.* & lætata eſt Sion, & exultauerunt filiæ Iudæ. Vnde di- *Cant. 5.* cunt in Canticis canticorum. Exultabimus, & lætabimur in te. Et ſponſa: Anima mea (inquit) liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt. Significat & alleluia vitā contēplatiuā: vnde myſtice in altiori gradu canitur quam reſponſoriū. Item alleluia, dum poſt verſum repetitur, ſignificat æternū gaudium, quod poſt hāc vitā ſancti re- C cipiunt. Vnde alleluia modicū eſt in ſermone, & multum in pneumate: quia gaudium illud maius eſt, quam ſermone poſſit explicari, ad cuius magnitudinem reue- *1 Cor. 2.* landam omnis lingua modica eſt, & imperfecta. Quis enim plane enarraret, quod in cor hominis nō aſcēdit? Hoc ergo gaudium, quia nec penitus verbis exprimi, nec penitus taceri poteſt: Eccleſia quaſi demiſſis verbis iubilando quaſi in admirationē proſilit, ac ſi dicat: Quę vox, quæ poterit lingua retexere, &c. Hic enim verba non ſufficiunt nec intellectus, nec tamen amor ſinit tacere. Sic ergo Eccleſia pneumatizando, dictu mirabile, expreſſius quodā modo & melius ſine verbis quam per verba innuit, quantū ſit gaudiū Dei, vbi verba ceſſabūt. Per pneuma enim licet non enarretur quantū ſit æternum gaudiū, ſaltem monſtratur ipſum eſſe inenarrabi- D le. Quando autem ſequentia ſequitur poſterius alleluia non habet pneuma, ſed chorus in loco eius ſequentiam concinit, qua idem ſignificat id eſt, æternę vitæ gaudiū atque delicias. Vnde illa noua ſolet habere verba & inuſitata: quia cœli gaudiū ſecretū eſt, & incognitū mortalib. Vel ſequentia æternæ vitæ myſticat laudes, vnde *Pſal. 83.* dictū eſt: Beati, qui habitāt in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorū laudabūt te. Huic ſignificationi pulchre conuenit, quod ſequentia verba habet laudiflua & cantum dulciſonum: quia ibi omnia erunt plena laude, & *Pſal. 86.* melodia cæleſtis organi abūdabit dulciflua lætitia. Quia ſicut lætantium omniū habitatio eſt ibi. Et quia laudes æternæ vitæ humanis verbis non reſonabunt, quædam Eccleſiæ myſtice pneumatizāt ſequentiam ſine verbis. Nulla enim verborum ſignificatio neceſſaria, vbi corda E ſingulorum patebunt ſingulis librum vitę intuentibus. Tractus autem (quia gemitum, & cantū lachrymabilē exprimit) lachrymas ſanctorū ſiue in actiua ſiue in cōtemplatiua vita repræſentat. Vnde tractus dicitur, quia ſancti ſuſpirantes ab imo pectoris gemitū trahunt, qui licet ſpe gaudeāt vt monet alleluia, tamē in valle lachrymarū hîc cōmorantes habent irriguum ſuperius, & irriguum inferius, quod tractus myſticat. Gemunt enim flebiliter pro ſupernæ dilatione beatitudinis, ſuper flu- *Ioſ. 15.* mina Babylonis ſedentes patriæ ſuæ memores. Iterum *Pſ. 136.* lachrymas fundunt pro ſuis & aliorū exceſſibus, dū ex vicinitate Babylonici fluuij ſeipſos vidēt ſæpe aſperſos, & alios penitus immerſos ipſius fluuij rapiditate ferri A deorſum. Sed quia hic ploratus quandoq; eſt reſpectu ſuperni gaudij, quandoq; eſt reſpectu noſtræ miſeriæ, tractus quandoq; tangit lætitiam pro ſuperiori irriguo vt in Iubilate & Laudate, & quandoque triſtitiam pro irriguo inferiori, vt in De profundis & aliis huiuſmodi. Et quia gaudium ſanctorum non eſt plenum & continuum, ſed ſæpe interrumpitur, Eccleſia quandoque interponit tractum, vt in ſeptuageſimali tempore. Et cum repetit alleluia in ſabbato Paſchali, tractus alleluia ſequitur, quia gaudiū hic non expedit ſine fletu. In ſabbato in Albis, id eſt in octauis Paſchæ duplicatur alleluia, quia in æterna vita perfecte tunc erit gaudium, glorificata carne cum anima, & cōpleta reſurrectione ſanctorum cum reſurrectione Chriſti. Vnde cantat Ec- B cleſia: Hæc dies quam fecit Dominus, &c. Merito itaq; Eccleſia ſignificans æternū gaudium, vt ſupra diximus, quandoq; gaudiū per alleluia innuit, quandoq; in mœrore viuens per tractū ingemiſcit, & plorat. Conſiderans enim in paradiſo diuinarū ſcripturarum quod per paradiſum virtutum ad paradiſum cæleſtiū diuitiarum peruentura ſit, exultat: reſpiciēs autem, quod adhuc in valle lachrymarū retinetur, & quod de terreſtri paradiſo cecidit, plorat. Sed de hoc gaudio, & de hoc ploratu plenius explicabo diuiſim in duobus voluminib. quorū vni erit nomen Paradiſus, & alteri, Cur flet qui gaudet. Hinc autē ad aliud tranſeuntes intueamur, tranſitū Apoſtolorū de Iudæis ad gentes, quem per hoc cōme- *Euangelij à dextera parte in ſiniſtram tranſlatio.* morat Eccleſia, quod Euāgeliū à dextera parte ad ſiniſtram transfertur, & ibi legitur. Iudęa enim reſpuente C verbū Dei, Apoſtoli tranſierūt ad gentes: dū ſiccato Gedeonis vellere, ros irrigauit aream. Qui enim prius di- *Iudic. 6.* xerat: In viā gentium ne abieritis: poſt hæc pręcepit di- *Matt. 10.* cens prædicate Euangelium omni creaturę. Quia ergo *Marc. vlt.* prædicatio peruenit etiam ad illos, qui in ſiniſtra parte fuerāt, merito in ſiniſtra parte legitur Euangelium: nec tantū in ſiniſtra ſed etiā aduerſus Aquilonem, qui malos ſignificat, iuxta illud: Ponam ſedem meā ad Aquilonem, quia etiā ad tales peruenit prædicatio, qui longē *Eſai. 14.* à calore veri ſolis receſſerant. Vel propter hoc potius contra Aquilonem legitur: quia Aquilo vētus frigidus diabolum ſignificat, qui flatu tentationū corda homi- *Hier. 1.* num cōgelat & infrigidat ab amore Dei, vnde ab Aquilone (inquit) pandetur omne malum. Et ſponſa in Can- *Cant. 4.* ticis canticorum: Surge (inquit) Aquilo, & veni Auſter, D hoc eſt recede maligne ſpiritus, qui hortū meū infrigidas, & veni auſter, id eſt, Spiritus ſancte, qui perflās aromata fluere facis. Merito ergo contra Aquilonem legitur Euangeliū: quia fides, quę in Euangelio continetur, armatura noſtra eſt contra diabolū, Cui (inquit) reſiſtite fortes in fide. Nūc cōſidera quod plebs baculos hic deponit, reclinatoria relinquit, caput detegit, crucē fronti imprimit, ſtans audit, quod Euangeliū in altiori gradu legitur quam Epiſtola: nota ſingula. Deponere baculos *1. Pet. 5.* innuit Chriſtianæ eſſe perfectionis, non vindicare, ſed Domino reſeruare vindictam: quia inquit: Mihi vindi- *Hebr. 10.* ctā, & ego retribuam. Reclinatoria relinquere, ſignificat quod non debemus confidere in principib. vel ſu- *Ezech. 4.* ſtentaculis terrenis: quia vanitas vanitatū, & omnia vanitas, dicit Eccleſiaſtes: ſubauditur cōparatione Dei, in E quē noſtram curā iactare debemus. Caput detegitur, vt oſtendatur quam attente audire, & intelligere verbum Dei debemus. Signū crucis fronti imprimitur, ne hoſtis antiquus ſuperueniēs per zizaniam hæreſis corrumpat ſemē rectæ fidei. Per hoc quod ſtātes audimus, grauem pugnā reſtare conſideretur: Quia nobis non eſt colluctatio aduerſus carnem & ſanguinē, ſed aduerſus principes tenebrarū harū. In altiori gradu legitur Euangeliū quam Epiſtola, quia doctrina Chriſti longe excellit doctrinā Apoſtolorum. Poſt Euangelium chorus cātat *Ephes. 6.* cōpendium noſtræ fidei, oſtendens ſe prębere aſſenſum verbo Euangelij, & in quem vel quid credit. Rectus ordo quo rex vocat, reſpōdent milites, ſequuntur. Deinde

ſacerdos

ſacerdos ſalutat populum dicens: Dominus vobiſcum. Hæc ſalutatio ab antiquo ſumpta eſt. Booz enim meſſores ſuos ſic ſalutauit: & propheta in Paralipome. Aſa regem, & eos, qui cum eo erant. Salutat ergo ſacerdos populum & monet orare, vt in fine recitata permaneat ſtabilis. Quod ei promittens chorus, offertorium ſuccinit: ac ſi dicat, Credo, & fidem, quam confeſſus ſum, opere implebo. Vnde ſacerdos ſtatim offert dona conſecranda: Et de hinc munera ſua populus, ſignificãs offerre ſeipſum Deo. Conſidera ordinem: Euangelium præcedit, fides ſequitur, dehinc offeruntur munera. Neceſſe eſt enim primum audire verbum Dei. Quis enim crederet niſi prius audiret? Quomodo (inquit) credent niſi prædicentur? Deinde quis non recte credens, munus Deo acceptabile offerre poterit? quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Poſſumus etiam per oblata munera cõmemorare copioſam victimam, quæ oblata eſt à populo, cum rex Salomon templum, & altare Domino ſacraret. Exemplo illius plebs fidelis offert ſe, & ſua dona Domino. Nunc autem diligentius ad hoc referamus oculos, quod ſacerdos, vt ſupra commemorauimus, offert dona ſacrificanda, panem ſcilicet, & vinũ. Vtraq; typicè obtulit Melchiſedech: vtraque Chriſtus dedit diſcipulis cœnãtibus. Sed vtraq; in corpus & ſanguinem conuerſa ſunt. Vtrũ autem vtraq; conuertantur in vtrũque, ſupra me eſt definire. Tutius tamẽ quod panis tantum in corpus, & vinum in ſanguinem, quam vtrumq; in vtrumq; conuerteretur, dicerem: niſi videretur occurrere, quod ſub vtraque ſpecie vtrumq; ſumi credimus. Sed nec hoc repugnat ſi rem ſubtilius intueamur. Sub ſpecie enim panis vtrumq; eſſe poteſt & ſumi: non quia panis in vtrumque forſitan tranſierit, ſed quia vbi vinũ eſt, corpus eſt, & ſeparatũ non eſt, nec diuiſim ſumitur vt diuiſæ ſunt ſpecies, ſub quibus ſumitur, ſed vtraq; ſimul, licet diuiſim loquamur ſecundum ſpecies diuerſas, hoc eſt (inquit) corpus meũ: & deinde, hic ſanguis meus. Sed dicit aliquis: Eratne proprium corpus ipſius, quod dedit, an figuratè locutus eſt, vt quando ſe vocauit oſtium? Proprium quidem erat corpus eius, & verũ corpus, quod tunc dedit diſcipulis, & nunc in altari ſumitur & mãducatur: Idem (inquã) quod de virgine natum eſt, & iam immortale ad dexteram Dei eſt in gloria, mira res: Caro, quæ comeditur in imis, integra manet in excelſis. Ad quid opponis dialecticè? quid hic meditaris ſophiſta? cur argumenta hic quæris? hoc eſt puluerem in aſtra ſpargere, Dialectica tua tantum non aſcendit. Reſpice enim & vide vbi es, & intellige, quod ſenſus primam tenet regionem aſcendendi, Imaginatio ſecundam, Ratio tertiam, in qua dialectica tua didicit ludere. Supra hanc fides eſt excellior dialectica, quæ non eſt audita in Chanaan, nec viſa eſt in Themã, cui humana ratio non præbet experimentum, maximè cum de fide Trinitatis, nec vel de corpore Domini (vt hic ſermo contexitur.) Intellectũ vero fides trãſcendit; per quam ſancti vident cœli ſecreta, vt Paulus in tertio cœlo, & Ioannes in Apocalypſi. Sed intellectus in viſione æternæ vitæ perficietur, quando videbimus Deũ facie ad faciem, quem hic contemplamur in ænigmate. Nemo hic proteruè diſputet, ſed quod auget fidei meritum humiliter quæratur: & quod ſine periculo non diſcutitur, firmiter credatur. Poteſt ergo quæri, cur Dominus carnem ſuam ſumi voluit: nec tantum carnem, ſed carnem & ſanguinem: & quare non in ſpecie carnis & ſanguinis, cum ſit caro & ſanguis: Et quare ſub ſacramento: & vtrum ſumatur tantum caro & ſanguis Chriſti, an totus Chriſtus, & ſi totus Chriſtus, quare vſualius dicamus corpus Domini ſumere, quam Chriſtũ vel Dominum. Voluit ergo Chriſtus carnem ſuã ſumi à fidelibus vt per cibum carnis inuitaret ad guſtum diuinitatis, & quod hic tẽporaliter gerimus, æternis gaudiis conſequamur: vt hic ſit in medicina, & ibi in deliciis. Vtrumq; ſumi voluit: vt corpus noſtrum & anima ſimul noſtra cũ eo glorificetur. In ſpecie carnis & ſanguinis non ſumitur, ne humanus animus abhorreret, & ſenſus ſibi inſolita expaueſceret, vt quãdo orante B. Gregorio digitus auricularis cruẽtatus ſanguine in calice inuentus, ac oſtenſus eſt. Sub ſacramento, & non ſub propria forma ſumitur, vt fides comprobetur, quæ eſt de iis, quæ non videntur: vel quia non poſſet mortalis homo intueri claritatem, quæ eſſet in corpore Chriſti, quam experti ſunt diſcipuli in transfiguratione. Sub tali autem ſacramento ſumitur, id eſt, ſub ſpecie panis & vini, propter hanc ſimilitudinem, quia panis confirmat, & vinum lætificat cor hominis: & Chriſtus virtus eſt, & lætitia hominum & angelorum. Et licet in qualibet iſtarum idem & totum ſumatur, tamen in vtraque ſumitur, ad ſignificandũ, quod duplex eſt effectus huius ſacramenti. Eſt enim redemptio corporis, & animæ: quod non ſignificaretur, ſi in vna tantum ſpecie ſumeretur, quod licet in vtraque ſpecie vtrumque ſumatur, non tamen in vtraq; vtrũq; ſignificetur. Sed ſpecies panis corpus, & ſpecies vini ſanguinem Chriſti reſpectu reſurrectionis ſignificat: & ſumptio in vtraq; ſpecie ſimul redemptionem corporis, & animæ ſumentis ſignificat. Aliũ autẽ alio reſpectu panis & vinũ corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, ſignificant: quia ſicut vnus panis ex multis granis, & vinum ex multis racemis: ita vna Eccleſia (quæ typice corpus Chriſti) ex multis perſonis adunatur. Hic autem, hoc eſt in ſacramento altaris, in ſpecie panis & vini verum corpus & verus ſanguis eius ſub vtraq; ſpecie veraciter poſt conſecrationem ſumitur. Licet ergo vtrumque ſit ſub vtraque ſpecie tũ illarum, ſub vtraque tamen ſumitur ad ſignificandũ (vt diximus) duplicem effectum. Nec eſt iteratio ſacramenti niſi ſecundum eandem ſpeciem denuo ſumatur. Quod autem nõ debeat dari intinctum, ex decretis habemus. Et nota, quod non de quolibet pane hoc conſecratur ſacramentum; ſed tantum de pane frumenti: quia ipſe de ſe dicit: Niſi granum frumenti cadens in terrã mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Pulchrè autem ſe vocat granum frumenti, quia granum frumenti candidũ eſt interius, & rubrum exterius. Et Chriſtus candidus dicitur reſpectu diuinitatis, & rubicũdus in carne propter paſſionem, Vnde ſponſa in Canticis canticorũ. Dilectus meus candidus & rubicundus. De hoc rubore vox illa eſt admirantiũ. Quis eſt iſte, qui venit de Edom tinctis veſtimentis de Boſra? De vino autẽ ſanguis Chriſti conſecratur, vt intelligamus quod ipſe eſt vitis vera ſuos vere lætificans. Vnde ſponſa cantat: Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi. Et merito hoc ſacramentum conſecratur de pane frumenti & vino in quibus eſt principalis refectio: vt intelligamus principalem refectionẽ in corpore & ſanguine Chriſti ex diuinitate: quia caro Chriſti eſt vere cibus, & ſanguis eius vere eſt potus: dum in perceptione gratiæ donum internæ & æternæ refectionis meretur, qui communicat corpori Chriſti. Ad hoc reſtat quærendum, vtrum ſumatur tantum caro & ſanguis, an totus Chriſtus. Ad quod reſpõdeo, quod ego filius à matre Eccleſia didici: quod totus Chriſtus ſumitur non diuiſus. Sed quæritur quare vſualiter dicitur ſumi corpus eius quaſi diuiſim: cum in perſona Chriſti tres ſint ſubſtantiæ, verbum, caro, & anima? Non eſt autem intelligendum diuiſim, quaſi tantum illud, quod eſt corpus, ſumatur. Sed dicitur corpus Domini ſumi, vt intelligatur ipſum Dominum vere ſumi: quo genere loquendi dicimus, corpus regis ibi fuit, id eſt, vere rex ibi fuit. Vel corpus Domini dicamus ſumere, quia corporea ſubſtantia ſcilicet panis & vini, non tranſit in ſubſtantiam incorpoream, ſed in ſubſtantiam corporeã, videlicet in corpus & ſanguinẽ Chriſti. Vel nimio amoris affectu corpus nominamus. Vel cum in Chriſto diuerſæ ſint naturæ, illud nominamus cum ſic loquimur, quod proprie corporis oculis videri poteſt, hoc eſt corpus. Sed licet corpus Chriſti vſualiter dicatur ſumi, tamen Chriſtus integer ſumitur: nec pars ſub ſpecie panis, & pars

Ruth. 2. 2. Paral. 15. Rom. 10. Hebr. 11. 3. Reg. 8. Gen. 14. Matt. 26. 1. Cor. 11. Parac. 3. 1. Cor. 13.

Cur Chriſtus carnem ſuam à fidelibus ſumi voluit. Quare non tantum carnem, ſed carnẽ & ſanguinem. Quare non in ſpecie carnis & ſanguinis, cum ſit caro & ſanguis. Quare ſub ſacramento & non ſub propria forma ſumatur. Pſ. 103. Euchariſtiæ effectus duplex. Euchariſtiæ ſacramenti materia conueniens quæ. Ioan. 12. Chriſtus cur granũ frumẽti dicatur. Cant. 5. Eſa. 63. Cant. 1. Cur Sacramentum altaris cõſecretur de pane frumẽti, & vino. Ioan. 6. Vtrum ſumatur tantum caro, & ſanguis, an totus Chriſtus. Quare vſualiter dicitur ſumi corpus Chriſti quaſi diuiſim, cũ in perſona vnſ... Chriſti tres ſint ſubſtantiæ, Verbum, caro & anima.

ſub ſpecie vini: ſed totus hîc, & totus ibi: non pars in parte, ſed totũ in parte. Videtur pars vna, & quaſi pars A eſſe videtur: & totum ibi eſt, & pars altera videtur, & quaſi altera pars eſt: & idem totum eſt, totum hic & totum ibi: nec minus in parte quam in toto, nec maius in toto quam in parte. Et quotcumq; partes feceris, totum in ſingulis eſt. Nec mireris: opus Dei eſt. Si in diuerſis locis poteſt eſſe vnus: quare nõ in ſingulis partib. poteſt eſſe totus? Vtrumque mirum eſt, ſed vtrumque verũ eſt. Nec tamen mirum eſt defectu facientis. Quid enim mirum ſi omnipotens & mirabilia miranda operatur? Sed dicis: Quomodo corpus vnum eodem tempore in diuerſis locis eſſe poteſt? Super altare eſt, & in cœlo eſt: hic eſt, & ibi eſt: & totũ eſt vbicumque eſt: tantumque hic, quantum ibi: & in multis locis ſimiliter totus eſt. Noli mirari, qui fecit corpus & locũ, vtrumque facit in altero eſſe vt vult: & eſt ſemper ſicut ipſe vult, qui ſic & aliter facere nouit & poteſt: cuius ſapientiæ non eſt numerus, cuius potentia naturis rerum imperat. Sed tu miraris quando vides vel audis, quæ videre vel audire non conſueuiſti. Idcirco quando mirari cœperis, & dixerit tibi cogitatio tua: quomodo hoc eſſe poteſt? cogita facientem & reſpice omnipotentem, & deſinet eſſe mirum quicquid illud fuerit. Et ſi fortè mirabile eſſe non deſierit, incredibile tamen non erit: quia ſi factor omnipotens cogitatur, non erit impoſſibile apud eum quicquid erit. Sed dicit forſitan cor tuum: vbi eſt corpus Domini poſtquam ſumpſi illud, & manducaui? Audi ergo. Corporalem præſentiam Chriſti quæris? in cœlo quære. Tecum per corporalem præſentiam ad tẽpus eſſe voluit, quando & quandiu neceſſe fuit. Exhibuit ad tempus præſentiam, vt per illam ad ſpiritualem inueniendam excitaret, & iuuaret. Ideo ad te corporaliter venit, vt per corporalem præſentiam ſpiritualis inueniatur, quæ non auferatur. Venit ad te corporaliter, non vt hic tecum permaneat corporaliter, ſed ſpiritualiter. Sic per aſſumptam carnem occultus venit in mundum, & ſecundum corporalem præſentiam cum hominibus conuerſatus eſt, vt ad ſpiritalem eleuaret præſentiam, & completa diſpenſatione ſecundum corporalem præſentiam receſſit, ſed ſecundum ſpiritalem remanſit. Vnde ait: Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi. Sic ad te venit corporaliter, vt tecum maneat ſpiritaliter. Quando in manibus tenes eius ſacramentum, corporaliter tecum eſt. Quando ore ſuſcipis, & quando ore manducas, corporaliter tecum eſt. Denique in viſu, in tactu, in ſapore corporaliter tecum eſt. Et quamdiu ſenſus tuus corporaliter afficitur, eius præſentia non aufertur corporalis. Poſtquam autem ſenſus corporalis in perficiendo deficit, deinceps corporalis Chriſti præſentia non eſt quærenda, ſed ſpiritualis retinenda. Diſpenſatio completa eſt, perfecta eſt: perfectum ſacramentum, virtus manet. Chriſtus de ore ad cor tranſit, non cibus corporis, ſed animæ venit ad te per corporalem præſentiã, vt comedatur, non vt conſumatur: vt guſtetur, non vt incorporetur. Sed quando caro Chriſti manducatur, non qui manducatur, ſed qui manducat, ei, quem manducat, incorporatur. Audiuit Auguſtinus de cœlo Chriſtum dicentem: Cibus grandium ſum, crede & manducabis me: non vt me mutes in te, ſicut cibum carnis tuæ, ſed vt tu muteris in me. Cõpleta ergo ſacramentali diſpenſatione, ſi corporalem præſentiam Chriſti quæris; in cœlo quære: Ibi quære vbi prius fuit, quàm per ſacramentum corporaliter tecum eſſe inciperet, & vnde non diſceſſit, quando ad te venit. Itaque prudenter diſcerne quid in ſacramento altaris ſenſui exhibitum ſit, quid ſpiritui accommodatum. In hoc enim ſacramento tria conſiderantur. Vnum, quod eſt tantum ſacramentum. Alterum, quod eſt ſacramentum, & res ſacramẽti. Tertium, quod eſt res tantum, & non ſacramentum. Sacramentum tantum eſt viſibilis ſpecies panis & vini. Sacramentum & res eſt corpus Chriſti & ſanguis: res

Quomodo corpus Chriſti eodem tempore in diuerſis locis eſſe poſſit.

Pſ. 146.

Poſt ſũptionem Euchariſtiæ, vbi ſit corpus Chriſti.

Matt. 28

In Euchariſtia quæ tria conſiderentur.

quantum ad ſpecies, ſub quibus ſumitur: ſacramentum A eſt alterius rei, quia ſignum eſt illius gratiæ & virtutis, quæ ibi percipitur, ſcilicet vnionis & capitis & mẽbrorũ. Et hæc vnio res eſt, non ſacramentum, ſed virtus ſacramenti. Ecce tria conſiderauimus: Primũ eſt ſecundi ſignũ, ſecundũ cauſa tertij, tertium virtus ſecundi, & veritas primi. Aliud ergo eſt ſpecies, quę viſibilis cernitur: aliud veritas corporis & ſanguinis, quę inuiſibiliter creditur: aliud ſpiritalis gratia, quæ cũ corpore & ſanguine inuiſibiliter & ſpiritaliter percipitur. Viſibilis ſpecies ſacramentũ eſt corporis & ſanguinis Domini: Corpus autem & ſanguis ſacramentũ inuiſibilis gratiæ, ſine qua ſacramentum non prodeſt. Cum autẽ ſacramentũ dupliciter dicatur, vel ſacræ rei ſignum, vel ſacrum ſecretum: ſpecies panis & vini ſacramentum dicitur, hoc eſt ſacrę rei ſignum, ſcilicet corporis & ſanguinis Domini. B Corpus autem & ſanguis Domini ſacramentũ dicitur, quia ſacrum ſecretũ eſt, quod per viſibilẽ ſpeciem ſignificatur, quia ſacræ rei ſignum eſt, quia ſignificat gratiã ſpiritalem, quæ dicitur ſpiritalis caro Chriſti. Vt enim dicit Hieronymus, intelligitur dupliciter caro Chriſti, vel caro, quæ nata eſt de virgine: vel caro ſpiritalis, de qua dicit Dominus: Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus, qui manducat meam carnẽ, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo. Hanc carnem manducat, quicumque per fidem & dilectionem Chriſto vnitur, & conſecratur, & cõformatur. Particeps enim fit corporis & ſanguinis Domini ſpiritualiter, licet non ſacramentaliter (& hoc Auguſtino atteſtante) quicũque in baptiſmo membrũ Chriſti efficitur. C Nec tanto ſacramento priuatur ille, in quo hoc inuenitur, quod ſacramentũ illud ſignificat, hoc eſt ipſa efficacia, quæ virtus ſacramenti, & caro ſpiritalis appellatur, vt ſupra diximus. Hic perpendere potes, quod ſicut dupliciter caro Chriſti intelligitur, vt iam diximus: ita ſumptio duplex eſt, ſacramentalis & ſpiritalis: quia boni & mali ſacramentum ſumunt, rem ſacramenti tantũ boni. Sacramentum in hoc loco corpus Domini appellamus. Rem ſacramenti ipſam efficaciã & gratiam ſpiritualem, quam (vt ſupra diximus) Hieronymus vocat ſpiritualem carnem Chriſti, quam non manducant niſi boni. Sacramentalis autem communio eſt communis bonis & malis, quæ ſine ſpirituali non prodeſt. Vnde Dominus: Caro non prodeſt quicquam, ſpiritus autem viuificat. Ac ſi diceret: carnem meam ſumere non pro- D deſt, niſi ſumatur in gratia ſpirituali. Immo qui ſumit indignè, reus eſt corporis, & ſanguinis Domini. Spiritalis autem ſumptio (quæ vera fide percipitur) ſine ſacramentali (vbi non eſt contemptus religionis) ſufficit. Qui ergo manducat digne, habet ſacramentum, & rem ſacramenti. Qui credit, & diligit, etſi manducare ſub ſacramento non poſſit, rem tamẽ ſacramẽti habet & ſpiritualiter manducat, & veraciter Chriſto incorporatur. Sic itaque quidã manducantes nõ manducant, & quidam non manducantes manducant. Quidã enim indigne manducantes corpus Domini, non percipiunt gratiam ſpiritualem. Indigne mãducat, qui in crimine manet, vel irreuerenter ſumit non diiudicans corpus Domini. Quidam autẽ licet corporaliter ſumere non poſſunt; tamen ſpiritualiter manducant ſpiritalem carnem E Chriſti, hoc eſt efficientiam ſacramenti, ſine qua nõ eſt vita ſpiritualis. Vnde Dominus dicit: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Corpus igitur Domini aliis eſt ad iudicium, & aliis ad ſalutem. Virtus autem huius ſacramenti nullis ad mortem, ſed omnibus ſumentibus eſt ad ſalutem, quæ etiam per communionem ſacramenti augmentatur, quoties hoc ſacramentum, id eſt, corpus Domini percipitur. Hic eſt panis viuus, qui de cœlo deſcendit: ſi quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Igitur cum fide vera, & mundo corde accedendum eſt ad hoc tantum ſacramentum, ad hoc ſacramentũ & immortale præſidium, myſterium & li-

Viſibilis ſpecies quid corpor. & ſanguis Chriſti, quid Sacramentum dupliciter dict.

Luc. 8. Ioan. 6.

Euchariſtiæ ſumptio duplex.

Ioan. 6.

1. Cor. 11

Indi ad corpus Domini manducãdi quot.

Ioan. 6.

Ibid.

Euchariſtia quare ſic nominatur. & libamen agendū, quod eſt Sacramentum ſacramentorum omnia ſanctificans ſacramenta. Vnde per excellētiam dicitur Euchariſtia, id eſt, bona gratia: quia nō tantum in hoc ſacramento gratia ſumitur, ſed etiā ipſe, à quo eſt omnis gratia. Hęc Euchariſtia dicitur diuina, quia digoè ſumentes diuinos, & participes diuinitatis facit. Hic eſt panis quotidianus, quem neceſſe habet quotidie Eccleſia ſub ſacramento ſumere. Sicut enim neceſſaria fuit illa nobis Chriſti pręſētia in carne olim, qua mori poſſet: ita neceſſaria eſt vſq; ad finem mundi eius præſentia eo modo, quo panis viuus, qui de cælo deſcendit manducari poſſit. Igitur qui tunc ex ſola dilectione exhibuit ſe talem, vt lancea perforari poſſet: & nunc vſque ad finem ſæculi ſe talem exhibet, qui in ſacramento manducari poſſit. Hoc ſacramentum firmamentum eſt contra hoſtes, de quo Eccleſia in Propheta: Paraſti in conſpectu meo menſam. Hoc ſacramentum *Pſ. 22.* viaticum eſt aſcendentium de exilio ad patriam. Hoc *Exod. 16.* enim ſignificabant per Manna. Illud enim poſt trāſitum maris rubri filiis Iſrael datum fuit viaticū per deſertum ad terram promiſſionis. Hoc ſpiritale manna dominici corporis poſt Baptiſmum datur Chriſtianis, qui habent poteſtatem filios Dei fieri, vt hoc pane Angelico per deſertum huius ſæculi ad terram viuentium perueniant. Eūdem panem manducat homo & Angelus. Sed homo adhuc in medicina, Angelus iam in delicijs. Solet autem quæri de ſacramento, vtrum dominus corpus ſuum mortale dederit diſcipulis ſuis ante paſſione, an immortale, quod magis credimus: & quomodo tunc potuit dare corpus immortale, cum eſſet ipſe adhuc mortalis? Hic quæri poteſt, quomodo de virgine naſci potuit: & quomodo nunc corpus eius totum in diuerſis locis ſimul eſſe poſſit: & quomodo panis & vinum in corpus & ſanguinem tranſeat non per vnionem, ſed per tranſmutationem: & multa huiuſmodi, quæ in hoc ſacramento mira videntur. Eſt enim ſecretum hoc ſacramentum, & miraculis plenum, & myſterium inſcrutabile: vnde quia, dum de eo tractamus, ſupra nos rimamur, ad id, quod reſiduum eſt, vicina domus aduocetur. Quod ſi nec ipſa ſuffecerit: igne, quod remanet, comburatur, hoc eſt Spiritui ſancto tradatur, qui omnia ſubtiliter, & plene intuetur. qui vbi vult, & quantum vult, ſpirat & erudit. Nunc autem ad hoc redeamus, quod ſacerdos (vt ſupra diximus) offert dona ad ſacrificandum, panem ſcilicet & vinum, ſed & vino ſuperadditur aqua. Hoc fortiſtā miraris, ſed &, hoc magnum eſt ſacramentum. Vnde labilis homo eſt mortalis. Hæc mixta vino ſignificat hominem Chriſto vnitū ſanguine Chriſti. Qui ſeparat aquam, negat vnionem Chriſti & Eccleſiæ. Rurſus hæc ideo coniungi debent, quia nihil prodeſt fons Baptiſmi ſine ſanguine Chriſti, nec ſanguis ſine Baptiſmo, vtrumque de latere Chriſti manauit. Qui vinum denūt, non imitatur myſterium paſſionis. Sacerdos tantum incepturus ſacramentum orat, vt oratio omnium ſibi auxilietur. Vnde & Eccleſia pro eo orat, dicens: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Vel illud: Mittat tibi Dominus auxilium de ſancto, & de Sion tueatur te, vel, Sit memor omnis ſacrificii tui, & holocauſtum tuum pingue fiat: vel aliquid huiuſmodi. Poſt hoc ſacerdos ſecreto orans ſignificat ſecretas preces Chriſti dicētis: Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Poſt preces ſacerdos ſalutat populum ſublimi voce, & monet ſurſum habere corda, & gratias agere Patri per Chriſtum: & agendas aſſerit eſſe per ipſum, ſub quo tremit omnis poteſtas. Tandem ſacrat dona ſacranda. *Matt. 6.* Nota ſingula. Hæc omnia Chriſt' egit. Poſt preces venit ad diſcipulos dicens, Vigilate, & orate. Deinde dicit, dormite iam & requieſcite. Poſt hæc oblatus eſt. Dum iuſſit vigilare, ſalutauit: quia ſalus ad eſt vigilantibus. Dū dixit orate, monuit ſurſum corda habere: quia non ſunt oranda, niſi quæ ſurſum ſunt. Dum vocat ad requiem, dicens, Dormite, monet gratias agere. Qui enim

requieſcit à malo, gratus Deo efficitur: quod eſt gratias A ci agere, Et vt dignè Deo gratię reddantur, id eſt, vt vita noſtra conſonet ſupernis ciuibus: orat ſacerdos preces noſtras adiūgi vocibus Angelorum, qui per Chriſtum maieſtatē patris laudant, adorant, atq; cōcelebrant, & tremunt: & quos tāto myſterio Miſſæ certum eſt adeſſe, vbi ima adiungūtur ſupernis, & homo Deo ſociatur. Dehinc ſtatim chorus gratus de perceptis & de percipiendis donis hymnum cantat Angelicum, quē cæleſtis militia clamare non ceſſat. In quo, vt in lib. Eſaiæ repe- *Sanctus, Sanctus, Sanctus,* titur, chorus triplicat, Sanctus, propter perſonarū Tri- *Dominus* nitatem, & ſemel dicit, Dominus Sabbaoth, propter *Deus* diuinæ vſiæ, id eſt, ſubſtātiæ vnitatem. Gratias agit crea- *Sabbaoth.* tori de beneficiis, cū dicit. Pleni ſunt cæli, & terra glo- *Eſa. 6.* ria tua. De beneficiis ſpecialiter Redemptionis, dū cātat, Benedictus, qui venit in nomine domini. Hic vexil- B lum crucis imprimitur: quia Chriſtus per crucē triumphauit, & nos triumphare facit. Chorus iterat, Oſanna in excelſis, vt ſaluemur corpore & anima inter angelos. Poſt hæc ſacerdos ſecretum incipit: hoc à quibuſdam Miſſa vocatur, quia in primitiua Eccleſia Cathecumeni ſolebant intereſſe celebrationi Miſſæ vſq; ad conſecrationē, & tunc clamabat diaconus dicens: Cathecumeni exeant foras, & quia tunc mittebātur foras, hoc myſterium Miſſa vocabatur. Secretum autem ideo appellatur, quia ſecreta voce peragitur. In primitiua autem Eccleſia alta voce proferebatur, donec paſtores memoriter ex quotidiano vſu verba retinentes, in campis eadem cantabāt. Sed ipſi diuina vindicta ibidem percuſſi ſunt, vnde Eccleſia conſueuit propter reuerentiam tātum myſterium in ſecreto agere. Secretum etiam dicitur, C quia humana ratio nequaquam plenariè tantū myſterium capere poteſt. Ad quod ſignificandum merito ſecreta voce celebratur. De hoc tanto & tā ſecreto officio ſummatim breuiter tangamus. Sacerdos igitur ſecretum Miſſæ celebrans repræſentat ea, quæ olim pōtifex egit, quæ ille præfigurauit. Nunc ergo conſiderandum eſt, quod tēplū Dei olim diuiſum erat in duas partes, velo interpoſito: priorem autem partem illi vocabāt ſancta, interiora vero ſancta ſanctorū. Quicquid ergo in officio Miſſæ agitur ante ſecretū, quaſi in æde priore eſt: quod autem in ſecreto agitur, intra ſancta ſanctorum. Erat igitur intra ſancta ſanctorū (vt canones teſtātur) ara incenſi, & arca teſtamenti, & tabula ſupra arcam, & ſupra tabulam duo Cherubim gloriæ mutuo vultu ſeſe D reſpicientia. Hæc intrabat ſolus pontifex ſemel in anno, habens nomina patrum in rationali & ſuper humerali ſcripta, ferens ſanguinem, & carbones, quos cum thymiamate in thuribulo orans ponebat, donec fumus obumbraret eum. Deinde aſpergebat tabulam & arcā ſanguine, poſt exibat ad populum, & lauabat veſtes, nec vocabatur mūdus ante veſperā. Hæc ſigna fuerunt, & receſſerunt poſtquam venerunt ſignificata. Prior ædes præſentē Eccleſiam myſticat, ſancta ſanctorū cœlum, pontifex Chriſtū, ſanguis paſſionem, carbones charitatem Chriſti, thuribulum carnem ipſius Chriſti, thus crematū preces odoriferas, ara cohortes cæli, arca Chriſtum ſecundum humanitatē, tabula ſuper arcam Dei patrem: duo Cherubim duo teſtamenta, quæ adinuicē reſpiciunt ſeſe, quia cōcordant: veſtis, quę lauatur, ho- E minem ſignificat, veſpera finem hominis. Confer ergo quæ olim fiebant, & quæ Chriſtus egit: & reſpice quomodo miniſter Eccleſiæ iſta repræſentet, & hæc peragit. Te igitur, vſque in primis. Pontifex olim intrabat ſancta ſanctorum cū ſanguine ſemel in anno: & Chri- *Heb. 9.* ſtus per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta æterna Redemptione inuenta. Sic miniſter Eccleſiæ intrat cum ſanguine in ſancta ſanctorū, quoties in mente memoriam ſanguinis Chriſti gerens, hic incipit myſterium: qui non ſolum mēte, ſed crucis ſignaculo paſſionem Chriſti retractat, dum primo verſu crucis ſignum apponit. Et notā quod triplici nomine appellat, dona, munera, ſacrificia. Ideo dona, quia Deus ea donauit, vt

homo inde ſuſtẽtetur: Munera, quia inde homo munetat auctorem: Sacrificia, quia ea ſacrificantur. His etiã tribus nominibus pulchrè innuitur completum eſſe in hoc ſacrificio, quod olim triplex ſpondebat hoſtia legis. In primis vſq; communicãtes. Regalis pontifex ingrediẽs ſancta ſanctorum orabat: & Chriſtus ante paſſionem ſuam orauit ſe glorificari, diſcipuloſq; conſeruari. Nunc etiam ſedens ad dexteram patris interpellat pro nobis. Sic noſter miniſter ſequens Aaron & Chriſtum, pro tota ſupplicat Eccleſia: deinde pro prælatis & ſubditis. Communicãtes, vſq; hanc igitur. Pontifex (vt lex iubebat) thuribulum aureum plenum viuis carbonibus intra ſancta ſanctorũ ſecum portabat: & Chriſtus carnis ſuę thuribulum omni virtute plenum tulit ad aſtra. Item ſacerdos legalis portabat nomina patrum ſcripta in rationali & ſuperhumerali: & Chriſtus nouit mente & actu nomina ſanctorũ. Nec ſufficit ſacerdoti tantum verbis commemorare, niſi ipſe ſanctos repræſentet intus in amore, & foris in moribus, vt intus calẽs ſit amore, & extra coruſcans moribus: quod ſignificãt logion & ſuperhumerale. Hanc igitur, vſque ſupplices. Pontifex legalis orans fumo thymiamatis obumbrabatur & tegebatur, nę pateret alicui dum cremaret incenſum: & Chriſtus dum Patrem interpellat pro nobis, angelorũ tranſit intuitum, qui intelligi non poteſt quantum pręſentia ſumptæ carnis impetret apud Deum Patrem pro nobis. Item ſacerdos, dum vicem Chriſti gerit, quodammodo tegitur & latet: quia nec cogitari, nec enarrari poteſt quanta virtus & potentia ſit in verbis in hoc myſterio, quia latet homines & Angelos quomodo verba & myſtica ſigna crucis prouehant dona oblata. Dum enim rogat Dominum, vt placatus oblationem accipiat: & quibuſdam alijs interpoſitis rogat, vt dignetur facere oblationem benedictam, hoc eſt vt promoueat in melius: Aſcriptam, hoc eſt ſibi propriam: Ratam, hoc eſt vt ſufficiens ſit ad ſalutẽ: Rationabilem & acceptabilem, hoc eſt vt ipſe rectè diuidat, & Dominum placare poſſit. Et hoc totum cõfertur in illis verbis Domini in cœna prolatis, quæ ſacerdos ſubiungit. Sed ea dicturus ſic prius incipit. Qui pridiè quam pateretur. In his verbis ſumit ab altari panem adhuc communem, & eleuatum benedicit, & ſignũ crucis imprimit, & priuſquam deponat repræſentat verba Domini, dum dicit: Benedixit & fregit: & quæ ſequuntur. Poſtea tollit calicem & ſignat, & repræſentat verba Domini dicens: Et dedit diſcipulis ſuis dicens: Accipite, & bibite ex hoc omnes. Hic fit illud inſigne miraculũ. In his verbis cibus carnis fit cibus animæ. Per hæc verba, & per crucis ſignaculum nouatur natura, & panis fit caro, & vinum ſanguis, vnde merito cum venitur ad hæc verba, in quibus tanta gratia datur, ſacerdos tollit altè vtrumq;, ſignificans hunc cibum & hunc potum excellentiorem cæteris. Supplices te rogamus, vſq; Oremus præceptis. Pontifex (vt lex iubebat) aſpergebat & oram & exterius ſacrum ſanguine pacifici: & Chriſtus toties aſpergit patrem ſanguine, quoties eum placat per carnem aſſumptam. Aram aſpergit, quãdiu numerum reſtaurat Angelorũ. Exterius ſacrum aſpergit, dum homines ſignat, & Patri reconciliat quę in terris ſunt. Sacerdos eoſdem aſpergit, quia per hoc ſacrificium placat Deum, & impetrat veniam, & ſic aſpergit ſuper nos. Nam cum nos emundat, numerum augmentat ſupernorum ciuium. Dum autẽ nominat ſublime altare, commemorat ſancta ſanctorum. Dumq; nominibus ſuis recẽſet ſanctos, gerit nomina patrum. Sed vt habeat vtrumque, ſcilicet logion & ſuperhumerale, bis recẽſet nomina. Hoc iuxta principium canonis, & in hac parte tropologicè fert logion pectus & ſuperhumerale, quod humeros tegebat, dum mores rationabiles imitatur & opera. Deinde dicit, quod Deus per Chriſtum hæc omnia creat, ſanctificat, viuificat, benedicit. Per verbum enim Pater naturam rerum creauit: & per eundem Chriſtum mirificat, vt cibus & potus communis fiat cibus & potus ſingularis. Per verbum vtrumque ſignificat, dum tãtam rebus confert gratiam, vt homo, qui percipit, ſanctificetur: viuificat, vt qui dignè ſumit, viuificetur; benedicit, vt qui participat, æternam accipiat benedictionem.

Ioan. 7. — Rom. 8. — Leui. 16. — Exod. 28. — Leuit. 16. — Benedictã, Aſcriptam, Ratam Rationabilem & acceptabilẽ.

A

B

C

D

E

§ Oremus præceptis ſalutaribus moniti. Pontifex legalis regreſſus ad populum lauabat veſtes, & immundus tamen erat vſque ad veſperam. Sic Chriſtus qui intrauit ſancta ſanctorum, redit ad Eccleſiam compatiendo & auxiliando, & lauat veſtes ſuas, id eſt, ſanctos mundificat, & tamen vſq; ad finem ſæculi membris eius aliquæ adhærent maculæ. Sacerdos etiam redit ad populum: qui dum rurſus alta voce preces multiplicat, foras exire videtur, quia precib. (velut aquis) veſtimenta ſua, id eſt, populum lauat & mundat, & tamen immundus indicatur, quia vſque ad mortem quod lauetur erit in omni homine, & in luna eſt macula. Oraturus ergo monet orare, docens quod fiducialiter orare poſſumus vt filii patrem, quod ipſe Dominus ad orandum ſic informauit, dicens: Pater noſter. Septem ergo petitiones in Dominica oratione ponuntur, vt ſeptem dona mereamur Spiritus ſancti, quibus recipiamus ſeptem virtutes, per quas à ſeptem vitiis liberati ad ſeptẽ perueniamus beatitudines. Septem enim ſunt vitia principalia, quæ ſunt origo omnium malorum, ſcilicet ſuperbia, inuidia, ira, triſtitia, auaritia, gula, luxuria: quorum tria expoliant hominem, quartum expoliatum flagellat, quintum flagellatum eiicit, ſextum eiectum ſeducit, ſeptimum ſeductum cõculcat. Superbia enim aufert homini Deum, inuidia proximum, ira ſeipſum. Expoliatus vero his, qui nec de ſuo bono, nec de alieno piè lætari velit, cum nihil ſuperſit vnde gaudeat, per triſtitiam flagellatur. Cui auaritia ſuccedit, quæ flagellatum eiicit: quia interno amiſſo gaudio, foris cõſolationem quærere cõpellitur. Poſtea accedit gula, quæ animum exteriorib. inhiantẽ ad exceſſum illicit. Sequitur luxuria, quæ illectum, & ſeductũ ſeruituti violenter ſubiicit. Per ſuperbiã ergo cor inflatur, per inuidiam areſcit, per iram crepat, per triſtitiam cõteritur, & quaſi in puluerem redigitur, per auaritiam diſpergitur, per gulam inficitur, & quaſi humectatur, per luxuriam conculcatur, & in lutum redigitur: vt dicere poſſit infelix homo: Infixus ſũ in limo profundi, qui velutum platearum delebitur. Ponitur itaque prima petitio contra ſuperbiã quando dicitur: Sanctificetur nomen tuum: vt det nobis timere, & venerari nomen ſuum, quatenus per humilitatẽ ad Deum redeamus, qui per ſuperbiam receſſimus. Huic petitioni datur donum, quod dicitur ſpiritus timoris Domini, per quem ad humilitatem venitur, quæ ſuperbiam ſanat, vt regnum cœlorum, quod ſuperbus perdidit, humilis acquirat. Vnde in Euãgelio: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Secũda petitio eſt contra inuidiam. Adueniat regnum tuum. Regnũ Dei ſalus eſt hominum. Qui ergo ſic petit, communem ſalutem omnium poſtulat, & ſic inuidiã reprobat. Huic datur ſpiritus pietatis, accedens cor ad benignitatem, quatenus ad eãdem poſſeſſionem terræ viuentium perueniat, ad quam alios peruenire deſiderat, iuxta illud: Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. Tertia eſt contra iram, cum dicitur: Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terra. Non enim vult contendere, qui ſic petit, ſed placere ſibi indicat quicquid diuinæ placet voluntati. Huic datur ſpiritus ſcientiæ, vt ipſe ad cor veniens erudiat illud, & ſalubriter compungat: vt ſciat homo malum quod patitur, ex culpa: ſi quid autẽ boni habuerit, ex miſericordia Dei procedere. Per compunctionem igitur, ira & indignatio animi mitigatur: & per hanc virtutem, id eſt, compũctionem venitur ad veram lætitiam, iuxta illud, quod dicitur: Beati qui lugent, quoniã ipſi conſolabuntur. Quartã petitio contra triſtitiam eſt, qua dicitur: Panem noſtrum quotidianũ da nobis hodie. Triſtitia eſt tædium cum mœrore, cum mens amaricata interna bona non appetit. Propterea lãguẽti animæ neceſſaria eſt interna refectio. Dat ergo

Matt. 6. — Septẽ vitia capitalia. — Matt. 5. — Matt. 5. — Matt. 5.

Deus

Deus ei ſpiritum fortitudinis, qui animam erigat, quatenus ad deſiderium ęternę refectionis cōualeſcat. Hoc igitur donum fortitudinis, accendit cor hominis ad famem iuſtitiæ, quæ ducit ad plenam beatitudinis ſaturitatem & ſatietatem. Vnde dicitur: Beati qui eſuriūt, & *Ibidem* ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Quinta petitio eſt contra auaritiam: Dimitte nobis debita noſtra. Huic petitioni datur ſpiritus conſilii, qui doceat libenter miſereri, vt miſericordiam conſequamur, iuxta illud: Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam *Ibidem.* conſequentur. Sexta petitio eſt cōtra gulam, de qua dicitur: Et ne nos inducas in tentationem. Huic datur ſpiritus intelligētiæ, vt interna refectio verbi Dei exteriorem appetitum cohibeat, ne corporalis egeſtas frangere, nec carnis illecebra hominē ſuperare poſſit. Propterea ipſe Dominus, tentatori (dum ſibi eſurienti fraudulentam ſuggeſtionem de exteriori pane proponeret) *Matt. 4.* reſpondit dicēs: Non in ſolo pane viuit homo: vt apertè demonſtraret, quod cum mens interiori pane reficitur, parum curat ſi foris ad tempus famem carnis patitur. Datur ergo contra gulam ſpiritus intelligentiæ, vt ille ad cor veniens horridas noſtræ mentis purget tenebras, & noſtri oculum interioris hominis adeo luminoſum efficiat & ſerenum, vt ad ipſius diuinitatis claritatem contemplandam perſpicax, & mundus inueniatur. Ex ſpiritu enim intelligentiæ munditia cordis noſcitur. Munditia vero cordis viſionem promeretur: ſicut ſcriptum eſt: Beati mūdo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Septima petitio eſt cōtra luxuriam, cum dicimus: Libera nos à malo. Conuenienter ſeruus ſanatus liber- *Matt. 5.* tatem petit, cui datur ſpiritus ſapientiæ, qui captiuo amiſſam reſtituat libertatem. Sapientia namq; à ſapore dicitur. Hæc datur, cum mens guſtu internę dulcedinis tacta, totam ſe per deſideriū colligit intus: nec iam foris per carnis voluptatem diſſoluitur, quia totum intus poſſidet, in quo delectatur. Igitur contra exteriorem voluptatem interior dulcedo opponitur, vt quāto plus illa ſapere, & placere cœperit, tanto liberius & libentius iſta contemnatur, & tandem in ſemetipſa pacifica mens (dum nihil foris appetit) tota per amorem intus requieſcat. Sic ſpiritus ſapientiæ cor tangens dulcedinē ſua foris concupiſcētiæ ardorem temperat, & intus pacem cōſtituit, vt dum mens tota ad internum gaudium colligitur, plene ac perfectè homo ad imaginem Dei reformetur, iuxta illud: Beati pacifici, quoniam filij Dei *Matt. 5.* vocabuntur. Dehinc rogat miniſter à malo liberari interuentu Sanctorum, & pacem in diebus noſtris. Nocet enim infirmis perturbatio. Sequitur myſtica fractio panis. In lege enim iubebatur ſimilago fruſtatim offerri: & Redemptor benedixit panem, & fregit, fractumque diſcipulis diſtribuit. Sacerdos quoq; ſequens legem & Chriſtum, panem ſacroſanctum partitur in tres partes quarum vna in ſanguine ponitur pro illa parte Eccleſiæ, quæ adhuc peregrinatur, paſſionibus expoſita. Aliæ duæ illis adaptātur partibus Eccleſiæ, quarum vna extra vitam in igne emūdatur, & altera cum Chriſto iam gloriatū, vt vna pars Eccleſiæ iuſtificetur, & altera citius liberetur, & pro tertia gratiæ ſoluantur. Sumpturus autem miniſter agnum, quem lex prænunciauit, petit ſibi & populo tria. Primū inter eos numerari, quos pudet ſecundum carnem viuere: deinde in regno Dei glorificari: poſtremo, quia caro reſiſtit ſpiritui, poſtulat pacem, ſine qua nullus iuſtificatur homo. Vnde benè chorus conſequenter alta voce Agnus Dei concinit ter- *Iſa. 16.* tio, ad laudem ſanctæ Trinitatis, quæ agnum dominatorem terræ miſit. Communio, quæ poſt cantatur, innuit omnes fideles corpori Chriſti communicare, quod *Sacerdotis ad altaris dextrā reditus.* pro omnibus miniſter aſſumit ſacramentaliter, vt ſibi & omnibus ſumatur ſpiritualiter. His completis ſacerdos redit ad dexterā partem altaris, ſignificans quod in fine mundi Chriſtus rediturus eſt ad Iudæos, quos iā reprobauit, donec plenitudo gētium intraret. Tunc enim re- *Iſa. 10. Rom. 9.* liquiæ Iſraël ſecundum ſcripturas ſaluæ fient. Sequitur

A tandem oratio in fine totius officij: vt gratia, quæ præuenit, ſubſequatur per Chriſtum, per quem omnia facta ſunt: qui Dominus omnium per creationem, factus eſt ſpiritualiter noſter Domin[us], aſſumpta humanitatis noſtræ natura. Deinde ſalutato populo admonet ire. Non eſt enim ſedendum vel iacendum in hoc exilio, ſed hinc tranſeundum eſt ad patriam, quia Miſſa digna eſt hoſtia, per quam fracta ſunt tartara.

De occultis ſcripturarum veteris, & noui Teſtamenti.

Cap. VIII.

NVnc ergo ad occulta veniamus ſcripturarū, etiā quia myſtico ſenſu ſigillatur, Occultæ ſunt, & fons ſunt ſignatus aliæ, quia de occultis tractant, & de his, quæ humanum excedunt intellectum, vt eſt myſterium ſummæ Trinitatis, & Verbi incarnati, aut corpo- B ris & ſanguinis Domini. Aliæ vero occultæ ſunt, quia de quibuſdā tractant, quæ licet ex ſe facilia ſunt, tamen pro breuitate vel difficultate dicendi, minus patent intellectui. Vnde homo, qui veri cognoſcendi deſiderio carere non poteſt, crebris mouetur quæſtionibus. Sicut enim oculus lumen appetit, ita anima verum videre vt bonum proprium deſiderat, quod cognoſcere & amare eam facit felicem. Sed fallitur, dum quærit cognoſcere verum aliquod, cuius cognitio non facit beatam, nec adeſſe beatum cōducit. Sunt enim diuerſa genera veri, vt eſt verum curioſitatis, cupiditatis, & iniquitatis: quorum nullum bonum eſt. Eſt autē quoddam genus veri, vt in cognitione omnium artium liberaliū, quod quidem bonum eſt, nec tamē ſummū bonum eſt, quia eius notitia nequaquā facit beatum. Huius autem veri vere C boni cognitionem habēdam ſacra miniſtrat ſcriptura, quę docet hominem ſeipſum cognoſcere, & creatorem ſuum. Se cognoſcere pręcedit, & via eſt: Creatorem autem perfectè cognoſcere, patria eſt: vnum meritū: alterum præmium. Omnis igitur ſacra ſcriptura in duobus *Sacra ſcriptura duobus.* conſtat Teſtamētis: vtrūq; tribus ordinib. diſtinguitur. Vetus cōtinet legem & Prophetas, & agiographos. *Veteris teſtamenti libri quot.* In primo ordine quinque ſunt volumina Pentateuchi, Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. In ordine Prophetarum octo ſunt volumina: liber Ioſue, liber Iudicum, liber Samuelis, qui eſt primus & ſecundus Regum. Quartus Malachim, qui interpretatur Regum, qui dicitur tertius & quartus ſecundum computationem Latinorum. Quintus Eſaias. Sextus Hieremias. Septimus Ezechiel. Octau. liber duodecim Pro- D phetarum, qui dicitur Thareaſtra. Hi Prophetici dicūtur, eo quod eorum ſint, qui ex officio Prophetæ dicebantur, licet nō omnes Prophetæ ſint. In ordine Agiographorum nouem ſunt volumina: liber Iob, liber Pſalmorum, Prouerbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Cātica cōticorum, Daniel, Paralipomenon, Eſdras, Eſther. Sunt præterea in veteri Teſtamento alij libri, qui leguntur, ſed in canone auctoritatis non ſcribuntur, vt liber Thobiæ, & Iudith, & Machabæorum, & qui inſcribuntur Sapientia Salomonis, & Eccleſiaſticus.

¶ Nouum autem continet Euangeliſtas, Apoſtolos, *Noui teſtamenti libri quot.* Patres. Euangelium quatuor continet volumina. Scriptura Apoſtolorū quatuor, id eſt, Epiſtolas Pauli, Epiſtolas Canonicas, Apocalypſim, Actus Apoſtolorum. E Scriptura vero patrum non habet numerū definitū. Eſt autem cōſiderandum, quod ſcriptura ſacra cæteris profundior triplicem habet ſenſum, hiſtorialem, allegoricum, moralem. Non enim tantum in ea voces, ſed etiā res ſignificare habēt. Per vocum ſignificationem, hiſtorialem, per rerum autem ſignificationem intelligimus allegoriam, & tropologiā. Hiſtoria eſt ſignificatio vocum ad res. Allegoria eſt, quando per factū intelligitur *Hiſtoria, allegoria, anagoge, & tropologia quid.* aliud factum. Si viſibile, ſimplex allegoria eſt. Si inuiſibile & cœleſte, anagoge dicitur. Tropologia eſt, quādo per factum oſtēditur aliud faciendum. Hiſtoria dicitur à Græco ſermone hiſtoreo, id eſt, video, inquiro: quia hiſtoriographorum eſt res geſtas ſecūdum primā ſignificationem vocū exponere. Allegoria quaſi alieniloquium

dicitur, quando non per voces, ſed per rem factam alia res intelligitur, vt per tranſitum maris rubri tranſitus intelligitur per Baptiſmum ad paradiſum. Tropologia dicitur cõuerſiua locutio, dum quod dicitur, ad mores ædificandos conuertitur, vt ſunt moralia. Anagoge vero dicitur ſurſum ductio, vnde anagogicus ſenſus dicitur, qui à viſibilib. ducit ad inuiſibilia, vt lux prima die facta rem inuiſibilem, id eſt, Angelicã ſignificat naturam in principio factam. Non tamẽ vbique tam multiplex ſenſus inuenitur, quia quandoq; ſolus hiſtorialis, quandoq; etiam allegoricus, vel tropologicus, vel vterque habetur. Nonnunquam, licet raro, anagogicus admiſcetur. Vt Hieruſalem intelligitur hiſtorialiter ciuitas terrena, allegorice Eccleſia, tropologice anima fidelis, anagogice cæleſtis patria. Igitur ſacra ſcriptura cæteris in his ſenſibus ſuperabundat. In libris autem B ethnicorum voces tantum mediantibus intellectibus res ſignificant. In diuina pagina non ſolum intellectus, & res ſignificant, ſed ipſæ res alias res ſignificant. Vnde claret ſcientiam artium ad cognitionem diuinarũ ſcripturarum valde eſſe vtilẽ. In hoc enim quod in diuina pagina tam rerum quam vocum neceſſaria eſt ſignificatio, artes ei ſubſeruiunt, dum triuium vocum, quadriuiũ phyſicarum rerum adminiſtrat notitiam. Significatio tamen rerum dignior eſt, quia allegoricus ſenſus acutior, tropologicus ſuauior eſt. Item voces ex humana, res ex diuina inſtitutione ſignificãt. Sicut enim homo per voces alteri, ſic Deus per creaturas voluntatem ſuam indicat. Eſt enim rerum ſignificatio profundior quam vocum, quia voces aut vniuoce vnum, aut æquiuoce plura ſignificant. Sed æquiuoce pauca (pro vt ab C homine facta eſt inſtitutio) ſignificant, res vero multo aliter: quia tot figuras, quot naturas, & quot habent proprietates, tot ſignificationum habent diuerſitates.

Scientia artium valde ad diuinarum ſcripturarum cognitionem confert.

Res autem omnis aut ſecũdum exteriorem formam ſignificat, vt nix per albedinem: aut ſecundum interiorem naturam, iuxta illud: Capilli tui ſicut grex caprarum: propter ſubtilitatem videndi. Patet igitur quam ſit neceſſaria artium ſcientia. Mathematica enim de exterioribus formis, Phyſica de interioribus docet naturis, & theorica. Vt autem breuiter vtilitatem artium tangamus, dicimus: quod Philoſophia diuiditur in tres partes vel ſpecies, logicam, ethicam, theoricam. Logica de vocibus, Ethica de moribus, Theorica de rebus tractat. Item theorica ſubdiuiditur in Mathematicam, D Phyſicam, Theologiam. Mathematica de inuiſibilibus formis rerum viſibilium, agit, Phyſica de inuiſibilibus naturis rerum viſibilium, Theologia de inuiſibilibus eſſentiis, & earumdem naturis. Sic ergo per artes iuuamur in diuina pagina, vbi vocum ſignificationem attẽdimus propter literalem ſenſum: & rerum ſignificationem conſideramus, vt capiamus myſticum intellectum: per formam viſibilem, vbi iuuat Mathematica aut ſecundum naturam inuiſibilem, vbi Phyſica, & Theologia ſeruiunt.

Cant. 6.

De materia diuinæ Scripturæ. CAP. IX.

Materia diuinæ ſcripturæ quæ.

EST autem materia diuinæ ſcripturæ ſpecialiter opus reſtaurationis, id eſt, incarnatio Verbi cum omnibus ſacramentis ſuis, ſicut opus creationis materia eſt Phyſicorum Gentilium, ſed differunt, quia hoc in ſex E diebus, & illud in ſex perficitur ætatibus. Diuiditur autem hæc materia in rem interiorem & ſpeciem exteriorem. Res interior in veritatem, & virtutẽ: exterior ſpecies in ſignũ veritatis. Cum enim auris interior obſurduerat, foris locutus eſt homini Deus per ſigna. Signũ autem veritatis aliud in operatione, vt cum res tropologicè ſignificat: aliud in voce, vt: Diliges dominum deum tuum. Per ſignum veritatis fides, per ſignũ virtutis moralitas docetur. Res ergo interior, veritas vel virtus dicitur, res exterior ſignum. Vt in ſacramento Verbi incarnati duo inueniuntur, humanitas & diuinitas. Et in ſacramento corporis domini, ſpecies exterior ſignum eſt, res interior veritas & virtus, id eſt, corpus

A Domini, & gratia quam ſoli boni percipiunt, itidẽ autem res, & ſignum hic inuenitur. Omnis ergo materia diuinæ paginæ aut res, aut ſignum eſt. Res hic dicũtur, quæ non habent ſignificare: ſigna, quæ habent. Quorũ quædam iuſtificant, quædam non. Item rerũ aliæ ſunt, quibus fruendum eſt, vt ſummum bonum: aliæ, quibus vtendum, quibus adiuuamur: aliæ, quibus fruuntur & vtuntur, vt homines & Angeli. Frui autem eſt amare aliquid propter ipſum, vt in eo finem ponas. Vti eſt quod in vſum venerit referre ad habendum id, quod fruendum eſt, licet frui & vti frequenter aliter & impropriè accipiantur. Virtutibus igitur non fruimur, ſed vtimur: licet enim ipſæ ſint amandæ & petendæ, tamen non propter ſe tantum, ſed propter ſolum deum finaliter, quo hic fruuntur Sancti in ſpe, & aliquando in re, B quia iam quodammodo habẽt, quod plene & perfecte fruentur in futuro. Vtendum eſt virtutibus ergo, & per eas fruendum ſumma Trinitate, id eſt, ſummo & incommutabili bono. Idem de bona voluntate dicimus, vnde Auguſtinus: Voluntas eſt, per quam fruimur. Per virtutes ergo fruimur, nõ eis: niſi forte aliqua virtus ſit Deus, vt charitas. Vtitur autẽ Deus nobis, non vt nos aliis rebus. Miſeretur enim nobis non ad ſuam vtilitatem, nos vero miſeremur aliis ad noſtram vtilitatem. Cum vero (vt dictum eſt) omnis materia ſacræ ſcripturæ aut res ſit, aut ſignum: quia de occultis intendimus, de re interiori prius dicamus. Et primũ de illa, quæ veritas dicitur: nec à qualibet ſed à ſumma veritate (ipſa iuuante) incipiamus, à monte vmbroſo & condenſo, qui vocibus ſignificatur cum dicitur, Deus eſt vnus, vel C trinus. Nec ſolæ voces hanc ſignificant Trinitatem, ſed res quoq; vt quando Abraham in figura ſummæ Trinitatis tres Angelos vidit, & vnum adorauit. In Baptiſmo quoque Chriſti & Trãsfiguratione oſtẽſa eſt Trinitas, cuius imaginem anima quodammodo repræſentat, cum Deus ſe manifeſtauit per naturam & gratiam. Per naturam, id eſt, per rationem & creaturam: Per gratiam, id eſt, per inſpirationem, & doctrinam. Per inſpirationem intus iuuãt rationem, per doctrinã foris creaturam. Hos quatuor modos Apoſtolus breuiter cõprehendit, dicens: Quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis. Nunc autem videmus quantum ratio per ſe valuit. Ratio inuenit Deum eſſe, & vnum eſſe, & trinum. Conſiderans enim non ſemper ſe fuiſſe, intelligit ſe eſſe ab alio: quod ne in infinitum procedat, probat id D numquam cœpiſſe, & ſic cognoſcit Deum eſſe. Item conſiderans, quod ſi plures eſſent, vel ſingularitas imperfecta, vel pluralitas ſuperflua eſſet, probat vnum eſſe: non vnium collectione, vel compoſitione, aut ſimilitudine: ſed eſſentia, quia caret partibus: & identitate, quia non variatur: & ideo vere, & ſumme vnus eſt eſſentialiter. Spiritus autem creatus vere, ſed non ſummè vnus eſt eſſentialiter, non inuariabiliter vt Deus. Nunc autem qualiter anima rationalis deprehẽdit Deum eſſe trinum videamus. Auguſtinus in libro de Trinitate. Trinitatem quãdam in omni re demonſtrat, vt facilius per Trinitates creaturarum ad Trinitatem Creatoris aſcendat. Sed quia hoc longum eſt, recurramus ad eximium ſimulachrum, id eſt, ad mentem, quæ eſt imago Dei: & ſicut per illam Deum eſſe, & vnum eſſe cognouimus, ita per eãdem trinum eſſe intelligamus. Anima igitur in ſe reperit quamdam Trinitatem, ſcilicet memoriam, intelligentiam, delectationẽ vel gaudium: aut ſi dicamus naturalem vim intelligẽdi, quæ mens appellatur, ex qua naſcitur notitia, & ex his procedit amor. Hæc tria idem ſunt in eſſentia, ſed ſecundum proprietates differunt. Tria quoq; ad ſe inuicem referũtur, nec tamen ſunt accidentia, ſed ſubſtantialiter in anima, & vnum in eſſentia: quia vna vita, vna mẽs, vna eſſentia, & quicquid ad ſeipſa ſingula dicuntur, etiam ſimul nõ pluraliter ſed ſingulariter, dicuntur & inſeparabilia, & æqualia ſibi ſunt, quia à ſingulis capiũtur omnia & tota. Ex hoc enim ſenſu hæc tria vnum dicuntur, quia

Gen. 18. Matt. 3. Matt. 17. Trinitas in Baptiſmo, & Transfiguratione Domini. Rom. 1.

Mens hominis imago Dei.

ſecundum

ſecundum Auguſtinum ſubſtantialiter exiſtunt in anima: non tãquam in ſubiecto, vt color in corpore: quia A etſi relatiue dicuntur ſingula, tamen ſubſtantialiter sũt in ſua ſubſtãtia. Mens ſe cognoſcens, notitiam tãquam prolem gignit. Tertius eſt amor, qui ab ipſis procedens vtriuſq; cõplexio eſt. Anima autem ex hoc, quod reperit in ſe, inueſtigat ſupra ſe, & inuenit in Deo potentiam, ſapientiam, gaudium, ſed differenter. In anima enim ſic ſunt, quod tempore mens præcedit, ex qua eſt intellectus, ſequitur gaudium. In Deo ſimul, quia ab æterno. Sic ratio per ſe inuenit Deum eſſe, & vnum eſſe, & trinum eſſe. Sed quia debilis eſt, niſi iuuetur, idcirco conſuluit creaturam, vtrum aliquod veſtigium Trinitatis in ea reperiret, & ideo per eã cognouit, quod in ſe ſentiebat. Per tranſitũ enim rerum cognouit Deũ eſſe: quia qui tranſit, ab alio habet initium. Per ſtatum B rerum intellexit vnum eſſe, quia ordinatæ res ſibi proueniunt, vt ſumma infimis, & prima poſtremis cõcordent. Itaq; per vnicam concordiam non dubita vnum eſſe artificem. Trinum quoque cognouit, quia per immenſitatem rerum diuinam inueſtigauit potẽtiam, per pulchritudinem ſapientiam, per vtilitatem benignitatem. Sed licet conteſtantur idem ratio & creatura: hoc tamen intereſt, quod tria, quæ in mente reperiuntur, tantum ſigna ſunt & imago Trinitatis, quæ in Deo eſt. Tria vero, quæ foris in creaturis conſpiciuntur, tãtum ſigna ſunt, ſed non imago. Licet enim per immenſitatẽ creaturæ inueſtigaretur potentia Dei, non tamen immenſitas eſt potentia, vel pulchritodo ſapientia, vel vtilitas benignitas. Quæ vero in anima ſunt, etiam imago ſunt: quia ſicut in mente eſt potẽtia, ita in Deo poten- C tia eſt: ſed nimis incomparabiliter, cuius in mente eſt potentia imago. Item ſapientia vel gaudium in mente, imago eſt ſapientiæ vel gaudii, quæ in Deo ſunt: ſed hęc verius in Deo. Quę enim in Deo in veritate sũt, hic in imagine comparent. Nec tantum per teſtimonium creaturæ iuuatur iudiciũ rationis, ſed etiã per doctrinam & inſpirationem. Cum autem ratio inueniſſet (vt dictum eſt) Deum eſſe, & vnum eſſe, & trinum: in vnitate etiam inuenit æternitatem & immenſitatem, in æternitate immutabilitatem, in immẽſitate ſimplicitatem, hoc eſt, æternitatem ſine tempore, immenſitatem ſine quantitate. Æternitatem dico ſine tempore, quia initium non habuit. Illud enim, à quo omnia eſſe habent, à nullo eſſe habet nec habiturum eſt finem: quia idem eſt ei eſſe & idem quod eſt, nec vllam recipit mu- D tabilitatem. Nullo enim genere mutabilitatis poteſt mutari. Nec enim loco, vel forma, vel tempore mutari poteſt: quibus modis corpora mutãtur. Mutatur enim corpus ſecundum locum, quando totum de loco ad locum trãsfertur, Secundum formã, id eſt, diſpoſitionem partium tribus modis: cum aliqua pars additur, vel aufertur vt aliter ſit, quando etiã aliquis rubet vel pallet, transfertur ſanguis, & eſt mutatio ſecundum formam. Secundum vero tempus, quãdo res eſt prius vno modo, poſteà alio. Cum ergo corpora tribus modis mutẽtur, ſecundum formam, ſecundum locum, ſecundum tempus: primus infert ſecundum & tertium, ſecundus tertium tantum, tertius infertur ab vtroq; & infert neutrum. Incorporalia quoq; tribus modis mouentur, cognitione, affectu, & tẽpore. Cognitione tribus modis, per augmentum, per diminutionẽ, & per ſucceſſionem. Affectu mutatur ſpiritus, cũ modo triſtis ſit, modo lætus. Sed ſiue mutetur cognitione ſiue affectu, neceſſe eſt, vt mutatio ſecũdum tempus commutetur. Semper enim aliquid ſibi priuſ, & aliquid poſterius eſt. Singulæ autẽ harum mutationum remouentur à Deo: quia nec loco mouetur, quia vbique eſt: nec forma, quia ſimplex eſſentia partib. caret: nec cognitione, quia eius ſcientia, nec creſcit, nec minuitur, ſed vnum prius vel aliud poſterius, cõprehẽdit. Similiter nec affectu mutatur, quia ſumme bonus nihil contrarium ſuæ bonitati recipit. Cum igitur Deus nullo genere iſtorũ quatuor mutetur, nec tempore mutabitur. Quia ergo caret principio E & fine, & mutabilitate, vt dictum eſt, Deus æternus eſt.

Corporis mutatio triplex.

Incorporalia quomodo mouentur.

In Deũ quare nulla harum mutationum cadat.

Reperit quoq; ratio in Trinitate communionem vnitatis, coæuitatem æternitatis, æqualitatem immenſitatis. Et communionem quidem vnitatis ſine diuiſione: Coæuitatem æternitatis ſine ſucceſſione: Æqualitatem immẽſitatis ſine diminutione. In vnitate totum, in immenſitate plenum, in æternitate perfectum. Cum autem anima in Deo Trinitatem per hoc, quod in ſe ſentiebat per creaturas, per doctrinam, per inſpirationem inueniſſet, vt aliquibus certis, & diſcretis vocabulis de Trinitate ageretur, fides tria quaſi propria impoſuit nomina: eum, qui à nullo eſt, appellãdo Patrem: qui ab illo ſolo eſt, Filium: qui ab vtroque eſt, Spiritum Sanctum. Quæ vocabula (vt quod æternum eſt ſignificaretur) ab humano vſu accepta sũt. Sed ne omnimoda B inter diuina & humana videretur ſimilitudo, adiecit vt Patrem omnipotentem, Filium ſapientem appellaret, ne putaretur eſſe, vt in aliis. Et qui à nullo eſt, Pater dicitur: quia ibi erat, qui ab illo erat, & ille Filius: cum in ſubſtantia & natura idem ſit quod ille, non qui ille, Qui ab vtroque, eſt Spiritus ſanctus: quia ab vtroque ſpiratur. Vt autem ait Auguſtinus, hoc vocabulum, perſona, fides reperit Catholica ad diſcretionem Trinitatis, non vt per id diceretur quid eſſet, ſed ne omnino taceretur quid eſſet. Per hoc enim vocabulum (vt idem dicit) nõ diuerſitatem ſignificare voluit, ſed ſingularitatem noluit. Cum enim fides plurali numero perſonas cõfitetur, non per hoc in eſſentia tria eſſe intelligit, ſed eãdem perſonam non eſſe declarat. Et hoc eſt ſolum vo- C cabulum, quod cum de ſingulis ſingulariter dicatur in ſumma, non tamen ſingulariter, ſed pluraliter pronũtiatur. Pluralitas enim vel diſtinctio perſonarum non ponit aliquid, ſed remouet, non vnitatem ſubſtantiæ, ſed ſolitudinem, negat enim ſolitudinem & ſingularitatem. Vnde Hilarius: Profeſſio conſortij ſuſtulit intelligentiam ſingularitatis. Itaque cum dicimus plures perſonas, tollimus ſolitudinem, & ſignificamus quod Pater non eſt ſolus. Cumque tres profitemur perſonas, prędicamus quod non tantum vna eſt, nec tantum duę, ſed tres ſimul. Et tres profitemur, quia quicquid de Deo vere dicitur, ad potentiam eius, vel ſapientiam, vel bonitatem refertur.

Diuinarum perſonarum nomina.

Vocabulum perſona, quare à fide Catholica repertũ.

Pluralitas perſonarum quid efficiat.

¶ Sed quæri poteſt: cum hæc tria in Deo perſonæ dicãtur, quare illa tria in anima, quæ ſunt imago huius D Trinitatis, perſonæ non dicantur. Ad quod dicimus, quod licet ſint ſubſtantialiter in anima, nõ tamen omni modo ſunt idem cum ea, ſed variantur circa eam. Quæ autem in Deo ſunt, non variantur, ſed vere idem ſunt cum Deo, in quo ſunt: & vnũquodq; idem quod Deus. Et deus eſt & vnus Deus & tres perſonæ: quia vna diuinitas in tribus eſt. Sed ecce, dum inueſtigatur vera & ſumma Trinitas, in ipſa eius imagine & ſimilitudine (quæ tam pulchra, tamque ſubtilis reſplendet in anima) apparent miræ diſſimilitudines. Anima enim vel homo, qui propter hæc tria imago Dei dicitur, tamẽ hæc eſt tria. Deus autem eſt tres perſonæ, & hæ tres perſonæ vnus Deus. Item homo habẽs hæc tria vna eſt perſona: Summa vero Trinitas non eſt vna perſona, nec tantum vnius perſonæ, ſed tres perſonæ, Pater, & E Filius: & Spiritus ſanctus. Itemque in anima mẽs præcedit tempore, ſequitur intellectus, & gaudium: in Deo nil prius, nil poſterius, Trinitas ergo mentis qualiſcumque imago reſpectu ſummæ Trinitatis exigua eſt, & ex maxima parte illi diſſimilis, ſed tamen imago. Nec propter hoc tantum dicit Auguſtinus, quia ſui meminit mens, & intelligit. & diligit ſe: ſed quia poteſt meminiſſe, & intelligere, & amare Deum, à quo facta eſt. Qui autem reminiſcitur per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, hic reperit imaginem, & illum, cuius eſt imago. Verius enim inuenit amans, quam diſputans.

Sancta & ſumma Trinitas quid.

HVGONIS DE S. VICTORE
DE CEREMONIIS, SACRAMENTIS, OFFICIIS, ET OBSERVATIONIBVS ECCLESIASTICIS LIBRI tres, in quos eſt hæc eiuſdem Præfatio.

MEMINI dudum, de Eccleſiaſticis Officiis, dum parua quadam ad memoria conſeruationem mihi ipſi ſcriberem, te frater amantiſsime, quaternunculum meum extra armarioli clauſulam vacante derelictum inueniſſe, & aliqua, qua tibi placere videbantur, legiſſe. Cum autem poſtea eiuſdē tibi fieri copiam ſapius poſtulares, negabam, nunc opuſculum inexpletum eſſe aſſerens, nunc incorrectum: & vtrumque vere. Ipſa enim Eccleſiaſtica officia (quibus agendis diuina gratia paruitatem noſtram deſeruire voluit) de Eccleſiaſticis officiis agere non ſinebant. Sed ne forte propter dilationē nimiam aliquid aliud ſuſpiceris partem noctis ſopori furatus feci, quod potui. Eaque qua mihi ipſi dictaueram, & quadam alia in patrum tractatibus inuenta moderata breuitate perſtrinxi, vt & memoria concludi poſsint, & tedium lecta non afferant. Auctoris modeſtia. *In quibus ſi quid laudabile inueneris, meum nullatenus arbitreris. Nihil enim hic meum dixerim, niſi quod in diuerſis reperta libris, pro vt potui breuiando tranſcripſi, & quaſi paleas amouens grana congregaui. Pauca etiam (ſed qua nihil ſcrupuli habent) non ingenio meo inuenta, ſed ab ore ſuſcepta magiſtrorum, quia perutilia videbantur apponere curaui. Verbis communibus & rebus ipſis, de quibus agitur cognatis, opus explicare congruentius duxi, quam ſchematum varietatibus inuoluere, & res per ſe fulgidas decolorando verbo colorare. Sicut enim mulier pulcherrima inde pulchritudinis ſua amittit pretium, vnde turpis ſibi vmbratilem quandam pulchritudinem in oculis hominum acquirit; ſic colorum rhetoricorum ceruſſa, & purpuriſſo catera exornantur: qua autem proprium fulgorem habent, eorumdem ſuperinductione fuſcantur.* Auctoris humilitas. *Si quid in hoc opuſculo vel inſufficienter, vel non recte dictum inſpexeris, tu frater chariſſime, corrigere non pigriteris, ſiue cum notula aliqua mihi corrigendum remittere. Titulos capitulorum annotari placuit, & numeros, vt quod quaſieris, facilius queas inuenire.*

¶ *Liber primus agit de conſecratione Eccleſia, & de ſacramentis Eccleſiaſticis.*
¶ *Secundus de Eccleſiaſticis officiis.*
¶ *Tertius de ſpecialibus Miſſarum obſeruationibus, iuxta temporum, & cauſarum varietatem.*

Sequuntur Libri Primi Capita.

DE dedicatione Eccleſiarum, de trina circuitione Epiſcopi cum aqua benedicta, & de luminaribus interim in Eccleſia accenſis. Cap.1
De trino acceſſu Epiſcopi ad oſtium Baſilica, & percuſſione ſuperliminaris, & apertione oſtij in tertia percuſſione. Cap.2
De ſcriptura duplicis Alphabeti in pauimento. Cap.3
Quid ingreſſus in Baſilicam Epiſcopus primo faciat, vel dicat. Cap.4
De aqua intra Baſilicam ſanctificata, & de admixtione ſalis, & cineris, & vini. Cap.5
De crucibus factis, & de aqua ſanctificata in altari, & in cornibus eius. Cap.6
De ſeptenaria circuitione Epiſcopi circa altare. Cap.7
De reſiduo molta ſiue mola ad baſim altaris cōdēdo. Cap.8
De exterſione altaris lineo panno facta. Cap.9
De vnctione altaris. Cap 10
Quid ſignificent altaris velamina alba. Cap.11
De Sacramentis Eccleſiaſticis, qua, & quot. conueniant. Cap 12.
De Baptiſmo, & forma eius, & efficacia. Cap.13
De verbis ruſtice prolatis: & quare in aqua tantum Baptizetur. Cap.14
De reſponſione patrinorum pro paruulo. Cap.15
Quid dimittatur in Baptiſmo. Cap.16
De die ſcrutinij. Cap.17
De antecedentibus ante Baptiſmum. Cap.18
De trina immerſione, & vnctione Chriſmatis. Ca.19
De veſte alba, & communicatione paruulorum. Cap.20
Quod paruuli in atate congrua patrinorum promiſsione teneantur. Cap.21
De Confirmatione. Cap.22
De Pœnitentia. Cap 22
Quare pœnitentia ſolemnis non iteretur. Cap 24
Qualiter ſacerdos peccata dimittat. Cap.25
De iniuſte excommunicato vtrum ligatus ſit. Cap.26.
De vnctione infirmorum. Cap.27
De Coniugio. Cap.28
De bonis coniugij. Cap.29
Quid faciat coniugium. Cap.30
Qua impediant coniugium. Cap.31
De ordinibus. Cap.32
De oſtiariis. Cap.33
De lectoribus. Cap.34
De exorciſtis. Cap 35
De acolytis. Cap.36
De Subdiaconibus. Cap.37
De Diaconibus. Cap.38
De Presbyteris. Cap.39
De Epiſcopis. Car.40
De Archiepiſcopis. Cap.41
De Patriarchis, & ſedibus eorum, ſeu locis. Cap.42.
De ſummo Pontifice, & officio eius. Cap.43
Quare Epiſcopi die Dominica conſecrantur. Cap.44
De veſte ſacerdotali, & primo de humerali, ſeu amictu Cap 45.
De alba. Cap.46
De cingulo. Cap.47
De ſtola. Cap.48
De ſubcingulo. Cap 49
De caſula. Cap.50
De fanone. Cap.51
De veſte Epiſcopali. Cap.52
De dalmatica Cap.53
De ſandaliis. Cap.54
De mitra. Cap.55
De chirothecis. Cap.56
De pallio Archiepiſcopi. Cap.57

INCIPIT

INCIPIT LIBER PRIMVS.

Eccleſiaſticorum Sacramentorum, & officiorum vtilitas.

INter omnes quætentium faciem Dei Iacob occupationes, nil æque memoria pariter & vſu dignum arbitror, vt Eccleſiaſtica ſacramenta ſimul & officia. Illa enim de fide, & moribus recte conſiderata docent & inſtruunt: hæc rerum auctori pro donis quotidiana vectigalia rependunt, vt ampliora promereantur diuinæ largitatis beneficia. Propter vtraque, quæ de ſcripturarum ſyluis elicere congrua potuimus, in vnum colligere ſtuduit paruitas noſtra: & primo de conſecratione Eccleſiæ materialis (quæ ſacramentorum noſtrorum præfert figuram) ſuccinctis agere verbis.

De dedicatione Eccleſiarum, de trina circuitione Epiſcopi cum aqua benedicta, & de luminaribus interim in Eccleſia accenſis.

CAP. I.

Eccleſiarum dedicatio virginũ conſecratio, & clericorũ ordinatio Epiſcopo reſeruata.

DEdicatio ſiue conſecratio Eccleſiarum Epiſcopali dignitati reſeruata eſt, ſicut & conſecratio virginum, & ordinatio clericorum. In primis Epiſcopus ad conſecrandam accedens Eccleſiam, aquam benedicit, cui & ſalem benedictum admiſcet. Inde Eccleſiam ter gyrando exterius aſpergit. In quo & Baptiſmi, & pœnitentiæ comitantis Baptiſmum, figura prætenditur. Sic enim homo cum Baptizatur, propter tres perſonas (quarum muneri ia eſt peccatorum remiſſio) ter in aquam mergitur. Per pœnitentiam autem dimittit Deus quicquid humana peruerſitas cogitatione, locutione, vel actione committit. Quod bene in aqua & ſale figuratur, quia & à ſordibus emundat, & à vitiorum putredine mentem conſeruat. Interim in Eccleſia locis duodecim luminaria ſunt accenſa, quibus ſignificatur ardens & lucens Apoſtolica doctrina, quæ & in Eccleſia materiali prædicatur, & in templo non manufacto per Spiritum ſanctum accenditur. Sic quoque cum tabernaculum à Moyſe Domino iubente conſtructum fuiſſet dedicatum, duodecim duces eadem munera obtulerunt, ſed diebus diuerſis: hoc ſignificante Spiritu ſancto, quod Apoſtolica doctrina quocumque tempore prædicata, in Eccleſia concors eſſet, & indiuiſa.

Num. 7.

¶ Et notandum, quod Eccleſia antequam Pontifex eam ingrediatur, populi ignorantis Deum, & perfidiæ tenebris incluſi, typum gerit. Quam ter circuit Pontifex aqua benedicta admixto ſale aſpergendo, ſicut dictum eſt, ſubſequente clero & populo. Quia ſicut leo rugiens diabolus circuit quærens quem deuoret: ſic prælatus Eccleſiæ circuire debet, quærens quem à faucibus leonis illius eripiat, ad pœnitentiam adducens, & Baptizans. Vnde & Petrus ait: Pœnitentiam agite, & Baptizetur vnuſquiſque veſtrum.

Act. 2.

De trino acceſſu Epiſcopi ad oſtium Baſilicæ, & percuſſione ſuperliminaris, & apertione oſtij in tertia percuſſione.

CAP. II.

Matt. 16

Epiſcopi ad Baſilicæ acceſſus & ſuperliminaris percuſſio.

VT autem oſtendat Pontifex ſibi conceſſam poteſtatem liberandi, & vtiliter captiuandi captiuitatem diaboli, ſacramenta Eccleſiæ miniſtrando (de qua dictum eſt: Et portæ inferi non præualebunt aduerſus eam) ad ſingulos circuitus accedit ad oſtium baſilicæ, & ſuperliminare percutit virga paſtorali, quæ typum gerit ſacerdotalis poteſtatis: ſicut & illa, quam Dominus diſcipulos ad prædicandum mittens in via ferre permiſit. Percutiendoque dicit Antiphonam: Tollite

A portas principes veſtras, & cætera. Principes populi per baſilicam non conſecratam ſignificati, dæmones ſunt: portæ, per quas introeunt ad corda hominum, vitia ſunt, & praua opera. Hæc imperat auferri, vt eleuentur portæ, per quas introitur ad æternitatem, ſcilicet virtutes, vt introeat Rex gloriæ ad corda hominum ad fidem venientium. Figuram autem populi præfati gerit Archidiaconus, qui intus ad admonitionem Pontificis quaſi admirans interrogat. Quis eſt iſte Rex gloriæ? Poſt tertiam percuſſionem oſtium aperitur, quia Trinitatis poteſtate pars aduerſa ſuperatur. Ingrediens Epiſcopus cum clero, & populo dicit ter: Pax huic domui: quia Chriſtus per aſſumptionem carnis mundũ ingrediens, parietem inimicitiarum deſtruxit, & pacem inter cæleſtia & terreſtria reformauit. Pontifex ergo Baſilicam

Ab Epiſcopo cur Pax huic domui dicatur.

B intrans, pax huic domui dicit, quia ſancti doctores hic intendunt, vt populus, qui à Deo diſcordauerat per peccata, ei reconcilietur per bonorum operum exercitia. Ingreſſus Epiſcopus Eccleſiam, primo proſtratus orat, cum clero & populo, adimplens quod dicit Apoſtolus: Obſecro primum omnium fieri orationes, obſecrationes, poſtulationes pro omnibus, &c. Surgens ab oratione nondum ſalutat populum dicendo: Dominus vobiſcum: ſed ad orationem inuitat, quia nouellus populus nondum ſalutatione Pontificis dignus videtur, magis autem pro eo quod ab eo orandum eſt, vt poſtea ſalutatione dignus habeatur. Inde eſt, quod Dominus prædicatoribus ſuis præcepit, vt neminem in viam ſalutarent, quod eſt, vt hominem adhuc hominem corde, non ſpiritu, id eſt, adhuc tranſitoria, & non ſpiritualia

1. Tim. 2.

Chriſtus quare Apoſtolis præceperit, vt nemi; nem in via ſalutarent.

C appetentem non demulceant ſpe vana.

De ſcriptura duplicis Alphabeti in pauimento.

CAP. III.

HIs itaq; completis, incipit Pontifex de ſiniſtro angulo orientali in dextrum occidentalem pauimenti Alphabetum ſcribere, & de dextro orientali in occidentalem ſiniſtrum. Alphabetum rudimenta doctrinæ Eccleſiaſticæ ſignificat. Vnde Græcè ſcribitur & Latinè: quia hæ duæ linguæ in doctrina Chriſtiana concordant, & vterque populus ad rudimenta fidei vocatus eſt. Quod autem ab angulo in angulum cancellatis lineis ſcribitur, duplici figuræ alludit. Quarum

D prior eſt, vt (quia tali forma Crux figuratur) doctrinæ Euangelicæ, qua ſimplices imbuendi ſunt, mors Chriſti principaliter inſeratur. Vnde Paulus Corinthijs adhuc rudibus dicit: Non iudicaui me aliquid ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Secunda eſt, vt quia ſcriptura Alphabeti à ſiniſtro angulo tranſit ad dextrum, & è diuerſo, intelligamus per doctrinã Euangelicam, & Crucem factam, quod populus dignior factus eſt indignior, & è contrario. Quod & in benedictione Iacob figuratum eſt, quando cancellatis manibus dextram poſuit ſuper caput iunioris filij Ioſeph, ſcilicet Ephraim, & ſiniſtram ſuper caput maioris. ſ. Manaſſe.

1. Cor. 2.

Geneſ. 48.

E *Quid ingreſſus Baſilicam Epiſcopus primo dicat, vel faciat.*

CAP. IV.

POſt ea, quæ hactenus noſtra explicauit oratio, Eccleſia dedicanda ad hoc præparata eſt, vt dedicari poſſit, & debeat, id eſt conſecrari. Pontifex ergo ad altare accedens, & quaſi incipiens dicit: Deus in adiutorium meum intende, &c. abſque Alleluia. Eſt enim verſus ille laborantium in hac vita, & contra hoſtes viſibiles & inuiſibiles colluctantium: & ideo in ſuum adiutorium Deum inuocantium. Alleluia autem laus Angelorum eſt ad homines per Ioannem in Apocalypſi delata, vbi ſe perhibet vocem Angelorum audiſſe dicens

tium Alleluia. Eſt autem vox lætitiæ ſpiritualis. Vnde in tempore luctus, ſcilicet à Septuageſima vſque ad Paſcha in Eccleſia non cantatur. Pontifex ergo, qui cum ſubditorum impetitia adhuc certat, & adhuc in figura non fidelem Eccleſiam ad fidem vocat, vel lapſos ad pœnitentiam: adiutorium quidem Dei poſtulat, ſed Alleluia pro eis non decantat, de quorum ſalute nondum plene ſperat.

De aqua & ſale, & cinere, & vino commixtis.

CAP. V.

POſt hæc benedicitur aqua, cui admiſcentur ſal, & cinis, & ad vltimum vinum. Aqua expiationem ſignificat: quia per aquam coinquinata emũdari, & ablui ſolent. Expiatio autem peccatorum recte fit ſi abbibeatur ſal ſapientiæ, qui corruptibilia à corruptione ſeruat. Vnde in lege præcipitur: In omni ſacrificio offeres ſal: nec auferes ſal fœderis Domini Dei tui de ſacrificio eius. *Leuit. 2.* Quod eſt: Nihil Deo temere offeras. Illa enim opera placent illi, quæ ſale ſapientiæ ſunt condita: Cinis vero ſignificat reliquias, id eſt memoriam Dominicæ paſſionis, quam etiam ſignificabat cinis vitulæ aſperſus ad expiationem populi, ſicut in Deuteronomio legitur. *Num. 19* Non eſt autem expiatio à peccatis ſine fide Dominicæ paſſionis. Vel cinis, qui de carbonibus efficitur extinctis, mortificationem vitiorum ſignificat, & extinctionem. Vinum ſpiritualem dulcedinem ſignificat, quia ab vbertate domus Dei mentes ſobriæ inebriantur, ad quam per prædicta venitur, ſicut promittitur in figura, cum vinum poſt cætera omnia infunditur. Poteſt etiam dici, quod aqua & vinum duas in Chriſto ſignificant naturas, quarum fides emundat à peccatis. *Paſſionis Chriſti virtus.*

De Crucibus aqua in altari. CAP. VI.

IN hac aqua tingit Pontifex pollicem ſuum, & facit crucem in altari, quæ attingit totam eius longitudinem & latitudinem, deinde facit crucem per quatuor cornua altaris. Altare enim Chriſti figuram præfert: quod per quatuor cornua diſtenditur, quia Chriſtus in membris ſuis per quatuor mundi cardines dilatatur. *Gen. 28* Dilataberis, inquit vſque ad orientem, & occidentem, & ſeptentrionem, & meridiem. Bene autem crux de aqua fit, & in toto, & in partibus: vt oſtendatur & vniuerſam Eccleſiam Chriſti, & ſingulas Eccleſias per lauacrum aquæ, & fidem paſſionis à peccatorum ſordibus eſſe mundatas.

De ſeptenaria circuitione Epiſcopi circa altare.

CAP. VII.

Septenaria altaris circuitio. INde circuit altare ſeptem vicibus, & aſpergit. Quo numero ſignificatur plenitudo Spiritus ſancti, id eſt, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & ſpiritus timoris Domini. Huic enim ſpiritui ſeptiformi cedit, quicquid cõtra Deum ſe erigit. Sicut & in circuitu ſeptimo muri Iericho corruiſſe leguntur. Aſpergitur autem aqua hyſſopo, quę eſt herba humilis purgans pectus, & duritiam ſaxorum radicibus penetrans. Significat autem humilitatem Chriſti, qui ſuperbiæ noſtræ tumores humiliãdo ſe vſq; ad mortem curauit, & duritiam cordium noſtrorum ſuæ humilitatis intuitu emolliuit. Deinde circuit totã Eccleſiam intus ter, & aqua parietes aſpergit. Quæ aſperſio, templi non manu facti emundationem ſignificat interiorem, quæ quotidie fit per veram pœnitentiam. Sicut enim aſperſio aquæ exterior ſignificat Baptiſmi ablutionẽ, id eſt, illam, quæ in Baptiſmo fit peccatorum emundationem: ſic interior eam, quæ fit per veram pœnitentiam. Ideo autem ter, quia per pœnitentiam dimittitur quicquid praua locutione, cogitatione, vel opere committitur, ſicut ſupra dictum eſt. Canitur *Pſal. 67. Antiph.* aũt. Pſal. Exurgat Deus, cum Antiphona: vt viribus *Pſal. 90.* deſtituantur hoſtes huic emundationi reſiſtentes. Cantitur & Antiphona. Qui habitat in adiutorio Altiſſimi: innuens nullum à Deo protegi, niſi eum, qui de ſuis viribus non præſumens Dei adiutorium implorauerit.

His peractis Pontifex ad orationem ſe confert, petens vt omnes, qui eandem domum intrauerint, exauditos ſe eſſe gaudeant.

De reſiduo molte ſeu mola ad baſim altaris condendo.

CAP. VIII.

COmpleta oratione conuertit ſe Pontifex ad altare incipiens Antiphonam cum Pſalmo, Introibo ad altare Dei. *Pſal. 42.* Et quod remanet de molta, qua cõditæ ſunt Sanctorum reliquiæ, fundit ad baſim altaris: quia quod ipſe nequit, humiliter Deo committit, & purgationem ſcilicet ſubditorum per quam intelligunt & honorificationem ſanctorum. *Leuit. 4.* Hinc eſt, quod in ſacrificijs veteris Teſtamenti de ſanguine hoſtiarum digito ſacerdotis aſpergebatur contra Deum, vel in cornibus altaris ponebatur iuxta ſacrificiorum diuerſitatem, & quod reliquum erat, ad baſim altaris fundebatur: quia ſacerdotum eſt quicquid poſſunt ad vtilitatem gregis ſibi commiſſi facere, quod autem vires ſuas excedit, Domino deuotiſſime commendare. *Sacerdotis officium.* Quam formam ſummus paſtor cæteris reliquit, cum paſſioni appropinquans patri dixit: Pater ſerua eos, quos dediſti mihi. *Ioan. 17.* Quam magiſtri formam ſequutus Paulus in ſupremo articulo vitæ præſentis dicebat diſcipulis ſuis: Et nunc commendo vos Domino, & verbo gratiæ eius. *Act. 20.* Hoc autem innuit Antiphona. Dicit enim ſe introiturum ad altare Dei, videlicet ad illud, quod ſignificatur per iſtud viſibile, ad quod non penetrat oculus carnis, ſed pura & deuota intentio mentis. Et hoc eſt, quod ſequitur. Ad Deum, qui lætificat iuuentutem meam.

De exterſione altaris cum lineo panno.

CAP. IX.

POſtea altare linteo extergitur. Linum enim de terra ortum cum magno labore perducitur ad candorem. ergo quaſi linteo altare non manufactum extergimus, quando Chriſtum per anguſtias paſſionis intraſſe prædicamur in gloriam, *Theo.* & eos, qui de corpore ipſius ſuat, quod eſt Eccleſia, ad eius imitationẽ inuitamus. Deinde uffertur inceoſum, quod ſignificat orationes Sanctorum: quia pro eis debent orare prælati, quos ad tolerantiam paſſionum inuitant.

Quid ſignificetur in vnctione altaris.

CAP. X.

HIs expletis Pontifex crucem facit Chriſmate in medio altaris: Deinde per quatuor ipſius cornua ſicut prius fecerat de aqua conſecrata. Et eſt ordo congruus, vt poſt emundationẽ per aquam, & poſt alia quæ dicta ſunt, oleum adhibeatur: quia & ſancta Eccleſia prius in aqua mundatur Baptiſmatis; & ſic vnctione Chriſmatis inſignitur per manus Pontificis. In qua vnctione datur Spiritus ſanctus ad diligendum Deum & proximum: ſicut in ea vnctione, quæ fit in Baptiſmo, *Pſal. 55.* datur idem ſpiritus ad remiſſionem peccatorum. Vngitur ergo altare, & cantatur Antiphona. Vnxit te Dominus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis, vt in hac vnctione intelligamus gratiæ plenitudinem, quæ præceſſit in capite, & miſſo Spiritu ſancto die Pentecoſtes refulſit *Act. 2.* in Apoſtolis. De qua etiam plenitudine (teſte Ioanne) omnes accepimus. *Ioan. 1.* Vnde conſecrato altari, cruces vndique chriſmantur in parietibus.

Quid ſit quod altare velaminibus albis cooperitur.

CAP. XI.

PEracta denique conſecratione altare velaminibus albis cooperitur: quibus & Sacramentum nouitatis intelligitur in Baptizato, & prænuntiatur gloria futuræ incorruptionis, quæ erit in dedicatione illa glorioſa quæ iam completa in capite, in membris expectatur adimplenda.

De Sacramentis Eccleſiaſticis, quæ & quibus conueniant.

CAP. XII.

QVoniam de Eccleſiæ conſecratione, prout breuitatis ratio poſcebat, egimus, ſub eadem compendij regula de eis, quæ in Eccleſia geruntur, aliquid dicamus. Septem ſunt principalia Sacramenta, quæ

in Eccleſia

Eccleſiæ ſacramenta ſeptem, exceptis quinque generalia, & duo particularia.

in Eccleſia miniſtrantur: quorum quinque generalia ſunt, quia ab eis neuter ſexus, nulla ætas, conditio nulla excluditur. Videlicet Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Vnctio infirmorum. Duo particularia ſunt, eo quod non tribuantur omnibus, ſed quibuſdam hominum, ordines ſcilicet & coniugium. De his omnibus ſcribere neceſſarium duxi, vt memoriter teneam quid in his acceperim, ſiue miniſtrem, ſi quando aliquod eorum manibus meis miniſtrari contingat. Alioquin ad vſus aliorum panes porto, nec guſto, diuina tamen gratia ſua non deſerente ſacramenta.

Notandum

¶ Notandum igitur, quod prædicta quinque ſacramenta generalia, remedia ſunt contra peccata & originalia & actualia. Et eſt Baptiſmus intrantium Eccleſiam, Confirmatio ſtantium quaſi in pugna, Pœnitentia lapſorum, ſed reſurgentium, Euchariſtia manentium in Eccleſia, Vnctio exeuntium ab hac vita. Quæ quidem remedia ante legem fiebant per ſacrificia. Sub lege & per circuncisionem, & per ſacrificia.

Sacramentum dupliciter dicitur.

Sacramentum duobus modis dicitur. Aliquando enim ſacramentum dicitur ſacræ rei ſignum velut in Baptiſmo exterior ablutio, quæ interiorem ſignificat emundationem. Aliquando dicitur ſacramentum quaſi ſacrum ſecretum, velut ſacramentum incarnationis, & huiuſmodi.

Sacramentum in quibus conſiſtat.

Sacramentum autem in tribus conſiſtit, videlicet in factis, in dictis, in rebus. In rebus, vt eſt aqua, oleum. In dictis, vt eſt inuocatio Trinitatis. In factis, vt eſt ſubmerſio in aquam, & inſufflatio.

De Baptiſmo, & forma eius, & efficacia.
CAP. XIII.

PRimum ſacramentum eſt Baptiſmus. Eſt enim quaſi ianua omnibus atria Eccleſiæ introeuntibus. Eſt autem Baptiſmus immerſio hominis in aquam facta in nomine Trinitatis. Baptiſmus interpretatur ablutio. Circa ſacramentum Baptiſmi hæc inquiſitione digna videntur. Quæ ſit eius forma: à quo ſit miniſtrandum: quæ eius efficacia: & vnde, & quando incepit. In Baptiſmo hæc forma ſeruanda eſt: vt in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti Baptizetur. Sic enim magiſter ſummus docuit diſcipulos, dicens. Ite, docete omnes gentes Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. *(Matth. vlt.)* Legitur tamen in Actibus Apoſtolorum Apoſtolos baptizaſſe in nomine Chriſti. *(Act. 10)* In quo (vt Ambroſius ait) Pater intelligitur, à quo vnctus eſt, & filius qui vnctus eſt, & Spiritus ſanctus, quo vnctus eſt. Adminiſtratio autem Baptiſmi ſacerdotum eſt ex inſtitutione. Neceſſitate tamen inſtante Baptizare poſſunt alij altaris miniſtri ordine ſeruato dignitatis, vt præſente diacono ſubdiaconus Baptizare non præſumat, ſic in cæteris. Abſentibus altaris miniſtris, & clericis omnibus, & vrgente neceſſitate, laicus Baptizare poteſt. Si nec laicus præſto fuerit, mulier Baptizet. Si nulla alia reperiri potuerit, mater ipſa baptizet. Nec propter hæc à viro ſuo ſeparabitur, quia per neceſſitatem excuſatur.

Virtus, & efficacia Baptiſmi à quo. Matt. 3

Virtutum autem, & efficaciam dat Baptiſmo, & Baptiſmus Chriſti, & ſanguis Chriſti. Ipſe enim ad Baptiſmum Ioannis accedens vim regeneratiuam contulit aquis, vt efficaciam remiſſionis haberent, non tamen ex ſeipſis, ſed ex gratia operante per ſanguinem fuſum pro peccatis. In cuius figura, quoniam ſacrificiorum ſanguis fundebatur ſub lege, etiam ex ipſo remiſſionis efficaciam habuiſſe creditur. Tempus Baptiſmi incepit, quando dictum eſt. Ite docete omnes gentes, Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. *(Matth. vlt.)* Qui tamen priuſquam prædicationem Apoſtolorum audire poſſent, ſine Baptiſmo deceſſerunt, non ideo perierunt: poſt quam autem in omnem terram ſonus prædicationis eorum exiuit, non ſaluatur non ſolum, qui Baptizatus non fuerit (vt ait Auguſt.) ſed qui nec eſſe potuerit.

¶ De illis tamen, qui ad Baptiſmum properant, & interim decedunt, quæritur vtrum ſaluentur. Quod inde videtur: quia in contritione cordis, & propoſito confeſſionis dimittuntur peccata, iuxta illud: Dixi, confite- *(Pſal. 31.)*

bor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, &c. Verbi gratia. Aliquis contritus eſt corde, & confeſſus iniquitatem ſuam coram ſacerdote habet etiam dilectionem Dei & proximi, vt Cornelius: cur igitur non intraret ad nuptias, cum vocatus ſit, & habeat veſtem nuptialem? *(Act. 10)* Aliquibus tamen viſum eſt, talem non poſſe ſaluari: quoniam ſcriptum eſt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum Dei. *(Ioan. 3)* Hanc autem litem dirimit Auguſtinus, dicens: Quantum valeat ſine viſibili etiam ſacramento Baptiſmi, quod ait Apoſtolus, Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem: in illo latrone declaratum eſt. *(Rom. 10. Luc. 23.)* Sed tunc impletur inuiſibiliter, cum myſterium Baptiſmi non contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit. Quibus verbis ſoluit Auguſtinus, quod ab aduerſa parte obiectum eſt: Niſi quis renatus: Quod ſic intelligendum docent ipſa Auguſtini verba: Qui renaſci contempſerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cælorum. Quod autem Martyrium locum Baptiſmi ſuppleat, nulli eſt dubium. Qui Baptizati fuerunt Baptiſmo Ioannis, rebaptizati leguntur. *(Act. 19.)* Non enim erant renati ex aqua & Spiritu ſancto. Baptizati autem etiam ab hæreticis in forma à Chriſto tradita, ſcilicet cum inuocatione Trinitatis, non rebaptizantur. Si præter formam illam, rebaptizantur: immo vere Baptizantur, quia prius Baptizati non fuerant.

De verbis ruſtice prolatis: & quare in aqua tantum fiat Baptiſmus. CAP. XIV.

SI ſacerdos ſiue alius in Baptizando corruptè proferat verba, vt in nomine patria, & filia, & ſpiritu ſancta, non tamen errorem aut hæreſim intendens, ſed ex ignorantia, non eſt rebaptizandus. Ideo non in vino, vel oleo; ſed in aqua tantum, inſtitutum eſt Baptiſmum celebrari, vt ſacramentum cum re ſacramenti conuenientiam haberet, & per viſibile ſacramentum res inuiſibilis poſſit intelligi. Ablutio enim exterior emundationem ſignificat interiorem. Ad abluendum autem nil accommodatius aqua poteſt inueniri.

De reſponſione patrinorum pro puero. CAP. XV.

IN perſona pueri reſpondent patrini, Credo: id eſt ſacramentum fidei accipio: quia hic (ſicut dicit Auguſtinus) ſacramentum fidei fides appellatur. Quod autem in perſona pueri dicunt, abrenuntio ſatanæ, &c. ſpondent puerum (ſi ad annos diſcretionis venerit) ſic, & ſic facturum. Per quæ verba puer obligatur in poſterum, vt niſi ſic fecerit, promiſſionis violatæ reus habeatur. Nullus Baptizari poteſt in vtero matris, non enim renaſci poteſt nondum natus. Quod autem Hieremias, & Ioannes in vtero ſanctificati ſunt, in miraculis eſt habendum diuinæ poteſtatis. *(Hieremiæ, & Ioannis in vtero ſanctificatio qualis fuerit.)* De qua tamen ſanctificatione diuerſi diuerſa ſentiunt. Nam quia ſanctificatio cum peccato originali non eſt: dicunt quidam eos ſanctificatos in vtero, id eſt, à peccato originali mundatos. Mihi (ſine potioris ſententiæ præiudicio) videtur, quod propter futuræ ſanctitatis ſigna in vtero ſanctificati dicuntur: quia nec tunc charitatem habuiſſe credendi ſunt, penes quam totius eſt ſumma ſanctificationis, nec charitatis ſiue alterius gratiæ ſacramentum.

Quod in Baptiſmo dimittatur.
CAP. XVI.

PEr Baptiſmum reatus dimittitur. Pœna autem pro peccato inflicta non tollitur, illa ſcilicet pœna temporalis quam quotidie in frigore & æſtu, & fame, & ſiti, & huiuſmodi ſentimus, quæ in nobis manet, vt vita æterna ardentius quæratur à nobis. Illa quæ præcedunt Baptiſmum, vt exorciſmus, id eſt adiuratio & catechiſmus, id eſt inſtructio, minuunt diaboli poteſtatem, non conferunt peccatorum remiſſionem. Quædam etiam ibi ſunt ad honorem ſacramenti.

De die ſcrutinij. CAP. XVII.

NOtandum etiam, quod Baptizandi in Sabbato Paſchali, quarta feria quartæ hebdomadæ Chriſtianæ militiæ, id eſt, quadrageſimæ, deferuntur ad Eccle-

ſiam, vt exorcizentur & catechizentur. Ideo autem quarta feria quartæ hebdomadæ huic officio deputata eſt: vt qui Baptizandi ſunt, ipſo numero intelligant ſe non ad ocium, ſed ad Chriſtianam vocari militiam, ac ſi quarta ætate ſcilicet iuuentute, quæ pugnæ eſt apta, ad militiam eligantur. Et quia prædicta quarta feria de fide inquiruntur, & inſtruuntur: ideo dies illa dies ſcrutinij, & officium illud ſcrutinium appellatur. Vocantur autem prædicta die per lectionem, quæ præcedit Epiſtolam, quæ & ipſa de aquis Baptiſmi eſt: ſicut & ordinandi propter ſimilem cauſam quarta feria quatuor temporū ante Epiſtolam vocantur per lectionem, quæ pertinet ad Spiritum ſanctum per quem ſcilicet conſecrandi ſunt. Vnde & ea die veniunt de ijs, quæ ad officium ſuum pertinent, requirendi & examinandi.

De antecedentibus ante Baptiſmum.

CAP. XVIII.

SVnt & alia quædam circa Baptizandos conſideranda. Signantur enim primum in fronte, in pectore, inter humeros, in auribus, in ore, Crucis ſignaculo, cuius virtute & omnia ſacramenta complentur, & omnia diaboli figmenta fruſtrantur. Sicut cum occiderentur pri-

Exod. 12 mogenita Ægypti, populus Hebræorum ſignatus poſtibus domorum ſanguine agni Paſchalis in typo Do-

Ezech. 9 minicæ paſſionis ſaluatus eſt. Sic etiam apud Ezechielem ab imminenti clade Hieruſalem liberandi pronuntiantur, qui literam Thau T (quæ figuram Crucis exprimit) in frontibus haberent inſignitam. Poſtea datur ſal benedictus in os Baptizandi, vt ſale ſapientiæ ſit conditus. Exufflatur non quidem creatura Dei in ipſo, ſed diabolus, in cuius regno propter peccatum natus eſt, exufflatur ab ipſo, id eſt per Spiritum ſanctum, cuius ſignum eſt flatus exterior, amouetur: dum per ea, quæ ibi videlicet agi, poteſtas eius minoratur, nondum omnino tollitur. Nondum enim per Baptiſmum renatus eſt, ſed tantum per Crucis ſignum, & cætera quæ circa eum acta ſunt, in vtero matris Eccleſiæ conceptus & nutritus, vt tandem per aquam ſalutis Chriſto renaſcatur. Deinde tanguntur aures, & nares cum ſaliua, quæ quoniam à capite deſcendit ſupernam ſignat ſapientiam. Cuius tactu & aures cordis aperiuntur ad intelligendum verbum Dei, & nares cordis, vt ſentiant fragrantiam vnguentorum Chriſti, & dicat cor eam ſentiens: In odorem vnguentorum tuorum currimus. Hanc formam Chriſtus Eccleſiæ tradidit, quando muti

Marc. 7 & ſurdi os & aures tangens dixit: Ephpheta, quod eſt adaperire.

De trina immerſione, & vnctione Chriſmatis.

CAP. XIX.

HIs peractis benedicuntur fontes, & traditur nouæ vitæ iter aggredientibus fidei ſymbolum, quod à duodecim Apoſtolis ordinatum eſt, & totidem ſententijs comprehenſum. Poſtea interrogatur ſi abrenunciet ſatanæ, &c. Et poſt trinam reſponſionem immerſiones trina Baptizatur, quia ibi Trinitatis virtute & gratia mundatur à peccatis. Dehinc ſacro Chriſmate vngitur in vertice, vt intelligat ſe promoueri in Regem & ſacerdotem, non miniſterio quidem, ſed dignitate ſancti-

1. Pet. 2. tatis, ſecundum illud: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis. Et vt à Chriſti conſortio vocetur Chriſtianus, & æterni Regis ſit cohæres, huic ſacramento poſt aquam Baptiſmi Spiritus ſanctus infunditur, vt ſit renatus ex aqua & Spiritu ſancto, immo infuſus oſtenditur. Siquidem Spiritus ſanctus in ipſa trina immerſione remiſſionem confert peccatorum, ſed non ſimul cum immerſione poterat exhiberi eius ſacramentum.

De veſte alba, & communicatione paruulorum.

CAP. XX.

EXinde datur Baptizato veſtis candida, quę innocentiam ſignificat: & ſtolam iocunditatis perpetuæ, ſi innocentiam ſeruauerit, ei pronunciat. Ad vltimum datur cereus accenſus in manu eius, quatenus illud Euangelij implere doceatur. Luceat lux veſtra coram Matt. 5.

A hominibus, vt videant opera veſtra bona & glorificent non vos, ſed patrem veſtrum, qui in cælis eſt. Omnibus his nouus homo in vtero matris Eccleſiæ inchoatur, prouehitur, conſummatur, & vniuerſitati Eccleſiæ aggregatur, hoc eſt, corporis Chriſti membrum efficitur. Mos pri-

Vnde ſi eius valetudinis eſt, ſacramenta vnitatis, id eſt, mitiuæ corpus & ſanguinem Chriſti accipere debet. Pueris recens natis idem ſacramentum in ſpecie ſanguinis eſt miniſtrandum digito ſacerdotis, quia tales naturaliter ſuggerere poſſunt. Auguſtinus ad Bonifacium contra hæreſim Pelagianorum. In Eccleſia Saluatoris per alios paruuli credunt, ſicut ex alijs, quæ in Baptiſmo dimittuntur, peccata traxerunt. Nec illud cogitetis, eos vitam habere poſſe, qui ſunt expertes corporis & ſanguinis

B Chriſti, dicente ipſo Domino: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, &c. ergo (ſi ſine periculo fieri poteſt) iuxta primariam Eccleſiæ inſtitutionem ſacramentum Euchariſtiæ in ſpecie ſanguinis eſt tradendum pueris. Vnde ignorantia Presbyterorum adhuc formam retinens, ſed non rem, dat eis loco ſanguinis vinum, quod penitus ſuperuacuum arbitrarer, ſi ſine ſcandalo ſimplicium dimitti poſſet. Si autem in reſeruando ſanguinem Chriſti, vel miniſtrando pueris immineat periculum, potius ſuperſedendum videtur. Nec terreant vos præmiſſa Auguſtini verba. Ipſe enim alibi quaſi ea determinans dicit. Nulli eſt aliquatenus ambigendum, tunc vnumquemque fidelium corporis ſanguiniſq; Domini participem fieri, quando in Baptiſmo membrum corporis Chriſti efficitur: nec

C alienari ab illius panis conſortio, etiam ſi antequam illum panem comedat, & calicem bibat, de hoc ſæculo in vnitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat.

Ecclesiæ in paruulorum communicandis [illegible]

Quod paruuli in ætate congrua patrinorum præmiſſione teneantur. CAP. XXI.

CVm vero ad intelligibiles annos peruenerit, monendus eſt à Presbyteris, & ab ijs, per quorum vocem ſatanæ abrenunciauit, & fidei ſymbolum accepit: quatenus quod per aliorum ora promiſit, iam ſtudeat corde credere, & ore proprio confiteri, & opere imitari. Vnde Auguſtinus in ſerm. habito Dominica prima poſt Paſcha. Vos ante omnia tam viros, quam fœminas moneo, qui filiolos in Baptiſmo ſuſcepiſtis, vt co-

D gnoſcatis vos fideiuſſores extitiſſe apud Deum pro illis. Ideo ſemper illos monete, vt caſtitatem cuſtodiant, iuſtitiam diligant, charitatem teneant: hoc omnibus faciant quod ſibi fieri volunt. Ante omnia ſymbolum, & Dominicam orationem & ipſi tenere, & illis, quos excepiſtis, oſtendite: & paterno affectu eos in Domino diligite.

De Confirmatione. CAP. XXII.

CVm in Baptiſmo plena ſit facta peccatorum remiſſio, quid confert confirmatio? In Baptiſmo datur ſpiritus ad remiſſionem, hic vero ad robur. Per hanc enim contra hoſtes inuiſibiles armamur. Sine hoc ſacramento poteſt homo ſaluari, ſi non ea contemptu dimiſerit. Eſt autem adeo neceſſarium, & efficax, vt Epiſcopali dignitati miniſtratio eius reſeruata ſit, & vt

E ab alio traditum, habeatur irritum.

De Euchariſtia in ſequentibus dicemus, vbi de Miſſa tractatus habebitur.

De Pœnitentia. CAP. XXIII.

POenitentia eſt commiſſa flere & flenda nolle committere. Et eſt, vt dicit Hieronymus, ſecunda tabula poſt naufragium: quia ſi quis de innocentia in Baptiſmo ſuscepta periclitatur, per pœnitentiam reſurgere poteſt, & euadere. Vt autem pœnitentia ſit vtilis, tria ſunt neceſſaria, cordis compunctio, oris confeſſio, & ſatisfactio. In contritione tamen cordis ante oris confeſſionem peccata dimitti credendum eſt, propter illud: Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Pſal. 31.

Pœnitē. quid. Pœnitētia tria neceſſaria.

Domino,

Domino; & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Quid igitur prodeſt ſequens oris confeſſio? Multum. In cordis enim contritione dimittitur reatus & æternæ damnationis debitum pro criminalibus, ſed non debitum pœnæ temporalis. Deus enim miſericors, & iuſtus ſic peccata dimittit, vt ea tamen non relinquat impunita, pœnam autem temporalem recipit pro æterna. illa autem ad ſacerdotis arbitrium habēda docetur, vbi mun-
Matt. 18. dato à lepra dictum eſt, Vade, & oſtende te ſacerdoti, &c. Quod ſi poſt contritionem contemnatur: aut peccata iam dimiſſa redeunt, (ſecundum quoſdam) aut peccato ingratitudinis pari dimiſſis omnibus reuſtenatur, qui gratiæ Dei ingratus inuenitur.

Quare pœnitentia ſolennis non iteretur.

CAP. XXIV.

SOlennis pœnitentia, quæ ſcilicet in publico extra Eccleſiam agitur, non iteretur, licet iterentur crimina, propter quæ ſuſcipitur, immo iteranti crimina, aliud conſilium datur. Quod ideo in Eccleſia videtur conſtitutum, vt iteratio peccatorum poſt pœnitentiam amplius timeatur: quæ adeo deteſtabilis eſt, quod auctorem ſuum etiam pœnitentia conuenientes reddit indignum. Inconſulto Epiſcopo non debet Preſbyter excommunicatos, vel publice pœnitentes reconciliare, niſi vltima cogat neceſſitas.

Qualiter ſacerdos peccata dimittat.

CAP. XXV.

SOlus Deus peccata dimittit. Habent tamen auctoritates, quod ſacerdotes peccata dimittunt, & quod Deus per eos ea dimittit. Sed ſacerdotes peccata dimittere dicuntur, quia ſacramenta miniſtrant, in quibus & per quæ peccata auctoritate diuina dimittuntur. Vel ideo ſacerdotes peccata dimittere dicuntur: quia eum, qui pro peccatis ſuis excommunicationis vinculo ligatus fuerat, abſoluunt. In quo ſuo modo peccata dimittunt, quia eum propter præcedentia peccata non amplius debere vitari oſtendunt. Retinent autem peccata iterum & iterum, vt magis euitentur, excommunicando: Domino vtrumq; approbante ſicut dictum eſt
Ioan. 20 Apoſtolis: Quorum dimiſeritis peccata, dimittentur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Non ergo de omnibus peccatis intelligendum videtur ſecundum hunc modum remiſſionis vel retentionis, quod ſacerdotes ea dimittant vel retineant, ſed de eis tantum, propter quæ lata eſt ſententia excommunicationis: ſecundum priorem modum de omnibus poteſt intelligi.

De iniuſte excommunicato vtrum ligatus ſit.

CAP. XXVI.

DE iniuſte excommunicato quæritur, vtrum apud Deum ligatus ſit. Si enim nō eſt: quid eſt quod in typo Eccleſiæ dictum eſt Petro: Quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis? Sed forte ſolutio-
Matt. 16 nem mendicans dices: Quodcumque ligaueris iuſte ſuper terram, erit ligatum & in cælis. At quomodo dicetur iniuſte dediſſe ſententiam, qui rei veritatem ſcire non præualens ſecundum audita recte iudicauit? Item beatus Gregorius ait: Sententia paſtoris ſiue iuſta, ſiue iniuſta timenda eſt. Ad quid ergo timenda eſt ſi non tenet? E contrario videtur, quod ſententia iniuſte lata in irritum cedat. Dicit enim decretum cauſa x i. Si lata fuerit in re ſententia: depone errorem, & euacuata eſt ſententia: Errorem dicit culpam, propter quam datur ſententia. Si ergo depoſito peccato, propter quod data eſt initio, quæ non propter peccatū eius, qui in cauſam
Quæ in excōmunicatione pēſanda. ductus fuerat, ſed ex odio ſacerdotis eſt pronuntiata, vel ſine ordine canonico, vel ex cauſa iniuſta. Hæc tria namq; in ſententia excommunicationis penſanda ſunt, animus iudicis, ordo, & cauſa: quorum ſi vnum peruertatur, dicitur iniuſta, modo ex animo, modo ex ordine, modo ex cauſa. Cum autem prædicta tria ad ſententiæ iuſtitiam exigantur, videlicet vt animo correctionis

detur, non odij, & ordine canonico, & pro cauſa talem
A promerente ſententiam: cauſa præ omnibus iudicium obtinere videtur, vt ſi cauſa non præceſſerit, excommunicatio vera non ſit, nec apud Deum teneatur ligatus, qui ſine culpa ſua fuerit excommunicatus. Quomodo enim ſine culpa poteſt quis ligatus eſſe apud Deum, qui merita cauſarum ſine fallacia ſolus examinat: Nam & apud homines iniuſtū habetur, vt quis ſine merito puniatur. Denique excommunicationis, & abſolutionis idem eſt (quantum ad hoc) iudicium. De abſolutione autem ſic loquitur beatus Gregorius. Tunc vera eſt abſolutio præſidentis, cum æterni arbitrium Ioan. 11.
ſequitur iudicis. Quod bene quatriduani Lazari illa reſurrectio deſignat, qua mortuum Dominus vocauit, & viuificauit dicens: Lazare, veni foras. Et poſt modum is, qui viuens fuerat egreſſus, à diſcipulis eſt ſolutus. Ex
B qua conſideratione nobis intuendum eſt, quod illos nos debemus per paſtoralem auctoritatem ſoluere, quos auctorem noſtrum intelligimus per ſuſcitantem gratiam viuificare. Ex his verbis videtur nec excommunicationem, nec abſolutionem veram eſſe, quæ non ſequitur ſummi paſtoris ſententiam, quæ merita cauſarum examinat, nec aliquem immeritum damnat, Auguſtinus in pſalmum vigeſimum octauum: Præualebit in te falſum teſtimonium, ſed apud hominem Nunquid apud Deum valet, ibi cauſa tua dicenda eſt? Quando Deus erit iudex, alius teſtis quam conſcientia tua non erit. Inter iuſtum iudicem & conſcientiam tuam noli timere niſi cauſam tuam. Vt hanc quaſi contrariarum litem rationum diſſoluere poſſis, vide quando
C dictum eſt Petro in typo Eccleſiæ: Quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis. Inuenies Matt. 16.
hoc dictum eſſe in datione clauium regni cælorum. Ac ſi diceret Dominus, his clauibus vtere, & quicquid ſecundum eas ligaueris vel ſolueris, ligatum erit vel ſolutum erit apud me. Quod eſt: Ratum erit apud me quicquid ſecundum has, quas tibi do, claues feceris. Hæ Claues Petro à Chriſto datæ quæ
claues, poteſtas & diſcretio intelliguntur. Diſcretio autem datur vt clauis, quando vſus eius conceditur, ſicut pennas aui dare dicitur, qui ſoluit ligatas. Diſcretio autem quædam eſt in re, quædam in operatione. Diſcretio eſt in re, qua ſine fallacia verum à falſo diſcernitur. Diſcretio in operatione, qua ordine iudiciario proceditur in cauſa, & ſecundum audita recte iudicatur. Quod & ſine fallacia, & cum fallacia fieri contingit.
D Diſcretio autem, quæ hic clauis dicitur, vtrumq; complectitur. Si quis ergo poteſtatem excommunicandi habens, ea diſcrete vtatur, vt ordine iudiciario procedat, & diligentiam, quam poteſt, adhibeat, verum etiam à falſo ſine fallaciæ nubilo diſcernat, ipſe ex poteſtate ſibi tradita ligat: & qui ſic ab eo ligatus eſt apud homines, etiam apud Deum ligatus eſt, id eſt, ratum habet Deus, quod poteſtate ſua diſcrete vtendo fecit miniſter eius. Et ſicut in terra ligatus eſt id eſt, ab Eccleſia militāte ſeparatus, ita etiam à curia celeſti: vt ſicut nullus hominum cum eo habet colloquium, ita nullus Angelorum ei credatur præſtare auxilium. De eo, qui ordine iudiciario ligatus eſt, pro cauſa tamen iniuſta, dicimus, quod non eſt ligatus apud Deum, niſi contumax inueniatur, ſalua tamen Euangelij veritate dicentis:
E Quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in D. Tho. & Sot.
cælis. Cælorum enim nomine præſens Eccleſia deſi- tenent,
gnatur. In qua excommunicatus habetur, & euitatur vt quod ſa-
excommunicatus: & ſi apud homines teneat ſententia, cramen-
apud Deum non tenet, & ideo irritari meretur. Si poſt tum ex-
appellationem ad maiorem audientiam fuerit excom trema
municatum, non tenet ſententia, ſed ipſo iure habetur vnct.
itrita. fuerit à

De vnctione infirmorum. Chriſto

CAP. XXVII. inſtitutū

VNctio infirmorum ab Apoſtolis eſt inſtituta. ſed & Trid.
Vnde Iacobus: Infirmatur quis in vobis? inducat Syn ſeſ.
cat Preſbyteros Eccleſiæ, & vngant eum oleo ſacro: 14. 6. docet,

Quod hæc sacra unctio infirmorū fuit instituta, tāquam vere & proprie ſacramētū, Teſtā. à Chriſto Domino noſtro apud Marcum quidem inſinuatū, ſed per Iacobum Apoſt. fidelibus cōmēdatū, ac promulgatū edocdecet 21. cano. eiuſdem Seſ. & Anatematizat haec verum doctrinam negantes.

& alleuiabit Dominus infirmum: & ſi in peccatis fuerit, dimittentur ei. Hic ſacramentum eſt vnctio, res ſacramenti peccatorum remiſſio. Hoc ſacramentum contemnere damnabile eſt. Sine contemptu abſque eo decedere, damnabile non eſt. Hoc ſacramentum ſæpius iterari poteſt, ſicut & quod maius eſt Euchariſtiæ ſacramentum. Auguſtinus tamen dicit ſacramentum non eſſe iterandum. Sed hoc de ſacramentis Baptiſmi, & confirmationis (de quibus tunc ſermo erat) intelligendum eſt. Vel forte non dicitur iteratio ſacramenti, & ſi pro parte iteretur. Licet enim iteratio fiat quantum ad perſonam, quæ iterum ſuſcipit ſacramentum, tamen non eſt iteratio quantum ad hoſtiam, vel oleum.

De coniugio. CAP. XXVIII.

Expediuimus, quæ de quinque ſacramentis generalibus nullatenus oportet ignorare: ad duo particularia accedamus. In quibus licet ſacramentum ordinationis dignius ſit, de coniugio tamen prius nos volumus expedire. In coniugio quoddam Trinitatis veſtigium inuenitur. Eſt enim vir principium, vnde mulier. De quib. procedit tertium, id eſt, proles. Inſtitutio coniugij in paradiſo facta eſt ante peccatum propter humani generis propagationem: dicente Domino: Creſcite & multiplicamini. Eadem coniugij cauſa manet, & in nouo Teſtamento. Sed eſt & altera, ſcilicet, fornicationis euitatio: dicente Paulo: Propter fornicationem vnuſquiſque habeat vxorem, Vbi ſubintelligendum eſt, qui legitime vxorem habere poteſt. Non enim ſub hac vniuerſitate includendi ſunt, qui ſacros ordines ſuſceperunt, vel continentiæ aliter votum fecerunt. Et ſciendum, quod cum in veteri Teſtamento vnuſquiſq; præciperetur de tribu ſua ducere vxorem, vt vnicuique tribui ſua portio terræ promiſſionis abſque confuſione ſeruaretur: in Nouo tamen Teſtamento inſtitutum eſt, vt quilibet de aliena tribu ducat vxorem, propter amplificationem charitatis, vt amor, qui non erat per cognationem naſceretur per affinitatem. Vnde qui ex eiſdem maioribus proceſſerunt poſt ſeptimum gradum poſſunt coniugio copulari: quia extunc deficit amor cognationis & notitia perſonarum ceſſante, & propinquitatis fama. Iſidorus tamen ſex tantum gradus ponit, quia gradum primum, ſcilicet duos fratres, non gradum appellat, ſed truncum.

Gen 1.
1. Cor 7.
Notandū quod ſacris canon. extra quartum gradum cōdāt poſſe coniuges copulari.

De bonis coniugij. CAP. XXIX.

Tria ſunt bona coniugij: Fides, ſacramentum, proles. In fide, hic intelligitur fides thori. In prole, grata prolis ſuſceptio, & religioſa educatio. In ſacramento, vt qui maritali copula iuncti ſunt, ad ſpiritualem Chriſti copulam aſpirent: & qui per carnalem copulam ſunt vna caro, adhærendo Chriſto per charitatem ſint vnus ſpiritus. Eſt enim maritalis copula, coniunctionis Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum, ſiue, cuiuſlibet fidelis & deuotæ animæ cum Chriſto.

Quid faciat matrimonium. CAP. XXX.

Coniugium autem facit cōſenſus legitimarum perſonarū de maritali copula per verba præſentis temporis expreſſus. Vnde poſt huiuſmodi conſenſum neutri diuertere licet, ſiue ad alterius coniugium transeundo, ſiue clauſtrum intrando, ſiue votum continentiæ faciendo, niſi ex conſenſu alterius ſimiliter continentiæ voto ſeſe aſtringentis. Ad alias vero tranſire nuptias omnino illicitum eſt. Quod aliqui Sancti cum iam ad carnalem copulam accedendum eſſet ſponſas ſuas & thorum nuptialem fugiſſe leguntur, hoc poſt deſponſationem, in qua eſt pactio de futuro, factum eſſe, intelligendum eſt, non poſt prædictum conſenſum, qui forte tunc de conſuetudine non fiebat, aut non præceſſerat. Legitimæ autem perſonæ ſunt ad contrahendū, quarum neutrum impedit ordo, aut votum, aut conditio, aut impoſſibilitas reddendi debitum, aut cognatio, aut affinitas, aut ſpiritualis proximitas. Ordo impedit coniugium faciendum, & dirimit contractum: quia votum continentiæ ſacris ordinibus eſt adnexum, vt licet verbis

Legitimæ perſonæ quæ ſint.
Matrimonium impedientia.

A non fiat, nihilominus tamen in ipſa ſuſceptione factum intelligatur. Subdiaconatus etiam inter ſacros ordines computatur, quod non fiebat antiquitus. Votum quoque verbis expreſſum impedit coniugium, vel dirimit: non tamen quantum ad iudicium Eccleſiæ, niſi fuerit publicum, quia Eccleſia de occultis non iudicat. Conditio quidem impedit, quia ſi liber duxerit ancillam, & ſe hoc ignoraſſe probauerit, ſeparabitur. Si vero ſcienter hoc fecerit, non ſeparabitur. Impoſſibilitas reddendi debitum, modo ex frigiditate naturali, modo ex maleficio contingit. In frigiditate naturali poteſt ordine canonico diſſolui matrimonium, ſed frigidus ad alias nuptias non tranſibit. Si frigiditatem allegauerit in diuortio, & ad alterius thorum tranſierit, reddetur copulæ priori. Si autem maleficium allegauerit, & facto diuortio ad alia vota tranſierit: iuxta decretū, Hincmari Remorum Archiepiſcopi remanebit in ſecunda copula,

Impoſſibilitas reddendi debitum.

B nec ad priorem redire cogetur, ſicut qui frigiditatem naturalem in cauſa diuortij allegauit. Ille enim ſi facto diuortio ad alia vota tranſierit, reddetur copulæ priori. Quare? quia per opus ſequens iudicatur eum in cauſa diuortij mentitum fuiſſe, dicendo ſe naturaliter frigidum eſſe, & Eccleſiam quantum ad veritatis cognitionem fuiſſe deceptam. Non enim in eo erat impoſſibilitas reddēdi debitum ex frigiditate proueniens. Vt enim aiunt Phyſici, calor naturalis ſemel amiſſus nunquam redit. In eo autem diuortio, quod propter maleficium impetratum eſt, per opus ſequens coniugij falſitas deprehendi non poteſt. Poteſt enim fieri per maleficium, vt alicui auferatur poſſibilitas cognoſcendi iſtam, manente in eo poſſibilitate cognoſcendi aliam. Ideoque

C Eccleſia, quod de priori coniugio rationabiliter factum eſt, non reſcindit. Dicunt tamen quidam in diuortio naturalis frigiditatis, & in diuortio maleficij eandem regulam eſſe tenendam. Videlicet, vt qui poſtea viuente compari ad alia vota tranſierit, ad priorem cogatur redire copulam, decretumque prædicti Remorum Archiepiſcopi Hincmari non recipiunt. In vtraque tamen cauſa tam frigiditatis quam maleficij non paſſim admittendum eſt diuortium, ſed ordine canonico faciendum, vt in cauſa frigiditatis naturalis tam vir quam mulier ſeptima propinquorū manu iuret, quod ſe non cognouerunt carnaliter, nec cognoſcere potuerunt. Si autem maleficium in cauſa diuortij fuerit allegatum; prius admonendi ſunt, vt orationibus & eleemoſynis inſiſtant,

D & benefaciendo gratia Dei præeunte maleficij vires euacuent. Quod ſi ſic liberari non potuerint, ſeptima manu propinquorum fidem facere debent, quod maleficio impediente nec ſe cognouerunt carnali copula nec cognoſcere potuerunt: & ſic poterunt ſeparari. In huiuſmodi autem diuortijs non eſt faciendum iuramentum, quod fit in diuortio conſanguinitatis, quod ſcilicet carnali copula non ſint ſeſe deinceps cognituri. Poteſt enim aliquis ab aliqua cauſa maleficij ſeparari, & reddita ſibi coeundi cum ea poſſibilitate, ceſſante maleficio eidem reddi. Vſq; ad quem propagationis gradum cognatio coniugium impediat, ne poſſit fieri, vel factum dirimat. Et quare? Superius dictum eſt.

In ca[?] cap. 18.

Quæ impediant coniugium. CAP. XXXI.

E Affinitas etiam matrimonium contrahendum impedit, & dirimit contractum. Sunt autem affinitatis tria genera. Primum genus per primas contrahitur nuptias, id eſt per nuptias, quas nullæ inter eoſdem affinitatem procreantes præcedunt. Quod autem de nuptijs honeſtioris gratia exempli dico, de qualibet carnali copula eſt intelligendum. Et hæc primi generis affinitas paribus paſſibus cum cognatione procedit, & ad eundem modum vſque ad ſeptimum protenditur gradum. In hoc autem differunt, quod cognatio totum percutit: Affinitas autem perſonam, per quam ipſa eſt, non excedit. Verbi gratia. Tu vinculo conſanguinitatis impediente non potes ducere in coniugem ſororem tuam, nec filius tuus filiam eius, nec nepos

Affinitatis tria genera.
Cognationis & affinitatis differentia.

nepos tuus neptem eius, & ſic vſque ad ſeptimum gradum. In affinitate nõ ſic. Tu enim omnibus vxoris tuæ conſanguineis es affinis: ſed filius tuus, ſiue nepos, ſiue etiam frater, nulli eorum propter hoc erit affinis. Sicut autem tota cognatio vxoris tuæ tibi eſt affinis, ſic tota cognatio tua vxori tuæ affinis erit, ſed non eius cognationi, quia, vt dictum eſt, affinitas perſonam non excedit. Secundum genus affinitatis eſt, quod per ſecundas contrahitur nuptias, eius ſcilicet qui iam primi generis affinitate tenebatur affinis. Et hæc affinitas vſque ad quartum protenditur gradum. Tertium genus affinitatis contrahitur per carnalem copulam eius, qui iam in ſecundo genere erat affinis. Et hoc vſque ad ſecundum ſolummodo gradum procedit. Hæc tria tribus declaremus exemplis. Vxoris tuæ filius de alio marito tibi eſt affinis affinitate primi generis. Vxor illius affinitate ſecundi generis. Secundus maritus vxoris filij tuæ vxoris tibi tenetur affinitate tertij generis. Hæc autem ſi quis plenius noſſe deſiderat, in libro decretorũ Gratiani, cauſa 35. q. 3. & 4. requirat. Proximitas ſpiritualis, quæ compaternitas dicitur, ſimiliter matrimonium & impedit, & dirimit. Eſt autem compaternitas quædam directa ſiue principalis, quædam emergens ſiue acceſſoria. Directa inter eos, quorum alter alterius filium aut filiam de ſacro fonte ſuſcepit. Acceſſoria per carnalem contrahitur copulam cum altera talium perſonarum. Verbi gratia: Vxor tua ſuſcepit ſiue te de ſacro fonte filium alterius mulieris. Ecce vxor tua directa commater eſt illius, cuius filium leuauit. Tu vero, quia vna caro es cum vxore tua, mediante ea factus es eiuſdem mulieris compater, & ideo indirecta ſiue emergenti, ſiue acceſſoria compaternitate compater eius es, nec mortua vxore tua poteris eam vxorem habere. Sicut autem ſpiritualis proximitas contrahitur, filium cuiuſlibet de baptiſmate ſuſcipiendo: ſic etiam efficitur, ante Epiſcopum ad confirmandum tenendo, & poſt conſignationem chriſmatis ligando.

Proximitas ſpiritualis. Compaternitas duplex.

De Ordinibus. CAP. XXXII.

Eccleſiæ ordines ſeptem. Cleros vnde dicti.

POſt cætera Eccleſiæ ſacramenta de ordinibus reſtat agendum. Septem igitur ſunt ordines miniſtrorum in Eccleſia, videlicet oſtiarij, lectores, exorciſtæ, acolyti, ſubdiacones, diacones, presbyteri. Nos ergo, frater chariſſime, qui vniuerſos ordines ſuſcepimus, omnium eorum miniſterium & ſignificantiam ſcire, & eis vitam, & mores noſtros coaptare debemus, vt vita concordet cum nomine, & profeſſio appareat in opere. Primum enim clerici dicimur à Græco cleros, quod hæreditas ſiue ſors interpretatur, quia de ſorte eſſe Domini, & ſolum Deum in hæreditatem accipere elegimus. Vnde nos tales ei exhibere debemus, vt de nobis dicere poſſimus, Funes ceciderunt mihi in præclaris. Videamus igitur ne ſanctitatis ſigna inaniter geſtemus, ſcilicet tonſuram, coronam, ornamenta etiam noſtris officijs deputata: ſed eis, quæ exterius apparent interiora digne reſpondeant. Capillos ſiquidem ante præcidimus, & ab eis ſenſuum inſtrumenta liberamus, vt hoc ſigno earum illecebras frequenter recidentes, & cogitationes ſuperuacuas à cordibus noſtris reſecare diſcamus. Summitatem capitis in modum coronæ radimus, vt mentem, quæ noſtrum ſuperius eſt, ad ſuperna contemplanda, & deſideranda liberam habere doceamur. Qui ſic affecti ſunt, & moribus eſſe ſtudent, quales ſe debere eſſe exterius oſtendunt, ad clericalis militiæ officia promouendi ſunt. Quæ ſeptem ſunt ſicut dictum eſt. Quorum primum eſt oſtiariorum. Sciendum autem, quod hæc omnia de legali ritu ſumpta ſunt, & ad Eccleſiam cum quadam imitatione tranſlata.

Pſal. 15

Capilli ante præciſi. & ſummitas capitis in coronæ modum abraſa, quid ſignificent.

De Oſtiarijs. CAP. XXXIII.

Ioan. 11. Oſtiarij officium.

QVi enim in ſynagoga ianitores vel ædui dicebantur, in Eccleſia oſtiarij nuncupantur. Illorum officium erat in lege, quod templum aperiebant & claudebant, mundos recipiebant, & immundos excludebant. In Eccleſia autem oſtiarij hoc habent officium:

Bibliot. Patr. tom. 10.

A vt catechumenos baptizandos in Eccleſiam introducant, & pœnitentes per Epiſcopum reconciliatos in Eccleſiam recipiant.

De Lectoribus. CAP. XXXIV.

QVi in templo dicebantur cantores, in Eccleſia lectores dicuntur. Eorum officium erat hymnos, & cantica ante arcam Domini reſonare. In Eccleſia autem id officij habent, vt diuinas ſcripturas recitent, & ad laudem Dei gradualia, alleluia, & huiuſmodi cantent.

Lectoris officium.

De Exorciſtis. CAP. XXXV.

EXorciſtæ dicuntur quaſi adiuratores. Hi per carmina quædam, quæ Salomon compoſuiſſe dicitur, dæmones adiurabant, & de obſeſſis corporibus eijciebant. Exorciſtæ autem noſtri catechizandos exorcizant ex B officio, & dæmones eijciunt, vel eis infantium corpora interdicunt.

Exorciſta officium.

De Acolytis. CAP. XXXVI.

AColyti quaſi ceroferarij dicuntur. Eorum officium eſt in Eccleſia, ſicut & in templo, luminaria accendere & extinguere, thuribulum cum igne præparare, in exoratione altaris deſeruire, vrceo vel ampulla aquam miniſtrorum manibus miniſtrare.

Acolyti officium.

De Subdiaconibus. CAP. XXXVII.

QVia apud Hebræos Nathinæi, id eſt, in humilitate ſeruientes dicebantur, à Græcis hypodiacones, à nobis ſubdiacones, id eſt, miniſtri dicuntur. Eorum erat oblata à populo ſacrificia recipere, & aquam, vel quælibet neceſſaria ad miniſteria templi deferre. In Eccleſia hoc habent officium, vt Epiſtolam legant, calicem & C patenam cum corporali diacono ad altare offerant.

Subdiaconorum officium.

De Diaconibus. CAP. XXXVIII.

A Leui filio Iacob, Leuitæ, id eſt, aſſumpti denominantur, per quos cuncta ſacrificia adminiſtrabantur ſub ſacerdotibus. Hos Eccleſia diacones, id eſt, miniſtros nuncupat. Horum officium eſt in Eccleſia Euãgelium legere, ſacrificium in altari componere, corpus & ſanguinem Domini diſtribuere, licet non vbique hoc obſeruetur, licentiam abeundi populo dare, & ſi neceſſe eſt predicare, & baptizare.

Diaconi officium.

De Presbyteris. CAP. XXXIX.

PReſbyter dicitur ſenior, quod non ad ætatẽ, ſed ad ſenſum referẽdum eſt: quia ſenectus venerabilis eſt non diuturna, nec numero dierum cõputata: cani ſunt autem ſenſus hominis. Per hos populi legalia offere-D bant ſacrificia. Eorum in Eccleſia eſt officiũ Miſſas celebrare, corpus Domini diſpenſare, prædicare, baptizare, pœnitentes abſoluere, mortuos ſepelire, & omnia Eccleſiæ ſacramenta Epiſcopis non reſeruata adminiſtrare. Quædam enim Epiſcopali dignitati reſeruata non omnibus ſunt presbyteris conceſſa.

Sap. 4.

Presbyteri officium.

De Epiſcopis. CAP. XL.

EPiſcoporum ordo in tria diuiditur: In Epiſcopos, Archiepiſcopos, Patriarchas. Epiſcopus dicitur quaſi ſuperintendens: quia tanquam vineæ Domini in ſpecula cuſtos reſidens, inſtructioni & correctioni ſubditorum intendit. Hic quoque quia dignitate præſidet alijs præſul vocatur. Hic etiam antiſtes, quaſi ante ſtãs, vel quaſi contra ſtans dicitur. Antianum dicitur cõtra: E quia hæreticis tanquam lupis pro defenſione gregis reſiſtere debet. Item dicitur pontifex quaſi pons factus, vel pontem faciens, doctrinæ ſcilicet pontem, quo itur ad atria vitæ. Quia pontifex in conſecratione oleo vngitur, ex lege ſumptum eſt, in qua rex, & ſacerdos, vel Propheta oleo vngebãtur. Quia autem benedictio per manus impoſitionem datur, inde exortum creditur, quod Iſaac manus impoſuit Iacob, dum eum benedixit, & Iacob moriens duobus filijs Ioſeph: & Moyſes, Ioſue manus impoſuit, dum eum ducem populo fecit: & Apoſtoli manus illis imponebant, quibus Spiritum ſanctum dabant. Huic dum regimen Eccleſiæ committitur, baculus quaſi paſtori traditur. In quo tria notantur, quæ ſignificatione non carent. Hæc ſunt, recurui-

Epiſcopo nomen triplex ordo.

Gen. 27. Gen. 48. Deut. 34. Act. 8.

tas, virga, cuſpis. Quorum ſignificationem breuiter aperit egregius ille verſificator Epiſcopus Cenomanenſis verſibus his. Collige, ſuſtenta, ſtimula: vaga, morbida, lenta. Hoc eſt paſtoris: hoc virga figurat honoris. Et iterum quidam dicit: Attraho peccantes, iuſtos rego, pungo vagantes. Officio triplici ſeruio pontifici. Annulus ei tanquam ſponſæ Chriſti in typo Eccleſiæ, cuius ipſe eſt caput, traditur: & mitra tanquam ſponſo & magiſtro, iuxta illud: Sicut ſponſo alligauit mihi mitram. Huius officium eſt miniſtros Eccleſiæ ordinare, virgines velare, baptizatos confirmare, chriſma & oleum conſecrare, Eccleſias dedicare, vaſa & veſtes Eccleſiæ benedictione ſanctificare, rebelles excommunicare, pœnitentes reconciliare.

De Archiepiſcopis. CAP. xli.

ARchiepiſcopus quaſi princeps Epiſcoporum dicitur. idem Metropolitanus nuncupatur, quia ciuitati præeſt, quæ metropolis vocatur, id eſt mater ciuitatum. Horum officium eſt Epiſcopos conſecrare, congregare concilium, & iura dilapſa reparare. Hi præter cætera Epiſcopalia indumenta pallio in modum torquis decorantur: quia ſi recte ſuum expleuerint officium, eis æternæ remunerationis torques tanquam victoribus promittitur.

De Patriarchis, & eorum locis. CAP. xlii.

PAtriarcha dicitur quaſi patrum vel patriæ princeps. Patriarchæ tantum tres fuiſſe leguntur, quorum figuram Abraham, Iſaac, & Iacob prætulerunt. Horum vnus in Aſia Antiochiæ præſedit, alter Africa primatum Alexandriæ tenuit, tertius in Europa Romani apicis iura poſſedit. Has tres ſedes ideo principales Eccleſia conſtituit: quia eas princeps Apoſtolorum ſua poſſeſſione conſecrauit. Duabus quippe ipſe beatus Petrus præſedit ſcilicet Antiochenæ & Romanæ, tertiam ſcilicet Alexandrinam Marcus Euangeliſta nomini eius dedicauit. Poſtquam vero Nicena ſynodus Romano Pontifici hoc contulit priuilegium, vt ſicut Auguſtus præ regibus, ita ipſe præ omnibus Epiſcopis haberetur, & Papa & Pater Patrum vocaretur, ius Romani Patriarchatus ad Conſtantinopolim tranſiuit. Quia aliæ duæ ſedes ſunt mutatæ, cauſa eſt, quod loca illa meritis exigentibus in manus paganorum tradita ſunt. Vnde Antiochenus Patriarchatus eſt ad Hieroſolymam tranſlatus, Alexandrinus vero ad Aquileiam: quia huic ciuitati primum Marcus Euangeliſta præſedit, qui poſtea Alexandriæ præfuit. Horum officium eſt Archiepiſcopos conſecrare, concilia Epiſcoporum congregare, decreta canonum inſtaurare.

De Summo Pontifice, & officio eius. CAP. xliii.

PApa dicitur, quia Pater Patrum. Hinc vniuerſalis dicitur, quia vniuerſæ præeſt Eccleſiæ. Hic quoque Apoſtolicus appellatur, quia principis Apoſtolorum vice fungitur. Hic etiam ſummus Pontifex nuncupatur, quia caput eſt omnium Epiſcoporum. Huius nomen in ordinatione mutatur, quia Petri nomen in prælatione Eccleſiæ à Chriſto mutatum eſt. Huic etiam claues traduntur ſicut Petro à Domino claues regni cœlorum traditæ ſunt, vt ſe ianitorem regni cœlorum eſſe cognoſcat. Eius officium eſt Miſſas, & diuina officia ordinare, canones etiam pro tempore ad vtilitatem Eccleſiæ promulgare, vel immutare, Auguſtum conſecrare, pallia Archiepiſcopis, priuilegia Eccleſijs dare, totam Eccleſiam vice Chriſti gubernare. Itaque Papa vicem & locum Chriſti tenet, Epiſcopi Apoſtolorum, presbyteri ſeptuaginta duorum diſcipulorum, reliqui miniſtri diaconorum ab Apoſtolis conſtitutorum.

Summi pontificis officium.

Quare Epiſcopi die Dominica conſecrantur. CAP. xliiii.

PApa, & omnes Epiſcopi ideo die Dominica conſecrantur, quia Apoſtoli, quorum ſucceſſores ſunt & vicarij, Dominica die Spiritum ſanctum, qui oleo vnctionis deſignatur, acceperunt. Oleum quippe lumen miniſtrat, & vulnera ſanat: ita & Spiritus ſanctus lumen ſcientiæ dat, & vulnera peccatorum curat. Ideo etiam die Dominica conſecrantur, vt ſecum Chriſto reſurrexiſſe, & in nouitate vitæ ambulare debere admoneantur. Presbyteri autem, & cæteri miniſtri Eccleſiæ ideo in ſabbato ordinantur, vt ſe ab omni opere ſeruili debere quieſcere, & Dei ſeruitio vacare intelligant. Sabbatum enim requies interpretatur. Virgines ideo in natalitijs Apoſtolorum velantur, quia Apoſtoli morem virginitatis primum Eccleſiæ ſeruandum tradiderunt, & virgines Apoſtolis quaſi paranymphis Chriſto ſponſo immortali conſecrantur.

Presbyteri & cæteri Eccleſiæ miniſtri quare in ſabbato ordinantur, & Virgines ſicut in feſtis Apoſtolorum velantur.

De veſte ſacerdotali, & primo de Humerali ſeu Amictu. CAP. xlv.

HÆc strictim de miniſtris Eccleſiæ ſunt relata: nunc de ſacris veſtibus pauca ſubijcienda ſunt. In habitu enim ſacerdotali nihil eſſe, quod vacet ratione, apud veteres quoque conſtat, ſicut beatus Hieronymus ad Fabiolam teſtis eſt. Apud nos ergo quanto ſacerdotium Chriſti veteri ſacerdotio dignius eſt, tanto in habitu ſacerdotali cauſas probamus haberi digniores. Illi enim ſacras veſtes ſecundum colorem materiam, poſitionemque cuiuſque ad quatuor elementa mundi, ad duo hemiſphæria cœli, parteſque zodiaci referentes, hoc ſignificare volebant, quod omnia eius ſubſunt arbitrio, cuius perſonam gerit eis indutus ſacerdos. Licet noſtri, & beatus Hieronymus in illis quoque ſpiritualis intelligentiæ vela pandere velint. Quoniam ergo nec vetera caruerunt ratione: nos exemplaria ſupergreſſi cœleſtium, ipſa potius in vero ſacerdotio cœleſtia contemplemur. Veſtes ſacras à veteri lege ſumpſit Eccleſia. Humerale, quod in lege ephod, à nobis amictus dicitur, caput, & collum, atque humeros (vnde & humerale vocatur) cooperit, & vittis duabus pectus ſtringit. In humerali igitur ſpes æternorum intelligitur: de qua Apoſtolus. Et galeam ſalutis, inquit, aſſumite. Caput amictu cooperimus, vt omnibus ſenſibus, quorum plenitudo in capite eſt, pro ſpe æternorum Deo ſeruiamus. Collum, per quod vox tranſit, eo circundamus, vt ſpe æternorum ori noſtro ponamus cuſtodiam, & nil niſi, quod laudem Dei ſonet, proferamus. Humeros, quibus onera portantur, eo velamus, vt iugum Domini patienter ferre doceamur. Vittis humeralis pectus ſtringimus, vt in pectore noſtro cogitationes iniquas, & inutiles reprimamus.

Ephes. 6

De alba. CAP. xlvi.

ALba, quæ in lege tunica linea, vel talaris, & à Græcis poderis dicitur, munditiam vitæ deſignat. Hæc deſcendit vſque ad talos, vt qui ea ſe induunt, vſque in finem vitæ ſuæ munditiam carnis ſeruare admoneantur. Alba & amictus non niſi de lino fiunt, quod multiplici labore in candorem vertitur: quia quæ per hæc duo ſignantur, magno labore acquiruntur, & acquiſita cuſtodiuntur.

De cingulo. CAP. xlvii.

PEt cingulum, quod in lege Baltheus, à Græcis zona dicitur, continentia intelligitur, qua cor, ne laſciuiat, reſtringitur, ne bonorum impediat greſſus operum.

De ſtola. CAP. xlviii.

STola, quæ & orarium dicitur, collum circundat, per quam Euangelij obedientia ſignatur. Euangelium quippe eſt ſuaue iugum Domini, obedientia vero lorum. Sacerdos igitur quaſi ad iugum Domini loro ligatur, dum collum eius ſtola circundatur. Hæc primitus ſiniſtro humero in ordine diaconatus ſcilicet inſcipitur. In ordine vero presbyteratus non remota à ſiniſtro etiam dextro humero applicatur: quia obedientia Euangelij primum in eis, quæ ad actiuam pertinent vitam, ſuſcipitur quæ ſignificatur per humerum ſiniſtrum, ac deinde per dilectionem in dextrum contemplatiuæ porrigitur. Et notandum, quod apud antiquos non orarium dicebatur ſtola: ſed alba, quam vitæ munditiam ſignare diximus, ſtola vocabatur. vnde, Qui lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni. Et illud: Habemus ſtolam

Apoc. 22
Apoc. 7.

primam

primam in lauacro, & annulum fidei ſignaculum. Vtrobique enim nomine ſtolæ vitæ munditia ſignificabatur, A quæ iu baptiſmo per effuſionem ſanguinis Chriſti confertur.

De ſubcingulo. CAP. xlix.

PEr ſubcingulum, quod perizoma vel cinctorium dicitur, eleemoſynarum ſtudium ſignificatur. Hoc duplicatum ſuſpenditur, quia primo animæ ſuæ miſereri peccata euitando, deinde proximo neceſſaria impendendo, cuilibet præcipitur.

De Caſula. CAP. l.

CAſula, quæ & planeta dicitur, omnibus indumentis ſuperponitur: per quam charitas intelligitur, quæ omnibus virtutibus eminentior creditur. Hæc ſuper dextrum brachium leuatur, vt amici in Deo amentur: replicaturque ſuper ſiniſtrum, vt inimici propter Deum B diligantur.

De Fanone. CAP. li.

AD extremum ſacerdos fanonem in ſiniſtro brachio ponit, quem & manipulum & Sudarium veteres appellauerunt, per quem olim ſudor, & oarium ſordes extergebantur. Per hoc pœnitentia intelligitur, qua quotidiani exceſſus extergendi ſunt. In ſiniſtro brachio portatur, quia in præſenti vita, quæ per ſiniſtrum ſignificatur, pœnitentia neceſſaria eſt. His omnibus ornamentis ſacerdos decoratur.

De veſte Epiſcopali. CAP. lii.

EPiſcopus autem de his, & alijs quibuſdam exornatur, ſcilicet Tunica, Dalmatica, Sandaliis, Mitra, Chirotecis, Annulo, Baculo. Et quoniam ſuperius de duobus vltimis, ſcilicet annulo & baculo, dictum eſt C in ordine Epiſcoporum, de cæteris dicamus. Tunica, quæ ſtrictas habet manicas, & non vſque ad talos ſicut alba, ſed vſque ad medium crus porrigitur, militem Chriſti vult eſſe liberum, & ad bona opera expeditum.

De Dalmatica. CAP. liii.

DAlmatica à Dalmatia prouincia dicitur, in qua primum eſt inuenta. Hæc pro colobio Apoſtolorum, quod erat veſtis cucullata ſine manicis, vtitur Eccleſia ex B. Silueſtri inſtitutione. Hæc veſtis in modum crucis formata indicat portantem eam cum vitiis & concupiſcentiis debere eſſe crucifixom. Duæ lineæ coccineæ ſanguinis Chriſti effuſionem ſignificant pro duobus populis factam. Fimbriæ, quæ quaſi quædam linguæ de Dalmatica ante & retro procedunt, ſunt verba & exemplum D prædicatoris, quæ nobis imitanda proponit. Siniſtrum latus Dalmaticæ fimbrias habet, quia actiua vita impedita eſt, & turbatur erga plurima. Dextrum latus non habet fimbrias, quia contemplatiua vita quieta manet, & regina à dextris ſtans nihil in ſe ſiniſtri habet. Manicarum largitas eſt datoris hilaritas, & largitas.

De Sandaliis. CAP. liv.

SAndaliis vtuntur Epiſcopi, quæ ſubtus integra, aperturas habent ſuperius, vt per hoc deſignetur, quod prælatorum affectus, qui pedum nomine in ſcripturis deſignatur, à terrenis remouendi ſunt, & ad cœleſtia dirigendi.

De Mitra. CAP. lv.

MItra Pontificalis eſt aſſumpta ex vſu legis. Hæc E Græcè tyara & mitra. Latine vero infula & pileum appellatur. Mitra, quæ caput tegit & velat, in quo eſt ſenſuum plenitudo, cuſtodia eſt ſenſuum ab illecebris mundanorum. Duo eius cornua duorum teſtamentorum munimenta ſignificant, quibus Epiſcopi & ſe, & alios contra mundi illecebras munire debent, & hoſtes Chriſti ventilare.

De Chirothecis. CAP. lvi.

CHirothecarum vſus ab Apoſtolis traditus eſt. Per manus operationes, per Chirothecas earum occultationes ſignantur. Sicut enim aliquando manus chirothecis velantur, aliquando extractis illis denudantur. Sic bona opera interdum propter arrogantiam declinandam celantur, interdum propter ædificationem proximis manifeſtantur. Chirothecæ induuntur, cum hoc impletur, Cauete ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Rurſus extrahuntur, Matt. 6. cum hoc impletur. Luceat lux veſtra coram hominibus, Matt. 5. vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.

De Pallio Archiepiſcopi. CAP. lvii.

HIs omnibus inſignibus fulget Archiepiſcopus: inſuper & pallio, quo à cæteris diſcernitur Epiſcopis. Hoc duas lineas habet à ſummo vſque deorſum ante & retro dependentes, & purpureum ſanctæ crucis ſignaculum præferentes. Hoc eſt duorum teſtamentorum doctrina paſſioni Chriſti teſtimonium perhibens. Circulus circa collum Pontificis, torques eſt aurea, quæ legitime certantibus promittitur. Mos apud veteres fuit, vt legitime certantes coronam in capite, torquem in collo acciperent. Vnde Theologia diues rerum, ſed vocabulorum pauper, hæc nomina, corona, torques, ad intelligendum æternæ retributionis præmium ſæpe tranſſumit. Spinulæ, quibus pallium affigitur, ſtimuli charitatis ſunt, quibus circa curam ſubditorum ſtimulatur Archiepiſcopus.

LIBER SECVNDVS DE Eccleſiaſtices agit efficiis.

Cuius hæc ſunt capita.

DE hora prima. Cap. 1
Qualiter, & ad quid preces fiant. Cap. 2
De tertia, ſexta, & nona. Cap. 3
Quando preces dicantur ad horas, & quando taceantur: & quare. Cap. 4
De officio veſpertino. Cap. 5
Vnde cœpit antiphonarum vſus. cap. 6
De completorio. cap. 7
De officio nocturnali. cap 8
Quare hoc officium tres habet diſtinctiones. cap. 9
De laudibus matutinis. cap. 10
De miſſa vnde ſumpſit exordium, & vnde augmentum. c. 11
Quod miſſa tribus linguis celebratur & quare. cap. 12
Quæ ratio modulizandi in celebratione miſſæ. cap. 13
De introitu miſſæ, & proceſſione miniſtrorum. cap. 14
De cantico Gloria in excelſis Deo. cap. 15
De oratione, & quare collecta dicatur. cap. 16
De epiſtola, & cauſa nominis huius. cap. 17
De graduali ſiue reſponſorio, & cauſa vtriuſq; nominis. c. 18
De alleluia, & pneumatum ſignificatione, cap. 19
De miſſione diaconi ad legendum Euangelium. cap. 20
De ſymbolo Apoſtolorum, quando, & quare cantandum ſit. cap 21
De offerenda, & ſignificatione verſuum eius. cap. 22
De oratione ſecreta, & quare in fine eius vox eleuetur, & de patena qualiter, & à quibus feratur. cap. 23
De præfatione. cap. 24
Summa ſententiæ totius canonis. cap. 25
De ſignificatione altaris exterioris. cap. 26
De ſignificatione altaris interioris. cap. 27
De propitiatorio myſtico. cap. 28
De actione prima in miſſa. cap. 29
De myſtico rationali. cap. 30
Quid petat oratio primæ actionis. cap. 31
De actione ſecunda. cap 32
Quid petat oratio ſecundæ actionis. cap. 33
De actione tertia cap. 34
De oratione pro defunctis. cap. 35
De myſtico ſuperhumerali cap. 36
Quod ſigna crucis vltima à præmiſſis omnibus differunt in cauſa cap 37
Quid ſignificet eleuatio ſacramenti. cap. 38
De oratione dominica, quæ eſt oratio tertia actionis. cap. 39

Quare pax datur ante communionem. *cap. 40.*
De communione. *cap. 41.*

De hora prima.

CAPVT I.

EXECVTIS principalibus Eccleſiæ ſacramentis, de eccleſiaſticis officiis addere, propoſiti ratio depoſcit, & primo de horis canonicis. Horæ canonicæ dicuntur officia conſtitutis horis regulariter in Eccleſia celebranda. Hæ ſiquidem creatori noſtro debitæ laudes, & pro certis & magnis eius beneficiis quaſi vectigales ſunt gratiarũ actiones. Inter canonicas autem horas ea, quæ dicitur prima, *Matt. 20* primum teneat locum. Ab illa namq; hora incipiendum videtur, qua paterfamilias operarios in vineam ſuam conduxit. Siquidem vinea Domini eſt Eccleſia, miniſtri ſunt operarij. Hi vineam fodiunt, quando naturæ noſtræ humilitatem ad memoriam ſibi & aliis reducunt, & humiliari faciunt ſe & alios ſub potenti manu Dei. Ipſi enim operarij de vinea ſunt. Stercorant autem vineam, quando propter ampliorem fructificationem peccata ad memoriam reducunt. Hi ad imitationem Dauid, qui di- *Pſ. 118.* cit: Septies in die laudem dixi tibi: ſepties in die ad confitendum Domino conueniunt, hora ſcilicet prima, tertia, ſexta, nona, ad veſperas, ad completorium, & nocte ad matutinas, pro eo quod ſcriptum eſt: Media nocte *Pſ. 118.* ſurgebam ad confitendum tibi. His adiunguntur laudes matutinæ, quæ tamen inter horas diurnas computantur. Septies itaque in die conueniunt ad confitendum Domino, ſemel in nocte. Conueniunt autem prædictis horis ad laudandum Deum in Pſalmis, & hymnis, & vt aures diuinis lectionibus accommodent. In omnibus enim etiam diuinis horis lectiones recitantur, quas nos in horis diuinis capitella vocamus. Capitella ideo dicuntur, quia diſtinctionis officiorum poſt pſalmodiam capita ſunt, id eſt, principia. Verbi gratia: In omni die hora tertia eadem manet pſalmodia, & hymnus idem. Poſt pſalmodiam vero aliud ſequitur in Dominicis diebus, aliud in ferialibus, aliud in feſtis Martyrum, aliud in feſtis Confeſſorum: Cuius varietatis capitellum principium tenet. Sed notandum, quod in prima, & completorio nulla poſt pſalmodiam eſt pro diuerſitate dierum ſiue feſtorum varietas: vt per hoc inſinuetur, quod principium & finem operum noſtrorum firmiter, & inconcuſſe ſoli Deo attribuere debemus. Sed ad id, vnde cœpimus, reuertamur. Mane congregatis ad paſcua vitæ Chriſti ouibus, opilio noſter timens lupum, qui rapit & diſpergit oues, *Ioan. 10* vt habemus in Euangelio, & non minus leonem, qui cir- *1. Pet. 5.* cuit quærens quem deuoret, ſic incipit: Deus in adiutorium meum intende: Domine ad adiuuandum me feſtina. Et quoniam ſine recta fide aliquid Deo placere impoſſibile eſt, ſubiungit ipſe paſtor cum grege ſuo: Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. Quod eſt: Vna & eadem credatur eſſe gloria Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & nunc, & ſemper, id eſt omni tempore, in ſæcula ſæculorum, id eſt, poſt omnia tempora æternaliter. Quod dicitur ſæcula ſæculorum, circumlocutio æternitatis eſt. Sicut enim ſæculum annorum dicitur, quod conſtat ex centum annis, ita ſæculum ſæculorum conuenienter diceretur ſæculum conſtans ex centum ſæculis. Sed quoniam totum præſens ſæculum non tanto tempore creditur duraturum, in eo quod dicitur per omnia ſecula ſæculorum, nihil aliud quam æternitatis durabilitas interminabilis intelligitur. Sicut erat in *Ioan. 17.* principio: vnde Clarifica me Pater claritate, quam habui, priuſquam mundus fieret, apud te. Deinde ſequi- *Pſal. 53.* tur Pſalmus, quem cantauit Dauid, quando Ziphæi vo- *1. Reg. 26* luerunt eum capere, & tradere in manus Saul. Ziphæi interpretantur florentes, per quos diabolus & ſui intelliguntur. Diabolus enim florem mundi promittit. Qui autem eius ſunt, florem ſuum & delectationem ſuam in mundanis conſtituunt. Contra huiuſmodi Ziphæos, pre- A camur nobis adeſſe tuitionem diuinam per omnes horas diei, vt neque diabolus ſuggerendo, neque membra eius aperte perſequendo, ſiue occulte, nobis præualeant. Poſtea ſequuntur duo octonarij Pſalmi: Beati immaculati, cum vno Gloria tanquam Pſalmus vnus, & duo alij cum vno Gloria tanquam vnus. Pſalmus enim prædictus, ſcili- *Pſal. 118* cet. Beati immaculati, plenus eſt morum inſtructionibus. Oportet autem, vt quos Deus liberauerit de vinculis & carcere inimicorum, moribus bonis & piis ei aſſiſtant. Iſti quaſi tres Pſalmi obſequium noſtrum Domino præſentant per tres horas, primam ſcilicet, ſecundam, & tertiam, vt in his tribus à Domino cuſtodiamur. Singulis repetitionibus ſubiungitur Gloria Patri: ne propter Pſalmos, qui de veteri Teſtamento ſunt, officium noſtrum ad B nouum Teſtamentum non putetur pertinere. Et hoc ſemel dictum, vbique intelligatur. His addidit fidelium deuotio: Quicunque vult ſaluus eſſe, vt articulorum fidei qui ſunt neceſſarij ad ſalutem, nulla diei hora obliuiſcamur. Poſtea iuxta Eccleſiæ noſtræ conſuetudinem ſequitur lectio ex Eſaia ſumpta: Domine miſerere noſtri, te enim, &c. eruata videlicet illa antiqui populi conſuetudine, quæ in libro Eſdræ ſcripta eſt. Ait enim: Conuenerunt filij Iſraël in ieiunio, & ſaccis, & humus ſuper eos, *Nom. 9.* & ſeparatum eſt ſemen filiorum Iſraël ab omni filio alienigena: & ſteterunt, & confitebantur peccata ſua, & iniquitates patrum ſuorum: & conſurrexerunt ad ſtandum, & legerunt in volumine legis Domini Dei ſui. Vnde Beda ſuper memoratum librum. Quorum exemplo reor in Eccleſia morem inoleuiſſe pulcherrimum, vt per ſingulas C diuinæ Pſalmodiæ horas, lectio vna de veteri, ſiue de nouo teſtamento cunctis audientibus dicatur, & ſic Apoſtolicis ſiue propheticis confirmati verbis ad inſtantiam orationis genu flectant. Vſus tamen multarum eſt Eccleſiarum, vt ad primam non legatur lectio, ſed vſque ad capitulum poſt primam reſeruetur. Lectionem ſequitur reſponſorium, ſicut in omnibus fere horis, Chriſti fili Dei viui, &c. Deinde verſus, Exurge Domine, & cætera. In aliis tamen Eccleſiis ſine lectione, & reſponſorio Pſalmodiam ſequitur verſus. Verſus à reuerſione nomen accepit. Legitur enim in libro Numerorum, quod dum arca Do- *Nom. 10* mini, quæ ſignificabat Eccleſiam, poneretur in tabernaculis, dicebatur: Reuertere Domine ad multitudinẽ filiorum Iſraël. Reuerſio Domini ad Iſraël non eſt aliud, quã vt reuerti faciat Iſraël toto corde ad ſe. Deus enim non D habet à quo reuertatur, cui totum præſens eſt. Iuxta morem hunc ſtatutum eſt à ſanctis patribus, vt verſus diceretur in vnoquoque officio, vt ſi mentes noſtræ cogitando illicita pro nimio opere Pſalmorum deuiauerunt, verſu excitatæ ad Deum reuertantur.

Qualiter & ad quid Preces fiant.

CAP. II.

HIs rite peractis, inchoamus implorare Dei miſericordiam, dicendo Kyrie eleiſon. Ter inuocamus Patrem, ter Filium, ter Spiritum ſanctum, vt noſtri miſereatur exaudiendo preces, quæ ſequuntur. Vnamquamque trium perſonarum ter inuocamus, quia vniuſ- E cuiuſque trium miſericordia, trium miſericordia eſt: ſicut tribus eſt honor vnus, & vna maieſtas. Preces ex perſona eorum dicuntur, qui quotidie cadunt, & nituntur reſurgere per pœnitentiam. Vnde poſt Dominicam orationem ſequitur: Viuet anima mea, & laudabit te. Quaſi ſit: Mortua fuit anima pro erratibus meis, at deinceps viuet per conuerſionem. Et iudicia tua adiuuabunt me. Quia dixiſti: Nolo mortem peccatoris, ſed *Ezech. 33* magis vt conuertatur, & viuat: & melius iudicas parcere pœnitenti, quam conterere peccantem. Hoc officium, ſicut quodlibet aliud præter nocturnum, oratione concluditur, Domine Deus Pater, qui nos ad principium, &c. Et hæc omnia in Dominicis & cæteris feſtiuis diebus

bus ſtando dicuntur propter memoriam Dominicæ reſurrectionis, cum quo omnes ſancti ſpe reſurrexerunt. A In alijs autem diebus genua in terram fixa tenemus, *Pſal. 50* dum dicuntur preces, quæ dicuntur propter leuia peccata, & dum dicitur pœnitentialis Pſalmus, Miſerere mei Deus qui propter grauia peccata frequentatur. Ideo autem hoc officium, & omne aliud præter nocturnum oratione concluditur, quia dum ſumus in præſenti ſæculo, maxime quando ad extrinſeca negocia eximus, neceſſe eſt nobis, vt orationibus ſanctorum muniamur: ſiue quia mos eſt, vt quando familiare colloquium habemus cum ſeruis Dei, amore religionis antequam ſeparemur ab illis, in vltimo benedictionem petamus. In nocturno autem non ita fit, quia ibi non eſt ſeparatio, ſed matutinum coniunctum cum eo canitur. *Pſal. 115* Poſt finem huius officij additur in veneratione omniũ ſanctorum, Pretioſa eſt in conſpectu Domini, &c. B Finitaq; oratione, ſequitur familiare obſequium pro nobiſmetipſis, & pro familiaribus noſtris. Vnde quia nos plus cæteris peccaſſe reputamus, vt auxilio Dei præterita & præſentia peccata diluere, & in poſterum vitare poſſimus, ideo dicimus, Deus in adiutorium meum. Et *Pſal. 89.* finita oratione Dominica, additur: Reſpice Domine in ſeruos tuos, & in opera tua, quod ideo fit quia nos ſumus & ſerui Dei, & opera ipſius. Et dirige filios eorum: filios dicit cogitationes, quæ naſcuntur ex mente.

De tertia, & ſexta, & nona.

CAP. III.

HOra tertia in qua tuitionem diuinam rogauimus, congregati hora prima: hora, inquam, tertia iterum in Eccleſia congregamur ad confitendum Domino, & per tres repetitiones Pſalmi ſupradicti nos famulatui Dei per tres ſequentes horas præſentamus & offerimus per quartam, & quintam, & ſextam. In ſexta iterum congregamur ad pſallendum Domino: & per tres repetitiones Pſalmi ſupradicti nos diuinæ tuitioni per tres ſequentes horas commendamus, ſcilicet per ſeptimam horam, octauam, & nonam. Iterum hora noua conuenimus, & tribus repetitionibus eiuſdem pſalmi, nos in Dei famulatu per tres ſequentes horas ſtatuimus, ſiue munimus nos ab inſidijs inimici, ſcilicet per decimam horam, & vndecimam, & duodecimam. Vnumquodq; horum officiorum ſuam habet lectionem, quæ *Cur in diurnis lectionibus benedictionẽ poſtuletur ſicut in nocturnis.* ſicut ſupradiximus capitellum appellatur. Quæritur cur in diurnis lectionibus Benedictio non poſtuletur, ſicut in nocturnis. Quod ideo fit, quia maior eas recitat, cuius eſt dare benedictionem: in nocturnis autem petitur, quoniam à minoribus leguntur. Sed non minor quæſtio occurrit, cur ſcilicet diurnæ lectiones leguntur à maioribus, cum nocturnæ legi ſoleant à minoribus. *Quare diurnæ lectiones à maioribus, & nocturnæ à minoribus legãtur.* Quod ideo fit, quia in diurnis officijs non pro diuerſitate temporum ſiue feſtorum variantur ea quæ lectionem præcedunt, ſed ſemper eadem manent: In lectione autem incipit pro varietate temporum & ſolemnitatum officium variari. Quam officiorum variationem, maiores, quia certius nouerunt quam minores, lectionem legere conſueuerunt. In nocturno autem officio, & inuitatorium, & hymnus, & pſalmi ipſi ſibi hanc faciunt diſtinctionem. Iterum quæritur, cur in lectionibus diurnis, & quandoque in nocturnis non pronunciatur auctor, ſicut in his, quæ ad miſſam leguntur. Quod ideo fit, quia bubulci, & ſubulci, & omnes ferè operarij ad miſſam conueniunt, ad cæteras autem horas clerici, & domeſtici Eccleſiæ, qui ex verbis auctorum propter frequentem conſuetudinem audiendi ſacris auctores cognoſcunt. Illi autem propter raritatem audiendi, qui ſunt auctores lectionum neſciunt, niſi nomina eorum præponantur. ¶ Quæritur etiam quare *Officia diurna quare à prima, tertia, ſexta & nona, & non ab alijs nomẽ accipiunt.* officia diurna accipiunt nomen à prima, & tertia, & ſexta, & nona, & nõ ab alijs. Quod ideo fit: quia his horis conuenimus ad Dei ſeruitium, per quas Euangelium narrat operarios introductos in vineam, quæ ſignificat Eccleſiam. *Matt. 20.*

Quando preces dicantur ad horas, & quando taceantur & quare.

CAP. IIII.

A IN omnibus officijs, excepto nocturno, niſi in feſtiuitatibus, dicuntur Preces & Miſerere mei Deus. Preces propter leuia & quotidiana peccata: Miſerere mei Deus propter grauia. Et notandum, quod preces retinent modos orandi, quos enumerat Paulus dicens. *1 Tim. 2.* Obſecro primum fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, & pro ijs, qui in ſublimitate ſunt conſtituti, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & caſtitate. Obſecratio eſt, cum ſolutionem malorum petimus, vt illud. *Pſal. 40.* Ego dixi, Domine miſerere mei, &c. *Pſal. 84* Oratio eſt, cum poſtulamus bona nobis à Deo dari, vt illud: Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam. Poſtulatio eſt, cum precamur, vt omnia, quæ ſunt contraria bonis noſtris, B vt eſt ſubreptio dæmonum, ſiue moleſtiæ paſſionis minuantur, & ſuperentur. Vnde illud: Conuertere Domine vſquequo, & † deprecaberis. *Pſal 89.* *† Deprecabilis eſto.* Gratiarum vero actio eſt, vt illud, Confiteantur tibi Domine omnia opera tua. *Gratiarũ actio.* Pro his, qui in ſublimitate ſunt, precamur, vt illud: Domine ſaluum fac regem, & Oremus pro Pontifice noſtro. *Pſal. 144* *Pſal 19.* Dum preces dicuntur, ſacerdos, quia peccator eſt, cum peccatoribus proſtratus eſt. Sed quia vicem tenet Chriſti, ſtando dicit orationem, vt reſurrectionem recolat eius, cuius vicem tenet. *Sacerdos cur proſtratus dicat preces & ſtans orationẽ.* In Dominicis, & feſtiuis diebus non fiunt huiuſmodi preces per horas, vt ad memoriam reducamus, quia in futura reſurrectione vbi erit vera libertas, & vera ſanctorum cum Angelis ſocietas, nulla deprecatio pro miſerijs erit C neceſſaria. Salutatio præcedit, & ſubſequitur orationem, propter duplicem Domini ad diſcipulos ſalutationem dicentis: Pax vobis. Poſt orationem autem ſequitur, Benedicamus Domino, & Deo gratias: quia ſicut Dominus poſtquam ſalutauit diſcipulos, iterum benedixit eis, *Ioan. 20* & illi gratias referendo adorauerunt eum: ita preſbyter, qui vicarius eius eſt, poſt iterum factam ſalutationem confratribus dicit, Benedicamus Domino, ſcilicet ſubaudiendo, *Matt. 28.* cuius membra ſumus, in quo benedicimus omnes. Et confratres gratias referunt, dicentes: Deo gratias.

De officio veſpertino. CAP. V.

IN noctis initio, ſole videlicet occidente, veſpertinum Deo offerimus ſacrificium quando ad confitendum Domino conuenimus. Dicit Iſidorus in libro D etymologiarum: Veſpertinum officium eſt in noctis initio vocatum à ſtella veſpera, quæ ſurgit oriente nocte. Et Auguſt. in Pſalm. 29. Veſpera fit quando ſol occidit. *Veſpertinũ officium vnde dictum.* Hinc poſſumus conijcere, quando feſtos à ſeruili opere feriatos dies obſeruamus, quod eos conſeruare debemus à veſpera vſque ad veſperam id eſt, ex quo ſol occidit vſque ad alium ſolis occaſum. Quotidianus vſus noſter tenet, vt quinque Pſalmos cantemus in officio veſpertino. Quis enim neſcit, quanquam per quatuor horas diei nos Deo commendauimus, ſicut ſupra dictum eſt, quanta impedimenta, & quot triſtitiæ ſeu lætitiæ inanes occupent mentem iuſti etiam per diem? Oculi enim adducunt ad eam illices formas. Per aures intrant verba detractionis aut luxus. Nares quoque non ſunt alienæ ab hoc peſtifero internũtio. Per os quoque E mens polluitur, quando, criminoſa ſeu etiam ocioſa loquitur verba. Manus procul dubio, & pedes id tangunt, vnde anima fit deterior per cogitationem. Atque in iſtis quinque ſenſibus quotidiano tundimur aſſultu. Vnde in noctis initio, quando ad dormitionem accedimus, quæ quaſi quædam imago mortis eſt, & cui multa aſſiſtunt pericula, pro delictis quinque ſenſuum veniam deprecando quinque Pſalmos cantamus.

Vnde cœpit antiphonarum vſus.

CAP. VI.

HOs quinque Pſalmos antiphonarum ſolemus cantare. Vſus antiphonarum in Eccleſijs ab Ignatio Epiſcopo Antiochæ vt Tripertita narrat hiſtoria, cœ-

Eccleſiæ, in qua & Iudæi & Gentiles in Chriſtum credentes, quia veram hiſtoriam neſciebant, diuerſa adhuc ſacrificia offerebant, vel offerenda mente indicabant. In quorum perſona, ſicut & priorum, dicit Pſalmiſta: Pſal. 12. Quandiu ponam conſilia in anima mea? Siquidem diuerſa conſilia quærebant, quia vnicum non inuenerāt. Cant. 3. Poſtea verò Eccleſia per vicos & plateas ciuitatis quærens quem diligit anima eius, inuenit vnicum conſilium, vnicam vitæ viam, Chriſtum. Quod nos poſt tertium nocturnum exprimimus exclamando, Te Deum laudamus, &c. Hoc officium ſecundū vſum monachorum oratione, ſicut cætera, terminatur. In quo primariam ſeruare vidētur inſtitutionem. Noſtra autem conſuetudo humanæ infirmitati parcens & labori, officio prædicto laudes matutinas continuat, & oratione vna duo claudit officia.

De laudibus matutinis. Cap. x.

Laudes matutinę noctis partem ſibi vendicant vltimam, quartam videlicet vigiliam, quæ vſque ad ſolis ortum protenditur. In hoc officio quaſi reperta ſalutis via vnica, Domino laudes multipliciter decantamus. Nec iam tres tantum Pſalmos, ſicut in tribus prædictis nocturnis, & in diuinis officiis, nos tribus, quæ reſtabant, horis Dei ſeruitio præſentamus & offerimus, ſed coram ipſo corda noſtra effundentes, redemptori Pſal 92. noſtro vndique laudes colligimus. Primo eī decantamus Pſalmum, Dominus regnauit: in quo Chriſtus miranda breuitate multipliciter laudatur, primo loco à pulchritudine, ſecundo à fortitudine, tertiò ab operibus, quarto à poteſtate, quinto à laudibus vniuerſitatis, ſexto à veritate dictorum, ſeptimo à ſanctitate propriæ domus. Quæ omnia diligens lector in eodem Pſalmo Pſal. 99. notare poterit, & in expoſitionibus ſanctorum inuenire. † Deo. Sequitur Pſal. Iubilate † domino omnis terra. Qui non iam angulū terrę inuitat ad laudem, ſed ſicut vbique ſeminata eſt benedictio, ita vndique exigit iubilationem. Vnde & titulus eius habet, Pſal. in confeſſione. Tertius Pſalmus eſt, Deus Deus meus, ad laudem reſurPſal. 62. rectionis pertinens. Vbi dicitur: Ad te de luce vigilo: Ipſo, ſcilicet diluculo, quando Chriſtus ſurrexit. Tunc enim enixius orandum eſt, quando Chriſtus reſurgens ſpem reſurgendi mortalibus dedit. In fine dicitur, Obſtructum eſt os loquentium iniqua. Quod maxime in reſurrectione factum eſt. Quia tunc omnis ambiguitas calcata eſt. Sed quia reſurrectio Chriſti credere eā noPſal. 66. lentibus inutilis eſt, conſequenter adiūgitur Pſal. Deus miſereatur noſtri: in quo oramus, vt collata nobis beneficia per Chriſtum cognoſcamus. Nec minus idem Pſalmus ad laudem inuitat ibi, Confiteantur tibi populi Deus, & repetit, Confiteantur tibi populi omnes. Continuantur autē hic Pſalmi duo, & poſtea tres, videlicet Laudate Dominum de cœlis, & duo ſequentes, non inPſal 148. terponendo Gloria Patri: vt iuxta ſenſuum noſtrorum numerum quaſi quinque Pſalmi computentur in hoc officio, vt qui eos Domino decantauerunt, ſeipſos in omnibus ſenſibus ſuis Deo offerre ſignificentur. Quod Luc. 1. Hymnus Zachariæ, Benedictus Dominus Deus Iſrael, &c. ad hoc officium, in quo de redēptione noſtra exultatur ſpiritualiter, pertineat, ipſius hymni continentia declarat. In diebus profeſtis loco Pſalmi in hoc officio primi, cantatur pœnitentialis Pſal. Miſerere mei Deus: quia dies illi dies pœnitētiæ ſunt, feſtiuitates ſanctorum dies lætitiæ. Loco cantici trium puerorū ponitur aliud canticū iuxta varietatem dierum. Illud enim inſtinctu lætitiæ omnia elementa, & vniuerſas creaturas vocat ad laudem: hoc beneficia Dei miſerentis reducit ad memoriam, vt pœnitentes non deſperent.

De Miſsa vnde initium ſumpſit, & vnde augmentum. Cap. xi.

Sed iam decurſis officiis, quæ ſanctorum patrum inſtitutio docuit, ad illud veniamus, quod ipſe Dominus Ieſus ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech inſtituit, & ſuis præcepit hæc in ſui celebrare memoriā. A Primò igitur dicendū videtur, vnde Miſſa initium ſumpſerit, & vnde augmentū. Dominus & ſaluator noſter Ieſus Miſſam celebrari inſtituit, quando panem & vinum in corpus & ſanguinē ſuum commutans ſuis præcepit hęc in ſui facere cōmemorationem. Apoſtoli Miſſam auxerunt, dum ſuper panem & vinum verba, quæ Dominus dixerat, & orationem Dominicam dixerunt. Deinde ſucceſſores eorum Epiſtolas, & Euangelia legi ſtatuerunt. Alij cantum addiderunt: & alij alia. Porrò Cœleſtinus Papa Pſalmos ad introitum Miſſæ cantari inſtituit: de quibus Gregorius Papa poſtea Antiphonas ad introitum modulandas compoſuit. Vnde adhuc aliquis verſus illius Pſalmi ad introitū cantatur, qui olim totus ad introitum cantabatur. Gloria Patri Nicena ſyB nodus cōpoſuit, ſed Damaſus Papa ad Miſſam cantari inſtituit. Kyrie eleiſon, Silueſter Papa de Græco ſumpſit, quod Gregorius Papa ſtatuit ad Miſſā cātari. Gloria in excelſis Deo, Angelorum chorus primū cecinit: Luc. 2. ſed Hilarius Pictauenſis, ab illo loco, Laudamus te, vſque in finem compoſuit: Teleſphorus autem Papa ad Miſſam cantari inſtituit: Symmachus verò Papa in feſtis tantum diebus cantari cenſuit. Dominus vobiſcum de veteri teſtamento, ſcilicet de libro Ruth eſt ſumptum. Ruth 2. Pax vobis, de Euangelio. Et cum ſpiritu tuo, de epiſtolis Pauli. Ioan 20. Amen, de Apocalypſi. Hæc Anacletus Papa dici ſtatuit. Epiſtolam, & Euangeliū Alexander Papa ad Miſſam legi decreuit. Hieronymus Preſbyter lectionarium, vt hodie habet Eccleſia, collegit: ſed Damaſus Papa, vt nunc moris eſt, legi inſtituit. Qui etiam C in feſtiuis diebus pneumam, quod Iubilum dicitur, cantari ſtatuit. Sed Abbas Notherus de ſancto Gallo ſequentias pro pneumis compoſuiſſe legitur: quas Nicolaus Papa ad Miſſam cantari conceſſit. Anaſtaſius Papa decreuit, vt dum Euangelium legitur, nullus ſedeat. Credo in vnum Deum Conſtantinopolitana ſynodus inuenitur compoſuiſſe: ſed Damaſus Papa ad Miſſam cantari inſtituit. Offertorium Gregorius compoſuit, & ad Miſſam cantari inſtituit. Apoſtoli, & eorum primi ſucceſſores in quotidianis veſtibus, & ligneis calicibus Miſſas celebrauerunt: ſed Clemens tradente Petro Apoſtolo vſum ſacrarum veſtium ex lege ſumpſit: & Stephanus Papa in ſacris veſtibus Miſſam celebrari inſtituit. Zepherinus Papa vitreis: Vrbanus autem Papa aureis vel argenteis calicibus, & patenis offerri ſtatuit. SilD ueſter Papa corporale lineū addidit, eo quòd Ioſeph corpus Dominicū inuoluit in ſindone munda. Orate pro Matt. 18. me, Leo Papa ſtatuit dici: qui etiam præfationes compoſuit. Dionyſius tamen Areopagita primus præfationem compoſuiſſe putatur: ſed Gelaſius Papa ad Miſſam cantari inſtituit. Surſum corda de Hieremia: Gratias Thren 3. agamus Domino Deo noſtro, de Apoſtolo eſt ſumptū. Sanctus, ſanctus, ſanctus, Sixtus Papa dimidiū de Euāgelio, dimidium de Eſaia compoſuit, & ad Miſſam cāEſa 6. tari ſtatuit. Canonem Gelaſius Papa cōpoſuit: ſed Gregorius Papa capitulum interpoſuit, quod ſic incipit, Dieſque noſtros. Leo Papa ſanctum ſacrificium & immaculatam hoſtiam appoſuit. Pater noſter Dominus quidē docuit, ſed Matthæus compoſuit, Gregorius veE rò Papa ad Miſſam cantari cenſuit. Ipſe & præcedens capitulum, Oremus, præceptis, & ſequens, Libera nos quæſumus Domine, addidit. Benedictionē Epiſcopalem Martialis Epiſcopus Apoſtolorum diſcipulus ex magiſterio Apoſtolorum tradidit, quam probabile ſtudium Deo ſeruientium auxit: iſque mos ex eo vſquequaque inualuit. Ambroſius dicere cœpit Pax Domini ſit ſemper vobiſcum: Innocentius Papa dici, & pacem dari conſtituit. Agnus Dei Sergius Papa compoſuit, & ad Miſſam cantari inſtituit. Iulius Papa intinctionem corporis Domini in ſanguinem prohibuit, & Gelaſius Papa illum excōmunicauit, qui corpus Domini acceperit, & ſanguinem non ſumpſerit, id eſt, ſumere contempſerit. Sic enim verba decreti intelligenda ſunt: Alio-

quin anathema eſſent, qui in die paraſceues communicant: quia tunc corpus Chriſti ſumitur ſine ſanguine Chriſti in ſpecie vini. Conſecratur quidem vinum per tactum corporis Chriſti, ſed in ſanguinē non mutatur, cum verba ad hoc inſtituta non dicantur. Communionem Gregorius Papa compoſuit, & ad Miſſam cantari ſtatuit. Benedicamus Domino de Pſalterio ſumptum eſt: Deo gratias de Apoſtolo: ſed hæc dici Leo Papa conſtituit. Ex his omnibus Gregorius Papa Miſſam ordinaſſe dicitur, vt hodie in eccleſia cantatur.

Quod Miſſa tribus linguis celebratur & quare.

CAP. XII.

NOtandum quòd tribus linguis, Hebraica, Græca, & Latina, Miſſa celebratur: quia his titulus paſſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius repræſentatio Miſſa eſt, ſcriptus fuiſſe legitur. Hebraicum quippe eſt alleluia, oſanna, & amen. Græcum verò Kyrie eleiſon. Latinum reliquum officium.

Qua ratio cantandi in celebratione Miſſæ.

CAP. XIII.

IAm nunc ad theſaurum ſummi ſacramenti, ſcilicet ad Miſſæ ſacrarium accedendum eſt. Quod ſi mihi peruium ſe fecerit theſaurus ſalutis: ſi aperuerit clauis Dauid, qui aperit & nemo claudit; claudit & nemo aperit, gratulari & cantare licebit animæ meæ, quòd eam in cellam vinariam introducit. *Apoc. 3.* Nam quod in veteri teſtamento promiſſum, præfiguratum, & à longè ſalutatum, in nouo autem datum, reuelatū, & palam factum eſt: hic præſentialiter exhibetur, non in vmbra, ſed in veritate, nō in figura, ſed in re. Hic illud agitur, in quo noſter Dauid inſanire videbatur regi Achis, quando tympanizabat corpore ſuper lignum crucis extenſo: & impingebat ad oſtia ciuitatis, id eſt, ad concluſa corda & ſibi non credentia: quādo ferebatur in manibus ſuis tenens panem & vinum, & dicens: Hoc eſt corpus meū: Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti: quando defluebant ſaliuæ in barbam, id eſt, videbatur loqui infantilia dicens: Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. *1 Reg. 21. Poſtibus notandū pro communione veribus.* Qui tamen accepto regno ſuper vniuerſum Iudam, vniuerſumque Iſraël, nunc iuxta myſticum ſenſum per apoſtpomenon indutus ſtola byſſina, veſtitus Ephod lineo, præcentor inclytus choros ducit ſacrificans, & ſubſilit coram arca fœderis Domini. O regem, ô ſacrorū principem. Quod ſibi tantum tam clari capitis tripudium, dum tendit arcæ Dei tabernaculum, & indutus Ephod offert holocauſtū, & in nomine Domini benedicit populum. Ad quem, cum eſſet de tribu Iuda, non pertinebat ſacerdotium: Sed repulit Deus tabernaculum Silo, & elegit tribum Iuda: elegit Dauid ſeruum ſuum. *Pſal. 77.* Ecce prægeſtit rex de tribu Iuda confidenter agere in iis, quę ſciebat filio ſuo deberi à Domino ſuo, in quem dicebat: *Pſ. 109.* Iurauit Dominus Dauid & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternū ſecundum ordinem Melchiſedech. Ecce imperat ſacerdotibus, mādat leuitis vt ſanctificentur, cantores inſtituit, elegit qui arcana cantent, qui canant per octauas, qui clangant tubis, qui perſonēt buccinis, qui concrepent lyris, cymbalis, nablis, organis. In his omnibus ad filium reſpicit. Hæc enim omnia per Chriſtū in Eccleſia corā ſpirituali arca Domini quotidie actitantur. Arca namque Domini conuenienter deſignat corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti, ante cuius conſecrationem in Eccleſia magnis vocibus exultatur. Habet hæc arca in ſe manna abſconditum, quod nemo nouit niſi qui accipit, dulcedinem videlicet ſpiritualis gaudij, quam ſuſcepto ſacramento corporis & ſanguinis Chriſti munda corda ſentiunt, & in oratione nonnunquam percipiunt. Habet etiam tabulas teſtamenti lege Dei inſcriptas: quia in Chriſto, quem in altari ſuſcipiunt electi, & à quo ſuſcipiuntur, quoniam enim ſuſceptum non mutant in ſe, ſed mutantur in ipſum: vt ſint cum capite ſuo vnus Chriſtus: In Chriſto, inquam *Coloſſ. 2.* ſunt theſauri & ſcientię Dei abſconditi. Et in ipſo quæ eſt virga Aaron, virga ſacerdotalis videlicet vel regiæ poteſtatis. Arcam ergo Dei noſter Dauid mortis imperio quaſi Saule deſtructo, id eſt, diaboli regno ducit in præſentis Eccleſiæ ſuæ Hieruſalem, & collocat in tabernaculo cordium fidelium quod ipſe tetendit. Vnde Eccleſię chorus tanquam vniuerſa multitudo Iacob canit legitimè, & Dauid cum cantoribus citharam percutit, quæ reſonat à ſuperiori, dum ſupernis deſiderijs canentium corda ſuccendit, & laudes Deo canit. Quicquid enim Iſraël Dei id eſt, populus Chriſtianus ad laudem Dei canit, hoc percentore, hoc magiſtro canit. Ab hoc concitatus iubilus cordis in voces corporeas, chorique concentum nunc grauiter nunc acutè & exiliter erūpit: & magni corporis Eccleſiæ per omnes gentes diffuſæ, quia vna fide reſonat, cantus pariter & in ſimul vbique & vndique multiplex, & vnus ab ipſo ſuauiter auditur. Igitur ordinem altaris, ordinem magnę & interminatę rationis iam libet attingere: & cotum, quæ præceſſerunt in capite, Chriſto ſcilicet ſacrorum principe, in ſacerdotibus, qui ſunt eius corporis membra, imitationem ipſo aperiente, vel ex parte cognoſcere.

De introitu Miſſæ, & proceſſione Miniſtrorum.

CAP. XIV.

SAcerdote ad altare ingreſſuro debet tota præſēs Eccleſia dilatare animam ſuam, & amplioris fidei ſinu memoriam incarnationis tenere, & ſanctorum, qui eū ab initio mundi expectauerunt, & eius aduentum ſuſpirijs, laudibus, atque precibus expetierūt, memor eſſe: & eorum contemplatione in voces erumpere præcinendo Antiphonam, quæ dicitur ad introitum. Nam ſicut introitus ſacerdotis ingreſſum filij Dei in mundum hunc: ſic Antiphona, quę dicitur ad introitum, voces, & expectationem prefert Patriarcharum & Prophetarū. In proceſſione, quæ ſignificatę rei aptiſſimè congruit, prçcedunt flammantes cerei, in ſignum & memoriā, quòd per aduentū Chriſti ſedentibus in regione vmbrę mortis lux orta eſt eis. *Iſa. 9.* Præueniunt ſacerdotē miniſtri duo, non pariter neque à latere inceſſū coæquantes, ſed ante ſubdiaconus. Significant hi duo, vetus & nouum Teſtamentum, ſiue vtriuſque prædicatores: quorum lex prior eſt tempore, dignitate verò poſterior. Euangelium autem tempore poſterius, prius eſt dignitate. Iſti ſunt duo pedes Angeli, qui deſcendit de cœlo amictus nube, & poſuit pedem ſuum dextrum ſuper mare, ſiniſtrum autem ſuper terram. *Apoc. 10.* Legalis autem moralitas tranquillius audita eſt. Euangelicā verò dignitatem, vt eſt: Ego & pater vnum ſumus. *Ioan. 10.* Et, Antequam Abraham fieret, ego ſum: *Ioan 8.* Et, diligite inimicos veſtros, velut mirabiles elationes maris, fluxa & falſa corda timuerunt. *Matt. 5.* Subdiaconus prefert Euangelij textum clauſum, quia lex teſtimonia Chriſti cōtinet, ſed ſub vmbra figurarum: quia antequam agnus aperuiſſet ſigilla ſeptem, clauſum erat in libro legis paſſionis eius ſacramentum. Thuribulum hæc omnia præcedit, ſed adhuc vacuū, & ſignificat corda ad audiendū verbū Domini parata, & carbones verbi Domini ad incendendum tymiama orationum & laudum deſiderantia. In quibuſdam tamen Eccleſiis ſacerdos ad altare accedens, ſtatim thurificat. Nam prædictus Angelus, ſicut in Apocalypſi legimus, ſtetit iuxta aram templi, tenens thuribulum aureum in manu ſua, *Apoc 8.* dum in conſpectu Eccleſiæ ſe oſtendit filius Dei habens corpus ab omni labe puriſſimū, quod impleuit de igne, quia corporaliter in ipſo ſeptiformis Spiritus ſācta gratia requieuit. Interim chorus cantat Kyrie eleiſon: quod ſignificat vniuerſalis Eccleſię preces, quę ſunt incenſa vera, de quibus ibidem dicitur: Data ſunt ei incenſa multa, vt daret de orationibus ſanctorū omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum. Acolyti vſque ad Kyrie eleiſon luminaria tenent: quia doctores illuminatores Eccleſiæ, verbo & exemplo lumen fidelibus præbere debent, quoadusque ipſi Deum moribus imitari incipiant, & Chriſtum veram lucem omnem animam illuminare cognoſcant.

De Hymno

De Hymno Angelico. CAP. XV.

SEquitur, Gloria in excelſis Deo: ſacerdote incipiente, & choro proſequente. Hic enim hymnus & Angelorum eſt, & hominum. Primò Angelorum congratulantium, quòd nato Domino accenſa iam eſſet lucerna clariſſima, per quam perditam drachmã inuentura eſſet Dei ſapientia. Inde eſt, quod iam præoccupantes Angeli dicunt: Et in terra pax hominibus bonę voluntatis: eo quòd pacem, quam nemo hominum, qui ſunt in cœlo, vel qui ſuper terram, vel qui ſubtus terram, facere poterat inter Deum & homines: hic factor omniũ Deus propter homines homo factus iam facturus eſſet ſoluto pariete inimicitiarum. Deinde ſacerdos ſalutatione præmiſſa dicit, Oremus, vbi oraturus, alios hortatur, vt ſecum orent. Tunc eius pro nobis maximè ſuſcipitur oratio, ſi noſtra ei iũgatur deuotio. Alioqui apud terrenum etiam iudicem ſi quis pro tuo reatu intercederet, tu verò in præſentia eiuſdẽ iudicis nugis & riſui intenderes, nonne iram eius incenderes amplius, & interceſſoris tui preces ne tibi prodeſſent, efficeres? Oportet ergo, vt & in Miſſa, & in cæteris officiis cor noſtrũ iungamus cum voce ſacerdotis. Quod autem oraturus alios ad idẽ admonet, à Chriſto habet, qui & ipſe orauit, & diſcipulos orare monuit: Vigilate, inquit, & orate. Reſpondet chorus, Et cum ſpiritu tuo: vt ei etiam ſpiritu orare donetur. Si quidem ore tantum orat, qui verba tantũ pronunciat. Ore, & ſpiritu orat, qui intelligit orando quæ dicit. Ore, & ſpiritu, & mẽte orat qui per verba, quæ ore dicit, & ſpiritu diſcernit, etiam aliquid morale, vel allegoricum, ſeu anagogicũ intelligit. Vnde Apoſtolus: Pſallam ſpiritu, pſallam & mente.

De Collecta, & cauſa nominis huius.

CAP. XVI.

SEquitur oratio, quam collectam vocant, eo quòd ſacerdos qui legatione fungitur ad Deum, colligat atque offerat petitiones omniũ. In Romana Eccleſia vna tantũ dicitur collecta, niſi alicuius ſanctorũ interueniat ſolennitas, cuius memoria fiat. Alij pro diuerſis vſibus eccleſiarũ in celebrationibus publicis miſſarũ multiplicant orationes, & pro voluntate propria in priuatis. In his omnibus ſacerdos veri & ſummi Sacerdotis perſonam gerit, qui (ſicut ait Apoſtolus) in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationeſq; ad eum, qui ſaluũ illum facere poterat à morte, cũ clamore valido & lacrymis offerens exauditus eſt pro ſua reuerentia. In fine orationis ſubiungitur. Per Dñm noſtrũ: quia præclara Dei beneficia per ipſum ad nos decurrunt. Per ipſum petimus & impetramus, ſicut per mediantem cryſtalli lapidem cæleſtem in ſubiectam eſcam à longinquo, ſole mutuamus ignem. Hucuſq; tractatũ eſt Miſſæ principiũ, quod dicitur introitus, cõmemorans nobis introitũ Saluatoris in hunc mundũ, ſcilicet à Natiuitate eius vſque ad prędicationem Ioannis: quando baptizatus eſt ipſe, & omnis quadraginta dierum ieiunium conſecrauit.

Hebr. 5

De Epiſtola, & cauſa huius nominis.

CAP. XVII.

EPiſtola perſonam legis gerens & Prophetarũ, præcurſoris debitum agit officium ante Euangelium. Quæ quamuis perſæpe de Apoſtolicis ſumatur literis, tamẽ in eo gradu eſt ac ſi ſemper de lege ſit & Prophetis. Semper enim moralitatem, vitamque actiuã magis quàm contemplatiuam, quę in Euangelio radiat, Apoſtolica quoque lectio inſtruit & diſpenſat. Epiſtola græcè ſupramiſſio vel ſuperogatio dicitur Latinè. Supramiſſio eo quòd ſupra narrationis eius ſeriem & ſcribentis, & eius, cui ſcribitur, nomẽ præmittitur. Supererogationis autem nomen benè congruit literis Apoſtolicis, quia videlicet Euangelio Chriſti ſupererogatæ ſunt. Quod & ſupramiſſionem non inconuenienter intelligi poteſt. Qui enim ſupererogat, ſuper debitum mittit aliquid. Ordo ſiquidem Apoſtolicus ſtabularius ille eſt, cui noſter Samaritanus, id eſt, cuſtos Dominus Ieſus Chriſtus hominem illum, quem à latronibus deſpoliatum inuenerat, commiſit, conferens duos denarios, id eſt, legẽ & Euangelium, dicenſque ei: Curam illius habe, & quodcunq; ſupererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi. Igitur Epiſtola tantum differt ab Euangelio, quantum ſeruus à Domino, præco à iudice, legatus ab eo qui miſit illum. Quapropter cum legitur Epiſtola, non iniuria ſedemus. Cum autem Euangeliũ audimus, dimiſſis reuerenter aſpectibus ſicut Domino noſtro aſſiſtimus. In eo quod præcedit Euangeliũ epiſtola, Ioannis imitatur officium, qui præuaricatores legis corripiens, & mores eorum Euangelicæ fidei ſuſcipiendæ præparans implebat, quod de illo prædixerat Angelus: Ipſe præibit Dominum in ſpiritu & virtute Eliæ. Et in Malachia: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

Luc. 1. Malac. 3.

De graduali ſiue reſponſorio, & cauſa vtriuſque nominis. CAP. XVIII.

SEquens reſponſorium, quòd & graduale dicitur, monſtrat auditores prædicationi præmiſſæ prębuiſſe aſſenſum: quòd quoniam alternatim cantatur, vnde & nominatur reſponſorium, grauemque & aſperum habet cantum, adeò vt illud excellentibus efferre vocibus nec vſus nec decus ſit, vitam ſignificat actiuam, in qua Eccleſia ſe mutuò cohortatur ad laudem Dei, & bona opera. Vnde diebus Pentecoſtes de officio tollitur, quia videlicet dies illi futurum in regno Dei felicem Eccleſiæ ſignificant ſtatum. Graduale autem dicitur, quia in gradibus ante altare cãtari ſolebat, vel quia per ipſum prædicationi pręmiſſæ in epiſtola dãdo conſenſum, & alternatim cohortando nos quaſi de virtute in virtutem gradatim ad altiora velle cõſcendere ſignificamus. Verſus autem inde dicitur, quia in eo multorum modulatio quodammodo ad vnum reuertitur.

De Alleluia, & pneumatum ſignificatione.

CAP. XIX.

ALleluia ſequens æternam gloriam, vel vitã contemplatiuam ſignificat, quam actiua promeretur, ſed in hac vita non aſſequitur. Illa enim gloria quid eſt, niſi æternum Angelorum, beatorumque ſpirituũ conuiuium, quòd eſt ſemper laudare Deum? Ad hoc vitæ præſentis inopia nullatenus valet contingere. Scire autẽ vbi ſit & prægustare illud gaudio ſpei, ſitire & eſurire quod guſtaueris: hæc eſt illa, quæ dicitur Sanctorum in hac vita perfectio. Quapropter interpretatum hoc Hebraicum verbum remanſit, vt peregrinum ab hac vita gaudium, peregrinũ ſignaret magis quàm exprimeret vocabulum. Quoniam ergo futuræ beatitudinis quaſi proprium eſt vocabulum vt pote de cœli ſtillicidiis in ora Apoſtolorum delapſum: iure eo tempore magis frequentatur, quo reſurgẽs Dominus eiuſdem beatitudinis ſpem nobis propinauit, & promiſſum Apoſtolis Spiritum ſanctum miſit. Notandum autem, quòd pneumata, quæ in alleluia & cęteris cantibus in paucitate verborum fiunt, iubilum ſignificant, qui fit, cum mens aliquando ſic in Deum afficitur, & dulcedine quadam ineffabili liqueſcit, vt quod ſentit, plenè effari non poſſit. Affectus enim hoc habet proprium, vt quanto intus feruentior fuerit, tanto minus extra explicari poſſit. Beatus populus qui ſcit iubilationem, id eſt, qui ſepè experitur & prægustat hanc dulcedinem, & ſic interius mouetur, vt quod præſentit, nec dicere ſufficiat, nec poſſit tacere. Tractus à trahendo dicitur, quia tractim cantatur. Exprimit enim laborem epulantium, & incolantium diuturnitatem quaſi deplorat. Sequentia dicitur, quia per cantus amœnitatem ad ſequentia præparat.

Sanctorum in hac vita perfectio qua.

Pſal. 88.

De miſſione Diaconi ad legendum Euangelium.

CAP. XX.

HActenus ſeorſum ſedebat ſacerdos, & ſedenti famulabantur altaris miniſtri, oblationem panis & vini præparando, ſcabellum pedibus, ſi opus erat, ſupponendo, & in aliis omnibus, quæ neceſſaria videbãtur miniſtrando: in memoriam Domini Ieſu, cui victo te-

tatore in deſerto miniſtrabant Angeli: ſicut ſcriptum
eſt: Reliquit eum tentator, & acceſſerunt Angeli, & mi- A
Matt. 4. niſtrabant ei. Surgit tandem ad altare accedens, vt no-
bis in mentem veniat, quòd Dominus Ieſus præparata
per Ioannem via ad homines de deſerto rediens venit,
& diſcipulos ad prędicandum miſit. Mittit namque ſa-
Luc. 10. cerdos Diaconum ad legendum euangelium, petitam
dando benedictionem: quod ſubdiacono prius lectu-
to non fecerat. Legē enim & Prophetas inuiſibilis inui-
ſibiliter miſit. Apoſtolos autem, & Euangeliſtas, quo-
rum Diaconus perſonā gerit, viſibilis factus: & oſculo
oris ſui dilectam ſuam oſculans, ſcilicet Eccleſiam viſi-
biliter docuit, & miſit. Diaconus in ſiniſtra fert Euāge-
lij textum ſuſtentantem dextera: quia in hac vita, quæ
per ſiniſtram datur intelligi, oportet Euangelium præ-
dicari. Cuius tamen prædicatio caderet & deficeret, ni- B
ſi ſpes æternæ vitæ quam dextera ſignificat, eam ſuſtē-
taret. Aſcendit Diaconus lectricium, vt ſublimitatem
doctrinæ Euangelicæ ſignificet: ſecundùm illud Eſaiæ:
Eſa. 40. Super montem excelſum aſcende tu, qui Euangelizās
Sion. Incenſo, quod eſt bonæ opinionis ſignum, locum
aſpergit, in quo legendū eſt Euangelium, quia qui hic
bonum nuncium portant, confidenter dicunt: Chriſti
bonus odor ſumus in omni loco. Subdiaconus puluil-
2. Cor. 2. num, quem ante pectus ſuum deferebat, Euāgelij libro
ſupponit: quod ſignat Euangelij verba corde humili,
& ſuaui ſuſcipienda. Lecturus Euangelium Diaconus ſe
vertit ad Aquilonem, per quem populus Gentiū deſi-
gnatur. Vnde: Deus ab Auſtro veniet. Quibus idem
Abac. 3. Euangelium primò prædicatū eſt & in fine ſæculi præ-
dicabitur. Quod etiā in officio Miſſæ cōmemoratur, C
dum ſacerdos primò ad Auſtrum ſtat, deinde ad Aqui-
lonem, tertiò iterum ad Auſtrū. Diaconus igitur aſtan-
tes ad audiendum erigit dicens: Dominus vobiſcum. In
quo attentionem captat, & beneuolentiam. Vnde illi
tanquam attenti & beneuoli reſpondent. Et cum ſpiri-
tu tuo. Dociles reddit dicendo: Sequentia ſancti Euan-
gelij, vel initium ſancti Euangelij. Quod enim agit rhe-
torū doctrina in captationibus, perficit ſummæ natu-
ræ ſcientiæ in Theologicis ſermonibus. Reſpondent:
Gloria tibi Domine: glorificantes Deum, quòd nobis
Act. 11. miſſum eſt ſalutis verbum. Iuxta illud: Et glorificaue-
runt Deum, dicentes: Ergo & Gentibus Deus pœnitē-
tiam ad vitam dedit. Signant etiam ſe in fronte, vbi ſe-
Signum crucis Chriſtianis gloriosū, & diabolo formidoloſum. des eſt verecundiæ, vt ſe de verbis Crucifixi non erube-
ſcere ſignificent, vel ne occulta diaboli ſuggeſtio corda D
eorum ab auditu Euangelij auertat. Signum enim Cru-
cis diabolo valde formidoloſum eſt. Diſcooperta ha-
bent capita, vt ſe audire paratos ipſo habitu corporis
inſinuent.

De ſymbolo Apoſtolorum, quando, & quare cantandum ſit.

CAP. XXI.

SIcut poſt prædicationem Domini maiora quàm an-
te chriſmatum dona gratia largiente effuſa ſunt, ſic
poſt Euangelij lectionem maiora ſacramenta ordinata.
Tunc ſi ſit dies Dominica, vel Paſchalis, ſiue Penteco-
ſtes ſolennitas, cantatur fidei Symbolum: quod eſt, Cre-
do in vnum Deum, &c. Maximè enim Reſurrectionis
vel Pentecoſtes ſacramentum reſpicit hoc fidei tripu-
dium, quādo noua proles Eccleſiæ vitalis fontis ingreſ- E
ſum lauacrum vel de nouo ingreſſa, reddit eius, quam
catechizata didicit, Chriſtianæ fidei Symbolum. Can-
tatur & in feſtis Apoſtolorum, quia ab ipſis eſt compo-
ſitum. Necnon & in feſtiuitate qualibet beatæ Mariæ
virginis, quia & ipſa ibi commemoratur, vbi dicitur:
Natus ex Maria virgine, & Apoſtoli eam in opere ha-
buerunt adiutricem, multa enim per eam didicerunt.
Ipſa enim attentius, vt mater, conſeruauerat omnia
verba, conferens ea in corde ſuo. Interim Subdiaconus
circumfert Euangelium omnibus religioſo oſculo ſa-
Luc. 2. lutandum, quia Euangelium Iudæis & Gentibus pro-
pter diuerſitatem obſeruantiarum diſſidentibus pacem
attulit temporalem, & nunciauit æternam vtriuſque
A ſcilicet populi cum Deo & Angelis eius. Deinde liber
ad altare refertur, & in loco ſuo reponitur, vt ad imita-
tionem Apoſtolorum Miniſtri quicquid actum eſt,
non ſibi, ſed Domino aſcribendum eſſe inſinuent.

De offerenda, & ſignificatione verſuum eius.

CAP. XXII.

SEquitur offerenda nomen habens ab offerendo, eo
quòd canitur, quando creatori noſtro laudis of-
ferimus ſacrificium. Hic magis & magis aperiendum
fidei oſtium, & animę triclinia pandenda ſunt, vt quic-
quid Angelus ille clamauit magno clamore Euangelij,
credat mulier illa magna, ſcilicet Eccleſia, quæ in Apo- *Apoc. 12.*
calypſi viſa eſt amicta Sole, ſcilicet quem induit in bap-
tiſmate. Lunam habens ſub pedibus, videlicet omnia
B mutabilia calcās. Luna enim mutabilis eſt, & ideò mu-
tabilē mundum ſignificat. Et in capite ſuo geſtās coro-
nam duodecim ſtellarum, id eſt, chorum duodecim A-
poſtolorum, & in vtero habens & clamabat parturiens,
& cruciabatur vt pareret. Huius in vtero habentis, cla-
mantis, & parturientis ſalubrem cruciatum offerendo
grauis, & grandiſonus imitatur cantus, qui pneumati-
bus diſtenta frequentibus, & ſuis fœcūda verſibus, quā-
tumuis longa iubilatione nō valet ſatis exprimere quod
ſignificat. Quidni obnixius corde clamet ad Dominū,
qui per Euāgelica verba excitatus eſt, & ſuæ ſalutis my-
ſterium parari videt? Cum concentu nāque memora-
to præparata ſacra panis & vini oblatio ſic ad ſanctum
altare peruenit, vt Subdiaconus ad Diaconum, Diaco-
C nus ad manum perferat ſacerdotis. Lex enim quam per
Subdiaconum ſignificari diximus, ſacrificium noſtræ
ſalutis tantum præfigurauit in Melchiſedech, ſed per
Euangelicam traditionem ad altare, id eſt, ad ſolennem
ritum Eccleſiæ peruenit.

De oratione ſecreta, & patena ferenda.

CAP. XXIII.

SAcerdos in ſilentio ſtans ſuper oblata dicit oratio-
nem, in cuius fine leuat vocem dicens: Per omnia ſę-
cula ſæculorum: vt à choro reſpondeatur, Amen. Quod
eſt confirmatio præcedentium. Dignum eſt enim vt in
tanto myſterio omnes aſtantes orent, ſicut ſacerdos pri-
mò ad eos conuerſus exhortatur. Orant autem quodā-
D modo, quando orationem ſacerdotis hac confirma-
tione proſequuntur. Interim Diaconus patenam Sub-
diacono porrigit, ſubdiaconus eandē inuolutam porri-
git acolyto. Hoc autem de lege veteri ſumptū videtur,
vbi pręcipitur, vt filij Caath vaſa ſanctuarij à filiis Aarō
prius inuoluta accipiant, & nō tangant ea nuda, ne mo-
riantur: quia myſteria non omnibus quidem ſunt reue- *Num. 4.*
landa, ab eis tamen, quibus reuelanda non ſunt, quodā-
modo ſunt portanda, id eſt, cum reuerētia & veneratio-
ne, eo amplius quia latent, ſunt obſeruanda.

De præfatione. CAP. XXIV.

SAcerdos rem attentione dignam dicturus præmit-
tit ſalutationem, optans nos tales eſſe, vt tanti ſacra-
menti perceptione digni ſimus. Vnde & dicit: Surſum
corda, habeatis, ſcilicet. Non enim cœleſti cibo digna
E ſunt corda terrenis dedita. Chorus autem, ne poſſit ei
dici; Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis: reſpondet:
Habemus ad Dominum: corda, ſcilicet. Deinde ſacer-
dos gratias Deo agendas dicit de redemptione, ſcilicet
humani generis per Chriſtū, cuius repræſentatio præ-
ſto eſt in altari. Vnde de Chriſto loquens ſubiungit. Per
quem maieſtatem tuam laudant Angeli, &c. Siquidem *Matt. 11.*
Angeli de reparatione noſtra laudant Deum patrem, *Ioan. 7.*
quæ ipſius diſpoſitione facta eſt per Filium. Ob ean-
dem cauſam adorant eum Dominationes, qui eſt alius
ordo Angelorum, quia de redemptis per Chriſtum ad-
impletur numerus eorum. Conſiderantes autem quo-
que tam alti conſilij profunditatem tremunt Poteſta-
tes

teſtates Deinde cum laudibus Angelorum rogat laudes
A admitti ſeruulorum. Supplici confeſſione, id eſt, ſuppli-
ci laudatione dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus, pro-
pter perſonarum Trinitatẽ. Dominus Deus ſingulari-
ter & ſemel, propter naturæ vnitatem. Oſanna, id eſt,
ſalua obſecro in excelſis, quaſi ſi dicat non ea ſalute hic
Pſal. 35. ſaluari peto, qua homines & iumẽta ſaluabis Domine:
ſed in excelſis ſalute ęterna. Hunc hymnũ ſacerdos cum
choro dicere debet, qui & ſuas & aliorum preces ad-
mitti deprecatus eſt in præfatione præcedenti.

Summa ſententiæ totius canonis.

Cap. XXV.

SEd iam de ipſo canone tractatores breuitatẽ pro-
pter memoriã, prout in tanta re fieri poterit, ob-
ſeruare curabimus. Totã ſequentẽ ſeriem vſque
B ad vltimam orationẽ Romano more canonem appella-
mus propter regularem ſacramentorũ confectionem.
Hunc multipliciter expoſuiſſe inuenitur diligentia pa-
trum. Conſulens verò infirmitati noſtræ diuina gratia,
antiqua capitula ſenſuum nouitate ſæpè perfundit, vt
quos maiores in eis ſentire nequiuerunt, inſpirante Dei
ſapientia ſentiant minores. Senſus itaq; noui cum ſubi-
to effulſerint ſupra omnem humanũ modum, miramur
Eſa 60. vbi nunc vſque latuerint, vnde tã inopinatè, & abſque
ſtudio emerſerint. Ex ipſa verò admiratione, & inopina
Pſal 80 exultatione dilatatur cor: ſicut ſcriptum eſt: Mirabitur
& dilatabitur cor tuum. Et ob ipſam dilatationem ad-
impletur deuotione, delectione, delectatione iuxta il-
lud: Dilata os tuum, & implebo illud. Nonnonquam
Pſal. 30 verò luce clarius viſu, & ſuper mel, & fauum dulcius
guſtatu, dum per eadem tranſimus, abſconduntur. Iux-
C ta illud: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Dñe,
Exod 28. quam abſcondiſti timentibus te, vt timeant te. Ipſa e-
nim abſconſio timorem gignit horribilem, horror do-
lorem, dolor gemitus, ſuſpiria, & internos animi quæ-
ſtus inenarrabiles, ita vt nil minus lugeamus nos amiſiſ-
ſe vetera, quàm gaudeamus inueniſſe noua. Sicq; vtra-
que viciſſitudine, gaudij ſcilicet, de reuelatione occul-
torum, & mœroris de occultatione, ac ſi inter duas mo-
las confracti, comminuti, & permoliti in ſimilaginem
ſacrificij Dei tranſimus. Quibus iſta deſunt, ſaltem inter
Dan 3. molas timoris & ſpei exagitantur. Memores enim quia
in multis delinquimus omnes: & ſcientes quoniam qui
1. Cor. 11 indignè ſuſcipit, ad quod ſe præparet ſacramentum, iu-
dicium ſibi manducat & bibit, accedere metuunt. De
miſericordia verò Dei confidentes, qui de indignis fa-
Ioan. 6. cit dignos, & de peccatoribus iuſtos: & in memoria il-
lud tenentes: qui manducat me, viuit propter me: ipſe
manet in me, & ego in eo ſpe trahente, timore trahen-
te, cum corde contrito & humiliato ad ſacrum myſte-
rium accedunt, & hac quaſi duarum molarum colliſio-
ne ſeſe ſimilam ſacrificio Dei aptã efficiunt. Ipſamque
vtroq; genere lachrymarũ, id eſt, compunctionis & de-
uotionis commiſcentes & in clibano cordis igne dolo-
ris, vel charitatis, & deſiderij feruore ſuccenſi coquen-
tes, ſeipſos panes propoſitionis Deo offerunt. Seipſos
etiam cum Chriſto intus coram Domino Deo crucifi-
gunt, ſicut & extra in manuum extenſione formã Cru-
cis in ſe oſtendunt. Felices, qui ſic ſæpius afficiuntur,
Ioan 3. qui ſic deſuper viſitantur. Verùm quoniam nos nobiſ-
E metipſis minimè cõſtamus: ſed ſpiritus vbi vult ſpirat,
& neſcimus vnde veniat, aut quo vadat: & non poteſt
homo à ſeipſo accipere quicquã, nec pro voto ab alio,
ſed ſicut datum fuerit deſuper inuenit artificium cæle-
ſte, quomodo & nos & noſtra ſimul Domino offera-
mus: & vt columna baſi innixa fortius ſtaret, & aptius,
voluit cæleſtis artifex, vt de veteri ſacrificiorum ritu &
materia ſacrificij ſumeretur & forma. Duo quippe ſa-
Duo præcipuè ſub lege ſacrificesque. crifices præcipui ſub lege fuiſſe feruntur, Melchiſedech
& Aaron. A Melchiſedech ſacerdotio, docente Domi-
no didicit Eccleſia quod offerret. Ille enim de quo di-
ctum eſt: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordi-
nem Melchiſedech: panem & vinum, quæ ante Mel-

chiſedech in figura obtulerat, in corpus & ſanguinem Pſ 109.
A ſuum conſecrauit in cœna: & in Eccleſia idem fieri præ- Gen. 14.
cepit. A ſacerdotio autẽ Aaron formã ſacerdotij ſum- Leu. 12. 1. Cor. 11
pſit eccleſia. Tabernaculum enim Dei cum hominibus
ſic compoſitum eſt in deſerto, vt in atrio exterius altare
haberet æneum, vbi animalium carnes cremabantur.
Intus autem in tabernaculo aliud erat aureũ, quod di-
cebatur altare thymiamatis, vbi thura cremabantur, &
alia quæ odoriferũ facerent fumum. Poſt quod intimo
& ſupremo loco poſitum erat propitiatorium, qui ſan-
cta ſanctorum dicebatur. Inter propitiatoriũ & altare
aureum oppandebatur velum, quod in paſſione Domi-
ni ſciſſum eſt, vt pateret propitiatorium. Inter altare au-
reum & æneum, velum quidem in eremo, ſed murus
diuidebat in templo: de quo peccator per pœnitentiam
tendens ad iuſtitiã myſticè ſic loquitur: Et in Deo meo
B tranſgrediar murum. In his tribus locis Aarõ ſacrificia Pſal. 17
ſingulis debita offerebat. Super altare æneum in atrio
ſacrificia animalium comburebãtur, poſt quod ſacrifi-
cium ſacerdos de igne altaris eiuſdem ſumens carbones
ferebat in ſancta, & ſuper altare aureum thymiama in-
cẽdebat. Deinde de carbonibus eiuſdem altaris ponens
in thuribulo, fumum thuris abundantiſſimum defere-
bat vltra velum in Sancta ſanctorum, adeò vt obſtante
fumo clare videre non poſſet propitiatorium aut duo
Cherubim, quę ſuper illud ſtabant, & alis expanſis illud
obumbrabant. Ad illud propitiatorium ſummus Pon-
tifex ſolus ſemel in anno cum ſanguine intrabat. Sic di-
ſpoſitum & ad hoc erat in deſerto tabernaculum, iuxta
quam diſpoſitionem factum eſt templum.

C *De ſignificatione altaris exterioris.*

Cap. XXVI.

SEd quoniam ſecundum Apoſtolũ hęc omnia vm-
bram prætendebant futurorum, primum & ęneum
altare cor contritum & humiliatum ſignificare intelli-
gimus. In quo dum quod vt iumentum viximus, & ir-
rationabiles actus per pœnitentiam mactamus, quid
niſi diuerſorum generum animalia Deo ſacrificamus? 1 Cor. 10
Talia etenim animalia Deo in conuerſione peccatoris
qui per peccatum quidem foris eſt, & niſi per condi-
gnam pœnitentiam non intrat ad iuſtitiam, mactat
cordis compunctio, excoriat oris confeſſio, in fruſta
diuidit diiudicatio, cõburit condigna afflictio. Æneum
quidem eſt obſcurum videlicet & ſonorum: quia col-
locatur pœnitens in ſemetipſo in obſcuris, dum anxia-
D tur in eo ſpiritus eius, & in eo turbatum eſt cor eius: &
de profundis fortiter clamet opus eſt, vt vox eius au-
diatur in excelſis. Hanc horum animalium ſuper hoc
altare oblationem Deo inuiſibiliter faciendam ſignifi-
camus. & quodammodo viſibiliter facimus, cum præ-
miſſis quibuſdam orationibus, ſeu quibuſdam poſtula-
tionibus cum incenſo arietum, id eſt, ſuffragijs Apoſto-
lorum ac Martyrum, ſuper viſibile altare viſibiles ho-
ſtias panis & vini offerimus Et hæc omnia quaſi adhuc
foris aguntur, dum quæ fiunt, & quomodo fiunt, fo-
ris conſpiciuntur. Vnde & ad ſeruum, qui non manet
in domo in æternum, pertinere noſcuntur: quamobrẽ
& ſeruitutis oblatio dicuntur. Sicut dicitur: Hanc
oblationem ſeruitutis noſtræ. Oblationem ſeruitutis re-
ctè nominamus panem & vinum: nam cũ homo de ter- Ioan. 8.
E ra ſumptus per naturam ſuper terram Dominus eſſet
conſtitutus per gratiam. ab auctore naturæ & datore
gratiæ recedens per culpam, infra terram damnatus eſt
per iuſtitiam. Vnde cui terra famularetur gratis fertilis
ad ſuauitatem, nunc multis & miris obſequijs delinita
& plurimis exculta laboribus, vix largitur ad neceſ-
ſitatem: ſicut ſcriptum eſt: In ſudore vultus tui veſce-
ris pane tuo. Quoniam ergo in victualibus, ſine quibus Gen. 3.
vita animalis non tranſigitur, principalia ſunt panis
& vinum: hæc ſeruus offerens, quod animaliter vi-
uit occidit: vitam enim occidit, qui victum ſibi ſub-
trahit. Hinc eſt quod à Sapiente dicitur ad menſam Eccl 31.
magnam ſediſti: diligenter attende quæ tibi apponun-

tur. Fige cultrum in gutture tuo, ſciens quòd talia te o-
A portet præparare. Menſa magna altare Domini eſt. Ille
Prou.23 nobis apponitur ad refectionem, qui corpus & animã
Deo, quid & qualiter offerendũ ſuam poſuit pro nobis ad redemptionem. Attendendũ
eſt, quòd talia oportet etiam illi præparare, id eſt, pro
illo noſtrum ſimul & ſimiliter corpus & animã ̃pone-
re, Sic enim per ſpiritum conſilij reſpondet Propheta:
Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit
Pſal.115. mihi? Calicem ſalutaris accipiam. Formam verò atten-
de, quam ſubtiliter & eleganter expreſſit dicens: Fige
cultrum in gutture tuo. Cultrum quippe abſtinentię &
inediæ quaſi in gutture figimus, dum qui victũ noſtrũ
Deo obtulimus, de eo poſtmodũ parcè & timidè quaſi
de altario nei ad neceſſitatem ſumimus. Nam qui alta-
1.Cor. 9. rio deſeruiunt, ordinauit Deus de altario viuere. Alio-
B quin ſi poſt oblationẽ talem iterum deliciosè & luxu-
riosè quaſi de noſtro aſſumimus, totũ quod offerimus
auferimus, & de rapina iam penis viuimus. Habemus
igitur quid, & qualiter ſuper primum altare offerimus.

De ſignificatione altaris interioris.

CAP. XXVII.

SEcundum altare, quod & intus erat & aureum, alta-
re fidei ſignificat in corde per pœnitentiam purga-
to, teſtimonio bonæ conſcientiæ rutilante & claro.
Galat.3. Hoc etiam altare iuſtitiæ dicitur, quia ex fide iuſtitia, ſi-
Abac 1. cut ſcriptum eſt: Credidit Abraham Deo, & reputatum
Pſal. 50. eſt ei ad iuſtitiam. Et in Abacuc: Iuſtus meus in fide ſua
viuet. Super hoc altare ſacrificium iuſtitiæ, oblationes,
& holocauſta, vitulos labiorum noſtrorum offerimus,
dum non iam ſicut prius noſtra deploramus commiſſa,
C ſed in diuinis exultamus, non iam de commiſſione cri-
minum gemimus, ſed de collatione virtutum gratias a-
gimus, dum vitam, & opera, orationeſque noſtras Deo
fieri acceptabiles poſtulamus, dum deuotio lacrymas
fundit, & patriæ delicias deſiderans, de incolatus diu-
turnitate gemit. Super idem altare ſacerdos per obla-
tionem victualium ſuorum iam mundo mortificatus,
ſed viuens Deo: non iam vetus Melchiſedech, natus de
carne caro, ſed nouus homo natus de ſpiritu ſpiritus,
offert inuiſibilem hoſtiam carnis, & ſanguinis. Quid
enim ſuper altare fidei congruentius dicitur offerri, quã
ſacrificium illud ſanctiſſimũ, quod ſola fide percipitur,
in ſola fide prodeſt, & merito fidei acceptatur. Hoc ſa-
crificium ſuper altare fidei offertur in odorem ſuauita-
tis, ſed & oratio ſuper illud oblata quaſi ſuauitatis odor
D ſuſcipitur à Domino, ſicut dictũ eſt: Dirigatur oratio mea
Pſal.140 ſicut incenſum in conſpectu tuo. Super altare aureum
carbones de alio altari ſumpti ponuntur ad cremandũ
thymiamata orationum, quoniã primò Spiritus ſancti
igne ſuccenditur cor ad deflendum peccata, & eodem
igne poſtea ſuccenditur ad emittendam ſurſum dulciũ
orationum fragrantiã, dum homo iam per pœnitentiã
purgatus deſiderat venire, & apparere ante faciem Dei:
ibi ignis Spiritus ſancti elicit quaſi de ligno viridi la-
crymas compunctionis, hic lacrymas deuotionis.

De propitiatorio myſtico.

CAP. XXVIII.

TErtius locus, qui dicebatur Sãcta ſanctorum velo
quodam erat à ſanctis diuiſus. Vltra velũ erat ar-
E ca teſtamenti, & ſuper eam propitiatorium, menſa ſci-
licet aurea eiuſdem menſuræ, cuius & arca. Sic dicta,
quia ibi Dominus apparens Moyſi propitiabatur po-
pulo ſuo. Arca humanitatem Chriſti ſignificat, quæ eſt
vltra velum, quia Chriſtus vltra cœlum aſcendit. & ſe-
det ad dexteram Patris, id eſt, in potioribus eius bonis.
Propitiatorium ſuper arcam propitiatio Dei eſt ſuper
Chriſtum, Vnde Apoſtolus: Quẽ propoſuit Deus pro-
Rom. 3 pitiatorem per fidem in ſanguine eius. Vel propitiato-
rium eſt Dei miſericordia, per quam populo ſuo propi-
tiatur. Quæ benè dicitur eſſe ſuper hominem Chriſtũ,
quia miſericordia Dei ipſa eſt diuinitas. Ad hanc arcã,
ad hoc propitiatorium, nouus ſacerdos poſt ſacrificium
animalium in altari primò, poſt oblationem carnis &
ſanguinis Chriſti in ſecundo, accedere ſatagit cum thu-
A ribulo igne altaris pleno, id eſt, cum corde alto, ſicut
ſcriptum eſt: Accedet homo ad cor altũ, & igne Spiri- *Pſal 63.*
tus ſancti accenſo cum thymiamate orationũ abundã-
tiſſimo, adeò vt quę vltra velum ſunt, clarè videri non
poſſint, quia quãtò deuotiori affectu ad Deũ tendimus
tantò magis eum non poſſe comprehendi intelligimus.
Vnde: Oculi tui auolare me fecerũt, &c: Accedet homo *Cant 6.*
ad cor altum, & exaltabitur Deus. Sacerdos igitur illuc *Pſal.63.*
mente tendens: ſed inſufficientiam ſuam recognoſcens,
vidẽs cordis oculis Angelos ſuper propitiatorium ſtan-
tes, vtpotè ad auxiliandũ paratos, rogat ſacrificium ſuũ
eò prouehi, vt ipſe Deo iungatur & vniatur, & ſpiritui
adhærens vnus ſpiritus cum eo efficiatur. Supplices te
rogamus. Sed iam verbis canonis inſiſtamus, & qualiter
B prædicta tria ibi adaptentur, explicare curemus.

Canonis expoſitio.

CAP. XXIX.

SAcrum canonem, quem alij multiplici ratione mul-
tipliciter diuiſerunt, in tres partimur actiones. Pri-
mæ initium eſt: Te igitur, vſque: Qui pridie quàm pate-
retur. In hac principalia victus noſtri, panẽ ſcilicet, quĩ
cor hominis confirmat, & vinũ, quod lætificat cor ho-
minis, offerimus Domino in ſacrificiũ. Hæc triplici vo-
cabulo nuncupamus. Dona dicimus, quia nobis à Deo
ſunt donata: Munera, quia à nobis illi oblata. Donum
enim eſt, quod à ſuperiore datur: Munus, quod ab infe-
riore. Quod autem additur: hæc ſacrificia: determina- *Doni & muneris differẽtia.*
tio eſt, qualiter Deus iudemuneretur. Super illa fit Cru-
cis ſignum in memoriã Dominicę paſſionis, cuius nos
C participes facimus, dum vitę noſtræ ſuſtentamenta no-
bis ſubtrahendo, Deo offerimus. Ter autem ſignamus
ea, quia virtute Trinitatis omnis conſecratio perficitur.
In hac prima actione oratio fit pro omnibus, quorum
idem eſt ſacrificium, quique illi vera ſimilitudine con-
ueniunt, In eo videlicet, quòd cum ſint multi, ſic per
vnam fidem & vnum ſpiritum in vnũ corpus Eccleſiæ
ſunt cõiũcti, quomodo panis ille de multis cõfectus eſt *Cultores eccleſiæ qui dicantur.*
granis, & vinum ex multis confluxit acinis. Deinde ad
cultores Eccleſiæ ſpecialis decurrit oratio. Cultores au-
tem Eccleſiæ dicuntur, qui ſarculo correctionis, & ſan-
ctis documentis eam excolunt: In ſequenti orationis
tomo dicitur. Qui tibi offerunt pro ſe, ſuiſque omni-
bus. Vbi licet propoſitio, pro, eodem modo, quo in cæ-
teris clauſulis poſſit accipi, hoc tamen ſenſu non incon-
D uenienter accipitur. vt hæc ſcilicet panem & vinum,
quæ in victu vitæ animalis principalia ſunt offerendo:
ſeipſos & ſua omnia, id eſt, totum victum ſuum offerre
dicantur. Præcipua quippe illius portio ſunt, & totum
figurant. Sequitur: Cõmunicantes, & memoriã vene-
rantes. Vbi licet ſcriptores quaſi capituli initiũ faciant,
eo quòd in quibuſdã ſolennitatibus hæc diuerſitas quę-
dam inuenitur, iungitur tamen præmiſſis hoc modo.
Offerunt pro ſe ſuiſque ipſi dico communicantes, in
Eccleſiæ communione per fidem manentes.

De myſtico rationali.

CAP. XXX.

DEinde Sanctorum nomina recenſentur, vt cum
ſuffragiis eorum quaſi cum incenſo arietũ obla-
E ta acceptentur noſtra ſacrificia. In huius rei ſignifica- *Exod 28*
tionem Aaron in rationali, quod erat ei in pectore, duo-
decim Patriarcharũ nomina aſcripta ferebat. at hęc au-
tem cõmemoratio Sanctorum, & illa nominũ inſcri-
ptio, hoc intendit, vt quicunq; ad menſam Domini ac-
cedis, ſanctorum patrum puritatem mente imiteris.

Quid petat actionis prima oratio.

CAP. XXXI.

HAnc igitur oblationem. Hæc omnia tanquam ad
ſeruũ pertinentia adhuc quaſi foris aguntur: vn-
de & munera præmiſſa oblatio ſeruitutis hic dicuntur,
& oratio circa ea verſatur, in quibus afficitur ſeruus: vi-
delicet vt pax ei temporalis conferatur, & ęterna poſſit
euadere ſupplicia. Non adhuc ad hæreditatem ſuſpirat
tanquam

tamquam filius, ſed verbera metuit vt ſeruus.

A ¶ Sequitur: Quam oblationem, præparatio eſt ad ſecundã actionem, quaſi dicat ſeruus: Altioris opus eſt conſilij: totũ quod potui feci, ſed in toto non ſatis feci. Non poſſumus amplius aliquid: occidere me poſſum, viuificare non poſſum. Itaque oratione me erigam ad eum, qui omnia poteſt. Dicam itaque ei; dicam: Domine, feci quod potui, oblationem noſtram fieri iubeas benedictam in melius promouendo, vt quæ cibus eſt corporis, fiat animę cibus ſalutaris: Aſcriptam, id eſt in filij perſona diuinitati appropriatam: Ratã, vt quod noſtro geritur miniſterio ratum habeas, ac ſi ſine nobis manibus tuis idem a geretur, Hæc tria verba dicendo, ſuper duo oblata ſimul ter ſignum Crucis facimus: quod in omnibus conſecrationibus familiare eſt & domeſticũ. Per virtutẽ enim Crucis Domini multa credimus operari. Ideo ter, quia per virtutem Crucis pariter Trinitas operatur. Sequitur: Rationabilem, id eſt rationabiliter oblatam: vt qui recte offerimus, recte etiam diuidamus. Deinde quid ſub illis trib⁹ verbis implorauerit ſacerdos, manifeſtius oſtendit, cum dicit: Vt nobis corpus, &c. ſubaudias hæc oblatio ſenſus: de hac oblatione panis & vini fiat nobis, id eſt ad profectũ noſtrum, caro & ſanguis Christi. Hæc dicendo ſemel fit Crucis ſignũ ſuper panem, & ſemel ſuper calicem, vt per virtutem Crucis, vna intelligatur in vtroque operatio Trinitatis, cuius memoria facta fuerat in tribus ſignis pręmiſſis. Nõnulli tamen quinque ſigna referunt ad quinq; Chriſti vulnera. Hac igitur oratione præmiſſa ſacerdos in fide nil hæſitans accedit ad actionem ſecundam.

De Actione ſecunda. Cap. XXXII.

Pſa 67. QVi pridie quam pateretur, &c. Ad hæc verba potentia & efficacia (ſicut ſcriptum eſt: Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis.) Adhæc inquam verba: Hoc eſt corpus meum, fit ſuper omnem humanam rationem diuina virtute, humana ſolicitudine, de cibo corporis eſca ſpiritualis, & deſcendente ſuper panem & vinum immenſæ maieſtatis virtute, tã verã diuinitatem & humanitatem Chriſti in cælo regnantis accipimus, quam veram ſubſtantiã ignis à Sole ſuppoſita chryſtalli ſphæra exigua mutuare poſſumus. Solæ manus Chriſti tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis: eius qui dicit: Sine me nihil poteſtis facere: hæc operãtur per manus ſacerdotis, quæ manibus ſuis cõformatæ ſunt, maxime, quia vt hæc operari cũ ipſo, & per ipſum, & cũ ipſo poſſint oleo ſacro conſignatæ ſunt. *Cant. 5. Ioan 15.* Tam ſacrã igitur hoſtiam ſuper inuiſibile fidei altare offerens ſacerdos non tã vt prius timide loquitur, neq; hoſtiam nominat ſeruitutis, ſed cũ exultatione & lætitia ſpirituali dicit. Præclaræ maieſtati tuæ offerimus de tuis datis, quæ videlicet nobis dediſti ad corporis ſuſtentationem: ac datis, quæ ſcilicet tibi ſacrificãdo dedimus. Hæc enim virtute tua in corpus & ſanguinem filij tui conſecramus: Hoſtiam purã & purificantem, ſanctam & ſanctificãtem, immaculatam immaculatos efficientem, id eſt panem ſanctæ vitæ, non temporalis, non animalis, ſed ſpiritualis & ęternæ: & calicem, qui in perpetuum ſaluare, & ſatiare poteſt: & ideo ſalutis æternæ. Notandum, quod conſignatio facta ſuper panem & calicem ante conſecrationem quaſi oratio eſt, vt conſecratio compleatur: poſt conſecrationem vero iterata conſignatio, conſecrationis iam adimpletæ quædam eſt teſtificatio. Illud quoq; prætermittendum non eſt, quod in hoc capitulo ſancta Eccleſia miſericordiæ Domini tria proponit inſignia, ſcilicet beatam paſſionem, ab inferis reſurrectionem, & in cœlos glorioſam aſcenſionem. Primũ vulnerat Eccleſiam charitate, alterum confortat fide, tertium lætificat ſpe. Primo conformari nos oportet in actione prima: ſecundo in actione ſecunda myſterium fidei cum deuotione precum offerendo: tertio in tertia, Chriſtum dominum in dextera Patris gloria & honore coronatum contemplando, Dicit enim: Hoc facite in meam commemorationem. *Conſignationes ante conſecrationẽ & conſignationes poſt conſecrationem factã differentia. Miſericordia Chriſti inſignia quæ Luce 22.*

Quid petat oratio Actionis ſecundæ.

Cap. XXXIII.

SEquitur: Supra quæ propitio. Poſt oblationem veri & ſummi ſacrificij ſuper idem altare fidei offert ſacrificium orationis, & altius adhuc aliquid expetit, cui donec per corpus Chriſti in cælis Deo vniatur, & per humanitatẽ diuinitati cõiungatur, nihil ſufficit. Quippe, qui ſcalam ſibi erexit, aſcẽdere ſatagit. Vnde & poſt tantam oblationem accingit ſe adhuc ad orationem dicens. Supra quæ propitio, &c. Et quaſi per gradus ipſius ſcalæ aſcendẽs commemorat munus Abel pueri, ſacrificium Abrahæ Patriarchæ, oblationẽ Melchiſedech ſacerdotis: qui in pane & vino ſpeciem veri ſacrificij eleganter expreſſit, ſicut Abraham veritatem in filio, & Abel innocẽtiæ munus in agno. Quod dicit: Sicut accepta habere dignatus es munera, &c. non optat ſimiliter acceptari oblationes. (Hæc enim multo eſt acceptabilior) ſed offerentes. Hac itaque oratione fretus cum fiducia accedit ad actionem tertiam. *Gen 14. Gen. 22. Gen. 4.*

De Actione tertia. Cap. XXXIV.

SEd quoniam ad illum ſummum & ſublime altare propitiatorium inuiſibile, videlicet in conſpectu diuinæ maieſtatis, vbi ſummus & perpetuus ſacerdos aſſiſtit vultui Dei patris, nondũ vt vult valet aſcendere, ſicut ipſe ante altare viſibile ſe inclinans ſignificat: rogat per manus Angeli ſui, videlicet cuſtodis, ſuum eò ſacrificium perferri, vt virtuti ſacramenti ipſius cõmunicet, vt per corpus Chriſti, quod in cœlo eſt, & de altari viſibili in terra ſuſcipitur, ad ſummam propitiationem Dei perueniat, & ei vniri mereatur. Hæc eſt enim illa perfecta benedictio, de qua dicit: Omni benedictione cœleſti, & gratia repleamur. Sacrificiũ per manus Angeli perferri nil aliud intelligimus, quam ipſum cooperari noſtræ deuotioni. Cooperatur autem nobiſcũ pro nobis orando, modoq; mirabili, & inuiſibili bona mentibus noſtris ſuggerendo. Vel forte ſingulare poſuit pro plurali, Angeli pro Angelorũ. Dicit enim B. Greg. l. 4. Dialog. quod in ipſa immolationis hora ad vocẽ ſacerdotis aperiuntur cœli, adſunt Angelorum chori, ſummis ima ſociantur, terrena cæleſtibus iunguntur, & fit vnum ex viſibilibus & inuiſibilibus. *Sacerdos habet ſuam ornoſcat dignitatem.*

De oratione pro defunctis.

Cap. XXXV.

SEquitur. Memento etiam Domine, &c. Sicut in prima actione, vbi vitæ animalis ſuſtentamẽta offerebat, rogabat pro viuis: ita in hac tertia, vbi poſteriorum oblitus, & in anteriora ſe extendens vniri Deo quærit, rogat pro defunctis, qui eodem indigẽt cibo, vt merito charitatis, dum alijs orat quod ſibi, impetret & ſibi & alijs. Sciens autẽ quoſdam ſaluandorũ (pro ſolis enim ſaluandis orat) poſt deceſſum ſuum pœnis purgatorijs detineri, primo eis locũ refrigerij rogat concedi, deinde lucem, vt Deum ſicut eſt videant. Ad vltimum pacẽ, de qua dictum eſt: Pacẽ meam do vobis, pacem relinquo vobis, pacem, ſcilicet ſuper pacẽ, quam etiam paulo poſt in tertia repetitione Agnus Dei, Eccleſia ſibi donari poſtulat dicens: Dona nobis pacem. Hæc pax in vnitate capitis & membrorum conſiſtit. *Ioh. 14.*

De myſtico ſuperhumerali.

Cap. XXXVI.

SEquens capitulum nobis quoque cõmemorat nomina Sanctorum, quorum interuentu ſacerdos vult impetrare, quod poſtulat. Et videtur hoc quoque de legali ſacerdotio ſumptum. Sicut enim in rationali ſacerdos legalis ferebat in pectore duodecim lapides precioſos, duodecim nominibus filiorum Iſrael inſculptos, ſicut ſupra dictum eſt: ita in ſuperhumerali ferebat ſuper humeros duos lapides onychinos auro incluſos, & eiſdem nominibus inſignitos. Sex quippe no- *Exod. 28.*

mina in vno erant, & ſex in altero. Noſter vero ſacerdos, ſicut ſupra diximus, nomina ſanctorum, quos memorat verbis, tunc portat in rationali pectoris cum eos imitatur ſanctitate, & puritate mentis. Tunc autem in ſuperhumerali ſuper vtrumque humerum, cum in dextera proſperitatis, & in ſiniſtra aduerſitatis imitatur eos, prout poteſt, in perfectione operum. Sequitur: Per quę hæc omnia Domine ſemper bona creas. Scriptum eſt: Qui viuit in æternum, creauit omnia ſimul. Quomodo igitur ſemper creat? Sed omnia corpora creauit ſimul, quantum ad materiam: quotidie autē creat, id eſt facit, ſingulis tribuendo ſpeciem propriam, ſecundum illud: Pater meus vſque modo operatur, & ego operor. In eo autem quod dixit: hæc omnia, id eſt huiuſmodi omnia (neq; de duobus ſecundum ſpeciem, neque de vno ſecundum rei veritatem diceret omnia) vide ordinem. Primo Deus panem & vinum creat per naturam. Eadē in altari oblata ſanctificat per gratiam, per verba actionis primæ. Iam tūc enim ante ſanctificationem ſanctificata ſunt, & à cōmunibus vſibus ſeparata: deinde per ſacra verba ſecundę actionis ſanctificata ptomooendo viuificat, dum ea in corpus & ſanguinem Chriſti tranſubſtantiat & benedicit, dum eis ſummæ benedictionis effectum tribuit, quæ eſt in vnitate capitis & membrorū, de qua tertia actio meminit. Signa tria Crucis, quæ hic fiunt operatione Trinitatis per virtutem Crucis, oſtendunt facta eſſe, quę præmiſſa ſunt. Signa enim facta hucuſque poſt conſecrationem non conſecrationem operantur, ſed eius faciunt commemorationem ſiue teſtificationem, ſicut ſupra diximus.

Eccl. 18.
Deum creaſſe omnia ſimul, & ſemper creare quomodo
Ioan. 5.

De ſignis vltimis quid à reliquis differunt in cauſa.

CAP. XXXVII.

PEr ipſum, & cū ipſo. Signa Crucis, quæ hic vltimo fiunt, alia cauſa fieri dignoſcuntur quam omnia ſuperius poſita. Siquidem iſta nec propter conſecrationem fiunt, nec propter iam factę conſecrationis teſtificationem ſiue memoriam. Quare ergo fiant, & quare quinquies, & quare ter in calice, & bis extra calicem fiant, breuiter aperiēdum eſt. Ipſa capituli verba plane indicant ad quid hæc ſigna Crucis fiant. Quoniā enim Iudæis Crux quidem eſt ſcandalum, Gentibus autem ſtultitia: ne toties iterata conſignatio, & in memoriam Trinitatis triplicata ignominiam potius parere videretur quam laudem, ideo ſignum Crucis ter repetens in calice propter Chriſtum, cuius ſanguis ibi eſt, & bis extra calicem propter Patrem, & Spiritum ſanctum, aſſerit Crucem ad totius Trinitatis pertinere gloriā & honorem. Per ipſum, inquit, Chriſtum ſcilicet, per quem gloria Patris innotuit: & cum ipſo. Neque enim ipſe Chriſtus alienus eſſe poteſt à gloria Patris, cū quo ipſe eſt vnus Deus; & in ipſo. In ipſo namque eſt plenitudo diuinitatis, vnde gloria eſt Deo patri, qui talē genuit filium, & Spiritui ſancto, cuius operatione in vtero virginis eſt conceptus. Sed cum vnum tantum ſignum fiat nominando Patrem, & vnum tantum nominādo Spiritum ſanctum, quid ſibi volūt tria ſigna pro nominādo Chriſtum in calice facta? Propter trinam prolationem pronominis Chriſtum deſignantis triplicatur etiā ſignum Crucis. Currenim pronomen (vt ait grāmaticus) ad omne pertineat ſuppoſitum: ſi in prima prolatione pronominis fieret ſignum, & in aliis nō fieret, ad aliam ſiue alias videretur referendū eſſe perſonas. Notandū etiam, quod cum alia ſigna ſola manu ſacerdotis fiant, iſta fiunt de corpore Chriſti. Hic enim ipſa Chriſti crucifixio repræſentatur: Quaſi Chriſtus, quem pręſentem credimus, ſic pro nobis in ligno Crucis eſt extenſus. In fine capituli huius eleuat vocem ſacerdos: vt eius continentia ab omnibus confirmetur, dum reſpondent, Amen.

1. Cor. 1.
Chriſtus Deo patri & Spiritu ſancto gloria

De eleuatione Sacramenti quid ſignificet.

CAP. XXXVIII.

ET vt oſtendat ſacerdos qualiter per Chriſtū gloria Trinitati ſit acquiſita in mentibus fideliū, quātum poteſt exprimit paſſionis myſterium. Poſt ſigna Crucis vtraque manu eleuat ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti, & paulo poſt deponit: quod ſignificat eleuationē corporis Ieſu Chriſti in Cruce, & eiuſdem in ſepulchrum depoſitionē, vnde & calicem corporali palla tegit, quod ſignificat ſindonis inuolutionem. Cum igitur calix hucuſque pro cautela coopertus fuerit: hoc pro myſterio cooperitur. Interdum ſacerdos ad Dominicā orationem accedens, vt præſente magiſtro petitiones, quas ipſe facere docuit, meliorem ſortiantur effectū: præmittit, Diuina inſtitutione formati: quia Matthæo & Luca teſtātibus ſic orare Chriſtus inſtituit. Competēter autem ſubiungit: Audemus dicere. Niſi enim Chriſtus inſtituiſſet, qualiter homo terrā & lutum ſe eſſe cognoſcens, Deum patrē ſuum nominare auderet? Notādum quod in oratione Dominica ſeptem ſunt petitiones omnia, quæ petenda ſunt, continentes. In cuius expoſitione multa à ſanctis patribus dicta leguntur: ſed quia mens orantis tot ea hora capere non poteſt, nos de ſingulis petitionibus pauca dicere volumus, vt qui orat intelligere poſſit quid petat, & intelligens deuotior fiat. Ad hoc enim orando verba proferimus, vt nobis affectum deuotionis excitemus, non vt neum qui omnia nouit, quid noſtra poſtulet mens doceamus.

Matt. 6
Luc. 11
In oratione cur verborum prolatio.

De Oratione Dominica: quæ eſt oratio actionis tertia.

CAP. XXXIX.

PAter noſter, qui es in cælis. Hoc totum quaſi prologus eſt, & captatio poſtulantis. In quo etiā magna impetrandi datur fiducia. Quid enim negabit filiis, quibus iam dedit vt pater ſit? Sed qui Deum patrem vocamus, cauendum nobis à ſordibus, ne t:ito patre indigni ſimus. In cælis id eſt, in ſanctis. Cum Deus in omnibus creaturis ſit per eſſentiam, in ſolis bonis eſt per inhabitantem gratiam. Prima petitio eſt, quæ ſequitur: Sāctificetur nomen tuum; in nobis, vt de bona & ſpirituali conuerſatione filiorum glorificetur pater noſter. Vel nomen patris in ipſo ſanctum ab æterno, tunc in nobis ſanctum & venerabile habetur, cum bonum patrē tanquam boni filij, non timore, ſed amore offendere cauemus. Qualiter in nobis impletur ſecunda petitio, quæ dicit: Adueniat regnum tuum. Iſtud ſiquidem non ſolū de futuro regno, cum ei plene ſubiiciemur, ſed & de præſenti poteſt accipi: quia tunc regnum Dei efficietur in nobis, cum ei ſoli & deuote ſeruiemus, iam ſcilicet liberati à regno peccati, & dominio diaboli. Sequitur: Fiat volūtas tua, non noſtra: ſicut in cælo, id eſt ſicut in Angelis, ita & in terra, id eſt in nobis hominibus. Hæc non aſſequimur hic, niſi ex parte, in futuro autē plene. Hæc enim tria, quę in præmiſſis poſtulamus, in Sanctis hic inchoantur, & quotidie augentur, in futuro autē plene conſummabuntur. Quatuor vero, quæ ſequuntur, præſentis tantum vitæ ſunt. Ibi enim nemo indigebit paſci, nulli debita dimittentur, nemo tentabitur, nulla ibi mala, à quibus aliquis liberetur. Quarta petitio eſt: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Panis, quo quotidie egemus, ne in hac via peregrinationis noſtræ deficiamus, ſpiritualis eſt animæ cibus. Affectus videlicet ex dulcedine Dei, & ſapor quidam ſuauiſſimus, quo anima in oratione interdū reficitur. De hoc pane dicitur: Guſtate, & videte quoniā ſuauis eſt Dominus. Hoc māna verus Iſrael per deſertum huius ſæculi interios paſcitur, donec terram promiſſionis ingreſſus de ipſa ſuauitatis Dei facie ſatietur. Ibi igitur panis iſte nō quotidianus ſicut hic petitur, ſed vnus erit, id eſt non ſicut hic, modo aberit, modo aderit, ſed vno & eodē modo ſufficienter, & indeſinenter in æternum ſatiaţi. Notandum autem, quod dum panem petis, omnia cōprehendis quæcūque neceſſaria & ad ſuſtentationem corporis

Pſal. 33

poris

poris & animæ tãquam viaticum tuæ peregrinationis à Creatore exigis. Et nota, quod dicit hodie, quaſi hoc die præſentis ſcilicet vitæ, id eſt quãdiu in hac vita ſumus. Quinta petitio eſt: Et dimitte nobis debita noſtra, id eſt pœnas pro peccatis debitas, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Si enim non dimiſerimus peccãtibus in nos, nec Deus dimittet nobis peccata noſtra. Sexta petitio: Et ne nos inducas, id eſt ne permittas nos induci, & cadere in tentationem. Non eſt malum tẽtari, ſed eſt bonis victoriæ occaſio. Hic igitur ſolum orãdum eſt, ne inducamur in tentationem, id eſt ne vincamur. Septima petitio eſt id quod ſequitur: Sed libera nos à malo, quaſi dicat: Non ſolũ ſinas induci, ſed etiã ab his tentationibus libera nos, in quas iã ſumus inducti. Hoc ſeptimum chorus ſuccinit: in quo ſe oraſſe cũ ſacerdote oſtendit. Ad hoc enim fuerat inuitatus: cum ſacerdos ante orationem Dominicã diceret, Oremus. Deinde ſubiungit ſacerdos, Amen, ad petitionum omnium præmiſſarum confirmationem, dum dicit ſacerdos: Da propitius pacem in diebus noſtris: Patenam, quam diaconus vſque ad Panem noſtrum tenuerat, de manu diaconi ſuſcipit, & in altari, vt fractionem ſuper eam faciat, deponit. Nos tamen hanc fractionẽ ad cautelam facimus ſuper calicem. Tertia pars, quæ in calice ponitur, propitiatio eſt pro viuis, opuſque ſanguinis & carnis expiat illa caro ſanguini admixta. Reliquarũ altera eſt propitiatio pro fidelibus defunctis, qui noſtris orationibus indigent: quia adhuc in pœnis detinentur: Altera eſt pro iam triumphanobus gratiarũ actio. Sergius tamẽ Papa aliter ſuper his loquitur. Vult enim ſignificari per corporis & ſanguinis commixtionẽ, corporis & animæ Chriſti in reſurrectione factam coniũctionem. Ait enim ita: Pars oblatæ in calicẽ miſſa, corpus Chriſti, quod iã reſurrexit monſtrat. Pars comeſta ambulantem ſuper terras. Pars in altari vſq; ad finem Miſſæ repoſita membra Chriſti, id eſt Sanctorum corpora vſque ad finem ſæculi in ſepulchris quieſcentia.

Duo de trib. hoſtiæ partibus ſignificatione opiniones.

Quare Pax datur ante Communionem.

CAP. XL.

Congrue autem pax datur ante communionem, quia quicũque prius fratri non reconciliatus cõmunicare præſumpſerit, iudicium ſibi manducat & bibit. Agnus dei ter cantatur, vt verus agnus, cuius carnem & ſanguinem ſumimus, nobis propitietur. Primo rogamus, vt nobis miſereatur, deuotos ſibi faciẽdo: tertio, vt nobis pacem donare dignetur, quæ hic initium habet in Sanctis, & in beata vita perficietur. Hæc tria tres præmiſſæ poſtulant actiones. In huius pacis ſignũ ſacerdos prius oſculum porrigit diacono, & diaconus ſubdiacono, & ille cæteris: quia Chriſtus pacem mundo attulit, quam primo maioribus ſcilicet Apoſtolis, deinde per eos minoribus nuntiauit, vnde: Suſcipiant montes pacẽn populo.

Pſ. 71.

De Communione. CAP. XLI.

Cantus communionis, quem poſt cibum ſalutarem canimus, gratiarũ actio eſt: iuxta illud: Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum. Oratio in fine Miſſæ dicitur, vt receſſuri ad propria orationib⁹ muniantur Eccleſiæ, ne illecebris ſæculi capiãtur. Diaconus dicẽs: Benedicamus Domino, ad gratiarũ actionem populum inuitat. In feſtis tamen diebus, in quibus præclara Chriſti miſericordiæ inſignia recoluntur, & Gloria in excelſis Deo canitur: dicit diaconus: Ite Miſſa eſt, ſolemni vocis pronunciatione rei exprimẽs dignitatem. Senſus. Ite: quaſi reuertimini ad propria: ſed ne ſicut à laboribus terrenis, ita ab honeſtis cogitationibus vacetis: Miſſa eſt, quam audiſtis. Sediſtis ad mẽſam diuitis, mementote ei ſimilia præparare. Ab hac miſſione, id eſt dimiſſione, Miſſam dicunt appellari, vel à miſſione, id eſt legatione, quia in ea legatio Chriſti repræſentatur, vel quia ſacerdos in ea pro nobis ad Deũ legatione fungitur. Vel ideo à miſſione, quia in ea catechumeni, & qui ſacramentis intereſſe non debent, foras mittũtur

Pſ. 21.

Fest. 51.

LIBER TERTIVS AGIT DE SPEcialibus Miſſarum obſeruationibus iuxta temporum varietatem & cauſarum.

Cuius hæc ſunt capita.

De officio Miſſæ in ieiuniis quatuor temporum C. 1.
Quare lectiones duæ legantur feria quarta, vna feria ſexta, & quatuor in ſabbato quatuor temporũ. C. 2
De oratione ſuper populum quadrageſimali tempore. C. 3
Quare in aduentu Domini cantica lætitiæ taceantur. C. 4
Quare in natali Domini terne Miſſæ celebrentur. C. 5
Quare in feſto B. Ioannis Baptiſtæ duæ Miſſæ in quibuſdam Eccleſiis celebrentur. Cap. 6
De repetitione verborum in verſibus offerendæ: Vir erat. Cap. 7.
Quare cantica lætitiæ in feſto Innocentium taceantur. Cap. 8.
Quare in aduẽtu Domini, & quadrageſima miniſtri altaris caſula vtantur, & non propriis indumentis. Cap. 9
De Septuageſima. Cap. 10
De Sexageſima. Cap. 11
De Quinquageſima. Cap. 12
De Quadrageſima. Cap. 13
De capite ieiunii quadrageſimalis. Cap. 14
Quare ſcrutinium quarta hebdomada celebretur, & feria quarta. Cap. 15
De officio ſabbati, quod intitulatur, Sabbato vacat. C. 16
De officio Miſſæ in quarta feria poſt Dominicam palmarum. Cap. 17
De officio feriæ quintæ ante paraſceuen. Cap. 18
Quare altaria ipſa die denudentur. Cap. 19
De officio feriæ ſextæ, & vnde dicatur paraſceue: & quare ea die altaria vino & aqua lauentur. Cap. 20
Quid ſignificet cereus in ſancto Sabbato erectus. Cap. 21
De officio Miſſæ in nocte Paſchali. Cap. 22
Quid ſignificet nouus ignis in cereo. Cap. 23
Quare in principiis lectionum hac die tituli taceantur. Cap. 24.
Quare hac die tripliciter fiant litaniæ. Cap. 25
Quod paruuli in fide Eccleſiæ ſaluentur. Cap. 26
Quare Paſchalis hebdomada in albis celebretur. Cap. 27
Quare introitus non cantatur ad Miſſam ſabbato ſancto. Cap. 28
Quare poſt Alleluia cantetur tractus. Cap. 29
Quare ante Euangelium cerei non ferantur. Cap. 30
Quare in eadem Miſſa Agnus Dei non cantetur. Cap. 31
De officio ſancti Paſchæ. Cap. 32
Quare à Paſcha vſque ad Penteceſten non cantetur reſponſorium Cap. 33
Quare in diebus ieiunii Alleluia non cantetur ad Miſſam. Cap. 34
Quare in vigilia Pentecoſtes baptiſmus celebretur. Ca. 35
De officio Miſſarum intra hebdomadã Pentecoſtes. C. 36
De officio Miſſæ pro defunctis. Cap. 37

De officio in ieiuniis quatuor temporum.

CAP. I.

De officio Miſſæ ſeruata, prout potuimus breuitate locuti, ad ſpeciales obſeruationes, quæ pro tẽporum varietate fiunt in Miſſa, ſtylum vertimus: Sciẽdum eſt igitur, quod per quatuor anni tẽpora, ſcilicet ver. æſtatem, autumnum, & hyemem, in quibus in multis delinquimus omnes, conſtituit primitiua Eccleſia quatuor celebrari ieiunia: quibus pro quantitate criminum alii plus, alii minus abſtinentes, peccata ſua deflerẽt: Fit autem vnũquodq; horum ieiuniorum ſpatio quadraginta dierũ. Ratio horum quatuor ieiuniorum, & quadraginta dierum in ſingulis tum ex Euangelio tum ex lege colligi-

Quatuor temporũ ieiunia quare inſtituta.

Matt 4. Exod. 24. Exod 34. 3. Reg. 19. tur. Ex Euangelio, quia Dominus quadraginta dies ieiunauit; ex lege, quia Moyſes bis ab omni cibo quadraginta diebus abſtinuit. Similiter Elias quadraginta diebus ieiunus permanſit. Ecce quatuor ieiunia, & vnumquodque quadraginta dierum. Vnde & Eccleſia in ſingulis quatuor temporum ſpatio xl. dierum celebrat ieiunia, quæ ſpecialiter ieiunia quatuor temporum dicũtur. Pro ordinandis celebrare cõſueuit Eccleſia. Vnde in ipſis diebus Pentecoſtes quãdo ſeptiformis Spiritus, & Neopbytorum celebratur feſtiuitas, ieiunia ſiũt. De quibus Beda in homil. ſua dicit. Quod vero inter hæc ieiuniorum caſtigatio repetitur de ipſorũ Apoſtolorũ exemplo ſumptum credere debemus, qui accepto ſpiritu, quo perfectius noua cæleſtium bonorum ſuauitate fruebantur, eo altius mentem à memoria deliciatũ abſtulere terreſtrium. Iam enim aduenerat tempus illud, B
Matt 19 de quo Dominus prædixit quærentibus, cur diſcipuli eius non ieiunarent. Venient (inquit) dies, cum auferetur ſponſus ab eis, & tunc ieiunabunt. Singula autem ieiunia quatuor temporum tres habẽt dies propter ſingulorum quatuor tẽporum anni tres menſes. Pro ſingulis igitur menſibus ſinguli dies ieiunio deputantur,
Ioan. 11. ſcilicet feria quarta, ſexta, & ſeptima. Quarta, quia eo die fecerunt cõſilium Iudæi. Vt occiderent Chriſtum: ſexta cũ eum occiderũt: ſeptima Romano more ieiunio concluditur propter triſtitiam Apoſtolorum de morte Domini, vt Innocẽtius narrat in Decretalibus: Sabbatum, inquit, ieiunandum eſſe ratio euidentiſſima demonſtrat. Nam ſi diem Dominicum ob venerabilem reſurrectionẽ Domini noſtri Ieſu Chriſti non ſolũ in Paſcha celebramus, verumetiam per ſingulos circulos C
hebdomadarum ipſius diei imaginem frequẽtamus: tametſi ſexta feria propter paſſionẽ Domini ieiunamus, ſabbatum prætermittere nõ debemus, quod inter triſtitiam atque lætitiam temporis illius videtur incluſum.

Quare duæ lectiones legantur ad Miſſam Feria quarta, vna feria ſexta & quatuor in ſabbato quatuor temporum.

CAP. II.

QVarta feria legũtur duæ lectiones ad Miſſã: quia quarta ætate mundi, ſcilicet à Dauid vſq; ad trãſmigrationẽ Babylonis & lex, & prophetia viguerunt: & eos, qui ordinãdi ſunt, admoneri oportet, vt habeant D
ſcientiã legis, & Prophetarum. Sexta feria vna legitur, quia lex & prophetia in vno Euangelio recapitulãtur, quod legitur in ſexta ætate mũdi. In ſabbato vero, quãdo ordines fiunt, lectiones quatuor leguntur, quia quatuor ordines ſunt, benedicentiũ Deum, quos Pſalmiſta numerat dicẽs: Domus Iſraël benedicite Domino: do-
Pſ. 134. mus Aarõ benedicite Domino, domus Leui benedicite Domino: qui timetis Dominum benedicite Domino. Has benedictiones ita explanat Auguſtinus in li. ſuper Pſalterium. Benedicite populi Domioum: hæc eſt domus Aaron. Benedicite miniſtri: hæc eſt domus Leui. Quid cęteris nationib', qui timetis Dominũ, benedicite Domino. Omnes ergo vna voce dicamus, quod ſequitur: Benedictus Dominus ex Siõ, qui habitat in Hieruſalem. In iſtis ergo quatuor lectionibus inuitãtur ordi- E
Ibidem. nãdi ad imitãda veſtigia antiquorum patrum, qui prędictis quatuor ordinibus diſtinguntur, ſi quatuor debent dici, quorum primus omnes incluſit, & reliqui in partes diuidũt. Poſt illas quatuor, de camino ignis legitur proximo loco ante ordinationẽ: quia nec poteſt rite accedere ad cõſecrationem, qui prius non tranſierit
Eccl 27. per fornacẽ. Vaſa figuli probat fornax, homines iuſtos tentatio tribulationis. Grauitatem & humilitatẽ, quas ordinatus debet ſeruare, tractus oſtẽdit. Tractus enim, quia humilitatis tempore ſolet celebrari, ſemper in cauſa humilitatis ponitur. Sequitur Epiſtola, quæ eſt quaſi ſexta lectio. Hæ ſex lectiones apud antiquos Romanos quia nec omnes Latinam, nec omnes Græcã nouerant
A linguam, & Græce & Latine legebantur. Vnde ſecundum numerum lectorum duodecim lectiones agere dicebantur.

De Oratione ſuper populum in Quadrageſimali tempore.

CAP. III.

IN tẽpore quadrageſimali præter illa, quæ aliis temporibus in officio Miſſæ inferuntur, ſuperadditur vltima benedictio, quæ oratio ſuper populum intitulatur: quia ſi omni tempore nec eſſe eſt paratum eſſe cõtra aduerſarium, quãto magis in procinctu; Quadrageſimali tempore ſcit aduerſarius noſter contra ſe ab Eccleſia parari conflictum, ac ideo inſtat fortius ad rapiẽdum, ſi forte aliquem negligentem inuenerit. Sacerdos B
autẽ vt ſapiens agoniſta, quanto in maiore periculo videt Chriſti milites fore, tãto eos ampliori protegit benedictione. Et quia tanto maior eſt deuotio, tãto magis prodeſt benedictio: Diacon' clamat vt humilienius capiti noſtra Deo, & tunc ſacerdos benedictionem apponit. In Quadrageſimali tẽpore non cantatur Alleluia, quod ſemper lætitiã ſonat, ſicut verſus ſequentes pneuma euidenter oſtendunt, ſed loco Alleluia tractus cãtatur. Tractus & in ipſa litera, & in cantu tribulationem exprimit, & laborem, vt: De profundis, vt: Cõmouiſti, vt: Qui habitat, vt: Ad te leuaui, &c. Tamen quia in reſurrectione cum Sanctis gaudebimus, ſi ounc per cõfeſſionem & pœnitentiam nos præparauerimus, poſt duos tractus mœroris ſequitur tertius tractus lętitiam C
ſonans. Vel hoc ideo fit, quia duobus temporibus, ſcilicet ante legem & ſub lege, genus humanũ in mœrore fuit, tertio ſcilicet ſub gratia, in lætitia in Chriſtum reſpirauit: De profundis, &c, Commouiſti, tribulationem: Iubilate vero ſonat lætitiam. Item: Qui habitat, &c, Ad te leuaui, triſtitiam: Qui confidunt, præfert lætitiæ canorem. Similiter: Sæpe expugnauerunt me, &c, Deus Deus meus, triſtitiam: Laudate vero hymnizat lætitiã.

Quare in Aduentu Domini cantica lætitiæ taceantur.

CAP. IV.

CVm celebratur Aduentus Domini, & in tempore quadrageſimali, Gloria in excelſis Deo, &c, Te deum, non cantamus in Eccleſia: Dalmatica & veſtis *Aduento & Quod agiſimo quo nam tempora conſinant.* D
ſubdiaconalis non portantur. Hæc enim omnia prætendunt lætitiam. Tempus autem Aduentus ad memoriam reducit tempus illud, quo Meſſias expectabatur, & de tanta aduentus eius dilatione viui conquerebantur, & mortui qui in inferno tenebantur. Tempus vero quadrageſimę ab ipſa Septuageſima noſtrã commemorat captiuitatem, qua genus humanum à Paradiſo expulsũ ſub diabolo principe exultabat, donec per Ieſum ſacerdotem magnum in huius redemptionis noſtrę figura reductus eſt in Hieruſalem. Quia ergo vtrũque mœroris eſt, in vtroque ab eis, quæ lætitiam præferunt, abſtinemos, non tamen æqualiter, quia in Quadrageſima prorſus Alleluia tacetur, quod non fit tempore Aduentus, Denique hęc cuncta prædictis temporibus ideo intermittuntur, vt in natiuitate Domini, & E
die reſurrectionis feſtiuius amplectantur, & vt noui Teſtamenti gratia præſtantior veteri cognoſcatur. Quoties non dicitur ad Miſſam Gloria in excelſis, toties tacetur, Ite Miſſa eſt: quia tempore luctus & pœnitentiæ magis oportet in Eccleſia miſerias commemorare, peccata deflere, & Deum gratiæ auctorem benedicere. Vnde & in fine Miſſæ dicitur: Benedicamus Domino, quaſi per quem à præſenti miſeria ſi; eramus liberati.

Quare

Quare in Natali Domini terna Miſſæ celebrentur.

CAP. V.

Apoc. 13. ANte legem & ſub lege Chriſtus in figura iam immolabatur, ſicut de eo ſcriptũ eſt in Apocalypſi: Agnus, qui occiſus eſt ab origine mundi. Tempore autem gratiæ vere pro ſalute mundi eſt oblatus. Vnde vt per commemorationem figurarum veritas probabilior Ioan. 4. exiſtat, quia ſicut ſcriptum eſt: In hoc verbum verũ eſt, quoniam alius eſt qui ſeminat, alius qui metit: ſemel in anno ſcilicet in natiuitate Domini conſtituit Eccleſia, intra natalis diei ſpatium ter miſſam celebrari. Primo in nocte, ſecundo ſub auroram, tertio in die. Tempus ante legem quaſi nox fuit, nec lege, nec prophetiis, nec alia prædicationis luce illuſtrata. Tempus ſub lege quaſi aurora fuit, nec penitus carens luce, nec plenam eam habens. Tempus gratiæ diei pleno comparatur. Prima Miſſa tempus ante legem, ſecunda tempus ſub lege cõmemorat, quia in vtroque Chriſti immolatio in figura Iſa. 9. præceſſit: In tertia Miſſa vera lux adueniſſe mõſtratur, cum dicitur: Puer natus eſt nobis, &c. In aliis temporibus tãtum ſemel in die Miſſa celebrari præcipitur, quia ceſſantibus figuris veritas manet: Figuræ autem, immo figurarum tempora propter ipſas. Ideo in natiuitate Domini, non in alio tempore Miſſarum ſolemnitates cõmemorantur, quia tempus gratiæ natiuitatis Dominicæ tempus fuit exordium. Vnde in ipſo temporis gratiæ principio præcedentia tẽpora, quæ Chriſti figuras & ſigna prætulerant, ad memoriam reducenda ſunt.

Temporis gratiæ exordium.

Quare in feſto B. Ioannis Baptiſtæ Miſſæ duæ in quibuſdam Eccleſiis celebrentur.

CAP. VI.

Luca 1. BEatus Ioannes Baptiſta legitur in Euangelio Lucæ repletus eſſe Spiritu ſancto ex vtero matris ſuæ. Quapropter in exordio lucis diei quaſi in exordio natiuitatis ſacrificium Deo offertur in honorẽ eius, ad laudẽ Creatoris, qui illum honorare dignatus eſt ex vtero matris. Beatus Ioannes Baptiſta tribus inſignibus triũphis excellenter refulſit. Ad hoc enim venit, vt viã Domino præpararet exemplo ſuæ cõuerſationis: qui triũphus celebratur in vigilia. Per baptiſmi miniſteriũ claruit inſignis: huius miniſterij triumphus recolitur in prima Miſſa. Nazareus vero permanſit ex vtero matris hoc donum recolitur in miſſa ſecunda in die.

Tres Ioannis Baptiſtæ triumphi.

De repetitione verborum in verſibus Offerendæ: Vir erat.

CAP. VII.

IN offertorio: Vir erat in terra, non eſt repetitio verborum. In verſibus vero eſt. Verba hiſtorici continentur in offertorio, verba Iob ægroti & dolentis continentur in verſibus. Vnde officij auctor, vt affectuoſe nobis ad memoriam reduceretur ægrotans Iob, in verſibus more ægrotantium verba repetiuit.

Quare in feſto Innocentum cantus lætitiæ taceatur.

CAP. VIII.

IN ſolẽnitate Innocentum ad Miſſam non cãtamus, Gloria in excelſis Deo, nec Alleluia, niſi in die Dominica venerit, vt nos quodãmodo matribus de morte filiorũ lugentibus conformemus. Vel ideo in die hac à vocibus lætitiæ abſtinemus, quia Innocentiũ animæ ad inferos deſcenderunt, ſicut & omnium, qui ante paſſionem Chriſti obierunt. Quia tamen infra natiuitatis Domini dies, dies illa continetur, dalmaticam & veſtem ſubdiaconalem non intermittimus.

Quare in Aduentu, Quadrageſima miniſtri altaris vtantur caſulis, & non propriis indumentis.

CAP. IX.

IN diebus autem Aduentus Domini, & Quadrageſimæ miniſtri nõ vtuntur huiuſmodi veſtibus, ſed caſulis. Tamen, quãdo proprium officium aſſumunt, caſulis ſe exuunt: quia in proprio officio, id eſt legendo Epiſtolam vel Euangelium eos, qui ad prædicandum à Domino miſſi ſunt, repræſentant. Caſula autem talia ſignificat opera, quæ in itinere obſeruari non poſſunt.

A Significat enim per latitudinem ſuam charitatis amplitudinem. Hæc autem exigitur & in loquendo, propter quod collo circumdatur, & in operando, quia ſuper vtrumque brachium replicatur; & in cogitando, quoniam pectus inde tegitur, & in portãdo aliorum onera, eo quod humeri inde ambiuntur. Hæc autem in itinere obſeruari nõ poſſunt. Vnde Beda in tractatu ſuper Lucam: At vero ſitim, famem, vigilias, nuditatem, lectionem, pſalmodiam, orationẽ, laborem operandi, doctrinã, ſilentium, & cætera huiuſmodi ſi quis ſemper exequenda putauerit, nõ modo ſe eorum fructu priuabit, ſed & notam indiſcretæ obſtinationis, immo ſtultitiæ pertinacis incurret. Caſulis itaque exuti ſua peragunt Subdiaconus & Diaconus officia. Primo Subdiaconus in memoriam illorum ſeptuaginta duorum, quos miſit B Ieſus in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipſe venturus, poſtea Diaconus in memoriam Apoſtolorũ, qui ad prædicandum Euangeliũ miſſi ſunt. Vnde ad maiorem perfectionis notam, cum Subdiaconus ſine caſula ſuum peragat officium, Diaconus caſulam ſuper ſiniſtrum humerum portat plicatã, vt in hac vita, quæ per ſiniſtram ſignificatur, ſe ad fratrum onera portanda ſignificet eſſe paratum, nec ab operibus, quæ per caſulam ſignificantur, etiam in itinere penitus vacuũ. Sed quoniam de ſpecialibus Miſſarum obſeruationibus agere propoſuimus: de temporum quoque obſeruationibus, quibus Eccleſiaſtica congruunt, aliquid duximus inſerendum.

Luc. 10. Caſula quid myſtice.

Luc. 10. Matt. 16.

De Septuageſima. CAP. X.

C SEptuageſima computatur nouem hebdomadibus ante Paſcha Domini, & finitur poſt Paſcha die ſabbati. Die Dominica habet initium, & in ſabbato finem. Populi enim Dei captiuitatem ſignificat, qui peccando receſſit à Deo, & per miſericordiam eius reuertitur ad requiem. Populus Dei detentus eſt in Babylonia captiuus ſub numero annorũ ſeptuagenario. Quo expleto reuerſus eſt in Hieruſalem. Vnde Hieremias: Seruient omnes gentes iſtæ Regi Babylonis ſeptuaginta annis. Cumque impleti fuerint anni ſeptuaginta, viſitabo ſuper Regem Babylonis, & reliqua. Hæc autẽ populi Iſraëlitici captiuitas humani generis cõmunem deſignat captiuitatem, quæ in Paradiſo tãquam die Dominica incœpit, & in requie æterna, quæ nomine ſabbati intelligitur, habebit finẽ. Quia ergo Septuageſima & Iſraë- D litici populi, & noſtra captiuitas, quæ toto mundi tempore ſeptenariam dierum reuolutionẽ duratura eſt, ſignificatur: nos cum Iſraëlitico populo vocẽ gaudij & lætitiæ intermittimus, quaſi cum eis in ſalicibus ſuſpẽdentes organa noſtra, & à deliciis abſtinentes oſtendimus qualiter Chriſtiano viuendum ſit per totum tẽpus ſæculi. Per ſeptuaginta namque ſicut & per ſeptem, totum tempus ſæculi intelligitur, quod ſeptenario dierũ voluitur. Omnis enim numerus idẽ ſignificat ei, à quo denominatur, vt quinquaginta idẽ eſt quod quinque, ſeptuaginta idem eſt quod ſeptem. Notandum autem quod in ſeptuaginta annis Iudaicæ captiuitatis tempus reuerſionis intelligitur. Vnde circa finẽ Septuageſimæ, ſcilicet in feſto Reſurrectionis, per quã reuertimur ad cæleſtem patriam, Alleluia cantamus, nec Graduale in- E termittimus, quia adhuc in via ſumus, & nec in patriã adhuc gradimur. In ſabbato autem ſequẽte duplex Alleluia cãtamus, quaſi iam in patria exiſtentes, & de duplici corporis & animæ ſtola gaudentes. Officiorũ inſtitutor in his dieb9 nos vult eſſe ſolicitos tribulatione, non lætitia diſſolutos. Dicit enim in introitu: Circumdederunt me gemitus mortis, dolores inferni inuenerunt me. Auguſtinus in Pſalm. In his, qui me circũdederunt, vt perderent erant dolores inuidiæ, qui mortem operantur, perducuntq; ad infernum. Propter hos dolores nos poſſumus lætari, & ſecuri eſſe, ſed præparare nos debemus ad bellum. Vnde Apoſtolus: Omnis (inquit) qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet:

Hier. 25.

Pſ. 136.

Pſ. 114.

1. Cor. 9.

In prima autẽ oratione Miſſæ ſic habetur: Vt qui iuſte pro peccatis noſtris affligimur, &c. A

De Sexageſima. Cap. XI.

SExageſima percurrit intra Septuageſimã ad quartam feriam Paſchalis hebdomadę. Hęc quarta feria ętatẽ reducit ad memoriam, in qua Dauid & Salomon regnauerunt: In illa ætate gens illa fide inclyta, regno Dauid & Salomonis glorioſa, templi etiã altitudine & *Matt. 3.* decore formoſa, regnum Chriſti præſignauit futurum, in quo viui lapides in hac quaſi valle latomorum expoliti in vno Domini templo collocabuntur. Vnde & *Sexageſimæ officij ſignificatio.* feria quarta Paſchalis hebdomadæ in huius rei ſignificationem habet officiũ: Venite benedicti Patris mei, &c. Ad illud regnum per ſexageſimam tendendũ eſt, id eſt per operum perfectionem, quæ per ſenarium deſignatur. Senarius enim numerus, qui perfectus eſt numerus, B eo quod ex omnibus partibus ſuis aggregatis conſiſtit, ſignificat perfectionem. Et quia Dominus hoc dierum numero opera ſua perfecit, dat etiam intelligere operationem. Itaque ſenarius, ſiue ſexageſima ſignificat perfectam operationem, per quam ad patriam tendere debemus. Sed quia ex nobis impotentes ſumus, vtpote à *Pſa 43.* principio Septuageſimę noſtrę venundati ſub peccato: in introitu Miſſæ rogamus Dominũ, vt per eum à præſenti exilio liberemur: Exurge, quare obdormis Domi- *2. Cor. 11* ne, &c. Cui congruit ſequens oratio: Deus qui conſpicis, quia ex nulla noſtra virtute ſubſiſtim⁹, &c. Apoſtolus in Epiſtola ſua nos coofortat, ne malis cedamus: Libenter ſuffertis inſipientes, &c. Tractus: Commouiſti, oſtendit terram commotam conſcientia peccatorum. Poſt terram commotã ſemen inducitur: In Euangelio: C *Matt. 13* Exiit qui ſeminat, &c. In Septuageſima incre pati ſumus, quia ocioſi ſtetimus: in Sexageſima ſemen iacimus.

De Quinquageſima. Cap. XII.

SEquitur quinquageſima, quæ ipſo die Paſchæ finitur, quia per quinque ſenſuum opera tendendũ eſt ad reſurrectionis gloriam. Quoniã ergo diuerſis mundi illecebris & delectationibus ſenſus noſtri facile capi poſſunt, & ipſa ſenſuum inſtrumenta, quaſi feneſtræ ſunt, quibus mors intrat ad animã, niſi cuſtodia apponatur: ideo in Quinquageſima tãquam in expeditione ſoliciti dicimus in introitu Miſſæ: Eſto mihi in Deum *Pſ 30.* protectorẽ, & in loco refugii, &c. Ipſum precamur ducem militiæ noſtræ dicendo: Et propter nomen tuum D dux mihi eris, & enutries me. Apoſtolus in Epiſtola nos docet, qualiter nos armari debeamus, & dicit: Nunc au- *1. Cor. 13* tem manẽt fides, ſpes, charitas, &c. Triumphator mili- *Pſ. 79.* tiæ noſtræ Deus eſt, cui dicimus in Reſponſorio: Tu es Deus, qui facis mirabilia, & iterum: Liberaſti in brachio tuo populum tuum. Tractus præcipit, vt Deo ſeruiamus, non ei, cui noſipſos vendidimus. In Sexageſima ſeminauimus, in quinquageſima fructum colligimus in Euãgelio: Nos enim ſumus cæcos ille, qui quod deuote poſtulauit, à Domino accepit. Tres itaque gra- *Luc 18* dus notandi ſunt in his tribus Dominicis. Prima Dominica planctum continet captiuorum ſub dominio vitiorum eſſe nolentium. Secunda voluntatem fugæ demonſtrat, dum Dominum dormitare putant, non- E dum de eius auxilio ſecuri, & dicunt: Exurge, quare obdormis Domine? Quaſi, niſi exurgens affueris nobis, fugiemus. Tertia Dominica conſilium agit, quomodo ſe muniant: in qua Dominum non iam tam- *Pſ 43.* quam dormientem alloquuntur: dicentes: Eſto mihi *Pſ 30.* in Deum protectorem.

De Quadrageſima.
Cap. XIII.

QVadrageſima, quæ ſequente Dominica incipit, finitur feria quarta ante Paſcha, quæ vocatur cœna Domini. His quadraginta diebus, ſi duos ſequentes addideris, erunt vſque ad ſolemne baptiſma dies xlii. Tot enim manſionibus filii Iſraël peruenerunt ad terram A promiſſionis. Tot etiam generationũ computatione in Euangelio Matthæi peruenitur ad Chriſtum, Iechonia bis computato. In quadrageſima viriliter pugnantibus de Dei adiutorio præſumendum eſt. Vnde dedicit nobis, quẽ in quinquageſima protectorem inuocauimus. Inuocauit me, & ego exaudiam eum, &c. Epiſtola prima: Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. *Pſ 90. 2. Cor. 6.* In reſponſorio: Angeli Domini cuſtodiunt nos. In tractu ſcuto veritatis circumdati ſumus. In Euangelio ad triumphum tendimus, vt dicamus inimico: Vade retro ſatana. Significat autẽ quadragenarius numerus totum tempus vitæ noſtræ, propter quatuor anni tẽpora qui- *Quadrageſimi numeri ſignificatio.* bus viuimus, vel propter quatuor elementa, quorum in nobis viuimus. Quæritur autem, cur Dominus cito poſt baptiſmum ieiunium ſuũ inchoauerit, cur nos quadra- B geſimale ieiunium, quod in illius commemorationem celebramus, vſque ad tempus paſſionis Chriſti contiguum differamus? Hoc autẽ ideo fit, vt per quadrageſimę obſeruationẽ magis efficiamur idonei ad paſchalis agni comeſtionem: quem qui indigne ſuſcipit, ſecundum Apoſtolum, iudicium damnationis ſibi man- *1. Cor. 11* ducat & bibit.

De capite ieiunij Quadrageſimalis.
Cap. XIV.

QVarta feria inter quinquageſimã & quadrageſimã, ieiunium, quod protenditur vſque in Paſcha Domini inchoamus. Vſque ad iſtum diem in expectatione ſuimus. Hac die pugnam cõmittimus. Hoc oſtẽdit prima collecta miſſę, dicens: Concede nobis Domine præſidia Chriſtianæ militiæ ſãctis inchoare ieiuniis. *Ioel 2.* C Quibus armis pugnare debeamus, Ioel oſtẽdit. In ieiu- *Matt. 6.* nio & fletu, & planctu, &c. Euangelium: Tu autẽ cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, &c. In hac die non eſt alia varietas niſi quia vſque ad hãc diẽ miſſa celebratur hora tertia: in hac & deinceps vſq; ad Paſcha, exceptis Dominicis diebus, hora nona. Opinio eſt aliquorum propterea hac die in choari quadrageſimale ieiunium, quia ſubtractis diebus Dominicis xl. tantũ dies ſunt à memorata feria vſq; ad ſabbatum. Eſt autem alia ratio, & fortaſſe validior. Siquidem ieiunãdo laboramus, vt noſipſos templum Domino ad inhabitandum præparemus. Vnde eo dierum numero à cõſuetis ciborum delectationibus abſtinemus, quo annorum numero templum in Hieruſale ædificatum eſt, ſcilicet quadraginta ſex. Cœpta eſt enim ædificatio tẽ- D pli primo Cyri regis, & ſexto Darii anno conſummata. Qui ſunt anni iuxta fidem Chronicorum quadragintaquinq;. Siquidem Cyrus regnauit annos triginta, poſt quem Cambyſes filius eius annos octo. Poſt quem magi, qui eum interfecerunt, anno vno. Poſt quos Darius vſque ad conſummationem templi annos ſex: qui ſunt (vt diximus) quadragintaquinque anni. In Euangelio autem inuenitur Iudęis dicentibus: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc: cum non amplius quam quinque & quadraginta repeniãtur: Sed ſi hiſtoriam Ioſephi ſequamur, in qua poſt conſummationem templi tres adhuc annos addidit, in quibus peribolus, id eſt, circumpoſita templo munitionum conſtructio, & quædam alia, quæ remãſerant, perfecta ſunt, videbimus E quod recte in ædificatione templi quadraginta ſex annorum poterit ſumma computari, in quibus eminentiora ædificia fuerunt completa. Nulla in officio Miſſę eſt varietas à die præfata vſque ad quartæ ſeptimanæ feriam quartam.

Quare Scrutinium quarta hebdomada celebretur, & Feria quarta. Cap. XV.

IN quarta feria quartæ hebdomadæ quadrageſimæ ſolenne ſcrutinium celebratur, quod eſt iter ad baptiſmum. In hac baptizandi catechizantur; Catechiſmus autem duplicem continet inſtructionem, ſcilicet de fide & de moribus. Vnde in Miſſã prima lectione quæ ſecũdum Ezechielẽm legitur, mõſtratur quod catechumenos coogreget Deus ad compagem corporis Chriſti,

Chriſti, eripiens à priore vita, & faciens credere in Chriſtum. Ezec. 36. Sic enim legitur ibi: Tollam vos de gentibus, & congregabo vos de vniuerſis terris, & adducam vos in terram veſtram, & effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos, & dabo vobis cor nouum &c. Quod Hieronymus ſic ſuper eundem Ezechielem exponit. Creator enim omnium ſum, peperci eis, & ſanctificaui illos, & gloriæ priſtinæ reſtitui; ita vt ſuper credentes, & ab errore conuerſos effunderem aquam mundam baptiſmi ſalutaris, & mundarem eos ab omnibus abominationibus ſuis, & ab vniuerſis erroribus ſuis, quibus fuerant occupati, & darem eis cor nouum, vt crederent in filium Dei. Sic igitur prima lectio de fide agit: Cui concordat reſponſorium: Venite filij audite Pſal 33. me. At ſecunda lectio de moribus diſputat, in qua dicitur: Eſai. 1. Quieſcite agere peruerſe, diſcite benefacere, quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo. Et in concluſione ita. Et venite, & arguite me, dicit Dominus. Quod eſt: ſi ita feceritis, & non reddidero vobis mercedem: merito me arguetis. Sequens reſponſorium demonſtrat catechumenos ad nomen Chriſtianum debere tranſiſe. Beata gens, cuius eſt Dominus Deus eius, p. quem. e. in. ſibi. Pſal. 32. Verſus bonos mores electorum demonſtrat. Verbo Domini cæ. f. ſunt: & ſpi. o. e. o. v. eorum Euangelium non diſſonat ab hoc officio, dicente Auguſtino ſuper Ioannem: Lauit ergo cæcus oculos in ea piſcina, quæ Ioan. 9. interpretatur miſſus: baptizatus eſt in Chriſto. Si ergo quando eum in ſeipſo quodammodo baptizauit, tunc illuminauit, quando inunxit oculos fortaſſe catechumenum fecit. Hoc autem officium quarta feria quartæ hebdomadæ ideo celebratur, vt quarta ſæculi ætas ad memoriam reuocetur. Quarta ſæculi ætas, ſicut Beda in chronica ſua teſtatur, fuit à Dauid vſque ad transmigrationem. Illa ætas regno Dauid & Salomonis inclyta noPſal. 131. ſtram in Chriſto gloriam præfigurauit. In illa etiam noſtræ gloriæ promiſſio facta eſt, dicente Domino ad Dauid: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. In illa conſtructio templi de tempore, & de lapidibus pretioſis conſtitutionem præſignauit Eccleſiæ de vniuerſis gentibus per Chriſtum congregatæ. Meritò etiam quarta feria quartæ hebdomadæ celebratur ſcrutinium & de fide & de moribus inſtruuntur baptizandi in ſancto ſabbato Paſchæ, quia & quarta ætas hominis laboribus apta eſt. Eccl. 2. Eos autem, qui ad ſeruitium Dei accedere volunt, laboribus inſiſtere oportet. Vnde Salomon: Fili, accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem. A die prænominata vſque ad ſabbatum ante ramos palmarum, nulla eſt oſtendenda varietas.

De officio ſabbati, cui titulus, Sabbato vacat.

CAP. XVI.

DE Sabbato autem ante ramos palmarum, cui titulus in antiquis antiphonariis inuenitur: Sabbato vacat, Dominus Papa, & eleemoſynam dat: noſtræ ætatis autem libri cauſa breuitatis ſic habent, Sabbato vacat: Eccleſiaſtici inſtitutor officij nullum huic diei proprium aptauit officium, vt ſe hac die eleemoſynis vacaſſe oſtenderet, & ad idem inuitaſſe poſteros. Hac autem die potiſſimum vir Apoſtolicus & ie, & nos largitioni eleemoſynarum vacare voluit in memoriam deuotiſſimæ mulieris, vt quod ipſa in hac die fecit capiti, nos membris exhibere ſtudeamus. Ioan. 12. Ait Euangeliſta Ioannes. Ante ſex dies Paſchæ venit Dominus Ieſus in Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem ſuſcitauit. Fecerunt autem ei cœnam ibi. Et poſt pauca: Maria ergo accepit libram vnguenti nardi piſtici precioſi, & vnxit pedes Ieſu, & extersit capillis ſuis pedes eius: & domus impleta eſt ex odore vnguenti. Et cum indignaretur Iudas proditor Matt. 26 iuxta Matthæum, ita Dominos approbauit opus mulieris, Quid moleſti eſtis huic mulieri? Opus enim bonum operata eſt in me. Nam ſemper pauperes habetis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. Et nos ergo pedes Domini vngamus: id eſt pauperibus Chriſti per paſſionem ſolatia demus. Siquidem pauperes Domini pedes dicuntur, quia membra ipſius ſunt loco adhuc inferiora. Per vngoentum autem ſolatia, quæ animos demulcent, non abſurdè intelligi poſſunt. Sic & Domini pedes capillis tergere eſt de eis, quæ nobis ſuperfluunt, pauperibus ſubuenire. Capilli ſuperflua corporis videntur.

De officio Miſſæ in quarta feria poſt Dominicam palmarũ.

CAP. XVII.

IN quarta feria poſt Dominicam palmarum varietas eſt in miſſæ officio ex adiectione lectionis vnius, & reſponſorij vnius cum quinque verſibus: quia eadem die fecerunt conſilium Iudæi, vt Ieſum occiderent. Vnde ſicut in ſexta feria actus eorum, ſic & in quarta feria conſilium eorum ad memoriam reducitur. Leguntur itaque in hac feria ſicut in ſexta, duæ lectiones: quia Chriſtus ſimpla morte ſua noſtram duplam deſtruxit, ſcilicet corporis & animæ. Introitus eſt: In nomine Domini omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Philip. 2. Quod eſt: Omnis creatura rationalis Chriſto ſe ſubeſſe cognoſcat: qoia Dominus factus eſt obediens, & c. id eſt, quia Chriſtus per obedientiam, & humanitatem meruit eandem cum patre habere gloriam: non eam tanquam ſine meritis ſibi indebitam accipiens, ſed opus tanta remuneratione dignum perficiens. Quod autem dicit, in nomine Domini, in veneratione nominis intelligendum eſt, id eſt, rei deſignatæ per nomen. Similiter habetur in Pſalmo, Confitebor in ſæculum, quia feciſti: & expectabo nomen tuum, quoniam bonum eſt, &c. Pſal 51. Quod autem per nomen res nominis detur intelligi, teſtatur Ambroſius in Epiſtolam ad Philippenſes. Ait enim: Nomen euidens eſt quod non vocabulum, ſed rem quandam dicit Pſal 82. acquiſitam ei, ſicut illud, quod ſcriptum eſt: Et cognoſcant, quia nomen tibi Dominus, hoc eſt, quod tu es Dominus. In oratione Paſſio Domini memoratur, quoniam ea die Iudæi de eius morte conſilium fecerunt. Lectio ſequens apertè Paſſionem Domini prædicat, dicens: Oblatus eſt quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum. Et paulò poſt: Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum, Eſai 53. de hoc ſemine dicit Eſaias: Niſi Dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma eſſemus. Eſai. 1. Semen enim ſunt Apoſtoli & Apoſtolici viri, quibus quaſi iacto ſemine ſeges Eccleſiæ multiplicatur. Hoc ſemen longæuum eſſe dicitur per ſucceſſiones: vel in ſeipſo, quia iuſti in perpetuum viuent. Reſponſorium eſt: Ne auertas faciem tuam à puero tuo. Pſal. 68 Verba Chriſti ad patrem. Puerum dicit Pſalmiſta Chriſtum propter ſimplicitatem & innocentiam. Chriſtus cur puer vocetur. Verſus ita ſonat: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam Pſal 68. meam, infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia. Populi moltitudinem nomine aquarum ſignificat, ſicut & in Apocalypſi. Aquæ, quas vides, populi ſunt & gentes. Apoc. 17. Hæ aquæ intrauerunt vſque ad animam Chriſti ad tollendam voluntatem ipſius Chriſti, dum eum occiderunt. Eoſdem vocat limum profundi, in quo dicit Chriſtus ſe infixum eſſe, ſeruata limi metaphora, id eſt, corpore detentum eſſe. Secunda lectio ſicut & prima de Paſſione Domini agit. Reſponſorium ſequens non tractus dici debet ſicut nonnulli putant, ſed reſponſorium, quia poſt ſingulos verſus à choro reſpondetur. Habet autem verſus vt innuatur, quod peccata veteris Adæ per quinque ſenſus perpetrata Paſſione noui Adæ ſunt deleta. Vox enim veteris Adæ eſt, quæ in verſibus illis ſonat.

De officio feria quinta ante Paraſceuem.

CAP. XVIII.

QVinta feria ante Paraſceuem varietas plurima eſt, non ex officio Miſſæ, ſed in officio. In ea namque oleum tripliciter conſecratur. In ea reſeruatur corpus Domini vſque in craſtinum. Oleum pro infirmis conſecratur in ipſo officio conſecrationis corporis & ſanguinis Domini. Infirmitates namque pro peccatis inſti-

guntur. Vnde in Euangelio Dominus roganti ſanitatem ſic ait: Dimittuntur tibi peccata tua. Dimiſſis enim pec- A
Matt. 2. catis & quod pro peccatis inflictum erat, expellitur. Sacramentum Dominici corporis peccata, oleum vero cõſecratũ infirmitates expellit, id eſt diuina gratia per olei vnctionem. Hinc enim Iacobus ait: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum vngentes eũ oleo in nomine Domini, & oratio ſaluabit
Iac. 5. infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Et in ipſa conſecratione ſic habes: Ad enacuandos omnes dolores, omneſque infirmitates, & omnem ægritudinem corporis. Merito igitur eorũ cõſecratio ſimilis fit, quorũ in multis coniungitur effectus. Vtrumque tamen, id eſt, & ſacramentum Dominici corporis & oleum conſecratum, vtrumque habent effectũ, quamuis propter ſacramentorum ſpecies diuerſas verba B diuidamus. Carnis enim & ſanguinis erat in veteri lege pro peccatis offerri. Olei autem eſt feſſis & ægris mederi artub. Sed & Apoſtolus de Chriſto loquẽs ait: Mortuus
1. Cor. 15 eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Sic enim diuiſit ſingulis ſacramentis reddendo quod figurant, cum vtrumque propter vtrũque fecerit Chriſtus. Fit itaque olei infirmorum conſecratio in ipſo officio conſecrationis Dominici corporis ante canonis verba. Per quem hæc omnia Domine ſemper bona creas, & hæc ipſa verba ſunt illius conſecrationis concluſio. Vnde intelligimus embolem eſſe ſupradicti officij, poſt Agnus Dei, quando pacis ſignum dari ſolet, quod hac die propter Iudæ proditoris oſculum non fit. Conſecratur chriſmate oleum, & poſtea conſequenter oleum catechumenorũ: quia per hæc duo homo ad C pacem & concordiam angelorum reuocatur. Exorciſmus namque olei facit diabolũ à catechumeno recedere, vnctio vero chriſmatis eum ſanctificat, & ei gratias dat, vel habitas augmentat. Ideo autem quinta feria olei conſecratio celebratur: quia quicquid quinque ſenſibus committitur, ſcilicet viſu, auditu, guſtu, odoratu, & tactu, per gratiam Dei in olei vnctione deletur.

Quare eadem die altaria denudentur. CAP. XIX.

DIe eadem altaria denudantur, & ſic relinquũtur vſque ad vesperũ. Quod (niſi fallor) fugam Apoſtolorum ſignificat. Altare nãque Chriſtum ſignificat. Apo-
Matt. 26 ſtoli vero ſine a ſij diſcipuli veſtes ſunt Chriſti: de quibus ſcriptum eſt: Et relicto eo omnes fugerunt.

De officio Feria ſexta, & quare dicatur Paraſcene: & quare Altaria hac die aqua & vino lauentur.

CAP. XX.

PAraſceue (vt Beda ait) præparatio interpretatur. D Quo nomine Iudæi, qui inter Græcos conuerſabantur ſextam Sabbati appellabant, quod eo die, quæ neceſſaria erant Sabbato, præpararent. Hæc ſexta feria ſextæ diei creationis congruit. Aptum quippe erat, vt qua die Deus hominem creauit, ex perditum recrearet atque redimeret. Hac die leguntur lectiones ad immolationem agni pertinentes. Hac die namque paſſionem Chriſti recolimus, & noſtram, quam ei debemus, imitationem exhibemus, dum pro omnibus hominũ generibus oramus, ſicut ille pro ſuis crucifixoribus. Et notandũ, quod ſicut corpus Domini Ieſu, quod de virgine aſſumpſit, per agnum ſine macula ſignificatum eſt: ita & corpus eius, E quod nos ſumus, per hœdum. Vtrũque lectio commemorat: Agnus in cruce immolatus eſt. Hœdus quotidie
Pſ. 90. in mortificatione vitiorũ immolatur. Tractus, Qui ha-
Oſee. 6. bitat in adiutorio Altiſſimi, longus eſt quia quod nobis promittit præcedẽs lectio Oſeæ, tenere debemus in ſpe, ſed lõge eſt vt habeamus in re. Verba lectionis hæc ſunt: Viſitabit nos poſt duos dies: in die tertia ſuſcitabit nos,
Pſal. 90 & viuemus in cõſpectu eius. Ipſa reſurrectio in fine tra-
In Paraſceue quare Miſſa non cantetur ſed corpus ctus memoratur: Longitudine dierum adimplebo eum, & oſtendam illi ſalutare meum. Quæritur quare hac die Miſſa non cantetur, ſed corpus Chriſti reſeruatum die præcedenti ſumatur. Ad quod dicitur ex decreto Innocentij Papæ, Miſsã hoc biduo non celebrari, vt in paſto-

ribus Eccleſię ſtatus tẽporis illius apud Apoſtolos oſtẽ- A datur, qui ſicut propheta prædixerat, percuſſo paſtore diſperſi erant. Inde eſt etiam, quod nec Dominus vobiſ- *Chriſti die præcedenti reſeruatum ſumatur.* cum, nec Deus in adiutorium his diebus dicitur, nec aliquid eorum, quæ pertinent ad Preſbyterorum officium. Quærunt iterum quare hac die non ſumatur ſanguis Chriſti ſicut & caro Chriſti. Ad quod dico, quod vtrumque ſub vtraque ſpecie ſumitur. Sed quia ſpecies *Zach. 13* vini labilis non poteſt tuto reſeruari, ſine ea corpus Chriſti reſeruari conſtitutum eſt. Vel quia Dominus in cœna dixit, Non bibam à modo de hoc genimine vitis vſque in diem illum, cum illud bibam nouum vobiſcũ in *Matt. 26* regno meo: Eccleſia à die cœnæ vſque ad diem Paſchæ (quæ in veſpere incipit: vnde in cerei benedictione dicitur: Hæc nox eſt, quæ peccatorum &c.) de hoc ge- B nimine vitis bibere non conſueuit. Porro de ſanguine ſuo, quem diſcipulis porrigebat, loquebatur Chriſtus, quem quantum ad ſpeciem genimen appellabat: hoc poſt reſurrectionem ſuã in regno ſuo, id eſt, in regia claritate bibit ipſe cũ diſcipulis ſuis nouum, quia in reſurrectione totus Chriſtus quantum ad corporalem ſubſtantiam innouatus eſt. Hoc autem dixit cũ diſcipulis ſe bibiturum: non quia poſt reſurrectionem corporaliter illud bibit, ſed quia diſcipulorum oblatione delectatus eſt, quando corpus eius, & ſanguinem in ipſius commemorationem ſicut præceperat, participauerũt. Poteſt tamen & de vino ſimpliciter dictum intelligi, quod ait: Nõ bibam de hoc genimine vitis &c. vt demonſtratiuum pronomen non hoc demonſtret, quod tenebat Chriſtus, ſed ſpeciem. Quaſi, non bibam de tali genimine vitis tali C ſecundũ ſpeciem. Vnde alius Euangeliſta ſine pronomine demonſtratiuo dixit. Nõ bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat &c. Poſt reſurrectionem *Marc. 14* enim & manducaſſe eum legimus cum diſcipulis & bi- *Luc. 22* biſſe. Vnde Petrus, Qui manducauimus, & bibimus *Act. 1.* cum eo poſtquam reſurrexit à mortuis. Notandum, *Act. 10.* quod hac die in orationibus quas ad imitationẽ Chriſti facit Eccleſia per ſingulas genua flectimus, ad oſtendendam, immo ad augmentandam mentis humilitatem, niſi quando pro perfidis Iudæis oramus, qui hoc ante Dominum illudendo fecerunt, quibus per omnia quæ hac die erga Chriſtum fecerunt, diſſimiles eſſe volumus, cũ eorum mentionem facimus. Hac die vino & aqua lauatur altare, quia de latere ſuo Chriſtus hac die aquam emiſit & ſanguinem.

Quid ſignificet cereus nocte Paſchali ante Baptiſmum erectus. CAP. XXI.

IN principio officij ad noctem Paſchæ pertinentis in qua Chriſtus reſurrexiſſe creditur, benedicitur cereus. Cereus namque ad memoriam nobis reducit columnã populo Iſraelitico datam à Deo in deſerto, quæ erat eis *Exod. 13* nubes ab æſtu protegens in die, & columna ignis lucem præbens in nocte. Colũna autẽ illa, & cereus iſte Chriſti figuræ ſunt, qui & ab æſtu vitiorum protegit, & lucem ſapientiæ infundit. Hoc autem Chriſti beneficiũ, & baptizandis promittitur, & baptizatis, dum ſunt in via nõ ſubtrahitur. Vnde columna illa populo data eſt rubrum mare in figura baptiſmi trãſituro: & cereus noſter erigitur in Eccleſia, & accenditur priuſquam catechumeni baptizentur. Nec hoc prætereundum eſt, quod ſicut co- E lumna prædicta populo data eſt in tertia manſione ab exitu Ægypti, ſic cereus nobis accẽditur die tertia liberationis noſtræ, quæ facta eſt in morte Chriſti. Quoniã ſicut diximus, veſpera illa ad diem ſequentẽ pertinet, & vere antiquitam fere tranſacto die Sabbati, officiũ hoc celebrabant. Sed modernorum debilitas ad epulas feſtinans, tempus præuenit conſtitutum. Nobis ab Ægypto ſpiritali exeũtibus prima die paſſio Chriſti, ſecũda qua deſcendit in infernum, tertia reſurrectionis eſt dies.

De officio Miſſa in nocte Paſchali.

CAP. XXII.

NOcte præfata lectiones quatuor leguntur ad Miſſam. Catechumeni namque ad menſam Domini

vocantur, id eſt, ad ſanctam ſcripturam, quæ per menſam quatuor pedum in tabernaculo Domini poſitam ſignificata eſt. Siquidem quatuor menſæ pedes, ſunt quatuor expoſitiones ſacræ ſcripturæ. Hiſtorica, allegorica, moralis, anagogica. In quatuor huius noctis lectionibus, hæc quatuor, ſi ſubtiliter inſpexeris, poteris inuenire. Prima ſecundum hiſtoriam noſtræ recolit creationis dignitatem. A qua quoniam peccando cecidimus, non ſequitur canticum. Secunda lectio ſecundum allegoriam agit de liberatione noſtra ab exilio, in quod per peccatũ deuenimus. Agit namque de liberatione populi Iſrael ab Ægypto, in qua noſtra liberatio à ſpirituali Ægypto præſignata eſt. Tertia lectio moralis eſt. Apprehendent ſeptem mulieres virum vnum in die illa &c. Septem enim mulieres ſeptem gratiæ ſunt, quæ ſpecialiter dicuntur dona Spiritus ſancti. Vnde & ſeptiformis ſpiritus appellatur. De ablutione etiam ſordium agit eadem lectio, quod totum ad mores pertinet. Et eſt rectus ordo, vt poſtquam inſtructi fuerint de purgatione baptiſmi, inſtruantur de moribus. Quarta lectio dicit. Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in craſſitudine anima veſtra. Quod ita Hieronymus ſuper Eſaiam exponit. Sermo diuinus non carnis bona, ſed animæ pollicetur. Hæc igitur lectio anagogen ſapit, quia ſub nominibus carnalium promittit bona cæleſtia. Vnde Beda. Anagoge eſt ſenſus ad ſuperiora ducens, id eſt locutio, quæ de præmiis futuris, & de ea, quę in cælis eſt, vita futura ſiue myſticis, ſiue apertis ſermonibus diſputat. Audiamus quid dicant cathecumeni poſt admonitionem doctoris: Sicut ceruus deſiderat, &c. Vnde Auguſtinus: Et quidem non male intelligitur vocem eorum eſſe, qui cum ſint cathecumeni, ad gratiam ſancti lauacri feſtinant.

Menſa Domini quid myſtice. — *Gen. 1.* — *Exod. 4.* — *Eſai. 4.* — *Eſai. 55.*

Quid ſignificet nouus ignis in Cereo.
Cap. XXIII.

CEreus vero nouo lumine accenditur, vt deſignet doctrinam Chriſti nouam, quæ eſt in nouo teſtamento, ſiue nouam gratiam, qua illuſtrata eſt nox ſingulariter Dominica, videlicet Chriſti reſurrectionem.

Quare tituli Lectionum hac die taceantur.
Cap. XXIV.

IN principiis lectionum tituli tacentur, ne catechumenis de Gentilitate venientibus, auctorum vel librorum hebræorum nominibus auditis lectiones vileſcant: ſemper enim inter Iudæos & Gentiles quaſi naturale odium fuit.

Quare hac die tripliciter Letaniæ fiant.
Cap. XXV.

LItaniæ, quæ fiunt circa baptiſterij conſecrationem ſunt interceſſiones ſanctorum pro renaſcentibus: ante & poſt aguntur, quia ſicut legitur in Apocalypſi, Iris erat in circuitu ſedis Dei. Quod ſic Beda exponit: Sedes Dei in Eccleſia eſt: Iris autem, quæ poſt diluuium facta eſt, vt eſſet indicium propitiationis, interceſſionem ſanctorum deſignat. Aguntur autem ſeptenæ ante baptiſmum, vt Spiritus ſanctus, cuius eſt gratia ſeptiformis veniat in aquam baptiſmatis. Quinæ aguntur, dum baptizantur catechumeni: vt Deus dignetur quinque ſenſus eorum cuſtodire, ne illecebris ſæcularibus capiantur. Ternæ poſt baptiſmum, vt fidem ſanctæ Trinitatis, quam profeſſi ſunt, toto corde, tota mente, totis viribus cuſtodiant.

Apoc. 4.

Quod paruuli in fide Eccleſiæ ſaluantur.
CAP. XXVI.

SI eius ætatis fuerint, qui baptizentur, vt rationis vſum habeant, & loqui ſciant: ipſi fidem ſuam profiteri debent, & in fide propria ſaluantur: ſi autem paruuli fuerint, in fide & confeſſione offerentium eos ad baptiſma ſiue in fide generali Eccleſiæ ſaluari creduntur: ſicut & Syrophæniſſæ mulieris filia in fide, & humili confeſſione matris legitur à dæmonio liberata, dicente Domino, O mulier magna eſt fides tua! fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt, vt ait Matthæus, filia eius ex illa hora.

Marc. 7. — *Matt. 15*

Quare Paſchalis hebdomada in albis celebretur.
CAP. XXVII.

A Sabbato iſto vſq; ad ſequens ſabbathum per octo ſcilicet dies, portantur albæ veſtes, vt oſtendatur qualia corpora recepturi ſumus in octaua reſurrectionis, & quales eſſe debeamus in nouo teſtamento. Sicut enim ſeptem dies pertinent ad vetus teſtamentum, propter ſabbatum, ita octo ad nouum propter octauum diem reſurrectionis. Vnde Salomon: Da partes ſeptem necnon & octo. Iam enim docebat populum ſuum, vt non ſemper inhæreret veteri teſtamento, ſed tranſiret aliquando ad nouum.

Eccleſ. 11

Quare introitus non cantatur ad Miſſam Sabbatho ſancto.
CAP. XXVIII.

INtroitus non cantatur ad Miſſam die hac, quia lectiones & cætera, quæ præmiſſa ſunt, locum tenent introitus. Immo plus ſunt quàm introitus. Gloria in excelſis Deo, cantatur propter gaudium reſurrectionis Dominicæ. Notandum quod omnia vſque ad Euangelium ad Neophytos pertinent. In oratione dicit ſacerdos. Conſerua in noua familiæ tuæ progenie ſpiritum, quem dediſti. Epiſtola: Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens.

Col. 3.

Quare poſt Alleluia cantetur tractus. CAP. XXIX.

IN eadem Miſſa prius cantatur Alleluia pro gaudio Dominicæ reſurrectionis in qua nobis reſurgendi ſpes data eſt. Sed quia noſtra reſurrectio quam habemus in ſpe, longe eſt adhuc in re, & ad eam per difficultates tendendum eſt, ſequitur tractus.

Quare ante Euangelium cerei non ferantur.
CAP. XXX.

IN ipſa nocte non defertur lumen ante Euangelium, quia mulieres occulte ſine lumine ibant ad tumulum, vt eum vngerent, ſicut refert Euangelium: ſiue propter cæcitatem cordis earum ignorantium reſurrectionem.

Quare in eadem Miſſa Agnus Dei non cantetur.
CAP. XXXI.

IN eadem nocte non cantatur Agnus Dei propter incredulitatem illarum mulierum commemorandam: quia quem non credebant eſſe Deum, nec credebant poſſe tollere peccata mundi. Presbyter tamen ſuum interim peragit officium: quia mulieribus, & ipſis diſcipulis de reſurrectione dubitantibus Chriſtus & reſurrexit, & manifeſtum ſe fecit.

De officio ſancti Paſchæ. Cap. XXXII.

DIe ſancti Paſchæ in introitu per ora Prophetarum præſentat ſe Chriſtus ex reſurrectione patri ſuo in Eccleſia ſua dicens, Reſurrexi & adhuc tecum ſum. In die hac, & quinque ſequentibus graduale canimus ad Miſſam: quia ad gloriam quam promittit Domini reſurrectio, adhuc gradimur, & gradiendo Deum laudamus. De peruentione tamen, quam habemus, in ſpe gaudemus, vnde & Alleluia cantamus. In Sabbato autem duplex Alleluia canimus: quia ſeptuageſimæ finis eſt, & ſignificat requiem, quæ peregrinationis erit finis, quando duplici ſtola corporis & animæ decorati Deum pro vtraque laudabimus. Similiter in diebus Dominicis, & feſtis vſque ad octauam Pentecoſtes duo Alleluia cantamus propter memoriam Dominicæ reſurrectionis & noſtræ, cuius peruentionis figura præceſſit in Sabbatho prædicto. In alus diebus pro redemptionis noſtræ lætitia vnum alleluia cantamus.

Pſal. 138

Quare à Paſcha vſque ad Pentecoſten non cantetur reſponſorium. CAP. XXXIII.

AB octauis Pentecoſtes vſque ad ſeptuageſimam in Dominicis, & feſtis diebus Reſponſorium & Alleluia actionem eorum, & lætitiam, ſiue laudem, ſiue gratiarum actionem ſignificant, qui perſeuerant in ſanctitate, quam in baptiſmo receperunt. Ita enim in ſpe iam habent regnum futurum, vt inter laborioſa opera Deo gratias agant. Siue, vt alij dicunt, per reſpon-

Actiua, & contemplatiuæ vitæ bona quæ. ſotium actiuam intelligimus, per alleluia contemplatiuam. Inſtruendi ſunt homines de bonis actiuæ, quæ ſunt eleemoſyna, lectio, viſitatio infirmorum, & huiuſmodi. Inſtruendi ſunt etiam de bonis contemplatiuæ, quæ ſunt conſideratio æternorum, laus Dei. In illis autem quinquaginta diebus, qui ſunt à Sabbato Paſchali vſque ad octauas Pentecoſtes, non canitur reſponſorium: quia tempus illud noſtram præfigurat reſurrectionem, quando omnes erunt docibiles Dei, & omnia actiuæ vitæ opera ceſſabunt, ſed tantum alleluia cantabitur, *Ioan. 6.* id eſt, lætitia animarum de percepta immortalitate, & receptione corporum agetur. Eandem lætitiam numerus quinquagenarius ſignificat, qui apud Hebræos iubileus appellatur.

Quare in diebus ieiunij Alleluia non cantetur ad Miſſam.

CAP. XXXIIII.

Dies pœnitentiales, & vigiliæ Apoſtolorum, & cæteræ, in quibus confiteri peccata, & humiliari, & ieiunare debemus, vt ad gaudium, quod in ſequenti ſolennitate celebratur, peruenire mereamur, ſine alleluia tranſiguntur: quia non eſt ſpecioſa laudatio ore peccatoris. *Eccl. 15.*

Quare in vigilia Pentecoſtes baptiſmus celebretur.

CAP. XXXV.

IN vigilia Pentecoſtes celebratur baptiſmus eo quòd Dominus aſcenſurus in cęlum promiſit diſcipulis ſuis dicens: Baptiſabimini Spiritu ſancto nō poſt multos hos *Act. 1.* dies, ſcilicet poſt decem, quod & factum eſt. Hac de cauſa celebrat Eccleſia baptiſmum decima die poſt Aſcenſionem, vt catechumeni noſtri baptizentur Spiritu ſancto ſicut & ipſi Apoſtoli. Incipiunt autem dies Pentecoſtes ab ipſo die Paſchę, & terminantur die quinquageſimo, qui vulgo dies Pentecoſtes appellatur. Vnde ipſo die canitur Antiphon. ad veſperas: Hodie completi ſunt dies Pentecoſtes alleluia, &c. In huius diei vigilia propter catechumenos lectiones quatuor leguntur, Prima ad hiſtoriam pertinet, proponēs ad exemplum obedientiam Abrahę. Secunda lectio eſt: Scripſit Moyſes Canticum. De quo autem cantico hic dicat, cantor illico demonſtrat ſcilicet: Attende cęlum. Tam lectio quàm canticum allegorice de Chriſto, & Eccleſia exponendum eſt. Tertia lectio moralis, in qua ſeptem dona Spiritus ſancti faciunt de obedientibus virum vnum, de quo dicebat Paulus: Donec occurramus omnes in virum perfectum. Quarta lectio anagogen ſapit, quę ad cęleſtia tantum inuitat. Ecce quatuor pedes menſę Domini, ad quam catechumeni vocantur. De letanija circa baptiſmum dictum eſt ſupra. Alleluia cantatur pro gaudio emundationis, quam Neophyti recipiunt in baptiſmo. Sed quia plena emundatio, à pœna videlicet & culpa, ad quam per hanc tenditur longe eſt: & non niſi per difficultates nimias ad eam peruenietur ſequitur tractus.

Gen. 22. Deut. 32. Eſai. 4. Epheſ. 4.

C

D

De officio Miſſarum infra hebdomadam Pentecoſtes.

CAP. XXXVI.

QVid in tota ſeptimana, quę die Pentecoſtes, incipit, agere debeamus, Beda in homilia ſua manifeſtat dicens: Verum hoc quoque quod nos ſtatim peracta die quinquageſima non genu ad orandum curuamus, ſed & illa adhoc ſeptimana ſtantes nomino ſupplicamus: & quamuis intermiſſa repetamus ieiunia, tamen alleluia quotidie perſonamus: nemo abſque diſcretione apta, & congrua ratione myſterij putet actitari. Quia enim Spiritus ſancti ſeptiformis eſt gratia, iure ſolemnitas aduentus eius per ſeptem dies laude hymnorum debita, ſimul & Miſſarum celebratione recolitur.

E

De officio Miſſæ pro Mortuis. CAP. XXXVII.

IN miſſa pro mortuis non cantatur Gloria in excelſis deo, nec alleluia ſuauitatem, & lætitiam ſignificantia: quia cantica lætitiæ de proximi tranſitu dolentibus *Rom. 12.* non conueniūt. Miniſtri enim altaris ſicut gaudere cum gaudentibus, ita flere debent cum flentibus. Oſculum non datur hîc, quia vbi ſolemus dicere, dona nobis pacem in hoc officio quaſi magis defuncti quàm noſtri A memores, dicimus, Dona eis requiem, ſempiternam, Summopere enim hîc illis ſuccurrere nitimur, quos in hac vita nil amplius poſſe mereri cognoſcimus. Anniuerſarius dies ideo repetitur pro defunctis, quia neſcimus qualiter ſe habeant in alia vita Vnde ſicut anniuerſarios ſanctorum dies ad eorum honorem repetitur, ſic anniuerſarius defunctorum dies ad memoriam reducitur ad ipſorum, ſi fortè indigent, vtilitatem. Triginta diebus continuis ſolet Miſſa pro defunctis celebrari, vt quicquid in decalogo legis deliquerunt, ſanctę Trinitatis miſeratione deleatur. Denarius enim ternario multiplicatus tricenarium facit.

B

M. HVGONIS DE SANCTO VICTORE (VT LICET SVB dubio aſſeritur) Libellus de Canone myſtici libaminis, eiuſque ordinibus. Et primo de Crucis Dominicæ virtute.

CAPVT. I.

C IN virtute ſanctę crucis, & in ſacramēto altaris magna eſt conuenientia, & magna efficacia, cum per vtrumque excludantur contraria, & renouetur & ſanctificetur Eccleſia Duplici autem renouamur ratione, vt ſcilicet prius exuamur vetuſtate, deinde induamur nouitate. Non enim poteſt fieri, vt remanentes in vetuſtate induamur Chriſti nouitate: nec poterat fieri, quòd Paulus dicebat ex perſona inſirmi: Nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri. Vnde filijs Zebedæi petentibus, vt vnus ſederet ad dexteram, & alius ad ſiniſtram, dictum eſt. Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? quaſi diceret. Prius compatiendo, & commoriendo oportet vos exui vetuſtate, vt poſtea poſſitis ad dexteram meam, vel ad ſiniſtram ſedere, quod eſt indui nouitate, hoc enim non eſt meum dare vobis, id eſt veteribus: ſed quibus paratum eſt à patre meo, id eſt, innouatis. Propterea & ipſe Dominus Ieſus prius quidem voluit pati in ligno inferiori, D deinde glorificari in ligno ſuperiori, vt ſcilicet prius exueret nos vetuſtate, deinde indueret nos ſua nouitate. Prius enim legitur crucifixus, deinde titulus ſuperpoſitus. Sic enim ſcriptum eſt: Baiulans ſibi crucem exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locum, vbi crucifixerunt eum. Scripſit autem & titulum Pilatus, & poſuit ſuper crucē. Eſt enim ſeptiformis vetuſtas noſtra, eſt & ſeptiformis virtus ſanctę crucis, & efficacia. Sunt enim quatuor corporis abominationes, & tres mentis corruptiones. Vnde propheta. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt. Corrupti ſunt mente, & abominabiles facti corpore. Abutuntur enim quatuor elementis in corpore. Igne in oculis per curioſitatem, aëre in lingua per verboſitatem, terra in manibus per iniquitatem, quando pugno impiè percutimus fratrem, aqua in fluxu ſeminis E per libidinem. Hęc ſunt, quę de clauſtro eijciunt fratrem. Vnde Propheta: Ingrediebatur vt videret, ecce curioſitas: vana loquebatur, ecce verboſitas: cor eius congregauit iniquitatem ſibi, ecce iniquitas: Egrediebatur foras per libidinem. Corrumpimur etiam in mente triplici corruptione, in ratione naturali per ſuperbiam, in concupiſcentia per auaritiam, in ira per inuidiam. Sunt autem in Cruce quatuor dimenſiones, latitudo, longitudo, ſublimitas, & profūdum. Et tres in titulo diſtinctiones. Ieſus, Nazarenus, Rex Iudęorum Latitudo miſericordię fuit in Chriſti paſſione. Longitudo vitæ in reſurrectione. Sublimitas gloriæ in Aſcenſione Profundum ſapiētiæ in occulta poteſtate, qua hæc omnia fecit, quia &

Crucis Dominicæ & Eucharistiæ virtus. *2. Cor. 5.* *Matt. 20.* *Ioan. 19.* *Pſal. 53.* *Corporis abominationes quatuor quæ.* *Pſal. 40.* *Mentis corruptiones tres quæ ſint.* *Crucis latitudo, longitudo & profundum, quæ.*

quia & in nouiſſimo iudicabit. Profundum crucis occultum erat, & cætera manifeſta patebant. Sic poteſtas adhuc occulta eſt, qua Dominus Ieſus omnia prædicta fecit, ſed cum in fine iudicabit, manifeſta erit, ſicut ſcriptum eſt: Cognoſcetur Dominus iudicia faciens. *Pſal. 9.* Vnde & in quarto ordine canonis memoria de tribus manifeſtis præmittitur. De quarto autem, id eſt, profũdo, quia occultum eſt, tacetur. Quartus ordo eſt. Vnde & memores Domine, &c. Item in paſſione contemptus fuit ſui, in reſurrectione contemptus mundi, in aſcenſione amor Dei, in occulta poteſtate timor. Contemptus autem ſui excludit verboſitatem, contemptus mũdi curioſitatem, amor Dei iniquitatem, timor libidinem. De tribus diſtinctionibus titoli. In Ieſu fides intelligitur, ſine qua nemo ſaluatur. In Nazareno ſpes. Nazareth enim flos interpretatur, de quo fructus ſperatur. In Rege Iudæorum, charitas, quæ eſt excellentior via, quæ Reges & ſacerdotes facit. Fides autem illuminat rationem, quã ſuperbia excæcabat, & excludit ſuperbiam. Spes ſubleuat æternorum concupiſcentiam, quam auaritia inclinabat, & excludit auaritiam. Charitas temperat, & ordinat iram, quam inuidia corrumpebat, & excludit inuidiam. Sic igitur virtute ſanctæ Crucis, & efficacia exuimur noſtra vetuſtate, & induimur Chriſti nouitate. Ideò Dominus Ieſus libenter crucem ſuam baiulabat, per quam de principe huius mundi triumphabat, per quam regnum mortis & peccati deſtruebat, & ad Eccleſiam gratiam & benedictionem transferebat. Vnde Iacob filios Ioſeph benedicturus, cum maior ad dexterã & iunior ad ſiniſtram eſſet poſitus, facta cruce ſuper minorem poſuit dexteram, & ſuper maiorem ſiniſtram, *Gen 48.* ſignificans in Spiritu ſancto Spiritus ſancti gratiam per virtutem ſanctæ Crucis ad Eccleſiam tranſituram. Similiter & ſacramento altaris renouatur Eccleſia & ſanctificatur. Sunt autem ſeptem, quæ in Sacramento altaris vtiliter attenduntur, ſcilicet quæ ſit cauſa Miſſæ, quæ differentia, quis finis, quæ virtus, quis ordo, quæ ratio, quæ vtilitas. *In Miſſa quæ ſeptem attendũda.* Cauſa Miſſæ tripartita eſt, ſcilicet honor Sanctorum, ſalus viuorum, & requies defunctorum. *Cauſa Miſſæ triplex.* Præmittitur autem quaſi Prologus oratio & inuocatio Trinitatis, in quo prælibatur & oſtenditur quæ ſit cauſa Miſſæ ſequentis; Suſcipe ſancta Trinitas, ibi enim cõtinetur vt Sanctis proficiat ad honorem, nobis ad ſalutem, &c. Tripartita eſt differentia. *Differẽtia Miſſæ tripartita.* Secundum enim differentiam trium partium Eccleſiæ, ſunt tres Miſſarum differentiæ, vt alia dicatur de ſanctis, alia de tempore, id eſt, pro viuis, alia pro fidelibus defunctis. Sunt quidem tres partes Eccleſiæ. Pars quædam eſt in exultatione, pars in peregrinatione, pars in expectatione. *Eccleſiæ partes.* In exultatione ſunt Sancti, qui Chriſti veſtigia ſunt ſequuti. In peregrinatione ſunt viui, qui ſubiacent tempori, id eſt vanitati. Vnde Apoſtolus: Vanitati ſubiecta creatura non volens, &c. *Rom. 8.* In expectatione ſunt fideles defuncti, qui expectant requiem. Secundum harum trium partium differentiam ſunt tres differentiæ Miſſarum, & finium, & officiorum. Finem enim alium habet Miſſa pro Sanctis, id eſt: Ite Miſſa eſt. Alium Miſſa de tempore, id eſt, Benedicamus Domino. Alium Miſſa pro fidelibus defunctis, id eſt, Requieſcant in pace. In fine Miſſæ pro Sanctis inuitatur ad illam gloriam, in qua iam Sancti requieſcunt. *Hebr. 4.* Ite Miſſa eſt, quaſi dicat: Hoſtia à patre ad nos Miſſa eſt, vel à nobis ad Patrem remiſſa eſt; ideo: Ite, id eſt feſtinate, ſicut dicit Apoſtolus: Feſtinemus ingredi in illam requiem. Finis vero Miſſæ de tempore hortatur nos, qui ſumus in tempore, vt benedicamus Domino in aduerſitate & proſperitate, id eſt, in omni tempore. Vnde Dauid: Benedicam Dominum in omni tempore. *Pſal. 33.* Et alibi: Ad annunciandum mane miſericordiam tuam, & veritatem per noctem. *Pſal. 91.* In mane proſperitas, quæ non ex meritis noſtris, ſed ex miſericordia ſola datur. In nocte aduerſitas, quæ in veritate pro meritis redditur. In fine Miſſæ pro defunctis eis optamus requiem, & in principio petimus: Requiem

æternam dona eis Domine, &c. Virtus Miſſæ Crux Chriſti eſt, quæ ſacramentum altaris, & omnia Eccleſiæ ſacramenta conſecrat & ſanctificat. *Sacramentorũ virtus vnde.* Septem ordines Crucis ſunt in ſerie canonis, quos Spiritus ſanctus mira ſapientia ordinauit. Primus ordo eſt à, Te igitur, vſque ad, Quam oblationem. Secundus à, Quam oblationem, vſque ad, Qui pridiè. Tertius à, Qui pridiè, vſque ad, Vnde & memores. Quartus ab, Vnde & memores, vſque ad, Per quem omnia. Quintus à Per quem omnia vſque ad, Per ipſum. Sextus à, per ipſum, vſque ad, Pax Domini. Septimus à, Pax Domini, vſque ad finem. In ſingulis ordinibus ſunt cauſæ profundæ & rationes, quæ rationabiles mouent quæſtiones, quas Spiritus ſanctus cui vult, pro ut vult claudit, cui vult aperit, ſicut ſcriptũ eſt: Huic oſtiarius aperit. *Ioan 10.*

De primo ordine Canonis. CAP. 11.

IN primo ordine canonis tria apponimus, pro tribus rogamus, & tria petimus: & ideo tres cruces facimus. Tria apponimus, panem, vinum, & aquam. Quare autem iſta tria potius quàm alia apponãtur, oritur quæſtio. *Quare panẽ, & vinum, & aquã in altari potius quàm alia apponamus.* Tripartita cauſa eſt. Prima cauſa eſt, quia inter omnia humanæ vitæ ſuſtentandæ neceſſaria, hæc tria ſunt mundiora, & vtiliora & magis neceſſaria: propterea potius debuerunt apponi quàm alia, & in id quod mũdius eſt, & vtilius omnibus, & ſuper omnia ad vitam æternam capeſſendam magis neceſſarium, transferri & trãsformari, id eſt in corpus Chriſti & ſanguinem. *Prima cauſa.* Secunda cauſa eſt, quia in his res ipſa, & virtus ſacramenti intelligitur, ſine qua ad hoc ſacramẽtum indignè acceditur, & ad iudicium, non ad ſalutem ſumitur. *Secunda cauſa.* In aqua enim intelligitur fides, quæ latet & nutritur in aquis baptiſmi. In vino, quod aſcendit & lætificat, intelligitur ſpes. In pane, qui confirmat, intelligitur charitas. Vel in pane qui corroborat pater intelligitur, qui eſt omnis omniũ fortitudo. In vino, quòd lætificat, filius, qui eſt gaudiũ noſtrum, quod nemo tollet à nobis. In aqua, quæ mundat & lauat, Spiritus ſanctus, ſicut ſcriptum eſt. Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris. *Ezec 36.* Et iterum, Flumina de ventre eius fluẽt aquæ viuæ, hoc autem dicebat de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eũ. *Ioan. 7.* Vel in aqua intelligitur mũditia caſtitatis, in pane fortitudo, & opera pietatis, in vino quod aſcendit & accendit, rectitudo intentionis, quæ ad terrena non inclinatur, ſed ad cæleſtia erigitur. Hæc tria accedẽtibus ad altaria ita neceſſaria ſunt, vt ſine eis cum ſalute nemo poſſit accedere. Vnde Dominus in Euangelio. *Luc. 22.* Introeuntibus vobis in ciuitatem occurret vobis homo amphoram aquæ baiulans ſequimini eũ. & dicite Domino domus. Vbi facio Paſcha cum diſcipulis meis? Et ipſe oſtendet vobis cœnaculum grande ſtratum, & ibi parate. Ideo ergo in eminentiori loco Eccleſiæ paratur altare, vt aſcenſuri his gradibus & Aſcẽſionibus virtutum ſtudeãt ſeipſos præparare & probare. *Altare cur in Eccleſiæ eminentiori loco paretur.* Vnde Apoſtolus: Probet autem ſeipſum homo &c. *1. Cor. 11.* In cœnaculo altitudo, in grandi latitudo, in ſtrato, aptitudo, quia aptatum & mundatum erat. In ſtrato ergo munditia caſtitatis, in grandi latitudo & opera pietatis, in cœnaculo rectitudo intẽtionis. Vnde in quarto ordine antequã dicamus, panẽ ſanctũ vitæ æternæ, & calicẽ ſalutis perpetuæ, neceſſario prius offerimus hoſtiam puram, hoſtiã ſanctam, hoſtiam immaculatam. Sed de his in conſequentib. dicendum eſt. Tertia cauſa, quare, ſcilicet prædicta tria apponamus, panem, vinum, & aquam, eſt quia in figura huius ſacramenti omnis patriarcharum benedictio in his cõſtabat. *Tertia cauſa.* *Gen 14.* Vnde Abraham cum in figura huius myſterij Melchiſedech panem & vinum obtuliſſet, à maiore benedictionem accepit, & benedictus à Deo excelſo dictus eſt. Qua benedictione poſtea Iſaac filium ditauit. *Gen 27. frumentum & vinum, myſticè quid.* Iſaac etiam filio ſuo Iacob hæc eadem bona prophetali eloquio imploravit dicens, Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini, & olei, &c. Rurſus cum Eſau cõquerens de Iacob fleret, Frumento

inquit & vino ſtabiliui eum, & tibi poſt hæc, fili mi, vltra quid faciam? Quaſi diceret: firmaui eum frumento corporis & vino ſanguinis Chriſti. Idem per oleum, quod per aquam intelligitur.

De tribus, pro quibus oramus, & quæ petimus. CAP. III.

PRo tribus rogamus. Primo ſcilicet generaliter pro omnibus. Secundo pro familiaribus noſtris abſentibus. Tertio pro circunſtantibus. Generaliter pro omnibus: vbi dicimus: In primis quæ tibi offerimus pro Eccleſia tua ſancta catholica, &c. Pro familiaribus noſtris abſentibus, vbi dicimus: Memento Domine famulorum famularumque tuarum. Pro circunſtantibus, vbi dicimus: Et omnium circunſtantium.

¶ Tria petimus. Primo ſcilicet, vt dies noſtri diſponantur in pace. Secundo, vt eruamur ab æterna damnatione. Quæ omnia habemus ibi, vbi dicimus: Dieſque noſtros in tua pace diſponas, atque ab æterna dãnatione nos eripi & in electorum tuorum iubeas grege numerari. Quia ergo tria expoſcimus, & pro tribus rogamus, & tria petimus, propterea tres cruces facimus, ſcilicet per virtutem Crucis primo quæ appoſita ſunt benedicantur: ſecundo ij, pro quibus appoſita ſũt: tertio vt quod petimus impetremus. Soluta eſt ergo ſecunda quæſtio quę poſſet fieri, ſcilicet quare tres cruces in hoc ordine fiant quando dicimus: Hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata. Hæc dona ſcilicet naturæ, hæc munera ſcilicet deuotionis noſtræ, hæc ſancta ſacrificia illibata maieſtati diuinæ, vt hæc dona referantur ad naturam, hæc munera, ad gratiam, hæc ſacrificia, ad incorruptionis gloriam.

Horum verborũ: hæc dona, hæc munera, hæc ſancta ſacrificia illibata declaratio.

¶ Quare autem hoc ſacramentum iteretur, vel quomodo bene ſumatur, vel quod bene ſumptum operetur, vel quare ſub ſpecie ſacramenti veritas lateat & veletur, rationabiles quæſtiones oriuntur. Quare hoc ſacramẽtum iteretur, tripertita cauſa eſt. Prima cauſa eſt, vt qui quotidie labimur per hoc quotidie expiemur. Secunda cauſa eſt, vt ſicut in medio Paradiſi erat lignum vitæ, ita ſit corpus Chriſti aſſidue in medio Eccleſiæ, à quo criminaliter peccantes arceantur, donec per pœnitentiam ſatisfacientes ad hoc & per hoc recõciliari reuertantur. Tertia cauſa eſt, vt per hoc vnum efficiamur cum Chriſto, mediante Chriſto vnum efficiamur cum Deo, vnde Dominus in Euangelio: Caro mea vere eſt cibus, & ſanguis meus vere eſt potus. Qui manducat meum corpus & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo.

Euchariſtia quare iteretur. Prima cauſa. Secunda cauſa. Tertia cauſa. Ioan. 6.

¶ Bene autem ſumitur, ſi quis per hæc tria ad hoc præparatur, ſcilicet fide integra, confeſſione pura, pœnitentia condigna. Bene ſumptum tria operatur. Primo peccata purgat, ſecundo virtutes roborat: tertio in vitam æternam ſuſcitat. Vnde ait in Euangelio: Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.

Euchariſtia quomodo bene ſumatur. Euchariſtiæ effectus triplex. Ioan. 6.

¶ Quare ſub hac ſpecie ſacramenti veritas lateat & veletur, tripertita cauſa eſt. Prima cauſa eſt interrogatio fidei. Secunda eſt cauſa argumentũ meriti. Tertia cauſa eſt defectus infirmi. Primo enim fidem interrogat, vt interrogando probet, & diſcernat. Secundo probatũ per fidem maiori virtute, & gratia donat. Tertio vt noſtræ infirmitati parcat, ſemetipſum in ſuæ maieſtatis claritate nõ manifeſtat, ſed quaſi ſub quodam velamine occultat. Vnde miraculum iſtud contigit in Viuarienſi Eccleſia Præmõſtratenſis ordinis. Cũ celebraretur miſſa in præfata Eccleſia, quidã frater reſpiciens de choro ad altare vidit ſuper illud circulũ claritatis immenſæ, & columbã miri candoris ſuper calicem in eadem claritate. Cœpit igitur admirari, & admirando intueri: & ſubito ſtupefactus, & territus amiſſo viſu cecidit in choro proſtratus. Quem fratres ad manus extra chorum deducentes, & euentus veritatem perquirentes, tam diu precibus inſtiterunt, donec ei Deus viſum reſtitueret. Et hæc quidem de primo ordine dicta ſufficiant.

Miraculum de Euchariſtia.

De ſecundo ordine Canonis. CAP. IIII.

IN primo ordine petimus, vt quæ appoſita ſunt benedicãtur: in ſecũdo vero petimus, vt quæ iam in primo benedicta ſunt, in verum & ſummum ſacrificium transferantur. Quinque ergo cruces facimus, quia quæ benedicta ſunt transferri petimus, quod in quinque præcellit omnibus, ſcilicet triplici prærogatiua & charitate gemina. Ideo dicimus, benedictam, omniũ ſcilicet gratiarum plenitudine, aſcriptã ſummã dignitate & honore, ratã ſumma & æterna poteſtate. De prima prærogatiua, ſcilicet omnium gratiarũ plenitudine, ſcriptũ eſt: De plenitudine eius omnes accepimus, &, non enim ad menſuram dedit Deus Spiritum ſanctum filio. De ſecunda prærogatiua, id eſt, ſumma dignitate & honore, ſcriptum: Rex regum, & Dominus dominãtium. De tertia prærogatiua, id eſt, ſumma & æterna poteſtate, ſcriptũ eſt. Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ nõ auferetur. Sed quia triplex hæc prærogatiua parũ nobis prodeſſet, niſi charitatem geminam exhiberet, propterea dicimus: vt nobis corpus & ſanguis fiat dilectiſſimi filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti. Charitas gemina fuit, quã ad patrem habuit & ad gregem, patri obediendo, & pro grege moriendo. Vel charitas gemina fuit, qua corpus & animam poſuit: vel qua ſanguinem & aquam de latere ſuo fudit: Vel ideo quinque cruces facimus, vt ex prædictis quinque nobis neceſſaria impetremus. Ex participatione ſcilicet ſanguinis remiſſionem peccatorum, ex participatione corporis vnitatẽ in ſocietate ſãctorum, ex ſumma & æterna poteſtate timorem & ſolicitudinem mãdatorum, ex ſumma dignitate & honore honeſtatem vitæ & maturitatem morum, ex plenitudine gratiarũ plenitudinem præmiorum. Hac igitur de cauſa in ſecundo ordine quinque cruces facimus.

Chriſti prærogatiuæ tres. Ioan. 1. Ioan. 3. Apoc. 19. Dan. 7. Chriſti charitas gemina.

De tertio Ordine Canonis. CAP. V.

IN tertio ordine, ſicut petimus in ſecundo, quæ benedicta ſunt in primo, in verum & ſummum ſacrificium transformantur, id eſt, in verum corpus & ſanguinem Chriſti. Et quia iſte ordo breuis quidem eſt, ſed profundus, & magna ſapiẽtia plenus, ideo in hoc duæ rationabiles quæſtiones mouentur. Prima quęſtio quare nõ niſi duæ cruces fiant. Secunda, quare in hoc ordine potius, quam in cæteris ſubſtantia panis & vini in verũ corpus Chriſti & ſanguinem tranſeat. Solutio primæ quæſtionis. Nulla alia niſi ſola duplex hominis natura erat redimenda, ſcilicet corpus & anima. In hoc autem ordine noſtra redemptio & reparatio celebratur, per quam humana natura liberatur. Vnde quare in hoc non niſi duplex fuerit crux facienda, manifeſta apparet ratio, videlicet propter redemptionẽ duplicis naturæ. Solutio ſecundæ quæſtionis. Tres ordines ſunt: Ordo naturæ, ordo iuſtitiæ, & ordo gratiæ. Ordine naturæ flos præcedit fructum, & ſonus cantum, & materia materiatũ. Ordine iuſtitiæ pœna ſequitur peccatum & virtutem præmium, vnde ſcriptum eſt: Oculum pro oculo, dentẽ pro dente, &c. Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi Dominus in illa die. Ordine gratiæ ſuperabundat gratia, vbi abundauit delictum: & præcedit humilis peccator iuſtum ſuperbum, velut Publicanus Phariſæum: & miſericordia impẽditur, vbi nullum præcedit meritum. Vnde in Euangelio: Publicani & meretrices præcedent vos in regnũ Dei. Sed nec natura potuit, nec iuſtitia debuit vt panis & vinum fieret caro & ſanguis. Sola vero diuina gratia hoc potuit & voluit, hoc & fecit & facit. Sicut ergo ſunt tria tempora, tempus ante legem, tẽpus ſub lege, & tempus gratiæ: & in ſolo tempore gratiæ Dominus Ieſus venit, & hoc ſacramentum celebrauit & inſtituit: ſic in hoc tertio ordine canonis conuenientius, quam in cæteris quotidie venit, & de pane & vino carnem & ſanguinem ſuum conſecrat & conficit. Et hæc de tertio ordine dicta ſufficiant.

Ordo naturæ. Ordo iuſtitiæ. Exod. 21. 2. Tim. 4. Ordo gratiæ. Matt. 21. Tempori tertio.

De quarto ordine Canonis. CAP. VI.

IN quarto ordine præſente ſummo & vero ſacerdote iam apud Patrem innoteſcunt petitiones noſtræ: præſente ſumma & vera hoſtia: iam maior protenditur mora. Tunc magnalium, quæ fecit, celebratur memoria: vt tam per eum, quam per ea quæ fecit, patris flectatur, & impetretur clementia. Quinque ergo cruces facimus, non quod eum, qui præſens eſt, ſanctum ſanctorum ſanctificemus, ſed vt per eius præſentiam, & crucis efficaciam quinque partitam obtineamus gratiam, per quam digne offeramus & ſumamus ſalutarem hoſtiam, & eidem conformati ſanctorum conſortium mereamur admitti. Dominus Ieſus in Paſſione ſua fuit hoſtia pura, in reſurrectione hoſtia ſancta in Aſcenſione hoſtia immaculata. Panis vitæ æternæ eſurientibus, calix ſalutis perpetuæ iuſtitiam ſitientibus. Ei ergo aſſimilari & conformari debemus, qui ad ipſum offerendum accedimus. Sed quia hoc non poteſt fieri niſi Paſſionem, Reſurrectionem, & Aſcenſionem, ſtudeamus imitari propterea iſtorum trium in primis memoriam facimus, vbi dicimus: Vnde & memores Domine nos ſerui, ſed & plebs tua ſancta eiuſdem Chriſti filij tui Domini Dei noſtri tam beatæ Paſſionis, necnon ab inferis Reſurrectionis, ſed & in cælos glorioſæ Aſcenſionis: vt ſcilicet ex imitatione Paſſionis per munditiam caſtitatis ſimus, & offeramus hoſtiam purã: ex imitatione Reſurrectionis obtineamus virtutem & opera pietatis, ſimus, & offeramus hoſtiam ſanctam: ex imitatione Aſcenſionis obtineamus rectitudinem intentionis, & ſimus, & offeramus hoſtiã immaculatam: ex participatione panis ſancti vitæ æternæ obtineamus vnitatem & fortitudinẽ charitatis: ex participatione calicis ſalutis perpetuæ multitudinem & magnitudinem exultationis, ſicut ſcriptum eſt: Et calix meus inebrians quam præclarus eſt. Da bis quidem in primo ordine ex parte diximus; & quare in hoc quarto ordine tria duo præcedãt, meminimus. Tria igitur neceſſario primum offerimus, vt ad panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ, id eſt, ſacramentum altaris, digne accedamus. In his enim duobus comprehenditur, & hæc quodammodo ſacramentum altaris complectitur. In primo ergo prudentia, in ſecundo fortitudo, in tertio iuſtitia, in quarto, id eſt, altaris ſacramẽto, temperantia. Propterea dicebat Apoſtolus: Probet autem ſeipſum homo: id eſt, in his & per hæc ſe præparet, & probando aptet, ſcilicet per munditiam caſtitatis per virtutem & opera pietatis, & per rectitudinem intentionis, & ſic de pane illo edat & de calice bibat, id eſt, ſic probatus, & ſic præparatus ad Sacramentum altaris accedat. Ideo Dominus in Euangelio: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris, &c. Sint lumbi veſtri præcincti: ecce munditia caſtitatis, & lucernæ ardentes in manibus veſtris: ecce opera pietatis, & vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum: ecce rectitudo intentionis. Hæc enim ſola vere expectat & lætificat, expectãdo lætificat, & lætificãdo expectat. Vnde Apoſtolus: Conuerſatio noſtra in cœlis eſt quaſi dicat: Intẽtio noſtra recta eſt, & erecta ad gloriam Dei, & ad gaudia cœli. Vnde & Saluatorẽ expectamus &c. vt cum venerit & pulſauerit, confeſtim aperiamus ei. Ecce Sacramẽtum altaris. In hoc enim vere Saluator venit etiam per præſentiam corporis. Pulſat cum fidem interrogat: interrogat, vt diſcernat: interrogat, vt probet, & reprobet: probet fidelem, reprobet infidelem. Dominus enim interrogat iuſtum, & impium. Nonne interrogabat fidem, quando de corpore & ſanguine ſuo dicebat: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis? Nõne interrogando diſcernebat, diſcernendo probabat & reprobabat, quando duodecim remanẽtibus multi abierunt retrò dicentes: Durus eſt hic ſermo. Et vere tamen eum veniẽtem fide integra & deuota ſuſcipimus. Vel ideo quinque cruces facimus: quia quinque offerimus, pro quinque rogamus, & quinque petimus. Pro quinque rogamus. Pro generaliter pro fidelibus viuis omnibus Secũdo pro altaris comparticipibus. Tertio pro defunctis familiaribus. Quarto generaliter pro omnibus. Quinto pro nobis peccatoribus. Generaliter pro viuis omnibus vbi dicimus: Supra quæ propitio &c. Sed quid eſt, ſupra quæ, cum potius ſupra quem, id eſt, ſupra Chriſtum, videatur eſſe dicendum? Eſt itaque ſic intelligendum, ſupra quæ, id eſt, ſupra cuius membra, vel ſupra cuius dona. Pro altaris comparticipibus, vbi dicimus: Vt quotquot ex hac altaris participatione &c. Pro defunctis familiaribus, vbi dicimus. Memento Domine famulorum famularumque tuarum, qui nos præceſſerunt, &c. Generaliter pro omnibus fidelibus defunctis, vbi dicimus: Ipſis & omnibus in Chriſto quieſcentibus, &c. Pro nobis peccatoribus, vbi dicimus: Nobis quoque peccatoribus famulis tuis de multitudine miſerationum tuarum ſperantibus partem aliquã &c. Quinque petimus, duo ſcilicet nobis viuis, & tria fidelibus defunctis. Duo nobis, primo ſcilicet vt omni benedictione cœleſti & gratia repleamur, ſecundo vt intra ſanctorum conſortium admitti mereamur. Tria fidelibus defunctis, ſcilicet refrigerij ſedem quietis beatitudinẽ, & luminis claritatem, quod eſt ibi: Locum refrigerij, lucis & pacis, vt indulgeas, deprecamur. Quinquies ergo crucem facimus, per cuius virtutem & amorem & obtinemus, quæ offerimus, & exaudimur, pro quibus rogamus, & quæ petimus, impetramus.

Chriſtus hoſtia, panis & calix.

Pſal. 22.

Eucharistia vt proſimobus quid Deo offerendam.

1. Cor. 11.

Luc. 12.

Phil. 3.

Pſal. 10.

Ioan. 6.

Ioan. 6.

Sacerdos pro quibus in Miſſa orat.

Dubium cum ſua ſolutione.

Quinque petita, quænam.

De quinto ordine Canonis.

CAP. VII.

IN quinto ordine, vt petitionum noſtrarum cõſequamur efficaciam: captamus beneuolentiam: vtramque cõmendamus perſonam. Patris ſcilicet, & Spiritus ſãcti. Patris commendamus perſonam per ineffabilem charitatem, vbi dicimus: Per quem hæc omnia Domine ſemper bona creas, &c. Spiritus ſancti perſonam per mirabilem ſcientiæ profunditatem, quia ita ordinauit canonem, vt ad verbum creationis non faciamus ſignum crucis, ad tria ſequẽtia faciam⁹: Sanctificas, viuificas, benedicis. Et quare? hæc eſt cauſa, quia humana natura ex ſtatu primæ cõditionis, nec habuit profectũ virtutis nec ſtabilitatem beatitudinis. Ex prima quidem creatione pollebat naturali ratione, gaudebat arbitrij libertate: per ſe autem nec poterat ſtare, nec proficere, ſine gratia adiutrice, & ſine crucis virtute. Ex ſe ergo labilis & caduca, ex virtute autem ſanctæ Crucis, & gratiæ adiutricis ſtabilis efficitur, & beata. Propterea ad primum verbum creationis non facimus ſignum crucis, ad tria ſequentia facimus. Sãctificas fide, & ſpe, & remiſſione peccatorũ; viuificas ſacramentis fidei, & virtute bonorum operum: benedicis plenitudine gratiarum, & conſũmatione bonorum. Ideo ergo ter crucem facimus, quia per eius virtutem, & amorem hæc tria obtinemus, quibus ſuper omnia indigemus. Perſonam filij per multiplicem, id eſt quadripartitam poteſtatem commendamus, oſtendẽtes eum primo Deum naturæ, ſecundo largitorem veniæ, tertio Dominum virtutis, & gratiæ, & fõtem vitæ; quarto regem gloriæ. Vnde ſcriptum eſt: Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ. Prima poteſtas eſt, qua poteſt omnia de nihilo creat: ſecunda, qua poteſt peccata dimittere, tertia, qua poteſt gratiam & virtutem augere, quarta, qua poteſt emundatos, & gloria & beatitudine coronare. Per quem hæc omnia Domine ſemper bona creas, ecce Deus naturæ: Sanctificas, ecce largitor veniæ: Viuificas, ecce fons vitæ, & Dominus virtutis & gratiæ: Benedicis, ecce Rex & corona æternæ gloriæ.

Patris charitas ineffabilis.

Spiritus ſancti ſcientia mirabilis.

Chriſti poteſtas quadruplex.

Pſal. 23.

De ſexto ordine Canonis. CAP. VIII.

IN ſexto ordine per eum, qui venit in ſexta ætate, & per virtutem Crucis eius iam plenius omnem veritatem cognoſcimus, & per eundem patrem honoramus & glorificamus. Vnde maiori ſumpta fiducia & audacia, vt ad ſummam pacis pertingamus, omnium petitionum ſummam in breui colligimus, dicentes: Pater noſter, &c. Quinque cruces facimus, vt per vir-

tutem & amorem ſanctæ crucis quinque gradus in cognitionè veritatis aſcendamus, ſine quibus ſalui eſſe non A poſſumus. Non quod gradus ſint aliqui in Trinitate deitatis vel deitate Trinitatis, ſed in eius fide & dilectione. Vnde Apoſtolus: à fide in fidem. Primus gradus fidei eſt æternitas Filij cum Patre, ſecundus gradus æqualitas, tertius gradus vnitas eiuſdem ſubſtantiæ, quartus idem modus vtriuſque exiſtendi, quintus vnitas Spiritus ſancti cum vtroque, id eſt, cum Filio & Patre.

Fidei gradus quinque

Et notandum, quod in hoc ordine oratio Dominica continetur: vnde & tres quæſtiones rationabiles in hoc ordine oriuntur. Prima videlicet, quare in crucibus faciendis tanta diuerſitas oſtenditur. Secunda, quare corpus Domini integrum in eiſdem crucibus faciendis manu teneatur. Tertia, quare in hoc ordine potius B quam in alijs oratio Dominica contineatur. Notandum eſt etiam, quod alia per ea quæ fiunt intelliguntur: alia per ea quæ dicuntur. Sed quæ diuerſitas in crucibus oſtenditur? Prima quidem crux ex vtraque parte vltra calicem protenditur, ſecunda calici coæquatur, tertia infra calicem coarctatur, quarta eadem eſt cum prima, quinta ante calicem depingitur. In prima ergo cruce æternitas filij intelligitur cum Patre, in ſecunda æqualitas, in tertia vnitas internæ, & eiuſdem ſubſtantiæ, in quarta idem modus exiſtendi vtriuſque, & ante mundi conſtitutionem, & poſt mundi conſummationem. Vnde de Seraphim legitur, quod duobus alis velabant caput, & duabus pedes, & duabus volabant. In capite principium, in pedibus finis. Quid enim fuit ante mundi conſtitutionem, vel quid futurum ſit poſt C mundi conſummationem, occultum eſt & velatum. Duabus alis vocabant, id eſt, ad notitiam hominum deferebant quæ in medio ad ſalutem hominum pertinebant. In quinta cruce intelligitur vnitas Spiritus ſancti cum Patre & Filio. In eo vero quod dicitur per ipſum, intelligitur creatio. In eo quod dicitur cum ipſo, operatio. In eo quod dicitur in ipſo, conſummatio. Per Filium enim Pater creauit vniuerſa, cum Filio operatur, & Filius cum eo, regendo, & diſponendo creata. Vnde in Euangelio: Pater meus vſque modo operatur: & ego operor. Denique in ipſo conſummabuntur omnia. Poſt mundi vero conſummationem, cum tradiderit regnum Deo patri, & ſubiectus erit ei, qui ſibi ſubiecit omnia: & cum perfecte cognoſcetur ab omnibus Spiritus ſancti perſona, & natura, tunc D per Filium erit Deo patri omnis honor & gloria. In creatione autem rerum, & in operatione eſt quidem Deo Patri per Filium honor & gloria, ſed non omnis, donec per conſummationem ſicut à Patre ad Filium, ſic à Filio hæreditas reuertatur ad Patrem. Propterea quinta crux quando in virtute Spiritus ſancti dicitur, ante calicem depingitur, id eſt, in oculis omnium manifeſtatur: poſt mundi enim conſummationem, non tantum quomodo Filius ſit vnum cum Patre, verum etiam quomodo Spiritus ſanctus ſit vnum cum vtroque & procedat ab vtroque, plene ab omnibus iuſtis cognoſcetur: ſicut ſcriptum eſt: Cognoſcent me omnes à minimo vſque ad maximum. Propterea omnis honor & gloria differtur vſque ad vltimum. Ideo ergo quinque cruces facimus, vt per virtutem ſanctæ Crucis ad E iſtam quinquepartitam cognitionem veritatis pertingamus. Prima quæſtio quare ſcilicet tanta diuerſitas in crucibus faciendis oſtenditur, in prædictis ſoluta terminatur. Cæteræ duæ quæſtiones reſtant ſoluendæ. Solutio ſecundæ quæſtionis. In ſexta ætate Dominus Ieſus integer, & perfectus homo apparuit, & ſeipſum integrum atque perfectum exhibuit, & pro nobis obtulit: ideo in ſexto ordine eum integra manu tenemus, id eſt fide integra & opere perfecto imitari debemus: & ſic cruces facimus, id eſt, eius paſſionibus communicamus. Solutio tertiæ quæſtionis. In ſexta ætate Dominus Ieſus veniens orationem Dominicam ordinauit,

Notandũ

Quare in crucibus faciẽdis tanta diuerſitas oſtẽdatur

Eſai. 6.

Notandũ de Seraphim apud Eſaiam.

Iohn. 5.
1. Cor. 15.

Hier. 31.

Quare corpus Domini integrũ in eiſdẽ crucibus faciẽdis manu teneatur.
Quare in hoc ſexto canonis ordine potius

& docuit: & ideo in ſexto ordine conuenientius, quam in alijs ponenda fuit.

De ſeptimo ordine Canonis. CAP. IX.

SEptimus ordo à pace incipit, & ad pacem tendit. Tria de dilectione Creatoris requiruntur Mens, manus, & lingua, hæc eadem in hoc operantur. Lingua format vocem, manus pingit crucem, mens mouet vtrumque, id eſt, linguam ad formandum vocem, & manum ad pingendum crucem. Hæc igitur tria ſunt neceſſaria, id eſt, vox orationis, & virtus ſanctæ Crucis, & fides mentis, vt pertingamus ad ſummam pacis. Pax Domini ſit ſemper vobiſcum. Non omnis pax eſt Domini pax. Eſt enim pax inordinata, eſt pax ſimulata, eſt pax inquinata, & pax ſcelerata. Pax inordinata, pax ſuperborum, qui contempto ſuperiore obediunt inferiori, ſicut Adam vxori, & ideo ſeipſum ſuperiorem, & inferiorem perdidit. Secũdus vero Adam maluit obedire Deo patri quam ſynagogæ matri, & ideo ſeipſum recepit cum à mortuis reſurrexit, & patrem ſeruauit, & matrem in fine recipiet. Cui ſynagogæ matri compatiẽdo Patri dicebat: Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Non tamen paſſionem timebat, vel ſubterfugere volebat, ſed quia ſynagogam ex ſua paſſione perituram ſciebat, affectu pietatis condolebat. Pax ſcelerata eſt proditorum, qui ore & non corde loquuntur. Pax inquinata fornicatorum, & adulterorum. Pax ſcelerata rebellium, & ſchiſmaticorum, qui vniuerſaliter Eccleſiæ auctoritati reſiſtunt, & contradicunt. Vnde Samuel. Peccatum ariolandi eſt repugnare: & quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere.

quam in alijs orationem Dominica continea tur.

Pacis fructio — quomodo quis cõſequatur

Matt. 26. Chriſti in ſynagogam pietas.

C ¶ Auguſtinus tres auctoritates ponit, primam ſanctarum ſcripturarum, ſecundam generalium conciliorum, tertiam vniuerſalis Eccleſiæ conſuetudinem, dicens: Omnia, quæ nulla iſtarum auctoritate roborata ſunt, ab Eccleſia penitus reſecanda exiſtimo. Pax autem Domini ordinata eſt, quę ordinem diligit: vera eſt, quæ neminem fallit: munda eſt, quę omnia in quinamẽta ... fugit: pudica, & æterna eſt quæ litem, & finem neſcit.

Auctoritates, ſine quibus nihil eſt tenendum, tres quænam ſint.

¶ In ordine multæ quæſtiones oriuntur, quæ Spiritu ſancto reuelante ſoluuntur. Prima quæſtio, quare tres cruces ſecundum conſuetudinem Eccleſiæ fiant. Secũda, quare duæ ſecundum quandam rationem fidei ſufficiant. Tertia, quare cruces iſtæ non ſupra, vel extra calicem, ſed tantum intus in calice fiant. Quarta eſt, quare tertia particula Dominici corporis manu te- D neatur crucibus faciendis. Quinta, quare eadem particula factis crucibus in calicem deſcendat. Sexta, quare duæ partes extra calicem remaneant. Septima, quando dicitur Agnus Dei, cum duobus primis ſit conuenientia, quare in tertio ſit differentia dicendo: dona nobis pacem. Solutio primæ quæſtionis. Tres vitæ ſunt humanæ naturæ, prima animæ ſimul cum corpore, ſecunda animæ relicto corpore, tertia animæ reſumpto corpore, quæ erit in reſurrectione. In prima vita pax eſt neceſſaria, quæ longe faciat à crimine. In ſecunda pax eſt neceſſaria, quæ longe faciat à terrore: vnde in exequiis mortuorum dicitur. Non pœnalis timor excruciet, non reorum proxima catena conſtringat, &c. In tertia vita pax eſt neceſſaria, quæ longe faciat ab vtroque, id eſt, à crimine & terrore, conſummata gloria & E beatitudine. Ideo ergo tres cruces facimus, vt per virtutem Crucis ad iſtam triplicem pacem pertingamus. Ideo etiam ſemper dicimus, id eſt, in hac triplici vita pacem alijs imploramus. Solutio ſecundæ quæſtionis. Nulla natura redimenda erat, vel ad pacem reducenda, niſi ſolius hominis corpus & anima, propterea ſecundum hanc rationem fidei duplex crux ſolummodo videtur eſſe facienda. Solutio tertiæ quæſtionis. In ſeptima ætate, quæ excipietur ab octaua pace conſummata, non erit vnde exterius ſit dolendum, ſed vnde potius ſit interius gaudendum. Propterea cruces non extra, ſed intus in calice fiunt. Solutio quartæ quæſtionis. Tertia pars Dominici corporis, quam manu tenemus cum cruces

Quare tres cruces ſecundum Eccleſiæ conſuetudinẽ fiãt.

Quare duæ cruces ſecundũ quandam fidei rationem ſufficiat.

Quare cruces iſtæ non ſupra, vel extra calicem ſed tantũ intus in calice fiant.

Quare in his tribus faciendis particula Domini corporis mittenda ſit.

cruces facimus, pars illa eſt Eccleſiæ, quæ in exultatione A eſt, & gaudet cum Chriſto in æterna beatitudine. Hanc ergo, id eſt, Sanctos, manu tenere, id eſt, fide & opere imitari debemus, vt ſic cruces faciamus, id eſt, paſſionibus Chriſti communicemus. Solutio quintæ quæſtionis. Calix Domini, qui laborem ſignificat, & imitationem Dominicæ paſſionis, habet ſuum interius, & ſuum exterius: exterius preſſurá & tribulationé, interius gaudium & conſolationé. Vnde Dominus in Euãgelio: Hæc locutus ſum vobis, vt in me pacem habeatis, in mundo preſſuram habebitis. Vnde Eſaias: Secretum meum mihi, & Dauid: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te: & iterum: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerũt animã meã. Illud ſecretum gaudij & conſolationis, & illud abſcon- B ditum dulcedinis, interius eſt calicis. Propterea ergo illa tertia particula Dominici corporis deſcendit in calicem, quia poſt laborem cum Chriſto in æternum & æternam recipiet requiem. Vnde in Euangelio. Iam pueri mei mecum ſunt in cubili, non poſſum ſurgere, & dare tibi. Solutio ſextæ quæſtionis. Duæ partes Dominici corporis, quæ extra calicem remanent, duæ ſunt partes Eccleſiæ, pars in peregrinatione, & pars in expectatione. Quia ergo iſtæ duæ partes laboribus pœnitentialibus ſubiacent & adhuc expectant & deſiderant, nec deſideratam habẽt requiem, propterea illæ duæ partes Dominici corporis extra calicem remanent. Solutio ſeptimæ quæſtionis. Tria ſunt tempora: duo ſunt miſericordiæ, tertium erit pacis & iuſtitiæ. Quia ergo in tempore peregrinationis & in tempore expectationis ſperatur, & expectatur miſericordia, in tempore verò reſurrectio- C nis pax conſummabitur atque iuſtitia, propterea quando dicitur, Agnus Dei, in duobus primis eſt conuenientia, in tertio eſt differentia.

Quare eadem particula facta crucibus in calicem deſcendat.

Ioan. 16. Pſal. 30. Pſal. 93.

Quare duæ partes extra calicem remaneant.

Quando dicitur Agnus Dei quare in tertio ſit differentia de tertio dona nobis pacem.

De tribus ordinibus Sanctorum in Canone poſitorum.

CAP. X.

Sancti in canone nominati.

DEnique diligenter attendendũ eſt, & vigilanti inquiſitione perquirendum, quare in canone tres ponantur ordines Sanctorum. Tres videlicet Sancti de omnibus patribus, qui fuerunt ante legem, Abel, Abraham, & Melchiſedech: noui vero Teſtamenti plures, id eſt, viginti quinque, & maioris auctoritatis ante conſecrationem; pauciores verò, id eſt, quindecim, & A minoris auctoritatis poſt conſecrationem. Tres prædicti tantum de omnibus patribus, qui fuerunt ante legẽ, idcircò præcipuè ponuntur in canone: quia in iſtorum perſonis & ſacrificiis, perſona & ſacrificium Chriſti maximè præfigurabatur. Abel enim agnum de grege obtulit, & per inuidiam à fratre occiſus fuit. Abraham per obedientiam de terra & cognatione ſua exiit, & vnicum filium obtulit. Melchiſedech qui Rex pacificus, & iuſtitiæ dicitur, ſine patre ſine matre, aſſimilatus filio Dei manet ſacerdos in perpetuum, & in figura Chriſti obtulit Abrahæ panem & vinum. Noui Teſtamenti plures, id eſt, quinquies quinque, & maioris auctoritatis ideo ponuntur Sancti ante conſecrationem: quia vt dignè officio, & miniſterio noſtro res mirabiliter fiat, id eſt, ſubſtantia panis & vini in verum corpus Chriſti & B ſanguinem tranſeat, pluribus & maioribus auxiliis indigemus, & quinquies ſenſuum perfectione multiplicandi, & conſummandi ſumus. Poſt conſecrationem pauciores, id eſt, quindecim, & minoris auctoritatis ideo ordinantur Sancti, vt eorum meritis & precibus quindecim gradibus charitatis aſcendamus, & vniti in Sanctorum conſortium tranſeamus. Multo quidem mirabilius & maius eſt ſubſtantiam panis & vini verum corpus & ſanguinem Chriſti fieri, quàm nos in Sanctorum conſortium admitti. Idcircò per Abel vera innocentia, per Abraham vera & perfecta obedientia, per Melchiſedech fides deſignatur deuota & integra. Iſtæ tres virtutes veraciter in illis redolent, qui omnipotenti Deo corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium fideliter immolant. Sancti patres magna, ſubtilique conſideratione inſtituerunt, vt in canone Miſſæ nullus Confeſſorum C vel virginum, niſi qui martyrio ſanguinis purgatus eſt, nominetur: quoniam de martyribus nulla dubietas eſt, quin ſtatim de corporibus egredientes eorũ animæ regnum cælorum conſcenderint. De cæteris autem, qui in pace Eccleſiæ tranſierunt, incertum eſt vtrum adhuc in alia vita aliquid expiandum habeant. Sicut de Paſchaſio diacono refert B. Gregorius, quod & poſt mortem miracula fecerit, & tamen à ſancto Germano pœnitentiam agens repertus ſit pro leuiſſima culpa, quam nec culpam eſſe credidit, & ideo fletibus non extinxit. Salutari hoſtia poſt mortem liberati merebimur, ſi ante mortem Deo ipſi hoſtia fuerimus.

Gen. 4. Gen. 14. Gen. 22.

Abel, Abraham & Melchiſedech myſtice quid ſonent.

FINIS.

MELCHIOR HITTORPIVS
BENEVOLO LECTORI.

QVemadmodum qui nondum editos hactenus auctores edere primùm, vel editos anteà caſtigare velit, multum præſidij & facilitatis ex Manuſcriptis libris experitur, & quo plures ei offeruntur, eo etiam magis ſe adiuuari ſentit, ita illud ſine ſcriptorum librorum præſidio admodum tentabit infeliciter, & quo plures oblati fuerint, non ſolùm plus ei laboris & temporis, dum vnum cum omnibus confert, eſt impendendum, verùm etiam multiplices perſæpe lectiones in quandam eum difficultatem conijciunt, dum quando tolerari plures videntur poſſe, quamnam potiſſimum ſequatur & approbet, deliberare & dijudicare cogitur. Quòd vtrumque ego in his auctoribus edendis, caſtigandiſque ſum expertus, non ſolùm ex libris Manuſcriptis, quamplurimum adiumenti, ſed & laborem in conferendo immenſum, atque in dijudicando non minorem difficultatem. Et laborem quidem in clariſſimos, & hoc tempore vtiliſſimos ſcriptores, quia eo ipſi digniſſimi eſſe videbantur, & edi eos præſens Eccleſiæ poſtulabat neceſſitas, ſicut non inuitus impendi, ita pro meo ingenio atque iudicio, quòd quàm ſit exiguum & tenue, ego mihi ſum conſcius vt veriorem, quæque magis ad auctoris mentem accederet, lectionem eruerē atque approbarem, diligenter operam dedi. Ita quidem, vt parum noſtris dandum coniecturis, nihilque mihi iuris in ipſos auctores ſumendum, niſi quantum mihi per Manuſcriptos libros permitteretur, (eos enim religiosè, & vt alijs forte videri poterit, ſuperſtitiosè ſemper ſum ſecutus) exiſtimauerim. Atque vt huius noſtri laboris ac diligentiæ aliquod extaret indicium, ex Iſidoro qui cæteris antiquior, digniſſimus eſt omnium qui manibus teratur, non omnes quidem locos, quos àd Manuſcriptorum quatuor Codicū fidē emendauimus, ſed aliquot tàntummodo ſubijciemus ex his, qui dubitationem aliquam habere videbantur. Nam omnes notare, cum valde multi ſint nimis fuiſſet & mihi & tibi fortè moleſtum, deinde neque magnopere neceſſarium. At cum in his quos notauimus, & in pluribus quidem eorum non ſtatim appareret, quid potiſſimum ſequeremur, tuum vt tibi iudicium, Beneuole Lector, de his integrum conſtaret, nos operæ preciū feciſſe, neque tibi ingratum hoc fore putauimus. In quibus minuta etiam quædam & non ſatis digna quæ notarentur, ſi offendes, ne, rogo, diligentiam hanc meam mihi eſſe fraudi velis. Erat mihi deliberatum, in cæteris idem quoque facere, & quæ in eis emendaſſemus, variaſque lectiones etiam notare, niſi in quam hoc partem accepturus eſſes, dubitaſſemus. In Amalario autem tanta erat in quibuſdam capitibus diuerſitas, vt eam diſſimulare nequiuerim, nè ſi quis in exēplaria incidiſſet, quæ aliter quàm hic excuſum eſt haberent, fraude noſtra hoc factum exiſtimari poſſet. Itaque eam quoque varietatem locis annotatis, & noſtram coniecturam, vnde tanta varietas ſit, ſubiecimus.

VARIÆ LECTIONES EX ISIDORO ET AMALARIO.

IN QVIBVS PRIMO PAGINÆ, SECVNDO CAPITA, demum Lineæ incipientes ab initio capitis, vel Paginarum, notantur.

PAGINA 181. In præfatione verſu tertio, in omnibus manuſcriptis libris erat, *magiſterio*: in impreſſis, *magiſteriis*. Ibidem, linea 4. *vt quibus*. Manuſcripti ſicut etiam paulò poſt in prologo, vbi impreſſi vtrobique habent, *vbi à quibus*.

Ibid lin 7. omnes MS. *de genere officiorum* ex. uſi *de origine & genere offi.*

Ibid lin. 9 MS *commentatum*. Exc. *commendatum*.

Ibid. lin. 25. MS. *Eccleſiarum*: impreſſi, *eſcarum* manifeſto mendo legebant.

Pag. 183 cap. 1. lin. 17 à principio capitis, in vno exemplorum ſic quoque optimè legebatur: (vel, quoniam Catholica, hoc eſt, generalis in ea doctrina eſt.) cætera autem cum impreſſis ſicut eſt excuſum.

Ibid lin. 18. MS. *ad inſtructionem hominum de viſibilibus atque inuiſibilibus rebus*, impreſſi, *ad inſtitutionem hominum de viſibilibus rebus.*

Ibid. lin. 21. quod eſt in impreſſis, *trahit ad ſe*, in nullo erat MS. exemplari. Sed & varia in illis erat lectio. Nam duo erant quæ legerant, *vel propter hominum omne genus ad pietatis ſubiectionē, tam principum, quam etiā principatui ſubiectorum & idiotarum.* Tertium autem hoc modo, *vel propter omniū hominum genus ad pietatis ſubiectionē tam principum quam qui nō principātur, hortatur, & idiotarum* Quamuis autem vt minimum diſcederetur ab exemplaribus MS. talis lectio ex eis concinnari poterit ſcilicet, *vel propter quod hominum omne genus ad pietatis ſubiectionem, tam principum quā principatui ſubiectorum exhortatur*, vt omiſſo illo. *& idiotarum*, cui nihil eſt quod opponatur, ſicuti illa ſibi opponuntur, principum & principatui ſubiectorum, eius loco ſupponeremus, *exhortatur*, cum hoc verbum in vno etiam exemplorum ſit: tamen quando & nos à MS. exemplaribus ſic, quamuis minus diſcederemus, reliquimus priorem lectionem, & diuerſitatem ſimul cum noſtra coniectura annotandam duximus, ne quid temerè immutaſſe videremur. Quod verò in impreſſis ponitur, *oratorum & idiotarum.* id in nullo erat MS. itaque videtur eſſe ideirco adiectum *oratorum*, vt illi *idiotarum*, opponatur, ſicut ſuperiora illa, *trahit ad ſe*, ad ſententiam perficiendam ſunt ſuperaddita.

Quæ ſequuntur, *vel propterea generaliter*, ſic rectè fortaſſis diſtinguas, *vel propterea generaliter, quod curat omnium.* Hoc etiam obiter notamus, hic in impreſſis fuiſſe. *hominum*. pro quo ſubſtituimus, *omnium.*

Ibid. cap 3. lin. 2. à principio capitis legebatur antea, *& vtrorumq; ſexuum diſtinctis claſſibus ſe ac ſororem præeuntem canere Deo in choris carmen triumphale perdocuit.* MS. vt eſt nunc excuſum, habebant: in vno tamen, *præcinente*, erat pro *præeunte*.

Ibid. lin. 5. Tria MS. *Chorum autem ab imagine factum corona, & ex coſta vocatum.* Quartū hoc modo, *Chorus autē ab imagine facta corona, & ex coſta vocatus. Vnde Eccleſiaſticus liber, &c.*

Pag. 183. cap 4. lin. 5. à principio columnæ. Poſt *honorificatus eſt*, quod erat in impreſſis *dem auctor in Deus canticum præſagium futurorum conſcripſit*, cum in nullo eſſet MS. librorum, cum quibus conueniebat prima Cochlæi editio, expunximus.

Ibid, 183. lin. 6 *pro myſterio, miniſterio* ſubſtituimus.

Pag. 184 cap. 9. lin. 13. à principio capitis. Vel quomodo Dominum impetratent, eſt in MS libris.

Pag. 185 cap. 11. Integrum hoc caput, & magnam ſequentis capitis partem, nunc primum ex MS. libris adiecimus: in capitis vero et penultimo verſu, ea eſt varietas, quod alia haberēt *ſuſciperent, & vocarentur.* Deinde in vno hæc porro erant adiecta: Sub veteri Teſtamento minoris culpæ erant peccata, quia in eo non ipſa veritas, ſed vmbra veritatis aderat. Nam in Teſtamento nouo præceptis altiorib manifeſta quædam, quæ in illo populo vmbram veritatis deſtruxerant, deſerenda nobis præcipiuntur. Illic enim fornicatio & retributio iniuriæ permiſſa ſunt, nec nocebant. In teſtamento autē nouo, graui animaduerſione damnantur, ſi committantur. Hæc vt dixi, vnus habebat codex, tres reliqui non habebant.

Cap. 12. & 13. Triginta quinque lineæ huius quoque capitis in excuſis hactenus libris deſiderabantur, vſquè ad hæc verba, in pag. 186. lin 20. *Quoniā ſeptuaginta duæ linguæ erāt.* Et quæ ſunt à quarta item linea à fin. capitis, pag. 187. ab his verbis, *Iam vbi poſt, &c.* in eiſdem non erant, quæ nobis MS libri ſuppeditarunt, ſicut ab initio ſequentis, nimirum 13. capitis pag 108. vſque ad verba: *Quæ in hac vita per vtrumque Teſtamentum.*

Pag. 187. lin. 19. duplex eſt lectio: alij codices, *in ſpem futuri*, vt excudimus: alij *in ſpe futura* habent.

Pag. 188. cap. 15. lib. 11. à principio capitis, impreſſi, *iubilamus.* in MS. adiicitur *in altum*, vbi alij duo codices legunt, *in alto illo ſcilicet.* Porro iidem legunt, *accendimus*, non *accendimur.*

& (licet minuta hæc ſint) *omnes ſonitu*, legunt non *ſono.* Vnum porro etiam habet, *in voce*, cætera tria, *in vocis.* Hæc eſt librorum in hoc capite diuerſitas.

Pag 188. cap. 15. lin. 11. à principio capitis, quadruplex hic rurſum lectio erat, & huiuſmodi, vt tolerari omnes videantur poſſe, 1. *vt charitate reconciliati omnes inuicem digne*, &c. 2. *vt charitate reconciliationis omnes inuicem digne* 3. *vt per charitatem reconciliationis inuicem digne*, quarta in excuſis eſt exemplaribus. Nobis ſecunda & tertia nequaquam diſplicet, vt reſpiciat ad eum Euangelij locum, quo iubemur reconciliari fratri, antequam munus ad altare offeramus.

Ibid lin 12. à principio columnæ, excuſi, *corpori & ſanguini.* MS. omnes, *corporis & ſanguinis*, in quorum

vno etiam erat, *conformetur*, non in contextu, ſed per cuiuſdam emendationem ſupra contextum. Quæ lectio ſi retineatur, fortè etiam legendum erit *conformatæ*, in præcedentibus, vt ſacramenti conformationem, dixerit conformationem, qua ſcilicet oblatio corporis & ſanguinis, quæ Deo offertur, ſanctificata per Spiritum ſanctum conformetur, hoc eſt, formetur, efficiatur. Quam ego loci huius eſſe ſententiam dicerem, niſi obſeruaſſem in Ordinis Romani libris, *confirmari*, illic ſignificare, diſtribuere aliis corpus & ſanguinem Domini, facere alios participes ſeu communicare corpori, &c. vt mihi etiam hoc loco de ea diſtributione intelligi hic locus poſſe videatur. Duo quoque libri non habebant, *Deo*.

Pag.189.lin.3.Excuſi, *ad exemplum*, tres M S. *de exemplo*.

Ibid.cap.16.lin.7.à principio capitis.Excuſi, *Omnes enim errorum impietates, perfidiaque blaſphemias.* Omnes MS. *Omnes enim errorum impietatum, perfidia, & blaſphemias calcat.*

Eſt etiam in quibuſdam, *in vniuerſis Eccleſiis.*

Ibid.cap.18.lin.15. à principio capitis. Hodie itaque fit à nobis.

lin.17.in veſpera.

lin.18.oportebat adimplere, in omnibus M S.

Pag. 190. lin.36. Eodem cap.ante hæc verba: *Qui enim manducauerit*, in vno codicum hæc interiiciuntur: Qui ſceleratè viuunt in Eccleſia, & communicare non deſinunt, putantes ſe tali communione mundari, diſcant ſibi.

Ibid linea 39.legebatur antea, *Ceterum ſi tanta ſunt peccata, vt excommunicandus*. Sed ſatis clarum eſt, legendum eſſe vt emendauimus. Et erant codices, in quibus excommunicatus legeretur, pro excommunicandus.

† abſtinens. Ibid.lin.42.† abſtinens.

Pagina.191.cap.19. lin. 6.à principio capitis, pro ratis in aliis erat, ſatis, fortaſſe legendum eſt, ſatis, & in impreſſo interminata erat, ſed M.S. omnia, vt eſt nunc excuſum, terminata: in quibuſdam etiam legebatur ter derogata, & in alio additur, id eſt, deprecata. Sed non videbatur nobis aliter legendum, quàm hactenus eſt excuſum.

Ad finem huius capitis fortè legendum, dialibuſque officiis: vbi excuſum eſt, mundialibuſque vt ſibi opponantur, nocturnis & dialibus.

Pag.191.cap.20. lin.11. à principio capitis. vt tempus ipſum ſacrificii veſpertinum oſtenderet ſæculi finem.

Pag. 192. cap. 23. Integrum hoc caput nunc addidimus. & partem aliquam ſequentes capitis vſque ad lineam 1.pag.193.Sabbatum autem.

Pag. 193. cap. 25. lin. 4. pro imperio, in vno codice ſcriptum erat, gremio: ſed per emendationem cuiuſdam inter lineas, fortaſſis non male.

Ibid. lin. 15. vt carnem indueret, lin. 16. in hominem venit.

Ibid.lin.26.& aduentus, & in alio, aduentu Dei facto ad homines.

Ibid. cap. 26.lin.6. à principio capitis, paſſuro, in omnibus erat M S. in impreſſis hactenus, homini potiſſimo.

Pag.194. cap. 28. lin. 12. à principio capitis, in tribus libris potiſſimum legebatur, non potentiſſimum.

pag. 194. cap. 29. lin. 2. à principio columnæ, per lignum myſterii, in omnibus erat.

Pag.195.lin.31.paſſione crucis.

Pag. 195. cap.30. lin. 11. à principio capitis, alii habent poſt reſurrectionem & ſtatum poſt, ad aliam carnis, quo loco in vno erat, ad illam vitam futuram.

Pag. 196. cap. 31. lin. 26. à principio columnæ. Propter ipſum ergo initium datur. lin.41.in tertia hebdomada Lunæ Paſchæ, in vno legitur. quæ ſtatim poſt ſequitur vox, *Dominicus*, in nullo erat.

Pag.197. cap. 32. lin. 12. à principio capitis.in duobus legebatur, perfectio.

Ibid. cap. 33. lin. 13. à principio capitis. diffuſus, in impreſſo erat: in alio quodam, diffuſi. Sed tria legebant, diffuſi,

Pag.198. cap.34. lin.6.à principio capitis, in nullo erat, offeramus.

Pag.199.cap.36.lin.25.à principio capitis. *delinetur* eſt in vno M S. in impreſſis hactenus, vt apparet per emendationem cuiuſdam, *deſcribitur*, & paulò poſt in quibuſdam legitur, & quattuor temporum, anni circulus, vicibus variatur.

Pap. 200. cap. 38. lib. 6. à principio capitis. in omnibus M S. erat exorationis, excuſi, expiationis habebant. In fine capitis, in alio quodam legebatur, reſurrectione reparatur: in impreſſo, ſuperatur.

Ibid. cap. 39. Caput hoc quoque ex MS. libris perfecimus, adiicientes ea quæ à linea quarta ſunt vſque ad capitis finem.

Ibid. cap. 40. Integrum hoc caput nunc quoque acceſſit, & ſequens 41.caput.pag.201.

Pag. 201. cap. 42. lin. 5. à principio capitis, nec Iudæis exultandum præbetur, in aliis exultando præſtetur, in omnibus autem.

Ibid.lin. 6. *ſuſtulit*, pro quo impreſſis, *ſuſtinuit* habebatur.

EX LIBRO

EX LIBRO SECVNDO VARIÆ LECTIONES.

PAgina 203. cap. 2 lin. 13. à principio capitis. tumidóque geſtu, omnia M S. habebant.

Ibid. cap. 3. à principio capitis, lin. 4. quos ſequuntur ignorantium turmæ, in quibuſdam: in alijs quod erat *lin. vltima.* eiuſdē capitis polleт.

Ibid. cap. 4. Ad finem huius capitis ex M S. libris quædam adiecimus. quæ in impreſſis hactenus deſiderabantur, nimirum ab hoc loco. *Quaritur autem*, pag. 264. lin. 8. à principio columnæ. Sed tamen in quibuſdam erat.

Pag. 204. cap. 5. Et huius cap. initium, vſque ad hæc verba: *Fuerunt enim filij Aaron* lineas ſcilicet. 26. quia ipſa linea in vno ante hæc verba. Fuerunt enim, interponebatur, ſacerdotium regnumque Eccleſiæ in eis exiſtimo figurari.

Pag. 205. lin. 32. à principio columnæ. in impreſſo & vno ex M S. eſt, ſupernus impletor, lin. 51. hæc verba. Digamus autem. &c. non erant in tribus codicibus: in quarto verò legebatur, Digamus autem aut fertur agere ſacerdotium, vndè conjectura ductus legendum putaui, haud. cum legeretur antea, Digamo enim aufertur ſacerdotium, quæ lectio tolerari fortè poſſet.

Ibid. lin. 57. à principio columnæ authoritate 33. vnus codex pro ac, habebat, aut 65. condunt, pró abſcondunt, omnes.

Pag. 206. lin. 14. defendendum legebatur in tribus M S. nos vnum ſecuti deferendum ſcripſimus. lin. 56. reuincere excuſi hactenus, repercutere habebant ſcripti lib.

Pag. 207. lin. 1. indagari, excuſi. 3. caſtitatis. 11. in vno diſtributionem diſcreta. in alio diſtributione diſcretam, in impreſſo antea, prouidentiam habere, & diſtributione diſcreta.

Ibid. cap. 6. lin. 6. & 7. à principio capitis, vt excudimus, ita in quatuor codicibus noſtris conſtanter legebatur. Vbi anteà hoc pacto, conſtituere lectores, ſubdiaconos ordinare non audeant, præter.

Ibid. cap. 7. lin. 9. à principio capitis. diuini, in omnibus & in vno confractione. lin. 11. Hæc ſola lin. 27. Secundus enim primo coniunctus: ſcripti, vt nunc legitur.

Pag. 208. cap. 8. verſ. 3. à fine columnæ. Ne videant quæ videre non debent, & ſumant quæ.

Pag. 209. cap. 10. lin. 12. à principio capitis, vt quià ad ſacra ſont myſteria deputati, ab omni carnali immunditia ſint liberi lin. penult. capitis, ſcyphum aquæ cum aqua manicus & manutergium accipiunt.

Pag. 209. cap. 11. lin. 18. à principió columnæ, legebatur anteà, in quo maximè illa, & lin. 21. in contrariam recedunt ſententiam, tres ſcripti libri legebant.

Pag. 210. lin. 8. notitiam artis Grammaticæ, quod erat in impreſſis, non erat in ſcriptis. lin. 14. neque commoto corpore, lin. 19. vtrumque erat in M S. libris, & multum, & in tumultu, ſed ex his alij exhaurire, alij exaurire habebant.

Pag. 210. cap. 12. lin. 12. à principio capitis, vt oblectamento dulcedinis, in vno erat exemplari, ex emendatione tamen cuiuſdam lin. 19. geſtu additum eſt ex fidettium librorum. Erat autem qui ſic haberet, neque muſicum geſtum vel theatralem redoleat. lin. 13. faba in duobus erat, in alio fabrij, in quarto fabari, & ſtatim poſt. Veteres lamina pectori impoſita, ſub ea cantica exclamare alendis vocibus rationem demonſtrauerunt. Sic in duobus erat codicibus: *exclamare*, autem in omnibus erat, non exclamanda, & paulò poſt ſcientia Epiſcopi, non conſcientia Epiſcopi.

Cap. 13. lin. 13. ſacra tecta, duo legebant codices.

Pag. 212. cap. 15. lin. 7. vitia ſolita, lin. 8. quam accuſari.

lin. 39. voluntates, lin. 66. nuſquam progrediuntur, lin. 70. quæ ſequuntur, nunc primum adiecimus.

Pag. 213. lin. 7 Hi verò patres intellectu tolerantiam atque diſcretionem in ſignatis omnibus rebus, in alio, atque diſcretionem in ſinuantes inſignis omnibus rebus, in tertio, inſinuantes omnibus, &c.

lin. 14. feſtinant cum properatione.

lin. 18. in conſolatione, & in alio, in conſultatione.

lin. 20. variam admodum hîc offendimus lectionem quam notabimus, vt lectoris ſit iudicium, num ex omnib. vnã eruerimus quæ claram ſententiam contineat. Duo habebant. *affectuq; animorum* alii duo. *affectuſq; anim o um.* Iam in duobus rurſum erat, *provt eos provocauer.t.* In aliis *vocauerit. D fferentis* in vno erat, quanquàm ſupra lineas notatum haberet *deſeruientes*, quemadmodum duo item alii habebant: in quarto erat, *de, rentes.* Nos differentis legendum putauimus, & ſubiunximus. *Oratio*, cum in omnibus legeretur, *oratione*, vel gemitu vel fletu ſignificantes corpus, hoc loco erat diſtinctio, nos eam poſt ſignificantes collocauimus, vt in vno etiam erat ex quatuor.

Pag. 214. cap. 16. lin. 15. à principio capitis. Pœnitentia autem non menſium ac temporum curſu penſatur, ſed pœna qua anima. Sic erat in tribus libris, & paulò poſt lin. 20. vbi in impreſſo eſt, qui pœnitentiam agunt: in aliis eſt, gerunt: in aliis egerunt.

lin 18. Horum in impreſſis & duobus M S. legebatur: in aliis, Honorum atq; in illis talis erat lectio, Horum dumtaxat dignitate ſeruata, ita vt à Sacerdotibus & Leuitis Deo tantum teſtificata confeſſio, cæterorum verò adſtante coram Deo ſolenniter ſacerdote.

lin. 63. Verúmtamen quantum (in alio, quanta) in peccando fuit ad malum abruptio mentia intentioni deuotio, tantum debet eſſe & in pœnitendo deuotio, in alio tamen erat, abrupta: in tertio, corrupte. Quid ſi legatur. Veruntamen quanta in peccando fuit ad malum abroptio mentis: intentio deuotionis tanta debet eſſe, & in pœnitendo adflictio.

Pag. 215. lin. 21. in vno exemplari, confeſſio ſperata erat loco huius vocis, Conuerſio. Deinde ſtatim poſt in altero quodam, Si incerta occupet mors, nequaquam ſubueniat pœnitentia. Erant quoq; quæ legerent, quàm: non autem, priuſquàm.

Cap. 17. lin. 10. à principio capitis, ſectatrices ad perpetuam continentiam.

Ibid. lin. 28. tempus in quo lectum eſt, & paulò ante pro Nonne, Non, & ſine interrogationis nota.

lin. 34. in vno erat, coniugiorum habenis volentibus: in impreſſo antea legebatur, voluptatibus habenis:

Pag. 216. lin. 44. ſequi vel audire valet: & aliter ſequi vel valet, vel audet, niſi.

Pag. 217. cap. 18. lin. 16. inde ſexui, in alio, exinde ſenſui renunciat.

lin. 34. Nam ſolent ætates quæ corporis fluxere luxuria.

lin. 57. à fine columnæ, penitus confeſſionis lege-

batur antea, quomodo etiam tres libri habebant: ſed quattus, pœnituiſſe.

Pag. 218. cap. 19. lin. 8. à principio capitis, mulieris ſuæ pulſum.

lin. 11. Ergo adiectum laborem, & legebatur aotea expreſſerunt.

Pag. 218. lin. 60. nubentibus vna vni vero tenenda ſit, adhibentur pro nuptu. lio. 30. à Leuita legebator in ploribus, ſicut in hactenus excuſis: etiam in vno tameo victæ, neſcio, an vittæ: ſed vittæ, magis mihi placebat.

Pag. 219. lin. 4. ne pluralitas amorem vnieum caperet, caperet autem, in omnibus erat MS. nno caperet, vt habebant impreſſi.

lin. 8. poſt manifeſtatam ſanguinom maturitatem, vous codex habebat.

Pag. 220. cap. 20. lin. 26. Sales autem in miniſterio catechumenis dandos à patribus, ideò eſt inſtitutom, vt eorum guſtu.

Pag. 222. cap. 23. lin. 11. a principio capitis, naſcendo natum erat, iovno cæteri omnes naſcendo procedere, & lin. 13. perfectum hominem vnus liber habebat: in reliquis non erat perfectum, & lio. 19. humanamque ſubſtã tiam, & paulò poſt lin. 20. quia nec geminauit. vtriuſque ſubſtantiæ integritate perſonam, nec confudit geminam vnitate perſonæ ſubſtantiam.

lin. 38. & 40. Magna hoc loco codicum erat varietas, vt quid mihi ſequendum eſſet, ſtatuere non potuerim.

I. Ideóque & incorporea eſſe euidenter oſtenditur, quæ ad imagioem Dei creata eſt, pietate morum.

II. Ideóque incorporea qui ad imaginem Dei creata. De pietate morum, &c.

III. Oſtenditur: à quibuſdam apprehendi & transferri poteſt, corporea eſſe nihilominus oſtenditur. Ad imaginem autem Dei creata eſt.

IV. à quibus autem apprehendi, &c.

lin. 10. à fine ſecundæ colomnæ, voluntatis indicin.

Pag. 223. cap. 24. lin. 32. & prima linea ſecundæ colum. Itaque baptiſmatis gemina figura eſt, habent tres libri, omiſſo illo, ſanguis & aqua.

Cap. 26. Hîc à fine ea adiecimus ex libris ſcriptis, quibus Iſidorus libellos ſoos velut epilogo concludit. Ex quibus ſatis conſtat, hic librorum Iſidori finem eſſe, & ſi quid in impreſſis hacteous adiectum ſit, ab alijs adiectum eſſe.

VARIÆ QVORVMDAM CAPITVM LECTIONES.

EX AMALARIO,

In diuerſis exemplaribus repertæ.

Caput 15. lib. 1. pag. 340. in vno exemplari, vt ſuo ordine excuſum eſt, legebatur: in alijs tribus hoc modo.

POST præcipit ordo, vt Preſbyteri afferant corpus Domini, quod pridiè remanſit, & calicem cum vino non conſecrato. Poteſt in eo calice, qui conſumitur quinta feria, intelligi finis veteris legis: quem eodem die Dominus deſignauit per calicem datum diſcipulis ſecúdum Lucam, priuſquam commendaret corpus ſuum. Quamuis & ſimpliciter poſſit intueri, vinum ideò nó retineri, quia facilius labitur quàm panis. Hæc poſita in altari, dicit ſacerdos orationem Dominicam & ſequentia eius, vſque, Per omnia ſecula ſeculorum. Hoc peracto, aſſumit de ſancto corpore, & ponit in calicem ſilendo. Pax Domini ſit ſemper vobiſcum, non dicitur quia non ſequuntur oſcula circumſtantium. Sanctificatur enim vinum non conſecratum, per ſanctificatum panem. Poſteà communicant omnes.

Huic adiungemus partem ex cap. 26. lib. 4. pag. 477. col. 1. à verſu 7. à fine columnæ, ſcilicet: Simulque & docemur, quæ huius capitis pars de eadem re pertractat, de qua prius 15. lib. 1. Et erat in tribus exemplis vt ſequitur.

Et dubitatio aufertur de die Paraſceues, de qua aliqui dubitant, vtrum in ea conſecretur corpus Domini, an non. In eadem die Apoſtolica recolitur conſecratio, quæ tantum Dominicam orationem ſuper corpus & ſanguinem Domini dicebat. Igitur niſi eſſet admonitum ex Romano Ordine, vt reſeruaretur corpus Domini à quinta feria vſque in ſextam, non eſſet neceſſarium reſeruari, quoniam ſufficeret ſola oratio Dominica ad conſecrandum corpus, ſicut ſufficit ad conſecrandum vinum & aquam. Quòd enim Innocentius dicit, iſto biduo ſacramenta penitus non celebrari, intelligendum eſt, vt iuxta morem noſtræ Eccleſiæ non celebrentur. Et iam lectiones quæ præcedunt ante Paſſionem in Paraſceue, Eccleſiæ primitiuæ conſuetudo eſt, quæ non repellebat penitus Iudaicus mos qui in ſuis Sabbatis legebant vnam lectionem ex lege, & alteram ex Prophetis. Necnon & ex eo, vbi ſanctus Gregorius dicit, alia quæ dici ſolent in quotidianis Miſſis, tacemus, tantummodo Kyrie eleiſon, & Chriſte eleiſon dicimus, poſſumus intelligere, quòd non Alleluia cantabatur apud illum per quotidianos dies in officio Miſſæ. Huius tantæ diuerſitatis cauſa quæ eſſet, admiratus ego apud me ſum aliquando, eamque mihi inueniſſe tandem videor, & niſi hæc ſit, fateri ſanè cogar, quænam ergo ſit, non mihi liquere: Amalarium ſuos hos libros recognouiſſe, atque alios qui nunc ſcripti extent, ex prima eius editione, alios ex eis, qui ab eo poſt recogniti ſunt, deſcriptos eſſe, ideóque hanc diuerſitatem in exemplaribus natã probabiliter ſaltem dici poſſe, nemo eſt qui inficiari poſſit. Idipſum autem ſi quibuſdam coniecturis atque indicus confirmetur, multo etiam fieri probabilius. Primum ſatis conſtat atque ex ipſo Amalario colligitur, poſt annum Domini 820. hos de diuinis officiis

quatuor libros ipſum ſcripſiſſe, & poſtea ſub annum Domini 831. Romam à Ludouico Pio Legatum eſſe profectum, ibique cum ab ipſo Pontifice, tum à Romanæ Eccleſiæ Archidiacono, atque Magiſtris multa, quæ ad diuina officia pertinebant, eſſe ſciſcitatum, & quæ ab eis audiuiſſet, eorum multa in ſuum de ordine Antiphonarij librum, quem poſtquam Roma eſt reuerſus, conſcripſit, retuliſſe. Vnde in eo ſæpe inuenias, Rogaui Magiſtros Romanæ Eccleſiæ, Sciſcitatus ſum ab Archidiacono, interrogaui Apoſtolicum. Quæ legendi formula cum capite 15. libri primi etiam in illo exemplari reperiatur. vndè hoc caput ſuo loco & ordine deſcripſimus in reliquis verò, ex quibus illud hoc loco deſcriptum exhibemus, non reperiatur: veriſimile ſane eſt, poſtquam Romam reuerſus eſt, tum demum hoc ab eo caput mutatum, alitérque ſcriptum eſſe. Deinde vt hoc etiam fiat veriſimilius, hoc ipſum exemplar præfationem illam alteram, quæ incipit. Poſtquã ſcripſi libellum, qui à paruitate mea vocatur de Eccleſiaſtico officio, veni Romam, interrogauíque miniſtros Eccleſiæ ſancti Petri, tantum habebat. cætera non habebant. Itaque cum hanc præfationẽ libris ſuis ante à ſe ſcriptis præponere ſe dicat, & in eodem exemplari capite 15. deinde ſcribat, (De qua obſeruatione interrogaui Romanum Archidiaconum) quod non eſt in reliquis exemplis in quibus non eſt quoque hæc præfatio: videtur ſanè hinc colligi probabiliter poſſe ex recognitione auctoris hãc varietatem eſſe, ſicut ipſa præfatio poſtea adiecta eſt ipſumque auctorẽ exactius aliquid cap. 15. libri primi quàm antea ſcripſiſſe. & ca. 25. libri quarti. eò quòd malè ante ſcripſerat. omiſſo, alia poſtea ſubſtituiſſe. Nam animaduertit fortè quod ex Diui Gregorij verbis collegerat, per Dominicam orationem corpus Domini conſecrari hoc ſe malè collegiſſe, cum hoc non dicat diuus Gregorius. Sed quæ eius verba ſunt, quod ad ipſam ſolummodo orationem Dominicam oblationis hoſtiam Apoſtoli conſecrarint, non dubium quin per ipſa conſecrationis verba, quæ Chriſti verba ſunt, & quibus ipſa conſecratio perficitur Ad quam ipſos orationem Dominicã deinde adieciſſe, diui Gregorij ſententia eſt. Porrò quòd cap. 15. libri primi, Qui in Paraſceue vinum per commixtionem panis conſecrant, eos contra Eccleſiæ traditionem & Innocentij Papæ decretum venire ſentit, rectè ſentit: Sed quod Ordini Romano hoc adſcribat, quaſi is hoc fieri mandet, non rectè: In quo verba hæc, Sanctificatur enim vinum non conſecratum per ſanctificatum panem, reperiuntur quidem, quomodo nos quoque illa in tribus Romani Ordinis libellis ſcripta legimus, & in lucem emiſimus: ſed non eo ſenſu quo Amalarius ea accipit accipienda eſſe. perſpicuum ex ipſo euadit ROM. Ordine. In quo cum feria V. in cœna Domini hæc verba habeantur, Pontifex veniens ad Altare diuidat oblatas, & ſumat de ipſis oblatas integras ad ſeruandum vſque mane diei Paraſceues, de quibus communicent abſque ſanguine Domini: San-

gus verò eadem die penitus conſumatur: ſatis intelligitur cum poſtea feria ſexta; Sãctificatur enim vinum nõ conſecratum per ſanctificatum panem, dicat, non de conſecratione hanc ſanctificationem intelligendam, qua vinum in ſanguinem Domini commutatur. Quippe, qui antea admonuerit communionem Paraſceues ſine ſanguine Domini fieri. Quod obiter admonere volui, quia his Ordinis Romani verbis nõ animaduerſis, in eundem ſcopulum Micrologus & Petrus Cantor impegerunt, ſiue Amalarij iudicium ſecuti, ſiue in eam ſententiam deducti, quod communio vtriuſque ſpeciei tum adhuc obtineret. Quorum vterque etiam rationem adducit, cur hoc fieri ſic debere exiſtiment, ille quidem, vt populus plenè poſſit communicare, hic autem, vt contactu Dominici corporis integra ſit communio, quæ cum neque in Albino, neque Amalario qui ex Ordine Romano ea citant, ſed nec in ipſo Romano Ordine reperiantur, & cum non eiſdem verbis vterque vtatur, ipſorum interpretum eſſe, & ab ipſis hanc rationem eſſe excogitatam, cum expreſſis ipſius Ordinis verbis pugnantem apparet.

Caput etiam 26. lib. 1. pag. 351. in exemplari, quòd præfationem alteram habet, & quod recognitum propterea ab auctore opinamur, differebat à reliquis. Nam vbi de cereo mentio incidit, hæc pluraliter, illud de vnico tantummodo ſingulariter loquitur. Itaque in illo talis inſcriptio capitis eſt, De immiſſione cerei in aquam.

Et verſu 3. à principio capitis habet, cereus benedictus deponitur in aquam. Et verſus 18. ab illis verbis, vt enim legit. Vt enim per partem illuminatam ad memoriam reducimus columnam ignis, quæ figurabat Chriſtum, à quo illuminati ſunt Apoſtoli, quibus dicitur, Vos eſtis lux mundi, ſicut à benedicto cereo illuminatur alter cereus: ita per partem cerei, quæ nondum exerit lumen ſuum, ſed eſt parata vt fœcunditatem præſtet lumini, Spiritus ſancti perſona deſignatur. De qua re, vt ſuperius ſcripſi in cap. 18. pag. 341. dicit Gregorius Nazianzenus, &c.

Et quarto verſu à fine capitis, quare cereus deponatur in aquam.

Cap. 6. lib. 3. pag. 404. verſ. 20. à principio capitis. Reliqua exemplaria, excepto illo cum præfatione, cuius meminimus, ſic habebant: Kyrie eleiſon, potentia diuina, Chriſte eleiſon, qui nos redemiſti ſanguine tuo: Iterum Kyrie eleiſon. Tu qui rediſti ad Patrem, & ea claritate honoraris qua honoratus es, antequam mundus fieret. Poteſt, &c.

Cap. 27. lib. 3. pag. 428. verſ. 20. à principio capitis. Loco horum verborum, exemplar erat vnicum in quo legeretur, Nobis quoque peccatoribus, & verſ. 26. idem exemplar, Poſtquàm emiſit ſpiritum, ſtuduerũt miniſterio ſepulturæ, ſequens verò Subdiaconus medio Canone, id eſt, cum dicitur, Per omnia ſæcula ſæculorum, ſuſcipit eam ab Acolyto, & ſtat ante altare cum patena, & ſtat poſt Subdiaconum regionarium vſque dum ſuſcipiatur ab illo Regionarius.

Cap. 37. lib. 3. pag. 436. Sex vltimi verſus huius capitis non erant in exemplari quod præfationem habet adiunctam, ſed eorum loco, in xij. lectionibus non ſequitur iſta benedictio, ſiue quia benedictiones præceſſerunt plures ſuper conſecratos, ſeu quoniam officium illud finitur ſæpe circa noctem Dominicam, in qua non flectimus genua. Atque hæc in nullo aliorum exemplorum erant.

Cap. 3. lib. 4. pag. 447. ab his verbis, conueniatur, vna ſcilicet per quartam, exemplar cum præfatione habet, conueniatur vna, ſcilicet per tertiam, & quartam & quintam, vt pertingamus ad ſextam curſu horæ tertiæ, & intrante ſexta, inchoemus alterum curſum. Si Dominus, &c. Atque idem exemplar in ſequentibus vbi de eadem re agitur, & ad reliquas horas hæc accommodantur, ab alijs diſſentit, vt cap. 5. pag. 1452. per ſextam horam & ſeptimam & octauam, ita verò, vt in nona habeant initium reliquæ tres repetitiones, quę perducant vſque ad duodecimam horam diei. Et cap. 6. verſ. 1. Nona continet nos per nonam horam & decimam & vndecimam. Status, &c.

Cap. 32. lib. 4. pag. 486. Exemplar quod præfationem alteram habuit, ab illis verbis. In Antiphona, ſic legit: In Antiphona ſecunda, Rubum quem viderat Moyſes, ſic loquitur ex perſona membrorum ad Dei genitricem, Intercede pro nobis. Tertia habet in fine, Te laudamus Deus noſter. Quarta eſt in Romano Antiphonario: Nato Domino Angelorum, chori canebant, dicentes, Salus Deo noſtro: quæ concinit laudi trium puerorum. In quinto loco eſt vna de Romano Antiphonario, & altera de noſtro. Quæ tenet verba Ioannis Baptiſtæ, quibus demonſtrauit vtilitatem noſtram, quæ data eſt nobis.

Quo loco cum meminerit Romani & ſui etiam Antiphonarij, quem poſtquàm Roma eſt reuerſus, poſt annum 831. compoſuit, valdè hoc auget coniecturam noſtram: immò videtur omnino illud neceſſario iam colligi, hos ab eo libros poſteà recognitos, & hoc exemplar inde eſſe exſcriptum.

Cap. 33. lib. 4. pag. 448. à verſ. 14. à principio capitis, & ab his verbis, præſens officium nocturnale, tres diuerſas lectiones inuenimus, quarum vnam habes ſuo loco ex libr. cum præfatione, altera lectio ſic habebat.

Notandum eſt, quòd in Antiphonis duarum nocturnarum primarum non ſubiungitur Alleluia ſicut in nouiſſima. Idcirco eas veteri Teſtamento oportet committere, vt prima nocturna tangat eos qui in naturali lege fuerunt, qualis fuit Abraham, qui obtulit ſacrificium Domino, & Iob, qui quamuis deputatus ſit inter gentes, tamen Domino ſemper pſallebat: & iterum duodecim Patriarchæ, in quibus terra Iudæorum adorabat Dominum. Et ſecunda eos tangat qui ſub lege Moſaica fuerunt, qualis fuit Rex Dauid, & cæteri boni Reges, qui ſpiritu præuidebant, & prophetabant omnes gentes adoraturas Dominum: etiam & ipſi multos cohortabantur, vt venirent & adorarẽt Deum. Tertia nocturna tangit nouum Teſtamentum, quòd initium habet à baptiſmo. Quapropter habet in capite Antiphona, Fluminis impetus cum Alleluia. Quæ Antiphona cum Pſalmo ſuo ad liquida ſonat de nouo Teſtamento. Sequentes ſimiliter. Cantate Domino canticum nouum, Pſalmus apertè narrat de nouo Teſtamento. Similiter Dominus regnauit, exultet terra. Qui tres Pſalmi monſtrant præcipuè perturbationem & communionem gentilium contra prædicationem Apoſtolorum & ſubuerſionem idolorum, atque conuerſionem Chriſtianorum. Et alio modo, Ieſus triginta annorum erat, quando venit ad baptiſmum. Quæ ætas congruit ſacerdotio. Vnde Gregorius Nazianzenus in ſermone de ſecundis Epiphanus, legitimum & maturum tempus oſtendit his, qui omne tempus atque omnem ætatem vel ad ſacerdotium, vel ad docendum opportunum putant. Et iterum: Obſerua tamẽ & tu qui præes, quòd triginta annorum erat Chriſtus † Nunc volumus tranſire per baptiſmum. Præſens officium genealogiam Chriſti oſtendit iuxta ordinẽ Lucę: quia ab inferioribus incipit, id eſt, ab Ioſeph & Heli, & peruenit aſcendendo vſque ad filium Dei Adam. Vnde Auguſtinus in lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarũ: Lucas autem non ab initio, ſed à baptiſmo generationes Chriſti enarrat: nec deſcendendo, ſed aſcendendo tanquàm ſacerdotẽ in expiãdis peccatis magis aſſignãs. Et paulò poſt: Lucas autem aſcendendo tranſit & peruenit ad Deum. † Hoc eſt proprium ſacerdotium, vt ab infimis perducat plebem vſque ad ſuprema. Igitur quia per humilitatem fit iſte aſcenſus, quaſi à plebeia conditione incipiunt Antiphonæ præſentis Officij, & aſcẽdunt per Reges Iudæ, per Apoſtolos vſque ad chorum Ange-

Angelorum. Prima Nocturna habet Antiphonam, Afferte Domino filij Dei Quibus verbis ſubditur in Pſalmo: Afferte Domino filios arietum. Hæc fuerunt munera primorum patrum. Et quia adoratio pertinet ad humilitatem præcipuè, omnes Antiphonæ de eadem habent verba, vt ſunt iſtæ: Adorate Dominũ in aula ſancta eius. Et omnis terra adoret te Deus. Secũda Nocturna habet, Reges Tharſis & inſulæ. Reges humiles præferuntur † plebi humiliatæ. Ipſa nihilominus referta eſt de verbis adorationis. Tertia Nocturna myſteriũ tangit Apoſtolorum & Apoſtolicorum virorum. Qui præferuntur Regibus, & aſcenditur ad Angelos. Antiphona, Fluminis impetus, ideò cantatur in ſuprema Nocturna: qui præcipuè de Apoſtolorum prædicatione & baptiſmo memorat. Vndè qui ſupra in Pſalmo, die Pentecoſtes venit Spiritus ſanctus, impleuit credentes, locuti ſunt linguis, prædicare Euangelium cœperunt populis. Hic ciuitas Dei lætificabatur Et poſt pauca: Manifeſtum eſt fluminis illos impetus de Spiritu ſancto intelligendos, quo ſignificatur omnis pia anima credens in Chriſtum, vt fiat quis ciuitas Dei. Secunda Antiphona præſentis periochæ monſtrat eos, quos Apoſtolorum præſentialiter chorus ſæpe hortabatur, dicens, Adorate Dominum in aula ſancta eius. Illi ſunt nempe de quibus ſcriptũ eſt, Multitudinis credẽtium erat cor vnũ & anima vna. Tertia Antiphona eos recolit, qui ſupra ordines memoratos ſunt, id eſt, Angelos, dicendo: Adorate Dominum omnes Angeli eius Hanc tertiam periocham recolimus per introitus Miſſæ ab octauis Theophaniæ: vſque in Præſentationem Domini: Romanus in Officio, Omnis terra adoret te Deus, voluit tempora monſtrare, quando omnis Iudæa venit adorare Dominum in Paſcha, quando Dominus immittebat verbum ſalutare ad eos, quos rogabat de ſapiẽtia. Noſque ita & aliter dicimus: Adorate Dominum omnis terra, quando multitudinis credẽtium erat cor vnum & anima vna. In excelſo throno voluit Romanus in tempore illo introducere, quãdo Dominus ſedit ad nuptias honorificè, & fecit mirabilia ſolus, cum aquam conuertit in vinum Noſque in excelſo throno cantamus, eum hominem Chriſtum mente videmus ſublimatum in cælos, & quotidiè facere mirabilia ea quæ tunc fecit, & potiora, quãdo totum mundum conuertit ad veram fidem. Adorate Deum, recolit illam deſideratiſſimam viſionem, in qua videbimus eum ſicuti eſt, quando iam peregrinatio iſta erit ciuis Angelicæ dignitatis, & adorabitur Chriſtus ab omni genu, ſcilicet cæleſtium, terreſtrium, & infernorum Qui cœtus quotidiè augetur in corpore Chriſti, ſicut communio præſentis officij dicit, Puer Ieſus proficiebat: quamuis & altera cantetur ab aliquibus, id eſt, Mirabantur Iam nunc adoratus Chriſtus ab Angelis, Vnde Beda exponens illud B. Petri, Profectus in cælum ſubiectis ſibi Angelis, & taliqua: Nulli dubium quin filio Dei ſemper, &c. Nam hic rurſus conueniebat cum cæteris codicibus, vſque ad finem capitis.

Tertia lectio.

Præſens ſolennitas celebrat coniunctionem ſponſi & ſponſæ. Quamuis & Magorum oblatio & conuiuarum lætitia in eo recolatur, tamen præpoſui in nocturnalibus Antiphonis ſequi ordinem venientium fidelium per baptiſmum ad Chriſtum. Ordo Antiphonarum in Natiuitate Domini demonſtrat altitudinem Dei deſcẽdiſſe ad noſtram humilitatem, iuxta genealogiam, quã Matthæus computat ab Abraham, deſcendendo vſque ad Ioſeph, & vſque ad ipſum Chriſtum. Idcirco prima Antiphona habet verba, quæ oſtendunt Chriſtum filiũ Dei eſſe, dicentia: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Necnon Pſalmus vnde Antiphona ſumpta eſt monſtrat cur Dominus vellet ad nos deſcendere, & particeps fieri noſtræ mortalitatis, ſcilicet vt nos regeret in virga ferrea, & erudiret nos diſciplina ſua. Præſens vero feſtiuitas tenet ordinem aſcendentiũ fidelium per baptiſmum vſque ad chorum Angelorũ, & vſque ad ipſum Dominum. Sequitur genealogia A quam Lucas deſcribit. Vnde dicit Auguſtinus in lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum: Lucas autẽ non ab initio, ſed à baptiſmo generationes Chriſti enarrat: nec deſcẽdendo, ſed aſcendendo tãquam ſacerdotem in expiãdis peccatis magis aſſignans. Et paulo poſt: Lucas autẽ aſcendendo tranſit & peruenit ad Deum. † In præſentibus Antiphonis ordinem ſequimur perſpectiuum, non ordinem temporum. Prima Antiphona quæ dicit, Afferte Domino filij Dei, tales ſæculares deſignat, qualis Cornelius centurio gentilis & Æthiops eunuchus, ſeu quomodo ſunt laici, qui ſeipſos inſtigant ad oblationẽ Dei, de qua Antiphona dicit qui ſupra in tractatu Pſalmorum: Afferte Domino filij Dei, afferte Domino filios arietum, afferte Domino voſmetipſos, quos per E- B uangelium duces gregũ Apoſtoli genuerũt. Secũda eos monſtrat, qui propria relinquunt, vt ſunt Monachi. Ipſa dicit, Pſallite Deo noſtro, pſallite. Pſallite Regi noſtro, pſallite ſapienter. Vnde idẽ qui ſupra in eodẽ: Docet nos & admonet vt pſallamus intelligenter. Non quæramus ſonum auris, ſed lucem cordis. pſallite, inquit ſapienter.

Tertia Presbyteros & inferioris gradus electos, qui quamuis ſint plurimi in numero eorum, tamen qui propria relinquunt, quia conſecrati ſunt, præponũtur monachis. Ipſi optant, vt omnis terra adoret Deum, & pſallat ei. Iſtis namque præponuntur pij Reges, qui totum ſibi gregem commiſſum conſtringunt ad copulationem veri ſponſi Hos recolit quarta Antiphona: Reges Tharſis & inſulæ munera offerent Regi Domino. Quæ ſint eorum munera, ſequens Antiphona monſtrat: Omnes C gentes quaſcumque feciſti, venient & adorabunt corãm te Domine. Quid agant poſtquam conuenti fuerint. Tertia Antiphona iſtius periochæ monſtrat, dicens: Venite, adoremus eum, quia ipſe eſt Dominus Deus noſter. Super omnes iſtos eſt Apoſtolorum & Apoſtolicorũ chorus, per quos memorati coniuncti ſunt ſponſo. Eorum prædicationem monſtrat Antiphona: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Vnde qui ſupra in eodem. Die Pentecoſtes venit Spiritus ſanctus, impleuit credentes, locuti ſunt linguis, prædicare Euangelium cœperunt gentibus Hic ciuitas Dei lætificabatur. Et poſt pauca: Manifeſtum eſt fluminis illos impetus de Spiritu ſancto intelligendos, quo ſanctificatur omnis pia anima credẽs in Chriſtum, vt fiat quis ciuitas Dei. Secunda Antiphona præſentis periochę monſtrat eos, quos Apoſtolorum D præſentialiter chorus ſępe hortabatur dicens, Adorate Dominum in aula ſancta eius. Ipſi ſunt nempe de quibus ſcriptum eſt, Multitudinis credentium erat cor vnũ & anima vna. Tertia Antiphona eos recolit, qui ſupra ordines memoratos ſunt, id eſt, Angelorum, dicendo: Adorate eum omnes Angeli eius. Hanc tertiam periocham recolimus per introitus Miſſæ ab octauis Theophanię vſque in pręſentationem Domini, niſi forte anticipet nos tempus Septuageſimę.

Pag. 490 c. 34. l. 4. ab illis verbis, Hunc Pſalmum quomodo legebatur in exemplari, vt putamus recognito cũ pręfatione altera. Alia exemplaria hoc modo habebant: Affectum ſanctorum ſuorum non dedignatus eſt Dominus exprimere in ſe: ideo plorauit Lazarum ideo dixit: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Eademquo E te nõ dedignatur Pſalmum, Qui habitat in adiutorio altiſſimi, decantari in ſua paſſione. Recolitur tamen paſſio Saluatoris noſtri, & noſtra mortificatio quodammodo in ſequenti ſexta feria per verſum reſponſorij. Lapidem quem reprobauerunt ędificantes, hic factus eſt in caput anguli, in paſſione Saluatoris noſtri, &c.

Eodem cap. verſ. 38. In octauis eius celebratur res, exemplar vt putamus, recognitum habebat hoc modo: Quia ſummatim cãtatũ eſt de baptiſmo Chriſti in Theophania, in octauis eius integra atque apertè decãtatur & memoratur de eo Nam & profectus noſtri baptiſmatis in eis celebratur. Quod monſtratur ex prima Antiphona in octauis Theophaniæ. Veterem, &c.

Pag. 1501. cap. 44. lib. 4. ab his verbis, Prius venerunt Magi, legebatur in altero exemplari: Prius venerunt Magi adorare Dominum, quàm baptizatus eſſet. Magi edocti erant à doctrina Balaam per ſtellam nouam recognoſcere nouum Regem. Hi venerunt primò adorare Deum, & poſteà baptizatus eſt ipſe & Apoſtoli, atque ipſi baptizauerunt. Quorum officium perſpicuè dilucidatur, & præcipuè in Antiphona, Fluminis impetus, quæ cantatur in tertia Nocturna. Satis apertum eſt ea officijs cæterarum Nocturnarum, nouum teſtamentum recoli in tertia Nocturna. Præcedentibus duobus Nocturnis, quæ habent in ſe memoriam ſanctorum Patrum, qui fuerunt in veteri Teſtamento repleti Spiritu ſancto, ſiue de circumciſis, ſiue de gentilibus. Sequitur tertia Nocturna cum Antiphonis, quæ habent Alleluia ſolito more, & perſpicuè demonſtrant nouum Teſtamentum, & baptiſmi ſacramenta recolunt. Vnde ad Reſponſoria, Hodie in Iordane & columbæ ſpecie, atque, Illuminare Hieruſalem, in ea cantamus. Hodie in Iordane & in columbæ ſpecie propterea in ea cantamus, quia ipſi baptiſmum Chriſti deſcribunt nobis ante oculos. Illuminare Hieruſalem, quia in illo illuminatio Eccleſiæ noui Teſtamenti oſtenditur, in qua Eccleſia primo illuminati ſunt Apoſtoli, & per eos ſequens Eccleſia. Antiphona monſtrat, quomodo Spiritus ſanctus lætificauit Apoſtolos, & vt ſanctificaret tabernaculum Domini per baptiſmum. Cæteri verſus ſonant quod homines mundi contra agerent, ſicut ſunt iſti, Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris. Sonuerunt & turbatæ ſunt aquæ eorum, conturbati ſunt montes in fortitudine eius. Pſalmus. Cantate Domino, monſtrat quòd omnes dij gentium ſint dæmonia: & iterum de atrocitate gentium infidelium & lætitia credentium dicit, Commoueatur mare & plenitudo eius, gaudebunt campi & omnia quæ in eis ſunt. Tunc exultabunt omnia ligna ſyluarum ante faciem Domini. Dominus regnauit, exultet terra, lætentur inſulæ multæ. Prædicationem Apoſtolorum monſtrat nihilominus & ſubuerſionem idolorum Ita inquiunt verſus: Illuxerunt fulgura eius orbis terræ, vidit & commota eſt terra. Montes ſicut cera fluxerunt à facie Domini, & in ſequentibus: Confundantur omnes qui adorant ſculptilia.

FINIS.

VAL 1529028

16.
9
9